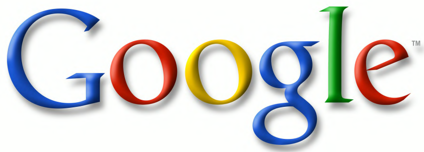
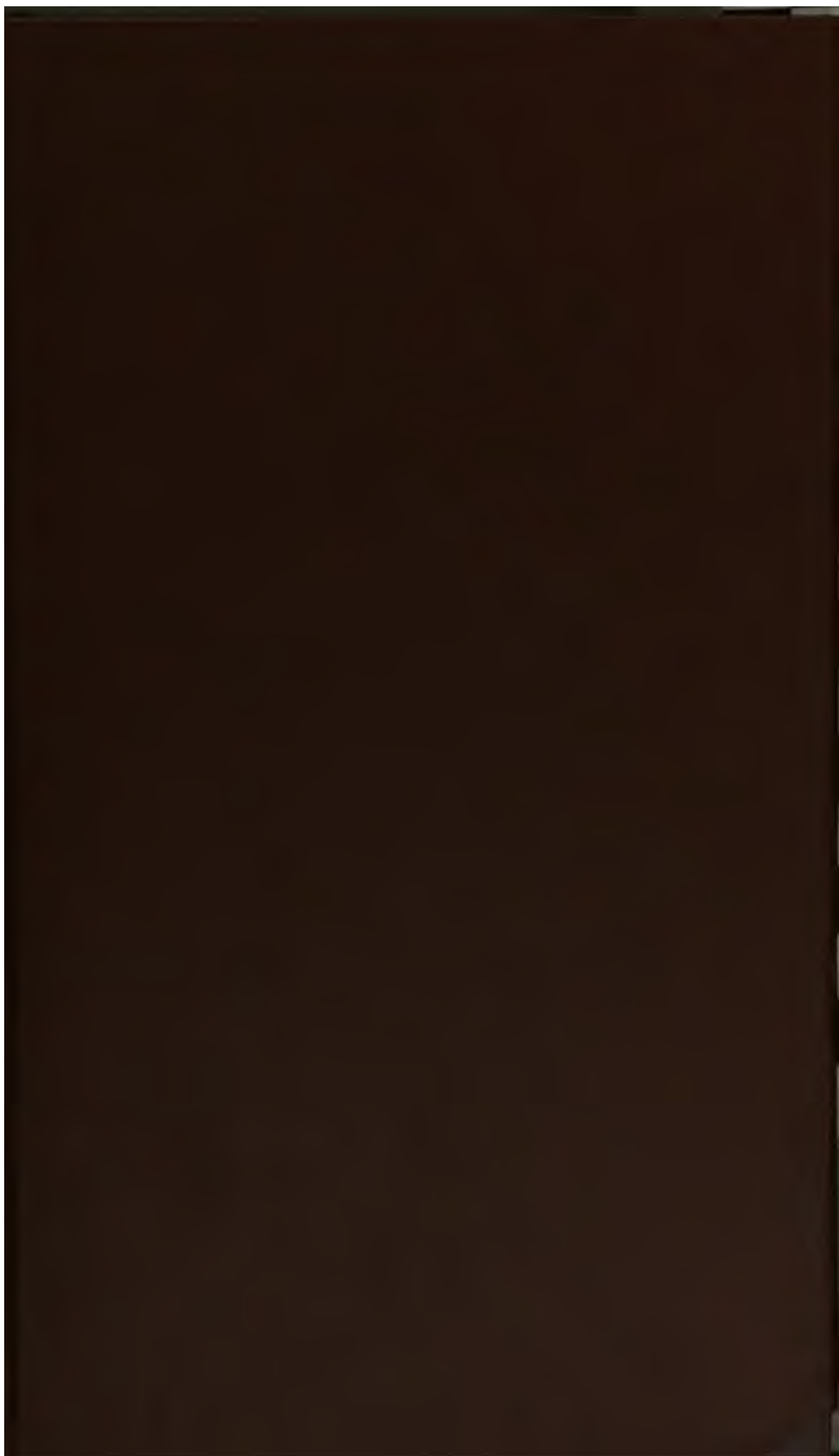

TAYLOR INSTITUTION
DOMINUS ILLUMINATIO MEA

Dansk Ordbog

indeholdende

det danske Sprogs

Stammeord,

tilligemed afledede og sammensatte Ord,

efter den nuværende Sprogbrug forklarede i deres forskiellige Betydninger, og ved Talemaader og Exempler oplyste,

af

Christian Molbech.

Første Deel.

A—L.

Med en kort Oversigt af det danske Sprogs Historie.

Kiöbenhavn.

Paa den Gyldendalske Boghandlings Forlag

trykt hos Andreas Seidelin, Hof- og Universitets-Bogtrykker.

1833.

Fortale.

Endskiøndt det vilde falde for vidtløftigt, her at giøre Rede for alt det, der vedkommer et Arbeide, som denne Ordbog, og omstændeligen at fremsætte den Plan, som ved samme er fulgt, eller de Grundsætninger, som have ledet Forfatteren under Værkets Udarbeidelse: holder jeg det dog for ikke overflødigt, tildeels endog for nødvendigt, kortelig at berette, hvorledes og i hvilket Øiemed Ordbogen er bleven til; hvilke Egenskaber den har — eller hvilke jeg i det mindste har stræbt at give den; og i hvad Forhold den staaer til tidligere danske Ordbøger.

Det var allerede i Aaret 1813 at dette Værks Forlægger, Eieren af den Gyldendalske Boghandling, Secretair J. Deichmann, foreslog mig at udarbeide en dansk Ordbog efter den nærværende Sprogbrug, der, uden at overskride et maadeligt Binds Størrelse, kunde forene en nogenlunde fuldstændig Ordrigdom med den største mulige Korthed, Sikkerhed og Tydelighed i Ordenes Forklaring og i Udviklingen af deres forskiellige Bemærkelser. Da jeg selv i en Række af Aar havde deeltaget i Udarbeidelsen af den Ordbog, som det Kongel. Danske Videnskabernes Selskab udgiver: var det mig tilfulde bekiendt, at dette endnu hidtil ufuldendte Værk, udført efter en Plan, der i meer end et halvt Aarhundredes Forløb, fra den Tid da det første Bogstav udkom, har lidt mangen Forandring, og under saa mange Medarbeideres og Bestyreres forskiellige Synsmaader, hverken har kunnet opnaae Eenhed, eller en overalt vedligeholdt kritisk Nøiagtighed. Saa nyttigt dette vidtløftige Værk derfor endog kan være, betragtet som et Sprogmagazin, eller som en Forberedelse til et lexicalsk Arbeide over Modersmaalet: saa lidt kunde det tiene som fast og gyldig Auctoritet for et sprogrigtigt Udtryk hos Skribenten, eller for en efterfølgende Ordbogskriver. Dette blev mig end mere indlysende, efterat jeg allerede havde begyndt at udarbeide nogle Bogstaver efter en langt mere indskrænket Plan, end den, som nu i nærværende Værk er fulgt, og efter hvilken jeg mere vilde have frembragt en ny Bearbeidelse af min tidligere orthographiske Ordbog, med tilføiede Ordforklaringer, eller et Slags kort Udtog af Videnskabernes Selskabs udstrakte Arbeide, for saavidt som dette naaer, end en selvstændig dansk Ordbog. Forläggeren, hvis Venskab for mig endnu forhøiede hans varme Deeltagelse i Fuldbyrdelsen af mit langvarige og møisomme Foretagende, betænkte sig intet Øieblik paa at indvilge i en saadan Forandring af den oprindelige Plan, hvorefter min Ordbog i det mindste maatte blive dobbelt saa stor, som dens første Bestemmelse havde været. I Følge heraf besluttede jeg ikke allene, at underkaste Grundstoffet til Videnskabernes Selskabs Lexicon, de Mothske Ordbogsarbeider, et nyt Giennemsyn, og, hvor det behøvedes, at anføre og beraabe

mig paa disse Kilder; men ogsaa at bidrage til at oplyse og bestyrke mine Ordforklaringer ved tilstrækkelige og passende Exempler til enhver særskilt Modification i Ordenes Brug og Bemærkelse. Længere hen kom jeg fremdeles til den Overbeviisning, at denne uundværlige Bestanddeel af enhver Ordbog, der vil medføre en uforkastelig Prøvesteen paa Rigtigheden af de givne Ordforklaringer og Bemærkelser, endnu vilde vinde saare meget i Sprogliv, Mangfoldighed og overbevisende Kraft, naar den, i det mindste saa ofte som muligt, foruden selvdannede Talemaader og Exempler, tog Skriftsteder af gode og bekiendte danske Forfattere til Hielp. Heraf udrandt det Foretagende, efterhaanden, saavidt Leilighed dertil fandtes, at giennemlæse et betydeligt Antal af saadanne ældre og nyere danske Bøger, der paa en eller anden Maade udmærke sig ved deres Sprogform, og af disse at samle og optegne Udtryk og Talemaader, som kunde være anvendelige i Ordbogen — hvis Grændser dog naturligviis heri meget indskrænkede mig, og ikke tillod at vælge andre, end de korteste. At udføre dette Foretagende i en Udstrækning, der endog kun nogenlunde nærmede sig en, Sprogforraadet udtømmende Fuldstændighed, overgik dog langt mine Kræfter; men endskiøndt de danske Forfattere, jeg længere hen skal opregne, umuligen kunde blive benyttede af mig i ovenmeldte Hensigt ved en omhyggelig Giennemlæsning af alle deres Skrifter, og det herved vundne Udbytte upaatvivlelig vilde have blevet endnu langt større end det, jeg nu kan fremlægge: tør jeg dog ansee Optagelsen af flere tusinde nøiagtigen afskrevne Exempler og Auctoriteter af de bedste, eller fra Sprogets Side meest agtede danske Prosaister og Digtere, som en af de vigtigste Fortienester, denne Ordbog har. Om Arbeidets Omfang og Møisommelighed vil den Erfarne kunne dømme.

Dette, og flere Forarbeider, tilligemed personlige Omstændigheder, hvis Opregnelse ikke hører hid, vare Aarsag i, at jeg ikke før mod Slutningen af Aaret 1823 begyndte paa den egentlige Udarbeidelse af Ordbogen, ved hvilken jeg nærmest fulgte min 1813 udgivne danske Haandordbog som Grundlag eller Ledetraad; men sammenholdt denne paa ny, deels med Langebeks fra A—L udførte Redaction af Rostgaards Ordregister; deels og fornemmelig, under stadig Benyttelse af Videnskabernes Selskabs Ordbog (Bogstaverne A—R), med den oprindelige Grundvold for dette Værk: Geheimeraad Moths allerede over 120 Aar gamle lexicalske Arbeide over det danske Sprog. Denne i en lang Periode, under Christian den Femtes Regiering, betydende og i en af Rigets vigtigste Embedsposter (som Oversecretair eller Præsident i det danske Cancellie) mægtige Mands Fortienester af et for sin Tid høist mærkværdigt, og fra flere Sider for Sproghistorien uundværligt og uvurdeerligt Værk, har jeg tidligere udviklet;*) og beskrevet den utrættelige, næsten utrolige Arbeidsflid og Tid, som han anvendte paa dette Foretagende, i en Række af nogle og tyve Aar; vel ikke uden Manges Medhielp, men dog med en derfor ikke mindre forbausende Udholdenhed og Anvendelse af egne Kræfter. "Moths colossale Plan var intet "mindre, end at forene i et eneste Værk ikke blot hvad det danske Talesprog og "Skriftsprog, i ældre og nyere Tid, havde havt i Eie, af enkelte og sammensatte Ord, af særegne Udtryk, Talemaader og Ordsprog, uden at udelade "enten de ældste og meest uforstaaelige Ord, de laveste og meest trivielle Udtryk, "eller saadanne Ord, som blot forekomme i Almuens Dialecter; men endog alle

---

*) "Historisk Udsigt over de danske Ordbogsarbeider i det 17de og 18de Aarh. af Geheimeraad Matthias Moth, Conferentsraad Fr. Rostgaard, og Etatsraad J. Langebek." Kbh. 1827. 4. (Aftrykt af Nye Danske Magazin 5te Bind.)

"Kunstord, geographiske, historiske og mythologiske Særnavne, den hele viden-"skabelige Terminologie og en stor Mængde reent fremmede, kun ved en foran-"dret Endelse fordanskede Ord." *) Hertil havde han skaffet sig Medhielpere ved at lade Præster og andre studerede Personer overalt i Landet, deels samle og udarbeide Udkast til enkelte Bogstaver af en dansk Ordbog; deels giøre Samlinger af Almuesord og Udtryk, enhver i sin Egn. Et saa uhyre, og man kan sige, hos os fra de første Elementer optaget Værk, bragte Geheimeraad Moth virkelig i Stand i Haandskrift, og med den Udstrækning, som hans samlede Materialier til Værket vare i Stand til at give det. Det vilde have været til overordentlig Nytte for Sproget, dets Historie og Lexikographie, om hans store Ordbogsarbeide (uden sammes særskilt ordnede techniske og videnskabelige Deel, som den mindst nyttige) var blevet trykket aldeles uforandret, saaledes som han tilsidst, efter flere Omarbeidelser, havde nedskrevet det. Vi havde da vel ikke beholdt en kritisk dansk Ordbog; ei heller en saadan, der fuldstændigen omfattede Sprogets nuværende Brug og Udstrækning; men et paa sig selv beroende, yderst vigtigt historisk Bidrag til Kundskab om Sprogbrugen og Ordforraadet i vort Modersmaal, saaledes som det var ved Overgangen fra det 17de til det 18de Aarhundrede; og det ikke allene i Skriftsproget, for saa vidt som et saadant paa den Tid var til, men ogsaa i den mundtlige Tales Udtryk, lige indtil Almuens og Hverdagssprogets laveste Kreds. Da en saadan Udgivelse af Moths Ordbog ikke har fundet Sted, vil hans Haandskrift aldrig tabe den Værdi, det har som en vigtig Kilde for Sprogets Historie, baade i grammaticalsk og lexicalsk Henseende; og det en Kilde, som Sprogforskeren aldrig kan afslade at raadføre sig med, fordi den i det sildigere og rigere, men mere uselvstændige Forraadskammer for den danske Lexikographie hverken aldeles fuldstændigt

*) Det fortiener vel Opmærksomhed, at Moths Plan, i hvormeget den endog i visse Dele synes at strække sig videre end de Grændser, som videnskabelig Eenhed og Consequents synes at foreskrive Lexikographien i et levende Skriftsprog, dog selv i vor Tid har fundet Efterfølgere. Man kan saaledes nævne Th. Heinsius, hvis "Volksthümliches Wörterbuch der deutschen Sprache" (i Hovedsagen et Udtog af Adelungs og Campes Ordbøger) har den Egenhed, at indbefatte Dialectsproget, eller Ord af alle Tydsklands Mundarter; og Todd, som i sin engelske Ordbog, en forøget Udgave af Johnsons, bl. a. har beriget dennes Værk med en stor Mængde ganske forældede Ord og Udtryk. Men endnu nylig, og i Rusland, hvor der siden 1783, da det russiske Academie stiftedes, er giort meget for Lexikographien, har Moths Ordbogsplan fundet et Slags Forsvar. Den bekiendte russiske Statsmand og Sprogforsker, Senator og Admiral Alex. Schischkow, Præsident i det russiske Academie, har i sine "Bemærkninger over en tilkommende ny Bearbeidelse af den russiske Ordbog" (Untersuchungen üb. die Sprache, in den Nachrichten der Russ. Academie. Aus dem Russ. übers. 1 Th. Petersb. 1826. S. 15 o. f.) udstrakt Begrebet om dennes Indhold og Omfang meget vidt; ja fra en vis Side endnu videre, end Moth. I Følge Schischkows Definition kan et Sprog siges at bestaae af "alle os "bekiendte Ord, som blandt alle Mennesker, i den nærværende og forbigangne Tid, ere "eller engang have været brugelige, og som findes i Bøger." Men ogsaa denne Definition er ham endnu ikke tilstrækkelig. Han udvider den derfor ikke allene til alle Landskabsord, eller Almuesudtryk, som forekomme i russiske Provindsers Dialecter; men endog til alle Ord af slavonisk Rod i og uden for Huslands Grændser, som enten oplyse russiske Ords Afstammelse, eller som kunne overføres i det Russiske Sprog og der træde i Stedet for fremmede. Skiøndt de slaviske Dialecter, som tales i Polen, Böhmen, Mähren, Krain, Illyrien, o. s. v., ere forskiellige fra den russiske Dialect "saa have vi dog alle, siger han, et fælleds Tungemaal." Slavoniske Ord, som nu kun bruges i Polen, have tilforn ogsaa været russiske, og findes f. Ex. i Nestors Aarbøger; til mange russiske Ord maa Roden søges i det Böhmiske, Polske, Illyriske, o. s. v. Vilde vi anvende Schischkows System paa det danske Sprog, saa maatte en dansk Ordbog ikke allene optage de danske Landskabsord, men ogsaa en stor Mængde islandske, angelsachsiske, gammeltydske og svenske Ord.

er benyttet; eller saaledes, at man overalt havde affondret Moths Text fra sildigere Medarbeideres Tillæg til og Omdannelse af denne Text, hvoraf den allerstørste Deel vel er til i Videnskabernes Selskabs Ordbog; men sammensmeltet med nyere Bestanddele.

Moth nøiedes ikke med at give danske Ordforklaringer, men vilde tillige bringe en dansk-latinsk Ordbog i Stand, og tilføiede overalt en fra classiske Forfatteres Skrivebrug hentet latinsk Oversættelse, ikke allene af hvert Ord i dets forskiellige Bemærkelser, men af enhver dansk Talemaade. Ved denne til to Sprog deelte Opmærksomhed kunde den nøiagtigere Udvikling af Modersmaalets Sprog-Egenheder vel ikke altid vinde; men at man hos Moth ikke finder de danske Præpositioner, Adverbier og flere Ordclasser, hvis forskiellige Brug og Betydninger, naar de i nogen Fuldstændighed skulle angives, udkræve meget Arbeide og dybere Sprogforskning, saa udførligt og nøiagtigt behandlede, som man nu vil fordre det: kan ei lægges en Ordbogskriver til Last, i hvis Tidsalder philosophisk Sproglære og dansk Sprogkritik ei engang kiendtes af Navn. Det er allerede saare meget, at man hos Moth ikke savner en temmelig Fuldstændighed i Angivelsen af de danske Substantivers, Adjectivers og Verbers Bemærkelser, og de sidstes Brug og Forbindelse med Præpositioner. Heri har dog Moth begaaet den (paa en næsten ubegribelig Maade ogsaa til Videnskabernes Selskabs Ordbog forplantede) Feil: at han for en stor Deel forvirrer eller sammenblander den forskiellige Brug og Bemærkelse af de med Præpositioner forenede Verber, naar disse have Præpositionen vedhængt foran, og naar den adskilt følger efter samme — en Feil, der ophæver en af de væsentligste og vigtigste Eiendommeligheder ved den danske Sprogbrug. Det bør derimod nævnes som en af Moths sande Fortienester i hans Ordbogsarbeider: at han i sit Sprog og i sine Ordforklaringer intet kiender til Germanismer og tydske Vendinger; hvortil ei kan regnes, at man i hans Ordbøger finder en heel Deel nyere Ord af tydsk Art og Oprindelse, som allerede i hans Tid vare overførte af dette Sprog, eller som han tildeels selv først har dannet og brugt. Men langt hyppigere har han, ved Anvendelse af vort Modersmaals egen Dannelighed, tilveiebragt en Mængde Ord for at udtrykke fremmede Begreber, særdeles i Videnskaber og Konster; af hvilke Ord endeel just ei kunne kaldes heldige, og hvoraf overhovedet ikke mange ere gaaede over i Sprogbrugen, af den naturlige Grund, at Moths Ordbogsarbeider bleve henliggende og saa godt som ukiendte. Dette, saavelsom en anden Omstændighed ved de Mothske Ordbøger: at man næsten ingensteds der finder angivet, fra hvilken Kilde et nu ubekiendt eller ualmindeligt og sieldent dansk Ord er taget, og at de allevegne fra, af norske og danske Dialecter samlede Almuesord, blandede med ikke faa islandske eller gammelnordiske Ord, som hverken vort Skriftsprog eller de danske Mundarter have optaget, yderst sielden af Moth ere betegnede som saadanne, forvolder, at hans Ordbøger nødvendigen maa benyttes med langt større Forsigtighed og Kritik, end det, især i de to første Bind af Videnskabernes Selskabs Ordbog er skeet. Man har nemlig her, for det meste uden udmærkende Affondring, optaget og anført som dansk næsten ethvert Ord, enhver Bemærkelse, der findes i de Mothske Ordbøger, uden Hensyn til, om de ere endnu brugelige, eller ubrugelige, om de tilhøre det dannede Skriftsprog, Provindsernes Dialecter, Hverdagstalen, eller Modersmaalets uddøde Verden; og uden at angive denne Ordenes forskiellige Gyldighed. — I Forbigaaende vil jeg her indskyde den Erindring: at jeg derimod, under min stadige Brug af Moths Arbeider, omhyggelig har vogtet mig for, af denne eller andre Kilder at optage noget Ord eller nogen Bemærkelse, der ikke fandt Hiemmel i den nærværende almindelige Sprogbrug, uden at udmærke det som forældet, sieldent,

eller usædvanligt*) (thi af Grunde, der længere hen komme til Omtale, kunde ikke alt det Sprogstof, man henregner til hiin Classe, udelukkes). Man vil derfor heller ikke finde Moths Auctoritet anført paa alle de Steder, hvor hans Ordbøger have været min Kilde; men fornemmelig der, hvor jeg har fundet Anledning til af samme at optage sieldnere, og mindre bekiendte danske Ord og Udtryk, eller hans egne uforandrede Ordforklaringer; for hvilke derfor Moths Navn burde staae som Auctoritet.

Uden her videre at indlade mig paa at angive flere Eiendommeligheder eller Mangler ved Moths lexicalske Værker, hvis Fortieneste af at have samlet og bevaret en overordentlig rig, om endog i sine Bestanddele blandet dansk Sprogskat, bliver uforgængelig: vil jeg kun endnu, af min tidligere og udførligere Charakteristik af bemeldte Arbeider, gientage dette: "at en af deres største og "vigtigste Fuldkommenheder er den Rigdom af ægte danske Talemaader, "den Mængde af Idiotismer, Ordsprog og Mundheld, som næsten ved ethvert "Ord findes samlede, og hvorved saa meget af vort Modersmaals eiendommelige "Kierne og indvortes Væsen er bragt for Dagen." Ogsaa fra denne Side har jeg ikke ladet disse Skatte, som den danske Lexikographies Fader samlede for en Efterverden, der i meer end et Aarhundrede blev ubekiendt med Omfanget af hans store Fortienester, være ubenyttede. Men uagtet jeg, baade af denne Hovedkilde, af Rostgaards og Langebeks Ordbøger, med flere andre Kilder (Holbergs Skrifter f. Ex.), og af min egen Kundskab til den danske Sprogbrug, ofte rigeligt nok, for at medgive min Ordbog en ikke ringe Mængde af Talemaader og Sprog-Egenheder eller Idiotismer, som høre til det levende Sprogs endnu gieldende Brug og aandeligt virkende Organisme: saae jeg mig dog heri indskrænket ved Ordbogens Grændser og ved dens nærmeste Bestemmelse, at være en Tolk for det rene, det dannede Skriftsprogs rigtige Brug i vor nærværende Alder.

Men en slig Sprogbrug kan i et levende Tungemaal dog ei paa noget Tidspunkt, altsaa heller ei i vor Alder, tænkes som fængslet eller bunden til en vis, engang for alle afsluttet Grændse; og det ligesaa lidt en Grændse, der aldeles afskar Brugen fra alt Sammenhæng med det forbigangne, eller (som man siger) forældede Sprogliv, som en saadan, der skulde standse Sprogets stigende Udvikling, eller dets omskiftende Skikkelse i tilkommende Tider. Fra begge Sider gives der imidlertid en betingende Grundsætning for Brugens Lovskraft, for Gyldigheden af dens Regler eller Forskrifter, og for dens Grændsers Udstrækning; og denne Grundsætning udgaaer fra Talens Væsen og Formaal. "Vi tale eller skrive et Sprog, for at blive forstaaede af Andre, som tale eller skrive det; og Fornuftens evige Lov byder: at vi ville opnaae denne Hensigt paa den fuldkommenste og paa den letteste Maade."**) Almindelighed i den

*) Jeg har nemlig ved Benævnelsen forældet især villet udmærke de Ord og Udtryk, der, skiøndt brugbare, kunne ansees for aldeles at have tabt sig af den nærværende Sprogbrug; ved sieldent derimod de Ord, som vel endnu stundom forekomme, men ikke ofte; ved usædvanligt et Ord, om hvis Brug og Forekomst man kan have Uvished — Alt under Forudsætning af, at saadanne Ord til rette Tid og Sted dog endnu kunne være brugbare. Undertiden er ogsaa paa den anden Side ved enkelte nydannede Ord, af en eller anden Grund, deres sildigere Opkomst bemærket, enten ved at nævne Forfatteren, der har brugt dem; eller ved at angive deres Nyhed (N. O. ell. nyt O.) hvorved jeg overhovedet har ville tilkiendegive, at saadanne Ord omtrent i de sidst forløbne 30—50 Aar er opkommen.

**) Jvf. min videre Udvikling af Begrebet om Sprogbrug, dens Natur, Gyldighed og Udstrækning, i Maanedsskrift for Literatur. V. Bd. S. 296—302 og i mit Nordiske Tidsskrift I. Bd. S. 578—682, hvormed bl. a. kan jævnføres Marmontels skarpfindige Afhandling: de l'autorité de l'usage sur la langue. (Tablettes d'un curieux. Brux. 1789. T. I. p. 322—388.).

Betegning af Tanker, som er Ordenes Bestemmelse, eller med et andet Udtryk Forstaaelighed, er derfor det herskende Princip for Brugen, som gieldende Sproglov, og Prøvestenen for en rigtig Anvendelse af denne Lov. Hiin Almindelighed i Sprogets Betegnings-Evne fordrer Eenhed og Overeensstemmelse i Anvendelsen af de betegnende Midler (Ord eller enkelte Udtryk, Udsagn eller Sætninger, og Talebygning eller Perioder.) En saadan Eenhed er det, man kalder Sprogrigtighed; og denne er igien tre Slags: den grammaticalske, den lexicalske og den stilistiske. Den sidste, skiøndt af mere almindelig logisk og æsthetisk Natur, behøver og forudsætter dog et vist givet Sprog for at opnaae en fast Anvendelse. Den grammaticalske Sprogrigtighed, allene betinget ved ethvert enkelt Sprogs positive Vedtægt eller Brug, er den strengeste, eller den, som allermindst tillader enten at gaae tilbage til uddøde Former, eller at ville danne nye og vilkaarlige. Derimod grunder vel ogsaa den lexicalske Sprogrigtighed sig baade paa Anvendelsen af de rette Ord, og paa at bruge dem i deres rigtige Mening i ethvert Tilfælde, hvor de finere Modificationer af Tankens Udtryk beroe paa, at dette paa det nøieste staaer i Samklang med Sprogbrugens Vedtægt; men her indtræder dog hiint Forhold af et Slægtskab imellem den nærværende, den nyere Sprogbrug og en ældre og forbigangen Tids. "Forstaaeligheden, en vis, let og strax opstaaende Fortrolighed giennem Øret og Sprogsandsen med mange enkelte Bestanddele af det ældre Sprog eller den ældre Talebrug, er ligesom Prøvestenen for, hvormeget af denne der kan siges at have bevaret sin Gyldighed og Brugbarhed." — Det er derfor ogsaa egentlig allene ved denne Prøve, at det lader sig afgiøre, hvilke af de saakaldte forældede Ord, Udtryk og Talemaader der kunne finde Plads i en Ordbog over det nærværende Sprog; fordi de nemlig ere af en saadan Beskaffenhed, at de ikke, ved at gaae af Brug, tillige have ophørt at være beslægtede med den nyere Talebrug, og fordi de altsaa ikke blot ere forstaaelige, men ogsaa, under de fornødne Betingelser, brugelige, ja maaskee endog af fortrinligt Værd, hvor de til rette Tid og Sted anvendes.

Det er Hensynet til disse Betingelser, som fortrinlig har ledet mig i at udstrække min Ordbogs Omfang, skiøndt nærmest indskrænket til den nuværende Sprogbrugs Ordforraad, ogsaa til ældre danske Forfatteres Skrifter; men ligesom overhovedet kun det levende Princip i Sprogets Aand, Slægtskabet giennem Ordenes almene Forstaaelighed, her har været min Leder og Rettesnor: saaledes har jeg ikke blot maattet tage et nødvendigt Hensyn til Ordbogens Hovedformaal, at fremstille det nærværende Sprog; men jeg har ogsaa været indskrænket ved Grændserne for min Arbeidskraft. I den Fortegnelse, som nedenfor vil blive meddeelt over de til Ordbogen benyttede danske Forfattere, vil man ogsaa finde enkelte, fra vor Literaturs tidligste Begyndelse; men Sprogstoffet, som disse frembyde til en dansk Ordbog, er jeg saa langt fra at have udtømt, at jeg egentlig snarere kan siges at have viist, hvorledes det i denne Hensigt kan benyttes; og jeg har overhovedet her kun med strengere Udvalg optaget saadanne forældede Ord, hvis aflagte Brug har efterladt et Savn i Sproget, som tillige ere almeen forstaaelige og derfor kunne fortiene Fornyelse (særdeles, naar de virkelig af nyere Forfattere igien ere optagne;) eller enkelte af saadanne, som paa en eller anden Maade kunne være nødvendige eller tienlige til at oplyse endnu brugelige Ord og disses Betydning.

For nu endvidere at sætte Læseren i Stand til, at danne sig en Forestilling om de vigtigste Punkter i Planen for min Ordbog, og om dens Indretning og Bestemmelse, troer jeg det nyttigt at meddele følgende Uddrag af en Anmeldelse, hvori jeg i Aaret 1827 offentlig bekiendtgiorde dens forestaaende

Afgivelse; i det jeg tillige, ved hist og her tilføiede Bemærkninger og Exempler, nærmere oplyser disse Hovedpunkter:

"Det er en Ordbog over det danske Sprog i dets levende Skikkelse, med nærmest Hensyn paa Skriftsproget, men tillige omfattende Alt, hvad der hører til Sproget i den almindellige og dannede Talebrug, (hvis Auctoritet i ethvert tvivlsomt Tilfælde sættes over Sproglærernes vilkaarlige Forskrifter) i dette Sprogs hele Eiendommelighed og lingvistiske Rigdom, i den rigtige Bøining, Sammensætning, Anvendelse og Forbindelse af Ordene, som Forfatteren har søgt at tilveiebringe, med Stræben efter fornøden Fuldstændighed; men tillige med Udelukkelse af alt uvæsentligt, Planen uvedkommende: Alt, hvad ei bør søges i en almindelig Ordbog over det danske Sprog, saaledes som det forekommer i Skrift og dannet Tale; men nærmest i et dansk Glossarium og Dialectlexikon,*) eller i en technisk Ordbog. — Som en Følge heraf til i denne danske Ordbog findes:

1. Ethvert i det dannede Tale- og Skriftsprog nuomstunder brugeligt dansk Hovedord (usammensat Ord), med Udvikling og Forklaring af dets forskiellige Bemærkelser, ordnede efter disses Forhold, og oplyste, deels ved selvdannede Exempler, deels ved ordret anførte Steder af de bedste danske Prosaikeres og Digteres Skrifter. Ganske nye, eller nylig opkomne, og endnu ei almindelig antagne Ord, forbigaaes enten reent; eller naar de indlemmes i Ordbogen, da skeer det stedse med den fornødne Kritik, og med Hensyn til deres sprogrigtige Dannelse, deres Værdi og Brugbarhed."

Om forældede Ords Optagelse er ovenfor talt. Ord af Almuesproget, eller Landskabsord, kan man i denne Ordbog mindst søge; og høist sielden er her taget Hensyn til et saadant Ord.

2. "Ethvert i Skriftsproget og i dannet Talebrug forekommende afledet eller afstammende Ord, saavelsom ogsaa de ved Sammensætning dannede; de sidste dog ei uden kritisk Udvalg; saaledes at vel end ikke de nyeste sprogrigtigen dannede Ord udelukkes; men derimod alle saadanne Sammensætninger, der stride mod Sprogets Aand og Orddannelse, der give ingen, eller en falsk Mening, og overhovedet hverken have, eller nogentid kunne faae egentlig Gyldighed. — At der i Optagelsen af de sammensatte Ord ogsaa tages Hensyn paa Digtersproget, er naturligt; dog er heri en vis nødvendig lexicalsk Grændse antaget, og denne fornemmelig bestemt, deels ved de poetiske Ords logiske Rigtighed, deres eiendommelige Værdi, Fynd og udtryksfulde Klarhed; deels ved deres almene Brugbarhed i rhetorisk, eller overhovedet i høiere prosaisk Stiil."

Ved Ovenanførte kan endvidere bemærkes, at endskiøndt Ordbogens Bestemmelse og Grændser overalt have giort kritisk Udvalg til et høiere, eller mere herskende Øiemed, end den blotte Ordrigdom: saa er dog det danske Sprogs Beqvemhed til, ved Sammensætning at danne nye Udtryk og Ordformer, en saa eiendommelig og væsentlig Beskaffenhed ved Sproget, at den nødvendigen maatte medvirke til, at jeg bestræbte mig for at indlemme saa stor en Mængde sprogrigtige og brugelige Ord af dette Slags, som det, med Hensyn til Ordbogens Omfang, og under de stedfindende Vilkaar for dens Udarbeidelse, var muligt at opnaae. Man vil derfor finde en betydelig Mængde ei allene af

*) Ordbøger af denne Art, eller med udelukkende Hensyn til disse tvende Dele af det danske Tungemaals Ordskat, er det mit Forsæt særskilt at udgive; og af det danske Dialect-Lexikon er første Hefte alt under Pressen.

oftere anvendte, ikke erkiendes som gieldende, selv om de findes hos gode Forfattere. Af saadan Grund ere f. Ex. Ord som Antog (for: Klædning; Olsen. Danm. Brændselv. S. 218), gudstienstlig (Bastholm. Hist. ph. Undersøg. S. 533), Roksomhed (Baggesen. Labyr. I. 45), Retsindgr (A. Ørsted. Eunomia II. 115), Sædelov (A. Ørsted), sædet (cultivere "den sædede Europæer." Malling over Gerner. S. 16), at vedbeva (Malling over Geuß. S. 9), Viisling (F. Guldbergs Digte II. 51), og Mængde lignende, forsætligen udeladt. Med endnu stærkere Grund er et ringere Antal af barbariske Ord, der i den nyere og nyeste Tid, som slette Forbanskninger, næsten bogstavret ere overførte fra det tydske Sprog, eller, som Misfostere af Sprogskiødesløshed, endog forekomme hos berømte og gode Forfattere, forviste af denne Ordbog, f. Ex. Underskiel, som O. Guldberg har brugt (Verd. Hist. I. 485); geleide og Hinderhold, som findes hos den ellers ved Sprogreenhed udmærkede Jacobi. (Saml. Skr. S. 9. 10); ruske, (det T. rauschen) hvormed Evald og Sneedorf have vanheldet deres Stiil, og som man har givet Plads i Videnskabernes Selskabs Ordbog; lisple, som baade Evald og Baggesen have brugt; og mange flere af den sidstes halvt eller heelt tydske, eller paa anden Maade barbariske Ord, f. Ex. at blikke, at skuddre, at svadsering, Flud, Snæv, Gruft, m. fl. Det er bekiendt nok, hvor stærkt en Deel danske Forfattere i de sidste 50 Aar have heldet til en alt for rigelig, Sprogets Selvstændighed og Organisme skadende, Benyttelse af Letheden i at giøre Tydsk til Dansk; og det er allermindst den kritiske Ordbogsskrivers Sag, at fremme en magelig Vilkaarlighed og Skiødesløshed, der omsider reent vilde lamme al Stræben efter at opdyrke Sprogets egen Ager. — Til udelukkede Germanismer kan ogsaa regnes adskillige allerede hos Moth forekommende, men selvgiorte og overflødige Verber med den tydske Forstavelse be, og flere af samme Art, som enkelte Nyere have brugt; f. Ex. beblomme, beblæse, bebløde, bebusket (Baggesen), bedufte (Baggesen), berende, beseire, m. fl. At mangfoldige endnu slettere Ord, som ere optagne i Videnskabernes Selskabs Ordbog (allene af Sammensætninger med præpos. ind kunde giøres en lang Liste, f. Ex. indgemakt, indgetogen, Indgus, indhække, indsnive, indsnorpen, indsnue, indspodsk, indsvadse, indsvag, indsvelte, indtone, indtrætte, m. fl.) her ere forkastede: vil ei kunne undre Nogen.

En anden Sag er det med de, dog ikke ret mange Ord af tydsk (især nedersaxisk) Oprindelse, som, uagtet deres slette og reent udanske Form og Bestanddele, have allerede i meer end et Aarhundrede fundet almindelig Indgang og Borgerskab i Sprogbrugen, f. Ex. beskiæftige, Bomolie, Bomuld, Døgenigt, Dørslag, Fastelavn, Fruentimmer, Gartner, Gebærder, Gemyt, geraade, Gevær, Jomfru, Kudsk, Mistbænk, Oberst, offentlig, radbrække, Spidsrod, Stervbo, Valdhorn, vidtløftig (hvortil egentlig ogsaa høre alle af det tydske stellen (at stede) og dets Afledninger overførte Ord; saasom stille, Stilling, fremstille, henstille, indstille.) Med de her anførte Ord er Øret, selv i den daglige Talebrug, allerede giennem et langt Tidsløb blevet saa fortroligt, at Ingen, ved at bruge dem, mere tænker paa deres, i det danske Sprog meer eller mindre meningsløse Dannelse. I en dansk Ordbog over det nærværende Sprog kunne de saameget mindre udelukkes, som nogle endog ere blevne aldeles uundværlige; men den Erindring er ikke overflødig: at Perioden for en saa vidt dreven Lethed i at giøre tydske Ord til danske overhovedet er forbi; og at Sproget, paa den Culturgrad, som det har opnaaet, fordrer en ulige strengere Omhu for Reenhed i Orddannelsen. At man vil savne mange nygiorte Ord af den Art,

som her sigtes til, kan derfor i det mindste ikke tilregnes mig som Udeladelsessynd; eftersom de med fuldt Vidende og Overlæg ere udelukkede. Jeg veed vel, hvor Grændsen er imellem lovlig Frihed i Orddannelsen, og lovløs Vilkaarlighed, der hverken agter Sprogbrugens, Sprogculturens, Smagens — ja end ei den sunde Fornufts Love; og jeg har i det mindste omhyggelig stræbt efter, ei at overskride hiin Grændse; om man endog i enkelte Tilfælde kan vise mig, at flere ellers gode og agtede Forfattere have giort det. Den eller de Enkeltes Brug af Barbarismer og slette Ord, kan ei give dem Gyldighed i Sproget — hvilken deslige Ord undertiden ei i et heelt Aarhundrede kunne vinde. Man finder saaledes anførede hist og her i Moths Ordbog barbariske, tydskagtige Udtryk, som endnu høres i daglig og skiødesløs Tale, eller forekomme hos ucorrecte Stilister; men uden at de kunne siges at være optagne i det danske Sprog. Selv den hyppigste Brug af et nydannet Ord, især i Talesproget, giver det ingen Auctoritet, og beviser intet for dets Brugbarhed i den rene Tale og gode Stiil, eller for dets Optagelighed i en Ordbog, saalænge det støder et for Sprogbrugen dannet Øre og den finere Sprogsands. Man vilde dog ei i en dansk Ordbog fra det 19de Aarhundrede søge Geburtsdag, skiøndt dette i hvert dansk Øre skiærende Ord, der ikke eier meer end et eneste Bogstav, som tilhører os, endnu er saa aldeles hiemme i det almindelige, men derfor i dette Tilfælde ikke desmindre barbariske Omgangssprog, selv i dannede Kredse, at det er iblandt de største Sieldenheder, at høre en Dansk sige Fødselsdag. Men heller ei vil man af en saadan Ordbog kunne forvise f. Ex. det nydannede Plantenavn Kiærminde (der først udførtes som konstigt Slægtnavn af E. Viborg), da det hører til de allerhyppigst forekommende poetiske Udtryk, endskiøndt det aldrig falder nogen Dansk end at bruge det i Talen.

Med det her anførte staaer den følgende Artikel af Ordbogens, ved dens Plan bestemte Indhold, ikke i Modsigelse:

3. "Fremmede Ord, der ved almindelig Brug i dannet Tale og i Skriftsproget, og tildeels ved at modtage dansk Endelse, have faaet den fornødne Borgerret, og ere blevne ligesaa almeenforstaaelige, som de oprindelige danske Ord; hvorimod alle, ældre og nyere, slet dannede, overflødige, især af det Franske og Tydske optagne Ord, som hverken ere eller kunne blive indlemmede i vor eiendommelige Sprogbrug, udelades; og ved endeel overflødige fremmede Ord henvises blot til de danske, som fuldkommen udfylde hines Plads."

Det lader sig ikke negte, at Indlemmelsen af fremmede Ord, og i Særdeleshed Ord af latinsk, fransk, og overhovedet hverken af skandinavisk eller germanisk Rod, i en dansk Ordbog, fra et vist Synspunkt kan ansees for urigtig; og i det mindste ikke let kan gaae ud fra nogen aldeles fast og tøileret Grundsætning. Jeg formoder derfor ogsaa, at den, skiøndt meget sparsomme Optagelse af deslige Ord, jeg har tilladt mig, vil af den strenge lexikographiske Kritik kunne lægges mig til Last. Dette Slags Ord, kan man sige, kunne aldrig (som ogsaa ovenfor er bemærket), vinde egentlig Indfødsret i vort Tungemaal; de beholde stedse deres Stempel som fremmede, og maa saaledes bestandig udgiøre en uorganisk Bestanddeel af en Ordbog over det danske Tungemaal. Deres Brug er end videre vilkaarlig, og omskiftelig, eller kun bunden til et vist Tidsrum; de ere Giæster, som komme og gaae, men næsten aldrig vinde varigt Borgerskab i Sprogets Hiem. *)

*) Af de her antagne Grunde vil ogsaa Schischkow (i sin ovenanførte Afhandling) have alle fremmede Ord (ɔ: som ei have russisk eller slavonisk Rod) udelukkede af den russiske Ordbog. (Man jævnføre hans herfor angivne Grunde i det anf. Skrift S. 26—29). Imidlertid tilstaaer han dog, (S. 28) at da et Onde undertiden bliver saa rodfæstet, at

Men paa den anden Side ere dog endeel af saadanne Ord gængse i den daglig Talebrug, ja selv blandt Almuen, og for enhver Dansktalende ligesaa forstaaelige, som Ord af ægte nordisk Rod — ja undertiden langt mere, end saadanne af disse, der ere meer eller mindre forældede. De allerfleste, som bruge en dansk Ordbog, vilde stødes, som ved et utilgiveligt Savn, om slige Ord manglede, som f. Ex. Canal, Cancellie, Candidat, Cattun, Charakteer, Classe, Confirmation, confirmere, Credit, Kaffee, Kammerat, Kanon, Kaper, og desl. fl. Mange af deslige fremmede Ord have ikke allene antaget dansk Endelse og danske Bøininger, men endog dannet en Stamme af sammensatte og afledede Ord. Hver Borger og Bonde i Danmark kiender til Credit baade Tingen selv og Navnet; men ikke mindre hyppigt og almindeligt høre man tale om Creditorer og om at creditere. For Ordbogsskriveren bliver derfor neppe anden Udvei, end den, som jeg baade her, og i min 1813 udgivne Haand-Ordbog, har fulgt: kun at optage de mest almindelige, eller i Brugen hyppigste og uundværligste af dette Slags Ord; at udmærke dem som fremmede eller udanske; og at giøre opmærksom paa ethvert, der kan ombyttes med et indfødt Ord.

4. "De almindeligste, i daglig Tale jævnligen forekommende technniske Ord og Udtryk (Konstord); især saadanne, der kunne ansees for at være af oprindelig dansk Herkomst, eller nedstamme fra en dansk Rod. Hertil kan ogsaa henføres virkelige (ikke selvgiorte) danske Navne paa de hyppigst forekommende indenlandske Dyr og Planter, der overalt oplyses ved Tilføielse af de latinske systematiske Benævnelser."

5. "Af danske videnskabelige Udtryk optages især de vigtigste juridiske og philosophiske, der forklares med Korthed og Tydelighed, og ved hvis Indlemmelse i Ordbogen man troer at kunne give den en forøget Brugbarhed, saavel for den practiske Embedsmand, som for Enhver, der i sit skriftlige Foredrag vil beflitte sig paa Rigtighed, Klarhed og Tydelighed."

I Henseende til de techniske Ord, eller Konstordene, er det min Mening, at disse vel egentlig nærmest bør komme i Betragtning til Optagelse i en almindelig Ordbog, for saa vidt som de høre til Sprogets rene Bestanddele; eller for saa vidt som de, enten ved Afstammelse fra og Slægtskab med andre Ord i Sproget, eller som oprindelige Rodord, virkelig udgiøre en Deel af det indenlandske Sprogstof. Erholder man engang en fuldstændig, med den fornødne Kritik og strenge Nøiagtighed udarbeidet dansk technisk Ordbog, da vil det være saa meget mere tilstrækkeligt, i et almindeligt Lexikon over Sproget kun at indlemme de techniske Ord, der tilhøre Sprogets oprindelige og gamle Stof, eller paa en eller anden Maade linguistisk kunne oplyse samme. Hertil f. Ex. bør upaatvivlelig henregnes alle indenlandske og indfødte Benævnelser paa Naturgienstande, særdeles Dyr og Planter, hvoraf blandt andet mange Eenstavelsesord uden Tvivl høre til Sprogets allerældste Eiendom. At udvide Indlemmelsen af techniske Udtryk i en almindelig Ordbog til alle dem, der Tid efter anden ligefrem ere overførte fra det høitydske, nedertydske og hollandske Sprog, og i en meer eller mindre udenlandsk Form bruges i Konster, Haandværker, Sysler og Næringsbrug i Danmark: vilde derimod være, at gaae uden for de linguistiske Grændser for en saadan Ordbog, der vil skille Sprogets Eiendom fra dets laante Besid-

---

det kan blive til Nødvendighed, saa kan dog Regelen for den strenge Udelukkelse af udenlandske Ord tilstede enkelte Undtagelser; men disse maa være saa faa som muligt, og kun finde Sted ved de ganske almindelig brugelige og uundværlige fremmede Ord.

...kejer. Men Grændsen i den Henseende er ikke altid let at drage; og endnu ... tør, saaledes som der hidtil er forarbeidet, den Enkelte, som ei kunde ... en heel Række Aars udelukkende Arbeide herpaa, giøre sig Haab om, med Fuldstændighed og Nøiagtighed at kunne samle, affondre og forklare Alt, hvad ... kritiske Sprogkiender vilde henregne til den førstnævnte Afdeling af vore ... danske Ord. Ikke engang over Konstordene, der høre til saa ældgamle og ... almindelige Sysler i Danmark, som Agerbrug, Fiskeri og Søfart, ... man fuldstændige Fortegnelser eller nøiagtige Forklaringer, der tillige overalt ... imellem de almindelig bekiendte og brugelige, og de i enkelte Landskaber ... Benævnelser. Endnu mindre gives der nogen dansk Haandværksordbog; ... hvad man finder adspredt i Lexika, eller i enkelte, tildeels oversatte Skrifter i ... techniske Fag, er langt fra at være tilstrækkeligt, eller altid paalideligt for en Sprogforsker; det sidste saameget mindre, som der i endeel af saadanne Skrif... ikke giøres Forskiel paa de, i vedkommende Sprogkreds gangbare og gieldende Udtryk (hvilke, i hvor slette de endog mangen Gang ere, dog, i det mindste ... denne deres Kreds, have Brugens Gyldighed), og nydannede, af denne eller hin Forfatter opfundne, som maaskee kunne være bedre og mere sprogrigtige Benævnelser — men som Haandværksmanden eller Fabrikarbeideren ikke kiender, eller ikke forstaaer. Til Moths Plan hørte ogsaa, at indlemme alle danske techniske Ord i sit colossale Lexikon; og virkelig indeholder dette en Mængde ... brugelige; men tillige en heel Deel selvgiorte, eller nu ikke længere bekiendte. I Videnskabernes Selskabs Ordbog finder man (foruden de Mothske Ord) lige... kun Fragmenter, og det stundom ikke meget nøiagtige, til dette Slags Ordkundskab. Under saadanne Omstændigheder var der for mig, og efter min Plan, ikke andet at giøre, end at samle de almindeligste og hyppigst forekommende danske techniske Ord, af den ovenanførte Beskaffenhed, og at sørge for, at faae disse saa nøiagtigt, som muligt forklarede. At enkelte sieldnere forekommende Ord af den Art, enkelte Ord, der røbe deres fremmede Sproghiem og Slægtskab, ogsaa have fundet Veien ind i denne Ordbog, vil man saameget ... oversee: som Antallet af techniske Ord i samme overhovedet er langt mindre, end jeg ønskede det. — Til Forklaringen over disse, saavelsom over en Deel videnskabelige Ord, har jeg jævnligen søgt og fundet Hielp hos adskillige af mine Venner; og bør jeg saaledes blandt andre med Tak nævne Hr. Professor Ursin som den, der oftest i saadanne Tilfælde har været mig behielpelig.

En Classe af særegne eller videnskabelige Udtryk, som fortrinligen fortiene den danske Ordbogsskrivers Opmærksomhed, ere de, som forekomme i Lovene og i det danske Lovsprog. Disse ere næsten uden Undtagelse, især naar vi ikke holde os til den nyeste Tid, af ægte dansk Rod og nordisk Oprindelse; og udgiøre saaledes i enhver Henseende en eiendommelig, vigtig og rig Deel af det indfødte Tungemaal. Jeg har derfor heller ikke undladt, deels ved egen Læsning af Retskilder og Skrifter over den danske Lovkyndighed, deels ved at benytte forhaandenværende Hielpemidler (saasom Dr. G. L. Badens juridiske Ordbog) at samle og efter Ordbogens Plan, saa kort som muligt, at forklare de vigtigste Ord, Udtryk og Talemaader, som forekomme i det danske Lovsprog. Men ligesom jeg ogsaa her bestandigen maatte have denne Ordbogs Bestemmelse og Grændser for Øie: saaledes var det særdeles nødvendigt, at agte paa Grændseskiellet imellem Lovsprogets endnu brugelige, og dets forældede Ordforraad; og jeg er derfor i Benyttelsen af Kilderne til samme ikke gaaet længere tilbage i Tiden, end til Kong Christian den Femtes endnu gieldende danske Lov.

6. "Alle Ord, hvor saadant finder Anvendelse, anføres med Hensyn til deres Slægtskab, eller de umiddelbart afstammende og sammen-

ſatte Ord under vedkommende Hovedord — en Fremgangsmaade, der i
dansk Ordbog, formedelst en stor og næsten almindelig Simpelhed i d
danske Orddannelse, er den naturligste, og aldeles ingen Vanskelighed m
fører ved Brugen. I ethvert Tilfælde, hvor det kunde synes noget vansk
ligere (saasom ved Vocalforandring) at finde et afledet eller sammensat O
under Stammeordet, er der paa vedkommende Sted i Bogstavrækken he
viist til samme. Denne Bogens etymologiske Orden medfører blandt and
den væsentlige og betydelige Fordeel, at den, der vil bruge samme for
danne og befæste sin Kundskab til Modersmaalets Sprogrigdom, og erhver
Sikkerhed i sammes rigtige Anvendelse, finder enhver Ordfamilie for d
meste samlet paa eet Sted; og ved at kunne med Lethed og i Hast oversk
de beslægtede Ord, ofte kan vinde betydeligt i Sprogkundskab."

Med Hensyn til den her berørte Beskaffenhed ved Ordbogen troer je
at den Fremgangsmaade, som er fulgt i at samle og ordne de afledede og sam
mensatte Ord under deres Hovedord, meget let, og efter en kort Brug af Or
bogen, vil falde enhver i Øinene; og at det derfor vilde være overflødigt, her a
giøre Rede for hver enkelt Omstændighed, som vedkommer denne Deel af Bogen
mechaniske Indretning. Jeg bemærker blot, at man, ogsaa ved at bedømm
denne, ikke bør glemme, hvor nødvendigt det var at tage Hensyn til Bogen
materielle Omfang; og at dettes Sammenpresning giorde det umuligt at sørg
for den større Lethed og Beqvemmelighed i at opsøge og finde afledede og sammen
satte Ord, naar disse ved Indrykning, ved forskiellig Tryk, eller andre Midler
havde været mere afsondrede fra Stammeordene. Man vil imidlertid finde, at je
undertiden har adskilt nogle af de første (afledede) Ord fra deres Ordslægt, naa
de i Bogstavrækken kunde følge umiddelbart efter Stammeordet, for derved, hvo
det saaledes lod sig giøre, at formindske Slægtens sammenpakkede Ordmasse. —
Enkelte afstammende Ord, som formedelst Vocalforandring, eller i deres hele
Form ere meget stærkt afvigende fra Rodordet, har jeg vel ogsaa stundom adskill
derfra, og hensat paa deres ved Bogstavrækken bestemte Plads; men i disse
Tilfælde er da stedse henviist til samme under Hovedordet. I Almindelighed
maa det bemærkes, at de fiernere Afstammelser, f. Ex. ved Forstavelser (befæste
af fast, forvolde af volde, og desl.), eller ved middelbar Afledning (f. Ex.
myrde af Mord, rømme af Rum, eller Sæd af at saae, og desl.),
næsten aldrig ere anførte under Hoved- eller Stammeordet; men i Bogstavrækken.
Overhovedet maa man ikke glemme, at min Plan ikke medførte, at give en
streng etymologisk Ordbog, hvori Ordenes Slægtskab og Afstammelse i
ethvert Tilfælde, og indtil de fierneste Slægtled, skulde blive den ledende Grund
for deres Ordning og Sammenstilling; men at den valgte Orden er en blandet
alphabetisk-etymologisk; hvilken jeg anseer for den gavnligste og beqvemmeste for
denne Ordbogs practiske Brug.

7. "I at angive Ordenes Betydning og forskiellige Bemærkelser
har man stræbt at forene logisk Bestemthed, og en paa historisk-kritisk Kund-
skab til Sprogbrugen bygget Nøiagtighed, med Klarhed og Korthed. Saa-
vidt en Ordbog tillader det, er ogsaa det Grammaticalske ved Ordenes rig-
tige Bøininger, Brug og Forbindelser oplyst; overalt efter Sprogbrugens
Lovbog, og med Forkastelse af vilkaarlige Paafund og selvgiorte Regler hos
Sproglærere. — Præpositioners og andre Partiklers Brug i det danske
Sprog vil man, saavidt Rummet og Bogens Bestemmelse tillader det, her
første Gang finde udviklet med nogenlunde Fuldstændighed. Tillægget
nogenlunde er ei overflødigt; thi absolut Fuldstændighed i en saadan
Udvikling vilde allene fordre et eget Værk."

Skulde jeg her foretage mig, udførligen at udvikle og oplyse de faa og korte Træk, hvormed de sidst anførte Linier af Ordbogens Plan angive Fremgangsmaaden ved den vigtigste Deel af Lexikographens Arbeide: da maatte jeg udarbeide en heel theoretisk Afhandling, eller i det mindste sammendrage og gientage, hvad allerede af mange Andre er skrevet. Men jeg har alt været vidtløftigere, end jeg selv ønskede. Fortalen kan hverken giøre Ordbogen bedre, eller ringere, end den er; og hvorledes den er udarbeidet, hvilke Grundsætninger jeg har fulgt i min Ordforklaring, eller i at udvikle, fremstille og oplyse de forskiellige Begreber, som et dansk Ord, deels i og for sig selv, deels ved Forhold og Forbindelser, kan udtrykke: maa Ordbogen selv lære dem, der ville bruge den. I Almindelighed, troer jeg, vil det findes, at jeg har beflittet mig paa Korthed, Klarhed, Reenhed og oprindelig dansk Sprogtone, uden at frygte for, om denne undertiden har faaet et noget ældre Præg. — Den lexikographiske Ordforklaring er en Konst, der fordrer ikke blot dybere Fortrolighed med det Sprog, hvis Betegning af Tankeverdenens Individer, eller enkelte Forestillinger og Begreber, skal bestemmes og forklares; men ogsaa Kundskab i flere Sprog, og andre Færdigheder, som Studium og Øvelse maa give. Hvad det første angaaer, saa havde det været en Daarlighed af mig, at foretage mig det møisommeligste og betydeligste Arbeide, jeg har udført, eller i mit Liv kommer til at fuldbringe, hvis jeg ikke havde troet at besidde en saadan Kundskab til det danske Sprog, at jeg var i Stand til at give min Ordbog Rigtighed, Nøiagtighed og Klarhed i at bestemme Ordenes Bemærkelser og Brug; eller med andre Ord, dersom jeg ikke havde tilegnet mig den Fortrolighed med den danske Sprogbrug, at jeg kunde lade Ordbogen fremtræde som dens troe og paalidelige Organ; og det ikke blot i Henseende til Bogsproget (hvis sildigere Udvikling dog ingensteds er overseet eller forsømt), men ogsaa til Talesprogets oprindelige Brug, og Hverdagstalens vigtigste Egenheder, med disses Fremtræden i Ordenes Bemærkelser og Forbindelser, i figurlige Udtryk, Talemaader, m. m. Herom tør jeg være overbeviist; for saa vidt som dette Værk kan betragtes som et Arbeide, hvori jeg, efter omhyggelig og kritisk Prøvelse, har nedlagt Frugten af min, ved meer end 25 Aars Studium, og ved mangehaande hermed forbundne og beslægtede Sysler, erhvervede Kundskab til det danske Sprog. — Skulde man derfor ved omhyggelig Grandskning opdage, at jeg i enkelte Punkter, som vedrøre Brugen og dens Forskrifter, havde feilet: da tør jeg dog frimodigen forudsige, at disse Tilfælde ville være faa (en og anden Gang kunde vel den ved saa mange tusinde, ofte nær i hinanden løbende Tilfælde, som tidt en lille Partikel, eller dens Stilling, bestemmer, uophørlig spændte Opmærksomhed slappes); eller at det vil være Tilfælde, hvor en Vaklen i Talebrugen, som endnu ikke er tilstrækkelig fæstet ved Skriftsproget og classiske Auctoriteter, giør Sagen tvivlsom. Men ogsaa disse Tilfælde ville ei være mange; thi jeg har vogtet mig for at ville afgiøre, hvad der endnu virkelig kan siges at være uafgiort; og jeg har ikke taget i Betænkning, f. Ex. ved enkelte Ords uvisse Kiøn og Artikel, eller ikke ret afgiorte Form og Skrivemaade, at angive saadan Uvished. Disse Tilfælde ere, særdeles udenfor den blotte Skrivebrugs Virkekreds, lykkeligviis kun sieldne; og med Alt, hvad der undertiden er sagt om Uvished, om Forvirring og Ubestemthed i den danske Sprogbrug og Sproglære: saa er det dog vist, at disse Mangler ved det danske Sprog ere mere indbildte, end virkelige; eller findes mere i Grammatikerne, end i Sproget. Vel kan dette baade forvirres og forværres ved slette Skribenter; og Talesproget i visse Kredse lide under skiødesløs Forsømmelse og Mangel paa tidlig Dannelse og rigtig Øvelse. Men Sproget maa heller ikke bedømmes efter de slette, uduelige Forfattere, som mishandle det; og Sprogbrugen ikke efter den forvanskede Tale

i enkelte Kredse, om disse endog vare nok saa forfinede og polerede i anden H
seende, end i at tale Modersmaalet. Heller ikke tør man allevegne stole p
deres Foregivende, der ville gielde for Sprogkiendere og Sproglærde i Moder
maalet, uden at besidde den hertil vigtigste og uundgaaelig nødvendige Betingel
en tilstrækkelig og omfattende Fortrolighed med Sprogets Væsen og Brug, i a
dets Skikkelser og Grene, og giennem enhver Tidsalder, hvori Dansk har vær
talt og skrevet. Det er undertiden disse, der klage mest over Mangel og U
den i Tale- og Skrivebrug; uagtet de ikke kiende, eller kun ufuldkomment kun
skielne imellem det Rigtige og det Feilagtige i dansk Tale eller Skrift, fordi
fattes den hertil uundværlige Prøvesteen, som kun det historisk-kritiske Studiu
af Sproget kan give.

Hvorvidt det nu i det Hele er lykkedes mig, i denne Ordbog at medd
de vigtigere, i deres Brug og i en større Mangfoldighed af Bemærkelser og
forskiellig Anvendelse mere indholdsrige danske Ord en tilstrækkelig Bestem
melse og Forklaring, og hvorvidt jeg, i at affatte, anbringe, og ved anfør
Talemaader og Exempler at oplyse mine Ordforklaringer, vil kunne tilfredsstil
Sprogets Kiendere: derom maa Samtidens og Eftertidens omhyggelige Pr
velse dømme. Vanskeligheden af at give mange, endog af de mest enkelte, me
almindelige og bekiendte Udtryk en tydelig og logisk rigtig Forklaring, i det samm
Sprog, som Ordbogen behandler — og det især en saadan Forklaring, der ma
være indskrænket til faa Ord eller Linier: vil ikke let undgaae Nogen, der ha
sysselsat sig med lignende Arbeider. Der gives, siger Johnson, en Mængd
Gienstande, som ikke ere for lidt, men for meget bekiendte, til overalt at kun
lige heldigt og tydeligt forklares. Men der gives ogsaa en stor Mængde Or
hvis Brug og Bemærkelser spreder sig i saa mange og saa fine Grene, at d
neppe er muligt, i et saa indskrænket Rum, at forfølge og sammenfatte dem all
Ikke mindre vanskeligt er det, i en Ordbogs Forklaringer at kunne fremstille de
hele Mangfoldighed af Tilfælde, hvor et Ord med meer eller mindre Frihe
anvendes i uegentlige og figurlige Bemærkelser. Et levende Sprog har i Stile
og Udtryksmaaden en Grad af Dannelighed og Udstrækningsevne, som unde
tiden langt overskrider Grændserne for lexikalske Bestemmelser og Henførelse
Ordbogskriveren maa overlade meget til den specielle Sproggrandskning og Spro
kritik; og der, hvor saa lidet er forarbeidet, som i det danske Sprogs gramm
tiske Kritik, og i danske Sprogværkers Undersøgelse og Drøftelse fra denne Side
tør han saameget mere vente sig billigt Hensyn til Arbeidets Vanskelighed, o
den menneskelige Evnes Begrændsning. Tillige tør han ved et Værk, som nær
værende, der er det første af sin Art, henlede den prøvende Grandskning t
Ordbogens Bestemmelse. Denne har fra først af været, at give den almin
delig Brugbarhed, at giøre den til en Folkebog, mere end til et Værk, bestem
for enkelte Lærdes Brug i de vanskeligste, sieldenst forekommende Tilfælde. E
saadan Bestemmelse har medført mange særegne Beskaffenheder ved dens Indre
ning, som det er ufornødent at optælle; da de let af sig selv falde i Øinene
Jeg vil blot erindre, at dertil f. Ex. ogsaa hører, at jeg har søgt at bringe de
simpelste og lettest tilgængelige Orden i Ordenes forskiellige Bemærkelser, ve
overhovedet først at anføre de egentlige, de nærmeste, eller de, hvori Ord
hyppigst i det almindelige Talesprog forekommer; fra hvilke jeg da har søgt grad
viis at giøre Overgangen til de mere uegentlige, de figurlige, de sieldnere for
kommende og de reent forældede — hvor saadanne af en eller anden Grund anfø
res. Den undertiden (f. Ex. ofte hos Adelung) fulgte Fremgangsmaade, a
opsøge et Ords ældste eller oprindelige Bemærkelse, og stille denne, om endo
nu ganske ubrugelig, i Spidsen for de sildigere, antager jeg for mindre passend

en Ordbog, som nærværende; da den er skikket til jævnlig at forvilde og standse Brugen af samme hos den større Mængde, hvis Tarv det fornemmelig er at vide, hvorledes Ordene efter den nærværende Sprogbrug anvendes. Det er især paa at bringe denne Brug, i dens Reenhed og ægte Skikkelse, eller grundet paa Folkets Talesprog og paa erkiendte Auctoriteter i Skriftsproget, for Lyset — eller paa at fremstille og oplyse Sproget, som det virkelig er — at mit Formaal og min Bearbeidelse er gaaet ud. Men jeg maa ogsaa her gientage: at hvis Ordbogens Indhold, for saa vidt som det strækker, overhovedet befindes at være bygget paa rigtig Indsigt i Sproget, da vil ikkun en Ubillighed, som jeg vil ansee med den største Ligegyldighed, kunne dadle, at dette Indhold i mange Dele kunde have været rigere, i nogle Tilfælde maaskee endog behøvede at være fuldstændigere. Det er ikke blot Sproget selv, hvis Dannelse og Udvikling lykkeligviis endnu skal have en betydende Bane at giennemløbe, som begrændser den danske Lexikographie, baade i Rigdom, og i en allevegne sikker og afgiort Bestemthed; men ofte er det ogsaa Mangel paa tilstrækkelige Undersøgelser, Forarbeider og Materialier, som forøger Ordbogskriverens Byrder, og giør hans Kald, at være en tro og paalidelig Tolk for det bestemt Tilværende, men ingen egenmyndig Lovgiver, endnu langt vanskeligere.

Skiøndt her ikke nærmest kan være Spørgsmaal om den grammaticalske Deel af Sprogbrugen, vil jeg dog bemærke: at ogsaa denne er hos os langt fra at være underkastet en tilstrækkelig dyb og omfattende Grandskning af dens virkelige Tilstand og hele Omfang; men særdeles i dens syntactiske Hovedgreen. En giennemført kritisk dansk Sproglære fattes os endnu; uagtet vi besidde endeel gode Bidrag til en saadan, omstrøede i enkelte af de hidtil leverede danske Grammatiker. Men med faa Undtagelser ere disse meer eller mindre skrevne med forudfattede Meninger, eller efter et forud antaget System; og have næsten alle den Mangel, at de kun tage Hensyn til en begrændset Deel af Sprogbrugen og Sprogets Eiendom; imedens de stundom, ved at bringe selvdannede og vilkaarlige Forskrifter ind i Sproglæren, omstyrte dennes empiriske Grundvold og med den bringe hele Bygningen til Fald; stundom ogsaa ved at ville holde sig for nær til det nordiske Grundsprogs, for os uddøde Former, oversee, at vi have langt nærmere, hidtil næsten ubenyttede Kilder at ransage: vor egen Literatur, eller hvad der er skrevet i nyere Dansk i 4 til 500 Aar — hvoraf man sielden tager mindste Hensyn til noget, der er ældre, end det 18de Aarhundrede. Ja, endskiøndt Ingen vil kunne negte, at det danske Sprog, vi tale og skrive, fortrinligen har dannet sig i Siælland, eller nærmest er grundet paa det siællandske Almuessprogs Grammatik: er dog ei engang denne, for Bogsproget vigtigste Deel af det danske Sprogs Hoved-Mundarter hidtil underkastet en grammatisk-kritisk Undersøgelse.

I den egentlig lexicalske, og den for lexicalsk Fremstilling egnede syntactiske Deel af Sprogbrugen, eller Sprogets endnu levende, gieldende og brugelige Ordformer, eiendommelige Udtryk og Talemaader, tilligemed de vigtigste Bøiningsformer, og de Ordforbindelser, som vise Verbernes Styrelse, Præpositioners og Conjunctioners rigtige Brug, m. m., er vist nok betydeligt forarbeidet for en dansk Ordbogskriver; saavel ved de ovenfor opregnede og kortelig beskrevne ældre, i Haandskrift tilværende Arbeider, som ved deres for en Deel videre udførte Bearbeidelse i Videnskabernes Selskabs Ordbog; ved nyere Ordbøger over fremmede Sprog med dansk Fortolkning; ved nogle Værker over danske eenstydige Ord, og ved herhen hørende Bidrag i nogle danske Grammatiker. Men en meget rig og vigtig Skat til dansk Lexikographie ligger dog endnu, man kan sige næsten ubenyttet, i det danske Skriftriges ældre og nyere Regioner. Hvad en Ordbog kan blive [illegible], hvad den kan vinde i Rigdom, Paalidelighed, Liv og Interesse,

ved at øse af de Sprogkilder, som rinde i fortrinlige Forfatteres Skrifter, e hvorledes den, ved af disse at samle sit Forraad af oplysende Beviissteder, ka opnaae classisk Værdi og Varighed: have vel faa i den Grad lagt for Dager som Englands udødelige, endnu med forbauset Beundring betragtede Samu Johnson. — Det er sandt, man har i vore Dage ogsaa begyndt, at ville ne rive det Mindesmærke, denne, ved colossal Lærdom og Arbeidskraft udmærke Mand reiste sig. Man har lagt for Dagen, at hans rige Ordbog endnu kun beriges med mange tusinde Ord — et Vidnesbyrd om, hvilke Skatte det engels Sprog eier! Man har giort sig megen Umage med at vise, at den, uagtet de store eiendommelige, næsten alle tidligere Ordbøger i nogetsomhelst nyere Sprog forbun lende Fortienester, hvilke man ei trøster sig til at negte den, har enkelte Mangle — men det er næsten kun saadanne, som Forfatteren selv kiendte og erkiendte da han lod sit forbausende Værk træde ud i Verden. — Ikke anderledes er de gaaet med Adelung i Tydskland. Dennes høitydske Ordbog er bleven angrebe og dadlet af Flere og paa forskiellige Maader; og mere end een sildigere tyds Lexikograph har gierne paa hans Skuldre villet faae Verden til at troe, at ha saae langt videre og bedre, end Adelung. Men af dennes hidtil uovergaaed og uundværlige tydske Ordbog ere to Udgaver udsolgte; imedens man for ikk længe siden har prøvet paa, ved at nedsætte Prisen paa Campes, jeg veed ikk med hvormange tusinde Ord berigede, paa Adelungs Arbeide byggede tydsk Ordbog, at formindske det endnu betydende Oplag af dette, med saamegen Bram og Ophævelse forkyndte Værk.

Jeg har nævnet disse mine Mestere og Lærere, ikke fordi jeg bristede mig til, selv i Afstand at ligne mit Arbeide med deres; men fordi jeg taknemmelig erkiender, hvad jeg skylder et omhyggeligt Studium og en vedvarende Benyttelse af begge disse, hver paa sin Maade originale og fortrinlige Ordbøger. At endog en meget fuldstændig *dansk* Ordbog ikke vilde blive saa rig, som en engels eller *tydsk*, der kunde tillægges denne Egenskab, er en nødvendig Følge af, at vort Sprog hverken har den tidlige Dannelse, eller det Omfang i Literaturværker, som hine. Men hvad nærværende Værk angaaer, saa maa jeg her atter gientage: at det i langt ringere Grad tør giøre Paastand paa Fuldstændighed, elle en, Sprogets hele Eiendom udtømmende lexikalsk Rigdom, end paa et rigtig Udvalg, en kritisk Behandling i Ordenes Forklaring, og en omhyggelig Grandskning af Sprogbrugens Love og Forskrifter. Selv kan jeg, som ogsaa af det, jeg ovenfor har yttret og giort Rede for, vil fremgaae, ikke betragte dette lexikalske Arbeide anderledes, end som den første Grundvold til en sprogrigtig, med kritisk Nøiagtighed og med consequent Eenhed i Planen udført Ordbog over det nærværende danske Sprog; og Ingen kan bedre kiende eller vide, end jeg selv, hvormeget den endnu kunde udvides eller vinde i Omfang; mindre dog ved forøget Ordrigdom, end ved at beriges endnu mere med oplysende Talemaader og Skriftsteder. Af de sidste ere *mange* meddeelte; mange, naar der sees paa Antallet, og paa den Tid og Møie, som det maatte koste en Ordbogskriver, der fra det første Blad til det sidste *har været allene* om sit Arbeide, at samle dem; men *faa*, naar man vil see hen til den store Mængde Ord eller Bemærkelser, som fattes Beviissteder af danske Forfatteres Skrifter. At disse dog ere hyppigen, med langvarigt og møisommeligt Arbeide, og til sand og varig Berigelse for denne Ordbog, benyttede til Oplysning af Sproget giennem dets ægte og rene Kilder: vil fremgaae af den herefter følgende Fortegnelse over de fortrinligen og hyppigst brugte og anførte Forfattere, af hvilke jeg vil hensætte de Afdødes Navne i nogenlunde chronologisk Orden, med Angivelse af Tiden, da de begyndte og ophørte at skrive. Man vil, som naturligt er, finde, at de *ældre* af disse

danske Forfattere ere de færreste i Tallet, og de i Ordbogen mindst hyppigt forekommende: man vil ogsaa, ved dens Brug erfare, at endnu mange andre Skrifter, foruden de her optalte Forfatteres, ved enkelte Leiligheder ere benyttede og anførte; og er jeg undertiden maaskee gaaet noget for vidt i Nøiagtighed, ved at anføre den enkelte Bog og paavise Sidetallet: saa er dog Pladsen, som derved borttages, saa ringe, at Nytten, som dette stundom medfører, vel kan betale den.

Afdøde danske Forfattere:

Christiern Pedersen. (1510—1534.)
Hans Tausen. (1528—1552.)
Peder Tidemand. (Frugtbar og heldig Oversætter. 1539—1563.)
Den danske Bibel af 1550. (Oversættelsen er udarbeidet imellem 1540 og 1550.)
Anders Sørensen Vedel. (1571—1592.
Peder Clausen (Friis.) født 1545. d. 1623. (Hans Fordanskning af Snorre og Beskrivelse over Norge udkom først 1632. 33.)
Arild Hvitfeldt. (1594—1604.)
Anders Arreboe. (1611—1637.)
P. Jensen Colding. (Hans Reformationshistorie 1614. Latinsk-dansk og dansk-latinsk Ordbog. 1622. 1626.)
Anders Bording. (1647—1677.)
Birgitte Thott. (Senecas Skrifter; fordanskede 1658.)
Thomas Kingo. (1672—1700.)
K. Christian den Femtes danske Lov. 1683.
Ludvig Holberg. (1711—1754.)
Vilhelm Helt. (døde 1724.)
Chr. Falster. (1719—1739.)
H. A. Brorson. (1730—1764.)
Ambrosius Stub. (1730—1755.)
Frederik Christian Eilschov. (1743—1750.)
Jakob Langebek. (1745—1775.)
Jens Kraft. (1749—1764.)
Jens Schielderup Sneedorf. (1752—1764.)
Christian Br. Tullin. (1758—1765.)
Tyge Rothe. (1759—1794.)
Ove Guldberg. (1760—1806.)
Andreas Schytte. (1763—1774.)
Johannes Evald. (1764—1781.)
Jakob Baden. (1766—1803.)
Peder Topp Wandal. (1767—1794.)
Benj. Georg Sporon. (1768—1792.)
Chr. Frederik Jacobi. (1770—1800.)
Joh. Hermann Wessel. (1772—1785.)
Joh. Nordal Brun. (1772—1816.)
Peter Magnus Troiel. (1773.)
Edvard Storm. (1774—1791.)
Christian Bastholm. (1775—1808.)
Laurids Smith. (1776—1794.)
Claus Frimann. (1776—1811.)
Ove Malling. (1777—1827.)

Henrik Kampmann. (1779—1799.)
Knud Lyne Rahbek. (1780—1830. Af denne Forfatter er is benyttet de første 10—12 Bind af den danske Tilskuer, hans sa lede Poesier og prosaiske Fortællinger.)
Thomas Thaarup. (1782—1820.)
Christen Henriksen Pram. (1782—1817.)
Jens Baggesen. (1786—1826.)
Jonas Rein. (1786—1810.)
Michael Gottlieb Birkner. (1788—1798.)
Johannes Boye. (1790—1814.)
Christian Olufsen. (1790—1827.)
A. V. Schack-Staffeldt. (1795—1808.)
Jens Michael Herz. ("Det befriede Israel." 1804.)

Foruden dette betydende Antal af meer eller mindre berømte, og af Spr get fortiente afdøde danske prosaiske og poetiske Forfattere, vil man af de endn levende især finde følgende benyttede og anførte: St. Blicher, L. Engelstof P. H. Frimann, N. F. S. Grundtvig, F. Guldberg, J. L. Heiber B. S. Ingemann, P. E. Müller, J. P. Mynster, J. Smidth, N Treschow, A. Øhlenschlæger, H. C. Ørsted og A. S. Ørsted.*) — Endn kan bemærkes, at ogsaa nyere danske Oversættelser af græske og latinske Clas kere nu og da ere anførte; ligesom vor nyere, landgængse og auctoriserede Bib oversættelse, stundom for sig selv, og stundom for at sammenligne et Udtryk ell en dansk Ordform med de tilsvarende i Bibelen af 1550. — Heller ikke er det f en Ordbog vigtige og magtpaaliggende Hensyn til Synonymet, eller eenst dige Ord, og disses beslægtede Betydning og Brug, forbigaaet; for saavil som Værkets Plan og Størrelse tillod det. Herved ere fornemmelig Sporon L. Heibergs og P. E. Müllers Arbeider benyttede; det sidste dog ikke gans fra Begyndelsen, da det udkom efterat alt nogle Bogstaver af Ordbogen va trykte. At jeg i Særdeleshed har indskrænket mig til at anføre saadan Steder af disse Forfatteres Skrifter over den danske Synonymik, der ente umiddelbart fremvise Ordenes Brug, eller i hvilke det korte og syndige Udtr med faa Ord eller Linier angiver og bestemmer væsentlige Liigheder og Forskiell heder i vedkommende Synonymers Betydning: vil findes overeensstemmende m Ordbogsarbeidets Natur; ligesom det er begribeligt, at jeg, særdeles hos Sp ron, der ikke altid var ganske hiemme i Sprogbrugen, har giort Udvalget eft mit eget Skiønnende om Rigtigheden af de givne Bestemmelser. Ved ende Artikler i denne Ordbog vil man ogsaa finde danske Synonymer udmærkede o bestemte, der ikke forhen ere behandlede i bemeldte Forfatteres Arbeider, ell hos Andre.

Blandt flere Gienstande, der endnu kunde komme til Omtale paa dett Sted, ere to, hvis Vigtighed ikke tillader mig at lade dem være ganske uberørte Stammeordenes Oprindelse eller Etymologie, og den i Ordbogen fulgte Or thographie eller Skrivemaade. — For at undgaae unødvendig Vidtløftighed t Forklaring og Forsvar af det, man vil finde meddeelt til Oplysning om danske Ord Slægtskab, maa det være nok, historisk at berette følgende: Fra først af var de min Hensigt, i Følge den Plan, der var lagt til at sammentrænge Værket

*) Jeg har ikke seet nogen gyldig Grund til at udelukke Ord, der (tildeels førstegang) fore komme i mine egne Skrifter, eller enkelte Steder af disse, blandt de anførte Exemple I begge Tilfælde — der dog ei ere hyppige, da jeg, af Aarsager, som letteelig begribe ikke har søgt dem — ere de udmærkede ved Bogstavet (M).

Omfang saa meget som muligt, aldeles at udelade etymologiske Oplysninger. Først efterat den største Deel af Haandskriftet var udarbeidet, forandrede jeg mine Tanker, og besluttede at anføre de vigtigste af saadanne Oplysninger; nemlig de tilsvarende Ord af de med vort danske Tungemaal nærmest beslægtede; fornemligen dets gammelnordiske (islandske) Stammesprog, og hernæst det angelsaxiske og det nyere nedersaxiske eller plattydske, endelig ogsaa det høitydske Sprog; hvortil endnu hist og her blev føiet beslægtede svenske, hollandske og engelske Ord. Det sidste er at betragte, mere som en underholdende, vel ogsaa nyttig Berigelse; end som en nødvendig Egenskab ved en dansk Ordbog. Vort Modersmaal er et nyere, et afledet Tungemaal; hvis Hovedstamme er det Islandske, og hvis vigtigste sildigere Kilder ere det Nedersaxisk-Tydske og det Høitydske. At gaae videre tilbage i Undersøgelse af de danske Stammeords Oprindelse og Slægtled: tilhører mere den islandske og angelsaxiske eller tydske Etymologie, end den danske; eller kunde endog føre til etymologiske Undersøgelser og Experimenter, der, igiennem flere europæiske Sprogstammer og Sprogregioner, tilsidst kunde føre os ind i Indien, og reent bort fra Gienstanden for en dansk Ordbog. — Da bemeldte Arbeide først er foretaget efterhaanden som Haandskriftet blev giennemseet til Trykken: vil det ikke feile, at Nogle nu og da ville savne, hvad de ønskede at forefinde. Dog vil et saadant Savn af islandske Ord, som de vigtigste og nødvendigste, uden Tvivl være sieldent; og de øvrige kunne for denne Gang ansees som en Tilgift.

Hvad angaaer den her fulgte Orthographie eller Skrivemaade, da kan jeg i Henseende til Grundsætningerne for samme henholde mig til det, som deels er fremsat i Fortalen til min 1813 udgivne danske Haandordbog, deels i den første Anviisning til dansk Retskrivning, som er forudsendt samme Ordbog. Ligesom i dette tidligere Arbeide, saaledes ogsaa i nærværende, har jeg antaget den herskende Skrivebrug, som Ordbogens orthographiske Grundlov. Men for at bestemme Begrebet om en saadan Skrivebrug, maa man ikke glemme: at et Skriftsprog ei engang blot er til i de fleste, end sige i nogle faa Forfatteres Skrifter, det være nu, at disse ere samtidige med os, eller fra en ældre Periode i Literaturen. Skrivebrugen har, ligesom Alt i Sprogene, en historisk Oprindelse, en vedvarende Udvikling giennem Tiderne; og der gives Elementer i den nærværende danske Skrivebrug, som vi kunne forfølge i dansk Skrift giennem en Række af 5—600 Aar. Der gives ogsaa Omskiftninger og Forandringer i denne, særdeles foregaaede i det 18de Aarhundrede, hvorom Ingen vil tvivle, at de ere blevne almindelige og herskende; eller at de have uddannet et System i den nærværende Skrivebrug, der i mange Dele er forskielligt fra det 17de eller det 16de Aarhundredes. At man nu skriver have og ikke haffve, Lys og ikke Lius, vil Ingen drage i Tvivl. Men at det endnu aldrig er blevet Brug, og altsaa heller ikke orthographisk i det danske Sprog, at skrive Ben i Stedet for Been, Mus i Stedet for Muus, måskje i Stedet for maaskee, o. s. v., kan den Fornuftige ligesaa lidt tvivle om; endskiøndt man har villet, ikke blot foreslaae, men foreskrive det, som hørende til den danske Retskrivning. Læren om denne har jeg tilforn (i Fortalen til min tidligere Ordbog) kaldt "et Sammendrag af de Regler, hvilke Skrivebrugen har givet almeen Gyldighed, og som man blot i uvisse eller vaklende Tilfælde kan være beføiet til at udfylde eller understøtte ved Brugen af Ordslægtskab (Etymologie), Ordliighed (Analogie) eller andre Hielpemidler;" ved hvilke sidste især maa forstaaes den gode og rene Udtale; eller den, som i Almindelighed har dannet sig, tilligemed Sprogculturen ved Skrifter, der hvor Sproget tales offentligt, i det gode rhetoriske, høitidelige eller declamerende Foredrag, og blandt den cultiverede Deel af Folket. Det er en utvivlsom

Sag, at man i mange Tilfælde, hvor Skrivemaaden er usikker, eller ikke afgi og almindelig, først maa adspørge det Organ, der staaer Talen nærmest, ligeso Øiet Skriften; men det er ligesaa vist, at hvor de Skrivendes Vedtægt er almi delig (Enkeltes Undtagelser bryde den ikke), maa Ingen være mere opmærksom p denne Vedtægts Forskrifter, Ingen vogte sig mere for, uden stærke Grunde, at fo lade den, end Ordbogskriveren. Men en saadan almindelig Overeensste melse er endnu langt fra at finde Sted i et af de mest tvistige Punkter i de danske Skrivebrug: Anvendelsen af Vocaltegnet i eller Consonanttegnet j (Jo hvor det forekommer tilligemed nogen af de øvrige Vocaler i een Stavelse; elle hvor J-Lyden sammensmelter med en anden Vocallyd. At de allerfleste nu skriv i efter en anden Vocal (eller i Tvelyden ai, ei, øi, øi) vil ei kunne mod siges; men heller ikke, at en stor Mængde Skrivende have antaget Brugen a Jod foran Vocalen i samme Stavelse (eller at de f. Ex. skrive Skjald kjende, Kjole, Hjul, Kjærlighed, Bjørn.) Nu er det vist, at vi man antage (som jeg ikke vil benegte) at et Slags Consonant-Lyd af Jod, et Slag haardere, fremstødt J-Lyd, lader sig bringe ind i saadanne Stavelser, hvilken Ly Nogle derfor ville betegne med j: saa bringer man dog derved, naar man saaledes vil gjøre denne Lyd til en afgjort eller stærk Consonantlyd (Jod-Lyden), en falsk tildeels provincial (slesvigsk?) Udtale ind i disse og lignende Ord; hvis rette dansk Udtale er Skiald, kiende, Kiole, Hiul, Kiærlighed, Biørn, formedelst en blød Sammensmeltning af J-Lyden med den efterfølgende Vocal i een Stavelse; eller i en Udtale, hvor de tvende Vocal-Lyd (i og a, i og e, o. s. v.), efter en berømt Sprog-Philosophs Yttring om denne Gienstand, blive til "noget, der svæver imellem Diphthong og Stavelse."*) Af denne Grund allene maa den sidstnævnte Skrivemaade ansees for rigtigere eller mere naturlig, end den første; om den endog ikke, som jeg andensteds har beviist,**) var ligesaa gammel, som de ældste danske Haandskrifter. At man i vor Tid har begyndt at fortrænge den, er ovenfor sagt; men nærværende Ordbog er ikke Organet for det sidste Decenniums, endnu hverken stadige eller almindelige Skrivebrug i dette Punkt; dens Forbillede er snarere den danske Skrivebrug, saaledes som den fremtræder i vore navnkundigste og mest læste Forfatteres Skrivemaade i den hele Periode, der omfatter den danske Literaturs egentlige Opkomst og Uddannelse, hvilken omtrent kan regnes fra Midten af det 18de Aarhundrede indtil vore Dage. — Man finder ikke blot hiin Brug af i foran og bag efter en anden Vocal i een Stavelse, men Vocalfordoblingen (ee, ii, uu) for at betegne visse Stavelsers Længde, og overhovedet den i Ordbogen fulgte danske Skrivemaade i alle dens Hovedpunkter, saavel i vor landgængse og auctoriserede danske Bibel, som i den nyere Kirke-Psalmebog, i den for hele Landet anordnede (Balles) Lærebog i Religionen, i nogle af de til alle Elementarskoler udbredte Lærebøger i Bibelhistorien. Samme Skrivemaade findes og i Landets gieldende Lovbog. Man finder den i følgende, og mange flere danske Forfatteres Skrifter: **A. Ancher, Baggesen, Bastholm, Birkner, J. Boye, Evald, O. Guldberg, Holberg, J. Kraft, Langebek, Malling, Münter, Pram, Rein, T. Rothe, Schytte, Schøning, J. S. Sneedorf, Sporon, Stampe, Suhm, Tode, Wandal, Wessel.** Ligeledes hos de fleste af

---

*) A. F. Bernhardi's Sprachlehre. Berl. 1803. II. S. 277. Ogsaa J. Grimm antager vort ia, ie, io ꝛc. for en diphthongisk Lyd: "und Schreibungen wie Mjød, fjelden ꝛc. widersprechen der consonantischen Natur des j." Deutsche Gramm. 2 Aufl. I. 562.

**) Om den ny-svenske Skrivemaade i dansk Skrift. Kbh. 1825. S. 19—31.

de 19de Aarhundredes mest berømte og agtede, endnu levende Forfattere; f. Ex. Engelstoft, Grundtvig, P. A. Heiberg, P. E. Müller, Mynster, Schlegel, Treschow, Øhlenschlæger, A. S. Ørsted, og fl. Jeg kiender ikke nogen Auctoritet i vore Dages for en Deel afvigende Skrivemaade, der skulde kunne siges at ophæve en Hiemmel for Skrivebrugens Vedtægt i bemeldte Tilfælde, som støtter sig paa de nyeste Udgaver af Folkets Religionsbøger, hvorved danske Børn, fra Kongens indtil Bondens, opvoxe; paa Landets almindelige Lovbog; og paa Overeensstemmelse hos en saadan Mængde af de mest anseete og mest læste danske Forfattere.

I øvrigt ville man erindre, at her hverken er Stedet til at udvikle det orthographiske System, som følges i Ordbogen, og hvis Grundlov nu er angivet; eller til at forsvare den Skrivemaade af enkelte Ord, hvori jeg enten har fundet Grund til at afvige fra Videnskabernes Selskabs Ordbog (som jeg vel i saadanne Enkeltheder har berigtiget,*) men hvis System i det Hele falder sammen med mit) eller fra min egen tidligere Ordbog. Ikke uden paa ny omhyggeligt at prøve og afveie Grundene for ethvert tvivlsomt Ords Skriftform, have saadanne Afvigelser fundet Sted; og jeg har overhovedet, i ethvert Tilfælde, hvor den nærværende Skrivebrug vakler, eller ikke er ganske almindelig, og hvor Ordenes Skrivemaade ikke ved let tilgængelige Grunde lader sig rette eller fastsætte, hellere anført den dobbelte Form, end villet give mig Skin af noget Slags vilkaarlig Myndighed i Skrivebrugens Rige.

I det jeg har angivet de Grundregler, hvilke jeg med den største mulige Nøiagtighed og Consequents overhovedet har fulgt i denne Ordbogs Skrivemaade: maa den, i Anvendelsen paa de enkelte Tilfælde, forsvare sig selv. Kun med et eneste, vil jeg her giøre en Undtagelse, fordi det er det eneste, hvor jeg paa en i Øine faldende Maade har afveget fra en, om ikke ganske, saa dog meget almindelig Skrivebrug. Det er Ordet Konst, som de allerfleste Nyere skrive Kunst. Jeg anseer dog hiin Skrivemaade for den afgiort rigtige; denne derimod for intet andet end en feilagtig Nyhed, opkommen ved Efterabelse af den tydske, for dette Sprog rigtige Skrivebrug (omtrent ligesom man i en sildigere Tid har begyndt at ville skrive med Tydskerne Hengst, i Stedet for det danske Hingst.) Vi udtale Ordet i Danmark Konst, eller med den samme O-Lyd som i Bonde, ikke som U-Lyden i Dunst og Gunst. Vore Forfædre udtalte det endog (ligesom endnu de Svenske) Kaanst, og skreve det derfor saaledes i det 16de og Begyndelsen af det 17de Aarhundrede. Siden blev Lyden mindre bred eller aaben; og man skrev Konst i det 17de og 18de Aarhundrede; ligesom ogsaa de nyere Islændere, hvor de bruge dette, oprindelig tydske Ord. Udtalen har vedligeholdt sig hos os; hvorfor da skrive Ordet som Tydskerne? — "Fordi det kommer af kunne," sige Nogle. Men i saa Fald maatte jo Tydskerne skrive, ikke efter deres Udtale, men Konst, fordi hiint Verbum hos dem hedder können. — Andre, som have indseet dette, mene da: Vi bør skrive Kunst, fordi Islænderne have Kunnátta og Kunnleiki, vort Kundskab, kunngõre, Kunningi, vort Kynding, m. fl. Men disse Ord nedstamme ikke nærmest fra kunna, at kunne; men fra kunnr, bekiendt; som

*) Hertil hører f. Ex. den aldeles falske og vilkaarligt omdannede Skrivemaade af enkelte Ord, som man der har indført, saasom Feder for: Fiæder ell. Fieder; Goldbryllup for: Guldbryllup; Ledtorn for: Liigtorn, m. fl. Heller ikke saadanne (i Vid. Selsk. Ordb. fulgte) Nyheder, som at stave Thing (forum) i St. f. Ting, har jeg taget Hensyn til. Hiin Skrivemaade er udansk, og forekommer hverken i Love eller andre offentlige Skrifter. Skulde den islandske Skrivemaade her følges, maatte vi jo ogsaa skrive Thræl, thung, Thvang, o. s. v.

ogsaa vi have beholdt i kundgiøre og Kundskab. — Her har man Gr
dene, hvorfor jeg i Ordbogen i dette Tilfælde har vedligeholdt den ældre, d
ogsaa af enkelte Nyere, selv i det 19de Aarhundrede fulgte Skrivemaade.

Det kan være Tid, at tænke paa Slutning af en Fortale, som Læser
maaskee for længe siden er endnu mere træt af, end Forfatteren, der, ef
ni Aars daglige Syssel, anvendt paa denne Bog (desværre, under flei
tiltagende Afbrydelser), hæiligen længes efter Hvilefrist. — Jeg veed liges
vel, som min engelske Mester Samuel Johnson: "at aldrig noget Skrift
blevet skaanet af Ømhed for Forfatteren; og at Verden bryder sig lidt om
vide, hvorfra Manglerne i den Bog, som staaer for Dadbel, reise sig." Me
jeg veed ogsaa, at de Savn eller Mangler ved denne Ordbog, der ikke allere
ovenfor ere nævnte som uadskillelige fra dens Plan og Indretning, og hvilke d
vilde falde mig ulige lettere, selv at udpege, end Andre at opsøge, da Ing
kan kiende dem bedre, end jeg — ei ville betage den det mindste af Indholde
Værd, eller forringe dens Brugbarhed og Gavnlighed, for saavidt som det
Indhold strækker sig. Den hører til de Arbeider, hvis Natur det er, at behøv
Tiden for mere at modnes og nærme sig Fuldkommenhed, end det første Gar
kan opnaaes. "It may, siger Johnson, repress the triumph of malignar
criticism to observe, that if our language is not here fully displaye
I have only failed in an attempt, which no human powers have hithert
completed." Uden at jeg behøvede at gientage de Beviser herpaa, som John
son anfører, kunde jeg holde mig til det, der ligger os nærmest. Jeg kund
beraabe mig paa, at et danskt Ordbogsværk (i hvis Udarbeidelse jeg selv har tage
en ikke liden Deel), hvorpaa er anvendt henved 60 Aars Arbeide, og en Bekost
ning, hvis Størrelse det er vanskeligt at nævne, uden at mistænkes for Over
drivelse — et Værk, hvorpaa det første videnskabelige Samfund i Danmark ha
anvendt saa stor Flid og Møie, dog ei har kunnet undgaae saadanne Ufuld
kommenheder, som de ere, hvilke sprogkyndige Lærde (en Werner Abraham
son, L. Heiberg og P. E. Müller) have lagt for Dagen ved Værkets først
Dele; og som vel i betydende Grad ere formindskede ved de følgende, men stundom
ikke uden tildeels at afløses ved andre. Det er dog ingenlunde min Hensigt
at opholde mig ved Andres Mangler, som ei kunne dække mine egne; endnu
mindre at frakiende Andres Arbeider den mindste af de virkelige Fortienester
de besidde. Jeg har benyttet det Gode, Rigtige og Brugbare hos mine For
gængere, lige fra Moth, indtil det nyeste Bogstav (R) af Videnskabernes Sel
skabs Ordbog; og dette paaskiønner jeg i saameget høiere Grad, som jeg ha
været i Stand til at benytte det med Sprogkundskab og Sprogkritik. Jeg veed,
at min Ordbog, baade ved at beriges og indskrænkes, ved Tillæg af det Mang
lende og Udeladelse af det Overflødige og Upassende, har vundet; jeg veed, a
der i denne er undgaaet og rettet utallige Feil, forbedret uheldige Forklaringer o
urigtigt angivne Ordbemærkelser hos disse Forgængere; og jeg frygter ikke fo
Sammenligningen af nogen Artikel i min Ordbog med den tilsvarende hos hine.
Dog fattes mit Arbeide ikke Ufuldkommenheder nok, fordi jeg tør kalde det:
det bedste lexicalske Værk over Modersmaalet, som hidtil er fremkommet. Men
hvad der ved dette Værk er forsøgt, vil dog, om end Maalet for samme ikke
første Gang ved mine Kræfter kunde opnaaes saa fuldelig, som jeg ønskede (og
vel engang haabede), ikke være forgieves anvendt Møie. Det vil vare en Tid,
inden nogen anden Haand fra Grunden af omstøber det Værk, her meddeles det
danske Sprogs Borgere, uden at Forfatteren ønsker andet: end at Bogen maa
bruges, grandskes, rettes og beriges, af dem, som kunne det; og hans eneste
Roes blive den: at have været Sprogets tro og sanddrue Tolk. — Jeg veed,

Det vil allerede være saare meget, at opnaae denne Roes; thi det tilhører Foretagender af den Natur, som en Ordbog, at de maae stilles blot for den strengeste Daddel, uden at kunne haabe lige Billighed, eller en lige retfærdig Erkiendelse af Fortienesten, de muligen kunne have erhvervet. Faa ere i Stand til at skiønne paa denne; endnu færre kunne have Forestilling om Arbeidets Vanskelighed og sløvende Møisommelighed; men den enkelte Feil, som een eller Anden opdager, kunne Tusinde strax og med lige Lethed see, naar den vises dem. — Med ringe Forandring kan jeg ogsaa anvende paa mig selv de Udtryk, med hvilke Johnson slutter Fortalen til sin berømte Ordbog: "Jeg har maattet forhale mit Arbeide, indtil Mange, hvis Bifald jeg havde ønsket mig, ere gaaede til Hvile. Heldigt eller uheldigt Udfald ere her kun tomme Ord; og et Værk, som dette, maa staae eller falde ved sig selv. *Jeg sender det derfor ud i Verden med kold Rolighed; thi jeg har lidet, enten at frygte, eller haabe, af Daddel og af Roes.*"

Det staaer endnu tilbage, at tilføie nogle historiske Omstændigheder, denne Ordbog vedkommende. Ikke før i de første Maaneder af 1828 var Udarbeidelsen saa vidt fremskreden, at Trykningen af begge Værkets Dele paa engang kunde begynde. Imidlertid forefandt der sig i mine Samlinger endnu saamange Ord at tilføie, og under Trykningen var uafladeligen saa meget at giennemsee, rette og forandre: at denne kun fik langsom Fremgang; saameget mere, som jeg selv ganske ene har maattet besørge tre Correcturer paa ethvert trykt Ark (en Omstændighed, som vel kan bidrage til at undskylde de, jeg tør haabe, faa Trykfeil, som ville forefindes.) Hvormeget og hvor ofte jeg ogsaa i flere Tilfælde, hvor jeg kunde behøve at raadføre mig med en lærd Kiender af Modersmaalet, har maattet beklage Fraværelsen af min Ven, Hr. Overlærer Dahl i Frederiksborg: ville de, som ere bekiendte med hans Indsigter og Smag, kunne dømme om. Han havde vel den Godhed at love mig, efterhaanden at giennemlæse mit Haandskrift; men dette udførtes kun ved et Par af de første Bogstaver; da Fraværelsen, og Umuligheden for mig af at kunne undvære Manuskriptet, forbød det. — Vanskelighederne ved, at indbringe slige Nyheder i Skrifterne til saa vidtløftigt et Værk og i dets Trykning, hvorved det kom saa meget an paa, at spare Rum og paa ei at forøge den allerede store Bekostning: tillod mig heller ikke (ei engang ved Stammeordene) at benytte Hr. Dahls (i hans "Overſigt af den danske Retskrivningslære," Kbh. 1823. S. 14) foreslaaede Tonetegn eller Accenter; uagtet jeg fuldkommen erkiender, ei allene Rigtigheden af det Dahlske Accentuationssystem; men ogsaa Nytten af at det anvendtes i en Ordbog, og derved en af vort Modersmaals fineste og mest nationale Sprog-Egenheder, der hidtil næsten af alle Sproglærere er overseet, blev oplyst og lettere tilgængelig for Indfødte og Fremmede, der ville beflitte sig paa en rigtig dansk Udtale.*) Det eneste af denne Art, jeg har kunnet iværksætte, er at ved nogle Ord, hvor Misgreb er lettest, har jeg ved en Accent over Vocalen udmærket den Stavelse, som har det stærkere Tonefald (f. Ex. *Fórfald* og *Forfáld*, *Fórdom* og *Fordrág*.)

De med Ordbogens Udarbeidelse uundgaaelig forbundne Vanskeligheder, og den stedse voxende Mængde af Excerpter og Materialier til samme, tilligemed disses forskiellige Art og Optegningsmaade, og de daglige Afbrydelser og

*) En Hovedhindring for en saadan Accentuation af Ordene i dette Lexikon var ogsaa den: at den Tid, da Trykningen skulde begynde med Skrifter, som dertil vare forskrevne udenlands fra, gaves her ikke et eneste Skriftstøberi, hvor de fornødne accentuerede Bogstaver kunde tilveiebringes.

Forstyrrelser ved andre Sysler, hvorunder jeg har maattet arbeide: have blandt ande medført den Ulempe, at jeg ikke engang altid har kunnet udtømme de nærmes tilgængelige og stadigen benyttede Kilder, ja ei engang fuldstændigen og til rett Tid finde og benytte hvert optegnet Ord i mine egne Samlinger. Den Erfaring, je derfor næsten ved ethvert trykt Ark maatte gjøre, at et eller andet opdagedes, som n imod min Hensigt var udelukket fra Ordbogens Text, og min voxende, ængstelig Higen efter at berige denne, eller saa meget som muligt forebygge Udeladelser og Savn, der vare mig ukiære, blev omsider til et Slags Sindsuro og virkelig Siælslidelse hos mig; og dette bragte mig tilsidst paa den Tanke: at i det mindste hvad jeg saaledes endnu opdagede i mine Samlinger, eller hvad der umiddelbart under den fremskridende Trykning kom mig for Øie som forbigaaet, kunde endnu ligesom reddes fra Tab og Forglemmelse, ved at medgives Ordbogen i et Tillæg; hvor ogsaa en eller anden Rettelse kunde finde Sted. Dette er skeet; og uagtet dette Tillæg vil synes meget usædvanligt ved en Ordbog, som denne; uagtet Nogle maaskee ville stødes derover, og Andre ville finde, at jeg derved selv lægger for Dagen, hvor lidt man her kan vente sig det danske Ordforraad fuldstændigen samlet: kan jeg dog ikke andet end ansee det for en ikke blot uskadelig, men nyttig Tilgift, hvorved adskillige Ord (som dog næsten Alle kun ere saadanne, der med Udvalg ere udtegnede af Skrifter) bevares for en ny Udgave, eller for en tilkommende Lexikograph. Ja, havde denne lille opsamlede Efterhøst ikke anden Nytte, saa kan den dog have den, at give Flere et Vink om, hvorledes de, (f. Ex. ved at lade Bogen giennemskyde) kunne ved mangen forekommende Leilighed berige det her meddeelte danske Ordforraad.

Et andet Tillæg har Ordbogen faaet i den forudsendte korte Udsigt over Sprogets Historie. Denne havde jeg bestemt (efter Johnsons Exempel) at medgive Værket (egentlig kun som Commentar til en Række af Sprogprøver), længe inden en sprogkyndig Forfatter (Hr. Archiv-Registrator Petersen) i et eget Skrift behandlede en Deel af det danske Sprogs Historie. Ligesom begge Arbeider havde en meget forskiellig Bestemmelse, saaledes have de ogsaa faaet en forskiellig Skikkelse; og Kortheden maatte volde, at meget hos mig ikke blev fuldstændigen udviklet; ofte blot angivet ved fiernere Hentydning. En nøiere begrundet Udførelse af mine Synsmaader kan muligen blive et af de Fremtidsarbeider, hvorved jeg ønsker at fortsætte mine Bestræbelser for Fædrelandets Sprog og Literatur.

Da jeg for noget over 9 Aar siden begyndte paa Udarbeidelsen af dette Værk, var min Stilling saaledes, at jeg umuligen kunde have enten Evne, eller Sindsro, til at anvende de mange Aars Arbeide derpaa, som jeg forudsaae, det vilde udkræve. Heller ei havde jeg kunnet vove mig til at begynde derpaa, om ikke en offentlig Understøttelse havde forøget den mulige Godtgiørelse, som Forlæggeren kunde tilstaae; men som i vort Land ikke paa nogen Maade kunde blive Erstatning for den Tid, Møie og Anstrengelse, som et Foretagende udfordrede, hvilket jeg ikke har kunnet fuldføre, uden hyppigen at negte mig Nattens Hvile og fornøden Omhu for Helbreden. Jeg søgte og erholdt en saadan Understøttelse, i det mig allernaadigst blev bevilget 250 Rbdlr. aarlig i fem Aar af Fondet ad usus publicos; men ikke mindre, end ved denne kongelige Naade, opmuntredes og styrkedes jeg til det langvarige og møisomme Arbeides Fuldførelse, ved de gientagne naadige Yttringer af Deeltagelse for samme, som Hans Majestæt Kong Frederik den Siette, hvis Yndest for Landets Sprog i et halvt Aarhundrede har været dets mægtige Værn, har behaget at skienke mig. I det jeg nu overgiver mit eget Fædreland, og mine Fædres Land, Norge, et Arbeide, som kun er blevet til af Kiærlighed til disse Rigers Sprog, det danske Tungemaal — i det jeg med dyb Taknemmelighed nedlægger dette

til Modersmaalets Gavn og Fremme sigtende Værk, for Landets Fader og Sprogets kongelige Beskytter: kan jeg heller ikke undlade offentlig at bevidne den uforgængelige Følelse af Erkiendtlighed, hvormed jeg mindes den Anbefaling til Kongens Naade, som mit Værk fandt hos Hs. Excellence Geheime-Statsminister Møsting og Hr. Conferentsraad og Finants-Deputeret Collin. Uden disse tvende Herrers Interesse for mit Foretagende, havde jeg neppe vovet mig til at begynde det; uden den Sidstes, og mange andre af mine Velynderes og Venners Opmuntring og Bifald, havde jeg maaskee ikke bevaret Mod og Udholdenhed til at fuldføre det. Men ei heller skal den Mands Navn her være glemt, under hvis Tag min Ordbogs Udarbeidelse baade blev begyndt og sluttet. I Hr. Justitsraad og Dispacheur Langberg fandt jeg en faderlig Ven, og om denne Bog skulde naae en følgende Slægt, da være den ogsaa ledsaget af hans, for flere end hans Nærmeste kiære og agtede Minde.

Saaledes skilles jeg fra et Arbeide, som i en lang Række Aar har været min daglige Ledsager i blide og mørke Dage, og hvis Byrde for et tungmodigt Sind tidt har været tungere end de fleste andre. Den Gud, der undte mig Livet og Kræfterne til at fuldføre det, holde sin mægtige Haand over Folket, af hvis gamle Tungemaals nyere Skikkelse her fremtræder en Skyggetegning! — Hvad denne fattes i Liv og Fylde, kan Fremtiden nu lettere føie til; og saa længe tiene da ogsaa dette Værk til Sprogets Fremtarv og til Nytte for den opvoxende Slægt.

Kiøbenhavn den 12te Marts 1833.

Forklaring over de betydeligste, i Ordbogen jævnlig forekommende Forkortninger.

absol. — absolute (allene, uden Forbindelse med andre Ord.)
adj. — Adjectivum. (Egenskabsord.)
adj. v. — adjectivum verbale. (Adjectiv dannet ved et Participium.)
adv. — adverbium. (Omstændighedsord.)
alm. almindel. — almindelig.
i Alm. — i Almindelighed.
Art. — Artikel. (Kiønsord.)
A. S. — Angelsaxisk.
Bem. Bemærk. — Bemærkelse.
best. Art. — bestemt Artikel.
bl. a. — blandt andet.
br. — bruges.
brugel. — brugelig, brugeligt.
conj. — Conjunction.
D. Bibel. — Nyere danske Bibeloversættelser.
D. H. O. ɔ: Forfatterens Danske Haandordbog; Kbh. 1813.
D. Lov. — Christian V. danske Lov.
d. Tale; dagl. T. — daglig Tale (i daglig Tale.)
d. s. s. — det samme som (fuldkommen eens Betydning af to Ord.)
E. — Engelsk (i det engelske Sprog.)
e. a. — eller andet.
e. d. — eller deslige.
ell. — eller.
f. — for.
fig. figurl. — figurligen (i figurlig, ikke egentlig Bemærkelse.)
fl. a. — flere andre.
Fr. — Forordning.
gen. Gen. — genitivus.
gl. — gammelt. (gl. T. gammelt Tydsk; o. s. v.)
Holl. — Hollandsk.
I. og Isl. — Islandsk.
I Alm. — I Almindelighed.

med Sprogets Historie; eller paa en Maade høre til dets Oldsager og bidrage t oplyse dets Afstammelse, Opkomst og Slægtskab. Den første Gienstand, her komme under Betragtning, er det skandinaviske Stammesprogs oprindelige Eenhed tre nordiske Riger. Denne kan bestyrkes, saavel ved de overblevne Slægtskabe ninger, der endnu findes i Almuesprogets mange forskiellige Mundarter i de tre Ri; som ved en større eller mindre Lighed i de ældste Sprogværker hos alle tre Natio og endelig ved Vidnesbyrd, der forekomme i nogle af de ældste islandske Skrifter, ere bevarede. Til den nordiske Sagnhistorie hører Fortællingen: at Sproget f kom med Aserne eller "Asiamændene" ind i Norden, og at det derefter udbredte sig blev herskende i Danmark, Norge og Sverrige; men tillige i "Saxland" *) (hvor maa forstaaes en Deel af det nordlige Tydskland); ligesom ogsaa, tilføies der Sted, **) "i nogle Dele af England." Om der ved det sidste menes Sproget, Angelsaxerne ved deres Erobring af Brittanien indførte i Landet og beholdt, un deres, endnu ikke ganske ophørte folkelige Affondring fra de til Biergegne og Udkan af Landet fortrængte brittiske Folkefærd; eller der menes den sildigere Blanding Angelsaxernes Tungemaal med det skandinaviske eller danske, ved de Danskes la varige Krigstog til England og endelige Erobring af dette Rige, hvor de ogsaa aller før Erobringen i Mængde vare bosatte: dette kan være tvivlsomt, men vedkommer her ligesaa lidt, som at undersøge, hvilken Betydning de islandske Sagnskrivere h forbundet med Udtrykket "Saxland," og med at udstrække det nordiske Tungem (Norræna) til bemeldte Landsegn. Derimod kan det være værd at bemærke, at endnu saa langt ned i Tiden, som i det 12te og 13de Aarhundrede, i de island Sagnbøger og Love tales om det nordiske Sprogs Eenhed over alle tre Riger, og under den, i hine Skrifter hyppigt forekommende fælles Benævnelse: den dan Tunge, eller det danske Sprog. Uagtet denne Benævnelse i øvrigt ikke vedkommer vo nuværende Sprog, eller det nyere danske Tungemaal: bliver det dog altid et paafa dende og mindeværdigt Phænomen, at Islændere og Normænd, blandt hvilke No dens gamle Digtekonst og Literatur fortrinligen blomstrede, gav deres og hele Skan naviens Sprog (som de dog stundom ogsaa kaldte det nordiske Tungemaal, Norræn Navn efter det danske Folk, hvilket hele Middelalderen igiennem, indtil Calma Unionen, var og blev et for hine fremmedt Folk; men med hvilket Normænd og Islæ dere unegtelig altid havde større Samqvem ved Skibsfart, Handel og Krige, end m det mere fraliggende Sverrige, der i Nordens ældre Historie fremtræder mindre polit betydende, end Danmark og Norge. Enkelte af de Beviissteder, som lægge den gam Sprogligheb i de tre skandinaviske Riger, og Brugen af bemeldte almindelige Spro benævnelse, tydeligt for Dagen, ville vi ogsaa her give Plads. ***)

---

*) "Oc þeir Æsir hafa haft tunguna nordr hingat i heim, i *Noreg* oc *Svíþjod* *Danmörk* oc *Saxland*." Fortalen til Snorres Edda.

**) "Ok gekk sú túnga um Saxland, Danmörk ok Svithiód, Noreg *ok um nokkr hluta Einglands*." I et Sagubrot, aftrykt i det nord. Oldskriftselskabs Formmanna S gur. XI. S. 412. [Jvf. hermed bl. a. Stedet i Skallda, hvor Forf. (Olaf Hvitaskáld ved Midten af 13de Aarh.) i at tale om de Engelske og deres Skrift, i Forhold Islændernes, siger: "da vi ere af eet og samme Tungemaal" (alz ver erum æinn tungu) men tilføier: at Sproget hos begge, dog mest hos Englænderne, har undergaa endeel Forandring.] Jvf. ogsaa S. Rer. Dan. V. p. 26,

***) Jvf. i øvrigt særdeles: *P. Vidalini* de linguæ septentrionalis appellatione: *Dön tunga* ɔ: lingua danica. (Gunlaugs Saga. Hafn. 1775. 4. p. 220—297.) Torf Hist. Norv. II. Pag. 90—91. Suhms crit. Hist. af Danmark. I. S. 209—22 P. E. Müller om det isl. Sprogs Vigtighed. Kbh. 1813. S. 17—25. N. M Petersen det danske, norske og svenske Sprogs Hist. I. S. 15—28.

Det hedder saaledes i den under Navn af "Graagaasen" berømte ældste Lovbog for Island, samlet i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede (1118) i Stykket, der handler om Drab: "Hvis Udlændinge dræbes her i Landet (Island), enten Danske, Svenske eller Norske, af de trende Kongeriger, i hvilke vort Tungemaal findes, da skulle deres Frænder have Søgsmaal, om de ere her i Landet; men af alle andre Tungemaal, end det danske, maa ingen Frænde her begynde Søgsmaal, undtagen Fader, Søn og Broder" o. s. v. *) I den sildigere islandske Lovbog, "Jonsbogen," der bekiendtgiordes 1280, fastsættes det: at hvis Udlændinge fra Norge, Danmark eller Sverrige, døe i Island, skal deres nærmeste Frænder tage Arv efter dem: "Men – lægges der til — af andre Tungemaal end dansk skal ingen Frænde her tage Arv, uden Fader, Søn og Broder, med mindre de have lovlig Fuldmagt," o. s. v. **) I Fortalen til det eddiske Digt "Grottesangen" forekommer det, ogsaa i anden Hensende mærkelige Sted: at "fordi Kong Frode var den mægtigste Konge i Norden, blev den Fred, som Augustus stiftede ved Christi Fødselstid, ham tillagt hvorsomhelst man talte den danske Tunge; og kaldte nordiske Mænd den Frode-Fred." — Snorre Sturlesen begynder sin berømte norske Kongekrønike med disse Ord: "I denne Bog lover jeg ladet skrive gamle Frasagn om de Høvdinger, som have regieret i disse nordiske Lande og brugt dansk Tungemaal." — I Oluf Tryggesens Saga af Gunlaug Munk (II. Cap. 96) siges: "at Slaget ved Svolder blev navnkundigt, fordi der overvældet den Konge, der var den mest berømte af den danske Tunge." — Oddur Munk (Reenhielms Udg. S. 169) forsikkrer: at en af Hindringerne for Christendommens Indførelse i Norge var den, at dens Lærere og Udbredere ikke forstode det danske Sprog. Ja, lige til ned i det 14de Aarhundrede brugtes denne Benævnelse i islandske Skrifter om dette Lands, eller det gamle nordiske Sprog. Saaledes siger Islænderen Eystein, der levede i dette Aarhundrede, i hans Digt Lilia: "at gamle vise Mænd langtigen havde besiunget deres Konger i hans Modersmaal, det danske Sprog, hvori han nu vilde digte." ***)

Man har bestræbt sig for at udfinde adskillige Aarsager til dette Phænomen, at det i Fortiden over hele Norden herskende Sprog, der ogsaa ved Krigstog og Erobringer blev bekiendt og tildeels indført i England og i Normandiet, har faaet Navn efter det danske Folk; og at derimod ingensteds i de gamle nordiske Skrifter nævnes enten et gothisk eller svensk Tungemaal; men Sproget ikkun kaldes afvexlende enten dansk eller nordisk (maaskee dog ei uden Sandsynlighed for den Mening: at man ved Norrænt nærmest har forstaaet den egentlig norske eller norsk-islandske Sprogart; og dermed ved den danske Tunge, det gamle nordiske eller skandinaviske Stammesprog betegnet, og i alle Riger og Lande, hvor det taltes.) Da Undersøgelsen af denne Sag mere vedkommer vort Fædrelands og det danske Folks ældste Historie, end vort eget Sprogs Skiebne og Udvikling: kunne vi nøies med at gientage, som en af de

*) "Ef útlendir menn verþa vegnir á landi her, *Danskir* eþa *Sönskir* eþa *Norrönir*, or þeirra Konunga vellde þriggia, er *var tunga* er: þar eigo frændr þeirra þær saker, ef þeir ero út her; enn af öllum tungum öþrom, enn af *Danskri tungo*, þá a engi madr her vigsök at sökia af frændsemis sökom," etc. Grágás. Vigslodi. c. 37. Hafn. 1829. II. p. 71. 72.

**) "Enn af ödrum tungum, enn *Danskri*, skal eingi madr at frendsemi arf taka her," etc. Jonsb. Arvab. c. 23.

***) "Fyrri menn, er frædin kunnu forn — af sinum kóngum sungu lof *med danskri tungu*. I þvilíku *módurmále* meir skyldunst ec — hrærdann dikt — at gialda." v. *Finni Johannæi* H. Eccl. Island. II. 400. (Jvf. ogsaa Stedet i Knytl. Saga C. 80, hvor det hedder: at alle Danske skulde lyde under Lunds Erkebispestol; og i det dertil anførte Vers: alle Folk af den danske Tunge.)

rimeligste Grunde, den af flere Lærde angivne: at Danmark uden Tvivl langt tidlig har vundet historisk Betydning og udgiort et under en Overkonge samlet Rige, e Norge og Sverrige. Lige fra Ivar Vidfadmes, Harald Hildetands og Regner Lo broks Tid var ikke allene en stor Deel af Danmark (hvortil Skaane, og mere af Fa landet paa hiin Side Øresund ogsaa hørte) oftere samlet under enkelte mægtige Or ters Vælde; men adskillige af disse havde ogsaa ved Søtog, krigerske Indfald Erobringer giort det danske Navn bekiendt og frygtet, baade i Bretland og i det tyd eller frankiske Rige, i det mindste fra det ottende Aarhundrede af. De danske Land naturlige Beskaffenhed maa deels have givet Anledning til en tidligere og mere la nende Jorddyrkning; deels fra ældgamle Tider af have giort Indbyggerne til et søva og søfarende Folk. Danske og Normanner bleve de Benævnelser, hvormed man i d tidligere Middelalder i Europa betegnede de nordiske Folkefærd, hvilke man kun, el i Særdeleshed, kiendte som voldgiestende Erobrere. Hos de ældste tydske eller franki Annalister bruges disse Navne skiftevis; derimod tale Englands tidligste Krøni skrivere altid om Indfald af de Danske; og i det saakaldte Normandie, hvor d navnkundige Rolf, i Begyndelsen af det 10de Aarhundrede, stiftede et Hertugdøm under fransk Lehnshøihed, kiendte man ikkun Benævnelsen dansk for Sproget, so Erobrerne talte.*) At disse virkelig for den største Deel have været Danske, er ogs deraf saameget mere sandsynligt, som det uden al Tvivl har været de Danskes, i fle Aarhundreder fortsatte Søtog mod de belgiske eller frankiske og de engelske Kystland der endelig ogsaa førte dem ind i Seinefloderns Munding og til Normandiet.

Endnu fortiener det vel, ved Berøringen af disse vort Modersmaals Oldsage at erindres: at imedens der findes endeel historiske Vidnesbyrd for, at det Angelsaxi Tungemaal, der blev det herskende i England fra det 5te og 6te Aarhundrede a ansaaes, om ei for det samme, saa dog meget nær beslægtet med det nordiske; sees d derimod af Normandiets latinske Krøniker, at man der allerede i det 10de Aarhundre skielnede imellem det danske og saxiske, hvorved her menes det tydske Sprog, so imellem to, skiøndt beslægtede, Tungemaal, dog saa forskiellige, at de vel ikke va giensidigen reent uforstaaelige for de Folkefærd, der talte dem; men at Danske o Tydske dog behøvede at lære hverandres Sprog ved Øvelse, for at opnaae Færdigh i at tale dem. Ved et Møde, som holdtes 942 imellem de Tydskes Konge Otto I. o den franske Konge Ludvig IV. (d'Outremer), hvorved Hertug Wilhelm I. af No mandiet mødte som Mægler med fem hundrede Riddere, gav disses ædle Pra Saxerne, eller de Tydske, der vare i Kong Henriks Følge, Anledning til at tale dero med Forundring og ikke uden Dadbel. Hertug Wilhelm forstod, ved Hielp af d danske Tungemaal, hvad de sagde; og forlod Forsamlingen med nogen Fortrydel herover.**) Ved et nyt Møde den følgende Dag tiltalte den saxiske Hertug Herma (Billung) Wilhelm i det danske Sprog, hvorpaa denne spurgte ham: "Hvo har læ dig det Sprog, der tales i Danmark og som Saxerne ikke forstaae?"***) Herman ge

---

*) For at underhandle med Rolf, sendte man to franske Krigere til ham, der forstode d danske Sprog (duos milites *daciscæ* linguae peritos.) *Dudo* de mor. & ac Normannor. L. II. Du Chesne Scriptor. Hist Norm. Par. 1619. p. 76. (Jf ogsaa den gammelfranske Riimkrønike, Roman de Rou. Par. 1827. I. p. 126.)

**) Willelmus vero, *per Daciscam linguam quæ dicebant subsannantes, intelligens subaudit*, parumperque commotus ira discedit. *Dudo*. L. III. hos Duchesn l. c. p. 90.

***) "Quis tibi *Daciscæ regionis linguam*, Saxonibus inexpertem, docuit? Respondi bellicosum egregiumque genus tuae armipotentis progeniei me nolente Dacisca linguam docuit." *Dudo*. l. c. p. 100.

de til Svar: at han imod sin Villie havde lært Sproget af det ypperlige og krigerske Folkefærd, til hvis Stamme Hertug Wilhelm selv hørte. Herman var nemlig bleven fangen af de Danske, og havde længe opholdt sig iblandt dem. — Viser dette os alt i det 10de Aarhundrede en bestemt Forskiellighed imellem det tydske og det danske eller nordiske Talesprog: saa fremtræder ogsaa denne Forskiel tydeligt nok, naar vi ville sammenholde de ældste tydske Sprogmonumenter fra det 9de Aarhundrede med de ældste nordiske eller islandske, endskiøndt Forholdet her ikke bliver ganske ligeligt, da de sidste ere fra en langt sildigere Tid. — Imidlertid vil enhver nøiere Undersøgelse af de ældste Sprogarter i germaniske Dialecter overtyde os om, at den allerstørste Deel af de Ord, som det nyere tydske Sprog ikke har tilfælles med vort Modersmaal eller med det Islandske, kunne vi derimod gienfinde i de gammeltydske Sprogarter, og det ligesaa vel i de saakaldte overtydske, som i de nedertydske; ja dette gielder endog om et ikke ringe Antal Ord i det allerældste germaniske Sprogværk: den moesogothiske Bibeloversættelse. Et oprindeligt Slægtskab, eller Stamme-Eenhedens Forhold, imellem de germaniske Sprogarter og det gammelnordiske Sprog, lader sig derfor ligesaa lidt negte, som at Uligheder i Sprogbygningen, eller en grammaticalsk Forskiellighed, som vi kunne forfølge op til de tidligste nordiske og tydske Sprogværker, tyder hen paa en Adskillelse af det oprindelige Stammesprog, der ligger længere tilbage i Tiden, end noget historisk Spor. — At imidlertid den ældste germaniske Sprogart, hvoraf skriftlige Mindesmærker ere bevarede, den moesogothiske, synes at have Spor tilbage af en tidligere Tilværelse, end det gammelnordiske Sprog, saaledes som vi kiende dettes Bygning af de ældste islandske Sprogværker: er en Formodning, som leilighedsviis er yttret af en lærd Kiender (afd. Professor Rask), og som her blot i Forbigaaende berøres, da den langt mere vedkommer det islandske, end det nyere danske Tungemaals Historie.

Er det nu endog afgiort, at dette vort Modersmaals umiddelbare Slægtskab eller nærmeste Afstammelse ikke kan søges i nogen germanisk Sprogart, selv ei i den af dem, der ligge det saa nær, som de saxiske, frisiske og nedertydske, men maa henføres til et med hine sideordnet nordisk eller skandinavisk Stammesprog, som vel ikke mere er til i dets allertidligste Skikkelse; men hvoraf dog den ældste Levning er det Islandske, der saaledes maa betragtes som det egentlige Modersprog for det danske og norske Sprog: saa er dog denne, særdeles ved Undersøgelse af den nordiske Sprogbygning bevislige Kiendsgiag ingenlunde allene tilstrækkelig til at oplyse det nyere danske Sprogs Opkomst eller tidligste Dannelse og Udvikling. Vi nødes meget mere til at tilstaae, at een af Hovedkilderne til at begrunde og tilveiebringe en saadan Oplysning, nemlig en fuldstændig Undersøgelse af det danske Almuesprog i dets forskiellige Dialecter, og hvad disse have af særeget i deres grammaticalske Sprogbygning, endnu er aldeles uberørt. Dog lader det sig let tilsyne, at et nødvendigt og uundværligt Middel til at giøre Rede for Oprindelsen og Udviklingen af det nyere danske Tungemaal, netop maa ligge i en saadan Kundskab om en Mængde, endnu skiulte, ufuldstændigen bekiendte, eller ingen videnskabelig Prøvelse underkastede Egenheder i det danske Almuesprogs Grammatik. At Almuens Tungemaal, i dettes forskiellige Mundarter, bevarer mange af ethvert levende Sprogs ældste Bestanddele, er en utvivlsom Sag, og kan bevises endog blot af den Mængde, ellers ubekiendte, reent forældede, i det almindelige dannede Talesprog, eller i Bogsproget, ikke optagne Ord og Udtryk, som Brugen ved den mundtlige Overlevering har forplantet fra Slægt til Slægt i en større eller mindre Talekreds. Vi finde heller ikke sielden en langt større Lighed imellem ældgamle Poesier i et levende Sprog, og en eller anden af dette Sprogs Mundarter, end imellem saa gamle Sprogværker og det nyere Bogsprog. Troubadourernes Digte vil Landmanden i Provence, og Tydsklands Minnesange den

svabiske. Bonde, uden Tvivl finde mere forstaaelige, end den, der aldrig havde l
og talt andet, end det franske eller tydske Bogsprog. — Hos Os fattes saa gamle skri
lige Sprogmindesmærker til Sammenligning med Almuens Talesprog; men vi kom
længere hen til at omtale det ældste, som endnu er til af dansk Prosa og danske Ri
eller Viser, og dettes Forhold, saavel til Sproget i vore gamle Love, som til
nuværende Talesprog.

Med Hensyn til de danske Dialecter, eller den danskt-talende Almues forskiell
Mundarter, indskrænke vi os her til følgende Bemærkninger, der kunne siges at sta
i Berøring med Formaalet, at handle om vort Modersmaals, det nyere danske Spro
Skiebne og tidligste Udvikling. — Som Hovedafdelinger i de danske Dialecter k
antages: a) den siællandske, med en tildeels ikke ubetydelig Forskiellighed imellem
nordsiællandske og sydsiællandske Almuesprog, til hvilket sidste den falsterske og lolland
Dialect nærmer sig; men ikke uden endeel eiendommeligt, og heller ikke uden Slæ
skab (særdeles i Lolland) med følgende Classe, eller b) den fyenske, hvortil kan he
regnes Sproget paa Langeland og flere mindre Øer. At denne, baade i Udtale o
anden Henseende, er forskiellig fra den siællandske Dialect, kan bl. a. bevises af de
Fyen herskende Adskillelse af Substantivernes Kiøn, ved en særegen Artikel (in
eller iñ, med Næselyd) for Qvindekiønnet, hvortil man intet kiender i Siællan
men som derimod findes i andre danske Landskaber, f. Ex. Vendsyssel. c) D
jydske Dialect, hvilken ikke blot, i Følge Provindsens Størrelse og tildeels fra
øvrige meget forskiellige Naturbeskaffenhed, er den, som har de fleste fra hinanden af
gende Afskygninger; men tillige den stærkest udprægede Form, og den, som frembyd
baade den største Mængde af særegne Ord og Udtryk, og de fleste eiendommeli
Beskaffenheder. Den mærkværdigste af disse er unegtelig den hidtil ikke meget bekien
eller omtalte: at den jydske Dialect deler sig i to Hoved-Sprogarter, der adskilles v
den enkelte, men vigtige og afgiørende grammatiske Forskiellighed: at i den ene fin
man Brugen af en præpositiv bestemt Artikel æ (det engelske the) til Substantiv
uden Hensyn til Kiøn eller Tal (æ Mand ɔ: Manden; æ Bord ɔ: Bordet; æ Heis
ɔ: Hestene); i den anden hersker derimod Brugen af den sædvanlige danske eller nord
postpositive bestemte Artikel en og et, i pl. ne eller ene (Manden, Bordet, Heste
Qvinderne, Børnene.) Grændselinien for denne Sprog-Egenhed naaer fra Sønd
jylland (hvor den ogsaa hersker), i den vestre Deel af Nørrejylland op til Thye; m
ikke Norden for Liimfiorden.*) Denne, væsentlig i Sprogbygningen indgriben
Egenhed i en saa betydelig Deel af Jyllands Tungemaal er desuden forenet m
mangen anden Forskiellighed i Orddannelse, Ordbøining og Udtale (hvoraf vi her bl
ville nævne det personlige Pronomen a og æ for jeg (Englændernes I, efter Udtal
æi)**) og den hos Jyderne næsten almindelige Udeladelse af e i Enden af Infini
verne, og e finale i Substantiver, hvori den jydske Udtale falder sammen med t
engelske Sprog; (f. Ex. lær' for lære; ramm' for ramme; Pig' for Pige; Pøls' f
Pølse, o. s. v.) Heller ikke gives der nogen anden dansk Dialect, hvis Accentuation
saa paafaldende forskiellig fra den siællandske og fra den, som hersker i det almindeli

*) "Denne Sprogforskiel (har jeg andenstedsfagt) strækker sig i ên noget skraa Linie (f
Østen mod Vesten) heelt op igiennem Jylland, forbi Viborg, indtil i Thye, hvor d
ender; saaledes at Vesten for denne Linie, og Vesten for det brede Vand, hvor
Liimfiorden, omtrent i Midten, udvider sig, bruges den saxiske Artikel, men Øs
for samme ikke." Nordisk Tidsskrift for Hist. Lit. og Konst. III. Bd. S. 161. (J
Werlauffs Priisskrift over det danske Sprogs Historie i Sønderjylland S. 20. 21.)
**) Ogsaa i Nord-England bruges i nogle Egne et langt a (aw) for I. (Jvf. n
danske Dialect-Lexikon S. 1.)

danske Talesprog, som den jydske Mundart. Alt dette viser tydeligt nok hen til en Blanding af to forskiellige Folkestammer, som i Jylland har fundet Sted i ældgamle Tider; og vi feile neppe ved heri at see en Bestyrkelse mere for de historiske Grunde, som tale for, at Jyderne oprindeligen have været en saxisk Stamme, som paa Halvøen har blandet sig med det skandinavisk-danske Folkefærd; men som rimeligviis (i Følge den bevarede Egenhed i Artikelens Brug) i gamle Tider ikke have udstrakt deres Indvandring og sildigere Hiemstavn længere end til Sønderjylland, samt den sydlige og vestlige Deel af Nørrejylland.

Kun i Forbigaaende kan her være Sted at henvise til de historiske Vidnesbyrd, der nævne Jyderne som en germanisk Folkestamme, hvilken, skiøndt, som det synes, mindre i Antal, end Anglerne og Saxerne, i Forening med disse giorde det navnkundige Tog til Brettand i det 5te Aarhundrede, som havde dette Lands Undertvingelse, de gamle Britters Fordrivelse, og, med Undtagelse af enkelte affsides liggende Egne, Landets Befolkning med germaniske (angelsaxiske) Indbyggere, til Følge. At allerede Beda (l. c. 13) nævner Jyderne, tilligemed Angler og Saxer, som "et af de tre tydske Folkefærd, der drog over til England;" at i Følge den gamle angelsaxiske Krønike, Indbyggerne i Landskabet Kent, paa Øen Wight, og "den Flok i Westsex, som man endnu kalder Jute-Slægten" (Jutnacynn) fornemmelig nedstammede fra Jyder; og at et mærkeligt Sted i en angelsaxisk Lov fra det 11te Aarhundrede endnu foreskriver: at Jyder skulle beskyttes i England lige med Anglerne, da de ere af eet Blod, og altid med dem skulle udgiøre een Nation:"*) disse kunne regnes for de vigtigste Steder i gamle Skrifter, der omtale dette Slægtskab imellem Saxer og Jyder, hvilket ogsaa en af vore lærdeste Historikere finder Grund til at antage; imedens han tillige holder for, at Jyderne vel, som det yderste Led i den germaniske Folkekiæde af beslægtede Stammer, (Friser, Saxer, Angler og Jyder) der naaede fra Schelde til Skagen, have ved tidlig Omgang, meer end de andre, i Sprog og Nationalitet nærmet sig Skandinaverne**) (hvis Indvandring Nord fra i den cimbriske Halvø, og især i Vendsyssel, vel ikke er urimelig); men dog have vedligeholdt den saxiske Charakter, indtil de i en sildigere Tidsalder blevne deels fortrængte af, deels blandede med Skandinaverne. — d) Som den fierde af de danske Mundarter kunne vi nævne den sønderjydske, eller Sproget i den Deel af Hertugdømmet Slesvig (Sønderjylland), hvor Almuen endnu taler Dansk, uagtet det Misforhold finder Sted, at Retsforhold, Ungdommens Underviisning, og Religionsforedrag i en stor Deel af Hertugdømmet, hvor Dansk er Folkesproget, skeer i det tydske Sprog. Den danske Dialect i Sønderjylland har alle eller de allerfleste Eiendommeligheder tilfælles med den jydske Mundart i den Strækning af Nørrejylland, hvor den saxiske Artikel bruges; men udmærker sig ved en betydende Mængde af egne Ord og Udtryk, som ikke forekomme i Nørrejyllands Almuesprog, ved en fra dette meget afvigende Udtale og Accentuation, og ved en stærkere Blanding med Ord af det gammelsaxiske og af det nedertydske eller saakaldte plattydske Sprog. Det er vel heller ikke uden al Grund, at en lærd Sproggrandsker fra denne Provinds har anseet hans danske Dialect (hvilken man, efter hans Beretning, i Landet selv kalder det Roddanske "das Wurzeldänisch") for at staae i et Forhold til det almindelige danske Talesprog, ("das Hochdänische") der har endeel tilfælles med Forholdet imellem det Plat-

---

*) Jvf. Will. Lambardi's Archæonomia. Cantabr. 1644. F. p. 148. Suhm om de fra Norden indvandrede Folk. I. 356. II. 2. 45. Werlauffs ovenanf. Priisskr. S. 19.

**) Werlauff, i det anf. Priisskr. S. 19. 20. jvf. Suhms Krit. Hist. I. 97, og Thunmanns Untersuch. üb. die alte Gesch. einiger nord. Völker S. 231.

tydske og Holstydske.*) e) Endelig kan man vel endnu til de danske Dialecter regi
Almuesproget i en Deel af Skaane. Det er uden Tvivl historisk vist, at Dansk
eller en dansk Folkestamme, i den fierne Fortid har været dette Landskabs Indbygger
ligesom det er bekiendt, baade at der endnu findes mange Egenheder i det skaan
Almuesprog, som adskille det fra Sproget i de Provindser, der fra ældgamle Tid
hørte til det svenske Rige; og at det har mange Ord og Udtryk, som det svenske Spr
ikke kiender, men som tildeels høres i Skaane, saasnart man f. Ex. kommer over d
smaalandske Grændse, tilfælles med Sproget i Siælland. Om de grammaticals
Egenheder ved den skaanske Dialect savne vi dog en nøiere videnskabelig Undersøgel
og Oplysning; og at bestemme dens nærværende eller forhenværende Forhold til d
danske Sprog i Almindelighed, eller til den sællandske Dialect i Særdeleshed, vil
med nogen Sikkerhed kunne skee, saalænge en saadan Undersøgelse mangler. Sa
meget er i øvrigt utvivlsomt, og bestyrkes ved gamle Sprogmonumenter (f. Ex. v
den skaanske Lov), at har man endog i Skaane, efterat Sprogadskillelsen i Skan
navien havde udviklet sig, talt en mere dansk, end svensk Mundart, som Følge af
Skaaningerne oprindeligen ere en dansk Folkestamme: saa har dog det skaanske Almu
sprog, endog fra en meget gammel Periode, været betydeligt afvigende fra de øvri
danske Provindsers Tungemaal, og længere end disse bevaret Præg af en Lighed m
det nordiske Stammesprog, der tidligere tabte sig paa de danske Ølande og i Jyllan
Enhver Sammenligning, som man blot vil giøre imellem Sproget i vore gamle sia
landske, eller i den jydske Lov og Sproget i den skaanske Lov, er nok for at bevise dett

Ved at ville bestemme det nærværende danske Sprogs tidligste historiske Udvikli
blot efter de faa gamle Sprogmonumenter, som ere levnede os, vil meget altid bli
usikkert og utilstrækkelig opklaret; og mangen Omstændighed vil forekomme os fremm
og besynderlig, der muligen ved et dybere Kiendskab til Almuesproget og alle de
Egenheder i de forskiellige Provindser, vilde komme i et rigtigere Lys. At det næ
værende almindelige danske Talesprog nærmest slutter sig til den siællandske Diale
eller at Mundarten i denne Provinds har havt den største Indflydelse paa at dan
det: lærer os Erfaring. En saadan Indflydelse maa ogsaa have været meget gamm
da man ikke i noget gammelt eller ældre dansk Sprogmonument, som er tilovei
finder nogen af de andre Provindsers Mundarter (f. E. den saa betydeligt afvigen
jydske) anvendt; eller møder Spor til anden Indvirkning af disse Landskabers Diale
end i det høieste enkelte særegne Ord, en eller anden Bøining eller Skrivemaade,**
som man gienfinder i Almuesproget udenfor Siælland. Endog de under Navn
Kong Eriks Krønike bekiendte Annaler paa Dansk, som uden al Tvivl ere fremm
Jylland (Haandskriftet fra det 14de Aarh.) have kun faa Spor af jydsk Dialect.

Undersøge vi nu vore ældste danske Sprogmonumenters Beskaffenhed, (hvo
intet Haandskrift haves ældre, end det 13de Aarhundredes Midte) saa træffe vi unegte
mangen her bevaret og fremtrædende Levning af det gamle nordiske Stammesprogs sid

*) N. Outzen Versuch einer Beantwortung der Preisaufgabe über die dän. Sprache Schleswigschen S. 5.

**) Man antager, at det Flensborgske Haandskrift af Jydske Lov (et af de ældste, som hav bærer enkelte Præg af den jydske (og maaskee snarest sønderjydske) Dialect, som an Haandskrifter af denne Lov ikke have. Ligeledes findes i den ældste danske Bibelov sættelse fra det 15de Aarh. enkelte Spor af den jydske Mundart; (S. Fortalen min Udg. af samme S. XIV.) Endnu hos Tausen i første Halvdeel af det 16 Aarh. forekomme enkelte jydske, og andre Landskabsord, eller en Skrivemaade ef andre Dialecter, end den siællandske (f. Ex. wutte for vogte) (Siæll. voute.) Fo for Fugl; fløie for flyve (Siæll. flue.) Mallen for Marven. En Ma ɔ: E Orken for Arken (En Ork, i Jylland: en Kiste.) o. a. st. Tausens 5 Moseb. 153

nske Former og Bøininger, og mange forældede Ord; og vi finde, særdeles i Lovene, ved Siden af mangen afgiort Overeensstemmelse med vort nuværende Sprog, dog tillige i endeel Ordformer og Ordbøininger, samt i Sporene af de islandske Former, en Forskiellighed fra det nærværende danske Talesprog, der giør det noget vanskeligt for os at troe, naar vi nu høre den danske Almue tale, at dens Sprog (hvilket, som bekiendt yderst langsomt forandrer sig)*) skulde, for ikke meer end fem til sex hundrede Aar siden, fuldkommen have lignet Sproget i den jydske eller siællandske Lov; med andre Ord, at man dengang overhovedet talte i Danmark saaledes, som man i et Skrift-sprog, hvilket da først skulde dannes, optegnede langt ældre Vedtægter og gieldende Lovbud, hvoraf upaatvivlelig en stor Deel ved mundtlig Overlevering fra Slægt til Slægt ordret vare bevarede hos Folket fra langt ældre Tider. — Herved kan tillige bemærkes: at naar man vil sammenholde Lovsproget fra det 13de Aarhundrede med et andet gammeldansk Sprogværk fra første Halvdeel af dette Aarhundrede (Henrik Harpestrengs Lægebog), vil man komme til den Overbeviisning, at en ikke ringe Deel af Vanskeligheden ved at forstaae de gammeldanske Love ligger i Indholdet, i Lovsprogets særegne Udtryk og Stiil; thi man vil finde, at Sproget i Lægebogen, naar man seer bort fra Ordenes gamle Skrivemaade, og undtager enkelte sieldne Ord og forældede Udtryk, ikke blot forekommer os mindre fremmedt, end Lovenes Sprog, men let forstaaeligt for enhver dansk Læser.**) Et lignende Forhold finder Sted med de ældste danske Kongebreve og andre Diplomer, som vel ikke gaae længere op i Tiden, end til Slutningen af det 14de Aarhundrede; men hvori Sproget ogsaa allerede er i den Grad overeensstemmende med det nyere, at intet, uden de forekommende Udtryk og Talemaader af den Tids offentlige Forretningsstiil og Lovsprog, kan standse en Læser i vore Dage. Overhovedet forsvinder den allerstørste Deel af det, som i deslige Brevskaber eller i andre gammeldanske Skrifter forekommer os afvigende, vanskeligt eller uforstaaeligt i Læsningen, naar vi, uden al Ordforandring, kun omskrive dem efter den nærværende Skrivebrug.

At derimod en afvigende Sprogform, eller Dialect-Forskiel, fra en langt tidligere Periode, end det 13de eller 12te Aarhundrede, har adskilt Sproget i Danmark fra Sprogarten, eller den nordiske Dialect, i de to andre scandinaviske Riger: er en Formodning, der uden Tvivl har megen Rimelighed. Man har til at bestyrke denne, ikke uden Grund, beraabt sig paa Skrivemaaden af endeel danske Ord og Navne, saaledes som de forekomme i latinske Diplomer og i Ælnoths K. Knud den Helliges Levnet, fra første Halvdeel af det 12te Aarhundrede, og der afgive et Beviis paa: at allerede paa denne Tid afveg Sproget paa de danske Øer (og formodentlig endnu mere i Jyl-

*) At denne Langsomhed i Forandringen af Almuens Sprog især er betydende under en ringere Culturtilstand, behøver intet Beviis, saalidt som, at netop den mest bøielige Deel af Sprogformen: Udtale, Accentuation og Ordenes Flexioner, er den, hvori Forandringer behøve den længste Tid. Finde vi endog, i det Danske, som er skrevet for henved 600 Aar siden, naar Skrivemaaden lempes efter den nu brugelige, en saadan Lighed med det nærværende, at Enhver uden stor Vanskelighed kan læse og forstaae det: saa kunne vi have Grund til at slutte, at den jydske, fyenske og siællandske Almue for endnu længere Tid siden, har talt end nærmere det Sprog, den endnu taler. — Som Beviis paa den Fasthed, hvormed Almuen holder over Sprogeenheder, kan ogsaa den ovenanførte Grundforskiellighed i Artikelens Brug hos Jyderne nævnes. Denne Forskiel har sin Grændselinie midt igiennem Landet; og iagttages endnu fra Slægt til Slægt, endog i Nabosogne, uden Omskiftning. Endvidere maa erindres: at Tidsløbet for Omdannelsen af Sproget i Danmark, fra den Form, det har i Loven, til den nærværende, egentlig maa nedsættes fra 5 til 600 Aar til en Periode af 2 til 300 Aar; thi at man for 300 Aar siden i alt Væsenligt skrev det samme Sprog, som nuomstunder, ligger klart for Dagen.

**) Jvf. herom Indledningen til min Udgave af H. Harpestrengs Lægebog. S. 15—18.

land) meget fra det Islandske.*) Ogsaa vore ældste Lovbøger, hvori endnu endeel Le ninger af gammelnordisk Sprogform findes, fremvise dog allerede en grammatical forandret Mundart. "Man behøver kun at læse et Capitel i en islandsk eller nor Lovbog, og i den siællandske Kirkeret eller verdslige Lov, for at overbevises om, hvo meget lettere de sidste forstaaes af en Dansk, end de første."**) Men enten man a med nogle Forfattere, vil antage Knud den Stores Periode, for den Tid, da Sproget Danmark begyndte at forandres og at afvige fra de oprindelige islandske eller gammel nordiske Former — eller man (med større Rimelighed) vil sætte denne Periode for de danske Mundarts særegne Dannelse høiere op i Tiden: saa er det en i begge Tilfæl lige afgiort Sag, at vort Modersmaal i dets Ordforraad og Orddannelse har El menter, som vidne om en tidlig Indflydelse af det gamle saxiske (angelsaxiske) Spro paa samme. Denne Indflydelse har dog, som vel er at mærke, aldrig strakt sig t Sprogbygningens grammaticalske Organisme; thi stærke eiendommelige Præg adskil denne i det danske Sprog fra alle tydske Mundarter. Som nogle af de mest fremtra dende af disse grammaticalske Uligheder kan nævnes: 1. At det tydske Sprog ikkun ha een og samme (præpositive) bestemte Artikel til Substantiver og Adjectiver (der Mann Manden, der gute Mann, den gode Mand), og aldrig hænger Artikelen bag efte Ordet, saaledes som i det danske Sprog (hvis bestemte Artikel uden Tvivl har sin Oprin delse af den islandske Artikel hinn, hin, hitt.) 2. At Adjectiverne i det Tydske mangl Intetkiønnets Endelse paa t (die Frau ist schön; das Haus ist schön — Konen e smuk; Huset er smukt.) 3. At intet germanisk Sprog kiender den passiviske For paa s, som fra det islandske er gaaet over til det danske og svenske Sprog, og udgiør e af deres væsentligste grammaticalske Egenheder. 4. At de tydske Verber i Infinitive endes alle paa n; de danske alle paa e. 5. At det danske Sprog ikke kiender noget t den foregaaende Partikel ge, som de tydske Participier tage til sig (f. Ex. gehabt, hav gewesen, været, gemacht, giort), m. m. — Tillige maae vi henvise til en meget vægti Grund for, at det oprindelige eller ældste Sprog, som i Danmark er talt af dans Folkestammer, har været et skandinavisk Grundsprog, og ikke nogen i sin Oprindel germanisk Sprogart: Almuesprogets Forhold til det dannede Talesprog og Skriftspro i Danmark. Den allerstørste Deel nemlig af de tydske Ord, Udtryk og Sprogvendin ger, som i sildigere Perioder ere overførte i vort Skriftsprog, hører man endnu aldri i den danske Bondes Mund. Havde en tydsk Sprogart nogentid hersket i Danmar eller havde den endog kun været den nærmeste Kilde, hvoraf vort Modersmaal va udrundet: maatte et modsat Forhold finde Sted; eller mange tydske Ord, som Bog sproget havde udstødt, maatte være bevarede i vor Almues Mundarter, hvilke derimo netop eie en stor Mængde Ord, der i Tidens Løb have tabt sig af den almindelig danske Sprogbrug, men heller ikke findes i noget Sprog af germanisk Stamme. — Det er saaledes afgiort, at den danske Sprogbygning, og følgelig den oprindelig Grundvold for Sprogets Organisme, er skandinavisk og ikke germanisk; hvoraf end videre følger, at den danske Folkestamme fra Norden og Østen har udbredt sig ove Øerne, ikke omvendt fra Syden og Vesten; og at vort Modersmaal ikke har noget

---

*) Jvf. J. H. Bredsdorff om Sproget paa de danske Øer i Begyndelsen af det 12t Aarhundrede. (Blandinger fra Soroe. 1ste Hefte. 1813. S. 77—85.) Man finde saaledes allerede ved den Tid vort Sven (Sveno), Erik (Ericus), Hedeby (Hetheby) Fridkøp (Frithcop), Topshøg (hos Saxo), Odense (Othense), Ringsted (Ring stad og Ringstadensis), Knud (Knut), Dalby, o. s. v., i Stedet for den islandsk Skrivemaade: Sveinn, Eirikr, Heidubær, Fridkaup, Topshaugr, Othinsey, Hring stadr, Knutr, Dalbær, etc.

**) Indledning til H. Harpestrengs Lægebog. S. 18.

selskommen særskilt Green iblandt de germaniske Sprog; men har kun en eneste saadan i det andet afledede skandinaviske Tungemaal: det svenske (hvis Forhold til vort Sprog er endnu nærmere, end Forholdet imellem det Hollandske og Plattydske, ell. imellem det Spanske og Portugisiske.) Ikkun i en eneste germanisk Sprogart synes at kundgiøre sig en meget grumd Overgang fra de skandinaviske til de germaniske Sprog; særdeles i den mærkværdige grammaticalske Egenhed, som det Frisiske, ene af alle tydske Mundarter, har tilfælles med det Islandske, Danske og Svenske, at Infinitivet ikke endes paa en Consonant (n) men paa Vocalen a. — Ligesaa eiendommelig for vort Modersmaal, og ligesaa stærkt og mærkeligt Træk af en Afsondring fra det Islandske, er imidlertid den danske (og svenske) Endelse af Verbernes Præsens, som, med Undtagelse af faa Eenstavelsesord (vil, skal, kan, maa), er Consonanten r; men aldrig, som i de tydske og en stor Mængde islandske Verber, en Vocal. — At det nyere danske Sprog under dets særegne Udvikling har hentet en stor Deel af sine Ordformer og af sin Orddannelse fra Tydskland, lader sig derimod ligesaa lidt nægte, som at dets grammaticalske System ikke er germanisk, men skandinavisk. Naar man derfor, til Beviis imod Slægtskabet imellem Dansk og Saxisk, anfører en Mængde Ord, som i begge Sprog ere hinanden ganske ulige, medens de ligne hinanden meget i det Danske og Islandske: (f. Ex. A. S. Gast, Flæc, eald, slapan, macian, betwux. Isl. *Andi*, *Kiöt*, *gamall*, *sofa*, *giöra*, *imillum*. Dansk: Aand, Kiød, gammel, sove, giøre, imellem), saa burde man tillige ikke undlade at bemærke: at der gives en stor Deel angelsaxiske Ord, der lyde aldeles som de tilsvarende danske, saaledes som vi den Dag i Dag udtale dem; og mange, der ligesaa mere, end det tilsvarende islandske Udtryk, nærme sig den danske Ordform; for ei at tale om danske Ord, som det Islandske aldeles mangler.*) Den her tilføiede Lighed imellem Dansk og Saxisk, bliver endnu langt større, naar vi gaae ned til den saxisk-tydske, eller nedersaxiske Mundarts sildigere Skikkelse, eller det saakaldte Plattydske, der endnu er Talesproget i saa stor en Deel af det nordlige Tydskland. Her er Ligheden alt for almindelig og paafaldende til at man ikke let skulde indsee, at der er megen Vanskelighed ved at forklare sig den anderledes, end ved de Danskes idelige og vedvarende Samqvem med de nordtydske Folkefærd fra en tidligere Periode, end den, hvortil man pleier at ville henlægge Begyndelsen af det tydske Sprogs Indflydelse paa det danske, nemlig det 13de og 14de Aarhundrede. Herved maae vi dog ikke tænke os en Indvirkning af den germaniske Mundart, som i geographisk Henseende ligger os nærmest, nemlig den saxiske, nedertydske eller plattydske, der er en ældre Sprogart, end det nuværende tydske Skriftsprog. — Imidlertid er det en historisk Kiendsgierning, som ved vore ældste danske Sprogmonumenter lader sig bevise, at allerede i det 13de Aarhundrede herskede i Danmark et Sprog, hvis Form var kiendelig afvigende baade fra enhver germanisk Sprogform, og fra det nordiske Stammesprog; uagtet det tillige tydeligt viser sig, at man i at danne den tidligste Skikkelse, hvori et vort dansk Skriftsprog fremtræder, har havt dette Stammesprog, og dets stilistiske Charakteer (i Lovbøgerne og Sagaerne) for Øie.

Men at antage, at man endnu i det 12te og 13de Aarhundrede skulde have talt et Sprog i Danmark, der i den Grad lignede Islandsk, at enhver Dansk forstod Islæn-

*) Saaledes f. Ex. A. S. Snegl, Læce, Loppe, Tyf, Topp, Telt. Dansk: Snegl, Læge, Loppe, Tyv, Top, Telt. Isl. *Snigill*, *Læknari*, *Fló*, *Þiofr*, *Kollr*, *Tiald*. Man vil let af Ordbogen kunne samle en Mængde lignende Exempler. Af danske Ord, som ere aldeles forskiellige fra de i Benævnelse tilsvarende islandske, kan til Exempel nævnes: Faar (Saudr), Læbe (Vör), Hør (Lin), steil (brattr), lunken (volgr), Hoppe (Hross, Mere), spæd (smar, ungr, klén, e. desl.), Lomme (Taska), Suul (Matvæle), spile (þenia), Torden (Skrugga), m. fl.

deren aldeles som fra Landsmand, er dog lidet sandsynligt;*) og der findes virkelig... til, at uagtet Benævnelsen dansk Tunge var, og langt ned i Tiden vedblev at v... den, hvorved man oftest forstod det gamle eller oprindelige nordiske Sprog, gjorde... Islændere alt i Begyndelsen af det 13de Aarhundrede Forskiel imellem en sær... dansk Dialect og det almindelige nordiske Sprog.**) At islandske Skialde endn... Midten af det 13de Aarhundrede opholdt sig ved Dankongens Hof (Olaf Hvitask... hos Valdemar II. imellem 1236—40 er den sidste, Historien melder om), beviser ... meget for den ovennævnte Mening; thi det kan ligesaa godt bevise, at Kongerne og... Fornemme, eller andre mere cultiverede Danske, paa en Tid, da hverken Danmark e... Sverrige havde noget Spor til egen Literatur, lagde sig efter at blive fortrolige ... den ældre danske Tunge, eller hvad vi nu kalde det islandske Sprog, og at kunne med Let... forstaae Sange og Sagaer, som vare skrevne eller fortaltes i dette Sprog. Ogsaa var... maaskee i det 13de Aarhundrede mere en Levning af gammel Hofskik, end det skyl... egentlig Kiærlighed til Skialdesang hos Kongerne, at man den Tid træffer de s... Islændere ved det danske Hof. Ligesaa lidt bevise Runestenene, hvis Alder desu... tildeels er usikker, og hvoraf man stundom vil gjøre nogle saa unge, at Sprogforme... disse Steenskrifter kun lidet vil svare til de skriftlige Sprogmonumenter, med hvilke... skulde være samtidige. At Runemestrene, eller de, som i Danmark indhuggede Ru... skrift paa Mindestene, have været egne, skriftkyndige Folk, der udøvede en Konst, s... uden al Tvivl var bragt ind fra Sverrige og Norge: er meget sandsynligt; og man ... ligesaa lidt slutte fra hine korte Formularer eller Steenskrifter, at den danske Almue ov... hovedet har talt i den selvsamme Sprogform, som Runeskrifterne fremvise: som man ... sige, at Almuen i de forskiellige danske Provindser nu taler ganske som Sproget er i Gra... skrifter paa vore Kirkegaarde. — At Folket over hele Danmark i det 12te og 13de Aa... hundrede skulde have talt som Sproget er i Haandskrifterne af Kirkelovene, af ... jydske og de skaanske Love: tør vi saameget mindre antage, som dette maatte forn... sætte, at den betydende og mangfoldige Dialect-Forskiellighed, der endnu findes i ... danske Provindser (ja som endog ytrer sig med mærkelig Afvigelse i den samme Pr... vinds, f. Ex. i Siælland), den Tid ei maatte have været til; men have dannet si... silddigere Perioder, hvilket ikke har nogen Rimelighed. At hiin Dialect-Forskiel d... imod tyder hen paa en ældgammel, for-historisk Afsondring og Adspredelse af d... danske Folkestamme, efter at den havde befolket vore Ølande og en Deel af Jylla... og at Talesproget i Danmark uden Tvivl allerede før Riget samledes under eet Ov... hoved har havt forskiellige Mundarter: vil findes langt mere sandsynligt og antageli... Man finder i det mindste en stor Mængde reent danske Ord, efter vor nærværen... Udtale, i Nord-Englands og i de skotske Lavlandes Almuesprog; ja man finder saadan... Ord, og danske Talemaader, i engelske Digtninger, endnu fra det 13de Aarhundre... anden Halvdeel (f. Ex. Havelock the Dane.) At dette er Levninger af de i England bosa... Danskes Sprog, og saaledes ældre end Knud den Stores Tid — eller ældre end Begy...

---

*) Det var ogsaa Gramms Mening: "at de tre nordiske Riger, og deres saa vidt adski... Lande, Provindser og Øer, have, endskiøndt med eet og samme Sprog, dog (nem... alt i meget gamle Tider) været adskilte i Dialecter;", og at Danske, Islændere ... Norske have, allerede i hine Tider (hvorved Gram vel har tænkt sig de nordiske Fol... stammers bestemte Adskillelse i de tre Riger) saaledes forstaaet hinanden, som nu Ty... skerne forstaae Hollænderne. (jvf. Kbh. Vid. Selsk. Skr. V. S. 128.)

**) I et islandsk Fragment, omtr. fra 1220 (Script. Rer. Dan. II. 426) siges om Kn... den Store, at han "kalladr er á *danska* tungu oc *Norrena* Knutr riki." j... N. M. Petersen det danske, norske og sv. Sprogs Hist. I. 72.

[...]ten af det 11te Aarh. behøver intet Beviis.*) Endnu i vore Dage er ogsaa ikke blot [...] Sprog, men selv Hverdagstalen hos de cultiverede Classer, i mange Henseender [...] andet Sprog, end Bogsproget. Det Sprog derimod, som hersker i Lovene og andre danske Skrifter fra det 12te og 13de Aarh., var vel endnu intet Bogsprog; men det [...]viser dog de tidligste Forsøg paa at danne et nyere Skriftsprog i Danmark. Vi [...] enten forudsætte, at man f. Ex. havde nedskrevet den jydske Lov aldeles lige [...] den i en vis dansk Provinds herskende Mundart — og dette maatte da blive den siellandske; eller vi maae antage, at man, i det yderst vanskelige Foretagende, at bringe de gamle Retsvedtægter i skriftlig Form, i et Sprog, hvori saa godt som Intet [...] var skrevet, tildeels har fulgt archaiserende Former, og derhos giort sig Umage for at udvikle en fastere, mere ordnet og consequent dansk Sprogform (et Slags Hoi-dansk, saaledes som det sildigere Hoitydske), paa hvilken dog, af Grunde, som tale for Siellands allerede den Tid afgiorte politiske Overvægt iblandt de danske Provindser, denne Landskabs Mundart uden Tvivl har faaet en overveiende linguistisk Indflydelse.

Vi tør derfor vel antage det som rimeligt, at der i de gamle danske Love, hvis skriftlige Affattelse falder i det 13de Aarhundrede, som nogle af de allertidligste Frugter af Bestræbelsen for at tilveiebringe et eget Skriftsprog i Danmark, lyder en noget ældre, ligesom høitideligere Sprogform end den, som da har været det almindelige Talesprog, endog i Siælland. Dette bliver saameget mere sandsynligt, naar vi see, hvor længe en saadan ældre Sprogtone har vedligeholdt sig i vort Lovsprog, der endnu henimod Slutningen af det 17de Aarhundrede (i Christian den Femtes Lov) har en archaiserende Charakteer, meget forskiellig fra det danske Sprog i samtidige Skrifter. At det mod Slutningen af det 12te Aarhundrede, eller i dets anden Halvdeel, som formodentlig er den tidligste Periode, hvortil man kan henføre nogen skreven dansk [...]coder, maa have faldet vanskeligt at bringe denne tilveie i et Skriftsprog, der først skulde dannes, er let begribeligt; og hvor lidt man var bevant med eller i Stand til, selv i Valdemarernes Tidsalder, i hvilken man tænker sig Sproget i Danmark paa et høiere Trin af Reenhed, Kraft og Nationalitet, end i den følgende, for Landet uheldige Periode, at bruge Modersmaalet til egentlige Literaturværker, viser sig bedst deraf, at ikke et eneste saadant haves eller kiendes fra hiin blomstrende Tidsalder; at de for den Tid udmærkede historiske Forfattere, Svend Aagesen og Saxo, maatte skrive paa Latin;**) at Knytlinga-Saga, den eneste, der nærmest eller udelukkende fortæller danske Begivenheder, og formodentlig omtrent er forfattet paa samme Tid, som Saxos Historie, og følgelig paa en Tid, da Landet var i sin yppersle Velmagt, maatte skrives i det gamle nordiske eller islandske Tungemaal, og sikkert af en Islænder; og at man endnu i Midten af det 14de Aarhundrede ikke var naaet videre i Færdigheden, at kunne skrive danske Annaler, end den saakaldte Kong Eriks Krønike udviser.

*) Det kan her erindres, at dog i den bekiendte Runecodex af Skaanske Lov (som dog neppe kan giøres yngre end det 13de Aarh.) findes under en med Noder udsat Melodie, et ogsaa med Runer skrevet Fragment af en dansk Vise, der lyder saaledes

Drømde mik en Drøm i Nat
Um Silki ok ærlig Pæl (Pel.)

Dette er langt fra at lyde islandsk; men Sprogtonen minder os meget om de danske Kæmpeviser.

**) Det vilde være høist urimeligt at bebreide dem dette, eller at tilskrive det enten Ringeagt for Fædrenelandets Sprog, eller Higen efter udenlandsk Navnkundighed. Begge disse Historieskrivere have havt en geistlig, eller lærd og udenlandsk Dannelse. At bringe denne i Harmonie med et ganske udyrket Sprog, som det danske endnu var; at skabe en fortællende prosaisk Stiil i dette Sprog, og for et Folk, hvor man indtil den Tid ikke kiendte andet, end historiske Sagn, Eventyr og Sange, som den mundtlige Tradition bevarede: var noget, der overgik begges Evne.

Dette maa uden Tvivl for en Deel forklares af, at de Danske hele Mid alderen igjennem vare et krigersk og søfarende Folk, som, hvad Lærdom og Litera angik, nøiedes med Laan og Brug af fremmed Eiendom, saavel fra England Tydskland, som fra Island og Norge. Geistlighedens Cultur, saadan som den v indskrænkedes til det latinske Sprog; Kongerne holdt nu og da islandske Skialde Sagnfortællere eller Sagamænd ved deres Hof; Nordens gamle Tungemaal, ski dengang vel lettere forstaaeligt, end nuomstunder, var dog allerede (som en Samm ligning imellem Knytlinga=Saga og Lovene fra Valdemarernes Alder kan udvi blevet til en fremmed Mundart; og den danske Almue talte Modersmaalet i sik sikkert allerede den Gang udprægede Dialecter. — At disse, endog i en Tid af 600 A have været ulige ringere Forandring underkastet, end Skriftsproget (og selv dette i dog siges at være i det Væsentlige det samme, som det var for 400 Aar siden), bliver flere Grunde meget sandsynligt. De Aarsager, man anfører til det nyere dan Sprogs Afvigelse fra den gammelnordiske Sprogform, kunne ogsaa for en Deel (f. tydsk Indflydelse) ikkun lidet anvendes paa Almuen; og det er endog saa langt f at nogen betydelig eller væsentlig Fortydskning af det nyere danske Sprog overhovel i tidligere Perioder kan paavises: at selv efter den Tid da tydsk Indflydelse paa Da mark var bleven stærkere og mere udbredt, end nogensinde tilforn — da en ty Fyrstestamme var ophøiet paa den danske Kongethrone, og tydske Slægter mere mere indtrængte sig og blandedes med danske — saaledes hele det 16de Aarhundre igjennem — var endog Skriftsproget hos os, som fra dette Aarhundredes Begynde egentlig ret udviklede sig, langt renere, mere eiendommeligt, mindre dannet efter d tydske Sprogcharakter, end vi finde det langt ned i det 18de Aarhundrede. De modsiges heller ikke ved den allerede ei ubetydelige Indførsel til Danmark af tyd Sprog=Elementer, som under Skriftsprogets, egentlig først i det 15de Aarhundre begyndende Udvikling, fandt Sted. Thi man fortydskede dog ikke endnu Sproge organiske Bygning, saa lidt som dets Tone og Charakteer, fordi man af virkelig Tra (da den skandinaviske Sprogkilde var saa godt som afskaaret) maatte søge at berige d unge Skriftsprog ved at laane enkelte Udtryk og Ordformer af den eneste tilgængeli beslægtede Sprogkilde, som da kiendtes. — Hvad Menigmands Sprog, eller de dans Dialecter angaaer, da have disse upaatvivlelig ligesaa vel til vore Dage bevaret en st Deel af det Præg, de allerede for Aarhundreder siden besad, som Bønderne i Norg tale et forældet Sprog, der er høist afvigende fra det, ogsaa i dette Land herskend danske Bogsprog; som de islandske Bønder, skiøndt med Dialectforskiellighed, dog al endnu tale en fra det gamle nordiske Sprog lidet forskiellig Mundart; og som ogsa Almuen i Sverrige taler i Dialecter, der i adskillige Provindser ere saa afvigende fr det svenske Skriftsprog eller dannede Talesprog, at man, selv med Færdighed i dett har meget vanskeligt ved at forstaae dem.

Betragte vi de ældste, Danmark tilhørende Sprogmonumenter, som i det 12te 13de og 14de Aarhundrede indskrænke sig til Lovbøger og Forordninger, tilligeme nogle Lægebøger: saa finde vi ogsaa allerede i disse Skrifter meget af vor nyere dansk Sprogform, blandet med enkelte, endnu ikke afslebne Præg af det gammelnordisk Sprog og dets konstigere Grammatik. Man pleier at føre disse de tidligste Mindes mærker af det danske Skriftsprogs Dannelse op til det 12te Aarhundredes anden Halv deel, hvilken Tid man tilskriver den verdslige skaanske Lovs Affattelse; ligesom ma ogsaa har en skaansk Kirkelov, givet 1141 og en, med denne i de allerfleste Artikle overeensstemmende siællandsk Kirkelov, publiceret 1170. At man af disse Love dog ikke har noget ældre Haandskrift, end fra det 13de Aarhundrede, er med Hensyn ti Sprogformen i samme af mindre Vigtighed, end at det Sprog, hvori de skaanske Lov

en form, ikke saameget bør kaldes en ældre dansk Sprogform, som en fra den sællandske, og fra de øvrige danske Landskabers Mundart temmelig afvigende Sprogform.*) Denne Forskiel, som her ikke er Sted til i det Enkelte at bevise, kan tilstrækkelig lægges for Dagen, f. Ex. ved en Sammenstilling af nogle Stykker, tagne af den skaanske Kirkelov, med de tilsvarende Stykker af den siællandske, begge af Haandskrifter fra een Tid:

Skaanske Kirkelov.

De preshitero eligendo.

Kirkia um los warther, bondor skulu meth biskops wiliæ prest til wæliæ. Hitir prest at misgoræ with bonda, bøte bøter sin, nydi kirkiu sinnæ. Bondor aghu ei præst wrækæ, ok æi ma han æn thera wiliæ with skiliæs.

De occulto homicidio.

En a thessi-land aghu Skra at faræ. Werther man waghin, ok gangar ængin with, tha a hin æthæ sochia wil, ni mæn meth ianni at sokiæ, ok sithan lati han i ben satiæ. Wil han nokrum manni a hand sokiæ, tha swariæ a hand hanum meth tolf lagfastum mannum, ok hin gange a sek sithan. Swa ok um troldom, ælla fordæther.

De legatis.

En om man liggir a dotha dighi, ok gir han guthi eyn sina, tha ma han ... helnen houoth lot sin, ok æi i sotsæn wera. En um that wil dylia arui hans et hannum dothum, ok sighir prest ... at giuit war, tha dyli that arui mæth tolf legfastum mannum. En um thet wine the, ær a horthu oc withir satu, ok will tho æn aruæ igen witna, dylia the witi mæth tolf næfdum mannum i kirku sokn. En um hel man wil sik ... giuæ, tha fari in, um han wil, mæth ... houoth lot sinum.

Sjællandske Kirkelov.

Um Kirke worther loos.

Vorther kirkæ los, tha skullæ kirkæ men præst til takæ meth biscops villiæ. Bruther prest vether sinæ kirkæ men, tha bøtæ sinæ brøtæ æfther sinæ gerningæ, oc væræ veth sin kirkæ. Bønder aghæ ey prest at vrakæ, oc ey ma han vether them skilliæs vthen therræ villiæ.

Um mord oc troldom.

Tetti et ræth um skra. Vortær man drapæn, och gor ther engæn man vether, tha a hin ther theth vil sokæ, ni mæn til næfnd at kommæ, och sitæn latæ han bansætiæ. En vil han then sindæ man a hændær sokæ, thà skal han swæriæ hanum a hand meth tolf lagfestæ mæn, och hin væriæ sik meth næfnd. Thet samæ er logh um troldom eller um forgiærninggæ.

Um man wil gifuæ i sutæ sængh.

Wil nokær gifuæ i soth, tha a han ey mer at giuæ, en half sin houeth loeth. En um hans aruingæ villiæ duliæ (negte) teth efther hannum dotæn, och siær presth enæ ath teth war gifueth, tha mughæ aruingæ teth duliæ meth tolf laugfestæ mæn. En er ther tuiggæ mannæ vitnæ til, ther a. horde, tha mughe aruingæ duliæ teth meth næfnd i kirkæ soghu. Wil man hel (sund) i closter faræ, tha ma han in faræ meth ald sin houeth loeth.

[Dette samme Capitel af den skaanske Kirkelov meddeles nedenfor (i en, som det ... lidet yngre Sprogform) efter den Afskrift af bemeldte Lov, hvoraf et betydeligt Fragment er bevaret i Haandskriftet af H. Harpestrengs Lægebog. (jvf. min Udg. S. 9.)

*) Ogsaa Prof. Bredsdorff (ovenanf. St. S. 86) antager det for afgiort, "at Sproget paa de danske Øer i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede (efter de i Diplomerne forekommende Spor) nærmer sig mere til Sproget i de siællandske, end det i de skaanske Love; hvoraf igien flyder, at det Sprog, som vi finde i Skaanske Lov, ikke har hersket over hele Danmark, men kun i Skaane, Halland og Bleking, hvor vi ogsaa nu (ja endog paa Bornholm) finde, at Dialecten mere nærmer sig Svensk, end Dansk."

Efter en Bemærkning af Luxdorff haves neppe to Afskrifter af den skaanske og sællan Kirkeret, som i Ordene stemme overeens.]

Æn vm man liggær a døzdagi sinum oc gifuær guthi egn sina, tha ma gifwa halfunæ sin hofwoth lot, oc æi i sotum meræ. Æn vm that wil dylia ær hens, ath hanum døthum, oc sigir præst ath gifwith war, tha dyli that arf mæth tolf lagfastum mannum. Æn vm withni ær til, the ær a hortho oc øfi sato, oc wil to æn arfwen i gen withni, dylia tha witi thæt mæth tolf næfnd mannum i kyrkiu sogn. Æn vm hel man wil sic ingifwæ, tha fare han in m allum sinum howoth lot.

Af den verdslige Skaanske Lov. I. 1. (Runehaandskriftet.)

Far man kunu, ok dør han før en hun far barn, ok sier hun ok henne frender at hun er meþ barne, þa skal hun sitia i egen begia þere uskifto tiukhu ugu ok til se meþ sinum veriende. Er hun ei meþ barne, ok er þer goþre kuina uitne til; þa skiftes egen þerre, hus ok bolfe ok kape iorþ. Annur iorþ gange til rette arue.

Af jydske Lov. I. 3. (til Jævnførelse.)

Of kone segher sec at were meth ba efter henne bonde døth, tha scal sitte i egen (Boet) uskift tiughe uke. scular gothe quinne se oc skiliæ huat der er. Finne the at hun er meth ba site fram i eghen til barn warther fød.

Følgende Stykker af den verdslige Skaanske Lov (efter Runehaandskriftet), h ubekiendte Affattelsestid dog neppe er ældre end Slutningen af 12te eller Begyndel af 13de Aarhundrede, kunne tiene til Sammenligning med Sprogprøver af Ko Eriks Siællandske Lov, der nedenfor ville blive anførte, og handle om samme Gienstan En Prøve af et sildigere danskt Sprogværk, (formodentlig fra Begyndelsen af 15de Aarhundrede) som uden Tvivl ogsaa har hiemme i Skaane, vil længere hen bl meddeelt til Sammenligning med Prøver af omtrent samtidige Haandskrifter fra danske Øer og Jylland.

Af den verdslige Skaanske Lov.

Fylgir man bisuerme sinum, i hegneþe skoge anners mans, sigi til hanum, skog a, ok hafi halt huer þera. Uil hin, er skog a, ei late hoggie tre sit, þa late sitie bi kuer, eller han late bort take þem, hanum skaþelost, er skog a. Feller h tre uten hins lof, er skog a, bøte hanum þre mark eller dyli meþ tylter eþ. — Tel hin bi bort, er skog a ok tre, fare hin eftir er bi ate, ok takfore sin bi, ok løse fo tiufstolen, eller fore rantakit, meþ siata mans eþ, eller hin neri fore hema føt m tuiggia manna uitni ok tylter eþ. — Søker man bi i anners mans hegnethe sko ok hitir, sigi til hinum er skog a, ok hafe halft huer þera. Sigir han, er skog a, han hitti forra, neri for hinum meþ þriþia mans eþ. o. s. v.

Af samme Lov.

Uarþer børne iorþ uloslike sald eller køpt, ok kalle the siþan a iord, sigie þe hafe urætlike mist, ta late þe ut hinum uerþ, er iorþene hafe hande mellin, ok tylter eþ oþolbonds, at the ego ei mer ut at late, ok hafs iorþ sine. — Gar børn ysilda ofna hender sua at the mugu ei føþe þem, utan þe sali þere iorþ, þa mugu selie meþ þere neste frende raþe, ok þa star þat køp.

Til de ældste danske Sproglevninger hører uden Tvivl det bevarede Fragm af Knud den Stores Gaardsret (Withirlagsret), saaledes som den i Knud d Siettes og Absalons Tid blev nedskreven paa Danskt (formodentlig enten efter mundtl Tradition; eller som et Udtog af en ældre, maaskee paa Latin forfattet Recensio Følgende Prøve er taget af et Haandskrift, som tillægges det 14de Aarhundredes før Halvdeel (No. 136. 4to. Univ. Bibl.) men Sprogformen, som derfor synes betydel

der, er skaansk, ikke sjællandsk; da Haandskriftet er skrevet i Skaane. (Oversættelse paa nyere Dansk see J. Rosenvinges danske Gaards- og Stadsretter. S. 7.)

Af Witherlags-Retten.

Withirlaghit war trolike takit mellæ herre oc mannum sinum, oc stoth swa haldit i atta konunga daghum, som ware Gamle Knutz, Harthe Knutz, Magnus gothe, Sven Astradhessons, Haralz hen, hin helghe Knut i Othinsø, Olaff hans brothir oc Erics hin egothe. oc brødis ey før en i nyonde konungs dagha; thet war Niclis. Tha reth Christiern Swensson til, oc hio Thure Doka; thet war hint første Withirlaghbrot. Tha thøtte bathe konung Niclis oc Christierns frendir want wæra at reke homum af konungs garth meth nithings orth, forthy at hans brøther twa ware biscopa, Asser ærkebiscop oc Swen biscop aff Wibiergha, oc andra brøthir hans ware, Eskil oc Aggi, oc fathir therra Swen Trundasson, ware howithmen i Danmark; oc wilde hellir lade malit til boda. Tha litte the aff Bo Hethinsson af Tela, ther gamla Knutz man war, oc aff andre the elste men i Danmark ware, hwilke waro minne til, thet witherlagh war før brudit oc bøt eftir; oc matte ey finne ther doma til. Tha melte Bo Hethinsson: Mæthin ey ære doma til fare (före) ware dagha, tha gorum the minne, ther wara skula eftir wara dagha, o. s. v.

Vi komme til Betragtningen af de ældste egentlig danske Sprogmonumenter, hvori vort Sprogs nyere Skikkelse fremtræder, nærmere beslægtet med den nærværende Sprogform, end dette er Tilfældet i de skaanske Love. Allerede er anført den sjællandske Kirkelov, hvis Affattelse falder i Slutningen af det 12te Aarhundrede, med dens kjendelige Afvigelser i den almindelige Sprogcharakteer fra den noget ældre skaanske Recension af Kirkeloven; i Forhold til hvilken den sjællandske overhovedet blot kan betragtes som en lidet forskjellig eller modificeret Udgave af den samme Anordning. De øvrige af vore ældste Hoved-Love (nemlig den saakaldte gamle og nye sjællandske og den jydske Lov) kunne vi vel, i det mindste i deres skriftlige Affattelse, henregne til det 13de Aarhundrede, hvilket den sidstnævnte med historisk Vished tilhører. Da disse Love, tilligemed Henrik Harpestrengs Lægebog, ere de betydeligste og vigtigste Sprogværker fra dette Aarhundrede, hvis Sprogform ogsaa for en Deel endnu vedligeholdt sig ned i det 14de, ville vi fornemmelig af dem meddele nogle Sprogprøver efter de bedste Haandskrifter; men forudsende følgende almindelige Bemærkninger.

Naar man taler om, at Sprog, Historie og Digtekonst forfaldt og vanslægtede i Danmark efter de første Valdemarers Periode, eller fra det 13de Aarhundrede, og at dette Forfald holdt Skridt med og var en Følge af Statens og Folkets Afmagt, Sædernes Forandring og Fordærvelse, udenlandsk Klædeskik og Levemaade, o. s. v., da taler man tildeels om en Forringelse af det, som ikke havde været bedre, fordi det ikke havde været til. Dansk Historieskrivning havde lige saa lidt, som "egentlig dansk Poesie"*) nogensinde fundet Sted, enten forend eller under hiin Periode; og det saa meget mindre, som ingen af Delene endnu havde oprindeligt Hjem i Skandinavien, hvor man egentlig blot adopterede den paa Island oprundne og opfostrede historiske og poetiske Literatur. Hverken i Danmark eller Sverrige kiender man noget til indfødte Sagaskrivere eller Skialde; Saxos gamle Historie er vel ikke blot, skiøndt uden Tvivl for den største Deel, bygget paa mundtlig bevarede Sagn; men de Skialdeqvad, han har benyttet og tildeels oversat, kunne meget vel have været islandske; det vil sige, digtede i en gammel, eller allerede paa hans Tid betydeligt forældet Sprogform; og maaskee endog af indfødte Islændere. Island har upaatvivlelig været den Deel af

*) "Med denne (den gamle nordiske Digtekonst og Literatur) var uden Tvivl ogsaa egentlig dansk Poesie (?) forsvunden." Petersen det d. Sprogs Hist. S. 131.

Norden, hvor Sagnfortælling og Sangdigtning, længe pleiet gjennem mundtlig T
tion, først har udviklet sig til en Literatur; eller hvor man først, og det formode
fra England (hvor Literaturen i Modersmaalet hos Angelsaxerne, tilligemed C
stendommen, var flere Aarhundrede ældre, end i Island), har faaet Bogstavskri
skrevne Bøger. Graagaasens skriftlige Redaction er fra det 12te Aarhundrede (1
og til de tidligste Værker (i det mindste i Prosa), som man har bragt i Skrifts
hører vist nok Landets Lovbog. Dog kunne maaskee gamle Skialdeqvad, som mind
Omfang, noget tidligere have været opskrevne; men neppe før omtrent i Are Fr
Tidsalder (1067—1148); thi den Redaction af Edda, som tillægges ham, er uden T
at forstaae om disse Sanges tidligste Nedskrivning. Til Norge har vel den islan
Literatur forplantet sig; men i ringe Omfang. Faa norske Sagaer haves, skrevn
Normænd. Dog var det her, i Islændernes Stammeland, hvor Nordens ga
Stammesprog (Norræna mál og Dönsk tunga), næst efter Island, vedligehold
længst i den reneste og mest uforandrede Form. Derfor har Norge af alle tre skan
naviske Riger havt de tidligste Kongebreve og andre Brevskaber i Landets Sprog;
derfor ogsaa er endnu Almuens Tungemaal i det Indre af Norge det mest afvige
fra det nyere danske og svenske Tale- og Skriftsprog. Efter dette følge de sven
Dialecter; men de danske, som de fra den islandske Sprogform mest afvigende, vi
tydeligt om en langt tidligere Sprogforandring i Danmark, end i de to andre nord
Riger. Sandsynligt er det derhos, at naar Islænderne endnu i det 12te og 13
Aarhundrede tale om den danske Tunge som et fælles Sprog for hele Norden,
mene de dermed nærmest, at det gamle nordiske Stammesprog har existeret som fæl
Skriftsprog — eller et saadant, som man, skiøndt Talen og Mundarterne aller
meget havde forandret sig, endnu den Tid forstod og brugte i de tre nordiske Rig
fordi man ikke havde noget andet Hovedsprog, eller nogen anden Literatur, end d
islandske, der, ligesom Sproget, gik og gjaldt over hele Skandinavien; den Tid p
lignende Maade, som det høitydske Skriftsprog gjelder og skrives over hele Tydsklan
nagtet man i dette Rige taler saa høist forskiellige Mundarter.

I Slutningen af det 12te, men især i det 13de Aarhundrede (som ove
hovedet kan kaldes Lovgivningens, og dermed tillige Sprog- og Skriftdannelse
Aarhundrede i de tre skandinaviske Riger), begyndte man derimod ogsaa i Danmark
danne et eget Skriftsprog, for at kunne deels benytte dette til at samle og ord
Folkets Retsvedtægter i Lovbøger; deels meddele Lægfolk og de Klostergeistlige, der
vare stærke i det Latinske, nyttige Regler og Forskrifter i Sygdomstilfælde. Vid
strakte sig neppe Brugen af dansk Skrift i det 12te og 13de Aarhundrede. At im
lertid Skrivekonsten, efter sin første Anvendelse paa et Tungemaal, der endnu v
ganske uden Bogsprog og Literatur, er bleven flittigt nok øvet paa denne Maade af dan
Munke og Geistlige: derom vidner Beskaffenheden af de ældste danske Codices, som i
give de islandske og norske meget efter.*) Til Geistlighedens Underviisning og Studi
vedblev man at benytte det latinske Sprog; ja dette brugtes endog fremdeles, afv
lende med det danske, til verdslige Love og Anordninger. Ikke før i det 14de Aar
prøvede man at optegne raae Annaler i Modersmaalet, og mod Enden af dette Sec
lum forekomme de tidligste danske Kongebreve. At man ogsaa i disse Aarhundred
har digtet Folkeviser, og at enkelte af de endnu tilværende kunne, i deres oprindel

*) At intet dansk Haandskrift existerer, som er ældre end 1250 kunne vi sige med temme
Vished. Antage vi de ældste, som haves, at være fra Aarhundredet imellem 1250
1350, maae vi dog ogsaa allerede for disse tænke os øvede Skrivere, som uden
Tvivl have lært deres Konst i Tydskland, eller dannet Skriften i de ældste og sm
keste danske Haandskrifter nærmest efter tydske, ikke efter islandske eller nordiske Mønst

ſkulle være ſaa gamle: er vel ſandſynligt, men ikke beviisligt; da ikke en eneſte danſk Viſe er til i ſaa gammel en Form; da den Skikkelſe, hvari vi nu have dem, ikke ſynes at henpeghe paa nogen tidligere Alder, end det 15de Aarhundrede; og man ikke finder Spor til en tidligere ſkriftlig Optegnelſe af ſaadanne Viſer, end i førſte Halvdeel af det 16de. Om det danſke Skriftſprogs tidligſte Form maae vi herfor iſær ſøge Kundſkab i Lovene og Lægebøgerne fra det 13de Aarhundrede, til hvis anden Halvdeel man viſtnok tør henføre de ældſte Haandſkrifter af ſamme, ſom endnu ere til. Af ſaadanne ere efterfølgende Sprogprøver uddragne:

Valdemars (eller den gamle) Siællandſke Lov. I. 16. 17.

Æn um ſwa ær at frughæn hauær nokær ſinæ børn i fælugh til mannæn, ok ſwa the nokæt ſyskæn til utarf, ok døør thæt barn thær i fælugh ær mæth mannæn ok frughæn, thæt thær frughæna ær barn: tha takær utarf i iorth ok i fæ ok i alle mune æn full lot ſum antigh mothær ællær thæt ſyskæn, thær i fælugh ær mæth mothær. Æn æræ the flera kollæ, tha aghe the thothwaræn at ærnæ allæ thæn, mæthe ſum iæk hauær nu ſagh. — Æn thæt wiliæ wi at i witæ, at of thæn man ok thæn frughæ hauæ børn ſamæn, før æn thæn utarf døør, thær æk hauær for um malt: tha ærnæ the ſum annæn børn, thær wi hauæ før um mælt.

Af ſamme Lovbog. I. 13.

Æn of ænky ær ſwo at hun hauær ay ættæn wyntær gamæl ſøn, oc gangær hænnæ thræng a hænder at hun ſkal ſin iorth afhændæ: the ma hun ey afhændæ, um hænnæ næſtæ æræ with thæn thær ful aldær ær. Æn hauær hun ay brothær, thær hænnæ wæriændæ ma mæth rætæ wæræ, tha takæ hun ſin frændæ, thær hænæ ær næſt. Han ſkotæ oc hun haldæ, oc giuæ ia with. For thæt ſigæ wi ſwa, at æn thet hun ſkotæ tha (at iuzk logh) a hun æy at botæ for hænnæ ſkotning, æn thot hun haldz æy,

Til Sammenligning meddeles følgende Stykke af denne ſiællandſke Lov med det Tilſvarende, af ſamme Indhold, ja ſaa godt ſom ligelydende, af den ſkaanſke Lovbøge af Haandſkrifter, omtrent fra een Tid:

Af ſamme Lovbog.

Frændær mughæ ay børn fran thærræ mothær takæ, e mæthæn hun wil manløs wæræ ok wæræ (værge) foræ ſin børn, oc ey thærræ eghn forhæghthæ. Frændær ſkulu til ſe mæth hænnæ. Æn wil thærræ mothær mannæs, tha gømæ thæm thærræ eghn, thær næſt ær frændæ, ok ful aldær ær. Ær nokæt hænnæ barn ſpæt, tha wæræ thæt mæth hænnæ, til thæt ær ſyu wintær gamælt, ok thæn thær barnſæns eghn gømær, giuæ thæs mothær hwært ar half mark for thæs føzllæ, num thæs at han ær ſwa rik man, at han wil mer giuæ.

Skaanſke Lov. III. 14.

Frændær mughu æi taka børn fran mothær thera, e mæthen hun wil manløs wara oc ſitiæ fore børnum ſinum oc thera egn. Æn tho ſculu frændær til ſe at mother forhægthær æi ægn børna ſinna. Wil mother børna mannas, tha walda thæn børna egn, ær næſt ær værn. Ær annat barn ſpæt, tha ware thæt mæth mothær, e til thæt ær ſiu wintræ gamalt, oc thæn, barns egn gømær, giui barns mothær hwart ar half marc fore føſtærløn; utan ſwa rikær man ſe (conj. for: han er) at han wil mær giua.

Kong Eriks Siællandſke Lov. V. 5.

Hauæ ſma børn iordh oc hauæ the ecki til fæs, ællær oc cummær ſwa hunger aar, at the gitæ them ey haldæt utæn the ſeliæna: tha ſkulæ theræ frændær faræ til things mæth them, bathæ fathærnſ oc møthærnſ, oc liuſæ thet a thingi at the hauæ ey andræ hiælpæ, oc tha, mæth thing mennæ raath oc ſwa theræ frændær, tha ſkal man haldær ſeliæ iorthæn æn the ſwæltæ. For thy hwat dughær them iorthæn, um the dø ſvæluæ fra? oc tha æræ theræ frændær næſt at køpæ, oc thot hwaræn

swa sum thingmen gøræ ftath a. Æn køpæ ey frændær, tha køpæ the ær wilæ:
ær them æm hemelt sum the køptæ af gamlæ men. Æn illæ æræ the frændær iorth
wærth, ær theræ frændbørn wilæ ey hiælpæ i slikæ thyrft.

Af samme Lov. V. 35.

Flyghær manz bi fran hanum oc fylghær han, ær a, tha sighæ hinum til
ftoghæn a, oc ma han them swa ut fa at han spillær ey hins træ. Tha takæ sinæ
oc faræ væl mæth. Æn sighær hin, ær træet a, at bin æræ hans eghæn oc fran ha
floghnæ, oc at hin hauær wrangt kiænd: tha sweriæ til mæth trithiæ mannæ at
æræ hans æghnæ oc fran hanum flughnæ. Æn sighær hin swa: tu hauær
ræt kiænd, oc iæc wil ey latæ them for utæn thu swær til; tha faræ hin, ær u
eum, wither mæth en eth, oc swæriæ at han fuldæ sinæ bi oc the æræ hans egh
oc tha hauæ the bathæ til halfs fællæ, thær the wiliæ.

Æn of bondæn, ær træt a, sighær swa: iæc wil ey fællæ mit træ for th
bi; tha standæ træt oc hins eghæ wæræ thot hwaræn a bin, ær them a. Nar f
træt fallær, tha a hin ær bin a, bathæ hunugh oc bin.

Ved at sammenligne Sproget i de danske Lovbøger, hvoraf disse Prøver
tagne, med Sprogformen i den skaanske geistlige og verdslige Lov, vil man let fin
at den sidste røber en noget forskiellig Sprogart, og har beholdt noget meer af
gammelnordiske Stammesprogs Grammatik. Saaledes findes baade i de siællands
og den jydske Lov, langt sieldnere den islandske Genitivus og Dativus, som endnu træf
hyppigen i de skaanske Love. Ordenes islandske Endelse paa a er for det meste ombyt
med æ, som giør Overgangen til det sildigere danske e; og det indskudte i eller j for
det ubetonede e i Infinitivers Endestavelse bliver sieldnere; men beholdes især efte
og r (dyliæ, wiliæ, swæriæ) hvor det giør Overgangen til det sildigere danske
Adjectivernes gamle Fleertals-Endelse paa r (som *rettir*, *spakir*) er som oft
ombyttet med det nu brugelige e, eller med æ (som *rætæ*, *spakæ*.) Verbernes B
ningsmaader ere langt nærmere den nærværende danske, end den islandske Sproglær
Former, og Levningerne af disse allerede kun faa og adspredte. Ogsaa den island
Conjunctiv, hvoraf flere Spor forekomme i de skaanske Love, er hist langt sieldne
skiøndt ikke reent forsvunden (f. Ex. *waræ* el logh a lande. Fort. til Jsl. Lov.)
Hele Skrivemaaden viser tillige, hvor almindeligt allerede de blødere danske Form
havde faaet Indgang i Sproget og dets Udtale. (Saaledes v eller u for f; og f for
æftir for det isl. eptir; jamngód er blevet til æmgoth; fyrir þvi til forthy; the
til the; saklauser til sakløsæ, o. s. v.) Hvorledes Forholdet var imellem de nord
Landes Tungemaal, i deres Skriftform, paa den Tid da jydske Lov blev ud
ven, eller i Midten af det 13de Aarhundrede, kan for en Deel hurtigst oplyses
Diet ved Sammenstillingen af et Stykke, taget af bemeldte Lov, deels med en Ov
sættelse af samme paa Islandsk, deels med Stykker, tagne af norske, islandske
svenske Love fra bemeldte Aarhundrede:

Af Jydske Lovs Fortale.	Ordret i nyere Form.	Islandsk Oversættel
Logh scal wæræ ærlic,	Lov skal være ærlig, ret,	Lög skulu vera sam
ræt, tholic æfter landens	taalig efter Landets Vane,	giörn ok rettvis, ok hagli
anæ, quemlic oc thyrftæ-	qvemmelig (passende) og	sva at hlýdi landshättu
lic, oc openbar, swa at allæ	tarvlig (som Tarv er), og	gegnilig ok þarflig,

*) Flere Exempler, hvor den conjunctivifke Form endnu forekommer, tagne af vore da
Love, f. hos Petersen I. S. 166—67; og overhovedet om Sprogets Charakteer i
Periode, hvortil disse høre, S. 143—176. Forf. har dog ogsaa her mere giort
til Formaal, at samle og fremstille hvad der var levnet af ældre nordiske Former,
hvad der alt havde dannet sig som nyere dansk Sprogform.

... mughæ witæ oc understande hwat logh sægher; oc wære ei gorth eth scriuæn ... eneus manz særlic ... nytt, num æfter ollæ (allæ) manz thorft ther i land boæ. Engi man scal domæ gen then logh ther kunung giuer oc olt land tekr with, num æfter then logh scal land domæs oc rættæs. Then logh ther kunung giuer oc olt land taker with, then ma han ei æfter (of) takæ æller skiftæ, utæn lanzens wili, ... utæn han gør (war) opinbarlic gen guth. — Thæt ære kunungs æmbet oc hofthings, i land æræ, at gørnæ domh, oc gøræ ræth, oc frælsæ them ther meth wæld thwinges, swa som ær widdewe oc wærnlos barn, pilgrim oc ulenz (utlendz) men, ok fatok man: them ger (gar) tithest wæld yuer.

aabenbar, saa at alle Mænd (Folk) kunne vide og forstaae, hvad Loven siger; og (den) være ei giort eller streven for nogen Mands særlige Fordeel, men efter alle Mænds Tarv, der i Landet boe. Ingen Mand skal dømme mod den Lov, som Kongen giver, og alt Landet vedtager; men efter den Lov skal Land dømmes og rettes. Den Lov, som Kongen giver og alt Land vedtager: den maa han ei tage fra eller skifte uden Landets Willie, med mindre den aabenbar var Gud imod. — Dette ere Kongens og Høvdingers Embede, som i Landet ere, at afsige Dom og giøre (skaffe) Ret, og frelse dem, der med Vold tvinges, saa som er Enker og værgeløse Børn, Pilegrimme og Udlændinge, og fattige Mænd: dem gaaer tiest Vold over.

heyrum kunnig, at hvör megi vita ok skilia hvat log bióda; ok séu eigi giörd edr ritin nokkurum til vildar, heldr öllum í hag, er i landinu bua. Engi má dæma gegn þeim lögum, er konungr skipar ok um alt land er vidtaka veitt; þvi at þeim skulu dómar ok landsrettindi fara. þau lög, er konungr setr ok vidgáng fá af alþydu manna, þau má hann eigi afmá edr breiting á giöra, utan alþydu sé vili til; nema opinberlega gegn gudi sé. — Skyldt er at konungr ok landsins höfudsmenn giæti dóma ok skipi réttindum manna, ok hiálpi þeim er órétt lida, hvört heldr eru ekkiur edr munadarlaus hörn, þá pílagrimar, þá utanrikismenn edr fátækir, sem lidast fyri ofriki verda.

Af Fortalen til den norske Gulatingslov. (1274.)

En þer skolot vita sannliga, at oss ber vel ádr fyrir at siá, enn einkanliga nu bezt, er þer troystut sva mikit á vara forsió, er þer dömdot hana alla i vara skipan þat af at taka, ok þat vid a setia, sem oss þótti bera, med hinna bezra manna ráde. Ok af þvi höfom ver nu um ridir idnliga skodat hana, ok ... oss sem allvida megi med fám ordom fullan orskurd gefa, þar sem hon talar ... gövsi lángt um. En sumom staudom þarf hon sannliga tillaugo, þar sem ... er hvergi liósari, en margir þeir þurfo, er fákunnigir ero.

Af Bisp Arnes Isl. Christenret. 1275. C. 1.

Ala skal barn hvert, er borit verdr, ok manz höfut er á, þó at medr nockurum örkymlum se, ok til kyrkio færa sem fyrst má, ok láta prést skira barn ef honum náir. Elligar skolo konur ... fyrir sia, ef þær eru nærr barnburdinum, at þar se vatn ibiá. Ok ef barn er med litlu lifi fædr, ok náir egi presti, þá skal skira hverr er hiá verdr staddr, iafn vel fadir edr modir, ef egi

Af den svenske Vestgøthalag. Kirkeb. §. 1.

Crister ær först i laghum uarum, tha ær kristna uaar. Uarther barn boret til kirkyu oc bethes kristnu, tha skal father oc mother, guthfather oc guthmother til fa oc salt. Tha skal barn til kirkyu bæra oc à præst kalla. Han skal a kirkyubole boa. Barn skal brimsigna for utan kirkyu dör. Sithan skal font uia, oc præster skal barn döpa oc guthfather oc guthmother a halda oc

eru adrir menn til. Ok dyfi barninu i vatnit þrisvar sinnum, ok mæla þessi ord medan: *Ek skiri þik i nafni födr, ok sonar, ok anda heilags.* — — Deyr ok barnit ádr enn til prests komi, ok kvedz sá skirt hafa sem med ser, edr hiá verit þeim er skirdi — ok þikkir presti rett skirt: þá skal barn kyrkiu græft vera; enn egi elligar. Kemr ok barn lifs til prests, þa skal hann veita þi alla þiónostu sem hann er skyldr til.

til nampn sigia. Præster skal bi hurn længe father oc mothor skal uar ueda. Hænder Soot a uægh, oc ey til kirkyu koma, tha skal döp uatne, i nampn fathurs, oc sons thæs hælgha anda, þa skal thæt i k kyu garth grafua, oc arff taka. Ko her liuande barn fram, tha skal t brimsigna oc kristna, oc optare döpa. Hænder barn synkdomber ær kona een inna, þa skal hun dö thæt oc thy nampn gifua; tho s thæt thy huaro i kyrkyu garth gra oc arff taka.

Omtrent samtidigt med Jydske Lov er et andet mærkeligt og vigtigt danskt Spr monument: den 1826 udgivne Henrik Harpestrengs Lægebog. En Canonicu Roeskilde Domcapitel af dette Navn, bekiendt for sine Indsigter i Lægekonsten, d 1244; og det bedste og ældste Haandskrift, hvorefter Udgaven af bemeldte Lægeb eller saakaldte Urtebog, med de to andre Skrifter, som følge paa samme, er besørg tilhører Slutningen af det 13de eller Begyndelsen af det 14de Aarhundrede.*) Sproget i dette Skrift (som for en Deel er Oversættelse og Uddrag af et medici Poem fra Middelalderen), har jeg forhen sagt: "at det, uagtet de enkelte Spor, endnu bærer af Slægtskabet til det nordiske Stammesprog, dog hører til Sprogv terne i det nyere danske Tungemaal; da de grammaticalske Former, Bøininger Ordføininger, med faa Undtagelser, tilhøre, ikke den islandske, men den dan Sproglære;" og at "det ikke vil undgaae nogen agtsom Læser af Lægebogen, at Spro i samme, hvad dets Materie angaaer, langt fra ikke er saa forældet, som Ordet Skrivemaade ved første Diekast kunde bringe os til at troe."**) Ligesom nu det omhandlede Sprogmonument, tilligemed flere gammeldanske Lægebøger, hvilke Ti har levnet os, ere saa meget vigtigere for vort Sprogs Historie, som deri forekom andre, og det huuslige Livs Forhold tildeels nærmere berørende Gienstande, end Lovbøgerne: saaledes kan bemærkes, at man, ved Sammenligning imellem den jyd Lov og Henrik Harpestrengs Lægebog, hvis Forfatter eller Samler omtrent er samtid med denne Lovs Redaction, vil møde flere Spor af en ældre Sprogform i den sid end i Lægebogen. Dette kan dog saameget mindre undre os, som et lignende Forh endog vil kunne iagttages, naar man sammenholder Christian den Femtes danske fra 1683 med hvilkensomhelst danskt gudelig, historisk eller medicinsk Bog fra bemel Tid. Et Par Sprogprøver af det ældste Haandskrift, der indeholder Harpestren Lægebog m. m., med hosføiet ordret Omskrivning i nyere Dansk, vil kunne bidr til at oplyse de her berørte Punkter.

*) En af de lærde Udgivere af Sveriges gamle Love, Hr. Dr. Schlyter, har, efter fortrolige Kiendskab til svenske Haandskrifter fra Middelalderen, erklæret sig for Mening: at den her omtalte Codex af Harpestrengs Lægebog maa være fra det 1 Aarhundredes anden Halvdeel. Det kan bemærkes: at Afskriveren har nævnt sig; at en Munk i Sorøe Kloster af samme Navn (Frater Kanutus Yuul) levede 13 (S. Rer. D. IV. 496.)

**) Indledningen til min Udg. af Henrik Harpestreng S. 14—16. (Jvf. ogsaa den her 18—31 meddeelte Charakteristik af Sprogformen i denne Lægebog.)

Af første Urtebog. Cap. 47.

Hwa sum wil lækydom takæ, han skal thæt witæ, at nokær stærk lækidom ma æi giuas barn, oc æi gamælt folc, oc æi andær thær krankæ ær. Oc æi skal lækydom takæs ællær giuæs i mykæl hetæ, oc æi i mykæl kuld. Man skal æi twa lækydom takæ en dagh. Thægær lækydom ær takæn til losn: hauær man æi fangæt losn, tha skal mat æi takæs fyrræ æn lækidom hauær sin dygh fulkummæt. Takær man mat fyrræ, tha ma han ræthæs at han fangær rythæ. Thæn, thær lækydom hauær takæt, ma annæn dagh badæs: at thæt, thær losth ær af lækydom, ma mæth bastuf af tomæs.

Ordret i nyere Dansk.

Hvo som vil Lægedom tage, han skal det vide, at nogen stærk Lægedom maa ei gives Børn, og ei gammelt Folk, og ei andre, der svage ere. Og ei skal Lægedom tages eller gives i megen Hede, og ei i megen Kulde. Man skal ei to Lægedomme tage (paa) een Dag. Naar Lægedom er tagen til Afføring: (og) haver man ei faaet Afføring, da skal Mad ei tages, før end Lægedom haver fuldkommet sin Virkning. Tager man Mad før, da kan han (man) befrygte, at han (man) faaer Feber. Den, der haver taget Lægedom, kan anden Dag (derefter) bades (bruge et Bad); at det, der løst er af (ved) Lægedommen, maa med Badstue (ↄ: Badet) aftømmes (afføres).

Af første Urtebog. Cap. 10.

Thæssæ gøthæn gør bastuf: Hun wærmær lykum, oc opnær swetæ-ronæ, oc thwær af man sor, oc minskær thæn fylle thær lykum hauær, oc løsær hunskæ, oc gør at sowæ, oc gør thæt bloth thunt thær thioc(t) ær. Hun hæftær quith, oc liuær værc; gør man hwil, ær træt ær. Thæssæ skathæ gør bastuf: Hun minskær manz kraft, oc gør stundom hiartæ swa het at man danær thær af. Bastuf gør at wærmi, oc giuær summæ mæn æsuæ til skot at dø. Oc for thi skul(æ) the thær sar hauæ, ællær boldæ, ællær knus, se wet bastuf. Man skal æi faræ i bastuf æftær mat, utæn man wil wærthæ fæt i syn lykum. Æftær bastuf skal nokær stund wæræ fyr æn man ætær.

Disse Gavn gjør Badstue: Hun varmer Legemet, og aabner Svedehuller, og toer af Mand Ureenlighed, og mindsker den Fylde, som Legemet haver, og løser ond Vadske og gjør at sove, og gjør det Blod tyndt, der tykt er. Hun hefter (stopper) Bugen, og linner Værk, (og) gjør Mand hvill (udhvilet) der træt er. Disse Skade gjør Badstue: Hun mindsker Mands Kraft, og gjør stundom Hiertet saa hedt at man daaner deraf. Badstue gjør at væmmes (giver Qvalme) og giver somme Mænd (Folk) Evne til hastigen at døe. Og fordi skulle de, der Saar have, eller Bylder eller Knuus, see ved (være forsigtige med) Badstue. Man skal ei fare i Badstue efter Maden, uden man vil vorde fed i sit Legem. Efter Badstue skal nogen Stund være (forløbe) inden man æder.

Af Steenbogen. §. 52.

Saphirus hetær en ærlyk steen. Han hauær liws-bla lyt (Farve), æns sum himmæn (liig klar Himmel). Thæn fra Medos kommær ær bæst; oc thæn thær hanum (wil) bæræ, skal reen i syk wæræ; oc han ær goth with øghn oc wisnæ limmæ (Lemmer); oc hanum skathær æi swik, oc æi auænd, oc æi ræzlæ; oc hanum rætæs (ydes ↄ: tilstaaes) bøn, oc ær guth thaklyk (tækkelig); oc han ær gooth til frithmeal oc sættæ (Fredmaal og Forlig). Han helær lykum oc styllær swet; rensær øghn (Øine) oc menær (hindrer) houæth-wærk. Of han thwas (twes) i miælk, oc lægs han a (paa) byld, tha helær thæt.

Af Kogebogen. §. 15.

Quomodo temperetur cibus, qui vocatur *hwitmoos*.

Man skal takæ søtmiælk, oc wæl writhet hwetebrøth, oc slaghnæ æg, oc w
writhæt safran, oc latæ thæt wællæ (koge) til thæt warthær thiuct. Sithen l
thæt up a (paa) dysk, oc kastæ i smør, oc strø a puluær af kaniæl. Thæt hetær hwitmo

---

Efter Midten af det 13de Aarhundrede, eller fra dette Aarhundredes Slutni
og i Løbet af det 14de Aarhundrede, kan man antage, at en ikke ubetydelig For
dring er foregaaet med det danske Skriftsprog, og at det efterhaanden, ved end
mere, end tilforn, at nærme sig Talesproget, fuldstændigere har udviklet den ny
Form, som vi finde allerede mod Slutningen af det 14de Aarhundrede, og i Begy
delsen af det 15de, tydeligt nok udpræget. Den danske Mundart, allerede fra æl
Tider mere afvegen fra det nordiske Stammesprog, end de norske og svenske Mu
arter, sluttede sig, under sin Dannelse til et Skriftsprog, idelig nærmere til den Nati
Sprog, med hvilken Danmark nærmest kom i aandelig Berøring: den tydske; og
Følge en sædvanlig historisk Gang i Sprogenes Omskiftninger, hvorefter de afkaste
konstigere og mere sammensatte Formers Tvang, efterhaanden som de optage et st
Indhold og fremmede Bestanddele, virkede den danske Mundarts Forandring tilb
paa den norske og svenske, i disses Skriftform. Hiin, der altid havde staaet Stamm
sprogets oprindelige Form nærmest, tabte sig reent som Skriftsprog; den sven
Mundart, der, som vi have seet, endnu i det 13de Aarhundredes Skriftform, havde
kiendeligt ældre Præg, end den danske, i dennes samtidigen begyndende skriftlige Da
nelse, gik i det 14de og 15de Aarhundrede mere og mere over til Lighed med da
Skrift. — Tidsvilkaarene vare imidlertid giennem hele denne Periode, eller fra
13de Aarhundredes Midte, i Norden overhovedet, og i Danmark i Særdeleshed, s
lidet gunstige for videnskabelige Sysler og Aandscultur, at det ei var at vente, at
Literatur, og med den et egentligt Bogsprog, endnu skulde kunne danne sig. F
Valdemar den Andens Død sank Danmarks indvortes Kraft og Velstand meer og m
giennem et langt Tidsrum, ved indvortes Uroligheder, ved Strid imellem Kongema
og Geistlighed, ved dennes og Adelens tiltagende Vælde, ved Folkefrihedens Und
gang, ved uheldige Forhold til Fyrsterne i Slesvig og Holsten, og ved tydske Han
stæders udsugende Handelsaag. De Geistlige, der ene vare i Besiddelse af Skriv
konsten, der ene ved udenlandske Universiteter hentede canonisk og scholastisk Lærdo
brugtes nu ogsaa hyppigen af Kongen i Statssager og Statsærender. En Fø
heraf blev, at Kongerne begyndte at give, ogsaa verdslige Love i det latinske Spro
og langt senere i Danmark, end i Norge (hvor man har norske Diplomer fra Slu
ningen af det 12te Aarh.) brugte man Landets Tungemaal til offentlige Document
og Kongebreve; endskiøndt det, efter Lovenes Sprog at dømme, allerede i Begyndels
af det 13de Aarhundrede hertil i det mindste ei kunde være uskikket. Man kunde
ogsaa undres over, at saa yderst faa danske Skrifter fra det 13de og 14de Aarhundre
ere tilovers, efterdi endog de ældste Haandskrifters Beskaffenhed, saavel med Hens
til Skriftens Form, som til Ordenes Retskrivning, synes at vidne om en, hverken for
eller ringe Øvelse i at anvende Skrivekonsten paa Landets Tungemaal. Imidlert
nærmer Charakteren i disse Haandskrifter sig dog mere den, som hersker i Samtiden
latinske eller nedertydske Codices, end den fra disse noget forskiellige, der findes
norske og islandske Haandskrifter fra samme Periode; og det turde, som allerede
bemærket, være en rimelig Formodning, at de ældste Bog-Skrivere i Danmark, ha
været Munke eller Geistlige, der i Tydskland have lært Skrivekonsten, eller dannet de
danske Skrift i Codices (betydeligt forskiellig fra Diplom-Skriften) efter samtidig

islandske og latinske Haandskrifter. Danske Haandskrifter fra anden Halvdeel af det 14de, og fra det 15de Aarhundrede, vidne ogsaa allerede om, at Skrivekonsten tiltaget her i Landet, ligesom i andre Lande, med dens hyppigere Brug.

Ikke mindre vist er det, at ogsaa Kundskab og Lærdom fra Slutningen af det 13de Aarh. aftog i Danmark; at de latinske Classikeres Studium, der i Saxos Tid var agtet og dyrket af Enkelte hos os, efterhaanden reent blev tilsidesat og glemt; og at man fra Paris, ved hvis Universitet fra det 14de Aarhundrede af et større Barbarie ogsaa begyndte at faae Overhaand, kun hentede en mager Indsigt i den for Geistligheden uundværlige canoniske Ret, og en overstrømmende Vandflod af skolastiske Spidsfindigheder, hvorved Aand og Videnskaber druknedes i Ordkløveri og en indbildt logisk System. Det fattedes heller ikke paa Danske, der selv i Paris og andensteds ved slige frugtbare Studier skaffede sig udmærket Berømmelse og et stort Navn; f. Ex. en Magister Martinus de Dacia, der af Erik Menved i Slutningen af det 13de Aarh. sendtes som Gesandt til det pavelige Hof, og der blev berømt i Frankrige og det hele lærde Europa ved Opfindelsen af en ny syllogistisk Methode, som efter ham fik Navn af Modi Martini; en Petrus de Dacia, Kannik fra Ribe, som 1326 var Rector ved Universitetet i Paris, og af samtidige Skribenter berømmes som sin Tids ypperste Philosoph, Mathematiker og Astronom; foruden flere andre. Men denne Navnkundighed, som enkelte Danske vandt udenlands, ja selv de i Flor tiltagende Cathedral- og Klosterskoler her i Landet, hialp intet til at vedligeholde og forfremme Modersmaalets Cultur, eller til at danne en indenlandsk Literatur. Derfor vedblev, under det 14de Aarhundrede, Lovbud og Anordninger at være næsten de eneste Gienstande for det danske Skriftsprogs Anvendelse. Saaledes befalede Erik Menved 1304, at den under Navn af Thord Degns Artikler bekiendte Samling af Lovbud, skulde oversættes fra Latin paa Dansk. Man har ogsaa baade fra det 13de Aarhundredes anden Halvdeel, og fra det 14de Aarhundrede, endeel Kiøbstedlove eller Stadsretter, og Lovstykker eller Forordninger i det danske Sprog,*) hvilke dog i Vigtighed, og i sproglig Betydenhed, langt staae tilbage for vore forhen omtalte gamle Lovbøger. Et saadant kort Lovstykke er ogsaa den saakaldte gamle Konninge Lov, et Udkast til den Haandfæstning af Aar 1320, som forelagdes Christoffer II., eller rettere til en almindelig Haandfæstning for de danske Konger; og haves den i en gammel og næsten samtidig Text i et Haandskrift i Stokholm. (Jvf. Kofod Anchers danske Lovhistorie. II. 541—46.) En Prøve heraf meddeles nedenfor til Sammenligning af Sproget i det 14de Aarhundredes første Halvdeel med Sproget i den henved 100 Aar ældre jydske Lov; hvorhos er at mærke, at Texten til denne Kongeløv maaskee haves i det 14de Aarhundredes skaanske Mundart; da den er bevaret i et Haandskrift af den skaanske Lov, neppe ældre, end dette Aarhundredes anden Halvdeel.

Det eneste historiske Stykke paa Dansk fra det 14de Aarhundrede, som Tiden har levnet os, er en kort Krønike i annalistisk Form, bekiendt under Navn af Kong Eriks Krønike, og sandsynligen en Oversættelse eller fri Bearbeidelse af en lignende latinsk Aarbog over den danske Historie. Da den slutter med Aar 1314, kunde den efter Rimelighed være skreven ikke længe derefter; men Haandskriftet er nyere, af en fuldeløs Sprogform, der ikke synes at være ældre end Slutningen af 14de eller Begyndelsen af 15de Aarh.; og formodentlig er det skrevet af en Munk i Ry-Kloster i

*) De opregnes bl. a. i min Indledning til Forelæsninger over det danske Sprogs og den danske Nationallit. Hist. Kbh. 1822. S. 38—39; men fuldstændigere (fra 1241 til 1522) og med Angivelse af Stederne, hvor de trykte findes, i Kolderup-Rosenvinges danske Retshistorie. 2den Udg. Kbh. 1832. I. S. 38.

Jylland.*) En anden, og som det synes bedre Redaction af den samme Krøn
haves i et Haandskrift paa det kongel. Bibliothek i Stokholm (Cod. membr. No. 77. F
som tillige indeholder skaanske Lov. — Langt bedre, end i bemeldte, fra Jylland ne
stammende Haandskrift af den ældste danske Krønike i Prosa, er Sprogformen i
gammeldansk Lægebog, hvoraf et smukt og godt Haandskrift, sandsynligen fra 14
Aarhundredes anden Halvdeel, findes paa Universitetsbiblitheket. (Cod. Arn. Mag
8vo. No. 187.) Ligeledes finde vi en nogenlunde omhyggelig Skrivemaade og Spro
form i de tidligste Kongebreve og andre Diplomer paa Dansk, hvoraf hidtil intet æld
kiendes, end fra 1386.

Sprogprøver.

Af Flensborgs Stadsret. 1284.**)

Fra wors hærræ aar thusænd wintær oc tu hundræth fiyrsintiughæ oc fiyr
wintær, a fyrmer wor frugh aftæn, aldærmen oc rathmeh oc ollæ bymæn i flæn
borgh lotæ scriuæ thinnæ scra, thær hærtugh woldemar af iutland gaf them
stadfæst mæth sin naath oc wold, forthi at the haft ey fyr stathælígh skra.

§. 1. Af (dersom) husbond døør i by oc husfrugh liuær, i oll arf skift
af oll arf hún take lauæn løth with æruing thær mest takær. Thær yuær ien fu
sæng. Af thry par klæthær takæ hun then mæthælst, af tu par then krankæ
af ien par faanger hun ekki.

§. 41. Hwilk landbo hauær ethæt hus a annæns iorth, han maa ei anna
man thet hus sælæ, fyr en han biythær ham thet falt, then thær iorth aa; forth
at køpær annæn man thet hus, han thær hus sald letæ at sint wærth hwor ha
wil, forthi at then aa hus, thær iorth aa.

Af Gamle Konninghe Logh. (1320.)

Hwro Konninge skal koræs.

Then timæ ther koningh skal koræs i Danmark, tha skal ther degthinges
skypas at biscopæ oc abbotæ oc alle andre kirkione formæn, bothe prelati oc and
skulle nyde theræ frælse oc frihet ower alt thæræ goz oc alle theræ wornadhe, sw
friith som the hawe bæst not af aldinges oc the maghe bewisse met thæræ privilegia
oc ey skule the plictughe være at køpe thærræ frælsæ aff ny eller therræ frihеет;
ey skulle the thet oc myste for konningx wiliæ eller nogher sagh skyldh; num fa th
at brytæ, tha skulle the bætræ for theres brwt, som then helige kirkis log tilsiger

Af the jord, thet ligghær til en gard, ther soknakirke hawer, som præst a
wan at boo innen, scal engin konings thienist krævæs ꝛc.

Konningen skal ey a modh nogher man orlogh begunnæ utæn met rikſen
bæste mænz radh oc wiliæ.

Engin thythesk scal hawe fæste innen Danmark, eller læn eller land, oc e
met nogær made i konnings swornæ radh stulæ (ſhe), væræ ꝛc.

---

*) Efter dette Haandskrift (paa Universitetsbiblioth. Donat. Variorum 8vo No. 3) er "de
saakaldte Kong Eriks Krønike" trykket ved Nyerups Omsorg, med Ordforklaringer a
Rask. i Nye Danske Mag. V. Bind; og deraf særskilt. Kbh. 1827. 40 S. 4to.

**) Efter et fortrinligt Haandskrift fra Slutningen af 13de eller Begyndelsen af 14de Aarh
(1295—1321). Sproget har et kiendeligt jydsk Anstrøg; tildeels saaledes, som man
finder det i enkelte gamle Codices af Jydske Lov. Endebogstavet e mangler f. Ex. hyppi
gen i Infinitiverne (skift, skuld, giald, for skifte, skulde, giælde;), o findes oft
for a, og æ for a (oll for all; hæuær for hauær;) og jen, jet finder man alle
vegne for en, et. (jvf. Kosenvinges gamle d. Love. V. Indledn. S. XLV.)

Af den gamle skaanske Stadsret. (14de Aarh. første Halvdeel. 1326?)*)

14. Then man thiwf takir, han skal lada thiwff til things letha, oc hawa twigge manna witne til at han ær ful thiwff hans oc all, at the costa han hawir a in bak. Tha skal han standa thingmanna dom, hwilken dom the williæ honum gewe.

27. Thet ær ret um quinfenga: Hwilkin man ther wil feste sik kona ellir mo til hosfru, tha skal han henne meth prest witne, oc andra gotha manna oc qwinne, festæ. 28. Swa skal han ok gulfeste sik hosfru til halft bo, awlat oc uawlat (erhvervet og ikke erhvervet). 29. Um man ellir kuna hawir born tha the samman cumma, tha skal giftas til half howithlot withir swenbarn Gul, ther hun fæs meth. Dør han, tha skal huun gul hava; dør huun, tha skal bondins rette arwa nut (nute) festegul.

57. Takir bonde annars dottir ellir frenku, oc worthir ther grepin withir, tha hawir bonde wold til at sædie honum i fiedir, oc holda hanum til rette, oc ladu cumæ til gotha men, oc siga them aff tholike gierninge som ther ær giort. Wil han ther festa the kuna sik til hosfrw, tha ma han hawa frith oc gotha nadha. En wil han ey festæ oc ingin hethir gora (hennæ) tha hawir bondin wald til at gora honum lytir a hans limmir. warthir han ey grepin withir, oc gangir tho withir, tha skal han boda (IV mark) henne til bot. Dyl han, werie sik meth tyltir eth.

58. Um man gar i annars mans garth, oc wedir honum aræthe i sit eyght hus, worthir husbondin hans iwirwan, oc gør nokir gierning uppa then man, oc ær ther gothe manna witne til at swa ær giort, hawe theth for sit eyghit hwat som han far i the ganga, o. s. v.

Af den danske Eriks-Krønike.

Frothi hin fæmildæ, hans søn, kom næst æfther hannum, oc word kuningh i righet. Thænnæ samæ han forarmdæ sæg oc righet, swo at han leeth stor nood. The fak han at sporyæ, at i Wændelsysæl laa een draghæ paa moghet gul oc sialf (sylf). Tha for wonethæ han seg ene aa mood thæn grommæ orm, oc fore wan hannum oc drab hannum, oc swo thog han thet gul oc sylf, oc met thet samæ ... fæ wan han mangæ landæ, oc giordhæ thæm under Danmarch skat skildig.

Af det Stockholmske Haandskrift af samme Krønike.

The sæthe hakon konung: hwar laat tu i nat? Snio swarathæ konungæn: thær sum faaræn atæ uluænæ. Hwræ swa? Forthy at uluæn sozs ok gafs faarum at drikka for lægædom. Hwar laat thu andræ nat? sathe konungæn. Snio swarathe: thær sum uluæ atæ waghnæn ok økæn lop bort. Hwræ mattæ thet waræ? Forthy uluæ atæ biæuær thrælæn, thær weth hafthæ mællæn sin ben, ok the sum drogho, the lopæ bort. Hwar laat thw thrithiæ nat, sathe konungæn. Thær sum mys atæ yxenæ oc æi skaftæt. Hwi swa? Forthy børn giorthæ yxæ af hwit ost, hennæ atæ mys; stikkæn war skaftæt af træ. Tha sporthe han æftær tithændæ af Snio; Snio swarathæ: bin faræ all worthæløs. Tha ær rakkæn døthær. thet sigær thu ok æi iak.

[I det danske Handskrift (hvor den her meddeelte Fortælling er langt kortere) lyder denne Slutning saa: Kuningin saudæ: Mouæl skæ Rakkæ kuning ær døth, Snio swortha: Herræ, thet sæyæ i ok ikkæ iæk.]

---

*) Ved denne Stadsret er at mærke, at dens sidste 10 Paragrapher (56—65) uden al Tvivl ere sildigere end 1326; de første 55 derimod i deres Indhold ere ældre end dette Aar (s. Rosenvinges d. Gaards- og Stadsretter. Indl. S. XVIII.) I Stilen er dette ogsaa uden Tvivl kiendeligt.

Af et originalt Hyldingsbrev. 1387.

Thet skal alle men kunnict wære, the thette breef se ællær horæ læse, t wi Henning af Pudbuts, Danmarks Righes Drost, Jons Thruwessen, landsdom i Siælend o. s. v. — — — thet efter thet Drotning Margrete ær Koning Wol mars dater oc Koning Oleues mother, ther bathe wore Herrer woræ, oc fram farne, guth there siel haue, ok for the gothe williæ ok gønst, ther wj af henne h rønt (prøvet) oc funnet i manghe mather, thet ære wi endrechtlek meth henne y ene wurthen oc hun meth os, thet wi ok the engen Herre eller Hofthing æl nogher man skule til Kong teghe, oc engen man in at dreye (drage) i Danmark, engen man til hielp at tæghe, ther henne noger lund amoeth ær, ok ey nogher m vthen meth henne Raeth ok meth henne williæ, o. s. v.

Af et originalt Diplom. 1393.

Wi prierissa oc conuent i war fruwæ kloster i Roskildæ, helsa allæ som thet breeff høræ ællær see, ewinneleke qwætiæ meth war herræ. — — Oc mæth mæssæn siwngis scal brænnæs eet Liws, oc hwar dagh æftir thæn sammæ mæs scal siwngis eet laaff aff war frwæ som hedir aue regina celorum. Thet scal gøres til fornefndæ drotning Margrethes fathirs oc hennæs forældræs hænnæ wenis oc hennes eghin siælæ gagn oc bestandilsæ; oc scal gøræs hænn fathirs oc hænnæ forældræs oc hænnæs egin ártiith, een hwart aar, annæn dagh æftir war frwa dagh assumptionis; oc thæn dagh scal prierissæn oc fornefnd klostirs forstandæræ plæghæ nunnærnæ thet bestæ the kunnæ til maat oc øl; skulæ nunnærnæ siwngæ then sammæ aftæn fore thet farnefnda war frwa alta thet farnefndæ laaf aff war frwæ, som hedir aue regina celorum rc.

Af Dronn. Margrethes Instruction for Erik af Pommern paa han Reise til Nørge. (Omtr. 1405.)

Om Hr. Amund eller nogher anner byudher hanom til gæst, han jo th ædhær meth thøm, oc vm nogher, man eller [quinne][1]) vng eller gámel, byud sich til at gifue hanom noghet [smaat] eller dyghert[2]), at han taghe th lyosleghe[3]) af thøm; hwilkit vm han eky giorthæ, tha mate folkit fa ther nogh styggilsæ[4]) aff, oc toghe man thet annerlethis at wære, æn som han thet mentæ oc ther mate[5]) meghit aff kommæ.

— Item at wor dotter bliuer quær vpa husit; thy thet staar ey wel, ha fører hænne vm land meth sich; mæn at han lader samen komme vpa husit, both aff byen oc aff gengærthr[6]) [alt hwat] han ænde kan, æfter thy som fore er sach til at haldæ [wor] dotter meth, mædhen han er vpa Tunsbergh oc sich . . . først han i gen kommer.

— Item at han er jo thollich oc tidech[7]) bothæ arlæ oc syllæ, oc thyæne gudh først vm daghen, oc at han wachter sin ordh, oc talær ænkte thet fram hwerken i harmæ eller anner tidh, som han eller sleræ mughæ fongæ schadæ for eller nogher man mærkiæ æfter hanom.

I det 15de Aarhundrede vedblev det danske Sprog omtrent den samme Udvik lingsgang, der i de foregaaende to Aarhundreder var begyndt, og det havde omtren

---

[1]) I det orginale Haandskrift, som er Udkastet til denne historisk mærkværdige Instruction ere nogle Ord i Randen afslidte, som dog i de meddeelte Stykker næsten alle kunn udfyldes. [2]) kort (snarere end: dyrt.) [3]) ɔ: venligen. [4]) Uvillie. [5]) maatte ɔ kunde. [6]) Giengierd ɔ: Leverancer eller Skat, som ydes i Naturalier. [7]) tidig ɔ aarvaagen, rede til sin Gierning.

de samme Hindringer og Mangler at kæmpe imod. Endskiøndt Statens Kraft fra Valdemar den Tredies Tid betydeligt hævede sig, og Danmarks Held under Dronning Margrethe syntes paa ny at stige endnu hastigere, end det i det 13de Aarhundrede var skeet: vedblev dog den tydske Indflydelse ligesaa afbrudt at virke baade paa Nationen og Sproget, saaledes at ikke allene de enkelte Levninger af det gamle Stammesprogs Bøininger og Endelser, som endnu i det 14de Aarhundrede sparsomt vare tilbage, næsten reent tabte sig; men med dem ogsaa en stor Deel gamle Ord og Udtryk gik af Brug, og flere nedersaxisk-tydske Ordformer og Sprogvendinger indlemmedes i den danske Talebrug. — En af de betydeligste Forandringer, som Sproget i det 15de Aarh. modtog ved Laan fra Tydskland, var dets Forøgelse med en Mængde Ord og Ordformer, dannede ved at optage tydske Forstavelser, især be og for (sildigere hen er og an.) Til de sidste to findes vel yderst faa Spor i det 15de Aarh. (dog forekommer t. e. Anskrig i Riimkron. V. 1474.) Men af den nu saa talrige Classe af danske Ord, som begynde med be, skrive allerede et betydeligt Antal sig fra bemeldte Aarhundredes anden Halvdeel; og baade ved denne Tid, og i det 16de Aarhundredes første Decennier, førtes endog en heel Deel af dette Slags Ord i Brug, som ikke have holdt sig, men ere afslagte.*) — Med Hensyn til Modersmaalets grammaticalske Forandringer under dets begyndende Udvikling til Skriftsprog i det 15de Aarhundrede, da hører det til de betydeligste blandt disse, at hvad der endnu var tilbage af Substantivernes Bøiningsendelser, og af Verbernes Conjugationer efter gammelnordisk Sprogform, med hvert Decennium mere tabte sig; men at der i Ordenes Kiøn endnu var endeel Vaklen imellem hiin ældre Sprogforms Afsondring af Hankiøn og Hunkiøn, og den nyere danske Sammensmeltning af begge til et Fælleskiøn, med Afsondring af Hverkenkiønnet. Det sidstes almindelige og faste Bestemmelse fuldendtes dog først for det danske Skriftsprog i sildigere Perioder (eller i det 16de og 17de Aarhundrede); ja Levninger af Uvished, ere endnu tilbage; en betydelig Deel af det danske Folk (Jyderne) kiender næsten ikke til Hverkenkiønnet; selv i de øvrige Provindser er det sieldnere, end i Skriftsproget; og Almuen har ikke forladt Adskillelsen af Ordenes Hankiøn og Hunkiøn, men udtrykker den i en stor Mængde Tilfælde ved Brugen af han og hun som pron. relat. Den i det 13de og 14de Aarhundrede**) endnu sieldne Brug af den danske bestemte (postpositive eller vedhængte) Artikel, blev nu hyppigere, og omsider almindelig; og ligeledes kan det fortiene at bemærkes, at Dannelsen af den passiviske

*) Det fortiener at bemærkes, at i en gammeldansk Postil eller Samling af Homilier, som jeg antager at være skreven i Skaane i første Halvdeel, eller i Midten af 15de Aarh. findes endnu saa faa af disse Ord, at jeg ikke har opdaget flere end to beholde og beqvem). I et andet Haandskrift, indeholdende Oversættelser af nogle Skrifter af latinske Kirkefædre og et Par Helgenes Levnet, skrevet i Mariager 1488, forekommer i det hele omtrent 14 eller 16 af bemeldte Ord; i Præsten Hr. Michaels Digte (fra 1496) neppe 8 eller 10; men i den danske Riimkronike (imellem 1470–80) findes dog allerede følgende: bebreve, bedrive, bedrøvet, beslaaden (omslyngt), befinde, befale, begive, begrave, begynde, behage, beholde, Behu (Behov), behændelig, beklæde, Bekommer (Bekymring), Beleilighed (Omstændighed), belægge, bemande, beqvem, beraade sig, berette, besinde, beskade, beskatte, beskierme, beskrive, bespeide, bespise, bestaae (modstaae), bestalle (beleire), bestille (lave, indrette), bestride (bekæmpe), besvære, besværge sig (sammensværge sig) besætte, betegne, betiden (betids), betroe, betræde (faae fat paa), betække, betænke, bevare, bevise, Beviisning, bevoxet. I Jertegns Postil af Chr. Pedersen (1515) forekommer omtrent 50; og endnu flere i samme Forfatters lat. danske Vocabularium af 1510. (Jvf. ogsaa Fort. til min Udg. af den gammeld. Bibeloversætt. S. V.)

**) Jvf. Indledn. til min Udgave af Henrik Harpestrengs Lægebog S. 19: og den der anførte Bemærkning af J. Grimm.

Form ved Endelsen e i det 15de Aarhundrede blev langt almindeligere, end den var i det 13de og 14de, da man ofte udtrykte den ved Participiet og et Hielpeverbum.*)

Skrivemaaden fortydskedes ogsaa betydeligt; saaledes, at endog Lydtegn som det danske Tungemaal endnu den Dag i Dag slet ikke kiender, saasom for k og sch for sk, indførtes i dansk Skrift, hvor de holdt sig til hen i det 17 Aarhundrede. At imidlertid dog Hovedmassen af Sproget vedblev at være dansk, ell vedligeholdt sin eiendommelige Charakter, og at mange Levninger af det Gamle beva redes i Talesproget, ved Siden af endeel tydske eller tydskagtige Ord, som efterhaande gik over i Skriftsproget, dette lære vi ikke blot af de gamle danske Folkeviser (elle saakaldte Kæmpeviser), blandt hvilke en god Deel af dem, som endnu haves, ude Tvivl ere opkomne i det 14de og 15de Aarhundrede (imedens enkelte, i deres oprindelig Form vel kunne have været ældre); men ogsaa af Almuesprogets Beskaffenhed Danmark, saaledes som det endnu er, og i hvis langt mere indskrænkede Tale- o Sprogkreds vi ville finde ulige mindre af de silbigere tydske Bestanddele, end hva Skriftsproget har optaget.

Hvad dette i det 14de og 15de Aarhundrede tabte i Reenhed, eller i Slægtskabs lighed med Nordens Stammesprog: det vandt det for en Deel efterhaanden i geogra phisk Udstrækning. Fra Margrethes Tid begyndte den danske Dialect at faae stær Indflydelse paa det svenske Skriftsprog. Undtager man enkelte Forskielligheder i Skri vemaaden, og nogle flere, skiøndt ikke meget væsentlige Levninger af gamle Ordbøinin ger: saa kan man alt i Begyndelsen af det 15de Aarhundrede neppe skielne svensk Diplomer fra danske; og denne Lighed tiltog saaledes, at mod Slutningen af dett Aarh. ophører næsten ganske Sprogforskielligheden i svenske og danske Brevskaber. Ikke blot udstedte de over Sverrige regierende danske Konger Christian I. og Han deres Breve og Befalinger for Sverrige i dansk Dialect; men selv de af svenske Herre i Sverrige udstedte Breve kunne i Skrivemaaden neppe skielnes fra danske Breve.**) I Norge var Skriftsproget vel allerede i det 13de og 14de Aarh. stærkt afveget fr den gamle islandske Form; dog har det endnu i det sidstnævnte Aarhundrede, som a norske Diplomer fra den Tid sees, langt mere tilbage af denne Form, end Sproget Danmark selv i det 13de Aarhundrede. Efter Unionen begyndte derimod det dansk Sprog at faae betydelig Indflydelse i Norge, og Skriftsproget i dette Land, som nu dog allene anvendtes til Brevskaber (af egentlige Sprogværker eller Skrifter, Norge til hørende, findes intet i hele det 15de og langt ned i det 16de Aarhundrede), begyndt efterhaanden mere at nærme sig den danske Form; dog, som mærkværdigt er, ulige langsommere og i en ringere Grad, end det skeete med det svenske Skriftsprog i det 15de Aarh. Man finder saaledes endnu i Midten af dette Aarhundrede en meget kiendelig Forskiel imellem Sproget i de norske Diplomer, som vare concipeerede der i Landet af indfødte Normænd, og i de Kongebreve og andre offentlige Brevskaber, Norge vedrørende, som udstedtes i Danmark, og hvori derfor den danske Skrivemaade fulgtes. Dette viser sig f. Ex. ved at sammenligne Christoffer af Baierns Stad- fæstelsesbrev paa det Trondhiemske Domcapitels Privilegier, givet i Opslo 1442 og

---

*) Et Exempel herpaa ved Sammenligning af et gammelt og nyere Haandskrift af H. Harpestreng. s. Indl. til dennes Lægebog. S. 37.

**) Tager man f. Ex. blandt de efter Hadorphs Udg. af de svenske Riimkroniker aftrykte Diplomer, Sten Stures Dagtingningsbrev om Stegeborgs Overgivelse af 1487, da finder man her Rige, Riddere, Samtykkie, Svene (Svende), engin, sielfwe, ærlige, vtwise, begerede, elskede, Slotidh (Slottet), Wenner, Mgedeler, og saa fremdeles mest lutter danske Ordformer og Endelser; blandt hvilke pron. *jak* for jæk eller jek næsten fremtræder som den eneste svenske Form.

Carl Knudsens Brev af samme Indhold, givet i Trondhiem 1449, med Christian den Førstes Bekræftelse paa bemeldte Privilegier, udstedt i Kiøbenhavn 1455.

I C. Knudsens Brev læser man f. Ex.

"Weer williom at ther vitit at förer Gods elsko skuld oc wyrdingh hins helgha Olaffs Kongs oc heilagrar Kirkiu, hafuom Ver tekit vora kiera oc besynderlighe winæ, Canickana, Corsbrödra y Nidarose, alla oc huan (huar) ein aff theim for seg, Communz gaard theirra oc alla adra Garda, eer their eiga etc. oc alla thera Varnadha, y Guds Heignad oc y vort Wald oc konungeligh troust oc forsmar till allra retta maale" etc.

I Christian I. Brev. 1455.

"Tha haffue wi annamet oc vndfanget oc anname oc vndfange meth tesse vore obne breffue them alle oc huer their for seg oc alle therís godz laust oc fast, oc alla therís landboo oc tienestefolk, vdi vor konungllighe Vern, Hegn, Fred oc Beskerming att forsuare oc fordactinghe til alle rette maal," &c.

I Danmark havde man i det 15de Aarhundrede ei allene, som en Frugt af Christian den Førstes Romerreise, faaet et Universitet i Kiøbenhavn (1479. 1 Jun. indviedes det); men noget over 10 Aar sildigere kom ogsaa Bogtrykkerkonsten til Danmark, omtrent 30 Aar efterat den ret var kommen i Gang i Tydskland, Nederlandene og Italien. Men om vi endog saaledes, mod Enden af dette Aarh. kunne begynde at lægge de første Spor til en egentlig Literatur i vort Fædreland, og til en mere fri og selvstændig indenlandsk Videnskabelighed og Videnskabsdyrkning: saa gik det dog hermed i henved et halvt Aarhundrede endnu maadeligt nok. Universitetet kunde længe ikke komme til ret Fremgang, og dets Tilstand var lige indtil Reformationen intet mindre end glimrende, hvortil en vigtig Aarsag uden Tvivl var, at det ved dets Stiftelse kun blev slet doteret, og derfor havde Vanskelighed ved at finde duelige Lærere. Man veed ogsaa, hvor slet det her var bestilt med Skoleundervisning i Middelalderen, og at, endskiøndt man i det mindste fra det 14de Aarh. af har havt Cathedralskoler og andre latinske Skoler i Danmark (hvoraf de første især vare saa stærkt besøgte, at der ved Reformationstiden skal have været 700 Peblinge i Ribe Skole og 900 i Roeskilde), vare disse Skoler dog endnu mod Enden af det 15de og i Begyndelsen af det 16de Aarh. i en ussel Forfatning. For at overtyde sig herom, behøver man allene at giøre sig noget nøiere bekiendt med de latinske Skolebøger, som den Tid brugtes, næsten ene til Undervisning i dette Sprog, og som vare vandrede herind fra Tydsklands og andre Landes Klosterskoler i Middelalderen, før den classiske Literaturs Gienfødelse. (Den eneste indenlandske Skolebog fra den Tid, som kiendes, er den, under Navn af Peder Lolles Ordsprog allerede i det 15de Aarhundrede bekiendte Samling af gamle og gieldende danske Ordsprog, med tilsvarende Oversættelser af samme i barbariske, tildeels rimede latinske Vers; hvilke man endnu i 1ste Halvdeel af det 16de Aarh. brugte til at tyde og forklare i Skolerne.) Naar endnu Christien Pedersen ved den Tid (1531) klager over, at det ikke var ualmindeligt, at Skolepeblinge i Danmark gik 16 til 20 Aar i Skole, og dog "lærte de hverken at tale ret Latin, eller skrive god Dansk paa deres eget Tungemaal:" saa vil man saameget mindre undres herover, da der lige indtil Reformationen, imedens den gienfødte græske og romerske Literatur allerede var i fuld Blomstring i Italien, Frankrige og Tydskland, neppe var noget Glimt af classisk Lærdom at finde i Danmark eller det øvrige Norden; ei engang blandt Geistligheden, hos hvilken Videnskab og Lærdom efterhaanden til den Grad forfaldt og blev saa lidet nødvendig til Forfremmelse, at man endog finder en Canonicus omtalt, der ikke kunde skrive sit Navn. — Men "at skrive godt Dansk" var i det 15de Aarhundrede en ligesaa sielden Ting, endog hos de Faa, som den Tid kunde gielde for studerede Mænd.

Allerede var i Aarhundreder ethvert Samfundsbaand med Nordens gamle Litera sønderrevet. Ingen kiendte engang, mindre læste eller forstod de islandske Digteres Sagaskrivneres Værker; og den eneste Levning, der endnu var tilbage af den ga nordiske Aand i Sang og i Fortælling, havde fundet et skiult Hiem paa det fier meer og meer forsømte og halv glemte Island, hvor man endnu bestandigen agte bevarede og læste de gamle Krøniker og Skialdesange, og hvor endnu i det 15de Aa Riimdigte og oversatte fremmede Fortællinger gave en Efterhøst til den gamle nord Literaturs tidligere Rigdom.

Da saaledes i Danmark Slægtskabet med Forfædrenes Sprog var næs uddødt; da det nye Lys, som fra den antike Verdens atter oplivede Aandsværk begyndte at sprede sig over Europa, endnu ei var trængt til Norden; og da Alt, hv ved Kundskab, Videnskab og Lærdom fostres og fremmes, her var i den ringeste tarveligste Tilstand: saa kan det hverken være meget eller betydeligt, hvad man vente sig af den nyere danske Literatur, saaledes som den viser sig i sin allerfø Fremspiren, i anden Halvdeel, eller mod Slutningen af det 15de og i Begyndelsen det 16de Aarhundrede. Det danske Skriftsprog var i sin Barndom, eller i en end meget raa og lidet udviklet Tilstand; thi da her, af de nylig anførte Aarsager, sa nedes Kundskab til gode fremmede Mønstre, som kunde vække heldige Efterligning kunde enhver dansk Forfatter, som prøvede paa i Vers eller Prosa at bringe Mode maalet i skriftlig Form, ikke giøre meget andet, end at holde sig til det almindeli Talesprog, der paa den Tid endnu vel næsten har været eens hos alle Stænd Man finder derfor ogsaa i de tidligste danske Digterarbeider eller Riimværker, som tilovers fra det 16de Aarhundrede, Præg af en naiv, ganske ustuderet Simpelhe udtrykket; der viser, at disse Vers omtrent maa være skrevne i den daglige Spro tone, eller som man den Tid talte i Danmark. — Det synes at være fra Midten bemeldte Aarhundrede, at enkelte Spor af et vaagnende Aandsliv have begyndt vise sig, ogsaa i en Stræben efter at overføre den ikke betydende Kundskabsmas som Geistligheden og Klosterskolerne pleiede, i Landets Tungemaal. Man har ud Tvivl alt i dette Aarhundrede brugt danske Bønner og Tidebøger i Klostrene; og dets Midte eller anden Halvdeel maa den ældste danske, ordret efter Vulgata udarbeide Bibeloversættelse henføres. Man oversatte i Klostrene Skrifter af latinske Kirkefæd paa Dansk; og en Munk i Sorøe, i Christian den Førstes Tid, skrev (eller, som nog mene, fortsatte) danske historiske Riim efter Saxo, eller rettere efter dennes Epitomat Thomas Gheysmer. Ikke blot i denne Riimkrønike, men i adskillige af Middelalderen Folkedigtninger og Eventyr, som oversattes og indklædtes i danske Riim (Flores Blantzeflor f. Ex.) spører man i Sprog-Charakteren et Slægtskab til vore gamle Fo keviser — hvis Sprogform, saaledes som de nu haves, i det Hele taget, kan siges tilhøre Slutningen af 15de og Begyndelsen af 16de Aarhundrede. Noget mere Ko i Poesie og Versebygning findes allerede i de for sin Tid ikke ringe metriske Arbeid af Præsten Hr. Michael ved Dronning Christines Hof (1496) og vi kunne ove hovedet sige: at Sproget i de versificerede Arbeider fra hiin Tid allerede staaer p et noget høiere Trin i Cultur og Udvikling, end i det med langsommere og mere usik Skridt fremskridende prosaiske Foredrag.

Sprogprøver.

Af en dansk Lægebog, fra anden Halvdeel eller Slutningen af 14de Aarhundrede.

Jæk hygger thær om, at manghæ takær til at være lækæ thæn thær æy ka Forthi hauer iæk leet (ledt, udsøgt) sæn (sand) lækædom; oc hanum hauer i

tunt. Hær byries af houæth wærk, hwat thær skal gøres fore. Tac osæn (Saf-tæn) af swartæ beto (Beder, Roer) oc lath mæth halfth af hunægh, oc lat theth i næsæ them thær houeth wærk hauer, swa at theth ganger hanum op i gomæn. The fiyr all sukdom af houeth. —

For wi hauæ nu talet oc sagt oc screuæt oc kiænt (lært) thet sum tharflekt ær for alskons houæth wærk. Nu wilæ wi sighæ oc scriuæ af (om) thæn læghædom thær ær for øghæn. For thi at øghæn æræ all lechæmæns æræ oc fæghrendæ (Prydelse). For øgne wærch. Tac grøn celidoniam, oc thryst osæn gomæn en ren lin clut, oc drøp theth i øghæn. — Ær haret af fallet aff houæthet, tha waxer theth thær af, oc houæthæt clæthæs meth faghræ lockæ: oc ær hinnæ a øghæn, the tagher theth hænæ af, oc thæth gør bathæ iæmt at see meth øghæn, oc hwa som caldæ sot hauer oc dricker theth met watn, tha bæthræs hanum.

Af en dansk Lægebog fra 15de Aarhundredes første Halvdeel.

Mænyskæ, faa skullæ j gomæ ethers daglighæ lyffneth, som her eer skreffweth, J skullæ ædæ een tymæ (Gang) om daghen. Løster ether at ædæ om afftæuen, tha skal theth wæræ lythet math, som eer mugæ hønæ oc stektæ swinæ fødher, oc litit kelffwækøth, weghæ egg nyt smør oc fersk ost, lidheth pæret oc eplæ. Hwetæ brødh ær best oc nybageth byghrødh, oc haffrebrødh moghæ j oc ædæ, minsth aff rug brød for thi thet byndher manz lyff for fast, then som ey hawer lykomsens crancthæ.

Hwa som wil lækædom tel løsn taghæ, han skal widhæ theth, ath nogher stærk lækædom ma (ey) børn oc ey gammelt folk oc ey krankt folk gywes. Lækædom skal ey i mykel hetæ eller kuldæ taghes. Om een dagh skal man (ey two) lækædomæ tagæ. Om han tagher lækædom tel løsn, ther han eer tagthen, oc han hawer (ey) fangeth løsn, tha skal math ey førre taghes, æn lækædom hawer fulkommet syn dyght. Thages mat førre, tha maa ræthes at han fangher rødhæ soth.

Thessæ gaffn gør bastowæ: hun wæther lykomæ, opner swet borer, twær æn for, mynsker swlsnæ, løsær hunskæ, gør at sowæ, gør tykt bloth thønt, oc inner bugh liner wærk, gør threæt hwyel. Thessæ skatæ gør bastowæ: hun mynsker lykomens styrkæ, oc gør stundom hiarthet swa het at man dower, oc gør hun at ræmyæ, oc gør sommæ skøt at døø. For thy skulle the ther rødhæ hawæ, eller stær, eller buldæ, eller knwset been, rædes bastowæ oc see with. Æffther mat skal man ey i bastowæ fare. Ther aff fangher man fetmæ. Æffther bastowæ skal ey dwelæ wære mellom math och dryk.*)

Af Odense Gildeskraa. (Haandskr. fra 15de Aarh. første Halvdeel.)

Art. 17. Ho som finder sin gildbroder i hafs nød, han scal tagæ hanom i sky. Och om thet er notthorft, tha scal han vt castæ eet pund af siit gots af skyet; og giuæ hanom lifs hielp; huilket then som i hafs nød vor stæd scal gialdæ hin som hanom reddædæ nær han kommer heem, om han hauer ther æfnæ tel. Ælles sculæ allæ gildbrødræ betalæ foræ hanom, om thet æn voræ tre marchs skyld.

*) De sidste to Stykker, som i denne Lægebog ere optagne af Henrik Harpestrengs, give Anledning til en mærkelig og interessant Sammenligning med den samme Text, saaledes som den ovenfor (S. LIII.) er meddeelt efter det ældste Haandskrift af H. Harpestreng. Man seer, hvor lidet Afskriverne dog overhovedet, i en Tid af 120—30 Aar, ere afvegne fra den oprindelige Text, og hvor faa Ord og Vendinger de have ombyttet med nyere. De første indskrænke sig omtrent til, at det ogsaa forældede Swet-Borer er sat i Stedet for det endnu ældre Swetæ-röuæ (Svedehuller).

Art. 24. Om dreck fates i gildes huset, gerdæmæn (Skaffere) bodæ forae IX Skilingæ. Om brodræ welæ lengæ side om aftenæn, tha ayæ gerde at thiænæ them. Om noger dyrues ath sidæ æfter alle; tha sculæ gerdæmen fe foræ hanom een span fuld met øl, och eet lidet lius, och saa gangæ tel seen Æn om the før bort gangæ, tha sculæ the bødæ IX skilinge.

Af den S. LIX. omtalte (skaanske, om ikke svenske) Homiliesamling af 15de Aarh.

War herræ sigher: hwilken som gar ij wsmittæder wægh han skal thiænæ meth, ok hwært biærgh ok kullæ skal nedher thrykkæs. Thæt ær at hoghfærdugher skal ødhmyughes, som scripten sigher, hwre meghet meer thu æst, swa meghet meer tha ødhmyughe thech, oc thu skalt finnæ nadhæ for guth.

— Annen tidh nedher fræstadhæ iudhenæ at skiwtæ hannem nedher af eet hogh klint, at han skulde swa alder swnderkrosæs. Æn thy at han wilde æy tha æller swa dø, wtgik han wskadder af theræ hænder. Swa nedher frestæ nu kættæræ ok trulkonor, ok allæ the hælghe tro willære, som andelighe hans lighemé swnderkrosæ, spiællæ the hælghæ tro, aff hwilke jomfru maria sagdhe sancte birghite.

— Thet forstæ ær mek thækkelighere ok thek nytteligh̄ere, at thu giffwer een pænnyng bort then stwnd thu leffwer, ij myn hedher, æn thær gaffues æfter thyn dødt for thek eet biærg af klart gul, swa stort som fran jordhen ok til hymmelin om thet waræ moghelict.

— Engin sighe swa æller thænke: lankt ær til myn dødz oc doms dagh. Thy at allæ mænniskæ liifs timæ ær stakkæthr, ok then samme lille liifs time ær vwis hwore lang han kan waræ.

Af et S. LIX. og LXII. omtalt Haa
skrift, skrevet 1488 i Mariager Kloste

Een afthen som sanctus Jeronim
sadh meth syne brødhre oc hørdhe l
nyngh i then heligh skrifth, tha k
snarlighe een løfwe, lam oc halthend
oc gik indh i closterth. Ther the and
brødhre sawe henne, tha flyddhe the bor
Tha gik Sanctus Jeronimus emoth hen
som han skulle hafwe ganghet emoth
gæsth. Ther løffwen thedhe hannum
fodh, som skadh war, tha kallethe Sa
tus jeronimus at brødhernæ oc badh th
two hennes føddher oc søghe grang
weligh, hwar hun saar war. Ther
swa giordhe, tha befundhe the at i
vndher fodhen war saar paa henne,
thet war giorth aff thoornæstyngh,
swa rocktethe the henne grangiffwelig
oc hun worth karsk ighen. Oc th
efffther offwergaff hwn all grymheeth
gik i klosterth blant brødhernæ som
thampth dyur. Ther Sanctus Jeronim
saw at gudh ey enesthe sændhe henne
closthert for syn karskheth oc helbredh
mæn meræ for there gaffn, Tha me
syne brødhres raadh fick han løffw
theth æmbeth, at hwn skulle een a
som hænthe them meth aff skoffw
følghe till marcken, ther han thog s
fødhe, oc thaghe hannum till waræ.

Af K. Christian I. Haandfæstning. 1448.

Item schule wy enghe vdlendesche, Herre eller andre, indrage i ryghet vden mestedelen Righens Radhs radh, oc icke forscriffue noger vdlendsche noger Rigens Rænte. Item schule wy enghen vdlendsche fange Slot, Land eller Leen i Danmark, och engen vdlendsche haue vdi Righens Radh. Item schule wy ænghen Krig vpa sla meth noger, vden meth

Af Christian I. Privilegier for
skaanske Kiøbstæder. Malmøe 148

Item ær och kæreth for oss, at man
wore Almwge beswæres med wloghli
Panthning nar the fara till Skogen p
theris rette Skogweger, ænd tog t
haffue leyt Skogh, huilket wii engelun
tillstæde wille at swa ske scal, wten t
aghæ i nogher Mans Agher eller Æng
eller Sæd, tha scall ther fares meth so
forskreffuet staar. Thi forbiude wii A

ne Kyghens Radh fulbordh og wilghe. Item skule wy enghen Landskat legge Kighens Inbiggere, vden meth mene Kighens Radhs Fulbord og wilge. Item skule wy ey gæste, eller stedhe at gæste Klöster, eller ander Steder, eller Almwe al vskellighed.

her emoth ath gøra wnder thre Marchs brothe før hwar tiidh man thet gørende warde. — Item kæres och fore oss, at man maa egh hugge i vor Almening i Barr herret, som kalles mellom wægo, som af ærold warit haffuer, o. s. v.

Af den gammeldanske, i Jylland skrevne-Bibeloversættelse; fra 15de Aarhundredes anden Halvdeel.

Uthæn ormæn war klogeræ oc kyndere, æn allæ iordæns dyr som herræ gudh haffdhe giorth, Hwilkæn orm saghdhe til qwynnæn: Hwi bødh gudh edher i skulde ikke ædhæ aff all paradiis trææ? hwilkæn qwynnæn swaredhe Aff allæ trææns frwkt, som æræ j paradiis æthæ wij, wtæn aff thet trææs frwkt, som ær mith j paradiis, bødh gudh oss ath wij skuldæ ikke æthæ aff, Ok skuldhe ikke røræ thet, eth maaskee wij skulde ikke døø.

Af en dansk Bønnebog, som Anna Brahe, Abbedisse i Mariboe Kloster, lod skrive 1497.

Jek opløder myn hiærtens røst til at loffue oc ære tek, then hellige trefollighedh for hwer then tymæ oc punct oc øgnæblik tw giøres imod i tænckæ, i villiæ, i ordh oc gerninger, i glømmelsæ oc forsømmelse, sosom thet ær vbegribelicht ther tek giøres imod nath oc dagh; oc so loffuer jek tek oc velsigner tek for hwert synne nw oc ewynnelighe. O herræ gudh, thu som æst allæ dygders ophoff oc fulkommelse, fulkom thenne stackæde hiertæns loff i then hellige trefollighetz asyn, i thenne punct oc ewynnelige.

— Tha vort thin bøn san oc fulkommen, i huilken tw tillforn haffde bedæt, oc segde: Fader, jek vill ath hwar jek ær ther skal mynæ thiænere være; vch thet er alt skeedh, forthi ath all then glæde oc alt thet gode, som tw sælffuer æst, skullæ oc være theres ewerdelige vdæn ende. Jek bedher tek, ælskeligste gutz søn oc menniskens dagtingeræ oc mydleræ — ath tw vildæ giffue mek alle thine hellige mentz samfwndz sællskap, oc allæ myne venner, ath wi meth them mwæ haffue tek, som æst sælff all glæde oc alt goth, ee før vden ændæ.

Af den danske Riimkrønike. (Udg. af 1495.)

Hwer koning oc hwer mæchtig man
burde them at ære, som scriffue kan;
Forthi at hwad som manneligh gørs,
i frem tijdh theth ey lengæ spørs;
men bliffuer snart meth allæ forglømth,
wthen theth worder i scriffthen gømth.
Dog ieg i myn tijdh megeth bedreff,
tha hade iegh inghen som ther aff screff.
Bland andræ koningæ stor (staaer) ieg saa,
som theth træ ey frwcht ær paa. (V. 1225—34.)

Inghen skullæ noghet mantz gaffue forsmaa,
Hwad heller the ære mange elder faa;
men taghe them heller meth ynde.
Inghen man skullæ oc iætte borth
then swell, som flwer, han wedh ey hwort,
thy han ær ond at fynde. (3988—93.)

Af Presten Hr. Michaels Digte; henved 1496.

Jegh ær nw wordhen stærk och froo;
thet kændes paa mynæ næbbedæ skoo,
mynæ klædher haffuæ manghæ lydhæ (Farver).
Hwo mig tør brydhæ eth ordh i mod,
myt swærd schal lægghæ hanum fot myn Fod,
inthet wænschaff schal han nydhæ.

Then tiid han ood syn siistæ mad
meth synæ disciplæ godhæ,
Ey noghen aff them war tha fuld glad,
tog the hoss iesum stodhæ.

Loffuer gud baadæ mend och qwindæ,
Mariam hans brud, aff gudeligæ sindæ.
Loffuer hannum swo paa iorden hær
At i mughæ kommæ them baads nær.

Af den danske Flores og Blantzeflor. (Tr. førstegang 1509.)

The gaffue them naffn i samme tijd,
forthi the fødes mod sommerens tijd.
Flores kallede the then søn,
oc Blantzeflor then iomfrw skøn.
Hans naffn en rød blomme lyder,
hennes naffn eth hwit blomster tyder.
The børn føde op then cristne qvinnæ,
hun sywntes at haffue fawræ finnæ.
Hwer there hafdæ hint anneth saa kær,
for vdhen alskens falsk oc alskens skær.
The fødes op met cristne seed,
Oc glædes sammen allen tijd. (B. 85—94.)

Wi nærme os nu det Tidsløb, da vort Modersmaal begyndte at udvikle d
Evner til at danne sig til et fuldstændigt Skriftsprog og til at frembringe en e
Literatur, hvortil man i den foregaaende Tid kun havde seet saa svage Spor, at
danske Sprog, skiøndt det i en Række af Aarhundreder havde levet som en e
Mundart hos Folket, først med det 16de Aarhundrede kan siges at fremtræde s
egentligt Bogsprog. Hertil bidrog intet saa meget, som den store Omvæltning i r
giøse Begreber, det medførte en høiere aandelig Frihed i Tro, Grandskning og Tæ
ning, ved Siden af et begyndende friskere Liv i Statens og Folkets indvortes Forho
og derhos Modersmaalets Brug ved Gudstienesten, danske Bibeloversættelser; og
første Spirer til dansk Skoleundervüsning. Det tidligste Stød til disse dybt ind
bende Forandringer blev givet under en af de mærkværdigste, ligesom en af de uly
ligste Konger, som have siddet paa den danske Throne (1513—1523). Med
fyrig Aand og megen Selvvirksomhed forenede Christian den Anden et saa lidenska
ligt Temperament, et høit, men tillige saa heftigt og uroligt Sind, at Klogska
Maadehold aldrig kunde lede hans, til mange velgiørende Formaal sigtende Statsko
At han ikke vilde opgive sine Rettigheder til en fremmed Throne, men som Erob
med Sværdet tilkæmpede sig et Rige, hvor han ikke engang forstod, som i Danmark
Norge, at vinde Almuens Hierter: lagde Grunden til hans Fald; og at han i D

ville ophielpe og forsvare Borger og Bonde mod Klerke og Adel, fuldendte hans Undergang. Men skiøndt han selv blev et ulykkeligt Offer for saadanne Planer, for hvilke Tiden i Danmark ikke var moden, og som han ikke besad Snildhed eller Klogskab til at giennemføre: havde den Rystelse og Giæring, som han frembragte i det danske Statslegeme, ikke mindre vigtige Følger, end den politiske Omvæltning og Dynastieforandring, som han, imod sin Villie, gav Anledning til i Sverrige, blev velgiørende for dette Rige, ved at giøre Ende paa det unaturlige Unionsforhold. Alt for kort og urolig var denne Konges Regiering, til at den kunde have nogen betydende Indflydelse paa Videnskaber, Lærdom og Literatur;*) men dog var det alt under Christian den Anden, at Christen Pedersen, en Mand, som vi kunde kalde vor Literaturs Stifter og den tidligste danske Stilist, begyndte at virke for Sprog og Nationalliteratur. Han lod i Paris 1510, hvor han i en Række Aar opholdt sig og studerede, trykke den ældste latinsk-danske Ordbog, og 1515 sin bekiendte Jertegns Postil. Siden, ansat til Kongens Historiograph, fulgte han ham i hans Landsflygtighed, udgav 1529 i Antwerpen Davids Psalmer paa Dansk, og en Oversættelse af det Nye Testament, der har betydelige Fortrin for den noget ældre Oversættelse af Testamentet, som en anden af den landsflygtige Konges trofaste Tilhængere, den Malmøeske Borgemester Hans Mikkelsen, 1524 udgav i Leipzig. Af begge ville vi nedenfor jævnsides meddele en Sprogprøve, saavelsom af et Par andre Skrifter af Christen Pedersen, hvis Frugtbarhed og Virksomhed som dansk Forfatter var ligesaa stor, som hans Fortieneste af Sprogets Dannelse. Ikke blot hans Bibeloversættelser vare nøiagtige, i et utvungent, reent og flydende Sprog; men dette kan siges om de fleste af hans øvrige Bøger; ligesom han overhovedet er den tidligste Forfatter, der gav den danske Prosa Periodebygning, et sammenhængende fortællende og dogmatisk Foredrag, og stilistisk Charakteer.

Sprogprøver.

Af Christen Pedersens: Vor Frue Tider. Paris 1514.

Hellig er den Mand som leffuer retferdelige oc ey effterfølger onth selskaff eller samtykker vretuise eller vmilde domme. Men alt hanss acth oc vilge er ath hen vil fulkomme gudz budord oc haffue dem stedsse i hans hierte nat oc dag, hwad helder verden er hannum met eller emod. Han maa lignes vedh eth træ som stonder hoss eth rindende vand oc bær sin fruct i sin rette tiid oc ey felder sine blad. Saa skal alle hanss gerninger bliwe fructsommelige oc velsignede aff gudh.

Af: Jertegns Postil. Paris 1515. Fol. 8.

Vii læse at det (ɔ: der) vor en bødel, som hedrede Jomfru maria met en Aue maria naar han gik fram for hendiss billede oc befol sig hende i wold. En dag som han bad til Jomfru marie da kom domerenss bwd at han komme skulle at henge en mand. Der han kom paa wegn (Veien) da wor der nogre hanss fiender. som slage hannwm i hiel. Der wor oc i samme by en god gudelige prest som plegde at gange om alle kirkegaarde, som i byen vaare, hwer nath. Der han kom paa vor frue kirkegaard den natt effter at samme bødel slagen wor, da saa han der ganske meget folk blant hwilke han kende mange, som han tilforn leffuendiss kend hagde. Thii sagde han til en aff dem, hwad betyder det at her nw er saa meget folk? Hen suarede hannum, Bødelen her i byen wor slagen i hiel i dag, oc diefflene

*) Christian den Anden, der i sin Ungdom havde lært Latin og faaet en efter den Tids nele Skik indrettet lærd Underviisning, vedligeholdt eller erhvervede under sin Landsflygtighed Agtelse for Videnskabsmænd og Konstnere; men var uden Tvivl altid en Yndler af Modersmaalet. Herom vidner, bl. a. hans Omsorg for at Dronning Elisabeth, skiøndt spansk af Fødsel, ikke allene lærte Dansk, men endog bestandig førte sin Brevvexling med Kongen i dette Sprog.

fanget hanss fiel oc sige, att hun hør dem till. Men iomfru Maria
emod at hwn hør hende til. Nu stonder dette folk her at høre dom deron

saakaldte *Sanctuarium Birgerianum*, eller Erkebiskop Birgers Stiftelses
for Gudstienesten i Lunds Kraftkirke. (Før 1513.)

Thaa war høyghboren forsthe Koning Hans wor kiære nadighe herre
d och affraadhe oss, ath wij saadanth Capell ther ecke bygge skulde.
ath thett maghet bædræ woræ, raadeligære och nyttelighere ath affbry
apeller som wpbygdhe staa heer wppaa then syndræ siidhe wed kirken,
gge och wpfærdhe kirckie-wægghernæ ighen medh saadan steen och m
on forsthe finnæ bygdh war meth, baadæ for synlighett och fasthedh,
nghe sagher skyldh, æn at ladhe heer bygghe flere capeller; och raadhe
i, wthi then stadh wij saadanth Capell bygghe schuldhe, skuldhe reform
en) som nw ydelighe staar medh watn gulfuedt ower, ath inghen g
sthe kandh holdes ther medh beqwemmelighett; och ath thett skulde gu
a marie, Sancto Johanni baptiste, Patron i fornæmpdhe Crafth, oc San
ntio meghett tæckelighere ware, saadanth eth kosthelighth Crafft oc mærkeli
gh wpp at færdhe ighen och medh macth at holdhe, æn saadanth
at ladhe bygghe.

ans Mikkelsens Nye Testa-
nte. 1524. Joh. Ev. C. 10.

er thend guode hyurde, en guod
giffuir sijt lijff for foorn, men en
nd huilken icke er hyurde, oc huil-
erne er icke eyghen, naar hand seer
a komme, forlader hand fooren oc
oc wlffuen griber oc spreder fooerne,
suendnen flyer, for hand er lije-
n, oc er icke omhugelige for fooern.
thend guode hyurde, oc ieg kend-
n foor, oc ieg kendnes aff myne,
fadern kendner meg, sso kendner
fadern, oc ieg vtsetter mit lijff for
Jeg haffuir oc andre foor, huilke
aff thendne foorstige, thennom
g oc sso att tilliede, oc the skulle
yn røst, oc skal worde en foorstie
yurde.

Af Christen Pedersens Nye Te-
stamente. 1529.

Jeg er en god hyrde. En god hy
lader sit liff for sine faar. Men en le
suend, Eller en hyrde som faarene i
høre till, naar han seer vlffuen komn
Da forlader han faarene och flyer,
vlffuen griber faarene oc atskil dem
Suenden flyer, for han er leyder, Oc h
haffuer ingen omhw for faarene. Jeg
en god hyrde oc kender mine faar, oc
kende mig. Som min fader kender mi
Saa kender ieg oc faderen oc ieg vdsett
mit liff for mine faar. Jeg haffuer o
andre faar, som icke ere aff denne faare s
Dem skal ieg oc hente hid, Oc de sku
høre min røst. Och der skal bliffue
faare sti oc en hyrde.

Af Christen Pedersens Fortale til det N. Test. 1529.

Christus wil ath alle skulle bliffue salige, saa vel den ene som den ande
e til ingens persone. Thi bød han apostlene ath predicke faar alle menniss
e ath de skulle alle vide hans ord paa deris egne twngemaall, ath de kun
re faarstaa dem och vide hans vilge oc bliffue salige. Men vanwittige kler
) den hellige kirke, oc hennis prelater haffue forbudet, ath almwes fo
affue eller læse i euangelii bøger. Hvad er det andet ath sige, en ath d
ke vide Gudz ord oc vilge, eller huorledis dem bør cristelige ath leffue mo
deris ieffn cristen? thi sige de reth twert emod Gudz bud.

riften Pedersens "Om Børn at holde till Scole oc Studium." 1531.
Effter thi ath Gud haffuer nw giffuit sin store naade der till, at børn o
enniske kunde nw lære meth leeg, løst oc glede alle honde wisdom oc kon

e adskillige tungemaall, for vden saadan vbarmhertelige hwdstrwgelse, slag och slagger aff ferler, oc af store bøddels riff som mand pleyede før ath bruge i vaare Danske Suenske och Norske scoler, Met huilke skammelige oc vmiskundelige hudstrygelser slag oc hwg de vmilde scolemestere fordreffue mange gode vnge peblinge oc degne fra scolen oc god lerdom. De forfwede oc mange met store slag oc hwg, ath de sade saa redde som en hare for hwnde. Och de waare saa forferde for hwg, ath de kunde icke merke eller komme i hu, hwad der lesdis och sagdis for dem, De tenckte altid mere paa de hwg som de skulle faa, oc saage mere til ferlen oc risene, som altid hengde-offuer deris hoffuit, en (end) de giorde paa deris bøger oc legse, Oc for saadan forfwelse kwnde de ingen act giffue paa det de skulle høre oc lære.

Man vil af disse Prøver kunne skiønne, hvormeget Sproget under Christen Pedersens Haand havde vundet i Dannelse, hvormeget det prosaiske Foredrag hos ham havde udviklet sig fremfor hvad det var i Slutningen af det 15de Aarhundrede, og hvormeget denne Forfatter lagde Vind paa en renere, bedre og mere følgeret Orthographie. I det sidste staaer han ikke allene langt over Hans Mikkelsen, der synes at skrive i en mere jydsk, end siællandsk Mundart; men med ringe Forandring (f. Ex. ved at sætte v for fu eller fv, u for w, t for th) ville vi finde ubetydelig Forskiel imellem Christen Pedersens og det 19de Aarhundredes danske Skrivebrug. Hvad det sidste Punkt angaaer, kunne vi ikke sige, at denne af vort Sprog høit fortiente Forfatters Exempel virkede overalt hos hans Samtidige. Derimod var den, under hans Ophold i Udlandet begyndte Kirkereformation, hvortil han ved sine Bibeloversættelser og flere Skrifter vel middelbart medvirkede, men hvori han ingen umiddelbar Deel tog, et af de mægtigst virkende Midler til en høiere og mere udvidet Sprogdannelse. En Tid lang blev vel den danske Literatur mest indskrænket til gudelige Skrifter; men disses med hvert Aar voxende Antal, den i Modersmaalet (vist nok jævnligen i et slet Sprog og i en usel Stiil) førte Polemik imellem det catholske og protestantiske Parti, Liturgiens Omdannelse, Psalmebøger, Bønnebøger og Postiller paa Dansk, med flere andre Nyheder i Sproget, som den korte Tid af et Par Decennier medførte, fremvirkede en almindelig Giæring, et nyt og friskt Liv, hvorved det danske Skriftsprog, der saa nylig havde begyndt at udfolde sig, snart vandt ligesaa meget i Omfang, som i Kraft og Kierne. Dog var det endnu kun det prosaiske Foredrag, eller dettes første Elementer, som i denne Periode, og vi kunne sige det hele 16de Aarhundrede igiennem, modtog betydende Vinding og Berigelse. Udtage vi enkelte Psalmer, hvori hist og her nogle Glimt af poetisk Tankeflugt og Udtryk viste sig: saa har dette hele Aarhundrede ikke frembragt nogen Forfatter, som kunde giøre Krav paa Digternavn; og de i dets anden Halvdeel udgivne danske Folkesange eller Kæmpeviser, fremkaldte intet Spor til Efterligning.

Blandt Kirkereformationens tidligste og ivrigste Befordrere ved Lære og ved Skrifter, fortiener Hans Tausen (eller Tagesen) en udmærket Plads; men skiøndt han virkede meget og mangfoldigt ved begge, blev han dog langt fra ikke for det danske Sprog, hvad hans store Lærer Luther blev for det tydske. Hans største og vigtigste Arbeide, en dansk Postil, eller Aargang af Prædikener (som Tausen udgav 1539 i to Dele), har vel fra Indholdets Side endeel forud for Christen Pedersens 20 Aar ældre Jertegns Postil; men ikke saa meget i Sprogets Fuldkommenhed. Tausens Foredrag er ikke sielden livligt og naivt; men noget mindre reent og mindre dannet, end Christen Pedersens, helst i dennes sildigere Skrifter. Hiin har adskillige Spor af det jydske, og andre Provindsers Almuesprog; og hans Orthographie er mindre renset, end den førnævnte Forfatters; ligesom ogsaa Tausens Oversættelse af de fem Mosebøger

(Magdeb. 1535), i det Hele taget, staaer tilbage for Christen Pedersens Nye Te mente. — Tausens Modstander, den af sin Ustadighed i Religionsmeninger bemær Povel Vendekaabe (Poul Eliesen eller Paulus Eliæ) var ligeledes en temm frugtbar Forfatter; og foruden sine polemiske og asceetiske Arbeider, oversatte ha Par Smaaskrifter af Erasmus. Han udmærkede sig ved et renere og mere da Sprog, end Andre af det catholske Partiets Forfegtere, hvis danske Stiil neppe g dem nogen Ret til den haanlige Dadel, hvormed de revsede Hans Mikkelsen for h Nye Testamente.

At nævne alle øvrige danske Forfattere i Perioden mellem 1520 og 1550 h ikke herhid. Det maa være nok, at gjøre den almindelige Bemærkning: at det denne Periode, hvori den danske Prosa efterhaanden, og under en vedvarende G ring, der endnu lod meget ubestemt og vaklende i Ordenes Skrivemaade, og en gav megen Skiødesløshed og Tilfærdighed Rum, dannede sig til et, om endog la temmelig fattigt, indskrænket og uhielpsomt Bogsprog. Paa denne Dannelse har hos enkelte Forfattere af mere Lærdom (f. Ex. Chr. Pedersen og Poul Eliesen) latinske Sprog ikke været uden Indflydelse; men denne var dog indskrænket og ub delig, i Sammenligning med den vedvarende Indvirkning, som det tydske Sp beholdt i vort Fædreland. Denne Virkning udøvede det nu ikke blot, som forhen, Dannelsen af Talesproget, men ogsaa paa Udviklingen af et danskt Skriftsprog i de første Barndom. Tydskland blev næsten det eneste fremmede Land, ved hvis Univ siteter de unge danske Theologer studerede. Indtil 1560, eller endnu længere n Tiden, var den danske Literatur saa godt som indskrænket til Skrifter af gudeligt e religiøst Indhold; og en stor Deel af disse vare blotte Oversættelser af Tydsk. Ha hidtil især den nedertydske Dialect virket paa Talesproget, saa begyndte nu ogsaa fra Luther og hans Samtidige udgaaende høitydske Skriftsprog at blive det nærm Mønster eller Forbillede, som deels ved Oversættelser, deels ved hyppig Læsning, Indgang og Indflydelse hos danske Forfattere. I hele det 16de Aarhundrede kien og læste man i Danmark saa godt som intet, uden Latin og Tydsk; og uden for Ty land var Latin det almindelige Middel, som Danske benyttede til mundtlig Meddele og det Sprog, hvoraf Fremmede, som ei forstod og talte Tydsk, maatte betiene s Danmark. Dog blev Virkningen af det tydske Sprog, uagtet al Anledning der ikke saa mægtig, at den nogentid kunde ophæve eller tilintetgiøre den eiendomm nationale Charakteer, som det nyere danske Tungemaal, ogsaa som Skriftsprog, v ligeholdt eller videre udviklede, i det 16de, ja endog i det 17de Aarhundrede. T endskiøndt Danmark fra det 14de Aarhundrede af var blevet oversvømmet med tyd Familier, skiøndt Skandinavien i det 15de Aarhundrede regieredes af Fyrster, tyd af Fødsel, og et nedertydsk Fyrstehuus i Midten af dette Aarhundrede gav Danm sin endnu blomstrende Kongestamme: blev dog aldrig det tydske Sprog (saaledes s det franske i England) Statssproget eller Regieringens Organ; saa lidt som det egentl udenfor Hertugdømmet Slesvig og endeel af Nørre-Jylland, formaaede at trænge i Organismen og den store Masse af Folkesproget, hvilket vel beholdt sin tidlig Slægtskabslighed i Ord, Ordformer og Udtale med det Nedertydske eller Plattyds men uden at denne Sprogblanding og Indvirkning af det Tydske enten greb videre i Ordbøiningen og andre grammaticalske og syntaktiske Forhold, eller paa langt n udstrakte sig saa dybt i Sprogets Aand og stilistiske Charakteer, som i sildigere Peri der; og navnligen i det 18de Aarhundrede. Denne Sprogets aandelige Bestanddel opholdt og næret ved dets oprindelige Rod og Stamme, og ved en herfra udgaaen grammaticalsk Bygning, holdt sig fra Begyndelsen af altid nærmest til sit nordis eller skandinaviske Stammehiem. Derfor ogsaa udviklede det nyere danske Skriftspro

og tendeis almindelige Talesprog, sig fra Øernes, men i Særdeleshed fra den sjællandske Mundart og dennes grammaticalske Bygning; ikke fra den herfra saa betydeligt afvigende jydske, som, i Fald den var bleven overvægtig, uden Tvivl vilde have givet det danske Skriftsprog en betydeligt forskiellig Charakteer, der i endeel Sprogformer og Bøininger formodentlig langt mere, end dette nu er Tilfældet, vilde have nærmet sig til det Plattydske og det engelske Sprogs Former. Denne Nærmelse existerer unegtelig paa en Maade (der gives intet fremmedt Skriftsprog, til hvis hele Structur det danske lettere og nærmere slutter sig, end det engelske); men den har dog ingenlunde opgivet de charakteristiske Egenheder, hvorved det almindelige danske Talesprog, holdt ved Siden af hine tvende, udmærker sig som selstændigt Idiom. Et saadant Forhold finder ikke Sted imellem det danske og det svenske Tungemaal, hvilke, naar vi betragte dem i deres fuldstændige Udvikling, og sammenholde deres hele syntaktiske Form og logiske Charakteer, egentlig kun udgiøre eet Sprog, med saa lidet betydende Dialectforskiellighed i visse Ordformer og Ordbøininger, at de ere langt fra at fierne sig saameget fra hinanden, som f. Ex. det Høitydske og det Hollandske, der ligeledes ere Grene af en fælles Sprogstamme.

Fra det danske Bogsprogs egentlige Dannelse i første Halvdeel af det 16de Aarhundrede, og i et Tidsløb af over hundrede Aar, holdt det sig saaledes vel i sin fremskridende Gang nærmest til det tydske Sprog, hvis nyere Prosaform, om den endog havde flere og rigere Elementer i en ældre Literatur, dog kan regnes at have sin egentlige Grundvold i Luthers og hans Samtidiges mægtigt virkende Skrifter og dybt indgribende Sprogforbedringer. Men Indflydelsen af det tydske Sprog blev dog aldrig saa almindelig og overvægtig hos os i det 16de Aarhundrede, at den indfødte Sprogcharakteer og Sprogtone tabte sig; og hertil bidrog det uden Tvivl meget; at Literaturen vedblev at være indskrænket i en snever Kreds, og at en dansk Aand og Tone herskede med overveiende Indflydelse ved Hoffet og hos den mægtige Adel i Danmark, ikke allene giennem hele det 16de Aarhundrede; men indtil Midten af det 17de. Som et nærmest hidhørende Beviis af mange paa denne Aand, kan det anføres: at den Skik, at samle danske Slægtebøger og i dem bevare historiske Optegnelser, Familierne vedkommende, var meget hyppig blandt adelige Damer; ligesom og at de danske Folkeviser i det 16de Aarhundrede endnu havde deres Hiem overalt i Adelens Borge; og at man i de mange Visebøger fra dette Aarhundrede, for en Deel skrevne med qvindelige Hænder, som endnu ere tilovers, aldrig finder andet end danske Viser. — Det var ogsaa med en betydende Hurtighed, at det danske Skriftsprog fra dets endnu raae Elementer i Slutningen af det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, udviklede sig, i lidet over 50 Aar, til et vel ikke meget rigt eller fyldigt, men derimod gediegent, fyndigt og reent Foredrag i Prosa, saaledes som det møder os allerede i anden Halvdeel af det 16de Aarhundrede, ja i Midten af samme, deels i det berømmelige danske Sprogværk: Bibeloversættelsen af 1550, deels i flere originale og oversatte danske Bøger fra den Tid; men fornemmelig hos Peder Claussen og Anders Sørensen Vedel.

Hiin Bibel-Version, den første, hvori man læste hele Bibelen i Modersmaalet, var vel af Kong Christian III. overdraget de 4 theologiske Professorer ved Kiøbenhavns Universitet; dog blev den ingen Oversættelse efter den hebraiske og græske Grundtext; men kun en Fordanskning af Luthers Bibel. Dette Arbeide er imidlertid udført med saa stor Skiønsomhed, og saa dyb en Fortrolighed med det danske Tungemaal, at man vel kan sige, Oversætteren eller Oversætterne have tilegnet Modersmaalet Alt hvad det tydske Sprog havde vundet ved Luthers berømte og udødelige Version, uden at opoffre eller bortgive noget af hvad det danske Sprog eiede i Midten

af det 16de Aarhundrede; men snarere, at de have beriget Tungemaalet med Sprogskat, hvis rige Kilde er saa langt fra at være udtømt eller tilstrækkelig benyt at man endog, ved i nyere Oversættelser at forlade den, for at holde sig til Gru sproget, har givet os hebraisk=danske og græsk=danske Bibler, i Stedet for det gedigne, trohiertige og kraftige danske Maal, der lyder (om endog mindre ordrigtig hiin, for Sproget og dets Historie uvurdeerlige Bog. At det 16de Aarhundrede var Periode i Danmark, da der (uagtet hiin Adelsmagt og Adelsrigdom, som man pl ubetinget at dadle, og uagtet Alt, hvad her endnu fattedes i Videnskab, Oplysning Forfinelse) var Kiærne, Kraft, Dygtighed, Nationalaand og Egenhed hos Folk derom maa ogsaa Tungemaalet vidne. Thi en blødagtig, svag, aandløs og usc stændig Nation, og et udartet, forringet, i fremmedt Ledebaand vaklende Sprog (s man undertiden vil skildre det nyere danske), kunde ikke frembringe saadanne Skrift som Anders Vedels danske Saxo, Peder Claussøns norske Krønike (en fri Bearbeid af Snorre), Bibelen af 1550, Herman Weigeres Reinicke Fos, og en Mængde and Sprogværker af anden Rang, som alle dog vidne om Udviklingen af en frisk, kraf og indfødt Aand i Tungemaalet. At disse Arbeider næsten alle kun vare Oversæ telser, svækker ikke det Vidnesbyrd, de give om Sprogets Tilstand og Dannelse; m det viser tildeels, at Sprogdannelsen endnu paa det Trin, den stod paa, mere var Folke Eiendom, end udmærket hos visse Stænder eller hos Individer; at Skriftsproget endn laae Folkets og Almuens Tungemaal nærmere, og ikke havde adskilt sig i et konsti Bogsprog og et forsømt, udannet og tildeels ringeagtet Talesprog (saaledes som d senere hen gik). At ikke mange originale danske Skrifter tilhøre hiin Periode, komm for en Deel ogsaa deraf, at lærde og studerede Folk i Danmark allerede fra Midten det 16de Aarhundrede begyndte at skrive Bøger paa Latin; og dog kan vort Fædrela bl. a. fremvise fra dette Aarhundredes første Halvdeel Christen Pedersen, og fra de anden Halvdeel Anders Vedel, som originale Forfattere, der i det mindste hvad Spr get angaaer, vel tør maale sig med de bedste blandt deres Samtidige i England og Tydskland. — Da vi her ei tør gaae videre i det Enkelte, men maae nøies med ovenfor angivne Træk og Hentydninger: kunne efterfølgende Sprogprøver fra d 16de Aarhundrede indtil noget efter dets Midte (de sildigste, som det her synes forn dent at meddele), tiene til at bestyrke, hvad i Almindelighed er anført om Spro gets Tilstand i bemeldte Tid, og til at give et Billede af den sildigste danske Sprog form og Sprogcharakteer, som vi endnu for en Deel kunne kalde forældet.

Af P. Eliæ Oversættelse af: "En Christen Fyrstes Undervüsning". af Erasmus Roterod. (Roeskilde 1534.)

Huaar som icke er frihed till att wdkaare een Furste, ther scall met liige sto flydt then wdkaaris, som een Furste scall tuckte oc oplære. Att ther scall fødis ee god Furste, scall aff Gud ønschis; Men nar som hand er fød, oc scall aff god le dom oc tuckt forbædris, thet staar een stor partt till off.

Inghen tiid er saa beqwem till att straffe oc lære een konge, som nar han er saa wng, hand wed seg icke att wære Konge; tha scall han holdis fra fwle o wqwemme ting, oc met noger strenghed twingis till dygd oc thet som gott er Efter thi att the foreldre, som icke ere platt wilde eller dearsche, mett saa stor flyt opføde theris børn, som ere dog icke fødde wden til een ager eller eett hwff, huor megett større flytt scall ther fordi gioris paa een kongis opfødilse, som fødis ic alsomenniste till eet land eller een stad, men till mange land og stæder att raad oc regere.

Af H. Tausens Postill. Vinterdelen. 1539.

Som Jesus wor nu nylig kommen wdaff daaben, oc hadde begynt att tage sig disciple til, da gaff han seg wd eblant folk, oc lete effter orsager til att wdbrede oc forkynde Guds ord, oc gaff seg fordi wdi saadane sellskaff, gick til brullup oc giestebud, icke saa storlig for den bugfylde oc føde, som dennom til forbædring, han gick til oc omgicks med. Dog wilde han der med lære off sine Christne, att wy det icke skulle regne for stor synd, om wy gaa end stundom til Collatz, slaa off løse, oc gøre off noget maadelig glade, meer end wy pleye almindelig hwer dag. Wy mue lade hyne sielfhellige Phariseer fare med denne mening, hwilke Jesum forachtede, oc kallede hannom en frotzere oc en wynslommere for den samme sags skyld, att han y de maade wor stundom selskaff lyg, oc giorde understundom en føye blid Collatz med. Saa skulle wy oc lade desse sielffødde Christne fare for seg, hyne giendøbere, meen icke dem, som giøre store dødelige synder der wdaff, om nogen aade eet eble effter han hadde slycht den bittre hunger, eller drucke en thaar offuer sin tørst. (Fol. CIII.)

Af den danske Bibel-Oversættelse fra 1550.

Af Fortalen. Oc skal der ocsaa vere vdi Læseren en induortis brendende begerelse oc kierlighed til den hellige Skrifft. Thi det kaastelige Klenodt vil icke alene vere elsket, men vil oc haffue it hungrigt oc tørstigt hierte, som icke seer til andre ting. Vilt du gaa ind i den hellige oc lønlige Sted, saa leg aff dig al hoffmod och stolthed. Thi Guds Aand skyer oc flyer saadanne ting, oc boer gerne vdi it ydmygt hierte. End dog Pallatzet er vijt oc herligt, saa er dog dørren saare lau oc trang. Derfaar maa du alt bøye din stercke oc stinde halss, oc bucke, om du vilt at mand skal lade dig ind.

1 Mosebog. C. 3. V. 1—7. Oc Hugormen vor tredskere end alle diur paa marcken, som Gud Herren haffde giort, oc sagde til Quinden: Ja, skulde Gud haffue sagt, I skulle icke æde aff alle honde Træ i haffuen?

Da sagde Quinden til Hugormen: Vi æde af træernis fruct i Haffuen. Men om det træis fruct som staar mit i Haffuen sagde Gud: æder icke deraff, och rører det icke heller, at I skulle icke dø. Da sagde Hugormen til Quinden: I skulle ingeledis dø, Men Gud ved, at huilken dag I æde deraff, da skulle eders øyen opladis, oc I skulle bliffue lige som Gud, oc vide huad got oc ont er.

Oc quinden saa, at træet vor got at æde aff, oc løsteligt til at see, oc it lont træ, effterdi det giorde kloge. Saa tog hun af Fructen oc od, oc gaff sin mand ocsaa deraff, oc han od, Da oplodis baade deris øyen, oc de fornumme at de vare nøgne, oc de bunde figenblad sammen oc giorde skørt aff.

Af Herman Weigeres Reineke Foss. 1555.

Paa Pingetz dag, ville i det mercke,
Da hørde mand siunge Gøg oc Lærcke.
Skoffuene stode grøne, store oc smaa,
Jorden gaff sine Blomster huide oc blaa,
Grøne oc gule, met herlig luct;
Alle smaa Fule de siunge smuct.
En saare lystig Dag vden Regn oc Vær,
Alle vaare glade, som der vaare nær.
Nobel, offuer alle Diur en Kong,
Han haalt sit hoff alt samme gong
Vdi en Stad, som hed Lemuig,
Thi han vaar veldig, stor oc rig.
Han lod vdroebe i sit Land
En Herredag faar menig Mand.

Af A. S. Vedels Fortale til sin danske Saxo. 1575.

Thi det gaar io saaledis til, at det er alt it Spil, som altid driffues denne Verden. Personerne oc Folcket forandris alene. Men ligeruis som mn skelig Natur den er en, oc sig selff altid lig paa sin art oc skick, saa ocsaa met handel og vandel, Raad, Anslag, Lycke, Modgang, Metgang, hendelse, fal fremgang, vdi al bestilling. De siunis vel at gaa bort; men de komme dog igien, oc giore deris Omløb met it nyt oc ferskt Folck, naar som den ene Alde affdød oc den anden arffuer Staeden igien.

(Af Saxos Fortale.) "Her bør de fromme Isslenders flittighed icke at yettis. Efftersdi deris Land er hart oc vfructsommeligt, saa giffues dem oc icke aarsage til Druckenskab oc Fraazeri; men (de) leffue vdi idelige Sparsommeligh oc vende meste parten deris tancker oc idret der hen, at giemme oc optegne atskil Nationers historier. At huad dem brøster paa atskillige liffs lyst oc offuerflødigh det vederlegge de met artighed oc kloge nemme. Thi intet er dem kierere, end at kunde forfare oc vide meget at sige aff vdlendingers vilkor; oc er dem lige meg huad heller de tale om fremmed dyd, eller de selff bedriffue noget merckeligt. S haffuer ieg icke bluedis ved, att følge saadanne forfarne folck effter vdi mar stycker; men randsaget oc grandgiffueligen offuerslaget deris Krønicker, oc eff deris Sandsagn ført meget ind vdi denne min Historie."

Naar en dansk Præst *) i Midten af det 17de Aarhundrede (1661) udlader med: "at det er alt for vitterligt, at det gode, giæve danske Sprog efter Reformati nen og henimod halvandet hundrede Aars Tid er meget blevet forsømt, og af man foragtet:" da er dette en af de hyppige eensidige uhistoriske Klager, der egentlig in sige, fordi de ville sige for meget. Efter Reformationen forsømtes ikke Sproget, m opdyrkedes netop, som vi ovenfor have seet. Forsømmelsen begyndte først med i 17de Aarhundrede, eller i dets første Halvdeel; thi skulde den paa den yngre Arrebo Tid allerede have vedvaret i henimod 150 Aar, saa maatte den have begyndt med i 16de Aarhundrede — altsaa endnu førend den nyere danske Prosa egentlig havde dann sig. Men fra Christian den Fierdes sildigere Regieringsaar, og meer endnu eft Midten af det 17de Aarhundrede, kan det vel siges at Sproget forsømtes og forfald ligesom det samme indtraadte med den tydske Prosa og den tydske Literatur, der ve blev at være de danske Forfatteres nærmeste Forbillede. Hertil bidrog vel endeel, Statsforholdene i Danmark forvirredes og Statens Kræfter sløvedes; men ogsaa, det latinske Sprogs Dyrkelse blev meer og meer almindelig; at de Lærde og viden skabeligt dannede Forfattere nu næsten allene skrev i dette døde Sprog; at Tydsk bl Hofsproget, og det snart i den Grad, at flere af vore Konger i det 17de og 18de Aarl næsten allene talte og (tildeels slet nok) skrev paa Tydsk; i Stedet for at endnu Chr stian den Fierde, som baade talte og skrev Latin, til den Grad yndede og brug Modersmaalet, at han endog kan siges at have dannet sig en egen dansk Stiil i sin Breve, hvoraf han egenhændigen skrev en næsten uberegnelig Mængde; hvorimod ha conciperede sine tydske Breve og Befalinger i et temmelig barbarisk, og med Danismer opfyldt Sprog. Vel manglede det ikke det 17de Aarhundrede paa danske Forfattere hvis Antal tværtimod endog tiltog saaledes, at efterhaanden en nogenlunde fuldstændi

---

*) Christen And. Arreboe i Fortalen til hans Faders, ved ham udgivne Digt: Hexaë meron, eller Verdens første Uges sex Dages Gierning rc. Kbh. 1661. 4.

Arbeider i Modersmaalet, saavel i Prosa som i bunden Stiil, begyndte at fremstaae. Men dette hele Aarhundrede har ingen Prosaist at fremvise, der for sin Tid kunde blot tilnærmelsesvis ligne sig ved Coryphæerne fra det 16de Aarhundrede: Christen Pedersen, Anders Vedel og Peder Claussen.

Disses Eftervirkning vedvarede dog endnu under Christian den Fierde; som vi bl. a. see hos Hvitfeldt, Lyschander, Niels Michelsen Aalborg, Brochman, og flere. Men i det 17de Aarhundredes anden Halvdeel forfaldt den danske Prosa betydeligt; og det var kun meget faa (f. Ex. Birgitte Thott, ved sin, for den Tid (1658) meget mærkværdige Oversættelse af hele Seneca), der lagde for Dagen, at det ikke var Sprogets Skyld, hvis det forringedes; det var kun Enkelte (som Bording og Kingo), der hævede Foredraget i bunden Stiil til en renere og bedre Sprogform, udvidede dets tidligere indskrænkede Grændser, og tildeels lagde den første Grund til et værdigere og ædlere poetisk Udtryk af alvorlig Charakteer; hvortil Begyndelsen vel var giort, deels af ældre Psalmedigtere i det 16de, deels af Anders Arreboe i første Halvdeel af det 17de Aarhundrede; men næsten altid, enten med prosaisk Livløshed, eller med idelige Mærker paa Forfatternes Smagløshed og frugtesløse Kamp imod et for Poesien endnu ikke uddannet Bogsprogs formløse Raahed eller Fattigdom. At man imidlertid ogsaa i det poetiske Udtryk snarere, i det mindste før Kingo, gik tilbage, end frem i det 17de Aarhundrede, og saaledes fra 1600 til 1660: er en Bemærkning, som allerede Gram har giort.*) Aarsagen hertil maa uden Tvivl især søges deri, at dette Aarhundrede var et Slags Overgangsperiode i Sproget og Literaturen. Man havde f. Ex. i Poesien allerede begyndt at tabe Sands og Smag for de gamle Folkeviser, og hvad der nærmede sig disses Tone. Naturdigtningen var ophørt; og der fattedes saare meget, for at Kunstens Periode kunde indtræde. Man begyndte vel at blive noget bekiendt med de nyeuropæiske Sprog og disses Literaturer, og at oversætte af Fransk (d'Urfé's Astræa f. Ex. der oversattes 1643 af S. Terkelsen, som ogsaa fordanskede Digte af Opitz og af Hollænderen Catz); men Virkningen heraf sporedes næsten kun i en mod Slutningen af det 17de og i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede udbrydende Syge, at ville latinisere og forfranske det danske Tungemaal, ved at optage en saadan overvættes Mængde Ord af disse Sprog med dansk Endelse og Bøining, at vort Modersmaal, naar man seer en Bog i Prosa fra hiin Periode, kunde synes at have undergaaet en fuldkommen Forvandling; helst efterdi man den Tid brugte, at trykke alle slige fremmede Ord med latinsk Skrift, hvorved deres Mængde falder saameget lettere i Øinene. Denne uheldige Maade at berige Sproget paa, finder man Spor til giennem det hele 17de Aarhundrede; men dens Anvendelse blev hyppigst og mest udbredt ved Overgangen til det 18de og i dettes første Halvdeel, i hvilken Tid den omtrent naaede sin Høide hos Holberg. Det var nærmest en fra Tydskland hentet Mode, hvormed man uden synderlig Anstrengelse behialp sig, under den tiltagende Trang, man idelig følte til at udvide Sprogets Betegningskreds og Ordrigdom; og at den, i Følge det Standpunkt, som Smag og Aandsdannelse stod paa hos Nationen i det Hele, kan siges at have været et paa den Tid nødvendigt Hielpemiddel: viser sig bedst af den uheldige og smagløse Maade, hvorpaa enkelte Purister i det 17de Aarhundrede (f. Ex. H. Gerner og P. Syv) vilde arbeide imod Sprogets Forfald, ved at danne nye Ord, eller ophielpe

*) "Det er ellers sært nok, at de Sange og andre Vers, som ere ældre end A. 1600, eller da omtrent, ere med al deres Enfoldighed og urigtige Stavelsemaal, dog almindeligen bedre digtede og tænkte, end de sildigere. Dette sees af M. Hans Thomesens, M. Rasmus Katholms, Hr. M. Barker's Psalmer, saa og M. Anders Vedels, Claus Lyschanders og fleres Skrifter; uanseet, der ogsaa faldt meget elendigt Tøi imellem." (Grams utrykte Udkast til en Fort. til Bordings Skrifter, forskiellig fra den trykte.)

det ved enkelte islandske Barbarismer. I øvrigt var hiin Blanding med latinske franske Bestanddele et Foretagende, der indtraadte i en saa sildig og ny Tid, og s lidet vedtørte de organiske Dele af Sproget, at Skaden, som den tilføiede det egentlig kun blev at belemre det med en fremmed og broget udvendig Klædebnnt, sa det i en sildigere Tid, da Sproget opnaaede en rigere indvortes Udvikling og Da nelse, efterhaanden har kunnet afkaste, eller dog for en stor Deel skille sig ved; ud ganske at opgive den Fordeel, i enkelte Stilarter at kunne give Udtrykket enten Afve sling, eller større Tydelighed og finere Overgange i Betegningen af Begreber, form helst en mere sparsom Brug af optagne Ord af latinsk eller fransk Oprindelse. Sa aldeles har dog det danske Sprog, ligesaavel som det tydske, vedligeholdt den oprind lige Charakteer, som det har bevaret uden overvægtig eller Organismen opløsen Blanding med en fremmed og forskiellig Sprogstamme; at i Stedet for at f. Ex. det nyere Engelske, de for det gamle saxiske Stammesprog fremmede Ord af latin eller fransk Rod have vundet samme Indfødsret, som de angelsaxiske: saa kan derimo aldrig noget Ord af den latinske Sprogstamme, som bruges i dansk Tale og Skrif blive virkelig indlemmet i Sproget, eller ophøre at udmærke sig som udenlandsk o fremmedt for Landets eget Tungemaal.

Imedens det 17de Aarhundrede og Begyndelsen af det 18de fremviste et lang Tidsrum, hvori det danske Sprog tabte meget af dets ældre Reenhed, Fyndighed o nationale Charakteer: opveiedes dette Tab ingenlunde ved en til andre europæisk Sprogs Cultur og Rigdom svarende Dannelse og Forædling af det danske Skriftsprog Denne Mangel udsprang fra og stod i Forbindelse med det endnu stedfindende Sav af en nogenlunde fuldstændigen dyrket indenlandsk Literatur. Thi for saa vidt som Sproget brugtes, og i de Skriftfag, hvori Modersmaalet jævnligen fra ældre Tider a var benyttet af danske Forfattere, kunde det, selv i hiin Tidsalder, hverken kaldes raa eller fattigt. Kingos Psalmer (henimod det 17de Aarhundredes Slutning), H. A Brorsons aandelige Sange, Falsters Satirer, Helts, Roses, Reenbergs og Stub Vers, fra første Halvdeel af det 18de Aarhundrede, vare deres Forgængere ikke uvær dige; eller stode endog tildeels paa et høiere Trin i Sprogforædling og Sprogrigdom Endog det prosaiske Foredrag, skiøndt forholdsviis mindre dyrket, end den bundn Stiil, især i komiske eller muntre Riim, viste sig hos Enkelte i en Skikkelse, som bebudede, hvad Sproget, under en med Aandsrigdom, og omfattende videnskabelig Dannelse begavet Forfatters Hænder kunde blive til. En saadan vandt det 18de Aar hundrede i Ludvig Holberg, som man kan kalde Stifteren af den nyere danske Lite ratur. Hans klare Hoved og lyse Forstand, hans vidtomfattende Studier, hans ved mange Reiser erhvervede Fortrolighed med fremmede Nationers Cultur og Sprog, hans udstrakte Læsning og Bekiendtskab med det bedste af de mest dannede europæisk Folkefærds Literaturer, gav ham et uudtømmeligt Forraad paa Tankestof, og han forstod dermed at berige Sproget paa en Maade, som fra flere Sider var det til stor Vinding. Thi foruden at han, som komisk Digter, skabte en Literatur, der var saa eiendommelig, saa aldeles beslægtet med det danske Folks nationale Charakteer, Tænkemaade, Sæder og aandelige Tilværelsesmaade i hans Levetid, at den nødvendigen, ogsaa ved sin fuldkommen naturlige og folkelige Sprogform, maatte blive tilgængelig for enhver danskfødt Læser: saa blev han en ikke mindre populair Forfatter i det historiske Foredrag og flere Arter af prosaisk Stiil. Overalt medførte han den utvungne Lethed og Naturlighed i Udtrykket og i Periodebygningen, hvori knap nogen sildigere Forfatter har naaet eller overgaaet ham, i hvormeget end Sproget siden Holbergs Tid har vundet i Reenhed, Rigdom og Elegants; og det fortiener vel at bemærkes, at med al Holbergs Forstandighed og Vittighed, er hans Stiil og Sprogtone, trods alle

de indblandede udenlandske Ord og Talemaader, saa fuldkommen naiv, og har, tillige-med sin Originalitet, saameget af det Slags humoristiske Charakteer, som den danske Prosa endog hos mere begavede Forfattere i det 16de, 17de og Begyndelsen af 18de Aarhundrede: at Holberg, med hvem det danske Sprogs nærværende stilistiske Form egentlig begynder, tillige kan siges at staae som den sidste danske Forfatter, med hvem Sprogets ældre Tone og stilistiske Charakteer slutter.

Holberg var heller ikke endnu, efter en meer end fyrgetyveaarig Forfatterbane gaaet over i Evigheden, før allerede de første Spor havde viist sig til en ny Periode i det danske Skriftsprog, der i det mindste, hvad det prosaiske Foredrag angaaer, naaer uden Afbrydelse ved nogen ny Epoke eller til Grunden indgribende Omskiftning, lige til vore Dage. Grundvolden til denne vort Modersmaals sildigste stilistiske Dannelses-periode var lagt af Holberg; men hans Mønster, i visse Maader alt for nyt og alt for eiendommeligt, til at kunne blive almindelig efterfulgt, afgav dog kun enkelte Elementer til Sprogets nyeste Udvikling og Dannelse, saaledes som denne i det 18de Aarhundredes anden Halvdeel fremskred og udfoldede sig. Holberg havde aabnet Banen for denne Udvikling af Sprog og Literatur, ved at henvise til fremmede, og særdeles franske Forfattere og Sprogværker, som Kilder for Modersmaalets Dannelse og Berigelse. Men den alt for yppige, alt for rigelige, og man kan sige alt for magelige Brug, som denne aandfulde og oplyste, let og hurtigt arbeidende Forfatter giorde af det udenlandske Sprogstof, hvilket han tilegnede sin fortællende og dogmatiske Prosa, medens han i sine Lystspil og komiske Digtninger bevarede en aldeles indfødt og ægte dansk Sprogtone, nærmest øst af det almindelig herskende Folkesprog — hiin, med dens fremmede, og som saadanne aabenlyst fremtrædende Ord og Udtryk broderede Sprogcharakteer syntes at opfordre til en Modvirkning, der ogsaa alt i Holbergs Tid viste sig. Fr. Chr. Eilschow, den første Danske, der behandlede Emner af den Cartesiske og Wolfiske Philosophie i Modersmaalet, havde allerede i en ganske ung Alder ved udbredt Læsning i nyere franske, tydske og engelske Forfattere, dannet sin Tænkning; men endskiøndt han, langt mindre original end Holberg, og bortrevet i sit 30te Aar, hverken naaede at tilegne sig Modenhed som Tænker, eller en egen Stiil, følte han dog Trangen til ogsaa paa den videnskabelige Bane, og i det dogmatisk-philosophiske Foredrag, at udvikle og berige Modersmaalet af dets egen Kilde. Han søgte ikke alene theoretisk at bevise: at Videnskaberne fortrinligen bør dyrkes ved Foredrag og Skrifter i Modersmaalet, og fulgte sine Grundsætninger ved at forfatte sine philosophiske Forsøg i dette Sprog (1743—1750); men han var ogsaa en af de første, der methodisk gik ud paa, deels at opfinde danske Benævnelser for videnskabelige og abstracte Begreber og for techniske Gienstande; deels kritisk at undersøge og nøiagtigere bestemme de allerede dannede og optagne. Var han endog, som en af de første Begyndere, heri ikke altid lige heldig, og maatte derfor høre ilde og taale Spot: saa burde vi dog ikke glemme, hvad neppe Nogen, 86 Aar efter hans Død, mere tænker paa, at naar vi nu, tildeels endog i daglig Tale, bruge Ord som Beviisgrund, Bogsal, Drivværk, Enkelthed, Hengivenhed (?), Hvilepunkt, Høresal, Jordlag, Konstdommer, Konstord, Omkreds, Personlighed, Retslærd, Selvbevidsthed, Selvstændighed, Tonekonst, Tvangslov, Valgsprog, Veirglas, Velanstændighed, m. fl., saa ere disse af de Ord, som Eilschow først prøvede paa at føre i Brug.

Noget tidligere end denne, endnu længe før hans Modenhed bortdøde Forfatter, havde man giort de første Skridt i Danmark til ved *Oversættelser* at tilegne Modersmaalet det philosopherende og videnskabelige Foredrag. Uheldigviis valgte man hertil ikke Værker i det engelske eller franske Sprog, hvis bedre og mere dannede stilistiske Form og hvis mindre lignende Charakteer og beslægtede Organisme vilde have fordret

mere selvstændig Kraftanvendelse og Sprogkonst hos Oversætterne, og derved hav forbeelagtigere og mere dannende Indflydelse paa Modersmaalet. Man vedblev, fo foregaaende Aarhundreder, at holde sig til Tydskland, og det var tørre eller systema Lærebøger, som man, med ringe Konst, stiøndt ikke uden Binding for Sprogets L forraad, omklædte i en dansk Dragt, der hyppigt nok røbede sin tydske Herkoms Bindingen for Modersmaalet af disse Oversættelser var derfor temmelig indskræn og førte ikke til Udviklingen af en mere selvstændig Sprogcharakteer og Stil i danske Prosa, der i meget høiere Grad fandtes hos Holberg. — En langt større dybere indvirkende Indflydelse paa Sprogdannelsen udsprang derimod i en Periode, som man efter Stedet, hvor dens Ophavsmænd i nogle Aar virkede, pleie benævne den Sorøiske. Ved det her under Frederik den Femte oprettede, eller fa Gang fornyede Academie var den sædvanlige, saakaldte Lærdom, eller Universitetsd nelse giennem philologiske Studier, ikke anviist Plads som væsentligt Formaal; Stiftelsen var mere givet den Bestemmelse, at virke til Adelens Dannelse for Borg livet og en vis Grad af Embedsduelighed. Dette medførte ogsaa det udtrykke Kongebud: at der skulde lægges særdeles Vind paa Landets Sprog, saavel ved Ov sættelser, som Stiilsøvelser (Frederik V. Fundat. for Sorøe Acad. II, 5.); hvilket upaatvivlelig havde virket mindre for Sproget, end det giorde, dersom man ikke ha været heldig nok til i Sorøe at kunne samle en Forening af Mænd, som med særb videnskabelig Dannelse forenede en meer eller mindre dyrket, ved Kundskab til fre mede Literaturer renset og forædlet Smag; i Forening med Kiærlighed til Land Sprog og Iver for at ophielpe dets Literatur. I begges Historie ville Navnene Je Kraft (fra 1749), Jens Schielderup Sneedorf (1752), Ove Guldberg (176 Andreas Schytte (1763) aldrig glemmes; og tildeels samtidigen med disse, el noget silbigere, levede og lærte ved Sorøe Academie Gerh. Schøning, John Erichs Lauritz Kongslev, der ogsaa bidroge deres til at giøre dette Sted til en Planteskole et forbedret Skriftsprog, og saaledes at frembringe den nødvendige Grundvold for virkelig national Literatur. Af de førstnævnte Forfattere kunne Kraft og Guldbe Sneedorf og Schytte nærmest sammenstilles; i det hine i deres prosaiske Stiil egent mere holdt ved Sprogets ældre Tone og Charakteer; disse derimod, ved en frie mere fleersidigt oplyst Aand, og ved en større Fortrolighed med nyere Sprogs Cult med den franske og engelske Literaturs Hovedforfattere, opnaaede som Stilister bedre Smag og en mere uddannet Sprogcharakteer. Hos Kraft og Guldberg efterl deels en snevrere Tankekreds og større aandelig Eensidighed, deels disse Forfatte kiendelige Bestræbelser for at give Sproget Fyndighed, Kraft, Bestemthed og Reenh eller at danne det efter antike (græske og romerske) Mønstre og Former, undertid Spor af Tørhed, Haardhed og Anstrengelse; uden at engang den eftertstræbte Spr reenhed og Sprogrigtighed altid opnaaedes. Sneedorf og Schytte, Mænd af en deres Tids- og Livsforhold saare oplyst Aand og liberal Dannelse, overførte denn

---

*) Gottscheds "Grundvold til den hele verdslige Viisdom" i 3 Dele udkom oversat i K benhavn 1742 o. f. og har upaatvivlelig havt en ikke ringe Indflydelse paa Spr dannelsen. 1742 udkom ligeledes Oversættelsen af Wolffs "fornuftige Tanker om menneskelige Forstands Kræfter," eller Logik; og 1744 hans "fornuftige Tanker om som Menneskene have at giøre og lade," eller Ethik. Noget tidligere, end begge, det første orginale Skrift, hvori Modersmaalet anvendtes tildeels paa et philosophisk Fo drag, er Præsten P. J. Danckel's "Discourser over den menneskelige Siæl, uddra af Fornuften og af den H. Skrift." 2 Dele 8. Kbh. 1736. (Et tidligere saakald Compendium philosophicum, eller kort Begreb af Philosophien" af Hans Hi merich. Kbh. 1726. 4. er uden alt Værd, og svarer ikke til sin Titel. Dets Indh er meest alchemisk).

Skrifter og prægede den i deres Sprog, som hos Begge har en eiendommelig Behagelighed, Tydelighed og Klarhed i Stilen; hos Begge et Anstrøg af god- … Lune og Fortrolighed med Skiemt og Ironie; hos Sneedorf mere Dybde og … hed, hos Schytte en høi Grad af flydende Lethed, i Forening med en næsten … correct Sprogreenhed og Rigtighed. — At Anordning og Vedtægt giorde … en, indtil vor Tid bevaret Skik, at benytte Modersmaalet, i Begyndelsen … med det latinske, tydske og franske Sprog, men efterhaanden allene, til de … taler, som holdtes ved Sorøe Academie: udmærkede denne Stiftelse som det … Sted i Danmark, hvor det danske Sprog dannedes til verdslig Veltalenhed; og … Frugterne heraf aldrig naaede at blive classiske, saa have dog enkelte af de … Sorøiske Taler eiendommelige Sprogfortienester, og lagde for en Deel Grunden … den sildigere hen udviklede danske rhetoriske Prosa.*) Denne opnaaede ogsaa alle- … inden et Par Decennier en høiere Glands og Fylde ved de historiske Mindetaler … Jacobi, Kampmann og Vogelius, som det 1759 stiftede Selskab for de skiønne … fremkaldte; hvilke imidlertid, med ikke ringe Fortienester af Sproget, … den Mangel at de vare stemplede til at blive Lovtaler, og deels af denne … deels fordi de enten udelukkende, eller dog alt for nær, holdt sig til franske … snarere, ved Siden af den opnaaede ydre Elegants og Politur, vel meget … Sømmet af Sprogets eiendommelige Kierne og nationale Charakteer, og frem- … et declamatorisk Tone i Foredraget, som skadede dets Fynd og Diærvhed.

Imidlertid havde ogsaa den dogmatiske Prosa ved Kraft og Guldberg fra … af det 18de Aarhundrede begyndt at danne sig ved originale Skrifter;**) og en … Forfatter, som med Aand og Varme forenede mangesidige Studier, havde paa samme … begyndt, med større Kiækhed og en næsten revolutionerende Særhed at ville … den danske Prosa. Men Tyge Rothe manglede dog for meget i Smag og … Dannelse til at kunne give sin Sprogbygning Hold og Fasthed; og hans … Skrifter stode, hvad Stilen angaaer, ligesaa fremmede, isolerede og virkningsløse i … Levetid, som de endnu ere det. Deres Hovedvirkning udøvede de maaskee paa … med os levende dansk Prosaist og Digter, som dog var alt for dansk og fortrolig … det gamle Nordens Sprog og Literatur, til at han ikke skulde opgive al Efterlig- … og i eiendommelig Sprogkraft og Sprogfylde hæve sig over Rothes tanke- … men uklare, tvungne, knudrede og haarde Foredrag. — I den historiske Stiil … Holberg vist Veien til en naturlig, flydende og behageligt tillokkende Diction, … fandtes, i denne Retning, at maatte have nærmet den danske fortællende Prosa … meget til franske Mønstres Charakteer, som den noget senere hen i det rhetoriske … Foredrag gik i disses Spor. Men Holberg fandt ingen Efterfølgere. Bernh. Møll- … mann begyndte (1760) at skrive en Universalhistorie, der fra Sprogets Side vakte og … fortiente Opmærksomhed ved et Slags original Charakteer; men den bled kun et sært, … fuldendt Forsøg. Guldberg, der især vilde danne sin historiske Stiil efter de Gamle, … lykkedes det ikke altid, ved Siden af vægtig Alvor og efterstræbt Fyndighed, at tilegne

---

*) Man har Taler af Kraft fra Aarene 1749, 1752, 1753—64; af Sneedorf fra A. 1752 og 1760; af Erichsen fra 1760—69; af Guldberg fra 1763 og 1765; af Kongsløv fra 1773—82 m. fl.

**) Den første foredrog (1751—53) den Wolfiske Philosophie i egne Lærebøger, der vare de tidligste philosophiske i vort Sprog. Hans endnu agtede System i de mechaniske Videnskaber (1763—64) udmærker sig ved Foredragets Reenhed og Klarhed. I hans Fortælling om de vilde Folkeslags Sæder og Meninger er Stilen meget fyndig og sammentrængt, men endnu udannet; og overhovedet manglede Kraft endeel i Smag og Elegants. Guldbergs theologiske Lærebøger og øvrige Skrifter i Prosa, (1760—73) lide noget under en vis Stivhed; men fattes ikke eiendommelig stilistisk Charakteer.

sig Sprogreenhed og en naturlig dansk Tone; og hans, i øvrigt for sin T
Grund agtede Verdenshistorie, savnede den Charakteer, en Bog maa besidde
blive classisk og blive almeen Læsning.

Imidlertid havde den danske Prosa i faa Decennier giort mægtige Frem
allerede antaget en betydende stilistisk Dannelse og Bøielighed, og udvidet sig
hidtil i den danske Sprogverden ukiendt Omfang af Udtryk for Materier i de f
ligste Stilarter. En stor Deel af dette var vist nok ikke voxet paa dansk Grund;
sydlige Naboers Indvirkning paa Sprog, Videnskaber, Smag og Literatur i
mark vedblev at yttre sig; men den var under Christian VI. og Frederik V.
fra 1730—1770) dog ikke saa dyb eller saa almindelig, som man skulde tænke fi
Land, hvis indfødte Konger neppe talte, end sige skrev Landets Sprog, hvor L
Tungemaal var det tydske, og den hele fornemme Verdens Tone gik ud paa, at ef
det Fremmede og Udenlandske. Nogen Modvægt fandt den tydske Sprogindpo
deels i den under Frederik V. meget befordrede Cultivering af fransk Literat
franske belles-lettres; deels i en samtidigen begyndt Iver for at føre den no
Historie nærmere tilbage til dens Kilder, og det danske Sprog til en renere,
ægte og mere indfødt Skikkelse, ved at dyrke og fremdrage dets ældre Literatur
bekiendtgiøre gamle Brevskaber, Beretninger, andre historiske Bidrag og Sprogmi
mærker i det danske Sprog. Langebek var en af de første Ophavsmænd, og
utrætteligste Formand for disse patriotiske Bestræbelser, som, foruden deres reel
materielle Udbytte for Historie og Sprogkundskab, virkelig bidrog ikke lidet til at f
og forfriske Modersmaalets Stamme, der havde begyndt at skyde enkelte frodig
kraftfulde, men ogsaa endeel vilde, saftløse og unyttige Grene. Med Langebek og
trofaste Venner virkede Suhm; skiøndt hans Forarbeider til den danske Hist
og dennes vidtløftige Behandling i Form af Annaler og Undersøgelser, intet mindre
fremmede den gode historiske Stil; og skiøndt Suhms nordiske Fortællinger, uden
mangle en vis eiendommelig jævn og national Charakteer, der meddeelte sig til S
get, ikke skildrede os den nordiske Verden med samme Troskab, som dens Billed
præget i Sagaerne: virkede dog disse, og andre lignende Arbeider, betydeligt
Nationalfølelse og Selvagtelse, paa at vække eller styrke Kiærlighed til Forfædre
Minde og til Landets gamle, af egne Kilder nærede, efter saa mange Aarhundre
Forløb endnu ikke sit oprindelige Stammesprog fornegtende Tungemaal.

Der var unegtelig vaagnet et nyt aandeligt Liv i Danmark fra Midten af
18de Aarhundrede, og skiøndt dets Ytringer her ei kunne alle optælles eller betegn
maae vi dog giøre Læseren opmærksom paa, hvor rask og hurtig dets Udvikling v
og hvor mægtig dets Indflydelse paa Sproget; thi i mindre end 40 Aar dannede
danske Prosa sig fra en høist indskrænket, og, naar vi undtage enkelte gode Element
næsten ganske udyrket, fattig og uhielpsom Tilstand, til en, om ikke yppig og pragtfu
dog sund, livfuld, rigelig og mangesidig Blomstring. — Til de ovenfor navngivne F
fattere kan føies i det historiske Foredrag P. T. Wandal og Ove Malling, hvis f
tællende Stil i Levnetsbeskrivelsen saa have nærmet sig i værdig Jævnhed, Reen
og Afhold fra al falsk Glands og overflødig Ordprunk; i den geistlige Veltalen
J. Nordal Brun, Christian Bastholm og Lauritz Smith, som hørte til de første,
overførte det attende Aarhundredes Sprogdannelse og renere Smag paa det offentli
religiøse Foredrag, uden at berøve det Aandens Kraft og Hiertets Varme. Af d
blev ogsaa Smith en udmærket og næsten klassisk Prosaist i det populaire philosophi
Foredrag; og Bastholm, med en større Frugtbarhed, men ikke altid lige omhyggeli
at danne og bearbeide sin Stil og Sprogform, bidrog dog meget, ved et stort Antal
almeen Læsning skikkede Skrifter, til ogsaa at udbrede Skriftsprogets Cultur blan

de store, ustuderede Mængde af Nationen. Overhovedet var det et herskende Charaktertræk i den danske Literaturs Historie fra 1760 til henimod Aarhundredets Slutning, at ligesom der blev skrevet mange og mangehaande Bøger paa Dansk, som kunde for et stort Publicum: saaledes læstes der overhovedet langt mere, og tildeels bedre Skrifter i Modersmaalet, end det i Almindelighed og forholdsviis kan siges om den tydske Tid, hvori man, over udenlandsk Læsning, undertiden var nær ved at glemme sin egen Literatur. Da det i øvrigt her ikke er Hensigten at skildre dennes Skikkelse, eller opregne hver dansk Forfatter, som bidrog til dens voxende Omfang og Rigdom: maa det være nok med endnu at nævne Rahbek og Baggesen som de tvende danske Stilistere, hvis Skrifter, henimod Slutningen af det 18de Aarhundrede, gav den danske Prosa en Sprogfylde, Politur og Smidighed, i Forening med correct og smagfuld Reenhed, hvorved den opnaaede et høiere Trin i Omfang, Dannelse og Udvikling, end den nogensinde i dette Aarhundrede havde besiddet. Hvis den derfor endog kan siges, endnu ikke at have hævet sig til den Grad af Dannelse, Kraft og Fylde, som det poetiske Foredrag i Modersmaalet: saa kunne vi være tilfreds med, at vor Literatur overhovedet endnu er ny og neppe et Aarhundrede gammel; og at der gives saare meget, baade af det nordiske Stammesprogs Grundkilder, og af fremmede Nationers Sprogskatte, som vort bøielige og let modtagende Tungemaal vil være i Stand til at kunne tilegne sig og berige sig med. — Heller ikke kan det derfor undre os, at der i Danmark endnu ikke er virket meget for Sproglære og Sprogkritik; i det mindste bør vi deri aldeles ikke see nogen skadelig Hindring for Sprogets frie Udvikling; men snarere en naturlig Følge deraf, at Sprogdannelsen endnu er fremskridende, og at den danske Sproglære savner de fornødne Forarbeider, af hvilke et vigtigt, den islandske Grammatik, først i vore Dage har faaet en videnskabelig Behandling. Man begyndte vel allerede i Midten af det 17de Aarhundrede at bearbeide den danske Sproglære; men disse tidlige Forsøg vare og maatte være svage og ubetydende, i et endnu som Skriftsprog næsten udannet, som Talesprog ikke kritisk undersøgt Tungemaal. Omtrent hundrede Aar sildigere fremkom Høisgaards danske Syntax, som med sin forvirrede og umodne Form dog endnu er det lærdeste og grundigste grammatiske Arbeide over Modersmaalets Sprog, vi besidde; og hvis Benyttelse J. Baden skylder saa betydende en Deel af de Forbedringer, han bragte ind i den danske Sproglæres Behandling; imedens den tydsk-fødte Abrahamson, ved et ikke mindre grundigt Studium af Sprogbrugen og Sprogets Organisme, var i Stand til at frembringe et Værk over denne Sproglære, der ikke er blevet overflødigt ved Indfødtes (f. Ex. Blochs) sildigere og heldige Arbeider over den danske Sproglære. I finere, philosophisk Sprogkritik stod i det 18de Aarhundrede Sporon næsten alene; og han vilde endnu have staaet saaledes, hvis han ei i en mere omfattende Kundskab og dybere Fortrolighed til Sproget nylig var bleven overgaaet af en levende berømt Forfatter.

Jævnsides med den danske Prosas egentlige Dannelse fra Midten af det 18de Aarhundrede, gik ogsaa Udviklingen af det nyere danske Digtersprog. Dettes Elementer vare fra den komiske Side, hvor Sprogcharakteren mindst hæver sig over den daglige Tales meer eller mindre forædlede Udtryk og Form, allerede i en ældre Tid langt mere udviklede, end fra den alvorlige Side; og selv Danmarks største Komiker, Holberg, forefandt et Sprogforraad, hvis Rigdom han mere benyttede, end udtømte; i det han i sine Lystspil, i Peder Paars og flere komiske Digte, med de heldigste Gaver og med en uovergaaelig Frihed og Naturlighed overførte den ægte danske Tale, det indfødte Folkesprog, som det den Tid, og for en stor Deel endnu lever i Middelstanden og hos Almuen, med alle dets Egenheder og med dets fulde nationale Farvegivning, i den dramatiske Dialog, i den skiemtende Fortælling, og andre Skiemtedigte. —

Men i den alvorlige Poesies Konst- og Sprogform stod vor Literatur indtil Midte
det 18de Aarh. endnu saa langt tilbage, at det i de den Tid næsten glemte danske !
lader eller Kæmpeviser hersker et ulige skiønnere og ædlere, den uforvanskede Folel
Smag mere tiltalende Udtryk, en langt mere ægte og reen Sprogform, end selv
bedste, og de mest begavede Forfatteres alvorlige Digte fra det 17de Aarhundrede.
er det en Kiendsgierning, at den danske lyriske Folkepoesie, deels i Psalmer og aa
lige Sange, deels i verdslige Viser, uafbrudt vedligeholdt sig, endog giennem hiin
riode, hvor man i vor Literaturs Historie kun møder faa og enkelte heldigere Dig
eller Rimere; men det er ligesaa vist, at i det 18de Aarhundredes første Halv
syntes al egentlig alvorlig Digtning at ville gaae til Grunde, og al Phantasie og
geistring at være uddød i Danmark; imedens, under en Vandflod af de mest aand
og smagløse Rimerier, som vort Sprog har at fremvise, "kun den gamle da
Lystighed, den drøie og hvasse Skiemt, og satiriske Spot, holdt sig paa de tørre
høiere Steder." Nu fremtraadte Tullin noget efter Midten af det 18de Aarhundr
og begavet med et vist Naturanlæg, en vis Aandskraft og Sprogdannelse, men
ringe Forfinelse, et indskrænket Studium (mest af enkelte engelske Digtere) og en l
cultiveret Smag, blev han den første, der angav en renere Tone i den alvorlige da
Poesie. Virkningen heraf blev langt større, end man kunne beregne; det første S
forplantede sig med stærkt voxende Kraft; og neppe to Decennier vare forløbne,
Evald havde viist, hvad en for Poesien skabt Genius, selv under de udvortes uheldig
Betingelser, kunde giøre af det danske Tungemaal. Det var ham, der i Danm
førstegang forlod den snevre, af rhetoriske Stilistikere afpælede Vei for Digtekonste
ham der først lod Poesiens Aand hæve sig over den rimede Prosas, undertiden ret v
lige og blomsterprydede Sletter, og ham, der lagde Grundvolden til det danske Digt
sprog, i dets alvorlige Tonearter. Mange prøvede paa at optage den Lyra, som h
ved en tidlig Død maatte bortlægge med en endnu frisk og usvækket Kraft; men Ing
naaede hans Toners Styrke og Reenhed, og neppe Nogen kom ham nær i Følelse
Ild. Baggesen "lagde Ynde, Glands og Rigdom i Udtrykket til den poetiske Kraft
Fylde, som Evald allerede havde skiænket Sproget;" og med et sieldent og overorden
ligt Sprogtalent blev han original som vittig Lyriker, og en af de frugtbareste og m
virkende Digtere fra det Aarhundrede, eller det Tidsløb, som han ganske tilhør
Overgangen fra dette til vor Alder, udmærket ved en hurtigt og med stærke Fremskri
voxende Sprogudvikling og Sprogrigdom, characteriseredes dog i Poesien mere v
Slaphed og svagelig Sentimentalitet, end ved Phantasiens friske Liv, eller ved mand
Kraft og kiærnefuld Aandsfylde. — I det vi her slutte, og afholde os fra at nævne
fremstille nogen Medlevende, kunne vi ei andet end undtage en eneste; thi sid
Holberg har ingen dansk Forfatter virket saa meget, og saa indgribende i Literature
Ingen ved sine Værker havt saa stor Indflydelse paa Digtekonsten og Digtersproget
Danmark, som Øhlenschlæger. Hvad han er bleven for Poesien, er Ingen endnu
lige Grad bleven for den danske Prosa; og denne har endnu en vid Mark, hvor de
til meer end een Side, kan vinde i Kraft, Evner og Rigdom. Et eneste, og det
glædeligt Træk i dens nyeste Skikkelse ville vi her nævne: at med alt det Fremmed
unationale i Stiil og Sprogcharakteer, som overhaandtagende Ligegyldighed for det Ind
fødte hos en Mængde af Bogskrivere i det 19de Aarhundrede har indbragt, til Moders
maalets Forringelse: viser dette dog i den seneste Tid en bestemt og afgiort Drift t
at afkaste og forskyde det Fremmede, og, om endog ved langsommere, saa desto sikkre
Fremskriden, at udfolde større Fylde og Kraft af dets egen Stamme, af dets ege
dannende Evne.

A.

Aa, en. pl. -er. [J. á. N. S. Aue. A. S. Ea, Vand.] et ferskt, rindende Vand (mindre end en Strøm ell. Flod, større end Bæk.) Mange Bække og smaa, giøre en stor Aa. Ordspr. "Bækken er liden, Aaen større, Floden størst." Sporon. = Aabakke, Aabrink, en. skraa Jordhøining ved Bredden af en Aa. Aabo, (pl. Aaboer) og Aabygger, en. den, som boer ved en Aa. Aabred, en. det nærmest t. Aaen grændsende Land. Aagab, et. Munding, Udløb af en Aa. Aagang, en. 1. Renden, hvori Aaen løber. 2. Aaens Løb ell. Fart. Aagangen er stærkest ved Broen. Aakande, en. Vandplante. Nymphæa. Aaløb, et. d. s. s. Aagang, 2. Aasvælg, et. Vandhvirvel i en Aa. Aavand, et. V. i en Aa; ell. V. som er af en Aa.

Aa! Udraabsord, som udtrykker Forundring, Forbauselse, Smerte, Glæde, Vrede, o. m. ell. lægges t. et faldende Imperativ. Aa hør dog! — Det træder i Talesproget næsten overalt i St. f. O! hvor dette bruges i Skriftsproget.

Aa, uadskillelig Præpos. (J. á, paa.] i nogle faa næsten forældede, ell. ikke meget brugel. Ord. S. Aabod, Aasted, Aasæde.

Aaben, adj. n. aabent, pl. aabne. [J. opinn.] som ei er lukket. En a. Dør; for aabne Vinduer; et aabent (ulægt) Saar; aabent (utæt) Tøi. 2. blot, ubedækket. m. aabent Bryst. Det ligger aabent (klart) for Alles Øine. 3. ubeskiermet. en a. (ubefæstet) Stad. Huset ligger aabent for alle [illegible]. 4. vid, rummelig, ubegrændset. Paa a. Mark, i a. Sø, under a. Himmel. 5. ledig, fri, uhindret. Hans Plads staaer a. Sagen staaer ham a. Der er a. Fart. Det første aabent Vand (ↄ: naar Isen gaaer op.) 6. almindelig, offentlig. holde a. Bod. 7. oprigtig, uden Svig. En a. Handlemaade, Adfærd; et aabent Ansigt. — 8. figurl. At sige noget i eens aabne Øine (ↄ: rent ud.) Modtage een med aabne Arme (ↄ: m. stor Glæde.) Et aabent (opvakt) Hoved. = Aabenhed, en. ud. pl. Tilstanden, at være aaben. (Dog kun i Bemærk. 1. [illegible] ikke, ei tillukkede Mellemrum, f. Ex. Væggens, Tøiets A. og 7. Aabenheden i hans Blik, Handlemaade). aabenhiertet, aabenhiertig, adj. som ei dølger sit Sindelag ell. sin Mening, oprigtig, uforstilt. Aabenhiertighed, en. ud. pl. aabenhiertigen, adv. — aabenlydt, adv. ganske høit, at alle kunne høre det. — aabenlys, adj. ganske lys, fuldkommen klar, vitterlig for alle. en a. Sandhed. aabenlyst, adv. for Alles Øine. Han giorde det ikke i Dølgsmaal, men aabenlyst p. Gaden. (jvf. aabenbar, nedenfor.) Aabenmund, en. Sladdermund. aabenmundet, adj som ei kan tie med noget, sladderagtig, kaadmundet. (Den aabenmundede fortier ikke det, som bør forties; den kaadmundede siger Alt, uden Forskiel, selv om han derved krænker Andres Personlighed og Følelse.) aabenrygget, adj. som er aaben i Ryggen. En a. Stol. aabenstaaende, adj. v. som er aaben, staaer aaben.

Aabenbar, adj. ganske tydelig, uden Skiul, klar, vitterlig for alle. En a. Sandhed. "Aabenbart, det som ikke bedækkes af noget Skiul; aabenlyst, det som intet Mørke omgiver." Sporon. — aabenbare, aabenbart, aabenbarligen, adv. Han har aabenbare Uret. (maaskee en Levn. af Adverbiernes gamle Endelse paa e.)

Aabenbare, v. a. 1. bringe for Lyset, yttre, røbe det, som forhen ei var bekiendt. Tiden aabenbarer Alt. At a. skiulte Ting, en Sammensværgelse. 2. meddele paa overnaturlige Veie (om Religionslærdomme.) Det aabenbarede Ord, den aabenbarede Religion, Theologie (modſ. den naturlige.) 3. aabenbare sig, v. r. a) vise sig under en synlig Skikkelse. Gud aabenbarede sig for Moses. b) give sig tilkiende. At a. sig for nogen. Sagens Sammenhæng vil vel a. sig. = Aabenbarelse, en. pl. -r. 1. Gierningen, at aabenbare; det, at noget aabenbares. 2. Tilstanden at blive synlig, Paatagelse af en synlig Skikkelse. Engelens A. Christi A. for sine Disciple. Aabenbaring, en. pl. -er. 1. d. s. s. Aabenbarelse. 2. i Særd. Meddeling af guddommelige Sandheder og Lærdomme p. en overnaturlig Maade. 3. Indbegrebet af den aabenbarede

Lære. 4. De Skrifter, der indeholde denne Lære. 5. St. Hans's A. At see ud som Døden i Aabenbaringen (bleg og ilde.)

Aabne, v. a. 1. giøre noget aabent, giøre Aabning i noget, oplukke, oplade; (modſ. lukke.) At a. en Dør, et Brev, en Aare. 2. figurl. a) give uhindret Adgang, giøre tilgængelig. At a. sine Havne f. fremmede Skibe. Endnu har der ingen Vei aabnet sig for ham. Der aabner sig en smuk Udsigt. b) yttre, aabenbare. At a. sine Tanker, sit Hierte for een. c) At a. en Forsamling, et Bal, Felttog. — At aabne et Bo, i Lovkyndigh. borttage Seglene i en Afdøds Boe, for at optegne hans Efterladenskaber. — I Lægekonsten: At a. en Byld. aabnende (afførende) Lægemidler. — Aabning, en. pl. -er. 1. Gierningen at aabne. 2. Rum, som er aabent eller aabnet; Hul, Gab, Udgang, Sprække. A. i et Gierde, i en Muur. 3. ud. pl. i Lægekonsten: Stolgang.

Aabod, en. [af præp. aa. I. ábót.] Godtgiørelse, Tilgift, Forbedring. (kun brugel. i Lovsproget.) s. Norske Lov.

Aad, en. S. Ød.

Aadsel, et. pl. -er og Aadsler. [I. áta, esca.] død Krop af et Dyr. (om Mennesker br. i Alm. Liig; A. kun i enkelte Tilfælde: De Faldne laae som Aadsler p. Valpladsen.) aadselagtig, adj. liig et A. Aadselbille, en. et Slags Insecter, som fortære Aadsler. (Silpha. Aadselgraver.) Aadselgrib, en. Navn p. en Rovfugl. (Vultur perenopterus.) Aadselkule, en. K. hvori Aadsler nedgraves.

Aag, et. pl. d. s. [I. Oki.] et Træ, som lægges over Halsen paa Øxne, og hvormed de trække Plov ell. Vogn. At gaa i A. trække i A. 2. et Træ, der lægges over begge, ell. over een Skulder, for at bære Byrder, som hænge i Ligevægt p. Enderne af Aaget. figurl. Byrde, besværligt Arbeide, trykkende Herredømme. Trældoms Aag. At komme under, at afkaste Aaget. = Aagbar, adj. som har Styrke t. at drage i Aag. en a. Stud. (Moth.) aagbunden, adj. v. spændt i Aag. Aages, et. (Aag-Es.) Jernkrog i Enden af Aagskaglerne, dannet som et S. aagfri, adj. som ei er under Aag. (Herz.) Aaghammel, en. Træet i et Aag, som bæres p. Skuldrene. aagsamlet, adj. v. spændt i eet Aag. Aagsele, en. Selen, hvori et aagspændt Dyr drager. Aagskaft, et. det nederste Træ i et Aag 1. (Moth.) Aagskagle, en. Reb, som hænger i Enderne af et Aag, hvori man bærer. Aagspand, et. Et aagsamlet Par Dragere ell. Plovdyr. aagspændt, adj. spændt i Aag for at drage. Aagstok, en. det øverste, tykke og runde Træ i et A. 1. (Moth.) Aagtist, en. "En Jernring, liig et Bænkeled, hvorigiennem Plovretten stikkes." Moth. (S. Tist.) aa
vant, adj. v. vant til at trække i Aag. "H
byder a. Nakke frem." Storm.

Aage, v. a. 1. spænde i Aag. At aa
af, spænde af Aag. At a. sammen, sa
i eet Aag.

Aager, en. ud. pl. [I. Okr.] ulov
Rente; den Vinding, een derved giør s
og Handlingen at tage slig Rente. At dri
A. leve af A. sagsøges for A. (Undertid
sig. i god Betydn. Jorden giver igien m
A. hvad den har modtaget.) Aagerk
en. den, som giør Næring af Aager. A
gerrente, en. ulovlig Rente. Aagerskiel
en. grov, ublu Aagerkarl. (Ewald.)

Aagre, v. n. 1. drive Aager, udlaa
Penge paa Aagerrenter. Han lever af
aagre. fig. i god Betydn. At a. med
Pund ɔ: bennytte sine Evner, Indsigt
"Og a. med sit Pund, sin Tid." Stor
2. sælge, handle m. ulovlig ell. ubillig F
deel. At a. med Kornvare (opkiøbe Ko
naar der er Mangel, for at udsælge det
de høieste Priser.) 3. v. a. (sieldnere.)
a. Penge sammen.

1. Aal, en. pl. d. s. [I. áll,] en Fi
i Skikkelse liig en Orm. (Anguilla.)
stange Aal. Jvf. Gaardaal, Strand
2. Hængsel af Træ ell. Vidier p. et Led. (E
ding.) = Aaledam, en. Dam, hvori A
sættes og leve. Aalefangst, en. Aalefiske
Aalegaard, en. Gierde, som sættes tv
over en Aa, for at nøde Aalene til at s
den Aabning, hvorfor Garnet er sat. Aa
gierd, en. Forken p. en Aalestang. (Mot
Aalehamme, en. et Slags Aalegarn,
sættes i Strømme. (Moth.) Aalehov
et. Aalens Hoved 2. fig. i lav Tale:
Dosmer. Aalekiste, en. Bygning af Br
der i en Aa, hvori Aalene nødes at g
ind, og saaledes fanges. Aalekone, Aa
moder, en. d. s. s. Aaleqvabbe. Aa
krog, en. hvormed Aal fanges p. Sn
Aalekube, en. En flettet Kurv, m. tra
formede Aabninger, hvori Aal fanges. Aa
qvabbe, en. [s. Qvabbe.] en Fisk af Tor
slægten. Aaleruse, en. et Slags Ruse,
en egen Indretning, hvormed fanges A
Aalesnor, Aalesnøre, en. Snor t. at fan
Aal paa. Aalestang, en. Stang, med
tregrenet Fork i Enden, hvormed Aal sta
ges. Aalestanger, en. Mand som stan
Aal. Aalesuppe, en. S. kogt p. Aal. Aa
teen, en. et Slags Aaleruse. = aalgl
adj. meget glat, slibrig som en Aal. (Mot

2. Aal, en. i Bogtrykkerier: en S
hvormed et urigtig sat Bogstav optag
(I. Alr, en Syl. A. S. Ale. T. Ahl

3. Aal, en. i Lhombrespil: Spiller
første Indsæt, som forestilles ved en s
Penge ell. et Tegn. "Lhombre m. Kru
og Aal." Storm. Deraf: aale, v. n. i
sætte nye Aal.

Aalam, et. pl. d. s. et Gimmerlam. (Isl.) A. S. Eowe, et Faar.

Aand, en. pl. —er. [I. Önd. A. S. Ond.] Et ulegemligt, med Tænkeevne, Fornuft og høiere Kræfter begavet Væsen. Engle tænke vi os som høiere Aander. Gode, onde Aander; legemløse Aander. At ville fremkalde Aander. 2. et saadant Væsen, forenet m. den menneskel. Organisme; Menneskets Siæl, (ikke om Dyrene) A. og Legeme. At opgive Aanden. Aandens Kræfter. 3. den høieste Kraft og Yttring i den menneskl. Siæl (πνευμα.) aandelig Kraft og Virken; stærk Drift i Siælen. Spaadomsaand, Digteraand. En stærk, mægtig A. Gierrigheds A. 4. Udmærket Siælskraft; Præg af Aand, af Genie. En Mand af Aand (Genie.) Der er megen A. i dette Skrift. 5. Tanke, ret Mening i Ord og Skrift. Lovens A. (i Modsætn. t. dens Bogstav.) 6. Stemning, Tænkemaade. Folkets A. En videnskabelig A. Oprørsaand. = a) aandfuld, adj. d. s. s. aandrig. aandløs, adj. som er uden Aand, fattes Aand. En a. Forfatter, et aandløst Digt. Aandløshed, en. ud. pl. Mangel paa Aand. (Tauffen.) aandrig, adj. som har megen Aand, Forstand, gode Siælskræfter; ell. som lægger denne Egenskab for Dagen. (Moth.) En a. Digter. Et aandrigt Arbeide. Aandrighed, en. ud. pl. Den Egenskab at være aandrig. —b) Aandelære, en. Lære om Aanden ell. om Aander og deres Væsen i Alm. (Pneumatologia.) Aandemaner, en. (s. Aande-[illegible].) Aandeseer, en. den, som troes og foregiver at kunne see, eller endog at mane, fremkalde Aander; (om det sidste: Aandemaner, Maner.) Aandeverden, en. Aandernes Verden og Tilværelse, den ulegemlige, oversandselige Verd. (J. Boye.) — c) Aandsarbeide, et. A. hvortil Aandens Kræfter bruges. Aandsevne, en. pl. -r d. s. s. Aandskraft. aandsfattig, adj. fattig i Aanden; som mangler Siælens høiere Kræfter. Deraf: Aandsfattigdom. aandsfortærende, adj. v. som fortærer Aandens Kraft, i høi Grad trættende og slidende. et a. Arbeide. Aandsforvirring, en. Forvirring i Tænkningen, i Siælekræfternes Brug. Aandsfoster, et. d. s. s. Aandsværk. Aandsfraværelse, en. Mangel p. Evne t. at sandse det nærværende, det, som viser sig ell. foregaaer nærmest omkring os; Sandsesløshed. Aandsfrembringelse, en. noget, som frembringes v. Aandens Kræfter; Aandsproduct. Aandsfrihed, en. ud. pl. Frihed i Aandens og Aandsevnernes Brug, saavel den indvortes, som Mennesket har af sig selv, som den udvortes, der tilstedes det. En Mand af megen A. Denne Regiering søger at undertrykke al A. Aandsfylde, en. F. eller høi Grad af A. eller aandelig Kraft. (s. Aand, 3.) Aandsgaver, pl. Gaver t. at virke v. aandelig Kraft ell. Aandsevne. (Talenter.) Aandskraft, en. Kraft, Evne i Aanden, Siælskraft, aandelig Kraft. Alderdom har ikke sløvet hans Aandskræfter. aandskraftig, adj. stærk i Aanden, aandsstærk. Aandsliv, et. aandeligt Liv. Aandsnydelse, en. Nydelse, som opnaaes ved Aandens Kræfter; modsat den sandselige. Aandsnæring, en. ud. pl. Sysselsættelse, der nærer eller styrker Aandskræfterne. Aandsnærværelse, en. ud. pl. den Egenskab, i Fare eller i Dieblik, hvor der maa handles efter hurtig Indskydelse, at beholde sin Fatning, og at vælge det Rette. Aandspræg, et. det Præg, som et Menneskes Tale, Skrifter, Handlinger bære af hans Aand. Aandsretning, en. Tilbøielighed t. en vis Aandsvirksomhed. Aandsslægtskab, et. Lighed i Aandens Evner, i aandelig Beskaffenhed. aandssløvende, adj. v. som sløver, slapper Aandskræfterne. Aandssløvhed, en. Svaghed, Sløvhed i Aandsevnerne, Mangel p. aandelig Kraft. Aandssmidighed, en. Lethed t. at omskifte Aand eller Stemning. (Ohlenschl.) Aandsstyrke, en. Kraft i Siælen t. at udholde Arbeide, Modgang, Sorger; til at udføre vigtige Foretagender, m. m. aandsstyrkende, adj. som styrker Aandskræfterne. aandsstærk, adj. aandskraftig. Aandstrang, en. aandelig Fornødenhed. (Grundtvig.) Aandstvang, en. Tvang, som paalægges den menneskel. Aand i dens frie Virken, i Tænkning og Tankens Yttring, m. m. Aandsvirkning, en. Virkning af aandelig Kraft. Aandsvirksomhed, en. aandelig, intellectuel V. (P. E. Müller.) Aandsværk, et. et ved Aandens Kræfter frembragt Værk; et Skrift ell. andet Arbeide, hvortil Tænkning udfordres. Aandsyttring, en. udvortes Virkning ell. Yttring af Siælens høiere Kræfter. (foruden flere lignende Ord.) = = aandelig, adj. 1. som hører Aanden til, ulegemlig (modsættes; legemlig, sandselig.) et aandeligt Væsen. Det aandelige Liv. 2. som vedkommer Menneskets Aand, og især dens Forhold t. det høieste Væsen og t. et evigt Liv; gudelig, hellig. Aandelige Betragtninger, Sange; den aandelige Poesie. (jvf. geistlig.) — aandig, adj. d. s. s. aandelig, 1. Menneskets aandige Natur. (et af nogle Nyere indført Ord, der i enkelte Tilfælde synes bedre skikket t. at udtrykke Begrebet.)

Aande, en. ud. pl. Luft, Veir; især det Veir, som Mennesker og Dyr ved Lungerne, Giellerne, m. m. trække ind og støde ud giennem Mund og Næse. At trække, at tabe sin Aande. At have en ond (ildelugtende) A. 2. Bevægelse i Luften, ved

Aanden eller ved Vinden. Der kom A. i Seilene. Ilden fik Aande ɔ: luede op. (Moth.) 3. Damp, Eem af Menneskers Aande, af kogende Vand ell. d. Vinduerne ere overtrukne med Aande. = Aandeblæst, en. Aandens Udblæsen; Mundsveir. Aandedrag, Aandedræt, et. pl. d. s. 1. Gierningen at drage Aanden. 2. Tiden imell. hver Gang man trækker Veiret. Et langt A. At sige, læse noget i eet Aandedræt. Aandefang, et. Aandedrag. Aandegab, et, Lufthul p. et Kar, en Tønde. (Colding.) Aandegisp, et. Gispen efter Veiret. Aandehul, et. Insecternes Aandehuller p. Siden. aandeklemt, adj. som besværligen trækker Veiret, trangbrystet, stakaandet. (deraf Aandeklemmelse, en.) Aandelav, et. en vis Maade eller Bøining i at udstøde Veiret. At udtale et Bogstav m. det rette A. Aandelyd, en. den Lyd, som det giver naar man udstøder Aanden; Aspiration. (T. Hauchlaut.) aandeløs, adj. som neppe kan drage Aanden, er nær ved at tabe Veiret. Aandeløshed, en. ud. pl. Tilstanden at være aandeløs. Aandepibe, en. Luftrør. Aandepust, et. d. s. s. Aandeblæst. aandepusten, (aandpusten) adj. aandeløs, stakaandet. (daglig T.) Aanderum, et. fornødent Luftrum t. at kunne drage Aanden. Aanderør, et. Luftrør. Aandestank, en. Stank, som følger med et Menneskes Aanden. Aandeveir, et. Luftstrøm, som frembringes ved at aande.

Aande, v. a. og n. 1. drage Aanden (v. n.) At a. besværligt. 2. act. inddrage ved sit Aandedræt, indaande. Her aander man en reen Luft. 3. puste Aanden paa noget. At a. paa et Speil. (jvf. udaande.) 4. figurl. act. bære Præg af, yttre i høi Grad. At a. Kiærlighed, Had, Hævn. = Heraf aandbar, adj. som kan indaandes er tienlig t. at aandes. a. Luft.

Aar, et. pl. d. s. [Isl. ár.] Den Tid, hvori Jorden fuldender sit Omløb om Solen; ell. en Tid af 365 Dage (ogsaa med andre Hensyn, end t. Solen, og om andre Himmellegemer. f. Ex. Maaneaar, Stierneaar.) fig. d. s. s. Aaring. Et godt, slet Aar. — Aar ud og A. ind, hvert A. uden Undtagelse. At være i Aar sammen, have een Alder. At være til Aars, gammel. I Aar, i dette A., i indeværende A. Ad Aare, næste Aar. Om Aaret, aarligen, hvert Aar. Aar for Aar, eet A. efter det andet, m. hvert Aar. Aar og Dag, i Lovsproget: et A. og sex Uger. Aaret efter, i det næstfølgende, Aaret tilforn, i det næstforegaaende Aar. = a) Aarbog, en. Bog hvori Begivenheder aarviis optegnes; Krønike, Annaler. Aarfølge, en. Aarenes Følge efter hverandre. aargammel, adj. som har et Aars Alder. Aargang, en. 1.

Tidens Løb et A. igiennem. 2. Sam
af Tidsskrifter (Dagblade, Ugeskrifter, m.
ell. af Prædikener for et heelt Aar. A
hundrede, et. pl. -r. en Tid af hund
Aar. Aarknude, en. K. eller Ring
Qvægets Horn, som viser dets Alder. A
mærke, et. M. som tilkiendegiver et A
Forløb (f. Ex. Ringene i Træer.) A
regning, en. Regning efter Aar; ell.
regning af Aarenes Følge ꝛc. i Chron
gien. Aarring, en. i Træernes Ved, hv
af en ny sættes hvert A. Aarrække,
en Række, Følge af Aar. Aarsæl, adj.
er bleven gammel i Lykke og gode Da
(Moth.) Aartid, en. ell. Aartider, pl. aa
Siælemesse. (forældet.) Aartusinde,
pl. -r. en Tid af tusinde Aar. aart
get, adj. poet. betynget af Alder, ga
mel. "Omsider du skuer din Lyst, aart
gede Hierte." Hertz. aarvarig, adj.
varer eet Aar. Aarverling, en. Aar
Omstiftning eller Følge. aarviis, a
efter Aarenes Følge, Aar efter Aar.
b) Aarsarbeide, et. A. som medtager,
fuldendes i eet A. Aarsbarn, et. 1. a
gammelt B. 2. den, som er født i sam
A. med en anden. Han er A. med m
Aarsdag, en. En vis Dag i Aaret, n
den atter vender tilbage. Aarsfest,
Fest, som een Gang om Aaret helligholdt
Aarsfrihed, en. Forlov af Tieneste,
Befrielse for noget (f. Ex. Skat) paa et
Aarsfrist, en. Opsættelse, Udsættelse (f.
med Betaling) paa et A. Aarsføde,
Føde, som behøves i et A. Aarsgriis,
aargammel G. Aarsgrøde, en. Hv
Jorden frembringer i eet Aar. Aarsko
en. det, som er tillagt een t. Fortæri
ell. Underholdning i et Aar. (f. Maane
kost.) Aarslam, et. aargammelt La
Aarsløn, en. Løn for et Aars Tiene
Aarspenge, n. s. coll. Aarsløn i Pen
(Hvitfeldt.) Aarsskifte, et. 1. aarlig O
Stiftning eller Ombytte. 2. Aarstidern
Omskiftning. Aarsskud, et. det, som
Træ skyder p. eet A. Aarstal, et. Tal
p. et bestemt Aar efter en vis Tidsregnin
Aarstid, en. 1. en vis Tid ell. Deel
Aaret. De fire Aarstider. (derimod:
Aars Tid ɔ: en Tid af et Aar.) 2.
og beleilig Tid paa Aaret t. et vist Fo
tagende. Det er nu Aarstiden at man s
pløie, t. at pløie. Aarstiener, en. d
som tiener for Aarsløn. Aarsvarsel,
i Lovkynd. Varsel ell. Frist, som gives
et A. Aarsveir, et. Veirligets Beskaffe
hed p. en vis Aarstid. Aarsvæxt, en.
ud. pl. saameget som en Gienstand vo
i eet A. 2. pl. -er. en Vært, der k
varer i eet A. = = aarig, adj. 1. af de
Aar. (br. sielden.) 2. som er visse A
gammel; kun i Sammens. toaarig, tiaari
halvaarig. (Jvf. mindreaarig.) — Aarin

a pl. - er. et Aar, m. Hensyn t. Vejr- og Afgrøde, (helst i pl.) Gode, slette, Aaringer. 2. d. s. s. Aar. (Hvit- "I yngre Aaringer." Rahbek.) aar- adj. og adv. (J. árlegr.) som skeer hvert A., som behøves, regnes for hvert A. — aarligaars, adv. aarligen, hvert A. Aarling, en. aargammelt Qvægshoved.

Aarsæd, et. forsætlig Skade, som een eller havde t. Henſigt at tilføie en (forældet. D. Lov; ogsaa Aaræth.)

1. Aare, en. pl. - r. [J. Æd, Ædur.] Kar i dyriske Legemer. Den gyldne A.; Sygdom. 2. Saftkar i Væxternes 3. Vandets Løb, Ertsers, Metallers i Jord- eller Steen-Leie; en Vandaare, Sølvaare. 4. farvede Linier, der sprede lig Aarer, i Steen ell. Træ. hvid Marmor m. sorte Aarer. = Aarebindsel, som br. efter Aareladning. Aare- et. en Sygdom. Varicocele. aare- adj. som har mange Aarer. Aare- en. Aarers Løb eller Strøg, saavel Legemer, som i Jorden. Aarehinde, en. nødvendige Svøb. Aarejern, et. s. Aarejern. Aareknude, en. K. eller Hæ- en A. Varix. aarelade, v. a. [s.] aabne en Aare med et skarpt Jern, for Blod løbe ud. Aareladen, en. ud. og Aareladning, en. pl. - er. Gjernin- at aarelade. Aarepresse, en. chirur- Redskab, hvormed Blodets Løb i Aa- standses i et vist Lem. Aarespring, s. Kildespring. = aaret, adj. har Aarer (2 og 4) aaret Træ; guul- Marmor.

2. Aare, en. pl. - r. [J. ár.] en Stang, i den ene Ende, bredere og flad i den hvormed Fartøier roes frem i Van- = Aarebaand, et. en Stroppe af som tiener i Stedet for Aaretol. Aareblad, et. Aarens brede Ende. Aare- et. Bevægelsen med Aaren, som den foretager; ogsaa: Aarekast, Aare- — Aaregreb, et. den øverste, runde af Aaren. Aarepind, en. Aaretol. et. Aaregreb. (Moth.) Aare- et. Stib, hvorpaa Aarer bruges. Aa- et. Skifte, Omverling af Roerkarle Fartøi. Aareslag, et. Aarens Bevæ- igiennem Vandet. Aaretag, et. d. s. s. Aaretag. At holde Aaretag ell. Aareslag een, tage lige lange Tag, lade Aaren samme Tid falde i Vandet. Aaretol, pl - le. Pinde af Træ eller Jern i Fartøiets Reling, hvorimellem Aaren læg- = aaret, adj. kun i Sammens. et fer- Fartøi, som har 6 Par ell. 6 Aarer.

Aares, v. d. ældes, blive gammel. (siel- ...)

Aarfugl, en. s. Urhane.

Aarke, v. n. og a. s. orke.

Aarle, adv. [Isl. ár, árla. A. S. aar.] tidligt paa Dagen, tidligt p. Morgenen. Han kommer der a. og silde. (mindre rigtigt br. nyere Forf. det som adj.) aar-ledags, adv. tidligt p. Dagen.

Aarlig, adj. s. Aar.

Aarsag, en. pl. - er. Det, hvorfor no-get skeer, er til, ell. lider en Forandring. (jvf. Grund og Anledning.) Grund (ratio) er egentl. en Aarsag, som vi tydeligt ind-see og erkiende, fordi den beroer p. et Cau-salitetsforhold i Sandseverdenen (reelt;) v. Aarsag (causa) tænkes derimod altid p. et ideelt Forhold. Gud er A. til Alt. Intet skeer uden A. (s. Virkning.) Man angav mange Aarsager til hans Død; men den rette Grund veed endnu ingen. Han er A. i min Ulykke. Af hvad A. kom han ikke? Af visse Aarsager, for visse Aarsa-gers Skyld. Af den A. Jeg har Aarsag t. at være bedrøvet. (Jeg har Grund, mine Grunde, til ikke at troe ham.) Et Aarsagsforhold. (Causalitetsforhold.) Aarsagsløshed, en. Den Beskaffenhed v. en Ting ell. Handling, at den skulde være ell. tænkes uden A. (Howitz.) [aarsagelig ɔ: causal Forbindelse; Aarsagelighed, Cau-salitet: brugt af Nyere.]

Aarsage, v. a. (Arreboe) d. s. s. foraar-sage (volde.)

Aarvaagen, adj. pl. - vaagne. [J. ár-vakr af ár, tidlig.] aarle vaagen, tid-lig i Virksomhed. "Den aarvaagne Lærke." 2. ret vaagen, ganske vaagen. At holde sig a. 3. udsovet, ei mere søvnig. Jeg var endnu ikke ret a. 4. som let kan vaagne, ei tungsøvnig. En a. Hund. 5. figurl. paapasselig, omhyggelig. a. i sit Kald, p. sin Post. — Aarvaagenhed, en. ud. pl.

Aas, en. [J. ás.] en langstrakt Forhøi-ning; ell. den øverste Rand, Rygning af en Høide. Jvf. Biergaas, Plovaas, Rygaas.

Aas, en. Lokkemad, Mading. (Moth.) deraf: aase, v. a. 1. sætte Mading paa.

Aasted, et. pl. - er. et vist, bestemt Sted, hvor noget er skeet, (f. E. en Skade, Misgierning) hvor en Synsforretning i en Sag, der handles om, kan optages. Aa-stedsmøde, et. pl. - r. i Lovsproget: Møde, som holdes paa et saadant Sted, hvor en Skade er skeet, ell. hvor en Sag, der tvi-stes om, kan afgiøres og bestemmes (lige-ledes: Aastedsforretning, Aastedssag.)

Aasyn, et. ud. pl. [J. ásión.] Paa-syn, Diesyn. (D. Lov.) 2. Ansigt, An-sigts Skikkelse. At kiende een af A. (Bor-ding) "Maaskee han for dit A. staaer." Øhlenschl. 3. Ansigtstræk, Miner. blid, bister af Aasyn.

Aasæd, en. ud. pl. i Lovsproget: Sæd, som følger Jorden.

Aasæde, et. pl. - r. Bopæl, Hoved-gaard, Sædegaard (særd. i Norske Lov: den Gaard, hvorpaa den Afdøde har boet).

Aaværk, et. i N. Lov: den Skade, som tilføies en anden Mands Mark eller Skov.

Abbed, en. pl. – er. Forstander for et Kloster. **Abbedi**, et. pl. – er. et større, fornemmere Kloster, som styres af en A. — **Abbedinde**, **Abbedisse**, en. Nonne, som forestaaer et qvindeligt Abbedie. **abbedlig**; adj. abbedlig Værdighed.

Abe, en. pl. – r. [J. Api. A. S. Apa.] En udenfor Europa talrig Dyreslægt. Simia. 2. figurl. en Efteraber; en naragtig Person, Gjøgler. At giøre sig t. Abe. = **abeagtig**, adj. som ligner en Abe i Udseende ell. Adfærd. **Abeagtighed**, en. ud. pl. — **Abeansigt**, et. grimt Ansigt, som ligner Abens; (Abefiæs, dagl. T.) **Abeart**, en. pl. – er. En vis Art af Aber. **Abedragt**, en. naragtig Dragt. (Wessel.) **Abegante**, en. naragtig Person, Fiante. (Bording.) **Abekat**, en. pl. – te. d. s. s. Abe. **Abekiærlighed**, en. utidig, overdreven Kiærlighed, som Forældre vise mod deres Børn. **Abenoder**, n. s. pl. naragtige Fagter og Lader. **Abespil**, et. Giækkeri, Narrespil. At drive A. **Abeunge**, en. liden Abe. **Abeværk**, et. Narreværk, Flas, Ganteværk. **Abevæsen**, et. abeagtig Adfærd, Narrevæsen.

Abe, v. a. 1. drive Spot med, giække. Den som aber en Anden, giør sig selv t. Abe, Ordspr. (jvf. efterabe.) **Aberi**, et. pl. – er. Gierningen at abe; Abespil, Ganteværk.

Abild, en. [J. Apalldr.] et Æble, et Æbletræ. — forældet; ligesom Sammensætn. **Abildgaard**, en. pl. – e. Æblehave, Frugthave. **abildgraa**, adj. lysegraa som Bark p. Æbletræer, (Moth) graaskimlet. (om Heste.) **Abildtræ**, et. Æbletræ. (s. Skovabild.)

Ablat, en. s. Oblat.

Aborre, en. pl. – r. en Fiskeslægt, hvoraf især Ferskvands-Aborren (Perca fluviatilis) er bekiendt.

Academie, et. pl. – r. høiere Læreanstalt, Høiskole, Gymnasium, m. m. — **academisk**, adj. som hører t. et Academie. **Academist**, en. pl. – er. den som studerer ved et Academie.

Accent, en. pl. – er. Toneholð paa Vocaler og Stavelser. 2. Tegnet, hvorved dette tilkiendegives; Tonetegn. — Deraf: **accentuere**, v. a. 1. udtale m. et vist Stavelsetryk; it. betegne denne Udtale m. Accenter. At a. et Ord.

Accise, en. ud. pl. Afgift, Told af Spise- og Drikkevare, som indføres i en By. (Consumtion.) Deraf: **Accisebod**, en. hvor Accisen betales. **accisefri**, adj. fri f. at betale denne Afgift. **Accisefrihed**, en. **Acciseseddel**, en. o. fl.

Act, en. pl. – er. høitidelig Forretning: Kroningsact. 2. skriftlige Forhandlinger i en Retssag. Acterne i en S
3. Hovedafdeling i et Skuespil; Opt
Deraf: **Mellemact**, en mindre Act, et L
tog imellem to Acter, der ikke umiddel
hører t. Skuespillet. (Intermezzo.)

Actie, en. pl. – r. Lod ell. ligedeelt P
i et Handelsselskabs Grund-Capital.
tiehandel, en. ud. pl. Kiøb og Salg
Actier. **Actiehaver**, en. pl. – e. den, s
er Eier af een eller flere saadanne Lodd

Ad, præp. og adv. [J. at, ad.]
overhovedet Bemærkelsen af: til, hen
hen imod, igiennem, efter; med Hensyn
Sted, Personer og Tid; og br. desude
nogle Tilfælde paa adskill. egne Maad
A. præp. Med ad, op ad Bierget;
ad Døren; ud ad Vinduet. Hen ad Vei
ad Høire, ad Venstre. At gaae, drage, re
komme ad en Vei. Jeg reiste t. Helsing
ad (over) Frederiksborg. Det ligger
Roeskilde til (hen imod, i den Retnin
Langs ad (med) Aaen. b) At smile,
nikke, løggre, knurre, true, fnyse, hv
ad een. At vinke, kalde ad een. c) T
Tiden; ad Aare ɔ: næste Aar. Det gr
ad Dagen (ell. ad Dag.) Hen ad Aft
Det lakker, lider ad Aften. d) Eg
Udtryk: To, tre ad Gangen. Een, s
ad Gangen. ad sig (til Venstre; naar m
kiører. At holde ad sig. Modsat: at ho
fra sig ɔ: t. Høire.) Hvad gaaer ad ha
(om een, der pludselig forandrer sig, bli
vred, o. d.) I denne Talemaade v
nogle høre ad (Blochs Sprogl. I. §. 59
andre den forældede præp. a eller aa
paa. (Høisgaard. Synt. S. 80.) At kom
ad noget ɔ: faae, erhverve. B. adv. At
ad, føle ad (nøie til.) At høre ad, spø
ad (høre sig for, fornemme.) Jeg spur
dem alle ad. At følges ad, hielpes
(med hinanden.) At skilles ad, spredes
(fra hinanden.) At bære sig ad.

Adbyrd, en. [J. atburdr.] Adfær
2. Tildragelse. (forældet.)

Adel, adj. af Adel, adelig. it. anseel
betydeligst, vigtigst. (i denne Bemærke
forældet) br. kun i Sammens. = ad
baaren, adj. v. – baarne. adelfødt. Ad
bonde, en. (forældet) 1. Selveierbon
Odelsbonde 2. Ægtemand. **Adelby**, e
Hovedby. **Adelbyrd**, en. adelig Fød
Adelfrøken, en. (Hvitfeldt.) **adelfødt**, a
v. f. af adelige Forældre. **Adelgade**, en. H
vedgade. **Adelhob**, en. den største De
Hovedstyrken, Hovedcorpset af en Krig
hær. (A. S. Vedel.) **Adelhof**, et. Stæ
dernes almindel. Møde; Danehof, Ad
thing, Althing, Rigsdag. **Adelkone**, e
Ægtehustru. **Adelskab**, et. ud. pl. 1. ad
lig Byrd, Værdighed, Rettighed; det,
een er adel. 2. Adelstand, Adel. Ad
stamme, en. adelig Stamme, Æt ell
Slægt. (E. E. Pontopp.) **Adelstand**, e

l. adelig Værdighed. 2. den adelige Stand, ...len i et Rige. Adelstevne, et. almin... ...igt Møde. (Generalforsamling.) forek. ...d. Adelvei, en. Hovedvei, Alfarvei. ...Adelvildt, et. stort Vildt, Hiorte, Daa... og Raadyr. (Skiøndt næsten alle forældede, ...tiente disse Sammens. atter at optages.)

Adel, en. ud. pl. [J. Adall.] yp... ...dig, adelig Byrd; adelig Værdighed. At være af gammel, høi Adel. Han vandt ...n Adel ved Krigsbedrifter. At forbryde, ...ne sin A. forbrudt. Adelen (ell. Adel) ...an tabes ved ærelose Handlinger. 2. Adelstand, Samfundet af Adelige i et Land. En ...nig A., den danske A. 3. fig. indvortes ...ærlighed, ædle Egenskaber. Siælens A. = Adelsbrev, et. Brev, Patent, hvor... ...et Adelskab meddeles; Adelspatent. Adelsbyrd, en. adelig Fødsel. Adelsfrue, en. ...delig Frue. Adelsgods, et. en fri Sædegaard, et G. med adelig Rettighed. (Moth.) Adelsmagt, en. Adelstandens Magt, Adels... ...ælde. Adelsmand, en. Adelsperson, en. ...en, som er af Adel. — Adelsnavn, et. ...deligt N. (Grundtvig.) Adelsstolthed, en. S. der grunder sig p. Adel. = adelig, adj. 1. udmærket v. Fødsel og Æt; som er af Adel. En a. Jomfru. 2. som hører t. Adelen. a. Titel, Rettighed. 3. som har Adelens Rettigheder. Et adeligt Jordegods.

Adfærd, en. ud. pl. Opførsel, Handlemaade. Under A. efter Loven (ɔ: som ...ven byder det.) 2. udvortes Færd, den Maade, et Menneske har p. sig. "Hans A. er kun ringe." Moth.

Adgang, en. pl. -e. Indgang, Tilgang. A. til et Huus, t. en By. 2. Til...else at komme. At have fri A. Han ...ar A. hos Kongen. A. til Hoffet. fig. Middel, Leilighed t. at opnaae noget. A. til Forfremmelse. — Adgangsret, en. Ret til A.

Adjutant, en. pl. -er. [fransk.] en Officeer, som gaaer en General, Oberst, ell. ...den høi Krigsbefalingsmand til Haande.

Adkomme, v. n. 3. [komme.] tilstøde, ...ndet. 2. faae, overkomme, erhverve. ...ligen a. en Ting. (nu sielden.)

Adkomst, en. pl. -er. Rettighed, Retsgrunde t. en Eiendom og dens Erhvervelse. At have A. til noget. — Adkomstbrev, et. B. hvorved A. eller Eiendom bevises.

Adle, v. n. 1. optage i Adelstanden. fig. forædle. Dyder adle Mennesket. — Adlen, en. Gierningen at adle.

Adlyde, v. a. -lød. -lydt. efterkomme et Bud, lystre en Befaling, en Magt.

Adlyste, v. a. 1. attraae, have Lyst t. (sielden.) Det man adlyster, kommer ikke for snart. Ord...r.

Admiral, en. pl. -er. høi Befalingsmand over Sø-Krigsfolk og Krigsskibe. — Admiralsflag, et. F. som et Admiralskib fører. Admiralskab, et. Forening om fælleds Bistand imell. Skippere, som have een Reise for. (D. Lov.) Admiralskib, et. det Orlogsskib, som Admiralen fører.

Adskille, v. a. [skille.] dele et sammensat Heelt, ell. affondre nogle af dets Stykker; skille det, som er forenet; giøre Grændse imellem. At a. Klinten fra Hveden. Naturen har adskilt disse Lande. Skyerne have adskilt (fordeelt) sig. Danmark adskilles (skilles) fra Tydskland ved Eidern. Riget blev adskilt (deelt.) Amerika er adskilt fra de øvrige Verdensdele ved Oceanet. (jvf. skille ad, som oftere br. i Ordets egentlige Bemærkelse: deler.) 2. fig. a) giøre Splid i; giøre Skilsmisse. At a. et Venskab, en Forening. b) giøre kiendelig, udmærke. c) giøre Forskiel paa, skielne imellem. Han kan ikke adskille Rug og Hvede, Byg fra Havre. d) paakiende, afgiøre v. Dom. a. en Trætte. — Adskilles, adskille sig, forlade hinanden, gaae fra hinanden, ophæve en Forening, affondre sig fra. — adskilt (sammenløben) Melk. (s. skilles ad.)

Adskillelig, adj. som kan adskilles.

Adskillelse, en. pl. -er. Gierningen at adskille; det, at noget skilles, som før var forenet.

Adskillig, adj. ulige, forskiellig. adskillige Kaar. Han har havt en a. Skiebne. (Sneedorf.) Vilkaarene ere adskillige. Adskilligt, alleslags, mangehaande. "To Ting ere adskillige, naar den ene ikke er den anden, forskiellige, naar den ene er anderledes, end den anden." Sporon. (dog br. nu adskillig overhovedet sielden.) 2. pl. adskillige br. derimod hyppigen for: nogle, endeel. I a. Tilfælde. a. Gange, Steder. — Adskillighed, en. ud. pl. 1. Forskiellighed, Ulighed. 2. Mangfoldighed. (sieldent.)

Adsplitte, v. a. 1. dele noget heelt igiennem, flække. (s. splitte.) 2. rive fra hinanden, adsprede, skille ad. Stormen adsplittede Skibene. Riget blev adsplittet. (V. S. Ordb. anfører Skrivemaaden adsplider, som nu ikke bruges; dog høres hos Almuen partic. splidt for splittet.) Adsplitning, en. pl. -er.

Adsprede, v. a. 1 og 2. strøe omkring, sprede. 2. fordele, skille ad. Børnene ere vidt adspredte. Godset ligger meget adspredt. 3. jage, drive fra hinanden. Fiendens Hær blev adspredt. 4. a. Tankerne, Sindet ɔ: henvende dem til forskiellige, opmuntrende Gienstande, for at fordrive mørke, nedslaaende Forestillinger. Søge at adsprede sig. — adspredt, som ei kan have Tankerne samlet, tankevild. — Adspredelse, en. Gierningen at adsprede. 2. Tankernes omskiftende Retning t. forskiell. Gienstande. 3. Forlystelse, Opmuntring. At søge Adspredelser.

Adspørge, v. a. 3. [s. spørge.] spørge een. (meest i part. pass. s. spørge ad.) Han

blev adspurgt, om. 2. spørge til Raads, høre eens Mening. Jeg er ikke bleven adspurgt i denne Sag. 3. a. sit Brød ɔ: søge, erhverve. (forældet. Kingo. Mynster.)

Adstadig, adj. [er ud. Tvivl det forældede: astadig, bosiddende.] sat, stadig, sindig, ærbar, (modf. flygtig, adspredt, letsindig.) En a. Mand. (Sneedorf.) a. i Opførsel, Klædedragt. En a. Hest. — Adstadighed, en. ud. pl.

Advare, v. a. underrette een om noget, han maa tage sig vare for. At advare een om en forestaaende Fare. 2. paaminde, formane. Jeg har tidt nok advaret ham. — Advarsel, en. pl. -varsler. Gierningen at advare. At give nogen en Advarsel.

Advocat, en. pl. -er. Sagfører, Procurator.

Af, præp. [udt. av. J. af. Lat. ab, ex, de.] Denne Præpositions oprindelige Bemærkelse udtrykker en Bortfiernelse fra Stedet, hvor noget var i eller paa, og Forandringen, hvorved det forlader Stedet eller Handlingen, som der er begyndt, At hielpe een af Hesten. At tage af Bordet. Børnene gaae af Skole, af Kirke (modf. i.) Soldaterne komme af Vagt. At tage sin Hat af (modf. at sætte den paa.) At sætte et Been af. At plukke Frugten af Træerne. At viske Støvet af. Farven gaaer af. At reise af Landet. At kiøre af Veien for een. At komme af sin Vei. At komme af Syne, af Diesyn, af Lave, af Hænde. At gaae af Led. (Hertil kan ogsaa regnes de Tilfælde, hvori noget, som har været, betegnes som ophørt; ell. naar man udtrykker et Ophør af den Stilling eller Tilstand, hvori en Ting har været. At være af Mode, gaae af Mode, af Brug. Hun er af sin Tieneste. Pengene ere af Omløb.) 2. betegnes v. Præp. af (med et Slags Bibegreb om Udtagen, altsaa Fiernelse fra et Heelt) en Deel af noget, et Forhold i Henseende t. Tal, Antal, Mængde. Een af hundrede. To af os, Ingen af os. En af Selskabet. At give fire af hundrede i Rente. En Deel af Sæden! Det meste af Kornet. To Tønder af den nye Rug. En af de Lærdeste. Den Viseste af Alle. 3. et Aarsags- (Causalitets-) Forhold, ell. Aarsag, Ophav, Grund, Anledning t. noget. Bordet er giort af en Snedker. Skriftet er af ham. Jeg hørte det af ham. At stiæle af Trang. Han døde af Brystsyge. Et Slag af en Kiæp. Dette følger af det foregaaende. Det kommer af Stillesidden. Drukken af Viin; henrykt af Kiærlighed. At skiælve af Frygt; vansmægte af Sult. Af Vanære, af en Hændelse, af Ringagt, af Fortvivlelse. 4. et Middel, hvorved noget opnaaes (causa instrumentalis.) At leve af Urter. Byen har sin meste Næring af Agerbrug. "De

leve christelig og nære sig af Brug."
berg. 5. Materien, af hvilken en Tin
dannet (ell. kommen af, ud af.) Et
ger af Guld. Et Bord af Træ, af S
(ligneus, lapideus.) 6. Beskaffen
Egenskab ved en Ting (i St. for et A
En Sag af Vigtighed. En Mand af A
af Forstand, af stor Forstand. Fol
god Opdragelse. (Ogsaa styrende det S
stant. som betegner en vis Deel, der
Beskaffenheden: smuk af Ansigt, fo
Lemmer, stærk af Helbred.) [Bruge
præp. af i dette Tilfælde, (som til
kunde synes at være optaget efter det Fr
ske) er dog indskrænket. Man siger f.
ikke en Mand af Klogskab, af Forsigtig
en Ager af Frugtbarhed; men: en
forsigtig Mand, en frugtbar Ager.
dre indskrænket er denne Brug, naar
staaer et Adj. ved det, Egenskaben udt
kende Subst. f. Ex. et Taarn af bet
lig Høide. En Pige af en sielden Sk
hed. En Ager af rig Frugtbarhed.]
det, som en Tilstand kan siges at gaae
fra, ell. som er dens Aarsag, Anledni
(Jvf. No. 3.) Kied af Livet, mæt af Dag
træt af Reisen, udtæret af Lidelser, n
slaaet af Sorger. 8. I Stedet for Gen
tivus, eller til at omskrive denne Casus,
visse Tilfælde (f. Ex. hvor Talen er om
fraskilt Deel af noget, om Eiendom,
en Tings Dele eller Beskaffenheder, na
de særskilt omtales, om en Efterligni
ell. Gientagelse m. fl.) Grene af Træ
laae strøede p. Veien. (men: Træets Gr
ne; ikke: Grenene af Træet.) Skindet
en Aal. Han er ikke Eier af noget. Ha
var Eier af mange Godser. En Søn
den forrige Præst. Han er en god Ven
Manden, en Ven af Huset (ɔ: Familien
Længden af et Huus. Roden af et Tr
gaaer ofte dybt i Jorden. (Men: Træe
Rod er frisk.) Paa Toppen, p. Siden
Bierget. Billedet af en berømt Man
Gienpart af Brevet. [Hvor Præposition
i dette Tilfælde kan bruges, uden Spro
feil, ell. hvor sprogrigtig Brug fordr
Genitivus, lader sig her ikke udvikle,
er en Gienstand for Syntaxen.] 9.
Sammensætn. med Subst., Adj. og Ve
ber, gaaer præp. af deels ud p. en Han
ling, hvorved noget forlades, siernes, bor
tages fra, forandres ved en Gienstand, el
udgaaer, skilles fra et Sted (f. Ex. afbryd
afdrage, Affald, afgaae, afgyde, Afhu
Afkom, Afreise, aftage, aftvinge;) dee
bemærker den, snart en Formindskning, Fo
ringelse ell. Overgang t. noget andet (A
art, Afbræk, affældig, aft[illegible]e, v. n.) sna
en Benegtelse eller Ophævelse af Begreb
(Afgud, Afgrund, Afmagt, affiæle, afsig
afsindig) en Bøining, en afsides Beliggen
hed (Afdal, Afkrog, afliggende, afvige)

…stilling (afgiørde, afslutte, afmaale, af… …) m. m. — I en vis Betydning kan …sies næsten til alle Verber, som be… …ne en Handling og Forandring, og …ner da: at ophøre ganske med Hand… …, ell. at bringe den til Ende; lige… …s Ophør af en Forandring, ell. af en …and, hvori noget skeer. Dog sættes …ositionen sielden foran Verbet, eller …maa med dette, i andre Tider, end i …art. pass. og altid med Hielpev. have … faae. At have afspiist; at faae aflæst. …n kan aldrig faae afdandset. Planten …r afblomstret, er nær ved at afblom… …. Det har nu aftordnet, afregnet. — …an siger vel ogsaa: Det maa dog en… …g regne af; men denne Stilling af …ositionen er i disse Tilfælde sielden.) …. præp. af forekommer desuden deels … adv. f. Ex. hvor bliver han af? At … en Konsten af ɔ: lære den v. egen …marksomhed, uden Anviisning; deels … adskillige egne Udtryk og Talemaader, f. Ex. af Evighed, fra evig Tid; af Be… …ndelsen (eller fra Begyndelsen af.) At … af med Noget (miste det); giøre af … een (overvinde; ell. tage af Dage) … sig af een (sørge for ham.) Giøre … af noget (tale meget derom. Giøre … af een, giøre af een (ynde, elske …) Men: At giøre Noget af een ɔ: … ham til noget. Han vil giøre en … Mand af Drengen. — Af sig, som …ner personlig Egenskab: God, ond, …, fvielig af sig [J. af ſer.] Af sig …, af fri Villie, af egen Drift. Af ny, … forst af, fra første Begyndelse. — Af … til ɔ: undertiden, nu og da. I en sær… …n Forbind. med V. at være: Han veed …, af en Bonde at være (siden han … en Bonde.) Af en Præst at være, er … enfoldig nok. 11. Paa en egen Maa… …, og med forandret, langtrukken Udtale … ell. a'e) bruges denne præp. hos Al… …, deels egentlig, deels som adv. hvil… … Brug dog aldrig finder Sted i Skrift… …get. Frugten er a'e Træerne. Han … sine Klæder a'e. Han er aldrig a'e …ngen. Tag Laasen af: Den er a'e. … Høisgaards Syntax S. 269.)

Afarbeide, v. a. 1. betale m. Arbeide. At afarbeide en Gield.

Afart, en. pl. -er. en noget forandret, … ikke ganske forskiellig ell. ny Art. (Va… …tas.) fornemmelig i Naturh. "Det er … vanskeligt at bestemme, om en Plante … kaldes en Afart, ell. en virkelig for… …lig Art." Hornemann.

Afarte, v. n. 1. arte sig, danne sig … en noget forskiellig Maade. (forsk. fra …arte.) En Plante afarter ofte, ved at …flyttes i et andet Klima. — Afartning, … pl. -er.

Afbade, v. a. 1. S. aftoe, afvaske.

Afbanke, v. a. 1. faae af v. at banke. Støvet maa afbankes. 2. banke dygtigt, afprygle (s. banke af.) Han blev afbanket. — Afbankning, en. pl. -er.

Afbarke, v. a 1. tage Barken af. At a. en Eeg. Afbarkning, en. pl. -er. (ligeledes br. afbaste.)

Afbede, v. a. 3. [bede] bede om Forladelse for en Fornærmelse ell. Forseelse. At afbede sin Forseelse hos een. (s. Afbigt.) 2. afvende ved Bøn. At a. en fortient Straf.

Afbenytte, v. n. 1. blive færdig med at benytte (forsk. fra dette.) Bøgerne, han tillod mig at benytte, har jeg endnu ikke alle afbenyttet.

Afbestille, v. a. 1. afsige noget, som var bestilt. At a. en Vogn.

Afbetale, v. a. 1. afdrage p. en Gield. Jeg tilbød, at a. 100 Rdlr. om Aaret. 2. betale det sidste af en Gield, afgiøre den ganske. Gielden er endnu ikke afbetalt. — Afbetaling, en. pl. -er.

Afbetiene, v. a. 2. br. i daglig Tale for: benytte, betiene sig af; men urigtigt. — Afbetiening, en. Brug, Anvendelse f. Ex. i Rettergang. Udskrift af Protocollen til Afbetiening i Sagen.

Afbeile, v. a. S. aftigge, aftrygle.

Afbevise, v. a. 2. giendrive med gyldige Beviser. At a. en Beskyldning. — Afbeviisning, en. (V. S. Ordb.)

Afbide, v. a. 3. [bide.] skære, gnave af med Tænderne. Qvæget har afbidt Toppen, Barken p. de unge Træer. fig. at a. Ord ɔ: ikke lade de sidste Stavelser høres.

Afbidsle, v. a. 1. tage Bidsel af. At a. en Hest.

Afbigt, en. Gierningen, i Vidners Nærværelse at afbede en Forseelse. (s. afbede, 1.) At giøre offentlig A.

Afbilde, v. a 1. [T. abbilden.] giøre et Billede af en Person ell. Ting, ved Tegning, Malning, udskaaret ell. udhugget Arbeide, ell. paa anden Maade. At a. i Marmor, i Vox. 2. fig. beskrive liveligt, give en livagtig Forestilling om noget. Phantasien afbilder os fraværende Gienstande. 3. forestille figurlig ell. allegorisk, give en billedlig Forestilling. (V. S. O.) — Afbildning, en. pl. -er. 1. Gierningen at a. 2. det som er afbildet, Billede. Afbildningskraft, en. S. Phantasie, Indbildningskraft.

Afbinde, v. a. 3. [binde.] binde noget i flere, særskilte Dele. At a. Kornet i Neg. 2. borttage, aftage en Ting ved at binde noget om den. At a. en Vorte. 3. at a. et Huus, danne og forbinde Tømmerværket til Huset førend det reises. — Afbinding, en. pl. -er.

Afblade, v. a. 1. tage Bladene af, blæde. At a. Træer, Kaal. — Afbladning, en.

Afblanke, v. a. 1. giøre blank, blanke, polere. (V. S. D.)

Afblege, v. a. 1. borttage v. at blege. At a. en Plet. Farven er afbleget.

Afblomstre, v. n. 1. lade af at blomstre, tabe Blomsterne. Denne Plante afblomstrer i to Dage. fig. en afblomstret Skiønhed.

Afblæse, v. a. og n. 2. tage bort ved at blæse. At affeie og afblæse Støvet. 2. v. n. gaae af, falde ned ved Blæst. (s. blæse af, som er den mere brugel. Form.) 3. at a. en Canon, rense den ved løst Krud. 4. afblæst Melk ɔ: afskummet, afflødet. — Afblæsning, en.

Afbomme, v. a. 1. skille ved det vævede Tøi paa Væverbommen. At a. en Væv.

Afbone, v. a. 1. blanke, polere ved Boning. s. bone.

Afbrase, v. n. s. brase.

Afbringe, v. a. 3. (s. bringe.) bringe een fra noget, formaae een t. at lade fare. At a. een fra et Forsæt.

Afbrud, et. pl. d. s. Gierningen at afbryde. 2. Ophold, Standsning. At arbeide uden Afbrud i tolv Timer.

Afbruge, v. a. 2. tage al den Brug og Nytte af noget, som man behøver ell. vil have. Jeg kan ikke a. det i Dag. Bogen har jeg afbrugt.

Afbruse, v. n. 1. Holde op at bruse. (Øllet har afbruset.) fig. Vreden har nu afbruset hos ham.

Afbrusten, adj. v. affalden ved at briste, sprække. Kalken, Lakeringen er afbrusten.

Afbryde, v. a. 3. [s. bryde.] tage af, skille fra ved at bryde. At a. en Green, en Blomst. (s. bryde.) En afbrudt Green. 2. nedbryde, sløife. At a. en Bro, et Huus, en Muur. 3. adskille, giøre usammenhængende. Biergkiæden afbrydes her ved en stor Dal. 4. fig. a) ophæve, giøre Skaar i. Denne Tildragelse afbrød deres venskabelige Forbindelse. b) slutte, ende pludseligen. Han afbrød med eet al Omgang m. mig. At a. sin Tale, sine Forretninger. — afbrudt, br. som adv. At tale afbrudt, usammenhængende, med Ophold. — Afbrydelse, Afbrydning, en.

Afbræk, en. Skade, Tab, Hinder, Indgreb. At giøre A. i noget. At lide A.

Afbrække, v. a. 1. d. s. s. afbryde. — Afbrækning, en.

Afbrænde, v. a. 2. ødelægge, tilintetgiøre ved Ild. At a. en By. Huset er reent afbrændt. (jvf. brænde af.) 2. tage bort ved at brænde. At a. Halm, Stubbe p. Marken. 3. affyre, lade gaae op i Ild. At a. en Kanon, et Fyrværkeri. 4. afbrændt Viin, hvori man har tændt Ild, som fortærer det Stærke. — Afbrænding, en.

Afbud, et. pl. d. s. Bud, hvorve foregaaende Budskab, Løfte om at kom ell. d., affiges. At sende A. At faa Der kom A. fra ham.

Afbulne, v. n. 1. gaae af ved B ning. Neglen er afbulnet (bulnet af.

Afbundte, v. a. 1. dele af i Bund At a. Hør.

Afbygger, en. pl. – e. Den, son udflyttet fra en By ell. Gaard t. et liggende Sted, eller p. en Deel af Ga dens Jorder. (Parcellist.) Han har Afbyggere p. Hovedgaardens, Byens marker.

Afbyrd, en. ud. pl. Æt, Afkom.

Afbælge, u. a. 1. skille ved Bælgen. a. Erter.

Afbære, v. a. 3. [bære.] bære, g med Klæder til de ere opslidte. At a. Klæder. (V. S. D.)

Afbøde, v. a. 1. giøre Bod for, affo (seldent.) 2. afvende, afværge ved B ben, m. Skiold ell. d. At a. et Hug.

Afbøie, v. a. 1. bøie t. en Side. a. en Green. 2. aflede. At a. en Ka et nyt Løb. — Afbøining, en. pl.–er. Gi ningen, at a., Bøining t. en Side.

Afbøn, en. d. s. s. Afbigt. (D. L.)

Afbørste, v. a. 1. tage bort ved Børste. At a. Støvet p. en Kiole.

Afcirkle, v. a. 1. afpasse, afsætte m en Passer. fig. At gaae m. afcirklede Skri "Det vise Forsyn, som afcirklet har m Vei." Rein.

Afdal, en. pl.–e. en afsides liggende D

Afdampe, v. a. 1. tage Fugtighed f ved Varmen. At a. Linned. 2. komme at bortdunste. At afdampe Saltlage. Afdampning, en. pl. – er.

Afdele, v. a. [s. dele.] adskille nog Heelt i Dele. a. et Skrift i Capitler. en Stue ved et Skillerum. 2. afsond fra Fælledskab. At a. en Bondes Jord. Afdeling, en. pl. – er. Gierningen afdele. 2. en afdeelt Part, en vis De

Afdige, v. a. 1. skille fra v. Dige. A digning, en. pl. – er.

Afdrag, et. pl. d. s. Afbetaling p Gield. En Sum til A. paa Capitale 2. Afkortning. Dette Forskud kommer Afdrag i hans Arbeidsløn.

Afdrage, v. a. 3. [drage.] afføre, a trække. At a. sine Skoe, Klæder. trække bort fra. At a. een fra et Forbun 3. afbetale. 4. afkorte, aftrække. Det afdraget i hans Lønning. — Afdragels en. (V. S. D.)

Afdreie, v. a. 1. afbryde ved at dre hid og did. a. en Qvist. 2. borttage m et Dreiejern. Disse Kanter, Ujævnhed maa afdreies. 3. afbøie, give et nyt Løb Hvo kan afdreie Fieldstrømmen i dens Løb. (jvf. v. n. dreie af.) Afdreining, en

ni-er. 1. Dreiningen at afdreie. 2. det, som noget dreies af fra en vis Retning.

Afdrift, en. i Skibssproget: Forskiellen mellem den Cours, et Skib styrer, og den Cours ell. Linie, som det virkelig seiler. fig. „Den A. Ammestuehistorier havde givet min Læselyst." Rahbek.

Afdrifte, v. a. 1. rense ved Driftning. At a. Korn.

Afdrikke, v. a. 3. [drikke.] drikke Alt af. (B. S. D.) rettere: opdrikke. (Dernæst: har du endnu ikke afdrukket? ɔ: er du endnu ikke færdig med at drikke.)

Afdrive, v. a. 3. [drive.] uddrive, bortdrive. At afdrive Næringssaften. 2. i Smeltekonsten: skille ædle Metaller fra andre, hvori de indeholdes, ved chemisk Smeltning. 3. drive et arbeidende Dyr for stærkt, udslæbe. At a. en Stud. (B. S. D.) jvf. v. n. drive af. — Afdrivning, en. pl. -er.

Afdunste, v. n. 1. bortdunste. — Afdunstning, en.

Afdybe, v. a. 1. giøre dybere, affænke. A. en Grube. — Afdybning, en. pl. -er.

Afdække, v. a. 1. tage Dækningen af et Bord. (Man afdækker et Bord; men afhyller det som er skiult ell. tilhyllet.) Afdækning, en. pl. -er.

Afdæmme, v. a. 1. hindre, forebygge Vandets Udløb ell. Oversvømmelse ved en Dæmning. At a. en Flod. — Afdæmning, en. pl. -er.

Afdød, part. af det nu ei brugel. afdøe. Den, som er død. Den Afdødes Efterladenskab, Gods, Børn, Slægtninge. Hendes afdøde Mand. I den Afdødes Sted.

Afdømt, adj. v. (Moth.) s. paadømt.

Affade, v. a. 1. komme Drikkevare af et Fad i et andet, ell. af større i mindre Fade. Vinen i Oxehovedet skal affades p. Ankere.

Affald, et. pl. d. s. [Isl. Affall.] 1. Fald fra et Sted, Nedfald. Løvets A. 2. Fald, Afløb (om Vand.) 3. det, som falder af. At samle A. i Skoven. A. i en Frugthave. 4. det som levnes, falder af, gaaer til Spilde. A. i en Huusholdning. A. af Metal, som forarbeides. 5. Frafald fra den i Staten herskende Magt. Disse Provindsers A. Krigshærens A. A. fra Christendommen. 6. Aftagende Høide og Steilhed. Bierget, Klinten har A. mod Bakken. 7. Aftagen, Formindskning i Styrke, i Magt, Bistand. Vindens A. Tonens A. Rigets A. (Hvitfeldt.) — Affaldsjord, en. Jord, som ligger langt fra Byen, Udjord. Affaldsrende, en. Rende hvorigiennem Vand har Affald. Affaldsveir, et. ustadigt Veir. (Moth.)

Affalde, v. n. 2. (er) bv. sielden uden i part. act. og pass. (s. falde af.) Den affaldne Frugt. Den affaldende, (svagere, aftagende) Tone. (Carstens.) De affaldne (frafaldne) Provindser. — affalden, om Folks Udseende: mager, indsvunden. a. i Ansigtet.

Affare, v. n. 1. (er) reise, drage, flytte fra et Sted. (sieldent.)

Affart, en. Bortfart. Skibets A.

Affarvet, adj. v. broget. Men bruges meest om Farver, forskiellige fra den, som hører til en vedtagen ell. befalet Dragt. Skiøndt han har Sorg, gaaer han i affarvede Klæder. Præster og Officerer maatte tilforn ikke bære affarvede Klæder.

Affatte, v. a. 1. [det tydske abfassen.] sammensætte, opsætte, forfatte. (om noget skriftligt.)

Affavne, v. a. 1. afmaale favnevils.

Affect, en. pl. -er. Sindsbevægelse.

Affecteret, adj. v. ikke naturlig, konstlet, fremkonstlet. (Sv. tilgiort.)

Affeie, v. a. 1. borttage ved Feining, m. en Kost, Børste. Affeining, en. pl. -er.

Affiedre, v. a. 1. plukke Fiedrene af.

Affile, v. a. 1. tage af, tage bort med en Fiil. a. et Sømhoved. 2. polere ved Filing. At a. et Gevær. — Affiling, en. pl. -er.

Affinde sig, v. rec. 3. (s. finde) forliges m. een om en Fordring, v. at tilstaae noget af dens Beløb. At a. sig med een. — Affindelse, en. (Rahbek.)

Affiske, v. a. 1. fiske tom, giøre tom for Fisk. At a. en Dam.

Afflaae, v. a. 1. tage af ved at flaae. Den afflaaede Hud.

Afflod, et. det, som flyder af ell. fra et Sted.

Afflyde, v. n. 3. S. flyde. (er.) flyde bort, flyde fra, have Afløb. Det overskyllede Vand er endnu ikke Alt afflydt.

Afflække, v. a. [s. flække.] skille fra ved at flække.

Affløde, v. a. 1. tage Fløden af.

Affodre, v. a. 1. give det sidste Foder. Røgteren maa affodre Qvæget inden han lægger sig. (At have affodret, ogsaa: være færdig m. at fodre.)

Affordre, v. a. 1. kræve, æske noget af een. Nøglerne bleve ham affordrede. Man affordrede ham sin Kaarde. Affordring, en.

Afforme, v. a. 1. give en raa Materie en vis Dannelse. s. forme. 2. tage Formen af noget i en blød Materie. At a. noget i Vox, i Gips. — Afformning, en. pl. -er.

Affragte, v. a. 1. leie af een, imod at give Fragt. At a. een et Skib.

Affritte, v. a. 1. udlokke af een ved Fritten, idelig Spørgen. Han søgte at affritte Tieneren, hvad Herren havde betroet denne.

Affryse, v. n. 3. s. fryse. (er.) gaae af ved Frost. (kun i part. pass. s. fryse af.)

Affyre, v. a. 1. løse, afbrænde et Skydegevær. a. en Kanon. — **Affyring**, en.

Affælde, v. a. 1. (sjeldent.) a. en Væv, ɔ: at aftage det vævede Tøi.

Affældig, adj. brøstfældig, skrøbelig. gammel og a. 2. oprørsk, ulydig mod Regjeringen og Øvrighed. At giøre Folket affældigt. — **Affældighed**, en. Skrøbelighed, Svaghed.

Affærde, v. a. 1. brugtes tilforn i St. for det følgende:

Affærdige, v. a. 1. [det T. abfertigen.] 1. afgiøre, bringe til Ende. At a. noget i en Hast. 2. afsende skriftligt eller mundtligt Bud; udsende en Person i offentligt Ærende. 3. give Svar og Besked. At a. en fremmed Gesandt. — **Affærdigelse**, en. (V. S. O.) **Affærding**, en. (Hvitfeldt bruger det for: offentlig Fuldmagt, Creditiv.)

Affødning, en. pl. -er. Yngel, Afkom. (om Børn. A. S. Vedel.) "Jordens Grøde og Qvægets Affødning." O. Guldberg.

Affør, et. ud. pl. Udførsel, Afførsel. (Hvitfeldt.)

Afføre, v. a. 2. afdrage det, som een var iført. At a. sig sine Klæder. De afførte ham den kongel. Dragt. 2. føre bort, bort fra. De Fangne lod han afføre (føre) t. Fæstningen. a. Vandet ved Render, Grøfter. 3. rense Maven. afførende Midler. = **Afførelse**, en. Gierningen at afføre (1. 2.) Klædernes A. — **Afføring**, en. pl. -er. (især i Bemærkelsen 3.) Den stærke Afføring har skadet den Syge. — **Afførsel**, en. Bortførsel. 2. Afdrag i et Regnskab. (V. S. O.)

Afgaae, v. a. 3. [gaae.] Afmærke, afmaale ved Skridt. A. et Markestiel (sjeldent.)

Afgaae, v. n. 1. drage bort, gaae bort, tage afsted. Posten afgaaer i Morgen. Skipperen, Budet er endnu ikke afgaaet. 2. komme fra en Bestilling, et Embede. Han er afgaaet med Pension. Ved denne Forandring afgaae endeel Betiente. 3. komme til Afdrag, afkortes. Det kan a. i hans Løn. 4. fratages, fragaae. Der skal intet a. ham i hans Rettighed. 5. afgaae ved Døden, døe; uddøe. Den Afgangne, afdøde. (Jvf. gaae af.) = **Afgang**, en. ud. pl. [T. Abgang.] 1. Afreise. Postens A. 2. Afløb. 3. Afstræk, Afsættelighed. Varene have god A. 4. Formindskning, Personers Udgang af Lister og Mandtal. A. og Tilgang. 5. Afsked, Afstakkelse. Ved hans A. fra Embedet. 6. Mangel; Afbræk. 7. Død, dødelig A. Ved denne Linies A. uddøde hele Slægten. 8. At komme i A. a) komme af Brug, af Mode. b) komme i Forfald; ikke være længer i Drift.

Afgade, en. pl. -r. affides Gade, St de ell. Gyde.

Afgang, s. under afgaae.

Afgienne, v. a. 1. gienne, drive fr

Afgierde, v. a. 1. fraskille, afstukke et Gierde. — **Afgierdning**, en.

Afgift, en. pl. -er. hvad Jorden ver af sig, Afgrøde. (sjeldent.) 2. d som een maa afgive for Leie og Brug Jord ell. anden Besiddelse, enten t. Eier ell. t. Staten. At svare en høi A. Den Bonde sidder for en ringe A. Afgifter indgaaende Vare. = **afgiftsfri**, adj. for at svare A. Det modsatte: **afgiftspligtig**. — **Afgiftslehn**, et. fordum: Leh hvoraf svaredes en bestemt aarlig A. Kongen. (Mandir b. Kammervæsen. 14

Afgive, v. a. 3. [give.] give af s yde. Disse Miner a. et rigt Udbytte. De som Godset afgiver, strækker ikke enga til at betale Skatterne. 2. Stille, give Tieneste; om Folk, Mandskab. At Folk, Soldater til Arbeide. 3. gi fra sig, aflægge, aflevere. a. et Bre Karlen er afgivet t. et andet Regimen 4. give skriftligen, ell. ved mundtlig Forklaring. At a. en Betænkning, Erklæring — **Afgivelse**, en. Gierningen at afgive.

Afgiøre, v. a. 3. [giøre.] fuldend bringe t. Ende. At a. et Arbeide. 2. a tale, beslutte, giøre klar. Vi have afgiort imellem os, at &c. Den Sag er afgiort At a. en Trætte (ved at kiende imellem d Stridende.) 3. dømme m. Vished ell. Til lid om en Sag. (især i part.) Tale i e afgiørende Tone. — **afgiort**, br. for: vis upaatvivlelig. Det er en a. Sandhed. (daglig T. ogsaa: yndet, afholdt. Han e meget afgiort i den Familie.) [Jvf. gior af.] = **Afgiørelse**, en. Gierningen at af giøre (i Bem. 1 og 2.) Tilendebringelse, endelig Beslutning. Det haster med Sagens A.

Afglands, en. ud. pl. stærkt Gienskin. fig. Afpræg af en Fuldkommenhed; Ytring af en stor Egenskab. "Han, som er Guds Væsens Afglands." Mynster.

Afglatte, v. a. 1. giøre fuldkommen glat. — **Afglatning**, en. pl. -er.

Afgnalde, v. a. 1. afgnave smaaligen. (V. S. O.)

Afgnave, v. a. 1. tage bort, skaffe bort ved at gnave. a. Barken paa et Træ.

Afgnide, v. a. 1. tage af ved Gnidning. a. Pletter paa Tøi. 2. rense v. Gnidning. a. en Lysestage. — **Afgnidning**, en. pl. -er.

Afgrave, v. a. 1. og 3. [grave.] tage af m. en Spade. a. Græstørv. 2. afmærke, afgrændse ved en Grøft. At a. et Stiel. 3. aflede ved Gravning. a. en Aa. 4. betage Adgang til, ved at kaste en Grøft. At a. en Vei, en Sti. — **Afgravning**, en. pl. -er.

Afgrund, en. pl. -e. Et Dyb, hvis Bund man ei kan maale ell. øine, et bundløst Svælg. Havets A. Jorden aabnede sine Afgrunde. 2. fig. en uransagelig Hemmelighed, en Sag, som ei kan udgrundes; noget, som tænkes i overordentlig Mængde eller Grad. En A. af Elendighed. Fordærvelsens A.

Afgrændse, v. a. 1. afdele, affondre ved Skiel. a. en Mark. — Afgrændsning, en.

Afgræsse, v. a. 1. giøre bar for Græs. Lade Qvæget a. en Eng.

Afgrøde, en. ud. pl. Hvad Jorden giver af sig til Menneskets og Huusdyrs Brug og Nydelse; dog især om det, som den frembringer efter Dyrkning. Denne Eng gav kun en ringe A. Af Kartoflerne i Aaren har jeg faaet en god A. "Bortførte Regen Afgrøde af Mark ell. Skov." D. Lov.

Afgrøfte, v. a. 1. afslukke, frastille ved en Grøft. a. en Vei. — Afgrøftning, en. pl. -er.

Afgud, en. pl. -er. [A. S. Afgod.] Gudebilledet, opdigtet Guddom, og Billedet, der forestiller en saadan. Hedenske Afguder. En A. af Træ, Steen. 2. fig. Det, hvorpaa man sætter alt for høi ell. overdreven høi Priis. Penge ere hans A. Dette Barn var Forældrenes A. = Afgudsalter, et. hvorpaa der offres til Afguder. Afgudsbilled, et. som forestiller en A. Afgudsdyrkelse, en. Tro p. Afguder, og den dermed forenede Dyrkelse; Idololatrisme. Afgudsdyrker, en. den, som har en saadan Tro. Afgudsoffer, et. Offer til en Afgud. Afgudspræst, en. — Afgudstempel, et. hvor Afgudsbilleder udstilles og Afguder dyrkes. Afgudstiener, en. d. s. s. Afgudsdyrker. Afgudstieneste, en. Afgudsdyrkelse. = Afguderi, et. Afgudsdyrkelse. At bedrive A. (fig. bedrive A. med noget, giøre det t. Gienstand for en overdreven Attraa og Kiærlighed.) afgudisk, adj. som hører t. Afguder og Afguderi; er forfalden t. Afguderi.

Afgunst, en. ud. pl. Ugunst. (H. Tausen.) afgunstig, adj. ugunstig. (A. S. Vedel.)

Afgyde, v. a. 3. [gyde.] Hælde noget flydende af. Vandet maa sagte afgydes. At a. noget i en Form.

Afhage, v. a. 1. tage noget af en Hage, eller en Hage ud af en Stroppe.

Afhakke, v a. 1. bringe af ved at hakke, med et Redskab, ell. som Fugle, m. Nebbet. a. en Trærod. a. et Stykke Kiød.

Afhandle, v. a. 1. nøiagtigen giennemgaae i Skrift ell. Tale, forklare, udvikle. a. en Materie, et Spørgsmaal. 2. afgiøre, aftale. Den Sag vil vi afhandle imellem os. (Jvf. handle af, og afkiøbe.)

Afhandling, en. pl. -er. et Skrift, indeholdende en Undersøgelse, Forklaring, Udvikling af en vis Gienstand. 2. d. s. s. Forhandling. Sagens A. for Retten.

Afharve, v. a. 1. borttage v. Harvning.

Afhase, (Moth.) ell. afhasle, v. a. 1. tage ud af Haserne (Moth) ell. Haslerne. (jvf. dette Ord.) At a. Nødder. (Afhagle. Prams digt. Arb. I. 354.)

Afhaspe, v. a. 1. bringe Garn af Tenen v. Haspen. At a. en Teen.

Afhegle, v. a. 1. rense fra ved Hegling.

Afhegne, v. a. affondre, aflukke ved Hegn. At a. en Mark, en Vei. — Afhegning, en. Gierningen at a. 2. et afhegnet Sted. (s. Indhegning.)

Afhente, v. a. 1. føre noget fra et Sted til et andet, hvor det skal blive, eller en Person t. sit Hiem. Brevet er afhentet. Jeg vil afhente hende i Korsør. = Afhentelse, Afhenten, en.

Afhiaske, v. a. 1. flye ilde til ved Brug eller Vanrøgt, tilhiaske. At a. en Kiole. 2. behandle, udføre skiødesløst. a. en Gierning, et Arbeide.

Afhielpe, v. a. 3. [hielpe.] raade Bod p., bøde paa. At a. en Mangel, en Hindring. (derimod: at hielpe een af sine Klæder.)

Afhiemle, v. a. 1. i Lovsproget: bekræfte en Forretning ved Ed paa Tinget, ell. ved skriftligt Vidnesbyrd. a. et Syn, en Stævning. = Afhiemling, en. pl. -er. Gierningen at a. en Stævning o. d.

Afhold, et. ud. pl. det, at man afholdes eller afholder sig fra. A. fra Kirken, fra Skolen. A. fra Viin, stærk Drik. 2. Yndest. (A. S. Vedel. Moth.) J. Afhalld.

Afholde, v. a. 3., hindre, holde fra. Han afholdt ham fra at giøre det. At a. sig fra Viin, stærk Drik, fra slet Selskab, fra Qvindfolk. — Afholdt, br. som adj. for: yndet, vel lidt (afholden. Moth.) At være a. i Selskaber. (jvf. holde af.) Afholdelse, en. Gierningen at afholde. (V. S. O.)

Afholden, adj. som behersker sine Lyster. a. (maadelig) i Mad og Drikke (ogsaa for: kydsk.) Et afholdent Levnet. — Afholdenhed, en. ud. pl. den Egenskab at være afholden.

Afholdig, s. afholden.

Afhude, v. a. 1. tage Huden af, flaae. At a. en Hest. — Afhudning, en.

Afhug, et. pl. d. s. Hug, som skiller noget fra; særd. lemlæstende Hug med et Vaaben. Saar og Afhug. (D. Lov.)

Afhugge, v. a. 1 og 3. [s. hugge.] skille noget sammenhængende ad ved Hug m. et skarpt Redskab. a. et Træ. a. eens Haand, Hoved. Det afhugne (meiede) Korn. = Afhuggen, Afhugning, en.

Afhvæsse, v. a. 1. borttage ved at hvæsse. *a.* et Skaar i en Kniv.

Afhylle, v. a. 1. borttage Skiul fra noget. — Afhyllen, Afhylling, en.

Afhælde, v. a. 1. bringe noget af et Kar ell. andet, ved at hælde det. Valden maa afhældes. — Afhældning, en.

Afhænde, v. a. 1. sælge, ell. paa anden Maade overdrage sin Eiendom til en Anden. *a.* et Gods til een. = afhændelig, adj. som kan ell. maa afhændes. — Afhændelse, en, — afhændig, adj. som er kommen ud af eens Haand ell. Eie, ud af eens Magt og Herredømme. At giøre afhændig. (Hvitfeldt.)

Afhænge, v. a. 2 og 3. [s. hænge.] beroe paa, komme an paa. Det afhænger af Omstændighederne. (et nyere, efter det t. abhangen optaget Ord.)

Afhængig, adj. [T. abhängig.] Andres Ville, Herredømme, Bestemmelse, Befalinger underkastet. Et af Riget afhængigt Lehn. Han er ganske *a.* af sin Kone. — Afhængighed, en. ud. pl. den Tilstand, at være afhængig.

Afhøre, v. a. 2. høre Vidners Udsagn i Retten. At *a.* Vidner. — Afhøring, n. pl - er.

Afhøste, v. a. 1. tage Jordens Grøde af Marken. At *a.* en Ager. (Han har endnu ikke afhøstet, er ikke færdig m. sin Høst.)

Afhøvle, v. a. 1. tage af med en Høvl. At *a.* Ujævnheder. — Afhøvling, en. pl. - er.

Afjage, v. a. 1 og 3. fratage ved at jage efter. At *a.* Ræven en Gaas. (V. S. D.)

Afkeld, et. pl. d. s. Beviis for den modtagne Arv, som en myndig Arving giver Formynderen, eller som gives en Værge, efter aflagt Regnskab, naar hans Værgemaal ophører. 2. Document, hvorved een frasiger sig en tilkommende Arv.

Afkalde, v. a. 2. bortkalde. At afkalde (kalde) een fra sine Forretninger.

Afkant, en. pl. - er. Afsides Egn, Udkant.

Afkante, v. a. 1. danne noget m. Kanter. *a.* et Stykke Træ. (V. S. D.)

Afkappe, v. a. 1. afhugge. (jvf. kappe.) At *a.* Grenene paa et Træ. — Afkapning, en. pl. - er.

Afkaste, v. a. 1. br. sielden i egentlig Bem. men næsten altid kaste af (s. kaste.) Taget blev afkastet ved Stormen. fig. 1. at *a.* Aaget, *a.* en tung Byrde, befrie sig for. 2. indbringe, kaste af sig. Dette Værk afkaster kun liden Fordeel. — Afkastning, en.

Afkile, v. a. 1. stille fra ved Hielp af en Kile. 2. afskære i Kiler, eller i store Stykker.

Afkime, v. a. 1. kime efterat noget er forbi. Saalænge Ilden varer, klemtes der; naar den er ophørt, skal der afki (I denne Talemaade er Bemærkelsen get forskiellig fra den alm. Brug af p af, til at betegne Ophør. f. Ex: Mo ikke snart har afkimet? ɔ. mon de snart vil holde op at kime.)

Afkiøb, et. Gierningen at afkiøb og 2.)

Afkiøbe, v. a. 2. erhverve ved I Han afkiøbte ham alle Varene. 2. een til at afstaae, frafalde en Rett ell. Fordring, for Penge. Der var kun som giorde Fordring p. Godset, og d fik han afkiøbt.

Afkiøre, v. a. 2. udmatte, udslæbe Kiørsel. Hans Heste ere reent afkiør

Afklappe, v. a. 1. klappe og knug at bringe Fugtighed ud. *a.* Smør Kogekonsten.) 2. Han blev afklappet banket.) dagl. Tale.

Afklare, v. a. 1. luttre, klare. *a.* T Honning. afklaret Smør, smeltet Sr som er klart og uden Bundfald. 2. g klar, betale. (Colding.) S. klare. = klaring, en. pl. - er.

Afklarere, v. a. S. klarere.

Afklemme, v. a. 1. afbryde ved at kl me, ell. med en Klemme. Han fik Finge afklemt i Døren. At *a.* et Stykke Suk 2. afknuge. *a.* Saften. — Afklemmen, ud. pl.

Afklippe, v. a. 1. skære af m., en S at *a.* Haaret. Gaae med afklippet (k Haar. — Afklipning, en. pl. - er.

Afklæde, v. a. 2. tage de Klæder een har paa (klæde af.) Tieneren er at afklæde ham. Han er endnu ikke klædt. Røverne afklædte ham nøgen. tage Beklædning, Betræk af. *a.* Vægge *a.* et Værelse. Markerne see afklædte (ba nøgne) ud. — Afklædning, en. pl. - er.

Afkløve, v. a. 1. skille fra ved at kløv

Afknappe, v. a. 1. formindske, in skrænke det, man bruger eller giver; trække. Han har afknappet disse Per fra sine nødvendigste Udgifter. At *a.* n get i en Regning.

Afknibe, v. a. 3. [knibe.] faae af at knibe; afklemme (1.)

Afknuge, v. a. 1. faae af ved Knug *a.* Saften. 2. knuge vel, for at brin Fugtighed ud. At *a.* Urter, Salat.

Afkoble, v. a. 1. giøre løs af et Kobb *a.* Heste, Jagthunde.

Afkog, et. pl. d. s. Noget, som er kogt ell. kogt med, over noget andet. A. af krydrede Urter.

Afkoge, v. a. 2. borttage ved Kogni *a.* Fedmen af Kiødet. Det afkogte F 2. formindske v. Kogning. At *a.* en V Vand til det Halve. 3. koge noget Fa flydende Ting, indtil det er nok kogt, til Kraften er udkogt. At *a.* Fisk m

... At a. Grønt, Urter. Naar Spi... er afkogt i Vand, tillaves den m. ... afkoges paa ny. — Afkogning, en. ... -er.

Afkom, en. ud. pl. [J. Afqvæmi.] ... og Efterkommere, nedstigende Slægt. ... efterlod sig en talrig Afkom. 2. Yn... Avlning af Dyr (sieldnere.) 3. Byrd, ... "Af kongelig A." Wedel. for... si samme Bemærk. Afkomst, ligel. ...; men br. af S. Staffeldt. "Sin ... Afkomst at vise."]

Afkorte, v. a. 1. giøre kortere, forkorte. ... en Tale; a. sit Besøg; a. Ordene i ... 2. afdrage, formindske. a. noget ... Løn, paa (af) en Regning. = Af... korting, en. Gierningen at afkorte; det, ... noget afkortes. Afkortninger i Skrift.

Afkradse, v. a. 1. aftage, borttage ved ... Kradse eller Skrabe. — Afkradsning, en. ... -er.

Afkredse, v. a. 1. d. s. s. afcirkle. — Afkredsning, en. pl. - er.

Afkride, v. a. 1. afmærke med Krid.

Afkrige, v. a. 1. vinde fra ved Krig. ... de faae aldrig afkriget, faae aldrig ... paa deres Krig.)

Afkrog, en. pl. - e. et afsides Sted, en ... Egn. I en A. af Huset, af Landet.

Afkrumme, v. a. 1. afbøie noget i en ... Linie. (Moth.) Afkrumning, en.

Afkryste, v. a. 1. d. s. s. afknuge.

Afkræfte, v. a. 1. tage Kraften fra, ... — Afkræftelse, Afkræftning, en ... -er. At døe af Afkræftelse.

Afkrænge, v. a. 1. afdrage noget ved ... krænge det. a. Klæder, Handsker. — Afkrængning, en.

Afkræve, v. a. 1. d. s. s. affordre.

Afkynde, v. a. 1. giøre bekiendt p. of... fentlige Steder; kundgiøre, aflyse.

Afkæmme, v. a. 1. borttage ved at ... kæmme.

Afkøle, v. a. 1. borttage overflødig ... Varme fra noget ved kølende Midler. At ... a. Viin. a. sig i et Bad. figurl. a. sin ... Vrede. — Afkøling, en. pl. - er.

Aflad, en. ud. pl. Ophør, Ophold. ... en Aflad. 2. i den catholske Troes... lære: Befrielse fra Kirkestraffene og Efter... ... af al Synd; lige som ogsaa Be... frielse fra Skiærsild, p. en vis Tid, ved ... Afladsbreve, hvorom t. Foragt ... siges: Afladskram og Afladskræmmer ..., som sælger Afladsbreve.) Aflads... handel, en. H. med Afladsbreve. Aflads... penge, pl. som betales for Aflad; o. fl.

Aflade, v. a. 3. [s. lade. Isl. láta.] ... afløbe. At a. Vandet. 2. afgive, ... aflade. Dette Land kan a. en betydelig ... Mængde Korn. 3. lade fare, aflægge. ... a. en ond Vane. (V. S. O.)

Aflade, v. n. 3. [som d. forrige.] holde op med; ophøre. (s. lade af.) Han aflod at komme der fra denne Tid. "Sommer og Vinter, Dag og Nat skal ikke a." 2. afstaae fra, lade fare. At a. fra Synden. (D. Bibel.) Afladelse, en. ud. pl. Ophør.

Aflade, v. a. 1. [s. lade. J. hlada.] tømme en Ladning, losse. At a. (losse) et Skib. Moth. 2. affærdige en Skipper med Ladning. = Aflader, en. den, som fragter en Skipper til at føre sine Vare over Søen. (D. Lov.) Afladningssted, et. Lossepladс.

Aflande, v. n. 1. lægge fra Land m. et Skib ell. Fartøi. (V. S. O.)

Aflang, adj. [maaskee forvendt af: avet lang. Colding.] mere lang, end bred. En a. Stue; et aflangt Ansigt. = aflangrund, adj. ægrund, oval. Et aflangrundt Bord.

Aflede, v. a. 1. bortlede, give Afløb. At a. en Flod, a. Vandet fra Engen. fig. at a. en fra det Gode, fra Flittighed. 2. i Sproglæren: henføre et Ord til dets Herkomst og Stammeord; udlede. Et afledet Ord (derivatum) ɔ: et O. der har samme Grundbegreb, som et andet, men v. Afledningen modtager et Bibegreb; modsat Stammeord, Hovedord. = Afleder, en. pl. - e. (f. Ex. Lyn-Afleder. Det blev en A. for hans Vrede.) Afledning, en. pl. - er. Vandets, Ordenes A. Afledsord, et. af Nogle brugt for: afledet Ord. (Saaledes: Afledsendelse, Afledsstavelse.)

Aflette, v. a. 1. afløste. At aflette en Byrde.

Afleve, v. a. 1. (V. S. O.) s. opleve. Han har snart aflevet (er snart ved Enden af sit Liv.). = aflevet, adj. v. udlevet, svækket af Alder, af møisomt, eller uordentligt Levnet.

Aflevere, v. a. 1. [s. levere.] afgive, give fra sig, overgive, overantvorde. — Aflevering, en. pl. - er.

Aflide, v. n. 3. lide hen, forløbe. (sielden.) i det afledne (forløbne, afvigte) Aar.

Afliggende, adj. v. (af det nu et mere brugel. afligge.) afsides beliggende, fraliggende. a. Steder. — Afliggenhed, en. ud. pl. 1. afsides Beliggenhed. 2. Afstand, Fraliggenhed.

Afligne, v. a. 1. afpasse. a. noget efter Rettesnoren. 2. At a. et Regnskab ɔ: holde Indtægt og Udgift mod hinanden. Afligning, en. pl. - er.

Afliniere, v. a. 1. forsyne med de fornødne Linier eller Streger; afstrege. (hos Moth. aflinie.)

Afliste, v. a. 1. opnaae, faae af een ved List. a. Nogen en Hemmelighed.

Aflive, v. a. 1. skille ved Livet. — Aflivelse, en.

Aflodde, v. a. 1. afdele i Lodder. a. en Jord, en Arv. 2. a. Havets Grund ɔ:

maale dets Dybde ved Logliņe, lodde. (B., S. D.) Aflodning, en.

Aflokke, v. a. 1. faae noget fra een ved at lokke for ham. At a. een et Løfte. 2. afdrage fra ved Lokkemidler. a. een fra sin Tieneste. — Aflokkelse, en. pl. -r.

Aflosse, v. a. 1. stille ved Lasten. (egentl. kun om Skibe.) a. et Skib. Jvf. losse. — Aflosning, en. pl. -er.

Afluge, v. a. 1. borttage ved Lugning. a. Udkrud. — Aflugning, en.

Aflukke, et. pl. -r. et aflukket, ved Væg, Skillerum, Plankeværk afdeelt Sted.

Aflukke, v. a. 1. afdele ved Væg eller Lukkelse. 2. hindre Adgangen til ved Hegn. At a. en Vei. — Aflukning, en. Gierningen at a.

Aflure, v. a. 1. faae noget fra een, erfare noget af een ved Luren og List. At a. nogen en Plan, en Hemmelighed.

Afluttre, v. a. 1. d. s. s. afklare, 1.

Aflyd, en. Mislyd, afvigende, uharmonisk Lyd.

Aflyse, v. a. 2. kundgiøre paa offentl. Steder. At a. en Anordning fra Prædikestolen, p. Kirkestevne. ("Der blev idag aflyst for de Trolovede", bemærker derimod: der lystes for dem sidste Gang.) 2. gienkalde det, som forhen har været offentl. tillyst. At a. en Panteforskrivning. — Aflysning, en. pl. -er.

Aflægge, v. a. 3. [lægge.] lægge fra sig, afgive. At a. en Byrde, et Brev. 2. stille sig ved, lade fare, aflade at bruge. a. en Vane, a. at drikke Brændeviin, a. Kongenavnet. 3. henlægge som afbrugt ell. ubrugeligt (om det, man gaaer i.) At a. Klæder, Støvler. 4. henlægge. Der blev aflagt en vis Sum aarligen t. denne Bestemmelse. 5. lægge for Dagen, fremlægge, iværksætte. At a. Prøver p. Tapperhed, Duelighed. At a. Regnskab, Eed, Besøg, Vidnesbyrd, Taksigelse. 6. vederlægge, belønne. Han blev aflagt med et godt Embede. En Regiering bør aflægge (lønne) sine Embedsmænd anstændigt. Han er godt, ringe aflagt. 5. udslette, frie sig for. a. en Skam, Vanære. (A. S. Vedel.) 7. i Havekonsten: giøre Aflæggere. At a. Nelliker, Jordbær. 8. at a. Bier, optage Sværmen i een eller flere Kuber. = Aflægger, en. pl. -e. Skud af Blomster ell. Træer, som enten bøies fra Stammen i Jorden, for at skyde Rod, ell. løses af og udplantes. — Aflæggelse, Aflægning, en.

Aflægs, adj. afbrugt, gammel, udslidt, udlevet, forældet. En aflægs Skik, Dragt, Klædning. Han bliver gammel og a. Et aflægs (forældet) Ord.

Aflænke, v. a. 1. tage af Lænke. a. en Hund. 2. at a. en Strømpe ɔ: lukke Hælen ell. Foden i Knytning paa en vis Maade.

Aflære, v. a. 2. oplære, afrette (Dyr.). Hunden er aflært til at gi Konster. 2. nemme en Konst, som anden kan, ved nøie at give Agt p. i øvelsen. (s. lære af.) Den Konst, de Haandgreb har han aflært ham. 3. ho op at gaae i Lære. Drengen har afla (er udlært.)

Aflæse, v. a. 2. oplæse offentligen. a. noget fra Prædikestolen. 2. læse Ende, udlæst. Den første Deel af Bog fik jeg aflæst. — Aflæsning, en. (langt a

Aflæsse, v. a. 1. stille ved Læsset. a. Vogn. — Aflæsning, en. (kort æ.)

Afløb, et. pl. d. s. [J. Afhlaup.] 1 rinden, Afflyden, Vandets A. 2. Leil hed til at afløbe ell. afrinde. Søen h to Afløb. — Afløbsrende, en. pl. -r. hvorigiennem en flydende Ting har Afla (ligel. Afløbsgrøft.)

Afløbe, v. a. 3. [løbe.] opslide v Løben. a. sine Skoe, Strømper. 2. mi ved at løbe. a. Aanden. 3. fuldend Løb. a. Banen. 4. afvinde ved Løbe a. een et Væddemaal. At a. Veien f een ɔ: løbe ham i Veien. 6. udtrætte v Løben. At a. fig. Han afløb ham meg snart. (B. S. D.)

Afløbe, v. n. s. løbe af. Vandet afløbet. Skibet er endnu ikke afløb (løbet af Stabelen.) figürl. gaae til End "Naar, snart eller seent, vore Aar ere a løbne." Mynster.

Afløbe, v. a. 1. komme Løbe i. At Melk. (B. S. D.)

Afłød, en. (s. Lød.) adskillig Farv En Hest, Øre med A. (Moth.) s. Afteg

Afløfte, v. a. 1. aftage, borttage nog ved at løfte det. At a. Laaget. — Afløf ning, en.

Afłønne, v. a. 1. betale m. al den fo tiente Løn. At a. Haandværksfolk.

Afløse, v. a. 2. løse det, som er bund paa. 2. fritage een fra et Arbeide, v at træde i hans Sted, ell. sætte en an i hans Sted. At a. en Vagt. Han h lovet at a. mig. fig. følge umiddelb paa. Eet Uheld afløser det andet. 3. e klære fri for Kirkens Band. (D. Lov

Afløsne, v. a. s. løsne. — Afløsnin en. pl. -er. 1. det, at een afløses. Va tens A. 2. Tilkiendegivelse af Synds Fo ladelse. "Lad mig min Synds A. faae Kingo. At faae A. i Skriftestolen. af Kirkens Band.

Afløve, v. a. 1. stille ved Løvet. Høst har afløvet Træerne.

Afmaale, v. a. 2. afdele efter et v Maal. At a. Brænde favneviis. fig. a passe. a. Arbeidet efter sine Kræfter. beregne, afsætte en Gienstands Maal Grændser. a. en Leir, a. Planetern Gang. — Afmaaling, en. pl. -er.

Afmagt, en. ud. pl. Mangel p. Kraft, Unmagt. "Oldingens A. rørte ei dem." Evers. 2. Daanelse. At falde i A. (Afmagtsfalder. Treschow.)

Afmale, v. a. 1. skildre, afbilde m. Farver. fig. beskrive noget p. en livelig, anskuelig Maade. (ogsaa om Phantasiens Forestillinger). — Afmaling, Afmalning, en.

Afmalke, v. a. 1. At afmalke en Ko, f... den ganske ved Melken.

Afmane, v. a. 1. fraraade. (V. S. O.)

Afmarve, v. a. 1. skille ved Marven. (V. S. O.)

Afmaske, v. a 1. skille ved Masken, tage Masken af. (V. S. O.)

Afmaste, v. a. 1. skille ved Masten. Et afmastet Skib.

Afmatte, v. a. 1. berøve Kræfterne, gjøre kraftløs, udmatte. — Afmattelse, en.

Afmede, v. a. 1. afmaale v. at mede ell. Sigte. a. to Steders Frastand.

Afmeie, v. a. 1. afhugge med en Lee. a. Korn. 2. meie Sæden bort fra. En afmeiet Ager. — Afmeining, en.

Afmelde, v. a. 2. gienkalde noget, som var meldt. At a. et Besøg. — Afmeldelse, en.

Afmindelse, S. Amindelse.

Afmægtig, adj. 1. som har mistet Legemets Kræfter, kraftløs, svækket. En a. Olding. 2. som intet formaaer, magtløs, vanmægtig. At giøre en a. Modstand. — Afmægtighed, en. ud. pl. d. s. s. Afmagt, 1.

Afmærke, v. a. 1. betegne, adskille ved Mærker. — Afmærkning, en. pl. - er.

Afmønstre, v. a. 1. s. mønstre.

Afnappe, v. a. 1. aftage ved at nappe. — Afnapning, en.

Afnege, v. a. 1. s. opnege.

Afnoppe, v. a. 1. skille ved Nopperne. At a. Tøi, Klæde.

Afnøde, v. a. 2. faae noget af een ved Nøden, ell. ved Tvang, aftvinge. De afnødte ham sit Samtykke.

Afpakke, v. a. 1. tage det af, som var pakket paa. At a. sit Tøi. 2. skille ved det, som er pakket paa. At a. en Vogn. — Afpakning, en. pl. - er.

Afpante, v. a. 1. fratage ved Udpantning. Det Tøi, Gods, man havde afpantet ham. — Afpantning, en.

Afparere, v. a. 1. s. afbøde.

Afparre, v. a. 1. afdele parviis, samle i Par. At a. Handsker, Strømper. — Afparring, en. pl. - er.

Afpasse, v. a. 1. give noget efter Maal sin rette Størrelse ell. Forhold. At a. en Bjælke, Planke. 2. bestemme, indrette nøiagtigen. a. Tiden, a. sine Forretninger. "At Tiden ikke just afpasset blev saa lige." Bessel. — Afpasning, en.

Afpeile, v. a. 1. bestemme, afsætte ved Peiling. a. Skibets Cours. — Afpeiling, en.

Afpensle, v. a. 1. afstrege m. en Pensel. "At a. en Muur med Fuger." Placat 6 Apr. 1813. 2. afbilde m. en Pensel, afmale. — Afpensling, en.

Afperse, v. a. 1. udperse. a. Saften. — Afpersning, en. pl. - er.

Afpidske, v. a. 1. aftage ved Pidskning. a. Huden. 2. pidske tilgavns. Han blev dygtig afpidsket. (part. afpidsket bruges i daglig T. om en meget spædet, tynd, svag Drik. a. Melk, Fløde, Øl. V. S. O.)

Afpikke, v. a. 1. slaae af, tage af ved at pikke ell. smaabanke.

Afpille, v. a. 1. tage af ved at pille. a. Skallen, Barken. (afpillet, i d. Tale, mager, indsvunden, udtæret.) — Afpilling, en. pl. - er.

Afpine, v. a. 2. [pine.] afpresse ved Piinsel. At a. en Forbryder Bekiendelse. 2. uegentlig: afnøde, aftvinge.

Afplanke, v. a. 1. aflukke ved Plankeværk. (Moth.) — Afplankning, en. pl. - er.

Afpluk, et. det, som afplukkes.

Afplukke, v. a. 1. aftage stykkeviis m. Haanden. — Afplukning, en. pl. - er.

Afplyndre, v. a. 1. fratage ved Plyndring.

Afpløie, v. a. 1. borttage, aftage ved Pløining. At a. Jord fra en andens Ager. (Vi have afpløiet, ere færdige m. at pløie.) — Afpløining, en.

Afpolere, v. a. 1. afblanke. — Afpolering, en. pl. - er.

Afpompe, afposte, v. a. 1. borttage v. at pompe eller poste. Alt Vandet blev afpompet.

Afpramme, v. a. 1. tage ud af en Pram. Godset bliver afprammet.

Afpresse, v. a. 1. d. s. s. afperse. — Afpresning, en.

Afprikke, v. a 1. afmærke v. Prikker. a. Linier, a. et Mønster.

Afprutte, v. a 1. faae Afslag i Prisen ved at prutte, afstinge. At a. en Mark paa en Alen. At lade sig noget afprutte.

Afprygle, v. a. 1. afbanke m. en Kiep. — Afprygling, en.

Afprædike, afpræke, v. a. 1. afsnakke. (i daglig Tale.)

Afpræg, et. pl. d. s. afpræget Mærke, det som er afpræget. A. af et Stempel. A. af en Mynt i Tin.

Afpræge, v. a. 1. aftrykke et Præg i en Materie, især i Metal. fig. Hans Aand har afpræget sig i dette Værk. — Afprægning, pl. - er.

Afpudse, v. a. 1. tage Ureenlighed af, blanke. a. en Geværlaas. 2. afglatte (en Væg) ved paalagt Kalk. At a. en Muur. — Afpudsning, en.

Afpukke, v. a. 1. afnøde ved Pukken og Trodsen.

Afpuste, v. a. 1. afblæse, puste fra. At a. Støvet.

Afpægle, v. a. 1. afmaale, afdele pægleviis.

Afpæle, v. a. 1. afdele, afmærke ved Pæle. 2. styrke ved nedrammede Pæle. At a. Grunden til en Bygning. — Afpæling, en. pl. - er.

Afqviste, v. a. 1. skille ved Qvistene. At a. et Træ. (S. afqvista.)

Afqvitte, v. a. 1. afdrage, afkorte i Penge, som udbetales. a. et Forskud.

Afraabe, v. a. 2. kalde fra ved Raaben. Man afraabte dem fra Arbeidet.

Afraad, et. pl. d. s. Handlingen at afraade, Raad imod et Forsæt eller Foretagende. Han fulgte ikke mit A. (sielden.)

Afraade, v. a. 1. søge ved Raad at bringe een fra sit Forsæt. Jeg fik ham det afraadet. At a. (raade) een fra at giøre noget. (Jvf. fraraade.)

Afraadne, v. n. 1. (er.) Gaae af ved at raadne. Grenen er afraadnet.

Afrage, v. a. 1. aftage m. Ragekniv. a. Skægget. "Jeg lod ved Paasketid mit Hovedhaar a." Wessel. — Afragning, en.

Afrase, v. n. 1. (har.) holde op med at rase. Han vil vel engang afrase.

Afraspe, v. a. 1. faae af ved at raspe. At a. Brødskorpen. — Afraspning, en.

Afrebe, v. a. 1. afmaale m. Reb. At a. (ell. rebe) en Jord. — Afrebning, en.

Afregne, v. n. 1. (har.) giøre Afregning. afregne m. een. — Afregning, en. en mellemværende Regnings Opgiørelse. At giøre A., komme til A.

Afreise, en. ud. pl. Reisens Tiltrædelse, Bortreise. I Afreisens Øieblik. Jeg fik ham ikke i Tale før hans A.

Afreise, v. n. 1. (er.) begive sig paa Reisen fra et Sted. (sielden uden i part. pass.) For en Time siden er han afreist (reist.) Han afreiste herfra til Søes.

Afrense, v. a. 1. rense fuldkommen. Haven er endnu ikke afrenset. "Den afrenser al Synd." D. Bibel. — Afrensning, en.

Afrette, v. a. 1. oplære i Færdigheder og Øvelser (om Dyr.) a. en Jagthund til noget. (Om Mennesker i en ikke god Betydning. Han afrettede Drengen til at stiæle. afrettet paa Skielmsstykker.) — Afrettelse, en.

Afride, v. a. 3. [ride.] fordærve ved at ride. Rytteren havde reent afredet sin Hest. En gammel, afreden Hest. 2. afgrændse til Hest. At a. et Markeskiel.

Afrids, et. pl. d. s. afridset Udkast, Aftegning. At giøre A. til et Maleri, t. et Huus. At tage et A. af noget.

Afridse, v. a. 1. ridse en Figur, som den skal være. a. en Grundtegning. 2. aftegne med Ridsepen eller Blyant. —

Afridsning, en. pl. - er. 1. Handlin[g] at afridse. 2. d. s. s. Afrids.

Afringe, v. a. 1. afkalde ved at rin[ge]. At a. Mandskabet (fra Arbeide.) 2. a. Sviin ɔ: tage Ringen af, som var i Næsen p. Svinet.

Afrive, v. a. 2. [rive.] 1. splitte, s[kille] fra ved at rive. (oftest i part. pass.) et Stykke; et afrevet Blad af en B[og]. 2. rive med en River ell. paa et Rivej[ern]. At a. en Farve med Vand. afrive Brødskorpe. 3. i Bygningsk. At a. Muur, jævne, glatte den ved Rivni[ng]. 4. bortrydde m. en Rive. a. Høet p. Eng. — Afrivning, en.

Afrode, v. a. 1. fordærve, borttage [ved] at rode.

Afroe, v. a. 1. komme forbi ved [at] roe hastigere. Vi afroede snart de an[dre] Baade. (V. S. O.)

Afrulle, v. a. 1. tage noget af, [som] var rullet paa. Kortet paa denne S[...] maa afrulles.

Afrunde, v. a. 1. giøre noget run[dt] især ved at borttage Kanter eller Ujæv[n]heder. Kuglen er ikke ret afrundet. K[an]terne p. Bordet maae afrundes. fig. afrunde en Periode ɔ: giøre den mere f[lyden]de, velklingende. — Afrunding, en.

Afruske, v. a. 1. tage af ved at ru[ske] — Afruskning, en.

Afruste, v. n. 1. (er.) gaar af, e[ller] bort ved Rust. Det fine Arbeide i St[ø]let er afrustet.

Afryd, et. ud. pl. det, som afrydd[es,] afrenses; Levning af Foder, som Qvæ[g] drager.

Afrydde, v. a. 1. borttage ved R[yd]ning, bortrydde; rense ved Rydning. a. Steen, Ukrud. a. en Mark. — [Af]rydning, en. pl. - er.

Afryge, v. a. 3. [ryge.] lade bortdun[ste] ved Ild. (i Chemien.) V. S. O. — [Af]rygning, en.

Afrykke, v. a. 1. tage af ved at ryk[ke.] a. en Green, en Blomst. — Afrykning, [en.]

Afryste, v. a. 1. komme noget til [at] falde af v. at ryste. "Op, Helt, afr[yst] dine Lænker." Hertz. — Afrystning, [en.]

Afrøge, v. a. 1. udrøge; røge tilstr[æk]keligt. Kiødet er ikke afrøget. At a. [...] Pibe. (Har du snart afrøget? ɔ: er [du] snart færdig m. at røge.)

Affadle, v. a. 1. skille ved Sadele[n.] At a. en Hest. — Affadling, en.

Affagn, et. pl. d. s. Rygte, almin[de]ligt Sagn. Der gik A. om, at han v[ar] død. (sielden.)

Affamle, v. a. 1. sanke fra, pille fr[a.]

Affanke, v. a. d. samme som affamle.

Affave, v. a. 1. afskære m. en Sa[v.] At a. en Green. — Affavning, en. pl. - [er.]

Affavn, et. pl. d. s. [maaskee af J. [...]

...ugl, formeget; eller af Talem. "der ...r Savn af."] føleligt Savn. Et stort ...vn. At have A. efter noget. (Moth.)

Afsee, v. a. 3. [see.] miste af Syne. ... den, hvis Selskab man ei kan und... Hun kan ikke a. Barnet en Time.

Afseile, v. n. 1. (er.) gaae under Seil fra et Sted. Skipperen, Skibet er af... — Afseiling, en. Skibet stødte p. ...nd ved Afseilingen.

Afsende, v. a. 2. lade afgaae, bort... Budet er afsendt. a. et Brev m. ...en. = Afsender, en. den, som af... noget. — Afsending, en. pl. — er.

Afsidder, en. pl. — e. d. s. s. Afbygger. (...S. O.)

Afside, en. afsides, afliggende Sted. ... boer hellere ved en A. end lige ved ..., At kalde een hen til en A.

Afsides, adv. paa et afliggende Sted. ... afsides fra andre Folk. 2. i Een... ..., for sig selv. Lad os gaae a. = adj. ...liggende, langt fraliggende. Et a. Sted, ... Egn af Landet.

Afsie, v. a. 1. fraskille det Tynde ved ... At a. Havresuppe. — Afsiening, en.

Afsige, v. a. 3. [sige.] 1. tilbagekalde ..., som var berammet ell. bestilt. a. et Selskab. a. en Vogn, som var tilsagt. ... Tidsskrift (som man holdt.) 2. lade ...: fornegte. a. sine Lyster. "a. sine for... Synder." Mynster. a. Kiætteri. af... sig m. en Bestilling, m. et Embede. ... give Afslag. a. sine Friere. (A. S. ...) 4. afsige en Dom ɔ: forkynde ... 5. En afsagt (erklæret, aabenbar) ... — Afsigelse, en. pl. — r.

Afsigt, en. En afsagt Dom, Kiendelse, ...ring. (D. Lov.)

Afsigte, v. a. 1. skille fra v. en Sigte. — Afsigtning, en.

Afsindig, adj. og adv. som har mistet Forstandens Brug, er gaaet fra Forstan..., vanvittig. — At handle afsindigt, bære sig ad, som en Afsindig. — Afsindig..., en. ud. pl. Tilstanden, at være a. ... Mangel p. Forstand; Raseri For...ring i Forstanden." Sporon.

Afsive, v. n. 1. (er.) rinde langsomt ... eller ud. Vandet, som var i Tønden, ... afsivet.

Afsjæle, v. a. 1. skille ved Livet. (fiel... uden i part. pass.) Det afsjælede ... Legeme.

Afskaffe, v. a. 1 føre af Brug, op... a. en Skik, Lov, Misbrug. Jeg ... afskaffet min Huusholdning. 2. give ... a. overflødige Betiente. = Af...skaffelse, en. (V. S. O.)

Afskage, v. a. 1. giøre et Tov løst og ... (Skibsord.) J. skaka, ryste, støde.

Afskakke, v. a. 1. give en Skraahed, ... skakt.

Afskalle, v. a. 1. skille ved Skallen. — Afskalling, en. pl. — er.

Afskave, v. a. 1. afskrabe. [jvf. skave.] — Afskav, et. ud. pl. Det som afskaves, er afskavet. — Afskavning, en.

Afsked, en. ud. pl. Tilladelse, ell. Befaling at forlade en Tieneste. At give en Karl, Tiener A. 2. Forløvelse fra et Embede, ell. fra Krigstieneste. At begiere, tage sin A. fra et Embede, en Post. Han har faaet sin A. i Naade, i Unaade. Karlen har udtient og i Aar faaet sin A. 3. d. s. s. Afskedsbrev, Pas. Han foreviste sin Afsked. 4. Farvel, Afskedshilsen. At tage A. med Nogen. Tage Afsked fra, mere uegentligen: forlade. f. Ex. jeg har taget A. fra Landet. Han har nu reent taget A. fra Hoffet, fra Verden. — til A., adv. ved Skilsmissen, inden man skilles ad. At omfavne hinanden, at drikke et Glas sammen til A. = Afskedsbesøg, et. B. som giøres f. at tage A. Afskedsblik, et. det sidste Blik før man skilles ad ell. forlader noget. "Naar jeg mit A. til Jorden sender." Rein. Afskedsbrev, et. 1. Brev, Document, hvori een meddeles Afsked. 2. Brev, hvori man skriftlig tager Afsked med een. Afskedsdag, en. Dag p. hvilken man tager A. Afskedsdigt, et. D. forfattet i Anledning af eens Bortreise. Afskedsgilde, et. G. som holdes til Afsked, i Anledn. af Bortreise. At give et A. (Saaledes: Afskedshilsen, Afskedsmaaltid, Afskedsord, -prædiken, -sang, -tale, -time, o. fl. a.)

Afskedige, v. a. 1. [T. verabschieden.] 1. forløve, give Afsked. 2. affærdige, give Besked. a. et Sendebud med mundtligt, skriftligt Svar. — Afskedigelse, en.

Afskeie, v. n. 1. (har.) afvige. a. fra Sandhed, fra den rette Tro. — Afskeielse, en. pl — r. (V. S. O.)

Afskibe, v. a. 1. udskibe (som er mere brugeligt.)

Afskienke, v. a. 1. skienke Alt af et Kar. Vinen, al Vinen er afskienket.

Afskifte, v. a. 1. d. s. s. skifte, afdele.

Afskikke, v. a. 1. affende.

Afskildre, v. a. 1. afmale, aftegne. (egentl. og figurl. a. Lasternes Følger.) — Afskildring, en. pl. — er.

Afskille, v. a. 1. adskille, afsondre, fraskille. (D. Bibel.)

Afskokke, v. a. 1. aftælle, afdele skokkeviis. (V. S. O.)

Afskolde, v. a. 1. aftage ved at skolde. afskolde Haarene p. et Sviin.

Afskove, v. a. 1. skove ell. fælde Træer, saaledes at ingen bliver tilbage. At a. en Hugst.

Afskovle, v. a. 1. aftage, borttage m. en Skovl.

Afskrab, et. ud. pl. det, som afskrabes.

Afskrabe, v. a. 1. tage af ved at skrabe. a. Barken af et Træ. — Afskrabning, en.

Afskrift, en. pl. – er. det, som er afskrevet efter noget; Gienpart, Copie. At tage Afskrift af et Brev.

Afskrive, v. a. 3. [skrive.] 1. skrive ligelydende efter noget, tage Gienpart af, copiere. a. et Haandskrift. 2. tegne een for det han har betalt; føre ham det betalte til gode. a. en Bonde for Skatter. a. noget paa en Regning. 3. skrive til Ende. Jeg fik ikke Brevet afskrevet. = Afskriver, en. pl. – e. den, som afskriver noget. — Afskrivning, en.

Afskrubbe, v. a. 1. tage af ved at skrubbe. — Afskrubning, en.

Afskrue, v. a. 1. aftage det, som var paaskruet, ved at skrue tilbage.

Afskræk, en. ud. pl. Skræk, hvorved man afskrækkes fra noget. (Schytte.)

Afskrække, v. a. 1. afholde fra noget ved Skræk; skræmme. Han lod sig ved Trudsler a. fra sit Forsæt. — Afskrækkelse, en. (V. S. O.)

Afskrælde, v. a. aftage ved at skrælde; skille ved en tynd Skal. a. Skallen paa et Æble. Kartoflerne maae først afskrældes (skrældes.)

Afskuffe, v. a. 1. rense, borttage ved at skuffe. a. en Gang, a. Ukrud.

Afskum, et. pl. d. s. de sletteste, mest fordærvede af en Folkeklasse. Afskummet af Pøbel. 2. et enkelt slet, i høi Grad fordærvet Menneske. Et Afskum af Folk. Han er et A., et A. af et Menneske. (den egentl. Bemærkelse: noget som er afskummet, bruges ikke.)

Afskumme, v. a. skille ved Skummet, ell. ved Fløden. afskummet Melk. — Afskumning, en. pl. – er.

Afskure, v. a. 1. borttage ved at skure. — Afskuring. en.

Afsky, en. ud. pl. en med den høieste Grad af Modbydelighed blandet Ulyst, Uvillie til en Person ell. Ting. At fatte, faae, bære, have A. for noget. A. for Mad, Lægemidler. Hendes Kiærlighed til ham gik over til Ligegyldighed og Modbydelighed, tilsidst endog til A. (jvf. Had.)

Afskyde, v. a. 3. [skyde.] d. s. s. affyre. a. en Bøsse. 2. udkaste ved Skud. a. en Piil, a. en Kugle mod et Skib. (jvf. skyde af.) 3. borttage, berøve v. at skyde. Hans Arm blev afskudt.

Afskye, v. a. 1. føle den høieste Modbydelighed for, Ulyst til. At a. en Person, a. Lasten. — afskyelig, adj. som opvækker, fortiener Afsky, vederstyggelig; i høi Grad modbydelig. — Afskyelighed, en. 1. ud. pl. den Egenskab, at være afskyelig. 2. pl. – er. afskyelig Gierning; eller det, der synes een saa. Denne Skik er
en A. (Vederstyggelighed.)

Afskygge, v. a. 1. kaste Skyggetr
vise Billedet af noget i en Skygge. "A
blot dit Legems ydre Glands afskygger
dig her." Bagg. Jo fiernere Gienstan
et, desto større afskygges den. Bygnin
afskygger sig i Vandet. 2. give, fr
bringe Skygge; danne Grader i Skygn
gen. (om Malning.) At a. en Tegni
et Maleri. 3. fig. At a. Tankerne (i D
Udtryk.) "Til at afbilde eller rettere,
a. Tankerne selv i Ordenes Lyd." Carste
— Afskygning, en. pl. – er. (Afskygnin
i et Maleri: Farvernes og Skygger
Overgange. fr. nuances. M.)

Afskyl, et. ud. pl. det, som afsky
ved Vandets Løb.

Afskylle, v. a. 1. borttage, bort
ved Skyllen ell. Vandløb. Al Ureenlig
i Karrene maa afskylles. Bølgerne h
afskyllet Jorden fra Klinterne. — Afs
ling, en. pl. – er.

Afskyrd, en. ell. Afskør, et.
skæren. (i Lovsproget.) 2. noget som
afskaaret. (Moth.) forældet. S. Sky

Afskæfte, v. a. 1. skille ved Skæf
At a. en Bøsse.

Afskære, v. a. 3. [skære.] skille
med et skærende Redskab. a. Haaret.
afskaaret Stykke. (s. skære af.) fig. a
et Bogstav fra et Ord. En brat afskaa
Klippe. 2. fig. hindre, betage, forme
At a. Fienden, en beleiret By Tilfør
Alt Haab blev mig afskaaret. 3. I La
og Sø-Krig: skille Tropper ell. Skibe
Hovedstyrken, og derved undertiden n
dem til at overgive sig. Dette Regim
blev afskaaret fra Fæstningen. — Afs
ren, Afskæring, en.

Afslaae, v. a. 3. [slaae.] bringe
ved at slaae. Det er afslaaet med en Ha
mer. 2. slaae Græsset p. et Stykke Jo
Engen er afslaaet (slaaet.) 3. forja
tilbagedrive en angribende Fiende. a.
Angreb. Stormen blev afslaaet. 4.
ville modtage, forkaste. a. et Tilb
Han afslog de tilbudte Betingelser.
negte. a. en Bøn, en Begiering. H
afslog at overgive sig.

Afslag, et. pl. d. s. 1. Negtelse, F
kastelse. (J. Afsögn.) Han fik A.
sin Ansøgning, Begiering. 2. Afkortni
Nedsættelse i Skyld ell. i en fordret Pr
At give A. i Skat, Landgilde, i en F
dring. 3. Gierningen at afslaae, dr
tilbage. Efter dette Afslag vovede Fi
den intet nyt Angreb.

Afslette, v. a. 1. udslette. a. Synd
(Taussen.)

Afslibe, v. a. 3. [slibe.] 1. borttage
Slibning. a. Kanterne, Rusten. 2. sl
glatte noget heel over. Søen har afsl

de Steene ved at rulle dem. 3. fig. om Culturens Virkning p. Mennesket. Denne ..... Raahed vil Opdragelse og Dan... afslibe. — Afslibning, en. pl. -er.

Afslid, et. ud. pl. det, at noget afslides.

Afslide, v. a. 3. [slide.] borttage ved Slid, ved megen Brug, ell. ved Gniden og Riven. (ogsaa i St. for udslide. Afslidte Klæder, Skoe.)

Afslikke, v. a. 1. aftage med Tungen, ... Slikken.

Afslime, v. a. 1. aftage Slimet, rense for Slim.

Afslutte, v. a. 1. giøre fuldkommen, ...dig Slutning paa. At a. en Regning, Regnskab. 2. løse af Baand og Lænker. ... a. Fangerne. (V. S. D.) — Afslutning, en.

Afslæbe, v. a. 2. d. s. s. udslæbe.

Afsløre, v. a. 1. borttage Sløret fra. ogsaa fig. At a. Hykleren. — Afsløring, en.

Afsmag, en. ud. pl. 1. en fra den naturlige afvigende Smag ved noget; en ... fordærvet, ubehagelig Smag. Kiødet har en A. Denne Mad har en A. ... unaturlig Smag i Munden. 3. Ulyst, ..., Modbydelighed. At faae A. for et ...ide, Forretninger. At have A. for Mad.

Afsmagende, adj. v. som har en Afsmag.

Afsmelte, v. a. 1. bringe ud af ved Smeltning, smelte reent. At a. Svinefedt.

Afsmigre, v. a. 1. faae af een ved Smigren. a. een et Løfte.

Afsmøge, v. a. 1. smøge af, krænge af (s. smøge.)

Afsnakke, v. a. 1. faae af een ved Snak og Overtalelse. a. een et Løfte, en Foræring. 2. faae een fra noget ved Forestillinger og Overtalelse. Jeg fik ham endelig afsnakket fra dette Forsæt. Ingen kan a. ham denne Indbildning.

Afsnit, et. pl. d. s. noget som er afskaaret. A. af en Cirkel, Bue. 2. Afdeling, Part, især i et Skrift.

Afsnitte, v. a. 1. afskære med et Snit. (s. snitte.) = Afsnitten, en. Gierningen at snitte af. Afsnitting, en. pl. -er. Snitning. (Langebek.)

Afsnoe, v. a. 1. afløse det som var snoet om eller paa.

Afsnore, v. a. 1. afmaale, afsætte m. en Snor.

Afsnylte, v. a. 1. faae af een v. Snylten. a. een et Maaltid Mad.

Afsod ell. Afsaad, et. ud. pl. det, som er afsødet. (Decoctum.) Moth.

Afsondre, v. a. og rec. 1. adskille, fraskille. At a. Begreber. At a. sig fra menneskeligt Selskab. — Afsondring, en. pl. -er. "Overtroisk A. fra Verden." ...nker. Begrebers A. (Abstraction.) ...tyske Ord, som nu ere i hyppig Brug.

Afsone, v. a. 1. giøre fyldest for, oprette. At a. en Forseelse med Pengestraf. En saadan Misgierning kan aldrig afsones. Hun afsonede sin Brøde ved Anger og et gudfrygtigt Levnet. — Afsoning, en. pl. -er.

Afspade, v. a. 1. aftage m. en Spade. a. Græstørv.

Afspare, v. a. 1. faae tilovers fra ved sparsom Brug. Disse Penge har han afsparet fra sine Fornødenheder. Afsparede Timer.

Afsparke, v. a. 1. faae af, kaste af v. at sparke. At a. Dynen.

Afspeile, v. a. 1. bringe tilsyne i et Speil, danne Billedet af noget i et Speil. (Baggesen.) fig. I dette Træk afspeiler hans Charakteer sig. — Afspeiling, en.

Afspidse, v. a. 1. tilspidse. (V. S. D.)

Afspinde, v. a. 3. [spinde.] tømme v. Spinden; giøre Spind færdigt. Hun har afspundet sin Teen. Hørren er afspunden.

Afspire, v. n. 1. (er.) udspire; afstamme.

Afspise, v. a. 2. opspise. Al Maden blev afspiist. 2. a. een med noget, give een (ringe Kost) at spise. Han afspiste os (spiste os af) med et Smørrebrød. fig. affærdige. At a. een med Snak, med tomme Løfter. (At have afspiist, have endt Maaltidet.)

Afsplintre, v. a. 1. afrive, borttage i Splinter. Et fra Masten afsplintret Stykke Træ.

Afspole, v. a. 1. bringe af ved at spole ell. vinde af Spolerne. At afspole Garn. — Afspoling, en.

Afspring, et. pl. d. s. Sidespring. Haren giorde mange A. 2. Afkom. (sielden.)

Afsprungen, part. som er sprungen af.

Afsprænge, v. a. 2. komme noget ved Magt til at springe fra. At a. et Klippestykke.

Afsprætte, v. a. 1. løsne det, som var paasyet, sprætte fra. (s. sprætte, 2.)

Afspænde, v. a. 1. løsne, aftage det, som var spændt ell. paaspændt. At a. en Bue. a. sine Skoe. (jvf. spænde af.) — Afspænding, en. pl. -er.

Afspændig, adj. ulydig, oprørsk. (efter det T. abspänstig.) V. S. D.

Afspærre, v. a. giøre utilgængelig, aflukke. At a. alle Veie for een.

Afspøle, v. a. 1. afskylle, aftoe ved at øse Vand paa.

Afstaae, v. a. 3. [staae.] overlade, aftræde, oplade, frafalde. Han afstod Gaarden til sin Søn. At a. sit Embede, sine Rettigheder til een. At a. sin Tiltale i en Sag. (Hvitfeldt.) — Afstaaelse, Gierningen at afstaae, Aftrædelse.

Afstaae, v. n. 3. aflade, fratræde. At a. fra et Forsæt, Forehavende.

Afstable, v. a. 1. afdele i Stabler.

Afſtage, v. a. 1. ſtøde fra ved Hielp af Stager. a. en Pram fra Landet. 2. afmærke ved opreiſte Stager. At a. en Vei.

Afſtamme, v. n. 1. (er.) nedſtamme, have ſit Udſpring af. Diſſe Sprog afſtamme fra det latinſke. = Afſtammelſe, en. (T. Rothe.) Afſtamning, en. pl. -er. "Ordenes A. ell. Overgang fra eet Sprog til et andet." N. Peterſen danſk Orddannelſes-Lære.

Afſtand, en. Fraſtand. Solens Afſtand fra Jorden.

Afſted, adv. fra Stedet. Gaae, komme, ile, løbe a. 2. frem, fremad paa ſin Vei. Ingen kan komme a. paa denne Vei. At komme a. med et Arbeide (have Fremgang dermed.) 3. til Veie. At komme Ondt afſted. 4. Som Udraabsord: Afſted! Afſted med dig!

Afſtede, v. a. 1 og 2. ſende afſted; affærdige. a. Bud til een. a. Beretning om noget. (V. S. O.)

Afſtedkomme, v. a. 3. [komme.] ſkaffe, tilveiebringe. (D. Lov.) 2. overkomme, formaae. "Saamange de kunne afſtedkomme." (D. Lov.) 3. forvolde, foraarſage, være Aarſag i. At a. Ulykke. (Schytte.)

Afſtemning, en. Stemmegivning. Da det kom til Afſtemning.

Afſtik, et. pl. d. ſ. Aftryk i Kobber, Kobberſtik. (V. S. O.)

Afſtikke, v. a. 3. [ſtikke.] afmærke, afſætte ved Stik, eller ved at ſætte Stager. A. Punkter med Paſſeren paa Papiret. A. en Linie p. Marken. At a. Tørven med Spaden. fig. "Vi, ſom ingen Tid vide, hvor lang en Bane der er afſtukken for os." Rahbek. = Afſtikker, en. brugel. i den Talem.: At giøre en A. af ſig ɔ: ſnige ſig bort fra et Lag eller Selſkab. — Afſtikning, en. pl. -er.

Afſtikkende, adj. v. ulig. uharmoniſk; om Farver, ell. om Gienſtande, hvis Forſkiellighed ved deres Nærhed falder meer i Øinene. En a. Farve, Dragt. Hvor a. er denne Pragt v. Siden af ſaa ſtor Tarvelighed. (ſ. ſtikke, B. 2.)

Afſtille, v. a. 1. ſagtne, ſtille, bilægge. a. et Oprør. a. Sager og Trætter. (Hvitfeldt.) forældet. (jvf. v. n. ſtille af.)

Afſtive, v. a. 1. giøre ſtiv. a. en Kiole i Livet med Fiſkebeen. 2. ſtyrke, ved at ſætte Stivere til. a. en Væg, et Plankeværk. — Afſtivning, en.

Afſtraffe, v. a. 1. revſe, fuldbyrde Straffen p. een. Den Skyldige blev afſtraffet. — Afſtraffelſe, en. pl. -r.

Afſtrege, v. a. 1. afmaale, afmærke v. Streger. 2. udmærke v. Streger. a. (indſtrege, underſtrege) noget i en Bog. 3. forſyne m. Streger. a. en Regnſkabsbog, Nodebog. — Afſtregning, en.

Afſtride, v. a. 3. [ſtride.] giøre noget ſtridigt. Ingen kan a. ham den Fortienſte.

Afſtrigle, v. a. 1. tage af m. Strigl

Afſtryge, v. a. 3. [ſtryge.] afvi ſtryge bort. En afſtrøgen Skieppe (hvo Overmaalet et borttaget m. et Stryghol 2. hvæſſe ved at ſtryge. a. en Ragekn 3. give den førſte Malning. At a. Væg med Liimfarve. — Afſtrygning, pl. -er.

Afſtrøg, et. ud. pl. det, ſom afſtryg f. Ex. Overmaal af et Maalekar.

Afſtudſe, v. a. 1. forkorte v. at ſtud ſkære af. a. Haaret. a. Ørene paa en Hu

Afſtumpe, v. a. 1. giøre ſtumpet v at ſkære af. afſtumpede Klæder. — ſtumpning, en.

Afſtympre, ſ. lemlæſte, ſtympre.

Afſtyrte, v. a. 1. tømme ved at ſty ud. a. en Kornſæk p. Loftet.

Afſtævne, v. a. 1. afkappe, ſtævne.

Afſtøbe, v. a. 2. efterligne, eftergi Formen af et Legeme v. at ſtøbe over d At a. en Billedſtøtte i Gips, a. en M i Bly. — Afſtøbning, en. pl. -er. Gi ningen at a. 2. et afſtøbt Billede, en ſtøbt Efterligning. A. af en Statue.

Afſtøde, v. a. 2. faae af ved at ſtø Afſtøden, Afſtødning, en. — Afſtød en. Afviſer v. en Port, ell. ved et Hiør (Moth.)

Afſtøve, v. a. 1. renſe for Støv. Afſtøvning, en. pl. -er.

Afſuge, v. a. 1. drage ud ved at ſu a. Blodet. 2. i Havekonſten: pode Qviſt af et Træ i et andet, uden at ſkære den, før den er voxet faſt i Po ſtammen. ablactare. = Afſuger, en. afſuget Podeqviſt. At tage Afſugere et Træ. — Afſugning, en.

Afſvale, v. a. 1. d. ſ. ſ. afkøle. "Vaſk — i det afſvalede Vand Gudindens d lige Fødder." Øhlenſchläger.

Afſvide eller afſvie, v. a. 3. [ſvide afbrænde. (ſielden og kun i part. pass. ſvide af.) 2. fordærve v. for ſtærk Varn (ell. ved en lignende Virkning af Kuld Kornet er reent afſvedet ved den ſtær Hede (ved Nattefroſt.) V. S. O.

Afſvovle, v. a. 1. forſyne (Kar) m Svovl, ell. lade giennemtrækkes af Svov damp. At a. et Viinfad.

Afſværge, v. a. 3. [ſværge.] afſig fraſige ſig ved Ed. a. ſin Religion. vildfarende Meninger. a. alt Samfu med nogen. = Afſværgelſe, en.

Afſyde, v. a. 3. [ſyde.] d. ſ. ſ. afkog — Afſydning, en. pl. -er.

Afſynge, v. a. 3. br. undertiden ove flødigen for: ſynge, naar Talen er o offentlig ell. høitidelig Sang af flere. a. en Sang, en Cantate.

Afſynke, v. a. 1. d. ſ. ſ. affænke. — Afſynkning, en. pl. – er.

Afſælde, v. a. 1. borttage ved at ſælde. a. Kliid fra Melet.

Afſælge, v. a. 3. [ſælge.] ſælge det ... Alt hvad der ſkal ſælges. Vinen var afſolgt (bortſolgt) da jeg kom. (V. S. O.)

Afſænke, v. a. 1. i Biergværker: fordybe en Grube, ſom er i Arbeide. — Afſænkning, en. pl. – er. Handlingen at a. — den derved frembragte Fordybning.

Afſæt, et. pl. d. ſ. Afbrydelſe af en ... Flade ved et plant ell. jævnt Sted; Afſætning. A. paa en Trappe (Hvilleplads), paa en Havebakke (Terraſſe.) J St. for ... har man brugt det T. Abſatz. "Afſæt i en Have" forhøiet, og indfattet Blomſterbed. Moth.) 2. Afſæt p. Ploven: ... i Løbet befæſtede Træ, ſom Plovmanden med ſin venſtre Haand holder paa. (Moth.)

Afſætte, v. a. 3. [ſætte.] ſætte hen fra ſig ſelv, tilſide (ſætte af.) 2. ſtille ... en Værdighed eller Betiening. Han ... afſat fra ſit Embede. 3. ſælge, forhandle. At a. ſine Varer. Jeg har afſat mit hele Forraad. 4. i Chirurgien: ... fra Legemet ved ſkærende Redſkaber. a. et Been, en Finger. 5. afridſe hvad ... hører til og findes paa et Kort ell. en ...tegning; afmærke Skiel og Grændſer paa opmaalt Jord. At a. en Byes ... v. Kortet. Herredsgrændſerne ere ... afſatte p. dette Kort. At a. (afſtikke) Skiellet imellem to Jordlodder. 6. udſkille, efterlade ſig. (om Vædſker og chemiſke Opløsninger.) Der afſætter ſig et Bundfald. Denne Opløsning afſætter et Salt. 7. a. et Ark, en Side (i Bogtrykk.) ſætte heelt ud. — Afſætning, en. pl. - er. ...ningen at afſætte. (1. 3. 4. 5. 6.) ... Aftræk. Afgang. (om Kiøbmandsvare ... Sælgere.) Han har megen A. paa ... Klædevarer. Dette Tøi finder ſtærk A. ... d. ſ. ſ. Afſæt. — Afſættelſe, en. Gierningen at afſætte. 2. En Embedsmands Afſættelſe (ſielden i nogen anden Bem.) — Afſættelig, adj. ſom kan ſælges, finder Afſætning. Deraf: Afſættelighed, en. ud. pl.

Afſød, et. S. Affød.

Aftag, et. ud. pl. Aftagen, Aftagelſe. Maanen er i A. (V. S. O.)

Aftage, v. a. 3. [tage.] tage noget fra Stedet, ſom det var paa. (tage af.) a. Hatten. Barken er aftagen. a. Pletter, ..., med noget. 2. afſkaffe. (D. Lov.) — Aftagelſe, Aftagen, en. Gierningen at aftage.

Aftage, v. n. 3. formindſkes, blive ringere, ſvækkes. Hans Kræfter, Hukommelſe er meget aftagen. Handelen, Næringen er aftagen. (ſom ofteſt i part. pass. ...: tage af.) — Aftagelſe, Aftagen, en. Det, at aftage, at formindſkes. (Aftagende, et. Maanen er i Aftagende, i Næ.)

Aftakke, v. a. 1. give Afſked, lade fare. a. Krigsfolk, Officerer, Matroſer. (jvf. takke af.) — Aftakke, Aftakning, en.

Aftakle, v. a. 1. ſtille ved Takkeladſen. a. et Skib, en Flaade. — Aftakling, en.

Aftale, en. pl. – r. [J. Aftal.] det, man ved Samtale enes om, beſtemmer, foreſætter ſig; indbyrdes Tilſagn, Overeenskomſt. At giøre A. med een om noget. Det er en A., det var A. imellem os. Dette er imod Aftale. Jeg kommer nu efter Aftale.

Aftale, v. a. 2. beſtemme, afgiøre, komme overeens om ved Samtale. Vi have aftalt, at mødes. At a. Tid og Sted til noget. Et aftalt Møde. 2. afgiøre, bilægge ved mindelig Samtale. En aftalt (afgiort, bilagt) Sag. (Hvitfeldt.)

Aftappe, v. a. 1. lade flydende Ting igiennem et Taphul løbe af Tønder og andre Kar. At a. Øl, Vinen er aftappet paa Flaſker. fig. at a. Blod. 2. tømme ved Aftapning. Karret er aftappet. — Aftapning, en.

Aftegn, et. pl. d. ſ. et udmærkende Tegn, ſærd. i Dyrs Farve, hvorved man i Beſkrivelſe kan betegne det. A. hos Heſten (Blis, affarvet Man, Sokker, m. m.)

Aftegne, v. a. 1. foreſtille ved Tegning eller Malning. At a. en Perſon; a. noget paa Papir. — Aftegning, en. Gierningen at a.

Aften, en. pl. – er. [J. Aftan.] Dagens Ophør og Overgang til Natten. "Dagen ſlipper bort og det bliver Aften." D. Bibel. Fra Morgen til A. (hele Dagen.) Om Aftenen. (vesperi.) (Ogſaa uden Partikel. Køerne malkes Morgen og Aften. "Jeg vil klage Morgen og A." D. Bibel.) Ved Aftens Tid, mod Aftens Tid. (D. Bibel.) Mod Aften, henimod A., ad A. J Aften (hodie vesperi.) J Aftes, i Gaar Aftes (heri vesperi.) J Forgaars Aftes. J Morgen Aften. Ud paa Aftenen. Til Aften eller til Aftens (til Aftensmaaltid. At faae Grød t. Aftens, byde een til Aften.) God Aften! (Hilſen om Aftenen.) fig. Livets Aften, Alderdommen. 2. i Sammenſ. Aftenen og Eftermiddagen før en Feſtdag. Paaſke-Aften. St. Hans-A. Jule-Aften ꝛc. = a) Aftenarbeide, et. A. ſom foretages om Aftenen. Aftenbakke, en. pl. – r. Flaggermuus. Aftenblode, en. ſtærk Aftenregn. Aftenbøn, en. ſom holdes, læſes om Aftenen. Aftendug, en. D. ſom falder om Aftenen. Aftenfugl, en. i Naturhiſt. en Claſſe af Sommerfugle, der meſt flyve om Aftenen. (Sphinx.) Af-

tensøde, en. Aftensmad. Aftengieſt, en. ſom bydes t. Aften. Aftengift, en. Foder, ſom gives Qvæg om Aftenen. Aftensglands, en. Glands af Aftenrøden. (Oehlenſchl.) Aftengrød, en. G. ſom ſpiſes t. Aftensmad. (Holberg.) Aftenklokke, en. ſom ringes ved Solens Nedgang og Aftenens Begyndelſe. Aftenkulde, en. K. ſom fornemmes om Aftenen. Aftenkøle, Aftenkøling, en. ſval Luft om Aftenen. Aftenlandſkab, et. en Egn, ſeet om Aftenen. 2. et Landſkabsmaleri, der foreſtiller en ſaadan Egn. Aftenluft, en. Luftens Beſkaffenhed om Aft. Aftenly, et. Ly (Hvile, Ro) ſom nydes om Aftenen efter Dagens Byrde. (Tullin.) Aftenlyſtighed, en. L. ſom holdes om Aftenen. Aftenmaal, et. det Maal, ell. den Mængde af Melk, ſom Køer give om Aftenen. Aftenmand, en. den, ſom godt kan vaage ſilde om Aftenen og ud paa Natten. Aftenmelk, en. ſom malkes om Aftenen. Aftenmeſſe, en. M. der holdes om Eftermidd. eller mod Aften; Aftenſang. (Oehlenſchl.) Aftenmørke, et. Mørket, ſom falder paa om Aft. Aftenregn, en. ud. pl. Aftenrøde, en. ud. pl. det Røde i Horizonten ved Solens Nedgang. Aftenſang, en. 1. S. ſom ſynges om Aft. Aftenpſalme. 2. Gudstieneſte, ſom holdes om Eftermiddagen. (i Modſætn. til Fropræ-diken og Høimeſſe.) Deraf: Aftenſangspræſt, en. ſom prædiker kun til A. o. fl. Aftenſkumring, en. S. efter Solens Nedgang. Aftenſkygge, en. S. ſom falder om Aft. Aftenſol, en. Solen i ſin Nedgang. Aftenſpiſe, en. 1. Aftensmad. 2. Mad, ſom paſſer ſig om Aft. Aftenſtierne, en. Planeten Venus, naar den om Aft. er ſynlig. Aftenſtund, en. en Deel af Aftenen; en Aftentime. 2. i Aftenſtunden, ved Aftenens Begyndelſe. Aftenſvale, Aftenſvaling, en. d. ſ. ſ. Aftenkøling. Aftenſyg, adj. ſyg om Aftenen. Aftenſæde, et. Sæde, Ophold paa et Sted om Aftenen. At have ſit A. paa Viinhuſet. Aftentime, en. en Times Tid af Aftenen. Aftenvarſel, et. V. ſom gives om Aft. Aftenveir, et. Veirliget om Aft., Veir ſom kommer med Aftenen. = b) Aftenskoſt, en. Nadver; Aftenſpiſe. Kaal og Knur er ond Aftenskoſt. Ordſpr. Aftensmaaltid, et. M. ſom holdes om Aftenen, Nadver. Aftensmad, en. den Mad, ſom ſpiſes t. Nadver, om Aft. Aftenstid, en. Aftenens Begyndelſe. Ved A. 2. den Tid, ſom regnes til Aftenen. Aftensvarſel, en. i Lovſpr. Stævning med 24 Timers Friſt. == Aftnes, v. dep. og impers. (A. S. æfnian.) blive Aften, qvelde. Det begynder nu tidlig at aftnes. — Aftning, en. ud. pl. den Tid, da Aftenen og Aftenmørket begynder. Det ſkete i Aftningen.

Aftiene, v. a. 1. giøre fyldeſt for [...] at tiene, ved Arbeide. At a. et Forſ[...] ved Dagarbeide. a. Bøder. (At have [...] tient, abſol. at have ophørt at tiene. [...] udtient.)

Aftigge, v. a. 1. faae af een ved Tigg[...]

Aftinge, v. a. 1. d. ſ. ſ. Afprutte. Aftingning. en.

Aftnes, Aftning, ſ. under Aften.

Aftoe, v. a. 1. faae af, ſkaffe bort at toe; aftvætte, afvaſke. a. en Pl[...] 2. renſe v. Toen. a. Legemet. — Aftoel[...] en. Aftvætning.

Aftog, et. Afmars, Afreiſe (om Krig[...] hære og Flokke.) Da Hæren begyndte A. Aftoget ſkete i ſtor Orden. De [...] paa Aftog. (Moth.)

Aftraad, Aftræde, et. (Aftræd. Moth. S. Tread, Træde.

Aftrin, et. pl. d. ſ. Trin til en Si[...] Sidetrin. Ved et eneſte A. fra den ſma[...] Sti, kunde man ſtyrte ned af Bierget.

Aftrodſe, v. a. 1. faae noget af [...] ved Trodſen. a. een ſit Samtykke.

Aftrue, v. a. 1. faae af een ved Tru[...] ſler. At a. een Penge.

Aftrygle, v. a. 1. faae af een ved Trygle[...]

Aftryk, et. pl. d. ſ. noget, ſom aftrykt. A. af et Skrift, af en Kobb[...] plade. At tage et A. af noget.

Aftrykke, v. a. 1. udtrykke, udpreſ[...] Den aftrykte Saft. 2. bringe Formen noget i en blød Materie ell. p. Papir [...] Trykning. a. et Signet i Vor. a. [...] Kobberplade. Der er kun aftrykt [...] Exemplarer af dette Skrift. 3. trykke l[...] At a. et Gevær. — Aftrykning, en.

Aftræde, v. a. 3. [træde.] løstræ[...] bringe af ved at træde. Jeg har aftraa[...] min Skohæl. 2. afdele, afpaſſe ved træde. a. et Urtebed. 3. fratræde, [...] ſtaae. a. en Eiendom, et Embede til e[...] — Aftrædelſe, en.

Aftræde, v. n. 1. (kun i partic.) træ[...] fra; vige ſin Plads (iſær i Forretning [...] Opvartning.) Den (fra Vagten) aftr[...] dende Officeer. 2. tage ind underve[...] ſtige af. Han var aftraadt (traadt af) et Vertshuus. (Deraf: Aftrædeſted. Na[...] bek.) 3. fratræde, ſkille ſig fra. Da Ko[...] gen var aftraadt fra dette Forbund.

Aftræk, et. (en. V. S. D.) Aftræ[...] ning; det, at noget aftrækkes. 2. A[...] løb, Afledning. Vandet maa have [...] 3. Afgang, Afſætning. (om Vare.)

Aftrække, v. a. 3. [trække.] afføre, [...] drage. (ſ. trække af.) At a. Kort, i [...] Lykkeſpil. 2. hvæſſe, afſtryge. Den R[...] geknív maa aftrækkes (trækkes af.) [...] glatte ved Boning m. m. At lade Sne[...] keren a. et Bord. 3. afkorte, fradrag[...] a. een noget paa en Regning. 4. a. [...] Ark, Correctur-Ark; hos Bogtrykker[...]

...ne et enkelt Afstryk deraf. — Afstrækning, en. pl. -er.

Afstrælle, v. a. 1. aftiene ved at trælle, ...t strengt Arbeide.

Afstrænge, v. a. 2. afnøde, tvinge fra, ...trænge. (næsten forældet.)

Afstrætte, v. a. 1. bringe fra ved Trætte, ...Stridt. Den Mening, Overbeviisning ... Ingen kunne aftrætte mig.

Afstvinge, v. a. 3. [tvinge.] faae af ...n, bringe een t. at give noget v. Tvang. At a. een en Tilstaaelse, et Løfte. "Hvor ...rdet aftvinger Trælle Glædeslyd." ...ld.

Afstvætte, v. a. 1. aftoe. fig. udslette. ...n Skam kan han aldrig a. (n. s. Afs...t, Klæder, som toes p. engang, har ...) — Afstvætning, en.

Afstylde, v. a. 1. komme af et Kar i ...andet. Øllet aftyldes paa Tønder.

Aftægt, en. (Egentl. Aftagen; eller ...som aftages; men br. kun om) fastsat ...lig Afgift af en Bondegaard til Under...ning for den, som i levende Live af... ...er den til en anden.

Aftække, v. a. 1. [J. afþekia.] skille ...t sit Tag. a. et Huus. — Aftækning, en.

Aftælle, v. a. 3. [s. tælle.] tælle og ...lægge eller fordele det Talte. Aftalte ...ge. At a. noget i Snesevijs. — Af...telling, en.

Aftære, v. a. S. udtære.

Aftærske, v. a. [s. tærske.] udtærske. a. Kjærnen af Straaet. it. tærske aldeles. ...t Korn er aftærsket. Denne Mand har ...e a. alt Kornet. — Aftærskning, en.

Aftøire, v. a. 1. afgræsse ved tøiret ...g. a. en Græsmark.

Aftømme, v. a. 1. giøre reent tom. — Aftømmelse, en.

Aftørre, v. a 1. borttage ved at tørre, ...ke. a. Bordet, Støvet. a. sine Taa...r. — Aftørring, en.

Afvandre, v. n. 1. (er.) vandre bort. (sieldent.)

Afvane, en. Afladen fra en Vane. At ...mme i A. med noget. Han har faaet A. til Arbeide, t. at være hiemme.

Afvaske, v. a. 1. aftoe, aftvætte. — Afvaskning, en.

Afvei, en. pl. -e. [J. Afvegr.] Vei, ...m viger fra den rette. At forvilde sig, ...rame v. en A. fig. Afvigelse fra en mo...ralsk eller rigtig Handlemaade. — afveis, ...adv. fra Veien, afsides. Huset ligger ...et afveis.

Afveie, v. a. 1. afdele efter Vægt. At a. noget pundevijs. a. Meel til en ...Bagning. fig. afmaale, nøie afpasse. At a. ...Bestemmelser. a. sine Ord. "Sysselsat m. at bestemme vor Skiebne og a. vor Lykke." ...Guldberg. — Afveining, en.

Afvende, v. a. 2, bortvende, vende fra. a. sine Øine fra noget. 2. fig. bringe fra. a. een fra Vrede, fra et Forsæt. a. Sindet fra onde Tanker. 3. forlede. a. Folket fra Troskab. 4. afværge. a. Tab og Skade. — Afvendelse, en.

Afvendig, adj. ulydig, affældig, oprørsk. (V. S. O.)

Afvexle, v. n. 1. (har.) skifte med, skiftes til. At a. med at læse og skrive. a. med Arbeide og Hvile. 2. følge skiftevijs p. hinanden. Bierge og Dale a. med hinanden. 3. afvexlende, foranderlig, omskiftende. En a. Skiebne; med a. Lykke. — Afvexling, en. skiftende Forandring, Omskiftning. "For den Vidtløftne er A. Hvile." Jacobi.

Afvige, v. n. 3. [vige.] vige t. Siden. (s. vige af.) En afvigende Vei. Magnetnaalen afviger fra Polerne. 2. fig. forlade, vige fra, udtræde fra i sin Gierning, i sin Handlemaade. a. fra Dyden, fra Skik og Brug. a. fra Materien (gaae uden for.) 3. være uovereensstemmende med. Denne Beretning afviger meget fra den forrige. 4. det i de øvrige Tilfælde (hvor afvegen, afveget bruges) neppe brugelige part. afvigt bemærker: (om Tiden) sidst forløben. J afvigte Aar, Maaned. = Afvigelse, en. Afbøining, Udtrædelse, Undtagelse, Uovereensstemmelse. A. fra en almindelig Regel. Magnetnaalens A., Misviisning.

Afvikle, v. a. 1. (tydsk.) aftage noget ved at vinde det af.

Afvinde, v. a. 3. [vinde.] vinde noget fra een, fravinde. 2. vinde Garn, Traad ell. Andet fra det, som det var paavundet.

Afvinkle, v. a. 1. afpasse m. Vinkelhage.

Afvise, v. a. 2. [s. vise.] byde at gaae tilside; bortvise, negte Adgang. At a. paatrængende Folk. a. en Sag fra Retten. a. en Stævning, et Søgsmaal ɔ: ei antage til Paakiendelse. Han blev afviist m. sin Klage (eller: hans Klage blev afviist.) = Afviisning, en. — Afviser, en. en Steen eller Andet, som sættes ved Porte og Bygninger, for at hindre Paakiørsel og tage af imod Stød.

Afviske, v. a. 1. rense, aftørre ved at viske. a. en Kanon, rense den med en Visker. — Afviskning, en.

Afvoxet, partic. at have afvoxet, være udvoxen, ikke voxe mere.

Afvride, v. a. 3. [vride.] faae af ved at vride. a. en Green. a. Vandet i Klæderne. — Afvridning, en.

Afvæbne, v. a. 1. giøre vaabenløs, fratage Vaaben og Værge. Han afvæbnede sin Fiende, Modstander. De Fangne bleve afvæbnede. — Afvæbning, en.

Afvælte, v. a. 1. faae noget af ved at vælte det. De afvæltede Stenen fra Gra-

ven. fig. At a. (fralægge sig) en Beskyldning. — Afvæltning, en.

Afvænne, v. a. [vænne.] bringe af ell. fra en Vane. a. et Barn (fra Brystet.) Man maa faae ham afvænt med (fra) den Stik. Han har reent afvænt sig fra Selskab, fra at drikke. (s. vænne af.)

Afværge, v. a. 1. afbøde. a. et Hug, et Stik. 2. afvende, hindre, forekomme. a. en Skade, Ulykke. 3. afslaae, tilbagedrive med Vaaben. a. Rigets Fiender. (forældet.) — Afværgelse, en.

Afværne, v. a. 1. holde borte, afvende. (sielden.) "Straaler, som knap Dryadens grønne Haar afværner." J. L. Heiberg.

Afvært, en. Afgrøde. 2. Forringelse (Hvitfeldt.)

Afæde, v. a. 3. [æde.] aftage ædende, borttage ved at æde. Qvæget har afædt Græsset, Bladene paa Træet.

Afændre, v. a. 1., forandre i det uvæsentlige, i nogle Dele. — Afændring, en. (Treschow.) [Nye Ord, efter det Tydske abändern.]

Afæske, v. a. 1. affordre. jvf. æske.

Aføse, v. a. 2. øse ud eller op af. Vandet i Brønden maa afføses. 2. borttage alt Vand fra, ved Øsning. Brønden er aføst.

Agat, en. pl.-er. et almindeligt Navn for en meget blandet Steenart af Kisel-Slægten, (Silex Achates) som deels efter dens Sammensætning, deels efter Farven, faaer forskiellige Navne f. Ex. Calcedonsagat, Jaspisagat, Baandagat ic.

Age, v. a. og n. 1. Imperf. har ogsaa og eller aag. [J. aka.] 1. act. føre ved Hielp af Heste og Kiøretøi (Vogn, Karre, Slæde.) At age Hø, a. Korn ind, a. Giødning paa Ageren, a. Tørv fra Mosen. (i finere Talebrug er dette Ord fortrængt af kiøre.) 2. v. n. færdes p. Vogn eller andet Kiøretøi. Age i en Slæde, paa en Vogn. a. med een. Den agende Post. = Agedør, en. Ladeport, som man kan age igiennem. Agegab, et. stort Hul p. et Gierde. Agehynde, et. Vognhynde. Agelæs, et. saameget, som i eet Læs kan ages. Et A. Hø. Agerum, et. 1. fornødent Rum til at age, t. at komme frem med en Vogn. (Moth.) 2. i den siællandske Dialect: en Port, et Vognskuur. Ageskriin, et. d. s. s. Vognskriin. (Moth.) Agestol, en. Vognsæde, dannet som et Slags Stol med Ryg, men uden Fødder, som hænges i Vognens Sider. Agetøi, et. d. s. s. Kiøretøi. Agevei, en. Kiørevei. (Moth.)

Ager, en. [J. Akr.] 1. (ud. pl.) Jord, som dyrkes t. Kornsæd. (modsættes Eng.) A. og Eng. Agerens Grøde. 2. pl. Agre. en vis Deel eller Lod af saadan Jord. Denne A. er mindre god, end den anden. At pløie, tilsaae en Ager. En Rugager, Byggager. (Ogsaa særdeles om det pl[...]
Rum imellem to Agerrener.) = Agerb[...]
et. 1. den Kundskab og Syssel, at d[...]
og bruge Jorden til Kornavl; Agerd[...]
ning, Jordbrug. At leve, nære sig a[...]
At lære, have lært A. Agerbruget er [...]
skielligt i forskiellige Lande. 2. den J[...]
som een bruger og dyrker til Avl. H[...]
A. er kun lidet. Et stort, vidtløftigt [...]
Agerbruger, en. Agerdyrker. Agerbu[...]
en. Jordbunden og dens Beskaffenh[...]
Agerland. God, slet, haard, løs, let[...]
agerdyrkende, adj. v. som driver A[...]
brug. Et a. Folk. a. Kiøbstæder. (D[...]
sen.) Agerdyrker, en. den, som g[...]
Agerbrug til sin Syssel og Næring. [...]
er en god A. (forstaaer sig godt p. A[...]
brug.) Agerdyrkning, en. d. s. s. Ag[...]
brug, 1. Agerfred, en. den ved Lo[...]
hævdede Fred, som Agerdyrkeren bør n[...]
ved sin Gierning og paa sin Jord. Ag[...]
fure, en. dybere Fure, som giør S[...]
imellem Agre. Agergierning, en. Ma[...]
arbeide, Markgierning. (Moth.) Ag[...]
hyrde, en. H. som vogter Agrene [...]
Qvæg. Agerhøne, en. pl. -høns. [...]
spiselig Fugl, som lever og fanges i Agre[...]
(Tetrao perdrix.) Agerjord, en. Jo[...]
som er tienlig til Sæd. Agerkaal, [...]
Et i Agrene hyppigt Ukrud. (Brass[...]
campestris.) Agerland, et. d. s. s. Ag[...]
1. Agerjord. Denne Gaard har meget [...]
men kun lidet Engjord. Agerlod, [...]
Jordlod af Agerland. Agermand, [...]
Agerdyrker, Landmand. "Skienk Ag[...]
manden selv sin Høst." Storm. Ag[...]
mark, en. En i Agre inddeelt Mark e[...]
Byjord. Agermon, et. Jordsmon, ti[...]
ligt til Sæd; Agerjord. Agermuus, [...]
Markmuus. Agermynte, en. En Plan[...]
Mentha arvensis. Agerran, et. Ra[...]
som begaaes ved at høste en Andens Ko[...]
ell. Hø. (D. Lov.) Agerredskab, et. [...]
som bruges ved Jorddyrkning. (Olufse[...]
Agerreen, en. pl. -rener. smal Jor[...]
strimmel, ell. Fure, som tiener t. Grænd[...]
imellem to Agre. (tilforn ogsaa: Sk[...]
imellem to Mænds Agre.) Agerrende, [...]
Vandfure, Vandgrøft, Rende, som grav[...]
i en Ager t. Vandets Afløb. Agerrydnin[...]
en. Agerens, Markens Rydning, Opdyr[...]
ning. Agerryg, en. den høieste Deel i [...]
pløiet Ager. Agerskiel, et. Skiel im[...]
lem to Agre. Agerskifte, et. 1. en v[...]
Deel ell. Lod i Bymarker, der ei ere u[...]
skiftede. 2. den Deel af et Agerland, so[...]
er pløiet fra een Led. Agersump, e[...]
Sump, Samlingssted for Vand i en Age[...]
(Colding.) Ageruld, en. En Plante [...]
lang, hvid Frøuld. Eriophorum poly[...]
stachion.

Agern, et. pl. -er og Agern. [A. S[...]
Akern. J. akarn.] Egens Frugt. Ager[...]

hat, en. Skallen eller Bægeret (Calix) hvori Agernet sidder. (Moth.)

Agler, v. n. 1. (har.) raver, rokker (f. Ex. som Drukne.) Moth.

Agn, et. [J. Agn.] Mading, Lokkemad for Fisk. V. S. O. (sieldent.) Deraf: Agnhold, et. Modhage p. en Medekrog. (Moth.)

Agt, en. ud. pl. [J. Akt.] Hu, Tanke. (sieldent.) "Det aldrig kom i nogens Agt." Stelling. 2. Forsæt, Hensigt, Diemed. Det var ikke min A. i min A. 3. Opmærksomhed, Agten; Omhu, Opsigt. I følgende Talemaader: at give Agt efter (hvad der tales) ell. paa (agte paa, lægge Mærke til.) "Har du givet A. paa min Tiener Job?" D. Bib. "Giv A. paa mine Ord." Tage i Agt (vogte m. Omhu.) At tage sin Helbred i A. Tag dig i A. (vogt dig) for Pesten! At have noget i A. 4. Agtelse, Anseelse. At være, holdes i Agt og Ære. = agtbar, adj. agtværdig. agtløs, adj. som ei giver Agt, uagtsom. (Suhms Saml. II. 184.) agtpaagivende, adj. v. opmærksom, som giver nøie Agt paa. Agtpaagivenhed, en. den Egenskab at være agtpaagivende. Agtpaagiver, en. pl. -e. den som giver Agt p. noget." At være Agtpaagivere over en Embedsmand." Stampe. agtsom, adj. 1. som tager vel Agt eller i Vare; varsom, forsigtig, omhyggelig, betænksom. At være a. over noget. En a. og paapassende Tiener. 2. opmærksom. At høre a. til. Agtsomhed, en. ud. pl. den Egenskab at være agtsom. "A. paa Belanstændigheden." Sneedorf. "Agtsomhed giør, at alting kan blive bemærket; Nøiagtighed, at intet bliver ubemærket." Sporon. agtværdig, adj. som fortiener, har Krav paa Agtelse.

Agte, v. a. og n. 1. [J. akta.] udtrykker i Alm. en vis Virksomhed i Siælen, hvorved Tankerne fortrinligen, eller mer end sædvanligt, henvendes til en …nt Gienstand; deels med Bibegreb om, at denne Virksomhed fremkaldes ved noget udvortes, og er forbundet med en Følelse; deels uden dette Bibegreb, om …ning overhovedet. 1. lægge Mærke til, give Agt paa, bemærke. (D. Lov. II. …7.) Agt mine Ord! — fornemmelig og med præp. paa og efter (den sidste især, naar man vil udtrykke den begyndte Opmærksomhed; den første om det vedvarende i samme.) Han agtede ikke efter hvad der talltes. Han vilde ikke a. paa mine Ord. At a. paa Veirliget, paa en Skadom. "At a. paa Solens og Maanens Gang, f. at beregne Tiden." Guldberg. (absol. og intrans. hos Almuen, og i daglig Tale. Drengen agter ikke, naar man taler t. ham. Hunden vil ikke a.) 2. betænke, tage i Betragtning. (v. n.) Du maa a. at han er den stærkere. Han er ingen ung Mand, skal du a. (d. Tale.) 3. om Opmærksomhed, yttret i Handling: (neutr.) have i Agt, paasee, tilsee. Han skal a. at der intet spildes. recipr. Agte (vogte) sig. Agt dig f. Hunden! (i Almuesproget.) 4. bryde sig om, skiøtte; (en høiere Grad af Opmærksomhed.) Han agtede ikke mine Advarsler, Formaninger. Han agter hverken Gud eller Mennesker. Jeg agter intet derom. (Ogsaa med paa: Uden at a. paa Løfter og Tilsagn.) 5. bestemme, beslutte noget med Hensyn til en Gienstand. (nu sielden.) Jeg havde agtet ham noget bedre. Det er een agtet, en anden beskæret. (Moth.) Den fanger ofte Fald, som anden agter Fald. Ordspr. 6. I høiere og overført Betydning: om den Følelse, der vækkes ved Betragtningen af udmærket Siælskraft, men særdeles for saa vidt som den gaaer ud paa det moralske Gode. Jeg agter hendes Dyd, Mandens Retskaffenhed. Jeg agter høit en saadan Uegennyttighed. Man maa agte ham, skiøndt man ei kan elske ham. "Vi beundre ogsaa Ting, vi agte kun Personer; vi beundre Forstand og Talent, vi agte selv Enfoldigheden, naar Villien er god." C. Hornemann. (At a. sig ɔ: tage sin Ære i Agt. Som man agter sig, saa bliver man agtet. Ordsp.) 7. ansee, holde for, vurdere, sætte Priis paa. Jeg agter det fornødent. At agtes som en Falskner. (D. Lov.) At a. noget høit, ringe. At agtes for den ypperste. At agtes lige ved (med) Ad… At a. sig værdig, beføiet, berettiget til noget. "At I skal agtes værdige til Guds Rige." — "At a. een Dag for en anden." (D. Bibel.) 8. mene, tænke, holde for. (sielden.) "Jeg agter, at jeg ei er ringere." (D. Bibel.) Giør, som du agter at forsvare. 9. være til Sinds, have i Sinde. Jeg agter at reise i Morgen. — Elliptisk og reflex. agte at begive sig hen, hen til: Hvor agter du dig hen? Jeg agter mig hiem, bort, ud herfra. Han agter sig til Paris. 10. recipr. (nu sielden): vente sig. Jeg agter mig noget godt i Dag. (Moth.) Skinken hænger aldrig saa høit, Hunden agter sig jo Benet. Ordspr.

Agtelse, en. ud. pl. [Jvf. agte, 6.] fordeelagtig Mening og Dom om en Person, grundet paa Kundskab og Overbeviisning om hans gode Egenskaber, indvortes Fortrin eller Fortienester. At have, bære A. for een. At nyde almindelig A., være i høi, stor A., staae i A. hos een, erhverve sig A. Han har tabt sin Agtelse (ɔ: den A. som Andre havde for ham.) Han har tabt min A. (den A. jeg havde for ham.) At tabe al A. for sig selv. 2. Yttring af Agtelse; Ærbødighed, Opmærksomhed. At

visse een A. Af Agtelse mod Loven, mod Kongens Person. Udvortes Agtelse.

Agter, adj. og adv. superl. agterst. [J. aftari, aftastr.] bag. (br. sielden uden i Skibssproget, og i nogle Sammensætn.) Den agterste Deel af Skibet. Agter, agterst i Skibet. a. ind, a. paa, a. ud. til Agters, tilbage i Forfald. At komme til Agters. (D. Bib.) Det gaaer til agters for ham. (dagl. T.) = Agterdeel, en. Bagdeel. Agterende, en. Bagende. Agterflag, et. som heises agter paa Skibet. Agterseil, et. Seil p. den agterste Magt, ell. imellem denne og Stormasten. Agterskib, et. den Deel af Skibet, som er bag Stormasten. Agterside, en. Bagside. agterslaae, v. n. 3. slaae bag ud. (Arreboe.) Agterspeil, et. Bagdelen af et Skib. Agterstavn, en. Bagstavn. Agtersting, et. Et vist Slags Sting i Syening. Agtervind, en. fuldkommen Medvind, som blæser ret agterind i Skibet.

Agurke, en. pl. -r. En bekiendt Havevæxt. Cucumis sativus. Agurkesalat, en. Salat lavet af Agurkeskiver.

Ah! (langtrukket A.) et Udraabsord, der udtrykker Forundring, undertiden blandet med Spot.

Aha! Udraabsord (Tonen paa sidste Stavelse) f. Ex. naar man pludselig udfinder, opdager, kommer efter noget, m. m.

Ak! Udraabsord, der udtrykker en bedrøvet, sørgmodig, deeltagende, beklagende Følelse og Sindsforfatning.

Akevit, en. Et af det Lat. aqua vitæ fordærvet Ord, der af Nogle udtales ell. skrives Aquavit: anden Gang over Tilsætninger destilleret Brændeviin.

Al, adj. n. alt. pl. alle. [J. allr.] bruges 1. for at betegne det Hele af en Ting, dens hele Størrelse ell. Mængde; saaledes at der ei sees hen til dens Dele, eller til Spørgsmalet, om den har Dele; heel, ganske. (kun i sing. og collectivist.) Al Verden. Alt Folket. Al Verdens Herlighed. "Over al Jorden." "J sex Dage skal du giøre al din Gierning." Al din Hu maa du vende derhen. Alt Haab er forsvundet. Alt Riget sørgede ved Kongens Død. Al min Umage (min hele U.) er forgieves. Alt mit Haab er forsvundet. Al deres Møie var spildt. 2. br. Al (i sing.) i St. for: fuldkommen, al mulig (ɔ: i den visteste Udstrækning af Begrebet, som nævnes.) Han har al Aarsag til at være fornøiet. Hun sagde det i al Uskyldighed. Jeg modtager det med al Taknemmelighed. Jeg ønsker dig alt Godt. J al Ære. Med al Agtelse, Ærbødighed. Af al Magt. Til al Lykke. (Dette Begreb ophæves derimod ved at sætte uden forved; al staaer da i St. for nogen og uden al for: med ingen (sine ulla.) Uden al Tvivl. Uden al

Aarsag. Han blev jordet uden al Pragt
3. Al bemærker ogsaa: det Hele, med Ind
skrænkning af Begrebets Omfang. Saa
ledes a) tilføies det i sing. og pl.
efterfølgende Substantiv (med best. Art.
for at udtrykke, at der menes enhver Deel
det, som nævnes eller omtales, ingen und
tagen. Al Melken er drukken. Al Sæde
er høstet. Alt Kiødet var fordærvet. Al
Pengene (hvorom Talen er) ere opbrugt
Jeg har endnu alle Pengene. Jeg ha
giemt alle Bøgerne. (Derimod: hele Lan
det, hele Egnen, hele Menigheden.) b) a
(i sing. og pl.) foran pron. demonstr
den, det, denne og disse, udtrykker: de
ell. det nærværende, den hele Mængd
det hele Antal, der tales om. Al den Regn
vi have faaet. Al den Tid, al den Umag
kunde jeg have sparet. Alt det Hø, ha
har bierget. Alt det Land, du seer. Al
dette har jeg længe vidst. Med alle dis
Forsikkringer mener han intet. Hvad v
alle disse Folk? c) Med lignende Ind
skrænkning foran en Genitivus eller
pron. poss. Alle Havens Planter. A
hans Eiendom. Al din Gierning. All
hans Børn. Alle mine Penge har jeg ud
givet. d) i en indskrænket relativiſk Sæ
ning. Alt (ethvert) Arbeide, som skal ly
kes, maa skee med Lyst. Han giorde de
alt det Onde, han kunde. 4. bruges d
med Hensyn til hver enkelt Deel af et Hee
ell. af et Slags, en Slægt; og til d
hele Antal af disse Dele, naar de tænke
som særskilte ell. hver for sig (undertide
for: enhver, ethvert, hver een, eller for
al Slags.) Al (enhver) Begyndelse
vanskelig. Alt Vand kan drikkes; me
ikke alt kaldes drikkeligt. Han er e
Hader af al (alslags) Forfængelighed. —
Alle Mennesker, alle Planter ɔ: det hele Ta
af M., af P., den hele Menneskeslægt
derimod ikke: al Menneske, al Plante
men: ethvert, hver. [Man siger heller ik
sprogrigtigt: alle Aar, alle Dage; men
hvert Aar, hver Dag; derimod: i alle han
Aar; i alle mine Dage. Endnu mindre
alle tre Aar, alle otte Dage; men hve
tredie Aar, hver tredie Dag.] Undertide
udelades det tilhørende Substantiv, naa
dette er: Mennesker, Folk; (hvorved d
ikke strengt menes: det hele, men et sto
Antal Mennesker) eller naar det i en v
Forbindelse nylig har været nævnt;
alle udtrykker da: det hele Antal af den
som menes, eller som have været nævnt
Alle (i Landet, paa Stedet) troe, Al
sige det. Alles Øine vare henvendte pa
ham. Han er elsket af Alle (nemlig:
Alle, som kiende ham.) Alle gave ham d
Vidnesbyrd. Hans Huus staaer aaben
for Alle. Iblandt Pigerne er hun de
smukkeste af Alle. (hvor det staaer over

...ial.) Hvilken af Hestene lider du ...? — Af alle (af dem alle) holder jeg ... af den brune. Jeg læser gierne ...ske Digtere; men af alle ynder jeg ... Shakspeare. — Saaledes ogsaa: Hvor ... Børnene? — De ere alle ude. — 5. Brugen af al i forskiellige Constructioner og med Pronomina kan end videre ...es ved følgende Exempler: Alle ere ... retskafne Folk. De ligne hverandre ...lle. Alle de øvrige. Alle øvrige Folk. Hvor ere de alle henne? Hvad tage de sig ... for? Alle vi, som her ere tilstede. ... I, som have hørt det. Han uddeelte ... til, iblandt os Alle. Naar de Alle ... døde. Al din Rigdom. I al min ...; i al hans Glæde. Med al hans ...hed, er han dog en retskaffen Mand. Jeg havde ikke ventet dem alle. De ere ... ikke alle komne. Alle tre, alle ..., o. s. v. (men: begge to.) 6. I Sammensætninger br. al: a) med Adj. ... Substantiver om den høieste Grad i Egenskaber og Fuldkommenheder, som tillægges Gud: algod, Algodhed, alkiærlig, ...dig (Arrebo), Almagt, almægtig, ...værende (allesteds nærværende. Baggesen), alraadende, alseende, alstyrende, ...vidende, Alvidenhed, alviis, Alviisdom, Alviished, Alvælde, alvældig, al...værende (som er i Alt, og overalt); ligesom i de Tilnavne, som gives Gud: Alfader, Alherren, Alstyreren. b) med ... faa andre adj. i Bemærkelsen: ...; f. Ex. alfuld, alene. c) med Substantiver, i Bemærkelsen: almindelig, ... for alle: f. Ex. Alfarvei, Alhore (...tl. Stiege), Alfiob, Alstrøg, Alfæd. 7. I særegne Udtryk: Alle og enhver. ... for Alle, og Alle for een (i Lovsproget, om Forpligtelse, der hviler paa ..., betragtede som een Person. alle sammen (forstærker kun Ordet.) Alt sammen (det Hele, intet undtaget.) alle Tider, adv. altid. Al den Stund, adv. (efter..., saa meget mere som.) I al sin Tid (... hele Liv.) Med alle (ganske, aldeles; ... stedse.) Med alt det, eller dette (ikke ..., desuagtet.) 8. Alt bruges som Substantiv, collectivisk: a) for at udtrykke en Almindelighed, det hele Begreb af ..., som forudsættes eller forstaaes un...: Alt er tabt, uden Æren. Enten Alt, eller Intet. Jeg vil giøre Alt (hvad jeg formaaer) for ham. Han er skikket til Alt. Saasnart Alt er færdigt. Jeg er i Alt (i eet og Alt) af hans Mening. Dette er endnu ikke Alt. Alt kommer an ... Alt, som dig synes. Alt, som man tager det. Det sees, jeg seer af Alt ... foregaaende, det som er kommet til min Kundskab) at her er intet at haabe. b) i St. for: det Hele, alt det (med pron. rel. hvad efter.) Alt, hvad jeg eier. Alt hvad jeg kan giøre. Alt hvad du ønsker dig. Dette er A. hvad jeg har at sige. Af A. hvad jeg har seet. Jeg skal stræbe Alt hvad jeg kan. c) I de Udtryk: det hele Alt, det skabte Alt (Universum.) "Det store Verdens Alt." Helt. — Mit Alt! Hun er hans Alt.

Al (med langt A) ell. Ahl, en. ud. pl. [et i Jylland brugeligt Ord.] en haard, sort, jernholdig Sand, forenet med en ringe Mængde Leer, som især findes i Hederne under Lyngskorpen, hindrer Pløiningen, og er uskikket til at modtage Sæd. (Nogle udlede heraf Navnet: Alheden.)

Alabast, en. et Slags melkehvid, gjennemskinnende og blød Gipssteen. — Alabastfabrik, en. hvor udskaarne Arbeider af A. forfærdiges. Alabastlampe, en. o. fl.

Aland eller Alant, n. s. En Urt, hvis Rod har en stærk bitter Smag og krydret Lugt, og br. i Dyrlægekonsten, og som Farvestof; Ellens-Rod. Inula Helenium.

Alarm, en. ud. pl [af det Fr.] egentl. Anskrig, Udraab, hvorved Krigsfolk kaldes til Vaaben. At blæse A. slaae A. 2. Skræk, Tummel, Bulder. Blind A., ugrundet Frygt. — Alarmtromme, en. flere Trommer, som slaaes i en By eller Leir, naar alle Krigsfolk hurtig skulle møde i Vaaben p. deres Post.

Albue, en. pl. - er. [J. Albogi.] Armens mellemste Led, imellem Haandledet og Armen. = Albuemaal, et. Et Maal taget fra Albuen til Enden af Mellemfingeren. Albuestød, et. 1. Stød, som man faaer paa Albuen. 2. Stød, som gives en Anden med Albuen.

Album, en. Det ringeste eller mindste Maal i Hartkorn, eller Jordens Skyldsætning i Danmark; $\frac{1}{3}$ af et Fierdingkar, $\frac{1}{12}$ af en Skieppe, $\frac{1}{96}$ af en Tønde Hartkorn.

Alchymie, en. Lære om Metallers Forvandling, m. m. (s. Guldmageri.)

Aldeles, adv. [af al og Deel.] ganske, i alle Dele. a. nogen. Jeg er a. tilfreds. aldeles ikke, slet ikke, ingenlunde.

Alder, en. [J. Alldr.] 1. ud. pl. Livets, et Livs Varighed i Tiden, Levealder. Menneskets, et Menneskes A. gaaer sielden over 70 Aar. Løvens, Hestens, Egens Alder. 2. ud. pl. den Tid, et levende Væsen, en tilværende Ting har levet, været til; ell. en vis Deel af denne Tid. Hvad er hans Alder? Barnets A. er fem Aar. At kiende Hestens A. af Tænderne. En høi, ung, spæd A. At komme til Skiels Aar og Alder. I ell. paa hans gamle A. Alle Foretagender skikke sig ikke for enhver Alder. 3. ud. pl. høi Alder, Alderdom. Alderens Svagelighed. En Mand af A. — til Alders, adv. og adj. i en begyndende Alderdom, gammel. Naar man er kommen

t. Alders. En Mand t. Alders. 4. pl.-e. og Aldre. En vis Deel af Tiden overhovedet, Tidsrum. I vor A., i denne A., i Verdens første A. Middelalderen, Guldalderen. = alderstegen, adj. v. som har naaet en høi Alder. (Jacobi.) aldersvag, adj. svag af Alderdom. (Foersom.) "Smertens skiælvende Søn og den aldersvage ei glemmes." Hertz.

Alderdom, en. ud. pl. høi Alder (kun om Menneskets sidste Levetid.) En rolig A. I hans Alderdoms Dage. 2. Alderdommen bruges: a) som et Abstractum: Alderdommen (gamle Folk) er skrøbelig, vanskelig. b) i St. for Oldtid, Fortid. I Alderdommen var det Skik. En Levning fra Alderdommen, en Alderdomslevning.

Aldrende, adj. v. som begynder at ældes. (I. alldradr.)

Aldrig, adv. [I. alldreigi.] ikke nogensinde, ingensinde. 2. I dagl. Tale: slet ikke, ingenlunde. Jeg veed a., hvor jeg skal finde det. Jeg kan a. begribe (aldeles ei.) Han talte a. et Ord. Der er a. det mindste tilbage. 3. aldrig saa, nok saa. Om han eiede a. saa mange Penge. aldrig saasnart, ikke saa snart, i samme Øieblik (med før eller førend.) Aldrig saasnart saae hun ham, før hun brast i Graad.

Alen, en. pl. d. s. og sieldnere: Alne. [I. Aln, Oln.] Et vist Længdemaal, som deles i 24 Tommer og 4 Qvarteer. 2. en Maalestok af een Alens Længde. En A. af Jern, Jernalen. fig. at maale een m. sin egen A.; med den rette A. 3. det, som efter Maal har en Alens Længde. En A. Klæde, to A. Baand. 4. i Sammens. med adj. alenbred, -dyb, -høi, -lang, -vid, som har en Alen i Breden, Dybden, etc. = Alenmaal, et, a) d. s. s. Alen, 2. b) Afmaaling, Udmaaling med Alen. I Alenmaal, efter A. — Alental, i A., adv. bruges undertiden for: efter Alenmaal. At kiøbe, sælge i Alental, som ogsaa hedder: alenviis. — Alentræ, et. Maalestok af Træ paa en Alens Længde. = Aling, en. kun i Sammens. Tolvaling, Sextenaling, om Tommer, som har denne Længde.

Alene, adv. [skrives ofte allene.] br. til at betegne en Gienstand, med Udelukkelse a) af alle andre; b) af alle andre nærværende. — a) ganske ene, ene blandt Alle. Gud a. veed det. Du skal tiene din Gud a. Ham a. tilhører Fortienesten. (Tillægget: ene og forstærker kun Udtrykket. Hun vilde tilhøre ham ene og alene.) b) uden andres Selskab, ell. Hielp. Han lever meget alene, vil gierne være a. Lad ham, os, dem være a. At være a. med een (i Eenrum med.) At boe, leve, spise, sove alene. Barnet kan nu gaae a. (ene.) Jeg har giort det a., ganske a. At være a. om et Arbeide. (jvf. ene.) 2. ki
ikkun, blot. Jeg beder alene derom, at
Jeg venter min Hielp a. af Gud. (
bruge det for conjunct. kun ell. men,
Germanisme.) 3. ikke alene, ei bl
Han var ikke a. en klog, men en g
Mand. [I Forbindelse med Substant.
Adj. bruges aldrig alene, men ene. (
Enehandel, eneraadig, o. fl.]

Aleneste, adv. i dagl. Tale, for: al
(2.) kun, blot.

Alf, en. pl. -er. [I. alfr.] Mythi
opdigtede Væsener, hvoraf Jorden, Bier
Skove troedes befolkede; Jordaand, Bie
aand, Skovaand. Biergalf, Skovens Alf
Svartalfer, Lysalfer. (Jvf. Elv, El
folk, Ellekone, o. fl.)

Alfarvei, en. pl.-e. almindelig Lan
vei, Adelvei. (Af al ell. adel og fare
fig. "En banet Alfarvei til Ære." Eva
"Ligesom saamange andre Forslag,
gaae noget udenfor Alfarveien." Oluf

Algebra, en. s. Bogstavregning.

Algod, Algodhed, Almagt, o. fl. s.

Alke, v. n. 1. (har.) være i Be
gelse, i Arbeide med noget, som er m
somt og ikke har ret Fremgang. a. m
i noget. a. i Ondt, Snavs. (dagl. Ta
I Jylland om dem, som stange Aal.)

Alkiøb, et. [s. al, 6. c.] almindel
Landekiøb. (Langebek.)

Alkove, en. pl. -r. [uvis Oprindelse
Afslukke ved et Værelse til at sætte Seng
i. (Moth.)

Allee, en. pl. -r. [fransk.] Buegan
Trægang i en Have eller andensted
Lystgang.

Allehaande, adj. af forskiellige Slag
adskillige, alle Slags. a. Varer, a. ko
bare Sager. Han kom med a. Udflugte
Han havde Allehaande med sig. Han s
ud til Allehaande (om en udvortes mi
tænkelig Person.) 2. n. s. et Krydder
de umodne, tørrede Bær af Krydermynte
(Myrtus pimenta.) Stødt Allehaande

Allehelgen eller Allehelgensdag, e
den første November, som i den cathol
Kirke helligholdes til alle Helgenes Er
dring. Ved Allehelgenstid.

Allemand, n. s. coll. Hvermand, Al
Allemands Ven. I Allemands Mund
(daglig Tale.)

Allene, s. alene.

Aller, lægges (ligesom det T. aller
det Sv. aldra.) som en, egentlig ov
flødig, Forstærkelse til Superlativer. alle
størst, den allerstørste, min allerkiær
Ven. (aller er egentlig den gamle ge
plur. *allra* ɔ: af alle.)

Allerede, adv. [N. S. al rede. E. a
ready.] udtrykker det Tidsforhold,
noget er skeet tidligere, end det meent
eller formodedes; enten i en forbigang

...alt): eller i en noget vedvarende ... nu alt, modsat: endnu ikke.) Det er allerede skeet for otte Dage siden, for ...siden. Man sagde mig, at han var ... ikke kommen; og jeg hører nu, han har allerede været her i to Dage.

Allesammen, s. alsammen.

Allesteds, adv. paa alle Steder, overalt, allevegne. Han har a. hiemme. allestedsnærværende, adj. (alværende) og Allestedsnærværelse, en. (Omnipræsen-...) om Guddommen (i theol. Skrifter.)

Allevegne, adv. overalt, allesteds, i ... Tilfælde.

Alligevel, adv. desuagtet, ikke desmindre. (i dagl. Tale, hvor ogsaa dog sættes foran.)

Allike, en. pl.-r. En Fugl af Ravnearten, der meget søger Tilhold i Taarne og andre høie, eensomme Bygninger. Corvus monedula. Saa fuld som en A. (meget beskienket.)

Alm, Almetræ, s. Ælm.

Almagt, en. ud. pl. Magt uden Grændser, Almægtighed. fig. en stor Magt. ... A. — Deraf: almægtig, adj. mægtig uden Grændser, som uden Indskrænkning formaaer Alt; uendelig mægtig. — Almægtighed, en. den Egenskab ..., at han er almægtig. (s. al. 7.)

Almanak, en. pl -ker. En Bog, hvori Aarets Dage, Uger og Maaneder, med Fester, Helligdage, Maaneskifter, Planeternes Stilling og andre astronomiske Bestemmelser findes optegnede; en Kalender. — Almanakmaaned, en. Maaned, som den beregnes i Almanakken.

Almeen, adj. pl. almene. [J. allmennr.] almindelig, som er for Alle, offentlig. (et forældet, men i den nyere Tid atter optaget Ord.) Til a. Nytte, Sikkerhed. ... a. Ler. — Det forbindes som oftest i eet Ord med adskillige Subst., især følgende: Almeenaand, en. Aand, ell. Aandsstemning, der gaaer ud paa Folkets Vel; Nationalaand. (E. public. spirit.) Almeenfølelse, en. F. for det Hele, for Folkets Vel. almeengyldig, adj. almeen...ende, gyldig for Alle, som har almindelig Gyldighed. Deraf: Almeengyldighed, en. ud. pl. En Lovs, en Sætnings A. Almeenlæsning, en. almindelig udbredt L. Almeennytte, en. almindelig Nytte, hele Borgersamfundets Gavn (usus publicus.) almeennyttig, adj. som ... til eller fremmer hele Borgersamfundets Gavn. Almeensikkerhed, en. offentlig Sikkerhed, Statssamfundets S. (Ørsted.) Almeensteder, n. s. pl. er brugt af Nogle for at udtrykke det Lat. loci communes ɔ: hyppigen forekommende, almindelig bekiendte Sætninger, moralske ...ger og d. Almeenstemning, en. herskende Stemning hos et Folk; ell. Stemning for det hele Samfunds Vel. (Rahbek.) Almeensætning, en. pl. -er. 1. d. s. s. Almeensted. 2. almindelig, universal Sætning. Almeenvel, et. ud. pl. det Heles, Statens Vel. (Engelstoft; men urigtigen med best. Art.) Almeenvæsen, et. ud. pl. Hvad der hører til, udgiør det Hele af et Stats- ell. Borgersamfund.

Almeenhed, en. ud. pl. [Sv. Almänhet.] brugt af Nyere for: Publicum, det almindelige Væsen, Borgersamfundet.

Almind, et. ud. pl. (forældet) brugt af Hvitfeldt i samme Bemærkelse som Almeenhed.

Almindelig, adj. som indbefatter det Hele af sit Slags, af et Begreb; universal. (modsat: besynderlig, særdeles.) En a. Regel, Forskrift, Sætning. Den almindelige Verdenshistorie. a. Menneskekiærlighed. 2. som vedkommer, er fælleds for Alle; enten for alle Mennesker, eller alle Skabninger overhovedet, for et heelt Land og Folk, eller for de Fleste, Mængden i et Land, en Provinds, en Stad ꝛc. Naturens almindelige Orden. Det almindelige Bedste. Her er det a. Skik. En a. Erfaring. Den almindelige Menneskeforstand. En a. Landevei. 3. som vides, kiendes af alle, overalt bekiendt. Et almindeligt Sagn, Rygte, Ordsprog. 4. sædvanlig, ikke sielden. (modsat: ualmindelig.) Det er en a. Hændelse. Dette Tøi er af meer end a. Godhed. 5. den almindelige Mand ɔ: Almuen. — Det Almindelige, hele Statssamfundet, Borgersamfundet. "Kiærlighed til det Almindelige." Sneedorf. "Det Almindeliges Tarv." Malling. — almindelig, almindeligen, adv. 1. overhovedet, i Almindelighed. a. og besynderligen. 2. sædvanligen. = Almindelighed, en. ud. pl. En Sætnings A. — I Almindelighed br. som adv. for: almindeligen, 1 og 2. — almindeligviis, adv. i Almindelighed.

Alminding, en. pl. -er. Jord, (Mark, Skov, Hede) som ikke er nogen Enkelts Eiendom, men enten tilhører Kronen, ell. bruges af Bymænd og Landets Indbyggere i Fælledskab.

Almisse, en. pl.-r. [J. Ölmusa. A. S. Ælmesse.] det, som frivilligen, af Barmhiertighed gives den Fattige, Nødlidende, eller Tiggeren. At give A. give A. = Almisseblok, en. B. hvori Penge lægges, der samles til de Fattige. Almissebolig, en. Huus, hvor Almisselemmer nyde Bolig; Fattighuus. Almissebrød, et. Føde, som een har ved Almisse, ell. maa tigge sig til. Almissedeler, en. som uddeler den for de Fattige bestemte A. (V. S. O.) Almissegierning, en. Velgierning imod en Trængende, Hielp, som ydes ham, der

er saa god som A. Almisselem, et. en Trængende, som maa leve af Almisse. Almissestiftelse, en. S. hvor Trængende underholdes, eller Almisse uddeles. (V. S. O.)

† Almue, en. ub. pl. [Isl. Almugi.] Mængden af Indbyggerne i et Land, Menigmand, den store Hob af Folket (hvortil sædvanligen kun regnes Bondestanden og den ringere Borgerstand.) "Bønder og menige A." (D. Lov.) "Naar Kongen udbyder al Almuen til Landhielp." sammest. Almuens Sprog, Skikke, Sæder. Almuen paa Landet og i Stæderne. = a) Almuesagn, et. Sagn, som fra Slægt t. Slægt bevares hos Almuen; Folkesagn. "Almuesagnet siger, at Kulden nu er langt større end i ældre Tider." Aagaard om Thy. Almuesang, en. Sang, Vise for Almuen. (Baggesen.) Almueskole, en. S. for Børn af Almuen. Almueskrift, et. som er skrevet, bestemt til Læsning for Almuen. Almuesprog, et. det Sprog, som tales af Almuen. (M.) b) Almuesdigter, en. D. som skriver for Almuen, Mængden af Folket. (Bagg.) Almuesfolk, n. s. coll. Folk af Almuen, som høre til A. Almuesmand, en. Een af Folket, af Almuen. Almuesord, et. O. som kun bruges blandt Almuen. Almuesqvinde, en. (Rahbek.) Almuesven, en. Ven af Almuen, som virker, arbeider til Almuens Bedste.

Alphabet, et. pl. -er. Samlingen af alle i et Sprog brugelige Bogstaver, i den Orden, hvori de sædvanligen opregnes. Det danske, det græske A. Efter Alphabetet, efter Bogstavorden. 2. I Bogtrykkeriet: en Saml. af 23 trykte, til eet Skrift henhørende Ark, som nedenunder Texten betegnes med enkelte ell. fordoblede Bogstaver efter Alphabetet. Denne Bog bliver tre Alphabeter, er 3 A. stor. — alphabetisk, adj. efter Alphabetet, i Bogstavorden.

Alraadende, adj. v. som styrer og raader alt det Skabte; alstyrende. Det alraadende Forsyn.

Alrune, en. pl. -r. en klog Qvinde, Spaaqvinde. (forældet.)

Alsammen, n. altsammen, pl. allesammen. Et af al dannet adj. der mest br. som adv. til at forstærke Begrebet i al: heel og holden, intet undtaget, alt tilhobe. "Beholde det Aars Tiende alsammen." D. Lov. Jeg gav ham det altsammen. Han tog dem allesammen. Altsammen (alt det foregaaende, det Omtalte) er godt, undtagen dette.

Alseende, adj. v. som seer Alting. "Den Alseendes Øie." Mynster. (jvf. al, 6.)

Alsidig, adj. som tager Hensyn til, behandler, betragter alle Sider af Gienstand. (A. Ørsted.) s. fleersidig.

Alskabning, en. (med best. Art.) hele Skabning, det skabte Alt. (siel Thaarup.)

Alskens, adj. af alle Slags, allehaa [egentl. genit. als Kyns ell. als Ki af det forældede: Kyn, Kiøn, Slags.

Alslags, adj. pl. alleslags. allehaa alskens. Der var nok af alslags M Han har forsynet sig med alleslags nødenheder. (Derimod: Noget af Slags.)

Alsteds, adv. [forskielligt fra: allest stedse, bestandigen. (forældet.)

Alstille, adv. altid, stedse, jævnli (hos Almuen.)

Alstrøg, et. Sted, Vei, hvor Alle en stor Mængde færdes. Den Kro li ret paa Alstrøget. Langebek.

Alstyrer, en. (med best. Art.) G som hele Skabningens Styrer. (F. G berg.)

Alsædjord, en. Jord, som hvert tilsaaes. (Moth.)

Alt, n. s. S. al, 9. i Alt, ell. A Alt, adv. i een Sum; overhovedet.

Alt, adv. b. s. s. allerede. Han er reist. Det er a. en Maaned siden. 2. deles, ganske. (som overflødigt Bio Han blev ved alt til Enden. (Som en o flødig Partikel forekommer det ogsaa m ofte i gammel dansk Poesie.) 3. al stedse. Alt mere og mere, alt større større. Alt kommer han igien med de ga Fortællinger. Alt blev han ved at se tilbage. 4. overalt, allevegne. (sield alt hvor han gaaer og staaer. 5. alt (med adj. og adv.) i for høi en G overflødigen. alt for stor, alt for t (undertiden br. det for: ganske, me Jeg veed alt for vel.) 6. alt som, som, ret ligesom. alt som han gik, f han. alt som jeg troede, han var kom paa Veien, stod han igien for mig.

Altan, en. pl. -er. [af Ital.] en lit m. Gitterværk omgivet Udbygning p. A ren af et Huus, t. at gaae ud paa fr Værelse ell. Loft.

Alter, et. pl. -e. Oprindeligen og Christendommen: et Offerbord, et oph Sted, i ell. uden for Templerne, hvor offredes til Guderne. 2. i christelige K ker: det Bord, hvorved Præsten l Messe og uddeler den hellige Nadver. gaae til Alters, t. Guds Bord, nyde hellige Nadver, som altid kaldes: Alter (ikke: Alterets) Sacramente. = Alterb en. B. som indeholder de Bønner, Le og hellige Sange, som Præsten læser messer for Alteret, tilligemed andre li giske Formularer. Alterbord, et. 1. øverste og forreste Deel af Alteret.

...en Kalken p. Alterbordet. 2. Et Alter ... den sædvanlige Altertavle. Denne Kirke har kun et A. — Alterdug, en. hvid ... Dug, som bredes over Alterbordet. ...fod, en. Forhøining over Kirkegulvet, ... Alteret staaer. Altergang, en. ... Religionsskik, at uddele og nyde den ... Nadver. Idag er der A. Han er ivrig ... Kirkegang og A. — Altergods, et. ...lagt til et vist A. i catholske Kirker. ...gulv, et. d. s. s. Alterfod. Alterild; ... Offerild, som i Templerne antændtes ... Alteret. (C. Frimann.) Alterklæde, ... et Klæde, sædvanl. af Fløiel eller ..., hvormed Alterbordet ovenpaa og v. ... beklædes. 2. Alterklæder, pl. ...: det, hvormed Alteret til Pryd ... beklædes. 3. pl. den Dragt, Præsten ..., naar han er for Alteret; Messe... ... Alterkors, et. Kors, som man ... sætter p. Alteret, i Stedet ... Altertavle. Alterlys, et. Vorlys, som ... paa Alteret. Alterstage, en. S. ... Alterlys. Altersteen, en. S. som er ... Alterbordet. (Øhlenschl.) Alter... en. En med Malerier, Billedværk ... andre Prydelser forsynet Tavle, opreist ... paa Alteret. Altertieneste, en. den ... af Gudstienesten, som forrettes for .... Altervin, en. Viin, som bruges ... Alterens Sacramente.

Altid, adv. til al Tid, uden Ophør, ... (modsat: aldrig, undertiden.) Evin... og altid. — I mindre strengt Be... ...: ved alle Leiligheder, i alle eller ... Tilfælde; som oftest. Han er a. .... Man finder ham altid sysselsat.

Alting, et. [Adelting.] almindeligt Ting, ...sting. Altinget paa Island. (Jvf. ... Skrivemaaden u. s. et Ting.)

Alting, n. s. ub. Art. [al Ting, enhver ...: omnia.] Har samme Bemærkelse ... n. s. Alt (S. al, 8. a.), og kan br. ... i ethvert Tilfælde i St. for dette ... ikke med pron. rel. hvad, eller med ... Artikel) ligesom det i dagl. T. høres ... hyppigere. Han vil vove alting. ... har sat Alting til (Alt hvad han ...) Lykken er ham med i alting. "De ... Ideen til Altings Begyndelse." ...tte. (I nogle, men ei i ethvert Til... ..., kan alle Ting sættes i St. for al... ... — for alting, fremfor alt andet, ...ligen. Lad os for alting ikke fortvivle. ... hvorom Alting er, i hvorledes det end ... efter sig; med alt det.

Altsaa, conj. følgelig, derfor, i Følge ... foregaaende. Han trænger til Hielp, ... jeg kan hielpe ham; altsaa bør jeg det. Altsaa udtrykker, at Tingen flyder af ... forrige; derfor, at den er grundet ..." Sporon.

Altyp, en. Mestertyp, Erketyp. (Cold.)

Alun, et. ub. pl. [Lat. alumen.] et af Svovlsyre og Alunjord bestaaende mineralsk Salt. = Alunjord, en. 1. en Leerjord, der udgiør en af Alunets Bestanddele. 2. Jord, som indeholder Alun. Alunlæder, et. Alunskind. Alunskifer, en. Skiferart, som indeholder Alun. Alunskind, et. S. som er tilberedet med Alun; hvidgarvet Skind. Alunsyre, en. den Svovlsyre, som indeholdes i Alun. Alunvand, et. V. hvori A. er opløst. Alunværk, et. hvor Alun virkes. — Alunshandsker, n. s. pl. H. af Alunskind. = alune, v. a. t. dyppe i Alun; koge, tilberede m. Alun. alunet Tøi, Læder. (V. S. O.)

Alvei, en. Adelvei, Alfarvei. (D. Lov.)

Alverden, n. s. br. af nogle som et sammensat Subst. for at udtrykke Begrebet: Universum. (Treschov. S. Staffeldt.) "En Fader i Alverdens Dommer." Thaarup.

Alvidende, adj. som veed Alt. — Alvidenhed, en. ud. pl. Guds Alvidenhed.

Alviis, adj. som besidder uendelig Viisdom, Alviisdom. (om Gud.)

Alvor, en og et. ud. pl. [Isl. Alvara.] 1. sand, virkelig Mening eller Villie, og Fasthed, Eftertryk i Handling og Udførelse. (modsat: Spøg, Skiemt.) Det er mit (min) ramme, fulde A. At giøre noget, tage sig af noget med A. Han lod som han vilde gaae; men det var ikke hans A. "Hvor lidt det ogsaa skikker sig med Alvors Alvor selv at spøge." Baggesen. 2. Virkelighed, Iværksættelse. Nu er der engang blevet Alvor af. Bliver det Alvor, til A. med Krigen? At giøre A. af noget, virkelig lægge Haand derpaa. 3. For Alvor, adv. a) virkeligen, i Gierningen, alvorligen. Nu vil han til at studere for A. Han blev for A. vred. b) tilfulde, tilgavns. Det begynder nu for Alvor at fryse. = alvorblandet, adj. v. blandet med Alvor. a. Skiemt. — alvorlig, adj [I. alvarlegr.] som viser Alvor, røber Alvor, enten i Miner og Udseende, ell. i Handling; som vidner om, er forbundet med, skeer med Alvor. Han er ligesaa streng og alvorlig, som hans Kone er mild og munter. Det er min alvorlige Mening, Villie. Et alvorligt Forsæt. Et a. Ansigt, Udseende. Fra Ordstrid kom det til alvorligt Skænderi. Han fik en a. (skarp) Irettesættelse. — Alvorlighed, en. ud. pl. 1. Udvortes Alvor, alvorligt Udseende. 2. Ærbarhed. At opføre sig m. anstændig A. 3. Strenghed, Nøiagtighed. A. i Forretninger. At holde sine Undergivne med A. til Arbeide. = Alvorsord, et. alvorligt Ord, Alvorstale. (Øhlenschl.) Alvorsrøst, en. alvorlig Stemme. (Rahbek.) Alvorssind, et. alvorligt, til Alvor

hengivent Sind. (Grundtvig.) Alvorstale, en. alvorlig Tale. Alvorstanke, en. alvorlig Tanke. (C. Boye.)

Alvælde, en. Almagt. — alvældig, adj. almægtig.

Alværende, adj. v. allesteds nærværende. (Thaarup.) s. al, 6. a.

Ambolt, en. pl -e. [N. S. Ambolt.] Et i en Træblok fæstet Jernredskab, hvorpaa Metaller smedes, og Metalarbeider dannes og files. At smede paa A. At smede en A. ɔ: forfærdige den. — Amboltsmedning, en. 1. S. som skeer paa en Ambolt. 2. Gierningen at smede en A.

Ambra, en. 1. et Slags vellugtende Harpix. 2. en vellugtende Haveplante; Abrod. (Artemisia Abrotanum.) 3. fig. hos Digtere for: Vellugt, Blomsterduft. "Han inddrak dens (Blomsterkrandsens) Ambra." — "Med lukte Dine aander han den ambrafyldte Luft." Rein.

Ame, en. pl -r. et stort Viinfad. En Ame Rhinskviin. [J. áma, *amphora*.]

Amethyst, en. pl. -er. en Ædelsteen af rødblaa Farve.

Amindelse, en. ud. pl. [a er her præp. aa, paa.] Ihukommelse, Erindring (Fraværendes, ell. Afdødes.) Han vil blive i evig A. At give een noget til en A. — Deraf: Amindelsestale. en. Amindelsestegn, et. o. fl.

Amme, en. pl.-r. Et Qvindfolk, der selv har født, og opføder en Andens Barn med sin Melk. Barnets A. At tiene for A. Hun har A. til sit Barn. = Ammehold, et. det, at holde A. til et Barn. (Rahbek.) Ammeløn, en. Løn som gives Ammen, saalænge Barnet dier hende. Ammeplads, en. Tieneste som Amme. Ammesnak, en. d. s. s. Ammestuesnak. (C. Frimann.) Ammestue, en. S. hvor Ammen med det spæde Barn opholder sig. Deraf: Ammestuefortælling, og -snak, en. barnagtig Fortælling, daarlig, løs, urimelig Snak.

Amme, v. a 1. opføde med Melk; give Die. Hun ammer selv sit Barn. At amme et Barn op (opamme det) med Melk, ved en Flaske.

Amning, en. I Skibssproget: et Steds rette Middeldybde til Havbunden, som maales fra For- og Bagstavnen, og angives i Fod og Tommer.

Amphibium, et. pl. Amphibier. [Lat.] Et Dyr, som har koldt Blod, hvis Omløb ikke ophører, skiøndt Dyret en Tidlang standser Aandedraget, og som derfor tildeels kan leve saavel i Vandet, som paa Landet. (Krybdyr. Wads Overs. af Cuvier's Dyrhistorie.)

Amt, et. pl -er. [Tydsk.] en vis Deel af Landet, der forestaaes af en Amtmand, som den øverste borgerlige Embedsmand. Siællands Stift er deelt i 5 Amter. 2. I

nogle faa Ord (Postamt, Biergamt)
mærker det: et kongeligt, styrende C[...]
glum. 3. Barberernes Laugsret i K[...]
benhavn kaldes, m. et tydsk Udtryk: [...]
eller Barbeeramt. = a) Amtmand, [...]
pl. -mænd. En Embedsmand, som f[...]
staaer et Amt eller flere. Amtmandsf[...]
et. Amtmands Post ell. Bestilling. [...]
forn vare flere af de gamle Amter fore[...]
under eet A. Amtstue, en. Amts[...]
valterens Skriverstue eller Contor, h[...]
Skatter og offentlige Indtægter betales[...]
b) Amtsbetient, en. kongel. Betient, [...]
har Deel i et Amts Bestyrelse. (D. L[...]
Amtsbonde, en. Bonde af et vist A[...]
Amtsforvalter, en. Den Betient, [...]
oppebærer Skatter og offentlige Indtæ[...]
i et Amt. Amtshuus, et. Amtmand[...]
Bolig. Amtsmester, en. Barberer i K[...]
benhavn, som har Amt. Amtsprovst, [...]
En geistlig Embedsmand, som skulde h[...]
Opsyn med geistlige Sager, Kirker [...]
Skolevæsen i et heelt Amt. Man afs[...]
fede snart igien Amtsprovsterne. Am[...]
provsti, et. det District, som en Am[...]
provst skulde have under Opsyn. Am[...]
rettighed, en. R. som følger med [...]
Barbeeramt. Amtsskriver, en. til[...]
d. s. s. Amtsforvalter. (D. Lov.)

An, en af det Tydske (fornemmelig [...]
i det 17de og 18de Aarhundrede) la[...]
uadskillelig præpos. ell. Partikel, der [...]
tes foran endeel Ord (mest Verber); [...]
trent, efter dansk Sprogbrug, i følg[...]
Bemærkelser: a) Bevægelse til Stedet [...]
komme, Ankomst, Anløb.) b) Tilegn[...]
(annamme, antage.) c) Gierning [...]
Stedet (anbringe, anholde, ansætte, [...]
tegne.) d) Begyndelse, Forberedels[...]
en Handling, et Foretagende (angr[...]
Anlæg, anlægge, anrette.) e) For[...]
delse, Bekiendtgiørelse til eller for n[...]
(andrage, angive, anmelde.) f) et S[...]
Forhøielse ell. Forstærkelse af Verbets [...]
greb (anbefale, anstrenge, ansøge.) — [...]
imod er Brugen af an (i St. for til) [...]
at tilkiendegive en Forbindelse, (anbi[...]
anhefte, m. fl.) selv i den nærvær[...]
Sprogbrug, udansk; og det samme [...]
siges om mange flere tydskagtige og [...]
overflødige Ord (f. Ex. anbelange, a[...]
mærke, anbetroe, anblæse, anbyde, a[...]
kiende, anfange, anfæste, angaae, a[...]
legen, angenem, angrændse, anhæ[...]
ankynde, anlande, anlange, anlove, [...]
prise, ansige, anstemme, anstille, anst[...]
anvore o. fl.) som i reen og ædlere [...]
ei kunne bruges, og hvoraf de fleste der[...]
denne Ordbog udelades, eller ved dem [...]
vises til det danske Ord. — Adskilt[...]
Verbet, og bag efter dette, kan an [...]
bruges i meget faa, af det Tydske opt[...]
Talemaader, som: at binde an med

det gaaer an; at gribe sig an; at komme til en (afsted); at rette (Maden) an.

Anatomere, v. a. 1. sønderlemme et organisk Legeme i dets Dele. **Anatomering**, en. pl. -er. Gierningen at anatomere.

Anatomie, en. ud. pl. [Lat.] Den Deel af Lægevidenskaben, som lærer os Delene af et organisk, (især dyrisk) Legeme, deres Sammensætning, og Legemets rigtige Sønderlemmelse, for at kunne adskille det i sine Dele. Den sammenlignende A. ɔ: den, som behandler det menneskelige Legeme, ell. Dele af samme, under Sammenligning med de samme Dele hos Dyr. = **Anatomiekammer**, et. det Sted hvor Anatomien læres ell. offentlig foredrages. = **anatomisk**, adj. som hører til Anatomie.

Anbefale, v a. 1. søge med Roes eller fordeelagtigt Vidnesbyrd at bibringe Nogen en god Mening om en Person eller Ting. Hans Foresatte have anbefalet ham til Kongen. Han er anbefalet til dette Embede. At a. een sin Sag. Jeg kan a. Dem dette Middel af egen Erfaring. Jeg anbefaler mig i, til Deres Erindring, Bevaagenhed. — **Anbefaling**, en. 1. Gierningen at a. 2. Det, hvorved een eller noget anbefales. Han foreviste mig en skriftlig A. fra Biskoppen. Arbeidsomhed er en god Anbefaling.

Anbelange, s. vedkomme.

Anbetroe, v. a. s. betroe.

Anbringe, v. a. 3. [bringe.] bringe, sætte, anvende noget p. et beleiligt Sted, hvor det passer. Her kunde anbringes Kamaer. At a. et Skab i Væggen. Denne Tanke er ikke vel anbragt. Et vel anbragt Ord er ofte af stor Virkning. En ilde anbragt Vittighed. 2. figurl. skaffe een Ansættelse, sætte ham i Levevei, bringe ham i en Stilling og Virksomhed, hvorved han kan faae sit Ophold. Jeg vil søge at anbringe ham i et andet Fag. Han fik sin Søn anbragt ved Toldvæsenet, i Handelsfaget. Han har faaet alle sine Børn godt anbragte. — **Anbringen**, **Anbringelse**, en. (Sibbern.)

Anbringende, et. S. Andragende, Foredrag.

Anbrud, et. Tilstunden, Tilnærmelse. Dagens, Morgenens Anbrud (bedre: Frembrud.)

Anbryde, v. n. S. frembryde.

Anbrænde, v. n. 1. S. svides, som er det danske Ord. 2. act. begynde at tænde, tænde løseligen, og atter slukke, for desletere at tænde p. ny. At a. Lys. (V. S. O.)

And, en. pl. **Ænder**. [J. Önd. Sv. Ancka, And.] en bekiendt Huusfugl, som, naar den er tam, fører dette Navn, og i dens vilde Tilstand kaldes Vildand. (Anas Boschas.) 2. i Særd. Hunnen blandt Ænderne. En Andrik og ti Ænder. (s. Ælling.) = **Andemad**, en. lysegrønne Vandplanter, paa Overfladen af stillestaaende Vande, som Ænder og Gæs gierne æde. (Lemna trisulca og 3 andre Arter.) **Andeqvadder**, et. d. s. s. Andemad. **Andesteg**, en. stegt Andekiød. **Andeæg**, et. Andens Æg. = **Andrik**, en. pl. -ker. [J. Andriki.] Hannen blandt Ænderne. (Sv. Andrake. E. Drake. T. Anterich.)

Andagt, en. ud. pl. [T. Andacht.] Siælens udelukkende Sysselsættelse med Tanken paa Gud og Gudsdyrkelse; Tankernes Samling for at henvende dem allene til det høieste Væsen. Fordybet i A. Overvære Gudstienesten med A. 2. Andagts udvortes Øvelse; Deeltagelse i religiøse Skikke og Handlinger. At holde sin A. "Vi indbyde dig oftere, end sædvanligt til Andagtens Steder." Mynster. = **andagtsfuld**, adj. meget andægtig. **Andagtsreise**, en. Reise, som foretages af Andagt, i andægtig Hensigt; Pilegrimsreise (Guldberg.) **Andagtstime**, en. T. indviet, bestemt til Andagt. **Andagtsøvelse**, en. pl. -r. d. s. s. Andagt, 2. — **andægtig**, adj. 1. tilbøielig til Andagt, som gierne og ofte hengiver sig til A. Hun er meget a. Et andægtigt Sind. 2. som hører til Andagt. andægtige Bønner; en a. Forsamling. — **Andægtighed**, en. ud. pl. den Egenskab at være a.

Andeel, en. pl. **Andele**. [T. Antheil.] Deel, som een har i noget; Lod, Part. (Moth.) "At vi have Andeel i et Rige, som ikke forgaaer." Mynster.

Anden, adj. n. andet, pl. andre. [Isl. annar.] 1. Ordenstal. (secundus.) Den første, den anden, tredie, o. s. v. Han kom anden Gang igien. Det er hans anden Kone (ikke: den anden hans.) Min anden Søn (i Alder.) Han var den anden i Følget, i Ordenen. For det første, for det andet. Hver anden, af hver to een. (secnndus quisque.) Hver anden Søndag. 2. A. ikke den samme, forskiellig. (alius.) Med Adj. ubest. Art. i sing. og pl. a) ikke den eller de samme. Lad mig faae en anden Bog, andre Bøger i St. for denne. Jeg kan ikke bruge denne Hat, og maa kiøbe mig en anden. Jeg har solgt mine gamle Heste, og vil kiøbe mig andre. Til en anden Tid, paa et andet Sted, under andre Betingelser. b) ikke den samme som tilforn, ny. Vi have faaet en anden Præst. Gaden har faaet et andet Navn. Han er bleven et andet Menneske. Han tager hver Dag en anden Kiole paa. Der er kommet andre Folk i Huset. c) ikke een selv, ikke eens egen. Naar man ikke er sin egen Herre, men er afhængig af en Anden. Det er haardt, at skulle leve af en Andens Naade.

At benytte sig af Andres Arbeider, røbe Andres Hemmeligheder. Han hat forladt sit Fædreland, og bosat sig i et andet (fremmedt) Land. d) af ulige (især bedre) Beskaffenhed. (som oftest med Tillæg af: langt, heel ell. ganske.) Denne Præst er en langt anden Mand, end den forrige. Dette er en ganske anden Sag. Jeg har det paa heel andre Vilkaar, end min Formand. (er egentlig Bemærkelsen A, a) e) en anden, den anden, bruges for: een af samme Egenskab, som den der nævnes, en fuldkommen lignende. En anden Napoleon vil ikke let opstaae. Han bliver den anden Mozart. f) en anden, absol. een af samme Art, Beskaffenhed, foruden den første; nok een. Han har giort een Reise for sin Videnskab; en anden blot til Fornøielse. Han gav eet Legat til Kirken, et andet (ell. og eet) til de Fattige. (Saaledes ogsaa: To Sønner har han i Armeen; andre to (eller to andre) ere Studenter. B. Med Adj. bestemte Art. i sing. og pl. (alter.) a) den anden af to i Tallet, hiin. Naar den ene (een) vil frem, vil den anden tilbage. Jeg stod paa denne Side af Grøften, og han paa den anden. b) det øvrige, de øvrige, overblevne. Kun dette er mig af Vigtighed; det andet er mig ligegyldigt. Een af sine Tienere sendte han ud paa Veien; de andre maatte giennemsøge Skoven. Een Datter har han hiemme; de andre ere alle forsørgede. c) det andet Liv ɔ: det tilkommende, evige Liv. (ogsaa: I et andet Liv vil meget opklares, som nu er os mørkt.) C. Andet bruges absol. for: noget andet. Han tænker ikke paa Andet, end Forlystelser. Jeg har ikke Andet, at byde Dem. Hvad Andet, hvilket andet; og (til Svar naar een spørger med Uvished): hvad uden dette? — Hvad Andet har jeg tilovers, end ꝛc. Jeg maa vel giøre hvad han har sagt mig? — Ja, hvad Andet? — 3. Egne Udtryk: Anden Dagen, Dagen efter, følgende Dag. (D. Bib.) Den anden Dag, forleden Dag, for faa Dage siden. En anden Dag, ell. et andet Aar, ad Aare, næste Aar ved samme Tid. Det faaer at beroe til et andet Aar. (begge Talemaader br. hyppigen hos Almuen.) Fra anden Haand, paa anden Haand, s. Haand, 2. e. Een og anden Gang, nu og da. Een og Anden, eet og andet, Nogle, Adskillige, Adskilligt. Jeg har hørt Een og Anden sige det. Jeg har eet og andet at tale med dig. andre Steder, adv. paa noget andet Sted. Man faaer det ikke andre Steder, end her.

Andendags, adj. som skeer den følgende Dag; ell. som kommer hver anden Dag. (br. kun i Sammens.) Andendagsbryllup, et. (ogsaa adskilt: Andendags-Bryllup.) Gilde, som holdes Dagen efter Brylluppet.

Andendagsfeber, en. Koldfeber, der kommer igien hvert andet Døgn. andendag[s]morgen, adv. næste Dag om Morgenen.

Andensteds, adv. paa et andet Ste[d]. Han kommer ingen andensteds, end h[os] sin Familie. Jeg har ikke været a. end [i] Kirken. Eensteds bruges den Skik, a. (el[ler] en andensteds) en anden. andensteds fr[a], ikke hiemme fra, udenlands fra, fra andr[e] fremmede Steder. (aliunde.) andenstedshen, til et andet, forskielligt Sted. (alio.) Han er ikke mere i Paris; men er rei[st] a. hen.

Anderledes, adv. [af Led, Vei, Kant.] paa en anden Maade; ikke som før, ik[ke] saaledes. Een vil have det saa, en Ande[n] a. Dette vil jeg have a. giort (omgiort). Han fortalte mig det paa den Maade, men jeg veed, det er a. Sagen er gansk[e] a. beskaffen. At blive a. til Sinds. Ha[n] er ikke a. (dette er nu hans Natur, Charakteer.) — I dagl. Tale som adj. (for anden, alius.) Det er en a., en gansk[e] anderledes Mand.

Andrage, v. a. 3. [s. drage.] gi[ve] skriftlig Forestilling om, anmelde. At a. noget for Øvrigheden. Han androg pa[a] en Nedsættelse i Skatten. — Andragend[e], et. 1. skriftlig Forestilling, Anmeldelse f[or] Øvrighed eller Foresatte. 2. Besværing, Klagemaal. (D. Lov.) Andragelse, en. Gierningen at andrage. (V. S. O.)

Andre, pl. S. anden.

Andrik, en. S. And.

Ane, en. pl. Aner, (som næsten en[e] bruges.) [T. Ahn, Ahnen.] Adelig[e] Forfædre, opstigende Slægt af Adel pa[a] fædrene og mødrene Side. Han tælle[r] sexten Aner. — Aneregning, en. Udregning og Optælling af eens Aner. — Anetal, et. Antal af Aner. At regne, udregne een[s] Anetal. — Anetavle, en. Tavle, hvorpa[a] eens Aner opregnes. Anevaaben, e[t]. pl. -er. De Familiers Vaaben, som regnes til en Adelsmands Aner.

Anfald, et. pl. d. s. Gierningen at an[-]falde, Angreb. At giøre A. paa Fiende[n]. Fiendens A. blev afslaaet. 2. Sygdom[s-]Tilfælde, Udbrud, Yttring. Et pludseli[gt] A. af Sidesting. Et Feber-Anfald.

Anfalde, v. a. 3. [falde.] angribe, over[-]falde. Fienden anfaldt Staden fra [...] Sider. Røverne anfaldt ham i Huul[-]veien. 2. figurl. overfalde, angribe m[ed] Ord. At a. een med Skieldsord. 3. pa[a]komme, overfalde. Sygdommen anfald[t] ham med fornyet Heftighed. — Anfalde[r], en. pl. -e. den, som anfalder, overfalde[r] een. "Da gaaer Forsvaret endog til [at] dræbe Anfalderen." Schytte.

Anfegte, v. a. 1. Egentlig anfalde m[ed] Vaaben; men bruges kun figurl. At a[n-]fegtes (fristes) af Diævelen: anfegtes (fo[...]

...rnes) paa sin Ære. anfegtes (plages) ...Idelser, af haarde Sygdomme. Son... Ulykke anfegter ham ikke (gaaer ham ... nær, ikke til Hierte.) Han lod sig ikke anfegte (nedslaae) deraf. — Anfegtelse, ... pl. -r. Fristelse, Ængstelse, Sindsuro, Plage.

Anføre, v. a. 2. føre til Strid, befale ... (Krigsfolk, en Hær.) Kongen anførte selv sin Hær i dette Slag. Generalen anførte den høire Fløi. 2. veilede. ... een til Dyd og gode Sæder. 3. an..., føre til Bog. Han har glemt at ... i Regnskabet. 4. fremføre, beraabe ... paa. Han anførte dette til sin Undskyldning. Jeg vil anføre mine Grunde. ... melde, berette, omtale, indføre i et Skrift. Han anfører (citerer) overalt fine ... Forfatteren siger i det ovenfor anførte Sted. = Anfører, en. pl. -e. ..., som anfører (1.) En god A. (Hær..., Fører.) Han var vor A. (Fører, ...) paa Reisen. At være A. i et ..., i en Leg, ved et Foretagende, for et Anslag. — Anførelse, en. Gierningen at anføre. (i Bemærk. 3. 4. 5.) — Anførsel, en. Gierningen at anføre, (1. ...) Under Kongens A. Han vil under ... A. (Veiledning) danne sig til Embedet.

Angaae, v. a. 3. [gaae.] staae i Forbindelse med, have Hensyn paa, vedkomme. ... angaaer Forsømmelse i Embedet. ... mig angaaer, eller er angaaende: ... Talem. der ofte høres i det dagl. Liv. Angaaende (i Henseende til, med Hensyn ...) hans Begiering; hans B. angaaende; ... hvad angaaer hans Begiering.

Angbrystet, angbrystig, adj. [J. áng, ...] trangbrystet, stakaandet. Deraf: Angbrystighed. (Moth.)

1. Ange, en. [jvf. angbrystet.] Sygdom ... Heste og Køer med trangt Aandefang. ... adj. anget. En anget Hest, Ko. ... Ænge hos Henr. Harpestreng om ...)

2. Ange, en. fugtig Damp, Eem. Ange ... Vinduesruderne. (Moth.)

Ange, v. n. 1. give Ange fra sig. ... Langebek.) J. ánga, dufte.

Angel, en. pl. Angler. [J. Aungull.] ...krog, Fiskekrog. Deraf: Angelfisker, ... som meder med Snor og Angel. ...fiskeri, et. F. som skeer v. at mede. ...gle, v. a. 1. [J. aungla.] Fiske med ..., mede.

Angemuus, en. pl. d. s. et Slags ...muus. (Sorex mus araneus.)

Anger, en. ud. pl. [J. ángr.] 1. Fortrydelse over en Handling, som man selv ... for uret eller syndig. At føle A. over noget. "Min Angers Graad dig ...ig væde." F. Guldberg. "Stakket Lyst ... lang Anger." Ordspr. "Anger har en moralsk, og ikke, som Fortrydelse, en blot psychologisk Grund." C. Hornemann. "Anger bestaaer i den nedtrykkende Følelse af sin egen Uværdighed." P. E. Müller. 2. i ældre Dansk: Nød, Skade, Fortræd. = angerfuld, adj. hvis Sind er opfyldt, betaget af Anger. angergiven, adj. v. betagen af Anger, angerfuld. "Det angergivne Hierte." Angerkiøb, et. pl. d. s. Kiøb, som man angrer eller fortryder. angerlig, adj. som man angrer paa, som man har Grund til at fortryde. angerløs, adj. 1. som intet har at angre eller bebreide sig. 2. fri for Ansvar eller Tiltale. (i Lovsproget.) "Da bør han at være a. for den Sag, han sigtes for." (D. Lov.) "At han blev a. og frikiendt samme Dag." Holb. — Deraf: Angerløshed, en. ud. pl. — Angerstaare, en. Taare, Graad, som frembringes v. Anger. (Ingemann.) ==

Angre, v. a. 1. [maaskee af J. ángra, trykke, trænge; ligesom Anger ogsaa fordum brugtes for: Trængsel, Nød.] 1. føle Anger over, fortryde. Jeg angrer den Uret, jeg har giort. At angre paa det som er skeet. Ogsaa impers. Det angrer mig meget, at jeg har giort det. "Vi fortryde, at vi ikke fulgte en Vens Raad; vi angre, at vi ikke fulgte hans Formaninger." C. Hornemann. 2. volde Anger. Denne Handling angrer mig meget. (Anger og angre kunne nu betragtes som stærkere Udtryk, end fortryde og Fortrydelse; ogsaa af den Grund, at hine begyndte i Talesproget at gaae af Brug.)

Angest, en. pl. -er sielden. [J. Angist. T. og N. S. Angst.] Egentlig Klemmelse, Trykning for Hiertet; men bruges kun for: en høi Grad af Frygt for eller Bekymring over en forestaaende ell. truende Fare. Hun udstod en stor A. Dødsangest (A. for Døden,) Dødsskræk. = angest, adj. betagen af en høi Grad af Frygt. Jeg var angest for at hun skulde døe. = angestfuld, adj. meget angest, opfyldt af Frygt og Bekymring. (Storm.) Angestskrig, et. S. som een af Angest giver fra sig. (Grundtvig.) Angestsved, en. Sved, som Angest frembringer.

Angielde, v. a. angaae, vedkomme. (D. Lov.)

Angive, v. a. 3. [give.] paavise, melde, vise, anmelde. Han angav Stedet hvor han havde fundet det. Denne Prøve angiver Krudbets Styrke. At a. de Varer, man fører med sig. a. sin Formue, sine Indkomster. 2. berette; foregive. Fiendens Tab angive Aviserne til (eller at have været) 2000 Mand. Man angav dette som Aarsagen. 3. anmelde, foredrage; røbe. a. en Sag for Øvrigheden. Hans egne Folk angav ham for Toldsvig. Tyven angav sig selv. — Angivelse, en.

pl. -r. — Angiver, en. pl. -e. den som angiver noget. (i Bem. 3.) Af Bøderne tilfalder det Halve Angiveren.

Angle, v. n. s. Angel. — Anglesnor, en. pl. -e. Medesnor.

Angre, v. a. S. Anger.

Angreb, et. pl. d. s. Det, at angribe, Anfald med Vaaben. = Angrebskrig, en. K. som føres ved at angribe Fienden, p. en angribende Maade. (mods. Forsvarskrig.) Angrebsmiddel, et. M. som anvendes, er tienligt til Angreb. Forsvars- og Angrebsmidler. (Malling.) Angrebssted, et. S. hvor Angreb skeer eller er skeet. (Engelstoft.) Angrebsvaaben, et. V. som især br. til Angreb. angrebsviis, adv. p. en angribende Maade (modsf. forsvarsviis.)

Angribe, v. a. 3. [gribe.] overfalde, gaae løs paa med Vaaben. At a. Fienden. fig. At a. Sagen fra den rette Side. 2. antaste, fornærme. At a. een med Skieldsord, Uqvemsord, ærerørende Beskyldninger. 3. giøre ulovligt Greb i, berøve. At a. offentlige Midler. Han har angrebet Cassen, som var ham betroet. (At a. sin Capital, forbruge en Deel af Capitalen.) 4. skade, giøre fiendelig Virkning paa, tære bort af. Syren angriber dette Metal. Dette Middel angriber Brystet. 5. Betage, hentage. Han er meget angreben af Sygdommen. Den lange Tale har angrebet ham meget. — Angriber, en. pl. -e. den, som angriber, den Angribende. (i Bemærk. 1. sielden 2.) Den Angrebne maa værge sig imod Angriberen.

Angroe, v. n. 1. groe fast til; forekommer kun i det Udtryk af Almuesproget: et angroet Barn ɔ: som har den engelske Syge. (Stæver.)

Angst, s. Angest.

Anhang, et. [Tydsk.] S. Tilhæng, (Parti) Tillæg (til en Bog.)

Anhold, et. Gierningen at anholde ell. gribe; Anholdelse. (V. S. O.)

Anholde, v. a. 3. fastholde, gribe (en Misgierningsmand, Forbryder.)

Anholde, v. n. 3. ansøge. (D. Lov.) a. om et Embede. — Anholden, en.

Anhængig, adj. indklaget, indstævnet. br. kun i den slette Talemaade af Lovsproget: at giøre en Sag a. (D. Lov.)

Anis, en. En fremmed Plante, hvis Frøkorn (Anisfrø, Aniskorn) bruges som Krydderi. Deraf: Anismelk (M. hvori A. koges), Anisolie, Anissukker, Anis, indbagt i Sukker.

Ank ell. Anke, en. Klage, Klagemaal, Paatale. (D. Lov.) 2. Nag, Fortrydelse. (forældet.)

Anke, v. n. 1. (har.) klage, føre Klagemaal over; være utilfreds med. At anke p. noget. (Kingo.) "Og p. min Censomhed og tunde Skiæbne anker." Helt. "K Mennesket undflye sin Siæl, sig selv s let, som Støv, hvorpaa det anker." Eva (s. paa-anke, som nu næsten ene bruge

Ankel, en. pl Ankler. [E. Ank I. Ökull.] Ledet, som forener Benet m Foden. — Ankelkode, en. pl. -r. d udstaaende Beenknude ved Ankelen, d nederste Deel af Beenpiben. (Talus.) A kelsko, en. et Slags Fruentimmersk som gaae op til Anklerne.

Anker, et. pl. -e. et Maal i Danma til Drikkevarer, som holder ¼ Tønde, e 38 Potter.

Anker, et. pl. -e ell. Ankre. [Lat. an cora.] en svær Jernstang, oventil m en Ring i Enden, nedentil med to op bøiede Arme, med Hager i Enderne, s ved Vægten fæste sig i Havbunden, saaledes holde Skibet. At kaste A., ank lægge Skibet for Anker. Lette Ank vinde det op i Skibet. Flaaden, Skib lettede Anker og gik under Seil. (m. be Art. om et vist Anker. Da man lette Ankeret, brast Touget.) At drive for A keret. At kappe Anker, overskære Ank touget, i Stedet for at vinde det op. gaae til Ankers, ligge for Anker. Ski er til Ankers. 2. En Jernstang, m Hager i Enden, hvormed Muur- og Tø merværk i en Bygning forbindes og fæst At forbinde Bielkeværk, styrke en Mu med Ankere. Deraf Storsteensanker. Ankerarm, en. En af de udstaaende Ar ell. Grene p. Skibsankere. Ankerboie, e Træklods ell. Tønde, fæstet til Ankertoug som flyder paa Vandet og tilkiendegi Stedet, hvor et Anker ligger. Ank bund, en. Havbund, tienlig til der ankre. God, slet A. Ankerfald, et. A kerets Fald fra Skibet ved Kastninge ankerfast, adj. som ligger fast for Ank Ankerflig, en. d. s. s. Ankerhage. A kerforing, en. Foring af Bræder uden Skibet, for at hindre det fra at gnav ved det faldende Anker. Ankergreen, e d. s. s. Ankerarm; Ankerflig. Ankergrun en. d. s. s. Ankerbund. Ankerhage, e Hagen paa Ankerarmen. Ankerhold, Leilighed til at ankre. At søge, fin have et A. Komme til A. (Hvitfeld Ankerkapning, en. Gierningen at kap Anker. Ankerklo, en. d. s. s. Ankergre ell. Hagerne i denne. "Naar Ankerklo Sandet slaaer." Ohlenschl. Ankerkra en. En Pram med en bevægelig Kra hvorved de svære Ankere bringes i og Skibene. Ankerkrog, en. Ankergre Ankerhage. "Han Tyrens Hoved satte skarpe A." Ohlenschl. Ankerleie, et. d at ligge for Anker, Ankerhold. 2. d. s. Ankerplads. Ankerletning, en. Gierni gen at lette Anker. Ankerlæg, en. Sta

gen i Ankeret, til hvis nederste og tykkeste Ende Armene eller Grenene smedes fast. **Ankerløs**, adj. uden Anker, som har mistet sine Ankere. **Ankerplads**, en. et Sted, hvor man ankrer, ell. kan ankre. **Ankerring**, en. den bevægelige Ring i Ankerleggens øverste Ende, hvori Ankertouget fæstes. **Ankerrøring**, en. Beklædning af Tougværk om Ankerringen, for at hindre den fra at gnave Ankertouget, eller forvare det v. Rust. **Ankersko**, en. Bedækning af Træ, der sættes paa den Ankerflig, som først drages op, for at den ei skal gnave Skibet. **Ankersmed**, en. Smed, som forfærdiger Skibsankere. **Ankersmedie**, en. hvor Ankere smedes. **Ankerspil**, et. En Vinde paa Dækket, hvormed Ankeret med Ankertouget drages op af Havbunden og Havet. **Ankerstade**, et. Sted, hvor et Skib ankrer ell. kan ankre. (Ankergr.) **Ankerstok**, en. Et Stykke Træ, hvis Midte Ankerlæggen fæstes nær ved Ringen, hvormed Ankeret beqvemmere kan fattes, og hvorved det hviler i straa Stilling. **Ankertoug**, et. Et langt Kabeltoug, som fæstes i Skibet og i Ankerringen, og hvorved Ankeret holdes, naar det er kastet. == ankre, v. n. (har.) lægge sig for Anker, kaste Anker. — Ankring, en.

Anklage, v. a. 1. føre Klagemaal over, klage paa en Person. At a. een for hans Foresatte. 2. klage for Retten over een, sagsøge, sigte, kalde i Rette. Han es anklaget for Efterladenhed i sit Embede, for Landsforræderi. Den Anklagede blev frikjendt. = **Anklage**, en. ud. pl. — **Anklager**, en. pl.-e. den, som fører Klage over een.

Ankomme, v. n. 3. [komme.] Komme til eller paa et Sted, komme derhen hvor man agtede sig. Kongen er i Dag ankommen (kommen til Staden.) Brevet er endnu i Gaar ikke ankommet. Han ankom hertil for otte Dage siden. (meget selden i præs. eller infinit.) 2. **ankommen**, adj. v. siges om Kiød og andre Ædevare, der have begyndt at raadne, mugne og antage en fordærvet Smag. Fisken er noget ankommen. — **Ankomst**, en. ud. pl. 1. Tilkomst, det, at ankomme til et Sted. Naar var, skete Ankomsten? Strax efter min A. "Som Nattens Taage flyer for Solens A." Jacobi. 2. Tiltrædelse. Ved Kongens A. til Regjeringen. (V. S. O.)

Ankre, v. n. s. under Anker.

Ankynde, s. forkynde.

Anledige, v. a. 1. give Anledning til, foraarsage, bevirke.

Anledning, en. pl. -er. Leilighed, virkende Aarsag. Landsbykroerne give A. til Brændeviinsdrik. Hvad var Anledningen til at de blev Uvenner? Dette Tilfælde gav A. til en vigtig Opdagelse. A. til en Krig. Udvortes Anledninger. At tage A. af noget (som er steet, sagt, o. s. v.) I Anledning af (som en Følge af) Deres skriftlige Yttring. Der blev givet et Gilde, i A. af hans Hiemkomst. En Sang i A. af Kongens Fødselsdag. 2. Føie, Grund, Skiel. Billig A. til Mistanke. (D. Lov.) Jeg har ingen A. til at være misfornøiet med ham.

Anliggende, et. pl. -r. En Sag, et Ærende, en Forretning, som er udført, eller endnu forestaaer. Et vigtigt A. At betroe een sine Anliggender. — **Anliggenhed**, en. det samme; men mindre brugeligt. "Rigets Anliggenheder." Schytte.

Anliggende, adj. v. af det ikke brugelige anligge. Magtpaaliggende, af Betydenhed. "Noget dem anliggende." (D. Lov.) At lade noget være sig anliggende.

Anlæg, et. pl. d. s. Gierningen at anlægge (1.) Veiens A. er begyndt. En Colonies A. 2. Udkast, Plan, Grundrids. A. til en Fæstning, til en Have. 3. Forsæt, Plan. "Der hørte undertiden Aarhundredes Liv til at udføre vore Anlæg, og et eneste uventet Dieblik er nok til at fuldkaste dem." Rahbek. 4. Indretning, Stiftelse. Dette A. er i god Drift. Et A. i en Have, et engelsk A. ɔ: Plantning af Træer, Buske m. m. efter en vis Plan, 5. fig. naturlig Færdighed, oprindelig Evne eller Tilbøielighed til noget. (prædispositio.) At have A. (naturligt A.) til Musik. Drengen har gode A. som fortiene at dyrkes. "Menneskenes oprindelige Anlæg kunne betragtes baade at være til det Gode og til det Onde." P. E. Müller.

Anlægge, v. a. 3. [lægge.] 1. stifte, grunde, indrette af ny. At a. en ny Stad, Fæstning, Skole, Fabrik, Have, Vei. 2. anvende, sætte i (om Formue, Penge.) At anlægge (sætte) sine Penge i Handel, i Statspapirer, Jordegodser. 3. iføre sig, begynde at bære. At a. Sørgedragt. Der er anlagt Hofsorg. 4. giøre det første Udkast til. At a. en Tegning, et Maleri. 5. At a. Sag imod een ɔ: give Klage over, lade indkalde een for Retten. (jvf. lægge an. — **Anlæggelse**, **Anlægning**, en. Gierningen at anlægge.

Anlægsmaal, et. [af Anlæg.] et Baand, en Snor med Vægt i Enden, hvormed Hestes Høide maales.

Anløb, et. Tilløb; Anfald. (b. Bibel.) At giøre et A. inden man springer.

Anløbe, v. a. 3. [løbe.] seile hen til, lægge an til. At anløbe en Havn. Paa Veien til Ostindien anløb han Madera. 2. a. en Fæstning ɔ: angribe, bestorme. (Hvitfeldt.)

Anløbe, v. n. (s. løbe an.) deraf partic. *anløben*, om glatte og blanke Ting (Metaller, Speile, m. m.) som af Fugtighed, Rust eller Luftens Virkning tabe deres Glands og Farve. *anløbet* Staal, som med Flid er betaget dets Glands, og har en blaa Farve.

Anmasse, v. rec. 1. tilegne sig uden lovlig Rettighed, tiltage sig. At *a.* sig Herredømmet, Regieringen. Han havde anmasset sig en Myndighed, der ikke tilkom ham. (*anmægte*, forekommer hos Hvitfeldt.) — **Anmasselse**, en. pl. – r.

Anmelde, v. a. 2. give Kundskab om, tilmelde, angive. At *a.* et Dødsfald for Skifteretten. *a.* Røget for Øvrigheden. 2. giøre offentlig bekiendt. *a.* et udkommet Skrift i Aviserne, i et kritisk Blad. 3. melde til Besøg, Opvartning; lade sin Ankomst vide hos een. Han blev anmeldt af Tieneren. Han har ikke anmeldt sig (meldt sig) i Porten ved Ankomsten.

Anmode, v. a. 1. [T. anmuthen.] begiere af, forlange (dog mere ved Bøn, end med Paastand.) At *a.* een om en Tieneste, om et Laan. 2. kræve, begiere alvorligen. (D. Lov.) — **Anmodning**, en. pl. – er.

Anmærke, v. a. 1. betegne med et Mærke. *a.* Steder i en Bog. 2. optegne, opskrive, anføre i et Skrift. *a.* alle Omstændigheder i en Sag. Jeg har ovenfor anmærket. = **Anmærkning**, en. pl. – er. 1. Bemærkning, Yttring af noget, man har lagt Mærke til. Deres *A.* er fuldkommen rigtig. 2. Antegnelse, især til Rettelse af Feil. At giøre Anmærkninger ved et Regnskab. At giøre Anmærkninger over Folk ɔ: opsøge og dadle deres Smaafeil. 3. Forklaring over Udtryk og Indhold i et Skrift. Lærde, oplysende, vidtløftige Anmærkninger til et Skrift.

Annamme, v. a. 1. [s. Nam.] tage fat, tage imod med Haanden. "Man faaer alt det, som man ikke før havde; man annammer det, som overleveres." Sporon. 2. modtage i Almindelighed; oppebære. "Hvilket den Efterlevende maa til sig *a.*" D. Lov. 3. antage, stede til. 4. anholde, paagribe. (Ordet er i alle Bemærkelser næsten forældet.) **Annammelse**, en.

Annex, et. pl. – er. [Af Lat. annexus.] Kirkesogn, som ikke udgiør et Præstekald for sig selv, men er henlagt til et andet Sogn. Hovedsognet og Annexet. = **Annexbonde**, en. som beboer og driver Præstens **Annexgaard** ɔ: en i Annexet beliggende Gaard, som Præsten har til Brug, fordi den forhen har været Præstegaard. **Annexkirke**, en. Kirken i Annexet.

Anordne, v. a. 1. skikke, byde, hvorledes noget skal laves eller indrettes. At
a. en Høitidelighed, Begravelse. 2
fale, forordne. (i Embedsstiil.) 3
skikke, indsætte. (D. Lov.) **Anord**
en. pl. – er. 1. Forskrift, hvorefter
skal indrettes. At giøre *A.* til elle
noget. At rette sig efter Lægens An
ning. 2. offentlig Forskrift, Befa
Forordning. En kongelig *A.* At u
en *A.* En Skoleanordning.

Anraab, et. pl. d. s. Tilraab, Anr

Anraabe, v. a. 2. raabe til een, f
han skal svare ell. give sig tilkiende.
blev anraabt af Vagten. 2. Paak
vende sig til med ivrig Bøn. *a.* Gu
Kongen om Naade. = **Anraabelse**,
(Baggesen.) **Anraaben**, **Anraabning**
(**Anraabningsord** [**Anraabsord**] Felt
Søkrigs-Art.)

Anrette, v. a. 1. berede, rede til,
volde. *a.* et Giæstebud. *a.* et Blod
(tydsk og ikke meget brugeligt.) 2. ko
den tillavede Mad paa Fad, giøre
færdig til at sættes paa Bordet, og br
den did. (oftest absol.) Der maa sør
for, at Maden ikke bliver kold medens
anrettes. (Ogsaa rette an.) Der er
rettet (Maden er paa Bordet.) — **Anr**
ning, en. 1. Gierningen at anrette M
den. 2. Samling af Retter, som p. e
gang sættes p. Bordet, Opdækning.
Anretninger. Den første Anretning.

Anrøre, s. vedrøre, vedkomme.

Ansee, v. a. 3. [see.] betragte, anta
holde for. Jeg anseer Sagen som
giort. Jeg anseer det for en god H
del. 2. bedømme, optage. Dette Skr
af ham vil ikke blive vel anseet
Hoffet. Man veed ikke med hvad D
den Sag vil blive anseet. — anseet at
Betragtning af. (Ogsaa i mere egentl
ellers ubrugelig Bemærkelse for: see p
betragte, forekommer det f. Ex. hos
berg: "Enhver, der anseer sligt med
losophisk Øie." — "Du ei — anseae
Norge m. Foragt." Rein. 3. agte, æni
ilde, sætte Priis paa. Han er meget,
anseet. At være vel, ilde anseet. At
see Personer, vise partisk Agtelse, ell.
mærksomhed. En anseet (agtet) Ma
"Hvor Foged, Præst og Degn kun
Gavn anseer." Holb. 4. betænke, ta
Betragtning. "At Borgerne skulde *a.* h
Aar og Vanlykke." A. Bedel. 5. ant
for lovgyldig. (D. Lov.) 6. straffe
Lovspr.) At ansees efter Loven. 7. syn
i den Talemaade: det lader sig an
som. = **anseelig**, adj. 1. som har
seelse, anseet, agtet. En *a.* Mand i S
ten. Han er af en *a.* (fornem) Fami
2. betydelig, vigtig, stor. En *a.* P
anseelige Embeder. En *a.* Pengesu
3. af meer end almindelig udvortes
seelse. En høi og *a.* Person. — **Ansee**

a. n. pl. udvortes Skikkelse, Udseende. Dreng af A. Efter Anseelse, som det lader, synes. At kiende een af A. 2. Agtelse, Tillid. En Mand af megen A. At staae i A. hos nogen. 3. Persons A. ɔ: partisk Agtelse. Uden Persons A. (D. L.)

Anseende, et. udvortes Syn, Skin. Efter Anseende, til A. ɔ: efter Synet at dømme, udvortes at see til. At have A. af, synes, lade til at være.

Ansige, s. tilsige. — At ansiges til Bords, til Kongens Bord.

Ansigt, et. pl. - er. [fordum: Anlat, Anlet, Antlet. J. Andlit; af and, imod og lita, see. T. Antlitz.] For-Delen af Mennesketts Hoved; Aasyn. (Facies.) At see een i Ansigtet. At blive rød i Ansigtet. 2. fig. Lader, Miner. At see paa, af hans A. hvad han vil, ønsker. At sætte et mildt, vredt, suurt, fortrædeligt A. op. 3. Nærværelse, Aasyn (1.) Viig fra mit A. Kom aldrig mere for mit A. 4. Person. Et fremmedt, ubekiendt A. Jeg saae lutter nye Ansigter. — Ansigtsfarve, en. lyserød Farve, liig den, som et sundt Ansigt har. ansigtsfarvet, adj. Ansigtstræk, n. s. pl. de Træk eller Linier, som udgiøre Ansigtets egentlige ydre Dannelse. (Lineamenter.)

Anskaffe, v. a. 1. bringe tilveie, skaffe tilveie. At a. noget i Huset, til Huusholdningen. At a. sig en ny Kiole. — Anskaffelse, en.

Anskrig, et. pl. d. s. Høit, overlydt Raab, især til Advarsel. At giøre A.

Anskrive, v. a. 3. [skrive.] antegne, sætte til Bogs, indskrive. At a. Indtægt og Udgift. a. een til Skat. (Basthólm.) At være vel, ilde anskreven hos een ɔ: ansieet, bedømt. "Saa dog i Herredet han vel anskrevet staaer." Holb. P. Paars. — Anskrivning, en.

Anskue, v. a. 1. kun i den af nogle Nyere indførte Bemærkelse: at erhverve umiddelbar (intuitiv) Kundskab, saavel v. Sandserne, som ved Fornuften. — Dog er Verb. mindre, end de afledede: anskuelig, adj. som kan anskues; ell. som erhverves ved Anskuelse; beskuelig. a. Kundskab; et anskueligt Begreb. (Treschow.) — Anskuelse, en. 1. Gierningen, at erhverve umiddelbar, særdel. intellectuel Kundskab. 2. Synsmaade, Betragtningsmaade. — Smst: Anskuelsesevne, o. fl.

Anskyde, v. a. og n. 3. [skyde.] i Jagtsproget: saare, qvæste ved Skud, uden at dræbe. Hiorten blev anskudt. "Den ene var bleven søgt af en anskudt Biørn." Rahbek. 2. v. n. (har.) i Chemien: danne sig, skyde ud, anskyde i Chrystaller.

Anslaae, v. a. 3. [slaae.] vurdere, ansætte, taxere. Godset er anslaaet til en Værdi af — Man anslaaer hans efterladte Formue til — (Jvf. v. n. slaae an.)

Anslag, et. pl. d. s. Gierningen at opslaae noget (som Placater.) I Embedsstiil. 2. Vurdering, Ansættelse i Værdi. (Langeb.) 3. Forsæt, Plan, optænkt Raad. Et snildt A. At optænke, udføre, hindre et A. Hans A. vilde ikke lykkes, gik overstyr. Dette A. maae vi lade fare. At give een et godt A. 4. Anviisning, Paaviisning. At give en A. paa noget.

Anspore, s. tilskynde, opmuntre.

Anspænde, v. a. 2. bruge af al Evne, anstrenge. At a. alle Siælens Kræfter. — Anspænding, en.

Anstaae, v. n. 3. [staae.] behage, være t. Behag, tækkes. (Moth.) [T. anstehen.] "Noget anstaaer den ene, som maaskee ikke anstaaer den anden." Mynster. 2. egne, passe, sømme sig for. "Som Dannemænd kunde egne og anstaae." Grundtvig.

Anstalt, en. pl. - er. [Tydsk.] Forberedelse, Tillavning, Tilberedning. At giøre A. ell. Anstalter til noget. Anstalter til et Maaltid, t. Forsvar, t. Krig. 2. offentlig Indretning, Stiftelse. En Opdragelses-Anstalt.

Anstand, en. ud. pl. [Tydsk.] Udsættelse, Opsættelse (i Lovspr.) 2. Værdighed, Sømmelighed i Stilling, Bevægelser, Lader. At tale, bevæge sig med Anstand.

Anstifte, v. a. ("At anstifte noget nyt." Mynster.) S. stifte, afstedkomme.

Anstikke, s. besænge, smitte.

Anstille, v. a. S. indrette, holde, foretage, beramme, opføre sig. (Anstille sig, a. sig som, lade som, udgive sig for, vise sig.)

Anstrenge, v. a. 1. bruge m. al Kraft, bruge til det yderste. At a. sine Kræfter. At a. sig ved et Arbeide, over sin Evne. Et anstrengende Arbeide. (s. v. a. strenge.) — Anstrengelse, en. pl. - r.

Anstryge, v. a. 3. [stryge.] paastryge, overstryge. At a. en Væg med Kalk, Farve. — Anstrygning, en. pl. - er.

Anstrøg, et. det, hvormed noget er anstrøget eller overstrøget. Dette A. er for tyndt. Et nyt A. 2. fig. Skin, foregiven Anseelse af det, som Tingen ikke virkelig har. Han søgte at give sin Handling et A. af Billighed, sin Tale et A. af Grundighed. 3. løselig Indsigt ell. Kundskab. Et A. af Lærdom, af Philosophie.

Anstændig, adj. [Tydsk.] passende til Tid, Sted, Skik, og andre udvortes Forhold; sømmelig, værdig. En a. Dragt. Dette Selskab er dig ikke anstændigt (ikke a. for dig.) Pigen var ham ikke a. Et anstændigt Giftermaal. "Guden maatte ved anstændige Gaver æres." Guldberg.

2. ærbar, skikkelig, ærlig. En a. Opførsel. En a. Pige. Hun er af anstændige Forældre. Anstændige Borgerfolk. Et a. Huus. Et Sted, hvor anstændige Folk ei kunne komme. (Jvf. anstaae og uanstændig.) — Anstændighed, en. Sømmelighed, Ærbarhed, Skikkelighed. "Det er ofte Mangel paa Opdragelse, som er Aarsag til at Anstændigheds Grændser overtrædes." Sporon.

Anstød, et. pl. d. s. Stød, Støden imod. Ved dette A. paa Muren. 2. Noget, man støder paa ell. imod; mest fig. Hinder, Hindring, Forfang. At lægge A. i Veien for een. "Og A. i dit Løb ei faaer." P. H. Frimann. 3. Standsning, Usikkerhed i Tale eller Læsning. At tale reent og uden A. At læse ud. A. 4. Anledning til Forbrydelse eller til Synd og Vildfarelse. At give Anstød. (D. Bib.) "Men just dette er andre til A." (er dem imod, ikke tilpas.) Mynster. 5. Anfald, Ytring af en Sygdom. Et Anstød af Feberen, Feber-Anstød. Samvittigheds-Anstød. (Schytte.) — Anstødssteen, en. egentl. en Steen, lagt til Hinder eller Anstød; men bruges kun figurl. om det, hvorved een bringes til at vakle i sit Forsæt ell. i sin Handling, bringes fra den rette Vei. Dette var en A. for hans Samvittighed, for hans Dyd. "Jeg haaber at overvinde disse Anstødsstene." Sneedorf.

Anstødelig, adj. forargelig, uanstændig. a. Tale, Opførsel. 2. ilde lidt, forhadt. Sandheden er a. for mange. Det var ham anstødeligt at høre. — Anstødelighed, ud. pl. den Egenskab at være anstødelig. (Schytte.)

Ansvar, et. ud. pl. [egentl. Andsvar (som i ældre Dansk bruges for: Svar.) Af Isl. and, imod.] Skyldighed, Forpligtelse, Forløfte at svare til, at indestaae for noget. At staae til A. for noget. Du kan giøre det paa mit A. Jeg vil staae til A. for (svare for) at det skal lykkes. 2. Borgerlig eller moralsk Forpligtelse, at giøre Regnskab for sine Handlinger, for det, man har paataget sig. En Fyrstes Ansvar. Forældre have et stort A. for deres Børns Opdragelse. Mennesket skal engang staae til A. for sine Handlinger. = ansvarlig, adj. forpligtet til Ansvar. At være a. for noget. Jeg vil være ansvarlig for Pengenes rigtige Betaling.

Ansvare, v. a. 1. [J. andsvara. A. S. andsvarian, giensvare, gienmæle, som er Ordets oprindelige Bemærkelse.] staae til Ansvar for, tilsvare. Han maa giøre som han vil ansvare. "Da skal de kiende derpaa, som de ville ansvare." (D. Lov.)

Ansætte, v. a. 3. [sætte.] anslaae, vurdere, anskrive, paalægge efter Vurdering. Han er ansat til en høiere Formueskat. Gaarden er ansat høit i Hartkorn. høit ansætter man hans Formue? 2 ramme, bestemme. At a. en vis D en Handling. 3. indsætte, beskikke. gen har ansat ham ved sin Garde. søger om at ansættes i Rentekam Han er nylig bleven ansat (er nylig men i Embede.) = Ansættelse, en. ningen at a.; det, at ansættes. En bedsmands A. Han søger om A. — sætter, en. Ladestok til Kanoner.

Ansætte, v. n. S. sætte an. S kom ansættende for fulde Seil.

Ansøge, v. a. og n. 2. søge, indkom med Bøn om, hos Regiering, Övri eller Foresatte. At a. Kongen om et bede. At a. om en Bevilling i Cancel hos Øvrigheden. — Ansøger, en. som søger om noget, Supplicant. (G berg.) Ansøgning, en. skriftlig Bøn noget. At indgive A. om noget. venter endnu Udfaldet af hans A. At vilge, afslaae en A.

Antage, v. a. 3. [tage.] give S stede til, optage. Man vilde ikke a. i Selskabet. 2. tage i Tieneste, kald en Betiening. At a. Soldater, Tien Opvartere, Feltpræster. 3. vælge, tage. Han antog ham i Søns Sted. een til sin Værge, Sagfører. 4. m tage. Han antog mit Tilbud. (mo forkaste.) At antage en Religion, kiende sig til en ny R. 5. billige, tage; sætte noget som vist, grundet afgiort indtil videre. Denne Mening almindelig antagen. Lad os a. at det holder sig saa. "Hvor Nødvendigheden at antage denne Sammenhæng, og in anden, er indlysende, bliver først A gelsen til Vished." Sibbern. 6. paa sig. At a. et Embede, en Sag at f et Værgemaal. 7. tilegne sig. At fremmede Sæder, Skikke. a. en an Natur, Skikkelse. 8. tiltage sig. antog Kongetitel. 9. optage, ansee. antog det for et Varsel. Jeg antog h for en ærlig Mand. Hvor gammel tager De ham at være? 10. tage fyldest. Denne Undskyldning, Godtg relse kan jeg ikke a. 11. At antage Vexel, acceptere. (D. Lov.) 12. mod en udvortes Skikkelse. Denne Steen tager en smuk Politur. 13. At a. sig Person eller Ting: tage sig af, bære sorg for. = antagelig, adj. som kan tages, som ei er at forkaste, modtagel beqvem, gyldig, rimelig. Antagelig en. ud. pl. — Antagelse, en. det, at tage: i Ordets forskiellige Bemærkelser.

Antal, et. ud. pl. Tallet, Beløbet en Mængde eller Fleerhed. Antallet Indbyggere. 2. en ubestemt Mængde,

des, Deel. Et A. Mennesker, et stort Antal Folk.

Antaste, v. a. 1. [tydsk.] anfalde, angribe. At a. Folk paa Gaden. a. (overfalde, angribe) een med Skieldsord. "Hver Kiætter, som antaster mindste Helligdom." Baggesen.

Antegne, v. a. 1. opskrive, optegne Noget, igien til egen eller Andres Efterretning. 2. skrive Fortegnelse over, optegne, opskrive. (D. Lov.) = Antegnelse, en. Noget, som skriftlig bemærkes, især til Erindring. At giøre Antegnelser i et Regnskab. — Antegning, en. pl. -er.

Antik, adj. [Fr. antique.] som tilhører, vedkommer, er tilovers fra den gamle Verden, dog især fra Grækernes og Romernes Tidsalder; hyppigst br. dette fremmede Ord om hiin Tids og hine Folkeslags Konstværker og Mindesmærker. Antike Statuer, Templer, Ruiner. Et antikt Arbeide. Den antike Tid, Konst (i Modsf. til den moderne.) "Naar man dig moderne Jyder for antike Karper byder." Baggesen.

Antiquiteter, pl. f. Oldsager.

Antog, et. Krigsfolks Fremrykken, Nærmelse til et Sted. Fienden er i A. (i Anmarsch, ... feldt.)

Antræde, v. a. S. tiltræde.

Antræffe, v. a. S. træffe, forefinde, betræde.

Antvorde, v. a. 1. d. s. s. give i Hænde (D. Bibel) overantvorde, overgive. "Og antvorde hannem Stedets Øvrighed." (D. Bib.) 2. betroe (D. Bib.) men nu mindre brugel. hvorimod det i ældre Dansk er hyppigt. (N. S. antworden.)

Antyde, v. a. 1. tyde paa, tyde hen paa, betegne. (T. Rothe. Mynster.) — Antydning, en. (nye Ord.)

Antænde, v. a. 2. tænde, sætte Ild paa. At a. (tænde) et Fyrværkeri. Borgerne antændte selv deres By (satte selv Ild paa.) — antændelig, adj. som kan tændes. Antændelse, en.

Anvende, v. a. 2. bruge, benytte. At a. sin Tid, sine Penge vel, ilde. En vel anvendt Ungdom. 2. sætte paa, koste paa. Han har anvendt meget, mange Penge paa Jordforbedring. 3. henvende, tilegne. Han anvendte denne Lignelse p. Forældre og deres Børn. = anvendelig, adj. som kan anvendes, nyttes, bruges, passe. Deraf: Anvendelighed, en. den Egenskab, at være anvendelig; Brugbarhed. — Anvendelse, en. Gierningen at anvende (1. 2 og 3.) At giøre en fornuftig Anvendelse af noget.

Anvise, v. a. anviste, anviist. Paavise, tilkiendegive hvor en Person eller Ting er at finde. 2. henvise til et bestemt Sted, til et vist Arbeide. At a. een sit Værelse. at Folkene i Marken deres Arbeide. 3. befale, bemyndige til Udbetaling. Pengene ere anviste paa Amtstuen. At a. (give Anviisning) paa Banken. = Anviisning, en. 1. Henviisning. Jeg gav ham A. paa en Mand, som har dette Tøi at sælge. 2. skriftlig Befaling eller Begiering angaaende Penges Udbetaling. 3. Veiledning, Anførsel, Underviisning. A. til et forbedret Agerbrug.

Apoplexie, en. [Lat.] En som oftest dødelig Sygdom, der pludselig lammer Nervesystemets Virksomhed, og betager Sandserne deres Evne; Slag (2), Rørelse. — apoplectisk, adj. som kommer af, hører til Apoplexie. Et a. Anfald.

Apostel, en. pl. Apostle og -r. [af Gr. og Lat.] Christi Lærlinge og den christel. Religions første Lærere og Forkyndere; ogsaa om dem, der først have prædiket eller lært Christendommen i et Land. Sanct Ansgar, Nordens Apostel. — apostolisk, adj. som har sin Oprindelse fra, som vedkommer Apostlerne.

Apothek, et. pl. -er. [Lat. apotheca.] et Sted, hvor Lægemidler tillaves og sælges. Apotheker, en. pl. -e. den, som tillaver og falholder Lægemidler, som holder et Apothek. (I Sammensætninger, m. adjektivisk Bemærkelse: Apothekerdreng, -konst, -svend, o. fl.)

Appel, en. pl. -ler. i Lovsproget: Indstævning af en paadømt Sag for en Over-Ret.

Appellere, v. a. 1. indskyde en paadømt Sag for en høiere Ret.

April, en. Aarets fierde Maaned; Faaremaaned. At narre een April, sende een April ɔ: faae ham den 1ste April til at giøre ell. gaae efter noget galt, noget som ikke er; hvilket kaldes: at løbe April. — Aprilmaaned, en. April. Aprilnar, en. den, som narres April af en anden. Aprilveir, et. ustadigt, omskiftende Veir.

Ar, et. pl. d. s. [Isl. Ør.] Mærke efter et Saar (Skramme), Snit, Stød, eller anden Skade paa Legemets Udvortes.

Arbeid eller **Arbeide**, et. pl. -r. [Isl. Ervidi. T. Arbeit.] I Alm. Anvendelse af Siælens eller Legemets Evner og Kræfter paa at udrette eller frembringe noget; Gierning, Forretning. Et let, tungt, møisomt, strengt, langvarigt A. Legemligt A. modsat Aandsarbeide. At paatage sig, udføre et A. At stille sig vel, ilde ved et A. At sætte een i A. At have et A. for, under Hænderne. At have noget under A. Det har alt længe været i A. under A. Han er altid i Arbeide, i Virksomhed. At gaae paa Arbeide (begive sig til sit A.) At komme fra A., være paa A. (kun om Haandværksfolk, som arbeide uden for Huset.) At

være i A. med at pløie, høste, skrive. 2. Det, som frembringes, dannes ved Arbeide; det, man arbeider paa. Udskaaret, udgravet A. Denne Mester giør godt A. En Forfatters Arbeider. Arbeidet er endnu ikke rykket vidt frem. (Jvf. Værk.) = Sammensætninger, som alle dannes med Genitivus, ere bl. a. Arbeidsanstalt, en. Stiftelse, hvor især Trængende og Lediggængere sysselsættes m. Haandgierning. Arbeidsbi, en. den Classe af Bier, der samle Vox og Honning, og bygge Kuben. Arbeidsbord, et. B. hvorved man arbeider. Arbeidsbrug, en. B. til Arbeide, til Slæb. Et Par gode Heste til A. Arbeidsbyrde, en. den Byrde, Møie, som Arbeide medfører. (C. Boye.) Arbeidsdag, en. D. hvorpaa der arbeides; modsat: Hviledag. arbeidsdygtig, adj. dygtig, i Stand til at arbeide. "arbeidsdygtige Hænder." (Mynster.) Arbeidsdyr, et. D. som bruges til at bære eller trække; Trældyr. fig. om Mennesker. "Nei! see det A. hvor ængstelig han stræber!" S. Monrad. Arbeidsfolk, n. s. pl. Folk, som bruges t. legemligt Arbeide (saaledes: Arbeidskarl, Arbeidsmand.) — arbeidsfri, adj. 1. fri for A., ledig. En a. Time. 2. fritagen for A., hoverifri. arbeidsfør, adj. som har Færdighed, Alder, Styrke til at arbeide. En a. Karl, Hest. Deraf: Arbeidsførhed, en. ud. pl. — Arbeidshest, en. som bruges ved Markarbeide, eller til streng Kiørsel; modsat: Stadshest, Vognhest. Arbeidshiem, et. det Sted, hvor man opholder sig hiemme for at arbeide; Arbeidsværelse. "I hans eget A. tilbragte han Aftenstunden." Malling. Arbeidshuus, et. H. hvor Fattige og Trængende arbeide for Underholdning ell. Betaling, hvor en Arbeidsanstalt findes. "Arbeidshuse, hvor den Trængende kunde finde Ophold." Sneed. — Arbeidskraft, en. 1. Kraft, Styrke t. at arbeide. 2. Kraft, som anvendes ell. kan anvendes paa Arbeide. (Olufsen.) Arbeidsleie, en. Leie, som finder Sted, naar man lader sig tinge t. legemligt Arbeide f. en anden, mod Betaling. Arbeidslyst, en. Lyst, Drift til at arbeide. (Schytte.) arbeidslysten, adj. som har Lyst til, higer efter Arbeide. Arbeidsløn, en. det, som gives een i Løn eller Vederlag for hans Arbeide. Arbeidsmand, en. s. Arbeidsfolk. — Arbeidsmyre, en. vingeløs Myre, som arbeider paa Tuen og fløtter Yngelen. Arbeidspenge, n. s. coll. P. som betales i St. for at giøre Arbeide, Hoveripenge. arbeidssparende, adj. v. som sparer Haandarbeide. a. Maskiner. Arbeidsstof, et. Stof, Materie til Arbeide, Materialier. Arbeidsstue, en. Arbeidsværelse. Arbeidstid, en. den Tid, som anvendes, eller

kan anvendes t. Arbeide. "Arbeids[...] befordres, ved at betænke hvor kor[...] beidstiden er." Müller. — Arbeidstim[...] T. hvori der arbeides; modsf. Hvil[...] Arbeidstøi, et. 1. Tøi, hvorpaa d[...] beides. 2. Værktøi. arbeidsvant, [...] vant til at arbeide. "arbeidsvante [...] der." Storm. Arbeidsvei, en. [...] Maade at arbeide paa, til at forti[...] Ophold. Arbeidsvogn, en. som b[...] til at at kiøre Læs paa; modsf. Stads[...] Reisevogn, m. m. Arbeidsværelse [...] det Værelse, hvori man tager Vær[...] sit Arbeide, studerer, o. desl.

Arbeide, v. a. og n. 1. a) anvende [...] lens eller Legemets Kræfter paa en [...] ning. At a. paa noget. Dette M[...] har han længe arbeidet paa. Han a[...] der paa et Værk (Skrift) over Phi[...] phiens Historie. At a. Jorden (vel [...] Pløining og anden Tilberedning.) D[...] Læret, Læderet maa arbeides (æltes, [...] des) vel. At a. et Skib ind i Hav[...] ud af Isen, op af Grunden. At a. [...] den op (naar den længe har hvilet.) [...] Arbeide sig, bringe sig ved at a. i en [...] Tilstand eller Stilling. At a. sig t[...] rig, fattig. At a. sig frem igiennem [...] gerne, igiennem en Folkestimmel. A[...] sig ihiel. a. sig op af Vandet. — At a. [...] op, fig. forfremme sig, opnaae høiere [...] ster, ell. komme af Trang i Velstand, [...] sit Arbeide. b) intrans. og absol. 1. v[...] sysselsat med Arbeide, bruge Siælens [...] Legemets Kræfter. Den, som tæn[...] arbeider ogsaa. Mennesket kan ikke a[...] a. det maa ogsaa hvile. Naar han ar[...] der, vil han have Rolighed. At a. [...] Lethed, med Langsomhed. At a. i [...] Biergværk, i en Fabrik. At a. i St[...] Træ, Guld, Sølv. At a. i en Vid[...] skab, i Historien. At a. i Jern ɔ: v[...] dømt til Slaveri eller Fæstningsarbei[...] Han arbeider ikke for Vinding, men [...] Æren. 2. være i Bevægelse, i Giæri[...] Skibet arbeider i Storm og Søga[...] Vinen arbeider i Fadet. = Arbeider, [...] pl. -e. Den, som arbeider, som g[...] en Gierning (især om legemligt eller m[...] chanisk Arbeide.) Han er en god A[...] beider. En Arbeider er sin Løn vær[...] At holde mange Arbeidere. At leie A[...] beidere til noget. "Arbeidere, hvis Fre[...] bringelser have det særegne, at næst[...] deres hele Værdi er blot Arbeidsløn[...] Olufsen. — Deraf: Arbeiderske, en. [...] Fruentimmer, som giør legemligt Arbeid[...] = arbeidsom, adj. som elsker Arbeid[...] nyttig Virksomhed, flittig, idelig, v[...] holdende i sit Arbeide. Arbeidsomhed, e[...] ud. pl. den Egenskab, at være arbeidsom[...] Vinskibelighed, Drift og Færdighed t. [...] være virksom. "A. er modsat baade La[...]

ed, som Lediggang og hensigtsløs Sys- ler. P. E. Müller.

Arbeidsom, adj. s. v. arbeide.

Arbeist, Arbast, en. En Bue, Flits- Armbue. (Sv. og gl. T. Arborst. forældede Ord, som man neppe rig- skriver Armbrøst, maa vel snarest af Arbalista, Arbaleste.)

Archiv, et. pl. -er. [Af Lat.] Giem- for offentlige Brevskaber; Brev- Brevkammer. = Archivar, en. den, som har et A. under Opsyn.

Arg, adj. [A. S. arg.] ond, slem; ringe. (forældet. Isl. argr, forsagt, "Jo argere Skalk, jo bedre Lykke." Deraf: Argelist, en, Trædskhed, fundighed. (Hvitf. Ingemann.) — v. a. forværre, forringe, svække. Som man ældes, saa arges Ordspr. (jvf. forarge.)

Arie, en. s. Vise, Sang.

Arild, gen. Arilds. et forældet Ord, for: ældgammel, i Sammens. m. Fra Arildstid, af Arildstid. Usæd- i andre Forbindelser: "Vor Arilds " A. Vedel. "Af Arilds-Frihed (H. Bull.)

Arild, n. s. Plantenavn. s. Arne.

Arithmetik, en. ud. pl. [Af Lat.] Lære Tallenes Natur; Tallære, Regnekonst.

1. Ark, en. [Lat. Arca. A. S. Earc. T.] En stor Kiste. Pagtens Ark. Ork.] 2. et Fartøi, som omtales Noa's Ark. 3. Udbygning Tag, Altan. (Moth.)

2. Ark, et. pl. d. s. [Isl. og Sv. Ark.] Blad eller Stykke Papir, saa stort, det giøres paa eengang i Formen. heelt, halvt Ark. — Arkeskrift, en. som betales arkeviis. Arkeskriver, En Afskriver, som betales arkeviis Skrift. arkeviis, adj. i Ark, efter Ark for Ark. At betale a. At læse Bog i Materie arkeviis.

Arkelie, et. det Aflukke i et Krigsskib, Krudtet giemmes; Krudkammer.

Arm, adj. [Isl. armr.] nødtørftig, gende, fattig. Den Rige og den Arme. 2. ussel, ringe. "Det er en arm som intet drypper af." Ordsprog. ynkværdig, beklagelig. De arme Folk! — Armod, en. ud. pl. [Isl. armót.] Fattigdom; (oftest om en høiere) "Armod eler intet, Fattigdom intet tilovers." Sporon.

Arm, en. pl. -e. [Isl. Armr.] den af det menneskel. Legeme, som naaer Axelen til Haandledet, og deles ved i Overarmen og Underarmen. At i A., i sine Arme (egentlig: i Favn, Favn.) under Armen ɔ: imellem Armen og Kroppen. 2. en Deel, der liig Armen, ell. Grenen p. Træet, udgaaer fra det Hele. En A. af Havet, af en Biergstrækning. Armene paa en Lænestol, en Lysekrone. = Armbaand, et. B. som til Prydelse bindes om Armen. Armbeen, et. pl. d. s. Benene i Menneskets Arm. Armfuld, en. saameget, som man kan gribe og bære m. begge Arme. Armguld, et. poet. en Armring af Guld. (Ingemann.) Armhat, en. Hat, som bæres under Armen. Armhul, et. ell. Armhule, en. Huulningen under Axelledet. Armpibe, en. Benet i Overarmen. Os humeri. (V. S. O.) Armpude, en. P. til at hvile Armene paa. Armring, en. R. som bæres til Prydelse paa Armen. Armrør, et. Benet i Underarmen. Ulna. (V. S. O.) Armskinne, en. den Deel af et Harnisk, hvormed Armene beklædes. Armsmykke, et. S. som bæres paa Armen. (D. Bib.) armstærk, adj. stærk i Armene. (Arrebo.) Armstød, et. noget, som man hviler Armene paa. Armtag, et. 1. d. s. s. Favnetag. 2. Tag i Armene, f. Ex. i Brydning.

Armee, en. pl. -r. [Fransk.] en Krigshær til Lands.

Arne, en. pl. -r. [I. Arni.] Ildsted, fig. Bopæl, Hiem. = Arnegield, en. Ildstedskat. (forældet.) Arnekrog, en. Krog ved ell. bag Arnen, Skorsteenskrog. (Ingemann.) Arnested, et. d. s. s. Arne.

Arpe, en. ud. pl. [maaskee af Ar.] Hud som skaller og sprækker af; Skorpehud.

Arrak, en. [fremmedt O.] et Slags, af Riis destilleret hvidt Brændeviin.

Arrest, en. [barb. Lat. Arrestum.] Fængsling; Beslag paa Gods og Eiendomme. 2. pl. -er. Fængsel. — Arrestant, en. pl. -er. Fange. arrestere, v. a. 1. fængsle, sætte i Fængsel. Arrestforretning, en. i Lovsproget: den Retshandling, at giøre Arrest paa en Person, ell. at lægge Beslag p. Gods og Eiendom. Arrestforvarer, en. Slutter, Fangevogter. Arresthuus, s. Fangehuus.

Arrig, adj. 1. ond, slet, arg. En arrig Skalk. (forældet; dog høres endnu i dagl. Tale: det arrigste Snavs, det allerslettete, daarligste Tøi.) 2. vredladen, opirret til Vrede; bidsk. (I. arga, at opirre.) En a. Qvinde. At blive a. paa een. En a. Hund. — Arrighed, en. den Egenskab, at være arrig. Arrigskab, et. Yttringen af Arrighed; ell. d. s. s. Arrighed.

Ars eller Arts, en. [A. S. Ars-gang.] Bag-Ende, Bagdeel hos Mennesket; Siddemuskler, Rumpe. (nu kun i lav Talebrug; fordum almindeligt, som endeel gamle Ordsprog vise.) Arsbalde, en. En af de kiødfulde Dele, hvoraf Bag-Enden bestaaer. Arsbyld, en. B. i Endetarmen. Arslæder, et. som Biergmænd bruge, naar de fare ned i en Grube.

Arsenik, en. et metallisk Legeme, der er en stærk Gift.

Art, en. pl. -er. [I. Art.] Natur, Væsen, naturlig Egenskab eller Beskaffenhed. Det er i Menneskets Art. Det ligger i Arten. Der er en ond Art i ham. 2. en Samling af Ting, der have Natur og Egenskaber tilfælleds; Slags. (Species.) Begge ere af een A. En Dyreart, Planteart. (Underafdeling af Slægt. Denne Slægt har mange Arter. Deraf: Artmærke; forskielligt fra Slægtmærke.) Heste, Køer af en god Art. Ogsaa om enkelte Ting, der ligne eller kunne henføres til et Slags: En Art (et Slags) østerlandsk Dragt. Han gaaer med en A. Reisehue. 3. Viis, Skik, Maade. Paa en egen Art. Efter hans gamle Art. I dagl. Tale: Det havde ingen Art (Fremgang) dermed. — Deraf: Mundart, Skriveart, Digteart.

Arte, v. n. (har) og rec. 1. slægte paa. Sønnen arter (arter sig) ikke efter Faderen. (s. udarte.) 2. slaae an, vore. Denne Sædart vil ikke ret a. her i Landet. 3. arte sig, v. rec. a) faae Skik, danne sig, udvikle sin Art og Natur. "At arte sig meer efter fædrene end mødrene Slægt." A. Vedel. "Arten arter sig." Arrebo. Dette Barn arter sig godt. (Heraf partic. artet, dannet efter en vis Art. Alle Mennesker ere saaledes artede, at — s. godartet, ondartet.) b) trives, lykkes, faae Fremgang. Denne Vært vil ikke arte sig i en saadan Jord. Hesten vil ikke arte sig. (Moth.) Hvad han foretager, vil ikke arte sig for ham. = artes, v. dep. d. s. s. arte sig. (sieldnere.) "Hvad artes skal, endog i Vuggen arter sig." Bording.

Artig, adj. skikkelig, velanstændig i Opførsel. Et artigt Barn. 2. høflig. Han var meget a. imod mig. Det er ikke artigt, at tale formeget i Selskaber. 3. heldig, træffende, pyntelig. En a. Opfindelse, et artigt Indfald. Han kan skrive et ret artigt Vers. 4. listig. At spille een et artigt Puds. 5. synderlig. Det var en artig Hændelse. — Artighed, en. 1. den Egenskab, at være og vise sig artig (1. og 2.) 2. Høflighed i Tale, Compliment. At sige et Fruentimmer Artigheder. Jeg tog det ikke for hans Alvor; men kun for en A. han vilde sige mig.

Artikel, en. pl. Artikler. [Af Lat.] I Sproglæren: Smaaord (i Dansken: en og et) der sættes for eller bag efter Hovedordet (Substantivet), naar man vil tilkiendegive en enkelt Gienstand, enten ubestemt (en Mand, et Træ), eller bestemmende en vis (Manden, Træet.) Den ubestemte, bestemte Artikel. 2. en særskilt Part, Afdeling i visse Skrifter; en Post, Punkt. Artikler i Loven. En Troes-Artikel. — En Handels-Artikel. Han gienstand.

Artillerie, et. [fransk.] Den De Krigsvæsenet og Krigsrustningen, indbefatter det saakaldte grove Skyt, ligemed den Deel af Krigsfolket, som tiener det. = Artillerievidenskab, en. ren om at behandle og bruge det Skyt i Krigen. Artillerist, en. den, tiener ved Artilleriet; eller den, som staaer Artillerievidenskaben.

Artiskok, en. pl. Artiskokker. en vært, hvis Frugtbund spises. Cy Scolymus. (Ital. Articiocco.)

Arv, en. (pl. Arve sielden. D. Lov 2, 29.) [I. Arf, Erfd.] Gods og dom, som tilfalder een efter Eierens i Følge lovbestemt Ret, eller i Følge rens Villie og Gave (Testament.) At Arv, arve. At have en A. i Vente. faae en A. efter een. At tiltræde e At gaae fra Arv og Gield (efter den døde.) 2. Rettighed til Arv; Gierni at arve. At gaae i A., i lige A. være berettiget til at arve med en A Broderen og Søsteren gaae i lige A. Gods er gaaet i A. fra Fader til At eie, besidde noget ved A. At forb udelukkes fra sin A. At give een nog A. og Eie (til fuld Eie.) = Arveadel, Adel, som gaaer i Arv, arvelig, ege Adel (modsat: personlig Adel.) Arv gravelse, en. Gravsted, som arve tilhører en Familie. arveberettiget, som har Arveret. Arvebyrde, en. B. eller Besværlighed. (Rahbek.) A deel, en. 1. d. s. s. Arv (1.) 2. Deel, i en Arv, Arvepart. Arvedeling, Arveskifte. Arvedyd, en. D. som ligesom har arvet efter Forældre, fædre. (Bagg.) Arvefald, et. det fælde, at Arv ved Eierens Død er at at Arv falder. (Deraf: Arvefald Kongens A.) Arvefiende, en. den, ligesom har arvet Hadet til en Anden sine Forfædre. Deraf: Arvefiendskab Arvefordring, en. 1. F. paa en Arv. som man har arvet efter een. (Band Arveforening, en. mindelig Forening Arv. Arvefæste, et. Fæste paa som gaaer i Arv til Fæsterens Efter mere, og med denne Ret kan afhænd Andre (deraf: Arvefæstegaard, Arvef skiøde.) Arvefæster, en. den, som Arvefæste paa en Jordeiendom. arve adj. v. som er Arving ved Fødselen. (ding.) Arvefølge, en. 1. den Orden Følge, hvori Frænder efter Loven Arv. 2. Indtrædelse i en Andens digher ved Arveret; Succession. Ha ikke Konge ved A. men ved Valg. A gang, en. Gierningen at gaae i Arv tage Arv; deraf: Arvegangsmaade,

...en, hvorpaa Arvegang, efter visse ...er, fleer. Arvegield, en. Gield, som ... paafulgt en Arv.. Arvegods, et. 1. ... Arv, (1.) 2. et arvet Jordegods. Arveguld, et. Guld, som er gaaet i Arv fra Slægt t. Slægt. (saaledes: Arvesølv.) Arveherre, en. den, som ved Arveret er Herre over et Land og Folk. Arvehuus, et. 1. en Arveherres Familie. 2. et Huus, som er gaaet i Arv. Arvehylding, en. Arveherrens Hylding af Undersaatterne. Arvejord, en. Jord, som man har arvet. (modsat: Kiøbejord.) Arvekiøb, et. 1. i ... ældre Lovgivning: Afgift af den Arv ... tilfaldt Udlændinge. (s. R. Anchers' ... om Arvekiøb.) 2. Kiøb, der sluttes ... en falden Arv, som endnu ei er tagen. (Sch.) Arvekonge, en. K. ved Arve-ret, i et Arverige. Arveland, et. 1. Land, hvorover en Fyrste regierer i Følge Arve-ret. 2. d. s. s. Arvejord. "Pløie sine Fædres Arveland." Jacobi. Arvelader, en. den Afdøde, efter hvem Arven er fal-den. (af det T. Erblasser.) Arvelehn, et. Lehn, som gaaer i Arv i en Familie, ...som følger nærmeste Arving efter en vis Orden. Arvelinie, en. En Række af ned-stigende Slægtninge, i den Orden, de skulle arve, eller have arvet. Arvelod, en. d. s. s. Arvedeel, 2. Arvelov, en. L. om Arv og Arvefølge. (Schytte.) Arve-lem, en. Arv, Arvegods. (Moth.) Arve-løs, adj. 1. skilt ved Arveret. At giøre en Een a. 2. som ei kan arves, som ingen Arving er til. Kongens Ret til arveløst Gods. Arvemaade, en. Arve-gangsmaade. Arvemidler, n. s. pl. Mid-ler, som ere tilfaldne een ved Arv. Ar-venegel, en. En arvet N. hvormed dri-ves [illegible], som med Arvesølv. Arve-pagt, en. Pagt ell. Contract, som ind-gaaes om Arv. (pactum successorium.) Arvepart, en. d. s. s. Arvedeel, 2. Arve-prinds, en. en Prinds, som i et Arve-rige er den nærmeste Thronarving, uden at være Regentens Søn. Arveregiering, en. R. som er arvelig i en Slægt, som grundes paa Arveret. Arverige, et. R. hvor monarkisk Arveregiering finder Sted (modsat Valgrige.) Arveret, en. ud. pl. Ret til at tage Arv eller til at faae noget ved Arvefølge. A. til et Rige, til et Stamgods. Arvesag, en. Sag, For-handling, Stridighed om Arv. Arveskifte, et. En Arvs lovlige Deling imellem Ar-vingerne. (i Alm. blot: Skifte.) Arve-stat, en. Stat med arvelig Regiering. (Schytte.) Arvestrid, en. Stridighed an-gaaende Arv, Arvetrætte, Arvetvist. Ar-vesvig, en. Svig, som begaaes ved at skiule ell. fortie noget af en udeelt Arv til Skade for Medarvinger. Arvesyge, en. Sygdom, som antages at have forplantet sig fra Forældre til Børn. Arvesynd, en. medfødt Anlæg og Tilbøielighed til at synde. Arvesæde, et. Gaard ell. Bo-lig, som besiddes arveligen af en Familie. Arvetal, et. Slægtskabs Beregning til Arveret, Slægtregning. Arvetrætte, en. Arvestrid. Arvetægt, en. Gierningen at tage Arv, en Arvs Tiltrædelse. Arve-undersaat, en. Undersaat i et Arverige. Arveøl, et. fordum: Gilde t. den Afdødes Minde, som Arvingerne holdt. (P. Claus-sen.) s. Gravøl.

Arve, v. a. og n. 1. [N. S. arwen.] tage Arv efter een. Børn arve deres Forældre. 2. erhverve, komme i Besid-delse af ved Arveret. At arve et Jorde-gods. Arvede Midler. Denne Gaard ar-vede han efter sin Farbroder. 3. neutr. gaae i Arv, være arveberettiget. "Ere ei Børn, ei Børnebørn — da arver Fader allene." D. Lov. At arve efter Sødskende. At arve ned ad, i nedstigende; at arve op ad, i opstigende Slægtled. = arvelig, adj. som kan arves, som gaaer i Arv i en Slægt. Et arveligt Lehn. a. Adel; modsat: personlig. En a. Værdighed. Lærdom er ligesom arvelig i denne Fa-milie. Denne Sygdom ansees for at være a. — arvelig, arveligen, adv. efter Arv, med Arveret, paa en arvelig Maade. Regieringsformen er a. monarkisk. — Ar-ving, en. pl. -er. [J. Arfi.] den, som ved Slægtskab eller efter Testamente har Ret til at arve. Lovlige Arvinger. Han er A. til Godset. Han er bleven A. af store Midler. At giøre, indsætte, udnævne een til sin A. At døe uden Arvinger.

Arve, n. s. en meget almindelig Plante, hvis Blade og Frø undertiden gives Stue-fugle; Jordarve, Arild, Fuglegræs. Al-sine media.

Asen, et. pl. -er. [J. Asna.] Et Dyr af Hesteslægten; Esel. Equus Asinus. = Asenfole, en. et ungt Asen. Asen-hud, en. Huden af et A. Aseninde, en. Hunnen blandt Asener. (s. Esel.)

Ask, en. pl. -er. [J. Askr.] et be-kiendt indenlandsk Træ. Fraxinus ex-celsior.

Aske, en. ud. pl. [Isl. Aska. A. S. Asce.] de overblevne jordagtige Dele af et brændt Legeme, især af Træ. Plante-aske, Træaske, Potaske, Bøgeaske. At brænde noget til A. At lægge en By i Aske ɔ: ødelægge den ved Ild. Huset lig-ger i A. fig. døde og begravede Menne-skers Levninger. = askebagt, adj. v. bagt i hed Aske. askeblandet, adj. v. blandet med Aske. Askebrænding, en. Gierningen at brænde noget til A., at frembringe A. (s. E. Potaske.) Askedigel, en. En af Træaske dannet Smeltedigel. Askedør, en. Dør paa en stor Ovn, hvorigiennem Asken

udtages. Askefang, et. Huulning i en muret Ovn, hvori Asken samler sig. Askefarve, en. graa Farve, liig Askens. askefarvet, adj. v. og askegraa, adj. som har en saadan Farve. Askegrue, en. d. s. s. Askefang. "En liden Gnist i Askegruen." Ohlenschl. Askehul, et. H. hvorigiennem Asken udtages af en Ovn. Askekage, en. askebagt Kage. Askekrukke, en. K. hvori Been og Aske af brændte Liig samledes; Urne. Askelud, en. Lud som er sat paa Aske. Askeonsdag, en. Onsdagen efter Fastelavn. Askeregn, en. den ved ildsprudende Bierges Udbrud i Mængde opkastede og nedfaldende Aske.

Asp, en. pl. -er. [A. S. Æspe.] Et Træ af Pile-Slægten. Populus tremula; kaldes ogsaa Æsp.

Asparges, en. pl. d. s. en Kiøkkenurt, hvis første Spirer man spiser. Asparagus.

Astronomie, en. ud. pl. [af Lat.] Videnskab om Himmellegemerne og deres Bevægelser; Stiernekyndighed. — Astronom, en. pl.-er. en Stiernekyndig. astronomisk, adj. som henhører til Astronomien.

At, [J. at.] conj. hvorved især Gienstanden eller Objectet for et foregaaende og styrende Verbum forbindes umiddelbar med samme. (Objectet er her altid en (for sig selv infinitiv) Sætning.) Jeg erfarer, at han er død. Jeg troer, at det er forbi. Jeg forsikkrer dig, at der er ingen Fare. Sæt, at det skete. (I lignende Tilfælde kan Conjunctionen udelades.) Det giør mig ondt, at jeg var borte. Det er ubehageligt, at han har glemt det. Det glæder mig, at finde Dem her. Det giorde en sørgelig Virkning paa hans Helbred, at han saae sig berøvet alt Haab. (i saadanne Tilfælde maa Conj. nødvendig beholdes.) 2. elliptisk br. det a) for: paa det at: Kom hid, at jeg kan høre hvad I siger. b) i St. for: for at, hvor en Overgang er i Talen, eller hvor ingen, ikke nogen følger efter. Men, at jeg skal tale om hans Herkomst, saa — At Ingen skal troe, jeg vilde fortie noget, saa — (Naar denne Conj. synes, uden Forbindelse, at begynde en Sætning, er det kun ved Omsættelse. At tale meget om hans Fortienester, forbyder hans Beskedenhed ɔ: Hans Beskedenhed forbyder, at o. s. v.) 3. At jo bruges bekræftende, naar en Negtelse gaaer forud. Jeg tvivler ikke paa, at han jo (quin, quo minus) vil holde sit Løfte. 4. At sige, for: nemlig. "At sige naar de sigte rigtig." Wessel. 5. At betegner ogsaa det danske Infinitiv (Verbets substantiviske Maade) ell. en infinitiv Sætning. At vide, at høre, at læse. At have læst. At være kommen. At vide en Ting med Vished. At læse rigtigt, (det, at læse r.) er ikke altid let. 6. Efter nogle Adj. og part. pass. undertiden [...] for: til at; f. Ex. færdig at reise; [...] at erstatte Skaden. Berettiget at [...] Meningen er let at forstaae.

Atlas, en og et. En Samling af L[...] kort, indbundne i en Bog.

Atlask, et. [T. Atlaß.] Et [...] tykt og glat Silketøi. gen. Atlaskes [...] som Fløiels, Klædes, Plydses, o. [...] som er af A. Atlaskes Baand. En [...] laskes Trøie.

Atten, Talord. 18. Den attende.

Atter, adv. [J. aftr,] Paa ny, igi[en ...] end en Gang. (Bemærkelsen: tilba[ge ...] igien, er forældet; dog er Atterkom[st ...] Gienkomst, brugt af Ohlenschl. "Ved [...] lens Atterkomst fløi Sommerfugl t. Bl[om-] sten." I ældre dansk brugtes: attergiel[...] Atterløn, atterløse, attervende o. fl. [...] gebeck har: Atterfald, Tilbagefald. Att[er-] hold, Baghold. Atterkiøb, et. hvor[ved] man paa ny tilkiøber sig, hvad man [har] solgt. redemtio. Attersiden af en My[nt ...] Atterskin af Solen.

Attest, en. pl. -er. skriftligt Vidn[es-] byrd. (attestere, v. a. give saadant V[id-] nesbyrd.)

Attraa, en. ud. pl. [J. þrá. Sv. Tr[...] Drift i Siælen til at opnaae, at komm[e i] Besiddelse af noget — en Drift, som [er] stærkere end det blotte Ønske, og [...] gaaer over til Tragten og Stræben. [...] efter Ære. At sætte sin A. til nog[et] (Bording.) Min A. er ikke til Mæ[n-] dens Bifald. Rigdom og Overflødigh[ed] er ikke min A., ikke Maalet for min [...] "Her — hviler min A. i Haab." S. St[...] felt. "Hans brændende A. (Iver) [...] Borgersamfundets Tarv." Malling. attraae, v. a. 1. have Attraae til, f[...] Drift, Længsel efter at opnaae. No[...] ønske og attraae, hvad andre foragte [...] afskye. "Man attraaer m. Villien, øns[ker] m. Tanken, begierer m. Ord." Spor[...] attraaelig, adj. som kan ell. bør attraa[es ...] ønskelig.

Au! Udraabsord, der udtrykker Sme[rte ...] pludselig Skræk, Bedrøvelse.

Auction, en. pl.-er. [Af Mid. A. La[t.] den Retshandling, hvorved Løsøre e[ller] faste Eiendomme ved offentligt Opr[aab] bortsælges til den høistbydende. At ho[lde] A., sælge ved A., sætte noget til [A.], kiøbe paa en A. = Auctionsbud, et. en Betient, som giør Tieneste og Opva[rt-] ning ved Auctioner. 2. Bud, som gi[ves] paa noget, der sælges ved A. Auctio[ns-] forretning, en. En Auctions lovlige Fu[ld-] førelse, og den derved skriftlig optagne F[or-] retning (i Lovspr.) Auctionsforvalt[er,] en. Embedsmand, som holder og fo[re-] staaer Auctioner paa et Sted. Auctio[ns-] penge, n. s. pl. Pengesum, der er i[...]

...an v. Auction; Auctionsbeløb. Auc-tionsregning, en. Regning paa det, man ... skyldig ved at kiøbe paa en A. Auctionsskiøde, et. Skiøde paa en Eien-dom, man har kiøbt ved A. Auctions-sted, et. Stedet, hvor en Auction holdes. Auctionsvæsen, et. Alt hvad der hører t. ... og Auctionshold.

August, en. den ottende Maaned i Aa-ret; Høstmaaned.

Ave, en. ud. pl. [J. Agi.] Tvang, ... At være under Ave. At holde ... i A. "Og holde Voldsmænd under ... og Ave." Grundtvig. — aveløs, adj. som er uden Ave, ikke holdes i Ave. ... aveløs lever, han æreløs døer. Ordspr.

Ave, v. a. 1. [J. aga.] tugte, revse, ... i Ave. At ave sit Barn. "Strengt ... Fængsel avet." Øhlenschläger.

Avet, adj. [Isl. öfugr.] vrang, bag-..., urimelig. At bære sig avet ad.

Avind, en. ud. pl. [J. öfundr.] Nag, ..., ondt Sind til een. At bære A. til ... = avindsfri, adj. som er fri for A., som ikke har ondt Sind til nogen ell. ... misunder nogen. (Rahb. avindfri. Rein.) avindsfuld, adj. hadefuld. avindsløs, adj. som ei vækker Avind; umisundt. (P. ...) Avindsmand, en. den, som bærer Had og Avind til een, Fiende. = Avindsiot, en. d. s. s. Avindsyge. (Bag-... usædvanligt.) avindsyg, adj. 1. ...ndelig, fortrydelig, utilfreds over en ... Lykke og Velfærd. 2. vranten, ... at giøre til Maade. Et avindsygt ... En gammel a. Mand. — Avind-syge, en. Nid, Misundelse.

Avindes, v. n. pass. bære Avind og ...else til een; misunde. At avin-des ved een. (forældet.) "avindes ved ... Lykke." A. Vedel.

Avindskiold, et. [Efter Nogles Mening, ... saameget af Avind, som af avet; i det ... afvig Skiold. Dog haves i det J. ...ndar-skiölldr.] Landsforræderi. "Med ... paa Arm de tænde Feldens Blus." ... Bruges ellers kun i den Tale-...: at føre A. mod Kongen, Riget.

Avis, en. pl. Aviser. [Af det Ital. ...] et til visse Tider udgaaende ..., sædvanlig ei over et Ark stort, som ... Efterretning om inden- og uden-... Begivenheder; en Tidende. = Avis-..., et. B. som bærer Aviser om. Avis-efterretning, en. E. som meddeles i en ... Avisfrieri, et. Frieri til ubekiendte ... i en A. Avisnyhed, en. ny ..., som Avisen bringer; Avistidende. Avisrygte, et. usikkert Rygte, der op-... i en A. Avisskriver, en. den, som ... og udgiver en A. Avistrykker, ... Bogtrykker, som besørger en Avis ...; fig. den, som idelig udspreder nye Tidender, især falske og upaalidelige; en Rygtemager.

Avl, en. ud. pl. [J. Afl, Kraft.] det, som v. Dyrkning, Arbeid og Pleie vindes af Jorden og af Naturproducters Opelsk-ning og Brug (dog kun om Dyre- og Planteriget.) Mest i Sammens. Biavl, Faareavl, Frugtavl, Hesteavl, Humle-avl, Høavl, Høravl, Kornavl, Qvæg-avl, o. fl. (Man siger ikke: Jernavl, Kobberavl, Saltavl.) 2. særd. det, som vindes ved Jordens Dyrkning: Jordens Grøde. Dette Aars A. er meget over-flødig. At indhøste sin Avl. 3. Arbeid, som udfordres for at Jorden skal give Avl: Agerdyrkning, Jordbrug, Avling. Han driver selv sin Avl. Der er en stor A. til den Gaard. "Kiøbstæder, som Avl bruge." (D. Lov.) = Avlsbrug, et. d. s. s. Avl. At have et stort, vidtløftigt A. Avlsbruger, en. den, som har Avls-brug, en Jordbruger. Avlsbygninger, pl. de til Avlsdrift hørende Bygninger v. en Landeiendom. Avlsdrift, en. Avls-brug. Avlsforvalter, en. den, som under Eieren, ell. i dennes Fraværelse, forestaaer hele Avlsdriften ved en stor Gaard. Avls-gaard, en. 1. I Alm. Gaard, hvortil hører Jord og Avling. En god A. (hvis Avling kan drives med Fordeel.) 2. i Særd. en Gaard med Avling, som uden at være Herregaard, er større og betyde-ligere end en Bondegaard, eller hvis Eier og Bruger ikke hører til Bondestanden. Han boer om Sommeren uden for Byen paa sin A. — Avlskarl, en. K. som be-styrer Avlingen paa en Herregaard eller Avlsgaard. Avlsmand, en. den, som driver Avling, bruger Bondenæring. (E. E. Pontoppidan.) => = avlsom, adj. som giver rigelig Avl, yngelsom, grøderig. (Colding.)

Avle, v. a. 1. give et levende Væsen Tilværelse. (det br. om Mand og Qvinde tilsammen, og om Manden, men ikke om Konen allene.) At a. Børn m. sin Kone, med en Tienestepige. De have avlet fem Børn sammen. Barnet er avlet uden for Ægtestand. Fiske avles af Æg. (Ordet br. om et avlet Barn, endog inden det er født; for: undfange. s. D. Lov. V. 2. 33.) figurl. frembringe. Een Tanke avler den anden. Denne Lære har avlet meget Ondt af sig. "Magt og Ære avle Stolthed i det menneskelige Hierte." Schytte. 2. faae Afgrøde af Jorden ved Dyrken og Avl. At a. Korn, Hø, Frugt o. s. v. Alt hvad der avles gaaer med i Huusholdningen. = Avledaad, en. den Gierning, hvorved Spiren lægges til et levende Væsens Til-værelse. (v. Aph.) Avledrift, en. Drift til Avledaad, Kiønsdrift. (J. Boye.) av-ledygtig, adj. som er i Stand til at avle

Afkom. (v. Aph.) Avledygtighed, en. den Egenskab, at være avledygtig, at have Avlekraft. Avleevne, en. Evne til at avle Børn eller Yngel. Avlekraft, en. d. s. s. Avleevne. fig. Jordens A. (Productionskraft.) J. Boye. Avlelem, et. de Legemsdele, hvorved Kiønsdriften tilfredsstilles, og som ere fornødne til at avle Afkom; Kiønsdele. (v. Aph.) Avlelemmerne hos begge Kiøn. Avlelyst, en. d. s. s. Avledrift. avlelysten, adj. som føler Avlelyst. = Avlen, en. ub. pl. Gierningen at avle. — Avling, en. 1. d. s. s. Avlen. Deraf: Børneavling. 2. d. s. s. Avl, 3. Jordbrug, Landbrug. Han har en vidtløftig A. En Gaard uden A. Folk, Heste, som høre til Avlingens Drift.

Avn, en. lige, jævnt løbende Strime eller Aare i Træ. (Moth.)

Avnbøg, en. pl. -e. et vildtvoxende, ikke almindeligt Træ, der tilforn brugtes til Hækker i Lysthaver, og som, uagtet Navnet og Bladenes Lighed, ikke hører til Bøgens Slægt. Carpinus Betulus.

Avne, en. pl. -r. [J. pl. Agnir.] Smaadele af Frøgiemmet eller Skallen, hvori Kornet sidder, og som skilles fra Straaet ved Tærskningen, ligesom Kornet fra Avnerne ved at kastes og renses i Loen. = Avnbing, en. stor Kasse, hvori Avner og Emter giemmes. — avnet, adj. blandet med Avner. (V. S. O.) avnet Leer til Klining. (Moth.)

Avred, s. Ævred.

Ax, et. pl. d. s. [J. Ax. Goth. Ahs.] den Deel af en Kornplante, som indeholder Frugten, Kiernerne eller Kornet. Kornax, Hvedeax, Rugax, Bygax. (Dog bruges Ax især kun om Hvede og Byg; Dippe om Rug; Rosme om Havre.) Kornet sætter Ax, (axes. Moth.) staaer i Ax. = Axehuus, et. den Bælg, hvori det spæde Ax er indsluttet, førend det skyder ud. (V. S. O.) Axekrands, en. En Krands, hvori Ax ere indflettede. Axesankning, en. Opsankning af Kornax p. en høstet Ager. Axeskæg, et. den øverste Deel af Axet, der bestaaer ligesom af stride Børstehaar.

Axe, en. [det Lat. Axis.] En Linie, som tænkes dragen i en Kugle, fra et Punkt p. Overfladen til det modstaaende, igiennem Middelpunktet. Jordens Dreining om dens Axe. (S. det følg. Ord.)

1. Axel, en. pl. -Axler. et valsedannet eller cylindrisk Træ, hvorom et Hiul eller et lignende Legeme kan dreie sig, i Axelen passende Hul. Vognaxel, M axel, Portaxel. Klokkens Axel: de vægelige Træ, hvori den hænger. = A arm, en. den yderste Deel af Vognar der gaaer igiennem Hiulnavet. Axel et. Jern, som for Styrkes Skyld in tes i en Træaxel. Axelmule, en. yderste Deel af Axelarmen, hvori L stikken sættes, og som denne bedække Mulepladen. Axelplade, en. Jernp hvormed Axelarmen belægges; Slide Axelskav, et. gammel og hærdet A ell. Smørelse, som skrabes af Vogna Axelstok, en. et til en Axel tilhu Stykke Træ. Axeltand, en. Kindt (P. Syv.) Axeltap, en. Tap i E af en Axel (f. Ex. en Mølleaxel.) A torv, et. pl. -e. [formodentlig af A Vognaxel, i Stedet for: Vogn.] al deligt Torv i Kiøbstæderne, hvor F vare bringes hen og sælges af Bønd (D. Lov.) Axeltræ, et. Træ brug til en Axel.

2. Axel, en. pl. Axler. [J. Öxl.] Deel af Kroppen, som gaaer fra H til Armen, og indbefatter tillige de øverste Deel; Skulder. At løfte, noget paa Axlerne. At trække paa lerne, løfte dem i Veiret. 2. den af et Klædebon, som skiuler Axelen. = A baand, et. Baand, hvormed en Klæd bindes sammen over Axlerne, ell. so fæstet til Prydelse paa Axlerne. Axelb et. Et af de Been, som slutte Br oventil, og fæste det til Axelen. A blad, et. s. Skulderblad, Axelb et. Axelbenets Brud. Axelbyrde, saa stor en Byrde, som man kan paa een eller begge Axler. axelfør, før, stærk over Axlerne. Axelhæng Skierf, som hænger fra høire Axe venstre Side, hvoriVærget bæres. (M Axelkaabe, en. kort Kaabe, der naae midt paa Livet. (Moth.) Axelled, Ledet, som forbinder Axelen med Ar Axelmærke, et. Mærke som klippes, en Vinkel, i Øret af et Qvægsh (Moth.) Axelskierf, et. d. s. s. Axelh Axelstykke, et. Et Stykke Lerred, som Styrkes Skyld syes paa Axlerne a Skiorte, Krave ell. desl. axelstærk, axelfør.

Axle, v. a. 1. [Isl. axla.] tage over Axlerne. At axle sit Skind (ↄ: sin rede Kaabe; en hyppig Talemaade i gamle Viser.)

B.

Baad, en. pl. -e. [J. Bátr.] et lidet Fartøi, som enten blot roes frem, ell. tillige har Mast og Seil. (s. Jolle, Slup.) En aaben Baad, som kun har Tofter; modſ. Dækbaad. En Seilbaad, Lodsbaad, Fangebaad, Krydsbaad. = a) **Baadfuld**, n. saameget, som en Baad rummer; en Baadsladning. En B. Folk, Fisk. **Baadfører**, en. Den, der fører en Baad, styrer Seiladsen med en B. en Baadskipper. = b) **Baadebygger**, en. Den, som gier Haandværk af at bygge Baade. **Baadebyggeri**, et. Sted, hvor Baade bygges. **Baadebygning**, en. Gierningen at bygge Baade. **Baadefart**, en. Fart paa Søen m. Baade. **Baadeleie**, et. Sted, hvor Baade lægge til Land og fortøies, Havn f. Baade. (jvf. Baadsleie.) **Baadeskuur**, n. S. hvorunder Baade lægges op om Vinteren. = c) **Baadsaare**, en. Aare til en Baad. **Baadsanker**, et. lidet Anker til en Baad, en Dræg. **Baadsfolk**, n. s. coll. Roerkarle, Matroser til en Baad. **Baadsfragt**, en. Fragt, som betales af en Baad. **Baadsføre**, et. en Baadsladning (som er mere brugel.) **Baadshage**, en. Stage med en Pig og Hage i Enden, som bruges v. Baade, t. at støde dem fra eller hale dem til Land. **Baadskarl**, en. Baadsmand. **Baadsklampe**, en. pl. -r. udhulede Træer, hvori Skibsbaaden staaer paa Dækket, som paa en Fod. **Baadshage**, Baadskarl, Roerkarl. **Baadsladning**, en. den Ladning, en Baad fører ell. kan føre. **Baadsleie**, en. Leie eller Fragt, som betales af en Baad. **Baadsmand**, en. pl. Baadsmænd. 1. Skibsmand, Matros. (forældet.) 2. en Underbefalingsmand til Skibs, som har Opsyn med Takkelasen og Arbeidet ved samme. (Deraf: Baadsmandsdragt, Baadsmandsløn, o. fl.). **Baadsmast**, en. Mast i en B. **Baadspligt**, en. Plankedæk foran i store Baade. **Baadsseil**, et. S. til en Baad. **Baadsstage**, en. Stage, hvormed Baade, Pramme eller Færger stødes frem i grundt Vand. **Baadstofte**, s. Tofte.

Baade, v. a. 1. at føre paa en Baad. At baade Gods i Land.

Baade, en. ud. pl. [J. Bati.] Vinding, Fordeel, Gavn. Det var mig til liden B. = **baadefuld**, adj. som giver megen Baade, fordeelagtig. **Baadekiøb**, et. fordeelagtigt Kiøb, Kiøbmandskab, hvorved den Kiøbende vinder. **baadeløs**, adj. som ingen Vinding giver. **baaderig**, adj. baadefuld. (Bording.) **baadesyg**, adj. vindesyg. (Moth.)

Baade, v. a. 1. vinde, have Fordeel af noget. Derved baadede jeg intet. Han baadede intet v. Byttet. 2. gavne, bringe Fordeel. Denne Krig har ikke baadet Landet. (N. S. baten.)

Baade, adj. [J. bádir.] begge. (næsten forældet.) "Naar nu hans Vinger bredes baade." Øhlenschläger.

Baade, conj. [J. bædi. Goth. batho.] saavel — som; ikke mindre — end. (tager altid og efter sig.) Hun er baade smuk, og rig. Han kan derved baade udvide sine Kundskaber, og gavne Fædrelandet.

Baal, et. pl. d. s. [J. Bál. A. S. Bæl.] en Dynge af Ved eller andre brændbare Ting, antændt, eller bestemt til at tændes. At opreise, optænde et B. At dømmes t. Baal og Brand. (D. Lov.)

Baand, et. pl. d. s. [J. Band.] J Alm. det, hvorved noget bindes, forbindes, ombindes eller sammenbindes. "Enhver, som fræk forgriber sig paa mindste Baand, der noget binder." Baggesen. (Kornbaand, Snørebaand, Halsbaand, Knæbaand, Hattebaand, Tøndebaand, Sækkebaand, Skobaand, Strømpebaand, o. fl.) 2. Baand, absol. bemærker som oftest en lang og smal vævet Strimmel, som egentlig bruges til at binde med; men ofte ogsaa kun til Pynt. At besætte en Kiole, et Skiørt m. Baand. Silkebaand, Lærredsbaand, uldne Baand. (s. Bændel.) 3. Baand bruges i St. for Ridderbaand, Ridderorden. At bære B. og Stierne. Det hvide B. ɔ: Dannebrogs Ordenen. Kongen gav ham det blaae B. ɔ: Elefant-Ordenen. 4. Baand eller Tøndebaand kaldes de tynde Ringe af flækkede Pilegrene eller af Jern, hvorved Staverne i en Tønde og ethvert lignende Kar holdes sammen. (Deraf: Baandpiil, Baandstage o. a.) 5. i Bygningskonsten: Tværtræer, hvormed Sparreværket og andet Tømmerværk i et Huus holdes sammen. 6. en Stribe, ikke alt for smal. 7. det, hvormed en Fange er bunden eller sluttet fast. Baand og Fængsel. (D. Lov.) At lægge een i B. og Lænker. 8. fig. a) Forbindelse, Forening. Ægteskabs, Slægtskabs, Venskabs B., Broderbaand. At forenes ved et helligt B. "Tør ikke røre ved det Baand, som bandt ham til den usle Vinding." Bagg. b) Forpligtelse, Forbindtlighed. At paalægge sig selv et B. c) Tvang, Hindring, Indskrænkning. At lægge B. paa den menneskelige Frihed.

"I, som mig vil giøre fri, seer de Baand, jeg holdes i." Rahb. "Et Baand, (p. den frie Siæl) der udelukker Tilregnelse, saaledes som Affindighed." Howitz. = Baanddriver, en. Redskab, hvormed Bødkere drive Baandene ned paa et Kar. Baandhage, en. et Bødkerredskab, hvormed Baandene tvinges ned over Randen eller Luggen af Karret. Baandhue, en. Qvindehue, besat og smykket m. Baand. Baandjern, et. Jern, som valses fladt og klippes i Strimler, for at dannes til Tøndebaand. Baandkniv, en. En egen Kniv, eller et skarpt Jern med Haandfang i begge Ender, som Bødkere bruge, til at danne Baandstagerne. Baandløkke, en. En af Baand sammensat og dannet Løkke; en Baandsløife. (Langeb.) Baandmager, en. den, som giør Haandværk af at danne Tønde- og Fadebaand. Baandpiil, en. En Pileart, hvis Grene br. til Tøndebaand. Salix viminalis. Baandrulle, en. Et Stykke B. rullet om et rundt Træ. Baandsløife, en. s. Sløife. Baandsmække, en. S. besat med Silkebaand. Baandstage, en. kløvet Green af Hassel, Piil eller lignende Træ, som dannes til Fade- eller Tøndebaand. Baandstol, en. S. hvorpaa Bødkeren sidder, naar han giør fine Baand tilrette. (V. S. O.) Baandvæv, en. liden Væv, hvorpaa Baand (2.) væves. Baandvæver, en. den, hvis Haandværk er at væve Baand. Baandøxe, en. kort, krum Øxe, som Bødkere bruge.

Baande, v. a. 1. lægge Baand om. At b. et Kar. 2. absol. giøre Baand af Negene paa Marken til at binde Sæden. At b. paa Rugen, paa Havren.

Baar eller Baare, en. pl. -r. [A. S. Bære.] d. s. s. Bør, og bruges for: Liigbaare. (s. ogsaa Rosbaar.) "Han traadte til og rørte ved Baaren." D. Bib.

Baare, en. [ogsaa Baarde.] en til Hvile udlagt Ager, en Brakmark. (Langebek. Nu neppe brugel. uden i Dialecter.) Deraf: Baarager, (med samme Bemærkelse) Baargræs, Baarhø, m. fl.

Baas, en. pl. Baase. [I. Bás.] Afdeling i en Qvægstald til eet eller to Høveder.

Baase, v. a. 1. [I. bæsa.] sætte i Baas, binde ind til Vinterføring. At b. Qvæget.

Bable, v. n. 1. (har.) [Isl. babba.] pluddre, tale utydeligt; sladdre, lade Munden løbe. (dagl. T.)

Bad, et. pl. -e. [I. og A. S. Bad.] Sted, hvor man bader sig, eller det flydende Legeme (Vand) hvori man bader sig. At gaae i Bad. At anlægge et Bad. Søbad, Strømbad, Russiske Bade (Dampbade.) At indrette varme Bade. Han er reist til Badet, til et Bad ɔ: en Sundhedsbrønd, mineralsk Brønd. 2. Gierningen at bade sig; hele Legemets T[…]
ning ved at stige ned i Vandet, eller [...]
andre Maader i medicinsk Hensigt. [...]
tage et Bad, bruge Bad. Lægen [...]
foreskrevet ham dagligen et varmt B[...]
et Kryderbad, Dampbad, Styrte[...]
Jeg befinder mig vel efter Badet. [...]
Luftbad, Solbad, Sandbad, Jord[...]
o. fl. (naar Legemet eller Legemsdele [...]
sættes for Luften, Solen, bedækkes [...]
varm Sand, o. s. v.) = Badstue, [...]
Stue, som er indrettet til at tage B[...]
Deraf: Badstuehede, en. stærk Hede, [...]
i en Badstue. Badstuemand, en. d. [...]
Bader. (s. bade.) Ligeledes: Bads[...]
kone, Badstuepige o. fl. nu ubrugelig[...]

Bade, v. a. og rec. 1. [Isl. bad[...]
toe, tvætte Legemet eller Legemsdele [...]
at neddyppe dem. At bade Fødderne. [...]
bade sig i salt Vand. Drengen bli[...]
hver Dag badet i koldt Vand. Uege[...]
At bade sig, bade sit Ansigt i Taarer. [...]
bade sig i Solen, lade sig giennemvar[...]
af Solstraalerne. = Baden, en. ud. [...]
Gierningen at bade. — Bader, en. pl. [...]
den, som giør Næring af at holde Badst[...]
eller Indretninger til at bade sig (og s[...]
tilforn ogsaa aarelod og koppsatte), en Ba[...]
stuemand. = Badebænk, en. Bænk, s[...]
man sidder p. i Badstuen. (Moth.) Ba[...]
giæst, en. den, som besøger et Bad [...]
at bruge det. Badehuus, et. Huus, [...]
Kamre og Indretninger til at bade [...]
Badekammer, et. Kammer i et Badehu[...]
Badekar, et. Kar, som fyldes med Va[...]
hvori man bader sig. Badeklæder, n. [...]
pl. Klæder, som man iføter sig naar m[...]
gaaer i Bad. Badested, et. beqvemt S[...]
v. Stranden t. at kunne bade sig. Ba[...]
svamp, en. S. som bruges ved eller ef[...]
Badning; Vaskesvamp. Badetid, en. [...]
rette ell. sædvanlige Tid t. at bruge Bad. [...]
Badning, en. pl. -er. Gierningen at ba[...]
eller at bade sig. Legemets Badning.

Bads, et. pl. d. s. et lydende Sl[...]
s. Bask og baske.

Badsker, en. pl. -e. [et fordærvet O[...]
af det T. Bartscherer. Isl. Bartskér[...]
en Barbeer, Saarlæge, Chirurg. (for[...]
det.) Badskerhaand, en. At ligge un[...]
B. ɔ: at være saaret, eller have udvor[...]
Skade, som en Badsker maa læge. B[...]
skerkniv, en. K. som Badskere bruge [...]
at afskære Lemmer, eller til andre Ope[...]
tioner. Badskerkonst, en. den Konst [...]
læge Saar, afsætte Lemmer m. v. B[...]
skerløn, en. Betaling, som en Bads[...]
faaer for at hele Saar og udvortes Ska[...]
(Danske Lov.) Ligeledes: Badskerredsk[...]
Badskertang, o. fl.

Bag, en. ud. pl. [I. og N. S. B[...]
A. S. Bæc.] Den Deel af Overkropp[...]
som er bag Ansigtet, fra Nakken ned

...mme; særdeles Ryggen. "Tag Kisten ... paa sin Bag." (i en gl. Vise.) "Paa Ka... ...s Bag." D. Bibel. "Da binde ...erne paa hans Bag." (d. Lov.) fig. ...ale ilde om een paa hans Bag, bagtale. ... have mange Aar paa Bagen, være ... gammel. 2. den udvendige Deel af ...en. At lægge noget paa Bagen af ...den (modſ. Fladen.) 3. Bagen (den ... Kant) af et Sværd, af en Kniv.

Bag, adj. bruges kun som adv. (ſ. ...) og i superl. bageſt, ſom er længſt ... ved, ſidſt i Raden (modſ. forreſt.) ... bageſte Vogn (i en Række.) Fra den ...eſte til den Bageſte (Mand.) Det ...eſte af Spydet. (i Udtalen høres ofte ...eſt, ſom dog er analogiſk urigtigt.)

Bag, præpos. paa den frabendte Side, ... Henſyn til den paagjeldende Perſons Stilling) paa et Sted, ſom er i Ryggen af ... bag ved noget, eller ſom ſkjules af ...ſanden (modſ. foran, for ved.) "Frels ... ſe ikke bag dig." — "Han ſaae ... bag ſig." — "Jeg hørte bag mig ... Reſt." D. Bibel. Bag Døren, bag ... At gaae bag Ploven. Bag Tæp... bag Muren, bag Kakkelovnen. Gaar... ligger bag Skoven (hvor Henſyn tages ... eller de Talendes Stilling.) Lige... hvor Talen er om Handling (hvor... en Gjenſtand er, eller kommer til at ... bag en anden.) Han ſkjulte ſig bag ...ene. Han ſmuttede bag Skiermbræt... Jeg hørte nogen gaae bag Tæppet. ... Forſkiel paa Accentueringen i diſſe ..., ſ. Høisgaards Synt. S. 270.) [En Ting kan være for ved, foran eller ... for os; men naar den dølges af en ...kommende Gjenſtand, ſiges den at ... bag denne; f. Ex. bag et Tæppe.] ... Ogſaa, foruden Stedets Begreb, med ... om Orden ell. Følge. Han ſtod, ... bag ham. Bag Kongen gik Prind... — 3. figurl. At føre en bag Lyſet ɔ: ..., narre ham. At have noget bag ... ɔ: have et hemmeligt Forſæt, ell. desl.

Bag, adv. modſat for; i ſamme Be...ſe, ſom Præpoſitionen. Hun be... ham baade for og bag. [ad bag ... til, bag ved, og: at være bag (til... med ſit Arbeide: er Provindſ-Ud...] adv. bag bruges m. følgende Præ... efter: af, efter, fra, i, ind, ..., om, op, paa, til, ud og ved; (At ... til for ell. foran.) — At falde ... af en Heſt. At gaae bag af Dandſen ... komme tilkort; komme i Uheld.) At være ... bag af en Vogn ɔ: være modfalden. — ... komme bag efter een. At komme ..., ridende bag efter. Førſt kom ... Begne; bag efter (eller b. e. ... Prindſernes. Bag efter, ſor ... Det var bag efter. — Han blev ſtukket bag fra. At begynde noget bag fra ɔ: bagvendt, galt. At gaae bag fra et Arbeide, gaae m. Skamme derfra. — At gribe een bag i Nakken. Baade for og bag i Bogen. Den ene ſad for i Vognen; den anden bag i. — Kuglen var gaaet ham bag ind i Livet. Han var kommen bag ind i Gaarden gjennem en Laage. — At gaae bag ned af en Vogn. Hendes Haar hang bag ned ɔ: ned ad Nakken, Ryggen. — At vende ſig bag om, tilbage. See dig bag om! bag om (bag omkring) Huſet. Vi kiørte bag om (udenom) Byen, i Stedet for at kiøre igiennem den. — At ſtige bag op i en Vogn. Heſten ſlaaer bag op (ſlaaer op med Bagbenene.) — Vognſædet hænger bag over. Han faldt bag over (baglængs) og brød Halſen. — Tieneren ſtod bag paa Vognen. Han tog hende bag (ved ſig) paa Heſten. Kiolen er itu baade for paa og bag paa. At komme bag paa een, overraſke ham. — Han liſtede ſig bag til hende og greb hende om Livet. For til ſeer Huſet nyt ud; men bag til er det meget forfaldet. — Spydet gik ham bag ud af Livet. Han gik bag ud af Huſet. Heſten ſlaaer bag ud. — bag ved, præpos. og bagved adv. (modſ. foran og forved.) Andre ſidde helſt foran; men jeg holder mig bagved. Een gik foran, og to bagved. Han ſtod bag ved Kongen (bemærker: bag og tillige nærmeſt ved. Derimod: bag Kongen ſtode Hoffolkene i flere Rader.) Hun ſatte ſig, og han ſtod bag ved hendes Stol. = I Sammenſætninger (hvori egentl. Præpoſitionen bag forekommer) beholder det tilføiede Ord næſten uden Undtagelſe ſin oprindelige Bemærkelſe, med det Tillæg, at der a) betegnes enten den bageſte Deel af eller paa Tingen, i Modſætning til den forreſte: [Bagaxel paa en Vogn; Bagbeen, et af de bageſte Been hos fiirføddede Dyr; Bagbov, den bageſte Bov eller Laaret p. diſſe Dyr; Bagende (f. Ex. Bagenden af en Vogn); Bagfinne, hos Fiſkene; Bagfod, hos fiirføddede Dyr; Baghaar, H. paa Baghovedet; Baghiul, et af de bageſte Hiul paa en Vogn; Baghoved, den bageſte Halvdeel af Hovedet; Bagkant, den Kant ell. Ende, ſom er bagtil; Bagkrop, den bageſte Deel af Kroppen paa et Dyr; Bagkølle, (af en ſlagtet Kalv, Hiort, o. ſl.) Bagſide, den bageſte, bagvendte Side af en Ting, f. Ex. Bagſiden paa en Mynt; Bagſko (ſom lægges under Heſtens Bagbeen); Bagſok, Sok paa Bagbenene hos en Heſt (modſ. Fremſok); Bagſtavn, den bageſte Stavn, Bagdelen af et Skib; Bagſtykke, et Stykke, ſom udgiør eller hører til Bagdelen af en Ting; f. E. Bagſtykket i en Kiole; Bagtand, en af de bageſte Tænder, Kindtand; Bagvinge, en

af de bageste Vinger paa et Insect, m. fl.] i hvilke Tilfælde der altid gives et modsat Ord, med præpos. for, f. Foraxel, Forbeen, o. s. v. b) Eller og der betegnes, at Tingen har en Beliggenhed eller Stilling, som er bag ved, eller i den bageste Deel af Noget, i Forhold til det, som er foran. (f. Ex. Bagdør, Baggaard, Baghuus, Bagkammer, Bagrem, Bagstald, Bagstue, m. fl. som ikke alle have det ligefrem modsatte Ord, med præpos. for.) See de øvrige nedenfor forklarede Ord.

Bagarv, en. Arv i opstigende Linie. (Moth.)

Bagbinde, v. a. 3. [binde.] binde eens Hænder p. Ryggen. At b. en Fange.

Bagbord, en. ud. pl. [I. Bakbord. A. S. bæc-bord.] den Side af Skibet, som man fra Agterenden af har paa venstre Haand; modsat Styrbord. Bruges i Sammensætning med alle Dele af Skibet, som ligge paa denne Side, f. Ex. Bagbordsbov, Bagbordsport, o. s. v.

Bagbræt, et. Bræt, som sættes bag ved noget, f. Ex. et Skilderi i en Ramme.

Bagbygning, en. pl. -er. Bygning, som ligger bag den egentlige Hovedbygning eller Forhuset.

Bagdeel, en. pl. Bagdele. I Alm. den bageste Deel af en Ting. Særdel. et finere Udtryk for: Rumpe (Bagende.)

Bagdør, en. pl. -e. en Dør bag i Huset eller i Baggaarden, hvor man gaaer bag ind og ud. Han undkom giennem en skiult Bagdør.

Bage, v. a. bagede, bagt. [Isl. baka.] giøre en raa Dei haard, tør og tienligere til at spises, ved at lægge den i en hed Ovn, eller ved at stege eller koge den i noget Fedt. At bage Brød. (absol. bage forstaaes altid om Brødbagning. I denne Uge skal vi b.) At b. Kager i en Form, i en Pande. At b. noget i Sukker. bagt Brød, i Kogekonsten: Brød, som er sønderskaaret og bagt paa ny i en Pande. = Bagebaal, et. Baalet, hvorved en Bagerovn hedes. Bagebrænde, et. Bageved. Bagevarme, en. ud. pl. V. som er tilpas at bage ved. (Moth.) Bageved, et. ud. pl. Ved, tienligt til Bagning. = Bager, en. pl -e. [Isl. Bakari.] den, hvis Haandværk er at bage Brød; Bagermester, Bagersvend. (jvf. Kagebager, Sukkerbager.) — Bagerbarn, et. en Bagers Barn. At give Bagerbørn Brød ɔ: give een noget, som han selv har nok af, eller kan faae saa tidt han lyster. Bagerbod, en. B. hos en Bager, hvor Brød sælges. (Holberg.) Bagerbrød, et. B. som kiøbes hos Bageren (modsf. hiemmebagt Brød.) Bagerdreng, en. den, der staaer i Lære hos en Bager som Dreng. Bagerenke, en. E. efter en Bager. Bagergaard, en.
G. hvor en Bager boer og har sit Bage
Bagerkone, en. En Bagers Hustru. B
gerkro, en. Bagersvendenes Forsamling
sted. (s. Kro, 2.) Bagerkul, pl. Kul
Bagebaal, som sælges af Bagere. B
gerlaug, et. Bagernes Laugsforening i
By. Bagerløn, en. ud. pl. det, som
tales Bageren for en vis Deel Brød
bage. Bagerovn, en. (i St. for: Ba
ovn.) en muret Ovn, hvori Brød
bages. Bagerpenge, pl. d. s. s. Bagerl
= Bageri, et. pl. -er. 1. det Haan
værk, at bage Brød. At nære sig af
2. en egen Bygning, eller en betyde
Afdeling i et Huus, bestemt til Bagni
tilligemed de dertil hørende Indretning
At anlægge et B., indrette en Bygning
Bageri. — Bagers, et. (Bagerhuus) d
Afdeling i en Gaard, hvor Bagerovnen
des og Bagning t. Huusbehov skeer. — B
ning, en. pl. -er. 1. Gierningen at ba
2. d. s. s. Bægt. En B. Brød. — B
ovn, en. s. Bagerovn. — Bagværk,
(i St. for: Bageværk.) egentlig Alt h
som er bagt; men bruges kun om
som bages af Kagedei. (s. Bakkelse.)
Bægt, en. pl. -er. saa meget Brød,
kan bages p. een Gang. Fuld B., halv

Bagende, en. den bageste Ende af
get, f. Ex. af en Vogn. 2. Rumpe.
Bagdeel.)

Bagest, superl. (uden compar.) s. a
bag.

Bagfierding, en. pl. -er. Laar el
Bagbov med Nyrestykket af et slagtet Kr
tur, som udgiør en Fierdedeel af Kropp

Bagfiæl, en. pl. -e. den Fiæl,
lukker for Enden af en Arbeids- eller F
levogn.

Bagflik, en. pl. -ker. et Stykke Saa
læder, hvormed en forslidt Skohæl bed

Bagflikke, v. a. 1. forsyne m. Bagflik
At forsaale og bagflikke et Par Støvler

Bagflod, et. opstemmet Møllevan
Oversvømmelse paa de bag Møllen l
gende Enge, hvorved V. ndet spildes el
holdes tilbage for andre Møller. (D. Le

Baggaard, en. pl. -e. en Gaard b
ved en anden, eller som ligger afsides,
Baghuset, og er særskilt aflukt, enten
en Mellembygning eller Muur. Den
Bygning, Længe vender ud mod Ba
gaarden.

Baggrund, en. Den yderste eller b
geste Deel af et Rum, man har for s
(modsat Forgrund.) Baggrunden p
Skuepladsen, paa et Maleri.

Baghaand, en. det øverste af Haande
(Langeb.) 2. i Kortspil: at være, sidde
Baghaanden ɔ: være den, der sidst s
kaste til det udspilte Kort. Modsf. Fo
haand. — figurl. At have noget i Ba
haanden, (i dagl. Tale: have Penge, T

…, en forbeholden Hielp at gribe til i Nødsfald. "Da viid, at det er godt, i Baghaand lidt at have." Wessel.

Baghase, en. pl. -r. Hasen paa et Dyrs Bagbeen.

Baghierne, en. den lille Hierne; Bihiernen. Cerebellum.

Baghold, et. pl. d. s. Krigsfolk, som lægges paa et skiult Sted, for uforvarende at overfalde en fremrykkende Fiende. At lægge et B. i en Skov. 2. skiult Sted, hvor man ligger paa Luur. At ligge i B. 3. Bagtrop i en Hær. (A. S. Vedel.)

Baghuus, et. pl. -huse. Den Huuslænge, som ligger bag og lige for Hovedbygningen, eller Forhuset, og hvortil Sidehusene stöder. Han har leiet Forhuset bort, og boer selv i Baghuset.

Baghær, en. (A. S. Vedel.) d. s. s. Baghold 3, Bagtog, Bagtrop.

Bagkammer, et. pl.-kamre. Kammer, Værelse i et Baghuus. Saaledes ogsaa: Bagsal og Bagstue.

Bagkappe, en. pl. -r. et stivt Stykke Læder, der sættes bag om Hælen paa Skoe og Støvler; Baglæder, Kappestykke.

Bagkast, et. pl. d. s. Tilbagekast; Stød af en tilbagekastet Vind. Vi fik et Bagkast i Seilet. 2. uventet Storm, der overfalder en Seiler i føieligt Veir. fig. uformodet Ulykke. At faae et Bagkast. (Moth.) 3. Bagkast, et vist Slags Kast i Keglespil.

Bagkiøb, et. sluttet Kiøbs Tilbagekaldelse. (Moth.)

Bagkiød, et. Kiød af en Bagfierding. Modsat Forkiød.

Bagklo, en. pl. -kloer. Kloen paa en Fugls Bagtaa.

Bagkrog, en. afsides Krog eller Vraa i et Huus; Afkrog.

Baglaage, en. pl. -r. en Laage eller liden Dør bag i Huset, ell. som fra Gaarden el. Haven fører ud i Marken. Fra Stalden gaaer en B. ud i Marken. (s. Bagdør.)

Baglaar, et. den bageste Deel af Laaret (især paa et slagtet Høved.) Kiød af Baglaaret.

Baglaas, en. Naar en Laas, ved at forvride Nøglen, ikke kan lukkes op, siges Døren: at være i Baglaas. fig. Munden gaaer, løber i Baglaas for ham, om den, som ikke ret kan faae sin Tale fremsat, som standser i Talen.

Baglast, en. [Moth. Nu den alm. Udtale. jvf. Adelungs t. Ordb. I ældre Skrifter: Barlast. s. Øresunds Told Anordn. 7 Febr. 1558. S. Barlest.] Den nederste Last i et Skib, som ofte bestaaer af Steen, Sand o. d., og tiener til at holde det i Ligevægt. At tage B. ind. At seile med B. "Man ham saae blandt Baglast hid at komme med et Rostokker Skib." Holb. P. P. = Baglastjern, et. Jern, som br. til B. Baglastport, en. Port, hvorigiennem Baglasten indkastes i Skibet.

Baglaste, v. a. 1. forsyne m. Baglast. At baglaste et Skib.

Baglend, en. den bageste Lend paa et firføddet Dyr.

Baglæder, et. d. s. s. Bagkappe.

Baglænge, en. pl. -r. den bageste Længe af en Bygning, Baghuus.

Baglængs, adv. [Svensk baklänges. Skrives af endeel: baglænds. Langebek. V. S. O. Derimod: baglengis i Bibelen af 1550, hvor nyere Overs. have baglends.] i en bagvendt Stilling; m. Ryggen for og Ansigtet bag. At gaae, ride, køre baglængs. At falde b. over, falde om paa Ryggen. "Da faldt han baglængs ned af Stolen." D. B. 1. Sam. 4, 18.

Baglæs, et. den Deel af Læsset, som tynger den bageste Deel af Vognen.

Bagplads, en. Plads, som ligger bag ved et Huus, eller bag ved Bygningerne i en Gade. (M.)

Bagplov, en. pl. -e. den Deel af Ploven, som er bag Hiulene, og v. Plovaasen forbindes med Forploven.

Bagport, en. pl. -e. Port i et Baghuus; Port, hvorigiennem er Udkiørsel bag ud af Huset, eller som gaaer ud til en Baggaard.

Bagraad, et. pl. d. s. Raad, som gives for silde, eller bag efter giort Gierning. "Bagraad kommer gierne i Utide." A. Vedel.

Bagreb, et. pl. d. s. det Reb, hvormed Bagenden af Læssestangen paa et Hø- eller Kornlæs tvinges ned, og som derefter snøres fast til Vognen.

Bagrede, et. d. s. s. Bagvogn. (hos Almuen.) 2. Bagkroppen af en Hest ell. et andet Dyr.

Bagregning, en. pl. -er. Regning, som kommer efterat en Afregning var giort klar.

Bagrem, en. Rem paa Hestens Seletøi, der gaaer langs hen ad Ryggen og omkring Halen; Rumperem. (Moth.)

Bagrum, et. pl. d. s. R. bag i en Ting, ell. som er bag ved et andet Rum. (Moth.)

Bagsal, en. Sal, Værelse i anden, tredie Etage af et Baghuus; ogsaa Etage eller Stokværk i et Baghuus. At boe p. første, anden Bagsal. (s. Sal.)

Bagseil, et. Et af de bageste Seil paa et Skib. 2. At faae Bagseil, kaldes til Skibs, naar Vinden pludselig springer om, og kaster Seilbugene mod Master og Stænger.

Bagskaldet, adj. skaldet paa Baghovedet. (Moth.)

Bagsko, en. pl. -skoe. Sko til en Hests Bagfod. (modsat Forsko.) — Deraf: bagskoe, v. a. 1. forsyne med Bagskoe.

Bagslag, et. pl. d. s. et Slag bag til eller bag fra. "Af os du derfor nu et B. lide bør." Holb. 2. d. s. s. Bagkast, 3.

Bagsmæk, et. en ubehagelig, uheldig Omstændighed, der paakommer een uventet, og efter den Tid, da den kunde formodes. Han fik et slemt Bagsmæk. (daglig Tale.)

Bagsmække, en. pl. -r. d. s. s. Bagfjæl. (modsat: Forsmække.)

Bagsnak, en. ud. pl. Snak og Tale, som kommer for seent, efterat noget er afgiort og aftalt; ogsaa: Bagsladder. (dagl. Tale.)

Bagsqvat, en. Levning af en Vædske, som er bleven tilovers i et Kar. (dagl. T.)

Bagstald, en. pl. -e. Stald i en Baggaard, i et Baghuus.

Bagsting, et. s. Agtersting.

Bagstue, en. pl. -r. Bagkammer. 2. Værelse, Bolig i Stuen (eller underste Etage) i et Baghuus.

Bagstød, et. pl. d. s. Stød bag fra eller bag til. 2. Hielp, Understøttelse. (dagl. T.) At have et godt Bagstød i een. (Moth.)

Bagsæde, et. det bageste Sæde af flere paa en aaben Vogn. Bagsædet i en lukket Vogn er derimod det, hvorpaa den Siddende vender Ansigtet mod Hestene.

Bagtaa, en. pl. Bagtæer. den Taa p. en Fugls Fod, som vender fra Næbbet.

Bagtale, en. Tale efterat noget er sluttet; Bagsnak. (lidet brugel.) 2. Tale, hvorved en Fraværende lastes og fornærmes. (Bagmæle; i ældre Skrifter.) "Saa stor til at foragte den menige Mands Roes, som tilforn dens Bagtale." A. Vedel.

Bagtale, v. a. 1. [af Bag, Ryg. Isl. bakmæla.] laste, tale ilde om en Fraværende, især det, man ikke kan bevise, og derfor ikke tør sige offentligt, eller i Vedkommendes Nærværelse. "Bagtal ikke en Tiener for hans Herre." D. Bibel. "At bagtale er, i nøiere Bemærkelse, at udsprede i eens Fraværelse noget til hans Vanære, som han nærværende kunde giøre Rede for." Sporon. (jvf. fortale.) = Bagtalelse, en. Gierningen at bagtale. Bagtaler, en. pl. -e. den, som bagtaler andre. Bagtalerske, en. pl. -r. et Fruentimmer, som har denne Last. (D. Bib.) — bagtalersk, adj. tilbøielig til Bagtalelse. "Den misundelige og bagtalerske Deel af Qvindekiønnet." Rahbek. 2. som hører til, eller udgaaer fra Bagtalelse. bagtalerske Rygter, Beskyldninger.

Bagtang, en. kaldes den bageste, bevægelige Deel af en Høvlebænk.

Bagtog, et. den bageste Afdeling af en i Orden fremrykkende Krigshær. (egentl. den bageste Deel af Toget.) At være i Bagtoget. At lade Bagtoget rykke hastigere frem for at slutte sig til Hovedt[...] pen. (Ogsaa: Bagtogt, en.)

Bagtrappe, en. Trappe, som li[...] bag i et Huus, som fører ned i Gaar[...] eller hører til Baghuset. (modsat Ho[...] trappe.)

Bagtrop, en. d. s. s. Bagtog.

Bagtæppe, et. pl. -r. paa Skue[...] sen: et Tæppe, hvorpaa en Baggrun[...] malet.

Bagtøddel, en. Apostroph. (P. S[...] d. Sprogkonst. 10.)

Bagvand, et. kaldes ved Vandm[...] det Vand, der flyder ned bag Møllehiu[...] og der samler sig.

Bagvarme, en. ud. pl., den Var[...] der endnu findes i Bagerovnen, eft[...] Brødet er bagt og udtaget; modsat Fo[...] varme (og forskielligt fra Bagevarme.)

Bagvaske, v. a. 1. [En lignende [...] mærk. har det N. S. bakwaschen, hv[...] fra vi have Ordet.] d. s. s. bagtale (r[...] med et endnu mere forhadt Bibegre[...] "Naar det gielder at forsvare sin [...] mod bagvaskende Tunger." Basthol[...]. Bagvaskelse, en. Gierningen at bagva[...] (Hos ældre Forf. findes ogsaa Bagv[...] N. M. Aalborg.) = Bagvasker, en. pl. [...] Bagtaler. — Bagvaskeri, et. idelig gi[...] tagen Bagvaskelse.

Bagved, adv. s. under bag, adv.

Bagvendt, adj. v. egentl. urigtig ven[...] saaledes at det, som bør være for, er ve[...] bag; fig. forkeert; urimelig. En b. Ord[...] En b. Levemaade. 2. adv. At tage no[...] bagvendt fat. At sætte sig b. paa en H[...] bære sig b. ad. — Bagvendthed, [...] Forkeerthed.

Bagvinter, en. Vinter, som komm[...] om Foraaret, naar den egentlige Vin[...] meentes at være forbi; Eftervinter.

Bagvogn, en. Bagarelen i en Vog[...] med de tilhørende Hiul m. m., som [...] Langvognen forenes med Forvognen.

Bagvold, en. Vold bag ved en ande[...] f. Ex. Jordvold bag et Steengierde. (Oec[...] Annaler.)

Bagværk, s. under bage.

Bai, en. [fransk.] en aaben Havbu[...] eller Vig.

Bai, et. ud. pl. et Slags grovt uld[...] Tøi eller Klæde.

Bajonet, en. pl. -ter. [fransk.] K[...] Spyd paa Enden af Fodfolkets Gevær[...] Bøssespyd.

Baisalt, et. [E. Baysalt.] br. unde[...] tiden for: Søsalt, Salt, som faaes [...] Havvand (spansk Salt.)

Bak, en. Forhøining ell. Halvdæk, so[...] Orlogsskibe have for i, oven over d[...] øverste Kanondæk, og som paa en Maa[...] svarer til Skandsen agter i Skibet.

Bakke, en. pl. -r. [N. S. Bak.]

Slags ganske fladt Fad med udbøiet eller ophøiende Rand, i Alm. giort af Blik el. Træ, til at sætte og bære Kopper, Glas ell. desl. paa. En lakeret Bakke. Thebakke. 2. dreiede Træskaale, hvoraf Skibsfolket spiser ombord, og flere af samme Skaal (Baksmænd.) 3. Deraf ... om det Antal Matroser som høre til een Bakke, f. Ex. Baadsmandsbakken, Skibmandsbakken, o. s. v. — Bakkebord, et. et Bord, hvis Blad eller Skive er ... som en Bakke.

Bakke, v. a. 1. øse Mad i en Bakke. At b. op for Mandskabet. — I dagl. T. at bakke op for een ɔ: sætte megen Mad frem, tracteре for een.

Bakke, en. pl. -r. [Sv. Backe.] Et hældende, skraaliggende Jordsmon. Her gaaer Veien ned ad Bakke. At kiøre langsomt op ad en Bakke. figurl. Det gaaer ned ad Bakke med ham (hans Velstand, Anseelse, Helbred er i Aftagende.) 2. en Jordhøining, Banke. Bakker og Dale. (Det bruges ogsaa om smaa Bierge af løse Steenarter; f. Ex. en Sandsteens-Bakke.) = bakkefuld, bakkerig, adj. som har mange Bakker. — Bakkeland, et. Et ujævnt bakket Land. Bakkerav, et. Rav, som undertiden findes i Sandbakker ved Havet. (V. S. D.) Bakkesand, en. S. som graves i Bakker (modsat: Strandsand.) Bakkesvale, en. et Slags smaa Svaler, som bygge i Bakker. = bakket, adj. ujævn med Bakker. Et b. Land, en b. Vei. — bakkeviis, adv. i Bakker. Landet gaaer bakkeviis ned ad mod Stranden.

Bakkelse, en. pl. -r. [I St. for Bagelse, af bage; eller af det N. S. Bakkels.] Kage, Bagværk af det mindre Slags. Deraf: Bakkelsedei, Bakkelseform, Bakkelserulle (en Trævalse, som drages omkring en Stok, og hvormed Bakkelsedei rulles) o. fl. — Bakkelsebeest, et. Skieldsord i lav Tale til den, som bærer sig taabeligt ad. (Wessel. Maaskee forvendt af Bagbeest. N. S. Bakbeest.)

Bal, et. pl. Baller. [fransk.] Et Selskab af begge Kiøn, samlet for at dandse. At give, giøre, holde et B. Jeg var paa B. i Aftes, skal paa Bal i Aften. — Deraf: Baldragt, Balklædning, Balsal, o. fl. = Ballét, en. (Tonen paa sidste Stavelse.) pl. -ter. Skuespil, der forestilles ved Dands; mimisk Skuespil. (Fransk.)

Balance, en. [fransk.], S. Ligevægt, Ligning.

Balbeer, en. S. Barbeer.

Balde, en. pl. -r. [udtales og skrives ogsaa Balle.] Visse kiødfulde Dele paa det menneskelige Legeme. Balden i Haanden, under Foden; Arsbalde. 2. hos Bogtrykkere: et udstoppet Skind paa en rund Brikke med Haandfang, hvormed Sværten kommes paa den i ... staaende Skrift. — baldet, adj. ... store Balder; kiødfuld, muskelfyld...

Balder, et. stærkt Skrald, ... Slag eller Fald. (Moth. dagl. T. ... af: baldre, v. n. 1. frembringe ... Skrald ell. Balder. At b. paa ... (V. S. D.)

Baldyre, v. a. 1. besye, belæ... sye med Silke, Guld ell. Sølvtraa... ler, o. desl. (Moth. Holberg. ... Hos nogle ældre Forfattere (f. ... findes i Stedet for dette Ord: ... S. brodere.

Balg, en. pl. -e. [Isl. Bal... Skede til et Sværd. Stik dit ... Balgen.

Ballast, en. ballaste, v. a. s. ...

Balle, en. pl. -r. [T. der B... en stor indsvøbt Pakke af visse Va... Papir, Klæde, Lerred o. a.) til ... med Fragtvogne eller til Skibs. (... Dansk br. i Stedet f. dette Boldt. ... Lerred.) 2. En B. Papir, kaldes ... eller 200 Bøger. (mest om Trykp...

Balle eller Ballie, en. pl. -r. ... Balje.] Et Trækar af Stave ... Laag, skikket som en oversavet ... Vaskeballe, Dreballe, Hankeballe. ... de og Baller." D. Lov.) Dera... v. a. 1. til Skibs: øse ud med ... Balle, eller et Øsekar. At b. B... af en Baad.

Ballét, en. S. Bal.

Balsam, en. pl. -er. en stær... tende Saft eller Gummi, der ud... Barken p. et næsten ubekiendt Tr... bien (hvoraf ogsaa faaes Balsa... Balsamved.) 2. adskillige gum... Safter, som tildeels bruges i ... sten; f. Ex. Kopaiva-Balsam, p... B. o. fl. 3. en Urt, som dyrkes ... sterhaver; Balsamine. Tanacet... samita. = Balsampoppel, en. ... Poppel-Slægten. Populus bal... Balsamtræ, et. Træet, som giver ... eller arabiske Balsam. — balsam... som har Egenskaber tilfælles med ... krydret, vellugtende, oplivende.

Balsamere, v. a. 1. fylde et ... geme med vellugtende Urter og S... at hindre eller forhale dets For... Egypterne balsamerede ogsaa Dyr... samering, en. pl. -er.

Balstyrig, adj. [I. baldstyr... S. balsturig. Sv. bångstyri... lig, vild, uregierlig. En b. Dre... (dagl. T.) — Balstyrighed, en.

Baltre, v. a. 1. (dagl. T.)

Bamse, en. pl. -r. [I. Bár... Hanbiørn.

Bancoseddel, en. pl. -sedler ... Ital. banco, en Bank.] en S...

Bevilis, gyldigt for en vis Pengesum, som udstedes af en Bank, og i Banken kan, eller skulde kunne ombyttes for rede Penge.

Band eller Ban, (en) ud. pl. og sædvanlig uden Art. [Skrivemaaden Ban var rigtigst. Jsl. og Sv. Bann.] Udelukkelse af den christne Kirkes Samfund for en begaaet Synd. Kirkens Band. At være, sættes i B. At løses af B. = Bandsbrev eller Bandsbrev, et. Brev af Paven eller en høi Geistlig, hvorved een sættes i Band. Bandlyse, v. a. 2. forkynde een at være sat i Band, bandsætte. Bandslysning, en. offentlig forkyndt Bandsættelse. Bandstraale, en. figurl. om Pavernes tiltagne Magt, at bandsætte Riger og Fyrster. bandsætte, v. a. 3. [J. bannsætta.] erklære een for udelukt af Kirkens Samfund, bandlyse. (bandsat, i dagl. og lav Talebrug: Han er reent b. ɔ: meget ond, vred eller ustyrlig. Ogsaa adv. bandsat koldt, b. hed.) — Bandsættelse, en. pl. - r.

Bande, en. pl. - r. [Fransk.] en Forening af Mennesker i en slet og skadelig Hensigt. En Tyve-, Zigeuner-, Røver-Bande. 2. et Selskab af omløbende Gøglere; tilforn ogsaa om Skuespillere. "Den danske Bande:" kaldte det første danske Skuespillerselskab sig 1722.

Bande, en. pl. - r. ondt Ønske over een, Forbandelse. Eder og Bander. (i Almuesproget.)

Bande, v. a. og n. 1. ønske ondt over, forbande. "Du skal ikke bande dit Folks Øverste." D. Bibel. 2. misbruge Ed og Sværgen til at bekræfte ell. benegte noget. Han bandede en stor Ed. Han har den Uskik at b. ved Alt hvad han siger. At b. paa noget ɔ: bekræfte det ved Ed. 3. i dagl. Tale siges om noget (især Fødevare) der er godt, der ei bør forsmaaes: det bander ikke. "Den Skinke bander ikke." Holb. P. Paars. = bandes, v. n. pass. verle Eder. At skiændes og bandes. (Moth.) — Banden, en. ud. pl. Gierningen at bande. — Banderiim, et. pl. d. s. Riim, der indeholde en Forbandelse. (Grundtvig.)

Bane, en. pl.-r. [H. Bane. Sv. Bana.] en jævnet Plads til et vist Foretagende, en ganske jævn Vei. En Keglebane, Ridebane, Legebane, Løbebane, Reberbane. En Glidebane. En Bane paa Snee eller Jis. 2. Himmellegemernes Løb, og den Vei, andre, ved en Kraft udkastede Legemer, efter Bevægelsens Lov tage i Luften. Planeters, Kometers B. Jordens B. om Solen. Bombens, Kuglens B. figurl. At fuldende sin Bane (enten om Livet, eller en vis betydende Syssel og Stræben i Livet.) Dydens, Ærens B. At bringe, føre noget paa Bane ɔ. bringe det paa Tale, foranledige det. — Baneløb, et.
Løb, Væddeløb p. en Bane; ik. d. s. s. B.
2. Himmellegemers Baneløb. (T. Rot
Bane, v. a. 1. jævne, udjævne en Pl
(især om Veie.) At b. Vei over et Bi
giennem en Skov. figurl. skaffe Adg
til, forberede. Disse Egenskaber ba
ham Vei til Kongens Yndest. Mini
rens Fald banede Veien til den paa
gende Fred.

Bane, en. [J. Bani.] dødeligt S
eller anden voldsom Aarsag til eens D
Dette Hug blev hans Bane. J dette S
fik han sin Bane. 2. d. s. s. Banema
(i vore gamle Love, og hos ældre F
ligesom endnu hos Digtere.) = Baneh
et. Hug, der volder Døden. Banem
en. [J. Banamadr.] den, som med Vil
ell. af Vaade, volder en andens D
Den Dræbtes B. En B. kan dræbe
Vaade; en Morder dræber altid med F
sæt. Baneraad, et. Anslag, opl
Raad mod eens Liv. Banesaar, et. [
Banasár.] dødeligt Saar. Banesag,
Tiltale for Drab, Drabssag. Banes
en. dødelig Sygdom, Helsot. Banest
et. S. hvor een blev dræbt. (Baggese
Banestød, et. dødeligt Stød. Banet
en. poet. Banested. (Grundtvig.)

Bange, adj. [tydsk.] ræd, betagen
Frygt, frygtsom. At være b. for nog
Han er b. af sig. At være b. i Mø
(mørkeræd.) 2. bange Kaar ɔ: mislig
vanskelige at vælge imellem. (i ældre Sk
"Han havde tvende Kaar, og begge ban
og haarde." A. S. Vedel. — Banghe
en. Frygtsomhed. (Vedel.)

Banje, en. pl. - r. Dæk nede i Last
rummet paa et Skib.

Bank, en. pl. - er. en offentlig In
retning, hvor Penge nedlægges i Forv
ring, og hvori Penge indskydes af Lo
tagere til Udlaan og anden Pengehand
At give en Anviisning paa Banken. (Jv
Bancoseddel.) Deraf: Bankdirecteu
Bankhæftelse, (den Panteret, som er giv
den danske Nationalbank i faste Eiendom
for en vis Deel af deres Værdi), Ban
laan (Laan, som Banken giør. b) Ud
laan af en Bank), Bankobligation, o. s
2. i visse Lykkespil: den Pengesum, so
een, der spiller mod flere (Bankholderen
lægger op til at betale Spillerne deres Vin
ding. At lægge Bank op. At holde Ban
(Moth.)

Bank, et. pl. d. s. et lydeligt Slag
2. pl. Hug, Prygl. At faae Bank, giv
een Bank.

Banke, v. a. og n. 1. [J. bánga.] giv
lydelige Slag. At b. paa Porten. Je
hører nogen b. Det banker (der bankes.
Hiertet banker (slaaer stærkt.) 2. slaae e
Person eller Ting med Haanden, med e
Kiep eller andet Redskab. Han banked

ham med (i) sin Kiep. At faae en banket faae Bank, blive afbanket. At b. Klæder med en Tærskel. At Kiole (for at faae Støv ud.) At tyndt, fladt. — 3. Med præp. af. At banke Støvet af Klæder. banke een af, give ham Bank tilgavns. — banke i. At banke et Søm i Væggen. — banke op. Vække Sovende v. at banke. kom saa silde til Huset, at vi maatte banke Folkene op. At banke een op (af Søvne) med en Kiæp. — banke paa, slaae paa en Dør med noget, for at blive lukket ind. Jeg stod længe og bankede paa; men Ingen lukkede op. At banke een med Hænderne. — banke ud. b. Støvet ud. Guldet kan bankes me- get tyndt ud. At banke Bulerne ud i en Kobberplade. (s. udbanke.) = Bankebyg, et. Et Slags store, runde Byggryn. Bankefisk, en. Tørfisk, som maa bankes førend den udblødes og koges. (Moth.) Bankehammer, en. Porthammer. Ban- kekiød, et. en Ret Mad, som laves af tørbankede Kiødskiver. Bankekølle, en. Kølle til at banke med, dannet som en Hammer; Træhammer. Banke- skammel, en. Skammel ell. Bænk, hvor- paa vaskede Linklæder bankes m. Tærskelen. Bankestok, en. Indretning, hvorpaa Kis- ten til et nyt Skib anlægges ell. bygges; Bedding. At sætte et Skib i eller paa Bankestokken. (Moth.) Banketræ, et. [illegible] med Haandfang til at banke med, Tærskel, Banketærskel. = Banken, en. Gierningen at banke. 2. det, at der ban- ker. Jeg har en bestandig Banken i Hovedet. (s. Hiertebanken.) — Bankning, en. Gierningen at banke.

Banke, en. pl. -r. [A. S. Banc.] En forhøiet Grund paa Jorden eller i Havet. (S. Bakke, 2.) En Banke, begroet med Skov. En Grusbanke, Sandbanke. Dynge, Hob. At kiøre Giødningen sammen i en Banke.

Bankerot, en. pl. -ter. Den Hand- ling, at gaae fra sin Eiendom, fordi man ikke kan betale sin Gield. (s. Opbud.)

Banner, et. pl. -e. [Fr. Bannière.] Fane, Krigsfane. ("Hver under sin Ba- nner og Tegn." D. B. 1550.) — Banner- fører, en. den, som fører et Banner. Bannerherre, en. (Moth.) og Banner- mester, en. den ypperste Bannerfører, som førte Hovedbanneret. (P. Clausen.)

Bar, en uadskillelig Partikel, der fore- kommer i faa og nyere (formodentlig alle af det Tydske optagne) Adjectiver, dan- nede deels af Substantiver (agtbar, frugt- bar, gangbar, mandbar, middelbar, sol- bar, ærbar) deels af Verber (brugbar, brændbar, kostbar, sælbar, stridbar); i hvilke denne Partikel tilkiendegiver enten en Duelighed, Beqvemhed til, eller Eie, Besiddelse af det, som Stammeordet ud- trykker. I et Par andre, hvor den tilføies et Adj., (aabenbar, dyrebar) forandrer den Bemærkelsen, som her bliver mere figurlig.

Bar, adj. [I. ber. A. S. bare, bær.] ubedækket, blot, nøgen. Det bare Legeme. At gaae med bare Fødder. Smeden tager det gloende Jern med blotte eller bare Hænder. At slaaes med blotte eller bare Hænder. Men: At ligge paa den bare Jord, paa bare Halm. At drikke bar Vand. (Sporon.) Jvf. blot. 2. tom, øde. En bar Fælled. Et bart Land (uden Skov, Huse, Dyrkning.) 3. blottet for, berøvet, manglende. At være bar for Penge. Et Land, som er bart for alle Hielpekilder. (absol. og figurl. manglende noget, der skulde være ved Tingen. En Kiødsuppe uden Urter smager saa bar.) 4. som er allene, ei i Forening med noget andet ell. bedre. At drikke bar Viin. At spise bart Brød. Han ligger paa bare (ell. den bare) Halm. At gaae i bare Skiorte. 5. lutter, idel. Det er bare Skarn, Alt hvad man her faaer. Af bart Had, af bare Misun- delse. — I Sammensætn. med Adjectiver, som udtrykke Egenskab ved en Legemsdeel, bemærker det altid: blottet, nøgen, ube- dækket. Saaledes: bararmet, barbenet, barbrystet, barfodet, barhændet, barhaget (uden Skæg), barhalset, barhovedet, bar- mundet, (barhaget.) ꝛc. — barslidt, adj. v. d. s. s. luslidt.

Bar, et. pl. d. s. (skarptonet.) syle- dannet, naaledannet Blad paa de saakaldte Naaletræer. (modsat: Løv.) Deraf: Bar- lind, en. Et Naaletræ, som tilforn plan- tedes meget i vore Haver, og udklippedes i Figurer. Taxus baccata. (norsk Benæv- nelse, da Træet voxer vildt i Norge.) Barskov, en. Skov af Naaletræer. (mod- sat Løvskov.) M. Bartræ, et. Træ, som har Bar i Stedet for Løv.

Barakke, en. pl. -r. [fransk.] ringere, ell. i Hast opførte Soldaterhytter. (forskiell. fra Caserne.)

Barbar, en. pl. -er. den, som hører til et uciviliseret, eller ved Cultur ei for- ædlet Folkefærd. 2. et grumt, grusomt Menneske; et Umenneske. = Barbari, et. Vildhed, Grovhed i Sæder, forenet med Ukyndighed i Konster og Videnskaber, ell. Ucultur. 2. Grumhed, Grusomhed. (sieldnere.) — barbarisk, adj. 1. vild, uciviliseret. barbariske Nationer. 2. som hører til, passer sig for Barbarer. bar- bariske Sæder. 3. haard, grum, umen- neskelig. En b. Handlemaade. 4. adv. At handle barbarisk med sine Undergivne.

Barbeer, en. pl. Barberer. [egentlig: Barberer.] den, som giør Haandværk af at barbere.

Barbere, v. a. 1. aftage Skiæg eller Haar med en Rageknív; rage. (dette danske Ord giør det fremmede fuldkommen overflødigt.) At b. sig selv; at lade sig barbere. = **Barbeeramt**, et. S. Amt, 3. **Barbeerbækken** og **Barbeerfad**, et. Bækken ell. huult Fad af Tin ell. Messing, hvori Barberen bringer Sæbe til at skumme, og hvoraf han indsæber den, som skal rages. **Barbeerkniv**, en. Ragekniv. **Barbeerkost**, en. liden Kost af Børster, hvormed man indsæber sig. **Barbeerrem**, en. R. til at hvæsse Ragekníve. **Barbeersæbe**, en. S. tienlig til Barbering. **Barbeerskilt**, et. udhængte Barbeerbækkener, som tilkiendegive hvor en Barbeer boer. **Barbeerstue**, en. Stue hos en Barbeer, hvor Folk rages for Betaling. **Barbeertøi**, et. Redskaberne, som høre til at barbere. **Barbeervand**, et. varmt Vand, hvori Barbeersæbe bringes i Skum. = **Barbering**, en. Gierningen at rage.

Barcasse, en. pl. -r. [fransk.] den største Skibsbaad paa Orlogsskibe.

Barde, en. pl. -r. lange, hornagtige Udvæxter, inden i Hvalens Overkiæbe, hvoraf Fiskebeen giøres; Hvalbarder. Deraf: **Bardehval**, en. En med Barder forsynet Hval.

Barde, en. pl. -r. Digter, Skiald (hos de gamle Galliere og Germanere.) Ordet er efter det Tydske først optaget af Evald.

Bardun, en. pl.-er. visse Toug til Skibs, hvormed Master og Stænger støttes.

Bare, adv. [S. bar, 4. 5.] ikkun, blot, alene. (dagl. T.) bare han dog vilde komme! Giør det bare denne Gang!

Bare sig, v. rec. 1. [Sv. berga sig.] Holde sig fra, tvinge sig. Jeg kunde ikke bare mig for at lee. "Hvo kan vel høre sligt, og bare sig for Graad?" (Holberg.) 2. bevare sig, bierge sig, begaae sig. (Hvitfelt. At b. sig for Kuld. Moth. forældet.)

Barfred, en. (forældet.) Vagttaarn ved en Stadsmuur. 2. Fristed, Tilflugtssted for Fredløse eller Forbrydere; Grændse om en Stad ell. et Slot, inden for hvilken man nød Fred og Beskyttelse. Asylum. Heraf: **Barfredsret**. Jus asyli. Moth.

Barfrost, en. ud. pl. [af adj. bar.] Frost uden Snee og Riim, tør Frost.

Bark, en. ud. pl. [I. Börkr.] den yderste Hud eller Beklædning, der omgiver Træernes Ved. (jvf. Bast.) At flaae Barken af et Træ. At lægge Huder i B. = **barkagtig**, adj. som ligner Bark. **Barkbed**, et. Et med Garverbark belagt Drivebed i en Have, f. Ex. til Ananas. (C. G. Rafn.) **Barkbeg**, et. Beg, som giemmes i Bark, eller smeltes paa smaa Barkstykker til Plaster eller anden Brug. Moth. **Barkbrage**, en. et Redskab til at bryde Bark med. (Moth.) **Ba**
brød, et. Brød af Meel, blandet med inderste Bark af unge Fyrretræer, s
naar bruges i Norge. **Barkfarve**, bruun Farve, lig Garverbarkens. **B**
garvning, en. Læderets Garvning
Hielp af Bark. **barkhaard**, adj. ha
som Bark. barkhaarde Hænder. **B**
hud, en. meget haard og ujævn H
barkhudet, adj. som har en saadan H
(Øhlenschläg. Stærkodder.) **Barklud**
Barkelud. **Barkmølle**, en. Mølle h
paa Garverbarken males fiin. **Barkp**
ning, en. et Slags Podning, hvorved
beqvisten stikkes ind i en Sprække i Træ
Bark, eller imellem Barken og Splint
Barkslag, et. paa Tømmerstokke: de
Kanter af Barken, som man ved Tilh
ningen lader sidde. **Barktørv**, en.
Slags Tørv ell. Kager af brugt Garv
bark, som bruges til Brændsel.

Barke, v. a. 1. berede noget ved
lægge det i Bark eller Barkelud. (især
Læder.) barkede Huder. — **barket**,
ujævn og sveden af Sol og Veir. Et
Ansigt, en b. Hud. (Bemærk. at ba
et Træ, aftage Barken, har Langeb
rettere: afbarke.) = **Barkekar**, et. K
hvori Huder barkes. **Barkelud**, e
Vand, mættet med Barkens Garvest
hvori Huder nedlægges for at barkes.
Barkning, en. Gierningen at barke.

Barkholt, en. pl. -er. de tykkeste Pla
ker i et Skibs Forhudning. [Skrives h
Colding: Bergholt: og udledes maask
rigtigere af bierge, Sv. berga; I. biarg
end af Bark.]

Barkskib, et. Et svært tremastet Ski
hvis Tiltakling er omtrent som et Frega
skib, men som ei er saa skarpt bygge
som dette.

Barland, et. [af adj. bar.] et ufrug
bart Sted, en gold Jord, hvor int
vorer. (Moth.)

Barlind, en. (et Træ.) S. Bar, e

Barm, en. pl. -e. [I. Barmr. A. S.
Bearm.] den nederste Deel af Brystet
henimod og imellem Armene, eller de
Deel, som man kan omspænde og bedæk
med Armene; ligesom og Rummet imell
denne Legemsdeel og Klæderne. At gaa
med blot Barm. En skiøn Qvindebarm.
At stikke Haanden i Barmen, skiule noge
i Barmen. — figurl. at gribe i sin ege
Barm, gaae i Rette med sig selv, prøv
sin egen Tænke- eller Handlemaade. 2
Uegentlig: Brystet, Brysthuulheden, so
Hiertets Sæde. Hiertet slaaer i Barmen.
figurl. Hierte, Siæl. Denne Falske vi
jeg giemme i min tause Barm.

Barmhiertig, adj. som røres ved An
dres Nød, medlidende (især hvor Med
lidenheden viser sig i Gierning.) 2. skaan

..en. voldig. — Barmhiertighed, en. ud. pl. Medlidenheds Yttring i Gierninger. ..Skaansel, Miskundhed.

Barn, et. pl. Børn. [J. Barn. A. S. Bearn.] et Menneske, forsaavidt det er ..t af Forældre, og med Hensyn til disse. ..ældre med deres Børn. At antage ..n i Barns Sted. Han har Glæde af ..e Børn. At avle, faae Børn. At ..e med Barn (frugtsommelig.) At være ..rns Nød (have Fødselssmerter.) S. ..Hittebarn, Horebarn, Pleiebarn, ..ingbarn, Nytebarn. 2. et Menneske fra Fødselen indtil den voxne Alder (..sædvanl. hos os til Confirmationen; efter ..en t. det 15de Aar.) Han er ikke Barn ..ger. Jeg var dengang Barn, et B. ..a Barnsbeen (fra den spæde Alder.) ..siges om den, der, skiøndt voxen, teer ..sig som et Barn. Han er ret et Barn. 3. Afsødning, Slægt, Afkom. Israels Børn. Landets Børn (Indfødte.) Han er et Lykkens Barn. 4. I Sammensætninger br. Ordet deels i sing., deels enten ..lene, eller helst i pl. De sidste anføres ..a sit Sted, under Børn. Af de første ..mme nogle et dobbelt Fleertal; andre ..tage kun Fleertallets Bøining i det tilsvarende Ord. = a) Barnealder, en. ud. pl. ..n Alder, hvori man er Barn; Barndomsalder. Barnebarn, et. pl. Børnebørn. [A. S. Bearna-bearn.] Barn af eens Barn; et Menneske med Hensyn til dets Bedsteforældre (Sønnesøn og Sønnedatter; Datterdatter og Dattersøn.) Barnedaab, en. ud. pl. Gierningen at døbe et Barn. Barnefader, en. pl. Barnefædre. Fader til et vist (især uægte) Barn. At udlægge ..som Barnefader (af Moderen.) Barnefødsel, en. Gierningen at føde et Barn, Forløsning. B. i Dølgsmaal. Barnegierning, en. pl. Børnegierninger. Gierning, som passer sig for et Barn. Barnekammer, et. pl. -e. Værelse i et Huus, ..r de mindre Børn opholde sig. barnekiær, adj. som elsker og gierne omgaaes ..ed Børn. (Moth.) Barnelader, n. s. pl. barnagtige Lader og Fagter. Barnemad, en. ud. pl. Mad, som laves t. spæde Børn. Barnemoder, en. pl. Barnemødre. 1. en Qvinde, som er eller udgives for Moder til et vist (især uægte) Barn. [overflødigt for: Moder. "Da ..el da i Huset fro, som en Barnemoder ..." Grundtvig.] 2. en Barselkone. (D. ..ib.) Barnemord, et. pl. d. s. Mord, ..m begaaes paa et Barn, især paa sit ..et Barn, af en Barnemorder ell. Barnemorderske. Barnepige, en. pl. -r. Børnepige, som sættes til at passe et B. Barnerøst, en. Barnestemme. Barnesang, en. Sang af et Barn. (Grundtvig.) Barnesind, et. Barnets Sind; barnligt Sind. "At det fromme Barnesind barnligt Gud berømmer." Grundtvig. Barneskik, en. Skik, som Børn bruge. (Kingo.) Barnesko, en. pl. Børnesko. Sko til et lidet Barn. At have traadt sine Børnesko, være voxen. Barnesnak, en. Snak af et Barn; barnagtig Snak. Barnestemme, en. 1. et Barns Stemme; en Barnerøst. (pl. Børnestemmer.) Vi hørte en Barnesteme, nogle Børnestemmer. 2. Stemme, liig et Barns. Barnestreg, en. pl. Børnestreger. (Barnestreger, Heibergs Psyche. I. 51.) barnagtig Adfærd. At begaae Børnestreger (om Voxne.) Barnestue, en. pl. Barnestuer. Barnekammer. Barnesvøb, et. hvori spæde Børn svøbes. (Kingo.) Barnetanker, pl. Tanker som Børn kunne have. (Grundtvig.) Barneviis, en. Barneskik. paa Barneviis, adv. — (Sammens. i denne Form bruges desuden om Alt hvad der hører til et Barns Klædning og Fornødenheder, og derefter er indrettet, f. Ex. Barnehue, Barnekiole, Barneskee, Barnestiorte, Barnestol, Barnevogn, m. fl. Jvf. de med Børn sammensatte Ord.) = b) barnagtig, adj. som har et Barns Egenskaber; ligner et Barn; ell. som kun passer sig for Børn (om Voxne) jvf. barnlig. Barnagtighed, en. 1. barnagtigt Væsen. 2. b. Opførsel. Barndom, en. ud. pl. [J. Barndómr.] 1. den Tid, hvori man er Barn, den barnlige Alder. I min, i hans Barndom. Erindringer fra Barndommen. (heraf: Barndomsegn, (Øhlenschl.), Barndomsglæde, Barndomsliv, Barndomsminde o. fl.) 2. figurl. om en Stiftelses, en Indretnings første Opkomst. I Videnskabernes, Konsternes B. I Verdens B. 3. At gaae i Barndom, om gamle Folk, der miste Fornuftens fulde Brug. — barnfødt, adj. v. født, med Hensyn til Sted eller Landskab. Han er barnfødt i Odense, i Jylland. — barnlig, adj. som hører til Barnets Natur, til Barndommen. Den barnlige Alder, barnlige Ønsker, Lege. Manden kan bevare et barnligt Sind; men bør aldrig vise sig barnagtig. Deraf: Barnlighed, en. ud. pl. — barnløs, adj. som ingen Børn har, ell. har mistet sine Børn. Deraf: Barnløshed, en. ud. pl.

Baron, en. pl. -er. en adelig Titel: Friherre. Baronesse, en. pl. -r. Friherrinde. Baronie, et. pl. -r. en Barons Stamgods, et Friherskab.

Barre, en. pl. -r. [fransk.], en Stang af ædle Metaller. Guld, Sølv i Barrer.

Barsel, et. pl. -er. [gl. Barnsøl.] Gilde i Anledn. af et Barns Fødsel. At holde Barsel, at være til Barsel, bede een til Barsel. Bonden har Barsel idag. 2. Barnefødsel; i de Talemaader: at lave

(rede) til B. ɔ: være frugtsommelig. At giøre Barsel; føde, blive forløst. = Barselbrev, et. skriftlig Indbydelse til Barsel. (Bording.) Barselfeber, en. En ofte farlig Feber, der paakommer Barselkoner i de første Uger efter Forløsningen. Barselfærd, en. Sysler i Anledning af Barsel og Barselgilde. Barselgilde, et. d. s. s. Barsel, 1. (et nyere Ord.) Barselgrød, en. hos Almuen: en vel tillavet Grød, som Naboerne sende en Barselkone. Barselkone, en. Qvinde, som nylig har giort Barsel. Barselkost, en. Mad, som er tienlig for Barselkoner; eller som sendes dem fra andre Koner. Barselqvinde, en. Barselkone. Barselseng, en. [J. Barnsæng.] egentl. Seng, hvori en Barselkone ligger; men bruges om Tiden, hvori en Barselkone holder Sengen og holder sig inde. At ligge i Barselseng. Ogsaa i Stedet for: Barnefødsel. Hun har denne Sygdom fra hendes sidste B. Barselstue, en. det Værelse, hvori en Kone ligger i Barselseng.

Barsk, adj. 1. haard, umild, streng. En b. Vinter, Kulde. 2. vild, haard, umild i Handling og Udseende. En barsk Mand; et b. Ansigt. — Barskhed, en. ud. pl. Haardhed, Umildhed. "At Alvorligheden aldrig udartede til Barskhed eller Munterheden t. Kaadhed." Bagg. N. Klim.

Bas, en. 1. den dybeste eller grovest Tone i Musik og Sang; Bastone. Han synger Bassen. At sætte B. til en Melodie. 2. den groveste Stræng paa visse Instrumenter. 3. et musicalsk Instrument, dannet som en stor Fiol; en Basfiol. = Basfløite, en. En stor Fløite af grovere Lyd. Baspibe, en. En af de grove Orgelpiber. Bassanger, en. S., der synger i Bastonen. Basstemme, en. grov, dyb Stemme, tienlig til at synge Bas.

Bask, et. pl. d. s. et lydende Slag. Det gav et Bask. Ogsaa: Hug, Slag.

Baske, v. a. og n. 1. slaae med den flade Haand. At b. eens Øren. 2. v. n. give en Lyd, som naar man basker. Hanen basker med Vingerne.

Basse, en. pl. -r. Egentl. et stort Dyr af Hankiøn, især Sviin. Isl. Bassi. (s. Vildbasse.) i dagl. T. om en stor, svær Karl. Det er en dygtig Basse. (I flere Tilfælde hos Almuen, som: en rig, fornem, storagtig Basse. S. Spradebasse.)

Basset, en. ud. pl. et Slags Lykkespil.

Bast, en. ud. pl. [J. Bast.] den Hinde, som paa Træer eller træagtige Værter ligger imellem Barken og Splinten, ell. det yderste Ved; Indbark. — fig. At lægge een i Baand og Bast ɔ: i Lænker, i Fængsel. = bastbinde, v. a. 3. binde med Bast ell. Reb. (Colding.) = Bastmaatte, en. Maatte, flettet af Bast. Bastreb, Reb snoet af Bast.

Baste, v. a. 1. bastbinde. At b og binde een. 2. at b. Træer, flaae [...] sten af dem. (V. S. O.) 3. at b. [...] Steg, bringe den en kort Tid for Il[...] og derpaa aftage den yderste Kiødhi[...] f. at Stegen kan brunes. (Moth.)

Bastion, en. pl. -er. [Fransk.] en [...] bygget Skandse paa Fæstningers Mur[...] Volde; et Bulværk.

Basun, en. pl. -er. et blæsende Inst[...]ment. At blæse i Basun. — Deraf: [...]sunblæser, en. Basunlyd, en.

Basune, v. a. og n. 1. blæse i Ba[...] Mest figurl. at b. noget ud (eller ud[...]sune) tale meget om og til mange.

Batallion, en. pl. -er. en vis Afdel[...] i en Hær; et halvt Regiment.

Batte, v. n. 1. forslaae, strække [...] Det vil ikke batte meget. (kun i da[...] Tale.)

Batterie, et. pl. -r. [fransk.] [...] eller Skandse i Marken, hvorpaa Ka[...]ner plantes; Stykvold. 2. en vis [...] Kanoner af Felt-Artilleriet, som [...] sammen. 3. paa Krigsskibe: et Dæk, [...]sat med Kanoner; Stykdæk, Stykrad.

Baun, en. pl. -er. En Vedkast [...] Ved-Dynge, opreist paa Bakker, for[...] tændes som Varetegn ved en Fiendes La[...]gang eller Fremtog. "Baunen lyste [...] Budstikken løb." Storm. = Baunhøi, [...] Høi, hvorpaa Baunen reises og tænd[...] Baunvagt, en. Vagt, som i Krig[...] sættes ved Bauner.

Bautasteen, en. pl. -stene. En [...] Steen, uden Skrift, opreist til Mi[...] over en Afdød; Mindesteen. (Dette ga[...] nordiske Ord, som endnu bruges af D[...]tere, burde egentlig efter den island[...] Udtale skrives: Beitasteen.)

Bavian, en. En Classe eller Slægt [...] Aber m. afstumpet Hale; it. en enkelt A[...]art af en anden Classe. (Simia Sphin[...]

Baxe, v. a. 1. (Skibsord.) bevæge [...] tungt Legeme ved Hielp af Vægtstæng[...] At b. en Kanon. 2. at baxes, v. n. pa[...] slaaes ved Næverstød, føre Nævekam[...] (E. to box.) = Baxekonst, en. v. Øv[...] og Underviisning erhvervet Færdighed[...] Nævekamp. — Baxen, Baxning, en. Baxer, en. pl. -e. en Nævefegter.

Be, en uadskillelig Partikel, der fø[...] til Verber og verbale Substantiver, h[...] Bemærkelse derved som oftest gaaer o[...] til en, enten mere umiddelbar eller m[...] udbredt Virken paa et Object; undertii[...] forstærkes, eller fra en Tilstand (i intra[...]sitive eller uvirkende Verber) gaaer over[...] en Handling, (i transitive Verber; f. [...] betænke af tænke, beboe af boe, begra[...] af græde, beherske af herske); stundom [...]

ner mere figurlig (beføre af føre, begribe af gribe, beholde af holde); i meget faa Tilfælde ganske forandres (f. E. bedrage, beløbe, betage, betragte.) — Partikelen be er allene laant af det Tydske; næsten alle dermed sammensatte Ord ere uden Tvivl yngre end det 14de Aarhundrede, og en stor Deel af dem ikke ældre, end det 16de, 17de og 18de.

Beaande, v. a. 1. aande paa, blæse sagte paa. "Et Løvl, Zephyr beaander et Træ." Baggesen. 2. indgive Aand, besjæle. "Og følte Phøbus — beaande hans af Glæde spændte Bryst." Baggesen.

Bearbeide, v. a. 1. danne noget ved at anvende (legemligt eller Aands-) Arbeide derpaa, giøre det skikket til Brug, eller give det en vis Form ved Arbeide. At bearbeide Leret, Jorden. Han vil b. dette Emne i en Fortælling. — Bearbeidelse, en. pl. -r.

Bebinde, v. a. 3. ombinde, fæste ved Baand. Et vel bebundet Sparreværk.

Beblande, v. a. 1. blande, sammenblande. (br. sielden og kun som rec. i Stedet for: have legemlig Omgang med.) Beblandelse, en. (D. Bib.)

Beboe, v. a. 1. have til Bopæl, Opholdssted. At b. et Huus. Denne Ø er ikke beboet (har ingen Indbyggere.) = beboelig, adj. som kan beboes. At sætte et Huus i b. Stand. Beboelighed, en. ud. pl. Beqvemhed til at beboes. — Beboelse, en. ud. pl. den Beskaffenhed ved et Sted, at det er beboet. Dette Huus er ikke indrettet til B. "En saadan Egn — uden Tegn til Beboelse." Baggesen.

Beboer, en. pl. -e. den, som beboer et Huus, eller er bosat i et Land. Man siger dog heller: Indbyggere i en Stad, i et Land.) "Her giøre Grundlovene Forskiel paa Borgere og Beboere i et Land." Geertze.

Bebreide, v. a. 1. [i ældre Dansk: breide.] foreholde een noget som en Ufuldkommenhed eller begaaet Feil, forekaste, kalde een noget til Minde med Daddel. At b. een noget. Hun bebreidede ham hans Utroskab. Jeg har i denne Sag intet at bebreide mig. En bebreidende Tone. — Bebreidelse, en. pl. -r. At giøre een bittre Bebreidelser.

Bebreve, v. a. 1. stadfæste, love, forsikre, overgive ved Brev og Segl; bekræfte under Haand og Segl. "b. een sin Ære og Eie. — Den Frihed, som var dem bebrevet." A. Bedel. — Bebrevelse, en.

Bebræmme, v. a. 1. besætte m. Bræmmer.

Bebude, v. a. 1. [J. boda.] melde, forkynde, bære Budskab om noget, som snart vil skee eller foregaae. At bebude eens Ankomst (Bedel.) — Bebudelse, en. pl. -r.

Bebygge, v. a. 1. besætte med Huse og Indbyggere. At b. en Plads. Man veed ikke, naar Landet først blev bebygget. Denne Egn er stærkt bebygget. — Bebyggelse, en.

Bebyrde, v. a. 1. lægge Byrde paa, betynge. (mest figurligen.) At b. sin Huskommelse. b. sin Samvittighed med Synd. Jeg vil ikke b. Dem hermed. — Bebyrdelse, en.

Bed, et. pl. -e. afdeelt Plads i en Have, til at plante Urter eller Blomster i; Urtebed, Blomsterbed. Et Salatbed, Kaalbed.

Bed, en. pl. d. s. [J. Bid, Ophold.] Forfriskning underveis for Hestene ved Foder. At give Hestene en Bed underveis. (Langeb.) 2. Den Tid, man kiører ell. pleier med Heste, imellem Hviletiderne. Vi kiørte fire Miil i een B. Vi har pleiet tre Bed i Dag. (Langebek.)

Bedaare, v. a. 1. forlede til noget daarligt; narre, føre bag Lyset, bedrage. Hun lod sig b. af hans Løfter. "Mon ei en anden Drøm bedaarer mine Sandser?" Evald. "Den Falskhed, hvormed Menneskene bedaare sig selv." Mynster.

Bedage, v. a. 1. udsætte; give Henstand, Udsættelse. (forældet.) "At bedage een hans Gield paa nogen Tid." Hvitfelt.

Bedaget, adj. som har oplevet mange Dage og Aar; meget gammel. (kun om Mennesker, og forstærker Begrebet: gammel. Man siger: en bedaget Olding.)

Bede, v. a. 1. gilde. At b. en Væder. (ikke meget brugeligt.)

Bede, en. pl. -r. en gildet Væder. Deraf: Bedekiød, Bederyg, Bedesteg.

1. Bede, v. a. 1. jage, opjage, fange paa Jagt. At b. en Hiort, b. Fugle. (forældet.) "Han vidste vel at jage og bede Dyr med Konst." Helt.

2. Bede, v. a. 1. berede ved at lægge i Kalkvand, eller anden skarp Vædske. At bede Skind (lægge i Bed. Langebek.) [Sv. beta. T. beitzen. Bed, Garverlud, "Suppe, hvormed Skind giøres til." Moth. br. libet. Baade Verb. og Subst. ere forældede. jvf. beidse.] — Bedekar, et. Kar, hvori noget bedes. Moth.

3. Bede, v. n. 1. har. [Isl. bida, bie.] Holde stille p. en Reise, ell. under Pløiningen, for at lade Hestene hvile. At b. i en Kro. At lade Hestene b. — Bedested, et. Sted, hvor man kan bede paa en Reise; Kro.

4. Bede, v. a. og n. bad, bedet. [Isl. beida.] henvende sig med Bøn til een, for at opnaae, erholde noget; søge, anmode om noget ved Bøn eller høflig Begiering. At b. een om noget. At b. om Hielp, om Almisse, om Naade. At bede for sig ɔ: bede om Skaansel, Eftergivelse, naar man har fortient Straf. Han bad for sit

Liv. [At b. noget af een, (f. Ex. "bede en Hustru af Forældrene," D. Lov.) er en nu ikke mere brugel. Talem.] 2. udvirke, opnaae ved Bøn. At b. en Fange løs. At b. sig Lov af Skolen, bede sig fri for Straf. 3. byde, indbyde. At b. Fremmede, b. Gjæster, b. een til Bords, til Bryllup, til Fadder. At b. een hen, ind, til sig; b. een ud paa sin Lystgaard. At b. mange Folk sammen. 4. ønske. At bede Farvel, b. een være velkommen; b. Godt over een. 5. neutr. vende sig med Bøn til Gud, holde Bøn. At vaage og bede. At b. og synge Psalmer. At b. til Gud; b. for en Syg. "Vi kunne bede uden at bruge Ord; vi kunne bruge Ord uden at bede." Bastholm. = Bededag, en. Dag, paa hvilken der efter Anordning holdes særdeles Bønner i Kirkerne. Deraf: Bededagsansigt, figurl. og i Skiemt: et meget alvorligt Ansigt. — Bedehuus, et. en mindre Kirke, et Capel. Bedeklokke, en. Klokke, hvormed der ringes til Bøn i Kirkerne. Bedemand, en. Betient i Stæderne, som for Betaling indbyder Folk til Bryllup eller Begravelse. Bedeslag, et. pl. d. s. 9 Slag, som klemtes til Bøn, efterat der til visse Klokkeslæt (Morgen, Middag og Aften, paa Landet) er ringet. Bedestol, en. En Stol ell. et Afslukke hvor man knæler under Bønnen. (Baggesen.) Bedetime, en. Time, som anvendes til Bøn. = Beden, en. ud. pl. Gierningen at bede.

Bede, en. pl. -r. En Haveurt, som dyrkes for Rodens Skyld, der koges og spises som Salat. (røde Beder, Rødbedet.) Beta vulgaris.

Beding, en. pl. -er. [A. S. beddinge, bedinge, *stratum*, *lectisternium*] Pælebygning paa et Værft, hvorpaa Skibe bygges, og hvorfra de løbe af Stabel. 2. paa Skibe: en Forbinding af svære Egebielker, agter for Fokkemasten, hvorved Ankertougene giøres fast, naar Skibet ligger til Ankers.

Bedrag, et. Svig, svigagtig Omgang eller Behandling. (D. Lov.) paa Bedrag, adv. for at bedrage.

Bedrage, v. a. bedrog, bedraget. svige, narre. At b. een i Spil, i en Handel. At b. en Pige ved falske Løfter. 2. stille ved, berøve paa en svigefuld Maade. At b. een noget fra. Han har bedraget Regieringen for store Pengesummer. 3. føre bag Lyset, bringe i Vildfarelse. Det Udvortes kan let b. Skinnet bedrager ofte. Deri har jeg bedraget mig. "Den samme Konst, hvormed de b. andre, anvende de for at b. sig selv." Mynster. 4. skuffe. At bedrages i sit Haab. = Bedragelig, adj. som kan bedrage, som er giort for at bedrage; svigefuld, troløs. bedragelige Lærdomme; bedrageligt Arbeide; b. Handlemaade. = Bedrager, en. pl. 1. den, som forsætligen bedrager andre. den, som udgiver sig for andet, end virkelig er. — Bedrageri, et. pl. -er. G ningen at bedrage; Svig; det, som drager, eller hvorved man bedrages. bedragersk, adj. 1. hengiven til Bedrag 2. som hører til, kommer fra en Bedrag (mest dog om Personer.) Bedrager en. pl. -r. et bedragersk, svigfuldt Fru timmer.

Bedre, adj. compar. af god. beteg i Alm. en høiere Grad i det Gode, bruges i alle Tilfælde og Bemærkelser s posit. god. f. Ex. god, bedre Lykke. g Kiøb, b. Kiøb. At være bedre i Fremmede, end mod sine Egne. Gode, Vilkaar. God, bedre Tid, Evne. — be bruges ogsaa for: høiere, af høiere Stan Mods. til ringe, ringere.) De bedre Fo classer. — Det Bedre, det, som er bed den bedre Deel; en bedre Tilstand. H har valgt det Bedre. At omskiftes fra Bedre til det Værre. At gaae over til Bedre ɔ: til det andet Liv.

Bedre, adv. compar. af godt og v paa en fuldkomnere Maade. Han troer kunne giøre alting b. 2. paa en heldige mere beqvem, tienlig Maade. Nu han det b. Det gaaer bedre paa Maade. 3. med Hensyn til Helbred Det er i Dag bedre med den Syge. H befinder sig b. 4. med Hensyn til St eller Grad i en Handling. Vi maae t b. fat. Han maa tage sig b. i Agt. byde bedre (høiere, paa en Auction, ell Spil.) 5. med Hensyn til Frastand; dere. Gaae b. frem! Vognen maa r kes b. tilbage. b. op, b. ned (høie lavere.) 6. hellere; mere. Jeg kan lide dette, end det andet. Dette Ma behager mig bedre.

Bedre, v. a. 1. forandre til det Bed istandsætte, bøde, forbedre. "Staaer S det ikke til at bedre." D. Lov. At paa en Muur, en Vei; at b. paa S derne. — bedres, dep. bliver bedre. D Syge bedres (kommer sig.) Det bedr med ham hver Dag; han begynder at b dres. (Det bedrer sig m. ham. Moth.) bedre sig, forandre sig til det Gode. M 2. erstatte, godtgiøre. (D. Lov.) "H vilde b. hvad han før havde brudt." S. Vedel. — Bedring, en. Omskiftelse det Bedre. Den Syge er i B. Bod B. (Omvendelse fra Synd.) Bedring tegn, et. Tegn til begyndende Bedrin (Ørsted.)

Bedrift, en. pl. -er. Handling; ma kelig, ualmindelig Gierning. (mest i p Store, mandige Bedrifter. 2. Mæring

brug. (kun i sing.) At sidde i en stor Bedrift. (Jfr. Drift, 2.)

Bedrive, v. a. bedrev, bedrevet. iværksætte, fuldføre. (bruges nu sædvanl. kun om onde Gierninger.) At b. Hoer, Mord. — Sielden er Brugen i god Bemærkelse: At bedrive Manddoms Gierninger. A. Vedel. "I Herrens Navn det var, de Daad bedreve." Grundtvig.

Bedrøve, v. a. 1. [T. betrüben.] volde een Sorg, giøre sørgmodig. At b. sine Forældre. At være bedrøvet (sorgfuld, sørgmodig) over noget. dep. at bedrøves over noget. = **bedrøvelig**, adj. som volder Bedrøvelse, giør een bedrøvet; sørgelig; eller som vidner om Sorg. En b. Tidende. Et bedrøveligt Ansigt, Udseende. — **Bedrøvelighed**, en. bedrøvelig Tilstand, Beskaffenhed. — **Bedrøvelse**, en. nærgaaende Sorg, Sindskrænkelse. At have megen Sorg og Bedrøvelse. At være een til B.

Bedse, v. a. S. beidse.

Bedst, adj. og adv. superl. til god og bedre. — bedst staaer undertiden eller i St. for: det er bedst. Bedst, at enhver bliver ved sit. — Det bedste, adv. saa meget, alt hvad. At benytte en Ting det bedste man kan. Han skyndte sig det bedste han kunde. — Ikke med det bedste, ikke særdeles vel, maadeligen. — Paa det bedste, paa bedste Maade. At anbefale een, udtolke eens Ord paa det bedste. — Til det Bedste, til største Fordeel. — bedst, lægges i nogle Tilfælde til adj. for at danne superl. Jeg skal giøre min bedst mulige Flid. anvende de bedst tienlige Midler. — bedst, allerbedst (med som foran eller efter) ret som. Som jeg bedst gik. Allerbedst som jeg sad og skrev.

Bedste, et. ud. pl. Gavn, Fordeel, Tarv. At see paa sit eget, paa det almindelige Bedste. Til Bedste for ham selv. — At have noget til Bedste, lægge sig noget til Bedste, til Overflødighed, mere end man bruger.

Bedstefader, en. pl. -fædre. Farfader eller Morfader. — **Bedstemoder**, en. pl. -mødre. Farmoder ell. Mormoder. — **Bedsteforældre**, n. s. pl. Faders eller Moders Forældre.

Bedugge, v. a. 1. bestænke, befugte m. Dug. (Øhlenschl.) — **Beduggelse**, en.

Bedynge, v. a. 1. besætte m. Dynger, overdynge. (B. S. D.)

Bedække, v. a. 1. lægge noget over et andet for at skiule det, bevare det, eller i anden Hensigt; tilhylle, skiule. At b. Roden paa et Træ med Jord. Havnen var bedækket med Skibe, Himmelen med Skyer. 2. i Krigskonsten: beskytte, bedække. At b. Fløiene m. Rytteri. Hans Udtaaden var bedækket af to Krigsskibe. Den bedækkede Vei i en Fæstning. 3. Om Hestenes Parring: At lade en Hoppe b. af Hingsten. = **Bedækkelse**, en. pl. -r. Gierningen at bedække. — **Bedækning**, en. pl. -er. 1. Bedækkelse. 2. det, hvorved noget bedækkes eller beskyttes. En B. af Rytteri. At seile under Bedækning af et Krigsskib. 3. Hestenes Parring.

Bedømme, v. a. 1. fælde en Dom over noget, man har prøvet eller undersøgt. At b. en Sag, et Arbeide. — **Bedømmelse**, en. pl. -r.

Bedøve, v. a 1. [T. betäuben.] berøve Sandsning og Bevidsthed, giøre følesløs. Skrækken bedøvede ham. bedøvende (narkotiske) Midler. En bedøvende Damp, Lugt. — **Bedøvelse**, en. Handlingen at bedøve, og Tilstanden at være bedøvet.

Been, et. pl d. s. [Isl. Bein. N. S. Been.] 1. De haardeste Dele i dyriske Legemer, som deels omgive Legemets Huulheder, deels tiene Lemmerne og hele Legemet til Støtte. Armbeen, Laarbeen rc. At giøre noget af Been. 2. Det Lem hos Mennesker og Dyr, som forener Laaret med Foden, og gaaer fra Knæet til Fodledet. (i alm. Talebrug regnes ofte Foden med, naar Benet nævnes.) Heraf: **Beenklæder**, (Buxer) **beenløs**, adj. uden Been (sine pedibus.) **Beenskade**, **Beenskinne**, o. fl. 3. een af de Fødder, hvorpaa et Redskab hviler, for saavidt de ere adskilte, og have Lighed med Dyrenes Fod. At sætte Been under en Stol. Bordet hviler paa fire Been. En Potte med tre Been. 4. Been i en Passer, de bevægelige Stænger, hvoraf den bestaaer. = **Beenaare**, en. fine Blodkar inden i Beenrørene. **beenagtig**, adj. som ligner Been. **Beenborer**, en. Redskab til at bore i Been, særdeles til at udbore Stykker af Hierneskallen; Trepan. (Rottbøl.) **Beenbrud**, et. pl. d. s. den Skade, at bryde Laarbeen eller Skinnebeen. **beenbrudden**, adj. som har brækket Benet (P. Claussen.) **Beenbygning**, en. Sammensætningen af Benene i et Dyr. **Beendreier**, en. Dreier, som især giør Arbeider af Been. **Beenedder**, en, Sygdom i Been hos Mennesket, hvorved de efterhaanden fortæres (Caries.) **Beengiødning**, en. Agerjords Giødning ved fiint knusede Knogler. **beenhaard**, adj. haard som Been. **Beenhinde**, en. tynde, med Nerver og Aarer giennemvævede Hinder, som beklæde Benenes Yderflade og den indre Beenvæv. (Periosteum.) **Beenhoved**, et. den runde Ende af et Been, der bevæger sig i Beenhulen. **Beenhug**, et. hugget Saar, som gaaer ind t. Benet, som beskadiger Benet. **beenhugget** Saar. D. Lov. VI. 7, 3. **Beenhule**, en. den runde Fordybning i Enden af et Been, hvori et Beenhoved bevæger sig.

Beenhuus, et. Huus ved en Kirke, hvor Dødningebeen samles. Beenklæder, pl. Klædemon, hvorved Benene og tildeels Underkroppen bedækkes; Buxer og Strømper. Beenknude, en. Knude ell. Udvært p. et Been. Beenkræft, en. d. s. s. Beeneddder. Beenliim, en. ud. pl. Liim, kogt af Been. Beenlære, en. den Deel af Anatomien, som handler om Benene; Osteologie. beenløs, adj. som er uden Been i Legemet. (sine ossibus.) Beenpibe, en. Røret i de store Been, hvori Marven sidder. Beenplade, en. Et fladt, tyndt Been. (Rottbøl.) Beenrad, en. Samlingen af Benene i et dyrisk Legeme, i den Stilling og Forbindelse, de have i Legemet; Skelet. Beenrør, et. det Hule Indeni i Dyrenes Been eller Knogler. Beensalve, en. Salve til at læge Beenskader. Beenskinne, en. pl. -r. den Deel af et Harnisk, som bedækker Underbenet. Beensort, et. sort Farvestof af brændte Been, især Elfenbeen. Beensplint, en. et lidet, afbrudt Stykke af et Been. Beenstykke, et. Et Stykke Kiød af et slagtet Dyr, som der er Been ved. Beensygdom, en. Sygdom, Skade i Benene (som Beeneddder o. fl.) Beentang, en. Et Jordemoder-Redskab. (Sartorph.) Beenudvært, en. Beenknude. Exostosis. Beenvæsen, et. den Materie, hvoraf Benene bestaae. (Sartorphs Osteologie.) Beenvæv, en. de fine Rør eller Stængler, som gaae igiennem en Deel af Beenrøret. (Textura ossium.) Beenvært, en. Benenes Voren, Dannelse, i Legemet. = benet, adj. fuld af Been. (ossibus plenus.) 2. beenagtig. (osseus.) 3. i Sammensætn. om Been (2. 3.) af en vis Beskaffenhed: langbenet, lavbenet, skiævbenet, smalbenet, o. fl.

Beenling, en. pl. Beenlinger. den Deel af et Skind, der sidder paa Benene og yderst p. Hovedet, og afskæres til at giøre Liim af. (Moth.)

Beensbug, et. Skade, som tilføies een ved at kaste eller hugge til ham m. Been. (i Lovsproget; og forskielligt fra Beenhug.)

Beenved, en. Et indenlandsk Træ, hvis Ved er meget haardt. Euonymus europ.

Beesk, adj. [J. beiskr.] bitter og tillige ubehagelig, modbydelig for Smagen. b. som Galde. At have en b. Smag i Munden. — Beeskhed, en. ud. pl.

Beeskne, v. n. 1. blive beesk. (V. S. O.)

Beest, et. pl. Bester. Dyr i Almindelighed (i lavere Talebrug.) Mennesker og Bester. At leve, døe som et B. 2. i Bondesproget: Hest, Arbeidshest. (D. Lov. VI. 8. 9.) — bestisk, adj. som ligner et Beest. bestisk Levemaade, Fylderi.

Beet, en. pl. Beter. [fransk.] Taben i Kortspil, ved at faae ingen Stik ell. for faa, og det, som derfor skrives den Spi lende til Tab. At sætte en Beet, vin en Beet, spille Beterne ud. — Ogsaa ad At blive, giøre een Beet.

Befald, et. Behag, Tykke, Villie. T Befald, til Villie. (V. S. O.) Nu næst ubrugeligt, ligesom v. n. befalde, behag At lade sig befalde, finde sig i, give f Villie til noget.

Befale, v. a. 1. (sieldnere i imp. b foel.) anbefale, betroe, give i Vol At b. sin Sag i Guds Haand. b. f Gud i Vold. 2. byde, foreskrive; it. byi over. Han befalede, i Stedet for at bed Det befales i Loven. Kongen befaled at &c. At giøre en befalet Gierning. — b falet Sag, i Lovspr. en Sag, som en Sa fører af Øvrigheden paalægges at føre. - Han har ikke over mig at b. At b. ov en Hær, en Flaade (anføre.) — Hvad b faler? høflig Anmodning til een om gientage sine Ord, som man ei har hør = Befaling, en. pl. -er. (efter den æld Skrivem. Befalning.) 1. Fuldmagt. give, faae noget i B. 2. Bud, Forskri En kongelig B. 3. Magt, Myndighe Anførsel. Den høieste B. i en Krigsha I Lovsproget: at have B., have i Bef ling ɔ: have Embedsmyndighed, have raade over paa Kongens Vegne. — B falingsmand, en. 1. den, som anfører befaler over et Antal Krigsfolk. 2. de der forestaaer en vis Deel af Lande Kongens Befalingsmænd (Stiftamtmæ og Amtmænd.)

Befare, v. a. befoer, befaret. gie nemreise, beseile, giennemseile. At (giennemfare) en Landstrækning, et Bier et Hav, en Kyst. — befaren, søvant, øv i Søtieneste. En befaren, heel b. Matro 2. befare en Grube, et Biergværk, unde søge. = befarelig, adj. som kan befare Et befareligt Hav. — Befarenhed, e Dygtighed til Søtieneste. — Befaring, e pl. -er. Gierningen at befare (især a Biergværker.)

Befatte, v. a. og rec. 1. indeholde, in befatte. 2. befatte sig med noget, for tage sig, give sig af med. At b. sig m at skrive Bøger, med Jordbrug, med uve kommende Ting.

Befeide, v. a. 1. bekrige, bekæm (Rahbek.)

Befile, v. a. 1. file rundt om, fa fra v. Filen. At b. en Mynt. (Schytt

Befinde, v. a. og rec. befandt, b befundet. Træffe, betræde. (D. Lov.) blive befunden i noget. (træffes saaled at det kan lovligen bevises.) 2. erfa forvisses om v. Eftersyn, Prøve. "Sna han skal befinde, Penge blot kan gi rig." Rahbek. Jeg har befundet det sa ledes, som det var angivet. Regningen

[illegible] rigtig. 3. finde, ansee, holde for. "[illegible] Rederne befinde raadeligst." D. Lov. 4. befinde sig. a) være (paa en vis Tid) [illegible], være paa et Sted. Skibet befandt sig da til Ankers i en Havn. b) være, [illegible] sig i en vis Forfatning ell. Helbreds[illegible]. Jeg befinder (finder) mig vel [illegible] i min nye Bolig. Den Syge befinder sig bedre. — Befindende, et. ud. pl. 1. Tilstand, især Legemets, Helbredens. [illegible] B. har forværret sig. At spørge [illegible] B. 2. Skiønnende, Tykke. Efter B., efter Sagens Befindende ɔ: Beskaffenhed. (kun i Lovsproget.)

Befingre, v. a. 1. berøre, beføle med Fingrene. (dagl. Tale.)

Befippet, adj. forlegen, forvirret ved en Overraskelse ell. Opdagelse. (kun i dagl. Tale, ligesom Substantivet Befippelse.)

Befitte, v. a. 1. tilføie Ilde med Fit, [illegible]. (som mere bruges.)

Beflitte, v. rec. 1. giøre sig Flid for, lægge Vind paa. At b. sig paa Dyd, p. [illegible] Sæder. At b. sig paa at være een [illegible] Behag. "En alvorlig Opfordring til at beflitte os paa det Gode." Mynster.

Befolke, v. a. 1. besætte med Folk, med Indbyggere. America menes at være først befolket fra Asien. Et vel befolket (folkerigt) Land. — Befolkning, en. 1. Gierningen at befolke. 2. Mængde, Antal af Indbyggere. Landet har en ringe B. i Forhold til dets Størrelse.

Befordre, v. a. 1. bringe frem paa [illegible], skaffe afsted. At b. en Reisende, [illegible] Brev, en Pakke. 2. hielpe til, for[illegible]. befordre een til sin Ret. (D. Lov.) 3. fremme, fremhielpe, fremskynde. At b. [illegible]. b. eens Død, Undergang. At b. et nyttigt Foretagende. 4. forfremme, give Embede, Værdighed. Han har længe søgt, men er endnu ikke befordret. Han søger om at befordres til et [illegible] Kald. = befordelig, s. behielpelig. Befordrer, en. den som fremmer, fremhielper, befordrer; en Forfremmer. — Befordring, en. 1. Gierningen at befordre [illegible]. Deraf: Befordringsvæsen, [illegible] alt det, som hører til Reisendes Befordring i en Stat. 2. det, hvorved man befordres p. en Reise, (Hest og Kiøretøi) [illegible]. At have fri B., reise med egen [illegible]. En god, beqvem B. 3. Hielp, Bistand. 4. Forfremmelse; Middel til Forfremmelse. At søge om B., faae Løfte [illegible] B. til et Embede. — Deraf: Befordringsmaade, Befordringsmiddel, Befordringsæt, Befordringsvei, o. fl.

Befragte, v. a. 1. leie et Skib til Fragtfart. At b. et Skib. — Befragter, en. den, som leier eller fragter et Skib. — Befragtelse, Befragtning, en. Gierningen at befragte.

Befrie, v. a. 1. giøre fri for, stille ved noget ondt eller ubehageligt. At befrie (udfrie) een af Fangenskab. At b. et Land fra fremmedt Aag, fra en Tyran. (Jvf. redde.) "Man befrier en af hans Fængsel; men man redder ham fra at komme der." Sporon. 2. fritage, forskaane for. Dette Land har i lang Tid været befriet for Krig. Byen blev paa et Aar befriet for Skat. — Befrielse, en. Gierningen at befrie; det, at blive befriet. — Befrier, en. pl. -e. den som befrier, udfrier af Fare, Skade, Undertrykkelse. Han var sit Fædrelands Befrier.

Befrugte, v. a. 1. giøre frugtbar eller beqvem til at frembringe Afkom, Grøde. "Den (Naturen) blev befrugtet under Almagts Vinger." Evald. — Befrugtelse, Befrugtning, en.

Befrygte, v. a. 1. frygte for, vente sig med Frygt. Det er at b. at denne Fred ikke vil vare længe. — befrygtlig, adj. som er at befrygte, som man har Grund til at frygte for.

Befugte, v. a. 1. giøre fugtig, giøre vaad. — Befugtelse, en. pl. -r.

Befænge, v. a. 2. [s. fænge.] meddele en Smitte, smitte, besmitte. Skibet, Byen blev befængt med Pest. "Det synes alt befængt, hvad de Befængte see." Popes Krit. v. Schiermann. — figurl. Han var befængt med alle Laster. = befængelig, adj. som let kan befænges, som modtager Smitte. — Befængelse, en. pl. -r.

Befæste, v. a. 1. giøre fast, fæste paa sit Sted. At b. Planker paa Bropælene. Huset maa befæstes med Støtter. 2. forsyne med Værn og Volde til at modstaae Angreb. At b. en By, en Leir. 3. styrke, giøre sikker. For at b. sig paa Thronen, gav han Folket større Friheder. "Derved vilde de for stedse befæste en Trøst paa Jorden, stærk nok til at overvinde enhver Sorg." Mynster. At b. (bestyrke) een i Troen, i Vildfarelser. = Befæstning, en. pl. -er. 1. Gierningen at befæste. 2. Fæstningsværk. Befæstningskonst, en. den Konst at bygge eller anlægge Fæstningsværker; Krigsbygningskonst.

Beføie, v. a. 1. give Grund til, berettige. (mest i part. pass.) At være, troe sig, agte sig beføiet til noget. (beføiet er den, som har Aarsag, Grund til, berettiget, den, som har Rettighed til noget.) — Beføielse, en. Berettigelse. (sielden.) S. Føie.

Beføle, v. a. 1. føle meget ved, overføle. — Befølen, en.

Beføre, v. a. 1. tale Ondt for, fortale, angive eller anklage hemmeligen. At b. den Uskyldige. At b. een for hans Foresatte (især naar det skeer uden Grund.) = Beførelse, en. (Jacobi.) Befører, en. Delator. Moth.

Beg, et. ub. pl. [J. Bik.] En stærk klæbende, fast Materie, som faaes af Tiære ved at indkoge den. = begagtig, adj. som ligner Beg. **Begfakkel**, en. en af Tougværk ell. Hamp og Beg forfærdiget Fakkel. begfingret, adj. tyvagtig. (dagl. Tale.) **Beggryde**, en. Jerngryde eller Rist paa en Stang, hvori Beg og Tougværk tændes for at oplyse en Plads. **Beghue**, **Beghætte**, en. Hue, bestrøget med Beg, som tilforn brugtes for at fordrive Skurv i Hovedet. **Begkage**, en. Beg, som smeltes i Skikkelse af en Kage. **Begkrands**, en. K. af beget Tougværk, som tændes for at lyse. **Begolie**, en. Olie, som vindes af Beg. **Begpande**, en. P. hvori Beg sydes. **Begplaster**, et. P. af kogt Beg, strøget paa Lerred. **Begrand**, en. Rand af Begtraad paa Skoe og Støvler. **Beg-risp**, en. stærk beget Traad, hvormed Skomagere sye Saalen til Overlæderet. begsort, adj. sort som Beg. **Begsyder**, en. den, som koger Beg. **Begsøm**, en. en med Begtraad syet Søm. **Begtraad**, en. d. s. s. Begrisp.

Begaae, v. a. og rec. begik, begaaet (begangen.) 1. udøve, bedrive. (næsten altid om onde Gierninger.) At begaae et Mord, en Daarlighed, Feil, Forbrydelse. At fortryde begangne Synder. 2. helligholde. begaae en Fest. Moth. (sielden.) 3. mage; slutte Forening om. (forældet.) 4. begaae sig, bierge, nære sig, slaae sig igiennem. "Den Svage tværtimod, om han sig vil begaae — for Uret takke maa." Helt. — Men kan ikke b. sig med ham ɔ: omgaaes ham, leve med ham.

Begabe, v. a. 2. besee eller see paa uden Forstand, med dorsk og dum Nysgierrighed, og med upassende Vedholdenhed. (s. begloe.)

Begave, v. a. 1. aflægge med Gaver. Han blev rigelig begavet af Kongen. — fig. Naturen havde begavet ham med herlige Evner. Han var af Gud begavet med Forstand og Rigdom. At være vel begavet, ɔ: at have gode Talegaver. — **Begavelse**, en. 1. det, at være begavet. "Ved Pennen mener jeg hans Aands Begavelse." Baggesen. 2. det, at begave een med noget (sieldnere.)

Bege, v. a. 1. (af Beg.) bestryge, overstryge med Beg. At bege en Baad. En beget Traad.

Begegne, v. a. 1. (tydsk.) behandle, opføre sig imod. (dagl. T. O. Guldberg.)

Begegnelse, s. Behandling, Medfart, Omgang.

Begeistre, v. a. 1. vække Siælens Evner, især Phantasie og Villie, til en høi og meget levende Virksomhed. Religion og Frihedskiærlighed have begeistret hele Nationer. At begeistres (opflammes, mægtigen drives) til et Foretagende. En begeistret Digter. — begeistret, bruges o[m] det, der vidner om, er frembragt [af] Begeistring. b. Andagt, et b. Digt, b. Tale. — **Begeistring**, en. den Til[stand,] at være begeistret.

Begge, adj. [J. beggia, Genit. af ...] dir.] det ene, det ene tilligemed den ... den. Jeg tilbød ham det ene Stykke, ... af de to Bøger; men han vilde have begge. b. Hænder, b. Kiøn. begge pleonastisk for: begge. "De drømte b[egge] hver en Drøm." I. Mos. B. 40. — b[egge] Steder, beggesteds, adv. paa begge Ste[der.]

Begiere, v. a. 1. (efter Udtalen: giære.) attraae, hige efter. At b. Næstes Gods. 2. paastaae, fordre. b. Ret, b. en Sag undersøgt. 3. forla[nge,] anmode, ansøge om. (jvf. attraae.) A[t b.] Hielp. = **Begiering**, en. pl. -er. Sia[elens] Drift eller Villie til at giøre visse F[ore]stillinger eller deres Gienstande virkel[ige;] Attraa, Higen. (det Modf. til Af[sky.)] "Den Fordærvelse, hvorhen vor B. stu[r]de." Mynster. At følge sine Lyster og [Be]gieringer. Verdslige, kiødelige Begierin[ger.] D. Bib. "At den sandseligste Begierli[ghed] mere og mere tog de ædlere Begiering[ers] Plads." Mynster. 2. Fordring, For[lan]gende. En ublu B. At opfylde eens ... "De Retfærdiges B. skal Gud give de[m."] D. Bib. 3. Anmodning, Ansøgning. ... indkomme med en skriftlig B. At tilst[aae,] afslaae en B. (Nogle nyere Forf., saa[som] T. Rothe, have forkortet dette Ord til ... gier, et: hvoraf adj. begierløs, som ikk[e be]gierer, hos S. Staffeldt.) **Begierin[gs]evne**, en. ub. pl. den Yttring af Villien ... kunne begiere, attraae noget. (ogsaa: [Be]giereevne. P. E. Müller.) = begierlig, ... 1. som begierer meget og heftigt, som ... stærk Attraa til noget. b. efter Roes, A[ære,] Rigdom. 2. som søges, attraaes me[get,] som mange have Lyst til. (Moth.) ... gierligen, adv. — **Begierlighed**, en. ... stærk Attraa, Længsel. At have B. ... Noget. B. efter Ære. 2. pl. -er. ... dentlig, umaadelig Lyst. "Men stra[x] vild Begierlighed dens hele Skat udtø[m]du." Rein. At følge, tvinge sine Beg[ier]ligheder.

Begive, v. a. begav, begivet. ... fare, afstaae fra, frafalde. "Skal hver Kiøbmand da sit Kiøbmandskab begiv[e"] Helt. — At b. et Forsæt, en Reise, b. ... Ret.

Begive sig, v. rec. og impers. for... sig, drage hen. At b. sig fra, til et S[ted,] b. sig hen til en Person, b. sig paa ... Reise, paa Flugt, til et Arbeide. 2. ... drage sig, skee. (mest impers.) Det ... gav sig engang, at &c. 3. forefalde, ...

træk. Dersom en Leilighed begiver sig. 4. Forældede Udtryk: At begive sig paa noget, tage sig for, give sig til. At begive sig med Qvindfolk. (A. Bedel.)

Begivenhed, en. pl. -er. det, som har begivet sig, som er skeet; Tildragelse, Hændelse. Begivenhedernes sanddrue Fortælling. 2. Tilfælde, Omstændighed. (dagl. Tale.)

Begloe, v. a. 1. see paa med Uanstændighed, stirre paa med Tilsidesættelse af Ærbarhed ell. Sømmelighed. (dagl. T.)

Begrandske, v. a. 1. undersøge, begrandske, ransage. (Hvitfeldt.)

Begrave, v. a. 1. lægge et Liig i Graven, jorde, jordfæste. — figurl. begravet (ganske fordybet) i Bøger, i Studeringer. Det var blevet begravet (forglemt) blandt en Mængde Papirer. At begraves i Forglemmelse. — Begravelse, en. 1. Gierningen at begrave; Liigbegængelse, Jordefærd. Hans B. skete om Natten. At bivaane en B. At være til B. Han fik en prægtig B. 2. Gravsted, Grav. En muret Begravelse. En Familie-Begravelse.

Begreb, et. (pl. -er.) 1. ud. pl. egentl. det Fladerum, som en Gienstand begriber ell. indbefatter; Omfang, Omkreds. (en Betydning, som sielden bruges.) I kort Begreb, sammenfattet i Korthed, kortelig. 2. ud. pl. Siælens Evne til at begribe ell. fatte; Nemme. Et godt, hurtigt, langsomt Begreb. 3. pl. Begreber. (hos Enkelte dog i pl. Begreb.) en Sammenfatning ell. Heelhed af de Forestillinger, som Siælen ved Hielp af Forstanden gior sig om en vis Gienstand. conceptus, notio. At giøre, danne sig et B. om noget. — Et Begreb er en sammensat, middelbar Forestilling; og saaledes modsat Anskuelse, umiddelbar Erkiendelse, Fornemmelse. Et udstrakt, omfattende, indskrænket B. Indhold, Omfang af et B. 4. At staae, være i Begreb med, være i Færd med, have noget for.

Begribe, v. a. begreb, begrebet. 1. indbefatte, indbegribe. I denne Sum er ogsaa Renten begreben. (sieldnere.) 2. fatte, skiønne ved Hielp af Forstanden, have Begreb om, danne Begreber. At b. Sammenhænget i en Sag. Jeg begriber ikke hans Plan. Jeg forstaaer nok Ordene; men Meningen begriber jeg ikke. "Forstaae er at vide, fatte og skiønne; begribe er at indsee og oversee." Sporon. = begribelig, adj. som kan begribes, som let lader sig begribe; fattelig. — Begribelighed, en. ud. pl. den Beskaffenhed, at være begribelig.

Begroe, v. a. 1. voxe over et Rum, overgroe. Haven er begroet med Ukrud. Et Dal begroet m. Kratskov. (sielden uden i part. pass.)

Begrunde, v. a. 1. grandske over, søge at udgrunde, at forstaae fra Grunden. (Arreboe.) "Brødres Taarv han begrunded i tænksomme Hierte." Hertz. 2. lægge Grund til noget ved Tænkning, Grandskning. At b. en Sæt. "Hvad Videnskaben skal behandle og begrunde." Mynster. 3. begrunde sig, komme til en fast, grundet Tilstand. "Uden dette — kommer Livet ei til at begrunde sig." Sibbern. — Begrundelse, en. Gierningen at begrunde. (Riisbrigh.)

Begræde, v. a. begræd, begrædt. sørge over, beklage m. Taarer. At b. sin spildte Ungdom. "Hun giør ham ærlig Skiel derfor, m. at rose og begræde ham, nu han er død." Rahbek. — begrædelig, adj. som maa begrædes, er værd at begræde; beklagelig. — Begrædelse, en. pl. -r.

Begrændse, v. a. 1. sætte Grændse for; figurl. indskrænke, formindske Omfang ell. Udstrækning. Regentens Magt er begrændset v. Forfatningen. En begrændset Fatteevne. — Deraf: Begrændsning, en. "Uden al Bestemmelse om Udstrækning eller B. af deres Myndighed." M.

Begunstige, v. a. 1. [T. begünstigen.] fremme eens Hensigter eller Fordeel, af Gunst for ham. (Moth.)

Begyde, v. a. begød, begydt. gyde paa, overgyde. — Begydelse, en. pl. -r.

Begynde, v. a. og n. 2. [A. S. beginnan.] 1. lægge første Haand p. en Gierning, giøre Begyndelse. (saavel om en enkelt Handling, som om det, der har Varighed, og om et nyt Tidsskifte.) At b. paa et Arbeide. Vel begyndt er halv fuldendt. Vi begyndte med Sang, og endte med Dands. Man begyndte at tale om hans farlige Stilling. Naar han først begynder (med en vis Handling) vil han aldrig holde op. At b. Dagen med Arbeide, b. Aaret m. Gudstieneste. 2. v. n. (har.) tage sin Begyndelse (saavel om Tid og Rum, som om Handlinger og Begivenheder.) Vinteren begynder tidlig i Aar. Aaret begynder med Kulde. Her b. hans Marker. Det b. at dages, at mørkne, at snee, regne. Høitideligheden begyndte m. Sang. = Begyndelse, en. Det første af ell. ved noget, med Hensyn til Tid, Sted, og Ophav. (modsat: Ende, Slutning.) a) Ved Aarets B. I Begyndelsen af næste Maaned. Han behagede mig bedre i Begyndelsen af vort Kiendskab, end nu (S. Forstning.) b) Veien er i Begyndelsen ikke saa smuk, som længere hen. At læse en Bog fra Begyndelse til Ende. c) Enden var ikke Begyndelsen liig. Handlingens, Skuespillets B. At giøre B., en B. med noget. Høitiden tager nu sin B. Begyndelsen til denne Stridighed var følgende. = Begyndelsesbogstav, et.

pl. - er. stort Bogstav hvormed Afdelinger i en Bog begynde. Begyndelsesgrunde, pl. de første Grundtræk eller Læresætninger af en Videnskab ell. Konst. — Begynder, en. pl. - e. den, som nylig har begyndt at lægge sig efter noget. At være Begynder i en Konst, Videnskab.

Begængelse, en. (Moth.) S. Lüg-Begængelse.

Behag, et. ud. pl. 1. Sindslyst, Tilfredshed, Fornøielse. "Og give Agt, med inderlig Behag, paa hvad han selv faaer sagt." Popes Krit. v. Schiermann. At finde Behag i noget. At være een til Behag (tilpas, til Maade.) 2. Tykke, Godtbefindende. At overlade noget til eens B. Efter Behag, efter eget Behag ɔ: som man lyster. [Jvf. Mishag.]

Behage, v. n. 1. (har.) være til Behag, til Maade; vække Behag, indtage. (modſ. mishage.) Musiken behager mig. Pigen behagede mig meget. Hun behager mere ved hendes naturlige Ynde, end Søsteren ved hendes Skiønhed. 2. Undertiden act. i høflig Tiltale, for: lyste, finde Behag i. Behager De rød ell. hvid Viin? Behag at sætte Dem! = behagelig, adj. 1. som giver en tilfredsstillende, en kiær sandselig Fornemmelse. "Følelsen af den Lyst, som fornemmes, naar en sandselig Drift finder sit Gode, kalde vi behagelig." Mynster. En b. Smag, Lugt. Et behageligt Veir. 2. i mere udvidet Bemærk. som behager, vækker Behag; tækkelig, fornøielig, kiærkommen. b. i Selskaber. "Ingen Prophet er behagelig i sit Fædreland." Luc. IV. Et behageligt Budskab, Selskab. At have et behageligt Væsen. — Behagelighed, en. den Egenskab, at være b. (I D. Bib. for: Behag (1.) Velbehag, Yndest. "Hver Siæl har ikke B. i enhver Ting." Sir. 37.)

Behandle, v. a. 1. anvende Arbeide og Gierning paa, bearbeide. At b. Jorden. Dette Klæde er godt behandlet i Vævningen. 2. handle med, medhandle, omgaaes. Han blev ilde behandlet i sit Fangenskab. At b. sit Tøi ilde, b. en Sag skiødesløst. — Behandling, en. pl. - er. Medfart, Omgang, Bearbeidelse. Jordens, Agerens omhyggelige B. — Behandlingsmaade, en. pl.-er. M. at behandle paa.

Beheſte, v. a. 1. forsyne med noget som tilheftes. — figurl. belægge m. en Byrde, besvære. At være beheftet med Sygdom, Godset er beheftet med Gield. — Beheftelse, en.

Beherske, v. a. 1. herske over, styre. At b. et Land. beherskes af Fordomme, Vaner. — Behersker, (en.) pl.-e. den, som behersker noget. (s. Hersker.) Om et Fruentimmer: Beherskerinde. — Beherskning, en.

Behielpe, v. rec. 3. [hielpe.] slaae
igiennem, komme ud med. At b. sig
lidet; b. sig med slette Redskaber.

Behielpelig, adj. redebon til Hi
villig til at hielpe. At være een b.
noget. (behielpsom, adj. s. hielpsom.

Behiertet, adj. modig, uforsagt, u
færdet.

Behold, en. ud. pl. Sikkerhed, usk
urørt, uformindsket Tilstand. ("At u
komme til sit Behold." A. Vedel.)
nu kun som adv. i den Talemaade: i
hold. At være i B., i god Behold
uden Fare, uden Skade.) At komme i
(i Sikkerhed.) Han har endnu alle P
gene i B. (urørte.) Ved Aarets E
havde han 100 Rdd. i B. (i Overs
Beholdning fra Udgiften.) — Beholds
et. St. hvor noget bevares, er i Beh
(V. S. O. Beholdningssted. Oluffen.

Beholde, v. a. 3. blive ved at ha
at bruge; bevare, vedligeholde. (mod
miste, tabe, give Slip paa.) At b. h
man har faaet. Røveren lod ham beho
Livet. At b. Godhed for een. At b. no
hos sig selv (ikke meddele Andre det.)
beholdt saamange Penge tilovers. b.
get i Hukommelsen. At b. (tilbagehol
hvad man har laant, b. en Andens Ei
dom. 2. Lade blive hos sig. At b. ee
sin Tieneste. b. een til Bords. At b.
Lægemiddel (som er indtaget.) Maven
intet b. = beholden, adj. 1. heel og h
den, uskadt, i Behold. Han er komm
b., vel b. tilbage fra sin farlige Re
"De Folk, som vare beholdne." A. Ved
2. tilovers, ikke udgivet. Boets behold
Formue, den beholdne Pengesum. — B
holdning, en. 1. (om Penge.) d. s. s. B
hold, særd. om rede Penge i offentlige
private Casser. (Casse-Beholdning.) 2.
s. s. Beholdsted. En Vand-Beholdnin

Behov, et. ud. pl. Fornødenhed, Tar
(s. Huusbehov, Krigsbehov, Skibsbehov
At have til B. (saameget man behøver
At giøre sit B. gaae til Stols. — beho
adj. nødvendig, nødig, fornøden. (næs
forældet.) "De Karske have Lægen i
behov." Math. 9. Det giøres ikke beho
"Dersom det giøres behov, at jeg og
reise did." I. Cor. 16.

Behugge, v. a. [s. hugge.] tilhugg
hugge rundt om.

Behændig, adj. 1. som har særdel
Nemhed, Færdighed til en Gierning.
b. Konstner. b. i Legemsøvelser. 2. s
vidner om, er giort med Behændighed e
Snildhed. Et behændigt Arbeide, Pa
fund. En b. List. [for adv. behændig
findes stundom i ældre Skrifter behænd
"Da vinkte Gud Thor behænde." Ohle
schläger.] — Behændighed, en. ud. p
den Egenskab at være behændig (1.)

Behænge, v. a. 2. besætte med noget hængende; omhænge. "De behængte Offrene med Blomsterkrandse." Schytte. Han var behængt med Ordenstegn.

Behør, et. ud. pl. det, som hører til, der findes ved en Ting; Tilhør; Fornødenhed. "At ruste sig m. allehaande Behør." Hvitfeldt. — **behørig**, adj. (tydsk.) egentlig fornøden, tilbørlig, tilhørende. (Roth.)

Behøve, v. a. 1. [A. S. behofan.] trænge til, have nødig, ei kunne undvære. At b. Hielp. Barnet behøver Klæder. Man behøver ei at bede om det man har. Det behøves ikke (giøres ei fornødent.)

Behøvle, v. a. 1. høvle over, høvle overalt. (sieldent. jvf. ubehøvlet.)

Bejae, v. a. 1. besvare med ja; tilstaae, bekræfte; modsat: benegte. (D. Spr.)

Bejamre, v. a. 1. jamre over, beklage bitteligen, med Jammerskrig. — **Bejamring**, en.

Beidse, v. a. 1. lade noget inddrikke ell. overdrages med en skarp ell. farvende Beidse. At b. Træ i Stedet for at male det. Bordet er beidset. (Jfr. bede.) — **Beidsning**, en. pl. - er.

Beile, v. n. 1. (har.) [Isl. bidla.] frie til, begiere t. Ægte. At b. til en Pige. 2. figurl. attraae, hige efter. At b. til eens Gunst, Yndest (giøre sig Flid f. at opnaae.) "Er det kun et Eftermæle og Samtids Priis — I beile til." Grundtvig. = **Beilekonst**, en. den Konst, at beile med Held. **Beilekonster**, pl. Konster, som udøves f. at vinde Kiærlighed eller Elskere. (Tode.) **Beilen**, en. Gierningen at beile. **Beiler**, en. pl.-e. Frier. (i ældre Dansk Beile.)

Bekasine, en. pl.-r. en Fugl af Sneppeslægten. Scolopax gallinago.

Bekiende, v. a. 2. tilstaae, vedgaae, sige reent ud. (som oftest om det, der er ondt.) At b. en Forbrydelse, b. sin Forbrydelse, sine Synder. "Man bekiender for at undgaae Brede, man tilstaaer for at undgaae Misforstaaelse og Fortrædelighed." Sporon. — "Man bekiender det, man selv veed; man tilstaaer det, andre (ogsaa eller allerede) vide." L. Heiberg. "Hvad jeg bekiender maa jeg i det mindste selv troe er sandt." 2. At b. i Kortspil, kaste et Kort til af samme Farve, som det udspilte. 3. bekiende sig til en Religion, være af, eller have antaget en vis Religion. = **Bekiendelse**, en. pl. - r. frivillig eller aftvungen Tilstaaelse af noget, man har begaaet. B. for Retten. At gaae til B., bekiende. Sandheds B. 2. Troesbekiendelse, mundtlig ell. skriftlig Erklæring om de Religionsmeninger, man troer paa, ell. bekiender sig til. Den Augsburgske B. — **Bekiender**, en. Den christelige Religions Bekiendere.

Bekiendt, adj. v. 1. kiendt af een eller mange; vitterlig, aabenbar. Han er mig ikke b. Det er en b., almindelig b. Sag. En meget b. Mand (hvis Person eller Handlinger mange kiende.) At giøre sig b. ved noget. Dette Sted er b. af et Slag (som der er holdt.) Han er b. for en ærlig Mand, b. for sin Legemsstyrke. Et b. Huus, en b. Familie (som man kiender.) — At være sit Navn, sin Alder b., vedgaae, ikke dølge den. Han vil ikke være b. at han har skrevet Bogen. 2. kiendt med, kyndig, ikke fremmed. Han er b. i Huset, med Familien. At være vel bekiendt i en By, en Egn, et Farvand. At giøre sig b. med noget, ɔ: lære at kiende, skaffe sig Kiendskab til. — **Bekiendt**, en. pl.-e. en Person, man har Bekiendtskab til og Omgang med; Kyndling. — **bekiendtgiøre**, v. a. 3. (s. giøre.) tilkiendegive, forkynde (offentlig), giøre vitterlig. "Man tilkiendegiver for nogle; man bekiendtgiør for alle." Sporon. At b. en Lov, Anordning. At b. noget i Aviserne. — **Bekiendtgiørelse**, en. pl. - r. 1. Handlingen at bekiendtgiøre. 2. Skrift, hvori det skeer. — **Bekiendtskab**, et. 1. den Omstændighed, at være bekiendt med (især om Personer.) S. Kiendskab. At giøre B. med een. Jeg har intet B. til denne Mand. Det er et af mine første Bekiendtskaber her i Byen. 2. Samling af Bekiendte. Han har et stort, udbredt B. Han er af mit Bekiendtskab.

Bekige, v. a. 1. (S. kige.) betragte, besee alt for nøie.

Bekken, et. S. Bækken.

Beklage, v. a. og rec. 1. ytre Sorg, Medlidenhed, Deeltagelse, Fortrydelse over noget. At b. eens uheldige Skiebne. Jeg beklager det Tab, De har lidt. Jeg maa b. at jeg saalænge miskiendte ham. "Vi beklage og langt fra ikke anklage Menneskset, at det har været saa sandseligt." Schytte. [At ynke een, er et stærkere Udtryk, end at b. een. "Man beklager den Ulykkelige; man ynker den Elendige." Sporon.] 2. At beklage sig over noget, føre Klage over, besvære sig. Han beklagede sig for mig over den Uret, som var skeet ham. — **beklagelig**, adj. værd at beklage, sørgelig, uheldig. — **Beklagelse**, en. pl. - r.

Beklakke, v. a. 2. besudle med Klakke. "Naar een beklakker sit Papir, som han selv haver kiøbt." Holberg.

Beklappe, v. a. 1. bifalde noget, ytre sin Roes derfor ved at klappe. At b. en Skuespiller. "Deres Spil i det mindste er bleven ulige mere beklappet." Baggesen.

Beklemme, v. a, [s. klemme.] 1. trænge, indslutte, bringe i Klemme. (i ældre Skr.) "De vare saa beklemte, at de hverken kunde flye, eller faae Undsætning." A. Vedel. 2. ængste, giøre hierteklemt (neppe uden i part. pass.) Jeg føler mig meget beklemt. Et beklemt Sind. "Dybe Suk fra det beklemte Hierte." P. H. Frimann. "De Sukke, som bryde ud af det beklemte Bryst." Jacobi. — **Beklemmelse**, en. Ængstelse, Hierteklemmelse.

Beklikke, v. a. 1. besmitte med Klikker eller Pletter. br. sielden, undtagen figurl. for: tale ilde om, sætte Plet p. eens Rygte.

Bekline, v. a. 1. overkline, bedække med noget paaklinet.

Beklippe, v. a. 1. klippe Kanterne, det Yderste af noget, klippe rundt om.

Beklumret, adj. tung, trykkende, qvalm, lummer. (om Luften. dagl. T.)

Beklæde, v. a. 2. iføre Klæder (men kun om Æresklæder, og v. høitidelige Leiligheder.) Han blev beklædt m. Ordensdragten, m. Ordenstegnene. 2. overtrække, belægge, betrække. b. en Væg med Bræder, Tapeter. Slottet var udvendig beklædt med Marmor. — figurl. Marken er beklædt med Blomster. 3. figurl. b. et Embede, en Post, en Værdighed ɔ: forestaae, være i Besiddelse af. (sieldnere bruges: b. een med et Embede, en Værdighed.). — **Beklædning**, en. pl. -er. 1. Gierningen at beklæde. 2. det, hvormed noget er overtrukket eller beklædt. B. af Planker, Bræder. En Beklædningsmuur (f. Ex. uden om en Jordvold.)

Beknibe, v. a. 3. [knibe.] formindske, tage fra. At b. eens Indkomster. (dagl. Tale. Ligeledes br. i dagl. Tale Bekneb. At være i Bekneb, i Forlegenhed.)

Bekomme, v. a. bekom, bekommet. 1. erholde, modtage. 2. opnaae, erhverve. "Hvo Eslet faaer, den jo bekommer ogsaa Grimen." Holb. P. Paars. "Man faaer det, man ikke havde; man bekommer det, man søger; man forhverver det, man giør sig Umage for." Sporon.

Bekomme, v. n. virke paa, have god eller ond Virkning paa. Maden har ikke bekommet mig vel. Det bekom ham ilde, at han vilde blande sig i Striden.

Bekomst, en. Fyldest, saameget som behøves. Kun i den Talemaade: At faae sin Bekomst. (faae nok, eller saameget, at man ikke stiotter mere; ogsaa af det, man slet ikke støtter om.) "Man kan her let faae sin Bekomst af Kirketaarne." (blive kied af at see dem.) Baggesen. Labyrinth. II. 102.

Bekoste, v. a. 1. koste paa, anvende Penge paa, giøre Omkostninger paa. Han har bekostet meget paa denne Bygning. (Moth.) 2. anskaffe for Penge, lade skee
paa sin Bekostning. At b. noget af
At b. sig en ny Kiole. b. et Bryllup.
bekostelig, adj. som udkræver Bekostn
dyr, kostbar. — Bekostelighed, en. ud.
Beskaffenheden, at være bekostelig, K
barhed. — Bekostning, en. pl. -er. P
ges Anvendelse paa en vis Ting, et
Foretagende. At sætte sig, at føre e
B. At anvende, giøre B. paa no
Paa egen, paa Andres Bekostning. (
Omkostning.)

Bekrandse, v. a. 1. pryde, behæ
md Krandse. "Bekrandset som en B
staaer nu den hele Jord." Rein. —
krandsning, en. pl. -er.

Bekrige, v. a. 1. paaføre Krig, o
falde med Krig. "Da intet mere var
b. ude, bekrigede de hinanden hiemm
J. Boye. — Bekrigelse, en. (V. S.

Bekræfte, v. a. 1. give mere Sty
bestyrke. D. Bibel. (forældet.) 2. g
Kraft ved Samtykke; bestyrke, stadfæ
At b. med Ed, b. med Haand og S
At bekræftes i det Gode. b. et Forbu
En bekræftet (verificeret) Gienpart. 3.
vidne Sandheden af, forsikkre, be
Nogle bekræftede, Andre benegtede d
4. stadfæste, bestyrke ved nyt Vidnesb
Denne Efterretning er ikke med sidste P
bleven bekræftet. — Bekræftelse, en.
Gierningen at bekræfte. Denne Tide
behøver B. 2. det, hvormed man bekr
ter. En skriftlig Bekræftelse.

Bekymre, v. a. 1. (tydsk.) volde S
røre Sindet. 2. bekymre sig om. a) br
sig om, ændse. "Hvo bekymrede sig me
om det, som gik for sig i dette Land
Basth. b) have Omsorg for. — bekym
adj. v. 1. urolig i Sindet, sørgende, so
fuld, uglad. At være b. over noget,
een. "bekymret er man over det, som
farligt; bedrøvet over det, som er ond
sorgfuld over det, som er nagende." Sp
ron. 2. bekymret for noget ɔ: omhyg
lig, som ændser, tænker paa. (sieldner
"Et Bagholdvare de bekymrede for
sætte." Guldb. "For Evigheden dog
lidt bekymret ere." Holberg. — Beky
ring, en. pl. -er. Tilstanden, at væ
bekymret, Sorg, Sindsuro. "Du m
B. gaaer og sørger for dit Brød." He
bekymringsfri, adj. (kummerfri.)

Bekæmpe, v. a. 1. føre Strid imo
bekrige, søge at overvinde. At b. s
Lidenskaber. "Naar Seierherren skal
selv bekæmpe." S. Blicher.

Belade, v. a. 1. belæsse. 2. bebyrd
overvælde. b. med Forretninger. bela
med Sygdom, med Sorg, Gield.

Belaske, v. a. 1. d. s. s. belade. (
lade, belæsse.)

Belave, v. rec. 1. giøre sig rede t
berede sig til, være betænkt p. (noget, m

mer.) At b. sig paa Angreb. — belavet, part. beredt, betænkt. At være b. paa noget. Jeg var ikke b. paa et saadant Besøg.

Belee, v. a. beloe, beleet. lee over, gøre til Gienstand for Latter. At belee Andens Daarligheder. At belee een i sit Aasyn. "En Daare bryster sig, en andens Daarlighed at belee." Holberg. "Du græd og jeg beloe din Taare." Evald. (Man beleer egentlig Forestillinger og upersonlige Gienstande; man udleer kun Personer.)

Beleilig, adj. beqvem i Henseende til Sted eller Tid. Dette Sted fandt man beleiligt til en Sammenkomst. Vi vil opsætte det til en b. Tid. Idag er det mig ikke beleiligt. — Beleilighed, en. Beqvemhed i Hens. til Beliggenhed ell. Tid. (Lidt brugel.) "Tid og B. for Christendommen til at grundfæste sig." Mynster.

Beleire, v. a. 1. indslutte et befæstet Sted med Krigsfolk, for ved Angreb og Afskiæring at tvinge det til Overgivelse. At b. en By til Lands og Vands. = Beleiring, en. pl. - er. Gierningen at beleire; Tilstanden, at være beleiret. — Beleiringskonst, en. den Konst, at beleire, angribe og indtage Fæstninger. (Malling.) Beleiringskrig, en. den Deel af Krigen, der bestaaer i at angribe og at forsvare Fæstninger.

Belemre, v. a. 1. [N. S. belemmern.] bekaste, opfylde et Rum saaledes at man der ei kan røre eller vende sig. — belemret med, i daglig Tale bebyrdet, beladt med. "Den nuværende Oeconomie belemrer sig ikke med store Indkiøb." Rahbek.

Belene, v. a. 1. forlene. b. een med et Grevskab. — Belening, en. pl. - er.

Beleven, adj. pl. belevne. artig, omgængelig, af god Levemdade. En dannet og b. Mand. — Belevenhed, en. ud. pl. (Comitas. Moth.)

Beligge, v. a. belaae, beligget. besove, beschlafe. b. et Fruentimmer. (Mærkelig er her den fra Stammeordet afvigende act. Brug af ligge.)

Beliggende, adj. v. 1. som er og bliver liggende paa et vist Sted. Skibet skal ikke blive der beliggende. 2. som har en vis Beliggenhed. Byen er vel b. til Handel. Et nær b. (nærliggende) Sted. — Beliggende, et. d. s. s. Beliggenhed. (Sneedorf.)

Beliggenhed, en. pl. - er. Et Steds Leie, Beskaffenhed i Henseende til Pladsen, hvor det ligger: Situation. En god, skiøn, fordeelagtig, slet Beliggenhed.

Belove, v. a. 1. tilsige, love, udlove. (kun i part. pass.) Den belovede Hielp, Belønning.

Belure, v. a. 1. lure paa. 2. besnære.

Belyse, v. a. 2. give Lys, udbrede Lys eller Lysning over. Et Landskab, belyst af Morgensolen. — Belysning, en. det, at belyses eller at være belyst. En rigelig, svag, rigtig B. "I falsk Belysning aabenbaret." Baggesen.

Belyve, v. a. beløi, beløiet. lyve paa een, besøre ved Løgn.

Belæg, et. 1. d. s. s. Belægning. 2. Bilag; det, hvormed et Document belægges til Beviis og Bestyrkelse.

Belægge, v. a. belagde, belagt. 1. forsyne, bedække, ved at lægge paa ell. uden om. At b. et Tag med Kobber. b. en Tønde med Baand, et Gulv m. Bræder. (At belægge en Seng i Hospitaler: bestemme den for en vis Syg eller Trængende. Han har Rettighed til at belægge en Seng i Vartou.) 2. skiule, overdrage. Markerne ere belagte med Snee. Vandet var belagt m. en Iisskorpe. 3. paalægge, betynge. Disse Varer ere belagte med høi Told. Landet et belagt med mange Skatter og Afgifter. "At belægges med Trældom." Schytte. 4. omringe, indslutte, besætte. At b. en Fæstning, indslutte den med Krigsfolk (blokere, uden egentlig Beleiring eller Angreb.) Tauſſen. b. en Vei med Tropper. (besætte.) 5. I Lovsproget: At b. een med Arrest, fængsle. At b. en Forbrydelse m. en vis Straf. (A. Ørsted.) At b. et Regnskab med Qvitteringer, b. en Stævning m. stemplet Papiir. 6. nævne. At b. en Ting m. sit rette Navn, "Skiebnen, eller hvad man tankeløs belægger med dette Navn." Baggesen. 7. Han veed godt at b. sine Ord (at indklæde dem i et overtalende Foredrag.) = Belæggelse, en. Gierningen at belægge (V. S. O.) Belægning, en. pl. - er. d. samme. 2. det, hvormed noget, især Tøi, Klæder, belægges. Skrædderen har beregnet saa meget til Belægning.

Belære, v. a. 2. undervise, give Læreregler. At tale i en belærende Tone.

Belæsse, v. a. 1. betynge med Byrde eller Læs. At b. een med meer, end han kan bære. At belæsse (overvælde) een m. Arbeide.

Belæst, adj. v. (langt æ.) som har læst meget, har megen Læsning. Vel b. i Bibelen. Han er meget b. uden at være lærd. "En lærd Mand (som veed og forstaaer meget) kan ogsaa den være, som har læst faa, men gode Skrifter; en belæst Mand maa have læst mange; ogsaa slette." Sporon. (subst. Belæsthed forekommer vel; men er ikke alm. optaget. Endnu mindre Belæsenhed. Sporon.)

Beløb, et. ud. pl. 1. det, hvortil flere Penge, sammenlagte, beløbe sig. Regningens B. 2. Færdighed, erhvervet ved lang Øvelse. (Routine.) Han har et godt Beløb i disse Forretninger. (V. S. O.)

Beløbe, v. a. beløb, beløbet. berende, bestorme. (P. Clauſſen.) — beløben, adj. v.

et, bevandret, dreven. b. i Forret-
, i Regnskabssager. (Moth.) Deraf:
enhed, en. ud. pl. d. s. s. Beløb, 2.
. D.)
øbe, v. n. og rec. udgiøre i Penge.
Pantet kan beløbe høiere." D. Lov.
om oftest recipr. Mit Udlæg be-
sig til — Gielden beløb sig til meer,
n eiede.
ønne, v. a. 1. giengielde, veder-
een det Gode, han har giort, paa
ade, der ei er ligefrem Betaling.
ønner en Arbeider; man belønner
ient Mand, en ædel Handling. At
Gode og straffe det Onde. Kongen
ede ham for denne Handling. Hvor-
il jeg b. dig? (jvf. Lønne.) = Be-
g, en. pl. -er. 1. Gierningen at
. Straf og B. 2. det, hvormed
ønnes for en Fortieneste, eller god
ig. Han fik en anseelig Belønning
Troskab.
nner, en. pl. -e. den, som be-
en anden for noget. "Vi vide,
at du bliver deres Belønner, som
." Mynster.
ale, v. a. 1. male allevegne, (helst
ilr.) overmale. At b. Vægge og
— Bemaling, en.
ande, v. a. 1. besætte med Mands-
t b. et Skib, en Flaade, en Fæstning.
forstærke sig ved Mandskab. (Hvit-
— Bemanding, en. 1. Gierningen
nde. 2. Besætning af Mandskab
a Skibe.)
eldt, adj. som er meldt om, om-
edvanl. ud. Art.) Hvad han skri-
bemeldte Sted i Bogen. (Ogsaa i
ns. nysbemeldt, sidstbemeldt.)
stre, v. rec. 1. bemægtige sig, faae
ld. At b. sig en Stad, Fæstning.
dlet, adj. som har Midler, er
med Formue; formuende. [Jvf.
nde.]
ndige, v. a. 1. give Myndighed,
gt til at giøre noget, eller til at
for en Anden. (auctorisere; be-
s. det forældede mynde.) — Be-
lse, en.
gtige, v. a. og rec. 1. d. s. s.
ge. (forældet.) 2. v. rec. tilegne
mægtigen, vinde ved Magt. At b.
dens Eiendom. — fig. Vrede havde
get sig hans Sind. (bemægte sig,
f Langebek og O. Guldberg. "Den
vi bemægte os som Jordens Be-
Schytte.) — Bemægtigelse, en.
nge, v. a. 1. blande. bemænge
befatte sig med, blande sig i.
rke, v. a. 1. blive vaer, tagt-
t b. Tingenes Liighed og Forskiel.
f.) 2. med Flid lægge Mærke
t blev bemærket ved Hoffet, at
Kongen længe talte med ham. Han s
der overalt efter at blive bemærket,
giøre sig bemærket. 3. giøre en Anm
ning, anmærke. Jeg maa herved b. 4.
trykke en vis Mening, betyde. Hvad
mærker dette Ord i det Græske? =
mærkelig, adj. som kan bemærkes; t
delig. — Bemærkelse, en. pl. -r. 1.
ning, som et Ord udtrykker, Betydni
Ordet bruges i to Bemærkelser. (sign
catio.) 2. (sielden.) Gierningen at læ
Mærke til, Jagttagelse. (observatio.)
Bemærkning, en. pl. -er. 1. Anmærkni
(annotatio.) At giøre fine Bemærknin
ved noget. "Tomme Bemærkninger o
betydelige Ting." Bagg. 2. Jagttage

Bemøde, v. a. 1. foraarsage Møie
Umage; besvære, umage. (Den æl
Form, for: bemøie.) — Bemødelse,
(P. Claussen.)

Bemøge, v. a. 1. forsyne med M
(i lav Talebrug: besudle.)

Bemøie, v. a. 1. d. s. s. bemøde. (Li
heden med det foregaaende Ord i den da
Udtale giør, at dette nu er næsten aflag
— Bemøielse, en. (hellere bruges:
stræbelse.)

Benaade, v. a. 1. aflægge m. en Na
eller Naadegave. Kongen har benaa
ham med en Ærestitel. "Den Høies
Sendebud hilsede hende, som den ben
dede, den velsignede blandt Qvindern
Mynster. 2. tage til Naade, eftergive
fortient og idømt Straf. Kongen ben
dede ham. Forbryderen blev benaadet
Livet. — Benaadelse, en. pl. -r. Gi
ningen at benaade. — Benaadning,
pl. -er. 1. det, hvormed een benaad
2. Eftergivelse, Formildelse i Straf. D
af: Benaadningsbrev, Benaadningsgru
(G. til at benaade. Ørsted.) Benaa
ningsret. (Malling.)

Benauelse, en. pl. -r. Hierteqvalm
ondt for Hiertet. (d. Tale.) "Den py
tede Hofmand Benauelser fik." Storm.

Benauet, adj. [Holl. benawt.] som h
Benauelser; beængstet.

Benegte, v. a. 1. negte, sige nei t
(mods. bekræfte.) Den ene benegter, hv
den anden bekræfter. 2. fragaae; neg
at have giort eller sagt noget. (modsa
tilstaae, bekiende.) "Bekiender han noge
som han siden benegter." D. Lov. — B
negtelse, en. pl. -r. (modsat: Bekræftel
Tilstaaelse.)

Benet, adj. s. under Been.

Bengel, en. pl. Bengler. Haandfan
hvormed Skruen i en Bogtrykkerpresse om
dreies; Pressebengel. 2. et Skieldsord.

Benytte, v. a. og rec. 1. tage Gav
og Brug af, nytte, betiene sig af. At b
nytte Leiligheden. Denne Plante benyt
tes til Farvning. At benytte sig af s

...del. — Benyttelse, en. Brug, Af-
...ning.

Benævne, v. a. 1. navngive, nævne,
...e med et Navn. — benævnt, bemeldt.
...raf: forbenævnt, sidstbenævnt.

Beordre, v. a. 1. befale; foreskrive.

Bepakke, v. a. 1. belade, belæsse med
Pakker. bepakke en Vogn.

Bepandsre, v. a. 1. forsyne m. Pand-
ser, klæde i Pandser. (Moth.)

Beplante, v. a. 1. besætte med Plan-
ter eller Barter. — figurl. At beplante en
Vold med Kanoner. — Beplantning, en.
pl. -er.

Bepligte, v. a. 1. S. forpligte.

Bepryde, v. a. 1. (Arrebo.) S. pryde,
udpynte.

Bepuddre, v. a. overstrøe med Pudder.

Beqvem, adj. pl. beqvemme. 1. tienlig,
duelig, vel skikket. En hertil b. Materie.
b. til et Embede. "De Lemmer, som ikke
ere beqvemme til deres naturlige Forret-
ninger." Sneedorf. (jvf. duelig.) 2. pas-
selig, vel afpasset. En b. Leilighed. Et
beqvemt Sted. 3. beleilig. En b. Tid.
4. indrettet til Magelighed eller Beqvem-
melighed. En b. Bolig. — Beqvemhed,
en. den Egenskab, at være beqvem. "Ved
Duelighed kan en Ting giøre noget, og
ved Beqvemhed blive til noget." Sporon.

Beqvemmelig, adj. og adv. 1. d. s. s.
beqvem, 4. beqvemmelige Værelser. 2.
hvad med Beqvemhed lader sig giøre, lem-
pelig. beqvemmeligen, beqvemt, adv.
magelig, paa en beqvem Maade. = Be-
qvemmelighed, en. pl. -er. 1. den Be-
skaffenhed ved en Ting, at den er beqvem,
el. magelig. Med B. ɔ: paa en beqvem,
lempelig Maade. 2. Lyst til at have det
beqvemt, Magelighed. At elske B. "Det
er vor Beqvemmelighed for hvilken vi søge
Paaskud." Mynster. At sørge for sin B.
Sidde i sin B. (i god Mag.) 3. (pl. -er.)
Noget, som hielper til Magelighed, en Ting
eller Indretning, hvorved man sørger for
sin Magelighed. Livets Beqvemmeligheder.
"De Tider, i hvilke Menneskene have
de største udvortes Beqvemmeligheder."
Sneedorf.

Beqvemme, v. rec. 1. lade sig bevæge
eller formaae til. (med Bibegreb om en
noget tvungen eller ikke ganske frivillig
Eftergivenhed.) At b. sig til noget. "Fol-
ket beqvemmede sig til at antage den nye
Statstieneste, i hvor lidet den var ind-
rettet efter deres Sandser." Schytte. At
lade sig b. Moth: der ogsaa har Tale-
maaden: At b. een til noget. Denne er
forældet ligesom Brugen af beqvemme,
intrans. for: sømme, passe sig, passe.
"Hvem beqvemme disse Lærdomme bedre
end os?" B. Thott.

Beraabe, v. rec. 1. anfø...
at bestyrke eller bevise hvad m...
hvad man giør Paastand paa. ...
paa en Forfatters Vidnesbyr...
Forfædres Fortienester.

Beraad, et. ud. pl. Overla...
ning. "Den Veiledning for...
langsom og efter lang Beraad."
At giøre noget med B., m...
At staae, være, gaae i B. ...
med en Anden om noget. At ...
i B. — Han var i B. om han ...
det (var ikke enig med sig selv...

Beraade, v. a. 1. overlæg...
Beraad. At b. en Sag. (Hr...
beraad, (beraadt, beraadet) ove...
beraad, vel b. Hu, med fuldt ...

Beraade, v. rec. overlægg...
sig. At beraade sig med sine ...
S. Vedel.)

Beram, et. kun i den Talem...
Beram, paa et B., paa Slu...
Træf. (Paa eget B., efter eget ...
egen Haand.)

Beramme, v. a. 1. bestemm...
At b. en vis Tid. Brylluppet e...
til i Morgen otte Dage, at f...
i Morgen otte Dage. — Bera...

Berberis, en. pl. -ser. e...
med røde Bær af en stærk, m...
Syrlighed. Berberis vulgari...
bruges ofte om Bærrene.) D...
berishegn, Berberissaft, o. fl...

Berede, v. a. 1. og 2. sætt...
brugbar Stand. At b. Skind, ...
b. (tillave) Lægemidler, b. et M...
b. Veien for een, bane Vei, f...
til. 2. sætte en Person i de...
han bør være i, forberede, g...
At b. een, b. sig til Døden ...
til en Reise. "For at berede ...
Ærende, hvori de sendtes." M...
være beredt (belavet) paa no...
redelse, en. Gierningen at be...
Døden. — Beredning, en. 1. ...
at berede. Skindets B. 2. de...
redet, sat i Stand, i en vis Hens...

Bereden, adj. v. S. berid...

Beredskab, i B., adv. paa ...
til Rede. At have, holde nog...
være, staae, holde sig i Bered...

Beredvillig, adj. (tydsk F...
bon, ganske villig. (V. S. ...
redvillighed, en. ud. pl. be...
at være beredvillig, Redebon...

Beregne, v. a. 1. udregne ...
flere Tal eller Summer. ...
nakken, Planeternes Gang. ...
en Bygning vil koste. — figurl...
Kræfter. 2. føre til Regning ...
i en R. At b. til Indtægt; ...
Heri er ikke beregnet hvad M...
3. dele efter Udregning, lig...

Lov.) — **Beregning**, en. pl. -er. Gierningen, at beregne; Overslag, Sammenregning, Ligning, Udregning. Rentes B. At giøre en B. over noget. Efter Beregningen har enhver saameget at betale.

Bereise, v. a. 2. reise omkring i, omkring til, langs med. At b. et Land, en Kyst. Han har bereist Kiøbstæderne i Siælland, de græske Øer. — bereist, adj. v. som har reist meget. En b. Mand. At være vel bereist i et Land.

Berende, v. a. 2. indslutte med Krigsfolk. At berende en Fæstning. (Moth. V. S. O.) forældet.

Berette, v. a. 1. [T. berichten.] 1. fortælle, forebringe, fremføre. At b. en Sag med alle Omstændigheder. 2. melde. "De berettede denne Begivenhed til Rom." Basth. (Tydsk.) 3. meddele Alterens Sacramente til een, som er Døden nær. At b. en Syg, en Døende, en Misdæder. (egentl. vel: berede.) — **Beretning**, en. pl. -er. Fortælling, Efterretning, Underretning. En udførlig, nøiagtig, paalidelig, falsk Beretning. — **Berettelse**, en. Syges Berettelse (til Døden.)

Berettige, v. a. 1. Give Rettighed. At b. een til noget. Han er berettiget til Arv (har Arveret.) "Enhver som dertil efter Lovene var berettiget." Schytte. "Berettiget til at foretage sig noget er den, som har Rettighed dertil; beføiet ogsaa den, som har Aarsag." Sporon.

Berg, et. [Denne i det Islandske og Tydske brugelige Form af Ordet Bierg, har været optaget i alle Biergværks-Udtryk (f. Ex. Bergamt, Berghauptmand, Bergmand, Bergmester, Bergværk, o. fl.) men er dog, ved disse Ord, først i en sildigere Alder indkommen i vort Sprog; og formodentlig tildeels ved de tydske Biergfolk, som i Begyndelsen brugtes til Værkerne. De omtalte Ord, forsaavidt som her er Sted til at forklare dem, findes derfor anførte under Bierg, som nu allene er den brugelige danske Form.]

Bergefisk, en. ud. pl. et Slags store Torsk, som tørrede udføres især fra Bergen. (Andre ville skrive Ordet: Bergfisk, og udlede det af Berg, Klippe. s. Klipfisk.)

Beride, v. a. bered, beredet. 1. afrette en Hest i Rideskolen; (Moth) tilride (som nu mere br.) 2. besøge en Strækning t. Hest, ride omkring i, Skovrideren berider Skoven. 3. partic. bereden, beredet, forsynet med Hest eller Heste. En vel bereden Rytter. Et vel b. Rytteri. (lige efter det Tydske.) = **Berider**, en. Den, som forstaaer at tilride Heste og at give Underviisning i Ridekonsten.

Berige, v. a. 1. giøre rig, forøge eens Velstand, Formue. At b. sig ved Handel. 2. forøge et Forraad. At b. sin Malerisamling med gode Stykker. — **Berige**[...] en. pl. -r.

Berigtige, v. a. 1. giøre rigtigt, h[...] der var galt, rette.

Beringe, v. a. 1. indslutte, omri[...] med Folk. (P. Claussen.)

Berlinerblaat, et. Et Slags Farves[...] som bl. a. laves af Oxeblod, med Bl[...] ding af Allun og Jernvitriol.

Bernsteen, (tydsk) s. Rav.

Beroe, v. n. 1. henstaae, udsættes [...] en vis Tid, eller for bestandig; forbli[...] Derved skal det b. Den Sag kan b. [...] en mere beleilig Tid. 2. Grunde sig p[...] Det beroer p. et gammelt Sagn. 3. Ko[...] me an paa. Min Velfærd beroer herpa[...] Det maa b. paa ham selv, om han [...] modtage det, eller ikke. "Med hvilke [...] ver vi skulde udrustes, beroede ikke p[...] os selv." Mynster.

Berolige, v. a. 1. giøre rolig, sti[...] tilfreds. Ingen Trøst kunde b. hen[...] "At berolige sig over Andres Lidelser[...] Mynster. — **Beroligelse**, en.

Beruse, v. a. 1. (S. Ruus.) 1. gi[...] drukken. Denne Drik beruser let, er m[...] get berusende. 2. figurl. a) overvælde [...] sandselig Nydelse. At beruse sig i Velly[...] "Beruset af Ynde." Baggesen. "For [...] beruset Sandsers Træl skal Glæden hast[...] flye." Rein. b) begeistre, henrykke. "Hv[...] Minde min Aand beruser." Bagges[...] = beruset, adj. v. drukken, beskienket. [...] **Beruselse**, en.

Beruste, v. a. 1. bevæbne, udrust[...] (P. Claussen. Vel berustede Folk. Vedel[...]

Berygge, v. a. [s. ryge.] bruges unde[...] tiden for: berøge.

Berygte, v. a. 1. bringe i Vanrygt[...] giøre mistænkt for en Forseelse eller Fo[...] brydelse. "Paa det den berygtede, o[...] han uskyldig er, ei skal komme i Va[...] rygte." D. Lov. (sielden brugel. undtage[...] i part. pass.) berygtet, adj. som [...] mange bekiendt fra en slet Side, som h[...] ondt Rygte. Han er berygtet for Bedr[...] gerier i Spil, som en falsk Spiller. [...] berygtet Fruentimmer (som har ondt Ryg[...] for Ukydskhed.)

Beryl, en. pl. -ler. En Ædelsteen [...] søgrøn Farve.

Berøge, v. a. 1. røge omkring, la[...] giennemtrænges af Røg.

Berømme, v. a. berømmede og berømt[...] berømt. rose høiligen; tillægge Berøm[...] melse. — berømt, adj. v. vidt bekiend[...] navnkundig ved udmærkede, helst go[...] Handlinger. Han var b. for sin Kons[...] Lærdom. En b. Konstner, Lærd, General[...] Ved denne Handling giorde han sig mer [...] berygtet, end berømt. "En berømt Man[...] er den, hvis Ære, og en berygtet Man[...] den, hvis Skam mange kiende." Sporon[...]

(jf. navnkundig.) = berømmelig, adj. 1. roesværdig, priselig. berømmelige Gierninger. Et berømmeligt Navn. 2. som indeholder Berømmelse. Et b. Vidnesbyrd. 3. berømt. Et berømmeligt Navn. — Berømmelighed, en. s. Priisværdighed, Roesværdighed. — Berømmelse, en. pl. -r. 1. Gierningen at berømme, at tillægge sin Roes. Han fortiente den B. man gav ham. 2. priisværdigt, berømt Navn. At indlægge sig B. Han har den B. hos Alle, at være uegennyttig.

Berøre, v. a. 2. røre ved. (Hos Moth ogsaa: røre ved p. en usømmelig Maade.) 2. fig. handle om, omtale. "En Materie, som han ofte har berørt i sine Blade." Rahbek. Han undgik at b. denne Sag i sin Fortælling. — Berørelse, Berøring, en. pl. -er.

Berøve, v. a. 1. egentl. frarøve; men br. meest for: skille ved, betage. Sygdom har berøvet ham hans Kræfter. Han har fra Barndommen af været berøvet sit Syn. = Berøvelse, en. det, at berøve eller at være berøvet noget. Synets Berøvelse.

Besaae, v. a. 1. forsyne (Jord) med nedlagt Sæd. At besaae et Stykke Jord, en Have, med noget. — Besaaening, en,

Besan, en. pl. -er. (Hollandsk.) det nederste Seil paa Besanmasten eller Mesanmasten, som er mere brugeligt.

Besee, v. a. besaae, beseet. tage nøie i Øiesyn. At besee et Huus, en Malerisamling, b. fremmede Lande. At b. sig (i et Speil) ɔ: betragte sig selv. (forskielligt fra: at see sig om.) "Man beseer af Nysgierrighed (ell. Videlyst;) man besigter en Pligt; beskuer af Forundring, eller for ikke at fatte, hvorledes Tingen er." Sporon.

Besegle, v. a. 1. lukke v. Segl, forsegle, bekræfte, stadfæste v. Segl. At b. et Document. beseglede Breve. — fig. stadfæste. Den Troe, han havde bekiendt, beseglede han med sit Blod. — Besegling, en.

Beseile, v. a. 1. befare med et Skib. At b. et Hav. 2. prøve et nyt Skib i Søen. Fregatten er ude for at beseiles. (Moth.) 3. part. beseilet bruger A. Vedel paa lignende Maade som bereden om Rytteren. "Hading var alligevel bedre beseilet og undflyede dem." (Saxo 16.) — Beseiling, en. pl.-er. Gierningen at beseile, 1 og 2. Skibet er ude paa Beseiling.

Besidde, v. a. besad, besiddet. have i sin Vold, være Herre over, eller Bruger af. At b. store Midler. At b. (beboe, bruge) en Bondegaard. (D. Lov.) figurl. At b. eens Yndest, Tillid, Fortrolighed. 2. have, være forsynet med (om Natur, Gaver, Egenskaber, Kundskaber.) At b. Godhed, Forstand, Fortienester. (s. eie.) 3. At besidde Retten, (om Dommeren) beklæde Dommersædet. (D. Lov.) = Besiddelse, en. 1. det, at besidde noget. At have noget i B. At komme, være, sætte sig i B. af noget. B. giør ingen til Eier. At tage et Gods, en Gaard i B. 2. det, man besidder; Eiendom (især fast.) Han har betydelige Besiddelser i Frankrige. De danske Besiddelser i Ostindien. — Besiddelsesret, en. lovlig Ret til at besidde en Ting. — Besidder, en. pl. -e. den, som besidder, er i Besiddelse af noget. En retmæssig, uretmæssig Besidder. En svigagtig, en troskyldig Besidder (som veed af, eller ikke veed af at han besidder det, han ikke lovligen eier.)

Besigte, v. a. 1. nøie undersøge en Tings Beskaffenhed, efter Befaling eller paa lovlig Maade. At lade en Eiendom, en Skade b. af Synsmænd. — Besigtelse, en. pl. -r.

Besinde, v. a. og rec. 1. betænke, overveie. (i ældre Skr.) "Mange, som dybere besindede hans Idræt." Vedel. "Besinder ret, hvad Himlen vil." Vording. 2. recipr. a) mindes ved nøiere Eftertanke. Jeg kan ikke besinde mig at have hørt det. b) samle Tankerne til at fatte en vis Beslutning. Jeg vil først besinde mig derpaa. c) fatte et andet Sind, betænke sig. Han besindede sig og opgav Reisen. — Besindelse, en. At komme til Besindelse ɔ: til ret Eftertanke, til klar Erkiendelse.

Besindig, adj. som betænker, overveier Følgerne af sine Handlinger; som ikke overiler sig, sindig. Deraf: Besindighed, en. ud. pl. (A. S. Vedel.)

Besiæle, v. a. 1. give Siæl. Et besiælet Legeme. "Mennesket er ikke Legeme og Siæl, men et besiælet Legeme." Horwitz. 2. oplive, styrke Siælens Kræfter. Det var Mod og Frihedskiærlighed, som besiælede dem. besiælet af ædle Følelser, af Menneskekiærlighed. 3. poet. give Liv, Aand. "Lad din Fortryllelse b. Harpens Strænge." P. H. Frimann.

Beskade, v. a. 1. brugtes tilforn i St. for det nu brugelige: beskadige, v. a. 1. tilføie Skade, giør brøstfældig. Et beskadiget Redskab. Deraf: Beskadigelse, en. pl. -r. (Hos Guldberg: Beskadelse.)

Beskaffen, adj. pl. beskafne. skikket, dannet, artet, indrettet. Mennesket er saaledes beskaffent. Denne Sag er anderledes b. (forholder sig anderledes) end man troer. — Beskaffenhed, en. pl.-er. Art, Egenskab, Tilstand, Forhold. Naturlig, væsentlig, tilfældig B. Efter Tidernes, Stedets B., efter Sagens B. (eftersom Sagen befindes at forholde sig.) Jvf. Egenskab.

Beskatte, v. a. 1. belægge, betynge m. Skat. At b. et Rige. "Vogter eder — at I beskatte de Danske, førend I overvinde dem." A. Vedel. — Beskatning, en. pl.-er.

Beskeed, en. ub. pl. [T. Bescheid.] 1. Svar, Underretning. At give B. faae B. paa ell. om noget. Jeg fik ikke ret B. af ham. "De sendte hans Bud tilbage uden Beskeed." Jud. I. 11. (nyere Overs.) 2. At vide B., god B. med noget, være vel kiendt med, bevandret, forfaren i. Derom veed jeg ingen B. (dagl. Tale.) 3. i Lovsproget og hos Almuen: Skudsmaal, Pas. "De, som intet Pas, eller rigtig Beskeed have." D. Lov.

Beskeden, adj. pl. beskedne, som i Tale, Opførsel og Adfærd mod Andre giør maadelige Fordringer, dømmer ringe om sig selv; it. som passer sig for en b. Mand. (Modsat: indbildsk, forfængelig, fordringsfuld.) En b. Lærd. b. Opførsel, beskedne Udtryk. En b. Fordring, Paastand. = Beskedenhed, en. ub. pl. den Egenskab at være beskeden. "Ydmyghed tænker ringe om egne Fortienester; Beskedenhed taler ringe om dem; Høflighed ophøier andres." Sporon.

Beskeler, en. S. Stodhest.

Beskide, v. a. beskeed, beskidt. besudle med sit Skarn. — beskidt, skiden, ureen, (i den laveste Talebrug.)

Beskienke, v. a. 1. aflægge med Skienk, begave. — beskienket, adj. v. beruset, drukken.

Beskierme, v. a. 1. give Ly ell. Skierm. b. Værter mod Kulden. 2. værne, forsvare, tage i Forsvar. (jvf. beskytte.) — Beskiermelse, en. "Beskyttelse er Forsvar imod Ulykke, som er forhaanden; Beskiermelse er Forsvar ogsaa imod mulig Ulykke." Sporon. — Beskiermer, en. pl. -e.

Beskikke, v. a. 1. sætte i Skik, bringe i Orden, i Rigtighed. At b. sit Huus. 2. indrette, mage. Han beskikkede Alt, som det skulde være til Kongens Modtagelse. At b. (fastsætte) og ordne noget. 3. sætte, udnævne een til et Embede, en Betiening. At b. een til Dommer, b. een i sit Sted. 4. tildele, give een til Lod og Deel. "Præsterne havde deres beskikkede Deel." I. Mose B. 47. "Som det er Menneskene beskikket, at slutte sig til hverandre, saaledes igien at adskilles." Mynster. At være tilfreds med det, Skiebnen har beskikket een. — "De Tider, som nu ere beskikkede over Menneskene." — "Hvad der end skal beskikkes over mig." Mynster. 5. i Lovsproget: æske ved udsendte Mænd et Svar, en Erklæring af een. At b. een ved to Mænd. (Subst. Beskikkelse br. sielden undt. i sidste Bem. Heraf: Beskikkelsesforretning, Beskikkelsesmænd.)

Beskinne, v. a. 1. skinne paa. At beskinnes af Solen. "Straaler dog af Livets Sol hendes Aasyn blidt beskinne." Grundtvig.

Beskiære, (ell. beskiere) v. a. 1. tildele, beskikke, 4. (T. bescheren.) s. neden beskære.

Beskrive, v. a. beskrev, beskrevet. fremstille, giøre kiendelig ved at opre en Tings udvortes Skikkelse og Beskaff heder. (describere.) 2. handle om i Skrift. At beskrive (fortælle) eens Lev Denne Krig har Thucydides beskrev 3. i Lovspr. At give en Dom, et Tin vidne, et Skudsmaal beskrevet, ɔ: i Skrift, skriftligen meddeelt. 4. i Mathe aftegne en Figur. At beskrive en Cir en Triangel. = beskrivelig, adj. som beskrives. — Beskrivelse, en. pl. -r.

Beskue, v. a. 1. betragte, besee n med Omhu. (jvf. besee, besigte.) " at beskue en Ting, stræber man at Alt i den." Sporon. 2. opfatte n umiddelbart ved den indre Sands, (j anskue.) "beskuende Erkiendelse." My ster. = beskuelig, adj. 1. som kan beskue "Foden — blev meer og meer beskueli jo andægtigere Stillingen blev." Baggese 2. b. Kundskab, som opnaaes v. Beskuels — Beskuelse, en. 1. Handlingen at besku 2. Siælens umiddelbare Opfatning. De indre, indvortes Beskuelse (som skeer v den indre Sands.) "Upaatvivlelig ha vi i Beskuelsen en fuldkomnere og klare Erkiendelse, end i Troen." Mynster. — Beskuer, en. pl. -e. den, som besku noget, hvis Siæl er sysselsat med Be skuelse. "De vare og kaldte sig selv Be skuere." O. Guldberg. (jvf. Tilskuer.)

Beskyde, v. a. beskød, beskudt. Sky paa, fyre paa. At b. en Fæstning, Skib. — Beskydning, en. pl. -er.

Beskygge, v. a. 1. sætte, bringe und Skygge, kaste Skygge over. (Math.) " Træ skal os venligt beskygge." Øhlensch "Ved en beskygget Bæk." P. F. Friman

Beskylde, v. a. 2. lægge til Last. Ha beskyldes for Drikfældighed. 2. sigte, ti lægge Skyld for noget. At b. een for Tyveri, et Mord. Man beskylder ha for at have dræbt et Menneske. — B skyldning, en. pl. -er. 1. Gierningen beskylde. 2. det, hvorfor een beskyldes.

Beskylle, v. a. 1. væde ved at skyl op imod; mest i pass. begrændses umi delbar af Vandet. I Flodtiden beskyll Klippen af Bølgerne.

Beskytte, v. a. 1. tage i Forsvar, værn beskierme, holde i Hævd. "Den Mand, so vil og kan beskytte vor Velstand og v Fred." Evald. — "Den, som beskytte imodstaaer Ulykken; den, som beskierme afværger den." Sporon. At b. een m hans Fiender. At b. Konster og Vidensk ber. = Beskyttelse, en. At tage en und sin Beskyttelse. — Beskytter, en. pl. -

Beskæftige, v. a. 1. [Tydsk.] sy bestille, sysselsætte (som altid hellere bør b

...ville skrive beskæfte, som er en i ...brugelig Form. Moth har ...ftiget.) — Beskæftigelse, en. pl. – r. ..., Sysselsættelse.

Beskamme, v. a. 1. tilføie Vanære, ud- ...for Skam. Han blev derved offent- ...beskammet. 2. vanære, giøre Skam. ...Arbeide beskammer Mesteren. Ved ...Handling beskammer han sig selv. ...saae vi der beskammede, og have ...Værdighed bort." Mynster. 3. ...til Skamme. Den gamle Mand be- ...mede alle de Unge ved sin Raskhed og ...enhed. "Du beskammede saa ofte ...Bekymringer." Mynster. = ...mmelig, adj. beskammende, som er til ...mmelse. (sielden.) — Beskammelse, ..., pl. – r. 1. Gierningen at beskamme. ...nære, Skam. Det var til stor ...mmelse for ham.

1. Beskære, v. a. beskar, beskaaret. [s. ...] borttage Kanter, Ujævnheder, unyt- ...Stud fra noget med Kniv eller Sax. ...b. Papir, en Bog, et Træ. figurl. ... Hans Indkomster har man meget ...ret. Deraf: Beskærekniv, Beskære- ..., en. (som Bogbindere bruge.) Be- ...ning, en. pl. – er. Bogers Beskæring.

2. Beskære, v. a. 1. tilskikke, tildele som ...Velgierning eller Gave. Det blev mig ...skaaret. Moth. [Er ligefrem overført ...T. bescheren. A. S. sciran, hvor- ...det E. Share.] "Den, som Sol og ...beskærer." Storm. "Jer Mornen har ...et lystigt Herskerliv." Øhlenschl. ...tigen bøies dette Verb. som beskære ...Kniv eller Sax.) "Hvad dig Gud ...Naade har beskaaret." Grundtvig. — ...skrive dette Ord beskiære eller be- .... s. ovenfor.]

Beslaae, v. a. beslog, beslaaet. for- ..., styrke med smedet Arbeide. At b. ...Hest (lægge Skoe under Hoven.) b. en ..., et Vindue, en Dør. 2. til Skibs: ...et Seil, binde det til sin Stang ...Raa.

Beslag, et. pl. d. s. 1. det, hvormed en ...beslaaes. Heste-Beslag. Et Jern- ...Beslag. 2. Hindring, Arrest, ...lægges paa Ting eller Personer (dog ...om Ting eller Gods.) Hans Eien- ...ere tagne under B. At lægge B. ...Person, paa Vare, Skibe. — Beslaglære, en. Lære om Hestenes rig- ...Beslag. Beslagmester, en. den, som ...viser i Beslaglæren, eller forestaaer ...Beslaget ved Rytteriet m. m.

Beslutte, v. a. 1. fatte et Forsæt, af- ...e, bestemme sig. Han besluttede (be- ...ede sig til) at reise. Man besluttede ...Undergang. Raadet besluttede, at ...krænkende Forslag skulde afvises. 2. ...: d. s. s. slutte; ende, giøre Ende paa. "En Død som din beslutte vore Dage." Evald. — Beslutning, en. pl. – er. Et fast, afgiort Forsæt; det, som ved fleres Overlæg vedtages og bestemmes. Det er min faste B. Folkets, Raadets B. "Fyrsternes Samtykke udfordredes til en forbindende Beslutning." Schytte.

Beslægtelse, s. Slægtskab.

Beslægtet, adj. forbunden ved Slægtskab; Paarørende. Hun er nær b. med ham. Han indbød Venner og Beslægtede. — figurl. beslægtede Ord, som have et fælles Stammeord, have en oprindelig Stavelse tilfælles.

Besmitte, v. a. 1. besænge, paaføre en Smitte. (jvf. smitte.) 2. besudle, giøre ureen. "De som havde besmittet sig, og vilde offre, aftoede deres Hænder." Schytte. — figurl. besmittet med Laster. At b. sin Ære, sin Samvittighed. "Besmittet er ogsaa den Uretfærdiges slette Vinding." Mynster. — Besmittelse, en. pl. – r.

Besmudse, v. a. 1. giøre ureen, besudle. (Moth. V. S. O.)

Besmykke, v. a. 1. give et falsk Skin; give noget Anseelse af at være bedre eller mindre slet, end det er. At b. en Sag, en Last, en Forseelse. At dække noget m. et besmykkende Navn. "De fleste — forsvare de Stores Vildfarelser, ligesom de besmykke deres Feil." Sneedorf. "Et eller andet Bedrag, der let kunde lade sig besmykke." Mynster. — Besmykkelse, en.

Besmøre, v. a. 3. (smøre.) overdrage m. noget, som paasmøres, oversmøre. b. Be- gemet, Haaret m. Olie. — Besmørelse, en.

Besnakke, v. a. 1. forlede ved at snakke for een, ved Overtalelse. Han lod sig b. til at give sit Samtykke.

Besnee, v. a. 1. bedække med Snee. besneede Fielde.

Besnilde, v. a. 1. svige, bedrage ved Snildhed og Snedighed. (V. Helt.)

Besnitte, v. a. 1. beskære (især Værter.)

Besnære, v. a. 1. egentl. fange i Snare; men bruges næsten kun figurl. At b. (besnilde, forlokke) een ved Sledsked, ved List. Hans Fiender søgte at b. ham i hans Tale. "De, som Begierlighed efter Rigdom besnærer." Mynster.

Besolde, v. a. 1. [T. besolden.] lønne, give Løn. A. Vedel. (br. kun om Krigsfolk.) — Besoldning, en. Løn, Lønning. (D. Lov.)

Besove, v. a. 1. beligge i Uære, giøre et Fruentimmer, man ei har ægtet, frugtsommelig.

Bespare, v. a. 1. erhverve, beholde tilovers ved at spare (2.) Der er i Fior besparet en betydelig Sum. (Et ofte overflødigt Ord, for: spare.) = Besparelse, og Besparing, en. Gierningen at spare. (jvf. Sparsomhed.) En klog B. af Tid,

Penge. At indføre mange Besparinger. Et Besparingssystem.

Bespeide, v. a. d. s. s. speide, act. At b. Landet. (D. Bibel. 1550.) "See dig — bespeidet af lurende Rovdyr." Evald. — Bespeidelse, en.

Bespise, v. a. bespiste, bespiist. Give Mad; forsyne med Næring, give Kost, Føde. (om Mennesker.) Han har mange Folk at b. At b. Fattige. (jvf. made.) "I har bespiist en Gud i ham, og en i mig." Wessel. — Bespiisning, en.

Bespotte, v. a. 1. drive Spot med, forhaane ved Spot. At b. Religionen. (medfører et værre; stærkere Begreb, end spotte.) = bespottelig, adj. som indeholder Bespottelse. — Bespottelse, en. pl -r. 1. Gierningen at bespotte. 2. spottende Tale, ond Spot. — Bespotter, en. pl. -e.

Bespringe, S. bedække, 3. og springe.

Besprænge, v. a. 1. og 2. (tydsk.) bestænke, stænke over. "Præsterne besprængede Offeret m. Vand eller Viin." Schytte. "Hun troer — at overalt hun er besprængt med Blod." Ohlenschläger.

Bespröite, v. a. 1. bestænke ved Sprøitning, oversprøite. — Besprøitning, en.

Bespytte, v. a. 1. besudle med Spyd, overspytte. — Bespyttelse, en.

Bespænde, v. a. 2. spænde for, forsyne med Heste (om Kiøretøi.) To vel bespændte Vogne. 2. omspænde, spærre. b. en Skov med Garn. b. alle Døre. (P. Claussen.) 3. klemme, knuge, pine. "Det af Sorg bespændte Hierte." Evald. bespændt med Smerte. Hun er bespændt (hendes Bryster ere bespændte) af (med) Melk.

Bespørge, v. rec. bespurgte, bespurgt. spørge til Raads, raadføre sig med. At bespørge sig med een. (lidet brugeligt.)

Besqvulpe, v. a. 1. berøre i en sqvulpende Bevægelse. (om Bølgerne i en Sø eller i Havet.) Baggesen.

Bestaae, v. n. bestod, har bestaaet. 1. udgiøre væsentligen, have sit Væsen i. Hele Konsten bestaaer i et Blendværk for Synet. 2. være af, være sammensat af. Tøiet bestaaer af (er af) Silke. (om usammensatte Ting br. oftere: være.) Bogen bestaaer af tre Dele. 3. vedblive, vare, være til. Saalænge Verden bestaaer. "Thi nyd dit Liv mens det bestaaer, og græm dig ei, at det forgaaer." Ohlenschl. Modstigende Ting kan ei bestaae med hinanden. Dette kan ei b. med (stemme overeens med) Sandhed, med Retfærdighed. Verden kan ikke bestaae ved sig selv (opholde sig selv.) 4. gielde, staae sin Prøve, holde ud. At b. i en Strid, b. for Guds Dom. "Hvo kan da b. mod Fieldenes Sønner?" Pram. — 5. act. br. dette Verb. (skiøndt ikke efter almindelig dansk Sprogbrug) a) for: modstaae. "Saa mange af Kong Svends Folk, de kunde vel bestaae." A. Vedel. A[t be]staae een ɔ: være ham voren. Moth. b[) ud]holde. "At b. en Kamp." Bagg. — [At] b. den Striid, som kan vente os." [My]ster. — At bestaae en Prøve. Oluffsen. [Oeh]lenschl. (Denne sidste Bemærkelse is[æ]r ny, og Germanisme.)

Bestalling, en. pl. -er. (egentlig [Be]stallingsbrev.) Kongebrev, hvorved [...] bekræftes i et ham overdraget Embed[e...] Værdighed. (v. a. bestalle, beskikke, [...] er ikke mere brugeligt.)

Bestand, en. ud. pl. Varighed. [En] saadan Huusholdning har ingen B. [...] har ingen B. med Ødselhed. (At komm[e til] Bestand, til Enighed. Hvitfeldt. foræl[det.])

Bestanddeel, en. pl. -dele. væse[ntlig] Deel af et Legeme, Grundstof. (i n[yere] Tid optaget efter det Tydske.)

Bestandig, adj. 1. som bestaaer, vedv[arer] længe; varig, varagtig. Godt og be[stan]digt Arbeide. [bestandig br. dog [...] om det, som er vedvarende i Sin[d ...] varig om legemlige Gienstande.] 2. st[...] urokkelig, uforanderlig. Intet i Ve[rden] er bestandigt. 3. tro, udholdende, st[and]haftig. At være b. i sin Kiærlighed [...] til Enden. "Hun kun bestandig v[ar i] Ubestandighed." Holberg. 4. uoph[ør]lig, vedvarende. bestandig Regn, F[...] Mathed. — Bestandighed, en. ud[. pl.] den Egenskab at være bestandig. (1 og 3.) Varighed, Stadighed, Stand[haf]tighed.

Bestede, v. a. 1. At b. een til Jor[den,] begrave. (Bemærkelsen: anvende, [...] Moth, er ei mere brugelig.) — best[edt,] adj. v. At være b. (befinde sig) i N[ød,] Fare. At være ilde bestedt.

Bestemme, v. a. 2. afgiøre forud. [At] b. eens Skiebne. Det er bestemt for [...] hver at døe. Han synes at være best[emt] til Uheld. 2. beslutte, beramme, fastsæ[tte.] At b. Tid, Størrelse, Maal, Priis. 3. [be]væge til. Hendes Bønner bestemte [...] til at blive. At b. sig (beslutte sig) [til] noget: "At du ikke lod dine Lidensk[aber] bestemme din Dom." Mynster. 4. anv[ise] en Tings Brug og Anvendelse, en Per[sons] Levemaade, Næringsvei. Han har [be]stemt sin Formue til offentlig Brug. [At] være bestemt til Studeringer. Kongen [har] bestemt ham til denne Post. 5. bekræ[fte,] afgiøre med Vished. Hvad der er [...] Sande, tør jeg ikke b. 6. give det, so[m er] uvist ell. tvetydigt, Vished og Klarhed. [At] b. et Ords Bemærkelser. = Bestemm[else,] en. 1. Gierningen at bestemme. 2. [...] Maal, som er sat for een, eller han [...] har bestemt sig. Menneskets Bestemm[else] i Verden. Han fulgte ikke sin første [Be]stemmelse.

Bestemt, adj. v. og adv. 1. stadig, vis. Trækfuglene have deres bestemte Tid. 2. klar, vis, tydelig. bestemte Udtryk. At tale reent og b. 3. fast, uforanderlig, afgjort, sikker. Han har en b. Charakteer, er meget b. i sin Handlemaade. Det er en b. Sandhed. — **Bestemthed**, en. ud. pl. B. i Udtryk. At tale med Bestemthed. Bestemthed (Fasthed) i Charakteren.

Bestige, v. a. besteg, besteget. Komme op paa fra et lavere Sted, stige op paa. At b. et Bierg. — **bestigelig**, adj. som kan bestiges. **Bestigelse**, **Bestigen**, en. ud. pl.

Bestik, et. pl. d. s. 1. Samling af Knive, mathematiske eller chirurgiske Instrumenter o. d. i et Foder. 2. Udregning af det Punkt, efter Længde- og Bredegrad, hvor et Skib i Søen til en vis Tid skal være. Efter Styrmandens B. — Deraf den Talemaade: At giøre sit Bestik paa noget, giøre Regning paa.

Bestikke, v. a. bestak, bestukket. 1. besætte m. noget, som stikkes ind. At b. med Nelliker. Et Stykke Kiød bestukket med Flesk. 2. prydet m. stukket eller broderet Arbeide. (S. stikke.) En med Guld bestukken (guldbestukken, guldstukken) Hue. 3. underkiøbe, forføre ved Skienk ell. Stikpenge. At b. een med noget. Dommeren lod sig b. — **bestikkelig**, adj. som lader sig bestikke. — **Bestikkelse**, en. pl. -r. Gierningen at bestikke, at underkiøbe; Underkiøbelse.

Bestille, v. a. bestillede og bestilte; bestilt. 1. foretage, forrette, tage vare. At have meget, lidet at b. Have noget at b. med een. (have at b. med en Kone. fem Haandere.) 2. udrette, iværksætte. Han har ikke bestilt hvad han skulde. At b. et Ærinde til Gavns. 3. betinge, lade giøre, forlange tilveiebragt. At b. sig en Klædning. bestilt Arbeide. At b. een til at giøre noget, b. een til sig. At b. Lys, Brændsmad. (At bestille af, s. afbestille.) 4. mage, foranstalte; indrette, bestikke. (Disse Bemærkelser ere næsten forældede.) 5. Det er kun slet bestilt med hans Sager, med hans Helbred. (beskaffen.) Det vil snart være bestilt (ude, forbi) med ham. — **Bestilling**, en. pl. -er. Forretning, Haandtering, Hverv. "En duelig Arbeider i sine sædvanlige Bestillinger." Mynster. 2. offentlig Betiening, hvormed Syssel og Arbeide er forbundet, Embed. "Da Embeder i den Tid ikke vare Bestillinger, men Levebrød." Rahbek.

Bestiæle, v. a. bestial, bestiaalet. berøve ved at stiæle, krænke v. Tyveri. Jeg er bleven bestiaalet. At b. en offentlig Kasse. "Han selv har vist bestiaalet sig." Baggesen.

Bestorme, v. a. 1. søge med Storm eller ved Angreb af Mandskab at indtage et befæstet Sted; løbe Storm paa. At b. en Fæstning. — Ogsaa om voldsomme Anfald af en Mængde. Pøbelen bestormede Huset. — **Bestormelse**, en. pl. -r.

Bestraale, v. a. 1. beskinne med sine Straaler. "Nu bestraalede Solen en Pomp og en Usselhed, som jeg aldrig har seet Mage til." Baggesen.

Bestride, v. a. bestred, bestridt. 1. angribe i Strid, bekæmpe. (Moth.) "Hvor svage ere vi til selv at bestride disse mægtige Fiender." Basth. — figurl. at b. sine Lidenskaber. b. Vildfarelser. 2. komme til Ende med, udholde, overkomme, overvinde. Jeg kan ikke b. Arbeidet allene. b. en Vanskellighed, Bekostning. "De Embedsmænd, som tilforn kunde bestride Regieringssagerne." Schytte. (bestride for: overvinde i Strid. D. Riimkrønike.) — **Bestridelse**, en.

Bestrikke, v. a. S. besnære.

Bestryge, v. a. bestrøg, bestrøget. 1. overdrage m. noget som paastryges. At b. en Væg med Kalk. 2. stryge en Ting m. en anden. At b. Jern med Magneten. 3. figurl. berøre i sin Flugt. Kuglen bestrøg netop Vandfladen. 4. beskyde, eller kunne beskyde i en vis Linie. Dette Batterie bestrøg hele Dalen. — **Bestrygning**, en.

Bestræbe, v. rec. 2. giøre sig Umage for, stræbe for. At b. sig for at opnaae, vinde noget. Jeg har bestræbt mig, at udrette det saa godt som muligt. — **Bestræbelse**, en. pl. -r. det, at bestræbe sig; Evners, Kræfters Anstrengelse. "De Frugter, vi saae af vore Bestræbelser." Mynster. Alle hans Bestræbelser for at opnaae det vare forgieves.

Bestrænge, v. a. 1. forsyne m. Strænge. At bestrænge et Claveer. (Moth.)

Bestrøe, v. a. 1. bedække ved at paastrøe, overstrøe. bestrøe noget med Salt. figurl. Dalen er hist og her bestrøet med Kratskov. — **Bestrøelse**, en. pl. -r.

Bestyre, v. a. 1. raade for, forestaae, have Opsyn over. At b. et Rige, et Gods, en Huusholdning. Han kan nu ikke mere b. alle sine Forretninger, som da han var yngre. — **Bestyrelse**, en. — **Bestyrer**, en. pl. -e. den, som forestaaer, bestyrer noget.

Bestyrke, v. a. 1. Giøre stærkere, befæste, forstærke. At bestyrke sig ved Forbund. 2. styrke, befæste. At b. een i sin Mening, i sit Haab, i sine Vildfarelser. "Dette bestyrkede dem i deres Overbeviisning." Basth. 3. bekræfte, giøre mere gyldig. Dette bestyrkes ved Vidnernes Udsagn. — **Bestyrkelse**, en.

Bestyrtelse, en. uventet, med Skræk

blandet Forundring (en ringere Grad af Forfærdelse.) Ordet er ligefrem dannet af det tydske: Bestürtzung. Nogle (som Sporon) skrive det Bestyrtselse. I renere og ædlere Stiil undgaaes det.

Bestyrtet, adj. forbauset, forfærdet. (Sneedorf. Jacobi. Andre: bestyrtset.)

Bestænke, v. a. 1. giøre vaad ved at stænke, overstænke. Gulvet var bestænket med Blod. "De bestænkede Offeret med Viin og Alteret med Blod." Schytte. — Bestænkelse (Schytte) og Bestænkning, en. pl. -er.

Besudle, v. a. 1. [T. besudeln.] skye ilde til, giøre ureen, tilsøle. "At Pladsen blev besudlet med Kæmpernes Blod." Guldberg. figurl. b. (besmitte) sin Samvittighed med en slet Handling. — Besudling, en. pl. -r.

Besvangre, v. a. 1. [af T. schwanger, schwängern.] beligge i Uære, besove, giøre frugtsommelig. (figurl. giøre frugtbar, opfylde med.) — Besvangrelse, en. pl. -r.

Besvare, v. a. 1. give Svar paa. b. et Brev, b. et Spørgsmaal med Ja. — Besvarelse, en. pl. -r.

Besvige, v. a. besveg, besveget. berøve paa en svigagtig Maade, bedrage. At b. een for noget, b. een noget fra. = besvigelig, adj. bedragelig, svigfuld. — Besvigelse, en. (Langebek.)

Besvime, v. n. 1. er. [J. svima N. S. beswimen.] daane, falde i Afmagt. (Moth.) — Besvimelse, en. pl. -r.

Besvogre, v. rec. 1. forene sig ved Svogerskab. At b. sig med en Mand, med en Familie. At være besvogret med een. — Besvogrelse, en. Forbindelse ved Svogerskab.

Besvær, et. ud. pl. det, som besværer, er til Byrde; Møie, Uleilighed. At giøre een B., være een til B. "Hvorfor synes de ofte at være til Besvær i Stedet for til Glæde?" Mynster. = besværlig, adj. 1. som er til Besvær, møisommelig. En b. Reise, et b. Embede. 2. som skeer med Besvær, vanskelig. En b. Udtale. — Besværlighed, en. pl. -er. Møie, Uleilighed, Vanskelighed. Livets Besværligheder.

Besvære, v. a. 1. [T. beschweren.] 1. giøre tung, betynge. Luften er besværet med Dunster. (V. S. O.) At b. Maven m. for megen Mad. "Er der det mindste, som er besværet ved Undertryktes Taarer." Mynster. 2. giøre Besvær, bemøde, uleilige. Jeg vil ikke b. dem hermed. At besværes af Hede, Kulde. 3. trykke, bebyrde, plage. At b. Undersaatterne med Skatter. Bønderne ere besværede med Hoveri. "Ei den Tanke dem besværer, at Andens Lykke større er." Rein. = besvære sig, v. rec. klage over, anke paa. At b. sig over een, over noget. — Besværing, en. pl. 1. d. s. s. Besvær. 2. Gierningen at svære. 3. Tynge, Byrde, som hvile Jord, Eiendom, m. m. 4. Klage, [illegible] gemaal.

Besværge, v. a. besvor, besvoret. bruge visse Bønner eller Formularer, i Mening at fordrive Aander ell. at mane frem. (Moth.) Forhen brugte man a den urene Aand ved Daaben. (T. schwören.) 2. bede og formane hoili Hun besvor ham ved den evige Gud, alt det, som er helligt. (Ordet udt sædvanl. besvære, og er saaledes opta V. S. O.) 3. Bemærkelsen: at samn sværge sig, er forældet. (D. Bibel. Claussen.) — Besværgelse, en. pl. B. i Daaben. (Exorcismus.) Besv ger, en. den, som foretager Besværge

Besye, v. a. 1. forsyne uden paa, rundt om, med Syening.

Besynderlig, adj. og adv. 1. afsond særskilt. (nu den mindst brugel. Bema 2. som kun udgiør, hører til en Deel Dele af en Ting (particel) modsat: al delig. (Guldb. Treschow.) 3. ikke al delig, særdeles. At have en b. Høiag for een. "Med en Faders besynder Beskyttelse bevarede Gud det giennem Farer." Bagg. "Maanen har dog al været Gienstanden for min besynder Tilbedelse." Bagg. 4. usædvanlig, e sær. en b. Lykke, Ulykke. Han er e Menneske, har besynderlige Meninger adv. besynderlig ell. besynderligen, br og for: især, fornemmeligen. = Be derlighed, en. pl. -er. 1. Egenhed, be derlig Omstændighed, Særhed. 2. i synderlighed, adv. a) hver for sig, i Sær lesheb. (modsat: i Almindelighed.) b) nemmelig, især.

Besynge, v. a. besang, besiunget. synge.) ophøie, berømme, giøre ku kundig i Sang ell. Digt. "Man opfe den heldige Konst, ved Viser at besy vigtige Tilfælde." Guldberg.

Besætte, v. a. besatte, besat. 1. f fuld med. b. en Plads med Træer, Bord med Retter. Hans Legeme er b med røde Pletter. 2. optage, udfy Pladsen er besat. Han har alle sine mer besatte med Underviisninger. 3. f paa eller omkring Kanterne. b. en Ki med Pelsværk. 4. udnævne til et le Embede. Denne Post vil snart blive sat. 5. befolke, bemande. b. et Land Indbyggere, et Skib med Matroser, Fæstning med Soldater. (ogsaa om [illegible] b. en Dam med Karper.) 5. forsikkr ved Mandskab, Vagt, Besætning af Kr folk. At b. Porten, b. en Vei, b Huus med Vagt. Fienden havde b Skoven med Jægere. 7. besat, legen

eller aandelig behersket af en ond Aand. — Besætning, en. pl. — er. 1. Gierningen at besætte, i Ordets forskiellige Bemærkelser; Besættelse. 2. det eller de (Folk) hvormed noget besættes; særd. Krigsfolk, hvormed en Fæstning, eller Søfolk, hvormed et Skib besættes. (Garnison; Mandskab.) At forstærke Besætningen. Skibet har fuld, halv B. 3. Samlingen af det Qvæg og Redskab, som behøves til en Gaards Avlsdrift. Han kiøbte Gaarden med, uden Besætning.

Besøg, et. pl. d. s. Gierningen at besøge een. At aflægge, modtage B. At faae Besøg af een.

Besøge, v. a. 2. gaae hen til een i hans Bolig, for at see ham og tale med ham. At b. sine Venner, b. en Syg. 2. Indfinde sig hos en Person eller paa et Sted i en vis Hensigt. Lægen besøger sine Syge. En Biskop bør besøge Kirker og Skoler. At b. Guds Huus, b. Professorernes Forelæsninger. — Besøgelse, en. Gierningen at besøge, Besøg. (som nu er mere brugel.) Mariæ Besøgelse. (Vor Frue Blergegang. d. 2 Jul.) — Besøger, en. pl. — e.

Besøle, v. a. 1. ilde tilsmye, tilsøle (som mere bruges.)

Besørge, v. a. 1. bære Omsorg for. Lægen besørger sine Syge. Han besørger Oeconomien ved Stiftelsen. 2. sørge for at noget skeer, udrettes, eller at een faaer noget. At b. noget giort, b. et Brev til een, til et Sted. "De skulde besørge de ledige Bispedømmers Besættelse." Schytte. Jeg har lovet at besørge ham en saadan Maskine. — Besørgelse, en.

Betage, v. a. betog, betaget. 1. fratage. At b. een sin Frihed. Dette betog mig alt Haab. 2. borttage. At betage ubehagelig Smag. "Saadanne Begreber maatte nødvendigen betage dem Dødens Frygt." Basth. 3. optage, indtage. Alle Pladser ere betagne. At betages af Skræk, Frygt, Smerte, Sygdom, Søvn. "En stor Forfærdelse betog dem alle." Luc. 5. 4. betagen, adj. v. overvældet af Sygdom (af Forretninger.) Han blev pludselig ganske betagen. — betagen i Siden, lam, apoplectisk. — "Kongen, betagen med det store Riges Omsorg." P. Vogelius.

Bakke, v. a. S. takke. (At b. sig, udflaae sig for paa en høflig Maade. besyl. L. Baggesen.)

Betale, v. a. 2. erlægge, udtælle. At b. Penge paa Amtstuen. 2. erlægge hvad man er skyldig; give Værd, eller Vederlag i Penge for kiøbte eller fortærede Ting. At b. sin Gield. At b. med Arbeide, med Varer, m. rede Penge. b. Renter, Skatter, Landgield, Bøder. Maden er betalt. Han kan ikke b. (er uvederhæftig.) Han har ophørt at b. (har falleret.) 3. lønne, vederlægge, giengielde, erstatte. "Man betaler et Arbeide; man lønner den Arbeidende." Sporon. At faae sit Arbeide, sin Umag betalt. At b. Skaden. b. Ondt med Godt. = betalelig, adj. som kan betales, vederlægges. En b. Skade. — Betaler, en. pl. — e. En god, nøiagtig B. Slette Betalere. — Betaling, en. pl. — er. 1. Gierningen at betale, Udtælling. 2. Erlæggelse af det, man skylder. Kiøbmanden kræver, vil have sin B. 3. Vederlag, Erstatning i Penge. "Hvor man lønner Arbeideren, der udregnes ikke Arbeidets Betaling." Sporon. Deraf: Betalingsdag, en. D. da Betaling skal skee, Betalingsmiddel, Betalingstid, o. fl.

Betee, v. a. 1. bevise i Gierning; fremvise, lade see. — betee sig, v. rec. 1. fremstille sig. 2. opføre sig. (D. Lov.) Jfr. tee (og er, ligesom dette, næsten forældet.)

Betegne, v. a. 1. udmærke, giøre kiendelig ved Tegn, Ord, Billeder. At b. noget for een. Jeg betegnede ham det saa godt jeg kunde. b. een m. Korsets Tegn. 2. bemærke, betyde. — Betegnelse, Betegning, en. — Betegningsmaade, en. Maade at betegne noget paa.

Betids, adv. i Tide, i rette Tid, betimeligen. Han kom b. nok, saa betids, at han endnu kunde følge med.

Betiene, v. a. 2. være til Tieneste, gaae til Haande med sin Tieneste. (kun i enkelte Tilfælde.) Denne Jordemoder har betient Konen. Præsten betiener den Syge (med Sacramentet.) b. Retten, beklæde Dommersædet. (D. Lov.) 2. betiene sig (af) v. rec. bruge, benytte sig af. — Betiening, en. pl. — er. 1. Gierningen at betiene, Opvartning. 2. Bestilling, Embede. At forestaae, søge, faae en Betiening.

Betient, en. pl. — e. 1. Opvarter, Tiener. (T. Bedienter.) 2. Embedsmand, Bestillingsmand. En kongelig Betient. Hofbetient, Toldbetient, Portbetient.

Betimelig, adj. som skeer, kommer, foregaaer betids, i rette Tid. b. Hielp. I b. Tid, betids. "Den første er den naturlige, men betimelige Søn; den anden, den naturlige, men utidige." Rahbek.

Betinge, v. a. 1. afgiøre, slutte ved at tinge; giøre Aftale om noget, der skal betales. b. et Kiøb, en Fragt. 2. fæste i sin Tieneste, til sin Brug. At b. Arbeidsfolk, Værelser, Vogne. (V. S. O.) 3. forudsætte visse Vilkaar, og indskrænke ved saadan Forudsætning. Han betingede forud, at der ikke skulde dandses. Et betinget Bifald. En betinget Roes. 4. forbeholde ved Slutningen af et Kiøb eller Fordrag. Han b. sig fri Bolig for sin og sin Kones Livstid. — Betingelse, en. pl. — r. Gierningen at betinge (2.) et betinget Vilkaar. At overgive sig paa gode, slette Be-

ser. Jeg gjør det med (paa) den B.
eneste Betingelse, under hvilken Op-
i Staten kan indrømmes ham." A.
).
title, v. a. 1. betegne med Titel ell.
krift. 2. begave med en Titel. be-
e Personer.
tle, v. a. 1. [T. betteln. J. betla.]
trygle, bede om Almisse; saae som
se. At b. sammen, b. sig Føden til.
verflødigt, i Talesproget og hos Al-
næsten ganske fremmedt Ord. J Sir.
1 har Bib. af 1550 trygle og Tryg-
or betle.) = betlefærdig, adj. tigge-
). — Betlen, en. Tiggen, Tryglen.
r, en. Tigger, Stodder. — Betleri,
Tiggeri. — Betlermunk, en. Tigger-
. — Betlerstav, en. Tiggerstav. At
e til Betlerstaven, blive reent for-

tragte, v. a. 1. see paa, tage i Øie-
iesee, beskue. 2. undersøge, overveie,
ske. 3. agte, agte paa, see hen til.
see det, og betragte det ikke." Bilsd.
5. (nyere Overs.) Naar man be-
r hans Alder og lange Tieneste. =
gter, en. den, som betragter, be-
noget. "Naturens Betragter." Bagg.
gtning, en. pl. -er. 1. Beskuelse.
rens B. 2. Eftertænkning, Grandsk-
Alvorlige, gudelige Betragtninger.
gt, Henseende. J B. af hans For-
er. At tage i B., ɔ: agte paa, veie,
n til. At komme i B., blive anseet
get. — Deraf: Betragtningsmaade,
L. Rothe.)
roe, v. a. 1. give i eens Vold, med
til hans Tro eller Ærlighed. At b.
Afferd i eens Hænder, b. een noget.
hvis Skyld jeg mig har betroet Hav
." Holberg. — "Omfavn din Fryd,
dig til din Glæde." Evald. — At
betroet til noget. — betroet Gods,
faaet Gods, som er givet een i
ne. (D. Lov. 5. 8.) 2. laane, give
org. At betroe een Vare, Penge.
e i Fortrolighed tilkiende. At b.
mmeligheder. 4. At betroe sig til
ette sin Lid til, hengive sig til een i
Sager. 5. betroet, anseet for Ær-
som har Credit ell. Anseelse, Jnd-
. At gjøre sig betroet. En af Kon-
nest betroede Mænd. — Betroelse,
. S. O.)
ygge, v. a. 1. sætte i Sikkerhed,
ryg. At b. een for Fare, Tab.
Bol og for Storme hver Vraa at
e." Pram. — Betryggelse, en.
gen at betrygge; Sikkerhed.
yk, en. ud. pl. Forlegenhed, Nød,
e. At være i Betryk for noget.
e een i Betryk. "De bragte ofte
erer i største Betryk." Guldberg.

Betræde, v. a. betraadte, betra
1. sætte Foden paa, træde paa. Fie
havde endnu ikke betraadt vore Græn
At b. Prædikestolen (prædike.) 2. tr
komme over. "Hvor vi betræde d
Holtfeldt. (Jsær i Lovspr.) b. Giern
manden, Forbryderen (træffe, gribe
i Gierningen. D. Lov.) At lade sig
en Misgierning. — Betrædelse, en.
Betræffe, v. a. (G. treffe.) vedkom
angaae. (tydsk.)
Betræk, et. pl. d. s. det, som ti
til at betrække med. (mest om Bæ
betræk, eller Tapeter.) — Deraf: Betr
lærred, et. som bruges til at betræ
Bægge. Betrækpapir, et. Betræk
ver, en. pl. -e. o. fl.
Betrække, v. a. betrak, betrukket.
klæde heel over, overtrække. At b. en St
en Stol m. Fløiel. Himmelen er betruk
(bedækket) med Skyer. — Betrækning,
Betrængt, adj. v. bestedt i Trang
Nød. At hielpe den Betrængte. "
betrængte Fædreland." Jacobi.
Betuttet, adj. forlegen, raadvild over
pludselig indtruffen Omstændighed. (Rot
Deraf: Betuttelse, en. (dagl. Tale.)
Betvinge, v. a. betvang, betvunget.
holde i Tvang ell. Ave, indskrænke. "
tving ikke en Flods Løb." Sir. IV. At
sine Lidenskaber. "Barnets Arm betvin
Løven." P. H. Frimann. 2. undertvin
b. et Land. — Betvinger, en. pl.-
"Havets mægtige Betvinger." Evald.
Betvivle, v. a. 1. tvivle om, tvivle pa
(sielden.) "Denne Lære er betvivlet
andre." T. Rothe. Naturbetragtn. I. 82.
Betyde, v. a. og neutr. 1. betegne, b
mærke. "At dette betyder eder meget a
det, end det betegner den ugudelige B
den." P. Tidemand. 1564. Hvad betyd
denne Figur? Jeg veed ikke hvad Or
betyder paa dansk. 2. gjøre noget ved O
eller Tegn forstaaeligt for Andre; give
forstaae, tilkiendegive. At betyde een s
Pligter. Jeg betydede ham, at han gjor
bedst i at gaae. "Udtilligt — betydede
følgende Slægter, at Ceres havde eenga
Levet." Guldb. 3. neutr. være af Bet
denhed. Han betyder meget, har meg
at b. hos Greven (har megen Jndflydels
Det betyder noget, at underholde saa s
en Familie. Han er en meget betyden
Mand i Ministeriet. Det har intet at
ɔ: er ikke farligt, vil ingen Følger ha
= betydelig, adj. 1. som har noget
betyde, vigtig, betydende. 2. ikke lid
eller ringe, anseelig. Af b. Størrel
Omfang, Værdi. Betydelighed, en.
Betydelse, Betyden, en. Gierningen
betyde (2.) — Betydenhed, en. den Ege
skab, at være betydende, vigtig. En Man
en Ting, en Sag af B. — Betydnin

en. pl. -er. 1. det, som betydes, tilkiendegives ved Tegn; Betegning. "Alt var ...ntog for dem uvist, indtil en vedtagen ...ug bestemte Betydningen." Guldberg. "...vis han misforstod det sandselige Bille...cs Betydning." Birkner. 2. Bemærkelse. ...rdet kan tages i to Betydninger. En op...rkdelig, egentlig, afledet B. 3. Vig...tighed, Betydenhed. At lægge B. i noget. — betydningsfuld, adj. som har meget at ...tyde; hvori der ligger dyb Mening eller Betydning.

Betynge, v. a. 1. giøre tung, forøge ...Vægt. figurl. betynget af Alderdom. ...paalægge Tyngder, Byrder. "Betyngede Bielkerne med alt for svær en Vægt." ...ft. "Naar ubudne Søvn betynger ...hans Øie." Rein. — figurl. At b. et Land ...m. Skatter, Paalæg. "Det, som mest havde betynget een i Livet." Baggesen. — Betyngelse, en. pl. -r.

Betænde, v. a. 2. forvolde Betændelse ...i Legemet (inflammere.) Hans Lever var betændt. Ved Forkiølelse kan Halsen let betændes. — Betændelse, en. en sygelig ...Tilstand i en enkelt Legemsdeel, som giver ...sig tilkiende ved Rødhed, Smerte og Hæ...velse i denne. Inflammatio. — Betændelsesfeber, en. Feber, der ledsager en heftig B.

Betænke, v. a. 2. eftertænke, tænke ...[illegible] paa. At b. sit Livs Velfærd. ...At b. [illegible] høie Alder. Dette Giftermaal ...har længe været betænkt (besluttet.) (At ...være betænkt paa ɔ: efter-foregaaende ...Overlæg belavet paa.) 2. tænke paa, ...erindre med en Gave eller Belønning. ...At b. de Fattige ved et Gilde. At b. een ...med noget. 3. At b. sig, v. rec. a) over...lægge, overveie ved sig selv. "Den, der betænker sig og staaer i Tvivl, han er næst ...ved den, som siger slet nei." B. Thott. "Skal vi i saadan Sag os her b. længe?" ...Heiberg. b) eftertænke, tage i Betænkning; holde for betænkelig. At b. sig paa ...noget. (eftertænke, om man vil giøre det, ...eller ikke.) Jeg betænker mig ikke paa at ...laane ham Pengene (er ikke bange for.) ...forandre sine Tanker, sit Forsæt. Nu ...har han betænkt sig, og vil ikke reise med. — betænkelig, adj. 1. som giver een ...noget at betænke. En meget b. Sag. Et betænkeligt (vanskeligt, voveligt) Skridt. ...Det seer betænkeligt ud. 2. som giør sig ...Betænkning over noget. Han blev ganske ...b. ved at erfare dette. — Betænkelighed, ...en. 1. Beskaffenheden at være betænkelig; ...Vanskelighed, som medfører Betænkning. ...Uvished, Tvivlsmaade. At yttre Betænkeligheder. — Betænkende, et. det, ...man tænker og dømmer om en Sag, indbefattet i en Erklæring. (Moth.) — Betænkning, en. 1. Giérningen at betænke sig ...(a.) Overveielse. Jeg tør giøre det uden al B. At tage i B. (giøre sig B. over noget.) 2. d. s. s. Betænkende. At give sin Betænkning om, over noget. 3. d. s. s. Betænkelighed. Jeg staaer i Betænkning, om jeg skal antage Tilbudet. At giøre sig B. over noget. — betænksom, adj. 1. som betænker sig vel, bruger Agtsomhed og Overlæg inden han handler. (jvf. eftertænksom.) At gaae betænksomt til Værks. 2. vel betænkt, overlagt. betænksomme Ord. — Betænksomhed, en. ud. pl. "Betænksomhed giør, at en vis Sag lykkes; Eftertænksomhed, at den lykkes ved de bedste Midler." Sporon.

Beundre, v. a. 1. føle og yttre Forundring ved Synet af eller Tanken paa noget stort, fortrinligt ell. ophøiet. At b. Guds Viisdom, Naturens Skiønhed. — Vi beundre det, hvis Ypperlighed, hvis udmærkede Egenskab giør et stærkt Indtryk paa Siælen; vi forundres over det uventede, det sieldne, ualmindelige, besynderlige. — Beundrer, en. pl. -e. den, som beundrer en vis Gienstand. Hun har mange Beundrere. — Beundring, en. ud. pl. Deraf: beundringsværdig, adj. som fortiener at beundres.

Bevaagen, adj. pl. bevaagne. tilbøielig til at ynde, til at ville een vel; gunstig. (Moth.) Bevaagenhed, en. bevaagent Sindelag.

Bevandret, adj. v. egentlig: bereist; men br. mest figurlig for: øvet, forfaren, belæst. Han er vel b. i de græske Classikere. Den Forretning er jeg vel b. i.

Bevant, adj. v. 1. i Vane med, øvet, beløben. At være b. med noget. 2. ved Vane og idelig Brug fortrolig. "Ved idelige Gientagelser kunne Tingene blive os saa bevante." Sneedorf.

Bevar, et. ud. pl. Giemme, Forvaring. At være i Bevar. (V. S. O.)

Bevare, v. a. 1. holde v. Magt, giemme, forvare. At b. noget i et Skriin. b. Frugt Vinteren over. b. i Hukommelsen. 2. vogte, beskytte. Gud bevare dig, os! 3. vogte, befrie for at begaae eller lide Ondt. "Bevar din Tunge fra at tale Svig." Gud b. os for alt Ondt, fra at falde i Fristelse. 4. bevare sig med, befatte sig med, have at giøre med. "Bevar dig ikke med det, der ei kommer dig ved." Moth. (forældet.) — Bevaring, en. 1. Giérningen at bevare. Have, tage noget i B. 2. det, at bevares, Giemme, Bevar. — Bevaringsmiddel, et. som har den Kraft at bevare, virker til Bevaring.

Bevende, v. n. 2. beroe. (dagl. T.) bevendt, br. (altid med Benegtelse) for at udtrykke Tilstand, Forfatning. Det er kun slet bevendt med hans Sager, Helbred. Det er intet b. at — (det nytter intet.)

Bever, en. S. Bæver.

Beværte, v. a. 1. forsyne (en Giæst) m. Spise og Drikke. — **Beværtning**, en. pl. -er. — **Beværtningssted**, et. Huus, offentligt Sted, hvor Giester beværtes.

Bevidne, v. a. 1. stadfæste ved sit Vidnesbyrd. b. noget ved Ed for Retten. b. under sin Haand og Segl (ved Forsikkring, som gielder for Ed.) 2. vidne om, være Vidne om, bevise. (O. Guldberg.) 3. erklære, forsikkre om. At bevidne een sin Høiagtelse. — **Bevidnelse**, en. pl. -r.

Bevidst, adj. v. bekiendt, vitterlig, vidende. At være sig noget b. (vide noget med, om sig selv.) Siælen er sig b. (har Bevidsthed.) At være sig selv b. (ved sin Samling.) = **Bevidsthed**, en. ud. pl. 1. den Beskaffenhed, at være sig sin Tilværelse bevidst, at være vidende om den og om sig selv. 2. i enkelte Tilfælde: den Virksomhed i Tænkningen, at være sig noget, en vis Ting bevidst. (s. Selvbevidsthed.) Det var Bevidstheden om hans Uskyldighed, der opholdt hans Mod. "Eller det er en god Bevidsthed, som giør ham stærk til at opløfte sig over ugrundede Domme." Mynster. — **bevidstløs**, adj. som er uden Bevidsthed (egentlig: bevidsthedsløs.) Deraf: **Bevidstløshed**, en. (jvf. ubevidst.)

Beviis, et. pl. Beviser. 1. det, hvormed noget bevises. Et mathematisk, philosophisk B. At føre, fremlægge B. paa sin Uskyldighed. B. (skriftligt B.) for betalt Gield, Renter m. m., Falske Beviser. 2. Prøve, Kiendemærke. At aflægge B. p. Mod, Klogskab, Tapperhed. = **Beviisbyrde**, en. i Lovsproget: Pligt, som paaligger een, at bevise noget i Rettergang. onus probandi. (Ørsted. Jur. Arch. IV. S. 100) — **Beviisførelse**, en. Gierningen, at føre B. i videnskabeligt Foredrag eller for Retten (Grundtvig.) — **Beviisgrund**, en. Grunden, hvorpaa et videnskabeligt Beviis støtter sig. (Riisbrigh.) — **Beviismaade**, en. En vis Maade, at bevise noget paa. (s. bevise, 2.) = **beviislig**, adj. som kan bevises. **beviisligen**, adv. med Beviis, efter Beviis. **beviisliggiøre**, v. a. 3. skaffe Beviis for. (i Lovsproget.) **Beviislighed**, en. 1. den Beskaffenhed, at være beviislig. 2. Beviisligheder, lovlige Beviser.

Bevilge, v. a. 1. forunde; tillade; samtykke. (især om det, som tilstaaes af Regiering eller Øvrighed.) — **Bevilgning**, en. pl. -er. (skrives ofte: Bevilling.) 1. Samtykke, Bifald. (D. Lov. sielden.) 2. en af Regieringen ell. Øvrigheden forundt Rettighed eller Tilladelse. At faae Bevilling paa noget.

Bevinde, v. a. bevandt, bevundet. vinde heelt om, omvinde.

Bevinge, v. a. 1. forsyne med Vinger. "Hver Fugl, saa let bevinget." Øhl[en]schläger. "Hans Blik var som bevin[get] Piil." Rein. — figurl. give en stor [...]stighed. Længsel bevingede hans Skri[dt]

Bevirke, v. a. 1. udvirke, frembri[nge]

Bevise, v. a. 2. vise i Gierningen, [...]tee. "Beviser Dyd i eders Tro, og i D[yd] Kundskab." 1. Pet. 1. At b. een stor [...] Velgierninger, Naade. Han har bevi[st] mig meget godt. "Den Velgierning, s[om] bevises enhver, den er ingen tækkeli[g] B. Thott. 2. lægge en Tings Sand[hed] eller Falskhed, Rigtighed eller Urigtig[hed] for Dagen ved Grunde, Vidner ꝛc. At [...] en Sætning, b. sin Ret. (s. overbevi[se]) — **Beviisning**, en. 1. (af: bevise, [...] Æres, Naades B. (skrives oftest i [...] Ord. 2. (af: bevise, 2.) d. s. s. Bevi[s] (sielden.) "Stadfæstende sin Herlighed [...] de klareste Beviisninger." Mynster.

Bevogte, v. a. 1. holde Vagt ov[er] have i Varetægt. Han maa nøie bevogt[es] 2. beskierme, beskytte. Krydsere b. K[y]sterne. At b. Grændserne. = Bevogte[lse] **Bevogtning**, en. Han er under str[eng] Bevogtning.

Bevoxe, v. a. 1. begroe. (sielden u[...] i part. pass.)

Bevæbne, v. a. 1. forsyne, udrust[e] Vaaben, væbne. bevæbnede Skibe. b. sig til Strid. — figurl. at b. [illegible] m[od] Kulden med Pelsværk. = Bev[æbni]n[g] en. 1. Gierningen at bevæbne. 2. Ru[st]ning. En Rytter i fuld Bevæbning.

Bevæge, v. a. 1. bringe noget til at f[...] andre Sted; flytte, røre, sætte i Bevæge[lse]. At b. Hænder og Fødder. At bevæge[s af] Vinden. — b. sig, røre sig, være i [Be]vægelse. Huset bevægede sig i Storm[en]. At spadsere for at b. sig. 2. figurl. tilskynde, formaae. Man veed ikke h[vad] der bevægede ham til denne Handli[ng]. Han lod sig ikke b., var ikke at b. (ne[...] til at forandre sit Forsæt.) b) røre, va[...] Sindslidelse. Bevæges til Vrede, M[ed]lidenhed. Et bevæget Hierte, Sind. "[...] bevæges ikke paa samme Maade v. Bif[ald] og ved Mishag." Mynster. = bevægel[ig] adj. 1. som lader sig bevæge; rørlig. [...] bevægeligt (foranderligt) Sind. 2. [...]rende. en b. Tale. — **Bevægelighed**, [...] den Beskaffenhed, at være b. B. i Sin[d] (Ustadighed.) — **Bevægelse**, en. 1. ud. [...] Gierningen at skifte Sted, at røre sig; [...]relse. At giøre sig B. være i B. sætte no[get] i B. 2. pl. -r. en vis Maade i Be[væ]gelse, forandret Legemsstilling. Ridn[ing] er en af de gavnligste Bevægelser. [...] giøre Bevægelser med Armene. 3. i[n]vortes Uro, Giæring, Rørelse. H[...] Sind var i en heftig B. Hans Tale s[atte] Alles Sind i B. Ingen kunde høre h[...] uden B. — **Bevæggrund**, en. pl. -e. [...]

[bev]ægende Grund, Drivefjeder til vilkaarlig Virksomhed, t. et Foretagende, en Handling, (C. Guldberg.) "Lovens B. (Diemed) og [al]mindelige Nytte." Engelst. At ledes af [eg]ennyttige Bevæggrunde. "En Attraa, [d]er vækker vilkaarlig Virksomhed, kaldes [B]evæggrund, Motiv." Howitz. "Den [bev]idste Bevæggrund bestemmer os enten til [de]t Gode, eller til det Onde." Basth.

Beængste, v. a. 1. volde Angest, sætte [i] Angstelse. (meest i partic.) Et beængstet Sind. (Sneedorf.) "Som en beængstet Qvindes Hierte." Jer. 48. "Halv glad og halv beængstet smiler." Rein.

Beære, v. a. 1. vise een Ære, hædre. B. een med sin Yndest, Nærværelse.

Bi, en Partikel, som ganske sielden bruges adskilt (at staae bi; at lægge bi med et Skib) men oftest i Sammensætning; hvor den a) deels udtrykker: Nærhed ved, Nærmelse til et Object, Hielp, Understøttelse [det t. bey] f. Ex. bibringe, bidrage, Bisidder, Bistand; o. fl. [som ovenfor anføres.] b) deels (med Substantiver) betegner, at Tingen i sin Art er af mindre Vigtighed og Betydenhed, eller betragtes som et Anhang, Tillæg til Hovedtingen, til en anden Ting af samme eller lignende Art, som den staaer i et vist Forhold til [det t. neben.] Saadanne Ord ere især: Biaarsag, (modsat: Hovedaarsag) Biarbeide (modsat: Hovedarbeide, o. s. fr.) Bibegreb, Bibygning (som tilføies en Hovedbygning) Bidør, Bigierning, Bihensigt, Bihierne (den mindre Hierne, Cerebellum) Bihiul (som medtages p. Reisevogne, for at kunne bruges i Nødsfald) Biland (modsat Hovedland) Binavn (som een har, foruden sit rette Navn) Binyre (en af de Kiertler, som ligge oven over Nyrerne. Renes succenturiati) Biord (modsat Hovedord) Bipost (som afgaaer fra Hoved = Postcontorer til mindre Stæder) Biret (mindre Ret ved et Maaltid) Bisag, Bitime (en Mellemtime, man kan anvende paa Biarbeider) Biting (Ting af mindre Vigtighed) Bivei (som løber af fra en Hoved = Landevei) Bivogn (som følger den agende Post.) m. fl.

Bi, en. pl. - er. et bekiendt og almindeligt Insect, som virker Honning. (Apis mellifica.) Tamme, vilde Bier (Skovbier.) At lægge Bier til. = Biaar, et. Aaret med Hensyn til Biavlen. Et godt, slet Biaar. (Fleischer.) Bianlæg, et Indretninger til Biavl i det Store. (Fleischer.) Biavl, en. Biers Formering v. Konst og Omsorg, for at drage Fordeel af Vox og Honning. Den vilde Biavl, Skovbiers Opelskning. — Bidronning, en. kaldes Hunnen (Viseren) i en Bikube. Bieier, en. Eieren af et Bianlæg ell. af endeel Bistader. Bielsker, en. den, som er Elsker af at lægge Bier til, og iagttage dem. Bigaard, en. aflukket Plads, hvor man har Bistader. (D. Lov.) ogsaa: Bihave. Bihytte, en. Et Træskuur, indrettet til at sætte Bistader i, for at værne dem mod Kulden, m. m. et Bihuus, (Fleischer.) Bihætte, en. 1. et Slags Hat eller Maske, som man tager paa, for at beskytte Hoved og Ansigt mod Biernes Stik. 2. Dæksel af Langhalm, der om Vinteren sættes over Bistader. Bikage, en. Vorkage, saaledes som Bierne bygge den i Kuben. Biklynge, en. Bisværm, der har sat sig paa eet Sted i en Klynge. Bikube, en. Huset, som man giver tamme Bier at bygge i, sædvanlig af Kurveflætning og i rundagtig Kegleform, (s. Kube) eller af Træ. Bimoder, s. Bidronning. Bisalve, en. vellugtende Smørelse, som stryges i den tomme Bikube, for at lokke Sværmen deri; kaldes ogsaa Bisminke. (Fleischer.) Bisfiødsel, en. hvad der hører til Biers Opelskning og Biavl. (E. Pontoppidan.) Bistade, et. Samlingen af Bier i en Kube. Bistik, et. Stik af Bier. Bistok, en. Bistade. (H. Harpestreng.) Bisværm, en. Samlingen af de unge Bier, der med en egen Dronning om Sommeren forlade Kuben, hvor de udklækkedes (Modersværmen.) Bivogter, en. den, som passer Bierne i Bigaarde eller Bihytter. Biværk, et. Vorkagerne med Honning, som Bierne virke. Biyngel, en. Biernes Yngel. (Fleischer.)

Bibel, en. 1. Samlingen af de Christnes hellige Bøger; den hellige Skrift. (ud. pl.) 2. pl. Bibler, et trykt eller skrevet Exemplar af Bibelen. = bibelfast, adj. som er vel belæst i Bibelen, og kan anføre mange Skriftsteder. Bibelfortolkning, en. lærd Forklaring over Bibelens Indhold, eller over en Deel af samme. Bibelhistorie, en. 1. historisk Fortælling af Bibelens vigtigste Indhold. 2. Historie om Bibelens Skiebne som Bog, om dens forskiellige Udgaver, m. m. bibellærd, adj. som har lærd Indsigt i det, der hører til at forstaae og fortolke Bibelen. Bibellæsning, en. 1. Læsning i Bibelen. 2. offentlig Oplæsning og Forklaring af Bibelstykker. (Balle.) Bibelselskab, et. S. hvis Diemed er at fremme Biblers Udbredelse. Bibelsprog, et. enkelt Sted, Udtryk, Lærdom, af Bibelen. Bibelværk, et. vidtløftigt Skrift til Bibelens Fortolkning. = bibelsk, adj. som henhører til, findes i, stemmer overeens med Bibelen.

Bibliothek, et. pl. -er. 1. Sal, Værelse, hvor et Bog = Forraad giemmes; Bogsal, Bogværelse. Jeg traf ham p. Bibliotheket. Han er inde i B. 2. Bogsamling. At eie, at forestaae et stort B. — Biblio=

thekar, en. pl. -er. den, som forestaaer, har Opsyn med et Bibliothek; Bogværge.

Bibringe, v. a. 3. [bringe.] 1. give, tilbringe, indgive, især uventet, eller paa en skjult Maade. At b. een et Stød, Gift. 2. faae een til at nemme, lære eller troe noget. b. Barnet de første Religionsbegreber. — Bibringelse, en.

Bid, et. pl. d. s. 1. Greb med Tænderne, Biden. 2. Saar, bibragt ved Biden. Slangebid, Hundebid. 3. Eg paa et skarpt Redskab. 4. Mundbid, Bidsel. "Haardt Bid gjør ei Hesten bedre." Ordspr.

Bid, en. Saameget af en Ting (særd. af Mad) som paa eengang kan afbides ell. puttes i Munden. En Bid Brød, Kiød. — Bidling ell. Billing, en. pl. -er. en ganske liden Bid eller Smule.

Bide, v. a. bed, bidt. [Isl. bita.] 1. bruge Tænderne til at klemme eller saare med, til at skære eller rive noget af, eller ved blot at trykke dem ned i noget. Han bed i Æblet, men bed intet af. At blive bidt af en Hund. Hunden bed efter Barnet. At b. om sig, som en Hund. At b. noget over. At b. paa noget, gnave paa med Tænderne. (Give een noget at b. paa ɔ: et Stykke Brød eller anden tør Mad.) At b. paa, eller b. paa Krogen (om Fiskene.) figurl. Dengang vilde han ikke b. paa ɔ: lade sig narre ved et Forslag o. d. At b. en Tand løs, ell. ud. (miste den ved Bid.) At b. sig fast i noget. 2. dræbe ved Biden. Katten, Hunden bider Muus. Ræven har i Nat bidt fem Gæs. 3. (neutr.) volde en stærk pirrende, stikkende, skarp, giennemtrængende Fornemmelse. Salven bider i Saaret. Sennep bider p. Tungen. Kulden, Vinden bider i Ansigtet. En bidende Kulde. 4. (neutr.) være hvas til at skære eller klippe. Kniven, Saxen, Leen, Saven bider ikke. 5. uegentl. og i dagl. Tale: bruge onde, bidske Ord, være bitter, hvas, fornærmelig i sin Tale. At b. ad Folk, b. een af eller over. — bidende (hvas, bitter) Skiemt, Satire. At b. fra sig, figurl. om den, som forsvarer sig godt i Mundkamp. — bides, v. n. pass. Hundene, Hestene bides (bide hinanden.) = Biden, en. ud. pl. Gierningen at bide. — Bideklo, en. hos Insecter: en af de paa Hovedets nederste Deel siddende Hager, hvormed Dyret griber sin Føde. (H. Strøm.) Bideredskab, et. Legemsdeel hos Dyr til at bide ell. klemme med. Insecternes Bideredskaber. Bidetand, en. Fortand. — bidhvas, adj. 1. meget hvas. 2. meget arrig. (dagl. T.) — bidsk, adj. 1. tilbøielig til at bide. mordax. En b. Hund. 2. ond, arrig, spydig i sin Tale. — Bidskhed, en. ud. pl.

Bidling, s. under Bid, en.

Bidrag, et. pl. d. s. [T. Beytrag
Tilskud, Tilstød, Hielp, det som bidrag
At give B. til noget.

Bidrage, v. a. 3. [drage.] hielpe
række Haand til, medvirke til. Dette A
greb bidrog meest til Seieren. At b.
noget med Raad og Daad.

Bidsel, et. pl. Bidsler. [Isl. Beitsl
egentlig Jernet, som gives Hesten i Mu
den for at styre og tvinge den, Mi
Mundstykke; men bruges ofte om alt d
som hører til Hestens Bidsel. At lægge
paa en Hest. — Bidselstang, en. pl
stænger. en af Sidestængerne p. et Stan
bidsel. bidselvant, adj. vant til at ba
Bidsel. = Bidsle, v. a. 1. lægge Bid
og Tømme paa. At b. en Hest. (Moth

Bidsk, adj. s. under bide.

Bie, v. n. og a. 1. (har.) [Isl. bida
1. tøve, opholde sig nogen Tid. Vi have in
at b. efter. At b. nogle Dage over (o
holde sig over den bestemte Tid.) 2. ven
At b. paa noget (som forhales, som i
er færdigt.) Vi maatte b. en heel Ti
paa Maden. — At b. efter een eller nog
(som skal komme.) At bie efter Hjel
"Denne er den Dag, som vi biede efter
Jer. Begr. 2, 16. — Talemaaden: at bie ee
b. noget (D. Lov.) er nu forældet. 3. tø
med, dvæle. At b. med noget t. det Yderst
Han biede en heel Maaned, før han meld
sig. 4. beroe, henstaae. Det kan b. til
anden Gang. — Bien, en. det, at bi
Tøven, Venten, Dvælen.

Bielke, en. s. Biælke.

Bierg, et. pl. -e. [Isl. Biarg.]
betydelig Forhøining p. Jordklodens Ove
flade; særdeles en saadan Forhøining, so
bestaaer af Steen. (S. Field og Klippe.
Bierge, Bakker og Høie. Kridbierge, Gra
nitbierge. [I endeel Sammensætning
(f. Ex. Biergfolk, Biergmand, Biergmeste
har Bierg Hensyn til Biergværk og staa
i St. for dette. Man har i disse Ord ti
deels optaget den tydske Form: Berg;
endog indført tydske Ord reent uforandre
som Bergmand, Berghauptmand, hvil
her forbigaaes.] = Biergaas, en. lang
strakt Bierghøide; en lang og jævn Bierg
strækning. biergagtig, adj. som lign
et Bierg. (V. S. O.). Biergarbeide, e
Arbeide ved Biergværker eller Grubedrift
Biergart, en. pl. -er. Steenart, so
findes i Bierge, udgiør Bierge. Biergbe
et. fast Biergolie. Biergblanding, en
B. af forskiellige Biergarter. Biergbo
en. den, som boer paa et Bierg eller i e
Biergegn. Biergbor, et. Redskab til a
bore i Bierg og Steen, som man vil spræng
ved Krud. Biergbrink, en. brat Affæ
ning paa et B. "Mine usikkre Skridt p
Kanten af Biergbrinken." Bagg. Bierg-
brug, et. Bierkværksdrift, Grubedrift.

Biergchrystal, en. En giennemsigtig, regelmæssig dannet (chrystalliseret) Steenart af Kisel-Slægten. Biergdal, en. D. imellem Bierge ell. Biergkiæder. (T. Rothe.) Biergegn, en. Egn, hvor der er Bierge, biergig Egn. biergfast, adj. fast som et Bierg, særdeles fast. Biergflade, en. Flade, flad Strækning oven paa et Bierg. (s. Biergslette.) Biergflod, en. F. som strømmer ned fra et Bierg. "Thi fra den tørde B. bruset om Vaaren fra et ... Field." Evald. Biergfolk, n. s. pl. 1. Arbeidere ved et Biergværk. 2. opdigtede Væsener, som Overtro tillægger Ophold i Biergene. Biergfos, en. Vandfald fra et Bierg, i en Biergegn. "Biergfossens Skum skal atter Klippen tvætte." Øhlenschl. biergfuld, adj. som har mange Bierge. Biergfæstning, en. F. anlagt paa et Bierg. Bierggang, en. Gang eller Strøg af Ertserne i Biergenes Indre. Rath. (Gang, Kløft.) Bierggrund, en. Jordbund, som bestaaer af Fieldsteen, Klippegrund. bierghøi, adj. høi som et Bierg, meget høi. (Pram.) Bierghør, en. et Navn, som gives Amianten, hvoraf et Slags uforbrændeligt Linned og Papir kan forfærdiges. Biergild, en. Ild, som bryder frem af et Bierg. (Øhlenschl.) Biergkiæde, en. Biergrad, Biergstrækning. Biergklint, en. steil, fremspringende Deel af et Bierg, især ved Havet. (Pram.) Biergkløft, en. dyb Revne ell. Kløft imellem Klipper. biergkyndig, adj. kyndig i det, som hører til Biergvæsen og Grubedrift. Bierglag, et. Lag eller Strøg af forskiellige Steenarter i Biergene. Biergland, et. biergigt, biergfuldt Land. Bierglid. Bierglide, en. Kant, Side af et Bierg; Biergside. (Arrebo.) Bierglust, en. Luft, Klima p. Biergene, i Biergene. Biergmand, en. Arbeider eller Betient ved et Biergværk. Biergmester, en. Betient, som har Opsyn over et eller flere Biergværker. Biergmø, en. poet. en Pige af Jetteslægt. (Øhlenschl. Nord. Guder.) Biergolie, en. flydende Jordharpir, der ... vælder ud af Biergkløfter, og ansees for mineralsk; Jordolie, Steenolie. (Bitumen petroleum.) Biergordning, en. Forordning angaaende Biergværkers Drift og Biergvæsenet. Biergplante, en. P. som kun ell. især vorer p. Bierge. Biergrad, en. sammenhængende Række af Bierge. Biergret, en. R. som dømmer i Biergværkssager. Biergryg, en. det øverste af en Biergaas ell. Biergstrækning. Biergskov, en. Skov, der ligger paa et Bierg, en Biergegn. (Baggesen.) Biergskred, ... Nedstyrtning af store Biergstykker, som ... ved Sneevandet svulmende Klippebække ... og rive m. sig. Biergskrænt, en. brat Skraaning p. Siden af et Bierg. Biergslette, en. En stor jævn Landstrækning, som udgiør det øverste af en Biergegn, som ligger betydeligt ophøiet over Havfladen. Den mexicanske Biergslette. (Fr. plateau.) Biergslot, et. Slot, bygget paa et Bierg. Biergsnee, en. S. som falder paa Biergene, og som altid bedækker de høieste Fieldes Toppe. Biergspids, en. fremragende spids Top af et Bierg. "Knap Solens Glands Biergspidserne forgylder." Rein. Biergstad, en. Stad, bygget paa et Bierg. Biergsteen, en. Steen af et Bierg, Biergart. Biergstrækning, en. En betydelig lang, uafbrudt Strækning af Bierge. Biergstrøm, en. d. s. s. Biergflod. Biergstyrtning, en. En meget brat, steil Side af et Bierg, ell. et saadant Sted paa en Biergvei. (Pram.) Biergsvovel, et. S. som findes gedigent i Biergene. Biergsø, en. Sø paa et Bierg, ell. imellem Bierge. (T. Rothe.) Biergtinde, en. d. s. s. Biergspids. Biergtop, en. det øverste af et Bierg. Biergtrold, en. Trold eller Jette i et Bierg. (Evald.) Biergtørv, en. "Jord blandet med et harpiragtig brændbart Stof, eller grovt Biergbeg." Decon. Mag. IV. 309. Biergurt, en. Biergplante. Biergvei, en. Vei, anlagt paa, over eller imellem Bierge. Biergvold, en. En p. et Bierg opført Jord- eller Muurvold. (Baggesen.) Biergvæg, en. Siden af et Field, der reiser sig steilt og lige i Veiret, som en Væg; Klippevæg. Biergværk, et. Sted, hvor Metaller vindes af et Bierg ved Grubedrift. (Deraf: Biergværksejer, Biergværksindtægter, Biergværksret, o. fl.) Biergvæsen, et. Alt hvad der hører til Biergværkers Drift og Bestyrelse. Biergvært, en. Vært, som groer paa Bierge. = biergegierdet, adj. v. [usædvanlig Afledning.] omringet, omgierdet af Bierge. "En biergegierdet Slette." Nord. Brun.

Bierge, v. a. 1. [Isl. biarga, byrgia.] 1. bringe i Behold, bringe i Huus (om Sæd) redde (af Havsnød ell. anden Fare.) Man biergede endeel af Ladningen. "Og gaaer det ogsaa nok saa slet, at bierge Modet og Forstanden." Bagg. 2. skaffe tilveie ved Idræt ell. Arbeide; nære, skaffe Ophold. "At bierge og opholde mig, min Hustru og Børn." P. Tidemand. 1543. "At bierge uden Fortieneste, at fortiene uden Arbeide." Olussen. 3. Solen bierges, gaaer ned (Vedel. Hvitfeldt.) 4. recipr. bierge sig, nære sig, begaae sig. Man kan knap b. sig for Hede. Han bierger sig nogenlunde. = Biergefolk, n. s. pl. som bierge strandet Skib ell. Gods. biergelig, adj. Som kan bierges, reddes. Biergeløn, en. det, som efter Lov eller Overeenskomst betales for Biergning. — Bierger, en. pl. -e. den som bierger.

Biergning, en. pl. -er. Handlingen at bierge. Biergningen af strandet Gods. Skibets Biergning.

Biergig, adj. besat med Bierge, bierg-fuld. Et biergigt Land.

Biering, en. egentlig det samme Ord som Biergning (Indhøstning, det som ind-høstes.) Høbiering, Kornbiering. Næring og Biering.

Bifald, et. ud. pl. Medhold, Samtykke, Billigelse. At faae, at vinde B. At give een B. i noget. "Foragt for Daarers Bi-fald, som for deres ugrundede Dadel," Mynster. = Bifaldsdom, en. D. hvor-ved man bifalder noget, bifaldende Dom. (M.) Bifaldsord, et. bifaldende Udtryk, Tale. "B. af Kongens Mund." Sneed. Bifaldsraab, et. R. hvorved man giver Bifald tilkiende. "B. fra forsamlede Skare." Hertz. bifaldsrig, adj. som vinder stort Bifadl. Bifaldsyttring, en. pl. -er. En lydelig Bifaldsyttring.

Bifalde, v. a. 3. [falde.] give Bifald, billige, samtykke.

Biil, en. bred Øxe, hvormed Tømmer glathugges. [J. Byla; T. Beil, Øxe.] = Biilbrev, et. 1. Pantebrev i et Skib, der staaer i Bygning; eller Forening om Laan til at bygge Skibet, imod Pant i samme. (D. Lov.) 2. Øvrighedens Vid-nesbyrd om, naar og hvor et Skib er bygget, og om dets Drægtighed. — biil-færdig, adj. biilfærdigt Skib, som er færdigt fra Skibsbygmesterens Haand. — Biilhammer, en. Et Slags H. hvormed man hugger i Stene, der skulle flækkes uden at sprænges. (Oluffens Landoecon.)

Bilag eller **Bilæg**, et. pl. d. s. noget Skriftligt, som bilægges et Hoved-Do-cument.

Bilager, et. [Tydsk.] findes brugt om Fyrsters og fornemme Herrers Bryllup.

Bild, en. pl. -er. et Redskab af Jern og Staal til at hugge i Steen med; f. Ex. til at bilde Møllestene. Ogsaa: Bilde og Bildejern. (Moth.)

Bilde, v. a. 1. hugge Furer i en Mølle-steen, eller ophugge dem paa ny. At b. en Qværn. — Bildning, en.

Bilde, v. a. 2. bruges i Dansk allene i de Talemaader: at bilde een noget ind (faae een til at troe noget opdigtet) og: at bilde sig ind: 1. forestille sig. 2. giøre sig en falsk Tanke om noget. 3. giøre sig til af noget; have høie Tanker om sig selv. S. indbilde. (partic. bildende, de b. (plastiske) Konster er brugt af Nogle; men uden Bifald.) Jvf. afbilde.

Bildhugger, s. Billedhugger.

Bile, v. a. 1. hugge glat med en Biil.

Biliggerske, en. Frille, Medhustru, Bolskab. (forældet.)

Bille, en. pl. -r. Et Navn til flere
Classer af haardvingede Insecter. (Aa
biller, Guldbiller, Skioldbiller, Sn
biller, o. fl.) Hos Moth: Bilde.

Billed, **Billede**, et. pl. Billeder. [
Billdr, Bilæti. A. S. Bilid.] 1. sn
Forestilling eller Efterligning af en T
Skikkelse; Afbildning. Husets B.
sig i Vandet. Et malet, udskaaret,
gravet, udhugget, støbt B. 2. Fore
ling om noget, som Siælen danner sig
Indbildningskraften. Den Tungsin
dvæler helst ved mørke Billeder. 3.
nelse, Lighed; st. Symbol. Jeg seer
derens B. i Sønnen. "Gud skabte M
nesket i sit Billede." I. Mose B. 1, 27.
Et B. paa Livets Forgængelighed.
bruge for mange Billeder i sin Stiil.
Billedbibel, en. Samling af histo
Billeder, tagne af Bibelen. Billedb
en. Bog m. Billeder eller Kobbertav
især en saadan, hvor Billederne ere Ho
sagen. Billeddyrkelse, en. Afgud
Afgudsbilleders eller Helgenbilleders
bedelse. (Guldberg.) Billeddyrker,
Billedfod, en. Fod, hvorpaa en Bil
støtte er opreist. Billedhugger, en.
som forstaaer, deels at forme Billed
blødt Leer, deels at udhugge det i S
afstøbte Billede i Steen. (Deraf: B
ledhuggerarbeide, Billedhuggerkonst, B
ledhuggerværk, o. fl.) Billedklæder,
poetisk Indklædning i Billeder. "D
skiønne B. Aandeverdenen fremtræd
Ingemann. — Billedkors, et. Cruc
(A. G. Carstens.) Billedkram, en.
slags Billeder eller Kobberstykker, som
Billedkræmmer handler med. billedl
adj. som er uden Billeder. (S. Staffel
Billedmager, en. den, som giør eller
ner Billeder. "Maleriet duede kun
dertil, især under saa slette Billedmag
Hænder." Guldb. billedrig, adj.
paa Billeder, som bruger eller indeho
mange Billeder (især 3.) En b. S
(Treschow.) Billedsal, en. Sal, pr
med Malerier eller Statuer. Bil
skranke, en. figurl. Grændser, som
vedtagne Billeder sætte for Tanken og
Udtryk. "Nedbryde Poesiens gamle B
ledskranker." Bagg. Billedskrift,
Skrift, som udtrykker Ord og Tanker
Figurer eller Billeder, i St. for ved B
staver. Guldberg. (modsat: Bogstavskri
Billedskærer eller Billedsnider, (Sch
en. den, som forstaaer at udskære Bill
i Træ, Elfenbeen, o. d. billedsmyk
adj. v. prydet med Billeder. (Øhlensl
Billedsprog, et. 1. Sprog, hvis Ord
trykkes ved Billedskrift. "Vore Sprog
ikke mere Billedsprog, men Tegnspro
Baggesen. 2. Sprog, Tale, hvori f
komme mange Billeder (3.) Billedst
en. Strid om Billeddyrkelse og Helg

...cers Tilstedelse i Kirkerne. Billeds... ...er, en. den, som forstaaer at støbe ...leder af Malm. Billedstøtte, en. ...tue. (Moth.) Billedværk, et. 1. ...t, prydet m. Billeder, ell. bestaaende ...Billeder. (Moth.) "Huse — udzirede ...Billedværk." Baggesen. Grottens ...Staffeldt.) 2. noget, der kun er til, ...Billede. "Livet kun Billedværk er." ...Staffeldt. = billedlig, adj. som skeer ...Billeder, udtrykkes ved Billeder; sym... ...lsk. En b. Forestilling. — billedviis, ...adv. ligesom i Billeder. (V. S. O.)

Billiard, en. [fransk.] Et Slags Spil ...med Kugler, som stødes frem paa et med ...Klæde overtrukket Bord. At spille Bil... ...liard. 2. Bordet, hvorpaa det spilles. ...Deraf: Billiardhuus (hvor der holdes of... ...fentligt Billiardspil) Billiardkugle, o. fl.

Billig, adj. 1. overeensstemmende med ...Moralloven, med Naturens almindel. Ret, ...anvendt paa enkelte Forhold; skiellig. At ...giøre hvad ret og billigt er. Det er bil... ...ligt, at den, som volder en Anden Skade, ...bør godtgiøre den. Ikke Alt hvad der er ...lovligt, er derfor billigt. (jvf. retfærdig.) "Ingen, ei engang billig, men retfærdig ...Lov kan forbyde eller straffe Meninger." ...Rahbek. 2. tilbørlig, passende, fortient. En billig Straf, Belønning, Berømmelse. 3. tilbøielig til Billighed. En b. Mand, ...en b. Dommer, Læser. 4. ikke overdreven, ...maadelig, ikke for høi. At være b. i sine ...Fordringer. En b. Priis. Han er b. ...med sine Vare. — Billighed, en. ud. pl. ...den Egenskab, at være billig, i Ordets ...første Bemærkning. [Billighed har altid ...Hensyn til moralsk Lov og Pligt; og mod... ...sættes derfor ofte: den strenge (juridiske, ...lovlige) Ret. "Billighed er Retfærdighed, ...anvendt, i et vist Tilfælde, efter den, som ...dømmer, og det, som dømmes." Sporon.]

Billige, v. a. 1. holde for billig, give ...Medhold, ansee for passende, bifalde. At ...billige eens Mening, Opførsel.

Billing, en. S. Bidling under Bid.

Bilæg, et. d. s. s. Bilag.

Bilægge, v. a. bilagde, bilagt. 1. af... ...giøre i Mindelighed, forlige. At b. en ...Sag, Trætte. 2. vedlægge. At b. sit ...Regnskab de fornødne (med de fornødne) ...Beviser.

Bilægger, en. pl. -e. En i en Skor... ...steen indmuret Ovn, som ildes udenfra, ...og ingen Aabning har ind til Værelset; ...modsat: Vindovn.

Biløber, en. pl. -e. 1. en ringere Stald... ...karl ved de kongelige Stalde. 2. den tre... ...die Hest, som spændes for en Vogn.

Bimaane, en. pl. -r. et Luftsyn, der ...ligner Maanen, og fremkommer ved dens ...Gienskin i en huul Sky. (Moth.)

Bimpel, en. pl. Bimpler. en ganske liden Tønde af ubestemt Maal; en Dunk.

Bimmer, adj. som aldrig er stille, altid i Bevægelse; deraf: bimre, v. n. vimse, være i bestandig urolig Bevægelse. (Moth. Ord, som nu neppe mere bruges.)

Bind, et. pl. d. s. 1. Alt, hvad der bindes om en Ting, hvormed den omvindes eller forbindes. At lægge B. om noget. B. til Aareladning, Halsbind. At bære Armen i et B. 2. det, hvori en Bog indbindes, Bind om en Bog. Fransk, engelsk, vælsk B. 3. figurl. en særskilt indbunden Bog (Volumen.) En Bogsamling af tusinde Bind. Deraf: bindstærk, adj. En b. Bog, som bestaaer af mange Bind. 4. et Fag Huus af Bindingsværk; en Binding.

Binde, v. a. bandt, bundet. [J. binda.] 1. Binde, snoe, fæste Baand om noget; giøre fast, fæste, hefte m. Baand. At b. en Traad om Fingeren, en Klud om Halsen. — b. noget sammen m. Reb. b. fine Skoe med Bast, med Seilgarn. At b. sin Hest til et Træ. b. Hænder og Fødder paa een. — Med adv. og præpos. At binde Tømmer af, s. afbinde. 3. At b. an med een, prøve Styrke med; give sig i Strid med. At b. noget fast. At b. for en Sæk. At binde for Øinene (ombinde Hovedet saaledes, at man ei kan see.) At b. en Bog ind (s. indbinde.) At b. Qvæg ind (tage det i Stald om Efteraaret.) At b. en Green ned (mod Jorden.) At binde sit Haar op. b. Viinranker op (til Stænger eller Træer.) At b. op, absol. binde Sæden i Neg. Den Pige binder rask op. (i en egen Bemærk. siges: Koen binder op ɔ: begynder at give mindre Melk.) At b. Papir over en Krukke; ell. absol. b. over en Krukke. At b. Sækken til, b. til for Sækken, for Pungen. b. Munden til p. en Ore. B. noget tilbage (bøie det tilbage og binde det.) 2. d. s. s. sammenbinde. At b. Kornet i Neg, b. noget i Knipper. absol. om Sæd. I Morgen skal vore Folk binde. 3. knytte, flette, strikke. At b. Krandse, Strømper, Punge, Fiskergarn, Kurve. b. Fødder i et Par Strømper. Ogsaa intrans. At binde p. en Strømpe, paa en Nattrøie. 4. forfærdige ved Hielp af Baand. At b. Fade, Tønder, Børster. 5. fæste, forbinde, bringe Dele til at hænge sammen. Kalk binder Stenen. Kulde, Blæst binder Jorden. 6. i Lægekonsten: stoppe, volde haardt Liv. 7. betage Friheden, twinge, indskrænke; it. forbinde, forpligte. "Hvis Skiebnen os, os ikke Skiebnen bandt." Baggesen. Han er meget bunden ved sit Embede. Bønderne vare fordum bundne til Godserne. At b. sig til visse Regler. At b. sig ved Løfter, Ed. b. sig til en Pige ved Ægte...

Fadslefte. — bunden Stiil ɔ: Vers, mod fri Tale. = a) Bindebrev, et. kaldtes tilforn et Brev, man sendte Folk p. deres Navne- eller Fødselsdag, for at binde dem til at løse sig med en Gave, et Gilde ell. d. Bindefolk, n. s. pl. Høstfolk, som binde Sæd op paa Marken. bindefærdig, adj. d. Korn, som er tørt nok til at bindes. bindegal, adj. som er saa gal, at han maa bindes. Bindehund, en. Lænkehund. Bindejern, et. Jernanker, som binder Muur- ell. Tømmerværk, ell. som forbinder Stene v. indstøbt Bly. Bindekraft, en. Kraft t. at binde; bindende Kraft (binde, 5.) Bindemiddel, et. Middel (f. Ex. Lægemiddel) som har bindende Kraft. Bindenaal, en. Naal t. at binde Fiskegarn med. Bindenagle, en. Trænagle, hvormed Tømmerværk forbindes. Bindeord, et. Conjunction. Bindepind, en. Staaltraadspind til at binde (Strømper) med; Strikkepind. Binderem, en. Rem, hvormed noget bindes eller snøres. (Moth.) Binderum, et. saameget af en fyldt Sæk ell. Pose, som behøves, til at kunne binde for den. Bindesteen, en. Steen eller Stene ved Enderne af en Bro eller Hvælving, for at modstaae Buens Tryk. (v. Aphelen.) Bindestreg, en. eller Bindetegn, et. Streg, som tilkiendegiver, at to Ord høre sammen. — b) Bindhage, en. Jernhage til at binde eller klemme noget sammen med; Bindejern. (V. S. O.) Bindkit, et. Kit, som br. til at binde ell. hefte. Bindplaster, et. hvormed et friskt Saar forbindes; Heftplaster. Bindsaale, adj. den inderste Saale i Skoe. Bindsalat, en. Et Slags Sommer-Endiven, der ikke sætter Hoveder. (Olussen.) Bindskrue, en. hvormed et Bind (f. Ex. om en brusten Sprøiteslange) skrues sammen. Bindøxe, en. Øxe, som Tømmermænd bruge til at hugge Bindingstømmer. = Binder, en. pl. -e. een, som b. Sæd op. s. Bindefolk. — Binding, en. 1. Gierningen at binde. 2. sammenbundet Arbeide; Bindingsværk; Sted, hvor Tømmer sankes. Bielken er raadnet i Bindingen. 3. et Fag Huus af Bindingsværk. — Deraf: Bindingstræ, et. Tømmerstykke, som bruges til Binding. (saaledes ogsaa: Bindingssparre.) Bindingsværk, et. ud. pl. Tømmerværk, som forbindes med Fodstykker, Stivere og Løsholter, og hvorimellem Væggene til et Huus mures af een Steens Tykkelse. (modsat: Grundmuur.) = Bindsel, et. pl. Bindsler. hvad der tiener til at binde eller forbinde med; Bind (1.) — Bindsel, en. ud. pl. Forstoppelse, haardt Liv.

Bing, en. pl. -e. en stor Trækasse. Maltbing, Meelbing.

Birk, en. pl. -e. [J. Birki, Biörk.] et i nordlige Lande almindeligt Træ. Betula alba. Deraf: Birkebark, Birkebrænde, Birkekost, Kost af Birkeris. Birkesaft eller Birkevand (som udtappes af Birken, og koges til en Drik, liig Viin) o. fl.

Birk, et. pl. -er. Gods eller District, som i Rettergangssager ikke hører under Herredstinget, men har Birkefrihed og egen Birkedommer. = Birkebrev, et. Kongebrev, hvorved Birkefrihed meddeles. (Simonsen. Borgruiner. I. 41.) Birkedommer, en. den, som beklæder Retten i et Birk. (undertiden i D. Lov: Birkefoged.) Birkeeier, en. den, som har Birkerettighed til sit Gods. Birkefrihed, en. det Privilegium, hvorved visse adelige Godser (fordum ogsaa Kiøbstæder) unddroges fra Landets almindelige Rettergang og fik Birk eller Birkeret. Birkeherre, en. d. s. s. Birkeeier. (T. Rothe.) Birkerettighed, en. den R. som Birkeeieren har til at besørge Rettens Pleie i sit Birk ved Dommer og Skriver. Birkeskriver, en. Skriveren i en Birkeret. Birketing, et. Stedet, hvor Birkeretten holdes.

Bisidder, en. pl. -e. een, der bivaaner en Ret, en Raadsforsamling, et Collegium, som Medhielper; en Assessor. (N. Mi. Aalborg.)

Biskop, en. pl. -per. den øverste Geistlige i et Stift. S. Bisp.

Bislag, et. pl. d. s. en liden m. Bænke forsynet Udbygning uden for en Gadedør. (D. Lov.)

Bismag, en. ud. pl. en tilfældig Smag, noget har, en Smag, som ei er den rette. Dette Øl har en Bismag af Malurt.

Bismer, en. pl. -e. et Redskab, bestaaende af en Vægtstang m. nedhængende Lod, som br. til at veie paa i St. for Vægtskaal. = Bismerkrog, en. K. hvori man hænger det, som skal veies paa Bismeren. Bismerlod, et. Vægtlod paa Bismeren. Bismerpund, et. (i Norge) en Vægt, som udgiør 12 almindelige Pund, eller Skaalpund. Bismerstang, en. Bismerens ved Skurer i Lispund og Pund afdeelte Vægtstang. Bismervægt, en. V. som skeer paa en Bismer.

Bisol, en. pl. -e. et Luftsyn, hvorved Solens Billede viser sig afspeilet i Jordens Atmosphære.

Bisp, en. pl. -er. d. s. s. Biskop, hvoraf det er sammendraget. = Bispedragt, en. den for Bisper befalede Embedsdragt. Bispedømme, et. pl. -r. en vis Deel af et Lands Kirker og Præster, som ere henlagte under en Biskops Opsyn; et Stift. Bispeembede, et. en Biskops geistlige Embede. Bispegaard, en. G. hvori en Biskop for sin Embedstid boer. Bispehue, en. et Slags Hue, som hører til catholske Biskoppers Dragt, ligesom en Bispekaabe

og Bispestav. — Bispestol, en. figurl. for Bispeembede. At søge en ledig B. — Bispesæde, et. Stedet, Byen i Stiftet, hvor Bispen boer. Bispevielse, en. den Ceremonie, hvorved en Geistlig indvies til Biskop. — bispelig eller biskoppelig, adj. som hører til en Biskop. b. Værdighed. Dragt. — Bispinde, en. pl. -r. en Biskops Hustru.

Bisse, v. n. 1. (har.) være i en urolig og idelig Bevægelse, løbe urolig omkring; egentlig kun om Hornqvæg, som bisser i stærk Hede. (N. S. bissen.) jvf. søite, vimse, bisse. = Bissekram, en. Smaakram, som Bissekræmmere sælge. Bissekræmmer, en. En, som vandrer om fra By til By med Smaakram. Bisselæder, et. i den Talemaade: at have Bisselæder i Skoene, have en stor Flakkelyst, megen Uro paa sig. Bissepraas, en. et lidet, tyndt Lys, at løbe om med. (dagl. T.) bissesyg, adj. som ingen Ro har paa sig, idelig vil til et andet Sted; deraf: Bissesyge, en. (dagl. Tale.)

Bistaae, v. a. bistod, bistaaet. Hielpe, understøtte, undsætte. At b. een med Raad og Daad. — Bistand, en. ud. pl. Hielp. Understøtning. "Tiden mangen Gang stor B. gier i Nød." Helt. At faae B. af een, søge B. Med Guds B. — Bistander, en. pl. -e. 1. Hielper, Medhielper. (D. Lov.) 2. den, som bistaaer en anden i Tvekamp, Secundant. (Chr. V. Kr. Art.) bistandig, adj. behielpelig. (P. Claussen.)

Bister, adj. pl. bistre. [Isl. bystr.] 1. meget vred, opbragt, forbittret. Han er ganske b. At giøre een b. 2. som viser Vrede, Bisterhed; grum. Et bistert Ansigt. "Man tager Partisygens dierve, bistre Sprog for Overbeviisningens og Sandhedens." Rahbek. (I ældre Dansk siges: et bistert Mørke, Veir.) — bistergal, adj. reent gal, ravgal. (dagl. T.) Bisterhed, en. ud. pl. — bistert, adv. At see bistert til een.

Bisætte, v. a. bisatte, bisat. egentlig: sætte hos, tilsætte (saaledes til Skibs: at bisætte flere Seil) men br. fornemmelig i den Talemaade: At b. et Lig ɔ: indsætte det med Begravelsesskik i en Kirke eller et Capel, indtil det kan flyttes til sit rette Hvilested. — Deraf: Bisættelse, en.

Bitte, adj. liden, ganske liden. (Tilføies lille.) En lille bitte Blomst. (bitte bruges ellers i den jydske Dialect hyppigen for: lille.) Bitte, en. Smule, den mindste Deel. Ikke en Bitte. (dagl. Tale.)

Bitter, adj. pl. bittre. 1. som har en egen sammensnerpende skarp Smag. (jvf. beesk, som er det mere danske Ord, og bruges vel egentlig; men nu sielden figurl.) Bittre Mandler. En bitter Lægeplante. 2. uegentl. og figurl. a) skarp, giennemtrængende. En bitter Kulde. b) bidende, bidsk. En b. Satire. At være b. i sin Tale. c) nærgaaende, krænkende. bittre Bebreidelser. d) ubehagelig; haard, smertelig. En b. Skiebne, bittre Lidelser. "En b. Bedrøvelse for hende, som fødte ham." Sal. Ordspr. 17, 25. (S. forbittre.) = Bitterhed, en. den Egenskab at være bitter, saavel egentl. (en Bitterhed i Smagen) som figurl. f. Ex. b) I hans Skiemt er for megen B. c) At sige een Bitterheder. "Blidt Forhold forsøder uvelkommen Sandheds Bitterhed." Rahbek. d) Det Ondes, Ulykkens, Armods, Sorgens B. "Ingen Lykke uden alle Lidelser, ingen Glæde uden alle Bitterheder." Bastholm. bitteragtig, adj. noget bitter. — Bitterjord, en. en egen Jordart; Talkjord, hvid Magnesia. — bitterlig, adv. paa en bitter, ubehagelig, smertelig Maade, (sielden, undt. i Udtrykket: at græde, at bedrøve sig bitterlig; og i Bibeloverf.) Det krænkede, smertede mig bitterlig. "Det fortrød ham bitterlig for den Bespottelse. II. Macc. 7. — Bittersalt, et. Middelsalt, som frembringes ved Bitterjordens Forbindelse med Svovlsyre. — bittersmagende, adj. v. som har en b. Smag. — bittersød, adj. af en blandet, halv bitter og halv sød Smag; mest figurl. om det, som vækker en blandet Følelse. (J. Boye.) — Bittersøde, en. En Lægeplante. Solanum Dulcamara. — Bitterviin, en. Viin, hvorpaa er sat bittre, mavestyrkende Urter.

Bivaane, v. a. 1. [T. beywohnen.] være tilstede ved. At bivaane et Bryllup, en høitidelig Forsamling.

Biæf, et. pl. d. s: Lyd af en biæffende Hund.

Biæffe, v. n. 1. (har.) give m. svagere Røst, som Hvalpe eller smaa Hunde. — Biæffen, en. ud. pl.

Biælde, en. pl. -r. [Isl. Bialla.] en huul Metalkugle med Ridser i, hvori smaa Korn ell. Kugler af Metal indsluttes, som, ved at rystes, frembringe en klingende Lyd. (beslægtet m. adj. biæld, om Lyden. "Bogfinken klinger biældt." Arrebo.) — Biældeklang, Biældelyd, en. ud. pl. Klang, Lyd af Biælder. Biældetøi, et. Seletøi besat med Biælder.

Biælde og biældre, v. n. 1. give Hals, gise, støie og skrige. (forældet.)

Biælke, en. pl. -r. skrives ofte Bielke. [I. Bialki.] en svær, i Firkant tilhuggen Tømmerstok. — Biælkebaand, et. Jernbaand, hvormed Biælkeværk forbindes. biælkebygget, adj. v. 1. bygget, opført af Biælker. 2. bygget paa en B. "Var ei din biælkebygte Rede ydi min Stue sikker nok?" P. M. Troiel. Biælkehoved, et. Enden af en tilhuggen Biælke.

Biælkehuus, et. Et af Biælker ell. Tømmerstokke opført Huus. Biælkeknæ, et. (s. Knæ, 2.) Biælkerum, et. Afstanden imellem Biælkerne i et Huus eller Skib. Biælkesæde, et. det Sted i Muren, hvor Biælkehovedet fæstes eller hviler. Biælkevæg, en. Væg, dannet af Biælker; Væg i et Biælkehuus. (Øhlenschl.) Biælkeværk, et. Samlingen af Biælker i en Bygning, Tømmerværk af Biælker.

Biørn, en. pl. -e. [J. Biörn.] 1. Et hos os fremmedt Pattedyr, som lever paa Bierge og i lidet beboede Lande. (Ursus arctos.) 2. Biørnen i en Kølle: en Hvælving med Aabninger i, over Røret i en Maltkølle, hvorigiennem Varmen og Røgen stiger op til Flagerne, og hvorved Gnisterne og Ilden dæmpes. = Biørnebær, n. s. en Buskvært; (i Norge) Korbær. (Rubus cæsius.) Biørnedands, en. Bevægelser, som Biørnen læres til at giøre, opreist paa Bagbenene, efter Sækkepibe eller anden Musik. Biørnehi, en. Biørnens Vinterleie, hvori den ligger i Dvale. (V. S. O.) Biørnehund, en. En Hund til at forsvare Qvæget mod Biørne; eller en til Biørnejagt afrettet Hund. Biørnejæger, en. den, som jager Biørne, gaaer paa Biørnejagt. Biørnelab, en. pl. -labber. Biørnens Fod. Biørneleie, et. Sted, hvor Biørnen har sit sædvanlige Leie. Biørneskind, et. Biørnens lodne Skind, eller Foerværk af samme. En Biørneskinds-Pels. Biørneskytte, en. d. s. s. Biørnejæger. (H. Strøm.) Biørnetrækker, en. Een som trækker om i Landet med Dandsebiørne. Biørneunge, en. Biørnens Unge. (Biørnehvalp, D. Lov.)

Blaa, adj. [J. blár.] Navnet paa en af Hovedfarverne. Mørkeblaa, lyseblaa, himmelblaa. = blaa-agtig, adj. som falder i det blaae; blaaladen. Blaabær, n. s. Frugten af en Buskvært. Vaccinium myrtillus. blaafarvet, adj. farvet i Blaat. blaafrossen, adj. blaa af Frost. (Moth.) blaagraa, adj. som har en graa Farve, der falder i det blaalige; blaafarvet uden Glands. (Moth.) blaagrøn, adj. som har en grøn, med Blaat indsprængt Farve. blaagusten, adj. bleg og blaaladen tillige. (Pram.) blaahielmet, adj. blaaladen ell. blaagraa paa Kroppen m. hvidt Hoved (om Qvæg.) blaaladen, adj. hvis Farve er noget blaa, falder i det blaae. Blaaleer, et. Et Slags stærkt bindende Leer af blaaladen Farve. blaalig, adj. d. s. s. blaaladen. Blaamand, en. [J. Blámadr.] i ældre Skrifter: en Mor, Maurer, Afrikaner. Blaamunke, n. s. en Plante, der groer i Sandjord; Jasione montana. blaarandet, adj. som har blaa Rande ell. Striber i

en anderledes farvet Grund. blaarød, :
som har en rød Farve, der falder i det Bl
blaaskimlet, adj. hvid med indspræ
blaa Pletter (om Heste og Qvæg.) bl
slaaet, adj. v. slaaet saaledes, at bl
Kiød følger efter. Blaaslag, et. bl
Mærke efter Slag. Blaaspaan, en.
Slags raspet Træ, som farver bl
blaaspettet, adj. besat med blaa Spet
Blaasteen, en. det s. som Kobbervitr
Blaastivelse, en. Stivelse, lavet med D
blaat. (V. S. O.) blaastivet, adj
stivet med Blaastivelse. blaastribet, :
d. s. s. blaarandet. blaasuur, adj.
Melk, som er bleven suur uden at b
tyk. (en blaasuur Mø, i lav Tale:
Pige, der har været utydsk, uden Fø
deraf.) Blaasyge, en. En Sygdom
aarsaget ved en medfødt feilagtig D
nelse af Hiertet, og hvorved Huden f
en blaaladen Farve. Morbus coerule
blaatærnet, adj. som har blaa Tærnin
ell. Ruder i hvid Grund. Blaaurt,
En Plante med blaae Blomster.; K
blomst. Centaurea Cyanus. Blaav
et blaafarvet Vand, hvori Linned dyp
blaaøiet, adj. som har blaa Øine.

Blaahed, en. ud. pl. Beskaffenhe
at være blaa af Farve. (Moth.)

Blaane, en. pl. -r. en blaalig S
eller Taage.

Blaaner, v. n. 1. [Isl. blána.] 1. b
blaa; vise sig blaa for Synet. "M
saae hun Himlen blaane." Øhlenschl.
livelig Rødme farvede den blaanende H
mel." Baggesen. 2. blive dunkel, mør
"Det blaaner for mine Øine." Moth.

Blaar, n. s. pl. [Sv. Blånor. Bl
de groveste Dele (Taver) af Hør ell. Ha
som skilles fra ved Hæglingen. Hørbl
Hampeblaar. At sætte een B. for Øin
vende eens Øine i Blaar ɔ: narre,
blinde. = Blaargarn, et. Garn, spu
af Blaar. Blaarhægle, en. Hægle,
paa man skiller Hør og Hamp fra Blaar
— Blaarlerred, et. L. vævet af Blaarg
Blaarlerreds Lagen.

Blabbre, v. n. 1. (har.) [J. blabb
sladdre, pludre, tale utydeligt, uforst
ligt. (Moth.)

Blad, et. pl. -e. [J. Blad.] 1.
tynde, flade Yderdele paa Urter og Tr
som udvoxe paa disses Stilke og Gr
Træernes Blade i Samling kaldes L
Planten, Træet har begyndt at sætte (sk
Blade. (At tage Bladet fra Mun
sige sin Mening reent ud, efterat
nogen Tid har dulgt den.) 2. bruges
om adskillige Ting, der have nogen
hed med et Blad, f. Ex. Bladet paa
Kniv, en Sav, en Aare, en Skee.
slaae Guld i Blade. Fodblad, Skul
blad, Bovblad, Bordblad, o. fl. 3

Blad Papir, et løst Stykke Papir; ell. et Blad i en Bog. 4. et Tidsskrift, som udgives i enkelte Stykker ell. Ark. Dette Blad kommer dagligen. Et Ugeblad, Dagblad. 5. Bladet p. en Væv, det bevægelige Redskab, hvormed Islætten slaaes sammen med Rendegarnet. = bladagtig, adj. som ligner et Blad. bladdannet, adj. dannet som et Blad. Bladdei, en. Kagedei, som laves af udtoet Smør og Meel (Moth.) Butterdei. Bladebyg, et. Byg, som endnu ei har skudt Ax. Deraf Talemaaden: at drikke, at borge paa Bladebyg (Brisgaard.) Bladeraslen, en. Raslen af det visne, nedfaldne Løv. (Grundtvig.) Bladeskud, s. Løvskud, Løvspring. bladeviis, adv. i Form af Blade. Bladeværk, s. Løvværk. Bladeguld, et. Guld, som er slaaet eller valset i meget tynde Blade, og bruges til Forgyldning. (Bogsaml.) Bladhængsel, et. Dørhængsel, som bestaaer af to bladviis sammenhængende Dele. (V. S. O.) Jvf. Klaphængsel. Bladkaal, en. løs Kaal, som ikke lukker sig i Hoveder. Bladkrands, en. Krands af Blade, Løvkrands. (Øhlenschl.) Bladkrave, en. En linnet Halskrave, bestaaende af to bladdannede, nedhængende Strimler, som Geistlige bære. bladløs, adj. som er uden Blade. Bladluus, en. smaa Insecter, der i Mængde opholde sig paa visse Træer og Planter (Aphis.) Bladorm, en. visse Orme, som afæde Træernes Blade. bladrig, adj. som har mange Blade. En b. Plante. (om Træer: løvrig.) Bladsalat, en. S. der saaes tæt, for om Foraaret at afskære de unge Blade (Oluffen.) Snitsalat. Bladskede, en. Grunden eller den nederste Deel af et Blad, naar den omgiver Stængelen som en Skede. Bladstikke, en. Et Redskab, hvormed man stikker Traadene giennem Bladet p. en Væv. Bladstilk, en. den Stilk, som forener Bladet med Plantens Stamme eller Træets Green. Bladsvamp, en. smaa Svampe, der voxe paa Træers Blade. (Schouw.) Bladtobak, en. Tobak i tørrede Blade, uspunden Tobak (jvf. Rulletobak.) bladviis, adv. Blad for Blad, ligesom Bladene følge i en Bog. Bladviser, en. det gientagne Ord, nedenunder den sidste Linie paa en Side eller et Blad i en Bog, som henviser til første Linie paa det følgende. (Custos.) Bladøie, et. Øie eller Knop p. et Træ, som indeholder Spiren til et ell. flere Blade. (Oluffen. jvf. Blomsterøie, Frugtøie.) = bladet, adj. 1. besat m. Blade. 2. som bestaaer af Blade eller af bladviis paa hinanden liggende Dele; som ligner Blade.

Blade, v. n. og a. 1. vende Bladene, vende Bladene om i en Bog, medens man læser, eller for at søge om noget. At b. i en Bog. At b. om, blade efter (kaste efter) i en Bog. At b. en Bog igiennem. 2. bryde Blade af Træer eller Planter. (Moth.) s. blæde. — blades, v. n. pass. faae Blade, springe ud i Blade; danne sig til Blade. "Endeel revne og blades i Ilden." (om Ædelstene.) — Bladen, en. ud. pl. Gierningen at blade (i en Bog.) Bladning, en. 1. det, at en Vært blades. 2. Bladenes Stikkelse p. Træer ell. Planter. (V. S. O.)

Blaffert, en. pl. -er. Hyldebøsse, eller lignende Redskab, som Børn lege med.

Blafte, v. n. 1. [Isl. blakta.] flagre, som Luen, ell. et Lys for Vinden. (Moth.)

Blakket, adj. [I. blakkr, sortladen. E. black, sort.] af en blandet sortegraa, brunguul, eller graaguul Farve. En blakket, musblakket Hest. (om Qvæg br. i nogle sammensatte adj. blak i samme Bemærkelse f. Ex. en blakhielmet Ko ɔ: en blakket og tillige hielmet Ko. En blakdragen Qvie ɔ: en blakket Qvie, med en hvid Stribe langs hen ad Ryggen.)

Blande, v. a. 1. [I. blanda.] komme forskiellige Ting sammen eller blandt hinanden. At b. Viin med Vand. At b. (komme) Vand i sin Viin. At b. Sæd, b. et Spil Kort. At b. fremmede Ord i Sproget. b. flere Sprog sammen. At b. Melken (nemlig m. Vand) før den sælges. 2. At b. Mød, siges for: at lave Mød. — blande sig, recipr. indlade sig i, give sig af med, begive sig iblandt, forene sig med. At b. sig i Andres Sager. "Hver Daare blander sig i Trætte." Sal. Ordspr. 20, 3. Dette Folk har aldrig blandet sig med Andre. — "Roser sig med Torne blande." Wessel. "Og i din Glæde Uro blande sig." Tode. — blandet, adj. v. 1. bestaaende af forskiellige Slags. En blandet Drik, et b. Sprog, blandede Skrifter. 2. uklar, ikke reen. (om Vandet, Luften, Winene.) = Blandgiødning, en. ud. pl. G. som ei bestaaer af blot Møg, men hvori andre Ting ere blandede. (Landh. Selsk. Skr. I. 264.) Blandkorn, et. ud. pl. d. s. s. Blandingskorn. = Blanden, en. ud. pl. Gierningen at blande. — Blanding, en. pl. -er. 1. Handlingen at blande, Blanden, Sammenblandelse. 2. en Sammensætning af blandede Ting. En B. af Ondt og Godt. 3. det, hvormed noget blandes; Tilsætning. 4. Blandinger, pl. a) Mennesker eller Dyr, avlede af forskiellige Racer, eller forskielligt farvede Forældre. b) forskiellige Ting, ulige Materier, som findes samlede paa eet Sted; f. Ex. i Skrifter. (Miscellanea.) — Blandingsbrød, et. Brød, som bages af flere Slags Korn. Blandingsdeel, en. vis Deel af en Blanding; Ingredients. Blandingsdrik, en. Drik, blandet af flere Vædsker

ster. Blandingsdyr, et. Dyr, avlet af en Han og en Hun af forskiellig Art; f. Ex. Muulesler. Blandingsfolk, et. eller coll. En Samling af adskillige Folkefærd; en blandet Folkehob. (D. B. Jud. 2, 11.) Blandingsgods, et. 1. Gods eller Varer, som ei ere assondrede fra hinanden. 2. maadelige Varer. Blandingskorn, et. Korn, avlet efter Blandingssæd ɔ: Sæd af forskiellige Slags (især Byg og Havre) som udsaaes blandet. Blandingsmaade, en. En vis Maade at blande paa. Blandingsskrift, et. som indeholder adskillige blandede Materier. (Moth.)

Blande, en. ud. pl. I Norge: suur Melk, blandet med Vand, som er Fieldbøndernes almindelige Drik.

Blandt, præpos. S. iblandt.

Blank, adj. [Isl. blankr.] 1. glat og glindsende. b. som et Speil. At giøre noget blankt. 2. (fr. blanc.) En Blank, kaldes (især i Vestindien) en Hvid, i Modsætning til en Sort ell. Neger. 3. aaben, som intet er skrevet paa. En blank Side. At lade en Linie staae blank. — Blankhed, en. ud. pl. (Moth.)

Blanke, v. a. 1. giøre blank, polere. At b. noget op, pudse op. — Blankning, en. = Blankbørste, en. Børste, hvormed Støvler og Skoe blankes, efterat de ere bestrøgne m. Skosværte ell. Vor. Blanksværte, en. det, hvormed Skoetøi ell. andet (f. Ex. Katteklovne) blankes eller pudses. Blankvoxen. Salve af Vor, Terpentin m. m. til at blanke Støvler med.

Blanket, en. pl. -ter. Et reent Papir med Navns Underskrift til at udfylde i Tilfælde, hvor det bruges.

Blee, en. pl. -r. [Isl. Blæa.] Egentl. et Lagen, Sengelagen. "Du bløde ikke min Dyne, du bløde ikke min Blee." i en gl. Vise. (deraf Jordeblee, Liglagen; og det forældede: Bleeseng, en nyredt Seng m. rene Lagen. Moth.) Nu mest om det Lagen eller Linklæde, hvori spæde Børn svøbes. "Saa gaaer det Lagen tidt, endsige liden Blee." Baggesen.

Bleg, adj. [I. bleikr.] 1. som har en sygelig hvid Farve. At blive b. i Ansigtet. Han blev baade rød og bleg derved (af Skamfuldhed.) 2. som har en Blanding af hvidt i Farven, mat, svag af Farve; som har et svagt, mat Skin. (deraf: bleggrøn, bleggunl, blegrød.) = Bleghed, en. den Beskaffenhed, at være bleg. Bleghvidt, et. d. s. s. Blyhvidt. blegladen, adj. noget bleg i Hudfarven. blegsort, adj. af en blandet sort Farve, der falder i det Lyse (blakket.) Blegsot, en. ud. pl. en Sygdom hos Fruentimre, hvori Huden antager en usædvanlig bleg Farve. Chlorosis.

Bleg, en. pl. -e. 1. Gierningen at blege. Tøiet er i B. En god, slet Første, anden B. (ɔ: første, anden G[...] om Sommeren, at man bleger) 2. [...] meget Tøi, som paa engang bleges. [...] have en stor Bleg. 3. Stedet, hvor [...] bleges. At anlægge en Bleg.

Blege, v. a. 1. [I. bleikia.] giør[e en] Ting hvid, ved at udsætte den for S[olen] og Luften, eller ved tillige at anv[ende] chemiske Midler. At b. Lerred, Garn.

Blegning, en. pl. -er. Gierningen [at] blege. = Blegedam, eller Blegdam, 1. egentl. en Dam v. en Blegeplads, h[vor] Tøiet skylles. 2. et Sted, indrettet t. B[leg]ning, Blegested, Blegeri. Blegehave, Blegeplads. (Moth.) Blegeløn, en. [...] som betales for Blegning. Blegem[and], ell. Blegmand, en. den, som lever af B[le]geri (saaledes: Blegekone.) Blegepl[ads], en. Plads, indrettet t. Blegning. — B[le]geri, et. 1. den Syssel at blege eller h[...] Bleg. 2. Stedet, hvor en Bleg er [an]lagt. — Blegetid, en. Aarstid, beq[vem] til Blegning. — Blegeveir, et. Veir[lig] som dertil er tienligt.

Blegn, en. pl. -er. [I. Blina.] liden Hævelse eller Udvært i Huden.

Blegne, v. n. 1. er. [Isl. bleikn[a]] blive bleg (især om Ansigtsfarven.)

Blek, (at skrive med) s. Blæk.

Blende, v. a. 1. sløve, svække Synet [for] en Tid v. en stærk Glands. — figurl. sk[uffe,] bedrage ved et falsk Skin, forblinde. "[...] kens største Glands formaaede ei at ble[nde] din Siæl." Evald. — Blendværk, et. [...] hvorved man blender, fører Folk bag [Ly]set, et Phantom. "Ondskabs giftige D[...] ster og Nattens Blendværk." Evald.

Bliant eller Blyant, en. et Min[eral] af mat Glands og Blyfarve, som i [...] bruges til Blyantspenne. At skrive, te[gne] m. en B. (Blyantspen.) "Da løfte f[...] hans Hammer m. blanke Bliants Skin[...]" Øhlenschl.

Blid, adj. [I. blidr. A. S. blithe.] mild, venlig af Aasyn og i Tale, og a[f] dertil svarende Sind. At være b. og føie[lig]. (N. S. blide, glad.) "Et blidt Ansig[t er] det, som ingen Sorg eller Fortrædelig[hed] sees paa." Sporon. (s. mild.) 2. m[ild,] ikke vred, forsonet. Han bliver hastig v[red] og snart blid igien. "Det blide Sind [giver] Fred til Løn." F. Guldberg. 3. s[om er] venlig at see, behagelig. En b. Dag. [En] b. Egn. 4. mild, ikke kold. blidt V[eir]ligt, en b. Luft. = Blidemaaned, det danske Navn paa Februar; (og[saa i] ældre Skrifter: Blidel; hvoraf Blid[el]lilie, en af de tidligste Vaarblomst[er,] Sneeklokken. Galanthus nivalis.) — Bl[id]giøre, v. a. 3. formilde, giøre noget [blid]ere, mindre smerteligt (nyt O.) "[...]

gens Bedrag, der blidgiør de sidste Dage for den, hvis Liv han ikke har Magt at forlænge." Rahbek. — Blidhed, en. ud. pl. den Egenskab, at være blid. — blidt, adv. blideligen. A. S. Bedek P. Clauffen.)

Blide, en. pl. -r. et fordum brugeligt Krigsredskab, hvormed Stene udkastedes paa beleirede Stæder; Steenslynge. (Balslevge. P. Clauffen.) = Blidekast, et. Kast, Stød med en Blide. Blidemester, en. den, som forestod, styrede Blidens Anvendelse. Blideskytte, en. Blidekaster, Blidemester. (Moth.)

Blides, v. n. pass. blive blid, blive mildere. Vinteren blides. Dagen blides. (Moth har ogsaa v. a. blide, giøre blid; formilde.)

Blidne, v. n. og a. 1. blive blid, blides. Det blidner i Veiret. (Moth.) 2. act. giøre blidere, formilde. "Men klog og kærlig blidne hans Vrede." Thaarup.

1. Blik, et. pl. d. s. [Tydsk.] Øiekast. At kaste et Blik paa een, til een. Et kærligt, venligt Blik.

2. Blik, et. pl. d. s. [J. Blik.] Glimt, Blink, hastig forsvindende Glands. "Et B. af Verdens Pragt." Tullin. Blikket af et Kanonskud. — Blikfyr, et. Et vist Slags Fyr til Veiledning for Søfarende, som viser sig ved hastig fremkommende og forsvindende Lysglimt; Blinkfyr. — blikstille, adj. fuldkommen stille. (om Vandet og Luften.) "Uagtet det var saa blikstille, at ingen Fier rørte sig." Bagg. N. Klim. Det blev m. eet blikstille. Havet er blikstille. (S. Havblik.)

3. Blik, et. ud. pl. en ganske tyndt udhamret og valset Metalplade, særd. af Jern, Kobber eller Messing. Jernblik, Messingblik. = Blikkenslager, en. pl.-e. den, som forarbeider Blik, giør Bliktøi. Blikmynt, en. En Mynt af Blik, præget kun p. een Side; Bracteat. Blikplade, en. pl.-r. et stort Stykke Blik, en Plade af Blik. Bliksax, en. Sax til at skære Blikplader med. Bliksmed eller Bliksager, en. den, som giør Blik ell. Blikplader. Bliktøi, et. Alt hvad som forfærdiges af Blik.

Blikke, v. n. 1. [Isl. blika.] give et Skin ell. Glimt fra sig, blinke. At blikke med Øinene. (Moth.)

Blind, adj. [J. blindr.] 1. som fattes Synet, som ei kan see. blind paa det ene, paa begge Øine. Uegentl. om den, som af en eller anden indvortes Grund ei kan see eller erkiende visse Gienstande, eller til en vis Tid. At være blind for Naturens Skiønhed. "For hver en fremmed Synde er han blind." S. Blicher. "Den, som mod andre streng, er blind for egne Lyder." F. Schmidt. 2. figurl. som fattes Forstandens Klarhed og Kundskabs Lys, uforstandig, vankundig; it. som Fornuft og Overlæg ikke har Deel i. En b. Kiærlighed, b. Lydighed. Den blinde Hob, Pøbel. blind Lykke ɔ: blot Hændelse, Tilfælde. 3. skiult, vanskelig at see. blinde Skiær, Klipper. 4. som ikke er virkelig, er giort for et Syns Skyld. En b. Dør, et blindt Vindue. Et blindt Fag p. et Huus (hvor der intet Vindue er.) blindt Angreb, blindt Skud (med løst Skud.) At lade et Gevær blindt (med løst Krud.) — i Blinde, adv. uden at kunne see, m. tillukte Øine. Jeg kan tage det i Blinde. figurl. uden Overlæg, Eftertanke. At gaae, vælge i Blinde. — blindt, adv. 1. uden at see; i Blinde. 2. uden Overlæg, uforsigtigen. (ogsaa: blindt hen.) "Det staaer til os, blindt at følge hiin og forkaste disse." Basth. = Blindebuk, en. Selskabsleg, hvori een løber om med tilbundne Øine for at gribe en af de Andre. blindfødt, adj. blind fra Fødselen af. Blindhed, en. ud. pl. den Tilstand, at være blind. Blindkiøb, et. Kiøb, som skeer i Blinde. (V. S. O.) Blindlygte, en. L. hvori Glasset, og derved Lysets Skin, kan skiules ved en Plade, som skydes for. Blindtarm, en. Intestinum rectum. Blindværk, et. s. Blendværk.

Blinde, v. a. 1. [J. blinda.] 1. berøve Synet, giøre blind. 2. d. s. s. blende (som dog oftere bruges.) Sneen blinder Øinene. "Vi blindes af Kronens Glands; men hvad om vi kiendte dens Byrder?" Kampmann. — Blinding, en. 1. Gierningen at blinde. 2. et skuffende Skin ell. Glimt.

Blinding, en. pl.-er. (s. blind, 3.) I Bygningskonsten: den Deel af en Muur, som er imellem to Piller og er tyndere, end disse.

Blingre, v. n. 1. blinke, glimre med et flagrende, ustadigt Skin. (Moth.)

Blink, et. pl. d. s. Glimt, hastig forbifarende Skin. Et Blink af Lynilden, af Solen. Et B. paa Havets Flade. "Et Solskins Blink i mørke Høst." Rein. Et Blink m. Øinene, ɔ: en hastig Bevægelse af Øielaagene, et hastigt Øiekast. — Blinkfyr, et. d. s. s. Blikfyr.

Blinke, v. n. 1. (har.) 1. give et Blink, et hastig afbrudt Skin; glimte, tindre. Solen blinker paa Vandet, i Bølgerne. Stiernerne blinke frem giennem Skyerne. Hans Rustning blinker i Solen. 2. glippe med Øielaagene, bevæge dem hastigen; it. give Tegn med Øinene. At b. ad een. = Blinken, en. ud. pl. — Blinkhinde, en. (v. Aph.) Hinde hos Fuglene imellem Øiet og Øienlaaget, ved hvis vilkaarlige Bevægelse de kunne afholde Virkningen af et alt for stærkt Lys. blinkøiet, adj. som idelig blinker med Øinene.

Blire, v. n. (med Øinene.) S. plire.

Blis, en. [J. Bles, Blesi.] En langagtig hvid Streg i Panden paa en Hest

eller et Hoved af mørkere Farve. — blisset, adj. som har Blis i Panden. Ofte bruges det i Sammensætning med Adjectivet, som bemærker Hovedfarven. En rødblisset Ko, sortblisset Hest (ɔ: en rød Ko med Blis. o. s. v.) blisset og blisfuld, i lav Talebrug: ganske bestienket.

Blive, v. n. blev, er bleven, blevet. pl. blevne. [Holl. blywen, Sv. blifva.] Dette Ord har en dobbelt og forskiellig Bemærkelse, da det deels udtrykker en Vedvarenhed, en vedvarende Tilstand, et varigt Ophold (T. bleiben); deels Overgangen til en ny Tilstand (T. werden.) I begge Tilfælde er det ikke gammelt i Sproget (det isl. blifa er et nyere Ord;) men den sidste Bemærkelse (i Stedet for: vorde) er indkommen sildigere, end den første. A. (det T. bleiben.) 1. holde ved at være, bestaae, vedvare, forblive. De onde Vaner blive. (Sneedorf.) Han er og bliver den samme. "De have — erindret Borgerne om, at de vare og skulde blive Slaver." Guldb. At b. i sit Embede. — Deraf blivende, adj. v. varig, vedvarende, som ikke let forgaaer. Et blivende Sted, stadigt Opholdssted. "I have beredet eder blivende Sted i ethvert Land." Mynster. 2. opholde sig, tøve paa et vist Sted, holde sig i en vis Tilstand. Jeg vil b. her indtil han kommer. At blive hiemme; b. staaende, liggende, siddende. At b. over (s. nedenfor, 9.) At lade een, lade noget blive ɔ: efterlade, lade noget være hvor det er. Lad de øvrige Æbler b. paa Træet. — figurl. falde paa Valpladsen, omkomme. (i ældre Skrifter. "De bleve i samme Færd." Jød. Krøn.) 3. bevare, enten for en Tid, eller for stedse. Det bliver derved, ved vor Aftale. Det maa blive til en anden Gang. B. (det Tydske werden.) 1. begynde at være til, gaae over fra Mulighed til Virkelighed. "Førend Abraham blev." (D. Bibel.) "Om Væsner Han ei vare, men bleve ved hans Ord." Storm. "Gud sagde: vorde Lys og Lyset blev." 1 Mose B. 1. i nyere Bibeloversf. (Hos Taussen 1536: "Der vorde et Lys, saa blev der et Lys." "Gud sagde: der skal blive Lys, og der blev Lys." Bibel. af 1550.) — Ofte med præp. til. Verden kan ei være bleven til af Intet. 2. begynde at være det, man ikke var; komme i en vis Tilstand; vorde. At b. Embedsmand. At b. riig, fattig, vred, syg, forkølet. Hun blev rød, bleg (rødmede, blegnede.) Det bliver værre og værre. Det maa dog engang blive bedre. Drengen bliver 5 Aar til Juul (fylder 5 Aar ved Juletid.) — Hertil hører Brugen af blive som et Hielpeverbum i den sammensatte passiviske Form. Han bliver mere og mere yndet. Jeg blev for-
fulgt. Han er bleven advaret. At bl
erindret; o. s. v. 3. Ogsaa (upersonlig
opstaae, opkomme, begynde at være (
Forbindelsen af Tidsbegrebet, saavel
forbigangne, som det tilkommende.) "
der blev Aften, og der blev Morgen, før
Dag." 1 Mose B. 1. — Der bliver meg
Sæd, Frugt i Aar. Man troer der
blive Krig, at det vil blive til Krig
en Krig vil udbryde.) Der bliver ing
Tid til, ingen Redning. Der blev (
kom, reiste sig) en stor Tummel.
blev et frygteligt Uveir. Jeg veed il
naar det bliver (skeer.) 4. Med Object
Dativus: vorde. Det bliver mig for v
skeligt. Her bliver mig for hedt.
vil ikke blive ham let. 5. forandre
forvandles. (oftest med til.) Af Vand
der blive Iis. Vandet i Glasset var b
vet Iis. Træ kan blive til Steen.
kan endnu blive til en fornem Ma
6. komme til en vis Alder. I næste
bliver (fylder) han 30 Aar. 7. beløbe
til. Hvormeget bliver det, jeg skyl
Dem? Det Hele bliver saa meget.
C. Med præp. og adv. blive af. a) kom
hen, stedes. Man veed slet ikke hvor h
er bleven af (om een, som længe har væ
savnet.) Hvor blev den Fremmede
b) tage Ende, faae Udfald. Man v
endnu ikke hvad der bliver af. Hvad b
der af alle hans Forsætter, Løfter?
bliver intet af Reisen. c) blive af m
blive skilt ved, fri for; tabe, miste; f
Aftræk paa. At b. af med gamle Var
— blive borte. a) tøve med at komm
udeblive. b) komme af Øiesyn, forsvin
c) komme af eens Eie, tabes. d) f
gaae. Skib og Mandskab blev borte
Reisen. — blive fra, holde sig fra.
b. fra slette Selskaber. — blive igien, bl
tilbage, blive tilovers, i Behold; st
tilbage at betale. — blive imod. Vin
begynder at b. os imod. — blive ov
At b. en Dag, en Uge over paa et S
(opholde sig en Dag, en Uge efter sin A
komst, eller længere, end man havde
stemt.) jvf. overblive. — blive samm
holde sig i Selskab. At b. sammen p
en Reise. — blive til. (S. blive, B, 2.)
b. til noget. Han er bleven til en forn
Herre fra en ganske ringe Mand.
bliver ikke til noget med hans Reise,
deres Forlovelse. At b. til intet,
overstyr, gaae til Grunde. — blive
bage, bruges i samme Bemærkelse,
b. igien. — At blive tilovers (s. dette Or
b. til Sinds, fatte en Beslutning. —
ude, opholde sig ude; lade Qvæget b.
om Natten. fig. blive borte, ikke indfi
fig. Feberen blev ude i Gaar. Han
nogle af de stærkeste Udtryk blive ude.
udeblive.) — blive vaer, s. vaer. — bl

ved, absol. At b. ved sin Mening, Befatning. At blive ved med noget. (ikke opgive, forlade den.) — Dette kan ikke b. ved, ɔ: bestaae, holde ud. At b. ved Magt, bestaae sig; beholde sin Gyldighed.

Blivested, et. pl.-er. varigt Opholdssted, blivende Sted. (Moth. Thaarup.)

Blivetid, en. Tid, hvori man bliver paa et Sted. (V. S. O.)

Blod, et. ud.pl. [I. Blód. A. S. Blod.] 1. den røde Vædske i dyriske Legemer, som har sit Omløb i Aarerne, og hvoraf alle øvrige Vædsker have deres Oprindelse og Legemet sin Næring. Blodet forløb ham. At stille Blodet (ɔ: Blodets Løb af et Saar.) At slaae sin Næse, Mund i Blod (saaledes at Blod gaaer ud.) 2. figurl. a) Afkomst, Byrd, Herkomst, Slægtskab; "Indbildningen om Fødselen og Blodet vil leve op hos Folk." Overs. af Merope. En Prinds af Blodet (af det kongelige Huus.) b) Natur, Sindsbeskaffenhed. En Mand af hidsigt Blod. At begaae et Mord, en Forbrydelse med koldt Blod ɔ: med Overlæg, med Rolighed. c) Liv og Livets Opoffring, Blodsudgydelse. Seieren kostede meget Blod, m. fl. = a) Blodaare, en. 1. d. s. s. Blodkar. 2. i Særdeleshed en af de Aarer, som fører Blodet tilbage til Hiertet (Vena.) Modsat: Pulsaare. Blodbad, et. megen Blodsudgydelse, stort Nederlag, Mandsfald. blodblandet, adj. v. blandet m. Blod. Blodbrok, et. (v. Aph.) en ved sygelig Tilstand bevirket Samling af Blod i Pungen eller Scrotum. (hæmatocele.) Blodbrækning, en. Brækning, hvorved Blod eller størknede Blodklumper opkastes. Blodbyld, en. et Slags Byld, hvori Blod samler sig. Blod dom, en. Dom, hvorved een tilægges Dødsstraf; Dødsdom. Blodfane, en. kaldtes fordum en rød Fane, som Tegn paa Strid, eller paa at en beleiret By vilde forsvare sig til det yderste. (Modsat den hvide eller Fredsfanen.) Blodfarve, en. blodrød Farve. blodfarve, v. a. 1. farve med Blod. "Har Beddeløren blodfarvet de tynde Sølvhaar?" Øhlenschlæg. partic. blodfarvet. 1. farvet med Blod. 2. blodrød. (Hertz.) Blodfieber, en. En endnu ikke fuldt udviklet Fuglefieder. (S. S. O.) Blodfiende, en. dødelig, uforsonlig Fiende. (Baggesen.) Blodflag, et. d. s. s. Blodfane. Blodflod, en. Blodets Udstrømmen af Aarerne og Udgydelse af en Aabning i Legemet. (Hæmorrhagia.) Blodgang, en. Sygdom, hvorved Blod gaaer bort ved Stolgang. (Dysenteria.) blodgierrig, adj. begierlig efter at udgyde Blod, blodtørstig. Blodgierning, en. blodig Gierning, Mord, Drab. (Rahbek.) blodgridsk, adj. blodgierrig. (Arrebo.) Blodhund, en. et Skieldsord om en blodtørstig Voldsmand eller Tyran. Blodhævn, en. Hævn for Manddrab; Hævn, som tages over en Morder eller hans Slægt. Blodhævner, en. den, som hævner Blodsudgydelse ell. Manddrab. "Kunde Manddraberen v. Penge forsone Blodhevnerne." Guldberg. Blodigle, en. Orm, som suger Blod af Mennesker og Dyr. (Hirudo.) Blodkar, et. Kar i Legemet, hvorigiennem Blodet har sit Løb; Aare. blodkiøbt, adj. v. som vindes, erhverves ved Blodsudgydelse. "blodkiøbt Roes." Jacobi. Blodklump, en. størknet Blod i en Klump. Blodkop, en. Kop, som bruges ved Kopsætning til at trække Blod ud af Legemet. Blodkugle, en. Blodets fastere, kugledannede Dele. (globuli sanguinis.) Callisen. Blodlage, en. Lage, blandet m. Blod, der samler sig ved nysaltet Kiød. Blodlud, en. En Opløsning af tørret og med en Deel ildfast Ludsalt blandet Oxeblod i Vand, hvoraf ved Blanding med Alun og Jernvitriol laves Berlinerblaat. Blodløb, et. Blodflod, Blodgang. blodløs, adj. som er uden Blod. Blodpenge, n. s. pl. 1. Bøder for Manddrab. 2. Penge, som een faaer i Løn for et Mord, eller en blodig Gierning. Blodpind, en. Blodfieder. Blodpis, et. Sygdom, hvorved Blod gaaer bort med Urinen. blodplettet, adj. v. plettet med Blod. blodskænkt. Blodpølse, en. Pølse lavet af Dyrs (især Svinets) Blod. blodrensende, adj. v. som renser og fortynder Blodet. b. Urter. Blodret, en. Ret, som med overdreven Strenghed eller Uretfærdighed dømmer Mennesker fra Livet. At stilles for en Blodret. Rahbek. blodrig, adj. som har Overflødighed af Blod. Blodrighed, en. ud. pl. blodrød, adj. som har Blodets røde Farve. Blodsag, en. Livssag. Blodskam, en. legemlig Omgang imellem for nær Beslægtede eller Besvogrede. (D. Bibel. 1550.) Blodskud, et. Sting i Ryggen. blodsky, adj. som ei kan taale at see Blod. (Baggesen.) Blodskyld, en. 1. Strafskyldighed for udøst Blod ell. begaaet Mord. 2. en Forbrydelse, som drager Livsstraf efter sig. blodskyldig, adj. som har Blodskyld paa sig. (Taussen.) Blodskænder, en. den, som begaaer Blodskam. (Moth.) blodsmittet, adj. besmittet m. Blod, eller med Blodsudgydelse, Drab. (Pram.) Blodsot, en. Blodgang. Blodspytning, en. Sygdom, hvori Blod af Lungerne opspyttes. Blodsteen, en. et Slags rig Jernerts, som ved Gnidning giver en rød Streg. Blodstemmelse, en. forhindret Omløb og derved forvoldt Opsamling (Congestion) af Blodet i en vis Legemsdeel. (V. S. O.) blodstemt, adj. v. plaget af Blodstemmelse.

blodstillende, adj. som standser Blodløb. Blodstyrtning, en. voldsom Opkastning af Blod. blodstænkt, adj. v. bestænket med Blod. Blodsuer, en. Aagerkarl, eller den, som paa andre Maader udsuer og forarmer Folk. (Holberg.) Blodsved, en. Sved, blandet m. Blod. blodsølet, adj. v. tilsølet med Blod. "At vende tilbage med Seier fra blodsølede Marker." Kampmann. Blodtørst, en. umættelig Begierlighed efter at udgyde Menneskers Blod. blodtørstig, adj. meget grusom. Blodvalle, en. den vandagtige Deel af Blodet. Serum. (V. S. O.) Blodvidne, et. den, som med sin Død besegler sin Tro eller Overbeviisning; Martyr. (Moth.) = b) Blodsdraabe, en. En enkelt Draabe Blod. (br. mest i figurl. Talemaader. Man siger: Der faldt en Draabe Blod paa Gulvet; men: at forsvare sig til den sidste Blodsdraabe.) Blodsudgydelse, en. Handlingen, at udgyde Menneskers Blod, at dræbe, ihielslaae.

Blodig, adj. [A. S. blodig.] 1. som har Blod i eller paa sig. blodigt Kiød, en b. Dug. 2. saaret til Blods. At slaae een blodig. 3. som koster mange Menneskers Liv, er forenet med Blodsudgydelse. En b. Seier, et blodigt Slag. 4. sigtende til Blods Udgydelse, som gaaer ud paa Livet. blodige Anslag.

Blok, en. pl. -ke. 1. et svært, utilhugget eller kun groft tilhugget Stykke Træ eller Steen. En B. Marmor, Mahognitræ. En Blok, hvorpaa Forbrydere halshugges. En Huggeblok, Kiødblok. 2. et paa offentlige Steder opreist Træ, med Huulning, Lukkelse og Laas, indrettet som en Sparebøsse, hvori Gaver til Fattige, Kirker, o. s. v. sikkert kunne nedlægges. Kirkens, de Fattiges Blok. 3. en Model af Træ til at danne noget paa. Hatteblok, Støvleblok, &c. 4. et rundagtigt Træ, der indslutter en bevægelig Skive, hvorpaa et Toug eller Takkel løber. (Talieblok.) 5. Et svært, jernbeslaaet Træ, som tilforn brugtes til at lægge om fængslede Forbryderes Been. = Blokfløite, en. et Slags stor Fløite. (Moth.) Blokhage, en. Jernredskab til at løfte store Blokke med. Blokhiul, et. Hiul, som ei er sammensat, men bestaaer af heelt Træ. Blokhuus, et. Skandse, Bulværk, opført af Tømmerstokke. Blokkedreier, en. den, som giør Haandværk af at dreie Blokke, især Skibsblokke. Blokkepenge ell. Blokpenge, n. s. pl. Penge, som indsamles i en Almisseblok. Bloknagle, en. Jernnaglen, som gaaer igiennem en Skibsblok, og hvorom Skiven dreier sig. Blokskib, et. Skroget af et gammelt Orlogsskib, der bruges som Batterie. Blokskive, en. den bevægelige Skive i en Blok, 4. Bloksteen, en. svær, utilhuggen eller kun ra tilhuggen Steen. (jvf. Steenblok.) Blo taarn, et Blokhuus i Skikkelse af et Taar (D. Bibel.) Bloktin, et. fiint Tin, sme tet i Blokke, der saaledes kommer fra En land. Bloktræ eller Blokketræ, et. Bloktømmer, et. svært utilhugget Tr eller Tømmer. Blokvogn, en. Vog til at føre meget svære Byrder, som Stee Kanoner eller Bloktømmer paa.

Blokere, v. a. 1. [af det Fr.] indspærr belægge, indslutte en By eller Fæstnin som man enten vil udhungre eller beleir (Moth.) — Blokering, en. pl. -er.

Blokke, v. a. 1. [af Blok.] med præ op eller ud: sætte noget paa en Blok f at udvide det. At blokke en Hat o Kunne Støvlerne blokkes mere ud?

Blomme, en. pl. -r. en bekiendt Træ frugt, som voxer p. Blommetræet. Prunus domestica.

Blomme, en. pl. -r. [J. Blóm, Blómi 1. Blomst. En Rosens Blomme. (b nu sielden, undtagen i nogle Sammensæt f. E. Koblomme (en Urt) Svovelblomm 2. en naturlig eller konstig Tegning, s ligner eller forestiller Blomster, Løvvær o. desl. Damask m. Blommer i. 3. D Gule i Ægget, Æggeblomme. figu "Han levede som Blommen i et Æg." (meget lykkeligt.) Baggesen. = Blomka en. En Afart af Kaalen (Brassica ol racea-Botrytis) hvis Blade indvendig ere udfyldte med en Samling af ikke u dannede Blomster. = blommet, adj. f synet m. indvævede Blommer (2.) blo met Fløiel, Damask.

Blomraadden, adj. [formodentlig Flom, Flomme.] mør af Raaddenh ganske raadden. (Moth har ogsaa Ord blomfed.)

Blomst, en. eller Blomster, et. Blomster. [Isl. Blómstr. A. S. Bl Blosma.] 1. den Deel af en Plante, s indeholder eller indeslutter Befrugtning delene, og hvoraf Frøet ell. Frugten fre gaaer. Markblomst, Haveblomst, Prag blomst. Blomsten springer ud (aabn sig.) Træet staaer i Blomster (blo strer.) 2. Ofte bruges det uegentl. f Urt eller Plante, især om dem, der st i Blomster, eller som dyrkes i Haver Blomstens Skyld. Hvad kaldes den Blomst? At plante en Blomst i en Ur potte. At omplante Markblomster i Hav 3. figurl. a) den feireste, bedste Tilsta Ungdommens, Livets Blomster. b) Pr delse. Veltalenheds Blomster. = Blo sterbane, en. figurl. og poet. en hel Bane, en lykkelig Tilværelse. "Du va drer Livets B. hen." Bagg. Blomst bed, et. Et med Blomster besat Haveb

Blomsterblad, et. 1. Blad, som udgiør en Deel af Blomsten; Kronblad. Petalum. 2. Blade, som have deres Sted ved eller imellem Blomsterne. (Bracteæ.) **Blomsterbolig**, en. poet. en med Blomster prydet Bolig. "Du, som hist i Østens Hiem har din rigelige Blomsterbolig." Øhlenschl. **Blomsterbred**, en. poet. en med Blomster bevoxen Aa- eller Sø-Bred. **Blomsterbund**, en. d. s. s. Frugtbund (receptaculum) p. Planten. (Schousboe.) **Blomsterbæger**, et. 1. den Deel af Blomsten, der omslutter Befrugtningsdelene; Blomsterkronen; (Corolla) især naar den er bægerdannet. 2. Bladene, der umiddelbart omgive den enkelte Blomst. Periantheum. **Blomsterdal**, en. D. hvor der findes mange Blomster. "Uskyldig, hvid og skiøn, som Lilien i Blomsterdalen." Baggesen. **Blomsterdragt**, en. figurl. og poet. de Jorden smykkende Blomster. Kaaren i sin B. "Iførér jeg mig en anden Blomsterdragt." S. Staffeldt. **Blomsterduft**, en. Vellugt af Blomster. Engens B. **Blomsterdug**, en. Dug, som falder p. Blomster. (S. Staffeldt.) **Blomsterdusk**, en. En Samling af sammenbundne Blomster, Urtekost. **Blomstereng**, en. En m. Blomster rigelig bevoxen Eng. "Som Bækkens Rislen giennem Blomsterenge." Bagg. **Blomsterfrø**, et. Frø, hvoraf Blomster opelskes. **Blomstergartner**, en. Urtegaardsmand, der særdeles lægger sig efter Blomsterdyrkning. **Blomstergreen**, en. Green ell. Qvist paa et Træ, som bærer Blomster. "Frugt bærer ei hver Blomstergreen." Øhlenschl. **blomstergroet**, adj. v. begroet med Blomster. "En blomstergroet Plet." Storm. **Blomsterhave**, en. Have, ell. Deel af en Have, hvor Blomster dyrkes. **Blomsterkalk**, en. d. s. s. Blomsterbæger, 1. (Corolla.) **Blomsterkiender**, en. den, som kiender Blomster (især Haveblomster) efter deres Arter og Navne. **Blomsterklynge**, en. Samling af Blomster nær hinanden paa eet Sted. **blomsterklæde**, v. a. 1. klæde, bedække med Blomster. "Snart du blomsterklæder hendes Grav." Wessel. Den blomsterklædte Eng. "Herthas blomsterklædte Dale." Bagg. **Blomsterknop**, en. den Knop, hvori Blomsten ligger skiult, inden den springer ud. **Blomsterkost**, en. d. s. s. Urtekost. (Baggesen.) **Blomsterkrands**, en. K. flettet af Blomster, ell. hvori Blomster ere indflettede. **Blomsterkrone**, en. Blomsterkalk, Blomsterbæger, 1. (Corolla.) **Blomsterleie**, et. Leie af Blomster. "Midt paa et Blomsterleie, hun blusser rank og hvid." Øhlenschläger. **Blomsterløg**, et. d. s. s. Svibel, (s. dette Ord.) **Blomstermaler**, en. den, som i Særdeleshed har lagt sig efter at male Blomster. **Blomstermaleri**, et. M. som allene ell. fornemmelig forestiller Blomster. **Blomstermaling**, en. den Konst, at male Blomster. **Blomstermeel**, et. (Fleischer.) s. Blomsterstøv. **Blomsterplante**, en. En Plante der dyrkes til Prydelse i Haver, eller allene for Blomsternes Skyld. (Olufsen.) **Blomsterpragt**, en. og **Blomsterpryd**, en. den Pragt og Prydelse, som Blomster give. Markens, Engens Blomsterpryd. Øhlenschläger. **blomsterprydet**, adj. v. prydet med Blomster. "Lig blomsterprydet Eng er Livets Vei." J. Smidth. **Blomsterqvarteer**, et. Afdeling i en Have, hvor Blomster dyrkes. **Blomsterqvist**, en. Qvist, som bærer en Blomst. Rosens Blomsterqvist. Øhlenschl. **Blomsterstilk**, en. Stilk som bærer en Blomst. (s. Stilk og Bladstilk.) **blomsterstrøet**, adj. v. bestrøet med Blomster. "Min Ungdoms blomsterstrøede Vei." P. H. Frimann. **blomsterstukken**, adj. v. udsyet m. Blomster. (J. S. Sehested.) **Blomsterstykke**, et. Blomstermaleri. **Blomsterstængel**, en. Stængel, hvorpaa en ell. flere Blomster sidde. **Blomsterstøv**, et. Støvet paa Blomstens Befrugtningsdele. **Blomstertegning**, en. 1. Gierningen at tegne Blomster. 2. en Tegning forestillende Blomster. **Blomstertid**, en. den Tid paa Aaret, da en stor Mængde Planter, eller en vis Plante i Særdeleshed blomstrer. "Naar skabtes Frugten, mon i Blomstertiden?" S. Blicher. **Blomstervei**, en. poet. d. s. s. Blomsterbane. (C. Frimann.) **Blomstervrimmel**, en. poet. en stor, blandet Mængde Blomster paa eet Sted. "Den smukke Straaleglands og Blomstervrimmel." Øhlenschläger. **Blomsterværk**, et. konstigt Arbeide, som forestiller Blomster. **Blomsterøie**, et. Øie eller Knop paa et Træ, som indeholder Spiren til en Blomst. "Tredobbelte Øine, hvor Bladøiet sidder imell. tvende Blomsterøine, ell. omvendt." Olufsen. (Desuden: Blomsterbælg, Blomsterdække, Blomsterskal, Blomsterfrøb, og flere Udtryk, hørende til Plantelærens Konstord; foruden andre Sammensætninger, som, tildeels sieldnere, forekomme hos Digtere.)

Blomstre, v. n. 1. (har.) 1. staae i Blomster. Træet, Planten blomstrer. "Lig visse Urters Flor — der blomstre skiønt, men naar de blomstre bedst, gaaer ud." Popes Kritik v. Schiermann. 2. figurl. være i en heldig Tilstand, trives, lykkes. Handelen, Videnskaber, Lærdom blomstrer i Landet. "Et Folkeslag, mægtigt og rigt, som blomstrer i sin Overflødighed." Bastholm. En blomstrende Tilstand, Sundhed, Alder. En blomstrende ung Pige. — At blomstre frem, skyde frem i Blomster.

figurl. tage til i Velstand. — Blomstring, en. pl. -er.

Blot, adj. [N. S. bloot. T. bloss.] 1. som er uden det sædvanlige Skiul eller Beklædning; bar, ubedækket, nøgen. Med blot Hoved, med blotte Been. At gaae m. blot Kaarde i Haanden. 2. ikke forsynet m. Vaaben, Redskab e. d.; ubeskiermet, ubevæbnet. At slaaes med blotte Næver. At see m. blotte Øine. — At give sig blot (blotte sig) figurl. røbe sin Svaghed, forløbe sig ved at sige meer, end eens Agt var. "At Staten ikke skal — sætte sig blot (udsætte sig) f. Latter." Bagg. N. Klim. 3. manglende, blottet for. Jeg er ganske blot for Penge. 4. bar; (allene.) At ligge paa den blotte (hellere: bare) Jord. At troe een paa hans blotte Ord, Forsikkring. 5. idel, lutter. Af blot Mistanke, af blot Naade. (Jvf. bar, som er det ældre, oprindelig danske Ord, og endnu næsten overalt kan bruges for blot.) = Blothed, en. den Tilstand at være blot ell. blottet.

Blot, adv. 1. uden Skiul, ubeskiermet. At gaae blot paa Halsen. Byen ligger meget blot. 2. ikkun, alleneste. blot for et Syns Skyld. Mennesket bestaaer ikke blot af Legeme.

Blotte, v. a. 1. giøre blot, nøgen. At blotte sit Legeme, b. Hovedet. At b. Træets Rødder (borttage Jorden, som dækker dem.) 2. berøve, stille ved. blotte et Land for Indbyggere. b. sig for Penge. blottet for al Hielp. 3. aabenbare, røbe. b. sin Vankundighed. (At blotte sig, d. s. s. give sig blot.) — Blottelse, en. Gierningen at blotte.

Blu, n. s. Undseelse, Blyhed; hvoraf de følgende Ord. (forældet.) "Blu duer ikke til Hove." Ordspr. [S. adj. bly.] "Skiøn, jomfruelig, i stille Blu." Øhlenschl.

Blues, v. n. pass. bluedes. [J. blygdaz.] blive skamfuld, undsee sig, skamme sig. At b. ved noget. "En Ting, som Dyder ei begræde og ikke blues ved." Evald. — "Svagheder og Daarligheder har jeg ofte at blues over." Rahbek. = Bluelse, en. ud. pl. Undseelse, Skamfuldhed. — blufærdig, adj. som skammer sig v. det Utugtige, Uanstændige; tugtig, kydsk i Sind og Lader. "Blufærdigt Blik hun stum mod Jorden vender." Pram. Deraf: Blufærdighed, en. ud. pl. — Blusel, en. 1. Bluelse, "Hun færdig var, af Blusel fast at daane." Holb. 2. Skam, Beskæmmelse. 3. Kiønsdelene hos Mennesker. (D. Bibel.)

Blund, et. pl. d. s. [Isl. Blundr.] en kort Søvn, Slummer. At faae et Blund. (sieldnere: en Blun ell. Bluun. Moth. "Et qvægsomt Bluun." J. Smidth. "Stor i et Kryb, hvis Liv kun varer et Blun." Baggesen.)

Blunde, v. n. 1. (hav.) [Isl. blunda.] sove en ganske let Søvn, slumre. — Blunden, en. Gierningen at blunde.

Blunke, v. n. (ældre Form. Klinkr. P. Claussen. Moth.) S. blinke.

Blus, et. pl. d. s. [J. Blys.] 1. et af en let tændelig Materie dannet Lys, som brænder m. stærk Lue; en Fakkel. At bære Blus for et Lig. 2. en blussende Ild. At tænde et B. op p. Skorstenen. At stange Aal v. Blus. = Blusfyr, et. Fyr, hvor en antændt Ild holdes blussende paa et Fyrtaarn ell. høit Sted. (jvf. Lampefyr.) Blusild, en. d. s. s. Blus, 2. Bluslygte, en. Lygten p. et Fyrtaarn. (Moth.) blusrød, adj. stærk rød, luerød.

Blusse, v. n. 1. (har.) 1. brænde i lys Lue, staae i fuldt Blus. "At Luen og Ilden skulle blusse omkring deres Øren." P. Tidemand. 1564. At blusse op, slaae op i Lue. At blusse ud, brænde hastig ud, som Blusild. 2. være blusrød. At b. i Ansigtet. blussende Kinder. "Øresunds blussende Piger kryster jeg taus." Evald. "Solen gik blussende ned." F. Guldberg. — Blussen, en. det, at blusse.

Bly, adj. pl. blye. [J. bliugr.] undseelig, tilbageholden. Pigen er meget bly. (Med den best. Art. forekommer det neppe.) — Blyhed, en. den Egenskab at være b. "Men Ængstelse, Medynk i Blyhed sig tabe." Rein. (I ældre Skrifter bruges blusom for bly; og i Stedet for dette har Øhlenschl. brugt blysom.)

Bly, et. ud. pl. [Isl. Bly.] et blødt eller let bøieligt Metal af blaagraa Farve; næst Guld og Qvægsølv det tungeste. Plumbum. = Blyaare, en. Aare eller Malmgang i et Bierg, som indeholder Bly. blyagtig, adj. som ligner Bly, har Egenskaber tilfælles med B. — Blyarbeide, et. det, som giøres af Bly. Blyarbeider, en. den som arbeider ved en Blymine, et Blystøberi ell. desl. Blyaske, en. Bly, som ved Smeltning er forvandlet til en hvid Aske eller Kalk. Blycolik, en. Sygdom, som de, der omgaaes meget m. Bly ell. Blyhvidt ere udsatte for, og som yttrer sig ved en voldsom Colik. (Maler-Colik.) Blyeddike, en. Viineddike, hvori en Blykalk (Minie ell. Sølvergløt) koges indtil Syren er mættet. Blyerts, en. Erts, Biergsteen, som indeholder Bly. Blyfarve, en. En mat blaagraa Farve, liig Blyets; og deraf: blyfarvet, adj. Blyglands, en. En Blyerts, blandet med Svovel og Sølv. Blyglas, et. Blyaske eller Blykalk, forvandlet ved en meget stærk Hede til Glas. Blygløt, en. Blyaske, som ved en stærk Ild begynder at gaae over til Forglasning, og danner sig i smaa gule, glasagtige Skæl; Sølvergløt. Blygrube, en. Et Sted i et Biergværk, hvor Blyerts vindes. Blyhvidt,

et. Bly, som ved Eddikesyrens Virkning er opløst til en hvid Kalk. Bleghvidt. Blyhytte, en. det Sted, hvor Blyet virkes af Ertsen. Blyjord, en. smulrende Blyerts, Blyokker. Blykalk, en. d. s. s. Blyaske. Blykniv, en. Kniv, som Glarmestere bruge, naar de lægge Vinduesruder i Bly. Blylod, et. Lod ell. Vægt af Bly, befæstet i Enden af en Snor. (S. Er. til at maale Havets Dybde.) blyløben, adj. v. beløben med Bly. Blymalm, en. d. s. s. Blyerts. Blymine, en. Mine eller Gang i et Bierg, hvor der brydes Blyerts. Blymynt, en. Mynt præget i Bly. Blyolie, en. En Blanding af Blysalpeter og Salpetersyre, som let bliver flydende. Oleum Saturni. (Tychsen.) Blyplade, en. Bly i Skikkelse af Plader. Blyrok, en. Maskine, hvorved Glarmesteren trækker Vinduesbly; Blyskrue, Blyvinde. Blyrøg, en. Røg eller Damp, hvilken, naar Bly smeltes ell. afdrives, dunster op og sætter sig p. Siderne af Ovnen. Blysalt, et. S. Blysukker. Blysand, et. Sand, som indeholder Blydele. Blysegl, et. Segl, aftrykt i Bly, der nu især br. som Toldsegl. Blyskum, et. S. Blyglød. Blysnor, en. Snor, med Blylod i Enden, som Muurmestere og Tømmermænd bruge for at faae lodrette Linier; Maalesnor, Vaterpas. Blyspat, en. fast, kalkformet Blyerts. Blystang, en. Stang, fyldt med Bly i begge Ender, som Liniedandsere bruge. Blystøber, en. den, som giør Arbeide af støbt Bly. Blystøberi, et. Indretning, hvor der støbes Blyplader, og andre Blyarbeider. Blysukker, et. Blyhvidt ell. Blykalk, kogt i Eddike, indtil Mættelse, og siden chrystalliseret. Blysøm, et. pl. d. s. Søm, med store, flade Hoveder, hvormed Blytækkere slaae Blyet fast til Træ. Blytag, et. Tag, bestaaende af Blyplader. Blytavle, en. En støbt Blyplade. Blytraad, en. Traad, trukken af Bly. Blytrækker, en. den, som giør Vinduesbly for Glarmestere. blytung, adj. tung som Bly, meget tung. "Hvor blytunge, nagende, lange, fremslæbe sig misbrugte Timer." Pram. En b. Søvn. S. Staffeldt. Blytækker, en. den, hvis Haandværk er at tække med Bly- eller Kobberplader. Blyvand, et. Vand, blandet med en vis Mængde Blyeddike og Viingeist. Blyvinde, en. d. s. s. Blyrok. Blyværk, et. 1. Blyarbeide. 2. Biergværk, hvor Bly brydes.

Blyant, en. S. Bliant.

Blæde, v. a. 1. [af Blad.] tage Bladene af. At blæde Kaal. — Blædkaal, en. ɔ: underste Blade, som pilles af Grønkaal.

Blæe, v. n. 1. skrige som en Hiort. (Aeth.)

Blæk, et. ud. pl. [A. S.
N. S. Blak.] en tillavet
skrive med: rødt, grønt Bl
den af Galæble, Vitriol og
sorte Vædske, som fortrinl.
= Blækfisk, s. Blæksprutte.
et. (N. S. Blakhoorn)
et. Et Kar, hvori man har
den til at skrive med.
En liden Deel eller Klak a
Blækpulver, et. Pulver, hv
at blande det med Vand, k
Blækskriin, et. Et lidet
Blækhuus, Sandhuus og
redskaber bevares. Blæk
Foragt: en ussel, daarlig Skr
velbekiendte, ved deres Fuske
dige Blæksmørere." J. L. Hei
sprutte, en. En Slægt af
Classe, der udmærke sig v. e
som de kunne sprøite fra sig
som bl. a. bruges til Tegnin
mindelige Blæksprutte. Sep

Blænding, en. pl. – er.
forskiellige Arter. (V. S. D.
ding, 4.

Blære, en. pl. – r. [J. Bl
Bledre,] 1. i Almindelighe
oppustet, med Luft opfyldt,
Rum, i hvilken Bemærkels
bruges i enkelte Tilfælde. f.
Vandblære. (Boble.) At f
At trække Blærer i Huden.
tet Metal. 2. Et hinde- el
Kar i Legemet, hvori en Væ
eller giemmes. Galdeblæren
(som ogsaa slet hen kaldes Bla
blære. = blæredannet, adj.
en Blære. Blæreorm, e
Indvoldsorme, der ligne Bl
Blæresteen, en. Gruus, der
Urinblæren hos Mennesker
og der danner sig til en Stee
tang, en. En Vandplante
Classe, (Algæ) der især brug
brænding. Fucus vesiculosu
adj. fuld af Blærer, besat n

Blæse, v. a. og n. 2. [J. bl
den sammentrykkede Luft ud
puste. At blæse paa noget,
sigtet. At b. Støv bort, a
under en Kiedel paa Skorste
et Lys ud. 2. spille p. et Ins
Munden (paa et blæsende
At blæse paa Fløite, paa Tr
At b. i en Pibe, i et Halmst
siger: han kan blæse paa Tro
forstaaer den Konst. Men:
(stødte) i Trompeten (en vis
for at give de andre Tegn.]
tens Bevægelse ved Vinden,
Virkning. (act. neutr. og imp
men har blæst mange Træer

er blæst om. — Spiret blæste ned, Taget blæste af i den sidste Storm. — Vinden blæste Vinduet op. Vinduet blæste op, er blæst op. At blæse (puste) en Blære op. — Vinden blæser Sneen sammen. — Det blæste stærkt i Nat. Det blæser af Østen. = Blæsebælg, en. pl. -e. [A. S. Blæstbelg.] en stor, af Træ og Skind sammensat Puster, som bruges i Smedier, Smeltehytter ꝛc. Blæsehul, et. Hul, til at blæse igiennem; f. E. Hvalens Aandehul. Blæserør, et. 1. Rør til at blæse Glas med. 2. Pusterør. — Blæsen, en. ud. pl. Gierningen at blæse.

Blæst, en. ud. pl. [A. S. Blæst. Isl. Blástr.] Virkningen af en stærk Luftstrøm; stærk Vind.

Blød, adj. [Isl. blaudr.] 1. som let giver efter for Tryk eller for et skiærende Redskab; som ikke er ru, haard ell. hvas, men lind at føle paa. (modsf haard, fast, stiv.) Blød som Vox. blødt Brød. En b. Seng, Dyne. blødt Træ, Silketøi; en blød Hud. 2. figurl. let, flydende i Udtalen, især ved Mængden af Vocaler. Det Italienske er et blødt Sprog. 3. af et føieligt, let bevægeligt Sind. Hun er af Naturen meget blød, har et meget blødt Sind, et blødt Hierte. 4. I Musiken: bløde Toner; i Malerkonsten: bløde Farver, en blød Maneer. "Elskere af den bløde Stiil i Naturen" (fra den maleriske Side.) Baggesen. = blødagtig, adj. 1. noget blød. (sieldnere end den figurl. Bemærk.) 2. kiælen, qvindagtig, som er hengiven til Magelighed og frygter al Anstrengelse. (modsat: haardfør.) Deraf: Blødagtighed, en. ud. pl. — Bløddyr, et. pl. d. s. en Classe af Dyr med hvidt Blod, som have et af Muskler bestaaende Hierte, Nerver og Hierne, men ingen knudret Rygmarv. (Mollusca.) blødfinnet, adj. m. bløde Finner. En b. Fisk. Blødfisk, en. raa, frisk, utørret Fisk. (modsf. Tørfisk.) blødgiøre, v. a. 3. (s. giøre.) giøre blød, mindre haard eller stiv. blødgiørende Plaster, Lægemiddel. At b. Sindet. "At blødgiøre Hierterne til Medfølelse." Baggesen. "Naar Klagen slapper Hiertet, i Stedet for at blødgiøre det." Mynster. blødhiertet, adj. 1. ømhiertet, af et blødt Sind. "En svag, blødhiertet Mø." Evald. 2. forsagt, feig. Deraf: Blødhiertighed, en. ud. pl. (Helvaderus.) blødhudet, adj. som har en blød, lind Hud. blødkogt, adj. v. om Æg, der ikke koges mere, end at de kunne søbes af Skallen. blødmelket, adj. om Køer, som under Malkningen let give Melken fra sig. blødmundet, adj. om Heste, der let styres ved Bidselet, og derfor ei maa holdes i fast Tøile. blødsindet, adj. 1. som er af et bøieligt Sind. (modsat: stivsindet.) 2. som ei har Sinds-
styrke. Deraf: Blødsindighed, en.
pl. (V. S. O.) blødskallet, adj.
blød Skal. blødsøden, adj. v. d.
blødkogt. blødsødne Æg. = Blødh
en. ud. pl. den Egenskab at være blød.
Bløding, en. Et blødagtigt Mennes
forældet. (H. Taussen; der ogsaa bru
Blinding om en blind Mand. Nogle Ny
have efter det Tydske dannet Ordet Bl
ling.) — blødt, adv. At ligge, sidde bl

Blød, en. ud. pl. [I. Bleyti.] Gi
ningen at bløde. At lægge noget i Bl
Fisken ligger i Blød.

Bløde, en. 1. Mose, Sump, bl
Jordsmon. "I Dynd og Bløde." D.
V. 12, 7. 2. giennembløbende Regn.
fik en Bløde underveis.

Bløde, v. a. 1. og 2. [af blød.] 1. gi
blød. At b. Hvedebrød i Melk. At
noget op, opløse det v. Blødning. 2. læ
i Blød, udbløde. At b. Fisk, saltet Ki
3. væde, giøre vaad. Vi bleve blødte u
derveis. Denne Regn bløder igiennem.
Blødelse, Blødning, en. Gierningen
bløde.

Bløde, v. n. 1. og 2. (har.) [af Blo
miste Blod, give B. af sig. Næsen, Saa
bløder. At b. sine Klæder over. At
sig ihiel. Saaret har blødt længe, bl
op igien. (Moth.) — At bløde, act. gi
blodig. (i ældre Skrifter.) — Blød
Blødning, en. det, at bløde.

Blødne, v. n. 1. (er.) blive blød. I
net blødner i Ilden. (P. Syvs Ordsp

1. Bo, en. [Isl. Bú.] Bolig, Bop
Bosted, Huusholdning. At sætte Bo, fa
Bo ɔ: sætte sig ned paa et Sted, indre
egen Huusholdning. = bofast, adj.
har fast, stadig Bopæl, eget Huus og Hie
bosiddende. (Moth.) — Bomand, en.
siddende Mand, især Gaardmand. (i L
sproget. Forordn. af 1739.) Bopæl,
pl. -e. Huus og Hiem; Opholdssted,
sted. At opslaae sin Bopæl paa et St
bosat, bosiddende, adj. v. d. s. s. bosa
men mere brugeligt. En bosat Borg
Bosidder, en. Indbygger, bosiddende Ma
(Bagg. N. Klim. 72.) Bosted, et. d.
Bopæl. bosætte, v. a. 3. (sætte.)
Bopæl, giøre bosiddende (Sporon.)
sætte sig, v. rec. fæste Bopæl, sætte
ned paa et Sted. Deraf: Bosætning, B
sættelse, en.

2. Bo, et. pl. Boer. 1. Alt hvad
Person eier, medens han lever, eller eft
lader ved sin Død. Fattig Mand har
paa Bag. Ordspr. At tage et Bo und
Behandling. Konen sidder i uskiftet B
Hans Bo er forseglet. 2. Indbo, Løsø
Bohave. Han eier et godt Bo. = Bo
lod, en. 1. den Lod ell. Deel, en Perso
især Ægtefælle, har i et fælleds Bo. 2.
hvad een eier, Jord undtagen. — Bohav

et. Tøi, Redskaber, som haves og bruges i et Huus, især inde i Værelserne, (Møbler) Boskab. **Bomærke**, et. Mærke, hvormed fordum de, der ei kunde skrive, undertegnede, i St. for med deres Navne, eller som de førte i deres Signet. **Boskab**, et. d. s. s. Indbo, Bohave. "Senge og Stole og alt hendes Boskab." Jud. 15.

3. **Bo**, en. Beboer. Kun i Sammensætninger; som: Biergbo, Dalbo, Gienbo, Landbo, Nabo, o. fl. Ligeledes om nogle Provindsers Indbyggere: En Fyenbo, [illegible], Ærrøbo.

Boble, en. pl. – r. [A. S. Bubble. J. Bola.] en Luftblære. Bobler paa Vandet. Sæbebobler. = **Babledyr**, et. Et Slags Plantedyr, som leve i Havet. Bulbaria. — **Bobleværk**, et. det, som bestaaer af Bobler. figurl. "Lykkens Bobleværk." (Kingo.)

Boble, v. n. 1. (har.) skyde Bobler, kaste Bobler. Vandet bobler op.

1. **Bod**, en. pl. Boder. [Isl. Bud.] 1. fordum: ethvert lidet, ringe Huus; ogsaa grundmuret. (Steenboder. De Fattiges Boder. Abel Cathrines Boder i Kiøbenhavn.) 2. Telt, eller Fiælehytte, som opslaaes paa Mark eller Gade. Markedet holdes i Boder paa Torvet. 3. Værelse, med aaben ell. offentlig Indgang fra Gade eller Torv, hvor noget sælges, eller hvor visse Forlystelser øves. S. Dandsebod, Hørbod, Isenbod, Krambod, Urtebod, o. fl. At aabne, lukke sin Bod, begynde, ophøre med at sælge. Drengen har staaet (tient) to Aar i Boden. = **Boddisk**, en. Disk, hvorpaa Udsalget skeer i en Bod. **Boddreng**, en. D. som tiener i en Krambod. **Boddør**, en. Indgang til en Bod. **Bodleie**, en. Afgift, som betales i Leie af en Bod eller et Bodstade ɔ: et Sted til at opslaae en Bod. **Bodsvend**, en. S. som tiener i en Krambod, Krambodsvend.

2. **Bod**, en. 1. det, hvormed noget bødes. (nu selden.) At sætte en Bod p. en Kiole. 2. Rettelse, Forbedring i den Talemaade: At raade Bod paa (afhielpe, rette) en Mangel, Feil, et Onde. "Ved nye Love søgte han at raade Bod paa de gamles Mangler." Kampmann. 3. Omvendelse fra Synd, Poenitentse. At giøre Bod. 4. Bod, pl. Bøder. Pengestraf. Bod for Manddrab. At give Bøder. (Det afledede v. at bøde bedre, rette, hielpe, er forældet. S. bøde og ubodelig.) = **bodfærdig**, adj. som angrer og giør Bod for sine Synder. **Bodfærdighed**, en. ud. pl. **bodløs**, adj. som ei kan afsones med Bøder. (i Lovsproget) **Bodprædiken**, en. P. hvori formanes til Bod og Bedring. **Bodpsalme**, en. Poenitentspsalme. **Bodsøvelse**, en. pl. – r. det, som foretages til Bods eller Syndebedrings Befordring, eller i den Tanke, derved at tilfredsstille Guddommen.

Boddike, en. pl. – r. [Af 1. Bod; skrives ogsaa Buddike. S. Bøtte.] en liden Daase med Laag, især med Skruelaag.

Bodeie ell. **Budeie**, en. pl. – r. [Norsk.] Malkepige.

Bodmeri, et. Et vist Slags Laan med Pant i et seilende Skib, i en Skibsladning, Fragt ell. Føring, og med høi Rente. At laane paa Bodmeri. — **Bodmeribrev**, et. Gieldsbrev for Bodmeripenge, eller det, som laanes p. Bodmeri. (D. Lov.) **Bodmerirente**, en. høi Rente, som svares af et saadant Laan.

Boe, v. n. 1. (har.) [J. bua.] være bosat, have Bopæl, Huus og Hiem, Huusholdning paa et Sted. At boe i en By, i sit eget Huus, paa Landet. At boe til Leie hos nogen.

Boel, et. S. Bøl.

Bog, en. pl. Bøger. [J. Bok.] 1. en Samling af endeel Blade (Papir ell. Pergament) hvorpaa et Skrift er skrevet, ell. trykt; dog forstaaes i Almindelighed ved Bog en trykt, og ved Haandskrift et skrevet Skrift. En Bog i raa Materie, (uindbunden) en heftet, indbunden Bog. En Bog i flere Dele, Bind. At kunne læse i Bog ɔ: læse i en trykt Bog (som modsættes: at læse Skrift.) At holde Bog ɔ: føre Regnskab over noget. At føre noget til Bogs (i Regnskabet.) Regnskabsbog, Kiøbmandsbøger. At føre en Handelsmands Bøger. (ɔ: Regnskaber.) 2. Et Skrift, med Hensyn til Indholdet. En god, slet B. "Han skrev jo dog saa mangen herlig Bog." Øhlenschl. (S. Haandbog, Lærebog, o. fl. og jvf. Skrift.) At holde een til Bogen, slaae sig fra Bogen ɔ: Studering. (dagl. T.) "At han dued ei til Bogen." Grundtvig. 3. En Hovedafdeling i et Skrift. Lovens sex Bøger. 4. En Bog Papir ɔ: 24 eller 25 Ark. = **Bogbinder**, en. den, hvis Haandværk er at indbinde Bøger. **Bogdommer**, en. den, som bedømmer, kritiserer Bøger; Recensent. (Bagg.) **Bogelsker**, en. den, som har Bøger kiær, som gierne vil samle og eie Bøger. **Bogforraad**, et. Et Forraad, en Mængde af Bøger paa et vist Sted. **Bogfører**, en. i ældre Skrifter: en Boghandler. **Boggield**, en. Gield, hvorfor man staaer anført i en Kiøbmands ell. Kræmmers Bog, eller Handelsregnskab. (Deraf: Boggieldsfordring, Fordring, grundet paa Kiøbmandsbøger.) **boggridsk**, adj. meget begierlig efter Bøger. (Tode.) **Bogguld**, et. d. s. s. Bladguld. (ligeledes Bogsølv.) **Boghandel**, en. Handel, som drives med Bøger. **Boghandler**, en. den som driver Handel med Bøger som en Næringsvei. **Boghand-**

ling, en. (T. Buchhandlung.) Sted, hvor Boghandel føres, og Indbegreb af det, som hører til en saadan Handel. Bogholder, en. den, som holder Bog over Indtægt og Udgift, Gield og Tilgodehavende, for en Kiøbmand eller paa et offentlig Contor; en Regnskabsfører. Bogholderi, et. den Videnskab, rigtig at kunne føre Regnskabs- eller Kiøbmands-Bøger. Boghylde, en. Bogreol, eller en enkelt Hylde i samme. Bogkammer, et. mindre Værelse, hvor Bøger giemmes. Bogkiender, en. den, som kiender mange, og især sieldnere Bøger og forskiellige Udgaver af Bøger. Bogkram, en. Handel med gamle Bøger. Bogkræmmer, en. den, som driver Bogkram. Bogkundskab, en. v. Erfaring og Studium erhvervet Kundskab om mange Bøger og forskiellige Udgaver. bogkyndig, adj. som besidder Bogkundskab. (M.) Boglade, en. et Sted, hvor Bøger, særdeles nye, i betydeligt Antal ere tilfals. boglærd, adj. som har lært meget af Bøger; studeret. Boglærdom, en. lærd Kundskab, Lærdom, som er erhvervet allene ved Læsning. Boglæsning, en. Læsning i skrevne eller trykte Bøger; Bøgers Læsning. (Münter.) Bogmid, et. Et ganske lidet Insect, som findes i Bøger og Papir. (Termes pulsatorium?) Bogmærke, et. Mærke, Kiende, som lægges i en Bog. Bogmøl, en. s. Bogorm. Bogorm, en. Dette Navn tillægges overhovedet de Insecter, hvis Orme eller Larver opholde sig i Bøger, og giøre Skade paa sammes Bind eller Blade; f. Ex. Ptinus pertinax, Ptinus fur, Dermestes lardarius, D. paniceus L. og fl. — figurl. om den, som har en overvættes Kiærlighed til Bøger og Læsning. "Han var en Bogorm før, og (er) nu en Ormebog." Baggesen. Bogreol, en. Træramme med Hylder til at sætte Bøger i. Bogrulle, en. Et Skrift paa Pergament ell. Papir indrettet til at rulles sammen. (Gram.) Bogsal, en. et stort Værelse, hvor Bøger giemmes. "Saamange Bøger, som behøves til at beklæde alle Vægge i hans Bogsal." Sneed. Bogsamling, en. S. af mange Bøger, Bibliothek. Bogskab, et. S. hvori Bøger giemmes. Bogskriver, en. den, som forfatter eller afskriver Bøger; en Skribent. (Jacobi.) Bogskriveri eller Bogskrivning, en. Gierningen at skrive ell. forfatte Bøger. (Det første især m. ufordeelagtigt ell. ringeagtende Bibegreb. "Bogskriveriet er i vore Dage ligesaa vel et Levebrød, som noget andet." Rahbek.) Bogspeil, et. Et lidet Lommespeil i et Giemme, det kan aabnes og lukkes som en Bog. (V. S. O.) Bogsprog, et. det dannede Sprog, som bruges i Skrifter,

Skriftsprog; (Grundtvig.) Modsat: T
sprog, Omgangssprog. Bogstav, et.
nedenfor særskilt. Bogstol, en. I
retning til at lægge Bøger paa, naar
staaende vil læse. Bogstov, et. S.
samler sig p. Bøger og i Bogsale. (Rah
Bogtrykker, en. den, som forstaaer og
over Bogtrykkerkonsten. (Bogtrykkerpr
-skrifter, -svend, -sværte, o. fl.) B
trykkeri, et. 1. Sted, hvor Bøger tryk
2. Redskaber, Presse, Skrifter m. m.
hører til at trykke Bøger. Bogtryk
konst, en. den Konst, at sætte og tr
Bøger. Bogtyv, en. 1. den som stie
Bøger. (Moth.) 2. den, som udskr
af Andres Bøger, som om det var h
eget. (V. S. O.) Bogtyveri, et. det
stiæle, eller at stiæle af Bøger. bogv
adj. hver Bog (Papir) for sig. B
væsen, et. Indbegreb af alt det, som h
til Bøger, deres indvortes og udvortes
skaffenhed (dog især den sidste; da L
ratur mest bruges om Bøgerne, med H
syn til Indholdet.) = boglig, adj.
hører til Lærdom, som læres af Bø
boglige Konster. (D. Lov. Jacobi.)

Bog, en. pl. d. s. Frugten af Bøget
(D. Lov.) Jvf. Olden. [A. S. Boc,
Bøgetræ.]

Bogfinke, en. pl. -r. En i vore Sk
almindelig Sangfugl. Fringilla coele

Boghvede, en. ud. pl. [T. Buchwe
zen.] en Plante, hvis Frø især bruges
Gryn. Polygonum fagopyrum. Der
Boghvedegryn, Boghvedegrød, m. fl.

Bogstav, et. pl. -er. (hos Nogle, m
sieldnere: en B.) [Isl. Bokstafr. A.
Boc-staf.] 1. Ordenes enkelte Grundl
og Figurerne, hvorved disse Lyd udtr
kes. Medlydende, selvlydende Bogstav
Græske, latinske Bogstaver. 2. den bo
stavelige Mening i et Ord eller Udtr
(ved en Sprogegenhed bruges i denne B
mærk. altid Art. en.) At følge Bogst
ven, fortolke noget efter Bogstaven. "
man ikke uden Nød maa vige fra Bo
stavens Mening." Eilschow. = Bogsta
lærdom, en. En L. ell. Lære, som bl
gaaer ud fra Ord, som holder sig til Bo
staven, ikke optages i Aanden. (Mynster
Bogstavorden, en. Alphabet. (1.) Bo
stavregning, en. Regning, hvori man b
tiener sig af Bogstaver, i St. for Tal,
at udtrykke Størrelser. (Algebra m. m
Bogstavriim, et. den Egenhed ved Ver
at samme Bogstav eller Stavelse komm
oftere igien i een, eller i to paa hinand
følgende Linier; Assonants. Bogsta
skrift, en. S. hvori Ordene udtrykkes
Bogstaver. Bogstavtegn, et. Tegn
Skrifttegn, som gielder for et enkelt Bo
stav (modsat: Stavelsetegn, Ordtegn.
Bogstavtro, en. En Tro, der holder f

…det til en vis foreskreven Lære. (A. …kritt.) = bogstavelig, adj. og adv. som ei …gaar fra Bogstaven (2.) b. Mening, Udsagn, Fortolkning. Det er bogstavelig …at. — bogstavere, v. a. udtrykke med …staver. At b. et Ord rigtigt, galt. …me spørger nu, om Ord er bogstaveret …? Holberg. P. Paars. — Deraf: Bogstavering, en.

…Boie, en. pl. -r. 1. et Slags Kiæder …r Laas, som tilforn sluttedes om Fan…s Been ell. Arme. (Moth. Holl. Boie.) …Fangen med Boier stærke." D. Riimkr. … Fængsel paa Skibe. 3. svømmende …stykke i Søen, hvorved man finder Ste…t, hvor et Anker ligger, (eller et Bod, …ngarn er sat.) Ankerboie, Tøndeboie, …boie. = Boiereb, et. Reb, hvormed …en er fæstet til Ankeret.

Boiert, en. pl. -er. et Slags smaa, …lende Skibe.

Bøl eller Boel, et. pl. d. s. [I ældre …tsk og hos Olussen: Bool. Isl. Ból. …v. n. boe, s. Bolig.] 1. I ældre Ti…r i Almindelighed: et Bosted eller Be…stedsted med Jord for en agerdyrkende …milie; og af Jorden, deelt i Lodder i de …lige Agerskifter, formodentlig saa …get, som kunde drives med een Plov; …n uden bestemt geometrisk Størrelse. …t Bool hos os var da, hvad vi nu …de en Bondegaard, og hvad i Middel…dern hed Mansus, Curia." Olussen. …E. Hyde, T. Hufe.) 2. Nu, i nogle …steder (f. Ex. i Fyen) en liden Bonde…aard, med omtrent ¼ af en fuld Gaards …d; et Boelssted. Moth. = Deraf: …Bølsjord, en. Jord, som bruges af en …Bølsmand. (V. S. O.) Bølsmand, en. …, som beboer og driver en saadan min…Gaard, eller: et Bølssted, (ogsaa Bøl….) "Slige, vore Tiders Boolssteder …almindeligen paa een til to Tønder …Korn." Olussen. = Desuden adskillige …mmelser paa tilforn brugelige Lands…Slags, eller Bølfæ; f. Ex. Bøl…, Bølgalt, Bølsvin (Holberg: den …undeslese.) o. fl.

Bold, adj. 1. ypperlig, skiøn. 2. dri…, modig, behiertet. (i begge Bemær…la forældet, undtagen i Digtersproget.)

Bold, en. pl. -e. [I. Böllr.] En ud…t, med Skind eller andet beklædt …gle, som bruges til Leg. At spille Bold. …mall. om adskillige Ting, som ligne en …, f. Ex. Haarbold, Sneebold. = …dsgade, en. bruges kun i den Tale…de: At være, gaae paa sin egen B., …aa et Sted, hvor man er ligesom …rre og har Raadighed; eller at ville …re for sig selv. Boldhuus, et. H. som …rettet til at spille Bold i. Bold…p el. Boldtræ, et. Kiep eller Træ m. Haandgreb, hvormed en Bold kastes i Veiret ell. tilbage. Boldmester, en. Læremester i Boldspil. (Moth.) Boldplads, en. fri Plads, hvor der spilles B. Boldskole, en. Sted, hvor der gives Underviisning i Boldspil. Boldspiller, en. den, som spiller, eller forstaaer at spille Bold.

Bole, en. pl -r. Mand eller Qvinde, som boler med nogen. (Moth. V. S. O. Ordet er lidet brugeligt.)

Bole, v. n, 1. har. [T. buhlen.] have utugtig Omgang, utilladelig Elskovshandel. At bole med een. (er tilligemed de afledede Ord næsten forældet.) = Bolebrev, et. Brev fra en Boler, Brev om ulovlig Elskov. (N. M. Aalborg.) Boledrik, en. Drik, som meentes at kunne vække Elskov, Elskovsdrik. (Langebek.) Bolevise, en. utugtig Vise. (N. M. Aalborg.) — Bolen, en. Boleri, et. ulovlig Kiærlighed, utugtig Omgang imellem Mand og Qvinde. — Bolskab, et. Fruentimmer, der lever med en Mand som hans Kone, uden at være ægteviet; Frille, Slegfredkone. (P. Claussen.)

Boler, en. pl.-e. en ulovlig Elsker. (s. Medboler.) — Bolerske, en. Fruentimmer, som har en eller flere ulovlige Elskere. "Da har man den samme Skaansel for Flanen, Bolersken, ja for den solgte Frille." Rahbek.

Bolig, en. pl. -er. Huus eller Gaard, eller Deel af samme, hvor een boer, har sin Bopæl, sit Hiem. At kiøbe, bygge, leie, søge sig en Bolig. En Degnebolig, Enkebolig, Præstebolig.

1. Bolle, en. pl. -r. en rund Skaal uden Fødder, Drikkeskaal, Drikkekar.

2. Bolle, en. pl. -r. [af Bold.] en rundagtig Klump, lavet enten af Meel og Brød, eller af hakket Kiød, Fisk, m. m.; Meelbolle, Brødbolle, Kiødbolle, Fiskebolle. 2. et Slags runde Hvedebrød, som især bruges til Fastelavnsmandag. (Moth.) = Bolledei, en. ud. pl. Dei, hvoraf Boller laves, for derefter at koges. Bollemelk, en. Søbemad af Melk, hvori Meel- eller Brødboller koges.

Bollen, bolne. S. bullen, bulne.

Bolster, et. pl. Bolstre. [A. S. Bolster. Isl. Bólstr; bólstra, at opdynge.] 1. Egentlig og oprindelig: en Dyne, Pude. (f. E. i gl. danske Viser; nu i Talesproget forældet.) "Naar Bolstret han ombyttede m. Straa." Grundtvig. 2. et Slags tykt, linnet Tøi, som bruges til Dynevaar. En Bolsters Dyne, som har saadant Vaar; kaldes ogsaa Bolsterdyne. I Ordet Bolsterfyld er den gamle Bemærkelse beholdt.

Bolt, en. pl. -e. [Isl. Bolti. A. S. Bolt.] 1. en Jernnagle til at befæste Træ og Tømmer med. 2. en Jernstang med Lænke, hvori Fanger og Slaver sluttes

med Benene. At lægges i Bolt og Jern. 3. et Stykke Jern, som hedes i Ilden og lægges i Strygejernet; en Strygebolt.

Boltre, v. a. og rec. 1. [af Bold.] kaste, tumle omkring. At b. hinanden, b. sig i Græsset. (At boltre ned, neutr. tumle ned. Baggesen. Labyr. II. 165.) "Han boltrer, styrtes ned, og ser ei mere til." T. Stockfleth.

Bolværk. S. Bulværk.

Bom, en. pl. -me. [det t. Baum.] 1. et langt, sædvanligen rundt Træ, som bruges til Lukkelse, til at spærre en Vei eller Giennemgang, til at vinde eller omdreie, m. m. Bom p. en Landevei, hvor Afgift betales af Reisende (Slagbom.) Bom for Indløbet til en Havn (Havnebom.) En Væverbom, Vindebom. 2. Bommene i en Karreet, ell. et lignende Kiøretøi: de to lange, tynde Stykker, hvori Fadingen hænger. 3. Bommen paa en Rok, det Stykke Træ, som Rokkeskruen og Fødderne sidde i. (Moth.) 4. et Træ, hvorpaa den underste Deel af Skibsseil udspiles, med forskiellige Navne efter Seilene, som Driverbom, Jagerbom, Klyverbom. ꝛc. = Bomhuus, et. Huus ved en Bom, hvor Bommanden boer, eller til en Tid opholder sig. Bommand, en. Opsynsmand ved en Bom, som hæver Veipenge af Reisende. Bompenge, n. s. pl. Penge, som maa betales for at komme igiennem en Bom. Bomseil, et. Et vist Slags Seil, hvis nederste Deel udspiles paa en bevægelig Bom. Bomslutter, en. d. s. s. Bommand, v. visse Bomme; f. Ex. Havnebomme.

Bom, et barbarisk, efter det T. Baum (N. S. Boom) optaget Ord, der bruges i nogle faa Sammensætninger: Bomolie, en. Olie, presset af Oliver, Olivenolie. Bomsalve, s. Træsalve. Bomskole, s. Træskole. Bomuld, en. det uldagtige Svøb, der omgiver Frøkornene p. Bomuldsplanten (Gossypium herbaceum) og flere lignende Værter. Deraf: Bomuldsgarn, Bomuldsstrømpe, Bomuldstøi, o. fl. — Bomvox, s. Trævox.

Bom, en Partikel, af uvis Herkomst, der forekommer, med forstærkende Bemærkelse, i følgende Ord: bomstille, adv. ganske stille. At tie b. bomstærk, adj. (T. baumstark.) meget stærk. En b. Karl. (Moth har ogsaa disse, maaskee herhid hørende Ord: Bomskæg, et stærkt og langt Skæg; bomskægget, som har et saadant Skæg.)

Bombe, en. pl. -r. (fransk.) i Krigskonsten: en hult Jernkugle, som fyldes m. Krud, forsynes med et antændt Brandrør, og udkastes af en Mørser eller Mørterer, for at springe og skade hvor den falder. = bombefri, adj. en b. Bygning,

Hvælving ɔ: som er bygget saa stærk
den ved Bomber ikke eller vanskeligen
beskadiges. (Schytte.) Bombekast
Bombens Udkastning i Bueskud af
tereren. Bombesaar, et. Saar, som
føies een ved en sprungen Bombe. —
bardere, v. a. 1. beskyde med Bomber
Bombardering, en. pl. -er.

Bomme, en. pl. -r. 1. et Slags
ell. rundt Skriin, f. Ex. til at have M
en Madbomme. (Moth. "Forsynet m
madrig Bomme." Wessel.) 2. en Tro
(S. Runebomme.)

Bomme, v. a. 1. lægge Bom for.
b. en Tømmerflaade. 2. At b.
vinde det paa Væverbommen.

Bommer, et. en bomrende Lyd.

Bommer eller Bommert, en. 1.
slag. At slaae Bommer (i Kegle
Det slog Bommer for ham. (Moth.
T.) 2. en af Uagtsomhed begaaet
tagelse. At begaae en Bommert. (dagl

Bomp ell. Bump, et. pl. d. s. en
Lyd, som af noget der falder.

Bomre, v. n. 1. banke, dundre paa
hørte nogen bomre paa Porten. 2.
Feilslag i Keglespil; begaae en Feil
Bommert. At bomre i sin Stiil.

Bomstærk, adj. S. ovenfor under

Bonde, en. pl. Bønder. [I. Bo
1. en Mand af Almuen, der lever af
brug. Adelsmænd, Præster, Borge
Bønder. — Uegentl. enhver, som d
Agerbrug, ell. Bondenæring. Han
god B. skiøndt ikke bondefødt. 2. en
stebonde, Gaardmand, Selveierbonde.
ældre Dansk, især i Lovene, ogsaa
Husbonde, Ægtemand, Familiefader.
Glossar. til H. Harpestreng.) 3. i
spil: en af de otte ringeste Brikker.
Sammensætninger bruges sing. naar
len er om Standen i Almindelighed,
om een Person (Bondenæring, Bondest
Bondegaard, Bondekarl); en dobbelt
naar Talen er om flere (Bøndergaa
Bønderkarle.) Enkelte have ei pl. (Bo
levnet, Bondeskyld); enkelte ikke den
belte pl. (Bondemand, pl. Bondem
eller bruges allene i denne f. Ex. Bø
gods.] = bondeagtig, adj. som li
en Bønde i Adfærd, Væsen, Opf
Bondeagtighed, en. ud. pl. — Bon
mue, en. ud. pl. Almuen af Bondes
(T. Rothe.) Bondearbeide, et. pl
Arbeide, som hører til Bondens Stan
t. Jordbrug. Bondeart, en. ud. pl. 1
Tænke- og Handlemaade, som er Bo
egen. 2. Bondestand, Bondefødsel.
være af Bondeart. A. Wedel. Bo
barn, et. pl. Bønderbørn. en Bo
Barn. Bondebrud, en. pl. Bøn
brude. Brud af Bondestanden. Bo
brug, et. ud. pl. Bondens Syssel og

Bondebryllup, et. (dobb. pl.) Bryllup, som Bønder holde. Bondeby, en. (dobb. pl.) Landsby. Bondedands, en. pl. -e. Dands, som er brugelig blandt Bønder. Bondedatter, en. (dobb. pl.) en Bondes Datter, en bondefødt Pige. Bondedragt, en. ud. pl. Klædedragt, brugelig hos Bønder. Bondedreng, en. (dobb. pl.) bondefødt Dreng. Bondefoged, en. pl. -er. Foged i en enkelt Landsby, som ei er Kirkeby. (s. Sognefoged.) Bondefolk, et. ud. pl. bruges om et Qvindfolk af Bondestand. (jvf. nedenfor Bønderfolk.) Bondefrihed, en. ud. pl. Bondestandens borgerlige Frihed, dens Frihed f. Livegenskab, Stavnsbaand, o. d. (Thaarup.) Bondeføde, en. ud. pl. den hos Bønder sædvanlige Føde; Bondekost. (A. Vedel.) bondefødt, adj. født af Bønderfolk. Bondegaard, en. (dobb. pl.) En Gaard, med tilhørende Jorder, som beboes og br. af en Bonde enten som Eiendom eller i Fæste. Bondegierning, en. ud. pl. d. s. s. Bondeværk, Bondesyssel. Bondegilde, et. (dobb. pl.) G. hos Bønderfolk. Bondehest, en. (dobb. pl.) Hest, som er tillagt en Gaard, som bruges af en B. Bondehund, en. (dobb. pl.) et hos Bønder almindeligt Slags Hunde; Køter. Bondehuus, et. (dobbelt pl.) Landsbyhuus. Bondehytte, en. (dobbelt pl.) et lidet Landsbyhuus. Bondehær, en. En samlet Krigshær af Bønder. (Øhlenschläger.) Bondejord, en. ud. pl. ufri Jord, som bruges af Bønder. Bondekaar, pl. Bøndernes Kaar, Tilstand. "I lave Bondekaar." Nord. Brun. Bondekarl, en. (dobb. pl.) en bondefødt Karl. Bondekirke, en. pl. -r. Landsbykirke. bondekiær, adj. som er Bonden kiær, afholdt af Bønderne. "Den bondekiære Konge." Suhm. (Bondeklæder, s. Bønderklæder, som er mere brugeligt.) bondeklædt, adj. klædt paa Bondeviis. Bondekone, en. (dobb. pl.) Kone af Bondestand. Bondekost, en. ud. pl. Bondeføde. Bondekram, en. Kramvarer, som Bønderne især bruge. Et Marked med Bondekram. Bondekro, en. (dobb. pl.) Kro, som giæstes alene ell. fornemmelig af Bønder. Bondelevnet, et. ud. pl. det Levnet, som Bønder føre, som hører t. Bondestanden. (M. C. Ravn.) Bondeliv, et. Bondelevnet. Bondelæs, et. pl. Bønderlæs. Læs, som kan ages paa en Bondevogn. Bondemand, en. pl. Bondemænd. En Mand af Bondestand. Bondemark, en. (dobb. pl.) M. som hører til en Bondegaard. Bondemærke, et. pl. -r. Veirtegn, hvorefter Bønder ville forudsige Veirliget; eller Mærke, hvorefter de bestemme Aarsskifter og Dage. (J. Brunsmands Cal.) Bondenæring, en. ud. pl. d. s. s. Bondebrug.

Bondepige, en. (dobb. pl.) en bondefødt Pige. Bondeplager, en. pl. -e. den, som plager sine Bønder med alt for besværligt Hoveri, eller for høi Landgilde o. d. Bondepræst, s. Landsbypræst. Bondeqvæg, et. Qvæg, som er tillagt af en Bonde. Bonderaad, et. pl. d. s. et blandt Bønder brugeligt Huusraad ell. Lægemiddel. Bonderedsel, en. hvad en Bonde har at udrede i Skatter og Afgifter. Bonderedskab, et. pl. -er. R. som Bønder bruge. Bonderegel, en. pl. Bonderegler. Regler, som Bønderne iagttage ved deres Arbeider. Bonderose, en. Navn paa en Plante, som dyrkes til Prydelse i Haver. Althæa rosea. Bondesag, en. Sag, som en Bonde har med en anden Bonde. (D. Lov. III. 13. 17.) Bondeskik, en. pl. -ke. en blandt Bønder brugelig Skik. Bondesko, en. (dobb. pl.) S. som Bønder bruge. "Skomagere, som sye Bønderskoe." D. Lov. Bondeskrædder, en. pl. -e. S. som lever paa Landet og syer for Bønder. Bondeskyld, en. ud. pl. Afgift af Fæstejord; Landgilde. (D. Lov. I. 18. 1.) Bondeslægt, en. pl. -er. Bondefamilie. Bondesprog, et. ud. pl. den Mundart, som tales af Bønder. Bondestads, en. ud. pl. Stads, som kun Bønder bruge. Bondestand, en. ud. pl. den Stand blandt Indbyggerne i et Land, som Bønderne udgiøre. Bondestolthed, en. ud. pl. bondeagtig Stolthed. Bondesøn, en. pl. -ner. Søn af en Bonde. Bondetræl (V. S. O.) s. Trælbonde. Bondetøs, en. (dobb. pl.) Bondepige. (s. Tøs.) Bondeviis, paa B. adv. efter den hos Bønder brugelige Skik. Bondevogn, en. (dobb. pl.) Arbeidsvogn af det Slags, som Bønderne bruge. Bondeværk, et. Bondegierning, Bondesyssel. (M. C. Ravn.) Bondevæsen, et. ud. pl. 1. Bondegierning, Bondesyssel. 2. bondeagtigt udvortes Væsen. = Bønderfolk, n. s. pl. Folk af Bondestand, en Familie, Forsamling af Bønder. Bøndergods, et. ud. pl. den Deel af et Jordegods, som bruges af Bønderne. Hovedgaarden og Bøndergodset. Bønderklæder, n. s. pl. Klæder, som Bønder sædvanligen bruge, Bondedragt.

Bone, v. a. 1. [N. S. bonen.] gnide Træbohskab over med Vox og Børste, eller med en været Klud, for at glatte og blanke det. "Ikke som man nuomstunder boner — men boned' som de bør." Evald. Harl. Patr. — Bonekost, en. K. eller Børste, som bruges ved Boning. (Moth.) — Bonen, Boning, en. ud. pl.

Bonnet, en. pl. -ter. (fransk.) et Slags flad Præstehat, som tilforn brugtes.

Bopæl. S. Bo (Bolig.)

Bor, et. pl. d. s. [pl. Borer. Langebek. Isl. Bor.] 1. et spidst, i Enden med en

Skrue forsynet Jernredskab, hvormed man, ved at omdreie det, gjør Hul i noget. (s. Dridbór; og Vimmelbór, som er af en anden Art.) 2. et Hul. (i Ordet: Næsebor.) Isl. Bora.

Bord, et. pl. -e. [Isl. Bord.] 1. en paa Fod eller Fødder opløftet og hvilende Skive eller Plade, hvorved eller hvorpaa man foretager sig allehaande Forretninger. (I ældre Dansk og i Jylland: Skive.) At læse, skrive, sye, spise v. et Bord. At dække, at tage af Bordet (til Spiisning.) At gaae for Borde, varte op ved Bordet. Et Kiøkkenbord, Spisebord, Stuebord, Skriverbord, Syebord, o. fl. 2. Spiisning ved et Bord. (i visse Talemaader.) At være til Bords, gaae, sidde, læse, ringe til Bords. At gaae, at læse fra Bords. Man talte derom over Borde, ved Bordet. At byde, have een til Bords hos sig. At skilles fra Bord og Seng (om Ægtefolk.) 3. daglig Levemaade i Mad og Drikke. At holde et godt, slet B. Der var tillagt ham saameget om Aaret til hans Bord (Bordhold.) 4. Antal af Giæster ved et Spisebord. At være et stort, lidet Bord. At holde sluttet Bord, ɔ: give Mad for Betaling til et vist Antal Bordgiæster. = Bordblad, et. Skiven eller Pladen til et Bord. Bordbænk, en. Bænk at sidde paa ved et Bord. Bordbøn, en. Bøn, som læses før ell. efter Maaltidet. Bordsdrik, en. Drik, tienlig ved Maaltidet. Borddug, en. linnet Dug, som bredes over Bordet før Maaltidet. Bordende, en. egentlig en af Enderne paa et langt Bord; særdeles den øverste Ende af Bondens Stuebord, Høisædet. At sidde for Bordenden. Bordfod, en. hvorpaa Bordbladet hviler. Bordfolk, n. e. pl. de, som daglig søge eet Bord. (Moth.) Bordsfrugt, en. pl. -er. god og finere Frugt, som sættes paa Bordet efter Maaltidet (til Forskiel fra Madfrugt.) Bordfælle, en. den, som spiser med en anden ved samme Bord. Bordhimmel, en. et Dække, som man tilforn v. høitidelige Leiligheder brugte at udspænde over Spiseborde. Bordhold, et. det, som medgaaer til Bordet ell. den daglige Spiisning for en Person eller Familie. Bordkande, en. K. hvoraf drikkes eller skienkes ved Maaltidet. Bordskar, et. Kar, som bruges ved Bordet ell. Maaltidet. Bordklap, en. Deel af et Bord, som kan lades op og ned. Bordsklokke, en. 1. Klokke, som man har staaende for sig paa Bordet til at ringe med. 2. K. hvormed der ringes til Bords; Madklokke. Bordklæde, et. Klæde eller Teppe, som bredes over et Bord. (D. Lov.) Bordkniv, en. Kniv med tilhørende Gaffel, som bruges ved Spisebordet. Bordskrands, en. En Ring, som sættes paa Spisebordet under et Madfad. Bordl en. K. hvori Dækketøi, Tallerkener n bæres til og fra Bordet. Bordlev en. pl. -er. det, som levnes fra et M tid. Bordlinned, et. L. som hør et Bords Dækning; Dækketøi. B lov, en. pl. -e. Lov, Forskrift, at iag ved Bordet, under Maaltidet. (Rahl Bordlæsning, en. 1. Gierningen at til Bords. 2. Bordbøn. Bordpl en. Et Bordblad af Steen eller M Bordring, en: Bordkrands. Bords en. Sang, indrettet til at synges n eller efter et Maaltid, Bordvise. B selskab, et. Samling af Folk, som e Bords, som man har til Bords. B skammel, en. brede Tværtræer, som binder Bordfødderne. Bordskik, sømmelig Opførsel under Maaltidet. holde B. Bordskive, en. d. s. s. B blad. Bordskuffe, en. S. i et B under Bordbladet. Bordsmykke, hvad der bruges til at smykke et Spiseb "Dugene og andet Bordsmykke." N. Aalborg. Bordspiisning, en. Spiisn som skeer ved et dækket Bord. (T. Rol Bordstolpe, en. Bordsfod i Form a Stolpe. Bordsvend, en. Opvarter Bordet. (forældet.) Bordsæde, en. Tid, man tilbringer til Bords. (Mo Bordtale, en. Samtale, som holdes Borde. Bordteppe, et. Et Bordkl Bordtøi, et. Samlingen af Alt hvad hører til et Bords Dækning. Bord en. pl. -er. 1. en Ven, som jævnlig s h. een. 2. den, som fornemmelig af de Aarsag holder Venskab med een. B viin, en. Viin, som er god til Bord saaledes: Bordøl, et.

Bord, et. pl. d. s. Bræt, Tømmer (Norsk.) = Bordflaade, en. Flaad sammenfæstede Brædder. bordklæde, a. 2. beklæde med Brædder. Bordkl ning, en. 1. Gierningen at bordkl 2. Beklædning, Forhudning af Bræ Bordskærer, en. Een som har Arbeid at skære Bord. Bordstabel, en. S visse Tylter Brædder. Bordstok, Tømmerstok, hvoraf Brædder skæres.

Bord, n. s. ub. Art. [I. Bord.] Sk bord, Side, Ræling af et Skib: (s. B bord, Styrbord) men br. kun adv. i gende Udtryk: Bord om Bord, et jævnsides et andet; fra Bord eller Borde, bort fra Skibet; inden Bo i Skibet; om Bord, til, paa, i Ski (skrives ogsaa: ombord.) At gaae, ti me, være om Bord. At have, føre, bri noget om Bord; om Borde, paa Ski af Skibet; over Bord, ud af Skib Søen. At gaae over Bord (overbo Bagg.) falde ud af Skibet. — Der borde, v. a. 1. lægge om Bord med

ander Skib og entre det. (Moth.) "Paa ... Skib, du bordede." Grundtvig.

Bord ell. Borde, en. pl. Border. [J. ...] Kant, Bræmme, Belægning om ...

Borde, v. a. 1. besætte, belægge med ... (Moth.)

Bore, v. a. 1. [af Bor. Isl. bora.] ... gjøre Hul i med et Bor, eller dreie m. ... ind i en Ting, som med et Bor. ... bore et Hul i noget. b. med en Kiep, ... Fingeren i noget. Ormen borer sig ... i Træ. At bore et Skib i Grund ɔ: ... det i Sænk. 2. udhule ved Boring. ... b. en Kanon, en Steen, et Rendetræ. ... Borehul, et. Hul, som er boret i ...: f. Ex. i en Steen, der skal sprænges. (Klussen.) Borejern, et. Jernet ... Bor; eller et andet Jern, hvormed ... borer, f. Ex. Huller i Steen. Boremester, en. den, som forestaaer Boringen ... Bergværker. Boremølle, en. og Boreværk, et. Indretning til at bore, som drives ... Hul ell. Mølleværk. (J. Kraft.) ... Borespaan, en. Spaan, som falder efter ... Boring. — Boring, en. pl. -er. Gjerningen at bore (1. og 2.) Kanonen er mislykket i Boringen.

Borg, en. pl. -e. [J. Borg.] 1. befæstet ..., Fæstning, Herresæde. 2. Skandse, Forskandsning, i de sammensatte Ord: ...borg, Bognborg. = a) Borgegaard, ... den fra Ladegaarden adskilte Deel af ... Herregaard, hvor Herskabet selv boer. Borgeled, et. I ældre Dansk; Porten til ... Borg eller Borgegaard; en Borgport. Borgeleie, et. Indqvartering, Besætning. (... V. Krigsart. Br.) At ligge i Borgeleie. Borgemester, S. Borgmester. Borgestue, en. Stue paa en Herregaard, ... en anden stor Gaard, hvor Tyendet ... Dagen kan opholde sig. (Tilforn paa ... og adelige Borge: en Stue, hvor ... samledes; Forgemak.) Deraf: Borgstuebrød, et. Brød, som bruges til ... ell. Tienestefolk, (Holb. P. Paars.) Borgstueret, Borgstuevise, o. fl. nu forældede Ord. = b) Borgfoged, en. den, ... har Opsyn med en Borg og med Folkene paa samme; Slotsfoged. (Schytte.) Borgfred, en. Rettens Fred mod Vold ... Overlast paa en Borg eller et Slot. Borggreve, en. En tydsk Titel. (deraf: Borggrevinde. Baggesen. Borgmester ... Borgemester, en. den fornemste Øvrigheds... i en Kiøbstad. Deraf: Borgmesterske, en. En Borgmesters Hustru. (Baggesen; sielden.) Borgret, en. tilforn en Underret, som var Værneting for ... ringere kongelige Betiente paa Slottene. Borgsal, en. S. i en Borg, Riddersal. (...enschl.)

Borg, n. s. Laan, Skyld, Credit; kun som adv. At tage noget paa Borg, faae til Borgs.

Borge, v. a. 1. kiøbe, uden strax at betale, tage paa Borg, paa Credit. At b. noget af een. At b. sig frem. "At prunke i borget Pragt." Malling. "Man laaner det, som skal gives igien; man borger det, som skal betales." Sporon. 2. give paa Borg, lade een faa paa Borg, creditere. "Vil nogen Kræmmer borge mig grovt Klæde til en Hue." Bording.

Borge, v. n. 1. (har.) gaae i Borgen for. At borge for een. [Isl. borga.]

Borgen, en. ud. pl. [Isl. Borgun.] 1. Forsikkring, hvorved man indestaaer for, at een vil opfylde sin Forpligtelse, og om det ei skeer, selv paatager sig denne; Forløfte, Caution. At gaae i Borgen for een. "Hvad som man vorder Borgen for, det skal man gielde." D. Lov. "Hvo er dig Borgen, at den dufter lige friskt i Morgen?" Baggesen. "Den sikkerste Borgen for den modnere Alders Bestandighed i det gode." Engelstoft. 2. Den, som gaaer i Borgen for een, Forlover. "Da skal han sætte anden Mand til Borgen for sig." D. Lov. I. 23. 2. (sielden.) I ældre Dansk forekommer ogsaa: Borgensmand.

Borger, en. pl. -e. [J. Borgari. N. S. Borger.] 1. Indbygger i en Kiøbstad; især en saadan, som har taget Borgerskab, og bruger borgerlig Næring. Bønder og Borgere. "De skulle holdes for Borgere og nyde borgerlig Ret og Frihed, som saaledes deres Borgerskab svoret have." D. Lov. 2. Medlem af en Stat; Statsborger. = Borgeraand, en. den Aand, som besiæler ell. bør besiæle Borgerne i en Stat. Borgerbarn, et. Barn af borgerlige Forældre. Borgerblod, et. Statsborgeres Blod. "Hans Hierte kan ikke taale, at see Borgerblodet flyde." Jacobi. Borgerbrev, et. skriftligt Beviis, som gives een paa at han har taget Borgerskab. Borgerdaad, en. D. som er en god Borger værdig. (Engelst.) Borgerdannelse, en. Dannelse til en god Borger i Staten. "Den Udvikling af Siæls- og Legemsevner, som Borgerdannelsen fordrer." Engelst. Borgerdyd, en. D. som udkræves af en god Statsborger; borgerlig Dyd. "Ubemærket, eenlig, taus og stille gaaer du, o Borgerdyd." Evald. Borgered, en. Ed, som een aflægger, naar han tager Borgerskab. Borgereie, en. det, som er en Borgers Eiendom. (D. Lov.) Borgerenke, en. E. efter en Borgermand. Borgerflid, en. Flid, Vindskibelighed i Borgersamfundet, ell. for at fremme dettes Tarv; Industrie. (Malling.) Borgerfolk, n. s. pl. Folk af Borgerstand. Borgerforening, en. F. imellem Borgere til at danne en Stat. (Ørsted.) Borgerfred, en. Fred

og Tryghed i det borgerlige Samfund. "Brud paa Borgerfreden." A. S. Ørsted. **Borgerfrihed**, en. 1. Frihed, Rettighed, som Borgerne i en By nyde. 2. den lovlige Frihed, som Forfatningen i en Stat hiemler Borgeren. **Borgerfærd**, en. Borgerens, Statsborgerens Færd, Handlemaade. (T. Rothe.) **Borgerheld**, et. Held, udvortes lykkelig Tilstand, som opstaaer og fremmes i Borgersamfundet. **Borgerhuus**, et. borgerligt Huus; en borgerlig Familie. Levemaaden i Borgerhuse. **Borgerhæder**, en. borgerlig Hæder, H. af at være en værdig Borger. "Den Tid, da Borgernavn var Borgerhæder." F. Guldberg. **Borgerkone**, en. En Borgermands Hustru ell. Enke. **Borgerkrig**, en. Krig imellem Partier i en Stat; indvortes Krig. **Borgerliv**, et. det Liv, som en Statsborger fører eller bør føre, et borgerlig virksomt Liv. "Borgerlivets Sysler." P. E. Müller **Borgerlove**, n. s. pl. Love for et Borgersamfund; borgerlige Love. (Schytte.) **Borgerlæs**, et. L. som kan ages paa en Borgervogn. (modſ. Bondelæs.) **Borgermand**, en. Mand af Borgerstanden; Borger i en Kiøbstad. En agtværdig Borgermand. (Ordet bruges derimod aldrig for: Borger, 2, ell. Statsborger.) **Borgermod**, et. en patriotisk Statsborgers Mod. (Storm.) **Borgerpige**, en. Pige af borgerlig Stand. **Borgerpligt**, en. Pligt, som paaligger Borgeren; borgerlig Pligt. **Borgerret**, en. 1. den Ret ell. Rettighed, en Borger nyder eller bør nyde. "Glem din Borgerret, strax bær du ogsaa Klæder." (Storm.) 2. den Rettighed, at være Borger i en vis Stat; især en Fristat. Romersk, engelsk B. "Den, som forsømte sin Jord, blev dømt fra sin Borgerret." Bagg. N. Klim. 3. den Rettighed at være Borger i en By; Borgerskab. **Borgerrettighed**, en. En Borgers, især Statsborgers Rettighed. **Borgersamfund**, et. Forening, Samfund af Borgere, især i en Stat. **Borgerselskab**, et. Borgersamfund. (Engelstoft.) **Borgersikkerhed**, en. den Sikkerhed, Statsborgere bør nyde; borgerlig Sikkerhed. (Malling.) **Borgersind**, et. ud. pl. en Statsborgers til Statens, det Heles Vel henvendte Sind. (Thaarup.) **Borgersoldat**, en. Borger, som hører til et i en By oprettet Corps. **Borgerstand**, en. ud. pl. den borgerlige Stand i Staten; den Deel af Folket, som udgiør denne Stand. **Borgersæde**, et. S, som Borger i en Stat eller By. At tage Borgersæde. (Engelst.) **Borgersøn**, en. S. af en Borgermand. **Borgertromme**, en. T. som bruges ved Borgervæbningen. (Brandforordning, 1799.) **Borgervagt**, en. Vagt, som giøres af

Borgerne; den Deel af Borgerne i en
som besætte Vagter, eller høre til Bor
væbningen. **Borgervel**, et. Stats
geres Vel overhovedet. "Velgiørende I
retninger til B. og Sikkerhed." Birk
Borgerven, en. En Ven af sine M
borgere; den, som elsker Fædrelandet i
Borgere, en Folkeven. (Jacobi.) **Bor**
vogn, en. Arbeidsvogn, som bruge
Borgere; større end en Bondevogn. **B**
gervæbning, en. 1. den Indretning
Borgerne i en By forsynes med og øv
Vaaben, eller dannes til Borgersolda
2. den vaabenøvede Deel af Borgersk
i en By. **Borgerværd**, et. det V
et Menneske har som Statsborger;
det Værd, som erhverves ved borger
Dyder. == **borgerlig**, adj. 1. som
af Borgerstanden. Født af borger
Forældre. 2. som henhører til, vedk
mer Borgeren i en By eller Stat,
Statsindretningen, med Hensyn til B
gerne ell. Folket. b. Næring, borger
Skatter. b. Regiering, de borgerlige S
Rettigheder. b. Frihed. "Et Folk,
endog midt i borgerlige Stridigheder f
bevare det borgerlige Hierte." Guldb
(modsættes undertiden: militair eller
minal. borgerlige Sager; den borger
Rettergang.) 3. uegentl. jævn, tarv
simpel. b. Levemaade, Klædedragt. "
stelig i sine Gierninger, og borgerlig
Liv." Kampmann. — **Borgerske**, en. E
der boer i en By og har Borgerska
borgerlig Næring. (Moth.)

Borgerskab, et. ud. pl. 1. den Egen
at være Borger i en Stad, og de der
følgende Rettigheder. At faae, vinde,
B. i en By. At sværge Borgersk
aflægge Borgereed. 2. Samfundet a
Byes Borgere. Kiøbenhavns Borgers

Borkne, v. n. 1. (er.) tørres ind
Overfladen, sætte Skorpe. (Moth.)

Borre, en. pl. -r. Frøhuset af en Pl
(Artium Lappa.) Ogsaa Planten
som ellers kaldes Skræppe.

Bort, adv. [I. braut; à braut, og
Braut, en steenlagt Vei, Landevei;
som i det T. Weg.] tilkiendegiver en
vægelse, en Fiernelse fra Stedet, ma
ell. var paa. At gaae, flytte, flyve,
bort. At drive, jage bort. Ogsaa
Bibegreb; f. Ex. At komme bort (
borte) komme fra sin Eier, fra sit S
og ei kunne findes. At dunste, visne,
bort (ɔ: saaledes at Tingen reent for
der. S. gaae bort.) At drikke, fl
spilde sine Penge bort. At stiæle, ran
(fra den rette Eier eller Besidder.)
gifte en Datter bort. At leie, fæst
Eiendom bort (til en anden.) Jeg
lovet det bort. Pigen har fæstet sig

(i et andet Huus.) [I Forbindelse med Verber og Substantiver beholder adv. bort sin Bemærkelse, deels af en Fiernelse fra det Sted, Tingen forhen var paa (bortsætte, Bortgang, Bortreise); deels af at noget fratages een, eller kommer fra sin Eier, Besidder, i en Andens Vold, eller overlades en Anden (bortrane, bortpløie, bortbytte, bortgive, bortleie, bortfæste og f. v.) og deels, af at noget ved Handlingen forbruges, fordrives, spildes, eller paa anden Maade bliver borte, opbruges. f. E. borthugge en Skov, bortsove Morgenen, bortødsle, bortsvinde, bortvisne, o. f. v.] = borte, adv. (i Norge bruges: bortere, bortest.) Dette adv. (som nu kun bruges med være og blive) tilkiendegiver: a) en Fraværelse, Væren paa et andet, fremmedt eller ubekiendt Sted; og saaledes: b) Tab, Forliis. At være, blive borte. Han er borte (modsat hiemme.) Han gik bort uden at sige farvel; og har været borte en heel Uge. "Og vils dem, at jeg borte var tilstede." Øhlenschl. — b. paa en Reise, b. i Forretninger. Det er blevet borte for mig. Han har eiet mange Penge; men nu ere de borte. "Græsset er borte, der er intet grønt." Es. 15. — Langt borte, i vid Afstand. (At have noget borte, have ernaaet, faaet, indhentet det; er en forældet Talemaade. "De have deres Løn borte." Math. 6.) [Heraf de forældede Ord: borte sig, og bortes: s. nedens.]

Bortaande, v. a. 1. skaffe bort ved at aande, ved sagte at blæse. "Af stormfrit Hav du har bortaandet Isens Baand." Prem. "Jeg tager din Byrde, bortaander din Kummer." Sander.

Bortbringe, v. a. 3. S. bringe bort. Leiet er alt bortbragt. — Bortbringelse, en. (B. S. D.)

Bortbryde, v. a. 3. (bryde.) faae bort, skille bort ved Brydning. bortbryde Stene.

Bortbytte, v. a. 1. skille sig ved noget ved Bytten. "At bortbytte varig Lyksalighed for flygtig Glimmer." — "I den Indbildning, at han bortbytter sine Penge og faaer Lykke for dem." Rahbek.

Bortbære, v. a. 3. S. bære bort. Tøiet er bortbaaret. — Deraf: Bortbærelse, en. (B. S. D.)

Bortdampe, v. n. 1. (er.) forsvinde, gaae bort i Dampe. "Naar det Vand, som holdt Saltet opløst, langsomt bortdamper." H. C. Ørsted. — Bortdampning, en.

Bortdrage, v. a. og n. S. drage bort. (er.) "Morgenskyen saae han let bortdrage." Ingemann. — act. at bortdrages (bortdrages) fra sine Sysler.

Bortdrive, v. a. 3. (drive.) faae bort, drive bort med Magt, fordrive.

Bortdrømme, v. a. 2. tilbringe ligesom i en Drøm eller i Søvne. "Den Lunkenhed og Halvhed, i hvilken saa mange bortdrømme deres Liv." Mynster.

Bortdunste, v. n. 1. (er.) d. s. s. bortdampe. — Deraf: Bortdunstning, en.

Bortdøe, v. n. bortdøde, bortdød. (er.) forlade Livet, afgaae ved Døden, døe. (D. Lov.) "Den, som umærket bortdøde i rolige Hiem." Pram. — "Her lad mig bortdøe ubegrædt og glemt." Rahbek.

Borte, adv. S. under bort.

Borte sig, v. rec. 1. forsvinde, gaae bort, blive borte. (forældet.) "Da bortes Varmen sig." Arrebve. — Ligeledes: bortes, v. dep. "Og om de bortes end, som Faar fra Hyrden." C. Naur. 1689.

Bortebliveelse, Borteblivent, en. Udeblivelse.

Bortværelse (T. Rothe.) S. Fraværelse.

Borteværende, adj. v. S. fraværende.

Bortfalde, v. n. 3. (er.) blive til intet, forsvinde (falde bort.) Denne Paastand af Sagsøgeren maa bortfalde. "Hvo der har frygtet og savnet, og nu seer — sit Savn bortfalde." Rahbek.

Bortfeie, v. a. 1. skaffe bort ved at feie. — Bortfeielse, Bortfeining, en.

Bortfierne, v. a 1. skaffe bort, bringe af Veien. At bortfierne Aarsagen til en Sygdom. — Deraf: Bortfiernelse, en.

Bortfile, v. a. 1. tage bort, formindske ved at file. — Bortfilen, en.

Bortfiske, v. a. 1. borttage ved at fiske.

Bortflagre, v. n. 1. S. flagre bort.

Bortflane, v. a. 1. spilde, hendrive ved Flanevæsen, i et Flaneliv. (et af Rahbek dannet Ord.) At b. Tiden. "bortflane Blufærdighed og Sæder paa private Theatre." D. Tilskuer.

Bortflye, v. n. 1. (er.) flye bort, bortflygte. "I hendes Fied bortflyer Velsignelsen." Rein.

Bortflygte, v. n. 1. (er.) forsvinde, forgaae. Den bortflygtede Ungdom. "Hans Hierte skiælv, bortflygtet er hans Mod." Pram.

Bortflytte, v. n. 1. (er.) S. flytte bort. Efterat han var bortflyttet fra Byen.

Bortflyve, v. n. 3. s. flyve bort. — figurl. forløbe, henrinde med stor Iil. "I Haab, i Fryd bortfløi nys dine Dage." Rahbek.

Bortforpagte, v. a. 1. bortleie Brugen af noget til en Forpagter. At bortforpagte en Gaard, et Fiskeri. — Deraf: Bortforpagtning, en.

Bortfragte, v. a. 1. overlade Brugen af, imod Fragt. At bortfragte et Skib. — Deraf: Bortfragtning, en.

Bortfryse, v. n. 3. s. fryse bort. De fleste af disse Træer ere bortfrosne i Vinter. — Bortfrysning, en. (Oluffen.)

Bortfærd, en. ud. pl. Bortreise, Gierningen at drage bort.

Bortfæste, v. a. 1. leie til en Fæster, overlade i Fæste. At b. Jord, Tiende. (Schytte.) — Deraf: Bortfæstning, en.

Bortføre, v. a. 2. føre andensteds hen, føre til et afsides Sted. Han blev fangen og bortført af Røvere. At bortføre en Pige af Forældrenes Huus. — Bortførelse, en. pl. -r.

Bortgaae, v. n. s. gaae bort. "Tiden, jeg veed ei selv hvordan, imidlertid bortgaaer." Baggesen. — partic. bortgangen. "Den Ene maa — blive tilbage, at erindre, at savne den bortgangne." Mynster.

Bortgang, en. Gierningen at gaae bort; figurligen: Bortgang fra Verden, Død.

Bortgifte, v. a. 1. give en Mand til Ægte. At bortgifte sin Datter.

Bortgive, v. a. 3. (S. give bort.) 1. skienke, forære, overdrage til en anden. At bortgive noget i levende Live, efter sin Død. "Hvo vilde ei med Lyst al Jordens Glands bortgive." Baggesen. 2. besætte, overdrage et Embede. Kaldet er endnu ikke bortgivet.

Bortglide, v. n. 3. glide bort. "Med Øiet heftet paa en bortglidende Baad." Baggesen. "Timer — som Øieblik bortglide." Ingemann.

Bortgnave, v. a. 1. borttage ved at gnave.

Bortgrave, v. a. 1. rydde bort, tage bort ved Gravning: At bortgrave Jorden fra et Træ. At b. Vand, bortlede det ved Gravning.

Bortgræde, v. a. 3. tilbringe i bestandig Graad. "Jeg skal bortgræde qvalfulde Dage langt fra dig." Rahbek.

Bortgræmme, v. a. 1. fortære v. Græmmelse, tilbringe i uophørlig Græmmelse. (usædvanl.) "Naar hun sit Liv maa taus bortgræmme." Baggesen.

Bortgyde, v. a. 3. (gyde.) komme noget flydende bort ved at gyde.

Bortgøgle, v. a. 1. forjage, ophæve ved Gøgleri. "Et naragtig Indfald kan bortgøgle hele Virkningen af en Tale." Rahbek.

Borthielpe, v. a. 3. (S. hielpe.) hielpe een til at komme bort.

Borthugge, v. a. 1. tage, rydde bort ved at hugge. At b. en Skov. — Borthugning, en.

Borthyre, v. a. 1. fæste bort imod betinget Hyre. Matrosen har borthyret sig.

Borthøvle, v. a. 1. tage bort ved at høvle.

Bortile, v. n. 1. (er.) haste, ile bort. "Lad dine Dage bortile med en tifold dobbelt Fart." Rahbek.

Bortjage, v. a. 3. (S. jage bort.) fordrive, forjage.

Bortkalde, v. a. 2. kalde andenste hen. — figurl. at bortkaldes, døe. (D. Lo II. 22. 36.) "Naar engang mig Døde Vink bortkalde fra alle Jordens Glæder." Rahbek.

Bortkaste, v. a. 1. S. kaste bort. Ro len har han bortkastet (tabt, forkommet "Der er Tid at forvare og Tid at bo kaste." Præd. 3.

Bortkiøbe, v. a. 2. kiøbe Alt af en v Ting, saaledes at intet mere er til Sal

Bortkiøre, v. a. 2. føre bort til Vogn "Mig kan ingen Kudsk af Byen me bortkiøre." Baggesen.

Bortklynke, v. a. 1. spilde, hendri ved Klynken og Klagen. "Jeg ei bor klynkede dets Øieblikke." Rahbek.

Bortkoge, v. n. 2. S. koge bort. Va det er bortkogt til det Halve.

Bortkomme, v. n. 3. (er.) S. komn bort. Komme fra Stedet; undkomm tabes, forkomme, blive borte. "Om Mi dæderen derover bortkommer." D. Lov. 19. 5. bortkomne Sager.

Bortkyse, v. a. 2. skræmme bort. Ulv lod sig bortkyse af Hundene. "Den a vorlige Mine, som bortkyste Emiger. Jacobi.

Bortkysse, v. a. 1. fordrive ved at kys (Pram.)

Bortlaane, v. a. 2. overlade til Laan udlaane.

Bortlede, v. a. 1. aflede. At bortle Vandet fra en Ager. "En Grøft, so optager og bortleder Vældet." Olufsen.

Bortlege, v. a. 1. fordrive, hendrive Leg. "bortlege sine Dage, uden Hensi og Alvor." Mynster.

Bortleie, v. a. 1. overlade til Lei Værelserne ere alt bortleiede.

Bortliggende, adj. v. beliggende i A stand, fraliggende. Langt b. Lande.

Bortlove, v. a. 1. give Løfte paa e om noget. Pigen, Embedet er bortlove

Bortlægge, v. a. 3. S. lægge bo Lægge tilside, af Veien. Dette Tøi m bortlægges.

Bortlæse, v. a. 2. fordrive ved Læ ning. "Læs kun; du ei bortlæser din Fo stand." Rein.

Bortmane, v. a. 1. faae bort v Manen.

Bortplukke, v. a. 1. tage bort ved plukke.

Bortplyndre, v. a. 1. tage bort v Plyndring.

Bortpløie, v. a. 1. borttage, frata ved Pløining. At bortpløie noget fra Andens Ager.

Bortputte, v. a. 1. putte til Side, Veien.

Bortraadne, v. n. 1. (er.) forgaa tabes ved at raadne.

Bortrage, v. a. 1. bringe afsides ved at rage, rage af Veien.

Bortrane, v. a. 1. tage bort ved Ran, rane bort.

Bortreise, en. ub. pl. Gierningen at reise bort, Afreise.

Bortreisende, som er i Begreb med at reise bort, og **Bortreist**, partic. som er reist fra et Sted. (S. reise bort.)

Bortrinde, v. n. 3. (er.) S. rinde. flyde bort. Det bortrundne Vand. figurl. om Tid. De bortrundne Aar.

Bortrive, v. a. 3. (S. rive.) 1. borttage med voldsom Magt. Fartøiet blev bortrevet af Strømmen. 2. bortdrage; henrive (om moralske Virkninger.) At bortrives fra et Arbeide. Lidenskab bortriver ham fra Pligt. "Vi bortrives af Lidenskaber, som af en Strøm." Bastholm. 3. tage af Dage. Han blev bortrevet i sin blomstrende Alder. Pesten bortrev mange Mennesker.

Bortrydde, v. a. 1. borttage, bortskaffe ved Rydning. At b. Stene. 2. figurl. fierne, skaffe af Veien. At bortrydde Hindringer, Vanskeligheder. At bortrydde en Fordom. (Bastholm.) — **Bortryddelse**, en.

Bortryge, v. a. 3. (ryge.) fordrive ved at ryge. At bortryge Insecter.

Bortrykke, v. a. 1. egentl. rykke hastig tilside. figurl. d. s. s. bortrive, 3.

Bortryste, v. a. 1. adsprede, skaffe bort ved at ryste.

Bortrømme, v. n. s. rømme bort. En bortrømt Slave, bortrømte Krigsfolk. "Den stille Nat — maa brat for Dagens Lys bortrømme." S. Blicher.

Bortrøve, v. a. 1. d. s. s. bortrane.

Bortsalg, et. pl. d. s. Gierningen at bortsælge.

Bortseiling, en. Gierningen at seile bort fra et Sted, Afseiling.

Bortsende, v. a. 2. sende fra et Sted, afsende. bortsende et Brev, et Bud. — Deraf: **Bortsendelse**, **Bortsending**, en.

Bortskaffe, v. a. 1. besørge bort; bortrydde, afskaffe. "Saul havde bortskaffet Spaaqvinder af Landet." 1 Sam. 28. — Deraf: **Bortskaffelse**, en. (V. S. O.)

Bortskibe, v. a. 1. sende bort til Skibs. At bortskibe Varer.

Bortskienke, v. a. 1. bortgive, forære bort. "Lykken blind sin Skat bortskienker." C. D. Frimann.

Bortskifte, v. a. 1. afhænde ved Mageskifte, bortbytte. (Hvitfeldt.) "Ingen skal bortskifte noget deraf." Ezech. 48.

Bortskikke, v. a. 1. d. s. s. bortsende.

Bortskiøde, v. a. 1. afhænde v. Skiøde. At bortskiøde en Eiendom. "Bortskiøder Hustruen noget af sit Gods." D. Lov. V. 3. 9.

Bortskove, v. a. 1. borttage ved at fælde ell. skove. Alle Træer paa Øen har man bortskovet.

Bortskrabe, v. a. 1. borttage ved at skrabe.

Bortskride, v. n. 3. forsvinde langsomt, ligesom ved en skridende Bevægelse; tabe sig. "Vi døe alle, og vi bortskride som Vand i Jorden." 2 Sam. 14. i den ældste danske Bibeloversættelse.

Bortskræmme, v. a. 1. d. s. s. bortkyse.

Bortskure, v. a. 1. borttage v. Skuren.

Bortskyde, v. a. 3. (S. skyde.) 1. forbruge ved at skyde. Soldaterne havde bortskudt alt deres Krud. 2. ødelægge ved at skyde. At bortskyde Vildtet.

Bortskylde, v. n. s. skylde bort. (Den bortskyldige Gield ɔ: Udgield. D. Lov. V. 2. 14.)

Bortskylle, v. a. 1. borttage, bortføre ved at skylle, ved Havets, Strømmens Kraft. Havet har bortskyllet meget af Strandbredden. Floden bortskyller al Ureenlighed. — figurlig. "Overdaadigheds Strøm, der bortskyller vor Nationalvelstand." Rahbek.

Bortskære, v. a. 3. borttage v. at skære.

Bortslide, v. a. 3. (slide.) afslide.

Bortslæbe, v. a. 2. trække bort med Besværlighed. 2. bortføre med Vold.

Bortslænge, v. a. 2. bortkaste, især med skiødesløs Ligegyldighed.

Bortsmelte, v. a. 1. skaffe bort ved at smelte. "Hvor uformærkt din Straale nu bortsmelter den kolde Snee." Pram.

Bortsmile, v. a. 1. poet. faae bort ved at smile, bringe til at forsvinde v. Smill. "Hun vil med et eneste Medynksmill fra Jorden al Jammer bortsmile." S. Staff.

Bortsmule, **Bortsmulre**, v. n. 1. (er.) falde hen i Smuler. "Saa bortsmulrer, saa flyer Kiærligheds Dragt af Støv." Evald.

Bortsnakke, v. a. 1. faae bort v. Snak, frembringe ved Snak den Tro eller Indbildning, at noget ikke er. "Paa denne Maade kan man bortsnakke al Kundskab." Olufsen.

Bortsnappe, v. a. 1. borttage v. en listig, behændig Maade. — **Bortsnappelse**, en.

Bortsove, v. a. bortsov, -sovet. bortdrive, henbringe i Søvn. At bortsove Morgenen. "Sig ubevidste de bortsov den ganske skumle Dag." E. Colbiørnsen.

Bortspille, v. a. 1. øde ved Spil. At bortspille sin Formue.

Bortsprede, v. a. 2. fordrive ved at adsplitte. "Afriv dets Blade og bortspreder dets Frugt." Dan. 4. 14.

Bortspøge, v. a. 1 og 2. forjage, fordrive ved Spøg og Lystighed. (Pram.) "At bortspøge Natten i muntert Venneslag." Rahbek.

Bortstiæle, v. a. 3. (s. stiæle.) borttage med Tyvehaand. Alle Pengene ere bortstiaalne. "For større Herlighed dets Agtsomhed bortstiæler." E. Colbiørnsen.

Bortstryge, v. a. 3. (S. stryge.) borttage ved at stryge.

Bortstrøe, v. a. 1. bortsprede, adsprede. "Han vilde bortstrøe dem i Landene." Dav. Ps. 106.

Bortstøde, v. a. 2. støde fra sig, støde bort. "At han ikke skal bortstøde dig med et Slag." Job. 36.

Bortsukke, v. a. 1. fordrive ved Sukken. "Skal jeg mit Liv bortsukke." Rahb.

Bortsynge, v. a. fordrive ved Sang. "Ei vil den (Fuglen) dig bortsynge Sorgen." Rahbek.

Bortsvaie, v. a. 1. øde, spilde ved at svaie, bortsvire. (usædvanl.) At bortsvaie Natten. (Rahbek.)

Bortsvinde, v. n. 3. er. (svinde.) tabe sig ganske; blive borte, forsvinde. Synet bortsvandt. Den bortsvundne Ungdom.

Bortsvire, v. a. 1. hendrive i Svir." "At bortsvire sine Dage." Rahbek.

Bortsælge, v. a. 3. (sælge.) skille sig ved, afhænde ved Salg.

Borttage, v. a. 3. (tage.) 1. tage fra sit Sted. — figurl. "Ei nogen Mand er til, som Døden jo borttager." Holb. 2. tage fra sin Eier, stille ved, berøve. "Have vi borttaget Livets Lyst, fordi vi ville, den skal være reen?" Mynster. Sygdom har borttaget hans Kræfter. Dette Arbeide borttog ham megen Tid. 3. hæve, ophæve. borttage Anledningen, Aarsagen til noget. 4. undtage, fraregne. — **Borttagelse**, en.

Borttinge, v. a. 1. bortfæste, overdrage med betingede Vilkaar.

Borttoe, v. a. 1. borttage ved at toe eller tvætte.

Borttog, et. Handlingen at drage bort. (om en samlet Mængde.) S. Tog.

Borttrænge, v. a. 2. nøde een til at forlade et Sted, en Besiddelse; faae een bort ved Tvang, fortrænge.

Borttære, v. a. 1. komme til efterhaanden at forsvinde, hentære. At borttære Kræfterne.

Borttørre, v. a. 1. borttage ved Tørke eller ved at tørre. Fugtighed, Duggen borttørres ved Solens Kraft. — **Borttørring**, en.

Bortvaage, v. a. 1. fordrive, tilbringe vaagen. (modsat: bortsove.) "Om det er sundere, saaledes at bortvaage Natten." Rahbek.

Bortvandre, v. n. 1. (er.) S. vandre bort. Han er nu ogsaa bortvandret (død.)

Bortvaske, v. a. 1. d. s. s. borttoe, aftoe. "Denne Rust — kan kun det hele Verdenshav bortvaske." Øhlenschläger,

Bortvende, v. a. 2. vende fra, ve til en anden Side. At bortvende Dine fra noget. 2. afvende, bortt At bortvende en Ulykke, en Sorg fra

Bortvifte, v. a. 1. fordrive ved s Vindpust, ved at vifte. "Men ei et Et bortviftes af et Pust." Rein. "Dit bortvifter Jordens Taager." Ingema

Bortvige, v. n. 3. er. (vige.) bevæge fra et Sted; forlade. (oftest figurl.) Lykken bortveg, var bortvegen. "E drægtig bortveg den langsomme R Pram. — Deraf: **Bortvigen**, **Bortvig** en. pl. -r.

Bortvise, v. a. bortviste, -viist. at gaae bort, vise fra et Sted. — B viisning, en. pl. -r.

Bortvisne, v. n. 1. henvisne, forg visnende. "Bortvisnet ellers skal spæde Spire døe." E. Colbiørnsen.

Bortæde, v. a. 3. (æde.) borttage at æde, eller ved en bidende, ætse Kraft. Den skarpe Vædske havde bort Huden.

Bortøde, v. a. 1. tilsætte ved Ødsel øde, forøde. (D. Lov.)

Bortødsle, v. a. 1. d. s. s. bort "Forgieves aldrig du din Flid bortød har." Rein.

Bosat, **Bosiddende**, bosætte. S.

Bossel, en. pl. -er. [N. S. Boos Kuglen til Keglespil.

Boute, v. n. 1. har. [Af Bov, 3.] Skibssproget: d. s. s. krydse, 3. " lidet Fartøi boutede i Begyndelsen en lang for Undersejl." D. Tilsk. 1792.

Bov, en. pl. -e. [J. Bógr.] 1. øverste Deel af Benet, især Forbenet, et firføddet Dyr, eller den Deel af B og dets Kiød, hvorved det forenes slutter sig til Kroppen. En Lammel Svinebov. "Præsten skal tage den Bov af Væderen." 4 Mose B. 6. 2. bugede Deel af et Skib paa begge S af Forstavnen. 3. i Seilads: den af et Skib, som lægges op imod Vin At lægge over paa den anden Bov. **Bovbeen**, et. Benet i en Bov. blad, et. den øverste flade Deel a Bovbeen. **bovbrudt**, adj. (om He brudt, gnavet paa een eller begge **Bovflesk**, et. Kiødet paa en Svin **bovlam**, adj. lam i Bovene. Bov et. Ledet hos Dyr, som forener B eller Benet med Kroppen. **bovspræ** adj. om Heste, som ved for stærkt faae Skade i Bovene. **Bovspræ** Bugspryd og Sprøde. **Bovstykke**, Boven paa et slagtet Kreatur. stærk, adj. som har store, stærke (ogsaa: bovet.)

Bovne, v. n. 1. [Er vel neppe det sa Ord, som bugne; og kan maaskee sa

udledet af det tydske bovn, fyldig, før, trind.] give sig ud i en rund Form, svulme. Hendes Kinder bovne af Sundhed. bovnende Seil.

Braa, en. [J. Brá.] Øienlaag; Øienhaar. (forældet.)

Braad, en. pl. - de. kort aa. [Isl. Broddr.], det spidse Vaaben, hvormed visse Dyr, især Insecter, ere forsynede. Biens, Vespens Braad. Uegentl. kaldes Slangens Tunge dens Braad. = braadet, adj. forsynet med Braad. braadløs, adj. som er uden Braad.

Braade, en. pl.-r. 1. en Dynge Træer, som til Hinder for Fienden lægges over en smal Vei; Forhugning. (A. S. Bødel.) 2. faldede og afbrændte Træer, Buske ell. Stubber, i hvis Aske saaes Korn. (Norsk. Sølaa: Braate.) = Braadebrænding, en. Forretningen at brænde Braader. Braadehugst, en. Skovhugst til Braadebrænding. Braadeland, en. et Stykke Agerland, ryddet ved Braadebrænding. (Sv. Svedieland.)

Braade, v. a 1. At braade Hør, bruges undertiden for: at brage Hørren.

Brad, en. Steg. (forældet.) "For vel at stege den lækkre Brad." Øhlenschläger. Deraf (eller af Isl. Brád. Fangst, Bytte) har ligeledes næsten forældede: Vildbrad og det af N. S. fordærvede Ord, som nu sielden mere høres: Grossenbrad, et Slags Oxesteg.) = Bradbolle, en. pl.-r. En i Panden stegt Kiødbolle. (Viborg.) Bradbuk ell. Bradebuk, en. Buk til et Bradspid, Stegebuk. Bradpande, en. pl.-r. [N. S. Brædpanne.] en lang Jernpande, som sættes under Stege, for deri at opsamle den neddryppende Saft. Bradspid, et. Spid, hvorpaa en Steg vendes ved Ilden, Stegespid.

Brad, adj. [Isl. brádr.] hastig paakommende, pludselig. En brad Død. "Til alle Sider udfoer brad Ødelæggelse." Regelins. = braddyb, adj. steil og dyb [illegible]. Braddyb, et. Et braddybt Sted, (Moth.) bradordet, adj. hastig, fremfusende i sin Tale. (P. Claussen.) bradsindet, adj. iilsindet. (Claussen.) = bradt eller brat (som det oftest skrives.) 1. adj. pludselig, som skeer meget hastigen. "At ved hans bratte Fald den hele Hvælving brast." Bagg. "Os din bratte Bortgang [illegible] røste." F. Schmidt. 2. adv. pludseligen, hastigen, med eet. [Isl. brátt.] "Det Alt bortsvinder jo saa brat." Borring. "Elskov brat opvaagner af sin Dvale." P. H. Frimann.

Bradebænk, en. pl. -e. [af brade eller bræde, Isl. bræda, bestryge med smeltet Beg ell. Tiære. S. Norske Lov III. 14. 36.] Et Sted ved en Havn eller Dokke, hvor Skibe kiølhales, kalfatres og brædes.

Brag, et. pl. d. s. [J. Brak.] en bragende Lyd. Stormens, Tordenens Brag. "Brudte Træers Brag." Rein. "Den høie Hvælvings Brag gientog lydt hvert Hammerslag." Øhlenschl. — "Dog hørtes et Brag, et sydende Buldren, som naar Ild angreb uvogtet de grønnende Skove." Hertz.

Brage, v. n. 1. (har.) [J. braka.] Give en stærk knagende Lyd, som naar noget springer ved voldsom Kraft, eller som Træet i Ilden, naar Luften, det indeholder, udvides. Det brager i Isen. Ilden brager. "Tordenen braged over hans Isse." Hertz. "Den bragende Lyd af blinkende Spyd." Evald. — Uegentl. "Høit fra Skoven brager det raske Jægerhorn." Øhlenschl. — Deraf: Bragen, en. ud. pl.

Brage, en. pl. - r. [J. Brák.] et Redskab til at brage med. En Hørbrage.

Brage, v. a. 1. [A. S. bracan, *conterere*.] tilberede ved at bryde eller ælte med en Brage. At brage Hør, Hamp. (Paa Island brages Skind.) At brage (bryde) en Ager. (Moth.) — Deraf: Bragning, en. pl. - er.

Brak, adj. som har et Bræk eller er indfalden. En brak Næse (ogsaa: Braknæse.) bruges kun i dette Udtryk. — braknæset, adj. som har en saadan Næse.

Brak, adj. noget salt, ei ganske fersk. (kun om Vand.) Vandet i denne Sø er noget brakt. — Brakvand, et. Havvand, som v. at sies giennem Jordlag har mistet noget af sin Salthed, eller ved underjordisk Løb er blandet med fersk Vand.

Brak, adv. [mangler hos Moth, Rostgaard og Langebek, og er i sildigere Tid, f. Ex. af Schytte, optaget efter det T. brach, hvis Slægtskab er meget usikkert.] bruges om Agerjord som ei er under Ploven, men ligger til Hvile, enten blot som Græsjord, eller især, naar den pløies og harves flere Gange, som Forberedelse til den tilkommende Sæd, og da undertiden besaaes med Brakværter. At ligge brak. — Brak, en. [T. Brache.] er af nyere Forfattere brugt som subst. i samme Bemærkelse som Brakning eller Brakland. "En dyrket Brak." (Olussen.) Heelbrak, Halvbrak, Sommerbrak, Vinterbrak. = Deraf ogsaa følgende Sammensætninger: Brakaar, et. Hvileaar f. en Ager. (Oecon. Ann.) Brakager, en. Ager, som ligger brak, ei er besaaet med Korn. Brakfrugt, en. Jordfrugt, som avles paa Brakland. Brakharv, en. En meget stor og tung Harv med stærke Tænder, som bruges ved Brakjords Behandling. (Olussen.) Brakland, et. og Brakmark, en. d. s. s. Brakager. brakpløie, v. a pløie en Ager, som ligger brak, ell. pløie den til Saaening af Brakværter. Deraf: Brak-

pløining, en. Brakvært, en. pl. – er. kaldes de Rodværter ell. andre Foderurter, som man undertiden bruger at saae i den om Foraaret gjødede Brakmark.

Brakke, v. a. 1. [T. brachen.] behandle en Brakmark v. Pløining, Ukrudsbortrensning, Brakværters Saaening m. m. for derved at giøre Jorden mere skikket til at bære Sæd. — Brakning, en. pl. – er. en saadan Bearbeidelse af Jorden. (Olufsen.)

Brakke, en. (Soldaterbolig.) S. Barakke.

Bralle, v. n. 1. snakke, pludre med høi Røst. (dagl. Tale.)

Bram, en. ud. pl. Prægt, høitidelig Stads, udvortes Anseelighed og Prunk; især saadan, der paa en pralende Maade lægges til Skue. Brast og Bram. Hans Fortienester og Dyder vare stille og uden Bram. [Maaskee beslægtet med A. S. bryme, *clarus*, *solennis*. Den Isl. Bibel 1 Macc. 9. 37. har Braml.]

Brambær, et. pl. d. s. Bærrene paa Brambærbusken (Rubus fruticosus.) eller Værten selv. At plante Brambær, plukke Brambær.

Bramme, v. n. 1. (har.) [af Bram.] 1. fremvise udvortes Skiønhed, lægge Prægt til Skue. "De Blomster de b. saa fagre i Vaar." Rahbek. "Hvert Jordens Land med egne Blomster brammer." S. Blicher. 2. giøre sig til af Prægt eller udvortes Anseelse, prunke. At bramme med kostelige Klæder. "Du med din Ungdom veed at bramme og at braske." Helt. "Den Dyd, man brammer med, og der alt for meget skal falde i Øinene." Rahb. (Sieldnere: at b. af noget. "At bramme af sin Rigdom." Rahbek.) jvf. prale, prunke. — Brammen, en. ud. pl. Gierningen at b.

Bramraa, en. pl. – er. Raaen, hvortil et Bramseil giøres fast.

Bramseil, et. pl. d. s. et Seil, der hisses oven over et Mersseil, hvortil hører Bramskiød, Bramstag, Bramstang, Bramtoplent, m. fl.

Brand, en. pl. – e. [J. Brandr. A. S. Brand.] et Stykke brændt, ell. halvbrændt Træ. At slukke Brandene paa Arnestedet.

Brand, en. ud. pl. 1. den Tilstand at brænde. At sætte, stikke, tænde noget i Brand. At komme i B. Huset staaer i Brand. 2. Vaadeild, Ildsvaade. En stærk, farlig B. At standse, slukke Branden. 3. Ilds Paasættelse, Mordbrand. At true een med Brand. 4. stærk Hede, Brynde. Solens Brand. 5. brændende Tane i et Lys. (Deraf: brande. s. nedenfor.) 6. i Lægekonsten: udvortes Betændelse, Koldbrand. 7. en Sygdom ved Træer, visse Kornarter og andre Værter. Brand i Hveden. = Brandaare, en. den store Pulsaare, der gaaer ned igiennem

Laaret. (V. S. D.) Brandanordnin[g,] en. Forordning, Befaling af Regieringe[n] vedkommende Brandvæsenet. Branda[n]stalt, en. offentlig Indretning, som ve[d]kommer Brandvæsenet. Brandaar, [e]t. Aar, hvori der er Brand. (7.) Bran[d]brev, et. 1. Bevilling for en Mand, s[om] har lidt Brandskade, at søge Hielp i [en] vis Deel af Landet. (D. Lov.) 2. Bef[al]ling at ødelægge et fiendtligt Land v[ed] Brand. (V. S. D.) Brandbro, [en.] Sprøitebro. Brandbyld, en. et Sla[gs] Bylder, som ere tilbøielige til at ga[ae] over i Koldbrand. Carbunculus. Bran[d]casse, en. Casse, hvoraf Erstatning f[or] Brandskader udbetales, Brandforsikring[s]casse. Branddug, en. Dug ell. Taag[e] som meentes at volde Brand i Korn[et.] (V. S. D.) Brandfolk, n. a. pl. Fo[lk,] som ere ansatte ved Brandvæsenet, [for at] giøre Tieneste v. paakommende Ildsvaa[de.] Brandforsikkring, en. Indretning, hvo[rved] ved Huuseiere, imod aarlig Afgift, f[or]sikkres Erstatning for den Skade, de li[de] v. Ildsvaade; Brand-Assurance. bran[d]fri, adj. som er saaledes bygget, at [det] modstaaer Ildens Magt. En brand[fri] Kielder. Brandgaas, en. Et Slags A[nder] med meget levende, lyse og spraglede F[jæ]der; Gravgaas. Anas tadorna. (Ba[...] Overs. af Cuvier.) brandguul, a[dj.] guul, som Ildsluer, rødguul, ildfarv[et.] Brandhage, en. En lang Stage, m[ed en] Jernhage i Enden, som bruges til at n[ed]rive brændende Bygninger ell. d. Bran[d]hielp, en. 1. Hielp, som gives en Bran[d]lidt. 2. den Erstatning eller Byggehiel[p,] som udbetales for afbrændte, i Brandcas[sen] forsikkrede Bygninger. Brandhuus, [et.] (Forordn. 1737.) s. Sprøitehuus. Bran[d]jern, et. 1. tykke Jernstænger under Ki[ed]lerne i Skibs-Cabyssen. 2. Brandje[rn] til Skibstømmers Bøining over Ild. ([V.] S. D.) Brandkar, et. K. hvori Va[nd] samles i Tilfælde af Ildsvaade. Bran[d]karl, en. En af de Brandfolk, som a[r]beide ved Sprøiterne. Brandklokke, [en.] K. hvormed der klemtes ved Ildsvaa[de.] Brandkorn, et. K. som er fordærvet v[ed] Brand. Brandkugle, en. Et Sla[gs] Kugler af brændende Sager, som kas[tes] af Morterere, enten for at tænde, ell. [for] at oplyse en Egn om Natten. bran[d]lidt, adj. v. som har lidt Skade ved Il[ds]vaade. En brandlidt Mands Hielp [...] de Brandlidte. Brandlygte, en. Lyg[te,] som udhænges fra Taarnene til Sign[al] under Ildsvaade. Brandmajor, [en.] den Officeer, som har den øverste Befali[ng] over hele Brandcorpset. Brandmeste[r,] en. den, som befaler over en vis Afd[e]ling af Brandfolk. (jvf. Straalemester.) Brandmuur, en. En stærk og brandf[ri]

Muur, der opføres imellem Huse ell. Afdelinger af store Bygninger, for at kunne nedslaae og standse Ilden. **Brandordning**, en. Anordning angaaende Brandvæsenet, Brandanordning. **Brandpiil**, en. En Jernstang, i Skikkelse af en Piil, forsynet med brændbare Sager i et huult Rør, der bruges i Krigen og kastes som Raketter. **Brandprøve**, en. P. som skeer for at erfare, om Sølv er rigtig fiinbrændt. (V. S. D.) **Brandraab**, et. Raab, hvorved Vægtere ell. Brandvagt tilkiendegive en udbrudt Ildsvaade. **Brandredskab**, et. R. som bruges ved Brandvæsenet. **Brandret**, en. R. som undersøger og dømmer i Sager angaaende Vaadeild og Overtrædelse af Brandanordninger. brandrød, adj. (Øhlenschläger.) s. ildrød. **Brandrør**, et. Fængerør i Bomber og Granater. **Brandsalve**, en. Salve til brandt Skade. (V. S. D.) **Brandsegl**, et. Brandrettens eller Brandsessionens Segl. (Brandforordn. 1799.) **Brandskade**, en. S. som lides paa Gods eller Bygninger ved Ildsvaade. **Brandskat**, en. Skat, som en Fiende paalægger en By at betale, for at undgaae Brand og Plyndring. **Brandskatning**, en. (V. S. D.) brandskatte, v. a. 1. paalægge Brandskat. "I Krigene — brandskattede han ofte Rigets Fiender." P. Wandal. **Brandskib**, et. s. Brander. **Brandskierm**, en. "Skierm til at bevare Straalemesteren mod Ildens Hede." Brandforordn. 1799. **Brandskilt**, et. Metalskilt, som Brandfolk, Brandmestere og Brandofficerer bære paa Brystet. **Brandslange**, en. s. Sprøiteslange. **Brandspand**, en. Læderspand, hvormed Vand øses i Sprøiter og Brandkar. **Brandsprøite**, en. S. som bruges til at slukke Vaadeild. **Brandsted**, et. Sted, hvor der er Ildsvaade. 2. Stedet, hvor en afbrændt Bygning har staaet. 3. Arnested, Ildsted. Moth. (sielden.) **Brandstige**, en. stor Stige, som bruges af Brandfolkene v. Ildsvaader. **Brandstyr**, en. almindelig paabuden Brandhielp. **Brandstød**, et. d. s. s. Brandhielp, 1. (Deraf: Brandstødbrev, et. Brandbrev. D. Lov.) **Brandsvend**, en. den, som gier Tieneste ved Brandfolket. (Moth. Brandforordn. 1799.) **Brandsølv**, et. kaldes i Myntvæsenet: fiinbrændt Sølv, som holder Brandprøve. **Brandtaage**, en. En tør, for Sæden og Vegetationen skadelig Taage, som undertiden viser sig i meget varme Sommere. (T. Høhenranch.) **Brandtegn**, et. Brandskilt; eller Tegn, som andre, der ei ere ansatte ved Brandvæsenet maa bære hos sig, for at indlades til Brandstedet. **Brandvagt**, en. 1. Vagt, som holdes af Borgere ell. Brandfolk, naar en Ildsvaade enten kunde befrygtes (som i Tordenveir) eller virkelig er udbrudt. 2. Fartøier, der om Natten roe omkring en til Ankers liggende Flaade, for at holde Vagt. **Brandvæsen**, et. Alt hvad der hører til de offentlige Indretninger for at forekomme, standse ell. slukke Vaadeild.

Brande, v. a. 1. At brande et Lys, pudse, snyde det. (S. Brand, 5.) Moth. (bruges i Jylland.)

Brander, en. pl.-e. et Skib, opfyldt med brændbare Sager, som tændes, og under Seil styres mod et fiendtligt Skib ell. en heel Flaade, for at stikke den i Brand.

Branke, v. a. 1. brune i en Pande ved Gløddild. At b: Smør, Meel. (Egentlig, og efter Moths Forklaring, medfører det Begreb om at svide ell. fordærve v. for megen Hede.) branket Malt, branket Øl, som er blevet svedet, ell. fordærvet i Kogningen, og derved har faaet Afsmag. (V. S. D.) — Deraf: **Brankning**, en. pl.-er.

Bras, en. pl.-er. Et af de to, fra Raaerne nedhængende Toug, hvorved man vender Seilene efter Vinden. — Deraf: brase, v. a. bringe en Raa eller et Seil i en vis Stilling ved Braserne. At brase op, stille Seilene med Vindfanget saaledes imod hverandre, at Skibet kommer næsten til at ligge stille (at lægge bi.)

Brase, v. a. og n. 1. [bradse, Moth. Af Brad og det forældede brade, stege; see ogsaa bræde.] have Mad p. Ilden, have travlt med at stege og koge. Der steges og brases i Køkkenet. At brase noget op i Smør. (V. S. D.) — Heraf: **Brasen**, en. ud. pl.

Brasen, en. pl.-er. En Fisk af Karpeslægten. Cyprinus brama.

Brask, en. ud. pl. overdaadig Pragt; Prunk; Bram. (sielden.)

Braske, v. n. 1. giøre sig til af udvortes Pragt; prale, braute med; trodse, pukke. "Af Guld og Perler braske." Kingo. "Skal fattig Ms vel braske med min Rigdom?" Rein. = **Brasken**, en. ud. pl. — **Brasker**, en. den, som prunker, er stolt af Pragt og Glands. (Moth.)

Brat, adv. hastig, pludselig. S. under brad.

Brat, adj. pl. bratte. [I. brattr.] steil, som helder eller gaaer nedad, under en Vinkel, der nærmer sig en ret Vinkel. En brat Klint, en b. Nedkiørsel. "brat og høit Land v. Strandbredden." P. Claussen. Ogsaa adv. En brat afskaaren Bakke. — Deraf: **Bratbed**, en. ud. pl.

Braute, v. n. 1. skrives ogsaa broute. (har.) rose sig selv af noget, prale med, stryde. At braute af sin Herkomst, Rigdom. = Deraf: **Brauten**, en. ud. pl. — **Brauter**, en. pl.-e. En Praler. — **Brauteri**, et. pl.-er. Praleri.

Brav, adj. og adv. [Af det fr. brave.]. 1. kiæk, mandig, mödig. En b. Soldat. Han stod sig som en brav Karl. (Moth.) 2. giæv, retskaffen, retsindig. En brav og retskaffen Mand. En brav (dygtig) Kone i sit Huus. 3. tilstrækkelig, dygtig. En brav Hob Penge. (dagl. T.) = adv. a) kiækt, tappert. At staae sig brav. b) godt, vel, meget, tilstrækkeligen. brav rig. Det gaaer brav. (daglig Tale.)

Bred, en. pl. Bredder. [Sv. Brædd.] 1. den yderste Kant af en Flade, særdeles af et Vand, eller af Landet, som begrændser det; Udkant, Landkant. Bredden af et Bord, af en Sø, Aa. "Øe, er at lande p. en stille Bred, hvor Bølger bryde ei, hvor Storm ei raser vred." (Rahbek efter Garth.) Strandbred, Flodbred. At gaae paa Gravens Bred, være nær ved at døe. 2. den yderste eller øverste Rand af et Kar, særdeles et Drikkekar. At fylde et Vandkar til Bredden. At skienke et Glas fuldt til Bredden (bredfuldt.) 3. Bredden af en Bog, af et Ark Papir, den rene Rand, hvorpaa intet er trykt eller skrevet. = bredfuld, adj. fuld indtil Bredden. At skienke bredfuldt Maal.

Bred, adj. [J. breidr.] udtrykker den legemlige Udstrækning, som modsættes i Forhold: lang; i Maal ell. Vidde: smal, snever, trang. bredt kaldes saaledes det, som enten, i Forhold til Længden er rummeligt, eller som i sig selv betragtet, ikke er snevert eller smalt. Døren er for bred (nemlig i Forhold til Høiden.) Salen er ikke b. nok til sin Længde. En b. Vei, en b. Pande. Tøiet er to Alen bredt. (I Sammens. haandbred, fingerbred, straabred, o. s. v.) — bredt, adv. Han har været, reist vidt og bredt omkring. At tale bredt ↄ: ikke fiint eller ziirligt. Paa godt, bredt Dansk ↄ: ligefrem, uden Omsvøb. = I Sammensætninger med de af Substantiver dannede adj. bemærker det: bred Skikkelse ell. Beskaffenhed ved Tingen f. Ex. bredarlet, bredbladet, (en b. Sav) bredbringet (som har en b. Bringe) bredfodet, bredhovedet, bredmundet, brednæset, bredrygget, bredskuldret, bredstribet, o. fl. — Med Substant. Bredhammer, en. S. Kobberhammer. Bredhøvl, en. Høvl med bredt Blad. Bredside, en. den S. af en Ting, hvor Breden er synlig, hvor den tages i Breden; modsat Langside. Bredsøm, en. meer end almindelig bred Søm p. Linned. Bredøxe, en. 1. En bred Stridsøxe. 2. en fortil bred og tynd Øxe, hvormed Tømmermænd glathugge Tømmerstokke. (Moth.)

Brede, en. pl. -r. [af adj. bred.] 1. den legemlige Udstrækning, som kaldes bred; modſ. Længde. 2. et Stykke Tøi, som beholder og anvendes i dets hele Brede i en Klædning ell. desl. Der gaaer Breder til Kiolen. Et Lagen af to Bred 3. i Geographien: et Steds Afstand Æquator. Nordlig, sydlig Brede. Deraf: Bredegrad, en. En Grad i M ridianen.

Brede, v. a. 1. og 2. [J. breida.] ege lig udstrække noget i Breden; men bru for: at udstrække en Ting saa vidt den naae. At b. en Dug, et Tæppe, brede Lagen over Sengen. At brede Dug dække Bord. At brede sig, giøre sig br optage større Rum, end man behøver. (i udbrede.)

Bredhed, en. d. s. s. Brede, 1. (D. bel. T. Rothe.)

Bregne, en. pl. -r. et Navn til Classe af Værter med skiult Befrugtni (Filices) og særdeles til nogle Arter disse Værter, f. Ex. Polypodium Fi mas og Ptöris aquilina.)

Bremme, en. S. Bræmme.

Brems, en. pl. -er. [A. S. Brims 1. et Slags Insecter, hvoraf gives skillige Arter, der leve i Dyrs Indvo eller Kiød. Faarebremsen, Hestebrems o. fl. Oestrus. — Deraf: Bremsestin et. Stik af en Brems. (Holberg.) 2. Jernklemme, som undertiden sættes p Hestens Næse, for at kunne styre d eller faae den til at staae stille. — Dera bremse, v. a. 1. At bremse en Hest, sæ en Brems paa dens Næse. (Moth.)

Brev, et. pl. -e. [Isl. Bref.] 1. Skrivelse, der sendes en Fraværende, at meddele ham Underretninger eller giære noget af ham, og som overhoved træder i mundtlig Tales Sted. At ve Breve med een. "Man siger: at ve Breve; men Ingen siger: at verle Sk velser." Sporon. 2. et skriftligt Doc ment, som udstedes til Forkyndelse, Eft retning, Forsikkring, Bevisliglighed, A komst, m. m. S. Fæstebrev, Gavebre Gieldsbrev, Kongebrev, Pantebrev, Sti debrev, o. fl. At give een Brev paa nog At have Brev og Segl paa noget. 3. vis Mængde af nogle Slags Kramva som indstikkes eller svøbes i Papir. Brev Knappenaale, Haarnaale, Toba m. m. = Brevbog, en. 1. Bog, hv Afskrifter af Breve indføres. 2. en tr Bog, som indeholder Mønstre paa forskie lige Slags Breve. Brevbrud, en. d Forseelse at bryde ell. aabne Andres Brev Brevdrager, en. den, som bærer Bre fra et Sted til et andet. Brevdue, e Due, som afrettes til at flyve til et vi Sted og medbringe Breve. Brevgiemm et. Sted, hvor Breve og Brevskaber giem mes; Archiv. (O. Guldberg.) Brev giemmer, en. den, som har offentlige Brev skaber under Opsyn; Archivarius. (B

E. D.) **Brevhilsen**, en. H. som sendes til en anden i et Brev. (Moth.) **Brevkammer**, et. d. s. s. Brevgiemme. (Moth.) **Brevoblat**, en. O. som bruges til Breves Forsegling. **Brevomslag**, et. Papir, som lægges uden om Breve, forsynet med Segl og Udskrift. **Brevpenge**, n. s. pl. 1. Penge, som betales for offentl. Breves el. Documenters Udstedelse. (D. L. I. 8. 9.) 2. d. s. s. Postpenge. **Brevskab**, et. pl.-e. Skab til at giemme Breve i. **Brevskaber**, n. s. pl. en Samling af offentlige ell. private Documenter. **Brevstiil**, en. den Stiil eller Skrivemaade, som er passelig at bruge i Breve. **Brevsæk**, en. d. s. s. Postsæk. **Brevtaske**, en. En Læder-taske, et Foder til at giemme Breve, Papirer og Penge i. **Brevtaxt**, en. Taxt eller Forskrift, hvorefter Postpenge betales. **Brevvexler**, en. Een, som fører Brevvexling med en anden. **Brevvexling**, en. den Giernning, at skrive Breve til en, som man igien modtager Breve fra. **Brevviser**, en. den, som overbringer ell. forviser et Brev fra en anden.

Brig, en. pl. -ger. et tomastet Skib af en vis Bygning.

Brikke, en. pl.-r. [N. S. Brikke.] en rund, tynd Træskive, f. Ex. til at spise af, i St. for Tallerken, en Brikke i Damspil, en Lysebrikke. &c. — **brikkerund**, adj. rund og flad som en Brikke.

Brille, en. pl. - r. (bruges mest i pl.) Glas, som ere saaledes slebne, at de forstærke Synet, og som i en rund Indfatning sættes for Øinene. = **Brillemager**, en. den, som sliber Brilleglas og giør Briller. **Brilleslange**, en. et Slags meget giftige Slanger i Indien.

Bringe, en. pl.-r. [I. Bringa.] Brystet paa en Hest, Hiort, Oxe og lignende Dyr. = **bringebrudt**, adj. gnavet paa Bringen af Seletøiet. **bringedrøi**, adj. bredbringet. **Bringetøi**, et. det Slags Seletøi, hvori Hesten trækker m. Bringen.

Bringe, v. a. bragte, bragt. [Goth. briggan. A. S. bringan.] 1. Skaffe noget fra et Sted til et andet, ved at bære, føre, drage det, o. s. v. At bringe en et Brev, en Gave. bringe Varer til Torvs, b. Korn til Mølle. b. en Reisende over Vandet. At bringe (føre) et Vrende frem. At b. (føre) noget med. "Undertiden maa man hente en Ting, som man har glemt, at bringe den med sig." Sporon. At b. noget ind, ud, igiennem, hen, tilbage, o. s. v. (Jvf. hente.) "Man kan bringe det, som man ikke henter (det, man allerede har hos sig.) Men det, som man henter, bringer man altid hiden, hvor man vil eller skal have det." Sporon. 2. Uegentl. a) volde, foraarsage, at noget skeer, frembringe en Virkning, sætte noget i en vis Tilstand. At bringe en Flaade i Søen. b. noget i Orden, b. et Barn i Søvn, b. en Ting til Fuldkommenhed. At bringe det vidt i Verden. At b. een til sig selv igien, vække een til Live, som var daanet. b) formaae til noget. At b. een til Bekiendelse, til at indsee sin Vildfarelse. c) skaffe; foraarsage; give af sig. Denne Handel bringer kun liden Fordeel. Dette Foretagende bragte ham baade Ære og Fordeel. — At bringe noget paa Bane, (fremføre i Samtale.) At b. noget paa Papiret. At b. et Land paa Fode. b. een paa sin Side. — At b. noget for een, fortælle, fremføre. At b. for Dagen, for Lyset ɔ: aabenbare, giøre bekiendt, — At b. een frem, forfremme, befordre. — At bringe ind, s. indbringe. — At b. noget over sit Sind, sit Hierte, kunne overtale, beqvemme sig til. — At b. een paa noget, komme een til at huske det. — At b. een fra noget ɔ: komme ham til at glemme det, lede ham til en anden Materie i Samtalen. — At b. noget til Ende. — At b. til Rette, sætte i Lave, bringe i Orden. — At b. noget ud iblandt Folk, udsprede, giøre bekiendt. — At b. ud af, skaffe (Fordeel) faae ud af. Han bringer meget ud af den Gaard.

Bringer, en. den som bringer. "Slette Budskabs Bringer." Fibigers Soph. See Overbringer.

Brink, en. pl.-er. [J. Brecka. N. S. Brink.] 1. Kanten, Pynten af et skraat og steilt Sted. 2. en liden og brat Bakke. (S. Strandbrink.) — **brinket**, adj. steil, brat, bakket. (Moth.)

Brisling, en. pl. - er. en liden Fisk af Silde-Slægten. Clupea alosa.

Brissel, en. Samling af Kiertler imellem Boven og Halsen paa Kalve og Lam; Kalvebrissel (som bruges i Kogekonsten.)

Brist, en. Sprække, brusten Revne, Brøst. Brist i Tøi.

Briste, v. n. brast, brusten. pl. brustne. (er.) [A. S. beorstan. T. bersten.] 1. skilles ad, gaae itu, gaae midt over. Touget, Bielken, Brættet brast. 2. sprække, revne. Muren, Væggen, Pillen er brusten (revnet,) 3. springe sønder, gaae i Stykker. Isen brast under dem. "Og Muren revned og Marmoret brast." Rahbek. 4. figurl. At briste (briste ud) i Latter, i Graad, pludselig begynde at lee ell. græde, efterat have holdt sig i nogen Tid. = **bristefærdig**, adj. v. nær ved at briste. "Hiertet — snart bristefærdigt er." P. Frimann. — **Bristning**, en. det, at noget brister. (Bristningen, absol. om Sønderrivelsen af membrana foetus og Modervandets Udløb i Barnefødsel.)

Briste, v. n. fattes: s. brøste.

Brix, en. pl. -er. [N. S. Britze.] 1. et Redskab af adskillige tynde Stykker Træ, med Haandfang, som giver en skraldende Lyd, naar man slaaer dermed; Narrebrix. Deraf: at brixe, slaae med en Brix. 2. et Leiested af Brædder.

Bro, en. pl.-er. [J. Bru.] 1. en Bygning af Steen eller Træ, som danner en Vei over en Flod ell. et andet Vand. At bygge en Bro. (Jvf. Flydebro, Vindebro o. fl.) 2. Udbygning af Steen eller Træ ved en Havn eller et Landingssted. S. Færgebro, Skibsbro. 3. d. s. s. Steenbro. At lægge Bro i en Gaard, paa Gaden. 4. Uegentl. en brolagt Vei ell. Gade. Vesterbro, Nørrebro; Forstæder uden for Kiøbenhavn. = Brofartøi, et. Fartøi, hvorpaa en Bro hviler. Brohammer, en. 1. H. som bruges af Brolæggere. 2. Tværbielke, som forener to Brostolper. Brohoved, et. 1. den forreste Deel af en Bro paa begge Sider. 2. d. s. s. Broskandse. Brokar, et. en Kiste, fyldt med Stene, som nedsænkes i Vandet, til Grundvold for en Brobygning; Brokiste. Brokorn, et. en vis aarlig Afgift i Korn, som erlægges af de i Herredet boende til Eieren af en Bro, for dens Vedligeholdelse, og i Stedet for Bropenge. brolægge, v. a. (S. lægge.) belægge med Steenbro. At b. en Gade. En brolagt Vei. Brolægger, en. pl. -e. den, som forstaaer at lægge Bro. Brolægning, en. 1. Gierningen at lægge Bro, 2. brolagt Arbeide, Steenbro. — Brolænke, en. Lænke, hvormed en Vindebro drages op og lades ned. Bromand, en. den, som boer ved en Bro, for at modtage Bropenge. Bromester, en. den, som har Opsyn med Broer og Brovæsen. Bropenge, n. s. pl. P. som betales for at komme over en Bro, eller for at ligge med et Skib ved en Skibsbro. Bropille, en. P. hvorpaa Hvælvingerne i en muret Bro hvile. Bropæl, en. 1. Pæl hvorpaa en Træbro hviler. 2. Pæl v. en Skibsbro. Brosand, en. Sand eller Gruus, som bruges til Brolægning. Broskandse, en. S. som anlægges for at forsvare en Bro, og hindre Fienden fra at gaae over den. Broskib, et. Brofartøi. Broslider, en. figurl. en Lediggænger, Dagdriver, som idelig løber om paa Gaderne. (Baggesen.) Brosteen, en. Steen som bruges til Brolægning. Brotold, en. s. Bropenge. Brovippe, en. Indretning med Jernlænker, hvorved en Vindebro lades op og ned. Brovægter, en. Vægter, som om Dagen har Opsyn ved Færdselen over en Bro.

Brod, en. S. Braad.

Brodde, en. pl. -r. [egentlig vel det samme Ord, som Braad.] Søm; med
skarpe Hoveder, som slaaes i Hestes
glat Føre; Iisbrodder, Brodsøm.

Brodde, v. a. 1. beslaae med Brod
At brodde en Hest. (At brodde et K
neg ɔ: med en Kiep tærske Kornet af
Top. V. S. O. Moth og Langebek
klare det ved: at giøre meget spid
toppet.)

Brodden, adj. pl. brodne. som let
brydes, skrøbelig, brøstfældig. Bro
Kar i alle Lande. Ordspr. (S. brud
som herfra er forskielligt.)

Broder, en. pl. Brødre. [J. Bro
A. S. Broder.] En Person af Mand
som har Forældre, eller een af Forældr
fælles med en anden. I sidste Tilfælde
Benævnelsen: Halvbroder. 2. uege
om Personer, der staae i et meget for
ligt Venskabsforhold, eller ved visse sel
belige Forbindelser ere knyttede til h
andre. Duusbrødre. En Klosterbro
(Munk.) De mæhriske Brødre. At
see, elske alle Mennesker som sine Bro
(Saaledes meget hyppigen i vore Bi
oversættelser.) = Broderaand, en.
derlig Tænkemaade, broderligt Sinde
(N. Brun.) "Den Broderaand, der
gløt saa væsentlig en Deel af Fædrelan
kiærlighed." Engelstoft. Broderbo
et. pl. Broderbørn og Brødrebørn. B
af en Broder. Broderdatter, en.
Broderdøttre. Datter af en Bro
Broderfolk, et. En Nation, som
fælles Afstammelse, og ved længe
staae under samme Regiering, er kom
i et nært og venskabeligt Forhold til
anden. Broderhaand, en. figurl.
ligt, trofast Haandtag. "Ham villigt
der jeg en Broderhaand." J. Smi
broderkiærlig, adj. kiærlig sindet
Brødre mod hinanden. (Rahbek.) B
derkiærlighed, en. broderlig Kiærligh
Broderkone, en. pl. -r. en Broders Hust
Broderkys, et. Kys som gives til T
paa Brodersind eller Broderkiærligh
Broderlav, et. fortroligt Selskab af
til et fælles Viemed forbundne Person
Broderlod, en. den Arvelod, som
Broder i Skifte efter Forældre tager,
som efter Loven er dobbelt mod en Søst
lod. broderløs, adj. som ingen Bro
har. Brodermord, et. Mord, som
gaaes paa en Broder (af Broder el
Søster.) Brodermorder, en. den, s
myrder sin Broder. Broderpart,
den største Deel af en Ting, som m
faaer Lod eller Deel i. Broderret,
Een Broders lige Rettighed med and
"Brødre, som vor Broderret fornægte
C. A. Lund. Brodersind, et. broderl
Sindelag. "Ved Brodersind er Jord
en Himmel." Hertz. Broderslægt,
En Slægt som har fælleds Stamfa

med en anden: "Du, som bød din Broderslægt — at krybe om i Støvet." Rahb. Brodersplid, en. Splid imellem Brødre. (Herz.) Brodersøn, en. Søn af en Broder. = Sieldne ere Sammensætninger med pl. Brødre; dog forekommer: Brødreskifte, et. -Skifte, Arveskifte imellem Brødre; Luxdorf har brugt: Brødremord for: Brodermord. Brødrestue (Gildebrødres Forsamlingssted) forekommer hos P. Claussen. 719. = broderlig, adj. som hører til en Broder, som skikker sig imellem Brødre. broderlig Kiærlighed, Enighed. Et broderligt Venskab (Venskab imellem Brødre, ell. saa fortroligt, som Brødres Venskab.)

Broderskab, et. 1. den Beskaffenhed, at være Brødre. I Spil gielder ikke Broderskab. 2. broderligt Venskabsforbund. At indgaae, drikke Broderskab med een. 3. d. s. s. Broderlav. Det kiøbenhavnske Brodeciskab og danske Broderskab. Det romantiske Broderskab.

Broe, v. a. 1. [af n. s. Bro.] lægge Steenbro paa Vei eller Gade. At broe med Kampestene. Moth. (sieldent.)

Brog, en. pl.-er. [I. Brók.] 1. Buxe, Benklæder. (forældet.) "Af lidet Klæde bliver en trang Brog." Ordspr. "Paa Nordens trinde Lænder blev Silkebrogen ..." Øhlenschläger. 2. til Skibs: et Slags Tougværk, der lægges, flere ved Siden, omkring noget, der skal løftes. (R. E. D.) 3. Brog bruges af Øhlenschl. for Pose, Badsæk (Nordens Guder. 13.) Ordet, som vel egentlig har Bemærkelsen af et Skiul, og kan være beslægtet med ... byrgia, skiule, forekommer i: Dannebrog, Pattebrog, Koerbrog.)

Broget, adj. som ei er eensfarvet, men har flere afstikkende Farver. En broget Klæde, Dragt. En broget Hest. "Vort ... Kattun overalt er broget." Baggesen. — adv. At gaae broget klædt.

1. Brok, et. ud. pl. Et Sygdomstilfælde, hvorved en Deel af Tarmene synke giennem en af Underlivets Aabninger. Navlebrok, Pungebrok, Vandbrok. Hernia. = Brokbaand, et. Bindsel, til at twinge eller holde de ved Brok udfaldne Indvolde tilbage. Brokhævelse, en. Den v. Brok frembragte Hævelse eller Udvidelse (f. E. i Lysken.) Broklæge, en. den, der især forstaaer at læge Brok. Brokskærer, Broksnider, en. den, som forstaaer at skære for Brok. Broksnit, et. (Langebek.)

2. Brok, en. Et firføddet Dyr af Biørneslægten; Grævling. Ursus meles. — Brokhund, en. S. Grævlinghund.

Brokfugl, en. pl.-e. Et Slags Sumpfugle, som spises. Charadrius pluvialis.

Brokke, en. pl.-r. [T. Brocken.] et afbrækket Stykke, især Brød, ell. desl. (jvf. Muurbrokke.) — brokkeviis, adv. i Brokker, ligesom Brokker.

Brokke, v. a. 1. bryde i Brokker. At brokke Brød, Tvebak i Melk. (dagl. T.)

1. Brud, en. (kort u.) pl. Brudde. d. s. s. Væsel.

2. Brud, et. (kort u.) pl. d. s. 1. Gierningen at bryde; mest i Sammens. S. Indbrud, Udbrud, o. fl. figurl. i Hovedbrud. 2. det, at brydes; eller Skade foraarsaget ved Brud. s. Skibbrud, Beenbrud. 3. figurl. Skade; Forringelse; Afbrydelse. At giøre Brud i eens Lykke. Deraf: Ægteskabsbrud, Fredsbrud, o. fl. 4. et Sted, hvor Steen brydes. Kalkbrud, Marmorbrud, Steenbrud. = Brudager, en. Ager, som brydes, efter længe at have hvilet; nybrudt, nypløiet Jord. — Brudføre, et. slet Vinterføre, naar det fryser lidt efter Tøveir, naar den halvfrosne Vei (som det hedder) hverken brister eller bærer. Brudsteen, en. raa Steen, saaledes som den kommer af Steenbruddet. (Grams Nucl. Lat. cæmentum.) Brudstykke, et. pl.-r. et afbrudt, fra det Hele adskilt, usammenhængende Stykke; Fragment.

3. Brud, en. (langt u.) pl.-e. [I. Bruda. A. S. Bryd.] et Fruentimmer, den Dag hun har Bryllup ell. ægtevies til en Mand. I Dag staaer hun Brud. At pynte en Brud. "Som en Brudgom glæder sig ved sin Brud." Es. 62. [At bruge Ordet, for: Kiæreste, om et trolovet ell. forlovet Fruentimmer (Sponsa), er mere efter tydsk, end dansk og svensk Sprogbrug, (*Brud: nomen est quod virgini die nuptiarum datur. Ihre.*) skiøndt Bemærkelsen anføres hos Moth.] De sammensatte Ord gaae deels nærmest og umiddelbart ud paa Begrebet, i Brud, deels paa Bryllup. = Brudeblus, et. pl. d. s. Fakler, som tilforn brugtes ved Bryllupper. Brudebolster, et. poet. d. s. s. Brudeseng. (Øhlenschl.) Brudebord, et. Bord, hvorved Bryllupsgiæsterne sidde under Maaltidet. (Øhlenschl.) Brudebænk, en. udpyntet Bænk, hvorpaa Brudeparret fordum brugte at sidde under Vielsen eller Brudetasen. (Borbing. Moth.) Brudedragt, en. D. som Bruden er iført paa Bryllupsdagen. Brudefakkel, en. Brudeblus. (J. L. Heiberg.) Brudefolk, n. s. pl. en Brudgom med sin Brud. Brudefærd, en. d. s. s. Bryllupsfærd. (P. H. Frimann.) Brudefølge, et. de Folk, der ledsage Brudeparret til Kirken. Brudefører, en. den, som fører Bruden til Brudeskammelen (Moth.) Brudegave, en. Gave til Brudefolk v. ell. efter Brylluppet. Brudehuus, et. Huus, hvor Bryllup holdes. Brudekammer, et. det Kammer, hvor Brudesengen staaer. (Moth.) Brude-

karl, en. Ungerſvend, der ledſager Brudgommen til Kirken ved Vielſen. Brudekiole, en. Kiole, ſom en Brud ell. Brudgom (iſær dog den første) er klædt i under Bryllupet. Saaledes ogſaa: Brudeklæder, pl. og Brudeklædning, en. Brudekone, en. gift Kone, ſom efter en hos Bønderne brugelig Skik følger Bruden til og fra Kirken. Brudekrands, en. K. ſom en forhen ugift Brud (Pigebrud) bærer i Haaret. Brudeleg, en. poet. Leg ell. Lyſtighed ved et Bryllup. (Øhlenſchl.) Brudeleie, et. poet. d. ſ. ſ. Brudeſeng. (Baggeſen.) Brudenat, en. d. ſ. ſ. Bryllupsnat. Brudepar, et. Et Par Brudefolk. Brudepige, en. En af de Piger, ſom ſmykke Bruden og ledſage hende til Kirken ell. Vielſen; Brudejomfru. Brudeſal, en. 1. det Værelſe, hvor Brudefolkene ſpiſe med Bryllupsgiæſterne efter Vielſen. (Moth.) 2. poetiſk: Brudekammer. (Baggeſen.) Brudeſang, en. Bryllupsſang, Brudeviſe. (J. L. Heiberg.) Brudeſeng, en. Seng, hvori Brudeparret tilbringer Bryllupsnatten. At komme i Brudeſeng ɔ: blive gift (om Piger.) Brudeſkammel, en. S. hvorpaa Brudeparret knæler under Vielſen. Brudeſkare, en. de til et Bryllup eller iſær ved Vielſen forſamlede Folk; egentlig de, ſom følge Brudeparret til og fra Kirken. Brudeſkat, en. En ſtor, betydelig Medgift. (Ovids Heroid. ved Roſe.) Brudeſkienk, en. Brudegave. (Brudſkienk. P. Clauſſen) Brudeſmykke, et. Smykke, hvormed en Brud pyntes paa Bryllupsdagen. (Moth.) Brudeſtyr, en. Hiemgift, Medgift. (Moth. ſielden.) Brudetale, en. den Tale, Præſten holder til Brudeparret før Vielſen. Brudevers, et. Vers, ſom ſkrives til Ære for et Brudepar; Bryllupsvers. Brudevielſe, en. den præſtelige Forretning, at ægtevie et Par Brudefolk. At holde en Brudevielſe. Brudeviſe, en. Viſe ved et Bryllup; Bryllupsſang.

Brudden, adj. [egentlig et Slags part. af bryde.] 1. ſom har taget Skade, er ſkrøbelig ved Brud. I Sammenſætninger: f. ſkibbrudden, værkbrudden. 2. ſom ei er heel. (ſielden uden om Tal.) brudne Tal, Brøk.

Brudgom, en. pl. -me. [J. Brudgumi. A. S. Bred-guma.] en Mand, den Dag han holder Bryllup. "Der de vare bortgangne, kom Brudgommen, og de, ſom vare rede, gik ind med ham til Bryllup." Moth. 25.

Brudkiøb, et. I Oldtiden: den Handling at ſlutte en Ægtepagt ved at kiøbe Bruden af Faderen.

Brug, en. ud. pl. [J. Brук. Skiøndt dette Ords Kiøn endnu ei ſynes fuldkommen beſtemt, er dog Fælleskiønnet hyppigſt; hvorfra iſær kun Undtagelſe fi
Sted ved Bemærkelſen 6.] 1. Giernin
at bruge, nytte, nyde, fortære. At g
Brug af noget. Tøiet er i B. At
Skade v. Brugen. At have noget i Br
(bruge det) til Brug (have Tilladelſe
bruge det; modſat: til Eie.) En ſt
overdreven Brug af Kaffee, Tobak ꝛc.
giøre en rigtig, paſſende, ſlet, fal
Brug af noget. "En maadelig Br
Sir. 31: 22. Den naturlige Brug." R
1. 26. (Her allerede i Bibelen af 155
"At fange Hævd ſaavel paa Brug, ſom
Eiendom." D. Lov. V. 5. 2. 2. Evne
at bruge. At have Fornuftens, Sandſer
Brug. 3. Øvelſe, Forfarenhed, hvo
Udøvelſe. At lære noget ved Brug
"At de maa vide at føre ſamme Lærd
til Brug i Liv og Levnet." D. Lov. 4.
tagen Maade at leve eller handle, S
Sædvane. Det er her Skik og B. B
gen medfører det. At være i Brug, g
af B. "Du dog det mindſte Ord —
bringe kan i Brug, naar Brugen de
vil." Helt. "Brug er det, ſom de ſ
giøre; Sædvane det, ſom i lang Tid
været (og er) i Brug." Sporoø. 5. Ta
Nytte. At føre ſig noget til Brug.
Menigmands B. "Til geiſtlig og verd
Brug." D. Lov. III. 6. 1. "At du
have ham til fornøden Brug." Sir. 38
(Derimod: "Hvilke vi kunne beſkikke
dette Brug." Ap. G. 6: 3. Hvor Bib.
1550 har: "til denne Nødtørftighed." M
hører ogſaa i Taleſproget: til et viſt Bru
6. (med Art. et.) Et viſt Slags Næri
meſt i Sammenſætninger: f. E. Agerbr
Biergbrug, Jordbrug, Næringsbrug, E
brug. Undertiden ſtaaer Brug abſol.
Jordbrug. Han har et ſtort Brug. (Br
for: Næring, Bedrift i Almindelig
tager derimod Art. en. "Nogen borger
Brug eller Handel." D. Lov. I. 2.
"Han ſidder i ſtor Brug." Moth.) = bru
bar, adj. ſom kan bruges, lader ſig bru
er tienlig til en vis Brug. Meget kan va
nyttigt i ſig ſelv, og dog for Øieblik
ikke brugbart. "Egoiſterne ere i alle Lan
blevne meget brugte, hvor lidet brugba
de end ere." Stoud. (om Skrivemaad
i Embedsſager.) Deraf: Brugbarhe
en. ud. pl. — brugelig, adj. 1. d. ſ.
brugbar. 2. ſom er i Brug, ſædvanli
En brugelig Skik. — Brugshaver, e
den, ſom bruger, har Brugen af en Eie
dom, der tilhører en anden. "Hvor N
ren kun er B. af Grunden." Hanſen o
Skifteret. 205. Brugsmaade, en. Maa
at bruge noget paa f. E. Jord. Brug
mand, en. den, ſom driver et viſt Sla
Brug ell. Næring. "Som tvinger Bølge
Fart til Brugsmands Værk at drive."
Colbiørnſen. Brugsret, en. ud. pl. R

ret at tage Brug og Nytte af en Ting, man ikke eier, f. E. Jord (modſ. Eiendomsret.) Brugstid, en. den Tid, hvori en Ager bruges eller dyrkes (modſ. Hviletid.) Brugsværdi, en. Værdien af en Ting efter den Brug og Nytte, som kan tages deraf. (Oluffſen.)

Bruge, v. a. 2. [J. bruka. A. S. brucan.] 1. anvende, betiene ſig af en Ting, efter dens Egenſkab, til et viſt Øiemed. At bruge ſin Tid, ſine Midler vel, ilde. At b. noget ſom Middel. b. noget mod en Sygdom. — At bruge Mund, ſkiænde. At b. Benene, gaae ſtærkt eller rende. — At bruge noget op ɔ: bruge Alt, intet levne. At bruge ſig ɔ: bruge ſine Evner, Kræfter til et viſt Arbeide af al Magt. Skal vi blive færdig i Dag, maae vi bruge os. 2. have for Skik at bruge, nyde, bære, gjøre noget. At bruge Tobak. b. Paryk. Dette bruges ikke her til Lands. Han bruger at vaſke Hovedet hver Morgen. 3. lægge Vind paa, drive ſom Næringsvei. At bruge Kiøbmandſkab, borgerlig Næring. 4. At bruge (dyrke, drive) Jorden. Den Bonde bruger ſin Jord godt. = Bruger, en. 1. den ſom bruger, driver en Jord ell. Næring. (ſ. Jordbruger.) 2. d. ſ. ſ. Forbruger. (ſielden.) "Hvor Arbeidet ſkal frembringes p. ſamme Sted, ſom Brugeren beſtiller det." J. Boie.

Brum, et. en brummende Lyd. (Moth.)

Brumle, v. n. 1. (har.) Jsl. brumla. 1. give en dump, ſnurrende, huul Lyd fra ſig. 2. knurre, ſmaaſkiende. (Moth. Sagl. T.) "Lad Manden kun brumle og klage." Thaarup. — Brumlen, en. ud. pl. (Brummel, en. huul Bulder. Kingo.)

Brumme, v. n. 1. (har.) udtrykker en ligaende, dump Lyd, ſom brumle; men i ſtærkere Grad. Biørnen brummer. "I Skoven Løven om din Vælde brummer." Jagemann. Bien brummer ell. brumler. — figurl. knurre, ſkiende.

Brune, v. a. 1. [af bruun.] giøre bruun. Solen havde brunet hans Kinder. — Ved Madlavning: At brune en Steg ɔ: ſtege den ſaaledes, at Yderſiden bliver bruun og noget haard. At brune Smør (i Smeltningen.) — brunes, v. n. pass. blive bruun. At brunes i Solen.

Brunſt, en. ud. pl. (Tydſk.) Hiortens Parrelyſt. — Brunſttid, en. den Aarstid, da Hiorten er i Brunſt.

Bruſe, v. n. 1. (har.) [J. brusa.] 1. give en ſtærk ſuſende Lyd, ſom Havet eller Luften, naar de oprøres af Vindene. Søen, Havet, Stormen bruſer. bruſende Bølger. Den bruſende Flod. 2. komme i Gjæring, hæve ell. bevæge ſig med Skummen og bruſende Lyd. Kalk bruſer med Syrer. — "Saalænge Havet bruſer ind imod den danſke Strand." S. Blicher. Havet bruſer op ved Stormen. "Et Hav, hvor Bølge bruſer mod Bølge, og Strømmene ſtride mod hinanden." Kampmann. — figurl. bruſende (heftige) Lidenſkaber. Han bruſer let op ɔ: han er meget hidſig. "Andagten ſtiller det bruſende Hierte." — "Naar Sindet bruſer i Lidenſkaber." Mynſter. 3. brede ſig ud, give ſig ud. Hans Haar bruſer ſtærkt. Ogſaa act. Hanen bruſer ſig op. — Bruſen, en. ud. pl. Havets, Bølgernes Bruſen.

Bruſk, en. [J. Briósk.] en hvidagtig, faſt og elaſtiſk Beſtanddeel i dyriſke Legemer, ſom er haardere end Kiød, men blødere end Been, og ſom f. Ex. beklæder Benenes Ender, tiener til Forbindelſe imellem dem, udgiør endeel af Næſen hos Menneſket, m. m. Cartilago. = bruſkagtig, adj. ſom ligner Bruſk. Bruſkdyr, et. kaldes hos Nogle Amphibierne (Krybdyrene) fordi endeel af dem have Bruſk i Stedet for Been. Bruſkfiſk, en. En Claſſe af Fiſke (Chondropterygii) udmærkede v. deres bruſkagtige Been, og v. deres Giellers ſæregne Dannelſe. Bruſkhinde, en. En fiin Hinde, ſom omgiver Bruſken; Bruſkhud. (Perichondrium.) Bruſkplade, en. Bruſk i Ledemodene, der har en flad Skikkelſe, lig Plader. (Saxtorph.) = bruſket, adj. ſom beſtaaer af Bruſk. Den bruſkede Deel af Næſen.

Bruun, adj. pl. brune. [A. S. brun.] kaldes en mørk Farve, der oftest opſtaaer ved en Blanding af Sort og Rødt. (deraf: ſortebruun og bruunrød.) Af de øvrige ſammenſ. Ord kan mærkes: bruunagtig, adj. d. ſ. ſ. bruunladen. bruunbliſſet, adj. bruun med hvid Blis i Panden. (om Heſte og Qvæg.) bruunguul, adj. ſom har en mørkeguul Farve, der falder i det Brune. Bruunkul, n. s. et Slags foſſile Kul, af bruun Farve, forſkiellige fra de egentlige Steenkul eller Sortkul. bruunladen, adj. noget bruun, ſom ſeer bruun ud. bruunlødet, adj. bruunfarvet. Bruunrødt, et. Et Slags Okker af bruunrød Farve. Bruunſpaan, en. et Slags Farvetræ, hvormed farves Rødt og Bruunt. Bruunſteen, en. et Mineral af bruunladen Farve, hvoraf kan udbringes et eget metalliſk Stof (Mangan-Metallet.) Magnesium.

Bruus, en. bruſende Lyd, Støi, Bulder. (Moth.)

Bruushane, en. En Fugl af Vibe-Slægten, i de nordlige Land, hvoraf Hannen har omkring Halſen en Krave af lange Fiedre, ſom den reiſer i Veiret naar den er vred. Tringa Pugnax.

Bryde, v. a. og n. brød, brudt. [A. S. brytan. J. brióta og brydia, knække med Tænderne.] A. act. 1. bringe noget Heelt med Magt til at ſtilles ad, til at briſte

eller knække. (Jvf. brække.) At bryde en Green af Træet. bryde noget i Stykker, itu. At b. (aabne) et Brev. b. Seglet paa et Brev. At bryde Hør, d. s. s. brage. 2. lide Skade paa noget ved Brud. At b. (brække) en Arm, et Been. 3. splitte ad med Magt. At bryde den fiendtlige Linie (i Sø- og Landkrig.) 4. bringe af sin Orden. At b. Kredsen, 5. kaste tilbage: (om Lyset.) Solstraalerne, Lyset brydes v. at falde paa en uigiennemsigtig Gienstand. 6, dæmpe, svække, formindske. At b. Vindens, Bølgernes Magt. 7. overtræde; svigte. At b. et Løfte, en Pagt, et Forbund. At b. sin Eed; bryde Tro og Love. 8. At b. en Jord ɔ: pløie Jord, som længe har ligget udyrket. 9. plage, anstrenge, giøre Bryderi. At b. sit Hoved med noget. "Som aldrig brød sit Hoved med Eftertanke eller Bog." Storm. "De bygge Casteller i Luften, og bryde Hiernen med Galskab og Giækkeri." Holb. polit. Kandest. Jeg vil nu ikke bryde Dem hermed. Han bryder alle Folk med sin vidtløftige Snak. — At b. een, b. een med noget ɔ: drille, narre. 10. gnave, trykke til Skade: om Heste, som brydes af Sadelen. Hesten er brudt (sadelbrudt.) 11. At b. Steen af Jorden, Erts, Metaller af Bierget, ɔ: faae det op i løsbrudte Stykker. 12. Med præpos. og adv. At bryde noget løst. At bryde ned, rive ned ved at bryde. At b. en Dør op. At b. over, b. noget, saaledes at det gaaer heelt over. At b. ud, bryde en Steen ud af Muren. 13. At bryde sig om, ændse, bekymre sig om. — B. neutr. 1. deels elliptisk i Talemaaden: At bryde (Venskabet, Forbindelsen) med een; og figurl. Det bryder i alle mine Lemmer (om Sygdom, Værk o. d.) deels med nogle præpos. At bryde af, holde op med en Samtale. At b. frem, trænge hastigen og med Magt frem. Fienden brød frem af Huulveien. Solen brød frem af Skyerne. Dagen brød frem. — At b. igiennem ɔ: trænge sig m. Vold igiennem; — bryde ind, giøre Indbrud; trænge voldsomt og hastig ind. Tyvene brød ind om Natten. Fienden er brudt ind i Landet. — bryde løs, gaae løs ved at briste; yttre sig med eet. Den længe dæmpede Vrede brød omsider løs. — bryde op: a) aabne sig paa ny. Saaret bryder op paa Ny. b) rykke op fra et Sted. At b. op med Krigshæren. — At bryde paa, arbeide paa at faae noget brudt eller brækket. Søen bryder paa Klipperne, paa Skibet (skyller ind paa med stærk Magt.) "En Ting siges at brækkes, naar den gaaer itu ved at bryde paa den." Sporon. — At b. ud af et Fængsel, undkomme v. Udbrud. figurl. a) komme pludselig frem eller tilsyne. Her brød Ilden

ud. En stærk Sved brød ud af alle h
des Lemmer. b) opstaae pludselig, a
Hast og voldsomt. Man troer at en K
er nær ved at b. ud. (s. udbryde.) c)
b. ud i Latter, i Klager, i Skields
(ɔ: pludselig lade høre.) "Bryd, o St
i Lovsang ud!" — "Hver heftig Lidens
da bryder ud i Sang, thi Følelsen er
og Ordet selv er Klang." Bagg. (J
briste, 4.) 2. i Mineralogien, om Ertse
Steenarter: forekomme, vise sig i en
Form. 3. At bryde paa et Sprog, i
tale det reent, blande det med et fremme
(Maaskee egentlig et andet Ord, opkom
af Isl. bregda, breyta, at forandr
4. At bryde (imod nogen) forsee sig, f
bryde; er en forældet Bemærkelse. "H
vilde bedre hvad han før havde brud
A. Vedel. "De bør selv at lide for b
de havde brudt." D. Lov. III. 19. 1. "J
ei mod Eder brød, hvi ere I mig vrede
Falster. — C. brydes. v. n. pass. impe
brødes. [Isl. briótaz.] slaaes eller pr
Styrke med Armene og Kroppen, ud
Vaaben. At brydes med een. "Om N
gen gaae sammen i Favn at brydes."
Lov. IV. 11. = Brydejord, en. d. s.
Brudager. Brydekamp, en. Kam
hvori To brydes. (Moth.) Brydekon
en. Konst, som lærer Færdighed i Bry
kamp. Brydeleg, en. Bryden, Bry
kamp, som ei er for Alvor. Brydeplad
en. Plads til Brydekamp. Brydestan
en. Stang til at bryde Steen op af Jo
den, o. d. Brydetag, et. Tag, Gr
med Hænderne i Brydning eller Brydel
= brydelig, adj. som kan brydes, lad
sig bryde. — Bryden, en. ud. pl. 1. Gie
ningen at bryde (drille) een. 2. Gie
ningen at brydes. — Bryderi, et. pl. –
Besværlighed, Uleilighed. At have B.
med noget. — Brydning, en. pl. –
Gierningen at bryde i Almindelighed.
brydsom, adj. som volder Bryderi, b
sværlig.

Bryg, en. ud. pl. saameget, som bry
ges paa eengang. En Bryg Øl.

Brygge, v. a. 1. [Isl. brugga.] la
en Drik ved Kogning; især om Øl.
brygge Øl, Eddike. = Brygger, en, pl. –
den, som giør Næring af at brygge Øl.
Bryggergaard, en. G. hvori et Brygge
er indrettet. Bryggerhuus ell. Bryghuu
et. Huus, som er indrettet allene til Bry
geri. Kongens Bryghuus i Kiøbenhav
Bryggerkar, et. Et af de store Kar, s
bruges i Bryggeriet. Bryggerkarl, e
den, som under Bryggeren forestaaer
Bryggeri. Bryggerkiedel, en. den Ki
del, hvori Malt koges med Humle til U
eller Øl. Bryggerknegt, en. ringe
Tienestekarl i et Bryggeri. Brygge
laug, et. Laugsforening af Brygger

…ggernæring, en. Næringsbrug som …. Bryggerovn, en. Ovn, hvori …ryggerkiedel er indmuret. Bryg…pige, en. En Pige, som i en stor Huus… paa Landet forestaaer Brygning …ning. Bryggerredskab, et. Alt …skab, som hører t. et Bryggeri. Bryg…rulle, en. Slæde, hvorpaa en Øltønde …. Bryggersvend, en. Bryg…svend i store Bryggerier. = Bryggeri, pl. -er. 1. det Næringsbrug, at brygge. At drive Bryggeri. 2. Indretning at brygge i det Store, og Stedet, hvor …dan Indretning er. — Bryggers, det Sted i et Huus, hvor man har Bryggerovn og brygger. — Brygning, en. -er. Gierningen at brygge. Ølbrygning, Eddikebrygning.

Brygge, en. pl. -r. [Isl. Bryggia.] …ning til at lande ved, Skibbro. — …ggeleie, et. Skibets Leie, fortøiet ved en Brygge; ell. Skibshavn med Anlæg og Brygge. (P. Claussen.) — …ggepenge, pl. Havnepenge.

Bryllup, et. pl. -per. [Isl. Brudlaup. …. Bryd-lopa.] Festlighed, som fin… Sted i Anledning af Giftermaal og …else, som og det derpaa følgende …. At have Bryllup, holde B. (om …ge Trolovede.) At giøre (ɔ: bekoste) et …llup. Brylluppet varede i 3 Dage. = …llupsbrev, et. skriftlig Indbydelse til …. Bryllupsdag, en. Dagen, … hvilken et Bryllup holdes. Bryl…dragt, en. Klæder, som enten Brud … Brudgom, eller Bryllupsgiæster bære … et Bryllup. (Baggesen.) Bryllups…, n. s. pl. de, som bivaane et Bryllup; …llupsgiæster. Bryllupsfryd, en. …, Lystighed ved et Bryllup. "Af …llupsfryd steg Frugt og Ære." Øh…. Bryllupsfærd, en. Alt hvad … hører til Bryllup og Bryllupsgilde. …. Bryllupsgilde, et. Gilde, som … Bryllupsdagen. Bryllupsgiæst, …, som deeltager i et Bryllupsgilde. …llupshøitid, en. Høitid, som finder … ved og efter Vielsen. Bryllups…, en. Brudekiole. (J. L. Heiberg.) …llupsklæder, pl. og Bryllupsklædning, … Bryllupsdragt. Bryllupsnat, en. … Nat, som følger paa Bryllupsdagen. …llupspynt, en. Pynt i Klæder og …mster, som bruges ved et Bryllup; …stads. (Wessel.) Bryllupsskik, en. … -ke. Skik, som i et vist Land, en vis …, følges ved Brylluper. Bryl…uge, en. Ugen, hvori Bryllupsdagen indfalder.

Bryn, et. pl. d. s. [Isl. Brun, Bryn.] … en udstaaende, overhængende Kant. "Biergets Bryn." gammeld. Bibeloverf.) … i Særdeleshed. d. s. s. Øiebryn. (Deraf: Brynskiel, et. den Deel af Panden, som er imellem Øienbrynene. V. S. O.) 2. Overfladen eller det øverste af en jævn Ting, særd. af Vand. Havbryn, Vandbryn.

Brynde, en. ud. pl. 1. Ild, Brand. "Da Ilden var kommen i sin fulde Brynde." A. S. Vedel. 2. stærk, brændende Hede. "Solens Hede og B." P. Claussen. 3. indvortes Hidsighed, heftig Lidenskab; særd. om Kiønsdrift og Elskov. "Balder fly, forglem en daarlig Brynde." Evald. (Ordet er i Talesproget lidet brugelig.)

Bryne, en. pl. -r. [I. Bryni.] 1. Eggen, det skarpe paa en Ting. (Moth.) 2. Brynesteen.

Bryne, v. a. 1. [Isl. bryna.] hvæsse, giøre skarp. (Moth.) — Brynesteen, en. Slibesteen.

Brynie, en. pl -r. [ældre T. Brunia.] Pandser, Harnisk. "Hvad duer stærk Brynie paa skiælvende Bryst, og gode Pile i ræd Mands Haand?" Vedel. = Bryniehose, en. pl. -r. den Deel af Rustningen, som bedækkede Laaret fortil, og naaede fra Underhoften til Knæet, hvor den sluttede sig til Knæstykket. (Moth. Jahn.) Bryniekrave, en. den Deel af Harnisket eller Jernrustningen, som bedækkede Halsen. (Isl. Hálsbiörg.)

Bryst, et. [Isl. Briost. A. S. Breost.] 1. den forreste Deel af Menneskets Overkrop fra Halsen til Maven. At slaae sig for Brystet. [bruges ogsaa om Pattedyr (jvf. Bringe) og Fugle, saavel levende som slagtede; S. Kalvebryst, Oxebryst, Gaasebryst.] 2. de indvendige Dele, som have deres Leie i Brysthuulheden. At have et slet, svagt Bryst (hvorved især menes Lungen.) At have Smerte i Brystet, ondt for Brystet. At bruge noget for Brystet. 3. pl. Bryster. (ud. sing.) Qvindebryster, Patter. 4. Brystet paa en Rok, det flade Træ, hvori Armene, som bære Hiulet, ere fæstede. (Moth.) = Brystarv, en. i Lovsproget: Arv i nedstigende Linie; modsat Bagarv. Brystbeen, et. det Been, som ligger foran imellem Ribbenene, og med disse og Ryghvirvlerne danner Brysthuulheden. Sternum. Brystbetændelse, en. Betændelse i Brystet. Brystbilled, et. Malet, udhugget eller støbt Billed, som forestiller en Person indtil det nederste af Brystet. Brystbom, en. den forreste Bom i en Væv, hvorpaa det vævede Tøi omvindes. Brystbyld, en. Byld inden i Brystet, Lungebyld. Brystbælte, et. Bælte eller Baand, som bæres om eller under Brystet, ovenfor Bæltestedet. Brystdrik, en. Lægedrik for Brystsygdomme. Brystdug, en. Nattrøie uden Ærmer eller Undertrøie, især for Mands-

folk. Brystfinne, en. den forreste Finne paa en Fisk. brystfinnet, adj. forsynet med Brystfinner. brystgængs, adv. med Brystet eller Legemet vendt lige imod. (sieldent.) "Falskhed gaaer ei brystgængs." Ordspr. "brystgængs vender jeg mig imod den truende Klippe." (Collins Overs. af Fichte.) Brystharnisk, et. den Deel af et Harnisk, som bedækker Brystet. Brysthiul, et. Møllehiul, som drives af et Vand, hvis Strøm falder paa Hiulet, omtrent i lige Høide med dets Axel. (Millingtons Naturlære ved Ursin. Pag. 199.) Brysthuulhed, en. den Huulhed i det menneskelige Legeme, som ved Mellemgulvet skilles fra Underlivet. (ogsaa: Brysthule.) brysthøi, adj. saa høi, som op til Brystet. En b. Vold. Brystkage, en. smaa Kager af Sukker og andet, som bruges for Brystet. Brystkiød, et. Kiød af Brystet, f. Ex. paa en Fugl. Brystklemmelse, en. indvortes Klemmelse i Brystet. Brystkrampe, en. Krampe i Brystet. Brystmiddel, et. Lægemiddel mod Brystsyge. (Saaledes: Brystdraaber, Brystmeel, Brystpulver, Brystsaft, Brystsukker, Brystthee, o. fl.) Brystnaal, en. pyntelig Naal, hvormed Halskraven fæstes sammen p. Brystet. Brystplade, en. Kroppen eller Hoveddelen af en Fugl, som skydes efter ved Fugleskydning. Brystplov, en. Et Slags Haandplov eller Spade, som en Mand skyder fremad med Brystet, og bruges til at afstikke Grønsvær eller Hedetørv. (Oluffen.) Brystpude, en. En liden Pude, som for Varmes Skyld lægges p. Brystet. Brystrem, en. S. Bringerem. Brystruer, pl. Brystistrimmel i Skiorten hos Mandsfolk; Kalvekrøs. (B. J. Lodde. usædvanl.) Brystsaar, et. Saar i Brystet, eller som gaaer ind i Brysthuulheden. Brystskiold, et. paa Insecter: en haard Plade, som bedækker Brystet eller Mellemdelen. (Thorax.) Brystsmykke, et. S. der bæres paa Brystet. Brystsmække, en. Et Klædningsstykke, Fruentimre bære for Brystet. Brystistrimmel, en. En Kruse eller Strimmel af fiint Lerred eller lignende Tøi, som Fruentimre bære oven over Brystet. Brystsstykke, et. 1. den Deel af et slagtet Dyr, som udgiør Brystet. 2. et malet Brystbilled. 3. Brystsstykket i et Harnisk. brystsvag, adj. som har et svagt Bryst, svage Lunger. Brystsvaghed, Brystsyge, en. Svaghed i Brystet, og særd. i Lungen. Brystvorte, en. Vorte paa Mandfolks Bryst og Qvindfolks Patter. Brystværk, et. brysthøit Gitter eller Rækværk, f. Ex. omkring en Taarnflade. (Baggesen.) Brystværn, et. en brysthøi Forhøining paa den Side af en Vold, der vender imod Marken.

Bryste sig, v. rec. 1. egentlig [...] Brystet i Veiret; men bruges mest fi[...] for: hovmode sig, giøre sig stor; giø[...] til af noget. "Men tør sig Stolthed [...] af tryglet Fortrin bryste." O. G. M[...] "Rom brystede sig af Frihed, da J[...] Cæsar behandlede dets Borgere som [...] ver." Schytte.

Brystes, v. n. pass. faae Bryster. (M[...]

Bræde, v. a. 1. [J. bræda. A. S. b[...] *torridus.*] 1. smelte; om fede Ting. [...] bræde Smør. Moth. (forældet.) 2. [...] bræde et Skib, bestryge det med [...] Beg og Tiære. (S. Bradebænk.)

Bræde, et. pl. Bræder, n. s. [A[...] Bræd.] S. Bræt; da Bræder kun b[...] i pl. En Tylt Bræder. = Heraf: Br[...] gavl, Brædegulv, Brædehuus, Br[...] luge, Brædeskuur, Brædevæg, Br[...] værk (noget som er sammensat af [...] der.) o. fl.

Bræge, v. n. 1. (har.) Skrige so[...] Faar eller Lam. — Brægen, en. ub.

Bræk, en og et. pl. d. s. 1. Brist, R[...] Bræk i Tøi. At skyde Bræk paa en M[...] 2. Skade, Mangel, Brøst. (lidet bru[...] "Helbrede Menneskenes Sygdomme og [...] tens Bræk." Bagg. N. Klim.

Brække, v. a. og n. brækkede og [...] part. brækket, pl. brækkede. [Nogle an[...] for det intransitive Verbum. part. [...] brukken, pl. brukne, som høres i dagl. [...] Dette, formodentlig nærmest af det T[...] (brechen) optagne Verb. bruges g[...] som v. a. bryde i 1ste til 6te Bemærk[...] (Jvf. sønderbryde. Eildigere Sprog[...] har indført, at man oftere betiener [...] brække end bryde, naar man vil udtr[...] at noget gaaer itu ved Brydningen. [...] brække er, at giøre saaledes Vold pa[...] Ting, at den maa gaae itu." Spo[...] Desuden bruges det i følgende [...] At brække Papir, folde det, lægge [...] paa. — At brække en Flaske, et Anker [...] eller at brække Hul paa ɔ: bruge [...] Gang deraf. — At brække Halsen, br[...] figurl. for: omkomme paa en vol[...] Maade. At brække Lasten (Stibsla[...] røre, aabne den. — Med præpos. og [...] At brække af, brække en Laas fra, br[...] noget løst, b. en Muur ned, b. en [...] op, b. noget midt over, brække en [...] ud ꝛc. — At brække sig, v. rec. [...] kaste op. (I ældre Skrifter og i Jyll[...] bryde sig.) — b) brække, v. n. 1. b[...] gaae itu. Dersom Grenen ikke under[...] tes, brækker den. 2. Med præpos. [...] brække (bryde) igiennem et Gierde. [...] b. ind i et Huus (giøre Indbrud.) [...] brække (bryde) ud af et Fængsel. = [...] hammer eller Brækkehammer, en. [...] at brække Muurværk med. Bræk[...] et. Jernredskab til at brække med. [...]

kelig, adj. som lader sig brække; som let brækkes, skiør. **Brækmiddel**, et. Lægemiddel, som indtages for at komme til at br... **Bræknød**, en. Frugten af et americansk Træ (Jatropha L.) som er et voldsomt Brækmiddel. **Brækpulver**, et. Brækmiddel i Form af Pulver. **Brækrod**, en. Roden af en americansk Plante. (Ipecacuanha.) **Brækstang** ell. **Brækkestang**, en. Jernstang til at brække med. **Brækiern**. **Brækiøi** eller **Brækketøi**, et. Redskab til at brække med. **Brækvand**, et. Brækmiddel, opløst i Vand. **Brækviin**, en. Et Brækmiddel, som bestaaer af Brækviinsteen sat paa Viin (vinum emeticum.) **Brækviinsteen**, en. Et Præparat af Antimonium og Viinsteen, der bruges som et almindeligt Brækmiddel.

Brækning, en. pl. -er. 1. Gierningen at brække; eller det at brækkes. Isens, Solstraalernes Brækning. (Jvf. Dagbrækning.) 2. det, at brække sig, Opkastelse.

Bræmme, en. pl. -r. [A. S. Brymme.] en Kand ell. Bord om et Klædebon, især til Prydelse. — Deraf: **bræmme**, v. a. 1. besætte med Bræmmer. bræmmede Klæder. "Naar Maanen bræmmer Sølverskyens Kant." Øhlenschläger.

Bræms, en. s. Brems.

Brændbar, adj. s. v. a. og n. brænde.

Brænde, et. ud. pl. 1. Ved eller Træ, for saa vidt det bruges til Brændsel, Brænderet. Egebrænde, Bøgebrænde. En Favn B., et Stykke Brænde. Tørt, vaadt Brænde. At lægge B. i Kakkelovnen. 2. d. s. s. Brændemærke. = **Brændebærer**, en. Karl, som bærer Brænde op i Huset. **Brændefang**, et. Forraad af Brænde, ... af Skov til Brændsel. **Brændehugger**, en. den, som nærer sig af at save og hugge Brænde, Vedhugger; (s. Savskærer.) **Brændehuus**, et. Huus, hvor Brænde giemmes. (Saaledes: Brændekammer, Brændekielder, Brændeloft, o. fl.) **Brændemangel**, en. Mangel paa fornødent Brænde eller Brændsel. **Brændeskov**, en. (Olufsen.) d. s. s. Brændselskov. **Brændeskærer**, en. Savskærer. **brændesparende**, adj. v. som bevirker, hielper til Brændesparing. b. Ovne. (Olufsen.) **Brændesparing**, en. sparsom Anvendelse af Brændsel. **Brændeved**, en. Ved, som er tienlig og bruges til Brændsel. **Brændeøxe**, en. Øxe, som bruges til Brændehugning.

Brænde, v. a. og n. 2. [Isl. brenna.] A. act. 1. fortære eller lade fortæres ved Ild. At b. Papirer. brænde noget op. (opbrænde.) At b. en By af. At b. ... ɔ: bringe ud ved Hielp af Ild; eller ... ved Ild. At brænde Guld ud af Galoner. (eller b. Galoner ud.) At b. et Kakkelovnsrør ud. 2. saare, beskadige, fordærve ved Ild. At brænde sig paa Ilden, paa en Kakkelovn. Stegen, Kagen er brændt. — figurl. om svjende Smerte. At brænde sig paa Nelder. En brændt Skade. (Man siger ogsaa figurl. en brændt Lugt.) 3. virke, tilberede, giøre til Rette v. Ild eller ved et hedet Redskab. At b. Brændeviin. brænde Tiære, Tran, Kalk. At b. Haaret m. et Brændejern. At brænde (ell. fiinbrænde) Sølv ɔ: rense det ved Smeltning fra al Tilsætning. 4. bruge til Lysning eller til Brændsel. At b. Vorlys; b. Olie i Lampen; b. Tørv paa Skorstenen. 5. mærke med Brændejern; give Brændemærke. At b. Qvæg, b. Sviin ind paa Olden. Han blev dømt til at pidskes og brændes (rettere: brændemærkes.) 6. Om Solstraalernes umiddelbare Virkning. Solen brænder mig lige i Ansigtet. (jvf. solbrændt.) absol. Solen brænder stærkt i Dag. B. neutr. 1. staae i Lue; fortæres af Ild. Ilden vil ikke ret brænde. Huset brænder (er i Brand.) Det brænder i Ovnen. Det har brændt i Nat paa to Steder. Alle hans Bøger brændte. Gaarden brændte af (blev ganske ødelagt ved Ild.) At brænde inde, miste Livet ved en Huusild. At b. ud, holde op at brænde, brænde til Ende. Lad Ilden b. ud. Ilden er brændt ud. (udbrændt.) 2. fatte Ild, holde Ild vedlige. Denne Tørv brænder meget let. Det vaade Træ vil ikke brænde. 3. give Lysning, som Ildslue. Lyset, Ilden brænder klart. 4. give stærk Varme fra sig. Solen brænder stærkt i Dag. (s. ovenfor A. 6.) En brændende Sandørken. 5. forvolde en meget skarp, bidende Smag eller svjende Fornemmelse. Peber brænder p. Tungen. En brændende Smag. Nelderne brænde. 6. figurl. være behersket af en Lidenskab eller stærk og levende Følelse. "Naar en Helt af Æresyge brænder." Rein. At b. af Kiærlighed, Had, Vrede. De brændte af Begierlighed efter at maale sig m. Fienden. = **brændbar**, adj. som har den Egenskab, at kunne fænge og brænde. Deraf: **Brændbarhed**, en. ud. pl. = **Brændebrev**, et. d. s. s. Maalebrev. **Brændeglas**, et. Et convex slebet Glas, der samler Solstraalerne i et Brændepunkt, og tænder hvad der bringes i dette Punkt. **Brændejern**, et. Redskab til at brænde Mærke i noget, ell. til at brænde og kruse Haaret. **Brændemærke**, et. indbrændt Mærke, især Tyvsmærke, som brændes i Panden eller paa Ryggen. **brændemærke**, v. a. 1. paasætte Brændemærke. **Brændenelde**, en. s. Nelde. **Brændeold**, en. den Tidsalder, da man ei begrov, men brændte de Døde. (P. Claussen.) **Brændepenge**, n. s. pl. P. som betales for at indbrænde Qvæg.

Brændepunkt, et. det Punkt, hvori Solstraalerne, samlede ved et Brændeglas ell. Brændespeil, tænde. **Brændespeil**, et. huulslebet Metalspeil, der virker som Brændeglasset. **Brændeviin**, et. (efter nogle: en.) En geistig Drik (Spiritus) som virkes ved Destillering af Korn, Druer eller andre Frugter. At brænde Brændeviin. Deraf: **Brændeviinsbrænder**, en. den, hvis Syssel er at brænde Brændeviin. **Brændeviinsbrænderi**, et. Indretning, hvor der brændes Brændeviin. **Brændeviinsbrænding**, en. **Brændeviinskiedel**, en. hvori Brændeviin destilleres; hedder ogsaa: **Brændeviinspande**. **Brændeviinsmand**, en. 1. En Brændeviinsbrænder. 2. een som udsælger Brændeviin. **Brændeviinstøi**, et. Alt hvad der hører til Brændeviinsbrænding. **Brændeviinsværk**, et. d. s. s. Brændeviinsbrænderi; o. fl. andre. = **Brænden**, en. ud. pl. Gierningen, at brænde. — **Brænderi**, et. Indretning til at virke ved Ild eller til at brænde, for Ex. Kalk, Teglsteen, Brændeviin, m. m. — **brændhed**, adj. ildhed, brændende hed. **Brændhede**, en. ud. pl. Hede, som har den Grad, at den frembringer Brand. — **Brænding**, en. 1. Gierningen at brænde, i Ordets forskiell. Bemærkelser. 2. saameget af en Ting, som paa eengang brændes. En B. Muursteen. 3. Bølgebrud, Søstyrtning imod en Strandbred. Baaden kantrede i Brændingen. — **Brændoffer**, et. Offring, hvor hele Offeret fortæredes ved Ild. — **Brændovn**, en. Ovn til at brænde noget i, f. Ex. Muursteen, Kalk, Porcellain, m. m.

Brændsel, et. ud. pl. [af v. brænde.] En Materie, tienlig til at giøre Ild med, som bruges til at brænde. At bruge Tørv til Brændsel. — Deraf: **Brændselskov**, en. S. hvori der hugges allene t. Brændeved, eller som opelskes især til denne Bestemmelse. (Olussen.) **Brændselspilde**, en. unyttig og ødsel Anvendelse af Brændsel. (Olussen.)

Bræt, et. pl. -ter. [T. Bret. i Stedet for pl. Brætter br. sædvanlig Bræder. s. Bræde.] Et Stykke, ved Saven udskaaret Træ af betydelig Længde, sædvanl. af en Tommes Tykkelse og af forskiellig Brede. I Norge: Bord. — Ogsaa: mindre Stykker af et heelt Bræt; eller hvad der giøres af et Bræt, er dannet som et Bræt. S. Dambræt, Hakkebræt, Tegnebræt, o. fl. — **Brætspil**, et. Spil, der spilles med Brikker eller paa et Bræt.

Brød, et. pl. d. s. [I. Brauð.] 1. et af Meel, ved Æltning i Vand (ell. Melk) og ved Bagning tilberedet Fødemiddel. Hvedebrød, Rugbrød, Grovbrød, Skibsbrød. Et Stykke tørt Brød (uden Smør ell. Suul.) 2. figurl. a) Livsophold. At
fortiene sit B. paa en ærlig Maade; d
daglige B. "Tøge Brødet paa Bedr
gerens Veie." Mynster. "Den Mand, so
— ikke skrev for Bifald ell. Brød." Rei
b) Tieneste for Kost og Løn. At være
eens Brød. At have mange Folk i
Brød. c) Embed, Betiening, Levebr
At sidde i et godt Brød. = **Brødbage**
en. den, som nærer sig af at bage Br
især Grovbrød. **Brødbagning**, en. Gie
ningen at bage Brød. **Brødbakke**, e
Bakke, hvorpaa Brød sættes frem p
Bordet. **Brødbund**, en. den Side
Brødet, hvorpaa det ligger i Bagerovne
(Moth.) **Brødfrugt**, en. Frugten af
Træ, som især har hiemme paa Øerne
Sydhavet. (Artocarpus.) **Brødfød**
en. 1. den Deel af Menneskets Fø
som bestaaer i Brød. 2. Livsophold, Fø
i Almindelighed. **brødføde**, v. a. og re
1. forskaffe, frembringe Brødføde. De
Land har ikke Korn nok til at brødfø
sig. 2. give Underholdning, Livsophol
At b. en Familie. **Brødhække**, en.
Giemmested til bagt Brød. **Brødkag**
en. Kage, hvortil bruges revet Brød,
Stedet for Meel. **Brødkammer**, et.
hvor Brød giemmes; f. Ex. paa Krig
skibe. **Brødkniv**, en. K. som bruges
at skære Brød med. **Brødkone**, en.
Kone, der gaaer omkring og udsælger Br
Brødkorn, et. Korn, som er tienlig
eller er bestemt til Brød. Sædekorn
Brødkorn. **Brødkrumme**, en. den ind
blødere Deel af Brødet. (Brødkrumme
pl. Brødsmuler.) **Brødkurv**, en. Kur
hvori Brød bæres fra Bageren, ell. sætt
frem p. Bordet. — **brødløs**, adj. 1. egen
som fattes Brød, ("I brødløs Ørk va
smægte hans Skarer." Hertz.) men
mest figurl. 2. som ei giver Livsophol
brødløse Konster, Arbeider. "Min a
Konst mig brødløs ei forlader." He
3. som er uden Levebrød. Han er
bleven brødløs. Mange brødløse Fam
lier. — **Brødmangel**, en. ud. pl. Mang
paa det fornødne Brød. **Brødmærke**,
Kiendemærke, som Bagere sætte p
Brød. **Brødnid**, en. Misundelse m
en Anden, som har lige Næringsvei
større Indkomst. **Brødpose**, en. P
til at giemme Brød i. **Brødrug**,
Rug til at bage Brød af; modsat Sæd
rug. **Brødsag**, en. Sag, der ve
kommer Livets Ophold. "At ansee Gift
maal som en blot Brødsag." Rahb
Brødskimmel, en. Skimmel, der sæt
sig paa Brød af Fugtighed og Ælde.
mullen.) **Brødskorpe**, en. den yd
haardere Deel af Brødet. **Brødsmul**
en. pl. -r. Brød, som er gaaet i Smule
Brødsorg, en. Sorg for det daglige Br
for Livets Ophold. (Evald.) **Brødstump**

en. et tørt Stykke B. (Moth.) Brød-
suppe, en. Suppe, som fornemmelig koges
af Brød. Brødtart, en. En af Øvrig-
heden given Bestemmelse for Brødpriser.
Brødtrang, en. Brødmangel. Brødtyv,
en. figurl. 1. den, som tager Kost og Løn,
uden at giøre fyldest derfor ved Arbeide;
en utroe Tiener. 2. den, som tager
Næring fra andre, som giør Indgreb i
andens Næring. (Sneedorf.) Brød-
vand, et. en lædskende Drik, af kogende
Vand, som gydes paa Brød med Citron-
skiver og andet. Brødvidenskab, en.
d. som man lærer, for derved at vinde
sit Ophold (Brødstudium.) Brød-
vogn, en. Vogn, hvorpaa Brød føres læsse-
viis, f. Ex. ved en Krigshær.

Brøde, en. ud. pl. [J. Brot.] 1. For-
seelse, Skyld, Forbrydelse. (dog bruges
det ikke som et haardere Udtryk.) Jeg
er uden B. i denne Sag. 2. Pengebod,
Pengestraf. (d. Lov.) = brødefri, adj.
skyldfri, uden Brøde. "Den er ei Træl,
hvis Siæl er reen og brødefri." Øhlenschl.
brødefuld, adj. som har giort sig skyl-
dig i mangen Brøde. Brødepenge, pl.
Pengestraf. (Hvitfeldt.) Brødeskyld, en.
Brødeskyld. "Deelagtig er jeg, bærer
samme Brødeskyld." Fibigers Sophokles.
brødesmittet, adj. v. besmittet ved Brøde.
(Rahbek.) Brødesmand, en. Forbryder.
(P. Claussen. Hvitfeldt. forældet.)

Brøk, en. pl. -er. et Tal, som er min-
dre end en Eenhed, som (ved Tælleren)
tilkiendegiver een eller flere Dele af en
hel Eenhed, hvis Deling angives ved
Nævneren; brudne Tal. At regne i B.,
i et Brøk. — Brøkregning, en. Reg-
ning med brudne Tal (i Modsætning til
Regning med hele Tal.)

Brøl, et. pl. d. s. et Skrig, som af et
brølende Dyr.

Brøle, v. n. 1. give en huul og stærk
skralende Lyd fra sig, som Løver, Oxer,
og andre store Dyr. — Brølen, en. ud. pl.

Brønd, en. pl. -e. [J. Brunnr.] 1. et
i Jorden gravet, dybt og i Alm. steensat
Hul, hvori Vand samler og holder sig.
At grave, tilkaste en Brønd. 2. under-
tiden absol. og i Sammensætninger for:
Sundhedsbrønd, mineralsk Kilde. At
gaae til, reise til Brønden. = Brøndaare,
en. Vald eller Vandaare i en Brønd. —
Brøndcuur, en. Brug af mineralske Vande
for Sundheden. Brøndgiest, en. den,
som opholder sig ved en Sundhedsbrønd for
at benytte den. (Baggesen.) Brønd-
graver, en. den, som forstaaer Brønd-
gravning. Brøndhage, en. d. s. s.
Brøndkrog. Brøndhiul, en. Tridse,
hvori Brøndlænken eller Brøndrebet løber.
Brøndhuus, et. H. som er bygget over
en Brønd, f. Ex. en Sundhedsbrønd. (Bag-
gesen.) Brøndkarm, en. Karm, Ind-
fatning af Steen eller Træ omkring en
Brønd. Brøndkarse, en. En ved Bække
og Vanddrag voxende bitter Plante. Si-
symbrium Nasturtium. Brøndkiste, en.
Vandkar af Træ ved en Brønd eller et
Springvand. (Moth.) Brøndkors, et.
1. Korstræ over en Brønd, hvori Brønd-
hiulet fæstes. 2. Træer eller Bielker,
som lægges kryddsviis i Bunden af en Brønd,
og tiene til Grundvold for Brøndværket.
Brøndkrog, en. Krog i Enden af Brønd-
stangen, hvormed den i Brønden fyldte
Spand drages op. Brøndlaag, et. Dæk-
sel af Træ over en B. (Moth.) Brønd-
lænke, en. Jernlænke, som løber i en
Tridse eller et Brøndhiul, og hvormed
Vandet drages op, i Stedet for ved en
Brøndstang. Brøndmester, en. den,
som har Opsyn med offentlige Brønde.
(Moth.) Brøndreb, et. Reb, som bruges
i St. for en Brøndlænke. Brøndrække,
en. Rækværk om en Brønd. Brøndskib,
et. S. indrettet med en Brønd til salt
eller ferst Vand, for deri at føre levende
Fisk. (Kbh. Skild. 1813. 22.) Brønd-
spand, en. Spand, hvormed Vand drages
op af en Brønd. (Junge, Brøndjunge.)
Brøndstage eller Brøndstang, en. See
Brøndvippe. Brøndsætter, en. d. s. s.
Brøndgraver. Brøndsøger, en. En
lang Stang til at undersøge Brønde og
Vandposter. Brøndtrug, et. Vandtrug,
som haves staaende v. en Brønd. Brønd-
vand, et. Vand, der samler sig i en Brønd.
Brøndvinde, en. Vinde til at drage Vand-
spanden op af Brønden. Brøndvippe,
en. Tømmerstok med en Vægt i den ene
Ende og en Brøndstang i den anden, som
i Midten hviler paa en Opstander, og
hvorved Vandet lettere drages op af en
Brønd. (Brøndsvingel. Moth.) Brønd-
værk, et. Træ- eller Muurværk, Indfat-
ning af Træ eller Steen, der omgiver en
Brønd.

Brøst, en. [Isl. Brestr.] 1. Brøk,
Mangel (næsten forældet.) "Brøst eller
Mangel paa Bygning." D. Lov. II. 22. 6.
Deraf: brøstfuld, adj. feilfuld, mangelfuld.
(T. Rothe.) 2. Skade. "At staae den
bi, som Brøst lider." Hvitf. 3. Brøde,
Lovens Overtrædelse. (Hvitfeldt.) "Da
skulle de, hvis Brøst saa findes, straf-
fes." D. L. VI. 13. 24. = brøstfældig, adj.
som har Brøst af Ælde, forfalden, brø-
delig. En b. Hytte. "Jo konstigere et
Værk er, jo oftere bliver det brøstfæl-
digt." Schytte. Deraf: Brøstfældighed,
en. ud. pl. — brøstholden, adj. 1. som
har mindre af en Ting, end han til Før-
nødenhed bør have. (D. Lov. II. 22. 26.)
2. ikke skadesløs eller tjent med; mishol-
den; forurettet. "Finder nogen sig brøst-

holden i Mark, Skov eller Eiendom." D. Lov. I. 18. 1. At finde sig brøstholden med en Dom. — Deraf; Brøstholdenhed, en. (som især bruges i Lovsproget.) Beskaffenheden at være misholden, lide Skade ved noget. "Den Brøstholdenhed, Eierne siden ofte klagede over, og søgte at faae rettet ved Regning." Oluffsen. — brøstløs, adj. uden Brøst eller Skade. (H. Bull.)

Brøste, v. n. 1. (har.) [Isl. bresta.] slaae feil, mangle, fattes. Hvor Lov brøster, er Freden syg. Ordspr. "Den brøster intet, som intet lyster." Ordsprog. "Hvad dem brøster p. Livets Lyst." A. Vedel. (Hos nogle Nyere findes dette næsten forældede Ord brugt, og undertiden i Formen: briste. "Hvad der bristede dem p. Penge og Folk." Engelstoft.)

Bud, et. pl. d. s. [Isl. og A. S. Bod.] 1. Befaling. At holde, lyde Guds Bud. 2. Ærende, Tidende, Budskab. At sende B. til een, tage Bud med til een. "De skulle ved to Mænd give de andre Bud derom." D. Lov. III. 13. 3. den, som bringer et Bud frem, Sendebud. [A. S. Bode. N. S. Bade.] At gaae Bud for een; at sende et B. efter een. At være Bud imellem to Forelskede. 4. Een, som er beskikket til Bud (3) ved en Stiftelse, et Selskab, m. v. f. Ex. Cancelliebud, Postbud, ꝛc. 5. Tilbydelse af en vis Sum Penge for noget, som er tilfals. At giøre B. paa noget. = Budbyrd, Budstikkens Ombæring i Norge. Budbærer, en. den, som bærer, bringer et Bud ell. Budskab fra een til en anden. Budfoged, en. den, som er beskikket t. at bringe Øvrighedens Bud omkring paa Landet. Budfærd, en. Reise med og i Anledning af et Budskab. Budord, et. d. s. s. Bud, 1. De ti Guds Budord. Budskab, et. 1. Tidende, Efterretning. At føre, bringe et glædeligt, sørgeligt Budskab. 2. den Beskaffenhed eller Omstændighed, at være Sendebud. Han var i Kongens Budskab. (sielden.) Budskikkelse, en. Gierningen at sende Bud til een. Budstikke, en. En mærket Træpind, der tilforn i Norge sendtes omkring i hver Bøigd (paa Budveien) for at kalde Folket sammen. "Budstikken løb fra Grande t. nærmeste Grande." Storm.

Buddike. S. Boddike.

Budding, en. pl. -er. [Eng. Pudding.] En Ret af Brød, Meel og Æg, af finskrabet Kiød eller Fisk, som koges til et Slags Kage. (Moth.) — Buddingform, en. Kar af Blik eller Kobber, hvori Budding koges.

Bue, en. pl. -r. [Isl. Bugr. A. S. Boga.] 1. I Alm. en bøiet eller krum Linie. En Cirkelbue ɔ: et Stykke af en Cirkel. En elliptisk Bue. 2. Hvad der er dannet efter, eller har Skikkelse af krum Linie. Loftet er bygget i en B Himlens Bue. 3. i Bygningskonsten: Bygning, hvis Giennemsnit danner en Bue. (Jvf. Spidsbue.) Denne Bro tre lige høie og lige vide Buer. 4. [Bogi.] et Vaaben, til at skyde Pile m Flitsbue. At skyde med Bue. figurl. spænde Buen for høit ɔ: overdrive Fordringer, sin Paastand. 5. et b dannet Redskab af Træ, i hvis be Ender fine Hestehaar fæstes, og hvor man spiller paa Fiol. = buedannet, som har Form af en Bue. Buefo en. buedannet Skikkelse. Buegang, 1. Gang i en Bue eller Kreds, Kre gang. "Solens Buegang." Kingo. Gang, hvor man gaaer under Buer. hvælvet Buegang. En B. i en Ha Buehorn, et. Enden p. en Flitsbue, h Buestrængen fæstes. (Moth.) buekru adj. buedannet. Buehvælving, en. Hv ving, hvis Bue danner en Halvcirkel; Ten hvælving. Buelinie, en. krum Li Bueloft, et. Loft, hvis Giennemsnit en krum Linie. Buemager, en. den, giør Flitsbuer. Buesav, en. S. til føres af een Person, og hvis Blad er fæstet til en Bue af Jern; Haandsav. (Stiksav.) Bueskud, et. 1. Skud med Flitsbue. 2. et Skud med en Kugle, b Bane beskriver en krum Linie. Bueskv en. den, som er øvet i at skyde med B Buestræng, en. Strængen paa en Fli bue. Buestrøg, et. Strøg med en F bue paa Strængene; it. Maaden, hvor Armen føres ved dette Foretagende. have et godt Buestrøg. Bueværk, det, som er stikket, bygget i Form Buer. At giøre Tegning til Bueværk ved en Bro. = buet, adj. som gaae en Bue, buedannet.

Bue sig, v. rec. 1. hvælve sig i en B "Hvor Stenen høit sig buer." Øhlensl

Bug, en. pl. -e. [I. Bukr. A. S. Buc 1. Egentl. og i Alm. den i en Rund udad bøiede (bugede) Deel af enhver Ti f. Ex. Bugen paa en Flaske, Potte, 2. men i Særdeleshed: den Deel af Dyrs eller Menneskes Legeme, der har saadan Skikkelse, og indslutter de I volde, som ligge nedenfor Mellemgul hos Mennesket: Underlivet. At fylde Bug ɔ: Maven. 3. Bug, bruges und tiden om Skibe i St. for Bov, 2. Der Buganker, et. Et af de to Ankere, s ligge nærmest Forstavnen. Bugline, Et Toug befæstet i Kanten af Raas Bugspryd, et. En fra Forstavnen u gaaende skraa Mast eller Udligger; m. Skibsord. = Bugfinne, en. Finne Fiskenes Bug. Bugfod, en. hos Ins ter: Fød under Bugen ell. Bagdelen (a

...en) af et Insect. **Bugfoder**, et. ...k af Bugen paa visse Dyrs Skind. ...fylde, en. alt for stor Overflødighed af ... og Drikke. **Buggiord**, en. Sadel-...t, der spændes om Hestens Bug. **Bug-**... et. Diarrhoe, tyndt Liv. **Bugorm**, ... Indvoldsorm, der findes i Bugen p. ... **bugskaldet**, adj. skaldet under Bu-... Et b. Faar. **Bugskæl**, et. pl. d. s. ...l, som Dyr (f. Ex. Fiske ell. Insecter) ... under Bugen. (H. Strøm.) **Bug-**..., et. Indsnit, som giøres i Bugen. ...sorg, en. overdreven Omsorg f. Mad ... Drikke. (P. Syn.) **Bugtaler**, en. ..., som forstaaer i Talen at tvinge Røsten ... i Svælget, hvorved den synes at ...mme andenstedsfra, end fra den Ta-... **Bugvrid**, et. Mavepine, Kneb i ...en. = **buget**, adj. 1. som har en ... eller rund Udbøining. En buget ...ade. "bugede Skiolde." Meislings ...krit. 2. som har en tyk Bug; eller ... et tykmavet af Bugfylde. (dagl. T.)

Bugle, en. pl.-r. [A. S. Byle. N. S. ...le, Byld.] 1. huulrund Forhøining ... noget, især paa Metal-Arbeide. B. ... Midten af et Skiold. Bugler paa et ...harnisk. 3. Hævelse eller Knude, foraar-... ved Stød, Fald eller Slag, især i ...det eller Panden. Han har slaaet ... en Bugle i Panden. (Ordet skrives ... Bule.) 3. Uegentl. en ved Fald ... Stød frembragt Huulning eller For-...ning i et Metalkar. = **bugleblad**et, ...l. hvis Blade have en rundhvælvet Bøi-..., som nogle Kaalarter. (Hornemann.) ...glerund, adj. rundhvælvt, convex. (V. ...S. O. Det der ogsaa anførte buglehuul, ... ikke brugeligt.) — **buglet**, adv. 1. som ... udarbeidet i Bugler, forsynet m. Bug-... Et buglet Skiold. 2. som har faaet ...gler ved Stød. — **bugleviis**, adv. lige-... i Bugler. (V. S. O.)

Bugne, v. n. 1. er. [Isl. bogna.] bøie ... i en krum Linie eller Bue. "Masten, ... bugner v. sin Byrde." Evald. Gre-... bugner af Frugt, under Frugternes ...gt. "Hvor Sydens Styrke første Gang ...nede under Nordens Kraft." Baggesen. ... b. ud af Fugtighed. — Deraf: **Bugnen**, ...ning, en.

Bugsere, v. a. 1. [N. S. boogseren.] ... et Skib frem i Vandet ved Slæbe-..., som giøres fast i een eller flere ...ade, der roes frem.

Bugspryd eller **Bovspryd**, et. pl. d. s. [... Bugspiot. N. S. Boogspret.] En ...tang eller Udligger fra Forstavnen af et ...ib, hvilken fører et eller to Seil.

Bugt, en. pl.-er. [J. Bugda, Bugt.] ... en krummet Linie, Krumning, Bøi-...ng. At slaae Bugter. Veien gaaer i Bugter. Han vil have Bugten og begge Enderne ɔ: han vil raade ganske allene. 2. en Havbugt, Vig. Den finske, bothniske Bugt. (Jvf. Fiord og Vig.) 3. At faae Bugt med een, faae Magt med, tvinge. — **bugteviis**, adv. i Bugter.

Bugte, v. rec. 1. slaae Bugter, bevæge sig i Bugter. At bugte, v. n. bugte sig. "Hvor vel veed ikke Ræven at bugte for Støveren." Schytte. "En bugtende Flod." — "Solen badede sig i de bugtende Strømme." Baggesen. — **bugtet**, adj. v. som har Bugter, krummet. En bugtet Aa, Vei. — **Bugtning**, en. pl.-er. En bugtende Linie, en Krumning. "Flodens yndige Bugtninger." Baggesen.

1. **Buk**, en. pl.-ke. [Eng. Buck. Isl. Buckr.] Gedernes Han, Gedebuk. Det bruges og for: Vædder, og om Raadyr: en Raabuk. — Deraf: **Bukkebeen**, **Bukkefod**. Bukkens Been eller Fod (bukkebenet, som har Bukkebeen: den bukkebenede Skovgud.) **Bukkeblad**, en Plante. Menyanthes trifoliata. **Bukkebær**, en Plante. Convallaria multiflora. **Bukkehorn**, **Bukkelæder**, **Bukkeskind**, **Bukkespring**, og flere.

2. **Buk**, en. pl-ke. 1. et paa Fødder staaende Redskab til at understøtte noget med. Et Bradspid med Buk. 2. Kudskesædet paa en Karreet eller lignende Vogn. Deraf: **Bukdækken**, et. D. eller Tæppe, som bredes over Kudskesædet.

3. **Buk**, en. pl.-ke. 1. et Redskab til at nedramme Pæle; en Rambuk. 2. et langt og tykt Stykke Jern til at slaae Knuder itu med. 3. en fordum brugelig Krigs-Maskine til at støde Mure ned med (en Rendebuk. V. S. O.) 4. Jvf. Savebuk, Savelad.

4. **Buk**, et. pl. d. s. [s. bukke.] en Bøining for over med Hovedet og Ryggen. At giøre et Buk. At springe Buk, en vis Springeleg, hvorved en Person springer over Hovedet p. en anden, som staaer i bøiet Stilling og med ludende Hoved.

Bukar, n. s. En Plante, som tørret lugter stærkt og behageligt. Asperula odorata.

1. **Bukke**, v. a. og rec. 1. [Isl. buga.] bringe i en krum Stilling, bøie nedad. At b. sin Ryg. bukke Hovedet. At bukke sig for at komme igiennem en Dør. (Man siger: at bøie noget opad. At bukke sig til Jorden; men hellere: At bøie Hovedet, bøie Kroppen, hvilket dog ogsaa kan være: at bøie den til Siden. At bukke noget ind ɔ: at bøie det indad, bøie en Kant ind. Sædvanl. siges: At bukke begge Enderne sammen paa noget; dog kan her ogsaa bruges: at bøie.)

2. **Bukke**, v. n. 1. (har.) vise Ærbødighed ved at bukke Hovedet eller ved at

bukke sig for een. Han bukkede dybt for hende. Han har lært at bukke. — At bukke for Overmagten ɔ: vige, give efter. "I maae for Døden bukke, naar Tiden kommen er." Holb. P. Paars. "For Aandens Sværd maae alle Fiender bukke." Grundtv. — At bukke under, komme til at ligge under i Strid, overvindes. — Bukken, en. ud. pl. Gierningen at bukke. Bukken og Skraben.

3. Bukke, v. a. 1. støde ned med en Rambuk, nedramme. At bukke Pæle. (Moth. Grams Nucl. Lat.)

Bukkel, en. pl. Bukler. [et fremmedt Ord. E. Buckle.] en Lok Haar, der ved Konst er krøllet og opfæstet i en Rulle. At sætte, lægge Haaret i Bukler. — Deraf: buklet, adj. lagt i Bukler. (jvf. krøllet.)

Bul, en. pl. -le. [Isl. Bolr. E. Boll.] 1. den tykkeste Deel af et Træ; Stammen. Roden, Bullen og Grenene. Bullen (Skaftet) af en Søile. Bullene i Harven ɔ: de tykke Træstykker, hvori Tænderne fæstes. 2. den Deel af et Klædebon, som skiuler Livet. Bullen paa en Særk, Trøie. V. S. O. (Bul ell. Bulle er i Siælland et Livstykke uden Ærmer, der hyppigen bæres af Qvindfolk over den strikkede Trøie.) 3. bul i nogle næsten forældede Sammensætninger bemærker: noget tykt, stort eller svært. = Bulbro, en. Træbro, som staaer paa Pæle, eller er lagt af Træstammer. Bulfiæl, en. tyk Planke. bulhovedet, adj. som har et stort Hoved, tykhovedet. (Moth.) Bulvante, en. Vante, som kun har særskilt Tommelfinger og et fælles Rum til de andre fire Fingre. (ogsaa Bælgvante.) Bulværk, et. pl. -er. 1. et af svære Træstammer, Planker eller Bulfiæle opført Tømmerværk. Bulværk ved en Havn, Canal. 2. uegentl. en Skandse, Udbygning p. en Vold, en Bastion. Buløxe, en. En svær Skovøxe ell. Tømmermandsøxe. (I. Bol-öxi.) [Maaskee hører hertil ogsaa det ikke meget bekiendte Ord: Bulmoder, en. den lodne Fordybning i den øverste Ende af Æbler, Pærer, Qvæder og lignende Frugter, hvor en Levning af indtørrede Blomsterblade bliver tilbage. Langebek.]

Bulbider, en. pl. -e. [Af Bul, Bøl, Øre. Jydsk Dial.] et Slags store Hunde; figurl. en plump, grov, bidsk Person.

Bulder, et. ud. pl. [Isl. Buldr.] En usædvanlig stærk og høi Lyd; en stærkt lydende Støi. (jvf. Tummel.) Havets Bulder. Huset faldt med stort Bulder. Der opstod et stort Bulder blandt den samlede Mængde. "Man kunde ei for Skrig og Bulder noget høre." Holberg. Vognenes Bulder. (Deraf: Bulderbasse, en. den, som giør megen Støi, som er bul vorn. dagl. Tale.)

Buldre, v. n. og a. 1. [Isl. buld frembringe et Bulder; dundre. Vogn Havet, Tordenen buldrer. "Buldr brøle Naastronds Flammer." Evald. "H lød buldrende Storm iblandt Torden Pram. "For som et Ha n (Flo kan i Fossen buldre." S. Bl r. 2. g stor Støi; it. tale, skiænde med høi R (T. poltern.) "At kive og buldre m Hustru, Børn, Piger og Drenge." P. demand. 1564. 3. At buldre paa, ba paa med Bulder. At b. paa Døren. — Buldren, en. ud. pl. — Buldrer, buldrende, støiende, meget høirøstet Pers

Bule, en. S. Bugle.

Bulk, en. pl. -er. [I. Bulki.] en fre staaende Knude, Klump, Ujævnhed. giøre Bulker i Pløininger, lade Jordklu per være ubrudte i Furen. — Deraf: bu ket, adj. ujævn, knortet.

Bullen, adj. pl. bulne. [Isl. bólgin af Byld.] hoven, opsvulmet af en Bø af Boer eller ond Vædske, samlet und Huden. En bullen Skade, bulne Fing = Bullenhed, en. ud. pl. Beskaffenhed at være bullen.

Bulme eller Bulmeurt, en. Navn p en giftig Plante. Hyoscyamus niger.

Bulne, v. n. 1. (er og har.) [I. bólgna 1. hovne ved ond Vædske, som trækker t et Sted paa Legemet. At bulne af, ga af ved at bulne. 2. At bulne ud, brug ogsaa for: give sig ud, svulme ved Fu tighed. — Deraf: Bulning, en.

Bund, en. pl. -e. [I. Botn. E. Bot tom.] 1. I Alm. den underste eller n derste Deel af en huul Ting; den De hvorpaa den hviler, ell. som vender ned mod Jorden. Saaledes: Bunden i Tønde, Fierding, Skaal. Bunden i Seng, Kasse, Kiste, Sæk. (En Tønd eller et lignende Kar, naar det er lukke tillægges to Bunde; da man kan sæt den paa begge. At slaae begge Bund ud paa en Tønde.) Det ligger paa Bu den i Sækken. til Bunds, adv. ind Bunden. At drikke ud til Bunds. synke til Bunds (til Bunden i et Kar el Dyb, fyldt med en Vædske.) til Bund figurl. til Gavns, grundigen. — i Bund Grund, adv. aldeles. 2. Grunden und Have, Søer og Floder. Deraf: Aabun Havbund, Søbund, rc. 3. Jordens Gru eller Overflade, enten i Henseende til den Beliggenhed, ell. dens Egenskaber (i denn Bemærk. maa Bund tænkes modsat Luf eller Himmel-Rummet over Jorden.) H lav, fugtig, tør, frugtbar Bund. Leer bund, Sandbund, Engbund, Mosebund rc. Paa dansk B. (i Danmark.) 4. de første, nederste Grund i vævet Tøi, be

er blommet eller broget (især med Hensyn til Farven.) Tøiet er hvidt i Bunden med røde Blomster. = **Bundfald**, et. det, som synker til Bunds i et Kar. fig. det overblevne og sletteste af noget, hvoraf det bedste er udsøgt. "Som der er ingen Saft, end sige Bundfald i." Baggesen. **bundfast**, adj. som er fast i Bunden; eller hænger fast ved Bunden. b. Jord. b. Iis. **Bundflade**, en. den nederste Flade, den flade Bund af et Legeme. (J. Kraft.) **bundfryse**, v. n. 3. (er.) fryse til Iis lige indtil Bunden. "At Vandet (i Dammen) ikke bundfryser om Vinteren." Schytte. "bundfrosne Søe tøer op." Storm. Vandet i Spanden er bundfrosset. **bundfælde**, v. a. 1. opløse noget saaledes, at de tætteste ell. tungeste Dele deraf synke til Bunds. **Bundgarn**, et. Et stort og langt Fiskevod, som v. Stene tynges m. den ene Side ned til Havbunden, imedens den anden bæres oppe ved Flydholter. (Deraf: **Bundgarnsstade**, et. Sted i Havet, hvor Bundgarn pleier at sættes.) **Bundgiær**, en. Giær, der falder til Bunden i Bryggekarret. (s. Hovgiær.) **Bundlag**, et. Lag, som udgiør Bunden til noget. "At skaffe det dyrkede Jordsmon et Bundlag." Olufsen. **bundløs**, adj. 1. som er uden Bund, har mistet sin Bund. En bundløs Tønde. 2. som er saa dyb, at man ei kan naae Bunden. "Han stod paa Bredden af en bundløs Afgrund." Evald. Et bundløst Hav, Svælg. En b. (ↄ: meget stor, dyb) Vei. figurl. en bundløs Gield. (som langt overgaaer Skyldnerens Evne til at betale den.) "At leve — i bundløs Overflødighed." P. M. Troiel. — **Bundskrab**, et. hvad der skrabes af Bunden i et Kar. (Moth.) **Bundstage**, en. Stage, der stødes ned i Bunden af et Vand, f. E. for derved at fæste Fiskergarn. **Bundstaver**, pl. de fladhugne Staver, som br. til Bunden i Kar og Tønder. **Bundstok**, en. Ribbenene i et Skib, som fæstes til Kiølen. (Moth.) **Bundstykke**, et. det Stykke, der udgiør Bunden i en Ting. (J. Kraft.) Bundstykket i en Kanon. **bundstyrte**, v. a. s. bundfælde. **bundsulten**, adj. overmaade sulten. **Bundsætning**, en, det, at noget bundfældes. **Bundtarm**, en. Endetarm. (V. S. O.)

Bunde, v. n. 1. (har.) komme t. Bunden, naae til Bunds. Her er saa dybt, at man ei kan bunde med Stangen, m. Aaren.

Bundsforvandt, en. pl.-e. Et reent tydsk Ord (Bundesverwandt), som i senere Tider af Nogle er optaget for at udtrykke: den (Stat) som har sluttet Pagt ell. Forbund, er i Forbund med en anden, Medforbunden, Allieret, Forbundsmagt.

Bundt, et. pl. er. [T. Bund.] en Samling af sammenbundne Ting; et Knippe. Et Bundt Penne. — **bundtevüs**, adv. See knippeviis.

Bundte, v. a. 1. samle i et Bundt, binde i Knippe.

Bunke, en. pl-r. [J. Bunki og Bunga; en Bugle, Ujævnhed.] en Hob, Dynge, især af det, der som Sand, Aske, Jord, o. desl. maa ligge tæt paa hinanden.

Buntet, adj. S. broget.

Bundtmager, en. pl. - e. [et Ord af tydsk Oprindelse. N. S. Buntfoder, Graaværk.] Den, som giør Pelse og andet Arbeide af Foerværk; en Pelsstræder.

Burde, imperf. af bør. (s. dette Ord.)

Buse, v. n. 1. [Sv. busa, s. Buus.] fare frem uforsigtigen, i Blinde. At buse paa, b. til. At buse ud med noget, sige ubetænksomt det, man burde fortie. (dagl. Tale.)

Busemand, en. opdigtet Spøgelse, hvormed man skræmmer Børn: — figurl. i dagl. Tale: den, som ved sælt Udseende ell. ved utidig Strenghed sætter Skræk i Andre, især Undergivne.

Busk, en. pl. - e. [Isl. Buskr.] 1. et Træ, eller en træagtig Vært, der skyder flere tyndere Stammer fra een Rod. En Ellebusk, Nøddebusk. 2. Hvad der er dannet som en Busk. En Blomsterbusk, Fiederbusk. = **buskagtig**, adj. som ligner en Busk. **Buskbakke**, en. En m. Krat bevoxen Bakke. (Baggesen.) **Buskeskov**, s. Kratskov. **Busktræ**, et. en Buskvært af de større, høit voxende Arter; et Træ, der voxer i Buske eller flere Stammer. **buskviis**, adv. i Buske, i Form af Buske. **Buskværk**, et. en Samling af Buske, Krat. **Buskvæxt**, en. Væxt, der groer i Skikkelse af en Busk. — **busket**, adj. 1. fuld af Buske og Krat. En busket Egn. 2. voxen som en Busk. En busket Væxt.

Buske sig, v. rec. og **buskes**, v. n. pass. voxe, skyde op som en Busk, danne sig til en Busk. (Moth.)

But, adj. [N. S. butt. Isl. buta, at skære tværs over.] 1. stump, afstumpet, kort og tyk for Enden. 2. plump eller uvenlig i Tale, studs, ikke forekommende eller artig. At have et b. Væsen. "Dennes butte, vrantne, ofte uartige Væsen satte hans aabne Blidhed i et des klarere Lys." Rahbek. — **Buthed**, en. ud. pl. (Moth.)

Butterdei, en. S. Smørdei.

Buttet, adj. [S. but, 1.] kort og tyk, i Forhold til sin Længde. En lille buttet Pige; buttede Arme.

Buur, et. pl. Bure. 1. et af tynde Stænger forfærdiget Giemmested, især for Fugle. [N. S. Buur.] Norcros blev fængslet i et Buur af Jernstænger. (S. Fuglebuur.) Heraf: **Buurfugl**, en. En Sangfugl, som man pleier at have i

Buur; en Stuefugl. 2. et afflukket Værelse. S. Fadbuur, Fangebuur, Jomfrubuur. [Isl. og A. S. Bur.]

Buursk, adj. S. bondeagtig.

Buus, interj. og adv. At gaae, løbe buus paa ɔ: ubesindigen, uforsigtigen.

Buxbom, en. ud. pl. en tilforn i Haver meget almindelig Buskvært, der især anvendtes til Indfatning om Blomsterbede. Buxus sempervirens. En Buxboms Kam. — Buxbomshæk, en. En lav Hæk af Buxbom.

Buxer, n. s. pl. [Isl. Buxur. N. S. Buren.] Klædebon, som skiuler Laarene og Benene, og bruges især af Mandfolk. Et, to Par Buxer. At gaae med lange Buxer. (Af overflødig Peenhed vil Talebrugen i den nyeste Tid lade dette Ord fortrænges af Beenklæder. Sing. Buxe br. kun i Sammensætninger, som: Buxebrog, en. (den forreste, aabne Deel af Buxer. Moth), Buxeslig, Buxefoder, Buxeknap, Buxelinning, Buxelomme, buxeløs, adj. (uden Buxer), Buxeskrædder (som allene eller især syer Buxer.)

Buxere, s. bugsere.

By, en. pl -er. [Isl. Byr.] en Samling af Huse og Gaarde, sammenbyggede i Gader, og beboede enten af Borgere (Stad, Kiøbstad) eller af Bønder (Landsby. s. ogsaa Kirkeby, Bondeby.) En stor, folkerig By (kan bruges selv om en Hovedstad.) Til dette Sogn høre fem Byer (Landsbyer.) At boe i By sammen. At være af By ɔ: borte fra sit Hiem, fra den By, man boer i. Pigen er i Byen (er gaaet et Ærende i Byen.) At reise af By; at komme t. Byes. = Byblæst, en. figurl. i den Talemaade: at giøre Byblæst af noget, fortælle, udsprede noget over hele Byen. Byende, (By-Ende) en. En vis Kant eller Ende af en By. Han boer ude i den anden Byende. byfalden, adj. v. byfalden Jord ɔ: Agerland, som ligger nær ved en By, og derfor beleilig til Dyrkning. (V. S. O.) Byfoged, en. Dommer og Øvrighed i en Kiøbstad. Byfolk, n. s. pl. 1. Folk, som boe i Byer eller Stæder (modsat Folk paa Landet, Landsbyfolk.) 2. Folk, der høre til en vis By. (jvf. Byesfolk, nedenfor.) Byfred, en. tilforn: den Jord, som tilhørte en Kiøbstad, og Grændserne for samme. Byfrihed, en. Kiøbstads-Frihed, Privilegium. Bygang, en. det, at gaae i Byen, at gaae Byærender. (Moth.) Byjord, en. pl. Byjorder. Jord, Mark, som hører til en vis Landsby eller Kiøbstad. bykiendt, adj. som er vel bekiendt i en By eller Kiøbstad. Byknegt, en. Bysvend. (Bagg. N. Klim.) Bylevnet, et. Ophold og Samliv i Byer og Stæder (i Modsætning til Landliv ell. Hyrdeliv.)

O. Guldberg. Bylov, en. Lov, giv[...] for en By, eller vedtagen af Borgere el[...] Bønder i en By. Byløb, et. eller B[...] løben, en. idelig, hyppig Bygang. (Mot[...] Bymand, en. pl. Bymænd, bosidden[...] Bonde i en vis Landsby. Bymark, [...] M. som ligger til en vis Landsby. B[...] mærke, et. d. s. s. Vartegn, 2. (Edvard[...] om Skielskiør. 176.) Byret, en. d. s. [...] Bylov. Byrygte, et. R. som er u[...] spredt i en By. Byskat, en. Skat, s[...] svares af Borgerne til Byens Tarv. B[...] skik, en. Skik, som hersker i en vis B[...] Byskraa, en. d. s. s. Bylov. Byskriv[...] en. Skriver ved Bytinget. Bysn[...] en. Byrygte, Bysladder. (Rahbek.) B[...] stads, en. Stads, Pynt, som kun Byfo[...] ikke Bønderfolk, bruge. (C. Friman[...] Bystævne, et. 1. en Plads i en Landsb[...] hvor Bymændene samles, Gadestæv[...] 2. Forsamling, som Bymændene holde b[...] Bysvend, en. Fangefoged, Politiebetie[...] (Hvitfeldt. D. Lov.) "Paa begge Si[...] (af Dommeren) stode fire og tyve B[...] svende." Bagg. N. Klim. Byting, [...] 1. Underret i Kiøbstæder. 2. Stedet, hv[...] denne Ret holdes. Deraf: Bytingsdo[...] en. Bytynge, en. Skat, Tynge, som h[...] ler p. Borgere i en By. Bytyr, en. T[...] som Folkene i en Landsby holde til Bye[...] Køer. byvant, adj. v. hiemmevant i [...] By. Byvei, en. Vei, som fører fra [...] Landsby til en anden (modsat: Markve[...] Byvæsen, et. 1. Hvad der vedkomm[...] en By i Almindelighed. 2. Væsen, Sk[...] Maneer, som hersker eller antages i [...] stor By; Kiøbstedvæsen. "Ligesom Urb[...] nitet er det forædlede Byvæsen." P. [...] Müller. Byærende, et. Ærende, s[...] een forretter i Byen. At gaae Byærend[...] = Byesbarn, et. den, som er født i [...] vis By. Vi ere Byesbørn sammen. (o[...] saa Byesbroder.) Flere paa denne Maa[...] dannede Sammensætninger hos Mot[...] Byesbestilling, Byesmark, Byesret, o. [...] bruges nu ikke. — Derimod Byesfolk, o[...] de Folk, der boe i en og samme By, B[...] mænd.

Byde, v. a. bød, budet. [Isl. biod[...] A. S. beodan.] 1. bede een til sig, [...] Bords, til Giæstebud. At byde een [...] Giæst, til Bords, til Bryllup. De bud[...] Giæster. — At byde een hiem, ind til si[...] At b. een op til Dands. Han er bud[...] ud til Middag. 2. formane. Han b[...] ham være ved godt Mod. 3. befale. [...] byde over et Kongerige. Han bød ha[...] strax at forlade Landet. At tale et bydend[...] Sprog, i en bydende Tone. 4. forsla[...] at ville give (overlade, afhænde, sælg[...] een noget; tilbyde, frembyde. At byd[...] een at sidde ned, b. een en Stol, en Gav[...] Han bød hende et Kys. At byde Vii[...]

en til Giæsterne. At b. noget fal, tilfals. At byde noget frem. At byde noget ud ɔ: byde det tilfals; eller søge at faae det anbragt. — At byde een sin Arm (til Ledsagelse.) At byde Goddag, Farvel. — figurl. at byde een Spidsen ɔ: sætte sig til Værge, ikke flye for en Fiende. "Færdig at byde Fienden Spidsen paa ny med en stærkere Hær." Vogelius. 5. giøre Bud paa noget, der skal sælges. Ingen vilde byde paa Gaarden, da den blev opraabt. At byde een over, giøre høiere Bud, end han. At b. noget op, opraabe det ved en Auction til en vis Priis. Den ene bød den op for den anden (drev Prisen op ved at byde over.) 6. At b. sig til, vise sig villig til. Han bød sig til at ville gaae. Der var ingen der vilde byde sig til at angribe ham. 7. At byde imod, v. n. foraarsage Væmmelse. Det byder mig imod. Maden byder imod. (Moth. = Byden, en. ud. pl. Gierningen at byde. — Bydespil, et. Kortspil, hvorved der bydes eller sættes Penge op for Udspillet. (Moth.)

Bye, en. S. Byge.

Byg, et. ud. pl. med kort Vocal. [Isl. bygg.] en Kornart, som i Danmark er den almindeligste Sæd, og af Almuen i mange Egne fortrinligen kaldes Korn. Hordeum. Deraf: Bygager, Bygax (jvf. Ax), Bygbrød, Byggryn, Byghalm, Bygjord (tienlig til Bygsæd), Bygkorn, Bygkornsdreiel, et vist Slags Dreiel hvis Kornet ligner Bygkorn), Bygmalt, Bygmeel, Bygsaad (Tiden, i hvilken Bygsæden lægges. V. S. O.), Bygstraa, Bygsuppe (S. kogt af Byggryn, Byggrynsvælling), Bygvælling, o. fl.

Byg, en. ud. pl. (lang Vocal.) Tvættebed Lud. At lægge Tøi i Byg.

Bygd, en. S. Bøigd.

Byge, v. a. 1. [N. S. büken. Eng. to buck.] komme Lerred eller Linklæder i Bygekar, og koge eller tvætte dem i hed Lud. = Bygekar, et. Kar, hvori Lerred byges; ligeledes: Bygekiedel, en. — Bygelud, en. stærk Lud af Bøgeaske til at byge i. Bygesaa, Bygetønde, en. Bygekar, store Kar eller Tønder, til at byge Lerred og Lintøi i.

Byge, en. pl. -r. [maaskee beslægtet med at byge.] en hastig opkommen Vind, som fører Regn, Hagel, Snee ell. Torden med sig; en Iling. "En Byge nærmede sig fra den ovenfor skyggende Biergryg." Baggesen. See Hagelbyge, Regnbyge, Tordenbyge. — Bygeveir, et. Veir med skiftende Byger og Solskin.

Bygge, v. a. 1. [Isl. byggia.] 1. opføre, (eller lade opføre) ved Muur- og Tømmerarbeide; et Værk, en Bygning, især til Beboelse eller Ophold. At bygge Huse, Slotte, Taarne, Byer, Broer, Skibe, Dæmninger. (jvf. opføre.) Han bygger endnu paa Stalden. — Ogsaa om store Maskinværker, hvortil Tømmerarbeide er fornødent. At b. en Mølle, et Orgel, en Tærskemaskine. — At bygge op. Dette Huus blev snart bygget op igien. At bygge til. Han vil endnu b. en Længe til. At b. ud i Vandet. (s. ombygge, opbygge, tilbygge, o. fl.) At bygge absol. om Huusbygning. Han har bygget sig fattig. Denne Konge var Elsker af at bygge. — Ogsaa om visse Dyr. Bæveren bygger sin Bo. Fuglene b. Reder. — figurl. At bygge paa ɔ: lide, stole paa. At bygge paa eens Løfter. Det er en Mand, man kan bygge paa. 2. partic. bygget br. om Mennesker og visse Dyr med Hensyn til deres Legems Skikkelse og Delenes Forhold. Han er vel bygget. En vel bygget Hest. (s. Legemsbygning.) 3. holde vedlige, opholde. (forældet.) "Aarligen at bygge og forbedre sin Gaard." (D. Lov.) "Med Lov skal man Land bygge." (et gammelt Ordsprog.) 4. v. n. boe, være bosiddende. (deraf: Indbygger.) At bygge og boe i et Land. = Byggehielp, en. Hielp, som gives een til at bygge for. Byggekonst, en. d. s. s. Bygningskonst. (Guldberg.) Byggelyst, en. Lyst til at lade bygge. Byggemaade, en. d. s. s. Bygningsmaade. (Guldberg.) Byggeplads, en. Plads til en Bygning, til at bygge paa, Byggerum. Byggested, et. 1. Sted til at bygge paa, Byggeplads. (Guldberg.) 2. en Bolig, Bopæl. "Sit rette Hiem og Byggested." Bording. Byggetid, en. Tiden, hvori en Bygning staaer i Arbeide. — Byggen, en. Gierningen at bygge. = Byggeri, et. 1. Gierningen at bygge, Arbeide v. Bygning. Han har meget travlt med sit Byggeri. (s. Skibsbyggeri, o. fl.) 2. megen og idelig Byggen. "At det er en egen Sag med dette Byggeri, og at der paa de seneste Aar er bygget meer end nok." Rahbek. = Bygfald, en. Skade, Brøstfældighed v. Bygninger. bygfældig, adj. forfalden, brøstfældig, om en Bygning. "Hvor Kirken bygfældig er." D. Lov. II. 22. 20. Bygfældighed, en. Brøst paa en Bygning. (Bording.) Bygherre, en. den, som lader bygge, som bekoster en Bygning. "Bygningen skulde være et Ærestegn baade for Bygherren og Bygmesteren." Schytte. Bygmester, en. 1. den, som har lært Bygningskonsten, en Architekt. 2. den, som forestaaer en vis Bygnings Opførelse.

Bygning, en. pl. -er. 1. Gierningen at bygge, og det, at bygges. Man begik en Feil under Bygningen. Huset er, staaer endnu i Bygning. At forstaae sig paa Bygning, paa Huusbygning, Mølle-

bygning, Skibsbygning. 2. det, som er bygget; et bygget Værk. At opføre en stor, prægtig, skiøn Bygning. 3, den ell. de Bygninger, som høre til en vis Eiendom ell. Bolig. Kirkens Bygning. Slottets, Herregaardens, Præstegaardens Bygninger. (Deraf: Bygningsafgift ɔ: Skat, som er lagt paa Bygningers Grund eller paa Dele af et Huus. Vinduesskat er en Bygningsafgift.) 4. Skikkelse, Delenes Sammensætning i et bygget Værk, i et Legeme, ꝛc. Man dadler Bygningen i dette Slot. En Fregat af dansk, engelsk Bygning. Han er af en svag, stærk Bygning (Legemsbygning.) = Bygningsarbeide, et. Arbeide v. en Bygning. Bygningsfolk, n. s. pl. de, som arbeide paa en Bygning. Bygningsgruus, et. G. af nedbrudte Mure o. d, som samler sig, hvor der bygges. Bygningshielp, en. Hielp til at opføre en Bygning. Bønderne, hvis Gaarde udflyttes, faae Bygningshielp. Bygningskonst, en. ud. pl. den Konst, efter rigtige Regler og Forhold at opføre Bygninger; Architektur. Bygningsmaade, en. En vis Maade at bygge paa; Bygningsskik. Bygningsmand, en. den, som arbeider paa en Bygning. (Mynster.) S. Bygningsfolk. Bygningsskat, en. d. s. s. Bygningsafgift. Bygningssmag, en. En vis Smag i Bygningskonsten. (M.) Bygningstræ, et. T. som anvendes til Bygninger. Bygningstømmer, et. ud. pl. Tømmer, tienligt til Bygninger. Bygningsvæsen, et. Alt hvad der hører til Bygningsarbeide og Bygninger, især offentlige.

Bygsel, en. [S. bygge, 4. v. n.] Et norsk Ord: Fæste, Gaardfæste; Indfæstning. = Deraf: Bygselbrev, et. Fæstebrev. Bygselgaard, en. Fæstegaard. Bygseljord, en. Jord, som haves i Fæste, Fæstejord. Bygselmand, en. Fæstebonde. Bygselpenge, n. s. pl. Indfæstning, Indfæstningspenge. Bygselret, en. Ret til at fæste eller bygsle bort. Bygselsret, en. den Ret til Jord, een har som Bygselmand eller Fæstebonde; m. fl. i Norge brugelige Sammensætninger.

Bygsle, v. a. 1. (norsk.) 1. fæste bort, give i Fæste. 2. at fæste, tage Jord i Fæste.

Byld, en. pl.-er. [Sv. og Gl. D. Bolde; beslægtet med Bugle og Bold.] En uden paa, eller inden i Legemet samlet Afsondring af Voer, ond Vædske ell. Materie, som danner en Knude ell. Hævelse. — Byldesot, en. Smittesot eller smitsom Syge, der medfører Bylder. "Ser Skibe kom fra Norge til Island og førte Byldesoten med sig." Suhms D. Hist. XIV. 80.

Bylt, en. pl.-er. [af Bold.] Noget, som er løselig vundet ell. bundet sammen, især for at kunne bæres. En Bylt [...] der, Linned. At binde noget i Bylt[...]

Bylte, v. a. 1. binde i en Bylt. [...] bylte noget sammen. (At bylte paa, [...] paa, belæsse. Kingo.)

Bynke, en. Navn paa en især i J[...] land og Siælland almindelig Pla[...] Artemisia campestris. Deraf: By[...] kost, Bynkeriis.

Byrd, en. ud. pl. [I. Burdr. A. S. B[...] Beord.] 1. Fødsel, Herkomst. A[...] ædel Byrd. "De, som ved Blod og B[...] ere os kiære." B. Thott. (I Ordet E[...] byrd: Handlingen at føde, partus.) [...] Slægtskab. "Da skal den næste i B[...] være Værge." D. Lov. At være i B[...] og Blod sammen. Moth. 3. Æt, Af[...] (usædvanl.) "Lide livet af sin egen S[...] og Byrd." Vedels Saxo. 211. 4. i m[...] Sammensætn. Gierningen at bære. B[...] byrd, Jernbyrd. = Byrdbrev, et. [...] nesbyrd af Øvrigheden om en Pers[...] ægte Fødsel, Fødselsbrev. (Moth.) By[...] dag, en. Fødselsdag. (Baggesen.) = b[...] dig, adj. født til, berettiget ved Fød[...] byrdig t. Kronen. "Saadant Navn, som [...] er byrdig til." P. Claussen. (s. velbyrd[...]

Byrde, en. pl. - r. [A. S. Byrd[...] Byrdene; af bære.] 1. Saa meget, som [...] Menneske ell. Dyr kan bære paa eenga[...] 2. det, som gives at bære, Tyngsel. He[...] er ikke stærk nok til en saadan By[...] Grunden var for svag til at bære Hu[...] Byrde. — figurl. Besværlighed, T[...] Tynge. "Vel Aaget, som du bærer [...] — kan ei din Byrde lettes?" Evald. H[...] Stilling paalægger ham mange Byrd[...] At falde Staten til Byrde. Livet er b[...] til Byrde. — byrdfuld, adj. meget [...] sværlig. "byrdefuld har aldrig Sla[...] standen været mig." Guldb. Plaut. "[...] byrdefulde Klædsomhed, som plager [...] urkesløse Lediggænger." Paludan-Mül[...] Et byrdefuldt Embede. — byrdevant, a[...] vant til at bære Byrder, til Besværligh[...] (Sorterup.)

Byrste. S. Børste.

Bysse, en. S. Bøsse.

Bytte, et. ud. pl. [I. Byti.] 1. [...] skiftning af een Eiendom for en And[...] At giøre et godt, slet Bytte. 2. G[...] som giøres til Priis eller tages fra [...] Fiende, Krigsbytte. Soldaterne gio[...] her et rigt Bytte. figurl. Vinding, F[...] deel. = Byttegods, et. G. som er ta[...] til Bytte. byttegraadig, adj. begier[...] efter Bytte. "Den Stærke, der by[...] graadig greb ham an." Fr. Guldbe[...] Byttehandel, en. H. som skeer ved [...] bytte Varet. (Schytte.) Byttemid[...] el. M. til at foretage Bytte eller Br[...] handel. "Metaller afløste Qvæg som B[...] temiddel." J. Boye. Byttepenge, n[...]

pl. Penge, som vindes ved solgt Krigsbytte. (Malling.) Bytteværd, et. den Kredit, som en Vare har i Byttehandel. (Olassen.)

Bytte, v. a. 1. [J. byta. N. S. bûten.] give en Ting, man eier, bort for en anden, gjøre Bytte. At b. Hest med een. At b. noget bort. Han vil ikke bytte (Vilkaar) med nogen. At b. Sølv ind for Guld. At b. sig noget til (faae ved at bytte.) At b. en Bankseddel (for rede Penge, ell. andre Sedler.) At bytte en Daler i Smaamynt. — Bytten, en. ud. pl. Handlingen at bytte. — Bytting, en. pl. -er. Barn, der ansees for at være ombyttet som Barn, en vantreven Person, Skifting. (Kin.)

Bæger, et. pl. -e. [Isl. Bikar.] Et Drikkekar, sædvanlig af Sølv eller andet Metal, og dannet som en afstumpet Kegle. — uegentlig om det, som har Lighed med et saadant Kar; f. Ex. Blomsterbæger. = Bægerbælg (ell. Bælg) en. I Plantelæren: Blomsterbægeret hos Græsarterne. (Gluma.) Bægerglas, et. Et Bæger af Glas, eller et stort Glas med Laag, en Pocal. Bægerklang, en. Klangen af Bægere eller Glas, som stødes sammen, i det man drikker Skaaler.

Bægt, en. [af bage.] Saa meget Brød, som bages paa eengang. (s. bage.)

Bæk, en. pl. -ke. [Isl. Beckr.] et rindende Vand, mindre end en Flod og Aa; en Kildebæk. "Før Bække styrte sig deri (i Kilden) og lære den som Flod at bruse." Baggesen. — Bækkedrag, et. pl. d. s. Løbet, som en Bæk tager og danner sig gjennem et hældende Jordsmon. (Arrebo.)

Bækken, et. pl. -er. 1. et Kar af Metal, dannet som et dybt Fad. [Bækken (Bæst) som sættes for Kirkedørene.] 2. Beholdsted, hvori Vand falder eller samler sig, Vandbækken (Bassin.) 3. Huulningen i Underlivet imellem Hofteskaalerne. Deraf: Bækkenbeen, Bækkenmaaler, et barselgiøt Redskab, o. fl.) = bækkenagtig, adj. som ligner et Bækken. "Har Sandbjerget en bækkenagtig Fordybning." Olufsen. Bækkenbrev, et. Bevilling til at samle Hielp i Bækkener for Kirkedørene.

Bældet, adj. skaldet. (om Fugleunger, som endnu ingen Duun eller Fiedre have, og om Faar. Moth. Colding; og høres endnu hos Almuen. Eng. bald.)

Bælg, en. pl. -e. [Isl. Belgr. A. S. Bælge, Bælig.] 1. Oprindelig og i Almindel. et huult, blødt Legeme, der omgiver et andet. Saaledes: Frugtgiemmet paa visse Værter, som Erter, Bønner, Vikker, m. fl. hvilke derfor kaldes Bælgfrugter eller Bælgsæd. 2. det tomme Skind af visse Dyr (egentl. efter den tydske Sprogbrug: af alle Dyr, som flaaes, uden først at opskæres.) Dog bruges det i Dansk sielden uden om Ræven. (Rævebælg.) "Ræven med sin røde Bælg." Bording. 3. en Blæsebælg. Bælgen i en Smedie, ved et Orgel, &c. (s. Bælgetræder, Orgelbælg, Smedebælg.) 4. Bug, Vom. (lav Talebrug.) [E. Belly. J. Beli.] 5. Bælgen kaldes den trinde Forhøining paa et Hiulnav, hvorom lægges en Bælgring ell. Bælggiord, og som ogsaa hedder Egebænken. = Bælgblæser, en. den, som trækker Bælgen og derved blæser Ilden op i en Esse. Bælgetræder, en. den, som træder Bælgene ved et Orgel. Bælgfrugt, en. s. Bælg, 1. Bælghandske, en. et Slags Handsker af meget tykt Læder. Bælgkorn, et. Sæd, som groer i Bælge. Bælgpibe, en. 1. Luftpiben paa en Blæsebælg. 2. d. s. s. Sækkepibe. (Moth.) Bælgring, en. s. Bælg, 5. Bælgrør, et. Bælgpiben paa store Blæsebælge. Bælgsæd, en. Bælgfrugter (s. Bælg, 1.) der dyrkes i Agerjord. Bælgurt, en. pl. -er. U. hvis spiselige Frø er indsluttet i Bælge. (Olufsen.) Bælgvante, en. 1. det samme som Bulvante (hos Almuen i Siælland.) 2. Vante af Skind, hvis lodne Side vender indad. (V. S. O.) Bælgværk, et. det, som hører til Bælgene ved et Orgel. (v. Aph.)

Bælge, v. a. og rec. 1. [Isl. belga.] fylde sig med Drik. At bælge sig med Øl. At b. i sig (dagl. Tale.) At b. een til med Drik. (Moth.) [At bælge paa een: bruges ogsaa i daglig Tale for: at banke, give mange Hug. V. S. O.]

[1] Bælges, v. n. pass. faae Bælg. Erterne begyndte at bælges.

Bælgfuld, adj. [synes at kunne udledes af n. s. Bælg.] 1. ganske fyldt ell. fuld. 2. ganske drukken. At drikke sig bælgfuld. [dagl. T. Moth har ogsaa Ordet Bælgfylding, som hører til Bælg, 4.]

Bælgmørk, adj. [af uvis Herkomst. Det nedertydske balkedûster er uden Tvivl samme Ord.] aldeles mørk. Det er bælgmørkt ude. (bruges blot om Dagslysets Mangel; ei om Farve.) — Deraf: Bælgmørke, et. ud. pl.

Bælt, et. n. pr. Det store og lille Bælt: to af de Sunde, som forene Østersøen m. Kattegat. Nævnes Bæltet absol. forstaaes derved oftest det store Bælt. (Hos Moth og endnu ofte skrives det Belt.) Heraf: Bæltførsel, Bæltseilads, Bæltsmakke, v. fl.

Bælte, et. pl. -r. [Isl. Belti. A. S. Belt.] Et Bind, en bred Rem, som bæres om Livet, for at holde Klæderne sammen, eller af anden Aarsag. At gaae med Bælte om Underlivet. At have Barn under Bælte ɔ: være frugtsommelig. (s. Sværdbælte.) = Bæltehage, Bæltekrog, en. Hage ell. Krog, hvormed Læderbælter

hægtes sammen. **Bæltepung**, en. Pung, som tilforn bares (og af Østerlænderne endnu bæres) i Bæltet. **Bæltering**, en. R. hvori Bæltekrogen hægtes. **Bæltested**, et. det Sted paa Underlivet over Hofterne, hvor Bæltet pleier at bindes. "Om trinde Bæltested et søgrønt Baand var vundet." Storm.

Bælte, v. a. 1. ombinde med Bælte. cingere. Moth. At bælte sig. At bælte Klæderne op, kilte op om sig. "At bælte sit Sværd"; hænge det i Bæltet. Meislings Theokrit. 144. (usædvanl.) — **bæltet**, "kaldes et sort Kreatur, der har en hvid Streg om Livet." Moth.

Bænde, v. a. 1. til Skibs: fastgiøre et Toug, en Blok og andet, med **Bændsler** ɔ: Liner eller tynde Reb.

Bændel, et. pl. **Bændler**. [af **Baand**.] et ganske smalt, især linnet Baand. Et Stykke Bændler. — **Bændelorm**, en. et Slags meget lange, flade og smalle Indvoldsorme. Tænia. **bændelstribet**, adj. som har ganske smalle Striber, liig Bændler. b. Dynevaar. (Adr. Av.) **Bændeltang**, en. den almindelige, paa Havets Bund ved Strandbredden voxende Tang: Græstang, Strandgræs, Zostera marina.

Bængel, en. pl. **Bængler**. [T. Bengel.] 1. Egentl. en Knippel, Prygl; mest figurl. i lav Talebrug som Ugvemsord om en grov, ubehøvlet Person. 2. S. Pressebængel.

Bænk, en. pl. e. [J. Beckr. A. S. Bænce.] 1. et Sæde med Fødder under, indrettet for Flere, og ved sin Længde forskielligt fra en Stol; (s. **Havebænk**.) undertiden ogsaa indrettet til at ligge paa eller i. (som **Løibænk**, Slagbænk.) At sætte een til Bænks ɔ: kue ham i Slagsmaal. At skyde noget paa den lange Bænk ɔ: lade det gaae i Langdrag. 2. et langt, smalt Bord, indrettet til en vis Bestemmelse, f. Ex. Dreierbænk, Høvlebænk, Retterbænk, Vaskerbænk. 3. en Forhøining, som ligner en Bænk, f. Ex. Græsbænk, Voldbænk, Østersbænk. — Bænk i en Tørvegrav ɔ: en Afsætning ell. Levning af Jord, som man lader staae imellem Gravens forskiellige Afdelinger. = **Bænkebrev**, et. i ældre Dansk: Brevskaber eller Documenter, som ei ere tinglæste, eller i tilbørlig Form, og derfor uden Beviiskraft. (Colding. Østersen.) **Bænkedyne**, en. d. s. s. Bænkehynde; ell. Dyne, hvorpaa man ligger i en Bænk. **Bænkefyld**, en. F. til Bænkedyner. (Moth.) **Bænkegave**, en. Fæstensgave, Morgengave. Moth. (maaskee af den Skik, at ligge i Bænke; forældet.) **Bænkehage**, en. Indretning paa en Høvlebænk, hvorved det Træ, der skal høvles, spændes fast. **Bænkehalm**, en. H. paa ell. i en Bænk,

som br. til Sæde eller Leie. (Øhlenschl
Bænkehynde, et. løst Hynde til at læg
paa en Bænk. **Bænkekiste**, en. neden
lukket og i Rum afdeelt Bænk, der br. so
Kiste. **Bænkeleie**, et. Leie paa ell. i e
Bænk. (Moth.) **Bænkesæde**, et. 1. Sæ
paa en Bænk. 2. Sæde, indrettet som e
Bænk. **Bænkevidne**, et. i ældre Dans
upaalideligt Vidne, hvis Vidnesbyrd ei ka
antages. (Colding. s. D. Mag. V. 24. 27

Bær, et. pl. d. s. (**Bærret**, **Bærrene**
[Isl. Ber. A. S. Beria.] Nogle Væ
ters kiødagtige, saftfulde Frugt eller Fr
Giemme. Kirsebær, Jordbær, Hinbæ
Rønnebær, Slaaenbær, o. fl. = **Bæ
frugt**, en. Frugt, som bestaaer i Bæ
(Olufsen.) **Bærsuppe**, en. Suppe, lav
af Bær eller hvori Bær koges. (V. S. D

Bære, et. Mellemkiødet (Perinæum
hos Fruentimre. (Langebek.) jvf. **Bærend**

1. **Bære**, v. a. (præs. **bærer** forkort
hyppigen til **bær**.) **bar**, **baaret**, **baaren**, p
baarne. [Isl. **bera**. Goth. **bairan**. A. S
beran.] 1. holde, understøtte v. sin Kraf
enten a) i hvilende Tilstand: Taget bær
af Piller. Isen kan bære. "En haard Vin
ter, da alle Søer og Moser bære." Hvit
Eller b) under Bevægelse. At bære Vand
Brænde. At bære en Byrde paa Ryggen
paa Hovedet; bære noget i Haanden,
Lommen. bære noget hos sig. (figur
han bar det længe hos sig ɔ: giemte, dulg
sin Fortørnelse.) Hvad er det, han bær
paa? (figurl. At bære p. et sygt Legeme
At b. Kroppen rank, lige. At bære Li
(t. Jorden.) At bære Bud, Budskab (fo
kynde, melde.) — Med præpos. og adv
At bære bort, bære fra (Vinden bær f
Land), bære efter, b. frem, b. hen, b. in
b. ned, bære (Breve) om, bære op (usædv
for skyde, svømme: "Saasnart man saa
at Træ bar op paa Strømmen." Tullin
bære over (Vandet), [figurl. s. nedenfor
bære til, bære tilbage, bære ud. — A
bære sig selv, bære sin egen Tyngde
(staae opreist, ell. flytte sin egen Tyngde.
Han er saa svag, at han ikke kan bær
sig selv. "Vorder Mand trælbaaren, sa
at han ikke kan bære sig selv af det Sted.
D. Lov. 2. uegentl. have noget paa sig
til Klædning, Værge, Prydelse, m. m
gaae med. At bære Fløiel (gaae i F.
At b. Sorg (Sørgeklæder.) At b. Kaard
(gaae med Kaarde.) Kongen bar ida
sine Ordener. [Om Klædning er det vo
et mere tydsk, end dansk Udtryk.] 3. frem
bringe, bære Frugt. Jorden bærer Korn
Græs, Urter. Dette Træ bar stærkt i Fier
(Man siger ogsaa: Det bærer vel til i Aar
Ageren bærer vel til.) — Det er uvist, om
man hertil kan henføre den forestaaende Be
mærkelse og Talemaade: at bære (bringe
til Verden, føde. (A. S. **beran**. s. 2

bære, nedenfor.) 4. have, besidde; være benævnet af. At bære Navn af, b. Mærke af. At bære Had til. b. Godhed for een. 5. taale, udholde. At b. sin Alder godt (om Gamle, der endnu have god Sundhed og Legemsstyrke.) At b. en Sorg, Ulykke taalmodigen. "Et Forbund — hvori den ene har baaret den andens Skrøbelighed," Kraker. 6. Særegne Udtryk: At bære et Barn, holde det frem til Daaben. — At bære ad, gaae an. "Det bær ei altid ad, den bløde Seng at slide." Arrebo. — bæres for eller fore, faae Indskydelse, Ahnelse om. Det bæres mig for, som (ell. at) der forestod en Ulykke. "Mig bæres for, at Lykken forestaaer." Ohlenschlägers Stærkodder. — "Det, der aner os, det hvilket bæres os for, i det en Forestilling om hvad der vil vise sig, træder pludselig frem for os, uden at vi ere os bevidste at have fremkaldt den." Müller. — bære over med een, med eens Feil, holde til gode. At b. noget over sit Sind (kunne taale, at det skeer.) At bære Prisen, b. Prisen for een ɔ: overgaae, agtes bedre, have Fortrin. Dette Tøi bærer ikke Vand imod det andet ɔ: kan ikke lignes dermed. — At bære sig (sc. Kroppen) vel. At bære sig træt paa noget. At bære sig ad, forholde sig, tee sig, handle. Der har han baaret sig galt ad. (Talemaaden: at bære ad, skikke, anstille sig, er forældet.) At b. Tvivl om. (Moth.) At bære Vidne om noget, være et, give Beviis paa. At bære til, føie sig, hænde sig. Det bar sig saa til. Ageren bærer vel til i Aar (lover god Høst.) Om det saa vil bære til (føie sig.) "Lykken bares ikke bedre til." A. Wedel. — bære, bruges ogsaa om Vind og Strøm. Vinden bærer paa Land, fra Land, med, imod, o. s. v. Ogsaa absol. Vinden bærer paa ɔ: blæser til en vis Kant, et vist Sted. Havde Vinden baaret paa, kunde dette Huus ikke være reddet (i en Ildsvaade.) = Bærebaar, en. Seng eller Baar til at bære Syge paa. (Moth. Jvf. Baar og Bør.) Bærebør, en. Bør, hvorpaa to Personer bære en Byrde. Bærehimmel, en. Himmel, som i et Optog bæres over en Person. Bærekar, et. K. beqvemt til at bære noget i (en Balle f. Ex.) Saaledes: Bærekurv. Bærekarm, en. Karm ell. Vogn, hvori een bæres af Folk, eller, som tilforn brugtes, af to Heste (Rosbaare.) Bærekraft, en. Styrke, Kraft til at bære. Bæreløn, en. det, som gives een for at bære noget. Bærepenge, pl. d. s. s. Bæreløn. At betale Brevbudet Bærepenge for et Brev. Bæreredskab, et. Redskab til at bære noget i eller paa; Bæretøi. (Saaledes: Bærereb, Bærerem, Bæresele, Bærestang.) Bæreseng, en. Seng til at bære en Syg i. Bærestol, en. Stol, hvori Folk bæres paa to Stænger. Bæretid, en. Tid, hvori et Dyr bærer sit Foster. Bærevogn, en. Bærekarm. = Bæren, en. ud. pl. Gierningen at bære. "Med al den Bæren op og ned." J. L. Heiberg. — Bærer, en. pl. -e. en Drager.

2. Bære, v. a. bar, baaren. [Goth. bairan.] føde, bringe Foster til Verden; et forældet Ord, der af endeel ansees f. det samme, som forrige. (jvf. dettes No. 3.) Det er endnu tilovers i partic. baaren, (at være født og baaren paa et Sted) som især bruges i Sammensætninger, f. Ex. adelbaaren, høibaaren, kongebaaren, odelsbaaren, trælbaaren, velbaaren. — Jvf. Byrd og byrdig.

Bærende, et. Vulva, vagina uteri. H. Harpestreng. Moth (om Qvæg.) Et forældet Ord, der endnu er til hos Almuen, og er optaget i Veterinairskrifter af Viborg.

Bærme, en. ud. pl. [A. S. Barm, Beorm.] 1. Bundfald af Drikkevare. Ølbærme, Viinbærme. 2. Bærmen i en Brændeviinskiedel: det som bliver tilbage, efterat Brændingen er forbi.

Bæst, et. S. Beest.

Bæve, v. n. 1. [A. S. beofian. Isl. bifa, bevæge.] 1. ryste af gientagne Stød (om livløse Gienstande.) Jorden bævede under vore Fødder. 2. skiælve af Rædsel. "Dit kiække Hierte aldrig bæved for nogen Uvens Overmod." Tullin. "Hvi bæve Jordens Børn, naar Døden truer?" J. Smidth. = Bævelse, en. Skiælven af Rædsel, en høi Grad af Skræk. "Bævelse overfalder Folket." — Bæven, en. Jordens Bæven. = Bæveræsp, en. et Træ, d. s. s. Asp, Æsp, (af Bladenes store Bevægelighed.) Bævernaal, en. Et Slags Naal, som bæres til Smykke i Haaret. (s. bævre, hvortil de to sidste Ord maaskee rettere henføres.)

Bæver, en. pl. -e. [Isl. Bifr.] et ved sin Konstdrift mærkværdigt Pattedyr. Castor fiber. = Bæverbo eller Bæverbygning, en. den Bygning, Bæveren opfører i og ved Vandet, for der at have sin Bolig. Bævergel, en. ud. pl. en stærk lugtende Materie, som Bæveren har i en Pose nær ved Halen. Bæverhaar, et. Haar paa Bæverens Skind. Bæverhat, en. Hat af Bæverhaar; Castorhat. Bæverskind, et. Bæverens Skind.

Bævre, v. n. 1. (har.) ryste lidt, bæve sagtelig. At bævre som et Æspeløv. "Lucernes Klarhed bævrede paa hendes Pande, og glimrede i Taarerne, der havde standset p. hendes Kinder." Rahbek. — Det bruges ogsaa om størknede Vædskers Bevægelse, naar de rystes, o. desl. Den størknede Saft bævrer paa Fadet. Hendes Bryst, Kinder bævre af Fedme. — Deraf: Bævren, en. ud. pl.

Bøddel, en. pl. Bødler. [J. Bödull.] den, som er beskikket til at udføre den Forbryders tildømte legemlige Straf; en Skarpretter, Mestermand. = **bøddelagtig**, adj. som passer sig for en Bøddel; haard og grum. **Bøddelknegt**, en. s. Bøddelsvend. **Bøddelpenge**, pl. Skarpretterens Løn ell. Betaling. (Øhlenschl.) **Bøddelslag**, et. S. af Bøddelens Haand; Dødsslag af Bøddelen. "Forbryderen, der venter Bøddelslaget." Øhlenschl. **Bøddelspil**, et. Et tilforn brugeligt Kortspil, ogsaa kaldet Lanter. **Bøddelsvend**, en. Bøddelens Tiener ell. Haandlanger. **Bøddelsværd**, et. Skarpretterens Sværd, som tilforn brugtes til Halshugning. **Bøddeløxe**, en. Skarpretterens Øxe.

Bøde, v. a. og n. 1. og 2. [af Bod.] giøre heel, istandsætte det brøstfældige (som v. neutr. med præp. paa.) At bøde et Garn. "Saa satte vi os hen at bøde paa Garnene, og sang alt som vi bødte." Evald. At bøde (lappe) eller bøde paa gamle Klæder. 2. oprette, erstatte, godtgiøre. At b. en Skade. "Jeg længes at bøde min Sorrig og Nød." Kingo. At b. paa en Mangel, Feil, et Savn. "Han bøder p. Byrd med Bedrifter." Grundtv. 3. At bøde for sig, værge for sig med noget, imod Angreb. Han bødede for sig med Skioldet. (jvf. afbøde.) "Enten det kom an paa at hugge til, eller at bøde af." Grundtvig. 4. betale en Pengebod. [J. bæta.] At dømmes til at bøde 100 Rigsdaler til de Fattige. 5. neutr. afsone en Brøde ved Straf; undgielde. At b. med Livet for en Forbrydelse. Jeg maatte b. for hans Forsømmelse. At b. haardt for en Ungdomsfeil. 6. gilde et Hundyr. At bøde en So. (ogsaa udbøde; høres sielden, og mest kun om Sviin.)

Bødker, en. pl. -e. [Isl. Beykir. N. S. Böker.] en Haandværksmand, som giør Tønder og andre Kar af Staver og Baand. — Deraf: **Bødkerarbeide**, et. **Bødkerhaandværk**, et. **Bødkersvend**, en. o. fl.

Bødkre, v. n. 1. (har.) giøre Bødkerarbeide.

Bøffel, en. pl. -er. og Bøfler. Et Pattedyr af Ørens Slægt. Bos Bubalus. **Bøffeløxe** (Hannen), **Bøffelko** (Hunnen.)

Bøg, en. pl. -e. [Isl. Beiki. N. S. Böke.] et i Danmark almindeligt, vildtvorende Træ. Fagus sylvatica. Deraf: **Bøgeaske** (Aske af Bøgeved), **Bøgebrænde**, **Bøgeplanke**, **Bøgeskiul** (poet. "En Fugl i Vaarens grønne Bøgeskiul." Øhlenschl.) **Bøgeskov**, **Bøgespaan**, **Bøgetræ**, o. fl.

Bøge, v. n. 1. (har.) brøle; om stort Qvæg. (Colding. D. Bibel.) "Øren vred i Baasen bøger." N. Brun. "Hist høres vælig Hiord i fede Græsgang bøge." H. Frimann.

Bøie, en. S. Boie.

Bøie, v. a. og n. 1. [Isl. beiga. A. bygan. N. S. bøgen.] giøre no krumt, uden at brække det; ell. giøre igien lige, som var blevet krumt. At en Green. At b. en Stok lige. At b Hovedet, Kroppen, Armen, Benet. "Storm, som bøier, men som modner E den." S. Blicher. At bøie noget til Side, ind, op, ned, sammen, tilba indad, udad. "Ligesom Sivet bøies og hid af Vindens Aande." Mynster. At sig, giøre en Bøining, krumme, bukke bugne. Grenen har bøiet sig. Veien bø sig til Høire. — "Bøi, du Livets mi Fader, bøi dit Øre til vort Skrig." Eva 2. Figurl. At bøie Sindet (ɔ: betage Stivsindighed, Egensindighed; giøre fø lig.) "En listig Taler kan bøie Foll som han vil." Schytte. At b. sig und Aaget. At bøie Retten (fælde en par Dom.) = **bøielig**. adj. som lader bøie. (modsat: stiv, ubøielig, haar figurl. et bøieligt Sind, en bøielig R som let gaaer over fra een Tone til anden. Deraf: **Bøielighed**, en. ud. — **Bøielse**, en. pl. -r. Gierningen bøie. Figurl. Siælens Bøielser (Tilbø ligheder.) Ordenes Bøielser (Forandri ger i Enden.) Oftere bruges: **Bøini** en. pl. -er. 1. Gierningen at bøie, det, at bøies. 2. Bugt, Krumning, B ding. 3. i Sproglæren: Ordenes Bø ning ɔ: deres Forandring ved forskiel Endelse, hvorved udtrykkes forskiellige F hold (Personers, Omstændigheders, dens ꝛc.) for det samme Begreb. Dera **Bøiningsform**, en. Form, som Ord Bøining modtage. **Bøiningsmærke**, Endelsen, eller den Deel af Ordet, s tilkiendegiver dets Bøining. (Dahl.)

Bøigd eller **Bygd**, en. pl. -er. [J Bygd.] en beboet Egn, en Landstrækni (nu lidet brugeligt undt. i Norge.) Dera **Bygdefolk** eller **Bøigdefolk**, **Bygdela** **Bygderet**, **Bygdeting**, o. fl. kun i Nor brugelige Sammensætninger.

Bøile, en. pl. -r. [T. Bügel. N. Bögel.] ethvert Redskab, som er bøie en krum Linie eller Halvcirkel, og oft af Metal. Bøilen paa et Kaardefæst en Stigbøile, m. fl.

Bølge, en. pl. -r. [Isl. Bylgia; Bölga, Hævelse.] en stigende eller fr mende og igien synkende Forhøining Overfladen af oprørt Vand. Søen rei Bølger. (S. Dove.) figurl. a) for Ba det. At pløie Bølgen (seile.) b) hv der har en bølgeagtig Skikkelse. At ga i Bølger; at lægge noget i Bølger. **bølgeagtig**, adj. som ligner en Bøl

ølgebierg, et. En meget høi Bølge.
gangs Bølgebierge." Kingo. bøl-
blaa, adj. blaa som Havbølger, hav-
(Moth.) Bølgebrud, et. Havets
Bølgernes Brydden mod en Strand-
, ell. ved Skiær og Banker. Bølge-
gter, pl. Bugter, som gaae i Bølger.
ølgedands, en. poet. Bølgernes vug-
Bevægelse. (Øhlenschl.) Bølge-
d, et. poet. Bevægelse nedad, eller
ningen i Bølgelinie. "Sølverslørets
Bølgefald." Øhlenschl. Bølge-
g, en. Bølgernes Bevægelse. "Bæk-
Bølgegang sig blander i din Røst."
bølgegrøn, adj. grøn, som
undertiden viser sig. "I Far-
himmelblaa og bølgegrønne." Inge-
Bølgehvirvel, en. Bølger, som
, bevæge sig i en Hvirvel; Vand-
(M.) Bølgelinie, en. en bølge-
krum Linie, en Linie, som gaaer i
Skiønhedens Bølgelinie. Bøl-
, et. hastig Bølgegang. (M.) bølge-
, adj. som løber i Bølger. Bøl-
, et. stærk Bevægelse, Fart af en
, Bølgekast. "Som Klippen staaer
Bølgeslag." J. Smidth. Søens
lgeslag. F. Guldberg. bølgeslagen,
poet. bestyllet af Bølger. "Den
geslagne Kyst." Pram. Bølgestrøg,
Retning, Bølgerne tage i deres
Bølgestyrtning, en. voldsomt
slag, Søstyrtning. Bølgevei, en.
Vei over Havet, Seilfart. (S. Skafs
bølgeviis, adv. i Bølger, lige-
Bølger. Bølgevrimmel, en. poet.
gen af Bølger paa et bevæget Hav.
høie Hvirvler op, o Bølgevrim-
!" Baggesen. Bølgeværk, et. Ar-
, som er giort i Bølger. (Moth.) =
get, adj. som gaaer i Bølger, er giort
i Bølger.

Bølge, v. n. 1. (har.) danne Bølger,
i Bølger. Søen bølger stærkt. En
gende Bevægelse. (sieldnere recipr. at
sig; og urigtigen som v. act. "De
ned — og bølge sig, naar Vinden
bølger." J. Smidth.)

Bølle, Bøllebær, n. s. en Buskvært,
derpaa voxende Bær, som have Liig-
m. Blaabær. Vaccinium uliginosum.

Bøn, en. pl.-ner. [Isl. Bæn.] 1. en
Anmodning, Begiering. At fore-
en Bøn, høre eens Bønner. "Hvi
beder du? Ene mildt bønhørte
læge." Baggesen. Giør det for
Bøns Skyld! 2. Gierningen at
til Gud. At holde Bøn om Af-
At giøre Bøn, læse en Bøn af
lmebogen. = bønfalde, v. a. 2. an-
een ved Bøn (stærkere Udtryk, end
). At bønfalde een om noget. —
høre, v. a. 2. opfylde, bevilge een det,
han beder om. "At bønhøre d
bede om noget til deres egen Ska
Thott. Deraf: Bønhørelse, en.
lig, adj. som siges, fremføres i en
Bøne. Han bad saa bønlig derom
Begiering. "Han talte bønlig bl
lenschl. — Bønnebog, en. pl.-bø
trykt eller skreven Bog, som i
Bønner til Gud.

Bønder, pl. af Bonde. Hera
derfolk, pl. Folk, som høre ti
standen. Bøndergods, et. den
en Herregaards Jorder, som b
Fæstebønder (hvilke Ord allene
denne Form.)

Bønhas, en. pl.-er. [N. S.
hase. Isl. Baunhoser. B. S.
Fuster i et Haandværk, eller een
Smug driver et Haandværk, uden
berettiget dertil. (Moth.)

Bønne, en. pl.-r. [Isl. Baun
Bean.] en Bælgfrugt, hvis Afa
tes saavel i Marken, som i Kiøk
Vicia faba. Deraf: Bønneager
bælg, Bønnehalm, Bønnemeel,
stang (Stage, som sættes til
Havebede), Bønnestængel (Bønn
slyngende Stængel) o. fl.

Bønse, v. a. 1. At bønse et u
lægge det i Vand for at tætte det. (

1. Bør, en. pl.-e. (langt ø.)
til at bære paa ell. trille noget f
(S. Baare.) At bære noget paa
En Bærebør, Hiulbør, Trillebø

2. Bør, en. ub. pl. [af bære,
Moderen hos Qvindfolk. Uterus.
2. Fosterleiet hos Dyr. (hos Aln
Veterinairskrifter.)

3. Bør, en. ub. pl. (langt ø.)
en staaende, især føielig Vind.
Bør, have god Bør; Medbør,
= børfast, adj. som hindres d
fra at gaae til Seils. "Han
børfast." P. Claussen. børløs,
ikke har Medbør paa sin Seilad
Wedel.) "Han laae nogen Stund
P. Claussen.

Bør, v. n. (kort ø.) burde, h
inf. (som dog er uvis) at burde.
N. S. bören.] 1. er pligtig
efter en moralsk Lov; paaligger
sømmer sig; er Ret. Fornuf
hvorledes vi bør, Loven hvorled
Nødvendighed hvorledes vi maa
Ingen bør fornærme sin Næste.
bør det være. Som det bør sig
decet.) [Ogsaa i den upersonli
men sieldnere, og aldrig i T
Det bør enhver at medvirke til
Vel. "Da bør det os at være
paa." Mynster.]. 2. forskylde n
fortiene. "At forestrive hvad een
have for sin Umage. 3. tilkomm

efter Fortieneste. (forældet.) "Dyd bør Ære." Wedel. Ære den, som Ære bør. Ordspr. "Iblandt disse Ting ere der nogle, hvilke bør den første Plads." B. Thott. [Heraf det nu forældede: børlig, saaledes som det bør sig; ("i børlig Maade." Hvitfelt.) hvoraf tilbørlig og vedbørlig endnu bruges.]

Børn, pl. af **Barn**. bruges hyppigen i Sammensætninger, og i følgende Ord og Bemærkelser, enten allene, eller dog oftere, end med sing. Barn: **Børneaar** (de Aar, som regnes til Barndommen), **Børnearv** (som tilfalder Børn), **Børneavling**, **Børnebal** (som gives for Børn), **Børneflok** (en Flok, Mængde af Børn), **Børnefostring** (Børns Opfostring, Opdragelse. Fibigers Soph.), **Børnegierning** (Børn giør Børnegierninger. Ordspr.), **Børnegods** (som tilhører umyndige Børn. D. Lov.), **Børnehuus** (egentlig: et Huus, hvor fattige ell. forældreløse Børn opdrages; af en historisk Grund kaldes Tugthuset i Kiøbenhavn: Børnehuset), **Børnejord** (Jord, som eies af Umyndige), **Børnekopper** (en bekiendt Sygdom. Variolæ), **Børneleg** (Mynster.), **Børnelærdom** (det, som læres Børn; hvad man lærer som Barn), **Børnemord** (Mord, begaaet paa flere, paa en Mængde Børn), **Børnepenge** (som tilhøre umyndige Børn), **Børnepulver** ("Pulver, som indgives Børn for Slag." Moth.), **Børneran** (Børns voldsomme eller hemmelige Bortranelse), **Børnesko** (i Talemaaden: at have slidt sine Børnesko ɔ: ikke være Barn længer), **Børneskole**, **Børnesorg** (Sorg i Anledning af, eller ved sine Børn), **Børnespil**, et. (Børneleg; figurl. ubetydelig Sag. "Denne Sag er intet Børnespil, den angaaer Ære, Liv." Holberg.), **Børnetugt** (Børns Opdragelse, Ave, Optugtelse), **Børnetyveri** (Børneran. F. Guldbergs d. Plautus), **Børnetøi**, et. (Tøi til at svøbe og klæde et spædt Barn), **Børneven** (som elsker Børn), **børneviis**, paa **børneviis**, adv. (efter Børns Maade), **Børnevogter**, en. (Maskine til at lægge spæde Børn i, for at betrygge dem for den Fare at qvæles eller ligges ihiel. Sartorph.), **Børneværk**, et. (1. et Foretagende, som kan passe for Børn; daarlig, unyttig Gierning. 2. et meget let Arbeide. "Hvad som for een er Leg og Børneværk, er Heltedaad for anden." Rein.)

Børs, en. pl. -er. offentligt Sted, hvor Handlende samles, for at slutte Kiøb og tale om Handelssager. — **Børsdag**, en, tilforn: een af de Dage i Ugen, da Kiøbmænd samledes paa Børsen. **Børstid**, en. den fastsatte Tid, da Samling paa Børsen maa finde Sted.

Børsel, en. Gieningen at bære (Byrd.) Colding. S. Oppebørsel.

Børste, en. pl. -r. [Isl. Busti.
Bürste.] 1. stive Haar paa Dyr,
paa Ryggen af Sviin. At reise Bør
2. et af Svinebørster forfærdiget Rei
til at rense og børste med. = Børst
ger, en. den, som giør Børster (2.)
stenbinder, en. et uforandret af det T
optaget Ord, med samme Bemærkelse
børstestiv, adj. ganske strid og stiv
Børster. (Sorterup.) — børstet, adj.
sat med Børster.

Børste, v. a. 1. giøre reen, rens
Støv med en Børste. — figurl. giver
(S. bøste.)

Børt, en. Et hollandsk og neder
Ord, som allene bruges om de Sma
der skifteviis, i en vis Orden, føre Reis
og Gods over det store Bælt. Ba
gaaer fire Dage om Ugen. (Moth
ved Børt Bemærkelsen: Orden, Rad.
er det min Børt. Han staaer for Bør
Dette er ogsaa Bemærkelsen i det P
tydske. S. Brem. Wörterb.) — Bø
dag, en. En af de Dage i Ugen, da B
fartøiet eller Børtsmakken (Moth) g
over Bæltet.

Bøsning, en. pl. -er. en Ring af
tal, hvormed et rundt Træ omgives,
et rundt Hul udfores.

Bøsse, en. pl. -r. [N. S. Busse]
en Daase, Boddike, til at giemme n
i; især med Aabning i Laaget. S.
ngbøsse, Sparebøsse, Sukkerbøsse. 2
Skydevaaben, bestaaende af et huult J
rør, som lades, en Laas til at føre, S
og Kolbe; et Gevær. At lade, affyre
Bøsse. S. Jagtbøsse, Vindbøsse, &c.
Bøssehane, en. Hanen paa en Bøssela
hvori Fyrstenen befæstes, og som afty
mod Staalet. **Bøssehylster**, et. Hyl
hvori en Bøsse (især til Jagten) giem
og føres. **Bøssekolbe**, en. den nede
tykke Deel af Træværket til en B
Bøssekrud, et. fiint Krud, som bruges
Bøsseskud. **Bøssekugle**, en. K. hvor
skydes af Bøsser. **Bøsselaas**, en. Ind
ningen, hvorved en Bøsse affyres. Bø
ladning, en. Krud, med Kugle ell. Hag
som lades i en Bøsse. **Bøssemager**,
den, hvis Haandværk er at giøre Jernt
til Bøsser eller Geværer. **Bøssemest**
en. en Artillerist, Constabel. (forælde
Bøssepibe, en. Røret p. Bøssen. Bø
skud, et. 1. Skud med en Bøsse. 2.
langt man kan naae med et saadant St
Bøsseskytte, en. kaldtes tilforn Arti
rister, til Lands og til Skibs. Bø
skæft, et. det Træværk, hvori Bøsserit
og Laasen hviler. **Bøsseskæfter**, en.
som giør Træværket til en Bøsse. Bø
smed, en. d. s. s. Bøssemager. Bøssesp
et. Spyd, paa Enden af en Bøsse;
ionet. **Bøssestaal**, et. Forstaalet

...flaasen. **Bøssesteen**, en. En til ... indrettet Fyrsteen.

Bøsse, v. a. 1. forsyne med Bøsning. ... bøsse et Hiulnav. (V. S. O.)

Bøst, et. pl. d. s. Hug, Bank. (dagl. ... og mest i pl.) At faae Bøst.

Bøste, en. pl. -r. Boven eller Skinken ... Sviin; Flæskebøste. (nu lidet bru... ...) — **Bøstekiedel**, en. Kiedel til at ... Flæskebøster i.

Bøste, v. a. 1. [Isl. beysta.] slaae, ... give Hug. ("Hun bøstede p. D... ..." I et danst Haandskrift af 1488.) — **Bøstekiep**, en. Banketræ, Tærskel til at at banke Klæder. (Langebek.)

Bøtte, en. pl. -r. [A. S. Bytte.] Et rundt, af Staver og Baand sammensat Trækar, med eller uden Laag: Grynbøtte, Melkebøtte, Smørbøtte, &c. = **Bøttelaag**, et. Dæksel, Laag til en Bøtte. **Bøttemelk**, en. Melk, som er opsat i Bøtter, for at skummes eller for at blive tyk. **Bøttevalle**, en. Valle, som samles i Bøtterne under Melken. (Moth.)

Bøtte, en. pl. -r. Et Slags Flyndre. Rigiske Bøtter (fra Riga.)

C.

Dette Bogstav kan, efter vor Skrivebrug, ikke forekomme i noget oprindeligt danst Ord; men ...bruges, deels med Lyden af K (efter a, o og u) deels lydende som S (efter e, i og y) i ...de fremmede Ord, som jævnligen høres i danst Tale, og hvoraf nogles Brug er saa almindelig, ... vel kunne siges at have vundet et Slags Borgerret (ikke Indfødsret) i Sproget; uagtet de ... aldrig (saa lidt som noget Ord af den græsk-latinske Sprogstamme, der bruges i danst Skrift) ... ophøre at udmærke sig som udenlandske. Den fremmede Natur, som saadanne Ord altid ... maa beholde, deels fordi en Grundforskiel imellem Ord af latinsk og af gothisk Sprog... altid bliver kiendelig; deels fordi de forholdsviis ere yderst faa, og først i en sildig Tid ... indkomne i Sproget: giør det derfor saa meget mere rigtigt, i Skrift at lade dem beholde det ... Bogstav, der giver deres Oprindelse tilkiende. Ved enkelte er dog Anvendelsen af K i ... af Ordet nu bleven saa almindelig, at den ikke, uden kiendelig Overtrædelse af Skri..., kan tilsidesættes (f. Ex. Kaffee, Kahyt, Kalkun, Kammerat, Kamin, Kaneel, ..., Kanon, Kaper, Kasse, Kastanie, Klaveer, Komedie, Kritik.) Ved andre ... f. Ex. Cantsler, cassere, Catechet, Cattun, Caviar, Clima) er Brugen deelt imellem ... og K; og i denne Ubestemthed at holde sig til det første, fremmede Bogstav, vil neppe være .... — At opregne alle de fremmede, med dette Bogstav begyndende Ord, der een og anden ... forekomme i Tale eller Skrift hos os, kan ei være Gienstand for en danst Ordbog. Man ... derfor allene her forefinde dem, som hyppigst bruges, selv i daglig Tale, som tildeels have ... en danst Endelse, og hvis Skrivning med C maa antages for almindelig. De ovenfor ..., og nogle flere lignende, maa søges under K.

Cabale, en. pl. -r. hemmelig Forbin... imellem flere, i en ulovlig, for andre ... Hensigt, og de af en saadan Fore... eller ogsaa af en enkelt Person, mod ... opspundne Rænker. At stifte en Ca... Han tænker kun paa Cabaler.

Cabinet, et. pl. -ter. 1. et lidet Væ..., indenfor eller ved Siden af andre; ...kammer. 2. særd. en Fyrstes Lon...; og deraf figurl. om de Regierings-... ...andlinger, som der foregaae. 3. under...: et Sted, hvor en Samling af Konst... gjemmes, eller en saadan Samling ... = Deraf: **Cabinetsprædiken**, en. P. ... holdes for regierende Fyrster eller Fyrstinder i deres Værelser. **Cabinetssecretair**, en. En Embedsmand, der arbeider umiddelbart under en regierende Fyrste, eller i hans Cabinet. **Cabinetsegl**, et. S. som Fyrsten bruger for de Breve, han umiddelbart, eller fra sit Cabinet lader udgaae. **Cabinetsstykke**, et. En Naturseldenhed eller et konstigt Arbeide, som giemmes i et Cabinet; men særd. om smaa Malerier, der især ere skikkede til at ophænges i mindre Værelser.

Cadet, en. pl. -ter. (egentl. en yngre Broder, især af en adelig Familie.) Men hos os bruges det nu kun om de unge Mennesker, der i egne Stiftelser oplæres i

Krigsvidenskaberne og dannes til Officerer. Landcadet, Søcadet.

Calcinere, s. forkalke.

Calesse, en. pl.-r. et Halvskuur til at lukke over en Vogn; it. en Vogn med et saadant Skuur.

Caliber, en. pl. Calibre. Maalet paa en Kanons Giennemsnit i Løbet, og paa den tilsvarende Kugles Giennemsnit. En Kanon af svært Caliber.

Calot, en. pl.-ter. en Hue, dannet som et Afsnit af en Kugle, til at bedække den øverste Deel af Hovedet. — Calotskee, en. En Skee til at øse med, dannet som en Halvkugle.

Camelot, et. et Slags tæt vævet Tøi af det saakaldte Kameelgarn, eller et Slags uldent Tøi, som ligner dette.

Campher, en. ud. pl. en meget flygtig og kraftig Harpix af Camphertræet, (Laurus Camphora) som især kommer fra Japan, Borneo og Sumatra, og bruges hyppigen i Lægekonsten. Deraf: Campherolie, o. fl.

Canal, en. pl.-er. en Vandledning, gravet i Jorden, især en saadan, der er bestemt til Seilads i det Indre af et Land. Den holsteenske Canal. (Deraf: Canalgravning, Canalseilads, Canaltold, o. a. Ord.) Undertiden ogsaa om et naturligt, ikke meget bredt Vand imellem to Lande. Canalen imellem England og Frankrige. — figurl. om de Rør i dyriske eller Plante-Legemer, hvori Vædskerne have deres Omløb.

Canarifrø, et. Frøet af en Græsart, (Phalaris canariensis) som Canarifugle gierne æde.

Canarifugl, en. pl.-e. En Sangfugl, hvis oprindelige Hiem er de Canariske Øer.

Canaster, s. Knaster.

Cancellie, et. pl.-r. i Danmark: det Regieringscollegium, som bestyrer Alt hvad der hører til Justitsvæsenet, eller til at vaage over Rettens Pleie, Lovenes Overholdelse, og Sikkring af Statsborgeres Rettigheder. = Cancelliebetient, en. Embedsmand i Cancelliet. Cancelliebrev, et. B. som udgaaer fra Cancelliet; Cancellieskrivelse. Cancelliebud, et. den, der gier Tieneste, som Bud og Forbøder i Cancelliet. (s. Bud, 4.) Cancelliesegl, et. kongeligt Segl, som Cancelliet bruger. Cancelliestiil, en. den Stiil eller Skrivemaade, som følges i de, saavel fra Cancelliet, som andre Regieringscollegier udgaaende Breve; Embedsstiil.

Cancellist, en. pl.-er. En Fuldmægtig i Cancelliets Contorer.

Candidat, en. pl.-er. kaldes den, som ved Universitetet har giennemgaaet den offentlige Prøvelse i et af de fire Faculteter. En theologisk C., juridisk Candidat, o. s. v.

Candis, en. eller Candissukker, et. Et Slags i en Form chrystalliseret haa Sukker.

Canonisere, v. a. 1. i den catholske Kir optage blandt Helgenes Tal; erklære en Helgen.

Canonisk, adj. overeensstemmende en vis Forskrift (Canon;) men færd. den catholske Kirkes Forskrifter. S ledes: den canoniske Ret ɔ: den catho Kirkeret. Et canonisk Valg (som er s efter Kirkens Forskrifter.) De canon (for ægte erkiendte) Bøger i Bibelen; m sat de apocryphiske.

Cantate, en. pl.-r. et Digt af fler Formen ulige Stykker, bestemt til at s ges; et Sangdigt.

Cantonere, v. n. 1. (har.) om Kri folk: ligge i Qvarteer i Stæder og Lan byer i en vis Egn, med en samlet Styr og uden at afbryde Felttienesten. De Cantonering, Cantoneringsqvarteer, o

Cantor, en. den, som bestyrer San i en Kirke; Menighedens Forsanger.

Cantsler, en. pl.-e. tilforn i Danma en af Rigets høie Embedsmænd, de Værdighed nærmest svarede til Cancel præsidenten; hvorimod Kongens Cant var et Slags Cabinetssecretair.

Capel, et. pl.-ler. 1. en mindre K uden Sogn, enten særskilt bygget, e som Tilbygning ved en større; eller og indrettet i et Slot, en Herregaard, o til at holde Gudstieneste i. (s. Slotscap 2. en Samling af Tonekonstnere (Mus og Sangere, som en Fyrste holder til opføre Musik ved sit Hof, i Theatret o Deraf: Capelmester, en. den, som f staaer et saadant Capel, og styrer Musi

Capelle, en. S. Digel, Prøvedigel.

Capellan, en. pl.-er. Hielpepræst ved Kirke, hvilken desuden har en Sognepræ (En saadan kaldes: residerende Capell til Forskiel fra: en personel Capellan, Sognepræsten, efter Bevilling, selv hol i sit Huus, for at lette ham Embedets B der, eller forrette det for ham.) Der Capellanie, et. En Capellans Embede

Capitain, en. pl.-er. 1. en Befalin mand over Krigsfolk til Lands, som fører et Compagnie. 2. en høiere Officeer, som kan have et stort Krigs under Befaling.

Capital, en. pl.-er. en Pengesum, saa vidt den anvendes til at yde Ei Renter eller anden Fordeel. (jvf. Hov stol.) At sætte en Capital paa Re Driftscapital, den Capital, som anven f. Ex. at sætte og holde en Fabrik, et Agerb e. d. i Drift. En død Capital ɔ: den, ingen Rente eller Vinding giver. = pitalist, en. pl.-er. den, som eier en tydelig Capital, især naar han træ sin Indkomst blot af dens Renter.

Capitel, et. pl. Capitler. 1. en Afdeling eller Underafdeling af et Skrift. Skriftet er deelt i Bøger og Capitler. — figurl. Materie, Gienstand for en Samtale e. desl. Naar han kommer paa dette C. er han uudtømmelig. — Heraf: capitelfast, adj. som nøie erindrer Indholdet af Capitlerne i en Bog, særd. i Bibelen, og kan anføre deres Tal. 2. et Samfund af Personer, som høre til et vist, især geistligt Selskab, eller til en Ridderorden. Capitlet ved en Domkirke; et Domcapitel. Et Ordenscapitel. At holde et Capitel (ↄ: en Forsamling af Capitlets Medlemmer.) Deraf: Capitelstaxt, en. Taxt for Kornvare i Tienders og Skatters Beregning, som aarligen sættes i hvert Stift v. Landemodet.

Capitulere, v. n. 1. (har.) underhandle om og slutte et Forlig om Overgivelse. Besætningen forlangte at capitulere. = Capitulation, en. et Forlig, afdeelt i visse Punkter; og især et saadant, der indgaaes imellem Beleirerne og de Beleirede i en Fæstning om dennes Overgivelse. (Deraf ogsaa de tydske Keiseres Valg-Capitulationer, Haandfæstninger.)

Carabin, en. pl. -er. Korte Rifler, som Rytteriet bruger; Rytterbøsser.

Carat, en. pl. d. s. [It. Carato. Fr. Carat. Det skrives dog ofte Karat.] en Vægt, hvorefter Guld og Ædelstene veies, og Guldets Reenhed bestemmes; da 24 Carat er Benævnelsen for ganske reent Guld, og f. Ex. 18 Carats Guld kaldes det, som har $\frac{6}{24}$ Tilsætning. I Vægt er 1 Mark Guld 24 Carat, og 1 Carat 12 Gran.

Caravane, s. Karavane.

Carbonade, en. ud. pl. Kiødstykker af Ribbenene, som hastig steges over Kulild.

Carbunkel, en. (Lat. Carbunculus.) den høirøde Rubin. S. Karfunkel.

Cardemome, en. et Slags ostindisk Krydderi. Frøkornene af en Plante. Amomum Cardamomum.

Cardinal, en. pl.-er. 1. en Æreøtitel for de fornemste Geistlige i den catholske Kirke, som skulle være 70 i Tallet (6 Bisper, 50 Præster og 14 Diaconi) og af hvis Samfund Paven vælges. 2. en Drik hvid Viin med Pomeranzer.

Caresse, s. Kiærtegn. Deraf: caressere, v. a. give Kiærtegn.

Carmesin ell. carmesinrød, adj. En høirød Farve, som spiller ganske lidet i det Blaae. (M. L. Lat. Carmesinus. E. Crimson.)

Carmin, en. En smuk høirød Farve, som bestaaer af et Pulver, der laves af et americansk Insect. (Cochenille.)

Carnaval, et. i catholske Lande: Tiden fra Hellig tre Kongers Dag indtil Fasten, og de Lystigheder, som i den Tid pleie at finde Sted. (T. Fastnacht.)

Carneol, en. pl. -er. en fiin Agat af rødlig Farve.

Carnis, et. S. Karnis.

Carricatur, en. pl.-er. En Tegning, hvori Gienstandenes virkelige Træk eller Skikkelse og Udseende fremstilles paa en overdreven og latterlig Maade.

Carriol, s. Karriol.

Carronade, en. pl.-r. Et Slags meget korte Kanoner af svær Caliber, som især bruges paa Krigsskibe.

Carrusel, et. Et tilforn ved høitidelige Leiligheder brugeligt Ridderspil til Hest, der var en Levning af de ældre Turneringer. (s. Ringrenden.)

Cartekke, en. pl.-r. d. s. s. Skraasæk. (s. Skraa.)

Cartove, en. S. Kartove.

Casematte, en. pl.-r. S. Voldkielder.

Caserne, en. pl.-r. en egen Bygning i en Stad eller Fæstning, bestemt til Ophold for Soldater.

Caskets, en. pl.-ter. en flad Læderhue, som Mandfolk bruge.

Casse, Cassebetient, Casserer, m. fl. s. Kasse.

Cassere, v. a. 1. forkaste, erklære for uduelig, ugyldig, uværdig. (af det Ital. cassare.)

Castel, et. pl. -ler. en mindre Fæstning, anlagt ved en større, eller ved en Stad. (et Cittadel.)

Castor, en. s. Bæver. Deraf: Castorhat, en. Hat af Bæverhaar. Castoruld, en. Bæverhaar.

Castrat, en. pl. -er. s. Gilding. — castrere, v. a. s. gilde.

Catalog, en. pl.-er. en Optegnelse ell. Fortegnelse over endeel enkelte Ting, især saadanne, som skulle sælges. En Auctionscatalog, Bogcatalog.

Catechet, en. pl.-er. 1. den, som forstaaer at catechisere. Han er en god Catechet. 2. en Lære ved Borgerskolerne i Stæderne, som tillige er Hielpepræst (en ordineret Catechet.)

Catechisere, v. n. 1. undervise, lære Ungdommen (især Religion) ved Spørgsmaal, ved p. en spørgende Maade at vække deres Eftertanke. At catechisere med Børnene. Deraf: Catechiseren, Catechisering, en.

Catechismus, en. Religions-Lærebog for de første Begyndere.

Catheder, et. pl. Cathedre. Indretning i Høresale, hvorpaa den, der holder offentlige Forelæsninger, en academisk Tale eller Disputation, staaer, ophøiet over Tilhørerne; en Lærestol.

Catholsk, adj. den catholske Religion ↄ: den christelige Religionslære, hvorefter Paven erkiendes for den hele christne Kirkes Overhoved (en Benævnelse, der skriver sig fra Theodosius den Stores Tid.) At

være catholsk, blive catholsk, gaae over til den catholske Religion. (ogsaa med Tillægget: romersk-catholsk.)

Cattun, et. pl. -er. [E. Cotton.] et Slags Bomuldstøi, der i Alm. trykkes med brogede Farver, og oprindeligen er ostindisk. (jvf. Sirts.) Gen. Cattuns br. som adj. En Cattuns Kiole, Trøie. = Cattuntrykker, en. den, hvis Syssel er at trykke de farvede Figurer paa Cattun og Sirts. Stedet, hvor dette skeer, er et Cattuntrykkeri.

Caution, en. pl. -er. Handlingen at gaae i Borgen for een, at love for en andens Forpligtelser; Forløfte. At gaae i Caution for een. At stille Caution (Sikkerhed, enten i Penge eller i en andens Forløfte.) — Cautionist, en. pl. -er. den, som gaaer i Borgen f. en anden; Forlover.

Cavallerie, et. S. Rytteri. — Cavallerist, en. Krigsmand, som tiener til Hest; Rytter, Dragon, Husar, 2c.

Caviar, en. En Ret af nedsaltet Fiskerogn, som især tilberedes i Rusland. (Ital. Caviaro.)

Ceder, en. pl. Cedre. Et udenlandsk Træ af Fyrrens Slægt; Cedertræ. Pinus Cedrus. (dog bruges Ordet ogsaa om andre Træ-Arter, f. Ex. et Slags Cypres, med vellugtende Ved. Cypressus thyoides.)

Celle, en. pl. -r. et lidet Værelse i et Kloster; Munkekammer.

Cement, et. Et Slags Kit eller Forbindingsmiddel til at holde Stene sammen, især i Vandbygning; Muurkit.

Censur, en. Bedømmelse; særd. den, som i nogle Lande, til Skade for Aandsfrihed og Oplysning, Skrifter underkastes af Regieringen, inden de maae trykkes. At indføre, ophæve Censuren. — (Deraf: censurere, v. a. bedømme et skriftligt Arbeide inden det trykkes. Censor, en. den, som er sat til at censurere; o. fl.

Centner, et. pl. d. s. en Vægt af 100 Pund.

Ceremonie, en. pl. -r. Skik, udvortes Adfærd eller Handling, som iagttages ved en vis høitidelig Leilighed; Høitidsskik, Hofskik. — Ogsaa een med Ceremonier ledsaget Handling. Kroningsceremonie. — Ceremoniemester, en. En Embedsmand, som har Opsyn med de foreskrevne Ceremoniers Iagttagelse ved et Hof.

Charakteer, en. pl. Charakterer. 1. Indbegreb af de Kiendetegn, hvorved en Ting adskilles fra andre. Charakteren i den egyptiske Konst, i et Landskab, Maleri. 2. Indbegreb af de fra Sindet, Tilbøielighederne, Villiens moralske Dannelse udgaaende Egenskaber hos et Menneske; Sindelav, Sindsbeskaffenhed. En god, slet, fordærvet, svag, bøielig, fast, kraftfuld Charakteer. En Mand af Charakteer (som udmærker sig ved Charakteerfasthed.) 3. en Titel, Rangtitel. (d. Tale.)

Charakteristisk, adj. særegen for en vis Gienstand, som udmærker den fra enhver anden.

Chemie, s. Chymie.

Chirurgie, en. ud. pl. den Konst, at læge Saar og udvortes Skade paa det menneskelige Legeme, og Indbegreb af de dertil hørende Kundskaber; Saarlægekonst. = Chirurg, en. pl. -er. en Saarlæge. chirurgisk, adj. som hører til Chirurgie.

Chocolade, en. ud. pl. [udtales omtrent Siokolade ell. som det Ital. Cioccolata.] en haard, rødbruun Dei, af Cacaobønner, Sukker, m. m. saavelsom den Drik, som tillaves af samme.

Chor, et. pl. d. s. 1. en Forening af endeel syngende Personer. (Lat. Chorus) Et Chor af Sangere. At synge i Chor. Deraf: Chordands, en. D. hvorved tillige synges. Chorsanger, en. den, som især synger i Chor med flere. (Chorist.) 2. en Sang, der synges af flere i Forening. Et firstemmigt Chor. Choret (Omqvædet) til en Sang. 3. den øverste, undertiden noget forhøiede Deel af en Kirke, hvori Alteret, eller Hoved-Alteret har sin Plads, og hvor Præster og Munke i catholske Kirker opholde sig under Gudstienesten. (Chorus, presbyterium.) Heraf: a) Chorbrødre, pl. de Geistlige, der høre til een Kirke, til eet Capitel, der sege Chor sammen. Chordegn, en. D. som synger eller styrer Kirkesangen i Choret. Chordreng, en. Dreng, som deeltager i Kirkesangen i Choret. Chorherre, en. Et Navn, som i catholske Lande gives Augustinermunkene og visse Geistlige v. Stiftskirker. Chorkaabe, en. Kaabe, som Præster og Biskopper bruge, naar de forrette Gudstienesten i Choret. Chormesse, en. M. som holdes i Choret. Chorsang, en. 1. Sang ved Gudstienesten i Kirkens Chor. At forestaae Chorsangen. 2. det samme som Chor, 2. Chorstemme, en. En Stemme, skikket til at synge i Chor. Chortone, en. den Tone, hvori Orgelet og andre Instrumenter stemmes til Kirkemusik; dybere end Kammertonen. — b) Chorsdør, en. Dør fra Kirken ind til Choret. At læse i Chorsdøren.

Choral, en. den Maade eller Tonart, hvorefter Psalmer synges i Kirken; it. en Melodie efter denne Tonart. At synge C. ell. en Choral. — Choralbog, en. Bog, hvori Kirkemelodierne ere udsatte.

Chorist, en. S. Chorsanger.

Christelig, adj. 1. som har sit Udspring fra Christus, grunder sig paa hans Lære. Den christelige Tro, Lære, Religion. (S. christen.) 2. som bekiender sig til Christi Lære, og staaer i Forbindelse dermed.

christelige Stater, Nationer. Den christelige Moral. 3. som stemmer overeens med Christi Lære. Et christeligt Sind. christelig Dyd. (s. uchristelig.)

Christen, adj. pl. christne. d. s. s. christelig 1. (dermod sieldnere i 2. og ikke i 3die Bemærkelse.) Den christne Tro. En christen Slave. — Som Subst. een, som bekiender sig til den christne Tro. En rettroende Christen. Den sande Christen (ikke Christne.) De Christnes Samfund. = Deraf: Christendom, en. ud. pl. den christelige Tro og Lære. Christenhed, en. ud. pl. det hele Samfund af Christne, alle af Christne beboede Lande. — Christentøi, et. det Svøb, hvori et Barn bæres til Kirken for at døbes. (s. christne.)

Christmaaned, en. [af Christi forkortede Navn Christ, som brugtes i ældre Dansk.] December Maaned.

Christne, v. a. 1. optage ved Daaben i de Christnes Samfund; døbe.

Chronologie, en. ud. pl. 1. Lære om Tidens Udregning. 2. d. s. s. Tidsregning 1. og Tidsfølge.

Chronologisk, adj. som er indrettet efter Tidsfølgen, efter Aarenes Følge.

Chrysolith, en. pl.-er. En Ædelsteen af grønliggul eller pomerantsguul Farve. (En Afart af Chrysolit er Chrysoprasen.)

Chrystal, s. Krystal.

Churfyrste, en. pl.-r. [af det gl. T. Chur o: Valg, Kaar; i ældre Dansk: Kaar, Kør.] kaldtes de tydske Rigsfyrster, der tilforn arveligen besad den Rettighed, at vælge Keiseren. Deraf: churfyrstelig, Churfyrstinde, Churfyrstendømme, Churhuus (churfyrstelig Slægt) Churprinds, Churværdighed, o. fl.

Chymie, en. Konsten at opløse Legemer ved Ild eller andre opløsende Midler, i deres Grundstoffer eller Bestanddele; it. den herom handlende Videnskab. (skrives ogsaa Chemie; af det Græske χυμεια og χημεια.) — chymisk ell. chemisk, adj. som hører til Chymie, skeer ved Chymie.

Ciffer, et. pl. Ciffre. et skrevet Tal, en Talfigur. (Ital. Cifra.) Det bruges ogsaa om hemmelig, vilkaarlig antaget Skrift, som kun ved Hielp af en Nøgle kan læses; Lønskrift. At skrive med Ciffre; Cifferskrift. — Cifferbog, en. En Bog, hvori de opgivne Exempler i en Regnebog ere udregnede.

Cinnober, et. ud pl. et Mineral, der erholdes ved en Blanding af Qvægsølv og Svovel, og br. til at farve rødt. (Cinnoberrødt, skarlagenrødt.)

Circulere, v. n. 1. har. [af Cirkel.] 1. egentlig: dreie sig, løbe om i Kreds. "Men jeg har seet Quadrater circulere." P. M. Troiel. 2. figurl. være i Omløb (blandt Folk, f. Ex. om Penge; i det menneskelige Legeme, som Blodet.) Deraf: Circulation, en. s. Omløb.

Cirkel, en. pl. Cirkler. en rund Figur, hvis Omkreds overalt er lige langt fra dens Middelpunkt; en Kreds, Cirkellinie, Cirkelflade. At slaae en Cirkel med Passeren. "Søg, hvo som vil en Cirkel at quadrere." P. M. Troiel. — I Talesproget bruges det ogsaa, ligesom Kreds, 3. figurl. En stor, glimrende Cirkel. At leve i en behagelig Cirkel. = Deraf: Cirkelbue, en. En Bue, et Udsnit af en Cirkel. Cirkelflade, en. den af en Cirkel begrændsede Flade. Cirkelgang, en. Kredsgang, 1. Cirkelløb, et. Kredsløb. cirkelrund, adj. rund som en Cirkel, kredsrund, o. fl.

Cise, en. i dagl. Tale d. s. s. Accise. Deraf: Cisebod, en. Accisebod. Ciseseddel, en. Beviis for den betalte Cise.

Cisterne, en. pl.-r. et dybt og muret Samlingssted i Jorden for Regnvand.

Citadel, et. S. Castel.

Citere, v. a. 1. [Fr. citer.] anføre Steder af et Skrift, henvise til et Skriftsted. — Deraf: Citat, et. Citation, en. et i Texten af en Bog eller andet samme anført Sted af et andet Skrift.

Cither, en. pl.-e. [Lat. Cithara.] et musicalsk Instrument med 4 eller flere Strænge, som spilles med Fingrene; en Strængeleg. (Ital. Guitarra.) — Citherspiller, en. den, som forstaaer at spille paa Cither. Citherviſe, en. Viſe, at synge til Citherspil. (Baggesen.)

Citron, en. pl.-er. en bekiendt Frugt af et udenlandsk, i det sydlige Europa voxende Træ. Citrus medica. = Deraf: citronguul, adj. guul som Citronens ydre Skal; citronfarvet. Citronkage, en. Kage, i hvis Dei Citronsaft er blandet. Citronpresse, en. Indretning til at presse Saften af Citroner. Citronsaft, en. den sure Saft, som Citronen indeholder. Citronsyre, en. Syre, eller Syresalt, som uddrages af Citronsaft. Citrontræ, et. Træet, hvis Frugt er Citronen. Citronæble, et. Et Slags Æbler af citronguul Farve.

Civil, adj. borgerlig. (især i Modsætn. til: militair.)

Civilisere, v. a. 1. meddele den til et vel indrettet borgerligt Samfund fornødne Cultur. At civilisere et Folk; civiliserede Stater.

Classe, en. pl.-r. den Orden, hvorefter Ting af een Art inddeles med Hensyn til visse Egenskaber, som de have tilfælles (undertiden om de større Inddelinger, efter almindelige Kiendemærker, som igien faae mindre Delinger;) it. Tingene selv, der høre til en saadan Afdeling. Første, anden Classe i Rangforordningen. De Naturkyndige dele Planterne i Classer, Slæg-

ter og Arter. Classerne i en Skole. Folk af den ringeste Classe.

Classisk, adj. [af Lat. classicus.] Fortrinlig, som i sin Art kan tiene til Mønster; især om Forfattere. En classisk Forfatter, (ogsaa: en Classiker) den, der saavel fra Indholdets, som fra Formens eller Stilens Side, hører til de ypperste. En classisk Digter.

Cloak, en. pl -er. Samlingssted for Skarn og Uhumskhed; Skarnkiste, Skarnkule.

Clysteer, et. pl. Clysterer. [Gr. κλυστηρ.] Lægemiddel, som indsprøites giennem Endetarmen; Tarmebad. — Deraf: Clysteerpibe, Piben i Clysteersprøiten.

Cocarde, en. pl.-r. (Fransk.) en Hattesløife; eller et Mærke, en Prydelse paa en Hat, der skal forestille en saadan.

Cocosnød, en. pl.-der. Frugten af et Slags Palme, eller Cocostræet.

Coffardi, Coffardiskib, s. under K.

Cokleare, en. En i nordlige Lande voxende Urt, bekiendt af dens Lægekraft imod Skiørbug. Cochlearia officinalis.

Colik, en. ud. pl. en voldsom, skærende Smerte i Underlivet eller Tarmene; en høi Grad af Bugvrid eller Tarmevrid.

Collect, en. pl.-er. 1. Indsamling af frivillige Gaver til et velgiørende Øiemed; it. det, som ved en saadan Samling kommet ind. 2. en Bøn, som under Gudstienesten læses af Præsten for Alteret.

Collegium, et. pl. Collegier. 1. et Samfund af Embedsmænd, som en vis Green af den høiere Statsbestyrelse er betroet. Et Justits-Collegium, Kammer-Collegium. 2. ved Universiteter og Høiskoler: de Studerendes Forsamling, for at høre Professorernes Forelæsninger; og disse Forelæsninger selv. At gaae paa Collegier. At læse, høre et Collegium. At afskrive et Collegium. 3. en Stiftelse, bestaaende af et Huus, hvor et vist Antal Studerende have fri Bolig og Understøttelse i Penge.

Collision, en. ubeleiligt, hindrende Sammenstød af stridige Forhold, Tilfælde eller Handlinger, hvilke da siges: at komme i Collision med hverandre.

Colonie, en. pl.-r. et Sted, hvor Udlændinge (Nybyggere) i betydeligt Antal nedsætte sig, og efterhaanden oprette Stæder eller hele Statssamfund; (i sidste Tilfælde ophører Benævnelsen Colonie.) et Plantested. De danske Colonier i Vestindien. — Ogsaa om et Samfund af Colonister. Den franske Colonie i Fredericia. = Colonist, en. pl.-er. et Medlem af en Colonie, en Nybygger.

Colos, en. pl.-ser. et Legeme over den naturlige Størrelse, (særd. om de ved Konst efterlignede Legemer, Kæmpebilleder) eller et Legeme af uhyre, usædvanlig Størrelse. — Deraf: colossalsk, adj. kæmpestor, uhyre stor.

Comedie, comisk, s. under K.

Comeet, s. Komeet.

Comfur, en. En i Arnestedet fordybet eller paa samme opmuret Indretning til at sætte Kogekar i.

Comma, et. [Lat.] et Tegn (,) hvorved de mindste Dele i en Sætning adskilles.

Commandere, v. a. 1. befale, udstede Befalinger (særd. i Krigstienesten.) Deraf: Commandant, en. pl.-er. Befalingsmand i en Fæstning. — Commando, en. Befaling i Krigstienesten, især mundtlig; it. Ret til at befale. At have Commando. At staae under Commando.

Commandeur, en. pl.-er. 1. en Sø-Officeer, som i Grad staaer over Capitainen eller Commandeur-Capitainen. 2. en høiere Grad i nogle Ridderordener, imellem Storkors og Riddere.

Commisbrød, et. pl. d. s. Brød af en vis Vægt, som gives Soldaterne foruden deres Lønning, naar de giøre Tieneste; Soldaterbrød.

Commission, en. pl.-er. 1. Fuldmagt, som gives en anden til at udrette noget; eller Tingen selv, som overdrages ham; Ærende, Hverv. At give nogen en Commission. At udrette en Commission. 2. en Samling af flere Personer, som Regieringen udnævner, enten til at dømme i enkelte Sager, til at undersøge en Sag, eller for en Tid at bestyre, varetage noget. (Deraf: Commissionair, en. den, som udretter Commissioner.)

Commode, en. S. Dragkiste.

Communicere, v. a. 1. meddele. (i dagl. Tale som v. n. for: at gaae til Alters. Deraf: Communicant, en. pl.-er. een, som gaaer til Alters. Communion, s. Altergang.)

Compagnie, et. pl.-r. 1. en Forening af flere Personer til eet Øiemed, især for at drive Handel o. d. et Handelsselskab, Handelsfælleskab. At gaae, at være i Compagnie med een. 2. et vist Antal Fodfolk under en Anførers (Capitains) Befaling.

Compas, et. pl.-ser. en bevægelig Magnetnaal m. dens Indfatning. Deraf: Compasmager, en. — Compasstreg, en. En af de 32 Afdelinger paa den kredsrunde Skive, over eller under hvilken Magnetnaalen i Compasset bevæger sig. o. fl.

Compliment, en. pl.-er. 1. en ved Bukning eller andre udvortes Tegn udtrykt Hilsen eller Æresbeviisning. 2. i vidtløftigere Betydning ethvert Høflighedsudtryk ved Ord eller Handlinger. At giøre Complimenter.

Componere, v. a. 1. om Musik: opfinde, sammensætte en harmonisk Forbindelse af Toner (en musicalsk Composition.) At componere Musiken til et Syngespil. Deraf: Componist, en. En Tonekonstner, som har Gaver og Færdighed til at componere.

Concept, en. pl.-er. Udkast til et Brev eller andet skriftligt Arbeide. At reenskrive en Concept. — Conceptpapiir, et. den ringeste Sort Skrivpapir.

Concert, en. pl.-er. Musik, som opføres af flere spillende eller syngende Personer i Forening, og under en vis Anførsel. — Concertmester, en. den, som har Opsyn med og anfører Concerterne ved et Hof. (s. Capelmester.) Concertsal, en. Sal, hvor Concerter opføres.

Conditor, en. pl.-e. den, som gjør Næring af at bage Kager og Sukkerværk, lave Iis, o. d. en Sukkerbager.

Confect, et. ud. pl. allehaande af Sukker kandede, eller i Sukker indbagte og tørre Sager; Sukkerbagværk.

Conferentsraad, en. pl.-er. En i Danmark brugelig Rangtitel.

Confirmere, v. a. 1. bekræfte, give Bekræftelse. Testamentet er confirmeret af Kongen. 2. særd. om den høitidelige Religionsskik, da Præsten, efter foregaaende Underviisning og offentlig Prøvelse i Kirken, bekræfter Ungdommen i deres Daabs Pagt: Confirmation. At gaae til Confirmation ɔ: forberedes ved Underviisning af Præsten. At staae til Confirmation, blive confirmeret. — Confirmant, en. pl. er. en Dreng eller Pige, som gaaer til Confirmation eller bliver confirmeret.

Confiskere, v. a. 1. dømme Gods eller Midler at være forfaldne til offentlig Eiendom; priisdømme.

Confusion, s. Forvirring, Uorden.

Conjugation, en. pl.-er. i Sproglæren: Verbernes forskjellige Bøiningsmaade. (af conjugere ɔ: give Verberne deres Bøininger.)

Connossement, et. pl.-er. et Beviis for det i Skibet modtagne Fragtgods, som Skipperen udsteder.

Consonant, en. pl.-er. et medlydende Bogstav.

Constabel, en. pl. Constabler. en Artillerist, der har Under-Befaling over det til en Kanon hørende Mandskab; Underofficeer ved Artilleriet.

Constitution, en. pl.-er. Forfatning i en Stat, Regieringsforfatning, Statsforfatning.

Consul, en. pl.-er. den, som paa et fremmedt Sted varetager visse af en anden Nations Anliggender, især Handel og Skibsfart vedkommende.

Consumtion, en. den Skat, der i Kjøbstæder betales af Fødevarer, som indføres, og af Korn, som males til Meel, eller forbruges til Øl og Brændeviin. S. Accise. — Consumtionsforvalter, en. Embedsmand, der har Opsyn med denne Afgifts Betaling.

Contant, adj. og adv. som skeer, betales med rede Penge, i rede Penge. At sælge mod contant Betaling. At betale contant. (det Fr. comptant.)

Contor, et. pl.-er. [Fr. Comptoir.] en Skriverstue, et Værelse, hvor Breve skrives og andre Forretninger afgjøres, hos Kjøbmænd, Embedsmænd og i Collegier.

Contrabog, en. Bog, hvori indføres de Varer, som tages paa Credit hos en Kjøbmand.

Contract, en. pl.-er. en frivillig indgaaet Forening eller Forbindelse, om Opfyldelsen af et Løfte eller af gjensidige Pligter; et Fordrag, en Pagt. At slutte skriftlig Contract om noget. At underskrive en Contract, indgaae Contract med een. (D. Lov.)

Contrafei, et. i ældre Skrifter: et malet Billede af en Person.

Contrapart, en. Modstander, Modpart, Vederpart, især i Processer.

Convoi, en. s. Bedækning, 2.

Convulsion, en. pl.-er. Krampetrækning. (deraf: convulsivisk, krampeagtig, unaturligen anstrengt og voldsom.)

Copie, en. pl.-r. noget, som er gjort i den størst mulige Lighed med en anden Ting. (s. Afskrift, Gienpart.) At tage en Copie af et Document. En Copie af et Maleri. — Copiebog, en. Bog, hvori Afskrifter (særdeles af Breve) indføres.

Copiere, v. a. 1. tage en Copie, Efterligning af noget. — Deraf: Copiist, en. den, som copierer; en Afskriver. En Maler, som kun er Copiist.

Corduan, et. ud. pl. et Slags fast og blødt Læder, som især gjøres af Bukke- eller Gedeskind, og i Almindelighed er sort af Farve.

Coral, en. pl. Coraller. S. Koral.

Corende, en. pl.-r. (bruges mest kun i pl.) et Slags smaa tørrede Viindruer, af Størrelse og Udseende som Ribs, der især dyrkes i Grækenland.

Cornet, en. pl.-ter. tilforn: en Officeer ved Rytteriet, der førte Fanen.

Corporal, en. pl.-er. en Underofficeer, saavel ved Fodfolket, som ved Rytteriet, der er ringere end Sergeanten. (M. L. Lat. Corporalis.)

Correct, adj. overeensstemmende med Reglerne for det Rigtige, feilfri, ulastelig. (Man finder ogsaa Substantivet Correctshed at bruges.)

Correctur, en. pl.-er. Rettelse af Feilene i et trykt, ell. i Bogtrykkeriet adsat Ark (Correcturark) inden det reentrykkes. At læse Correcturen paa et Skrift. (Af v. a corrigere, giennemsee et skriftligt eller trykt Arbeide, for at rette Feilene.)

Correspondent, en. pl.-er. den, som staaer i Brevverling med en anden.

Correspondents, s. Brevverling.

Credit, en. u.d. pl. 1. den Mening og Overbeviisning, Andre have om eens Formue, eller Evne og Villie til at rede for sig i Pengesager. At have god, megen Credit. Han har mistet sin Credit. 2. Handlingen, at betroe een Penge, Varer eller anden Eiendom; Borg. At give, sælge een noget paa Credit. At tage Varer, at kiøbe p. Credit. 3. i mere udvidet Bemærkelse: Tillid, god Tro; it. Indflydelse, Anseelse. Jeg har tabt al Credit for ham. Han stod i stor Credit hos Greven. — Deraf: Creditbrev, et. B. som medgives en anden, for at skaffe ham Credit blandt Fremmede. — creditere, v. a. betroe, sælge een noget paa Credit. — Creditor, en. pl.-er. den, som har laant ell. betroet en anden Penge. (Gieldner, Skyldherre.)

Criminal, adj. [Lat. criminalis.] som hører til Lovgivningen om Forbrydelser og deres borgerlige Straf, og til Læren om denne og om hine. Deraf: Criminalret, Criminalsag, o. fl.

Cristal, s. Krystal.

Critik, s. Kritik.

Crucifix, et. pl -er. [M. A. Lat. Crucifixum.] et Billede af den korsfæstede Christus.

Cubik, adj. [Fr. cubique.] bruges i Sammensætninger til at betegne, deels Maalet for et Legemes Indhold, eller Udstrækning til alle Sider i Rummet (Cubikindhold) og sammes Udregning; deels til at betegne en saadan Udstrækning selv i et vist Maal. Saaledes: Cubikalen, en. Maalet paa et Legeme af Terningform, der holder en Alen i Høide, Brede og Dybde, eller paa et Rum, som tænkes af denne Størrelse. Ligeledes: Cubikfavn, Cubikfod, Cubiktomme. — Cubikmaal, et. Maal paa et Legemes Udstrækning til alle Sider, eller paa Rummet, som det indtager. (i Modsætning til Længdemaal og Quadratmaal.) Cubikrod, en. et vist Tal eller en vis Størrelse, i sammes Forhold til en anden Størrelse (Cubiktallet) som fremkommer, naar hiin (Cubikroden) multiplikeres to Gange med sig selv. At uddrage Cubikroden af en Størrelse. — Cubiktal, et. det Tal, som opstaaer, naar et Tal multipliceres først med sig selv, og Productet atter med hiint Tal, hvilket bliver Cubiktallets Rod.

Cubisk, adj. br. usammensat i sa[mme] Bemærkelse som cubik. Et Legemes [cu]biske Indhold ɔ: Cubikindhold. — cu[bisk] Størrelse. (Lat. cubicus; af Gr. κυ[βος] Terning.)

Cujon, en. pl.-er. en feig Person; [en, som] viser nedrig Feighed; en Niding.

Cultivere, v. a. 1. danne ved og [til] Cultur, forædle, forfine.

Cultur, en. ud. pl. det, som udgi[ør og] virker til Dannelse, Forædling og F[orfi]nelse af Menneskets Evner, særd. de [aan]delige, saavel hos den Enkelte, som hos [hele] Nationer. (Hvor Talen er om Jor[d] eller Jordbundens Cultur, bruges det [om] Dyrkning, Opdyrkning, o. d.) D[eraf:] Culturhistorie, Culturtilstand, o. fl.

Curant, adj. om visse myntede P[enge], som gaae og gielde imellem Mand [og] Mand i Landet. curant Mynt. (m[est] deels Skillemynt, deels Species.) [Skri]ves ogsaa currant eller courant.

Curator, en. 1. den, som af [Øvrig]heden beskikkes til at have Tilsyn med [en] andens Midler og Eiendom; Tilsynsvær[ge.] (Jvf. dette Ord.) 2. den, som har Over[til]syn med visse offentlige Stiftelsers Mid[ler.]

Curere, s. læge, helbrede (og Cuur.)

Curreer, (ell. Courer) en. pl. Curreer[e.] Et hastigt Sendebud, der skikkes fra e[n] Regiering til en anden, eller til dens G[e]sandter v. fremmede Hoffer, for at brin[ge] Breve ell. Ærender af Vigtighed; et Ilbu[d.]

Curs, en. pl.-er. a) Om Penge: 1. F[or]holdet imellem een Myntsort og en ande[n] eller imellem Papirpenge og virkelig My[nt] (Pengecurs.) 2. den Værdi, som eet Lan[ds] Penge og Mynt i Handelen har i et and[et] Land (Verelcurs.) 3. den Værdi, som Stats Gieldsbreve har paa et vist Sted til en vis Tid, i Salg og Kiøb. (Stats[pa]pirers Curs.) b) i Seiladsen: den Vei, Retning, som et Skib seiler i Søen, for naae et vist Sted ell. Punkt. At fore Curs. At forseile den rette Curs. s. Kaa[s.]

Cuur, en. pl. Curer. Lægemidlers A[n]vendelse til Helbredelse; it. Helbredel[sen] selv. At foreskrive en Cuur. At bru[ge] Melkecuur. En hastig og heldig Cuur.

Cylinder, en. pl. Cylindre. et Legem[e,] som vi kunne tænke os at opstaae der[ved,] at en Cirkel bevæger sig op eller ned a[f] en lige Linie; en Valse eller jævntru[nd] Søile. — cylindrisk, adj. som har [en] saadan Skikkelse; valseformet.

Cypres, en. pl.-ser. et udenlandsk T[ræ,] hvoraf især een Art, som altid bliver gr[øn,] findes hos os i Haver og Drivhuse; C[y]prestræ. Cupressus sempervirens.

D.

Da, conj. og adv. [Isl. thá. A. S. ...a] udtrykker deels en Tid og Tids-...e, deels en Aarsagsforbindelse; under-... staaer det i en betingende Sætning, ...ler det bruges som en overflødig Partikel, ... som et Udraabsord i Talen. a) om Tid og Tidsfølge. 1. i en Forsætning, ...r en bestemt, forbigangen Tid, eller et ...t Tidspunkt angives. (den Tid; i det, ...mens) cum; tempore, quo. Da Fa...ren døde, flyttede Sønnen bort. Da ...nne Konge havde regieret i 10 Aar. Da vi stod og talte sammen, kom der een ...e. — Saa snart som, i det. Da han ...e mig, kom han strax hen til mig. Da han erfarede Tienerens Utroskab, gav ... ham strax Afsked. — Efterat. Da jeg ...de ventet en heel Time, blev jeg tied og ...t. 2. i Eftersætningen: for relat. ...ilken, paa hvilken. "Der var en Tid, ... jeg var meget lille." Bagg. 3. Hvor ...n ny Sætning begynder, men som Følge ...f en foregaaende, og et vist (paafølgende) Tidspunkt angives (tunc, derpaa, derefter, ...) Da reiste han sig og svarede. Da ... en af Mængden. Da blev han ...r opbragt over den Andens Spot. — Ligeledes, hvor de to Sætninger umid-...bart forbindes, som ved cum i Latinen. ...r var nu talt længe, og Sagen var ...tet fra forskiellige Sider, da han ... sig og begyndte en ypperlig Tale. ... som Tidsadverb. den Tid, den Gang. ...de om forbigangen og tilkommende ... Dersom jeg da lever. Han var ... ikke i Landet. Hvad vil her ikke da ... en Glæde! b) hvor en Aarsags-...bindelse udtrykkes. 1. i Forsætningen: (...di, fordi.) Da han ikke har besøgt ..., gaaer jeg heller ikke til ham. Da ... hverken er skeet bestemt Aftale, eller ... har givet noget Løfte fra mig, saa ... jeg mig ikke forpligtet. 2. i Efter-sætningen; med dog: (uagtet, endskiøndt.) ... kunde han nænne at tage imod, da ... dog vidste hvor fattig hun var. 3. for: ..., følgelig. Det bliver da en afgiort ..., at vi følges ad. — 4. i Spørgsmaal: ... har han da for store Fortienester? Er det da saa vist, at han vil modtage ...bedet? c) I en Eftersætning, og et betingende Udtryk, om et forudsat Tilfælde, et antaget Vilkaar: Naar den Tid engang kommer, da skal man erfare ꝛc. Havde han ikke Hielp af Faderen, da kunde han umuligen leve. Om dette Anslag ikke lykkes, hvad vil han da giøre? (jvf. a. 4.) Dersom han ikke havde grebet til dette Middel, da havde det været ude med ham. d) Som en udfyldende Partikel (omsider, dog) eller som Udraabsord, i Utaalmodighed, Fortrydelse. Nu fandt jeg det da. Naar du da endelig vil vide det. Velan da! lad os gaae! — Hvad vil han da! Der har du det da! (som det Tydske denn.)

Daa, en. pl. -er. [A. S. Da. Lat. dama.] et Pattedyr af Hiorteslægten (Cervus platyceros.) Dog bruges nu for Daa altid Daadyr (hvoraf Daadyrskind, Daadyrsteg; oftere blot: Dyresteg.) — I Sammensætn. derimod: **Daahind**, en. Hunnen blandt Daadyr. (Moth.) **Daahiord**, en. En Hiord af Daadyr. (Moth.) **Daahiort**, en. Hannen blandt Daadyr. **Daalam**, et. Daadyrenes Kalv eller Unge. (V. S. O. rettere Daakalv.) **Daaryg**, en. Ryggen af et skudt Daadyr, som br. til Steg. (V. S. O.) **Daavildt**, et. V. af Daadyr. Raavildt og Daavildt.

Daab, en. ud. pl. [T. Taufe. N. S. Döpe.] 1. Handlingen at døbe. Daabens Sacramente. 2. Sted, hvor Daaben forrettes i Kirken; Døbefont. = **Daabbroder**, en. den, som er holdt til Daaben med en anden, ved den samme Person, og som, efter den catholske Kirkes Lære, antages derved at komme i et aandeligt Slægtskab til den saaledes døbte. (Ohlenschl.) **Daabsødskende**, pl. de, som af den samme Person holdes til Daaben. (Moth. Ohlenschläger.) = **Daabsdag**, en. den Dag p. hvilken man er døbt. (Moth.) **Daabspagt**, en. den Pagt, som man ved Daaben antages at indgaae. At bekræfte sin Daabspagt. (ved Confirmationen.) **Daabsvidne**, et. d. s. s. Fadder.

Daad, en. ud. pl. [Isl. Dád. A. S. Dæd.] en med fri Villie frembragt udvortes Forandring: en Gierning, Handling, (især i høiere Stiil, og da mest om udmærkede, gode, berømmelige Handlinger. jvf. Udaad.) "Nei, ingen ædel Daad kan tænkes udi Klæder." Storm. "Alt længe

har jeg ønsket mig en Daad, som kunde hæve mig af Trællestanden." Øhlenschl. I Talesproget høres det nu neppe uden i Talemaaden: med Raad og Daad. At staae een bi med Raad og Daad. "Vær seen i Raad, og snar i Daad." Ordspr. = daadfuld, adj. som har virket meget, eller været udfyldt af megen Daad. Et virksomt og daadfuldt Liv. daadløs, adj. det modsatte af daadfuld; uden D. eller berømmelige Handlinger. — Daadskraft, en. Kraft, Evne til at handle, Virkekraft i det store. Daadsmand, en. 1. Gierningsmand. 2. den, som udmærker sig ved Daad, ell. mere ved Handling, end ved Skrift eller Tale. "Historiens mægtigste Daadsmænd, Helte i Statslivet og paa Krigsskuepladsen." (M.)

Daane, v.n. 1. er. [I. Dá, Daanelse.] komme i en Tilstand, hvori man, ved en pludselig Standsning af Nervesystemets Virksomhed, taber Bevidstheden, uden at det skeer ved at sove ind; falde i Afmagt. Hun daanede, men kom snart til sig selv igien. "At Jorden vakler, flyer, at Livet daaner." Evald. (s. besvime.) = daanefærdig, adj. nær v. at daane. "Af Glæde han fast daanefærdig blev." Holberg. — Daanelse, en. Tilstanden, at daane, Besvimelse.

Daane, en. Daanelse. (sieldent og usædvanl.) "Paa disse Ord hun faldt paa Gulvet ned i Daane." Holb. P. Paars.

Daare, en. pl.-r. [T. der Thor. Sv. Dåre.] den, som af Ufornuftighed handler uden Overlæg og uden Øiemed, eller til at naae et Øiemed vælger gale, upassende Midler. (det Modf. af Klog, Viis, Forstandig. Jvf. Fiante, Nar, Taabe, Tosse.) "En Daare mangler Klogskab; en Nar ogsaa sund Forstand." Sporon. I Bemærkelsen: Affindig forekommer det kun i Daarekiste. (I ældre Dansk bruges det ogsaa for: Nar. f. Ex. om en Hofnar.) Jeg maatte være en Daare om jeg giorde det. At tale, handle som en Daare. "En Skielm er Afsky værd, en Daare værdig Latter." P. M. Troiel. (S. nedenfor daarlig, Daarlighed, Daarskab.) = Daarefærd, en. En Daares Adfærd, daarlig Handlemaade. (Grundtvig.) Daarekiste, en. et indsluttet Sted, hvor affindige Mennesker holdes i Forvaring. Deraf: daarekistegal, adj. reent affindig. "At dette Folk, omendskiøndt meget besynderligt, ikke var ganske daarekistegalt." Bagg. N. Klim. Daarekistelem, en. en Affindig, der holdes i Forvaring i Daarekisten. Daarekistesnak, en. taabelig Snak, gal Mands Tale. (Holberg.) Daaremund, en. figurl. en Daares Tale. "At love noget med Daaremund." Grundtvig. — Daarespil, et. naragtigt Spil, Optog.

Daarestreg, en. s. Narrestreg. Daa[…] værk, et. en taabelig Gierning. (Me[…] = daaragtig, adj. daarlig, uklog. "[…] skulde — jeg først blandt Alle kalde [...] dristige Forsøg daaragtig Frækhed." Ev[…]

Daare, v.a. 1. bibringe falske Fore[…] stinger ell. Indbildninger, bedaare. "[…] Trylleróst beruser, daarer dette Bryst." "Man daarer sig selv, og troer virkelig […] føle det samme." Rahbek. 2. narre, […] drage, skuffe. "Naturen daarer ei […] fine Skuespil." Rein. "Skulde det vi[…] lig være Haabet, der daarer hiin Ube[…] dige?" Rahbek.

Daarlig, adj. 1. som ligner en Daa[…] passer sig for en Daare, taabelig, u[…] standig. En daarlig Indbildning, Ha[…] ling. "Daarligt er det, som ei kan […] staae med Klogskab; taabeligt det, […] ikke engang kan rimes med Vid. De[…] taabeligt at handle uden Grunde, og da[…] ligt at handle uden gode Grunde." Spo[…] 2. slet, ringe. daarligt Klæde, Brød, K[…] Vi fik daarlig Mad. En d. Indretni[…] 3. svag, skrøbelig, syg. Hun blev daa[…] i Nat. Den Syge er meget daarlig i[…] — Daarlighed, en. 1. Beskaffenheden […] være daarlig (1.) Taabelighed. (i de a[…] to Bemærkelser forekommer det ikke […] 2. pl. - er. et daarligt Foretagende, ufornuftig Handling. Deri begik ha[…] stor Daarlighed. Ungdoms Daarlighe[…]

Daarskab, en. d. s. s. Daarlighed, […] 2. Hans Daarskab gaaer vidt. Man […] glemt de Daarskaber, han begik i […] Ungdom.

Daase, en. pl.-r. [T. Dose.] et […] Giemsel med Laag paa, en liden Bøsse[…] Buddike. "En Daase uden Laag." B[…] En Tobaksdaase, Snuusdaase, Su[…] daase, Theedaase.

Daddel, en. pl. Dadler. den spis[…] Frugt af Daddeltræet ell. Daddelpalm[…]

Dadel, en. ud. pl. [T. Tadel.] 1. Lyde, Brøst, Feil. At være uden Da[…] At finde Dadel v. alting. En Ridder […] Frygt og uden Dadel. 2. Tilkiendegive[…] af en Feil, Dadlen. Hans Roes er mig […] mindre ligegyldig, end hans Dadel. "[…] taaler Dadel bedst, som meest fortj[…] Roes." Popes Kritik v. Schiermann.

Dadle, v.a. 1. [T. tadeln.] til[…] begive Feil, udsætte paa. (jvf. la[…] "Man dadler og laster Personer og T[…] men man irettesætter kun Personer." S[…] ron. At dadle een for noget; dadle n[…] hos een. Den, som vil dadle alle a[…] skulde selv være uden Feil. Det er le[…] at dadle en Ting, end at giøre den b[…] Deraf: Dadlen, en. ud. pl. = Da[…] en. pl.-e. den, som dadler eller l[…] noget. Ubesøiede Dadlere. — dadlesyg, som er meget for at finde Dadel paa

...dadlatte noget paa Alt. Dadlesyge, en. ...deren Lyst til at dadle.

Dag, en. pl. -e. [J. Dagr. A. S. Dæg.] ...Solens Synlighed over Horizonten, og ...deraf følgende Udbredelse af Lyset over ...Deel af Jordkloden, hvor Solen er ...(modsat Nat.) Det gryer ad Dag. ...snart blive Dag. Dagens Frem... ...t. "Naar mig Dagens første Straale ...ter." Baggesen. — At sove ved høi ...Dag. At staae op, være oppe før ...n. At giøre noget ved Dagen (Dags...) Ved Dagen seer man det bedre. ...figurl. At komme for Dagen, blive ...bekt. At bringe, lægge noget for ...gen. — figurl. i Biergværkssproget om ...rens af Dagen belyste Overflade, i ...Mctn. til Gruben. "Hele Klippen be... ...r af Jernmalm, der ikke brydes i ...ler, men i Dagen." M. (Deraf: ...verts, Dagpompe, Dagvand og flere ...ngværksord.) 2. den Tid, da en Deel ...Jordkloden oplyses af Solen, Tiden ...lem Solens Op- og Nedgang. Dagen ...er ɔ: det nærmer sig mod Aften. Det ...ndnu heel paa Dagen. Den korteste, ...gste Dag. Dagen eller Dagene tage ...af. Dag og Nat ere nu lige lange. ...arbeide den hele Dag igiennem. At ...een Gang om Dagen. At bestemme ...ns Dag til noget. Dagen tilforn, ...gen efter (at noget er skeet.) Jeg har ...seet ham i mange Dage. — Dag for ...g, eller Dag fra Dag ɔ: fra een Dag ...en anden, een Dag efter den anden. ...bliver Dag for Dag bedre med ham. ...g ud og Dag ind ɔ: hver Dag uden ...tagelse. — I Dag ɔ: paa nærværende ...g. — I Dag otte Dage ɔ: om otte Dage, ...i Dag at regne. — I Gaar 8 Dage ɔ: ...8 Dage siden, fra i Gaar at regne. ...til Dags ɔ: paa den Tid af Dagen. ...til Dags ɔ: indtil denne Tid. 3. d. ...Døgn, Dag og Nat, eller en Tid af ...Timer. En Uge har 7 Dage. For 3 ...ge siden. I disse Dage. Om nogle ...ge. Vi har biet efter ham paa tredie ...g. En otte Dage gammel Kalv. Bar... ...er 14 Dage gammelt. (i ældre Dansk ...ges undertiden i denne Bemærk. Nætter Dage. S. nattegammel.) 4. Tid, ...alder. "Der kommer vel engang den ...g, at vi kan Faren møde." Øhlenschl. ...i pl. I gamle Dage, i hine Dage, ...re Dage. — Den Dag i Dag er (ɔ: til ...nærværende Tid; endnu i disse Tider.) ...vetid; it. Livets Vilkaar, Kaar. ...ine Dage ere som en Skygge, der hæl... ..." Ps. 102. 12. At tilbringe, forkorte, ...sine Dage. At tage een af Dage ...de.) At komme ynkelig af Dage. ...har aldrig i mine Dage oplevet en ...dan Begivenhed. At have gode Dage, et sorgfrit, lykkeligt Liv; magelige, onde, urolige Dage. "Hans Dage ere som en Daglønners Dage." Job. 7. 1. — Op ad Dage, i Talemaaden: det er Faderen, Moderen op ad Dage; om et Barn, der ligner een af Forældrene. 6. I ældre Skrifter: Opsættelse, Frist. At give Skyldneren Dag. (jvf. D. Mag. I. 268.) Ligeledes: en vis, bestemt Dag. At forelægge een Dag til Betaling. (Jvf. dagtinge.) = Sammensætninger: A. Dagarbeide, et. A. som skeer, beregnes dagviis. At være paa Dagarbeide. (s. Dagsarbeide.) Dagbane, en. daglig Bane. Solens Dagbane. Dagblad, et. pl. -e. et Tidsskrift, Tidsblad, (s. Blad, 4.) der udkommer enten hver Dag, eller dog flere Dage om Ugen. Dagblide, en. Solens Middagsvarme om Vinteren, som frembringer en forbigaaende Tø. (Langebek.) dagblind, adj. som ei kan see om Dagen, eller seer bedre i Mørke. (Moth.) Dagbog, en. B. hvori noget dagviis optegnes til Efterretning. Dagbrækning, en. Dagens ell. Dagslysets Frembrud noget førend Solen staaer op. Dagdriver, en. den som driver sin Tid hen i unyttig Lediggang. "Hvorfor forlader Bonden sin Plov, for at blive Tiener eller Dagdriver hos et Herskab." Schytte. Dagdriveri, et. det, at spilde Tiden i Orkesløshed. "Den ædle Konst, Dagdriveri." Tode. Dagdriverliv, et. Liv, som en Dagdriver fører. (Baggesen.) Dagfiende, en. En Fiende af Dagslyset, eller figurlig af Oplysningen. "Solen nærmer sig, for hvis Glands deslige mørke Dagfiender ville flygte." Baggesen. Dagflid, en. Flid, Flittighed i sin daglige Gierning. "Kan den smilende Natur — din Dagflid ei belønne." J. Smidth. Dagflod, en. 1. Flod ell. høit Vand om Dagen. 2. Flod af det om Dagen optøede Vand. (V. S. O.) Dagfrost, en. F. om Dagen. (modsf. Nattefrost.) Dagfærd, en. Dagsarbeide, Dagsgierning. (?) P. Lolle. (ell. efter Moth: en Reise, som paa een Dag skal endes.) s. Dagsfærd. Dagglands, en. Glands af Dagslyset, Solglands. (Øhlenschläger.) Daggnist, en. poet. det sidste Glimt af Dagslyset. "Naar den sidste Daggnist slukkes." Baggesen. Daggry, et. ud. pl. det s. s. Dagbrækning. Daghimmel, en. Himmelen, Luften, som den om Dagen viser sig; modsat Nathimmel. (Øhlenschl.) Daghvile, en. Hvile om Dagen. At holde Daghvile. (f. Ex. naar man reiser om Natten.) Dagleie, en. ud. pl. Leie, Tieneste, som betinges og betales dagviis. At tiene i Dagleie, gaae i Dagleie. Dagleier, en. pl. -e. den, som tiener, arbeider for Dagløn. daglys, adj. lys, som Dagen. "At ei dag-

lyse Alfer skal see denne Daad." Øhlenschl. "Daglys Sandhed du skye i din rolige Slummer." Hertz. **Daglys**, et. d. s. s. Dagslys. (Øhlenschl.) **Daglysning**, en. Lysning, som falder om Dagen, Dagslys, it. Dagens Lysning ved dens Frembrud om Morgenen. **Dagløber**, en. Et Slags Løbere ell. Sendebud hos de gamle Grækere. (Schytte.) **Dagløn**, en. Løn som gives og betinges dagviis. **Daglønner**, en. d. s. s. Dagleier; hvilket sidste dog er mere brugeligt. "Naar Daglønneren i Søvnens Arme glemmer Dagens Møie." Kampmann. **Dagmeining**, s. Dagmildning (Dagblide.) **Dagmilde**, v. imperf. blive mildt af Dagblide. Det begynder at dagmilde. (V. S. O.) **Dagmildning**, eller **Dagmilding**, en. det samme som Dagblide. **Dagmoder**, **Dagmor**, Morgenrøden, Morgenstiernen. (poetisk, og især i ældre Skrifter.) "Og skiøn frembrød den unge Morgenrøde — Dagmoders Tryllesmiil hans Hierte vandt." Rahbek. **Dagmøie**, en. Dagens Møie, Byrde, Arbeide. "Og vanker jeg hjem, af min Dagmøie træt." Baggesen. **Dagpenge**, pl. visse Penge, som gives, betales een dagligen. (Moth.) **Dagpost**, en. Post, som afgaaer om Dagen, eller hver Dag. (jvf. Dagspost.) **Dagregister**, et. Dagbog. **Dagreise**, en. 1. Reise, som skeer om Dagen. Dagreiser og Nattereiser. 2. d. s. s. Dagsreise. "Ti Gange ti Dagreiser imod Østen." Ingemann. **Dagrente**, en. R. som beregnes for hver Dag. **Dagro**, en. Rolighed om Dagen. Hverken Dagro eller Nattero. **Dagrum**, et. Dagsfrist. At give een Dagrum. (Moth.) **Dagskiær**, et. 1. Daggry om Morgenen. 2. den Lysning, som Solen endnu giver, nogen Tid efterat den er gaaet under Horizonten. **dagsky**, adj. som skyer Dagslyset, som el kommer frem eller viser sig om Dagen. (Arreboe.) **Dagstierne**, s. Morgenstierne. **Dagstraale**, en. Straaler af Dagslyset. "Frembrydende Dagstraaler." Baggesen. **Dagstævne**, et. Berammelse af en vis Dag til et Møde ell. desl. **Dagsæt**, et. Aftenstunden, Solesæt. (Moth. forældet.) **Dagsætning**, en. Stilstand i Krig. (forældet. Henrik Faber.) **dagtinge**, v. n. handle om Forlig eller Fred, indgaae, slutte Forlig. (forældet, ligesom Substantivet Dagtingning; men fortiener fornyet Brug.) **Dagtyv**, en. den, som bestiller lidet eller intet for den Løn, som gives ham. "En ørkesløs, ødslende Dagtyv." Rahbek. **Dagtærsker**, en. den, som tærsker for Dagleie (modś. Pundtærsker.) **Dagtø**, en. Tø, som ved Solens Kraft finder Sted om Dagen, skiøndt det fryser om Natten. Dagtø og Nattefrost. **Dagvagt**, en. 1. Vagt, som holdes om Dagen,

Dagen igiennem, eller i Morgenstu
(s. Nattevagt.) 2. en Person, som
Dagen holder Vagt paa et Sted.
vand, et. i Biergværkssproget: Vand
fra Jordens Overflade trænger ind i
ter og Gruber; modsat Grubevand,
kommer fra Jordens Indre. "Ere
terne opfyldte med Dagvand." Sch
dagviis, adv. Dag for Dag, hver
for sig. **Dagvælger**, en. Spaam
som betegner heldige og uheldige D
eller den, som af Overtro giør saadan
skiel paa Dage. **Dagværk**, et. d.
Dagsarbeide. "At gaae det komm
Dagværk med fornyede Kræfter i M
Rahbek. "Fra Dagværk hvile ska
Haand." Ingemann. 2. hvad man
Dag hav giort, en Dags Gierning.
afgive sit sædvanlige Dagværk." Ra
B. **Dagetal**, et. Antal af Dage.
nedernes ulige Dagetal. (s. nedenfor
C. med Gen. Dags: **Dagsarbeide**,
hvad man daglig har at giøre, d
Gierning. At gaae til sit Dagsarb
fuldende sit Dagsarbeide. **Dagsfrist**
Frist, Udsættelse p. een Dag. **Dagsr**
en. Dagsreise. (C. Pedersen.) **D**
gierning, en. 1. d. s. s. Dagsarbe
2. i ældre Skrifter særd. Hoveri. **D**
hold, et. daglig Underholdning,
penge. (Grams Nucl. Lat.) **Dagsfe**
en. Overdagsfeber. **Dagslys**, et.
lens Lysning om Dagen. (s. Dag.
Dagspløining, en. saameget, som
pløier paa een Dag. **Dagsreise**,
den Veilængde, man reiser, eller kan
paa een Dag. **Dagsrum**, et. Dags
"Fredløs Mand haver Dagsrum og R
frist til at rømme." D. Lov. **Dagsp**
en. Dagens unyttige Tilbringelse.
Arbeide er kun Dagsspilde. **Dagstid**,
1. den Tid i Døgnet, da det er Dag
2. en vis Tid paa Dagen. (V. S.
Dagsvande, et. Regn hele Dagen igienn
(V. S. O.) **Dagsværk**, et. 1.
man i een Dag giør, eller overkomm
forrette. 2. Hoveri, Dagsgierning

Dages, v. dep. dagedes. blive D
blive lyst om Morgenen. Det begy
at dages. "Inden i os, uden om, u
og over os dagedes Alt." Baggesen.
"Her dages op de Biergetoppe h
(komme tilsyne.) Arreboe.

Dagetal, i **Dagetal**, adv. Dag for D
"Jeg seer Vøtnene voxe og trives i D
tal." Rahbek. Hendes Helbred forle
Dagetal.

Daggert, en. pl. -er. [J. Daggardr.]
Dolk, et kort Sværd. (Grams Nucl. L
Evald.) "Du løber til, og støder D
gerten i Brystet paa ham." Øhlensch.

Daglig, adj. [af Dag.] 1. som
hver Dag, hører til hver Dag. En d

Dæk. daglig Underholdning: Tøi daglig Brug. Han arbeider dag- ... 2. sædvanlig; jævnlig. daglige Erfaring. Daglig Tale ɔ: ... saaledes som det sædvanlig ... det uppyntede Hverdagssprog. Det daglige Liv: Livet, som det sædvanligen ... at være, det huuslige, borgerlige ... — Man seer dagligen (meget ofte) ... paa. — Undertiden med Bibe- ... Ubetydelighed, om ringere Værd. ... man saaledes har indviklet sig i ... Daglige og Sædvanlige, at man der- ... har tabt Sands for det Store og ...." Mynster. 3. tarvelig, simpel. ... Kost. Daglige Klæder, dagligt ... Bordel.) — Daglighed, en. ud. pl. ... Omstændighed, at noget skeer, gien- ... hver Dag. (nyt Ord.) "Disse For- ... Daglighed, svækker Smagen for ..." Rahbek.

Dagligdags, adv. i dagl. Tale: d. s. s. dagligen, hver Dag. "Dog er det dagligt min Lyst og Tidsfordriv." Falster. ... vi dagligdags og høre." Brøfel. ... den ogsaa adj. for: hverdags.) ... denne lille dagligdags og saare pro- ... Jordklode." Baggesen.

Dagligstue, en. pl. -r. den Stue i ..., som tiener til Familiens daglige ...

Dagning, en. ud. pl. Dagens Frem- ..., Dagbrækning; altid som adv. I Dagningen. "Da stod Kongen op om ... i Dagningen." Dan. 17. 20. ... Berges, ret i Dagningen, sprang ..." Thaarup.

Dal, en. pl. -r. [I. Dalr. A. S. Dæl.] ... Land imellem Bierghøider eller ... Over Bierge og Dale. En Elv ... giennem Dalen. = Dalaabning, ... imellem Bierge, som dannes ved ... Dal. Dalbo eller Dalbygger, en. ... som boer i en Dal. Dalbonde, en. ..., som boer i en Dal (modſ. Field- ...) Dalbund, en. det nederste, dy- ... i en Dal. (V. S. O.) Dalelv, ..., som løber igiennem en Dal. (P. Frimann.) Daleng, en. Eng, som ... i en Dal. Dalføre, et. Huulvei, ... giennem en Dal. (Fr. Thaarup.) ... Land, et. Land, som ligger imellem ..., som bestaaer af en Strækning af ... modſ. Bierglandӡ.) Dalpige, en. ... der har hiemme i en Dal, er født i en ... (C. Frimann.) Dalstrækning, en. ... Dal, der strækker sig i en temmelig ... (Schöning.)

Dale, v. n. 1. (er og har.) [af Dal.] ..., bevæge sig langsomt ned. Da Ør- ... lange havde dalet i sin Flugt, begyndte ... at stige. "Snart daler Lærken, ... den hvirre sig hæver." Stenersen. Solen er dalet. — figurl. Hans Lykke begyndte nu at dale (aftage.) "Naar Aftenen stiger, dalet det skuffede Haab." Herz.

Daler, en. pl. e. [T. Thaler.] en Sølvmynt, der sædvanligen fordum hos os regnedes for 4 Mark Danske. Navnet tillægges i øvrigt flere Slags store Sølvmynter; f. Ex. Krondaler, Rigsdaler, Speciesdaler.

1. Dam, n. s. ud. pl. og ud. Artikel. [Ogsaa i det Arabiske Dama.] et Spil paa Tavlebræt med 24 Brikker af to forskiellige Farver; Damspil. At spille Dam. 2. en Dam kaldes en Dambrikke, som et gaaen Brættet igiennem, indtil den yderste Linie af Tavlebrættet paa Modspillerens Side. At trække i Dam, er at naae denne Linie. = Dambrikke, en. En Brikke i Damspil. [N. S. Dambricke.] Dambræt, et. det i 64 Tavl eller Ruder inddeelte Bræt, hvorpaa spilles Dam. Damspil, et. 1. Brikker og Bræt til at spille Dam paa. 2. Spillet selv. Damspiller, en. den, som forstaaer at spille Dam.

2. Dam, en. pl. -me. 1. [T. Damm.] en af Jord opført Forhøining, for at afholde Vandets Løb; et Dige, en Dæmning. (de sidste mere brugelige.) 2. [Isl. Damnr.] et indhegnet ell. opsamlet staaende Vand, en liden inddæmmet Sø. At sætte Fisk i en Dam. S. Fiskedam, Mølledam. 3. i Ordet Blegdam (en Eng, et Sted, hvor der bleges) er Bemærkelsen beslægtet med, ell. overført fra den første. = Dambrud, et. En Dæmnings Giennembrud; Digebrud. Dambund, en. den Jordbund, hvorpaa der er en Dam, et Vandstade. (D. Lov.) Damfisk, en. Fisk, som sættes ell. fanges i Damme. Damfiskeri, et. Fiskeri, som skeer i de med Fiske besatte Damme. Damflod, et. Vandets Udløb af Damme. (Moth.) Damgræs, et. Græs, som vorer i Damme og andre fugtige Steder. (Moth.) Damjord, en. J. som graves i udløbne Damme. Damløb, et. Vandets Afløb fra en Dam. Damløb giennem en Andens Mark. Damrende, en. Rende, hvorigiennem Vandet fra en Dam har Afløb. Damskiste, et. d. s. s. Digeskiste. Damsluse, en. Sluse, hvorved man holder Vandet i en Dam ell. lader det løbe ud. Damsted, et. Sted, hvor en Dam er, ell. har været. (Moth.) Damvand, et. V. af en Dam. Damvask, en. s. Blegvask. Damvod, et. Vod eller Fiskegarn til at drage i Damme med. (V. S. O.)

Damask, et. tykt vævet Tøi, med ophøiede Figurer i; særd. et saadant tykt, blommet Silketøi (dog havdes ogsaa uldent Damask, og Ordet bruges ligeledes om et Slags Linned til Dækketøi.) En Damaskes Kiole. Damaskes Gardiner, Dækketøi. — Deraf: Damaskvæver, en.

Damp, en. pl. -e. [Eng. Damp. T. Dampf.] 1. en tyk Røg, ell. opstigende Taage. Kruddamp, Svoveldamp, Tobaksdamp. Røg og Damp. Der stiger en Damp af Marken. "Tørre Dampe kaldes (ogsaa) Røg." L. Heiberg. 2. særdeles: Vædsker, som opløses eller udvide sig ved Varmen og gaae over i en elastisk Tilstand; Dunster; Vanddamp. At koge ved Damp. "Ere Dampene vaade, og ved Kulden gaae tilbage i en flydende Tilstand, kaldes de Dunster." L. Heiberg. 3. stærk Uddunstning, Sved. Den Syge ligger i en Damp. = dampagtig, adj. som ligner Damp. (V. S. O.) Dampbad eller Dampebad, et. Bad, som br. ved at udsætte sig for indsluttede varme Dampe. Et russisk Dampbad. Damphul, et. Hul i et Kar ell. en anden Indning, som Dampen stiger op af. (Moth.) Dampkiedel, en. Kiedel ell. tilsluttet Kar i en Dampmaskine, hvori Vandet hedes for at udvikle Damp til at drive Maskinen med. Dampkogning, en. Madens Kogning over Damp i Stedet for i Vand. Dampmaskine, en. Maskinværk, som sættes i Bevægelse v. den elastiske, udvidende Kraft i Vanddampen. Dampmølle, en. Mølleværk, som drives v. Damp. Dampprøver, en. Indretning, som anbringes ved Dampmaskiner, for at kunne prøve Dampens Kraft ell. Elasticitet. Damppuster, en. En huul Kugle, eller et tillukket Kar, hvoraf den i samme indsluttede Damp kun igiennem en fiin Aabning kan trænge ud. Æolipila. (Ørsted. Hos Andre: Vindkugle.) Damprum, et. det Rum i Dampmaskinen, hvor Dampen ledes hen for at virke. (Ørsted.) Damprør, et. Rør i en Dampmaskine, hvorigiennem Dampen ledes fra Dampkiedelen. Dampskib, et. Skib, som drives frem i Vandet ved Hielp af en Dampmaskine. Dampsky, en. Sky, som bestaaer af Damp, Samling af Dampe. "De over hinanden staaende Dampskyer." T. Rothe.

Dampe, v. n. 1. (har.) give Damp, Dunster, Sved fra sig. Marken, den Syge damper. — figurl. siges den at dampe, som ved at røge Tobak, blæser megen Røg fra sig. — At dampe af, s. afdampe. — Dampen. Dampning, en.

Dan, en uadskillelig Partikel (der, ligesom ledes, udtrykker en Maade eller Skik) i eensdan, hvordan, ligedan, saadan. (Uden Tvivl i Slægtskab med v. danne. jvf. dann i Ihres Glossar.)

Dands, en. pl. e. [J. Dans. T. Tanz.] en vis regelmæssig Legemsbevægelse, af een eller flere, der skeer efter Musik eller musicalsk Tact. (s. Bal.) At gaae i Dands, træde i Dands. Stakket Dands er snart sprungen. Ordspr. At tage en Pige op
til Dands. At føre en Dands op
Fruentimmer ɔ: være det første dan
Par i Raden, være Fordandser. — A
bag af Dandsen ɔ: lide Tab, mi
Velstand, Anseelse. = Heraf, og af
dandse: Dandsebiørn, en. En Biør
er oplært til at giøre visse Bevægelse
Musik. Dandsebod, en. pl. -e
Huus, eller et Værelse i et Huus,
enhver mod Betaling kan tage
Dands; et offentligt Dandsehuus.
de Dandsebod. Dandsedragt, D
kiole, en. Dragt, Kiole, som bruge
man dandser. Dandsefærd, en.
sættelse med Dands. "Da han saa
i Dandsefærd." Øhlenschl. Dandse
en. den Glæde, man har af Dand
Dandsen frembringer. Dandsehuu
(Moth.) s. Dandsebod. Dandsek
pl. Klæder, som bruges til Dands;
klæder. (Øhlenschl.) Dandsekonst
den Konst ell. Færdighed, at kunne d
Den skiønne Dandsekonst. Dand
en. L. til at deeltage i Dands. d
lysten, adj. meget begierlig efter at d
Dandsemester, en. den, som give
derviisning i Dands, en Dandse
Dandseplads, en. Plads til at d
eller hvor der dandses. En Dands
i Skoven. Dandsesal, en. Sal,
der dandses. Dandsesko, en. lette
som bruges til Dands. Dandseskol
Sted, hvor flere i Forening under
Dands. Dandsesving, et. Sving i
sen. dandsesyg, adj. i høi Grad d
lysten. Dandsesyge, en. overdreve
gierlighed efter Dands. Dandsetak
T. i Musiken til at dandse efter. D
time, en. En Times Underviisning i D
Dandsetrin, et. eget Slags Trin,
giøres i Dands.

Dandse, v. n. og act. 1. (har.) b
sig i en Dands. At dandse med een
dandse omkring paa Gulvet. At d
paa Line. — figurl. At dandse efter
Pibe ɔ: være een underdanig, tvung
at rette sig efter hans Villie. — a
dandse Polskdands. Hvormange D
har hun dandset? At dandse sig
dandse sig ihiel. At dandse Brud
Pigelav (en tilforn ved Bryllupper
gelig Skik.) — Dandsen, en. ud. pl
for megen Dandsen er skadelig. = D
ser, en. 1. den, som forstaaer at d
som tager Deel i en Dands. Han v
af de bedste Dandsere paa Ballet.
var i sin Ungdom en god Dandser.
et Fruentimmer derimod: Hun har
Ungdom dandset meget godt, var b
for sin Dands, ell. desl.) 2. sær
den, som er antaget til at dandse
Skuepladsen. I denne Bemærkelse,
ei i første, bruges om et Fruenti

...andserinde. Den første Dandserinde ... et Theater.

...ane: et adjectiv. Ord, der egentl. er ... ell. gammelnordisk Genitiv. Dana, ...aor, og danner nogle dermed sammensatte Substantiver: Danebrog, en. 1. et ...anner, som sagdes at være nedfaldet fra ... under Valdemar II. Krig i Esthland ...219, og var indtil 1500 de Danskes Ho... 2. en dansk Ridderorden, stiftet ... Kong Christian V. Aar 1671. Han er ...der af Danebrog. (Heraf: Danebrogskors, et. Ordenstegnet for denne ... Danebrogsmand, en. den, ... bærer Danebrogsordenens Sølvkors. ...nebrogsorden, Danebrogsridder, o. fl.) ...arv, et. i ældre Dansk: Arv, som til... Kongen efter Arvingsløse og Fraværende, der ikke i den lovbestemte Tid melde ... (jvf. Nørregaards Priv. Ret §. 399.) ...fæ, et. (Isl. Dana-fé.) i Lovsproget: a) jordfundet Guld og Sølv, som tilfalder Kongen. D. Lov. V. 9. 3. b) arveløst Gods, som tilfalder Kongen. (Moth.) ...l. Danar-fé. Danehof, et. kaldtes ... om en Rigsdag eller Herredag i Danmark. Danekonge, (eller Danerkonge) ... de Danskes Konge. (Isl. Danakonungr. Knytl. Saga.) Danemand, s. Dannemand.

Dangle, v. n. 1. (har.) et i dagl. T. ...ligt, skiøndt ikke hyppigt Ord; i Bemærk. omtrent d. s. s. daske (2.) ell. dingle. ... dangle med en Sypung ell. et Strikketøi, uden at giøre noget ved nogen af ...." Rahbek. — Öhlenschläger (i St. ... Aftenspil) lader Døden synge: "I danglende Dands, i danglende Dands."

Danlig, adj. [af dannne.] beqvem, ...: aptus, idoneus. Moth. "Mens... er af Naturen danligt til at for... gudelige Sager." N. M. Aalborg .... "Som kan beqvem og danlig til ... Embeds Vilkaar være." Falster. — Danlighed, en. 1. Beqvemhed, beqvem ... 2. Beskaffenhed: qualitas, conformatio. Moth. (begge nu usædvanl.)

Danmark, n. pr. [I. Danmörk. A. S. Dene-meore, Dane-marc.] Ordets sidste ... er enten vort Mark, eller det gammelnord. Mörk, Skov. Dets Oprindelse og Betydning vil altid blive uvis. ... de forskiellige Skrivemaader: Danmark ... Dannemark, er den første baade den ... antagne og den ældste. (Saaledes ... den f. Ex. i den danske Krønike fra ... Aarhundrede og i det ældste danske ...ngebrev af 1386.)

Danne, v. a. 1. [Fattes i beslægtede ...og.] give en Materie en vis Skikkelse. ... danne en Klædning. At danne noget ... et Stykke Træ; danne Figurer af Leer, ... i Leer; vel, ilde dannet (ogsaa veldannet, ildedannet.) "Gud giver sig selv Vidnesbyrd, i det han virker, skaber, danner." Mynster. "Jeg er Herren, som danner Lys og skaber Mørket." Es. 45. 7. "Han danner Læret med sin Arm." Sir. 38. Jvf. efterdanne, omdanne. 2. giøre skikket til noget, sætte Skik paa, udvikle Siælens Evner, bibringe Cultur. At danne en Nation. At danne Barnets Hierte. At danne sig til sin tilkommende Bestemmelse. En dannet Mand. I de mest dannede Selskabskredse. = dannelig, adj. som kan dannes. — Dannelse, en. ud. pl. 1. Gierningen at danne. Barnets Dannelse i den tidlige Alder. 2. udvortes Skikkelse, Form. Disse Bogstaver, dette Taarn har en underlig Dannelse. 3. høiere Udvikling af Siælens Evner og Færdigheder, Cultur. En Mand af megen Dannelse, af lærd, videnskabelig Dannelse. At faae sin Dannelse ved et Universitet, ved Reiser. — Deraf: Dannelsesdrift, Dannelsesmiddel, o. fl.

Dannemand, en. pl.-mænd. [I. Danimadr, Dándismadr; af dáindi, ypperlig, giæv, brav; hvoraf dannis.] en retskaffen, hæderlig, brav Mand. (Ordet bruges i samme Bemærkelse i Sverrige.) "Han havde alle sine Dage havt en Dannemands Rygte." A. S. Vedel. "Hvad skiøtter Dannemand, at Hund ad hannem gøer." Bording. — Ligeledes: Dannequinde, en. Dyd er Dannequindes Kaabe. Ordspr.

Dannis, adj. [Isl. dáindi, ypperlig.] giæv, brav, ærlig, skikkelig, anstændig: comis, integer, honestus. Moth. Et forældet, men jævnligen i nyere Tider optaget Ord. (Formodentlig er danæ det samme Ord, der forekommer i en egen, beslægtet Bemærk. i Riimkrøn. V. 1520.) Deraf: Dannished, en.

Dansk, adj som hører til, har hiemme, er født i Danmark. Det danske Folk, Sprog, Vaaben. — At lære, at læse Dansk, lægge sig efter Dansk. Paa Dansk hedder det. — En dansk Skole (hvor der kun underviises paa Dansk.) En Dansk ɔ: een, som er født i Danmark. De Danske, det danske Folk. De Danskes Konge. — Danskhed, en. ud. pl. Indbegreb af det, som man tænker sig hos en Dansk, som er eiendommeligt f. det danske Folk. "Danskheds fortryllende Vellyst." Evald. "Lader os siunge Danskhed og Troskab og Mod." P. K. Troiel.

Dask, et. pl. d. s. et lydeligt Slag, især med den flade Haand.

1. Daske, v. a. og n. 1. [I. og Sv. daska. E. to dash.] 1. slaae m. Haanden. At daske een om Ørene, i Ryggen. "Du kan jo daske det itu." Tode. 2. neutr. slænge, dingle, bevæges frem og tilbage i en hængende Stilling. Hun havde et langt Baand,

der hang og daskede ned ad Ryggen. = Deraf: Daskeklud, en. et Slags forhen brugelige Halsklude, hvis Ender hang langt ned paa Brystet. — Dasken, en. ud. pl. Gierningen at daske.

Daske, v. n. 1. (har.) leske, drive Tiden bort med Leflen og Ukydskhed. At d. med et Fruentimmer. (Moth. dagl. Tale. Sv. dasa. jvf. Ihres Glossar.) — Daskeri, et. Lefleri, letfærdig Omgang.

Datid, en. ud. pl. (S. da, a. 4.) et nyt Ord, hvorved man har villet betegne en vis forbigangen Tid (ligesom Fortid, Nutid, Fremtid.)

Datter, en. (i ældre Skrifter, og næsten ned til vor Tid Dotter.) pl. Døttre. [J. Dóttir. A. S. Dohtor.] et Barn af Qvindekiønnet, med Hensyn til dets Forældre. Hun har en voxen Datter. Det er hans Datter m. den anden Kone. Hun har faaet (født) en Datter. Landets Døttre ɔ: ugifte Fruentimre. (S. Broderdatter, Søsterdatter, Stivdatter, Svigerdatter, Pleiedatter.) = Datterbarn, et. pl. Datterbørn. En Datters Barn. Datterdatter, en. pl. Datterdøttre. en Datters Datter, med Hensyn til Bedsteforældrene. datterløs, adj. som ingen Datter har. (Bording.) Dattermand, en. Svigersøn. Dattersøn, en. pl. Dattersønner. en Datters Søn. = datterlig, adj. som egner, tilkommer en Datter. "Et langt Brev, saa fuldt af datterlig Kiærlighed og from Hengivenhed." Rahbek. — Dattertugt, en. Døttres Optugtelse. (Helt.)

Davre, en. ud. pl. [Isl. Dagverdr; af Verdr, Mad.] Morgenmad, Frokost; egentl. Maaltid, som nydes om Dagen. (nu allene brugel. hos Almuen. S. Nadver.) — Davrebord, et. Bord, hvor der spises Davre; Frokostbord. (Øhlenschläger. Hakon Jarl.) Davremaal, et. d. s. s. Davre. (Moth.) Davretid, en. Tid, da man pleier at spise Davre.

De: 1. pron. pers. som betegner den tredie Person i Fleertallet; svarende til han, hun, den og det i sing. I Genit. deres. Accus. Dativ. og Abl. dem. I nyere Tider har Sprogbrugen indført, blandt dannede Folk, i Tiltale at betiene sig af De og Dem, i anden Person, i Stedet for det tilforn, og endnu blandt Bondealmuen brugelige I, Eder (Jer) og Eders (Jeres.) Hvad har De at befale? Jeg beder Dem at hilse Deres Familie. (Det er herved at bemærke, at den nyere Sprogbrug ikke tillader i saadanne Tilfælde at bruge Verbet i pl. Ingen siger eller skriver nu, som Sneedorf: "De sige i Deres første Blad — Vide De ikke — Mene De, at man taaler her i Landet" ꝛc. Men: De siger: Veed De ikke, o. s. v.) 2. De er ogsaa Adjectivets ubestemte Art. i pl. De syge Krigsfolk, de bedste Mennesk (Eng. the. T. die.) 3. de, pron. d monstr. pl. af den. s. den.

December, en. Aarets sidste Maan Christmaaned.

Deel, en. pl. Dele. [A. S. Dæl. N. Deel. Isl. Deild, Deling.] En af d enten særskilte, eller som særskilte tænk lige Ting, hvoraf en anden Ting, eller Heelt bestaaer; en Part. (Jvf. Stykke Dele ere Ting, der samlede udgiere Heelt; og dette kan enten besidde, bes af alle sine Dele; ell. nogle af disse kun være adskilte derfra. At dele noget mange Dele, og give enhver sin De En stor Deel af Menneskene (ɔ: mange Han fik den største Deel, jeg den mind Bogen, Værket bestaaer af 4 Dele. — særskilte Bemærkelser og Udtryk: a) A deel, Deelagtighed. At have Deel i B tet, i et Foretagende (f. Ex. Han har Deel i Skibet.) Han har ingen Deel har ikke taget Deel i denne Misgierni (er ikke deelagtig deri.) At tage Deel i Selskab, en Lystighed. Hun tager meg Deel i andres Nød (føler, røres dervel — b) Bestikket Deel, Lod. Det blev m til Deel (faldt i min Lod.) Enhver k have nok i sin egen Deel. — En heel D Folk, en stor Deel Penge ɔ: mange. (endeel.) For min Deel ɔ: hvad mig a gaaer. Jeg for min Deel har intet de mod, kan ikke virke noget dertil. For Deel, i Henseende til noget. For en Deel, for den største Deel, i Henseende meget, til det meste. (Han er for en De for en stor Deel selv Skyld deri.) ingen Deel, paa ingen Maade, ald ikke. = deelagtig, adj. som har D Andeel i noget. At være d. i Arbeidet Belønningen. deelagtig i en Forbrydel deelagtiggiøre, v. a. 3. (s. giøre.) g een Lod eller Deel i noget, giøre deelag i. Deelagtighed, en. ud. pl. Tilstand at være deelagtig, at have Deel i, va Deeltager i noget. "Han begierede De agtighed i Regieringen." Wandal. — de bar, adj. d. s. s. delelig. Deelbarh en. ud. pl. den Egenskab, at være d bar. (T. Rothe.) Deelhaver, en. d som har Lod eller Andeel i noget; I teressent. (V. S. O.) deeltage, v. n (har.) tage Deel i. Han vilde ikke d tage i Selskabet. Han har aldrig d taget i politiske Forbindelser. Deraf: d tagende, som ytrer Deeltagelse mod A dre, for Andres Vel. Et deeltage Sind, Hierte. Paa en meget deeltage Maade. "De første ere meddelende deeltagende, aabne, snaksomme og m tre." Baggesen. Deeltagelse, en. at tage Deel i noget (saavel egentlig figurl.) Mange ønskede hans Deeltag

i Selskabet. Hendes Deeltagelse i min Sorg var oprigtig. Han hørte denne Tidende med stor Deeltagelse. — Deeltager, en. pl. -e. En Person, som tager Deel, har Deel i noget. — deelviis, adv. for en Deel, henhørende til nogle Dele; ikke paa eengang eller overhovedet. (S. dele, nedenfor.)

Deels, adv. som altid bruges i en disjunctiv Sætning: for en Deel. Deels var jeg ikke tilstede, og deels var Sagen mig ubekiendt. Besætningen bestod deels af Indfødte, deels af Fremmede. (Jvf. tildeels.)

Deger, et. pl. -e. Et Antal af 10; bruges allene hvor Talen i Handelen er om Huder og Skind.

Degn, en. pl. -e. [af Lat. Diaconus.] En Kirkebetient, som forestaaer Sangen og assisterer Præsten under Gudstienesten. Degne i Kiøbstæderne have nu i Almindelighed Navn af Klokkere. = Degnebolig, en. fri Bolig som er bestemt f. en Degn; en Degns Embedsbolig. Degneenke, en. Enke efter en Degn. Degnejord, en. J. som ligger til et Degnekald, som hører til en Degns Indkomster. Degnekald, et. en Degns Embede og Bestilling. Degnekone, en. En Degns Hustru. Degnekorn, et. En vis aarlig Afgift i Korn af Sognemændene til Degnen. Degneoffer, et. Offer i Penge, som gives Degnen ved Høitider. Degnepenge, pl. Penge, som gives Degnen ell. Klokkeren i St. for Offer eller Degnekorn. (Holberg.) Degnestol, en. Stol i Kirken, hvor Degnen staaer medens han synger. Degnetrave, en. En Afgift af visse Neg, som p. nogle Steder gives Degnen i Stedet for Korn i Kiærven, og i Forhold t. Præstens Tiende. (Bidrag t. Kammervæsen. 168.)

Degne, v. n. 1. poet. arte sig som en Degn. "Det tidligt degne skal, der gode Degn skal blive." Baggesen.

Dei, en. ud. pl. [Isl. Deig; skrives og endnu Deig.] en sammenæltet Blanding af Meel og Vand, ell. af Meel, Smør, Mælk, m. m. hvoraf bages Brød ell. Kage. (Kagedei, Smørdei, Suurdei.) At lægge Dei ɔ: blande Meel med Vand og Suurdei eller Giær, og hensætte det for at gæres. At ælte Dei. = Deirand, en. Rand af Dei om Kiødmad, som bages. En deiet eller ikke giennembagt Rand i Brødet. Deirulle, en. En glathøvlet Rulle af Træ, som løber om paa en Stok med to Haandgreb, og hvormed man jævner Deien til visse Slags Bakkelse (Smørdei.) Deiskrabe, en. Et Redskab til at skrabe Deien af Truget. Deitrug, et. Trug, hvori man ælter Dei. (Oluffsen.) deiet, adj. 1. blød, som Dei, klæget; ikke giennembagt. Brødet er deiet. (Moth.) 2. besmuurt med Dei. = deine, v. n. at lægge og ælte Dei. "Man plier, saaer og i sin Sved sit Brød med Kummer deiner." Falster. — Deraf: Deinetrug, et. d. s. s. Deitrug. Deinevand, et. Vand, hvori man ælter Meel til Dei. (Moth.)

Deig, adj. [J. deigr, blød.] siges om Tænderne, som blive ømme af at spise suur Frugt eller andet Suurt. (Moth. sielden.) Ogsaa: deigtandet eller degtandet. (Langebek. Moth har ogsaa Subst. Deighed eller Deighed.)

Deilig, adj. [Isl. dægilegr. Holl. degelijk.] skiøn af Anseelse, af udvortes Form; skiøn for Synets Sands (især om en udmærket, eller meer end almindelig Grad af Skiønhed.) En deilig Pige. deilige Blomster. En d. Udsigt. "For saa vidt som Skiønhed og Smukhed høre under Øiets Dom, kan Deilighed siges at være en forhøiet Skiønhed." Sporon. "At hun er en kiøn, en smuk, en deilig Pige, hører hun fra det første Dieblik hun kan skiønne." Rahbek. (Dog br. deilig i Talesproget, uden streng Iagttagelse af denne Regel, ogsaa om det, der med Skiønhed for Synet forener Behagelighed og Ynde. Et deiligt Veir; den deiligste Aarstid. Disse Udtryk, hvori ogsaa Hensyn t. Øiets Sands fortrinlig hersker, taaler vel Skriftsproget; men ikke saa vel: et deiligt Digt, en d. Tale, Fortælling, Musik; mindre endnu en deilig Handling, eller d. Mad. Noget forældet eller usædvanligt er endog Stenersens: "Naar med sølvrige Flugt skiælver sig uformærkt bort de deilige Aar. — "Deilighed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være deilig, en høiere Grad af Skiønhed. (Substantivet ikke let uden om Legems- og Ansigts-Skiønhed.)

Deine, v. n. S. under Dei.

Deise, v. n. 1. (er.) falde efter en ravende, vaklende Bevægelse; glide saaledes, at man falder. Han deisede (eller deisede om) i Rendestenen. Der deisede Stangen. "Jeg deiser, meer end spanker, igiennem min Labyrinth." Baggesen. (Egentlig efter V. S. O. om et Skib, som ved at brekes bi, bevæger sig tilbage eller agter ud.)

Dele, v. a. deelte og delede; deelt. [J. deila. N. S. deelen.] 1. adskille et Heelt i sine Dele, afsondre Delene i det, som er, ell. tænkes som et Heelt. (jvf. skifte.) Det er godt at dele, hvor nok er at tage af. At dele et Brød i to lige, ulige Dele. At d. Byttet, dele en Arv. At d. med sine Brødre, med sine Venner. De deelte det imellem sig. Det blev deelt omkring (uddeelt) til Alle. Floden deler sig i to Arme. Danmark deles (inddeles) i 7 Stifter. (jvf. afdele, fordele, inddele, omdele, uddele.) 2. i ældre Dansk: a) føre Proces, forfølge med Lov og Ret. At dele om Eiendom. (D. Lov.) At dele sig til Rette. D. Lov.

I. 1: 3. "Deel ikke med din Dommer." Ordspr. (Deraf ogsaa det forældede: Delemaal, Sag for Retten, Sagførelse, Proces. s. Nørregaards Privatret. §. 1375.) b) dømme. Dommeren skal dele os imellem. = delelig, adj. som kan deles, lader sig dele. delelige Størrelser. Deraf: Delelighed, en. Deelbarhed. — Deling, en. pl. -er. 1. Handlingen at dele, Adskillelse i Parter. At giøre, foretage en Deling. Der er ti Rdlr. til D. imellem dem. — 2. En Deling (ɔ: Afdeling) i en Prædiken. — Delingsgrund, en. Grund til at giøre en Deling. Delingsmaade, en. En vis Maade, at giøre en Deling paa. Delingspunkt, et. I Mathematiken: et Punkt, hvorved en Linie deles. (Kraft.) Delingsret, en. Ret til at giøre en Deling. Delingstal, et. Tal, hvormed et andet deles eller kan deles.

Dem, pron. pers. s. De.

Demant, en. s. Diamant.

Den, pron. demonstr. (gen. dens.) n. det. pl. de. (acc., dat. og abl. dem.) a) betegner (absolute) enten umiddelbart en Gienstand, ligesom ved at vise ell. pege paa samme; b) ell. (relative) bestemmer Gienstanden formedelst en efterfølgende Sætning. I begge Tilfælde forekommer det, saavel (adjectivisk) i Forbindelse med Substantiver, som (substantivisk) allene, ell. uden umiddelbart tilhørende Substantiv. c) bruges den ogsaa som Adjectivernes bestemte Art. — F. Ex. a) absol. Den Mand har jeg seet før. Den Kone seer meget syngelig ud. Det Barn er stort for sin Alder. Det Arbeide har han allerede udført. De Folk have længe boet her. Lad mig høre de Vers. (jvf. denne, disse.) Den Dag var jeg fraværende. Den Gang tog han feil. Den Tid ɔ: da, paa den Tid; og relat. da, i det; imedens. Den Tid levede min Fader. Den Tid jeg nu kom derhen. Den Tid jeg opholdt mig i Paris. — Substantivisk: Den er det ikke; og heller ikke denne. Det havde jeg ikke ventet mig. Dem (disse Folk, Ting) kiender jeg godt. Fra dem har han det. — b) relat. Den Kones Mand, vi saae i Gaar. Det Huus, han har kiøbt. De Folk, som flyttede ind i Huset. Den Gang, det skete. — Substantivisk: Den, som elsker sin Næste. Det, man ikke kiender, savner man ikke. De, som beherskes af Lidenskaber. (En Sprogegenhed, som bør bemærkes, er: at efter er følger ikke nom. de, men acc. dem af det demonstrative Pron. f. E. Det er dem, jeg talte om. Det var dem, han betroede sig til. Der var dem, som vilde negte.) [Sielden er Brugen af Genitivet dens, og dets br. aldrig; oftere derimod gen. pl. deres. — Det maa være paa dens Ansvar, som sender det. Det er deres

Datter, som boer lige overfor. Værk
drives for deres Regning, som have anla
det. — Om Brugen af Han, Hun og D
som demonstr. Pron. s. Badens d. Gramm.
c) Som Adjectivets bestemte Art. De
gode Mand; den unge Pige; det sy
Barn; de bedste Digtere. — Eller hv
Adjectivet staaer som Subst. Den God
den Unge, de Rige, de Gamle, det Skiønn
[Brugen af den og dem, som Dat. og Ac
sing. & pl. af pron. relat. der (i Sted
for det objective som) er vel indført
Enkelte i den nyere Tid; f. Ex. Hemm
ligheden, den han saa længe bevared
Børnene, dem han elskede høist. "E
Mand af Smag i Alt, den daglig h
forøger." Popes Kritik ved Schierman
Dog kan den ei ansees for at være hieml
ell. almindelig.] Jvf. det nedenfor.

Denne, pron. demonstr. gen. denne
n. dette, dettes. pl. disse, disses. betegn
Gienstanden endnu nøiere, end den, m
nærværende, ligesom v. umiddelbar Paap
ning. Det er denne Mand, jeg mener. Gi
det kun denne ene Gang. Dette Huus
det, han har kiøbt. Disse Folk have vær
her engang tilforn. — I denne Tid (ɔ: n
for nærværende Tid.) Ligeledes: i d
Tider. I denne (den nu regierende) Ko
ges Tid. — Foran Prædicatet: denne bra
Mand; disse ærlige Folk. [I dette T
fælde kan det endog staae foran en, Su
jectet tilhørende Genitivus, foran et adj
tivisk Pron., eller foran en kort Melle
sætning. F. Ex. Denne Sagens sande B
skaffenhed. Disse, mine afdøde Venne
Erindringer. Under disse for ham saa s
gelige Omstændigheder.] I øvrigt k
bemærkes v. dette Pronomen: a) det brug
undertiden absol. eller m. Hensigtelse (Re
tion) t. det udeladte Subst. Han er ikke d
(den Mand) som skulde give noget bort
intet. Denne var det, jeg meente. Denn
(ɔ: denne Mands, Persons) Ven. Denn
(denne Konges) Efterfølger. Disses (d
Folks) forenede Bestræbelser. Viig ald
fra Ærlighed; thi denne varer læng
b) det sættes undertiden efter Substantiv
i adjectivisk Form. Sagen er denne. M
Mening er denne. c) dette br. und
tiden (ligesom det) absol. uden Hensyn
Kiøn eller Tal. Dette er ikke min Tr
Er dette hans Baad? Er dette de Bre
jeg skal underskrive? (Ikke: ere disse
Breve; som vel ei er urigtigt; men i Ta
aldrig høres.) d) I Forbindelse med h
hiint, hine, sigtes ved dette relat. Pr
til en i Tiden længere fiernet, til en f
værende, eller til en i Sætningen tidlig
nævnet Gienstand; ligesom v. denne, d
og disse til en nærmere, en nærværen
en tilsidst omtalt Gienstand. — Hiin udm
kede sig som Helt, denne som Statsma

ikke blot i denne, men i hiin Verden. Denne Forklaring er tydeligere, end hiin.

Der, adv. conj. og pron. A. adv. (med langt Tonehold) om Stedet: paa det nævnte, omtalte, betegnede Sted. Der har jeg ofte været; der gaaer jeg nu hen. Han er ikke der, hvor han skulde være. Her stod jeg, og der sad han. — Ofte bliver Stedets Betegnelse eller Paaviisning umærkelig, eller gaaer over i et Slags Udraab (og da er Toneholdet kortere.) Der har du Bogen! See der kommer han! Der! (naar man ræker een noget.) B. conj. for: da (sielden, og forældet.) Der nu Kongen havde hørt hans Forsvar. C. pron. relat. for som; dog bruges der (efter den nærværende Sprogbrug, men ei i ældre Dansk) kun subjectiv eller i Nominativ. Den Mand, der gav mig Bogen (men: den Mand, som jeg gav Bogen.) Folkene, der var tilstede. — Som et Slags ubestemt Pron. bruges der (kort eller uden Toneh.) foran personlige Verber, saavel i Act. som Passiv, hvor man blot udtrykker, at noget skeer eller giøres, men uden at nævne eller tage Hensyn til en Person. Der fortælles, der læses, der skrives. Der reiste sig et Uveir. Der faldt et Skud. Der sagdes i Gaar i Byen. — Der kommer nogen; der vil komme en Tid. Der falder megen Snee. Der faldt noget ned. — Endvidere foran Verb. er, hvor det er absol. (om Tilværelse) eller hvor man v. et tilføiet Prædicat betegner en Tilstand paa et Sted. Der er Ingen, som vil paastaae. Der er koldt, mørkt i Stuen. Der er dem, som — Der har været mange, som — Der var engang en Konge. (jvf. Ingen og det.) D. Partikelen der (det T. da, dar) forbindes tillige med alle enkelte Præpositioner (og nogle faa Adverbier.) Den faaer da Bemærkelse af et Pronomen, og staaer i St. for det, dette, den Ting, de Omstændigheder, o. desl. Saaledes: deraf, af den Aarsag. Det kommer deraf, at han ikke var hiemme. — derefter. a) efter noget, efter en vis Skik. Derefter maa man rette sig. b) siden, dernæst. Først tog han Sværdet, derefter de andre Vaaben. c) efter Omstændighederne; saadeligt. Hun syede Trøien af det gamle Tøi; men den blev ogsaa derefter. — derfor, af den Grund. "Altsaa vil sige, at Tingen flyder af det forrige; derfor, at den er grundet deri; hiint Ord betegner en Følge; dette en Virkning." Synon. — derfra, fra det Sted, fra den Omstændighed. Han slap derfra med Livet. — derfrem, frem til det Sted. (V. S. O. sielden.) — derhen, hen til det Sted. Ogsaa adskilt: Der reiser jeg hen i Morgen. — derhenne, henne paa det Sted. Derhenne i Krogen.

— derhos, a) tæt v. det Sted. (oftere blot hos.) b) desuden. derhos er at bemærke. — deri, i den Ting, Sag, Omstændighed. Deri lagde han Pengene; deri stikker Feilen. — deriblandt, iblandt de Ting. — derigiennem, igiennem det Sted. — derimod, a) imod den Ting, Omstændighed. Forgieves vilde han sætte sig derimod. b) tværtimod (e contrario.) Han har altid søgt at skade mig; da jeg derimod har viist ham mange Tienester. c) igien, til Giengieldelse (vicissim.) Jeg forpligtede mig til at holde Gaarden vedlige; han derimod lovede, ꝛc. — derind, ind i eller paa det Sted. — derinde, inde i eller paa det Sted. Han kom derinde fra. — dermed, a) med den Ting. Dermed har han giort det. b) i samme Dieblik, med det samme. Tilsidst blev der siunget en Sang, og dermed var det hele forbi. Dermed forsvandt det. — derned, ned til det Sted. — dernede, nede p. det Sted. (derimod rigtigere: der nedenfor, der nedenfra, der nedentil.) — dernæst, efter det forrige, næst efter, derpaa, derefter. Dernæst kom Soldaterne. Først maa vi undersøge Stedet; dernæst maa ogsaa, ꝛc. — derom, om den Ting eller Omstændighed. — derop, op til det Sted. — deroppe, oppe paa det Sted. — derover, a) over det Sted. derover kan man nok springe. (Adskilles ogsaa: der kan enhver springe over.) b) over til det Sted. Han er alt kommen derover f. længe siden. c) mere end det, over et angivet Tal. Tredive Aar og derover. "Fra tyve Aar gamle og derover." 2 Mose B. 30. d) formedelst dette, af den Aarsag. derover blev han vred. — derpaa, a) paa den Ting, Omstændighed. Derpaa beroer det. d. gik det ud. Han gav mig sin Haand derpaa. b) dernæst, derefter. derpaa kom det øvrige Følge. Ugen d., Aaret derpaa. (følgende, næste Aar.) — dertil, a) til det Sted. Dertil kom han, og ikke længere. b) til det øvrige, forrige. dertil føiede han endnu. d. kommer endnu. c) t. den Bestemmelse, m. m. Hvormeget bruges dertil? — derud, ud til det Sted. — derude, ude paa det Sted. — derudover, d. s. s. derover d) — derunder, under den Ting, det Sted. Noget derunder (ringere i Tallet.) "Han tog ikke Tal p. dem fra tyve Aar og derunder." 1 Krøn. 27. — derved, a) v. det Sted: nær derved. b) v. dette Middel, ved den Omstændighed. Derved skete det.

Deres, gen. af de. (s. dette Ord.)

Dersom, conjunct. naar det skeer, at; i Fald, hvis. Dersom ingen anden vil, saa vil jeg. Dersom det Tilfælde indtræffer. Dersom nogen overtræder dette Forbud, da, ꝛc.

Des, [formodentl. af dets] en hensigtende

Partikel, som lægges a) til adskillige Præpositioner og andre Ord, hvor den beholder Bemærkelsen af det, hvilket. Disse ere: desaarsag, af den Aarsag; desangaaende, angaaende den Sag, Omstændighed; desforinden, inden den Tid; desforuden, desuden, foruden dette, tillige; deslige, pl. af det Slags, slige, saadanne. Deslige Folk, Omstændigheder. (Undertiden dog ogsaa hvor det kun giælder for sing. Med mere andet deslige; og deslige ɔ: saadant.) I ældre Skrifter absol. for: saaledes ogsaa, saa og; og skrives da jævnligen: desligeste: "Dagen skinnede ikke sin tredie Deel, og Natten desligeste." Aabenb. 8. 12. desuagtet, uagtet dette, ikke desmindre. (Desuagtet maatte jeg dog atter betale. Han gik d. lige til Kongen.) b) til Comparativa, hvor denne Partikel bemærker: saa meget (Lat. tanto, eo.) I Alm. skrives den da forenet m. Adjectivet; hvorimod desto, der i dette Tilfælde br. med samme Betydning, sædvanligen adskilles derfra. Saaledes: desbedre (saa meget bedre) deshellere, desmere, desmindre, desoftere, destiere, desværre (d. for mig! desværre! jeg fandt ham ikke meer i Live.) o. a. fl. Derimod: desto bedre, desto mere, o. s. v.

Deslige, s. under des, a. (jvf. slig.)

Desmer, en. ud. pl. [N. S. Desen. Sv. Desman.] d. s. s. Moskus, hvilket Ord nu for det meste har fortrængt hiint, saavel hvor det enkelt forekommer, som i Sammensætninger, f. Ex. desmeragtig, Desmerdyr, Desmerkat (Viverra.), Desmerlugt, Desmerrose, a. fl.

Despot, en. pl. -er. [Gr. δεσπότης.] egentl. en Enehersker, uafhængig Regent; men br. i Alm. om en egenmægtig Regent, en Voldsherre eller en Fyrste, der ikke erkiender anden Ret eller Rettighed, end sin Villie, og betragter Folket, han behersker, som Trælle. Uegentl. og overført paa andre Forhold i Livet. f. Ex. at herske som D. i sit Huus. — Despotie, et. despotisk Herredømme; Regiering. — despotisk, adj. som tilhører, egner, passer sig for en Despot. En d. Regiering, Regieringsform, Statsform. despotiske Grundsætninger. — Despotisme, en. Udøvelsen af et despotisk Herredømme.

Destillere, v. a. 1. (af Lat. destillare.] affondre de flygtige (geistige) Dele af et Legeme, der, i et tilsluttet, m. en Afledsende for de opstigende Dunster forsynet Kar, udsættes for stærk Varme. (Man siger sædvanlig: At brænde Brændeviin; men at destillere Aquavit, m. m.) Heraf: Destillation, en. Destillerekar eller Destillerkar, Destillerovn. 2c.

Desto, s. under des, b.

Det, pron. 1. neutr. af pron. demonstr. den. (S. ovenfor.) 2. som et
Slags demonstrativt Pron. (uden Tone-
hold) foran de enkelte og sammensatte Ti-
der af v. er; hvor intet personligt Sub-
ject umiddelbart fremtræder, men det
enten mangler, eller udtrykkes ved et per-
sonl. Pronomen, hvilket da altid (ligeso-
i det Franske) fra Nominativ gaaer over t-
Accusat. (det T. es.) — Hvem er det
Hvem er der? — Det er mig. — Var d-
dig, som bankede paa Porten? Nei, d-
har været en anden. — Det er dem, ha-
har meent i Skriftet. Det er os, der sk-
reise sammen. Det var ham, her var
Morges. Er det Eder (Ier), som
kunne takke for vor Redning? — Det
de samme Folk, vi saae forhen. Det va-
hans første Kiærlighed. Det er det, je-
har sagt; det er just det, jeg ønsker mi-
(Det sidste "det" er det egentlige pron
demonstr.) — Det er 3 Uger siden. D-
var i Fior, han kom her. Det er vis-
det er utroligt, det er let, det er Sandhe-
— og saaledes i flere Tilfælde, hvor Verb-
er forekommer selvstændigt. 3. Paa li-
nende Maade foran Hielpeverberne blive
kan, maa, skal, tør, vil, og i andre Ti-
fælde, hvor Subjectet er ubestemt og upe-
sonligt, ell. hvor man v. "det" blot udtr-
ker et Noget. Det bliver Alvor. D-
bliver en haard Kamp. Det kan hænd-
sig. Det maa snart vise sig. Det ma-
gaae som det vil. Det skal erfares. D-
skal være en god Mand. Det turde de-
være sandt. Det vil neppe skee. 4. Fora-
alle Verber, der br. upersonligen (Subject-
Verber) saavel naar de aldrig forekomm-
anderledes (det regner, sneer, lyner, tord-
ner, hagler, fryser, 2c.) som naar de baad-
kunne bruges personligen (som Prædicat-
Verber) og upersonligen. Det skete, d-
hændte sig. Det har god Tid. Det ha-
ingen Hast. Det koster mig kun et Ord
Det forekommer mig. Naar det komm-
til Alvor. (Jvf. pron. der, c. hvilket b-
paa en lignende Maade, men tildeels me-
mindre personligt Hensyn, end man i sid-
Tilfælde udtrykker ved "det", hvilket de-
imod allene kan br. foran den act. Form. —
S. ogsaa man, der altid forudsætter et per-
sonligt, skiøndt ubestemt Subject.) 5. So-
en relativ (hensigtende) Partikel forekom-
mer det: a) efter v. er, naar man v-
denne Partikel vil betegne et tilforn næv-
net Prædicat. Hvo blev den tabende
Du blev det. Jeg er et Menneske; du e-
det ogsaa. Han er og bliver det til si-
Død. Gid jeg alt var det! Han paa-
staaer, at han er uskyldig; og han vil be-
vise det. b) m. Relation t. en heel for-
gaaende eller efterfølgende Sætning eller
Tale; men tillige m. det almindelige, ube-
stemte i Udtrykket, der altid ledsager denne
Partikel. Hvad hielper det mig! (det

hvorom man tilforn har yttret sig.) Jeg vil dog prøve det. Du veed jeg kan ikke lide det, og du gjør det dog. Jeg kan glette det; han vil have en høiere Rang. 6. Hertil hører ogsaa adskillige elliptiske Talemaader, hvor "det" udtrykker et ubestemt noget. Du har det godt. Han gjør mig det for broget. Han mener det godt. Jeg vil lade det beroe derved. m. fl.

Dette, pron. demonstr. S. denne.

Di eller Die, en. ud. pl. Melk i Moderens Bryster, Patte. At have megen Die. At give Die. (Ordet er nu sieldent; og baade Udtale og Skrivemaade gjøre det tvivlsomt, om det har een ell. to Stavelser. Det første er vel rimeligst.) = Heraf: Dibroder eller Diebroder, en. den, som har havt fælles Amme med en anden. (Moth.) Pattebroder. — die, v. a. 1. [Sv. dia. Goth. daddian. A. S. diende, lactans.] faae Die, suge Melk af Brysterne, patte. Barnet vil ikke die. At give Drengen at die. (Nu sielden; og endnu sieldnere i Bemærkelsen: at give Die, opamme. Moth.)

Dialect, en. pl. -er. s. Mundart.

Diamant, en. pl. -er. den tungeste, meest giennemsigtige og dyreste af alle Ædelstene. (Gr. og Lat. Adamas. Nogle skrive Demant; hvoraf demantklar hos Øhlenschläger.) Heraf: Diamantgrube, Diamantring (ell. Diamantsring), Diamantsteen, o. fl.

Did, adv. til det Sted, derhen. Det er ikke let, at komme did. Det flagrede hid og did. At løbe hid og did, frem og tilbage. = didhen, adv. hen t. det Sted. didhørende, adj. v. som hører dertil, til den Materie. En d. Bemærkning. — Didkomst, en. Ankomst t. det Sted. V. S. O. (Modsat: Hidkomst.) — didtil, adv. ind til dette Sted.

Dierv, adj. s. diærv.

Dig, pron. Dat. og Accus. af Du.

1. Dige, et. pl. -r. [Isl. Diki. A. S. Dice.] 1. en opkastet Vold, et Gierde. Et Jorddige, Steendige. At hegne en Mark ved Diger; sætte levende Hegn paa Digerne. 2. særd. en saadan Jordvold, der opkastes for at hindre Vandets Indbrud; en Dæmning. Digerne i Marsken. = Digeanlæg, et. Anlæg af Diger imod Havets Indbrud. Digearbeide, et. Arbeide, som foretages ved Diger. Digebrud, et. Giennembrud, som skeer paa et Dige ved Havets Magt. Digebygning, en. Digeanlæg. (Ambergs Ordb.) Digefred, en. Digers Fredning og Lovenes dertil sigtende Forskrifter. Digegraver, en. den, som arbeider v. Digers Opkastning. Digegrøft, en. Grøft, som er opkastet langs m. et Dige. Digelov, en. Lov, angaaende Digers Anlæg, Bestiermelse og Vedligeholdelse. Digeopsyn, et. Opsyn som holdes med Diger. Digepæl, en. Pæl, som nedrammes ved Digeanlæg. Digeskat, en. Skat, som er paalagt til Digers Vedligeholdelse. Digeskifte, et. En vis Andeel af et Dige, som det tilkommer en enkelt Mand, eller et Sogn, District, at holde vedlige. Digesluse, en. Sluse, som anbringes v. Diger. Digesmutte, en. En Fugl, s. Gierdesmutte. Digesyn, et. Synsforretning, som optages over Digers Tilstand. Digetørv, en. Tørv, Græstørv, som br. til at sætte eller beklæde Diger med. (Moth.) Digevei, en. Vei ovenpaa Digerne, eller Opkiørsel til denne Vei. Digeværk, et. Et stort, betydeligt Anlæg af Diger. Digevæsen, et. Alt hvad der hører til Digers Anlæg og Vedligeholdelse. (o. a. st. Ord.)

2. Dige, et. pl. -r. En Vandsamling, Grøft, Vandgrav. (meest i ældre Skrifter.) Deraf Mølledige.

Dige, v. a. 1. (har.) [A. S. dician.] sætte Diger, opkaste et Dige. At dige om et Marskland. s. inddige og Inddigning.

Digel, en. pl. Digler. [Isl. Deigla, Deigull. T. Tiegel.] Kar af ildfast Leer, hvori Metaller smeltes. — Digelprøve, en. Et Metals Prøvning, ved at smelte det i en Digel. Digelsmeltning, en. Smeltning, der skeer i en Digel. Digeltang, en. En stor Tang med nedad bøiede Kiæber, der br. (f. Ex. af Guldsmede og Giørtlere) til at løfte Smeltedigler af Ilden.

Digt, en. ud. pl. noget, som er opfundet, opdigtet, ikke virkeligt; Opdigtelse. Det er lutter Digt. Det er hans egen Digt. (V. S. O.)

Digt, et. pl. -e. Et Værk af Digtekonsten; et poetisk Arbeide; Poesie. At udgive sine samlede Digte. Et episk, lyrisk, dramatisk Digt. Et Bryllupsdigt, Kiærlighedsdigt, ꝛc. — Digteart, en. Et vist Slags Digte.

1. Digte, v. a. 1. [T. dichten.] 1. opfinde, udtænke noget, som ei er virkeligt eller sandt; opdigte. (s. en Digt.) At d. en Løgn. Det er en Historie, han selv har digtet. At digte een noget paa. s. paadigte. (Sv. dickta.) 2. frembringe et Digterværk, gjøre Vers, skrive Poesie. At d. en Sang. Han er ikke heldig i at digte. 3. Den i det T. fordum brugelige Bemærkelse: at tænke efter, pønse paa, br. ogsaa, skiøndt sielden, i Dansk. "Hvad Menneskenes Børn — har digtet, tragtet, stræbt og cvnet." Baggesen. — Deraf det verb. Subst. Digten, for: Pønsen, Eftertænkning. Al hans Digten og Tragten gaaer ud derpaa. = Digtekonst, en. ud. pl. den Konst, at opfinde og udføre et Digt eller Digterværk; Konsten at skrive Poesie.

Digtekraft, en. den Evne i Sjælen, at kunne digte, ell. opfinde, anvende og sammenbinde poetiske Ideer og Billeder. (V. S. O.) = Digter, en. pl.-e. den, som i meer en almindelig Grad besidder Evne og Færdighed til at digte, eller frembringe poetiske Konstværker; en Poet. — Digteraand, en. Aand, Genie til at digte, Digterdaad, en. En Digters Daad, hvad han som Digter virker, udretter. (Storm.) Digterevighed, en. Digterens udødelige Navn og Rygte. "Jeg af Digterevigheden med en Stump til Takke tager." Bagg. Digterevne, en. E. til at være ell. blive en Digter. (Storm.) Digterfag, et. Et vist Slags Poesie, som en Digter især har valgt at skrive. (S. Blicher.) Digterfield, et. poet. Parnasset. "Til Digterfieldets Top det lede skal min Aand igiennem Sangens Mørke." (Baggesen.) Digterflugt, en. figurl. Digterens Begeistring og Phantasie, og begges Yttringer i hans poetiske Stiil. (S. Staffeldt.) Digterfrihed, en. Frihed i Sprogets Brug, i Udtryk o. m. som man tilsteder Digtere, ell. som disse tage sig. Digtergave, en. d. s. s. Digterevne. Digtergud, en. Gud for Digtekonsten; Apollo. Digterheld, et. Held som Digter, heldig Digterskiebne. "Om du vidste, hvad Digterheld dig var bestemt." Rahbek. Digterkald, et. Kald til at være Digter, til at skrive Poesie. Digterkraft, en. Digterevne. "Hver ædel Digterkraft i Yttring efteraber — det Heles Skaber." Bagg. Digterkrands, en. figurl. den heldige, fortrinlige Digters berømte Navn. Digterliv, et. En Digters Liv og Levnet. "Digterlivets elskeligste Glæder." Bagg. Digterløn, en. Løn for en Digter, som gives Digteren. (Bagg. poet. Ep. 24.) Digterminde, et. Digterrygte. "I hans Sang — han evigt Digterminde har." Rahb. Digternemme, et. Digteraand, Digtergave. (Jacobi.) Digterroes, et. berømmeligt Navn som Digter. "Evig skal hans Digterroes bestaae." Rahb. Digterrygte, et. det Navn og Rygte, en Digter har vundet. "Som Klippen — staaer og spotter dem (Bølgerne) saa staaer hans Digterrygte." Storm. Digtersands, en. Fatteevne for poetisk Skiønhed, poet. Ideer. (Sibbern.) Digterskiebne, en. Digteres sædvanlige Skiebne, hvad der pleier at times Digtere. "Hvad der følger den Digterskiebne, man saa gierne dølger." Bagg. Digterspind, et. figurl. en Digters Opfindelse. "Folk, som sig forstaae p. Digterspind." Bagg. Rümbr. Digtersprog, et. det i Poesien brugelige Sprog, for saa vidt som det udmærker sig fra Prosa. Digterværk, et. Et Værk af Digtekonsten, et poetisk Arbeide. = Digterinde, en. pl.-r. et Fruentimmer, som digter, giør Vers. — Digtning, en. pl.-er 1. det Foretagende, at digte, skrive et Digt 2. d. s. s. Digt, Digterværk. (n. Ord.)

2. Digte, v. a. 1. [af det T. dicht, tæt.] giøre tæt, v. at sammendrive ell. tilstoppe Revner o. d. At digte et Skib, et Kar. Deraf: Digtning, en. Et Skibs Digtning med Værk og Tiære.

Diisbanke, en. I Skibssproget: en Taagesamling ell. Taageskÿ v. Horizonten, en Taagebanke. (Vid. Selsk. Skr. Ny S. III. 113.)

Dild, en. [A. S. Dill, Dile.] en stærkt lugtende Haveurt, hvis Frø og Frøstilk bruges i Syltning. Anethum.

Dimling, en. pl.-er. 1. Trænagle, hvormed Hiulfæller holdes sammen. (Colding. Grams Nucl. Lat.) 2. en Kile, en liden Vægge: cuneolus. Moth.

Dimmeluge, en. [I. og Gl. Sv. Dymbill-vika.] Ugen imellem Palmesøndag og Paaske. (Formodentlig af Isl. dimmr; A. S. dym, dymlic; E. dimmy: mørk. s. Gram om Ordet Dimmeluge. V. S. S. II. 166.)

Dimring, en. (Moth.) s. Dæmring. "En Dimring syntes at bebude Lys og Dag." Storm.

Din, pron. adj. poss. n. dit. pl. dine. [Isl. og A. S. thin. N. S. diin.] hvorved udtrykkes Genitivbegrebet af det substantive Pron. du, eller et Eiendomsforhold, Slægtskab, eller andet nært Forhold imellem den anden grammaticalske Person (du) og en Gienstand, (Person ell. Ting) der, hvor hiin grammat. Person umiddelbart tiltales. (Jvf. min.) Det br. uden Forandring, saavel m. Substant. og foran et Adjectiv (din Moder, din syge Broder, dit eget Forslag, dine vidtløftige Eiendomme) som absol. efter v. er (og da enten som adj. eller i en relativisk Betydning.) Bogen er din. Pigen er din (skal tilhøre dig.) Behold du, hvad der er dit. "Dit er Riget." — Det er ikke mine Penge, men dine. Hvis er Tørklædet? Er det dit? Hvis var den Tiener? Det var din. — Følger Dine efter du, bemærker det: din Familie, dine Tilhørende. Du og Dine hilses fra mig og Mine. — Paa en egen Maade br. dette pron. poss. i Talesproget, hvor man tiltaler een med Skieldsord; og det træder der i Stedet for det personlige du. f. Ex. din Bedrager! din dovne Knegt! "Din Slyngel, jeg jo veed, at du est fød paa Thy." Holb. P. Paars. (derimod: du gode Pige! du kiære Søn!)

Dingle, v. n. 1. har. [Isl. og Sv. dingla.] bevæges hid og did (om noget, som er hængende, løst ell. vaklende.) Snoren hænger og dingler. At slæde og dingle med Fødderne, gaae og d. med Kroppen.

(T. baumeln.) Deraf: Dinglen, en. ud. pl.

Dirik ell. Dirk, en. pl. Diriker, Dirker. [Sv. Dyrck. N. S. Dierker. T. Dieterich.] et Redskab af Jern, m. en Hage ell. Krog i Enden, hvormed Laase oplukkes, i St. for med Nøgle. (en Dirk, er ogsaa til Skibs et vist Toug paa Mesansraaen. V. S. D.)

Dirke, v. a. 1. At dirke en Laas op, oplukke den m. en Dirk. — dirkefri, adj. som ei kan oplukkes m. Dirik. En dirkefri Laas.

Dirre, v. n. 1. har. [Sv. darra.] rystes m. en ikke stærk eller voldsom Bevægelse, bæve. Strængen dirrede længe efter at være berørt. Tænderne dirrede i Munden. — Dirren, en. ud. pl.

Discant, en. den høieste Stemme i Musikken. At synge, spille Discant.

Discipel, en. pl. Disciple. [Lat. discipulus.] en Lærling, især i en Skole; Skolediscipel.

Disig. adj. [beslægtet m. A. S. þyster; E. duster; mørk.] tyk, uklar v. Taage: om Luften. Veiret er disigt. En disig Luft. (s. Diisbanke.)

Disk, en. pl.-e. [J. Diskr. A. S. Djsc.] 1. et lidet Fad, en Tallerken. "Vor Dug og Disk er alt bered." i en Bordpsalme. Kalk og Disk (patena) v. Nadverens Sacramente. (i øvrigt forældet.) 2. et Bord, Spisebord, Bord i en Krambod. Kræmmeren lagde Tøiet p. Disken. (Om Disk i Talemaaderne om Ægtefolk: At søge Dug (Sengedug?) og Disk sammen, at skilles fra Dug og Disk, (fra Bord og Seng) hører til den 1ste eller 2den Bemærkelse, er uvist.) Ligeledes: at holde Dug og Disk: være bosiddende, have egen Huusholdning. D. Lov. I. 2. 4 og 26.

Disse, pron, demonstr. pl. s. denne.

Diærv, adj. [Isl. diarfr, dirfinn; beslægtet med dirfaz, vove; i ældre Dansk: diærves.] driftig, kiæk; som vover eller tør meget. En d. Krigsmand. "Hund er diærvest v. egen Dør og Hane p. egen Kedding." Ordspr. Hver er diærv om eget Lod. Ordspr. En diærv Tale. "At tale diærve Ord i Kongesalen." Øhlenschl. "Dens diærve Sprog skal lyde mandigt og strengt." Synesius v. Bloch. "Diærv br. sjelden om den Tappre eller Fornøvne; men om den kiække Mand, hvis Adfærd i det borgerlige Liv viser, at han tør handle med Eftertryk." Müller. = diærvtalende, (Isl. diarfmæltr.) driftig i sin Tale. — diærveligen, adv. "Ingen Mø saae diærveligen til nogen Mand." A. S. Vedel. — Diærvhed, en. ud. pl. Driftighed, uforsagdet Mod. (Dette i sildigere Tider igien almindelig hyppig brugte Ord har man stundom tillagt et Bibegreb af: ærlig, oprigtig, retskaffen, som det egentlig slet ikke har.)

Diævel, en. pl. Diævle. [A. S. Deoful. Lat. Diabolus.] den onde Aand; en af de faldne Engle, som efter Bibelen nedstødtes fra Salighed, ell. fra Guds Aasyn, t. Helvede; Satan. (i d. Tale og i Theologien: den onde Aand, som troes at friste ell. forlede Mennesket til Ondt; Fristeren, den Onde, Fanden; hvilket sidste Udtryk hos Almuen hyppigst bruges.) Gen. Diævels br. som Adj. deels i Bemærkelsen: som er af Diævelen, hører D. til; deels (i dagl. og lav Tale) om noget meget ondt, skadeligt. Jeg vil være Diævels, om han ikke har giort det. Med D. List. Et D. Menneske, nogle D. Drenge. En Diævels forvoven Karl ɔ: i høi Grad forvoven. (s. Fandens.) = Heraf: diævelsk, adj. som er af Diævelen, meget ond. En diævelsk List. diævelske Konster. — Diævelskab, et. noget, som er eller troes at være af Diævelen; Spøgeri, noget Ondt, Skadeligt o. d. (i dagl. T.) "Der forstod sig saa godt som nogen p. Diævelskab og Arvesynd." Bagg. Labyr. — Diævelunge, en. I lav Tale: et meget vanartigt Barn. = Diævleart, en. Art og Beskaffenhed, som findes hos Diævle. diævleblændt, adj. overmaade ond og vanartig. (dagl. Tale.) Diævledyrkelse, en. Gierningen at dyrke og tilbede onde Aander. (V. S. D.) Diævlemaner, en. den, som troes, at kunne mane onde Aander bort; Aandemaner. Diævlemaning, en. Onde Aanders Maning. Diævleviis, paa D., adv. paa en meget ond, haard, grum Maade.

Dobbe, en. pl.-r. et Rør ell. en Pennefieder med Kork, som befæstes paa Medesnoren, for at holde en Deel af den svømmende. (V. S. D. Jvf. Dobbel og Dobber i samme Ordbog.)

Dobbel, en. ud. pl. [af uvis Oprindelse.] utilladeligt Spil, Lykkespil, der drives paa en utilladelig, Formue og Helbred ødelæggende Maade; ("alt utilbørligt Spil." Moth.) At tilbringe Nætterne m. Sviir og Dobbel. "Ingen er pligtig til at betale hvis han i Dobbel taber." D. Lov. (Ordet, som næsten er forældet, brugtes tilforn om Spil, Lykkespil, Brætspil i Alm.) Heraf: doble, v. n. 1. (N. S. dobbeln, dabeln.) spille Lykkespil, sætte Penge p. Spil. Doblebroder, en. Spillebroder. Doblelaug ell. Doblelag, et. Spilleselskab (i ufordeelagtig Mening.) "At disse Klubber hverken ere Drikkegilder ell. Doblelaug." Rahbek. — Dobler, en. pl.-e. En som er hengiven til Spil; en Spiller.

Dobbelt, adj. [T. doppelt. I ældre Dansk: tvefold.] 1. som er to Gange, er adskilt i to, sammensat af to, taget to

Gange; eller som indeholder en vis Enhed to Gange. (modsat enkelt.) En d. Dør, dobbelte Vinduer, dobbelt Betaling, d. Løn, Arbeide. Det udgiør d. saa meget. At lægge noget dobbelt. En d. Ducat, Krone. 2. uegentl. og figurl. dobbelt Øl (bedre, stærkere end det sædvanlige, daglige.) Dobbelte Hyacinther, Nelliker ꝛc. (ɔ: fyldte.) 3. i Sammensætninger med Hovedtal br. tredobbelt, firedobbelt, ꝛc. for: trefold (trefoldig) firefold ꝛc. skiøndt mindre rigtigen. (jvf. fordoble.) = Dobbelthed, en. ud. pl. den Beskaffenhed, at være dobbelt. (T. Rothe.) Dobbeltlyd, s. Tvelyd. Dobbeltspat, en. et Slags giennemsigtig Chrystal, som viser Gienstanden dobbelt. Dobbeltstierne, en. pl.-r. to Stierner, som v. en stor Nærhed, for det blotte Øie ell. for et svagere Teleskop, kun vise sig som een.

Doctor, en. (Lat.) En Æres-titel for den, som ved en Høiskole er tildeelt den saakaldte høieste Værdighed i et af de 4 Faculteter (Doctorgrad, Doctorværdighed) og hvis academiske Grad er over en Licentiats eller Magister. Doctor i Theologie, Medicin, ꝛc. — I dagl. T. bruges det mest, ikke blot om en Doctor i Medicinen, men om enhver Læge. Saaledes i Sammensætn. Doctoratteſt (Lægeatteſt) Doctorvogn, o. fl. — Derimod: Doctordisputats, en. offentligt Forsvar af den for Doctorgraden skrevne latinske Afhandling imod mundtlige Indvendinger, m. fl.

Dodder, n. s. en indenlandsk Plante, af hvis Frø kan presses en til Mad brugelig Olie. Myagrum sativum; vild Hør, Hundehør.

Dog, conj. [Isl. tho. T. doch.] en Partikel, der i de fleste Tilfælde forekommer i Eftersætninger, og overhovedet udtrykker en Bekræftelse, (men m. Indskrænkning og andre Bibegreber) ell. en Undtagelse fra en foregaaende bejaende Sætning, naar en negtende Partikel tilføies. Saaledes: 1) ikke desmindre, desuagtet, alligevel (hvor i Alm. uagtet, endskiøndt, lad være at, ꝛc. findes eller kunde staae i Forsætningen.) Skiøndt Evnen fattes, bør dog Villien roses. Lad være at han er fattig, saa lever han dog tilfreds. Man har lagt mig mange Hindringer i Veien; men jeg lader mig dog ei afskrække. Han skriver meget godt for sig, og har dog ikke studeret. — Undertiden begyndes Eftersætningen med dog; eller Sætningen, hvortil der ved denne Partikel tages Hensyn, maa søges længere tilbage. Vi forestillede ham det klart nok; dog (ell. og dog) var han ei at overtale. Du burde dog, uagtet disse Omstændigheder, ikke forsømme det heldige Øieblik. 2. en Undtagelse, en Indskrænkning af Forsætningen (hvor dog altid begynder Eftersætningen.) Jeg tilsader ham meget; dog ikke Alt. 3. Modsætning til det, som Forsætningen in holder; ell. en Opveielse af dens Indhol Han var indvortes bedrøvet; dog i Udvortes kunde han vise sig munter. det ikke kostbart, kan det dog være nyttigt. 4. en Betingelse. Jeg vil aab bare dig det; dog maa du ikke sige igten. 5. En Indvending. Det var u høfligt af ham; dog, han kiendte hen maaskee ikke. (I alle de sidste Tilfæ kunne men og dog br. omtrent ligegi dende; og det sidste, som det første, tien ofte til en blot Afbrydelse ell. Overgan Talen.) 6. Ofte tiener dette Ord, en til at give Talen mere Eftertryk eller runding, eller br. som et Slags Udraab ord, en befalende eller spørgende Parti m. m. Vi maa dog endelig gaae derh Det er dog en ussel Tilstand. Det er dog kiært, at jeg endnu engang seer De Kunde jeg dog kalde den Tid tilbage! dog hvad, jeg siger dig! Saa hør do Gaae dog din Vei! — Du har dog fa Brevet? Hun er dog ikke syg?

Dogge, en. pl.-r. [E. Dog, en Hun et Slags store Hunde; Bulbider.

Doglæp, en. [E. Dewlap.] den p. Qvægshoved langs ad Halsen og Bry nedhængende slappe Hud. (Det hertil s rende Stykke Kiød paa Sviin, fra Hal ned imod Mellemgulvet, kaldes Dalba Moth.)

Dokke, en. pl.-r. [E. Dock.] et S v. en Havn, som er saaledes indrettet, Vandet ved Sluseværk kan ledes ind ud, for at brøstfældige Skibe der ku istandsættes. (Det usædvanlige v. at do et Skib ɔ: sætte det i Dokken, findes Mallings Tale over Gerner. 67.)

Dold, en. 1. Toppen af et Træ. (Mot 2. Frøskiermen paa Skiermplanter. (S. D.)

Dolk, en. pl.-e. [I. Dolkr.] en Ka ell. et kort tveegget Sværd, der bæres som Vaaben. — Dolkestik, et. Stik m. en Do

Dom, en uadskillelig Partikel, som i Enden af Ord. (I. dæme. T. thu og bemærker 1. en Tilstand ell. Beskaff hed. f. E. Alderdom, Christendom, Ei dom, Fattigdom, Helligdom, Jomfrudo Rigdom, Trældom, Viisdom, ꝛc. Magt over en vis Landstrækning, ell. La det selv, hvorover man raader: Fyrstend (et) Hertugdom, Keiserdom. I dette T fælde er denne Partikel nu næsten foræld og br. derimod: Fyrstendømme, Hertu dømme, Keiserdømme, Kongedømme, ꝛ

Dom, et af det T. Dom optaget D som kun br. i Bemærkelsen: Stift geistligt Capitel, i følgende Sammensæt Domcapitel, et. Samfund af Domherr Kanniker, Degne og andre geistlige Per

v. et Capitel i catholske Lande. Roeskilde Domcapitel. **Domherre, en.** En af de første geistlige Herrer i et Capitel; en Kannik. **Domkirke, en.** Hovedkirken i et Stift, hvor der er ell. har været et Capitel. Odense, Aarhuus, Roeskilde Domkirke. **Domprovst, en.** P. ved en Domkirke. **Domskole, en.** lærd Skole v. en Domkirke; Cathedralskole. (Moth.)

Dom, en. pl.-me. [Isl. Domr. A. S. Dom.] 1. det, som kiendes at være Ret; Rettens Kiendelse i en Sag eller Proces. At fælde, afsige Dom i en Sag. Der er endnu ikke falden Dom i Sagen (Sagen er ikke paadømt.) At indlade, at optage Sagen til Doms. (det første om de stridende Parter, det andet om Dommeren.) At indstævne Underrettens Dom for en høiere Ret. At tage Dom, faae Dom over een. Dommen gik ham imod (han tabte Sagen.) 2. i mere udstrakt Bemærkelse: a) i philosoph. Betydning: det i en Sætning yttrede Udsagn om Forholdet imellem to Begreber; en fuldstændig Sætning (f. Ex. Jernet er tungt. Det er vanskeligt at kiende sig selv.) b) en yttret Mening om en Sag, om en Tings Beskaffenhed, med Hensyn til om den er god eller slet, rigtig ell. urigtig, passende ell. upassende, o. s. v. (Jvf. Skiønnende.) "Baade om Tingen, hvorom, og om Reglerne, hvorefter der skal dømmes, maa skiønnes, inden Dom kan skee." Sporon. At fælde en overilet Dom. At beraabe sig p. andres Domme, underkaste sig Kyndiges Domme. Det er umuligt at staae for hver Mands Dom (at være alle til Behag.) Ordspr. = Heraf: 1. **Dombog, en. pl.-bøger.** Bog, hvori man tilforn samlede de i vigtige og mærkelige Sager fældede Domme. **Dombrev, et.** tilforn: det Document, hvori en afsagt Dom meddeeltes (nu: Domsact.) **Domfælde, v. a. 2.** afsige Dom over en Person. Den Domfældte ɔ: den, som Dommen gaaer imod. Deraf: **Domfældning,** en. (V. S. O.) **Domhaver, en.** i Lovsproget: den, som har faaet Dom i en mod en Anden anlagt Sag, og har vundet Sagen. "Naar noget, som findes i den Domfældtes Bo — udlægges til Domhaveren." Ørsted. **Domhuus, et.** [A. S. Dom-hus.] et Huus, hvor Rettergang holdes; Tinghuus. **Dompenge, pl.** tilforn: det, som af een eller begge Parter betales til Dommeren ell. Retten (Sportler. s. D. Lov. I. 25.) **Domslutning, en.** den sidste Deel af en Dom, som indeholder den egentlige Kiendelse. **Domsted, et.** Sted, hvor der holdes Dom eller Rettergang. (Wandal.) **Domstol, en.** egentl. s. s. Dommersæde (i hvilken Bemærkelse det forekommer hos P. Lolle); men br. nu kun figurl. til at betegne Dommerens ell. Rettens Magt t. at kiende i Lovmaal, ell. dømmende Magt (Jurisdiction.) En høiere Domstol. Guds Domstol. B. **Dommedag, en.** egentl. en Dag, hvorpaa Domme afsiges; men br. kun om den yderste Dom, eller den Tid, da efter den christne Religionslære Gud vil dømme alle Mennesker, som have levet. (i d. Tale: et Dommedags Arbeide, A. som aldrig faaer Ende, o. fl. Talem.) C. **Domsdag, en.** En vis Dag, p. hvilken Domme afsiges. (V. S. O.) **Domsmand, en.** den, som af Retten udnævnes t. at kiende i Aastedssager, ell. i Livs og Æressager. s. D. Lov. I. 5. 19. (forældet.) **Domsret, en.** Rettighed til at fælde Dom i Sager (Ret til Jurisdiction;) Dommerrettighed. **Domssag, en.** En Sag, som skal paadømmes. (Colding.) Jvf. dømme.

Dommer, en. pl.-e. [A. S. Domere.] 1. en af Regieringen beskikket Embedsmand, hvis Kald er at paakiende eller dømme i Retssager, og i øvrigt haandhæve Retten. (s. Overdommer, Underdommer.) 2. den, som efter Opfordring giver sin Mening tilkiende ell. kiender i en Strid ell. omtvistet Sag. At tage een til D. i sin Sag. At opkaste sig til Dommer. = **Dommered, en.** den Embedsed, en Dommer aflægger. **Dommerembede, et.** en Dommers Bestilling. **Dommermagt, en.** en Dommers Magt til at fælde og udføre en Dom. **Dommerpligt, en.** den Pligt, som paaligger en Dommer. **Dommerrettighed, en.** s. Domsret. **Dommerstund, en.** poet. Dommens Tid, den Tid, da Dommen skal fældes over een. "Du stred og mødte Dommerstunden, angerfuld, hengiven og rolig, blid." Foersom. **Dommersæde, et.** Dommerens Sæde i Retten. figurl. at vige sit Dommersæde ɔ: overgive en Anden sin dømmende Magt.

Dompap, en. pl.-per. et Slags Sangfugle. Loxia pyrrhula.

Done, en. pl.-r. [N. S. Done. Sv. Dona.] en Snare, bestaaende af en krumbøiet Qvist, hvori Fugle fanges ved en Rendeknude af Hestehaar. "Der, hvor f. Fuglen lumske Doner sattes, lød nu intet Skud." Ohlenschl. — **Donefangst, en.** Fuglefangst ved Doner. **Donesti, en.** Sti, giennem Krat ell. Skov, hvor Doner sættes eller ophænges.

Donkraft, en. pl.-er. [A. S. don, at giøre; Cræft, en konstig Gierning. Sv. Don, Redskab.] en konstig Løftebom ell. Vægtstang, hvorved svære ell. fastsiddende Ting løftes i Veiret.

Donnemors, u. s. Navn p. en Plante, (Typha latifolia.) S. Duunhammer.

Dont, en. ud. pl. [N. S. Doend; af A. S. don. N. S. doen eller doon; at giøre, handle.] Gierning, Arbeide. At

giøre sin Dont, passe sin Dont. (dagl. T.) "Men at du din Dont forlader." Wessel.

Dop, en. pl. -per. en Stift, et Søm med opstaaende Hoved; ell. en liden, fremstaaende Knop, især af Metal. Messingdopper paa et Beslag, o. d. — Dopsko, en. Beslag af Metal m. en Dop i Enden, f. Ex. p. en Stok ell. Kaardeskede. Dopsøm, et. Søm ell. Stift m. toppet Hoved. (Moth.) — doppet, adj. forsynet med Dopper. doppede Remmer. (Moth.)

Doppe, v. a. 1. at slaae Dopper paa. At doppe et Hiul ɔ: slaae Søm i Stinnerne. (Moth.)

Doppelt, s. dobbelt.

Dorsk, adj. [Isl. Dosk, Løven.] som mangler Livlighed i Aanden, Dristighed i Gierning, Raskhed i Legemets Bevægelser; dosig, søvnagtig. At være dorsk, føle sig dorsk efter Mattesviir. At være d. i sin Gierning. "Hvor dorske er ikke de fleste i denne ædle Pligt." Basth. "Dorsk er den, som intet føler, som intet røres af intet," Sporon. — Dorskhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være dorsk. "Det Haab og Liv, som kunde forvandle den forrige Dorskhed til Munterhed og Dristighed." Guldberg. "Naar hine blive lutter Ild og Fyrighed, saa ere disse lutter Dorskhed og Følesløshed." Bastholm. "Ladhed og Dovenskab viser sin Virkning ved Uvillie; men Dorskhed ved Ulyst eller Ukraft." Sporon.

Dorske, v. n. og a. 1. vise sig dorsk; spilde v. Dorskhed. At dorske Tiden hen. (V. S. O.)

Dosmer, en. pl. -e. [A. S. dvæs, dorsk, taabelig; i Almuesproget og dagl. Tale: dvask.] en dum, tosset Person, som intet kan fatte ell. begribe. "En boglærd Dosmer, dumt belæst, betynget med lærde Pialters Kram." Popes Krit. v. Schiermann. (Jvf. Tosse, Taabe.) "Tossen kiender ikke t. Tingene; Taaben bekymrer sig ikke om at kiende dem; og Dosmeren formaaer ikke at kiende dem." P. E. Müller. — dosmeragtig, adj. liig en Dosmer, taabelig, eenfoldig. (dagl. Tale.)

Dotter, en. (hvoraf pl. Døttre.) See Datter.

Doven, adj. pl. dovne. [Isl. dofinn.] 1. uvillig til al Siæls eller Legems Anstrengelse, som ei gider arbeide, foretage sig noget. "Den er lad, som ikke engang gider røre sig; doven er den, som ikke gider arbeide. — Den Lade søger Roligshed; den Dovne Magelighed." Sporon. At være doven til sit Arbeide. 2. som har mistet sin Kraft og Smag; om visse Drikkevarer. Dovent Øl. Vinen, Eddiken er bleven doven. (i denne Bemærkelse br. Substantivet: Dovenhed.) — Dovenskab, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være doven (1.) "Dette er meget meer andæg[tig] Dovenskab, end aandelige Handlinge[r]" Bagg. N. Klim.

Dovendyr, et. pl. d. s. en Dyreslæ[gt] der findes især i Sydamerika, og som m[an] uden Grund har tillagt dette Navn, [da] disse Dyr, som bevæge sig hurtigt i [en] hængende Stilling paa Træernes Gre[ne,] paa Jorden kun med Møie slæbe sig fr[em.] Bradypus.

Dovne, v. n. 1. har. [I. dofna.] 1. [gøre] sig doven; lægge sig paa den lade Si[de.] At gaae og d., ligge hiemme og dov[ne.] 2. tabe sin Kraft, blive doven (2.) D[rikken] dovner. (V. S. O.)

Draabe, en. pl. -r. [A. S. Dropa.] [en] liden, i Kugleform samlet eller falden[de] Deel af noget flydende; en Taar. ([Jvf.] Taare.) "Han, i hvis Hænder et Hav [er] en Draabe." Evald. Regnen falder i st[ore] Draaber. Duggen sidder i Draaber p[aa] Bladene. (Draaber br. ofte absol. [om] en Lægedrik, som tages ind i Draaber[.] "Han vapt var til især, at stille Folk [ved] Liv med Draaber og med Piller." He[rh.] P. Paars.) = a) Draabefald ell. Dra[ab]fald, et. 1. Vandets Fald i Draab[er.] En Steen kan udhules ved Draabefa[ld.] "I Duggens Draabefald." S. Staffel[dt.] 2. især: Dryppen fra et Huustag, v. Re[gn] eller Tø; Tagdryp. (hvilket sædvanlig [kaldes] Draabfald.) Huset har Draabfa[ld] i Naboens Gaard. Draabeflaske, [en.] En Flaske med Lægedoms-Draaber, el[ler] som br. til slige. draabeflydende, adj. som er i den Grad flydende, at det [kan] danne sig til Draaber, eller falde draab[e]viis, (H. Ørsted.) draabeplettet, a[dj.] som har runde Pletter, liig Draaber. (gu[ttatus.)] Draabeskikkelse, en. Skikkelse [af] Draaber; Draabetilstand. (H. Ørsted.) Draabestrøm, en. poet. en stor Mængd[e] f. Ex. i Regnen nedfaldende Draaber. "[En] vældig Draabestrøm alt Søens Jævnh[ed] bryder." E. Colbiørnsen. Draabetal, Draabetal, adv. i Draaber, Draabe f[or] Draabe. Draabetilstand, en. Draab[e]skikkelse. "Naar Vandet gaaer over [i] Draabetilstand." Ørsted. draabeviis, ad[v.] i Draaber, i Draabetal. Vandet fald[er] draabeviis ned i Grotten. = b) Draabfal[d] s. Draabefald ovenfor. draabfri, adj. f[ri] for Draabfald; om Bygninger. "Reijon[alitet?] hed, der boer glad under draabfrit Tag." H. Bull. Draabkar, et. Kar, hv[ori] Vandet af Draabfald samles. (V. S. O.) Draabrende, en. d. s. s. Tagrende. Draa[b]rør, et. Rør, hvori Vandet løber fra Tag[]renden langs ad Muren paa et Huu[s.] (V. S. O.) Draabtag, et. Et lid[et] Straatag, som lægges oven paa en f[rit]staaende Muur, for at hindre Vandet [i] at fordærve den.

Draabe, v. a. 1. aftælle noget draabe-[vi]is. (V. S. O.)

Drab, et. pl. d. f. [Isl. Dráp.] Gier-[nin]gen, at dræbe et Menneske, at stille [en]m ved Livet; Manddrab; uden Hensyn [til] om det skeer forsætligen, (f. Mord) af [Vaa]de, eller af Nødværge. At begaae et [D]rab. Drab af Vaade, af Nødværge. [Dr]absboder, pl. Bøder, som betales [fo]r Drab; Mandebod. Drabsgierning, [en.] d. f. f. Drab. Drabsmand, en. den, [som] har begaaet et Drab. Ikke enhver [Dr]absmand er en Morder. Drabssag, [en.] Sag, som vedkommer Manddrab, som [er] anlagt mod en Drabsmand. Drabs-[ste]d, et. Sted, hvor et Drab er begaaet. [D]rabsvidne, et. Vidne i en Drabssag. [(S]f. dræbe.)

Drabant, en. pl. -er. [T. Trabant.] [1.]den, som gjør Tieneste i en Fyrstes [n]ærmeste og fornemste Livvagt. Deraf: [Dr]abantfører, en. Anfører f. Drabanter. [(V.]S.O.) Drabantvagt, en. V. af Dra-[ba]nter. 2. en Biplanet, Maane. Ju-[pit]ers Drabanter.

Draft, en. "Et Tavl (Reb) midt paa [Ba]aden, til at drage Segl op ned med." [Mo]th. (Han anfører desuden en lignende [Be]mærkelse af Drag.)

Drag, et. pl. d. f. 1. Gierningen at [dr]age, Træk. Et Drag med en Rive; en [—]. Han trak Baaden paa Land med eet [D]rag. At giøre et D. af en Tobakspibe [(D]rag: Røg af samme.) 2. Løb, Strøg [(i]n Vandet.) Vandet har ikke rigtigt [D]rag giennem Renden. (S. Vanddrag.) [3.] Slag. At give een et D. over Nakken [me]d en Stok. (S. Nakkedrag.) 4. Skaft [pa]a en Lee. Draget paa den Lee er for [ko]rt. (S. Leedrag, 1.)

Drage, v. a. og n. drog; har draget, er [dra]gen. pl. dragne. [I. draga. A. S. dra-[gan.]] A. v. act. 1. I Alm. sætte et Legeme [la]ngsomt og jævnt i Bevægelse bag efter sig; [t]række. (Begge Verber have i denne Be-[mæ]rk. lige Betydning; og Forskiellen i deres [Bru]g bestaaer egentlig kun deri, at drage [er] langt sieldnere høres i Talesproget, [end] trække; det første derimod br. jævn-[lig]t i høiere Stiil. Den af Sporon an-[gi]vne Forskiel er f. en stor Deel vilkaarlig.) [He]stene drage Ploven, Vognen. At d. t [Ti]ng sammen. — Ligeledes om Handlinger, [hvor]med en dragende Bevægelse med Ar-[men] er forbunden. o. d. At drage Klæ-[der]ne paa. At drage Kappen op over [Sk]uldrene. At d. een i Haaret. At d. [K]aarden (ud af Skeden.) At gaae løs p. [een] med dragen Kaarde. — At d. Om-[ha]nget bort, til Side. "De droge ham [til] en Side." Malling. At d. een op af [Va]ndet. At d. noget sammen. Magneten [dr]ager Jernet t. sig. (Jvf. rive, rykke, som br. om en mere voldsom Bevægelse, hvorved man fører noget t. sig. At rive, rykke noget til sig; og skyde, om at bevæge noget fremad, fra sig.) Bierne drage (trække) gierne af Lyngen (ɔ: trække Honning.) "Roserne du tage, og af dem du Honning drage." Wessel. 2. At drage absol. ell. at drage Vod, d. Garnet, br. om Fiskeri med Garn. 3. drage, betrække, beklæde Væggene. (forældet.) "Han drager med Tapeet, hvor det fornøden giør." Helt. (f. Dragkone.) 4. drage bruges desuden uegentl. og figurl. i endeel Tilfælde, hvor man oftere ell. hellere betiener sig af dette Ord, end af trække. f. Ex. At drage sin Aande, d. et dybt Suk. At d. Alles Opmærksomhed, Dine t. sig (faae henvendt t. sig.) "Jeg seer et Syn, som al min Attraa drager." Tullin. At d. en Slutning, en Lærdom af noget (udlede, uddrage.) At d. noget i Tvivl (kalde i Tvivl, bære Tvivl om.) At drage noget til Minde. (Moth.) At d. (eller bære) Omsorg for noget. At d. Fordeel af noget. d. Trøst, Lærdom af noget. At d. een frem t. Ære og Værdighed. At drage (trække) Tropper sammen. Hæren drog sig tilbage. (Malling.) At d. en Sag ud i det uendelige (trække i Langdrag.) B. v. neutr. i Alm. bevæge sig stadigt eller jævnt fremad (f. trække, C. 1.) Skyerne drage i Tordenveir imod hverandre. — Særdeles om at fare, reise, tage afsted (i hvilken Bemærkelse det især i ældre Skrifter meget hyppigen forekommer.) Han drog hiem t. sit Fædreland. At d. i Krig. At d. bort. Hæren drog længere frem. "Folket drog hen, hver til sit Huus." At drage igiennem et Land. d. ind i en By. d. omkring i Landet. d. op p. Bierget. At d. tilbage t. Hiemmet. At d. ud paa Eventyr. — impers. om Tiden: det drager hen, drager længe hen (varer.) At drage nær, nærme sig. "Den Time drog nær, som var bestemt i det evige Raad." Mynster. C. drages, v. dep. droges. 1. tumles, brydes, trækkes om. Man seer dem jævnlig drages og slaaes. De droges længe m. hverandre. Det vil jeg lade dem drages om (trættes, stride om.) 2. At drages med, besværes, være beladt med. At drages med et sygeligt Legeme, med en svag Helbred; drages med Armod; drages (ogsaa: drage) med Døden ɔ: ligge i det sidste Aandedrag (ogsaa absol. at drage. Han laae længe og drog.) [f. ogsaa afdrage, bortdrage, fradrage, fremdrage, hendrage, giennemdrage, inddrage, opdrage, overdrage, paadrage, sammendrage, uddrage.] = Af v. a. drage: Dragbaand, et. 1. Baand eller Sele, hvormed Burerne hegtes op. Moth. 2. et Jernbaand om Enden af Vognarelen for at styrke den. (Moth, der

skriver Dragebaand, Dragekiste, Drageknude, o. s. v.) **Dragdukke**, en. Et indbildt Væsen, som troes at drage Penge eller anden Velstand ind i Huset, hvor det opholder sig. (Nogle skrive det Dragedukke; mindre rigtigt.) **Draghiul**, et. Hiul til at drage Vand ell. andet op med. (V. S. O.) **Dragkiste**, en. et Bohave, bestaaende af et Slags Skab med Hylder, hvori tæt sluttende Skuffer kunne drages ud og skydes ind. **Dragknude**, en. En K. i Lykker, som kan løses ell. trækkes op; Trækkeknude, Lykkeknude. **Dragkone**, en. fordum: en Kone, som gav sig af med at drage ɔ: betrække Værelser ved høitidelige Leiligheder. **Dragplaster**, s. Trækplaster. **Dragslaae**, en, ell. **Klove**: kaldes to Træstykker i Forkærren paa Hiulploven, i hvis ene Ende Plovdrættet og i Midten Hammelen fastgiøres ved Jernbolte. (Giersings Landoecon. I. 418.) **Dragtavl**, et. Et Slags Brætspil; Tavl, Træktavl. (Moth; der ogsaa forklarer dette Ord ved: Damspil.) **Dragtist**, en. d. s. s. Plovtist. (Moth.) **Dragtoug**, et. Toug, til at trække eller hisse med; Dragline. (Moth.) **Dragtøi**, et. Seletøi, hvori et Dyr trækker. **Dragvod**, et. Et stort Fiskevod, til at drage med.

Drage, en. pl.-r. [Lat. Draco.] 1. et opdigtet Dyr, som man i de gamle Tider og i Middelalderen tænkte sig som en uhyre Slange med Vinger, hvis giftige Aande allene var dræbende. Navnet have de Naturkyndige i sildigere Tid tillagt en Firbeen i Indien, der har et Slags Vinger paa Ryggen. Den flyvende Drage kaldes et Slags ildigt Luftsyn. Den røde Drage: poet. for: Ilden (ligesom: den røde Hane.) "Den røde Drage, skal herligt brage med høie Knald." Øhlenschl. 2. et Legetøi, bestaaende af et Slags lang Vifte, sammenklistret af Papir, som Drengene lade stige i Luften ved en Snor. — **Drageblod**, et. et Slags udenlandsk mørkerød Gummi. **Dragehoved**, et. Tagrender i Form af et Dragehoved.

Dragedukke, en. s. Dragdukke, under Drage.

Drager, en. pl.-e. [af drage, i den nu ikke mere brugelige Bemærk. at bære. T. tragen.] een, som bærer ell. fører noget; br. mest i nogle Sammensætninger. See Brevdrager, Fanedrager, Korsdrager, Lastdrager. (Undertiden br. det ogsaa om Heste ell. andre Dyr, som drage Plov.) Deraf: **Dragerløn**, en. og **Dragerpenge**, pl. Betaling, som gives en Drager for at bære noget. **Dragersele**, en. Sele, hvori Dragere bære en Bør, Bærestol e. d. **Dragerstang**, en. Stang, hvorpaa to Dragere bære noget paa Skuldrene.

Drages, v. dep. S. under drage.

Draget, adj. v. [af v. a. drage.] des et Qvægshoved, der har brede St ell. Bælter om Kroppen, eller ogsaa l ad Ryggen, af en anden Farve, end rets Hovedfarve. Saaledes: en røddr sortdraget Ko ɔ: en rød ell. sort Ko med hvide Striber.

Dragon, en. pl.-er. [Ital. Drag Fr. Dragon.] et Navn, der tillægg Slags lettere Rytteri, som efter der rindelige Bestemmelse skulde kunne baade til Hest og til Fods. Deraf: gonhest, Dragonregiment, o. fl.

Dragt, en. pl.-er. [af drage.] 1. Byrde, som bæres paa engang. E Brænde. figurl. At give een en D Prygl. 2. en vis Maade at klæde sig Klædedragt. En let Dragt. Som dragt. Maskeradedragter. — Dragtm en. den, som især lægger sig efter at Dragter. Han er en god Dragtm **Dragtmaling**, en. den Konst, at Dragter.

Dram, en. pl.-me. [E. Dram.] meget af en stærk Drik, som tages eengang. At tage sig en Dram.

Drank, en. ud. pl. [I. Dregg, B fald, Bærme.] 1. den stærke og Vædske, som efter den første Destilla trækkes ud af Kornet, og siden efter at klares bliver t. Brændeviin. (V. S. 2. det, som efter Brændingen bliver bage i Brændeviinskiedelen, tillige Klarevandet; Spøl, Bærme. At Kreature med Drank. (Deraf: Dra melk, en. M. af Køer, fødede m. Dra

Dranker, en. pl.-e. den, som er given til stærk Drik.

Drasle, v. n. 1. (er.) falde m. en lende Lyd. Pilene draslede ned som P (V. S. O.) [Dras kaldes, efter M det, som falder fra Korn, naar det tær formodentlig et Provinds-Ord.]

Drat, en. En liden Deel, en Kla noget, som dratter ell. tabes. (V. S.

Dratte, v. n. 1. er. [I. dryta. V. O.] falde, især naar det skeer ved U somhed eller uforvarendes, f. Ex. af som bærer noget. (dagl. Tale.) Hun Barnet d. paa Gulvet. Ogsaa om der falder af efterhaanden. Der dra mange Æbler ned. — Deraf: dratfing dratvorn, adj. som lader alting dra ei kan holde fast hvad han har i Hænder

Drav, et. [A. S. Drabbe, Bærm Spøl og Mask ell. Bærme, som bliver bage efter Brændeviinsbrænding og Br ning. (br. især i Jylland.) jvf. Dra Deraf Ordsproget: Soen drømmer Drav og Kiærlingen om sin Krogstav. **Dravkar**, et. **Dravtrug**, et. Kar, Tr hvori Drav giemmes eller sættes f. Sv o. d. **dravmæsket**, adj. fedet med Dr

...der Værme. (Moth.) [Af Drav kommer ...ligste ogsaa det forældede Dravels. f. E. Dravels Folk ɔ: slette Folk, Pøbel. Dravels Snak, slet, løsagtig Tale, o. fl.]

Dreie, v. a. 1. [A. S. thravan. N. S. dreien. T. drehen.] 1. egentl. bevæge ...get i en Kreds, sætte i en kredsformig ... kredsende Bevægelse. At d. et Hiul. At dreie noget rundt. Fløien dreier sig ... Vinden. Jordkloden dreier sig om ... Axe. (jvf. vende, 1.) "At vende en ...ting, er at vise dens modsatte Side; at dreie den, er at vise de paa hinanden følgende Punkter." Sporon. 2. særd. danne ... Dreierbænken, give noget en vis, især ...tagtig Skikkelse ved et skarpt Jern, i ... man lader det dreie sig hurtigen rundt. At dreie noget af Been, Horn. At d. i ...Elfenbeen, i Træ. dreiet Arbeide (I ældre Sprog: svarve.) 3. i mere vidtløftig, ...egentl. eller figurl. Bemærk. a) bevæge ... en Side eller frem og tilbage, vende, ...etc. At dreie en Vogn, en Kanon. At ... Kroppen, d. Øinene i Hovedet. Vinden har dreiet sig mod Nord. Hvorledes ... vender og dreier sig, maa han dog ud ... Tangene. b) figurl. At dreie en Sag ... sin Fordeel (give den et andet Udseende, ... anden Vending.) Han forstaaer at ... sine Ord. = Dreieblok, en. En Blok ... Jernhage, i Dreieladet, hvorpaa det, ... skal dreies, spændes fast. (Moth.) ...Dreiebro, en. Bro, som kan dreies til en ... for at lade Fartøier igiennem; en ...Svingbro. Dreiebænk, en. S. Dreierbænk, som er den sædvanlige Skrivemaade. ...Dreiejern, et. Jern, som br. af Dreiere. ...Dreiekonst, en. den Færdighed, ved Dreiebænken ... paa Dreierbænken at frembringe ... og konstigt Arbeide. Dreielad, et. ... en Dreierbænk med alt tilhørende ...Redskab. = dreielig, adj. som lader sig ..., som kan dreies. — Dreien, Dreining, en. Gierningen at dreie. Dreiinger med Kroppen.

Dreier, en. pl. -e. [T. Drechsler.] ..., hvis Haandværk er at dreie, (2.) af ... dreiet Arbeide. jvf. Beendreier, Blokkedreier, Konstdreier, Rokkedreier. = Dreierarbeide, et. A. som det hører Dreiere til ...forfærdige. Dreierbænk, en. En Indretning, hvorpaa Dreieren fæster det Stykke, ... vil dreie af, saaledes at det v. en Snor, ... løber om et Hiul, som sættes i Gang ... Foden, kan hurtigen dreies rundt; et ...Dreielad. Dreierhaandværk, et. En Dreiers Haandværk. Dreierlære, en. At ... en Dreng i Dreierlære. Dreiermester, Dreiersvend, o. fl.

Dreil ell. Dreiel, et. pl. -er, om flere ...ter. [Sv. Dræll.] et Slags tykt, i ...Mønster vævet Lintøi, som især bruges til Bordduge, Haandklæder, o. desl. — Gen. Dreiels br. som Adj. En Dreiels Dug, Dreiels Haandklæder.

Dreng, en. pl. -e. [I. Drengr, som dog ogsaa har andre Bemærkelser, der i Dansk ei ere mere brugelige.] 1. (med Hensyn til Kiønnet) et Barn af Mandkiønnet, en Søn, et Drengebarn. (modſ. Pige.) Han har to Drenge og en Pige (Døtter.) 2. (med Hensyn til Alderen) en Person af Mandkiønnet, som ei har naaet Karleaarene, som er under 18 Aar. (modsat Karl. jvf. Knøs.) Han vil gifte sig, og er endnu kun en Dreng. 3. en ung, halvvoren Knøs, som tiener; en halvvoren Karl ell. Tiener (modſ. Karl.) Han holder to Karle og en Dreng paa Gaarden. [Bemærkelsen: Tiener, Lakei ell. Tienestekarl overhovedet, som Moth endnu anfører, er derimod forældet. "Det er ondt at være Drengs Dreng og Spindekones Terne." Ordspr.] 4. den, som staaer i Lære hos en Haandværksmester eller Kræmmer og endnu ei er giort t. Svend, en Læredreng. (modsat Svend.) See Kræmmerdreng, Haandværksdreng, Skriverdreng. = Drengeaar, pl. de Aar, i hvilke een er Dreng ell. Læredreng. Jeg mindes det endnu fra mine Drengeaar. At staae sine D. ud (h. en Kræmmer.) drengeagtig, adj. som ligner, passer sig for en Dreng. Drengearbeide, et. A. som det tilkommer en Dreng at giøre. Drengebarn, et. Barn af Mandkiønnet, Svendbarn. Drengehue, en. H. til et Drengebarn (modsat Pigehue.) Drengekaadhed, en. kaad Adfærd af uopdragne Drenge. "At ansee dette som Drengekaadhed, og tilkiende dem, som deri paagribes, uartige Drenges Straf." Rahb. Drengekammer, et. K. hvor Drenge opholder sig (modsat Karle- og Pigekammer.) Drengeleg, en. Leg, som øves af Drenge. Drengespot, en. Spot, som Drenge tillade sig; kaad, drengeagtig Spot. "Ei Drengespot den Gamle taaler." Grundtv. Drengestreg, en. En drengeagtig Handling. Drengesvøbe, en. Svøbe, som Smaadrenge bruge i Leg. "At faae med Narreriers Drengesvøbe den dovne Tidens Hest til i Galop at løbe." Baggesen. Drengeværk, et. Arbeide, som er giort, ell. kan giøres af en Dreng.

Drenke, v. a. 1. om visse Hanfugle (f. E. Andrikken) der parre sig med deres Mager. (A. S. dreccan, *vexare, opprimere.*)

Drev, et. pl. d. f. (f. drive.) 1. Indretning i en Maskine, som driver den, sætter den i Gang; især det Hiul, hvorved de øvrige komme i Bevægelse. (f. Hiuldrev.) Heraf: Drevstok, Drevtænder. o. fl. Konstord. 2. d. f. f. Drive. Sneedrev, Iisdrev. (V. S. O.)

Dreven, adj. v. S. drive.

Drift, en. pl. -er. [af drive. N. S. Drift. T. Trieb.] 1. Tilstanden, at drives. At sætte noget i Drift. Møllehiulet er i Drift (deraf; Fædrift, egentl. Qvægets Uddrivning paa Græsgangene.) 2. figurl. Bevægelse, Syssel, Arbeide og fortsat Bestræbelse til et vist Øiemed. Sagen, Arbeidet er i fuld Drift. Det er ikke endnu kommet ret i Drift. Han er i fuld D. med at bygge. Værkets, Grubens, Fabrikens Drift. "Agerdyrkning og Handel kom derved i Drift." Wandal. (S. Næringsdrift.) — Ogsaa i Særd. om dens Drift, som anvendes paa Landbrug, Agerdyrkning. Jordens rette Drift. Gaardens Drift. At bringe en Gaard i Drift. At indtage en Ager til Drift. Denne Ager er i Drift. — Deraf: Driftsjord, en. Jord, som er i Drift. (nyt Ord.) (Hos Moth forklares derimod Driftjord ved: "den Mark, som aarligen udlægges til Fælled ell. Græsbed.") Driftsmaade, en vis Maade, at drive Agerbruget paa. S. Vexeldrift. Driftstid, en. den Tid, da Agerjord drives eller br. til Sæd (modsat Hviletid.) "I de tre øvrige Aar af Driftstiden." Landh. S. S. I. — 3. ivrig Syssel, Vindskibelighed, Virksomhed. Der er ingen ret Drift hos ham. (s. driftig.) 4. saa lang Tid, som man driver v. eengang (f. Ex. med Qvæg, m. Dragere for Ploven. V. S. O.) Den første, anden D. om Dagen. 5. saa meget Qvæg, som drives paa eengang. En Drift Stude, Faar. 6. Vei til at drive paa, Drivevei. (V. S. O.) At have Drift giennem en andens Mark. 7. et levende ell. besiælet Væsens, af Naturen betingede (uvilkaarlige) Bestemmelse ell. Tilskyndelse, til at ytre en Kraft, t. Virksomhed, Handlen. Dyrenes D. til Forplantelse, Kiønsdrift, Virksomhedsdrift. Drift til Bevægelse, til Hvile. Sandselige Drifter, selskabelige Drifter. Physiske, aandelige Drifter. (J. P. Mynster.) "En Drift, som driver Kraften i vor Siæl mod det Usynlige." Øhlenschl. — "Man føler Drift af Naturen, Tilbøielighed af Vanen." Sporon. (Tilbøielighed er Villiens, Drift er Kraftens Bestemmelse. Adelung. "Den af et Væsens Natur fremgaaende Tilskyndelse til Virksomhed, kaldes Drift." Mynster.)

Drifte, v. a. 1. [J. dreifa. A. S. dræfan, sprede.] ryste udtærsket Korn i et Sold ell. Trug, for at skille det v. Ureenlighed. Deraf: Driftesold, Driftetrug, et. hvori man drifter. Drifteværk, et. Indretning i en Mølle, hvorved Sold til at rense Kornet sættes i Bevægelse. (Kraft.) (Jvf. drøfte, som egentlig er det samme Ord, figurl. anvendt. Dog har baade Udtale og Skrivemaade adskilt dem; da drifte vel siges om at rense Kornet; men i den figurlige Bemærkelse.)

Driftefæ, et. omvankende Qvæg er frakommet Eieren. "Den, som Driftefæ." D. Lov. V. 9. 4.

Driftig, adj. (s. Drift, 2.) ivrig Virksomhed, som har megen Drift t. somhed, t. Arbeide. En driftig og vi belig Mand. — Deraf: Driftighed ud. pl. den Egenskab at være d (S. Arbeidsomhed, Vindskibelighed

Driftsmaade, en. **Driftstid**, en. Drift, 2.

Drik, en. pl. -ke. 1. saamegen V som drikkes, svælges paa eengang; som og om Gierningen, at drikke no eengang. En Drik Vand, Øl. Ha sig en god D. deraf. Han drak Glas i een Drik. 2. en vis flydende Ting, er tienlig og br. til at drikkes, Drik En god, sund, behagelig, giftig stærke Drikke. Ogsaa om flydende midler. At tage en D. ind. (Moth.) Lægedrik, Laxeerdrik, Sovedrik. (H Drikoffer, et. O. som bestod af D varer, flydende Ting; modf. Mad Røgoffer.) 3. Umaadelighed i Brug stærke Drikke; Drukkenskab. At for at slaae sig til Drik; ødelægge sig Drik og Spil. — Heraf: drikfældig, hengiven til stærk Drik, forfalden t. D kenskab; og Drikfældighed, en. ud. p

Drikke, n. s. (altid ud. Art.) det, drikkes, noget, hvorved Tørsten sl (særd. i Modsætn. til Mad.) At give baade Mad og Drikke. Hunden, Fa har ikke faaet Drikke.

Drikke, v. a. drak, drukken, dru pl. drukne. [J. drecka. Goth. drigk 1. tage noget flydende til sig, svælge Vædske, for at slukke Tørsten ell. skaff en sandselig Nydelse. At d. et Glas drikke Vand, Øl. At d. over Tør over sin Tørst (meer end man behø Vi drak en Flaske Viin sammen. Vi før drukket sammen. Blev al Vinen d ken? Der er ti Flasker tilovers, fo bleve drukne. — At drikke Skaaler, eens eller fleres Velgaaende i et G i det man tømmer Glassene. Hans, Skaal blev drukken. — absol. at dri være drikfældig. Jeg har ham mist for at han drikker. At d. i Smug. Med præpos. og adv. At drikke Sor bort (fordrive den v. at drikke stærk D At d. noget i sig ɔ: faae det ind i en (figurl. at døie, finde sig i.) Der drukket omkring ved Bordet (ɔ: alle hinanden til. Moth.) At d. sine P op i Brændeviin. Hvad han fortien drikker han op i Kroen. At drikke een ɔ: byde en anden at drikke med eller sig, af samme Drik ell. Drikkekar. U

Sygdom til. At d. sit Glas ud,
tet. 2. bringe sig eller andre i en
Stand v. Drik. At drikke sig druk-
drikke een fuld. De drak ham under
. At d. sig en Ruus. At d. sig
d. sig ihiel. 3. bekræfte visse Hand-
ved at drikke i Selskab. At drikke
, d. Lidkiøb, d. Duus, d. Broder-
(l. disse Ord.) = Drikkebroder, en.
den gierne søger Drikkegilder; en
nder. Drikkebæger, s. Bæger.
ted, et. Fad til at drikke af, f. Ex.
r. Drikkegilde, et. G. ell. Giæ-
hvor det især gaaer ud paa Drik.
glas, et. Glas, til at drikke af.
horn, et. Horn, som fordum brug-
at drikke af. Drikkehuus, et.
hvor stærke Drikke falbydes og for-
Drikkekamp, en. Veddestrid i at
"Naar vore Forfædres Drikke-
me atter bleve bragte i Brug." Rahb.
Drikkekar, et. pl. d. s. Kar, som br. til
drikke af, som Glas, Bæger, Kopper,
Drikkelag, et. pl. d. s. Lag, For-
ring af Folk, som drikke sammen.
Drikkelyst, en. Lyst til at drikke, især
Drik. Drikkepenge, pl. Penge, der
Tienestefolk eller andre ringe Per-
for en Billighed, eller for Artighed,
har nydt hos deres Herskab. Drikke-
, en. Drikkevise. Drikkeselskab, et.
s. Drikkegilde. Drikkeskaal, en. S.
drikke af. Drikkeskilling, en. Drikke-
(dagl. T.) drikkesyg, adj. meget
begierlig efter stærk Drik. Drikkesyge, en.
en Begierlighed efter stærk Drik,
undertiden bliver til og kan betragtes
en legemlig Sygdom. (Dipsomania.)
Drikkesøster, en. et Fruentimmer, som
i Selskab med andre drikker. Det
en af hendes Drikkesøstre. (Moth.)
Drikkevane, en. V. til at drikke f. meget.
S. D.) Drikkevare, en. det, som
, et tienligt t. at drikke. (s. Drik, 2.)
Drikkevise, en. V. bestemt til at synges i
Drikkelag. = drikkelig, adj. som kan
, lader sig drikke. Den Viin er ikke
lig. — Drikken, en. Gierningen at
. Spisen og Drikken.
Drikkofser, et. s. Drik, 2.
Dril, en. pl. -le. et spidst Redskab,
med man, ved at dreie det rundt,
Huller i Metal.
Drille, v. a. 1. [A. S. thyrlan; af
l, Hul. E. to drill.] 1. bore Hul
en Dril. At d. Huller i Jern. (V.
D.) 2. Bemærkelsen: øve i Brugen
aaben (exercere) er nu forældet. (her-
Drillebane, Drilleplads, o. fl.) I
Erik V. Krigsart. forekommer endnu:
at drille med Kanoner."
Drille, v. a. 1. drive Spøg med paa
pirrende Maade, narre, giække, fixere.
Han er meget for at drille Folk. Man
maa ikke drille Børn. "Den, som driller,
vedbliver med Koldsindighed i Ord eller
Gierning at opirre Andre." L. Helberg. —
Deraf: Driller, en. den, som gierne vil
drille Folk. Drilleri, et. pl. -er. dril-
lende Adfærd og Tale.

Driste, v. n. og recipr. 1. (har.) 1. lide paa, forlade sig paa, sætte Lid til. At driste paa sin Styrke. "Driste paa Lægernes Konst." A. S. Vedel. "Den gyldne Konst, som mangen drister paa." Arreboe. "Jeg — kan paa mig selv ei driste." Bording. (nu næsten forældet.) 2. driste sig til, vove sig til, understaae sig. Jeg drister mig ikke til at bede derom. (den act. Brug: at driste noget, for: vove, er ganske forældet.)

Dristig, adj. [A. S. dyrstig, thryste. beslægtet med v. tør.] 1. subj. som har Mod til Alt ell. meget, som vover meget; uforsagt, kiæk. En d. Kriger. Dertil er han ikke d. nok. At tale dristigt. En d. Tyv. (jvf. uforfærdet, forvoven.) 2. obj. som udrinder af Dristighed, forvoven. En d. Gierning. En dristig Usandhed. "En større Rimelighed om et godt Udfald giør at Anlægget er dristigt; en mindre giør det forvovent." Sporon. — Deraf: Dristighed, en. ud. pl. "Dristighed viser sig i at foretage en Sag, uden Frygt for et muligt ondt Udfald." Sporon.

Drive, en. pl. -r. [Isl. Drifa, Drift.] en af Vinden sammendreven Hob. En Sneedrive, Sanddrive. "I Storm og i Mørke, i Hagelens Driver." Grundtvig.

Drive, v. a. og n. drev; dreven, drevet; pl. drevne. [Isl. drifa. A. S. drifan.] A. act. 1. egentl. tvinge v. physisk Kraft til at forandre Stedet, til at bevæge sig, (frem eller tilbage) tvinge fremad (saavel om den umiddelbare Anvendelse af Menneskets Kræfter, som om physiske Midler, Maskiner o. d. Ligesom ogsaa om Naturvirkninger, hvorved noget tvinges til Bevægelse, og denne ikke udtrykkes v. andre Ord, (f. Ex. trække, skyde.) At drive en Bolt op i Luften, d. et Søm ind i Bielken, d. en Pæl i Jorden. At d. Planker, d. et Gulv sammen. At drive en Flok Qvæg, Faar. At d. Qvæget ud (i Marken.) Skyerne drives af Vinden. Vandet driver Møllehiulet. "At man ei med Rette kunde nyde det Vrag, som drives hid." Holb. P. Paars. Et Lægemiddel som driver Sveden, Urinen. — En drivende Vind ɔ: stærk og føielig for et seilende Skib. 2. i endeel uegentl. og figurl. Bemærkelser: a) tvinge, nøde til at forandre Stedet ved Frygt, ell. andre (ikke blot mechaniske) Midler (s. jage, 3.) At drive Fienden tilbage, p. Flugt. At d. een ud af Huset. (jvf. fordrive, uddrive.) b) nøde

ved Trudsler, eller andre (moralske) Bevæggrunde til at giøre, lade, paaskynde noget &c. At drive een til Arbeide, d. een til noget ved Trudsler. Han arbeider kun naar Nøden driver ham. Den Sag maa drives (paaskyndes) mere. (Jvf. Drift, inddrive.) — figurl. bringe noget til en vis Grad, Høide. Han har allerede drevet det vidt i Tegning. Hvorvidt mon han vil d. sin Ondskab? At d. Spøg, Strenghed for vidt. Tingen er drevet saa vidt, at man ei kan træde tilbage. Yppighed er drevet til det høieste. c) tilskynde. Lysten driver ham dertil. d) ofte, idelig at giøre noget; udøve, bruge, sysle med. At drive en Næringsvei, d. Handel, d. Agerbrug, d. et Haandværk. "Den Løgn — at Arbeid drives bedst i Lænker, og m. en underkuet Siæl." Storm. At drive Spot, d. Spøg, d. Spil m. noget. (Om utilladelige Gierninger br. oftere: bedrive; jvf. begaae: begge dog mere om enkelte Gierninger; drive om en fortsat Virksomhed. Han har drevet det i mange Aar.) e) særd. om de Sysler, der høre til Landbrug, til Jordens Dyrkning. At d. en Gaard. Han driver sin Jord godt, driver selv sin Avling (forpagter den ikke bort.) At d. en Jord op, som længe har hvilet. f) Derimod i en anden Bemærk. (figurl. Brug af b.) At drive Jorden for stærkt ɔ: tvinge den ved Giødning o. desl. til at give for megen ell. for hyppig Afgrøde, og derved udmagre den. — Saaledes ogsaa: At d. Blomster, d. Træer, Frugter, Meloner, Ananas, &c. ɔ: faae dem til at vore eller modnes ved konstig Varme. (s. Drivebænk, Drivhuus.) g) i Forbindelse med Præpositioner og Adverb. (hvor især Bemærk. 1. og 2. a. b. c. herske) f. Ex. At drive Udslæt bort (fordrive.) "At drive Tiden bort med noget", tilbringe, fordrive den. Baggesen. At drive efter m. en Nødde (give de sidste Slag.) Varmen driver Verterne frem. At drive en Løgn i een (overbevise ham derom.) At d. noget igiennem ɔ: faae udført, fuldført, sætte igiennem. Den Sag faaer han nok drevet igiennem. — At d. ind, d. Skatter ind, s. inddrive. — At drive (jage) Vildt op. At d. Vandet op (i Høiden) v. Maskiner. At d. noget op paa en Auction ɔ: bringe det til en høiere Priis. — At d. paa een, skynde paa, nøde een til noget. Man maa d. paa ham, for at faae ham til at bestille noget. absol. Han driver paa, (søger at fremme, skynder) at det skal være færdigt om 8 Dage. At d. sammen, d. ud. (s. ovenfor.) At drive til (f. Ex. med en Kølle) slaae til af al Magt. 3. partic. dreven, drevet, br. i egne Bemærkelser: a) drevet Arbeide ɔ: ophøiede Figurer i tyndt Metal, som udarbeides (ell. drives frem) indenfra ved Stempl[...] Hammer ell. andre Redskaber. (Usædva[...] er derfor Brugen hos Øhlenschl. "[...] Seng — var af drevet Guld." N. Gu[...] 82; hvor Meningen synes at være: [...] af Guld.) b) At være dreven, vel dre[...] i noget ɔ: øvet, erfaren. "I gamle Sv[...] tyr hvo dreven er og øvet." Holbe[...] En dreven Skielm. (s. giennemdreve[...] B. v. neutr. 1. (er) bevæges langsom[...] frem, uden synlig Anvendelse af Kr[...] Skyerne drive m. Vinden. Skibet dri[...] f. Strøm og Vind (naar det viger fra [...] styrede Curs.) Der er drevet et Vrag [...] Stranden. Vraget driver om paa Ha[...] Dette Tømmer er kommet drivende i La[...] til Landet. (S. Drivtømmer.) Sn[...] driver (fyger) for Vinden. — Regn[...] Uveiret driver over (kommer ikke til U[...] brud.) I dagl. Tale siges om et Arbeid[...] det gaaer drivende ɔ: rask, hurtigt. [...] (har.) gaae orkesløs omkring, være [...] kesløs. Han gaaer og driver den h[...] Dag. (Moth.) Vi drev et Par Tim[...] omkring p. Gaderne, i Skoven. (s. D[...] driver.) = Afledede Ord: Driven, Dri[...] ning, en. Gierningen at drive. (det si[...] sieldnere.) jvf. Drift. Ildens Drivning i [...] Smelteovn ɔ: gradviis Forøgning. — Driv[...] en. pl. -e. den, som driver noget, især Qv[...] At leie een til Driver. En Studedriv[...] Øxendriver, Qvægdriver. Han maa al[...] have en D. efter sig. — Driveri, et. pl. -[...] 1. i Havekonsten: alle de Indretning[...] hvorved Værter fra et sydligere Klima [...] elskes, ell. indenlandske Værter bringes [...] en tidligere Modenhed, end den naturli[...] Maaden, hvorpaa dette skeer, og Fore[...] gendet selv. At anlægge, forestaae et D[...] verie. (Olufsen.) Driveriet (Driverie[...] forsømmes i denne Have. 2. i dag[...] Tale og ud. pl. d. s. s. Dagdriveri. = [...] a) Drivbolt, en. pl. -e. en Bolt, som [...] til at drive en anden Bolt ell. Nagle [...] (V. S. O.) Drivbænk, en. Indretni[...] i en Have til at drive Urter frem tidlig[...] Aaret ved Giødning og under Glasrud[...] Drivhammer, en. En stor Hammer, [...] br. til at drive noget sammen med. ([...] S. O.) Drivhiul, et. egentl. et Hi[...] som driver en Maskine; figurl. en virke[...] Aarsag. Drivholt, et. Et Træ, [...] Bødkere sætte p. Baandene, og v. at ba[...] derpaa med Hammeren drive Baand[...] ned. Drivhuus, et. H. i en Have, hv[...] Blomster og Frugter drives frem ved k[...] stig Varme og beskyttes mod Kulden. [...] Værthuus.) Driviis, en. løsbru[...] Iisstykker, som snart drive om i S[...] snart igien samle sig i Bugter og Sun[...] Drivmuur, en. M. i en Have med [...] siden, hvorved Frugttræer plantes, for [...] give dem et varmt Sted, og bringe d[...]

t bære tidligere eller fuldkomnere Frugt.
Tiessen.) Drivsand, en. Sand, som
ikke ligger fast i Havet, men drives af
Bølgerne. (Moth. jvf. Brünnichs Mi-
neral. 41.) s. Flyvesand. Drivsky, en.
pl.-er. Sky, som driver hastig med
Vinden. Drivstaal, et. (eller Drev-
staal.) et Slags Staal, der forekommer
i Handelen, og er saaledes dannet, at
hvert enkelt Afsnit af samme udgiør et
Sildrev. Drivtømmer, et. Tømmer
af Træ, som ved Vind og Strøm kommer
drivende over Havet til et Land. Driv-
værk, et. Et Værk, som drives ell. sættes
i Gang, i Bevægelse ved en konstig, me-
chanisk Indretning (Maskinværk.) "Til
at erstattes Drivværk for at spare Men-
neskehænder." Grundtvig. figurl. "At be-
tragte Naturens hemmelige Drivværk,"
Thorlacius. "Det hele indre Drivværk i
Kancelllivet." (M.) — b) Drivebro,
en. s. Flydebro. Drivebænk, en. s.
Trækbænk. Drivefieder, en. pl.-fiedre.
En tilskyndende, virkende Aarsag, en Be-
væggrund. Sandselige Drivefiedre. "At-
traa efter Ære, denne Drivefieder til store
Handlinger." Wandal. "Den menneske-
lige Frihed, skiøndt den har Evne til at
overvinde alle udvortes Drivefiedre, giør
sig ikke selv afhængig af disse." A. Ørsted.
I den egentlige Bemærk. en Fieder, som
driver et Uhrværk e. desl., forekommer siel-
den. "Nys slappe Drivefiedre spændtes."
(Sel.) Drivegarn eller Drivgarn, et.
Et Slags Fiskergarn, som ikke lægges fast,
men som driver i Søen m. Baaden, naar
der fiskes. (V. S. O. Drivvod. Moth.)
"De Fiskerier, som skee v. Drivegarn om
Natten." Schytte. (Indv. R. V. 178.)
Drivekølle, en. d. s. s. Nødde, Mukkert.
Drivemiddel, et. drivende Lægemiddel.
Driverum, et. Et Skibs Driverum.
a) den frie Plads, man søger at skaffe et
Skib, der ligger f. Anker, for at kunne stikke
paa sit Toug i Storm. b) den Plads,
Skibet behøver f. at kunne drive frit, me-
dens Anker lettes og inden Seil kan bierges.
Drivesvøbe, en. S. hvormed nogen dri-
ves frem. (Kingo.) Drivevei, en. Vei,
som Qvæg drives paa. (V. S. O.) Drive-
vægt, en. Vægt, hvormed en Maskine
drives, eller sættes i Gang. (Schytte.)
Driveri, et., s. ovenfor under drive.
Drivt, en. s. Drift.
Drivvaad, adj. saa vaad, at Vandet
drivver ned ad Klæderne (dette er den
almindelige Udtale. jvf. drybe, drybvaad.)
"Isens Stycken brast under mine Fødder,
og gierde de andre drivvaade." Bagg.
Drog, et. pl. d. s. [J. Drög.] en Per-
son, som duer til intet, et reent udueligt
og uvirksomt Menneske. "Glimmer findes
kun p. et vankundigt Drog." Tode.

Drone, en. pl. -r. [A. S. Dræn. E. Drone. N. S. Drohne. T. Thräne.] et eget Slags Arbeidsbier, som menes at tiene til at udklække Yngelen i Kuben.

Dronning, en. pl.-er. [J. Drotning; af Drot.] en Konges Hustru. figurl. Hun var Festens Dronning (den, for hvis Skyld Festen holdtes.) = dronninglig, adj. som tilhører, ell. passer sig for en D. ligner en Dronning. (K. B. — Bagg. N. Klim. S. 153.)

Drossel, en. pl. Drosler. [A. S. Trostle.] en Fugleslægt, hvoraf nogle Arter hos os findes som Trækfugle (f. Kramsfugl, Solsort) og alle ere Sangfugle. Turdus. I Almindelighed forstaaer man ved Drossel en v. sin smukke Sang udmærket Art: Turdus musicus. Bøgedrosselen. (Funkes Naturhist.)

Drost, en. [J. Dróttseti.] kaldtes fordum i Norden en af Rigets høie Embedsmænd, som var foresat Kongens Hof, og svarede til de sildigere Tiders Marskalk. (forekommer endnu i Ordet Landdrost, et Slags Embedsmand (Amtmand) i Grevsk. Pinneberg i Holsten.)

Drot, en. pl. - ter. [J. Dróttin.] en Herre, Hersker. (forældet; men optaget af nyere Forfattere, og tilovers i Ordet: Jorddrot. "Dyrt er Drottens Ord." Ordspr. (høie Herrer give ei mange Ord. Moth.) "Nu er jeg Drot i Danmarks Land." Øhlenschläger.

Dru, adj. s. drøi.

Dru, en. det, som synker t. Bunds i et Viinfad; Viinbærme. (V. S. O.)

Drue, en. pl.-r. [N. S. Druve. Gl. T. Drubo.] 1. Viintræets Frugt, bestaaende af en Samling ell. Klase af Viinbær; en Viindrue, Viinbærklase. Viinstokken begynder at sætte Druer. Tørrede Druer, Rosiner. 2. Druen kaldes en rund Tap ell. Knub p. den bageste Ende af Kanonen, som tiener til v. Hielp af Toug at løfte ell. heise den, m. m. = drueagtig, adj. som ligner Viindruer. (V. S. O.) Drueblod, et. figurl. hos Digteren: Druesaft, Viin. Druebrændeviin, et. B. som destilleres af Viindruer. Druebælg, en. Hinden ell. Skallen om Viinbærret. (V. S. O.) druefuld, adj. som har mange Druer. Druegaard, s. Viingaard. Druehals, en. paa en Kanon: det smallere Stykke, som forener Druen med Kanonens Bund. Druehøst, en. Indsamling af Viindruer; Viinhøst. (C. Frimann.) Druekam, en. Samlingen af de smaa Stilke, hvorpaa Viinbærrene sidde. Druekiærne, en. Frugtkiærnen inden i Viinbærret eller Druen. Drueklase, en. En Samling af Druer p. een Stængel. Moth. Bagg. Labyr. I. 312. (egentl. et overflødigt Ord, da Drue og Klase have omtrent een Be-

mærk.) **Druemost**, en. den nye Viin ell. Druesaft, som ei har udgiæret. **Druemunke**, en. En Art, hvis sorte Bær holdes for, at være noget giftige. Actæa spicata. **Drueqvas**, et. det overblevne af Druerne, efterat Saften er udpresset. (T. Weintråber.) s. Qvas. **Druesaft**, en. den udpressede Saft af Druer, som, naar den har giæret, kaldes Viin. **Drueskud**, et. Skud med flere i et Slags Næt forenede Kugler; ell. med en Skraasæk. **Druestilk**, en. Stilken, hvorpaa et Viinbær sidder. **Druestængel**, en. Druens Hovedstilk. (V. S. O.) **Druesukker**, et. S. som koges af Viindruer. **drueviis**, adv. liig Druer, som i Druer. "Blomsterne sidde drueviis." Fleischer.

Drukken, adj. pl. drukne. [J. druckin. egentl. partic. af drikke,] som enten ganske, ell. for en stor Deel, er for en Tid berøvet Fornuftens og Sandsernes Brug, ved Nydelsen af stærk Drik; beruset, beskienket, fuld. At drikke sig drukken. "Er han klog, saa er han drukken; er han ædru, er han gal." J. L. Heiberg. "Drukken Mund taler af Hiertens Grund." Ordspr. — figurl. d. af Glæde (glædedrukken.) = **Drukkenbolt**, en. pl.-e. den, som er meget forfalden til Drik; en Dranker. — **Drukkenskab**, en. Tilstanden at være drukken, beruset; Fuldskab.

Drukne, v. a. og n. 1. [Isl. druckna.] 1. act. aflive ved at nedsænke i Vand ell. andet flydende. At d. en Hund. Han druknede sig i Aaen. 2. neutr. miste Livet ved at synke i Vand eller andet flydende. Han druknede p. Søen, p. en Søreise. Musen druknede i Melkespanden. En druknet Hund. Saa vaad som en druknet Muus.

Drum, et. en huul bævende Lyd, som af en stor Klokke. V. S. O. (s. Kordrum.)

Drumme, v. n. 1. (har.) give en huul og stærk Lyd fra sig. (V. S. O.)

Drunte, v. n. s. drynte.

Drybe, v. n. 1. drøb, drøbet. [Isl. driupa. T. triefen.] falde draabeviis; eller lade Draaber falde. (Dette Ord br. nu sielden, uden i d. Tale, hvor det oftest udtales drive; og i denne Form forekommer det i K. Viserne: "Der driver Dug over mit Skarlagens Skind." — Han var saa vaad, at Vandet drøb eller drev af ham.) Væggene drybe af Fugtighed. Næsen dryber. (V. S. O.) "Drybende vaade skiøde sig op, og dukked imellem de stummende Bølger." Bagg. N. Klim. — Deraf: **drybvaad**, adj. (som gierne udt. drivvaad.) saa vaad, at Vandet drypper af Klæderne. (drivvaad. Forsøg i de sk. Vid. II. 112.) **drybøiet**, adj. som har rindende Øine. (Moth.)

Drynte eller **drønte**, v. n. 1. (ha være seenfærdig i Gang eller Gierni nøle. (Hos Moth ogsaa: drunte.) hvor han drynter afsted! Han kom dryntende efter. (d. Tale.) — Dryn en. pl.-e. en Nøler. (Colding. Mo

Dryp, en. pl. Dryp og Drypper. meget liden Deel af en flydende Væd en Draabe. En D. Vand, Blod. er ikke en D. mere i Flasken. "Han ha smagt en Dryp af denne Kilde." Ba (Tales derimod om Draaben i det falder, ell. i Forening m. Begrebet Drypning, Draabefald, siges gierne Dryp. Der faldt et Dryp fra Loftet. bestandige, eenstonende Dryp af Va paa Stenen. S. Tagdryp.)

Dryppe, v. n. og act. 1. [J. drip A.S. drypan.] 1. neutr. falde i Dr ber, draabeviis; it. lade Draaber fa Det drypper af Taget. Der er dryp Vand ned igiennem Loftet. (Men o impers.: det har dryppet ned igienn Loftet.) Naar det regner p. Præsten, drypper det p. Degnen. Ordspr. T maskinen drypper. "Dertil skal h Himle dryppe m. Dug." 5 Mose B. 2. act. stænke m. noget i Draaber; bestænke draabeviis. "Du Skyer samm falder, at dryppe Regn i Furens Ski Thaarup. At d. Tælle, Vor paa Næ At d. en Steg m. Smør. Han har dr pet Klæderne over (eller overdryppet) Fedt. — **Drypelse**, en. Gierningen dryppe. — **Dryppen**, en. Tilstanden, noget drypper, det at dryppe. — **Drypp** en. En Sygdom i Urinrøret og Kie delene. Gonorrhoea. = a) **drypnæ** adj. som har en Næse, der idelig dr per. (V. S. O.) **Dryprende**, en. R. hvorigiennem ell. hvorfra Vand dr per. **Drypsteen**, en. En af Vandet løst Kalk, som i underjordiske Huler draabeviis ned, og, naar Vandet b dunster, danner, liig Iistappe, en agtig Steenart. Stalactites. **Drypv** et. den Indretning i Saltsyderier, Saltvandet tildeels bortdampes, f. at Saltdelene fra de vandagtige; Grad værk, Løkkeværk. (V. S. O.) — b) **Dr pebad**, et. Bad, som bestaaer i at Vanddraaber fra en temmelig Høide f p. et lidende Sted p. Legemet. **Dryp fad**, et. Fad, som sættes under ne der drypper ell. dryppes, f. Ex. en S **Dryppekar**, et. Kar, hvori Vand sa sig, der drypper ned. (Moth.) **Dryp kost**, en. En liden Kost, hvormed drypper Steg. (V. S. O.)

Drysse, v. n. og a. 1. [Goth. drius styrte, falde ned.] 1. neutr. falde Smaadele, lidt efter lidt. Der dr Sand ned fra Loftet. Al denne Sa

drysset ned. 2. act. lade falde, strøe paa ... efter lidt. At d. Sukker p. Maden; ... (strøe) Sand p. Gulvet, Papiret. (jvf. ...ænke, som bruges om flydende Ting.) ...dryssevis, adv. paa en dryssende Maade. (B. S. D.)

Dræ, en. ud. pl. [uvis Herkomst.] Rug...dens Blomster ell. Blomstring. Rugen ... begyndt at sætte Dræ, staaer i fuld Dræ. — Deraf: dræe, v. n. 1. (har.) om Rugen, naar den staaer i Dræ, eller er i Blomstring. (udtales paa nogle Steder ... N. S. drieven.) = Deraf: Dræ...ing ell. Dræening, en. den Beskaffenhed, ... Rugen staaer i Dræ. — Drætid, en. ... Tid, da Rugen dræer.

Dræbe, v. a. 2. [J. drepa.] skille ved ... paa en voldsom Maade (hvad enten ... skeer i Anfald ell. Forsvar; hvorimod ...mde allene br. om et Drab, som skeer ... med Overlæg, og især i voldsomt ...verfald, for at røve, o. d. f. Drab.) "At ...de siges, naar nogen berøver en anden ... v. Vold og Overfald; men dræbe ... ogsaa skee med List og i Stilhed." ...rn. At dræbe een (tage af Dage) ... Gift. — Han dræbte (fældede) to af ... angribende Fiender, og den tredie tog ...ugten. At d. et Dyr. Han har havt ... Uheld, imod sin Villie at d. et Menneske. — Ogsaa om livløse Gienstande, ... skille een ved Livet: forvolde Døden. ... blev dræbt v. et Kanonskud, ved en ...ombe, der sprang. Et dræbende Hug. ... dræber langsomt. — figurl. plage ... At d. een med Snak, med evige ...lager. (Bemærkelsen: at ramme, hugge ... slaae, er ganske forældet.) = dræbe...lig, adj. som kan dræbes. "Dræb, hvad ... du seer, alt dræbeligt, og endnu ... meer." Baggesen. — Dræber, en. ... f. Drabsmand. "Min Faders Dræ...r." Øhlenschl. (Helge.) Dræbning, en. ... for: Drab, Handlingen at dræbe. ... gaae p. Dræbning mod stakkels svage ...r." Øhlenschl.

Dræg, en. pl.-ge. et lidet Anker med ... 4 Arme, som br. til smaa Fartøier ... Fiskerbaade. — Deraf: drægge, v. n. ... drægge efter noget, søge at fiske det ... af Grunden ved Hielp af en Dræg.

Drægt, en. pl.-er. [af drage.] 1. saa ...get, som føres ell. bæres p. eengang. ... Drægt. (om et Skibs Last. V. S. D.) ... Yngel, som Huusdyr bære og føde p. ...gang; Kuld. Disse Hvalpe ere af een ...rægt. (V. S. D.) 3. En vis Fart, hvor... noget drages ell. drives afsted. (Ordet ... overhovedet næsten forældet.)

Drægtig, adj. [N. S. drägtig.] 1. ... bærer Foster, frugtsommelig (men kun ... Dyr.) En d. Ko. Et drægtigt Faar. ... om Skibe: som kan føre en vis Mængde Handelsgods. Dette Skib er 60 Læster drægtigt. (Bemærkelserne: grødefuld, frugtbar (en d. Ager) og om Sæden: fuldmoden, hammel: drægtigt Korn — ere lidet brugelige.) Heraf: Drægtighed, en. ud. pl. Koens Drægtighed. At maale et Skibs Drægtighed.

Dræk, et. (i ældre Dansk: Træk.) s. Skarn. (Heraf: Drækplade, en. Jernplade, som bedækker Hiulnavets og Vognaxelens yderste Ender, f. at hindre Dynd og Skarn fra at komme ind i Navet.

Dræne, v. n. 1. siges om Biernes surrende Lyd i Kuben. (Moth.)

Drænke, v. a. s. drenke.

Dræt, en og et. [af drage. jvf. Drægt.] 1. Gierningen at drage Vod ell. Fiskegarn; Fiskedræt: "Kaster eders Garn ud t. en Dræt." D. Bibel. 2. saamegen Fisk, som faaes paa eengang i et Dragvod; Fiskedræt. At giøre et stort, rigt Dræt. 3. en vis Beskaffenhed t. at drages. Vognen, Ploven har et let, tungt Dræt. 4. Dragtøi. Hesten gaaer ikke godt i Drættet. 5. Dræt p. en Hiulplov, s. Plovdræt. 6. Yngel, Tillæg af Huusdyr; Opdræt. "Dræt af Heste og Stude." Dec. Corresp. 1821. 7. Foder under Klæder. At sye Dræt i en Kiole. Heraf: drætte, v. a. forsyne med Underfoder. "At drætte Klæder." O. Guldberg. At drætte en Kiole med Silketøi.

Dræve, v. n. 1. har. [J. drafa.] tale meget langsomt, trække p. Ordene. [Hos Moth: dræbe, hvilket han desuden forklarer ved: være langsom, nøle; og anfører som et særskilt Ord: "dræge, tøve længe, være seen; morari, cunctari."] — drævevorn, adj. tilbøielig til at dræve.

Drævle, v. n. 1. har. fremføre taabelig Snak. (J. Dræfl. V. S. D.) S. ævle. — Drævler, en. (V. S. D.)

Drøb, et. Dryp, Dryppen. (usædvanl.) "Et ideligt Drøb p. den Dag, det regner saare." Ordspr. 27. 15.

Drøbel, en. pl.-er. [udt. gierne Drøvel. gl. d. Drupæl, Drypæl.] en Forlængelse af den bløde Gane, bestaaende af to Kiertler ell. Kiødstykker, hvis Bestemmelse er at lukke, ligesom v. en Klap, f. Svælget og Luftrøret. — Drøbelfald, et. en sygelig Forlængelse ell. Opsvulmen af Drøbelen, hvorved det f. Følelsen synes, som om den var sunken dybere i Svælget.

Drøfte, v. a. 1. (jvf. drifte.) giennemgaae og undersøge en Sag, Omstændighed, meget nøie. "Hans Forhold, Handlinger, ja endog hans lønligste Ønsker bleve her sigtede og drøftede." Rahb. Denne Sag maa nøiere drøftes. Naar man ret drøfter hans Grunde. — Deraf: Drøftelse, Drøftning, en. At underkaste noget en streng Drøftelse.

Drøi, adj. [Isl. driugr. Sv. dryg.] 1. som ikke let fortæres, som der er Forslag, Varighed i. Drøi Kost, Føde, Mad. Nybagt Brød er ikke drøit. drøie Lys. figurl. et drøit Arbeide (tungt, kiedsommeligt.) En d. Bog. — At tale drøit (alvorligt) t. een; sige een drøie Ord. 2. stor, svær, bægtig. Drøie Stykker, en d. Byrde. "At Sømands Mod er kiækt, hans Arm stærk og drøi, ogsaa p. Landet." Wandal. 3. bred og tyk. Han er ikke saa høi, som han er drøi. En lille, men d. Kone. = Drøide, en. d. s. s. Drøihed. Høres sielden uden i Udtrykket: Han har det ikke i Høiden, men i Drøiden. — Drøihed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være drøi.

Drøie, v. a. og n. 1. [Isl. drygia, forlænge.] 1. act. giøre at noget forslaaer mere, at det bliver drøiere. Det drøier Sulet, at spise Brød til. 2. neutr. forslaae, række til. Den Mad drøier kun lidt. Dette Kiød vil ikke drøie meget til saa mange. 3. drøies, v. n. pass. tage t. i Førlighed, blive fed. Moth. — Drøielse, en. ud. pl. Forslag, Varighed (om Mad, Lys, som brændes, o. desl.)

Drøm, en. pl. -me. [Isl. Draumr.] 1. den ved Phantasien frembragte Virksomhed, som Siælen yttrer i Søvne, og hvorved indbildte Fornemmelser, Handlinger og Begivenheder forekomme os som virkelig oplevede. Jeg havde en underlig Drøm. Det kom mig for i Drømme. At udtyde en D. Det er for mig som en D. ɔ: jeg har kun en svag Erindring, utydelig Forestilling derom. "Skal dette Haab en Drøm da evig være?" Rein. 2. uegentl. en Forestilling, ell. en Række af Forestillinger, der grunde sig p. Indbildning, ell. p. Phantasiens Virksomhed. Hvor mange ere skuffede ved Drømmen om almindelig Frihed og Lighed. "Ofte legede min Siæl m. den Drøm, der at kunne hendrage fine øvrige Dage." Rahbek. = a) drømløs, adj. som er uden Drømme. "De hvilte alle i drømløs Søvn." Hertz. — Drømmebillede, et. en Forestilling, man giør sig i Drømme; eller et Billede af Phantasien, liigt en Drøm. "Kun i dunkle og flygtige Drømmebilleder svæve Fortidens Tildragelser f. vor Indbildningskraft." Pal. Müller. Drømmebog, en. B. hvori der gives Udtydninger af Drømme, som Forvarsler for det tilkommende. "Da vi nu have ædlere og vigtigere Drømme, kunne vi vel trænge til en ny Drømmebog." Rahb. Drømmeblund, et. En urolig, med Drømme opfyldt Søvn. (Ingemann.) Drømmeliv, et. Et Liv, uden klare Forestillinger og kraftig Aandsvirksomhed, hvori man lader sig mere beherske af Phantasien, end af Fornuften. (Rahbek.) Drømmerige, et. figurl. og poet. d. s. s. Drømmeverd[en] "Glemmer i sit Drømmerige, hvordan [...] densbølgen stummer." J. L. Heib[erg] Drømmespil, et. d. s. s. Drømmevæ[rk] "Alt — er blot Indbildning, lutter Drømmespil." Bagg. "I Tvivl om hvad [...] saae var ei et Drømmespil." Øhlens[chläger] Drømmesvig, en. det Skuffende, [...] hagelige i en Drøm. (S. Staffeld[t]) Drømmesyn, et. noget, man i Drøm[me] troer at see. (Grundtvig.) "Og sti[...] forunderlig i Drømmesyner rundt afspei[lende] dig." S. Staffeldt. Drømmetaage, [...] fig. forvirret, uklar Siælstilstand; Ma[n]gel paa Klarhed i Forestillingen. "[...] Drømmetaage, der vedbliver at omg[ive] ham, selv i hans mest vaagne Tilstan[d]" J. L. Heiberg. Drømmetanker, pl. [...] virrede Tanker og Forestillinger, saale[des] som man har dem i Drømme. (B. S. [...]) Drømmetyder, en. den, som giver sig [af] med at udlægge Drømme, eller m. Drømmetydning. Drømmeverden, en. [...] indbildt Verden; en Tilværelse, som ku[n i] Drømme ell. i Indbildningen finder St[ed] Drømmeværk, et. det, man i Drøm[me] forestiller sig som virkeligt; eller en Fo[re]stilling, der har ligesaa liden Grund [i] Virkelighed, som en Drøm.

Drømme, v. n. (har) og a. drømte, drøm[t] 1. være i den Tilstand, hvori man har [en] Drøm, have Forestillinger i Søvne. [...] om noget, om en fraværende Person. [...] vaagende (leve i lutter uklare Forestill[in]ger, antage Phantasiens Billeder f. no[get] virkeligt.) act. Han drømte en ma[erk]værdig Drøm. "Jeg ønskede i evig Sl[um]mer at drømme mine Dage bort." R[...] — "Da vil han troe, at han drømte h[...] Ophold hos mig." J. L. Heiberg. 2. fig[url.] indbilde sig, tænke sig noget, der in[gen] Rimelighed har. Hvo kunde vel d. her[om] Han havde aldrig drømt om, at han s[kulde] blive saa fornem. = Drømmen, en. [...] at drømme. — Drømmer, en. pl. -e. [...] som har en Drøm; oftere figurl. om [...] som vaagende idelig kun har uklare F[ore]stillinger, som gaaer i Taaget. — D[...] Fruentimmer: Drømmerske. (Evald.) Drømmeri, et. pl. -er. ugrundet Fore[stil]ling; Indbildning, Drømmeværk.

Drøn, et. pl. d. s. [J. Drynr.] en [...] skende Bevægelse og en derved foraars[aget] stærk, bævende, noget vedvarende [...] Det gav et Drøn i hele Huset. [...] mærkede et Drøn i Jorden.

Drøne, v. n. 1. (har.) [J. dryn[ia]] give et Drøn, en stærk bævende [...] "Bierget af drønende Jordskielv bæv[ede]" Pram. (N. S. drönen, Fris. droa[n] brøle langsomt og vedholdende.)

Drønte, v. n. s. drynte.

Drøse, v. n. 1. (har.) [J. drösla, gaae langsomt.] være seenfærdig i sin Gierning. "At nøle er, at være langsom med at gjøre noget; at drøse, er at være langsom m. at gjøre intet." Sporon. — Drøseri, et. Dorskhed og Seenfærdighed i Gierning og Foretagender. (d. Tale.) — drøsevorn, adj. hengiven til at drøse. (V. S. D.)

Drøv, n. s. uden Art. At tygge Drøv: siges om de Pattedyr, der skyde det engang tyggede og nedsvælgede Foder op af den første Mave, tygge og synke det p. ny. (figurl. i d. Tale, om den, som stammer i sin Tale, eller som gientager, hvad han meer end engang har fortalt.) = drøvtyggende, adj. v. som tygger Drøv. drøvtyggende Dyr; kaldes ogsaa Drøvtyggere. — drøvtygget, adj. v. 1. som har giennemgaaet Drøvtygning. Det drøvtyggede Foder. 2. som alt for tidt er omtalt, forslidt. "Den drøvtyggede Tarvelighedslære." Rahbek. Denne Forf. bruger ogsaa v. at drøvtygge, som dog aldrig høres i den egentlige Bemærk. "Han maa dog drøvtygge Kriserne for mig paa ny.") — Drøvtygning, en. det, at tygge Drøv.

Drøvelse, en. Sorg, Bedrøvelse. O. Bibl. (forældet; ligesom drøvie, for: bedrøve.) "Og skabe Drøvelse til Lyst." Lyrde. Poet. Skr. I. 84.

Du, pron. pers. dat. og acc. dig. pl. J. [Isl. þu.] Ordet, hvorved den Talende umiddelbart tiltaler en enkelt Person (i denne Endelse ell. Nominativ;) i Sprogkunsten den anden grammaticalske Person. Er du den, som vil giøre det? (ell. Er det dig, som vil giøre det?) Jeg har alt sagt dig det. Du giør dig herved ulykkelig. Jeg fik det af dig. — At sige Du til een. = heraf: due, v. a. 1. tiltale een med Du, sige Du til een. Han duer mig. 2. At due (ell. efter Udtalen: dutte) een noget paa ɔ: lade, som man m. fuld Vished veed, at en anden har giort noget, og at han ei kan fragaae det. — Duus, n. s. ud. Art. den Tilstand ell. Forening mellem to Personer, at de giensidigen sige Du til hinanden. At være Duus m. een. At drikke Duus, indgaae denne Forening ved at drikke hinanden til. — Duusbroder, en. En Person, m. hvem man er Duus. Han er fra Ungdommen min D. Vi ere Duusbrødre. (Ligeledes br. Duussøster, skiøndt sieldnere.)

Ducat, en. pl.-er. En Guldmynt, sædvanlig af 2 Speciesdaleres Værdi. — Ducatguld, et. fiint Guld, som bruges til Ducater.

Dude, n. s. Navn p. en Plante, der er et meget almindeligt Ukrud i Sæden; Heire, Svingel. Lolium temulentum.

Due, en. pl.-r. [J. Dufa. A. S. Duva.] en bekiendt Fugleslægt, hvoraf den vilde Skovdue (Columba oenas) er bleven til en Huusfugl med mangfoldige Afarter, som tildeels benævnes efter Farven eller visse Egenskaber. Nævnes blot Duer, da menes oftest de forskiellige Slags Huusduer. At lægge Duer til, handle med Duer. "Det buldrer kun lidt hvor Duer dandse." Ordspr. (Jvf. Ringeldue, Turteldue, o. fl.) = Dueart, en. pl.-er. en enkelt Art ell. Afart af Duernes Slægt. Duebrødre, pl. et Navn, som fordum gaves Munkene i Hellig-Aands-Klostre. Duefanger ell. Duefænger, en. den, som giver sig af m. at fange vilde, ell. fremmede tamme Duer. "De vare ikke allene vante til at have med Duer at skaffe, men endog udlærte Duefangere." Rahbek. Duefarve, en. lyseblaa Farve, liig de vilde Markduers. (V. S. D.) dueform, adj. figurl. om en høi Grad af Fromhed eller Sagtmodighed. (Rahbek. D. Tilsk.) Duehierte, et. figurl. et meget fromt Sind. "Niddingsværk kan fylde, selv med Galde et Duehierte, meer et Løvebryst." Ohlenschl. Duehuus, et. Sted, hvor tamme Duer have deres Ophold og Rede. Duehøg, en. Et Navn, som gives den alm. Høg, der anfalder Høns og Duer. Falco palumbarius. Duekræmmer, en. den, som handler med tamme Duer. Duemøg, et. Duers Skarn, Dueskarn. Duepostei, en. Duer bagte i en Postei. Duerede, en. Duers Rede. Dueslag, et. d. s. s. Duehuus; ell. egentl. et Opholdssted f. Duer p. et Loft, m. en Udbygning af Brædder og Traalverk p. Enden af en Stang. Duesteg, en. Steg af Duer. Duesuppe, en. Suppe kogt p. Duer, som især gives Syge. Dueunge, en. En ung, ikke fuldvoxen Due. = Duerik, en. pl.-ker. Duernes Han, en Handue. (T. der Tauber, Täuberich.)

Due, v. n. 1. har. [Isl. duga. A. S. dugan.] 1. have de fornødne Egenskaber til en vis Brug, være brugbar, beqvem, nyttig til noget. Han duer ikke til dette Embede. Det duer ikke til noget. Ogsaa i d. Tale act. Hvad der duer noget, beholder han selv. Det duer intet. 2. være rigtigt, godt, passende (altid m. Negtelse.) Han giør kun hvad der ikke duer. "Det duer ikke (er ikke godt, tienligt) at behandle Jorden paa denne Maade. Det duer ikke, at lade unge Mennesker være arbeidsløse. = duelig, adj. 1. som duer t. at giøre noget, brugbar, dygtig, beqvem (jvf. skikket.) At være duelig til noget. En d. Mand, en d. Arbeider (som overhovedet er dygtig, vel skikket.) "Du lever, du est karsk og stærk og duelig." Ewald. "At vi drage de duelige Hænder bort fra den nødvendige Gierning." Mynster. 2. I Almuesproget br. duelig deels for: flittig,

skikkelig; deels om den, der er tidlig paa Færde om Morgenen (ogsaa morgenduelig.) — Heraf: Duelighed, en. ud. pl. Dygtighed, Beqvemhed. "Duelighed er den Egenskab, hvorved en Ting kan giøre noget; Beqvemhed, den, hvorved den kan blive til noget. Duelighed br. derfor oftest om Mennesker; sielden om Dyr eller livløse Ting." Sporon.

Due, v. a. 1. en forældet, nu ikke mere brugelig Form af dyppe; (Moth.) ligesom Duelse for: Dyppelse (som endnu br. i Fyen.)

Duel, en. pl. -ler. (Lat. duellum.) s. Tvekamp. Heraf: duellere, v. n. 1. (har.) at holde Tvekamp. At duellere med een.

Duerik, en. S. under Due.

Duft, en. ud. pl. [T. Duft.] en stærk Lugt, som tillige er behagelig, f. Ex. af Blomster, Røgelse; en stærk Vellugt. (aldrig om ubehagelig Lugt.) [I Bemærk. Meelstøv, og tyk Taage, efter Moth anført i V. S. Ordb., bruges det nu ikke. Jvf. Dyst.] — duftrig, adj. rig paa Vellugt. "duftrige Blomster." Grundtvig.

Dufte, v. n. 1. (har.) give Duft eller Vellugt fra sig. Blomsterne dufte stærkest om Aftenen. — Duften, en. det, at noget dufter. "Fred aander Blomsten i sin Duften." J. Smidth.

1. Dug, en. (langt u.) pl. Duge. [I. Dukr.] 1. vævet Tøi, især Linned; br. mest i Sammensætning, f. E. Kammerdug, Netteldug, Seildug. 2. et vævet Klæde, især linnet; en Borddug. At brede Dugen; dække Bord. At holde Dug og Disk m. een. — Heraf: Dugsvend, en. tilforn: en Tiener, som dækkede Bordet, og tog vare p. det, dertil hører. (Täffeldecker.) 3. et lignende Klædningsstykke. S. Brystdug, Halsdug, Hoveddug, o. fl. 4. i Bemærkelsen: Klæde (T. Tuch) forekommer det kun i Sammensætninger: Dugmager, en. den, hvis Haandværk er at væve Klæde; en Klædevæver. (Dugmagersvend.) Dugmageri, et. det Haandværk at væve Klæde. (V. S. O.)

2. Dug, en. ud. pl. m. kort ell. skarptonet Vocal, (Duggen.) [I. Dögg. Sv. Dagg.] fine Vanddele, som falde, ukiendelige for Øiet, fra Dunstkredsen p. Jorden, især om Aftenen og om Natten. Duggen falder. Der falder Dug. — Dugdraabe, en. Dug, der samler sig i Draaber, f. Ex. paa Blade og Blomster. Dugfald, et. Duggens Nedfald; og den Tid, da samme skeer. (Moth.) dugfuld, adj. fuld af Dug. Det dugfulde Græs. (Arrebøe.) Dugperle, en. poet. d. s. s. Dugdraabe. "Saa klart Dugperlen ei tindrer over det bævende Straa." Hertz. Dugregn, en. meget fiin Regn. (Moth.) Dugrødder, pl. Siderødder, som skyde ud fra en Plantes Rod, øverst i Jordskorpe[n], fordi de trække Duggen til sig. (V. S. [O.]) dugvaad, adj. vaad, fugtig af fal[den] Dug. "Kun en neppe mærkelig Kred[s ...] det dugvaade Græs." M. Dugvæ[d ...] et. Vand ell. Fugtighed af Dug. d[ug-] vædet, adj. v. dugvaad. "Dugvæ[...] Sand." Hertz.

Dugge, v. n. impers. og act. 1. [...] dugger, Duggen falder. 2. act. (s[iel-] nere.) bedugge, væde. "Her Vand [...] Støv er blevet — og dugger faldende [...] glatte Strandes Bred." L. Stockfleth. Deraf: dugget, adj. v. vaad af D[ug,] dugfuld. At gaae i det duggede Gr[æs.] (jvf. bedugge og dygge.)

Dugge, v. a. 1. belægge et Teegltag [...] Duggehalm, ell. sætte smaa Langhalm[s-] knipper under Tagstenene. (Moth. [...] gebr. Ordet er lidet bekiendt; og Du[g-] gehalm neppe brugeligt. Rettere ma[a-] Dukkehalm, da disse Halmknipper kal[des] Dukker.)

Dukand, en. pl. -ænder. et Slags [...] Vildænder. (Moth.)

Dukke, en. pl. -r. [T. Docke, i [...] mærk. 1. Sv. Docka.] 1. en kort [...] staaende, især rundagtig Pille e. d. f. [...] Dukker i et Rækværk. Dukkerne i [...] Dreielad, hvorimellem det, der skal dre[ies,] sættes fast. (V. S. O.) Af Ligheden [i] Skikkelse ogsaa: en sammensnoet Tot, [...] lidet rundt Knippe. En D. Traad, Sil[ke.] En Hørdukke. En Langhalmsdukke, s[om] sættes under Tagstenene. (T. Docke. [...] Docka.) Heraf: dukke, v. a. 1. s[ætte] sammen t. Dukker. At dukke Silke, Traa[d.] 2. et Billede i Menneskelignelse, hvorm[ed] Børn lege, en Børnedukke. (N. S. Do[c-] ke. T. Puppe.) At lege med Dukk[er.] At pynte en Dukke. — Dukkebarn, [...] en Dukke (2.) giort som et Barn, en lid[en] Dukke. Dukkebillede, et. d. s. s. Dukke [...] (Moth.) Dukkehuus, et. Et Huus f[or] Børn, indrettet til Dukker, med sma[a] Bohave. Dukkeklud, en. K. hvorm[ed] Dukker pyntes. (V. S. O.) Dukkedr[eng,] en. L. med Dukker. Dukkemager, e[n.] den, som giør Børnedukker. Dukkeman[d,] en. En Dukke som forestiller en Man[d.] Dukkeskab, et. S. hvori Dukketøi giemme[s.] Stuen er saa peen som et Dukkeska[b.] Dukkespil, et. Skuespil m. udklædte Du[k-] ker (Marionetter) der forestille Personer [i] en Comedie; Marionetspil. (Gilscher[...]) Dukkestads, en. Dukketøi; ell. Stad[s,] hvorved Dukker pyntes. "Dukkestads o[g] Snurrepiberier." Bagg. N. Klim. Duk[ke-] tøi, et. en Samling af Dukker og ande[t] Legetøi for Børn. At handle med Dukke[-] tøi. Det er ikke andet end Dukketøi: en[...] noget, som er alt for fiint og smaat, uden [...] Hold og Varighed. [pl. Dukketøier, som [...]

...forekommer hos Baggesen ("Emma Gladt... mellem Dukketøier liig") er ubrugelig.]

Dukke, v. a. og n. 1. [A. S. thycgan. T. tauchen, ducken.] 1. act. trykke, tvinge eller sænke noget saaledes ned i ell. under noget, (især noget flydende) at Tingen skjules ell. overhylles deraf. De dukkede ham ned i Søen. At d. en Hund under Vandet. At d. Hovedet under Dynen, under Vandet. At dukke sig (i Vandet.)—Ogsaa: bøie Hovedet, Overkroppen nedad. Han undgik Hugget v. at d. sig. "Duk dit Hoved dybt, og græd, o Piil." Øhlenschl. 2. neutr. a) bøie sig ell. bevæges nedad, i en skæv ell. heldende Retning. At dukke (ɔ: lude) med Hovedet. (Moth.) "Naar Forstavnen dukker for Bølgernes Slag." A. Stub. "Den stolte Havets ...d, vor Orlogsſvane dukker." Bagg. b) med Præpos. At dukke ned, bøie, eller sænke sig under Vandet. At dukke op, komme igien op over Vandet. Man saae ... snart d. ned, snart d. op igien. (V. S. O.) At d. under, dølge sig under Vandet. Hunden, Anden dukkede under. — Dukker, en. s. Dykker.

Duksteen, en. Et Slags Drypsteen, som indtrækker Dele af Værtriget, der levne ...den i den hule Steen deres Form og Aftryk. (Brünnich. Mineral. S. 10.)

Dulcian, en. pl. -er. et musicalsk Instrument til at blæse paa, af Træ, med Messingrør i Form af et S.

Dulle, en. pl. -r. [af Due.] i dagl. og ...Talebrug: et Fruentimmer, som lokker Mandfolk til sig, et løst Fruentimmer, ...Stiege. "En af disse Duller smaa, ...m leber om med Tøfler paa." Bagg.

Dulme, v. n. og a. 1. 1. neutr. hvile i ...lecanum, holde op imellem (interquiescere. Moth.) — Heraf om Smerter: tage af, lindres, give efter. Pinen begynder at dulme (dolor remittit. Moth.) "Og ...er Sang hans Smerte dulmer." S. Smidth. — Det dulmer i Veiret ɔ: Stormen sagtnes. "Solen dulmer, gaaer under Skov." Moth. 2. slumre, sove en let Søvn. (Moth. I den Smaalandske Dial. dulma. Ihre.) 3. act. lindre. "At døve Ungdoms Glød, at dulme Alders Pine." Pedersen. "Du venlig dulmer Livets Møie." Thaarup. "At dulme, men ikke ...bryde Smerten." Mynster. — Heraf: Dulmen, en. 1. Tilstand, hvori Lindring ...es, eller Smerter aftage. Smertens Dulmen. 2. Slumren. "Den Hvile er ikke Dvale, ikke Evners Dulmen." T. Rothe.

Dum, adj. pl. -me. 1. (A. S. dump.) som ei kan tale, stum (hvilket nu dog hyppigst br.) At være døv og dum. 2. (I. dummr.) ikke klar, dunkel, mørkladen. forekommer ligeledes sielden. "Hans Øine vare dumme." (D. Bibel.) En dum Farve ɔ: uden Glands. color aridus. Moth, som ogsaa har adj. dumſynet. 3. om Lyden: dæmpet, ikke klar, giennemtrængende. Klokken har en dum Lyd. (Moth. Nu sielden. Nogle bruge i sildigere Tider: dump, af det T.) 4. [T. dumm.] som fattes sund Forstand og naturligt Begreb; tosset, enfoldig, af indskrænkede Evner. (jvf. indskrænket, enfoldig, sløv.) "Dum kaldes den, der ei kan fatte Livets Anliggender; sløv den, der ikke kan fæste sin Opmærksomhed paa hvad som foregaaer." P. E. Müller. — object. som steer uden Forstand, tosset. Det var dumt giort. En d. Streg, Handling. = dumdristig, adj. dristig uden Forstand, dristig paa en fræk Maade. "Han studsede over dette daarlige og dumdristige Foretagende." Bagg. N. Klim. "Den Dumdristige vover en Sag, hvis Fare han ikke begriber ell. kan begribe." Sporon. — Deraf: Dumdristighed, en. ud. pl. "Skulde man tiltroe dem Dumdristighed nok til saa forvovent et Skridt?" Baſtholm. — Dumhed, en. 1. ud. pl. Beskaffenheden at være dum, Taabelighed. Hans D. gaaer vidt. 2. pl. -er. en dum Handling. At begaae mange Dumheder. = Dummerhoved, et. Dumrian, en. i dagl. Tale: en dum Person, en Dosmer.

Dump, et. pl. d. s. Lyden af et tungt Fald; ell. Faldet selv. (Baggesen.) Man hørte et Dump i Vandet.

Dumpe, v. n. 1. (er.) falde pludselig, falde ned; især om det, hvis Fald høres, og som falder tungt. (i dagl. T.)

Dundre, v. n. 1. (har.) at give en stærk, giennemtrængende, rystende Lyd. Det dundrede i Jorden. Tordenens, Kanonernes Dundren. "Med dundrende Brag dens Brøl giennem Afgrunden svæver." Pram. "Rullende Slag langs Hvælvingen dundred." Herz. (i d. Tale: et Dunder, en dundrende Lyd.)

Dundse, v. a. 1. i d. Tale: slaae, puffe med knyttet Næve. At d. een i Ryggen. (ogsaa: at dunke.)

Dune, dunes, dunet, s. under Duun.

1. Dunk, en. pl. -e. 1. en liden Tønde, der indeholder omtr. det Halve af en Otting. En D. Sild. 2. en Leerkrukke ell. Leerflaske med smal Hals og m. en Hank. En Øldunk, Brændeviinsdunk.

2. Dunk, et. pl. d. s. et Slag, Næveslag. At give een et Dunk. (Moth.)

Dunke, v. a. 1. slaae, banke, puffe, især m. Hænderne. At dunke een i Ryggen. (Moth.)

Dunkel, adj. pl. dunkle. [T. dunkel.] ikke lys ell. klar, noget mørk. (Dette fremmede Ord br. sædvanlig om en ringere Grad af Mørke, ell. figurl. om Uklarhed i Tanker, Forestillinger og deres Udtryk.

Forstellen, som Heiberg vil fastsætte imellem dunkel og mørk, er dog mere vilkaarlig, end nødvendig, og kun tildeels hiemlet ved en sildigere Talebrug.) Dunkle Farver i et Maleri. Et dunkelt Veir. Dunkle (uklare) Forestillinger, Begreber. En d. Stiil, et dunkelt (utydeligt) Udtryk. "Eller at disse Svar vare saa dunkle, at deres Mening paa ingen Maade kunde udfindes." D. Guldb. — Dunkelhed, en. ud. pl. Mørkhed, Mørke. Oftest figurl. I hans Foredrag hersker megen Dunkelhed. (Mindre rigtig er vel Brugen, hvor man netop vil betegne et tykt Mørke. f. Ex. "Jeg holder meer af Mørket, den rette ravnesorte Dunkelhed, hvori man intet skielner." J. L. Heiberg.)

Dunkraft, s. Donkraft.

Dunst, en. pl. -er. [T. Dunst.] en fiin, undertiden ikke synlig Damp; meget fine Vanddele eller andre fugtige Smaadele, der opstige fra faste ell. flydende Legemer. pl. Dunster br. især naar man tager Hensyn paa Mængden ell. Beskaffenheden af disse Smaadele. (Luften er fuld af Dunster. Grove, fine, skadelige, qvælende Dunster.) "Dunster samle sig til Draaber, og ved en større Grad af Kulde til Riim ell. Iis." L. Heiberg. sing. naar de betragtes og omtales som et Heelt. Dunsten af kogende Vand. (S. Damp, Em, Os.) figurl. "Jeg elsker — Glædens Dunst og Ærens Røg." Baggesen. = dunstfuld, adj. fuld af, opfyldt med Dunster. Dunsthul, et. fiin Aabning, hvorigiennem Dunsten gaaer ud. (Fleischer.) Dunstkreds, en. Et med Dunster opfyldt Rum, der omgiver et Legeme; især om den med Dunster opfyldte Luftkreds, der omgiver Jorden og andre Planeter. (Atmosphære.) Jordens, Maanens Dunstkreds. Dunstkugle, en. d. s. s. Dunstkreds. (v. Aph.)

Dunste, v. n. 1. (har og er.) skilles fra, opstige fra i Skikkelsen af Dunst; dampe. Jorden dunster. At dunste bort, blive borte, tabe sig i Dunst. At dunste ud, komme ud af i umærkelig Dunst.

Dup, Dupsko, s. Dop.

Dusin, et. pl. -er. [E. Dozen. Fr. douzaine.] Et Antal af 12. Et D. Knapper. I Dusinviis.

Dusk, en. pl. -e. noget, der bestaaer af flere, i een Ende ell. med Stilkene sammenbundne Stykker, af saadan Skikkelse, at de i den anden Ende brede sig ud; og som da sædvanlig tiener til Prydelse. (jvf. Busk, Kost, Qvast.) En Fiederdusk, Blomsterdusk. Silkeduske paa Klæderne. En Dusk i Hatten, Huen.

Dute, v. a. s. under Du.

Duun, et. pl. d. s. [I. Dun. N. S. Dunen.] de mindste, fineste og blødeste Fiedre hos Fuglene, som sidde nærmest Ski[...]
under de grovere og større Fiedre, især [...]
Bugen. figurl. Duun paa Hagen, [...]
tidligste Skiæg, der endnu er blødt, [...]
Duun. = duunblød, adj. meget bl[...]
som Duun. Duundyne, en. D. som [...]
fyldt allene m. Duun. Duunfieder, [...]
smaa Fiedre paa en Fugl, som [...]
Duun, eller tildeels kunne benyttes [...]
Duun. Duunfugl, en. Fugl, som [...]
Duun i Mængde og hvis Duun benytt[...]
duunhaaret, adj. som har meget bl[...]
Haar, liig Duun. En duunhaaret Plan[...]
stængel. (Hornemann.) duunhaget, a[...]
som endnu ei har stivt Skiæg, men [...]
bløde Haar ell. Duun om Hagen. "Ne[...]
duunhagede Drenge, som nys vare h[...]
pede ud af Reden." Rahbek. Duu[...]
hammer, en. En Vandplante, hvis [...]
udgiør en rund, kølledannet Stang, [...]
omvoxet med et Slags fløielsagtig Du[...]
(Donnemors, Donnemorskolle.) Typ[...]
latifolia. duunløs, adj. som er u[...]
Duun. (Moth.) Duunqvast, en. Qva[...]
besat med Duun; f. Ex. Pudderqva[...]
Duunseng, en. Seng med Duundyner[...]
Duunskiæg, et. det tidligste Skiæg h[...]
Mandfolk. = dune, v. a. 1. plukke Du[...]
ell. Duunfiedre af. (Moth.) — dunes, [...]
dep. faae Duun, eller de første Fied[...]
(om Fugle. Moth.) — dunet, adj. 1. [...]
sat med Duun. Min Kiole er ble[...]
ganske dunet. 2. om Fugleunger: s[...]
har faaet Duun ell. Duunfiedre. (Moth[...]

Duus, n. s. s. under Du.

Duus, et fordærvet Ord af det Fran[...]
deux. To Piine p. een Side af en Te[...]
ning. Duus Es ɔ: To og Een. (S[...]
Treiedous.)

Duus, et Ord, som forekommer i Tal[...]
maaden: i Suus og Duus (ɔ: i Sviir [...]
Sværm, i et overdaadigt Levnet) og rim[...]
ligviis hører til dem, der skylde Rim[...]
deres Oprindelse. At leve i Suus [...]
Duus.

Duve eller due, v. n. 1. har. [maaske
beslægtet med H. douwen, trykke, støde.]
I Skibssproget: 1. om den vuggende Be[...]
vægelse, et seilende Skib v. Bølgegange[...]
har efter sin Længde. 2. At duve op imo[...]
en Havn, stræbe at nærme sig Havnen[...]
seile op imod den, helst naar det skeer m[...]
en ikke gunstig Vind. Man siger ogsaa[...]
At duve op imod Vinden. At duve Lande[...]
an. "Utrættet duver hun mig an, de[...]
Arme!" Evald. Fisk. II. 4.

Dval, adj. modbydelig, flau, vammel [...]
(om det, som byder imod i Smagen, for[...]
det er dovent, alt for fersk, eller alt fo[...]
sødt. En dval Drik. Den Fisk er al[...]
for dval. V. S. O.)

Dvale, en. ud. pl. [Isl. Dvali.] en [...]
meget dyb Søvn, hvoraf man ikke let va[...]

ks. "Mike Men de finge en Dvale." K. B. At falde i Dvale. "Han saasom ?! en Dvale opvaagnede." Holb. P. Paars. Nogle Dyr ligge om Vinteren i Dvale. "Under sød Tale ligger Falskhed i Dvale." Ordspr. figurl. Han ligger nu: reent i D. (er reent uvirksom.) Den Sag har længe ligget i Dvale. 2. i ældre Dansk: Død, f. Ex. i K. V. Talemaaden: At ?ggrs i Dvale. "Den, som det naaer, skal evig Dvale fængsle." Evald. Deraf: = Dvalebær, n. s. En giftig Urts Navn. Mandragora Atropa. Dvaledrik, en. D. hvorefter man falder i Dvale, Sovedrik. (Grundtvig.) dvaledød, adj. poet. nedsunken i en dyb Dvale. "Du kalder, har opstaae de dvaledøde Flokke." P. H. Frimann. Dvalestand, en. Tilstanden, at ligge i Dvale. Biernes Dvalestand. "Den Varme, som er nok til at holde den ?? Live i sin Dvalestand." Fleischer. Dvaletid, en. Tid, hvori een ligger i Dvale. (Grundtvig.)

Dvas, adj. [A. S. dwæs, sløv, taabe?.] 1. grov, ubehagelig, usleben i Opførsel. (Ogsaa: dvask.) 2. d. s. s. dvask. V. S. O.) I begge Bemærkelser lidet brugeligt.

Dvelg, et. ud. pl. [T. Zwillch. Sv. dwelk.] et Slags grovt, stivt, glindsende Lerred, som lægges imellem Ydertøiet og Drætten i Klæder.

Dverg, en. pl. -e. [I. Dvergr. A. S. dwerg.] et udvoxet Menneske af en unaturlig lav og liden Skikkelse. I Sammensætn. om andre Ting, som ere usædvanlig lave. (Sieldnere om Fruentimre: Dverginde. V. S. O.) = Dvergemaal, fordum et Navn, som gaves Echo ell. Gienlyd (fordi man troede, det var et Svar af Dvergene i Skove eller Bierge.) Dvergevæxt, en. usædvanlig, unaturlig lav Væxt. "Kun Dvergevæxt kan Sæden faae." Nord. Brun. — Dverghat, en. Et Slags Hovedklink, hvorom Overtro fordum sagde, at man ved at bære det kunde gøre sig usynlig. (V. S. O.) Dvergplante, en. En usædvanlig lav Plante. (Kph.) Dvergtræ, et. meget lavstammede Frugttræer, som holdes under stadig Beskæring, og som tilforn brugtes almindelig i Haverne.

Dvæl, en. En Skibskost, en Svaber. (Moth.)

Dvæle, v. n. 1. har. [I. dvelia. gl. T. twalan.] 1. blive, opholde sig p. et Sted. ?r dvæle vi ikke længe. 2. tøve, bie (ofte om et unyttigt, utilbørligt Ophold.) Hvorlænge vil han dvæle med sit Svar? Kom ihu, at Døden dvæler ikke." Sir. 14, 12. "At dvæle er at være seendrægtig uden Aarsag." Sporon. (jvf. tøve.) — Dvælen, en. Tøven, Ophold. Dvæler, en. den, som dvæler; en Nøler. (Ambergs Ordb.)

Dyb, adj. [Isl. diupr. A. S. deop.] 1. som er under den almindelige ell. under en antagen horizontal Linie, nærmere Jordens Middelpunkt; i Modsætning til høi. (saavel absol. som i Forbindelse med Ord, der udtrykke Maalet p. Dybheden.) Det fandtes dybt i Jorden. Graven er ikke dyb. En d. Afgrund. At grave dybt i Jorden. Brønden er tyve Alen dyb. Hvor dyb er Kielderen? To Alen. — Ogsaa i Modsætning til flad. Dybe Tallerkener. En d. Skaal. — Ligeledes m. Hensyn til Afstanden imellem den øverste Flade og Grunden eller Bunden. Et dybt Vand; d. Snee. Et dybt Saar. 2. om Afstanden imellem den yderste og inderste Side. Huset er tyve Alen dybt (i Modsætn. til Breden ell. Længden.) Dette Huus er meget dybt i Forhold t. Breden. Eller absol. om en vid, horizontal Afstand. At reise dybt ind i Landet. Han vovede sig dybt (langt) ind i Skoven. 3. uegentl. og figurl. i adskillige Udtryk: At giøre et dybt Buk, at bukke sig dybt. En d. Hilsen. En d. Ydmygelse, Fornedrelse. Dyb Sorg (deels om en meget heftig Sorg; deels om Sørgedragt, der skulde tilkiendegive en saadan Sorg. At bære, gaae i d. Sorg.) En dyb Søvn (meget tung.) At være, sidde i dybe Tanker, Betragtninger. En d. Taushed (almindelig, fuldkommen.) Et dybt Suk. At være dybt i Gield. En d. Hemmelighed; d. Smerte. Det er dybt indpræget i min Erindring. En dyb (meget grundig) Indsigt. En dyb Forstand, en dyb Tænker. = Dybfad, et. Et dybhulet Fad, Sebemadsfad. (Colding.) dybfuret, adj. som har dybe Furer. dybgaaende, adj. v. som gaaer dybt ned. En d. Rod; dybgaaende Skibe. Dybhammer ell. Dybehammer, en. "En lang Hammer, som Kleinsmede bruge t. at hule og dybe Laase med." Moth. dybhulet, adj. som er dybt udhulet. alveatus. (Colding.) dybrygget, adj. d. s. s. sværrygget. (Colding.) dybseende, adj. som seer dybt, har dyb Indsigt i noget; eftertænksom. (V. S. O.) dybsindig, adj. som har Evne og Færdighed til at forfølge Begreber i deres Bestanddele, til at opnaae en ved alvorlig Tænkning erhvervet høiere Grad og Klarhed i Indsigt; som tænker dybt, ikke nøies m. løse, overfladelige Forestillinger (ogsaa object. dybsindige Betragtninger. En d. Lærdom. Han seer d. ud.) Dybsindighed, en. ud. pl. den Egenskab ell. Beskaffenhed, at være dybsindig. dybsørgende, adj. v. som sørger dybt. En d. Enke. (V. S. O.) dybtænkende, adj. v. som gransker nøie, tænker dybt ind i Tingene.

Dybvod, et. Bod eller Fiskergarn, der sættes i en betydelig Dybde i Havet, (jvf. Bundgarn) hvor denne findes nær Kysten. (nogle af de anførte Sammensætn. med Participier br. ogsaa i Formen: dybtgaaende, dybtseende, dybtsørgende, dybttænkende; skiøndt da hellere adskilt.)

Dyb, et. pl. d. s. [J. Diup. A. S. Dypa.] et Sted, hvis Grund er i en vid Afstand fra dets øverste Kant ell. Flade; et dybt Sted, et Sted, hvor der er dybt. Havets Dyb. Et bundløst Dyb. At maale Dybet. (pl. mest hos Digtere. "Dybene føle Valhals Mod." Evald. "Til evige Nat, til Dybenes Skygger." Herz. — Dybslod, et. Lod i en Snor, hvormed man lodder ell. maaler Havets Dybde. (Dybsline. Moth.)

Dybde, en. pl. -r. [Goth. Diupitha. N. S. Diepte.] Beskaffenheden, at være dyb, Dybhed; især for saa vidt som den er en Gienstand f. Udmaaling. At maale Havnens, Husets Dybde. Dette Huus har langt mere i Dybden, end i Breden. — Havets forskiellige Dybder. 2. Sieldnere figurl. og i pl. for: Dyb, det Dybe, Inderste, Uudgrundelige. "At kiende, hvilke Dybder ere skiulte i Menneskets Inderste." Mynster. "Eller kun skue ind i de tinglige Tings forborgne Dybder." Samme.

Dybe, v. a. 1. [J. dypa.] 1. giøre at noget synker dybere. At dybe Ploven. (Moth.) I Siælland ogsaa: at dybne Ploven. Gierfings Landoecon. I. 430. (modf. at lette Ploven.) 2. giøre noget dybere, eller mere huult, fordybe. (sielden.)

Dyd, en. pl. -er. [J. og gl. D. Dygd. A. S. Dugud.] 1. egentl. og oprindeligen: Kraft, Evne. (af due. s. dygtig.) Beslægtet med denne forældede Bem. er 2. Beskaffenheden v. en Ting, at have de til dens Bestemmelse hørende Egenskaber; eller en enkelt af saadanne Egenskaber. (høres endnu i Talesproget.) Den Hund har mange Dyder. Det er netop Dyden ved denne Viin, at den skummer. 3. moralsk Færdighed i at tænke og handle overeensstemmende med Pligt og Menneskets høiere Bestemmelse; Færdighed i at erkiende og udøve det Gode. (saavel i abstract Betydning ud. pl., som concret. om enkelte Udøvelser af Dyden.) At beflitte sig p. Dyd og gode Sæder. Forskiel paa D. og gode Handlinger. "En ved Kræfternes Aftagelse aftvungen Dyd, er ingen Dyd." Basth. Borgerlige, huuslige Dyder. D. og Last. (s. Udyd.) Dyder og Lyder. — dydefuld, adj. som har mange Dyder, besidder Dyd i udmærket Grad. Dydelære, en. (V. S. O.) s. Pligtlære, Sædelære. — Dydsmønster, et. Et Mønster p. Dyd, een som er i høi Grad dydig.

Dydig, adj. som besidder Dyd overhovedet; eller som er grundet i, stemmer overeens med Dyden. En dydig P... dydige Handlinger.

Dye sig, v. recipr. 1. holde sig tilb... holde sig rolig, bare sig. Den Dreng ... ikke dye sig; han skal altid giøre Fort... (dagl. Tale. I V. S. O. dyge, du... det sidste ganske imod Udtalen.)

Dygge, v. a. 1. [af Dug.] vande, s... Vand paa, bestænke med Vand. (M... V. S. O.) Deraf: dygvaad, adj. d... dyngvaad. (V. S. O.)

Dygtig, adj. [N. S. og Sv. dugt... af Dygd; s. Dyd, og due.] 1. som ... til noget, beqvem, duelig. Han er ... dygtig til denne Forretning. "Ei til ... drist var Tiden længer dygtig." Grundt... En d. Arbeider. En d. Kone i sit Hu... 2. stor, stærk, vældig. En dygtig F... Regn. Han fik dygtige Bank. Dette ... har dygtige Rødder. — adv. dygtig ... stærk. Han blev dygtig vaad. — Dyg... hed, en. ud. pl. Duelighed, Beqvem...

Dykke, v. n. og a. s. dukke.

Dykker, en. pl. -e. den, som besi... Færdighed i at dukke ned til Bunde... Havet, og at opholde sig der i nogen ... for at optage noget. — Dykkeri, et. ... der hører til en Dykkers Konst eller F... dighed. — Dykkerklokke, en. En klo... dannet Maskine, opfundet til at kun... denne, med mindre Vanskelighed, dukke... Havets Bund.

Dylge, v. a. (ældre Skrivem. Mo... s. dølge.

Dynd, et. ud. pl. [Isl. Dy. A. ... Dung.] En Blanding af faste Smaa... med en Vædske; Jord (Sand, Leer o... blandet med Vand; flydende Ureenligh... At synke ned i Dyndet. "At nedtra... som Dynd paa Gaderne." Mich. 7... Leerdynd, Mosedynd. "Du saae, at ... net er blandet med Lerets Dynd." D... 2, 41. = dyndet, adj. fuld af Dy... overstænket med Dynd. En dyndet ... Hans Skoe og Klæder vare ganske d... dede. — dyndagtig, adj. som ligner Dy... (Moth.) dyndfri, adj. som er u... Dynd, fri for Dynd. Dyndpøl, en. d... det eller med Dynd opfyldt Vandsta... Dyndpyt. (Arreboe.) Dyndtørv, ... E. som æltes af Dynd, der tages af Tø... moser; Æltetørv.

Dyne, en. pl. -r. [maaskee af Dun... Et Vaar ell. Overtræk, fyldt med Du... ell. Fiedre, tt. at ligge paa eller beda... sig m. i Sengen; Sengedyne. (S. Pud... Tilforn havdes ogsaa Bænkedyner (P... der.) At hielpe een af Dynen i Halm... bringe een i slettere Tilstand. = Dy... fyld, et. det, hvormed en Dyne er fyl... Dynevaar, et. det Vaar, som, fyldt m... Fiedre ell. Duun, udgiør Dynen; it. ... Slags Tøi, som dertil især bruges.

Dynge, en. pl. -r. [Isl. Dyngia.] en [...]amling af noget, som uden Orden er [...]gt ell. kastet oven p. hinanden. (jvf. Hob [...] Stabel.) "En Hob kan være adspredt [...]i mere end eet Sted; men en Dynge [...]ides paa eet Sted allene, og kan siges [...] ligge i en Hob." Sporon. — dynge[...]is, i Dyngetal, adv.

Dynge, v. a. 1. lægge eller kaste paa [...]ovnandre i en Dynge; lægge dyngeviis. [...]ed præp. op, paa, sammen.) Her [...]ynges Stark op. (s. opdynge.) Du [...]nger for meget p. Bogden. "Jetter — [...]n Bierg paa Bierg mod Himlen dyn[...]ede." C. Frimann. — figurl. Alt Arbeide [...]l man dynge (læsse) p. ham. At dynge [...]nge sammen (samle i stor Mængde.)

Dyngvaad, adj. ganske vaad, giennem[...]at. (Moth; der ogsaa har et Adj. dyng, [...]e eet tør, halvvaad. Sl. dygge.)

Dyning, s. Dønning.

Dynnike, v. a. 1. overstryge med Kalk [...]Gips; gipse, ell. giøre Figurer i Gips[...]ser og Bægge. Moth. (forældet.) Der[...]: Dynnikeværk, et. det, som er gipset; [...]verstrygning med Gips. (Stucatur.)

Dyppe, v. a. 1. [A. S. dyppan. Isl. [...]. Gr. δύπτειν.] putte noget ned i [...] Vædske for at væde det eller blöde det. [...]s. døbe. (Man dypper noget i Vand, [...]en heelt at sænke det ned; eller man [...]pper det i Vand, som man strax igien [...] tage op: men sænker det, som skal [...]e liggende i Vandet, og som ved sin [...]ngde synker til Bunds.) At d. Fin[...]ren i Vand, dyppe Pennen i Blæk. At [...] Brød i Melk. — absol. At d. Lintøi [...] Vand m. en svag Opløsning af Farve[...]aat.) = Dypning, en. pl. -er. Gier[...]ingen at dyppe. — Dyppelse, en. 1. det [...]s. Dypning. 2. det, hvori noget dyp[...]s. Dyppelse til Steg.

Dyr, adj. [I. dyr. A. S. deor.] 1. som [...] i høi Priis, som koster meget (kostbar.) [...]ornet er dyrt i Aar, er langt dyrere end [...]fior. Det vil blive dig en dyr Reise. [...] dyre Domme ell. i Dyredomme, adv. [...]get dyrt. At betale, kiøbe noget i [...]yredomme. d. Tale. Det Isl. Dyra[...]omr har en heel anden Bemærk.) 2. som [...]fordrer megen Bekostning; foraarsaget [...]d høie Priser. Dyre Aaringer, dyre [...]ider, naar Alt, især Levnetsmidler, er i [...]t Priis. Et dyrt Levested. 3. som hol[...]r sine Vare i høi Priis. Han er meget [...]r med sit Klæde. Den Kræmmer er [...]yrere, end alle andre. 4. figurl. hel[...]g, høitidelig; kun i nogle Udtryk. At [...]værge en dyr Ed; at sværge høit og [...]rt. = dyrebar, adj. 1. kostbar, koste[...]g, af megen Værdi. Dyrebare Klæder, [...]ltene, Smykker. "Hendes Moder gav [...]n dyrebar Skienk." 1 Mose Bog. 24. 2. som man sætte høi Priis paa; agter høit. "Vort Liv er dyrebart og ei vort eget." Evald. Den dyrebare Tid. Min dyrebare Ven. — Deraf: Dyrebarhed, en. ud. pl. (sieldnere, end Adj.) dyrekiøbt, adj. som er kiøbt dyrt, betalt dyrt. Dyrekiøbte Erfaringer. "Dit dyrekiøbte Held med Viisdom dig berige." F. Schmidt. "Den dyrekiøbte Glæde er kun kort." S. Blicher. (I øvrigt meest i Prædikener og theol. Stiil. dyrekiøbte Tilhørere!) — Dyrhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at noget er dyrt, i høi Priis. — Dyrtid, en. bruges undertiden som et sammensat Subst. for: dyr Tid; dog sielden m. Art. Der kom Dyrtid og Hungersnød i Landet. I den sidste Dyrtid. (men: i denne dyre Tid.)

Dyr, et. pl. d. s. [I. Dyr. A. S. Deor.] 1. et med organiseret Legeme og Bevægelsesevne begavet Væsen; et levende Væsen. Mennesket, som Dyr betragtet. Vilde, tamme Dyr, umælende Dyr. Landdyr, Vanddyr, Huusdyr. Udstoppede Dyr. 2. i indskrænket Betydn. om vilde Dyr af Hiorteslægten (s. Elsdyr, Krondyr, Rensdyr;) men særd. om Daadyr og Raadyr. At jage, skyde et Dyr. Der er mange D. i denne Dyrehave. = a) Dyrleie, et. Sted, hvor et vildt Dyr har sit Leie. Dyrliv, et. det Liv, som Dyrene leve (i Modsætn. til Menneskelivet. J. Boye.) Dyrlæge, en. den, som har lagt sig efter den Videnskab, at læge syge Dyr, især Huusdyr. Deraf: Dyrlægekonst, en. (Ars veterinaria; Veterinair-Videnskab.) Dyrlægeskole, en. Stiftelse, hvor Dyrlægekonsten læres og syge Dyr helbredes. — Dyrlære, en. ud. pl. den Deel af Naturhistorien, som handler om Dyrene; Zoologie. (v. Aph.) Dyrmaler, en. En Maler, der særdeles har lagt sig efter at male Dyr. Dyrplante, en. S. Plantedyr. Dyrstykke, et. Et Maleri, hvis Hovedgienstand er Dyr. Baggesen. (saaledes: Blomsterstykke, Frugtstykke.) Dyrvæsen, et. Et Væsen af dyrisk Natur, som hører til Dyreriget. (T. Rothe.) — b) Dyreart, en. En vis Art Dyr, et enkelt Slags Dyr. Dyreclasse, en. En større Inddeling af Dyr, som indbefatter flere Dyreslægter og Arter. Dyrefegtning, en. Skuespil, hvori man lader vilde Dyr kæmpe m. hinanden, ell. Mennesker med saadanne Dyr; Dyrekamp. Dyregaard, en. 1. d. s. s. Dyrehave. (T. Rothe.) 2. i Norge, en Indretning eller at Indelukke til at fange skadeligt Vildt. Dyregarn, et. G. som spændes i Skovene for at drive Vildtet sammen. Dyregrav, en. 1. Grav eller Kule, hvor vilde Dyr holdes levende. (Moth.) 2. Grav til at fange vilde Dyr i. Dyrehaar, pl. Haar

Dyrs Hud. Dyrehave, en. inde
Sted i Skov ell. Mark, hvor vilde
men især Hiorte og Daadyr opelskes
de. Dyrehistorie, en. S. Dyr-
Dyrehud, en. Hud af et Dyr.
rekind.) Dyrehule, en. H. hvor
Dyr have deres Leie. Dyrekamp,
s. s. Dyrefegtning. Dyrekiød, et.
Dyr; men særd. af Raa- ell. Daa-
Dyrekreds, en. I Astronomien: den
, ell. det Himmelbælte imellem Ven-
sene, hvori Planeterne bevæge sig og
Himmeltegn findes (Zodiacus.)
elle, en. Kallen af et stødt Dyr ell.
Hiort. (S. Kalle, 2.) Dyreleie,
ted i Skoven, hvor Dyr have deres
Moth.). Dyrerid, et. Tiden, da
Dyr parre sig. (Moth.) Dyrerige,
Naturhistorien; hele Antallet af Dyr,
ndes i Naturen; i Modsætning til
eriget og Steenriget. Dyreryg, en.
n af en Hiort, et Daadyr ell. Raa-
m br. til Dyresteg. Dyreskind, et.
et Dyr; men i 2den Bemærk. At
et Dyreskind. Dyreskinds Handsker.
lægt, en. En egen Slægt af Dyr,
dbefatter flere Arter. Dyrestade,
ted i Skoven, hvor et Dyr, en Hiort
. har sit sædvanlige Ophold. (Moth.)
ræk, et. den Omstændighed, at Dyr
vene søge til en vis Egn, ell. have
Fart igiennem den. "Paa den Side
yrehaven) hvor det bedste Dyretræk
lægges Spring." Schytte. Dyre-
:, en. den, som vogter vilde Dyr,
en Dyrehave.
isk, adj. som hører til Dyret, til
e i Almindelighed. Den dyriske
. En dyrisk Begierlighed. dyriske
r. "Naar du foretrækker den dyriske
f dit Væsen for den ædlere." Myn-
- Dyriskhed, en. ud. pl. dyrisk Art,
, Beskaffenhed. Mennesket fornedrer
ndom til Dyriskhed.
ke, v. a. 1. [I. dyrka.] 1. tilbe-
earbeide noget saaledes, at det bærer
At d. Jorden. d. en Have. "Jeg
der ind i et dyrket Land." Jer. 2, 7.
at dyrke (uddanne, udvikle) Sie-
vner, dyrke sin Forstand. 2. lægge
paa at frembringe; ved Dyrkning
frem af Jorden. Her dyrkes mest
Man dyrker nu Kartofler over
ndet. (jvf. avle.) 3. figurl. be-
ig paa, lægge sig efter. At dyrke
r, Videnskaber, fremmede Sprog.
n dyrkes nu langt mere end tilforn.
syntes meer at elske, end at dyrke
ne." Bagg. 4. bevise guddomme-
der, tilbede. At d. Gud, d. Hel-
"De udskaarne Billeder bleve dyr-
Viisd. 14. 16. "Vi dyrke Gud,
i tage Bevæggrunde til vore Gier-

ninger af hans Fuldkommenheder."
shov. = Dyrkelse, en. ud. pl. Giern
gen at dyrke. Jordens, Videnskaber
Dyrkelse. (S. Gudsdyrkelse.) — Dyrk
en. pl. -e. den, som dyrker, som lægger
efter noget. Jordens Dyrkere. Afgu
dyrkere. Videnskabernes Dyrkere. — Dy
ning, en. d. s. s. Dyrkelse; men br. si
nere, og kun om Jorden. S. Agerdy
ning. Havedyrkning. Deraf: Dyrkning
maade, en. En vis Maade at dyrke J
den paa.
Dysse, en. pl. -r. [I. Dys.] en H
en Forhøining af Jord eller Stene: d
især kun om saadanne, der fordum op
stedes ell. opførtes i Gravsteder; en Gr
høi, Steendysse. "Lad søge, hvis du n
ei troer, hag Dysser, Træer og Stubbe
Øhlenschl.
Dysse, v. a. 1. [beslægtet m. Døs, d
døsig.] bringe i Ro, i Søvn, til Hvi
"Hvor sprudlende Bække snart dysse, sn
vække — den følende Siæl." Evald. — D
br. dog sielden allene; men oftest m. Adv
bier og med Præp. i. At dysse hen. "F
Folk at dysse hen, sig Sansen selv berøve
Bagg. (jvf. hendysse.) At dysse i Søv
bringe til at sove. "Aarvaagenheden s
i Søvn den dysse kan." Holberg. "Ei
i Slummer skal du dysse al min Frygt
Øhlenschl. — "Saadanne Tider, der vi
dysse vore bedre Kræfter i Dvale." Mynste
"At dysse hans unge Siæl i den sødeste Ti
fredshed." Bagg. — At dysse noget ne
bringe det i Forglemmelse, giøre at d
bliver skiult. At dysse et Rygte ned. (
neddysse. — Dyssen, en. Gierningen a
dysse. "Hvis hele Viisdom blive bestaa
i Dyssen af eders Uro." Baggesen.
1. Dyst, en. ud. pl. [Isl. Dyst.] e
Kamp, Strid; især fordum om ridderli
Strid til Hest med Landser (Tournering,
som kaldtes Dystløb, Dystrenden, (hvor
ogsaa Dysthuus, i Kæmpev.) "Og he
jeg dig giver til drabelig Dyst." Pram
At ride Dyst, rende Dyst. (i Kæmpev. a
dyste m. een.) At vove en Dyst med en
(vove sig i Strid med.) "At vinde Dy
sten." Wessel. — Nu bruges det mest fi
figurl. om en besværlig Tilstand, haard
Arbeide, Modgang, ell. desl. "Armod e
ham som en Dyst, der ei kan være længe."
Evald. Han kan holde en god D. ud (el
den haardføre.). Stormens Dyst. Pram
— Ordet Dystløb eller Dystløben høre
endnu om en i Korsør brugelig Leg, hvor
ved Søfolk i Baade, der roes imod hin
anden, søge m. Stænger at støde hinanden
i Vandet. — Dystløber, en. pl. -e. den
som deeltager i Dystløb. — dystvant, adj. v
vant til Dyst eller Kamp. (Herz.)
2. Dyst, en. ud. pl. [I. og E. Dust,
Støv.] meget fiint Meel; ogsaa: Dyst-

…el: it. Meelskov, der sætter sig omkring …dvernen i Møller. Moth. "At banke …vit af fremmed Sæk, og komme i sin …en." Falster. Deraf: Dystkage, en. …age bagt af det fineste Meel. (Colding. …dene ere forældede.) 2. Hertil hører …æste Talemaaden: en Dyst Regn ɔ: … temmelig stærk, dog ikke vedvarende …egn. Vi fik en god Dyst Regn under… …ts.

Dyste, v. a. 1. [formodentlig beslægtet …et 2. Dyst.] at stænke, bestænke. (Moth. …l. S. D. men er forældet.)

Dyvelsdræk, en. [Holl.] et meget ilde… …gtende Lægemiddel af Planten Asa foe… …ida.

Dægge, v. a. 1. [Sv. däggja. Goth. …adjan. s. die.] opfostre ved fremmed …elk, i Mangel af Moderens. At dægge … Lam. (Moth.) figurl. og neutr. At …ægge (ɔ: kiæle) for et Barn. = Dægge…ern, et. Barn, som opfostres ved frem…med Melk. (Moth.) Dæggehorn, et. …. med en liden Læderpose i Enden, hvor…ed unge Lam opklækkes. (Moth.) Dæg…lam, et. egentl. et Lam, som paa denne …aade opfostres; ofte figurl. om Børn; … s. s. Kiæledægge.

Dæk, et. pl. d. s. [N. S. Deck. T. …erdeck.] Plankegulv, hvilende p. Biæl…er, hvorved et Skib adskilles i flere Rum …. Lofter (Skibsgulv.) Det underste, andet, …erste Dæk (paa Tredækkere.) Skandse…æk, Bakkedæk, Hyttedæk. = a) dækløs, …, som er uden Dæk. dækløse Fartøier. …ækstøtte, en. Bielke, som støtter under …ækket paa et Skib. — b) Dæksbaad, en. … Dæksfartøi, et. en Baad, et mindre …artøi, forsynet m. Dæk. (i Modsætn. til … aaben Baad.) Dæksbielke, en. En … de Bielker, hvorpaa Dækket hviler. …æksla st, en. den Deel af Lasten eller …adningen i et Skib, som stuves oven paa …ækket.

Dække, v. a. 1. [T. decken. jvf. tække.] … skiule ved at lægge noget over, hylle …. (s. bedække.) At d. sig m. en Dyne. …Dækker Graven, grønne Urter smaa." …Øhlenschl. At d. noget over, ell. p. een. …jvf. tildække.) At dække et Anslag. (Mal…ing.) Denne Farve, dette Anstrøg dækker …e Grunden. — figurl. At d. sig (sikkre …ig) for Tab. Dette Foretagende dækker …erstatter) neppe Omkostningerne; det vil …eppe dække sig. 2. forsyne et Bord med …Dækketøi og andet, som hører til Maal…tidet. Hun er v. at dække Bordet. Der …r dækket til 20 Personer. — At d. op, siges …derimod om at forsyne Bordet med Mad, …ed Retter. Der blev dækket op for ham …lt hvad Huset formaaede. S. opdække. …At d. af Bordet, ell. absol. at dække af …: tage Opdækning bort. — Dækning, en. pl. -er. Gierningen at dække. Dækning med Farver. Bordets Dækning, Borddækning. = a) Dækkefad, et. 1. Fad, som dækkes over et andet (Dækfel.) 2. Fad, som tilforn brugtes i St. for Dækkekurv. (Moth.) Dækkegarn, et. Et Slags Fuglenet. Dækkekurv, en. K. hvori de Ting, som høre til at dække et Bord, bæres frem; Bordkurv. Dækketøi, et. det Lintøi, som br. til at dække Bord, ell. ved Maaltidet (Borddug og Haanddüge.) Bordlinned. = b) Dækfarve, en. hos Malere; Farve, som males paa et Underlag af andre Farver. Dækfiedre, pl. kaldes de Fiedre, der ligge øverst p. Vingerne (oven over Svingfiedrenes Poser) og paa Halen hos Fuglene. Dæksteen, en. Steen, som lægges over eller øverst, for at dække noget. Dækværk, et. Indretning, hvorved noget bedækkes. (Amsbergs Ordb.)

Dække, et. pl. -r. det, som lægges ell. bredes over, ell. som hænges for til Skiul; it. en Skorpe ell. Lag, som bedækker noget, som ligger øverst. At lægge et Halmdække paa en Drivebænk. Et Sengedække. Et Gipsdække p. Loftet. Det øverste Dække (Jordlag) bestaaer af Sand. — figurl. At spille under Dække med een, ɔ: holde hemmelig med (efter det Tydske.)

Dækken, et. pl. -er. d. s. s. Dække; men br. nu kun om de uldne Klæder ell. Tepper, som lægges over Heste, for at vogte dem mod pludselig Afkøling (Hestedækken) ell. som lægges under Sadelen (Sadeldækken, Ridedækken.) = Dækkengiord, en. Giord ell. Rem, der spændes om Hestens Bug, for at holde Dækkenet fast.

Dæksel, et. pl. -er. [af dække.] et løst Lagg, hvormed et Kar e. desl. lukkes ell. tildækkes.

Dæl, en. [J. Dæld. af Dal.] en liden Fordybning eller Hulhed i visse Legemsdele, f. Ex. en Dæl i Hagen, uden paa Haanden. (egentlig en liden Dal. Moth.)

Dæl ell. Dæld, en. Melkekiertler eller Yver hos Søen. Søen skyder Dæld, naar den er nær ved at fare. (Moth.)

Dæmme, v. a. 1. [af Dam. A. S. demman.] hindre eller standse Vandets Løb ved en Dam, et opkastet Dige eller anden Indretning. At d. for Møllevandet. At d. Aavandet op, for at vande Engene. — Dæmning, en. pl. -er. 1. Gierningen at dæmme. 2. en opkastet eller opmuret Vold, et Jord- ell. Steendige, hvis Bestemmelse er at hindre og afholde Vandets Indløb og Overskyllen. "Saaledes ruller sig den brusende Strøm ud over Sletterne, naar dens Dæmninger brydes." Malling. figurl. "Vanæren var det Middel, som skulde sætte Dæmning for Laster" (hindre deres Udbredelse.) Schytte. (Østest br.

det om et muret Bulværk, ligesom Dige om en Jordvold.)

Dæmpe, v. a. 1. [T. dämpfen.] 1. hindre noget fra at gaae videre eller tage Overhaand; standse, undertrykke, formindske. At d. Ilden. dæmpe et Oprør. Hans Overmod bliver vel dæmpet. "Haab dæmper Kummer, qvæger Smerten." Thaarup. "Han dæmper sin Stolthed og sin overdrevne Egenkiærlighed." Bastholm. 2. giøre svagere, mildere. At d. Heden. (Især om Toner og Instrumenter.) At d. en Trompet, Tromme. En dæmpet Lyd; med dæmpet Røst. "Dybt i Fiorden en dæmpet Torden sig høre lod." Øhlenschl. — Dæmper, en. pl. -e. det Redskab, hvorved noget dæmpes; f. Ex. Dæmper paa en Tromme, Trompet. — Dæmpning, en. pl. -er. Gierningen at dæmpe.

Dæmre, v. n. [T. dämmern. I. dimma.] mørknes, udbrede Dæmring; gaae over fra Dagslys t. Skumring. "Vent nu roligt paa Døden i dæmrende Skygger." Øhlenschläger. (Uegentl. "Og Maanen dæmrer i Skyen dog." Samme.)

Dæmring, en. ud. pl. [T. Dämmerung. A. S. dim. I. dimmr, mørk. Dimma, Mørke.] en Mellemtilstand af Lys og Mørke, Overgangen fra Nat til Morgen, (Morgendæmring) eller fra Dag til Aften (Skumring, Tusmørke.) (Disse sidste, egentl. danske Ord br. sielden om Morgenens Skumring, der som oftest kaldes Dæmring, Daggry ell. Morgengry.) Deraf: Dæmringslys, et. Et svagt Lys, liig Dæmringens. "Lampen udbredte sit Dæmringslys." Øhlenschl. — Dæmringsky, en. En noget mørk, eller mørknende Sky. "Den mørke Dæmringsky, der ruger om dit Aasyn." Øhlenschl.

Dænge, v. a. og n. 1. [I. deingia. A. S. dencgan.] 1. slaae, prygle, give Bank. At d. een dygtig til. De dængede begge paa ham. (dagl. Tale.) 2. styrte. At dænge under en Hest. (Moth.)

Døbe, v. a. 2. [A. S. depan. f. dyppe, som i Gl. Dansk, f. Ex. i den ældste Bibeloversf. hedder døbe.] indlemme v. Daaben, ved Overøsning med Vand (ell. som i de ældste Tider fandt Sted, ved Neddyppelse i Vand) i den Christne Kirke, hvormed tillige Navngivelse er forbunden. Barnet er endnu ikke døbt. (jvf. hiemmedøbe, omdøbe.) figurl. om Ting, der gives Navn. f. Ex. at døbe en Klokke. = Døbebog, en. s. Kirkebog. Døbefad, et. Fad ell. Bækken, hvori Vandet kommes t. at døbe Børn med. Døbefader, en. Præsten, m. Hensyn til Barnet, han døber. (Taussen. Colding.) Døbefont, en. [af Lat. fons.] den Indretning i Kirken (ofte en tilhuggen, udhulet Steen) hvori Børn døbes, eller hvorpaa Døbefadet sættes.

Døbehandling, en. det, som hører til Dø
bens høitidelige Forretning (Døbeac
Døbenavn, et. Navn, som een faae
Daaben; Fornavn. Døbeseddel, e
Udskrift af Kirkebogen, som Præsten m
deler til Beviis paa en Persons Daa
Døbevand, et. V. til at døbe med.
S. D. — Døber, en. Een, som døb
(S. Giendøber.) "Nu maatte Døber
selv bære Barnet til Jorden." Wand
Johannes Døberen.

Død, en. ud. pl. [Isl. Daud. A. S
Dead.] 1. det naturlige Livs Ophør, O
løsning af den physiske Organisme i et
skabt (menneskeligt ell. dyrisk) Væsen,
Ophør af de Kræfter og Virkninger, hvo
den ytrer sig; Siælens Adskillelse fra L
gemet. En naturlig, en voldsom (ved u
vortes Vold paaført) Død. En let, sag
pludselig, brad Død. At døe en langso
Død. At afgaae ved Døden (døe.) D
Sygdom, det Fald bliver hans Død
Aarsagen til hans Død. At tage sin D
over noget. — Ogsaa absol. om en vol
som Død ell. Afslivelse. Han har fortie
Døden. At dømmes til Døde (ikke:
Døden.) At gaae i Døden. Han gik
Døden med uforfærdet Mod. — At ligg
for Døden ɔ: være nær ved at døe, vær
dødssyg. — Den ældre Gen. Dødsens br
i Udtrykket: at være Dødsens ɔ: vis pa
Døden, nær Døden. Han er Dødsen
(han kan ikke leve.) Du er Dødsens, der
som du rører dig af Stedet. Ogsa
figurl. hvor man ytrer en høi Grad a
Frygt. Jeg er Dødsens, dersom hun faae
det at vide. — til Døde br. undertide
(dog sielden) for: ihiel. At græmme, sørg
sig til Døde. — til Døden, indtil Døde
ɔ: indtil det yderste, i høieste Grad.
hade, forfølge een indtil Døden. — Fo
sin Død, aldeles ikke; om en høi Gra
af Ulyst. Jeg kan for min Død ikke lide
udstaae det. — Den aandelige Død, de
evige Død, theologiske Udtryk. 2. Ofte
tænkes Døden, som et selvstændigt Væsen,
hvoraf adskill. figurl. Udtryk. f. Ex. Dø
den er ikke at spøge med. Han seer ud
som Døden, som Døden i Aabenbaringen
(meget sygelig, bleg.) Dødens Engel.
At male Døden som en Beenrad. Fabe
len om Døden og Brændehuggeren. Dø
den gik over min Grav: siges i dagl. Tale,
naar man fornemmer en pludselig Gysen.
= Sammensætn. a) dødblaa, adj. som ha
en bleg, blaalig Farve, eller Ligfarve
"Brustne Blik og dødblaae Negle." Øh
lenschl. dødbleg, adj. meget bleg, bleg
som et Lig. Dødblund, adj. Dødsslum.
(Grundtvig.) Dødfarve, en. bleg, gusten
Farve. (Moth.) dødfarvet, adj. dødbleg.
(Moth.) Dødfiende, s. Dødsfiende.
dødkiær, adj. som elsker Døden, har Lyst t.

Døden, ell. vil adbtrede Døden. (usædvanl.)
"Eller indvikler en dødkiær Aand i usynlige
... ilende Fod." Hertz. dødkald, adj.
... som et Lig, iiskold. dødmat, adj. mat,
... en Døende, dødelig mat. "Hun strakte
... Karret sin dødmatte Haand." Bagg.
...dmørk, adj. forekommer hos Baggesen
...: bælgmørk. "Den midt om Dagen
...dmørke Taarnegang." Dødmørke, et.
... fuldkomment Mørke ell. figurl. en Til-
... uden alt aandeligt Lys. "Middel-
...tens Dødmørke." Bagg. Labyr. II. 326.
...dsaaret, adj. v. dødelig saaret. "Hun
... i hans Favn dødsaaret og bleg." Hertz.
...dskyld, en. Skyld, Brøde, som for-
...ner Døden. (Arrebo.) dødskyldig, adj.
...dig at lide Dødsstraf, som har forbrudt
... (Guldberg.) dødstille, adj. stille
... Graven, hvor den dybeste Taushed
...sker. Den d. Nat. "Det vide, døds-
...lle Hav." Bagg. dødsyg ell. dødssyg,
... meget farlig syg, dødelig syg. =
...) Dødedag, en. d. s. s. Dødsdag (men
... sieldnere; dog siger man: Til sin Døde-
...g.) Dødedands ell. Dødningdands,
... En i den sildigere Middelalder hyp-
...gen forekommende allegorisk Tegning,
... Døden forestilles, at optage Folk af
... Stand og Alder t. Dands. Døde-
...le, en. pl. -r. Fortegnelse over dem,
... paa et vist Sted, i et vist Tidsrum
... døde. Dødemaaned, en. et Navn
... Februar ell. Blidemaaned. (Colding.
...loch tillægget det Januar.) = c) Døds-
...r, et. det Aar, hvori en vis Persons
... indtraf. Dødsangest, en. Angest,
...dsel for en nær forestaaende Død; en
...get høi Grad af Frygt ell. Rædsel. At
... i Dødsangest for noget. Dødsbo,
... en Afdøds efterladte Bo (i nyere Ti-
... indført for det halvtydske Stervbo.)
...dsbud, et. Budskab om Døden; det,
... bebuder Død. (Ingemann.) Døds-
...g, en. den Dag, paa hvilken en vis
...rson døer. Man veed hans Dødsdag,
... ikke hans Fødselsdag. "De Efter-
...ende erindrede sig aarligen deres Paa-
...rendes Dødsdag." Schytte. Dødsdom,
... Dom, hvorved een dømmes fra Livet.
...dsdug, en. poet. d. s. s. Dødssved.
..."Dødsduggen iiskold p. Panden udsprang."
...gg. Dødsfald, et. Døden, en vis
...rsons Død, betragtet som en Hændelse,
... Iltragelse; Døds-Tilfælde, Afgang ved
...den. Et beklageligt, uventet Dødsfald,
...dsfare, en. F. for at miste Livet (of-
...: Livsfare.) "Hvormeget Sygdomme
... Dødsfarer bidrage t. indbyrdes Kiær-
...hed." Bagg. N. Klim. Dødsfiende,
... dødelig, uforsonlig Fiende. Døds-
...gt, en. F. for at miste Livet. (Øhlen-
...läger.) Dødskamp, en. 1. den Strid
... Modstræben af det physiske Livs Kræfter, som finder Sted i Døden, især hvor Livskraften endnu ei af Alderdom ell. Sygdom er hentæret. 2. den Kamp, hvori een med Anstrengelse af sine yderste Kræfter værger sit Liv. Dødsleie, et. den Døendes sidste Leie; Dødsseng. (C. Hauch.) Dødslod, en. Lod, Skiebne, som bringer Døden, medfører eens Død. (Fibigers Homer.) Dødsmaade, een. En vis Maade, at ende Livet paa. En hurtig, en let Dødsmaade. Dødsmiddel, et. Middel til at give sig selv ell. Andre Døden. "Fortvivlet over ingen Dødsmidler at kunne finde." Rahbek. Dødsnød, en. s. Dødsfare. "At være i Dødsnød." Bastholm. Dødsqval, en. En høi Grad af Lidelse i og ved Døden. (B. S. D.) Dødssaar, et. dødeligt Saar, Banesaar. Dødssag, en. En Sag, Gierning, som fortiener Dødsstraf. (jvf. Livssag.) Dødssang, en. 1. S. som een digter ell. synger i Døden ell. kort før sin Død. Den saakaldte Regner Lodbrogs Dødssang. 2. Sang, der varsler Døden. "Nu er det din Dødssang, hun qvæder." Ingem. Dødsseng, en. d. s. s. Dødsleie. Han formanede paa sin Dødsseng Sønnerne til Enighed. Dødsskrig, et. Skrig af en Døende, ell. af den, som er i Livsfare. (Pram.) Dødsskræk, en. 1. En høi Grad af Dødsfrygt. "Dødsskræk staaer paa de skiælvende Læber." Hertz. 2. en meget stor Skræk, som kunde paaføre een Døden. Dødssmerte, en. S. som føles i Døden. Dødsstraf, en. Straf, som medfører Henrettelse; Livsstraf. Dødsstrid, en. d. s. s. Dødskamp. Dødsstund, en. den Tid, det Tidspunkt, da Døden indtræffer; Dødstid. "Det var Glædens Dødsstund i mit Hierte." F. Guldb. Dødssuk, et. en Døendes Suk; det sidste Suk. Dødssved, en. den Døendes Sved. dødssyg, adj. s. dødsyg. Dødssygdom, en. S. som endes med Døden, dødelig Sygdom. Dødssynd, en. S. som fortiener Døden; dødelig Synd. Dødssøvn, en. Søvn, som fører Døden med sig, den Døendes sidste Søvn. Dødstanke, en. T. paa Døden, paa Menneskets Dødelighed, paa sin egen forestaaende Død. "Den Dødstanke, der minder Fyrsten selv om Regnskab." Malling. Dødstegn, et. Tegn paa en nær forestaaende Død. (jvf. Livstegn.) Dødstid, Dødstime, en. 1. d. s. s. Dødsstund. 2. i en egen og komisk Bemærkelse (i Modsætning til Livstid): Dødens Tid, som Person betragtet. "I min hele Dødstid aldrig Mage jeg funden har til denne Mødkiærhed." Baggesen. Dødstrøst, en. Trøst i Døden, Trøst for en Døende.

Død, adj. og adv. n. dødt. 1. egentl. som er berøvet Liv, ell. er uden Liv; (T. todt, forskielligt fra partic. død. T. ge-

storben.) modf. levende. En d. Mand. Et dødt Menneske (T. ein Todter; ogsaa subst. en Død. Man bar en Død ud. Valpladsen laae fuld af Døde og Saarede. Lad de Døde hvile i Fred.) Han var halv død af Kulde. At falde død ned. Barnet kom dødt til Verden. Levende og Døde. 2. figurl. uden Liv, livløs; i endeel Tilfælde, som Modsætning t. det, man tillægger Liv, uden derved altid at forstaae det physiske eller dyriske. Et dødt Billede. En død Steen. Den døde Natur. At være levende død (ɔ: uden aandeligt Liv.) Alting er nu dødt (stille, ikke liveligt) her i Huset. 3. Saaledes figurl. i endeel enkelte Tilfælde. f. Ex. for: dorsk, tung, mat, ikke livelig. Hun har noget dødt og dorsk i sit Væsen. døde Øine. En død Farve. — dødt (stille) Veir; til Søes. En d. (ubeboet) Ørken. En død (visnet) Green. Et dødt Træ (udgaaet.) Døde (udslukte, ikke udbrændte) Gløder. Denne Forskrivning er nu d. og magtesløs. En død (frugtløs, ikke rentebærende) Capital. Dødt Kiød i Saar. Et dødt Sprog (som ikke mere tales: modf. et levende.) En død (ufrugtbar) Lærdom. En død Kraft, i Mechaniken: som ingen Bevægelse frembringer, som hviler. = Heraf: dødbagt, adj. om Brød som er deiet eller ikke ret udbagt p. enkelte Steder. (Ambergs Ordb.) dødbrændt, adj. v. kaldes den Kalk, som enten ved Brændingen er fordærvet, eller indeholder en alt for stor Mængde Leer og Kiseljord, og derfor ei kan lædskes eller blive til Meelkalk. dødfødt, adj. v. som fødes uden Liv. Et d. Barn. En dødfødt Kalv. dødgiøre, v. a. 3. figurl. betage Kraft, Virkning. "Ligesaa ere i dødgiorte fra Loven." Rom. 7. 4. dødhovedet, adj. dorsk, sandsesløs, dum. (Moth. jvf. Dødhed. dødøiet, adj. som seer dorsk, mat ud af Øine.

Døde, v. a. 1. skille ved Livet, dræbe. (sielden undt. i Bibeloversættelser.) "Hvo der slaaer et Menneske ihiel, skal dødes." 3 Mose Bog. 20. "At een for hele Folket man maa døde." Bagg.

Dødelig, adj. 1. som er Døden underkastet, som i Følge sin Natur engang skal døe. (modf. udødelig.) En Dødelig br. ofte absol. for: et Menneske. Ingen Dødelig veed det. "Men for tidt de stærke Straaler Dødeliges Syn ei taaler." Tode. 2. som skeer ved Døden. dødelig Afgang, Henfart. 3. som volder Døden, dræbende. En d. Sygdom, Gift. figurl. De ere dødelige Fiender (uforsonlige.) dødeligt Had, Fiendskab. En d. Synd: overmaade stor, utilgivelig Synd. = Dødelighed, en. ud. pl. 1. den Egenskab, at være dødelig. At betænke sin Dødelighed. 2. Tildragelsen, at døe, med Hensyn til Mængden af dem som døe. (Mo[rtalitet.]) Der hersker megen D. i de[n] Aarstid. Dødeligheden begynder at [af]tage.

Dødhed, en. [af adj. død.] som kun [br.] i Bemærkelsen: Dorskhed, Tunghed, M[at]hed. At føle en Dødhed i alle sine Lemm[er.]

Dødning, en. pl. -er. et dødt og jor[det] Menneske. At see ud som en Dødni[ng.] Bleg som en Dødning. (Ogsaa om De[], hvilke Overtroen tænker sig som Giengå[n]gere.) = Dødningbeen, et. pl. d. s. B[] af en Dødningrad. Dødningdands, [] f. Dødedands. Dødningfarve, en. [] pl. dødblaa Farve, Ligfarve. Dødni[ng]have, en. poet. en Kirkegaard. "D[] gens Sky i Dødninghaven." J. Smid[t.] Dødninghoved, et. Hovedet ell. Hier[ne]skallen af en Dødning. Dødningklok[ke,] en. Ligklokke, K. som ringes ved Jor[de]færd. "Som Uglesktrig, som Dødni[ng]klokkens Kimen." Evald. Dødningkn[], et. i Overtroens Mening, en Becr[] ell. et Knep, som een skulde faae i Sø[] af en Gienganger. (Holb. P. Paars. I. 4 S.) Dødninglugt, en. f. Liglu[gt.] Dødningrad, en. Beenraden af et d[ødt] Menneske.

Døe, v. n. døde, er død. [J. deya. [] S. dydan, deadian. N. S. døen.] [] af at leve, opgive Aanden. (jvf. omkomm[e.]) At d. af Sygdom, af Pest, af Sorg. [] d. ved Bøddelens Haand. At d. for Fæd[re]landet. Han var neppe død, før ꝛc. [] er død mange Mennesker. Mange [] døde af dem, jeg kiendte. — figurl. forga[ae,] gaae ud, visne. Hans Navn, Minde d[øer] aldrig. Alle Værter døe i denne Tør[ke.] En Døende, een som er nær ved at d[øe.] At døe bort, døe i Mængde; mistes, ta[bes] v. Døden. Een af mine Venner døer b[ort] efter den anden. — At døe hen, figu[rl.] tabe sig, glemmes. Sagen døde hen. At døe ud, f. uddøe. De Gamle d[øe] efterhaanden ud. — Hans Forsæt døde [i] Fødselen (blev ikke udført.)

Døgenigt, en [T. Taugenichts. [] S. Dögenig.] et Drog, uduelig, ark[] løst Menneske. (d. Tale.)

Døgn, et. pl. d. s. [Sv. Dygn.] 1. [] Tid af 24 Timer; Nat og Dag. 2. Døgn[et] absol. den nærværende Tid, det nærvære[nde] Øieblik. "Det svarer ganske godt til D[øg]nets Krav." — "At sprede Nutids Taa[ge,] Døgnets Dunst." Bagg. Døgnets Sm[] Moder. (de med Døgn sammensatte [] har Sprogbrugen meddeelt et Bibegreb [] Ringeagt og ringe Værd.) = Døgnblad, [] d. s. f. Dagblad (især med Hensyn til [] denne Blades korte Varighed.) Dø[gn]dyr, et. (Øhlenschl.) f. følg. Ord. Dø[gn]flue, en. Et Slags Insecter, hvis [] varer meget kort, ell. kun et Døgn. Ep[]

:eron. **Døgnliv**, et. Et Liv, som varer
:gt kort; ell. et Liv, hvori man kun har
'egnet, det Nærværende for Øie. **Døgn-**
'fte, et. Skifte, Omverling (f. Ex. af
…ligt) som indtræder dagligen, ell. efter
Dages Forløb. (Olufsen.) **Døgn-**
'rift, et. Flyveblad ell. andet Skrift, der
tager Hensyn paa Døgnet, og som
glemmes. **Døgnskriver**, en. den,
forfatter Døgnskrifter. **døgnvarig**,
som varer et Døgn. **Døgnværd**, et.
Værd, som er uden Varighed, som for-
m. Døgnet. (S. Staffeldt). **Døgn-**
rk, et. Arbeide, som kun har meget
Varighed. **Døgnvæsen**, et, Væsen,
Tilværelse kun varer et D. eller me-
kort. (Fibigers Sophokl.)

Døie, v. a. 1. udstaae, taale, lide. "Der
stakkels Mænd, som nok maa døie
een" (Kone.) Bagg. At d. Ondt,
Spot, Fortræd; døie Kulde, Sult og
"Du ei af Plager veed, som Over-
lighed og Urkesløshed døie." Wessel.
skal bære din Byrde, du skal døie
Plage." Mynster.

Døit, en. [Hollandsk.] en gandske liden
…bermynt. Ikke en D. værd. (d. Tale.)

1. **Døl**, en. [Norsk; af Dal.] En Dal-
, Dalbygger. "Saa Dølens Snildhed
sandt, at trodsig Strøm t. Tieneste
tvinges." Storm.

2. **Døl**, en [kort ø, bestemt: Døllen.
Oprindelse.] Den Deel af Plov-
, hvorved det fæstes t. Plovlegemet.
Land-Oec. v. Drewsen. III. 19.)

Dølge, v. a. dulgte, dulgt. (dølget og
…gt forekommer i vore Bibel-Overs.) [I.
A. S. diglian.] holde hemmelig,
, ikke røbe ell. aabenbare. (Nu sæd-
kun om det, som m. Flid skiules;
for: skiule i Almindelighed.) At d.
Sorg, sin Mening, Hensigt. At. d.
…anglerne v. noget. "Hun slig Ulykke
for Fogden dulgte længe." Holb. P.
"Det som dølges i Snee, kom-
op i Tø." Ordspr. = **Dølgsmaal**,
ud. pl. Skiul; Hemmelighed, Løndom.
Dølgsmaal. At føde i D. Barnefødsel
Dølgsmaal. At lægge D. paa noget. —
…elgsmand, en. 1. den, som med Flid
Forsæt dølger noget. 2. særd. den, som
stiaalne Koster; en Hæler.

Dømme, v. n. og a. dømte, dømt. [I.
Goth. domjan. A. S. deman.] 1.
en bestemt, afgiort Dom, enten blot
sig selv, i Tanken, ell. med Ord; være
sin Mening om noget bevidst, ell. yttre
m. Ord. (S. Dom, 2. a. b.) Jeg
vide, hvad han dømmer om denne Sag.
kan ikke dømme herom, da jeg ikke
Omstændighederne. "Saa længe
tvivler, kan man ikke siges at dømme."
…rren. Andre maa dømme, om jeg har
Ret, ell. ikke. Saavidt man kan d. af,
ell. efter det Udvortes. At d. vel, ilde om
Folk. At d. som den Blinde om Far-
verne. — Ogsaa act. At dømme andre
efter sig selv. "Den Forskiel, vi bør giøre
imellem at dømme Handlinger og at døm-
me den Handlende." Rahbek. (jvf. be-
dømme og skiønne.) "Ved at dømme skal
afgiøres, hvad der er rigtigt eller urig-
tigt (sandt ell. usandt, ꝛc.) ikke hvad der
er meer eller mindre rigtigt, hvilket sidste
skeer v. at skiønne om Tingen." Sporon.
2. Afsige en Dom i Retten, kiende i en
stridig Sag, kiende for Ret. Der er endnu
ikke dømt i Sagen. Retten maa d. os
imellem. At. d. efter Landets Love. —
act. At d. een fra Livet, fra sit Embede.
At dømmes for Tyverie. Han er dømt t.
Fæstningsarbeide. At d. een i Bøder. (jvf.
fordømme, idømme, paadømme, tildømme.)

Dømmekraft, en. ud. pl. den Evne i
Siælen, at kunne dømme (i den videste
Bemærkelse,) at kunne skielne ell. skiønne
Forholdet imellem to, ell. flere Begreber.
(jvf. skiønne, Skiønsomhed.)

Døn, et, pl. d. s. [A. S. Dyn, *Strepitus*.] en stærk og rystende Lyd. Det gav
et stærkt Døn. Man hørte et Døn langt
borte. "Der blev Døn af stærke Skud."
Grundtvig.

Døne, v. n. [A. S. dynan. N. S. dø-
nen. jvf. dundre.] frembringe Døn, lade
høre en rystende Lyd. (sieldnere end Sub-
stantivet.) "I Jordens Indvold døner
Dødens Torden." Thaarup.

Døning ell. **Dønning**, en. pl. er. [Holl.
Duyninge. Sv. Dyning.] en bølgende
ell. vuggende Bevægelse i Havet efter U-
veir, som har sin Grund i at Havets Dyb
endnu er oprørt. "I svage Dønninger om-
favner, vugger, dysser min længselsfulde
Siæl." Tullin.

Dør, en. pl. e. [N. S. Dør. I.
Dyr. Goth. Daur.] en regelmæssig Aab-
ning p. et tillukket, omsluttet Rum, (et
Huus, et Skab, en Ovn o. s. v.) hvilken
med Flid er anbragt, og har t. Hensigt,
at kunne komme ind i ell. have Adgang til
Rummet; tilligemed den til Aabningen
passende, i Hængsler bevægelige Flade,
som tiener t. Lukkelse. Saaledes: Have-
dør, Huusdør, (Gadedør) Kakkelovns-
dør, Kirkedør, Skabdør, Stuedør,
Staldør, o. fl. En Bagdør, Trappe-
dør, Kielderdør. (Jvf. Port, Lem, Fald-
dør.) At lukke Døren op, og i (ell. blot:
lukke Døren.) At gaae ind ad, ind igien-
nem, ud af Døren. At staae i, udenfor
bag Døren. Døren gik, ell. der gik Nogen
m. Døren (naar man hører en Dør aab-
nes ell. lukkes.) — figurl. br. Dør ogsaa f.
Huus, Værelse, Hiem, o. d. At vise een
Døren (byde ham gaae ud.) At sætte een

paa Døren (ɔ: ud af Døren, af Huset.) At jage een p. Døren. At gaae D. fra Dør ɔ: Huus fra Huus. At boe D. om D. med een ɔ: i næste Huus. Man maa kunne have Fred inden s. sine egne Døre. = Døraxel, en. et i Muren ell. Dørstolpen befæstet Jern, hvori Døren hænges m. Hængselen; (Moth. Grams Nucl.) Dørstabel. Dørbeslag, et. Jernet, hvormed en D. beslaaes. Dørfald ell. Dørfang, et. Sidestykkerne af en Dør. Dørfløi, en. En af Fløiene p. en dobbelt D. ell. Fløidør. Dørfylding, en. En i en Dør indfalset tyndere Tavle af Træ. Dørhammer, en. En uden paa Døren fæstet Hammer, hvormed den banker paa, som vil lukkes ind. Dørhul, et. 1. Aabningen, hvori Dørkarmen fæstes, og som Døren lukker. 2. et Hul paa en Dør (f. E. t. et Apothek ell. Fængsel) som kan aabnes, uden at lukke Døren op. Dørhængsel, en. s. Hængsel. Dørkarm, en. En siirkantet Ramme, der indsættes i Muren, og hvori Døren slutter. Dørklinke, en. s. Klinke. Dørklokke, en. K. som bevæges og ringer, naar en D. aabnes. Dørklædning, en. Dørfylding; ell. den Deel af Døren, der omgiver Fyldingen. (Ambergs Ordb.) Dørlod, et. Lod ell. Vægt, hvorved en Dør af sig selv lukkes. Dørpost, en. d. s. s. Dørstolpe. (V. S. O.) Dørslaa, en. Slaae til at skyde for en Dør. (C. Pedersen.) Dørstabel, en. Stabel, hvori Døren hænger v. Hængslerne, og hvorom disse bevæge sig. Dørsteen, en. Steen, som lægges t. Dørtærskel. (Moth.) Dørstolpe, en. En af de Stolper, hvortil Dørkarmen et heftet, ell. som tiene i Stedet for Karm, hvor den mangler. Dørstykke, et. Maleri over en Dør. Dørtridse, en. Tridse m. Snor og Lod, som er fæstet t. en Dør, og trækker den til igien, naar den aabnes. Dørtrin, et. d. s. s. Dørtærskel. At have sin Sind over et Dørtrin, ɔ: være meget vægelsindet. Dørtræ, et. 1. Tværtræ over en Dør. (superliminare.) 2. Dørtrin. (limen.) Moth. Dørtærskel, et. Fodstykket t. en Dør, ell. den nederste Deel af Karmen (s. Tærskel.) Dørvindue, et. 1. en Glasrude i en Dør t. at see igiennem. 2. et lidet over en Dør anbragt Vindue. Dørvogter, en. Den, hvis Bestilling er at vogte, ell. at aabne og lukke en Dør; en Portner. (ligeledes: Dørvogterske.) Dørvægt, en. Vægt ell. Lod i en Dørtridse. Dørvægter, en. Dørvogter. (Arreboe.)

Dørslag, et. pl. d. s. [N. S. Dörslag. Brem. W. B. IV. 809.] et Kiøkkenredskab af Kobber ell. Jernblik, dannet som en Skaal, m. mange Huller i Bunde til at sigte ell. sie noget igiennem. (Moth

Døs, en. ud. pl. [A. S. dwæs, sl dorsk.] en søvnagtig Tilstand, uden aa deligt Liv og klar Bevidsthed. Den Sy ligger i en D. At gaae som i en Døs. døsig, adj. [N. S. düsig, dösig, svi mel.] tung, dorsk i Kroppen og halv san selss. "I døsig Ladheds Skiød." Beß At være døsig efter Maaltidet. At bli d. efter stærk Drik. (Ganske uegentl. Lysets matte Skin: "Lampen brænder d sigt; men, den brænder dog endnu." D lenschl. Hakon I.) — Døsighed, en. ud. Beskaffenheden at være døsig.

Døse, v. n. og a. 1. gaae som i en D være dorsk, døsig, uvirksom. (Moth.) " døse hen i Dumheds Skiød." Rein. gaae og døse den hele Dag. "Den va trevne Slægt, som døser hen ad Liv lumre Bølger." F. Schmidts Digte. 18 b. act. tilbringe p. en dorsk Maade. Kummel Harm jeg døser hen mit Li Øhlenschl. At d. Tiden bort. (Sneder — Døsen, en. Tilstand, hvori man d ser. "Vort Liv en Døsen mellem Søvn Vaagen." S. Blicher.

Døv, adj. [I. daufr. N. S. doo som har Mangel p. Hørelsen, er bere Hørelsen, om ikke aldeles, dog i betyde Grad. Han er meget d. noget døv tunghør.) fig. At være d. imod Foreſt linger, Formaninger. "At tage den d Hat paa ɔ: lade som man ikke hører h der siges ell. tales." Moth 2. som ei sin rette Lyd. En døv Rost. En d. sun, Klokke. (V. S. O.) 3. sløv. En Eg, Lee. — it. kraftløs. Døve Nelde døvfødt, adj. døv fra Fødselen af. — giøre, v. a. 3. døve, giøre døv; sløve. (S dorf.) "Vanen døvgiør vore Hierter Fornuftens Stemme." Bastholm. — D hed, en: ud. pl. Mangel p. Hørelſ døvslaae, v. a. 3. slaae een p. Øret derved giøre ham døv. (Guldberg.) — d stum, adj. den, som er døvfødt, og de uden Mæle.

Døve, v. a. 1. betage Ørenlyd, sta Hørevnen, giøre døv s. en Tid, v. o vættes stærk Lyd; ell. giøre, at noget høres. At d. Folks Øren, m: sin Sa "At høres af den, som af Elstov er døve Pram. Et døvende Bulder. "Storm døve mine Klager." Evald. (jvf. o døve.) 2. betage Styrken, Heftighede dæmpe, lindre. At døve en Trom (V. S. O.) At d. Ilden. Dette Mi kan i det mindste døve Smerten. (S men døves. Moth.) 3. sløve. At d et Sværd. (A. S. Bedel.) "Du døv Spyd; men her er Sværd tilbage." Ev figurl. "Smigrere — som døve Hierte

y. R. Trøid. 4. giøre ufølsom, betage ...kraften, bedøve. "Fortiente Smerter ...ve Sands og Siæl." Evald. = Døve=...nk, en. Lægedrik, som døver Smerter —

Døvelse, en. 1. Gierningen, at døve. 2. Bedøvet Tilstand, Bedøvelse. "Det er ikke den Døvelse, hvori den store Verden er nedsænket." Rahbek.

E.

Ebbe, en. ub. pl. [J. Ebbi. A. S. ...bba.] den Naturbegivenhed, at Havet v. ...e Kyster synker og træder tilbage fra ...sten, t. en vis Tid i Døgnet, og aster ...ger m. Floden. I Nordsøen er Ebbe ... Flod. — Deraf: Ebbetid, en. Den ...d, da Ebben indtræder; ell. Tiden, hvori ...en varer.

Ebbe, v. n. og impers. 1. (har.) synke, ...de tilbage v. Ebben. Det begynder at ...bbe. "Saa skeer det i det Hav, der fly... ...r eller ebber." Arreboe.

Ed, en. pl. er. [J. Eid.] 1. høitidelig ...kræftelse ell. Benegtelse f. Retten, hvor= ...d man paakalder Gud. t. Vidne om ...nheden af sit Udsagn. At aflægge Ed; ... sværge ell. giøre falsk Ed. Lovens Ed ...: Edsformularen, som i Loven er fore= ...skr.) At stævne een p. sin Ed. Jeg ...l giøre min Ed derpaa. At bevidne, ...sikre, love noget under sin Ed. 2. ...idelig Forsikkring ell. Løfte, hvorved ...n edelig forpligter sig t. noget. At tage ...n i Ed. At aflægge Embedsed. Hyl= ...ingsed, Præsteed, Troskabsed. At bryde ... Ed. 3. løs Sværgen og Banden. ...an hører aldrig en Ed af hans Mund. ...an hører ham bruge afskyelige Eder. = ...dbryder, en. Den som overtræder det, ...rtil han v. Ed har forpligtet sig. — eds= ...den, adj. v. som har forbunden sig t. ...get v. Ed. edsæste, v. a. 1. tage i ..., lade een aflægge Ed, forbinde v. Ed. ... edsæstet Mand. Edsigtelse, en. ...ningen, at stævne een p. Ed. (Moth.) ...svoren, adj. som har aflagt Ed p. no= ..., edbunden. edsvorne Dommere. (Ju... ...) De Edsvornes Kiendelse. Edta= ...e, en. Gierningen at tage een i Ed. ...oth. edtagen, adj. v. som er tagen i ... = Edsbrud, en. den Gierning at ...træde, bryde, hvad man under Ed har ...et. (Ørsted.) Edspagt, en. En v. ... bekræftet Pagt, edeligt Forbund. (Fi... ...ers Homer.) — edelig, adj. som skeer ..., under Ed. En edelig Forsikkring. ... edeligt Løfte.

Edder, en. ub. pl. [J. Eitr.] 1. i ...re Danst: Gift i Almindelighed. Der= ...: Edderbid, giftigt, forgiftende Bid, ...dderdrik, giftig Drik. (Moth.) edder= ...d. (H. Harpestreng. C. Frimann.) Ed= ...rkorn, Giftkorn. Øhlenschl. Edder=slange, og fl. Ord.) 2. en ædende Vædske i Byldev og Saar; Voer, Materie. At sætte Edder; trække Edderen ud af af en Byld. = edderagtig, adj. som ligner E. (V. S. O.) Edderbyld, en. B. hvori der samler sig Edder ell. Materie. "For Kniven har skaaret Edderbylden bort, som bulduer." Øhlenschl. Edderkop, en. En vidtløftig Slægt af uvingede Insecter, bekiendte af deres Spind. Aranea. (Sv. Spindel. Jvf. Spindelvæv. (Ordet Edderkop forekommer alt i 13de Aarh. hos H. Harpestreng.) edderond, adj. meget ondskabsfuld. (V. S. O.) Eddersætning, en. Den Tilstand, naar de fordærvede Vædsker i Bylder ell. Saar gaae over t. Edder. Eddervold, en. En Sygdom hos Hornqvæg, der frembringer en Lamhed i Bagkroppen, og i Almindelighed en hastig Død. (Moth. V. S. O. Ordet er jydsk.)

Eddike, en. [J. Eddik. A. S. Æced. Lat. acetum.] en meget suur Vædske, som faaes v. den sure Giæring af Frugter, Viin, Øl m. m. Viineddike, Øleddike. At sylte i E. At brygge Eddike. = Eddikebrygger, en. Den, som brygger, tilbereder E. til Salg. Eddikebryggeri, et. Indretning, hvor E. brygges. Eddikeflaske, Eddikekrukke, en. hvori E. giemmes. Eddikehonning, en. En Drik, blandet af E. og Honning. Oxymel. Eddikekirsebær, pl. K. syltede i Eddike. Eddikemand, en. d. s. s. Eddikebrygger. Eddikeskind, et. Skimmel, der sætter sig p. fordærvet E. (Moth.) eddikesuur, adj. saa suur som E. Eddikesyre, en. Den Syre, som findes i E. og kan uddrages af Eddiken. Eddiketønde, en. T. hvori Eddike giemmes ell. henlægges f. at giære.

Eden, et. Et hebraisk Ord, (taget af 1 Mos. B. C. 2. 3) hvormed i poetisk Stil udtrykkes et fortrinlig skiønt ell. lykkeligt jordisk Opholdssted. (jvf. Paradiis.) "Et meer end jordisk Eden." Rein: "Den Have som — et Eden blev ved hendes Skaberhænder." Rahbek.

Eder, eders, pron. pers. s. J.

Ederduun, et. pl. d. s. Duun af Ederfugle. En Ederduuns Pude.

Ederfugl, en. pl. -e. [J. Ædur, Ædarfugl.] Et Slags Vandfugl af Gaase=

slægten, som lever i meget nordlige Lande, og hvis Bryst er besat m. meget fine Duun. (Ederduun.) Anas mollissima.

Eeg, en. pl. Ege (og Eger. "I Toppen af Eger." Evald.) [I. Eyk. A. S. Æc. N. S. Eeke.] et vildtvorende f. sin Skiønhed, Styrke og Nytte bekiendt Træ; et Egetræ. Quercus. Egens Frugt kaldes Agern. = **Egebark**, en. Egetræets Bark, som bruges meget t. Garvning. **Egeblad**, et. Blad af en Eg. **Egebord**, et. Et Bord af Egetræ. (saaledes Egeplanke, Egeskab, Egestol m. fl.) **Egebregne**, n. s. en Plante. Polypodium Dryopteris. **Egebrænde**, et. Ved af Egen, som bruges til Brændsel. **Egebænk**, en. Bænk af Egetræ. (Ohlenschl.) **Egedrue**, en. et Slags smaa rødagtige Svampe, der om Foraaret sætte sig p. Egens Rod i Form af en Drue. (V. S. O.) **Egegreen**, en. Green af en Eg. **Egekrands**, en. Krands af Egeløv. **Egelund**, en. Lund af Egetræer. (Ohlenschl.) **Egeløv**, et. Egens Løv. Grønt E. **Egeskov**, en. En Skov, som allene ell. især bestaaer af Egetræer. **egestærk**, adj stærk som en Eg, som har megen Legemsstyrke. (Tode.) **Egesvamp**, en. et Slags Bladsvamp (Agaricus quercinus) der vorer v. Roden af Egetræer; og et Slags Fyrsvamp, der hyppig vorer p. Egetræer. Boletus igniarius. **Egetræ**, et. 1. d. s. s. Eeg. 2. Egens Ved, f. saa vidt det br. til Gavntræ. **Egetømmer**, et. Tømmer, hugget af Egen.

Eeghiort, en. pl. -e. Et stort Insect, m. skaldækkede Vinger, som mest findes i Egeskove, og hvis Han er forsynet m. lange Knibetænger, liig Hiortehorn. Lucanus cervus.

Eem, en. ud. pl. [I. Elmr. A. S. Ædm.] synlig opstigende Damp, f. E. af varmt Vand ell. desl. (ikke meget brugeligt; saavelsom v. n. at eme, dampe, give Damp fra sig, og det maaskee hermed beslægtede adj. eem, modbydelig, vammel, flau i Smagen.)

Een, neutr. eet. A. 1. Talord, som betegner saavel det absolute (numeriske), som det adjectiviske Eenheds-Begreb, ell. Beskaffenheden i Henseende til Mængde ell. Antal, ikke at være flere. Een, to, tre, fire. der blev kun een tilbage. Jeg gav ham to Stykker, og beholdt selv eet. Vi kiørte alle p. een Vogn. Neppe een af hundrede. Eet af to, (maa Du vælge) enten maa Du klæde dig om, ell. blive hiemme. Een og anden Gang ɔ: nu og da, engang imellem. (jvf. eneste, Eenhed.) Een Gang een er een. Klokken slog eet. Een og tyve. Hundrede og een Rdlr. Hundrede og eet Skud. Eet Hundrede. 2. Ligesom Talordet absol. kan

staae som Subst. (Der var kun Een ɔ
eet Menneske, der kiendte ham) saaled
ogsaa, naar man nævner en Eenhed (Uni
tet) af Flere, og tillige angiver af hva
Slags disse ere. Forbindelsen skeer da
Præpos. af ell. iblandt, og Talordet gaa
her over t. at blive et ubestemt Pron. (
nedenfor B.) Een af mine Venner, (
de Tilstedeværende, af Selskabet. E
iblandt Mængden. 3. Talordet een (s
Prædicat) faaer undertiden et Bibegreb
f. E. a) at Subjectet kun er eneste i
Slags. Der er kun een Gud. "Herr
skal være een, og hans Navn eet." Za
C. 14. b.) Subjectets Eenshed ell. Ide
titet. (for: samme; selv samme, eet o
samme.) De ere fødte p. een Dag.
boe i eet Huus. At spise af een Tallerk
(om Flere.) Alle have een Længde. D
kommer ud p. eet. (har samme Virknin
er ligegyldigt.) — I Eet ɔ: sammenhæ
gende, i et Heelt, i eet Stykke. Jeg
hellere have det i Eet, end skilt ad. D
løb i Eet f. mig. — Med eet ɔ: plud
ligen. — Udtrykket forstærkes v. Tillæg a
og samme ell. og det samme. Vi ha
een og samme Herkomst. Det er eet o
samme Huus. Det bliver eet og det sa
me, (aldeles det samme) enten vi ta
Stof eller Klæde. Et evigt Eet og de
samme. (T. Einerlei.) (jvf. samm
1.) c.) neutr. Eet staaer som Subst. fo
een Ting: (Snart Eet, og snart et A
det; Eet er at være lærd; et andet,
troe man er det.) samme Ting, sam
Begreb, Gienstand: (At see hende og el
hende var eet) kun een Ting, ell. forn
melig een Ting: (Eet erfornødent. E
maa Du lægge Mærke til.) 4). Talord
een bliver t. et bøieligt Adj. og modtag
Artikelen (den og det) ell. et pron. po
foran, naar det modsættes den anden;
ogsaa naar Talen er om flere end to Gie
stande af fælles Art ell. Beskaffenhed. D
ene Have hører ham til, den anden ha
Broder. Den ene (af Brødrene) er Kit
mand, den anden Præst. Den ene tro
ikke den anden. Mit ene Been. Ha
ene Datter er gift. Der var tre Pe
ner tilstede; den ene var Dommeren;
anden — den tredie o. s. v. Den e
m. den anden ɔ: alle uden Forskiel. –
Ogsaa absol. Een holder mere af Vi
en anden af Øl (Nogle — Andre.) E
siger saa, en Anden anderledes. B. He
Partikelen een hverken har noget Subj
ell. sigter hen t. et bekiendt ell. forud
men betegner a) deels en vis, dog en
ubekiendt, ell. ikke nøiere angivet Pers
(T. jemand.) b) deels en Person ove
hovedet, (T. einer.) bliver den et Pro
(ligesom man, nogen) m. Gen. eens. f.
a) Der er een (Een) ude, som vil ta

m. Dig. Der kommer een. Der har een fortalt mig det. b) Hvad er det for een? Naar een ikke har lært noget, saa forstaaer han og intet. Hvad der ikke vedkommer een, bør man holde sig fra. At staae under eens Herredømme. At dømme om det, som ikke hører t. eens Fag. C. Hvor Partikelen ikke, som i foregaaende Tilfælde, allene ell. især betegner den enkelte Gienstand, Personen ell. Individet som saadant; men hvor man angiver Slægt ell. Art, hvortil Gienstanden hører, som det i Udtrykket mest fremtrædende, og det Personlige bliver ubestemt; ell. hvor man betegner en individuel Gienstand; men m. fortrinligt Hensyn t. dens Beskaffenhed: der bliver en t. den saakaldte (Substantivets og Adjectivets) ubestemte Artikel, som mister Toneholdet, og derfor skrives m. enkelt Vocal. Der var engang en Mand. En Kone fra Landet. Et Barn af fattige Forældre. En underlig een (Person. s. ovenfor B.) Saadan en Een. Hvad for en Bog? — En berømt Mand; en deilig Pige; et stort Huus; saa god en Leilighed. Sættes denne Artikel foran Talord, bemærker den: omtrent, henimod. Han tabte vel en 30 Rdlr. Der er en 4 ell. 5 Stykker tilbage. [Det øvrige om Brugen af denne Artikel og om de Tilfælde, hvor den deels kan, deels bør udelades, maa søges i Sproglæren, og er fuldstændigst afhandlet af Høisgaard.] = Sammensætninger m. Talordet een ere bl. a.: eenaarig, adj. 1. som er eet Aar gammel: Et eenaarigt Barn. 2. som varer eet A. eenaarige Værter. (V. S. O.) eenarmet, adj. som kun har een Arm. eenbaaren, adj. som er sine Forældres eneste Barn. eenbenet, adj. som har kun eet Been. eendrægtig, adj. som komme overeens i Tænkemaade, Ønsker, Begieringer, især forsaavidt som disse yttre sig i det udvortes Forhold. eendrægtige Venner, Ægtefolk. At leve eendrægtigt sammen. "Reen og from Glæde, som naar Børn samles eendrægtigen f. deres Faders Aasyn." Mynster. Deraf Eendrægtighed, en. ub. pl. — eenfoldig, adj. s. neden for Enfoldig (som dette Ord nu sædvanl. udtales og skrives.) — eengang, adv. 1. kun een Tid, ikke oftere. Jeg har været der eengang. Det er meer end eengang sagt ham. (rigtigere: een Gang.) — Paa eengang. a.) p. een og samme Tid, tillige. Han drak det ud p. eengang. b.) med eet, pludselig. Det blev p. eengang ganske mørkt. 2. omsider, endeligen. Han kommer dog e. til en Ulykke. 3. til at forstærke Udtrykket i en Sætning p. en egen Maade (efter d. Tydske.) Det er nu eengang sket. Har han eengang faaet det, saa lad ham beholde det. Det er nu e. saaledes i Verden. 4. eengang f. alle, a.) paa en afgiørende Maade. Jeg har eengang f. alle erklæret, sagt ham, afslaaet det. b.) een Gang og ikke tiere. Jeg giver hellere en Sum e. for alle, end noget aarligt. (jvf. engang, som har forskielligt Tonefald, og forskiellig Bemærkelse.) — eenhaande, adj. af eet Slags, ligedan. eenhaande Folk. "Uallige døde af eenhaande Død." D. Bibel. (forældet.) eenhornet, adj. som har kun eet Horn. eenhovet, adj. om Dyr: som har udeelt Hov. (Ambergs Ordb.) eenhændet, adj. som har kun een Haand. Eenklang, en. flere Toners harmoniske Samlyd, eller en eenstonende Samklang. "Og nynned — i Eenklang alle Verdners Harmonier." Ingemann. "Naar Tonens Grovt og Fiint t. Eenklang sammenrøres." Baggesen. eenraadig, adj. (Moth.) s. selvraadig. Eenrum, et: eensomt Sted, Eensomhed. (uden Art.) Den Tungsindige søger Eenrum. (T. Einrum.) I Eenrum, adv. p. et Sted, hvor man er allene, ell. hvor man er fri f. Selskab, som man vil undgaae. "Da skal Præsten først i Eenrum advare ham." D. Lov. II. 9. 24. Lad os tale derom i E. "Thi han sig fuld i Eenrum drak." P. M. Trojel. — eensaalet, adj. som kun har een Saale. eensaalede Skoe. (Moth.) eensidet, adj. som kun har ell. tænkes at have een Side. eensidig, adj. 1. egentlig: som kun har een Side, ell. fremviser een Side; men denne Bemærk. br. ikke. 2. fig. som kun foretages, behandles, betragtes, skeer fra een Side ɔ: p. en vis indskrænket Maade, ud. Hensyn t. Tingens andre Sider, Omstændigheder, o. s. v. En e. Contract, Forklaring. Et eensidigt Forhør (over en af Posterne.) En e. Bedømmelse, Synsmaade. "Man vogte sig for at give Indbildningskraften en alt for eensidig Retning." Engelst. Ogsaa subj. Han er eensidig og partisk i sine Domme. Eensidighed, en. Beskaffenheden at være eensidig; ell. subj. det, at være eensidig, at betragte, behandle noget p. en eensidig Maade. Hans E. og Partiskhed gaae vidt. (pl. er usædvanl. "Saa tilsigtes da den fuldkomne Alsidighed giennem en Række af Eensidigheder." Sibbern.) — eensinde, adv. een Gang; mods. ingensinde (men er forældet; jvf. nogensinde.) eensindig, adj. i ældre Dansk: enige i Sind, Mening, Tanke; ligesindet. "Eendrægtige og eensindige." P. Eliæ (1538) N. M. Aalborg. Deraf ogsaa: Eensindighed, en (Taussen.) eenskabt, adj. v. i ældre Dansk: lige dannet, "Lige og eenskabte." similes & *uniformes.* (rettere eensskabt.) — Eenspænder, en. Hest, som

spændes allene f. en Vogn. Deraf: **Eenspændervogn**, en. som trækkes af een Hest allene. — **Eenstavelsesord**, et. D. som bestaaer kun af een Stavelse.) — **eenstemmig**, adj. 1. som bestaaer kun af een Stemme. eenstemmig Sang. (V. S. D.) 2. som stemmer med i Tonen. "Med Dagen han din Priis begynde, eenstemmig m. Naturens Røst." Rein. 3. som stemmer ganske overeens i Udsagn ell. yttret Mening. eenstemmige Vidner. En e. Dom. Et eenstemmigt Vidnesbyrd. Han blev eenstemmigen valgt. (v. alle Stemmer.) **eensædet**, adj. som har kun eet Sæde. (Ambergs Ordb.) **eenøiet**, adj. som har kun eet Øie. [Jvf. ene, nedenfor.]

Eengang, adj. s. under een. (jvf. engang, nedenfor.)

Eenhed, en. 1. (pl. **Eenheder**.) en Størrelse, en Ting, som er een, som ei er flere. Tallet 6 bestaaer af 6 **Eenheder**. **Eenheden**, ti Gange taget, er en Tihed ell. Tier. Leibnitz kaldte Monaderne Naturens **Eenheder**. 2. ud. pl. den Egenskab v. en Ting, at den er kun een og udelelig. Guds **Eenhed**. Monadernes **E.** 3. den Egenskab, at en Ting under visse Omstændigheder bliver uforandret den samme. Stedets **E.** i et Skuespil. 4. flere Tings ell. Deles Samstemning ell. Overeensstemmelse, m. Hensyn t. at udgiøre et harmonisk Heelt, ell. til et fælles Diemed. **Eenhed** i det Mangfoldige. "Den uendelige **Eenhed** i Naturen, som er Grund t. alle dens Virkninger." Snedorf. "Et Musik-Chaos uden Hensigt, **Eenhed**, Forbindelse ell. Sammenhæng." Rahbek. **E.** i Handlingen i et Skuespil. **E.** i et Digt, Maleri. (modsat: **Mangfoldighed**; jvf. ogsaa **Eenshed**.)

Eenhiørning, en. pl. er. 1. et opdigtet Dyr, der forestilles i Skikkelse liig en Hest, m. et spidst Horn i Panden. 2. undertiden for: **Narhval**, (Monodon) hvis Horn ogsaa kaldes **Eenhiørningshorn**.

Eenlig, adj. 1. som er for sig selv, som ikke er m. andre, ell. ikke m. mange; eensom. (**Eenlig** er egentl. det adjectiv. Begreb af een. En eenlig Een, i dagl. T. ɔ: en enkelt Person. Et eenligt Væsen ɔ: et Individ; hvorfor Treschow urigtigen bruger eenslig, som maatte udledes af eens.) En Seng, et Værelse t. en eenlig Person. To eenlige Folk ɔ: som ingen Børn, ingen Tyende have. "Et eenligt Spor af en forvildet Jæger." Evald. 2. i Særd. ugift. En e. Mand, Kone. Den eenlige Stand. = **Eenlighed**, en. ud. pl. egentl. og overhovedet den Beskaffenhed, at være eenlig, være f. sig selv, være een, og ikke flere; (hvorfor **Eenlighed** vel kunde br. for Individualitet, i St. f. det ikke sprogrigtige **Eenslighed**, som Treschow har brugt;) men i Alm. b[r.] det kun for: Eensomhed, ell. for ug[ift] Stand. At begive sig i **Eenlighed**. [...] elske **E.** Han blev kied af **E.** og gifte[de] sig. Hun har besluttet, stedse at leve [i] **Eenlighed**.

Eenling, en. En enkelt eller ene[...] Person ell. Ting; unicus. Moth. (usæ[d]vanl.)

Eens, adj. og adv. [J. eins, lige[...] des. Det gammeldanske adj. æns er liig[...] A. adj. 1. enig. (Det T. eins; br. [...] sielden.) At blive eens m. een om no[...] (D. Bibel.) Jvf. ueens. — Heraf ad[...] overeens. (s. dette O.) 2. som er e[en] og den samme, er af eet Slags; alde[les] liig. (T. einerley.) De bruge e[...] Maal og Vægt. Han er altid eens (i Si[n]det, i Tænkemaade, i Adfærd.) De ere [...] eens Alder. "**Eens** Virkninger komme [af] eens Aarsager." Tilschow. (I philosop[hisk] Talebrug: om den Egenskab: at v[ære] fuldkommen det samme i Væsen; identi[sk]. Det Hele er eens m. dets Dele). "[...] fordi de virkelig ere eens; men fordi [...] ligne hinanden." Tilschow. B. adv. [...] een, paa samme Viis; p. en ganske l[ig]nende Maade. Det faldt eens ud f. b[egge]. Det gaaer altid eens til hos ha[m]. Alle Børnene gaae eens klædt. Det [er] mig ganske eens (ligegyldigt.) = eens[ar]tet, adj. som er af samme Art. ee[ns]dannet, adj. v. som har een og sam[me] Dannelse. eensdannede Figurer. "D[...] eensdannede Anstrøg, som Levemaaden h[ar] givet de Fornemme." Jacobi. (i d. Ta[le] br. ogsaa adv. eensdan, for: ligedan, [paa] samme Maade. Sieldnere forekommer d[et] i Skrifter; især i pl. "Hidtil havde a[lle] Mennesker een Tunge og eensdanne Ord." O. Guldb.) — eensfarvet, adj. som h[ar] eens Farve. — eensformig, adj. som h[ar] een og samme Skikkelse, fremstiller [...] f. Sandserne, f. Betragtningen p. e[en] Maade. Et eensformigt Landskab. [...] e. Musik. En e. Stiil. **Eensformig**hed, en. eensformig Beskaffenhed. — een[s]lydende, adj. v. som har een og samme Lyd, som udtrykkes v. de samme Lydtel[...] it. som stemmer ganske overeens; ligel[y]dende. eenslydende Toner, Ord. To [...] Afskrifter. — eenssindet, adj. som har e[en] og samme Sind. (modf. vægelsindet; [...] eensindig.) eenstydig, adj. som har e[ller] synes at have een Mening ell. Betydning. **Eenstydige** Ord og Talemaader ɔ: sa[a]danne, som have en lignende Mening, [...] fordre en finere Kundskab til Sprogbrugen f. at anvendes rigtigen efter denne Bru[g]. (Synonymer.) **Eenstydighed**, en. ud. p[l.] Beskaffenheden at være eenstydig. Ordenes **Eenstydighed**.

Eenshed, en. ud. pl. Beskaffenhede[n] [...]

at være eens; fuldkommen Lighed. E. i Maal og Vægt, i Klædedragt, Skikke. E. i Sæder og Tænkemaade. (Eenshed f. det philos. Konstord Identitet, og Eenshedsbegreb for: Identitetsbegreb er brugt af denne Ordbogs Forf.)

Eensom, adj. [J. einsaman.] 1. som er uden Selskab, som er ell. lever, enten ganske ene, ell. m. meget-faa af sin Art. Eensomme Dyr (som ikke leve parviis, ell. i Flokke.). En e. Fugl. Han lever meget eensomt. At føre et eensomt Liv. "Eensom er jeg, dog ei ene." 2. fig. a. om Stedet: hvor ingen ell. faa Mennesker, ell. endog, hvor faa ell. ingen andre Væsener leve. Et eensomt Huus i Skoven. Den eensomme Skov. (Baggesen.) En e. Ørken. b. om Tiden, i det poet. Udtryk: stille, hvor intet Spor af levende Væsener mærkes. Den eensomme Midnatsstund. — Eensomhed, en. ud. pl. Tilstanden, eller Beskaffenheden, at være eensom. At elske E. tilbringe Livet i E. — fig. et eensomt Sted. Her i denne dybe Eensomhed.

Eenstig, adj. i d. Tale: som er, som ligger f. sig selv, adskilt fra andre af samme Slags; enkelt, eenlig. Et eenstigt Huus. Eenstige Gaarde.

Eet, s. Een. Heraf: Eetmaal, et. i Skibssproget: en Tid af 12 Timer. — Eettal, et. pl. d. s. En Talfigur, som betegner een ell. eet (Tal-Eenheden.)

Efter, præp. og adv. [J. eptir, eftir. A. S. æfter.] A. præp. efter udtrykker overhovedet, deels en egentl. Følge (i Sted ell. Tid); deels en Retning ell. Bevægelse til ell. imod noget. a.) i Stedsforhold: en Bevægelse (ell. stundom en hvilende Tilstand) bag ved, ell. følgende en anden Gienstand. At gaae e. een. Han har en Tiener (gaaende) e. sig. At slæbe noget e. sig. At lade noget e. sig (s. efterlade.) Man fandt Spor e. ham (han havde efterladt Spor.) — fig. m. Bibegreb om Følge i en vis Orden ell. Række. At have Rang, Sæde e. een. Han er den næste e. mig. Du kommer efter mig (har din Plads, dit Tal i Ordenen næst efter mig.) Efter (ell. næst e.) Gud er ingen mig nærmere, kiærere, end den. (s. næst, som i disse Tilfælde jævnl. br. foran efter.) — Særegne Udtryk: At komme efter noget ɔ: begribe, fatte, lære det. At gaae e. Næsen ɔ: gaae forgiæves. (Man siger: Her lugter efter Moskus. Det smager e. Honning: dog ogsaa af.) b.) i figurlige, af a. udgaaende Bemærkelser: 1. hvor man betegner en Gienstand, der tiener t. Regel eller Rettesnor f. en Gierning, et Værk ell. Arbeide. At rette sig efter noget. At handle e. Guds Bud; dømme e. Loven; leve, klæde sig e. Moden. At føie sig e. een. Det gik ikke e. hans Hoved, Sind. Det gaaer ikke e. Fortienester, men e. Gunst. 2.) ligeledes: Mønster, Forbillede, Exempel. At tegne, male e. Naturen; skrive e. Forskrift. Hun blev opkaldt e. Moderen. 3.) et passende Forhold, ell. en Overeensstemmelse. (secundum.) At giøre noget e. sin Leilighed. At tage, vælge e. Behag. At leve e. sin Stand, Evne. At indrette Lønnen e. Arbeidet. Alt gaaer ham e. Ønske. Efter Sagens Beskaffenhed. Efter min Mening. Naar man vil dømme e. det udvortes. c.) i Tidsforhold: om det, som er sildigere i Tiden, som m. Hensyn t. Tiden følger p. noget andet; saavel naar man blot angiver denne Tidsfølge og Tidspunktet, hvorfra den udgaaer: som naar man tillige angiver en vis Tidslængde, sildigere end det Punkt i den forbigangne ell. tilkommende Tid, hvorfra man regner. Han var oppe e. Midnat. Efter Regn kommer Solskin. Efter megen Støien, blev det endelig roligt. Jeg vil komme igien e. Bordet, e. Comedien (ɔ: efter den Tid, at Maaltidet er forbi ꝛc.) Mange berømmes først e. deres Død. Han kommer tilbage 3 Uger e. Nytaar. Det indtraf to Maaneder e. Kongens Død. 8 Dage efter hinanden ɔ: hver Dag i 8 Dage. [Jvf. siden, der (i Bemærk. post) har Hensyn t. to bestemte Tidspunkter, saavel det forbigangne, der nævnes (terminus a quo) som det nærværende, der menes; og tillige udtrykker et uafbrudt Tidsrum imellem begge. Efter betegner derimod egentlig kun Begrebet om en Følge eller et Følgende i Tiden, ell. tyder hen p. en Tid ell. et Tidspunkt, som er det følgende, men uden at bestemme, om det er det nærværende, ell. hvilket; og uden at tage Hensyn t. noget uafbrudt vedvarende i det mellemliggende Tidsrum. — Jeg er kommen i Huset baade før og efter hans Død: Jeg har ikke været i Huset siden han døde ɔ: fra hans Død indtil nu. — En Maaned efter Konens Død giftede han sig igien: Siden Konen døde, har han ikke deeltaget i nogen Forlystelse. — I enkelte Tilfælde synes det dog, som siden og efter næsten kunne bruges vexelviis. f. E. Efter den Dag (ell. siden den Dag) saae man ham aldrig glad; skiøndt her dog uden Tvivl efter staaer rigtigere.] d.) undertiden i Tidsforhold m. Bibegreb om en i det Foregaaende, Tidligere, liggende Grund t. noget paafølgende, ell. om en, tilligemed Tidsbegrebet, angivet Virkning. Man sveder, spytter efter denne Lægedom. Græsset staaer godt e. Regnen. Hun fik svage Øine e. Kopperne. Han har denne Svaghed e. Faderen. At arve

noget e. een. Efter det, som er forefaldet, kan jeg ikke mere tale m. ham. e) 1. for at udtrykke, i visse Tilfælde, Retningen af en Bevægelse ell. Handling hen t. ell. imod en Gienstand, uden at dermed siges, om man rammer. Han kastede e. mig; men rammede mig ikke. At fegte, hugge, støde, slaae, stikke e. een. At gribe e. noget. "Den (Lykken) kommer selv, den vil ei gribes efter." Øhlenschl. Han var e. mig m. en Stok ɔ: forfulgte mig. At jage e. en Hare, e. en Sommerfugl. — fig. At vende Kappen efter Veiret. At tage efter slette Exempler. — I mere uegentl. Udtryk om Sandsernes Retning: At see sig om e. noget. At see, kige, høre, lytte, lure e. noget. At lede, ransage e. noget. At bie, vente, tøve e. een (vente t. han kommer.) At blive oppe e. een (som er ude om Natten.). — Ofte ogsaa i det Tilfælde, hvor en Bevægelse eller Handling skeer hen til ell. imod en Gienstand, f. at faae den, ell. lade den komme t. sig. At grave e. Skatte. At skrive e. noget. At lyse e. een i Aviserne. At sende Bud e. een; ell. blot: at sende efter een. Han sendte e. Vagten. Pigen er gaaet e. Brød (ɔ: f. at hente Brød.) At fløite, pibe, raabe e. een (som bevæger sig fremad.) 2. figurl. for at udtrykke en Retning af Sindets, Villiens Stræben; Attraa, Begiering, Virksomhed o. d. At stræbe, hige, tragte, sukke, længes e. noget. At være begierlig e. noget, være nysgierrig e. at vide noget. At være slem efter Fruentimre. At være en Nar e. noget. At lægge sig e. Konst, Videnskab. — At komme efter noget ɔ: lære det, faae Øvelse i. B. Som adv. br. efter i nogle Tilfælde, deels allene (hvor det ikke styrer noget Object,) deels i Forbindelse m. andre adv. 1. om Stedforhold: At seile Nord, Syd efter (mod N. mod S.) Gaae kun foran; han kommer nok efter. Han blev efter (tilbage,) lod sit Tøi blive efter. At gaae, komme bag efter. Det værste kommer bag efter, siden efter. — fig. At giøre noget efter ɔ: giøre et Arbeide, Værk, som ligner et andet. (jvf. bag.) 2. forældet ell. sielden er Brugen af efter for: til (saaledes at noget lukkes.) At kline et Hul efter. Det groer efter. Brønden er falden efter. 3. Om Tidsforhold. Baade før og efter. (jvf. siden, 1). Det indtraf Aaret efter (derefter.) Kort efter, Udt efter, ikke længe efter, strax efter. Lidt efter lidt, paulatim. [Jvf. efterat.]

Efteraar, et pl. d. s. den Aarstid, som er imellem Sommer og Vinter. (jvf. Høst og Foraar.) Deraf: Efteraarsstorm, Efteraarsveir, o. a.

Efterabe, v. a. 1. giøre noget efter uden Overlæg, Eftertanke ell. Fornuft; efterligne p. en ufornuftig Maade, und… ulige Omstændigheder. At e. en Ande… Manerer. Han vil gierne e. de Fornem… me. "Denne Stiil er ikke let at efterlign… efterabes kan den vel, og man kan gie… sig latterlig nok derved." Sneedorf. — De… af: Efterabelse, en. — Efteraber, e… pl. e. Den, som efteraber en Anden i n… get; en ufornuftig Efterligner.

Efterat, conj. efter den Tid at, d… naar (postquam, cum.) Efterat at a… havde talt, reiste han sig. Han kom fø… efterat Skibet var seilet. Han spiser før… efterat alle andre have endt deres Maalti…

Efterblive, v. n. 3. blive tilbag… blive tilovers (br. sielden undtagen i pa… tic.) "Den Deel af mig, som efterbliver… Bagg. poet. Ep. 218. — De Efterb… vende ɔ: de, som blive efter, blive t… bage; og fig. for: de Efterlevende. efterbleven, part. pass. som er bleven t… bage. Han samlede de efterblevne S… dater.

Efterbord, et. ub. pl. Dækning … Kage, Frugt, Confect o. d. som spises … sidst efter de egentlige Retter. (Fr. de… sert.) V. S. O.

Efterbryg ell. Efterbrygning, en. D… tyndeste Øl, som tilsidst løber fra Ro… karret.

Efterbryllup, et. Giestebud, som b… des efter Bryllupet; Andendagsbryllu… (V. S. O.)

Efterbud, et. pl. d. s. Bud p. nog… der skal sælges, som kommer f. sildigt, … efterat et andet Bud alt er antaget. Pa… Efterbud kunde ikke antages.

Efterbyrd, et. Det Svøb, hvori F… steret ligger indsluttet i Frugtmoderen, … som den Fødende stilles ved, efterat Fost… er født. Secundinæ.

Efterdags, adv. efter den nærværen… Tid, herefter. "Man ei kan sige, om h… sig efterdags vil sætte nu til Ro." Ba… ding. "Jeg bedre efterdags vil tage … i Agt." Helt. (ogsaa: herefterdags.)

Efterdands, en. pl. e. 1. Dand… Dandsen tilsidst i de Dandsendes Fl… (V. S. O.) 2. en D. som dandses e… terat man alt havde holdt op at dandse.

Efterdanne, v. a. 1. danne i ful… kommen Lighed m. en anden Gienstan… At ville efterdanne Naturen. (s. eftergiøre…

Efterdi, conj [J. epter hvi] af de… Aarsag, at; fordi, eftersom.

Efterdømme, et. [Isl. Eftirdæmi… det, som er værd at efterlignes; Mønste… Exempel. V. S. O. (forældet, men fo… tiente at optages.)

Efterdraaber, pl. De svageste Bræn… deviinsdraaber, som løbe tilsidst fra Pan… den. (modf. Fordraaber.) V. S. O.

Efterdrøn, et. pl. d. s. et Drøn, t…

ført bævende Lyd, efter en anden; Efterløn. (s. drøne.) "Efterdrøn af den langvarige Krigstorden." (M.)

Efterdøn, et. Døn, som høres tilsidst, ell. efterat noget tilforn er skeet, hørt. (Grundtvig.)

Efterfalden, adj. v. tilfalden, sammenfalden. En efterfalden Brønd. (V. S. O.)

Efterfare, v. a. 3. br. i Talemaaden: at efterfare Gruberne ɔ: fare over ell ned i Gruberne v. et Biergværk, for at undersøge dem. (jvf. fare, 1.)

Efterfart, en. Gierningen at fare efter.

Efterforske, v. a. 1. undersøge, grandske meget nøie; eftergrandske. At e. Naturens Hemmeligheder; efterforske Sagens Sammenhæng. (s. forske, grandske.) Deraf: Efterforskning, en. pl. -er.

Efterfrost, en. ud. pl. Frost som indtræffer efterat den egentlige Vinter er forbi.

Efterfylde, v. a. 2. fylde op, ell. fylde p. ny det, som er svundet. Viinankret maa efterfyldes (fyldes efter.)

Efterfødning, en. pl. -er. et Barn, som fødes længe efter dets Søskende, ell. som en gammel Mand, der sildigen gifter sig, avler. (F. Guldbergs Plautus. Usædvanl. jvf. Sildefødning.)

Efterfølelse, en. F. som man faaer p. ny, efterat den tidligere, stærkere Fornemmelse var ophørt. Jeg har undertiiden en E. af Saaret.

Efterfølge, v. a. 3. s. følge. [A. S. æfterfylgian.] 1. i den egentl. Bemærk. br. det kun i part. Han blev efterfulgt af en heel Skare Tienere. Baade de foregaaende og efterfølgende. De efterfølgende Konger. 2. komme efter, komme i eens Sted. Den, som efterfulgte ham i Embedet. 3. søge at ligne. Hans Levnet, Exempel fortiener at efterfølges. At e. een i det Gode. "Om vi have Mod t. at efterfølge din Dyd." Kampmann. 4. adlyde, efterkomme. At e. eens Raad, Befaling.

Efterfølge, en. ud. pl. Den Omstændighed, at følge eller komme efter en anden, ell. i hans Sted. (Succession, Thronfølge.) Man havde givet ham Haab om Efterfølge i Kaldet. "Efterfølgen i Regieringen." F. H. Jahn.

Efterfølgelse, en. Gierningen at efterfølge, 3. Gode Exemplers Efterfølgelse. (jvf. Efterfølge.)

Efterfølger, en. pl. -e. [A. S. Æfterfolger.] 1.) den, der søger at efterligne noget. En E. af gamle Skikke. 2. den, som kommer i en andens Sted. Hans Efterfølger i Embedet.

Efterførsel, en. pl. -førsler. Gierningen, at føre noget efter, bag efter.

Eftergaae, v. a. 3. (s. gaae.) fig. undersøge, giennemgaae, efterse. Jeg har eftergaaet alle de Bøger, hvori noget kunde være at finde herom. (Sielden.)

Eftergive, v. a. 3. (s. give.) lade det Krav fare, man har til een, ell. paa en Rettighed. Han eftergav ham det meste af Gielden. Jeg kan ikke e. noget af min Ret. At e. (tilgive) een sin Forseelse. "Han skal dog tvinge sit Sind og eftergive Straffen." B. Thott. "At eftergive Synd staaer ei i Naadens Magt." Evald. (jvf. v. n. give efter, hvorfra det i almindelig Sprogbrug er forskielligt; men hvis Bemærkning finder Sted i partic. eftergivende, føielig, ikke paastaaende. Et eftergivende Sind. At være e. i Omgang m. andre.) Sielden, og kun i en høiere ell. friere Stiil, findes eftergive for: give efter ɔ: være ringere. "En Doctor ingenlunde han deri eftergav, skiøndt han Latin ei kunde." Holb. P. Paars. = eftergivelig, adj. som kan eftergives. En e. Forseelse. — Eftergivenhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være eftergivende; Føielighed. "Naar Mildheden i os bliver Feighed og taalig Eftergivenhed mod Ondt, som mod Godt." Mynster. — Derimod: Eftergivelse, en. Handlingen at eftergive een noget. Gieldens Eftergivelse.

Eftergiøre, v. a. 3. (s. giøre, 14.) giøre noget ganske lignende en anden Ting; især i den Hensigt, at det skal antages f. denne. At e. en Bancoseddel. Det er ikke ægte, men eftergiort. (Man siger ellers altid: at giøre een noget efter, ikke: eftergiøre een noget; og bruger overhovedet mest præp. efter V.) Deraf: Eftergiøren, en. (Eftergiørelse. V. S. O.) eftergiørlig, adj. som kan eftergiøres. (jvf. efterligne.) "Vers, som man ei saa let skal eftergiøre mig." Baggesen.

Efterglands, en. ud. pl. en Glands, der følger efter et stærkere Skin, ell. hvori den stærkere Lysning ligesom taber sig. "Sletter ud med alle Drømmes Minder, Efterglandsen af hvert saligt Glimt." Baggesen. "Utydelige Efterglands af svundne Dage." J. L. Heiberg.

Efterglatte, v. a. 1. glatte, giøre glat, efterat det allerede tilforn er skeet. (Ambergs Ordb.)

Eftergrandske, v. a. 1. d. s. s. efterforske. (Wandal.) "De havde et stærkt Kald t. at eftergrandske, baade Statssager og Naturens Virkninger." Guldberg. — Deraf: Eftergrandskning, en. pl. -er.

Eftergrave, v. a. 1. grave p. et Sted, hvor man vil søge efter Noget, efterlede v. Gravning. Han lod eftergrave i Høien (lod Høien e.) men fandt intet. (Olufsen.) — Eftergravning, en. pl. er. Gierningen, at grave efter noget i Jorden.

Eftergroe, v. n. 1. (er) groe til, tilgroe. "Bogstaverne vare eftergroede m.

Jord." A. Bedel. — **Eftergroening**, en. i Bemærkelsen: Eftervæxt. (Oluffen.)

Eftergrunde, v. a. 1. grunde nøie p. noget, speculere over. Den Sag maa nøie eftergrundes.

Eftergræs, et. ub. pl. G. som vorer frem efter den første Høslæt. (s. Efterslæt.)

Eftergræsning, en. Græsning p. en allerede slaaet Mark, ell. p. en høstet Ager. (Oluffen.)

Eftergrøde, en. ub. pl. det, som vorer frem, efterat en Mark ell. Ager eengang har givet Grøde. Denne Eng kan endnu give en god Eftergrøde.

Efterhaanden, adv. Tid efter Tid; ikke p. eengang, men lidt efter lidt. At vænne sig efterhaanden af m. noget.

Efterhede, en. ub. pl. en stærk Hede, som kommer bag efter p. en usædvanlig Tid. (V. S. O.)

Efterhige, v. a. 1. attraae m. megen Begierlighed. At efterhige Rigdom. "Alt, hvorved et Menneske forledes t. at efterhige falsk Ære." Birkner. Deraf: Efterhigen, en. u. pl.

Efterhug, en. pl. d. s. et Hug, som giøres bag efter, ell. ikke t. rette Tid. (ligeledes: Efterhugning, Efterhugst, en. Her skal endnu giøres en E. i Skoven.)

Efterhænge, v. a. 3. s. hænge. — fig. a.) følge, rette sig efter. "At han m. Penge kan tilkiøbe sig Frihed at efterhænge sit Hiertes Lyster og Begierlighed." Birkner. b.) blive fast, urokkelig ved. At efterhænge en Mening. (Bording.)

Efterhø, et. Hø, som faaes v. Efterslæt. (Ambergs Ordb.)

Efterhøst, en. ub. pl. 1. Høst, hvor man alt eengang har høstet. 2. den sildigere Tid i Efteraaret, den sildigere Høst. — figurl. "Ikke er Efterhøsten selv frydløs f. den, hvis Høst har været velsignet og glad." Rahbek. "Ei han i Livets Efterhøst skal røves Livets bedste Trøst," Rein.

Efterjage, v. a. 3. (s. jage.) At e. Vildt. Oftest figurl. d. s. s. efterhige. At efterjage Forlystelser. "De hidsig efterjage al fremmed Roes og Lyst." Luxdorf. — Deraf: Efterjagen, en.

Efterkaste, v. a. 1. d. s. s. tilkaste, hvilket nu er mere brugeligt.

Efterklang, en. 1. en K. som følger efter at den egentl. Lyd er forbi. (Moth.) it. vedholdende Klang, som noget giver efter Berøring. Klokkens E. — 2. fig. a. Efterligning. Hans Digte ere blot en E. af andre Digteres Arbeider. b.) svagt vedvarende Virkning, svag Levning ell. Erindring. En E. af de gamle Tider. "Vel er en Efterklang af Naturstanden bevaret i Barndomsalderen." J. L. Heib.

Efterkline, v. a. 1. s. tilkline. — Efterklining, en. i Bemærkelsen: sildige Klining. Her maa foretages en Efterklining.

Efterklog, adj. som indseer, begrib noget, efterat det er skeet, ell. naar d m. Hensyn paa Handling, er f. silde. D er bedre at være forklog, end efterklog.

Efterkomme, v. a. 3. opfylde, udret efterleve. (forskielligt fra: at komme eft noget.) At e. eens Bud, Befaling. e. sin Pligt, Skyldighed. (Bessel.) "Han pligtig at efterkomme det, som han udl det haver." D. L. V. 1. 5.

Efterkommende, adj. v. som følg paa, kommer efter. Den efterkommen Slægt.

Efterkommer, en. pl. e. (hyppigst i pl De, som i Tiden følge paa, som leve e ter andre (det modf. af Forfædre.) D ville vi overlade vore Efterkommer "Hans Medlevende beundrede og agtel ham; og endnu mere skulle Efterkom merne prise hans Foretagende." Wanda (Det br. nu sielden for Efterfølger, E termand.)

Efterkorn, et. ub. pl. Det lette, svag ge Korn, som bliver ved Avnerne ell. En terne, naar Sæden er aftørsket og kas p. Loen. (V. S. O.)

Efterkrav, et. Krav, Fordring, s skeer efter den rette Tid.

Efterkulde, en. Kulde, som indtræff efterat den egentlige kolde Tid er forbi En Efterkulde i Mai Maaned.

Efterlade, v. a. og rec. 3. (s. lade.) 1. lade blive tilbage, lade efter sig (v Bortgang, Bortreise, ell. dødelig Afgang) "Det flyer, og efterlader kun Skyggen sin Lyst." Evald. Han efterlod (ell. e terlod sig) en uforsørget Familie. At Midler. At e. sig et berømmeligt Navn Hans efterladte Enke. Fienden trak s tilbage, men efterlod en stærk Besætnin i Byen. Han har efterladt meget T. d han reiste. 2. lade beholde. De efterl os intet andet end tomme Fade. 3. fi a.) forsømme, (modf. efterkomme.) "In tet kunde bevæge ham t. at efterlade den Pligt." Wandal. At e. sin Skyldighed Det har han efterladt at giøre. Jeg e terlod ikke nogen Dag at besøge hend "Alt det, hun af forlystes kunde, det e terlod jeg ingenlunde." Bording. b.) e tergive; lade fare. "At efterlade den v fortiente Straf." B. Thott. At e. sin Fo dring. At e. en gammel Vane. (V. S O.) At efterlade en Skat. (Hvitfeldt.) — Deraf: Efterladelse, en. Straffens, Pl tens Efterladelse.

Efterladen, adj. v. pl. efterladne, so jævnligen efterlader det, han bør giøre. Efterladne Tienestefolk. En e. Arbeider Efterladen i sin Gierning. "Ikke sovnig

og lanken, ikke efterlāden til det, du skal giere." Mynster. "En efterladen Mand forsømmer ofte og idelligen at giøre det han bør; den Skiødesløse bryder sig ikke om at giøre det. Hiin forseer sig v. ikke at giøre Tingen; den Skiødesløse ogsaa v. at giøre den uden Omhu." Sporon. — Efterladenhed, en. ud. pl. Forsømmelighed, Skiødesløshed.

Efterladenskab, et. Eiendom, som een v. sin Død efterlader. "At endnu i live mit Efterladenskab jeg kan dig overgive." Wessel. Hans E. blev solgt v. Auction. (I den mere udstrakte Bemærkelse: hvad een efterlader paa et Sted, br. det af Schytte. "Dido tog noget af Aneas Efterladenskab m. sig p. Baalet.")

Efterlede, v. a. 2. søge efter med Omhu. Det er en Ting, jeg længe forgieves har efterledt. "Man nu slig ærlig Mand med Lys maa efterlede." Holberg. 2. giennemsøge, giennemlede. At e. alle mulige Bøger, f. at finde en Oplysning. — Deraf: Efterleden, en u. pl. (Moth.)

Efterleve, v. a. 1. indrette sit Liv, sine Handlinger i Overeensstemmelse med, efterkomme. At efterleve Guds Bud. "Før at efterleve Kongens Befaling." Sandal. At e. en Lov, Anordning. (En enkelt Befaling efterkommes. En Lov efterleves v. en vedvarende Opmærksomhed p. dens Bud.) — Deraf: Efterlevelse, en ud. pl. Lovens Efterlevelse. "Den Lære, hvis Efterlevelse bringer Velsignelse over Enkelte og over hele Samfund." Mynster.

Efterlevende, adj. v. Den ell. de, som leve efter en andens Død, som overleve dem. Hans Efterlevende (ɔ: Enke, Børn, ell. anden Slægt.) De Dødes Antal var saa stort, at de Efterlevende neppe kunde jorde dem.

Efterleverske, en. Enke. (I Documenter; ellers sielden.)

Eftérlevning, en. pl. er. d. s. s. Levning. (Colding bruger det f. Reliquier.)

Efterligger, en. pl. e. Den, som en Kiøbmand lader blive tilbage p. en Handelsplads, f. i hans Sted at drive Handel. (Moth.)

Efterligne, v. a. 1. tage en anden Giernings t. Mønster f. en Handling ell. et Værk, Arbeide; søge i Handlinger ell. Tænkemaade at ligne en anden; giøre ell. frembringe det, som ligner en anden Ting. At efterligne Naturen. "Vil du Guds Værk m. svage Haand, men ædel Iver efterligne." J. Smith. At e. een i noget. Han har efterlignet en græsk Digter. — Efterligner, en. pl. e. Den, som efterligner, stræber at e. en anden. Han er mere E. end eiendommelig Digter. "Guds og Jesu Efterlignere ere vi kaldede t. at være." Pal. Müller. — Efterligning, en. pl. er. 1. Gierningen, at efterligne. 2. noget, som er efterlignet; et Billede, en Copie. En E. af et Menneske. Dette Digt er en Efterligning efter det Græske, af et græsk Digt.

Efterliv, et. ud. pl. et Liv, der vedvarer i dets Virkninger, efterat det har ophørt. (usædvanl.) "Mangen Skiald et Efterliv end knytter t. hans Dages Tal." S. Staffeldt.

Efterlyd, en. ud. pl. en svagere Lyd, som vedbliver at høres, efterat den stærkere Lyd, er forbi; Efterklang. (Moth.)

Efterlyse, v. a. 2. bekiendtgiøre noget, som er bortkommet, stiaalet o. d. for at faae det igien. At e. noget, e. een, som er rømt, i Aviserne. (s. lyse efter.) — Deraf: Efterlysning, en. pl. er.

Efterlæse, v. a. 2. læse nøie igiennem f. at finde noget. Jeg har efterlæst Alt hvad derom findes i de Gamles Skrifter. Man maa e. Stedet hos Forfatteren selv. — Deraf: Efterlæsning, en pl. er.

Eftermaal, et. [af Maal, Mæle.] i det ældre Lovsprog: Stævning og Forfølgelse f. Drab. Deraf: Eftermaalsmand.

Eftermaale, v. a. 2. prøve, om noget holder sit rette Maal, om det er maalt rigtigt. At e. en Ager, e. Korn. — Deraf: Eftermaaling, en. pl. er.

Eftermaaltid, et. 1. Maaltid, som holdes p. ny, efterat man alt har spiist. 2. d. s. s. Efterbord. (Moth.)

Eftermad, en. ud. pl. Kiødmad ell. anden fast Føde, som sættes frem paa Bordet efter Formaden (hvorved i Almindelighed forstaaes Suppe eller Skeemad.)

Eftermale, v. a. 1. male noget, som alt tilforn har været malet. Jeg maatte lade Lofterne eftermale, saa slet var Arbeidet giort. 2. efterligne v. Maling, v. Penselen. Han har eftermalet adskillige berømte Mesteres Arbeider. — Eftermaling, en. pl. er. 1. Gierningen, at e. 2. et eftermalet Stykke. Dette Stykke er ingen Original; men en Eftermaling.

Eftermand, en. pl. -mænd. 1. Den, som i en Række ell. Orden følger umiddelbar efter en anden. (i Modsætn. til Formand.) Enhver maatte række det t. sin Eftermand. 2. den, som i en Betiening, et Embede, ell. anden Stilling kommer i eens Sted. Han blev min E. i Embedet.

Eftermiddag, en. pl. e. Den Tid af Dagen, som er imellem Middag og Aften. Om Eftermiddagen. Jeg kommer hiem i Eftermiddag (naar det er E.) Jeg var der i Eftermiddags.

Efterminde, et. Minde, Eftermæle (br. sieldnere.) "Jeg har forhvervet Dig et evigt Efterminde." Falsted.

Eftermost, en. ud. pl. Vand, som

ſlaaes p. Moſtqvaſſet, der preſſes endnu en Gang, efterat den bedſte Saft er afpreſſet. Moth.

Eftermure, ſ. tilmure.

Eftermæle, et. ud. pl. Rygte, Erindring, ſom een faaer efter ſin Død ell. Bortgang. Han har et ſlet, ondt E. paa dette Sted. At efterlade ſig et evigt, berømmeligt Eftermæle.

Efternynne, v. a. 1. nynne efter en andens Sang. "Aldrig, greben af unævnet Lyſt, efternynne bævende din Røſt." S. Blicher.

Efterraad, et. Raad, ſom gives f. ſildigt, efterat noget alt er ſkeet, afgiort. (Moth.)

Efterregne, v. a. 1. regne efter, prøve, om noget er regnet rigtigt; ell. ſøge ved Regning at komme efter. At e. hvor mange Penge man endnu har i Beholdt. — Efterregning, en. pl. er.

Efterreiſe, en. R. ſom foretages efter en anden, f. at indhente ham ell. d.

Efterret, en. pl. -ter. en Ret Mad, der ſættes frem efter Hovedretterne.

Efterretning, en. 1. pl. er. mundtlig ell. ſkriftlig Bekiendtgiørelſe om noget, ſom p. et andet Sted har tildraget ſig; Tidende. At bringe, meddele een E. om noget. Her er indløbet den E. fra England. Han har længe ingen E. havt fra ſin Familie. (jvf. Beretning, Underretning, Tidende.) "En Underretning anviſer Maade, Midler, Mulighed og Nytte; en Efterretning befatter ſig kun m. Tingen, ſom den er, og ſom den er hørt og ſeet." Sporon. 2. ud. pl. noget, der i en ſærdeles Henſigt meddeles een, noget, man har at rette ſig efter, naar det ſiges, forkyndes een. Dette tiener eder til Efterretning.

Efterrettelig, adj. 1. ſom man kan rette ſig efter, lide paa, tilforladelig. Hans Fortællinger ere ikke altid efterrettelige. Han er ikke e. i ſit Arbeide, Embede. 2. At holde ſig noget, en Befaling efterrettelig, ɔ: efterkomme, adlyde den.

Efterſagn, et. d. ſ. ſ. Eftermæle. (ſædvanl. i god Betydn. men mindre brugeligt.) "Han ſtyrede dem m. et evigt Lov og Efterſagn." A. Vedel. "Din Æres Efterſagn blandt os vedlige ſtaaer." — Bording.

Efterſanke, v. a. 1. ſanke det, ſom er efterladt. Hvad der blev efterſanket, var ikke ubetydeligt. — Deraf: Efterſankning, en. pl. er.

Efterſavn, et. ſ. Afſavn.

Efterſee, v. a. 3. ſee paa, giennemſee, f. at prøve, underſøge. At e. Regnſkaberne. At e. Alt i Huſet. Jeg ſkal e. hiemme i mine Papirer. (forſk. fra v. n. ſee efter.)

Efterſige, v. a. 3. (ſ. ſige.) 1. ſi det, ſom en anden ſiger fore, m. de ſamm Ord; ſige efter. Han maatte efterſi hvad den anden foreſagde ham. 2. gi een Efterſagn, omtale een efter hans D. Det maa efterſiges ham, at han var redelig, uegennyttig Mand. 3. ſige noget ufordeelagtigt om een. "Kan Noge mig det efterſige." — "Og at det vord dig til Skændſel, efterſagt." Bording.

Efterſkin, et. Et Lysſkin, der end vedvarer, efterat en ſtærkere Lysning forbi, f. E. efter Solens Nedgang. "Efterſkinnets matte Lysning." Grundtv. - fig. "Kraftens Efterſkin." Samme.

Efterſkrab, et. Det, ſom tilſidſt ſkr bes af Gryder eller andre Kar. (Moth.)

Efterſkrift, en. pl. er. Tillæg, ſo føies t. et Skrift, et Brev e. d. ved Slu ningen af ſamme.

Efterſkrive, v. a. 3. (ſ. ſkrive.) 1. e terligne noget, ſom er ſkrevet. At e. Document; e. en andens Underſkrift. "han en andens Haand ſaa kunde efte ſkrive." Holberg. 2. At e. eens Or Tale ɔ: ſkrive den ſaaledes, ſom ma hører den. 3. efterſkreven, adj. v. Skrift efterfølgende, bag efter anført. E terſkrevne Bøger, Punkter. — Deraf: E terſkrivning, en.

Efterſkud, et. pl. d. ſ. et Tillæg t. allerede giort Indſkud ell. Sammenſkud. Der maa endnu giøres et Efterſkud.

Efterſlaae, v. a. 3. (ſ. ſlaae.) 1. e tergiøre det, ſom er ſlaaet, præget. At e en Mynt. (V. S. O.) 2. At efterſla noget (ſlaae noget e.) i en Bog, unde ſøge v. at kaſte op, ſøge efter i Bogen.

Efterſlæb, et. noget, ſom ſlæbes efter ſom man ſlæber efter ſig. (Ambergs Ordb.)

Efterſlægt, en. ud. pl. Den tilkom mende Slægt, Efterkommerne.

Efterſlæng, et. en Hob Folk, ſom kom mer tilſidſt, ell. bag efter andre. (et for agteligt Udtryk.) V. S. O.

Efterſlæt, en. ud. pl. Den anden Hø ſlæt, hvorved Eftergræſſet høſtes.

Efterſmag, en. ud. pl. en Smag, no get efterlader ſig i Munden, efterat ma har ſvælget det.

Efterſmæk, et. fig. og i d. Tale: uventet, ubehageligt Tilfælde, ſom træffe ind efter noget behageligt.

Efterſnak, en. Snak, Tale, efterat e Sag alt er afgiort, ell. om det, ſom al er forbi.

Efterſnakker, en pl. e. den, ſom uden egen, ſelvſtændig Mening, kun gientage Andres Tale, blindt hylder Andres Me ning. "Den ubehagelige Virkning, en ſa dan tankeløs og krybende Efterſnakke frembringer hos den, der ſeer dybere end t. Overfladen." Rahbek.

Eftersom, conj. 1. i Forhold til, efter, i Følge det, som. Det er forskielligt eftersom man iseer det fra den ene, ell. den anden Side. Han faaer Betaling eftersom han arbeider. (ogsaa adskilt: efter som.) 2. d. s. s. efterdi, saasom. Eftersom han ikke har fuldført Værket, kan han ikke fordre den tilstaaede Betaling.

Eftersommer, en. varme Dage, der indtræffe silde paa Aaret, efterat den egentlige Sommer er forbi.

Efterspil, et. pl. d. s. Spil, som opføres ell. spilles, efterat det egentlige Spil er forbi. (mods. Forspil.) Paa Tragedien fulgte endnu et E. — fig. Dette Optrin fik et blodigt Efterspil.

Efterspore, v. a. 1. søge ved omhyggelig Leden at opdage, gaae p. Spor efter. Man lod overalt e. de Sammensvorne. Ethvert Skridt, han giorde, blev efterspoert. "At efterspore Naturen." Kampmann. — Deraf: **Eftersporing**, en.

Efterspørge, v. a. 3. s. spørge. [A. S. æfterspyrian.] 1. indhente Underretning om v. at spørge. Jeg har ladet e. om han endnu skulde være i Byen. 2. spørge om, m. den Hensigt at faae ell. kiøbe noget. Disse Varer ere meget efterspurgte. — Deraf: **Efterspørgsel**, en. At giøre E. om noget.

Efterst, superl. af adv. efter. bagest. forældet.

Efterstaaende, adj. v. som endnu staaer tilbage at udrede, giøre, betale o. d. (restерende.) Hvitfeldt.

Efterstand, en. ud. pl. Det, som endnu staaer tilbage at udrede, betale ꝛc. (Rest, Restance.) Hvitfelt. Moth.

Efterstik, et. pl. d. s. 1. noget, som er efterstukket. Dette Kobberstykke, Landkort, er et Efterstik. 2. d. s. s. Efterstikning.

Efterstikke, v. a. 3. (s. stikke.) stikke, gravere noget i Lighed m. et kobberstukket Arbeide. At e. en Kobberplade, et Landkort. — Deraf: **Efterstikning**, en.

Eftersting, et. pl. d. s. et vist Slags Sting i Syening. Forsting og Eftersting.

Efterstræbe, v. a. 2. søge at opnaae, stræbe efter. Det var intet mindre, end den høieste Magt, han efterstræbte. "De Ting i sig selv, som efterstræbes, havde hverken det Godes ell. det Ondes Natur." B. Thott. 2. søge at tilføie Skade, Ulykke. "De ei andet giøre, end efterstræbe mig m. allehaande List." Tode. At e. eens Liv. Han blev hemmelig efterstræbt. — Deraf: **Efterstræbelse**, en pl. r. og **Efterstræben**, en. At undgaae sine Fienders Efterstræbelser. — **Efterstræber**, en. pl. e. En, som efterstræber andre. At have mange Misundere og Efterstræbere.

Efterstunde, v. a 1. giøre sig Flid for, stræbe f. at opnaae. (Moth.) 2. begiere, attraae, hige efter. "Du skal ikke efterstunde din Naboes Hustru." Gammeld. Bibeloverſ. "Hos den at være nær jeg altid efterstunder." Bording.

Efterstykke, et. pl. r. (om Skuespil:) et kort Stykke ell. Skuespil, som gives tilsidst.

Eftersværm, en. pl. e. en Bisværm, der udgaaer fra et Bistade, som alt forhen samme Aar har givet een Sværm (hvilken da kaldes Forsværm.) (Fleischer.)

Eftersyn, et. ud. pl. 1. Gierningen at efterſee, tilsee, ell. see paa. Du maa have flittigt E. med alting i Huset. Papirerne ligge til E. for enhver. 2. Bemærkelsen: Mønster, Exempel (Tauſſen. Bording o. a.) er forældet. "O tager Eftersyn, og lærer her at fegte." Bording.

Eftersynge, v. a. 3. (s. synge.) synge ligt det, som man har hørt, ell. som foresynges. At eftersynge en Arie.

Eftersæd, en. ud. pl. S. som saaes efter ell. sildigere, end den sædvanl. Tid. (V. S. O. Hos Moth.: Eftersaad.)

Eftersætte, v. a. 3. skynde sig efter f. at gribe, fange; forfølge. Han lod dem eftersætte ved Husarer. (V. S. O.) jvf. sætte efter.

Eftersøge, v. a. 2. lede om, søge m. Omhu, ell. f. at faae fat p. Der blev eftersøgt i hendes Giemmer. Han blev eftersøgt overalt i Byen. — Deraf: **Eftersøgelse** og **Eftersøgning**, en. "De Tings Eftersøgning, som man ikke haver." B. Thott.

Eftertale, en. ud. pl. Sagn, Rygte, Tale om noget, som er skeet, som een har giort. (i Alm. om andt Rygte, ufordeelagtig Omtale. Dog ogsaa m. Tillægget: ond Eftertale.) "Det vilde blive hele Tydskland til stor Spot og Eftertale." Colding.

Eftertanke, en. ud. pl. Tankernes ell. Tænkningens Henvendelse til en vis Gienstand; Agtpaagivenhed, Opmærksomhed. At bruge sin E. At anvende Flid og E. paa et Arbeide. At giøre noget uden E. At giøre sig Eftertanke (Betænkning) om noget. (s. eftertænke.)

Eftertid, en. Tiden, Tidsalderen, som følger paa den nærværende; Fremtid, tilkommende Tid, med ubestemt Fiernhed og Varighed. Dog menes ikke gierne den nærmest paafølgende Tid; men snarere den, som først en tilkommende Slægt oplever.) For Eftertidens Skyld. Eftertiden vil lære det. I Eftertiden. Man vil mindes ham indtil den sildigste Eftertid.

Eftertids, s. efterdags.

Eftertragte, v. a. 1. søge at opnaae, stræbe efter. Dette havde han længe eftertragtet. "Alt det, mit Sind, min Hu

har altid eftertragtet." Bording. "Hvor Andres Skade og Ulykke eftertragtes." Holberg. At e. Magt og Rigdom. "Dyder, som ere værd at eftertragtes." Mynster. At e. eens Liv. — Deraf: Eftertragten, Eftertragtning, en.

Eftertrop, en. pl. per. en liden Hob, der kommer bag efter en større Mængde.

Eftertryk, en. ud. pl. Yttring af Kraft, af alvorlig Villie, i Handlinger og Ord; Fynd og Klem i Udtryk og Tale. At handle, at gaae frem i en Sag med E. Han talte, forsvarede sig m. Varme og E. = eftertrykkelig, adj. som skeer m. Eftertryk, alvorlig. At faae en e. Irettesættelse, giøre en e. Forestilling.

Eftertryk, et. pl. d. s. 1. Udgave, Oplag af et trykt Skrift, som giøres af een, der ei har Forlagsrettighed; uberettiget Oplag af en Bog. At giøre E. af en Bog. Det er ingen original Udgave, men et E. 2. Handlingen at eftertrykke.

Eftertrykke, v. a. 1 og 2. trykke et Skrift, imod den retmæssige Forlæggers Villie og t. hans Skade. At e. en Forfatters Værker. — Eftertrykning, en.

Eftertrykker, en. pl. e. Den, som eftertrykker Bøger, mod Forfatterens ell. Forlæggerens Villie og t. dennes Skade. (Moth.)

Eftertræde, v. a. 3. (s. træde.) følge efter; og figurl. efterligne, søge at ligne ell. opnaae. (sielden, ligesom Subst. en Eftertræder, for: Efterfølger. V. S. O.)

Eftertælle, v. a. 3. (s. tælle.) undersøge v. Tælling; tælle det, som før har været talt, f. at erfare, om Tallet er rigtigt, ell. hvormeget endnu er tilovers. At e. Penge, man har modtaget. At e. sin Casse. — Deraf: Eftertælling, en. pl. er.

Eftertænke, v. a. 2. i Tankerne forestille sig de enkelte Dele af en Gienstand, og deres Følger; anvende opmærksom Tænkning p. en Gienstand, tænke nøie og flittigen paa; overveie. (jvf. betænke, overtænke.) Denne Sag maa nøie, vel eftertænkes. "Jo mere jeg hans Ord og Tale eftertænker." Holb. P. Paars. Jeg vil nøiere e. det, inden jeg beslutter mig. "Man betænker, om en Ting passer; man eftertænker, hvorfor den ikke passer." Sporon. = Eftertænkning, en. Handlingen, ell. den Sielsvirksomhed, at eftertænke. — eftertænksom, adj. som bruger Eftertanke, som altid eftertænker sine Beslutninger og overveier sine Handlinger. At gaae eftertænksomt t. Værks i en Sag. "En betænksom Mand er agtsom p. det, der handles om; en eftertænksom ogsaa p. det, som m. den Ting staaer i Sammenhæng." Sporon. — Deraf: Eftertænksomhed, en. ud. pl.

Eftervee, en. pl. er. [T. Nachweh.] egentl. en smertelig Fornemmelse, der ind træder efter en overstaaet ubehagelig Fø lelse ell. Lidelse (saaledes i dagl. T. figurl om noget ubehageligt, der følger paa no get behageligt) men særd. i pl. om Slags Smerter i Ryggen og Underlive der paakomme Barselkoner efter Fødslen (jvf. Vee, 3.)

Efterveie, v. a. 1. veie det, som til forn har været veiet, f. at prøve Væg tens Rigtighed. — Efterveining, en. pl. e

Efterverden, en. (men altid m. best. Art.) De Mennesker, der leve efter e efter vor Tid, i Verden; Efterslægt, E terkommere. (Moth.) At overlade ne t. Efterverdenens Dom.

Efterviin, en. ud. pl. en ringe Vii som faaes v. at gyde Vand p. de allered eengang pressede Druer.

Eftervinter, en. pl. - vintre. kold Veirligt og Frost, der indtræffer om Fo aaret, efterat Vinteren meentes at vær forbi. (Moth.)

Efterværende, adj. v. som skal vær herefter, for Eftertiden. (modf. forhenværende.)

Eftervæxt, en. ud. pl. Plantevæxt der fremkommer sildigere, end den sæd vanlige Tid, ell. andengang i een Sommer. (Olussen.) En rigelig Eftervæxt Engene.

Eg, (Egetræ) og deraf: Egebark, E geblad, m. fl. s. Eeg.

Eg, en (kort e.) pl. Egge. [I. Egg E. edge.]. 1. den skarp slebne Kant a et Redskab t. at skære, hugge (ell. stikke med. Eggen p. en Kniv, Øxe, Kaarde "Behold du dit Sværd, og læg Staal dets Eg." Pram. Eggen har lagt sig (er bleven stump.) At slibe Eg p. no get. (jvf. Kræmmereg. At giøre Saa m. Od ell. Eg. (D. Lov) ɔ: v. at stikk ell. hugge. 2. den yderste Kant af Bred den ell. Sømmen p. vævet ell. syet Tø Eggene p. dette Lerred ere ujævne, ik faste. (sielden og forældet, om den yderst Kant af en Ager. "Imellem Eg og Ende. D. Lov.) = Heraf: 1.) Egstaal, et. Staal som lægges t. Eg p. et skærende Redskab ell. som dertil er brugeligt. 2.) egvende v. a. 2. vende sammensyet Lerred (f. E i Lagener) saaledes, at Eggen, som tilfor var paa Ydersiden, kommer indad. At eg vende et Lagen.

Ege, en. pl. r. [af Eeg.] 1. en flad bundet Baad, enten udhulet af en hee Bul, ell. bygget af Egeplanker, uden Kiøl "Mange droge ud p. Eger og Baade, a afskare de øverste Ax." Vedels Saxo. 2. s. s. Hiulege. (Bælg. 5.) — Deraf: E gebænk, en. Den Forhøining p. Hiulna vet, hvori Egerne fæstes. V. S. O. Der

af ogsaa hos Moth. v. a. at ege et Hiul ɔ:
forsyne det med nye Eger.)

Egel, en Svinesti. s. Sviinegel.

Egen, adj. n. eget. pl. egne. [N. S.
egen. J. eigin. Goth. aigin.] udtryk-
ker i Alm. udelukkende Besiddelse ell. Ei-
endom af en Ting. 1. egentl. a.) om
det, som tilhører et Væsen (særd. en Per-
son) udelukkende ell. allene, enten af Na-
turen, som Dele af sammes Legeme, ell.
som noget, der umiddelbar udgaaer fra,
virkes af, staaer i Sammenhæng m. Væ-
senet. Det er hans egne Børn. Man
finder Dyr som æde deres egne Unger.
Han har skrevet det med e. Haand. Han
gjorde det af e. Drift. At gaae m. sit
eget Haar (i Mods. t. falsk Haar, Pa-
ryk.) — Hvor Talen er om en Person, føies
det saaledes ofteſt t. de possessive Pron.
hvis Betydning det da tillægger mere Ef-
tertryk. Min e. Bog. Det var hans
egne Ord. Det bliver din e. Skade.
Det vedkommer dit eget Bedste. Det bli-
ver min e. Sag. — absol. og i pl. Børn,
Frænder. Enhver sørger helst f. sine Egne.
Hans Egne vare ham mest imod. Hun
vil hellere være hos Fremmede, end hos
sine Egne. b.) Om det, der eies, besid-
des af een uden f. hans Person, det,
hvortil man har Eiendomsret ell. udeluk-
kende Brugsret. (mods. fremmed, ell. som
tilhører en anden.) Han boer i sit eget
Huus. At kiøre m. egne Heste. Vi ere
paa min e. Grund. Han har anvendt,
opofret meget af sit eget ɔ: af sin For-
mue. — At være sin egen Herre, ell. ab-
sol. være sin egen ɔ: uafhængig af andre,
ikke i andres Tieneste. Det er haardt at
skulle tiene, naar man har været sin egen.
2.) uegentl. og fig. a.) som er grundet i
Tingens Natur, ell. som i det mindste
meget ofte og i Alm. findes hos en Ting.
Bevægelsesevne er egen for ethvert Dyr.
Straalende Farver m. metallisk Glands ere
egne f. de tropiske Fugle. Han udtrykte
sig m. den ham egne Bestemthed. (Heraf:
Egenhed, Egenskab.) b.) særdeles, ikke
almindelig, bestemt f. een især ell. f. et
vist Diemed. Hver har (ɔ: beboer) sit
eget Værelse (ɔ: uden Fællesskab m. an-
dre.) Det hører en e. Behandling til.
Det bliver skrevet i en e. Bog. Han maa
holde en e. Karl dertil. c.) sær, besynder-
lig, underlig. Han er meget egen, har et
eget Sind, egne Meninger. Det er en
underlig e. Omstændighed. = Sammensæt-
ninger: egenhændig, adj. giort ell. skre-
vet m. egen Haand, ikke v. Andre. Et
egenhændigt Arbeide, Haandskrift. En e.
Skrivelse. Kongen har e. tilskrevet ham.
egenkiærlig, adj. grundet i Egenkiærlig-
hed: behersket af Egenkiærlighed. Egen-
kiærlighed, en. K. til sig selv, Drift t.
at befordre sin egen Lyksalighed, Selv-
kiærlighed; særd. om den overdrevne Grad
af denne Drift, der giør det egne Jeg t.
den høieste, vigtigste Gienstand (Egoisme)
ell. om det Behag, man finder i egne, for-
meente Fuldkommenheder, den Lyst, man
har t. at hæve sig selv frem, at høre sig
rose, o. d. Egenlyst, en. særdeles Lyst t.
en vis Ting. (V. S. O.) egenmyndig,
s. egenmægtig. Egenmyndighed, en.
Uafhængighed af Andres Herredømme.
"Disse Statholdere havde god Leilighed t.
at giøre Oprør og tragte efter Egenmyn-
dighed." Guldberg. egenmægtig, adj.
som tiltager sig selv Magt og Myndighed;
ell. som grunder sig paa en saadan, af sig
selv tiltagen Magt. Egenmægtige og ube-
føiede Dommere. En egenmægtig Hand-
lemaade. (Ogsaa egenmyndig, som dog
sieldnere høres. "Ingen af Parterne kan
egenmyndigen foretage sig dette." Schytte.)
Deraf: Egenmægtighed, en. ud. pl. egen-
mægtig Adfærd. — Egennytte, en. ud.
pl. overdreven og lastværdig Drift t. at søge
sin egen Fordeel, med Tilsidesættelse af egen
Værdighed, og m. Udelukkelse af alt Hen-
syn t. Andres ell. t. det Almindeliges Vel.
At handle, drives af E. — egennyttig, adj.
1. som drives, beherskes af Egennytte.
2. som er grundet i egennyttige Handlin-
ger, Bevæggrunde. "Den Egennyttige
udregner alting efter egen Fordeel. Den
Gierige samler, og samler fra andre alt
det, hvorved noget kan vindes." Sporon.
Egennyttighed, en. 1. egennyttig Be-
skaffenhed. En Handlings E. (mods.
Uegennyttighed.) 2. d. s. s. Egennytte.
"Det er den smaalige Egennyttighed, som
bliver til Gierighed." Müller. — egenraa-
dig, adj. som allene vil raade, allene
følge sit eget Hoved, sin egen Villie, uden
at modtage Raad af andre; selvraadig.
Deraf: Egenraadighed, en. ud. pl. (Selv-
raadighed.) — Egenroes, en. ud. pl. d. s. s.
Selvroes. (Holberg. Evald.) egensindet,
s. særsindet. egensindig, adj. som har
en overdreven Tilbøielighed t. at følge sin
egen Mening og Villie, endog m. Kund-
skab om dens Urigtighed ell. Skadelighed.
"At bruge Magtsprog — passer sig bedre
for et egensindigt Barn, end for en for-
nuftig Regiering." Birkner. "En egen-
sindig Mand bifalder ikkun sit eget; den
Egenraadige iværksætter kun sit eget.
Hiin vil det, han vil; denne giør (kun)
det han vil." Sporon. Egensindighed,
en. ud. pl. Beskaffenheden at være egen-
sindig. Egentykke, en. (rettere: et.)
Beskaffenheden, at være indtaget af sig selv,
tillægge sig selv, sine Meninger m. m. en
stor Vigtighed. (nyt O.) "At de begge har
troet en saa stor Egentykke umulig." Rah-
bek. Egenvillie, en. br. undertiden f.

det adskilte: egen Villie; ("Al hans Handling mangler **Egenvillie.** "Ohlenschl. Nord. G.) eller for: Egenraadighed. "At vor **Egenvillie** ikke kunde danne Alt p. den Maade, som den vilde. "Mynster. [Hos Ældre forekommer ogsaa: egenvillig, adj. selvraadig, egenraadig. (Moth.) og **Egenvillighed.** P. Tidemand.] **Egenvægt,** en. Den Vægt ell. Tyngde, som er egen for et vist Legeme, i Forhold til en antagen Sammenligning f. E. m. Vandet; specifik Vægt. (J. Kraft.) **Egenværk,** et. Værk, som een selv er Ophavsmand til, som ei er Efterligning; en Original. (nyt O.) "Mesterstykker, Fuskerier, **Egenværker** og Copier." Baggesen.

Egenhed, en. pl. er. 1. noget, som er eget for en vis Ting; Egenskab ell. Beskaffenhed, som Tingen har i Følge sin Natur, og ikke deler med andre Ting. (s. egen, 2. a.) Det er en **E.** ved denne Planteslægt. Sprogets **Egenheder,** Idiotismer. (jvf. Særegenhed.) 2. Særhed, Underlighed. Den gamle Mand har mange **Egenheder.**

Egenskab, en. pl. er. [T. Eigenschaft.] Det, som tilhører en Ting (især som abstractum, ell. i Tingens Artbegreb) i Følge dens Væsen ell. Natur, og hvorved den adskiller sig fra andre. Guds **Egenskaber.** Dyrets, Plantens, den menneskelige Siæls **Egenskaber.** (**Egenhed** adskilles i Brugen fra **Egenskab** fornemmelig derved, at hiint i Alm. br. om enkelte, sieldnere; og ikke strax i Øine faldende Egenskaber. Man kan sige om to forskiellige Gienstande ell. Artbegreber: De have mange, de fleste **Egenskaber** tilfælles; men hver har dog sine **Egenheder.**) **Egenskab** br. dog ogsaa ofte om tilfældige Omstændigheder, ell. Beskaffenheder, naar de altid, ell. dog den meste Tid findes hos en Person ell. Ting. Hun har mange gode, ypperlige **Egenskaber.** Det er en god **E.** ved et Skib, at det er en hurtig Seiler.

Egentlig, adj. [T. eigentlich.] 1. som er egen for en Ting, som tilhører, tilkommer den allene, ell. fornemmeligen og fremfor de fleste andre Ting. Et Ords egentlige Bemærkelse. Dette hører ikke t. hans egentlige Forretninger. Hans egentlige (faste) Indkomster ere kun faa. Dertil er han egentlig bestemt, mest oplagt. "**Egentlig** betragtet, er den første endog den egentligste Død." Baggesen. 2. fuldkommen overeensstemmende med Tingen selv, virkelig, sand, ret nøiagtig. (modsat: foregiven, som kun har Skin af.) Hans egentlige (rette) Hensigt, Mening var denne Deri bestod hans egentlige (sande) Forbrydelse. Dette er Forfatterens egentlige Mening. Det egentlige Gallien, Grækenland. — adv. Hvad var egentlig hans Mening, hans Forbrydelse? Du burde e. (m
Rette) have sagt mig det. Jeg har egent
lig (sandt at sige) slet ingen Lyst dertil.

Egern, et. pl. er. [N. S. Eker, Eker
ken. J. Ikorn. T. Eichhorn.] en Slæg
af Pattedyr, som leve vildt i Skovene
i Bierglande. Det almindelige **Egern**
Sciurus.

Egge, v. a. 1. [af **Eg,** *acies.* J. eggia.
1. skærpe, sætte Eg paa (sielden.) 2. til
skynde een til noget v. konstige, eller stærk
virkende Midler og Bevæggrunde; ophids
(s. opegge.) Han forstod at e. ham sa
længe, til han endelig blev forbittret
Manden. Denne Spot eggede dem endn
mere til Modstand. "De bleve eggede t
at falde fra." O. Guldberg. "Den so
egger, bruger Konst og List; den, som ti
skynder, Overtalelse; den, som opmun
trer, Overbeviisning." Sporon. — Dera
Eggelse, en. pl. r. Gierningen at egge
Tilskyndelse. (Heraf ogsaa det i d. Ta
brugel. egse, drille, opirre.)

Egn, en. pl. e. [T. Gegend.] e
noget betydelig Deel af Jordfladen; e
Landstrækning af ubestemt Størrelse. E
smuk, behagelig, vild, skovrig, frugtbar **E**
At reise giennem smukke **Egne.** **Egne**
omkring Staden, Søen, langs m. Floden
Han boer i en anden **E.** af Byen (om e
stor Stad.) jvf. Omegn.

Egne, v. n. og impers. 1. [af egen.
passe sig for, sømme. Moth. "Saa la
Mistanke kan ei høie Siæle egne." Be
sel. — impers. "Men som det egner No
dens Mand, saa synge vi." Thaaru
"Frimodigt, som en Sandhedsven det eg
ner." Rein. (I v. a. og rec. tilegne b
det en anden Bemærkelse, i hvilken tilfo
ogsaa det usammensatte Verb. brugte
Isl. eigna, eignaz.)

Egne sig, v. rec. passe til, svare ti
Det egner sig ikke til saadan Brug.

Egstaal, egvende, s. under **Eg.**

Ei, en negtende Partikel, der br. a
verlende m. ikke, og i lige Betydning.

Ei! et Udraabsord, som (m. langt To
neholdt) udtrykker virkelig ell. forstilt Fo
undring; m. kort derimod: en pludsel
Vrede o. d. (i begge Tilfælde bruges d
oftere det langttrukne Ih!)

Eia! et nu sieldent Udraabsord, t.
udtrykke Glæde ell. Modbydelighed.

Eide, en. pl. r. [egentl. et isl. og no
Ord.] et smalt Land imellem to Vand
som tillige forbinder to større Lande; Jor
hals, Isthmus. (Moth. P. Claussen.)

Eie, en. ud. pl. [J. Eiga, Eign.]
Tings Besiddelse m. Eiendomsret.
have noget i **Eie;** faae noget t. **E**
Det er ikke i min **Eie.** At give een n
get t. Arv og **Eie.** "Saavel i Glæde

...ie, som dens Savn." Thaarup. (Bemærkelsen: Eiendeel, Eiendom er forældet.) Heraf: Eiemon, et. Noget, man har i Eie; Eiendom, Gods. P. Claussen. (sielden.)

Eie, v. a. 1. [J. eiga. Goth. aigan.] besidde m. Eiendomsret, have i Eie, ... noget, der tilhører een. At eie mange Penge, store Godser. Han eier intet (er ganske fattig.) 2. være skyldig til, skylde. (i Almuesproget.) Han eier mig 10 Rdlr. Han eier mange Penge bort.

Eiegod, adj. [ikke af eie; men uden Tvivl af den forældede Partikel æ ell. e, altid.] overmaade god, from. Hun har et eiegodt Gemyt. En eiegod Mand. Kong Erik Eiegod.

Eiemon, et pl. d. s. [af eie og Mon, Ting, Gods.] en Ting, som eies, Eiendom, Eiendeel (nu sieldent.)

Eiendeel, en pl. – dele. 1. en Ting, som man eier ell. besidder m. Eiendomsret. Alle hans Eiendele bleve solgte. 2. Deelagtighed i en Tings Eie, Besiddelse.

Eiendom, en. [N. S. Egendom.] 1. ud. pl. d. s. s. Eie. Han har faaet Gaarden til E. 2. pl. Eiendomme. en Ting, man eier ell. besidder m. Udelukkelse af enhver andens Eiendomsret; Eiendeel. Han har mange Eiendomme her i Landet. faste Eiendomme (mods. Løsøre.). S. Jordeiendom, Landeiendom. — Eiendomsfrihed, en. fuld Eiendomsret t. et Gods, Odelsfrihed. Eiendomsgaard, en. en G. som man eier, hvortil man har fuld Eiendomsret. (saaledes Eiendomsland, Eiendomsjord.) Eiendomsgods, et. Gods, der besiddes som Eiendom, m. Eiendomsret. "Forend Menneskene kunde gjøre Jordens Overflade til Eiendomsgods." Schytte. Eiendomsherre, en. den, som har den øverste, høieste Eiendomsret t. noget. (Grundeier, Lehnsherre.) Eiendomsret, en. ud. pl. Rettighed t. en Ting, m. Udelukkelse af alle andre Eiere ell. Besiddere, Ret t. den Ting, der tilhører een. At have E. til en Gaard. Tilvaatale sin E. Eiendomsrettens Sikkerhed. — Eiendomstrætte, Eiendomssag, en. Trætte, Proces om Eiendomsret.

Eier, en pl. – e. Den, som eier en Ting, har Eiendomsret t. Tingen, som Tingen tilhører. Husets Eier. Denne Gaard har tidt skiftet Eier. Han er E. af mange Penge. At blive E. af noget.

Eiermand, en. pl. – mænd. d. s. s. Eier.

Eiland, et. pl. – e. [J. Ey, en Ø; hvoraf Eyland.] en Ø, et Øland. (nu sieldent.) "Han gav ham saadant Svar: Det Land Anholt hedder." Holb. P. Paars,

Ekel ell. Ekkel, Ekkelhed, (Tydsk.) s. Væmmelighed, Væmmelse.

Elastisk, adj. om Legemer: som har den Egenskab, efter en udvidende Sammentrykning ell. Bøining igien at trække sig sammen og indtage sit forrige Rum. Deraf: Elasticitet, en. ud. pl. Den Egenskab at være elastisk. (Spændekraft, Spændkraft, Springkraft, Fiederkraft.)

Electricitet, en. ud. pl. [af Gr. ἤλεκτρον, Rav.] Den Tilstand hos visse Naturlegemer, hvorved den electriske Materie bliver virksom, eller yttrer sig i electriske Phænomener. — electrisere, v. a. bringe et Legeme i en Tilstand, hvori disse Phænomener yttre ell. kunne yttre sig. — electrisk, adj. kaldes a.) det Legeme, der besidder den Egenskab, at modtage og udvikle Electricitet ell. den saakaldte electriske Materie; b.) hvad som hører til, opstaaer af, ell. staaer i Forbindelse m. Electriciteten: electriske Gnister, Virkninger, Forsøg ꝛc.

Elefant, en. pl. – er. et firføddet Pattedyr, det største af alle nu tilværende Landdyr. Elephas. Deraf: Elefantsnabel, Elefanttand, o. fl. — Elefantorden, en. den ældste og fornemste af de danske Ridder-Ordener, hvis Ordenstegn er en hvid emailleret Elefant af Guld. Ridder af Elefanten kaldes den, som har denne Orden.

Element, et. pl. – er. [Lat. Elementum.] 1. (blot i pl.) Materiens enkelte Dele, de mindste, uopløselige Dele ell. Grundstoffer, hvoraf et Legeme bestaaer. 2. efter en Inddeling af den ældre Naturlære: de fire Grundstoffer ell. Hovedbestanddele i vor physiske Verden: Ilden, Luften, Vandet og Jorden. (ligeledes sædvanl. i pl.) 3. figurl. a.) ud. pl. m. Hensyn især t. Luftens og Vandets Nødvendighed f. det physiske Liv: det, som er uundværligst f. et levende Væsen, til at kunne leve. Vandet er Fiskens Element. Nu er han i sit Element: om den, som er i en Tilstand efter Ønske. b.) blot i pl. De første Begyndelsesgrunde t. en Videnskab ell. Konst. Han lærte ham de første Elementer af det latinske Sprog.

Elende, et. ud. pl. br. i ældre Skrifter (ligesom det T. Elend) for: Landflygtighed, ell. et fremmed Land, hvori man lever i Landsforviisning.

Elendig, adj. [T. elend.] 1. som er i en yderlig slet Forfatning, ussel, jammerlig. Et elendigt Menneske. Hans Tilstand er elendig. At føre et elendigt Liv. 2. yderlig ringe, slet, daarlig. En elendig Poet. Et elendigt Arbeide. o. Mad. — Elendighed, en. ud. pl. Usselhed, bedrøvelig Tilstand, stor Nød, Kummer og Lidelse.

Elfenbeen, et. ud. pl. Den Materie ell. det Been, hvoraf Elefantens fremragende Huggetænder bestaaer. (i ældre Dansk: Filsbeen. I. Filabein; af Fill, Elefant.) Genit. bruges som adj. f. E. en **Elfenbeens** Daase, Kam, o. s. v.

Elle ell. **El**, en. pl. **Eller**. [I. Elni. A. S. Ælr. Sv. Al.] et meget almindeligt Træ, af Birkens Slægt, som især vorer i Moser og side Steder; Elletræ. Betula alnus. = Heraf: **Ellebark**, en. Elletræets Bark. **Ellebrænde**, et. Ved af Elletræer til Brændsel. **Ellebusk**, en. Samling af smaa Elletræer. **Ellekrat**, et. Kratskov, Underskov af Elletræer. **Ellemose**, en. En Mose, bevoxen m. Elletræer. **Ellerod**, en. Roden af et Elletræ. **Elleskee**, en Skee af Elletræ. (Bessel.) **Elleskov**, en. Skov, der allene ell. især bestaaer af Elletræer. **Elletrunte**, en. en gammel Stub af et Elletræ. "Man skal længe hugge p. en **Elletrunte**, inden man faaer en Bisværm deraf." Ordspr. **Elleved**, et. Ved af Elletræet, m. fl.

Elledands, en. Sv. Alfdands. *Ihre*. [af **Æl**, **Ælv**, Alv ell. Alf: (A. S. Ælf) Navne, som Overtroen fordum har givet, og tildeels endnu giver opdigtede Naturvæsener ell. Naturaander, hvoraf ogsaa de følgende Ord.] kaldes en rund Plet i Engen, hvor Græsset staaer tykkere, end andensteds, hvilket Overtroen tilskriver Ellefolkets Dands. (V. S. O. hvor dette og de følg. Ord skrives m. æ.) **Ellefolk**, pl. underjordiske Væsener i Overgestikkelse, som Overtroen i Norden tillagde Ophold i Bierge, Høie og Skove. (Alfer. **Elverfolk**. J. L. Heiberg.). **Ellehøi**, en. (Øhlenschl.), en Høi, hvor Ellefolk menes at have deres Opholdssted. (J K. B. **Elverhøi**; og saaledes hos en nyere Digter. "Jeg grov den i Stilhed ned ved **Elverhøiens** Fod." J. L. Heiberg. **Ellekone**, **Ellepige**, en. En Kone, Pige af Ellefolket. "Dens (Kildens) runde Sølverarm — har kysset **Ellepigens** Barm, og drukket hendes Billed." Øhlenschl. "Jeg selv har vandret her som **Elverpige**, har nærmet mig t. eders skiulte Rige." Heiberg. **Ellekonge**, en. Ellefolkets Konge eller Overhoved. **Ellekongen** i Stevnsherred. (Pontoppidans D. Atlas. III. 109.) "Og hører ei Du, hvad **Ellekongen** mig lover nu?" Øhlenschl. (Ogsaa **Elverkonge**. "Mon denne Lyd er **Elverkongens** Bud?" Heiberg.) **Ellevеir**, et. "Godt Veir, som i en Hast forandres t. Uveir og Storm." Moth. **ellevild**, adj. afsindig, forstyrret, forvirret i Hovedet (som man i Følge Overtroen, kan blive ved at fornærme ell. forstyrre Ellefolket;) ogsaa: elleskudt. (Moth.)

Eller, conj. [I. eda gl. D. æth.] en Partikel, hvorved to ell. flere Tilfælde, der fremsættes, bringes i Forbindelse,
Partikelen selv ofte forbindes m. enten,
Sætningens første Deel. 1. a.) naar
flere Tilfælde eet antages at ophæve de a
dre. Giv mig Bogen tilbage, eller Penge
som den har kostet. Jeg vil enten have B
gen, eller Pengene, den har kostet. — T
ger jeg feil, eller er det virkelig Hend
Han maa enten være syg, eller have me
at bestille, eller han er bortreist (eller og
er han bortreist.) b.) naar flere Ting
regnes, som Dele af et Heelt (for: deel
Den høieste Magt i en Stat kan være h
en eneste, hos flere, eller hos det hele F
c.) naar flere Tilfælde fremsættes, u
at afgiøre, hvilket der vil skee, hvilket
er det rette o. d. Jeg veed ikke, om h
kommer i Dag, eller i Morgen, eller
otte Dage. 2. Ved eller forbindes ogsaa
forklarende Sætning m. den foregaaen
Alle kunne ikke være Herrer, eller raade
befale over andre. 3. i d. Tale, h
man udtrykker en ubestemt Størrelse (h
det ogsaa udelades.) Der er en Stie
eller to tilbage (maaskee et Par Stiepr
Kan jeg faae et Par Alen eller tre?
har to, tre Heste, som han vil sælge.

Ellers, adv. [I. ella.] udtrykker
Undtagelse, Udelukkelse, Affondring.
paa anden Maade, i andet Tilfælde.
maa skynde Dig, ellers kiører Vognen b
2. i det øvrige, i øvrigt, f. Resten, til
dre Tider; m. Bibegreb af: tilforn,
vanligen. (ofte forbundet m. nogen,
get.) Vi ere ellers meget gode Ven
men heri ganske uenige. Hvad vil du
lers sige dermed. Han pleiede e. altil
besøge os, naar han kom til Byen.
der e. nogen, som skal med? Vil Du
lers noget? Jeg har e. intet at bemæ

Elleve, Hovedtallet 11. [I. elle
"At gaae ell. løbe imellem elleve og
ɔ: gaae i Taaget, være sandseløs, for
ret. — Deraf Ordenstallet: den ellev

Elling, en. s. **Ælling**.

Elm, s. **Ælm** (Alm.)

Elsdyr, et. pl. d. s. [I. Elgr. E
dyr.] et nu sieldent Dyr af Hiorte
ten, som lever i de nordlige Lande,
hvoraf Hannen er udmærket ved dens
oventil flade og brede Horn. Cervus
ces. Deraf: **Elsdyrshorn**, **Elsdyrs**
o. fl.

Elske, v. a. 1. i impf. ogsaa el
[I. elska.] 1. have Kiærlighed til,
kiær, føle en høi Grad af Hiertets Till
lighed for en Gienstand. (modf. h
At e. Gud over alle Ting. Du skal
din Næste som dig selv. At e. sit F
land, sine Forældre, Børn, sin Kone.
være meget elsket (afholdt.) En høit
sket Ven. 2. særd. have en lidenska
Kiærlighed ell. Tilbøielighed f. en P

af et andet Kiøn, føle Elskov for; være forelsket. Nogle holde for, at man elsker kun een Gang i sit Liv. At e. en Pige. Hun har aldrig elsket nogen Mand. 3. i en mere udvidet Brug af 1ste Bemærkelse: være Elsker af, holde af, have Lyst, Tilbøielighed til. At elske Eensomhed, Roelighed. "At elske har en langt større Omfang; det br. ikke blot om at føle Elskov — men ogsaa om at føle Kiærlighed, i alle Ordets Betydninger; ja endog i Alm. en at føle en stærkere Lyst t. noget." Müller. (jvf. ynde, holde af.) 4. Bemærkelsen: bære Omsorg for, sørge for m. Omhu, høres i Almuesproget, men ellers sielden. (jvf. opelske og hade, 2 og 3.) "Gammelt Træ skal ødelægges, men de unge Træer skulle elskes." A. Bedel. = Elskekonst, en. den Konst, som lærer at vinde Elskov og Kiærlighed. "Jeg synger ikke en Elskekonst, og Regler f. at indtage Piger." Bagg.

Elskelig, adj. som kan elskes, som har elskværdige Egenskaber. "Den af mine Ungdomssynder, som, skiøndt den første, man fandt elskelig." Bagg. — Deraf: Elskelighed, en. (Moth.) som nu er sielden.

Elsker, en. pl. e. 1. den, som finder Behag i noget, holder af, har Lyst ell. Attraa t. noget. "Hvi negtes Gravens Elsker Hvile, naar Haabets muntre Yndling leer?" Evald. Han er en stor E. af Malerier. At være E. af Jagt, af Heste, af godt Viin. En Bogelsker, Jagtelsker, Konstelsker. (jvf. Ven, 2.) 2. den, som elsker et Fruentimmer, som et Fruentimmer har Kiærlighed til. Hun har havt meer end een Elsker. "Den smukke Pige har de fleste Elskere; den rige de fleste Friere." P. E. Müller. Han er hendes erklærede Elsker (jvf. Kiæreste.) — Saaledes br. Elskerinde, en. a.) om et Fruentimmer, der finder Behag i, holder af noget (sielden.) b.) om et Fruentimmer, som er elsket af en Mand.

Elskov, en. ud. pl. [J. Elskugi. Ælskugh. H. Harpestreng. Rettens Ælskugh. Fort. til J. Lov. Om Ordets Oprindelse s. Müllers d. eenstyd. Ord. I. 161.] lidenskabelig Kiærlighed og Attraa t. Besiddelse ell. Nydelse, hvis Gienstand er en Person af forskielligt Kiøn, ell. som indbyrdes finder Sted imellem et Mandfolk og Fruentimmer. "Hvad er Elskov ene, naar den mødes ei af Elskovs Fryd?" J. L. Heiberg. "Elskov betegner den lidenskabelige Kiønskiærlighed. — Et Ordsprog siger: gammel Kiærlighed ruster ikke; men aldrig har man talt om gammel Elskov; thi Elskov faaer ikke Tid t. at blive gammel." Müller. = a.) elskovblandet, adj. d. blandet m. Kiærlighed ell. Elskov. "elskovblandet Lyst." P. H. Frimann. (jvf. Kiærlighed.) elskovstyrket, adj. v. styrket ved Elskov. "Svømmende med elskovstyrket Arm." Pram. = b.) Elskovsbaand, et. Forbindelse, som E. knytter. Elskovsbrev, et. d. s. s. Kiærlighedsbrev. Elskovsbrud, et. Troløshed i Elskov ell. Kiærlighed. (Baggesen.) Elskovsbrynde, en. meget høi Grad af lidenskabelig Tilbøielighed ell. Elskov t. en Person. Elskovsbøn, en. Bøn om Elskov, om Gienkiærlighed. "Dit urørte Hierte var døvt f. Elskovsbønner." Ohlenschl. Elskovsdigt, et. D. hvis Gienstand er Elskov. Elskovsdrik, en. Drik, hvorved man meente at kunne opvække Elskov hos en anden. elskovsfuld, adj. ganske indtaget af Elskov; som yttrer lutter E. (Ohlenschl.) Elskovsgave, en. Gave t. Tegn p. Elskov; Gave fra en Elsker eller Elskerinde. "Du fik den som en Elskovsgave fra den, du monne kiærest have." J. L. Heiberg. Elskovsgud, en. Gud for Elskov, Kiærlighedsgud. Elskovshandel, en. Udøvelse af E., især utilladelig. Elskovsild, en. fig. og poetisk: heftig, stærk E. Elskovsminde, et. Minde, Erindring om Elskov. (C. Rose.) Elskovsmøde, et. en Elskers Møde m. sin Elskerinde. (Rahbek.) Elskovsord, et. Ord ell. Udtryk, som giver Elskov tilkiende, hvorved man yttrer E. eller Kiærlighed. Elskovspant, et. Et Pant, Vidnesbyrd om Kiærlighed. "Derpaa viste Du mig Ringen, og et E. den kaldte." J. L. Heiberg. Elskovsruus, en. Tilstand, hvori man af E. ikke er sig selv mægtig, ikke er fuldkommen Herre over sig selv. Elskovssager, pl. Ting, Omstændigheder, som vedkomme E. Elskovssang, en. d. s. s. Elskovsdigt. Elskovssuk, et. Suk af en forelsket Person. (Baggesen.) elskovssvag, adj. svag, eftergivende af Kiærlighed. "Den alt for elskovssvage Mand." Ohlenschl. Elskovstaare, en. Taare, Graad over ulykkelig Kiærlighed. Elskovstanker, pl. Siælens udelukkende Sysselsættelse m. Elskov ell. m. den elskede Gienstand. elskovsvarm, adj. behersket af stærk, lidenskabelig Kiærlighedsfølelse, ell. som yttrer denne. Elskovsvise, en. V. ell. Sang, der handler om Elskov. m. fl. a.

Elskværdig, adj. som fortiener at elskes; som har megen udvortes Ynde og Behagelighed, forenet med Hiertets Godhed. En meget elskværdig Pige. En e. Handling, Beskedenhed, Ynde. Elskværdige Egenskaber. "Begge tilsammen (det Skiønne og det Gode) maa udgiøre Kredsen af det Elskværdige; men ikke alt det Gode, heller ikke alt det Skiønne, er elskværdigt." P. E. Müller. — Deraf: Elskværdighed, en. ud. pl.

Elv, en. pl. e. [Mest i Norge. J. Elf, Elfa.] en stor, stærkt rindende Au eller Flod, især i Biergegne. = **Elvebred**, en. Landet, Landbredden, v. Siderne af en Elv. (H. Strøm.) **Elvbrud** ell. **Elvebrud**, et. Oversvømmelse, foraarsaget v. en usædvanlig Stigen af Vandet i en Elv ell. Flod. **Elvdige** ell. **Elvedige**, et. Dige langs m. en Elv, Floddige. **Elvedrag**, et. en Elvs Løb ell. Vanddrag. **Elvefisk**, en. Fisk som fanges i Elve. **Elvefos**, en. En Fos, et Vandfald i en Elv. (H. Strøm.) **Elvhest**, en. Et Navn, som ogsaa gives Nilhesten ell. Flodhesten. Hippopotamus. **Elvmunding**, en. Udløbet ell. Mundingen af en E. **Elveseng**, en. Renden ell. Fordybningen, hvori Elven har sit Løb.

Elverdands, **Elverfolk**, **Elverhøi**, **Elverpige**, og flere lignende Ord, s. ovenfor under **Elledands**.

Embed ell. **Embede**, et. pl. r. [J. Embæti. A. S. Embeth.] en offentlig Bestilling, som er overdraget een at varetage af Øvrigheden ell. Regieringen (jvf. Syssel, Betiening, Forretning.) "Et **Embede** er en offentlig Bestilling. At beklæde et **Embede** antyder noget mere, end at have en Bestilling." P. E. Müller. At søge, faae, at beklæde et **E.** At være i **Embede**; komme til **E.** At forestaae sit **E.** med Iver, være forsømmelig i, afsættes fra sit **Embede**. (I ældre Dansk d. s. s. Haandværk.) = **Embedsaar**, et. Et Aar af en Mands Embedstid. (Jacobi.) Embedsmandens Duelighed og Fortienester bør agtes meer, end hans **Embedsaar**. **Embedsalder**, en. den t. at kunne opnaae et E. fornødne og lovbestemte Alder. **Embedsbolig**, en. B. som følger m. et Embede. **Embedsbroder**, en. Den, hvis Embede og Embedssysler ere af samme Art, som en andens. Denne Præst lever i Uenighed m. sine **Embedsbrødre**. **Embedsbyrde**, en. B. som et Embede paalægger een. "At lette nogen en **Embedsbyrde**." Schytte. **Embedsdragt**, en. D. som er foreskrevet f. et vist Embede. **Embedsduelighed**, en. D. til det Embede, man forestaaer, ell. overhovedet t. Embedsvirksomhed. "Embedsiver, forbunden m. **Embedsdyelighed**." Malling. **Embedsed**, en. den Ed, som en Embedsmand aflægger v. sit Embedes Tiltrædelse. **Embedsforretning**, en. F. som hører til, følger m. et Embede. **Embedsførelse**, en. Bestyrelse af det een betroede E. (Wandal.) **Embedsgaard**, en. Gaard (m. ell. uden Jord) som følger m. et Embede, udgiør en Deel af dets Indkomster. **Embedsgierning**, en. den G. eller Syssel, som følger m. et Embede, som Embedet paalægger een. (Mynster.) **Embedsindkomst**, en. pl. -r. de t. et Embede henlagte, m et E. følgende Indkomster. **Embeds**iver, en. ivrig Bestræbelse, Nidkiærhed [...] at opfylde sin Embedspligt. **Embeds**mand, en. Den, som er betroet, og so[...] forestaaer en offentlig Bestilling i State[...] "Den private Mand har ikke, som **Em**bedsmanden en offentlig Charakteer." Bir[...]ner. **Embedsmærke**, et. udvortes Te[...] p. det Embede, man har. "De første Orden[...]tegn vare ikke Ærestegn allene, men tilli[...] **Embedsmærker**." Schytte. **Embedsm**[...]de, et. Møde, som holdes i Embedssage[...] Rahbek. **Embedsnavn**, et. Benæv[...]nelse f. et Embede. "Siden bleve disse **Em**bedsnavne blotte Æresnavne." Schytt[...] **Embedspligt**, en. den Pligt, som pa[...]ligger en Embedsmand, i Følge hans Em[...]bede. **Embedssag**, en. Sag, der ve[...]kommer, hører t. eens Embede, offentli[...] Sag. **Embedsskrift**, et. skriftligt Fo[...]drag i Embedssager. "Et **Embedsskrift** [...] et Pligtforedrag af en Sag, som angaa[...] det Offentlige." F. Stoud. **Embedsst**[...] en. Den Stiil, som er brugelig og pa[...]sende i Embedsskrifter. **Embedsstillin**[...] en. den Stilling, hvori een i Følge [...] Embede er. (Engelst.) **Embedssysse**[...] en. d. s. s. **Embedsgierning**. **Embed**[...]tid, en. det Tidsrum, i hvilket een f[...]restaaer, ell. har forestaaet et Embed[...] **Embedstroskab**, en. Troskab i at for[...]staae, føre et E. (Malling.) **Embeds**[...]vegne, paa **E.** adv. i Følge det Embed[...] een beklæder ell. har. **Embedsvei**, e[...] figurl. Stræben efter at opnaae Embed[...] At gaae **Embedsveien**.

Eme, v. n. 1. give Eem fra sig. (Moth[...] s. **Eem**.

Emmer, n. s. pl. [J. Eymyria. A. [...] Æmyria. N. S. Ammern.] -hed A[...] m. Ildgnister i, gloende Aske.

Ems, et. ud. pl. et Slags glatvæ[...] uldent Tøi. **Emses** Buxer.

Emter, n. s. pl. [af uvis Oprindels[...] Hos Moth forekommer v. at emte, s[...] noget fra et andet, secernere, og at em[...] op ɔ: sanke Emterne sammen.] De sm[...] Kornstraa og tomme Ax, nu og da m. e[...]kelte Kiærner i, som efter Tærskninge[...] naar den egentlige Halm er borttaget, s[...]les fra Kornet v. en Rive. At føre [...] **Emter**. (jvf. Avner.)

En, (Substantivers og Adjectivers ub[...]stemte Artikel.) s. een, C.

End, conj. og adv. [J. enn.] A. [...] Som conj. udtrykker det en Sammenlig[...]ning, som oftest efter et Adj. i compar[...] Guld er bedre end Sølv. Hvidere end Sne[...] sødere end Honning. Moderen seer yng[...] ud end Datteren. Jeg er mere tilbeieli[...] t. at antage Tilbudet, end t. at indla[...] mig i usikre Underhandlinger. Meer en[...]

nok. Det er ikke meer e. billigt. (At føie
som til end i disse Tilfælde, f. Ex. "hasti-
gere end som jeg havde ventet," er over-
flødigt, og ikke mere brugeligt.) — Underti-
den (hvor anden, andre, anderledes gaaer
foran) lægges v. end i Sammenligningen
en udelukkende, ophævende Virkning. Du
svarer mig p. andet, end det, jeg spørger
om. Der kommer ingen andre, e. Fami-
lien. Det gaaer ikke an p. anden Maade,
e. denne. At tale anderledes, end, (ell.
end som) man mener. 2. med en ind-
rømmende (concessiv) Virkning (for:, end-
og, endogsaa.) Hvad der end skulde følge
deraf. Om dette e. skulde skee. Hvo han
end er. Han faaer det ikke, om han e.
gav nok saa meget derfor. 3. med en
betingende Virkning, ell. i Modsætning t.
noget foregaaende, og i en spørgende Sæt-
ning (conditionaliter s. adversative)
for: men dersom, men i Fald.) End
om han ingen Sønner efterlader, falder
Godset til Sidelinien. End om han ei
vil give sit Samtykke? (nu sielden; men
meget hyppig i vore gl. Love.) B. 1. adv.
end (for: endnu) udtrykker i Tidsforhold
Vedvarenhed af en Handling ell. Tilstand
(i Mods. til ikke mere, ikke længere.) Dog
sielden i Talesproget. End een Ting be-
der jeg om. Det vil give end større Mis-
nøie. End havde han Kraft nok tilba-
ge. "End kneiser en Støtte paa samme
Sted." Storm. Er han end ikke færdig
med Arbeidet? (Derimod hyppigen i For-
bindelse m. mere, ydermere, videre. Han
lagde end ydermere dette til. End videre
blev der besluttet. Hans Tilstand giver
ham end mere Adkomst t. Understøttelse.)
2. for: fremdeles, end videre. End hæn-
der det vel ogsaa, at nogle slet ikke faae
Bygdomme. C. end ikke, ikke engang
(ne quidem.) Han maatte end ikke blive
en Dag i Byen. — end sige, endnu min-
dre, saa meget mindre (ne dum.) Han
har ikke engang betalt Renterne, end sige
Kapitalen. Han hilsede os ikke engang;
end sige at han skulde talt t. os. D.
end i Forbindelse med andre Partikler:
Endda. 1. selv p. den Tid, endog under
visse Omstændigheder; dog. Jeg gik til
ham Kl. 11; men han var endda ikke op-
staaet. Der mærkedes endda Livstegn hos
ham. Uagtet saa meget talte imod ham,
vilde han endda ikke bekiende. 2. dog,
selv efter ell. tilligemed visse Omstændighe-
der. Han er endda ikke saa uvidende, som
man har sagt. Dette er endda den bedste
af Kiolerne, skiøndt den er daarlig nok. —
Enddog. (forskiell. fra endog.) 1. desuag-
tet, dog, dog alligevel. Uagtet man adva-
rede ham, vilde han enddog ikke afholde
sig derfra. Man advarede ham; men end-
dog blev han ved. (nu sielden.) 2. om-
endskiøndt, uagtet. Han reiste fra Byen, enddog han ikke havde faaet Tilladelse. "Enddog at ingen af en andens Beenbrud halter." Byrding. Enddog han er gammel, har han megen Aandskraft. — Endnu. adj. 1. selv p. denne Tid, hidindtil, hidtil. (adhuc.) Denne Skik er e. tilovers. Endnu er han ikke reist. Den Syge er e. ikke uden Livsfare. Er det e. ikke godt nok? 2. fremdeles, foruden det som alt er giort. etiamnum. (ell. blot forstærkende Prædicatsbegrebet.) Han bliver endnu ved at forfølge dem. Vi ville endnu giøre eet Forsøg. Det maa være e. stærkere, e. fastere, e. finere. Han blev derved endnu mere opbragt. (s. end, B. 1 og 2.) — Endog, endogsaa, conj. selv; foruden det øvrige, end ydermere (etiam, quidem.) Han kan endog bringe Taalmodigheden t. Fortvivlelse. Jeg har endog tilbudet at betale det Hele. Man har endogsaa prøvet det sidste Middel. — Endskiøndt, conj. der forbinder en Modsætning m. det foregaaende, ell. (hvor Sætningen vendes om) bringer Modsætningen frem i Begyndelsen: uagtet, endog (etsi, tametsi, licet.) Han gik modig i Ilden, endskiøndt han saae den visse Død f. Øie. Endskiøndt ingen vilde troe ham, blev han dog v. at paastaae det. (s. omendskiøndt og skiøndt.)

Ende, en. pl. Ender. [I. Endi, Endir.] det Sidste, m. Hensyn t. Sted, Tal, og Tid ell. Varighed. A. om Stedet: 1. det sidste, yderste i Længden. Enden af en Snare. Vi gik til Enden af Gangen, Haven, Byen. I begge Ender af Baandet. Fra een E. til den anden. 2. det sidste, yderste i Udstrækning; Kant, Side, Grændse. Her har Skoven Ende. For Enden af Bordet, af Ageren. Fra alle Verdens Ender. Til Verdens E. Det er galt, raaddent i alle Ender. At begynde fra den gale E. 3. den rette, tilbørlige Ende ell. Slutning af noget. Bogen, Fortællingen har ingen Ende. 4. et lidet Stykke af en lang og smal Ting. En Ende Toug, Baand, Traad. (jvf. Stump.) 5. Ender, i Jægersproget: Spidser, Takker p. Hiortens Horn (tydsk.) B. ud. pl. det sidste m. Hensyn t. Tal ell. Maal. Der var ikke E. paa alle de Folk, som strømmede til. Der er ikke E. (Maal) p. hans Rigdom. Han veed ikke E. paa sine Penge. Han fik snart E. paa sine Penge, sin Formue. — C. det sidste, yderste, m. Hensyn t. Tid ell. Varighed; Udgang, Udfald. (jvf. Slutning.) Det er imod Enden (circa finem, in exitu.) Aarets, Maanedens Ende. Indtil Livets Ende. Da Skuespillet var til Ende. Naar mon den Sang faaer Ende? — At gaae til Ende (forløbe, udløbe.) "Et Prøveaar maa først gaae halv til Ende." Bagg. — At giøre

E. paa noget (bringe det t. at ophøre.) At komme t. Ende m. noget (blive færdig med.) At bringe noget t. Ende (fuldføre det.) Det tog (fik) en sørgelig Ende. "Min Plage sin Ende snart skal tage." Bording. Der er ingen E. paa hans Snak (han holder aldrig op dermed.) Man kan ikke vide, hvad Ende (Udfald) Sagen vil faae. D. fig. med præp. til: Øiemed, Hensigt. Man vidste ikke til hvad Ende det skete. Til den Ende lod han Huulveien besætte med Skarpskytter. = Endebogstav, et. B. hvormed et Ord ender. Endebøining, en. Bøining i ell. henimod Enden af en Ting. Endekant, en. den yderste Kant af noget; ell. Kant v. Enden af et Legeme, der har en vis Længde; f. E. modsat Sidekant. (P. C. Abildgaard.) Endeknude, en. K. paa Enden af en Snor. Endekreds, en. (Moth.) s. Synskreds, Horizont. endelangs, adj. 1. i sin hele Længde ell. Høide. "Han faldt endelangs omkuld." (Moth.) 2. fra Begyndelsen t. Enden, fra den ene E. til den anden. (A. Vedel.). Endeled, et. det sidste Led i en Kiæde, Slutningsled. endeløs, adj. som ingen Ende ell. Udgang har. (br. sielden og uegentl. f. E. en endeløs Gade, som ingen Udgang har i den ene Ende.) "Hvad om de stundom toge — det endeløse for uendeligt." Baggesen. (jvf. uendelig.) Endemaal, et. Hensigt, Øiemed, Formaal. (nu sielden.) "At alle har det bedste, hver t. sit Endemaal." Tullin. "Eenhed i Anlæg, i Udførelse, i Endemaal." T. Rothe. Endemed, et. endeligt Med ell. Maal; Endemaal. "Endemedet af de Kæmpestridt, hver Videnskab har giort." Bagg. Endepunkt, et, og en. det Punkt, hvormed en Linie, en Udstrækning i Længden ender. Enderiim, et. Riim, hvormed en Verslinie slutter, eller hvormed en Tale endes. Endeskive, en. En S. som er f. Enden af noget; særd. den yderste Skive, som skæres af Enderne v. et Brød. Endeskrift, en. En særskilt Efterretning (om Forfatteren, Bogtrykkeren e. d.) skreven ell. trykt v. Enden af en Bog. Endespids, en. Spids, som er i Enden af noget, hvormed noget ender. (O. Fabricius.) Endestavelse, en. S. hvormed et Ord ender. Endestykke, et. det sidste, yderste Stykke af en Ting; ell. et Stykke, som tages, skæres af Enden v. noget. Endetarm, en. En vid og kort Tarm, der udgiør den yderste Deel af Tarmecanalen, og giennem hvis Aabning Ureenligheden udføres. Intestinum rectum. endevende, v. a. 2. sætte noget bag, som er foran, ell. omvendt; vende op og ned v. noget. At e. et Stykke Tøi. Vi har endevendt alting i Huset, men kunde ikke finde det, vi søgte. "Han endevendte reent vort Fadebuur." Guldb. Plautus. Endevæg, en. den V. som udgiør Enden af en lang Bygning ell. Stue; modsat Sidevæg.

Ende, v. a. og n. 2. act. 1. giøre Ende paa, bringe t. Ende, slutte. At e. sit Liv, sine Dage ɔ: døe. Han endte sin Regiering m. en berømmelig Handling. (Jvf. slutte, 3.) "At e. en Ting (et Arbeide, Foretagende) er at holde op dermed; at slutte er at lægge sidste Haand v. noget; (enten for bestandig, ell. for en vis Tid. Nu vil vi slutte f. i Dag) at fuldføre er at bringe noget saa vidt, at det bør endes." Sporon. 2. recipr. og dep. ende sig, endes, slutte med. De Ord, som ende sig, endes m. en Vocal. — 3. ende, v. n. holde op, ophøre med; have Ende. Han begyndte godt, men endte slet. Her ender min Eiendom. = Endelse, en. pl.-r. br. kun i Sproglæren om Ordenes Endebogstaver og Endestavelser. (jvf. Slutning, 2.)

Endelig, adj. og adv. 1. a.) som har en Ende, m. Hensyn v. Tid ell. Størrelse (Tal.) modsat: uendelig. endelige Væsener. Den endelige Tilværelse. En e. Størrelse (i Mathematiken.) b.) som er ell. skulde være det sidste i en Række (af Handlinger, Tanker) ell. hvorpaa intet mere af den Art følger. Dette er min endelige Beslutning. Ved den endelige Afgiørelse. En e. Dom (den sidste; ell. en tydelig, bestemt Dom; modf. uendelig Dom. D. Lov. I. 5. 12.) 2. endelig, endeligen, adv. a.) efter en lang Tid, efterat meget er gaaet forud, tilsidst, omsider. Endelig kom han dog. e. har han taget en Beslutning. b.) til Slutning, f. det sidste; efterat flere foregaaende Omstændigheder ere anførte. Endelig bør han ogsaa tilholdes, at istandsætte den forfaldne Bygning c. nødvendigen. Dette maa Du e. ikke forsømme. Brevet maa endelig leveres i hans egen Haand. = Endelighed, en. ud. pl. 1. den Beskaffenhed v. en Ting, at den er endelig, ikke uendelig ell. evig. Tingenes, Verdens, Materiens E. 2. det at komme t. Ende, Slutning. At komme t. E. med noget. At bringe noget t. Endelighed. (d. Tale.)

Endeligt, et. ud. pl. Død, dødelig Afgang, Dødsmaade. Dette var hans E. Han fik et sørgeligt Endeligt. At være nær sit Endeligt.

Endivie, en. En Haveurt, som bruges til Salat. Cichorium endivia.

Endda, endnu, endog, endogsaa, endskiøndt, s. under end.

Ene, adv. [af Talordet een. A. S. ana. b. s. s. allene; dog br. ene kun ell. fornemmelig, hvor man udtrykker Begrebet: uden andres Selskab, uden andres Nærværelse, Medvirkning (jvf. allene, 1. a. og særdeles

b.) Han er meget f. at være ene. Man kan være ene, uden at føle sig eensom. At være ene og forladt. — Det er ham ene og allene vi maa takke derfor. At være ene om et Arbeide. Barnet kan alt gaae ene. [Skiøndt Brugen af ene som virkeligt adj. er meget sielden, forekommer den dog; f. E. i Ordsproget: "Ene Datter modnes snart."] (superl. eneste, s. nedenfor.) = örraf i Sammensætning: Eneboer, en. Den, som boer allene f. sig selv og p. et censomt Sted; som lever adskilt fra andre Mennesker, en Eremit. Enebolig, en. B. som een har, beboer for sig allene. Enebrug, en. Brug af noget, som man ei deler m. Andre; ell. hvortil man har Eneret. (Riisbrigh.) Enehandel, en. ud. pl. udelukkende Rettighed, (Privilegium) t. at handle m. visse Varer, ell. p. et vist Sted; Monopolium. Enehandelen paa China. Eneherre, en. Den, som har Eneraadighed, som regierer, raader allene. Eneherredømme, et. s. Enevoldsherredømme. Enehersker, en. En Regent, som er Eneherre, som besidder uindskrænket Magt; Monark. - Enejagt, en. Jagt, som ikke er fælles f. Alle, hvortil Nogen har Eneret. "Fyrsterne fik Enejagt paa Statens offentlige Gods, som et Middel . Indtægt." Schytte. Enekamp, en. d. e. undertiden (skiøndt sielden) brugt er: Tvekamp. (J. Einvigi.) Eneliv, et. Liv, som føres i Eensomhed, eensigt Liv. "Han, v. sit Eneliv da dobbelt fro." f. Guldberg. Enemagt, en. Magt, som man ikke deler m. andre, uindskrænket Magt; Enevælde. enemægtig, adj. d. s. s. eneraadig. Enemærke, et. Jordstykke, der tilhører een allene, og v. Hegn ell. bestemte Grændser er adskilt fra andres. (br. mest i pl.) Enepige, en. Tienestepige, der tiener allene hos en Familie, og forretter al Husets Gierning. eneraadig, adj. som raader allene, har Magt t. at handle efter eget Tykke. Deraf: Eneraadighed, en. ud. pl. — Eneret og Enerettighed, en. udelukkende Ret ell. Rettighed t. en Ting ell. Handling; det, at være allene berettiget t. noget, for Ex. at forarbeide ell. handle m. noget; Monopol; (udelukkende Privilegium.) Enetale, en. 1. Handlingen, at tale allene; Monolog. 2. Samtale i Eenrum (P. Paulsen.) Enevold, en. uindskrænket Magt hos een allene. (br. kun i Sammensætn. f. Enevælde.) . Deraf: Enevoldsherre, en. den, som hersker m. uindskrænket Magt. Enevoldsherredømme, et. uindskrænket monarkisk Regiering. (V. S. O.) Enevoldskonge, en. K. som regierer m. uindskrænket Magt. Enevoldsmagt, en. Magt t. at herske uden Indskrænkning (Souverainitet.) Enevoldsregiering, en. d. s. s. Enevoldsherredømme — Enevælde, en. (J. Einvalld.) d. s. s. Enevoldsmagt ell. Enevoldsherredømme, Monarkie. "En stadig og vel ordnet Enevælde." — "Her seer du Grændselinien imellem Monarkie og Despotie, Maalestokken f. Enevælden." Synesius v. Bloch. enevældig, adj. som har Enevoldsmagt; eneraadig. (Baggesen.) Enevænge, et. Et særskilt indhegnet Vænge. (V. S. O.)

Ene, v. a. 1. d. s. s. forene, giøre enig. (forældet.) Deraf: v. dep. enes. impf. enedes. komme overeens, være ell. blive enige; forliges. Naar Mand og Kone ikke enes. "Hvor ofte han endog bød dem at enes indbyrdes, naar befalede han dem at enes med Verden?" Mynster. At enes om noget. Vi ville vel enes derom. "At alle Folkene p. Jorden enedes om, paa en vis Tid at samle sig." Mynster.

Enebær, et. pl. d. s. s. [J. Einer.] Frugten af Enebærtræet (som ogsaa kaldes Ene ell. Ener; hvoraf: Eneriis, Enestager.) Juniperus communis. Deraf: Enebærbrændeviin, Enebærbusk, Enebærolie, Enebærstager (bedre: Enestager) Enebærtræ, o. fl.

Eneste, adj. (der p. en. Maade er superl. af een ell. ene.) som ikke er uden een ell. eet, som er een allene; som er uden Mage, som kun findes eengang. Det er den eneste, det eneste i sit Slags. Han er min eneste Ven. Det er hans eneste Syssel. Han har en eneste Søn. (Hyppigen blot t. at forstærke Begrebet af een. Der blev kun en eneste tilovers. I hele Haven er kun et eneste Træ. Hver eneste een ɔ: alle uden Undtagelse (i dagl. T. ogsaa: hver evige een.) I plur. br. det om et ganske ringe Antal, f. at fremhæve dette end mere. De eneste Overlevende efter Slaget. Det er de to eneste Kopper, der endnu ere hele.

Enfoldig, adj. [skiøndt sammensat m. een, skrives dog dette Ord, i Følge Udtalen, med enkelt e.] 1. den oprindelige Bemærkelse har været: (ligesom trefoldig, firefoldig, o. s. v.) som kun tages eller er taget een Gang; enkelt. Deraf (ligesom: simplex, einfach, ꝛc.) simpel, jævn, ikke sammensat, konstig ell. overdaadig. Saaledes nævner Christ. Pedersen: "Enfoldig Mad, Grød, Kaal, Velling." 2. som har Mangel p. Forstand, Fatteevne og Begreb; som mangler Snildhed, Indsigt og Kundskaber. Et enfoldigt Menneske. En e. Stakkel. "Saa enfoldig som en syv Aars Ræveunge." ɔ: meget listig. Moth.) "Enfoldig er den, som ikkun er i Stand t. at fatte det, som er enkelt og ligefrem; for hvem enhver Mangfoldighed bliver Forvirring." P. E. Müller. — obj. som røber en saadan Mangel. Et enfol-

digt Svar, Raad, Indfald. 3. De tilforn brugelige Bemærkelser: som er ligefrem, ikke falsk; uden Omsvøb, List ell. Rænker, jævn, ikke indviklet (f. E. Værer snilde som Slanger og enfoldige som Duer. "Han var tro og enfoldig." P. Claussen. "Ingen Sandheder, lige indtil de klareste og enfoldigste." Sneedorf.) ere forældede ell. forekomme sielden. — Ligeledes bruges nu Subst. **Enfoldighed**, en. ud. pl. sædvanlig kun i 1ste Bemærkelse; skiøndt nogle Nyere have brugt det f. det tydske Einfalt, Simpelhed, Naturlighed, Jævnhed. "Hine Tider, da Hiertets ædle Enfoldighed, mandig Dyd og raae Sæder boede hos hinanden." Wandal. "Den, som i Hiertets Enfoldighed har frygtet Gud og stræbt at giøre Retfærdighed." Mynster. — "Med Hensyn t. Hiertet ell. Sæderne, kan Enfoldighed blive d. s. s. Reenhed og Simpelhed, og saaledes blive t. Roes; men sielden høres Ordet i denne Betydning." Müller.

Eng, en. pl. – e. [gl. T. Anger. Det nu brugel. Anger har en mere indskrænket Bemærk.] en m. Græs bevoxen Mark ell. Jordbund, som formedelst Sidhed ikke br. til Pløieland, men allene t. Høbiergning; pratum (modsættes sædvanl. Ager.) At lede Vand over Engene. At udtørre en E. — **Engbierring**, en. Indavling af Hø, som voxer i Enge. **Engblomst**, en. Urt ell. B. som voxer i Enge. **Engbund**, en. ud. pl. Jordbund, der bruges som Eng og t. Høbierring. Agerland og Engbund. **Engdyrkning**, en. Enges Dyrkning ell. omhyggelige Behandling, f. at frembringe mere og bedre Græs. (Olufsen.) **Engfald**, et. Sted p. Marken, hvor der falder Engbund, hvor der er noget sidere Grund. (Moth.) **Enggrund**, en. s. Engbund. **Enggræs**, et. G. som voxer i Enge. **Enggrøft**, en. G. hvormed en E. giennemskæres ell. indhegnes. (Moth.) **Enghave**, en. et indhegnet Stykke Engbund, sædvanl. nær v. Gaarden. **Enghavre**, n. s, en Plante, der voxer p. tørre Enge. Avena pratensis. **Engholm**, en. En liden afsondret, af Vand ell. af Agerjord omringet Eng. (s. Holm 2.) **Enghø**, et. Hø, som høstes p. Enge. **Engjern**, et. Jern, eller jernholdende Jord, som undertiden forekommer i Engene; Mosejern. (Olufsen.) **Engjord**, en. d. s. s. Engbund. **Engkarse**, en. Navn p. en Plante; vild Karse. Cardamine pratensis. **Engkast**, et. et indhegnet ell. indgrøftet Stykke Engjord (Moth.) **Engkløver**, en. en vildtvoxende Kløverart. Trifolium pratense. **England**, et. d. s. s. Engjord, Engbund. **Englærke**, en. En Art Lærker, der bygge Rede i Engene. Alauda pratensis. "Her — hørte du Englærken synge sin Aftensang." Ingema[nn] **Engnellike**, en. En Urt, som er a[l]mindelig i Engene. Lychnis flos cucul[i] **Engpart**, en. En vis Part ell. Andeel [af] en fælles Eng. **Engplet**, en. et lil[le] Stykke Engjord. (Moth.) **Engskifte**, [...] 1. en vis Part af en Hovedgaards E[ng] som er udlagt t. hver hoverigiørende Bon[de] 2. d. s. s. Engstykke ell. Engpart. **En[g]skiær** ell. **Engeskiær**, en. En Urt, som [...] til at farve guult med. Serratula tin[c]toria. **Engslette**, en. En Slette [...] Engbund. **Engslæt**, en. Høslet i En[ge] (Moth.). **Engstierne** ell. **Engestier[ne]** en. En smuk, ikke almindelig Engblom[st] der voxer p. fugtige Steder. Primula far[i]nosa. **Engstykke**, et. Et Stykke En[g]jord; ell. en Lod, Part i en Eng. (Olu[f]sen.) **Engsvamp**, ell. **Engesvamp**. [...] som voxer i Enge. (Moth.) **Engsy[re]** en. den vildtvoxende Syre, Mar[...] Rumex acetosa. **Enguld**, en. [...] Plante; d. s. s. Ageruld. (Nogle an[dre] Plantenavne tage et e til sig, f. En[ge]bregne ((Engelsød) **Engeduun** (E[ng]uld) **Engegræs**, **Engeskiær**; s. ovenfo[r]) **Engurt**, en. Plante som især ell. all[e]voxer i Enge. (Moth.) **Engvandin[g]** en. Enges konstige Vanding, f. at bef[or]dre Græsvæxten. (Olufsen.)

Engáng, adv. udtrykker en ubest[emt] Tid, saavel forbigangen, som tilkommen[de] a. en ubestemt forbigangen Tid. Der v[ar] engáng en Konge. Jeg har engáng [...] mange Aar siden seet hende, og det m[ere] end eengang. (jvf. fordum.) b. en u[be]stemt tilkommende Tid. Jeg haaber e[n]gáng at opleve den Dag. Der komm[er] vel engáng den Tid. Naar det engá[ng] bliver opdaget. c. i dagl. Tale som udfyldende Ord, ell. t. at forstærke Im[pe]rativet. Kommer Du endelig engá[ng] Hør engáng hvad jeg vil sige Dig! Ta[...] engáng! han har endnu slet ikke begy[ndt] derpaa. d.) ikke, engáng, endog ikke ([ne] quidem, tantum abest.) Han vilde i[kke] engang see ham, end sige tale m. ha[m] Jeg kan ikke engang taale at tænke derpa[a]

Engel, en. pl. **Engle**. [Lat. angelu[s]] efter den christelige Troeslære: et aand[e]ligt Væsen af en høiere Natur, end Me[n]neskets. Gode, onde Engle. De hell[ige] Engle. De faldne Engle. — fig. Hun [er] en Engel (om et i høi Grad yndigt, el[sk]værdigt, fromt Fruentimmer.) = **Engl[e]chor**, et. Chor af Engle. **Englehove[d]** et. Et Hoved m. Vinger, uden Kro[p] tilforn brugt som Prydelse i Bygning[s]konsten m. m. **engleliig**, adj. som li[g]ner en E., i høi Grad fuldkommen. "J[a] var det saa, min Ven, da var vi engl[e]lige." Luxdorf. **englereen**, adj. fig. fu[ld]kommen uskyldig. **Englerost**, en. [...]

Røst af Engle; fig. en meget behagelig Røst. **Englesmiil**, et. Smiil af en Engel. "Og Stierner blinkte ned i Lunden, som Englesmiil fra Himmerig." Baggesen. — Saaledes: **Engleliv**, (et meget lyksaligt, glæderigt Liv.) **Englesang**, **Englestemme**, o. fl.

England, n. propr. Heraf: **Englænder**, en. pl. e. Den, som er født i England (i d. Tale ogsaa: **Engelsmand**. Englishman.) **engelsk**, adj. som hører England til, er fra England, har der hiemme. Det engelske Sprog. engelsk Salt, et Slags Bittersalt. Den engelske Syge. At lære, at forstaae, at tale **Engelsk**.

Enhver, pron. pers. n. ethvert, hvoraf gen. ikke br. [J. einhver, nogen: E. every, every one.] hvorved man henføres et Subjects- eller Prædicatsbegreb t. alle Dele eller Individer af det Hele, som Begrebet indbefatter. (S. hver, der hyppigen br. især conjunctive, for: enhver.) Lad enhver Dag have sin Plage. **Ethvert** Land har sin Skik. **Enhver** af os (vi alle) vilde være tilfreds dermed. Det er ikke **Enhvers** (hver Mands) Leilighed. At rette sig efter **Enhvers** Smag. **Enhver** (alle Mennesker) lægger Mærke t. hans Handlinger. — **Enhver for sig**, enhver især, singuli. — Alle og enhver ɔ: alle uden nogen Undtagelse.

Enig, adj. 1. i den oprindelige Bemærkelse: som er een ell. eet, som kun udgiør eet, br. det kun i treenig. 2. som har eens Mening, een og samme Villie; som stemmer overeens i Villie, Forsæt, Ønske. **Enige** Brødre, Venner. At være e. med een i en Ting. Deri blive vi aldrig enige. At blive e. med een om noget ɔ: komme t. eens Mening, t. Ening. At blive e. om Prisen. At leve enig, enigen m. hinanden. — **Enighed**, en. ud. pl. Beskaffenheden at være enig, at enes, forliges. At leve i **E**. At komme til **Enighed**. (Efter Sporon gaaer **Enighed** meest ud p. Sindelaget; **Eendrægtighed** p. Handling. "**Enighed** giør at Folk ikke tænke, **Eendrægtighed** at de ikke handle tværtimod hinanden." Men denne Forskiel iagttager Brugen ikke altid; og **Enighed** er overhovedet mere almindeligt.)

Ening, en. ud. pl. [J. Eining.] Det, at blive enig, at komme overeens om noget; Forening. (jvf. enes.) At komme t. **Ening** om noget. Under **Ening**, under eet, tilsammen, ikke adskilt, ell. hver f. sig.

Enke, adj. s. under enkelt, 1.

Enke, en. pl. – r. [J. Eckia.] et gift Fruentimmer, hvis Ægtemand er død. Præstens **E**. lever endnu. Hun er **E**. efter en Præst. Hun er tidlig bleven **Enke**. At sidde **Enke** ɔ: leve i Enkestand. En Præsteenke, Degneenke, Professorenke, Huusmandsenke, Skrædderenke, Borgerenke, (dog ikke Bondeenke.) = **Enkeaar**, et. en Enkes Sørgeaar. (V. S. O.) **Enkebo**, et. Det Bo, som tilhører en Enke efter Mandens Død. "Man finder i **Enkebo**, hvad ei er i Pigesko." Ordspr. Moth. **Enkebolig**, en. 1. Bolig, hvor en E. opholder sig; Enkesæde. Dette Huus valgte hun til sin **E**. 2. et Huus indrettet t. fri Beboelse f. een ell. flere Enker. **Enkebrud**, en. Brud, som er Enke. (modf. Pigebrud.) **Enkedom**, en. i ældre Dansk d. s. s. **Enkestand**. (P. Eliæ.) **Enkedragt**, en. Sørgedragt, ell. særskilt Dragt, som Enker bruge. **Enkedronning**, en. En Konges Enke. **Enkefrue**, en. En Frue, som er bleven Enke. **Enkefyrstinde**, **Enkehertuginde**, en. En Fyrstes, Hertugs Enke. **Enkelevnet**, et. Den Tilstand at leve som Enke. (Moth.) **Enkemand**, en. gift Mand, hvis Kone er død. (J gl. Dansk forekommer ogsaa **Enke** for: Enkemand.) Deraf: **Enkemandsbo**, **Enkemandslevnet**, **Enkemandssorg**, o. fl. **Enkeseng**, en. Ægteseng, som een af Ægtefællerne er død fra. (Moth.) **Enkesorg**, en. Den Sorg, en E. føler over Mandens Død, ell. som en Følge af hendes Stand. **Enkestand**, en. Tilstanden at være E. **Enkesæde**, et. Huus ell. Bolig, som en E. beboer efter Mandens Død, ell. som dertil er bestemt.

Enkelt, adj. 1. som kun er een, ikke flere, ikke dobbelt, ikke sammensat. (d. Tydske einzeln og einfach.) Et enkelt Væsen (som ei er sammensat.) En e. Stilling (en Mynt, som kun gielder een S.) **Enkelte** Stillinger, Dalere. Et e. Menneske (som e: ugift, ell. som ingen Tyende har, ingen andre at sørge for.) Et enkelt Loft (ikke dobbelt.) **Enkelte** Hyacinther. At lægge noget enkelt (ikke sammenfoldet ell. dobbelt.) En enkelt Gang kan jeg vel giøre det. (J dette Tilfælde br. ogsaa i d. Tale og hos Almuen enke. En enke een. Det kan hende sig en enke Gang. — Saaledes enka i det Sv. Moth har ogsaa enken og enkende.) 2. m. Bibegrebet: særskilt, allene, f. sig selv; ell. om et ringe Antal. Der ligger nogle enkelte Huse adspredte i Dalen. Der faldt enkelte Regndraaber. Jeg har været der enkelte, nogle enkelte Gange.

Ensteds, adv. (i d. Tale) s. etsteds.

Enten, conj. [Sv. antingen. T. entweder.] 1. Ved dette Ord, som altid staaer i en Forsætning, der v. eller forbindes m. en ell. flere Eftersætninger, udtrykkes det Forhold, at een af to ell. flere Ting er ell. kan, maa være, m. Udelukkelse af de andre; eller ogsaa en Inddee-

ling, hvorved Delene tænkes som udelukkende hinanden. Man maa prøve det, enten m. Magt eller List. Du kan enten gaae, ride eller kiøre. **Enten** det er rigtigt eller galt. **Enten** det bugner eller brister. (Undertiden kan enten udelades. Det maa briste eller bære. Man kan tage en rød, eller en blaa Farve.) Alle levende Væsener ere enten Mennesker eller Dyr. 2. Bemærkelsen: een af to, een af (Parterne) er nu forældet. "Vorder enten af dem dømt til at lide Indfærsel." D. Lov. I. 24. 27. "Skiøder enten af dem noget." D. Lov.

Entre, v. a. 1. [T. og H. entern. E. to enter. Af det Fr. entrer.] bestige et fiendtligt Skib m. Magt, enten umiddelbart fra et andet Skib, ell. fra Baade, hvormed det angribes. (Moth.) Deraf: **Entring**, en. pl. er. Gierningen at entre. — **Entrebiil**, **Entreøxe**, en. Øxe, der br. ved Entring. **Entrehage**, en. pl. r. et Slags Hager, som kastes i Tougværket o. d. paa det fiendtlige Skib, f. at hale det t. sig ell. holde det fast under Entringen.

Entsian, en. En Urt, hvis meget bittre Rod bruges i Lægekonsten. Gentiana.

Epigram, et. pl. mer. [Lat. Epigramma.] et kort Digt, der fornemmelig gaaer ud paa, med Fynd at udtrykke en enkelt kløgtig Tanke, en træffende, uventet Vittighed ell. bidende Spot.

Episk, adj. [af Gr. ἐπος.] i Konstlæren ell. Æsthetiken: et episk Digt ɔ: fortællende Digt (Heltedigt.) Den episke Poesie (modſ. den lyriske og dramatiske.)

Epistel, en. pl. **Epistler**. et Brev, Sendebrev. (Ogsaa om de Stykker af Apostlernes Breve, som ere fastsatte t. Texter f. Aftensangsprædikener. Evangelierne og Epistlerne.)

Er, jeg er. S. være.

Er, en. (kort og lukket e.) ud. pl. [I. Eyr. A. S. Ar.] 1. fordum d. ſ. ſ. Kobber. (ſ. Glossar. t. den gl. D. Bibeloverſ.) 2. Nu br. det kun om Kobberrust (Spanskgrønt) ell. den grønne Metalkalk, som v. Luftens ell. Syrers Virkning sætter sig uden p. Kobber. — Deraf: erre, v. n. 1. sætte Er, tage Er t. sig. Kobber errer let, naar det ikke holdes reent og blankt. — erret, adj. v. som kommer af, ell. smager efter Er. En erret Smag. At smage erret.

Er, en uadskillelig, præpositiv Partikel, der forekommer i adskillige, først i en fildigere Tid af det Tydske optagne Ord, (som dog kun ere en liden Deel af dem, der i dette Sprog bruges) hvilke nedenfor anføres.

Eremit, en. pl. er. [Lat. eremita.] d. ſ. ſ. **Eneboer**; særdeles en saadan, der i gudfrygtig Henſigt lever et eensomt, fra menneskeligt Samfund afsondret Liv. Deraf: **Eremitbolig**, **Eremithytte**, **Eremitlevnet**, m. fl.

Erfare, v. a. 1. (ogſaa i impf. erfoer.) faae Kundskab om, især v. sandselig Fornemmelse ell. Jagttagelse, forsøge, faae Prøve paa; faae at vide det, man ikke før vidste. (jvf. forfare.) (Den passive Form br. kun upersonl.) Han vil nok komme t. at e. det. Jeg har erfaret hvad det er, at lide Nød. Jeg har først nylig erfaret af hans Brev, at han er gift. = **Erfaring**, en. 1. ud. pl. Tilstanden, ell. den Siælens Virksomhed, i hvilken man erfarer. At lære, vide noget af E. Jeg har det (veed det) af egen E. At komme til E. (blive erfaren.) At komme til E. om noget. (faae Kundskab om, faae at vide.) 2. pl. - er. Det, man erfarer, faaer at vide, lærer v. Jagttagelse. At samle nyttige **Erfaringer**. En Mand af **Erfaring**. At lære af Andres **Erfaringer**. "**Erfaring** er det, som erfares; **Erfarenhed**, den Kundskab, som v. mange **Erfaringer** forhverves." Sporon. = Deraf: **Erfaringsbegreb**, et. Begreb, som man har dannet sig blot af E. **Erfaringsbeviis**, et. B. som man grunder p. enkelte Erfaringer. **Erfaringskundskab**, en. pl. er. Den umiddelbart v. Erfaring erhvervede (empiriske) Kundskab. **Erfaringssætning**, en. pl. - r. S. som man udleder af og grunder p. Erfaringer. **Erfaringsting**, en. Ting, hvorom vi v. Sandserne komme t. Erfaring. (Riisbrigh.) **Erfaringsverden**, en. Den ydre Verden, hvorom vi kunne have Erfaring ell. sandselig Kundskab; Sandseverdenen. (A. Ørsted.)

Erfaren, adj. pl. erfarne. som besidder mange, v. Jagttagelse erhvervede Kundskaber; forsøgt, kyndig (expertus, peritus.) "Det er en erfaren Sømand, som p. Søen har seet og mærket meget; men den Sømand er forfaren, som p. Søen har forsøgt og prøvet meget." Sporon. En e. Statsmand; erfaren i Krigsvæsenet, Søvæsenet. — **Erfarenhed**, en. ud. pl. den Beskaffenhed, at være erfaren; en v. Forsøg, v. Jagttagelser erhvervet Kyndighed. (jvf. **Erfaring**.) En Mand af megen **Erfarenhed**. Den daglige E. At tale om noget af **Erfarenhed**. "Hvad Forraad samles maa — af gamle Bøger og af ny **Erfarenhed**." Luxdorf.

Erholde, v. a. 3. (ſ. holde. T. erhalten.) faae i Besiddelse ell. i Hænde, bekomme, modtage. (Moth.) Brevet har jeg erholdt, men ikke det, som skulde følge m. samme. Hvad vi erholde af andre. — **Erholdelse**, en. Det, at erholde.

Erhverve, v. a. 1. [T. erwerben.] opnaae, komme i Besiddelse af v. Arbeide og Bestræbelse. (Moth.) At e. sit Udkom-

…re. "Den Ringe i Folket, som har erhver-
…ret sit Brød i sit Ansigts Sved." Mynster.
… e. en betydelig Formue. At e. sig nyt-
… Kundskaber, Venner, Bifald, Yndest.
Hvad de erhvervede, det erhvervede de
…ikke f. sig, men f. Forældrene." Schytte.
- Erhvervelse, en. Det, at erhverve.
Nogle Nyere have ogsaa efter d. Tydske
…t Ordet Erhverv [Erwerb] om det,
…m erhverves ell. er erhvervet; ell. for:
Erhvervelse. "Han vil forbittre dem Ny-
…en af deres Erhverv." Mynster. — og
…: Erhvervsgrene, Erhvervskilde,
Erhvervsmaade o. fl.)
Erindre, v. a. [T. erinnern.] 1.
…mme i Hu, kalde tilbage i Hukommel-
…, huske, mindes. (Moth.) Jeg erin-
…er ikke hans Navn. (I den bestemtere
…ning. br. erindre om de Forestillinger,
…m vi ikke blot bevare og gienkiende;
… ogsaa vilkaarligen kunne kalde til-
…ge. Jvf. huske. "Man kan erindre no-
…, der skal giøres; man mindes blot
… der er giort." P. E. Müller. Og-
… recipr. Saavidt jeg kan erindre mig.
… vi erindre os vore Ungdomsdage.
Den erindrer sig (ell. mindes) modtagne
Velgierninger, som, v. selv at henvende
… p. dem, hindrer at de glemmes."
Müller. 2. bringe andre i Mindet, hu-
… paa, paaminde, advare. At e. een
… noget. Jeg har tidt nok erindret ham;
… han glemmer enhver Advarsel. 3. be-
…rke, anføre. Eet maa jeg endnu erin-
…re. = Erindring, en. 1. Handlingen,
… erindre, ell. Tilstanden, hvori man min-
…s, erindrer noget. Denne E. kommer f.
… Den blotte E. bringer mig t. at
… At give een noget til E. At vække
Erindringen om noget. At bringe noget
E. hos een. [Deraf: Erindringskraft,
…ommelse. Erindringstegn, et. Tegn
… t. at vække ell. vedligeholde Erin-
…ngen om noget; Mindetegn. "Han opret-
… Støtter t. Erindringstegn af sine Seier-
…ninger." O. Guldb.] 2. Det, hvor-
… man erindrer noget; Minde, Minde-
… Jeg har endnu en E. efter ham.
… disse Ting ere mig kiære Erindringer
… lykkelige Dage. 3. Paamindelse, Ad-
…sel, Formaning. Jeg har givet ham en
…lig Erindring. Alle Erindringer have
… forgieves. (Deraf: Erindringspost,
… En vis Omstændighed, som der er
… at erindre ved, ell. at udsætte paa.
Erindringsskrivelse, en. S. hvori een
…mindes ell. advares om noget.)
Erke, (T. erz) en præpositiv Partikel,
… som oftest, især i d. Tale, br. til at
…stærke Ordet, hvortil den føies, i ond
…tydning; f. E. et Erkedrog, en Erke-
…tyv, Erkeløgner, Erkenar, Erketyv
… fl. — Dog m. Undtagelse af følgende
Ord, hvor erke bemærker den høieste, for-
nemste i Værdighed af det Slags, som Sub-
stantivet udtrykker: Erkebisp, ell. Erkebi-
skop, en. pl. -per. en høiere geistlig Vær-
dighed, end Biskoppernes, som undertiden
er forenet med Myndighed over de Erkebi-
spen underordnede Biskopper. Erkebispe-
dømme, et. en Erkebiskops Stift, ell. Ud-
strækningen af hans geistlige (tilforn i
Tydskland ogsaa verdslige) Raadighed.
Erkeengel, en. i Bibeloverf. og theol.
Skrifter: en E. af høiere Magt og Vær-
dighed, end andre. Erkehertug, en. En
Titel, som nu allene Prindserne af det
østerrigske Huus føre (fordum ogsaa Her-
tugerne af Lothringen og Brabant.) Li-
geledes: Erkehertuginde: en østerrigsk
Prindsesse eller en Erkehertugs Hustru.
Erkestift, et. d. s. s. Erkebispedømme.
Erkiende, v. a. 2. [T. erkennen.]
1. have saa tilstrækkelig Kundskab og Over-
tydning om noget, at man tilstaaer det;
tilstaae efter Overbeviisning. (Moth.) Jeg
erkiender, at jeg har feilet. At e. sine For-
seelser, Ufuldkommenheder. "Da disse Sand-
heder — om de endog ere bekiendte, dog
langt fra ikke kunne siges at være erkiendte."
Rahbek. 2. tilstaae en anden noget, an-
tage for. (Ofte m. præp. for) Han vilde
ikke e. Contractens Gyldighed. Jeg maa
e. dig for min Overmand. Jeg vil ikke
e. dig f. min Søn længere. "Vi to, hvis
og erkiendt af ingen anden, erkiende,
skatte, føle dybt hinanden." (hinandens
Værd.) Baggesen. De vilde ikke erkiende
ham for deres Overherre. Han blev er-
kiendt som Konge af de fleste Magter.
England var den første Magt, der er-
kiendte de sydamericanske Staters Uaf-
hængighed. 3. tilstaae en Velgierning,
tilstaae sig taksyldig. At e. noget m. Tak-
nemmelighed. Ogsaa: vederlægge, gien-
gielde. Jeg skal e. det v. en anden Leilig-
hed. (V. S. O.) 4. Nogle Nyere have i
philos. Betydning brugt dette Ord (lige-
som i det Tydske) for: danne sig en Fore-
stilling om noget, optage i et Begreb. f. E.
Ikke Alt hvad vi erkiende, er os lige klart.
"Da er det i Troen vi erkiende den i sit
Væsen urandsagelige Gud." Mynster. =
Erkiendelse, en. 1. (af erkiende, 1) Kund-
skab, forenet m. Overbeviisning. At kom-
me til E. om noget, komme t. Sandhedens,
t. Syndernes E. 2. (af erkiende, 2.)
Handlingen, at tilstaae andre noget. At
negte Erkiendelsen af en Rettighed. Snart
fulgte een Magt den anden i Erkiendelsen
af hans Keiserværdighed. 3. i philosoph.
Betydning (som det t. Erkenntniß.)
Den Siælsvirksomhed, hvorved vi erkiende;
Forestilling, Kundskab om noget. Sand-
heds E. En klar, levende, ufuldkommen
E. Den Erkiendelse, som bringer Sam-

menhæng i alle Menneskets Kundskaber. "En Drift, som vækker Siælen til at søge, ikke blot Formodning og Anelse, men Vished og **Erkiendelse**." Mynster. — **Erkiendtlig**, adj. som erkiender, er overtydet om modtagne Tienester ell. Velgierninger, og føler sig forpligtet derved t. Giengieldelse. At vise sig e. imod een. Et erkiendtligt Sindelag. "Man er taknemmelig i Hiertet, erkiendtlig i Gierningen." Sporon. (dog ikke allene i Gierning, men ogsaa i Sindet ell. Villien t. Giengieldelse.) **Erkiendtlighed**, en. ud. pl. den Egenskab, at være erkiendtlig, Erkiendelsen af et modtaget Gode, forenet m. en Stræben, Villie t. at giengielde det. "Børn bør være taknemmelige imod Forældre; men først i den modnere Alder kunne de være i Stand til, at vise **Erkiendtlighed**." L. Heiberg. [Endskiøndt begge Udtryk i Talen undertiden ombyttes, har dog uden Tvivl den angivne Forskiel Hiemmel i den nyere Talebrug. Man kan derfor, som L. Heiberg bemærker, være taknemmelig mod Gud, men ikke erkiendtlig. jvf. Taknemmelighed, Skiønsomhed.]

Erklære, v. a. [T. erklären.] 1. ytre, tilkiendegive, forkynde m. bestemte Ord, ell. p. en afgiørende Maade, især offentligt. (Moth.) At e. een f. Konge. Han blev offentlig erklæret f. en Landsforræder. At e. Krig (forkynde.) At e. een f. sin Fiende. erklære noget f. lovligt. 2. recipr. give sin Mening ell. Betænkning tydeligt tilkiende. At e. sig for, imod noget. Han maa nøiere e. sig, hvad han mener dermed. At e. sig om en Sag (i Embedsstiil ogsaa: erklære over en Sag.) = **Erklæring**, en. pl. er. 1. offentlig Tilkiendegivelse, Bekiendtgiørelse eller Tilstaaelse af en Ting. At giøre en høitidelig **Erklæring**. En **E.** for Retten. En Krigserklæring, Æreserklæring. 2. en tydelig yttret Mening, Betænkning om en Sag. At afgive sin **E.** i en Sag. Denne Sag sendes t. Amtmandens **Erklæring**.

Erkyndige sig, v. recipr. [T. sich erkundigen.] skaffe sig Kundskab om, søge at komme efter, at faae at vide. (Moth.) At erkyndige sig nøie om alle Omstændigheder.

Erlange, v. a. f. opnaae.

Erlægge, v. a. 3. (f. lægge. T. erlegen.) udrede, yde, betale (hvad man er pligtig til.) Hele Afgiften erlægges p. eengang. At erlægge Bøder. (Moth.) — **Erlæggelse**, en.

Erme, et. f. **Ærme**.

Ernære, v. a. og rec. [T. ernähren.] 1. skaffe Føde og andre Livets Fornødenheder; opholde, underholde. Han veed ikke hvoraf han skal e. Kone og Børn. At e. sig (nære sig) af sine Hænders Gierning.
"At ernære er at give i en vis Tid
Menneske den Føde, det behøver." P.
Müller. (jvf. underholde.) — Der
Ernærelse, en.

Erobre, v. a. 1. [T. erobern.] bri
ge (Lande, Stæder og Folk) m. Vaab
magt under sit Herredømme; indtage,
mægtige sig. "Dette Tog synes mere
være skeet f. at erobre, end f. at behold
Guldberg. At e. (indtage) en Fæstni
Alle de erobrede Lande faldt fra. = **E**
brer, en. pl. e. Den, som giør Erobri
ger, hvis Lyst er at erobre. Den fredel
Fyrste og **Erobreren**. = **Erobrelyst**,
Lyst t. at giøre Erobringer. (Malli
Erobringslyst. Treschow.) = **Erobri**
en. pl. -er. 1. Handlingen at erob
2. noget som erobres. At giøre **Erobri**
ger. "Dette Land havde været mægtigt
t. at giøre de anseeligste **Erobringe**
Guldberg. Denne **E.** tabtes snart igi
— **Erobringskrig**, en. K. som gaaer
p. at giøre Erobringer. (modf. Forsv
krig.) **Erobringsret**, en. den Rett
hed, som Erobring giver, ell. antages
give. At besidde et Land v. **Erobrings**
"Det tilkommer Folkeretten at bestem
Erobringsretten, mod hvem, og hvorle
den skal bruges." Schytte. **Erobring**
syge, en. umættelig Higen efter at gi
Erobringer. (**Erobresyge**. Engelstoft.)

Erre, v. n. og **erret**, f. under **Er**.

Erstatte, v. a. 1. [T. erstatte
give noget andet igien f. det tabte, misted
at oprette, godtgiøre, vederlægge. (Mot
At. e. een et Tab, en Skade. Det
aldrig erstattes mig. — **Erstatning**,
pl.-er. 1. Gierningen at erstatte. 2.
hvormed et Tab erstattes; fuldt Vederl
Godtgiørelse. "Jeg fik vel Godtgiørelse,
ger Landmanden, hvis Frugthave ødel
des af en giennemilende Jagt; men
var ingen **Erstatning**." Müller. At g
een fuld **E.** for noget. At faae **E.** i Pen
Skadeserstatning. — **erstattelig**, adj.
kan erstattes. En e. Skade.

Ert, en. pl. er. [N. S. Arten.
Erbsen.] Frugten af en bekiendt og
get udbredt Mark- og Havevært (Pis
sativum.) Ordet br. mest i pl. saavel
Planten, som om Frugten. At lægg
saae, høste **Erter**. Gule, graa **Er**
"Og vilde **Erterne** sig samme Dag ei ma
ge." Holb. Grønne **Erter** (som ei
modne.) — Ligeledes i pl. om den Es
mad, der laves af **Erter**, kogte m. K
ell. Flesk. (forskiell. fra **Ertesuppe**.) Ma
tidet bestod af **Erter** og Flesk. "Fem Sil
lidt **Erter**, Flesk." Wessel. (hvor det
collect.) = **Erteager**, en. A. tilsaaet
Erter. **Ertebed**, et. Havebed, hvori
lægges. **Ertebælg**, en. Bælgen
Frugtgiemmet, hvori Erterne voxe. **E**

rthalm, en. de tørre Stængler af Markerter, som ere aftorsne. **Ertekiep**, en. Kiep ell. Stang, som sættes t. Haveerter. Ertemalm, en. et Slags Jernmalm, der forekommer i Form af Erter. **Ertemos**, n. s. Mos. (Moth.) **Erterevе**, en. et groende Skud af Erter. (V. S. O.) Erteris, pl. Ertekieppe, Ertestænger. Ertesfal, en. En S. der omgiver den meste Deel af Erterne. **Ertestang**, en. Ertekiep. **Ertesuppe**, en. Kiødsuppe, hvori grønne Erter koges. **Ertetræ**, et. Et americanst, ogsaa hos os dyrket Træ, hvis frøbælge ligne Erternes. Robinia pseudoacacia.

Ertekiærling, en. pl. er. [maaskee af ...rige Ord.] en foragtelig ell. spottende Benævnelse t. et Mandsfolk, uden mandig ...al, der giver sig af m. smaavorne Sysler.

Erteskok, en. s. Artiskok.

Erts, en. pl. er. [et af det T. optaget ...t; dog beslægtet m. J. Eyr, Kobber, ... fl. derhenhørende.] 1. en Jord- eller ...eenart, især Fieldsteen, der indeholder ...etal; Malm. 2. en Blanding af Kob... m. et ell. flere andre Metaller. Corin...isk Erts.

Es, et. pl. Esser. [Ital. asso. T. Aß.] ... et enkelt Talmærke p. Kortblade ell. ...erninger. a. p. Kortblade. Ruder Es, ...ietter Es. At have to Esser p. Haanden. b. om Terninger. Sex (og) Es ... 6 Oine og eet. 2. Es ell. As kaldes ...saa den mindste Vægt af Guld, ell. ... af en Ducat.

Esel, en og et. pl. -er. og Esler. [T. ...sel. J. Ess, en Hoppe, Aseninde; hos ...igterne.] d. s. s. Asen. (Nogle skrive ... udtale det Æsel.) Deraf: Eseldriver, en. den, som driver Esler, med ... uden Byrde, fra et Sted t. andet. ...selfol, et. Asenfol. **Eselhud**, **Eselsk...**, **Eselskind**, **Eselore**, o. a. — **Eselinde**, en. s. Aseninde. (J deslige Sammensætninger br. oftere Esel, end Asen. Hvor ...det br. som Skieldsord, siges altid: Esel; din Esel.)

Eske, en. S. Æske.

Esse, en. pl. r. [T. Esse.] Arnested, ...sted i en Smedie. — **Essekost**, en. ...st af opplukket Tougværk e. d. og m. ...rskaft, som i Smedien bruges til at ...nke Vand p. Kullene i Essen. **Essetrug**, et. Trug, hvori det gloende Jern ...es i Vand.

Et og eet, s. een.

Ethvert, s. enhver.

Etmaal, et. pl. d. s. (Døgn.) s. under

Etsteds, adv. paa (til, fra) et vist Sted, ... ikke nøiere angives ell. vides. Det ... være etsteds i Stuen. Han boer e. ...aden. Man slipper vel e. igiennem. Det maa komme e. fra. Jeg agter mig etsteds hen i Egnen. "Etsteds p. Jorden, i Norden." "Jeg dog skal være her etsteds endnu." Baggesen. (Af det forhen brugelige Fællesklin: en Sted, høres endnu i d. Tale eensteds for etsteds.)

Evangelisk, adj. overeensstemmende m. Evangeliets Lære. Den evangeliske Tro, Kirke. Den evangelisk lutherske Religion. De evangeliske Brødre.

Evangelist, en. pl. -er. sædvanlig: en af dem, som have beskrevet Christi Levnet. De fire Evangelister.

Evangelium, et. genit. **Evangeliets**, pl. **Evangelier**. [af Gr.] 1. Læren om Christus som Verdens Frelser. 2. en af de Bøger i det nye Testamente, som indeholde, beskrive Christi Levnet. De fire **Evangelier**. 3. Det Stykke af Christi Levnetshistorie, som Præsten v. Gudstienesten oplæser og forklarer f. Menigheden. (jvf. **Epistel**.)

Eventyr, et. pl. d. s. [N. S. Eventur. T. Abentheuer.] 1. selsom, usædvanlig Tildragelse; ell. en Hændelse, hvori Tilfælde har mere Deel, end Overlæg. At opleve mange **Eventyr**. At gaae ud paa E. "Jeg fandt ingen Maade mulig at forfølge **Eventyret** paa." Baggesen. At staae sit eget E. giøre nogt p. sit eget E. (vove p. sin egen Fare; Risico.) 2. Fortælling (især opdigtet) om en selsom, vidunderlig Tildragelse. At digte, skrive et E. = Deraf: eventyre sig, v. rec. i dagl. Tale: vove, lade komme an paa, prøve Lykken. At e. sig i Verden. Han maa nu eventyre sig selv. (Moth.) — **Eventyrer**, en. pl. e. En Person, der lader Alt i sit regelløse Levnet komme an p. Lykken og Tilfældet. (Moth.) — **eventyrlig**, adj. som ligner et Eventyr, vidunderlig, selsom. "**Eventyrlige**, stundom vidunderlige, stundom bedrøvelige Tildragelser." (M.) Et eventyrligt Liv. — Deraf: **Eventyrlighed**, en. ud. pl.

Evig, adj. [T. ewig.] 1. i Talesproget br. dette Ord p. adskill. Maader om en lang Varighed; nemlig a.) som varer et Menneskes Levetid. At dømmes t. evigt Fængsel. Det bliver ham en evig Skam. b.) som varer en ubestemt lang Tid. Til e. Erindring. Til evig Tid. Til e. Arv og Eie. En evig Fred. c.) som synes uophørlig, formedelst Ubehagelighed ell. Kiedsommelighed. Her er e. Støi og Uro. Hans evige Snakken bliver man kied af. d.) i d. T. (med Overførelse af Tidsbegrebet p. Mængden:) meget stor. Det var en e. Skade. Han skal faae en e. Ulykke. 2. i metaphysisk og theolog. Talebrug: a.) som er til, uden Begyndelse og uden Ende i Tiden, som har været, er, og bliver uden Omskiftning. Gud er evig. "Gud er den Evige, som

har Livet i sig selv." Mynster. Det Evige (i Modsætning t. det Endelige,) den guddommelige Tilværelses Aabenbaring; det som er, uden at omskiftes. b.) som har ingen Ende i Tiden. Den evige Salighed. Det Timelige og det Evige. = Evighed, en. 1. (svarende t. adj. evig, 1. c.) en ubestemt lang Tid. Det har fra E. (umindelig Tid) været saaledes. Det skeer i E. ikke (aldrig, aldeles ikke.) Det er en E. siden, jeg har seet ham. Det er en Evigheds Støien her i Huset. (Ligeledes i d. Tale t. at udtrykke en høi Grad af Forundring: Hvor i al E. er det muligt?) 2. Beskaffenheden at være evig, (2). Tilværelse uden Begyndelse og ud. Ophør; ell. uendelig Varighed i Tiden, Tilværelse ud. Ophør. Guds, det guddommelige Væsens E. At stride om Verdens, Materiens E. 3. Tilstanden efter Menneskets Død, efter det jordiske Livs Ophør. Han er nu i Evigheden. = Evighedsblomst, en. Navn p. en Plante, hvis gule Blomster vare længe uden at visne ell. borttørres. Gnaphalium arenarium. — evigvarende, adj. d. s. s. evig, i Bemærk. a. b. — evindelig, adj. br. nu og da, saavel i høiere Stiil (f. E. i vore Bibeloverſ. og der mest som adv.) som i d. Tale, for: evig. "Guds Ord, som lever og bliver evindelig." Det er en evindelig Tid, hun bliver borte.

Evne, en. pl. r. [J. Efni.] 1. pl. er. i Alm. Kraft, naturlig Formue (facultas.) Siælens Evner. Han har af Naturen gode Evner. "Med hellig Ild i hver en E." Tullin. "Menneskene fødes m. en blot Evne t. at blive fornuftige." Sneedorf. (mest om det Aandelige; om Legemet og Materien br. oftere: Kræfter. Dog ogsaa: Bevægelsesevne.) 2. ud. pl. Magt, Kraft, Formue t. at virke, handle; Virkekraft. (vires.) Dette Arbeide er over min Evne. Han har baade Villie og E. dertil. 3. Virkekraft, som beroer p. Midler og Penge; Formue (opes.) Han har kun ringe E. Jeg har ikke E. dertil, min E. er ikke dertil. Enhver bidrog efter E. ter sin E. (Undertiden ogsaa i pl. i de Bemærk. men sieldnere.) = evnelos, uden Evne, Kraft, Formue; uformu "Evnelose Pigers Udstyr." — "Rum lige, luftige Bygninger t. evnelose Be Opdragelse og Underviisning." Rahbek

Evne, et. [br. i Norge; jvf. Em en Ting, som er beqvem t. en vis B t. at giøre, danne noget af; Mat Deraf: Evnetræ, et. et Træ, som t. Gavntømmer. (V. S. O.) Evnet mer, et. ud. pl. d. s. s. Gavntøm (Moth.) (J. Efnividr.)

Evne, v. a. og n. 1. formaae, Formue til. (sielden.) "Hvad evner Digtkonst imod din Fornuft." (Baggese Han evner ikke at leve efter sin Sta (V. S. O.) "Meget han mægted paa og meget han evner p. Bølgen." lings Theokrit.

Exempel, et. pl. Exempler. [Lat. emplum.] 1. en Gienstand ell. Begi hed, som tilkiendegiver og forklarer heden af en lignende. (Derfor i æ Dansk: Efterlige, Efterlignelse.) finder intet E. mange Exempler derp Historien. Jeg skal anføre, fortælle et derpaa. 2. noget, som man antager, ell. bør antage t. til Rettesnor f. sin Ha ling, sit Forhold; Mønster. Jeg f hans E. Andre til E. (hvor det o kan bemærke: Advarsel.) At foregaa bre m. et godt, ondt E. 3. Exempel en Regel (f. E. i Sproglæren) ɔ: en lig Sætning, som oplyser den. At g Exempler, skrive Exempler.

Exemplar, et. pl. er. [Lat. exempl et enkelt Aftryk af et heelt Skrift, a Bog. Oplaget bestaaer af 500 Exem rer. Et uindbundet, indbundet, fuld digt, ufuldstændigt E. af en Bog.

Exemplarisk, adj. og adv. [af Exemp som kan tiene andre t. Mønster ell. empel. At føre et e. Levnet. Han exemplarisk straffes.

F.

Faa, adj. comp. færre. sup. færrest. [Jsl. fár, færri.] ikke mange, et lidet Antal. "Faa har Lykken; Alle har Døden." Ordspr. "Faa som Fader, Ingen som Moder." Der kom faa eller Ingen ɔ: meget faa, ganske faa. Hvo af dem har færrest Børn? Der døde færre af Sygdom, end af Mangel; og de færreste faldt i Slaget. = Faahed, en. ud. Den Beskaffenhed at være faa; Mængde. — faakyndig, adj. lidet kyn som har liden Kundskab. Deraf: Faa dighed, en. (A. S. Vedel.) "Andre, Faakyndighed tidt skader Land og Ri Bording. — faatalende, adj. v. som taler meget. (Moth. P. Claussen.)

Faae, v. a. fik, faaet. [Isl. at fá.] 1. I Alm. komme til at have (eie, besidde, nyde, føle, lide;) og svarer meer ell. mindre til: bekomme, erholde, modtage, opnaae, erhverve. "Man faaer alt det, man ikke forhen havde." Sporon. — At faae en Kone; faae Penge, faae et Brev, en Underretning. At faae et Embede, faae en Eiendom, faae ondt i Hovedet. At faae Mad, (spise) faae Hug, Prygl, Straf for noget. At faae Utak, faae Skam, faae Skyld f. noget. At faae Afsky, Kiærlighed for een. — At faae Afslag, faae Ja ell. Nei af en Pige. — Ogsaa om Naturgienstande. Træerne faae Blade, Blomster. (Hyppigen bruges det m. en Infin. efter, i substantivisk Bemærkelse. At faae noget at vide, faae at høre, faae at see, faae meget at giøre, faae noget at sige ɔ: faae Myndighed ꝛc.) 2. absol. faae til ægte. Den ene Datter fik en Præst, den anden en Kiøbmand. 3. bringe til Verden, føde. At faae Børn. Konen har faaet Tvillinger. Hunden fik Hvalpe i Gaar. 4. skaffe, drive, bringe, formaae til. At faae een t. sin Side, bort, af Veien; faae een fra noget, fra et Forsæt. At faae een i Embede (skaffe ham et E.) At faae een i Live igien. At faae een t. at lee, græde, faae een t. noget ved Overtalelse. At faae een ... faae ham god igien, forsonet. 5. (som Hielpeverbum, da det udtrykker a.) m. particip. en betinget Tilkommende Handling, eller en saadan, der tænkes baade som tilkommende, og, m. Hensyn til en tidligere Handling, som forbigangen. Naar jeg faaer Bogen læst (eller: faaer læst Bogen) skal jeg sende den tilbage. "Og giver Agt — paa hvad han selv faaer sagt." Popes Krit. v. Schiermann. b.) Opnaaelsen, Udførelsen af noget. Jeg har faaet opfyldt mit Ønske (ell. faaet m. Ønske opfyldt.) Jeg har ikke faaet giort, udrettet, læst, skrevet saameget, som jeg vilde. c. med infin. en Nødvendighed af noget tilkommende (dog med et mindre stærkt Udtryk, end hvor maa ell. skal bruges og m. Bibegreb af Ulyst.) "Han fin Bortgang faaer at dølge." Helt. Jeg faaer at giøre det. "Hvad hun befoel, optages vel, hvad hun vil, faaer at være." Bording. Vi faae vel at holde op, siden det er saa silbigt. (Sielden i andre Tider, end den nærværende. "I Fior han kiørte Plov og Vogn, og fik for Løn at tærske." Bording. I. 57.) 6. Med adskill. Præpositioner bruges det, tildeels elliptisk. f. Ex. at faae sit Skiæg (taget) af. Jeg kan ikke faae Støvlen (trukket) af. At faae et Brev bort (sendt.) At faae et Ord frem, faae sin Villie frem. At faae Skatterne ind (indbetalte.) At faae noget ned (synke, svælge.) Jeg kan ikke faae Døren (lukket) op. At faae noget op. (ved Hosten, Brækning). Han hoster meget; men faaer intet op. At faae en Kiole paa. At faae en Tand ud.

Faae, v. a. fik, faaet. flye, overantvorde, række. At faae en noget i Haanden, faae een noget igien. (forældet.)

Faar, et. pl. d. s. [Ordet findes allene i Dansk og Svensk.] 1. et almindeligt Huusdyr. Ovis aries. At klippe Faar, ɔ: stille dem v. Ulden m. en Sax. "Lad være Folket er et Faar, som skal klippes, saa er det dog ikke et Faar, der skal slagtes." Schytte. 2. Faarets Hun; modsat Væder. At kiende et Faar fra en Væder. = Faareart, en. En vis Art ell. Afart af Faar. Den spanske, engelske F. Faareavl, en. Opfødning, Tillæg af Faar. Faarebov, en. Bov, Brystbov af et slagtet Faar. (Moth.) Faaredreng, en. En Dreng, Hyrdedreng, som vogter Faar. (Langebek.) Faareflok, en. 1. En Flok, en samlet Mængde af Faar. 2. en vis Afdeling af en Faarehiord. Faarefold, en. Fold, hvori Faar sankes til Natten, ell. ved Dagen for at malkes. Faaregræs, n. s. en Plante, som Huusdyrene, og især Faar, gierne æde. Poa compressa. Faarehiord, en. En Hiord som bestaaer af Faar; et stort Antal Faar. (s. Hiord.) Faarehold, et. Indretning, hvor der holdes og opelskes Faar i Mængde. (Langebek.) Et dansk Ord, for det optagne tydske og barbariske: Skæferi. Faarehoste, en. kort, tør Hoste (dagl. T.) Faarehoved, et. figurl. i dagl. T. et dumt, enfoldigt Menneske. Faarehund, en. Hund som er afrettet til at vogte og beskierme en Faarehiord. Faarehuus, et. 1. Huus ell. Hytte p. Marken, hvor Faar drives ind i. 2. Huus, som er bygget og indrettet t. Faarestald. Faareklipning, en. Gierningen at klippe Faar. Faareklokke, en. K. som hænges om Halsen paa et ell. flere Faar i en Hiord. Faareklæder, pl. bruges i den Talemaade: Ulve i Faareklæder. Faarekopper, pl. en smitsom Syge hos Faar. Faarekylling, en. Navn paa et Insect af Græshoppernes Classe, som opholder sig i Husene, paa varme Steder. (Gryllus domesticus.) Faarelaar, et. Laar ell. Bagbeen af et slagtet F. Et saltet Faarelaar. (Moth.) Faareluus, en. Et Insect, hvoraf Faar plages (Faaretæge. Funkes Natur. Hist.) Acarus reduvius. Faarelyng, en. et Slags meget kort Lyng. (Moth.) Faaremaaned, en. det danske Navn paa April. Faaremelk, en. M. som malkes af Faar. Faareost, en. Ost af Faaremelk, Faaremelksost. Faarepels, en. 1. Faareskind m. Ulden paa. 2. Pels af Faareskind. (Langeb.) Faaresax, en. Sax, som bruges t. Faareklipning. Faare-

skind, et. Faarets Skind, m. eller uden Uld paa. Faaresnee, en. Snee, der falder sildig paa Foraaret. Faaresti, en. Faarehuus, Faarestald. Faaresyge, en. 1. En blandt Faar herskende Syge. 2. et vist Slags Hals-Sygdom. Faaretunge, n. s. Navn p. to Planter (Veibred.) Plantago maior og lanceolata. Faarekyngel, en. Affødning af Faar; Lam.

Fabel, en. pl. Fabler. [af Lat.] opdigtet Fortælling, især en saadan, hvori Dyr ell. livløse Gienstande indføres talende, og hvori sædvanlig lægges en moralsk Lære. = fabelagtig, adj. som ligner Fabel ell. Digt; usandsynlig, utrolig. en fabelagtig Fortælling, Historie. Fabeldigt, et. Digt, som indeholder Fabler, Eventyr. Fabeldigter, en. Den, som har digtet Fabler. Fabeldyr, et. Dyr, som aldrig har været virkelig til, opdigtet Dyr. (Münter.) Fabellære, en. Lære om et hedensk Folks ældste Religionsmeninger; Mythologie. "Homers Fabellære om Guderne." D. Guldb. Fabelværk, et. fabelagtig Snak, Eventyr. (V. S. O.)

Fabrik, en. pl. -ker. [fransk.] en Samling af Værksteder, hvor øvede Arbeidere forfærdige visse Slags Varer i Mængde. Klædefabrik, Strømpefabrik, Staalfabrik. = Fabrikarbeide, et. A. som giøres i en Fabrik. Fabrikarbeider, en. den, som har Arbeide i en Fabrik. Fabrikeier, en. den, som eier de Indretninger, der høre t. en Fabrik, og driver den for sin Regning (Fabrikør.) Fabrikmester, en. Opsynsmand, Forstander ved en Fabrik. Fabrikvare, en. V. som forfærdiges i Fabriker. Fabrikvæsen, et. det, som hører t. Fabrikers Anlæg og Drift.

Factor, en. pl. -r. [Lat.] Handels-Fuldmægtig. — Factorie, et pl. -r. et Sted, hvor en betydelig Handel drives for et Selskabs eller andre Fraværendes Regning ved en Factor. De danske Factorier i Ostindien.

Facultet, et. pl. -r. [af Lat.] Samling af Professorer i en Hovedvidenskab ved en Høiskole.

Factum, et. [Lat.] noget, som virkelig er skeet; en Kiendsgierning. Deraf: factisk, adj. som beroer paa, udgaaer fra Kiendsgierninger, fra Sandhed.

Fad, adj. [Fr. fade.] vidløs, taabelig, dum. (Dette, allerede af Moth optagne fremmede Ord er brugt af Nyere i lignende Bemærkelse.)

Fad, et. pl. -e. [Isl. Fat. A. S. Fat, Fatta.] 1. et rundt eller aflangt mere fladt, end dybt Kar, hvori ell. hvorpaa Mad og Fødevarer fremsættes ell. giemmes. (Et Fad er sædvanlig af Metal ell. Leer. jvf. Trug, Skaal.) Et Fad Suppe, Melk, Erter. At sidde øverst til Bords, og nederst
til Fads. (Moth.) Der er intet i Fade
(naar det er noget dybt.) Men at lægg
Stegen paa Fadet. Et Fadfuld Supp
2. en Tønde, ell. et større Kar, dannet a
Staver, hvori Øl, Viin, Olie og andr
flydende Varer giemmes. = a.) Fadbin
der, en. Bødker, som især giør store Viin
fade. Fadbræt, et. en Fadhylde. –
F.[...]klud, en. Klud til at toe op med, Kar
klud. (Moth.) Fadkurv, en. Kur
hvori Fade og Tallerkener bæres. Fad
hylde, en. Hylde til at sætte Fade og Tal
lerkener paa. Fadmaaling, en. De
Konst, at kunne udregne Størrelsen ell
Indholdet af et Kar ved at maale de
Høide og Giennemsnit, m. m. b.) Fad
buur, et. Kammer, Aflukke, hvor Føde
varer, Fade, Tallerkener og desl. giem
mes; Spisekammer. — Deraf: Fad
buurspige, en. tilforn: en Huusholdersk
Nøglepige. Fadebuursstue, en. Pig
kammer p. Herregaarde. (Moth.)

Fadder, en. pl. -e. [T. Gevatter
Den, som er Vidne til eens Daab.
staae F. være F. til et B. ("De skal væ
Vidnesbyrd og Faddere til Daaben."
Lov.) At bede Faddere, bede een t. Fad
der. = Fadderbrev, et B. hvori een b
des til F. Faddergave, en. Gave
Faddere t. Barnet ell. dets Amme; Bu
gepenge. Faddergilde, et. Barselgild
Fadderlav, et. Fadderskab. (Moth; siel
nere.) Fadderskab, et. den Giernin
at staae Fadder t. et Barn, og den Fo
pligtelse, Faddere skulde paatage sig. "Naa
Barnet er dødt, er Fadderskabet ude
Ordspr. Faddersnak, en. megen og l
Snak. (dagl. Tale.) "Løs Snak uden Fy
og Klem, som Qvindfolks i Barselstuer
Moth. Fadderstads, en. Faddergild
Stads i Anledning af Barnedaab. (
Tale.)

Fader, en. pl. Fædre [Isl. Fadir
1. en Mand, der har avlet et eller fle
Børn, m. Hensyn t. disse, og i Modsæt
t. Moderen. At være Fader til et Bar
At staae, være een i Faders Sted. 2. m
gentl. a. Stifter, Ophavsmand, første B
gynder. Historiens, Digtekonstens Fade
b. Fosterfader, Forsørger. c. pl. Fædr
br. ofte for: Forfædre. "Hvi rose I s
vore Fædre?" (Rahbek.) d. I Almu
sproget: Husbonde, Huusfader (endog o
den Ugifte eller Barnløse.) Vor Fade
vor Moder. e. i Norge: en Ærestitel
hvormed Præster og andre agtede Folk ude
for Bondestand tiltales. [Ogsaa i Dan
mark hos Almuen om Præster; men n
sieldnere.] (Faderbroder, Faderfader, Fa
dermoder, s. Farfader ꝛc.) = Faderblind
hed, en. fig. Mangel p. Evne hos en Fa
der t. at kunne see Feil ell. Ufuldkommen
heder hos sine Børn. "Han blev i Dri

gen reent indtagen, og saa med Fader-blindhed slagen." Nord. Brun. Faderbud, et. en Faders Befaling. "Thi lyde vi hans Faderbud." Thaarup. Faderfavn, en. En Faders Favn. "Kan Godhed rive Datteren fra Faderfavn?" Øhlenschl. Faderfryd, en. Faderglæde. "Bliv erkielig v. Faderfryd." F. Schmidt. Faderglæde, en. Glæde af at være Fader. Faderhierte, et. en Faders kiærlige Sindelag i. sine Børn. Faderhu, en. Faderhierte, Fadersind. "Mens jeg alle mine Døttre elsker høit i Faderhu." J. L. Heiberg. Faderhuld, adj. venlig, som en Fader. "Og em Nabo — kom han her mig faderhuld møde." F. Guldb. faderløs, adj. som har mistet sin Fader. Fadermord, et. en Faders Mord ved hans Søn eller Datter. Fadermorder, Fadermorderske, en. Søn ell. Datter, som dræber sin Fader. Fadernavn, et. Navn af Fader. "Os er Fadernavnet Ære." Thaarup. Faderomhu, en. Faderens Omhu f. sine Børn; faderlig Omsorg (Hertz). Fadersind, et. faderligt Sind, Faderhierte. Fadervor, et. den Bøn til Gud, Christus lærte sine Disciple; Herrens Bøn. = faderlig, adj. som hører til, egner sig for en Fader. faderlig Kiærlighed. En faderlig Formaning. Han elskede hende faderligt. — Faderlighed, en. faderligt Sind. (sielden.) "Mildhed og Faderlighed." O. Guldb. (V. Hist. I. 512.)

Fade, v. a. 1. komme i et Fad, (2.) tappe, fylde paa et Fad, en Tønde. At fade Øl, Viin. — Fadning, en. Gierningen at fade.

Fading, en. pl. er. Overdelen af en Vogn, især en aaben Vogn. S. Kurvefading. (forskiell. fra Fadning.) [A. S. fadian, *disponere*. jvf. Ordet Fading i D. Mmkr. 2283.]

Fag, et. pl. d. s. [A. S. Fæc. T. Fach.] 1. I Alm. et afdeelt Rum; men bruges især om de Afdelinger i en Bygning, som opstaae ved Muurpiller, Stolper ell. Sparrer. Et Huus paa fem Fag Grundmuur, Bindingsværk, (2 Alen. Moth.) Et Fag en Lade. Et Fag Vinduer. Et Fag Plankeværk (4 Alen. Moth.) 2. det, som fylder et Fag. Et F. Korn i Laden. Et F. Gardiner. 3. afdeelt Rum i et Skab, ell. et lignende Giemmested. Et Klædeskab, en Bogreolde m. tre Fag. — Deraf figurl. Afdeling i enhver Videnskab, især i en Bogsamling. Det theologiske, juridiske F. 4. fig. den Videnskab, Konst, Syssel, som een især har lagt sig efter. Dette er uden for, slaaer ind i mit Fag. — fagviis, adj. Fag for Fag, hvert Fag især. At giennemgaae et Bibliothek fagviis.

Fage, adv. snart, hastigen. (efter Moth og hos ældre Forf. ogsaa adj. "De ere fage til at bevise Ondt." B. Thott.) Dette Ord findes ikke i det gamle nordiske Sprog, men høres i Almuesproget (bl. a. i Fyen.) I Skrifter er det kun sielden brugt af en og anden Nyere. "Det gielder dit Liv saa fage." Storm. (undertiden ogsaa reent urigtigt, som af Thaarup: "Du gav os de fage, de rolige Dage." Heller ikke F. Guldbergs Udtryk: "den fage Sommer" (Saml. Digte I. 254) og "Vaarens fage Tid" (II. 38) ere sprogrigtige.)

Fagle, v. n. 1. (har.) være ustadig, vaklende i sine Ord, stamme, være usikker i sin Tale. (titubare, hæsitare.) At fagle i sin Tale. Moth. — Deraf: Fagleri, et. (Moth.)

Fagle, en. pl. -r. en Rafte ell. Stang, m. et Slags Kurv p. Enden, hvormed man plukker Frugt ned af Træerne. (Moth.)

Fager, adj. pl. fagre. [Nogle skrive faver; Moth og nogle Ældre faur. Isl. fagr. A. S. fægr.] smuk, yndig, skiøn. "Halv som et Barn, halv som en fager Pige." J. L. Heiberg. — Fagerhed, en. ud. pl. Skiønhed.

Fagter, n. s. pl. (usædvanl. i sing.) udvortes Adfærd i Bevægelser; Lader; (dog mest om Legemets Bevægelser, ligesom Lader, Miner, om Ansigtets.) Hun har underlige Fagter p. sig naar hun gaaer, dandser. "Det kommer af en slem Vane, at Nogen har visse Fagter p. sig." P. E. Müller. (I ældre Skrifter ikke altid uforkleelagtigt. "At Legemet ei altid haver gode Lader og Fagter p. sig." P. Tidemann. "Høviskhed i Ord og Fagter pryde en Jomfru." N. Hemmingsen om Ægteskab, 1572.) — Den usædvanl. sing. forekommer hos Bording: "En heldig Fagte." I. 116. — Uegentl. og poet. om underlige, urimelige Handlinger. "Og falder da Tiden mig lang, naar jeg seer p. Menneskens Fagter." Baggesen. [Ordets Oprindelse er uvis; men da det nærmest gaaer ud paa Bevægelser, kan det høre til Ord som hvege, vakle, det. T. fachen o. fl.]

Fakkel, en. pl. Fakler. [T. Fackel.] en Stage, der brændes som et Lys, eller i hvis ene Ende er befæstet brændbare Sager, som antændes; Blus, (Kierte.) At lyse for een m. Fakler. = Fakkelbærer, en. Den, som bærer en brændende Fakkel for at lyse. Fakkeldands, en. En tilforn brugelig Dands, (f. Ex. ved fornemme Bryllupper) hvor de Dandsende bare Fakler i Haanden. Fakkeldrager, en. d. s. s. Fakkelbærer. "Velanstændighed bør være Sandhedens Fakkeldrager." Rahbek. Fakkellys, et. Lysningen af en Fakkel ell. af Fakler. Fakkelskin, et. Skinnet ell. Lysningen af en tændt Fakkel. Fakkeltog, et. Tog ell. Optog, hvorved de, som deeltage i samme, bære Fakler.

Fal, adv. [Isl. falr. T. feil.] til Salg, til

Kiøbs. At holde, byde Varer fal. (S. falbyde, falholde, som mere bruges, ligesom og Endelsen: til fals.) At være til fals (ell. rettere: tilfals.) = falbyde, v. a. 3. udbyde, frembyde tilkiøbs. Offentlig at falbyde en Eiendom. Deraf: Falbydelse, en. pl. - r. — falholde, v. a. 3. have at sælge, have til Salg.

Falaske, en. ud. pl. [Sv. Fallaske, Falske. J. Fölskvi: "forma rei exustæ in favilla." Falauuisgu. Otfried.] Askehob af noget, som er opbrændt; (og maaskee især, naar den endnu viser noget af Tingenes Stikkelse.) "Huset laae noget mer Hælvten udi Falaske." Vedels Saxo 330. "Endog Siælen ligger undertiden skiult, ligesom en Gnist under Falaske." Liigpræd. over Kar. Gyldenstierne 1596. [Dette gamle Ord vil Ihre udlede af fæla, skiæle, skiule; V. S. O. (hvor det skrives Faldaske) af falde. Det sidste kunde bestyrkes v. Talemaaden: at falde i Aske; men Ordets Ælde synes at tale derimod.]

Falblader, n. s. pl. [et af det Fr. falbala fordærvet Ord.] kaldtes forhen en bred, rynket Strimmel, der syedes nedenfor Qvindfolks Skiørter ell. Kioler.

Fald, et. pl. d. s. 1. hastig Bevægelse fra et høiere t. et dybere Sted; det, at een ell. noget falder. Et farligt Fald. At giøre et F. Vandets Fald (jvf. Vandfald.) Vandet har intet F. (Afløb ved hældende Jordsmon.) At staae p. Fald, være nær ved at falde. (ogsaa figurlig.) 2. fig. Forringelse i Ære, Anseelse, Fuldkommenhed; Fornedrelse; Forseelse. En Ministers F. "Hovmod gaaer f. Fald." Ordspr. "Tidt kan vort bedste Haab os t. et Fald omvendes." Holb. P. P. At bringe en Pige til Fald. 3. Tonefald, Toneholdt i Vers ell. Prosa. 4. Tilfælde, Omstændighed. I Fald (hvis) det skulde skee. I al Fald (i ethvert Tilfælde.) 5. i det ældre Lovsprog: Straf; Pengebøder, for en under Rettergang begaaet Forseelse. deraf: Faldsmaal, [Isl. Fals-mál, af Fals, Falsk?] der i D. Lov især bruges om Bøder f. Rettens Spilde, ell. udviist Ringeagt f. Retten (f. Ex. naar indstævnede Vidner uden lovligt Forfald udeblive) hvilke i fildigere Tider ogsaa kaldes Faldsmaals-Bøder. "Kongens Faldsmaal, som er 27 Lod Sølv." D. L. I. 24. 41 og mange fl. St. (Sammensatte Ord f. under falde.)

Falde, v. n. faldt; faldet, falden. (er) Imperf. føll (Jyll. fiil, fiæl) og partic. fulden høres i Almuesproget. [Isl. falla. A. S. feallan.] 1. føres ved sin Tyngde fra et høire Sted t. et lavere. Pengen faldt (faldt ned) paa Gulvet. At falde af Hesten. Der faldt stærk Regn. Duggen falder. 2. komme pludselig fra en opreist i en liggende Stilling; falde om Barnet faldt p. Gulvet (medens det gi ell. stod.) At falde over noget (snuble. Træet falder ei f. det første Hug (Maale naaer man ei uden Anstrengelse.) At fal de omkuld, falde over Ende. (Den fal dende Syge, Epilepsie.) 3. rinde ned ad (om Vand.) 4. synke. (modsat: stige. Vandet falder m. Ebben. Qvægsølv falder i Veirglasset. Taagen falder (sn ker nærmere t. Jordens Overflade.) 5 Uegentl. a) aftage, formindskes. Prisern falde. Hans Credit falder. Hans Mo er faldet. b) forringes i Ære og Anseels Den faldne Minister. Han er falden Kongens Yndest. 6. blive til intet (fal bort.) At lade sin Sag, Paastand, Forsæt falde. 7. omkomne. At falde Strid. 8. indtræffe, forefalde. Na Leilighed falder. Der faldt nogle O herom i Samtalen — it. gives, vær blive. Der falder god Sæd i denne Eg Rugen falder maadelig i Aar. Det fald i uroligt Veir. Der falder endeel at fe tiene. Dette Arbeide falder mig tung — recipr. br. ogsaa: falde sig, fo træffe sig, forekomme. Det er forskiellig eftersom det kan falde sig. Man maa ta det, som det kan falde sig. 9. komm sættes i en vis Tilstand. (m. præp. i.) falde i slette Hænder. At falde i Tank i Forundring, i Afmagt, i en Sygdom, Søvn, i Sved, i Unaade, 2c. At fal tilbage (om en Syg, der igien forværre Lehnet falder tilbage t. Kongen. 10. f nes, forekomme. Det faldt mig forund ligt. Tiden falder ham lang. 11. ha et vist Fald ell. passeligt Forhold; ogs om Tale, Tonefald. Kioten falder il godt i Ryggen. Verset falder tungt. 1 om det, som har en bestemt Retning, Fa Løb. Veien falder igiennem Byen, gie nem denne Mark. Lyset, Solstraaler falde fra den Kant. 13. Af særegne mærkelser, hvori dette Ord, især i Forb delse m. præpos. bruges, er fornemmel at mærke: Der er falden Dom i Sag Dommen faldt ham imod. — Ordet fa mig af Munden (jeg sagde det uden Ov læg.) "De Ord, der falde eller flyve af Munden." Rahbek. — Naar Arv f der (tilfalder een.) Hans Lønning fal (udbetales) fire Gange om Aaret. — falde af: a.) blive mager, svinde h b.) Hvad der falder af ɔ: hvad der l nes, spildes, ikke bruges. — At falde b blive t. intet, ophøre, udelades, ikke b gieldende. Dette Vilkaar maa falde b Det falder bort m. Aarene, af sig selv, bortfalde.) — falde for, indtræffe, fo komme. "Noget godt, noget maadel noget Braggods faldt der for." Rahbek. falde fra, fig. afstaae fra; blive opr

ft. døe, døe bort fra. — falde hen, a. for-
faldet. noget. b. blive kraftløs, tabe i Huld
og Kræfter. c. falde bort, tabe sig. —
falde i. At falde noget i det Mørke, Sorte,
Graae, rc. (nærme sig.) Det falder i hans
egen Smag, Art, Skrivemaade. At falde
een i Ordet, i Talen (afbryde ham.) At
falde i Øinene. a. blive hastigen synlig.
b.) udmærke sig ved sit Udvortes. — At
falde igiennem, faae Afslag; ikke bestaae
ved en Prøve. — falde ind. a. At falde
ind p. Fiendtn. (giøre et Angreb.) b.
svinde ind, blive mager. (s. indfalden.)
c. træffe, hænde sig. Det faldt meget be-
leiligt ind. d. indtræffe. Juledag falder
ind p. en Løverdag i Aar. e. rinde i
Tankerne. Det faldt mig ind. (jeg tænkte
paa; ell. fik i Sinde.) Der vil ikke falde
mig noget ind. (s. Indfald.) At falde een
ind i hans Embede, i hans Tale. —
falde om, falde omkuld, S. falde. 2. —
At falde een om Halsen (omfavne, gribe
om Nakken.) — falde paa. a. Valget, Lod-
ten faldt paa ham (traf ham.) b Nat-
ten, Mørket falder paa (kommer p.) At
bringe een paa noget, som han ikke af sig
selv falder paa. (Rahbek.) "Da faldt en
Rædsel p. ham." (ↄ: paakom ham.) Myn-
ster. c. erindre sig. Jeg kan ikke falde paa
hans Navn. d. faae Indfald, faae Lyst
til. At falde paa at gifte sig. — falde
sammen, egentl. styrte sammen; uegentl.
blive nedbøiet af Alder og Svaghed. —
falde til, egentl. lukkes ved Fald. uegentl.
hengive sig til. falde til Spil, Drik rc.
(s. tilfalde.) — falde ud; blive til, faae
et vist Udfald. Sagen faldt ud efter Øn-
ske, faldt vel ud. = Til dette V. og til
Subst. Fald maa henføres følgende Sam-
mensætninger: a.) Faldaske, en. s. Fal-
deske, ovenfor. Faldbord, et. Bord ved en
Væg, m. bevægelig Klap, som kan slaaes op
og ned. (V. S. O.) Faldbro, en. bevægelig
Bro, som ved den ene Ende kan løftes op
og igien lades ned. Faldbuur, et. Buur
m. en Falddør t. Fuglefangst, Fangebuur.
Falddør, en. Dør, som kan trækkes op
og falde ned. = Faldevildt, et. kal-
des i Jagtvæsenet det Vildt, som fin-
des dødt i Skoven. Faldgitter, et.
Gitterport, som kan drages op og falde
ned. Faldhøide, en. den Høide, fra
hvilken et Legeme falder, ell. som dets Fald
har. "Vandets Faldhøide." (Millingtons
Naturl. v. Ursin. 199.) Faldkraft, en.
den Kraft, hvormed et Legeme falder, i
Forhold t. dets Tyngde og Høiden, hvor-
fra det falder. (H. Ørsted.) Faldlaag,
et. Laag, som er fast ved den ene Side,
og lukker naar det falder til. Faldluge,
en. Luge, som kan drages op og falde ned.
Faldport, en. En stor Falddør. Fald-
porte v. Sluser, v. en Fæstning. (Moth.)

Faldsot, en. faldende Syge, Epilepsie. Faldstrikke, s. Snare. Faldtrappe, en. En Trappe, som man kan lade falde ned og drage op igien. Faldvindue, et. Vindue, som ei aabnes til Siderne, men v. at trækkes op. b.) faldefærdig, adj. nær ved at falde om ell. falde ned. "Murene have et meget brøstfældigt, næsten falde-færdigt Udseende." (M.) Faldehat ell. Faldhat, en. et Slags Hat, som smaa Børn bære, for at bøde af imod Stød p. Hovedet. Faldereb ell. Faldreb, et. Reb til at holde sig i, ved Siden af en Trappe, især Skibstrappe.

Falden, en. det, at noget falder. Barometrets Stigen og Falden.

Faldsmaal, et. s. under Fald, 5.

Falholde, S. adj. fal.

Falk, en. pl. -e. En Rovfugl, hvoraf gives endeel Arter, som kunne afrettes t. Jagt. Den almindelige Falk. Den hvide Falk. Falco. "Enhver mener, at hans Ugle er en Falk." Ordspr. = Falkeblik, et. skarpt, giennemtrængende Blik, som en Falks. Falkefænger, en. den, som forstaaer at fange Falke. Falkegaard, en. Gaard, hvor Falke og Indretninger til Falkejagt holdes. Falkehætte, en. Læderhætte, som sættes paa Hovedet af Falke, naar de føres ud til Jagt. Falke-jagt, en. Jagt med afrettede Falke. Falkejæger, en. den, som forstaaer sig p. Falkejagt og p. at afrette Falke dertil. (m. et fremmedt og forvendt Navn: Fal-keneer, hvoraf: Falkeneergaard, Falke-neermester.) Falkemester, en. den, som har Opsyn m. Falkejagt og Falkejægere. (Schytte.) Falkesyn, et. skarpt og langt Syn, som Falkens; fig. om en høi Grad af Skarpsindighed ell. aandeligt Syn. (Tullin.) Falkevogter, en. Betient, som passer de til Jagten afrettede Falke. Fal-keøine, pl. At have Falkeøine siges om den, der har et meget skarpt Syn.

Fallit, en. [Ital. Fallitto.] s. Opbud. Fallitbo, et. Opbudsbo (egentl. et Bo, hvor Gielden ei kan betales.)

Falme, v. n. 1. er. [J. fölna, fölska; af fölr; Sv. fal; A. S. falu, fealo: gu-sten, bleg, blegguul.] miste sin Farve, Glands, Anseelse. f. Ex. om Løvet, om farvet Tøi, m. m. "Skovens Pragt m. Løv og Blade falmed og fik anden Stik." Bording. Hendes Skiønhed begynder at falme. "De Sygdomme, der for Tiden bringe vore Skiønne t. at falme." Rah-bek. "Spørger dem — om der er nogen timelig Glands, som ikke falmer?" Myn-ster. — Falmen, en. ud. pl. det, at falme.

Fals, til fals, S. adv. fal.

Fals, en. pl. -er. [T. Falz.] bruges især: a: hos Bogbindere, om en regel-

mæssig Foldning af et Ark Papir; og om en ombøiet Papirstrimmel, som indheftes m. en Bog, for at klæbe noget derved. b. hos Snedkere: en smal Indhuulning ell. Rende i Træ, hvori noget skal passe. — Falsbeen, et. Redskab af Been, t. at false Bøger med. Falshøvl, en. Høvl, som er dannet til at false; og fl.

False, v. a. 1. lægge i Fals, giøre en Fals i noget. At false en Bog, et Bræt.

Falsk, adj. og adv. [Isl. falskr.] Som er det modsatte af: sand, virkelig, ægte. 1. uægte, eftergiort. Falsk Mynt; falske Penge. En falsk Underskrift. falske Haarlokker. "En Krands, sammensat af falske Blomster og uægte Stene." Sneed. 2. opdigtet, ikke virkelig. falske Guder, Tanker, Indbildninger. 3. usandfærdig, vrang. En falsk Tidende. Et falskt Rygte. falske Begreber, Lærdomme. En falsk Vitighed. At sværge en falsk Eed. 4. ikke oprigtig, lumsk, forstilt. En falsk Ydmyghed, Høflighed. En falsk Ven. 5. bedragersk. En falsk Spiller. falsk Maal og Vægt. 6. som ei er at stole paa, usikker, skuffende. Et falskt Haab. falske Løfter. Isen er falsk at gaae p. "Frygten, som altid er en falsk, om ikke en ond Raadgiver." Schytte. 7. urigtig, som strider imod Konstens Regler ell. Tingens Natur. Falske Toner. falsk Belysning i et Maleri. At synge, spille falsk (ell. falskt.) = falskelig, adv. usandfærdigen. — Falskhed, en. den Beskaffenhed, at være falsk; men br. oftest i Bemærkelsen: 4, om det Modsatte af: Oprigtighed, Ærlighed. — Falskner, en. pl. -e. den, som begaaer grov Svig, eftergiør ell. forfalsker noget t. Andres Skade. Falskneri, et. falsk, uredelig Gierning ell. Adfærd.

Falsk, en. ud. pl. [Isl. Fals.] 1. Bedrageri ved Forfalskning. At giøre Falsk (D. L.) 2. Falskhed, svigfuldt Sind, Underfundighed. Hans Hierte er uden Falsk og Svig. "Han tiente mere paa Falsk, end paa Troskab." A. Bedel.

Falske, (forfalske, bedrage. Moth.) s. forfalske.

Falsterbo, en. pl. -er. Indbygger paa Øen Falster (undertiden ogsaa en Falstring.) Ligeledes Fyenbo, Møenbo, Ærøbo.

Familie, en. pl. -r. [af Lat.] 1. Samling af Forældre, Børn, Frænder og Tyende, som udgiøre eet Huus-Selskab. I dette Huus boe to Familier. 2. en heel Slægt, Stamme, Æt. En gammel, berømt, blomstrende, uddød F. At være af god Familie. — uegentl. Slægtskab. At være i F. med een. (jvf. Slægt.) = Familiebaand, et. Forbindelse imellem Mennesker af en Familie, Forbindelse ved Familieforhold. "Statsforfatningen er det store Familiebaand, der omslynger Borgersamfundet." Engelst. Familiegods, et. Gods som maa gaae i Arv i en vis Slægt. Stammegods. Familiegrav, en. Gravsted for en vis Familie. Familiekreds, en. den Selskabskreds, som en F. udgiør. At leve hiemme i sin F. Familienavn, et. Slægtnavn. Familiesag, en. Sag, der vedkommer en heel Familie, eller mangen i en F. Familieskat, en. Skat, som Huusfaderen betaler for sin F. Familiestykke, et. 1. en vis Eiendom, som længe er gaaen i Arv i en F. 2. Maleri el. Kobberstykke, der forestiller en heel Familie. Familievogn, en. uegentlig en stor rummelig Vogn, som til en heel Famili... o. fl.

Famle, v. n. og a. 1. [Isl. fálm... N. S. femeln, fummeln.] 1. føle for... m. Hænderne. At famle i Mørke, ell. fam... omkring, famle for sig i Mørke. 2. røre ve... berøre, beføle. "Hans Haand i gyl... Dynger famler." Øhlenschl. "Naar ha... Haand m. modløs Skielven — famler b... i Harpens Stræng." Samme. At famle e... noget. act. At famle noget i Hænder... (At famle Klæderne op om sig. V. S. D...) 3. at famle i sine Ord, i sin Tale ɔ: sta... me, tale usikkert (E. famble.) — Faml... en. ud. pl. Gierningen at famle. — Fam... leri, et. i Særd. idelig Beføleu, ... røring.

Fanden; ud. ubest. Art. og ud. ... [formodentl. det Isl. Fiandin, Fiende...] Den onde Aand, Diævelen. (Ligesom de... Ord forekommer i en stor Mængde D... sprog, saaledes ogsaa i adskillige Navne ... Naturgienstande, især Planter, f. Ex. Fa... dens Boghvede (Rumex crispus) Fa... dens Kiernemelk (Euphorbia helioscop... o. fl.) — Gen. Fandens br. i dagl. ... om noget ondt, ubehageligt, fortræde... ell. noget ualmindeligt, forunderligt. ... Fandens Støi, Færd. Det er en Fa... dens Karl til at springe. "Paa denne Fa... dens D." — "Det er en Fandens ... Pige." (Holberg. P. Paars.)

Fandse, v. a. 1. famle ved, beføle ... en letfærdig Maade. (Moth. P. S... Ordspr.)

Fane, en. pl. -r. [A. S. Fana.] ... Stykke Tøi, fæstet m. den ene Side t. ... Stang, som tiener en vis Afdeling ... Krigsfolk t. Mærke; et Banner. (... Merki.) At bære Fanen. Sværge ... Fanen. En F. Fodfolk, Rytterie (... mange, som høre under een Fane.) ... Fanedrager, en. den, som bærer Fane... Fændrik. Fanejunker, en. Tilforn: ... adelig ung Fanedrager eller Fænd... (Moth.) Fanelehn, et. fordum: ... Lehn, som overdroges en fyrstelig Lehns... mand, hvilket skete ved at række Lehnta... ren en Fane. faneløs, adj. som har ...

…et Fanen. "Ilde strider fanelos Hær." …Moth. Fanesmed, en. kaldtes tilforn …n Smed eller Beslagmester ved Rytteriet, …m tillige var Dyrlæge. Fanestang, en …stangen, hvortil Fanen heftes. Fane…ving, en. Gierningen at svinge en Fane, …m tilforn var brugeligt under Optog. "I Fanesving hvo nu slig Konstner finde …n!" Holb. P. Paars. Fanevagt, en. … Vagt ved en Fane. 2, en vis Vagt …i den første Linie af en Leir.

…Fang, et. pl. d. s. [er nu i Skriftsproget …sten i alle Bemærkelser forældet. Isl. og … S. Fang.] 1. det Tilfælde, at noget …n faaes. At være til Fangs. 2. Sted, …der Veiret fanges ɔ: indsluttes, gives …Træg ell. Træk. I Ordene: Luftfang, …ingfang, Vindfang. 3. Afstand, Mel…lemrum. Der er et godt Fang imellem. …Moth.) 4. Saameget, som man kan …ge i Favnen, Favnfuld. Et Fang Hø. (V. … O.) 5. Hvad der af Bohave, Red…skab og anden Eiendom hører t. en Gaard … el. et Bo. (Isl. Faung.) Al Gaardens …Fang. (forældet; men tilovers i Ordene: …Strufang, Træfang.) 6. hastig Svag…hed, som paakommet een. Han fik et …Fang (Hold) i sin Side. Moth.

…Fange, v. a. 1. [brugtes i ældre Tider i St. …t faae. Isl. fanga. A. S. fangan, *capere.*] … gribe, faae i sin Vold, især ved Behæn…dighed. At fange Fugle, Fiske, fange en Ræv … Bar. — figurl. At fange een i sin Tale, …hans egne Ord. 2. om Mennesker: tage … Fange, ved Overmagt eller Vold. Han …er fangen af Røvere. En stor Deel af …Hæren blev fangen. At holde een fangen. … Fangedag, en. Dag p. hvilken noget …fanges. "Det er hver Dag Jagedag, men …ikke hver Dag Fangedag." Ordspr. Fan…gejern, et. Redskab af Jern, hvormed …vilde Dyr fanges; f. E. Oddersax, Ræve…sax. Fangeliim, et. Liim, som Fugle…fangere bruge. (Virgils Georg. v. Ravn.) …Fangeline, en. Line ell. Reb t. at fange … Dyr med; it. Toug, hvormed en Baad …fæstes fast ved et Skib ell. Bulværk. = …Fangelig, adj. som kan faaes, som er at …faae. "Endskiøndt jeg saae det fangeligt …denne Dag at være." Bording. (br. …endnu i Jylland.) — Fangenskab, et. ud. … den Tilstand, at være fangen. — …Fangst, en. 1. Gierningen at fange. At …være p. Fangst. Aalefangst, Fiskefangst, … det, som fanges. At giøre en god …Fangst.

…Fange, en. pl. -r. 1. den, som ved …Overmagt ell. i Krig er fangen; en Krigs…fange. At tage een til F. give sig til F. … den, som for en Misgierning, Forbry…delse ell. for Gield er sat i Fængsel. Fan…gerne i Tugthuset. En Livsfange. = …Deraf: Fangebolig, en. V. for Fanger, Fængsel. (Malling.) Fangebuur, et. 1.) Buur, hvori et Dyr ell. en Person holdes fangen. 2. (af v. at fange.) Buur t. at fange Fugle i. Fangefoged, en den, som har Fanger i Varetægt, Slutter. Fangehul, et. snevert Afslukke t. at giemme Fanger i. Fangehuus, et. Huus, hvor Fanger giemmes; Fængsel. fig. "Et Fangehuus af Damp." Tullin. Saaledes ogsaa: Fangekielder, en; Fangetaarn, et. — Fangejern, et. Jern og Lænker, som Fanger have p. sig. Fangekost, en. den Føde, som gives Fanger. Fangelænke, en. L. hvori en Fange er smedet eller sat fast. "Ei tordned Dødens Malm, ei rasled Fangelænker." Storm. Fangevogter, en. d. s. s. Fangefoged.

Fangenskab, Fangst. S. v. a. fange.

Fante, en. pl. -r. et taabeligt, naragtigt Menneske, en Tosse, Fiante. (Langebek. Isl. Fantr.) I Norge bruges det ogsaa for: Tigger, Stodder. (Deraf: fante v. n. 1. snakke taabeligt, bære sig naragtigt ad; (Moth) og: fanteagtig, adj. naragtig. Langebek.)

Far, et uadskilleligt Endelsesord, som hænges t. nogle Landskabers Navne, for at betegne en Person, som der er født. f. E. Siællandsfar, Hallandsfar, Gullandsfar. (Ogsaa forekommer: Lavindsfar, for Langelænder, af denne Øes ældre Navn Lavind.)

Farbroder, en. pl. Farbrødre. Den som er Broder til en Persons Fader. (S. Faster.)

Fardag, Fargods, og fl. s. v. n. fare.

Fare, en. pl. -r. [Isl. Fár. N. S. Vare.] Mulighed af et nær forestaaende Onde; ell. det forestaaende Onde selv. Han stod Fare, var i F. for at miste sit Liv. "At den Paagieldende ikke blot løber Fare for Straf." A. Ørsted. At gaae Faren i Møde, sætte sit Liv i Fare. Der er ingen F. ved, ingen F. paa Færde. Det har ingen F. (er ei at befrygte.) Den Syge er uden F. (for Døden.) = farefri, adj. fri for Fare, befriet for F. "I de Kiæres Kreds, nu farefri, han dit det moderlige Vink tilbeder." F. Guldb. fareløs, adj. som der ingen F. er ved, som ei er farlig. — farlig, adj. og adv. som bringer Fare, er forbunden m. Fare. En farlig Sygdom. Han ligger farlig syg. Det seer farligt ud. (i dagl. Tale, adv. særdeles, meget: Han er ikke saa farlig rig; hvor Ordet maaskee har en anden Herkomst.) — Farlighed, en. 1. den Egenskab, at være farlig. 2. (sieldnere) Fare, farlig Omstændighed. "Livets Farligheder. — I hvilke Farligheder styrte vi os ikke selv." Bastholm.

Fare, v. n. 1. (har.) om Søen: føde. Soen har faret, og faaet ti Grise.

Fare, v. n. foer, faret. [Isl. fara.]

1. bevæge sig fra et Sted t. et andet m. Hastighed. Skyerne fare m. Vinden At fare efter een (forfølgende.) At fare ned i en Grube (lade sig nedhisse, ell. p. andre Maader komme ned i Gruben.) At fare paa een, anfalde m. Hast. Hunden foer p. ham. — At fare op af Stolen, ud af Døren. At fare afsted, fare frem som et galt Menneske. At komme farende ind. Hun foer ham om Halsen. 2. drage fra et Sted t. et andet, reise. At fare bort t. et fremmedt Land. At fare eens Bud, fare i Kongens Ærende. (br. nu mest om Søreiser.) At fare til Søes, fare som Styrmand, Matros. At fare paa Middelhavet. At fare med en Jagt, Galease. At fare med Brænde, Kornvare. 3. fig. og uegentl. a. være, komme i en vis Tilstand. At fare vel, ilde ved noget. (Deraf: Farvel!) Konen foer ilde (fødte i Utide.) b. At fare vel, ilde, lempelig med noget ɔ: behandle det saaledes. (s. medfare.) c. fremføre, give sig af m. At fare m. Sandhed, m. Løgn, m. Fias. d. At fare i Mag, gaae langsomt, sindigt tilværks. e. At fare vild, komme af sin Vei; tage feil. "Saa farer Mængden vild, just v. at følge andre." Popes Krit. v. Schiermann. f. At lade noget fare, give Slip paa, afstaae fra. = Fardag ell. Faredag, en. [J. Fardagi.] Skiftetid for Tyende; Flyttedag for Huusleiere. Fargods, et. Gods, som en Reisende fører m. sig, Reisegods. Farkoster, pl. Fargods, Reisegods. (forældet.) Farkyst, en. Kyst, som befares for Handelens Skyld. Farsot, en. Omgangssyge i et Land, Epidemie. (Jacobi.) Fartøi, et. pl. -er. Skib, Baad, hvori fares p. Søen. Farvand, et. pl. -e. en vis Strækning af Havet, m. Hensyn til dets Beseiling. Et usikkert, roligt, ubekiendt F. Farvei, en. Kiørevei. S. Alfarvei. = Farer, en. i Sammensætn. om Skibe og Personer, der seile t. visse Lande ell. Steder. Saaledes: Kystfarer, Chinafarer (baade om et Skib, der seiler paa China, og om Skibsfolk p. et saadant) Grønlandsfarer, Vestfarer, som farer p. Vestindien, o. s. v.

Faren, adj. v. [S. fare, 3. a.] som er i en vis Forfatning. At være vel, ilde faren med noget.

Farlig, adj. s. under Fare.

Farfader, en. pl. Farfædre. en Faders Fader; Bedstefader p. fædrene Side. — Saaledes: Farmoder, en Faders Moder.

Fart, en. [Isl. Far.] 1. Gierningen at fare. "Fra os t. Paradis er nu fast ingen Fart." Holb. P. P. — I Sammensætninger: Bortfart, Giennemfart, Medfart, Søfart, o. fl. 2. hastig Bevægelse. Skibets Fart. Med en Fart, i en Fart. 3. Reise, Færdsel. 4. Seilads, Søfart. Farten p. Vestindien. At holde Skibe i Farten (al tid have Fragt t. dem.)

Farve, en. pl. -r. [Isl. Farvi.] 1 den Egenskab hos Legemerne, at bryde og tilbagekaste Lysstraalerne p. en vis Maad og m. en vis Virkning p. Synet. E lys, mørk, rød, blaa Farve. At skifte Farv (Ansigtsfarve.) 2. det, som meddeler et Le gemes Overflade en vis Form; Farvestei At rive, blande Farver. 3. en Farve Kortspil ɔ: Kortblade af et af de fire Ho vedtegn: Hierter, Ruder, Spader og Klø ver. = Heraf og af v. a. farve: farve blandet, adj. v. som har flere, blandet Farver. Farveblanding, en. 1. Gie ningen at blande forskiellige Farver. 2 Sammensætningen af forskiellige Farve i et Maleri. (Moth.) En heldig, har monisk Farveblanding. Farvebog, en Bog, som handler om den Konst at farv Tøi. Farvebrydning, en. Farvern Brydning ell. Afvexling og Overgang i e Maleri. (M.) Farvebræt, et. B. hvor paa Malere lægge de udrørte Farve hvilke de dagligen bruge, og som holdes den venstre Tommelfinger; Palet. (Moth Farvebue, en. poet. om Regnbuen. "F mig, under Haabets Farvebue, stil glad, i Solens Rige ind." S. Staffel farvedrukken, adj. v. giennemdrukken mættet m. en Farve. (Colding.) farve fri, adj. ufarvet; helst om det, som bør være farvet. Farveglands, en. liv livelige Farvers Glands og behageli Virkning p. Øynet. "De kun forly Diets Sands m. Skygger og den tom Farveglands." Grundtv. Farvegrund en. malet Grund p. noget, der siden e ter overmales ell. males paa. "Som M ler klog først Farvegrunden sætter." In boe. Farvekasse, en. Farvelade. Fa vekiedel, en. K. hvori Tøi dyppes koges m. Farvesuppen. Farvekone, K. som forstaaer at farve Tøi. Farv konst, en. den Konst at farve T Farvelade, en. Kasse ell. Lade, m. deelte Rum, hvori Malerfarver giem Farvekasse. Farvelysning, en. D Grad af Lys, som Farveblandingen gi et Maleri. "Forgrund og Mellemgr havde en mildere Farvelysning." (Farvelære, en. Lære om de forskiel Farver, deres Oprindelse, Slægtskab m. Farveløn, en. Betaling, som en Far faaer for sit Arbeide. farveløs, adj. er uden Farve. "Farveløs er Straal rene Glands." Grundtv. Hun var og farveløs. Farvepragt, en. Virk gen af rige, prægtige Farver. "Lig Blo stens korte Farvepragt, samme Dag i Ung gen og i Graven." J. L. Heiberg. Fa veprydd, en. den Prydelse, en Ting m tager v. en smuk Farve. Farveprø

... 1. Pr. som foretages m. en Farve, ... at erfare, om den er ægte, stærk nok o. v. 2. Prøve, som skeer m. en Materie ... at udsætte den f. andre Legemer, som ... andre dens Farve. (H. Ørsted.) Farverig, adj. som har mange ell. stærke Farver. ...verøde, s. nedenfor Farverrøde. Farveskel, en. Muslingskal, hvori en tør Malerfarve giemmes. Farveskiftning, ...skiftning af Farve; især af Ansigtsfarven. Farveskiær, et. Lysets Virkning p. en farvet Overflade. Farveskygning, m. den Konst, at give Farverne i et Maleri deres rette Grad, ell. tiltagende og aftagende Styrke. (T. Schattierung.) Farvespil, et. den Virkning p. Synet, som forskiellige nær sammenbragte Farver frembringe. "I yndigt, tusindfoldigt Farvespil." S. Blicher. "Blomstens Duft og søde Farvespil." og figurl. "Livets Farvespil." J. L. Heiberg. Farvesteen, en. En flad og glat Steen, hvorpaa tørre Farver røres. (Moth.) Farvestift, en. Stift af tør Farve, som Pastelmalere bruge. Farvestof, et. pl. - fer. d. s. s. Farve, 2. Farvestrøg, et. Anstrøg af ell. med en Farve; it. Malerens Behandling af Farverne m. Penselen. Den Maler har et let, ... F. Farvesuppe, en. det m. Vand tillavede Farvestof, hvori Tøiet dyppes ell. koges. Farvetone, en. et Ord, der figurl. bruges om den Farve, som især hersker i et Maleri, ell. som en Maler oftest og fortrinligen anvender. Farvetræ, et. Ved, som har farvende Egenskab. Farvetøi, et. Tøi, som skal farves ell. er farvet. Farveurt, en. Plante, som giver et Farvestof.

Farve, v. a. 1. 1. give noget en vis Farve. Indigo farver blaat. Vandet var farvet af Blod. Undseelse farvede hendes Kinder. "Han fortryllet beskuer i Luften de tusinde farvede Buer." Fr. Guldberg. At farve Elfenbeen, Træ, Straa, o. m. (naar det skeer ved at dyppe ell. nedlægge det i en Farve.) 2. Især: give Tøi en Farve ved at dyppe ell. koge det i Farvesuppe. At farve en Kiole, et Stykke Klæde. At farve Uld, Silke, farve noget rødt, blaat. (Om al Farvning, som skeer ved nødvendig Paastrygning, bruges: at male. At male er, at sætte Farven p. Gienstanden; at farve derimod, at bringe den ... i samme." Müller.) At farve af, ... af. At farve op, farve paa ny. = Farvning, en. Gierningen at farve — Farveri, et. 1. Sted, hvor Tøi farves, hvor Farver driver sit Haandværk. At anlægge et F. 2. d. s. s. Farvekonst; it. Næringsbrug ved Farvning. At lære Farveriet; leve af Farveri.

Farvel, et. en Afskedshilsen. (egentl. s. s. Lev vel! s. fare, 3. a.) Usædvanl. pl. "Han besluttede at undgaae disse mange Farvel." Rahb. Fortæll. II. 4.

Farver, en. pl. - e. den, som forstaaer Farvekonsten; en Farvermester. En Uldfarver, Silkefarver. — Heraf: Farverdreng, Farvergaard, Farverkone, en Farvers Hustru (forsk. fra Farvekone. s. ovenfor.) Farveløn, Betaling for at farve Tøi. Farverrød ell. Farverrøde (smaa hele Kraprødder, som have beholdt deres ydre Hinde, s. Krap; skrives ogsaa Farverøde. Oluffsen. egentl. Farverrødt) Farversvend og fl.

Farveri, et. s. under v. a. farve.

Fasan, en. pl. - er. en udenlandsk Fugl, som regnes t. Hønseslægten. Phasianus Colchicus. = Fasangaard, en. et Sted, hvor Fasaner opfødes; Fasaneri.

Faskine, en. pl. - r. [Fr. fascine.] et Slags Riisknipper, som bruges i Krigen, ved Flod-Dæmninger, ic.

Fast, adj. og adv. [Isl. fastr. A. S. fast, fæst.] 1. som har tæt sammenhængende Dele. fast i Træet, i Kiødet. fast Tøi, Lerred. fast Føde. 2. som ikke let rokkes ell. bevæges, som modstaaer Tryk og Tyngde. En fast Grund, Jordbund. Pælen er fast i Jorden. faste Eiendomme, Grundeiendom; modsat: Løsøre. Det faste Land: modsat, deels Øer, deels Havet (især det første.) s. Fastland, nedenfor. 3. stadig, bestemt, bestandig. En fast Beslutning, Charakteer, Bopæl. At være fast i Troen, fast i sin Overbeviisning. fast Løn (modsf. uvisse Indtægter.) 4. befæstet. En fast Stad. 5. stærk; ogsaa fig. At være fast i sin Konst, Videnskab. — fast, adv. (modsat: løst.) Det sidder ikke fast. At sidde fast i Sadelen. At holde fast, giøre, binde, banke noget fast. Det er fast besluttet. At sætte een fast (fængsle ham.) = Fasthed, en. ud. pl. den Egenskab at være fast. — Fastland, et. (oftest m. den best. Art.) den Deel af Jordkloden, som vel er omgivet af Verdenshavet, men dog v. sin store og uafbrudte Udstrækning ikke regnes for en Ø; men modsættes de mindre Øer. (Moth.) Det europæiske, asiatiske Fastland. Man kalder ogsaa Amerika et Fastland, i Modsætning t. de vestindiske Øer. = fastne, fastnes v. n. 1. blive fast. "Jorden fastner naar den har været blød." Moth. 2. hænge fast. "Gaasen gaaer saa længe i Kiøkkenet t. hun fastner ved Spiddet." Ordsprog. (sieldnere act. fastgiøre, fæste. "Der, som en smækker Green — i Vandet ligger fastnet v. en Steen." Øhlenschl.) = Adv. og adj. fast forbindes m. nogle Ord, saasom: fastbinde, v. a. fastgiøre, v. a. fastheste, v. a. fastholde, v. a. At fastholde Opmærksomheden. (Baggesen.) fastkiødet, adj. (Colding.) fastnagle, v. a. fastsætte, v. a. 3. bestemme, beramme. At fastsætte en Tid t. noget. Deraf: Fastsættelse, en.

Fast, adv. [Isl. og E. fast.] dygtig; hurtig. At drikke fast, løbe, ride fast.

Fast, adv. [Tydsk: fast.] næsten, hardtad.

Fast, conj. [Sv. fast, fastæn. Isl. fyrst.] uagtet, endskiøndt. (nu lidet brugeligt.)

Faste, v. n. 1. (har.) [Isl. fasta. A. S. fæstan.] afholde sig fra at spise; (det bruges ogsaa uegentl. om at holde Faste ved ei at spise Kiødmad.) At være fastende ɔ: endnu ei at have spiist noget fra man vaagner om Morgenen.

Faste, en. pl. -r. sielden.) [gl. T. Fasta. A. S. Fæsten.] 1. Afholdenhed fra Mad. At holde Faste. En streng Faste. 2. Tiden, (af omtr. 7 Uger) fra Aske-Onsdag t. Paaskedag, i hvilken Tid den catholske Kirke paabyder Faste. = Fastedag, en. Dag, p. hvilken man faster. Fastekost, en. Mad, som er tilladt at spises i Fasten, Fastemad. Fastemaaltid, et. Maaltid, som bestaaer af Fastemad. (Øhlenschl.) Fasteprædiken, en. P. som holdes t. visse Tider i Fasten. Fastetid, en. 1. den Tid, i hvilken een faster. 2. d. s. s. Faste 2.

Faster, en. pl. -e. en Faders Søster. (hvoraf Ordet er dannet v. Sammentrækning; ligesom Moster af Moder.)

Fastelavn, en. [et af det T. Fastel-Abend fordærvet Ord.] den Tid, da Fasten begynder. At løbe Fastelavn, kaldtes det fordum "naar Folk Mandag og Tirsdag før Fasten løb forklædte, og som Gale langs ad Gader og Stræder, og giorde megen Usømmelighed." Moth. = Fastelavnsbolle, en. et Slags Kryderbrød, som her til Lands bages især Fastelavnsmandag ɔ: Mandagen før Hvide-Tirsdag og Aske-Onsdag. - Fastelavnsleg, en. forskiellige Slags Leg og Løier, som især tilforn meget brugtes p. Fastelavnsmandag; hvoraf ogsaa Ordet: Fastelavnsløben ogden Talemaade: at løbe Fastelavn. Fastelavnsriis, et. Et pynteligt Riis, som brugtes ved den Skik: at pidske den op af Sengen, der ikke stod tidligt op Fastelavnsmandag. Fastelavnssøndag, en. Søndagen før Fastelavnsmandag.

Fat, adv. 1. om en vis Forfatning. (i Forbindelse med v. at være, ligeledes i det Sv.), Det er ikke saaledes fat. "Han tænker Dag og Nat derpaa, og veed ei selv, hvorledes det er fat." Helt. — Hvorledes er det fat m. ham? "Venner seer, hvor det med os er fat." Holb. P. P. Det er galt fat (dagl. T.) 2. om det, som gribes og holdes. At gribe, have, tage fat p. noget. At faae fat p. noget ell. faae noget fat (faae det i Hænde, naae, bekomme.) "Endelig fik jeg min Lykke fat; havde eg nu kun fat min Pige." Øhlenschl. At faae fat p. een, træffe ham, faae ham spurgt. [Sv. tå fatt uppå. Isl. F vinculum. Haldorsen.]

- Fatte, v. a. 1. [N. S. fatten. faſſen. Sv. fatta. "Est vero freque tativuum verbi: at fä." Ihre.] 1. gri tage fat, holde paa, hænge ved ell. i noget fat. Sømmet har ikke fattet i Tr i Muren. Der er intet at fatte ved Haanden. 2. indbefatte. At fatte sin Ta faa Ord. 3. begribe, nemme, forsta "Han kan ingenting fatte, uden man ver ham det ind m. Skeer." Moth.— fatte, tilkiendegiver mere Forholdet t. Tænkendes Evne, end at forstaae. Man siger ikke at fatte et Ord; men at fatte dets Mening." Müller. 3. opkomme i Siælen. At fatte Kiærlig Had, Mistanke til een. At fatte Mod, et Forsæt, en Beslutning. 4. At fatte a. bringe Sindet til Ro efter en Sindsbevægelse. b. samle sine Tanker beholde sin Aandsnærværelse, ved en u tet Tidende, en fornærmende Tiltale desl. Jeg overraskedes ved at høre d Beskyldning, men fattede mig strar.

Fatning, en. 1. Sted, hvor noget sammenføiet. 2. om Siælen: den Ti stand, da man er Herre over sig selv, s Tanker og Ord. At være ved fuld F. komme, bringes ud af sin F. — Fattev ne, en. Siælens Evne t. at fatte, Be greb. "At afpasse sit Foredrag efter e hvers Fatteevne." Birkner. — Fattekra en. Fatteevne. (Baggesen; sieldnere. — fattelig, adj. som let kan fattes; begri belig; deraf: Fattelighed, en.

Fattes, v. n. pass. fattedes. [J. fata svækkes, aftage, hindres.] 1. ikke hav savne, være uden (undertiden, men ik altid m. Bibegreb om Trang t. det, so mangler.) br. baade personl. og upersonl. d "Han har, men fattes allerførst." A. Stu (om Gnieren.) "Der er noget, som de endelige Ting fattes, noget, som den e ten ikke besidder, eller ikke kan faae." Ei schov. — Jeg fattes Tid. Mig fattes Pen ge. Det fattes mig paa Hielp. "Fatte det maaskee vore Skiebners Behersker pa Godhed og Kiærlighed?" Bastholm. savnes, være borte. Her fattes en Sto Der fattes een af Selskabet. Der fattes se i hundrede. "Næsten Alt manglede, da h besteg Thronen; og intet fattedes, da h forlod den." Kampmann. (jvf. mangl undvære.) "Man kan p. en Maade sig at Tarvelighed fattes intet, endog midt Mangel; thi den ønsker intet, men beti ner sig af det, den har." Sporon.

Fattig, adj. 1. [Isl. fátækr.] som h lidet, som fattes en Deel af det Nødve dige, trængende. Mange Rige ere blev fattige. "Fattig Mand har Bo paa Bag.

..rdsfr. Det er kun fattigt for ham. ..e Fattige, absol. ɔ: de, der ere saa ..trængende, at de maa falde Staten og ..Medborgere t. Byrde. At være fattig paa ..noget ɔ: mangle en vis Ting. Et fattigt Sprog, som fattes Ord t. mange ..stande og Begreber. 2. Uegentl. ..ringe, liden, slet. Han fik kun en fattig Trøst. ..Et fattigt Digt, en fattig Tale, en fattig ..Sag. = Fattigblok, en. s. Blok, 2.. Fattigbøsse, en. B. hvori sankes Penge t. ..e Fattige. Fattigcasse, en. offentlig ..Casse, hvoraf Fattige understøttes. Fattigfoged, en. Stodderfoged. "Hende bragte ..Fattigfogderne op, fordi hun tiggede p. Gaden." Rahbek. Fattigforstander, en. ..Den, som i en By, ell. i et vist District, ..forestaaer Fattigvæsenet. Fattigforsørgelse, en. offentlig Omsorg for at lindre de ..e Fattiges Nød. Fattighuus, et. Herberge, hvor Fattige gives fri Bopæl. Fattigmand, n. s. forekommer især i endeel Ordsprog, i St. for: en fattig Mand, ell. den ..fattige. f. Ex. "Fattigmands Korn vorer ..altid tyndt." Fattigmand skal ei have fager Kone ell. fed Hest." m. fl. Fattigmands Trudsel: et meget skadeligt Ukrud ..Brandenborger, onde Urter) Chrysanthemum segetum; (maaskee fordi Stodderne have truet med, at dette Ukrud skulde ..komme i Bondens Sæd.) Fattigskat, en. ..Paalæg, som maa udredes t. Hielp for de ..Fattige. Fattigvæsen, et. det, som hører t. Fattigforsørgelse i et Land ell. en ..By.

Fattigdom, en. ud. pl. [af adj. fattig. ..J. Fatæki.] den Tilstand, at være fattig. (jvf. Armod.) Figurl. et Sprogs Fattigdom. "Armod mangler altid, Fattigdom ikke; hiin savner, denne behøver." ..Speron. 2. uegentl. og i dagl. T. ringe, ..ubetydelig Eiendom.

Fattighed, en. Mangel i en vis Henseende. Fattighed paa Ord, p. Forstand. ..B. S. O. høres dog sielden.)

Faver, adj. s. fager.

Favn, en. pl. -e. [Isl. Fadmr. A. S. ..Fadm.]. 1. det Rum, som begge Arme ..ombefatte, naar de udstrækkes om noget. ..At tage een i F. kaste sig i eens F. — ..fig. og poet. "At længes efter Nattens ..mørke Favn." J. L. Heiberg. 2. saa meget, som man imellem begge udstrakte Arme kan bære. En Favn (ogsaa: Favnsuld) ..ds. 3. et Maal p. 3 Alen, saavel i Længde, som i Fiirkant. En F. Reb, en F. ..Brænde. = a) favnsætte, v. a. sætte skaaret og kløvet Brænde efter Favnemaal. ..Favnsætter eller Favnesætter, en. Person, der sætter Brænde i Favnemaal. — ..Favntag, et. og Favnetag. (Moth.) Gierningen at tage een i Favn; Omfavnelse. b) Favnebrænde, et. storkløvet Ved, som sælges efter Favnemaal. Favnegreb, et. saameget Rum, som man m. sin Favn kan indslutte. (Moth.) favnelang, adj. som har en Favns Længde. "favnelange Segle." Baggesen. Favneramme, en. en Træramme, som holder et Favnemaal ɔ: en Favn i Fiirkant. Favneved, et. Favnebrænde. favneviis, adv. i Favnemaal.

Favne, v. a. 1. [Isl. fadma. A. S. fædmian.] tage i Favn, omfavne.

Feber, en. pl. Febre. [Lat. febris.] en Sygdom, hvoraf gives en Mængde forskiellige Arter, som: Barselfeber, Forraadnelsesfeber, Nervefeber; &c. men ofte forstaaes ved Feberen absol. Koldfeber ell. Kolden, som igien deles i: Hverdagsfeber, Andendagsfeber, o. s. v. At have Feber, faae en F. Nu har Feberen forladt ham. = feberagtig, adj. som ligner, tilkiendegiver Feber. Feberbark, en. Chinabark. feberdrivende, adj. som har den Kraft, at fordrive Feberen. Feberdrøm, en. Drøm eller indbildt Forestilling, som er en Følge af Feber; Feberphantasie (Rahbek.) Febergysen, en. G. som følger m. Feberen. Saaledes: Feberhede, Feberkulde, en. Feberild, en. stærk Feberhede. "Naar vidned Feberild om Sundheds Varme?" Ohlenschl. Febermiddel, et. M. imod Feber. Feberslummer, en. urolig Søvn, som den Febersyges. feberstillende, adj. v. et feberstillende Middel, som kan sætte, stille Feberen. Feberurt, en. Urt, som har en feberstillende Kraft. Featervand, et. Et Vand, der br. som Lægemiddel mod F. (Moth.)

Februar, en. Aarets anden Maaned; Blidemaaned.

Fed, pl. d. s. m. kort e. Fid. B. S. O. [T. Fitze, Fisse.] et lidet, paa Haspen afbundet Knippe Garn, som er bundet af m. et Feddebaand. Et Stykke Garn paa tolv Fed. — Deraf: fedde, v. a. 1. at fedde Garn ɔ: binde det af i Fed p. Haspen. (Moth.)

Fed, adj. (langt e.) [Isl. feitr. A. S. fæt.] 1. som har Fedt og meget Kiød p. Kroppen. (modf. mager.) Han er stærk bygget og fyldig, uden at være fed. 2. som har Fedt ell. Fedme ved sig, er forenet m. Fedt. fedt Kiød, fed Suppe, Ost, Melk. 3. figurl. a. frugtbar. fed Jord. b. rigelig, overflødig. Et fedt Aar, Embede, Bytte. (dagl. T.) = fedagtig, adj. fedladen, noget fed ell. fedtet. fedladen, adj. som seer fed ud. — Fedhed, en. ud. pl. Den Beskaffenhed, at være fed. — Fedme, en. ud. pl. 1. d. s. s. Fedhed. Legemets Fedme. En m. Aarene tiltagende Fedme. 2. d. s. s. Fedt. — figurl. "Rødens uduelige Prælater — bortødslede Landets Fedme og Arbeidernes Sved." Rahbek. — fedmeblød, adj. blød af Fedt

ell. af Fedme. "Fasanen fedmeblød." Arreboe.

Fede, v. a. 1. giøre fed, mæske. "Enhver, som vil selv fedes af den Flok, han burde føde og vogte." Synesius v. Bloch. = Fedekalv, en. pl. -e. en fedet, mæsket Kalv. Saaledes: Fedeko, Fedestud, Fedesviin. — Fedeqvæg, et, overhovedet, bemærker saavel det Qvæg, der er bestemt t. at fedes, som det, der alt er fedet. Fedesti, en. Stald ell. Sti, hvor Qvæg fedes. Fedevarer, pl. visse Fødevarer, som Flesk, Smør, Ost. — Fedning, en. Mæskning.

Feder, en. See Fiæder.

Fedt, et. ud. pl. [af adj. fed; skrives ogsaa Fit ell. Fidt. T. das Fett.] I Alm. Alt, hvad der er af fed Beskaffenhed; en fed Materie; men især om den olieagtige, (fede, fedtede) hvidladne Materie, der afsondres i Legemet af den overflødige Næringssaft, og kaldes det dyriske Fedt; saavel om det, der sætter sig uden p. Musklerne ell. Kiødet, som det, der afsondres (Ister, Tælle) inden i Legemet, ligesom ogsaa det, der smeltes af. Gaasefedt, Svinefedt, Hestefedt. Havdyrenes afsmeltede Fedt kaldes Tran. At dryppe een i sit eget Fedt ɔ: giendrive ham med hans egne Beviisgrunde. (Moth.) = a) Fedtaare, en. Blodaare i Nyrehuden. Fedthinde, en. H. som omgiver Fedt og Ister i Legemet. Fedthud, en. den fierde Hud hos Mennesker og Pattedyr, under hvilken Fedtet ligger. Fedthævelse, en. En Sygdom, der frembringer en Hævelse i nogen af de kiødfulde Legemsdele, liig en betydelig Tilvæxt af Fedt. Fedtleer, et. en fedagtig Leerart. (Bolus.) Fedtlæder, et. Skind ell. Læder, som er beredet m. Tran. Fedtplet ell. Fedteplet, en. Plet, foraarsaget af Fedt. Fedtsteen, en. et Slags Steen, der synes fedtet at føle paa. Talcum. — b) Fedtebrød, et. Et Stykke Brød m. paasmurt Fedt. Fedtefad, et. Fedtekrukke, en. Fad, Krukke, hvori Fedt giemmes.

Fedte, v. a. 1. besmøre, besudle m. Fedt. — Fedtelse, en. Fedt, hvormed noget besmøres ell. dryppes. — fedtet, adj. v. bruges ogsaa om det, som ligner Fedt, kommer af Fedt. En fedtet Smag, Lugt. fedtet at føle paa.

Fegte, v. n. 1. (har) [Isl. fikta. A. S. fæctan. T. fechten.] 1. stride i Krig m. Vaaben. (Isl. vega.) At fegte til Hest, t. Fods, fegte tappert. At fegte med Hælene, tage Flugten. Figurl. at fegte (stride, kæmpe, stræbe) for den gode Sag, for sin Overbeviisning. 2. bruge et Værge m. Behændighed til Forsvar og Angreb. At fegte paa Hug, p. Stød. Han lærer at fegte. = Fegten, en. ud. pl. Gierningen at fegte. — Fegtebane, en. Bane
ell. Plads, indrettet t. Fegtning, Fegt-
plads. Fegtehandske, en. et Sla[g]
tykke Handsker, som bruges ved Fegteøv[el-]
ser. Fegtekaarde, en. En Kaarde, so[m]
ei er skarp ell. spids, og bruges v. Fegt[e-]
øvelser. Fegtekonst, en. den Konst [at]
fegte, som læres efter Regler af en Fegt[e-]
mester. Fegteskole, en. Underviisning [i]
Fegtekonsten; it. det Sted, hvor saadan Un-
derviisning gives. Fegteøvelse, en. pl. -
Øvelse i Fegtekonsten. = Fegter, en. de[n]
som fegter; ell. den, som forstaaer at fe[g-]
te efter Konstens Regler. — Fegterkaarde, e[n.]
stump K. som bruges ved Fegteøvelser; Fl[eu-]
ret. Fegterkamp, en. Kamp imellem Fe[g-]
tere, især offentlig. Fegterleg, en. Fe[g-]
terkamp, som holdes t. Forlystelse for Ti[l-]
skuere. Romernes Fegterlege. Fegte-
spring, et. Tilbagespring i Fegtning f[or]
at frelse sig. — Fegtning, en. 1. d. s.
Fegten. 2. Strid, Krigskamp imellem [to]
fiendtlige Partier; især imellem fær[re]
Stridende, og ikke langvarig. Det bl[ev]
allene v. en Forpost-Fegtning; men kom ik[ke]
t. Slag. Sædvanligen forstaaes v. Feg[t-]
ning i Krigen: a) en Kamp imellem mi[n-]
dre Afdelinger af en Hær, i Modsætn. t[il]
Slag, hvori hele Hære tage Deel (f. E. e[n]
Rytter-Fegtning;) eller b) Maaden, hvo[r-]
paa Kampen udøves (den adspredte Feg[t-]
ning; Fegtningen i store, samlede Ma[s-]
ser.) "Ved Tyrefegtninger er det egentl[ig]
Mennesket, der fegte m. Tyren; man sig[er]
aldrig, at den ene Tyr fegter m. den an-
den." Müller.

Feide, en. pl. -r. [A. S. Fæth. N. S.
Veide. T. Fehde.] Strid, Krig; Uven-
skab. = Feidebrev, et. Skrift, hvo[r-]
Feide forkyndes. Feidebud, et. Bu[d-]
skab, som forkynder Feide. (Tullin.) Fe[i-]
dehandel, en. Fiendtlighed, Krigshand[el.]
Feidestand, en. Stand, der medfører id[e-]
lig Feide ell. Strid. "Denne evige Feid[e-]
stand var hans menneskekiærlige Hier[te]
modbydelig." Rahbek. Feidetid, e[n.]
den Tid en Feide varer, Krigstid.

Feide, v. n. 1. (har.) krige, føre Krig.
At feide paa et Land, med en Konge, mo[d]
sit eget Fædreland. "Den — som feide[r]
mod sit Fødeland." Storm. "Ved Løfte
om Hielp opmuntrede han ham til at feid[e]
paa Danmark." Wandal. "Og ei, so[m]
Frode, feide med egne Frænder." Ohlen-
schlæger.

Feie, v. a. 1. [Isl. fægia, rense. T.
fegen.] rense m. en Kost, Børste,
Skrabe; føre sammen, ell. af Veien m. e[n]
Kost ell. et lignende Redskab. At fei[e]
Gulvet, Gaden, Kakkelovnen. At feie Ste-
vet af. At feie bort, feie oder, feie noget
sammen. At feie noget ud, figurl. i dagl.
Tale stille sig af med, sælge af Pengetrang.
(I dagl. og lavere Talebrug: At feie een

feie ham af ɔ: banke, ell. revse ved Ord; irettesætte. — Ogsaa som v. n. m. præpos. ile afsted, fare afsted, fare frem. At feie afsted, feie ned ad Gaden. Det gik feiende, feiende.) = Feiebørste, en. B. til at feie ell. støve af med. Feiekone, en. K. som lønnes for at feie, f. Ex. Gaderne. Feiekost, en. Kost t. at feie med. Feieløn, en. det som betales for Feining. Feiepige, en. Tienestepige, hvis Syssel er at holde Huset reent. Feieskarn, et. det, som feies sammen, især i Huset. — Feien, Feining, en. Gierningen at feie.

Feig, adj. 1. [Isl. feigr. A. S. fæg. N. S. fege.] oprindeligen, og i ældre Dansk: hvis Død er nær og vis. "Tidt sidder den Feige ved den Syges Seng." (ɔ: ofte døer den Sunde før den Syge.) Ordspr. 2. [T. feige. H. veeg.] som gandske fattes Mod og Mandshierte, ubehiertet. Frygtsom er den, som ikke tør vove sig i en Kamp; feig den, som, naar han har vovet det, flyer hvor han finder Modstand. Den Frygtsomme skyer tidt Faren af Forsigtighed, den Feige altid af Kraftløshed i Aanden. "Modløs er den, som har tabt Modet; men hvad man kan tabe, maa man have eiet; det var altsaa f. megen Ære f. den Feige, at kalde ham modløs." Müller. (Feig kaldes ogsaa især den, som er modløs der, hvor Pligt og Ære kræver Mod; og m. Feighed forbindes altid Begreb om Vanære.) 3. som opstaaer af, har sin Grund i Feighed. En feig Dødsfrygt. "At nedtrynge og bedrøve Siælen i feige Sorger." Mynster. — Deraf: Feighed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være feig.

Feil, en. pl. d. s. [N. S. Feil. E. Feil, laant. T. Fehler.] 1. Afvigelse fra, ell. Mangel paa physisk eller moralsk Fuldkommenhed; Lyde, Brøst, Vildfarelse, Forseelse, ond Tilbøielighed. Hesten er ikke uden F. "En Feil hos Mennesket er en Afvigelse fra det Rette, der kan vise sig baade i Handling og i Sindelag." Müller. (Feil i Sindelaget, der ere betydende i Grad, kaldes Laster, Udyder. Forseelse er altid kun en enkelt Feil i Handling, der enten kommer af Uagtsomhed ell. forbigaaende Svaghed.) Han har den Feil at være gierrig. At aflægge Ungdommens Feil. (Jvf. Last, Lyde, Forseelse, Mangel, 3. Udyd.) 2. Uovereensstemmelse m. Regler, Afvigelse fra det Rigtige, Passende; Urigtighed. Bygningen har mange F. At begaae en F. imod den gode Levemaade. Der indløb en F. i Regnskabet. = feilagtig, adj. urigtig. En feilagtig Handlemaade, Opførsel. — feilbar, adj. som kan feile, er underkastet Feil. Deraf: Feilbarhed, en. Beskaffenheden at være feilbar. (modf. Ufeilbarhed, men br. sieldnere.) feilfri, adj. gandske uden Feil, lydeløs. "Ei feilfri, ei for stolt paa sine Feil at bøde." Popes Krit. v. Schiermann. — feilfuld, adj. som har mange Feil; er fuld af Urigtigheder.

Feil, adj. urigtig, falsk, feilagtig. Det var feil. At giøre en feil Regning. = Oftere i Sammensætning: Feilgreb, et. pl. d. s. 1. urigtigt Greb. Feilgreb paa et Instrument. 2. figurl. Feiltagelse. At giøre et Feilgreb. Feilskrivning, en. urigtig Skrivning. Feilskud, et. Skud, som ikke rammer, som gaaer forbi sit Maal. Feilslag, et. Slag, som ikke rammer, f. Ex. i Keglespil. feilslagen, adj. v. som ikke opfyldes, faaer et uheldigt Udfald. feilslagne Forhaabninger. Feilslutning, en. pl. -r. urigtig, falsk Slutning. "Uden at Nogen modsiger ham, eller blotter hans Feilslutninger." Birkner. Feiltagelse, en. pl. -r. Gierningen at tage feil; Vildfarelse. Feiltrin, et. pl. d. s. 1. et urigtigt Trin m. Foden. Han giorde et F. og faldt. 2. fig. Forseelse. At begaae et Feiltrin. "Uden Kundskab om Gud — vakle vi mellem idel Feiltrin og Laster." Malling. Feiltræk, et. urigtigt Træk, f. E. i Brætspil, ell. Skakspil.

Feil, adv. paa en feilagtig Maade, urigtigen. At tage feil ɔ: giøre noget p. en urigtig Maade. At tage feil af Veien, fare vild; tage feil af en Person. At dømme feil, gaae feil, hugge feil, skrive feil o. s. v. "De gyldne Kuglers Skud de ramme sielden feil." Bording. At slaae feil, mislykkes, ikke falde ud efter Ønske. Rugen har slaaet feil i Aar. Det slog feil for ham.

Feile, v. n. 1. (har.) [N. S. og H. feilen.] 1. begaae en Feil, Vildfarelse; tage feil. Heri har han feilet. At feile af Uagtsomhed, af Uvidenhed. 2. ikke træffe Maalet. At feile i sit Skud. 3. slaae feil. Det kan ikke feile, at vi maae vinde. "Han meente og, det skulde ikke feile ham, at han jo skulde være den Øverste i Huset." P. Tidemand. 1564. 4. fattes. Der feiler mig endnu meget. 5. have en Mangel, Lyde, Lidelse. Jeg veed ikke hvad Barnet feiler. Hvad feiler Haanden?

Feir, adj. [A. S. feger. s. fager.] smuk, fager, blomstrende. (bruges sielden.) "Kandskabs feire Dag oprandt." Baggesen. At døe i sin feireste Ungdom. "Jeg før skal dræbe mig i feirest Ungdoms Tide." Ovids Her. af Rose. 1703.

Feire, v. a. [T. feiern.] helligholde, holde høitidelig. At feire en Fest, en Fødselsdag. "Thi, har vi Fred, kun i krigerske Leire bør vi den feire." J. L. Heiberg. (Bemærkelsen: "at besmykke, sætte Farve p. noget urigtigt," (Moth) er forældet. Isl. fegra, smykke.

Felbereder, en. pl. -e. [Isl. *Felldr*, *Fell*, Skind.] den, som bereder Skind (uden Bark) t. Handsker, Klæder m. m. (Moth.) en Skinder (Hvidgarver.)

Felt, en. ud. pl. [optaget af det T.] egentl.: aaben, fri Mark; men bruges kun, (dog sielden i høiere Stil) m. Hensyn t. Krig, Leir og Krigslivet. At drage i Felten, til Felts. "Den nye Opfindelse, at ligge til Felts i Fred." Baggesen. = I Sammensætning bruges det deels, om hvad der i Alm. hører til Krigen; deels mere indskrænket om det, som vedkommer Krigen i aaben Mark, og modsat Fæstnings- ell. Beleiringskrigen. Saaledes: Feltapothek, et. Feltartillerie, et. det lettere Artilleri, som føres i Marken og bruges i Slag. Feltbager, en. som bager for en Hær p. Krigsfod. Feltbageri, et. Bageri, som føres med og bruges i Krigen. Feltfod, i Talemaaden: at være, at staae p. Feltfod, ɔ: Krigsfod, ell. saaledes som det under Krigen finder Sted. Feltherre, en. s. Hærfører. Felthospital, et. Krigshospital. Felthytte, en. Soldaterhytte, opslaaet p. Marken, i St. for Telt. (Moth.) Feltkiedel, en. K. hvori der koges for Soldaterne. Feltlæge, en. En ved Krigshæren ansat Læge. Feltmarskalk, en. En høi krigersk Ærestitel. Feltpost, en. P. som i Krigstid befordrer Breve og Befalinger. Feltpræst, en. Præst som gior Tieneste v. en Krigshær. Feltraab, et. (egentlig Krigsraab; Hærraab; men nu kun) et Ord ell. Udtryk, som Anføreren i Krigen ell. den p. et vist Sted Befalende, daglig meddeler sine Folk, f. at ingen Fiender ukiendte kunne snige sig ind. Feltseng, en. et Sengested, uden fast Bund, Sidestykker og Himmel, som let lader sig føre. Feltskandse, en. Skandse p. fri Mark. Feltstykt, et. mindre, lettere Kanoner, Feltartillerie. Feltskærer, en. (udt. Feltskær.) en Saarlæge, Chirurg. Feltslag, et s. Slag. Feltslange, en. et Slags tilforn brugelige, temmelig lange, men ikke meget svære Kanoner. Feltstol, en. Stol m. Lædersæde, som kan bøies sammen og let føres. Felttegn, et. egentlig et Tegn, som Krigsfolk bære, for at stilles fra Fienden; men br. mest om det Udmærkelsestegn, Officerer bære i Kaarden. Felttog, et. Krigens uafbrudte Førelse i eet Aar, eller i en Deel af samme. Med Vinteren endtes dette Felttog. Feltvagt, en. Vagt, som udstilles i aaben Mark.

Felt, et. pl. d. s. [ligeledes af det T. Feld.] br. om Grunden og de forskiellige Afdelinger i et Vaabenskiold (Det første, andet F. Et rødt Kors i hvidt Felt.) og i nogle lignende Tilfælde; f. Ex. Felt p. Ryggen af en indbunden Bog.

Fem, Hovedtal (5.) Han kan ikke tælle t. fem; eller: man skulde troe, han kunde ikke tælle t. fem (om den meget enfoldige.) At løbe imellem elleve og fem: være forskiantet, forvirret ad. — Heraf: Ordenstallet: den, det femte, og Sammensætninger: femaarig, adj. Femkant, en. femkantet, adj. Femkort, n. s. et Spil hvori enhver Kortspiller faaer fem Kortblade. fempundig, adj. Femtal, et (det skrevne Tal 5.) og fl.

Femten, Hovedtal (15.) Deraf Ordenstallet: den, det femtende.

Femti: i Norge d. s. s. halvtredsindstyve.

Fennikel, n. s. en Urt, hvis Frø har en stærk krydret Smag. Anethum Foeniculum. Fennikelvand, et. et Slags Brændeviin, som destilleres over Fennikel.

Ferier, n. s. pl. [Lat. Feriæ.] Den Tid, da Underviisningen ophører i Skoler og v. Universiteter, og da ved visse Retter (som Høiesteret) Sagerne hvile; Fritid.

Ferle ell. Færle, en. pl. -r. [Lat. ferula.] et Strafferedskab, hvormed man tilforn i Skoler slog Børn i Hænderne. "Færler maa de ei bruge i Skolerne at lemlæste Børn med." D. Lov. II. 18. 12.

Ferm, adj. [Fr. ferme.] rask, duelig, stærk. (dagl. T.) "Løb munter, frisk og ferm din Ungdoms Blomstervei." C. Frimann. "Ferm kaldes den, der forstaaer sin Gierning; flink den, som udfører den hurtigt." P. E. Müller.

Fernis, en. pl. -ser. [Fr. Vernis.] T. Firniss.] en klar olieagtig Vædske, som Malere og Lakerere bruge. At give en Malerie F. Malerfernis, Lakfernis. = Deraf: fernissere, v. a. overstryge m. Fernis. — Fernissering, en.

Fersk, adj. [isl. frisk.] 1. som ei er salt ell. saltet. En fersk Sø. fersk Fisk, Kiød. (H. versch.) 2. i Lovsproget: at gribe, anholde een p. ferske Gierninger, p. fersk Fod ɔ: ligesom han er i Færd m. at begaae en Misgierning. (s. D. Lov I. 191. I. 13. 20. — "Han skal giøre det p. fersk Fod, og t. første Ting." (uden Ophold, medens Sagen er ny.) I, 13. 21. — (I ældre Dansk br. fersk ogsaa for: frisk, ny. s. Vedels Saxo. S. 311. 472.) Deraf: Ferskhed, en. ud. pl. Vandets Ferskhed.

Ferske, v. a. 1. betage Saltheden. At ferske saltet Kiød; ferske Saltmad og. (Moth.)

Fersken, en. pl. -er. Frugten af Ferskentræet. Amygdalus persica. = Ferskenkasse, en. En Indretning, hvori Ferskentræer plantes, og ved Vinduer beskyttes mod Kulden; et Ferskenhuus.

Fest, en. pl. -er. [af Lat.] en Høitid, Høitidelighed. — Festdag, en. Høitidsdag. — festlig, adj. som hører til en

Fest, høitidelig. Festlighed, en. Høitidelighed.

Fetallie, en. [fordærvet af det fr. Victuailles.] Levnetsmidler, Proviant. (forældet; men høres i Almuesproget.

Fetter, en. S. Fætter.

Fiante, en. pl. -r. [Norsk: Fante, en Laare, Nar,] en taabelig Person, Taabe, Halvtosse. (Jvf. Fiog, hvilket Ord man aldrig bruger om et Fruentimmer; ligesom Fiante sieldnere om Mandfolk.) = Fiantelag, et. Selskab af Fianter. (Rahbek.) fianteagtig, fiantevorn, fiantet, adj. som ligner en Fiante, passer sig for en F. — Fianteri, et. pl. -er. fianteagtig Handling, Opførsel. "Bagvendt Fianteri." Baggesen. — Fiantesnak, en. taabelig Snak. Fiantevæsen, et. en Fiantes Væsen og Adfærd; fianteagtigt Væsen.

Fiante, v. n. 1. (har.) bære sig ad, som en Fiante.

Fias, et. ud. pl. utidig ell. daarlig Spøg, Narreværk. "Naar Lykken ei et vittigt Arbeid kroner — til Fias din Tilflugt tag." Tode. 2. i dagl. Tale: det, som intet duer, som er ringe, slet. Det er Fias med ham ɔ: han befinder sig ilde, ell. hans Forfatning er ikke god.

Fiase, v. n. 1. (har.) drive utidig Spøg. Deraf: Fiasen, en. — Fiaseri, et.

Fiaske, v. a. 1. smitte, giøre smudset, ell. bringe i Uorden, især v. hyppig Berøring. (dagl. T. Hos Moth: faske.)

Fibel, en. [Tydsk.] en Hestesygdom, der bestaaer i en Hævelse p. den ene Side af Halsen, sieldnere paa begge Sider, som har sit Sæde i de store Spytkiertler under Ørene, der heraf kaldes Fibelkiertler. (Moth. Abildgaards Heste- og Qvæglæge.)

Fibel ell. Fibelbræt, et. Bræt m. Bogstaver paa, hvoraf man tilforn lærte Børn at læse. (Holb. P. Paars. Mangler hos Moth.) "Det (Snørlivet) danned Kroppen t. en Stage, og Brystet t. et Fibelbræt." Tode.

Fid, et. s. Fed (i haspet Garn.)

Fiddel, en. s. Fiol. (Isl. Fidla.) Deraf: Fidler, en, som forekommer i Ordet: Bürfidler, hvilket i dagl. T. er optaget af det Tydske, og bemærker: en daarlig Spillemand ell. Fiolinspiller. –

Fidsel, en. pl. Fidsler. Trævle, Rodtrævle. (V. S. O.) "Roden, hvilken m. smaae Fidseler løber i Jorden." B. Thott. (Seneca I. 64.)

Fied, et. pl. d. s. Fodtrin, Trin, Fodspor. "Bondens Fied giør Ageren fed." Ordspr.

Fieder, en. s. Fiæder.

Fiel, en. S. Fiæl.

Field, et. pl. -e. [Isl. Fiall.] 1. et stort Bierg, en Biergstrækning af betydende Høide, og hvis øverste Deel er meer ell. mindre ufrugtbar og nøgen "Ned fra Fieldets nøgne Skiær stiger Vinteren ukaldet." Ewald. Paa Fieldet og i Dalen. "En heel Strækning af sammenhængende Fielde (Bierge) kaldes ogsaa Field." Müller. Dovrefield, Filefield, Langfield (i Norge.) At boe t. Fields, reise til Fields. 2. Klippe, Biergsteen. Det nøgne F. Granitfielde. = Fieldaas, en. Biergaas. Fieldbo, (Moth.) og Fieldbygger, en. den, som boer til Fields, i en Fieldegn. Fieldbonde, en. modsættes i Norge: en Dalbonde. Fieldbrud, et. Nedstyrtning af store Brudstykker af Bierge ell. Klipper. (Landh. S. Skr. I. 480.) Fieldbøigd, en. et Landskab, som bestaaer af Fieldegne. Fieldfin, en. Fin, som boer til Fields. (Evald.) Fieldføre, et. vanskeligt Føre p. Fieldene. Fieldgang, en. Gierningen af gaae op ad, op paa et Field. Fieldged, en. Steenged, Steenbuk. (Ohlenschl. Nord. G.) Fieldkam, en. En lang, skarp Fieldryg. (Moth. usædvanl.) Fieldkast, et. stærkt Vindstød, der kastes tilbage af et Field. Fieldkløft, en. Biergkløft. "Den (Maanen) sendte klar sin Lysning i Fieldkløftens Braa." Ohlenschl. Fieldkreds, en. Fieldstrækning, som danner en Kreds; en K. af Fielde. (Pram.) Fieldløg, en. En Løgart, som af alle har den mildeste Lugt og Smag. Allium multibulbosum. (Olufsen.) Fieldmand, en. Mand, som boer til Fields, i en Fieldegn. (Arrebo.) Fieldreise, en. Reise op ad et Field, ell. igiennem Fieldegne. Fieldrift, en. Rift, Revne i et Field. Fieldryg, en. Biergryg. Fieldræv, en. et Slags Ræv. Canis lagopus. Fieldskred, et. d. s. s. Biergskred. Fieldskrænt, en. d. s. s. Biergskrænt. Fieldsteen, en. Steenart, som findes i et Field. Fieldsti, en, og Fieldvei, en. Sti ell. Vei, som gaaer over et Field. Fieldstrøm, en. Strøm ell. Flod, som rinder ned fra et Field, ell. imellem Fielde. "Rislende Lyd af en Bæk, og Brusen af styrtende Fieldstrøm." Hertz. Fieldtø, en. Tø ell. Sneens Smeltning v. Solvarmen p. Fieldene, medens der endnu er Frost i Dalene. (H. Strøm.) Fieldørk, en. øde, ubeboet Fieldegn, Ørken p. et Field. (Rahb.)

Fiende, en. pl. -r. (Trestavelsesord, som Nogle urigtigen ville giøre t. et Ord af to Stavelser.) [Goth. Fiand; Isl. Fiandi; A. S. Feond; H. Vyand; uden Tvivl af: Goth. fijan. I. fiá, at hade.] 1. I Alm. den, som har Uvenskab, Had t. en Anden, især naar han tillige søger at skade denne (jvf. Uven.) "En Uven søger aldrig vort Bedste; en Fiende altid vor Skade." Sporon. — En Avindsmand er en af Had og andre uædle Lidenskaber t. Skadelyst ophidset Fiende. "Der kan gives ædle Fiender; men det vilde være modsigende, at tale om ædle

Qvindsmænd. Müller. Figurl. at være en Fiende af (ɔ: hade, skye) Overdaadighed, Vellevnet. 2. Fienden, Fienderne, en væbnet Magt, som fører Krig med en anden. Fienden blev slaget. Fienderne vare os overlegne. "Naar to Stater komme i Krig m. hverandre, blive deres Borgere (rettere: deres Indbyggere, som Borgere betragtede) hverandres Fiender." P. E. Müller. = Deraf: Fiendegave, en. Skienk af en Fiende. (Moth.) Fiendehaand, at falde i Fiendehaand ɔ: i Fiendens Magt. Fiendeland, et. fiendtligt Land. Fiendelist, Fiendevold, og fl. = fiendtlig, adj. som passer sig for, ell. tilhører Fienden. At vise et fiendtligt (fiendsk) Sindelag imod een. (fiendtlig br. hyppigst om Forhold imellem Nationer og Stater; fiendsk om enkelte Personers Forhold.) Et fiendtligt Land, fiendtlige Skibe. Et fiendtligt Skridt. — Fiendtlighed, en. pl. -r. fiendtlig, krigersk Handling. At begynde Fiendtlighederne. "De havde været nødte til stedse at leve i Vaaben, at frygte f. Fiender, ell. øve Fiendtligheder." Guldberg. = fiendsk, adj. som kommer af, vidner om Had, Uvenskab. At have, vise et fiendsk Sind imod een. — Fiendskab, et. ud. pl. fiendsk Sind, Had, Uvenskab.

Fierde, Ordenstal af fire. — Fierdedeel, en. En lige Deel af et Heelt, som er deelt i fire Parter. — Fierdepart, en. d. s. s. Fierdedeel. — Fierding, en. pl. -r. bruges om Fierdedelen af nogle Ting; f. E. en Fierding af et slagtet Kreatur. (Deraf: Kalvefierding, Lammefierding, Bag- og Forfierding.) — En Fierding ɔ: et Kar, som indeholder Fierdedelen af en Tønde. — Island deles i 4 Fierdinger. = Heraf: Fierdingaar, et. Tre Maaneder. Fierdingkar, et. Fierdedelen af en Skieppe; it. et Trækar, som holder dette Maal. Fierdingmiil, en. Fierdedelen af en Miil. Fierdingpund, et. Fierdedelen af et Pund. Fierdingskifte, et. det, at et Landskab, en By &c. er deelt i Fierdinger. Fierdingsvei, en. d. s. s. Fierdingmiil. — Fierdingsmand, en. 1. den, som beboer og driver Fierdeparten af en Gaard. (Moth.) 2. de Mænd, som boede i Fierding sammen, naar Herredet var skiftet i fire Fierdinger. (Moth.)

Fiermer, adj. dette (ogsaa af Moth anførte) Ord er almindeligt hos den siællandske Almue, og br. om den Hest, der gaaer p. høire Side f. Vogn ell. Plov. (Den fiermer' Hest.) Det er en forandret Form af fiern, fiernere; og modsættes altid: den nærmer' (nærmere) Hest ɔ: Hesten p. venstre Side, som er den gaaende Kiøresvend nærmere. (I Jylland siges: tilhaands Hest om den nærmere, frahaands om Hesten p. høire Side.)

Fiern, adj. og adv. [Isl. firr, fiærri. [A.
S. Feor. T. fern.] langt fraliggende, lang
borte. I fierne Lande. De fierneste Verdens
dele. Baade fiern og nær. — fiernt borte
fiernt paa Havet vinede man en Seiler. =
Fiernhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, a
være langt borte. — fiernsynet, adj. som
kan see langt.

Fierne, v. a. og rec. [Isl. firra.] bring
en Ting ell. Person længere bort, af Syne
At fierne sig, komme længere og længer
bort, ell. af Syne. (Moth.) At fierne s
fra Veien.

Fiert, en. pl. -e. Vind, som med e
Lyd slippes ud af Endetarmen. Deraf
fierte, v. n. [Isl. freta.]

Fige, v. n. 1. (har.) [Isl. fika.
skynde sig, haste. 2. stræbe, tappes. A
fige efter noget. (er lidet brugeligt undta
gen i Dialecterne. Moth har ogsaa adj
figen, begierlig, avidus. s. nysigen.

Figen, en. pl. -er. Frugten af Figen
træet. Ficus. — Figenblad, et. Bla
af Figentræet. Figenkiærne, en. Fr
kierner i Figener. (Moth.) Figenkurv
en. K. hvori Figener føres. (Moth.)

Figur, en. pl. -er. [Lat. figura.] Dan
nelse, udvortes Skikkelse, Skabelse, Skab
ning, Billede. Mathematiske Figurer. "Fi
gur betegner Legemernes Omrids, der kun
ne fremstilles afsondrede fra Legemet, d
omgive." Müller. — figurlig, adj. o
adv. som fremstilles i ell. ved et Billede
som udtrykker en Forestilling, et Begre
ved et Billede; br. især i Sproglæren. E
figurlig Talemaade. Et Ords egentlige o
figurlige (uegentlige) Bemærkelser. Dett
maatte forstaaes figurligen.

Fiil, en. pl. File. [A. S. Feol. N. S
og H. File.] et Redskab af Staal, hvi
Overflade har indskaarne fine Tænder, hvor
med Metal raspes og dannes. (s. v. file.
— Fiilbænk ell. Filebænk, en. hos Smede
en Bænk, hvori Skruestikken er fæstet
Moth. Fiilhugger, en. d. s. s. Fiil
smed. Fiilskrue, en. et Slags Skrue
klemme, hvori det, som skal files, sætte
fast; en Fiilklov. Fiilsmed, en. Den
som giør File. Fiilspaaner, n. s. pl
Metalstøv, som falder af for Filen; Fiil
støv. (Moth.)

Fiin, adj. pl. fine. [N. S. fiin. M
A. Lat. finus. It. fino. E. fine, &c.
1. som bestaaer af smaa, tynde, bled
Dele. (modsat: grov.) fiin Traad; fiin
Klæde, Lerred. En fiin Hud. Denn
Fugl er fiin i Kiødet. — Fiint Arbeide (som
er meget og smaaligen udarbeidet.) Fin
Varer. — En fiin (liden) Skrift, Tret
Forskiellen er meget fiin ɔ: ubetydelig. (dag
lig T.) 2. om den, som har veldanned
men ikke store Lemmer (spædlemmet.) E
fiin Skabning. fine Ansigtstræk. En He

ed fine Been. (modsat: plump, grov,
ar.) 3. renset fra fremmed Tilsætning,
alt. Fiint Guld. fiint Sukker, Lak,
. m. 4. som ei er haard ell. haardfør,
m ikke taaler ondt, ell. som røres ved den
indste Ubehagelighed. 5. som har Ev-
r til at giennemskue Tingene indtil de
indste Dele; skarpsindig. En fiin Stats-
and, Konstkiender, Menneskekiender. En
n Smag. 6. Om Sæder, Opførsel:
n fiin Levemaade, fiin Høflighed. — At give
n en fiin Irettesættelse, rose een p. en
n Maade. 7. klog og noget trædsk til-
ge, verdensklog; som forstaaer m. Klog-
ab, hvor det behøves, at dølge fine Hen-
sigter. "Den Kloge handler agtsomt og for-
sigtigt; den Fine behændigt og smidigt."
Woren. — Heraf adskillige sammensatte
Adjectiver, f. E. fiinhudet, fiinhullet, fiin-
ornet, fiinstødt, fiinuldet (fiinuldede
Faar.) og fl. — Fiinhed, en. ud. pl. Den
Egenskab at være fiin, i Ordets forskiellige
Bemærkelser. — fiint, adv. p. en fiin
Maade, m. Fiinhed.

Fiirbeen, fiirbenet, fiirdeelt, rc. s. fire.

Fiis, en. [Isl. fisa, vifte, puste.] en
Vert, som ikke høres. Deraf: fise, v. n.
og 3. (fees, feset.)

Fiis ell. Fis, en. d. s. s. Bulmoder,
(s. under Bul.) Moth. [Isl. Fis, et
tyndt Blad, en Avne, o. d. Heraf Or-
det Blegfis, som endnu br. blandt Al-
muen om een, der seer meget bleg ud.]

Fiirsindstyve, Hovedtal. (80.) Den fiir-
sindstyvende.

Fikke, en. pl. -r. en liden Lomme;
en Buxelomme. (N. S. Fikke.)

File, v. a. 1. [af Fiil. A. S. feolan.
T. feilen.] raspe, jævne, glatte m.
en Fiil. At file noget af. file en Sav
(naar den er sløv). fig. rette, pynte,
forbedre. At file p. sin Stiil, p. et Digt.
— Filen, en. ud. pl.

Filere, v. a. 1. [Fr. filer.] knytte m.
aabne Masker, nette. At filere en Pung.

Filegran, n. s. "Arbeide af Guld, Sølv
ell. andet Metal, som er trukket i fine
Traader." (Moth.) ell. paa anden Maade
meget fiint drevet ell. udgravet. [Høres
temmelig hyppigen hos Almuen, og er af det
Fr. Filigrane.]

Filke, v. a. [maaskee af file.] gnide
ell. skrabe sagtelig. (P. S. D.)

Filsbeen, et. [Isl. Fila-bein; af Fill,
en Elefant.] Elfenbeen. (forældet; men
brugt af enkelte nyere Digtere.) "Den
Deeling af Filsbeen er, hvorudi Søvnen so-
ver." Holb. P. Paars.

Filt, en. [N. S. og Sv. Filt. T.
Filz.] En sammenæltet ell. valket og
tykket Masse af Uld ell. Haar, som især
bruges t. Hatte; Hattefilt. (Uldfilt, Haar-
filt.) = Filthat, en. Hat af Filt. — Filt-kappe, en. Regnkappe af Filt. (Moth.) Filtmager, en. den, som gior Filt, uden at være Hattemager. Filtsko, en. Sko, som er underforet m. Filt (Moth.) Filtuld, en. Uld, som bruges ell. kan anvendes t. Filt. — uegentl. "Bæverens Filtuld." Arrebo.

Filt, et. [A. S. Felt. Isl. Fell, Felldr, Skind.] et Slags tykt, grovt og løst Uldtøi, med lodden Yderside. En Filtes Trøie. Et Skiørt af grønt Filt.

Filte, v. a. 1. ælte ell. valke Uld og Haar sammen t. en tæt Masse. At filte Uld. — At filte sig, filtes, blive indviklet, f. E. Haar, der ikke redes. = Filteri, et. den Tilstand, at noget har filtet sig. — At komme i F. med noget ɔ: i et indviklet, vanskeligt Forhold. (dagl. T.) "Der er jeg nu kommen i et nyt Filteri." Rahb. D. Tilsk. I. 2. 737. At komme, ligge i F. med et Fruentimmer. (Moth.) — Filtning, en. Gierningen af filte.

Filtre, v. a. 1. [af Filt.] bringe i Urede, giøre indviklet.

Filtrere, v. a. 1. sie en Vædske giennem Filt ell. en tæt Dug, hvori jordagtige ell. andre faste Dele blive tilbage. At filtrere ureent Vand. — Deraf: Filtrering, en.

Fin, en. pl. Finner. Bruges om Indbyggerne, saavel i Lapland, som i Finland. De første kaldes dog rigtigere: Lapper (undertiden ogsaa Finlapper, hvilket Ord derimod mindre rigtigt bruges om Finner ell. Finlændere, som seile paa Danmark; hvoraf: Finlapperkar, Finlapperskude, o. fl. Ord.)

Finantser, n. s. pl. [Fr. Finances. I gamle danske Skrifter bruges det for: List, Rænker.] Statens Indkomster og deres Bestyrelse. At forestaae, ødelægge, ophielpe et Lands Finantser. Uegentl. ogsaa om Privates Formue og Pengesager. Deraf: Finantsminister, en. Statsminister, som bestyrer Finantserne (tilforn: Rentemester, Skatmester.) Finantsvidenskab, en. V. som lærer Statshuusholdningen, ell. en rigtig Bestyrelse af Statens Indtægt og Udgift. Finantsvæsen, et. d. s. s. Finantser.

Find, et. Følelse, Fornemmelse. At faae et Find af noget. (Langeb.)

Finde, v. a. fandt, fundet. [Isl. finna.] 1. faae ell. komme over noget uformodentligen, p. en uventet Maade; hitte. Hun fandt en Ring p. Gaden. Fundne Sager. 2. komme efter, blive vaer det, som man leder efter. Efter lang Søgen fandt jeg det. (jvf. hitte.) 3. Opdage hvad forhen ikke var bekiendt. Der er fundet en rig Sølvmine. Jeg fandt en Vei giennem Skoven, som jeg før ikke kiendte. Derimod: jeg kan ikke finde Vei

gjennem Skoven (ↄ: den rette Vei.) — Hertil høre Talemaaderne: at finde hiem, finde hen t. et Sted, finde tilbage, finde ud, (hvor overalt Veien underforstaaes.) At finde ud af noget (finde Rede i.) 4. Uegentl. a. træffe, forefinde, faae Kundskab, Erfaring om. Man finder ikke let hans Lige. Jeg har fundet retskafne Folk i alle Stænder. I ham fandt jeg en trofast Ven. At finde een glad, bedrøvet, liggende, siddende. At finde Døren lukket. Vi fandt ingen hiemme. Vi skal nok findes (træffe hinanden, træffes) "Hvor to yndes, de vel findes." en Talem. — Findes bruges ogsaa for: gives, være, være til. Der findes faa store Talere. Denne Plante findes ikke i Europa. Der fandtes ingen, som vilde paatage sig det. b. befinde, komme efter, indsee, betragte. Han blev funden uduelig til denne Post. Jeg finder mig endnu ikke stærk nok. Jeg fandt, han havde Ret. At finde noget rigtigt, raadeligt, upassende. "At finde, er at komme efter noget, enten v. Erfaring ell. Undersøgelse. Man finder, at det er hedt i Veiret, naar man fornemmer Luftens Varme." Müller. At finde sig fornærmet. c. faae, bekomme. At finde Leilighed, Anledning. d. mærke, fornemme. At finde Kulde, Hede. At finde sig besværet af noget. Vi vil faae Kulden at finde naar vi komme ud. Jeg fandt ikke til nogen Kulde. e. føle paa, berøre, beføle. At finde Pulsen. Find paa min Pande. F., udfinde, optænke. At finde Raad, finde Udvei. — Ogsaa: at finde paa. Hvad skal vi finde paa, for at more ham? At finde paa Raad, finde paa en Løgn, Undskyldning. g) At finde ud, finde Udgang, finde Veien ud af. Jeg havde nær ikke fundet ud af Skoven. (jvf. udfinde; og s. oven for No. 3.) h.) recipr. At finde sig, befinde sig. finde sig upasselig, frugtsommelig. At finde sig vel, ilde v. noget. At finde sig i (skikke sig i, være tilfreds med, taale) noget. At finde (føle) sig for. figurl. udforske, udfritte. — Det finder sig vel ↄ: det jævner sig nok, kommer vel i Lave. = findelig, adj. som er at finde, kan findes. Findegods. s. Hittegods. — Findelse (forældet) s. Fornemmelse. — Findeløn, en. Gave, som Eieren til en bortkommen Ting giver til Finderen. — Finding, en. det, at finde ell. hitte noget. Findingsret, en. Finderens Ret t. den fundne Ting, ell. t. en Deel af dens Værdi. (jvf. Fund.)

Finger, en. pl. Fingre. [Isl. Fingr. A. S. Finger.] 1. et af de fem bevægelige Ledemod p. Enden af Haanden. At tælle p. Fingrene. At kunne, vide noget p. sine Fingre (huske det meget nøie.) At have et Øie p. hver Finger (see sig meget vel for.) At see igiennem Fingre m. een, ell. m. noget (ikke paatale eller straffe Feil ell. Forseelser.) 2. en af de særskilte
delinger i en Vante ell. Handske, som
klæde Fingrene. = Fingerberg, et. [I
Fingrbiörg.] d. s. s. Fingerbølle (men
lidet brugeligt.) fingerbred, adj. som
en Fingers Brede. Fingerbred ell. Finge
bred, et. Breden af en Finger. F
gerbøl ell. -bølle, et. Giemme t. En
af Mellemfingeren, som bruges naar n
syer. Fingerende, en. den yderste D
af en Finger; Fingerspids. Fing
handske, en. H. med fem Fingre, (
Fingerhætte ell. -hytte, en. Hætte
Giemme t. en saaret Finger. Fing
ring, en. Ring, som bæres p. en Fing
fingerspag, adj. om tæmmede Dyr:
tamme, at de kunne lokkes at komme
Fingeren. (Arrebo.) Fingersprog,
Tegnsprog, hvortil Fingrene bruges. f
gerstærk, adj. som har betydelig Styr
Fingrene. (Arrebo.) Fingersætning,
den Konst, at bruge Fingrene rigtig p.
musicalsk Instrument; Applicatur. F
gertegn, et. Tegn som benyttes i F
gersproget. fingertyk, adj. af en F
gers Tykkelse. fingertæmme, v. a.
giøre en Fugl fingerspag ell. fingerta
"Thi som den vilde Fugl — vel fing
tæmmes kan, sin Mad af Haand at tag
Arrebo. = fingre, v. a. 1. tage paa,
føle m. Fingrene.

Finke, en. pl. -r. en Sangfugl; B
finke. Fringilla coelebs. "At bede t. F
kens Barsel," en Juleleg. (Moth.) — F
kenet, et. 1. Net t. at fange Finker
2. et Net af Tougværk, der sættes om R
lingen af Krigsskibe, for at hindre E
tring, m. m.

Finkel, en. et Navn, som i dagl.
gives slet Kornbrændeviin.

Finker, n. s. pl. en Ret af smaah
ket Kiød, men især af hakket Lever
Lunge af Sviin, som koges med Erd
og Kryderier.

Finne, en. pl. -r. smaa røde Blegn
ell. Hævelser i Huden, særd. i Ansig
(Isl. pl. Finnar og Finna, en Fregn
Deraf: finnet, adj. som har Finner.
finnet Hud.

Finne, en. pl. -r. [A. S. Fin, Fi
na.] bruskagtige, m. en Hinde overtr
ne og bøielige Lemmer hos Fiskene, v
hvilke de bevæge sig; Svømmefinner.

Finte, en. pl. -r. [Fr. feinte.] S
Rænke, Skose. (Moth. dagl. T.)

Fiog, et. pl. d. s. (een Stavelse.)
taabelig Person, Dosmer. "Man seer
nu Konsterne stige, saa mangen et lokkeli
Fiog." Baggesen. "Et Fiog er især de
som i sin Adfærd viser sig som en Do
mer. Det hedder ikke: han taler som
Fiog; men: han staaer som et Fiog.
P. E. Müller. (Deraf i dagl. Tal

ioget, adj. taabelig. — fiogge, v. n. være ... som et Fiog. Moth.)

Fiol, en. pl. -er. (to Stavelser) en be... vellugtende Markblomst. Viola odorata. Deraf: fiolblaa, adj. Fiolrod, ...olsirup, en. o. fl.

Fiolet, adj. (3 Stavelser.) [Fr. violet.] en mørkeblaa Farve m. Purpurskiær, ...ia Fiolernes.

Fiolin, en. pl. -er. [Ital. Violino.] ... musicalsk Instrument m. fire Strænge. Deraf: Fiolinbue, en. (hvormed man ...er p. Fiolin.) Fiolinspiller, Fiolinstang, o. fl.

Fiollet, adj. (to Stavelser.) tosset, van...ig. [Isl. Fól, en Tosse.] "Sindssvage, hvis Affindighed ikke beroer p. For...ring, men paa Sløvhed i Siælekraftens ...ringer, kaldes ogsaa fiollede." Müller. Deraf: fiolle, v. n. om en Vanvittigs ...færd. (dagl. T.)

Fior, adj. (i Sammensætn.) og adv. ... præpos. i. Det næst forrige Aar. ...ette tildrog sig i Fior. [Sv. i Fiord. Gl. ... Fert. jvf. Ihres Gloss.] = fiorgam...l, adj. hvis Alder er fra i Fior. (Fior...l. Fiorkalv høres i Almuesproget. fior...aldet Qvæg. Moth.) — Fioring, en. ...-er. bruges især om Kalve, Føl og ...dre fiorgamle Huusdyr.

Fiord, en. pl. -e. [Isl. Fiördr.] en ...mallere Havbugt, ell. en bred Vig, som ...aer dybt ind i Landet. "Et islandsk Ordsprog siger: en Vig bør ligge imellem Venner; en Fiord mellem Fiender." P. E. Müller. = Fiordbred, en. Strandbredden ...ngs med en Fiord. Fiordfisk, en. Fisk, ...n fanges i Fiorde. Moth. Fiordfisker, ...en, som driver Fiordfiskeri. Fiordløb, et. En Fiords Løb ell. Strækning ...llem Landets Kyster. "De høie Bakker, — strække sig langs m. Fiordløbet."

Fiordmunding, en. En Fiords ...ning mod Havet.

Fiorten, Hovedtal. (14.) Deraf: Ordenstallet: den, det fiortende.

Fiotte, v. a. 1. besudle, tilsøle. At ...e sig til. — Deraf: fiottet, adj. skiden, ...ølet. (dagl. og lav T.) I en anden ...merkelse (s. Fiog, fioget) br. det li...des i lav Tale for: taabelig, tosset, ...tet.

...ip, en. pl. -per. den yderste tyn..., smallere Ende, ell. Spids af noget. Fipskiæg, et. langt Hageskiæg, som ...at studses er bragt til at gaae ud i en ... — Deraf: fipskiægget, adj. (V. S. O.)

...ire, Hovedtal (4.) hvoraf Ordenstal: den fierde. (s. ovenfor.) I nogle Sammensætninger forandres fire til fiir. = Fiirbeen, en. En talrig Slægt af ...dyr. Lacerta. fiirbenet, adj. som ...fire Been. fiirbladet, adj. som har fire Blade. fiirbladet Kløver. fiirdeelt, adj. deelt, afdeelt i fire Parter. Et fiirdeelt Vaabenskiold. fiirfodet ell. fiirfødet, adj. (det sidste almindeligst.) som har fire Fødder ell. Been. fiirføddede Dyr. Fiirkant, en. -Figur, som har fire Hiørner, som er fiirkantet. fiirkløvet og fiirkløftet, adj. som har fire Kløfter, Indsnit. Fiirkløver, en. et fiirdeelt Kløverblad ("Fiirblads-Kløver." Evald.) fiirskaaren, adj. egentl. som er skaaret ell. savet i Fiirkant. figurl. før, undersat og stærk af Lemmer. Fiirskilling, en. Mynt af fire Skillings Værdi. fiirskoet, adj. en fiirskoet Hest, som har Skoe under alle fire Fødder. Fiirspring, et. den Bevægelse af Hesten, naar den i Løb løfter Forbenene p. een Tid og lader begge Bagbeen følge efter; Galop. At ride, kiøre i fuldt Fiirspring. Fiirspænd, et. Spænd af fire Heste. fiirspændt, adj. forspændt m. fire Heste. Fiirtal, et. Taltegnet 4. fiirtraadet, adj. fiirtraadet Garn, som er snoet af fire Traade. = b) fireaarig, adj. fire Aar gammel. firedobbelt, adj. og adv. fire Gange saameget, saa stort. firefold, adv. d. s. s. firedobbelt. At give een noget firefold igien. firepundig, adj. 1. som veier fire Pund. 2. en firepundig Kanon, (en Firepunder) som skyder en Kugle p. 4 Pund. firesidet, adj. som har fire Sider.

Fiirsindstyve, (ɔ: fire Sinde tyve) Hovedtallet 80. Den Fiirsindstyvende.

Fire, v. a. 1. løsne, give Slip, give løst. At fire et Toug, et Skiøde (t. Skibs) modsat: at hale. 2. vige, give efter for, lempe sig efter. "At fire er at give efter af Nødvendighed; at føie, naar det skeer m. god Villie." Sporon. At fire for een i noget. "Lykken firer naar den seer dig saa bestandig." Falster. At fire for sin Overmand. (Ogsaa, men sieldnere, med Objectets Dat. uden Præp. for. "Jeg bør at fire den, som meer end jeg formaaer." Bording. "Vi Tiden fire maa." Samme. "Man maa ofte beqvemme sig til at fire stolte Mennesker; og ligesaa ofte forstaae at føie de skrøbelige." Sporon.)

Fisk, en. pl. Fiske ell. Fisk. [Isl. Fiskr.] Dyr m. rødt, koldt Blod, som leve og aande i Vandet, og bevæge sig ved Hielp af deres Hale og Svømmefinner. At fange Fisk. Fisken bider godt, vil ikke bide (naar man meder). "Man tager ei store Fiske i grundt Vand." Ordspr. (P. Lolle. p. ringe Steder er liden Vinding. Moth.) = fiskagtig, adj. som ligner Fisk. — Fiskebeen, et. 1. Been i Fisk. 2. kogte og tilberedte Hvalbarder, som tilforn brugtes i Fiskebeensskiørter. Fiskeblære, en. En m. Luft opfyldt Blære, som findes i visse Slags Fisk. Fiskeblæder, en. den,

som tilbereder og sælger udblødet Tørfisk. Fiskebløderi, et. Sted, hvor Tørfisk udblødes og sælges. Fiskebog, en. B. som handler om Fiske og Fiskeri. Fiskebudding, en. S. Budding. Fiskedam, en. Dam ell. Park, hvori Fisk opfødes. Fiskedræt, en. saa mange Fiske, som drages m. Garn p. eengang. Fiskefad, et. Fad, m. dobbelt Bund, hvoraf den øverste, hvorpaa den kogte Fisk lægges, er hullet. Fiskefangst, en. Gierningen at fange Fisk. Fiskegaard, en. Indhegning i et Vand, hvor der fiskes. Fiskegiæller, S. Giæller. Fiskehandler, en. den, som driver Fiskehandel. Fiskehavn, en. kaldes de Havne i Island, hvor der drives Fiskehandel; modsat: Kiøbhavne. Fiskehytte, S. Hyttefad. Fiskekiste, en. En Kiste, ell. et Slags Hyttefad, hvori Fisk føres paa Vogne. Fiskelage, en. Lage af saltet ell. nedlagt Fisk. (Moth.) Fiskeleg, en. Hunfiskens Æg ell. Rogn naar den er lagt. (jvf. Leg.) Fiskeliim, en. Huusblas. (Moth.) Fiskelod, en. Lod ell. Deel i en Fiskefangst. (Forordn. 1746.) Fiskemaage, s. Strandmaage. Fiskemaaned, en. det danske Navn p. September. Fiskemad, en. alslags Mad, lavet af Fisk. Fiskemading, s. Mading. Fiskemelk, en. Hanfiskens Sæd. Fiskemester, en. den, som forestaaer betydelige (f. Ex. de kongelige) Fiskerier. Fiskepark, en. d. s. s. Fiskedam. Fiskeqvase, en. et Skib indrettet til at føre levende Fisk i. fiskeriig, adj. som har Overflødighed af Fisk. Fiskerogn, s. Rogn. Fiskeskee, en. En flad Skee m. Huller i, hvormed Fisk lægges for ved Bordet. Fiskeskind, et. Fiskens Skind. Fiskeskæl, et. pl. d. s. de smaa, runde, hornagtige Plader, hvormed visse Fiskes Skind er bedækket. (s. Skæl.) Fiskespore, en. den store Finne i Enden af visse Fiskes Hale. (V. S. O.) Fiskestimmel, en. En stor Mængde Fisk, samlede p. eet Sted i Havet. "Som giennem Fiskestimlen skrider Hvalen." S. Blicher. Fiskesuppe, en. S. kogt paa Fisk. Fiskesværm, en. En stor Mængde ell. Stimmel af Fisk; Fiskestimmel. (C. Frimann.) Fisketorv, et. T. hvor Fisk falholdes. Fisketønde, en T. hvori Fisk saltes. (Moth.) Fiskevand, et. Vand, hvori Fisk er afkogt. Fiskevare, en. Fisk, betragtet som Handelsvare. Fiskeyngel, en. unge Smaafisk.

Fiske, v. a. 1. egentl. at fange Fisk; men bruges og om at optage andre Ting af Vandet m. Umage og Flid. At fiske Torsk, Aborrer, Gledder. At fiske en Dam ud ɔ: tømme den for Fisk. At fiske Perler, Rav. At fiske Vraggods op af Vandet. At fiske i rørt Vand, ɔ: søge at giøre sig
Fordeel af forvirrede, for Andre uhel[...]
Omstændigheder. = Fiskeri, et. Fisk[...]
fangst; den Konst, at drive Fiskefang[...]
rigtigt; it. Fiskerrettighed. At forsta[...]
Fiskeriet. At have Fiskeri i en Sø. [...]
Fiskebaad, en. Baad, som bruges til F[...]
skeri. (Forordn. 1746.) Fiskegarn, [...]
Garn, Net, som bruges t. Fiskefang[...]
Fiskegrund, en. Grund, Udyb i Hav[...]
hvorpaa der fiskes. "Du leder Str[...]
igiennem Sund, den spiller p. min Fisk[...]
grund." C. Frimann. Fiskejagt, [...]
En Jagt (et Fartøi) som bruges t. F[...]
skefangst. (Landhuusholdn. Selsk. Skrift[...]
I. 437.) Fiskekube, en. En Kurv, s[...]
bruges v. Fiskeri, ell. til at bære Fisk[...]
(Moth.) Fiskeredskab, et. alt Redska[...]
som bruges t. Fiskeri. Fiskeret ell. Fisk[...]
rettighed, en. Rettighed t. at fiske i [...]
Vand. "I Floderne gaaer Fiskerettigh[...]
den til Midtstrømmen." Schytte. Fisk[...]
ruse, en. s. Ruse. Fiskeselskab, et. [...]
Selskab, der i Forening driver Fiskeri [...]
dertil udruster Fartøier, m. m. (Schytt[...]
Fiskeskiær, et. Skiær i Havet, hvor Fi[...]
søge hen, og Fiskeri drives. Fiskesn[...]
s. Medesnor. Fiskestade, et. beste[...]
Strækning i en Sø ell. ved en Stra[...]
hvor een har Fiskerettighed. Et Fiskesta[...]
v. Liimfiorden. Fiskested, et. Sted, [...]
qvemt t. Fiskeri. Her er et godt Fiskeste[...]
Fisketid, en. den t. Fiskeri passende T[...]
(Schytte.) Fiskeveir, et. V. som er ti[...]
ligt til at fiske i. Fiskevod, et. Fiskega[...]

Fisker, en. pl. -e. den, som forsta[...]
og nærer sig af Fiskeri. = Fiskerbaad, [...]
B. som bruges t. Fiskeri. Fiskerga[...]
et. d. s. s. Fiskegarn. Fiskerhuus, [...]
1. H. hvor en Fisker boer. 2. H. h[...]
der sælges Fisk. Fiskerkiærling, en. [...]
agteligt Udtryk for: Fiskerkone, ɔ: en [...]
skers Hustru, ell. en Kone, der sæl[...]
Fisk. "En Fiskerkiærling veed en S[...]
vel at indrette." Holb. P. Paars. Fisk[...]
leie, et. En Flekke, liden By ved Stra[...]
den, som beboes af Fiskere. Fiskerma[...]
en. d. s. s. Fisker. "Sad rolig v. [...]
Medesnor en fattig Fiskermand." Ohl[...]
schlæg. Fiskerpige, en. En Fiskers D[...]
ter, en Pige, som er af en Fiskers Sl[...]
ell. i hans Huus. (Ohlenschlæg. Helg[...]
Fiskerqvase, en. s. Fiskeqvase og Qva[...]
Fiskerskude, en. et lidet Fartøi, hvor[...]
Fisk føres, ell. som br. v. Fiskeri. (Mo[...]
Fiskerstøvler, pl. meget lange Vandstøv[...]

Fisle, v. n. 1. (har.) bagvaske hem[...]
ligen, føre Sladder imellem Folk. (B[...]
ding. dagl. T.) Deraf: Fislen, en. F[...]
leri, et. — Fisler, en. Dretuder, Sla[...]
drer. (i lav Tale: Fisseltud.)

Fistel, en. pl. Fistler. [Lat. fistul[...]
et Slags dybe, rørformige Bylder. [...]
Tandfistel.

Fit, fittet, S. Fedt, fedtet.
Fir, adj. hurtig, flink, ferm. (dagl. T.)
Firere, v. a. 1. [T. v e x i e r e n.] skuffe, narre, drive Spøg m. Nogen uden ond Hensigt. "En Ven kan firere, men ikke narre os." (Sporon.) dagl. T.
Firstierne, en. pl. -r. [af Lat. fixus.] en Stierne, et Himmellegeme, der ei hører t. vort Solsystems Planeter.
Fiæder, en. pl. Fiædre. [Isl. Fidr. T. F e d e r. Skrives ogsaa: Fieder; udtales oftest i dagl. T. Fiær, i Almuesproget Feer. Skrivemaaden Feder hos Moth og i V. S. O. er baade imod Brug og Udtale.] 1. et af de lette, elastiske Legemer, som udvoxe af Fuglenes Skind, og tiene dem deels til Skiul, deels t. Flyven. Det br. og for Fiæderbusk. At gaae m. Fiæder i Hatten. 2. et tyndt Stykke elastisk Staal, som bøiet ell. sammenrullet virker v. sin Spændekraft. Fiæder i en Laas, i et Uhr. 3. krummede Jern, som spændes om Fangers Hænder ell. Been. At lægge een i Bolt og Fiæder. = fiæderagtig, adj. som ligner en Fiæder. (V. S. O.) Fiæderarbeider, en. den, som giør konstigt Arbeid af Fiædre. Fiæderblomst, en. Prydelse af Fiædre, i Skikkelse af en Blomst. (V. S. O.) fiæderblød, adj. duunblød. (Arebo e.) Fiæderbold, en. En Bold, besat paa den ene Side med Fiædre, som to Personer drive til hinanden m. et elastisk Boldtræ (Ketser.) Fiæderbusk, en. En til Prydelse dannet Busk af Fiædre. Fiæderdyne, en. En m. Fiædre stoppet Dyne. Fiæderdyr, et. s. Fiæderkræ. Fiæderfyld, en. Sengefyld, som bestaaer af Fiædre. Fiæderfælding, en. d. s. s. Fiædertab. (Tidsskrift f. Naturvidensk. III. 65.) Fiæderham, en. En Ham ell. Klædning af Fiædre. (forekommer tidt i vore Kæmpeviser.) Fiæderhandler, en. den, som driver Handel med alle Slags Fiædre. Fiæderhue, en. 1. En m. en Fiæderbusk smykket Hue. 2. "en Hue, hvorom er et Slag af Fiædre." Moth. Fiæderkraft, en. den Kraft i et elastisk Legeme t. igien at indtage sin Stilling ell. Skikkelse, naar det bøies ell. indtrykkes; Elasticitet, Spændekraft. Fiæderkræ ell. Fiæderkreatur, et. bruges især om fiædrede Huusdyr, Høns, Gæs m. fl. Fiæderlaas, en. En m. Fiæder forsynet Laas. (Moth.) fiæderlet, adj. meget let, let som en Fiær. fiæderløs, adj. uden Fiædre. Fiædernellike, en. En Haveblomst, af Nellikens Slægt. Dianthus plumarius. Fiæderpose, en. Pose, hvori man sanker og giemmer Fiædre. (forskiell. fra Pennepose.) Fiæderseng, en. en Seng, hvori man hviler p. Fiæderdyner. Fiædertab, et. Tab ell. Skifte af Fiædre, som Fugle p. visse Aarstider ere underkastede. (Moth.) Fiædertiende, en. "Tiende af Gaasefiædre, som Bonden giver." Moth. Fiædertop, en. Top ell. Dusk af Fiædre, som f. Ex. nogle Fugle have i Hovedet, ell. som br. til Pynt. (Moth.) Fiædervifte, en. Vifte af store Fugles Vingefiædre, som br. til at puste Ilden op p. Arnestedet. Fiædervildt, et. vilde Fugle, som spises. Fiædervinge, en. En Gaasevinge med dens Fiædre, som bruges t. at støve af med. Fiæderværk, et konstigt Arbeide af Fiædre.
Fiædre, v. a. 1. forsyne m. Fiædre. At fiædre en Piil. "Det er ondt at flyve, før man bliver fiædret." Ordspr. — At fiædres, dep. at faae Fiædre. (Moth.) — fiædret, adj. v. fuld af Fiædre ell. af Duun; besat m. Fiædre. At blive fiædret v. at sætte sig p. en Seng. (Moth.)
Fiæl, en. pl. Fiæle og Fiælle. [Isl. Fiöll.] et Bræt, en tyndt savet Planke. = Fiællebod, en. Bod ell. Skuur, bygget af Fiælle; Fiællehytte, Fiælleskuur. At spille Comedie i en Fiællebod. Fiællebro, en. Bro af Planker og Fiælle; Træbro, Plankebro. (Moth.) Fiællegulv, et. Brædegulv. Fiællehytte, en. En af Bræder sammenslaaet Hytte; en Fiællebod. Fiælleloft, et. Loft, som kun er lagt af Fiælle; som ei er gipset. (Moth.) Fiællevogn, en. Vogn, hvis Fadning er giort af Fiælle.
Fiæle, v. a. 1. [Isl. og Sv. fela.] skiule, dølge, giemme. "Den hitter bedst, som selv har fiælet." — "Det kommer op i Tø, som er fiælet i Snee." Ordsprog. (Nu næsten forældet.) At fiæle sig. "Maaskee hans Kiærlighed — hans Reise, ligesom hans Opholdssted har fiælet." Merope v. Schiermann. "Mens Herskelyst blandt Himlens Bud sig fiæler." Thaarup. = Fiælested, et. Sted, hvor man skiuler sig, ell. kan skiule noget. — Fiælster, et. d. s. s. Fiælested. (D. Lov.)
Fiær, adv. Moth. [Isl. fiar.] s. fiern.
Fiæser, n. s. pl. (ell. Fiøser.) løsslidte, løshængende Traade, Tlavser. (V. S. O.) Deraf: fiæse, v. n. 1. [T. f a s e l n.] hænge løst ned, som udslidte Traade af Tøi; slides løs.
Flaad, et. pl. d. s. [af flyde. T. Fluß. Skrives ogsaa Flod; men o udtales da som aa.] 1. Vandets, flydende Tings Løb. Vandet har ikke frit Flaad. 2. en sygelig Tilstand i Legemet, hvorved usunde Vædsker trække t. et vist Sted, og der flyde; ell. en Forstoppelse i Vædskernes Omløb p. visse Steder i Legemet, og Hindring i deres Afsondring Catarrhus, pituita. Moth. (Nu lidet brugeligt.) At have et Flaad i Øinene, i Hovedet.
Flaade, en. pl. -r. [Isl. Floti. T.

Flotte.] 1. et Antal af flere, i Selskab seilende Skibe. En Handelsflaade, Krigs- ell. Orlogsflaade, 2. En Samling af Tømmer, Bielker, Brædder o. d. som forbindes t. et sammenhængende Heelt, og saaledes føres p. Vandet, særd. ned af Floder; en Tømmerflaade. = Flaadeborg, en. et svømmende Batterie. (Hvidtfeldt.) Flaadebrænde, et. Brændeved, som flaades p. en Strøm ned t. Havnen. Flaadebygger, en. 1. den, som forstaaer at sammensætte en Tømmerflaade. 2. d. s. s. Skibsbygger (men sieldnere.) "En af Europas ypperste Flaadebyggere." Malling. (T. over Gerner. 23.) Flaadefører, en. den, som forestaaer en Tømmerflaades Førsel, en Flaadeskipper. Flaademester, en. Betient, som har Opsyn m. Tømmerets Flaadning, ell. p. en Tømmerflaade. (Schytt.)

Flaade, v. a. 1. bringe Tømmer ell. Brænde i Flaader fra et Sted t. et andet. At flaade Tømmer p. en Flod. "Hvor mange Træer aarligen maa flaades." Schytte. = Flaaderet, en. Rettighed t. at flaade Tømmer p. en Strøm. (Schytte.) Flaadning, en. Gierningen at flaade.

Flaae, v. a. 1. trække Skindet heelt af; afhude. At flaae en Hest, Hare, Aal; flaae Barken af et Træ. "Faae først og flaae siden." Ordspr. — fig. udsue, udpine, stille ved Alt. "At han af Gudsfrygt kun — Folk flaaede Huden af." Holb. P. Paars. Deraf: Flaaen, Flaaening, en.

Flab, en. [N. S. Flabbe. jvf. det E. Flapp.] et Dyrs (især Hundens) Mund ell. Gab. "Flabben strax af Vand stod fuld; vaad blev Tand og Tunge." Storm. (Fabl. og Fort. 55.) (I lavere Talebrug ell. i Pøbelsproget ogsaa om Mennesker; ligesom: Flabmund, en. den, som har en stor Mund, hængende Læber. Deraf: flabmundet, adj.)

Flad, adj. [Isl. flátr.] 1. som har Brede, men ingen mærkelig Høide ell. Forhøining; jævn, slet; som ikke er ophøiet ell. fremstaaende, som ikke er meget udhulet. Et fladt Land, Tag, Fad. flade Tallerkener (modf. dybe.) En flad Næse. Den flade Haand ɔ: det Indre af Haanden, naar den udstrækkes. At ligge ganske fladt i Sengen, 2. skamfuld, undseelig over noget. At blive ganske flad ved noget. (dagl. T.) "At Helten skal forsvinde, og Skrædderen staae rød og feig og flad igien." Wessel. 3. taabelig, daarlig, eenfoldig. (forældet.) "Alle vil den Flade daare." Ordspr. (P. Lolle.) Det er fladt, at drukne p. tørt Land. (Moth.) 4. ubetydelig, hverdags, plat. (sieldent Udtr.) "Giør Vittigheden — saa fersk og flad og falsk, som mulig." Bagg. (flad: slet og ret, maadelig. Moth.) = fladagtig, adj. noget flad, som nærmer sig t. at være flad. fladbagt, adj. v. om Brød: "Fladbaget Brød af bedste Rug." C. Friman. s. Fladbrød. fladbrystet, adj. som har et fladt, ikke udstaaende Bryst, ell. flade Bryster. Hun er meget fladbrystet. Fladbrød, et. ganske tyndt, usyret Brød, som bages p. Jernplader og bruges i Norge. fladbundet, adj. som har en flad Bund. fladbundede Skibe. Fladhat, en. et Slags Hat, som mest bæres under Armen t. Stads. fladhovet, adj. som har en flad Hov. (om Heste.) Fladkage, en. Skollekage. Fladkant, en. i Modsætning t. Høikant: den bredere Kant ell. Side af en Bielke ell. Steen, hvis Giennemsnit ikke er en ligesidet Fiirkant. Fladluus, en. et Slags Uti. Pediculus pubis. fladnæset, adj. som har en flad, indtrykt Næse. Fladseng, en. 1. Seng, Leie, som redes p. Gulvet. 2. en Kurveseng. (Moth.) fladtoppet, adj. som har en flad, lav Top. (modf. høitoppet.) fladtrind, adj. rund og flad tillige. (Arrebo, som modsætter det flode-rund.) fladtrykt, adj. som ved Tryk er bleven flad. Fladtørv, en. et Slags flade og brede Græs- ell. Lyngtørv. (Oecon. Mag. VI. 307.) Rettere maaskee: Flagtørv; et Ord, som br. i Jylland.

Flade, en. pl. -r. 1. en Udstrækning i Længde og Brede tilsammen, som man tænker sig uden Høide og Dybde. F. Ex. en Cirkelflade. Grundfladen og Sidefladerne af en Pyramide. At maale en Flade. (jvf. Overflade.) 2. den flade Side af en Ting. Muurstenen skal ikke lægges p. Kant, men p. Flade. Med Fladen af Kaarden. Fladen af Haanden. 3. en flad Egn, en Slette. = Fladeindhold, Fladerum, et. det Rum, som en Flade indtager, og dets Størrelse efter Udmaaling; Areal. — Flademaal, et. 1. Udmaaling af en Flade. (modf. Længdemaal, Liniemaal.) 2. en vis Eenhed i Maal, hvorefter Fladers Størrelse udmaales; f. Ex. Quadratalen. = Fladhed, en. ud. pl. den Egenskab at være flad.

Flade, v. recipr. at flade sig, antage en flad Skikkelse, blive flad. (Nyt O.) "Der flade sig de stive, smekkre Løv i runde, bløde Blade." Øhlenschl.

Flag, et. pl. d. s. [Isl. Flagg.] et fiirkantet, farvet Stykke, som heises p. Skibsmasten ell. p. en Flagstang, og tilkiendegiver hvad Nation Skibet tilhører, hvo der fører det m. m. (s. Vimpel.) At heise, at stryge Flag. = Flagfald, et. det, at lade Flaget falde. Flagknap, en. Knap oven paa Flagstangen. Flagmager, en. den, som syer Flag. Seil- og Flagmager. Flagskib, et. Skib, der fører Admiralsflag p. Masten. (I Søspro-

get ogsaa: Flagmand.) Flagstang, en. Stang, hvorpaa Flag heises.

Flage, en. pl. -r. [Sv. Flaga, Flaka. N. S. Flake, Flåke. jvf. det Isl. Flag, Flaga og Flaki.] 1. et stort og flat Stykke drivende Iis; en Iisflage. 2. en sammenhængende Klump af Snee, saaledes som den falder ved halv Tø; Sneeflage. 3. Noget, som er flettet, ell. sammenbundet af Vidier, og udgiør en Flade. (Moth.) Saaledes en af de Dele, som udgiøre Laaget ell. Dækket over en Maltkølle; Kølleflager. 4. en af de Dele, som udgiøre Overdelen ell. Fadingen p. en Kulvogn; Kulflager. (V. S. O.) = Deraf: Flageled, et. Et Led af Flager. (Moth. I R. V. Flagreled.) — Flagtørv, en. kaldes i nogle Egne af Jylland store og brede Tørv ell. Tørveflager, hvormed Tørvestakke bedækkes m. m. (jvf. Fladtørv.)

Flagge, v. n. 1. (har.) vise sig med heisede Flag i Master, Stænger og Tougværk, v. høitidelige Anledninger. Alle Skibe i Havnen flaggede.

Flaggermuus, en. pl. d. s. [T. Fledermaus ɔ: en vinget Muus. Isl. Flagur-mus, ell. rettere Flædar-mus. Haldorsen.] en Aftenbakke (som er det egentlig danske Navn.) Vespertilio.

Flagre, v. n. 1. (har.) [Isl. flögra.] bevæge sig hastigen hid og did, f. Ex. ved Vindens Magt. Haaret flagrede vildt om hendes Hoved. Fuglene flagre med Vingerne (naar de bevæge dem uden at flyve.) Ilden flagrer. (Moth.) En flagrende Lue. At flagre om, flagre omkring, bevæge sig flyvende ell. flagrende fra Sted t. Sted. = Flagren, en. ud. pl. det, at flagre. — Flagrekaabe, en. let, flagrende Kaabe, som bæres løs. (M.) Flagrelyst, en. Lyst t. at flagre; og fig. Ustadighed. "Utroskab i Ægteskab, og Flagrelyst i Elskovssager." Wandal. Flagrespil, et. lystig Flagren, den Leg, som Vinden synes at drive m. flagrende Ting. "I et og andet Flagrespil af overgivne Vestenvinde." Baggesen. — flagrevorn, adj. som ikke længe kan være p. eet Sted, ustadig, flygtig. (Moth.)

Flak, adj. [N. S. flakk. T. flach. Isl. Flaki, *planities*.] flad; især om Land, som er jævnt, ell. om grundt Vand. Et flakt Land. "Men varlig, som i flakke Vande, vil jeg nærmes dig." Evald. Der er Vandet flakt. "At Jorden er flak." (Holberg.) "Det flakke Land, som hvide Snee indhyller." Pram. — flakhornet, adj. om et Kreatur, "hvis Horn krumme sig nedad." Moth.

Flakke, v. n. 1. (har.) [Isl. flacka.] vanke ustadigen om; reise idelig fra et Sted t. et andet. "Enten fordi de bleve fordrevne, ell. af Lyst t. at flakke og lede efter bedre Egne." Guldberg. At flakke omkring i Landet. "Hvi han saa flakker om, og saadant Ondt maa lide." Holb. P. Paars. — Deraf: Flakken, en. ud. pl. Flakker, en. den, som flakker. — Flakkeliv, et. ustadigt, omvankende Liv. (M.) Flakkelyst, en. Lyst t. idelig at flakke om, ell. skifte Opholdssted.

Flamme, en. pl. -r. [Lat. Flamma.] Lue, Ildslue. Lysets Flamme; (men Fakkelens Lue.) "Flamme (som et i Sproget nyere Ord) anvendes især t. at betegne Ildens bevægelige Spidse, ell. dens Tunge; Lue betegner den hele bevægelige Ild selv. Man siger: Luen slaaer ud af Kakkelovnen m. en lang Flamme." Müller. fig. det, der ligner Toppen ell. Spidsen af Luer. Tøiet er vævet i Flammer. — Flammepiil, en. poet. en hed Piil; en Straale. "Ved de tusind Flammepile, som fra mine Øine ile." J. L. Heiberg.

Flamme, v. n. 1. (har.) brænde i Luer, give lys Lue fra sig. "Ilden luer p. Skorstenen; og Tællelyset flammer p. Bordet." P. E. Müller. — flammet, adj. som har Flammer p. Overfladen. flammet Tøi.

Flamsk, adj. som er fra Flandern, fra Nederlandene. Flamske Sild: "Sild, som ere saltede p. en Maade, at de med Behag kan spises raa, hvilket først er paafundet i Flandern." Moth.

Flane, en. pl. -r. [Isl. Flan, Ubesindighed, Ubetænksomhed; og Flanni, en letfærdig, løsagtig Person.] en Person, som er letsindig, flygtig i sin Adfærd, letfærdig ("den, som giør sig til Nar, og har galne, uskikkelige Lader p. sig." Moth.); men bruges nu kun om Fruentimre. "Alle de konstige og kostbare Anlæg, der giøres f. at forvandle vore Koner og Piger t. Flaner." Rahbek. "Speil dig ret i Døgnets Flaner, naar dig friste onde Vaner." Grundtv. = Deraf: flaneagtig, Flanelag, Flanelevnet, Flaneliv, Flanesind, Flanesværm, Flanesyge, Flanesæder, flanevorn, Flanevæsen, og fl. især af Rahbek brugte Ord.

Flane, v. n. (har.) 1. [Isl. flana, fare ubetænksomt frem.] opføre sig letsindigen, som en Flane. (V. S. O.) "Lad dem kun flane hen blandt Daarer." Rahbek. (Denne Forf. bruger det ogsaa som et v. act.) = Flaneri, et. flanevorn Opførsel. "Du bør smukt v. Huset blive, og al Slags Flaneri en evig Afsked give." Storm.

Flanel ell. Flonel, et. [Fr. Flanelle.] et Slags fiint og løst vævet uldent Tøi.

Flanke, en. pl. -r. (fransk.) i Krigsvidenskaben: Enderne af en i Linier opstillet større ell. mindre Deel af en Hær.

Flaske, en. pl. -r. [Isl. Flaska.] 1. et Kar, sædvanligst af Glas, m. smal Hals, som nedentil udvider sig og danner Fla-

skens Bug. En Potteflaske, en Pægleflaske. En Flaske m. lang Hals. (Ved Flaske absol. forstaaes gierne en Glasflaske. Derimod siges: en Blikflaske, en Træflaske.) it. saameget, som rummes i en Flaske. En Flaske Viin, Øl. 2. Forhen kaldte man de nedhængende Flige, udklippede i Skiødet af en Trøie, Flasker, hvoraf: Flasketrøie. (s. nedenfor.) = Flaskebrev, et. Brev, som Søfarende lægge i en tom, tilproppet Flaske og kaste ud i Havet, for at meddele Efterretninger om deres Fart og Tilstand. "Er Stilen lidt uordentlig i dette Flaskebrev." Bagges. Flaskebug, en. den bugede, videre Deel af en Flaske, i Modsætn. t. Flaskehalsen. flaskedannet, adj. i Skikkelse liig en Flaske. Flaskefoder, et. Skriin, hvori Flasker kan giemmes p. en Reise. flaskegrøn, adj. br. undertiden om en vis grøn Farve, der har noget tilfælles m. den som visse Flasker antage, naar de holdes mod Lyset. Flaskekurv, en. Kurv t. at bære Flasker i. Flaskekol, en. Kol ell. Prop t. en Flaske. Flasketrøie, en. En tilforn hos Fruentimre brugelig Trøie, hvis lange Skiød vare udklippede som en afstumpet Trekant, ell. i nogen Lighed m. en Flaske. (s. Holb. P. Paars. III. B. 2 Sang.) Flaskeæble, et. Et Slags Æbler, som i Skikkelse noget ligne en Flaske.

Flaske sig, v. rec. 1. [N. S. flasken.] føie sig, lykkes, gaae vel af. Det vilde ikke flaske sig. (d. Tale.)

Flau, adj. [et nedertydsk Ord.] 1. som har mistet Kraft ell. Smag, smagløs, ikke kraftig ell. nærende. Øllet, Suppen, Fisken har en flau Smag. 2. fig. uden Vittighed, smagløs, usaltet. En flau Spøg, et flaut Indfald, en flau Person. "I modnere Aar væmmes de v. den overspændte Følelses flaue Føde." Rahbek. 3. kraftløs, afmægtig af Sult. 4. skamfuld, undseelig. At blive flau ved, over noget. — Flauhed, en. Beskaffenheden at være flau.

Fledføre sig, v. rec. 2. [af Isl. og A. S. Flet, Huus.] overgive en Anden sit Gods og sin Formue t. Eie, imod at nyde af ham sit Livs Ophold. [Sieldnere som v. a. At fledføre een. (Moth.) "To, som fledføres for en indbetalt Capital." Colleg. Tid. 1822.] = Fledførelse, en. det, at man fledfører nogen. (Moth.) Fledføring, en. pl. -er. den, som fledfører sig t. en Anden. (A. Ussings Anm. til Tingsr. I. 304.)

Fleen, en. pl. Flene. [Isl. Flein.] kløftet Green af en Fork ell. Gaffel. = fleenhornet, adj. "kaldes det Kreatur, hvis Horn sidde lige ud t. Siderne, som Grene af en Fork." Moth. — fleenskaldet, adj. skaldet v. Forhovedet, fra Tindingerne af og over Issen; modsat: kronskaldet. (Deraf ogsaa: Fleenspade, en. et Slags Tørvespade, som bruges i Sønderjylland.)

Fleer ell. flere, adj. compar. af mange, superl. flest. [Isl. fleiri.] 1. udtrykker i Sammenligning et større Antal; i superl. det største Antal af det, som omtales; og forbindes altid m. et Subst. i plur. (ligesom meer og mest altid fordrer sing.) Han har flere Børn, end jeg; men hans Broder har flest (de fleste.) Han fik flest (de fleste) Stemmer. Jeg vil ikke have flere Bøger tilsendte (end dem, jeg har, ell. har havt.) Jeg har ikke flere Penge (tilbage.) 2. b. s. s. en deel, adskillige, nogle. Jeg har hørt det af Flere. Flere Personer have seet ham i Byen. Ikke een, men flere Gange. [Om denne Brug af flere, som Nogle have antaget f. ny og udansk, s. Glossar. t. Henr. Harpestreng. S. 171.] Det skrives undertiden i følgende adv. uden Adskillelse: fleregange, flerehaande, flereslags, fleresteds; men kan ogsaa adskilles: flere Gange, &c. = Fleerhed, en. den Beskaffenhed, at være flere, et større Antal. Fleerheden var p. hans Side. "Et Borgerselskab, hvoraf en meget stor Fleerhed aldrig var bleven giort bekiendt m. sit Fædreland." Engelstoft. Deraf: Stemmefleerhed. = fleeraarig, adj. som varer, varer flere Aar; fleeraarige Planter. fleerkantet, adj. som har flere Kanter, og især, fleer end to. fleersidet ell. fleersidig, adj. egentlig: som har flere Sider; men br. meest figurl. i Modsætning t. eensidig, om en aandelig Virksomhed, der er udvidet t. flere Gienstande, t. forskiellige Synspunkter f. en Sag. Deraf: Fleersidighed, en. Fleertal, et. 1. et Tal, en Ordbøining, som udtrykker flere. (pluralis.) 2. det større Antal, Mængden. Han havde Fleertallet p. sin Side.

Flekke, en. (et tydsk Ord.) en liden By, som har nogle, men ikke alle Kiøbstedsrettigheder; Mellemting imellem Kiøbsted og Landsby. (jvf. Torp.)

Fleng, adv. (som br. m. præpos. i.) uden Orden, uden Forskiel, det ene om ell. iblandt det andet. At bruge flere Ting i Fleng. At give i Fleng, læse i Fleng ɔ: snart een Bog, snart en anden. "Kun liden Priis beholde de Æremidler, som uddeles i Fleng." Engelst.

Flenge, en. pl. -r. en dyb Skramme, et Hug, et skaaret ell. hugget Saar. En dyb Flenge. 2. et stort afskaaret Stykke. En Flenge Kiød.

Flenge, v. a. 1. [Isl. flengia.] skære, hugge dybt, ell. p. en voldsom, uordentlig Maade. "Den Kniv — el. flenger blot til Tidsfordriv." Baggesen. — it. piske,

[..]aae ved Pidskning. At flenge Huden [..]f een.

Flense, v. a. 1. [N. S. flensen; af flenge.] bruges om den Handling, at skære ell. hugge Spækket af en fangen Hval; hvoraf: Flenser og Flensning.

Flere, flest, s. fleer.

Flesk, et. ud. pl. [Isl. og Sv. Flesk. derimod A. S. og E. Flesh. T. Fleisch, Kiød.] Kiødet af Sviin. Fedt, magert Flesk. En Side Flesk ɔ: et halvt slagtet Sviin. = a) fleskagtig, adj. som i Beskaffenhed ell. Udseende ligner Flesk. — b) Fleskebeen, et. Been af kogt Skinke e. d. med noget Kiød paa. Fleskebov, en. "den forreste Fierdedeel af Svinet næst v. Halsen." Moth. Fleskebøste, en. Bagfierding af Svinet. (Moth.) s. Bøste. Fleskefedt, et. det af Flesk udkogte ell. ved Stegning udsmeltede Fedt. Fleskekage, en. Æggekage m. Flesk i. Fleskekiedel, en. En aflang rund Kiedel, at koge Fleskeskinker i; en Bøstekiedel. (Moth.) Fleskemad, en. Mad, som bestaaer af Svinekiød. Fleskemund, en. den, som gierne spiser Flesk. (dagl. T.) Fleskeside, en. En halv Krop af et slagtet Sviin, foruden Hoved og Ryg. Fleskeskank, en. s. Skank. Fleskeskinke, en. Baglaaret af et slagtet Sviin. Fleskesteg, en. Steg af Svinekiød, Svinesteg. Fleskesuppe, en. Suppe, kogt p. Svinekiød m. m. Svinerygssuppe er en Art Fleskesuppe. Fleskesvær, en. det tykke Svineskind, som bedækker det Fede af Flesket. [Svær, Isl. Suardr, s. Grønsvær.] Fleskesøndag, en. kaldtes tilforn Fastelavns-Søndag, fordi man da i den catholske Tid sidste Gang spiste Flesk for Fasten. (Moth.) Fleskevand, et. Vand, hvori man har afkogt en Fleskeskinke. (Rahbeks Fortæll. I. S. 68.)

Fleske, v. a. 1. slide i, sønderrive Kiød, ell. skære store Stykker deraf. At fleske i en Steg. (dagl. T.) At fleske paa en Hval, Sælhund ɔ: flense den.

Flest, s. fleer.

Flette, v. a. 1. [Isl. fletta,] snoe ell. slynge bøielige Ting sammen ell. ind i hverandre, saaledes at de udgiøre et Heelt. At flette en Kurv, en Krands, flette Haaret i en Pidsk. = Fletning, en. pl. -er. 1. Gierningen at flette. 2. noget, som er flettet f. Ex. Haarfletning. Hun har sit Haar i to tykke Fletninger. = Flettebaand, et. Baand, som flettes ind i Haaret t. Prydelse, ell. hvormed en Haarfletning ombindes, f. Ex. ved Bønderpigers Bryllupsstads. (A. S. Vedel.) Flettegierde, et. Gierde, som ikke sættes af Riis, men af lange Qviste uden Sidegrene, hvilke, medens de ere grønne, flettes imellem Pæle ell. i Trærammer, naar de skulle anvendes t. Flyttefold. (Kraft. Olufsen.) Flettekone, Flettepige, en. Kone ell. Pige som fletter og pynter Andres Haar, f. Ex. Brudens t. Brylluppet. Flettetøi, et. Baand o. d. som Bønderpigerne flette i Haaret, og bære i Nakken, naar de staae Brud, ell. v. andre Høitider. Fletteværk, et. noget, som er flettet; flettet Arbeide.

Flid, en, ud. pl. [N. S. Fliet. Holl. Vlyt. Isl. fliótr, hastig.] 1. Iver og Stræbsomhed i at arbeide af egen Drift. Flid i Studeringer. "Lad dem v. Arbeid lære Flidens Løn." F. Guldb. 2. Omhu, paapassende Opmærksomhed. At giøre sig Flid med noget. Dette Arbeide er giort med Flid. 3. Med Flid ɔ: m. Overlæg, Forsæt. At giøre noget med Flid. — Heraf: flittig, adj. [N. S. flitig.] 1. som anvender Flid, arbeidsom. En flittig Arbeider. At være flittig ved sit Arbeide. "Følgen af den Flittiges Flid maa blive hans Forfremmelse, ligesom Følgen af den Skiødesløses Forsømmelse hans Tilsidesættelse." Stoud. "Flittig er den, som m. Omhyggelighed ell. m. fuld Opmærksomhed giør noget; arbeidsom er den, som gierne anstrenger sine Kræfter." P. E. Müller. (jvf. virksom.) 2. som vidner om Flid, skeer, udføres m. Flid, Omhu. 3. hyppig, idelig. flittig Kirkegang. "Da den, som giør noget m. Flid, pleier at anvende længere Tid derpaa, br. ogsaa flittigt om hvad der idelig foretages. — En flittig Skribent er den, som udgiver den ene Bog efter den anden; men det kan gierne være, at ingen af disse Bøger er forfattet m. Flid." Müller. — Flittighed, en. ud. pl. den Egenskab at være flittig.

Flig, en. pl. -e. den nedhængende, yderste Deel af en Kiortel ell. et andet Klædemon; egentl. den spidse Ende ell. Hiørnet deraf. (ud. Tvivl af Isl. Fleigr, en Kile.) Deraf: Ankerflig.

Flik ell. Flikke, en. pl. Flikker. Lap, Klud, Stykke, hvormed noget bødes; især om Bod p. Skotøi. s. Bagflik. [Isl. Flick, gammelt, opslidt Klædningsstykke.]

Flikke, v. a. 1. [T. flicken.] sætte Flikker paa, bøde, lappe. "Han da p. samme Tid et Skoe og Støvler flikker." Holberg. At flikke noget sammen. At flikke paa et gammelt Huus (ɔ: søge at hielpe det f. en Tid v. smaa Forbedringer.) At flikke noget ind i et Skrift. = Flikken, en. ud. pl. og Flikning, en. pl. -er. Gierningen at flikke. — Flikker, en. i Sammensætning: den som flikker, bøder p. noget. En Kiedelflikker, Skoflikker. — Flikkeri, et. 1. Flikning. 2.

flikket Arbeide. — Flikkeord, et. overflødigt, indflikket Ord. (V. S. O.) Flikkeværk, et. sammenflikket Arbeide.

Flink, adj. [Tydsk.] rask, munter, hurtig i Gierning. En flink Pige, Karl. (Moth.) En flink Arbeider. (s. ferm.) "Paa ingen anden Grund, end fordi de troe, det lader flinkt og er Mode." Rahb. D. T. VI. 491. — Deraf: Flinkhed, en. ud. pl.

Flinke, v. a. 1. At flinke op, pudse op, sætte Glands paa, give Syn. (dagl. T.) Den Pige begynder at flinke sig op.

1. Flint, en. ud. pl. [A. S. Flint.] en Steenart, hvoraf Flintesteen ell. Fyrsteen giøres. Silex pyromachus. Haard som Flint. Han var nær ved at springe i Flint (om den meget forbittrede.) = Flintglas, et. fiint Glas, hvortil anvendes stødt Flint. flinthaard, adj. haard som Flint, steenhaard. (Kingo.) Flintlag, et. Lag ell. Leie af Flint, f. Ex. i Krid- ell. Kalkbierge.

2. Flint, en. pl.-er. [T. Flinte.] et let Skydegevær; en Jagtflint, Bøsse. (egentlig Flintbøsse, ell. en Bøsse, som affyres ved Staal og Flint; mods. de gamle Luntebøsser.) = Flintekolbe, en. den nederste, tykke Deel af Flinteskæftet. Flintekugle, en. Bøssekugle. Flintelaas, en. Bøsselaas. Flinteskud, et. 1. et Skud af en Flint, Bøsseskud. 2. saa langt, som man m. et saadant Skud naaer. Flintesteen, en. En af Flint dannet og tilhuggen flad Steen, som bruges til Bøsselaase; en Bøssesteen, Fyrsteen.

Flip, en. pl. Flipper. [E. Flapp.] En liden, fremstaaende, udhængende Ende ell. Flig af et Klædemon. En Flip af Tørklædet hænger ud. Flipperne af et Saar, (Isl. Flippa, *labia vulneris.*) Deraf: Flipkrave, en. d. s. s. Bladkrave.

Flire, en. pl.-r. et Slags smaa Fiske af Brasen-Slægten, som findes i salt Vand, i Aaer og Floder. Cyprinus Wimba.

Flise, en. pl.-r. [Isl. Flis.] 1. et tyndt, fladt Stykke, som hugges ell. stødes af en Steen. (sielden br. det om Træ.) særd. en flad, glat tilhuggen Steen; Gulvsteen. Marmorfliser. Et Bord indlagt m. Fliser (af Porcellain ell. Fajance.) 2. en liden Splint, Aare ell. Ujævnhed i noget, som bør være glat. (s. v. n. flise, 2.) En Flise i et Bord. "Dersom der er en Flise i Glasset." Stoud. (om Skrivem. i Embedss. 211.) Flisegulv, et. Gulv, som er belagt m. Steenfliser.

Flise, v. a. og n. 1. hugge ell. spalte Fliser. At flise Skifersteen. 2. v. n. sætte Splinter, tabe sin glatte Overflade. (om Træ.) Dette Træ vil let flise. (fliset, adj. v. som har Fliser, 2.) Bordet er blevet ganske fliset. Denne Steen har et mere fliset, end kornet Brud.

Flitsbue, en. pl.-r. Bue, hvormed en Piil afskydes. (især om de Buer, hvor Pilen lægges p. en Stang; Armbøst. — Flits, en Piil. Moth.)

Flitter, et. ud. pl. [T. Flitter.] det som glimrer, har udvortes Glands; men uden indvortes Værdi. "Elsker, som Qvinden, du Flitter og Pragt?" Øhlenschl. = Deraf: Flitterguld, et. meget tynde Blade af Messingblik, som ligne Guld. Flitterkram, Flitterstads, en. Stads, Pynt, som glimrer, men har ingen Værdi. Flittervid, en. Vid ell. Vittighed, som kun udvortes glimrer, men i sig selv er falsk ell. tom. "Jeg fylder ei min Bog — m. Flittervid og Svulst." Bagg. N. Klim.

Flittig, Flittighed, s. Flid.

Flod, en. [Isl. Flod, Flædi.] 1. Vandets regelmæssigt afvexlende Stigen i visse Have, som tilskrives Maanens og Solens tiltrækkende Kraft. Ebbe og Flod. 2. Oversvømmelse, Vandflod. = Flodmaal, et. den Høide, hvortil Vandet stiger i Floden. [Isl. Flædar-mál.] 2. en vis Vandhøide i en Aa ell. Strøm, der driver Vandmøller; ogsaa Flodemaal. Flodtid, en. den bestemte Tid p. Dagen, naar Vandet ved Floden begynder at stige; ell. den Tid, Floden varer.

Flod, en. pl.-er. [Isl. Fliót.] et naturligt rindende Vand af betydelig Størrelse. Bække og Aaer samle sig t. Floder. "Hvor Floder løbe ud i Havet, faae de ofte Navn af Strømme." Sporon. = Flodbred, en. Landbredden langs m. en Flod. Flodbugt, en. Bugtning, som en Flod danner i dens Løb. (Øhlenschl.) Floddige, et. Dige f. lavt Land ell. Marskland v. en Flod. Flodfald, et. Fos ell. Vandfald i en Flod. (V. S. O.) Flodfisk, en. Fisk som lever i Floder. Flodgud, en. Guddom, som de Gamle tænkte sig at have sit Sæde i en Flod, ell. hvorved de tænkte sig Floden som et personligt Væsen. Flodhest, en. et Pattedyr, som lever i Afrikas store Floder. Hippopotamus. Flodhvirvel, en. Hvirvelstrøm, Malstrøm i en Flod. Flodleie, et. Flodrende, Flodseng. Flodløb, et. Vandets Løb i en Flod og den Retning det tager i Flodrenden. (Kraft.) Flodmunding, en. Flodens Udløb i Havet. Flodrende, en. den Fordybning i Jorden, hvori en Flod, Elv ell. Aa har sit Løb. Alveus. (Moth.) flodrig, adj. som har mange Floder. Et flodrigt Land. Flodsand, et. det Sand, der findes p. Bunden af Floder. Flodseng, en. d. s. s. Flodrende. "Og i slangelig Flodseng tvang, fra Sumpenes Dynd, langsomt rislende Vand." Øhlenschl. Flod-

vand, et. rindende Vand i Bække, Aaer og Floder. Flodvei, en. Reisevei op ell. ned ad en Flod. "Vi valgte Flodveien." (i Modsætn. til Landeveien.) Baggesen.

Flod, et. [T. Fluß.] s. Flaad.

Flode, v. n. 1. (har.) [Isl. flóa.] stige ved Flod; om Havet. (modsat: ebbe.) "Saa steer det i det Hav, der floder ell. ebber." Arrebo.

Flode, en. s. Flaade.

Flok, en. pl. -ke. [Isl. Flockr.] en samlet Mængde af Mennesker og Dyr. En Flok Ryttere. Han var med i Flokken. En Flok Faar, Gæs, Høns. — flokketal, i flokketal, adv. i en samlet, betydelig Mængde; i en ell. flere Flokke. "At denne Harpe skal forsamle Eder nu, som før i Flokketal." Jacobi. — flokkeviis, adv. 1. i Flokketal, i flere Flokke. "Tienernes Tal, som flokkeviis fyldte hver Brag i hver Sal." Pram. 2. hver Flok f. sig, een Flok efter den anden. Faarene klippes flokkeviis. (ell. maaskee rettere: flokviis.)

Flokke sig ell. flokkes, v. rec. og n. pass. [af det foregaaende Flok.] samle sig i Flok ell. Flokke; blive Mange p. eet Sted. Folk begyndte at flokke sig. En stor Folkehob flokkedes efterhaanden p. Torvet.

Flokke ell. Flok, en. pl. Flokk. [N. S. Flog.] det, som er saa let, at det ved det mindste Pust flyver i Veiret; Fnokke, Taver, som af Silke, Uld, Hør. (Lat. floccus. *Plaut.*) Sneeflokker. (V. S. O.) Floksilke, en. et Slags raa ell. utvunden Silke, af ringere Godhed. (Floretsilke.) Moth. (T. Flokseide.)

Flokke, v. n. 1. give Flokker ved Slid; om lest Tøi. (Moth.)

Flom, en. Mose, Kiær ell. oversvømmet Jord m. Vanddrag. (Flommen ved Sorøe.) I Norge: Vandflod af Elve og Aaer, som svulme af Sneevandet om Sommeren. (Vandflom.) hvoraf: Flomskov, en. et Savbrug, som drives v. saadant Vand. Flomtid, en. den Tid, da Vandet i Elvene staaer høiest.

Flomme, en. pl. -r. [T. Flaumen.] sammenhængende Ister i visse Dyrs Bug; Isterflomme. = Flommehinde, en. "Hinde, som trækker sig over Bugen;" peritonæum. (Moth.)

Flonel, s. Flanel.

Flor, et. [T. Flor.] Et Slags meget fiint, aabent Tøi, mest af Silke. Krepflor, Melkeflor ꝛc. At gaae m. Flor (ɔ: Sørgeflor) om Hatten, om Armen. En Flors Krave. — Deraf: Florsigte, en. Sigte, hvortil anvendes Flor, i Stedet for Hestehaar. Florvæver, en. den, som væver alle Slags Flor.

Flor, en. ud. pl. [Af Lat. flos og floreo.] 1. Planters Blomstring; it. en Samling af blomstrende Planter, Blomstring. Roserne staae nu i Flor. En smuk Nellike-Flor. 2. fig. Velstand, lykkelig Forfatning. Landets, Videnskabernes Flor. Deraf: florere, v. n. blomstre; i egentlig og fig. Bemærkelse.

1. Floret, et. (Tonen p. sidste Stavelse.) et Slags Tøi, vævet af Floretsilke ɔ: Silke af Silkeormens yderste og ringeste Spind (Floksilke.)

2. Floret, en. pl. -ter. (Fr. Fleuret.) et Slags uskadelige Kaarder, som bruges v. Fægteøvelser.

Flormeel, et. ud. pl. det fineste Hvedemeel. (V. S. O.) Isl. Flur, *triticum tenuissimum.* Haldorsen.

Flos, et. pl. -ser. 1. et Slags Tøi, vævet af Silke og Kameelhaar; Plyds. (V. S. O.) 2. overskaarne Uld- ell. Silketraade, hvormed Handsker, Trøier m. m. udsyes (flosses) for at blive desto varmere. (Isl. Flos.)

Flosse, v. a. 1. [Isl. flosa.] udsye ell. bedække m. Flos. At flosse et Par Vanter. [Et Stykke Tøi (Silketøi, Bomuldstøi) siges at være flosset (ell. intrans. at flosse) naar Traadene i Enderne ell. v. en af Siderne blive løse v. Slid, ell. derved at noget af Islætten tabes.] jvf. v. n. flokke.

Flot, adj. og adv. [T. og N. S. flott.] flydende, i Stand t. at flyde p. Vand. At giøre et Skib flot. (I dagl. T. overdaadigt, overflødigt. At leve flot.)

Flue, en. pl -r. [Isl. Fluga.] en talrig Slægt af Insecter, hvoraf Stuefluen (Musca domestica) er den almindeligste. At have Fluer i Hovedet ɔ: være flygtig, vildhovedet, have gale Indfald. (Moth.) = Fluegift, en. Gift, som sættes for Fluer. Fluenet, et. Net, som om Sommeren hænges over Heste mod Bremser og Fluestik. Flueskab, et. Skab, hvis Sider ere udfyldte med aabent Tøi, der giver Luften Adgang, og hvori Kiød giemmes om Sommeren mod Fluer. Fluesmække, en. et Redskab t. at slaae Fluer ihiel med. Fluespy, et. i d. Tale: Spyefluers Æg. Fluesvamp, en. En giftig Bladsvamp, som, udblødt i Melk, bruges som Fluegift. Agaricus muscarius. Fluevifte, en. V. til at bortjage Fluer med.

Flugt, en. ud. pl. [Isl. Flug.] 1. Gierningen at flye ell. flygte. At tage Flugten. At være p. Flugten. Slaae Fienden p. Flugt. 2. Fuglenes Bevægelse giennem Luften v. Hielp af Vingerne. At finde en Fugl i Flugten. fig. at være i Flugten ɔ: være i Knibe, i Forlegenhed. (d. Tale.) 3. fig. den Fart, hvormed andre Ting drives giennem Luften. Kuglens, Pilens Flugt. 4. en lige,

nafbrudt Linie. (i visse Tilfælde.) At opføre en Bygning i lige Flugt m. andre Huse. Disse Agre ligge i een Flugt.

Flunk, et. Blink, Glimt. Deraf: Flunke, en. Ildgnist, Funke. (V. S. O.)

Flunke, v. n. 1. glimre, glindse; gnistre, kaste Ildfunker fra sig. — flunkende ny, ganske ny. (dagl. T.)

Flux, adv. [Isl. og N. S. flugs.] med en Hast, ufortøvet, strax. Siig flux, hvad du vil. "Flux jeg vil dig nu forraade." Öhlenschl. (Forældede Bemærkelser: næsten: meget.)

Flyde, v. n. flød, flydt. (er og har.) [Isl. fliota.] 1. om Legemer, som ei ere faste: bevæge sig frem. Vandet, Blodet flyder. At flyde bort (føres bort v. Strøm.) At flyde over. — partic. flydende bemærker ogsaa, i Modsætning t. fast, det som har Evne t. at flyde ell. rinde. At giøre noget flydende. Qvægsølv er et flydende Metal. (jvf. rinde, der i Almindelighed br. om Aaer og Floder, ell. om det, som har en afmaalt, stadig Bevægelse; og strømme.) 2. bæres ved sin Lethed ovenpaa et flydende Legeme; svømme. Træ flyder p. Vand. Den lettere Vædske flyder ovenpaa (en anden.) Vandet er her saa lavt, at Skibet ikke kan flyde. Vraget flød t. Lands. 3. Ved en Sprogegenhed overføres Bemærkelsen 1. paa Stedet, hvor noget flyder. Bordet flyder med Viin. Jorden, Gulvet flyder m. Vand. (ɔ: er oversvømmet af.) Et Land, som flyder m. Melk og Honning. Ligeledes siges: Saaret flyder ɔ: vædsker, giver Vædske. 4. fig. a) om visse Ting, der skee m. Lethed og Hurtighed. Talen vil ikke flyde for ham. En flydende Tunge, et flydende Vers. "Hans Stiil er reen, flydende og behagelig." Sneedorf. b) komme af, oprinde af; være en Følge af. (m. præp. af) Der kan ikke flyde andet end Tab af dette Foretagende. Det flyder ikke af denne Sætning, at ꝛc. = Flyden, en. ub. pl. det, at flyde. Flydenhed en. ub. pl. den Egenskab at flyde, ell. at være flydende. "Overgang faste Legemer gaae over t. Flydenhed." (T. Rothe.) = Flydebom, en. Bom f. Indløbet t. en Havn e. d. som flyder p. Vandet. Flydebro, en. En Bro, som ei er fast i Grunden, men flyder p. Vandet.

Flydholt, et. pl.-er. [af flyde og Holt, Træ; ogsaa Flodholt.] hos Fiskere: rundagtige Træstykker af et Slags meget let udenlandsk Ved, af et Fierdingpunds til et Punds Vægt, som fæstes i de Liner, hvormed Garnet er kantet, omtrent i en Alens Afstand fra hinanden, f. at holde Garnet flydende i Vandet.

Flye, v. a. 1. [Isl. flya.] 1. indrette, sætte i Stand, giøre t. Rette, bøde, forbedre. At lade sine Klæder flye. At fl… paa sine Klæder. At flye op i en Stu… giøre neent og ryddeligt. — Derimod: … flye til, ell. tilflye ɔ: ilde tilrede, besudl… 2. skaffe, bringe t. Veie. "Han vilde … ham flye en Advocat, der Sagen kun… føre." Holb. P. P. At flye een meget … bestille. At flye een af m. noget. "F… mig Børn." D. Bibel 1550. (Gen. 30. 1…) At flye i Tale. (Holberg.) "Han løb h… til, og flyede ham, som var nær død, … Live igien." B. Thott. [Begge disse, h… Almuen endnu brugelige Bemærkelser e… i Skriftsproget, med Urette, næsten f… ældede.] 3. overantvorde, give i Hænd… Han glemte at flye mig Brevet. At f… noget hen t. een. flye noget bort, fra f… tilbage.

Flye, v. n. og a. 1. [Isl. flya.] … tage Flugten, rømme; og fig. forsvinde b… stigen, forlade een. At flye for Fiende… flye af Landet. "Bedre er at flye, e… ilde at fegte." P. Lolle. Da Lykken flyed… tabte han Modet. "Omsider Storm… flyer, og Nattens Mulm adspredes." … H. Frimann. 2. v. a. skye, holde sig fr… At flye slet Selskab. — Flyekraft, en. … af T. Rothe brugt Udtryk for: tilbagest… dende Kraft (Repulsionskraft) det modsat… af Sammenhængskraft. (Naturens Be… I. 162.)

Flyg, adj. pl. flygge. flyvefærdig. (… Fugleunger. "Opklækker Ungerne, ind… de blive flygge." Arreboe. Deraf: fly… ges, v. n. pass. blive flyg, faae Fly… fiedre. (Moth.)

Flygte, v. n. 1. (er.) [af Flugt. … flüchten.] tage Flugten, flye. … flygte ind i Fæstningen, ud af Landet.

Flygtig, adj. [af Flugt.] 1. som fl… ter fra Sted t. Sted, flygtende. "Ust… dig og flygtig skal du være p. Jorden… (D. Bibel.) 2. ubestandig, forgængel… Den flygtige Lykke, Ungdom. 3. Ustad… foranderlig, letsindig. Et flygtigt Si… Væsen. 4. som skeer m. Iil, hastig, lø… lig, ikke grundig. En flygtig Betrag… ning. "Alt dette skal ikke være en flyg… Tanke i min Siel." Mynster. Dette … beide, denne Tegning er giort alt … flygtigt. 5. som let bortdunster. Le… mers flygtige Dele. (i Naturlæren.) … Flygtighed, en. ub. pl. den Egenskab … være flygtig. (især i Bemærk. 3, 4 og 5…

Flygtning, en. pl.-er. den, som fl… ter, som er flygtet. (Flygting. Jacobi.)

Flynder, en. pl. Flyndre. 1. … Slægt af Saltvandsfiske. Pleuronect… (Isl. Flydra.) Deraf: Flyndergarn, … Garn, som br. til at fange Flyndr… Flynderskind, m. fl. 2. smaa Orme … visse Dyrs (f. Ex. Faars) Lever. (Mot…

Flytte, v. a. og n. 1. [Isl. flytia.] 1. act. bringe, føre noget fra et Sted, hvor det staaer, til et andet. (movere, transferere.) At flytte et Træ i Haven, flytte sit Gods. At flytte sig høiere op ved et Bord. Han veed ikke om han vil flytte Benene (om den Lade.) At flytte noget frem, ind, ned, om, tilbage, tilside &c. At flytte en Bondegaard ud (fra Byen p. Gaardens Jorder.) 2. neutr. drage fra en Bolig t. en anden, fra et Opholdssted t. et andet, forandre sin Bopæl (migrare.) Han er opsagt (af Huusverten) og skal flytte til Foraaret. At flytte fra Byen; flytte t. en anden By. At flytte ind i et Huus, hen i en anden Gade. = Flytning, en. Gierningen at flytte. (som v. a. og n.) Flytteri, et. Flytning (m. Bibegreb af den Uleilighed, derved forvoldes.) = Flyttedag, en. den ved Loven bestemte Dag i Aaret, paa hvilken Forandring af Bopæl skeer. Flyttefold, en. et bevægeligt Gierde, hvori et Antal Faar indelukkes p. en Jordplet, for at afgræsse denne. Flyttefolk, et. collect. et Folk, en Nation, der forlader sit Fædreland ell. Opholdssted, f. at nedsætte sig i et andet Land. Et nyt Flyttefolk kom efter det andet, og dette maatte forvolde de første Besiddere (af Landet) mange Fortrædeligheder." Suhm. Flyttefærd, en. Flytning; Gierningen at flytte. (Moth.) flyttefærdig, adj. rede t. at flytte bort. "Der tragter jeg, at borgerlig Lyksalighed er flyttefærdig." Nord. Brun. Flyttegierde, et. d. s. s. Flyttefold. (Olufsen.) Flyttegods, et. Løsøre, som flyttes. Flyttetid, en. den lovbestemte Tid til Forandring af Bopæl, efter foregaaende Opsigelse.

Flyve, v. n. fløi: fløien, fløiet pl. fløine. (fløi.) [Isl. fliuga.] 1. bevæge sig frem ved Hielp af Vinger, og hævet over Jorden. (om Fugle.) Strudsen flyver ikke; men løber m. udspilede Vinger. flyvende Dyr (ɔ: de, som have Vinger.) Han vil flyve før hun har Fiædre (ell. Vinger. Om den, som vil paatage sig det, han ikke er voxen.) 2. uegentl. og fig. om det, som bevæges frem og tilbage v. Vinden, ell. om det, som bevæges m. overordentlig Hastighed. Haaret fløi ham om Ørene. Tørklædet fløi fra hendes Hænder. Han fløi afsted (om den, som løber ell. rider bort i største Iil.) I flyvende (meget stor) Hast. Med flyvende (udrullede) Faner. Huset, Skibet fløi i Luften (v. Antændelse af en stor Mængde Krud.) = Flyven, en. ud. pl. Gierningen at flyve. (om Fuglene bruges oftest Flugt.) Flyven i Lemmerne. (flyvende Smerte.) = Flyveaske, en. Aske, som v. Kulbrænderiers ell. Metallers Smeltning kommer t. at blandes m. den smeltede Masse. (Bib. S. Skr. 1802. S. 178.) Flyveblad, et. Skrift, Tidsblad, som udgives arkeviis, enten for eengang, ell. til visse Tider. Flyvebræt, et. Bræt udenfor Flyvehullet p. en Bistade, fra hvilket Bierne tage deres Flugt, og hvor de sætte sig, naar de komme hiem. (Fleischer.) Flyvedigt, et. Et kort, hastig og let skrevet Digt. (Baggesen.) flyvefærdig, adj. i Stand t. at kunne flyve. Flyvegigt, en. Gigtsmerter, som ikke ere bestandige, men nu og da indfinde sig. (Moth.) Flyvegrille, en. hastig opstaaet Grille, Indfald. Flyvehavre, en. Plante af Havrens Slægt, der vorer som Ukrud i Sæden; vild Havre. Avena Fatua. Flyvehul, et. Hullet p. en Bikube, hvorigiennem Bierne flyve ud og ind. Flyveindfald, et. Indfald, som man pludselig faaer og hastig lader fare. "Enhver, for hvem Ægteskab ikke er et Flyveindfald." Rahb. Flyvekiærlighed, en. En hastig opstaaet og hastig udslukt Kiærlighed. "Et Par Ægtefolk, der have taget hinanden af en Flyvekiærlighed, der f. længe siden er forbi." Rahbek. Flyvekuller, en. Kuller, hvoraf Hesten nu og da pludselig anfaldes. Flyvelyst, en. En hastig opstaaet Lyst, der lige hastig forgaaer. "Din Flyvelyst forsvinder." Evald. (Balders D.) Flyverygte, et. omløbende, løst Rygte. Flyverøn, en. Røn, som vorer op p. Mure og i gamle, hule Pilestammer af Bær, som Fugle føre did. (Moth.) Flyvesand, et. meget fiint og let Havsand, blandet m. Støv, som af Vinden føres i Mængde ud over Landet og giør det ufrugtbart. Flyveskrift, et. Et lidet, af faa Blade ell. Ark bestaaende Skrift. Flyveskytte, en. Et Redskab, der især br. ved Klæde- og Bomuldsvævning, for, ved Hielp af en mechanisk Indretning, med større Lethed at slaae Islætten ind, end dette ved den sædvanlige Væverskytte ell. Haandskytte kan skee. Flyvetanke, en. hastig opstaaet Tanke. (Kingo.) Flyvetidende, en. løs, usikker Tidende ell. Beretning. (A. S. Vedel.) = Flyvhast, en. overmaade stor Hast. Flyvhede, en. Hede, som hastig opkommer og forgaaer. (f. Ex. i Sygdom.) Flyvspring, et. at ride i Flyvspring ɔ: i stærk Galop. (dagl. T.)

Flæ, (ell. Flæg.) en. En Fugl af Sneppeslægten, (Scolopax.) graa af Farve. (Moth.)

Flæbe, v. n. 1. (har.) græde som et Barn, længe ell. uden Aarsag. (m. Foragt og i dagl. T.) At tale, sige noget i en flæbende Tone. (T. weinerlich.) = Flæbedigt, et. spottende Udtryk om et slet, smagløst Klagedigt ell. elegisk Digt.

"Det, han havde imod hine Flæbedigte, var ikke, at de vare Elegier; men at de ikke vare gode Elegier." Rahbek. — Flæben, en. ud. pl. Gierningen at flæbe. Flæber, en. pl.-e. Een som idelig flæber.

Flæde, v. a. 1. (af flad.) hugge flad og glat. At flæde en Tømmerstok. (Moth.)

Flædføre, s. fledføre.

Flæg, en. pl. d. s. et danskt Navn p. flere Vandplanter, f. Ex. Iris pseudacorus og fl. "Over det m. gule Krone svæver det brede Flæg, som Junos Sendebud har laant sit Navn." (Iris.) J. Smidth.

Flække, v. a. 1: og flakte, flakt. [Isl. fleika.] skille noget heelt fra hinanden. (især om det, som er, ell. ved Adskillelsen bliver fladt.) At flække en Tvebak, en Sild, et Stykke Træ. — Flækkesild, en. pl. d. s. Sild, som flækkes ell. opskæres, saltes og røges.

Flække, en. s. Flekke.

Flæse, v. n. 1. give sig fra hinanden, give sig ud, staae ud. (V. S. O.) Flæse, en. et hugget Saar, en Skramme. (Moth.)

Fløde, en. ud. pl. [A. S. Flete. Isl. *Flautir*, pl. Melk, slaaet t. Skum.] de fedeste Dele af Melken, der sætte sig øverst p. denne i Karret. = Flødeiis, en. Iisfrossen Fløde, blandet m. Sukker, Æg o. a. som spises. (jvf. Iis og Frugtiis.) Flødekage, en. et Slags Pandekager, hvortil Fløde bruges. Moth. (Saaledes: Flødegrød, Flødevafler, o. fl.) Flødekande, Flødepotte, en. Kar, hvoraf Fløde skienkes. Flødeskee, en. Skee, hvormed Fløde øses. Flødeskind, et, den fede, tykke Hinde, der sætter sig oven paa kogt Fløde. "I, hvis Kundskabs Flødeskind endnu er tyndt." Bagg. flødeskiægget, adj. i Spot om et Mandfolk: duunhaget, ung og kiælen ell. qvindagtig. "En flødeskiægget Konge højt p. Thronen sad, og sov m. Sceptret i sin venstre Haand." Øhlenschl. (En Flødeskiæg. Moth.)

Fløde, v. a. 1. tage Fløden af; affløde, skumme. (som oftere bruges.) At fløde en Bøtte Melk. (Moth.)

Fløe ell. fløde, v. n. 1. [af Flø ell. Fløð ɔ: Flod, fluxus maris. Isl. flæda, flóa, overskylle.] stige, komme tilbage m. Floden. (om Havvandet; modsat at ebbe.) Arreboe. Moth. Nu forældet. Deraf: Fløðsand, et. Gruus og Sand, som røres op af Stormen og kastes t. Havbredden. Moth.

Fløi, en. pl.-e. 1. en bevægelig Plade af Kobberblik ell. desl., der sættes p. Enden af en Stang ovenpaa Taarne og Huse, for at vise Vinden; en Veirhane. Deraf: Fløistang. [N. S. Flügel; beslægtet med fliegen, flyve. I Be-mærkelsen 2—6 af Lighed i Skikkelse, Stilling eller Bevægelse med Vinger.] 2. de yderste Ender af en i Linier opstill- Hær, ell. af en mindre Afdeling af Krig- folk. Høire, venstre Fløi. At bedæk- Fløiene m. Rytteri. 3. en Side el- Længe af en Bygning, der har flere; el- en Tilbygning ved Enden af et Hu- 4. Halvdelen af en dobbelt Dør, ell. af Vindue. 5. en af de bevægelige Dele et Skiermbræt. 6. den Deel af et Sla- bord, som kan slaaes ned; en Tilsætni- t. Enderne af et Spisebord, som da ka- des et Fløibord. — Fløibygning, e- Bygning, som har flere Fløie. Fløi- mand, en. den Mand, der staaer yderst ell. Fløien af et Antal i Linie opstillede Soldat-

Fløiel, et. ud. pl. [Holl. Fluweel- ældre Sv. Flogel, Flughel; hvoraf Fl- gel, hos Holberg.] et Slags overskaa- Silketøi, som paa den ene Side har meg- tæt og fiint Laad. At slide Fløiel f. A- mod ɔ: bruge det bedre, det som er f- godt, fordi man ikke har det ringere. — Ga- Fløiels bruges som adj. En Fløie- Kaabe, Hat, Kiole. "Paa Vadm- Trøie man ei sætter Fløiels Knapper. Holberg. — Undertiden ogsaa i Samme- sætninger: f. Ex. Fløielsbaand, Fløie- blomst, Fløielshue, m. fl.

Fløite, en. pl.-r. [N. S. Fleute. F- Flöte. Ital. Flauta.] et musicalsk In- strument, dannet som et huult Rør, m- Huller i. At spille, blæse p. Fløite. = Fløitemager, en. den, som forfærdig- Fløiter. Fløitespil, et. Gierningen - spille paa Fløite. Fløitespiller, en. D- som forstaaer Konsten, at spille paa Fløi- Fløitetone, en. Tone, som ligner Fl- tens ell. frembringes v. en Fløite; Fl- telyd. Fløiteværk, et. en vis Deel et Orgel, ell. en Indretning i et U- som frembringer Fløitetoner.

Fløite, v. n. og a. 1. (har.) 1. efte- ligne Fløitens Lyd m. Munden. At fl- ad en Hund. At fløite en Melodie ef- 2. spille p. Fløite. At fløite efter Nod- At fløite et Stykke. = Fløiten, en. u- pl. Gierningen at fløite. — Fløiteri, - idelig Fløiten. "Halv Vaaren er for- før hun begynder m. sit Fløiteri." Tode-

Fløiten, adv. [formodentlig af flyv- borte, tabt, tilsat. Han er alt fløite- Pengene gik fløiten. (d. Tale.) "M- Tankerne tilsidst gaae fløiten med." Ba- gesen. (Ungd. Arb. I. 95.)

Fløs, en. (jvf. Flab.) gabende, h- gende Mund. (I det lave Hverdagsspr- men ikke Almuens, br. det som Uqv- ord om en ubetydelig ell. dum og i A- færd ubehagelig Person; en dum Lap- Deraf: Fløsmund, en. (Person, der h-

...n sig Mund) og flosmundet, adj. (i lav Talebrug.)

Flette, s. flytte.

Flots, en. pl. Flotser. [T. Flötz.] et i nyere Tider af det T. overført Ord, hvorved betegnes et mindre tykt, i Alm. næsten vandret Lag af en Steen- ell. Biergart, imellem to Masser ell. Hovedlag af en anden, ell. imellem Lag af to forskiellige Biergarter. (jvf. Gang, 10. og Leie, 4.) "Gangenes og Flotsernes Strygning." Schytte. indv. Reg. II. 146. "I de nyere Bierge ere Leierne sædvanligen ...rette, og bære da Navnet Flotser." Bredsdorff Geogn. 173. = Flotsbierg, et. pl. -e. Bierge, som f. det meste bestaae af næsten vandret strygende Lag ell. Flotser, og som m. Hensyn t. Alderen følge efter Overgangsbiergene. "Alt hvad der i henseende t. Alderen gaaer fra det ældste Steenkul, indtil det yngste Gibs, er henregnes t. Flotsbiergene." Bredsdorff. (Flobierge. Olufsen om Brændsel. 46.) — Flotskalk, en. Kalksteen i Flotsbierge. (Olufsen.) Saaledes: Flotssandsteen.

Fnas, et. Trævler, Smaadele, som ...es, skrabes, gnides af noget. (V. S. O. ... fnase, plukke, pille løselig af. Moth.)

Fnat, et. ud. pl. en smitsom, ondartet Hudsygdom, der frembringer Kløe. Moth har v. at fnatte, rive, pille, kløe ... Fingre og Negle.) = Fnatmid, en. Slags Midder, (acarus) som findes i ...en hos dem, der have Fnat og Udslæt. ...middel, et. Lægemiddel, som bruges ... Fnat. Fnatsalve, en. Salve imod Fnat. — fnattet, adj. befængt m. Fnat.

Fnise, v. a. 1. (har.) lee, med undertrykt, tilbageholdt Latter. — Fnisen, en. ... pl. Gierningen at fnise.

Fnug, et. pl. d. s. de fineste, letteste ...le af Uld, Silke, Garn, Duun ell. ..., som, naar de løsnes, ved deres ...hed svæve som Støv om i Luften. "Et ...ug, som sig f. Vinden snoer, og synker ... ned t. Jord." Øhlenschl.

Fnyse, v. n. fnysede ell. fnøs, fnyset. ...) [Isl. fnasa.] Udstøde Aanden ... og lydeligt giennem Næseborene, ... Dyr af Vrede ell. Utaalmodighed. ... fnyser Rædsel og Død, som den ...ige Hest under Vaabnenes Bragen." ... — fig. om Mennesket: at fnyse af ..., af Havnegierrighed. — Fnysen, en. ...ningen at fnyse. "Storm var hans ..., og Fnysen hans Smiil." Hertz.

Fod, en. pl. Fødder; men Fod, naar ... bemærker et Længdemaal. [Is. Fótr.] ... den nederste Deel af Benet hos Mennesker og Dyr, med hvilket den forbindes ... Fodledet. Deraf: at falde til Fode ... ydmyge sig, give efter. For Fode, uden Forskiel, i stor Mængde. At hugge ned for Fode. — At komme, hielpe, sætte, bringe paa Fode ɔ: i Stand igien, i Velstand p. ny. — Fod for Fod, ganske langsomt, i Skridt. Paa staaende Fod, strax, uden Ophold. — Til Fods, gaaende. At komme, reise til Fods. At være rask, svag til Fods ɔ: i sin Gang. At tiene til Fods. (modsat til Hest.) At tage Fod i Haand ɔ: skynde sig i sin Gang; ell. blot: gaae, gaae afsted. At gaae p. faldende Fod (være høi frugtsommelig.) 2. uegentlig. a) den nederste Deel af en Ting, ell. en Tilsætning t. Tingen, hvorpaa den hviler. Foden af en Søile. En Bordfod. Foden af et Huus (hvilket dog mest br. om Huse, som ei ere grundmurede.) b) et Længdemaal; 12 Tommer ell. en halv Alen. 5 Fod lang. c) en vis Tilstand ell. Forfatning. At have det p. en god Fod. "Hvis han v. Roret stod — paa hvilken herlig Fod han vilde bringe da og sætte alle Sager." Holb. P. Paars. Hans Sag staaer p. slette Fødder. Armeen staaer p. Krigsfod, Fredsfod. At komme p. fri Fod. (At have en fri Fod at staae paa, være uskyldig, brødefri.) At staae p. sin egen Fod. (suo consilio niti. Moth.) d) en vis Maade, hvorpaa en Ting tages ell. behandles. At tage noget p. en alvorlig, eftertrykkelig Fod. Udmyntning af Penge efter en vis Fod. (Myntfod.) e) i Verslæren: to ell. flere m. hinanden i Versemaalet forenede Stavelser; Versfod. (Lat. pes.) Verset har en Fod for meget. f) i nogle Tilfælde: det nederste af en Ting. Foden af en Seng. (modsat Hovedgierdet.) At skrive p. Foden af et Ark Papir, af et Document. Foden af et Bierg. (modsat Toppen.) = Fodangel, en. (T. Fußangel.) Jern, m. spidse Pigge, som strøes p. Jorden, for at skade fiendtligt Rytteri ell. afskrække Tyve fra Haver o. d. (Moth.) Fodbad, et. Vand, hvori Fødderne alene bades. Fodbalde, en. den mest kiødfulde og fremstaaende Deel af Fodbladet. Fodblad, et. Fodens underste Flade fra Hælen t. henimod Tæerne. (jvf. Fodsvang.) Fodbred ell. Fodsbred, en. saameget, som Breden af en Fod. Ikke en Fodbred Land. "Skiøndt ei en Fodbred blev t. Rigets Grændser lagt." Storm. "Mon han vel turde sige, jeg bør, for han er Degn, en Fodsbred f. ham vige?" Holb. P. P. Fodbræt, et. Bræt til at sætte Fødderne imod, f. Ex. paa en Vogn. Fodbækken, et. Bækken t. Fodbad ell. Fodvaskning. Fodfald, et. Gierningen at kaste sig ned for eens Fødder. At giøre Fodfald for een. (Moth.) Fodfolk, et. u. s. coll. Krigsfolk, som tiene t. Fods; modsat Rytteri. Fodfæste, et. Sted, hvor man

kan staae fast; ell. det, at man naaer et saadant Sted. At faae, have, komme t. Fodfæste. "Ikke en Plet mere t. Fodfæste p. Amerikas Fastland." M. Fodgang, en. En Fodgængers Gang, naar han ikke løber; eller Hestenes Skridt. Vi gik en ganske jævn Fodgang. "At Hestene ikke kunde gaae uden Fodgang." Bagges. Fodgarde, en. Livvagt t. Fods. Fodgrund, en. Grund til at hvile paa (Baggs.) "Den Sikkerhed og Tvangløshed, der f. lidt mere Liv, Aand og Følelse vilde være en ypperlig Fodgrund." Bagg. Fodgænger, en. Person, som gaaer, kommer, reiser t. Fods. At være en god Fodgænger. Fodjern, et. Boille og Lænke, som fæstes p. Forbryderes Been. Fodknegt, en. Soldat t. Fods, Infanterist. (forældet.) Fodkys, et. Gierningen at kysse eens Fod. At stedes t. Fodkys hos Paven. Fodled, et. Ledet, som forbinder Foden m. Benet. fodlet, adj. let t. Fods, let t. at løbe. (Arrebo.) fodløs, adj. som er uden Fødder. "Et fodløst Dyr." Arrebo. Fodmaal, et. Maal af en Fods Længde. Fodmaal og Alenmaal. Fodpose, en. foret Pose ell. Sæk, hvori man p. Reiser giemmer Fødderne mod Kulde. Fodpost, en. Post, hvorved Breve befordres af Gaaende; Gangpost. fodrap, adj. d. s. s. fodsnar. (Fibigers Hom.) Fodreise, en. Reise, som giøres t. Fods. Fodreisende, en. pl d. s. den, som giør en Fodreise. Fodrustning, en. Rustning, som hører t. Fødderne. (Baggesen.) Fodsaale, en. den underste Deel af Foden fra Hælen t. Tæerne. fodsid, adj. om en Klædning, der naaer t. Fødderne og tillige er vid og rummelig. En fodsid Kiortel. Fodskammel, en. Skammel t. at sætte Fødderne p. Fodskifte, et. 1. Føddernes verlende Flytning i Gangen. Denne Hest har et godt, et snevert, usikkert Fodskifte. 2. Fodtøi, som man har til at skifte m. (V. S. O.) Fodslag, et. Slag, Stød m. Foden. Hestens Fodslag. "Den grønne Hede flyer, og v. hans Fodslag bæver." P. H. Frimann. fodsnar, adj. hurtig i Gang ell. Løb, let t. Fods. Fodsokke, s. Sokke. Fodsot, en. Gigt i Foden, Podagra. (gammelt.) Fodspor, et. 1. Indtryk, Mærke af en Gaaendes Fod. fig. at træde i eens Fodspor ɔ: efterligne ham. 2. Fodtrin p. Væven, som Væveren træder paa, f. at stille Rendegarnet ad, naar han kaster Spolen igiennem. (Moth.) Fodsti, en. Vei for Gaaende, Gangvei. Fodstykke, et. 1. det Tømmer, som i et Huus af Bindingsværk hviler p. Grundvolden. 2. Fodstykket af en Seng, Endestykket v. Fødderne. Fodstød, et. 1. et Stød m. Foden. 2. noget t. at støtte Fødderne paa. (Moth.) Fodsvang, en. Huulhede under Fodbladet. (Kingo.) Fodsæk, en. Fodpose. Fodtraad, et. d. s. s. Fodtrin, 3. (Moth.) Fodtrin, et. 1. Fodspor. 2. et Skridt, Trin. 3. noget, som man træder p. for at stige op, ell. et Trin som man, siddende, hviler Fødderne paa. Fodtræ, et., det Tømmer i en Huusbygning p. Landet, der ligger langs m. Jorden, og hvori Stolperne indtappes; Fodstykke. Fodtvæt, en. Gierningen at vaske Fødderne. Fodtøi, et. alt det man bruger t. Føddernes Beklædning. Fodtømmer, et. Tømmer som kan bruges ell. er brugt t. Foden af et Huus. Fodvand, et. Vand hvori Fødderne bades. Fodvaskning, en. Fodtvæt. Fodvei, en. Fodsti, Gangvei. Fodværk, en. Værk, Pine i Fødderne. = Fodsfied, et. Fied, Skridt. "Dem — kan du et Fodsfied ikke trænge." Arrebo.

Fode, v. a. 1. [af Fod.] faae Fodfæste. "En fast Grund at fode paa." T. Roth. "Hvorledes føler du dig da at fode p. den tætte Steen og den tunge Jord?" Sam. (I Siælland br. Talemaaden: fod di[illegible] til Hestene, naar man vil, de skulle l[illegible] Foden, hvormed de træde p. noget, [illegible] Jorden.)

1. Foder, et. ud. pl. udtales oftest Fo[illegible] [A. S. Fodre (og Foda, Fodor, [illegible] neskefode.) T. Futter. Uden Tvivl [illegible] føde.] 1. det, som gives Heste og Qv[illegible] t. Føde. Hestefoder, Hønsefoder. "F[illegible] og Fock giør Folen god." Ordspr. (Moth.) At sætte en Hest paa Foder hos en Be[illegible] (lade den der opføde, føre.) 2. saam[illegible] Foder, som p. eengang lægges for et Kr[illegible]tur. Hesten har faaet sit andet Fo[illegible] (i denne Bemærkning med pl. liig si[illegible] Koen skal endnu have to Foder.) = [illegible] derart, en. et vist Slags Foder. [illegible] derbaas, en. Afdeling i en Stald, [illegible] Foderet lægges for Kreaturet. (s. Ba[illegible] Foderbønne, en. En Afart af den al[illegible] delige valske Bønne, der dyrkes i M[illegible] som Fodervært. Vicia faba minor; [illegible] bønne, Svinebønne. (Oluffen.) Fo[illegible] gield, en. det, som betales for at [illegible] et Kreatur. Fodergræs, et. en G[illegible] art, tienlig t. Foder. Foderhavre, [illegible] Havre, som br. t. Foder; modsat S[illegible] havre. Foderkarl, en. Karl, [illegible] Forretning er at føre og pusse Heste [illegible] en Stald, ell. som har Opsyn m. [illegible] Staldkarle, (Foderknegte) der giøre [illegible] Gierning. Foderkiste, en. hvori [illegible] foder giemmes i Stalden. Foder[illegible] en. den Tilstand hos Huusdyr, [illegible] af Sygdom væmmes v. Foderet. [illegible] derleie, Foderløn, en. d. s. s. Foder[illegible] Foderlo, en. Afdeling i en Lade, [illegible] Heste- og Qvægfoder giemmes.

mangel, en. Fodertrang. Fodermester, n. Staldbetient, som hat Opsyn m. Hestefoderet, og m. Foringen. Foderplante, en. Foderurt. Foderpose, en. Pose, der bindes for Hestens Mund, med Foder i. Foderqvæg, et. Qvæg, som staldfores. Foderrod, en. Rod ell. Jordfrugt, der br. t. Qvægfoder. Foderskeffer, en. v. større Hestehold ell. Stutterier: en Betient, som varetager Foringen ell. uddeler Fodret t. de bestemte Tider. Foderstud, en. Staldstud, som fedes. Fodersæk, en. Sæk hvori Hestefoder føres p. Reiser. Fodertrang, en. Mangel p. det fornødne Qvægfoder. "Brødmangel er vel tung, meer tung dog Fodertrang." Reim. fodertrang, adj. som medfører Fodermangel. Et fodertrangt Aar. (Olufsen.) Foderurt, en. Urt som er tienlig t. Qvægfoder, og m. Fordeel dertil kan dyrkes; Foderplante. Ligeledes: Fodervæxt, en. (Olufsen.) = fodre (fore), v. a. s. nedenfor.

2. Foder, et. ud. pl. [udtales sædvanlig ligesom det foregaaende: Foer. T. Futter. E. Furr. Fr. feutre, Pelsværk.] det, hvormed noget, især Klæder, indvendigen bedækkes; Dræt. Lerredsfoder, Silkefoder. = Deraf: Foderdug, en. et Stykke Tøi t. Foder. Foderlerred, et. Lerred som især br. til Foder. Foderværk, et. ud. pl. (skrives ogsaa: Foerværk.) d. s. s. Pelsværk. (fordi det br. som Foder.)

3. Foder, et. [A. S. Fodre. Goth. Fodr, theca.] det, hvori en Ting indsluttes for at bevares ell. føres p. Reiser; Giemmel. Deraf: Flaskefoder. I Stedet for dette, tilforn mere almindelige Ord br. nu i endeel Tilfælde: Foderal; f. Ex. Uhr-Foderal. (af det T. Futteral.)

Fodre ell. fore (som er den almindelige Udtale og Skrivemaade), v. a. 1. [af Foder.] 1. (af 1 Foder.) at give Foder, give Heste og Kreature Føde. At fodre (fore) sine Heste godt. At fore med Havre, m. Halm. At fore af ɔ: give Qvæget det sidste Nattefoder. (Ordet br. ikke om alle Dyr, som gives Føde. Man siger ikke let: at fore Sviin, Hunde, Gæs, Canarifugle; men: at give dem Æde.) 2. (af 2 og 3 Foder.) beklæde noget indvendigen ell. udvendigen; særd. forsyne Klæder indentil m. Dræt ell. Underfoder. At fore en Overkiole m. Silketøi. At fore et Ankertoug. (omvinde det p. visse Steder m. Kabelgarn.) = Heraf: Fodring, Foring, en. Gierningen at fore. Kreaturenes Foring.

Fodse, v. a. 1. [af Fod.] sparke, støde m. Foden.

Foerværk, (Foderværk.) s. 2 Foder.

Fog, et. [Isl. Fink, Fok.] kaldes det, naar noget fyger for Vinden; men Ordet bruges sielden allene. Jvf. Sneefog og fyge.

Fogderi, et. pl. -er. 1. en Fogeds Embede. 2. en Landstrækning, der staaer under en Foged.

Foged, en. pl. -er. [T. Vogt. Sv. Fogde: formodentlig af Lat. advocatus.] 1. i Alm. a) den, som beklæder visse Dommerembeder og lignende Bestillinger. S. Birkefoged (Birkedommer), Byfoged, Herredsfoged, Underfoged. Kongens Foged i Kiøbenhavn. (m. best. Art. Fogeden ell. Fogden. "Det i vor Lov er sat, at Præsten Tiende skal have, Fogden Skat." Holb. P. Paars.) b) den som, i visse Tilfælde, har Opsyn m. Andre; s. Bondefoged, Havnefoged, Ladefoged, Ridefoged, Skovfoged, Sognefoged, &c. 2. i Norge: den Embedsmand, der indkræver de kongelige Skatter. = Fogdegaard, en. Gaard, som en Foged boer paa. (Holb. P. Paars.) — Fogedinde, en. En Fogeds Hustru. (Holberg.) — Fogedkorn, et. (ell. Fogdekorn. Moth.) en Afgift i Korn t. Herredsfogeder og Birkedommere. Fogedtieneste, en. En Fogeds Embede.

Fok, en. det nederste Seil p. Fokmasten (Fokkemasten) p. store Skibe; og p. mindre: det trekantede Seil, som gaaer ned t. Forstavnem — Deraf: Fokkemast ell. Fokmast, en. den forreste Mast p. tremastede Skibe. Fokkemærs, Fokkeraa, og fl.

Fold, en. pl-e. [E. Fold. A. S. Fald, Falæd, *stabulum*. Isl. Fald.] Indhegning, Indelukke t. at indsætte Kreature i, p. Marken ell. ved et Huus. (s. Flyttefold.) Deraf: folde, v. a. At folde Qvæg, at sætte det i Fold. (Moth. sieldent.)

Fold ell. Folde, en. pl. Folder. [A. S. Feald. T. Falte.] 1. En ombøiet, sammenlagt Deel af et bøieligt Legeme; et Læg. At lægge noget i Folder. Fold p. et Blad Papir. 2. de udstaaende, runde Lag, der af sig selv fremkomme i Klædningsstykker ved Trykning ell. ved Medhængen. Denne Kiole falder godt i Folder. "Med Stiørter, som i lette Folder gled — til Fødderne." Baggesen. = Foldekast, et. den Maade, hvorpaa Folderne i en hængende Klædning ere angivne i et Maleri ell. p. en Billedstøtte. Foldekrave, en. Halskrave, som er lagt i Folder. foldeviis, adv. i Folder, saaledes, at noget er foldet.

Folde, v. a. 1. lægge i Folder ell. Læg. At folde en Krave, folde et Brev sammen. At folde sine Hænder ɔ: lægge dem sammen. At folde Klæderne op om sig. At folde noget ud, brede ud, hvad der er sammenfoldet. (s. udfoldet.) = Foldning, en. Gierningen at folde noget. — Folde-

bænk, en. Bænk, som tiener baade t. at sidde paa, og at ligge i; Slagbænk. (Moth.) Foldekniv, en. Kniv, som kan bøies ned i Skaftet. Foldeseng, en. d. s. ſ Feltseng. Foldestol, en. Stol ell. Lænestol, som kan foldes ell. bøies sammen f. at indtage et mindre Rum. (Moth.)

Fole, en. pl. -r. [Isl. Foli.] en ung Hest. (fra det andet t. Slutningen af det fierde Aar.) = Folemester, en. Betient v. Stutterier, som har Opsyn m. Folhopperne under og efter Folingen.

Fole, v. n. 1. (har.) om Hoppen: at føde, kaste et Føl. = Foling, en, det at fole. — Foletid, en. den Tid, da en Hoppe foler, ell. skal til at fole. [Af fole haves ogsaa Udtrykket: at være i Fol ɔ: være drægtig; om Hoppen. Efter Moth ogsaa om Hunden og Katten.]

Foliant, en. pl. -er. en Bog i Folio, ell. hvis Blade udgiøre halve Ark.

Folk, et. pl. d. s. sing. er sielden, undt. i Bem. 2 og 3. jvf. No. 6. [Isl. og A. S. Folk.] 1. Personer, som udgiøre een Familie, høre t. eet Huus. At være af fornemt Folk. Alle Gaardens Folk. — I Særdel. Tyende, Tienestefolk i et Huus. Vore Folk ere i Marken. At holde mange Folk. Folkenes Mad (ringere Mad f. Tyendet, f. Ex. p. Herregaarde.) Folkenes Senge. (Deraf f. Ex. Folkelagen, (som bruges t. Tienestefolks Senge) Folkeløn, (aarlig Løn, som Tyendet faaer.) Folkeseng, (hvori Tienestefolk sove.) Folkeskat, (som en Huusfader betaler for sit Tyende) Folkestue, o. fl.) 2. et Samfund af Mennesker, som have Sprog og Herkomst tilfælles, og som tillige sædvanligen leve i eet Land og i en Stat; en Nation. Det danske Folk. Et Folk af asiatisk Oprindelse. (pl. br. ikke gierne, hverken i denne Bemærkelse ell. i No. 3. jvf. Folkefærd.) 3. den større Mængde af en Nation, Almue. At hige efter Folkets Gunst. 4. Krigsfolk, Tropper. At føre fine Folk i Marken. Fodfolk, Hestfolk. ("Folket er flere, som er med dig, end at jeg skulde" ɪc. Domm. B. VII. 2. Derimod i Bib. af 1550: Folket er for meget.) 5. Mennesker i Almindelighed. (altid i pl.) Skikkelige, fornemme Folk. Folk var endnu oppe i Byen. At være som Folk er flest (som de fleste Mennesker ere.) At have været iblandt Folk ɔ: have været i Verden, iblandt Fremmede. Folk sige ɔ: Rygtet gaaer. — Godt Folk, i dagl. T., ligesom Folk allene (5) naar man ingen vis, bestemt Person betegner; ell. ogsaa for: skikkelige Folk. Hvor Godt Folk er, kommer Godt Folk til. "Et Paaskud f. at tage hvad Godt Folk har endnu tilbage." P. M. Troiel. 6. i Almuesproget og i dagl. Tale: en enkelt Person, [...]
Menneske. (især om Fruentimre.) Hu[...]
er et skikkeligt Folk. Han bliver nok [...]
Folk. (t. Mand.) s. Mandfolk, Qvind[...]
folk. = Folkebeslutning, en. B. som ta[...]
ges i et Folkemøde. Folkeblanding, en[...]
Sammenblanding af forskiellige Nationer[...]
Folkedannelse, en. almindelig, herskend[...]
Dannelse hos et Folk. "Grækenlands o[...]
Roms ædlere Folkedannelse." Baggesen[...]
Folkedød, en. Pest ell. anden Landsfarso[...]
hvoraf en stor Mængde Folk i et Lan[...]
bortrives. "Folkedøden rundtom truer[...]
S. Staffelt. Folkeegenhed, en. [...]
Folks særegne Art og Beskaffenhed; Na[...]
tionalitet. (M.) Folkefader, en. fig[...]
om en Fyrste, der mildt og faderligt styrer [...]
sit Folk. (C. A. Lund.) Folkefest, en[...]
1. Fest, Høitid, der feires over hele Lan[...]
det, af hele Folket, ell. en stor Deel a[...]
samme; 2. ell. af Folket, Almuen i e[...]
vis Egn ell. By. (T. Rothe.) Folke[...]
sied, et. Et Menneskes Fodtrin. (Rah[...]
bek.) "Ak, aldrig saaes her Folkesied —
i disse Ørkener." Evald. Folkeforbund[...]
et. Forbund imellem flere Nationer o[...]
Stater. (Malling.) Folkeforstander, en[...]
den, som uden at være Fyrste styrer e[...]
Folk, ell. en Deel af samme. (T. Rothe.)
Folkeforædling, en. Et Folks, en be[...]
Nations Forædling. (Baggesen.) Fol[...]
kefrihed, en. den Frihed, et Folk er ell[...]
bør være i Besiddelse af; national Frihed[...]
folkefyldt, adj. v. opfyldt ell. overfyld[...]
m. Folk. "Høiet folkefyldte Land." J[...]
Boye. Folkefærd, et. pl. d. s. 1. en Slægt[...]
Stamme, Familie. (sielden.) "Naar ha[...]
sit Folkefærd saaledes gaaer igiennem."
Falster. "Jeg skulde nævne dine Fædre[...]
om Dyd blev stor v. Folkefærd." Tullin[...]
2. et Folk (2), en Nation. "Folk siges [...]
Hensigt t. Land og Fædreland; Folkefær[...]
i Hensigt t. Afstamning og fælles Her[...]
komst. Forskiellige Folk kan da være e[...]
Folkefærd." Sporon. Folkeføde, en[...]
Føde, som duer for Mennesker. Folke[...]
følge, et. Følge af mange Folk. (Moth.)
Folkegavn, et. det, som er t. Gavn f[...]
et heelt Folk. (Storm.) Folkegunst, en[...]
Almuens ell. Folkets Yndest, Popularitet[...]
"Og naar Folkegunstens Veir vil skifte."
Forrsom. Folkehandel, en. Salg a[...]
Folk ell. Mennesker; Menneskehandel[...]
(Bagg. Labyr. II. 67.) Folkehob, en[...]
En samlet Mængde af Folk. (Rothe.)
Folkehæder, en. et Folks Hæder, natio[...]
nal Hæder. Folkehøvding, en. Folke[...]
forstander, kaaret Regent. (Baggesen.)
folkekiær, adj. 1. som har Folk ell. Men[...]
nesker kiær, som er det modsatte af fol[...]
kesky. 2. som elsker Folket, har Nationen[...]
kiær. "Kongens og Folkets Værdighed[...]
forenet i den faderlige, folkekiære Her[...]

ket." (M.) **Folkekreds**, en. Forsamling af en Deel af Folket ell. Almuen. **Folkeleder**, en. den, som forstaaer at lede Almuen, at bringe den p. sin Side; Demagog. (Rahb.) **Folkeliv**, et. det Liv, som Folket, Almuen fører i et vist Land, efter de der herskende Sæder, Skikke, m. m. ell. det Liv, som ytter sig hos et heelt Folk; offentligt, nationalt Liv. "Aandelige Skildringer af Folkelivet." (M.) **Folkelove**, pl. Love ell. Vedtægter, som gielde imellem flere Nationer ell. Folkeslag, som antages f. Grunden t. Folkeret; modsat Borgerlove. (Schytte.) **Folkelærer**, en. den, som lærer, underviser Folket. **Folkelæsning**, en. Almuens Læsning, den blandt et Folk mest udbredte Læsning. "At give Folkelæsningen en mere almeennyttig Retning." Engelst. **Folkemagt**, en. Folkets herskende, styrende Magt i Fristater. "Folkemagten kunde let komme i de tilsidesættende Borgeres Hænder." Guldberg. **Folkemangel**, en. Mangel p. Folk, p. Indbyggere i et Land. (O. Guldberg.) **Folkemening**, en. den hos et heelt Folk ell. blandt Almuen herskende Mening. **Folkeminde**, et. Folks, Menneskers Erindring. Det er endnu i Folkeminde. **Folkemunde**, pl. at være, at komme i Folkemunde o: i Folks Omtale, fare til det Onde. "Alt hvad i Folkemunde mit Navn udføre kan, og giøre mig bekiendt." Falster. **Folkemængde**, en. Antal af Indbyggere i et Land, en By. **Folkemøde**, et. Forsamling af en betydelig Deel af et Folk, ell. af dets Repræsentanter. (Guldberg.) **Folkenød**, en. Nød, som overgaaer et heelt Folk, almindelig Nød. **Folkeoplysning**, en. almindelig udbredt Oplysning blandt et Folk. (Engelst.) **Folkeran**, et. den Misgierning, at rane Mennesker. **Folkeregiering**, en. Regieringsform, hvorefter et Folk styres af valgte Repræsentanter; Demokratie. (Schytte.) **Folkeret**, en. det, som antages at være Nationers indbyrdes Pligter og Rettigheder. **Folkerettighed**, en. Rettighed, som tilhører ell. tilkommer et Folk, i Kraft af Naturlove ell. Pagt m. dets Regiering. (T. Rothe.) **Folkerig**, adj. som har en stor Folkemængde. En folkerig Stad. "I folkerigt, i tomme Land du herske." Fibigers Soph. **Folkeroes**, en. Roes, Berømmelse, som Folket, Almuen, Mængden tillægger een. (O. Guldberg.) **Folkery**, et. almindeligt Ry ell. Rygte. (Roth.) **Folkesagn**, et. gammelt Sagn, som v. mundtlig Overlevering forplantes blandt et Folk. **Folkesamfund**, et. Forening, Samfund, som en Nation udgiør. **Folkesang**, en. Sang, der i et heelt Land er almindelig kiendt og elsket. **Folkesanger**, en. den, som digter Sange for et Folk, ell. drager om i Landet og synger dem. **Folkeskare**, en. stor Hob Mennesker. **Folkeskat**, en. (s. ovenfor 1.) **Folkeskik**, en. 1. almindelig Skik hos et Folk, national Skik. 2. hvad der er Skik imellem Nationer. "At Folkeret og Folkeskik var krænket." P. M. Troiel. **Folkeskole**, en. 1. i Alminde. en offentlig Skole. (Engelstoft.) 2. en Skole, hvor egentlig lærd Underviisning ikke gives; Borgerskole, Almueskole. **folkesky**, adj. som skyer Folks Omgang og Selskab. **Folkeskyhed**, en. Beskaffenheden, at være folkesky. (Schytte.) **Folkeslag**, (ell. Folkeslags) et. Folkefærd, Nation. "Ukiendte Folkeslag oprettede Venskabspagt." Tullin. **Folkeslægt**, en. d. s. s. Folkeslag, Folkestamme. "Der er en Folkeslægt, bekiendt af Guldets Vægt." Wessel. **Folkesnak**, en. omløbende Rygte. "Han betænkte, at dette pludselige Skridt maatte give Anledning til Folkesnak." Rahbek. **Folkestat**, en. Demokratie, Republik, Fristat. (sielden.) "Naar er man p. den Tanke faldet, at Folkestater havde Fred?" P. M. Troiel. **Folkestifter**, en. den, som grunder et nyt Rige, som er Stifter af et Folk, ell. dets første Overhoved. (O. Guldberg. C. A. Lund.) **Folkestyrer**, en. Et Folks Overhoved, Styrer ell. Regent. (T. Rothe.) **Folkestævne**, et. Folkemøde, berammet Folkeforsamling. (Rothe.) **Folketarv**, en. et Folks Tarv ell. Fornødenhed. (T. Rothe.) **folketom**, adj. øde f. Mennesker, hvor ingen Folk findes ell. sees. (Kingo.) folketomme Gader. **Folketro**, en. den hos et heelt Folk, ell. hos Almuen af en Nation herskende Tro; enten i Almindelighed, ell. i enkelte Tilfælde. Det er en Folketro i denne Provinds. **Folketælling**, en. Gierningen, at tælle Indbyggerne i et Land ell. en By. **Folkevandring**, en. et heelt Folks Udvandring fra Landet, som det beboede. **folkevant**, adj. vant t. Omgang m. Folk. **Folkevel**, et. hele Folkets Vel ell. Velfærd. (Salus publica.) "Om Lov og Ret og Folkevel at hegne." Rein. **Folkevelstand**, en. almindelig V. hos et Folk, Nationalvelstand. (Bagg.) **Folkevise**, en. Vise, som er, ell. engang har været almindelig blandt Almuen i et Land ell. Landskab. **Folkevrimmel**, en. En stor Mængde Folk i Nærheden af hverandre, ell. samlede p. eet Sted. "Landets Folkevrimmel og Mængde af Stæder." Guldb. **Folkeværdighed**, en. den Værdighed, der tilhører og egner et heelt Folk. (Rothe.) **Folkeværge**, en. den, som forsvarer Folkets Ret og Rettigheder. "Den romerske Republik havde sine Folkeværger, der skulde tale Almuens Sag og forsvare den imod Raadet." Eilschow. Folkeyn-

dest, en. Yndest, som Folket, Mængden, Almuen har f. een; Folkegunst. At være i Folkeyndest.

Folkelig, adj. [af Folk, 5.] 1. som er liig Folk i Almindelighed, ikke sær, ell. udmærket fra Alle ell. de fleste andre Mennesker. "Saa vil jeg Eder lære, hvorledes I kan folkelig og efter Moden være." Falster. Siden han fik andre Klæder, er han bleven mere folkelig. "For — at lade noget mere folkelig." Bagg. Riimbr. 205. (her i egentlig Bemærk. liig et Menneske.) "Fordi det er saa folkeligt, saa ligefremt — som Fod i Hose' Samme. 2. som veed vel at skikke sig blandt Folk, som godt kan omgaaes Folk. (Moth.) "En saare folkelig, godlidende Mand." Bagg. 3. som er yndet af Mange, er i Yndest hos Mængden. popularis. (Moth.)

Font, en. [A. S. Fante, Fant-fat.] Stedet i en Kirke, hvor Daaben forrettes; Døbefont.

Fontenelle, en. pl. -r. i Lægekonsten: et m. Flid anbragt Saar, som holdes aabent.

For, præpos., conjunct. og adv. [Isl. fyrir.] A. præpos. 1. om Stedsforhold. a) t. at udtrykke, at en Ting, m. Hensyn t. Stedet, er før, gaaer foruds for, ell. ligesom tænkes tidligere, end en anden; (ante.) det modsatte af bag. Han stod for mig. "See, da var der et Viintræ for mig." 1. Mose B. 40, 9. "Ret for dem skal I leire eder hos Havet. 2. Mose B. 14, 2. Han spændte to Heste for Vognen, og bandt den tredie bagved. At falde p. Knæ for een. Det laae lige for mine Øine, for mine Fødder. "Han styrter ned for hendes Fødder." Bagg. — Som adv. d. s. s. foran. (modsat bag.) For i Bogen. "De som vare for i Spidsen." I. Macc. 9, 11. Ogsaa modsat: bag efter. Den ene Hund løb for, (foran) de andre fulgte efter. (Hertil hører det adjectiviske Superlativ forrest, den forreste, som deels (egentlig superl.) bemærker: den ell. det, som er mest for ɔ: den første, fremmeste i en Rad: (Den forreste Mand i Rækken. Han var den forreste, og jeg den bageste) deels (egentlig compar.) som er foran, forved noget, der er bag. Paa, ved den forreste Side (Forsiden.) b) i en hermed beslægtet Bemærk. naar man i visse Tilfælde udtrykker: en Lukkelse, et Skjul, ell. at en Person ell. Ting befinder sig nær ved, hos ell. foran, men dog uden for noget. Skyd Slaaen for Døren. (adv. Er Slaaen for?) At have Slør for Ansigtet, holde et Tørklæde for Munden, trække Gardinet for Sengen. At sidde for Bordenden, sætte Vagt for et Huus. c) til at udtrykke Nærværelse, Paasyn, Paahør. (coram; vor.) "Hver, som var bevæbnet, gik for

Præsterne." Josv. 6, 9. At komme fo… Kongen. At prædike for Bispen. At føre… frem for Retten, for Dommeren. "Thi d… skal gaae frem for Herrens Aasyn." Luc… 1, 76. Kom ikke mere for mine Øine. Fo… Alles Øine, Øren. Han tilstod det for… Tilstædeværende. — Ligeledes Nærværel… af en Gienstand, der tillige tænkes so… virkende p. Subjectet, ell. som Bevæg… grund t. en Handling. At reise sig, sta… op, bøie sig for een. At tage Hatten… for een. At knæle for een. (see ovenf… 1. a) — Man knæler vel oftest for ɔ: for… den, man vil vise en saadan Ærbødighed… men dog er her ikke altid det rene Sted… begreb tilstede. Siger man: Jeg vilde ik… knæle for noget Menneske; men vel fo… Gud: saa udtrykker for her blot Bevæg… grunden af Ærefrygt og Ydmyghed. … om Tidsforhold. a) til at betegne en ti… ligere, forbigangen Tid. (ante.) At sta… op for (før) Dag. Længe for Juul, nog… for Paaske. Mange Aar for min Ti… "Kongelig Ære, som ingen Konge har… havt for ham." I. Krøn. 29, 25. For… efter Ønskets Opfyldelse (jvf. inden.) … m. adv. siden, til at udtrykke en vis fo… bigangen Tids Længde. (abhinc.) For… Aar, for en Maaned, for længe, for ko… siden. c) om en tilkommende Tids Længd… At forsyne sig, lade sig antage, slutte … Overeenskomst for et Aar. Jeg har Brænd… for hele Vinteren. Kost for en Maaned… d) Tidsfølge i en Handling, som gient… ges (m. Gientagelse af Substantivet.) … giennemsøge en Bog Blad for Blad. Styk… for Stykke. Han bliver Aar for Aar (m… hvert Aar) svagere. 3. i mange and… forskiellige Tilfælde og Bemærkelser, f. E… a) (modsat imod) til Fordeel for. (pro… At stride for Fædrelandet. At tale, bed… søge, giøre sig Umage for een. [Ogsa… adv. i Talemaaden: at være for en Sa… (m. Toneholb.) Jeg er ikke for, at ha… skal reise ɔ: jeg ønsker det ikke; det er ik… efter min Villie.] I andre Tilfælde b… for m. Bemærkelsen: imod. At søge Raa… for Tandpine. At bruge noget for Sva… hed. Det hielper for Gigt. b) i Sted… for. (für.) At lade Naade gaae for Re… Han mødte for ham i Retten. At prædik… læse for en Anden. Jeg maatte betale fo… ham. [Betydningen ell. Virkningen af fo… er her en ganske anden, end hvor det bl… udtrykker Objectets Dat. (s. 3. e.) f. E… Jeg har tidt maattet giøre hans Arbeid… for ham (ɔ: i hans Sted.) — Det har vær… mig en Glæde, at giøre dette Arbeide fo… ham (ɔ: t. Bedste, t. Nytte f. ham.] c… Om en Aarsag, Bevæggrund, Anledning… (præ, pro.) Hun kunde ikke tale fo… Graad. "For Graad jeg ikke kan den Til… stand her beskrive." Holb. P. Paars. Ma…

kan ikke være her for Kulde, Træk, Stank. Vi maae holde Vagt for Tyve. "De fleste vidste ikke for hvad Sag de vare komne tilsammen." Ap. G. 19. 32. — For min Æres, for hans Børns, for min Kones, for eens Fortienesters Skyld. — At falde for (ved) Fiendens Sværd. At straffes, belønnes for noget. At holde af een for hans Flid; blive vred p. een for hans Dovenskab. At laste, dadle, rose, berømme een for noget. — At blive bange, forskrækkes for noget. (som man seer, ell. troer at see; derimod: over noget, som foregaaer, ell. er skeet.) d) om en Betaling, Godtgiørelse, Erstatning. At kiøbe, sælge noget for en vis Priis. At giøre noget for Penge, for Interesse. Han boer for 100 Rdlr. om Aaret. At betale een for hans Umage, Arbeide. e) Hensyn til noget. (pro.) Jeg, for min Deel. For mig maa han giøre hvad han vil. For det første, for det andet, o. s. v. For nærværende Tid, for Fremtiden. (Derimod: i Fremtiden, naar man tænker sig denne som nærværende.) Hertil kan ogsaa henføres adskillige Talemaader, f. Ex. At svare een for, at vogte sig for noget. At undslaae sig for noget; at giøre Regnskab for noget. At vide sig fri for noget; være sikker for noget. "For Vidnet, som for Solen trygge." Bagg. m. fl. a. — At være bange for een, frygte for een. "Bierge skiælve for ham." Nah. I. 5. f) en Mangel, Trang, Fraværelse. At være i Trang for Penge, være blottet for Alt; ... for Linned. At være reen for Synd; fri for Skat. Huset er aldrig tomt for Giæster. g) Omdømme, Mening, Foregivende. At ansees, holdes, agtes for noget. At antage, holde noget for Sandhed. At give sig ud for noget. Han gav det ud for Guld (ɔ: foregav, at det var Guld. Men derimod: Jeg gav en Ducat ud for en Fiirskilling ɔ: i den Tanke, at det var en Fiirskilling.) At sige noget for Alvor, for Spøg. At tage (optage) Spøg for Alvor. h) Omsorg, Omhu, Frygt. At sørge (bære Omsorg) for sine Børn. (Derimod: at sørge (ɔ: føle Sorg) over noget.) At være ivrig, nidkiær, omhyggelig for noget. At være bekymret, bange, ængstelig for noget. At frygte, ængstes, grue for noget (tilkommende. Jvf. over.) i) Krav, Begiering. At kræve een for noget. At overhænge, plage een for noget. k) til at udtrykke Genitivus. ...erd. med Bibegreb af Forsvar, Hielp, Efterretning.) Han er Formynder for Børnene. En Trøster, Tilflugt for de Ulykkelige. Forstander for en Stiftelse. l) I mangfoldige Tilfælde udtrykker denne Præpos. Objectets Dativus (saavel m. Hensyn t. et nærmere, umiddelbart, som det fiernere Object: objectum finale.)

f. Ex. Det er godt, heldigt, u... ham. "Det, Tingene i Verden ... det ere de ikke i sig selv, me... Rahbek. At vige, give efter, ... een. At beklage sig, smigre, ... for een. At læse, skrive, spille ... een. At pløie et Stykke Jord f... staae i Veien for een. — Bogen ... borte for mig. Det gik ilu for ... gen faldt i Ilden for Pigen. (... fælde udtrykker for, at noget h... skeer v. Hændelse, ell. af Vanvar... v. Forseelse.) At dølge, giemm... een. At lukke Døren op for een... ten af for een. For mig er i... Det suser for mine Øren. At b... At lukke, dæmme for Vandet... Godhed, Agtelse, Afsky for een. ... vige, flygte for sin Overmand. — ...delighed gielder om disse Tilf... Mængde er saa stor, at den ... udtømmes, at de Alle enten ... en Hensynsgienstand, et fiern... som da nødvendigen kræver Pr... ell. at denne, i visse Tilfælde tr... det for den simple Dativus, ... udtrykke den rigtige Mening, ... fuldkommen tydelig, ell. f. at ... stødende Udtryk. Saaledes f. E... giemme det for ham. (ikke: Je... me ham det.) Jeg glemmer ... han har giort for mig (ikke: h... giort mig; som giver en ga... Mening.) "En Sommer sneg ... begge." Bagg. (Emma.) De... tigen: "Og svagt hun Hoffets B... hvad Konst og Tvang kun s... da det bør hedde: "Hun svagt ... Blikke dulgte." — For den Re... reent. Hvad der er sundt for ... ikke altid for en anden. St... skadelig for Børn. (Derimod ... er mig meget tienlig; Forsigti... nødvendig. Sagen er mig li... Men ogsaa: For mig er Sage... men den er det ikke for ham.) ... behøves som oftest Præposition... jectet er forbundet m. et Præd... m) Desuden i mange særegne ... At bare sig for Latter. At ha... Brystet, for Hiertet. At slaa ... Panden. At tiene for (som) S... for Styrmand, fæste een for T... komme for Skade m. at sige, ... At være syg for noget (enbel... det.) At være god for noget, ... (Karl) for noget ɔ: være ... udrette det. At sørge (bære ... for een. At tiene for sit Br... een for Svindsot. At ligge fo... bringe noget for Dagen. Det ... gen (blev bekiendt for Konge... spise for sig selv (allene). — ...

en, nogen, noget efter) br. for hvilken (pron. interrog.) Hvad er dette for en Person? Hvad er dette for noget? (Hvad for noget er dette?) Hvad for een (hvad for eet, hvad for nogle) vil du helst have? Hvad for noget? (et Spørgsmaal m. Forundring over det, man hører.) o. s. v. B. som conjunct. i d. Tale: fordi, thi. Han kan ikke komme; for han er syg. "Ei for han slog ihiel; men for han slog kun een." H. Bull. — for at, med infin. bemærker: i den Hensigt, at (det lat. Supinum.) For at see og høre, for at være sikker paa, 2c. C. som adv. (jvf. A. 1.) bruges for a) i Forbindelse m. andre Præpositioner (dog oftest adskilt i Skrivningen), og modsat bag. — Saaledes: for fra (fra Forsiden), for over (at falde for over), for paa (paa Forsiden, foran), for til, ("Chorets Længde for til var 20 Alen." I. Kong. 6, 20.) for ved. Han satte sig for ved (oftere foran) og hin maatte sidde bag ved. (For ved oftere som præpos. For ved Alteret (ante.) For ved Huset er plantet Træer og Buske.) b) foran Adjectiver og adv., enten allene, ell. i Forbindelse m. alt, t. at udtrykke en Grad ell. Størrelse over ell. under det som fordres ell. burde være. Prisen er for høi. Det varer for længe. Hun er alt for god. Dertil er han for frygtsom. Hun var ham alt for klog. — Desuden i enkelte Talemaader, f. Ex. At holde for, mene, ansee. Jeg kan ikke giøre for at han taber (er ikke Aarsag til.) D. Følgende Sammensætninger, der sædvanlig skrives som eet Ord: foran, forfra, forhen, forneden, foroven, forover, fortil, forud, forved, s. nedenfor. — I Sammensætning m. Verber og andre Ord har for deels Bemærkelsen (1 og 2) af noget (i Henseende t. Stedet) foranværende (f. Ex. Foraxel, Forbeen, Forhuus, Fortand) ell. (i Henseende t. Tiden) foregaaende (f. Ex. Foraar, forbenævnt, Forord, Fortale) i hvilke Tilfælde Tonen falder p. for; deels Bemærkelsen af: formeget, til Skade (f. Ex. forspise, forløfte sig, forgive een, fordrukken); deels giver det Ordet en modsat, en slet Betydning, ell. udtrykker en Feil, Vildfarelse (f. Ex. foragte, forbyde, forlade, forkaste, forregne sig); deels endelig bruges denne Partikel i en Mængde andre, især af Substantiver og Adjectiver afledede Verber, som ere af nyere Oprindelse, og hvori Partikelen (saavelsom i nogle af de tilforn anførte Tilfælde) egentlig ikke er den danske Præposition for, da disse Ord ere dannede efter tydske, med Partikelen ver sammensatte Ord.

Foraar, et. pl. d. s. den Aarstid, som giør Overgangen fra Vinter t. Sommer; Vaar. — fig. Livets Foraar ɔ: Ungdommen. "Vi bør ansee Tiden som Evighedens Foraar, der spaaer os en rig Høst." Snee
— Deraf: foraarsagtig, adj. som lign
Foraaret. Foraarsblomst, Foraarssch
(som hersker om Foraaret), Foraarshim
mel, Foraarsluft, Foraarsveir, og fl.

Foraarsage, v. a. 1. [af Aarsag.] væ
Aarsag i, volde, forvolde. "At foraarsa
er ikke det selvsamme som, at være Aa
sag; men det er, at være den forberedend
Aarsag. Om den umiddelbare Aarsag b
det ikke let. Gud er Aarsag t. Verden
men Gud siges ikke at have foraarsaget,
Verden blev." Müller. — foraarsages,
ældre Skrifter: faae Leilighed, Anledni
til. "Jeg foraarsages herefter at tale me
om." (A. S. Bedel.) — Heraf: Foraa
sagelse, en.

Foragt, en. ud. pl. 1. Gierningen
foragte; Ringeagt, Haan. "Agt for D
den forudsætter nødvendigen Foragt og A
sky f. Lasterne." C. Hornemann. At fa
Foragt paa een. At tale m. Foragt o
een. 2. Tilstanden at være foragtet.
være i Foragt, komme i Foragt. At le
i Armod og Foragt.

Foragte, v. a. 1. være uden Agtelse fo
ringeagte, lade haant om (i ældre D. fo
smaae.) "Foragt ei lidet Saar, fatt
Frænde, ringe Fiende og slet Gave." Ordsp
(Moth.) "Vi foragte Niddingen, de
Nedrige, den Feige, den Lastefulde;
ynke og beklage den Feilende." C. Horne
mann. = foragtelig, adj. 1. som fortie
ner Foragt, medfører Foragt. "Det A
skyelige er aldrig latterligt; det Foragte
lige kan være latterligt, men er det ik
altid." Birkner. 2. som viser, tilkiende
giver Foragt. En foragtelig Behandling
— Foragtelighed, en. ud. pl. Beskaffenhe
den, at være foragtelig. — Foragter, en
pl. -r. den, som foragter noget.

Foran, præp. og adv. paa et Ste
som er for et andet. (ante.) it. p. Fors
den, fortil. Han gik foran, og vi fulgt
bag efter. Han sad foran mig. Foran o
bagtil. "Foran for Kamrene var en Gang."
Ezech. 42, 4.

Forandre, v. a. 1. bringe i en ande
Tilstand, give en anden Beskaffenhed. (jvf
forvandle.) Veiret har forandret sig.
Hans Udseende har meget forandret sig.
(At forandre sig, i d. Tale: gifte sig, el
have det i Agt.) — foranderlig, adj. 1.
som kan forandres, modtage Forandring.
2. som lettelig og tidt forandres; ustadig
omskiftelig; deraf: Foranderlighed, en. —
Forandring, en. pl. -er. 1. Gierningen
at forandre. 2. en forandret Tilstand.

Foranledige, v. a. 1. [T. veranlas
sen.] give Anledning t. at noget skeer,
give det første Stød t. en Handling; (mest
i Forretningsstiil og dagl. T.) "En Hand
ling beroer p. den Handlendes Villie; alts

saa kan man ikke foraarsage, men blot foranledige Andres Handlinger." Müller. = Foranledning, en. given Anledning, medvirkende Aarsag. (sieldnere.) "Saadanne Foranledninger, der ligesom tvinge Mennesket t. at vise, hvad der boer i ham." Mynster. [Jvf. Anledning, der overhovedet mere br. og da undertiden ogsaa om en tilfældig Grund ell. Leilighed; Foranledning derimod snarere om en v. fri Villie bevirket Grund ell. Anledning.] "At visse Tider kun herovenfra ere bestemte saadanne, uden Foranledning fra Menneskenes Side." Mynster.

Foranstalte, v. a. 1. giøre Anstalt t. at noget skeer, lade giøre, indrette. — Deraf: Foranstaltning, en.

Forarbeide, v. a. 1. [det T. verarbeiten.] giøre brugbart, bringe i Skikkelse, t. Fuldkommenhed v. Arbeide. At forarbeide Metaller, forarbeide Guld til Smykker, Prydelser. "Redskaber og Midler t. at forarbeide vor Lyksalighed." Sneedorf. "Om end disse udførte Varer ikke skulde vare forarbeidede i Landet selv." Guldb. — Heraf: Forarbeidelse, en. Det, som vindes v. de raae Producters Forarbeidelse. 2. (m. Tonen p. før) forberede Arbeide. [det T. vorarbeiten.] Han har meget forarbeidet f. sig. — Heraf: Forarbeide, et. noget, som foretages førend det egentlige Arbeide, f. at lette dette; forberedende Arbeide. Historiske Forarbeider.

Forarge, v. a. 1. egentlig (af arg, slet, ond) forværre, forringe; men denne Bemærkelse er nu forældet. "Han skal gaae den rette Vei, saa bliver han ikke forarget, men forbedret." P. Tidemand. 1564. ... saare Velanstændighed og moralsk Følelse ved slette, uanstændige Handlinger; ... ondt Exempel. 3. At forarges, forarge sig over noget ɔ: finde det forargeligt, anstødeligt. (Moth.) = forargelig, adj. som kan forarge, anstødelig, uanstændig. Forargelig Opførsel. At føre et forargeligt Levnet. "De forargelige Rænker, hvormed Paverne have vanæret Religionen." Schytte. — Forargelse, en. pl.-r. Gierningen af forarge, ell. den Handling, hvorved man forarger; it. det, at forarges over noget. At give, vække Forargelse. Det var ham til Forargelse. At tage Forargelse af noget. — Forarger, en. den, som giver, vækker Forargelse. "Disse første Forargere, disse virkelige Forbrydere." Bagg.

Forarm, en. den forreste, Haanden nærmeste Deel af Armen. (Moth.)

Forarme, v. a. 1. giøre fattig. "Der ere mange, som forarmes v. Overdaadighed, men faa beriges derved." Schytte. Forarmede Bønder, Haandværksfolk. — forarmes, v. n. pass. blive fattig, komme i Armod. Landet forarmes mere og mere. — Forarmelse, en. Det, at forarmes, tiltagende Armod.

Forarel, en. pl.-arler. den forreste Axel p. en Vogn; Fremarel.

Forbage, v. a. 1. forbruge v. Bagning. At forbage ti Tønder Meel. (Moth.) Derimod: Brødet er forbagt ɔ: bagt for meget.

Forbande, v. n. 1. ønske Ondt over. "Velsigner dem, som Eder forbande." (forbandet, i dagl. T. meget slet ell. ond; og som adv. overmaade. Han er forbandet dum.) At forbande sig p. noget, sværge høit paa, bekræfte v. dyre Eder. (Moth; i lavere Tale.) — Forbandelse, en. Gierningen at forbande; ondt Ønske. At lyse Forbandelse over noget. "Nu har jeg slunget Forbandelsen over skummende Bover." Øhlenschl. (Helge.)

Forbanke, v. a. 1. slaae, banke een t. Skade; skamslaae. (Moth.)

Forbarme sig, v. rec. 1. have Medynk med, vise Medlidenhed i Gierningen. At forbarme sig over den Fattige i hans Elendighed. — Deraf: Forbarmelse, en. — Forbarmer, en. den, som viser Forbarmelse. Den evige Forbarmer.

Forbause, v. a. 1. [N. S. verbaust, forbauset.] frembringe en uformodet, m. nogen Skræk blandet Forundring hos een. Det uventede Syn forbausede dem. At forbauses ved, over noget. "De omløbende Gjøglere, som v. deres hurtige og lette Bevægelser forbause Tilskuerne." Guldb. — Forbauselse, en. den Tilstand, at blive eller være forbauset. "Forbauselse er en mindre, og hastig forbigaaende Forskrækkelse." Sporon. (Dog ikke altid Forskrækkelse; men oftere en overraskende Forundrings Virkning.)

Forbed, et. "Et Stykke Land, som ligger t. en By til Græsning." Moth. (forældet.)

Forbeder, en. den, som beder Godt for en Anden. (D. Bibel.) "De brugte ham baade som Voldgiftsmand imellem sig, og som Forbeder hos Guderne." Guldberg.

Forbedre, v. a. 1. forandre, rette til det Bedre. At forbedre sit Levnet. Han har forbedret sig meget. Den Syge forbedres (bedres) Dag for Dag. 2. forøge, formere. At forbedre sine Indkomster. At bringe i bedre Tilstand, indrette p. en bedre Maade. At forbedre Landvæsenet. forbedre sine Vilkaar v. Sparsomhed. = forbederlig, adj. som lader sig forbedre. V. S. O. (sieldent.) — Forbedrer, en. den, som forbedrer noget, som bringer en Forbedring i Stand. — Forbedring, en. pl.-er. Gierningen at forbedre; den Tilstand, at forbedres. Religionsforbedring. Sæbernes Forbedring. — Forbedringshuus, et.

Straffehuus, Tvangshuus, Tugthuus, hvor Forbrydere indsættes f. at bevirke deres moralske Forbedring; men hvorfra de som oftest udgaae ligesaa slette, som de kom derind.

Forbeen, et. pl. d. s. et af de to forreste Been p. et firfoddet Dyr.

Forbehold, et. ud. pl. Betingelse, Undtagelse, som man gior t. Vilkaar ved en Handling. At have noget i Forbehold. (Moth.) Han indgik det, m. Forbehold at kunne opsige Contracten — uden noget Forbehold.

Forbeholde, v. a. 1 og 2. (s. holde.) 1. betinge, forsikkre sig forud hvad man ei vil afstaae. At forbeholde sig fri Bolig i et Huus, man sælger. At forbeholde sig sin Ret. At have sig noget forbeholdent ell. forbeholdt ɔ: forbeholde sig. 2. fortie, holde ved sig selv. Den vigtigste Hemmelighed forbeholdt han sig. = Heraf: forbeholden, adj. som ei er aaben i sin Tale, ikke siger sin Mening reent ud; hemmelighedsfuld. (V. S. O.) Forbeholdenhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være forbeholden, Mangel p. Oprigtighed. "Uden misundelig Forbeholdenhed forkyndte han Alt hvad han havde seet, hørt og optegnet." Wandal. "At vi uden Forbeholdenhed domme over vor Næstes Handlinger." Mynster.

Forbemeldt, adj. v. som tilforn er omtalt. Saaledes: forbenævnt, foromtalt, forberørt. (Moth.)

Forbenes, v. n. pass. 1. blive t. Been. Forbening, en. det, at forbenes.

Forberede, v. a. 1. sætte forud i tilbørlig Tilstand, rede til, at noget kan skee ell. sættes i Værk. Denne Krig var længe forberedet. "Os tilkommer det at bie, indtil det fuldbyrdes, som nu forberedes." Mynster. = Forberedelse, en. pl. -r. Gierningen at forberede; ell. det, som skeer, gisres, indrettes m. Hensyn t. en forestaaende Handling ell. Begivenhed. Krigens Forberedelser. En Forberedelse t. Reiser. Der gisres store Forberedelser t. Bryllupet.

Forbetinge, v. a. 1. betinge forud som Vilkaar. 2. "betinge Varer førend man kiøber dem." Moth. — Deraf: Forbetingelse, en. (V. S. O.)

Forbetyde, v. a. 1. varsle, forkynde noget tilkommende v. Tegn o. d. (usædvanl.) "Den Tro, at ethvert nogenlunde vigtigt Tilfælde maatte forbetydes v. Drømme." Engelst. (om Qvindek. Kaar. 92.)

Forbetydning, en. Varsel, Forvarsel. (som ere mere brugelige.) V. S. O. — "Da lyde dette Navn os atter — som en god Forbetydning for det Tilkommende." Mynster. (Præd. 1815. II. 3.)

Forbi, præpos. og adv. [T. vorbey.] 1. præp. bruges om en Bevægelse frem ad, hvorved man kommer foran ell. ved Sid[e] af en Ting, som man var bag ved e[ller] efter. At kiøre, ride, seile forbi noget. [...] gaae, ride een forbi p. Gaden. Taaen fly[de] forbi Byen. — adv. at skyde, kaste for[bi] (Maalet.) At lade en Leilighed gaae for[bi]. 2. adv. om Tiden: til Ende, ophørt, [...] runden. Sommeren, Regnen, Torden[...] er nu forbi. Det er forbi m. Kulden, [...] hans Rigdom. (I Sammensætning [...] præp. forbi m. adskillige Participier alle[...] f. Ex. forbifarende, forbiløbende, forbir[...]sende, forbiridende, forbiseilende, og [...]

Forbide, v. a. 3. bide t. Skamme, st[...] bide. (men br. neppe uden i partic.) S[...]veren er bleven forbidt af de andre Hun[de]. Forbidt af Lopper. (Moth.)

Forbie sig, v. rec. 1. bie for læn[ge]. Han har forbiet sig. (Moth. [...] Brug som v. a. i den Bemærkelse: at bie [...] een, tøve efter een, er forældet; og D[...] overhovedet nu sieldent.)

Forbierg, et. pl. -e. en høi Landry[g] ell. biergig Odde, der strækker sig no[...] ud i Havet. (Moth.)

Forbigaae, v. a. 3. (s. gaae.) alle[ne i] den figurl. Bemærkelse: tilsidesætte, [...]somme, udelukke. At forbigaae noget [...] Taushed. De andre fik hver en Gav[e], han allene blev forbigaaet. 2. part. a[ct.] forbigaaende bruges m. præp. i som a[dv.] a) Hun hilsede mig i Forbigaaende (i [det] han gik forbi.) b) løseligen, kortelig[en]. At omtale, berøre, anmærke noget i F[or]bigaaende. 3. part. pass. forbigan[gen] (ikke: forbigaaet) om Tiden: forløben. [...] forbigangne Aar; i den forbigangne T[id]. "Det gamle, det Forbigangne er det en[este] som de holde deres Agtsomhed værd." S[...]dorf. "Hvor finder Siælen Hvile, tr[...] af det Forbigangnes Erindring, af [...] nærværende Kummer, af Frygt f. [det] Tilkommende?" Mynster.

Forbigang, en. Gierningen at g[aae] forbi. "Hvi dvæler du? kom! jeg sa[a] din snelle Forbigang." Ohlenschl.

Forbillede, et. pl. -r. 1. det, der sy[m]bolisk betegner ell. betyder noget tilk[om]mende. "Christi Forbillede." typus. ([...]rebo.) 2. et Mønster, Exempel. (D. Bi[bel.] Moth.) 3. Model af Gibs ell. Leer, h[vor]efter et Billede forfærdiges, ell. Form h[vori] det støbes. Moth.

Forbinde, v. a. 3. (s. gaae.) 1. bi[nde] sammen, sammenføie. At forbinde T[øm]meret i en Bygning. — figurl. for[ene,] besidde tillige. Ved at forbinde Sæt[nin]ger i Talen, dannes Perioder. Han f[or]binder Lærdom med Smag. 2. lægge B[ind] om en saaret ell. beskadiget Legemsde[el]. At forbinde et Beenbrud, et Saar. D[en] Saarede blev strax forbunden. 3. rec. [for]ene sig, giøre Forbund, slaae sig samm[en].

l. paalægge en Pligt, Forpligtelse, For-indtlighed. (s. forpligte.) Han er forbun-den dertil ved sit Løfte, ved Contrakt. De -el meget forbinde mig ved denne Tieneste. — At forbinde sig til noget ɔ: indgaae en Forpligtelse mod Andre, forpligte sig t. Op-yldelsen af et fastsat Vilkaar. At forbinde -ig t. at betale et aarligt Afdrag p. en -ield. "Naar de, overvundne, havde for-undet sig til Underdanighed." Guldberg. -. binde en Bog p. en urigtig Maade ved -mlsætning af Ark og desl. Der mangler in-n i Bogen; men den er forbunden. — For-indelse, en. pl.-r. 1. Gierningen at for-inde. (1. sieldnere 2.) 2. Forbund, For-ning. At indgaae en Forbindelse, staae i -ortrolig Forbindelse med een. — For-inding, en. pl.-er. 1. Stedet, hvor no-et er forbundet; Sammenføining. Tøm-merværket har skilt sig ad i Forbindingen. . Gierningen at forbinde et Saar; it. det, hvormed det forbindes. At lægge ny For-binding paa. 3. urigtig Indbinding af Bog. — forbindtlig, adj høflig, tienst-villig, som gierne giør sig Folk forbunden Artighed. (dagl. T. og nyt D.) "Dens -s butte, vrantne, uartige Væsen satte -ns aabne, forbindtlige Blidhed i et kla-re Lys." Rahbek. Forbindtlighed, en. den Egenskab, at være forbindtlig. (dagl. .) 2. den Egenskab v. noget, at det har forbindende, forpligtende Kraft; juri-sk ell. moralsk Nødvendighed.

Forbireise, en. Reise, som skeer forbi et Sted.

Forbistret, adj. v. [af det nu ikke mere -gelige v. a. forbistre, "giøre een gal -nd i Sindet." Moth. s. bister.] meget -d, opbragt, arrig. (ond at komme til -tte med. Moth.) Hun var ret forbistret -a ham. "Hun blev saa forbistret, da -n hørte Kisbet." Holb. (Abracadabra. 7.) (I dagl. T. adv. overmaade. En -bistret dum Handling.)

Forbittre, v. a. 1. giøre bitter, (figurlig) -de Ubehagelighed. Denne Krænkelse for-bittrede ham Livet. "Han vil forbittre dem -delsen af deres Erhverv." Mynster. 2. -tre, ophidse t. en høi Grad af Vrede. -oth.) partic. forbittret, meget vred, op-bragt. At være forbittret paa, imod een. Forbittrelse, en. ud. pl. en høi Grad Vrede. "Forbittrelse kan, i Følge sin -re Heftighed, vare længere end Vrede." -üller.

Forblande, v. a. 1. forvirre, forbytte v. -anding; blande p. en vrang Maade. forblande Sandt og Usandt; forblande -Ting, Person m. en anden (tage feil .) Deraf: Forblanding, en.

Forblinde, v. a. 1. giøre blind, hindre i -se. (men br. kun figurl.) Lidenskab, -rlighed, Had, har forblindet ham. "Ei skulde hendes Ungdom ham forblinde." Øhlenschl. "At lade sig forlede af den falske Glands, som forblinder Hoben." Sneed. — Forblindelse, en. Gierningen at for-blinde; Tilstanden at være forblindet.

Forblive, v. n. 3. (er.) s. blive. 1. ved-blive at være, opholde sig p. et vist Sted. "Hvor han endnu lod sin Hustru og sine Sønner forblive." Wandal. "Den indfal-dende Nat nødte dem at forblive hvor de vare.' Samme. 2. vedblive at være i en vis Tilstand. I denne Dvaletilstand for-bliver Dyret hele Vinteren. 3. beroe, hen-staae. Derved maa det nu forblive. Det kan forblive indtil videre. — Forblivende, br. som Subst. i den Talemaade: at have sit Forblivende ɔ: være afgiort, beroe til videre.

Forblomme, v. a. 1. giøre mørk, utyde-lig. At forblomme sin Tale. "Hofskalken det vel snart f. hannem skal forblomme." Bording. — Sieldenuden i partic. forblom-met, utydelig, ikke let at fatte. En for-blommet Tale, Sag. "Forblommede Uar-tigheder." Rahbek. At udtrykke noget p. en forblommet Maade (ved Billeder, Lig-nelser, Vink.) At give noget at forstaae p. en forblommet Maade. (Rahbek.) "Det er forblommet talt; jeg veed ikke hvad du vil sige dermed." Holb. (Pern. korte Fr-kenstand.)

Forbluffe, v. n. 1. [N. S. v e r b l u f f e n.] skræmme, kyse, giøre forsagt. (Og-saa: forbløffe. Holberg.)

Forbløde sig, v. rec. 2. tabe alt Blod, ell. den største Deel. Han døde af at for-bløde sig. — Deraf: Forblødning, en.

Forbodme, v. a. 1. pantsætte ved Bod-meri. At forbodme sit Skib. (D. Lov.)

Forbogstav, et. pl.-er. det første Bog-stav i en Stavelse ell. i et Ord.

Forborg, en. pl.-e. Borg ell. Skandse, der ligger foran til Værn for noget. En Forborg for Slottet, for Byen. (s. For-muur.)

Forborgen, adj. pl. forborgne. [T. v e r-b o r g e n.] 1. skiult. En forborgen Skat. (Moth.) "Dersom man ei kunde formode, at de havde ædle Hensigter forborgne un-der deres Forhold." Rahbek. "Dersom jeg havde al Kundskab, og vidste om alt det Forborgne." Mynster. 2. lønlig, hemmelig. "Den sande Velgiørenhed er stedse forborgen." Rahb. — Forborgen-hed, en. Skiul, Lønlighed, Løndom.

Forbrug, en. ud. pl. Gierningen at for-bruge ell. opbruge. Til egen Forbrug, til Forbrug i Huusholdningen; indenlansk Forbrug. Deraf: Kornforbrug, Salt-forbrug, o. s. v.

Forbruge, v. a. 2. anvende t. Brug; op-bruge. 2. opslide v. Brug. Gamle og for-brugte Ting. — Forbrugning, en. ud. pl.

det at forbruge noget, Forbrug. "Hvorvidt Landets Grundforraad staaer i Forhold t. Forbrugningen." Olussen.

Forbryde, v. a. 3. (s. bryde.) 1. giøre sig skyldig, forsee sig. Hvad har jeg forbrudt? 2. giøre sig skyldig t. at miste. At forbryde Ære, Liv og Gods. "Jord forbrydes ikke, men falder Arvingerne til." D. Lov. I. 24. 12. — Forbrydelse, en. pl. -r. en forsætlig lovstridig Handling; og især en saadan, der kan have personlig Straf t. Følge. Grove Forbrydelser kaldes Misgierninger: ringere Forseelser. — Forbryder, en. pl. -e. Den, som har begaaet en Forbrydelse. — forbrydersk, adj som har en Forbrydelse t. Henfigt ell. til Følge. "At overvinde den forbryderske Drift." A. S. Ørsted.

Forbryn, et. 1. den forreste Deel ell. Kant af Noget. 2. Pande, Forhoved. (Moth. forældet. jvf. Bryn.)

Forbrænde, v. a. 2. beskadige v. at brænde, ell. v. alt for stærk Hede. Kagen er forbrændt. At forbrænde sin Haand, sine Fingre. (Mindre rigtigen br. det ogsaa for: brænde ell. opbrænde.) Deraf: Forbrænding, en.

1. Forbud, et. pl. d. s. Befaling, hvorved noget forbydes. Der blev giort Forbud mod Salget. "Mod Døden kan ingen giøre Forbud." Ordspr. At lade et Forbud udgaae.

2. Forbud, et. pl. d. s. et forberedende Sendebud, f. Ex. paa Reiser, hvorved Heste og Befordring bestilles, ell. den Reisendes Ankomst meldes. 2. det, hvorved noget bebudes, forkyndes, Forvarsel. Dagens, Dødens Forbud.

Forbund, et. pl. d. s. Pagt, Forening imellem Flere, til Forsvar ell. i anden Henfigt. At indgaae, slutte, stifte, oprette, bryde, ophæve et Forbund. Et Forbund imellem to Stater, Magter. Forsvars- og Angrebs-Forbund. = Forbundsbrud, et. Brud, Overtrædelse af et sluttet Forbund. Forbundsdag, en. Dag, Møde, hvorved et Forbund sluttes; ell. hvor Sager, vedkommende et Forbund forhandles. Forbundshielp, en. den Hielp, som en Stat, i Følge et Forbund, er forpligtet t. at give en anden. (M.) Forbundsstad, Forbundsstat, en. By, Stat, som staaer i Forbund (Confoederation) m. andre. De helvetiske Forbundsstater. Forbundstropper, en. forskiellige, i et Forbund forenede Staters Tropper, naar de ere samlede i een Hær.

Forbund, et. (m. Tonen p. sidste Stavelse; ell. efter Udtalen: Forbundt.) 1. En Forpligtelse for visse Haandværkssvende t. at tiene som Lærlinge i nogen Tid hos en Laugsmester, som kaldes: at staae i Forbund. 2. at plante Kaal, plante Træer i Forbundt, in quincuncem (saaledes, at i tre Rader altid to Planter i de to yder[...] danne en Trekant m. een i den mellem[...] Rad.)

Forbyde, v. a. 3. (byde.) [T. verbi[...] ten.] befale, at noget ei maa giøres e[...] skee. Lægen forbød ham at gaae ud. [...] forbuden, partic. utilladt. forbudne V[...] (som ei maa sælges ell. indføres.)

Forbyde sig, v. rec. 3. At forbyde [...] p. en Ting ɔ: byde mere derpaa, end [...] er værd. (Langebek.)

Forbygge, v. a. og rec. 1. anven[...] sætte paa Bygning. (Langeb.) 2. reci[...] tilsætte paa en Bygning meer, end m[...] har Evne til. At forbygge sig p. en Gaa[...] 3. hindre, betage v. at bygge. At forby[...] Udsigten, Lysningen for sin Naboe.

Forbygning, en. pl. -er. den forr[...] Deel af en Bygning. Modsat: Bagbu[...] Sidebygning.

Forbytte, v. a. 1. tage Feil af to Ti[...] tage den ene for den anden. Min Hat [...] bleven forbyttet. Overtro meente, at B[...] undertiden forbyttedes i Buggen. (M[...] siger i rigtigt Dansk: jeg har taget f[...] af ham og hans Broder, ikke: jeg har f[...] byttet ham m. hans Broder; da Talen [...] blot er om en Forvirring af Kiendem[...] kerne, ikke om nogen Paavirkning [...] Gierning. Jvf. forvexle, som er et to[...] og overflødigt Udtryk.) 2. at forbytte [...] bytte sig t. Skade. (Langebek.) — Dera[...] Forbyttelse, Forbytning, en.

Forbære sig, v. rec. 3. (s. bære.) s[...] sig v. at bære over sine Kræfter. At f[...] bære sig p. noget. (Moth.)

Forbøn, en. pl. -ner. Bøn, som m[...] giør for en anden, t. en Andens Bed[...] At giøre Forbøn, gaae i Forbøn for e[...]

Fordags, adj og adv. som hører t. f[...] rige Dag, ell. t. fordums Tider. — s[...] Dagen tilforn, forrige Dag. (A. S. Bed[...])

Fordampe, v. n. og a. 1. (ex.) forek[...] mer i nyere phys. Skrifter for: dampe b[...] bortdampe. "Den Ætherart, der let[...] fordamper er Saltætheren." H. Ørst[...] — act. bringe til at dampe bort. "F[...] dende Materier fordampes desto lettere, [...] tyndere Luften er." Samme. — Deraf: F[...] dampning, en. "Erfaring lærer, at [...] stærk Luftstrøm befordrer Fordampningen[...] Ørsted.

Fordands, en. den første Dands; [...] den forreste Plads i en dandsende Rad. [...] have Fordandsen. (Moth.)

Fordandse sig, v. rec. dandse sig [...] Skade, skade sig v. for megen Dan[...] Hun har fordandset sig i Vinter; og m[...] nu reent afholde sig fra Dands. Hun h[...] ganske fordandset ud.

Fordandser, en. pl. -e. den, som er [...] forreste i Dandserækken, som fører Dan[...] sen op.

Fordannelse, en. forberedende Dannelse ell. Underviisning. Disciple, der komme i Skolen uden al Fordannelse.

Fordanske, v. a. 1 oversætte af et fremmed Sprog p. Dansk. — Deraf: Fordanskning, en. Oversættelse p. Dansk (saavel om Arbeidet selv, som om det oversatte.)

Fordeel, en. pl. Fordele. 1. den forreste Deel af en Ting. (modsat Bagdeel. For at undgaae jævnlig Mistydning skrives det i denne Bemærk. ogsaa adskilt: For-Deel.) 2. det, som en Ting har forud for en anden, Fortrin. At have Fordeel for, frem for en anden. Han gav sin Medspiller betydelige Fordele. 3. Vinding, Baade. At have, giøre sig, hafte Fordeel af noget. "Fordeel bliver det, som tiener t. Vinding; og ikkun noget, der strax viser sig som nyttigt, kan kaldes Fordeel." Müller. 4. Gavn, Bedste. At tale t. eens Fordeel. Det br. saaledes ogsaa om livløse Gienstande. "Det er en Fordeel ved et Huus, at det er indrettet t. mange Familier. Det er Fordeel for en Gaard, at have en smuk Beliggenhed." Müller. ɔ: Husets, Gaardens Værdie forhøies derved.) = fordeelagtig, adj. 1. som giver Fordeel, Vinding. En fordeelagtig Handel. 2. tienlig, som er t. Gavn, fortrinlig. Fordeelagtighed, en. Beskaffenheden at være fordeelagtig. — Fordeelssag, en. En Sag, et Foretagende, som man driver f. Fordeels og Vindings Skyld. "Nu er Oplaget en Fordeelssag f. Interessenterne." Olufsen.

Fordele, v. a. fordeelte, fordeelt. 1. dele noget rigtigen, at hver Ting kommer p. sit rette Sted. 2. skille ad, sprede. Vinden har fordeelt Skyerne. Fordelende Midler, i Lægekonsten. 3. dele t. Skade, Fornærmelse for een, forurette. (ogsaa: forfordele. D. Bibel.) — Deraf: Fordeling, en. pl. -er.

Fordi, conj. af den Aarsag at, efterdi. Jeg roste ham, fordi han fortiente det. Isl. fyrir þvi, for det, af den Aarsag at. — I ældre D. bemærker for thy ell. fordi ogsaa derfor; og saaledes br. forre, forri ɔ: fordi, endnu i nogle af vore Dialecter.]

Fordoble, v. a. 1. giøre dobbelt, give dobbelt Størrelse. "Saaledes fordoblede han Kronens Indkomster v. Sparsommelighed, uden at forøge dem." Kampmann. 2. anstrenge, giøre større i Almindelighed (geminare.) At fordoble sin Flid, sin Iver. — Deraf: Fordobling, en. pl. -er.

Fordom, en. pl.-me. en Dom, som fældes, en Slutning, som giøres uden tilstrækkelig Undersøgelse ell. tilstrækkelige Grunde; overhovedet: en forudfattet Mening, 2. en (oftest ugrundet, urigtig) Mening, som man antager uden Fornuftens Prøvelse. (fattes hos Moth.) "Enhver Fordom medfører en vis Vildfarelse; og een Fordom kan avle mange Vildfarelser." Müller. At lade sig indtage, beherske, lede af Fordomme. "Da skal Aandens Kraft ei mere Fordoms Slavelænker bære." Thaarup. Naar Fordomme gribe ind i hele Tænkemaaden og yttre sig i Handling, blive de t. Vildfarelser. (s. dette Ord.) "Fordom er en Mening, som m. Hensyn t. den, der har den (og t. Maaden, hvorpaa den er antaget) kan kaldes ugrundet. Vildfarelse er en i sig selv urigtig, fra Sandheden afvigende Mening." P. E. Müller. = fordomsfri, adj. uden Fordomme. Deraf: Fordomsfrihed, en. ud. pl. — fordomsfuld, adj. som har en Mængde Fordomme.

Fordraaber, n. s. pl. de med Vand blandede geistige Dele, som v. den første Brænding opstige af Kornet, og som atter destilleres (aftrækkes) f. at blive t. Brændeviin.

Fordrag, et. pl. d. s. [T. Vertrag.] Pagt, Forening, Forlig, Contract. (Wandal. I. 202.) Fredsfordrag. Det kom t. Fordrag imellem dem. (Moth.)

Fordrage, v. a. 3. (s. drage. T. vertragen.) taale, udstaae, lide. "Lader os endnu bære det m. et godt Taal, som vi længe tilforn have fordraget." B. Thott. = fordragelig, adj. taalelig, lidelig — (sieldnere for: enig, som vel kan enes.) Fordragelighed, en. 1. Taalelighed, Beskaffenheden at være taalelig. 2. Beskaffenheden at være taalig, overbærende, ell. at fordrages m. Andre. "Den Fordragelighed — som vor Tids Philosopher prædike under Navn af Tolerance." Wandal.

Fordrages, v. n. pass. 1. komme til Ening om noget. 2. forliges, leve i Enighed.

Fordre, v. a. 1. [T. fodern.] kræve, forlange, begiere (enten udtrykkelig v. Ord ell. i Tanke, Mening og Adfærd.) At fordre sin Betaling. At fordre Regnskab af een. At fordre een for Retten. Han fordrer megen Opvartning, Underdanighed. "Man fordrer det, man vil have, kræver det, man skal have, forlanger det, man ønsker at have." Sporon. (Kræve og eske ere de oprindelig danske Ord; fordre og forlange, de sildigere, af det Tydske optagne.) At fordre een ud (t. Tvekamp) p. Pistoler. = Fordring, en. pl. -er. 1. Gierningen at fordre; Kræven. At giøre alt for store Fordringer t. sine Medmennesker. 2. det, man har tilgode, har Ret t. at fordre; Krav. At have en Fordring paa een. At inddrive Gieldsfordringer. — fordringsfri, adj. 1. som ingen Fordring hviler paa, gieldfri. 2. som ikke

giør mange ell. store Fordringer i Livet, ell. t. andre Mennesker (fordringsløs); det modsatte er: fordringsfuld. Af det første haves: Fordringsfrihed, en. den Egenskab, at være fordringsfri (2.) — Fordringsmand, en. den, som indkræver Fordringer f. Andre. (V. S. O.)

Fordre, v. a. 1. [T. f ö r d e r n.] fremme, befordre, forfremme (i ældre Skrifter.) "At fordre og hielpe en Sag." A. S. Vedel. — Fordring, en. Fremme, Hielp, Befordring. (A. S. Vedel.) Fordringskab, et. Befordring for Reisende. Moth. (forældet.)

Fordreie, v. a. 1. dreie p. en vrang Maade. At fordreie Øinene. — figurl. At fordreie Meningen af eens Ord. — Deraf: Fordreielse, en. pl. -r.

Fordriste sig, v. rec 1. driste sig til. Jeg fordrister mig ikke hertil. 2. lide paa, vove paa. (D. Bibel. forældet.) s. driste. 3. I ældre Skrifter ogsaa: vise sig alt for dristig ell., overmodig. "En Christen skal gaae ad den mildeste Vei, at han hverken fortvivler ell. fordrister sig." P. Tidemand. 1564.

Fordrive, v. a. 3. (s. drive.) 1. skaffe bort, drive bort, forjage. At fordrive Fienden, fordrive en Sygdom; fordrive Rotter af et Huus; fordrive sit Foster. 2. forslaae, tilbringe (om Tiden.) Hvormed skal vi fordrive Tiden? — Deraf: Fordrivelse, en.

Fordrukken, adj. pl. fordrukne. som er i høi Grad drikfældig, og ved Drik har ødelagt sin Helbred, sine Evner.

Fordum, adv. [Isl. fordum.] i den for længe siden forløbne Tid, i Fortiden, i gamle Dage. (ogsaa ved en Pleonasme: i Fordumsdage, i Fordumstid.) fordums er i sildigere Tid blevet t. et Slags adj. En fordums Skik. "Fordums Historier." (A. S. Vedel.) Jvf. forhen, tilforn.

Fordunkle, v. a. 1. [T. v e r d u n k e l n.] betage Lyset, formørke. "Som naar Solen pludselig straaler igiennem Skyen og strax igien fordunkles." Mynster. (Det bruges ofte uegentl. og figurl. jvf. dunkel.) Denne Feil kan ikke fordunkle hans Fortienester. "Men een Feil har dog min Pige, som det Alt fordunkle vil." Bagg. "Fabelen har fordunklet hans Historie v. at ville ophøie den." Guldberg. 2. Ligeledes p. en uegentlig Maade om et stærkere Lys, der betager det svagere sin Virkning. Solens Lys fordunkler alle Stierner (giør dem usynlige.) "Med sin Klarhed fordunklede den Hedningernes mørke og forvildende Blændværk." Schytte. (Naar derimod hos Tode læses: "Den besteedne Pige — som ikke vil formørke sine Lige;" da vilde her rettere staae fordunkle.) — Heraf: Fordunkling, en.

Fordunste, s. bortdunste.

Fordybe, v. a. og rec. 1. giøre dybere — recipr. fordybe sig, bringe sig dybere ned; men oftest figurl. At fordybe sig i Gield. Under vor Samtale fordybede vi os mere og mere i Skoven. Fordybet i Betragtninger. "De synes at fordybe sig mere i Støvler, end i Betragtninger." Bagg. — Fordybning, en. pl. -er. 1. Gierningen at fordybe. 2. et fordybet ell. dybere Sted.

Fordyre, v. a. 1. giøre, at Prisen p. en Vare stiger, giøre dyrere. "Overdaadighed fordyrer os alle Levnetsmidler, og nedsætter følgelig Sølvets Priis." Schytte. "Desto mere fordyres Nødvendigheder og Beqvemmeligheder." J Boye.

Fordægtig, adj. s. mistænkelig.

Fórdæk, et. (Tonen p. første Stavelse.) den forreste Deel af et Skibsdæk; Bak. (V. S. O.)

Fórdække, et. d. s. s. Forhæng, der er mere brugeligt. (V. S. O.)

Fordækt, adj. v. skiult, hemmelig, lumskelig. Paa en fordækt Maade. (dagl. T.)

Fordærv, en og et. ud. pl. d. s. s. Fordærvelse.

Fordærve, v. a. 1. giøre Skade paa, ødelægge, giøre slettere, giøre ubrugelig; bringe i en slet Tilstand. Fugtigheden har fordærvet Kornet. At fordærves v. slet Omgang. Han er fordærvet p. Siel og Legeme. En ond og fordærvet Natur; fordærvede Sæder. = fordærvelig, adj. 1. som kan fordærves, er underkastet Fordærvelse. Let fordærvelige Varer. 2. som medfører Fordærvelse, skadelig, ødelæggende. En fordærvelig Skik, Lære. — Fordærvelse, en. 1. Aarsag, Anledning t. at fordærves. Spil og Drik var hans Fordærvelse. 2. det, at fordærves; Tilstanden at være fordærvet. At bringe, føre een i Fordærvelse. At styrte sig i Fordærvelse. Den menneskelige Naturs Fordærvelse. Vares Fordærvelse ved Søvand, Stranding. — Fordærver, en. pl. -e. den, som fordærver Andre, forleder dem til Ondt.

Fordøie, v. a. 1. [T. v e r d a u e n.] egentlig om Mavens Virkning t. at opløse Maden og affondre dens nærende Dele. At fordøie sin Mad. Denne Mad er let, tung, haard at fordøie. 2. figurl. taale, udstaae, udholde (om det, som er ondt, ubehageligt.) 3. sieldnere og mest i ældre Skrifter: forøde, sætte overstyr. "Den, som v. Ødselhed fordøiede sine Midler." Schytte. = Fordøielse, en. 1. det, at fordøie. 2. Kraft t. at fordøie. At have god, slet, stærk, svag Fordøielse. (Deraf: Fordøielsesfeber, -kraft, -middel, o. fl.) — fordøielig, adj. som lader sig fordøie. En let fordøielig Føde. Fordøielighed, en. Beskaffenheden at kunne fordøies, især let

– Fordøier, en. pl.–e. den, som fordøier
l. kan fordøie. (sielden. I ældre Skrif-
ter: en Forøder. "At betroe en Fordøier
Penge." B. Thott.)
Fordølge, v. a. 3. (s. dølge.) 1. skiule.
(sielden.) "Charlottes Lund fordølger løv-
rige Labyrinth." Pram. 2. lægge Skiul
paa, holde hemmeligt, dølge. At fordølge
Sandheden. — Deraf: Fordølgelse, en.
Fordømme, v. a. 1. erklære for straf-
skyldig, for ond, afskyelig. Hans egen
Samvittighed vil engang fordømme denne
Handling. "Hvor stor Forskiel der er paa, at
dømme en Handling, og at dømme, end
sige fordømme den Handlende." Rahbek.
– Især i theolog. Betydning: dømme t.
evig Straf. — partic. fordømt. 1. dømt
t. evig Straf. De Fordømte (modsat: de
Salige.) figurl. bestemt v. Skiebne ell.
Tilfælde t. noget Ondt, Uheldigt, Besvær-
ligt. Fordømt t. at trælle f. andre sit Liv
igiennem. 2. afskyelig. (d. Tale.) En
fordømt Vane, Skielm. — fordømmelig,
adj. som bør fordømmes, er værd For-
dømmelse, afskyelig. — Fordømmelse, en.
Gierningen, at fordømme; Tilstanden at
være fordømt.
Fore, en. [Af fare ell. føre.] Et foræl-
det Ord, som bemærker: Færd, udvortes
…redning ell. Udrustning; Optog, Adfærd;
Maade at vise sig, at færdes paa. "Slig
prægtig kongelig Fore." Arrebo. "Ridder-
spil og Jagt, og anden saadan Fore."
Bording. (Ogsaa: Forde, f. Ex. hos P.
Pelle.) "Fra Vælskland er hans gode Sværd,
og ridderlig hans Fore." Øhlenschl. (Ar.
og Bald.)
Fore, præpos. og adv. der bruges i
nogle Tilfælde, særdeles i Sammensæt-
ninger foran Ordet, i en Bemærkelse, be-
slægtet m. for; men forandrer den næsten
uden Undtagelse t. en figurlig Betydning.
(s. nedenfor de sammensatte Ord, der ei
maae forbyttes m. de lignende Ord, sam-
mensatte m. præpos. ell. Partikelen for.)
Nogle Sproglærere ville, at fore ogsaa
skulde kunne bruges adskilt og bag efter
Verber (f. Ex. at tage sig noget fore; at
holde fore; det kom mig fore.) Men
Talebrugen, hvor man i deslige Tilfælde
næsten almindeligen hører for, er imod
denne Regel.
Forebilde, v. a. 1. betegne symbolisk,
være et Forbillede f. noget. (V. S. O.)
– Deraf: Forebildning, en. pl. – er.
Forebringe, v. a. 3. [s. bringe.] bringe
(en Sag) p. Bane, komme frem med,
fortælle. At forebringe noget for een.
Saaledes blev det mig forebragt.
Forebygge, v. a. 1. afværge, hindre,
forhindre v. anvendte Midler, at noget ikke
skeer; afvende. At forebygge en Sygdom,
en Krig; forebyggende Midler. (Er lige-
frem overført af det T. vorbauen og
vorbeugen. Ogsaa i Dansk skulde fore-
bygge egentlig være: at opføre en Byg-
ning f. noget, f. at afholde, hindre noget,
ell. t. Hinder f. Andre.) — Deraf: Fore-
byggelse, en.
Foredæmme, v. a. 1. sætte Dæmning
for, dæmme for. At foredæmme Vandet.
(V. S. O. men er neppe brugeligt.)
Foredrag, et. pl. d. s. [T. Vortrag.]
1. Gierningen at foredrage. Sagens Fo-
redrag. 2. det, som i Tale ell. Skrift
foredrages. Han holdt et langt Foredrag.
3. Maaden, at foredrage paa (især mundt-
lig.) Denne Præst, Lærer, har et godt,
slet, klart, tydeligt Foredrag.
Foredrage, v. a. 3. (s. drage.) fremsætte,
forebringe, udvikle i mundtlig ell. skriftlig
Tale. At foredrage en Sag for et Colle-
gium. Det er blevet Kongen foredraget.
Forefalde, v. n. 3. er. (s. falde.) møde,
indtræffe; skee, hænde sig. "I den Me-
ning sige vi — at intet forefalder imod
hans Mening og Tanke." B. Thott. "Alle
saadanne Ting forefalde i et langt Liv,
ligesom der p. en lang Vei forefalder Støv
og Dynd og Regn." Bastholm. At giøre
hvad der forefalder i en Huusholdning.
Der er forefaldet noget imellem dem.
Ved forefaldende Leilighed.
Forefinde, v. a. 3. (s. finde.) træffe,
finde for sig, finde v. sin Ankomst p. Stedet.
Foregaae, v. n. og a. 3. (s. gaae.) 1.
gaae i Forveien, være næst foran i Tiden
(sielden uden i part. act.) Det foregaaende
Aar (modsat: efterfølgende.) 2. act. i
Talemaaden: at foregaae andre m. et
godt, slet Exempel. 3. v. n. tildrage sig,
skee, gaae for sig. Her er foregaaet store
Forandringer siden jeg var her.
Foregive, v. a. 3. (s. give.) melde, an-
give som Grund, Anledning, Undskyldning,
særdel. paa Skrømt, ell. hvad der ikke er
virkeligt og sandt. En foregiven Aarsag,
Sygdom. — Foregivende, et. det, som
foregives; en foregiven Grund ell. Und-
skyldning. (Moth.) Under Foregivende af
en Sygdom blev han paa Landet.
Foregiøgle, v. a. 1. forestille, vise een v.
Giøgleri, hvad der ei er virkeligt. (L. Kruse.)
Forehavende, part. af det ubrugel. fore-
have; og bruges i dagl. Tale i Bemær-
kelsen: som man har for, er i Færd m. at
udføre. Min forehavende Reise. (Det hø-
rer saaledes til de passiviske (objective)
Participier m. activisk Form, hvis Brug i
den sprogrigtige Tale i det mindste er tvivl-
som; og det er ligefrem optaget efter det
Tydske; skiøndt det ogsaa i Høitydsk holdes
f. en Sprogfeil.)
Forehavende, et. [T. Vorhaben.]
en Beslutning, som man har for at ud-
føre; et Forsæt. (Moth.) pl. Forehaven-

der (Rahbeks d. Tilsk. VII. 3.) er usædvanlig.

Foreholde, v. a. 3. (s. holde.) fremstille, forestille een noget, til Mindelse, Bebreidelse, Formaning, o. d. (jvf. bebreide.) Man "bebreider een noget f. at lade ham føle, at han har feilet; man foreholder een noget f. at bringe ham t. at erkiende sin Forseelse; man forekaster ham noget f. at ydmyge ham." Müller. — Deraf: Foreholdelse, en. (V. S. O.)

Forekalde, (V. S. O.) s. fremkalde, kalde frem.

Forekaste, v. a. 1. bebreide p. en haard, haanlig, ydmygende Maade. — Deraf: Forekastelse, en.

Forekomme, v. a. og n. 3. (s. komme.) 1. komme en anden i Forveien m. en Gierning, giøre noget, som han havde betænkt at giøre. Han vilde have stukket sin Modstander ihiel; men denne forekom ham. — Deraf adj. v. forekommende, om den, som er redebon t. Høflighed ell. Tienstagtighed, som deri gierne giør de første Skridt. En forekommende Mand; en forekommende Artighed. 2. forebygge, hindre, afværge. At forekomme en Ulykke. 3. v. n. møde, forefalde, indtræffe, findes, komme for. Et Ord, en Plante, som sielden forekommer. En saadan Lellighed forekommer ikke saa let. Det er forekommet mig p. mine Reiser. Den Tidende, det Rygte er forekommet (forebragt) mig. Naar Sagen forekommer (kommer for) i Retten. — Heraf: Forekomst, en. Et nyt Ord, brugt af J. F. Schouw o. a. En Plantes Forekomst ɔ: den Omstændighed, at den findes voxende i en vis Egn, et vist Strøg af Jordkloden. 4. synes, bæres for. Det forekom mig, at jeg hørte hans Røst. Det forekom mig i Drømme. — Deraf: Forekommelse, en. Gierningen at forekomme een. (V. S. O.)

Forelade, v. a. 3. (s. lade.) lade komme for een, indlade. (V. S. O.) T. vorlassen.

Forelle, en. pl. -r. [T. Forelle.] et fremmedt Navn, som undertiden (i Norge) gives en Fiskeart, hvis danske Navn er Ørred. Salmo foria. "Forellen jeg vipper langt op i det Grønne." Nord. Brun.

Forelske sig, v. rec. 1. indtages, betages af Elskov t. en Person. At forelske sig i en Pige. (Moth.) part. forelsket, indtaget, behersket af lidenskabelig Kiærlighed. At være forelsket i en Person. (At forelske sig br. ikke i den øvrige Betydning af v. at elske; men kun om at føle Elskov, "at være indtaget af en Person, ell. ligesom tabt i dens Beskuelse." (Müller.) Kun fig. ell. i Skiemt siger man: at være ganske forelsket i en Ting, som behager een meget, ell. i en Person, som man finder indtagende og behagelig.) Forelskning, en. (V. S. O.) s. Elskov.

Forelyve, v. a. 3. (lyve.) bringe Usan[d]hed frem for een, forebringe, foredrage e[t] noget, der ei er sandt. Han forløi m[ig] en heel opdigtet Historie. "Den Mand, [h]... ei kunde fornedre sig t. at forelyve F[yr]ster Folkets Glæder." Rahbek.

Forelægge, v. a. 3. (s. lægge.) frem[-]lægge, fremsætte noget f. een. At for[e]lægge een et Document, nogle Spørg[s]maal, en Sag t. Afgiørelse. (tilforn [i] Rettergang: gientage en Stævning.) — Deraf: Forelæggelse, en.

Forelæse, v. a. 2. læse noget op for e[en] i hans Paahør. Han forelæste mig [et] Digt. — Forelæser, en. den, hvis Sy[sel] er at forelæse. — Forelæsning, en. [1.] ud. pl. i Almind. Gierningen at forelæs[e]. 2. i Særd. en offentlig Lærers mundtli[g] og sammenhængende Foredrag f. sine Ti[l]hørere. At holde offentlige, private For[e]læsninger.

Foreløbig, adj. [T. vorläufig.] so[m] forekommer, foregaaer inden noget and[et] skeer ell. kan skee. En foreløbig Undersø[]gelse, Betragtning. (V. S. O. har i samm[e] Bemærk. foreløbende.)

Foremale, v. a. 1. male noget f. een [til] Efterligning. Han foremalede mig Figurer.

Forende, en. pl. -r. (For-Ende.) de[n] forreste Ende af en Ting; modsat Bagende.

Forene, v. a. 1. samle, forbinde, sam[-]mensøie to ell. flere Ting saaledes, a[t] de udgiøre et Heelt; saavel egentlig so[m] figurlig. At forene to Værelser v. at bor[t]tage et Skillerum. Han har i dette Skri[ft] forenet Lærdom med Dybsindighed. [At] forene sig med een om noget, om en vi[s] Betaling, til et Arbeide. Med forened[e] Kræfter. De forenede (forbundne) Mag[]ter. 2. bringe t. Enighed, t. Overeens[-]stemmelse. At forene stridende Partier (jvf. forlige.) At forene stridige Meninger ("naar de v. Undersøgelse og v. at hæ[ve] Modsigelse bringes nærmere t. hinanden." At forene noget m. sin Overbeviisning. Denne Yttring kan ikke forenes m. han[s] tidligere Lære. "At forlige Folk forudsæt[]ter Uvenskab; at forene derimod kun ulig[e] Meninger." Sporon. 3. have, besidd[e] tillige. (s. forbinde, 1.) Han forene[r] grundig Lærdom m. den største Beskeden[-]hed. To saa betydende Embeder kan han neppe forene. 4. forenes, v. n. pass. komme godt overeens, enes, leve [i] Enighed. — Forening, en. pl. -er. 1. Gierningen at forene. 2. Forbindelse, Pagt. Ægteskabelig Forening. At indgaae, bryde en Forening. — Foreningsmiddel, et. det, hvorved f. Ex. to Stoffer ell. Ve[d]gemer forene sig til eet. Foreningspunkt, et. det Punkt, hvor Foreningen

l. Forbindelsen imellem to Legemer er
regaaet ell. iværksat.
Forerindring, en. pl. – er. foregaaende
rindring; særd. foran i en Bog; Fortale.
Forertse, v. a. 1. forvandle t. Erts ell.
letal. — Forertsning, en. (V. S. O.)
Foresagn, et. Forudsagn, Forudsigelse.
rædictio.) Moth; der ogsaa har v. at
resige noget ɔ: forudsige; prædicere. (nu
ke brugeligt.)
Foresee, v. a. (Moth.) s. forudsee.
Foresige, v. a. 3. (s. sige.) sige noget
t een, som han skal sige efter. "Hvert
ieblik færdige t. at negte ell. bekræfte
ll, hvad der foresiges dem m. en myndig
temme." Snedd.
Foreskrive, v. a. 3. (s. skrive.) 1. egentl.
ive en Forskrift f. een, skrive f. een det,
n skal skrive efter. — foreskrevet, part. som
forn er skrevet. Paa foreskrevne Maade.
bestemme, anordne, befale. At fore-
ive een visse Grændser, foreskrive een
ad han skal giøre. At foreskrive den Syge
Lægemiddel, en streng Levemaade. "Fo-
rive br. især t. at bestemme Maaden,
hvilken en Befaling skal vorde udført."
ller. — Deraf: Foreskrivning, en.
andlingen at foreskrive een noget. (jvf.
rskrift.)
Foreskyde, v. a. 3. (s. skyde.) 1. skyde
. (kun i part. pass.) Er Slaaen fore-
ydt? (Moth.) 2. skyde Skylden paa,
vende. 3. giøre Forskud, forstrække med
foreskyde een Penge. (ogsaa forskyde.)
Foreslaae, v. a. 3. (s. slaae.) forestille
noget som Middel t. at opnaae, udføre
Hensigt, ell. t. anden Brug; bringe i
slag. Han blev foreslaaet til dette Em-
e. Jeg foreslog ham, at følge med mig.
foreslaae een en Pige t. Kone.
Foresnakke, v. a. 1. snakke for een, for
faae ham t. at troe, for at indbilde
n noget. "At foresnakke Fyrsterne, hvor-
s Alt er skabt, Alt tilladt f. dem."
lling. (Tale over Gerner. 4.)
Forespille, v. a. 1. spille noget for een,
at lære ham at spille det efter. (Moth.)
Forespørge, v. a. og rec. 3. (s. spørge.)
t Underretning v. at spørge sig for. Jeg
ladet forespørge om han var kom-
. At forespørge sig hos een om noget.
Deraf: Forespørgsel, en. pl. – er. Jeg
r. Forespørgsel bleven forvisset derom.
Forestaae, v. a. og n. 3. (s. staae.) 1.
. bestyre, have Opsyn m. At forestaae
Embede, en Forretning. Hun forestaaer
sit Huus. ("Dersom nogen ikke veed,
forestaae sit eget Huus." 1. Tim. 3, 5.
. af 1550.) 2. v. n. stunde til, være
, i Vente. Høsten forestaaer. En fore-
ende Reise. "Scaledes glæder han sig
en Tid, som er, og gaaer tillidsfuld
i den, som forestaaer." Mynster.

Forestille, v. a. 1. fremstille for eens Aasyn; (kun om Personer.) At forestille een for Kongen. Han blev Kongen forestillet. 2. fremstille til Skue. At forestille en Handling p. Skuepladsen. 3. fremsætte, udvikle, foredrage noget for Andre, for at giøre dem det tydeligt, ell. t. Overveielse og Beslutning. Jeg forestillede ham Tingens Vanskelighed. Sagen er endnu ikke forestillet Kongen. At forestille sig noget ɔ: tænke sig, giøre sig Begreb om. 4. efterligne, (især udvortes Skikkelse ell. Person) vise en Lignelse af. Han forestiller en Døvstum i Comedien. I denne Leg forestiller han Kongen. Ogsaa om Billeder, Malerier: Hvad forestiller denne Figur, dette Maleri? = forestillelig, adj som man kan forestille sig, tænkelig. — Forestilling, en. pl.–er. det, at forestille, i alle Ordets Bemærkelser. f. Ex. Ministerens Forestilling v. Hoffet. En Forestilling p. Skuepladsen. Under Forestillingen (imedens Skuespillet opføres.) At giøre Forestilling om noget, indgive en Forestilling til Kongen. 2. særd. det Billede, som Siælen modtager ell. danner sig af noget, der virker p. den indre Sands; især naar dette skeer m. nogenlunde Bevidsthed. I Drømme have vi kun dunkle Forestillinger. (jvf. Begreb, Tanke.) At giøre sig en falsk Forestilling om noget. — Forestillingsevne, Forestillingskraft, en. Evne i Siælen t. at danne sig Forestillinger. "Gud allene behøver ingen Sandser, fordi den uendelige Forestillingskraft har ingen Skranker." Eilschov.

Foresvæve, v. a. 1. svæve for, foran een. Det Billede, som foresvævede hans Phantasie. "Englene, mig foresvæve, bebude noget meer end jordisk Lyst." Bagg.

Foresynge, v. a. 3. (synge.) synge noget f. een, som han skal lære at synge efter.

Foresætte, v. a. 3. (sætte.) 1. fremsætte for, især t. at nydes. (V. S. O.) "Da æder hvad eder foresættes." Luc. 10, 8. Der blev foresat dem mange Retter. (hellere: sat mange Retter for dem.) 2. betroe een Opsyn, Bestyrelse over noget. Han er bleven foresat denne Stiftelse. — Deraf partic. Foresat, der br. som Subst. At adlyde sine Foresatte. Han er min Foresatte. — 3. forelægge, bestemme for, foreskrive. At foresætte een et Maal, en vis Tid. 4. foresætte sig noget, beslutte en tilkommende Handling (som dog er af mindre Vigtighed ell. Betydenhed), fatte et Forsæt. "For at beslutte maa man have overveiet; t. at foresætte sig, behøver man blot at ville udføre. — Den ene Nabo falder ikke let p. at sige til den Anden: at han havde besluttet, at besøge ham; men han siger (i Almindelighed) at han havde foresat sig det." Müller.

Fóretage, v. a. og rec. 3. (tage.) 1. tage noget for sig, for at bringe det i Stand, afgiøre det. Sagen skal foretages i Morgen i Collegiet, i Retten. 2. recipr. paatage sig, give sig i Færd med, sysselsætte sig med, tage sig for. At foretage sig en lang Reise. Han foretager sig intet den hele Dag. "At foretage sig noget, er t. et vist Maal at begynde en vis Virksomhed." Müller. — partic. foretagende bruge nogle (efter det tydske u n t e r n e h m e n d) for: driftig, virksom. "En snild, kraftfuld, drisig og foretagende Aand." Engelst. = Foretagelse, en. Gierningen at foretage (1.) En Sags Foretagelse i Retten. (V. S. O.) — Foretagende, et. pl. -r. det, man foretager sig, en begyndt ell. udført Gierning. At udføre, afstaae fra et Foretagende. "En Bedrift er et tappert Foretagende. Da man v. dette Udtryk tænker p. planmæssig Virksomhed, anvendes det ikke p. Hverdagslivets Smaating. En Spadseregang er intet Foretagende; men en Reise kan være det." Müller. — Foretægt, en. noget, man foretager sig, Foretagende. (Coldings K. Hist. "Fiendtlig Foretægt." Hvitfeldt. I: 212.)

Fóretrække, v. a. 3. (trække.) give Fortrin for; agte høiere; ville hellere. At foretrække en Ting, Person for en anden. Han blev ham foretrukket. Han foretrak at døe, for at leve vanæret. (Foretrækning, en. V. S. O.)

Foretygge, v. a. 1. figurl. ofte at indprente, forepræke den Enfoldige ell. Barnet noget, der skal læres. (dagl. T.)

Foretægt, en. (Foretagende.) s. foretage.

Fórevende, v. a. 2. d. s. s. foregive. At forevende noget t. sin Undskyldning. Forevending, en. ugrundet Undskyldning, Paaskud. Under Forevending af en Sygdom. "Man havde da en Forevending, (til) at giøre dette Land underdanigt." Wandal.

Forevidende, adj. v. som veed noget forud; præscius. At være forevidende om noget. (Moth.)

Forevidende, et. det, at have Kundskab, være underrettet om noget, der skal skee. Han giorde det med, uden mit Forevidende. "Af Guds besluttede Raad og Forevidende." Ap. Giern. 2, 23. (Forsyn. Bib. 1550.)

Forévige, (for-evige) v. a. 1. skaffe en uforgængelig, evigvarende Ihukommelse. At forevige sig v. sine Skrifter, Handlinger. "Navnenes Bestemmelse var at forevige disse Folkefærds Vanheld og Vanhæder." Rahbek. — Deraf: Forevigelse, en.

Fórevise v. a. forewiste-viist. fremvise for, lade see. At forevise Malerier, forevise sit Pas. — Deraf: Foreviisning, en. pl. -er. — Forevifer, en. den, som forevifer, fremvifer noget.

Fórfald, et, ud. pl. [Tonen p. for
Stavelse. Isl. Forfall, og forfallaz, fo
hindres.] uventet Hindring fra en Fo
retning, et Foretagende. Han fik Forfa
At have lovligt Forfald fra (for) at mød
Retten. ("At giøre eens Forfald" træd
hans Sted; en forældet Talemaade.
Vedel.) = forfaldsløs, adj. som in
lovligt Forfald har. Forfaldsvidne,
den, som med Ed paa Tinge bevidner
Andens Forfald.

Forfáld, et. ud. pl. 1. den Tilstan
at en Ting forfalder, forringes, tager
Denne Fabrik er i Forfald. Rigets Fo
fald. 2. Hiemfald, Udløb. Lehnets Fo
fald t. Kronen. En Verels Forfald.
Deraf: Forfaldsdag, en. den Dag, da
Verel forfalder, ell. skal udbetales. — Fo
faldstid, en. Tid, Termin, naar en st
dig Capital ell. Rente skal udbetales.

Forfálde, v. n. 3. (s. falde.) 1. forri
ges, forværres, komme p. Fald. (dilab
Bygningen, Haven, Handelen forfald
En forfalden Muur. "Det kan ikke forhi
dres, at noget tager af; men det bør hi
dres, at det ikke forfalder." J. H. Smid
2. forbrydes, hiemfalde t. Øvrigheden.
være udløbet til Betaling (om Obligati
ner, Verler, Renter, m. m.) "Landgild
er længe forfalden." Moth. De forfald
Renter. 4. henfalde, faae ond Vane.
forfalde til Spil, Liderlighed. At være fo
falden til Drik; hedder ogsaa blot forfa
den. (dagl. T.)

Forfálske, v. a. 1. giøre en Ting fal
slettere, ringere, ved Forandring ell.
sætning af andre Ting. At forfalske
Document. "At fremstille en virkelig
og uskyldig Handling m. forfalskende O
stændigheder." Birkner. At forfalske Mv
Vare, Maal og Vægt. — Deraf: Fo
falsker, en. den, som forfalsker, ell. ef
giør noget. — Forfalskning, en.

Forfang, en. ud. pl. Afbræk, Hindri
Skade. At giøre een Forfang.

Forfange sig, v. rec. forkøle sig (
Heste.) Hesten er bleven forfangen.
Forfangenhed, en. Forkølelsessygdom h
Heste. (Forfangelse. Moth.)

Fórfangst, en. ud. pl. Gierningen
fange, ell. Leilighed t. at fange før en a
den. Han maa gierne have Forfangst
— Deraf: Forfangstret, en. (Rahb.)

Forfare, v. a. 1. lære, komme t. Ku
skab v. at prøve, undersøge, handle
lide. "Da kunde du ikke sætte Haab
ham; thi du havde ikke forfaret, at
var saadan faderlig Kiærlighed stiult
der." P. Tidemand. 1543. "Dommer
skal grandgiveligen granske og forfare all
Vidnesbyrd." D. L. 1. 13, 11. (Jvf. erfa
som nu overhovedet er mere brugeligt;
egentlig har en noget forskiellig Bema

ſk.) "Vi ſiges at erfare, hver Gang vi t og kiende noget, ſom vi tilforn ikke dſte; men at forfare noget ſiges den, m efterforſker og prøver en Ting." Spo= n. = forfaren, adj. v. kyndig, ſom r prøvet, lært meget, erfaren. En ejaren Mand. "Forfaren i gamle Hiſto= r." A. S. Bedel. En forfaren (prøvet) emand. 2. fare med, handle med, handle, omgaaes. Han forfarer ilde der= et. Moth. (bedre: handler.) Der blev ſaret haardt, efter Lovens Strenghed d ham. "Han vilde da viſt forfare me= t forſigtigere m. at give ſin Stemme." irtuer. = Forfarenhed, en. den Egen= ab, at være forfaren, forſøgt (Erfaren= d er nu mere brugeligt.) "Forfarenhed er en kyndig Meſter." Moth. "Forfa= nhed i Krigsſager." 2 Macc. 3. "Fordi aalmodighed giver Forfarenhed, og For= renhed giver Haab." P. Tidemand. — rfaring, en. det at forfare, forſøge, mme til Kundſkab om. At komme i For= ring om noget. "Han kom mere og mere i Forfaring om Pavens Vildfarelſer." . J. Colding. "Om hun kommer i en Forfaring, at han haver en anden uſtru." D. L. III 16, 16.

Forfatning, en. [T. Verfaſſung.] i Almindelighed: Tilſtand, en Perſons Tings hele indvortes og udvortes Be= ſkaffenhed. (Forfatning br. dog i det Hele indſt om Ting; og da kun om menne= lige Frembringelſer. Man taler om Sko= s, Markers Tilſtand, ikke om deres rfatning. Derimod høres vel ſtundom: Han efterlod Godſet, Værket, Anlægget n yypperlig Forfatning;" hvor dog Til= and hellere maa bruges.) — I Særdel. Formuestilſtand. Han er i maadelig rfatning. Hans Forfatning har forbe= ret ſig. (jvf. Tilſtand.) "Forfatning — nder egentlig en Tilſtand, ſom m. Fri= d er bragt tilveie; f. Ex. en Stats For= tning. Sindets Forfatning. En Stats lſtand kan undertiden være en Følge af ns Forfatning." P. E. Müller. 2. en tats, en Nations Forfatning ɔ: Forhol= t imellem Folket og Regieringen, Regie= ngsform, Conſtitution. 3. hos Moth ſes Ordet kun i Bemærk. a) Tilbere= lſe, apparatus. b) Begreb, compre- nsio; ſom begge nu ere ubrugelige.

Forfatte, v. a. 1. udarbeide, ſammen= tte noget ſkriftligen. At forfatte en Bog, Skrift. "Den, der ſtræber efter at ud= ykke Tankerne ſelv, at udvikle deres hele dhold, han ſiges ikke at affatte, men at rfatte noget. Man affatter et Document den rigtige Form; man forfatter et Skue= l." Müller. (Begge Ord ere i ſildigere der dannede efter det Tydſke ("at forfatte bennen, ſkriftlig." Moth.) og høres endnu ſielden i Taleſproget, hvor man helſt ſiger at ſkrive, opſætte.) = Forfattelſe, en. Gierningen at forfatte. (V. S. O.) — For= fatter, en. pl. -e. den, ſom har forfattet og udgivet et ell. flere Skrifter; en Skri= bent. At være Forfatter til, ell. af et Skrift. Han er tidlig bleven Forfatter. En ung, en berømt, god, maadelig, ſlet Forfatter. Om et Fruentimmer bruges: Forfatterinde. — Forfatterſkab, et. den Omſtændighed, at være Forfatter i Alm., ell. Forfatter t. et nyt Skrift. "Egennytte udviklede hans Henſigter v. at tilkiøbe ſig dette Forfatterſkab." D. Tilſk. IX. 271.

Forfegte, v. a. 1 forſvare, værge med Vaaben, ell. ivrigen m. Ord, Tale, Skrift. Han har forfegtet ſin Sag, ſine Rettig= heder t. det yderſte. "Forfegt Sandheden indtil Døden, ſaa ſkal Gud ſtride for dig." Sir. 4. 31. "Om end Overbeviisning ikke altid har været Aarſag t. den Beſtandig= hed, hvormed de Lærde have forfegtet de= res Meninger." Sneed. "Naar en Rid= der traadte i Skranken — at forfegte ſin Dames Ære, forudſatte han naturligviis, at den var anfegtet." Rahb. — Forfég= telſe, en. Forſvar. Hans ivrige Forfeg= telſe af denne Mening har ſkadet ham. — Forfégter, en. (Tonen p. mellemſte Sta= velſe.) Forſvarer. Troens Forfégter.

Forfegter, en. pl -e. (Tonen p. førſte Stavelſe.) Een ſom fegter for andre, ell. i Spidſen af andre. (T. Vorfechter.)

Forfegtning, en. Fegtning, ſom gaaer forud f. en egentlig Fegtning ell. et Slag; præludium prælii. (Moth.)

Forfeile, v. a. 1. gaae Slip af, tage feil af, ikke naae det, man ſøgte. At forfeile Veien, forfeile ſit Maal.

Forfeire, v. a. 1. [Jvf. feir, fager.] ſmykke, opſminke, beſmykke: colorare. At forfeire ſin Sag, ſine Udyder. (Moth; forældet.)

Forfierding, en. pl. -er. den forreſte Fierdepart af et ſlagtet Dyrs Krop.

Forfine, v. a. 1. giøre finere (figurl.) give en finere Dannelſe. At forfine Sma= gen, Sproget. — Forfinelſe, en. 1. Gier= ningen, at forfine. 2. forfinet Beſkaffen= hed. "En umandig Forfinelſe, der mis= brugte Culturens Navn." Engelst.

Forflere, v. a. 1. forøge Antallet. (Klis= brigh.) "Arbeiderne blive let af ſig ſelv forflerede." J. Boye. "Du vil føle dine Evner forøgede og forflerede." Pal. Müller.

Forflytte, v. a. 1. flytte, føre fra eet Sted t. et andet. (jvf. flytte.) At forflytte noget t. et Sted. "Befindes han at for= flytte ſit Gods af Huſet." D. Lov. I, 21, 12. (Nu bruges om rørligt Gods ſædvan= ligen flytte. Derimod forflytte om Perſoner, i Henſeende t. deres Stilling og Opholds= ſted.) Han er bleven forflyttet t. et andet

Kald, Embede. — Deraf: Forflyttelse, en. pl. - r. At søge om Forflyttelse (søge et andet Embede; især p. et andet Sted.)

Forfløien, adj. v. vild, flygtig, letsindig; ubetænksom, uoverlagt. En forfløien Karl, en forfløien Tanke, Ytring. (d. T.) ["Forfløien siges om den, der har en uforskammet Mund, m. Bahden og Sværgen, ell. andre uskikkelige Ord." Moth.] 2. "En forfløien Kugle ɔ: som har tabt sin Kraft." Moth. (Vi sige nu meest: en mat Kugle.)

Forfod, en. pl. Forfødder. en af de forreste Fødder p. et firbenet Dyr.

Forfordele, v. a. 1. forurette. Moth. "Ingen forfordele sin Broder i nogen Handel." (D. Bibel.)

Forfra, adv. 1. fra den forreste Deel, Side, Ende af en Ting. At besee noget forfra og bagfra. 2. fra Begyndelsen af. Vi maa begynde forfra igien.

Forfragte, v. a. 1. bortleie et Skib, fragte et Skib bort. (Moth. usædvanl.)

Forfremme, v. a. 1. hielpe frem, hielpe t. bedre Vilkaar, Stilling; befordre. At forfremme (fremme) Agerdyrkning, Fabriker. At forfremme (fremme) et Arbeide. "At de ikke skulde komme t. at forfremme Broen, som de havde begyndt." Vedels Saxo. Forfremme een t. et bedre Embede. At forfremmes (giøre Fremgang) i Studeringer, i gode Sæder. "Alle raabe paa at ville reise, f. at forfremmes udi Sprog og Videnskaber." Holberg. — Forfremmelse, en. Gierningen at forfremme ell. det at forfremmes. At bidrage t. eens Forfremmelse. At søge Forfremmelse til et bedre Embede. — Forfremmer, en. pl.-e. den, som hielper en Anden frem.

Forfriske, v. a. 1. giøre friskere; vederqvæge, opmuntre. At forfriske Luften, Sindet. "Man kan jo, efter deres Exempel, forfriske sig m. Røgtobak, Viin ell. Øl." Holberg. 2. fornye. = Forfriskelse, en. Gierningen at forfriske, ell. det at forfriskes. Sindets Forfriskelse. "At disse Legemsøvelser bleve Forfriskelser efter Læretimerne og Belønninger f. de Flittige." Engelst. — Forfriskning, en. pl.-er. d. s. s. Forfriskelse; it. noget hvormed man forfriskes. At nyde Forfriskninger. (Moth.)

Forfrossen, adj. v. pl forfrosne. (af det ubrugel. forfryse, som Moth har.) ganske betaget, overvældet af Kulde og Frost. At komme forfrossen fra en Reise. Hans Fødder vare reent forfrosne.

Forfule, v. n. s. forraadne.

Forfuske, v. a 1. fordærve v. slet, fuskeragtig Gierning. Dette Arbeide, denne Klædning har han reent forfusket. — Deraf: Forfuskning, en.

Forfylde, v. a. 2. fylde alt for meget. At forfylde sig m. Mad, Drikke. — forfyldt,
absol. fordrukken, fordærvet ved D
(Moth.)

Forfædre, n. s. pl. uden sing. [J. Fo
fedr.] Personer, som have levet før os
vore Samtidige, enten i en vis Sla
ell. i Almindelighed. (modsat: Efterko
mere.) Han er vanslægtet fra sine F
fædre. Vore Forfædres Skikke, Spr
Levemaade.

Forfængelig, adj. [Isl. fáfengilegr. E
fåfäng. Det danske Ord er saaledes i For
velsen ganske forvendt.] 1. som er uden sa
Værd, tom, ubetydelig; "som ei er
nogen ret Fynd, Kraft og Værdi; lev
vanus, inanis." Moth. "Lad os ikke be
Lyst til forfængelig Ære." (D. Bibe
2. som sætter Priis p. det, der, uden san
indvortes Værd, falder i Øinene; i Ear
som sætter Priis p. Egenskaber af de
Slags hos sig selv, ell. overhovedet
enhver Leilighed søger at lægge virke
ell. indbildte Fuldkommenheder for Dag
Den Stolte vil æres og agtes; den F
fængelige roses og beundres. At være f
fængelig i sin Dragt, Levemaade. "Jo
indeholder mindre, end hvad der er tom
saaledes bliver Stræben efter det Tom
Forfængelighed; og da det blotte Skin
tomt, bliver ogsaa den forfængelig, h
stræber efter Skinnet. Forfængelighed n
sig altsaa som en Higen, enten efter F
trin, som ere tomme, ell. efter Skinnet
de virkelige Fortrin." Müller. 3. up
sende, usømmelig. forfængelig Snak, f
fængelige Ord. (nu sielden.) = Forfæ
gelighed, en. 1. den Beskaffenhed, at væ
forfængelig. 1. "Der see vi Navnkund
heds Forgængelighed, og Lovtalens F
fængelighed." Rahbek. 2. "Forfængel
hed vil, fremmed for den sande Ærk
lelse, i det ubetydelige tiltrække sig And
Opmærksomhed og Bifald." Mynster.

Forfærde, v. a. 1. [A. S. færan. S
förfära.] sætte Skræk i, indjage Ræd
ell. dog en høi Grad af Forbauselse; s
skrække. "Ligesom han ikke lader Død
forfærde sig ell. giøre sig mistrøstig."
Tidemand. 1564. At forfærdes, at bl
forfærdet ved, over noget. [jvf. forskræk
der efter nyere Talebrug nærmere u
trykker den af Frygt for en nærværen
ell. ventet Fare udrundne Rædsel, end f
færde. I ældre Dansk br. derimod F
ogsaa for Frygt; og deraf forfærde.]
Forfærdelig, adj. som kan forfærde; ra
som, gyselig, skrækkom. (i dagl. T. ov
maade stor, i høi Grad. En forfærde
Mængde, en forfærdelig Kulde, Hede.)
Forfærdelse, en. den Tilstand, at forfæ
des, ell. være forfærdet; Rædsel. "F
færdelse skal falde over dem, og Fryg
2 Mose B. 16, 16. (Dog ikke altid som R

ing af blot Frygt ell. Banghed. "Forundring over noget selsomt ell. farligt, hvis ede Udfald man dog har Formodning om, an virke Forfærdelse." Sporon.)

Forfærdige, v. a. 1. [T. verfertigen.] gjøre, især m. Hænders Gierning; giøre ærdig. (Moth.) At forfærdige en Klædning, et Par Skoe. — Deraf: Forfærdigelse, en.

Forfødde, v. a. 1. [af Fod.] sætte nye Fødder i. At forfødde et Par Støvler.

Forføie sig, v. rec. 1. begive sig til et Sted. At forføie sig hiem.

Forfølge, v. a. 3. (s. følge.) 1. følge efter uden Ophold; jage efter for at skade. Drengene forfulgte ham hele Gaden igiennem. At forfølge et Dyr p. Jagten. At forfølge en flygtende Fiende. 2. giøre g bestandig Umage for at skade een. Hans Fiender have forfulgt ham saalænge indtil e fik ham styrtet. "I forfølge vel ikke ders Fiende med Sværdet, men forfølge I ham ikke m. eders Had?" Basth. 3. fortsætte. At forfølge et begyndt Arbeide. Vedels Saxo.) — At forfølge en Sag (i Retssproget) føre den t. Ende. "Skaffe dem saadanne Personer t. at forfølge deres Sager, som de kunne være forvaret med." D. L. 1. 9. 7. = Forfølgelse, en. Gierningen at forfølge; det, at forfølges. At være under Forfølgelse; Religions-Forfølgelse; Forfølgelsesaand. — Forfølger, en. pl. -e. en, som forfølger, søger at skade Andre; en Efterstræber.

Forføre, v. a. 2. forlede til det, som er ondt og lastværdigt. "Mange er forførte Qvinders Skiønhed." Sir. 9. 9. "Ingen forføre eder m. forfængelige Ord." Eph. 5. At forføre en Pige (t. Uugt.) At forføre en til Spil. "At forføre nogen, er at bringe ham p. Afvei; at forlede nogen, er at bringe ham p. urigtigt Spor. Man siger derfor oftest: at forføre den Unge, at forlede den Ældre." Sporon. I Spøg bruges det for: overtale, formaae. = Forførelse, en. Gierningen at forføre. — Forfører, en. pl. -e. den, som forfører Andre. Ungdommens, Folkets Forførere. (oftest om den, som forfører Qvindfolk t. Utugt.) Forførerske, en. et forførende Fruentimmer. — forførersk og forførisk, (V. S. O.) adj. som let kan forføre, fristende, lokkende. (brugt af enkelte Nyere.) "Uden al Omgang m. forføriske og farlige ell." Guldberg.

Forgaae, v. n. 3. (ek.) s. gaae. [I. forganga.] 1. om Tiden, forløbe, rinde hen. En Dag forgaaer snart. "Vort Liv forgaaer som en Taage, der fordrives af Solen." Viisd. B. 2. 4. I forgangne Dage (i Fortiden.) — partic. forgangen, br. uden Forbinding (ligesom forleden) a) deels som adj. v. om Tiden: foregaaende, nylig forløben. Det skete forgangen Uge, Maaned, Aar (hvorved altid menes: det næst foregaaende; "Han var her forgangen Dag," bemærker derimod ikke: i Gaar; men for nogle Dage siden.) b) elliptisk som adv. for kort siden. Jeg mødte ham forgangen p. Gaden. 2. gaae over, gaae bort, tabe sig, forsvinde. Sorgen, Smerten forgaaer m. Tiden. "Med Dag og Stund forgaaer en Skade, som er liden." Falster. Hørelsen er forgaaet ham. V. S. O. (bedre: han har mistet Hørelsen.) "Forlad mig ikke, naar min Kraft forgaaer." Ps. 71. 9. 3. ophøre at være til, blive t. intet, gaae t. Grunde. Hun var nær ved at forgaae af Sorg, af Sult. Alt i Verden forgaaer. "Snart høiest Ønske falder, snart komne Lyst forgaaer." C. Friman. Skibet forgik i Stormen. "Herrens Dag — p. hvilken Himlene skal forgaae m. stort Bulder." 2 Pet. 3. 10. = Heraf: forgængelig, adj. som kan forgaae; som ei er varig, bestandig. Det Evige og det Forgængelige. En forgængelig Lyst, Glæde. — Forgængelighed, en. ud. pl. den Egenskab, at være forgængelig.

Forgaae sig, v. rec. 3. udtrætte sig ved at gaae.

Forgaard, en. pl. -e. [I. Forgardr.] 1. en Gaard, foran en anden og nærmest v. Huset. (modsat: Baggaard. Oftere blot: Gaard.) 2. en indsluttet aaben Plads for ved en Bygning. Forgaarden til et Tempel, Slot.

Forgaars, adv. med præp. i. paa den Dag, som var næst før i Gaar; i overgaars. Jeg saae ham baade i Gaar og i Forgaars. I Forgaars Morgen, Middag, Aften. V. S. O. (efter Talebrugen: i forgaars Morges, Middags, Aftes.) I dagl. T. ogsaa adj. Forgaars-Avisen ɔ: fra i forgaars.

Forgabe sig, v. rec. 1 og 2. [T. sich vergaffen.] lade sig aldeles indtage, henrive ved det Udvortes, v. Synet af noget, ell. ved det, man synes om. (oftest m. Bibegreb om Mangel p. Skiønsomhed ell. Smag hos den, som forgaber sig.) At forgabe sig i een, i en Piges Skiønhed. "Unge sandsesløse Taaber en Nar kun sig forgaber i." Wessel. Hun er ganske forgabet i denne Dreng. (Uædelt Udtryk, og slet anvendt af Tullin i den høie Stiil.)

Forgang, en. Gierningen, at gaae foran en Anden, ell. Rettighed t. at giøre det. At lade een have Forgangen. (V. S. O.) Forgangskone, en. hos Almuen: en Kone, der ved Bryllupper og Gilder gaaer for Borde og varter op. (I Tidemands Postil 1564 (f. 62. a.) nævnes "Brudens Forgangsqvinde i Bryllupet" hvor det synes at bemærke d. s. s. Brudekone. Hos Moth ogsaa: Forgangspige.)

Forgangen, s. forgaae.

Forgemak, et. pl. -ker. [T. Vorgemach.] Forværelse, Forstue, Forsal. ("En stor Stue udenfor de inderste Værelser, hvor Fremmede gaae ind og giøre Opvartning t. store Herrer." Moth.)

Forgieldet, adj. overvældet, betynget af megen Gield; obæratus.

Forgiemt, adj. v. giemt saa længe, at det ikke duer, ell. er fordærvet. Forgiemte Varer.

Forgiette, v. a. 1. [E. forget. N. S. vergeten.] glemme, forglemme. Forgiet mig ei, en almindelig bekiendt og yndet Plante m. blaae Blomster. Myosotis palustris. (Navnet forekommer alt hos Moth; men han tillægger det en anden Plante Chamædrys repens.)

Forgieves, adj. og adv. [J. forgéfins. T. vergebens.] uden Nytte, uden at opnaae det, man attraaer, Hensigten m. et Arbeide o. d. — adj. At giøre forgieves Arbeide. En forgieves Reise. "At det ikke glæder Hiertet m. en tom, forgieves Glæde." Mynster. — adv. At arbeide, umage sig forgieves. "Det er forgieves, at brænde Høns p. Olden." Ordspr.

Forgift, en ub. pl. d. s. s. Gift, og et ganske overflødigt Ord.

Forgifte, v. a. 1. komme Gift i ell. paa, blande m. Gift. At forgifte Maden, Binen. forgiftede Pile. — Figurl. giøre usund, skadelig; fordærve. Disse Dunster forgifte Luften. "Din Siæl forgifte de, og fængsle din Attraa." Rein. "Vellyst vil forgifte dine Begieringer." Mynster. — Forgiftelse, en. Gierningen at forgifte. — forgiftig, s. giftig.

Forgive, v. a. 3. (s. give.) 1. I Almindelighed og egentlig: skade een v. det, man giver ham f. at nydes, ell. v. at give ham for tidt, for megen Mad. "Jeg blev saa forgivet m. virkelig og eftergiort Skildpadde, at jeg tilsidst var ganske kied af den." Rahbek. (D. Tilsk. 1794.) 2. dræbe m. bibragt Gift, ell. skadelig Mad og Drik. (jvf. forgifte.) At forgive een m. Rottekrud. Man kan forgive Folk m. saadan Mad. (Uegentlig: om andre skadelige Virkninger, f. Ex. af Begravelser i Kirker. "At frasige sig den Ære, at forgive sine Medborgere efter sin Død." Rahbek. D. T. IV. 446.) 3. give feil i Kortspil. Kortet er forgivet. — Deraf: Forgivelse, en. (Moth.)

Forgiøre, v. a. 3. (s. giøre.) 1. tilføie Skade v. formeent Troldom, forhexe. Bonden troede at hans Barn var forgiort. 2. forbryde. At forgiøre sit Liv, have sit Liv forgiort. 3. forsee sig, giøre galt. I Talemaaden: det er bedre at forspørge sig, end at forgiøre sig. Moth.

Forglasse, v. a. 1. i Chemien: forvandle t. Glas ell. t. en glasagtig Materie. fo[...] glasset Blykalk. — Forglasning, en.

Forglemme, v. a. 1. d. s. s. glemme, [...] et overflødigt Ord (hvis Brug skyldes [...] T. vergessen.) "Ogsaa paa de Ti[...] som forsømmes og forglemmes, fordi [...] dagligen forekomme, var han opmærksom[...] Vandal. At forglemme (glemme) sig sel[...] begaae Feil af Overilelse, ell. derved [...] man glemmer hvad der sømmer sig. — fo[...]glemmelig, adj. som kan glemmes. [...] forglemmelig Sorg, Skade. — Forgle[...]melse, en. Gierningen at glemme; [...] at glemmes, Glemsel.

Forgnave, v. a. 1. giøre Skade paa [...] at gnave.

Forgrave, (Moth.) s. nedgrave.

Forgribe, v. a. og rec. 3. (s. gribe.) [...] skade sig ved at gribe paa ell. efter no[...] At forgribe sin Haand, forgribe sig [...] noget. 2. v. rec. gribe feil af noget. 3[...] forgreb mig i Mørke. — fig. At forgri[...] sig p. Fremmedes Penge, p. en offent[...] Kasse ɔ: bestiæle den. 3. v. rec. fræ[...] begaae Voldsomhed imod eens Person, [...] forgribe sig imod Øvrigheden, imod [...] Forældre (fornærme.) "Da blev han [...] at forgribe sig imod Herren." II. Kr[...] 22. 28. At forgribe sig paa een, anfal[...] angribe een. = Deraf: Forgribelse, e[...]

Forgroe, v. n. 1. blive ukiendelig v. [...] groe sammen. Arret er nu forgroet. [...] groe for stærkt. Disse Træer ere forgroe[...] (Moth.) 3. blive overgroet. Haven er f[...]groet m. Ukrud. (Moth.) jvf. forvoxe.

Forgrund, en. pl. -e. den forreste D[...] af et Rum, som man overseer, ell. f[...] forestilles p. et Maleri (modsat: Ba[...]grund.) Forgrunden af Skuepladsen, [...] et Landskab. Dette Maleri har for f[...] Belysning i Forgrunden.

Forgrædt, adj. v. (s. græde.) 1. [...] har grædt meget, har udtømt sig i Gra[...] Hun saae bleg og forgrædt ud. 2. om N[...] der viser Spor af megen Graad. Røde [...] forgrædte Øine. "Og Søvnen flyede [...] forgrædte Øie." Evald.

Forgude, v. a. 1. sætte blandt Gu[...] Tal; ophøie, elske i en overordentlig Gr[...] Han forguder denne Pige. — Der[...] Forgudelse, en. — Forguder, en. [...] som forguder, ell. i Overmaal berømm[...] ophøier en Gienstand. "Med hvilke B[...] vil da den sande Fortieneste see den bli[...] Forguder, der kommer knælende m. [...] Røgelsekar?" Rahbek.

Forgulv, et. Gulv, som er lagt [...] anbragt i en Forgrund, foran i en [...] e. d. (usædvanl.) "Nedad fra det hei[...] Forgulv." Bagg.

Forgunst, en. ub. pl. forudfattet Gu[...] ell. Yndest; Forkiærlighed. (Moth.)

Forgylde, v. a. og 2. overdrage m. en tynd Plade ell. Bedækning af Guld. En forgyldt Sølvske. "Blyfværd ladet ilde i forgyldt Skede." Ordspr. "Forgyldt Valling ɔ: Valling m. Smør i, som Hoffolk faaer." Moth. = Forgylder, en. den, som giør Haandværk af at forgylde, især Billedhugger. — Forgyldning, en. 1. Gierningen at forgylde. 2. den tynde Overflade af Guld, hvormed noget er bedækket. Forgyldningen er gaaet af, er afslidt.

Forgængelig, Forgængelighed, f. forgaae.

Forgænger, en. pl. - e. 1. Formand; prædecessor. (Moth.) 2. de Heste, som gaae først i et Spand; (Moth) Forløbere (hvilket nu allene bruges.)

Forhaabe, v. n. 1. giøre sig Haab, Forventning om, haabe. = Forhaabning, en. pl. - er. Tilstanden, hvori man haaber; Haab, Forventning. At giøre sig Forhaabning om noget. Imod al Forhaabning. Der var ingen Forhaabning til Liv, til Redning. — Mangen Gang er der i Brug af Haab og Forhaabning ingen Forskiel, og begge Ord kunne ombyttes; f. Ex. (see ovenfor) at giøre sig Haab om noget; der var intet Haab om Redning. I visse Tilfælde betegnes ved Forhaabning mere det enkelte Tilfælde, hvori man haaber; Haab omtrent d. f. f. Udsigt, Forventning. Saaledes ogsaa i pl. Hans store Forhaabninger opfyldtes ikke.

Forhaand, en. ud. pl. i Kortspil: den Rettighed, først at faae Kort, og først at spille ud. At have, være i Forhaanden.

Forhaanden, adv. 1. ved Haanden, tilstede. Jeg tog, hvad der var forhaanden. 2. meget nær forestaaende, overhængende. Døden, Faren, Foraaret er forhaanden. "Min Opløsnings Tid er forhaanden." 2 Tim. 4. 6.

Forhaane, v. a. 1. vise Haan, Foragt imod; behandle haanligen. At blive offentlig forhaanet af een. "Man spotter den, som man holder f. latterlig, og vil giøre latterlig; man forhaaner den, man foragter, og som man vil udsætte for Foragt." Sporon. — Deraf: Forhaanelse, en. pl - r. "Du veed min Forhaanelse, min Skam og min Skiændsel." Ps. 69. 20. — Forhaaner, en. pl. - e. den, som viser Haan imod Personer ell. Ting. "Guds Fiendes Forhaanere og Foragtere, som aabenbare synde." D. Lov. II. 5. 25.

Forhadt, adj. 1. hadet, ilde lidt. At giøre sig forhadt hos Folket v. noget. 2. som udsætter een for Had, ell. fortiener Had. En forhadt Sag, Opførsel.

Forhakke, v. a. 1. skade v. at hakke.

1. Forhale, v. a. 1. udsætte mere end antageligt ell. billigt er; trække i Langdrag. Derved blev Krigen, Fredsslutningen forhalet. At forhale en Underhandling, en Sags Afgiørelse. "Naar han skal betale igien, da forhaler han Tiden." Sir. 29. 6. (jvf. finke, opholde.) = Deraf: Forhaling, en. pl. - er. At giøre Forhaling i noget (bruges helst om forsætligt Ophold.) "Sinkelse skeer altid mod vor Villie, og undertiden m. vor Uvillie; men Forhaling og Ophold kan skee med Forsæt og efter Beslutning." Sporon.

2. Forhale, v. a. 1. i Skibssproget: at forhale et Skib ɔ: flytte det v. Hielp af et befæstet Toug fra et Sted t. et andet.

Forhammel, en. pl. - hamler. en løs Hammel, der sættes for p. Vognstangen, og hvorved Forspandshestene ell. Forløberne trække. (Forskær.)

Forhammer, en. pl. - e. den store Hammer, hvormed det gloende Jern første Gang smedes. At føre Forhammeren i en Smedie.

Forhandle, v. a. 1. [T. verhandeln.] 1. afhandle skriftligen ell. mundtligen f. at bringe til Afgiørelse. (tractare, agere.) Sagen blev forhandlet skriftligen imellem Ministrene. 2. sælge, udsælge f. en anden. = Forhandling, en. pl. - er. 1. skriftlig Afgiørelse ell. Afhandling. Forhandlinger v. en Rigsdag, i en Commission. Offentlige Forhandlinger. 2. Udsalg f. en anden. Det er ikke hans egne Varer; men han har dem t. Forhandling.

Forharme sig, v. rec. skade Sindet ell. Legemet v. megen Sorg ell. Græmmelse. (Nu sieldent. Jvf. Harm.) Deraf: Forharmelse, en.

Forhaste sig, v. rec. skynde sig for meget, overile sig. "Forsigtigen da vi os ei maa forhaste." Pram. At forhaste sig med noget i en Sag. "Lad din Vrede ei forhaste sig p. din Tiener." 1 Mos. B. 44. — Deraf: Forhastelse, en.

Forhen, adj. [T. vorhin.] tilforn, før, for en Tid siden. (Ved forhen tænkes den forløbne Tid ei at ligge saa langt tilbage, som v. fordum.) Jeg har forhen engang seet ham. Han har forhen været Amtmand. (Jvf. før og tilforn. "Forhen betegner den aldeles forbigangne Tid. Man siger ikke: "Jeg talte forhen om dette;" men "jeg har forhen talt om dette," og man siger: "Jeg skiendte før p. Drengen, og har forhen ofte skiendt p. ham." Müller.) — Deraf: forhenværende, adj. v. som har været tilforn, men er ikke mere. Den forhenværende Konge i Sverrig.

Forherlige, v. a. 1. giøre herligere, ypperligere, mere prægtig og anseelig. "Da maatte Gud forherlige ham for Menneskenes Øine." Mynster. "At forherlige en Handling v. udvortes Glands." Engelst. — Deraf: Forherligelse, en.

Forhexe, v. a. 1. bringe v. Hexeri i en anden, unaturlig, slettere Tilstand;

forgiøre. — forhexet, adj. v. i dagl. T. om det, som er i stor Vilderede, meget indviklet ell. vanskeligt. Et reent forhexet Arbeide. — Deraf: Forhexning, en. pl. -er. (V. S. O.)

Forhiaske, eller (efter Udtalen) forjaske, v. a. 1. handle ilde med, tilsiye. At forhiaske sit Tøi, sine Klæder. (Moth.) s. hiaske.

Forhidse, v. a. 1. hede for stærkt, giøre alt for hidsig. (Moth. V. S. O.)

Forhielpe, v. a. 1. [T. verhelfen.] hielpe t. at opnaae (et overflødigt Ord.) At forhielpe (hielpe) een t. et Embede.

Forhindre, v. a. 1. afholde fra, hindre, afværge (ligeledes overflødigt.) At forhindre een fra noget, i at læse. At forhindre en Ulykke. "Høvedsmanden forhindrede dem i dette Raad." Ap. G. 27. 43. = Forhindring, en. Gierningen at forhindre. (jvf. Hindring.)

Forhippet, adj. meget begierlig efter. At være forhippet paa noget. (dagl. T.)

Forhiul, et. pl. d. s. det forreste Hiul under en Vogn. Forhiul og Baghiul.

Forhold, et. pl. d. s. 1. Maade, at opføre, handle, leve, forholde sig paa; Handlemaade. Et ustraffeligt, berømmeligt Forhold imod nogen. "Det er f. Statens Vel vigtigt, at Embedsmandens Forhold nøie paasees og offentlig prøves." Birkner. 2. en Tings Beskaffenhed (særd. m. Hensyn t. Størrelse) for saavidt som den sammenlignes med, er i en vis Stilling t. andre Ting, ell. som den selv kan betragtes fra forskiellige Sider (Proportion.) Et rigtigt, urigtigt, passende Forhold. Der er intet (ɔ: et urigtigt) Forhold imellem Huset og Porten. Salen er for lang i F. til sin Brede. Tallenes, Størrelsens Forhold. At staae i et vist Forhold til een (være i en vis Stilling, Forbindelse, Forpligtelse t. een.) Vort Forhold er ganske venskabeligt. = Forholdsbefaling, en. Befaling til een, hvorledes han har at handle ell. forholde sig. (Wandal.) Forholdsbegreb, et. Begreb, hvis Omfang bestemmes forskielligt v. forskiellige Forhold, relativt Begreb. "Ungdom er et blot Forholdsbegreb." Bagg. (Labyr. II. 88.) Forholdslighed, en. Proportion (i Mathematiken.) Forholdsmæssig, adj. (T. verhältnissmässig.) overeensstemmende m. det Forhold, hvori to Ting staae t. hinanden; forholdssvarende. (Ørsteds Naturlære II. 203.) Forholdsregel, en. Regel, Forskrift, hvorefter een skal indrette sit Forhold, sin Handlemaade. At give een Forholdsregler. forholdsrigtig, adj. som har det rette Forhold, staaer i det rette Forhold t. en anden Gienstand. "Vocalers og Consonanters forholdsrigtige Afvexling." R. Fogtmann. (Athene. VI. 630.)

"Et Bibliotheks passende og forholdsri
tige Berigelse." (M.) forholdsviis, ad
m. Hensyn t. Forholdet imellem to Ti
ell. Størrelser; i Forhold til.

Forholde, v. a. og rec. 3. (s. hold
1. holde tilbage, negte, hindre. At forhol
een sin Løn. "Med Bondestandens Vel
Landets Vel forholde." C. D. Biehl. ("
forholde sig fra noget" ɔ: afholde, fraho
sig. D. Lov. II. 5. 26; men nu usædvanl.
ubrugeligt.) 2. opholde, udsætte, forh
sinke (nu sieldent.) "De forholde det fr
fra en Dag t. en anden; ja fra eet
t. et andet." P. Tidemand. 1564. "
strøe deres Guld og Sølv p. Veien f. d
at de dermed skulde forholdes — og
forfølge dem." Vedels Saro. 3. do
fortie. At forholde Sandheden. 4. reci
ell. reflex. forholde sig, a) være af
vis Beskaffenhed, forbundet m. visse O
stændigheder. Med denne Sag forhol
det sig saaledes. b) opføre sig, skikke
handle. At forholde sig rolig. Han
forholdt sig meget forsigtigt i denne S
c) have et vist Forhold, staae i en vis P
portion til. At forholde sig til hinan
som Aarsag og Virkning. — Forholde
en. ud. pl. Gierningen at negte, forh
een noget. (Ogsaa: Forhold, m. To
p. sidste Stavelse.)

Forhøret, adj. i høi Grad hengiven
ell. afkræftet ved ukydsk Levnet. (Lav
lebrug.)

Forhoved, et. pl. -er. den forreste D
af Hovedet; modsat: Baghoved.

Forhud, en. Huden, som bedækker
mandlige Avlelems Hoved. (Præputi

Forhude, v. a 1. beklæde et Skib
p. de udvendige Planker, enten m. tyn
Fyrre-Planker ell. med Kobberplader.
Forhudning, en. 1. Gierningen at
hude. 2. Skibets udvendige Beklædn

Forhugge, v. a. 1. fordærve, skade
et hugge; hugge t. upligt. (Moth.)
forhugge Tømmer, forhugge en S
At forhugge hinanden i en Tvekamp.
At forhugge en Vei, spærre den v.
huggede Træer. 3. At forhugge sig, h
feil. — Forhugning, en. 1. Gierni
at forhugge. 2. en Samling af fæl
Træer, hvorved en Vei forhugges.

Forhungre, v. n. 1. (er.) omkom
fortæres af Hunger. At see forhun
(forsultet) ud.

Forhuske sig, v. rec. 1. tage feil
det, man skal ell. vil huske; huske feil.
Deraf: Forhuskelse, en.

Forhutle, v. a. 1. [T. verhudel
fordærve v. skiødesløs Behandling (d
T.) At forhutle Sproget. (Moth.) De
Forhutling, en.

Forhuus, et. pl. Forhuse. den Deel

ange af en Bygning, som vender ud mod
ı Gade ell. Vei; modsat ↄ: Baghuus.

Forhverve, v. a. 1. skaffe tilveie, for=
affe, erhverve (som nu mere bruges.) "Jeg
r forhvervet dig et evigt Eftterminde."
alster. "De søgte v. en ell. anden Haand=
ring at forhverve deres Brød." Wandal.
lt haandhæve den Ret, som Fødselen
ıde forhvervet ham." Bagg. N. Klim. —
eraf: Forhvervelse, en. Erhverv, Er=
ervelse.

Forhyre, v. a. 1. leie, fæste bort for
ıre. Skipperen har ladet sig forhyre til
iddelhavet.

Forhæng, et. pl. d. s. et Stykke Tøi,
Dække, Tæppe, som hænger ned t. Skiul
t noget. Forhænget for en Seng, f. et
ladue, p. Theatret.

Forhærde, v. a. 1. [J. forherda.] giøre
ard ell. alt for haard. f. Ex. i Lægekon=
a: en forhærdet Udvært p. Legemet.
ıden under Fødsaclen forhærdes v. Gan=
n. — I øvrigt br. det sielden, undtagen
figurlig ell. moralsk Betydning, om at
re sig ubøielig mod Følelsens, Pligtens
st, mod Andres Bønner, Forestillinger
d. At forhærde Sindet, Hiertet. "Den,
m forhærder sit Hierte, skal falde i Ulykke."
ıdspr. 28. 14. En forhærdet Synder;
rhærdet i Ondskab. "At forhærde sig mod
milde Følelser, Naturen leder det svage
lenneske til." Vogelius. — Deraf: Forhær=
lse, en. En Forhærdelse i Leveren. Sin=
ts Forhærdelse. "Han var bedrøvet over
res Hiertes Forhærdelse." Marc. 3. 3.

Forhøie, v. a. 1. giøre høiere. At forhøie
Vold. 2. forøge, lægge paa. At for=
ie Skatterne, Priserne. = Forhøielse,
. pl.-r. Gierningen at forhøie. — For=
ıning, en. pl.-er. et Sted, som enten
Naturen er høiere, end den omgivende
lats, ell. som ved Konst er forhøiet.

Forhør, et. pl. d. s. den Retshandling,
ori en Dommer ell. Øvrighedsperson ud=
rger en Person om det, denne kan sige
at oplyse en Sag, der enten vedkommer
m selv, ell. hvorom han er vidende. At
lde Forhør over een, i en Sag. At være
Forhør, komme under Forhør. Et Vid=
forhør, piinligt Forhør. (Usædvanlig
Talemaaden hos Bording II. 151: at
ere til Forhør hos Kongen ↄ: t. Audients.)

Forhøre, v. a. 2. holde Forhør over.
t forhøre Vidner. 2. faae at høre ved
spørge, forespørge sig, lade høre. Jeg
d forhøre hos ham, om &c. (dagl. T.)
At forhøre sig, høre feil. Der har jeg
rhørt mig. "Man kan vel forhøre sig,
en ikke forspørge sig." Moth.

Forjage, v. a. 1. jage bort, fordrive.
t forjage Fienden. 2. jage for stærkt,
ıve over Evne. At forjage sine Heste,
ande. — Forjagelse, en.

Forinden, adv. 1. (om Tiden) inden en vis Tid. Dersom han ikke forinden (ↄ: inden den Tid, som er omtalt) betaler sin Gield. 2. (om Stedet) inden til, inden i, indvendigen. Det er huult forinden. 3. inden for, længere inde. "Forinden det Slot der stander en Lind." (V. S. D. af en gl. Vise; og en nu forældet Brug.)

Forindtagen, adj. v. "som har ladet sig forud betage af en Mening, som han vil blive ved, førend han har hørt den rette Sags Beskaffenhed." antecaptus. Moth.

Foring, (af Foder, fore) s. v. a. fore. — Foringen p. et Skib, kaldes de Planker, hvormed Skibet indvendigen er bedækket.

Forivre sig, v. rec. 1. gaae for vidt i sin Iverighed, blive alt for hidsig. Holberg. (Er. Montan. II. 3.) Deraf (men sieldnere): Forivrelse, en.

Forjage, v. a. 3. (s. jage.) drive ud af et Opholdssted, fordrive, bortjage. At forjage Fienden af en Stilling. "De imodtoge denne forjagne Konge m. al Villighed." O. Guldberg.

Forjætte, v. a. 1. love, tilsige (sielden, undt. i Bibel=Overs.) Det forjættede Land, Palæstina. = Forjættelse, en pl.-r. Løfte, Tilsagn. "Dette har Forjættelse paa en herlig Løn i det Liv, som kommer." Mynster.

Fork, en. pl.-e. en lang, meest tvegrenet Gaffelstang; f. Ex. en Høtyv. = Deraf: forke, v, a. bringe hen ell. op, give op med en Fork. At forke Hø op. (Moth.)

Forkalke, v. a. 1. forvandle t. Kalk ell. t. en kalkagtig Materie. At forkalke et Metal ↄ: ved Ild forvandle det t. Kalkjord. — Deraf: Forkalkning, en. Metallers Forkalkning.

Forkammer, et. Forstue, Forgemak; "et Kammer udenfor det, man holder til i." Moth. — I Anatomien: Hiertets Forkamre: de mindre Rum, (auriculæ, atria cordis) som kunne siges at ligge foran de egentlige Hiertekamre (ventriculi.)

Forkast, et. i Kegle= ell. Terningspil: den Rettighed, at kaste først. At have Forkastet.

Forkaste, v. a. 1. kaste, lægge noget p. et urigtigt Sted, hvor det ikke let findes; bortkaste, forlægge. Jeg har forkastet mine Handsker. 2. erklære for udueligt ell. uantageligt, negte at antage. "Jeg udvalgte dig og forkastede dig ikke." Es. 41. 9. At forkaste Varer. At forkaste et Tilbud, en Mening, et Raad (modsat: antage.) "Naar han — forkaster, vælger, og forkaster atter." S. Blicher. 3. at forkaste sig, kaste feil (f. Ex. i Kortspil; bortkaste Kort t. sin Skade.) = forkastelig, adj. som fortiener at forkastes. "En forkastelig Tænkemaade." Sibbern. Et forkasteligt Raad.

— Forkastelse, en. pl.-r. (det Modsatte af Antagelse.)

Forkeert, adj. [T. verkehrt.] vrang, bagvendt, urigtig. (Dette i nyere Tider af det Tydske optagne Ord br. dog ikke gierne i høiere Stiil, og slet ikke i den egentlige Bemærkelse af vrang.) Man siger i d. Tale: At bære sig forkeert (bagvendt) ad. Et underlig forkeert Menneske. En forkeert (urimelig) Levemaade. "Det Vrange i Begreberne kaldes forkeert, naar man vil fremstille det ikke blot som urigtigt, men som urimelig." P. E. Müller. (De af Moth anførte Ord: forkere, omskifte, forandre, og Forkering, Forandring, ere nu ganske af Brug. I Jylland br. kere sig, forandres t. det bedre, komme sig; om den Syge.) — Heraf: Forkeerthed, en. ud. pl. (V. S. O.)

Forkiettre, v. a. 1. [T. verketzern.] beskylde for Kietteri, erklære for en Kietter. Deraf: Forkiettring, en. (V. S. O.)

Forkile, v. a. 1. br. undertiden for: kile, ell. forsyne m. de fornødne Kiler. Deraf: Forkiling, en.

Forkiæle, v. a. 1. fordærve v. at kiæle for ell. over. At forkiæle sine Børn. At forkiæle sig, forkiæle sin Helbred. "Et Folk, som v. dets Rigdom og bestandige Lykke var blevet meer og meer forkiælet." Bagg. N. Klim. — Deraf: Forkiælelse, en.

Forkiærlighed, en. ud. pl. [T. Vorliebe.] en p. Fordom, Tilbøielighed, Vane, ell. ikke tilstrækkelig dannet Indsigt og Smag grundet Kiærlighed for en vis Ting, m. Bibegreb om Utilbøielighed ell. Ringeagt f. andre. "Eensidig Forkiærlighed for visse Fag, og Tilsidesættelse af Andre." (M.)

Forkiøb, et. pl. d. s. 1. en Tings Erhvervelse v. Kiøb, førend en Anden har budet derpaa, ell. ved at overbyde den, som staaer i Kiøb om Tingen. At gaae een i Forkiøb. (Moth.) Ogsaa fig. At komme een i Forkiøbet, forekomme ham i en Handling. 2. d. s. s. Forkiøbyret, (Moth) som nu dog er mere brugeligt. = Forkiøbsret, en. Rettighed t. at erhverve en Ting, som er t. Salg, v. at betale det høieste, som af Andre er budet derpaa (f. Ex. ved Odelsgods.) "Staten kan forbeholde sig Forkiøbsret t. de vundne Metaller." Schytte.

Forkiøbe sig, v. rec. kiøbe for dyrt. At forkiøbe sig paa noget, i en Handel.

Forkiød, et. ud. pl. Kiød af en Forfierding (modsat: Bagkiød.)

Forkiøle, s. forkøle.

Forkiøre, v. a. 2. skade, fordærve v. at kiøre for stærkt. At forkiøre et Par Heste.

Forklage, v. a. 1. føre privat ell. hemmeligt Klagemaal over een. At forklage een for hans Foresatte. — Deraf: Forklagelse, en.

Forklare, v. a. 1. giøre klar, tydelig, oplyse, udlægge, udtyde. At forklare si[n] Mening, forklare et Lovsted. "De kund[e] ikke forklare den mørke Tale." Domm. 1[4.] Vidnet forklarede ɔ: udsagde, berettede. 2. forherlige; omgive m. Glands. (Gleda[n] undtagen i vore Bibel-Overs. hvor ogsa[a] Subst. Forklarelse bruges i denne Betydn.) "Hans Ansigt forklares, som om det gie[n]straalte Frihedens Morgenrøde." Baggesen. Et forklaret Blik. = Forklaring, en. pl.-er. Udtydning, Fortolkning, Oplysning. At give, meddele Forklaring over noget. 2. særd. Beretning, Udsagn t. a[t] oplyse en vis Sag. Vidners, Skibsfolkets, Skipperens Forklaring. — forklarlig, adj. som kan forklares, er let at forklare. (Moth.)

Forkleine, v. a. 1. [T. verkleinern.] forringe, formindske, nedsætte (om Ære, Navn og Rygte.) At forkleine eens Ær[e.] Moth. (Nu ikke let i høiere Stiil.) = Deraf: Forkleinelse, en. "At fortælle, hvad de[r] kunde være deres Fædreland t. Forklei[]nelse." Guldberg. "Adskillig Uorden, so[m] siden hos Ukyndige kommer mig t. Forklei[]nelse." Rahbek.

Forklemme, v. a. 1 og 2. klemme t[il] Skade. Han fik sin Finger forklemt i D[ø]ren. (Moth.)

Forklippe, v. a. 1. klippe urigtigt, klip[pe] t. Skade. forklippe et Stykke Tøi.

Forklo, en. pl.-Kløer. en af de forreste Kløer p. et Dyrs Fod. Modsat: Bagklo. 2. den forreste Klo p. Fugles Fødder.

Forklog, adj. som har Klogskab, For[]stand nok t. forud at indsee Følgerne, Virkningen af noget. Det er bedre at være forklog end efterklog.

Forklov, en. Klov paa Forbenene h[os] Dyr, der have Klove i Stedet for Tæ[er] (modsat: Bagklov.)

Forklæde, et. pl.-r. [I. Forklædi.] [et] Klæde ell. Klædningsstykke, som man bin[]der paa sig foran, især for at forvare an[]dre Klæder, man har paa.

Forklæde, v. a. 2. iføre sig en frem[]med, usædvanlig Dragt, for at være ukien[]delig. At forklæde sig som Matros, so[m] en Bondepige. Den formeente Kierling var et forklædt Mandfolk. = Forklæd[]ning, en. 1. Gierningen at forklæde. 2. Dragt, hvori man er forklædt.

Forknuge, v. a. 1. knuge for stærkt, knuge t. Skade.

Forknuse, v. a. (s. knuse.) knuse t[il] Skade; knuse ganske, sønderknuse. "Tre[t] den flyer m. tunge, svage, forknuste Vin[]ger." Bagg. — figurl. forstødt af Kiærl[ighed]. "Forvaaget, mat, forknust" (af Reisen.) Baggesen.

Forknytte, v. a. 1. indvikle, samme[n]knytte noget ganske. 2. hindre, sætte til[]bage i Væxten (dagl. T.) Den Dreng [...]

…ven reent forknyttet i hans Sygdom.
…, fig. (ligeledes mest i d. Tale) om den, …n bliver modløs v. Hindringer, Besvær…heder, som han fattes Kraft, Rasthed, …dsigt til at overvinde. "En uforudseet …anskelighed forknytter let den Uerfarne. …ange Kaar forknytte Huusfaderen." …üller. (jvf. forlegen.) "Et bidende Svar …n gjøre forlegen; kommer det fra en …vermand, gjør det forknyttet." — Deraf: …orknyttelse, en. F. i Værten.

Forkobbre, v. a. 1. beklæde, forhude …ed Kobber. (V. S. O. men er lidet bru…eligt.)

Forköge, v. a. 2. koge for meget. Kjø…et er forkögt, og det meste af Suppen …ortkogt.

Forkögle, v. a. 1. forblende, forvende …. Kogleri. (Moth.)

Forkomme, v. a. og n. 3. (s. komme.) … act. kaste bort, forlægge. At forkomme …oget ved Skjødesløshed. Brevet er for…kommet f. mig. "Ikke et Haar af eders …ovedet skal forkommes." Luc. 21. 18. …. act. øde, tilsætte, spilde. At forkomme …it Gods. (Moth.) "Sanker tilsammen, at …intet forkommes." Joh. 6. 12. Nu lidet …brugeligt. 3. neutr. blive borte, komme …ort. Det forkom undervejs. 4. neutr. …vansmægte, være nær ved at omkomme. …At forkomme af Sult; at være reent …forkommen af Kulde.

Forkonstle, v. a. 1. fordærve, forvanske …noget, gjøre det unaturligt v. at konstle …formeget derpaa. Deraf: Forkonstling, …n. (V. S. O.)

Forkort, adv. s. tilkort.

Forkorte, v. a. 1. gjøre kortere, stække …saavel om et Maal i Rummet ell. Tiden, …om uegentl.) At forkorte en Snor; for…korte sit Ophold p. et Sted. At forkorte …it Liv v. uordentlig Levemaade. — At for…korte eens Rettigheder ɔ: betage ham nogle …af samme. — Forkortelse, Forkortning, …n. Gjerningen at forkorte, det, at forkor…tes. En Forkortelse i Skrivning. — For…kortning i et Maleri ɔ: den i Tegningen …tilsyneladende Forkortelse af alle perspecti…viske Linier, som ikke løbe parallele m. …Synsfladen ell. Billedfladen, og derfor …forekomme Øiet at være kortere, end de …virkelig ere.

Forkradse, v. a. 1. gjøre Skade ved at …radse.

Forkramme, v. a. fordærve, skade ved …t kramme, tange.

Forkrybe sig, v. rec. 3. (s. krybe.) krybe …Skjul, skjule sig. (Moth; men er endnu …n Germanisme.)

Forkryste, v. a. 1. skade, fordærve v. …t kryste; forklemme. Moth. (fig. svække, …nække. forkryste Fiendernes Magt. A. …S. Vedel.)

Forkrænke, v. a. 1. gjøre Vold paa, fordærve, beskadige, krænke. "Det, som fordærver og forkrænker, det er tilsyne f. Alle." B. Thott. "At de skulde forkrænke deres Manddoms Styrke v. Ørkesløshed." A. Vedel. 2. i ældre Dansk for: bestikke. "Lader han sig forkrænke af Præsterne m. Gaver." D. Lov. II. 17. 23. (jvf. Vedels Saro. 530.) = forkrænkelig, adj. som er underkastet Forkrænkelse, Forandring, Opløsning; forgængelig. Det forkrænkelige Legeme. "Min Idræt i Verden være ikke bunden t. det Forkrænkelige." Mynster. Forkrænkelighed, en. ud. pl. — Forgængelighed, Dødelighed. "Indtil Fyrstens egen Forkrænkelighed minder ham om, at også han er Støvets Søn." Malling. — Forkrænkelse, en. Opløsning, Forandring, Undergang. "Vel veed jeg, at Mennesket er Forkrænkelsens Bytte." Mynster.

Forkræse, v. a. 1. gjøre alt for kræsen. At forkræse et Barn. (V. S. O.)

Forkrølle, v. a. 1. beskadige v. at krølle, sætte Krøller i. Kjolen er bleven forkrøllet p. Vognen.

Forkue, v. a. 1. hindre i Væxt ell. Udvikling. Drengen er bleven forkuet i sin Opvæxt v. for tidligt Slæb. "Disse Træer ere forkuede og lave." Wandal. II. 190. 2. tvinge for meget v. indjaget Frygt; paalægge en skadelig Aandstvang. At forkue et Barn. forkuede Bønder. "At tie, voxer selv det mest forkuede Folk." Rahbek. — Deraf: Forkuelse, en.

Forkulle, v. a. 1. brænde t. Kul. — forkulles, v. n. pass. blive til Kul. Dette Træ forkulles let. — Heraf: Forkulling, en. Gjerningen, at forkulle; ell. det, at forkulles.

Forkundskab, en. pl. -er. 1. Kundskab om noget, der vil skee, inden det skeer. Han synes at have havt nogen Forkundskab derom. 2. pl. Kundskaber, som man i Forveien har erhvervet sig. At komme i Skolen, i Universitetet m. gode Forkundskaber.

Forkynde, v. a. 1 og 2. melde, bekjendtgjøre noget; nu særdeles om det, som meldes p. en høitidelig, ell. lovlig Maade. At forkynde Krig, forkynde noget fra Prædikestolen, forkynde en Stævning, forkynde een sin Dødsdom. "Himlene fortælle Guds Ære, og den udstrakte Befæstning forkynder hans Hænders Gjerning." Ps. 19. = Deraf: Forkyndelse, en. pl.-r. Krigens Forkyndelse. "Et Barn, født under særdeles Forkyndelser og Begivenheder." Mynster. — Forkynder, en. den, som forkynder noget. "Saa sielden er dit Ords Forkynder, der ei henrives af de Synder, hvis Afgrund han opdagede." Evald.

Forkysse, v. a. 1. kysse f. meget, skade v. at kysse. Forkyssede Læber.

Forkærre, en. d. s. s. Plovkærre eller Forplov.

Forkøle, v. a. 1. paadrage Upasselighed ved en skadelig ell. ubetimelig Kulde, især v. en af Kulden foraarsaget Hindring i Uddunstningen. At forkøle Maven, Brystet, Hovedet. At forkøle sig p. et Bal. — Forkølelse, en. pl.-r. det, at forkøle sig, ell. at være forkølet. At være syg af Forkølelse. En Forkølelsessygdom.

Forlade, v. a. 3. [Isl. forláta. s. lade.] 1. begive sig bort fra. a) egentl. Jeg forlod Hovedstaden f. otte Dage siden. Han vil reent forlade Landet. "Den, man overgiver, unddrager man sin Hielp og Bistand; den, man forlader, unddrager man tillige sin Person." Sporon. b) uegentl. vige fra, lade fare, lade efter sig, m. m. Sygdommen har forladt ham. At forlade sin forrige Levemaade, forlade Huus og Hiem, Kone og Børn. Han forlod dem ikke i deres Nød (negtede dem ikke sin Hielp.) 2. tilgive aldeles (jvf. tilgive.) "Ved at forlade tænke vi os, at den Fornærmede i sit Sind ikke har beholdt nogen Tanke om Straf; ei engang nogen Følelse af Uvillie. J. Smidth. "Forlad os vor Skyld, som vi og forlade vore Skyldnere." Gud forlade ham denne Synd! = Forladelse, en [J. Forlát.] Tilgivelse, Eftergivelse. Syndernes Forladelse. "Den Ringeste skal vederfares Forladelse af Barmhiertighed." Viisd. 6. 7. (I Verbets første Bemærkelse bruges Substantivet ikke.) "Naar Venner have fornærmet hinanden, kan Venskabet ikke oprettes igien v. Tilgivelse; dertil hører ubetinget Forladelse." J. Smidth.

Forlade sig, v. recipr. sætte Lid paa, stole paa. Med præp. paa. (T. sich auf etwas verlassen.) Man kan ikke forlade sig p. hans Løfter. "De forlode sig p. Bagholdet." Domm. 20, 36. "Forlad dig p. Herren i dit ganske Hierte; men forlad dig ikke fast p. din Forstand." Ordspr. 3. 5. — Undertiden ogsaa; at forlade sig til noget ɔ: være sikker paa, forvisset om. Jeg forlader mig til, at det skeer.

Forlade, v. a. 1. lægge for stor Ladning i, lade for stærkt. At forlade en Baad, en Bøsse. Deraf: Forladning, en. (Tonen p. mellemste Stavelse.)

Forladning, en. pl.-er. (Tonen p. første Stavelse.) det, som lades i en Bøsse ell. Kanon, for ved ell. oven p. den egentlige Ladning, ell. Krud, Kugle o. d. At trække Forladningen ud af en ladt Bøsse.

Forlag, et. pl. d. s. 1. noget, som lægges for ved en anden Ting (sielden.) Forlag for en Smeltedigel ell. Retorte (i Chemien.) Forlag f. et Dreierlad. Moth. 2. Gierningen at forlægge en Bog. At udg[...] et Skrift p. eget Forlag. At have [...] Bog i Forlag. Bogen er udkommen [...] hans Forlag. At tilkiøbe sig Forlaget [...] Forlagsretten) af en Bog. 3. Samlin[g] af de Bøger, som een, især en Boghan[d]ler, har forlagt. Han har, eier et [...] betydeligt, kostbart Forlag. — Forla[gs]bøger, pl. de Bøger, een har i For[lag.] Forlagshandel, en. Handel m. Forla[gs]bøger. Forlagsret, en. Rettighed, [...] een har t. at udgive og sælge en Bog, [...] enten selv har forfattet, ell. hvis Fo[r...] han har tilkiøbt sig (s. forlægge.) F[or]lagsskrift, et. Et Skrift, som een h[ar] forlagt, hvortil han har Forlagsret.

Forland, et. pl.-e. et Land, der stræ[k]ker sig frem i Havet, ell. ligger nærm[est] dette, uden for et andet Land. (Saal[e]des: Forlandet udenfor Marskland.)

Forlange, v. a. 2. begiere, kræve, fo[r]dre. At forlange noget upassende af ee[n.] At forlange sin Betaling for et Arbeid[.] "Man forlanger det, man ønsker at have[."] Sporon. (jvf. fordre, kræve. Den af Spo[]ron angivne Forskiel er ikke hiemlet af [en] stadig Brug. Forlange synes meest at bru[]ges om en ligefrem yttret Begiering [...] det, man har, ell. troer at have Grun[d] t. at kunne begiere.) 2. attraae, trægt[e] efter. Hun har Alt hvad hun kan forlange[.] Jeg forlanger ikke at komme der tiere. — Forlangende, et. Begiering, Paastand.

Forlappe, v. a. 1. besætte overalt m[ed] Lapper. (V. S. O.)

Forlede, v. a. 1. egentlig: lede een [...] uret Vei; men bruges kun fig. for: føre [i] Vildfarelse, bringe een v. falske Forestil[]linger t. at begaae Feil. "Lad være, [...] Haabet ofte bedrager, ofte forleder os." Rahbek. "De Fristelser, der kunde forled[e] dig fra Pligtens Vei." Mynster. "At denn[e] falske Ære forleder dem fra at efterstræ[be] den sande Ære." Birkner. At forledes [til] en Misgierning. — Uagtet al hans Forstan[d] lod han sig forlede af denne listige Be[]drager. [Forføre bruges derimod mere o[m] den Unge, Uerfarne, Svage. "Den, [som] forføres bruger ikke Forsigtighed; den [som] forledes ikke Varsomhed; hin gaaer ude[n] at see sig for; denne, uden at see sig ri[g]tig for." Sporon.] = Forledelse, en. Gier[]ningen at forlede een.

Forleden, adj. v. (af forlide.) bruge[s] ligesom forgangen. forleden Nat, — Tar[]lige. Jeg traf ham forleden i et Selskab [...] [T. S. verleden.]

Forleet, adj. v. som har leet formeget[,] overvældet af Latter. (Moth.) At væ[re] ganske forleet.

Forlegen, adj. pl. forlegne. [T. verle[]gen.] 1. uvis, usikker, frygtsom i Adfærd o[g] Handlemaade. Hun er meget forlegen

elskaber. At blive forlegen ved, over noget. Jvf. forknyttet.) "Den Forlegne vil søgt ter Ordene i sine Svar; den Forknyt de vil kun aabne Munden f. at stamme." Müller. — At være forlegen med noget ɔ: ke vide, ell. være uvis om, hvorledes ian vil bruge, anvende noget, ell. give et Plads. At være forlegen m. sine Hæn er, Arme. "Een er forlegen for Penge, rdi han vil bruge dem, og har dem ikke: apitalisten er forlegen med sine Penge, aar han ikke kan faae dem sikkert udsatte." Müller. At være forlegen m. sig selv (ikke ide hvad man vil foretage sig.) 2. som i Trang, i Betryk, trængende. At ære forlegen for Penge. Han er aldrig rlegen f. Svar (er hurtig t. at finde et var p. Alt.) 3. begierlig, higende efter oget. Hun maa være meget forlegen for t komme p. Bal. (dagl. T.) = Deraf: For genhed, en. Forlegenhed for Penge. At ære i Forlegenhed, sætte een i Forlegen ed. "Uvished er ledsaget m. Koldsindig ed, Tvivlraadighed m. Uro, Forlegen ed m. Bekymring." Sydron.

Forlene, v. a. 1. [af Lehn; skrives der or ogsaa: forlehne.] give til Lehn, over rage som et Lehn. At forlene een m. et and, m. et Grevskab. 2. fig. forunde, kienke (m. Hensyn til høiere Evner ell. Magt hos den, som skienker.) Om Gud il forlene mig Liv og Kræfter. "Forleen nig og et taaligt Sind." Brorson. — For ning, en. pl. -er. Gierningen at forlene.

Forlette, f. lette. "Baaden — med for ettet Fart igiennem Bølger gaaer." P. H. elmann.

Forlibe sig, v. rec. 2. "belaget af Kiær ighed." Moth. bruges i dagl. T. for: for ikke sig; ligesom: forlibt, Forlibelse, "og etyder da gierne ikke andet, end et flyg igt Indtryk, fremkaldt v. Kiønskiærlig eden." P. E. Müller. [T. sich verlie en.] "Hvo blive kan forlibt i saadan nskabt Frue?" Hold. P. Paars. "De For ibede begaae Daarskaber; de Forlibte Narrestreger." Müller. (I høiere Stiil ere isse Ord ganske ubrugelige.)

Forlide, v. n. 3. (s. lide.) 1. forløbe, inde hen (om Tiden.) Dagen forled hastig ien. 2. bie, tøve (forældet.) 3. act. for ale. (Moth. af K. B. p. 226.)

Forlig, et. pl. d. s. Forening om at nde en Stridighed. At giøre, slutte, ind aae Forlig med een. At bringe een til orlig. Det kommer ikke til Forlig imel em dem. = Forligsvilkaar, et. pl. d. s. Vilkaar, hvorunder et Forlig sluttes.

Forlige, v. a. og rec. 1. [J. forlika.] ilægge, afgiøre i Mindelighed; stifte For ig, forsone. (jvf. forene.) "Man forliger Venner; man forener stridige Partier" ell. Meninger.) Sporon. At forlige en Trætte, Proces. At forlige stride ter, forlige to Ægtefolk, forlige een. 2. forliges, v. n. pass. le og Enighed, komme vel overeen kan ikke forliges med sin Mand. liges godt sammen. "Siger m ell. flere, at de forliges vel, da det, at de leve uden Uvenskab; a enes vel, derimod, at de leve ude Sporon. — forligelig, adj. fo forliges, fredelig, forsonlig. "E Venner glad og venlig; mod min mild og forligelig." B. Thott. De ligelighed, en. ud. pl. (B. S. D. ligelse, en. 1. Gierningen at fo Enighed; det, at forliges (i denne lelse ogsaa: Forligelsemaal.) De ligelses-Commissær, Forligelses- sion.

Forligge, v. a. og n. forlaae, 1. v. a. giøre Skade v. at ligge pa ligge sin Arm. (V. S. D.) 2. sømme, forfeile v. at ligge for den Talemaade: At forligge sin en Skipper.) D. Lov. IV. 1. 9. ligge for længe og derved fordærves forliggede Vare.

Forligne, Forlignings, s. ligne,

Forliis, et. pl. d. s. [T. Verl v. forlise.] Tab, Skade v. at mi At lide et Forliis. "Hans Lan mobløse over deres idelige Forlii ikke mere at gribe t. Vaaben." "Du har forsøgt, hvor ulyksalig Forliis giør Menneskene." Sneed

Forlindre, Forlindring, s. lin dring.

Forlise, v. a. og n. (er.) forlist [Sv. förlisa. Goth. fraliusan. ban, forlysan. E. loose.] 1. v tabe, lide Skade p. noget. At forl i Spil. Moth. (lidet brugeligt.) lide Skibbrud. Skipperen er Nordsøen. Skibet forliste i Storm. (Denne Bemærkelse f Moth.) — Forlisning, en. Sk Forliv, et. Et Liv, der gaae det sædvanlige jordiske Liv (nyt: jeg har ganske glemt mit Forlin heder." Bagg.

Forlods, adv. saaledes, at noget forud, inden Deling ske skal efter Testamentet have saan lods af Boet. — Forlodsret, en hed t. at faae noget forlods. "I Forlodsret t. Gudernes Hielp o melse." Guldberg.

Forlokke, v. a. 1. forlede, for lokke for, v. Smiger, Skienk lokkende Midler. At lade sig for Gaver. At forlokke een t. Svig (Mynster.) At forlokke en Pige "Et Flanelin, der forlokker dem

een til noget. Han lod sig formaae til at blive.

Formaal, et. pl. d. s. Maal, Med, hvorefter man tragter. Formaalet for hans Ønsker, Planer. "Man danner sig et Formaal, og stræber efter at naae Maalet. Formaalet ligger altsaa i os selv; Maalet er uden for os." Müller. (Et nyere Ord, som fattes hos Moth. Ganske forskielligt herfra er det forældede: Formaal, Skriftemaal og Afløsning før Døden, og den dertil fornødne Bevidsthed; it. Testamente, "Hanhavde Formaal t. sit Yderste." Moth.)

Formaale, v. a. 1. maale til Skade v. at tage feil Maal. At formaale sig to Alen. (V. S. O.)

Formale, v. a. 1. forbruge til Malning, male en vis Mængde Korn; molendo consumere. (Moth.)

Formalitet, en. pl. -er. en Omstændighed, der ei er væsentlig, men nødvendig f. en Sags, et Documents rigtige Form. At iagttage alle Formaliteter.

Formand, en. pl. Formænd. 1. en Person, som er foran en anden i Raden. At holde Skridt m. sin Formand. 2. den, som har været før en Anden i en vis Stilling, i et Embede, i Ægteskab o. d.; en Forgænger. Han fik større Lønning end hans Formand i Embedet. 3. Anfører, Hovedmand, Forstander for et Selskab ell. Samfund af flere Personer. — Deraf: Formandskab, et. 1. den Tilstand, at være Formand (3.) 2. en Forening af Flere, der udøve en Formands ell. Forstanders Bestilling. "Et Formandskab af tolv Personer." Rahbek.

Formane, v. a. 1. søge v. Forestillinger og Grunde at formaae een til noget. At formane een til Flittighed. = Formaner, en. pl. -e. den, som giver Andre Formaning. — Formaning, en. pl. -er. 1. Gierningen at formane. 2. formanende Tale, Forestillinger.

Formaste sig, v. rec. vise en fræk Dristighed, en strafværdig Forvovenhed i Handling. At formaste sig t. at lægge Haand p. Kongens Person. "De, som have formastet sig t. at vanære den antagne Religion." Guldb. "Forvovne, som tør dig formaste, Assistenerens Villie at trodse." Pram. = formastelig, adj. som viser en fræk Dristighed. En formastelig Opførsel, Handling; formastelige Ord. "At den Alvise aldrig handler ilde, og at min Klage var formastelig." Evald. — Formastelighed, en. den Egenskab ell. Feil, at være, at vise sig formastelig. — Formastelse, en. formastelig Handling. "En selsom Blanding — af Frygt, Formastelse, Koldsindighed og Iver." Holberg. "Frivillig at styrte sig i en Fare, som man kan undflye, det er at friste Gud; det er en Formastelse." Bastholm. [Sporons Forklaring "Det er Formastelse, naar nogen understaaer sig at giøre det han ikke bør:" er ikk nøiagtig ell. bestemt nok; da Formastels medfører ikke blot Begrebet om en pligt stridig Handling, men om en fræk For vovenhed i at handle mod Pligt og Ret.

Format, en. pl. -er. Skikkelse og Stør relse af en Bog, bestemt tildeels v. Pap rets Størrelse; men særdeles v. Maade hvorpaa Arkene foldes v. Indbindingen.

Forme, v. a. 1. danne, give Form Skikkelse. — Formning, en. Gierninge at forme.

Formedelst, præp. ved Hielp af; Aarsag, for en Tings Skyld. formedel sin lange Øvelse. Han maatte søge sin A sked formedelst Alderdom, Svaghed.

Forment, adj. s. 1. formene.

Formeget, (for meget, nimis.) skrive som adv. ofte i eet Ord. At giøre forme get af en Ting. Forlidt og formeget.

Formelde, v. a. 2. melde om; tilkie begive. At formelde en Hilsen. (d. Tale.)

Formelig, adj. [af Form. T. förm lich.] som skeer m. Iagttagelse af de foreskrevne, behørige Form ell. Formali tet. En formelig (udtrykkelig) Afsked.

1. Formene, v. n. formeente, formeen (har.) holde for, ansee, mene, være den Tanke. (Med Bibegreb om større Vis hed i sin Sag, end mene.) Jeg formen min Paastand at være grundet p. de gy digste Beviser. Deraf: formeent, adj. som man holder for at være dette ell. hiint, saaledes ell. anderledes. Den formeen Prinds. Hans formeente Fordringer, Ret tigheder (i dagl. T. ogsaa: formeentlig.) — Formening, en. det, man holder for formener. Efter min Formening har ha liret.

2. Formene, v. a. 1 og 2. [som forrige Isl. meina, fyrirmuna. s. Meen.] for byde, negte, hindre fra. At formene een noget. Det blev ham formeent at udgive sit Skrift. "De Fordele, han enten nu eller formeentes at nyde." Guldberg. (I ældre Dansk ogsaa mene.) — Formenelse, en. Gierningen at formene, forbyde.

Formere, v. a 1. giøre, at noget bliver mere, større, talrigere end tilforn; for større Antallet (jvf. forøge.) "Ved at for mere sine Bøger, forøger man sin Bog samling." Sporon. At formere (berige) Sproget m. nye Ord. — formere sig, v. rec. tiltage i Mængde, i Antal. — Deraf: Formerelse, en. pl. -r.

Formere, v. a. 1. [af Form og Lat. formare.] danne, give en vis Skikkelse; br. kun i enkelte, udanske Talemaader. Han lod Regimentet formere ell. formere sig i (danne, opstille sig i) en Firkant. At for-

rere (paaføre) een en Proces. (T. fornieren.)

Formiddag, en. pl.-e. den Tid af Da[g]en, som er for Middag, imellem Mor[g]en og Middag. (modsat: Eftermiddag.) [I] Formiddag (nu i denne Formiddag) er [h]an hiemme. Om Formiddagen er han [a]ldrig hiemme. I Formiddags var han [h]iemme. Hele Formiddagen havde jeg [B]esøg. I Gaar Formiddags.

Formilde, v. a. 1. betage Skarphed, [B]itterhed, Suurhed, ell. overhovedet en[h]ver stærk ell. ubehagelig sandselig For[n]emmelse. Den skarpe, sure Smag maa [f]ormildes. Det omgivende Hav formilder [L]uftens Temperatur, Vinterens Streng[h]ed. 2. gjøre mild, stille, berolige. At [f]ormilde eens Vrede, Had, Bitterhed. (Jvf. [l]indre.) "Man formilder en Sygdom v. [a]t svække dens Kraft og Anfald; men de [a]. Sygdommen forenede Smerter kunne [u]ndertiden lindres, om end Sygdommen [i]kke formildes." Sporon. 3. gjøre mindre [h]aard, barsk, vild. "Alt eftersom de frække [R]omeres vilde Sæder formildedes." Schyt[t]e. 4. gjøre lemfældigere. At formilde en Dom, en Straf, et haardt Udtryk. "At [f]remstille en foragtelig Handling under [f]ormildende Omstændigheder." Birkner. = Deraf: Formildelse, en.

Formindske, v. a. 1. gjøre mindre (modsat: formere, forøge.) "Formindske er at [b]etage en Ting noget af sin Størrelse; [f]orringe, at betage den noget af sin Værd." Sporon. At formindske en Størrelse, Forbrug, Udgift. En formindsket Maalestok. — Formindskelse, Formindskning, [e]n. det at formindske, ell. at formindskes. [(]f. mindske.)

Formode, v. a. 1. [T. vermuthen. N. S. moden, vermoden.] 1. vente, [s]lutte sig til af Grunde, som man anseer [f]or rimelige; holde for sandsynligt. "Det, [v]i formode, er bygget p. Grunde, hvis [U]tilstrækkelighed vi indrømme; og som en[d]en maae mangle Klarhed ell. Fuldstændighed; thi ellers blev Formodningen t. Vished f. os." P. E. Müller. "Vi vide, [h]vorfor vi formode; men ikke, hvorfor vi [t]ro." 2. sieldnere, og mest i ældre Skrifter: vente at faae, gjøre sig Haab om. "Hvem vi skulle vente og formode os Hielp og Trøst af." P. Tidemand. 1543. — formodentlig, adj. som kan formodes, ven[t]elig. — Formodning, en. pl.-er. det [s]om formodes, rimelig Slutning, "en Tanke, som er bygget p. Rimelighed." (Sporon.) "At vakle imellem Formodninger og Gietninger." Malling. Imod al Formodning. Der er Formodning for (mere Rimelighed for, end imod) at han vinder Sagen. "Det kan ei have Formodning for sig, at Nogen giver Sit bort f. intet." A. Ørsted. Der er Formodning om, at han har stiaalet det. Der er megen Formodning til Krig. — Formodningsgrund, en. Grund, som blot hviler p. en Formodning, som ikke er vis.

Formon, et. Fortrin, Fordeel, Forrettighed. Moth. (forældet. s. Mon.)

Formue, en. ub. pl. [T. Vermögen.] 1. Evne, Kraft, Magt. At arbeide over Formue. "Gud skal ikke lade eder fristes over eders Formue." D. Bibel. 2. Gods, Midler. At miste, tilsætte sin hele Formue. — Formueskat, en. Skat, som lægges p. Formue, p. Capitaler og Eiendom. Formuetab, et. Tab som een lider p. sin Formue, Forringelse af Formuen. (A. Ussing Anm. t. Tingsr. II. 14.) — formuende, adj. som har Formue (2.) velhavende, bemidlet. De mest formuende Borgere i Byen. "De formuende Stænder." Sneed. "Derne vare folkerige og formuende i samme Grad, som de nu ere øde og usle." Guldberg. — Formuenhed, en. den Tilstand, at være formuende, bemidlet.

Formular, en. pl.-er. [Lat. formula.] en vis brugelig ell. foreskreven Form, hvorefter noget, især skriftlige Documenter indrettes. Formularen til en Ansøgning, Contract, &c. — Formularbog, en. B. som indeholder en Samling af Formularer.

Formuldne, v. n. og formuldnes, v. n. pass. blive til Muld, falde hen i Muld og Støv.

Formumme, v. a. 1. [T. vermummen.] gjøre ukiendelig ved Maske for Ansigtet, maskere. formummede Personer. (Moth.)

Formure, v. a. 1. betage ved en opført Muur. At formure Lysningen, Udsigten for een. (Moth.)

Formuur, en. pl.-mure. 1. den forreste Muur. Formuren og Sidemurene. 2. en Muur foran noget til Værn og Beskyttelse; mest figurl. Denne Fæstning er en Formuur for Riget.

Formynder, en. pl.-e. [T. Vormund. A. S. og gl. T. Mund, Forsvar, Beskiermelse. A. S. mundian, gemundian, forsvare. jvf. mynde, vindicare, i vore gl. Love.] den, som efter Forældres Død sørger for umyndige Børn, deres Formue, Opdragelse m. v. indtil den myndige Alder. (jvf. Værge, som er det ældre danske Ord f. Formynder.) = Formynderi, et. Indretning, til at have Opsyn m. Umyndiges Midler og deres Sikkerhed. (s. Overformynderi.) — Formynderregnskab, et. som en Formynder aflægger for de Midler, han har bestyret. — Formynderskab, et. de Pligter, Forretninger, den Bestyrelse, som tilhører en Formynder. (s. Værgemaal.)

Formynte, v. a. 1. forbruge, opbruge

nøiede os godt p. Landet. = fornøielig, adj. som vækker Fornøielse, forlystende, behagelig (gratus, jucundus.). 2. som let lader sig nøie; nøisom. "Den har nok, som er fornøielig." Moth. Et fornøieligt Sind. Deraf: Fornøielighed, en. Nøisomhed, Tilfredshed m. sin Skiebne. "Hvad giør hiin lykkeligere i hans Ulykke? Ikkun hans Fornøielighed." Basth. — fornøiet, adj. v. 1. glad, lystig, oprømt. Et fornøiet Sind. At blive fornøiet over noget. At leve fornøiet. 2. tilfreds. At være fornøiet med lidt. Jeg er ikke fornøiet med den nye Indretning. "Man kan være tilfreds blot fordi man seer, der er intet andet at giøre; men fornøiet er man ikke uden god Aarsag." Sporon. "Tilfreds udtrykker egentlig Fraværelse af Misnøie, og fornøiet, Følelse af Velbehag." Müller. — Fornøielse, en. pl. -r. 1. Gierningen at fornøie. Sindets, Sandsernes Fornøielse. 2. en behagelig, forlystende Nydelse ell. Fornemmelse. At finde sin største Fornøielse i sine Pligters Opfyldelse. At have Fornøielse af noget. At have Fornøielse (Glæde) af sine Børn. "Fornøielse betegner en Tilstand, hvori Mennesket nyder behagelige Fornemmelse: er Følelsen af disse stærk, bliver Fornøielsen til Glæde." Müller. At giøre sig en Fornøielse af noget ↄ: giøre det m. god Villie, m. Glæde. 3. det hvorved man fornøier sig; Forlystelse (2.) 4. saameget af en Ting, at man har nok. At faae sin Fornøielse af noget. (dagl. T.) At søge uskyldige Fornøielser.

Forommeldt, foromtalt, adj. v. som tilforn er meldt om, er omtalt.

Forord, et. forud giort Betingelse. Jeg lover det, med Forord, at det ikke oftere fordres. "At jeg ikke skal synes Oldingens modne Raad at qvæle v. myndige Forord." Hertz. ["Forord bryder Trætte": saaledes anfører Moth et ofte omhandlet Ordsprog, som Andre skrive: "Forord bryder ingen Trætte"; og ville, m. mere Tvang, i Ordet bryde see det gamle børje, byrje, begynde.]

Forordne, v. a. 1. foreskrive, anordne, beskikke; (især om Regieringens og Øvrighedens Foranstaltninger og Befalinger; men ikke om umiddelbar Befaling t. nogen enkelt.) — Forordning, en. pl. -er. en offentlig bekiendtgiort Lov ell. Anordning angaaende et ell. flere enkelte Tilfælde og Gienstande. At give, lade udgaae en Forordning om noget.

Foroven, adv. paa den øverste Deel, oventil. "Foroven som en Qvinde, forneden som en Fisk." Øhlenschl.

Forover, adv. til den Side, som er for ell. foran (modsat: bagover.) At falde, hælde sig, bøie sig forover.

Forpaa, adv. paa den forreste De[el]
Side af Tingen (modsat: bagpaa.)

Forpagte, v. a. 1. leie Brugen af no[-]
get, som fordrer Drift, eller som indbrin[-]
ger uvis Indkomst, imod at svare en be[-]
stemt aarlig Afgift. At forpagte en Gaar[d,]
en Tiende, Fiskeriet i en Sø. At forpag[te]
Told, Accise, en Bom. 2. bortleie no[get]
saadant, bortforpagte. Han har forpagt[et]
Gaarden t. sin Avlskarl. = Forpagte[r,]
en. pl. -e. den, som forpagter noget, is[æ]r
en Herregaard ell. anden Jord. (Ved For[-]
pagtere af en anden Art tillægges Gie[n-]
standen: en Bomforpagter, Tiendefor[-]
pagter, Toldforpagter.) — Forpagte[r-]
gaard, en. Gaard, Bygning, hvorpaa [en]
Forpagter boer. — Forpagtning, e[n.]
pl. -er. 1. Gierningen at forpagte af e[en]
ell. til een. At give, have, faae, tage [en]
Gaard i Forpagtning. Nu er hans For[-]
pagtning (Forpagtningstid) snart ude.
Forpagtningsafgift. Han svarer saame[get]
om Aaret i Forpagtning af den Gaar[d.]
— Deraf: Forpagtningsafgift, Forpag[t-]
ningstid (det for en Forpagtning beste[mte]
Antal Aar) o. fl.

Forpakke, v. a. 1. pakke for meget i e[t]
paa, pakke for tæt sammen.

Forpante, v. a. (Moth.) s. pantsætte.

Forpasse, v. a. 1. i Kortspil: "na[ar]
man lægger gode Kort bort, og ei t[il]
spille paa dem." Moth. At forpasse si[g,]
forpasse gode Kort.

Forpialtet, adj. meget pialtet, ree[t]
Pialter. (Moth.)

Forpidske, v. a. 1. pidske overmaa[de]
stærkt. (i dagl. T. for: bagvaske.)

Forpine, v. a. forpiinte, forpiint. pi[ne,]
plage i høi Grad.

Forpinske (Moth.) og forpluske, v. a.
bringe i Ulave, giøre uredt. Hun ha[r]
ganske forplusket ud. (dagl. T.) s. pluske.

Forplante, v. a. 1. henplante i en a[n-]
den Egn og bringe der t. at voxe. Den[ne]
Vext er forplantet fra America t. Europa.
At forplante en Lære, forplante Christen[-]
dommen i hedenske Lande. 2. giøre [at]
noget vedbliver, tiltager, formeres. [At]
forplante sin Slægt. Disse Vexter fo[r-]
plante sig stærkt her tillands. — Ogsaa o[m]
Dyr. Elefanter kunne leve i Europa, m[en]
forplante sig sielden. — figurl. At forpla[nte]
Fordomme, Vildfarelser. (Engelstoft.)
Heraf: Forplantning, en. pl. -er.

Forpleie, v. a. 1. forsørge, pleie, gi[ve]
Pleie. — Forpleining, en. De Enge[lske]
Soldaternes Forpleining. [T. Verpfle[-]
gung, hvoraf det i den seneste Tid v. e[n]
Barbarisme er overført i Embedsstil.]

Forpligt, en. indgaaet, udstedt For[-]
pligtelse. (Den usædvanlige pl. "Mindre[-]
aaringers Forpligter" forekommer D. Sa[g]
I. 23. 10.)

Forpligte, v. a. 1. paalægge Andre, ell. ..atage sig noget som Pligt; forbinde. ..Et fornuftigt moralsk Væsen kan kun ..rpligtes af sin egen Fornuft." Birkner. ..For saa vidt han vil, at en Handling, ..m ellers vilde forpligte ham, skal være ..yldig." Ørsted. Han er forpligtet t. at ..øre det. At forpligte sig til noget. — ..eraf: Forpligtelse, en. pl.-r.

Forplov, en. pl.-e. den forreste Deel ..f en Hiulplov, ell. Plovkærren m. Axelen, ..laaen, Plovtisten og Drættet. (s. For..ære, Plovkærre.) "Aasen hviler p. en ..lmindelig Forplov, og forbindes derved ... en almindelig Plovtiste." Gierfings ..andoec. I. 453.

Forplukke, v. a. 1. plukke for meget af, ..ide ved at plukke.

Forplumre, v. a. 1. giøre flydende Ting ..umrede, uklare, v. at ryste ell. røre dem. ... fig. i dagl. T. bringe i Uorden, for..ere, forvirre. At forplumre sig i, med ..i Sag. — Deraf: Forplumring, en.

Forplukke, s. forpiuske.

Forpløining, en. det Stykke Jord i En..me af en Ager, hvor man vender m. ..oven, og som siden pløies m. Tværfurer ..l. tværpløies. (I Fyen: Aavending.)

Forpost, en. pl.-er. En af de Soldater, ..m i Felten sættes p. de yderste, Fienden ..ermeste Poster. = Forpostfegtning, en. ..-er. Skiermydsel, som ikke gaaer videre, ..d imellem Forposterne. Forpostvagt, ... den Vagt, hvortil Forposterne høre; ..eltvagt.

Forprang, en. ud. pl. den Handling, ..Forveien at opkiøbe Vare, som Sælge..a vilde have ført til Torvs, og derved ..heie deres Priis. At drive Forprang. ..Forpranger, en. pl.-e. den, som dri..e Forprang. (Moth.)

Forproppe, v. a. 1. proppe for meget i, ..de for stærkt. At forproppe Børn m. ..ad. (Moth.) — Deraf: Forproppelse, en.

Forpuffe, v. n. 1. (er.) i Chemien: for..es ell. opløses m. et Knald. — Deraf: ..rpufning, en. pl.-er.

Forpurre, v. a. 1. [N. S. verpurren, ..purre.] tilintetgiøre, forstyrre. At for..rre et Anslag. (dagl. T.) "Netop det ..rpurrer mig den hele Lære." Bagg.

Forpustet, adj. v. aandeløs, ell. nær ..at tabe Aanden af stærk Løben.

Forputte, v. a. 1. putte noget bort, saa..es, at man ei kan finde det; forlægge.

Forqvakle, v. a. 1. [N. S. verqvak..ln; m. en noget forskiellig Bemærk.] ..tærve, giøre slettere v. urigtig Behand..g. At forqvakle en Sag, forqvakle sin ..ibred. (Dagl. Tale. "At forqvakle et ..ks gamle Religion." Bastholm.) — Der.. : Forqvakling, en.

1. Forraad, et. pl. d. s. 1. Raad, som gives een inden han handler (modsat: Ef..terraad.) "Bare Forraad gode, som Efterraad, da fore saa Mange ikke ilde." Moth. 2. i ældre Skrifter: forud overlagt Raad. "Gud forhindrer saadant m. Forraad." P. Tidemand. 1543.

2. Forraad, en (B. S. O.) og et. pl. d. s. [T. Vorrath.] en samlet Mængde af noget, bestemt til Brug i Fremtiden. Forraad af Korn, Fødevare. "Fro han ad hver Daare leer, som midt i Forraad ønsker meer." P. M. Troiel. — Vinterforraad. At have noget i Forraad. At samle F. "At have t. en Sikkerhed lidt Forraad samlet f. den lange Evighed." Storm. — Deraf: Forraadshorn (Storm.) s. Fyldehorn; Forraadshuus (Magazin); Forraadskammer; Forraadskielder, t. at giemme Forraad i. Forraadssted, (Sted, hvor Forraad giemmes) m. fl. — forraadig, adj. forsynlig, som sørger for Forraad; som seer til, at der intet fattes, og intet ødes. (Moth. Langebek.)

Forraade, v. a. 1. skade, fordærve v. Anslag og Raad, som gives Fienden; give ved sine Raad i Fiendens Vold. At forraade sit Fædreland. At forraade Fæstningen t. Fienden. "Saalænge han ikke ganske vil forraade det, han efter sin Overbeviisning troer at være den gode Sag." Birkner. 2. røbe. At forraade en Hemmelighed. = forraadelig, adj. som volder Fordærvelse, meget skadelig, fordærvelig. — Forraadelse, en. 1. det, at forraade ell. at forraades; Underfundighed, Svig. 2. det, som er forraadeligt; Fordærvelse, Ødelæggelse. (sielden.)

Forraadne, v. n. s. raadne. = Forraadnelse, en. ud. pl. den Tilstand, at opløses, fordærves v. at raadne. At gaae i F. (begynde at raadne.) — Forraadnelsesfeber, en. pl.-febre. et Slags ondartet Nervefeber. — forraadnelig, adj. som kan raadne.

Forrang, en. ud. pl. høiere Rang; Forsæde, Fortrin.

Forraske, v. a. 1. overfalde uformodentligen, overrumple, besnære. At lade sig forraske af Fienden. "Han overvældede denne Konge m. Artigheder; men fandt just derved Leilighed t. at forraske og dræbe ham." Guldb. "Hellere opgive Fæstningerne end see Garnisonerne forraskede ell. overmandede af Borgerne." Engelst. = forraskelig, adj. som let kan forraskes. Forraskelse, en. Gierningen at forraske. (Moth.)

Forreb, et. pl. d. s. Rebet, hvormed den forreste Ende af Læssetræet p. et Hø- ell. Kornlæs tvinges ned. Modsat Bagreb.

1. Forrede, en. Rede, Forklaring. At giøre Forrede (Rede) for sig, for noget. (Moth.)

2. Forrede, et. 1. den forreste Deel af en Vogn. (Moth.) 2. d. s. s. Plovkærre. (Fielstrups Jordbrug. S. 79.) 3. Forkroppen af et Kreatur. Modsat: Bagrede. Studen er lam i Forredet.

Forreden, adj. v. udtrættet v. at ride. (s. forride.)

Forregne sig, v. rec. regne feil, tage feil i Regning. Jeg har forregnet mig i Overslaget. = Forregning, en. Misregning.

Forreise, v. a. 2. sætte til v. Reiser. Han har forreist mange Penge. (Ved en Sprogfeil bruges i dagl. T. forreist, der ellers ogsaa bemærker: udtrættet v. en Reise, for: bortreist og bereist.)

Forrende, v. a. 2. skade, udmatte v. for stærk Løben. At forrende sig. At forrende en Hest. (Moth.)

Forrente, v. a. og rec. 1. svare Rente af. Han har en stor Capital at forrente. Denne Capital forrentes m. 4 Procent. 2. indbringe i Rente, indrente. Dette Gods forrenter 4 Procent, forrenter sig godt.

Forrest, adj. og adv. superl. (s. for.) som er fremmest foran andre Gienstande i en Række. Den forreste Vogn i Rækken. Huset ligger forrest i Byen.

Forresten, adv. for Resten, i øvrigt, hvad det øvrige angaaer. (Bedre og rettere adskilt.)

Forret, en. ud. pl. 1. Fortrin i Rettighed m. Hensyn t. Tiden; ældre Ret. Dertil har jeg Forret fremfor ham. 2. Rettighed, som af en vis Grund tilkommer een fremfor andre; Forrettighed. (Prærogativ.)

Forrette, v. a. [T. verrichten.] giøre, bestille, udføre, iværksætte en Handling. At forrette et Ærende, forrette sit Embede godt. Han kom hiem m. vel forrettet Sag. — Forretning, en. pl. -er. 1. Handling, Arbeide, Giøremaal, Syssel. At have mange Forretninger. "Det er Tienerens Forretning, at udføre sin Herres Ærende." P. E. Müller. 2. Bestilling, Embedssyssel. "En Forretning er et Foretagende, som et Menneske udfører i Følge sin borgerlige Stilling." Müller. (Dog er denne Bestemmelse, skiøndt overhovedet rigtig, noget f. indskrænkende. Da Syssel nu ikke meget bruges, træder Forretning undertiden i Stedet f. dette. Man kan saaledes ogsaa have Forretninger "m. Hensyn t. egne Forhold." Den, som boer p. Landet, har Forretninger i Byen, naar han reiser derhen; om det endog kun bestaaer i ubetydelige Sysler og egne Ærender.) 3. et offentligt Foretagende af Rettens Middel; it. et Document, hvori en F. beskrives; en Act. Det maa indføres i, tilføies Forretningen. Saaledes: en Arrestforretning, Auctions-, Synsforretning. — Forretningsliv, et. Et Liv, som tilbringes m. Forretninger, især offentlige ell. Embedssysler. (Negotium.) Forretningsmand, en. den som er skikket t. Forretninger, især offentlige. Han er en god, en maadelig F[illegible] "De ældre romerske Forretningsmænd Fordom imod Forfatteres Fortienester. Engelst. Forretningsstiil, en. den Stiil som bruges ell. bør bruges i Embedssager og Embedsskrivelser. (jvf. Cancelliestiil — Forrettelse, en. ud. pl. Gierningen at forrette. (Moth.)

Forride, v. a 3. (s. ride.) fordærve at ride for stærkt. At forride en Hest.

Forrider, en. pl. -e. Betient, som enten rider foran Vognen, ell. rider paa og styrer det forreste Spænd Heste. (Moth.)

Forrig, adj. [br. aldrig m. den ubest. Art 1. som tilforn har været ell. været til. forrige Tider. "Hvad var det, at de forrige Dage vare bedre end disse?" Præd. 7. 10. Den forrige Konge af Sverrig (ɔ: den forhenværende, endnu levende.) forrige (ɔ: de afdøde) Konger. Et af mine forrige Breve. Hans forrige Kone (mods. nuværende.) At komme igien i sin forrige Tilstand. "At jeg kunde stille Riget igien i sin forrige Stand." 1 Macc. 15. 3. næst foregaaende. Den forrige Vinter Den forrige (sidst afdøde) Konge. I forrige Aar, Maaned. (mods. nærværende "Af Landets forrige Aars Grøde." Jos. 5. 11.

Forringe, v. a. 1. giøre ringere, formindske Værdien af noget, nedsætte. forringe Mynten ɔ: giøre den slettere; forringe eens Indkomster. Denne F[illegible] kan ikke forringe hans Fortienester. (formindske.) "En Ting kan være formindsket, uden at være forringet; thi det kan være at Lidenheden (den formindskede Stilling) giver den Værdi." Sporon. — Deraf: Forringelse, en.

Forrive, v. a. 3. skade, fordærve v. rive. At forrive sit Ansigt, sine Klæder, Bøger.

Forrode, v. a. 1. skade, fordærve for megen Roden. Engen er bleven forrodet af Sviin.

Forrose, v. a. 2. rose meer end tilbørligt. (Moth.)

Forruske, v. a. 1. bringe i Ulave v. ruske.

Forruste, v. n. 1. (er.) fordærves Rust, rustne. En forrustet Kaarde. (Mo[illegible] — Deraf: Forrustning, en.

Forrykke, v. a 1. rykke af sit Sted, Lave. Stenen er forrykket. Derved [illegible] hans Plan forrykket. — Forrykkelse, pl. -r. Gierningen at forrykke.

Forrykt, adj. [er egentl. partic. af fo[illegible] gaaende v., men som her [illegible] forrykket.] afsindig, vanvittig. (bog [illegible]

n Vandvid og skre-Ideer, end om det vilde laseri.) Ofte tillægges ogsaa: forrykt i ovedet. (I d. Tale, ligesom: gal, for: ild, ustyrlig.) = Forrykthed, en. ud. pl. sindighed, Galskab. "Ved Forrykthed kiendegives en Tilstand, hvori Sindet . et voldsomt Stød har faaet en skiev letning." Müller.

Forræder, en. pl.-e. [af forraade.] den, om forraader noget; den, som sviger Eed og Pligt. En Fædrelands-Forræder, en F. mod Fædrelandet. Han blev en Forræder mod sin største Velgiører. — Om et Fruentimmer: Forræderske. = Forræderi, t. pl.-er. Handlingen at forraade, at ise sig som Forræder. At begaae F. mod t Fædreland. — forrædersk, adj. som hører Forræderi, passer sig for en Forræder.

Forrække, v. a. 3. (s. række.) skade v. t række ell. strække for meget. Han forækte sin Arm saaledes, at den gik af Led.

Forrøget, adj. overtrukken, besudlet af Røg. En forrøget Krostue.

Forsaale, v. a. 1. lægge Saale under. - Deraf: Forsaaling, en. pl.-er.

1. Forsage, v. n. 1. [formodentlig et af det l. verzagen forvansket Ord.] lade Mo et falde, blive modløs. At forsage i Fan, naar det gielder. = Deraf: forsagt, dj. modløs (m. Bibegreb om Raadvildsed.) "Den Forsagte veed ingen Redning; en Modløse tør intet forsøge." Sporon. At Modgang finder dem saa forsagte, m om der intet Godt mere var at vente." Ynster. = Forsagthed, en. ud. pl. Modshed. "Den Uvished, der hindrer Gieringen, den Forsagthed, der sløver Modet." Ynster.

2. Forsage, v. a. 1. afsige, sige nei l, forkaste, afstaae fra. [jvf. det T. ersagen.] At forsage Verden. Han rsager aldrig et godt Selskab. "Hvordes Venner slippe, forsage, bortskyde anden." Rahbek. "O blide Venskab — ldrig kan du dette Sted forsage." Rahb. . undlade, opgive. "Disse Vildfarende, r savne ell. forsage en velgiørende Støt-." Rahb. "At man enten ganske forsager t, man skulde giøre, ell. giør det ugiert." Mynster.

Forsagn, et. pl. d. s. 1. noget, som udsiges. (H. Taussen.) 2. det, som siges, rettes, fortælles een; relatio. Moth. . "det, som stødes een i Sinde førend det er; præsagium. Jeg havde et Forsagn rem." Moth.

Forsagt, adj. s. under v. n. forsage; l forsagt partic. under forsige.

Forsal, en. pl.-e. Sal, foran de egentge Værelser, som beboes, Forgemak. Staaer i din Forsal ingen Skare meer,] ydmygt p. sin Slaves Naade venter."). Blicher.

Forsalte, v. a. 1. giøre alt for salt, komme for meget Salt i. (Moth.)

Forsamle, v. a. og rec. 1. sanke sammen, samle, kalde sammen. — At forsamles og forsamle sig, komme sammen, samles, møde p. eet Sted. — Forsamling, en. pl.-er. 1. Gierningen at forsamle, sammenkalde. 2. Sammenkomst, Møde. 3. coll. en samlet Hob, Mængde; en Skare. Hele Forsamlingen tilkiendegav deres Bifald. — Forsamlingsdag, en. bestemt Dag, hvorpaa en F. holdes. Forsamlingshuus, et. H. hvor Forsamlinger holdes. Saaledes: Forsamlingsplads, Forsamlingssted, o. fl.

Forsang, en. ud. pl. Sangens Bestyrelse v. en Forsanger.

Forsanger, en. pl.-e. den, som styrer eller anfører en Sang af flere Sangere.

1. Forsee, v. a. 3. (see.) i ældre Dansk d. s. s. forsyne. "At han vil ogsaa føde og forsee dem m. deres legemlige Ophold.", P. Tidemand. 1564. At forsee sin Datter ↄ: gifte hende bort. Moth.

2. Forsee, v. a. 3. (see.) 1. giøre, udføre, iværksætte p. en feilagtig Maade. Der er endnu intet forseet. "Som om det kunde rettes v. Strenghed, hvad der var forseet v. Uretfærdighed." Bagg. N. Klim. — forsee sig, v. rec. a) feile, begaae Feil (især uden at ville det, af Uagtsomhed, Ukyndighed ꝛc.) At forsee sig i noget, forsee sig imod een. b) [At forsee sig til, i en ganske anden Bemærkelse: forlade sig til, forhaabe, vente sig — er nu næsten forældet.] "Min kiæreste Fader, hvilken jeg haver forseet mig alt godt til." Tidemand. 1543. 2. at forsee sig p. noget, (see sig t. Skade, m. Hensyn t. Fosteret) siges om frugtsommelige Qvindfolk, hvis Foster troes at have faaet Mærke af noget, hvorfor Moderen pludselig er bleven forskrækket. 3. at forsee sig m. een, høres undertiden for: at drive Uugt med. = Forseelse, en. pl.-r. Gierningen at forsee sig; Feiltagelse. At begaae en Forseelse. Det skete af F., ved en Forseelse. (jvf. Feil.) "En Feil, begaaet af Uagtsomhed, kaldes en Forseelse. — Een Feil kan foranledige mange Forseelser; og hyppige Forseelser kunne ei tænkes uden herskende Feil." Müller.

Forsegle, v. a. 1. sætte Segl for, lukke, forvare v. Segl. — Forsegling, en. pl.-er. Gierningen at forsegle. Brevets F. At være tilstede v. Boets Forsegling.

Forsende, v. a. 2. sende t. et fraliggende Sted, bortsende. Moth. "At forsende er at sende i det Fierne; og br. oftest om Ting." Müller. — Deraf: Forsendelse, en, pl.-r.

Forsidde, v. a. 3. (s. sidde.) være overhørig, vægre sig v. at følge. (forældet. "Forsidde Kongeligt Udbud." Vedels Saxo.) At forsidde sin Ret, forsømme, ikke paatale den i Tide. Bonden har forsiddet sit

Fæste ɔ: mistet sin Rettighed t. Fæstet v. ikke at udrede sin Skyld. Moth. 2. forsiddet, adj. v. udtrættet v. at sidde.

Forside, en. den forreste Side; modsat: Bagside.

Forsige, v. a. 3. (s. sige.) [af det tydske versagen.] 1. bortlove. Kornet er alt forsagt. At forsige sig t. Giestebud. At forsige sin Datter. (Moth.) 2. forlove, affige. 3. sige sig fra; abnuere, abdicare. Han forsiger ikke et godt Lag. Moth. (Nu sieldent i alle 3 Bemærkelser.)

Forsigtig, adj. som seer sig vel for, overveier Følgerne af sine Handlinger; varlig. At være forsigtig i sine Foretagender; forsigtig med Ild og Lys. At gaae forsigtigt. (jvf. varsom.) "Den Forsigtige gaaer langsomt frem, og stræber at giøre visse Trin. Den Varsomme agter v. Veiens slibrige Steder, og søger at undgaae dem." Sporon. = Forsigtighed, en. den Egenskab, at være forsigtig, Varsomhed. "Vi prise hans Forsigtighed, naar han beregner Statens Kræfter før han bruger dem." Kampmann. "Forsigtighed uden Frygtagtighed, Klogskab uden Underfundighed." Jacobi.

Forsikkre, v. a. 1. sige, love m. Vished. At forsikkre noget m. Ed. At forsikkre een om sit Venskab. 2. sætte i Sikkerhed, sikkre. At forsikkre sit Huus i Brandkassen, forsikkre et Skib. — At forsikkre sig eens Person ɔ: fængsle ham. Moth. — Forsikkring, en. pl. -er. 1. Tilsagn, Forvisning, bestemt Løfte, Bekræftilse. 2. Sikkerhed for Tab.

Forsinke, v. a. 1. opholde noget i sin Fremgang, sinke. (s. dette Ord.) "Det første forhaster sig maaskee; men det sidste forsinker sig uden Tvivl." Bagg. — Deraf: Forsinkelse, en. pl. -r.

Forskaane, v. a. 1. fritage for, undtage af Skaansel. At forskaane een for noget. Deraf: Forskaanelse, en.

Forskaaren, s. forskære.

Forskabe, v. a. 1. skabe ilde; omskabe. Hun forskaber sig v. sin Dragt. (Moth.)

Forskaffe, v. a. 1. tilveiebringe, skaffe, hielpe t. at faae. "Man forskaffer sig det, man p. hvilkensomhelst Maade bringer t. sig. Man anskaffer sig det, som man v. Penge forskaffer sig." Sporon.

Forskalle, (ell. efter Udtalen: forskale) v. a. 1. br. af Bygmestere, om at beslaae Loftbiælkerne m. Bræder, og p. disse befæste Rør, for derpaa at anbringe Gipsdække. (T. verschalen.) — Deraf: Forskalling ell. Forskaling, en.

Forskandse, v. a. 1. omgive, befæste m. Skandser. At forskandse en Leir. Fienden havde stærkt forskandset sig. — fig. "At forskandse sig bag det latinske Sprog, f. at holde Menneskene i Vankundighed." Birkner. = Forskandsning, en. pl. -er 1. Gierningen at forskandse. 2. Skandse og Volde, hvormed en Leir ell. Plads omgives.

Forske, v. a. 1. [T. forschen.] grandske eftergrandske, søge at udgrunde. (Moth. "Fremgangsmaaden, hvorefter her skal forskes, opdages, bestemmes, forklares. Malling. "Forske er at søge dybt i e Sag; granske, at see nøie og nær til. Sporon. = Forskeevne, en. Evne t. forske, Grandskeevne. "At stække den me neskelige Forskeevnes Vinger." Birkner. – Forskelyst, en. Gvandskelyst. — Forsk en. pl. -e. en Grandsker. Deraf: Fo skeraand, Forskerblik, Forskerøie, o. fl. – Forskning, en. Grandskning.

Forskiel, en. ud. pl. [af Skiel og skille. det, hvorved een Ting adskiller sig og skiel fra en anden; it. Jagttagelsen af en Forskiel Forskiel imellem Nat og Dag. Der er stor F paa de to Brødre. At giøre F. paa, imelle noget. Det kan være mig, ham uden Fo skiel ɔ: ligegyldigt. = forskiellig, adj. so er anderledes, end en anden Ting; se ikke er eens, som der er Forskiel paa, ulig "Mange Ord synes eens og ere dog fo skiellige." P. E. Müller. "Endskiøndt hve enkelt Folkeslag er overmaade forskiellig (fra de øvrige) i Kaar, Skikke og Natu gaver." Bagg. N. Klim. (jvf. adskillig. 1. "Den maatte derfor p. forskiellige Sted være meget adskillig." Guldberg. — Fo skiellighed, en. pl. -er. (modsl. Liighe Lenshed.) Beskaffenheden v. flere Tin at være forskiellig. "Forskielligheden li ger i Tingen selv; og Forskiellen er ikk den erkiendte Forskiellighed." Müllers Sy II. 364.

Forskiønne, v. a. 1. giøre smukke skiønnere. Maleren har forskiønnet he i Billedet. "Alt, hvad mit Øie seer, i d sig stille forskiønner." S. Staffeldt. – Deraf: Forskiønnelse, en. pl. -r.

Forsko, en. pl. -e. Sko under en Hestens Forfødder. — forskoe, v. a. lægge Forskoe under en Hest.

Forskraale sig, v. rec. 1. giøre sig Ska v. at skraale for stærkt. Barnet var gan forskraalet.

Forskrift, en. pl. -er. 1. det, som skrevet til Mønster f. Andre, der skulle læ at skrive. At skrive efter Forskrift. 2. d som foreskrives een t. Rettesnor for ha Handling; en Forholdsregel.

Forskrige sig, v. rec. 3. d. s. s. fo skraale sig.

Forskrive, v. a. og rec. 3. (s. skrive.) forlange v. Skrivelse, lade komme ande steds (især udenlands) fra, v. skriftlig B giering. At forskrive Varer fra fø Haand. 2. overdrage skriftligen til derpant. Han har maattet forskrive h

il sin Eiendom. Ogsaa recipr. forbinde ig skriftligen. Han har forskrevet sig til t aarligt Afdrag p. Gielden. At forskrive g til Diævelen. 3. v. a. og rec. skrive il. Dette Ord er forskrevet. Her har g forskrevet mig. "Et mindste Bogstav ar forskrevet derudi." Holb. P. Paars. – Forskrivelse, Forskrivning, en. 1. hierningen at forskrive. 2. skriftlig Forskring, skreven Forpligtelse, hvorved man erbinder sig t. noget.

Forskrue, v. a. 1. skrue for stærkt ell. . en vrang Maade. — forskruet, figurl. rang, urigtig, indtaget af falske Begreber. Den Pige er bleven forskruet ved Romanesning. Forskruede Begreber. "Ulykkeige Kiærlighed! hvor kan du Hiernen et . Folk forskrue." Bagg.

Forskrække, v. a. 1. sætte Skræk i, ndjage Skræk, forfærde. "Ved at høre en llerede udøvet gruelig Gierning fortælle, an man forfærdes; men man forskrækes iktun f. det, som (møder eller) vil aade. — Man forfærdes over (grues ved) t høre ell. læse afdøde Tyranners Grumem; men ingen forskrækkes derfor." Spoen. = forskrækkelig, adj. som volder forskrækkelse, forfærdelig. (I dagl. T. som dv. overmaade.) — Forskrækkelse, en. uaftig paakommen Skræk; Tilstand, hvori aan føler Skræk; Forfærdelse. Jeg fik n stor Forskrækkelse. "Det overhængende Onde indjager Skræk, og bringer t. Forskrækkelse. P. E. Müller.

Forskud, et. pl. d. s. 1. noget, f. Ex. Bræder, der skydes for en Ting, f. at skiule den. (Moth.) 2. det, som forskydes en, Hielp i Penge ell. andet, som gives en forud. At faae Forskud p. sin Løn; give een F. paa et Arbeide (ɔ: p. Betalingen f. samme).

Forskyde, v. a. 3. (s. skyde.) 1. negte at beholde ell. antage; forkaste. At forskyde sin Kone, sit Barn. "Ingen Sognepræst maa forskyde nogen Capellan af sin Tieneste." D. Lov. II. 14. 5. At forskyde ens Raad. 2. forstrække, giøre Forskud. At forskyde een en Sum Penge. 3. skade, fordærve v. Skud. Skibet var blevet ganske forskudt i Slaget. "De satte de forskudte Fæstningsværker i en Hast igien i den bedste Stand." Wandal. 4. skyde bort, forbruge v. at skyde. Besætningen havde forskudt Krud og Kugler. 5. At forskyde sig, skydes ud af Lave. Lasten i Skibet har forskudt sig.

Forskylde, v. a. 2. fortiene som Vederlag. Han har ikke forskyldt andet end Godt af mig. "Thi vi faae det, vore Gierninger har forskyldt." Luc. 23. Han fik sin forskyldte Straf. "Hielp derfor du, som hielpe kan, enhver som Hielp forskylder." Falster. 2. giengielde, vederlægge. At forskylde een for hans Umage. (Moth.)

Forskyldet, adj. [af Skyld.] 1. som er sat for høit i Skyld. En forskyldet Bondegaard. 2. forgieldet. (D. H. D.)

Forskær, et. En løs Hammel, som giøres fast p. Enden af Vognstangen, og hvori Forløberne trække; Løbehammel, Forhammel.

Forskære, v. a. 3. (s. skære.) skære noget t. Skade, skære galt ell. for meget af. Dette Tøi er reent forskaaret. Bogen er forskaaret.

Forskærer, en. pl. -e. den, som skærer Maden for v. et Bord. — Forskærerkniv, en. En stor Kniv, som dertil bruges.

1. Forslaae, v. n. 3. har. (s. slaae.) være nok, strække til. Det forslaaer ikke til saa mange. (jvf. 3. Forslag.)

2. Forslaae, v. a. 3. slaae til Skamme, til Skade, slaae fordærvet. Han forslog sig ved at falde ned. "De gode Mænd, der, siden de ere en Smule hidsige, forslaae deres Tienestefolk og andre Undergivne." Rahb. 2. henbringe, fordrive. At forslaae Tiden, Sorgen, Grillerne m. noget. 3. prøve noget, om der er nok, ell. om det er, som det bør være. "At forslaae Tøiet t. en Kiole." Moth. (nu neppe brugeligt.)

1. Forslag, et. pl. d. s. 1. Rettighed t. at slaae først (i Keglespil.) Ligeledes 2. et vist Slags Kast m. Kuglen i dette Spil; modſ. Bagslag. 3. "et Stykke Træ ell. Jern, som slaaes tvært over en Port, f. at holde den fast lukket." Moth. 4. "et Linklæde, som bindes om Halsen p. den, som skal rages. At binde Forslaget om." Moth.

2. Forslag, et. pl. d. s. det, som foreslaaes, forebringes som Middel t. at opnaae en vis Hensigt. At giøre, indgive et F. til en ny Indretning. At bringe een i F. til et Embede. "Af Forslag man ham jo fast færdig seer at sprække." Holb. P. Paars. — Forslagsret, en. Ret t. at foreslaae (f. Ex. en Person t. et Embede) ell. Ret t. at giøre Forslag. (O. Guldberg.)

3. Forslag, en. ud. pl. [af v. n. forslaae.] den Beskaffenhed, at forslaae, strække til, Drøielse. Der er ingen Forslag i Penge, i denne Mad.

Forslagen, adj. [T. verschlagen.] listig, snild, snedig (dog m. et mindre ufordeelagtigt Bibegreb, end det sidste Ord.) "Naar den Snedige tillige er opfindsom, kaldes han forslagen. Det forslagne Hoved hitter let p. Raad, og er ikke forlegen f. Midler t. at udføre sine Planer." Müller. (jvf. snedig.)

Forslibe, v. a. 3. slibe galt, fordærve ved Slibning.

Forslide, v. a. 3. opslide v. idelig Brug. (hr. næsten kun i partic. pass.) Gamle, forslidte Klæder. — figurl. forslidte Lignelser, Taalemaader, som v. alt for hyppig

Brug ere smagløse. "At synge noget, som er reent forslidt, jeg ikke gider." Bagg. At forslide sig, udslæbe sig.

Forslime, v. a. 1. opfylde m. Slim. En forslimet Mave.

Forsluge sig, v. rec. 2 og 1. sluge f. meget, for hastigt i sig. "Een, der giver Giæsterne de bare Been, naar selv han har forsluget sig i Kødet." S. Blicher.

Forslugen, adj. pl. forslugne. graadig efter Mad, slugen.

Forslæbe sig, v. rec. 2. skade sig v. at slæbe over sin Evne; forslæbt, udtrættet.

Forslæt, en. den første Høslæt; modsat: Efterslæt; dog br. det første sieldnere.

Forsmaae, v. a. 1. agte for ringe til at modtages. At forsmaae en Gave. "Fordi jeg har forsmaaet din Herlighed imod Verdens Glæder." Mynster. (I ældre Dansk br. forsmaae, ligesom i det Isl., ligefrem f. foragte. Saaledes i den ældste Bibeloversættelse: "Hagar forsmaaede sin Frue.")

Forsmag, en. ud. pl. Smag af (Forestilling om) en Ting før man nyder den. Jeg havde nok af Forsmagen. "Den Elskende her Himlens Forsmag nyder." Rahbek. — Det br. iøvrigt næsten kun figurl. Han fik en F. paa den Besværlighed, der forestaaer ham. "Dog gav I kun Forsmag p. høiere Glæder." Rein. "Den Forsmag p. Fordærvelse, der medbringes fra Skolerne." Rahbek.

Forsminke, v. a. 1. sminke for stærkt, for meget. Forsminkede Kinder.

Forsmulre, v. a. 1. spilde, fordærve v. at bryde i Smuler.

Forsmædelig, adj. 1. foragtelig, skammelig. En forsmædelig Straf, Død. 2. overmaade heftig, utaalelig. En forsmædelig Hede, Pine. (dagl. T.) = Forsmædelse, en. Haan, Skam, Forhaanelse. "Jeg maatte døie Forsmædelsen; de havde Overmagten." Øhlenschl.

Forsmægte, v. n. 1. (er.) blive afmægtig, vansmægte, miste Kræfterne. At forsmægte af Sult, Tørst. (Moth.) "Deres Tunge forsmægtede af Tørst." Es. 41. 17. (Nyere Bibeloverf.) "Dersom jeg lod dem gaae fastende hiem fra mig, da forsmægtede de p. Veien." Marc. 8. 3. (Bib. af 1550.)

Forsmække, en. Bræt, der sættes imellem Fiælene p. en Vogn, for at lukke den fortil; det Modsatte af Bagsmække.

Forsnakke sig, v. rec. 1. snakke feil, sige mere, end man burde, fortale sig. "Dog sagte, der har jeg uden Tvivl forsnakket mig." Bagg. (Ungd. A. I 127.)

Forsnilde, v. a. 1. narre, skuffe een ved Snildhed, besnilde. (Moth.)

Forsnoe, v. a. 1. snoe for stærkt; snoe ind i hverandre, forvikle, forvirre.

Forsnuppe, v. a. 1. at forsnuppe et Par Skoe, Støvler: sætte en Flikke for Tæ- erne. (V. S. D.)

Forsnøre, v. a. 1. snøre for stærkt. H- var forsnøret.

Forsone, v. a. og rec. 1. forlige Uve- ner; stifte indbyrdes Forlig. At forso- en Ægtemand m. hans Kone. At forso- nes, blive forsonet m. een. Jeg har fo- sonet mig m. ham. (Vi ere forsonede igie- 2: formilde, tilfredsstille. At forsone e- ved Forestillinger, Foræringer. At forso- eens Vrede. "Eller maaskee at forsø- hans Støv med oprigtige Taarer." Her- (I theolog. Betydning: Christus har fo- sonet (udslettet, giort fyldest for) Menn- skenes Synder.) = Forsoner, en. pl.-e. Den, som udvirker, tilveiebringer Forso- ning. (særd. i sidstnævnte Bemærkelse, ell. i Religionslæren.) — Forsoning, en. pl.-er. 1. Gierningen at forsone. 2. det, hvorved een forsones; Bod. "I skal ikke tage Forsoning f. Manddrab." 4 Mose B. 35. = Heraf: Forsoningshøitid, Forsoningsmid- del, Forsoningsoffer, (Guldberg) Forso- ningsværk, o. fl. — forsonlig, adj. til- bøielig til at lade sig forsone. Deraf: Forsonlighed, en. ud. pl.

Forsorg, en. ud. pl. Omhyggelighed, man har f. noget. (Moth. Mynster.) [...] Omsorg, Omhu.

Forsove, v. a. og rec. 1. forsømme, miste v. at sove. At forsove Morgenen, fi- Middagsmad. At forsove sig, sove fo- længe. "Det yderst sieldent er, at Dage- sig forsover." Øhlenschl.

Forspand, et. s. Forspænd.

Forspil, et. pl. d. s. 1. et Spil, som gaaer forud f. Hovedspillet; fig. en min- dre Begivenhed, som er Forbud, Indled- ning t. en vigtigere. Forspillet t. en Sang. Der opførtes et F. p. Theatret. Bastil- lens Indtagelse var Forspillet t. den franske Revolution. 2. "At have Forspillet, [...] Kortspil." (Moth.) s. Forhaand.

Forspilde, v. a. 2. spilde (i figurl. Bem.) volde, at man selv ell. at en anden mister noget. "Om de endog forglemme deres Pligt, og forspilde deres Trøst." Mynster. Han har forspildt sin Lykke, hendes Velfærd.

Forspille, v. a. 1. spille bort, tabe Spil. At forspille Alt hvad man eie- (Moth.) 2. At forspille sit Kort; at for- spille sig, spille feil.

Forspiller, en. pl.-e. den, som anfører en Musik, 2. den, som i Kortspil ha- Forhaanden.

Forspinde, v. a. 3. (s. spinde.) forbrug- t. at spindes. (V. S. D.)

Forspise sig, v. a. 2. besvære sig v. fo- megen Mad, spise for meget.

Forspor, et. pl. d. s. Spor af nogen, som er gaaet ell. kommen i Forveien. (V. S. D.)

Forspring, et. Afstand, Rum imellem m, som i Løb ell. Gang er forud, og n efterfølgende. Denne Hest havde i Be ndelsen et stort F. for de andre. — fig. t have Forspring for en Anden i et Ar de, i Studeringer.

Forspringe sig, v. rec. 3. (s. springe.) e sig v. at springe. (Moth.)

Forsprænge, v. a. 2. giøre Skade i Lem rne, ved at løfte, bære, trække over ne. At forsprænge sig, at forsprænge Hest. (Moth.)

Forspænd, et. 1. Gierningen at spænde for. 2. et ell. flere Par Heste, der spæn des foran Stanghestene f. en Vogn. At kiøre med Forspænd. At tage nyt, friskt F. underveis. (Nogle skrive det uden Grund: Forspend.) ⇌ Forspændsheste, pl. som bruges t. Forspænd.

Forspænde, v. a. 2. spænde for stramt ell. paa en urigtig Maade. Buen, Strængen er forspændt. (Derimod aldrig: at forspænde en Vogn; men spænde for en V.) — Forspænding, en. Gierningen at forspænde. (Forspænding, m. Tonen p. første Stavelse, bemærker derimod: Gierningen at spænde for en Vogn.)

Forspændt, adj. v. (jvf. spænde.) som er spændt for et Kiøretøi; ell. som der er spændt Dragere for. Ere Hestene forspændte? Der er forspændt. En forspændt, med fire Heste forspændt Vogn.

Forspørge sig, v. rec. 3. (s. spørge.) orsee sig v. at spørge. "Man kan vel forsee sig, men ikke forspørge sig." (forskielligt fra: forespørge sig.)

Forst, et tydsk Ord for: Skov, som i en nyere Tid er optaget i en heel Deel Skovvæsenet og dets Bestyrelse henhørende techniske Ord, Embedsnavne m. m. f. Ex. Forstanordning, Forstbetient, Forstarbeide, Forstvæsen, &c.)

Forstaae, v. a. 3. (s. staae.) 1. fatte Meningen af Andres Ord, af det, som siges ell. skrives. "Ei een, der kan et Ord mine Ord forstaae." Falster. Man kan neppe forstaae ham naar han taler. (enten hans Stemmes, ell. hans Udtryks Utydelighed.) Jeg forstaaer ikke dette Sted. Det forstaaer sig selv, ell. af sig selv ɔ: t er afgiort, er uden Tvivl. Dette Ord rstaaes under ɔ: er udeladt, men hører at forklare Meningen. At forstaae en Ilsvoedet Vise (ɔ: hvad en anden p. en tilslommet Maade, ell. v. blotte Vink ver tilkiende.) 2. fatte p. en vis Maade, lægge en vis Bemærkelse. Hvorledes rstaaes dette Udtryk? Nogle forstaae det ledes, Andre anderledes. "Vi forstaae Ord, naar vi kiende denne Lyds vedtagne Bemærkelse; og man kan gierne staae et Ord, uden at have fattet dets tydning." Müller. 3. fatte m. fuldkommen Klarhed, have Indsigt i, have tydelig Kundskab, Begreb om, vide, kiende. "At forstaae er at vide, fatte og skionne; at begribe er at indsee og oversee. Hiint er Forstandens, dette Fornuftens Arbeide." Sporon. At forstaae et Sprog, en Videnskab. Han forstaaer og taler fem Sprog. — At forstaae sig paa noget f. Ex. p. et Haandværk, et Spil, o. d.; have (meer ell. mindre) Indsigt, Øvelse, Færdighed i. Han forstaaer sig ikke meget derpaa. Det er en Konst, jeg slet ikke forstaaer mig paa. 4. At lade sig forstaae med ɔ: lade sig mærke med, give tilkiende. At give een at forstaae ɔ: lade ham mærke, give ham Vink om. "For derved at give dem at forstaae, at vi v. godt Naboskab just ikke forstod (meente) daglig Omgang." Rahb. "Hun lader (hende) da forstaae, hvad hun ikke har Hierte t. at nævne." Samme. Tilsk. VI. 547. ⇌ forstaaelig, adj. og adv. som let kan forstaaes, tydelig. At tale, skrive forstaaeligt. — Forstaaelighed, en. ud. pl. den Egenskab, at være forstaaelig. — Forstaaelse, en. 1. det, at forstaae noget, Fatten, Begriben. (V. S. O.) 2. Overeensstemmelse i Mening og Villie; Samdrægtighed. At leve i god, i kiærlig F. med een. 3. Medvidenhed, Deeltagelse m. andre, især i ulovlige Foretagender. Han var i Forstaaelse med Fienden. Der var en hemmelig Forstaaelse imellem dem.

Forstaae sig, v. rec. 3. (s. staae.) staae sig til Skade, staae sig træt. Hesten har forstaaet sig. (Moth.)

Forstaale, v. a. 1. lægge Staal for. At forstaale en Øxe. — Deraf: Forstaaling, en.

Forstad, en. pl. Forstæder. den Deel af en By, som er bygget uden for Portene og uden for Stadsmuren ell. Fæstningsvoldene, hvor disse findes.

Forstand, en. ud. pl. 1. I Alm. en Evne til at forstaae, til at giøre sig tydelige og rigtige Forestillinger ell. Begreber om noget, ell. til at opklare, uddanne og udvide de i Siælen dannede Forestillinger. (jvf. Fornuft.) "Forstanden bestaaer i en Evne t. at giøre sig tydelige og almindelige Begreber." Sneedorff. At have god, naturlig Forstand. "Forstandens Forhold t. Sands og Fornuft er det samme, som Videnskabens t. Erfaring og Tro." Mynster. En grundig, dyrket F. At miste Forstanden, gaae fra sin F., være fra sin F. (affindig.) At have Forstand paa noget (have Begreb om, kunne skionne paa, dømme om.) Det gaaer over min F. (jeg begriber det ikke.) 2. bruges det ogsaa mere uegentlig ikke blot om Evnen t. at danne sig Begreber i Almindelighed, men om denne Evnes fortrinlige Udvikling;

for: Klogskab, Snildhed. Han handlede m. stor Forstand, viste sig som en Mand af sin F. "Saaledes kan i dagl. Tale Forstand betyde noget mere, end Fornuft; thi et Menneske kan mangle Forstand, og dog have sin Fornufts Brug." P. E. Müller. 3. Maaden, hvorpaa noget forstaaes; Mening, Betydning, Bemærkelse. Ordet kan tages i en dobbelt F. (bedre: Mening.) = Forstandsbegreb, et. Et v. Forstanden dannet Begreb. = forstandig, adj. 1. som har Forstand. En forstandig Mand. "Den er fornuftig, som bruger sin Fornuft; hos den Forstandige viser Tænkeevnen sig i fortrinlig Grad." Müller. 2. som vidner om, røber Forstand. Et forstandigt Raad, Svar. — Forstandighed, en. ud. pl. den Egenskab at være forstandig.

Forstander, en. pl. -e. [af forestaae.] den, som forestaaer, bestyrer noget, ell. er Formand f. et Samfund. Om et Fruentimmer: Forstanderske. — Forstanderskab, et. en Forstanders Embede ell. Forretning.

Forstavelse, en. En Stavelse ell. Partikel, der foran tilføies et Hovedord, og derved frembringer et vist, afledet Ord, med en anden, skiøndt beslægtet Bemærkelse. (f. Ex. tænke - betænke; holde - forholde; gribe - angribe, o. d.)

Forstavn, en. pl.-e. den forreste Deel af et Skib; modsat: Bagstavn.

Forstege, v. a. 2. stege for meget. Kiødet, Stegen er forstegt ("naar den forbastes, at al Saften tages bort." Moth.)

Forstemme, v. a. 1. stemme p. en falsk, urigtig Maade. At forstemme et Claveer. Harpen er forstemt ɔ: har tabt den rette Stemning. — figurl. om Sindet. Denne Efterretning forstemte hele Selskabet. Hun var i Dag reent forstemt. — Deraf: Forstemthed, en. Tilstanden, at være forstemt (som dog sieldnere br.) "Der gives en syglig Forstemthed i Gemyttet, som er uden falske Ideer." Howitz.

Forstene, v. a. 1. forvandle t. Steen. Forstenede Dyr, Værter. "Ikke at tale om den Fornøielse, saaledes at see sin salig Fyrste forstenet." Baggesen. figurl. At forstenes af Skræk. — Forstening, en. 1. (ud. pl.) det, at forstenes. 2. (pl. - er.) forstenede Ting. At samle Forsteninger.

Forstikke, v. a. 3. (f. stikke.) stikke t. Stade, t. Skamme. Bierne have forstukket ham. (Brugen af dette v. for: skiule, giemme, er tydsk.)

Forstille sig, v. rec. 1. og 2. (T. sich verstellen.) vise sig udvortes anderledes, end man virkelig er, paatage sig en anden Personlighed, end man besidder. — forstilt, adj. v. falsk, foregiven, hyklet. En forstilt Sorg, et forstilt Venskab. "Foragte I ikke Alle den forstilte Ydmyg-hed?" Bastholm. — Forstillelse, en. Gier-ningen at forstille sig; Hykleri, Falskhed.

Forstokket, adj. v. [T. verstockt.] forhærdet, ufølsom. Forstokket i Ondskab. At giøre et Barn forstokket ved Haardhed. — Forstokkelse, en. Forhærdelse.

Forstolpe, en. pl. - r. "Den forreste Stolpe i et Huus, Hiørnestolpe." Moth. Portstolpe, Dørstolpe. (Colding.)

Forstoppe, v. a. 1. tilstoppe, hindre de naturlige Løb, den frie Udgang. Rende er forstoppet. Haard Mad kan forstoppe (binde) Maven, Underlivet. 2. stoppe, fylde formeget i. At forstoppe en Pølse. — Forstoppelse, en. Gierningen at forstoppe; it. den Tilstand at være forstoppet (særdeles om Legemet, og om Mangel p. den naturlige Aabning.) F. i Underlivet. At være plaget m. Forstoppelse. (Bindsel, Obstruction.)

Forstrand, en. pl. - e. Strandbredde og Stranden, m. sammes nærmeste, af Havet overskyllede Deel; for saavidt den ansees at tilhøre den Jordeier, hvis Grund den støder til, ell. Kongen. "Ved Forstrande forstaaes de t. Landet grændsende Have, Fiorde, Bugter, Sunde, og de flade Grunde imellem Landene og det dybe Hav." Schytte. — Forstrandseier, ell. Forstrandsherre, en. den, som har Forstrandsret i Rettighed til Skib og Gods, som driver i Land p. en Forstrand, naar Eieren ikke melder sig inden en vis Tid.

Forstreg, en. pl.-er. de indskilede Ste-rer i Kammen p. en Røgle. (Moth.)

Forstrække, v. a. 3. (f. strække.) 1. strække for meget, bringe af Lave v. at strække. At forstrække en Sene, Armen, Benet. 2. give een Forskud, Pengehielp, Laan (ell. egentlig overlade een den tidligere Brug af Penge ell. Varer, som han endnu ikke var berettiget t. at forlange. "Man laaner een det, han skal erstatte; man forstrækker ham det, som han skal lade sig afkorte." Sporon. At forstrække een noget p. hans Løn; forstrække en Bonde det Saaekorn, han behøver (hvilket dog snarere er et Laan; men her tages nær-mest Hensyn t. Fæstebonden.) At forstrække een m. en Sum Penge. — Deraf: Forstrækkelse, Forstrækning, en. Armens, en Senes Forstrækkelse. — "Forstrækning af Penge." Schytte.

Forstrøe, v. a. 1. kaste hid og did, sprede, adsprede, omstrøe. Moth. (I nyere Tider er det brugt af Evald og Baggesen; men høres og forekommer ellers sielden.)

Forstue, en. pl.-r. Stue, som er uden-for de Værelser, man beboer; Forværelse, Forsal. Deraf: Forstuedør, Forstuetrappe, Forstuevindue, o. fl.

Forstumme, v. n. 1. (er.) blive stum,

...ns, maalløs. "Bæmmelig i Sang, og
...g, naar han stønnende forstummer."
...vald. "Forstummet er den glade Leg og
...ammen." J. L. Heiberg. "De Læber vare
...rstummede, fra hvilke Guds Naades Ord
...d." Mynster.

Forstyrre, v. a. 1. bringe af sin Skik
. en voldsom Maade, ødelægge. (Det T.
erstören.) "Da seer man ham udrydde
... i Grunden forstyrre alle Afguderiets
...eligdomme." Guldberg. At forstyrre (til-
...tegiøre) et Anslag. (Moth.) 2. bringe
...Uorden ell. Uorden, forvirre. Ved sin urig-
...ge Adfærd var han nær v. at forstyrre
...de Anlægget. At forstyrre Forretnin-
...nes Gang. At være forstyrret i Hove-
...t. Han seer ud, som han var forstyrret.
Jeg kunde let spaae, at han vilde blive
...ent forstyrret, naar han kom udi frem-
...ede Lande." Holb. (Jean de Fr.) 3. af-
...rde Fremgangen af en Handling, hin-
...e, besvære den Handlende, p. en utilla-
...lig ell. ubehagelig Maade. (Det T. stö-
...en, verstören.) "I Geistlige, som
...red og Rolighed forstyrre." Holb. P. P.
...ans Ankomst forstyrrede vor Fornøielse.
...an forstyrrer mig tidt i mit Arbeide.
...remmedes hyppige Besøg forstyrre de Ar-
...eidende. "En Ro, som Verdens Tum-
...el ikke kan forstyrre." Mynster. = For-
...yrrelse, en. pl.-r. 1. Gierningen at for-
...yrre; Ødelæggelse. "Et Forsyn — som
...redede nyt Liv af Undergangen, og lod
...orstyrrelsen selv tiene sine velgiørende
...iensigter." Mynster. 2. Forvirring. Der
...rstede en almindelig Forstyrrelse i Huset.
= Forstyrrer, en. pl.-e. den, som forstyrrer
...ll. ødelægger noget. "Den offentlige Ro-
...ligheds og Sikkerheds Forstyrrere." Schytte.
Forstyrring, en. d. s. s. Forstyrrelse (især 1.)

Forstærke, v. a. 1. giøre stærkere, give
...ere Styrke. At forstærke en Krigshær,
...n Befæstning. = Forstærkning, en. pl.-er.
. Gierningen at forstærke. 2. det, hvor-
...ed noget forstærkes.

Forstøde, v. a. 2. støde t. Skade. At
...orstøde sig, forstøde Hovedet v. et Fald,
...orstødt af Kiørsel. 2. forstyde, udstøde,
...ille sig ved. At forstøde sin Søn, sin
...ustrue. — Deraf: Forstødelse, en.

Forstørre, v. a. 1. giøre større, udvide.
...t forstørre en Stad, et Rige. 2. uegentl.
...ife, forestille noget større, end det virke-
...ig er. At forstørre eens Feil. Nogle
...las forstørre, andre formindske Gien-
...andene. "En forbigangen Lyksalighed,
...m enten virkelig har været større, ell.
...m vor Indbildning forstørrer." Sneed.
= Deraf: Forstørrelse, en. den Omstæn-
...ighed, at noget forstørres. — Forstørrel-
...sglas, et. Glas, som viser Gienstan-
...ne forstørrede.

Forstøvet, adj. bedækket m. Støv.

Forsulte, v. a. 1. lade sulte, plage m. Sult. — forsultet, adj. v. udhungret.

Forsulten, adj. pl. forsultne. meget sulten. (Moth.)

Forsvar, et. [Sv. Förswar. s. forsvare.] 1. det, hvorved noget forsvares, Værn; Bistand. At have et godt F. (en god Forsvarer) i een. Floden er Byens Forsvar fra denne Side. 2. Handlingen at forsvare, Beskiermelse, Beskyttelse. At tage een i Forsvar. 3. Gierningen at værge, forsvare sig. At tænke paa, lave sig til F. Han førte selv sit Forsvar f. Retten. Hans Handlemaade var hans bedste Forsvar imod disse Beskyldninger. = Forsvarsanstalter, pl. Indretninger, som giøres t. Forsvar mod en angribende Fiende. Forsvarsbrug, en. Anvendelse t. Forsvar. At tiene til F. Forsvarsforbund, et. Forbund imellem to ell. flere Stater t. indbyrdes Forsvar. Forsvarsgrund, en. G. som anføres t. Forsvar f. en Sætning ell. Handling (Baggesen); ell. Grund som man har t. at forsvare noget. Forsvarskrig, en. Krig, hvori man allene tænker paa, har t. Hensigt at forsvare sig; modsat: Angrebskrig. forsvarsløs, adj. som mangler Forsvar, er uden Værn. Forsvarsmiddel, et. M. til at forsvare sig med. (A. Ørsted.) Forsvarsmod, et. Mod t. at værge sig imod Angreb. "Det er derfra —, at Fædrelandet kan drage Kraft t. sit Forsvarsmod." Malling. Forsvarsret, en. naturlig Ret t. at forsvare sig imod Angreb ell. Overfald. "Den Forsvarsret, som Skaberen har givet alle Skabninger." Schytte. Forsvarsskib, et. Skib, der lægges ud i en Havn ell. v. en Kyst t. dens Forsvar, og uden at bruges i Slag ell. til Angreb. Forsvarsskrift, et. Skrift, hvori man søger at forsvare noget. Forsvarsstand, en. Forfatning, hvori man er belavet paa at forsvare sig. Forsvarstale, en. Tale, hvori man forsvarer sig selv ell. andre. Forsvarsvaaben, V. som ere indrettede allene t. Forsvar. forsvarsviis, adv. saaledes, at man kun søger at værge sig mod Angreb.

Forsvare, v. a. 1. [af for og svare, spondere, præstare.] beskierme, tage i Forsvar, enten m. Gierning ell. Ord. a) afværge Angreb, sætte sig t. Modværge, værge. At forsvare Landet; forsvare sig t. det yderste mod Fienden. "At forsvare skeer egentlig kun ved Personer og imod Personer. — Fæstninger kunne ikke forsvare et Land; men de kunne tiene t. Forsvar, naar de vedbørligen besættes." Müller. (jvf. værge, værne. Man siger dog altid: Havnen forsvares v. Batterier, v. et Castel. Skandser forsvare (værne for) Byen fra Landsiden.) b) søge at bevise sin egen ell. Andres Uskyldighed, en Sags

Rigtighed, Sandhed, Lovlighed, m. m. At forsvare en slet Sag; forsvare den Anklagede. Jeg kan forsvare, hvad jeg har sagt. = Forsvárer, en. pl. -e. den, som forsvarer, beskytter andre. Den Uskyldiges Forsvarer. Fædrelandets Forsvarere. — forsvárlig, adj. og adv. 1. som kan forsvares, undskyldelig. Han har ikke handlet forsvarligt mod sine Børn. 2. som man kan svare for, dygtig, stærk, god. forsvarligt Arbeide. En forsvarlig Bygning. "Kun mindre høit, og mere varligt, kun mere dybt og mere fast, og altsaa noget meer forsvarligt." Bagg.

Forsvedt, adj. ganske svedt, giennemsvedt. (Moth.)

Forsvige, v. a. s. svige.

Forsvinde, v. n. 3. er. (s. svinde.) forgaae uformærkt, blive borte, blive t. intet. "Min levende Erindring skaber den alt forsvundne Tid p. ny." Evald. "Daad og Navn forsvinde, Skyggen liig." Foersom. Duggen, Taagen forsvinder for Solen. Han forsvandt for vore Øine. "Saaledes, skumle Nat, forsvandt du for vort Øie." Evald. — Deraf: Forsvinden, en. (Forsvindelse. V. S. O.)

Forsviret, adj. (s. svire.) fordærvet, medtaget af Sviir.

Forsvække, v. a. s. svække.

Forsværge, v. a. og rec. 3. (s. sværge.) 1. love m. Ed at ville skye, forsage noget. At forsværge Brændeviin, Spil. Jeg har forsvoret, at komme der. 3. sværge, forsikkre edelig, at noget ikke er, som det siges, ell. ikke er til. Jeg vilde have forsvoret, at det var ham, saa ukiendelig var han. "Det er ilde, at see hvad man forsværge vilde." Wessel. 3. v. rec. forsværge sig, sværge falskelig, giøre falsk Ed, begaae Meened. "Aldrig har jeg forsvoret mig ell. løiet mig fra et Løfte." Rahbek. (D. Tilsk. I. 290.) — Deraf: Forsværgelse, en.

Forsyn, et. ud. pl. det høieste Væsens forudbestemte Lov for Skabningens og i Særd. Menneskenes Hændelser og Skiebne; Guds styrende Omhu for de skabte Væsener. At stole p. Guds F.; lade Forsynet raade. Forsynets urandsagelige Veie. (I ældre Skrifter ogsaa: Omsorg, Omhu i Alm. it. Evne t. at forudsee. "Guds betænkte Raad og Forsyn." Bib. af 1550. Ap. G. 2. 23.)

Forsynde sig, v. rec. 1. begaae Synd. "Gid aldrig i min Tid sig nogen saa forsynder." Holb. P. Paars. At forsynde sig imod Gud, imod sit Fædreland.

Forsyne, v. a. 1. skaffe det fornødne tilveie. At forsyne sit Huus m. Fødevare. At forsyne sig godt til en Reise; forsyne sig mod Kulden. At forsyne et Embede, forrette det i en andens Sted. ("At forsyne

Mennesker nok t. saa mange Planteste
Guldb.) = Forsynelse, Forsyning,
Gierningen at forsyne. Stadens F.
Levnetsmidler. (Moth.) — forsynlig,
1. omhyggelig for, at intet, som beh
fattes; som betimeligen anskaffer, s
for det Fornødne. En forsynlig H
fader. 2. varlig, forsigtig, omhygg
"Om I den gode Jord forsynlig v
pløiet." Falster. — Deraf: Forsynlig
en. ud. pl. "Da uddeler man sine
gierninger m. større Forsynlighed." (
sigtighed.) B. Thott.

Forsyre, v. a. 1. giøre alt for suur,
bringe f. megen Syre.

Forsæde, et. pl. -r. 1. det forreste S
ell. Siddested. Forsædet i en Karreet.
det fornemste Sæde, den fornemste Ra
"Ved deres Kiærlighedsmaaltider var i
Forsæde." Schytte. At have Forsæde
et Raad. "Ugentlige Møder holdes, u
Forsæde af en blandt de Ældste."

Forsælge sig, v. recipr. 3. (jvf. sælg
sælge t. sin Skade, sælge f. ringere Pri
end man har kiøbt, ell. f. en lavere Pri
end man kunde have faaet af en an
Kiøber. (Moth.)

Forsænke, v. a. 1. giøre useilbar v.
nedsænke. At forsænke en Havn. (Mo
V. S. O.) — Deraf: Forsænkning, en.

Fórsæt, et. pl. Fórsætter. 1. no
som foresættes en anden Ting. (De
egentl. Bemærk. høres sielden.) Et F
sæt af Pap f. Vinduer. (Deraf hos M
en Forsætsramme; Forsætsblad, Forsæ
papir, reent Blad, der sættes for i Bo
v. Indbindingen.) 2. det, man foresæt
sig, en m. Overlæg tagen Bestemmelse,
giøre ell. lade noget. (jvf. foresætte.)
fatte et F. "En Beslutning kan tages
et Raad, af et heelt Folk; et Forsæt
enkelt Mands Bestemmelse." — "Den, s
danner sig saadanne Forsætter, men
fatter deres Udførelse." Rahbek. Med f
F. (af egen Drift.) "Dersom Villien i
ikke blot er et flygtigt Forsæt." Mynst
— "Et Forsæt antyder blot Villiens B
stemmelse; en Beslutning derimod, at
Forsæt endelig er bleven taget. Kun
Forsæt, der følger efter en Overveielse,
som tillægges nogen Vigtighed — kan k
des en Beslutning." Müller. 3. skriftl
Indlæg i en Retssag. (D. Lov. foræld
= forsætlig, adj. som skeer m. frit F
sæt, uden Tvang ell. Overtalelse. Et fo
sætligt Mord. At giøre forsætlig Ska
"Man kan ham berømme, at han forsæ
lig ei mod Retten kunde dømme." Hol
P. Paars. "Forskiellen imellem at tr
nødvendig Fare, og selv forsætlig at
søge den." Rahbek. — Forsætlighed,
ud. pl. den Egenskab v. en Handling,
den er forsætlig, skeet m. Forsæt.

Forsætte, v. a. 3. (f. sætte.) 1. sætte ll, sætte p. et urigtigt Sted. Sætteren r forsát denne Side, Linie. Bogen er ven forsát. 2. sætte ud af den rette Vei. tibet blev forsát af sin Curs v. Strøm-en. 3. sætte een i høiere Skyld, end ligt, end hans Evne er til. Denne Bonde forsát i sin Landgilde. (Moth.) 4. blande l m. et andet i et vist Forhold. At for-ætte Kobber m. Tin; forsætte en god lls m. en ringere. (Moth.) 5. fordærve, elægge. At forsætte sin Helbred. (Moth; en nu usædvanligt.) 6. at forsættes i sin ert, Styrke (f. Ex. om Heste ell. Krea-tr) sættes tilbage, forknyttes. — Forsættelse, en. pl. -r. det, at forsætte ell. blive forsat.

Forsætning, en. pl. -er. 1. en af de ætninger, hvorpaa en logisk Slutning ndes. 2. en forudgaaende Sætning i Periode; modsat: Eftersætning.

Forsøde, v. a. 1. giøre sød; figurl. for-e det Behagelige, ell. formindske det ehagelige for nogen. At forsøde Livets løie, Sorger. "Denne Vished bør for-de al din Kummer, al din Nød," Bagg. Deraf; Forsødelse, en.

Forsøg, et. pl. d. s. en Handling, som retages for at komme t. Kundskab om et retagende er muligt, om det vil lykkes, . om man formaaer at udføre det; en røve. At giøre, foretage et F. med get. "Stærke og stridbare Folk, som øde giort dem Forsøget vanskeligt, ja nuligt." O. Guldb. Forsøget lykkedes, ldt slet ud. Physiske, chemiske Forsøg (Ex-rimenter.) "Forsøg gaaer mest ud paa, forfare Mulighed ell. Umulighed af en Ting; Prøve p. at kiende Sandhed ell. andhed, Virkelighed ell. Uvirkelighed (Be-ffenheden) af Tingen." Sporon. En dens Forsøg kunne prøves; og man kan Prøven finde, at Forsøget ikke har ret paalideligt.

Forsøge, v. a. 2. søge at erfare en Tings ulighed, ell. dens Egenskaber og Virk-nger; prøve. Vi maae forsøge (forsøge a) om det vil lykkes. At forsøge for-llige Midler mod en Sygdom: At for-ge sin Lykke, forsøge sig i Verden. "Man søger noget, f. at see, hvorvidt det lader giøre; man prøver, f. at lære dets kaffenhed. — Man prøver om en Pen god; man forsøger at skrive m. en slet n." Sporon. 2. udstaae, lide, forfare, røve. Han har forsøgt megen Genvor-hed. En forsøgt (forfaren) Mand. "Vi te ikke denne Klage fra dem, der for-stes i Livet p. mange Maader." Mynster. friste. Mynster. (Efter det Tydske og den.)

Forsølve, v. a. 1. overdrage m. en tynd Belægning af Sølv. — Deraf: Forsølv-ning, en. pl.-er.

Forsømme, v. a. forsømte, forsømt. [J. forsóma.] undlade at iagttage, at passe, at varetage. At forsømme sine Pligter, sit Em-bede, forsømme Skolen, Collegier, Kirken. "Jeg skal ikke sige, om han derover forsømmer vigtigere Ting." Eilschov. At forsømme den beleilige Tid. "Om virkelig det skeer — som kan forsømmes for enhver Hin-dring, f. enhver Ulyst." Mynster. — At forsømme sine Børn. Han er forsømt i sin Opdragelse, i sin Ungdom. At for-sømme sig, ikke være hurtig nok, og derved gaae Glip af noget. = forsømmelig, adj. tilbøielig til at forsømme, (sine Pligter, Arbeider) efterladen. — Forsømmelighed, en. ud. pl. den Feil, at være forsømmelig. — Forsømmelse, en. pl. -r. Gierningen at forsømme; det, at forsømmes.

Forsørge, v. a. 1. 1. sørge for at skaffe een det Nødvendige; sætte een i saadan Tilstand, at han ikke trænger. Han har ikke saameget, at han kan forsørge en Fa-milie. At forsørge Kone og Børn. "Før jeg var kommen i en saadan Stand, hvori jeg m. Ære kunde forsørge en Kone." Sneedorf. Hans Børn, Døttre ere godt forsørgede. 2. forsyne. At forsørge een m. Klæder, m. Reisepenge. (sieldnere.) = Forsørgelse, en. 1. Gierningen at for-sørge. 2. Tilstanden, at være forsørget, ell. Omstændigheder, hvorved een forsør-ges. Datteren har faaet en god Forsør-gelse i Klostret. — Forsørger, en. pl.-e. den, som forsørger een, har Omsorg for hans Ophold.

Forsørge sig, v. rec. 1. skade sig v. at sørge for meget. — forsørget, adj. v. me-get sorgfuld.

Fort, et. pl. -er. (Fransk, udt. med aabent o.) en liden Fæstning, Borg.

Fort, adv. (Tydsk, og høres kun i d. Tale.) frem, fremad; it. hurtigen. ("Da Dæmningen kom bort, flød Bækken dob-belt fort." Wessel.) Deraf ogsaa det tydske Udtryk: at fortfare eller fare fort ɔ: blive ved, holde ved. "Da vilde han endnu fare fort at kæmpe." Mynster. = Fort-gang, en. s. Fremgang. — fortløbende, adj. v. sammenhængende, uafbrudt. En fortløbende Talrække. (Jvf. fortsætte, Fortsættelse, nedenfor.)

Fortabe, v. a. 2. miste, tabe. At for-tabes, blive fortabt, i Theol. fordømmes. = fortabt, adj. v. mismodig, nedslaaet, forsagt. Han saae ganske fortabt ud. "Den arme Dreng, forbauset og fortabt — i Taarer udbrød," Bagg. — Fortabelse, en. det, at man mister, taber noget. Under Livs og Æres F. "At frelse Siælen fra Synd og Fortabelse." Mynster.

Fortag, et. Rettighed til at tage først.

Fortage, v. a. og rec. 3. (s. tage.) 1. betage, borttage, stille ved. "Tid og Stund fortager al Sorg." Moth. "Din Guddoms Magt fortager Gravens Mørke." H. A. Brorson. (forældet.) 2. fortage sig, v. rec. skade sig v. at tage, løfte p. noget, ell. v. at gribe sig for stærkt an i Arbeide. At fortage et Lem, komme det af Led. (Moth.)

Fórtale, en. pl.-r. 1. Tale, som gaaer forud f. Hovedsagen, Indgang, Indledningstale. Her behøves ingen lang F. 2. i Særdel. det, som siges Læseren foran i et Skrift, angaaende dettes Indhold, Anledning, m. m.; Forerindring. — Fórtaler, en. den, som taler t. Bedste f. en Anden, ell. som holder en Fortale. (Moth.)

Fortále, v. a. og rec. 1. tale ilde om een for at skade ham, (især naar det skeer oftere) søge at sætte ham i ondt Rygte. (jvf. bagtale.) "At fortale Nogen, er ideligen at tale ilde om ham, for at skade ham." Sporon. (Müller har bemærket, at Ordet fortale har tabt sig af den nærværende Sprogbrug. Det er i det mindste blevet meget sieldent.) 2. v. rec. fortale sig, tale feil, sige hvad man ikke vilde ell. burde have sagt. — Fortáler, en. den, som taler ilde om Andre.

Fórtand, en. pl. -tænder. en af de Tænder, som sidde foran i Munden; (forskielligt fra Kindtand, Dientand.)

Fórtegn, et. pl. d. s. Forvarsel. Moth. (Nu usædvanligt. jvf. hernæst Fortegning.)

Fórtegne, v. a. 1. tegne for, tegne noget, som skal tegnes efter. Moth. (Bedre: foretegne. Jeg har nøie fulgt, hvad der var foretegnet mig.) — Fórtegning, en. i Musiken: Angivelse af et Tonestykkes Toneart ved Fórtegn, der sættes v. Begyndelsen af de første Nodelinier.

Fortégne, v. a. 1. s. optegne, opskrive. Heraf: Fortegnelse, en. pl. -r. skriftlig Optegnelse over noget, Liste, Catalog. At giøre F. over noget. En Bogfortegnelse.

Fortégne, v. a. 1. tegne urigtigen, give en urigtig, unaturlig Form i Tegningen. Maleren har reent fortegnet denne Arm, Haand. — Deraf: Fortégning, en.

Fórtid, en. ud. pl. den Tid, som har været før, i Særd. længe før den nærværende Tid; Oldtid. Fortid, Nutid, og Eftertid. — gen. Fortids br. som adj. Fortids Sæder, Skikke; men skrives ogsaa i eet Ord m. det tilhørende Subst. f. Ex. Fortidsminde, et. (Bemærkelsen af Fortid: den Tid, som er før den rette, lovlige Tid, anføres i V. S. O.)

Fortie, v. a. 3. (s. tie.) tie med, holde hemmelig, dølge. At fortie noget for een. — At fortie sig: kun i den Talemaade: Man kan snarere fortale sig, end fortie sig. — "At fortie sin Ret ɔ: ikke paatale den i rette Tid." Moth. — Heraf: Fo-tielse, en.

Fortiene, v. a. 2. erhverve v. Arbei Flid, Tieneste. At fortiene mange Peng Paa disse Varer er kun lidt at fortiene. J har intet fortient v. denne Handel. j erhverve. "Det er kun Penge, man f fortiene sig; derimod kan man erhver sig alle et Arbeids Frugter." P. E. Mül 2. faae v. sine Handlinger Adkomst, Ret noget, forskylde, giøre sig værdig til. fortiene Tak, Berømmelse. Han har fo tient sin Straf, sin Skiebne. Han fik fortiente Straf. Dette havde jeg ikke fo tient (forskyldt) af ham for mine Velgj ninger. — fortient, adv. som har F tienester. En meget fortient Mand. giøre sig fortient af Staten, af Fædrela det. = Fortieneste, en. 1. Løn, Vindi som man fortiener, erhverver. At ha god F. af noget. Dette var min hele 2. det, man har forskyldt v. sine Handli ger, giort sig værdig til. At straffes, lønnes efter F. Han opnaaede denne uden al Fortieneste. 3. Handling, hv ved man fortiener Agtelse, Berømmel Hæder, hvorved man giør sig fortient; mærket, berømmelig Handling. (mest i p En Mand af store Fortienester. Han mange Fortienester af Fædrelandet. (fortienstlig, adj. et nyt, af det T. v dienstlich fordansket Ord: som har F tieneste, (3.) som medfører ell. giver Fort neste; hæderlig, berømmelig. F. Bad men ikke let i høiere Stiil.)

Fórtil, adv. modsat: bagtil. s. for.

Fortinge, v. a. 1. betinge, indgaae F ening om et Arbeide for en vis Betal At fortinge et Arbeide. (D. Lov. II. 22.6 At fortinge en Bygning for en vis Su Fortinget Arbeide. Moth. 2. fortinge paa et Arbeide, tinge sig t. Skade. Deraf: Fortingning, en. Arbeidets At have et Arbeide i Fortingning. "St Bygningers Fortingning. Arbeids og rers Fortingning." D. Lov.

Fortinne, v. a. 1. overdrage m. en Belægning af Tin. Deraf: Fortinning

Fórtoft, en. pl. -er. Toft ell. Pla uden f. eens Huus ell. Gaard, som h Huset til. Locus submoenianus. Moth

Fórtog, et. pl. d. s. den steenlag undertiden noget forhøiede Vei for F gængere langs med Husene i en Ga (Moth. jvf. det foregaaende Fortoft.) belægge Fortogene m. Fliser. — Dera Fortogsret, en. En p. Vedtægt grun Ret ell. Skik, at de Mødende p. et F tog skulle gaae til Side f. den, som Husene enten til Høire ell. Venstre.

Fórtogt, en. findes brugt af Sk for: Fortrop, Fortropper; (Avantgard

Forskiel fra det foregaaende Fortog.
Jvf. Bagtog.)

Fortolde, v. a. 1. betale Told af Vare
er indførte.) Deraf: Fortoldning, en.

Fortolke, v. a. 1. forklare Meningen
Ord og Tale; udlægge, udtyde. At for-
lke Loven, fortolke en Drøm. At for-
lke noget i Landets Sprog. = Fortolker,
. den, som fortolker noget. — Fortolk-
ng. en. Tale ell. Skrift, hvorved noget
rtolkes; Forklaring, Udlægning. Deraf:
rdfortolkning, Lovfortolkning, o. fl. —
rtolkningskonst, en. Læren om Reg-
ne for gamle Skrifters Fortolkning. (Her-
neutik.) Fortolkningsmaade, en.
rtolkningsregel, en. o. fl.

Fortóning, en. pl.-er. [Holl. Vertoo-
ne.] i Skibssproget: Kysternes Udseende,
aledes som de vise sig, seete i nogen Af-
and; it. Tegning deraf. (S. tone. Man
er ogsaa: Landet, Kysterne fortone sig
vise sig i en vis Skikkelse.)

Fórtop, en. pl. - pe. Toppen af den
erste Mast. At føre Flag p. Fórtoppen.

Fortplante, s. forplante.

Fórtrav, et. (en: Moth.) Fortrop,
rtogt (avant-garde.) Moth; af det T.
ortrab, og nu forældet.

Fórtrin, et. pl. d. s. 1. Adgang t. noget
emfor Andre. Hun gav ham Fortrinet
r alle de andre Friere. 2. Egenskab, p.
rund af hvilken dens Besidder foretræk-
s Andre. "Her frygter man f. alle For-
n, lige indtil Fortienester selv." Schytte.
an har det F. at være rig. Hun besidder
ange Fortrin. Fødselens indbildte F.
en kan ikke grundes paa Fortrin i For-
nd; men vel p. Fortrin i Magt." Snee-
rf. = Fortrinsret, en. Rettighed t. at
de Fortrin for Andre. (A. Ussings Anm.
Tingsretten. II. 166.) At have For-
nsret t. Befordring. — fortrinlig, adj.
adv. som har Fortrin, som fortiener
foretrækkes, udmærket fremfor andre.
rtrinlige Egenskaber. En fortrinlig Be-
genhed t. Handel. Derved blev han for-
lig berømt. — Fortrinlighed, en. den
skaffenhed, at være fortrinlig; Ypper-
hed.

Fortróe, v. a. 1. [T. vertrauen.]
ern, og endnu hos enkelte Nyere for:
roe, og ganske i samme Bemærkelser;
ket sidste Ord nu dog er almindeligt,
næsten har fortrængt hiin mere frem-
e Form. "At fortroe een noget. At
troe sig t. een. Fortroet Gods." Moth.
en Fortrolige, der lister sig ind i fine
kaldte Venners Hemmeligheder, f. siden
kunne fortroe Andre, hvilke Løndomme
er i Besiddelse af." Rahbek. "Jeg for-
r mig til dig, som den eneste Dommer
ren." Herz. (Moth har ogsaa det ver-
bale Subst. Fórtroende, et. Tillid, god
Tro: det T. Vertrauen.)

Fortrólig, adj. som man betroer sig til,
som man intet holder skiult for; deraf:
meget nøie, inderlig, grundet paa For-
trolighed. (intimus, familiaris.) En for-
trolig Ven, et fortroligt Venskab. De ere
meget fortrolige sammen. "Endog de
Fortroligste holde ofte Smaating hemme-
lige f. hinanden." Rahbek. At holde for-
trolig Omgang m. een. En fortrolig
Samtale. — Fortrolighed, en. den Be-
skaffenhed at være fortrolig, fortroligt For-
hold, gienfidig Tillid. At have F. til een.
At sige, fortælle een noget i Fortrolighed.
"De tabte Folkets Fortrolighed, ligesom
han mere vandt den." Wandal.

Fórtrop, en. pl. - per. den Deel af en
Krigshær, som drager frem foran Hoved-
troppen, Hoved-Corpset (Avantgarde.)
Det kom til Fegtning imellem begge Hæ-
res Fortropper.

Fortryde, v. a. fortrød, fortrydt (ell.
fortrudt.) 1. føle Misfornøielse m. en
begaaet Feil; angre. At fortryde sine
Synder, Feil. Jeg fortryder, at jeg lod
mig overtale dertil. "Det, man fortry-
der, er eens egen Gierning, som man øn-
skede ugiort." Müller. Ogsaa impers.
Det fortryder mig, at jeg har sagt ham
det. Kiøbet fortryder mig ikke. 2. At
fortryde paa noget ɔ: tage ilde op, blive
fortrydelig, harmes over; "have ondt af
det andre giøre." Moth. Ingen kan for-
tryde paa, at jeg søger min Ret. At for-
tryde p. en andens Lykke. "Det, vi for-
tryde paa, er ikke hvad der umiddelbart
vækker Ulyst — men det, som v. Forestil-
lingen om et Forhold fremkalder Mishag."
Müller. — Heraf: fortrydelig, adj. som
fortryder paa, er fortørnet over, misfor-
nøiet med. Han er bleven fortrydelig paa
mig; Hun var fortrydelig over, at jeg
ikke vilde følge med. — Fortrydelse, en.
ud. pl. 1. Anger. Syndernes Fortrydelse.
At føle F. over noget. "Den bedste For-
trydelse er at oprette hvad der er forsømt."
Sneedorf. 2. Fortørnelse, Vrede (dog ikke
heftig ell. i høi Grad.) "Det er utalligt,
hvad Menneskene kunne fortryde paa —
thi Alt, hvad der i Andres Opførsel for-
meentligen ikke svarer t. deres Fordringer,
kan vække Fortrydelse." Müller.

Fortrykke, v. a. 1 og 2. trykke, trænge
stærkt, til Skade. At fortrykkes i en Træng-
sel. 2. undertrykke. At fortrykke den Fat-
tige. "En fortrykt og opirret Almue for-
agtede Lovene." Guldberg. "Nu til trod-
sende Overmagt, nu t. fortrykt Uskyldig-
hed, der burde beskyttes." Malling. 3.
begaae Feil i Trykningen af en Bog. Dette
Ark er fortrykt og maa omtrykkes. — For-
trykkelse, en. Trængsel, Undertrykkelse.

(Kelden.) "Nu synker Huusfaderen under Fortrykkelsens Aag." Malling.

Fortrylle, v. a. 1. bringe ved Trolddom i en unaturlig Tilstand. Eventyr om fortryllede Riddere; et fortryllet Slot. — figurl. indtage, henrive i høieste Grad. Hendes Skiønhed har ganske fortryllet ham. "Erindring, som evig ny fortryller det aldrig mætte Bryst." Evald. "Fortryllende er det, som pludseligen vækker et Velbehag, hvis høie Grad vi ikke ret synes at kunne udgrunde ell. forklare." Müller. En fortryllende Ynde, Naturlighed, Musik. — Fortryllelse, en. Gierningen at fortrylle; det, at fortrylles ell. at være fortryllet.

Fortræd, en. ud. pl. [T. Verdruss.] Skade, Uleilighed, Besværlighed. At giøre, volde een F., føre een i Fortræd. At komme i F. for noget, for en Andens Skyld. Jeg har havt megen F. i Dag. Hans Besøg er mig kun til Fortræd. "Fortræd udtrykker den v. Modgang vakte ubehagelige, bittre Følelse i den mindste Grad, Græmmelse i den største." Müller. = fortrædelig, adj. 1. som føler, ytrer Misfornøielse over noget; ilde til Mode, vrangvillig. At være fortrædelig i sit Sind, blive fortrædelig over noget. Han er fortrædelig at omgaaes, i Omgang. 2. ubehagelig, brydsom, besværlig. En fortrædelig Reise, et fortrædeligt Arbeide. — Fortrædelighed, en. 1. Misfornøielse, Ulyst. F. i Sindet. At giøre noget med F. 2. pl.-er. Besværlighed, Bryderi. Dette Embede volder ham mangen Fortrædelighed. "Da den, som har havt Fortræd, let bringes t. at yttre sin Misnøie m. andre, betyder Fortrædelighed baade det Forhold, hvorved der giøres Fortræd, og den derved vakte Stemning." Müller. — fortræden, adj. pl. fortrædne. ond at omgaaes, vrangvillig, uvenlig. (Moth.) "Som han ældes, bliver han fortrædnere (mere fortræden) og vanskeligere." Mynster. (Præd. 1823. II. 184.) "En stiv Mand lader sig ikke bøie, en trodsig Mand ikke tvinge, en fortræden Mand ikke behandle." Sporon. — Heraf: Fortrædenhed, en. ud. pl. (Sporon; br. Kelden.)

Fortræde, v. a. 3. (s. træde.) 1. forvride v. at træde feil. At fortræde sin Fod. 2. fordærve, beskadige v. at træde under Fødder. Kornet p. Ageren blev fortraadt.

Fortræffelig, adj. som overgaaer andre i Fuldkommenhed, ypperlig, kostelig. Fortræffelighed, en. den Beskaffenhed at være fortræffelig, Ypperlighed.

Fortræfning, en. pl.-er. Træfning, Fegtning imellem Fortropper. (V. S. O.)

Fortrække, v. n. og rec. 3. (s. trække.) 1. v. n. trække bort. Storken vil snart fortrække. (V. S. O. dagl. T.) 2. v. rec. at fortrække sig, trække feil, giøre Fe
træk.

Fortrælle sig, v. rec. udslæbe, forsla
sig, tilsætte sine Kræfter v. Arbeide. (Mot

Fortrænge, v. a. 2. fortrykke, trykke
trænge til Skade. 2. drive ud med Ma
baade egentl. og figurlig. At fortrænge e
fra hans Plads, fortrænge Fienden
hans Stilling. At fortrænge een fra ha
Embede. 3. undertrykke, nedtrykk: (m
i partic.) At hielpe de Nødlidende
Fortrængte. "Den Retfindighed, med hv
ken han hører de Fortrængtes Klagemaal
Sneedorf.

Fortrøden, adj. uvillig, seen til Gi
ning. (S. det modsatte ufortrøden, s
er mere brugeligt.)

Fortrøste, v. a. og rec. 1. beroli
trøste. At fortrøste een med noget.
at fortrøste sig, forlade sig, stole p
sætte Lid til. "Fortrøst dig ikke paa de
Liv, og forlad dig ikke p. deres Ma
foldighed." Sir. 16. 3. Jeg fortrøster
til Kongens Retfærdighed. At fortrø
sig paa Gud. "At han v. dit Bud sig gi
der, og p. dig fortrøster sig." Thaar
= Fortrøstning, en. 1. Trøst, Forhaa
ning, som gives, meddeles en Anden. "E
det medbragte ham ny Fortrøstning
Værkets Fortsættelse." Wandal. 2. Til
Forhaabning. "Fortrøstning t. den Alg
i hvis Haand vore Skiebner staae." Ma
bek. At sætte sin F. til een.

Fortsætte, v. a. 3. (s. sætte.) ved bl
m. et begyndt Foretagende eller Arbei
At fortsætte sin Reise, sine Studering
fortsætte et Skrift, som en anden har b
gyndt. = Fortsættelse, en. 1. Giern
gen at fortsætte noget. 2. det, som fo
sættes; et fortsat Arbeide. — Fortsæt
en. pl.-e. den, som fortsætter noget; (
det, en Anden har begyndt.)

Fortumle, v. a. 1. forstyrre, giøre f
styrret ved Tummel. "Folkets Sværm n
drager forsagt, fortumlet, hid." Sch
manns Merope. At være fortumlet i H
vedet. "Da styrted mangen Sømand f
tumlet overbord." Ohlenschl. — Den
Fortumling, en. pl.-er. Mit Hoved m
ler ikke den idelige Fortumling.

Fortvivle, v. n. 1. opgive alt Haa
tabe alt Haab og Mod; mistvivle. At fo
tvivle om Guds Naade, om et heldigt U
fald af et Foretagende. — absol. Han
nær v. at fortvivle, at blive reent ha
løs og modløs. — fortvivlet, adj. v gan
det i, fremkaldt ell. frembragt af Fortv
lelse. "Da greb jeg igien t. det fortv
lede Anslag, jeg før havde ladet fa
Bagg. N. Klim. Et fortvivlet Menn
"Man forestille sig, hvilken fortvi
Sorg der, og hvilken rasende Gla
Sparta." Guldb. — fortvivlede Du

...sker, en fortvivlet Sag, som man ei
a giøre sig noget Haab om. At giøre
fortvivlet (rasende) Angreb, en for-
ivlet Modstand. — Fortvivlelse, en. ud.
, den Tilstand, hvori man fortvivler,
fortvivlet.

Fortydske, v. a. 1. oversætte af et andet
Sprog p. Tydsk. Deraf: Fortydskning, en.

Fortygge, v. a. 1. beskadige, fordærve
at tygge. Hesten har fortygget sin Tunge.
raf: Fortygning, en.

1. Fortykke, v. a. 1. (af tyk.) giøre
ttere, mindre flydende. (V. S. O.)

2. Fortykke, v. a. 1. (af tykkes.) være
e tilfreds med, fortryde paa, tykkes ilde
t. Moth (forældet.)

Fortynde, v. a. 1. giøre tyndere, mere
dende; ell. giøre en geistig Vædske sva-
re v. Blanding m. en anden. At for-
nde Brændeviin m. Vand. — Deraf:
rtyndelse, en. Luftens Fortyndelse.

1. Fortælle, v. a. fortællede og fortalte;
talt. (kort a.) tælle urigtigen, tælle feil.
ngene ere fortalte. At fortælle sig.

2. Fortælle, v. a. fortalte, (kort a)
rtalt. giøre een bekiendt m. noget, som
sket; berette, give Tidende om. At
tælle en Historie, Begivenhed, Tildra-
se. Den fortællende Stiil. — Deraf:
rtæller, en. den, som fortæller, som
n fortælle noget. Han er en god F. —
rtælling, en. pl.-er. 1. Gierningen at
tælle. 2. det, som fortælles; Beretning,
storie. En sand, en digtet F.

Fortænke, v. a. 2. dømme ilde om.
an kan ikke fortænke ham deri, at han
sikkre sin Eiendom. Jeg fortænker dig
t, om du giør det. 2. mistænke, have
istanke til. (Moth.) At fortænke een
Tyverie. "Man denne ærlig Siæl for
tant el fortænker." Holb. P. Paars.
et skeet var fordi han sig havde selv for-
kt." Holb. (Barselst.) At have sin Kone
tænkt for en anden Mand. — Fortæn-
ig, adj. mistænkelig. (sielden.) "Jo
e synes det fortænkeligt at være."
ding.

Fortære, v. a. 1. opæde. At fortære
den, Foderet. 2. forøde, sætte over-
. At fortære sine Midler. Han veed
re at fortære, end at fortiene. Moth.
tære bort; ødelægge. "Dersom dine
st fortæres i idelige Bekymringer."
aster. Jernet fortæres af Rust. At
tæres v. Ild. "Borgeren, som har an-
et sin Tid, fortæret sine Kræfter t.
dsmænds Oplysning." Wandal. —
tærelse, en. det, at fortære, ell. at
æres. — Fortæring, en. 1. d. s. s.
tærelse. 2. det, som fortæres, Under-
ning. 3. Udgift t. Fortæring, især p.
ser. Wognleie og Fortæring."

Fortætte, v. a. 1. giøre et Legeme tæt-
tere. (condensare.) — Fortætning, en.

Fortøie, v. a. 1. giøre fast i en Havn
m. Ankere og Toug. At fortøie et Skib.
(Moth.) (J D. Lov. IV. 3. 4. "Et Skib,
som ligger f. Anker ell. fast fortøvet.")
Fortøining, en. Gierningen at fortøie et
Skib i Havnen.

Fortømre, v. a. 1. forsyne m. nyt Tøm-
mer. — Deraf: Fortømring, en. pl.-er.

Fortørne, v. a. 1. [T. erzürnen.]
giøre vred, opirre. At fortørne een med,
ved noget. "Hvor let det er at være sagt-
modig saa længe ingen fortørner os." Bast-
holm. At fortørnes, blive fortørnet over
noget, være fortørnet p. een. "Hvis det,
man fortryder paa, synes at røbe Mangel
p. Opmærksomhed eller Agtelse, fortørnes
man." Müller. = Fortørnelse, en. Vrede.
(i stærkere Grad end Fortrydelse, ringere
end Vrede; omtrent lige m. Harme.)

Fortørre, v. a. 1. udtørre, fortære al
Vædske. Jorden fortørres af Solheden.
"Der ere Kiærligheds Taarer, hvis Kilde
ikke kan ell. skal fortørres." Mynster. "De-
res Hierte var fortørret, fordi der ingen
Følelse mere var i." Samme. Deraf:
Fortørrelse, en. pl.-r. (V. S. O.)

Fortøve, v. n. 1. (har.) opholde sig,
bie, tøve. At fortøve længe p. et Sted.
"Hvor længe det kan vare, at de fortøve
her." Bording. [v. a fortøve ɔ: forsinke,
(Moth) bruges nu sielden.]

Forud, adv. 1. ud fra den forreste Kant
ell. Side. (mods. bag ud.) I denne Be-
mærk. helst i to Ord. 2. for i Veien. At
løbe, seile, gaae forud. 3. før den rette
ell. bestemte Tid. At give een sin Beta-
ling, sin Løn forud. (Deraf: Forudbeta-
ling.) 4. fremfor andre. Han har det
forud for sine Medbeilere, at han er rigere.
At tage forud (forlods.) 5. førend noget
skeer. At vide, sige noget forud. = For-
udbestemmelse, en. Bestemmelse af en til-
kommende Ting, Skiebne. (Prædestina-
tion.) forudfattet, adj. v. som man
har fattet, antaget uden nøie Undersøgelse.
"Det Herredømme, som Indbildning, Va-
ner og forudfattede Meninger have øvet
os." Sneed. s. Fordom. Forudfølelse,
en. Fornemmelse, som man har af noget
tilkommende; Anelse. "Er denne Glæde
da ikke en Forudfølelse af den langt større,
vi haabe." Mynster. Forudkiendelse,
en. Kiendelse, Dom, der foreløbig affiges.
"At jeg — din Forudkiendelse mig i en
Sag udbeder." Bagg. forudlove, v. a. 1.
love i Forveien, før man lover en anden.
Han paastod at have Løfte derpaa; men
mig var det forudlovet. forudsee, v. a. 3.
see en Ting forud, slutte sig t. den, inden
den skeer. forudsige, v. a. 3. sige, til-
kiendegive noget inden det skeer, spaae.

Forudsigelse. en. det, at forudsige; Forudsagn. "Hvor sikkert hiin Forudsigelse skulde opfyldes over dem." Mynster. forudsætte, v. a. 3. antage forud, lade gielde som sandt ell. muligt. Deraf: Forudsætning, en. Sætning, der indtil videre antages for sand ell. rigtig; Hypothese. forudvidende, adj. v. som veed noget ell. Alt, inden det skeer ell. indtræffer. Forudvidenhed, en. den Egenskab, at være forudvidende. (Guldberg.) "Efter denne Forudvidenhed har Gud indrettet Verdens Forandringer." Eilschov. "Det Tilkommende bliver v. Forudvidenhed først fastsat og nødvendigt." Samme. "Længe havde han forundret sig over de Stiernekyndiges Forudvidenhed." Wandal.

Foruden, adv. og præpos. [Af for og uden.] 1. adv. udvendigen, uden paa, uden til. (Nu sielden.) Karret var foruden malet grønt, og forinden hvidt. 2. præp. a) d. s. s. uden (sine, absque.) Jeg har ingen at stole paa, foruden ham. Byen, foruden Besætning, kunde ikke længe modstaae Fienden. — b) undtagen (præter.) Foruden hende, var der ingen tilstede. Ingen, foruden Prindserne, have Adgang. Foruden dette, har jeg endnu en Fordring. — Foruden at, præterquam quod. — c.) Som adv. efter Substantivet: Han kan ikke være, leve hende foruden. Man kan ingen Dag være Penge foruden (undvære.) "Han kunde ikke v. det Middel, som han meente, blive Overløb foruden." B. Thott. "Han faaer vel Røgelse, mig foruden." Bagg.

Foruleilige, v. a. 1. volde Uleilighed, umage, besvære. At foruleilige een m. noget. (dagl. T.) "Jeg fandt det grusomt, at have foruleiliget den arme Mand saa længe." Bagg. Labyr. II. 128. "Ulykke, som fornærme ell. foruleilige det Almindelige." Rahb. Tilsk. V. 369.

Forulempe, v. a. 1. tilføie een Ulempe; skade, giøre Fortræd.

Forulykkes, v. n. pass. komme t. Ulykke; faae et uheldigt Udfald, mislykkes. Skibet forulykkedes (forliste.) Anlægget forulykkedes (mislykkedes) for ham. (Optaget i nyere Tid efter det Tydske, (Moth.) ligesom adj. v. forulykket, mislykket. En forulykket Student.) Subst. Forulykken findes hos Baggesen.

Forunde, v. a. 1. unde, tilstaae, skienke. (Om den Høieres Naadesbevilning, den Mægtigeres Gaver t. den Ringere.) "Forgieves Skiebnen mig forundte denne Lykke." Schiermanns Merope.

Forundre sig, v. rec. 1. (ogsaa imperg. og n. pass.) modtage og yttre Følelse af det Usædvanlige, Overraskende, Besynderlige. (S. undre sig, der har selvsamme Bemærkelse.) At forundre sig, at blive forundret over noget. (Hvore Bibelove at forundre sig paa noget. f. Ex. Luc 47. Jud. 11. 21. I Bib. 1550: "Og undrede paa hendes Viisdom.") Det fo undrede mig, at finde ham her endn Enhver maa forundres over hans Færd hed. = forunderlig, adj. som man m undres over, som vækker Forundring, som. forunderligt, adv. — Forund lighed, en. Beskaffenheden, at være f underlig. — Forundring, en. det Usæ vanliges, det Stores og Betydendes, Synderliges Virkning p. Siælen; Følel af at forundre sig. At falde i F. o noget, sættes i F. ved noget. "Sin D ter havde han givet saa god en Opdragel at hun var Grækernes Forundring." Gul B. Hist. I. 2. S. 751. — forundringsfu adj. i høi Grad forundret. — Foru dringstegn, et. udvortes Tegn p. F undring. forundringsværdig, adj. fortiener Forundring.

Forurette, v. a. 1. giøre Uret im fornærme, bedrage. (Moth.) = Foru telse, en. pl. -r. 1. Gierningen at f urette. 2. tilføiet Uret, Fornærmel "En Forurettelse er en Handling, hvor den Ene krænker den Andens Rettighede P. E. Müller. — Forurætter, en. de som forurætter andre; en Fornærmer (f den.) "At fordre Straf over sin Forur ter." Bastholm.

Forurolige, v. a. 1. forvolde Uro. (Mot "De undgik mange af de Angreb, som fo uroligede Folkene i andre græske Egn Guldberg. "Og lade Fienden saa s og stærkt, som muligt, forurolige v. andet Krigsfolk." Wandal. = Deraf: Fo uroligelse, en. pl. -r.

Forvaaget, adj. v. medtaget, udte p. Kræfterne af formegen Vaagen. "Fo vaaget, mat, forknuust, en Skygge lig Baggesen. (At forvaage sig. B. S. D.

Forvagt, en. pl. -er. Forpost, F postvagt. Moth. (Wandal. Rahbek. Tilsk. 1807. 596.)

Forvalte, v. a. (T. verwalten.) bestyre, forestaae. = Forvalter, en. pl. 1. i visse Tilfælde, og i Sammensætni den, som forestaaer, har Opsyn m. no F. ved et Magasin. Amtsforvalter, Ei forvalter. 2. særd. og absol. den, s bestyrer et Jordegods paa Eierens Beg — Forvaltning, en. (Moth.) s. Bestyr

Forvandle, v. a. 1. [T. verwandel af det forældede Wandel, Skifte.] a danne til en anden Ting, et andet Ve (enten virkelig ell. blot tilsyneladende;) oftest m. Bibegreb om, at det skeer [illegible] gen. At forvandle Vand t. [illegible] pladsen forvandledes til en [illegible] Glæden blev forvandlet (omskiftet) t. [illegible] "Du, som forvandlede [illegible]

Slummer, og l. Haab om Lyst." Evald. "Det, som bliver anderledes, forandres; det, som bliver til noget andet, forvandles." Sporon. "Dyr nu t. Folk, og Folk t. Dyr forvandler." Bagg. — Forvandling, en. pl. -er. det, at forvandle, ell. at forvandles.

Forvandt, (T. Verwandter.) S. Frænde, Slægtning, Paarørende.

Forvanske, v. a. 1. tilføie Skade v. at bortttage, formindske, lade forkomme. Han har forvansket en Deel af det ham betroede Gods. — Deraf: Forvanskning, en. pl. -er.

Forvare, v. a. 1. [T. verwahren.] 1. henlægge, hensætte p. et sikkert Sted; gjemme. 2. vogte, bevare. "I Freden rolig at forvare, og selv i Krigen at forsvare." Baggesen. Vel forvaret imod Fienden, imod Kulden. — At forvare sig a) vogte sig, vare sig. b) betrygge sig, forsyne sig m. Sikkerhed f. det Tilkommende ell. Mulige. (Moth.) Han er ikke vel forvaret i Hovedet, har en Skrue løs. (Moth.) (At være forvaret m. noget, ell. m. en Person ɔ: være vel tient med. D. Sw. I. 9. 7. IV. f. 1.) = Forvaring, en. Giærningen, at forvare; Tilstanden at være forvaret. At have noget i F., under sin Forvaring. At flye een noget i F. (i Giemme.) At holde en Forbryder i sikker F. — Forvaringssted, et. Giemmested. "At man anskler kun ete Forvaringssteder, og ikke Smittersteder." Rahbek.

Forværlig, adj. varsom, forsigtig. f. varlig. "Disse Dyder, som lære at gaae forværlig og kunne vide at holde Maade." P. Thott. II. 163.

Forvarsel, et. pl. Forvarsler. Tegn, som forud vare om ell. bebude, at noget skal skee. Et ondt F. "Man turde ansee hans Advarsler som Forvarsler." Rahb. Et F. for Uveir, Storm, f. Døden. (s. Varsel.) — forvarsle, s. varsle.

Forved, adv. foran, fortil. (Mest som Adverbium, adskilt. Hunden løber for ved Hestene.)

Forvei (ubrugel.) Deraf: i Forveien, adv. 1. foran, forved, med Hensyn t. en Vei, som man færdes paa. At gaae, reise, ride i Forveien (ɔ: førend Andre, som komme bag efter.) 2. forud, m. Hensyn t. Tiden; førend noget skeer ell. kan skee. Jeg sagde ham det i Forveien. Dette maa afgiøres i Forveien. "I Forveien førte de et ordentligt Levnet i Spise og Drikke." Schytte.

Forvende, v. a. 2. vende noget anderledes, end det bør ell. pleier at være; vende, forandre t. det værre, fordreie. At forvende sit Maal, sin naturlige Skabning. (A. S. Vedel.) At forvende Ordenen i noget; forvende eens Ord; forvende Retten. "Paa mange Maader synes den falske Viisdom at forvende Sandhedens Erkiendelse." Mynster. Et forvendt Sind. "En vanartig og forvendt Slægt." (D. Bibel.) "De forvendte Forestillinger, hvormed Tanken forvirres." Mynster. 2. tilvende sig, tilbageholde p. en skiult, utilbørlig Maade. At forvende betroet Gods. — Forvendelse, en. pl. -r. Giærningen at forvende. — Forvendthed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at have et vrangt, forvendt Sind. "Det Uhyre, i hvilket al menneskelig Forvendthed synes at have naaet sin høieste Spidse." Mynster.

Forvente, v. a. 1. vente sig, have i Vente; formode, haabe ell. frygte noget, som vil skee. At forvente (haabe) et tilkommende Liv. Vi kan ikke forvente andet end Uheld af denne Krig. "Man kan forvente baade det, man haaber og det, man frygter." Sporon. "Det, man venter, kan vække baade Frygt og Haab; det, man forventer, er noget fiernt og oftest noget Godt." Müller. = Forventning, en. 1. den Tilstand i Siælen, at forvente noget, at see noget i Møde. "Hvem som Forventning er lang, ham er Opfyldelse kort." S. Staffeldt. I F. af hans Ankomst, af høiere Samtykke. "Det Haab, som seer længere ud, end nogen jordisk Forventning." Mynster. "Skulde det være Haab, den Forventning, hvormed Oprøreren, Avindsmanden seer sine Rænkers Udfald imøde?" Rahbek. 2. Forestillingen, man giør sig om det, man venter. Det svarede ikke t. min Forventning. — Forventningstid, en. Tid, i hvilken man har, nærer en Forventning. (Øhlenschl.)

Forverden, en. ud. pl. Verden, som den var i Fortiden ell. i de ældste Tider, som gaae forud for al Historie. Levninger fra Forverdenen.

Forvexle, v. a. 1. d. s. s. forbytte. (jvf. vexle, bytte, ombytte.) — Forvexling, s. Forbytning.

Forvid, et. Sindsforvirring. Det løber i Forvid for ham, ell. han løber i Forvid, delirat. (En nu usædvanlig Talemaade.)

Forvidenhed, en. ud. pl. Indbildning om egen Indsigt og Klogskab, Selvklogskab. (Moth.) "Om sig alting ikke skikker efter min Forvidenhed." Kingo. (forældet.)

Forvidenskab, s. Forkundskab.

Forvidne, et. den ell. det, som forud vidner om hvad der skal skee, om noget tilkommende. (Arreboe's Passionsprædik.) Usædvanl. jvf. Forvarsel.

Forvikle, v. a. 1. (T. verwickeln.) giøre meget indviklet; forvirre. "Naar flere Ting ell. Dele af en Ting ere indviklede i hinanden, saa er det Hele forviklet." Sporon. — Deraf: Forvikling, en. pl. -er. "Livets Forviklinger." Mynster. "Forvikling i Foredrag." Sporon.

Forvilde, v. a. 1. bringe p. uret Vei,

p. Vildspor, bringe i Vildrede. "Den falske Ære vil forvilde dig fra det rette Maal." Mynster. "Den er forvildet, som er bragt p. en Afvei; formaaer han ikke at finde p. ret Vei igien, saa er han forvirret." J. Smidth. 2. forvirre, bringe i Vildrede. "Disse trættede og forvildede mit Sind, uden at føde og vederqvæge det." Sneedorf. "Jeg veed, at den adspreder og forvilder Tankerne." Samme. 3. fig. bringe p. Afveie, ell. fra sin rette Skik. "Dvindekisnnet, som altid først forvilder og siden fordærver Sæderne." O. Guldb. — forvildes, v. n. pass. og forvilde sig, v. rec. komme p. Vildspor, gaae vild, vildledes. Jeg forvildede mig i Skoven. "Naar han ikke selv vil forvildes imellem de Skatte, som han skal hielpe andre til at finde." M. Almuen forvildes let v. at høre falske Lærdomme. = Forvildelse, en. Tilstanden, at forvildes ell. at være forvildet. — forvildet, adj. v. 1. vildfarende. 2. vild, ustyrlig, obergiven. En forvildet Dreng. 3. forstyrret, forrykt. forvildet i Hovedet.

Forvinde, a. a. 3. (s. vinde.) 1. overvinde Virkningen, overslaae Følgerne af noget uheldigt, skadeligt, ubehageligt. "Hvor vel jeg al min Nød forvandt." Bording. At forvinde en Sygdom, en Sorg, et Tab. "Landet selv forvandt aldrig denne Krigs Følger." Guldb. Dette Fald forvandt jeg ikke i mange Dage efter. 2. overbevise. (forældet.) "Nogen, som forvunden er for uærlig Sag." D. Lov. I. 13. 19. "Eller han efter Loven m. Tingsdom p. saadanne Sager er forvunden." I. 19. 1. = forvindelig, adj. som kan forvindes. Et forvindeligt Tab. — Forvindelse, en. det, at forvindes. En Sygdoms, et Tabs Forvindelse. (V. S. O.)

Forvirre, v. a. 1. bringe i Ulave, i Uorden, (mest uegentl.) forstyrre. At forvirre een i sin Tale. "Hans befæstede Siæl kiender ei den forvirrende Skræk." Bögelius. — forvirret, adj. v. og adv. uordentlig, forstyrret, usammenhængende. En forvirret Tilstand. "Den Ene seer igiennem det Foranderlige; hans Sind samler det Forvirrede." Mynster. Et forvirret Svar; forvirret i Hovedet. "Han haabede, at min forvirrede Hierne skulde imidlertid komme i Orden." Bagg. N. Klim. Han talte ganske forvirret. "Tvivl opkommer af dunkle og forvirrede Begreber." Eilschov. = Forvirrelse, Forvirring, en. pl. -er. (det sidste oftest.) Uorden, Ulave, Forstyrring. Der blev en stor Forvirring i Huset. At komme i Forvirring. Forvirring i Sindet.

Forvise, v. a. forviste, forviist. befale een at forlade et Sted og begive sig andensteds hen; ell. forbyde een at komme, være
p. et Sted. At forvises fra Huus og Hiem,
fra sit Fædreland. Han blev forviist Hof-
fet, Byen (forbudet at komme, opholde si[g]
der.) At forvises t. Siberien. = For-
viisning, en. pl. -er. det, at forvise, ell.
at blive forviist. Hans F. fra Hoffet va-
rede ikke længe.

Forvisne, s. visne, henvisne. — for-
visnelig, adj. som er udsat for at visne,
som let visner. "Alt dette giorde de f. a[t]
vinde en forvisnelig Krands." Mynster.

Forvisse, v. a. 1. give Vished, forsikkr[e].
At forvisse een om noget. At forvisse si[g]
om Sandheden af noget. "Forvissede o[m]
hinandens Kræfter, beslutte de ei mere a[t]
prøve dem." Guldberg. Du kan være for-
visset paa, at Sagen forholder sig saale-
des. = Forvisning, en. pl. -er. det, hvor-
ved man forvisses om noget. At have, faa
F. om noget. "Udødelighedens Forvisnin[g]
er det skiønneste Blomster i Menneske[ts]
Indre." Mynster.

Forvist, adv. som noget vist, m. Vi[s]-
hed. Man siger forvist, jeg troer forvis[t].
(skrives ofte adskilt: for vist.)

Forvogn, en. pl. -e. den forreste De[el]
af en Vogn, ell. Forhiulene m. deres Ar[e],
Vognstang, Hammeler, 2c. (modf. Ba[g]-
vogn.)

Forvolde, v. a. 1 og 2. volde, foraa[r]-
sage. Han har forvoldt mig megen Fo[r]-
træd. "Menneskene forvolde hinanden Ul[yk]-
lighed, Ærgrelse, Kummer; langt sie[ld]-
nere siges de, at forvolde hinanden Gl[æ]-
de." Müller. — Forvoldelse, en. (V. S. O.)

Forvorpen, adj. pl. forvorpne. [et [af]
det T. verworfen forvendt Ord.] o[n],
meget fordærvet i Sind og Tænkemaad[e].
(Moth.) Deraf: Forvorpenhed, en. (Be[r]-
ding.)

Forvoven, adj. pl. forvovne. som v[o]-
ver sig i en Fare, uden Overlæg, ell. u[d]-
at veie dens Grad; m. Overmaal drist[ig].
"Den Dristige vover altid noget; den Fo[r]-
vovne for meget; hiin har Mod, den
Overmod." Sporon. = Forvovenhed, e[n].
den Egenskab, at være forvoven; forvov[en]
Handlemaade. "Nu udbryder den Mis-
brugte Frihed udi Dumdristighed og Fo[r]-
vovenhed." W. Thott.

Forvox, et. ud. pl. det første V[oks]
Bierne samle, eller egentlig et Sl[ags]
Gummi, hvormed de fæste Kuben t. Sta[de]-
brættet og Vorkagerne t. Kuben, tilkli[ne]
Sprækker i denne, m. m. (Fleischer.)

Forvoxe, v. n. 1. (er.) d. s. s. forgroe
og 3. Ogsaa: vore paa en feilagtig Ma[a]-
de (især om Mennesker.) Et forvox[et]
Barn. — Deraf: Forvoxning, en.

Forvride, v. a. 3. (s. vride.) bringe
Lave ved at vride, vende, dreie p. en ur[ig]-
tig Maade. At forvride sin Fod, sin Haa[nd];
forvride en Nøgle. — Forvridning, en.

Forvænne, v. a. 3. (s. vænne.) bringe en skadelig Vane, vænne t. det, som er skadeligt ell. unyttigt. Drengen er forvænt og forkiælet. At forvænne sig v. for megen Stuevarme. — Deraf: **Forvænnelse**, en.

Forværk, et. pl. -er. 1. Udenværk v. en Fæstning. (Moth.) 2. Træværk, som er opbygget imod Vandets Indbrud. (Moth.) 3. Udbygning v. et Huus over Vandet. (V. S. O.)

Forværre, v. a. 1. giøre værre, bringe i en slettere, ringere, svagere Tilstand. Ved dette Middel forværrede han Sygdommen. Endeel Straffemidler forbedre ikke, men forværre Forbryderen. — **forværres**, n. pass. blive værre. Hans Tilstand, Sygdom forværres dagligen. = **Forværrelse**, **Forværring**, en. Tilstand, hvori noget forværres.

Forynge, v. a. 3. giøre yngre; give et yngre Udseende. "Al Naturen en foryngет Skiønhed faaer." Storm. "Imedens du forynger den glade Vaar." Pram. "Naar al Naturen sig forynger." Rein. — **At forynges**, dep. blive yngre, ell. blive ligesom ung paa ny. — Deraf: **Foryngelse**, en.

Foræde sig, v. rec. 3. (s. æde.) æde sig t. Skade, æde for meget. (Om Mennesker især.) — **forædt**, adj. v. som har ædt for meget; tilbøielig t. Fraadseri.

Forædle, v. a. 1. giøre ædlere, bringe i en høiere Fuldkommenhed ell. Godhed. — Deraf: **Forædling**, en. pl. -er.

Forældes, v. n. pass. blive for gammel, gaae af Brug ell. ophøre at være brugbar ved Ælde. Ord, Skikke, Love forældes. Et forældet Ord, en forældet Betydning, Talemaade. Moth. (jvf. gammeldags. Om dette Ord siger Sporon: "Det, som er gammeldags, er ikke mere passende, fordi Tid, Forhold, Smag ere anderledes. — Det Forældede er da de fleste Tider gammeldags; men ikke tvertimod." Forskiellen imellem begge Ords Betydning ligger nok mest deri, at de ikke anvendes i de samme Tilfælde. Man siger ikke let (som ved Sporon) forældede, men gammeldags Klæder; og det sidste Ord br. overhovedet mest i d. Tale.)

Forældre, n. s. pl. (ud. sing.) Fader og Moder til et Barn, naar begge tænkes under eet. At staae een i Forældres Sted. — **forældreløs**, adj. som har mistet baade Fader og Moder. Forældreløse Børn.

Forære, v. a. 1. [T. verehren.] give som en Gave, skienke bort noget, som man eier. (Moth.) "At skienke er at give noget, man kunde raade over, t. en Anden; at forære er at skienke noget af sin Eiendom. Meget kan altsaa skienkes, som ei kan foræres." Müller. = **Foræring**, en. pl. -er. Gave, Skienk. At faae noget til Foræring; at give kostbare Foræringer. "Almisse er en Gave, men ikke en Foræring; man kan egentlig ikke bede om en Foræring, men kun om en Gave." Müller.

Forøde, v. a. 1. forbruge i Overmaal og til Unytte, øde aldeles, tilsætte, sætte overstyr. "Jeg taalte ei, at see dig her forøde det Bifald — som jeg saa tidt maa see dig øde med." Pram. "Man kan øde, uden at forøde; thi kun den forøder, som uden Nødvendighed tilsætter det, han eier." Müller. = **Forødelse**, en. Gierningen at forøde. **Forøder**, en. pl. -e. en Ødeland. "Den Rigdom, som fortæres af den ørkesløse Forøder, ell. begraves i Aagerkarlens Kiste." Sneedorf. — **Forødning**, en. Forødelse. (Oluffen.)

Forøge, v. a. 1. giøre større, lægge til Størrelsen af noget, i Indhold, Omfang, Strækning m. m. At forøge en Ting er at lægge noget t. dens Heelhed, for at være eet m. den; at formere den, er at forstørre Antallet af dens Dele. (jvf. Sporon.) "Han forøgede Kronens Indkomster, uden at formere Undersaatternes Byrder." Kampmann. At forøge sin Formue, sin Velstand, sin Magt. Riget blev under denne Konge meget forøget. (modsf. formindske.) jvf. udvide. "Ved at formere sine Eiendomme, forøger man sin Rigdom og udvider sin Velstand." Sporon. = Deraf: **Forøgelse**, en. pl. -r.

Forønsket, adj. pl. forønskede, forønskte, som man har ønsket sig.

Fos, en. pl. Fosser. [Isl. Fors.] et Vandfald. (Moth.) "Hver Klippe, hver en Gran, hver Fos, som susede." Storm. "I følig Dal, v. Bækkens sagte Susen, paa Klippens Top, v. Fossens vrede Brusen." Rein. "Han gik t. Fieldekløften, v. Fossens hvide Strøm." Ohlenschl.

Fostbroder, en. pl. -brødre. [Isl. Fóstbrodir.] kaldtes i det gamle Norden de Personer, som giensidigen havde forbundet sig til at leve i Venskab, og enten at hævne hinandens Død, ell. endog ei at overleve hinanden. (Fostbroderskab, Fostbrødrelav.)

Foster, et. pl. Fostre. [Isl. Fóstr.] et endnu ufødt, ell. ganske nyligen født Barn. (Ogsaa, men sieldnere om Dyr. S. Unge.) At fordrive sit F. Et fuldbaaret Foster. — fig. for: Værk, Frembringelse. Dette Foster af hans Digteraand. "Begge (Tragedien og Comedien) helligede t. Latter, vare en selvraadig Frihеds Fostre." Guldberg. (S. Aandsfoster, Hiernefoster.) = Heraf og af Verb. at fostre: **Fosterbarn**, et. fremmedt Barn, som een tager t. sig, enten allene for at pleie og opfostre det, ell. for at opdrage det som sit eget; en Fosterdatter, Fostersøn. "De bleve da overleverede t. Staten, og allene ansette som dens Fosterbørn." O. Guldb. — Foster-

broder, en. et Mandfolk, m. Hensyn t. den, med hvem han er opfostret. (Moth.) "Prindsen med sine Fosterbrødre." Guldb. V. Hist. I. 153. (Saaledes: Fostersøster. V. S. O.) Fosterdatter, en. et opfostret Pigebarn. (Moth.) Fosterfader, Pleiefader. fosterfødende, adj. v. som føder levende Unger. fosterfødende Dyr; i Modsætning t. æglæggende. (O. F. Müller.) Fostergiemme, et. d. s. s. Fosterleie. (sieldnere.) Fosterhinde, en. den ell. de Hinder, hvormed Fosteret i Moders Liv er omgivet. Fosterjord, en. d. s. s. Fosterland. "Ordet Fædreland indskrænker sig ikke t. Fosterjorden." Engelstoft. Fosterkraft, en. Kraft t. at fostre, nære, opføde. "Thi at din Fosterkraft — sit kolde Skiødebarn kan varme." Arrebo. Fosterland, et. det Land, hvor man er opfostret, opfødt, og som kan være forskielligt fra Fødelandet. (Rahbek.) Fosterleie, et. den Legemsdeel, hvori Fosteret har sit Leie i Moderens Liv; hos Mennesket: Moderen. Fosterliv, et. Fostrets Liv i Moderen, ell. førend det fødes. (Nyt phys. Bibl. II. 102.) Fosterløn, en. Løn for at opfostre et Barn, Godtgiørelse f. Opdragelse. (D. Lov. III. 17. 19.) Fostermoder, en. 1. Pleiemoder; den, der i Moders Sted opfostrer et Barn. 2. Jordemoder. Moth. (Nu ikke brugel.) Fostermord, et. Mord, som en Qvinde, der har født, begaaer p. sit nyfødte Barn (Barnemord.) A. Ørsted. (Eunomia II. 24.) Fostersvøb, et. Fosterhinde. Fostersøn, en. Pleiesøn.

Fostre, v. a. 1. opføde, pleie fra Barns Been. (oftere: opfostre.) "Ei som Ven af denne Stad, der har dig fostret." Fibigers Soph.

Fra, præpos. og adv. [Isl. frá.] 1. tilkiendegiver det en Afstand, Fiernhed i Rummet; ell. en Bortfiernelse, Adskillelse fra en Gienstand, saavel egentl. (om enhver Bevægelse) som uegentl. (om Handlinger, der virke en Adskillelse.) (Det Modsatte af til.) Slottet ligger en halv Miil fra Byen. At skilles fra een. Han er reist fra Byen i Gaar. Konen er løbet fra ham. "Han byder Vinden bære ham fra og til sit Hiem." C. Friman. At tage, stiæle, lokke, liste noget fra een. At blive fra et Sted, et Selskab (ikke komme der.) At sættes, afsættes fra sit Embede. At gaae fra Forstanden. At befrie, frelse een fra noget Ondt. Det være langt fra mig, at ville skade ham. At holde fra sig, s. holde. At afholde sig fra noget, holde sig fra een (undgaae hans Omgang.) Deraf: fraværende. 2. om Stedet, hvor en Person har hiemme ell. er født (nemlig naar Talen er om een, som er ell. tænkes fraværende fra dette Sted.) Hvor er han fra? Han er fra Norge, fra Jylland; (som baade kan bemærke, at han er født, og at han boer der.) Saaledes og om Ting, med Hensyn t. Stedet, hvor de have hiemme ell. hvorfra de komme. Hvorfra er dette Dyr, dette Brev, denne Pakke? Vinden blæser fra Norden. Dette Skib kommer fra Middelhavet. En Foræring fra en kiær Haand. 3. om Sted og Udstrækning naar en Begyndelse i samme betegnes (modsat til.) Fra Issen til Fodsaalen. Fra Byen til Skoven er knap en halv Miil 4. Ligeledes om Tiden, naar Begyndelse et vist Punkt og en fra samme udgaaende Varighed skal bestemmes. Fra Morgen til Aften. Fra Juul t. Paaske. At kiende een fra Vuggen, fra Ungdommen af. (Dette af, der synes at staae overflødigt, giver dog undertiden Bemærkelsen mere bestemt Man siger saaledes ogsaa: fra Roden fra Grunden af. Huset er fra Grunden af nyt. Jeg kiender ham fra Grunden fra Roden af.) — Ligeledes: Fra først af ell. fra første Færd ɔ: lige fra Begyndelsen. Jeg har kiendt hende fra (den Tid jeg var Barn. Dertil er han vant fra Barns Been. 5. som adv. bruges det Modsætn. t. for) om en Begyndelse, Gierning, hvorved noget, som var for (især til Lukkelse) ophører at være det Skyd Slaaen fra. At brække en Laas fra Slaaen er fra. (I disse, egentl. elliptiske Talemaader, har Vocalen et langt Tone hold. Det samme finder endnu mere Sted i andre Tilfælde, hvor fra udtales næsten som fra'e. Laasen er fra. At gaae fra sin Prædiken. At være fra sig selv. jvf. Høi gaards d. Syntax. S. 278.)

Fraade, en. ud. pl. [Isl. Froda.] Skum Fraaden stod ham for Munden. (Hos Mo ogsaa Fraa.)

Fraade, v. n. 1. (har.) give Fraade fra sig, skumme. Hesten fraader. "Løven sna ser og fraader af Harm." F. Guldb. " fraader det mørknede Hav, og aabner tangklædte Grav." Samme. "Havet her mod Klipper det fraader, og hid Stormene jages." Hertz. — Deraf: Fraa den, en. ud. pl.

Fraadse, v. n. 1. (har.) [A. S. fretan Sv. fræta. T. f r e s s e n, æde.] fylde for meget, for ofte m. Mad. — Deraf Fraadsegilde, Fraadselag. Fraadsemaaltid et. — Fraadsen, en. ud. pl. Gierning at fraadse. — Fraadser, en. pl. - e. Æder, een som er hengiven t. Bugsr ell. Fraadseri.

Frabede, v. a. 3. (s. bede.) søge at af vende v. Bøn, Begiering (mest rec.) Ha frabad sig den ham tiltænkte Æresbevis ning.

Frabøielighed, en. ud. pl. Afbøi bøielighed. (V. S. O. lidet brugeligt.)

Fractur, en. ud. pl. 1. skrevne Bogstaver, som ligne de trykte. 2. i Bogtrykkerier: den danske ell. gothiske Skrift.

Fradrag, et. pl. d. s. det som fradrages, især i Penge; Afkortning. Med Fradrag, efter F. af Omkostningerne.

Fradrage, v. a. 3. (s. drage.) trække fra, formindske v. Fratrækning. Naar dette fradrages Hovedsummen, bliver saa noget tilbage. — Deraf: Fradragelse, en.

Fradømme, v. a. 2. dømme een t. at miste. Gaarden blev ham fradømt. 2. ytre v. en Dom den Mening, at een fattes noget. Man maa dog ikke fradømme dem sund Menneskeforstand. "Man maa vel kiende et Folk, førend man fradømmer det al Sædelighed." O. Guldb. — Deraf: Fradømmelse, en.

Frafald, et. pl. d. s. Gierningen at falde fra, at forlade, affalde fra. Landets, Undersaatternes Frafald. (Sielden i egentlig ell. physisk Bemærkelse. "Hvor Vandet har et stort Frafald." Kraft.)

Frafalde, v. a. 3. (s. falde.) 1. lade fare, afstaae fra. At frafalde sin Paastand, Mening. "Dernæst maae slige Folk — naar de betænke sig, frafalde deres Dom." J. Graah. 2. affalde fra. At frafalde et Forbund. En Frafalden (Apostat.)

Fragaae, v. n. og a. 3. (s. gaae.) 1. miste, fradrages. Heri fragaaer de Penge, man alt har modtaget. 2. Partic. fragaaende (fratrædende, som forlader et Embede.) Den fragaaende Embedsmand. 3. benegte, ikke vedgaae ell. vedstaae. At fragaae sine Ord, sit Løfte. "Bekiender han noget, som han siden benegter og fragaaer." D. Lov. I. 15. 2. "Den, der svigagtigen fragaaer Handlinger, hvorved han er paadraget sig Forpligtelser." Ørsted. = Fragaaelse, en. Handlingen at fragaae (2.) Benegtelse. (Moth.) "Fragaaelse af Haand og Segl." A. Ørsted. (Eunomia III. 498.) — Fragang, en. Afgang, Fradragelse.

Fragt, en. [T. Fracht. E. Fraight.] Føring, Ladning, som paa et Skib ell. en Vogn bringes fra Sted til Sted. At søge, bie efter Fragt. Skipperen, Vognmanden har ikke fuld Fragt. 2. det, som betales for at bringe, føre noget p. Skib ell. Vogn; Føringspenge. Han forlanger saameget i Fragt. = Fragtbaad, en. En stor Baad t. at føre Varer i, en Pram. Fragtbrev, et. Fortegnelse over de Varer, som gives en Fragtmand eller Vognmand at føre; Fragtseddel. (Om Skibsfragter br. sædvanligen Connossement ell. Certe-Partie.) Fragtfart, en. Seilads, som skeer f. at bringe Varer fra eet Sted t. et andet for fremmede Kiøbmænds, el. f. Skibsredernes Regning. Den danske Fragtfart p. Middelhavet. Fragtgods, et. Gods, som imod Betaling føres for Andre i Skib ell. Vogn. Fragthandel, en. den Handel, en Kiøbmand driver v. at fragte sine Skibe bort, ell. lade dem føre Fragtgods for Andre. Fragtkiørsel, en. K. som skeer f. at føre Gods ell. Varer fra eet Sted t. et andet. Fragtkudsk, en. den, som kiører en Fragtvogn. fragtløs, adj. som ingen Fragt (1.) har. "At ligge fragtløs i Havnen." Bording. Fragtmand, en. den, som kiører en Fragtvogn. Fragtskib, et. Skib, som er fragtet, som bruges t. at føre Fragtgods. (Schytte.) Fragtvogn, en. Vogn, hvorpaa Fragtgods føres.

Fragte, v. a. 1. leie af Andre t. at føre Fragtgods. At fragte et Skib, en Vogn. 2. at fragte bort, leie sit Skib til Andre. (Moth.) = Fragtning, en. Gierningen at fragte.

Frahold, et. Afhold, Afholdenhed. abstinentia. (Moth; der ogsaa har adj. fraholden s. afholden.)

Fraholde, v. a. 3. (s. holde.) afholde fra (som nu mere bruges.) "Hvad om man har fraholdt een, at han ikke skulde skynde sig til at giøre en Ugierning?" B. Thott.

Frak, en. pl. -ker. en Overkiole, som knappes. — Frakketøi, et. grovt, uldent Tøi.

Frakiende, v. a. 2. fradømme, fraskrive v. en Kiendelse. "At dette Folk er blevet frakiendt Ret t. Borgerskab — fradømt Brugen af sine fleste Menneskeevner." Bagg. Han blev frakiendt al Ret, al Paastand derpaa. — Deraf: Frakiendelse, en.

Frakiøbe sig, v. rec. befrie sig fra noget ondt ell. ubehageligt, v. at give Penge, kiøbe sig fri for noget. "En Lære, efter hvilken man for Guld kunde frakiøbe sig Himmelens Vrede." Kampmaan.

Frakomme, v. n. 3. (s. komme.) komme bort fra, mistes, blive borte for een. (mest i part. pass.) Bogen er mig frakommen.

Fraliggende, adj. v. som ligger i en temmelig Afstand. Et langt fraliggende Sted, langt fraliggende Lande. "Dette blev spurgt t. Raads af langt fraliggende Folk." O. Guldberg. "At kiende fraliggende Folks Sæder." Wandal. "Et ikke meget fraliggende Sogn." (M.) — Fraliggenhed, en. det, at noget er fraliggende; Afstand. "Et Slags Begreb om Landenes Længde og Fraliggenhed." Guldb.

Fraliste, v. a. 1. faae noget fra een p. en listig Maade.

Fralokke, v. a. 1. faae noget fra een v. at lokke for ham. Disse Penge fik han fralokket Faderen. — Deraf: Fralokkelse, en.

Fralukke, v. a. 1. skille fra v. at lukke for, aflukke fra Andre. (Moth.)

Fralægge sig, v. rec. 3. (s. lægge.)

afbevise. At fralægge sig en Beskyldning, et Rygte. — Deraf: Fralæggelse, en.

Franarre, v. a. 1. narre een til at bortgive, afstaae noget.

Fransk, adj. som er fra, tilhører Frankrige. De Franske, Indbyggerne i Frankrige. — Fransk, absol. fransk Sprog. At oversætte af Fransk i ell. paa Dansk. — Franskbager, en. den, som bager Hvedebrød, og særdeles Franskbrød ɔ: et vist Slags Brød af Hvedemeel, æltet i Melk ell. Vand, uden Krydderi. Franskbind, et. Et vist Slags Skindbind om Bøger. Franskmand, en. pl.-mænd. den, som er født i Frankrige.

Frantsoser, n. a. pl. et Navn p. den Veneriske Syge.

Franøde, v. a. 1. nøde een t. at give noget fra sig.

Frapille, v. a. 1. aftage ved at pille.

Fraraade, v. a. 1. søge v. Raad at faae een t. at lade noget fare. Alle Ministrene fraraadede Kongen denne Krig. — Deraf: Fraraadelse, en. (Moth.)

Frarane, v. a. 1. røve fra, rane fra, berøve m. Vold.

Fraregne, v. a. 1. trække fra ved Regning. — Fraregning, en. pl.-er.

Frarense, v. a. 1. skille fra ved Rensning. At frarense Avner, Ukrud. (Moth.) Deraf: Frarensning, en.

Frarive, v. a. 3. (s. rive.) 1. fratage m. Vold, rive fra. Seglet, Bladet er frarevet. 2. skille fra ved en Rive.

Frarøve, v. a. 1. d. s. s. frarane.

Frasagn, et. pl. d. s. [Isl. Frásögn; Frásaga.] Fortælling; gammelt, overleveret Sagn, Tradition. (Engelst.) "Jeg Guders Skiebne og alle Frasagn har sandsagt dig." Bagg.

Frasige sig, v. a. 3. (s. sige.) erklære, at man udgaaer af, ophæver en indgaaet Forbindelse ell. afstaaer en Rettighed, noget, man besidder, o. d. "Og bevidnede — at han nu aldeles havde frasagt sig sit Embede." Wandal. At frasige sig en Rettighed. Han maatte frasige sig sin Forlovede. — Deraf: Frasigelse, en.

Fraskielne, v. a. 1. skielne imellem, kiende fra hinanden. — Deraf: Fraskielning, en.

Fraskille, v. a. (s. skille.) 1. skille det, som er sammenføiet, adskille fra. Et fraskilt Stykke. 2. afsondre. (Moth.) "Han var fraskilt fra Herrens Huus." 2 Krøn. 26. — Deraf: fraskillelig, adj. som kan fraskilles. — Fraskillelse, en.

Fraskiøde, v. a. 1. fraskrive sig v. at skiøde t. en Anden. At fraskiøde sig en Gaard.

Fraskrive, v. a. og rec. 3. (s. skrive.) frakiende skriftligen (ogsaa blot for: fradømme, 2.) og recipr. frasige sig, skriftligen. Han har fraskrevet sig al videre Brugsret. — Deraf: Fraskrivelse, en. pl.-r.

Frasnakke, v. a. 1. faae noget fra een v. Snak, Overtalelse.

Frasnappe, v. a. 1. fratage v. at snappe.

Frasnige, v. a. 3. (s. snige.) stille ved en snedig Maade.

Fraspænde, v. a. 2. spænde fra. Hestene ere fraspændte; der er fraspændt. En fraspændt Vogn.

Frastaae, v. a. 3. (s. staae.) afstaae fra. At frastaae sin Ret, sin Paastand.

Frastand, en. Mellemrum, Afstand. Man seer Byen i lang Frastand.

Frastiæle, v. a. 3. (s. stiæle.) berøve p. en tvungen Maade. "Man kan frastiæle ham alle sine (hans) Rettigheder." Bagg.

Frastøde, v. a. 2. fierne fra sig v. Stød; ogsaa figurl. om enhver Kraft, der er det modsatte af en tiltrækkende. "Ueensartede Kræfter frastøde, ueensartede tiltrække hinanden." H. Ørsted. En frastødende Kraft. — frastødende, adj. v. br. ogsaa om Personer, der vække Mishag og Ulyst t. at nærme sig dem; enten v. et ubehageligt Udvortes, ell. v. uvenlig Adfærd og Opførsel. "Frastødende er enhver, som fierner os fra sig, især v. at røbe Mangel p. menneskelig Deeltagelse." P. E. Müller. — Deraf: Frastødning, en. "Tiltrækning af den modsatte Kraft, og Frastødning af den Ligeartede." Ørsted.

Frasværge, v. a. 3. (s. sværge.) bevægte (en Fordring, Beskyldning) under Ed. fragaae under Ed. At frasværge sig en Beskyldning. Moth.

Fravende, v. a. 2. skille ved, berøve (egentlig hemmeligen, v. Svig ell. List). "Denne skal man ei fra mig vende, saa længe man mig ei fravender Livet." Heiberg.

Fravinde, v. a. 3. [s. vinde.] faae noget fra en anden v. Overmagt, som den Seirende; ell. v. at vinde i Spil. "Den hele vidtløftige Strækning, som egentlig er fravundet Elbstrømmen." Baggesen. Han gav ham de Penge tilbage, som han havde fravundet ham.

Fratage, v. a. 3. (s. tage.) skille ved, tage bort fra, berøve. Han fratog mig Pengene. — Deraf: Fratagelse, en. (Fratægt. Moth.)

Fratræde, v. a. 3. (s. træde.) forlade, gaae fra; overlade t. Andre. (modsat: tiltræde.) At fratræde et Forbund, en Forpagtning. At fratræde sit Embede. Den fratrædende Embedsmand. — Deraf: Fratrædelse, en.

Fratrænge, v. a. 2. trænge, nøde bort fra.

Fratvinge, v. a. 3. (s. tvinge.) tvinge een t. at afstaae. (T. Rothe.)

Fratælle, v. a. 3. (s. tælle.) 1. skille ved i Tælling. Han fratalte mig to Mark. 2. lægge tilside i Tælling, tælle for sig selv. Smaapengene maa fratælles.

Fratære, v. a. 1. berøve v. at tære, tære rt fra. "At den giengive skal, hvad Ma= n os fratærer." Arrebo.

Fraveie, v. a. 1. berøve v. uret Vægt. an har fraveiet mig et Pund. 2. lægge Deel af noget, som veies, tilside. Der v fraveiet og henlagt tyve Pund.

Fravende, v. a. 2. vende bort fra et ted. (avertere.) At fravende sit Ansigt. ed fravendte Øine. 2. stille ved med t og List. (auferre.) Han fravendte m en stor Deel af Arven.

Fravige, v. a. 3. (s. vige.) afvige fra, lade, opgive. At fravige en Mening. aar disse Betingelser ikke fraviges." En= gelstoft. — Deraf: Fravigelse, en.

Fravinde, v. a. 3. (s. vinde.) vinde fra i Spil (ell. i Proces. V. S. O.)

Fravriste, v. a. 1. m. Vold fratage een et, han holder fast paa. "Ei nogen let dig Reglen skal fravriste." Grundtvig.

Fravænne, v. a 3. (s. vænne.) afvænne fra (især om diende Børn.) Barnet skal fravænnes, er endnu ikke fravant. "At jeg er fravant og snart fremmed for Latin." Falster. — Deraf: Fravænnelse, en.

Fraværelse, en. den Omstændighed, at være fraværende fra et vist Sted, ei at være tilstede. I ell. under min Fravæ= relse (me absente.) Sieldnere om Ting.

Fraværende, adj. v. som er borte fra et Sted, som ei er nærværende.

Fred, en. ud. pl. [Isl. Fridr. N. S. Frede.] 1. Frihed og Sikkerhed for Vold ell. Overfald p. sin Person og Eien= om, ell. f. anden Overlast og Forurolis gelse. At have sin Jord, Have, Gaard i Fred for een. Pigen kan ikke gaae i F. or ham paa Gaden, være i F. for ham i huset. At lade een være i Fred, have red ɔ: lade ham være uden Angreb. At se Fred over noget, giøre offentligt For= ud imod at røre ell. skade det. At holde red (Hævd) over noget. At miste sin Fred, ter det ældre Lovsprog: blive fredløs, lands= ygtig, landsforviist. — Deraf: Gaardfred, usfred, Kirkefred, Markfred, Plovfred, ingfred, Veifred. 2. Forligelse, Enighed; olighed, Ro. At leve i F. med nogen. At lde Fred. Han kan aldrig holde Fred. stifte Fred. (forlige.) At have F. i ertet, i Samvittigheden. "Da kan dette l krænke, men det vil dog ikke bryde ertets Fred." Mynster. "Har du kun ed med dig selv, du kiækt m. Verden stride." S. Staffeldt. (deraf: tilfreds.) Enighed imellem Stater og Nationer. odsat: Ufred, Krig.) ogsaa: Fredspagt. mægle, stifte, slutte Fred. = Sammen= n. a) fredelskende, adj. v. som elsker d. fredhellig, adj. som der er lyst d over; ell. (efter den ældre Lovgivning) eier sin Fred, som ei ustraffet kan dræ= bes ell. voldelig overfaldes. "Den Frigivne var ei ganske fredhellig, eller sin egen Mand." Estrup om Trældom. 118. fred= kiær, adj. som elsker Freden, fredelskende. (Bording.) "De fredkiære Cimbrer anede Held." Evald. (Deraf hos Moth: Fred= kiærhed.) Fredkiøb, et. tilforn: Beta= ling af Pengebøder, for at faae sin Fred igien ell. befries for at være fredløs (Moth. s. Mandebod.) Fredklokke, en. Ring= ning m. Klokken t. en vis Tid Morgen og Aften; ell. Klokken, hvormed man da rin= ger. (Bedeklokke.) fredlyse, v. a. 2. lyse Fred over. At fredlyse en Gravhøi fra Hedenold. "Eller i Tanker afriver de spæde fredlyste Blomster." S. Staffeldt. Deraf: Fredlysning, en. fredløs, adj. som har mistet sin Fred, som enhver ustraffet tør angribe ell. dræbe." (I vore nyere Love forbindes dermed Begreb om Landsforviis= ning.) "Blive saadanne Misdædere fred= løse ell. landflygtige." D. L. III. 16. 6. En fredløs Gierning ɔ: en Misgierning, som paadrager Fredløshed. (s. haløs.) 2. sieldnere i den mere alm. Bemærkelse: som er uden Fred ɔ: Ro, Hvile; hvileløs. "Han sank i fredløs Slummer." N. Bruun. Fredløshed, en. ud. pl. den Tilstand, at være erklæret for fredløs. — fredmild, adj. fredelig mild; fredmilde Dyder. (M.) fred= salig, adj. d. s. s. fredsæl. (J. S. Sehested.) Fredstand, en. fredelig Tilstand, Freds= tilstand, Ening, Vaaben=Stilstand. "Det var kommen imellem ham og hans Broder til Fredstand." Hvitfeldt. I. 212. Fred= sted, et. Sted, hvor den Forfulgte ell. Fredløse kan finde Sikkerhed for sine For= følgere, hvor disse ikke tør gribe ham; Fri= sted. (Asylum.) Fredsteen, en. Grænd= sesteen for Borgfred. (V. S. O.) fred= sæl, adj. lykkelig v. Fred, som har ell. nyder Fredens Gode. (Evald.) "Alt skiæl= ver fredsælt Nabofolk." F. Guldberg. fredtagen, adj. v. fredlyst, fredet, ind= hegnet. (Moth.) = b) Fredsbedrift, en. pl.-er. fredelig Bedrift; modsat: Krigs= bedrift. (Tullin.) Fredsbrud, et. pl. d. s. Handling, hvorved Freden brydes, Fredens Ophævelse. (Guldberg.) Fredsbryder, en. den, som bryder en sluttet Fred. Fredsbud, et. Sendebud, der forkynder, tilbyder, beder om Fred. "At, sendt ham m. Fredsbud, du Trolden forjog." Pram. Fredscongres, en. hvor Fyrsters Sende= bud, ell. Fyrsterne selv, møde for at handle om Fred; Fredsmøde. Fredsdommer, en. Øvrighedsperson, som er sat til at holde Fred og Orden, og til mindelig at afgiøre Tvistigheder i et vist District. Fredsdragt, en. modsat: Krigsdragt. Fredsfest, en. Fest, i Anledning af en sluttet Fred; Fredshøitid. Fredsflag, et. Flag, som heises p. Krigsskibe, der under

Krigen komme i fredeligt Ærende, ell. som reises i en beleiret Fæstning, der vil overgive sig o. d. (Stilstandsflag.) Fredsforbund, et. Pagt, hvorved en Fred sluttes ell. stadfæstes; Fredsfordrag, (Schytte.) Fredspagt (Fredstractat.) — Fredsforhandling, en. Underhandling ved et Fredsmøde. Fredsforhold, et. fredeligt Forhold. "Fredsforhold t. Medborgere." A. Ørsted. Fredsforslag, et. pl. d. s. Forslag til at indgaae Fred. Fredsforstyrrer, en. den som bryder Fred, forstyrrer Ro og Enighed. Fredsmægler, en. den, som mægler Fred, bidrager til at slutte Fred imellem Stridende ell. Krigførende. Fredsmægling, en. Handlingen, at mægle Fred. Fredsmøde, et. Møde f. at handle om Fred og slutte Fred. Fredspagt, en. d. s. s. Fredsforbund. Fredsraad, et. Raad, Overtalelse t. Fred. (Hertz.) Fredsslutning, en. Den offentlige Handling, at slutte, indgaae en Fred, efterat de giensidige Fredsvilkaar ere fastsatte. Fredsstifter, en. Fredsmægler. Fredstegn, et. pl. d. s. Tegn, der love Fredens Vedligeholdelse. Fredstider, n. s. pl. (bruges sædvanlig for sing.) den Tid, da man har Fred i et Land. Fredstilstand, en. fredelig Tilstand i et Land; Fredstid. Fredsunderhandling, en. pl. -er. U. om en Fredsslutning. Fredsvilkaar, et. pl. d. s. V. under hvilke Fred bydes ell. sluttes. = fredegod, adj. fredelskende, fredkiær, og derved velgiørende ell. god. "Da var han ikke længer fredegod, men stolt og herskesyg." Øhlenschl. Hakon J. — fredelig, adj. 1. tilbøielig t. Fred, fredelskende. Et fredeligt Sind. At overfalde et fredeligt Land. 2. som har Fred t. Hensigt; som lover Fred. Et fredeligt Ærende; en fredelig Efterretning. 3. rolig, uden Krig. En fredelig Periode i Historien. — Deraf: Fredelighed, en. ud. pl. — fredsom, adj. s. under frede.

Fredag, en. pl. -e. [Isl. Friádagr. A. S. Frigedag. E. Friday. N. S. Frii-dag.] den fierte Dag i Ugen. Dies Veneris.

Frede, v. a. 1. holde Fred over, beskierme v. Indhegning o. d. At frede sine Marker. En fredet Skov (Fredskov.) 2. skaane, spare paa. Han freder meget p. sin Skov. = Fredning, en. Gierningen at frede, hegne. Skovenes Fredning. Fredskov, en. En indhegnet Skov, hvor Kreature ikke tillades at græsse. — fredsom, adj. [af frede, 2.] 1. skaansom. At være fredsom over sin Skov, over sine Bønder. (V. S. O.) 2. fredsom og fredsommelig, d. s. s. fredelig, 1. (Isl. fridsamr, fridsampligr.) "Et uovervindeligt Mod i det fredsommeligste Hierte." Kampmann. "Den fredsomme Borger." Rahbek. 3. fig. som vidner om, passer for Fredstider; rolig, uforstyrret. "Fredsomt Plov-jern var ikke smedet om t. Sværd." N. Klim. 175. At tilbringe sine Dage stille, fredsom Ro. "J den grønne og fredsomme Dal." D. Qu. af C. Biehl. — Deraf: Fredsommelighed, en. ud. pl. fredsommeligt Sind, fredelig Tænkemaade. "Den Fredsommelighed, som den Lade vælger af Dorskhed og Magelighed." Sneedorf.

Fregat, en. pl. -ter. [Ital. Fregata.] et Slags Krigsskibe, af anden Rang, eg. Todækkere. — Fregatskib, et. Et Skib bygget som en Fregat, uden at være indrettet t. Krigsskib.

Fregne, en. pl. -r. [Isl. Frekna.] en guulagtig Prik i Huden, der viser sig mest om Sommeren. — freguet, adj. som har mange Fregner i Ansigtet.

Freidig, adj. [uvist om af det T. freudig, ell. af Isl. fridr, som baade bemærker stærk og tryg.] 1. uforfærdet, frisk, modig. (animosus. Moth.) At gaae Døden freidig i Møde. "Du, som er ung, som er kiæk, som er freidig t. Møde." Øhlenschl. "Giæsten — skuede fro t. Livet, freidig t. Døden." J. Smidth. 2. tillidsfuld, ikke frygtsom. "Det er v. freidig at nyde, og vel at anvende en Gave, man takker Giveren værdigst." Rahb. "Dy om han m. en freidig Aand enfoldig rækker dig sin Haand." Rein. — Deraf: Freidighed, en. ud. pl. "Den heimodige Freidighed, hvormed Frederikshalds Helte bragte Fædrelandet dette Offer." Rahbek.

Frek, s. fræk.

Frels, adj. [J. friáls] fri, fribaaren; sikker; fritagen for Skat. (forældet.) — Frelsebrev, et. Frihedsbrev.

Frelse, en. ud. pl. [J. Friálsi, Frelsi.] Befrielse, Redning. "Det er let at være frimodig, naar Frelsen forekommer Faren." Bastholm. "Efterdi det moralske Onde erkiendes f. det værste, bruges Frelse især om Befrielse fra dette." Müller. 2. Sikkerhed. 3. Frihed; forældet. "Noget, som han siden, naar han kommer i sin egen Frelse igien, benegter." D. Lov. I. 15. 2.

Frelse, v. a. 2. [Isl. frelsa. Sv. frälsa.] redde, befrie, udfrie. At frelses af Livsfare. Han har frelst mig fra Døden. En frelst Samvittighed ɔ: fri for Nag, Uro. = frelserig, adj. som yder megen Hielp, giver Mange Frelse. "Den ædle Skare, som — steg frelserig i mørke Fængsler ned." Foersom. — Frelser, en. pl. -e. den, som frelser andre. Verdens Frelser. (J. Frelsari.)

Frem, adv. [Isl. framm, og saaledes i en Deel af Jylland.] som 1. tilkiendegiver en vedvarende, ustandset, videre fortsat Bevægelse t. et Sted. (modsat: tilbage.) Fienden drog uhindret frem. At hielpe en frem. At gaae, komme frem. — frem og

lbage or hen til et Sted og tilbage igien.
lt gaae frem og tilbage p. Gulvet. (Heraf
e sammensatte Ord: fremdrive, fremhielpe,
remstøde, o. fl.) 2. en Bevægelse eller
handling, hvorved noget kommer|for Da-
en, til Syne. Drengen vilde ikke komme
rem af sit Skiul. Erterne begynde at kom-
e frem. (Heraf: frembringe, frembryde,
remelske, o. fl.) (jvf. fremme.) compar.
remmere og superl. fremmest, s. nedenfor.
. fremad, videre frem, længere frem mod
t Sted, som er foran. Fremad p. Veien.
Det bevæger sig fremad (modsat: tilbage.)
Der seer han m. Fryd t. sin Ungdom til-
age, og fremad m. Trøst t. sin Grav."
r. Guldb. 4. frem har i Sammensæt-
inger, foruden de ovenfor (1 og 2) angivne,
enkelte Ord, som især høres hos Almuen,
gsaa Bemærkelsen for, i Modsætning t.
ag. Saaledes f. Ex. Fremaxel, (p. en
Vogn) Frembeen, (Forbeen) Fremlæs, (man
ruger aldrig F o r l æ s) Fremvogn.

Fremaande, v. a. 1. frembringe, skaffe
rem v. at aande. (Foersoms Digte. 1818.
I. 12.)

Fremarv, en. ud. pl. i vore ældre Love:
e nærmeste nedstigende Slægtninges (Frem-
rvingers) Arvemaade.

Fremarving, en. pl.-er. Arving i ned-
igende Linie. (Moth.)

Fremavle, v. a. 1. avle, frembringe,
roducere. (Moth.) "Glæden fremavles
nderledes end Frygten." Synesius v. Bloch.
Den Held og Gavn fremavlet har af Tab."
Rein. — Deraf: Fremavling, en.

Fremaxel, en. den forreste Axel p. en
Vogn. (Moth.)

Frembeen, et. pl. d. s. Forbeen hos Dyr.

Fremblik, et. pl. d. s. Synets Retning
remad; og figurl. et Blik mod Fremtiden.
Fremblik i en maaskee endnu vidt fiernet
Tit." (M.)

Fremblomstre, v. n. 1. (er.) blomstre
rem, komme t. at blomstre. — fig. frem-
omme, opstaae. "Vi have seet saa mange
elte Forhaabninger fremblomstre og igien
ravisne." Mynster.

Frembramme, v. n. 1. (har.) komme
rammende ell. pralende frem. "Han, som
er fræk frembramme f. sin Tid og Frem-
r m. det store Navn af Jordens Ven."
Baggesen.

Frembringe, v. a. 3. (s. bringe.) give
Tilværelse, føde af sig. Dette Land frem-
bringer Alt hvad Indbyggerne behøve.
Sieldnere for: bringe frem, frembære. "For
t efterleve Kongens Befaling, frembragte
Afsandten deres Ærende." Wandal.) —
Frembringelse, en. 1. Gierningen at frem-
bringe. "Den store Naturlov, at Frem-
bringelse er betinget v. Undergang." Oluf-
sen. 2. undertiden ogsaa hos Nyere: det,
som er frembragt; Product. "Naar Na-
turen, overladt t. sig selv, udbreder sine
tusindslags Frembringelser." Mynster. "De
Aandsværker og Frembringelser, hvori Na-
tionernes Tilværelse nedlægger nogle af
sine bedste og varigste Frugter." M.

Frembrud, et. det, at noget bryder frem.
Dagens Frembrud.

Frembryde, v. n. s. bryde frem. Da
Solen frembrød. "Et Suk frembryder
fra fulde Bryst." Pram. "Som et Lys, der
skinner i et mørkt Sted, indtil Dagen frem-
bryder." Mynster. "Den frembrydende Nat
ængster ham." Rahbek.

Frembyde, v a. 3. (s. byde.) byde no-
get, som lægges ell. vises frem, som er til-
stede. — Deraf: Frembydelse, en.

Frembære, v. a. 3. (s. bære.) bringe
noget tilstede for at vises ell. bydes. At
frembære Maden. Figurl. At frembære en
Bøn, Hilsen, Taksigelse.

Fremboie, v. a. 1. bøie frem ad. frem-
bøiede Horn.

Fremdeles, adv. end videre, desforuden,
dernæst, derefter.

Fremdrage, v. a. 3. (s. drage.) 1. bringe
frem f. Lyset, giøre bekiendt. Han har
fremdraget mange ubekiendte Efterretnin-
ger. "Han — fremdrager undertrykte
Flid." F. H. Guldberg. 2. henleve, til-
bringe. At fremdrage sit Liv i Trang og
Sorger. "De Livet uden Frygt fremdrage."
Rein. (Som v. n. for: drage frem, kun i
poetisk Stiil. "Fra Vesten seer jeg dig
fremdrage." Rein.)

Fremdrive, v. a. 3. (s. drive.) drive
frem ad; figurl. fremskynde; frembringe
hurtigere.

Fremegge, v. a. 1. fremskynde, bringe
frem v. at egge. (Moth.)

Fremelske, v. a. 1. opelske. "Den, der
sætter større Ære i at fremelske ypperlige
Frugter, end i at bramme m. umodne."
Rahbek. 2. fremme, befordre. At frem-
elske Videnskaber i et Land. "Hvor Rig-
dom og Velstand nærede og fremelskede
Konsten." O. Guldb. "At fremelske patri-
otiske Følelser i den unge Borgers Bryst."
Engelstoft. "Tidligt nedlagdes og frem-
elskedes hos ham en Ridderaand." Rahb.

Fremfaren, adj. v. forløben, forbigan-
gen. "At vi ikke, som de uskiellige Krea-
ture, hverken tænke p. det Fremfarne, ell.
det Tilkommende." P. Tidemand. 1555.
"Kun de fremfarne Dage beskue de fra den
gode Side; thi de ere forbi." Malling.
"Han frygtede, at de fremfarne Tiders
Bedrifter skulde glemmes." Wandal. (Isl.
frammfarin, død.)

Fremfart, en. Gierningen at fare frem,
at færdes fremad. "Denne Mangfoldig-
heds Fremfart p. Veien." 1 Macc. 6. 41.
(s. Fremfærd, 2.)

Fremfor, præp. forud for, mere end

nogen ell. noget andet. (præ.) "Han har udmærket sig fremfor alle de øvrige. Han bør hielpes fremfor nogen. (Derimod: sæt Stolen frem for Bordenden.)

Fremfordre, v. a. 1. fremkalde, fordre at een skal komme frem. "De maatte dog ofte indfinde sig; og altid naar de bleve fremfordrede." O. Guldb.

Fremfusende, adj. v. og adv. ubesindig og iilsom i at handle. At være sig fremfusende ad. = Fremfusenhed, en. ud. pl. ubesindig Iilsomhed i Handlen. (Bagg. N. Klim. 145.) "Han var snarraadig uden Overilelse, hurtig uden Fremfusenhed." Bogelius.

Fremfærd, en. ud. pl. [Isl. Frammferdi.] 1. Adfærd, Opførsel. 2. Fremgang; Fremreise.

Fremføre, v. a. 2. s. føre frem. "Med skabende Almagt skal den stedse fremføre nyt Liv, nye Glæder efter Sorgens Mørke." Mynster. 2. komme frem med, anføre. "Hun kunde ei f. Graad og Suk et Ord fremføre." Holb. P. Paars. "Førend vi endnu ere i Stand t. at fremføre en eneste sund Tanke i vort Modersmaal." Sneed. Alle de Grunde, han fremførte, kunde ikke overbevise mig. — Deraf: Fremførelse, en. (Moth.)

Fremgaae, v. n. 3. [s. gaae.] træde frem, vise sig. (sielden i denne Form. S. gaae frem.) "Ham er det paalagt — ikke at gaae som gemene Folk, men at fremgaae som en Brudgom af sit Kammer, som en Helt t. Seierslaget." Baggesen.

Fremgang, en. ud. pl. 1. videre Forhandling, Udvikling. Under Sagens Fremgang. "Det er Kundskabens Fremgang, og ikke Oprindelse, vi her skal betragte." O. Guldberg. 2. Held; det, at noget lykkes, gaaer frem ad. At have god F. i et Foretagende. At giøre F. i Studeringer, Lærdom. "At du vil give Fremgang t. enhver, som stræber tilbørligen i lovligt Kald." Mynster. — Fremgangsmaade, en. Maade, at gaae frem, at handle paa; Handlemaade. "Der anklagede man, snart hans Hensigter, snart hans Fremgangsmaade." Mynster.

Fremglide, v. n. 3. [glide.] i høiere Stil: glide frem, skride fremad. "Over Jorden hen fremglider alt en haabfuld Morgenrøde." F. Guldb. — Fremglidning, en. det, at noget glider frem.

Fremglimte, v. n. 1. (er.) blive synlig i enkelte Lysglimt. "Hist og her fremglimter noget af Hemmelighederne." Guldb.

Fremgrye, v. n. 1. (er.) gryer, frembryde. Naar Morgenen fremgryer. "See hver henrunden Dag igien fremgryer." Rahbek.

Fremhaste, v. n. 1. skynde sig frem, ile frem. (Grundtvig.)

Fremherske, v. n. 1. 1. herske frem[...] Andre, være fortrinlig herskende. (urt[...] "Den fremherskende og mægtigen be[...]gende Følelse f. Ære." Sibbern.

Fremhielpe, v. a. 3. [s. hielpe.] hie[...] een at komme frem; uegentlig: fremme, [...] fordre.

Fremholde, v. a. 3. [s. holde.] ra[...] frem, holde frem. 2. holde ved, blive [...] m. noget. (Nu usædvanligt ligesom Sub[...] Fremhold, et. ordentlig Følge efter h[...] anden. continuatio. Moth.)

Fremile, v. n. 1. d. s. s. fremhaste. "[...] vinker atter, Himlen smiler, og Sole[...] sin Glands fremiler." Storm. "Mennes[...] fremilende Natur." Bagg. — Deraf: Fre[...]ilen, en. "Maalet for vor Fremilen." Ba[...]

Fremkalde, v. a. 2. kalde een t. at kom[...] frem. Han blev fremkaldt f. Retten. [...] give Anledning til, frembringe. At fre[...]kalde en Forestilling, Tanke. "Da han [...] almægtig Torden fremkaldte Himmelen [...] Jorden." — "Skal dog mit høie Ra[...] fremkalde dig af Natten — o Haab." Eva[...] 3. fig. fremme, være Aarsag, Anledni[...] til. "De Stæder, hvor Vindskibeligh[...] fremkalder Velstand." Mynster. — Dera[...] Fremkaldelse, en. pl.-r.

Fremkast, et. pl. d. s. Gierningen [...] kaste frem, kaste foran sig. projectio. Mo[...]

Fremkogle, v. a. 1. fremkalde, fre[...]bringe v. Koglerie; fremtrylle. "At h[...] maaskee fremkogler et Lyn p. min gra[...]nende Isse." Hertz. "De bestælende Ko[...]ster, som — Oldtids talende Daad fre[...]kogle f. skuffede Øie." Samme.

Fremkomme, v. n. 3. (er.) s. komm[...] gaae frem, træde frem. 2. opstaae, ko[...]me frem af. "Naar de fremkomme og [...]des og falde fra hinanden." Mynster.

Fremkommelig, adj. som kan befar[...] En fremkommelig Vei. Her er ikke fre[...]kommeligt. (dagl. L. Treschow.)

Fremkomst, en. Gierningen, at kom[...] frem, komme tilsyne. "Jordens Fremko[...] af den flydende Masse." Rothe. "Det [...]geme, hvis Fremkomst og Blomstring [...] ikke begriber." Mynster. "Denne Luftfo[...]nes afsondrede Fremkomst." Ørsted.

Fremkonstle, v. a. 1. frembringe [...] v. en upassende Konst, fremdrive, freml[...] p. en unaturlig Maade, ell. imod G[...]standens Natur. Han viste en fremko[...]let Sorg, Deeltagelse, Beskedenhed. "F[...]konstlet Lune." Rahbek. Disse Værter [...] fremkonstles i vort Clima.

Fremlaan, et. Udlaan t. Andre af [...] man selv har laant. At giøre Fremla[...]

Fremlade, v. a. 2. tilstede at ko[...] frem for een. Han blev fremladt for [...]gen. (P. S. O.)

Fremlede, v. a. 1. hielpe een fremad[...] at lede ham. "Ikke altid er den La[...]

...ttelig i at fremlede Andre." Malling. "En evig Magt Alt t. et uforrykket Maal fremleder." S. Blicher. 2. d. s. s. fremføge. "Disse Grundsætninger, der havde ...stet ham selv saa megen Umage at fremlede, sammenpasse, berigtige." Malling. = Fremledning, en. Gierningen at lede frem. (Moth.)

Fremleden, adj. v. [af lide.] fremfaren, ...bigangen. Fremledne Tider. (Moth.)

Fremleie, en. ud. pl. Handlingen, at ...leie til en anden, hvad man selv har leiet.

Fremlokke, v. a. 1. lokke een t. at komme frem. Oftest figurl. At ville fremlokke Dyd v. Belønninger, er ofte kun at ...e Egennytte og Forfængelighed Næring.

Fremlyne, v. n. 1. fare frem, hastig som ...net. (Pram.)

Fremlyse, v. n. 2. vise sig klarligen; ...mskinne. "Det ædelste Hierte fremlyste ...endes Smill." Rahbek. "Naar den næste ...ag fremlyser." Mynster.

Fremlæg, et. pl. d. s. 1. noget, som ...mlægges f. Ex. i en Retssag. 2. særd. ...n meget Straa, som Tærskeren p. eens ...ang lægger frem i Laden til at tærske ...aa. Moth.

Fremlægge, v. a. 3. (s. lægge.) komme ...em med, lægge frem for een. Brevet ...lev fremlagt i Retten. — Deraf: Fremlæggelse, en.

Fremlæs, et. (jvf. frem, 4.) det Læs, ...m lægges foran p. en Vogn. (modsat: ...aglæs.) Moth.

Fremløb, et. pl. d. s. Et Løb fremad; ...t, at noget løber ell. rinder fremad. ...andets Fremløb.

Fremmane, v. a. 1. faae een t. at komme frem v. Maning. "At fremmane af ...ttidens Grave Staternes Skytsaand." ...ngelstoft.

Fremme, adv. i en med frem, 2. beslægtet Betydning: paa Stedet, med ...ibegreb om at være synlig, være foran ...derimod frem, i samme Forhold, som ...em t. hiemme, hen t. henne, ud t. ude ...f. v. her Bemærkelsen: til Stedet.) ...eg var fremme, længe førend han kom ...em. Han var fremme (p. Skuepladsen) ...første Act.

Fremme, v. a. 1. [A. S. fremian. Isl. ...remia.] være Aarsag i at noget gaaer ...em ad; bringe noget t. Fremgang; befordre, fremhielpe. At fremme en nyttig ...ag. At fremme en Hensigt, fremme sin ...illie. "Maaskee Tyranners Sværd med ...od din Villie fremmer." Tullin. — "Man ...aler ikke let om at fremme det, der umiddelbart maatte ansees f. noget ondt ell. f. ...n Tilbagegang — og siger ikke at fremme ...en befordre) eens Fald, Undergang." ...iller.

Fremme, en. ud. pl. det, at noget fremmes. Videnskabers, Handelens Fremme.

Fremmed, adj. n. fremmedt (ell. efter nogle: fremmet.) [Gl. T. fremid, fremed. A. S. fremd.] 1. fra et andet Land, udenlandsk. (extraneus, exterus, alienus.) Fremmede Nationer, Skikke, Dyr, Varer. En Fremmed (Udlænding.). 2. som ikke hører Huset, Familien ell. et vist Selskab til. At tage et fremmedt Barn til sig. — Fremmede, pl. de, som komme ell. indbydes t. Besøg i et Huus. At bede Fremmede. 3. som tilhører Andre. (alienus.) Fremmed Eiendom. Fremmede Penge. "Fremmed Mad smager bedst." 4. uvedkommende. At blande sig i fremmed Handel, i fremmede Sager; tage sig af fremmed Sorg. 5. som er uden Kyndinge, Venner, Slægt, ubekiendt. At være fremmed paa et Sted. Jeg er nu fremmed i min egen Fødeby. 6. selsom, besynderlig, usædvanlig. Det forekom mig ganske fremmedt. 7. ukyndig, uerfaren. I denne Sag er jeg ganske fremmed. (At være fremmed ved noget ɔ: uvant. Moth.)

Fremmelig, adj. og adv. [af frem og fremme.] som giør Fremgang ell. har giort Fremgang. Han er ikke meget fremmelig i fine Arbeider, Studeringer. At lave fremmelig til Barsel.

Fremmere, fremmest (eller fremmerst) compar. og superl. af frem. At staae fremmere, fremmest i Raden. "Skytterne gik fremmerst i Hæren." 1 Macc. 9, 11. "Han holdt sig hos de fremmerste." A. S. Vedel. (Heraf ogsaa det hos Almuen brugelige Fremmers, et. det fremmerste Huusrum, hvor der brygges, bages ꝛc.)

Fremmylre, v. n. 1. komme mylrende frem, bevæge sig frem i en tæt Hob. Den af Portene fremmylrende Folkemængde. "Skarer af tykt fremmylrende Bier." Fibigers Homer.

Frempant, et. Pant, hvorpaa een har laant t. en anden, og som Panthaveren igien sætter i Pant hos en tredie. "Panthaveren maa ikke pantsætte Frempantet f. høiere Sum, end han selv har det for." Schytte.

Frempible, v. n. 1. komme piblende frem. Vandet frempibler af en Klipperift. "Under dens dybe Skrammer frempibler Dødsens Flod." Øhlenschl.

Frempine, v. a. 1 og 2. [s. pine.] bringe frem, bringe s. Dagen v. at pine, ell. v. megen Tvang. Det var som om han skulde frempine hvert Ord, han sagde.

Fremrage, v. a. og n. 1. act. rage noget frem. 2. neutr. være fremstaaende over noget lavere. Et fremragende Taarn. — Deraf: Fremragen, Fremragning, en.

Fremreise, en. Reise, som gaaer videre frem; Henreise. (modsat: Tilbagereise.)

Fremrykke, v. a. og n. 1. rykke frem. De fremrykkende Hære. Den allerede fremrykkede Aarstid. — Fremrykken, Fremrykning, en. Gjerningen at rykke frem.

Fremrække, v. a. 3. række frem. Med fremrakt Haand.

Fremsagn, et. 1. noget som fremsiges. 2. Sagn om Fremtiden.

Fremseende, adj. v. som seer ud i Fremtiden, har Siæleevner t. at kunne beregne Fremtiden.

Fremsende, v. a. 2. sende noget hen t. een, t. et Sted. "At fremsende og tilsende bruges ikke letteligt om Personer." Müller.

Fremsige, v. a. 3. (s. sige.) fremføre med Ord, i Tale. At fremsige et Digt.

Fremsigt, en. Fremsyn. (br. sieldnere.) "Lad Ønskernes Regnbue stedse forskiønne mig min Fremsigt." Baggesen.

Fremskaffe, v. a. 1. skaffe tilveie, tilveiebringe. "At fremskaffe Beviis f. noget." Ørsted.

Fremskikke, v. a. 1. fremsende. "At han hverken selv kunde møde, ell. fremskikke sin Fuldmægtig." D. Lov.

Fremskingre, v. n. 1. lyde skingrende fra et fjernere Sted. "Fra muntre Nabosteder fremskingrer Lyd af uforstilte Glæder." Pram.

Fremskinne, v. n. 1. vise sig i skinnende Glands; fremlyse. "Hvor fremskinner vor Kiærlighed m. de klareste Straaler, i Medgang, ell. i Modgang?" Basth. "Langs aabne Kyst fremskinner Liv og Munterhed og Lyst." Pram. 2. a) vise sig, aabenbare sig. "Det Sande, der fremskinner igiennem Fabelens Mørke." Guldb. b) fig. yttre, vise sig i et fordeelagtigt Lys, i en betydelig Grad. "Denne Elskværdige, hvis fremskinnende Fortrin han uden Avind beundrede." Rahbek.

Fremskride, v. n. 1. (er.) skride frem ad. "Dag forsvandt, og Nat fremskred, iført sit sorte Dække." Ingemann. — Fremskridt, et. pl. d. s. 1. et Skridt, Trin fremad. 2. Fremgang. Denne Videnskab har i vor Tid giort store Fremskridt.

Fremskyde, v. a. og n. 3. (s. skyde.) 1. skyde, drive frem ad. En fremskydende Kraft. "Med dristigt Spring den dog tilsidst fremskyder sig." Rein. [Bemærkelsen: at indskyde sig, appellere (Colding), er forældet. Hos denne Forf. findes heraf ogsaa Subst. Fremskud (Appellation.) "Luthers Fremskud fra Paven t. en høiere Ret.] 2. v. n. skyde ud, springe ud. Fra Roden var fremskudt en Qvist. "Hvo har opdaget den Rod, af hvilken de bittre Frugter fremskyde?" Mynster.

Fremskygge, v. n. 1. kaste Skygge frem ell. i betydende Afstand. (usædvanl.) "Templet i snevre Dal fremskygger." Hertz.

Fremskyl, et. det, at noget skyller frem, ell. noget, som fremskylles. Vandets Fre skyl. Moth.

Fremskylle, v. a. 1. drive frem v. Skyll (Moth.) Vandet har fremskyllet Stene

Fremskynde, v. a. 1 og 2. skynde p fremme Hurtigheden af noget. "Dette det Dieblik, han har ventet og selv fre skyndet." Kampmann. "Han besluttede fremskynde det beleilige Dieblik, der ku lede ham t. hans Maal." Rahb. — At fre skynde et Arbeide. "Hun lod din Da fremskynde." Øhlenschl. "De, der ta p. den forestaaende Fattigdom, som den fremskyndes." Rahb.

Fremslæbe, v. n. 2. slæbe, trække fr

Fremsmile, v. a. 2. fremkomme, vise smilende. — poet. act. frembringe, fremla v. Smiil. "Hun, som smelted dette Hie som fremsmiilte disse Taarer." Øhlens "Hiin Glædens Siæl, som bor m. h Glands hver Dyd fremsmile." Foersom.

Fremsnige sig, v. rec. 3. (s. snig komme snigende, uformærkt frem. " fremsniger sig Nag blandt Hærens ro Sysler." Hertz.

Fremspire, v. n. 1. (er.) komme fr som Spire, voxe frem. Blomster, fre spirede under Sneen. "I min Dugn fremspirede Glædens yndigste Knop." Ev — Deraf: Fremspiren, en.

Fremspringe, v. n. 3. (er.) sprin frem. Pludselig fremsprang en Tig Busken.

Fremsprude, v. n. 1. (er.) komme sp dende frem. Den fremsprudende Ild.

Fremstaae, v. n. 3. (er.) s. staae. træde frem, fremstille sig. Der fremsted Vidne. 2. (i part. act.) fremstaaen som staaer frem over ell. uden for noget.

Fremstamme, v. a. 1. fremsige sta mende. "Saa fremstamme i barnlig Kr umyndige Læber faderlig Daad." Hertz.

Fremstand, en. ud. pl. (usædvanl.) Gi ningen at staae frem; Fremstaaen. "Ha kraftfulde Fremstand." Baggesen. (Lab II. 219.)

Fremstavn, en. pl. -e. Forstavn af Skib. (Moth.)

Fremstavne, v. n. 1. lyf. stavne un Stavn. "Mens en aarvaagen Styrma — fremstavner langsomt fra det høie N den." Frimann.

Fremstige, v. n. 3. (s. stige.) kom frem, gaae frem. Da han fremsteg p Talerstolen. Han kom fremstigende m lange Skridt. "Nystabte Aar, som nu blidt fremstiger af Evighedens Skis Evald. "Hvo saae de Evner ved dit Bi fremstige." Rein.

Fremstikke, v. a. 3. (s. stikke.) sti frem. At komme fremstikkende m. no

Fremstille, v. a. 1. føre, bringe fre At fremstille et Vidne, fremstille een

lingen. 2. forestille, giøre beskuelig, afbilde (saavel om Tegning, som om Skrift ell. Stiil.) Han har ikke klart nok fremstillet Sagen. Denne Begivenhed har han fremstillet meget levende. — Deraf: Fremstilling, en pl. -er. Handlingen at fremstille noget (det T. Darstellung.) — Fremstillingsgave, Fremstillingskonst, en. Gave, Konst t. at giøre noget beskueligt; ... er i Skrift.

Fremstimle, v. n. 1. (er.) fremkomme stimlende, eller i en stor og tæt Mængde. "De fremstimle i rædsomme, talrige Skarer." Pram.

Fremstraale, v. n. 1. (har.) bryde frem i Straaler. Som Solen, naar den fremstraaler af en Sky. "Uskyldighed fremstraalede i hver Mine." Rahbek.

Fremstrække, v. a. 3. række frem. "Som i Dødens Gab fremstrække de kolde Hænder." Evald.

Fremstrømme, v. n. 1. (har.) komme strømmende ud ell. frem. "Af det skiulte Kild skal Livet atter fremstrømme." Mynst.

Fremstød, et. Stød fremad, Handlingen at fremstøde; fig. Fremme, Fremhielp. "En Omstændighed, der kunde give denne forbrødes Tilbøielighed noget i Dine falende Fremstød." Rahbek.

Fremstøde, v. a. 2. drive frem v. Stød. Han blev fremstødt af Mængden.

Fremsyn, et. pl. d. s. Gierningen at see fremad, frem for sig (modf. Tilbagesyn.) Fremsynet mod den Egn, vi skulde gienemreise.

Fremsynet, adj. 1. hvis Syn naaer langt (modf. nærsynet, kortsynet.) 2. som forudseer, kan forudsee det Tilkommende. (Isl. frammsyn.) 3. som har ell. troer at have Syner, Varsler; synsk. (V. S. O.) "En fremsynet Daare, der skrækkes af Spøgelser, hans egen Hierne har avlet." Rahbek.

Fremsætte, v. a. 3. sætte, bære frem; fremføre, forebringe. At fremsætte sin Mening, fremsætte et Spørgsmaal. — Deraf: Fremsættelse, en.

Fremsøge, v. a. 2. opsøge noget for at tage det frem.

Fremtage, v. a. 3. tage noget fra et Sted og lægge det frem.

Fremtarv, en. ud. pl. Tarv, Bedste, Fordeel i Fremtiden. (Kingo. D. Lov.) "Hvor findes nogen som — til Fremtarv allenstedes indhegner Lund og Skov?" Borsing. "Staten har Ret t. at fordre, at der Borger skal bidrage efter Evne t. dens Fremtarv." Rahbek.

Fremtid, en. ud. pl. den tilkommende Tid. "Aldrig løser jeg, men binder Fremtids Haab til Fortids Minder." J. L. Heiberg. — I ell. for Fremtiden, efterdags, herefter. — gen. Fremtids br. som adj. Fremtids Slægter ville beundre ham. I Fremtids Dage.

Fremtindre, v. n. 1. (har.) vise sig, fremskinne, tindre. Naar enkelte Stierner fremtindre p. den mørke Himmel. "Den Høihed, hvis Glands fremtindred saa skiøn af dit sørgende Die." Pram.

Fremtrin, et. pl. d. s. Fremgang, Fremskridt.

Fremtrine, v. a. 3. (s. trine.) fremtræde.

Fremtrylle, v. a. 1. frembringe v. Tryllerí, p. en overnaturlig ell. uforklarlig Maade. "Penge selv formaae ikke at fremtrylle saa overordentlige Særsyn." Baggesen.

Fremtræde, v. n 3. er. (s. træde.) komme gaaende frem. — Fremtræden, en.

Fremtrække, v. a. 3. (s. trække.) trække frem.

Fremtrænge, v. a. og n. 2. trænge nogen frem ad; og neutr. trænge frem. Imod sin Villie blev han fremtrængt af Mængden. Det fremtrængende Vand. At fremtrænge sig (trænge sig frem.) "Mens Kiedsomhed sig tyst fremtrænger." Rein.

Fremture, v. n. 1. (har.) vedblive haardnakket i ell. med noget (især noget ondt ell. urigtigt.) At fremture i sin Ondskab, Vildfarelse. (perseverare.)

Fremtvinge, v. a. 3. (s. tvinge.) bringe frem, faae frem v. Tvang. "Du som — Frugtbarhed fremtvinger." Rein. "Hvad Viisdom ordned og hans Magt fremtvang." Foersom.

Fremvandring, en. Gierningen at vandre frem. (T. Rothe.)

Fremviis, adj. [Isl. frammvis.] klog paa Fremtiden, forudseende. (Moth.)

Fremvirke, v. a. 1. virke til at frembringe noget; bevirke. Dette har han allene ved egne Kræfter fremvirket. "Overbeviisning kan ikke fremvirkes v. Tvangslove." Birkner. — "At fremvirke br. især om at bevirke v. physiske Midler, at noget kommer frem." Müller. — Deraf: Fremvirkning, en. pl. -er.

Fremvise, v. a. (s. vise.) lægge frem t. at sees, vise frem. — Deraf: Fremviisning, en. pl. -er.

Fremvogn, en. den forreste Deel af en Vogn; Forvogn. (s. frem, 4.)

Fremvoxe, v. n. 1. (er.) komme frem v. at voxe, skyde frem; uegentl. giøre Fremgang. — Deraf: Fremvæxt, en. ud. pl. At have god F. Fremvæxt i Videnskaberne.

Fremvælde, v. n. 1. (er.) komme vældende frem. "Hovmods og Vredens nøgne, trøstesløse Ørk, hvor ingen af Livets Kilder fremvælde." Mynster. "Kilden, hvorfra Livets Værd, dets Styrke og Trøst skal fremvælde." Samme.

Fremvælte, v. a. 1. bringe frem ad ved

at vælte. — Deraf: Fremvæltning, en.

Fremvæxt, en. s. fremvoxe.

Frende, en. s. Frænde.

Fri, adj. n. frit. pl. frie. adv. frit. [Isl. fri.] 1. i Alm. som er uden Tvang, Indskrænkning, Hindring; saavel m. Hensyn t. Siælen, som t. Legemet. At være fri for Sorg, Smerte, Sygdom, Skatter, Hoveri, Arbeide. At blive fri for noget (befries derfor.) En fri Mand er efter almindelig Talebrug den, der kan handle efter egen Villie, uden at være afhængig af en fremmed, ell. af Andres Tvang. — fri for staaer ofte i Stedet for uden. At være fri for Næringssorger. Han er ikke fri for Fordomme, for Overtro. At være fri for Synd. Den Synd er han fri for. Hun er fri for Mandfolk. (pudica a viro.) 2. I Særdeleshed: a) om den moralske Frihed. Mennesket er et frit Væsen, har fri Villie. b) om naturlig og borgerlig Frihed. En fri Mand (mods. Træl, Slave;) tilforn: adelig (i Modsh til Ufri, Vorned.) En fri, uafhængig Stat. En fri Rigsstad. c) ikke indskrænket, indsluttet, hindret. Efter et langvarigt Fængsel, er han igien bleven fri. — Frit Valg, fri Handel. Vandet har frit Løb. Han har fri Gang i Huset. Det staaer dig frit for (du har Frihed t. at giøre det; jeg skal ikke hindre dig.) At have frit Sprog (kunne sige hvad man lyster.) "Herrer og Narre have frit Sprog." — En fri Plads, Udsigt. Den frie Luft. d) uden Berøring af andre Ting. En fri Beliggenhed. Huset ligger frit p. alle Sider. Pladsen er nu ganske fri for Bygninger. e) fritagen for Arbeide. At have Eftermiddagen, Søndagen fri. At være fri af Skolen. f) sikker, tryg. fri for Skud. (skudfri, brandfri, bombefri.) At holde een fri for noget ɔ: sikkre ham derfor. (Moth.) g) uden Betaling. At holde een fri (f. Ex. paa en Reise) ɔ: betale f. ham. At have fri Kost, Reise, Underviisning. At reise frit m. en Anden. h) fritagen for Skat, Afgift. (Deraf: toldfri, tiendefri, skattefri, &c.) Fri Hovedgaardstaxt. i) utvungen; ikke bunden ved visse Regler, antagne Meninger, Fordomme (saavel i god, som i ufordeelagtig Betydning.) Fri i sin Tale (fritalende), Tænkemaade, Levemaade. Hun har et alt for frit Væsen. At leve meget frit. Du kan frit sige, giøre det (uden Frygt ell. Tvang.) = Sammensætninger: fribaaren, adj. v, pl. fribaarne. født af frie Forældre. Fribaarne og Trælle. Ogsaa fig. og poet. for: fri. "Og spænde det fribaarne Rom i Dumheds Aag." S. Blicher. Fribager, en. Bagermester, som ei er i Lauget. Fribolig, en. Bolig f. Trængende, som nyde den uden Betaling. Fribonde, en. hoverifri Bonde. (V. S. O.)

Fribrev, et. Brev paa en ell. anden F
hed ell. Rettighed; Frihedsbrev, Privi
gium. (V. S. O.) En Vorneds Fribre
D. Lov. III. 14. 8. Fribrygger, en. t
forn i Kiøbenhavn: den, som havde T
ladelse at brygge, uden at være i Laug
(s. Fribager.) Fribytter, en. 1. de
som i Krigstid m. væbnede Skibe, ud
stede for privat Regning, gaaer p. Fan
efter Fiendens Handelsfartøier; en Cap
2. Fribytter til Lands: den, som m. ell. u
Tilladelse streifer og plyndrer i Fiend
Land. Deraf: Fribytteri, et. Cap
Fribytterskib, et. Caperskib. — Fri
poral, en. et Slags Cadetter v. La
Armeen. Fridag, en. Hviledag fra A
beide; modſ. Arbeidsdag. — fridøm
v. a. 2. (Moth.) frikiende (som er m
brugeligt.) frifinde, v. a. 3. frikie
At frifinde een for Straf, for videre A
tale. Deraf: Frifindelse, en. "Indb
des Frifindelse maa blive Udfaldet af S
gen." Ørsted. — frifødt, adj. v. d. s
fribaaren. (men sieldent.) "Os frifødte
Aaget han bød." Hertz. Frigive, v. a
sætte i Frihed, giøre fri. At frigive
Træl. frigiøre, v. a. 3. befrie, g
Frihed, skaffe Frihed. (Moth.) F
haandstegning, en. Tegning, som gi
p. fri Haand, uden Maal ell. uden at
sætte Linier. Frihavn, en. pl. -e. Ha
hvor alle Nationers Skibe kunne indl
og oplægge Vare uden Toldafgifter. F
hed, en. s. nedenfor. Friherre, en.
Baron. Friherrinde, en. Friherr
Hustru. Friherskab, et. Baronie. F
holt, et. En rund Træklods ell. Sa
ling af Tougværk, som hænges udenb
p. et Skib ell. Fartøi, for at hindre
fra at skamfiles. Frikarl, en. En
tient Landsoldat. 2. tilforn: en Bon
karl, som ei var Vorned. (Moth.)
kiende, v. a. 2. kiende een ved Dom
være fri for Søgsmaal og Beskyldni
Deraf: Frikiendelse, en. — frikiøbe, v.
befrie, udfrie v. Penge; kiøbe fri. "At
kiøbe sig." Rein. Frikort, et. kalde
Styrvolt visse Kort, der ei kunne stik
ringere, end m. et Es ell. en Knegt.
lade, v. a. 3. sætte i Frihed, give lø
Fangenskab. (V. S. O.) friladen, a
fri i sit udvortes Væsen. (s. fri, 2. i).
ladenhed, en. den Beskaffenhed at v
friladen. (V. S. O.) Friland, et.
kundom i Havevæsenet. Planter,
kunne dyrkes i Friland (modsat dem,
opelskes i Drivbænke ell. Drivhuse.)
landsurter, pl. (Olufsen.) Frilod, e
Classelotteriet: udtrukne Nummere, m.
vis Rettighed. Frimand, en. Soldat,
paa nogen Tid er fritaget for Tiene
Frimester, en. Haandværksmester,
ikke er i Lauget, og derfor kun maa h

Drenge, men ikke Svende. frimodig, adj. som har frit Mod, som viser Tillid til en god Sag, og ytrer det i Tale og Handling. "Denne Mand maatte være frimodig nok til at møde Fordomme." Wans al. En frimodig Skrivemaade. At tale frimodigt, gaae frimodigen i Døden. "Kun erved blive vi frimodige v. de Skiebner, laret skal bringe." Mynster. Deraf: Fri modighed, en. ub. pl. (jvf. fripostig.) Frimodighed er en naturlig Følge af en ælig Sindsforfatning; Fripostighed en Virkning af Konst og Forsæt." Sporon. — rimurer, en. Medlem af et vist hemmeligt Forbund, kaldet Frimurerorden. rimureri, et. ub. pl. hvad der hører t. rimurere og Frimurerordenen. Fripas, . Pas, hvorved een meddeles Frihed til t reise bort, Frihed af Tienesten. (Moth.) ripostig, adj. (N. S. det s.) alt for fri og ristig; frimodig til Utide, p. en upassende Maade; "dristig og uforskammet i Ord g Gierning." Moth. "Dosmeren, der ripostig tager Sæde imellem de Vise." Rahbek. ("forstilt frimodig." Sporon; men den Grund.) Deraf: Fripostighed, en. ub. pl. — friraadig, adj. som har fri Raadighed over noget. (V. S. O.) Fri= Seddel, en. skriftlig Tilladelse (saasom: f. n Soldat t. at gifte sig, ell. Beviis, som llførn Officeren gav en Soldat p. at han ar fri for Ægteskab. Reglem. 8 Febr. 1824. V. S. O.) frisindet, adj. fri af Sind l. Tænkemaade. (modf. slavisk, trællesin et.) Friskole, en. S. hvor Børn nyde Underviisning uden Betaling. Friskov, en. s. Fredskov. Friskyds, en. (modf. Pengeskyds.) i Norge: d. s. s. Friægt ell. Kongegt. Fr. om Friskyds 29 Aug. 1784. Fri= bytte, en. (Snaphane. Moth.) s. Krybeskytte. — Frislagter, en. (jvf. Fribager, rimester.) fristaaende, adj. v. som ikke aaer i Berøring m. andre Gienstande. En ristaaende Bygning. (s. fri, 2. d.) Fri= stad, en. 1. en Stad, som har sin egen Regiering. "De romerske saakaldte Municipier ell. Fristæder." O. Guldb. 2. en Stad, hvor Skyldnere ell. andre Forfulgte unne opholde sig m. Sikkerhed f. deres Person. "Han giorde sin By t. en Fri= stad, hvor Alle kunde finde Sikkerhed." Guldberg. (Hos Troiel for: Fristed. "Lad Qvden finde en Fristad i sin egen Elskers Arm.") Fristat, en. Stat, hvor den øieste Magt antages at være hos Folket ly, og som regieres ved Folkets valgte Repræsentanter, hvor Regieringsformen er demokratisk. Fristed, et. d. s. s. Freds= sted, Tilflugtssted. "Hos dig jeg har i Sorg et Fristed fundet." Rahbek. "Dit Fristed mod din Glædes Fienden." J. Smidth. (I Leeg: et Sted, hvor den ..gende ei kan paagribes af de øvrige,

o. s. v.) — fritage, v. a. 3. unddrage, undtage fra noget Ubehageligt. At fritage een for Straf, Ansvar, Arbeide. 2. løse, unddrage fra en Forpligtelse. "At fritage Undersaatter fra deres Lydigheds= og Troskabsed." Schytte. "De Mægtige troe sig ofte fritagne f. at handle ædelt." Rahbek. Deraf: Fritagelse, en. — fritalende, adj. v. dristig, frimodig i sin Tale. "Vinen giør fritalende." W. Thott. Deraf: Fritalenhed, en. ud. pl. (Rahbek.) Fritime, en. Time, som haves tilovers fra Forretninger; Hviletime. "I Mesterens Huus, hvor mange Fritimer fra Værkstedet levnes." J. Boye. Fritænker, en. den, som tænker frit (især om den, der i Religionssager ikke antager Kirkens Lærdomme.) Fritænkeri, et. br. om frie Religionsmeninger, eller Fritænkeres Religionsbegreber. frivillig, adj. med fri Villie, efter eget Valg, utvungen. "Frivillig siges den, der giør noget uden Tvang, godvillig, af Lyst, gierne, af egen Drift." Heiberg. (jvf. vilkaarlig.) Frivillige Krigsfolk (kaldes ogsaa absol. Frivillige.) Frivillighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at giøre noget frivilligen. "Naar den Paagieldende negter Frivilligheden af det Samtykke, han vedgaaer at have tilkiendegivet." Ørsted. Friægt, en. fri Befordring for Personer ved Bønderne, efter Tilsigelse af Øvrigheden; s. Kongeægt, Kongereise.

Frie, v. a. 1. [af adj. fri.] giøre fri, frelse, befrie. At frie een af Fængselet. "Han friede dem af deres Trængsler." Ps. 107. 6. Jeg har friet ham fra Straf. At frie een fra Trældom. "Solen frier de bundne Dampe." Foersom.

Frie, v. n. 1. har. [Sv. fria. N. S. fryen. Goth. fryon, elske.] begiere t. Ægte, beile til. "Ingen er ond før han frier, og god før han døer." Ordspr. (Moth.) At frie t. en Pige, t. en Enke. At frie for en Anden. (jvf. beile.) "At frie er at anholde om et Fruentimmers Haand; at beile er at bestræbe sig for at erholde et Fruentimmer t. Ægte. — En Elsker kan beile længe; men han kan ikke være længe om at frie." P. E. Müller. = Frier, en. pl. -e. den, som begierer et Fruentimmer t. Ægte; en Beiler. Hun gav Frieren Nei. Hun har havt mange Friere og flere Elskere. "Ordentligviis er man først Elsker; bliver derefter Beiler, og tilsidst Frier." J. Smidth. = Deraf: Frierord, et. En Friers Tale ell. Udtryk i det han beiler. "Men, som Beiler tør dog ingen tale Frierordet ud." J. L. Heiberg. Frierreise, en. Reise, som en Mand giør f. at beile ell. frie. Engelst. (om Qvindek. Kaar. 122.) Friertanker, pl. Tanker, som Beileren ell. den Forelskede henvender t. Gienstanden for sin Kierlighed. At gaae i Frier=

tanker. = Frieri, et. pl. -er. Beilen, Gierningen at frie. Frieriet lykkedes ikke. At gaae p. Frieri.

Frihed, en. Tilstand ell. Egenskab, at være fri (saavel i moralsk ell. borgerlig Henseende, som i endeel af Adjectivets øvrige Bemærkelser.) Villiens F. Menneskets moralske, borgerlige Frihed. "I dagl. Tale modsættes Frihed Tvang ell. Indskrænkning; en fri Mand kaldes den, der kan "giøre hvad han vil, handle efter Ønske," o. s. v. Howitz. — At sættes i Frihed (løslades af Fængsel.) Frihed for Skatter, Hoveri, Krigstieneste. F. i at tale, skrive, i Opførsel. (pl. Friheder, br. kun i visse Bemærkelser: 1. Rettigheder, Forrettigheder, Privilegier. Denne Provinds har fra gammel Tid adskillige Friheder og Rettigheder. 2. At tage, tiltage sig Friheder, usømmelige Friheder, i sin Opførsel mod een.) = Frihedsaand, en. ud. pl. en Aand, som elsker Frihed, stræber efter Frihed; herskende Aand eller Stemning, som medfører Kiærlighed t. Frihed. (Nord. Brun.) Frihedsalder, en. Alder, hvori Frihed elskes ell. hersker. Grækernes Frihedsalder. "Befalinger og Forbud, der saa lettelig friste Frihedsalderen (Barndommen) t. Overtrædelse." Rahbek. Frihedsbrev, et. 1. Brev, hvorved een meddeles sin Frihed. 2. Brev paa Friheder, Privilegier. Frihedsdrift, en. Menneskets medfødte og udviklede Drift t. Frihed. (Mynster.) Frihedshelt, en. En f. Friheden kæmpende Helt. (Baggesen.) Frihedslyst, en. Lyst, Kiærlighed t. Frihed. Frihedsminde, et. Mindesmærke opreist t. Erindring om erhvervet Frihed. Frihedsprædikant, en. den, som uophørlig taler om Frihed og t. dens Roes. (Rahbek.) Frihedsret, en. Ret ell. Rettighed, som grunder sig i Menneskets Frihed. "Den første naturlige Frihedsret, at være sin egen Dommer." Schytte. Frihedsruus, en. overvættes Glæde over en erhvervet, virkelig ell. indbildt Frihed. (Rahbek.) Frihedsstand, en. den Tilstand, hvori Mennesket, ell. en anden Skabning, nyder sin naturlige F. "Heste, Øxne, Faar, saae man roligen at græsse i deres første Frihedsstand." Schytte. Frihedssyge, en. uordentlig, umaadelig Frihedslyst. Frihedstab, et. Tab, Berøvelse af Friheden; det, at miste sin F. "Det Frihedstab, som paaføres Tyven." A. Ørsted. Frihedstræ, et. Et til Tegn p. Frihed plantet Træ. Frihedsven, en. Elsker, Beskytter af Frihed.

Friligen, adv. [af fri.] reent ud, frit, uden Dølgsmaal. "Man skal lade Munden friligen op, og sige dem det, de ikke gierne høre." P. Tidemand. 1564.

Frille, en. pl. -r. [Isl. Fridla.] Fruentimmer, som deler Seng m. en Man
uden at være ægteviet m. ham; en Sle
fredkone. "De mange, der drive Frille
og fornemme Skiøgers fordeelagtige Haan
værk." Rahbek. = frillebaaren, adj. (e
Børn) født af en Frille, uægte. (Moth
Frillebarn, et. Slegfredbarn. "At f
jeg er et Frillebarn, som fødtes dig af
Trælleqvinde." Øhlensch. Palnat. Frill
hold, et. den Omstændighed, at holde
en Frille, at leve m. en Frille. (Rahb
Frillekone, en. undertiden for: Fril
Frillelevnet, et. stadigt Samlevnet im
lem Mand og Qvinde, der ei ere ægt
viede; Concubinat. (Moth.)

Frise, en. pl. -r. [Fr. Frise.] i By
ningskonsten: den Deel af Hovedgesims
over Søilerne, som forestiller ell. træde
Stedet for Bielkehovederne og hviler
Architraven.

Friser, en. pl. -e. Den, som har hiem
me, er født i Frisland.

Frisk, adj. [Isl. friskr.] 1. uforde
vet, ikke gammel, ell. raadden. Frisk F
friskt Kiød, Smør. Saaret er endnu fri
(ikke bulnet.) 2. sval, forfriskende.
frisk Drik Vand; frisk Luft. 3. ny, ny
kommen, nylig skeet ell. begyndt; ubru
At tage friske (andre) Heste p. en Rei
Giv en frisk Flaske. Der er kommet fri
Østers. At gribes p. frisk Gierning; ha
noget i frisk Minde; forstærke sig m. fri
Folk (som ikke have været i Fegtning
4. som har sin naturlige Legemsbeskaffe
hed, har Kræfternes fulde Virksomhe
ikke svagelig; rørig (i ældre Dansk f
sund. At blive frisk igien (efter en Sy
dom.) — Frisk (alacer, vegetus, vale
gaaer mere p. det Udvortes, p. Yttring
af den indvortes sunde Tilstand (san
Sanitas.) Man siger snarere: at føle
frisk, end: at føle sig sund. (jvf. Su
hed.) "Et Menneske kan være frisk, ud
at være sund; han kan for Øieblikket vi
m. usvækket Kraft, og dog bære p.
Sygdomsstof." Müller. 5. uforsagt, m
ter, rask. At være ved frisk Mod. "F
Mod er halv Tæring." Ordspr. At
friskt, svare friskt (ikke i god Betydni
fripostigt, næsviist.) = Friskhed, en. ud.
Beskaffenheden, at være frisk (i de fors
lige Bemærkelser.) — Friskfyr, en. (f
Fyr.) i dagl. Tale: en Spradebasse, e
der vil vise udmærket Raskhed i sin O
førsel, uden Agtelse f. god Levemaa
(jvf. 3. Fyr og Springfyr. Müllers d. S
non. I. 84.)

Friske, v. a. 1. giøre noget friskere, f
nye. "En Søndenvind, som frisker J
ets Frugt." Helt. "At friske salt Ma
Skibs i en Friskeballe." Moth. At fr
noget op, s. opfriske. (jvf. forfriske.)

Frisler, n. s. pl. [T. Friesel.] en m. Feber forbunden Hudsygdom.

Frist, en. ud. pl. [Isl. Frestr.] 1. Udsættelse i Tiden, Tidsfrist. At give een et Aars Frist. At udbede sig F. i en Maaned. (Aarsfrist, Maanedsfrist, Dagsfrist.) 2. No, Stunder, Hviletid. Han har ikke Frist Nat ell. Dag.

1. Friste, v. a. 1. [Isl. fresta.] henbringe, opholde, forhale, bevare; i den Talemaade: at friste Livet. De fristede (opholdt) Livet allene ved Urter og Rødder. Om Livet fristes mig saalænge. (Moth.)

2. Friste, v. a. 1. [Isl. freista.] 1. prøve, udstaae, lide. Han har maattet friste meget ondt. At friste Medgang og Modgang; friste Eventyr. 2. søge at give een Lyst t. noget (slet ell. ondt,) sætte p. Prøve. At friste een v. Løfter, v. Gaver. At friste een t. noget. 3. søge at overtale een t. noget, trænge p. een. At friste een om noget. = Fristelse, en. pl. -r. Gierningen at friste; Tilstanden, at fristes. "Det er let at være dydig, hvor man ingen Fristelser har til at være lastefuld." Bastholm. — Frister, en. pl. -e. den, der vil friste, lokke andre t. noget utilladeligt.

Fritbor, et. (Moth.) s. Vridbor. (Et lidet Bor. Moth.)

Fritte, v. a. 1. [Isl. frietta.] spørge ud for at faae noget at vide. At fritte een om noget. — figurl. "Nysgierrige Dine fritte de kommende Venner." Hertz. — At fritte een ud (s. udfritte.) — Heraf: Fritten, en. ud. pl. — frittesyg, adj. som er begiærlig efter at fritte. (Moth.)

Fro, adj. [T. froh.] vel til Mode, glad. "Den ene lystig, fræk og fro, den anden doven, tung og sturen." C. Frimann.

Frodig, adj. i god Stand, trivelig (mest om Værter.) Træet staaer i frodig Vært. En tæt og frodig Skov. [formodentlig af det Isl. Fro', Frogd, Lindring, Husvalelse; men ogsaa: *rerum successus, prosperitas*. jvf. Ihres Glossar.] = Frodighed, en. ud. pl. frodig Vært.

Frokost, en. [af fro (det T. früh), tidlig, som kun bruges i dette Ord, og i: Froprædiken.] Mad, som nydes om Morgenen, ell. om Formiddagen; Davre.

From, adj. pl. fromme. adv. fromt. [T. fromm.] 1. mild i Sindet, sagtmodig, taalig, ikke let t. Vrede. "God er den, som ei kan giøre ondt; from, den som endog kan taale ondt." Sporon. Fromme Ord. "Falskhed bag de fromme Læber boer." Tode. (Ogsaa om Dyr: en from Hest.) 2. retskaffen, dydig. Et fromt Levnet. (Isl. fromr, fromlegr.) 3. gudsfrygtig, religiøs. "Et fromt Sind bør vi kalde det, som vil at det Gode skal herske, som m. Kiærlighed har optaget det i sig selv — og som henfører sit hele indre Liv t. det Godes evige Kilde." M. (s. Nord. Tidsskr. III. 80. Mynsters Præd. 1809. I. Fort. — Ordets ældste og oprindelige Bemærk. har været: rask, mandig, stærk, tapper, duelig.) = Fromhed, en. ud. pl. Mildhed i Sindet; Gudfrygtighed, Religiøsitet. (Mynster.) "Det Sindelag, hvori Mennesket let stemmes t. religiøse (gudelige) Følelser." P. E. Müller. — "Fromhed indbefatter baade Gudsfrygt, Kiærlighed og Tillid t. Gud." Samme. (Christ. Moral. 2 Udg. 297.) — fromøiet, adj. hvis Dines Udtryk vidner om Fromhed. (usædvanl.) "Fromøiede Ms." Hertz.

Fromme, en. ud. pl. [af den forældede Bemærk. af from: duelig, nyttig.] Gavn, Baade, Vinding. "Liden Frist kan være t. stor Fromme." Ordspr. Paa Lykke og Fromme ɔ: p. Slump, p. et Lykketræf. [Verb. at fromme, for: nytte, gavne (Moth) er nu ikke brugeligt.]

Froprædiken, en. [jvf. Frokost.] Gudstieneste og Prædiken tidlig om Morgenen.

Frossen, part. pl. froone, s. fryse.

Frost, en. ud. pl. [A. S. og T. Frost, s. fryse.] 1. den Kuldegrad, hvorved Vand og andre flydende Ting størkne til Iis ell. fryse. Frosten er endnu i Jorden (naar den ei er optøet.) 2. Betændelse og Hævelse i udvendige Legemsdele, som forvoldes af Frost. At have F. i Fødderne (hos Almuen: Kulde.) = Frostasleder, en. En Indretning t. at sikkre Frugttræer imod Frostens Virkning. (Olufsens Landoec. 93.) frostagtig, adj. som ligner Frost. En frostagtig Hævelse. frostbunden, adj. v. bunden, størknet v. Frostens Magt. Søens frostbundne Vande. "Frostbundne Jordklump." Foersom. Frostbyld, en. Byld af Frost. Frostknude, en. Knude, Hævelse, foraarsaget af Frost; Frosthævelse. Frostkulde, en. K. som medfører Frost. (H. Ørsted.) Frostmiddel, et. Lægemiddel imod Frost. Frostrevne, en. En af Frosten foraarsaget Revne i Egetræer; Iiskløft. Frostsnee, en. Snee, som falder i Frostveir. (modf. Tøsnee.) Frostvand, et. Middel mod Frost, hvormed den syge Deel vaskes. Frostveir, et. V. som fører Frost m. sig. Frostvind, en. kold Vind, som medfører Frost. (Foersoms Digte. II. 14.)

Frue, en. pl. -r. [Isl. Fru. T. Frau.] Tilforn: Kone, Huusmoder, Huusfrue, selv af Bondestand. Nu et Hædersnavn for Koner, hvis Mænd ere Adelige ell. have Rang. "Frue er en Kone af Borgerstanden, hvis Mand har Rang." Sneedorf. (Patr. Tilsk. 79 Bl.) "Den formuende Kiøbmandskone vil hedde Frue." Müller. — Vor Frue i de catholske Tider: den hellige Jomfru, Christi Moder. (Deraf endnu Vor Frue Kirke, Vor Frue Menig-

hed. Ligeledes nogle Plantenavne, f. Ex. Vor Frues Særk, Convolvulus sepium; Vor Frues Sengehalm, Thymus Serpyllum o. fl.) [Ordet har to Stavelser, og er ikke stumt; i Tiltale og Titler udelades det, ligesom Herr. Fru N. Fru Generalinde N.] = Sammens. a) Fruedag, en. særd. Marie Bebudelsesdag (d. 25 Marts) der ogsaa kaldes: Vor Frue Dag i Fasten. "Thi han saae ilde ud, som Fruedag i Faste." Holb. (P. Paars.) og Marie Bebudelsesdag (den 2 Jul.) — Ogsaa, men sieldnere, om Mariæ Himmelfartsdag, d. 15 Aug. (Vor Frue Dag dyre.) — Frueskloster, et. K. ell. Stiftelse, hvor Enkefruer have fri Bolig. Fruenavn, et. Navn af Frue, Fruetitel. Fruenykker, n. s. pl. Tanker om at blive Frue; ell. Indbildninger, som en Frue har om sin Stand. (dagl. T.) Fruestand, en. den Stand, hvormed følger Fruenavn. b) Fruerbuur, et. d. s. s. Fruerstue. (Grundtvig.) Fruerhund, en. Skiødehund. At fryse som en Fruerhund: Talem. om den, som er meget kuldskær. Fruerpige, en. Pige, som opvarter Fruen i Huset; Kammerpige. (Holberg.) "Hvor mangen anden mindre Frue og Fruerpige der faldt med." Baggesen. Fruerskik, en. Skik, som hersker blandt Fruer, passer sig f. Fruer. "Oppudser Døttrene ret paa sin Fruerskik." Holberg. Fruerstue, en. Stue, hvor Fruen og Qvindfolkene i Huset opholde sig; (Fruerbuur; gammelt. "At gaae paa Fruerstuen, ire in locum saturorum." Moth.)

Fruentimmer, et. pl. Fruentimre (ell. som i ældre Skrifter liig sing.) [Et i vort Sprog egentlig meningsløst, af det T. Frauenzimmer dannet Ord.] en Person af Qvindekiønnet, en Qvinde, et Qvindfolk. "Ligesom Qvinde er modsat Mand, er Fruentimmer modsat Mandfolk, eller Manden betragtet i borgerlige Forhold." Müller. = Deraf: fruentimmeragtig, adj. som ligner Fruentimre i Tænke- og Handlemaade. "Det er qvindagtigt at græde i Modgang; det er fruentimmeragtigt, at være nysgierrig." Müller. Fruentimmerarbeide, (som tilhører, passer for Fruentimre.) Fruentimmer-dragt, -handsker, -sko, -skrædder (som syer Klæder f. Fruentimre) o. fl.

Frugt, en. pl. -er. [T. Frucht. Lat. fructus, fruges.] 1. Afgrøde, hvad Jorden frembringer t. Føde for Mennesker ell. Dyr. At bære Frugt; frembringe dobbelt Frugt. 2. i Særd. den spiselige Frugt af visse Træer, Træfrugt, som Æbler, Pærer, Kirsebær, ꝛc. (Deraf: Frugtaar, Frugthandler, Frugttræ, o. fl.) I Naturhist. og Plantelæren er Frugt overhovedet Benævnelsen p. den fuldendte, modne

Frugtknude (germen; Linn.) der inde
holder Sæden ell. Frøkornene. (J. Smidth.
3. Foster, Livsfrugt. (sielden.) 4. fig. Følge
Virkning af en Gierning. Frugten af een
Flid, Anstrengelse. Hans Sygelighed e
Tungsindighed ere Frugterne af et udsvæ
vende Levnet (hellere: Følgerne, da Frug
mest bruges om en gavnlig Følge.) "Me
Muren sank i Støvet uden Frugt saaman
gen Daad." J. Smidth. 5. Gavn, For
deel. At høste, nyde Frugten af sit Ar
beide. At arbeide uden F. "Blot Nydel
uden Frugt er i Grunden en bedrøveli
Ting." Baggesen. = Frugtager, et. Ag
som er rigt p. Træfrugt. frugtbrin
gende, adj. v. 1. som avler, frembringe
Frugt ell. Grøde. "Kunne vi negte, a
Sæden haver i sig selv en frugtbringend
Kraft?" Bästh. 2. som giver Nytte, For
deel. At giøre sine Penge frugtbringende
At giøre sig et Embede frugtbringende
(Rahbek.) Frugtbund, en. det St
p. en Plante, hvorpaa Blomsteret e
Frugten staaer, og hvis underste Side bæ
res af Stilken. (Receptaculum.) "Jord
bærrets spiselige Deel er Frugtbunden,
hvis ydre Flade Frøet sidder." Oluffs
frugtbærende, adj. v. som bærer Frug
spiselig Frugt. "Frugtbærende Træer.
D. Guldb. Frugtdeel, en. paa Pla
ter: den Deel, hvoraf Frugten danner si
Frugtegn, en. Egn, hvor der voxer overfl
dig og god Træfrugt. Frugtgiemme, e
almindeligt Navn f. alle de Dele af e
Plante, der udgiøre Frøets Bedækninge
(Pericarpium.) Frugtgreen, en. Green
som bærer ell. lover Frugt (modſ. Vand
green.) Frugthandler, en. den, so
handler m. Træfrugt (hos os undertide
tillige m. Vildt.) Frugthave, en. Hav
hvor Frugttræer voxe og opelskes: en Abil
gaard. (Frugthave, Blomsterhave og Kie
ken- ell. Urtehave.) Frugtkielder, e
K. hvor Havefrugt giemmes. Frug
kniv, en. Kniv, m. Sølvblad, som br
ges t. at skære Frugt. Frugtknop, e
Knop, hvori Spiren t. en tilkommend
Blomst og Frugt er indesluttet. Frug
knude, en. den underste Deel af St
veien (Pistillum) p. en Plante, hvo
Spiren t. den tilkommende Frugt indeh
holdes (Germen) Hornem. Frugtkon
en. K. som sælger Træfrugt. Frugtkrand
en. Efterligning af en i Bue hænge
Krands af Frugter og Blade. (Feston
Frugtkurv, en. K. hvori Frugt bæres o
fremsættes. Frugtleie, et. kaldes v
visse Planter et meer ell. mindre udbre
Legeme, hvori Frugterne ere indslutte
og i hvis Overflade de aabne sig. (Thal
mus.) Hornemann. frugtløs, adj.
uden Frugt, som ingen F. bærer. 2. d. s.
frugtesløs. "Du har lindret mangen fru

es Møie." F. H. Guldberg. Frugtmo- der, en. d. s. s. 2. Moder. (sielden.) Frugtmeel, en. (p. Blomster.) s. Støv- meel. frugtrig, adj. som har overflø- dig F. "En frugtrig Green." Fibigers Soph. Frugtstilk, en. Stilken, som ... Frugten t. Grenen. Frugtstykke, ... Maleri, der forestiller Frugter. Frugt- ..., en. "Skade, som Viintræer og an- ... Frugttræer faae af for megen Hede ... Kulde, saa at de ikke sætte Frugt." ... Frugttid, en. Aars.tid, da Træ- ... Frugterne modnes. Frugttrevle, en. paa ... Stoffer: Trevler, som udspringe fra de ... Frugt..., tykkere Rodgrene, og sætte Kar- ... (Olussen.) Frugttræ, et. Træ, ... bærer spiselig Frugt, og som forædlet ... i Haver. Frugtøie, et. Øie p. Træ, (gemma) som frembringer baade Blomster og Frugt. (Olussen.)

Frugtbar, adj. 1. som frembringer over- ... Frugt; som har Overflødighed af, ... paa. Frugtbar Jord; et frugtbart ... Et Land, frugtbart paa Korn, Qvæg. ... som fremmer Frugtbarhed. En frugtbar ..., et frugtbart Veirlig. — Frugtbar- hed, en. ud. pl. den Egenskab, at være ... frugtbar.

Frugte, v. n. 1. (har.) have Frugt, ... til Følge. Min Advarsel har ikke ... Det frugter hverken at tale til ... med det Gode eller m. det Onde.

Frugtesløs, adj. unyttig, forgieves. ... frugtesløst Arbeide. "Med frugtes- løse Forsamlinger gaaer et Aar bort efter ... andet." Schytte. — frugtesløst, adv. Frugtesløshed, en. ud. pl. (V. S. O.)

Frugtsommelig, adj. 1. d. s. s. frugtbar. (sieldet.) 2. som laver t. Barsel, er ... Barn. En frugtsommelig Kone. At ... frugtsommelig ved een (gravida ... ex aliquo.) At gaae frugtsommelig ... noget ɔ: have en Plan, et Forsæt. — Frugtsommelighed, en. ud. pl. Tilstan- den, at være frugtsommelig.

Fryd, en. ud. pl. [T. Freude. Isl. Frygd, Vellyst.] Glæde, især i en høiere Grad, og som viser sig udvortes. "Han ... nu fra Fryd til Fryd, som aldrig ... Bæger lod sig tømme." F. Guldb. Fryd er en Glæde, der er saa stærk, at ... har Trang t. at yttre sig." Müller. ... er derfor Thaarups Udtryk: ..., som sin Fryd m. Ord kan male, ... Siæl er arm p. Fryd.") = a) fryd- drukken, adj. v., henrykt ell. ligesom be- ... af Fryd. (Hertz.) "De hvirvlende ... fryddrukken han skuer." Thaarup. ...løs, adj. som er uden Glæde, savner ... Glæde. "Et frydløst Liv." Rahbek. "Saa svunde Livets bedste Dage i frydløs ...." M. S. Buchholm. "Borgens frydløse Høisal." Hertz. frydrig, adj. rig p. Fryd, som har ell. giver megen Fryd. "Saa skaber Kiærlighed et frydrigt Hiem." F. Guldb. b) Frydedag, en. Glædesdag. Frydefest, en. Fest, Høi- tid, som holdes i en glædelig Anledning. "Vore verdslige Frydefester." Sneedorf. frydefuld, adj. i høi Grad glædelig; fuld af Fryd. Frydefærd, en. frydelig Færd, glædeligt Foretagende. "Hvert Ægtepar især v. denne Frydefærd de Unge Vei skal vise." H. A. Brorson. Frydeild, en. Glæ- desild. Frydeklang, en. Musik v. en glædelig Anledning, Glædestoner. "Med Frydeklang og m. Basuners Lyd." Sneed. Fryderaab, et. Raab, hvorved man yttrer sin Fryd. Frydesang, en. Glædessang. "Fra lette Bryst opsteg min Frydesang." S. Blicher. Frydeskrig, et. Fryderaab. "Hielp mig at udstøde Frydeskrig." Wessel. Frydeskud, et. Skud, der skulle være Tegn p. offentlig Glæde, f. Ex. over en vunden Seier. Frydetegn, et. offentlig Tegn p. Fryd, Glædesyttring. = frydelig, adj. som medfører Fryd, glædelig.

Fryde, v. a. 1. vække Fryd, frembringe Fryd hos een; glæde, giøre glad. Det fryder Sindet. At fryde sig ved, over noget. (Det br. mindre end glæde.)

Frygt, en. ud. pl. [N. S. og Holl. Frucht. E. Fright.] 1. den ubehagelige og urolige Følelse, der ledsager Forestillingen om et virkeligen, ell. kun i Indbildningen, forestaaende Onde; Rædsel. At være i F. have F. for noget. At indjage een Frygt. At leve i bestandig F. for Døden. "Frygt er den levende Følelse af en truende Fare; den kan være utidig, men ogsaa vel grun- det." Müller. (jvf. Banghed, Rædsel, Skræk.) 2. Omhu for ei at fortørne ell. giøre een imod. At bære en sønlig F. for een. "Herrens Frygt er Begyndelse til Viisdom." (Deraf: Gudsfrygt.) = frygt- agtig, adj. meget tilbøielig t. Frygt; bange, ræd. "Den Frygtagtige pleier at frygte; i hans Sindelag er Frygten rod- fæstet, og han seer (endog) Farer, hvor der ingen er." P. E. Müller. (jvf. frygt- som.) Deraf: Frygtagtighed, en. ud. pl. "Han er ophøiet over den svage Frygt- agtighed, og kiender ei den forvirrende Skræk." Vogelius. — frygtelig, adj. som kan indjage Frygt; skrækkelig, rædsom. frygtløs, adj. som er uden Frygt, ufor- færdet. (Fibigers Sophocl. Foersom.) — frygtsom, adj. tilbøielig til at ville undgaae enhver Fare, til at frygte for Udfaldet af enhver Handling, og derfor varsom i Foretagender: (modsat: uforfær- det, dristig, kiæk. jvf. frygtagtig.) "Frygt- som er den, som under visse Omstændig- heder er tilbøielig til at frygte. Den mo- dige Soldat er maaskee frygtsom t. Skibs. Den Forsigtige vil under farlige Forhold

være frygtsom." Müller. — Frygtsomhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være frygtsom. (Frygtsomhed kan ogsaa være Følge af Blyhed, en høi Grad af Beskedenhed ell. Mangel p. Selvtillid, og medfører mindre Begrebet om Svaghed ell. Feighed, end Frygtagtighed.)

Frygte, v. a. 1. have Frygt, være betagen, behersket af Frygt, ængstes over et forestaaende ell. tænkt Onde. (Det Modsatte af haabe.) Han har intet at frygte. Jeg frygter, at den hele Plan vil mislykkes. "Man haaber efter Grunde og m. Lyst; man forventer m. Vished; man frygter altid m. Ønske om det Modsatte." Sporon. "Hvad fattes den f. at være lykkelig, som frygter uden Angest, haaber uden smertelig Længsel, ønsker uden Utaalmodighed?" Basth. — At frygte for noget (leve, være i Frygt for.) Jeg frygter ikke Døden, ell. for Døden. — Ogsaa i Særd. faae Frygt ell. Skræk f. en virkelig ell. indbildt Fare; ræddes, være ræd. "De frygtede og forfærdedes i deres Hierte." I. Macc. 12. Den, som afholder sig fra en Forbrydelse, blot fordi han frygter Straffen. 2. være omhyggelig for ikke at fortørne een, ell. for ikke at handle imod eens Villie og Befaling (særd. med Hensyn t. de onde Følger, man deraf befrygter.) Han er mere frygtet, end elsket af sine Undergivne. — Ogsaa om Ærefrygt f. det høieste Væsen. At frygte Gud. "Den Siæl, som frygter Herren, er salig." Sir. 34. 15.

Fryndse, en. pl. -r. (sing. er sielden.) [T. Franse. Fr. Frange. E. Fringe. M. A. Lat. Frangia.] Traade af Silke, Uld o. d. som oventil ere virkede ell. vævede sammen m. Islæt til en Kant eller Søm, og derfra hænge løse ned. At besætte noget m. Fryndser. — Fryndsevæv, en. Indretning, hvorpaa Fryndser væves. — Fryndsevæver, en. den, hvis Haandtering er at væve Fryndser.

Fryse, v. n. og impers. 3. frøs, frossen, frosset. pl. frosne. [A. S. frysan. E. to freeze. N. S. f r e s e n.] 1. fornemme til Kulden; lide af Kulde. Den Febersyge kan fryse i en hed Stue. Jeg frøs paa Vognen. Jeg har frosset meget underveis. At fryse paa, om sine Hænder, Fødder. 2. forvandles t. Iis ved Frosten. Havet fryser kun i Fiorde og Bugter. Vandet er frosset i Skaalen. Vinduerne siges at være frosne, naar de overtrækkes m. en Iisskorpe. Fingrene ere frosne af ham ɔ: han har mistet dem v. Frost. Sæden er frossen bort, er ødelagt af Frost i eller over Jorden. Søen fryser til, belægges heel med Iis. Skibet frøs inde ɔ: blev omgivet m. fast Iis. 3. impers. det fryser ɔ: Kulden har naaet den Grad, at Vandet størkner t. Iis. Det har frosset i Nat. Det
fryse t. Natten.

Fræk, adj. pl. frække. [Isl. frekin
modig; frekr, paatrængende.] som vi
en uforskammet Dristighed, som sætter
Undseelse tilside; ublu, skamløs. En fr
Opførsel; frække Lader. En fræk Eli
"Den Frække vil dæmpe (trodse) sin Sa
sel; den Fripostige dølge den." Spor
"Da han fræk roste sig imod Himmel
at han var uden Synd." Mynster. [Ord
tilforn fordeelagtige Bemærkelse: kiæk, t
per, modig, ædelmodig, har ganske t
sig; ligeledes den af Moth anførte: gi
stridig, egenraadig.] — Deraf: Fræk
en. ud. pl. frækt Sind, fræk Hand
maade. "Friheden var bleven t. en tø
løs Frækhed." Schytte. "De kaldte de
Frækhed Frimodighed, og derved gi
dem mere haardnakkede." Wandal. "Fr
hed i tøilesløse Udsvævelser, uden Undse
baaren t. Skue." Mynster.

Frænde, en. pl. -r. [Isl. Frænd
Slægtning, Slægt. Næste, nærmeste Fr
der. — Frændebod, en. Bod, som
dum betaltes for Manddrab t. den Dr
tes Frænder. Frændegilde, et. Gi
Giæstebud, hvortil kun Slægtninge
bydes. (Moth.) Frændekreds, en. Kr
Forsamling af Frænder. Frændemo
et. Mord, som begaaes p. Frænder
p. en Slægtning. (Grundtvig.) Fr
deqvinde, en. Frænke. Frændesa
fund, et. Frænders Samfund, Sam
net. "De, med hvem vi i Frændesamf
ere opvorne." M. Frændestævne,
Sammenkomst, Møde af Frænder. (Mo
— Frændskab, et. ud. pl. Slægtskab.
Frænke, en. (af Frændkone.) beslæg
Fruentimmer.

Frø, et. ud. pl. [Isl. Frió. Sv. Fr
Urters, Værters Sæd. Blomsterfrø, U
frø, Kaalfrø, Hampefrø etc. At opelske
er af Frø. — Frøavl, en. Gierningen,
opelske Havenurter t. at bære Frø. (O
sen.) Frøbed, et. 1. Havebed,
Planter opelskes t. at give Frø. 2.
bed t. Asparges ɔ: Bed, hvor denne
opelskes af Frø. (Olufsen.) Frøbl
et. Frøets ligedannede Stykker, som,
det lægges i Jorden, dele sig og forvandle
til Blade. Cotyledones. Frødække, et
løs Hud, som indhyller Frøet. Arill
(Hornemann.) Frøgield, en. Er
ning for den i Jorden nedlagte Sæd,
tilkommer den, der forlader en Gaard.
Lov. III. 13. 8. Frø staaer her for Sæd,
sædvanl. br. om Kornværters Frø.)
giemme, et. ell. Frøhuus, et. den
af Planten, som omgiver Frøet.
handel, en. Handel m. Havefrø. (O
sen.) Frøhandler, en. den, som
ver Frøhandel. Frøknop, en.

som indeholder en Plantes Frø. Frøkorn, et. Et enkelt Frø. Frøplanter, pl. Haveplanter, som man bevarer og lader voxe til at bære Frø. Frøskal, en. Skallen, der omgiver Frøets Kierne. Frøskole, en. den Afdeling af en Træskole, hvor Planterne opelskes af Frø. "Fra Frøskolen omplantes de unge Træer een ell. flere Gange." Olufsen. (jvf. Kierneskole, som br. om Frugthavers Frøskole.) Frøstilk, Frøstængel, en. Stilk, hvorpaa Frøet sætter sig. Frøuld, en. et uldagtigt Legeme, der sidder p. Spidsen af adskillige Planters Frø. Coma. (Hornemanns Plantelære.)

Frø, en. pl. Frøer. [A. S. Frogga. E. Frog. Sv. Frö og Groda.] et firfødet Dyr af Amphibiernes ell. Krybdyrenes Klasse, til hvis Slægt regnes de egentlige Frøer og Tudser. (Rana. Bufo.) = Frøleg, et. Frøernes befrugtede Sæd.

Frøken, en. pl. -er. [Sv. Fröken. dimin. af Frue; ligesom det T. Fräulein.] et Hædersnavn for Adelsmænds Døttre, som nu ogsaa tillægges Døttre af Borgerlige, der have en vis Rang, og tilforn (indtil Kong Frederik den 3dies Tid) brugtes om Kongens Døttre. = Frøkenkloster, et. Stiftelse, hvor trængende Frøkener nyde Ophold. Frøkenpige, en. som tiener hos en Frøken. Frøkenstand, en. den Stand, hvori en ugift Pige kaldes Frøken. (Holberg.)

Frønnes, v. n. pass. [mere brugeligt end det i V. S. O. anførte v. n. frønne.] blive frønnet.

Frønnet, adj. [fornet. Moth. en ældre Form. Maaskee af forn, gammel. Sv. förnas, blive gammel.] skiør af Ælde og opnudt Raaddenhed. (allene om Træ.) s. morket.

Fug, et. pl. d. s. 1. smaa Duun ell. Støvgran; Fnug. 2. Noget som fyger. s. Fog.

Fughølv, en. s. Plovhøvl.

Fugl, en. pl. -e. [Isl. Fugl. A. S. fugel.] et varmblodigt tobenet Dyr, bedækket med Fiedre, forsynet m. Vinger, og hvis Forplantning skeer v. Æg, der sædvanligen udruges af Hunnen. Fuglenes forskiellige Kiøn betegnes overhovedet v. Han og Hun; i enkelte Slægter v. særegne Ord. (f. Høne, Hane, And, Andrik, Gaas, Gasse.) Nogle Fugles Unger have egne Benævnelser (s. Kylling, Ælling, Gæsling.) at skyde til, efter Fuglen ɔ: efter en Lignelse af en Fugl, opsat p. en høi Stang. = Fuglebuur, et. d. s. s. Buur, 1. Fuglebær, n. s. Navn paa et Træ, af Blommeslægten (Prunus avium) og paa flere Bærter. Fuglebøsse, en. Hagelbøsse t. at skyde Fugle med. Fuglefangst, en. Gierningen, at fange Fugle. Fugleflok, en. En samlet Mængde af Fugle. Fugleflugt, en. Fugles Flyven ell. Flugt. "Spaamænd af Fugleflugt og Skrig." Guldberg. Fuglefrø, et. Frø, som gives Fugle at æde, f. Ex. Hampefrø, det saakaldte Kornfrø, m. m. Fuglefænger, en. den, som giver sig af m. Fuglefangst. Fugleføde, en. Føde for Fugle, tienlig for F. Der er knap Fugleføde p. ham (om den meget magre.) Fuglegarn, et. Garn, hvori Fugle fanges. Fugleglas, et. Glas, som hænges ved et Fuglebuur, og hvori Fuglen gives Drikke. Fuglegræs, et. en Plante. (Alsine media.) s. Arne. Fugleham, en. den flaaede Hud af en Fugl m. Fiedrene paa, ell. noget, som ligner dette. Fuglehandel, en. Handel m. alleslags Sangfugle ell. andre Fugle. Fuglehuus, et. stort Fuglebuur. Fuglejagt, en. Jagt, som gaaer ud p. vilde Fugle. Fuglekonge, en. 1. den mindste indenlandske Fugl; Gierdesmutte. Motacilla regulus. 2. den, som ved Fugleskydning nedskyder Brystpladen, og derfor faaer den høieste Priis. Fuglekro, en. s. Kro. Fuglekræmmer, en. den, som driver Fuglehandel. Fugleliim, en. et Slags Liim, som bruges t. Fuglefangst. Fuglenet, et. Fuglegarn. Fuglepinde, pl. de første Spidser af Fugleungernes Fiedre. Fuglequidder, en. Fuglenes qviddrende Sang. Fuglerede, en. s. Rede. Fugleræde ell. Fugleræ, en. d. s. s. Fugleskræmsel. "Som en Fuglerææ i et Kirsebærtræ." Rahbek. D. T. III. 294. Fuglesang, en. visse Fugles Røst, som danner en Melodie af enkelte Toner. Fugleskrig, et. nogle Fugles skrigende Røst. Fugleskræmsel, en. Noget, man sætter op p. en Stang, for at skræmme Fugle fra Haver ell. Marker. Fugleskydning, en. den Lystøvelse, at skyde t. Fuglen for at vinde de udsatte Priisbelønninger. fuglesnar, adj. hastig som Fuglen i sin Flugt. (Pram.) Fuglesnare, en. Done. Fuglespaadom, en. S. af Fugles Flugt ell. Skrig. Fuglespaamand, en. den, som spaaer af Fugles Flugt ell. Skrig. Augur. (Guldberg.) Fuglespid, et. Spid, hvorpaa smaa Fugle steges. Fuglestang, en. Stangen, paa hvis Spids Fuglen, som man skyder efter, sættes fast. Fuglesteg, en. Steg af Fugle. "Da skienkte hun dem Mioden, ind Fuglestegen bar." Øhlenschlæger. Fuglestrube, en. Fuglens Strube og Organ t. Sang. "Det lyder klingrende fra tusind Fuglestruber." Øhlenschl. Fugleunge, en. Fuglenes af Æg udklækkede Unger. Fuglevarsel, et. Varsel og Spaadom af Fugles Flugt og Bevægelser. Augurium. (Møllers Livius.) Fuglevildt, et. alle-

slags spiselige vilde Fugle. (modsat: Dyrevildt.)

Fugte, v. a. og n. 1. giøre fugtig, væde. Papiret maa fugtes. 2. v. n. give Fugtighed fra sig. Væggene fugte. (V. S. O.) — Deraf: Fugtning, pl. -er.

Fugtig, adj. [A. S. fuht. N. S. fucht, fuchtig. T. feucht.] som indeholder nogen Væde, som er noget vaad. Fugtige Klæder, Dunster; Værelser; en fugtig Luft. — Fugtighed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være fugtig. 2. fugtige Bestanddele. (s. Vædske.)

Fuld, adj. [Isl. fullr. A. S. full.] 1. som er fyldt, opfyldt m. noget; uegentl. som har Mængde af. Et fuldt Glas. Sækken er ganske fuld. Der var fuldt med Folk. Landet er fuldt af Bierge og Skove. Et Liv fuldt af Sorger. (Saaledes i Sammens. biergfuld, harmfuld, sorgfuld, o. fl.) 2. fuldstændig, fuldkommen, heel. At have sin fulde Vært. "Døe, var min fulde Agt, flyd, raabte jeg, mit Blod!" Wessel. Tallet er ikke fuldt. I Stedet for fuld, fik han kun halv Betaling. I fuld Trav, Fart. At være i fuld Drift. At gaae for Fulde (for fuld Værdi.) 3. drukken, beskienket. At drikke sig fuld. At give (drikke) een fuld. (Heraf: Fuldskab.) 4. adv. heel, ganske. a) fuld. Jeg veed det fuld (heel) vel. Han er ikke fuld saa stor. Med fuld beraadt Hu. b) fuldt. Det er ikke fuldt et Aar siden. At troe fuldt og fast. At have fuldt op (rigeligt) at bestille, at spise og drikke. = fuldelig, fuldeligen, adv. tilfulde, ganske. — Fuldhed, en. Beskaffenheden, at være fuld. (V. S. O.) = fuldbaaren, adj. v. som er baaren den fulde Tid af Moderen. Et fuldbaaret Foster. fuldblodig, adj. blodrig. Fuldblodighed, en. Blodrighed. Fuldbroder, en. Heelbroder. "Er der flere Brødre, Fuldbrødre t. de Umyndige." D. L. III. 17. 2. fuldbyrdig, adj. eenstemmig. (A. S. Vedel. forældet.) fulddannet, adj. v. fuldkommen dannet, heel uddannet. "I hele Tiden, siden Jorden var bleven fulddannet." T. Rothe. fuldgyldig, adj. aldeles gyldig, fuldkommen gyldig. (Ørsted. Eunomia. III. 479.) "At skaffe sig et fuldgyldigt Paaskud." Rahb. fuldkantet, adj. fuldkantet-Tømmer: kaldes det, som har en huggen Kant p. alle fire Sider. (Arch. f. Søvæs. III. 228.) fuldklog, adj. som har Forstandens fulde Brug. "I den hele Stad blev neppe tre Dusin fuldkloge Folk tilbage." Storm. fuldkogt, adj. giennemkogt, ganske kogt. fuldmoden, adj. ganske moden. "Han nød — fuldmoden Frugt af hver en Pligt." Evald. (Deraf: fuldmodne, v. a. 1. modne aldeles. Baggesen.) fuldmyndig, adj. begavet, forsynet m. fuld Myndighed og Magt. (Deraf: Fuldmyndighed, en. S. Vedel. Ørsted. Eunomia. III. 5 fuldnær, adj. og adv. meget nær, ganske næsten. "Man saae fuldnær et ganske omkring en Comet." P. Tidemand. fuldprøvet, adj. fuldkommen prøv Eet og Alt prøvet. "Saa vist var den en sand, fuldprøvet Ven, der nidkiær Borger." Baggesen. fuldraa adj. som har fuldkommen Magt, dighed over. "At være fuldraadig noget." A. Ørsted. (Eunomia. III. fuldskienket, adj. v. skienket fuld t. den. Et fuldskienket Glas. ("Kum Kalk fuldskienked de os." Hertz.) slag, et. Timeslag p. et Seirværk. spunden, adj. v. En fuldspunden (hvorpaa ei kan rummes mere.) stegt, adj. giennemstegt, heel stegt. stemmig, adj. fuldstemmig Musik, s føres med alle tilhørende Stemmer. stoppet, adj. v. f. Ex. en fuldstoppet fuldstøbt, adj. v. heel udstøbt. søskende, n. s. pl. Heelsøskende. tallig, adj. som har det fulde, be Antal. fuldtonende, adj. v. som ell. lyder fuldt, som har Omfang i "En klar, fuldtonende Stemme." sen. fuldtro, adj. meget tro. voxen, adj. v. som har opnaaet sin Vært. "Menneskeslægten, der nu er voxen og fornuftig, har engang, som net, været spæd og ufornuftig." J. fuldvægtig, adj. som har sin fulde, lige, behørige Vægt; fuldvægtig Deraf: Fuldvægtighed, en. (s. nedenfor.)

Fuldbringe, v. a. 3. (s. bringe.) bri t. Ende, fuldføre et Foretagende (især vigtigere Forretninger.) "Der er in som de jo har forsøgt; men heller in som de har fuldbragt." Bagg. N. Kl "At den begyndte Forbrydelse ikke ber st fes lige m. den fuldbragte." Ørsted. " siger ikke, at fuldbringe en Tale, et St et Maleri; men vel i Alm. et Værk, Arbeide, og særd. en Række af Handl ger." Müller. = Fuldbringelse, en. at fuldbringe; Fuldførelse. "Den begy Gierings Fuldbringelse." Mynster.

Fuldbygge, v. a. 1. fuldføre en B ning, bygge færdig. Slottet er endnu fuldbygget. (Moth.)

Fuldbyrde, v. a. 1. bringe i Opfyld opfylde. "Den Sag p. Jorden maa fuld des." H. A. Brorson. At fuldbyrde Lov (Schytte.) At fuldbyrde et Løfte, et teskab, en Pagt. At fuldbyrde sin St (Meisling.) "Straffen han fuldbyrde Fibigers Soph. Den fuldbyrdende (e tive) Magt i Staten. "Den hele lovgive fuldbyrdende og dømmende Magt hvil hans Hænder allene." Birkner. 2.

Gyldighed, stadfæste. (V. S. D.) = Deraf: Fuldbyrdelse, en. Ægteskabets F. "Den ægte Moralitet fordrer Villiens Fuldbyrdelse v. Handling." Engelstoft.

Fulddrive, v. a. 3. (s. drive.) fuldføre, udrette, fuldende. (forældet.) At fulddrive en Gierning. (Vedels Saxo. Fort. S. 19.)

Fuldende, v. a. 2. bringe t. Ende, fuldbringe. At fuldende et Arbeide. At fuldende hvad man har begyndt. "Vel begyndt, er halv fuldendt." "Den, som begynder et Værk, uden at fuldende det, den agte vi ikke meget." Basth. "At fuldende er fuldkommen at bringe t. Ende; altsaa noget meer end at fuldføre." Müller. (jvf. ende, slutte.) — fuldendt, adj. v. bruges ogsaa for: fuldkommen. Et i høi Grad fuldendt Arbeide. Et fuldendt Mesterstykke. — Fuldender, en. den, som fuldender noget. "Vor Tids Begynder og Fuldender." Mynster. — Fuldendelse, en. 1. det, at fuldende, ell. at fuldendes. "Selv om Fuldendelsen forebygges v. en udvortes Hindring, er dog hans Skyld mindre, end om Forbrydelsen var fuldendt." A. Ørsted. 2. Fuldkommenhed, som et fuldendt Arbeide har. Dette Værk bærer Fuldendelsens Præg.

Fuldføre, v. a. 2. bringe t. Udførelse; bringe i Stand; fuldende. "Man ender s. ikke at giøre mere; man fuldfører s. at naae sin Hensigt; man slutter fordi Arbeidet er fuldført." Sporon. At fuldføre en Misgierning, fuldføre en Bygning. — Deraf: Fuldførelse, en.

Fuldgiøre, v. a. 3. (s. giøre.) 1. giøre fuldtallig. At fuldgiøre en Sum. 2. fuldføre, bringe t. Ende. Fuldgiort Arbeide. "Da skal han beholde ham, at fuldgiøre sin Reise med." D. L. IV. 1. 2. 3. opfylde, fyldestgiøre. (A. S. Vedel. Arrebo.) "At han trolig har fuldgiort sit høie Kald." Jacobi.

Fuldkoge, v. a. 2. koge tilgavns, giennemkoge. (Moth.)

Fuldkomme, v. a. 1. bringe til Fuldkommenhed (D. Bibel.) 2. fuldende. At fuldkomme en Bygning. (A. Vedel.) "Hvorfor have I ikke fuldkommet eders beskikkede Gierning?" 2 Mose B. 5. 14. 3. opfylde. At fuldkomme sit Løfte, eens Befaling. — Fuldkommelse, en. Gierningen at fuldkomme noget, bringe noget t. Fuldkommenhed ell. Fuldendelse. "Dersom vi vilde forestille os — at Altings Fuldkommelse skulde bestaae deri, at al Skiønhed forgik." Mynster. (Præd. II. 1815. 77.)

Fuldkommen, adj. pl. fuldkomne. 1. fuldstændig, heel. Alt er i fuldkommen Stand, Orden. En fuldkommen Anretning, Udrustning. Det er min fuldkomne Overbevisning. 2. som har alle væsentlige Egenskaber i deres fulde Godhed og Styrke, som

er i eet og Alt hvad det bør v
i Verden er fuldkomment. E
men Skiønhed. "Fuldkomm
hvori Intet fattes, d. e. at
intet mere kan ønskes." Sporo
stor, tilstrækkelig; stor nok, vi
T. Kiolen er ikke fuldkommen n
ne.) 4. adv. tilfulde, tilstrækk
har fuldkommen ret. En fuldk
viis Mand. Der er fuldkomm
Fuldkommenhed, en. 1. den
det Hele at være fuldkommen.
noget til Fuldkommenhed. A
Ting til F. 2. Fuldkomme
enkelte fuldkomne Egenskaber.

Fuldmaane, en. den Stilli
nen imod Jordkloden, naar M
er oplyst.

Fuldmagt, en. (pl. Fuldmæ
undertiden.) 1. Magt og Myn
man giver en anden, især sk
at handle i sit Sted. At giv
magt til noget. 2. i friere, k
d. s. s. Fuldmægtig. "Stork Fe
magt var." Holb. P. Paars. "
du tro blev ved, at staae for
p. dit Sted." Bagg. poet. En
mægtig, en. 1. den, som ha
t. at handle, udføre, afgiø
noget paa en andens Vegne.
Fuldmægtige fra alle Stænder
t. et Møde." Kampmann. "
voxede i Størrelse, udnævnede
mægtige ell. Repræsentanter,
Navn udøvede Regieringen." E
en Person, som antages t. at
Forretninger i et offentligt Co
en Embedsmand. Fuldmægtig
mand, Byfoged, i et kongelig

Fuldmodne, v. a. 1. bringe
men Modenhed. (nyt D.) "E
meer end Solens Straalers I
ned min udsprungne Knop." A

Fuldproppe, v. a. 1. pro
med, fylde indtil Overmaal
"Hans Omhu var, at udvikle
Begreber og Følelser, og ikke a
hende m. Andres." Rahbek.

Fuldskab, en. ud. pl. den
være beskienket, Drukkenskab.

Fuldskrive, v. a. 3. (s. skriv
m. Skrift. At fuldskrive et
er fuldskreven. 2. skrive t. E
blev ikke fuldskrevet.

Fuldsom, adj. før, vel ved
ældet.) Kornet er fuldsomt
kiernerige Ax. (Moth; der ogsa
Fuldsomhed.)

Fuldstændig, adj. som h
Dele, som intet mangler.
gangen er ikke fuldstændig. E
dig og udførlig Beretning. "
være heel, og dog ikke fuldstæ

fuldstændig kan den ikke være, uden den f. sig selv er heel; om den endog kun er det Halve af en anden Ting." Sporon. — Deraf: Fuldstændighed, en. ud. pl.

Fuldsøskende, n. s. pl. Heelsøskende, Børn, som have Fader og Moder tilfælles. (Moth.)

Fuldtagen, adj. som kan tages f. fulde, dygtig, mandig. "Er han fuldtagen Mand, han for sig tager vist." Bording. (homo justæ staturæ & roboris. Moth.) 2. fuldvoxen. "Thi Bruden var for liden, og ung af Aar; men nu fuldtagen er." Bording. I. 171. — Deraf: Fuldtagenhed, en. "Naar han m. Tiden ganger t. ret Fuldtagenhed og lovlig Alder fanger." Bord. (Nu usædvanl. og forældet.)

Fuldtakke, v. a. 1. give een al den Tak, han fortiener.

Fuldtale, v. a. 2. tale t. Ende, afgiøre v. Tale, aftale. "Efterat han havde fuldtalet den Handel med Jøderne." P. Tidemand.

Fund, et. pl. d. s. [Isl. Fundr.] 1. noget, som er fundet; ell. Gierningen at finde. At giøre, at oplyse et Fund. 2. listigt Paafund, Opfund, Snedighed. (sielden.) "Med tidig Skiemt og lystig Fund." Bording. — Deraf: fundig, adj. (Isl. fundvis.) opfindsom. (forældet.) s. underfundig.

Funke, en. pl. -r. [Tydsk. Isl. Funi, Emmer. jvf. Ordet Fun hos Ihre.] Gnist, Ildgnist.

Funkle, v. n. 1. (har.) [T. funkeln.] tindre stærk. Funklende Øine, Ædelstene. "Et slebet Glas glimrer; en Ædelsteen glimrer og funkler tillige; et glat Metal glindser og Lynilden glimter." Sporon.

Fure, en. pl. -r. [A. S. Furh.] en lige Fordybning ell. Rende, især frembragt v. Pløining. At pløie dybe, brede Furer. "Og Agrens jævne Skiød i dybe Furer brække." E. Colbiørnsen. "Du Skyer sammenkalder, at dryppe Regn i Furens Skiød." Thaarup. = Fureside, en. kaldes den høire Side af Ploven, fordi den vender imod den ved Pløiningen dannede Fure. (s. Landside.) Furetrækning, en. Gierningen at drage Furer. fureviis, adv. ligesom Furer, i Furer. — fure, v. a. 1. giøre Furer i noget. Grublen og Sorg har furet hans Pande. "Der furer Kiølen Havet nu." S. Blicher. Furede (riflede) Piller.

Fureer, en. [Fr. Fourrier.] 1. et Slags ringere Hofbetient. (Hoffureer, Kammerfureer.) 2. en Underofficeer, som sørger for Soldaternes Qvarteer m. m. s. Qvarteermester.

Furie, en. pl. -r. Plageaand, Plagegudinde.

Fuse, v. n. 1. har. [af fuus, hastig. A. S. fysa, ile.] egentlig om Vand, der styder frem ell. ud m. hastig og voldsom Fart. Vandet fusede ud af Aabningen, fuser frem i Renden. "Strømmen — ind ad samme Port som tusind Fosse fuser." Arrebo. — Uegentl. a) At fuse frem, være overilende, ubesindig i Tale ell. Opførsel. (Deraf fremfusende.) At fuse frem, fuse ud med sine Ord. (jvf. overfuse.) b) om Fartøiers hurtige Bevægelse. "Som et Seil paa den fusende Baad." Hertz. — Fusenkast, en. pl. -er. den, som handler overilet, ubetænksomt. (dagl. T.)

Fuske, v. n. 1. (har.) [T. pfuschen, jvf. fuus, hastig, og fuse.] Egentlig: giøre sin Gierning m. overilet Hast; men br. især om at drive et Haandværk, som man ei har udlært, hvori man ei er bleven Mester; og deraf: giøre en Gierning som den, der ikke ret forstaaer ell. har lært den. "En Syg, der paa egen Haand uforstandigt fuskede paa sin Helbredelse." Birkner. Jeg fusker noget p. Tegning, p. Klaveret. At fuske i, paa et Haandværk. = Fusker, en. pl. -e. den, som driver et Haandværk, uden at have udlært det; og deraf i Almindelighed: den, som giør slet udygtigt Arbeide. "Thi hver en Fusker sig anseer jo for en dygtig Mester." Falster. Han er en Fusker i sit Arbeide. "Naar Lægen p. engang vil helbrede Menneskets Sygdomme og Statens Bræk, bliver han en Fusker i begge Dele." Bagg. N. Klim. (jvf. Stymper.) — Deraf: fuskeragtig, adj. som ligner en Fuskers Art og Gierning; slet giort ell. udført. Fuskerarbeide, et. og Fuskerværk, et. noget, som er giort af en Fusker, p. en fuskeragtig Maade. — Fuskeri, et. Fuskerarbeide.

Futte, v. n. 1. forbrænde hastigen og med en egen Lyd.

Fuul, adj. pl. fule. [Isl. full. A. S. ful, *immundus*.] lēd, styg, fæl. "De ville søge deres onde Lyster og fule Begierligheder et Forsvar og Skiul." B. Thott. "De fule Dynd udaander Sygdoms Plager." Pram. "Fuul er egentlig hvad der er forraadnet, (T. faul) og overføres derfra p. det, som i sit Indre er fordærvet." Müller. — Heraf: Fuulhed, en. (sielden.)

Fuus, adj. hastig, ilfærdig, overilet. (forældet. Sv. fus, fos. Isl. fus, tilbøielig.) s. fuse og fremfusende. (Fuusmaal, Maal, som skeer hastigt ell. ikke nøiagtigt, og fuusmaale, leviter implere. Moth.)

Fy! Udraabsord, som tilkiendegiver Afsky.

Fyenbo, en. pl. -er. Een, som er født i Fyen. — fyensk, adj. som er fra Fyen.

Fyge, v. n. føg, føget. (er og har.) [Isl. fiuka.] drives omkring, drives sammen af Blæsten. Sneen, Sandet fyger allevegne omkring. Støvregnen fyger os i Ansigtet. Sneen er føget bort fra Beien. Det har føget stærkt hele Dagen. De

[..]ger ind igiennem Vinduerne. At fyge [..]de i et Huus, indesluttes af den tilføgne [..]nee. (s. Fog og Fug.)

Fyld, en. ud. pl. det, hvormed noget [..]ldes ell. stoppes. Fyld i en Dyne, i en [..]egt Kalkun. At lægge Fyld paa en Vei.

Fylde, en. ud. pl. [T. Fülle. Sv. [..]yllest.] 1. Gierningen at fylde. expletio. [..]oth. "Var ei Bugs Fylde, da kunde man [..]agen forgylde." Ordspr. "Der er ei Fugls [..]ylde paa ham." (om den meget magre, [..]oth.) 2. Overflødighed, Rigdom. "De [..]ntærede Landet og dets Fylde." Jac. 8. [..]6. "Aldrig fandtes noget Navn — som [..]dtømte det uendelige Væsens Fylde." Sy[..]chus v. Bloch. "Følelsens Fylde udtøm[..]es derfor ikke." Mynster. "Magtens [..]ylde blev et Redskab i denne Konges [..]ænder t. saa stolt et Viemeds Opnaaelse." [..]ngelst. 3. Fuldkommelse, Opfyldelse. [..] Tidens Fylde (naar den rette Tid kom[..]mer.) "I Tidernes Fylde skal der frem[..]aae noget Nyt, herligere end Alt, hvad [..]iet saae." Mynster. = Fyldehorn, et. Et [..]e Frugter af adskillige Slags opfyldt [..]orn, der afbildes som et Symbol paa [..]verflødighed; Overflødighedshorn. (Cor[..]nu copiæ.) "I dit Fyldehorn tag Urter [..]et." Ohlenschl.

Fylde, v. a. 1 og 2. [Isl. fylla. A. S. [..]llan.] 1. giøre fuld, opfylde. At fylde [..] Glas m. Viin, en Sæk m. Korn. At [..]lde sig (m. Drik, Mad.) At fylde Viin [..]n paa et andet Fad. At fylde en Vei, [..] Sump. 2. særd. stoppe visse Slags [..]lad m. Fyld. At fylde en Gaas, et Kal[..]bryst. Fyldte Krebs, Lsg. 3. giøre [..]ldt. At fylde Tallet. 4. fuldende, [..]naae en vis Alder. Barnet fylder i Dag [..] Aar. = Fyldebug, en. den, som spi[..]er alt f. overflødigt, en Fraadser, Slug[..]als. (Moth. Et endnu lavere Udtryk er: [..]ldevom.) Fyldebøtte, en. i lav [..]alebrug: den, som tager for meget til [..] af Mad, men især af stærk Drik (Ligele[..]s: Fyldehals, Fyldehund, Fyldevom.) [..]ldekalk, en. ud. pl. det, som i Tale ell. [..]krift indføres, flikkes ind til Overflod. F. [..]et Digt, i en Tale. "Det Slags Folk [..]r altid en Hob Fyldekalk, f. at giøre [..]res Tale vidtløftig." Holb. (den Stun[..]sløse.) (Ordets egentlige Bemærkelse [..]uges sielden.) Fyldemad, en. det, [..]m fyldes eller stoppes i et andet Slags [..]ad; Fyld, Fylding. Fyldeord, et. [..]rd, som allene tiener til Fyldekalk. (Tul[..]. Rahbek.) Fyldeso, en. i samme [..]e Bemærk. om Qvindfolk, som Fylde[..]ls, Fyldehund om Mandfolk. Fylde[..]m, en. i lavere Talebrug: en Fraadser.

Fylderi, et. alt for overflødig, over[..]dig Nydelse af Mad og Drikke. s. Fraad[..]seri. — Fyldning, en. Gierning[..] (forskielligt fra Fylding.)

Fyldest, adv. [af fuld.] tilstræ[..] fulde. (egentl. et forældet Subst[..] fyldest for sine Penge. At giøre [..] noget. Han kan giøre fyldest fo[..] (i Arbeide, i at spise.) "En ande[..] der t. Skibsbygning kan giøre [..] Egn." Olufsen. "Førend den F[..] er skeet fyldest." D. Lov. I. 24. [..]destgiøre, v. a. 3. at give fuld [..] Betaling f. noget. 2. opfylde, ef[..] At fyldestgiøre sin Pligt. (Eilschov[..] destgiøre sit Embeds Pligter, fy[..] eens Forlangende. "Atenhver kun[..] hielpe, at dette fyldestgiøres." D[..] 19. 18. "Saa har han dog i[..] fyldestgiort hans Skyldighed." [..] "Om han tør troe, at han derme[..] destgiort sit Livs Bestemmelse." [..] 3. tilfredsstille. "Andre, som han [..] derviisning og Trøst nok fyldestg[..] ne." D. Lov. "Jeg finder intet, [..] har fyldestgiort min prøvende [..] Bastholm. "Der fyldestgiøres [..] Trang." Storm. = Fyldestgiø[..] 1. fuldt Vederlag. "Fyldestgiør[..] fredsstillende Erstatning; heri li[..] at Lige er givet f. Lige; men at [..] er givet, ansees f. at være nok." [..] 2. Tilfredsstilling. En indvortes [..] giørelse.

Fyldig, adj. [af fuld.] so[..] kiødfuld Krop, er trind, trivelig. [..] i Ansigtet. Han er ikke fed, m[..] — Fyldighed, en. ud. pl. Besk[..] at være fyldig, kiødfuld.

Fylding, en. pl. -er. [af fylde.[..] hvormed noget fyldes, opfyldes. [..] seer, at Vand og Luft og Jord [..] Fylding t. hans Bord." Stub. [..] hvormed noget udfyldes; Fyld, F[..] Fylding i en stegt Gaas, Kalk[..] dingen i en Dør. s. Dørfylding[..] ding p. et Skib, kaldes de Plan[..] lægges imellem Barkholterne. ([..]

Fylke, et. pl. -r. [Isl. Fylki.] en Inddeling af Landet i Norge. Fylkekonge, en Underkonge, e[..] over en Deel af Landet.

Fynd, en. ud. pl. Styrke, [..] Eftertryk. Der var Fynd i hans [..] have Fynd og Klem ɔ: Eftertr[..] skielligt fra Fund; og fattes i S[..] = fyndig, adj. kraftig, grund[..] trykkelig. Et fyndigt Beviis. [..] fyndig Tale. — Deraf: Fyndi[..] ud. pl.

Fyr, en. udtales kort ell. stød[..] bruges mest: Fyrretræer.) [A. [..] E. Fir. Sv. og Norsk Furu. Over[..] Füre, ꝛc.] Et Naaletræ, der [..] adskiller sig fra Granen, t. hv[..]

det hører, v. at have parrede og længere Blade og Naale, og v. et mere lysegrønt Udseende. Pinus sylvestris. I Sammensætning: Fyrrebord, et. Bord af Fyrretræ; og saaledes: Fyrrebrænde, Fyrrebræt, Fyrreplanke, Fyrreskov, Fyrretræ, Fyrretømmer, o. fl.

1. Fyr, et. pl. d. s. (langt y.) en Vagtild, Vareild, som tændes og holdes brændende om Natten paa en høi Landpynt, ell. paa et Taarn, til Sømærke om Natten for seilende Skibe. Anholts Fyr, Skagens Fyr. — Fyrbetient, en. den, som har Opsyn m. et Fyr. Fyrtaarn, et. T. hvor et Fyr holdes brændende t. Sømærke.

2. Fyr, en. ud. pl. (langt y.) Ild. [det Isl. Fyr. Tydsk Feuer.] Bruges kun i nogle Talemaader. (At give Fyr, løsne Skud, fyre. Han er lutter Fyr og Flamme ɔ: meget hidsig.) og i Sammensætninger: Fyrbækken, et. Bækken m. Laag p. til at varme Senge med; Sengebækken. Fyrboder, en. Betient, hvis Forretning er at giøre Ild paa og holde Værelserne varme. Fyrfad, et. Redskab af Metal t. at have Gløder i. Fyrlaas, en. et Slags, i forrige Tider brugelig Bøsselaas m. Hiul i Stedet f. Pande. (V. S. O.) Fyrmørser, en. d. s. s. Mørser. (Morterer.) Fyrplade, en. Ovnplade fra en Skorsteen ind i en Stue. Fyrstaal, et. Staal t. at slaae Ild med. Fyrsteen, en. Flintesteen. Fyrsvamp, en. tilberedet Svamp, hvori man slaaer Ild. Fyrtøi, et. Samling af Staal, Steen og Tønder ell. Svamp t. at slaae Ild m. Fyrtønde, en. En Boddike, i Form af en Tønde, hvori giemmes Tröske ell. Tønder, t. at slaae Ild i. Fyrværk, et. en konstig Lystild, som antændes i Mørke. "Kongen — og lod tænde et herligt Fyrværk an, som ud paa Natten brændte." Bording. (Ogsaa: Fyrværkeri; et i sin Dannelse mindre rigtigt Ord.) Fyrværker, en. Artillerist. Fyrværkerkonst, en. den Konst at bruge og anvende Krudtet saavel til Lyst-Fyrværk, som i Krigen.

3. Fyr, en. (langt y.) pl. Fyre. (i Almuesproget og i dagl. Tale; især i den Kiøbenhavnske Dialekt.) et ungt Mandfolk, en Ungersvend. En frisk Fyr. (s. Springfyr.)

Fyre, v. n. 1. (har.) [T. feuern.] 1. lægge t. Ilden, ilde. At fyre i Kakkelovnen, p. Skorstenen, under en Kiedel. 2. give Ild med Skydevaaben. At fyre med Geværer, Pistoler. At fyre paa Fienden, fra Volden, fra Skibene. = Deraf: Fyren, en. ud. pl. Fyring, en. Gierningen at fyre.

Fyrig, adj. [T. feurig.] meget levende, livelig, rask, heftig. Fyrigt Mod. "Naar denne Gudsfrygt giør os fyrige i vore Bestræbelser efter Dyden." Bastholm. En fyrig (livfuld) Indbildningskraft. En fyrig ... ster. En ung og fyrig Hest. (Ogsaa: ... synes at ligne Ild. Fyrige Øine, et fyri... Blik.) = Fyrighed, en. ud. pl. indre ... tes Livelighed, Raskhed, der ogsaa udv... tes ytter sig i Handling, Bevægelse o. ... At elske, at tale m. Fyrighed. Der ... Liv og Fyrighed i hendes Spil.

Fyrretyve, Hovedtal. (40.) Nogle skri... uden Grund: fyrgetyve. — Den fyrret... vende, Ordenstal.

Fyrste, en. pl. -r. [Isl. Fursti, Fyr... T. Fürst.] 1. regierende Herre, R... gent, Hersker i et uafhængigt Land, u... Hensyn til dets Størrelse. Keisere, Ko... ger, Hertuger og andre Fyrster. 2. de... som regierer over et Land, der har Na... af Fyrstendømme. Fyrsten af Waldek. ... den, der enten, som Lehnsfyrste, ell. ... dersaat, af en regierende Herre medde... fyrstelig Titel. 4. Medlem af et fyrsteli... Huus; Prinds. = Fyrstebarn, et. pl. -børn... en Fyrstes Barn (Fyrstesøn, Fyrstedatter... Fyrstegunst, en. Gunst, som en Fyrst... viser nogen, hvori een staaer hos Fyrsten... (Rahb.) Fyrstehader, en. den, som ... Hader, er en Fiende af Fyrster overhovede... "Fyrstehadere, der ikke kunne finde Bold... mænd og Despoter uden p. Throner." ... Tilsk. IV. 616. Fyrstehuus, et. Fyrst... slægt, Fyrstestamme, en Række af regie... rende Fyrster af en Slægt, m. deres Fa... milie. Det Welfiske Fyrstehuus. Fyrste... magt, en. Magt som en Fyrstes. "Ak ... Enevælden vorde mere sød, end ... Fyrstemagt og Herredom?" Fibigers Sa... Fyrstepragt, en. Pragt som sømmer ... Fyrste, fyrstelig Pragt. "Hvordan! ... Salver, klædt i Fyrstepragt?" Øhlensch... Fyrsterang, en. Rang, som Fyrste; ... den Rang, en Fyrste tilkommer. Fyrste... slægt, en. 1. En Slægt af regierende... Fyrster, et Fyrstehuus, en Fyrstestamme... Den Mediceiske Fyrsteslægt. 2. fyrstelig... Byrd, Fyrsteæt. Hun var af Fyrsteslægt... Fyrstesold, en. Løn, Lønning, som e... Fyrste giver een. "Aarlig Fyrstesold f. ... Lyve paa Tryk." Rahbek. Fyrstestamme... en. fyrstelig Slægt, Fyrsteslægt, Fyrst... (P. M. Troiel.) Fyrstevælde, en. ... Regents ell. Fyrstes Magt; fyrstelig ... Fyrsteæt, en. fyrstelig Herkomst, Sl... = fyrstelig, adj. som tilhører, tilkom... en Fyrste. fyrsteligen, fyrsteligt. ... — Fyrstendømme, et. pl. -r. Navn, ... tillægges et Land, hvis Regent har ... af Fyrste, ell. som tilforn har været re... ret af en Fyrste. — Fyrstinde, en. ... Fyrstes Ægtefælle, ell. Enke. Regierende... Fyrstinde, som er gift m. en regierende... Fyrste, ell. selv er Regentinde.

Fæ, et. ud. pl. men bruges som colle... [T. Vieh. A. S. Fea og Isl. Fé, Peng...

I. Dyr, som Mennesket lægger til og opføder til sin Nytte; Huusdyr, Qvæg. "De, som troe det er nok, at man m. Pryglen styrer Menneskene, ligesom Fæe, t. Slagsbænken." Sneedorf. (Ordet er nu mindre brugeligt end Qvæg.) 2. et meget dumt Menneske, een, som knap har Menneskeforstand. (dagl. T.) "Efteraberen er altid et Fæ eller Trællesjæ." Stoud. 3. i ældre form: Gods, Formue, Eiendom. Deraf: Danefæ, Liggendefæ. = Fæavl, en. ud. pl. Tillæg af Fæ, Qvægavl. Fædrift, en. ud. pl. egentl. Qvægets Græsning paa Marken, og Rettighed t. Græsning; Græsgang; men bruges ogsaa for: Fæavl ell. Qvægavl. Agerdyrkning og Fædrift ere Landets vigtigste Næringsveie. Fædriver, en. Qvægdriver. Fægang, en. Græsgang; it. Vei for Qvæget, hvor det drives ud i Marken og hiem. "Ei heller afstikke enten Folkes ell. Fægang." D. Lov. III. 13. 13. Fæhandel, s. Qvæghandel. Fæhave, en. indhegnet Græsmark t. Qvæg. Fæhold, et. Qvægavl. Fæhoved, et. Skieldsord til ell. om en Dosmer. (lav Talebr.) Fæhund, en. Hyrdehund. Fæhuus, et. Huus, indrettet t. Opholdssted f. Qvæg ell. Fæ; Qvægstald. Fæhyrde, en. Qvæghyrde, Hyrde. "Bedre var de omvankende Fæhyrders Tilstand." O. Guldb. Fæhoved, et. s. Hoved, Qvæghoved. Fækreatur, et. pl. -e. store Kreature, Qvæg, Hoveder. (et jndsk Udtryk.) "De Fleste — slagte intet Fækreatur; men allene Faar." Aagaard om Thy. 117. Fæmark, en. Græsmark t. Qvæg. Fæmarked, s. Qvægmarked. Fæmon, et. Qvæg, betragtet som Eiendom, som Ting. Fæstald, en. Qvægstald. Fævang, en. Græsmark.

Fædre, pl. af Fader. [ell. den Isl. gen. pl. Fedra.] bruges af nyere Forfattere som adj. (m. Bemærkelsen: som er af Fædrene, som man har fra sine Forfædre) i nogle Sammensætninger, saasom: Fædrearv, en. Arv efter Forfædre. (Grundtvig.) Fædrehiem, et. det efter Forfædrene arvede Hiem. Fædreland, et. [Isl. Födrland.] det Land, hvor man er født, ell. egentlig, hvorfra man har sin Æt, Herkomst. (s. Fædreneland, Fødeland.) Deraf: Fædrelandskiærlighed, en. (Patriotisme.) Fædrelandsven, en. den, som elsker sit Fædreland; en Patriot. — fædrelandsk, adj. 1. som tilhører, udrinder fra, staaer i Forbindelse med Fædrelandet. Fædrelandske Helte, Begivenheder, Erindringer. 2. som gaaer ud fra Fædrelandet, er henvendt p. dets Tarv og Bedste; patriotisk. En fædrelandsk Iver. "At Historien, besiælet af fædrelandsk Aand, maa finde Indgang hos Folket." M. — Fædrenavn, et. det Navn, een har arvet efter Forfædre. "Forsaged du en Stund dit Fædrenavn." Grundtvig. Fædrestad, en. Stad, hvor eens Forfædre længe have havt deres Hiem. (Fibigers Soph.)

Fædrene, adj. [maaskee af Isl. *Faderni*, *Federni*, paternitas.] som har tilhørt eens Fader ell. Forfædre, som man har efter Fader ell. Forfædre. Undertiden særskilt, f. Ex. fædrene Bolig, (Thaarup) paa fædrene Side; fædrene og mødrene Arv, Vaaben, Frænder, m. fl. men ogsaa sammensat m. det tilhørende Substantiv: f. Ex. Fædrenearv, Fædrenefrænder, Fædrenegaard, Fædrenegave (Hertz), Fædrenegods, Fædrenejord, Fædreneland, Fædrenelov (d. Bibel), Fædrenemaal, Modersmaal (d. Bibel.) Fædrenetro (P. T. Wandal.) m. fl. (Endeel af disse, i Udtalen slæbende Ord kunne undgaaes ved analogisk Brug af Fædre, som den gamle gen. pl. f. Ex. Fædregaard, Fædrejord, ꝛc.)

Fæisk, adj. [af Fæ.] som tilhører, passer sig for Fæ, dyrisk. (Det første et stærkere og lavere Udtryk.) "At Mennesket var saa dybt nedsunket i fæisk Dorskhed ell. Sandselighed." Birkner.

Fæl, adj [Isl. fæla, skrække, forfærde.] udtrykker den Grad og Art af Styghed ell. Hæslighed, som forfærder, vækker Modbydelighed. Et fælt Ansigt, Skrig, Veir. "Jeg fra dig flyer, du fæleste blandt Fielde!" Frimann. Fæle Lader. En fæl Handling. "Som Gienfærd f. min Siæl de fæle Tanker svæve." Zetlitz. (jvf. grim, hæslig, styg.) "Fæl er den Gienstand, hvis Indtryk ikke blot vækker Afsky; men tillige en m. Forfærdelse blandet Modbydelighed. Et Misfoster er altid stygt, undertiden fælt. Lugten af Lysetande er styg; af Aadsler fæl." P. E. Müller. [Almuen bruger fæl hyppigen i en anden, mere udstrakt Bemærkelse om det forbausende, det i Grad ell. Størrelse usædvanlige.] = Fælhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være fæl; høi Grad af Hæslighed. "Med tusinde Skikkelser veed han at dække sin medfødte Fælhed." Pram.

Fæld, en. ud. pl. Brøstfældighed p. et Huus, Bygfæld, Gaardfæld. "At tage lovlig Fæld p. Præstegaardens Brøstfældighed" (ɔ: tage Syn paa.) D. Lov. II. 12. 4.

Fælde, en. pl. -r. [af Fald og falde.] 1. Redskab, forsynet m. en Falddør, til at fange vilde ell. skadelige Dyr i. "At Lovene ikke ere opstillede f. Borgerne, som Fuglefængeren opstiller Garn og Fælder, for Fugle." Schytte. s. Musefælde, Rottefælde, o. fl. 2. et omfaldet Træ. s. Vindfælde.

Fælde, v. a. 1. [Isl. fella.] bringe t. at falde; og særd. hugge omkuld, omhugge. At fælde Træer, fælde en Skov. "Saa hvæsser jeg min blanke Lee, det rige Græs at fælde." C. Frimann. (Usædvanlig er

Brugen af Ordet om Vand, der gives Fald ell. Afløb. "Man maa ei Nogen t. Skade fælde Vand fra sit sædvanlige Løb." D. Lov. V. 11. 6.) 2. dræbe med Stik, Skud ell. overhovedet p. voldsom Maade. At fælde een i Tvekamp. At fælde en Hiort. 3. om Graad: at fælde Taarer. 4. lade falde af ell. ud, miste (om det, som erstattes v. noget nyt af samme Art.) At fælde Tænder. Træerne fælde Blade. Hiorten fælder sine Takker. Ogsaa absol. Dyrene fælde (Haar.) Fuglene fælde (Fiedre.) 5. fæste, samle, forbinde een Ting m. en anden, saaledes, at de nøie forenes ell. falde i hinanden. At fælde et Stykke Tøi i en Kiole. At fælde Tømmer sammen. 6. At fælde Spyd, Bajonetter ɔ: holde dem lige udstrakt for sig. 7. At fælde en Ager ɔ: tilberede opbrudt Hvilejord t. Sæd. 8. i Lovsproget: a) affige en Dom. At fælde Dødsdom over een. Dommen er fældet. b) overbevise, især ved Vidner, om Strafskyldighed. Dette Vidne, Beviis, var det, som især fældede ham. "I hvilket Tilfælde den Sigtede ei, efter hans egen Tilstaaelse, bør fældes." A. Ørsted. — Fældetid, en. pl.-er. den Tid, da Fugle fælde Fiedre, og visse Dyr deres Haar. — Fælding eller Fældning, en. Gierningen at fælde. 2. Stedet, hvor noget er fældet sammen. Det er gaaet op i Fældingen.

Fælge, en. pl. - r. [A. S. Fælga.] et af de krumme Træstykker, hvoraf Hiulets Kreds dannes; Hiulfælge. Et Hiul bestaaer af Fælger, Eger og Nav.

Fælle, en. pl. - r. [Isl. Félagi.] den, som har forenet sig m. en anden t. et vist Foretagende; en Stalbroder. Bruges kun i nogle Sammensætninger: Handelsfælle, Reisefælle, Ægtefælle.

Fælled, en. pl.-er. Græsmark, som er til fælles Brug for Bymændene i en By. "De ville udlægge et Overdrev t. en Fælled for Overtro og Fornuft." Rahb.

Fælles, adj. og adv. [skrives ogsaa fælleds, og er egentlig genit. Fælligs.] 1. som een har, eier, bruger i Fællig eller tilligemed en anden eller Andre. Til fælles Brug, Fordeel. "Truedes de af en udvortes Fiende, bleve de her forenede t. fælles Forsvar." Guldb. At lide fælles Skade, Skiebne. "I Enighed og Kiærlighed at arbeide mod (til) det samme fælles Maal." Mynster. Vor fælles Ven. Døden er fælles for alle. En fælles Ulykke for hele Landet. "Snart vil en fælles Kummer avle fælles Fryd." Øhlenschl. Et fælles Bo, ell. Fællesbo, [Isl. Félagsbu.] Bo, som Mand og Hustru eie sammen. (jvf. tilfælles.) = Fællesskab, et. ud. pl. [Isl. Félagskapr.] 1. Forening imellem flere m. lige Rettigheder. At indgaae, leve i F. med een. 2. særd. den Indretning i Bonderbyer, at Bøndernes Lodder og Marker ligge blandede imellem hverandre, og ikke udskiftede t. hver Gaard især: Jordfællesskab. At udskifte en By af Fællesskab. = Fællesbørn, pl. kaldes i Lovsproget Fuldsøskende, ell. Børn af een Fader og Moder, i deres Forhold til Forældrene, og i Modsætn. t. Særkuldsbørn. (Ussing. Anm. t. Tingsr. I. 326.) Fællesgods, et. Gods, hvoraf Flere tage lige Brug, som ikke er en Enkelts Eiendom. (T. Gemeingut.) Fællesmand, en. d. s. s. Fælle; Interessent. At være Fællesmænd i Handel, i Skov, Mark, Eng. (V. S. O.)

Fællig, adj. som er tilfælles; fælles. fælligt Gods, Bo. At have noget fælligt m. een. (V. S. O.)

Fællig, en. ud. pl. [Isl. Félag.] Fællesskab, Forening. At være i Fællig med een, at sidde i Fællig sammen. (D. Lov. V. 3. 15.)

Fænge, v. n. 1. (har.) fatte Ild, tændes, gaae i Brand. [Sv. fänga; som uden Tvivl rigtigst efter Ihre henføres t. fange.] Trøsken, Krudet vil ikke fænge. "Den Gnist, som fænger alt f. let, udslukkes let." Øhlenschl. (En fængende ɔ: smittende Sygdom. V. S. O.) = fængbar, adj. som kan fænge, ell. let fænger. Deraf: Fængbarhed, en. ud. pl. — fængelig, adj. fængbar. Let fængeligt Træ. Fængerør, et. det Rør p. en Bombe, hvorved den tændes. Fænghul, et. Hul p. en Bøsse ell. Kanon, hvorigiennem Ladningen tændes ved Fængkrudet ɔ: fiint Krud, som lægges ved ell. oven paa Fænghullet, og tændes v. Gnist ell. Lunte. Fængpande, en. den hule Deel af en Bøsselaas, hvorpaa Fængkrudet lægges.

Fængsel, et. pl. Fængsler. [af fange.] 1. Fangenskab. (i ældre Skr. Fængelse.) At dømmes t. evigt Fængsel. 2. Sted, hvor Fanger holdes i Forvaring. At sættes i F. holde een i Fængsel. = Deraf: fængselbunden, adj. v. poet. fængslet, sat i Fængsel, holdt i Fængsel. Øhlenschl. (Nord. G. 310.) = Fængselsmuur, en. Muur, der omgiver et F. figurl. "Den frie Siel i Støvets Fængselsmuur." Øhlenschlæger. Fængselsstraf, en. den Straf, at holdes i Fængsel. Fængselstid, en. den Tid, hvori een holdes i F. (Malling.) Fængselstvang, en. den Tvang, hvori Fængsling holder en Person. (Arreboe.) p. fl. —

Fængsle, v. a. 1. sætte i Fængsel, arrestere. — fig. indtage, fyldsætte i høi Grad, beherske Siælens Drift, Attraa og Virksomhed. "Nu fængsler anden Gienstand Heltens Blik." Øhlenschl. Det var mere hendes Vittighed, end hendes Skienhed, der fængslede ham. "Vort Hierte fængsles af vort Øie, og lænkes t. det Had, vi see.

walb. = Fængsling, en. pl.-er. Gierningen at sætte i Fængsel.

Fænnike, en. pl.-r. [af Fane.] en liden Fane; en Rytterfane, Standart.

Færd, en. ud. pl. [Sv. Färd.] 1. Fart, Reise. Tre Dages Færd. [Isl. För. A. S. Fare, Reise. Færde, Krigstog.] 2. Foranstaltning, Anretning. "En ringe og uanselig Færd." Vedel. s. Brudefærd, Jordefærd, Reisefærd, o. fl. 3. Rørelse, Bevægelse. — Deraf: adv. paa Færde. a) forestaaende, i Værk. Hvad er paa Færde? Der er Fare paa Færde. "Der er ikke langt Bergad paa Færde, naar Fare og Nød er saa nær." P. Tidemand. 1564. b) i Bevægelse, i Arbeide. "For Morgenden var han alt paa Færde." Tode. At være paa Færde fra Morgen t. Aften. 4. Handel, Foretagende, Forretning. En underlig Færd. "De store Dødes lyse Færd." S. Blicher. "At denne Færd jeg ønskte forstaaet jo før, jo heller." Øhlenschl. "Jeg mærker, Oluf elsker den drabelige Færd." Samme. — At give sig i Færd med, at være i Færd m. et Arbeide. At være i F. med een om noget. At komme, give sig i F. med slette Folk (i Selskab, Ledtog.) fra første Færd ɔ: fra Begyndelsen. 5. Overførsel, Adfærd. Han er underlig i al sin Færd. 6. Hændelse, Tildragelse. En underlig, sælsom F. (s. Velfærd, Ufærd.)

Færde, v. a. 1. giøre t. Rette, flye, sætte i Stand. (A. S. Vedel.)

Færdes, v. n. pass. færdedes. [af Færd, Isl. færdast.] 1. reise, drage omkring. "Ufeig Mand færdes tryggelig om Land." Ordspr. (P. Lolle.) 2. være i Bevægelse, Rørelse, i Arbeide. Hun færdes tidlig og silde, baade i Huset og udenfor. "En Slægt opvorer, færdes, er ei meer." S. Blicher.

Færdig, adj. [Sv. färdig, T. fertig.] 1. rede, beredt t. en Handling. Han er færdig t. at reise, t. Reisen. "Til Trøst, t. Raad, t. Andring altid færdig." Evald. (s. reisefærdig, seilfærdig.) 2. nær ved at giøre ell. at hændes noget. Hun er færdig at græde, naar hun seer Barnet. Han var færdig (ell. færdig ved) at døe af Gult. (dagl. T.) "Saa han er færdig ved at være Konge." Øhlenschlæger. (Hakon. J.) 3. fuldført, tilendebragt. Arbeidet er færdigt. Huset bliver færdigt i Sommer. At giøre noget færdigt. At være, blive færdig med noget, faae det tilendebragt. 4. villig, redebon. At være færdig til at tilgive. "Den, der er villig at tilsidesætte egne Fordele f. det Almindelige, og færdig at opoffre Liv og Gods, hvor det gielder." Malling. (s. hodfærdig, retfærdig, tienstfærdig.) 5. øvet, dygtig, hurtig. "Og møder Satyr slig en færdig Digter, selv naar han hyler v. en Fyrstes Grav, strax spøger han selv m. Regentens Pligter." Evald. En færdig Arbeider; en færdig og flydende Tunge. At være færdig i sit Arbeide, i sin Pen. — Heraf: Færdighed, en. pl.-er. en ved Øvelse erhvervet Evne ell. Beqvemhed t. et vist Arbeide. "Af Øvelsen reiser sig efterhaanden en Færdighed; af Færdigheden en syndig Vane; af Vanen en Natur." Bastholm. F. i at tale et Sprog, i at ride, dandse. Han besidder mange Færdigheder.

Færdsel, en. [af færdes.] Færd, Bevægelse af Kiørende og Ridende. I denne Gade, p. denne Vei er megen Færdsel. — Færdselsfolk, n. s. pl. Folk, som have m. Færdsel, Transport at giøre. — færdselsrig, adj. som har megen Færdsel. En færdselsrig Vei.

Færge, en. pl.-r. [af fare. E. Ferry. T. Fähre.] et i Almind. fladbundet Fartøi, hvori saavel Folk, som i Særdeleshed Vogne, Heste, Qvæg og Gods føres over et smalt Vand. Skibe, der bruges som Færger, kaldes Smakker. = Færgebaad, en. B. som bruges v. et Færgested til Overførsel. Færgebro, en. Bro, hvorfra man gaaer ud i en Færge. Færgefart, en. Overfart fra et Færgested t. et andet. Færgefarten fra Kallundborg t. Aarhuus. Færgefolk, pl. Folk, som ere ansatte ved et Færgeløb. Færgegaard, Færgehuus, et. H. hvor en Færgemand boer. Færgekarl, en. En Karl ell. Baadsmand, som giør Tieneste p. en Færge og hos en Færgemand. Færgelaug, et. en Forening af flere Lodtagere, som have Deel i et Færgeløb. Færgeløb, et. 1. d. s. s. Færgefart; ell. det Vand imellem to Lande, hvor man sættes over m. Færger ell. Færgesmakker. 2. den Drift og Handel, som hører til Færgefarten p. et vist Sted og Deeltagelse deri. At have Lod deri et Færgeløb. Færgeløn, en. det, som betales f. Overførsel m. en Færge. Færgemand, en. den, som eier ell. bestyrer, enten ene, ell. med sine Folk, en Færge v. et af de mindre Færgesteder. Færgesmakke, en. et Skib, der bruges i Stedet for Færger, ved Overfart paa større Vande. Færgested, et. Sted, hvorfra Overfart skeer ved Færger. Færgetold, en. Told, som maa betales af Varer, der føres over v. Færger.

Færre, færrest. s. faa.

Færredsvogn, en. pl.-e. (Færdsvogn, Færdesvogn.) en Vogn m. Kurvefading, Reisevogn, (modf. Arbeidsvogn.) Færredshaver, pl. Haverne ell. Sidestykkerne paa en Færredsvogn. — Færredstøi, et. Kiøretøi. (Arrebo. 181.)

Fæste, et. pl.-r. [af adj. fast.] 1. noget, hvorved man kan fæste en Ting, ell. holde sig fast; ogsaa: det, at holde sig fast.

Krog t. Fæste for en Stige. At faae F. med Hænderne, m. Fødderne. (f. Fodfæste.) 2. Haandgreb p. en Kaarde, Kaardefæste. 3. fast Sted, Fæstning. (forældet.) Borg og Fæste. 4. den Forening ell. Contract, hvorved Jord leies af Eieren. At have, faae en Gaard i Fæste. At give nogen en Jord i Fæste (fæste den bort t. ham.) At give 100 Rdlr. i Fæste af en Gaard ɔ: i Indfæstning. 5. Det synes tilforn ogsaa have været brugt for: Forlovelse. — Heraf i det mindste Ordene: Fæstefolk, pl. forlovede ell. trolovede Folk. (D. Lov. V. 4. 1.) Fæstensgave, en. Gave, som en Fæstemand giver sin Fæstemø. (forskiellig fra Morgengave, f. A. Ussing. Anm. t. Tingsr. II. 96.) Fæstensgilde, et. Trolovelsesgilde. Fæstensring, en. Trolovelsesring. "Min Fæstensring han tog af Haand." Rahbek. (Digte. 1802. I. 186.) Fæstensøl, et. d. f. f. Fæstensgilde. At drikke Fæstensøl. "Seent bliver da vort Fæstensøl, min Søster!" Evald. (Fiskerne.)

Fæste, v. a. 1. [af adj. fast.] giøre fast. At fæste noget m. Søm. Træet har fæstet Rødder. (Ogsaa neutr. Sømmet vil ikke fæste ɔ: sidde fast. holde fast.) At fæste sit Haar op. At fæste Ilden (dølge den om Aftenen i Asken.) figurl. At fæste noget i Sindet, i Hukommelsen. At fæste Lid til noget. 2. tage i Fæste. At fæste en Gaard, et Huus af een; at fæste (leie) Værelser. At fæste Tienestefolk, fæste en Pige. 3. give i Fæste, leie bort. At fæste en Gaard bort p. Fæsterens Livstid. At fæste sig bort (om Tienestefolk.) 4. forlove, trolove sig med. At fæste sig en Mø, en Kiæreste. = Fæstebonde, en. B. som har fæstet sin Gaard mod aarlig Afgift ell. Landgilde. (modf. Selveierbonde.) Fæstebrev, et. skriftlig Contract imellem Jorddrot og Fæstebonde om Fæste af Gaard ell. Huus, imod en bestemt aarlig Afgift m. m. Fæstegaard, en. G. som fæstes bort, som er bortfæstet. (saaledes: Fæstehuus, Fæstejord.) Fæstekone, en. Kone, som imod Betaling anviser Tienestefolk, især Piger, der ville fæste sig bort, ledige Tienester. (I lignende Bemærkelse bruges: Fæstemand.) fæsteledig, adj. som ei er fæstet bort. En fæsteledig Gaard. Fæstemand, en. 1. en forlovet Mand, m. Hensyn til hans Kiæreste. 2. f. Fæstekone. Fæstemø, en. En forlovet Pige, med Hensyn t. hendes Fæstemand. "Men f. en Fæstemø man vove maa sit Liv." Holb. P. P. Fæstepenge, pl. Penge, som gives Tienestefolk p. Haanden, naar man fæster dem. Fæsterettighed, en. R. til at bortfæste en Gaard ell. anden Eiendom. = Fæster, en. pl. - e. den som fæster ell. har fæstet noget af en anden.

Fæstensgave, Fæstensring, og flere. f. under Fæste, 5.

Fæstning, en. pl. - er. [af fast og fæste. A. S. Fæstenne, Fæstnesse, *castrum*, *propugnaculum*.] et befæstet, m. Volde ell. Mure forsynet Sted. At anlægge, beleire, opfordre, storme, indtage en Fæstning. = Fæstningsarbeide, et. 1. Arbeidet paa at anlægge, bygge en Fæstning. 2. trættende Arbeid i og ved en Fæstning, hvortil Forbrydere (Slaver) dømmes. At dømmes til Fæstningsarbeide (Slaveri) p. Livstid. Fæstningsgrav, en. Grav udenfor Voldene om en F. (Saaledes: Fæstningsmuur, Fæstningsvold, o. fl.) Fæstningskrig, en. den Deel af Krigen og Krigskonsten, som bestaaer i at angribe og forsvare Fæstninger. Fæstningsværker, pl. Samlingen af Volde, Grave, Skandser m. m. hvorved en By er befæstet. (i sing. om en enkelt Skandse.)

Fætter, en. pl. - e. [T. Vetter.] Søskendebarn. Om et Fruentimmer: Fætterske. — Fætterskab, et. Slægtskab imellem Fættere. (V. S. O.)

Føde, en. ub. pl. det som tiener t. Næring for Mennesker og Dyr, Spise. God, rigelig, slet Føde. En nærende Føde. At have Føden p. et Sted, i et Huus. "Forældre give Børnene Føde; men ikke Næring. Føde betegner blot det, som nydes af Mennesker og Dyr; Næring tillige den Virksomhed i Organismen, hvorved denne drager Nytte af hvad den nyder. Der gives derfor Føde, hvori der er liden Næring." Müller.

Føde, v. a. fødte (fielden fødede), født. (Moth.) [Partic. fød, som nogle Nyere have indført, er urigtigt, imod Analogie og ældre Skrivebrug. A. S. fedan. Holl. voeden. N. S. föden.] 1. give Føde, nære, underholde. Han har over ti Mennesker at føde. figurl. vedligeholde, styrke. Olie føder Ilden. "Koldsindighed fødede Mistanken, og Mistanken opdagede Fornærmelse." Kampmann. 2. bringe til Foster til Verden (om Mennesker og Dyr.) Hun har født en Søn. "Ingen er født for sin egen Skyld allene." Ordspr. (Moth.) At føde i Dølgsmaal. Hoppen fødte et Hingstføl. Dyr, som føde levende Unger (vivipares.) Der fødes flere Mennesker, end der døe. — figurl. forvolde, foraarsage. Denne Sag vil føde megen Fortræd af sig. "End ikke det største Haab føder noget af sig, uden at den Haabende tillige arbeider." Schytte. 3. partic. født. Han er en født Englænder; men opdraget fra sin Barndom i Frankrige. — At være født til noget, have fortrinlige Naturanlæg; være ligesom af Naturen, fra Fødselen bestemt dertil. Ligeledes: Han er en født Digter

"Da det nu omstunder er en bekiendt Sag – at enhver Dosmer og Dagdriver er en jedt Landmand." Rahb. — Føden, en. ...ierningen at føde. = Fødeby, en. By, hvor een er født. Fødedal, en; Dal, ...m er eens Fødested. "Længe skal hans kiære Fødedale m. høi Begeistring om hans ...ræt tale." Rahbek. Fødeegn, en. den Egn, der omgiver eens Fødested. Føde-gaard, en. tilforn i Jylland de mindre ...ædegaarde, der kun havde Rettighed t. ...t opføde Stude, men ikke t. at stalde dem ...il Fedning. (D. Atlas. IV. 33. f. Stald-gaard.) Fødejord, en. Fødeland, Fø-...sted. "Udelukke Kiærlighed til Fødejord ...: Begrebet af Fædrelandskiærlighed." En-...elst. Fødekorn, et. Brødkorn. (modf. ...æ... korn.) Fødeland, et. Fædreland. ...gentl. Landet, hvor man er kommen til Verden, hvilket kunde være forskielligt fra ...ædreland.) Fødemangel, en. Mangel ...aa Føde ell. paa Fødemidler. J. Boye. ...ødemiddel, et. En vis Ting, som kan ...ene t. Føde; et Næringsmiddel f. Men-...sker og Dyr. Et F. af Planteriget. ...vriske Fødemidler. "Et Fødemiddel er ...n en enkelt af de Gienstande, som tiene ... Føde; Begrebet om Føde omfatter alle ...ødemidler." Müller. Fødemængde, en. ...ængde, Quantitet af Fødemidler. "At ...enneskemængden er i Forhold t. Føde-...ængden." J. Boye. Fødenød, et. ...entl. et Nød, Høved, som opfødes; (f. ...ødestud.) men i lav Talebrug: en Dag-...iver, en Person, som ikke giør Gavn for ...den. føderig, adj. 1. som har Over-...od af Fødevare. 2. som giver megen ...øde, er meget nærende. Fødestad, en. ...ødeby. Fødestavn, en. 1. den Egn, ...ordplet, hvor een er født; Fødested. (so-...m natale.) "Begreberne Fædreland og ...ødestavn ere sammensmeltede i deres ...reg." Engelst. 2. særd. en Strækning ...t Gods, hvilken Vornede, som der vare ...de, ikke maatte forlade, uden at kiøbe ...Lov dertil. (f. Stavnsbaand, stavns-...unden.) At være fri, blive fri for sin ...ødestavn. D. Lov. III. 14. 13. Føde-...sted, et. det Sted, hvor een er født. ...ødestud, en. pl.-e. kaldes i Jylland de ...tude, der opfødes v. Halm ell. ringe ...ter, i Modsætn. til Staldstude, der ...des (f. Aagaards Beskr. over Thye. 114.) ...ødevarer, n. s. pl Fødemidler, som Gien-...and f. Handel; det, som tiener t. Men-...skers Føde, betragtet som Varer; især ...Suulvarer, Smør, Kiød, Flesk, ic. ...des, en. D, hvor een har sit Fødested. Fødsel, en. pl. Fødsler, dog sædvanl. ... best. Art. Fødselen. [i ældre Skrifter: ...delse.] 1. Gierningen, at bringe et ...ster til Verden; Tildragelsen, at et ...arn, et Foster fødes. Hun havde en let, haard F. Ogsaa Huusdyrenes F. behøver undertiden Hielp. Barnet døde i Fødselen, har været svageligt fra Fødselen af. 2. Æt, Herkomst. Han er af Fødsel en Nor-mand. 3. figurl. Opkomst, Udspring, første Begyndelse. At dæmpe et Oprør i Fødselen. = Fødselsaar, et. Aaret, hvori een er født. Fødselsbrev, et. Beviis angaaende eens Fødsel. Fødselsdag, en. den Dag i Aaret, p. hvilken een blev født. Fødselsdele, pl. de Legemsdele hos Hun-kiønnet, som ere bestemte t. Slægtens Fort-plantelse. Fødselsfest, en. Høitid i An-ledning af eens Fødselsdag. Fødsels-hielp, en. den Hielp t. at bringe Fosteret frem, som Lægen ell. Jordemoderen giver den Fødende. Fødselshielper, en. En Læge, som har lært og udøver Fødselsvi-denskaben. Fødselshøitid, en. Fødsels-fest. Fødselsleie, et. Fosterets Leie i Bækkenet under Fødselen. Fødselslem, et. d. f. f. Fødselsdele, især de udvendige. Fødselsnød, en. Smerte og Nød, som følge med Barnefødsel. Fødselsret, en. Rettighed, som Fødselen giver; arvet Ret-tighed. "Grib Sværdet og forfølg din Fød-selsret." Ohlenschl. Fødselssmerter, pl. Smerter, som den Fødende lider. Fød-selssted, et. Fødested. (Bastholm.) Fød-selsstiftelse, en. Stiftelse, hvor Qvind-folk, der skulle føde, modtages og nyde Fødselshielp og Pleie. Fødselsstund, en. den Time paa Dagen, i hvilken een fødes; Fødselstime. Fødselstang, en. Tang, hvoraf Fødselshielpere betiene sig i haarde Fødsler. Fødselstid, en. 1. den Tid, da en frugtsommelig Kone føder, ell. da Fødselen er forhaanden. 2. den Tid, da een fødes, blev født. "Hvad har du da at prale af ældre Fødselstid." Ohlenschlæger. Fødselsveer, pl. visse Smerter hos den Fødende, som gaae forud for Fødselen. Fødselsvei, en. den Vei, Fosteret tager under Fødselen. Fødselsvidenskab, en. Videnskab om Barnefødsel og Fødselshielp.

Føie, adj. [Sv. föga.] liden, ringe. "En føie Hob; et føie Folk." Taussen. "Lad os stilles føie Dage; Døden samler os igien." F. Guldb. Om en føie Tid. — adv. lidet. En føie Tieneste. "Her tøver jeg kun føie." S. Staffeldt. "Han Orthographie tog udi Agt saa nøie, at han Materien kun agtede heel føie." Holb. P. Paars. (br. nu sielden.)

Føie, en. ud. pl. [T. Fug. S. Fog.] 1. Skiel, Aarsag, Billighed. Med F. med god Føie; ikke uden Føie. 2. Føielighed; i den Talemaade: at falde til Føie ɔ: give efter, underkaste sig.

Føie, v. a. og rec. 1. [Sv. föga. T. fügen.] 1. forbinde, sætte til, sætte ind i. At føie et Stykke til. At føie (fælde) et Bræt ind i en Aabning. Føie noget sammen. — Deraf:

Føining, en. Sammenføining. 2. passe, mage, lempe. At føie det ene efter det andet. 3. lave, beskikke. "Guds Viisdom havde saaledes føiet det." Basth. Skiebnen føiede det saaledes. At føie Anstalt t. noget. 4. lempe sig efter, være t. Villie. At føie een i noget. Hun føier Barnet for meget. (jvf. fire.) 5. fremme, fremhielpe, være gunstig. Lykken har altid føiet ham. "Tilføres mig en Vind, som kan min Reise føie." Falster. 6. føie sig, v. rec. a) lempe, rette sig efter. Jeg maa føie mig efter ham. b) blive til pas, efter Ønske. Vinden vil ikke føie sig. Alt føiede sig for ham. "Kort, efter Ønske alting føier sig." Tode. c) impers. skee, indtræffe. Det føiede sig saaledes. = føielig, adj. 1. som gierne føier sig efter andre, villig, omgængelig. 2. passende, beqvem, heldig. Paa en føielig Tid. Vinden er ikke føielig. Føielighed, en. 1. Beskaffenheden, at være føielig. "Hverken Venskab, Had ell. Egennytte, hverken Egennytte ell. nedrig Føielighed kom Vægtskaalen til at helde." Jacobi. 2. Yttring af Føielighed. Jeg har viist ham mange Føieligheder.

Føite, v. n. 1. (har.) løbe hist og her, ud og ind. At føite omkring i Byen. (Moth. dagl. Tale.)

Føl, et. pl. d. s. [Isl. Fyl.] Hestens og Asenets Affødning. (Om den unge Hest bruges det i dens første Aar. s. Føle.) = Følhoppe, en. pl. -r. en Hoppe, som har Føl, ell. som bruges t. at lægge Heste til. Føltand, en. de første Tænder, som Føllet og Folen skifter.

Føl, adj. (lang ø.) lind, blød at føle paa, "som viger f. Fingrene naar det føles paa;" cedens tactui. Moth. (høres endnu i Almuesproget.)

Føle, v. a. og n. 2. [A. S. felan. N. S. fölen.] 1. søge v. Berøring (især m. Haanden, m. Fingrene) at komme t. Kundskab om; finde. At føle Pulsen. At føle en Høne, om hun har Æg. Føl, hvor kold jeg er. At føle efter noget i Mørke. At føle paa noget ɔ: tage p. med Hænderne. At føle (finde) til noget. 2. fornemme, mærke ved at føle paa. Jeg kan her føle en Hævelse. 3. mærke, fornemme v. Følelsens, over hele Legemet udbredte Sands. At føle Kulde, Hede, Sult, Tørst, Smerte. Han følte intet t. Slaget. 4. figurl. om Siælens indvortes Fornemmelser: være sig en Forandring bevidst. At føle Glæde, Sorg, Medlidenhed over noget. Han føler intet v. Andres Nød, v. Naturens Skiønhed. "Naar vi sige, at vi føle en Sætnings Sandhed, da mene vi — at dens Rigtighed er os indlysende v. en umiddelbar Forestilling om Gienstanden." Mynster. 6. At føle sig ɔ: være stolt af Fortrin, Fuldkommenheder, man er sig bevidst. = Føleevne, en. ud. pl. Evne t. at fornem v. Følelsen. (Treschow.) Følehorn, e pl. d. s. Insecternes, fra Hovedet udsta ende Føleredskaber. (Antennæ.) — Føl redskab, et. Redskab hos Dyr (f. Ex. In secter) til at føle med. — Føletraad, en. F leredskab hos Insecter og Polyper. følel adj. 1. som kan fornemmes v. Følels fornemmelig. 2. som frembringer en stæ især ubehagelig Fornemmelse; betydel Et føleligt Stød, Tab. En følelig B breidelse, Fornærmelse. "Saaledes t det Tab, en Rig ikke agter, være følel f. den Fattige." Rahbek. = Følelse, e 1. ud. pl. den Evne i Siælen, at fun v. Nervesystemet fornemme Forandringe som udvortes Ting ved Berøring ell. In virkning frembringe i Legemet; Følelse Sands. Med Livet ophører Følelsen. denne Legemsdeel er han reent uden F lelse. — Ligeledes om en enkelt Virken denne Sands. Følelse af Kulde, af Sme te, af et Slag. En smertelig F. i Br stet. 2. pl. -r. enhver indvortes Forne melse, ell. Siælens Bevidsthed om Mod gelsen af en Forandring, uden at den Bevidsthed er Grund til, ell. er gaaet fo til en Forestilling. En behagelig, ubeh gelig, levende, dunkel, stærk, svag, lig gyldig, blandet Følelse. "Mænd af Ra bør yttre Følelsen i Daad." P. M. Trei "Følelsen i denne Betydning — tilkiend giver en umiddelbar Forestilling." Mynst (om Begrebet Tro. S. 32.) "Følelser e ikke Forestillinger, men blotte subject Fornemmelser." Treschow. (Følelsesor hos Nogle: en Interjection, et Udraab, hv ved man udtrykker en Følelse; Sætning ord.) — Følen, en. ud. pl. Giernin at føle p. noget. — Føleri, et. ud. pl. Egentlig i d. Tale: ødelig og utidig Føle Lad det Føleri være. 2. et i nyere T opstaaet Ord, for at betegne en overd ven, sygelig, vildfarende, latterlig Følsø hed. "Han vilde see ud som lutter Føle og saae ud som ankommet Føleri." Bag — følesløs, adj. som er uden Føl (saavel om den blot sandselige, som om d indvortes Følelse, dog mest om den før I Benene er han ganske følesløs (betr uden Følelse, Fornemmelse.) Han v følesløs v. hendes Taarer. (s. ufølsom "Vi ere maaskee af Naturen dorske og føle løse mod Fornærmelser." Basth. "De ha leve deres hele Livstid i følesløs Ro, ud Deeltagelse i andres Skiebne." Bagg. Klim. Deraf: Følesløshed, en. ud. p (hvilket Ord dog efter Talebrugen, snar end Adjectivet, br. om Mangel p. sand lig Fornemmelse; hvortil et andet Udtr savnes. Følesløshed i Huden, i visse Le mer.) — følsom, adj. som har en h Grad af Følelse, en meget fiin, stærk,

et opvakt Følelse; bruges hyppigst om inds
vortes Følelse, om det, som rører Sind
ll. Hierte; dog siges: at være følsom imod
Kulden, Veirliget. — Følsomhed, en. ud.
ıl. den Egenskab, at være følsom.

Følge, v. a. og n. fulgte, fulgt. [Isl.
ylgia. A. S. fylgian. Sv. följa.] A. 1.
omme efter i Rummet, gaae ell. bevæge
ig efter en anden. At følge een; og følge
fter een. Han fulgte mig i Hælene hvor
eg gik. Prindsen fulgte lige efter Kongen.
At følge een m. Øinene ɔ: see efter een, som er
Bevægelse. — Ligeledes om det, som ved
Stilling ell. Plads er ell. kommer efter
noget foregaaende. Der følger (i Bogen)
t lystigt Eventyr paa den lange, alvorlige
Fortælling. Een smuk Egn følger p. den
nden i bestandig Afverling. 2. komme
fter een m. lige Hurtighed; følge med.
Han gaaer saa stærkt, at jeg kan ikke
ølge ham (at han kommer forud for mig
Gangen.) figurl. Han taler saa hur-
igt, at man har vanskeligt v. at følge
am (ɔ: høre og fatte alle hans Ord.)
. være i Selskab, i Følgeskab m. nogen
. en Reise, ell. et Tog. Vi fulgte dem
lle (eller: Vi fulgte alle med) lige til
Skibet. Vi have lovet, at følge ham et
Par Miil p. Veien. Han blev fulgt af et
atrigt Tienerskab. Jeg red; men de andre
ulgte t. Vogns. At følge Brudefolk til
Kirke. At følge et Liig. — figurl. Lykken
ulgte ham t. hans Død. "Af Smiger
ulgt, af Kiærlighed forladt." J. Smidth.
- Ogsaa om Ting, som man affender.
. Tale, og efter det Tydske.) Varene skulle
ølge, saasnart Anvisningen indløser.
Pengene følge herhos (hermed, m. denne
eilighed.) 4. følge med, absol. være i
ølge m. andre, ledsage. (ogsaa om Ting.)
Vil du følge med i Skoven? Det fulgte
med i Kiøbet. — Med Huset følger fire
Kakkelovne. 5. lede, ledsage. At følge
n hiem, følge et Barn i Skole, følge
n ned ad Trapperne. 6. komme efter i
iden, skee efter en anden Tildragelse; it.
omme i en vis Tilstand, som en anden
ar i. (m. præpos. efter og paa.) Efter
egn følger Solskin. Det ene Tordenskrald
ulgte paa det andet. Straffen fulgte
middelbar paa Forbrydelsen. Betænk hvad
r vil følge paa! Een Ulykke fulgte paa
ll. ovenpaa) den anden. — Sønnen fulgte
aderen i Embedet. Efter denne ypperlige
onge fulgte en Række af uduelige. "Lige-
m Skyggen følger Legemet, saaledes har
ørket fulgt Lyset v. en nødvendig Følge."
Ulschow. — Ligeledes partic. følgende,
m br. a) ligefrem om Tiden, saavel den
digere forbigangne, paafølgende, (inse-
tum) som den tilkommende (futurum,
sequens; det sidste dog sieldnere.) Han
ikt sig rolig Vinteren over; men føl-
gende Foraar begyndte han igien sine Sø-
tog. Den følgende Dag var han igien
ganske frisk. Den følgende Tid vil lære
det. En følgende Alder vil lade ham veder-
fares Ret. b) naar man i Talen henviser
til det, der strax vil blive sagt ell. omtalt.
Han holdt derpaa følgende Tale: Det bør
skee p. følgende Maade: Da jeg kom nær-
mere, læste jeg følgende: (Ord.) Du
maa erindre følgende: (Ting.) — Her
bruges ogsaa Udtrykket: som følger. Bre-
vet lyder, som følger: Han svarede saa-
ledes, som følger. c) (jvf. No. 1 og 5.)
om det, som er eller kommer efter, i For-
hold til noget foregaaende. (sequens.) De
følgende Blade, Capitler i Bogen. Den
hele følgende Scene i Stykket er overflø-
dig. 7. a) tage t. Mønster ell. Rettesnor,
stræbe at ligne. Deri følger jeg hans Ex-
empel. Han følger de Gamles Skrive-
maade. "Som Herren er, saa følge ham
Svende." Ordspr. b) lyde, rette sig efter.
At følge eens Raad; følge Skik og Brug,
følge sin Tilbøielighed, følge Naturens
Stemme, følge sit eget Hoved. c) være
en Virkning af, flyde af, være en Følge
af. (med præpos. af.) Det følger af hans
egen Tilstaaelse. Deraf kan følge meget
Ondt. d) kunne udledes som Slutning af,
uddrages af en Sætning, udgiøre Slut-
ningen af det foregaaende. Vel har han
tilstaaet Handlingen; men deraf følger
endnu ikke, at han er strafskyldig. Af disse
Forudsætninger følger nødvendigen, at
Rettigheden ikke tilhører ham. — B. følges,
n. pass. være i Selskab med Andre, som
bevæge sig fra et Sted t. et andet. a)
følges ad. (ledsage hinanden.) Vi vil føl-
ges ad paa Comedie. Vi fulgtes ad, har
fulgtes ad den hele Vei. "De skulde begge
to saa deilig fulgtes ad." Wessel. (Kiærl.
ud. Str. I. 3.) b) følges med, ledsage,
være i Følge med (følge med.) Vil du
følges med, følges med de andre, eller
gaae allene? = følgagtig, adj. hørsom;
tilbøielig til at følge (7. b.) ɔ: lyde, rette
sig efter. (d. Tale.) Det hielper ikke, hvad
man siger ham; han vil ikke være følgag-
tig. (Talemaader som disse: Tøiet skal
være følgagtigt. Gaae i Forveien, jeg
vil strax være følgagtig (V. S. O.) høre
til forældet Talebrug. "Saafremt Øvrig-
heden ved egne Betiente lader ham affor-
dre, da skal han være følgagtig." D. Lov.
I. 2. 24.) — Følgagtighed, en. Lydighed,
god Villie t. at adlyde. "Jeg ved Følg-
agtighed din Godhed skal erkiende." Tode.
— Følgsomhed, en. (n. D. T. Folgsam-
keit.) Følgagtighed. "Følgsomhed imod
dem, i hvis Bestræbelser han ikke ønskede
at findes." Mynster. (Præd. 1801. I. 21.)
= Følgebrev, et. Adkomstbrev, Skiøde
p. Jordegods og Grundeiendom. (foræl-

det.) Følgepar, et. Et Par af de Personer, som følge med i et Tog ell. en Procession, f. Ex. ved Liigbegængelse. (jvf. Sørgepar.) Følgeseddel, en. 1. skriftligt Beviis, som Lægsmanden giver enhver Karl, der er indskrevet som Landsoldat, naar han vil forlade Sognet, og som forevises Præsten, inden denne kan give ham Skudsmaal. 2. skriftligt Beviis, som Toldvæsenet giver for at ufortoldede og oplagte Varer maa bortføres. (V. S. O.) Følgesvend, en. En Person af Mandkiønnet, der følger en anden, som Svend ell. Tiener. (i daglig Tale for: Ledsager.) Følgeterne, en. et ugift tienende Fruentimmer, der følger ell. ledsager sit Herskab. (Grundtvig.) følgeværdig, adj. som er værd at følge, som fortiener at efterlignes. (T. Rothe.) "Et følgeværdigt Mønster p. Dyd og Gudsfrygt f. den Lærde og ulærde." Bastholm.

Følge, en. pl.-r. [T. Folge.] A. 1. (ud. pl.) den Tilstand, hvori en Gienstand følger paa, kommer efter en ell. flere andre. (s. Arvefølge, Lehnsfølge, o. fl.) Tonernes, Forestillingernes Følge. Versene maa læses i een uafbrudt Følge. 2. (ud. pl.) den Tilstand, at een Ting (Forestilling, Sætning, Sandhed) har sin Grund i, ell. følger af en anden. (jvf. følge, 7. c. d.) Det var en naturlig Følge af den store Anstrengelse. Det er ingen Følge, at Kornet bliver dyrt i Aar, fordi Høsten her i Landet var maadelig. — I Følge, adv. paa Grund af, som en Følge af, i Overeensstemmelse med. Det skeer i Følge kongelig Befaling. I Følge vor Aftale. I Følge mit Løfte sender jeg Bogen tilbage. I Følge de nyeste Efterretninger er Krigen virkelig udbrudt. — 3. (pl. Følger.) det, som kommer af, følger af en foregaaende Tilstand ell. Handling, som dennes Virkning. Hvad vil Følgen heraf blive? Det er en Følge af hans Uforsigtighed. Følgen vil lære det. Denne Sag kan have vigtige, farlige Følger. — At drage til Følge ɔ: have en vis Følge, ell. især. have lignende Virkning i lignende Tilfælde. Det kunde drage til Følge, om man tilstod ham denne Frihed (nemlig, at Andre ogsaa vilde paastaae den.) 4. det, der følger af ell. kan uddrages som Slutning af en Sætning. (Consequents.) Jeg indseer ikke, hvorledes man faaer denne Følge ud af mine Ord. At tage noget til Følge, ɔ: betragte det som bestemmende Grund for noget. "At tage et Beviis til Følge." (Ørsteds Eunomia. III. 477. Heraf det nedenfor anf. Følgemageri.) B. flere Ting af een Art, som i uafbrudt Række følge paa hinanden. (Fr. suite.) En fuldstændig Følge af romerske Keisermynter. = Følgemageri, et. Tilbøielighed t. at ville udlede Følger af noget, endog uden tilstrækkelig Grund. (Consequentsmageri.) "Jeg veed ogsaa, at dette Følgemageri ofte misbruges i den lærde Verden." Eilschow. (Philos. Br. 187.) følgerig, adj. som har mange, ell. betydelige Følger. følgerigtig, adj. p. en rigtig Maade uddraget ell. fremstillet som Følge af noget; consequent. (Treschow.) — Følgeslutning, en. Slutning, som p. en middelbar Maade uddrages af een ell. flere foregaaende Sætninger. "Tilstrækkelige Forsætninger for denne Følgeslutning." A. Ørsted. "Naar denne Opfordring ligger udtrykkelig i Ordene selv; ikke naar den først v. Følgeslutninger udledes af dem." Birkner. — Følgesætning, en. pl.-er. Sætning, der ... ell. fremstilles som udledet af en ell. fle... foregaaende. A. Ørsted. (Eunomia. II. 80.)

Følge, et. d. s. s. Følgeskab, 1. [I... Fylgd, Følgeskab.] At være i Følge, ... me i Følge m. een. At have nogen i Føl... med sig. 2. Han var iblandt Konge... Følge. Et stort, prægtigt F. Det hele ... blev rigelig bevertet. (s. Brudefølge, Li... følge.)

Følgelig, adj. og adv. [af v. at følge] 1. adj. som følger, er en Følge af, ... grundet i det foregaaende. Det er føl... ligt, en følgelig Sag, at man maa hol... hvad man lover. (J. Baden. Grundt... Høres ogsaa bl. Almuen.) 2. adv. ... Grund deraf; altsaa. Han er den svage... følgelig maa han give efter.

Følgeskab, et. [af Følge, en.] 1. ... Tilstand, at ledsage, at følge een, som rei... ell. drager nogensteds hen. At giøre F... geskab m. een, p. en Landreise. Jeg ... i Følgeskab m. ham herfra t. Hamb... 2. endeel Personer, som følge ell. leds... een; et Følge. Et stort, lidet, ansee... fornemt Følgeskab.

Føn, en. ud. pl. et Slags Fnug ell. ... Laad p. visse Planter, ell. p. deres F... hvorved dette, naar det falder af, f... omkring af Vinden. s. Frøuld. (Isl. Fo... tæt falden Snee.) Deraf: Føndust, ... Samling af Føn, der sætter sig i D... (V. S. O.)

Før, adv. og conj. [Isl. fyrr. A. ... for, fyr, fyre. Goth. faur, faura.] ... egentl. til at betegne et tidligere Tidspu... ell. den Omstændighed at være forud i ... den; inden; (ante, antequam.) mods... efter at. (Det hedder da ogsaa forend. ... che.) Han kom før vi havde ventet ... Jeg har kiendt hende baade før og efter ... hun blev gift. "Før Biergene vare ... og du dannede Jorden." Ps. 90. 2. "... haver elsket mig forend Verdens Gru... vold blev lagt." Joh. 17. 24. — Deraf ... der udtrykkes et Tidspunkt, tidligere ... noget tilkommende (inden.) "... der ...

inden sig, før et Qvarteer er omme."
Bessel. Jeg skal nok gaae til ham, før jeg
reiser. Han holder ikke op, før han ens
gang kommer til Ulykke. 2. tidligere, end
et vist Tidspunkt, som nævnes. Isl. fyri.
(s. for, 2. a.) En Time før Middag. To
Dage før Paaske. Før og efter Ønskets
Opfyldelse. — Ligeledes om Personer i
Tidsforhold. Før ham, har Ingen nydt
denne Ære. 3. med Bibegreb af en mere
udtrykkelig Sammenligning i Tidsbestem-
melsen. (priusquam.) Han kom før end
(ikke førend) alle de øvrige. Jeg hørte ham,
før (ell. før end) jeg saae ham. Jo før,
jo kiærere, jo hellere. Jo før det kan skee,
desto kiærere er det mig. — Ogsaa absol.
(før: tidligere.) Han kom tidligt nok;
men jeg kom dog før. Et Par Dage før,
(tidligere) eller sildigere. Hvorfor kom du
ikke før? Jeg havde været her før, dersom
Regnen ikke havde sinket mig. 4. ligeledes
absol. og i dagl. T. a) for: tilforn, i en
tidligere Tid, uden nærmere Bestemmelse.
(antea, antehac, prius.) Jeg har nok
ogsaa før seet ham. Det har før hændt sig,
at jeg ikke kunde komme ind. "Kun han den
Glæde nyder, som før var Troskabs Løn."
Thaarup. b) i en tidligere Tid, m. Hensyn
til et vist Tidspunkt; (ante.) modsat siden,
ell. nu. Det er hverken skeet før ell. siden.
Jeg var der aldrig tiere, hverken før ell. siden.
Før tvivlede jeg derom; men nu ikke mere'
(om en nylig udløben Tid; for. kort siden.
(nuper.) Jeg var før ved hans Dør. Jeg
kaldte før til hende; men hun hørte mig
ikke. (jvf. forhen og tilforn.) 5. uegentl.
for: hellere, snarere. (baade m. "end" efter,
og absol. ell. gientaget.) Han hielper før
Fremmede, end sine egne. Før vil jeg
forlade Landet, end lide denne Krænkelse.
Før hun vil give efter i det mindste, før
mister hun det Hele.

Før, adj. [Sv. för. Isl. fær, dygtig,
duelig, tapper.] 1. dygtig, duelig, i Stand
til at arbeide. (Denne Bemærk. er foræl-
det; men tilføies i sammensatte adj. f. Ex.
arbeidsfør, gangfør, plovfør, vaabenfør.)
som er uden Meen, uden Legemsskade;
sund. "Det første, hun fik Søn p. ham,
da blev hun før igien." N. Mich. Aalborg.
Liggere, der have føre Lemmer, bør hol-
des til at arbeide. (Denne Bemærk. er
ligeledes nu lidet brugelig. jvf. vanfør.)
stor af Lemmer, svær af Legemsdannelse.
en høi og før Karl. Hun er bleven me-
get før i de sidste Aar. Han er mere før
af Lemmer, end fed. jvf. fyldig. = Før-
hed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være
før; Sværhed i Lemmer. — førlemmet,
adj. som har føre, svære Lemmer. — før-
lig, adj. 1. noget før. (V. S. O.) "En
førlig Mand." Øhlenschl. Hakon J. 2.
sund, uden Meen. I førlig Stand. (V.
S. O.) — Førlighed, en. Sundhed, Hel-
bred, uskadt Tilstand, enten i hele Legemet,
ell. m. Hensyn t. et vist Ledemod. Han
faaer aldrig sin Førlighed, den rette F.
mere i dette Been. "Saa gaaer det til,
naar du forlader dig p. din Førlighed og
Sundhed." P. Tidemand. 1543. "At de,
som have lægelige Syger, kunne blive
hiulpne til deres Førlighed igien." D.
Lov. II. 19. 3.

Føre, v. a. 2. [Isl. færa. A. S. feran.
N. S. fören.] 1. egentl. og overhove-
det: bevirke ell. bestemme en Gienstands
Bevægelse; og særd. skaffe en Gienstand
fra et Sted t. et andet v. Anvendelse af
bevægende Kræfter t. Hest, t. Vogns, p.
Fartøier, m. m. Kornet føre de p. Vogne
over Bierget; endeel Varer bære de i Kurve
p. Ryggen. Bønderne føre Korn, Brænde,
Tømmer til Byen (t. Vogns.) Qvæget
føres over (Vandet) p. Smakker, og siden
har man endnu 14 Miil, at drive det. At
føre Varer ind (fra et fremmedt Land.)
uegentl. at føre Vers ind i sin Tale. s.
indføre. — Der føres meget Korn ud af
Landet. At føre een over en Flod (sætte
een over.) At føre en Hær over t. Afrika.
2. bestemme en levende Gienstands Bevæ-
gelse v. physiske Midler; lede, styre, drive
afsted. At føre een v. Haanden; føre en
Hund i Lænke, et Barn i Ledebaand. "At
føre Bruden t. Brudeskammelen. "Hans
skiulte Haand skal føre eder lyksalige til eders
Grav." Thaarup. At føre een i Fængsel;
føre een f. Retten. Han blev ført hiem m.
Fakler. At føre een om i Huset, i Haven.
Han førte Selskabet ud i Skoven. (figurl.
at føre een ud af Vildfarelse. At føre
Rygter ud iblandt Folk. At føre Sladder
om nogen. "Til det omsider nu for Kon-
gen og er ført." Bording. II. 405. jvf. bere
føre.) 3. bestemme, styre en livløs Gien-
stands Bevægelser. Vinden fører Støvet,
Sandet t. denne Side. Han forstaaer godt
at føre (bruge) Kaarden. Skipperen førte
Skibet lykkelig i Havn. absol. At føre et
Skib ɔ: være den øverst Befalende p. Ski-
bet. At føre Pennen ɔ: skrive. (figurl. Det
er Medlidenhed, som har ført hans Pen.)
At føre Penselen ɔ: male. 4. i nogle Til-
fælde: have hos sig, med sig, bære. At
føre Penge m. sig, hos sig. Skibet førte
Topseil (havde Topseil oppe.) At føre Vaa-
ben. (ogsaa figurl. krige. At føre Vaaben
mod Fædrelandet.) Dette Fartøi fører 30
Læster. 5. uegentlige og figurlige Bemær-
kelser: a) indrette, lave noget i et vist
Strøg, i en vis Retning. De førte Løbe-
gravene lige ind under Voldene. Denne
Grøft vil jeg føre uden om Vænget. At
føre en Muur op. (jvf. opføre.) b) om
Retningen af en Vei. Denne Gang, Sti
fører heelt igiennem Skoven. Hvilken af

disse Veie fører til Byen? c) bestemme Personers Handlinger, (egentlig Bevægelse, s. No. 2.) v. Veiledning, Befaling, Grunde, Overtalelse, o. s. v. At føre een p. den rette Vei (baade egentl. og figurl.) Det er slet Selskab, der har ført ham p. Afveie. At føre (anføre) en Hær. "Det Falk, som Kongen har bestemt til Lands at føre." Bording. (s. Fører, Anfører.) At føre Tropperne i Ilden, t. en Storm. — At føre (lede) een i Fristelse, i Fordærvelse. At føre een paa glat Iis ɔ: i en mislig, farlig Stilling. d) være Aarsag t. at noget skeer; foranledige, bringe i en vis Tilstand. Det er Noden, som har ført mig hertil. At føre een i Ulykke, i Fortræd, i ondt Rygte. Uvidenhed kan ogsaa føre t. Vantro. — At føre Ulykke, Ødelæggelse over Landet. "Ophøi dig ikke, at du ikke skal falde og føre Vanære over din Siæl." Sir. 1. 28. e) anordne, bestyre, forestaae, udføre. (i enkelte Tilfælde.) Hun fører hans Huusholdning. At føre et Regnskab. (Deraf: Regnskabsfører.) Han førte (forestod) Regieringen i Prindsens Mindreaarighed. At føre en Sag, en Proces (ɔ: forsvare en af Parternes Sag. Deraf: Sagfører.) Men ogsaa absol. at føre Proces ɔ: have en Sag f. Retten m. en anden. Jeg er en Hader af at føre Proces. — At føre Ordet ɔ: tale (især offentligt, ell. i en Forsamling.) Ogsaa: at føre Talen. "Men jeg et stivt Qvarteer her Talen ene fører." Wessel. At føre Klage over noget. f) anføre, antegne. At føre noget t. Bogs. (s. indføre.) At føre noget t. Indtægt, t. Udgift. At føre til, lade noget tilføre i Protocollen. g) bruge, have, betiene sig af (i faa Tilfælde.) At føre en andens, en Families Navn. At føre en Løve i sit Vaaben. h) fremvise i sin Levemaade, Opførsel; fremdrage. At føre stor Pragt, føre et tarveligt, roligt, stille Liv. At føre et overdaadigt, gudfrygtigt, ryggesløst Levnet. De førte et lykkeligt Ægteskab. i) Desuden i andre særegne Talemaader, f. Ex. at føre Vidner ɔ: kalde nogen t. at vidne i en Sag. At føre (bringe) noget paa Tale. At føre et høit Sprog (tale overmodigt.) At føre noget i Brug, føre nye Moder ind (s. indføre.) At føre op i Dands ɔ: være Fordandser. At føre sig vel, ilde op (s. opføre.) At føre noget over sit Hierte, over sit Sind (kunne overtale sig til, have Sind t. at giøre det.) At føre med sig ɔ: have t. Følge. Det vil føre mange Misbrug m. sig. &c. — Førelse, en. pl. -r. br. ikke i Verbets egentlige Bemærkelser (jvf. Førsel) men derimod a) for: Styrelse, især Guds ell. Forsynets. "Forsynets Førelser i det Forbigangne." Snedorf. "Den Gud, som allerede her ledede os ved faderlige Førelser." Mynster. "Der fortælles om Guds Førelser i for- dums Dage." Samme. b) Maaden, hvor- paa noget bestyres, ell. en Retssag føre[s] o. d. "Sine Embeders retskafne Førelse." Wandal. "Under hele Sagens Førelse." Ørsted. — Føren, en. Gierningen at føre. (s. Førsel.) — Fører, en. pl. -e. den, som fører, leder andre, som anfører en Hob ell. Mængde, et Tog, en Hær. Krigshærens, Togets, Vagtens Fører. (s. Anfører.) Mængden vilde ikke længere følge, ved deres Fører. — Føring, en. s. nedenfor. — Førsel, en. pl. Førsler. 1. Gierningen at føre. Varernes Førsel. (Mest i Sammensætn. s. Indførsel, Udførsel, Giennemførsel, Tilførsel, Opførsel.) 2. det som føres fra et Sted t. et andet; Føring. Betydelige Kornførsler. Han bringer en god Førsel med sig. — Heraf: Førselsfolk. pl. Folk, som ere sysselsatte m. Førsel ell. Overførsel o. d. Førselsskib, et. Skib, som br. til at føre Varer, ell. Krigsfornødenheder fra et Sted t. et andet (Transportskib.) Førselstid, en. Tid, da Førsel skeer ell. kan skee. Vinteren er en ubeqvem Førselstid.

Føre, et. ub. pl. [Sv. Före.] Veiens Beskaffenhed (Veiføre.) Føret er nu meget slet v. den langvarige Regn. I godt Føre kiører man Veien p. to Timer. (s. Kaneføre, Sladeføre, Sneeføre, Vinterføre.)

Førend, conj. [sammensat af før og end ligesom prinsquam. Isl. fyrren.] bruges i samme Bemærkelse som før, 1. (inden ante, antequam.) og undertiden 5. Jeg var der førend han kom. Førend jeg vige[r] for ham, vil jeg hellere reent forlade denne Stilling. Det kan ikke afgiøres, førend han har talt med Kongen.

Føring, en. pl. -er. [af føre.] 1. det man har at føre; overhovedet. "Let Føring giør os Veien kort." Wessel. 2. saamegen som der kan føres, enten af en Person (Dragt, Byrde) ell. paa et Skib, en Vogn, et Trækdyr; Ladning, Læs, Fragt. Skibet, Vognen, Hesten, Karlen har sin fulde Føring. "Det (Skibet) vel forsynet var med Redskab og med Føring." Bording. "Saavel efter Reisens Længde og Farlighed, som efter Føringens [...] og Beskaffenhed." Rahbek. 3. i Særd. det Gods i Skibet, som det tilstedes Skipperen, Styrmanden og andre Skibsfolk at indlade fragtfrit f. deres egen Regning. (s. D. Lov IV. 1. 27. "Ingen maa sælge sin Føring af Skibet, uden m. Skipperens Samtykke." IV. 1. 28.) — Føringsfolk, n. a. pl. Folk, Reisende, der f. Betaling, lade sig føre fra et Sted t. et andet. (Passagerer. Moth. Føringskiste, en. Kiste, hvori Skibsfolk giemme deres Føring. Føringskurv, en. K. med Laag, hvori Gods kan føres fra Sted t. Sted. Føringsløn, en. det

om betales for at bringe Føring fra et Sted t. et andet. Føringsmand; en. den, om har m. Føring og Fragt at giøre; Fragtmand. Føringspenge, pl. d. s. s. Føringsløn, ell. Fragt 2.

Først, adv. og Ordenstal. [Isl. fyrst. gentlig superl. af før; som det T. e r st f e h e.] A. adv. 1. om en Tid ell. Begivenhed, som gaaer forud for enhver anden af dem, der sigtes til; saaledes at noget skeer ell. giøres før enhver anden Ting. Han satte sig først tilbords (ɔ: førend nogen anden af Selskabet.) Hun lod ham gaae først ind af Døren (ɔ: foran hende.) Først gik vi i Skoven, siden red vi, og tilsidst fiskede vi. Han blev først færdig (ɔ: før den anden ell. de andre.) Det er mig ligemeget, enten det skeer først, ell. sidst. 2. i Forveien; inden man gaaer videre. Dette maa først giøres, inden vi kan begynde p. noget nyt. Vi vil først undersøge Sagen, og siden tage vor Beslutning. Hør dog først hvad han vil sige, førend du afslaaer hans Bøn. 3. i Begyndelsen, i Førstningen. Først vilde han ikke troe sine egne Øine; men siden blev hans Glæde desstørre. Hun var først ikke meget fornøiet; men siden fandt hun sig ret godt deri. — Først paa Vinteren (i Begyndelsen af Vinteren.) Først i Foraaret havde vi meget mildt Veir; siden kom Vinteren igien. 4. Uegentlig: a) ikke før en vis, angiven Tid. Han kom først . en halv Time siden. Nu slog Klokken først ti. Naar du taler med hende, vil du først ret blive indtaget af hende. De skal først have Bryllup om et halvt Aar. Nu først forstaaer jeg ham. Da først forstod jeg hende. b) under en vis Betingelse af det Tilkommende: dersom, saa snart som. Bliver han først gift, saa er det forbi m. denne Plan. Er han først bleven vred, saa faae vi ham aldrig dertil. Naar jeg først kommer over Halvdelen, gaaer det øvrige lettere. c) især. Dette maa vi først, ell. først og fornemmelig betænke. d) om Stedet: øverst. Først paa Siden. Han stod først p. Listen. 5. Talemaader: Fra først af, lige fra Begyndelsen (fra første Færd.) Vi maa gientage det fra først af. — Fra først til sidst . fra Begyndelsen t. Enden. = B. 1. som Ordenstal af een, m. den best. Artikel: som ikke har nogen ell. noget af sit Slags foran sig, enten i Tid ell. Sted. Den første Dag i Aaret, i Maaneden. Han var den første i Raden og jeg den Tredie. Det første, jeg trænger til, er Hvile. Den første, som rører sig, hugger jeg ned. De første som kom ind, fik alle Plads. Fra min første (tidligste) Barndom. De første Mennesker. Vore første Forældre. — Den første, den bedste ɔ: hvilkensomhelst, man først træffer paa, uden Forskiel. — For det første, (primo) f. det andet, f. det tredie, o. s. v. — Det første, saasnart som, den første Gang. Det første, jeg seer ham, skal jeg fortælle ham det. — Med det første, som snarest, ret snart, quam primum. 2. ogsaa om tilfældig Orden, ell. m. Hensyn t. det foregaaende i en Sætning (i Modsætn. til den sidste; for: hiin og denne.) Baade Faderen og Sønnen vare Statsministre; den første i Danmark, den anden i Preussen. 3. om Værdighed ell. Rang (øverst.) Den første Minister (i Statsraadet ell. Regieringen.) Han er vor første nu levende Digter. Man regner ham blandt de første Klaveerspillere. = Førstefødsel, en. den Omstændighed, at fødes først iblandt flere Søskende, ell. at være førstefødt. Naar Talen er om Førstefødsel hos Tvillinger. — Deraf: Førstefødselsret, en. Rettighed, som Førstefødsel giver. — førstefødt, adj. v. som er først født iblandt sine Sødskende (primogenitus.) Førstegrøde, en. den første Avl ell. Afgrøde, som Jorden efter Hvile frembringer; ell. den første Afgrøde, som Aaret giver. (primitiae. Mest i Bibeloversl.) Jordens Førstegrøde. "Det første af din Jords Førstegrøde." 2 Mose B. 34. 26. "Førstegrøden af Korn, og Tienden af Viin og Olie." Jud. 11. 14. (I ældre Skrifter forekommer Førstning i denne Bemærkelse. "Førstningen af Faar ell. Geder." Tausen. 4 Mose B. 18.)

Første, en. (princeps.) s. Fyrste.

Førstkommende, adj. v. som er den næste i Tiden, næstkommende, tilstundende. "Førstkommende Maidag vort Bryllup skal staae." Thaarup. I førstkommende Uge.

Førstning: i Førstningen, br. som adv. i Begyndelsen. Hun var i Førstningen frygtsom; men siden tog hun Mod til sig.

Gaade, en. pl. -r. [Isl. Gáta.] en mørk Tale. At giette en G. At løse Gaader. "Lukket er det tætte Slør; Ingen løser mig de mørke Gaader." F. Guldb. = Gaadebog, en. 1. en Bog, der indeholder en Samling af Gaader m. deres Opløsning. 2. en uforstaaelig, gaadefuld Bog. "Siig mig, forstod jeg Gaadebogens Blade?" J. L. Heiberg. gaadefuld, adj. mørk, vanskelig at fatte, uforklarlig. Gaadeløsning, en. Opløsning, Udtydning af en Gaade. (Baggesen.) Gaadeord, et. Ord, som indeholder en Gaades Opløsning. J. L. Heiberg. (Digte. 1819. 86.) Gaadeqvad, et. Digt ell. Sang, som indeholder Gaader; gaadefuldt Digt. (Fibigers Sophokl.) Gaadesagn, et. uforklarligt, mørkt, uforstaaeligt Sagn. Gaadeskrift, en. Skrift, som er vanskelig at læse, ell. at udfinde Meningen af.

Gaae, v. n. gik. (pl. ginge. forældet.) gangen, gangne; gaaet. pl gaaede. (er og har.) imper. gaa! og i en ældre Form: gak! ("Gak rolig ind til Gravens korte Leie." C. Frimann. Sange ov. Evang. 7.) [Isl. gánga. A. S. gangan. (hvoraf ogsaa den forældede infin. at gange.)] 1. egentlig om levende Skabninger: flytte sig langsomt frem ved Hielp af Fødder; forandre Sted v. Gangen (om den hurtigere Bevægelse: løbe, springe.) Hesten siges: at gaae Fod for Fod (i Skridt) i Trav, i Galop (ikke: løbe.) At gaae med, ud, frem og tilbage, hastigt, langsomt. "Smaa Børn lære ikke at vandre, men at gaae." P. E. Müller. Barnet kan gaae ene. — Uegentl. om andre Bevægelsesmaader. Fisken gaaer i Vandet. Laxen gaaer op i Elven. Aalen gaaer i Bugter. s. nedenfor. 2. m. — act. At gaae en Miil i en Time. Jeg har gaaet en lang Vei. At gaae sin Gang lige frem. At gaae et Ærende (udrette det gaaende.) At gaae Bud for een. Et gaaende Bud (modsat f. Ex. ridende.) Der er gaaet Bud efter ham (sendt.) 2. Uegentl. a) forlade et Sted, især gaaende; gaae bort. Han gik uden at tage Afsked. Er Manden gaaet? — figurl. om livløse Gienstande. Posten gaaer Klokken ni. Skibet er gaaet idag. Pengene gaae ud af Landet. Varmen gaaer ud af Stuen. — Ligeledes fig. forsvinde, forgaae. Hans Penge gik, som de kom. Hvor Tiden gaaer hastigt! At gaae af Sinne, af Minde. b) færdes, reise, drage hen, begive sig hen i et vist Øiemed. At gaae med Posten, m. Skibsleilighed. Han er gaaet t. Ostindien. At gaae i Kirke, for Retten, i Krig, p. Comedie. c) Gaa ɔ: være p. et Sted i en vis Syssel; el. gaae fra Sted t. Sted i en vis Hensigt. Han gaaer (ɔ: arbeider) p. Holmen. Hu gaaer i Kongens Kiøkken. Konen gaae selv i Huusholdningen. Han gaaer ell. gaaer om, omkring og tigger. Hun gaa (gaaer om) og sælger Frugt. (I dagl. T ofte overflødigen, ell. for at betegne Handlingens jævnlige Gientagelse. Hun gaae og smigrer, lyver for ham. Han gaae og stiæler, hvor han kan komme til. Ha giør ikke andet end gaae og drive.) d) opholde sig, være, leve, søge sin Føde p. et Sted (om Dyr; deels vilde, deels Huusdyr, naar de holdes i fri Mark.) Fiske, Orme, som gaae i Vandet. At have Høns gaaende i sin Gaard. Nogle af Kreat gaae p. Græs, gaae i Tøir; men endee staae p. Stald, holdes p. Stald (staldfe res.) Hesten gaaer i Vænget. e) bevæges fremad, fra Sted til Sted. Skibe gaaer for fulde Seil. Tilforn meente man at Solen gik og Jorden stod. Denne Plo Vogn gaaer meget let. Strømmen gaaer meget stærkt idag. f) være i Bevægelse i Gang, uden dog at skifte Sted (modsat at staae.) Hiulet gaaer. Møllen gaae ikke idag. Uhret gaaer for langsomt. Brystet gik stærkt paa ham. Munden gaae (løber) p. ham, som en Peberqværn. Maskinen vil ikke gaae. Døren gik ɔ: ble lukket op ell. i. [s. nedenfor i.] g) om Ti den: skride frem; ell. egentlig om det For hold, den Maade, hvorpaa vi fornemm Tidens Sandseform. Tiden gaaer hastig langsomt, behageligt, kiedsommeligt f. mig "Ved Haanden at røre, gaaer Tiden sa let." C. Frimann. h) være, vise sig, komme i en vis Forfatning ell. Skikkelse. A gaae vel klædt, gaae i sorte Klæder, gaa nøgen, gaae krøget, gaae m. nedbøiet Ho ved, gaae ledig. Den Kalv skal gaae (la vende) t. Paaske. — At gaae Glip af noget gaae løs, gaae i Stykker, gaae i Fre, gaa i Langdrag, gaae i Glemme, gaae i Staa gaae i Baglaas, m. fl. Udtryk. i) bevæges lydeligen, klinge; lyde. Tromme Stormklokken, Sangværket gik. Jeg hør Døren gik (ell. gaae.) Hvorledes gik Sangen, Musiken? k) falde ud, løbe af fremmes; skee, hændes. Det gik slet m dette Forsøg, Foretagende. Det maa gaae som det vil. Det gik, som jeg sagde. De gaaer langsomt, hurtigt m. Arbeidet. A gaaer ikke, som man ønsker det. Saaledes gaaer det i Verden. Det gaaer saa me

nge. Hvorledes gaaer det med Helbre=
n? Hvorledes gaaer det Dem? "Nu vil
see, hvordan det gaaer ham siden."
orm. Alt er gaaet ham efter Ønske. (s.
ae til.) l) høres, siges. Ordet, Ryg=
t gaaer. Der gaaer stort Ry af hans
unst. m) strække sig, tage en vis Ret=
ng; naae, række. Veien gaaer over en
ede, uden om Byen, langs med Aaen.
ans Mark gaaer ned til Søen. Vandet
k ham t. midt p. Livet. Kiolen gaaer
n til Knæerne. (Man siger ligeledes:
laen gaaer i Bugter. Veien gaaer ad og
d. Tøiet gaaer i Striber, i Flammer.
S. G. O.) n) stige. Vandet gik over
Bulværket i den sidste Storm. Varene gik
eit p. Auctionen. o) gielde; være gang=
ar. En Species gaaer nu for 15 Mark.
Denne Mynt gaaer ikke her i Landet. p)
vares, ydes. Der gaaer en høi Leie, Af=
gift af denne Gaard. q) om Vers eller Viser:
ruges. Visen gaaer paa (efter) denne Melo=
die. = Af de mangfoldige Bemærkelser og
Talemaader, hvori dette Verbum bruges m.
Præpositioner, kan især mærkes: Gaae
ad. Hvad gaaer ad ham? (ɔ: fattes, feiler
ham.) i d. Tale. — Talemaaden: at gaae ad,
for: gaae med ɔ: tage af, formindskes
(Hans Penge gaaer ad; Moth) høres nu
ikke mere.) — Gaae af. 1. gaae løs, falde
af. Laaget gik af. Huden gaaer af. 2.
om Stud. Bøssen, Pistolen gik af. 3. for=
svinde. Farven er gaaet af. Det gaaer
ikke af, før det slides af. 4. komme fra
et Embede (afgaae.) 5. falde ud. Alting
er gaaet vel af. 6. have Aftræk, Afsæt=
ning. Disse Varer gaae stærkt af. 7. for=
lade; vige fra. At gaae af sin Vei. Han
vilde ikke gaae af Stedet. At gaae af fra
Sandhed. 8. bøie af. Veien gaaer af t.
venstre. 9. At gaae af med noget ɔ: er=
holde, tilvende sig. At gaae af m. Forde=
len, m. et Embede. Han gik af m. Bru=
den. 10. afdrages, fradrages. Alt hvad
han har faaet i Forskud, gaaer af i denne
Sum. 11. I mange Talemaader udtryk=
kes Ophør af det, som betegnes v. det af
Præpositionen styrede Subst. (ell. det mod=
satte af: at være i.) f. Ex. At gaae af
Brug, af Lave, af Led; af Moden, af
Sigte, o. s. v. — Gaae an. 1. lykkes, lade
sig giøre. Det gik godt an. Det gaaer al=
drig an. 2. være taalelig, nogenlunde.
Hans Arbeide gaaer an, kan nogenlunde
gaae an. — Gaae bort, forsvinde, tabe
sig. Ringormen er reent gaaet bort. Fe=
beren gik bort af sig selv. — Gaae efter,
søge at faae. At gaae efter Nyt. Frieren
gik kun efter Penge. figurl. følge, rette
sig efter. At gaae efter eens Raad, efter
sit eget Hoved. — Gaae for, have For=
trin, agtes høiere. Duelighed bør gaae for
Fødsel. (At gaae for een ɔ: i hans Sted.)

At gaae for sig, skee, foretages; fuldbyr=
des. Hvad mon her gaaer for sig? —
Gaae forbi. At gaae een, eens Dør forbi.
— figurl. At lade Leiligheden gaae forbi.
(Ogsaa: tilsidesætte, udelukke o. d. Man
kan ikke gaae ham forbi v. denne Leilig=
hed. s. forbigaae.) — Gaae fra. 1. gaae
stærkere end en anden. Han gaaer altid fra
mig. 2. forlade, rømme fra. At gaae fra
sit Arbeide, fra Kone og Børn. 3. lade
efter sig, glemme. Han er gaaet fra sin
Overkiole. (figurl. At gaae fra sin Prædi=
ken ɔ: glemme dens Indhold.) 4. forkaste,
ei ville befatte sig med. At gaae fra et
Kiøb; gaae fra Arv og Gield. 5. ei ville
vedstaae. At gaae fra sit Ord, Løfte, fra
sin Haand. 6. slippe, komme fra. At gaae
fra noget m. Ære. Han gaaer neppe der=
fra m. Livet (om en Syg.) 7. fradrages,
regnes fra. 8. løsnes. Brættet er gaaet
fra. 9. At gaae fra sig selv, blive afsindig.
— Gaae frem. Arbeidet gaaer rask frem (ell.
fremad) fremmes, paaskyndes. — Gaae i.
1. begive sig ind i ell. hen til, besøge. Skal
vi gaae i Haven? (ɔ: ind i Haven fra et an=
det Sted.) Derimod: jeg saae ham gaae (ɔ:
gaaende) i Haven. — At gaae i Land (fra
et Skib.) At gaae i Ly, i Seng, gaae i
Kirke, i Skole, i Selskab. 2. at være, at
komme i en vis Forfatning. At gaae i en
bestandig Frygt for noget. At gaae i Jern,
i Slaveriet sin Livstid. At gaae i Stykker.
At gaae i Forraadnelse. Aaen, Veien gaaer
i Bugter. Døren er gaaen i Laas. Uhret,
Møllen, Maskinen er gaaet i Staae ɔ: er
standset. Hesten gaaer i Stade (vil ell. kan
ei gaae frem. Moth. s. stædig.) (jvf. ovenf.
2. g.) Ogsaa impers. Der er gaaet Orm
i Træet, Koldbrand i Saaret. Der gik Ild
i Skorstenen. 3. komme ind i, faae Rum
i. Kuglen kan ikke gaae i Bøssen. Der kan
ikke gaae meer i Flasken. Vinduet, Døren
vil ikke gaae i (ɔ: kan ikke lukkes.) 4. om
Personers Alder: Hun gaaer i sit 18de
Aar ɔ: hun har fyldt det 17de og tilbage=
lagt en ubestemt Deel af det 18de. (Der=
imod hun er nylig gaaet ind i sit 18de Aar.)
5. stige t. en vis Priis. Speilet gik i 30
Rdlr. (p. Auctionen.) 6. udfordres til
(især om Klæde.) Der gaaer tre Alen af
dette Tøi i en Kiole. (s. gaae til, 6.) (jvf.
ovenfor 2. n.) 7. Egne Talemaader: At
gaae i Arv, i lige Arv m. een. At gaae i
Barndom (desipere senectute.) At gaae i
Borgen, i Forbøn, i Løfte f. een. At gaae
een i Forkiøb. (Moth.) At gaae i Glemme
ɔ: blive glemt. At gaae i Raad med een,
raadføre sig. At gaae i Rette m. een ɔ:
trætte med, bebreide, irettesætte. At gaae
i Rette: føre Sager f. Retten. (jvf. ogsaa
Ret, C.) At gaae i Svang. (s. Svang.)
Det vil ikke gaae i Traad f. ham (vil ikke
ret lykkes.) Pinene gaae (ell. løbe) i Vand

(især om den, som af en blot physisk Aarsag kommer t. at græde.) At gaae i sig selv, komme til Besindelse, ransage sit Indre. "Møllen gaaer i Bagvande" naar Vandet bliver staaende nedenfor Hiulet og hindrer dets Omløb. (Moth.) Kornet gaaer i Leie ɔ: lægger sig v. stærk Regnskyl. Hestene gaae i Harv, i Plov, ell. i Ploven ɔ: bruges t. Pløining, t. Harvning. — Gaae igien, vise sig efter Døden. (s. Gienfærd, Gienganger.) — Gaae igiennem. Om livløse Ting: komme igiennem Aabninger. At lade noget gaae igiennem et Klæde, en Si. — figurl. At gaae meget igiennem, udstaae, udholde. Han har gaaet meget igiennem i sine Dage (ikke giennemgaaet.) Hun gik meget igiennem m. den syge Mand. Forslaget, Ansøgningen vil neppe gaae igiennem ɔ: lykkes, finde Bifald. Han gaaer det neppe igiennem, gaaer neppe Sygdommen igiennem. (jvf. giennemgaae.) — Gaae imellem, figurl. søge at megle imellem stridende Parter. — Gaae imod. 1. skee, falde ud t. ens Skade. Verden, Lykken gik ham imod. (s. Modgang.) 2. impers. om Tiden: lide henad. Da det gik imod Aften. Det gaaer nu imod Vinteren. 3. regnes imod. Der gaaer to af disse imod een af de andre. — Gaae ind. 1. indtræde. At gaae ind i Verden. Han er gaaet ind i sit tyvende Aar. 2. tage sin Begyndelse. Naar Aaret, Maaneden gaaer ind. Hundedagene gaae ind i næste Uge. 3. anfalde, gaae løs paa. Han gik ind p. mig med dragen Kaarde. 4. svinde ind. Klædet er gaaet meget ind. 5. ophøre, indstilles. Dette Forsæt, denne Plan gik ind igien. 6. Varer, som sættes t. Auction, siges at gaae ind, naar de, efter Eierens Begiering, tages tilbage uden at sælges, fordi der bydes f. lidet p. dem. — Gaae med. 1. giøre Selskab, ledsage. 2. skee efter Ønske. Saalænge Lykken gik ham med. "I Ungdoms favre Aar, mens Verden gaaer dem med." Lurdorph. (s. Medgang.) 3. bære p. sig; have. Han gaaer m. Pistoler. Hun gaaer (ɔ: er frugtsommelig) med sit tredie Barn. Han gaaer m. en Tæring, m. en Feber i Kroppen. 4. bære; om det som hører t. Dragt og udvortes Skikkelse. At gaae m. Skoe, m. høie Hæle, m. trekantet Hat, med bart Bryst. "Hvis et saadant Menneske oven i Kiøbet gaaer med rundt Haar." Rahb. (D. Tilsk. VI. 720.) 5. bruges, forbruges. Der gaaer meget med i en stor Huusholdning. Hans Formue begynder at gaae med. 6. Det kan vel gaae med (det er taaleligt, kan vel bruges.) — Gaae ned. Der gaaer en Trappe ned i Kielderen. Denne Vei gaaer ned t. Stranden. (s. ovenfor 2. m.) Maden vil ikke gaae (glide) ned. Solen, Maanen, Stiernen gaae ned (under Horizonten.) Det gaaer ned ad Bakke

f. ham (gaaer tilbage m. hans Lykke.) — Gaae om. egentl. gaae trindt omkring ell. forbi; gaae fra Sted t. Sted. Jeg ha[illegible] gaaet om i hele Byen, før jeg kunde fin[illegible] af dette Tøi. At gaae om Føden ɔ: søg[illegible] sin Føde; gaae om Brødet. (Moth.) [illegible] omgive; naae omkring. Der gaaer en Gra[illegible] om Haven. (s. ovenfor 2. m.) Baande[illegible] gaaer ikke om Tønden. 2. dreie sig om[illegible]kring. 3. bringes om fra een t. en an[illegible]den. 4. forandre sig, vende sig. Vinde[illegible] er gaaet om t. Nord. 5. begyndes p. ny[illegible] Naar det gaaer om igien. 6. forløbe (om[illegible] en vis Tid.) Inden Aaret gaaer om. 7[illegible] At gaae om een, være idelig om ell. ho[illegible] een, t. Selskab ell. Opvartning. Hun va[illegible] den, som altid gik om Grevinden. — Gaa[illegible] omkring, s. omkring, B. — Gaae op. 1[illegible] aabne sig, gaae løs. Døren, Vinduet gi[illegible] op. Det er gaaet op i Sømmen. 2. for[illegible] bruges ganske. Vort hele Forraad er gaa[illegible] op. 3. i Regnekonsten: om et Tal, de[illegible] lader sig dele m. et andet. 7 gaaer op [illegible] 49. 4. At gaae lige op, om Størrelse[illegible] Indtægt og Udgift gaaer lige op, ere een[illegible] store. — Gaae over. 1. gaae videre end[illegible] Ret er, end det foreskrevne Maal. 2[illegible] være for stor til. Dette gaaer over mi[illegible] Evne, mit Begreb. (jvf. overgaae.) De[illegible] gaaer over Skrævet ɔ: det gaaer alt fo[illegible] vidt; terminos transgredit. (dagl. T.) 3. have høiere Gang og Sæde i Rangen. Han gaaer over Etatsraader. 4. vederfares. Det er ikke gaaet mig over før. (s. overgaae.) 5. have under Hænder. Han lod Tienerne gaae over Alt hvad han eiede. Han er saa tro, at man kan lade ham gaae over utalt Guld. (Moth.) 6. skifte eet Parti, een Tro for en anden. At gaae over t. Fienden, t. den catholske Religion. 7. forsvinde, tabe sig. Hans Vrede gaaer nok over. Smerten gik snart over. Naar Regnen gaaer over. 8. brækkes tvært over. — Gaae paa. 1. gaae op paa, hen paa. At gaae paa Prædikestolen, p. Loftet, p. Toldboden. (s. paa, 2.) 2. om visse Foretagender og Forretninger. At gaae p. Frieri, p. Jagt, p. Fegteskole, p. Dandseskole, p. Vertshuse, p. Viinkielderen. At gaae p. sin egen Haand (suo modo vivere.) (s. ovenfor 2. c.) 3. gaae nær imod, løbe imod. At gaae een paa Livet, gaae løs p. een. At gaae blindt paa. Skibet gik p. Grund. 4. gielde. Det gaaer p. Liv og Død, paa hans Pung, Regning. 5. skee, hænde sig. Det gaaer for tidt paa. — Det gaaer skFald p. Huset (det bliver brøstfældigt.) 6. passe, være rummelig nok; ell. kunne rummes i. Handsken, Skoen gaaer ikke godt paa. Vinen gaaer ikke p. Flasken. 7. udfordres til et vist Heelt. Der gaaer 16 Skilling paa en Mark, 8 Skiepper paa en Tønde. — Gaae til. 1. bruges hyppi[illegible]

en om Mennesker, Forretninger, som til-
kendegives ved Substantivet, der under-
tiden staaer i Genit. At gaae til Ankers,
t. Bryllup, t. Alters, t. Bords, t. Bunds,
. Fods, t. Sengs, t. Seils, t. Stols, t.
Søes, t. Torvs, t. Vogns, t. Hove, t.
Skrifte, ꝛc. figurl. At gaae til Værks ɔ:
være sig ad, handle med, behandle. 2. be-
gynde paa, give sig i Færd m. At gaae til
it Arbeide. Det er et Arbeide, jeg nødigen
gaaer til. Han gik til det, som t. sin Død.
At gaae t. Bekiendelse. 3. strække sig hen
il, støde til. Haven gaaer lige til mit
Bænge. 4. trænge ind i ell. til. figurl.
Hans Tale gaaer t. Hiertet. Denne Ulykke
gaaer mig nær t. Hierte. 5. forbruges,
gaae med. Der gaaer mange Penge til i
hans Huusholdning. 6. behøves, udfor-
dres. Hvormeget Tøi gaaer der til Kio-
len? 7. skee, forholde sig. (s. ovenfor 2.
.) Saaledes gaaer det til i Verden. Det
gik underligt til m. den Sag. Det gaaer
ærligt til i hans Huus. 8. At gaae til,
absol. gaae stærkt, hurtigt. Vi maae gaae
til, ifald vi vil naae dem. "Man maa
gaae til, f. ei at gaae i Blinde; thi Fak-
kelen gaaer stundom hastigt ud." Rahbek.
9. til at betegne den næste, endnu ikke
slaaede Klokketime. Klokken gaaer til Tolv.
10. i visse særegne Udtryk, om at komme
en Forfatning. At gaae til Agters, t.
Bunds, t. Ende, t. Grunde, gaae een t.
Haande, gaae t. Spilde, m. fl. — Gaae
tilbage. figurl. 1. forringes, komme i rin-
gere Forfatning. Det er gaaet meget til-
bage for ham i de sidste Aar. 2. blive til
intet, gaae ind igien. Anslaget, Planen
gik tilbage. — Gaae ud. 1. forlade. At
gaae ud af Klosteret, af Verden. 2. komme
ud af. Denne Plet gaaer aldrig ud af
Tøiet. 3. endes, gaae t. Ende. Naar
Maaneden gaaer ud. 4. strække sig frem.
Der gaaer en Odde ud i Søen. 5. vende
mod. Vinduet gaaer ud til Haven. 6.
komme ud af sit Sted. 7. ophøre at være
til (uddøe, visne, slukkes, m. m.) Disse
Planter gaae ud. Ilden, Lyset gik ud.
8. At gaae ud over, komme over, vorde til
Skade (om noget ondt.) Hans Ondskab gik
ud over ham selv. Det gik ud over den Uskyl-
dige (den U. maatte lide, bøde.) 9. At
gaae ud paa, have t. Diemeed. Det gik
ud p. Tiggeri. "De, hvis Digten og Trag-
ten kun gaaer ud paa de tommeste Glenstan-
de." Mynster. — Gaae ude ɔ: under aaben
Himmel, p. Marken. Qvæget gaaer endnu
ude om Dagen. Børnene maae ikke gaae
ude saa silde om Aftenen. — Gaae under.
. strække sig under. Denne Kielder gaaer
under hele Huset. 2. komme under Van-
det, synke. 3. forgaae, gaae t. Grunde.
Skibet, Byen gik under. (s. Undergang.)
Gaar, adv. (altid m. præpos. i, og som
ofteſt i eet Ord.) [Isl. *i gær.*] den Dag,
nærmest før den nærværende. Fra igaar
til idag. I Gaar Morges, Formiddags,
Aftes. Deraf substant. Gaarsdag. Hele
Gaarsdagen. Mit Gaarsdags Arbeide.
Gaarsdags Aftenen ɔ: Aftenen i Gaar.

Gaard, en. pl. -e. [Isl. Gardr. A. S.
Geard.] 1. oprindeligen, men nu foræl-
det: Indhegning, Gierde, indhegnet Sted.
(s. Gierde.) Deraf: Aalegaard, Abild-
gaard, Kaalgaard, Kirkegaard, Laxegaard,
Træegaard, Urtegaard, Viingaard, o. fl.
2. en imellem Bygninger indsluttet Plads;
et Gaardsrum. At kiøre ind p. Gaarden.
Deraf: Borgegaard, Ladegaard, Slots-
gaard. 3. Bolig p. Landet, m. tilhørende
Jordeiendomme. Deraf: Avlsgaard, Bon-
degaard, Herregaard, Lystgaard. At tiene
i Gaarde m. een ɔ: tiene samme Husbond,
som en Anden. At være gammel i Gaarde
ɔ: længe have tient, opholdt sig i et Huus.
4. Borg, Slot, Herresæde. (forældet.)
Kongens Gaard. Deraf tilforn: Roes-
kilde Gaard, Odense Gaard, og mange
Herregaardsnavne. 5. en Bolig i en By,
forsynet m. Port og Indkiørsel; i Modſ.
t. Huus. (s. Huus, 4. a.) Deraf: Ba-
gergaard, Bryggergaard, ꝛc. = a) Gaard-
aal, en. Aal, som fanges i en Aalegaard.
Gaardbeboer, en. pl. -e. ell. Gaardbo, en.
pl. -er. den, som beboer en heel Gaard.
Gaardbruger, en. den, som bruger en
Bondegaard, uden at eie den; Opsidder p. en
Gaard. (Gaardbo. A. Berntsen.) Gaard-
bryder, en. (Gierdebryder.) den, som bry-
der Gierder. (D. Lov. III. 13, 47. om
Qvæg.) gaardbunden, adj. v. d. s. s.
stavnsbunden. (Moth.) Gaarddør, en.
D. som gaaer ud t. Gaarden (2.) modſ.
Gadedør. Gaardeier, en. den, som er
Eier af en Gaard p. Landet, ell. i Byen.
Gaardfred, en. ud. pl. d. s. s. Huusfred, 1.
Gaardfugl, en. tam Fugl, som opføder i
ell. ved en Gaard; som Høns, Gæs, Ven-
der, Duer. Gaardfæld, en. d. s. s. Fæld.
Gaardfæster, en. den, som har en Gaard
i Fæste; Gaardbruger. Gaardfæstning,
en. 1. Gierningen, at tage en Gaard i
Fæste. 2. i en anden Bemærkelse, om
Jord ell. Grund, som hører t. en Gaard,
forekommer det i D. Lov. V. 10. 42.
Gaardhane, en. Hane, som haves blandt
Hønsene i en Gaard. Gaardhund, en.
Hund, som enten løs ell. bunden holdes i
en Gaard. Gaardkiøb, et. Handlin-
gen, at kiøbe en Gaard. Gaardkone,
en. Gaardmands Kone, ell. Enke, som
bruger en Bondegaard. Gaardmand,
en. Bonde, som har en Gaard i Fæste.
Gaardnisse, en. s. Nisse. Gaardskiel,
et. Skiel, Grændse, imellem to Gaarde
ell. deres Marker. (Moth.) Gaardsæde,
et. en forældet Benævnelse paa et vist

Slags Jordeiendom, som kun endnu findet Sted paa Møen. (Jvf. Minerva. 1804. I. 178. K. Anchers samlede Skr. II. 512.) Gaardvægter, en. V. paa en Herregaard ell. anden stor Gaard. — b) Gaardsarbeide, Gaardsgierning, en. Arbeide, som forefalder v. en Bondegaard og dens Drift. Gaardsfang, en. den Plads, Grund ell. Jord, som hører t. en G. (Moth.) Gaardsfolk, pl. Tienestefolk p. en Gaard. Gaardsfred ell. Gaardfred, en. den Fred, som Bonde ell. Gaardbo skal nyde i sit eget Huus. (Moth.) Gaardsføding, en. Kreatur, som ikke er kiøbt, men opfødt p. en Gaard. Gaardsjord, en. saameget Jord, som hører t. en Bondegaard. (Moth.) Gaardskarl, en. Karl, som forretter det Arbeide, der falder i en Kiøbstedgaard. Gaardslod, Gaardspart, en. en vis afdeelt Lod eller Deel af en Bondegaard. Gaardsredskaber, pl. Værktøi og Avlingsredskaber v. en Bondegaard. Gaardsret, en. kaldtes tilforn en Lov ell. Anordning f. Kongernes Hof og Hoffolk. Gaardsrum, et. d. s. s. Gaard, 2.

Gaare, en. pl. -r. [Isl. Gári, Revne.] Aare i Træ; Stribe uden p. Læder. (Colding. jvf. Glossar. til H. Harpestreng.) Deraf: gaare, v. n. 1. giøre Striber, sætte Narv p. Læder. (Moth.)

Gaas, en. pl. Gæs. [Isl. Gás.] En bekiendt og almindelig Fugl, der opfødes v. Husene, men i sin vilde Tilstand (Vildgaas) er en Trækfugl. Anas anser. Gaasen kiækker, hvæser. (jvf. Gasse, Gæsling.) figurl. om et enfoldigt Fruentimmer. "Thi den samme Lucretia var en taabelig Gaas." Holb. (den Vægelf.) Deraf i dagl. Tale: gaaseagtig, adj. taabelig, enfoldig. = Gaaseblomme, en. Navn p. en almindelig Markblomst. Draba verna. Gaasebryst, et. Brystet m. den tilhørende Deel af en G. Røget, speget Gaasebryst. Gaasebænk, en. Bænk i en Bondestue, hvor Gæs ligge Unger ud. Gaasedild, en. n. s. Navn p. et almindeligt Ukrud; Gaaseurt, Balders Braa. Anthemis cotula. Gaasedreng, en. Dreng som vogter Gæs. Gaaseduun, et. pl. d. s. Duun af Gæs. Gaasefedt, et. smeltet Gaaseister. Gaasefieder, en. F. af en Gaas. Gaaseforstand, en. i d. Tale: ringe Forstand, Enfoldighed. "Han holdes af andre kun at have god jævn Gaaseforstand." Holb. (Er. Mont.) Gaasegang, en. kaldes det, naar flere p. en smal Sti maa gaae een efter een, som Gæs pleie. (At gaae i Gaaserad. Moth.) Gaasehagel, pl. Hagel, som bruges t. at skyde Vildgæs. Gaasehvæs, et. Gæssenes hvæsende Lyd. (Baggesen.) Gaaseister, et. Fedt inden i Gaasen. Gaasekraas, en. Kroen, tilligemed Lever, Hoved, Hals og flere Dele (Omrast) af Gaasen, som bruges for selv i Kiøkkenet. (s. Kraasesuppe.) Gaaselaar, en. den tykke Deel af Benet p. Gaas. Gaasemarked, et. M. hvor d[…] allene ell. fornemmelig sælges Gæs. Tu[…] se Gaasemarked i Siælland. Gaas[…] plukning, en. Gierningen, at plukke Fi[…] dre og Duun af Gæs. Gaasepølse, e[…] P. som stoppes i en Gaasehals. Gaas[…] rald ell. Gaaseralde, en. den tørrede, […] Enderne sammenbøiede Strube af en Gaa[…] hvori kommes Erter. Gaaserede, e[…] Sted, hvor en Gaas har sin Rede. Ga[…] seskrig, et. Gaasens stærkeste Røst. Ga[…] seskræppe, en. En Urt. Xanthium stru[…] marium. Gaasesnak, en. i d. Tal[…] taabelig, enfoldig Snak. Gaasesti, e[…] Aflukke for Gæs, især hvor de sættes i[…] for at fedes. Gaaseurt, en. En almi[…] delig Plante m. gule Blomster. Potentil[…] anserina. Gaasevogter, en. den, s[…] vogter Gæs p. Marken. Gaaseøine, p[…] 1. Gaasens Øine. 2. et Slags Mønster[…] Dreiel ell. andet Lintøi. Dette Dække[…] er vævet i Gaaseøine. Gaaseørn, e[…] et Slags store Ørne, som især leve af Fi[…] Falco ossifragus.

Gab, et. pl. d. s. [Isl. Gap.] 1. […] Dyrs aabnede Mund. At stikke sin Ha[…] i Løvens Gab. (Om Mennesker kun i la[…] Talebrug.) 2. Aabning, Revne i noget, de[…] sædvanligen er heelt ell. sammenhængend[…] Et Gab i Muren. Døren staaer paa vi[…] Gab ɔ: heel aaben. (Moth.) 3. Mun[…] ding, Indløb. (Moth. sielden. s. Aagab.)

Gabe, v. n. 1. [Isl. gapa.] 1. luk[…] Munden vidt op (om Mennesker og Dyr.) Brødet er saa tykt, at Barnet ikke ka[…] gabe over det. 2. aabne Munden ved e[…] dyb og lydelig ufrivillig Udstøden af Be[…] ret, naar man er søvnig, utidig ell. kied[…] sig. 3. have et Gab, en Aabning, ik[…] være tæt ell. sammensluttende. Kiolen gabe[…] i Ryggen. Et gabende Saar. 4. i dagl. Tale: see paa ell. efter noget m. taabe[…] lig Forundring og utidig Opmærksomhed. At gabe paa, efter noget. — Deraf ogsaa […] være ørkesløs, lægge Hænderne i Skiødet. (Sneedorf.) = Gaben, en. ud. pl. de[…] at gabe. — Gabestok, en. Pæl m. Hals[…] jern, hvori visse Forbrydere sluttes, for nogen Tid at staae udstillede t. offentli[…] Skam og Spot. Gabesyge, en. E[…] Upasselighed ell. Utidighed, som ytrer s[…] v. idelig Gaben. (Moth.) = Gabmund, en. den, som altid har Munden aaben og figurl. den, som ikke kan tie m. noget, som fortæller igien Alt hvad han hører. (dagl. T.) Deraf: gabmundet, adj.

Gadbor, et. [s. Gat.] Aabning v. Ha[…] len og i Enden p. Fiske og Orme. (Anus.)

Gade, en. pl. -r. [Isl. Gata.] bred o[…] brolagt Vei imellem Husene i Stæder e[…]

...ver. Smalle Gader kaldes: Strædet, Gy... er, Gange. At boe til Gaden ɔ: p. den Side af et Huus, som vender mod Gaden modſ. til Gaarden.) Det br. ogſaa uegentl. ...r: Steenbro p. Gaden, Gadebro. Man ...r i Færd med at bræffe Gaden op. = Gadebetient, en. Politibetient, som har ...ſyn m. Gaderne i en Stad, m. Orden ...g Reenlighed p. ſamme, ꝛc. Gadebro, ...n. Steenbro, hvormed Gaden er belagt. Gadedreng, en. Dreng af ringe Stand, ...m løber om p. Gaderne. Gadedør, ...n. Dør p. et Huus, ud t. Gaden. Ga...defeier, en. den, som feier Gaderne rene. Gadefoged, en. Gadebetient. (Moth.) gadegal, adj. At løbe gadegal, løbe om...ring p. Gader ell. offentlige Steder p. en ...ſømmelig Maade. (d. Tale.) "Hun løb ...d gadegal iblandt, om hun maatte raade ...ig." Holberg. (Maſcarad.) Gadehiørne, ...t. det Sted, hvor to Gader og Huſene ...d ſamme danne et Hiørne ell. en Huk. At boe paa (ɔ: ved) et Gadehiørne. Ga...dehore, en. gemeen Skiøge, der tilbyder ...ig p. Gaderne. Gadehuus, et. Huus ...den Jord, ſom ligger ved Gaden i en Landsby, ell. inde i Byen. (jvf. Fr. 31 Jan. 1694 og D. L. III. 19. 5.) Gade...ild, en. Ild af Straa, ſom tændes i ell. ...den for Landsbyerne Walborg Aften d. 30 April. Moth. Gadejord, en. indhegnet Jord, ſom ligger imellem Huſet og Gaden ell. imellem Huſene i en Landsby. (Moth.) Gadekær, et. Kær ell. ſtaaende Vand i en Landsby. Gadelam, et. Lam, der ...pfødes hiemme i Huſet og gaaer om paa Gaden; deraf figurl. i dagl. Tale: en hiemmeføding. (Moth. Ordet br. i nogle Egne af Jylland i en forſkiellig og egen Bemærk.) gadelangs, adv. langs med, langs ned ad Gaden. (Moth.) Gade...lygte, en. L. hvorved Gader om Aftenen og Natten oplyſes. Gadeløben, en. Omløben p. Gaderne. (At løbe Gadeløb ɔ: Spidsrod. Moth.) Gadeopløb, et. ...t af Uordener ledſaget Sammenløb af Mennesker i enkelte Gader i en By. Ga...deport, en. Port ud imod Gaden. (alm. ...let Port.) Gadepost, en. Vandpost ...p. Gaden. Gaderaaben, en. Raaben ...f dem, der udſælge noget paa Gaderne. Gaderende, en. 1. Rendeſteen. 2. Af...løbsrende under Gaderne, Cloak. Gade...rygte, et. løſt Rygte, ſom høres og bæres ...m p. Gader og Stræder. Gadeſkarn, ...t. ſom feies ſammen af Gaderne. Ga...deſnak, en. løs Snak, ſom falder p. Ga...der og Torve. (Moth.) Gadeſteen, en. ...S. hvormed en Gade er brolagt. "Hver Gadeſteen da klar blev ſom et Speil." ...ſelb. (P. Paars.) Gadeſtryger, en. ...en, ſom ørkesløs ſtryger om p. Gader ...g Pladſe i en By. "En Gadeſtryger, der er kied af at gaae og drive i Byen." Rahbek. Gadeſtævne, et. d. ſ. ſ. Bystævne. Gadeſælger, Gadeſælgerſke, en. ſom udſælger noget p. aaben Gade. Gadetigger, en. den, ſom gaaer om p. Gaderne f. at tigge om Almiſſe. (Rahbek.) Gadetoft, en. d. ſ. ſ. Gadejord. (Moth.) Gadetyv, en. den, ſom gaaer om og ſtiæler p. Gader og Torve. Gadetøs, en. ſ. Gadedreng. Gadeviſe, en. Viſe, ſom ſælges p. Gaderne og undertiden ſynges af den, der ſælger dem. Gadevogn, en. V. hvorpaa Gadeſkarn bortkiøres. Gadevægter, en. Vægter, ſom har ſin Poſt p. Gaderne (modſat f. Ex. Taarnvægter.)

Gaffel, en. pl. Gafler. [Isl. Gaffall. A. S. Gaffla.] 1. I Almindeligh. et tvegrenet Redſkab. f. Ex. en Høgaffel, Kiødsgaffel. En Gaffel, der ſættes i Jorden, for derpaa at anlægge ſvære Kuglebøſſer, m. fl. Gaffeler paa mindre Skibe, en Stang m. Kløft i den ene Ende, ſom ſlutter om Maſten og tiener i Stedet for Raa; hvoraf Gaffelſeil. 2. i Særd. et Redſkab m. to, tre ell. flere Grene (Spidſer) der bruges t. at holde p. Kiød ell. anden Mad, ſom ſkæres itu, og t. at føre Stykkerne t. Munden. — Gaffelambolt, en. et Slags Ambolt, ſom Knivſmede bruge. gaffeldannet, adj. ſom i Skikkelſe ligner en G. Gaffelgreen, en. Green eller Spids af en G. (Moth.) Gaffelhiort, en. ung Kron- og Daahiort i andet Aar, ſom har Gaffelhorn, ell. hvis Horn kun beſtaae af Hovedſtangen og de to nederſte Ender ell. Takker, nærmeſt Hovedet. Gaffelkaal, en. En Urt, der lugter efter Hvidsløg. Erysimum alliaria. Gaffelmaſt, en. Maſten paa ſmaa Skibe, ſom føre Gaffel og Gaffelſeil. Gaffelſkaft, et. Haandgrebet af Metal ell. Træ paa en Gaffel.

Gal, adj. n. galt. pl. gale. [adv. galt. Efter den ældre Skrivemaade ogſaa: galen. (galent.) pl. galne. Isl. galinn, og galaz, at raſe.] 1. ſom v. en Sygdom i Hiernen ei har Fornuftens Brug, affindig, forrykt; om Menneſker. (ſ. raſende.) Ikke enhver Gal er raſende. "Gal er den ældſte og tillige den almindeligſte Benævnelſe p. den, ſom har miſtet Forſtandens Brug." Müller. "Findes Nogen raſende ell. galen, da maa, hvem der vil, ham binde." D. Lov. I. 19. 7. Ligeſom det og bruges om lignende Sygdom hos viſſe Dyr. En gal Hund. Katte, Sviin kunne ogſaa blive gale. 2. vild, kaad, overgiven. [jvf. A. S. gal, *libidinosus;* galscyp, *stuprum;* og fl.] Vilde og gale Drenge. En gal Tøs. At løbe gal. (d. Tale.) En gal Heſt, Tyr (ɔ: uſtyrlig, ell. betaget af forbigaaende, kort Raſeri.) "Der ere flere galne end de, der kaſte Klæderne." Ordſpr. 3. uforſtan-

dig, ufornuftig. "Han er ikke saa gal, som han løber aved om til". en Talemaade. Han er gal, at han vil give saa mange Penge derfor. (d. Tale.) Et galt Foretagende. Deri har han handlet galt. At bære sig galt ad. "Der er intet saa galt til, at jo en viis Mand engang har tænkt det." Snerd. 4. urigtig, utilbørlig. En gal Adfærd, Skik. At give sig et galt (falskt) Navn. Det gaaer for galt. Jo galere, jo bedre. — Gale (ↄ: falske) Penge (d. Tale.) 5. uret, vrang, forkeert. Det staaer galt, vender galt. Uhret, Klokken gaaer galt. Vi kom p. en gal Vei. Jeg veed ikke, om det er ret ell. galt. 6. Flere Bemærkelser, som dog kun forekomme i lavere Talebrug, ere: a) vred, opbragt. At gjøre sig gal, blive gal for ingen Ting. b) meget begierlig, fuld af hidsig Attraa efter noget. At være gal efter noget. c) underlig, besynderlig, urimelig. = Galenskab, en. Galskab, et. 1. Tilstanden at være Fornuftens Brug berøvet; Affindighed. "Raseri er Galenskab, forbunden m. Heftighed." P. E. Müller. (Efter denne Forfatter br. Formen Galenskab nu kun i den første egentlige og stærkere Bemærkelse; men ogsaa i denne høres dette sielden.) 2. Daarlighed, Daarskab, Fias. Lad det Galskab fare. "Dersom det skal være galt — da have vi dog overalt selv Galskab nok i Landet." Falster. "Ofte overføres Udtrykket at rase p. dem, hvis Galskaber yttre sig i det borgerlige Liv m. en vis Hestighed; de holde op dermed, naar de have raset ud." Müller. (Ogsaa om Spøg, Pudserier. De har noget Galskab for imellem dem. d. T.) = galhovedet, adj. vild, ustyrlig, som har lutter Vildskab i Hovedet. (d. Tale.) — Galmand, bruges undertiden i Sammens. for: gal Mand. F. Ex. Galmandsværk. — Galning, en. pl. -er. en ubesindig, vild, overgiven Person.

Galan, en. s. Boler.

Galant, adj. [fransk.] fiin, artig i Levemaade, maneerlig. Deraf: Galanterie, som ogsaa bruges for Pynt, Stads; hvoraf: Galanteriekræmmer, Galanterievarer.

Galbær ell. Galdebær, n. s. Navn p. en Plante m. sorte Bær, af Kartoflernes Slægt, som ansees for giftig, især Bærrene. (Solanum nigum. Gallebær. Hornemann.)

Galde, en. ud. pl. [Isl. Gall. A.-S. Galla.] en grønladen, bitter Vædske, som i dyriske Legemer afsondres gjennem Leveren i Galdeblæren og medvirker t. Fordøielsen. = galdeagtig, adj. som ligner G. galdebitter, adj. beesk som G. galdeblandet, adj. blandet m. Galde. Galdeblære, en. B. hvori Galden afsondres. Galdedrik, en. meget beesk Drik. "Hvi den Ædles Lod i Livet var kun bitter Galdedrik." Foersom. Galdefeber, en. Sygdom, der kommer af Galdens for stor Mængde ell. Skarphed. galdefuld, adj. som har stor Mængde af Galde. figurl. om Tale ell. Skrift: meget bidende, bitter. Galdegang, en. En af de Canaler, hvori Galden føres fra Leveren i Galdeblæren. galdegrøn, adj. grøn som G. (Moth.) Galdesmag, en. Smag af Galde. Galdesot, Galdesygdom, en. Sygdom, der kommer af en Feil i Galdens Afsondring. (s. ogsaa Guulsot.) Galdesteen, en. S. som danner sig i Galdeblæren ell. Galdegangen. galdesyg, adj. syg af f. megen Galde, ell. af dens feilagtige Afsondring. (Foersom.)

Galdebær, (ell. Gallebær.) s. Galbær.

1. Galder, en. Hanplanten af Hamp (Cannabis sativa. Skrives ogsaa Galler og Gallerhamp. Olufsens Landoec. 241.) Deraf: galdre, v. a. 1. At galdre Hamp ↄ: ruske, oprykke Hanplanterne, som modnes nogle uger tidligere end Hunplanterne ell. Stokhampen. (Olufsens Landoec. 241. Sv. at gallra.

2. Galder, en. ud. pl. [Isl. Galdr. A. S. Galdor.] Troldom, Hexeri. (forældet.)

Galdre, v. n. 1. [Isl. galldra] bruge Trolddom, Besværgelse. (Suhm.) = Galdremester, en. Hexemester, Troldmand.

Galease, en. pl. -r. [Ital. Galeazza.] et Slags tomastede Skibe.

Galei, en. pl. -er. [Ital. Galea. E. Galley.] et Slags, i Middelhavet brugelige Skibe, der baade føre Seil og roes frem. — Galeislave, en. Forbryder, som i Landene v. Middelhavet dømmes t. at roe p. Galeierne ell. arbeide paa Skibsværfter og Søfæstninger.

Galen, Galenskab, s. Gal, Galskab.

Gale, v. n. galede og gol; galet. (har.) [Isl. gala.] bruges om Hanens skingrende Lyd, ell. Galen. (s. Hanegal.) At gale som en Hane.

Galge, en. pl. -r. udtales og skrives ogsaa: Gallie. [Isl. Galgi. A. S. Galga. E. Gallow.] en Bygning, sædvanligen af opreiste Bjælker m. Tværtræer, hvorpaa Forbrydere hænges. "Han slynged ham i Galgen op med stor Behændighed." Baggesen. At klæde Galgen, en Galge ↄ: blive hængt. En mure Galge. = Galgebakke, en. B. hvorpaa en Galge er, ell. har været opreist, hvor Henrettelser skee. Galgefrist, en. ud. pl. en kort Opsættelse i Straf ell. overhængende Ulykke. (Moth. dagl. T.) Galgelænke, en. Jernlænke, hvori man tilforn ophang grove Forbrydere i Galgen. Galgetræ, et. Tværtræet i Galgen. Galgetyv, en. grov Tyv, som fortiener at straffes med Galgen. (B. S. D.)

Galle, en. pl. -r. 1. rund Udvært p. ße Træer (Ege, Piletræer, m. fl.) eller res Blade. [T. Galle.] Deraf: Gal= hveps, en. En Slægt af Insecter, hvis tik, især p. Træernes Blade, frembringe danne Udværter. Cynips. (s. Galæble.) en rund Knop ell. Forhøining i Midten Tavleglas.

Gallerie, et. pl.-r. (fransk.) en lang, gt smal Gang, som enten oventil er kket og har Lysning fra Siden, ell. er ben, og bygget uden om en anden Byg= ng. f. Ex. p. et Taarn, ell. uden for abytten p. store Skibe. (s. Billedgallerie.)

Gallion, en. pl.-er. den forreste. frem= aende, sædvanlig m. udskaaret Arbeide rdede Deel af et større Skib; Skibs= ade.

Galmei, en. ud. pl. Zinkkalk, forenet Leer og Jern i forskielligt Forhold.

Galon, en. pl. -er. [fransk.] Baand l. Bræmme, virket af Guld= ell. Sølv= aad. Guldgalon, Sølvgalon. Deraf: loneret, adj. v. besat m. Galoner.

Galop, en. ud. pl. d. s. s. Fiirspring. fr. galop.)

Galoppere, v. n. 1. (om Hesten.) løbe Fiirspring; (om Rytteren) ride i Galop, ette Hesten i Galop.

Galt, adv. s. gal.

Galt, en. pl.-e. [Isl. Galti.] en bø= t ell. gildet Orne. — Galtgriis, en. En ldet Ornegriis.

Galæble, et. pl.-r. [s. ovenfor Galle.] ade Knopper ell. Udværter, som v. nogle sfecters Stik frembringes, deels paa Bla= ne, deels paa Frugten af visse Slags getræer; og bruges t. Farvning, t. Blæk, . m. (Lat. Galla. i M. A. galga nux. . Gallapfel.)

Gam, en. [Isl. Gammr.] en Rovfugl; rib. Vultur. (Moth.)

Gammel, adj. pl. gamle. comp. ældre. perl. ældst. [Isl. gamall.] 1. som har vis Alder, har levet, været til i en vis d. Hvor gammel er han? Han er 30 ar gammel. Drengen er saa gammel, at n kan skiøtte sig selv. At giøre (ɔ: sige) ældre, end man er. Brevet var en aaned gammelt. 2. som har en høi Al= r, har levet, været til i lang Tid; har nge været i samme Forfatning. Han gynder nu at blive gammel (jvf. aldrende, dget.) "Gammel har Hensyn t. Tid, rældet t. Brug, gammeldags t. Smag; er: gammelt er det, som ikke meer er k; forældet, det som ei er meer i Brug; mmeldags, det som ikke meer er pas= nde." Sporon. At blive gammel for Ti= n. En gammel Eeg, et gammelt Huus. n gammel Gield; gammel Kiærlighed; mmelt Venskab, Had. En gammel ade. Han er alt en gammel Candidat, en gammel Krigsmand ɔ: har længe været det. Gamle Venner (som længe have staaet i Venskabsforhold.) Vi ere gamle Be= kiendte. Ikke blive gammel v. et Sted ɔ: ikke blive der længe. — Gammel bruges og= saa m. Hensyn og i Modsætn. t. det, som er yngre ell. nyere. Den gamle, den nye Grændse. — Ligeledes medfører gammel Bibegrebet om a) at være slidt, brugt, aflægs. Gamle Klæder, Sko. Gammelt Sølv, Jern, Kobber, Bohave. b) at være v. Ælde enten forringet og fordærvet, ell. blevet kraftigere, bedre. Gammelt Smør. Gammel Viin. c) at være fra en fiern Tidsalder. Gammel Adel. At være af en gammel Slægt. 3. sædvanlig, som længe har været i Vane. At blive ved gamle Skikke, v. sin gamle Orden, Levemaade. 4. som fordum har været, men ei meer er til. Det gamle Rom. I gamle Dage. Han er af den gamle Verden. (Moth.) Den gamle Historie. De gamle Grækere. Det gamle nordiske Sprog. Den gamle (ei mere brugelige) Tidsregning. De Gamle ɔ: Forfædrene (ogsaa bruges det ofte absol. om de gamle Grækere og Romere, og deres Skribenter. En af de Gamle har sagt.) 5. som forhen har været, forrig. Han blev indsat i sine gamle Rettigheder, fik sit gamle Embede igien. 6. forbigangen. Det gamle Aar (siges kun, naar det nylig er endt.) = gammelagtig, adj. som er ell. lader noget gammel. gammeldags, adj. (uforanderligt) og adv. som er fra Oldtiden, efter Oldtidens Brug og derfor ikke meer passer t. den nærværende. (jvf. forældet.) Gammeldags Overtro, Klæder, Levemaade. Han gaaer meget gammeldags klædt. "Mode og anden Daarlighed giøre, at Ting blive gammeldags, førend de endog blive gamle; ja (undertiden) medens de endnu ere nye." Sporon. Paa en usæd= vanlig Maade br. det hos S. Staffeldt: "Med gammeldags Viisdom p. spæde barn= lige Læbe." gammelgroet, adj. v. rod= fæstet v. Tiden. Gammelgroet Had. (V. S. O.) Gammelmad, en. Saltmad. (hos Almuen. "Salt og røget Kiød, som spises i Danmark Søndag, Tirsdag og Torsdag Middag." Moth. Deraf: Gam= melmadsfad.) Gammeloft, en. Ost, som længe er giemt, som er i et Slags halv forraadnet Tilstand. gammelvant, adj. v. som har lang Vane t. noget. Gammelviin, en. Navn, som tillægges et Slags lys ell. guul fransk Viin.

Gammen, en. ud. pl. [Isl. Gaman, Skiemt; gaman, at skiemte. E. game, Spil.] 1. udvortes Glæde, Lystighed. "Ofte kommer Sorg efter Gammen." Ordspr. "I stor Gammen og Glædskab." A. Vedel. "Naar Glæden ytrer sig i Ord og Adfærd, bliver den t. Gammen. Dette

i) foræld ede Ord bruges helst i For-
e m. Fryd, ell. Herlighed." P. E.
. — Deraf: Gammensqvad, Glædes-
Gammenstid, Glædestid. (Grundt-
2. Skiemt, Spøg. (Moth.) Gam-
Ord, Tale, Qvæde. Hertil hører vel
ogene: "Alvor og Gammen kan (passe)
mmen; og: "Det er ei alle, som
en kunne skiønne." P. Lolle.
ise, v. a. 1. gribe efter. (s. gramse.)
mse efter noget." Baggesen. (Labyr.
.) Man siger ogsaa: Hesten gam-
r Foderet, naar den kun tager lidet
ell. vrager det. (Moth.)
e, en. pl. -r. [Isl. Gómr. T.
n e n. jvf. Gumme.] den hvælvede
el af Munden fra Tænderne til
et. figurl. Smag. Hvad der kil-
Ganen. At have en lækker G. =
een, et. Benet, som danner den
Deel af Ganen. Ganebogstav,
t af de Bogstaver, som dannes v.
Anstød imod Ganen. Ganebyld,
. som sætter sig i Ganen. Gane-
ng, en. den øverste ell. mellemste
f Ganen, hvor den er hulest. Gä-
el, en. K. i og ved Ganen. Ga-
en. s. Ganebogstav. Ganerand,
en nederste Deel af Ganen, som
er t. Tandgierdet. Ganestød, et.
af Tungen imod Ganen i Talen.
s d. Sprogl. 2 Udg. S. 16.)
g, en. pl. -e. [Isl. Gángr.] 1.
ngen at gaae; ell. det, at gaae t.
Sted i en vis Hensigt. Han fik
sin Gang. (s. Altergang, Kirke-
Skolegang.) "Forskiellen imellem
i Andres og i eget Ærende." Rahb.
f. at gaae. (Samme.) 2. idelig
e, hyppig Besøgelse, "vanlig Til-
. et Sted." (Moth.) At have sin
p. et Sted, i et Huus. 3. Maade
: paa. At have en let, svær, lang-
ang. "Dog mærkes saadant nok af
lette Gang." Falster. "Endnu mere
lig er Forskiellen imellem disse tvende
Gang." Rahb. 4. uegentl. om liv-
ings Bevægelse. Jordens G. om
Skibets G. i Søen. At sætte
i Gang. Møllen er i Gang. 5.
angsmaade, Fremgang, Adfærd,
maade. Naturens Gang. "Ogsaa
daglige, stadige Gang." Mynster.
har faaet en anden Gang. I dette
har, gaaer Alt sin ordentlige, jævne
ar Retten skal have sin Gang. 6.
At føre noget i Gang. Denne
er ikke mere i Gang. (s. gangbar.)
d, Vei, hvor der gaaes. (Deraf:
ang, Spadseregang, Gangrum,
ci.) 8. en p. begge Sider indslut-
i; f. Ex. i Stæderne: en smal Gyde.
er og Skove: en Vei imellem Hæk-

ker ell. Træer. I Bygninger: lange, smal
Forstuer, Adgange t. Værelser, Gallerie
(s. ogsaa Løngang.) 9. i Biergværke
en Strækning i Bierget, hvori Erts ind
holdes, en Aare. "I de Bierge, som b
staae af heel Steen, ere ingen Gange,
ingen Erts." Schytte. — især i Geogn
sien: et Strøg af en Biergart, som find
i en større Masse af een ell. flere and
Biergarter, og enten giennemskærer diss
Lag, ell. ikke er jævnløbende m. samm
Grundflade. "Man kan forestille sig Ga
gene som Biergkløfter ell. Sprækker, h
ere opfyldte m. andre Fossilier." Bredsdo
— 10. en Handlings Gientagelse, og hv
tidt det skeer. Een Gang (eengang), t
tre, ti Gange. Første, anden, tredie G
Een Gang (ɔ: dobbelt) saa meget. (M
man siger ogsaa i samme Bemærkelse: T
Gange saa stor.) En og anden Gang
undertiden, nu og da. 11. af visse Ting
saameget, saa mange Stykker deraf, so
høre sammen. En Gang Skagler ɔ: R
t. fire Skagler. En Gang Strikkepinde
fire. "En Gang hos Vævere, er 13 Om
løb af Renden, fra øverst t. nederst,
omvendt, i hvilke 13 Omløb Garntrade
vindes p. Renden, saameget der kan fa
Rum." Moth. = Gangarv, en. i vo
ældre Love: den Arvemaade, hvori Arv
gik frem efter Mandtal, og Qvinde gi
lige Arv med Mand; hvilket modsætt
Fremarv. Gangbaare, en. d. s. s. Ba
restol; i Modsætn. til Rosbaare. (Moth.
gangbar, adj. 1. hvor man kan gaae. E
gangbar Vei, Sti. (V. S. O.) 2. brug
lig, gyldig, gieldende. En gangbar Sti
Mynt. "Sligt ubegribeligt, dog me
gangbart er." Holberg. P. P. — Dera
Gangbarhed, en. ud. pl. (V. S. O.
Gangbeen, et. Been, at gaae paa. (Ogsa
livløse Ting kunne have Been, men ik
Gangbeen.) "Med Gangbeen af Træ j
siden mod Fienden skal trampe." C. Fr
mann. Gangbierg, et. en Benævnelse
som man tilforn tillagde de (især ældre
Biergarter, hvori Gange forekomme (s
Gang, 9.) "Hovedbierge nævnes ellers
det Navn Gangbierge, Grundbierge ell. o
rindelige Bierge." Schytte. indv. Reg. II. 14
(jvf. Bredsdorfs Geognos. 1827. S. 255
Gangbro, en. smal Bro t. at gaae, me
ei t. at kiøre paa. (Moth.) Gangbræt
et. B. som er lagt over et Vand f. a
gaae paa. Gangdag, en. Dag, hvo
paa en Bonde giør Hovarbeide m. gaaend
Folk; modsat: Spænddag, som regne
lige m. 3 Gangdage. (Fr. 6 Decbr. 17
og 1 Aug. 1815.) Gangdør, en. Dø
ud t. en Gang, ell. fra een Gang til e
anden. Gangfod, en. hos Fugle: Fo
t. at gaae med. Modsat: Svømmefod
gangfør, adj. som har Evne, Kræfter

gaae; skikket t. at gaae. Hesten er ikke
gang gangfør. Ganghjul, et. store
ul, som sættes i Bevægelse v. Menne-
r, der træde indeni Hiulet. (H. C. Snee-
f.) Gangklæder, pl. Klæder, man
rer p. Kroppen. Sengeklæder og Gang-
der. Gangkone, en. 1. Kone, som
ges t. at gaae By-Ærender, ell. som
er dagviis i et Huus. 2. Opvartnings-
e p. et Hospital. Gangkurv, en.
rv, hvori smaa Børn lære sig t. at gaae.
ahbeks D. Tilsk. V. 299.) Ganglin-
, et. L. som bruges p. Kroppen; i
bsætning til Duge, Lagener, m. m.
anglod, et. Lod, ell. Vægt, som holder
Uhrværk i Gang. Gangpost, en.
ende Post. Gangrum, et. 1. Rum
at gaae. 2. bedækket Rum indrettet t.
gaae i; Gallerie. gangsid, adj. om
id Klædning, som naaer t. Fødderne,
en dog at slæbe; fodsid. (Moth.) Gang-
l, et. Et opret staaende Spil, der be-
ges af Mandskab, som gaaer i Kreds
driver Spillets Bomme. (s. 2. Spil.)
angsti, en. smal Sti, som er allene f.
dgængere. Gangsyge, en. s. Om-
gssyge. Gangtræ, et. større Gang-
t over en Aa, m. Rækværk v. een ell.
ge Sider. Gangvei, en. 1. Vei,
n kun er f. Fodgængere; Gangsti; mods.
: Kiørevei. 2. særd. en Spadserevei.
angvogn, en. En liden Rullevogn, der
ges ligesom Gangkurven. "Da jeg i
angvognen rendte, snubled ofte i mit
b." Kingo. Gangværk, et. Sam-
g af de Hiul ell. Drev, der holde en
askine, især et Uhr, i Gang.
Ganger, en. pl. -e. [af gaae og det-
ere: gange.] 1. egentlig en Fodgæn-
; men i denne Bemærkelse bruges det
ikke. 2. i poetisk Stiil, og i ældre
rifter: en Hest, Ridehest (og særd. en
st, som man red uden for Striden; for-
ellig fra Stridshingsten.) Man siger
og om en Hest, der gaaer godt i Skridt,
den er en god Ganger. 3. særd. en
sganger. — Deraf: Gangergang, en.
sgang. Gangertrav, en. Hestetrav.
hlenschlæger.)
Ganning, (ell. Ganding; Moth) en.
rdeel, det som er tienligt. Det er just
n Ganning. (mihi convenit. Moth.)
ældet; men br. i Almuesproget.
Ganske, adj. og adv. [T. ganz. Skri-
s ogsaa: gandske.] 1. adj. heel. Den
nske Hær. Af mit ganske Hierte. "Et
det er at sætte p. dem vor ganske Til-
." Bastholm. "Heel kaldes en Ting,
saa vidt som den ikke er skilt ad, ell. i
kker; ganske s. saa vidt som den ind-
fatter alt det, der hører den til." Spo-
n. "Hans Rygte var i det gandske Land."
v. 6. 27. "Hvi staae I her den gandske

Dag ledige?" Matth. 20. 6. (So
bruges det saaledes i vore Bibelover
gen for heel; men er ellers næst
ældet.) 2. adv. aldeles. Det er ikke
færdigt. Jeg er ganske overbevi
"Han truede Veirene og Havet,
blev ganske blikstille." Matth. 8. 26
forn. i St. for: slet ell. aldele
nu i disse Tilfælde bruges, foran
ingen. Saaledes: ganske ikke, hi
hos Holberg. "Ganske ingen Forh
D. L. VI. 3. 6.) 3. meget, saare.
er ganske saa tilbage. Jeg blev
bange. (Ogsaa tilføiet meget: "
saae Stiernerne, bleve de ganske
glade." Matth. 2. 10. "I de samme
da der var ganske meget Folk." M
1. i nyere Overs.) 4. temmelig,
kunde. Jeg var ganske vel tilfred
ganske godt Huus.
Gante, en. pl. -r. [Isl. Ganti
Taabe, naragtig Person. (Peer
Gienvei, i d. Tale: en Omvei, i
Vei. "Ganters Gienvei er at ga
kring." Moth.)
Gante, v. a. 1. [I. ganta.] driv
med, holde for Nar. At gante een. =
teri, et. pl. -er. Fias, Løier, Nar
gantes, v. n. pass. fiase, giøre Løie
At gantes med Piger. — Gantesna
naragtig, fiasende Snak. — gant
naragtig, som t. upassende Tid ell
tosset Maade vil drive Spøg. "Taal
gantevorn i Snak og Fagter." Mo
Garde, en. [fransk.] Kongers o
sters Livvagt. Fodgarde, Hestgar
Gardet, en. Soldat, som tiener i
ten, især t. Hest. Deraf: Gar
Garderhøide, Garderstald, o. fl.
Gardin, et. pl. -er. [Ital. Co
nedhængende Teppe, Forhæng t. S
Pynt; Vinduesgardin, Sengegardin
af: Gardinbræt, et. B. hvorpaa et
ophænges paa Gardinstangen ved f
Gardinringe, ell. hvorpaa det stikl
m. Naale. Gardinqvast, -snor,
Garkøbber, et. [Tydsk.] reent S
uden Tilsætning.
Garn, et. ud. pl. [A. S. Gearn
og T. Garn.] 1. spundne Tra
Hør, Hamp, Uld, Bomuld, hvor
væves. s. Hørgarn, Blaargarn, Bo
garn, Uldgarn, Rendegarn; og jvf.
2. bundet Garn, som er indrettet
fange Fisk, Dyr ell. Fugle; Net,
garn, Jægergarn. At have alle fin
ude ɔ: stræbe af al Magt, anven
Midler. At faae een i sit Garn ɔ: be
forlede, faae Magt over. = Garnbo
den bageste Bom i en Væv. Garn
en. s. Haspe, 2. Garnnøgle, et.
som af en Garnvinde er vundet i et
Nøgle. Garnrende, en. En stor

vinde, som Vævere bruge, at rende Garn paa, inden det væves. (Moth.) Garnruse, en. d. s. s. Retruse. Garnspilde, et. Fiskergarns Sønderrivelse. (Langebek.) Garnspole, en. s. Spole. Garnstang, en. Stang, hvorpaa Garn ophænges f. at tørres, ell. hvorpaa Jægergarn udspændes. Garnsætning, en. Gierningen at udsætte Garn f. Fisk ell. Dyr. Garnvinde, en. Redskab, hvorpaa det haspede Garn udspiles, og hvoraf det vindes i Nøgler.

Garnere, v. a. 1. [af det Fr. garnir.] besætte (Klæder) m. Bræmmer ell. anden Pynt. — Garnering, en. pl.-er. 1. Gierningen at garnere. 2. Pynt, hvormed Kioler besættes.

Garpe, v. n. 1. bruges om Ravnens og lignende Fugles Skrig, og figurl. om den, som hujer og støier som en Drukken. "Han garper som en Aalekrage." Moth.

Gartner, en. pl.-e. [et tydsk Ord, som næsten har fortrængt de danske: Urtegaardsmand og Podemester. E. gardener.] den, som forstaaer at dyrke en Have, som har lært Havedyrkning og hvad der hører t. Havevæsenet. — Deraf: Gartneri, et. (Havevæsen.) Gartnerkonst, o. fl.

Garve, v. a. 1. [A. S. gearvian. N. S. garwen. T. gärben.] berede raae Huder (især v. Hielp af Bark ell. Kalk) t. Læder og t. forskiellig Brug og Bestemmelse, saasom t. Skoetøi, Seletøi, m. m. (Garve bruges mest om Barkgarvning; berede om Kalk- ell. Hvidgarvning.) = Garveri, et. pl.-er. 1. en Garvers Værksted. At anlægge et Garveri. 2. en Garvers Haandværk. At lære Garveriet. — Garvning, en. Gierningen at garve.

Garver, en. pl.-e. den, hvis Haandværk er at garve Huder og Skind, især ved Bark. (s. Felbereder.) = Garverbark, en. Bark, især af Egen, som males paa en Barkmølle og bruges til Garvning. Garvergaard, en. G. hvor et Garveri er anlagt. Garverkar, et. K. som bruges i Garverier. Garverkule, en. udgravet og muret Kule i Jorden, hvor Huder lægges i Bark. Garverlud, en. Barklud. Garvermølle, en. s. Barkmølle.

Gasse, (ell. Gase) en. pl.-r. [Isl. Gassi.] Hannen blandt Gæssene. At holde to Gasser. "God Gaas er sig selv om Gase." Ordspr. (pl. Gæs bruges om flere, uden Hensyn t. Kiønnet.)

Gast, en. pl.-er. [A. S. Gast.] 1. ond Aand; Spøgelse. (forældet.) 2. en meget slem, ond, vanartig Person. (Endnu i d. Tale. Deraf: Kapergaster.)

Gat, en. [Isl. og H. Gat.] Aabning (især i Rumpen.) Deraf: snevert Indløb t. et Farvand; hvoraf: Kattegat.

Gau, adj. [Holl. og N. S. gau. Is[l.] gádr, *prudens*.] snild, behændig. (H[ol]berg.) Forekommer i de, mest i d. Talebr[u]gelige Ord: Gautyv, en. (T. Gaudieb,) listig Tyv, Skielm, Kieltring, Bedrage[r]. "Indbyggerne vare bekiendte Gautyve, d[er] pleiede at udplyndre alle Fremmede." Bog[en om] N. Klim. Heraf: Gautyveri, et; og Gau[]tyvestreg, en.

Gave, en. pl.-r. [Isl. Gáfa. N. S. Gave. T. Gabe. jvf. give.] 1. Han[d]lingen at skienke, ell. uden Vederlag [at] overdrage sin Eiendom t. en anden. "Bi[] Gaver gives, men fuldbyrdes ikke før[] efter Giverens Død." Schytte. 2. d[et] som skienkes ell. gives uden Betaling ([]ten som Foræring, Skienk, ell. som A[l]misse, Understøttelse.) "Man skal ei las[te] given Gave." Ordspr. Frivillige Gaver [] de Fattige, t. Brandlidte. En kostba[r] herlig G. At tage imod Gaver, lade s[ig] bestikke. (jvf. Foræring, der overhovedet har en mere indskrænket Brug og Bety[d]ning. Gave er alt det, som gives e[ll.] skienkes; men ikke enhver Gave (f. Ex. A[l]misse, hvad der skienkes en offentlig Sti[f]telse, o. d.) kan kaldes en Foræring. "Gaver modtages sædvanligen af en Høie[re]; Skienk og Foræring af en Ligemand e[ll.] en Ringere." Müller. 3. enhver Li[] physisk ell. moralsk Evne, som Mennesk[et] ei kan siges at erhverve sig, kaldes: Gud[s] Naturens Gaver. "Hvor gavmild bl[] du Naturens rige Gaver." Tullin. Be[] ere en G. af Gud. Lykkens Gaver, Rigdo[m] Velstand, Høihed, o. d. "Ja meer, j[] er en Pige, som Tausheds Gave af Nat[u]ren negtet er." Holb. (Melampe.) Gud[s] Gaver, i Særd. Mad og Drikke. ([] Almuen og i dagl. T. ogsaa Overflødigh[ed] p. noget. Vi har Guds Gaver af Korn [i] Aar.) 4. pl. i Særd. Færdigheder, Ta[]lenter; og bl. a. Talegaver, udvortes Be[]talenhed. En Mand af herlige Gave[r]. "Dersom din Forstands Gaver kunde re[t] sig efter Folkets Begreb." B. Thott. Ha[n] har gode Gaver t. Poesie, Maleri. Ha[ns] Prædiken var vel udarbeidet; men ha[n] fattes Gaver. = Gavebog, en. B[og] hvori Gaver af en vis Art, ell. t. en vis Be[]stemmelse, indføres. Gavebrev, et. B[] som indeholder Forsikkring p. en Ga[ve]. Gavegods, et. skienket Gods. gavelø[s] adj. uden Gave. Han lod ingen gavelø[s] gaae bort.

Gavl, en. pl.-e. [Isl. Gafl. E. Gable. T. Giebel.] den Deel af Endevægg[en] p. et Huus, som gaaer op i en spids Vin[]kel fra Muren t. Rygaasen. (Fordum[] den øverste Spids af et Huus, ell. overho[]vedet den høieste, øverste Top af noget. [] Ex. hos Ulphilas Gibla, Templets Tind.[)] Gavl br. oftest om denne Deel af Ende[]

æggen; sieldnere om en Udbygning i Taget af en Sidemuur, som kaldes Qvist; skiøndt enhver Qvist egentlig ogsaa har sin Gavl. = Gavlbænk, en. fordum: en Bænk v. en øverste Væg ell. Enden af Huset, i hvis Midte var det fornemste Sæde. Moth. (Clausens Snorro. S. 383.) Gavlfiæle, pl. Brædder, som slaaes fast v. begge Sider af et Bindingsværks-Huus. Gavlmuur, en. Muren, som lukker Gavlen. Gavlspids, en. den øverste Top af en G. Gavltag, et. 1. Et Tag over en Gavl ell. Qvist p. Sidemuren. 2. det Tag p. en Bygning, som har to Gavle ell. Endevægge. Gavlvindue, et. V. anbragt i en Gavl.

Gavmild, adj. [gavemild.] som gierne giver bort; godgiørende. At være gavmild imod de Fattige. "Han gavmild var; men ei af Overflod." Rein. "Gavmild er den, som glæder sig v. at meddele andre af sit Gode." Müller. = Gavmildhed, en. ud. pl. den Egenskab at være gavmild. En overdreven Gavmildhed bliver t. Ødselhed. "Naar Penge uddeles saa overflødigt, at Gavmildheds Kilde udtørres af Gavmildhed selv." Schytte. "Gavmildhed indskrænkes ikke blot t. Penge og t. Trængende; den omfatter alt det Gode, et Menneske kan meddele Andre." Müller.

Gavn, et. ud. pl. [Isl. Gagn.] det, som er t. Fordeel; Nytte. At have Gavn af noget. At see paa, være paa eens G. Det giør mig hverken Gavn ell. Skade. "At vi ikke trættes v. at tale dem t. Gavn, som høre m. redelig Villie." Mynster. At giøre G. i et Huus (ↄ: Arbeide, Tieneste.) Er han det ikke i Navnet, saa er han det i Gavnet. (s. tilgavns.) "Nytte er Brugbarhed — Gavn bemærker blot Tienlighed overhovedet. At beskære Frugttræer er til Gavn f. deres Væxt og t. Nytte f. Eieren." Müller. ("En Ting kan giøre Nytte; kun Mennesket giør Gavn" siger den samme Forf. Men Udtrykkene afvexle ofte i Talen. At giøre Nytte siges baade om Ting og Personer; og man siger stundom ogsaa: disse Vandgrøfter have giort meget Gavn f. Ageren.) = gavngiørende, adj. d. som giør Gavn, giør Arbeide. gavngiørende Folk i et Huus. — gavnlig, adj. (Isl. gagnlegr.) som er t. Gavn, nyttig. Gavnlighed, en. den Egenskab, at være gavnlig. "Da først bør man søge Gavnlighed f. Staten, naar denne Gavnlighed er retfærdig." Birkner. — gavnløs, adj. som er uden Gavn; unyttig. Et gavnløst Foretagende. "Gavnløse Mennesker." J. Bene. Deraf: Gavnløshed, en. ud. pl. — gavnrig, adj. som er meget gavnende, giør stort Gavn. Gavnskov, en. Skov, som opelskes t. at give stort Tømmer; Tømmerskov (v. Aph. Nat. Hist. VII. 297.)

Gavntræ, Gavntømmer, Gavnved, et. meer ell. mindre storslaaet Ved, som kan bruges til Gavn, ell. t. andet end Brændsel. "Det Træ, som er bestemt t. Bygningstømmer, og andet Gavntræ." Schytte. = Gavnsgierning, en. nyttig Gierning. "Han giør ingen Gavnsgierning den hele Dag." Moth. gavnsgod, adj. som godt forstaaer at passe sin egen Fordeel. (Moth.)

Gavne, v. n. 1. (har.) giøre Gavn, bringe Gavn, nytte. Det gavner mig meget. "Lad denne Time gavne os dette, at Aanden hæver sig m. fyrig Længsel." Mynster. — Gavnelyst, en. ud. pl. Lyst, Attraa t. at gavne.

Gavtyv, en. s. Gautyv under adj. gau.

Gebeet, et. s. Landemærke, Landeie, Omraade.

Gebærder, n. s. pl. et tydsk Ord, som man i sildigere Tider (dog alt hos Moth) har brugt for: Lader, Fagter. "Det ei Gebærder er, hvormed man Gud skal dyrke." Holb. P. Paars. Latterlige Gebærder. Bagg. Labyr. II. 114. "De havde dannet sig en Gudsfrygt af udvortes Gebærder." Mynster. (Præd. 1814. II. 22.) "Gebærder kunne giøres m. Ansigtet, Hænderne og hele Kroppen. — Miner ere Ansigtets Gebærder." P. E. Müller. (jvf. Lader, som er det danske Ord, der nærmest udtrykker det T. Geberde.) [Det tydske Ord Geberde (ogsaa: Berd, hos Luther; A. S. og N. S. Gebær) kunde maaskee udledes af baren, som i det N. S. ogsaa bemærker: at lade som, simulare. Hermed stemmede da det danske Subst. Lader ganske overeens. s. i øvrigt det forældede Adbyrd. Andre, som Adelung, udlede det af bære, portare, liig det Lat. *gestus*.]

Ged, en. pl.-er. [Isl. Geit.] et drøvtyggende, hornet Pattedyr, hvoraf en Art (Huusbukken) er indenlandsk. Capra hircus. Dog bruges Ged mest om Hunnen; ligesom Buk ell. Gedebuk om Hannen. Ungerne kaldes Kid ell. Gedekid. = Gedehaar, et. pl. d. s. Haar af Geder. Gedehaars Sko. Gedehiord, en. Hiord ell. Flok af Geder. Gedehorn, et. Horn af en Ged. Gedehyrde, en. den, som vogter Geder. Gedeost, en. Ost af Gedemelk. Gedeskind, et. raat ell. beredet Skind af en Ged. Gedesti, en. Gedestald.

Gedde, en Fisk. s. Giedde.

Gedehams, en. pl.-e. et Insect af Vespernes ell. Stikhvepsernes Slægt. Vespa crabro.

Gedigen, adj. pl. gedigne. et reent tydsk Ord, som bruges om Metaller, der findes uden Tilsætning, og i reen metallisk Tilstand i Biergene ell. i Jorden. Gedigent Guld, Sølv. (Moth.) — figurl. om det, som er ægte, dygtigt, fortrinligt i sit Slags. Et gedigent Skrift.

Gêding, en. pl.-er. d. s. s. Gedehams. (i ældre Skrifter.)

Gehalt, en. ud. pl. et tydsk Ord, som bruges om Mynter, og betegner den større ell. mindre Deel af ædelt Metal, de indeholde. Mynt af god, slet Gehalt. — figurl. om andre Tings indvortes Værd. Et Skrift uden sand Gehalt. (bør undgaaes i god Stil.)

Geheimeraad, en. pl. - er. (af det T. geheim.) i Danmark, en fornem Rangtitel.

Gehæng, et. [Tydsk.] Axelskierf, Sværdsbælte.

Gehør, et. ud. pl. [Tydsk.] Evne til deels m. Lethed at fatte Toner og huske dem, deels t. at føle og dømme om det Skiønne i Tonekonsten, og skielne det fra det Falske ell. Mislydende. At have et fiint Gehør. At spille noget blot efter Gehøret.

Geil, adj. [Tydsk.] 1. som har stærk Avledrift. 2. figurl. om Jord, som er for fed, ell. driver Væxterne for stærkt; og om Træer ell. Planter, der skyde for stærkt, sætte Kraften i Grene, Stængler og Blade, og tabe i Frugt. — Deraf: Geilhed, en. ud. pl.

Geist, en. [Tydsk.] 1. Aand. Poetisk Geist. Geisten slumrer hos ham. "For lutter Geist de ei kan stille Fist fra Kiød." Holb. P. Paars. 2. Spøgelse. (Brugen i begge Bemærkelser maa helst undgaaes; ligesom adj. geistig. I det følgende adj. er den derimod almindelig.)

Geistlig, adj. som vedkommer og hører til Kirken, ell. t. Religionens Tienere, religiøse Indretninger og Stiftelser; modsat verdslig. Den geistlige Stand. En geistlig Mand. Geistlige Godser, Stiftelser, Love, Rettigheder. — Geistlighed, en. ud. pl. Samfundet af Kirkens Tienere; Folk, som udgiøre den geistlige Stand (i Modsætning t. Adel, Borgerstand og Bønder.)

Geled, et. pl.-er. [et af det T. Glied fordærvet Ord.] Rad, Række. (bruges kun om Krigsfolk, opstillede i Tog- eller Slagorden.) At aabne, slutte Gelederne.

Gemak, et. pl.-ker. Værelse p. et fyrsteligt Slot. (i St. for dette tydske Ord brugtes i ældre Dansk: Mag. "Fyrstelige Mag.")

Gemal, en. [Tydsk.] Ægtefælle. (om en høi ell. fyrstelig Person af Mandkiønnet.) Ligesaa: Gemalinde, om en Ægtekone af høi Stand.

Gemeen, adj. pl. gemene. [T. gemein.] 1. almindelig. (communis.) Det gemene Bedste. "Noget meer end gemeent." Sneedorf. (denne Bemærk. er nu næsten ikke brugelig.) 2. som hører til den ringeste Folkeclasse, t. Pøbelen. (vulgaris.) "Almindeligt er det, som allevegne har Sted; gemeent det, som har Sted i ringere Cirkler." Sporon. Han omgaaes helst m. gemene Folk. En gemeen Talemaade. En gemeen Tienestepige. (Oftere bruges nu i denne Bemærk. simpel, almindelig; da gemeen har faaet et langt stærkere Bibegreb af Uanstændighed, end det tilforn havde.) Dog siges: At tiene s. gemeen Soldat, Matros; og: de Gemene, modsættes: Officererne. 3. ringe, uppyntelig. Grove og gemene Klæder. (d. Tale.) 4. lav, nedrig. En gemeen Opførsel, Handling. 5. plump, grov. Et gemeent Væsen. Gemene Skiældsord. 6. ublu, liderlig, løsagtig. Gemeen Snak. Et gemeent Fruentimmer. 7. At giøre sig gemeen m. nogen ɔ: nedlade sig til, søge Omgang med. s. Gemeenskab. (Denne, saavelsom de øvrige Bemærkelser br. dog sielden, undtagen i dagl. T.) = Gemeenhed, en. den Beskaffenhed ell. Egenskab, at være gemeen; men kun i Bemærk. 4, 5 og 6 for: Nedrighed, Uhøviskhed, Grovhed, Ublushed, især i Ord, Lader, Adfærd. Gemeenhed i Tale, i Opførsel. "Ytrer Ukydskhed sig i Ord og Gebærder — og dette grunder sig paa slette Vaner, samt Følesløshed for det Anstændige, bliver det t. Gemeenhed." Müller.

Gemeenligen, adv. i Almindelighed, som oftest. (s. meenligen.)

Gemeenskab, et. Samqvem, fortrolig Omgang. "Thi Iøder have ikke Gemeenskab m. Samaritaner." Joh. 4. 9. (Oversættelse. Bib. af 1550.)

Gemyt, et. pl.-ter. Dette aldeles tydske Ord er især i nyere Tider indført og brugt for: Sind, Sindelav, Hiertelav, Sindsbeskaffenhed. (det Isl. Lund.) Et godt, ondt, mildt, blødt Gemyt. (Dog forekommer det alt hos Moth for: indoles, animus, affectio animi.) "Den aarlige Afverling gav Haab om at finde mere lærfældige Gemytter." D. Guldb. (V. Hist. I. 1080.)

General, en. pl. - er. [Fr. général.] Hærfører, Krigsøverste, Feltherre. (Generalinde, en Generals Hustru.) Sammensættes dette Ord m. et Subst. staaer det som adj. (Lat. generalis) og bemærker den øverste, fornemste; ell. ogsaa almindelig. F. Ex. Generaladjutant, en. den øverste Adjutant. Generalbas, en. i Musiken: den Basstemme, der indeholder Grunden t. al Harmonie. Generalfeltmarskal, en. den øverste Hærfører, den høieste militaire Værdighed. Generalfiscal, en. Advocat, som fører Regieringens Sager imod enkelt Mand i Statsforbrydelser. Ligesaa sættes under Generalfiscalens Tiltale. Generallieutenant, Generalmajor, en. General af anden, af tredie Classe. Generalmars, en. Tegn til at bryde op, som gives en heel Hær ell. en betydelig Deel Krigsfolk, samlede p. eet Sted, ved a

[...]ne p. mange Trommer. At slaae Ge[...]ralmarß. (T. Generalmarsch.)

Generalitet, et. Land-Krigscollegium.

Genie, et. [Fr. génie.] 1. den høieste, [...]est udmærkede Grad i Menneskets Sie[...]raer ell. Naturgaver, som fordres til [...]hver aandelig Opfindelse og egentlig [...]elvvirksomhed. 2. den, som besidder Ge[...]ie. Et poetisk, musicalsk, mathematisk [G]enie. — genialsk, adj. som vidner om [G]enie, bærer Geniets Præg.

Geographie, f. Jordbeskrivelse. — geo[g]raphisk, adj. som hører til, vedkommer [G]eographie ell. Jordbeskrivelse.

Geraade, v. n. 1. (er.) et tvdskagtigt, [...]rtarvet Ord. 1. Det geraader (er, maa [r]egnes) ham t. megen Ære. 2. komme i [e]n vis (slet) Forfatning. At geraade (kom[...]ne, falde) i Armod, Ulykker. (bør saame[...]et mere undgaaes i god Stiil, som det [e]r reent overflødigt.)

Gesandt, en. pl.-er. [Tydsk.] Sende[b]ud fra en Stat ell. Regiering t. en anden; [S]tatsbud, Minister. = Gesandtskab, et. [1]. en Gesandts Ærende, Embede, Forret[n]ing, Sending. At sendes i et vigtigt Ge[s]andtskab. 2. en Gesandt med hans Be[t]iente og Følge.

Gesims, en. pl.-er. [Tydsk.] fremstaa[e]nde, meer ell. mindre udarbeidet Rand, [d]er løber om det øverste af en Bygnings [M]uur, ell. af Væggen i en Stue; Muur[k]ants.

Gestalt, (Tydsk.) s. Skikkelse, Skab[n]ing, Dannelse, Udseende.

Gevalt, s. Vold, Overlast.

Gevinst, en. s. Vinding.

Gevær, et. pl.-er. [T. Gewehr.] 1. [V]aaben. (V. S. D. slet Danst.) 2. Sky[d]gevær, Bøsse. Deraf: Geværkolbe, [G]eværlaas, Geværpibe, o. fl. (s. de sam[m]e Ord under Bøsse.) Geværsmed, s. [B]øssemager, Vaabensmed.

Gevæxt, en. pl.-er. (Tydsk.) s. Udvæxt. [(...]phøiet Knude p. Kroppen.)

Gi ell. Gie, en. pl. Gier. til Skibs: en [s]vær Tallie, hvori der enten er fire Ski[v]er i den ene Blok og tre i den anden, [e]ll. 4 Skiver i begge. (Moth forklarer [G]itoug ved: et Toug, som løber igiennem [e]n Blok fra Raaen. Herved menes for[m]odentlig det, som nu kaldes et Givtoug [e]ll. Gietoug?) ɔ: et Toug, hvormed [S]kiødbarmen af Seilet bringes op t. Raaen, [n]aar Seilet skal bierges.) = Gieblok, en. [ɔ]: en svær Blok t. en Gie, som i det mindste [m]aa have tre Skiver. Løberen, der farer [i]mellem dem kaldes Gieløber. (Schneiders [V]eiledn. 33.)

Giald, et. pl. d. s. [Isl. Giöll, Trom[me]t.] en høi, klingrende Lyd. "Glædens [G]iald." Øhlenschl. (Poet. Skr. I. 147.)

Gialde, v. n. gialdt, (gialdede) gial[d]et. (har.) Isl. gialla. give en høi, stral[en]de Lyd ell. Gienlyd. "Det gialdt saa høit i vilden Sky; det giengialdt mellem Norges Fielde." Thaarup. "Det gialdende Field." M. C. Brun. "Trindt gialder Biergets Gienlyd." Foersom. "Hun loe en Skoggerlatter; det over Havet gialdt." Øhlenschl.

Gid! Udraabsord, hvorved ønskes, at noget maa skee. "Gid du vilde giemme mig i Graven!" Job. 14. "Gid mit Hoved var Vand, mit Øie en Graads Kilde!" Jer. 9. (Maaskee sammendraget af: give det!)

Gide, v n. gad, gidet ell. gidt. (sup. høres sielden. "Jeg ikke gider, og har ikke gidt." Bagg. Ungd. A. I. 117.) Isl. géta. 1. kunne formaae, overtale sig t. noget. Han gider ikke bestille noget, ikke røre sig af Stedet. Jeg gider ikke see ham. "Man synger, hvad man ikke gider sige." Bagg. 2. attraae, lystes ved. Han gider gierne spise godt. Saaledes gider han have det.

Gidsel, en. pl. Gidsler. [Isl. Gisl.] en Person, der gives i en andens Vold, og hvis Liv, Frihed, Velfærd sættes t. Pant v. Opfyldelsen af et Løfte, en Forpligtelse. At give Gidsler.

Giedde, en. pl. - r. [Isl. Gedda.] en spiselig Rovfisk, som lever i ferske Vande. Esos lucius.

Giek, en. pl. - ke. [T. Geck.] 1. en Taabe, Nar. "Giekken er ond at holde inde." "Det er bedre at lide (taale) en heel Giek, end en halv." Ordspr. (P. Syv. I. 57.) "Hvis nu vi spare meer, da maae vi kaldes Giekke." Holberg. P. P. "Den Klogeste kan blive Giek, en Giek kan blive klog." C. Frimann. 2. en lystig, skiemtsom Person, Spøgefugl. At slaae Giekken løs ɔ: overgive sig til Lystighed. "Den, som imellem Giek og Nar skal hvergang tosset Trætte stille." Tode. "Giek er i sildigere Tider mest brugt om den skiemtsomme Nar, der vækker Latter v. selv at lee, ell. v. at drive Abespil. Ordet synes at medføre et Begreb om Ringeagt, større end det, som følger m. Narren." Müller. = giekkelig, adj. daarlig, taabelig. "Der ligger ingen Magt paa, om det syntes Andre giekkeligt." P. Tidemand. (nu sieldent.) Giekkeri, et. pl. - er. Narreri, Narrestreger, Løier. "Alder hielper ei for Giekkeri." (P. Syv.)

Giekke, v. a. 1. narre, føre bag Lyset. At lade sig giekke. "Du klager over, at Haabet giekkede dig — og du glemmer de søde Dieblik, du nød medens du giekkedes deraf." Rahbek. "Gammel Skalk er ond at giekke." Ordspr. Giøgen siges at giekke een, naar man hører den gale om Morgenen før man har spiist. — Giekkes, v. n. pass. gantes, skiæse, spøge.

Gield, en. ud. pl. [Isl. Giald.] 1. det, man er Andre skyldig i Penge ell. Penges Værd. At betale, afbetale paa en G. At komme i Gield t. een; at være i G. hos een, være i eens Gield. At sidde i bundløs Gield. Den Gield er saa vis som Traneæg om Julen ɔ: bliver aldrig betalt. 2. sieldnere: det, man hos Andre har tilgode; Tilgodehavende. At lade sin Gield indkræve. (V. S. O.) Man siger: Der er Gield i Boet ɔ: Boet skylder bort. Der er G. til Boet ɔ: B. har tilgode. = a) Gieldbog, s. Skyldbog. — gieldbunden, adj. v. som er i Gield, forgieldet. "Gieldsbunden ligger nu den hele Jord i Lænker." Bagg. gieldfri, adj. 1. som er uden Gield. At være gieldfri. 2. hvorpaa ingen G. hefter. Et gieldfrit Gods. "Han havde arvet Gield efter sin Fader; men han efterlod sin Søn et gieldfrit Rige." Kampmann. Gieldherre, en. den Person, som man er i Gield til; Creditor, Skyldherre. (V. S. O.) — b) Gieldsbeviis ell. Gieldsbrev, et. Forskrivning, hvori man tilstaaer, at være een Penge skyldig. (jvf. Hansen om Skifter. 2 Udg. 256.) Gieldsfange, en. den, som er fængslet f. Gield. Gieldsfordring, en. Fordring paa det, man hos een har tilgode. Gieldsfængsel, et. Fængsel, hvori Skyldnere, som ei kunne ell. ville betale, kunne indsættes indtil Betaling skeer (Slutteri.) Gieldslov, en. Lov, Anordning om Gield og Gieldsfordringer. Gieldssag, en. Sag, Proces angaaende Gield. = Gieldner, en. pl. -e. 1. den, som er i Gield, Skyldner. 2. den, som har laant en Anden Penge; Skyldherre. (V. S. O.)

1. Gielde, v. n. (har.) gieldt (sieldnere: gieldte) gieldet. [Isl. gialda.] 1. have en vis Værdi, være i en vis Priis. En Specie gielder 15 Mark. Hvormeget gielder en Tønde Korn? Denne Mynt gielder ikke hos os. 2. agtes, være i Anseelse, formaae. At gielde meget hos een. Hans Mening gielder meget. 3. ansees, holdes for. At gielde for en rig Mand. 4. være i Kraft, have Gyldighed. Denne Lov gielder ikke mere. Her gielde de fleste Stemmer. "Lad denne Indvending gielde; og modsiges kan den desværre ikke." Rahbek. 5. udkræves, være fornøden, komme an paa. Naar det gielder, skal man finde mig. "Ifald det skulde gielde, og lykkes det ei her." Øhlenschl. (Helge. 98.) Her gielder det, at have Mod. "Naar det gielder maaskee at forsage din kiæreste Lyst." Mynster. Nu gielder det, om han har Venner, om han vil holde Ord. 6. gaae ud paa, sigte til, komme an paa. (Med Objectets Dat. ell. med præp. om. Det gielder mig, dig, ham. "Og Glædens Bud kan aldrig gielde mig." Bagg. Det gielder om (paa) Liv og Død. Det er Penge, det gielder om i Verden. "Ei er det Spøg, ei heller Børnetrætte det gielder om, naar Thor forlader Asgaard." Evald. — Man siger ogsaa: Hvor gielder Reisen hen? 7. i Væddemaal, om det, som sættes p. Spil. Det gielder en Ducat. Hvad gielder det! (hvad vil du vædde) han kommer idag.

2. Gielde, v. a. (sieldnere i Brug.) 1. betale, giengielde. "Uret maa lides, men ikke gieldes." "Den skal gielde (bøde) m. Krop, som ei har Ko." Ordspr. "Hvad man vorder Borgen for, det maa man gielde." (D. Lov. "Da gielde den Skaden, som Gierdet skulde lukke." III. 13. 37.) "Er han (Skipperen) ikke formuendes at betale, da gielde Skibet Skaden." D. L. IV. 3. 4. "Da er din Velgierning dog hos dig, førend den gieldes dig igien." B. Thott. Gave maa gieldes. (P. Lolle.) 2. lide, bøde for, undgielde. At gielde med Kroppen.

Gieldner, en. s. under Gield.

Giem, en. [Isl. Gaum.] Agt, Agtpaagivenhed, Ihukommelse. (forældet.) At give Giem. "Han gav ingen Giem eller Agt paa Visen." A. S. Vedel.

Giemme, et. 1. ud. pl. Forvaring. At give een noget i Giemme. Jeg har ikke havt det i mit Giemme. "Liig den, som sank i Muldets Giemme til mere varig Hvile ned." Wessel. 2. pl. -r. Sted, hvor noget giemmes ell. kan giemmes. At lede i alle Giemmer. Skiulte Giemmer i et Skab. "Saadant Sted — rigt p. Sølv og Guld var forsynet m. lønlige Giemmer." Bagg.

Giemme, v. a. 2. [Isl. geyma.] 1. henlægge p. et sikkert Sted, forvare. At giemme noget for een. At giemme under Laas og Lukke. Det duer hverken til at giemme, ell. til at kaste bort (om det, som er af ringe Værdi. Moth.) "En Ting er giemt, som er i Laas og Lukke; den er forvaret, naar den ikkun ligger fri for Uheld. Man giemmer for Tyve; man forvarer ogsaa f. Venner." Sporon. 2. lade noget henligge ubrugt, for at spare derpaa, ell. for siden at bruge det. At giemme noget t. om Aftenen, t. en anden Gang. Denne Frugt kan giemmes Vinteren over. At giemme paa sine Penge. Det er ikke værdt at giemme paa. 3. skiule, dølge. "Først jeg seer dem, saa skal jeg i Græsset mig giemme." C. Frimann. (Alm. Sang. 141.) "Graven giemmer ikke sine Indvaanere f. stedse." Mynster. (nu næsten forældet.) 4. bevare, holde sin Haand over. (forældet.) = Giemmefrugt, en. Træfrugt, som taaler at giemmes til Vinteren, ell. Vinteren over (f. Ex. Giemmeæbler.) Giemmegods, et. Ting, som een har i Forvaring f. en Anden. (depositum, Moth.)

...mmested, et. d. f. s. Giemme, 2. (Ogsaa ...rkommer i samme Bemærkelse, men ...nert: Giemsel.)

Gien, adj. giennere, gienneſt. adv. gient. [Isl. gegn.] nem, let, uden Omsvøb, ...n Omvei. "Sygdom kommer gient og ...aer seet." Ordspr. At komme gient til ...get. En giennere Maade. Det giør man ...enneſt p. denne Maade. Dette er den ...ienneſte Vei. Stien er giennere. (ſielden ...adt. hos Almuen.) At være gien (nem, ...t) t. ſin Gierning. At gaae gient t. no... ...t (lige til, uden Omsvøb. Moth.) ſ. ...ienſti, Gienvei.

Gien, adv. [Isl. *gegn*, *gagn*, contra.] ...uges kun i nedenfor anførte Sammen...ætninger, i Bemærkelserne: a) lige over...er; b) imod; c) igien ell. atter.

Gienavling, en. fornyet Avling ell. ...rembringelse; Reproduction. (v. Aph.)

Gienbesøg, et. pl. d. f. Besøg hos den, ...om først har besøgt een. At giøre een et ...ienbesøg. Et aarligt G. "Endskiøndt ...i udsatte vort Gienbesøg hos dem lidt ...ange." Rahbek.

Gienbillede, et. Afpræg, Billede, som ...ienstanden selv efterlader; umiddelbart ...illede. "Kloden, p. hvis hele Kreds den ...ise og den Gode — begge see Gienbille...er af Gud." Baggesen. "De eensfarvede ...rd give kun Skyggen af et Gienbillede." ...amme. (Labyr. II. 42.)

Gienbo, en. pl.-er. den, som boer lige ...erfor een, i nær Frastand, og især i en ...ade. — Dog ogsaa om Landes Beboere. ...ræterske vare dette Lands (Lille Asiens) ...ienboer." O. Guldb.

Gienbog, en. pl.-bøger. Bog, hvori ...eres Regning over det, man bliver skyl...ig, og afbetaler, ell. det, man faaer til...ode hos een, og det, denne efterhaanden ...etaler; Contrabog. (ſ. Vid. Selſk. Skr. ...II. 315.)

Gienbrev, et. pl.-e. 1. skriftligt Be...iis, som gives een til Sikkerhed for at ...an har modtaget noget af ham; Revers. ... Contra-Indlæg i en Proces. (forældet.)

Gienbringe, v. a. 3. (bringe.) bringe ...ien, bringe tilbage. Moth. = Gienbrin...else, en. Gierningen at bringe tilbage. ...agg. (Labyr. II. 311.) Gienbringer, ...n. den, som bringer noget tilbage.

Gienbud, et. d. f. f. Afbud. At sende een ...ienbud. (Moth.)

Gienbyrd, en. ud. pl. Gienfødelse. Menneskehedens Gienbyrd er nær og Aan...ernes Forløsning." Bagg.

Giendrive, v. a. 3. (drive.) bevise det ...odsatte af hvad een paastaaer, afbevise, ...odbevise. At giendrive en Paastand, Be...ldning. "Den eneste Maade, at berøve grundede Beskyldninger deres Kraft, er at giendrive dem v. ſin Opførsel." Birk...ner. — Deraf: Giendrivelse, en. pl.-r.

Giendøber, en. pl.-e. En Religions...sect, der ei anseer de spæde Børns Daab for tilstrækkelig, og derfor døbe dem atter i en voxnere Alder; Anabaptist.

Gienfald, et. pl. d. f. Tilbagefald.

Gienfinde, v. a. 3. finde igien den ell. det, som er borte ell. tabt. — Deraf: Gienfindelse, en.

Gienfordre, v. a. 1. fordre tilbage hvad man har givet fra ſig. — Gienfordring, en. 1. Gierningen, at fordre tilbage. 2. Gieldsfordring t. den, som har Fordring p. een; Modfordring. Fordringer og Gien...fordringer.

Gienforene, v. a. 1. forene atter det ell. dem, som vare adskilte. Deraf: Gien...forening, en. pl.-er. "Af Himlen kun han Gienforening haaber." Ingemann.

Gienfærd, et. pl. d. f. Skikkelse af en afdød ell. en fraværende Person, som man troer at see eller p. anden Maade fornem...me som nærværende; Spøgelse. "Du blege, gispende Gienfærd af Jordens Herſker." Evald. "Frihebs Gienfærd, avlet af dens Død." S. Staffeldt.

Gienføde, v. a. 2. føde p. ny, give nyt Liv ell. Væsen; og figurl. bringe i Stand, oprette p. ny, hvad engang har været. "Vilde han — ledige Templers Pragt gien...føde." Herz. — Gienfødelse. en. det, at een, at noget gienfødes, faaer nyt Liv. Ogsaa figurl. Videnskabernes, Konsternes Gienfødelse.

Giengianger, en. pl.-e. den, som gaaer igien (spøger) efter Døden; Gienfærd.

Giengialde, v. n. 3. (ſ. gialde.) gien...lyde. "Det giengialdt mellem Norges Fiel...de." Thaarup.

Gienqield, en. ud. pl. (og sædvanl. ud. Art.) Vederlag; det, som gives ell. tilføies en Anden for et modtaget Onde ell. Gode. [ſ. gielde, 1.] At giøre Giengield. At faae G. for ſine Velgierninger. "At faae Erstatning viser altid, at man har mistet noget." L. Heiberg. Giengield derimod, en...ten at man har modtaget noget, hvorfor man vil give noget igien; ell. at man faaer ell. modtager af Andre, hvad man har forskyldt. "Den, der handler vel, skal faae ſin Løn; men den, der handler ilde, vente Giengield." F. Guldb. Plaut. = Gien...gieldøret, en. ud. pl. Giengieldelsesret. (Thaarup.)

Giengielde, v. a. 2. giøre Vederlag for det, man har modtaget. "Hvormed gien...gielder jeg saa ſieldne Gaver?" Evald. (Bal...der.) "Slet giengielder du det Held, jeg bringer." Samme. At giengielde eens God...hed. At giengielde Ondt m. Godt. "Den har giengieldet en Velgierning, som gierne føler ſin Skyldighed." Bastholm. "Og gien...

gialdt paa hans Brødre og Børn hans Daad." Hertz. — "Den Retskafne vil ofte kunne have Leilighed t. at giengielde, hvor han ei var i Stand t. at erstatte." L. Heiberg. Uegentlig: give een det, han har forskyldt, belønne ell. straffe efter Fortieneste. = Giengieldelse, en. Gierningen at giengielde. "Han lader Giengieldelsen møde Mennesket p. Livets Vei." Mynster. Giengieldelsesret, en. Ret, hvorefter man anfager, enten selv at kunne giengielde, især det Onde, som vederfares een, eller at det Onde og Gode v. en høiere Magt straffes og belønnes. — Giengielder, en. den, som udøver Giengieldelse. "En retfærdig Giengielder." Mynster.

Giengift, en. Gave, hvormed man giengielder en anden, som man har modtaget, f. Ex. Bruden t. Brudgommen. (Moth.)

Giengive, v. a. 3. give tilbage, skye igien. (Arreboe.) "Bifaldende Fornuft giengiver du dens egne lyse Tanker." Foersom. = Deraf: Giengivelse, en. (Moth.) og Giengivning, en. (Baggesen.)

Gienglimt, et. fornyet Glimt; Glimt, som atter viser sig. (Bagg.)

Giengroening, en. d. s. s. Gienvæxt. (Olussen.)

Gienhammer, en. et Redskab af Jern, som Hovsmede bruge, naar de beslaae en Hest, t. at holde imod Hammerslaget, f. destobedre at fæste Sømmene i Hoven. (Moth.)

Gienhilsen, en. pl.-er. Hilsen, som gives ell. sendes den, som har hilset ell. ladet os hilse.

Gienhold, et. det, som holder imod; det, som er t. Hinder; Hindring. (gienholden, adj. som holder fast p. det, han har; paaholden. pertinax. Moth.)

Gienholde, v. a. 3. holde imod; hindre (Ambergs Ordb. snarere: holde igien.)

Gienkald, et. Gienkaldelse (retractatio, revocatio. Moth; men nu mindre brugeligt; skiøndt ligesaa anvendeligt som Afkald.)

Gienkalde, v. a. og rec. 2. recipr. tilbagekalde i Erindringen, mindes. "Vi gienkalde os nu Livets Glæder og Sorger." Rahbek. "Hvi gienkalder jeg i eders Minde den mangehaande Nød." Thaar. 2. afstaae fra, ophæve hvad man forhen har sagt, lovet, fortalt; tilbagekalde. At gienkalde et Løfte, en Beskyldning, en Beretning. — gienkaldelig, adj som kan gienkaldes. Et gienkaldeligt Løfte. — Gienkaldelse, en. det, at gienkalde, tilbagekalde hvad man har sagt; ell. at mindes noget.

Gienkiende, v. a. 2. kiende en Gienstand at være den samme, man tilforn har kiendt; kiendes ved, kiende igien. Efter saa lang en Skilsmisse kunde jeg knap gienkiende ham. — Gienkiendelse, en.

Gienkiærlighed, en. ud. pl. Kiærlighed t. den, man elskes af. (Moth.) "At plage mig m. Elskov, og frække Bønner om Gienkiærlighed." Øhlenschl.

Gienkiøb, et. pl. d. s. Gierningen, at kiøbe tilbage det, man har solgt; især naar det skeer v. at betale Kiøbesummen tilbage. Heraf: Gienkiøbsret, en. Ret t. at faae det Solgte tilbage, imod at betale Kiøbesummen. At sælge noget med Gienkiøbsret. (Hos Moth ogsaa: at sælge med Gienkiøb.)

Gienkiøbe, v. a 2. kiøbe fri, løskiøbe. (V. S. O.) 2. kiøbe tilbage. "O fandt Døde grædes end t. Live, med hedest Graad du gienkiøbt skulde blive." Rahbek.

Gienklage, en. pl.-r. Klage, som fremføres imod en Andens Klagemaal. (Moth.)

Gienklang, en. Gienlyd af en Klang; Gientagelse af en Klang. Det gav Gienklang i Salen. — Ogsaa figurl. Dette Digt er en Gienklang af fremmed Poesie.

Gienklinge, v. n. 3. give Gienklang. (Baggesen.) "Han griber med Kraft gienklingende Bue." Hertz. "Ord, som gienklinge i vort Inderste." Mynster.

Gienkomme, v. n. 3. for: komme igien, komme tilbage. (sielden.) "Naar Prøvens Tid er omme, skal Glædens Sol gienkomme." C. Frimann. "Aar efter Aar falde disse gienkommende Dage os sammen." Mynster.

Gienkomst, en. det, at komme igien; Tilbagekomst. "Haab om Gienkomst du forsøder os vor Vandrings korte Lyst." F. Guldb. "Trygt vi troede dit Afskedsord om din hastige Gienkomst." Hertz.

Gienkrav, et. pl. d. s. 1. Gierningen at kræve tilbage. 2. et Krav, en Fordring, som sættes imod en Andens Krav. Han paastod at have Gienkrav t. Boet.

Gienkræve, v. a. 1. fordre igien, kræve tilbage. (Moth.) "Den Prinds — som blev forraskt der, gienkræves af enhver." Bording. II. 313.

Gienlyd, en. Lyd, som v. at støde imod visse Legemer gientages een ell. flere Gange; Echo. "Gienlyd klager høit fra Field." Øhlenschl. Biergene gav Gienlyd. "Jeres Brag, som vidt og bredt i rædsom Gienlyd tordner." Foersom. "Man Tankens Gienlyd maa af Lyden kunne høre." Popes Krit. af Schiermann.

Gienlyde, v. n. og impers. 3. (s. lyde.) 1. give Gienlyd. Hvælvingen gienlød af Skraldet. "Ei gienlyder din Leir af hylende Sange." Hertz. Hans Raab gienlød blandt Klipperne. Det gienlød i hele Kirken. 2. lyde p. ny, lyde atter. "Derfor om Vaaren og Freden hans Sange gienlyde nu." J. L. Heiberg.

Gienløfte, et. pl. – r. Løfte, som een giør den, der lover ham noget. (restipulatio. Moth.)

Gienløse, v. a. s. igienløse. "Jeg vil gienløse dem fra Døden." Hos. 13. 14. — Gienløsning (Moth. Mynster.) s. Igienløsning. — Gienløser, en. den, som har gienløst, Forløser. "Jeg er Herren din Frelser og din Gienløser." Es. 49. 26. (Sard. om Christus.) "Jeg forstod endnu ikke, hvorledes og hvormed du er Menneskenes Gienløser." Mynster.

Gienmindes, v. n. pass. (nyt O.) mindes paa ny, gienkalde sig Erindringen om noget. "Hiin gienmindes i Trældomsqvad udstandede Plager." Hertz.

Gienmine, en. pl. -r. en Mine, som graves f. at sprænge Fiendens Miner eller Værker; Contramine. (Moth.)

Gienmæle, et. Forsvar mod en Klage, Beskyldning ell. Dadbel. Han vil udgive et Gienmæle imod denne Kritik. — Oftest i den Talemaade: at tage til Gienmæle (der bruges saavel i, som uden for Rettergang.) Han er bleven angrebet i et nyt Skrift; men vil ikke tage t. Gienmæle.

Gienmæle, v. a. og n 1. svare p. eens Tiltale, giensvare, tale atter. "Sandelig, jeg vil være m. dig, gienmælede Herren." Hertz. "Svagt gienmælede Stemmen nede fra Dybet." Meislings Theokrit.

Gienne, v. a. 1. [af gien, imod.] drive, jage; hindre. At gienne Qvæget af Marken; gienne det fra Marken (naar man driver det p. en Vei.) At gienne for Lammene, Hønsene (naar de ville løbe ud af en Gaard.) Gienne Køerne hiem, gienne Qvæget sammen, tilbage, ind. "Den, som vil gienne een over tre Gierder, skal selv over de to." Ordspr. — Ordet har vel egentlig den Bemærkelse: at modsætte sig en Bevægelse hos den ell. det, man vil drive ell. gienne, og saaledes styre Bevægelsen efter sin Hensigt. Deraf ogsaa Talemaaden: Det skal jeg nok gienne for ɔ: forbyde, hindre (Moth.) og: Jeg skal gienne (ɔ: standse, hindre) dig p. Halvveien.) — Med at gienne forbinder man ogsaa sædvanlig Begrebet om mere Lemfældighed og mindre Vold, ell. om en ringere Kraftanvendelse, end ved drive ell. jage.

Giennem, præp. [Isl. gégnum] er en forkortet Form af igiennem, der oftest bruges, hvor denne præp. staaer allene og hvor den forekommer som adv.; hvorimod giennem [der i øvrigt ogsaa bruges adskilt som prœpos. (Jeg saae giennem Hullet. Vi kiørte giennem Byen. Han vadede giennem Sumpen.) men aldrig som adv.] næsten udelukkende anvendes i de sammensatte Ord. Derimod bruges sædvanligen igiennem, hvor et adv. føies til Præpositionen; f. Ex. lige igiennem Byen; heelt igiennem Landet. — Om de sammensatte, nedenfor anførte Ord kan bemærkes, at de for største Deel forklares v. sig selv, eller modtage den almindelige Bemærkelse af igiennem (trans); og at i nogle Tilfælde giennem, deels ved adskillige Verber faaer Bemærkelsen af: tilgavns, tilfulde, tilstrækkeligt; (f. Ex. giennemarbeide, giennembage, o. fl.) deels forstærker det tilføiede Adjectiv (f. Ex. giennemfrossen, giennemhed, giennemtør.) I begge Tilfælde dog m. Hensyn t. den egentlige Bemærkelse, at Virkningen ell. Beskaffenheden strækker sig heelt igiennem, ell. til alle Dele af Tingen.

Giennemarbeide, v. a. 1. bearbeide en Ting tilgavns, heel igiennem.

Giennembage, v. a. 2. bage tilstrækkeligt. Brødet er ikke giennembagt. Deraf: Giennembagning, en.

Giennembarke, v. a. 1. berede tilgavns med Bark.

Giennembide, v. a. 3. bide noget heelt igiennem; bide over.

Giennemblade, v. a. 1. giennemgaae Blad f. Blad; ell. (om Bøger) see l, læse i hist og her, p. endeel enkelte Blade. At giennemblade en Bog. — Deraf: Giennembladning, en.

Giennemblæse, v. a. 2. giennemtrænge m. Blæst ell. Lufttræk. Jeg er bleven ret giennemblæst p. denne Kiørsel.

Giennembløde, v. a. 1 og 2. giennemtrænge m. Fugtighed. Denne Regn har giennemblødt Jorden (ɔ: Jordens Overflade.) Fisken er ikke giennemblødt (heel giennemtrængt af Vandet.) Deraf: Giennembløding, en.

Giennembore, v. a. 1. egentlig: bore tværs igiennem. At giennembore een m. Kaarden (stikke ham tværs igiennem.) Deraf: Giennemboring, en.

Giennembrud, et. det, at bryde igiennem. Dæmningen led meget ved Havets Giennembrud.

Giennembryde, v. a. 3. adskille v. voldsomt Brud. At giennembryde en Væg. Havet giennembrød Dæmningen. Giennembrudt Arbeide, Metalarbeide, som er giennemskaaret med fine Aabninger.

Giennembrænde, v. a. 2. giennemtrænge m. Hede; brænde tilstrækkeligt. Disse Leerkar ere ikke giennembrændte. Deraf: Giennembrænding, en.

Giennembugte, v. a. 1. slynge ell. snoe sig igiennem i Bugter. "Den hele Flade, som Rhinen giennembugter." Baggesen.

Giennembæve, v. a. 1. opfylde m. Bævelse, m. Rædsel, bringe t. at bæve af Skræk. "Din Skabnings Bryst en hellig Rædsel giennembæver." Thaarup.

Giennemdampe, v. a. 1. giennemtrænge m. Damp. (s. dampe, v. a.)

Giennemdrage, v. a. 3. drage, reise igiennem. Han giennemdrog Landet med sin Hær. Da han havde giennemdraget en

stor Deel af Europa. 2. trække igiennem m. Snore. At giennemdrage og forsegle en Protocol.

Giennemdreven, adj. v. (af det ei brugelige giennemdrive.) snedig, listig, forslagen. En giennemdreven Skurk.

Giennemfald, et. pl. d. s. det, at falde igiennem noget.

Giennemfare, v. a. (s. fare.) reise, færdes hurtigen igiennem. At giennemfare et Land. = Giennemfart, en. 1. Gierningen at giennemfare. 2. Sted, hvor man kan fare, seile igiennem.

Giennemfed, adj. giennemtrængt med Fedt i alle Dele, fed heelt igiennem. Et giennemfedt Kreatur.

Giennemfile, v. a. 1. file noget over ell. heelt igiennem.

Giennemflagre, v. a. 1. komme flagrende igiennem. At giennemflagre Luften. "Letsindigheden, broget som en Sommerfugl, dit Foraar giennemflagrer." Ohlenschl.

Giennemflette, v. a. 1. flette ind imellem. At giennemflette Haaret m. en Perlesnor.

Giennemflugt, en. ud. pl. Gierningen at flyve igiennem. figurl. om en meget hastig Reise.

Giennemflyde, v. a. flyde, rinde, strømme igiennem. Elben giennemflyder en betydelig Landstrækning.

Giennemflyve, v. a. 3. komme flyvende igiennem, giennemfare m. stor Hurtighed. At giennemflyve Luften. "I, hvis finere Blik giennemflyve Rummet og Tiden." Baggesen.

Giennemforske, v. a. 1. ransage, forske til Grunden. "At giennemforske sit Hierte." Sneedorf. Deraf: Giennemforskning, en.

Giennemfrossen, adj. v. 1. giennemtrængt af Kulde og Frost, ganske forfrossen. 2. (fieldnere) bundfrossen.

Giennemfylde, v. a. 2. opfylde aldeles, giennemtrænge og opfylde. "Med Siælen giennemfyldt af denne Tanke." T. Rothe.

Giennemfærd, en. ud. pl. Giennemreise.

Giennemføle, v. a. 2. føle i høi Grad, i det hele Omfang, som Følelsen kan modtage. "De skulde — ei føle, giennemføle det grumme Slag i hver udspillet Nerve?" Evald. "Jeg giennemføle skal — hvert huusligt Held, der læger saaret Hierte." Rahbek.

Giennemføre, v. a. 1. føre igiennem; og uegentl. udføre t. Enden. At giennemføre en Underføgelse. "Lignelsen lader sig dog ei giennemføre." Mynster.

Giennemførsel, en. Gierningen, at føre noget igiennem.

Giennemgaae, v. a. 3. (figurl.) giennemsee, giennemlæse m. Opmærksomhed; forklare det, som læses, m. en Anden. Denne Sag, disse Papirer har jeg endnu ikke giennemgaaet. At giennemgaae en Forfatter for sine Tilhørere; giennemgaae e Skrift m. een. = Giennemgang, en. 1. Gierningen at gaae igiennem (i egentl. Bemærkelse.) 2. Sted, hvor man gaaer ell. kan gaae igiennem. Her er Giennemgang f. Gaaende, men ikke f. Ridende.

Giennemgløde, v. a. 1. gløde, giennemgløde heel igiennem. "Det faste Jern, naar Ild det giennemglødet har og hærdet vel." Fibigers Soph. "Himmelsk Varme alting giennemgløder." Foersom. — fig. opilde, opflamme, opfylde med en stærk, heftig Følelse. "Hierterne — giennemglødes af hellig Beundring." Hertz.

Giennemgnave, v. a. 1. gnave heel igiennem.

Giennemgrandske, v. a. 1. d. s. s. giennemforske. "At giennemgrandske de dybsindigste Menneskers Viisdom." Mynster. Deraf: Giennemgrandskning, en.

Giennemgrave, v. a. 3 og 1. grave heelt igiennem; ell. stille ad v. Gravning. At giennemgrave en Høi. At lade et Dige, en Jordhals giennemgrave. Dette Land er giennemgravet (giennemskaaret) af mange Canaler. — Deraf: Giennemgravning, en.

Giennemgroet, adj. v. bevoxet inden i ell. heel igennem m. noget. Giennemgroet med Fedt. Biergkløften er giennemgroet med Kratskov.

Giennemgrunde, v. a. 1. giennemtænke meget nøie. (V. S. O.)

Giennemhaste, v. a. 1. ile igiennem. (Pram.)

Giennemhed, adj. ganske hed; hed baade udvendig og indvendig.

Giennemhede, v. a. 1. giøre hed overalt.

Giennemhegle, v. a. 1. hegle tilgavns. 2. figurl. sætte skarpt i Rette; dadle, kritisere. "Han skriver ikke selv; men han er ypperlig t. at giennemhegle andre, som skrive." Sneedorf. "Fordi de m. Vittighed giennemhegle Menneskenes Daarligheder." Bagg. N. Klim. — Deraf: Giennemheglen (Bagg. N. Klim. 204.) og Giennemhegling, en.

Giennemhug, et. Hug, som gaaer heelt igiennem.

Giennemhugge, v. a. 1. 1. hugge over. At giennemhugge noget m. eet Hug. 2. At lade Skoven giennemhugge for Udsigtens Skyld (hugge en Aabning igiennem.)

Giennemhule, v. a. 1. giøre en Huulning igiennem.

Giennemhærde, v. a. 1. giøre ganske haard, hærde heelt igiennem. (Schytte.)

Giennemile, v. a. 1. drage igiennem m. stor Hast. At giennemile et Land paa en Reise.

Giennemjage, v. a. 3. At giennemjage en Skov, drive heelt igiennem den med

ægere og Hunde. — figurl. giennemjage Arbeide, haste alt for meget dermed.

Giennemkiørsel, en. 1. Gierningen at re igiennem. 2. Sted, hvor man kan re igiennem.

Giennemkoge, v. a. 2 koge tilfulde, til-ns. Kiødet er ikke giennemkogt.

Giennemkold, adj. meget kold, ganske ld.

Giennemkrybe, v. a. 3. krybe igiennem; gurl. bevæge sig meget langsomt igiennem. Naar man p. sin Reise, langsomt og be-sværligen — har giennemkrøbet en dyb aget Dal." Bagg.

Giennemkrydse, v. a. 1. giennemskære . Kryds. 2. At giennemkrydse et Land giennemstreife det p. alle Kanter. (Bagg.)

Giennemkæmpe, v. a. 1. giennemgaae, inge t. Ende under Kamp, ell. Møie Besværlighed. "Andre maatte have iennemkæmpet en endnu sørgeligere Ung-m." Mynster.

Giennemlade, v. a. 3. lade een komme, l. drage igiennem. (V. S. O.)

Giennemlede, v. a. 2. lede, søge over-lt i noget. Jeg har giennemledt alle iemmer.

Giennemlufte, v. a. 1. lufte tilgavns.

Giennemlyde, v. a. 3. lyde overalt i et um. Hendes Skrig giennemlød hele Byg-ingen. "Stædernes Larm giennemlyder te de bølgende Agre." Mynster.

Giennemlyne, v. a. virke igiennem, ell. ladseligt opkomme, m. en Hastighed, som rnildens. "Lys giennemlyner hans Siæl." erg.

Giennemlyse, v. a. 2. lyse overalt i et um. Den store Lampe giennemlyser hele alen. 2. lede v. Hielp af Lys. Jeg har iennemlyst hver Krog i Stuen, uden at unne finde det.

Giennemlæse, v. a. 2. læse ud, læse t. nden. Deraf: Giennemlæsning, en.

Giennemløb, et. det, at løbe igiennem. lens Giennemløb. Her er et uophørligt Giennemløb af Folk.

Giennemløbe, v. a. 3. løbe igiennem. an giennemløb Banen i 10 Minuter. 2. stersee, giennemsee hastigen. At giennem-be et Regnskab, en Bog.

Giennemnyde, v. a. nyde ret tilfulde, yde tilgavns. (Rahbek.)

Giennempidske, v. a 1. pidske tilgavns. gurl. Vi bleve giennempidskede af Regn Hagl p. denne Reise.

Giennempløie, v. a. 1. pløie heelt igien-em, pløie tilgavns. En ofte og vel gien-empløiet Jord. Deraf: Giennempløi-ing, en.

Giennemprikke, v. a. 1. stikke igiennem ed en fiin Spids.

Giennemprygle, v. a. 1. prygle een dyg-g, alvorligt.

Giennemraadden, adj. raadd igiennem, ganske raadden.

Giennemregne, v. a. 1. giennem Regning, regne nøie efter. Deraf nemregning, en.

Giennemregnet, adj. (af Regn vies.) giennemblødt af Regn.

Giennemreise, en. Reise, som ske nem et Sted, uden længt Ophold Giennemreisen opholdt vi os kun Timer i Byen.

Giennemreise, v. a. 2. drage i (et Land) som Reisende.

Giennemrend, et. s. Giennemlø

Giennemrende, v. a. 2. s. rend nem) og giennemløbe. "Naar han naaede dem, giennemrendte han i sit Spyd." Suhm. (Verd. Hist. I.

Giennemrense, v. a. 1. rense t

Giennemride, v. a. 3. færdes i til Hest. At giennemride hele Eg

Giennemrode, v. a. 1. rode hee nem.

Giennemryste, v. a. 1. ryste t Paa denne Vei kan man ret bli nemrystet.

Giennemrøge, v. a. 1. lade ne nemtrænges af Røg. — Deraf: G røgning, en.

Giennemsalt. adj. meget salt; h nemtrængt af Salt.

Giennemsalte, v. a. 1. lade n giennemtrænges af Salt.

Giennemsave, v. a. 1. skille ad ning. At giennemsave en Plank

Giennemsee, v. a. 3. giennemtr Synet. "Vil din Siæl — see mee som giennemseer det Dybe og det Svalg. 2. betragte nøie, see he nem. At giennemsee en Maleri 3. giennemgaae, undersøge. At gi et Regnskab, et Skrift, inden det (jvf. giennemskue.) "Man gienne Bog, naar man efterseer den Blad Naar Forstandens Blik har udspei tets Inderste, og udfoldet f. os B et Menneskes hele Charakteer: de at giennemskue det." Müller.

Giennemseile, v. a. 1. færdes igi Skibs. At giennemseile hele Deraf: Giennemseiling, en.

Giennemsie, v. a. 1. lade ne igiennem en Si.

Giennemsigt, en. Aabning, h kan see igiennem. Her er Giennem til Naboens Have.

Giennemsigtig, adj. som la straaler falde igiennem; som ma igiennem. Deraf: Giennemsigti ud. pl.

Giennemskin, et. Skin, Lysen falder igiennem et giennemsigtigt

Giennemskinne, v. a. 1. gienn

m. sit Skin. Solen kan idag ikke giennemskinne Skyerne. Et giennemskinnende Lys.

Giennemskingre, v. a. 1. giennemtrænge ell. overdøve m. en skingrende Lyd. "Giennemskingre Storm og Torden." Baggesen.

Giennemskue, v. a. 1. see heelt igiennem. — figurl. At giennemskue eens lønlige Tanker, Planer. "Den uendelige Forstand, som giennemskuer alle mulige Ting, hver f. sig." Eilschov. "Fyrstens Øie kan ikke oversee Alt, ikke giennemskue Alt." Malling. (jvf. giennemsee.)

Giennemskyde, v. a. 3. skyde igiennem. Planken var giennemskudt m. en Riffelkugle. 2. at lade en Bog giennemskyde (giennemdrage) m. reent Papir.

Giennemskylle, v. a. 1. skylle heelt igiennem.

Giennemskære, v. a. 3. skille ad v. Snit, v. et skærende Redskab. — figurl. Vandet har giennemskaaret Diget. Landet er giennemskaaret af Canaler.

Giennemslibe, v. a. 3. slibe noget til Bunden.

Giennemsnit, et. 1. et Snit, Skaar, som gaaer igiennem noget. 2. Tværmaal, Tværlinie, Diameter. Kuglen har en Alen i Giennemsnit.

Giennemspeide, v. a. 1. speide overalt paa et Sted. At giennemspeide en Egn.

Giennemstege, v. a. 2. giøre heel igiennem mør v. Stegning. Kiødet, Stegen er ikke giennemstegt.

Giennemstikke, v. a. 3. egentlig: giennemtrænge m. et spidst Redskab. Han giennemstak ham m. Sværdet. 2. uegentlig: giennemgrave. At giennemstikke en Dam ell. Dæmning, for at lade Vandet løbe ud. — Deraf: Giennemstikning, en.

Giennemstraale, v. a. 1. giennemskinne.

Giennemstrege, v. a. 1. forsyne heel igiennem m. Streger. At giennemstrege en Regnskabsbog.

Giennemstreife, v. a. 1. drage hist og her omkring og igiennem en Egn.

Giennemstryge, v. a. 1. stryge, trække igiennem (om Luften.) At aabne Vinduerne for at lade Vinden giennemstryge Værelserne. 2. giennemstreife. — Deraf: Giennemstrøg, et. Vindens Giennemstrøg.

Giennemstrømme, v. a. 1. fare, trænge igiennem som en Strøm. — figurl. En behagelig Følelse giennemstrømmede min Siæl. "Blid Fred det ømme Hierte giennemstrømmer." Foersom. "Naar han giennemstrømmes af den Fryd, der tindrer i Moderens Øie." Rahbek.

Giennemstøve, v. a. 1. undersøge meget nøie det Rum, den Egn, som man gaaer ell. drager igiennem. "Han kunde i den Tid have giennemstøvet sex Gader." Baggesen. (Labyr. II. 130.)

Giennemsuse, v. a. 1. fare susende igiennem, trænge igiennem m. Susen. "Vi... den giennemsuser tidselgroede Slette..." Thaarup.

Giennemsuur, adj. ganske suur. (...S. D.)

Giennemsvedt, adj. ganske svedt, f... dig over hele Kroppen.

Giennemsværte, v. a. 1. sværte overa... giøre ganske sort.

Giennemsye, v. a. 1. sye noget m. St... som gaae heelt igiennem. Deraf: Giennemsyening, en.

Giennemsyg, adj. som føler sig sy... hele Legemet. (V. S. D.)

Giennemsyn, et. pl. d. s. Gierningen... see igiennem (om det physiske Syn;) ell. giennemsee (2 og 3.) Det hurtige Giennemsyn af Samlingen gav mig kun en uful... stændig Forestilling af dens Værd. Ved omhyggeligt Giennemsyn af Skriftet, ... man opdage mange Feil.

Giennemsyre, v. a. 1. lade noget giennemtrænges af en Syre.

Giennemsøge, v. a. 2. søge allevegne... et Sted, giennemlede. — Deraf: Giennemsøgning, en.

Giennemtog, et. Krigsfolks Tog igiennem et Land, en By, en Egn. (Vid. ... Skr. V. 49.)

Giennemtone, v. a. 1. tone giennem ... Rum, opfylde m. Lyd ell. Tone. (Bagg... poet. "Den Strengeleg, som giennemton... Livet." Foersom.

Giennemtrække, v. a. 3. d. s. s. giennemdrage. 2. At lade noget giennemtrækkes af en Vædske. — Deraf: Giennemtrækning, en.

Giennemtrænge, v. a. 2. Vandet h... giennemtrængt Alt hvad der var i Sække... "Den Længsel efter det Fuldkomnere, ... synes at giennemtrænge hele Skabningen." Mynster. — En giennemtrængende (... Lyd, Stemme. En giennemtrængende (skarp, bidende) Kulde.

Giennemtrængelig, adj. som kan giennemtrænges.

Giennemtælle, v. a. 3. tælle en Mængde af Ting ganske igiennem. Er hele Pengesummen giennemtalt? — Deraf: Giennemtælling, en. pl. -er.

Giennemtænke, v. a. 2. tænke nøie ... en Sag, overveie den i alle dens Dele... Hans Tale, Foredrag var ikke ret giennemtænkt. "Jeg vil giennemtænke, ... vil nyde mit Haab." Evald. "Giennemtænk den store Tanke, m. al den Salighed, den har." Mynster. Deraf: Giennemtænkning, en.

Giennemtør, adj. aldeles tør. Sæde... blev kiørt ind, uden at være giennemtør.

Giennemtørre, v. a. 1. tørre heelt igiennem. Kornet giennemtørres hastigt ... en Ovn.

Giennemvaad, adj. vaad heelt igiennem, vaad lige t. Kroppen.
Giennemvaage, v. a. 1. tilbringe med at vaage. En giennemvaaget Nat.
Giennemvade, v. a. 1. komme vadende igiennem. At giennemvade en Mose.
Giennemvalke, v. a. 1. valke tilgavns, alle Dele. Dette Tøi er ikke ret giennemvalket.
Giennemvandre, v. a. 1. komme vandrende igiennem. At giennemvandre et Land, en By. Deraf: Giennemvandring, f. (Guldberg.)
Giennemvarm, adj. ganske varm, varm overalt. At blive giennemvarm.
Giennemvarme, v. a. 1. varme heel igiennem, i alle Dele. Denne Ovn kan ikke giennemvarme Stuen.
Giennemvei, en. pl.-e. Vei, som gaaer igiennem et vist Sted. Denne Giennemvei over min Mark, igiennem min Gaard vil jeg lade aflukke.
Giennemvirke, v a. 1. virke, udøve en virkende Kraft heelt igiennem en Gienstand. (Landh. Selsk. Skr. I. 278.) En giennemvirkende Kraft. 2. virke (brodere) heelt igiennem og ind i noget. Silketæppet var giennemvirket med Blomster af Guldtraad.
Giennemvoxen, Giennemvoxet, adj. v. 1. voxen igiennem (en Aabning.) Her (i denne Revne, Aabning) var Træet giennemvoxet. 2. d. s. s. giennemgroet.
Giennemvæde, v. a. 1. væde heelt igiennem, i alle Dele.
Giennemvæve, v. a. 1. bringe ind i, ell. ind imellem ved Vævning. Silketøi, giennemvævet med Blomster.
Giennemæde, v. a. 3. Rusten, Syren har giennemædt Jernet, Tøiet.
Giennemælte, v. a. 1. ælte tilgavns. Deraf: Giennemæltning, en. pl.-er.
Giennere, giennest, s. adj. gien.
Gienoprette, v. a. 1. oprette, stifte paa ny. — Et nyt Ord; ligesom: Gienoprettelse, en.
Gienpart, en. pl.-er. 1. Afskrift, Udskrift; Copie. At tage en Gienpart af et Brev. 2. i ældre Skrifter: d. s. s. Modpart. (s. Vedels Saxo. S. 227.)
Gienqvad, et. pl. d. s. et Qvad, en Sang, der er en Gientagelse af en anden, ell. der synges t. Svar p. en Andens Qvad. (Baggesen.)
Gienraſle, v. n. 1. give en rasl ende Gienlyd. (Baggesen.)
Gienregning, en. pl.-er. Regning (ɔ: Fordring) som man indgiver t. den, der gior os en Regning, som giøres imod en andens Regning; Contraregning. (V. S. O.)
Gienrunge, v. n. 1. give en stærk rungende Gienlyd. "Hunlt gienrunger dets Lyd i Gravens hvælvede Kamre." Hertz.

Giensidig, adj. [T. gegenseitig.] som gives ell. finder Sted p. begge Sider, hos begge Parter (mutuus.) De gav hinanden et giensidigt Løfte. En giensidig Kierlighed. Der er en giensidig Forpligtelse imellem dem. "Den vinder ny Kraft v. det mangeslags giensidige Forhold, der finder Sted imellem os." Mynster.
Giensige, v. a. 3. modsige. (forældet. P. Tidemand. Overs. af B. Theodors Børneprædiken. 1555.)
Giensigelse, en. 1. Modsigelse. ("Uden Modstand og Giensigelse." Vedels Saxo. 272. "Hvor ingen Giensigelse er, der er ingen Trætte." Moth. forældet.) 2. Gienkaldelse. (retractatio.) Coldings Kirkehist.
Gienskin, et. pl. d. s. Skin ell. Lysning, der ikke falder lige p. det oplyste Sted ell. Legeme, men først p. et andet uigiennemsigtigt Legeme og derfra kastes tilbage. "Horizonten blev af Lysets Gienskin malet." Tullin. Et Gienskin fra Speilet p. Loftet. Fyrværkeriet gav Gienskin i Vandet. "Hiin Tillid, som ikke kunde være hvad den var, dersom dens Lys kun var Gienskin." Mynster. "Der skal du see dig selv og finde et Gienskin af din Kierlighed." Evald.
Gienskingre, v. n. 1. give en skingrende Gienlyd. (Baggesen.)
Gienskrald, et. en meget høi og stærk, ell. skraldende Gienlyd. (Tullin.) Skuddet gav Gienskrald fra Biergene. Klippernes Gienskrald.
Gienskrift, et. Skrift, som skrives imod ell. for at besvare et andet; skriftligt Gienmæle. (Colding.)
Gienskyde, v. a. 3. komme i Forveien for een, v. at skyde Gienvei; naae den, som var for i Veien ved en nærmere Vei. (Moth.)
Gienslag, et. pl. d. s. Gierningen at slaae igien. 2. Tilbagekast, Tilbageslag. Lydens Gienslag. (V. S. O.)
Giensmile, v. n. 2. poetisk: smile p. ny; ell. kaste et skiønt Gienskin. "Naar Morgenrødens Blik i Hav og Sø giensmiilte." F. Guldberg.
Gienstand, en. pl. Gienstande. [T. Gegenstand.] 1. det, som noget gaaer ud paa, sigter til; Formaal. (Moth.) Mathematikens Gienstand er Størrelser og deres Beregning. Gienstanden for dens Ønsker, Bestræbelser. 2. det, som forekommer, viser sig for Sandserne; Object. En behagelig, smuk Gienstand for Øiet. Vi domme om udvortes Gienstande, eftersom de vise sig for os. 3. Emne, Materie. Denne Gienstand behandles bedre skriftlig, end mundtlig.
Giensti, en. pl.-er. (af adj. gien.) en kortere, giennere Fodsti. At skyde Giensti. "Giensti vorder ofte Slapsti." Ordspr.

Gienstraale, v. a. og n. 1. kaste et modtaget Lys straalende tilbage. "At gienstraale Frihedens Morgenrøde." Baggesen. 2. neutr. kastes straalende tilbage af dertil skikkede Gienstande. "Thi skiøndt den lyser ene, gienstraaler Lyset tusindfold fra Guld og Ædelstene." Ohlenschl.

Gienstrid, en. ud. pl. Strid, hvorved man modsætter sig Andres Foretagende; Modstand i Ord og Gierning; Modstrid. (Moth.)

Gienstridig, adj. som er tilbøielig til at hindre og modsætte sig Andres Hensigt ell. Foretagende (modsat: føielig.) At vise sig gienstridig imod Øvrigheden. "De vare gienstridige imod Guds Ord." Ps. 107. 11. "Et Barn bliver gienstridigt, naar det, v. at føies, mærker, at det kan sætte sin Villie igiennem mod Andres." Müller. — Deraf: Gienstridighed, en. ud. pl. "Naar Tilbøielighed t. at giøre andre imod, ell. til Mishag, yttrer sig i Gierning, bliver den t. Gienstridighed." Müller.

Gienstævning, en. Stævning, som udtages imod den, der først har stævnet; Contrastævning.

Gienstød, et. pl. d. s. Stød, hvormed man møder ell. afværger en Andens; Contrastød. "Det Jordskiælv, hvis gientagne Stød og Gienstød vi gyse ved." Baggesen.

Giensvar, et. pl. d. s. bruges undertiden for Svar, m. lige Bemærkelse; ligesom: giensvare, v. n. 1. enten for: svare; eller for: svare atter (replicere.)

Giensyn, et. pl. d. s. det, at see en Person ell. Ting igien, som man i nogen Tid ei har seet. "Dersom du siger mig, at du intet veed om et Giensyn efter Døden." Mynster.

Gientage, v. a. 3. at giøre, foretage, sige, hvad man alt tilforn har giort ell. sagt. At gientage en Handling; gientage sine Ord. At gientage for sig selv hvad man har læst. — Deraf: Gientagelse, en. pl. -r.

Gientale, en. Tale, hvori man søger at giendrive en Anden ell. hinanden (Disputation.) At komme til Gientale. "At holde mundtlig G. holde en lang Gientale med een." "Da Opmændene i den Gientale ikke tilstedte ham det, stod han til Side." Coldings Kirkehist. 1614.

Gientieneste, en. pl. -r. Tieneste, man beviser den, som har giort os Tienester.

Gientone, v. a. og n. 1. a) v. n. d. s. s. gienlyde. "Kun der, hvor man har rigtig hiemme, gientoner Kiærlighedens vante Stemme." J. L. Heiberg. b) act. At gientone (gientage) en Sang.

Gienvei, en. pl. -e. [af adj. gien.] en kortere Vei t. et Sted, end den almindelige. At skyde Gienvei over Marken. Vi kan gaae en Gienvei. (det Modს. af Omvei.) — figurl. at komme til, at opnaae [...]get ad en Gienvei. "Skrivekonsten — a[...] vendte de samme Gienveie i at tegne, s[...] Naturen i at skabe den menneskelige Tal[...] Guldberg.

Gienvifte, v. a. 1. vifte tilbage, bl[...] sagtelig tilbage. (Baggesen.)

Gienvinde, v. a. 3. vinde, faae ig[...] tilbage, som var tabt ell. som man ha[...] mistet. "Da stræbte du den ædle Fri[...] at gienvinde." Tode.

Gienvirkning, en. pl. -er. gienst[...] Virkning, Tilbagevirkning af en Giensta[...] p. det, der virker p. denne. "Solen f[...] andrer sit Stade, formedelst de ma[...] Legemers Gienvirkning p. den." T. Rot[...]

Gienvordighed, en. ud. pl. en Tilsta[...] hvori Skiebnen, Lykken er een imod; Mo[...] gang, Fortræd. "Slig Modgang og Fo[...] træd, saa stor Gienvordighed — som b[...] p. Reisen led." Holb. P. P. "Hvad Gie[...] vordighed skulde være i Stand t. at[...] at nedslaae ham?" Basth. "De gamli[...] Gienvordigheder, hvorved vi ledes t. vo[...] virkelige Vel." Rahbek. (adj. gienvordi[...] adversus (hos Moth) er forældet.)

Gienvægt, en. 1. d. s. s. Modvægt. ([...] S. O.) 2. At give, svare een Gienvægt: [...] ligesaameget i Vægten, som man har mo[...] taget. (Moth.)

Gienvæxt, en. ud. pl. den Omstændi[...] hed, at et organisk Legeme, der har mis[...] en Deel af sin Masse, voxer ud p. ny (o[...] ganisk, vegetativ Reproduction.) Træe[...] Gienvæxt. (Oluffen.)

Gierde, et. pl. -r. [Isl. Gierdi. [...] Gaard, 1.] 1. Hegn omkring Jordsmon [...] Steen, Træer, Riis, m. m. s. Riisgierde[...] Flettegierde, Steengierde, Tanggierde, [...] fl. Levende Gierder (af tæt plantede Bu[...] ell. Træer.) Gierde af Jord kaldes: Dige[...] At sætte Gierde, at reise Gierder. "Hv[...] Mand skal lukke sine Gierder, som al[...] Eiere samtykke." D. Lov. III. 13. 34. A[...] sætte over Gierdet, hvor det er lavest [...] angribe den, som mindst kan forsvare s[...] angribe fra den svageste Side. (Rahbek. [...] T. II. 705.) "Alle vil over Gierdet, hv[...] det er lavest." Ordspr. 2. det, hvorm[...] noget holdes sammen, befæstes (i nogl[...] Sammensætn. som: Tandgierde; Heve[...] gierde, Fodgierde i en Seng.) — Gierde[...] brud, et. Vold, Overlast, som skeer p. [...] Gierde. Gierdefang, et. 1. saameget [...] Rum, som et Gierde indbefatter. (Moth.) 2. d. s. s. Gierdsel. Gierdegang, en. [...] aarligt Syn, som foretages, ell. tilforn [...] brugtes f. at erfare, om Gierderne vare [...] forsvarlig Stand. (Moth. Ogsaa Gaarde[...] gang.) Gierdekølle, en. K. hvormed Gierdestaver slaaes i Jorden. (Moth.) Gierdepæl, en. Pæl, som bruges i Flettegierder og andre Gierder. Gierderiis,

s. pl. Qviste, Riis, som bruges til
rder. Gierdeskiel, et. 1. Grændse
imellem Jorder, som bestaaer af et
rde. 2. Afdeling i et Gierde, som flere
kseiere ell. Naboer) skulle holde vedlige.
oth.) Gierdesmutte, en. En Fugl,
er en af de mindste indenlandske. Mo-
illa troglodytes. Gierdestage, Gier-
ave, en. En af de Stager ell. Pæle,
slaaes i Jorden, og hvorimellem Riis
Tiørn befæstes, naar man sætter Riis-
de. Gierdestætte, et. Stætte eller
n, som indrettes i et Gierde, for at
ne stige derover. Gierdetyv, en.
ek, hvormed Tiørnegierdsel lægges imel-
m Staverne. (Moth.)

Gierde, v. a. 1. hegne med Gierde, sætte
ierde. At gierde for en Vei, en Mark.
lle Mænd skulle gierde f. deres Tofte,
r bygte (dyrkede) ere." D. Lov. II. 13. 35.
gierde et Stykke Land fra (Markjorden)
vave. At gierde imellem Mark og Fæl-
. "Gierd saa Gaard (ɔ: Gierde) at
r vorder ei Gab v. Enden." Ordspr. P.
l̈c. "Den gierder ei vel, som stavrer
." Ordsprog. (Moth. s. indgierde, om-
erde.)

Gierdsel, et. ud. pl. det, hvoraf man
tter Riisgierde og Flettegierde. At hugge
ierdsel. = Gierdselskov, en. Skov, som
n er tienlig til Gierdsel, som anvendes
at hugge Gierdsel; Underskov.

Gierne, adv. comp. hellere. (jvf. heller.)
perl. helst. [Isl. giarna.] 1. med Lyst,
traa, Fornøielse; m. god Villie, uden
vang. Jeg giør det gierne. Jeg blev hel-
re hiemme. Han spiser hellere Kiød, end
sk. Jeg vil helst være i et Selskab, hvor
e ere mine Venner. Hellere end gierne
meget gierne, m. største Lyst. Jeg vil
erne giøre det for hendes Skyld. "Det
n være muligt, at Nogen frivilligt ud-
tter sig for Besværlighed og Smerte;
den giør nogen det godvillig, og aldrig
erne, m. mindre det skeer af høiere Pligt-
lelse." L. Heiberg. 2. letteligen, uden
anskelighed. Det troer jeg gierne. 3. ind-
rndigen, meget. Jeg ønskede det saa
erne. 4. vel, nok (naar man samtykker
noget.) For mig maa han gierne reise.
som oftest, i Almindelighed. Han pleier
erne hvert Aar at giøre en Reise. Saa-
es gaaer det gierne.

Gierning, en. pl.-er. [Isl. Görningr.]
, man giør, foretager, udretter, (hvori
greberne om det, at giøre ell. Giøren,
det, som giøres ell. v. Giøren frem-
nges, ere blandede;) Arbeide, Forret-
g, Handling, Daad, Bedrift. At passe,
sømme sin Gierning; være duelig, dyg-
, efterladen, forsømmelig, langsom i sin
erning. At leve af, fortiene noget ved
e Hænders Gierning. En god, ond G.
(man siger derimod: en stor, ædel, dydig, skiøn Handling; og bruger overhovedet oftere Gierning om det, der enten skeer blot v. legemlige Kræfter, ell. om saadan Handling, hvortil ingen Anvendelse af Siælens høiere Evner udfordres.) I vore Bibeloverf. forekommer det dog endnu overalt, hvor vi hellere bruge Handling; f. Ex. "Viis mig din Tro af dine Gierninger." Jac. 2. 18. "Enhver skal finde Løn efter sine Gierninger." Sir. 16. &c. — "Gierning har et større Omfang end Handling, som er en v. Forestillinger frembragt udvortes Yttring af menneskelig Virksomhed. Gierning bemærker ikke blot denne Virksomhed; men udtrykker tillige, hvad derved nærmest er blevet udrettet." Müller. "Saadanne, som tage virksom Deel i den almindelige Gierning." Mynster. "Kraft t. at fuldbringe nogen Deel af den Gierning, du havde givet mig at giøre." Samme. — Man siger: Det er Guds Gierning; ell. taler om Guds Gierninger; men aldrig om Gierninger af Dyr; skiøndt man siger: det har Hunden, Katten giort; da Subst. Gierning, ligesaa vel som Handling, altid medfører Begrebet om en fornuftig Virksomhed; hvad enten denne er legemlig, ell. ulegemlig. — Man taler derfor heller aldrig om uvilkaarlige Gierninger; men hvad man giør v. at gaae i Søvne kan kaldes en uvilkaarlig Handling. — Det er Alt hans Gierning ɔ: Alt det, er giort, frembragt ved hans Handlen og Virken. Det er ikke een Mands Gierning (een allene kan ikke udrette det. Moth.) Gierningen priser Mesteren. "Den er Mand, som giør Mands Gierning." Ordspr. (jvf. Handling; og Müllers D. Syn. II. 45. 46.) — I Gierningen ɔ: virkeligen (modsat: i Navnet, af Navn, i Tanker.)" Da finder det sig i Gierningen, at dette er de Christnes høieste Glæde." P. Tidemand. "Den lader uforstaaelig og unyttig, uden at være det i Gierningen." Eilschow. = Gierningskraft, en. K. til at handle, Virkekraft. (M.) Gierningsmand, en. pl.-mænd. den, som har giort, begaaet noget; men bruges i Alm. kun om den, som begaaer noget Ondt. "Naar Helte Feil begaae, er Skiebnen Gierningsmanden." Wessel. Gierningsmed, et. Hensigt, man har m. at giøre noget; Øiemed, Formaal. (Moth.) Gierningsord, et. i Sproglæren: et Ord, som udtrykker, at noget giøres ell. skeer; et Verbum. Gierningssag, en. virkelig Gierning ell. Handling; Kiendsgierning; Factum. (Engelstoft. "Gierningssagernes Henførelse t. det Lovbegreb, hvorunder de høre." Ørsted.) Gierningssynd, en. Synd, som man giør sig skyldig i ved en Gierning ell. Handling (mod-

sat: Efterladenhedssynd; ell. Tankesynd. N. Mich. Aalborg.)

Gierrig, adj. [Isl. giarn, girugr.] 1. som beherskes af en overdreven, alt for stærk Begierlighed efter noget. Gierrig p. Roes. Bruges dog sielden undtagen i Sammensætn. f. Ex. hevngierrig, pengegierrig, ærgierrig. 2. som beherskes af en overdreven Begierlighed efter at vinde og eie meer end man behøver; som higer efter Penge, blot f. at eie dem, og tillægger dem et Værd f. deres egen Skyld; pengegierrig. (Da den, som begierer at eie mange Penge ofte tillige er karrig, ell. høist nødigen giver Penge ud, forener Ordet gierrig i Alm. begge Bemærkelser. Dog kan den Gierrige stundom ell. v. enkelte Tilfælde være ødsel; hvilket man ei tænker sig hos den Karrige.) Jvf. karrig, gnidsk, paaholden. = Gierrighed, en. ud. pl. den Egenskab, at være gierrig. "Gierrighed er sin egen Stivmoder." Ordspr. (Moth.) "Gierrighed er af langt mindre Omfang, end Egennyttighed. Den Egennyttige kan ville tilfredsstille mange Lyster; den Gierrige attraaer kun Penge, og kun for at besidde dem." Müller.

Giesling, s. Gæsling.

Giest, en. pl. -er. [Isl. Gesti. A. S. Gest. T. Gast.] 1. en Fremmed, Udlænding. (D. Bibel. f. Ex. 4 Moseb. 35. 15. Eph. 2. 19. "Saa ere I ikke mere Giester og Fremmede; men Borgere m. de Hellige." Bib. 1550.) forældet. "Skulde vi ikke betænke, at vi ere Giester og Udlændinge p. Jorden?" Mynster. (Allerede hos Ulph. Gast. Ligeledes i ældre T. og Sv.) 2. den, som enten efter Indbydelse og frit, ell. for Betaling, spiser ved en Andens Bord, for en Tid opholder sig i en Andens Huus, eller søger et offentligt Bevertningssted. (Jvf. Krogiest, Møllegiest, i hvilket sidste Ord det bemærker en Kunde. Man bruger vel ogsaa, efter det T., Brøndgiest, Badegiest om dem, der søge t. et Bad ell. en Sundhedsbrønd.) At byde Giester p. Andres Pung. (Moth.) At byde een til G. At være til Giest hos een. = a) giestbyde, v. a. 3. byde een t. Giest. (Moth.) "Giestbuden i mit Huus." N. Bruun. (Digte. 289.) giestfri, adj. som gierne seer Giester hos sig, finder Fornøielse i at have sine Venner ell. andre Fremmede v. sit Bord. Deraf: Giestfrihed, en. ud. pl. — Giestgiver, en. den, som for Betaling giver Fremmede og Reisende Bolig og Bevertning for en Tid; Herbergerer. Giestgiverbord, et. Bord, hvor de Reisende og Fremmede i en Giestgivergaard spise tilligemed Giestgiveren (table d'hôte.) "Selskabet v. Giestgiverbordet." Bagg. (Labyr. II. 220.) Giestgivergaard, en. Giestgiversted, et. Huus, hvor Fremmede og
Reisende modtages og bevertes. G
giveri, et. 1. den Syssel ell. Næring
være Giestgiver. 2. Giestgiversted, G
givergaard. (Moth.) giestkiær (Cold
og giestmild, adj. d. s. s. giestfri. G
mildhed, en. Giestfrihed. = b) G
bord, et. Bord, hvorved Giester
"Did skal han vandre hen fra Giestebo
Ohlenschl. Helge. Giestebud, et.
samling af indbudne Giester t. Maalt
forlystende Underholdning; Gilde. At
et G. Giesteherberg, et. d. s. s. G
givergaard, Herberg. "Mange Giester
ondt Giesteherberg." Ordsprog. (M
Giestehuus, et. d. s. s. Giesteherberg.
ding. A. S. Gesthus.) Giestekam
et. Værelse i et Huus, som er bestem
Ophold for Giester ell. Giestevenner.
stekiær, adj. d. s. s. giestfri. (Moth;
mindre brugeligt.) Giesteret, en. ud.
1. Rettighed til at modtages m. almin
lig Velvillie og Frihed f. Vold ell. Ov
last, som en Fremmed og Reisende
nyde. At krænke, overtræde Giesteretten
2. Ret, hvorved Sager imod Fremme
og Reisende i en Stad afgiøres v. hurt
Proces og Dom. (Deraf: Giesteretsdo
Giesteretssag, o. fl.) Giestesal, en.
bestemt f. Giester. Giesteseng, en. Se
i et Giestekammer. Giesteskienk,
Forærlng t. en Giest. (Colding.) Gi
estestald, en. S. som er indrettet til
huse Fremmedes Heste. (Moth.) Gi
estestue, en. offentlig Stue i et Vertshu
ell. en Giestgivergaard, hvor enhver Gi
har fri Adgang. Giesteven, en. de
som er Giest, er i Besøg hos een; ell.
Fremmede, man modtager som Giest i
Huus; og som man igien giester v. Rei
og ellers. Det Lat. hospes. (Ohlenschl
ger. Nord. Digte. 261.) Giesteværelse,
Giestekammer.

Gieste, v. a. 1. drage ind t. een
Giest, besøge een som Giest, for at opho
sig en Tid i hans Huus. At gieste en
Ven p. en Reise. "Forsøgt Mand er
at gieste." Ordspr. (Moth.) — Giest
i ældre Skrifter som neutr. "Paa Re
giestede de i et Huus." Vedels Saxo. S.
Ligel. S. 390. Men ogsaa som v. tra
S. 36. S. 100. (Urigtigen for: mod
som Vert, beverte. Ohlenschl. Nord. Gu
64.) — Uegentlig, i ældre Skrifter: bie
søge p. en fiendtlig Maade, overfalde.
gieste een med Krig. (P. Claussen.) "
gieste Bretland var hans Agt." Ster
jvf. voldgieste.

Giesteri, et. pl. -er. 1. det, at be
Giestebud. (V. S. O.) 2. Giestgive
At holde Giesteri (forældet.) 3. i gam
Dage: frit Herberge og fri Fortæring,
Bønder maatte give Kongen, og tildels
Herremanden ell. Lehnsmanden, naar

om paa Godset, var p. Jagt ell. Reis v. d. hvilket siden forvandledes til en ft (Giesteripenge; Giesteriskat. Schytte. v. Regier. II. 373.

Giestne ell. gestne, v. a. At giestne d ɔ: bestryge de t. Bagning opslaaede d m. Vand, som langsomt tørres ved en og derved danner en Hinde p. Brø- e, hvilke derpaa luftes inden de skydes agerovnen. (Moth.)

Giethuus, et. [af det T. Gieshaus.] gning, hvor Kanoner og Andet støbes; støbehuus. (Forekommer i Navnet p. en til- i dertil bestemt Bygning i Kiøbenhavn.)

Giette, v. a. 1. [A. S. getan. Sv. gåta. . géta, finde, faae.] 1. yttre en Me- g ell. Dom over noget uden Vished, efter ... modning, ell. blot efter Hændelsen. ... njicere.) Giet engang, hvad jeg har haanden. At giette rigtig, giette feil. giette til noget (conjecturam facere. ...th.) At giette sig til noget ɔ: komme Kundskab derom v. Gietning. 2. træffe Rette v. Gietning; giette rigtig. (di- nare.) At giette (raade) en Gaade. Det ikke let at giette. Deraf giettede jeg, han maatte være kommen. = Gietning, ... etten, en. det at giette. — giettelig, adj. ... kan giettes. Giettteri, et. idelig; ... tagen Gietten. — Giettekonst, en. den ... st, at kunne giette sig t. Sandhed. (V. D.) Gietteleg, en. Leg, hvori ... morer sig v. at søge at giette Gaa- ... Gietteriim, et. Riim, der in- holder en Gaade. (Moth.) Giette- ... rk, et. Sag, man ikke veed ell. kiender d Vished, men søger at giette sig til. ... dømme over en Giernings Natur og ... lger, er ofte blot et Gietteværk." Schytte.

Giev, adj. [Isl. gölugr, ypperlig, an- ... lig, fornem. Sv. gæf, heldig. Ihre. ... l. Gæfa, Lykke, Held.] 1. ypperlig, vel ... ieet. 2. brav, retskaffen, forsvarlig. En ... v Mand; gieve Krigsfolk. (næsten for- ... det.) 3. Bemærkelsen: affættelig, som ... aer for fulde, anfører V. S. O. Gieve ... rer Penge. Deraf: Gievhed, en. ud. pl.

Giev eller Giøvn, en. (Giævn. Moth.) ... Isl. Gaupn.] saameget, som kan rum- ... es imellem to sammenholdte Hænder. En ... iev fuld (ell. Gievnfuld) Havre.

1. Gift, en. pl. -er. [af give. T. Gabe; ... n hos Ældre Gift.] 1. det, som gives, ... es bort, skienkes. (i Sammens. f. Hiem- ... ft, Medgift, Tilgift.) 2. i Særd. saa- ... get Foder, som gives Qvæg ad Gan- ... n. Køerne skal nu have den anden Gift. ... saameget af et Lægemiddel, som gives ... n Enge p. eengang; Indgift. (Moth.)

2. Gift, en. pl. -er. [A. S. Gife, Geof, ... st. T. Gift. jvf. det forr. O. og for- ... ve.] det, som har en dræbende ell. høist ... delig Virkning p. Mennesker og Dyr, naar det enten kommer i Maven ell. gien- nem et Saar i Blodet. At tage Gift. Døe af G. Ikke enhver Gift er dræbende for ethvert Dyr. G. i ringe Mængde bruges som Lægedom. — figurl. det, som i physisk ell. moralsk Henseende er meget skadeligt. "Ei havde han i ørkesløs Magelighed ind- suget Lasternes Gift." Kampmann. Vel- lyst er en Gift for Siælen. "Ei fremmed Gift p. fremmed Kyst fordærve unge Sø- mands Bryst." C. Frimann. = Giftblomst, en. giftig Blomst ell. Urt. Giftblan- der, en. den, som blander, tilbereder G. i den Hensigt dermed at dræbe Andre. Om et Fruentimmer bruges: Giftblan- derske, en. Giftblanding, en. 1. den Misgierning at blande Gift i Mad eller Drikke for Andre. 2. det, som er blan- det m. Gift. Giftblære, en. Blære i visse Dyr, som indeholder en giftig Vædske. Giftbæger, et. Bæger fyldt m. en for- giftet Drik. Giftdrik, en. forgiftet D. (Meislings Theokr.) Giftmeel, et. kal- des det v. Sublimering i egne Ovne frem- bragte Arsenik. Giftmiddel, et. Mid- del imod Gift, Modgift. Giftpiil, en. En forgiftet Piil. "Hendes Smiil var mig en Giftpiil." Ohlenschl. Giftplante, en. Plante, som indeholder en giftig Vædske. Giftskud, et. Skud m. et forgiftet Vaa- ben. "Eengang er det dog Tid, at de Saarfrie føle dit Giftskud." Ohlenschlæger. giftstridig, adj. som hindrer ell. formind- sker Virkningen af Gift. Gifttand, en. huul Tand, hos visse Slanger, hvorigien- nem de lade Giften af Giftblæren flyde i det bidte Saar.

Gift, adj. [s. v. gifte og gifte sig.] som har, som har faaet en Ægtefælle. En gift Mand, Kone. Han er nylig bleven gift. (s. nygift.) At være vel, lykkelig gift.

Gifte, et. bruges undertiden for: Gif- termaal, Ægteskab. I første, andet Gifte.

Gifte, v. a. 1. [Isl. gifta.] give (sit Barn) hen t. en Ægtefælle, give til Ægte (oftest om Døttre.) At gifte sin Datter bort; gifte sine Børn fra sig. (Moth.) Han har giftet Datteren med en gammel rig Herremand. De giftede deres Børn sammen. (jvf. ægte.) = Giftefærd, en. Arbeide, Tilberedelser til ell. i Anledning af et Giftermaal. giftefærdig og gifte- før, (Moth.) adj. om en Pige, der er i den Alder, at hun kan giftes; mandvoxen. Han har en giftefærdig Datter. gifte- gal, adj. meget giftesyg. (i lav Tale.) Giftegriller, pl. d. s. s. Giftetanker. Gif- telyst, en. Lyst t. at blive gift, t. at gifte sig. (Helt.) giftelysten, adj. som gierne vil giftes. Giftenykker, pl. (s. Nykke.) det Indfald, endelig at ville gifte sig. Hun har faaet Giftenykker i Hovedet. (d. Tale.) "Hans Giftenykker kan han sikkert lade

fare." Evald. (Harl. Patr.) giftesyg. adj. meget begierlig efter at blive gift. Giftesyge, en. ud. pl. Længsel, Begierlighed efter at blive gift. Giftetanker, pl. Tanker, som idelig ere henvendte t. Giftermaal og hvad dette medfører. At have Giftetanker, gaae i Giftetanker. (d. Tale.) "Imens den Jomfru gaaer i disse Giftetanker, og daglig mere Tvivl og Uro sammensanker." Helt. Giftetid, en. den Tid ell. Alder, hvori Folk i Almindelighed, ell. af en vis Stand pleie at gifte sig. "Tiden til Børnenes Opdragelse er uvis; uvis er Levetiden, og ligesaa Giftetiden." Schytte. = Gifting, en. den, som i en meget ung Alder tænker p. Giftermaal. (?) Moth. (Forældet, ligesom: Giftingsgods, et. Udstyrning; Medgift. Giftingsmand, en. den, som raader f. en Piges Giftermaal. s. Jydske L. I. 32.)

Gifte sig, v.rec. 1. indgaae Ægteskab (om saadanne, der have ell. tage sig fri Raadighed dertil.) At gifte sig med een. Datteren giftede sig imod Forældrenes Villie. Hun giftede sig igien kort efter Mandens Død. At gifte sig i en god Familie. — At gifte sig Penge til (faae v. sit Giftermaal.)

Giftermaal, et. pl. d. s. [af v. gifte og gifte sig.] Indtrædelse i Ægteskab; Ægteforening. Ved sit Giftermaal blev han Eier af store Midler. At være lykkelig i Giftermaal. At stifte et Giftermaal. = Giftermaalssager, pl. Sager, som vedkomme Giftermaal.

Giftes, v. dep. (sielden uden i infin.) gifte sig, blive gift, indgaae Ægteskab. Hun vil aldrig giftes. De tænke paa snart at giftes. "Ifald jeg giftes skal, da maa det skee i Dag." Wessel.

Giftig, adj. a. (af Gift, venenum.) som indeholder Gift. En giftig Plante. Giftige Slanger. figurl. meget skadelig, usund; slem, ond. En giftig Taage. At have en giftig Tunge. b. (af Gift, dosis, og give.) som giver megen Sæd; frugtbar (om Korn, og Jord.) Rugen er ikke meget giftig i Aar. En giftig Jord. — Giftighed, en. ud. pl. den Egenskab, at være giftig (i begge Bemærkelser.)

Gige, en. pl. -r. [T. Geige.] et Slags Strængeleg, som en Fiol. (D. Bibel. V. S. D.) "Naar gammel Gige faaer nye Strænge, klinger hun med." Ordspr. (Moth.)

Gigt, en. ud. pl. [Isl. *Ikt*, som Ordet endnu hedder hos Almuen.] en rivende Smerte i Ledemodene og andre af Legemets Dele, som tilskrives en kalkagtig Materie ell. Afsondring i de lymphatiske Kar. (kaldes ogsaa: Værk, tør Værk.) = Gigtfeber, en. Feber, som forvoldes af Gigt. Gigtknude, en. Knude, Hævelse i Ledemodene af Gigt. Gigtplaster, et. P. som lægges p. de Dele, der lide af G… Gigtsmerte, en. den Smerte, som Gig… foraarsager. gigtsyg. adj. som lider… Gigt. Gigttaft, et. et Slags vo… Taft, som anvendes mod Gigt. Gi… tilfælde, et. pl. d. s. Sygdomstilfæl… hvormed Gigt følger.

Giis, en. kaldes Skud ell. Stæng… som Tobaksplanter skyde ud om Som… ren fra Bladhiørnerne, og som bortta… inden de vore til; hvilket kaldes at g… Tobakken. (Oluffsen Landoec. 248.)

Gild, adj. [Isl. gildr.] som har … tilbørlige Egenskaber; dygtig, brav, … skaffen, god i sit Slags. En gild og g… Mand. (s. ugild.) "En gild Ungkarl iblan… de Danske." Vedels Saxo. 439. En g… Ore, Hest. (forældet.) —

Gilde, et. pl. -r. [Sv. Gilde, Gil… A. S. Gylda. Ihre. Formodentlig af gia… (I. gialda) betale, sammenskyde.] 1. f… dum: et Broderskab ell. sluttet Selsk… hvis Medlemmer samledes til Vennelag… Drik i Gildehuset, og giorde et vist Sa… menskud af Penge, som tildeels anvend… t. velgiørende Øiemed. 2. nuomstund… Giestebud, Spise- og Drikkelag. (i… Almuens Sprog, hvor det er almindelig… At giøre et Gilde, holde G., være t. … Deraf: Barselgilde, Bryllupsgilde, … gilde, Julegilde, o. fl. "Saa gik den Ga… t. Gilde:" Talemaade om den, som … lader sig narre. = Gildebroder, en. … dum: den, som var Medlem af et Gild… (ligeledes: Gildesøster.) Gildefred, … lovlig Fred og Sikkerhed, som en Gild… broder skulde nyde. (T. Rothe.) Gild… færd, en. 1. Forberedelser, Indretning… t. et Giestebud. (V. S. D.) 2. Reise … et Gilde. Gildegierd, en. det, ha… Deeltager betaler ell. bidrager t. et Gild… (forældet.) Gildegods, et. fordum… Jordegods, som tilhørte et G. Gild… huus ell. Gildeshuus, et. 1. H. som Gi… det eiede, og hvor Gildebrødrene samlede… 2. ethvert Huus, hvor der holdes et Gil… (2.) Gildelag, et. d. s. s. Gilde, 2. d… Samlingen af de Personer, som tage De… i et Gilde. Gildeskraa, en. fordum… en af Gildebrødrene vedtagen Lov ell… Samling af Vedtægter for Gildet. Gil… destue, en. Stue, hvor Gilde holdes… Gildetønde, en. En Tønde Øl ell. and… Drik, som er bestemt t. et Gilde og v… samme fortæres.

Gilde, v. a. 1. [Isl. gelda, adj. geld… gold.] berøve en Mand ell. et Dyr a… Hankiønnet Evne t. at forplante Art… En gildet Væder kaldes Bede. = Gilder… en. i Sammens. f. Ex. Hestegilder, Svi… negilder. — Gilding, en. pl. Gildinger… gildet Mand. (A. S. Gylte. jvf. Galt.) — Gildning, en. Gierningen at gilde.

Gilder, en. pl. Gildre. hos Moth: en ...ldre. [Isl. Gildra.] Fælde, Snare. ...ældet.) At sætte Gildre for Dyr. (M. ...) "Ræven gaaer ei to Gange i Gilder." ...dspr. Deraf: gildre, v. n. 1. (Isl. ...dra.) sætte Fælde ell. Snare for Dyr. ...Lov.) "Det er ondt at gildre for gamle ...ve." Ordspr.

Gildkar ell. Gilkar, et. pl. d. s. Kar, ...ri det kogte Øl øses af Bryggerkjedelen at giære. (Moth. V. S. O.) Deraf: ...de, v. a. At gilde Øl ɔ: komme det p. ...lkarret. (V. S. O.)

Gille ell. gillie, v. a. 1. [Isl. gilja.] ...e, beile til, lokke t. Elskov. (Dette for-...dede Ord forekommer hyppigen i vore ...mle Viser og i gamle danske Bøger; ...som det endnu bruges i nogle afsidede ...d hos Almuen. Ligesaa i Ordsprog: Ex. "Lyst og Villie lærer Svenden at ...le;" o. fl.) Moth tillægger det ogsaa ...merkelsen: at tilfredsstille sandselig Bel-...; hvortil nogle gamle Ordsprog synes ...bentyde.

Gilling, en. kaldes i Skibssproget den ...dhuling, som et Skib har agter paa, ...der Speilet. Gillingen p. et Seil, en ...dhuling, det har i Underliget. (Schnei-...rs Veiledn. 1817.)

Gimmer, en. [Isl. Gimbur.] et Faar, ...endnu ei har læmmet. Forekommer ...kun i: Gimmerlam, et Lam af Hun-...net; modsat: Væderlam.

Gimpe, en. pl. -r. Maskine ell. Ind-...ning t. at bevæges ell. vippes op og ...; hvoraf: Gimpemølle, en. En Ma-...ne, hvor fire Stole hænge løst ligesom i ...lvinger, der omdreies, hvorved de i ...elene siddende Personer bevæges op og ... i en Kreds. (Dette Navn p. de saa-...lte russiske Gynger forekommer hos ...oth.) — gimpe, v. n. 1. bevæge sig op ...ned; vippe. Gimpestang, en. Vip-...tang.

Gimse, v. n. bevæge Hovedet op og ..., som Hesten, naar den plages af Fluer. ...oth.)

Giord, en. pl. -er. [Isl. Giörd.] 1. ..., hvormed noget, især Legemet eller en ...el af samme omvindes ell. giordes; ...lte, Baand. (Armgiord, Livgiord.) At ...e Giord (Baand) om en Tønde. 2. ...edt og tyndt Reb, dannet som en Giord. ...af: Sadelgiord, Sengegiord.

Giorde, v. a. 1. [Isl. girda.] binde ... ell. Bælte om, befæste m. Giord. ...giorde. At giorde sig, bælte sine ...r. "En anden afmaler dem, gior-...m. Bælter." B. Thott.

Gips, en. ud. pl. et Navn, der til-... de Kalkarter, som deels ere forenede, ... mættede m. Svovlsyre. (Lat. gyp-...) = Gipsarbeide, et. Arbeide i Gips; ell. det, som er giort af Gips. Gipsarbeider, en. den, som arbeider i Gips; en Gipser. Gipsbillede, et. Et i Gips afstøbt Billede; en Gipsafstøbning. Gipsbrud, et. Sted, hvor Gipssteen brydes. Gipsdække, et. Dække af Gips hvormed Loft og Bjælker, m. de Brædder, som nagles fast under disse, beklædes; kaldes ogsaa: Gipsloft. Gipsmeel, et. 1. G. som er i en jordagtig Tilstand; Gipsjord. 2. Gips, som er malet ell. knuset t. Pulver. Gipssteen, en. G. i fast Form, hvoraf undertiden findes Lag i Fløtsbiergene. Gipsværk, et. konstigen formet Arbeide i Gips, Stuccatur.

Gipse, v. a. 1. overstryge Loft ell. Vægge m. Gips. — Gipser, en. pl. -e. 1. d. s. s. Gibsarbeider, 2. den, som i Særdeleshed gjør Gipslofter og Gipsarbeide i Bygninger. — Gipsning, en. Gierningen at gipse.

Gisning, en. s. gisse.

Gisp, et. pl. d. s. et kort og tungt Aandedrag, som tillige er lydeligt. (f. Ex. hos Døende.) "I Dødens store Stund, mod sidste Gisp af Livet." Thaarup. "Hendes Skrig var Efterklang af mit bange Gisp." Øhlenschl.

Gispe, v. n. 1. (har.) [Isl. geispa, gabe.] 1. trække Veiret kort og med Besværlighed, give et Gisp. "Hun gisper og stønner saa bleg og hvid." Øhlenschl. (Helge.) 2. bævre, som et Dyrs nylig udtagne Hierte. palpitare. (Moth.) — Gispen, en. ud. pl.

Gisse, v. a. [Sv. gissa. E. to guess.] at giette t. noget, søge ved Gietning at komme efter. (Moth.) = Deraf: Gisning, en. pl. -er. det, man gietter sig til; Gietning. "Hans Egenskaber gave Anledning t. mange Domme, ell. rettere Gisninger." Guldb. "Det er en besværlig Ting, at giøre sig nogen Gisning paa (om) Menneskets Sind." B. Thott.

Gissel, s. Gidsel.

Gisten, adj. pl. gistne. (gesten. Moth.) [Isl. gisinn.] som har Sprækker; utæt. (om Trækar, som v. at staae i Tørke aabne sig imellem Staverne.) — Deraf: gistne, (ell. gisne. Moth.) v. a. *fatiscere*. (Isl. gisna.) Karrene gistne, naar man om Sommeren sætte dem i Solen (Colding. Moth. Forekommer mest i Jylland.)

Gitter, et. pl. -e. [T. Gitter, Gatter. N. S. Gadder.] Lukke for noget, som bestaaer af tynde Stave, Stænger, Staaltraad ell. desl. som enten lodret og tæt sættes ved Siden af hverandre, eller krydsende, i Skikkelse af et Net. At sætte Gitter for en Dør, om en Have. "Bag Løvets skiulende Gitter." Øhlenschlæger. = Gitterdør, en. Dør, hvis Ramme er udfyldt m. et Gitter. gitterhegnet, adj. som er hegnet, lukket, indelukket v. Gitter.

Gitterport, en. En stor Gitterdør. **gitterslynget**, adj. indslynget i hinanden, som Stavene ell. Traadene i et G. "Hvo giemmes bag de gitterslyngte Plader?" Øhlenschl. **Gittervindue**, et. V. som er lukket m. Gitter, i St. for m. Ruder. **Gitterværk**, et. kaldes især ethvert fritstaaende Gitter, ell. som ei er i Ramme. Gitterværk om en Altan, ved en Trappe. (Rækværk.)

Give, v. a. gav; given, givet. pl. givne, [Isl. géfa. A. S. gifan. E. to give.] A. 1. egentlig: række, flye (i Hænderne) overantvorde, overlevere. At give een noget i hans egen Haand. At give een Mad, give een at spise, at drikke. At give og modtage Foræringer. Jeg har givet alt det fra mig, som jeg modtog. At give en Tigger Almisse. Han gav Hesten Brød.— Uegentlig og figurl. br. dette Ord m. mange Bibegreber, særd. om en Handling eller Virksomhed, hvorved noget udgaaer fra den Handlende, ell. fra denne gaaer over t. en anden. Saaledes: 2. overdrage Brugen af noget t. en anden; lade faae, unde, forunde, tilstaae, overlade. At give een frit Valg; give een sin Frihed; give een sin Datter t. Ægte. Kongen har givet ham et godt Embed. At give sit Samtykke t. noget. 3. overlade uden Vederlag, Betaling; skienke, forære. Man kan give af sit eget; men ikke af Andres. Han giver meget t. Fattige. "Hvo en Anden vil give, skal ei bede ham komme igien." "Ingen giver bedre, end det, han har." Ordspr. At give een Kosten (give ham sin Føde uden Betaling.) 4. bortgive, afstaae. At give sit Liv for en anden. 5. fremsætte, fremlægge for. Giv Maden p. Bordet. At give Qvæget Foder. "Det er ei borte, man giver sin Griis." Ordspr. it. lade giøre, anrette (hvor Talen er om Maaltid eller Giestebud.) At give et Bal, et stort Aftensmaaltid. 6. indgive. At give een Medicin, Gift, en Sovedrik. 7. tilføie, bibringe, lade faae (om det, som er ondt.) At give een Hug, Drefigen, Riis. Det gav ham et Stød, som han aldrig forvinder. At give Hesten (af) Sporerne, Pidsken. 8. tillægge. At give noget Navn; give een et slet Rygte, Berømmelse, Skyld f. noget. 9. meddele, fremføre (mundtlig ell. skriftlig.) At give Raad, give sin Mening, Betænkning over noget. At give Efterretning, Underretning om noget; give Svar, Besked, Vidnesbyrd. At give een en Irettesættelse. At give Undervisning i noget. At give gode Ord. 10. tilstede, tilstaae. At give een Frist, give ham længere Tid t. noget. At give een Tilladelse, Lov t. noget; give een Adgang t. Forfremmelse. At give een Ret (tilstaae, at han har Ret.) 11. volde, foraarsage, lade fremkomme, føre, skaffe. Hans Em giver ham meget at bestille. At give noget at tænke paa. Det giver mig me Hovedbrud. Bevægelse giver Madlyst. give Anledning t. Mistanke, give For gelse, give et godt, slet Exempel, g noget Skikkelse. At give een noget at l at skrive, at bestille, o. s. v. — Hertil h det ønskende Udtryk: Gud give, (at maa komme sig!) Gud give os bedre der! Gud give, jeg aldrig havde seet h 12. frembringe, give af sig, medføre. K giver megen Melk. Denne Jord giver meget. Kornet giver kun lidt i Skiepp Aar. Kilden giver godt, rigeligt V Disse Træer give megen, god Frugt. S denvind giver Regn. At give Va Lugt, Smag. Denne Handel giver Fordeel. Trætte giver Uro. Det give fornøiet Sind. (Jvf. give af sig, neden E.) 13. give fra sig, lade see, høre. give Lyd, Skrig. Det gav et stort Bul At give Skin, Lysning, Glimt, Lue. give Vink, Tegn om noget. 14. yde, b betale. At give Skat, Afgift, Rente, Jordskyld, Bøder. At give een saame Løn om Aaret. Hvormeget har han g for Gaarden? I Fior gav jeg det belte for dette Klæde. 15. uddele. At Kort (t. de Spillende.) At give Ma Vinen om, omkring v. Bordet. 16. tilkiende, lære. Fornuften giver det. vil Tiden give. Det giver sig selv (staaes af sig selv.) 17. udstede, ud Denne Konge gav gode Love. Givet vort Slot &c. (under Forordninger.) give sin Haand for noget; give een lig Fuldmagt. 18. oversætte, fortolke give noget paa Dansk, p. Latin; give Ord f. Ord. 19. sætte i en vis Til At give en Fange løs, en Træl fri; een fri for Skat, Arbeide, Ansvar. impers. bidrage, virke (Godt ell. O ligge Magt paa. Det giver (giør) h til ell. fra. Det giver intet, om han mer idag, ell. i Morgen. C. Det gi n. pass. og impers. findes, er til. gives kun faa Rige i Landet. Man ikke troe, at der gaves saa mange den lille By. D. give sig, recipr overgive sig, give sig tabt. Han vilde give sig, saalænge han endnu kunde Sværdet. — At give sig tabt &c. til at man har tabt, tilstaae sig over den. (f. Ex. i et Spil.) 2. begive sig, føie sig. At give sig p. Reisen, p. p. Veien. At give sig ud paa Søen, Isen. At give sig fra Huus og "Skibet vinder op sit Anker, giver Land og V." Bording. I. 239. Give (forlade) et Forsæt. At give sig i K (s. Klostergiven.) At give sig ind Trængsel. At give sig imod sin Fien

nde. 3. tage, tiltage sig. At give sig Tid, Stunder, Rolighed. At give sig en fornem Mine. 4. (om Ting.) lade sig boie, rykke af Stedet, række sig. Læderet vil ikke give sig. Skoen giver sig efter Foden. Det vil hverken give sig frem ell. tilbage. Mu-ren har givet sig ɔ: har faaet et Hæld, ell. en Revne. At give sig fra hinanden. At give sig ind ɔ: trække sig sammen, svinde ind, slaae en Bugt indad. Give sig op ɔ: hæve sig, svulme op. Give sig (trække sig) sammen. 5. jamre sig, vaande sig. Vi hørte den Syge give sig af Smerter. 6. hende sig. Hvis en Leilighed skulde give sig. Det kan vel give sig. 7. vise sig, findes. Det vil give sig i Enden, m. Ti-den. 8. At give sig af med, befatte sig med. 9. At give sig fra, gaae løs fra. 10. At give sig i, indlade sig i; indgaae i; overgive sig i. Han gav sig i Spil, og tabte alle sine Penge. At give sig i Kast, Leg, i Trætte, Klammeri, Slagsmaal m. een; give sig i Færd, i Lav m. noget; give sig i Selskab, i Samtale med een. At give sig i Ægteskab; give sig i Lære, Tieneste hos een. At give sig i eens Magt; give sig Gud i Vold; give sig i Livsfare. 11. At give sig om een ɔ: samle sig om en i fiendtlig Hensigt. 12. At give sig paa, ind p. een ɔ: gaae løs paa, anfalde. 13. At give sig til. a) slaae sig til, vende sin Id til. At give sig t. Krigen, t. et Haandværk, t. Studeringer. At give sig til Søes, t. Hvile. At give sig ud p. Søen en Baad. At give sig tilfreds, være for-noiet, berolige sit Sind. b) begynde paa. At give sig til at synge, at græde. 14. At give sig ud for noget, foregive at være det, man ikke er. 15. At give sig under, underkaste sig. — E. Brugen af give med Præpositioner efter, i visse Bemærkelser: At give af, s. afgive. — At give af sig, indbringe, frembringe. Dette Embede giver ikke meget af sig. Hvad Jorden giver af sig. — At give bort, d. s. s. give, 3. Jeg har det ikke mere; jeg har givet det bort. Hun giver bort Alt hvad hun eier. Der er intet at give bort (er intet til-overs.) At give sin Datter bort, love hende een i Ægteskab. At give sin Ret bort. — At give efter, neutr. a) lade sig ind-trykke, boie, rokke. Det giver efter for Trykket. Stenen (som laae fast) begynder at give efter. b) vise sig føielig, ei være uafladelig. At give efter for een. (Jvf. s. a. eftergive, hvorfra det i Brugen er kunstig forskielligt.) c) vige, være ringere, staae tilbage for. Han giver ingen efter i Lærdom, i Tapperhed. — At give een noget for (at læse, at skrive) foresætte, fore-skrive. — At give igien (skye tilbage, bringe igien) hvad man har laant. — At give ind, a) d. s. s. give, 5. b. At give een noget ind for Feberen. b) skye ind t. nogen. At give en Ansøgning ind i Cancelliet. (s. indgive.) — At give een noget med, skye ham, for at tage det med. — At give om, give, omdele p. ny. Kortet maa gives om. — At give op. a) give en Bold op, kaste den op. b) give Maden op, øse den af Gryden. "Det er ondt, at give Velling op m. en Syl." Ordspr. c) kaste op, spye. d) give Qvæget op, slippe Qvæget løs p. høstede Marker. e) At give Seilet op ɔ: giøre det løst. (Moth.) f) At give en Sag op ɔ: lade fare. (s. opgive.) — Give paa. 1. iføre Klæder. Giv Barnet den nye Kiole paa. 2. slaae. At give paa een med en Kiep; give paa Hestene m. Pidsken. 3. anstrenge sig, tage alvorligen paa. Nu maae vi give paa igien (naar man har hvilet.) Nu giver det ret paa at regne, blæse. 4. At give paa et Sviin, en Gaas, en Stud ɔ: fede, mæske. (Ogsaa uden præpos. At give et Sviin m. Erter. Deraf Talemaaden: Saa fed som en given Galt.) — Give sammen. At give et Par Folk sammen ɔ: vie, ægtevie dem. — At give til, give mere, lægge noget til. Han maa endnu give noget til, hvis han vil have det. At give noget til p. Vægten, i Maa-let. (s. Tilgift.) Jeg vilde give meget godt til, om det kunde skee. — At give til Kiende (ell. tilkiende) vise, lade see, lægge f. Da-gen, give Efterretning om, lade vide. Han gav til Kiende, at — At give een noget tilkiende. — At give ud. 1. betale ud. At give mange Penge ud; give mere ud, end man tager ind. 2. skye ud, dele ud. At give ud hvad der behøves i Huusholdnin-gen. 3. lade udgaae i Trykken. At give en Bog ud. (s. udgive.) 4. foregive noget at være, hvad det ikke er. Han gav det ud for Sandhed, for sit Arbeide. At give sig ud f. en anden, end den, man er. F. Endeel andre Talemaader, hvori dette Ord bruges, kunne tildeels henføres t. nogle af de ovenfor udviklede Bemærkelser; f. Ex. at give Agt paa noget; give Befaling til noget; at give sig blot (ɔ: aabenbare sin rette Mening, ell. sit Sindelag, hvor man ikke burde det); at give een Forsikring, Haab om noget; at give en fri ell. løs (af Fangenskab); Hunden giver Hals (gøer); at give een Hug; give een noget p. Haan-den; give en Lyd fra sig; at give een Lov, Tilladelse t. noget; at give noget Magt (bifalde, tilstaae); at give een Magt til at giøre noget; at give gode Ord; give een Skyld for noget; Koen vil ikke give Melk (lade Melken ud); Pennen vil ikke give Blæk; m. fl.

Givefærdig, adj. færdig, beredt t. at give. "Da hun dem rakte frem m. give-færdig Arm." A. Bull.

Giver, en. pl. -e. den, som giver, giver

noget bort, skienket. At holde af Gaven for Giverens Skyld. "Gud elsker en glad Giver." 2 Cor. 9. 7. "Han maa foragte den listige Givers mistænkte Gaver." Schytte. "Dersom du troede, at Livets Giver ogsaa er dets Herre." Mynster.

Giælle, en. pl. -r. [Sv. Gel. A. S. Gealas, Svælg.] de bladede Dele af Fiskenes Hoved, som ere Redskabet for disse Dyrs Aandedrag, og hvis røde Farve kommer af den talløse Mængde Blodkar, hvormed de ere opfyldte. "Kaldes af Nogle: Troklen." V. S. O. — Giælleaabning, en. den ydre Aabning i Giællerne, hvorigiennem Fisken lader det med Aandedraget indtrukne Vand løbe ud. Apertura branchialis. giælleaandende, adj. v. som aander igiennem Giæller (modsat: lungeaandende.) Giælleblad, et. Et af de Blade, hvoraf Giællerne bestaae. Giællehinde, en. En sammenfoldet Hinde p. den nederste Deel af Giællelaaget. Giællelaag, et. En bevægelig Klap, som hos endeel Fiske ligger over Giælleaabningen. (Giælledække.)

Giælle, v. a. 1. At giælle en Fisk ɔ: aftage Giællerne.

Giælle, v. n. om Lyden: (V. S. O.) s. gialde.

Giær, en. ud. pl. [Sv. Gäst. A. S. Gyst.] den bedske, skumagtige Materie, som ved Giæringen afsondrer sig fra Øllet. Hovgiær ell. Spundsgiær, kaldes den Giær, der sætter sig ovenpaa det giærende Øl, og opsamles, naar den flyder over af Tønderne, i Truge. (s. Hov.) Bundgiær, den slettere Giær, der sætter sig paa Karrenes Bund.

Giærd eller Gierd: Værk, Handling. [Isl. Gérd.] bruges endnu i Talemaaden: at være i Giærde, om noget, som man har for, som er i Værk; især om det, som hemmeligen beredes ell. forberedes. "Men, som det bedst var udi Gierde" (som Sagen bedst var i Gang.) Coldings K. Hist. "Man siger, at der nok et andet er i Gierde." Holb. P. P. Han har Noget, har et Anslag i Gierde.

Giærde, et. s. Gierde.

Giære, v. n. 1. (har.) [T. gähren, gäsen, gäschen, 2c. Sv. gäsa.] komme ell. være i Giæring. Bruges og som n. pass. at giæres. Deien begynder at giæres. — Giære, en. Tilstanden, at giære. Øllet staaer i Giære. (Talemaaden: At være i Giære, om noget, som hemmeligen beredes, ell. er i Værk, er urigtig, og bør hedde: at være i Giærde. s. ovens. Giærd.) — Giæring, en. pl. -er. 1. den indvortes Bevægelse, som Luft og Varme frembringer hos visse Legemer, hvorved Delene afsondres, og Legemet forandres, saavel i dets Blanding, som i dets Egenskaber. Den geistige, den sure, den raadne Giæring. Viingiæring, Ølgiæring. 2. figurl. a) indvortes Uroelighed; Bevægelse i Tankernes Verden, i Sind og Meninger. Der havde længe været en indvortes Giæring hos ham. "Ikke f. at forekomme Giæring, der altid er sv... skeligere, end Ligegyldighed." Birkner. b) Urolighed, Misfornøielse, Forbud p. Op... rør blandt et Folk ell. en Mængde Mennesker. Der mærkedes en stor Giæring i hele Staden, i Forsamlingen. — Giæringsmiddel, et. Middel, hvorved noget sættes i Giæring. Fermentum.

Giæsling, s. Gæsling.

Giøde, en. ud. pl. Møg, som bruges til at giøde; Giødning.

Giøde, v. a. 1. [Sv. göda; af god. Isl. gæda, begave, giøre til Gode.] 1. forbe... dre Jorden, v. at blande den m. saadanne Legemer, der, m. Hensyn t. Jordens Be... standdele, giøre den mere frugtbar, fr... givende, særdeles v. Blanding m. dyrisk... Ureenligheder (Møg, Giødning.) At giøde med Mergel, Tangaske, Dynd, 2c. En ... giødet Ager. (Kun i d. Tale, og ikke sprog... rigtigen, bruges det som v. n. Hesten gi... der ɔ: kaster sit Skarn.) 2. sieldnere br... det for: fede, mæske. En giødet Kalv... (Heraf: Giødekalv, en. Fedekalv. Giø... desviin, et. Et fedet Sviin, Fedesviin.) — Giødning, en. 1. Gierningen at giøde. (Sv. Gödning, *melioratio*, Ihre.) 2. det hvormed man giøder Jord (i Særd. Krea... tures Møg, som dertil hyppigst bruges.) At kiøre Giødning paa Ageren. — Deraf: Giødningsplads, Giødningssted (hvor G... samles; Schytte.) Giødningsvand, o. ... — Giødsel, Giødske, en. ud. pl. d. s. ... Giødning, 2. "Faaremøg er en ypperlig Giødske." Olufsen. Landoec. 437. — giødske, v. a. 1. d. s. s. giøde. (V. S. O.) Giødskning, en. d. s. s. Giødning, 1 (Olufsen.)

Giøe, v. n. 1. (har.) [Isl. géya] sig... om Hundens Lyd. Lænkehunden giøede længe i Nat. Hunden giøede ad ham (jvf. biæffe, der bruges om smaa Hunde... svagere Lyd.) Deraf: Giøen, en. ud. p...

Giøg, en. pl. -e. [Isl. Gaukr.] ... indenlandsk Fugl, bekiendt af dens eg... Lyd, og af dens Drift t. at lægge sine ... i andre Fugles Reder. Cuculus canorus. En Fugl, som saaledes ofte udruger Giø... gens Unger, er Græsmütten, (Motacilla hippolais) som derfor ogsaa kaldes Giø... gemoderen. "Og Giøgemoderen — ... giver Skoven mangen Gang en ganske ... delig, skiøndt ikke konstig Sang." Tode. — Giøgemad, n. s. Navn p. en Skovurt, ... hvis Blade uddrages Syrefalt; Skovsyre, Suurkløver. Oxalis acetosella.

Giøgle, v. n. 1. [Isl. kukla. N. S. g... cheln. T. gaukeln.] 1. frembringe ...

Bevægelser m. Legemet, og underlige La=ter ell. Fagter, der vække Latter; it. drive Narrespil, utidig Skiemt. 2. ved Hurtig=hed og Behændighed forblinde Synet; giøre Giøglekonster, Taskenspillerkonster. = Giøglen, en. Giøgleri, skuffende Giøg=lespil. "O Jordens Liv, bedragelige Giøg=len!" Øhlenschl. — Giøgler, en. pl. – e. 1. den, som idelig driver Narrespil, og hvorved søger at bringe Folk t. Latter. 2. den, der forstaaer og bruger Giøglekonster, ell. p. andre Maader, v. Linedands, v. at trække om m. Dyr m. m. søger at more Almuen. Deraf: Giøglerske, en. — Giøg=leri, et. pl. – er, Konster, som en Giøgler gior ell. fremviser; Narrespil, Narrestre=ger, kaad Skiemt. = Giøglebillede, et. s. s. Giøgleskygge. Giøglekonst, en. Konst ell. Giøglespil, hvorved man narrer ell. forblinder nogen. (Colding.) Giøg=lelys, et. skuffende, forvildende Lys; et Lys, der blender Øiet og vildleder den, som følger det; saasom Lygtemænd. (det t. Irrlicht.) "Men alt f. nær v. Jor=den, gys f. hendes Søsters Giøglelys." Bagg. "Overtroens Giøglelys." Thaarup. Verktens Giøglelys og Høiheds Taage." Rahbek. "Hvad er et broget Giøglelys, som det er nok saa farverigt." Øhlenschl. Giøgleskygge, en. Skygge, Indbildning, hvoraf Synet forblindes; Giøglebillede, Fantom. "Hvor Giøgleskygger svæve om din Fod." Øhlenschl. Giøglespil, et. Giøgleres Spil og Leg, som de frem=vise; Giøglekonster. "Spil, det være nu dobbel, Strængeleg ell. Giøglespil." Rah=bek. "Som var Sandhed og Ret kun et Giøglespil, hvormed Ørkesløse kunne for=lyste sig." Mynster. 2. et Skuespil af lavere Art. "Da Statsmænd Giøglespil og Skiø=ger Love skrev." Popes Krit. v. Schier=mann. Giøglesyn, et. Et Sandserne forblindende, skuffende Syn. (Ingemann.) Giøglevid, et. falskt, forvildende Vid ell. Vittighed. "Det vilde du — indbilde os med Løgn og Giøglevid." Grundtv. giøg=levorn, adj. naragtig, som idelig vil drive Narrestreger. Giøglevœrk, et. hvad en Giøgler foretager sig; det, som kan for=blinde, daare Synet; Giøglekonst, Blend=værk. "Giøglevœrk og Tant, hvormed Let=sindighed ell. onde Begieringer drive deres Spil." Mynster.

Giøre, v. a. giorde, giort. [Isl. *göra.*] I Almindelighed: virke, frembringe en For=andring, frembringe v. sin Virksomhed, udrette noget v. Handlen. (jvf. handle.) At giøre forudsætter, at noget, hvilket=somhelst, derved bliver virkeligt. — Lige=som een kan giøre noget, uden at handle (saaledes handler den Stundesløse mes=t, uden at giøre noget." Müller. I Forskiellighed m. følgende Bemærkelser: 1. absol. handle, bære sig ad (uden at den v. Handlingen fremvirkede Forandring næv=nes.) Giør som du kan forsvare; giør hvad du vil! Giør, som jeg giorde! For mig kan han giøre eller lade det, ligesom han vil. Han kan giøre, hvad han ikke vil lade (om den, hvis Trudsel man ikke agter.) — Giør imod Andre, som du selv vil hæn=des. At giøre ret, vel, ilde i noget. Deri giorde du meget vel! Jeg har giort mit (anvendt den Flid, Umage jeg kunde;) giør du nu dit! — Det vil ikke giøre godt (ɔ: det vil ingen gode Følger have.) At giøre een tilpas. Hvad skal vi nu giøre? (Hertil kan ogsaa henføres den Idiotisme, hvori Ordet br. (ligesom do i det engelske) som et Slags Hielpeverbum t. at udtrykke en Gierning i den forbigangne ell. nær=værende Tid. Han er en dygtig Arbeider; men drikke giør han imellem. "Sandt er det, urimelig var hun, og skiænde giorde hun." Rahb. D. T. VII. 12.) 2. frem=bringe et Værk, bringe i Stand, bringe noget til at være, forfærdige, lave. At giøre Uhre, Vogne, Plove, Skoe, Lerred. At giøre Ost, Pølse, o. s. v. At giøre noget af Guld, Jern, Træ. At giøre (opfinde) nye Ord. At giøre en Vei, en Sti fra et Sted t. et andet. At giøre sit Mesterstykke. — Ogsaa (men kun i lavere Tale) frembringe ved Avling. At giøre Børn. (giøre en Pige frugtsommelig, ell. med Barn.) Om Hun=Fugle siges: at giøre Æg. — At giøre Malt (tilberede Kor=net t. Malt;) giøre Vers, giøre Bøger (med Udtryk af Ringeagt.) [Ordet kan langt fra ikke bruges i ethvert Tilfælde, om en materiel Ting, der frembringes; men kun i saadanne, hvor Talebrugen ikke har indført et eget Gierningsord. Man siger saaledes: at bygge (ikke giøre) et Huus; anlægge en Have, opkaste en Skandse, sye Klæder, støbe Lys, kiærne Smør, ɔc.] 3. frembringe et Forhold, en Forandring; være Aarsag i at noget skeer, virkes, forandres. (jvf. virke, volde, foraar=sage.) Saaledes: a) i Alm. udrette, udføre, iværksætte, udøve en vis Handling. (jvf. No. 1.) "Den Vise holder sig ofte fra at handle, f. ikke at giøre noget uklogt og uoverlagt." Sporon. Alt dette maa endnu giøres, inden Reisen skeer. Det ene skal giøres, det an=det ikke forsømmes. I denne Sag kan jeg ikke giøre noget. At giøre Godt, Ondt; giøre vel imod een; giøre Vold, Indbrud. At giøre Skade, Fortræd. "Den flinke Pige giør Gavn i Huset." Müller. [Saaledes i denne og lignende Betydning, i en For=bindelse m. Substantiver, hvorved stun=dom et enkelt verbalt Begreb udtrykkes; f. Ex. at giøre Anfald (anfalde;) giøre An=greb (angribe;) giøre Begyndelse (begynde;) giøre Ed p. noget; giøre een Følgeskab;

giøre Forbud; giøre Forskiel p. noget; giøre Gield (sætte sig i Gield;) giøre Hinder i noget; giøre Hoveri; giøre Indførsel i et Bo; giøre Indsigelse imod noget; giøre et Løfte; giøre Mageskifte; giøre Modstand; giøre mange Omsvøb; giøre Opbud; giøre Ophold i noget; giøre Oprør, Opstand; giøre Overslag p. en Bygning; giøre Paastand p. noget; giøre Regnskab, Rigtighed f. noget; giøre Regning m. een (at giøre Regning uden Verten ɔ: p. egen Haand beregne ell. bestemme noget, som let slaaer feil;) giøre en Reise (giøre en heldig, uheldig R.) giøre Selskab m. een ɔ: deeltage m. een i en Reise ell. et lignende Foretagende; men: giøre een Selskab ɔ: tilbringe Tiden m. ham;) giøre Synd i ell. v. noget; giøre Udkast t. noget; giøre Udlæg; giøre Uret imod een; giøre Vederlag; giøre Vold p. noget; o. a. fl.] At giøre een noget ɔ: skade een. Jeg har ikke i Sinde at giøre ham noget. b) virke, udvirke, stifte, bringe tilveie, bringe i Stand. Hans Anbefaling har giort det meste. At giøre et Gilde, Selskab. At giøre Fred, Forlig; giøre et Giftermaal. At giøre eens Bryllup ɔ: bekoste det. c) opvække, komme afsted. At giøre Oprør, Støi, Bulder; giøre Uro i Huset. At giøre Løier (Pudserier.) d) forvolde, foraarsage. At giøre een Sorg, Glæde, Fortræd. Det giør Ondt (smerter.) Dette har giort hans Lykke. At giøre dyr Tid p. noget. e) efterkomme, opfylde. At giøre sin Pligt, sin Skyldighed; giøre hvad een befaler. f) lade, mage det p. en vis Maade; ell. mage, at een enten virkelig bliver til, ell. ansees for noget (m. præpos. til.) Vi skal giøre det saa, at han ei mærker det. Han er i Stand t. at giøre, at der intet bliver af. Kongen giorde ham t. Ridder. At giøre een t. sin Arving. At giøre een til Nar for Folk. At giøre sig til Skielm, Nyv, for en ringe Ting. At giøre til Løgn hvad een siger. At giøre en Beskyldning til intet. g) bringe i en vis Tilstand, Forfatning (ikke blot om Mennesket, men ogsaa om den physiske Natur, som virkende Aarsag.) At giøre een vred, glad, bedrøvet. "Regnen giør vaad, og kan derved volde Forkølelse." Müller. Lykken giør Mange overmodige. At giøre noget rødt, blaat, mindre, større, ꝛc.; at giøre noget let, vanskeligt, muligt, umuligt f. een. "Den nøgne Armodsstand mig Reisen let vil giøre." Holb. (Plutus.) 4. bestille, forrette, fuldføre, foretage sig. Enhver af Folkene har sit at giøre. At give een noget at giøre. Han giør ikke andet, end spise, drikke og sove. Hvad han er om en heel Dag, kan en anden giøre i en Time. 5. fremføre, fremsige, fremsætte. At giøre en Bøn t. Gud; giøre Ed p. noget. At giøre

et Spørgsmaal, en Undskyldning, et For-
slag; giøre Rede og Rigtighed for noget;
giøre Regnskab. 6. bruge, betiene sig af.
At giøre Complimenter, Ophævelser, Om-
stændigheder, Indsigelser. At giøre mang-
Ord (bruge Vidtløftighed i sin Tale.) A
giøre med, bruge, anvende. Jeg veed ikke
hvad han vil giøre med alt sit Korn. I
have nok at giøre med (have Penge,
Midler nok.). Jeg har intet at giøre med
(fattes det fornødne Redskab.) 7. udgive
for, forestille, lade som. (simulare.) A
giøre sig rigere, klogere, end man er;
giøre mere af en Ting, end den er. A
giøre sig gal, syg; giøre sig et Ærend
(lade som man har et Ærende.) At giøre
sig haard (lade som man er haard.) 8
Ligeledes: sætte sig i en vis Tilstand; an-
tage en vis Sindsforfatning. At giøre sig
vred, lystig, næsviis; giøre sig stærk (ta-
Mod t. sig; ell. lade som man har me-
Siælsstyrke, end man virkelig besidder;
giøre sig liden; giøre sig færdig; giøre s-
usynlig, m. fl. Giøre sig ud til Vens a-
sætte sig op imod den, man ellers adl-
At giøre sig t. Nyv f. en ringe Ting
9. yde, bevise, lade faae. At giøre endv-
Ret og Skiel; giøre Fyldest for noget
giøre een alt det Gode, man kan. Gi-
os den Ære. At giøre sig en Ære, Glæ-
af noget. 10. opnaae, erhverve. At giøre
Fremgang, Fremskridt i noget. At giøre
Lykke i Verden, v. Hoffet; giøre et go-
Bytte, et rigt Giftermaal. 11. slutte, in-
gaae. At giøre (slutte) Fred, Forbu-
giøre (indgaae) Forlig med een. At giøre
et Kiøb. "Man giør et Kiøb, og hand-
for at giøre et Kiøb." Sporon. (Dog si-
oftere: at giøre et godt, slet Kiøbman-
skab; og at slutte et Kiøb.) At giøre man-
Bekiendtskaber. 12. anrette, bekoste.
giøre et Gilde, Giestebud. Han giorde
Datters Bryllup med megen Pragt.
giøre eens Begravelse. 13. anvende (e-
recipr.) At giøre sin Flid, sit Bedst-
giøre sig Flid m. noget; giøre sig al Umag
14. udgiøre. Hvormeget giør det i det Hele
16 Pund giøre et Lispund. En Mark gi-
16 Skilling. 15. Desuden i mange fa-
egne Talemaader; f. Ex. det er om
giøre ɔ: det er Hensigten, det gaaer
paa, ligger Magt p. Det er ham ikke
Penge at giøre. Det er mig meget om
giøre, at han ikke faaer det at vide. —
giøre eet med een ɔ: slaae sig sammen
At giøre Barsel (føde et Barn;) gi-
klar; giøre Ord af (bramme af;) giøre
sen af. At giøre sig Tanker om no-
(fatte Tanker om.) At giøre sig t. Nar
Folk. At giøre sig, giøre een t. Gode (p-
sig m. Mad og Drikke o. d.). At giøre
get i Penge ɔ: sælge det, for f. at f-
Penge, som man behøver. Det giør

ndt (er mig ukiært, fortrydeligt; acerbe
ero.) Det giør mig ondt for ham (mise-
et me.) m. fl. som under vedkommende
rd maa søges — 16. Med Præpositioner,
g især i egne Udtryk og Talemaader: At
iøre af. a) anvende til, ell. sætte i en vis
Stilling. Jeg veed endnu ikke, hvad jeg
il giøre af denne Karl. Hvad skal man
iøre af Drengen? (hvortil skal man danne,
ruge ham.) Hun giør en Flane af den
Datter; at giøre en Gud, en Afgud af
en. (Hertil hører ogsaa Udtrykket: at giøre
Nar af een, irridere.) b) Hvor har du
iort af Bogen? ɔ: hvor har du lagt den,
adet den komme hen. c) anbringe, rum-
e, huse. Han veed ikke hvor (ell. hvad)
an skal giøre af alle sine Penge. Hvor
al man giøre af alle disse Folk? (hvor
al man huse dem.) d) At giøre af een,
iøre meget af een ɔ: giøre Ære, Væsen
f. Han giør nok ell. meget af det (ɔ: giør
ig meget Bryderi, giør Tingen meget
anstelig.) e) At giøre noget af m. een,
afgiøre. Det vil vi strax giøre af (brin-
e i Rigtighed; især om Pengesager.) Det
an giøres af uden Mellemmand. f) At
iøre af med een ɔ: faae Magt med, tage
f Dage. (jvf. afgiøre.) — At giøre efter,
terligne, efterabe. Han giør Alt efter,
vad han seer. At giøre een noget efter,
ærette det samme, som en anden. (s. efter-
iøre.) — At giøre for, være Aarsag i
eget, som man kunde afværge. Jeg kunde
giøre for, at han faldt. Han kunde ikke
iøre for, at Vognen væltede. (Giøre ved
ruges i samme Bemærkelse.) — Giøre
mod. At giøre noget imod eens Villie,
efaling. At giøre een imod ɔ: fortørne
n. — At giøre med. (s. ovenfor 6.) At
iøre alting med ɔ: foretage sig det samme
m Andre. Blandt unge Mennesker giør
an alting med. At have med at giøre, be-
itte sig, have at bestille med. Jeg vil ikke
ave med den Sag at giøre. Det er ham,
g har med at giøre. Han er god at giøre
ed (let at handle, at komme t. Rette m.)
- Giøre om, forandre, giøre p. en anden
Maade. At giøre et Testamente om. Lade
ne Klæder giøre om. Hvad der er skeet,
an ikke giøres om. — Giøre op. At giøre
n Regning op, bringe i Stand, i Rigtig-
ed. (s. opgiøre.) — Giøre paa. At giøre
ld paa ɔ: tænde Ild op. — Giøre til.
bringe, sætte i en vis Tilstand (s. oven-
r, 3. g.) At giøre een til Træl, til sin
en, t. sin Fiende. Han har giort hende
Kone. Han vilde giort denne Søn t. sin
fterfølger. At giøre noget t. Løgn. Han
l giøre Hvidt t. Sort. b) bidrage, virke,
edvirke til (giøre for.) Jeg har giort mit
rtil. c) være Aarsag i (giøre for.) Der
n Ingen giøre noget til. (Moth.) Pigen
ade ikke giøre noget til, at Barnet blev
sygt. d) lave til, danne. At giøre Læder
til. (Moth.) e) At giøre sig til af noget,
være stolt af, hovmode sig af. Han giør
sig til af sine Penge. "Forstand og Deilig-
hed, og hvad det meer kan være, hvoraf
man giør sig til." Helt. (jvf. ovenfor, 3. f.)
— Giøre ud, mage, at en Ting faaer et
vist Udfald. Hun giorde det ud, det blev
saaledes giort ud, at han blev indbudet
at komme i Huset. (d. Tale.) I ældre
Dansk: at giøre ud, for: udruste; f. Ex.
at giøre Skib ud. (1531. Ny D. Mag. VI.
128.) — Giøre ved. a) tilføie, behandle,
bære sig ad med. Hvad har Pigen giort
ved Barnet? Jeg seer ikke, hvad herved
er at giøre. Hvad skal jeg giøre ved dig?
(hvorledes skal jeg hielpe dig.) b) flye,
sætte i Stand. At giøre ved et Uhr. Den
Stol maa giøres ved. c) bidrage til, være
Aarsag i. Det kan jeg ikke giøre ved. In-
gen kan giøre ved, at han ved sin egen
Uforsigtighed kom til Skade.

Giøremaal, et. pl. d. s. Forretning,
Syssel, Arbeide. (forældet.)

Giøren, en. ud. pl. det, at giøre, handle.
Giøren og Laden. "Jo mere en Gjernings
Giøren og Laden hænge af et Menneske."
Schytte.

Giører, en. pl. -e. den, som giør no-
get; Gierningsmand. (sielden.) "Han paa-
minder dem, som kun ville være Ordets
Hørere, men ikke dets Giørere." Mynster.
(Præd. 1823. I. 494.) "Denne er ikke ble-
ven en forglemmelig Tilhører, men Gier-
nings Giører." Jac. I. 25.

Giørlig, adj. som kan giøres, mulig.
Saavidt det er giørligt. "Dersom det var
giørligt, at forbinde disse Pligter m. det,
man i Verden kalder Levemaade." Snee-
dorf. "At stoppe Munden p. den Under-
trykte vilde, hvor der var lovfast Trykke-
frihed, ei engang være giørligt." Birkner.
Deraf: Giørlighed, en. ud. pl. (V. S. O.) —
giørligen, adv. (forældet.) i Gierningen,
virkeligen, klart, tydeligen. "Dersom den,
der søges og tiltales, vil strax giørligen
rette f. sig." D. Lov. I. 5. 11. (jvf. Glossar.
t. D. Riimkr. S. 320.)

Giørn, et. ud. pl. et Slags fiint, far-
vet Uldgarn, som tilforn var i Brug til
Brodering. At sye, udsye m. Giørn. (s.
Garn. A. S. Gearn.)

Gios, en. Flag, som heises p. Stæn-
ger for i Skibet, især over den yderste
Ende af Bovsprydet.

Glad, adj. (n. glad. men sielden.) [Isl.
gladr. A. S. glæd.] 1. tilfreds i Sindet,
fornøiet, fro. At være, blive glad over
noget (om en mere forbigaaende Virkning
af det nylig indtrufne.) At være glad ved
noget (vedvarende, noget man selv er Aar-
sag ell. Ophav til, ell. som man besidder.)
Jeg er ret glad ved vor Reise. "Han trak

hende t. den steile Bred, glad ved sin Svig." Evald. „I sin Nøisomhed er han glad ved sine ringe Kaar." (Ogsaa i neutr. br. og forekommer sædvanl. glad. Et glad Ansigt. (Moth.) "Sielden sukker glad Hierte; men tidt leer sorrigfuld Mund." Ordspr. "I alt dette var hans Ansigt altid glad, og hans Hierte muntert." Basth. 2. som viser Glæde, munter. Glade Venner, Ansigter, Selskaber. 3. som bringer Glæde; behagelig. Et glad Budskab. En glad Dag, Tidende, Time. (s. Glæde.) — gladelig og gladeligen, adv. m. Glæde. (gladsør, adj. som er af et lystigt, muntert Sind. Moth. forældet.)

Glam, et. (Moth.) ud. pl. [Isl. Glamm, Glaumr.] en stærk, høi Lyd, især af gisende Hunde; Hundeglam. "Hærpaukers hule Glam og Mesterslag ei spartes." Bording. (Heraf Ordet: Glamhul for: Lydhul p. Klokketaarne.)

Glamme, v. n. 1. [Sv. glamma. Isl. glamra.] give Glam fra sig, gise. Hunden glammer. Moth. (sieldent.) "Han hørte glamme høit i Sky Gymers galne, bidske Hunde." Grundtvig.

Glands, en. ud. pl. [Isl. Glans og Glan, Blankhed f. E. af Gnidning, o. d.] den Egenskab v. et Legeme, at det enten giver mange Straaler fra sig, ell. ved sin glatte Overflade opfanger Lysstraalerne og kaster dem fra sig. Solens, Stiernernes, Diamantens Glands. At give Marmoret, Staalet sin Glands. At sætte G. paa noget ɔ: glatte dets Overflade. Sort Silketøi med og uden Glands. Maanens G. p. Vandets Overflade. Farvernes Glands ɔ: deres Reenhed, Friskhed, Livelighed. "Glands kommer af jævnt Lys — men Glands virker stærkere paa Øinene end Klarhed; og Klarhed har ikke saa stærkt Lys, som Glands." Sporon. 2. figurl. a) om ypperlige Egenskaber, store, udmærkede Handlinger, o. d. Hans Bedrifters Glands. "Dydens fremstraalende Glands." Jacobi. "Tilbøielig til, af de mindst betydende Ting at laane en Glands for sit Navn." Basth. "Man saae dog undertiden dette høie Embede i sin gamle Glands." O. Guldb. (Plin. Lovt.) b) om udvortes Anseelse, Pragt, Herlighed, uden indvortes Værd. "Den samme Fred, uden hvilken al Verdens Herlighed kun er en tom og forfængelig Glands." Mynster. „En Stiftelses Glands er sædvanlig en ældre og fornemmere Datter, end dens Nytte." Rahb. = Glandsbaand, et. Silkebaand, som der er sat G. paa. Glandsblad, et. Blad af Tin og Qvægsølv, som lægges bag Speilglas for at giøre det t. Speil. (Folie.) Glandsforgyldning, en. uægte Forgyldning paa Kridgrund. (V. S. O.) glandsfuld, adj. som har megen Glands, glimrende; figurl. meget prægtig, hæ[…] lig, berømmelig. Glandshat, en. […] af Glandslerred. Glandshav, et. p[…] et lysende ell. stærkt oplyst Hav; en u[…] Masse af Glands ell. Lys. "Hiin, som […] rer p. Solen og drukner sit Blik i d[…] Glandshav." S. Staffeldt. glandsh[…] adj. som har en glindsende hvid Farv[…] Overfladen. Glandslerred, et. […] Slags Lerred, som der er sat Glands p[…] Glandslæder, et. Læder, som man g[…] Glands efter at det er beredet. Gla[…] papir, et. Papir, som man, ved at […] det, sætter Glands paa. glandsrig, […] d. s. s. glandsfuld.

Glandse, v. n. [Isl. glansa.] Moth. glindse.

Glandse, v. a. 1. sætte Glands pa[…] (V. S. O. men er usædvanligt.)

Glane, v. n. 1. [Isl. glana, klare o[…] lukke Øinene vidt op, for at see paa ell[…] efter noget. (Moth.)

Glapsti, en. [Isl. glapnaz, at ta[…] feil.] Sti, hvor man tager feil af Ma[…] let, gaaer feil; Vildsti. Høres i Ordspr[…] get: Giensti bliver ofte Glapsti.

Glar, et. ud. pl. [Isl. gler og glær[…] klar, lys.] Glas. Lykken er som Gla[…] (forældet.) = Glarbierg, et. findes brug[…] for: Iisbierg, Iisbræ. (Gletscher.) Gla[…] hav, et. Hav, stort Vand, belagt me[…] klar Iis. poet. om Himlen, den kla[…] Luft. "Ætherens Glarhav." Bagg[…] eller om en stille og klar Vandflade. "[…] stille Glarhav, i hvis Speilbarm Himle[…] Bue fordobledes." Bagg. Glarhinde[…] en. Hinden, der omgiver Glarvædsken […] Øiet. (Moth.) Glarmester, en. De[n] som giør Haandværk af at tilskære Gla[s] og indsætte det i Vinduer, m. m. Gla[r-] speil, et. poet. (ligesom Glarhav) om e[n] blank Flade. "De styrte frem, som No[r-] denvinden over Sneens Glarspeil." Fe[…] som. Glarvædske, en. En meget kla[r] Vædske, bagest i Øiet. Humor vitreu[s]. (Moth.) Glarøine, n. s. pl. [Isl. Gler[…] augu.] Briller.

Glas, et. [A. S. Glæs. jvf. Glar; […] det isl. glæsa, polere; Glæsi, Glæsi[…] Glands, m. fl.] 1. ud. pl. en giennemsigti[g] ofte vandklar, haard og glat Materie, […] frembringes v. Sammensmeltning af K[…] seljord m. Ludsalte. At brænde Glas, […] Glas ɔ: danne den flydende Glasmasse […] et Blæserør i forskiellige Former. Speilgl[as] Vinduesglas; Krystalglas; o. fl. 2. […] Glas. Et Drikkekar af Glas. Viingl[as] Ølglas. Et Glas med, uden Fod. Et Gl[as] Viin. 3. andre Redskaber af Glas, f. E[…] Timeglas, Veirglas, Øieglas. (Ogsaa absol. for: Timeglas. At vende Glasse[t] staae et Glas til Noers ɔ: saalænge Tim[e-] glasset løber.) = glasagtig, adj. som […]

:Glas. **Glasarbeide**, et. 1. Arbeide, som
rtages i og m. G. 2. noget, som er giort
G. **Glasarbeider**, en. den, som gjør
asarbeide. **Glasbrænding**, en. den
unst, at brænde Farver ind i G. (V.S.O.)
asbrændt, adj. m. Farver indbrændt i
lasset. Glasbrændte Ruder. (Moth. far-
brændt. Øhlenschl.) **Glasdør**, en.
r, hvis øverste Deel bestaaer af Glas-
der. **Glasfarve**, en. F. som ligner
las; glasgrøn, søgrøn Farve. **Glas-
roning**, en. Gierningen at farve Glas.
lasflaske, en. F. af Glas. **Glasgalle**,
. Skummet, ell. de salt- og jordagtige
ele, der svømme ovenpaa den smeltede
lasmasse, og øses af m. en Skee. (Moth.
el vitri. T. Glasgalle. jvf. ogsaa
alle.) **glasgrøn**, adj. grøn som grønt
las. **Glashandler**, en. den, som hand-
r m. Glasvarer. **Glashuus**, et. Driv-
uus f. Værter, hvor ingen konstig Varme,
en kun Solvarmen anvendes. "Glashuse
l. kolde Drivhuse." Olufsens Landoec. 13.
lashytte, en. Bygning, hvor man bræn-
r, forfærdiger Glas. **Glaskar**, et. pl.
. f. allehaande Drikkekar, ell. andre Kar
f G. (Moth.) **Glaskiste**, en. K. hvori
avleglas føres. (Moth.) **Glasklokke**,
n. Et klokkedannet Glas, t. at sætte over
oget. **Glaskolbe**, en. Nederdelen af
: Destillereglas, som Hielmen sættes paa.
Moth.) **Glaskram**, en. alleslags Glas-
arer. **Glaskræmmer**, en. s. Glashand-
ler. **Glaskurv**, en. Et Slags Kurv,
vori Tavleglas føres. **Glaslygte**, en.
. med indsat Glas. **Glasmager**, en.
en, som forstaaer at tilberede og danne
lasset i Glashytten. **Glasmageri**, et.
Konsten, at forfærdige Glas og Ting af
las. **Glasmaler**, en. den, som for-
aaer at male paa Glas. **Glasmaleri**,
t. 1. Konsten, at male p. Glas, især
n. indbrændte Farver. 2. et Stykke, ma-
t p. Glas. **Glasmaling** ell. **Glasmal-
ing**, en. d. s. s. Glasmaleri, 1. **Glas-
ovn**, en. Ovnen i Glashytten, hvori
lasset brændes (kalcineres) og smeltes.
lasperle, en. Perle af Glas. **Glas-
puster**, en. den, som v. Blæsning gien-
em et Rør, danner Glasset t. de forskiel-
ige Ting, der giøres af Glas. **Glas-
pusteri**, et. Sted, hvor der pustes Glas,
lashytte; it. d. s. s. Glasmageri. **Glas-
ramme**, en. R. af Glas. **Glasskaar**,
t. lidet Stykke sønderslaaet Glas. **Glas-
skab**, et. 1. Skab med Glasdøre. 2. S.
il at giemme Glas i. (Moth.) **Glas-
skive**, en. 1. en Skive giort af Glas. 2.
. s. s. Glastavle. (V. S. O.) **Glasskum**,
t. d. s. s. Glasgalle. **Glassliber**, en.
en, som forstaaer at slibe Glas til forskiel-
g Brug og Figurer i Glas. **Glassli-
bning**, en. og **Glassliberi**, et. den Gier-
ning, at slibe Glas. **Glastegning**, en. Tegning paa Glas. **Glasurt**, en. En ved Strandbredder, der ofte overskylles, vorende Urt, som naar den brændes, giver endeel Ludsalt ell. Potaske. (Salturt.) Salicornia herbacea. **Glasøie**, et. 1. Øie, hvis Hornhinde har en Feil, der hindrer Synet. 2. et Øie hos Mennesker af graablaa Farve. **glasøiet**, adj. som har Glasøine. En glasøiet Hest.

Glassere, v. a. 1. [T. glasuren, glasiren.] overdrage noget, f. Ex. Leerkar, Porcellain, med en glasagtig, i Ilden brændt ell. hærdet Materie. — **Glassering**, en. 1. Gierningen at glassere. 2. den glasserede Overflade af noget. Glasseringen slides af v. Brugen. (Ogsaa, efter det Tydske: Glassur.)

Glat, adj. pl. glatte. [T. og Sv. glatt.] 1. som er uden følelige Ujævnheder paa Overfladen, jævn, slet. (modf. ru.) At høvle, slibe noget glat. Saa glat som et Speil. 2. uegentl. a) som er uden Folder, Rynker ell. Kruser. Et glat Halsbind. Kiolen sidder ikke glat i Livet, p. Kroppen. b) som er uden Striber, uden ophøiet Arbeide. Han holder meer af det glatte Silketøi, end af det blommede. c) slibrig; hvor man letteligt glider; ell. som let glider af Haanden. Glat Iis. Det er meget glat paa Gaden. Saa glat som en Aal. d) uden Haar. Glat om Hagen. Hans Hoved er raget ganske glat. 3. figurl. a) fiin, skiær. En glat Hud; et glat Ansigt. b) sledsk, smigrende. Glatte Ord. "Faaer glatte Ord og Snak for Vennetro." Rein. At have en glat Tunge. 4. glat, adv. figurl. a) reent, aldeles. Han huggede det glat af, tog det glat bort. (Moth.) Det gik glat med. b) frit, reent ud. At sige sin Mening glat ud. = **Glatfiil**, en. fiin Fiil, som bruges t. Metallers Polering. **glatfile**, v. a. file, polere m. en Glatfiil. **glathaaret**, adj. som har glat, ikke kroslet Haar. **glathaget**, adj. skægløs p. Hagen. **glathudet**, adj. som har en glat, fiin Hud. **glathugge**, v. a. 1. hugge Kanter, Ujævnheder af Tømmer. **Glathøvl**, en. Høvl hvormed Træ t. Bohave tilsidst høvles ganske glat. "Den geistlige Magt bruger Glathøvlen; den verdslige Raspen og Skrubhøvlen." Schytte. Deraf: **glathøvle**, v. a. 1. **Glatslibning**, en. Gierningen at slibe noget ganske glat. **glattalende**, adj. sledsk, smigrende i Tale. (V. S. O.) = **Glathed**, en. ud. pl. Beskaffenheden at være glat.

Glatte, v. a. 1. giøre glat, jævn. At glatte Haaret. At glatte noget op. a) stryge det op. b) giøre det paa ny glat. Dette Tøi maa glattes op. At glatte noget over m. et Strygejern. At glatte Folder ud. = **Glatning**, en. pl. -er. Gier-

gingen at glatte. — Glattejern, Glattesteen, Glattetræ, Jern, Steen, Træ, som bruges til Glatning.

Glavind, et. ud. pl. 1. Spyd, Landse. (s. Vedels Saxo. S. 197. 222.) (Forældet; men optaget af nyere Digtere; og stundom brugt for: Kaarde. I vore Bibeloverss. forekommer ogsaa "Spyd og Glavind." 1 Sam. 17. 45. Job. 39. 26. Bib. 1550 og nyere Overs.) [Gl. T. Glefe, Gleve. Sv. Glafwen. Hertil hører det Fr. glaive, E. glave, en Kaarde.] 2. i Middelalderen brugtes det ogsaa som Benævnelse for en Samling af Bevæbnede, en Ridder med hans Svende, o. d. (s. Jahn. Nordens Krigsvæsen. 103.)

Glemme, n s. Glemsel, Forglemmelse. At slaae noget i Glemme. (Moth.) Det er gaaet mig i (ad) Glemme. = Glemmebog, en. et Ord, der kun forekommer i Talemaaden: at slaae noget i Glemmebogen ɔ: glemme, ikke giøre sig Umage f. at huske, forsømme v. Glemsomhed. "Jeg den dog tidt desværre i Glemmebogen skrev." Kingo.

Glemme, v. a. glemte, glemt. [Isl. gleyma.] 1. miste Erindringen om noget, tabe af Hukommelsen (enten imod sin Villie, ell. v. egen Letsindighed, Forsømmelse, ved: at slaae det af Tanker.) "Jeg minDes, og skal aldrig glemme hiin Nat." Rahbek. At glemme hvad man har lært, glemme eens Navn. Velgierninger glemmes snart. At glemme sine Venner, sine Pligter, glemme det man skylder sin Ære. 2. ikke huske paa, (i et enkelt Tilfælde, f. Ex. at medtage) forsømme at erindre. Jeg har glemt det hiemme, i Haven (ladet det ligge.) Han havde lovet at tale for mig, men glemte det, glemte mig. = Glemsel, en. ud. pl. det, at glemme ell. glemmes; Forglemmelse. "At jeg ei blev født t. Glemsels Lod i Stilheds Skiød." Bagg. "Oldgrandskere søge en Ære i at drage deres Navne frem af den langvarige Glemsel." Rahbek. — glemsom, adj. 1. som let glemmer hvad man skulde eller vilde huske paa. 2. som medfører Glemsel ell. Forglemmelse (usædvanl.). "Hiin indbyder t. Leg, og denne til glemsomme Slummer." Herz. — Heraf: Glemsomhed, en. ud. pl. Tilbøielighed t. at glemme, hvad man burde huske.

Glente, en. pl. -r. [Isl. Gledra.] en Rovfugl af Falkeslægten. Falco milvus.

Glib, en. pl. -e. et vist Slags Fiskergarn, som er befæstet v. Enden af en lang Stang; og som f. Ex. bruges t. at stryge Reier med. Deraf: glibe, v. a. 1. at glibe Aal, fange Aal m. Glib, som ogsaa kaldes: at gaae paa Glib.

Glid, et. ud. pl. det, at glide, Gliden. Et Glid med Foden. Paa Glid, i Gang. At komme, at faae noget paa Glid.

Glide, v. n. gled; gleden, gledet, p[l.] gledne. (er.) [A. S. glidan og glid, [...] rig. Sv. glida. N. S. gliden.] 1. b[e]væges med Lethed p. en glat Flade. [...] glide paa Iis. "Nu Dalens muntre S[...]ner glide p. Skier ned fra Fieldets Side[.]" N. Bruun. Slæden glider let p. den b[...]nede Vei. — uegentl. om anden jævn, l[...] eensformig Bevægelse. Skibet, Baad[en] glider hen ad Vandet, over Bølgerne. "[...] Maanen frem p. Himlens Hvælving gl[i]der." P. H. Frimann. — figurl. om Tide[n] (ligesom rinde, skride, o. fl.) Tiden glid[er] hastig bort. Hvor let gled disse Dage he[n.] "Saa, tænkte jeg, mit Liv skal glide hen[...] Rein. 2. føres hastigen af sit Sted, ent[en] v. egen ell. v. Stedets Glathed; falde [...] Glid. Fadet gled ham af Haanden. H[...] gled og faldt p. Gaden. "Hvor mang[e] der faldt ned, og, om ei ganske faldt, d[...] gled." Bagg. Foden gled for ham, ha[n] gled ud m. Foden. Barnet gled ned [...] hendes Skiød. — Glidebane, en. En gla[t] jævnet Bane paa Snee eller Iis, hv[or] Drenge glide.

Glimme, v. n. 1. give et tindrend[e] Skin, funkle; coruscare, micare. Gli[m]mende hvid. Moth. (Skonning. hed. P[...] los. 1636. S. 336. 38.) jvf. det nu brug[e]lige glimre.

Glimmer, en. ud. pl. [Isl. Glimbe[...] Verelius.] 1. En tindrende Lysning, [...] er mindre stadig end Glands, mind[re] stærk, end Funklen. figurl. bruges [...] hyppigen om det, som har udvortes A[n]seelse, Glands ell. Prægtighed, uden s[...] indvortes Værd ell. Fortieneste. "De, [...] ikke lade sig blende af slige Smaating[...] falske Glimmer." Bagg. N. Klim. "Vi fi[nde] næsten allevegne mere Glimmer, end Ba[...]di." Rahb. 2. Glimmer (argilla mica[...]) kaldes et Slags glimrende Mineral, d[er] forekommer som oftest indsprængt i an[dre] Steenarter; Glimmerguld, Glimmers[...] = Glimmerblad, et. glimrende Bla[d.] "Den blinker blaat m. Smykkets Gli[m]merblade." Ohlenschl. glimmerhvid, a[dj.] glimrende hvid; hvid og glimrende til[...] "Af Snee var Skoven saa glimmerhvid[."] Ohlenschl. (Helge.) glimmerløs, a[dj.] som er uden Glimmer; som ei vil glim[re.] Bagg. (Labyr. I. 131.) Glimmernav[n,] et. Et meer v. glimrende, end virkeli[ge] Fortienester, ell. v. udvortes Glands e[r]hvervet Navn og Rygte. "Til Glimme[r]navn kun langsomt skal du haste." C. F[ri]mann. Glimmerpragt, en. glimrend[e] Pragt; P. som er mere glimrende, e[nd] rig og kostbar. "Du ytrer — din [...]dom uden Glimmerpragt, dog herlig." Oh[...]lenschl. Glimmersand, et. glimrend[e] Sand, som især br. til at slaae p. Skri[ft.] Glimmerskifer, en. En af Glimmer [...]

Qvarts sammensat skiferagtig Biergart. Schistus micaceus. Glimmerstads, en. Pynt, Stads, som bestaaer af glimrende Ting. "Da indtager denne falske Glimmerstads Diet." Rahbek. Glimmersteen, en. s.s.f. Glimmer, 2. ell. en eftergiort Ædelsteen, som kun har Skin og Farve af den ægte. "I Kronens Guld jeg fandt en daarlig Glimmersteen." Øhlenschl. Glimmervid, et. Vid ell. Vittighed, som er mere glimrende, end sand. (Popes Krit. v. Schiermann.) Glimmerværk, et. noget, som er giort, frembragt, allene f. at glimre. "Jugen, som kun Øie har for Guld og Glimmerværk." Grundtvig.

Glimre, v. n. 1. (har.) 1. kaste en glimrende Lysning eller Glands fra sig. Diamanter glimre i Halvmørke, funkle v. Lys. Sværdet glimrede af Guld og Ædelstene. Det er ikke alt Guld, som glimrer. Ordspr. "En Ting glimrer formedelst afvexlende Straalekast; den skinner formedelst vedholdende, den glindser formedelst et jævnt Lys, glimter formedelst igientaget Skin, og funkler, naar den giver Ildstraaler." Sporon. (Dog ikke ganske efter Brugen; thi ogsaa blanke, polerede Metaller, og overhovedet det, som giver Glands fra sig, siges at glimre.) 2. falde i Øinene; udmærke ell. søge at udmærke sig ved udvortes Anseelse, Pragt og hvad der tier Opsyn. Denne Opfindelse er mere glimrende, end nyttig. "Man vurderer hinanden mere efter glimrende Egenskaber, end efter sande Fortienester." Rahbek. "Disse Regenter havde mere lagt an p. en glimrende, end p. en god Regiering." Bagg. Han søger at glimre ved sin Lærdom, ved at giøre store Selskaber. "Hendes Skiønhed var alt det, hun søgte at glimre ved." Rahb. Et glimrende Hof. — Glimrende bruges undertiden ogsaa for: udmærket, ypperlig. Glimrende Fortienester; en glimrende Lykke. — Glimrelyst, en. Lyst til at ville glimre, ell. udvortes falde i Øinene. Glimresyge, en. høi Grad af Glimrelyst.

Glimt, et. pl. d. s. et hastig forbigaaende Skin, en pludselig, snart forsvindende Lysning. Man saae fierne Glimt af Kanonskud. "Som Lysets sidste Glimt, naar Lûen selv har Ende." Tullin. "Det Lys, man saaledes giver, er kun et Glimt, der viser sig f. at forsvinde." D. Guldb. (Plin. Lovt.) Deraf: Lynglimt. — figurl. om det, som er flygtigt, af kort Varighed. Et Glimt af Haab, af Trøst. "Dog min bange Siæl undfiyede disse Glimt af konstlet Fred." Evald. Jeg saae et Glimt af ham ɔ: saae ham meget kort.

Glimte, v. n. 1. (har.) [Sv. glimma. H. glümen] give Glimt, lysne med et pludseligt Skin. Det glimter i Kimingen (Horizonten.) Det begynder at glimte (rettere: grye) af Dagen. "Alt Lys giver Skin, og kan komme t. at glimte. Det, som skinner, lyser stedse; det, som glimter, lyser af og til." Sporon. (Usædvanlig er den act. Brug: "Hvor man giennem Natten glimter Straaler." Evald. Sk. III. 275.) — Deraf: Glimten, en. ud. pl.

Glindre, v. n. 1. [Isl. glitra. Sv. glittra.] glindse, glimre. Atreboe. (forældet.)

Glindse, v. n. 1. (har.) [Isl. glansa. Glis, Glindsen, Blankhed.] have Glands, give Glands fra sig. (jvf. glimre.) "En Ting, som ikke er kantet ell. mangefladet, kan ikke siges at glimre; og det, som er ujævnt, skarpt og kantet, kan ikke siges at glindse." Sporon. — Oftest siges den Ting at glindse, p. hvis glatte Overflade Lysstraaler spille. (Bølgerne glindse i Maaneskin; glindsende Silketøi. En Taare glindsede i hans Øie. At glindse i Ansigtet af Fedme.) Den Ting derimod glimrer, som kaster Lysstraalerne enkelte eller spredte tilbage. Heller ei bruges glindse figurl. saaledes som glimre. Urigtigen siger Jacobi: "De Egenskaber, der glindse i Fred."

Glip, adv. [Isl. Glepp, Uheld.] feil, forgieves. I de Talemaader: at gaae glip af noget ɔ: ikke opnaae. "Da han var gaaen glip af den fyrstelige Værdighed, han havde attraaet." D. Guldb. Det slog glip (feil) for ham. (Usædvanlig er nu Talemaaden: gaae til Glippe ɔ: slaae feil, glippe. "At det, som efterjages, til Glippe stundom gaaer, og ei saa let hentages." Bording. II. 349. "Gaaer din Agt til Glippe." Sammest. 387.) — Glipgang, en. forgieves Gang. (Moth.)

Glippe, v. n. 1. [jvf. Glip. Isl. glapnaz, slaae feil, tage feil.] 1. glide, snuble m. Foden, træde feil. "Men vogt dig, at saa let dig Foden glipper!" S. Blicher. 2. slaae feil. "Har vi Køer og Faar, at trøstes ved naar Havet længe glipper?" Evald. Det Haab glippede for mig. Synet glipper f. ham. "Mit Syn og Sind glipper mig aldeles." Vedels Saxo.

Glippe, v. n. 1. blinke. Glippe med Øinene. (forældet.) Deraf: Erik Glipping.

Glitte, v. a. 1. bruges i nogle Tilfælde for: glatte. At glitte Tøi m. en Glittesteen (ɔ: en Glaskugle, som dertil bruges.) Deraf: Glitning, en. — Glitter, en. den, som giør Haandværk af at oppudse og glitte visse Slags Tøi.

1. Gloe, v. n. 1. [Isl. og Sv. glóa. A. S. glovn. E. to glow.] glindse, skinne. Det gloer som bare Guld. Den Kiole kan ret gloe ɔ: falde i Øinene (i Almuesproget.) "See den fæle Drage, hvor den gloer paa Bølgerne." Øhlenschl. (Helge.)

2. Gloe, v. n. 1. (har.) [Isl. glugga.]

see stivt og længe paa, stirre. At gloe paa, efter noget (i lavere Tale.) At gloe paa noget som en Ko paa en Ladedør, paa en malet Port.

Gloende, adj. v. [Isl. glóandi.] 1. gløbet i Ild, gløbende. At skyde m. gloende Kugler. "Da samler du gloende Gløder p. hans Hoved." Rom. 12. 10. 2. uegentlig om det som har en meget stærk Hedegrad, uden at gløde; brændende hed. Maden var gloende hed.

Glose, en. pl. -er. [Lat. glossa.] 1. Ord af et fremmedt Sprog, m. dets Fortolkning. At lære latinske Gloser. "Der elsker Sprog, men dog for Gloser ikke fegter." Holb. Stiemted. 2. Sieldnere: Ord af ethvert Sprog overhovedet. "Jeg seer, han frugtbar er p. danske Riim og Gloser." Holb. P. Paars. 3. spodsk, stikkende Ord. (dagl. T.) "Ved Hielp af falstet Spot og vebret Glose." Bagg. s. Glusser. = Glosebog, en. kort Ordbog over de almindeligste Ord og Talemaader i et Sprog. Glosekræmmer, en. foragtelig og i dagl. T. om den, der vil bramme med fremmede Ord ell. med en ufrugtbar Sprogkundskab.

Glubende, adj. v. [Isl. glápa, jvf. det følgende Ord.] vild, farlig, rivende (om Rovdyr; egentlig: slugen, gridsk.) "Denne Ørkens Beboere, hine glubende Dyr, der fyldte Luften m. deres Hylen." Bastholm. [v. a. glube, (Isl. gleipa.) sluge, anfører Moth; og tillige m. Bemærkelsen: at slaae, rive Skindet af Kreature.]

Glubsk, adj. [Sv. glupsk, slugen, *vorax* (Ihre) af Glup, Svælg. Isl. gleypa, sluge, svælge.] bidsk, voldsom, rivende. En glubsk Hund. Den Karl seer glubsk ud. "Liig en blodtørstig Ulv, der glubsk sit Rov opleder." Zetlitz. (I ældre Skrifter: graadig, slugende. Skonning.) Glubskhed, en. den Beskaffenhed, at være glubsk; glubsk Adfærd.

Glusser, n. s. pl. spodske og fornærmelige Ord. "Glusser og Gloser." (D. Lov.) [jvf. det siællandske v. at glusse. "At glusse: give Gloser og Glusser." Moth.] "Han gav ham og hans Tilhængere gode Glusser." Coldings K. Hist.

Glug, en. pl. -ger. [Isl. Gluggr; Gluggi, Vindue.] Hul, Aabning til at see ud af; Lyshul. = Glughul, et. det samme; ell. en mindre Glug. Glugmaaned, en. det danske Navn for Januar. Glugvindue, et. Et lidet Vindue, f. Ex. en Rude i en Dør.

1. Glut, en. pl. -ter. et lidet Barn, uden Hensyn t. Kiøn. "Glutten, som nylig er tagen af Svøbet." C. Frimann. (Ordet bruges kun i Danmark og Skaane.) "Nuomstunder er en Glut et Herskab udi Huset." Falster. (Om ældre Pigebørn, ell. unge Piger, br. det som Kiælenavn af Forældre, Elskere ell. ældre Slægtninge.)

2. Glut, en. Et forældet Ord, som forekommer i Ordsproget: "De ere al gode (ell. den er altid god) som Glutten fylder," hvilket uden Tvivl ei kan henføres t. forrige Ord. (Jvf. Ihres Glossar. I. 6.., hvor dette Ordsprog henføres til Glup, Svælg.) I Moths Ordbog forekommer Glut, en. 1. den tomme Tarm (Gerta... men) intestinum jejunum. 2. Svælg, oesophagus.

Glæde, en. pl. -r. [Isl. Gledi. s. glad.] 1. den Tilstand, at være glad, den behagelige Følelse i Siælen, som opstaaer ... og tedsager Nydelsen af et Gode ell. Forestillingen derom. "Er Følelsen af de behagelige Fornemmelser, Mennesket under... stærk, bliver Fornøielsen t. Glæde." Müller. At føle Glæde ved, over noget; finde sin G. i noget. At have Glæde af sine Børn. (pl. Glæder om flere Slags ... deslige Følelser. Naturen skienker os mange skyldfrie Glæder. "Heltenes Fryd var ha... tidlige Glæder." Pram.) At giøre noget m. Glæde, m. Lyst, gierne. 2. Ytring af Glæde. Man saae, hørte ikke andet end Glæde. Der var stor G. (at see) p. alle Børnene. Der blev en Glæde i hele Huset, Landet. "Da Mennesket formaaer at beherske sine Følelser, kan der ligesaa... gives en stille Fryd, som en taus Glæde." Müller. 3. En Gienstand, som vækker G. Du er min Lyst og Glæde. Jeg fik ... ham min Alderdoms Glæde. = a) glædedrukken, adj. v. ganske henrykt, lig... som beruset af Glæde: "Navnløs Salighed jeg finder i min glædedrukne Siæl." Thaarup; ell. som vidner om, som ledsager en saadan Siælstilstand. "Navnløse glædedrukne Sværmerier." Bagg. glædefuld, glæderig, adj. som bringer ... Glæde, meget glædelig. Glædefærd (Glædesfærd) en. glædelig Færd, Begivenhed, Tildragelse. "Af den Forandring Glædefærd." Bording, I. 233. glædeklar, adj. klar, tindrende af Glæde. (... Diet. Rahbek.) glædeløs, adj. som er uden Glæde, som ingen G. har ell. bringer. (Rahb.) "Dit Livs saligste Øieblik, mod hvilke Alt synes dig tomt og glædeløst." Mynster. Glædesang, en. Sang i Anledning af en Glædesfest ell. glædelig Begivenhed. Glædeskrig, et. Skrig som frembringes v. en pludselig ell. ... G. Glædeskud ell. Glædesskud, et. S... som løsnes t. Tegn p. offentlig ell. p. F... res Glæde over noget. glædesky, adj. som skyer, er en Fiende af Glæden. (Bastholm.) "Skal jeg i Dorskhed hylle mig o... glædesky mit Liv bortsukke." Rahb. Glædeskygge, en. poet. noget, som kun Indbildningen viser os som Glæde; indbil...

lede. "Ved Daarlighed i Drømme faae
lædeskyggen fat." A. Stub. glæde-
m, adj. som er uden Glæde, uglad.
Og fyld mit glædetomme Hierte — med
indret af din Lyst." Bagg. "Den Forlad-
s glædetomme Ensomhed." Mynster. —
Glædesbud, et. Bud, som forkynder
glædelig Tidende. "Jeg iler at forkynde
lædesbud." Øhlenschl. (Balder.) Glæ-
desdag, en. Dag, p. hvilken man nyder,
tilforn har oplevet en stor, usædvanlig
. En Glædesdag f. hele Landet. "Af
ener jeg en Skare fandt i mine lyse
lædesdage." S. Blicher. Glædesfest,
. Høitid, som holdes i Anledn. af en
r Glæde. "Denne Nation betragtede
lædesfester som en politisk Sag." En-
lst. Glædesgraad, en. Graad af
læde; Glædestaarer. At fælde Glædes-
raad." Øhlenschl. Glædeshaab, et.
ab om en forestaaende Glæde. (Øhlen-
läger. Glædesild, en. Ild, som
tændes t. Tegn p. en offentlig Glæde;
er: Lystild, Fyrværkeri. Glædesklang,
. Glædeslyd. "Hvorfor toner ei Glæ-
sklang?" J. L. Heiberg. Glædeslyd,
. Lyd, som vidner om Glæde, som frem-
inges v. Glæden. "Og hilses fra hvert
ra m. blandet Glædeslyd." Rein. Glæ-
smaaltid, et. M. som gives p. en Glæ-
stag, v. en Glædesfest. Glædesord,
. glædelig Tale ell. Efterretning. "Og
rang de to fra Græsset v. dette Glædes-
d." Øhlenschl. Glædestaarer, pl. T.
m een udgyder af pludselig ell. overvæt-
s Glæde. Glædestegn, et. det, der
ner om Glæde, der skeer, bruges t. Tegn
Glæde. Glædestid, en. Tid, hvori
an nyder en stor, meer end sædvanlig G.
De glemme i denne korte Glædestid deres
agvarige Trældom." Schytte. Glædes-
ne, en. Time, som tilbringes i Glæde.
lædesvarsel, et. noget, som bebuder
eller en glædelig Begivenhed. (Grundt-
l.) = glædelig, adj. som medfører,
aarsager Glæde, som er t. Glæde. En
ædelig Dag, Tidende.

Glæde, v. a. og rec. 1. [Isl. hlæa.]
re glad, vække Glæde hos. At glæde
(føle Glæde) ved, over noget.

Glædskab, en. d. s. s. Glæde; især ud-
rtes Glæde, Lystighed. (næsten forældet.)
ra alle Hierner fløi mig Glædskabs Lyd
Møde." H. Bull. "Forbi for mig er
ands og Leg, al Glædskab jeg forsa-
." Rahbek. = Glædskabsbud, et. Bud,
n bringer glædelig Tidende. Glæd-
kabsdag, en. Glædesdag. (Moth.)

Glød, en. pl. -er. [Isl. Glód.] 1. en
en Brand, et Kul, som gløder, eller
oraf de vandagtige Dele ere bortdunstede,
n de brændbare vedligeholde Ilden. (f.
al.) Disse Gløder ere ikke ret udbrændte
ɔ: de have endnu vandagtige Dele v. sig
og give Røg. 2. bruges det om disse Slags
metallisk Kalk; hvoraf Sølverglød (egentl.
Blyglød.) = glødhed, adj. hed, som en
Glød, gloende. Glødhede, en. den
Hede, som et glødet Legeme har, gloende
Hede. Jernet, Metallet varmes indtil
Glødhede. Glødild, en. Ild, som vedli-
geholdes ved Gløder. Modsat Luerild.
glødrød, adj. rød, som Glødild ell. som
glødet Jern, luerød.

Gløde, v. a. og n. 1. giøre gloende i
Ilden, opvarme noget t. den stærkeste Hede,
som det kan modtage, uden at smeltes eller
blive t. Aske. At gløde Jern, Staaltraad.
At gløde Kul ud, lade dem udbrændes.
At gløde Viin, Brændeviin ud. (Moth.)
(s. udgløde.) — figurl. ophidse. "Ei den,
som gløder op t. Brede Frænders Barm."
H. Bull. 2. v. n. være gloende, opvar-
met t. Glødhede. Naar Jernet gløder.
figurl. være giennemtrængt af en stærk Fø-
lelse; hvoraf adj. v. glødende, meget hef-
tig. En glødende Andagt, Kiærlighed.
3. uegentl. lyse, skinne, med en blussende
rød Farve. "Lig Østens Sol — der snart
fremtræde vil, i gyldne Glands at gløde."
P. H. Frimann. "Skovens Kant og alle
Bakker gløde." S. Blicher. — Glødning,
en. Gierningen at gløde. Jernets Glød-
ning.

Gnaddre, v. n. 1. [Isl. gnötra, skælve;
f. Ex. om Tænderne.] i d. Tale: knurre,
smaaskiænde, være vredladen. (Om Andens
Røst. Moth.) jvf. snaddre.

Gnald ell. Gnalde, en. pl. -er., -r.
en Smule, et lidet afbidt Stykke.

Gnalde, v. a. 1. [af Gnald, ell. fre-
quent. af gnave.] bide, gnave smaaligen
i ell. paa noget. — Gnalding, en. pl. -er.
d. s. s. Gnald.

Gnaske, v. a. 1. bide, gnave p. noget,
som knaser imellem Tænderne. (B. S. D.
egentlig et v. frequent. af gnave, som
trædske af træde.)

1. Gnav, et ell. en. I daglig Tale:
en Person, som idelig gnaver, knurrer eller
skænder.

2. Gnav, n. s. Et Slags Spil m. Brik-
ker, som de Spillende ombytte hos hver-
andre. At spille Gnav. = Gnavbrikke,
en. En af Brikkerne, der have t. Gnav-
spillet, som giemmes i og under Spillet
tages op af Gnavposen.

Gnave, v. a. 1. [Isl. gnaga.] 1. søge
m. Tænderne at bide ell. pille noget af e
haardt Legeme. At gnave paa et Been.
Musene have gnavet Osten. Faarene gnave
Barken af de unge Træer. 2. uegentlig:
beskadige ved at gnide. Kassen er bleven
gnavet underveis. Støvlen har gnavet
min Fod. Rebet er gnavet over. 3. i d.
Tale bruges gnave som v. n. for: knurre,

skiænde, give Ondt af sig (tale ilde om. Moth.) = Heraf: gnaven, adj. vranten, fortrædelig; "som pleier at smaaskiænde; men dog ikke m. fine Ord saarer, som den Bidske." Müller. (dagl. T.) "Da rynked Færgekarlen Brynet, og mumled gnaven i sit Skiæg." Ohlenschl.

Gnegge ell. gnægge, v. n. 1. [A. S. hnægan, *hinnire*. Sv. gnägga.] siges om Hestens sagtere Lyd, naar den fattes Foder, ell. ved andre Leiligheder, f. Ex. Hoppen ad sit Føl; ell. naar en anden Hest kommer ind i Stalden, o. d. Deraf Ordsproget: "Hest staaer tidt hos Hø og gnegger ad Halm." (Moth.)

Gnid, et. pl. Gnidder. Luseæg. — gniddret, adj. besat med Gnidder.

Gniddre, v. a. 1. skrive noget yderlig smaat og tæt sammen. Gniddret Skrift.

Gnide, v. a. gned; gneden, gnedet. [Isl. gnya. A. S. gnidan.] bevæge, rive en Ting haardt og ofte frem og tilbage p. Overfladen af en anden. At gnide Hænderne. At gnide en Kaarde f. at faae den blank. At gnide Kiød m. Salt. Gnide Legemet m. et Klæde. At gnide ind, gnide ud ɔ: bringe ind, ud v. Gnidning. Gnide Salve ind i Huden. Gnide Pletter ud af Køi. Koen gnider sig p. Pælen. = Gnidesteen, en. Steen ell. Glasklump, hvormed man gnider noget glat. — Gnidning, en. pl. -er. Gierningen at gnide. — Gnidsel, en. (br. kun om at "skære Tænder.") Tænders Gnidsel.

Gnidsk, adj. [Formodentl. af Nid. Isl. nidskr. Sv. nidsk, nisk. I gl. Svensk er Niding ogsaa en Gnier; ligesom Nything i Nord-Englands Almuesprog.] meget gierrig, i høi Grad karrig. "Den, som ikke blot i enkelte Tilfælde, men idelig gnier p. Pengene, han er gnidsk." P. E. Müller. — Deraf: Gnidskhed, en. ud. pl. en til det Smaalige dreven Gierrighed. "Hun gav sin Gnidskhed Navn af simpel Sparsomhed." P. M. Troiel.

Gnidske, v. n. 1. [af gnide.] At gnidske m. Tænderne, skære Tænder. (Moth.)

Gnie, v. n. 1. har. udøve overdreven Sparsomhed ell. Gnieri. (d. Tale.) "Vi maae ei gnie meer paa vores Proviant." Holb. P. Pears.

Gnier, en. pl. -e. [s. adj. gnidsk.] den som er gnidsk, karrig. "Stiger Karrighed saa høit, at den Karrige endog føler Ulyst t. at anvende Pengene t. sin egen Nødtørft, da bliver han t. en Gnier." Müller. (Gniepind, i dagl. Tale: en Gnier.) = gnieragtig, adj. som ligner en Gnier, passer sig for en Gnier. "En velhavende Handelsmand, som hverken er gnieragtig ell. ødsel." Sneed. — Deraf: Gnieragtighed, en. ud. pl. — Gnieri, et. gnidsk, gnieragtig Handlemaade.

Gnikke, v. a. 1. smaagnide, gnide sj... (Holberg.)

Gnist, en. pl. -er. [Isl. Neisti.] ... ganske liden Deel Ild; Ildgnist. Flint... stenen giver Gnister for Staalet. Giv m... en G. Ild. "Dersom du blæser paa ... Gnist, skal den optændes." Sir. 28. ... — figurl. Ikke en Gnist af Haab (ikke ... mindste Deel.) "Stundom tindrer en Gn... af Haab i hans Hierte." Herz. — Gni... regn, en. ud. pl. En stor Mængde ... faldende Gnister. (Ohlenschl.)

Gnistre, v. n. 1. (har.) 1. kaste Gn... ster fra sig. Ilden gnistrer p. Arnen. "... gnistred Ild og Flammer." Ohlenschlag... "Han levned kun gnistrende Emm... Grundtv. "Havets vilde Fraade, flig ... p. tusind, vrede Bølger gnistrer." Foers... 2. figurl. tindre. Hans Øine gnistrede ... Vrede. (Usædvanlig er Brugen som v. ... "Øiet gnistrer Havn og Had." Thaar...

Gnittre, (V. S. O.) s. knittre.

Gny, et. pl. d. s. [Isl. Gnyr.] ... Bulder ell. Støi. "Da blev stor Bul... og Gny af Folkenes Mængde og Raab... drag." P. Claussen. Med Raab og Gn... "Da brast de haarde Klipper høit m... Gny." Ohlenschl. Deraf: Vaabengny. ...

God, adj. n. og adv. godt. comp. ... dre. superl. bedst. [Isl. gódr. N. S. ... T. god. E. good.] I Alm. som er sa... ledes beskaffen, at det opfylder sin Hensi... svarer t. sin naturlige Bestemmelse, ... den tilbørlige (physiske ell. moralske) Ful... kommenhed eller Dygtighed. — Blandt ... mange Bemærkelser, det modtager i sa... stilte Tilfælde, kan nævnes: 1. dygti... fuldkommen i sin Gierning. (Modsat: ... uduelig, udygtig.) En god Digter, Kun... Læge, Krigsmand, &c. "Den gode Skoma... syer gode Skoe; et godt Barn er et lyd... og kiærligt Barn; en god General forsta... at anføre Hære." Müller. "De ere ei alle go... Kokke, som bære lange Knive." Ords... At tegne, male, spille godt. Han ta... godt f. sig, men den anden endnu bed... — Det er nok godt; men ikke godt n... (bene quidem est; sed non satis be... jvf. nok, 2 og 1, b.) Det er godt nok ... ham, siden han ikke vil have det bed... 2. fuldkommen, forsvarlig, uden Feil ... Lyde; sund, stærk; ufordærvet. Et go... Skib, Huus. Godt Klæde, Lærred. ... giøre godt Arbeide. God Helbred, Hørel... Lugt, Smag, Fordøielse; gode Kræft... en god Legemsbeskaffenhed. Gode Fi... vare; godt Brød, Smør. — Godt ... kaldes det stærkere Øl i Modsætning ti... tyndt, dagligt Øl. — Et godt Hoved, ... des den, som har fortrinligt Nemme, ... end almindelig Forstand. 3. ægte, ... uforfalsket; it. oprigtig, uskrømtet. Go... Guld, Sølv. Gode Penge, Varer, ...

En god Ven, Christen, Patriot. 4. brugelig, tienlig. En god Havn. Godt Tømmer t. Huusbygning. Dette Tømmer er godt til Skibsknæer. Denne Kiole er god ok at reise med. At komme i en god (beilig) Tid. I god Tid, betids. Det er ndan god Tid, tids nok. Det har god Tid, det haster ei. 5. gavnlig, nyttig, forelagtig, sund. Det er godt f. Helbreden, Maven, Dinene. Jeg holder det for godt. Et godt Raad. — Det kom mig til Gode til Fordeel) at jeg var ældre end han. Det er og en Velgierning, at giøre den l Gode, som nødig tager imod sit eget Navn." B. Thott. At giøre sig til Gode ... noget (nyde lekker Kost.) jvf. tilgode. . ønskelig, heldig, lykkelig, glædelig. Gode Tider; god Tilstand, gode Omstændigheder; god Vind. En god Tidende. Et godt Udfald, Tegn. Jeg kom her i en god (heldig, beleilig) Tid. At sige noget i en god (heldig) Tid, Time (fausto omine.) God Dag! God Nat! (At give nogen en god Dag ɔ: ikke agte hans Vrede ell. Trudsel.) God Taar! en Hilsen, naar man drikker hinanden til. 7. frugtbar. God Jord; gode Aar; en god Høst. Sæden staaer godt i Aar. 8. rigelig, fordeelagtig, betydelig, som er i Mængde ell. i høi Grad. Godt Udkomme; en god Næringsvei. En god Deel Folk. Gode Renter, Indkomster. Han fik gode Midler m. sin Kone. Det er en god (rum) Tid siden; der er endnu et godt Stykke Vei t. Byen. At have god Fordeel af noget. Han fik et godt Stød. Give een et godt Dresigen. Endog om lastværdige Egenskaber og Personer. Det var en god Løgn, han der fortalte. Han er en god Svirebroder.) 9. behagelig for Sandserne; smuk. Det har en god Smag, Lugt. Han holder af god (lekker) Mad. Godt Veir. At see godt ud. Et godt Udseende; en god Udsigt. 10. i moralsk Henseende (subjective): som vil det Rette, som vil alle vel, ei føler Tilbøielighed t. at skade ell. giøre Uret; velsindende, velmenende. En god og from Mand. (jvf. from.) — it. som udtinder af en saadan Egenskab (modf. ond.) "Det vi befalde, ikke fordi det er brugbart, men fordi det har Værd i og for sig selv, kaldes i Særdeleshed godt." Müller. At ville, stræbe efter, elske det Gode (modsat: Synden, det Onde.) "Der gives noget, som kaldes det Gode, fordi det viser sig som noget, hvis uafhængige Værdi vi umiddelbart føle." Müller. Et godt Hierte. At tænke godt om een; handle godt mod een. Gode Handlinger, Sæder. En god (sømmelig) Opførsel, Omgang. 11. velgiørende, godgiørende. At være god imod en, imod den Fattige ɔ: giøre vel imod. Han giør meget Godt (giver meget til Trængende.) 12. heraf end vidvaagen, velvillig; mild, følelig, dig, høflig. Hun er mig ikke god. rig Mand er Ingen god, og værst." Ordspr. Han er god at ... at tiene. En god Herre mod sin givne, Tienestefolk (modf. streng, En god Fader, god Søn (ɔ: der sine Pligter som Fader, som Søn en god Villie ɔ: frivilligen. Han ikke m. sin gode Villie. At tale g een, svare godt. At give gode venlige, milde, overtalende.) At get f. Penge og gode Ord. At b igien, lade sin Vrede fare. 13. dig, venlig. At være god af sig. altid for god til at giøre ham im Misbrug forbindes i dagl. Tale m Bemærkelse, især naar det sige Mand, et Bibegreb om Svaghed foldighed; f. Ex. det er en god, Mand, som lader sig narre af enh god Stakkel, Tosse.) 14. retska lig. Et godt Navn og Rygte. God Dannemænd, i Lovsproget: ud vederhæftige Mænd. (Rigets, gode Mænd, tilforn: de Adelige, perste, Fornemme. Optimates.) tilbelig, sikker; it. som indestaaer god Betaler; gode Vexler. At v (være Borgen) for noget. 16. stærk nok, dygtig til. Han er ikke at bære det, for at reise sig af for at bevise hvad han siger. "Et som han ikke var god for, tilbø udrette." B. Thott. "Ikke kiender god for at være Høvding." P. 17. af en vis Værdi; agtbar, vær holde sig for god t. noget. Det er t. saadan Brug. Enhver er god f har sin Værdi. 18. deelagtig, De vare lige gode om Byttet, o Misgierning. 19. let, ikke vanskel er god at faae i Tale. Dette B ikke godt at hugge. Han har god giøre det. Det har gode Oeie, gode Oeie (det finder sig let, h Vanskelighed; kræver ingen Hast.) der gode Raad til (det falder ikke ligt, ikke kostbart at skaffe, at 20. billig, ikke dyr. Godt Kiøb. god at handle med. 21. vedbør lig, rigtig. At giøre god Rede fo Dette er mig god Betaling. (s. Godt!) = godartet, adj. som god Art, Beskaffenhed. (modf. on En godartet Feber; godartede — goddædig, s. godgiørende, velg — godgiørende, adj. v. som gie godt imod Trængende; velgiørend er godgiørende, som gierne und Nødlidende; den er velgiørende, vender sin Virksomhed t. Gavn

Medmennesker." Müller. Godgiørenhed, en. den Egenskab, at være godgiørende; Udøvelsen af velgiørende Handlinger. — Godhed, en. ud. pl. 1. den Egenskab ell. Beskaffenhed, at være god, at have den tilbørlige Fuldkommenhed (kan ikke bruges i alle Adjectivets Bemærkelser, og er især indskrænket til 2, 6, 9, 10 og 11.) 2. Velvillie, Bevaagenhed. At anbefale sig i, at misbruge eens Godhed. 3. Velgierning, Tieneste. (her bruges ogsaa pl.) — godhiertet, adj. som har et godt Hierte, et deeltagende, medlidende, men især hielpsomt Sind. "Vel veed jeg, du troer mig vist en from godhiertet Taabe." Evald. (Fisk.) (Ogsaa: godhiertig. Moth. "Held den — som den daglig skuffede Godhiertige er kiærere, end den Haardhiertede." D. Tilsk. X. 644.) Deraf: Godhiertighed, en. ud. pl. (Moth.) "Ikke Svaghed, ikke skuffet Eftergivenhed, ikke Aandens Ladhed er sand Godhiertighed." D. Tilsk. X. 644. — godlidende, adj. [Isl. gódlátr.] venlig, mild, især af Aasyn og i Adfærd; (hyppigst br. dette adj. i Norge.) En godlidende Mand, Kone. "Dette Besøg og Bekiendtskab — var saa simpelt, naturligt og godlidende." Bagg. (Labyr. I. 244.) godmodig, adj. (T. gutmüthig.) godsindet, godlidende, venlig, hiertelig. Den i Hiertet gode, velvillige, mod sine Medmennesker velgiørende Mand er derfor ikke altid godmodig; men kan undertiden være ubehagelig, frastødende i sit Udvortes. "En godmodig Mand er derimod den, hvis Tale og Adfærd røber, at han er stemt t. Velvillie." Müller. Deraf: Godmodighed, en. ud. pl. — godsindet, adj. godmodig. (Moth.) godtalende, adj. v. som taler godt, venligt t. Andre. (V. S. O.) godtroende, adj. v. som i Følge egen Godmodighed og Ærlighed troer enhver vel; troskyldig. "Du fandt Menneskene anderledes, end din alt for godtroende Forventning lovede." Mynster. Godtroenhed, en. Troskyldighed. (V. S. O.) godvillig, adj. som giør noget med god Villie; som gierne vil tiene Andre. "Hans Rygte var saa fordeelagtigt — at de fleste Der godvilligen gave sig under hans Regiering." Guldberg. "Giøre Forældrene det ikke godvilligen, har Staten Magt at tvinge dem dertil." Schytte. Godvillige Vidner (D. Lov. I. 13. 3.) ɔ: Vidner, som møde i en Sag uden Stævning; forskiellige fra: villige Vidner. "Frivillig siges om den, der giør noget uden Tvang; godvillig, af Lyst." L. Heib. (Det sidste medfører derfor mere Begrebet om Selvbestemmelse, end det første. jvf. Müllers Synon. I. 198.) Godvillig siges undertiden ogsaa om den, der er føielig af en godmodig Svaghed. "Han drikker frivilligt; siger man om den, der ikke skiøtter om at lade sig nøde; godvi[l]ligt, om den, der giør det af Føielighed mod Verten ell. Selskabet; gierne, fo[r] han finder Smag deri." L. Heib. — Dera[f:] Godvillighed, en. ud. pl. (B. Thott.)

Gode, et. [Et i nyere Tid indført Sub[st.] hvis pl. Goder ogsaa er brugt af Nogle] 1. en god Ting, det, som udgiør ell. fre[m]mer Menneskets moralske ell. physiske V[el] (Bonum.) Det høieste Gode. Sundhed er et stort Gode. "Kiærligen har G[ud] smykket Jorden omkring os, og ladet d[en] bringe os sit Gode." Mynster. 2. I[sl.] Gódi. (m. Art. en.) Gavn, Nytte, Raad[.] Det giør aldrig Gode, giør ingen God[e] (Moth.) Hvad Gode kan du have dera[f] (sielden.) Jeg vil ønske, det maa bli[ve] komme ham til Gode. "Vores Fædre[ne]land t. meget Gode og Gavn." Vede[l] Saxo. 350. "Den Daad, dig selv til Go[de] kom, din Mund bør aldrig tale om." Tod[e] (jvf. god, 5.) 3. det Gode (af adj. go[d]) bruges i adskillige Udtryk. Af det Gode af et godt, velvilligt Sind. — Med t[il] Gode, a) med Høflighed, p. en god Maa[de] b) med fri Villie, godvilligen. 4. til God[e] At holde een noget til Gode, a) bære m[ed]. "Hvo kan holde den en Last til Go[de] der af Forsæt, m. beraad Hu begaaer [den] sten?" Schytte. b) giemme, holde no[get] tilbage f. een t. en følgende Tid. — At gi[øre] sig til Gode, pleie sig m. Mad og Dri[k.] 5. til Gode, adv. (helst i eet Ord: tilgode) At have noget tilgode hos een (have Gield[s]fordring paa een.)

Goderaad, n. s. pl. et Slags Bakkel[se] (s. god, 19.) Goderaadsjern, et. [Ba]gejern, hvori Goderaad bages.

Godhed, s. ovenfor under god.

Gods, et. [af god.] 1. ud. pl. M[id]le[r,] Formue, Eiendom. Rørligt, urørligt God[s,] uretfærdigt G. "Giv mig Folket, og t[ag] Godset t. dig." 1 Mose B. 14. "Du har i[kke] begiert Rigdom, Gods og Ære." 2 Kr[øn.] 1. 11. (s. Arvegods, Børnegods, c. [f.]) 2. ud. pl. Varer, Kiøbmandsgods, Ski[bs]ladning. Det er godt Gods (gode Vare[r].) Skib og G. — Gods kaldes ogsaa, med [et] technisk Udtryk, Metallet i støbte Me[tal] Arbeider. "Kanoner m. fuldt Gods." ([s.] Overgods.) 3. Gods, pl. Gods[e,] Jordeiendom, Jordegods, Landgods ([som] deles et saadant, der bestaaer af Hove[d]gaard og Bøndergods.) Et adeligt God[s,] Stamgods. Godsets Bønder. — Deraf Godseier, en. den, som er Eier af [et] Gods, Jorddrot, Herremand.

Godt, adv. (s. under god.) — I da[gl.] T. br. det ogsaa for rigelig, naar et Maa[l] en Størrelse udtrykkes. Han er godt [et] halvt Hoved høiere. Der var godt [en] Skieppe over Maalet.

Godt! bruges hyppigen, som et Slags draabsord, en Yttring, hvormed man ifalder ell. indgaaer noget, ell. blot tilendegiver, at man har hørt, hvad en nden siger. I sidste Tilfælde ogsaa: det r godt!

Godtbefindende, et. ud. pl. vilkaarligt ;kiøn ell. Skiønnende, Bestemmelse efter gen Villie, eget Tykke. "Magt t. at handle ter sit Godtbefindende." Eilschow. At ide noget komme an p. eens Godtbefinende. "Han maa lade Alt beroe p. hans erres Godtbefindende." Birkner.

Godte ell. gotte sig, v. rec. 1. giøre g tilgode (m. Mad og Drik;) fornøie sig, nde Behag i. "Trods al den Beqvemmeghed og Magelighed, hvori man der beandig kan gotte sig." Bagg. At gotte g med, ved en Flaske Viin. At gotte g (more sig hierteligt) over et lystigt ndfald.

Godtgiøre, v. a. 3. (s. giøre.) 1. giemielde, vederlægge, erstatte. At godtgiøre n noget i sit Regnskab; godtgiøre een ans Udlæg. 2. bevise. At godtgiøre et dsagn. "At godtgiøre sin Herkomst." ;asth. = Godtgiørelse, en. det, hvorved oget giøres godt igien, Vederlag f. et lidt ab, ell. for noget Ubehageligt, som er rndet, ell. tilføiet een. (jvf. Erstatning, oldestgiørelse, Vederlag.) "Godtgiølse udtrykker et mere ubestemt Begreb, d disse Ord. Den, som erholder en G. iver derfor ikke altid skadesløs, mindre ldestgiort. — En Moder kan i sine Børns iærlighed finde Erstatning f. de Sorger, n har havt f. dem; men om Godtgiølse kan her ikke være Tale." Müller.

Gold, adj. [Isl. geld.] 1. ufrugtbar. olde Marker, Agre. "En gold og øde rund til Frugtbarhed oplive." C. D. Biehl. Golde Straae ɔ: uden Ax; golde Ax; uden iærne; golde Grene, som ingen Frugt bæ: Vandgrene. (Moth.) 2. Om Kreature, m ei give Melk, ell. ikke ere drægtige. En old Ko. At malke en Ko gold. Koen staaer old i Aar ɔ: har ei været m. Kalv. "Gold e var aldrig Grise god." Ordspr. (Moth.) : Goldamme, en. et Fruentimmer, som gter og passer et Barn, men uden at re det Die. — Goldax, et. 1. Ax uden iærne. (V. S. O.) 2. en Græsart af ggets Slægt med serradet Ax (Bygæs; Fandens Ax.) Hordeum murinum. · Goldhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, være gold. — Goldkorn, et. svangt, rugtbart Korn. (V. S. O.) goldmelt, adj. siges om en overløben Ko, som n malker lidet.

Goldes, v. n. pass. [Isl. géldaz.] blive ld, holde op at give Melk; miste sin ie. (Moth.)

Gomme, en. s. Gumme.

Graa, adj. pl. graae. [Isl. grár.] som har en Farve imellem sort og hvid; meer eller mindre blandet af begge. Lysegraa, askegraa, mørkegraa. Graa Luft, graat Veir ɔ: tykt, mørkt, skyet. At vende det Graae (det Lodne) ud ɔ: blive vred. (Moth.) "Bønder ere ei Gæs, for de ere graae." Ordspr. Du skal kalde ham graa og lade ham gaae (ɔ: vi kunne giøre ham mindste Skade;) en Talemaade. = graablakket, adj. som har en blakket Farve, der falder mest i det Graae. graablisset, adj. graa m. hvid Blis i Panden (om Qvæg.) Graabrødre, pl. kaldtes tilforn Franciskanermunkene, af deres graae Kapper. (Deraf: Graabrødrekirke, -kloster.) Graagaas, en. Vildgaas. graagrimet, adj. graa, m. hvide ell. sorte Streger over Hovedet (om Qvæg.) graahaaret, adj. som har graa Haar (især Hovedhaar.) graahielmet, adj. graa m. hvidt Hoved (om Qvæg.) graahovedet, adj. graahaaret p. Hovedet. graahærdet, adj. (Isl. gráhærdr.) graahaaret (siges kun om dem, som ere det af Alderdom. Det usædvanlige og nye v. dep. at graahærdes, blive graahaaret, forekommer hos Hertz. Befr. Isr. 14.) graaklædt, adj. v. iført graae Klæder. graaladen, adj. som falder i det graae, noget graa. Graamunk, en. Franciskaner. (forældet.) Graasei, en. En stor Fisk af Torskeslægten. Graaskimmel, en. En graaspættet Hest. s. Skimmel. Graaskind, et. graat Skind af vilde Dyr. graaskægget, adj. som har graat Skæg. Graaspurv, en. den almindelige Spurv. Fringilla domestica. (s. Guulspurv.) graaspættet, adj. hist og her graa; hvid m. graae Spætter ell. Pletter. Graasteen, en. Kampesteen. graastribet, adj. forsynet m. graae Striber i hvid Bund. graatavlet, adj. hvidgraa, m. store, mørkere Pletter. En graatavlet Hest. Graaværk, et. Pelsværk af Graaskind. graaøiet, adj. som har graae eller graaladne Øine. = Graahed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være graa.

Graad, en. ud. pl. [Isl. Grátr] det, at græde, at fælde Taarer. Latter og Graad. At briste i G. = graadblandet, adj. v. blandet m. Graad. "Graadblandede Sukke." Hertz. Graaddug, en. poet. en mild, ikke heftig Graad. "Da Veemods søde Graaddug turde rinde." S. Staffeldt. graadfuld, adj. som græder ofte og meget, har megen Graad t. Følge. "Mod Himlen hver et graadfuldt Øie hæver." Fr. Guldb. graadfyldt, adj. v. fuldt af Taarer. "I sorgfuld Stilling, m. nedbøiet Hoved og graadfyldt Øie." Foersom. Graadhulken, en. En voldsom, hulkende Graad. (Bagg. Labyr. II. 119.) graadløs, adj. som ei kan græde; ell. som in

gen Taaret medfører. Graadløs Sorg. "Da sad m. graadløs Synen en Moder." Hertz. "Det stirrende Die graadløst hviler paa Faderens Liig." Samme.

Graadig, adj. [af Isl. Grád, Graadighed.] som spiser med stor Begierlighed, slugen, slugvorn. At være graadig til sin Mad. — figurl. begierlig, meget higende. Graadig efter Bifald, Magt, Ære, Rigdom. "For Nøisomhedens stille Ro i graadig Lyst t. Meer sig tabte." Baggesen. = Graadighed, en. ud. pl. 1. Beskaffenheden at være graadig; Slugvornhed. 2. figurl. umættelig og lastværdig Begierlighed, Vindesyge. "Hadede af Bønder og Borgere for deres nedrige Graadighed." Schytte.

Graane, en. pl.-r. [af adj. graa.] en graa ell. mørk Sky. (Colding.)

Graane, v. n. 1 (har.) blive graa; ell. være graaladen. (især om Luften.) Nylig var det klart; men nu begynder det igien at graane. "Som den graanende Taage, Vindenes Dragt, Liliernes Nattestiul." Evald. "Ligesom Nattens Skygger forsvinde f. den graanende Dagbrækning." Kampmann. (hvor gryende var et bedre Udtryk.)

Grad, en. pl.-er. [Lat. grádus.] 1. Beskaffenheds Størrelse og Bestemmelsen af samme; Maal p. en Tings Egenskaber. I ringe, høi Grad; i lige, i større, mindre G. Grader i Sundhed, Styrke, Lærdom. Ti Graders Kulde, Varme (efter Inddelingen p. Varmemaalere.) 2. i Mathematiken: den 360de Deel af en Cirkel. En G. i Æquator. 3. academisk Æres trin, Magistergrad, Doctorgrad. 4. Grad ɔ: Led, i Slægtskab. = Gradbue, en. et mathematisk Redskab; en Quadrant. Gradmaal, et. Maal, hvorpaa Grader ere afsatte. Gradstok, en. et Slags Gradmaal, som bruges t. at bestemme Styrken af Brændeviin. — gradviis, adv. Grad for Grad, lidt efter lidt.

Gram, adj. [Isl. gramr. A. S. gram, *furiosus*, *molestus*. Graman, *ira*.] meget vred, fortørnet, fiendsk. At være een gram. "Gram og vred." Ohlenschl. Helge.

Grammatik, en. s. Sproglære.

Grams, et. pl. d. s. hastigt Greb efter noget (m. Hænder ell. Mund;) Snappen. At tage i Grams, gribe hastig efter noget tilligemed Andre. At kaste i Grams, kaste noget i Flæng blandt mange, f. at gramse efter. (Moth.)

Gramse, v. a. og n. 1. (har.) gribe i Hast, snappe efter. At gramse noget, gramse efter noget. "Jeg seer, du er vel øvet i at gramse." Ohlenschl. (Aladdin.) [Sv. grabba, at snappe, rive t. sig. jvf. rapse, gribe.] — Gramsetag, et. Gierningen at tage ell. snappe noget ved at gramse. (Ohlenschl.)

1. Gran, et. (Støvgran.) s. Grand.

2. Gran, et. pl. d. s. [Lat. granum.] den mindste Vægt, hos Apothekere og Guldsmede; Tyngden af et Bygkorn. (Jvf. Grand.)

3. Gran, en. (langt a.) pl.-er. [En. Gran; i Upland Græn.] et i de nordlige Lande almindeligt Naaletræ. Pinus abies. = Granbar, et. pl. d. s. Naalene paa Grantræet. Granbræder, n. s pl. B. savede ud af et Grantræ. Grankogle, en. Granens Frøgiemme; Grantap. Granskov, en. S. af Grantræer. Grantap, en. d. s. s. Grankogle. Grantræ, et. en enkelt Gran. Grantømmer, et. Tømmer af Grantræer. granvoxen, adj. poet. af en udmærket lige, rank Væxt. "Den granvoxne Skioldmø bandt Rem om hvide Arm." Ohlenschl.

Granat, en. pl.-er. 1. en mørkerød Ædelsteen. [i M. A. Lat. granatus.] 2. en udenlandsk Frugt; Granatæble. 3. en huul, m. Krud fyldt Kugle, forsynet med Brandrør, som tændtes med Lunte, og fordum kastedes med Haanden af Grenaderererne. (Fr. Grenade.)

Grand, adj. n. og adv. grandt ell. grant. [Isl. grannr.] nøie, nøiagtig. Et grandt Syn. Jeg saae, hørte, veed det grandt. "Hvert et Sted den grandt afbilder mig." P. H. Frimann. "Min Pligt, din Tilta... grant jeg kiendte." Fr. Guldb. = Heraf grandgivelig, (ell. grangivelig) adj. tydelig, kiendelig, aabenbar. En grandgivelig Sag. Det er grandgiveligt, at han har taget feil. Jeg saae det grandgiveligt. "Han hørte hende lige saa grandgivelig, som han havde staaet under Taarnet." Den Quir. af C. Biehl. II. 59. Deraf: Grandgivelighed, en. ud. pl. (Nøiagtighed. "... læse Skrifter med Flid og Grandgivelighed." A. S. Vedel.) — grandhørende, adj. v. som har en god, skarp Hørelse (lydhør.) grandseende, adj. v. som har skarpt Syn. "Den grandseende Menneskekiender." Rahbek. "Hans grandtseende Øie giennemskuede den hende omgivende Atmosphære." Samme. (grandsynet. V. S. O.)

Grand, ell. Gran, et. pl. d. s. [Isl. Grand, Gran. Sv. Grand.] en meget liden Deel, den mindste synlige Deel af noget. Støvgrand, Solgrand. Der er Grand i Melken. Ikke et Grand, ikke det mindste. Vi et lille Grand! Han lader intet gaae til Grand (ɔ: han spilder ikke det mindste.) Moth. - Skrives ogsaa Gran. "Hvert ad... spredt Gran af Støv." Tullin. "Se... Gran, der af et Vist til Intets Grub føres." Baggesen.

Grande, en. pl.-r. [Isl. Granni.] Nabo. "Mangen er god Ven og ond Grande." "Den skal sig selv love, (rose) som har onde Grander." Ordspr. (Ordet br. især i Norge.

Bannen lyste og Budstikken løb fra Grande nærmeste Grande." C. Storm. "Grande, m i Hungers Nød m. Grande deler sidste Brød." C. Frimann. "Et ømt Farvel han sendte Sine, og hen t. næste Grande drog." Stein. = Deraf: Grandebrev, et. var tilforn i visse Egne Benævnelse f. et Slags Skudsmaal fra. (Et Grandebrev af 1592. s. Aagaard om Tørninglehn. S. 248.) Grandekone, en. Grandemand, en. Nabokone, Nabomand. (C. Frimann.) Grandelav, et. Nabolav. (Colding.) "Et fredsomt Grandelav." H. Bull. "Blandt bedste Ting, som Himlen gav, er godt og roligt Grandelav." C. Frimann. Grandestævne, et. Møde af Naboerne i en Bondeby, for at afgiøre Tvistigheder. At stævnes til Grandestævne.

Grandske, v. a. 1. [af grand.] undersøge meget nøie (egentl. see nøie og nær til.) "De skulle komme p. Aastederne og er granske og besigte, hvorledes det haver g dermed." D. Lov. I. 17. At grandske i Skriften. (s. eftergrandske, udgrandske, og s. forske, der er optaget efter det T., og fornemmelig bemærker: at spørge nøie efter, men br. hos os i samme Bemærkelse, som grandske, uden Spor t. den af Sporon angivne fine Forskiel.) = grandskelig. adj. som kan grandskes, udfindes v. Grandskning. Grandskelyst, en. Lyst, Tilbøielighed til at grandske. "Hans Grandskelyst, v. hvilken han giorde Opdagelser til de sildigste Slægters Nytte." Wandal. — Grandsker, en. pl. -e. den, der søger at udgrunde, rande, kommer efter v. at grandske. Saaledes: Naturgrandsker, Sproggrandsker. - Grandskerblik, et. Tænkerens Blik ell. Tænkekraft. "Med dybe Grandskerblik det søges i Naturens hemmeligste Bøger." Ingemann. — Grandskning, en. pl.-er. nøiagtig Undersøgelse; Grandsken. "De, der anvendte al deres Skarpsindighed p. dyb Grandskning." Mynster. Grandskninger i Historien, Naturlæren. — Deraf: Grandskningsevne, en. (T. Rothe.)

Grandt, adv. s. adj grand.

Granit, en. ud. pl. [T. Granit; formodentl. af Lat. granum.] En Biergart, som fornemmelig bestaaer af Qvarts, Feldspath og Glimmer, og danner de ældste og høieste Bierge (Urbiergene) p. Jordkloden. I løse Blokke kaldes den hos os: Kamp, Kampesteen, Graasteen.

Grante, v. n. 1. (har.) ytthre Utilfredshed ell. Brantenhed, som Børn v. Klynken, Graad o. d. (usædvanligt.) "Ligesom et lidet Barn, naar det granter og er vindsygt." Eilschow. (Philos. Br. 87.)

Graffat, et formodentlig af det Lat. grassari-opkommet Ord, der bruges i de Talemaader: at gaae, løbe Graffat o: løbe om paa Gaderne, især om Natten, og begaae Uordener.

Grassere, v. n. 1. (har.) herske, være almindelig (siges kun om Landfarsot eller epidemiske Sygdomme.)

Grav, en. pl.-e. [Isl. Gröf. T. Grab.] 1. gravet Fordybning i Jorden. (jvf. Grøft.) At kaste Grave i en Mose. En Leergrav, Sandgrav. — Særd. Grav (Vandgrav) om en Fæstning ell. befæstet Stad; Fæstningsgrav, Stadsgrav. 2. Hule under Jorden, som vilde Dyr grave; f. Ex. Rævegrav. 3. Leiested i Jorden for afdøde Mennesker. figurl. Død, Undergang, Ødelæggelse. "Mangel p. velordnet Virksomhed er en. Grav f. Ungdommens Sæder." Engelst. = Gravand, en. En vild Fugl af Gaaseslægten, der lægger sine Æg i Huller, som den graver i Sand v. Strandbredden; Gravgaas. Anas tadorna. Gravfest, en. F. som holdes til en Afdøds Erindring, ell. ved hans Grav. (J. L. Heiberg.) Gravfred, en. den Fred, som de Afdødes Liig og Begravelser efter Loven bør nyde. At forstyrre Gravfreden. (Violatio sepulchri.) Ørsted. Eunomia. II. 102. Gravhule, en. pl.-r. Huler i Jorden, i Bierge ell. Høie, som i Oldtiden brugtes t. Gravsteder. Gravhund, en. Et Slags smaa, lavbenede Hunde, som afrettes t. at angribe Ræve, Grævlinge og andre Dyr i deres Grave; (Moth) Grævlinghund. Gravhvælving, en. H. over et Gravsted, hvælvet Grav. Gravhøi, en. pl. - e. Jordhøie, som nogle Folkefærd i Oldtiden, især Nordboerne, opkastede over mærkelige Afdødes Gravsteder. Gravkammer, et. 1. et betydeligt Rum i en Bygning, et Værelse, indrettet t. Begravelser. 2. i de nordiske Gravhøie: den Steensætning inde i Høien, som udgiør det egentlige Gravsted. Gravkiste, en. Liigkiste, Dødningegiemme, især af Steen; Sarkophag. (F. Münter.) Gravkors, et. Kors, som undertiden sættes over Grave p. Kirkegaardene. Gravlampe, en. Lampe, som brænder i en Grav, saaledes som Skik var hos Grækerne og Romerne. Gravlund, en. Lund, hvor Gravsteder ere indrettede. Gravminde, et. Mindesmærke, opreist over ell. ved eens Grav. Gravmæle, et. egentl. d. s. s. Gravskrift; men bruges ogsaa for: Gravminde. (T. Grabmaal.) Gravran, et. Ran, som begaaes i Afdødes Grave. Gravrust, en. Rust, som æder sig ind i Staal, Jern ell. andet Metal. Gravrøver, en. den, som begaaer Gravran. Gravsand, en. ud. pl. S. som opgraves af Jorden; modf. Strandsand. Gravskrift, en. pl.-er. Skrift t. Minde om en Afdød, som opsættes over ell. ved hans Grav, ell. skrives i denne Hensigt. Gravsø, en. 1. i lav Tale

brug: et sildenfærdigt Qvindfolk. 2. "efter Almuens Overtro: et Spøgelse, der om Natten viser sig ved de Dødes Grave, i et Sviins Lignelse." Moth. Gravsted, et. Sted, hvor en Afdød begraves, ell. som er bestemt dertil. At udsee sig selv sit G. Gravsteen, en. Mindesteen, som lægges over en Grav, Ligsteen. Gravstue, en. d. s. s. Gravkammer, 1. (Herz. 162.) Gravstøtte, en. Mindestøtte over en Afdød v. hans Gravsted. gravsætte, v. a. 3. begrave, jorde. Gravsøvn, en. ud. pl. Hvile i Graven, Dødssøvn. (Arrebo.) Gravtaushed, en. figurl. en meget dyb Stilhed ell. Taushed. (Bagg.) Gravtræ, et. d. s. s. Liigtræ. Gravvandring, en. V. til en Grav ell. imellem Grave. (Baggesen. Labyr. II. 98.) Gravøl, et. Gilde ved eens Jordefærd.

Grave, v. a. grov og gravede; gravet. [Isl. grafa. A. S. grafan. Goth. graban.] 1. kaste Jorden om ell. op, især med en Spade; giøre Fordybning i Jorden v. at kaste den op; lede (Vand) v. ell. giennem gravede Render. At grave i Jorden. Denne Jord er ikke godt gravet. At grave en Have, en Grav, en Brønd, en Canal. (I dagl. Tale neutr. for: rage, rode i. At grave i sine Lommer, iblandt Papirer.) At grave Vandet bort. At grave et Stykke Jord fra ɔ: skille det fra v. en Grav ell. Grøft. At grave en Mark ind ɔ: indhegne den m. Grøfter. At grave noget ned i Jorden. At grave Jorden om ɔ: grave den p. ny. Grave noget op af Jorden. Grave Vandet ud af en Mose ɔ: skaffe det ud ell. bort v. gravede Grøfter. Vilde Dyr grave sig ind i Jorden. 2. At grave ind ell. indgrave, br. i forskiell. Bemærk. om at stikke ell. skære noget i Metal, Steen ell. andre haarde Ting, m. et skarpt ell. spidst Redskab. At grave sit Navn ind i en Klippe. (s. indgrave.) = Heraf: Gravgaas, en. Et Slags Gæs ell. Fugle af Andeslægten, m. spraglede Farver, som grave deres Reder i Sand v. Havbredden. Anas Tadorna. Gravrust, en. (s. forr. Side under Grav.) Gravstikke, en. pl. -r. et meget skarpt og spidst Redskab af Staal, hvormed man indgraver ell. graverer noget i Metal, og som især Kobberstikkere bruge. = Graver, en. pl. -e. 1. den, som arbeider v. at grave i Jorden; f. Ex. Grøftegraver, Skandsegraver. 2. en Kirkebetient, som besørger Grave t. Afdøde, m. m. — Graverkarl, en. Karl, som er i Tieneste hos en Graver. — Gravning, en. Gierningen at grave.

Gravere, v. a. 1. (Fr. graver.) s. indgrave, udgrave.

Greb, et. pl. d. s. [Isl. Grip.] 1. Gierningen at gribe. At giøre et Greb i, efter noget. it. en vis Maade at gribe paa. At have, vide det rette G. paa noget (f[or]staae at behandle det.) At giøre et f[eilt] Greb paa Fiolinen. 2. noget t. at gr[ibe] tage fat i, Haandgreb, Haandfang. G[reb]et paa en Kaarde. (Isl. Greip.)

Greb, en. pl -e. [s. gribe.] et Red[skab] af Jern ell. Træ, som en tregrenet G[af]fel, med Skaft, der bruges til at læsse (f. Ex. Giødning) paa og af Vogne. Grebfuld, saameget, som tages p. eengang med en Greb.

Grebe, v. a. 1. sanke, tage af ell. b[ort] med en Greb.

Green, en. pl. Grene. [Isl. Grein.] 1. Træernes Skud ell. Udvæxter, naar [de] have naaet en temmelig Størrelse og Ty[k]kelse. "Sielden er Grenen bedre end Bu[l]len." Ordspr. Mindre Grene, ell. de[res] yderste Dele, kaldes Qviste. 2. en Flein[e]. En Gaffel m. tre Grene. 3. Takker, Gr[e]ne paa Hiortens Horn. 4. uegentl. en Arm af en Flod. 5. en Green, Linie af en Familie. 6. en Art af noget, hvoraf der gives flere lignende. Det er en G. af denne Sygdom. "Maaskee den ikke gi[ver] større Nytte i nogen Green af den hele Regiering, end just i Opdragelsen." Schytte. = a) greenløs, adj som er uden Grene. Greensvamp, en. S. som sætter sig paa visse Træers Grene. — b) Grenebrænde, et. Ved, som er af Træets Grene, ikke af Stammen. Favnsat G. En Favn Grenebrænde. grenefuld, adj. som har mange Grene. Grenehytte, en. En af Grene bygget ell. sammensat Hytte. "De samlede Grene af Træerne, for deraf at danne sig Grenehytter." Schytte. Greneskud, et. En fremskudt Green; ell. Grenes Fremskyden p. Træer. (C. Frimann.) Grenespredning, en. den Maade, hvorpaa Grenene udvoxe fra Stammen og sprede sig i mindre. Hos forskiellige Slags Træer er Grenespredningen forskiellig. Grenesvamp, en. et Slags kiødede, grenede Svampe (Ramaria. Holmskiold.) der ligne Køllesvampene, undtagen i Formen, og derfor af Nyere regnes t. disse. — grenet, adj. som har Grene, er deelt i Grene.

Grene sig, v. rec. 1. dele, sprede sig i flere Grene. (Moth.)

Grenes, v. dep. faae Grene. "De terr[e], bare Træer skulle grenes og blomstre igien." Tidemands Postil. 1564.

Greve, en. pl. -r. [A. S. Gerefa. T. Graf.] en fornem adelig Titel og arvelig Værdighed, som hos os først under K. Christian V. er optaget. (s. Lehnsgreve.) = Grevebarn, et. en Greves Søn ell. Datter. Grevebolig, s. Grevesæde. Grevekrone, en. den Krone, som en Greve har Tilladelse at føre over sit Vaaben. Grevestand, en. En Greves adelige Stand og Værdighed. Grevesæde, et. en Lehnsgreves Herresæde.

Grevetitel, en. Titel af Greve, som er lagt en Adelsmand, der ei har Grevskab. = **grevelig**, adj. som hører til en Greves Stand. — **Grevinde**, en. pl.-r. en Greves Hustru. — **Grevskab**, et. pl.-er. et arveligt Lehnsgods, som en Greve besidder og som udeelt gaaer over til hans ældste Søn eller den nærmeste Arving.

Grever, n. s. pl (Grøver. Langebek.) Trevler, Hinder og Kiertler, som blive tilbage naar Svinefister, Oxetalg ell. andet ristt Fedt afsmeltes. [Sv. Gresvar; Ljusreswar, Tællegrever. Gl. T. Garewan, faeces. Willeram. (132. VIII. 2.) efter Ihres Mening.] (S. Fedtegrever, Tællegrever, Lysegrever.)

Grib, en. pl.-be. en Slægt af Rovfugle, (Vultur) af hvis Arter ingen er indenlandsk.

Grib, n. s. forekommer i D. Lov, (hvor det maaskee staaer for Gribejord) i den Talemaade: at sætte Stene i Grib ɔ: sætte Skielstene i en Mark. "Steen, som indføres og sættes i Grib, og ikke indføres v. Sandemænd, den bør igien at optages." V. 10. 10.

Gribbenille, en. i lav Talebrug: et i Udvortes ubehageligt, arrigt, støiende, vel ogsaa hæsligt og aldrende Qvindfolk. [Isl. Grybba, *mulier male morata*. Haldorsen.]

Gribe, v. a. greb; greben, grebet. pl. grebne. [Isl. gripa.] 1. tage stærkt, hastigt fat p. med Fingrene, ell. (om Dyr) m. Kløer og Næb. At gribe een i Haaret, Kiolen; gribe noget, som kastes t. een. At gribe efter noget, søge at gribe det. At gribe (stikke Haanden) i Lommen. At gribe (tage, favne) een om Livet. Man kan gribe om det m. Hænderne. Disse to Hager, Hiul gribe ind i hinanden. — figurl. At gribe een under Armene ɔ: hielpe, understøtte. "De troede sig forbundne til at gribe Messenierne under Armene." O. Guldb. — At gribe feil (egentl. ikke naae det, man griber efter.) figurl. tage feil. Her greb han reent feil. "Saa gribe de den Tvivl feil af det, de egentlig vilde sige." A. Ørsted. 2. tage fat paa, anholde. Tyven vilde undflye, men blev greben. 3. komme over, overrumple. At gribe een i Tyveri, i en Løgn, i Gierningen. At gribe een i hans egne Ord (benytte hvad han har sagt imod ham selv.) At gribe (benytte) Leiligheden. "Fordele, der gribes, glimre og forsvinde." Malling. 4. At gribe ind i eens Embede, Rettigheder, tiltage sig noget deraf paa en voldsom, ulovlig Maade. 5. At gribe om sig, neutr. udbrede sig (især m. Hastighed.) Ilden, Oprøret greb om sig. 6. At gribe sig an, anstrenge sig. 7. At gribe til. a) Han greb hastig til, og holdt hende. b) tage til p. for at betiene sig af. At gribe til Kaarden; gribe til Vaaben. c) beslutte sig til, tage sin Tilflugt til. At gribe til Flugten; gribe til et fortvivlet Middel. = **Gribejord** ell. **Gribsjord**, en. Jord, som ingen Eier har; ell. egentlig i forrige Tiders Lovsprog: den Jord, som ikke var rebet ell. lagt i Boel, (matriculeret) og som derfor enhver, der vilde, kunde benytte sig af. (D. Lov. I. 18. 1. jvf. V. 10. 10.) — **Gribsgods**, et. En Ting, som er uden Eiermand, som enhver kan tage, der lyster.

Gridsk, adj. [Isl. Grid, Heftighed, voldsom Begierlighed.] 1. som er meget begierlig, hidsig efter noget. "Saa gridsk han jager nu fra Fryd t. Fryd." F. Guldberg. Gridsk efter Penge (pengegridsk.) At være gridsk paa Lærdom. 2. glubsk, grum. (sielden.) — Deraf: **Gridskhed**, en. ud. pl. Gridskhed efter Penge.

Grif, en pl.-fer. et af de Gamle opdigtet Dyr ell. Uhyre, liig en vinget Løve ell. firbenet Fugl. (Gryphus.) s. Grib (i hvis Sted Baggesen synes at bruge Grif. Overs. af N. Klim. 1 Cap.)

Griffel, en. pl. Grifler. [T. Griffel. A. S. Græf.] en Stift ell. tilskaaren Pind af fiin Skifersteen, hvormed skrives paa Tavler af samme Steenart.

Griin, et. uhøvisk Latter, Grinen. (d. Tale.) s. grine.

1. **Griis**, en. pl. Grise. [Isl. Gris.] Svinets Unge (t. en Alder af et Aarstid.) = **Griseso**, en. So, der har Grise. **Grisesylte**, en. En Griis, lagt i Sylte eller Saltlage, og i Presse. **Grisesteg**, en. Steg af en Griis.

2. **Griis**, en. i en Maltkølle: en muret Hvælving, m. langagtige Huller, oven over Køllens Aabning, hvorigiennem Varmen og Røgen kan stige op t. Maltet, og Ildens Lue og Gnister dæmpes; en Køllebiørn. (Brandforordn. 19 Jul. 1799.)

Grille, en. pl.-r. [Sv. og T. Grille.] Noget, man utidigen grubler paa; urimelig, ugrundet Indbildning ell. Indfald. "Skiøndt man vidste vel, han havde egne Griller, som Læger gierne har." Holb. P. P. "Regenten betiener sig af Folkets Griller, som et Middel t. at opmuntre det til Dyder." Schytte. At faae, falde p. en G. At forslaae Griller, sætte een Griller i Hovedet. "Med den kan jeg faae Griller til at vige." Trotel. = **Grillefænger**, en. den, som er tilbøielig t. at faae Griller, ell. indbilde sig og gruble paa urimelige Ting. **Grilleværk**, et. noget, som blot er grundet i, er en Følge af Griller.

Grim, adj. pl. grimme. [s. det følgende Ord, hvormed det maaskee er beslægtet.] meget styg, hæslig. (br. kun om udvortes sandselige Gienstande.) "Grimt er det, som (udvortes) ikke behager, den modsatte Yderlighed af deiligt, og falder, ligesom dette,

blot under Viets Dom." Sporon. Jvf. styg og hæslig. "Grim medfører Begrebet om en stor og paafaldende Hæslighed. Hvad der er grimt er derfor ikke altid styg: ell. fælt. Saaledes kan et grimt Ansigt være godmodigt." Müller. [Grim er efter nærværende Talebrug det stærkeste Udtryk for Hæslighed i udvortes Skikkelse, især Ansigtets; og man vil ikke let bruge det om et saadant, som f. Ex. Godmodighed giver et behageligt Udtryk. Det br. overhovedet nu mere hos Almuen og Digtere, end i det forfinede Talesprog; om Dyr sielden, og efter Müllers Mening neppe om andre, end saadanne, som man ogsaa tillægger Skiønhed; f. Ex. en grim Hund. I Talesproget, især hos Almuen, br. det ikke blot om personlig Skikkelse; men jævnlig ogsaa om Ting. "En grim Kiedel." informis. Vedels Saxo. 86.] = Grimhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være grim; en høi Grad af Hæslighed. "Hun ei fra Arilds Tid i Grimhed havde havt sin Lige." Bagg. "Han forstaaer — at ophøie (forhøie) Legemets Yndigheder, og hænge et Dække f. Grimhederne." Schytte.

Grim ell. Griim, en. Sværte af Røg ell. Lue; Sod. (Moth; som ogsaa har v. at grime, sværte, giøre sort.)

1. Grime, en. pl.-r. 1. affarvet Streg over Hovedet, i Ansigtet. Barnet har en Grime over Panden. (V. S. O.) s. adj. grimet. 2. Bindsel, der lægges om Hestens Hoved, for at binde ell. føre den i, i St. for i Tøile. At lægge G. paa en Hest. 3. et Skiul for Ansigtet, t. at giøre Personer ukiendelig; en Maske. (forældet; kaldtes og Rædgrime. Isl. *Grima*, der ogsaa brugtes for: Hielm. Ordets almindelige Betydning synes saaledes at være: noget, der lægges paa ell. om Hovedet.) = Grimepenge, pl. kaldes de Drikkepenge, som gives en Karl, der fører en kiøbt Hest t. Eieren. Grimeskaft, et. det Reb, som er fastgiort i Grimen, for at binde ell. føre Hesten i. Grimetøi, et. det, som hører til en fuldstændig Grime.

2. Grime, en. pl.-r. de store Masker paa et Togger ell. Fiskergarn, som gaae rudeviis fra øverst t. nederst paa Garnet. (Moth.)

Grimet, adj. [af Grime, 1.] 1. siges om Qvæg, hvis Hoved ikke er eensfarvet, men har Streger ell. Baand af en anden Farve, end det øvrige Hoved og Kroppen; saaledes rødgrimet, sortgrimet. 2. sieldnere om Mennesker: sværtet, ell. paa lignende Maade tilsmudset v. Farvning. (s. ovenfor Grim ell. Griim.) "Jo helligere de ville ansees f. at være, jo mere grimede ere de i Ansigtet." Schytte. (Indv. Reg. IV. 21.)

Grine, v. n. 1. har. (sieldnere er imperf. green.) [Gl. T. grinen, vrænge Munden, vise Tænder. T. greinen. A. S. grinian, dele. Ihre. Isl. grina, skiel- ne, adskille.] 1. vise Tænderne v. at aab- ne Munden og dreie den t. Siden. Hun- den, Ræven griner. At grine ad noget vise Mishag dermed ved Ansigtets Træk (Hos Almuen og i d. Tale siges om noget der har givet sig fra hinanden i en Sam- menføining ell. Sprække: det griner, de griner slemt.) 2. lee p. en uhøvisk, ud- ladende Maade. (dagl. T.) — Deraf: Gri- nen, en. ud. pl. — Grinebider, en. den som leer idelig og p. en styg Maade. (d. T. Griner, en. pl.-e. (Sneedorf.)

Grissel, (ell. Gredsel,) en. En lan- Skuffe hos Bagere, hvormed Brødene sk- des ind i den ihedede Ovn; en Skyd- Infurnibulum. (Colding. Moth.)

Grisset, adj. af graaladen ell. blan- Farve, Udseende. (dagl. T.)

Groe, v. n. 1. grøede, groet; pl. groede (er og har.) [Isl. gróa. jvf. Grøde.] til- tage v. voxende Kraft, fremmes i Vært vore. Planterne, Haaret vil ikke gro- Dette Træ har i lang Tid ikke mere groet Denne Plante er groet saa høit op p. fa- Dage. Grenene ere groede sammen, ind- hverandre. At groe igien, voxe samme- Saaret er groet igien (groet sammen.) [jvf. voxe, som er det fildigere, fra det Tydsk- laante Verb. At groe bruges nu kun e- Planters Vært, ell. om det, som har Plan- teart, f. Ex. Haar; og aldrig i en me- udvidet ell. figurlig Bemærk. saaledes i- voxe.] "Ved at groe, voxer en Ting ul- men der er flere Maader, at voxe pa- end den, at groe. — Græsset groer godt naar det kommer vel op af Jorden; (i Grøde) det voxer, naar det, efterat det er kommet op, bliver længere og større." Spo- ron. (Dog kunde man ogsaa i fidste Til- fælde ligesaa vel sige: at Græsset groer godt.) — Groening, en. det, at noget groer; Vært. At komme i Groening.

Grosserer, en. pl. -e. en (især i Kiø- benhavn gieldende) Benævnelse for de Kiøb- mænd, der ikke holde aaben Bod, men kun handle m. Varer i store Partier.

Grotte, en. pl.-r. (Fransk.) en (især konstig anlagt) Hule ell. Steenhvælving en Klippe ell. Bakke; en Steenhule.

Grov, adj. n. og adv. grovt. [Tydsk grob. Sv. grof. men er i intet af disse Sprog ret gammelt.] 1. som bestaaer af store eller tykke Dele. (modsat: fin.) Grov Uld, grovt Klæde, Brød, gro- ve Gryn, grovt Salt. 2. stor, plump. Grove Lemmer, Ansigtstræk; grov Skrift. Pennen skriver for grovt. (modf. ligeledes fiin.) 3. tung, svær. Grove Varer; grov Vægt, Mynt; grov Føde. (modf. let.) 4. giort uden Konst; som fordrer mere Kræfter end Konst ell. Nemhed. Grovt

Arbeide. En grov Tegning. Det Grove i et Arbeide, Konstværk. (Grove Folk, i d. Tale: Tienestefolk, Arbeidsfolk, der forrette groot Arbeide.) Ogsaa om Redskaber, hvormed saadant Arbeid gjøres. En grov Høvl, Fiil, Pensel. En grov Sigte o: m. store Huller. 5. som ei er forædlet, bearbeidet, henvendt t. det høiere Aandelige. En grov Smag, Følelse. Den grove Sandselighed. 6. uskikkelig, uhøvisk, plump. Grov Opførsel, Tale, Skiemt; grove Sæder. (Grovhed er i denne Bemærkelse en høiere Grad af Uhøflighed, og en Følge enten af slet Opdragelse og Omgang, ell. tillige af en afgiort Villie t. at fornærme.) "Uhøflig er den, som viser Mangel af det Anstændige i Væsen og Adfærd; grov den, som (i dette Tilfælde) viser det virkelig Uanstændige." Sporon. 7. om en høi Grad i det, som er ondt ell. slet. En grov Synd, Vildfarelse; et grovt Tyveri; en grov Forbrydelse. 8. om Lyden: dyb, stærk. Et grovt Mæle. = Grovbrød, et. usigtet Rugbrød. Grovgrøn, et. kaldes et Slags tilforn brugeligt grovtraadet uldent Tøi, der oftest farvedes grønt. (Moth.) grovhudet, adj. som har en grov, tyk ell. gjævn (ikke lind, blød) Hud. Grovhøvl, en. H. som først bruges, til at høvle det Grove af Træet; Skrubhøvl. grovkornet, adj. som har grove, store Korn. grovladen, adj. grov af Udseende, som har grove Ansigtstræk. grovlemmet, adj. som har grove, føre Lemmer. grovmalet, adj. v. malet, uden at være sigtet. Grovmalet Korn. Grovmaling, en. Maling, hvorved Melet ikke bliver sigtet. (modf. Sigtemaling.) grovmælet, adj. som har en grov Røst. (Moth.) Grovsmed, en. S. som gjør grovt Jernarbeide. grovtalende, adj. v. som bruger grove, uhøviske Udtryk. (V. S. O.) grovtraadet, adj. grov i Traadene; vævet af grovt Garn. grovtraadet Lærred. = groveligen, adv. paa en grov Maade; meget, stiligen. (om slette Handlinger.) — Grovhed, en. 1. ud. pl. den Beskaffenhed, at være grov. Tøiets, Arbeidets Grovhed. 2. figurl. Ubeskedenhed, Plumphed, Mangel p. Høflighed ell. udvortes Dannelse. (s. grov, 6.) "I Sæderne herskede Grovhed, i Tænkemaaden Bankundighed." Schytte. "Grovhed ansees ofte f. Ærlighed, og Bitterhed f. Ridkiærhed." Sneedorf. 3. pl. -er. grov Adfærd, fornærmelige Udtryk. At sige, vise en Grovheder. "Der gives nogle faa vittige Mennesker, at de kan sige Grovheder endog med et Slags Høflighed." Sporon. — grovt, adv. s. grov. (modf. fiint.)

Gru, adv. At ligge, sidde paa gru, (Isl. á grufu) m. nedbøiet Hoved. (Moth.) Jvf. Glossar. til den gammeld. Bibeloverf.] Deraf: næsegrus.

Gru, en. ud. pl. Rædsel, Skræk, ell. det, som volder disse Følelser. Det er en Gru at see, høre derpaa. "Dødens Gru skal dog ei min Siæl betvinge." J. L. Heiberg. (s. v. n. grue.)

Grubbe, v. a. 1. male Korn saaledes, at allene Skallen aftages og Kiærnen afrundes. [gl. T. giroupin, bryde i Stykker, sønderrive. jvf. Gryn og det T. Graupe.] = Grubbegryn, n. a. pl. Gryn, som males paa Grubbeværk; Bankebyg, Perlegryn. Grubbemeel, M. som falder af, naar man maler Grubbegryn. Grubbeværk, et. Indretning i en Mølle t. at male Grubbegryn. — Grubning, en. den Gierning, at grubbe Korn.

Grube, en. pl. -r. (skrives ogsaa Grue ell. Gruve.) 1. en gravet Fordybning i Jorden. Deraf: Kalkgrube. (I Jylland bruges Grue hyppigen om et muret Ildsted, Arnested; en indmuret Kiedel.) 2. i Særd. de underjordiske Gange, som gjøres ved Biergværker, for at søge og vinde Metaller og andre Mineralier. En Guldgrube, Sølvgrube, Saltgrube, Steenkulsgrube. = Grubebygning, en. den hele Indretning af Gruber i et Biergværk; og i Særd. den Tømmerbygning, som gjøres i Gruberne for at holde dem vedlige. Grubedrift, en. alt det, som hører til et Biergværks Drift og Vedligeholdelse. Grubedrift under og over Jorden. Grubefolk, n. s. pl. Biergmænd, som arbeide i Gruberne. Grubelod, en. Lod ell. Eiendeel i en Grube, i et Biergværk; Kux. (M.) Grubeeredskab, et. pl. -er. Redskab, som br. ved Grubedrift. Grubesump, en. En Vandsamling i en Grube. Grubevand, et. Vand som samler sig i dybe Gruber.

Gruble, v. n. 1. (har.) [T. grübeln; allerede hos Ottfrid grubilen; formodentl. af det Overtydske gruben, at grave.] eftertænke en Ting længe og indtil de mindste Omstændigheder; foretage møisommelige, og stundom unyttige Undersøgelser og Betragtninger. At gruble p. noget. "Man siger: at grunde, pønse paa en Ting; men at gruble over en Ting. — Philosophen kan siges at grunde — den Tungfindige at gruble." Sporon. "De Skyer, som formørked hans grublende Blik." Hertz. Han er falden t. at gruble over sin tilkommende Skiebne. "Mændene gruble i Taushed og Sorg over kommende Dage." Hertz. = Deraf: Grublen, en. ud. pl. "Alvors dybe Grublen." Bagg. "Tro, uden Grublen, indprentedes som et Religionsbud." Wandal. "Grublen er de fleste Tider forbunden m. Bekymring; undertiden med Ængstelse." Sporon. — Grublelyst, en. Tilbøielighed t. Grublerі, Lyst t. at gruble. (Grundtv.) — Grubler, en. pl. -e. den, som er hengiven t. at gruble. "Vore unge Mandfolk ere

ikke saadanne Grublere, som de østerlandske Folk." Sneed. Grubleri, et. pl. -er. idelig, længe gientagen Grublen.

Grud (kort Vocal) ell. Grudt, et. d. s. s. Gruus, hvilket dog er mere brugeligt. (Moth.) [Isl. griót, Stene.] Deraf: Grudjord, en. gruusblandet Jord, Gruusjord. (Moth.) — grudtet, adj. blandet med meget Gruus. En grudtet Ager. (Moth.)

Grudte ell. grutte, v. a. 1. knuse, male Kornet grovt, saasom til Føde for Dyr. (Moth.) jvf. skrace, b. og A.S. Grut, Malt.

Grue, en. s. Grube.

Grue, v. n 1. (har.) [s. n. a. Gru. Sv. grufwa sig. T. grauen.] føle Gru, Rædsel, Skræk ved, over noget. At grue for den Tid, det Arbeide, som forestaaer. "Lasten for din tause Skygge gruer." Rein. "Ei grue dit skyldfrie Hierte for den Alvidendes Glands, hvis Love du ærer." Herz. "Endskiøndt jeg gruer ved at tænke Muligheden deraf." Rahbek. [Müller, d. Synon. II. 104, vil udlede dette Ord af gru, nedbøiet, som ei er rimeligt. Bemærkelsen er egentlig: føle en m. Gysen forbunden Skræk; horrere. Ihre og Adelung henføre det til adj. ru, rauh.] = grues, v. n. pass. bruges i lignende Bemærkelse m. præp. ved. Det er et Syn, man maa grues ved. At grues v. at tænke p. noget. — gruelig, adj. som man maa grues ved, ræddes ved, føle Afsky for. En gruelig Synd, Straf, Piinsel. "Synet af Ihielslagne er rædselfuldt; men have Ligene henligget i flere Dage, er det et grueligt Syn." Sporon. — Gruelighed, en. Beskaffenheden v. en Ting, at den er gruelig. — Gruelse, en ud. pl. Rædsel, Afsky. (Moth.) "Gruelse haver forfærdet mig." Es. 21. 4.

Grum, adj. pl. grumme. [Isl. grimmr.] 1. tilbøielig t. at begaae haarde, voldsomme Handlinger mod andre Mennesker; som finder en Lyst i Mishandling og Blodsudgydelse; grusom. En grum Tyran. En grum Handling. At see grum ud. 2. om Dyr: glubsk, glubende. Tigeren er et grumt Dyr. 3. haard, utaalelig. En grum Kulde. 4. gruelig, rædsom. — Grumhed, en. Beskaffenheden, at være grum; Grusomhed. — grumt, adv. (i dagl. T. bruges adv. grumme, for: meget, høiligen.)

Grums, et. ud. pl faste Smaadele i flydende Ting, som, naar disse ere i Stilhed, synke til Bunds; Bundfald. [Sv. Grum, Grummel; Isl. Grugg, *fæces, sedimenta*. J. grómr, ureen. Ital. groma, Viinsteen.] — grumset, adj. som har Grums. Grumset Vand. [Sv. grumlog.]

Grund, en. pl. -e. [Isl. Grunn, Grunnr, Grund.] A. 1. den underste
Deel af et huult Legeme, Bund; men
i denne Bemærkelse især om Havets B
En sandet, stenet G. Ankergrund. "S
Vand har dyb Grund." Ordspr. "
hvad der hæver sig i Luften, Alt hvad
røres i Havets dybe Grunde." Mr
At skyde et Skib i G. ɔ: i Sænk. S
gik til Grunde, sank. figurl. at gaa
Grunde, ødelægges, tabes aldeles. I
og Grund, aldeles. 2. den underste
af en Bygning, hvorpaa det øvrige b
Grundvold. At grave, lægge Grunde
et Huus. Grunden er tre Alen dyb.
bygge fra Grunden af. figurl. At l
forstaae noget fra Grunden af, ell.
Grunde ɔ: grundigen. "Naar hun
havde fattet noget, indsaae hun det
Grunde." Bagg. N. Klim. At lægge G
den til eens Lykke, Velstand. Lige
figurl. De første Grunde til ell. i en
denskab (Elementer.) 3. Pladsen, h
paa en Grundvold lægges, en Byg
opføres. Grunden er ikke fast nok. En
brændt Grund (Tomt.) At ramme P
i Grunden. (s. Pælegrund.) 4. de
Steder ell. Lag i Jorden (i Modsætn.
Overfladen.) De bedste Steenkul fi
her i Grunden. 5. det underste (Bun
i Tøi; it. det underste ell. første Far
i et Maleri. En lys, mørk G. Oliegr
Kridgrund, Guldgrund. 6. Forhøi
Sandbanke i Havet, et Sted i Havet,
der er grundt. Skibet stødte p. Gr
At styre uden om Grundene. (jvf. Be
Saro. 458.) 7. Jordens Overflade, Jo
mon, Jordbund, enten m. Hensyn t.
Beskaffenhed, ell. til dens Herre, E
mand. God, fed, mager, leret, s
Grund. Paa dansk G. At jage, fiske
sin egen Grund. 8. figurl. et Menn
indvortes Beskaffenhed; ell. overhov
en Gienstands sande, virkelige Besk
hed; Overeensstemmelse imellem Ti
selv og Forestillingen om samme. Der er i
gen god G. i ham. Af Hiertens Grund
med fuld Oprigtighed, inderligen. —
Grunden, virkeligen, i sig selv, naar ma
betragter Personen ell. Tingen i dens sand
Væsen og Beskaffenhed. Det er i Grunde
ligegyldigt. I Grunden er han et go
Menneske. "Mig synes overhovedet det sam
me; i Grunden føler jeg som De." Bagg
— Dette er Tingens rette G. At komm
t. Grunden i en Sag. B. 1. det, hvora
man begriber, forstaaer, forklarer, hvorfo
en Ting er, og hvorfor den er og ma
være saaledes, og ikke anderledes. (ratio.
At paastaae noget uden Grund. Paa hva
G. fordrer han det? At have G. til a
troe noget. Jeg har mine Grunde til a
gjøre det. Han har mange Grunde f. sig
Heri laae den sande Grund t. hans Fald
Ulykke. Man skal vanskeligen finde nog

til denne Handling. Dette Rygte er
en G. (ugrundet.) "Grund synes egent-
og mest at bestemme Forstanden, Aar-
; Villien. Man siger gierne: den Me-
ıg har ingen Grund; og: til at giøre
ıe har jeg ingen Aarsag." Sporon. At
de een uden al G. (ↄ: uden grundet
ırsag.) En tilstrækkelig, utilstrækkelig G.
laar en Aarsag ingen Grund har, eller
ves ingen at have, da er den det, vi
lde Paaskud." Sporon. 2. det, som an-
es for at bevise noget, ell. kan tiene
ttil; bevisende Grund, Beviis. Alle disse
runde bevise intet, overbevise mig ikke.
Grunde, der stiøndt tidligt oppe, dog høf-
t lade sig af Grunde slaae." Heiberg.
tage imod Grunde (lade sig overbevise.)
bygge noget paa, udlede noget af
runde. (jvf. Aarsag.) = Grundaarsag,
virkende Aarsag, oprindelig Aarsag.
. S. D.) Grundafgift, en. d. s. s.
rundskat. Grundarbeide, et. Arbeide
Grunden t. en Bygning e. d. (Krafts
ech. II. 764.) Grundbegreb, et. B.
n er Grunden t. mange andre, hvorpaa
dre støtte sig; ell. et væsentligt Begreb.
)e første Grundbegreber." (Elementer.)
alling. Grundbierg, et. "Grund-
rge ell. oprindelige Bierge" hos Schytte:
t, man siden har kaldet Urbierge. (Indv.
g. II. 147.) Grundbillede, et. oprin-
ligt Forbillede, Idee, Tankebillede. "At
rdenstingene skulde dannes efter hiint
ersandselige himmelske Grundbillede."
nesius v. Bloch. Grundblanding, en.
landing af Jordarter i Agerland; Jord-
nding. "Det beroer p. en rigtig Grund-
nding, om Jordsmonnet kan bearbei-
s m. Lethed." Olufsen. Grundbyg-
ng, en. den Bygning, som skeer for at
gge Grundvolden ell. Fundamentet; Byg-
ng under Jordens Overflade. G. ved en
o. (J. Kraft.) Grunddeel, en. i
aturlæren: en Bestanddeel i et Legeme,
n ikke videre lader sig adskille v. chemiske
idler. (Atom.) Grunddrift, en. Drift,
n er væsentlig for Mennesket; ell. hvoraf
andre Drifter have deres Udspring.
)ersom man antager en Grunddrift, da
ve vel alle andre Drifter afledede eller
derordnede." Mynster. Grundegen-
b, en. væsentlig Egenskab. Grund-
ndom, en. Jordeiendom. (s. Grund, 7.)
rundeier, en. den, som er Eier af en vis
rd ell. Jordstrækning. Grundevne,
væsentlig Evne; Evne, som indeholder
unden til, Betingelsen for andre Ev-
r. Grundfald, et. noget, som falder
Grunden ell. t. Bunds. (Krafts Mech.
930.) grundfalsk, adj. aldeles falsk,
nske ugrundet. Grundfarve, en. 1.
Farve, hvoraf andre opstaae v. Blan-
ıg. 2. den i et Maleri især herskende
Farve. 3. den Farve, som er i Bunden
ell. Grunden af Tøi ell. andet. grund-
fast, adj. 1. som har en fast Grundvold,
meget fast. 2. som ei kan flyttes fra
Grunden, urokkelig. "Jeg vil sælge dig
mig selv, som andet Grundfast." Guldb.
Plaut. Deraf: Grundfasthed, en. ud. pl.
Grundfisk, pl. F. som opholde sig mest p.
Bunden i Søen. Grundflade, en. den
Side ell. Flade, hvorpaa et Legeme hvi-
ler; Basis. (modf. Sideflade.) Grund-
forbedring, en. den Forbedring, som en
Jordbund modtager inden den besaaes, ved
Rydning, Vandets Afledning, Giødning,
Jordblanding, ꝛc. (Olufsens Landoec. 10.)
Grundform, en. oprindelig Form, Hoved-
form. Grundforraad, et. F. som haves
p. et Lands Grund ell. Jordbund; f. Ex.
af Skov. "Hvorvidt Landets Grundfor-
raad staaer i Forhold t. Forbrugningen."
Olufsen. grundforskiellig, adj. forskiel-
lig fra Grunden af, aldeles, ell. i det Væ-
sentlige. (Molbech.) Grundfæste, et. s.
Grundvold. grundfæste, v. a. bygge
p. en fast Grund. "Paa evig faste Volde
du denne Jord grundfæstet har." C. Fri-
man. Grundfæstning, en. Gierningen
at grundfæste. grundgierrig, adj. me-
get gierrig. (V. S. D.) grundgod, adj.
som intet ondt er hos, eiegod, meget god.
(Moth.) Grundgods, et. Skibsgods,
som v. Strandinger synker t. Havets Bund
og derfra optages. (Moth.) Grundgra-
ver, en. den, som arbeider ved Grund-
gravning t. en Bygning. Grundherre,
en. d. s. s. Grundeier. "Naar Grundher-
ren ikke selv vil dyrke (drive) et Bierg-
værk." Schytte. Grundjord, en. En
enkelt, usammensat Jordart. (P. C. Abild-
gaard.) Grundklang, en. d. s. s. Grund-
tone. "Sammenstemning af det Endelige
m. Evighedens Grundklang i hans Bryst."
Baggesen. Grundkraft, en. K. som
indeholder Grunden t. andre Kræfter, væ-
sentlig Kraft, Grundevne. "Det dynamiske
System antager, at Materien opfylder
Rummet v. visse Grundkræfter." H. Ørsted.
"Kan hver Grundkraft end sig selv for-
tære; det store Alt t. Intet styrtes ned."
Rein. grundkyndig, adj. som har grun-
dig Kundskab i noget. (T. Rothe.) Grund-
lag, et. det underste Lag, hvorpaa andre
hvile; figurl. den første Begyndelse t. et
Værk ell. Foretagende. Grundleie, en.
Leie, Afgift af en Grund (3.) Grund-
linie, en. den underste Linie i en Figur.
Triangelens Sider og G. Grundlod,
et. Dybslod. Grundlov, en. Lov, der
foreskriver og bestemmer Grunden for en
Stats Forfatning eller Regieringsform.
Grundlyd, en. En Hovedlyd, som ligger
t. Grund f. en Forbindelse af flere Toner.
(s. Grundtone.) grundlægge, v. a. 3.

lægge Grund eller Grundvold til noget. (Baggesen.) "Om man nu troer et Arbeid giort, som allene er grundlagt." Kraft. Grundlægning. en. Gierningen, at lægge Grund, ell. Grundvold. grundlærd, adj. grundigen lærd, meget lærd. Grundlærdom, en. Hoved-Lærdom ell. Læresætning, hvorpaa en Række andre Sætninger ere grundede. (J. Kraft.) Grundlære, en. 1. Lære ell. enkelt Læresætning, som indeholder Grunden t. andre i en Videnskab; Hovedlære. (Eilschow.) 2. Indbegreb af Hovedsætningerne i en Videnskab, af dens vigtigste theoretiske Læresætninger. (M.) 3. hos Nogle: Philosophie; Metaphysik. grundløs, adj. 1. uden Grund, ugrundet. En grundløs Beskyldning. 2. uden Bund, uden Maal ell. Grændse. (sielden.) "Din grundløse Miskundhed." Bording. II. 243. "Den grundløse Strand." sammest. "Det maa lignes med et dybt, grundløst Hav, som det ikke er muligt at vade hen over." P. Tidemand. 1555. Grundløshed, en. den Beskaffenhed, at være ugrundet. grundmuret, adj. muret fra Grundvolden af; som bestaaer af Grundmuur. Et grundmuret Huus. Grundmuur, en. Muur, som heel igiennem er opført af Steen. (modf. Bindingsværk.) Grundord, et. Stammeord. Grundpille, en. Hovedpille, Grundstøtte. Grundpløining, en. dybere Pløining, end den sædvanlige. Grundpæl, en. Pæl som nedrammes i Grunden t. en Bygning. Grundpæling en. Gierningen, at nedramme Grundpæle. (J. Kraft.) grundraadden, adj. raadden i Grunden; giennemraadden. Grundregel, en. R. hvorpaa andre grunde sig, Hovedregel. Grundrids ell. Grundridsning, en. 1. Udkast t. en Tegning, Grundtegning. 2. Udkast t. et systematisk Skrift, en videnskabelig Lære. Grundsandhed, en, almindelig Sandhed, som antages at have sin Grund i sig selv, og hvoraf andre Sandheder udledes og bevises. (Axioma.) Sneedorf. Grundskat, en. Skat, som betales af Jord ell. af Bygningsgrund til Grundherren ell. Staten. "En Næringsskat, som erlægges af faste Eiendommes Indbringende, kaldes Grundskat." Olufsen. grundskiælve, v. n. 3. skiælve i sin Grundvold. (Baggesen.) Grundskrift, en. skriftligt Arbeide i Sproget, og den oprindelige Form, hvori det er skrevet; Grundtext, Original (i Modsætn. t. Oversættelse.) Grundskud, et. Skud, som træffer et Skib i Vandgangen. Grundspire, en. den første Spire, og figurl. den første Begyndelse; Anledning til noget. Grundsprog, et. 1. det Sprog, hvori en vis Bog først er skrevet. At læse Bibelen i Grundsproget. 2. et Sprog, der ei kan udledes af noget andet, nu tilværende; et

Stammesprog. Grundsteen, en. 1. af de Stene, som lægges til Grund under en Bygning. 2. i Særd. den fø af disse, der ved store og offentlige B ninger pleier at lægges m. Høitidelig At lægge Grundstenen t. en Kirke. Gru stof, et. det væsentlige, oprindelige, v. hidtil bekiendte physiske Kræfter u lelige Stof, hvoraf en Ting bestaa Grundstykke, et. det Stykke af en sa mensat Pille ell. desl., som er nærm Grunden. grundstærk, adj. stærk i Grundvold, meget stærk. Grundst en. Støtte, som hviler i Grunden af Bygning, ell. hvorpaa noget fornemm hviler; Grundpille. figurl. "Grunds ten for den borgerlige Frihed og Sik hed." Schytte. Grundsvælg, et. Sv i Havets Dyb, i Jordens Grund; b bundløst Svælg. Grundsætning, en. en Sætning, hvorpaa andre Sætnin grunde sig; Hovedsætning. 2. Sætni Lære, Regel, som har ell. gives en pra Almindelighed, og hvorefter man i Tilfælde af en vis Art indretter sine Han linger, sin Fremgangsmaade; Princ "En Mening, som er bleven t. Regel, en Grundsætning; og er den ugrundet, er den en Fordom." Sporon. grun sætte, v. n. 3. (om Skibe.) sætte p. Grun jage p. Grund. "Fienden søgte at grun sætte, skyde i Sænk og opbrænde af S bene Alt hvad muligt var." Wand Grundtanke, en. pl. -r. Tanker, som li Grund f. Tænkningen selv. (Sibbern og.) Grundtaxt, en. Taxt, hvoreft Grundskat paalægges og svares. Grun gning, en. T. som viser Inddelingen Bygning ved Mure og Mellemvæg Grundtext, en. s. Grundskrift. Grun tone, en. i Musiken: den haarde ell. blø Hovedtone, der gaaer igiennem, ell. lig t. Grund f. et Musikstykke; i mere vi løftig Betydning: den dybeste Tone i hver Accord. Grundtoug, et. kaldes svært Toug, som v. et Skibs Kielhali befæstes i dets ene Side, tages under K len, og m. den anden Ende giøres fa Land, ell. v. et andet Skib. (Moth. Schn der.) Grundtræk, pl. de første Hov træk, Omrids, Udkast t. noget. Grun trækkene af en Mands Levnet. At udk Grundtrækkene t. et Maleri. Grun vand, et. Vand, som findes dybt i Jo den; ell. som kommer frem af en Grun Grundvidenskab, en. V. hvorpaa and ere byggede. "En Grundvidenskab, d gaaer for alle philosophiske Kundskaber. (Metaphysik.) Eilschow. Grundvold, e Muur, som opføres i Grunden af et Hu ell. en anden Bygning. (s. Vold, 2.) "J undres ikke over, at en Bygning, opfø paa saa god en Grundvold, kunde va

te." Guldb. Grundværk, et. i Bands-
ingskonsten: det underste Lag, eller
ndvolden f. det, som bygges ell. opfø-
i Vandet. Grundværket i Fastinbyg-
g. "At slaae Fastinerne fast med Pæle
Grundværket." Kraft. Mech. II. 922.
undvæsen, et. en Tings oprindelige og
Tingen uadskillelige Væsen. "Det onde
undvæsen." Mynster. grundærlig,
fuldkommen ærlig.
Grund, adj. n. grundt, [Isl. *grunnr*.
Grund, 6.] lav, ikke dyb (om Vand.)
en var der noget grund." Vedels Saxo.
. "Havet er undertiden dybt, undertiden
undt." sammest. 318. Grundt Vand. —
undt, adv. ikke dybt. At pløie grundt.
. Grunde, v. a. og n. 1. grundfæste, byg-
p. Grundvold. At grunde et Huus p.
Klippe. figurl. At grunde (bygge) sit
ab p. noget. At være vel grundet i sine
nderinger. En grundet (sandsynlig)
tanke, Formodning. "Saa fikker er
gieringen aldrig, hvor den grunder sin
ndighed p. Frygt allene, som hvor den
under den p. Tillid og Agtelse." Birk-
. Han havde intet at grunde sin For-
ng, Beskyldning paa. (jvf. ugrundet.)
hos Malere: give noget det første Over-
g m. Farve. At grunde en Væg. — Der-
n. s. Grunding, Grundfarvens Paa-
gning. 3. At grunde en Plov ɔ: stille
saaledes, at den gaaer dybt i Jorden.
At grunde et Arbeide, et Træværk ud
giøre det dybere p. eet Sted, end p. et
det (f. Ex. Snedkeren med Høvlen.)
ath. 5. neutr finde Grund, naae Bund.
r kan Ankeret ikke grunde. 6. recipr.
unde sig paa, have t. Grund, Aarsag,
ledning Hans Paastand grunder sig p.
rmandens Besiddelse. Det grunder sig
t p. et Rygte. "Den Vedtægt sig paa
mle Støtter grunder." Baggesen.
2. Grunde, v. n. 1. [Isl. grunda.]
nke dybt paa en Ting, overveie den til
unden (speculere.) "Da jeg ret alvorlig
ode grundet paa Tingen." Bagg. N.
im. Han stod længe og grundede. "Jo
er du grubler, og jo dybere du grun-
r." Bagg. Jvf. gruble. (s. udgrunde.)
raf: Grunden, en. ud. pl.
Grundig, adj. 1. som gaaer t. Grun-
n, t. det Væsentlige af Tingen, dyb, nøi-
tig. En grundig Lærdom, Kundskab.
grundigt (vel giennemtænkt) Skrift,
viis. (modſ. overfladelig.) "Man siger,
n har ingen grundig Aarsag dertil, d. e.
n har ingen saadan Aarsag, som har
d Grund." Eporon. 2. som forstaaer,
nder, indseer en Ting t. Grunden, til-
lde, nøiagtig. En grundig Lærd. At
re grundig i en Videnskab, forstaae den
undigen. — Grundighed, en. ud. pl.
kaffenheden, at være grundig.

Grunker, n. s. pl. sparede og giemte Penge. (bagl. T.) At have Grunker. ("En Grunke, en Dynge, Hob af noget; mest om Penge." Moth.)

Gruppe, en. pl. -r. [Fr. Groupe.] i de skiønne Konster: en Forbindelse ell. nær Stilling af flere Figurer, som staae i et vist Forhold t. hverandre. (Sædvanlig kun om levende Gienstande; dog siger man: en Trægruppe.)

Gruſet, adj. ſ. Gruus.

Grusom, adj. pl. grusomme. [af Gru.] d. s. s. grum. At handle grusomt. En grusom Straf. = Grusomhed, en. Grumhed. (pl. Grusomheder, grusomme Handlinger.)

Grutte ell. grudte, v. a. 1. (s. Grudt.) knuse, støde, male groft. At grutte noget i en Morter. (V. S. O.) At grutte (skraae) Korn. — Deraf: Grutning, en.

Gruus, et. ud. pl. [Isl. griót, Steen. s. Grud, Grudt.] smaa, ligesom knusede Stene, blandede m. grov Sand; Smaadele af et ell. flere Slags Steen, som findes i naturlige Leier ell. Banker. Jord, blandet med G. Bygningsgruus, Muursgruus, af nedrevne ell. afbrændte Mure. "Hvis Borgen af sit Gruus igien skal stige." Øhlenschl. = Gruusbakke, Gruusbanke, en. naturlig Bakke, hvis Hovedmasse bestaaer af Gruus. Gruusgang, en. En m. Gruus belagt Gang; f. Ex. i en Have. Gruusharpe, en. et Redskab, hvorpaa Gruus harpes ell. sigtes t. Bygninger ell. anden Brug. (s. Harpe, 2.) Gruusjord, en. Jord, som er meget blandet med Sand.

Gry, et. bruges kun i de sammensatte Ord: Daggry, Morgengry. (s. v. n. grye.)

Gryde, en. pl. -r. [Isl. Gryta.] et rundt Kar, sædvanlig af støbt Jern, som i Skikkelse ligger en Kiedel, og undertiden, som denne hænges i en Hank, men tillige har Fødder. At koge Mad i Gryder. At sætte, hænge en G. paa Ilden. En Leergryde. Moth. (Leerkar, som ligne Gryder og bruges som disse, kaldes dog sædvanlig Potter.) = Grydefod, en. En af de tre Fødder, Gryden staaer paa. Grydekrog, en. Krog i Arnen, hvorpaa Gryder hænges, Kiedelkrog. Grydelaag, et. Laag t. at lægge over en G. Grydeleer, et. Leer, som er tienligt og br. til Gryder, ell. lignende Kar. (Moth.) Grydemalm, en. Jernmalm, som bruges til Gryder. Grydeovn, en. Et Slags tilforn brugelige Ovne, sammensatte af Leerpotter. Grydeskee, Grydeslev, en. stor Skee ell. Slev, hvormed man rører i Maden ell. øser den op af Gryden. Grydesteen, en. En Afart af den egentlige Talksteen, der lader sig forarbeide til Potter og andre Kar, og i Ilden bliver hvid og haard som Glas. (Talcum proprium ollare.) Gryde-

steg, en. Dresteg, som, efter en vis Forberedning, steges i en Gryde. Grydestøber, en. den, hvis Haandværk er at støbe Jerngryder. Grydestøberi, et. Fabrik, hvor Gryder og lignende Jern-Arbeider støbes. grydesøden, grydesødet, adj. kogt i en Gryde. (Colding.)

Grye, v. n. 1. (sielden i de sammensatte Tider. Sv. grya.) siges om Dagens ell. Morgenlysets første Frembrud. Dagen gryer. Det gryer ad Dagen. "Før det endnu første Gang i dette Aar gryede ad Morgen." Mynster. "Glad seer jeg Sandheds Morgenrøde grye." Rein. "Offerhøiene snart skal rødne af gryende Dagskiær." Hertz. ("Den gryende Sol." Samme. 119. usædvanligt. Moth har Talemaaden: det gryer ad Sommer.)

Gryle, v n. 1. vrimle i stor Mængde. (Moth, som ogsaa har n. s. Gryl.)

Grylle, v. n. 1. (om Kornet) begynde at spire og fæste Rod. (Moth.)

Gryn, et. pl. d. s. [Isl. Grión.] Smaakorn af Byg, Havre ell. anden Sæd, som skilles v. Skallen og males groot paa en Grynmølle. At lave Grød, Velling af Byggryn, Havresuppe af Havregryn. (uegentl. for: Grand ell. smaat Gruus.) = Deraf: Grynbøtte, Gryngrød, (i Modsætning til Meelgrød,) Grynkorn, (det bedste Korn, som bruges til Gryn. Moth.) Grynmeel (som sigtes fra de malede Gryn,) Grynmølle, Grynmøller, Grynpølse (modsat Kiødpølse,) Grynqværn (hvorpaa Gryn males,) Grynsold (hvori Gryn sigtes,) Grynsuppe, Gryntromle, en. (et Redskab v. Grynmøller, hvori Meel og Støv sigtes fra Grynene,) o. fl. — grynet, adj. som er fuld med noget, der ligner Gryn.

Grynte, v. n. 1. (har.) bruges om Svinets sædvanlige Lyd, — Deraf: Grynten, en. ud. pl.

Græde, v. n. græd, grædt. (har.). [J. gráta. s. Graad.] fælde Taarer. At være let t. at græde. At græde af Glæde. — At græde for noget: a) fordi man ikke kan faae det, ell. f. at faae det. Hvad græder hun for? b) græde for noget, man har mistet, begræde. Hun græder for sit Barn. — At græde over (i Anledning af) noget. — act. Hun græd sine modige Taarer. "At aldrig Savnets Graad han græder." M. S. Buchholm. "Ilde Tiden du anvender, du, som græder Tiden bort." Rein. "O kunde Døde grædes end t. Live." Rahbek. (At græde sig, græde sine Øine fordærvet, t. Skade.) At græde Milekul, ell. græde for sin Stivmoder (græde forstilt Graad.) Moth. — grædende, som ligner Graad. Med grædende Røst. = Grædedag, en. sørgelig Dag, Sorgens Dag. grædefærdig, adj. nær v. at græde. grædenem, adj. som lettelig græder (taaremild.) "Uden

al grædenem Blødagtighed." M. G[...]
deqvinde, en. (Moth.) "De Gamles G[...]
deqvinder, som leiedes til at græde [...]
Liig." Rahbek. (Tilsk. IV. 445.) Græ[...]
sang, Grædevise, en. sørgelig Sang, [...]
Moth. (sædvanlig i Spot.) Grædestyk[...]
et. Skuespil t. at græde over. — Græd[...]
en. ud. pl. Med Græden og Klagen. "[...]
hader al utidig Græden, og er af [...]
ingen Ven." J. Smidth. = grædøiet, [...]
som seer forgrædt ud af Øine. (Moth.)

Græmme, v. a. og rec. [T. grämen, [...]
Gram. Isl. gremja, fortørne, giøre [...]
volde Sorg (især lønlig;) krænke. Den [...]
besættelse græmmede ham meget. (dog [...]
det mest som dep. ell. recipr.) At græm[...]
over noget. Hun gaaer bestandig og græ[...]
mes. ("Da græmmedes hans Aand i [...]
der han saae Staden saa aldeles ugudelig[...]
Ap. G. 16. Bib. af 1550.) Hun har [...]
gaaet og græmmet sig. At græmme [...]
over noget; græmme sig til Døde. ([...]
Harm, harme sig.) = græmmelig, a[...]
som volder Græmmelse. (V. S. D.) — Græm[...]
melse, en. pl. -r. [T. Gram.] en [...]
Grad af Harm, Sindskrænkelse ell. [...]
varende lønlig Sorg, enten over M[...]
gang, som tilføies os af Andre, ell. [...]
en stærk og varig Fortrydelse af egne F[...]
Hun har længe havt en hemmelig G. [...]
volde een Sorg og G. Anger og Græm[...]
melse over hans Feiltrin har giort [...]
tungsindig. — græmsom, adj. som lette[...]
græmmer sig. (V. S. D.)

Grændse, en. pl. -r. [T. Grenze[...]
1. den yderste Kant, Strækning af Jord[...]
mon, især Land ell. Rige; Skiel, Land[...]
mærke. "Grændser ere i sig selv ikke noge[...]
de ere det, hvori Tingen holder op [...]
være." Eilschow. At afstikke en Mark[...]
Grændser. At forsvare, at drive Fiende[...]
over Grændserne. At bestemme Grændse[...]
imellem to Riger v. en Tractat. 2. figur[...]
en vis, sømmelig Indskrænkning. ([...]
Skranke.) At holde sig inden for en vis G[...]
"Nogle gaae uden f. Fornuftens Grænd[...]
ser og komme i Uvished; andre træde ove[...]
dens Skranker og komme i Vildrede."
Sporon. Uden Maal og Grændser. "Ved
egen Tapperhed og Forbund med Andr[...]
vidste de at sætte Grændser f. Herskesyge."
Guldberg. "Da vi sielden ere fornuftig[...]
nok t. at sætte os selv Grændser, behøv[...]
vi undertiden Indskrænkninger." Sneedorf[...]
= Grændseegn, en. Egn langs med el[...]
Nærheden af et Lands Grændse. (P. E[...]
Müller.) Grændsefæstning, en. F. so[...]
er anlagt t. at forsvare et Riges Grænd[...]
ser. Grændsegrøft, en. Skielgrøft[...]
Grændsehegn, et. Hegn imellem tilgrænd[...]
sende Jorder. Grændsehøi, en. Høi[...]
som ligger v. Grændsen imellem to Land[...]
eller Jordeiendomme. Grændsekrede[...]

Kreds, som begrændser en Udstræk-
g. "Hvor Horizonten lavt dets (Havets)
ændsekreds indfatter." P. H. Frimann.
ændselinie, en. den Linie, som drages
: tænkes dragen til Grændse. (figurl.
ændselinien imellem Godt og Ondt.
ndseløs, adj. uden Grændser, umaa-
), uendelig. "Satte han Skranker for
w, eller Støv tvang grændseløs Al-
gt!" Hertz. Grændsemaal, et. Maal,
rved noget begrændses, yderste Grændse.
it Levnets Grændsemaal dog ei forlænge
." Bording. "Nu tog hun Grændse-
l til Land og Kongeriger." Kingo.
ændsemuur, en. M. opført t. Grænd-
el. Grændsemøde, et. Møde, som
es nær v. Grændsen imellem to Riger.
andal.) Grændsepæl, en. P. hvor-
en Grændselinie afsættes ell. betegnes.
ændserytter, en. En Grændsevogter,
forretter sin Tieneste til Hest. Grænd-
iel, et. det, hvorved Grændsen imellem
der ell. Lande tilkiendegives (egentl. d.
Skiel.) "Du, som har sat det Grænd-
iel, hvor Evighed begynder." C. Fri-
an. Grændseslot, et. Grændsestad,
Slot, Stad i Nærheden af en Grændse.
ændsested, et. en By, Stad, Fæstning,
: ved Grændsen imellem to Lande.
ændsesteen, en. Skielsteen. (Moth.)
ændsestrid, Grændsestridighed, en. Stri-
hed om ubestemte, tvivlsomme Grænd-
Grændsesætning, en. Gierningen
ætte, afstikke en G. Grændsetold,
Told, som betales af Varer, der til
ds føres fra eet Land, een Provinds i
anden; deraf: Grændsetoldsted, et.
r Grændsetold betales. Grændsetvist,
Strid om Grændsen imellem Naboer.
Bull.) Grændsevei, en. Vei, som
er t. Grændseskiel, ell. som løber langs
en Grændse. Grændsevogter, en.
, som er sat t. at vogte, forsvare en
ndse. Grændseværn, et. 1. Grænd-
es Forsvar, Beskyttelse. 2. Grændse-
ning.

rændse, v. a. og n. 1. sætte Grændse,
kke Grændsen. At grændse imellem to
oer. (sielden.) 2. støde umiddelbar til,
e Grændser med. Jylland grændser
Sønden til Holsten. Disse to Lande
ndse sammen.

ræs, n. coll. ud. pl. [A. S. Græs.
og T. Gras.] en almindelig Benæv-
r v. den Classe af vildt voxende Planter;
Stilk ell. Stængel bestaaer af et lige,
lt, med Led ell. Knæ forsynet Straa,
have lange, flade, syldannede Blade, og
Blomster danne et Slags Ax. (Gra-
i. Om flere Slags Græs br. Græsarter,
splanter. Nogle Botanikere have deri-
i nyere Tid, imod almindelig Sprogbrug
og imod Ordets Natur, indført pl. Græsse
ell. Græsser.) At slaae Græs. Afhugget og
tørret Græs kaldes Hø. Qvæget gaaer p.
Græs, sættes p. G. At bide i Græsset ɔ:
falde, døe i Strid. =. Græsager, en. s.
Græsmark. Græsand, en. et Slags
smaa Vildænder. Moth. Græsart,
en. pl. -er. En Plante, som regnes til
Græs, har Græssets Art og Natur. Græs-
bed, et. 1. Sted, hvor Qvæg kan græsse,
Græsgang. 2. Qvægets Græsning. (siel-
den.) Græsbiørn, en. s. Myrebiørn.
Græsbleg, en. Bleg, som finder Sted p.
en Eng, Græsplet ell. Blegdam (i Mods.
t. den Bleg, hvorved konstige Blegemidler
anvendes.) Græsblomst, en. Blomst
p. Græsarterne. ("Al menneskelig Herlig-
hed er ligesom et Græsblomster." Taussens
Postil. Vinterd. 86.) Græsbug, en. tyk
Bug, som Qvæget faaer v. at gaae paa
Græs. (Moth.) Græsbund, en. Jord
begroet m. Græs. græsbunden, adj. v.
stærk begroet m. Græs. græsbunden Jord.
Græsbænk, en. Bænk ell. Forhøining af
Jord, belagt m. grønne Græstørv. Græs-
eng, en. tør Eng t. Græsning. Græs-
enke, en. i Skiemt og d. Tale: en Kone,
hvis Mand er p. Reiser. (Fordum ogsaa:
Enke efter en hængt Mand. Moth.)
Græsfarve, en. græsgrøn F. Græsfo-
der, et. grønt Foder. (mods. Høfoder.)
Græsfrø, et. ud. pl. Frø af Græsarter.
At saae G. i et Stykke Havejord. Græs-
frø, en. En Frø af græsgrøn Farve, Løv-
frø. Rana arborea. græsfældet, adj.
siges om Qvægets Tunge, naar den kry-
ber sammen i Halsen, saa det ei kan svøbe
det stakkede Græs t. sig. (Moth.) græs-
født, adj. v. opfødt med Græs eller paa
Græsgang. græsfødt Qvæg. (Moth.)
Græsgaard, en. Avlsgaard, Bondegaard,
som har god Græsning og Høavl. En god
G. Græsgang, en. 1. Sted, hvor
Qvæg græsser ell. kan græsse, Græsbed.
2. særd. saadanne Jorder, som ligge be-
standig t. Græsning, uden at tages under
Ploven ell. br. til Hø. (Overdrev, Fæl-
led.) Olufsen. Græsgield, en. Penge,
som betales for Græsning; Græsgangs-
penge, Græsleie. græsgroet, adj. v.
begroet med Græs. En græsgroet Have.
Græsgrøde, en. d. s. s. Græsvæxt. En
rig, overflødig Græsgrøde. græsgrøn,
adj. som har Græssets grønne Farve.
Græshoppe, en. En Slægt af Insecter,
som leve mest i Græsset, og v. deres lange
Bagfødder kunne hoppe langt. (Gryllus.)
Græshø, et. Hø af almindelige, vildt-
voxende Græsarter; i Modsætn. t. det Hø,
der vindes af konstige Foderurter. (Oluf-
sen. Landoec. 431.) Græsjord, en. Jord,
som er udlagt t. Græsning, ell. som længe
ei har været under Ploven. Græskar,

et. en Plante, udmærket v. sin meget store, aflang kugledannede Frugt. Cucurbita pepo. græsklædt, adj. v. bedækket m. Græs. Græsklædte Marker. Græskorn, et. kaldes i Lolland og Falster de saakaldte Mannagryn. Græskrands, en. K. flettet af Græs. Græsland, et. d. s. s. Græsmark. Græsleie, en. d. s. s. Græsgield. Græsløg, et. En Urt; Skovløg. Ornithogalum luteum. Græsmark, en. Mark, som er udlagt t. Græsning, som ei er under Ploven. Græsmelk, en. Melk af Køer, som faae grønt Foder ell. gaae paa Græs. (Ligeledes: Græsfløde.) Græsmølle, en. En liden Vandmølle, der kun om Vinteren og om Foraaret har Malevand; Vintermølle. (D. Lov. V. 11. 2.) Græsoxe, en. Oxe ell. Stud, som fødes p. Græs; modś. Staldstud. Græspenge, pl. d. s. s. Græsgield, Græsleie. Græsplante, en. et enkelt Græs; ell. en Græsart. Græsplet, en. et lidet Stykke Jord, f. Ex. i en Have, bevoxet m. Græs. Græsqvæg, et. Qvæg, som er opfødt paa Græs. (Moth.) græsrig, adj. som har meget Græs, overflødig Græsning. Græsrod, en. Roden af en Græsplante. Græsrytter, en. i Talemaaden: at blive til Græsrytter ɔ: falde af Hesten. Græsseddel, en. Beviis, som meddeles paa Græsningsret f. et ell. flere Qvægshoveder, f. Ex. paa en Fælled. (Forordn. 27 Apr. 1708.) Græsside, en. Græssiden af en Tørv, den øverste Side (modsat Rodsiden.) Græsslette, en. En m. Græs begroet Slette ell. jævn Mark. Græssmutte, en. Navn p. en indenlandsk Sangfugl. Motacilla hippolais. Græssmør, et. Smør, kiernet af Græsfløde. Græsspire, en. den første, tidligste Spire af Græsroden. (Moth.) Græsstraa, et. egentl. Græssets Stængel; men br. ogsaa tidt for: Græsblad. Græsstud, en. (Moth.) s. Græsqvæg. Græssæd, en. Græsvæxt, som frembringes ved at saae Græsfrø. (Oluffsen.) Græstang, en. et Navn, som undertiden gives den alm. Tang eller Bændeltang, (Zostera marina) hvis grønne Blade, lig Græs, beklæde Havbunden. Græstop, en. den øverste Deel af opvoxende Græsstraa. Græstørv, en. Sammenhæng af Græsrødder m. det deraf opvoxende Græs, enten fast p. Jordens Overflade (Grønsvær) eller afstukket i Tørv. Græsvang, en. Græsvænge, et. indhegnet Græsmark ell. Eng. Græsvei, en. Vei, begroet m. Græs. (V. S. O.). Græsvæxt, en. 1. Græssets Groening. Tørken hindrer Græsvæxten. 2. voxende Græs, Græsgrøde. En rig, yppig G. "Den skiulte Bæk, som knap kan trænge giennem den høie Græsvæxt." Foersom. At forbedre Græsvæxten i en Eng. græs-

ædende, adj. v. som nærer sig af Græ
Græsædende Dyr.
Græsk, adj. som tilhører Grækerne,
fra Grækenland. (tilforn: grækisk.)
Græsse, v. a. og n. 1. føde paa Gr
lade gaae p. Græs. Hyrden græsser Q
get. Ved denne Gaard kan græsses n
Køer. 2. v. n. gaae paa Græs, søg
Føde p. Græs, p. Marken. Hiorden gr
ser i Engen. 3. neutr. Kuglen græs
siges naar en udskudt K. falder t. Jord
løftes nogle Gange op igien, og der
føres længere frem. Moth. — Græsni
en. 1. det, at Qvæg græsser. "At f
Qvæget om Sommeren p. løs Græsnin
Oluffsen. 2. det t. Qvæg skikkede og f
nødne Foder paa en Græsning. At h
fri G. til to Køer. Denne Gaard har
Græsning. "Hvad et Qvægshoved behø
efter Græsningens Beskaffenhed." Oluff
— Græsningsret, en. Ret t. at lade
Qvæg græsse paa et vist Sted.
Græsselig, adj. [T. gräßlich. A.
grislic; og agrysan, *horrere;* N.
græsen. T. grausen.] fæl, fra
kende af Udseende; forfærdelig, af
lig, gyselig. Han seer græsselig ud.
græsseligt Syn. En græsselig Forbrydel
Det var en græsselig Storm i Nat "D
var en græsselig, en rædsom Daad
Ohlenschl. (Hakon J.) (Ordet er nyt,
tydsk Herkomst og overflødigt.) = Græs
lighed, en. Beskaffenheden at være græsseli
Grætten, adj. pl. grætne. grædende
(især om Børn,) gnaven, fortrædeli
(dagl. Tale.)
Grævling, en. pl. -er. [af grave.]
indenlandsk Dyr af Biørneslægten. Urs
meles. Deraf: Grævlingefedt, Græv
lingegrav, (Grævlingens Jordhule) Græ
lingehund, (d. s. s. Gravhund.)
Grød, en. ud. pl. [Isl. Grautr.]
Slags tykkere Skeemad, som laves en
af Gryn, der koges m. Vand ell. Me
ell. af andre Ting, saasom Meel, der v
Kogning bringes i en tyk Tilstand. Gr
grød, Risengrød, Meelgrød, Æblegrø
Rødgrød, Sødgrød, Vandgrød, m.
En Gryde Grød ɔ: fuld med kogt Gr
= Grødfad, et. F. hvorpaa Grød bæ
frem. Grødgilde, et. hos Bønder
et Gilde, hvorved beværtes med Sødgr
Grødgryde, en. G. som bruges t. at ko
Grød i. Grødhoved, en. Dosmer, ba
tungnemmet Person. (d. Tale.) Grød
mund, en. den, som er stor Elsker af
(d. T.) grødmundet, adj. kaldet i
Tale den, der taler som han havde Gr
i Munden, tykt, uforstaaeligt. = grøde
adj. som i Beskaffenhed, Udseende lig
Grød. Suppen er bleven grødet. (I
greytaz, blive til Grød.)
Grøde, en. ud. pl. [Isl. Gródr.

li, Frugtbarhed. [f. groe.] 1. Vore-
, den Kraft i Naturen, som bringer
telegemer til at groe. Der er endnu
kommen G. i Jorden. Der er alt G.
ærerne. 2. Bært, Voren (om Plante-
ner.) At komme, at staae i Grøde.
ne Ager staaer i en herlig Grøde. 3.
som groer op af Jorden, især efter
kning, Afgrøde; Jordens Frugt. En
overflødig Grøde. "Hvor den vorende
de mig mætter." N. Brun. "Af Jor-
Grøde har alle Føde." Ordspr. "En
gt, som i sit Ansigts Sved afstikker
en gavnrig Grøde." Rahbek. Aars
de ɔ: hvad Jorden i et Aar frembrin-
Høstgrøde, sildig Afgrøde. (jvf. For-
røde.) Grøde i Fiskedamme, Canaler,
. kaldes de Vandplanter, som enten
op fra Bunden, ell. sætte sig p. Over-
en af Vandet. = Grødeaar, et. Aaret,
Hensyn t. Jordens Grøde. Et godt, slet
deaar. — grødedrivende, adj. som
er, fremmer Planteværten. grøde-
, adj. som bærer, frembringer megen
te. En grødefuld Ager; et grødefuldt
. (Moth.) Grødekorn, n. s. coll.
f. Sæakorn. Grødekraft, en. den
urkraft, som driver Grøden frem, Vore-
t. "Jordens Skiød m. Grødekraft be-
s." Foersom. (f. Grøde, 1.) Grøde-
, en. frugtbar Foraarsregn. (Moth.)
derig, adj. som har en rig, overflødig
røde. Den grøderige Mark. (E. D.
hl.) Grødetid, en. den Aarstid,
Grøden kommer i Jorden. Grøde-
, et. Veirligt, som fremmer Værter-
Grøde.

Grødes, v. n. pass. komme i Grøde,
ille Grødekraften. Jorden begynder at
des. (Grøde, v. n. vore frem, frem-
e, komme i Grøde. Moth. Kingo.)

Grøft, en. pl.-er. en Grav i Jorden,
sat i betydelig Længde, enten t. Hegn,
r for at aflede Vand. At grave, kaste
øfter. At drage, grave Grøfter igien-
n en Mose. (Grøft bruges altid om
ede Render t. Hegn; Grav om Stads-
Fæstningsgrave, ell. om Udgravninger
større Omfang, men mindre Længde, f.
. Leergrav, Gruusgrav.) = Grøftgra-
ell. Grøftegraver, en. den, som lader
ie t. at grave Grøfter. Grøftvold,
Vold ell. Dige, som opkastes af den
d, der graves af Grøften.

Grøfte, v. n. og a. 1. kaste en Grøft.
lade grøfte paa begge Sider af Veien.
grøfte om sine Marker. act. at grøfte
Mark ind. (f. indgrøfte.) — Grøftning,
Gierningen at grøfte.

Grøfte, v. a 1. At grøfte Korn. (V.
D.) f. grutte.

Grøn, adj. pl. grønne. [A. S. groen.
I. grænn.] 1. Navnet paa en Hoved-
farve, som opstaaer v. Blanding af Blaat
og Guult. Grønt Klæde. Grønne Blade.
At male noget grønt. 2. Da denne Farve
fortrinligen tilhører friske Urter, det vo-
rende Græs og det friske Løv, overføres
Begrebet om Farven paa disse Gienstande
selv. Saaledes: Marken, Skoven er endnu
ikke grøn (ɔ: den første har endnu ikke nyt
Græs; den sidste ikke udsprunget Løv:) At
gaae, spadsere i det Grønne ɔ: p. Marken,
i Skoven. Grønt Foder, modsat: tørt.
Grønt, Havegrønt ɔ: Haveurter. (Deraf:
Grønkone, en. i Kiøbenhavn: en Kone,
som sælger Haveurter.) 3. som ikke har
naaet fuld Modenhed, umoden. Et grønt
Æble; grønne Stikkelsbær. At meie Kor-
net grønt. — uegentl. grønt Brænde, som
nylig er fældet; (modf. tørt.) = Grøn-
ager, en. Ager, som i flere Aar har hvi-
let, Hvileager. grønagtig, adj. som
nærmer sig den grønne Farve; grønladen.
grønfarvet, adj. farvet m. grøn Farve.
grønguul, adj. som har en guul, med
grønt blandet Farve. Grønjord, en.
Grønager. Grønkaal, en Afart af Kaa-
len. (f. Kaal.) grønklædt, adj. v. iført
grønne Klæder. Grønkone, en. som
sælger Havegrønt, Grønsel. (Kiøbenhavn.)
Grønland, et. d. s. f. Grønager, Grøn-
jord. grønplettet, adj. som har grønne
Pletter (saaledes: grønspraglet, grønspæt-
tet, grønstribet.) grønsaltet, adj. som
kun har ligget kort Tid i Saltlage. grøn-
saltet Flesk, Kiød. Grønspætte, en. En
Fugl, grøn p. Ryggen, der, som andre af
dens Slægt, er meget skikket t. at klatre
op ad Træstammer, i hvis Bark den søger
Orme og Insecter. Picus viridis. Grøn-
svær, en. f. Svær. [Isl. *Svördr*, et grønt,
græsbegroet Sted.] den p. Jorden faste
Græstørv. At afstikke, opløse Grønsvæ-
ren. (Isl. Grassvördr.) Grøntørv, en.
1. d. s. f. Grønsvær. 2. en afstukken grøn
Græstørv. Grønvei, en. Markvei, be-
groet med Græs. (V. S. D.)

Grønhed, en. ud. pl. grøn Farve, Be-
skaffenheden at være grøn. (Forekommer
sielden.)

Grønland, n. propr. Deraf: Grøn-
landsfarer, en. 1. en Sømand, som farer
t. Grønland. 2. et Skib, hvormed denne
Søreise giøres. = grønlandsk, adj. som
er fra, hører t. Grønland. — Grønlæn-
der, en. den, som er født af grønlandske
Forældre. (Grønlænderinde.)

Grønlig, adj. hvis Farve falder i det
grønne; grønagtig, grønladen. (Moth.)

Grønnes, v. n. pass. imperf. grønne-
des. (i de sammensatte Tider br. det ikke.)
blive grøn. (faae Græsvært, Blade.) Mar-
ken, Træerne begynde at grønnes. "Alt
grønnes nu de mørke Lunde." C. Frimann.

Det var i den Tid, da Skoven grønnedes. — Grønnende Marker.

Grønning, en. pl.-er. 1. en m. Græs bevoren Plads (f. Ex. i en Have, i ell. ved en By) en Græsslette. "Da saae de — midt p. en Grønning lys en Kirke staae." Øhlenschl. 2. (sieldnere.) en m. Krat ell. Buske bevoren Plads. "Hænger de gyldne Smykker — p. Buskene rundt om i denne Grønning." Øhlenschl. (Stærkodd.)

Grønsel, et. ud. pl. Havegrønt, spiselige grønne eller friske Urter og Rødder. (Viborg.)

Grønskolding, en. pl.-er. [Isl. *Grón*, Skæg; Læbe. Maaskee: Grønskalding, af skaldet.] kaldes i Spot og m. Foragt en ung, skægløs, halvvoren Person.

Gubbe, en. pl.-r. [Svensk.] en gammel Mand, Olding. (Wording; Moth; enkelte nyere Digtere.) "Gammel nu i gyldne Sal Gubben sidder ene." Øhlenschl.

Gud, en. [Isl. Gud. A. S. God.] 1. ud. pl. og uden substantivisk Art. ell. høist sielden. (Saa sandt der er en Gud til.) Det høieste Væsen, den ene, sande, evige Gud. At bede til Gud. Troen paa Guds Forsyn. At give sig Gud i Vold. I Guds Navn! For Guds Skyld! Guds Fred! (m. Tonen p. det sidste Ord) en brugelig Hilsen hos den siællandske Almue. (Herpaa var Svaret tilforn, efter Moth: Gud giemme! ɔ: Gud bevare dig. Nu svares: Tak!) Gud bedre mig! Gud hielpe mig! — Talemaader, hvorved man udtrykker sin uheldige Tilstand. Gud forbyde! (ell. forbyde det. Deus omen avertat.) Gud give! (utinam.) Gud give, hun snart maa komme sig! 2. (pl. Guder.) Hos Hedninger: et Væsen, som tillægges guddommelige Kræfter; en Afgud. (s. Guddom, 2.) Neptun var Havets Gud, G. for Havet. "Du skal ikke have andre Guder for mig." 2 Moseb. 20. 3. At offre til Guderne. "Ved alle Valhals Guder! Han skal ei hindre mig." Øhlenschl. (s. Gudinde.) 3. et Afgudsbilled, Gudebilled. Guder af Steen, af Træ. "De have giort sig Guder af Guld." 2 Moseb. 32. 31. "Seer du de store Guder, hvor de staae alvorligt, og skue strengt og truende herned." Øhlenschl. (Hakon J.) = Sammensætninger: a) Gudbarn, et. døbt Barn m. Hensyn til den (det Fruentimmer) som har holdt det over Daaben, ell. t. dem, som have været Faddere ell. Vidner t. dets Daab. Efter deres Kiøn kaldes Gudbørn enten Gudsøn ell. Guddatter. — Gudfader, en. et Mandsfolk, som har staaet Fadder t. et Barn, m. Hensyn og i Forhold t. Barnet. gudfrygtig, adj. som har Ærefrygt for Gud, og dyrker ham ikke blot v. udvortes Gudstieneste, men v. et reent Hierte og dydigt Levnet. (Isl. gudhræddr.) "Deri er den
Gudfrygtige og den Ryggesløse lige,
de begge have meget at begiere." Mynst
Gudfrygtighed, en. den Egenskab, at v
gudfrygtig, eller at besidde Gudsfry
"Gudfrygtighed er den Sindets Beskaff
hed, naar Gudsfrygt hersker; den sta
i samme Forhold til Gudsfrygt, som
Sindelag til en Følelse i Alm." Mül
gudhengiven, adj. som viser Tillid
Hengivenhed i Guds Villie og Styrel
hvis Sind er vendt t. Gud. Et gudh
givent Sind. (Basth.) Deraf: Gudh
givenhed, en. — gudindviet, adj. v.
er helliget, indviet t. Gud. Gudkon
en. hos Guldberg, om Gud, som det jødi
Folk efter den mosaiske Religion betragt
som sin Overherre ell. Konge. (Theokr
Theokratie.) "Intet Menneske er nu
Bierget, og Gudkongen taler t. alle
Undersatter." Verd. Hist. I. 102. gudl
adj. ugudelig; som ikke kiender Gud,
negter Gud. (Isl. gudlaus.) "Ovet i gu
løs Bedrift." Fibigers Sophokl. De
Gudløshed, en. ud. pl. Gudmoder,
Fruentimmer, som har holdt et Barn
Daaben, m. Hensyn t. Barnet. Gu
sagn, et. guddommeligt Sagn, et
Guddommen udgaaet Sagn. (Fibige
gudsendt, adj. v. poet. som af Gud,
en Guddom udsendes ell. tilsendes een. "
gudsendt Drøm kom til mig i Søvne
Fibigers Homer. Gudsødskende, n. s.
d. s. s. Daabsødskende. Gudsøn, en.
Gudbarn. — b) Gudeslok, en. En F
af Guder ell. Afguder. (Grundtv.) Gud
liv, et. det Liv, som de gamle heden
Nationers Guder tænktes at leve i de
overjordiske Boliger. Gudelære, en.
om hedenske Guder og Guddomme; M
thologie. — c) Gudsbarn, et. Et from
gudfrygtigt Menneske. (dagl. T. ellers
den.) "Er du et Gudsbarn, hvorfor
dig da disse Trængsler?" Basth. gud
bespottelig, adj. som sigter til at spot
ell. m. Ord at forhaane det høieste Væs
Gudsbespottelse, en. den Ugierning,
spotte, haane Gud; gudsbespottelig Ta
Blasphemie. Gudsbespotter, en. den, s
giør sig skyldig i Gudsbespottelse. Gud
bord, ud. Art. (i eet Ord.) Nadver
Sacramente. At gaae til Gudsbo
Gudsbud, et. (undertiden i eet Ord.)
ti Gudsbud. Gudsdyrkelse, en.
ningen at dyrke Gud ɔ: v. Bønner, g
lige Betragtninger og udvortes Skikke
henvende sin Siæl t. Gud og vise ham
Ærefrygt. (jvf. Gudstieneste.) Gud
død! et Udraabsord. Gudsforagter,
den, som ved Ord ell. Gierninger ytt
Foragt mod Gud. (Øhlenschl. Stærkod
gudsforgaaen, adj. v. i høi Grad ug
delig eller ryggesløs. En gudsforgaa
Krop. (d. Tale.) Gudsforagtelse,

heisme. **Gudsfornegter**, en. den, som
gter Guds Tilværelse; en Atheist. **Guds-**
ygt, en. ub. pl. Ærefrygt for Gud, og
raf flydende Attraa og Stræben efter
ralsk Reenhed. (Gudsfrygt kan under-
en bemærke d. s. s. Religion; men kun
objectiv Betydn. "Gudsfrygten er ingen
te; den er et Sindelag. Der gives in-
n offentlig Gudsfrygt; men vel offent-
e Yttringer af samme." Müller.) **Guds-**
us, n. s. (sædvanlig ub. Art.) Kirken,
rrens Tempel. At komme ofte, sielden i
udshuus. **Gudskundskab**, en. ub. pl.
ndskab, som Mennesket har ell. kan faae
t det høieste Væsen. (D. Guldb.) **Guds-**
m, et. hos Catholiker: et Lam, der hol-
r et Kors. Agnus Dei (af det bibelske
tryk om Christus: Guds Lam.) **Guds-**
d, ub. Art. (ogsaa adskilt: Guds Ord.)
n hellige Skrift, Bibelen. **Gudssand-**
d, en. En hellig og klar Sandhed. (V.
.D.) **Gudstieneste**, en. ub. pl. det,
n hører t. udvortes Gudsdyrkelse, reli-
ise, hellige ell. høitidelige Skikke, hvor-
e Menneskene ære Gud. (Dette Ord br.
ld om offentlige Skikke, hvori Mange
ltage. Gudsdyrkelse kan siges om hver
nkelts Maade, at dyrke Gud paa.)
udsunder, et. en meget forunderlig,
ndsynlig Hændelse. (d. Tale.) **Guds-**
ir, et. Et meget haardt Uveir. (d. T.)
gudelig, adj. s. nedenfor.

Guddom, en. 1. (ub. pl.) den eneste
tte Guds Væsen, den guddommelige Na-
r. 2. (pl. Guddomme.) en hedensk Guds,
Asguds indbildte Væsen og Personlig-
h. — Af Ordet i første Bemærkelse fore-
mmer, især hos Digtere, endeel Sam-
nsætninger, hvor det staaer i St. for
t guddommelig, f. Ex. Guddomsfylde,
agem.) Guddomsglands, -gnist, -glæde,
d, -kraft, -lyst, -magt, -natur, -ord,
ilde, o. fl. = guddommelig, adj. som
rer t. og udrinder af Guddommen, af Guds
æsen. De guddommelige Egenskaber. —
ael. meget herlig, ypperlig. En gud-
mmelig Musik. "Om de stundom toge
gudelige for guddommeligt, og hvad
gribes kan, for ubegribeligt." Bagg.
Guddommelighed, en. den Egenskab
være guddommelig. Christi Guddom-
lighed.

Gudelig, adj. 1. Gud hengiven. En
delig Mand. 2. gudfrygtig, som stem-
r overeens med, udrinder af sand Guds-
gt. Et gudeligt Forsæt, Levnet. 3. som
er, handler om Gudsfrygt. En gudelig
le, Sang, Bog. 4. som sigter enten t.
ligionens Fremme og Udbredelse, ell. t.
re velgiørende, Gud behagelige Øiemed.
gudelig Stiftelse. At skienke sine Mid-
t. gudelig Brug. — **Gudelighed**, en. ub. pl. den Egenskab, at være gudelig. (D. Bibel.)

Gudinde, en. pl. -r. en hedensk Guddom, der tænktes at være af Qvindekiønnet.

Gudlig, adj. (Isl. gudlegr.) guddommelig. (Treschow; der ogsaa har Substantivet: Gudlighed.)

Guld, et. ub. pl. [Isl. Gull.] 1. det kostbareste, skiønneste og (tilligemed Platina) meest ildbestandige og uforstyrrelige Metal. Fiint, reent, ublandet, gedigent Guld. At arbeide i G. At giøre Guld ɔ: søge at forvandle andre Metaller t. Guld. (I mange Sammensætn. bruges det, ligesom andre Metallers Navne, adjectivisk, ell. til at betegne, at Tingen er af Guld; Gulddaase, Guldmynt, Guldring, Guldspænde, &c.) 2. Undertiden br. det absol. om visse Ting, som ere af Guld, ell. besættes m. Guld; f. Ex. At betale i Guld ɔ: m. Guldmynter. At spise p. Guld. G. p. Klæderne (ɔ: Guldgaloner.) Guld paa Snittet, p. Bindet af en Bog (ɔ: Forgyldning.) 3. hos Digtere og i høiere Stiil jævnlig for: Rigdom, Penge. "Her Guldets Træl har ingen Ære; en rangsyg Daare ingen Fryd." Thaarup. = **Guldaare**, en. Aare ell. Gang i et Biergværk, hvor Ertsen holder Guld. (V. S. D.) **Guldalder**, en. bruges 1. til at betegne en af Digtere skildret Tidsalder i Menneskeslægtens Historie, da fuldkommen Lyksalighed herskede p. Jorden og intet Ondt kiendtes. 2. til at betegne den Periode i en vis Litteraturs Historie, da dens bedste Digtere og Prosaister blomstrede. **Guldarbeider**, en. den, som giør konstigt, fiint Arbeide i G. **Guldbaand**, et. Et m. Guldtraad indvirket Silkebaand. **Guldbarre**, en. Guldstang, som gaaer i Handelen. **Guldbille**, en. En Slægt af Insecter (Chrysomela) især den prægtigste af disse, udmærket v. sin rige metalliske Guldglands. (C. fastuosa.) **Guldblad**, et. yderst tyndt udhamret ell. valset Guld. (Bladguld.) **guldblank**, adj. blank, skinnende som Guld. "Fra d.ns Top guldblanke Stierne leer." C. A. Lund. **Guldblik**, et. Guld i tynde Plader; ell. forgyldt Blik. **guldblinkende**, adj. v. skinnende, blinkende m. Guldglands. (Sneedorf.) **Guldbrand**, en. tilforn, og endnu i Almuesproget: den fierde Finger p. Haanden, ell. Ringfingeren. (Brand i dette Ord er efter Nogles Forklaring det islandske Brandr, en Stage. Müller om det islandske Sprog. S. 148.) **Guldbryllup**, et. den Fest, hvorved et Ægtepar høitideligholder sin 50de Bryllupsdag. **Guldbræmme**, en. Bræmme om Klæder, udsyet med Guldtraad, eller af Guldgaloner. **guldbræmmet**, adj. forsynet m. en slig Bræmme. **Gulderts**, en. Erts, Biergsteen, som indeholder G.

Guldfarve, en. En rødguul Farve, lig Guldets. Deraf: guldfarvet, adj. Guldfinger, en. den fierde Finger fra Tommelfingeren (fordi Guldringe ofte bæres p. den.) Moth. (s. Guldbrand.) Guldfisk, en. et Slags smaa udenlandske Fisk med guldglindsende Skæl. Guldglands, en. Glands p. ell. af noget, hvis Farvespil ligner Guldets. Guldglimmer, s. Glimmer, 2. guldglimrende, adj. v. som glimrer med Guldglands, m. Guldets Farve. Guldglød, en. Skum, der sætter sig p. smeltet Guld, Guldskum. (V. S. O.) Guldgrube, en. G. hvor Guld vindes af Bierget. Guldgrund, en. En m. Guld ell. Guldfarve belagt Grund. (s. Grund, 5.) At male paa Guldgrund. guldguul, adj. som har Guldfarve. Guldgylden, en. et Slags udenlandsk Guldmynt. guldhaaret, adj. som har guldguult Haar. (Øhlenschl.) "Mens paa det stille Vand guldhaaret Sælhund flyder." C. Frimann. Guldharpe, en. et Udtryk hos Digtere, hvormed sigtes t. Harpens guldfarvede ell. guulladne Strænge. guldholdende, adj. v. som indeholder Guld (guldholdig.) Guldholdende Erts. Guldkorn, et. en. ganske liden Deel Guld, saaledes som dette Guld findes i nogle Floders Sand. Guldkrone, en. 1. en K. af Guld. 2. en tilforn brugelig Guldmynt "som i Danmark gialdt 19 Mark." Moth. Guldkyst, en. Navn, som tillægges en Deel af Guineakysten. guldlokket, adj. d. s. s. guldhaaret. Guldlæder, et. Et Slags, tilforn brugeligt Læder, som p. den ene Side var prydet m. farvede Figurer og Forgyldning. Guldlæders Stole, Betræk. Guldmager, en. den, som søger efter Konsten at giøre Guld; en Alchymist. Deraf: Guldmageri, et. og Guldmagerkonst, en. Alchymie. Guldmine, en. et Sted, hvor guldholdende Ertser vindes. Guldpapir, et. Papir, som paa den ene Side er forgyldt. guldprydet, adj. v. forsynet m. gyldne Prydelser. Guldprøve, en. den Prøve, som foretages m. Guldet, for at erfare dets Fiinhed. Guldpude, en. hos Bogbindere: et m. Skind overdraget Bræt, hvorpaa Bogguldet skæres. Guldpulver, et. Guld, som er opløst ell. bragt i Skikkelse af Pulver. Guldrasp, en. et Redskab, hvormed Bogbindere raspe Bladene p. en Bog, før de skulle forgyldes. (Moth.) guldrig, adj. som har Overflødighed p. G. Guldsand, et. Sand i Floder, blandet m. Guldkorn eller Guldstøv. guldslaaet, adj. v. beslaaet m. Guld. (Pram.) Guldslager, en. den, som forfærdiger Bladguld ell. Bogguld. (Moth.) Guldsmed, en. 1. den, hvis Haandværk er at giøre Kar, Redskaber, Prydelser og andet Arbeide af Guld og Sølv. 2. Navn p. et Insect m.
guldglindsende Krop og Vinger. Libellul
guldspraglet, adj. v. indsprængt m. Gul
ell. m. Guldguult imellem andre Farve
"Den af guldspraglede Frugttræer krand
sede Vei." Baggesen. Guldstang, en
pl.-stænger. Guld, som er smeltet i For
af en Stang, Guldbarre. Guldstof, e
s. Gyldenstykke. Guldstol, en. "de
Stol, som bruges t. Barselkoner at sæ
paa." Moth. (Jordemoderstol.) Guld
stykke, et. en Guldmynt. Guldstøv, e
de mindste og fineste Dele af Guld, so
findes i Guldsand. Guldtraad, en. e
spunden ell. fiint udtrukken og ægte forgyl
Messingtraad, ell. en Silketraad, samme
spunden med Guld. Guldtrækker, e
den, som giør Guldtraad og Guldgalon
Guldtvæt, (V. S. O.) s. Guldvaskning
Guldtørst, en. figurl. umættelig Begie
lighed efter Guld ɔ: Rigdom. "Han aldri
t. en fremmed Strand af Guldtørst tin
Sønner sendte." Thaarup. "Han ofte b
et Anfald, som i Dag, af Raseri, af Guld
tørst." Øhlenschl. Guldvasker, en. de
som forstaaer og arbeider v. Guldvaskning:
den Gierning, at udvaske ell. udskylle Gul
støvet af Flodsand. guldvirket, adj. vi
ket, broderet ell. udsyet med Guldtraa
Guldvægt, en. En meget nøiagtig Ska
vægt, hvorpaa Guld veies. At lægge si
Ord p. Guldvægten (tale m. stor Betæn
somhed.)

Gulerod, en. pl. Gulerødder. [af ad
guul.] en almindelig Haveurt, med la
guul Rod, som spises. Daucus carota.

Gulp, et. pl. d. s. Gierningen at gulp
At give et Gulp. (Moth.)

Gulpe, v. n. 1. (ogsaa gylpe. Isl. gal
pa, gabe m. opspændt Mund.) siges o
den Gierning at bringe noget op af Ha
sen ell. Maven v. at kløges, og om Lyde
som derved frembringes. Fugle gulpe F
de op til deres Unger. (Om Kragens o
Ravnens Lyd. Moth.)

Gulv, et. pl.-e. [Isl. Gólf.] 1. Bu
den ell. Grunden, som man gaaer paa,
et Huus ell. Værelse. Kirkegulv, Lad
gulv, Stuegulv. At lægge G. i en Stu
At feie, vaske Gulvet. At bone et indla
Gulv. Brædegulv, Leergulv, Steengulv
2. afdeelt Rum i en Kornlade. Et G. Ko
og to Gulve Byg. = Gulvbræder, p
Bræder, som ere tienlige og bruges t
Gulve. gulvbrændt, adj. v. siges o
Korn, der bringes vaadt i Laden, og de
ved brænder sammen ɔ: fordærves af Vaa
denhed; ladebrændt. Gulvfeier, e
den, som er sat t. at feie Gulve og Tra
per i et stort Huus. Gulvfeining, e
Gierningen at feie Gulv. Gulvfiæl, e
en Fiæl, som udgiør en Deel af et Gulv
ell. er bestemt t. denne Brug. Gulvflise
en. tilhuggen ell. glat sleben Steenflis

som anvendes t. at lægge Gulv. Gulvklud, en. K. som bruges t. Gulvvaskning. Gulvkost, en. Feiekost. (V. S. O.) gulvlagt, adj. belagt m. Gulv (ell. med Gulvsteen, Gulvfliser. Moth.) Stuen i mange islandske Huse er ikke engang gulvlagt. Gulvlægning, en. Gierningen, at lægge Gulv. Gulvmaatte, en. Bast- eller Straamaatte, som lægges paa Gulvet. Gulvsand, en. Sand, som bruges til at strøe p. Gulve; Strandsand. Gulvskrubbe, en. stiv Børste p. en Stang, som :ppes i Vand ell. Lud og hvormed Gulve :ures. Gulvskuring, en. Gierningen :t skure et Steen- ell. Brædegulv, for at :ense det. Gulvsteen, en. Steen eller Fliser, hvoraf Gulve lægges. Gulvtæppe, t. Tæppe, som bredes paa et Stuegulv.

Gulve, v. a. 1. (s. Gulv, 2.) At gulve :orn ɔ: lægge de hiemkiørte Korneg or:entlig i Ladegulvene.

Gumle, v. n. 1. [af Gumme.] tygge :angsomt, tygge m. Gummerne. — Deraf: :umling, en. En liden Madbid; ell. et :et Stykke, man har bidt af. Moth. :agl. T.)

Gumme, en. pl. -r. [Isl. *Gómr*, T. :aumen: Gane.] 1. de Dele af Kiæ:ebenene og Kiødet, som bedækker dem, :vori Tænderne ere befæstede; Tandgierde. :an har mistet alle Kindtænder, og maa :ygge m. Gummerne. 2. i Bemærkelsen: :ane bruges det kun om Dyr, f. Ex. Oxe:ummer. (V. S. O.) "Min Tunge hæn:er v. mine Gummer." Ps. 22. 16. ("Ved :in Gumme." Bib. 1550.)

Gummi, en. ud. pl. [af det Gr.] Et al:mindeligt Navn p. den tykke, klæbende, seie, :uften størknede ell. hærdede Saft, som :dflyder af visse Træer (Qvade.) f. Ex. Kir:sebærtræets Gummi; arabisk G.; elastisk :. = gummiagtig, adj. som ligner G. :ummivand, et. Vand, hvori G. er opløst.

Gump, en. pl. -e. [Isl. Gumpr.] Bag:ende, Stiert, Rumpe. (bruges sielden uden :m Fuglene; nemlig om Enden af deres :rygbeen (Rumpebenet) og Kiødet, som be:dækker samme, hvori Halefiedrene sidde.) :umpestykket af en Gaas. = Gumphøne, :n. pl. Gumphøns. Et Slags Høns, som :re uden Halefiedre.

Gumpekærre, en. pl. -r. et Kiøretøi, m. :Hiul, hvis Axel ligger i Midten under den :irkantede Kasse eller Fading, som derfor :nder Kiørselen har en stødende Bevægelse :p og ned. (af v. n. gumpe, som i Almue:sproget bemærker en saadan Bevægelse. s. :impe.)

Gumre, v. n. 1. om visse Dyrs Lyd, f. :Ex. Faarets, naar det kiender sit Lam. :Roth. T. meckern. (Neppe almindeligt.) :æderen "gumrer spankende ad sit kruus:led' Faar." Ringo.

Gunge, v. n. 1. bruges undertiden for gynge. "Og Klippen, haard og høi, som svage Brokar gunger." Arreboe.

Gunge, en. Hængedynd; Eng ell. Mose, som hviler ell. svømmer oven paa et Vand. "De vaade, men tillige svømmende Enge, som vi kalde Gunger." Schytte. (Gungejord. Moth.)

Gungre, v. n. 1. (har.) give en stærk, bævende Lyd, som af noget, der rystes ell. voldsomt bevæges. (Moth.) Marken gungrede under Hestetravet. "Med Gru nu Jorden gungrer v. Gangertravet." Øhlenschlæger. "Jorden gungred under Sang og Dands." Grundtv. — Gungren, en. ud. pl.

Gunst, en. ud. pl. [T. Gunst; af gönnen, gunnen; A. S. unnan, *donare*. (jvf. unde.) Isl. unna, *favere*.] 1. det Sind eller den Sindsbeskaffenhed, som bringer os t. at unde een vel ell. ynde ham; Yndest, Bevaagenhed. (særd. i Forholdet imellem en Høiere og en Ringere.) At søge, miste eens G. Han var i stor Gunst hos Kongen. At vise een Gunst. At vinde Folkets Gunst. "Gunst er bedre end Sølv og Guld." Ordspr. 22. 1. (Bib. 1550.) "En Brud, hvis Medgift er den Gunst, man har for hende." (Merope v. Schiermann.) jvf. Yndest. ("Yndest er en Følelse; Gunst medfører en Stræben. Gunst bruges derfor ogsaa om Gunstbeviisning; hvilket ikke gielder om Yndest." Müller.) 2. ubillig Yndest, Partiskhed. At giøre noget for Gunst og Gave. = Gunstbeviisning, en. Gierning, hvorved man viser sin Gunst, Yndest for een. — gunstig, adj. 1. som har Yndest for een. Han er mig meget gunstig. Lykken var ham altid gunstig. (afgunstig, misundelig; vred paa, fortørnet. Moth.) 2. fordeelagtig, heldig, som er til Fordeel; føielig. Et gunstigt Svar p. en Ansøgning. At fælde en gunstig Dom. En gunstig Vind. At benytte en gunstig Leilighed. — Gunstling, (Stenersen.) s. Yndling.

Gurgle sig, v. rec. [Tydsk; af Gurgel, Qvarke, Svælg.] skylle Halsen m. Vand, som man lader løbe ned i Svælget uden at synke det. = Gurglevand, et. Vand, tillavet med Urter eller andet, t. at skylle Halsen med, imod Halspine.

Gusten, adj. pl. gustne. guulbleg af Udseende. (bruges neppe uden om Ansigtsfarven.) "Du er jo gusten og bleg som en Død." Rahbek. — Gustenhed, en. ud. pl. gustent Udseende.

Gustne, v. n. 1. (er.) blive gusten af Udseende. (Moth.)

Gut, en. pl. -ter. [Norsk.] en Dreng, ell. ung Karl. (Moth.) "O var jeg Mand, som jeg er Gut, og var min Kiep en Landse!" Øhlenschl. (Helge.)

Guul, adj. pl. gule. [Isl. gulr.] Navnet

paa en lys Hovedfarve, som ved Straalebrydningen i Prisma forekommer imellem Rødt og Grønt. Citronguul, guldguul, straaguul, svovelguul, lyseguul, mørkeguul, bruunguul o. fl. = guulagtig, adj. noget guul, som falder i det Gule. guulaxet, adj. som har gule, modne Ax. Guulaxet Korn. (Arreboe.) guulblakket, adj. blakket m. en Blanding af Guult. (gilvus, galbeus. Colding. Moth.) En guulblakket Ko. guulbruun, adj. mørkebruun og noget bruunladen, hvis Farve er imellem guult og bruunt. (fulvus.) guulgrøn, adj. grøn m. en Blanding af guult. guulhaaret, guullokket, adj. som har guult Hovedhaar. — Guulrod, en. s. Gulerod. guulsodet, adj. som har en guulbruun, ureen guul eller guulblakket Farve. (galbus. Colding.) Guulsot, en. En Sygdom, der opstaaer af Galdens uordentlige Affondring, og er forbunden med en guul Hudfarve. Guulspurv, en. En Fugl, der i Størrelse ligner Spurven (Graaspurven) og ligesom denne søger Husene; men er af en anden Slægt. (Emberiza citrinella.) guulstribet, adj, som har gule Striber paa en lysere eller mørkere Grund.

Guulhed, en. Beskaffenheden at være guul af Farve.

Guulne, v. n. 1. (er.) blive guul. Moth. (ogsaa n. pass. guulnes.)

Gyde, en. pl. -r. [Isl. Gióta, en Hule.] 1. et meget smalt, snevert Stræde i en By. 2. en snever, indgierdet Vei.

Gyde, v. a. gød; gydet, gydt. [Isl. gióta. A. S. geotan.] udøse, helde noget flydende af et Kar i nogen Mængde. At gyde Vandet af Kanden, Fadet p. Jorden. At gyde smeltet Malm i Formen. At gyde Vand over Hænderne. — figurl. at gyde Trøst, Haab i eens Hierte. (jvf. indgyde.) — Deraf: Gyden, Gydning, en. Handlingen, at gyde. = Gydekande, en. Kande, som er indrettet til at man let kan gyde det Flydende, den indeholder, ud af samme. (Moth.)

Gylden, adj. pl. gyldne. [af Guld.] 1. som bestaaer af Guld, er giort af Guld. Gyldne Klæder. (jvf. Sammensætningerne m. Subst. Guld.) 2. forgyldt, prydet m. Guld. (især i den høiere Stiil.) Den gyldne Kongestol. "Jeg fødtes ei i gyldne Sale t. Konsten, at slaae Folk ihiel." P. M. Troiel. 3. figurl. og poet. a) guldguul, ell. af en glindsende lyseguul Farve, f. Ex. om Haaret. Gyldne Lokker. "De store Lokker i gyldne Pragt, om Halsen lagt, et Svanebrystet bedækker." Ohlenschl. b) meget heldig, ypperlig. Det var gyldne Tider. Fredens gyldne Dage. Ungdommens gyldne Alder. c) Den gyldne Aare, Blodets Tilløb i Aarerne omkring Endetarmens Aabning og Udflod (Hæmorrhoide coecæ, den blinde gyldne Aare.) = Dett Adj. forenes i nogle Tilfælde uforandr m. et andet Adj. ell. Subst. f. Ex. gyl denblank, adj. blank, som Guldet. "R blæste den Jæger i gyldenblanke Luur." Ohlenschl. Gyldenglands, en. Guld glands. "Strax rinder Solen op m. Gyl denglands." Arreboe. Gyldenklever, n. Navn p. en Plante, som voxer vildt i Kra skove og for dens skiønne blaa Blomst dyrkes i Haverne. (Adelklever, Blaasimer. Anemone hepatica. Gyldenlak, e pl. -ker. en Plante m. smukke og vellug tende Blomster, tildeels af guldguul Farv som hyppigen dyrkes i Haver. Gylden smykke, et. poet. et Smykke af Guld, Gul smykke. "Gyldensmykkets ægte Glands." Grundtvig. Gyldenstykke, et. Et Slag Silketøi, hvori Blomster ell. andre Fig rer indvæves i Guldgrund. En Gylden stykkes Hue. (Baggesen. Ungd. A. I. 190 Gyldental, et. i Tidsregningen: det Ta som angiver Ordenen af et vist Aar i Ra ken af en Maane-Cyklus, og tiener t. a udregne Paaskefesten f. hvert Aar. Gyl denvand, et. kaldtes tilforn et Slags Bræn deviin ell. Aquavit, hvori svømmede Sm dele af Bladguld. Dantziger Gyldenvan

Gyldig, adj. [af gielde. T. gültig Isl. gialdgéngr.] 1. Egentlig: som h en vis bestemt og bekiendt Værdi, og m tages t. en saadan Værdi. Men i den Bemærkelse br. nu mest: gangbar, gæng 2. som gielder, er gieldende, er i Kraf har den Værdi og Virkning, som Tinge skal ell. bør have. Vexelen, Forskrivnin gen er ikke længer gyldig. 3. figurl. E gyldig Grund. Denne Undskyldning ka jeg ikke tage for gyldig. Gyldige (tilstræ kelige) Beviser. = Gyldighed, en. Be skaffenheden, at være gyldig.

Gylpe, v. a. og n. d. s. s. gulpe. (Moth

Gylt, en. [jvf. gilde.] 1. en Galtgri ung Galt. V. S. O. (A. S. Gylte, Gilding.) 2. en bødet So. (V. S. O. 3. en Sogriis. (Moths Ordb.)

Gynge, v. a. og n. 1. [Sv. gunga. jv n. s. nedenf. og v. gunge, ovenfor.] 1. sæt noget, der hviler p. et Punkt, i en svingend Bevægelse; ell. intrans. være i en saad Bevægelse. Han gyngede hende i Have Det er ikke enhver, som kan taale at gy ges. "Min Sorrig op og ned sig gyngede m. mig." Wessel. (Sædvanl. bruges de Ord kun act. om Personer og om en Be vægelse, der skeer i en Gynge. At sving er derimod at bevæge noget, som man h der ell. bærer m. Armene, frem og tilbag allene m. disses Kraft, ell. at kaste det m Magt i Høiden.) 2. intrans. br. det saa vel om en saaledes t. Siden svingende Be vægelse, som om den, der egentlig m

[sv]aaer op og ned; f. Ex. Bølgernes. "Saa [g]yngende gik før ei Bølgedands." F. Guldb. Baaden gynger p. Bølgerne. "Stolt gynge [F]laader p. det Hav, som aldrig stummed [—] Kiølen før." Foersom. "Naar Jasmi[n]ernes Blomst besneer den gyngende Løv[g]reen." Øhlenschl. — At gynge p. et Bræt [—] vippe op og ned m. samme. — Gyngen, en. [u]d. pl. Handlingen at gynge selv, eller [g]ynge andre. = Gyngebræt, et. 1. Bræt, [h]vorpaa man vipper ell. gynger. 2. Bræt [i] en hængende Gynge, hvorpaa den Gyn[g]ende sidder. Gyngegang, en. Gang, [h]vorved en gyngende Bevægelse finder Sted; [f.] Ex. paa Hængedynd. Gyngehest, en. [E]fterligning af en Hest, giort af Træe m. [m.] der staaer p. afrundede Stænger og gi[v]es Børn til at ride eller gynge paa.

Gynge, en. pl - r. Indretning t. at gynge [p]aa, der sædvanl. bestaaer af et stærkt, i [2] Punkter ophængt Toug, med et Sæde, [h]vorpaa den Gyngende sidder. Russiske [G]ynger kaldes de, hvorved den i Gyngen [si]ddende v. et Drivværk enten bevæges op [o]g ned i en Kreds, ell. dreies i en hori[so]ntal Kredsbevægelse.

Gyps, en. s. Gibs.

Gyrtler, en. s. Giørtler.

Gys, en (og et.) 1. Vandskyl, Regn[s]kyl. (Moth; nu usædvanl. Isl. Gusa. A. [S]. Gyte, Overskvømmelse.) 2. gysende [F]ornemmelse, Gysen. "Dødens Gys." Øhl.

Gyse, v. n og impers. gøs, har gyset. [1.] egentlig: have en skiælvende Fornem[m]else, som fra de indvortes Organer ud[b]reder sig over Legemets Overflade og brin[g]er Huden til at bæve. (T. schauern, [s]chaudern.) At gyse af Kulde, af Skræk. [”]Gammel Mand gyser og ved Varme." [O]rdspr. (Moth.) Det gøs i mig. At gyse [o]ver hele Kroppen. "Gyse er beslægtet m. [G]ys, Vandskyl, og er uden Tvivl først [b]rugt om den Følelse, som opstaaer, naar [m]an pludselig overøses m. Vand." Müller. [(]D. Syn. I. 398.) 2. betages af en plud[se]lig Skræk; bæve v. en Forskrækkelse, der [p]ludselig opstaaer og ligesom giennemfarer [o]n (og saaledes især om Skrækkens phy[si]ske Virkning.) Det gøs i mig, da jeg saae [B]arnet staae i det aabne Vindue. "Naar [d]et Frygtelige viser sig, kan selv den Mo[d]ige gyse; men han vil snart fatte sig, imedens den Frygtsomme vil bæve." Müller. — Deraf mere uegentlig: at gyse for ell. ved noget ɔ: føle Afsky for, Rædsel v. noget. Man maa gyse f. Følgerne af disse talløse Voldsomheder. "Børn og Narre de tør giøre det, som Helten gyser ved." Storm. = Gysen, en. ud. pl. det, at gyse; pludselig Skræk og dens Virkning. Febergysen. En kold Gysen. "En skrækfuld Gysen nu mig følger overalt." A. Bull. "En Gysen farer i Helteskarer, i Kongens Blod." Øhlenschl. — Gysning, en. pludselig skiælvende Fornemmelse i Legemets ydre Dele, ledsaget af en indvortes Fornemmelse af Kulde. Med Feberen følge Gysninger. En Kuldegysning.

Gyvel, n. s. en liden Buskvært, med guldgule Blomster og seie Grene, der anvendes t. Koste og er tienlig t. at dæmpe Flyvesand; men let spreder sig p. Marken som Ukrud. Spartium scoparium.

Gælle, en. (p. Fiske.) s. Gielle.

1. Gænge, en. ud. pl. og ud. Art. [Isl. Gengi.] Fremgang; uhindret Virkning. Det har ingen Gænge. (Moth.) "Retten haver ingen Gænge." Kingo. "Paa det Ret og Retfærdighed kan have sin Gænge." D. Lov. I. 24. 2. "Det — kan dog ei retteligt i Drift og Gænge føres." Bording. (II. 308.)

2. Gænge, en. pl. -r. [af v. gaae.] det, hvorom noget gaaer ell. bevæger sig; eller den Indretning, som fæstes under en Ting f. at kunne sætte den i en vis (gyngende) Bevægelse. Tridsen gaaer i sine Gænger. Skruegænger, Gængerne i en Skrue. At sætte Gænger under en Vugge.

Gængs, adj. pl. gængse (men ogsaa i sing. høres og skrives gængse.) [af gaae. N. S. gånge. T. gång und gebe.] 1. som er i Brug, i Skik, gangbar, brugelig. Denne Mynt er ikke mere gængs her i Landet. Gængse Ord og Talemaader. 2. herskende, udbredt, som udbreder sig. Febre have været meget gængse i Aar, ere meget gængse i denne Egn.

Gærtner, en. s. Gartner.

Gæsling, en. pl. -er. [dimin. af Gaas.] Gaasens Unge. (jvf. Gaas og Gasse.)

Gøgle, Gøgler, m. fl. en. s. Giøgle, Giøgler.

Ha! et Udraabsord t. at udtrykke en m. Forundring blandet Vrede, som vel forekommer i poetiske Skrifter; men sielden ell. aldrig i Talesproget, hvor det derimod ofte høres m. Gientagelse, (ha ha! Tonen p. det sidste) og udtrykker en vis Glæde over at man har udfundet, er kommen efter noget.

Haa, en. pl. -er. et Slags liden Haifisk, hvoraf Skindet bruges t. Polering. (V. S. O.) Maaskee Squalus canicula. Ordet findes desuden i andre danske Navne p. Havdyr, f. Ex. Haakiærling, Haamær, Haastør. (Moth.)

Haab, et. [A. S. Hopa. H. Hope. Sv. Håpp.] Et tilkommende Godes Forventning. (jvf. Forhaabning.) At giøre sig Haab om noget. Endnu har jeg godt H. At svæve imellem Haab og Frygt. "Besee vi Haabet alt f. nøie, forsvinder det blandt Tvivl og Frygt." Evald. "Der hører ikke meget til at sætte sit Haab paa Herren, naar det, vi haabe, sees opfyldt og intet frygtes." Bastholm. — Det ellers usædvanlige Fleertal er brugt af Öhlenschl. ("Men, mine Haab! I kom ei f. at svinde." Axel og Valb.) Ligeledes: "Man bliver dog v. mange slige feilslagne Haab vanskelig t. at haabe." Rahb. (D. Tilsk. IV. 611.) = haabefuld, adj. 1. som lover godt, som man kan giøre sig godt Haab om. 2. som har stærkt, sikkert Haab om noget. (sieldnere.) "Til Himlen seer han haabefuld igiennem Træets aabne Krone." J. Smidth. — Haabglimt, et. poet. fornyet, igien opvakt Haab. "Sig ei v. trøstløst Haabsglimt lade blende." Thaarup. — haabløs, adj. som er ganske uden Haab. "Medens haabløs Qval min Aand fortæred." Bagg. En haabløs Tilstand. (haabeløs. Thaar.) — Haabløshed, en. ud. pl. haabløs Tilstand.

Haabe, v. a. 1. [A. S. hopan. E. to hope. N. S. hapen.] vente sig et tilkommende Gode; ansee Opfyldelsen af noget, man ønsker ell. venter, for rimelig. "Man kan vente baade Ondt og Godt; men man haaber det, som er godt, og frygter det, som er ondt." Sporon. — Saa stor en Lykke turde jeg aldrig haabe. At haabe paa Gud, til Gud (sætte sin Lid til.) Jeg haaber at see dig endnu engang. Jeg haaber, vil haabe (forventer) at han vil være sig klogere ad, end sidst. At haabe bedre Tider. "Man haaber det, man synes at burde have; man forventer hvad Tid og Omstændigheder ville føde af sig." Sporon. (Den i ældre Skrifter hyppige n. pass. Form: at haabes, (Sv. håppas) som endnu træffes paa enkelte Steder i Bibeloversæt. (f. Ex. Ruth. 2. 12.) er nu aldeles forældet.)

Haan, en. ud. pl. [T. Hohn.] Skam, Vanære, som tilføies een af Andre. "Spot giør, at Nogen bliver beleet; Haan at han bliver foragtet." Sporon. (jvf. Spot, spotte, og haane, nedenfor.) = Haanblik, et. B. Oiekast, som udtrykker Haan eller Foragt. "Hvis Vanvid, mellem os, er knap et Haanblik værd." Bagg. haanfuld, adj. som viser, ytrer, indeholder en høi Grad af Haan ell. Forhaanelse. Et haanfuldt Svar. "Og ham kan du lønne m. haanfuld Foragt!" Pram. (Stærkodd.) Haanlatter, en. haanlig, haanende Latter. (Rabbek.) "Haanlatter klingred under Jorden." Ingemann. Haansmiil, et. haanende Smiil, Smiil, som udtrykker Foragt. Baggesen. (Herz.) Haansvar, et. haanligt, fornærmende Svar. = haanlig, adj. foragtende, som skeer m. Haan. (jvf. adj. haan, 2.) En haanlig Mine, Afviisning. "Om derved du befoier er, os andre haanligt at foragte." Tode. = haane, v. a. 1. [af Haan.] tilføie Haan, Foragt og Spot. (jvf. spotte, som mere gaaer ud p. Latter; ligesom haane p. Skam og Foragt.) "Jeg kan haane Folk p. en ganske alvorlig Maade; jeg kan ogsaa haane dem saaledes, at den Følelse af Foragt, jeg opvækker, forbinder sig m. Følelse af det Latterlige." Birkner. (Jvf. Müllers d. Syn. II. 123. Denne Forf. antager en Forskiel i Grad imellem haane og forhaane, som et stærkere Udtryk om at vise en mere kiendelig Haan "v. Lader, Ord og Gierninger.") = haanes ved, v. n. pass. skamme sig, blive skamfuld, undseelig over noget. (A. Vedel.) "Han haanes ved at tale Dansk, som falder ham saa fremmed." Falster.

Haan, adj. 1. undseelig, skamfuld. At blive haan ved noget. "Da bliver han saa haan, at han rødes (rødmer) derved." B. Thott. I. 20. 2. spodsk, foragtelig. (forældet i Skriftsproget; men høres i Almuesproget.) I hiint forekommer dog adv. haant for: haanligen, med Foragt. ("En Borger smiler haant ad sit nedfaldne Huus." Storm.) og Talemaaden: At lade haant om noget ɔ: foragte, ringeagte. "Kom hid, min stolte Ven, som haant om Faren lod." A. Bull. "Han lod haant om hele Verden, undtagen om sig selv." Bagg. (Labyr. I. 356.) "Døden kommer; den trodser Lægens Konst, og lader haant om Graad."

Haarup. = Haanhed, en. ub. pl. 1. Spodskhed, Foragt. "Endelig blev hun red, og drev mig med H. paa Døren." Holb. (den Bægelsk.) 2. Skam, Haan. At blive rød af Haanhed." B. Thott. I. 24. Hvo den Haanhed kan beskrive, som eder vergik?" P. Paars. "Hvelhiem kan jeg etroe Skioldungens, Hothers Haanhed." Ewald.

Haand, en. pl. Hænder. [Isl. Hönd.] . den yderste Deel af Armen p. det menneskelige Legeme, fra Haandledet t. Fingerenderne. "Nu saae man udstrakt Haand, nu saae man knyttet Næve." Holb. P. P. At give, række een Haanden, tage een i Haanden. 2. uegentl. a) Side. Paa høire, venstre H. (altid om Personer.) b) Bestyrelse. Beviset er i min H. At overgive een noget i egen Haand, i egne Hænder (o: t. ham selv, personligen.) Dette Gods har siden været i Manges Hænder. [I denne Bemærkelse især br. ogsaa Formen: Hænde, til Hænde. s. nedenfor 4.] c) Magt, Vold. "At have Gods og Eiendom i Haand og Hævd." D. Lov. V. 5. 1. ("i Haand og havendes Værge." V. 5. 2.) Det staaer i Guds H. At betroe sin Velfærd i ens Haand. At falde i Røveres Hænder. (jvf. Talemaaden: Hals og Haand.) d) Bestyrelse, Behandling. At have noget under Hænder, have et Arbeide under Hænder. At være under en Læges Haand. Det gaaer igiennem mange Hænder, inden det bliver færdigt. Paa sin egen Haand o: under sin egen Raadighed, uden at høre ell. lyde andre. Det har han giort paa sin egen Haand. At gaae p. sin egen H. Hun lever p. sin egen Haand o: er ei i Tieneste. e) den besiddende, handlende, virkende Person. At tage sine Varer fra første Haand (Sælger.) Paa anden, tredie Haand o: ved Mellemhandling, igiennem en ell. to andre. Denne Gave er fra en kiær Haand. Jeg har det, har Efterretningen fra en sikker H. Arbeidet er fra hans H., fra hans egen Haand. At giøre noget m. egen Haand (selv, uden fremmed Hielp.) Der har været mange Hænder om dette Arbeide. "Saasnart en saadan kommer til Syne, er der ogsaa hundrede Hænder om ham." Rahbek. f) en vis Maade at skrive paa, Skrift, Haandskrift. At skrive en smuk H. Det er ikke min H. Brevet er skrevet med hans egen, med en fremmed Haand. g) Navns Underskrift; it. skriftlig Forsikring. At sætte sin H. og Segl under et Document. Jeg har hans Haand derfor. At skrive eens H. efter. 3. i nogle Sammensætninger betegnes derved, at et Redskab er let at bruge m. Hænderne allene; f. Ex. Haandqværn, Haandsav, Haandsøre. 4. Blandt en Mængde særegne Udtryk og Talemaader kan mærkes: for Haanden (tilstede.) s. adv. forhaanden. At gaae ud for Haanden m. een o: i Tvekamp. (Holb. Bagg. N. Klim. 37.) Ved Haanden, v. rede Haand ell. Hænder, tilstede. — Arbeidet gaaer ham godt fra Haanden o: skrider godt frem. — Paa egen Haand o: uden Andres Raad, ell. Tilladelse. Jeg har giort det p. min egen Haand. — Paa fri Haand o: uden Hielpemiddel. At tegne paa fri Haand (o: uden Anvendelse af Passer ell. andre Instrumenter.) At give Penge paa Haanden o: forud. — Under Haanden o: hemmeligen. — At gaae een til Haande o: være een t. Hielp. (Ogsaa i ældre Skrifter: hylde, underkaste sig. "Han giorde sit til, at Adelen og Kiøbstæderne gik Frederik til Haande." Wandal. Mindesm. I. 202.) At gaae fra Haanden (om Varer) sælges m. Lethed, snart. — At lægge Haand paa noget, p. et Arbeide, tage fat derpaa. At lægge Haand p. een o: slaae, overfalde. Af Haanden i Munden o: saa hastig fortæret, som fortient. "Ved saadant Arbeide kan ikke fortienes meer, end af Haanden i Munden." Holb. (Er. Mont.) — At have Haand i Hanke m. een o: have Beviis for hans ulovlige Handlemaade, eller være i Stand t. at paasee hans mislige Opførsel. At slaae Haanden af een o: aldeles forlade, opgive een; slet ikke mere ville hielpe ham. At have noget, have Penge imellem Hænder o: t. løbende Udgifter, ell. t. at drive sin Næringsvei. — Ogsaa bør bemærkes de to Adverbier: i Hænde, i Besiddelse, i Giemme, i sin Værge. Han har Beviset i Hænde. (Deraf: Ihændehaver.) til Hænde, i eens Haand, saaledes at han faaer det. Det er endnu ikke kommet mig til Hænde. = Haandarbeide, et. A. hvortil allene Hænderne bruges. Haandbiil, en. Haandsøre. Haandblad, et. den Deel af Haanden, fra Haandledet t. Fingrenes Begyndelse, naar Haanden udstrækkes. Haandbog, en. 1. en Bog, som man idelig, daglig bruger. 2. en B. som indeholder i Korthed de første Grunde t. en Videnskab. Haandbred ell. Haandsbred, en. Breden af en Haand. "Han var sex Alen og en Haandbred høi." 1 Sam. 17. 4. haandbred, adj. som har Haandsbrede. Haandbue, en. B. som spændes allene m. Haanden. (forskiellig fra Laasbue.) Haandbuk, en. En Rambuk, som føres med Hænderne. Moth. (Hos Brolæggere: en Jomfru.) Haandbylt, en. En liden Bylt, som kan bæres i Haanden. (Moth.) Haandbækken, et. B. t. Haandvaskning. Haanddask, en. Dask, Slag, som gives een i Haanden. Haanddug, en. Haandklæde. haandfaaet, adj. v. som er givet, stivet een i Hænde. "Haandfaaet Pant skal den, som det tager, giemme som sit eget Gods." D. Lov. Haandfang, et. det, hvori man

tager fat p. noget m. Hænderne, for at føre ell. bære det. haandfast, adj. stærk (egentl. i Hænderne.) "Hver af dem lang og før og haandfast som en Jette." Bagg. Deraf: Haandfasthed, en. ud. pl. Haandfavn, en. saa langt, som man kan fatte m. Haanden, spænde m. Fingrene. (usædvanl.) "For at vise mit Blik den nydeligste Fod indtil en Haandfavn fra Knæet." Bagg. (Labyr. II. 175.) Haandflade, en. den indvendige Deel af Haanden, naar den udstrækkes. "Dog knap løftede du dine Haandflader ud giennem Svælget." Øhlenschlæger. (s. Haandblad.) Haandfuld, en. saameget, som rummes i en Haand; figurl. en ganske liden Mængde. "Dersom blind Forvovenhed allene havde bevæget ham t. at gaae med en Haandfuld Folk over t. Asien." Sneed. Haandfæste, et. noget, at holde fast i m. Hænderne; eller det, at tage fat, faae Greb i noget. At faae H. i noget. haandfæste, v. a. 1. fæste, tinge bort. (Colding.) Haandfæstning, en. Pagt imellem Konge og Undersatter; (Vedel.) Forskrivning, Forpligtelse som Kongerne i ældre Tider gav fra sig, naar de tiltraadte Regieringen. haandgaae, v. a. hylde, underkaste sig. (forældet. Deraf: haandgangne Mænd. "Hvor mange, m. Eie, Liv og Blod Hans Majestæt haandgange." Bording. II. 418.) Haandgave, Haandgift, en. det, som gives, flyes een i Haanden; eller Handlingen, hvorved det skeer. (Moth.) Haandgemæng, (tydsk.) s. Haandmæng. Haandgevær, et. Haandvaaben. Haandgierning, en. 1. Arbeide, Gierning m. Hænderne. At forrette sin H. upaaklageligt. (Sneedorf.) 2. Voldsgierning, som udføres v. personligt Overfald. "Findes kiendelig Tegn t. Haandgierning" (hos nyfødte Børn.) D. Lov. VI 6. 9. "Ere der flere i Haandgierningen, og have slaget, saaret ell. skadet den Dræbte." VI. 6. 2. (jvf. VI. 6. 14. VI. 9. 19.) Haandgreb, et. 1. d. s. s. Haandfang. 2. et Greb m. Haanden; men oftest figurl. om visse, v. Øvelse erhvervedè Færdigheder, hvorved Haandgierning lettes. "De til et beqvemmere Liv nødvendige Konster og Haandgreb." Guldb. (s. Haandelav.) haandgribelig, adj. som enhver lettelig kan komme efter, begribe. (blot i denne figurl. Bem.) "Korn, Uld og andre Ting, hvis Nytte er saa haandgribelig." Sneed. "En Lærdom, der er saa frugtbar en Kilde t. de haandgribeligste Falskheder." Eilschow. "En Samling af de haandgribeligste Modsigelser." Birkner. (Kun ironisk ell. i Spøg br. det om Haandgierning e. d. Hans Kiærtegn blev alt f. haandgribelige. "Efterhaanden bleve disse Vittigheder meer og meer haandgribelige." Rahbek. Dansk Tilskuer. V.

276.) Haandhammer, en. En liden Ham-
mer, som føres med een Haand. (Moth
Haandhest, en. Hest, som een lader fø
ledig efter sig t. Brug i Nødstilfælde (f. E
i Krig.) Haandhielp, en. Hielp v
Haandgierning. Haandhold, et.
Haandfæste. At have Haandhold paa n
get ɔ: have det i Besiddelse; i sin Mag
(Moth.) Haandjern, et. J. som lægg
om Hænderne paa Forbrydere. Haand
kast, et. 1. saalangt man kan kaste m
Hænderne. 2. Slagsmaal. At give sig
H. med een. (V. S. D.) Haandkla
et. Klappen m. Hænderne. Haandklæd
et. Klæde t. at tørre Hænderne i, m. m
Haandkort, pl. kaldes i Kortspil de be
Kort, som ei ere Trumf. At have gode H
Haandkraft, en. Hænders Kraft. At u
rette noget allene ved H. (uden Maskiner
Haandkruser, pl. Kruser i Skiorteærm
for Hænderne. (Mansketter. J. Baden.
ældre Skr. Haandruer.) Haandkurv
en. Hankekurv, som bæres i ell. over Haa
den. (Moth.) Haandkys, et. Kys pa
Haanden. haandlam, adj. lam, van
før paa Hænderne. (Moth.) Haand
langer, en. 1. den, som er Haandværks
folk, særdeles Muurmestere, t. Hielp v
deres Arbeide; om Qvindfolk: Haand
langerske. 2. figurl. den, som gior e
Anden Haandrækning, gaaer ham t. Haan
de. "Øvrigheden var ikkun Præsternes Ti
nere og Haandlangere." Basth. Haand
led, et. Ledet, som forener Haanden m. Ar
men. Haandlinning, en. Linning f. Hæn
derne p. Skiorteærmer. Haandlove, en
det Hule i Haanden. "Det er ondt, at plukk
Haar af Haandlove." Ordspr. Haand
lugning, en. L. som skeer m. Hænderne
Haandlygte, en. liden Lygte, som bæres
Haanden. Haandlæge, en. br. under
tiden for: Saarlæge, Chirurg. (Rahb. D
Tilsk. III. 163.) Haandlægning, en
Gierningen, at lægge Haanden p. een,
Ex. til Velsignelse. Haandløfte, et.
som man giver Haanden paa at ville holde
haandløs, adj. uden Haand ell. Hænder.
(I Vedels Saxo forekommer: haandløs
Værge ɔ: som kastes af Haanden, Kaste
vaaben; arma jactilia. S. 314. 513.)
Haandmæng ell. Haandmænge, en. Strid,
Fegtning i Nærheden, Mand mod Mand,
Haandslag. (V. S. D.) haandnem, adj.
1. nem i Haandgierning. 2. nem at
tage paa, beqvem at faae i Hænderne.
(Moth.) Haandpant, et. haandfast
Pant. (Moth.) Haandpenge, n. s. pl.
Penge, som gives forud, paa Haanden
(især til hvervede Soldater.) Haand
plov, en. et Slags Plov, som føres og
bruges allene v. Haandkraft. Haand
qværn, en. Qværn, Mølle, som drives
allene m. Hænderne. Haandran, Haand

ov, et. Gierningen at røve det fra een, om han har i Haanden. (Moth. Danske ov. VI. 15. 2.) Haandring, en. l. som bæres om Haandledet. (O. Guldberg.) Haandruer, pl. s. Haandkruser. Haandrækning, en. Hielp v. at gaae een til Haande, Haandhielp. "Den ene Konst thaver den andens Haandrækning." J. Jove. Haandsav, en. liden Sav, som føres m. een Haand. Haandskilling, en. Penge, man har v. Haanden t. daglige Udgifter. "Jeg vis er paa, J en Haandskilling derved vandt." Holb. P. Paars. Haandskiold, et. Et mindre, i Alm. rundt Skiold. (Jahn. Nord. Krigsvæsen. 233.) Haandskreven, adj. v. skrevet, i Modsætn. til trykt. Haandskrift, et. pl. -er. en haandskreven Bog, et Manuskript. Et Pergaments, Papirs H. Haandskrift, en. ud. pl. 1. d. s. s. Haand, 2. f. 2. Forskrivning. At give en H. for noget. Haandskriver, en. en, som gaaer een t. Haande v. Skrivning; Secretair. Haandskrue, en. Skruer, som brugtes for at udpine Bekiendelser. Haandskud, et. Skud m. Kastevaaben. "Bueskud og Haandskud." (P. Claussen. jvf. Vedels Saxo. 16.) Haandslag, et. 1. et Slag m. Haanden. 2. Haandløfte. 3. hos Ældre: Haandmænge. "Give sig til H. komme i Haandslag." (A. S. Vedel.) Haandslynge, en. En Slynge, bestaaende af en Rem, hvori Stenen lægges, og hvormed denne slyngedes og kastedes. (s. Stavslynge.) Haandspiger, en. Træstang t. at løfte ell. vende noget tungt; ogsaa Haandspær. (J. Spik, en Stok.) Haandsprøite, en. En liden Sprøite, som een Person betiener. Haandspyd, et. kort Spyd. Haandsteen, en. 1. Steen, som kastes m. Haanden. 2. et Stykke Erts m. gedigent Guld ell. Sølv, som findes særskilt. Haandstroppe, en. Stroppe, hvorved noget bæres med Hænderne. Haandstærk, adj. stærk i Hænderne, nævestærk. (Moth.) Haandtag, et. 1. Gierningen at tage een i Haand. 2. Haandfang. Haandteen, en. Teen, som holdes i Haanden, og hvorpaa man spinder i St. for p. en Rok. Haandtegning, en. egentl. enhver Tegning, som er giort p. fri Haand; men br. især om Maleres Tegninger ell. tegnede Udkast af egen Opfindelse; i Modf. t. Maleri. Haandtryk, et. Tryk i Haanden v. Haandtag, især lønligt. Haandvaaben, et. Ethvert Vaaben, som under Brugen ikke forlader dens Haand, som fører det (f. Ex. Sværd, Landse, Stridsøxe, o. d.) i Modsætn. til Kastevaaben. (jvf. Haandværge.) Haandvidie, et. Plovstiert. (forældet. At gaae m. Haandvidiet ɔ: pløie; at være vant v. Haandvidiet. Moth.) Haandvinde, en. En Vinde, der kan bevæges m. Haandkraft alene. (Krafts Mech.) Haandvisk, en. i dagl. T. noget, man snart kan blive færdig med. Haandværge, et. hvad man fører i Haanden til Værge, som Kiep, Kaarde, Dolk. Haandværk, et. pl. -er. ved Øvelse og Oplæren erhvervet Færdighed i en vis Gierning, hvorved noget forfærdiges til Brug ell. Nytte for andre; Profession. (modsættes ofte: Videnskab ell. Konst.) At lære, forstaae, drive (udøve) et H. At giøre H. af noget, drive det som en daglig Syssel. "Krig var deres Haandværk, og Hiordene levede de af." Guldberg. Deraf: Haandværksbrug (ligesom: Handelsbrug, Næringsbrug; ogsaa d. s. s. Haandværksskik.) Haandværksdreng, en. som er i Lære hos en Mester. Haandværksfolk, pl. Folk, som driver et eller andet Haandværk (Haandværksmænd.) Haandværkslaug, et. s. Laug. Haandværksmand, en. den, som driver et Haandværk, han har lært. (At Nogle, f. Ex. Olussen, i St. for dette Ord ville bruge Haandværker, er egentlig en Germanisme.) Haandværksmester, -svend. s. Mester, Svend. Haandværksvarer, pl. Varer, som ere giorte paa Kiøb af Haandværksfolk. — Haandværn, et. Forsvar m. Hænderne. (A. S. Vedel.) Haandøxe, en. En liden, nem Øxe m. kort Skaft, og som føres m. een Haand. = b) Haandelag eller Haandelav, et. Nemhed, naturlig Beqvemhed, Færdighed t. at bruge Hænderne, enten i Alm., ell. til et vist Slags Gierning. Han har godt Haandelav til slige Arbeider. "Alt m. Hensyn t. at giøre Haandelav og Haandgreb stadige, bestemte, sikkre." Malling. haandeløs, adj. 1. som intet har at holde sig fast ved. Han blev haandeløs, faldt haandeløs ned. (Moth.) 2. haandeløs Daade, som een uforvarende giør, v. at tabe ell. kaste noget fra sig. (forældet.) — Haandevending, en. et Øieblik, en ganske kort Tid. Det skete, det gik i en H. Han giorde det af i en H. (Saaledes altid m. præp. i, og sieldnere om en tilkommende Tid.) "En By, som ikke lod sig indtage i en Haandevending." Engelstoft. Sielden forekommer det uden Artikelen: "J Haandevending see det hele Land at røres." Holb. (P. Paars. III. 2.) [Usædvanlig er ligeledes Brugen af dette Subst. som selvstændigt, ell. anderledes end i hiin Talemaade: "En Haandevending os er meer, end Evighed." Holberg. (Poet. Skr. 1746. 141.) "Den Haandevendings Lyst i Haab kun varigt nyder." C. D. Biehl.] = c) Haandsbred, en. d. s. s. Haandbred. Haandsgierning, en. d. s. s. Haandgierning. Haandskraft, en. d. s. s. Haandkraft. = Usædvanligt er det afledede: hændestærk, adj. haandstærk. (Kæmpev.) Hændevrid, et. Gierningen, at vride Hænderne.

"Med vilde fortvivlede Skrig og Hændevrid." Bagg. N. Klim. 163. "Med Hændervrid den frelste Hob i Morgenlyset staae." S. Blicher.

Haande, til Haande. (Isl. til handa.) s. ovenfor Haand, 4.

Haande, Slags. (jvf. det Isl. handa.) s. allehaande, flerehaande, mangehaande. (I ældre Tider brugtes det ogsaa m. Talord, for: Slags. "Et Menneske haver tvendehaande Brød." P. Tidemands Post. 1564. "Her findes trehaande Disciple." sammest. 98. b.)

Haandel (Haandvol. Moth.) s. Handel. (paa Tærskepleielen.)

Haandelig, adj. s. handelig.

Haandhæve, v. a. 1. holde Haand over, holde i Hævd, vedlige; forsvare. At haandhæve Lov og Ret, sin Magt, Værdighed, Rettighed. "Tappert at haandhæve den Ret, som Fødselen havde forhvervet ham." Bagg. N. K. "Alt dette vilde m. forenede Kræfter haandhæve Overtroen." Kampmann. (Den samme Forfat. bruger det ogsaa som recipr. "Den tække Beslutning, at haandhæve sig imod — saa overlegen en Fiende;" hvilket er en usædvanlig Talemaade.) — Deraf: Haandhævelse, en. — Haandhæver, en. pl.-e. "I Sandhedens Vidner, Dyds og Retfærdigheds Haandhævere blandt Menneskene." Mynster.

Haandtere, v. a. 1. [Isl. handtéra.] bruge m. Hænderne, bevæge imellem Hænderne. (dagl. T.) Deraf: Haandtering, en. — Ogsaa: Næringsvei, Maade at fortiene sit Brød paa. (pl. Haandteringer.) "Ærlig Mand v. nyttig Haandtering vorende skue sin Næring." C. Frimann. "De søgte v. en ell. anden Haandtering at forhverve deres Brød." Wandal.

Haandværker, en. Haandværksmand. (Colding. Oluffen.)

Haane, v. a. 1. s. under Haan.

Haar, et. pl. d. s. [Isl. Hár. A. S. Hær. N. S. Haar.] fine, rørdannede Trevler, som udvoxe paa Menneskets og Pattedyrs Legemer. Særd. om Menneskets Hovedhaar, hvis hele Samling ofte slet hen kaldes Haaret. At bruge Pudder, sætte Kam i Haaret. Forhaar. Baghaar. Paa et Haar ɔ: ganske nøie, p. en Prik. Paa et Haar nær, ganske nær ved. Det er trukket v. Haaret, om en Fortolkning, Forklaring, som er alt for søgt ell. tvungen. At komme i Haarene sammen, eller p. hverandre ɔ: i Slagsmaal. (d. Talc.) "Han s. et Bogstav kom m. Andre tidt i Haar." Holb. = Haarbaand, et. 1. Baand t. at binde om Haaret. 2. Baand, flettet ell. snoet af Haar. Haarbund, en. Huden p. Hovedet, hvoraf Haaret fremvoxer. Haarbørste, en. B. hvormed Haaret glattes og holdes reent. haardannet, adj. dannet som et Haar. Haardra et. Den Voldsgierning at trække een i Ha ret. haardrage, v. a. og haardrage v. n. pass. trække een, trække hinanden Haaret. (A. Vedel. Saro. 227.) "Der sloges med deres Hær og vel saa vrede haardroges." Bording. Haardug, e et Slags Tøi, vævet af Hestehaar eller a dre Dyrs Haar, som ei er Uld. Ha dusk, en. sammenbunden ell. flettet D af Haar. Haarfald, et. den Omstæn dighed, at Haaret falder af, saasom af H vedet v. Sygdom. Haarfarve, en. H vedhaarets Farve. En lys, mørk Haarfarv Haarfedt, et. Fedt, som smøres i Haar (Pomade.) haarfiin, adj. saa fiin, tr som et Haar. Haarfilt, et. tykt T eller Filt, vævet af Kohaar eller deslig Haarfletning, en. En Deel af Hovedhaa ret, sanket i en Fletning. Haargreb, e Haardrag. (D. Lov. VI. 7. 8.) Haarhu en. Hue, vævet af H. Haarklæde, e s. Haardug. Haarklöver, en. den, so gjør spidsfindige, unyttige Indvending imod noget. [N. S. Haarklöver.] Haarklöveri, et. en Haarklövers Fre gangsmaade. Haarkruser, n. a. pl. Kr ser, konstig Kruusning i Haaret. Haa kruusning, en. Gierningen at kruse Haa ret. Haarkrølle, en. 1. krøllet Haar lok. 2. Papir, hvormed Haaret krølles Haarlok, en. pl.-ker. en adskilt, ell. a skaaret Deel af Hovedhaaret. haarløs adj. uden Haar. Haarnaal, en. Naal hvormed Haaret fæstes op og holdes sam men. Haarnet, et. Net, som snøres om Haaret og Hovedet. Haarolie, en fiin, vellugtende Olie, hvormed Haar smøres. Haarpensel, en. fiin Maler pensel af Haar. Haarpidsk, en. s. Pid 2. Haarpung, en. Pung, som Mand folk tilforn brugte t. at putte Baghaar ned i. Haarpynt, en. 1. Gierninger at pynte sit Haar. 2. Maaden, hvorpa Haaret er pyntet og opsat. Denne H. klæ der hende ikke. Haarreb, et. Reb, som gjøres af H. især Svinehaar. Haarrem, en. hos Garvere og Skomagere: Narv siden, Haarsiden p. Huder. haarrig, adj som har stærkt Haar, Mængde af Haar Haarring, en. Fingering af Haar, eller med indlagte Haar, til Erindring o den, som de tilhørte. (Moth.) Haar rod, en. pl.-rødder. meget fine Rødder eller Rodtrevler. "Træernes fine Haar rødder." Oluffen. Haarrør, et. meget fiint Glasrør, som bruges ved physical Forsøg. Haarsalve, en. S. hvormed Haa ret smøres. Haarsax, en. S. hvormed Haa ret klippes. Haarside, en. d. s. s. Haar rem. modss. Kiødside. Haarsigte, en. Sigte, hvis Bund er af Hestehaar. Haar sime, en. Haarsnor, som bruges i ris

komme t. at trække glennem Huden.
arskiel, et. Sted, hvor Hovedhaaret skil-
sig ad. Haarskiorte, en. En Skiorte
haardug, som Bodfærdige fordum gik
, at plage Legemet. Haarskærer, en.
, som giør Haandværk af at klippe og
te Andres Haar. Haarsnor, en.
er af Haar. (jvf. Haarsime.) Haar-
, et. Sold, hvis Bund er af Hestehaar.
arsæk, en. Sæk, Pose af Haardug.
elen blev sort som en Haarsæk." Aab.
12. Ogsaa figurl. for: Haarskiorte.
arteve, en. En liden Deel Haar. Haar-
, en. den øverste Deel af Hovedhaaret.
artot, en. Endeel sammensnoede af-
ne ell. afklippede Haar. Haarvært,
Haarets Vært, Groening: En stærk
arvært. = haaret, adj. som har Haar,
der er Haar paa. Et haaret Skind.
være haaret paa Kroppen.
Haard, adj. n. haardt. [Isl. hardr. A.
heard.] 1. Egentl. som har den Egen-
, v. Delenes Tæthed at modstaae Ind-
t, ikke let at forandres i sin Skikkelse.
dsat: blød. Haarde Legemer. Staal
haardere end Jern. Veien er haard.
ardt Føre (Beksøre.) Haard (ufor-
elig Mad. At ligge haardt. 2. Uegentl.
som ikke lader sig bevæge ell. røre; som
Kraft modstaaer udvortes Indvirkning;
ardfør. (mods. øm, kiælen.) "Jeg veed, at
har en Fader, der er haard som en Flin-
ten." Holb. (Jean de Fr.) Han var haard
d hendes Bønner og Taarer. Han er saa
rd, at intet Ondt bider p. ham. En haard
ls. (s. Hals, 4.) b) ufølsom mod
tre i Fremgangsmaade og Behandling;
ng, barsk. (mods. mild.) En haard Re-
ring. At være haard mod sine Under-
ne. (jvf. streng, 5.) "Den strenge Mand
r selv de Lidelser, han nødes t. at til-
Andre — den haarde er ufølsom og
rsonlig." Sporon. c) skarp, revsende,
ld; stødende. At tale haarde Ord til
, give een et haardt Svar; haarde (tun-
Vers. d) stærk, giennemtrængende.
haardt Stød, Slag, Veir. En haard
lde, Vinter. e) tung, trykkende, be-
rlig. En haard Skiebne, Sygdom,
id, Straf; haardt Arbeide. "At jeg
Heltesiæl saa haardt p. Prøve satte."
ffel. f) vanskelig. Det var haardt at
i Stand. Det gik haardt til, stod
rdt paa ɔ: det kostede Møie. Det
t haardt, inden vi fik ham overtalt.
have haardt Liv ɔ: vanskelig Stol-
g.) = haardagtig, adj. som er noget
rd. haardbarket, adj. som har en
rd Bark. Et haardbarket Træ. haard-
ndt, adj. v. som v. Brænding er ble-
haard. Haardbund, en. som har en
d, ikke fid Jord- ell. Græsbund. Haard-
ds-Enge. Haardbunds-Hø, modsat:

Mosehø. haardfrossen, adj. v. haard
v. Frost; som er frossen haard. haard-
før, adj. som kan taale Ondt, stærk (haard,
2. a.) it. som bidrager t. at blive det.
"Deres Land fordrede meget Arbeide, og
dannede et haardført Folk." Guldb. En
haardfør Opdragelse. "Din Hud er haardfør,
som dit Hierte." Evald. Deraf: Haardfør-
hed, en. ud. pl. — haardhalset, adj. haard-
nakket. haardhiertet, adj. som har et
haardt Hierte, ikke let bevæges til Medli-
denhed. Deraf: Haardhiertighed, en. (V. S.
O.) haardholden, adj. v. paaholden,
knap, gierrig. "En Mand, der ikke er for
haardholden og karrig over sit eget." B.
Thott. haardhudet, adj. som har en
haard Hud. haardhændet, adj. som ta-
ger haardt p. det, han faaer i Hænderne.
Haardknude, en. Knude, saaledes knyttet,
at den vanskelig opløses. haardkoge,
v. a. 2. koge noget t. det bliver haardt;
mest i partic. om Æg: et haardkogt Æg.
haardlivet, adj. plaget af Forstoppelse.
haardmelket, adj. om Køer: vanskelig at
malke. haardmundet, adj. om Heste:
som ikke let lader sig styre ved Bidsel.
(modsat: blødmundet.) haardnakket,
adj. stivsindet, halsstarrig, uefterglvende.
Haardnakket i Meninger (helst om Per-
soner; dog siges ogsaa: en haardnakket
Sygdom, Forstoppelse.) "Jeg tænker, at
vrage sligt var blot haardnakket Stolthed."
Evald. "Den Gienstridige kan ikke ledes,
fordi han vil være andre imod; den Haard-
nakkede fordi han ei vil bøie sin Villie."
Sporon. Haardnakkenhed, en. Stiv-
sindighed, ubøielig og urimelig Vedholden-
hed. (V. S. O. af d. Tydske.) "Med slig
Haardnakkenhed sin Mening at forsegle."
Holb. P. Paars. haardsindet, adj. haard-
hiertet. haardskallet, adj. som har en
haard Skal. haardsmeltelig, adj. som
vanskeligen smeltes. Haardstaal, et.
Staal, som sættes i Eggen p. skarpe Red-
skaber. (Moth.) haardsøden, adj. v.
haardkogt. haardtalende, adj. v. 1.
som har en haard Stemme. 2. som taler
haardt t. Folk. (V. S. O.) haardtra-
vende, adj. v. om en Hest, der støder me-
get i Trav. = haardeligen, adv. paa en
haard Maade; strengeligen. "Den Mand
— talede os haardeligen til." 1 Mosebog. 42.
30. — Haardhed, en. den Egenskab, at
være haard (i Adjectivets forskiell. Bemær-
kelser.) haardne, v. n. s. hærdes. —
haardt, adv. 1. paa en haard Maade.
(mods. blødt.) At sidde, ligge, falde, støde
sig haardt. 2. fast, stærkt. At tage haardt
paa een, banke haardt p. Døren. At sove
haardt. 3. haardeligen, skarpt. At straffe
een haardt, tale een haardt til.

Haaret, adj. s. under Haar.

Had, et. ud. pl. [Isl. Hatr. E. hate.

N. S. Haat.] høi Uvillie mod en Person eller Ting, (især dog det første;) en Lidenskab, der bringer os til at tykkes og dømme ilde, at skye og at ville ondt ell. ilde mod en Person; det modsatte af Kiærlighed. Had er en næret og fortsat Vrede. (jvf. Afsky, som er en høiere, men tillige ligesom mindre lidenskabelig, mere uvilkaarlig Grad af denne Passion. "Man hader, fordi man vil; man afskyer, fordi man ikke andet, end kan." Sporon. Man har Afsky for Føde, Lægemidler, som ere een modbydelige, for en Person, hvis Nærværelse er os i høieste Grad imod, ell. om hvis Nedrighed og moralske Slethed man er overbeviist. Man bærer Had til Den, af hvem man troer sig utilgivelig krænket m. m. "Had har sin Grund i Forestilling om en Forurettelse; Afsky i Forestillingen om Tingens ell. Personens onde Egenskab." Sporon.) At faae Had, fatte Had t. een. At lægges for Had, blive forhadt, eller udsættes for Andres Had. "Hvor tidt man lægges for Had, naar man er sig de bedste Hensigter bevidst." Rahbek. "Procuratorer — skulle ei derfor af Øvrigheden lægges for Had." D. Lov. I. 9. 16. = hadefuld, adj. som er tilbøielig til Had, hvis Vrede let gaaer over til Had. Et hadefuldt Sind. "Kan du tilgive, vil du ei evig mig hadefuld blive?" J. L. Heib. — hadelig, adj. 1. som bærer Had t. een, er fiendsk, hadsk imod een. At være, blive een hadelig. 2. som fortiener Had ell. Afsky; forhadt. "De giorde saare hadelige Gierninger." Viisd. 12. 4. "Hovmod er hadelig f. Herren og Menneskene." Sir. 10. 7. — hadeværdig, adj. som fortiener Had. (Fiblg. Soph. II. 126.) — hadsk. adj. d. s. s. hadelig. 1. ell. hadefuld. ("Hadsk, som ei kan glemme sit Had, som bliver ved at hade." Odii tenax. Moth.) At være hadsk p. een. "For ingen anden Sags Skyld ere de os saa hadske." P. Tidemand. 1564. "Kommer ogsaa du, bestandig at forøge Skaden hadsk m. Spot." Øhlenschl. (Balder.) — Hadskhed, en. ud. pl. hadsk ell. hadefuldt Sindelag. "Den sande Bitterhed og Hadskhed, som selv godmodige Mennesker i deres blide Siæle huse mod misfiendte Mennesker." Rahbek. (D. Tilskuer. X. 647.)

Hade, v. a. 1. [A. S. hatian. E. to hate.] bære Had til. At hade Synd og Ondskab. At hade een af Hiertet. 2. stræbe at udrydde; forfølge. At hade Ukrud. Den ene And er hadet af Hønsene. 3. særd. om Træer, hvis Grene man beskærer, kapper, stævner, bruges det hyppigen af Almuen i visse Provindser. (jvf. elske, 4.) — Hader, en. pl. -e. den, som bærer Had til een; Fiende, Uven. "Min Uvens Raad, min Haders Med." Kingo. "Den fieldne Broder, som Kampens Hader." Øhlenschl.

1. Hage, en. pl. -r. [Isl. Haki. Haken] et Stykke Metal, som er krumt ell. i Vinkel, for at hænge ... paa, for at trække t. sig, o. s. v.; en ... (s. Baadshage, Brandhage, Brandh...) Deraf: hage, v. a. 1. at giøre fast i ... v. Hager. At hage noget i, sammen. Hagebolt, en. Bolt, i hvis ene End... en Hage. Hagebøsse, en. et Slags ... dum brugelige svære Bøsser, som, naa... affyredes, lagdes p. en Gaffelstang. ... af: Hageskytte, en. den, som var be... net med Hagebøsse. (Wandal. Minde... I. 382.)

2. Hage, en. pl. -r. [Isl. Haka.] nederste, sædvanl. noget fremstaaende ... af Ansigtet under Læberne. = Hageb... et. B. hvormed en Hue ell. desl. bi... under Hagen. Hagebeen, et. Be... som danner Hagen. Hagedug, en. ... som bindes om Halsen p. Børn. ... duun, et. fiint Skiæg p. Hagen. ... høi, adj. saa høit, at det naaer t. Ha... p. Folk. Hagekløft, en. Kløft, ... Hagen. Hagemaal, et. Maal, som ... t. et Menneskes Hage. Hagesmække, ... 1. d. s. s. Hagedug. 2. Fedme under ... gen, dobbelt Hage. Hagetap, en. ... under Hagen (s. Ex. paa ægyptiske Mu... og Statuer.)

Hagel eller Hagl, et og en. pl. ... begge Former forekomme. [Isl. H... A. S. Hagol, Hagl.] 1. frosne Re... draaber, der falde ned i Skikkelse ... smaa runde Iisstykker. Et stort Ha... "Stormene pidske de mægtige Hagl ... knittrende Lynild." Herz. "Styrtende ... gel." Samme. (Beskr. Isr. 179.) Deri... collect. en Hagel. Der faldt en stærk ... Haglene har slaaet Sæden ned. 2. ... Blykugler, liig Hagel. Et Hagel, ti ... gel, Haglene. = hagelblandet, adj. en hagelblandet Regn. Hagelbyge, ... Stormbyge, hvormed følger Hagel. ... gelbøsse, en. B. hvoraf skydes m. Ha... Hageliling, en. d. s. s. Hagelbyge. ... gelkorn, et. enkelt Hagel. Hagelp... ell. -pung, en. P. hvori man fører Ha... p. Jagten. Hagelskade, en. Skade, ... aarsaget ved Hagelveir. Hagelsky, ... Sky, som medfører en Hagelilng. ... gelveir, et. Veirligt, som medfører Ha...

Hagle, v. impers. 1. om Haglenes ... Det haglede stærkt i Morges. Det ... haglet.

Hai, en. pl. -er. en Slægt af store, ... bende Rovfiske. (jvf. Haa.) Squalus.

1. Hak, et. pl. d. s. Slag, Hug ... en Hakke.

2. Hak, et. pl. -ker. Skaar, Indsn... i noget (især det, som har en skarp Kan...

akke, en. pl. -r. et Redskab til at
i Jorden med, bestaaende af et tyndt,
, for Enden budt Jern, i hvis Oie et
t Haandgreb ell. Skaft befæstes.
akke, v. a. 1. [A. S. haccan] 1.
e ofte; a) deels m. en Hakke ell. et
t spidst Redskab: Fuglen hakker med
bet; at hakke i Jorden; at hakke Stene
f Jorden; at hakke Frøet ned; b) deels
t skarpt Redskab, en Hakkekniv, Krum-
. At hakke Kaal, Kiød. 2. figurl.
ns. At hakke i sin Tale, i sine Ord ɔ:
me, støde. (jvf. happe.) At hakke paa
p. noget ɔ: idelig at dadle. (d. Tale.
h.) = Hakkeblok, en. Blok, hvorpaa
hakkes. Hakkebræt, et. 1. en Planke,
Rand om de tre Sider, hvorpaa Kiød,
r og andet hakkes. 2. et musicalsk
rument af lignende Form. Hakke-
, et. en Hakke af Jern. Hakkekniv,
En stor, bred og buet Kniv, med to
ndgreb, som br. især i Kiøkkenet t. at
e Urter, Kiød, m. m. Hakkemad,
Mad, tillavet af hakkede og sammen-
dede Ting. — Hakken, Hakning, en.
ningen at hakke. = Hakkelse, en. ud.
smaaskaaret Halm, som især br. til
efoder. Deraf: Hakkelsekiste, en. Lade,
stab, hvori Hakkelse bæres. Hakkel-
iv, en. Kniven i en Hakkelsekiste.
al, adj. langt a. [Isl. håll.] 1. glat,
tig (lubricus. Moth.) "Paa Verdens
Iis." Kingo. (forældet; men br. endnu
Land.) 2. heldende og brat, som hel-
nedad. (declivis, arduus.) Moth.
al, en. (kort a.) pl. (hos Nogle) Haller.
I. og E. *Hall*; og Hellir, en Klippe-
t. Höll, kongeligt Slot.] en stor Sal;
S. Heal. E. Hall. T. Halle.)
af ogsaa poet. og uegentlig for: Slot,
g. (Et forældet, af nyere Digtere at-
indført Ord.) "Hil Dannerkongen i sin
!" Øhlenschl. (Palnatoke. jvf. Nord.
tt. 146. 195.) Forskielligt herfra er
ende:
Hald, en. [Isl. Hallr, Steen, Flinte-
n.] et høit Field, en Klippe. Ørnen
er paa høien Hald. "Han hug i den
de Hald" (i en af vore gamle Viser,
r Ordet tidt forekommer; ogsaa: "den
rde Steenhald.") Af denne høie Hald.
go. 71. Deraf: Frederikshald i Norge.
Halde, en. s. Helde (Hælde.)
Hale, en. pl. -r. [Isl. Hala.] en be-
lig Udvært ell. Forlængelse af Rygbe-
hos Pattedyr og Amphibier; it. en lig-
de Deel, som udgiør Enden af Fiske-
Krop, og bestaaer af Finner; ligele-
hos Fuglene, hvor den bestaaer af
ge Fiedre, og kaldes ogsaa Stiert. Hos
me og Kryb kaldes den yderste, Hoye-
modsatte Deel Halen. (s. Rumpe, som
w Talebr. forblandes m. Hale.) = Ha-
lebraad, en. B. i Halen hos visse Insec-
ter. Halefieder, en. En af de Fiedre,
som danne Fuglenes Hale. Halefinne,
en. pl. -r. som udgiør Fiskenes Hale.
haleløs, adj. som er uden Hale. (Moth.)
Halerem, en. Rem ved Seletøi, der spæn-
des om Roden af Hestens Hale.
Hale, v. a. 1. [Sv. hala. H. halen. E.
to hale. m. fl.] trække langsomt og ved
Hielp af Toug. At hale et Skib ind, ud
af Havnen. At hale en Bielke op. figurl.
i dagl. T. At hale een ind ɔ: indhente
ham v. at løbe ell. skynde sig efter ham.
Han veed baade at hale og fire ɔ. at rette
sig efter Omstændighederne, skikke sig i
Tiden. (Moth.) 2. figurl. at hale ud ɔ:
trække ud, forhale. Han haler det ud (ell.
hen), saalænge han kan. Det haler længe
ud m. Brylluppet. 3. som v. n. i dagl.
Tale: fare afsted i stærkt Løb ell. meget
hurtig Gang. Han halede efter dem. Denne
Hest kan godt hale ud. = Halepæl, en.
En svær Pæl, nedrammet i en Havn,
hvorom Toug giøres fast fra Skibe, der
hales ind. (Moth.) Halereb, et. Reb
ell. Toug til at hale med.
Hallen ell. hallende, adj. visen, for-
tørret. (et sieldent Ord.) Tophallende
Træer, hvis Toppe ere borttørrede. (Moth.
Langebek. jvf. D. Mag. I. S. 56.) Moth
anfører ogsaa v. n. at halle: Træet hal-
ler, halles, visner, bliver fornet ell. frøn-
net. En hallende Skov.
Halm, en. u. s. coll. [Isl. Hálmr.
A. S. Healm. T. Halm.] 1. Kor-
nets tørrede Stængler eller Straae, naar
Negene ere udtorskne. (jvf. Langhalm og
Straa.) Byghalm, Rughalm, Hvede-
halm, Ertehalm. 2. uegentlig et Aar,
hvori en Ager har været besaaet m. Korn,
ell. Agerens Korngrøde. At tage tre Hal-
me af Jorden inden den hviler. At tage
Byg t. anden og Havre t. tredie H. =
Halmbaand, et. Et af Halm snoet Baand,
f. Ex. til at binde Kornneg. Halmdyne,
en. Vaar, fyldt m. Halm i St. for Fiedre.
Halmfald, et. d. s. s. Halm, 2. Halm-
foder, et. Qvægfoder af Halm. Halm-
hat, (Moth.) s. Straahat. Halmhæs,
en. En stor Halmstak. Moth. (s. Hæs.)
Halmhætte, en. et lidet Tag ell. Dæksel
af Halm over noget, i Skikkelse af en
Hætte. (Moth.) Halmkiærv, en. et
Halmknippe. (Moth.) Halmknippe, et.
endeel sammenbunden H. Halmkube, en.
Bikube af Halm. Halmkurv, en. K.
flettet af Langhalm. Halmlæs, et. Et
Læs Halm. Halmneg, et. s. Halmknippe.
Halmreb, et. Et længere Halmbaand; ell.
Reb, snoet af Halm. Halmstraa, et.
Et enkelt Straa af Halm. Halmsæk,
en. Sæk, ell. Dyne, fyldt m. Halm, som
br. i Senge. Halmtag, et. Straatag.

Halmtorv, et. Torv hvor Halm sælges.
Halmviſk, en. noget Halm, sammensnoet i en Viſk.

Hals, en. pl. -e. [Isl. Háls.] 1. den Deel hos et Dyr, som forener Hovedet m. Kroppen. (ogsaa om den indvendige Deel af Halsen ell. Struben.) At brække Halsen (bryde Nakkebenet; men ogsaa i Almindelighed: slaae sig ihiel v. Fald.) At have ondt i Halsen, faae et Been i Halsen. Raabe af fuld H. ɔ: meget stærkt. At give Hals, raabe høit; gise (om Hunde.) At falde een om Halsen, omfavne ham. Over Hals og Hoved, i største Hast, hovedkulds. — figurl. a) for: Liv, Hoved. Han maatte miste Halsen, er dømt p. sin H. sidder p. sin Hals ɔ: er fangen og kan vente Dødsdom. At være om en Hals, uden Redning. At have Hals og Haand over een ɔ: Ret t. at dømme ham fra Liv og Frihed (som tilforn var en af Adelens Rettigheder.) "De, som nyde Frihed m. Hals og Haand over deres egne Tienere." D. Lov. III. 2. 1. b) om byrdefulde, besværlige Ting. At have meget Arbeide p. Halsen. At faae en Proces p. Halsen, skaffe een noget af Halsen. "Han dog en Hoben Folk p. Halsen derved faaer." (ɔ: faaer dem t. Fiender.) Holb. P. P. At være een paa Halsen, søge at skade ham. c) den Deel af et Klædemon, som bedækker Halsen. Kiolen er for snever i Halsen. 2. den smallere, indknebne Deel af noget, Halsen p. en Flaske, Krukke, Fiolin. 3. en smal, af Vand p. begge Sider begrændset Landstrimmel, som forener et Land m. et andet; en Tange, Jordhals. (Isthmus.) Ogsaa: om et snevert Indløb fra Havet t. en Fiord ell. Havn. (Moth.) 4. i nogle Tilfælde figurl. om et Menneske af en vis (ond) Beskaffenhed. En haard Hals ɔ: halstarrig, ubøielig. "Hendes Brødre var de værste Halse mod Jarlen." Øhlenschl. (Hakon.) s. Fyldehals, Skabhals, Slughals, Dovehals. = Halsaare, en. En af de Aarer, som føre Blodet t. og fra Hovedet. Halsbaand, et. B. som bæres t. Prydelse om Halsen. Halsbeen, et. det af Led bestaaende Been, som forener Hovedskallen m. Rygbenet. Halsbind, et. Bind af Linned, Silke ell. desl. som spændes om Halsen. Halsbrud, et. den Hændelse, at brække Halsen. (Bording. I. 305.) "Byd en Ting, som der er Halsbrud ved, om ikke Hovedbrud." Bagg. N. Klim. Halsbrynde, en. ubehagelig Fornemmelse i Svælget, som foraarsages af fed, ufordøiet Mad; eller af Svækkelse i Fordøielsen. Halsbrynie, en. s. Bryniekrave. halsbrækkende, adj. v. hvorved man kan brække Halsen, komme i Livsfare. Halsbyld, en. B. i ell. udenpaa Halsen. Halsdug, en. d. s. s. Halsklud

ell. Halsklæde, som ere mere bruge[...]
Halsfoder, et. alt det, som bruges til
bedække Halsen, især af loddent Sti[...]
halshugge, v. a. 1. hugge Hovedet af [...]
Menneske.) Deraf: Halshugning. [...]
Halshvirvel, en. et af Ledene i Halsbe[...]
Halsjern, et. en Jernbøile, der lægge[...]
Halsen p. Fanger og Forbrydere, f. [...]
naar de staae i Gabestokken. Halsk[...]
tel, en. Kiertel inde i Halsen. Ha[...]
kiæde, en. Kiæde, som bæres om Hal[...]
t. Prydelse. Halsklud ell. Halsklæ[...]
et. et langt Stykke fiint Linned, elle[...]
Tørklæde, t. at svøbe om Halsen. ([...]
første br. allene om et saadant Klædnin[...]
stykke hos Mandfolk.) Halskobbel, [...]
En tyk Læderrem, der lægges om Hal[...]
p. Vognheste, og med en Lænke og Ri[...]
sættes foran p. Vognstangen. Halskra[...]
en. kort Halvskiorte af fiint Lintøi, i[...]
Mandfolk bære uden over Skiorten og i[...]
denfor Vesten; eller en noget forskiel[...]
Krave, som Fruentimre bruge. Hal[...]
linning, en. Linning om Halsen paa [...]
Skiorte ell. Krave. halsløs, adj. [...]
som er uden Hals. 2. som medfører Liv[...]
straf. En halsløs Gierning. Halspe[...]
ler, pl. som bæres om Halsen t. Prydel[...]
Halspibe, en. Strube, Svælg. (Moth[...]
Halspig, en. Pig i et Hunde-Halsbaa[...]
af Læder. (Moth.) Halspine, en. Smer[...]
af en ell. anden Halssygdom. Hal[...]
pude, en. 1. Pude, som bindes om Ha[...]
sen (Moth) ell. lægges inden i et Halst[...]
klæde. 2. en udstoppet Læderpude, [...]
lægges om Halsen p. Heste, der trække [...]
Stavtøi, for at de ei skulle gnaves. hal[...]
rank, adj. rank i Halsen, som holder Ha[...]
sen rank ell. lige. "Halsranke Svaner[...]
Øhlenschl. Halsrem, en. Rem foran [...]
Seletøi. Halsret, en. Ret t. Hals [...]
Haand over andre. (V. S. O.) Hal[...]
saar, et. Saar i eller uden paa Halse[...]
Halssmerte, en. Halspine. Halssmy[...]
ke, et. Smykke, som bæres omkring ell[...]
neden for Halsen. Halssnor, en. S. so[...]
af en ell. anden Grund bæres om Halse[...]
Halsstrimmel, en. kruset Strimmel, so[...]
Fruentimre bære om Halsen. Halsstyk[...]
et. det Stykke af et slagtet Dyr, som h[...]
rer t. Halsen. Halssyge, Halssygdo[...]
en. S. der har sit Sæde i Halsen. Hal[...]
tørklæde, et. d. s. s. Halsklæde. Hal[...]
urt, en. Navn p. nogle Arter af Slægt[...]
Campanula; især den almindelige Klok[...]
blomst. C. Trachelium.

Halsstarrig, adj. [et aldeles tydsk Ord.[...]
trodsig, stivsindet, haardnakket. (halsta[...]
rig, contumax. Moth.)

Halt, adj. [Isl. haltr. A. S. healt.[...]
som har eet Been kortere end det ande[...]
ell. har Skade i eet Been, og derved lamme[...]

r halter. — (Substant. Halthed, som ɔfh har, høres sielden.)
Halte, v. n. 1. (har.) [Isl. helta.] te ulige ell. svagere p. et af Benene, og ved helde t. en af Siderne i sin Gang. halte p. det høire, venstre Been. (Han ter p. den ene Albue ɔ: han fattes no= , men veed ikke hvad det er. Moth.) nne Lignelse halter ɔ: passer ikke rigtig. emmeret, Brøderne halte ɔ: falde ei i Lave." Moth. — Deraf: Halten, en. pl. Beskaffenheden at halte.
Halv, adj. og adv. n. halvt. [Isl. l.] 1. som udgiør den ene Deel af en ng, der er deelt ell. tænkes deelt i to Dele. En halv Alen, et halvt Æble, halve Klode. Han gav ham den halve ge, og beholdt selv den anden halve (ell. lvdeel.) Han fik kun halv Betaling mlig det halve af den fastsatte ell. al= ndelige.) At tiene for halv Løn. Det lve, Halvdelen, Hælvten af noget. 2. rt. i Hens. til Tingenes Beskaffenhed: ganske, mindre, ringere, ufuldkom= n. En halv Helligdag; halv Giernnig. halvgiort.) Det er kun halvt Beviis. vo blot lever, virker for sig selv, kun er halvt." Foersom. Han har kun halvt staaet mig. "Ved halvt at ville og lvt at troe, derved udrettes intet." nster. At være halv død, næsten død. alv om halv, i daglig Tale: næsten, r ved, saa godt som.) 3. i Sammens. an Ordenstal, især fra 2 t. 20, udtryk= det Tillæg af en halv Eenhed til det egaaende Tal, f. Ex. halvanden ɔ: 1½, lvtredie 2½, halvellevte 10½, o. s. v. n Klokkeslæt bemærker det den forløbne lve Deel af den Time, der nævnes; f. . Klokken er halv tolv ɔ: 11½. 4. adv. lv og halvt. a) i Henseende til det Halve, det Halve. Et halv forrettet Arbeide. nden er kun halv fuld. Tøiet er halv le halvt) uldent og halv linnet, halv muld og halv Silke. Halv saa meget; v saa lærd som en anden. (Halv min= , (halv saa meget) forekommer i ældre rifter, Ordsprog og Talemaader; f. Ex. an faaer ofte Lov for lidt, og Last for v mindre." "Ond Foged er ei god, før v værre kommer." P. Syvs Ordspr.) næsten, noget. Han var allerede halv . Han blev halv vred derover. — halv halv, næsten, saa godt som. De ere v om halv forlovede. Han har halv halv lovet mig det. = De Ord, hvori v forenes m. et efterfølgende Subst. ell. j. (og i hvis Udtale Tonen altid, unds en i Talordene, falder paa den første avelse, eller halv) ere især følgende: lvaaben, adj. ikke heel aaben, næsten ben. At sove med halvaabne Øine. lvaar, et. Halvdelen af et Aar. Det første, andet Halvaar. halvaarig, adj. 1. et halvt Aar gammel. 2. som varer et halvt Aar, forandres, skeer ved hvert halve Aars Skifte. halvanden, s. ovenfor, halv, 3. Halvanker, et. et Kar som indeholder ⅛ Tønde af flydende Vare, ell. et halvt Anker. halvbaaren, adj. v. om et Foster, som Moderen kun har baaret den halve Tid. Hun fødte et halvbaaret Foster. Halvbroder, en. den, som har Fader ell. Moder, men ikke begge Forældre, tilfælles m. en anden. Halvbrud, et. Brud, som kun gaaer p. det halve af Tin= gen. "Ageren gaaer i Halvbrud." (Moth.) halvbrugt, adj. v. 1. halv forbrugt, halv opbrugt. 2. noget brugt, halvslidt. Halvbusk, en. Et Træ, som hører til de mindste Arter, som er mindre, end en Busk. Halvcirkel, en. Halvkreds. Halvdeel, en. den halve Part af det, som er deelt i to lige Dele; Hælvten. halvdele, v. a. 2. dele ligeligen, i to lige store Dele. (usæd= vanl.) "Du skal halvdele den Tægt imel= lem dem — som vare uddragne i Striden, og imellem al Menigheden." 4 Mose B. 31. 27. Halvdæk, et. Skibsdæk, som kun naaer over det halve Skib, ell. en Deel af samme. halvdød, adj. næsten død. Halvdør, en. Dør, som p. tvært er deelt i tvende Dele, ell. den ene Halvdeel af en saadan. Den øverste H. staaer aaben. "At staae og hænge som en Hund p. en Halv= dør" om den, som er i en ubeleilig, ube= hændig Stilling. Moth. Halvfemsindstyve (Moth) eller Halvfemtsindstyve, Hovedtal. (90. i Norge: niti.) Deraf Ordenstallet: den halvfemtsindstyvende. Halvfiante, en. halvtosset Person. Deraf adj. halvfiantet. Halvfierdsindstyve, Hovedtal. (70. i Norge: sytti.) Deraf Ordenstallet: den halvfierdsindstyvende. Halvforklæde, et. F. som kun naaer til Knæerne. halvgaaen, adj. v. 1. om et Fruentimmer, som har været sin halve Tid frugtsommelig. 2. om Klokkeslet, d. s. s. halv, 3. Klokken er halvgaaen eet ɔ: 12½. Halvgaard, en. En halv Bonde= gaard. (modf. en heel ell. fuld Gaard.) Deraf: Halvgaardsmand, en. den, som eier eller bruger en halv Bondegaard. halvgal, adj. som er, eller synes at være noget gal, vild, forstyrret. "Du vistnok halvgal er, om du ei er det fuldt." Wessel. halvgammel, adj. no= get aldrende, "som stunder til Alders." Moth. halvgiort, adj. v. som kun er halv færdigt, eller som ei er giort tilgavns. Halvgiort Gierning, Arbeide. Halvgud, en. underordnet Guddom i de Gamles Mythologie. Halvhandske, en. Fruentimmerhandske, som ikke bedækker Fingrene. Halvhundrede, d. s. s. Ho= vedtallet halvtredsindstyve. Halvhuus,

nus ell. Bygning, som kun har Halv= hvis ene Side ender med en Muur, naaer indtil Halvtagets Rygning. Fag Halvhuus." Halvkappe, en. m kun naaer midt p. Livet ell. ned Laarene. (Moth.) Halvkarl, en. , som endnu ikke tiener for fær ell. Karl, men dog er nær v. Karlealde= Halvkiste, en. En mindre Kiste. Klode, en., den halve Deel af Jords . Den nordlige, sydlige H. halv= adj. v. kun halv, ikke fuldkommen Halvkreds, en. Halvdelen af en . At sidde i en H. Halvkugle, en. elen af en Kugle. Halvlys, et. uldkomment, svagt Lys. "Det Halv= som frembryder imellem Lyst og t." Tullin. halvlærd, adj. som r grundigen lærd. Halvmaane, en. , som er dannet i Ligning med en ell. tiltagende Maane. 2. et Slags alsk Instrument, hvorpaa der blæses. Slags Bakkelse. (Moth.) Halv= eske, et. Et M. der besidder de men= ige Sicæleevner i en meget ufuldkom= Grad. Halvmetal, et. Et Navn, man tilforn i Mineralogien gav visse lige Legemer. Halvmørke, et. Et e, der ikke er fuldkomment; Skum= Halvotting, en. En Fierdedeel Anker, ell. ⅛ af en Tønde; ogsaa t, som indeholder dette Maal. Halv= en. d. s. s. Halvdeel. Halvpotte= , en. F. som rummer en halv Pot. vædet, adj. v. hvoraf kun det Halve nget; i den Talem. At forstaae en vædet Vise ɔ: fatte en ufuldstændig Halvring, s. Halvkreds. halv= , adj. som har Rundingen af en reds. (Moth.) halvsagt, adj. halvt, uldt udtalt. Et halvsagt Ord. (C.).) Halvskieppe, en. et Maalekar alv Skieppe. halvskiels, adv. halv= (2.) "Han veed det saa halvskiels." Nord. Digte. 258.) Halvskilling, en. , hvis Værdi er ½ Skilling. Halv= e, en. Skiorte, som kun naaer midt Livet. Halvskygge, en. svagere ge. halvslidt, adj. v. temmelig ed Løugen, halv opslidt. Halvslidte er. Halvstamme, en. pl. -r. Frugt= , som v. Tilsnit ere indskrænkede til Stammehøide. (Olussen; forskiellige vstammede og høistammede Træer.) strømpe, en. S. som ikke bedækker . Halvstovle, en. kort Støvle, kun naaer t. Læggen eller derunder. særk, en. Særk, der kun naaer til stedet, og som Bønderfolk undertiden . (Moth.) halvsøden, adj. v. kogt. (Moth.) Halvsødskende, n. de, som kun have Fader ell. Mo= men ikke begge Forældre tilfælles.

Saaledes: Halvsøster. (s. Halvbrode Halvsøvn, en. En Mellemtilstand im lem Søvn og Vaagen, uden fuldkomn Bevidsthed. (Status semisopidus. Ho om Affindigh. 92.) i Halvsøvne, a ikke ret vaagen. "At komme op i Ha søvne." Vedels Saro. 375. Halvtag, Tag, som kun har Straaning t. een S som kun dækker een Side af et Bygn Sidehuus, Skuur ell. d. (Deraf: Ha tagsskuur.) Halvtone, en. i Tonekonst Benævnelsen for begge Arter af de kor Ophold (Intervaller) som forekomme den nærværende Musik. Halvtosse, Person, som er halvtosset ɔ: næsten ta lig eller vanvittig, halvgal, halvfian (Halvtossing. A. S. Vedel.) halvtr sindstyve, Hovedtal; halvhundrede. (M Norge: femti.) Ordenstallet: den hal tredsindstyvende. Halvtønde, en. Kar, som rummer en halv Tønde. Ha vei; i den Talemaade: paa Halvveien p. Midtpunktet af en Veilængde. At m een paa Halvveien. figurl. At gaae noget, forlade noget paa Halvveien. hal veis, adv. 1. i Midten af en Vei ell Færd. Vi vare omtrent komne halvvei 2. næsten, omtrent. Jeg har halvveis sluttet det. halvvoxen, adj. v. som end ikke har naaet sin fulde Væxt, men ei langt derfra. (s. voxen.) Halværme, Ærme, som kun bedækker det Halve, ell en Deel af Armen. Halvø, en. et Lan som paa tre Sider, ell. for den største De er omflydt af Vand, men paa een Si hænger sammen m. et fast Land, ell. m en i Forhold til Halvøen betydelig D.

Halvhed, en. ud. pl. den Beskaffenh v. en Ting, at den kun er halv. (mods Heelhed.) uegentl. Ufuldkommenhed, ri gere Grad ell. Beskaffenhed, end tilbørl er. Halvhed i Overbeviisning, i Kun skab, Lærdom. "Den tvivlende og vakl Halvhed i Tro og Beslutning." — "De Halvhed, hvormed de fleste blive staaend imellem Sandt og Falskt." Mynster.

Halvfemsindstyve, halvfierdsindstyve halvtredsindstyve (Talord.) s. under hal

Halvned ell. Halvnet, n. s. Halvded Hælvte. Forekommer i den hos Almue brugelige Talemaade: At faae til Hal ned ɔ: saaledes, at den, som lægger Sæ korn til, vel ogsaa Heste t. Pløining m. faaer den halve Afgrøde. (Moth.) At ha Qvæg t. Halvned ell. Halvnedqvæg fore Qvæg for Eieren, imod at faae de halve Yngel. (Moth.)

Halvtig, n. s. et nu forældet, ell. ku hos Almuen forekommende Ord, om Dy som ere Yngel af tvende ulige Slags, hybridus. Moth.

Ham, pron. s. han.

Ham, en. pl.-me. [Isl. *Hamr, Hams.*] Skiul, udvendig Bedækning; Skind, ud, især p. Snoge og Orme, som de ne afføder eller afskyder. (...) ...

Ham, en. pl.-me. [Isl. *Hamr, Hams.*] Skiul, udvendig Bedækning; Skind, ... sær bdeles p. Snoge og Orme, som de ... stiftet ell. afskudt. (jvf. Fiederham.) "Skikkelse af noget: habitus. En Ulv Faareham." Moth.

Hamle, v. n. 1. [af det følgende Ord.] ... rkke i Hammel; kun i den Talem. at ... mle op med. Denne Hest kan ikke godt ... mle op m. den anden. — figurl. At kunne ... mle op m. een, være ham voxen i noget. "Jeg, som neppe læste ti Bøger hele Aaret ... ennem, kunde ei hamle op m. disse Vid... dere." Rahbek. (At hamles med een, v. n. ... med samme Bemærk. De hamles i ɔ: forliges, komme godt overeens. Moth; ... en er nu usædvanligt.)

Hammel, en. pl. Hamler. Et Stykke ... ræ, som m. en Bolt i Midten fæstes til ... ognstangen, og til hvis Ender Hammel... økkene ell. Svinglerne, hvormed Hestene ... ække Vognen i Skaglerne, (Hammeltræ... ne) giøres fast. (jvf. bl. a. det J. Hamla, ... arebaand, hvormed Aaren holdes t. Ka... pinden.) — Hammelkapper, pl. kaldes ... ernbeslaget p. Enderne af Hammelen. ... mmelreb, et. en Skagle. (Moth.)

Hammel, adj. fyldig, ganske fuld, (ple... ns, foecundus;) fast, stærk (solidus.) ... loth. — Dette Ord br. nu kun om Sæd. ... ammelt Korn ɔ: fuldmodent, godt, kiær... fast.

Hammer, en. pl. Hamre. [Isl. Ha... ar. T. Hammer.] 1. et Redskab t. at ... nke ell. hamre med, sædvanlig af Jern, og ... fæstet p. et Træskaft. Den bageste Deel af ... Øre kaldes ogsaa Hammer eller Øreham... er. 2. et Redskab t. at banke p. en lukket ... ert ell. Gadedør. 3. Tværbielke, som oven... l forbinder Stolperne i et Bulværk, i en ... ro, ell. ved en Port. (s. Brohammer, ... orthammer.) I Ordet Vedhammer findes ... rimod en fra disse aldeles forskiellig Be... ærkelse. = Hammermærke, et. Mærke, ... m m. en Skovhammer hugges i udviste ... ræer. Hammermølle, en. et Mølle... ærk, hvor Metaller smedes og behandles ... flere Hamre, som drives v. Vandhiul; ... Hammerværk. Hammerskaft, et. Træ... aft, hvorpaa Hammeren befæstes. Ham... erskæl, n. s. pl. Smaadele, som gaae af ... ernet, naar det smedes. Hammerslag, ... 1. Slag m. en Hammer. Hammer... ag v. Auctioner. 2. d. s. s. Hammerskæl. ... loth. Hammerværk, et. d. s. s. Ham... ermølle. Hammeroxe, en. Øxe, hvis ... ag er dannet som en Hammer.

Hamp, en. ud. pl. [Isl. Hanpr. A. ... Hænep. T. Hanf.] en bekiendt ... ært, hvis Han- og Hunblomster vore ... aa særskilte Planter. (Hanplanten: Gal... r; Hunplanten: Slothamp.) Canna... is sativa. Ogsaa de tilberedede Træv... ler af den tørrede, bragede og skættede Plante, som spindes og væves t. grovere Lerred, Seildug, m. m., kaldes Hamp. Et Lispund heglet Hamp. = Deraf: Hampeavl, Hampeblaar, (s. Blaar) Hampebrage, (s. Brage) Hampefrø, Hampegarn, Hampehegle, Hampekager, (Oliekager af det udpressede Hampefrø) Hampelerred, Hampeolie, (som presses af Hampefrø) o. fl.

Hamre, v. a. 1. banke, udbanke, giøre tyndere ell. danne ved Hammerslag. At hamre Jern, Kobber; hamrede Plader. — Deraf: Hamring, en. pl.-er.

Han, personligt substantivisk Pronomen, i tredie Person, som bruges i Stedet for at nævne den Person af Mandkiønnet, om hvem der tales. Dets Bøininger ere i Gen. hans, i de øvrige Casus ham. Det tilsvarende pron. i Hunkiønnet er; hun; hendes, hende; i Fælledskiøn: den; dens, den; i neutr. det; dets, det. De tvende sidste bruges saavel om Dyr, som om livløse Ting; men Almuen bruger de personl. pron. han og hun baade om Dyr, og om endeel livløse Gienstande, som den tillægger forskielligt Kiøn. — Ved Genitivet hans (hendes) udtrykkes Eiendomsforholdet f. den 3die grammaticalske Person, naar Udtrykket ei er tilbagevirkende; da sin bruges. (Hans Bog; hendes Kiole; ligeledes: Bogen er hans; Kiolen et hendes. Men: Han gav hende sin Bog. Lad ham bruge sit eget Bord.) — Hos Almuen er: Han Selv, Hun Selv et substantivisk Udtryk for: Manden, Konen i Huset. Han Selv, Hun Selv er ikke hiemme. Endog plur. De Selve bruges. (Jvf. de, som er Fleertallets Form for alle Kiøn.)

Han, en. pl. Hanner. et Dyr af Hankiønnet. At kiende Hannen fra Hunnen. Ogsaa i Sammensætn. med nogle Dyrs Navne; f. Ex. Hanbiørn, Handue, Hanhare, Hanhund, Hankat, o. fl. Et Handyr er i Alm. et Dyr af Hankiønnet ɔ: det mandlige Kiøn. (s. Hun.)

1. Handel, en. [af Haand. A. S. Handle, *manubrium.*] 1. den Deel af en Pleiel, som Tærskeren holder med Hænderne. Pleielen bestaaer af en Handel og en Slagel. 2. Handel p. Ploven (Plovhandel) d. s. s. Plovstiert. (Moth.)

2. Handel, en. [T. Handel.] 1. Foretagende, Forretning, Opførsel. Den Handel fik et slet Udfald. At blande sig i fremmed Handel. "At skiule en Konges hemmelige Handel." Tob. Bog. 12. 8. "Oprør og al ond Handel." Jac. 3. 16. Handel og Vandel ɔ: Levemaade, Handlemaade. (pl. Handeler findes ogsaa brugt; mest hos Ældre og i Bibeloversl. "Alle hans Handeler vare idel Røveri." 1 Macc. 13.) 2. ud. pl. den Forretning eller Næringsvei, som drives ved Kiøb og Salg af Varer;

Kiøbmandskab. At drive H. paa et Land, p. Middelhavet. Boghandel, Kornhandel, Qvæghandel, 2c. ɔ: H. med Bøger, med Korn, o. s. v. At lære Handelen. At staae i H. med een om Noget. At slutte en Handel. At komme til Handels m. een ɔ: blive enig om Kiøbet og Prisen. = Handelsaand, en. Aand ell. Tænkemaade, som er dannet v. Handelsforretninger, som fornemmelig gaaer ud paa Handel. Handelsbetient, en. Betient hos en betydelig Kiøbmand, hos et Handelshuus ell. Handelsselskab. Handelsbog, en. Bog, som en Kiøbmand fører over sin Handel. (Handelsbøger, Kiøbmandsbøger.) Handelsbrev, et. Brev, som angaaer Handelen, Kiøbmandsbrev. Handelsbrug, en. Brug, Skik, som finder Sted i Handelen og blandt Kiøbmænd. (J. Bove.) Handelsfolk, et. F. hvis Hovednæring er Handel; en handlende Nation. Handelsfrihed, en. Frihed t. at handle, enten i Almindelighed eller p. visse Steder, m. visse Varer. Handelsfælle, en. den, som driver H. i Fælledskab m. en Anden, i hans Forhold t. denne. Handelsgreen, en. En vis enkelt Deel af Handelen. Handelshuus, et. en stor og betydelig Handel, som drives, især med Udlandet, under et vist Handelsnavn, (Firma) enten af en enkelt Kiøbmand, ell. af flere i Forening. Handelskilde, en. Leilighed, Anledning t. Handel og Handelsforetagender. (Olufsen.) Handelsland, et. Land, som driver betydende Handel, og dertil er beleiligt. (Rahbek. Olufsen.) Handelslære, en. Lære om Alt hvad der hører t. at drive Handel, hvad en Kiøbmand bør vide og forstaae. Handelsmand, en. Den, som driver Handel; en Kiøbmand. "Handelsmand er den, til hvis Borgervirksomhed Handel (men ikke altid udelukkende) hører. Baade-Godseiere og Fabricanter ere Handelsmænd — men de ere ikke Kiøbmænd." Müller. Handelsplads, en. By, hvor der drives betydelig Handel. Handelsregning, en. det Slags Regning, som br. og især finder Sted i Handelen. Handelsreise, en. Reise, som foretages paa Handelens Vegne. (J. Bove.) Handelsret, en. Retslæren, anvendt p. Handelen, og Indbegreb af Love og Vedtægter, som vedkomme Handelen; enten i ét vist Land, eller i Almindelighed. Handelsselskab, et. Forening af Mange, der skyde Penge sammen, for at oprette og drive en stor Handel. Handelsskib, et. S. som fører Handelsvarer, Kiøbmandsskib. Handelsspærring, en. Hindring, som v. Spærring eller Forbud paalægges Handelen. (J. Bove.) Handelsstad, en. Stad, som driver stor Handel. (skrives ogsaa: Handelstad.) Handelsstand, en. Samfundet af Handlende i et Land. Handelsstat, en. Stat, hvor Handelen fortrinlig fremmes og blomstrer. Handelsva[re] en. Vare, hvormed drives H. som fo[re]kommer i Handelen. Handelsværd, e[n]. Værdi, som en Ting har i Handelen, [be]tragtet som Handelsvare; modsat Brug[s]værdi. Handelsærende, et. Ærend[e] paa Handelens Vegne, som een har e[ller] paatager sig. (J. Bove.)

Handelig. adj. [af Haand.] let at [be]væge, ell. at behandle, nem at bruge m[ed] Hænderne; modsat: uhandelig. "Hun [var] i ingen Maade knipsk, men ganske ha[n]delig." Don Quix. af C. Biehl. II. 5[…] = Deraf: Handelighed, en. (V. S. […] hvor ogsaa v. a. hande, tage paa, br[uge] med Hænderne er anført; forældet.)

Handhæve, Handklæde, Handlang[er] s. haandhæve, Haandklæde, Haandlang[er].

Handle, v. a. og n. 1. A. v. act. [Isl. höndla. Sv. handla. A. S. handlian.] 1. bruge, behandle m. Hænderne, haa[nd]tere. Han forstaaer ikke at handle et S[ka]vær. (Fielden.) At handle Deien; at han[dle] sine Klæder godt, ell. slet. (P. E. Müller.) 2. omgaaes med, medhandle. At han[dle] sine Klæder ilde. At handle vel, il[de], haardt med een. "Man seer jo, Luft[…] tidt har ilde m. ham handlet." Holb. P[eder] Paars. (s. behandle, medhandle.) B. v. [n.] (har.) 1. virke til Udførelsen, Opnaa[el]sen af noget; "være udvortes virksom [i] Følge Forestillinger" (Müller;) giøre, opføre sig. "Man giør en Ting, som [skal] blive til; man handler, for at en Ti[ng] skal blive til." Sporon. "Det er to h[eel] forskiellige Ting, at bedømme en Han[d]ling, og at bedømme den Handlende." Rahbek. De øvrige talte kun om Sage[n], men han forstod at handle. At han[dle] klogt, retskaffent, efter Overbevisning. "Mangen er bleven forledet t. at hand[le] slet, fordi han havde intet at giøre." P. E. Müller. — At handle siges kun om men[]neskelig Selvvirksomhed. Slaven handl[er] ikke. Naar Bien bygger p. sin Kube, o[g] Hesten trækker Ploven, arbeide de. Bar[]net handler ikke, naar det dier; og ing[en] handler i Søvne. 2. drive Kiøbmand[]skab, kiøbe og sælge (baade i enkelte Til[]fælde, og som Næringsvei.) At hand[le] med Korn, Heste, Klæder. At handle p[aa] Vestindien, p. Norge. At handle med e[n] Kiøbmand (tage de Varer, man behøver, hos ham.) — I de Talem. at handle en noget af, og: at handle sig noget til, [er] det som v. a. — De Handlende ɔ: de, [som] drive Handel, Kiøbmændene. "Enhver, som t. en vis Tid driver Handel, er Hand[]lende, enten saa dette er hans Nærings[]vei, ell. ikke." Müller. (jvf. Handelsmand.) 3. søge at afgiøre, blive enig om, under[]handle om (et Kiøb, ell. andre Sager.)

g har længe handlet m. ham om dette
ius. "Da de længe havde betænkt sig,
Høvedsmanden havde handlet m. Fols
." 2 Macc. 14. Der handles nu om Fred.
gaae ud paa, indeholde, afhandle. Bogen
ndler om et forbedret Agerbrug. = Hand=
naade, en. Maade at handle, opføre sig
a; Adfærd. — Handlen, en. ud. pl.
t, at handle. — Handling, en. pl.-er.
Gierning, Foretagende. Menneskets frie
andlinger. En ædel, stor, skiøn H.
andling bruges som oftest om moralske
ierninger; eller udtrykker, efter Sporon,
get mere, værdigere, større, end Gier=
ng. "Handling br. helst, naar man vil
hæve det Indvortes v. Menneskets Virk=
mhed; Gierning snarest, naar man sam=
enfatter i den samme Tanke Virksom=
den og dens Følge." Müller. (I Sam=
ensætning har Ordet ogsaa den verbale
etydning, som: Behandling, Mellem=
andling, Underhandling, o.fl. — Efter det
ydske, i nogle andre Sammensætninger:
Sted, hvor en vis Handel drives, f. Ex.
Boghandling, Klædehandling.) 2. Ho=
dindhold af et Skuespil. Handlingens
enhed i en Tragedie.

Handsel, en. [Isl. handselia, afhænde,
verantvorde. Handsal, Løfte ved Haands
g.] de første Penge en Sælgende mod=
ger om Dagen. At give een Handsel.

Handske, en. pl. - r. [Isl. Handski,
andskiól.] Bedækning for Hænderne og
rmene. Fingerhandsker, Halvhandsker.
t trække Handske, drage Handske, en
ufeleg. (Moth.) = Handskefinger, en. den
eel af Handsken, som omgiver enhver af
enkelte Fingre. Handskemager, en.
n, hvis Haandværk er, at forfærdige
andsker. Handskeskind, et. beredet
kind, som bruges t. Handsker.

Handtering. s. haandtere.

Hane, en. pl. - r. [Isl. Hani. A. S.
ana.] 1. Hannen blandt endeel Fugle,
m høre t. Hønseslægten; især den al=
indelige Hane; Gaardhaane. Gallus;
hasianus gallus. (s. Kalkun, Urhane, o.
.) 2. en Veirhane. 3. en løs Tud eller
ap, som indsættes i Taphullet p. Vand=
r, Tønder ell. Ankere, for at tappe af
mme. Messinghane, Træhane; it. en
gnende, men fast Tud p. Kaffekander,
heemaskiner, m. m. 4. den Deel af en
sselaas, hvori Fyrstenen sættes fast. =
anebielke, en. Tværbielke, som forbinder
parreværket i en Bygning. Hanefegt=
ng, en. Kamp imellem Haner. Hane=
d, et. en Hanes Skridt. Hanefod,
. n. s. 1. en Hanes Fod. 2. Navn p.
skillige Planter af Slægten Ranunculus.
anegal, en. Hanens Skrig ell. Galen.
ør Hanegal har han af Huset Søvnen
revet." Holb. P. P. Hanekam, en. 1.
en rød Kiødvært paa Hanens Hoved. 2.
Navn p. adskillige Planter; især Primula
officinalis. Hanekylling, en. Kylling
af Hankiønnet. Haneskiæg, et. Kiød=
lapper under Hanens Neb. Hanespore,
en. hornagtig, spids Udvært fra Hanens
Been. Haneæg, et. meget smaa Høn=
seæg, som Hanen troedes at lægge. =
hane, v. a. 1. om Hønsenes Avledaad.
Hønen er hanet. (Moth.)

Hang, en. ud. pl. Tilbøielighed, Drift
t. noget. (Et i nyere Tid optaget tydsk
Ord, som dog ikke har fundet megen Ind=
gang. "Vi arve upaatvivlelig en Evne,
maaskee endog et Hang t. at synde." Bag=
gesen. Labyr. II. 162.) s. Hæng. (jvf.
Müllers d. Synon. I. 191.)

Hank, en. pl.-e. [Isl. Hanki, Rem.]
1. krumt ell. sammenbøiet Haandsfang p.
visse Kar, som Baller, Kopper, Krukker,
Kurve, m. fl. Kaldes ogsaa undertiden
Øre. At have Haand i Hanke m. een ɔ:
være i saadant Forhold t. een, at man
kan tvinge ham. = Heraf: Hankeballe,
Hankekop, Hankekrukke, Hankekurv, v.
fl. 2. Stropper, som syes i Lerred paa
Blegen. = hankeløs, adj. som er uden
Hank. Hankepenge, pl. det, som be=
tales herfor, foruden Blegeløn; — hanke,
v. a. 1. at hanke Lerred ɔ: sye Hanke deri.

Hanrei, en. pl. - er. [Tydsk.] 1. en gift
Mand, hvis Kone er ham utro. 2. et
Slags Kortspil, hvori een tilsidst taber,
og siges at blive Hanrei. = Hanreiskab,
et. Tilstanden at være H. (Begge Ord kun
i dagl. T. og lav Talebrug.)

Hans, pron. genit. s. han.

Happe, v. n. 1. (har.) stamme i sin
Tale. (dagl. Tale. "Han happer imellem
hvert Ord, han taler. At happe Ordene
frem." Moth.)

Har, v. a. s. have.

Hare, en. pl. - r. [A. S. Hara. Isl.
Heri.] et bekiendt vildt Pattedyr. Le-
pus. At være saa bange som en Hare.
"Mange Hunde ere Harens Død." Ordspr.
= Harebælg, en. s. Hareskind, som er
mere brugeligt. Harefod, en. Fod af
en H. At stryge een om Munden m. en
Harefod ɔ: give een Snak og Løfter, men
intet i Gierningen. At stryge noget over
med en Harefod ɔ: giøre det skiødesløst.
Haregarn, et. Jægergarn, hvori Harer
fanges. Harehaar, pl. Haarene uden
p. Harens Skind. En Hat af Harehaar.
Harehagel, et. H. hvormed Harer skydes.
Harehierte, et. At have et Harehierte:
figurl. om den, som er meget feig. (Moth.)
Harejagt, en. Jagt efter Harer. Hare=
killing, en. Harens Unge, Hareunge.
Hareleie, et. Sted, hvor Haren har sit
Tilhold eller Leie. Hareskaar, et. en
Kløft ell. et Skaar i Læben, som nogle

fødes med. Hareskind, et. Harens afstrukne Skind. hareskys, adj. frygtsom, bange som Haren. "En Bonde, som før var hareskys, beherket giøres kan." Bording. Haresnee, en. tynd Snee, hvori Haresper let sees. Harespring, et. S. som Haren giør, p. forskiellige og ofte forvildende Maader, naar den jages. Haresøvn, en. Søvn m. aabne Dine. (Moth.) Haretavl, et. Et Slags Spil m. Brikker; Harespil. Hareunge, en. Harekilling.

Harke, v. n. 1. [Jsl. Hark, Knarken; hrækia, spytte.] støde Sliim op af Halsen ved Veiret, m. en vis Lyd. — Deraf: Harken, en. ud. pl.

Harlekin, en. s. Giegler.

Harm, adj. vred, opbragt. (forældet.)

Harme, Harm, en. ud. pl. [Jsl. Harmr og T. Harm, Sorg.] 1. Sorg. "En daarlig Søn er sin Fader en Harm." Ordspr. 17. 25. ("er hans Faders Sorrig." Bib. 1550.) "En elsket Mages Harm fordobler nu min Qvide." C. D. Biehl. I denne oprindelige Bemærkelse bruges det nu sielden. 2. Vrede, Forbittrelse; især blandet med Sorg og Sindskrænkelse, over et tilføiet Onde., e. d. "Lad vort Suk formilde din og Himlens Harm." Evald. "Undertiden er det en klar Erkiendelse af Andres Uretfærdighed og Daarskab, der fremkalder Vreden; og da bliver den til Harme." P. E. Müller. "Man maatte være iiskold, om man ikke følte nogen Harme over slige Misbrug." Rahbek. (I det A. S. og E. er Harm, Skade, Krænkelse.) = harmbleg, adj. bleg af Sorg eller af Vrede. "Tungt fra harmbleg Kind nedsalder en moderlig Taare" Hertz. — harmefuld, harmfuld, adj som er fuld af Harme, betagen af Harme; som medfører megen Harme. harmelig, adj. som volder Harme, krænkende; it. harmefuld. harmfri, adj. som er uden Krænkelse, uden Sorg ell. Nag; sorgfri. "Tidt Munterhed jeg troer at nære, og harmfrit synes mig mit Bryst." Rein. "Deres stille, harmfrie Liv, hvem meget var negtet." Mynster. — harmgiven, adj. v. sorgfuld, utrøstelig. (Colding.)

Harme sig, v. rec. og harmes, v. n. pass. imperf. harmedes. føle Harme over noget, krænkes, ærgre sig. At harme sig, harmes over noget. "Harmes da ei, fordi Skialden tør hæve sin Røst." Heiberg. "Vi harmes kun over Mennesker; vi kunne vredes ogsaa p. Dyr, ja paa den livløse Natur." P. E. Müller.

Harmonie, en. Samklang, Velklang, Samstemning; ogsaa i Alm. Overeensstemmelse; ell. Eenhed, som forbinder Delene i et Heelt. "Himlens Bud, Fornuftens Lære, staae i tvangløs Harmonie." Thaarup. — harmonisk, adj. samstemmende, overeensstemmende, velklingende.

Harnisk, et. pl. -er. [T. Harnisch E. Harness. M. A. Lat. harnascha.] Beklædning af sammenføiede Jernplader og Skinner til hele Legemet, eller særd. Overkroppen. s. Brynie, Kyrads, Pandser.

Harpe, en. pl.-r. [Jsl. Harpa. A. S. Hearpe.] 1. musicalsk Redskab, af næsten trekantet Form, og besat med Strenge, som give Lyd v. at gribes med Fingrene. Deraf: Harpeklang, ("Hvorhen man lytter her i Landet, er lutter Harpeklang og Citharlyd." Bagg.) Harpeleg ɔ: Harpespil, ("Ei vil jeg føle min Fryd m. kunstlet Harpeleg." Evald.) Harpelyd, Harpespil, Harpespiller, o. fl. (jvf. Mundharpe.) 2. et Redskab, bestaaende af en Karm ell. Ramme, udfyldt med nærstaaende Pinde ell. tynde Træstykker, hvorigiennem Gruus og Jord, undertiden ogsaa Korn, sigtes og renses; en Gruusharpe, Kornharpe. — Deraf: harpe, v. a. 1. rense giennem en Harpe. At harpe Gruus, Korn.

Harpix, en og et. pl.-er. I Almindel. den fede, brændbare Saft, som udsveder af Naaletræer, eller udvikler sig af deres Ved og Rødder, og hvoraf brændes Tiære; resina. (s. Kove.) I Særdeleshed: en størknet, skiør Harpix, som bliver tilbage paa Bunden af Karret, naar man koger Terpentin. (Colophonium, Fiol-Harpix.) = harpixagtig, adj. som ligner Harpix. — harpixe, v. a. 1. bestryge, overdrage med Harpix. (Moth.) "En harpixet Skovsbrand." Wessel.

Harpun, en. pl.-er. [M. A. Lat. Harpo. E. Harpoon. T. Harpune.] et Kastespyd, en lang Kastepiil, hvormed Hvaler dræbes. = Harpunerer ell. Harpunkaster, en. den, som ved Hvalfangst kaster Harpunen.

Harsk, adj. om fede Sager, som af Ælde fordærves, ell. hvis Fedme forandrer sin Beskaffenhed og Farve og faaer en ubehagelig, streng og modbydelig Smag. Harsk Flesk; harske Sild; harsk Olie. = Deraf: Harskhed, en. ud. pl. [I det Sv. er harsk d. s. f. vort barsk, streng, hvas; T. harsch.] — harskne, v. n 1. blive harsk.

Hart, adv. (s. haard.) forældet; men høres i Almuesproget. 1. heftigen, stærkt, haardt. "Lykken gik ham saa hart imod." Vedels Saxo. S. 3. 2. hart hos, nær ved. (T. hart an.) "Dronningen stod hart hos." Vedels Saxo. 17. "hart frem sc." S. 23.) "Er der en Viis, da hæng hart ved ham." Sir. 6. 36.

Hartad, adv. næsten, omtrent. [af hardt (haardt) og ad. jvf. det T. adv. hart, nær.]

Hartkorn, et. ud. pl. et Udtryk, som i Danmark bruges om Jorden, efter dens

Skyldsætning ell. Taxering til Landskat, i Forhold t. dens Godhed. Enheden for dette i Flade-Indhold ubestemte Jordmaal er: en Tønde Hartkorn, som igien deles i 8 Skiepper, ell. 32 Fierdingkar, og Fierdingkarret i 3 Album. At lægge en Skat paa Hartkornet. Denne Gaard staaer høit i H. ɔ: har gode Jorder, og er derfor høit ansat. Skattefrit, skattevdende Hartkorn. ... Tønder Hartkorn Ager og Eng. (jvf. Skovskyld, Mølleskyld.)

Harv, en. pl.-e. [Sv. Harf. E. Harrow. Gr. ἀρπαξ.] Et Redskab, der udgiør en stor Firkant, af svære, v. Tværtræer forenede Træstykker, (Bullene) besatte med Jernpigge eller Tænder, hvormed den pløiede Jord jævnes, naar Sæden er lagt. "Hans Minde skal velsignet gaae, saalænge Plov og Harv kan gaae." Storm. "En m. Plov og Harv tilstrækkelig behandlet Jord." Olufsen. Landoec. 72. [Nogle skrive en Harve (saaledes Langebek. V. S. O.) men Udtalen (i "Harven") m. den rigtige (hos Dahl: den stødende) Accent er i Almindelighed den samme som i: Marven, Værdet, Hullet, og taler for Harv.] = Harvebul, en. (som oftest 6) ved Tværtræer (Slaaerne) forbundne Stykker i Harven, hvori Tænderne sidde. Harvedrag, et. Gierningen at trække Harven over Ageren. Harvekrog, en. den ved Hammelen fæstede Jernkrog, der hænger i en Bøile, i Enden af de to yderste Harvebulle. Harveskede, en. pl.-r kaldes hos Nogle, de Tværtræer, som forbinde Bullene i en Harve. (Ellers Slaaer, Harveslaaer.) Harvetand, en. Tand, Pig, af Jern ell. Træ i Harven.

Harve, v. a. 1. [Sv. harfwa; egentlig, ligesom Isl. horfa, trække, slæbe.] slette ell. jævne den pløiede og tilsaaede Ager m. Harven. "Hvo der pløier m. Katte, skal harve m. Muus." Ordspr. — Deraf: Harvning, en. pl.-er.

Has, en. pl.-er. (langt a.) [Isl. hasa, ... varmes ved. jvf. det T. haselieren ... Hasenfuss.] en Person, som ved ...agtig Adfærd gior sig latterlig; en ...ps. (dagl. T.) jvf. Müllers danske Synon. I. 79.

Has (kort a) ell. Hads, i den Talem. ... faae Has paa ɔ: faae Bugt med, faae ...de p. (i Almuespr. og dagl. T.)

1. Hase, en. pl.-r. den grønne Bælg, hvori Hasselnødder sidde. Modne Nødder gaae let af Haserne. Moth. — Deraf: ...se, v. a. At hase Nødder, udpille dem af Haserne. (Moth.) jvf. afhase.

2. Hase, en. pl.-r. [Isl. pl. Hásinar.] egentl. og i pl. de stærke Sener, som bag paa forene Laaret m. Benet; men bruges ...saa tillige om den Huulning, som disse Sener danne under Knæet. (ogsaa om Dyr.) = hasebinde, v. a. 3. (s. binde.) At hasebinde et Kreatur ɔ: binde dets ene Forbeen op til Baghasen, for at hindre det fra at gaae. Haseled, et. kaldes Bagknæet hos Hesten, ell. den Deel af Hestens Bagbeen, som er imellem Skanken og Bagpiben. (T. das Sprunggelenke.)

Hasp (Moth) ell. Haspe, en. pl.-r. [Isl. Hespa.] 1. et Jern, som sættes t. Lukkelse inden ell. uden paa en Dør, og hvis ene Ende m. en Krog falder over en Stabel ell. Krampe i Døren ell. Dørstolpen, hvor en Pind ell. Hængelaas sættes for. (T. die Haspe.) 2. et Redskab til at haspe Garn paa; en Garnhaspe. [E. Hasp. T. der Haspel.] (s. Talhaspe.) = Heraf: Haspegreen, en. En af Grenene ell. Armene p. en Garnhaspe.

Haspe, v. a. 1. vinde det spundne Garn af Tenen paa Haspen, ved at omdreie denne. = Haspepind, en. Jernpind, hvorpaa Tenen sættes imedens den afhaspes.

Hassel ell. Hæssel, en. pl.-er. [Isl. Hasl. A. S. Hæsl.] et hos os almindeligt Busktræ, hvis Frugt (Hasselnødder) i Alm. kaldes Nødder. Corylus Avellana. = Hasselbrom, en. efter Moth d. s. s. Hasselrakle. Hasselbusk, en. pl.-e. en enkelt Hassel. Hasselhøne, en. s. Agerhøne. Hasselkrat, et. Kratskov af Hasselbuske. Hasselmuus, en. Et Slags Skovmuus. Mus avellanarius. Hasselnød, en. Hasselens Frugt. Hasselrakle, en. Hasselens Blomstersamling. Moth. (s. Rakle.) Hasselstage, en. ung Hovedgreen, som skyder fra Roden af en Hasselbusk; Baandstage. Hasselvaand, en. Vaand, Qvist af en Hasselbusk.

Hast, en. ud. pl. [Isl. Hastr. E. Hast.] det, at man haster, iler; Iil, Skynding. Det har ingen Hast m. dette Arbeide (ell. Arbeidet har ingen Hast. I en Hast, pludseligen, hastigen. = Hastarbeide, et. Arbeide, som man skynder sig med, som derfor ikke er saa godt, som det burde være. Hastbud, et. Iilbud, Skyndebud. hastfærdig, adj. iilfærdig, skyndsom. (Moth.) Hastfærdighed, en. ud. pl. Iilfærdighed. hastmodig, adj. ilsindig, snar til Vrede. Deraf: Hastmodighed, en. "Hastmodighed var aldrig god Raadgiver." A. S. Vedel. Hastværk, et. en Gierning, som skeer ell. maa skee i Hast: At have meget, stort H. "Alle havde saa stærkt Hastværk, at de ikke syntes at gaae, men fløve giennem Gader og Stræder." Bagg. N. Klim. "Hvad der maa skee i en Skynding (foretages m. Iilfærdighed) og bliver Hastværk." Müller. (pl. høres og forekommer sielden. "Magelighedens Hastværker." Malling. Tale over Gerner. 42.)

Haste, v. n. og impers. 1. (har.) [Isl. hasta. E. to haste.] 1. skynde sig, ile.

Hvorfor haster du saa stærkt? "Og skal du haste taus forbi den mørke Scene." Evald. "Staten hastede, med fordobslede Skridt imod sin Undergang." Schytte. Jeg maa haste m. min Reise. Det haster m. denne Sag (den kræver Hast.) "Den haster, som stræber efter, snart at naae sin Hensigt. Den, som iler, er hurtig i sine Bevægelser. Man kan derfor haste, skynde sig m. noget (f. Ex. med at komme t. et Sted) og dog af Svagelighed hindres fra at ile." Müller. 2. act. At haste paa een, haste paa noget, drive, skynde paa (som oftere bruges.)

Hastig, adj. og adv. [E. hasty.] 1. som skeer m. Hast, iilsom. En hastig Død, Forandring, Beslutning. (jvf. snar, snart.) "Man kan giøre en Ting hastig nok, og derfor ikke snart nok; thi snart skeer det, som skeer inden den mulige Tid; hastigen det, som skeer m. den muligste Bestræbelse." Sporon. 2. som giør noget m. Hast, snar. At være hastig til sin Gierning, i sin Tale. (jvf. hurtig.) 3. let t. Vrede, hastmodig. At være hastig af sig. (s. heftig, 2.) "En hastig Mand taler overiilet; den heftige Mand handler letteligen voldsomt." Müller. = Hastighed, en. ud. pl. 1. Iil, Skyndsomhed. "En fornuftig Langsomhed kan være Aarsag i, at en Ting skeer snarere end den vilde skeet v. fremfusende Hastighed." Sporon. 2. Hastmodighed, Iilsindighed, hastig opkommen Fortørnelse. "Naar det skeer, at en Hastighed opstiger hos Kongen." 2 Sam. 11. 20. "Tugt mig ikke i din Hastighed." Ps. 6. 2.

Hat, en. pl.-te. [Isl. Hattr.] I Alm. det, hvormed noget oventil bedækkes; saaledes: Hatten p. en Brændeviinskiedel; en Røghat; men fornemmelig: et Skiul ell. Klædemon t. Hovedet, som bestaaer af Puld og Skygge, og er giort af Filt, Straa, ell. andet stivt Tøi. En rund, trekantet, høipullet, bredskygget Hat. En Filtehat, Straahat, Silkehat. At tage Hatten af for een. At løfte paa Hatten. = Hattebaand, et. B. som bindes om Hattepullen. Hatteblok, en. B. hvorpaa Hattemageren former Hatten. Hattefilt, en. F. hvoraf Hatte giøres. (s. Filt.) Hattefoder, et. 1. Foder inden i en Hat. 2. Foder, t. at giemme en Hat i; Hatteæske. Hatteform, en. Hatteblok. Hattemager, en. den, hvis Haandværk er at giøre Hatte, fornemmelig Filtehatte. Hattemageri, et. Gierningen, at giøre Hatte. Hattepuld, en. den øverste Deel af Hatten, som egentlig omgiver Hovedet. "Hvis Hov'der stikker i Nathuer eller og i Hattepulde." Bagg. Hatteskygge, en. den fra Pulden udgaaende Rand p. Hatten, som skygger for Ansigtet. Hattesnor, en. Snor, hvormed en Hat besættes t. Prydelse, ell. som bindes om Pulden.

Haubits, en. pl. -er. [T. Haubitze.] et Slags tilforn ibrugelige korte og tykke Kanoner, m. Kammer som Mørsere, men noget længere Løb.

Hauge, en. s. Have.

Hav, et. pl. Have. [Isl. Haf.] det store Vand, som er samlet p. Jordklodens Overflade, og ved de Saltdele, det indeholder, adskiller sig fra Indsøer ell. ferske Søer. At give sig ud p. Havet i en Baad. At leve af Havet. Havet, i det Hele taget, (Verdenshavet) kaldes ogsaa Oceanet; en vis enkelt Deel deraf kaldes: et Hav. (Det hvide H. det sorte H.) Nogle Have, ell. Dele af Havet, kaldes Sø; f. Ex. Nordsøen, Østersøen, den spanske Sø. (jvf. Sø, 1 og 2.) "Ved Havet forstaaes enten Verdenshavet, ell. enhver Vandsamling, der kan betragtes som en Fremstilling af dette." Müller. = Havbaad, en. Baad, som br. til Havfiskeri. (C. Frimann.) Havbakke, en. Strandbakke, Klint. (A. S. Vedel.) Havblik, et. fuldkomment stille Veir paa Havet. "Dig seer min Siæl i Storm, i Havblik dig igien." Tullin. figurl. "En Dyd, der udbreder [illegible] stille et Havblik over Siælen." Bastholm. "Et Aasyn, der vidner om Siælens stille Havblik." Synkesius. v. Bloch. — Havbred, en. den yderste Kant af Landet, som Havet skyller op til; Strandbred. "Ligesom Stranden trækker sig tilbage, gaaer Havbredden længere ud." Müller. Havbryn, et. den yderste Kant af et Høiland, som gaaer ud over Havbredden. (Moth.) Havbugt, en. En mere bred, end lang Deel af Havet, som gaaer ind i Landet; en Vig. (s. Fiord, og Bugt, 2.) Havbund, en. den Deel af Jordklodens Overflade, som Havet bedækker. Havbændel, n. s. en Tangart; Bændeltang. Zostera marina. (Olufsen. Danm. Brændselv. 179.) Havbølge, en. B. p. Havet. Havdamp, en. Taage, som opstiger fra Havet; Søtaage. Havdyb, et. den dybeste Deel af Havet. "Strømmene svandt i Havdybets Skiød." F. Schmidt. Havdyr, et. Dyr, som lever i Havet. Havfisk, en. Saltvandsfisk, Strandfisk. Havfiskeri, et. F. som drives p. Havet, i længere Afstand fra Stranden. Havflade, en. Havets Flade, især betragtet som jævn ell. vandret. Dette Bierg er 3000 Fod over Havfladen. Havflod, en. Landets Oversvømmelse ved Havets Stigen p. en vis Strækning. (A. S. Vedel.) Havfrue, en. et indbildt Væsen i Havet, halv Qvinde, halv Fisk. (Saaledes ogsaa: Havmand.) Havfugl, en. Strandfugl. Havgaard, en. Ring om Maanen. (Colding. Moth.) Havgab, et. Stræde imellem to Lande.

[Havg]aſſe, en. Navn p. en Strandfugl, der i Spøg bruges om den, som boer ved Havet; [l]ever af Havet (ell. om et ilsindet, arrigt Menneske. Moth.) Havgræs, et. Tang. Öhlenschl.) Havgud, en. i Mythologien: [e]n Guddom f. Havet, og som troedes der at have sit Ophold. Havhest, en. s. Flodhest. Havhvirvel, en. d. s. s. Havsvælg. Haviis, en. Iis, som danner og samler sig [i] Havet. Havklippe, en. Klippe, Skiær [i] Havet. "Hulers og Havklippers Grund." Öhlenschl. Havkyst, en. Strandbred. Havleds, adv. ad Havet, ud ad Havet. (Moth. s. søleds i Tillægget.) Havluft, en. den Luft, som hersker paa Havet og ved Strandkanten. (Olufsen.) Havløg, s. Strandløg. Havmand, en. (see herom Havfrue.) Havmulm, et. poet. Skyer, Mørke, som hviler over Havet. (Foersoms Digte. II. 86.) Havodder, en. et Slags Odder, som især lever i de nordlige Have mellem Asien og Amerika, hvor den fanges [f]. dens kostbare Skind, der bruges t. Pelsværk. Mustela lutris. Havoxe, en. Søko. Trichechus manatus. Havsand, et. Strandsand. Havside, en. Kyst, Strandkant. At boe v. Havsiden af et Land. Havskum, et. Havbølgernes Fraade. Havkyl, et. det, som Havet skyller op p. Landet. (Moth.) Havstille, et. Havblik. (s. n. s. Stille.) "Aarer brugte de under Modvind og i et Havstille." Suhm. (V. S. I. 583.) Havstrøm, en. Strøm i Havets Vande, som gaaer i en vis Retning. Havsvælg, et. En ved Klipper i Havbunden foraarsaget Hvirvel i Havet. Havtaage, en. d. s. s. Havdamp. Havvand, et. Havets bittersalte Vand. (Søvand.) = Havsnød, en. Fare for at lide Skibbrud, ell. at omkomme paa Havet. At komme, være i Havsnød. "Hænder det sig, at der kommer Storm og anden Havsnød." D. L. IV. 3. 22.

1. Have, en. pl.-r. et af Sidestykkerne i en Vognfading. Deraf: Færredshaver, Hesthaver, m. fl. (Haver paa en Færredsvogn, Hestvogn, rc.) Ordet høres næsten kun i pl. (jvf. det Sv. Hag, Gierde.)

2. Have, en. pl.-r. skrives af Nogle: Hauge. [Isl. Hagi; Sv. Hage, Græsgang.] 1. et, især t. Græsgang indhegnet Stykke Jord; br. nu kun i Sammensætn. (s. Bihave, Dyrehave, Hestehave, Kohave, Lammehave.) 2. efter en nyere Bemærkelse: en indhegnet Plads v. et Huus ell. en Gaard, hvor Køkkenurter, Blomster, Frugttræer og andre Værter opelskes. (see Blomsterhave, Frugthave (Abildgaard) Køkkenhave (Urtegaard), Kaalgaard Humlehave, Lysthave.) = Havearbeide, et. Arbeide, som en Haves Dyrkning udkræver. Havebakke, en. Afsætning en bakkeviis anlagt Have; Terrasse. Havebed, et. s. Blomsterbed, Urtebed. Haveblomst, en. B. som dyrkes i Haver; modſ. Markblomst. Havebog, en. Bog om Havekonsten. Havebrønd, en. B. i en Have t. Vanding. Havebygning, en. Bygning i en Have, især t. Prydelse i Lysthaver. Havedyrkning, en. Gierningen, at dyrke en Have; den rette Maade at giøre det paa. Havedør, en. Dør, hvorigiennem er Indgang til en Have. Havefrugter, n. s. pl. Jord- og Træfrugter, som dyrkes i Haver. Havefrø, et. n. coll. Frø af Haveurter. Havegrønt, et. Haveurter, hvis Blade ell. Top spises; Grønsel. Havehuus, et. Huus i ell. ved en Have, enten t. at giemme Redskaber i, t. Bolig f. Gartneren, m. m. Havejord, en. god Muldjord, som findes i dyrkede Haver. Havekarl, en. K., som giør Dagværk i en Have. Havekniv, en. K. med krumt Blad t. at beskære Træer med. Havekone, en. K., som arbeider i en Have. Havekonst, en. den Konst, at anlægge en Have, især en Lysthave, som af Nogle kaldes: den skiønne Havekonst. Havekonstner, en. den, som har lagt sig efter Havekonsten. (Olufsen.) Havemand, en. een, som arbeider i en Have, ell. har Opsyn m. en Have. Haveplads, en. Plads, hvor en Have anlægges ell. kan anlægges. Haveplante, en. pl.-r. Planter, som dyrkes i Haver, og der tildeels findes i en forandret og forædlet Skikkelse. (Schouw. Pl. Geogr. 10.) Haveplov, en. et Redskab, som trækkes af en Hest, og bruges til at skuffe og rense Havegange, i St. for Skuffejern. Haveredskab, et. alslags R. til en Haves Dyrkning. Havesager, n. s. pl. Køkkenurter, Grønsel, Frugt. Havesav, en. Haandsav, hvormed Smaagrene saves af Træer. Havesax, en. En stor og svær Sax, hvormed Træer og Hækker klippes. Havesnegl, en. den almindelige lille Snegl m. forskielligt farvet Huus, som i Mængde findes i Haver, og der giør Skade paa Træer og Urter. (Helix hortensis ell. nemoralis; forskiellig fra den hos os langt sieldnere store Havesnegl, som Nogle spise. H. pomatia L.) Havestue, en. Stue, hvorfra man gaaer umiddelbar ud i Haven. Havetromle, en. Tromle, som bruges t. at jævne Gangene i en H. (s. Tromle.) Haveurt, en. pl.-er. Køkkenurter. Havevæsen, et. Alt hvad der hører t. Havedyrkning og Havekonst. Havevært, en. Enhver Vært, som plantes og dyrkes i Haver.

Have, v. a. & auxil. Jeg har (haver,) havde, har havt. [Isl. hafa. *præs.* ék hefir.] Foruden at det bruges som Hielpe-Verbum til at danne de forbigangne Tider i de transitive Verbers activiske Form, ligesom og i v. recipr. og i de fleste intransitive

Verber, udtrykker det, som selvstændigt Verbum, overhovedet en Besiddelse eller Eie, ell. et vist Forhold imellem Subjectet (som har ell. besidder) og et Prædicat; men de forskiellige Tilfælde og Bemærkelser, hvori det bruges, ere saa mangfoldige, at her blot nogle af de vigtigste kunne finde Sted: 1. holde i Hænderne, have fat paa, bære p. ell. hos sig. Han havde Stok i Haanden, Kaarde v. Siden, Hat p. Hovedet. At have Penge hos sig. Hold fast p. det du har! — figurl. naar man fiver, rækker een noget: Der har du Penge! Her har du Alt hvad jeg fandt. 2. eie, besidde, være forsynet, begavet med. "Bedre er, selv at have, end Søster at bede." Ordspr. "Han har intet, siger man om den, der intet besidder eller intet eier." Müller. "Disse, stolte af den Lykke, de havde og haabede." Guldb. "Af det, man havde, har og aldrig venter, gaaer Intet hans Opmærksomhed forbi." Evald. Jeg har nu ingen Penge. "Een savner, hvad en Anden har; een har hvad Andre savner." C. Frimann. At have mange Børn; have Evne, Magt, Tilladelse t. noget. At have god Forstand, Helbred, en smuk Skabning. At have een t. Ven, Fiende, Beskytter. At have noget paa ɔ: være iført. At have Klæder, Hat, Strømper, Støvler paa. At have Læs paa (nemlig p. Vognen.) — "Man kan have meget (f. Ex. Laster, Gield, Legemsfeil, o. s. v.) som man ikke kan siges at eie; og den Bog, man har udlaant, eier man endnu, uden at besidde den. — At besidde er at have en Ting saaledes i sin Magt, at man kan raade derover. Man kan ikke besidde, hvad man ikke har; men vel kan man besidde noget, uden at eie det." P. E. Müller. Ogsaa absol. for: have til Ægte, faae til Ægte. Han har en smuk Kone. Han friede t. hende; men hun vilde ikke have ham. 3. faae, bekomme, nyde. At have Fordeel af noget, have høie Renter af sine Penge. At have ondt, godt, have Ære, Skam af noget. Han vil have sine Penge. Hvormeget vil du have for Ringen? (ɔ: hvad vil du sælge den for?) — Hun veed ikke selv, hvorledes hun vil have det. — At have det godt, slet, overflødigt, tarveligt. Her i Huset har hun det godt. Nu har han det bedre, end tilforn (lever bedre, er i bedre Tilstand.) — At have ondt, godt ved noget ɔ: have Vanskelighed, Lethed ved at giøre noget. 4. føle, fornemme i Sindet. At have Glæde, Sorg af noget; have Godhed, Kierlighed, Agtelse, Ærbødighed for een, Had, Afsky, Modbydelighed imod een; have Medlidenhed med een; have Attraa, Tilbøielighed, Lyst til noget. — At have noget for ɔ: have i Sinde, have et Forsæt. (s. Forehavende.) At have megen Sorg. At have een kiær, have een mistænk[…] have Mistanke til een. 5. lide, [..]staae. At have ondt i Hovedet, i Mav[…] At have Feber, Mæslinger, Brystsyge. […] have Mangel paa det nødvendigste. [6.] holde, bruge, drive, udføre. At have Om[…]gang med een. At have Folk i Arbeid[…] have stor Næringsdrift. Han har mi[…] Sager, Commissioner. At have meget a[t] bestille, sysle med. At have en Samtale, Underhandling m. een. 7. indbefatte, in[d]beholde. En Tønde har (holder) 8 Skæp[…]per. Dette Land har en stor Folkemængde. Byen har mange prægtige Bygninger. Huset har mange Værelser. (Brugen alene lærer i dette og mangfoldige andre Tilfælde, hvor man kan anvende Ordet. Saa[…]ledes kan man ikke sige: Stuen har mange Folk; Stalden har for mange Heste, &c.) 8. være forbundet med, have t. Følge; el. være, med en vis Beskaffenhed. Denne Sag har stor Vanskelighed. Hermed har det en egen Beskaffenhed. Tingen har sin Rigtighed. Det har ingen Nød, ingen Fare, ingen Hast ɔ: der er ingen Nød &c. 9. med et paafølgende infin. og conj. at, udtrykker den en Nødvendighed, Befaling, Magt, Pligt, Rettighed; Villie, Indb[…]ning til at giøre noget; undertiden ogsaa blot en Tilværelse, Omstændighed. Du har at indfinde dig. Han har at befale, vi have at adlyde. Her har han intet at sige (ɔ: befale.) Jeg har endnu meget at ud[…]staae. Han har noget at fortælle dig. Jeg har noget at afgiøre m. ham. Hvad har du her at bestille? Hvad har De at befale? (en høflig Tiltale.) Jeg har intet derimod (nemlig: at sige, indvende.) Han har intet at leve af (hvoraf han kan leve.) Han har faaet Penge at reise for. Vi have endnu langt hiem. — At have sig, forholde sig, være beskaffen. Hvorledes har det sig m. den Sag? = havesyg, adj. [T. habsüchtig. Nyt og sieldent forekommende O.] i høi Grad vindesyg. "Den havesyge er saa pengebegierlig, at han føler sig ulykkelig, naar han ikke erholder det attraaede Gods." P. E. Müller.

Haverie, et. pl.-r. Et fremmedt Ord, som bemærker: 1. Skade p. Skib, Skibsredskab og Ladning, som lides i Søen ell. ved Stranding; Søskade. At giøre H. 2. Søskades Fordeling p. flere Rhedere; ell. Beregning af den Erstatning i Penge, som gives Skibets og Ladningens Eiere for Søskade af dem, som have forsikkret (assureret) Skib og Gods &c. (s. D. Lov. IV. 3. 11.)

Havn, en. pl.-e. [Isl. Hafn.] Bugt, Indløb, hvor Skibe, enten i Følge Stedets naturlige Beskaffenhed, ell. ved Hielp af Bygninger, Dæmninger, Walværker og konstige Indretninger, kunne ligge sikkre

Storm, og med Beqvemhed losse. = vnebetient, en. den, som er ansat v. Havn, har en Havnebetiening. Havvgmester, en. den, som forstaaer at ıge og vedligeholde en Havn, ell. Alt ıd der hører til Vandbygningskonst. vnebygning, en. 1. Anlæg af en kon- ı Havn. 2. Bygning, som er anlagt t. danne og sikkre en Havn. Havneted, en. Betient, som har Opsyn med , der foregaaer i en Havn. Havne-., et. Fyr ell. Fortaarn ved Indløbet en Havn. Havnekiæde, en. Kiæde at spænde over Indløbet t. en Havn. vnelag ell. Havnelæg, et. (Moth.) ttes fordum en vis Deel Jordegods, raf udgiordes Leding i Krigstid. Havløb, et. Indløb til en Havn. (Kraft. ch. II. 983.) havneløs, (havnløs) j. som er uden H. som fattes Havne. n havneløs Kyst." J. Bove. Havneſter, en. Betient, som har Opsyn over Havn. Havnemærke, et. Sømærke, n sættes i Indløbet t. en Havn, t. Veining for Skibene. Havnepenge, n. pl. Afgift, som betales af Skibe, der ge i en Havn. Havnepæl, en. Pæl t Bulværket, hvorved Skibe i en Havn tes fast. Havnespærring, en. Handgen, at hindre Skibes Indløb i en Havn Udløb fra samme. (Olufsen.) Havtold, en. et vist Slags Told af Varer, m indføres i en Havn. (Schytte. Indv. g. II. 410.) Havnetønde, en. Tønde . Boie, som lægges ud t. Havnemærke. vnevægter, en. Vægter, som er ansat at holde Orden og have Tilsyn paa Lapladser v. en Havn m. m.

Havne, v. n. 1. (er og har.) [af Havn.] mme i Havn, lægge ind i en Havn. Efter svær Storm havnede vi i Lissabon. "J or du havde havnet, i hvor du havde ovæl sat, vi havde dig ei savnet." Falr. "Jeg efter lang Seilads mig lykkelig r havne." Holb. (Melampe.) — figurl. indtil een af dem havnede i Graven ell. Stutteriet." Rahbek. "Hvor jeg havde et, at havne her p. Jorden." Bagg.

Havre, en. ud. pl. [T. Haber, Sv. afra. Lat. avena.] en almindelig inlandsk Sædart, som især bruges til stefoder, og hvoraf gives to Afarter: id og sort Havre. Avena sativa. "Haver kun halvt Korn." Ordspr. = Der: Havreager, Havreavn, (Hylsteret, m indeslutter Havrekornet) Havrebrød, avrefoder, (Foder af Havre ell. Havrelm) Havregryn, (H. malet til Gryn) vregræs, (en Græsart, som er en fornlig Foderurt; Avena elatior; men vnet tillægges ogsaa andre Græsarter) vregrød, (Grød af Havregryn) Havord, (som er tienlig t. Havresæd) Havremalt, (Moth) Havremark, Havremeel, Havrerod, (pl. -rødder. en Plante, hvis Rod er spiselig og undertiden dyrkes som Køkkenurt. Tragopogon pratense.) Havrerusme. (Havrens Ar. s. Rusme) Havresaa pl. Havresaaer (Skallen af malet Havre. Moth.) Havreskraa, (skraaet, grovmalet Havre) Havrestraa, Havresuppe, (Suppe kogt paa Havregryn, og afsiet) Havrevelling, o. fl.

Havsnød, en. s. under Hav.

Hed, adj. n. hedt. [N. S. heet. A. S. hat. Isl. heitr.] som har en høi Grad af Varme; ell. som vækker en stærk Varme. Hedt Vand; en hed Sommer, hed Dag; hede Vine (stærke og hidsende.) figurl. heftig, hidsig. En hed Kamp. At have det meget hedt. Det er meget hedt (kiærligt, fortroligt) imellem dem. (dagl. T.) = Hede, en. ud. pl. [A. S. Hete, Hæt.] en høi Grad af Varme. Det kogende Vands H. Solhede. — Ogsaa om en blot indvortes Fornemmelse af Hede. Den Syge har stærk H. At have Hede i Hovedet. — figurl. Hidsighed, heftig Sindsbevægelse. Da Kampen var i sin største H. Elskovs Hede. = Hedeblegn, en. hastig bortgaaende Blegn, opkommen af Hede. Hedesot, en. hidsig Feber. (forældet.)

Hedde, v. n. og impers. imperf. hed og hedte. partic. hedt. (har.) [Isl. heita. T. heißen.] 1. kaldes almindeligen m. et vist Navn, Fornavn ell. Familienavn (om Personer) tillægges en vis Benævnelse (om Ting.) Pigen hedder Marie. Hvad hedder denne By? Hvad hedder den nye Præst, her er kommen? Det hedder (kaldes) paa Dansk en Vognfading. "Det, som een ofte bliver kaldet, kan han komme til at hedde." Sporon. (Hedde udtrykker egentlig en lang og almindelig Brug af det Ord, hvormed noget kaldes.) 2. siges, fremsættes m. visse Ord. Det hedder i Bibelen, i Loven, i Texten. 3. impers. a) Rygtet siger. Det hedder, at han skal reise. Det hedte (ell. hed) sig engang, at han var forlovet. b) der foregives. Det hedder (ell. skal hedde) at han for Svagelighed har taget sin Afsked; men den rette Aarsag er en anden.

Hede, en. pl. -r. [Isl. Heidi.] 1. egentl. en stor, jævn Mark, en Slette. (Saaledes kaldes den jævne og frugtbare Deel af Siælland imellem Kiøbenhavn, Roeskilde og Kiøge: Heden.) 2. Oftest bruges det om: et stort, stundom jævnt, ell. fladt, men ogsaa ofte bakket, udyrket Land, som hverken har Ager ell. Eng, men er især begroet m. Lyngvækster. De jydske Heder. = Hedeblomst, en. Urt, som allene ell. især vorer p. Heder; Hedeurt. Hedebo, en. pl. Hedeboer. Bonde, som boer p. Heden. Hedebrynde, en. Gierningen at afbrænde Lyngen p. en Hede, som

steer efter Forening af alle dens Eiere ell. Lodseiere; ell. Ild, som af Vanvare opkommer i en Lynghede. "Hedebrynde formedelst Uforsigtighed." Fr. 31 Octbr. 1766. jvf. D. Lov. VI. 19. Hedebrændsel, et. det, man i Hedeegne har t. Brændsel, som Tørv og Lyng. Hedeegn, en. Landstrækning, hvor der er megen Hede. Hedegræsning, en. den Græsning, som falder p. Heden. Hedehyrde, en. Hyrde ell. Qvægvogter i en Hede-Egn. (Baggesen. Labyr. 275.) Hedejord, en. udyrket, m. Lyng bevoren Jord. Hedelærke, en. en Art Lærke, der lever paa Buske og lave Træer, synger skiønnest, og flyver høiest af hele Slægten; Lynglærke, Skovlærke. Alauda arborea. Hedetørv, en. Tørv m. Lyngvært, som falder paa Hederne; Lyngtørv. Hedeurt, en. Hedeblomst.

Hede, v. a. 1. [af adj. hed. Isl. heita. A. S. hastian] 1. giøre hed. At hede en Ovn. Denne Drik heder mig for meget. 2. give stærk Varme fra sig. Solen heder stærkt i Dag. Denne Kakkelovn heder for stærkt i den lille Stue. = Hedevarme, en. den Varme, som frembringes i Bagerovnen, for ved den at bage Brødet, efterat Ilden er udtaget. (jvf. Bagvarme.)

1. Heden, adv. [Isl. hédan.] herfra, fra dette Sted, fra denne Verden. At fare heden. (næsten forældet.) = hedenfaren, adj. v. pl. hedenfarne. død, afdød. Vore hedenfarne (ogsaa: hedengangne) Venner. — Hedenfart, en. 1. Bortfart, Bortreise. "Han (Gesandten) sig til Hedenfart og laver." Bording. II. 29. 2. Død, dødelig Afgang. (I ældre Skrifter br. heden v. flere Leiligheder for: hen, ogsaa i Sammensætn. f. Ex. hedengive sig for: hengive. Taussen.)

2. Heden, adj. [Isl. heidinn. A. S. hæþen.] som ikke er christnet; hedensk. (det sidste er nu mere brugeligt.) Heden Jord (ell. sammendraget, ligesom de følgende, Hedenjord) ɔ: Jord, som ikke er indviet t. Gravsted eller Kirkegaard. At begraves i heden Jord. = Hedendom, en. ud. pl. den hedenske Tid, Hedenold. Denne Skik er en Levning fra Hedendommen. Hedenmørke, et. Mangel p. Oplysning, p. sand Religionskundskab i Hedenold. (V. S. O.) Hedenold, en. d. s. s. Hedendom. Hedenskab, et. den Tilstand, da Menneslægten, ell. en vis Nation, var hedensk; og Tidsalderen, hvori dette fandt Sted. I Hedenskabets Tid. Overgangen fra Hedenskabet til Christendommen. = hedensk, adj. d. s. s. adj. heden. — Hedning, en. pl. -er. en Person uden sand Gudskundskab, Afgudsdyrker (hvortil regnes alle, som ei ere Christne, Jøder eller Mohamedanere.)

Heed, adj. s. hed.

Heel, adj. n. heelt. pl. hele. [Isl. h Sv. hel. Holl. heel. E. whole.] 1. alle sine Dele, som intet mangler i Fuld dighed, ("som ikke er stilt ad i sine St Sporon;) som indbefatter Alt, hvad tales om. En heel Tende, Alen, et h Aar, et heelt Pund. Jeg vil enten have heelt, ell. slet intet. Hele Landet (ell. hele Land.) "Hvor Alt er evigt i sig og heelt, og Intet halvt, forgængelig deelt." Baggesen. — At bære hele By (eller den hele Byrde.) Mit hele Lege stiælver. Hans hele Sind var oprørt. hele Huus (ell. hele Huset) er nær ved falde ned. Hele Verden er i Oprør. Landet sørgede v. denne Konges Død. Det Hele, et Heelt, en i sine Dele fu stændig Ting. — Det Hele modsættes lene, og en enkelt Deel især. At sam forene noget t. et Heelt. — "Det Enk synes os som Intet, naar vi see hen t. Heles altid vorende Mængde." Mynst — "Fuldstændigt er det, hvori ingen D mangler. Endog det Halve af en Ting være fuldstændigt for sig, ell. det kan sig betragtet) være et Heelt." Sver — (Enkelte Nyere have, i St. for et He villet bruge: et Hele, i Analogie med: Gode; men denne overflødige Nyhed h ikke fundet Indgang.) — Talemaaden: heel Deel bemærker: mange, ikke s endeel. I det Hele ɔ: overhovedet, i mindelighed. (jvf. ganske.) 2. i Bets ubeskadiget, ikke stilt ad. Fadet blev he men Tallerkenen gik itu. "Det er godt at age p. hele Vogne." Ordspr. (Mo At slippe fra noget m. hele Lemmer. være heel og holden. (jvf. v. a. hele.) dygtig, sin Gierning voxen. Han er en he Mand i sin Videnskab. At tiene for he Karl. 4. adv. heel, a) ganske, aldele Stykket er endnu ikke heel (ell. heelt) fær Benet er heelt af. (Moth.) Jeg veed heel vel. (I denne Bemærk. br. og kommer vel undertiden n. heelt som ad men for Udtalens og Velklangens Sk langt oftere heel.) b) meget, overmaade Heel faa Folk. Han blev heel forskræk (I Bemærk. b) bruges allene adv. heel) = Heelbroder, en. pl. Heelbrødre. Heelsødskende. — Heelgaardsmand, den, som eier ell. bruger en heel Gaar heelskindet, adj. figurl.: ubeskadiget; ud Forliis. At slippe heelskindet fra nog (dagl. T.) "Min Kudsk lovede at bri mig heelskindet hiem, naar han ma kiøre langsomt." Rahbek (D. Tilsk. 1 144.) Heelsødskende, n. a. pl. Sø skende, der have baade Fader og Mo tilfælles; modsat Halvsødskende. Ex ledes: Heelbroder og Heelsøster. he øret, adj. br. af Baggesen i samme B mærk. som heelskindet (ell. egentl. ud

ſigen. U. A. I. 27.) "At jeg var ſluppen enledes heeløret af dette de Viſes Land." gg. N. Klim. 163. = Heelhed, en. 1. Egenſkab v. en Ting, at den er heel. en Ting, betragtet ſom et Heelt; Totali= Den menneſkelige Aand i dens Heelhed.

Hees, adj. ſ. Hæs.

Hefte, et. pl.-r. (ſ. det følgende.) 1. det, rmed noget, ſom er løſt ell. adſkilt, heftes nmen. 2. en liden Deel af en Bog ell. et Bind, der udgives heftet. Bogens ſte Bind beſtaaer af fire Hefter. 3. Kaardefæſte. (Moth.) — hefteviis, adv. hefter. Bogen udkommer hefteviis.

Hefte, v. a. 1. v. a. og n. [Isl. hafta.] bringe noget, ſom er ſkilt ad, til at nge ſammen; fæſte. At hefte noget m. aad, Naal, Søm. At hefte noget op, hefte ſammen, hefte ved. 2. ſye Arkene n Bog tæt ſammen p. Snore, for der= er enten at forſyne dem med Bind, ell. Omſlag af Papir ell. Pap, hvilket ſidſte ldes en heftet Bog. Bøgerne ere falſede heftede, men endnu ikke indbundne. fængſle. (A. S. hæftan, *capere*. Isl. fta, *impedire*, *comprimere*.) At lade n hefte for Gield. 4. v. n. hænge faſt d. Det vil ikke hefte uden Liim. fi= rl. paaligge ſom Forpligtelſe. Der hef= r en ſtor Gield paa denne Eiendom. = eftebænk ell. Heftelade, en. et Bogbin= r=Redſkab, hvori Bøger heftes. Hefte= al, en. Naal, ſom Bogbindere bruge til eftning. Hefteplaſter, et. klæbende laſter, ſom lægges p. Saar, for at trække t ſammen. — Heftelſe, en. 1. Fængs= ng. 2. Gield, Pantſættelſe eller anden orpligt, ſom hviler paa en Eiendom. — eftning, en. pl.-er. Gierningen at hefte.

Heftig, adj. 1. ſom har en høi Grad indvortes Styrke og ytrer denne; ſtærk, ldſom. En heftig Storm, Ild, Strid. ſærdeles: ſom er tilbøielig til ſtærke indsbevægelſer og ikke let behersker dem, dſig, opfarende. "Heftig er nogen i Ord Tanke; voldſom i Gierning og Idræt." poron. (Jvf. haſtig, hidſig.) "Haſtig er n, ſom let vredes; heftig er den, ſom r ſtærke Sindsbevægelſer, og ſom derfor t, ikke allene bliver vred, men opbragt." . E. Müller. = Heftighed, en. ud. pl. ldens, Stormens H. (bedre: Voldſom= d.) At fornærme een v. ſin H., forſvare n Mening med Heftighed.

Hegle, en. pl.-r. [ſkrives ogſaa Hægle. . Heckle. Sv. Häckla. T. Hechel; af f Hage; gl. T. Hache.] et Redſkab, ſtaaende af et med hvasſe Pigge beſat ræt, hvormed Hør og Hamp renſes fra laar og Skiæver. = Heglekræmmer, . omvankende Handelsmand, der ſælger egler o. d. Hegletand, en. Tand ell. ig i en Hegle.

Hegle, v. a. 1. renſe ved en Hegle. At hegle Hør, Hamp. figurl. i dagl. Tale: ſkænde og irettesætte ideligen og i Utide. At hegle paa ſine Tieneſtefolk. Hun har altid noget at hegle over. At hegle en igiennem ɔ: overſkænde. (Deraf: Heg= ler, Heglehoved.) = Heglemeſter, en. den, ſom foreſtaaer et Hegleri. — Heglen, en. Gierningen at hegle (i egentl. og figurl. Bem.) Man bliver kied af hans beſtandige Heglen. — Hegleri, et. 1. Sted, hvor der hegles Hør ell. Hamp. 2. Heglen. (figurl.) Hold op med det Hegleri. — Heg= ling, en. pl.-er. Gierningen at hegle.

Hegn, et. pl. d. ſ. Efter den alm. Skri= vemaade. [Hægn. V. S. O. Af det gamle ſvenſke Hag; A. S. Hage, Hegge, Gierde.] 1. det, hvormed Skov, Ager og Eng, ell. Have indſluttes og omgierdes t. Beſkier= melſe. Et forſvarligt, lovligt Hegn. "Kun, hvor et høit og trofaſt Hegn omgierder Glæden." Evald. At ſætte Hegn. — Le= vende Gierder, Tiørnehækker give et godt Hegn. At holde H. og Fred m. ſine Na= boer. 2. et hegnet Sted, en Indhegning. (V. S. O. Hegnet. D. Lov. "Eiere — naar de lægge deres Mark i Hegnet." III. 13. 33. "Falder een Byes Fælled imod anden Byes Hegnet." III. 13. 36.) = Deraf: Hegndige, Hegngrøft, Hegnsfor= ordning, o. fl.

Hegne, v. a. 1. [A. S. hegian.] ind= ſlutte, forvare m. Hegn; frede, indgierde. figurl. beſkierme, vogte. At hegne ſine Marker. (ſ. indhegne.)

Hegte, en. ſ. Hægte.

Hei! Heida! Udraabsord, hvorved man kalder p. een eller flere, ſom ere i Afſtand, eller hvis Navn man ikke veed.

Heidukke, en. pl.-r. et Slags Dra= banter ell. Livkarle, af høi og ſvær Legems= bygning, hvilke fyrſtelige Perſoner tilforn brugte i deres Følge naar de kiørte ud.

Heile, en. pl.-r. et Navn p. Brok= fuglen (Charadrius pluvialis,) ſom iſær høres i Jylland.

Heire, en. pl.-r. [Isl. Hegri.] 1. en Fugleſlægt (Ardea) iſær: den almindelige Heire, ſom bygger i de høieſte Træer. Ardea cinerea. 2. en Plante, der vorer ſom Ukrud iſær blandt Rugen. Bromus secalinus.

Heiſe, v. a. 1. [H. heisen.] trække ell. hale noget i Veiret v. Hielp af Toug. (bru= ges i Alm. kun i Skibsſproget. ſ. hiſſe.) At heiſe Seil, Flag. (det modſatte er: ſtryge.) Derimod ſiges helſt: At hiſſe no= get op v. en Winde. — Deraf: Heisning, en. pl.-er. Flaggets Heisning.

Helbred, en. ud. pl. [Isl. Heilbrigdi, Helbragd, Heilubragd. Sv. Helbregda. Hertil ſvarer det forældede adj. helbred, ſund, karſk, uſkadt. "En levende og

helbred Mand." A. S. Vedel.] Sundheds Tilstand. Hendes H. er bedre, end den forhen har været. En god, stærk (men ogsaa: en slet, svag) Helbred. — Ordet er saaledes, efter den nærværende Sprogbrug, ikke det samme som: Helsen, Sundhed; men dog medfører det ogsaa absol. snarere Begreb om Karskhed, end om Skrøbelighed. f. Ex. Naar man har Helbreden, finder man vel Udkomme. Han har ikke Helbreds Time. — "Helbred betyder egentlig Legemets Beskaffenhed i Almindelighed; dernæst dets gode Beskaffenhed; Sundhed kun det sidste." P. E. Müller. [Modsat er det forældede: Helbrud, Dødssygdom, Død. "Vel stærk er Helbruds haarde Værk." Bording. I. S. 123. Hvortil ogsaa hører de nu usædvanlige: Heldræt, en Døendes sidste Aandedræt, (Moth.) Helseng (Dødsseng. Moth.) ligesom ogsaa: Helsot og Helspatter. s. nedenfor.]

Helbrede, v. a. 1. [Isl. heilbrigda.] fordrive en Sygdom, læge, giøre karsk. At helbrede en Syg, helbrede een for en Sygdom. Ogsaa: helbrede en Sygdom f. Ex. Svindsot er vanskelig at helbrede. "Ogsaa helbrede Siælen kunde hun med findrig Tale og venligt Ord." J. Smidth. = helbredelig, adj. som kan helbredes, læges. — Helbredelse, en. det, at helbrede, eller at helbredes.

Held, et. ud. pl. [Isl. Heill.] Lykke, Medgang, lykkeligt Udfald. At have Held m. noget (f. Ex. m. Kreature, som opføde s.) Han har i den sidste Tid havt stort Held i sin Handel. At være i Held modf. i Uheld. (s. Lykke, som er af en vidtløftigere Betydning, og efter Nogles Mening udtrykker en høiere Grad af Held. "Lykke er alt det, som et Menneske tør ønske; Held er det, han kan haabe." Sporon.) Rigtigere hedder det: "Held bestaaer i, at et Foretagende gaaer efter Ønske; Lykke kaldes det, naar et Gode vederfares os, som vi ikke selv kunne bevirke." Müller. 2. Ynde, Behagelighed; Yndest, Gunst. Moth. forældet. "Bedre er Held, end hundrede Mark." Ordspr. jvf. Heldighed (favor, gratia) i Vedels Saro S. 117. 322. (Heraf det ligeledes forældede: helde, v. n. klæde, sømme; som er tilovers i v. a. vanhelde.) = heldig, adj. som har Held m. sig, lykkelig. "Den Heldige faaer, hvad han tragter efter; den Lykkelige stundom det, hvorpaa han aldrig tænkte." Müller. Hans Foretagende fik et heldigt Udfald. At være heldig i sine Bestræbelser. — Heldighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være heldig. (Den forældede Bemærkelse: Gunst, Yndest, forekommer hos Vedel.) heldigviis, adv. paa en heldig Maade, lykkeligviis.

Held, et. (s. v. at helde.) Skraaning, Fald. Renden har ikke Held nok. Karret staaer p. Held ɔ: saaledes, at det held[er] Det er p. Held m. Pengene ɔ: der er f[…] faa tilbage. [adj. held, skraa, heldend[e] En held Bakke, Vei; (Moth.) er lid[et] brugeligt.]

Helde, en. 1. et brat, ell. steilt Ste[d] hvor Veien gaaer nedad (Moth.) 2. [et] brat ell. ujævnt Sted, Hul, Slag i [en] Vei, hvor Vogne helde. (Moth.)

Helde, v. n. [Isl. halla, hallaz.] [...] have en skraa Stilling, staae p. Held. Væ[g]nen helder t. den ene Side. "Naar Be[d]nen helder, skyder enhver efter." Ords[pr.] Huset helder mod Gaden. "At det vil held[e] mest til den, som mindst formaaer." Ve[del] ding. At h. med Hovedet. — figurl. D[a]gen helder ɔ: det er mod Aften. At held[e] t. et Parti, h. til vrange Meninger (ɔ: [være] tilbøielig til). "Det er Staternes Skiebn[e] at handle taabeligst, naar de mest helde." O. Guldb. = Heldetræ, et. Et Træ, d[er] lægges under ell. bag en Tønde, som staae[r] p. Held. Moth. = Helding, en. d. s. [som] Held; ell. det, at noget helder. fig. D[et] er p. Heldingen m. ham, med hans Fo[r]mue. 2. et heldende, skraaende Jords[mon]. Huset ligger v. Heldingen af e[n] Bakke. "Bækkene vande de Heldinge[r] og Sletter, hvorigiennem de slynge sig." (Schousboe, Vid. S. Skr. 1800. I. S. 6.)

Helde, v. a. 1 og 2. [Isl. halla.] bring[e] noget i den Stilling, at det helder. At h[elde] et Kar, for at lade Vandet løbe ud. [At] helde Hovedet (Moth.) 2. øse ud, gyde langsomt ud, fylde i eller af. (ved at helde Karret.) At h. Valden fra Osten; helde Lagen af Kiødet (lade den løbe af.) At h. Olie i Lampen. At h. een over med Vand; helde Viin p. et Fad; h. noget ud af en Flaske. 3. bøie, støtte til. At helde sit Hoved t. een. At helde sig op t. en Muur.

Hele, v. a. 1. [af heel.] giøre heel, læge. At hele et Saar, en Skramme. Saaret heles af sig selv.

Helgen, en. pl. -e. [af hellig. Sv. Helgon.] et Menneske, som for sit hellige eller udmærket fromme Levnets Skyld efter Døden af Paven canoniseres, eller optages blandt de Helliges Tal. Deraf: Allehelgensdag (den 1ste Novbr.) = Helgenbillede, et. malet, udskaaret eller udhugget Billede af en Helgen. Helgenbroder, en. Munk, som fører et helligt Levnet. (Baggesen.) Helgendag, en. En Helgens Dødsdag, som i den catholske Kirke er indviet t. hans Minde. Helgenglands, en. Glands om Helgenbilleders Hoved, Glorie. Helgenlevninger, pl. Reliquier. Helgenminde, et. En Helgens Erindring, Minde om een, som var ell. blev anseet f. en Helgen. "Og leve der i evigt Helgenminde." Grundtvig. Helgenskriin, et. Skriin, hvori Helgenes

en ell. Levninger giemmes. Reliquia-
im. (Grundtvig.)
Helhest, en. [af Hel, Dødens Gudinde
en nord. Mythologie.] et indbildt Spø-
se, i Skikkelse af en Hest m. tre Been.
en havde hørt Helhesten, en anden
ften seet, een Underjordiske hørt." Holb.
. Paars.)
Helle, v. a. og recipr. 1. egne, tilegne
, vindicare. [Et forældet Ord, ("At
lle sig Qvæg, Driftefæ til." Moth; hvoraf
elligsmænd. jvf. Østersens Glossar. 2
g. S. 220) som høres i dagl. T. eller
; Almuen i det Udtryk: helle mig halvt,
, heelt! naar To v. engang finde noget.]
Hellebarde, en. pl.-r. T. Hellebarde.
. T. Barte, en Øxe; hvoraf Partisan.)
. Hallebarde. Holl. Alabarde.) et for-
m brugeligt, i Middelalderen opkommet
aaben, bestaaende af en Stridsøxe p. en
ig Stang, som kunde bruges saavel til
stikke, som at hugge med; Korsgevær,
ndøre.
Hellesflynder, en. pl.-flyndere. en me-
stor Saltvands-Fisk af Flynder-Slæg-
, som spises, og af hvis Finner, med
Deel af Huden og Fedtet, i Norge til-
edes det saakaldte Rav og Rækling.
uronectes hippoglossus ell. maximus.
Hellemisse, n. s. (Helgenmesse.) 1. kal-
; endnu hos Almuen Alle Helgens Dag,
; 2 Novbr. (jvf. Kyndelmisse.) 2. lige-
es figurl. hos Almuen: en gammel,
el Hest; et Udgangsøg; (fordi man ikke
v slige Heste Vinterfoder, men v. Alle-
genstid, ell. efter at Vinterfæden var
it, jog dem ud i Marken.)
Hellende, adv. meget; høres kun i de
trk: hellende før, en hellende før Karl;
: hellende fuld. [Maaskee af det Isl.
rla, hardla, *valde*.]
Heller, conj. [I. helldr. Sv. hæller.] 1.
an ell. bag efter ikke, og for ved ingen:
aa ikke, ogsaa ingen; det Lat. neque.
kle vil jeg ikke, heller ikke smigre. Han
n ikke i Selskabet; ikke heller Broderen.
tte tør jeg heller ikke røre. — Der var
en Penge i Pungen, og heller ingen i
ssen. Han er en klog Mand; men Bro-
en er heller ingen Tosse. 2. efter hvad,
n disjunctiv Sætn., for: enten saa,
d enten saa. Hvad heller jeg skal leve,
døe. "Hvad heller Barnet er tinglyst,
ei." D. Lov. V, 2. 72. (Hertil hører For-
eelsen af helst m. hvad og hvilken. s.
dsomhelst, hvilkensomhelst.)
Hellere, adv. compar. (til gierne.) sup.
t. [Isl. helldr. I det Fris. haves po-
v. hahl, gierne.] med større Lyst, Be-
; med bedre Valg, snarere, bedre. (po-
, citius.) Hun vil hellere være hiemme,
ude. Man bør hellere indskrænke sine
nødenheder, end udvide dem. Du kan
hellere gaae ad Stien; (thi) den er kortere.
Jeg reiser hellere allene, end i Selskab;
men helst blev jeg hiemme. "At græde
helst, og tvungen kun at lee." J. L. Heiberg.
(I Udtalen som oftest heller.)
Hellig, adj. [I. helgr, heilagr. A. S.
halig.] 1. som besidder en meget høi, ell.
den høieste Grad af moralsk Fuldkommen-
hed. (sanctus.) "Hellig er meer end dy-
dig, og udelukker Hensyn t. endnu ved-
klæbende Ufuldkommenhed. Hellig er den
Mand, hvis hele Siæl er opfyldt af gude-
lige Tanker og Følelser." Müller. De hel-
lige Engle. Den hellige Aand (bruges
sædvanl. i eet Ord: Helligaand, og d
altid m. best. Art. den Helligaand, ell. i
Sammens. ud. Art. Helligaands-Hospi-
tal.) — I ufordeelagtig ell. ironisk Betyd-
ning bruges hellig ofte i d. Tale om den,
som vil synes meget dydig: (See hvor hel-
lig han giør sig!) ligesom ogsaa om dem,
der ansee udvortes Alvor og visse Lader f.
en nødvendig Ledsagelse t. et fromt og guds-
frygtigt Sind. Hun hører t. de Hellige,
er af de Hellige. "De Hellige spinde ikke
altid lutter hvid Silke." Arreboes Præd.
(jvf. Skinhellig.) 2. i theologisk Betyd-
ning: opfyldt, dreven af Guddoms-Aand,
inspireret. De hellige Propheter, Apostle,
Evangelister. Den hellige Skrift. I den
catholske Kirke: et Tillægsord t. Helgenes
og Kirkefædres Navne. Den hellige An-
dreas, Augustinus. — Om nogle nationale
Helgener siges endnu: Hellig Knud, Hel-
lig Anders, Hellig Oluf. Ved canonise-
rede Kongers Navne sættes Adj. bagefter.
Knud den Hellige. Oluf den Hellige.
Ludvig den Hellige. — Den hellige Jom-
frue. Den hellige Fader ɔ: Paven. 3. ind-
viet t. Gudsdyrkelse. (sacer.) Et helligt
Sted, Tempel. Hellige Lunde, Stikke,
Forsamlinger. Den hellige Ild. (s. Hel-
ligdag.) "Dagen er aldrig saa hellig,
Gryden vil jo syde." Ordspr. 4. som bør
være fri for al Vold, ukrænkelig. Kirken,
Domhuset er et helligt Sted. 5. ubrøde-
lig, som ei bør overtrædes. En hellig
Pagt. Et helligt Løfte. 6. som betragtes,
erindres m. Ærefrygt, m. høi Ærbadig-
hed. Et helligt Minde. Guds hellige Navn.
7. som indgyder Andagt, Ærefrygt. Lun-
denes hellige Stilhed. = helligen, adv.
At love, forsikkre noget helligen. — Hel-
ligdom, en. pl. -me. en Ting, et Sted,
som holdes for helligt (3.) Hellighed,
en. ud. pl. Den Egenskab at være hel-
lig. Hans Hellighed, en Titel, som
tillægges Paven. = Helligaften, en. Af-
tenen næst foran en Helligdag. Hellig-
brøde, en. Overtrædelse af Anordninger
om Helligdage; Bøder, som betales derfor.
At begaae, betale H. bøde Helligbrøde
(f. Overfald p. Helligdage.) D. Lov. VI.

Helligdag, en. Dag, som er
t. offentlig Gudsdyrkelse, og paa
verdslige Foretagender og Forret-
tildeels ere forbudne. Hellig-
ædder, (modsat: Hverdagsklæder.)
iøre, v. a. 3. giøre, bevirke, at noget
helligt. (i Bibel-Sproget.) "Lad din
min Giernning helliggiøre." Kingo.
Helliggiørelse, en. — helligholde,
holde en Dag, en Fest høitidelig v.
yrkelse. At helligholde Søndagen,
festen. Deraf: Helligholdelse, en.
ige, v. a. 1. giøre hellig, helliggiøre.
ge dem i din Sandhed." (D. Bibel.)
de ikke ethvert Menneske hver Dag
sig selv ved retskafne Forsætter?"
er. 2. holde hellig. Kom ihu, at
liger Hviledagen. 3. indvie t. Guds-
e: At hellige Gud et Tempel.
entl. offre, anvende paa. At hellige
ne til eensom Betragtning.
me, n. s. en Sandvært. (Dec. Mag.
53.) s. Hielme.
me; v. n. 1. (har.) holde op med,
f. At helme med noget. (dagl. T.)
elme ikke før de have tilveiebragt sig
)krænket Herredømme." Bagges. R.
"Han helmer ikke, saalænge han kan
)aa noget, der kan giøre Stakkelen
Rahb. (D. Tilsk. IX. 171.)
misse, en. pl. -r. hos Almuen: en
slæbt, gammel Hest. (Ogsaa: Hel-
Øg og Hellemisse. s. dette Ord.)
sen, (salutatio.) s. Hilsen.
sen, en. ud. pl. [Isl. Heilsa.] Sund-
den Legemets Tilstand, at man ikke
." Sporon. (Salus.) At have sin H.
in Helsen igien, være ved Helsen.
kan i Almindelighed have en god,
Helbred, skiøndt man engang ikke
Helsen." Sporon.
sot, en. ud. pl. [af Hel. s. Helhest.]
m, som volder Døden, dødelig Syg-
Dødssot.
spætter, n. s. pl. blaaladne Pletter
en, som forekomme i hidsige Febre
dre Sygdomme, og af Almuen an-
m Forbud p. Døden. (Moth.)
st, adv. superl. af hellere. s. d. Ord.
:. ogsaa for: især, særdeles. Man
ygte for et Angreb, helst eftersom
n kiender vor Svaghed. — som helst,
som oftest. "Liden Gunver vandrer
elst i Qvel." Evald.
Helt, en. pl. d. s. en Fisk af Laxe-
en, som hyppigen fanges i Liimfior-
salmo lavaretus.
Helt, en. pl. - e. en ved Krigskyn-
, men særd. ved Mod, personlig
rhed og Krigsbedrifter udmærket
, og fortrinligen om saadanne Mænd
ldre Tid, i Heltealderen. Grækens
, Roms Helte. En nordisk Helt.

"Straataget dækker tidt en Helt, m
usle Træl! du boer i Marmor." Ev
Ogsaa, Freden har sine Helte. Om
Fruentimmer bruges: Heltinde. — He
alder, en. den Alder i et Folks Hist
hvorfra især haves Sagn og Fortællinger
Helte og deres Bedrifter; heroisk Alder. (
teold.) Nordens, Grækenlands Helteal
tedaad, en. En Helts Manddomsgiern
Heltebedrift. "Med Heltedaaden Eda
var forbunden." S. Staffeldt. He
dands, en. figurl. og poet. Krig, Ka
"Jeg følger t. Heltedands ved Baab
klang." F. Guldb. Heltedigt, et. D
om Heltes Bedrifter; særd. episk D
Heltedyd, en. Dyd, som kræver Helten
ell. store Opoffrelser. "Den Heltedyd, a
Fordeel at opoffre Alt for Fædrelande
Sneed. Heltedyst, en. Strid, Ka
imellem Helte. "En sand poetisk He
dyst." Bagg. Heltedød, en. Død,
sømmer sig for en Helt. Han døde en H
tedød. Heltefærd, en. Heltes Krigs
Færd og Bedrift. At drage i H. "He
færd i Kampens hede Stund." S. Blich
Heltegierning, en. Heltedaad. He
hierte, et. tappert, mandigt Mod, Hel
mod. Heltekraft, en. høi Grad
Kraft i Siælen, forenet m. Mod og Ta
perhed (om den blot legeml. Styrke, b
ges snarere: Kæmpestyrke, Heltestyrk
Helteliv, et. 1. det Liv, en Helt f
ell. har ført, ell. som sømmer sig for
Helt. 2. d. s. s. Heltealder, Helteald,
det Liv, som førtes i denne Alder. (Grun
vig.) Heltemod, et. en Helts M
krigersk Mod. "Heltemod er ikkun Frib
Gave." Storm. heltemodig, adj. m
dig som en Helt. Heltenavn, et. Na
af Helt, som tillægges een. "Erobrer, h
er nu dit Heltenavn?" S. Blicher. H
teold, en. Heltealder, Heltetid. He
qvad, et. Heltedigt. Helteroes, en.
Helterygte, et. Berømmelse, Navnk
dighed, som vindes v. Heltebedrifter. "
finde Døden, hvor han fandt sin Hel
roes." Øhlenschl. "Som digted heil
kiækt om Danmarks Helteroes." Grundt
Heltesang, en. Sang til Heltes B
Helteskik, en. Skik, som bruges, som pa
ser sig for Helte. "Nu i din Haand
klemmer dit Sværd m. Helteskik." Øhle
schlæger. Helteslægt, en. Stamme
Slægt (Generation) af Helte. "Jeg
en Helteslægt at følge deres Fane." Sta
Heltestyrke, en. udmærket legemlig Styr
hos en H. "At m. din Heltestyrke tæ
kun slet bevendt." Øhlensch. Heltesvær
et. En Krigshelts Sværd. "En Kra
sig slynge om dit brede Heltesværd." S
Heltesæd, en. figurl. Heltes Afkom el
Efterkommere. "At Heltesæd mer Træ
under Taget." Grundtv. Heltetid,

, som især var rig p. Helte, Heltealder.
lteæt, en. Helteslægt, Heltestamme.
ersom.)
Helvede, et. [A. S. Hellevite. Sv.
lwite; af Hel og Vide, A. S. *Vito*,
d, Straf.] Sted, hvor Ugudelige
ffes efter Døden;. de Fordømtes ell.
des Opholdssted efter Døden. gen.
lvedes bruges i dagl. Tale (ligesom
evels, Fandens) om det, som er meget
t, slemt, ell. usædvanligt, ell. ved sin
rrelse, Dygtighed vækker Forundring.
Fandens.) I sammensatte Ord bort-
ter sædvanl. e i Enden: Helvedangest,
lvedfart, Helvedgierning, (Rahbek)
lvedpine, ɪc.
Hemme, v. a. 1. [Sv. hæmma. Isl.
mia, at tæmme.] standse, hindre, sætte
rndser for. At hemme Vandets Løb.
stakket Brusen af hemmet Vand kun for
Skum." Frimann. At hemme Uorde-
. "Dersom Lovgiveren mere bekymrede
om at hemme og forebygge Vanskelig-
er, end at straffe dem." Schytte. "De
skende Daarskaber hemme meget Godt
lette meget Ondt." Rahb. "Hvor ofte
ns bedste Hensigter ere hemmede ved
dende Vanskeligheder." Rahb. = Hem-
Kiæde, en. Kiæde, som lægges om et
Baghiulene, for at hemme Vognens
rt ned ad en steil Bakke. (V. S. O.)
Hemmelig, adj. og adv. [N. S. hes
lik. T. heimlich.] 1. lønlig, skiult,
n holdes i Løn, i Skiul. En hemme-
Sorg, Sammenkomst, Raadgiver;
mmeligt Ægteskab. At være hemmelig
t. At holde noget hemmeligt. 2. ube-
belig, urandsagelig. 3. som ikke gierne
bner sig for Andre, tilbøielig t. at lægge
iul paa Alt. (Oftere: hemmeligheds-
ld.) = Hemmelighed, en. 1. Be-
ffenheden at være, at holdes hemme-
; Løn, Løndom. 2. pl.-er. noget, som
ldes ell. bør holdes hemmeligt. At giøre
H. af noget. Han giør ingen H. af sin
rlovelse (søger ikke at dølge den.) 3. en
andsagelig Ting, en Ting, man ikke kien-
r ell. veed noget om. Hemmeligheder i
aturen. Det er endnu en Hemmelighed.
hemmelighedsfuld, adj. d. s. Hemme-
, 3.
Hen, adv. [sammendraget af heden.
l. hedan; men som nu i det Danske kun
r Bemærkelsen: herfra.] 1. udtrykker i
m. en Bevægelse til, en Retning imod
Sted, en Gienstand; enten i den ydre
rden, ell. i Tænkningen. At gaae hen
een, agte sig hen til et Sted. Hvor jeg
d vender mine Tanker hen. At see hen
noget. 2. uegentl. a) d. s. s. bort.
ndet koger hen. Det tæres, swinder hen.
enne Bemærk. har Ordet i adskillige
mmensætninger.) b) om en Forhaling
i Tid. Det kan endnu staae hen i nogen
Tid. At trække Tiden hen. (Det kan gaae
hen for denne Gang ɔ: oversees, ikke ænd-
ses ell. paatales.) c) om en Fremskriden
i Tid, en Nærmelse t. et Tidspunkt. Læn-
gere hen paa Aaret, p. Sommeren. Hen
efter Nytaar; hen imod Juul. (s. henimod.)
d) om en Fremskriden i Rummet. Hen ad
Veien. Længere hen (frem) p. Veien, i
Skoven. Noget hen i Bogen. At gaae, at
sprede noget hen over Marken.

Henaande, v. a 1. aande sagtelig bort.
(Thaarup.) 2. aande hen over noget.
"Alt dette er imidlertid saa fiint, saa let
henaandet over hans Væsen." Bagg.

Henbringe, v. a. 3. s. bringe hen. Er
Bordet henbragt? 2. tilbringe. "Der
havde han foresat sig at henbringe Vinte-
ren." P. T. Wandal. "Efter (at) jeg havde
henbragt otte Dage i Rolighed." Bagge-
sen. N. Klim. — Deraf: Henbringelse, en

Henbære, v. a. 3. bære hen t. et Sted,
en Person. De henbare deres Sølv og Guld
t. Kongen. "Da skal den atter — henbære
did mit næsten glemte Navn." Grundtv.

Henbøie, v. a. 1. som oftest figurl.
henlede, hendreie. At henbøie Talen t. en
anden Gienstand.

Henbølge, v. n. 1. (er.) bevæge sig i
Bølger. "Klart henbølger din Sø, krand-
set af frodig Skov." J. Smidth. — uegentl.
danne en Bølgelinie. (s. bølge.) "Dalen
— omrandet af ni, i hinanden henbøl-
gende Smaabierge." Bagg. "Naar i den
lavere Kreds sig Luften i Storme henbøl-
ger." S. Staffeldt.

Hendaane, v. n. 1. (er.) daane lang-
somt hen. (Pram.) "Ei et hendaanet Kræ
de kan af Søvnen vække." Rein.

Hende, pron. s. Hun.

Hendrage, v. a. 3. drage efterhaanden
bort. At hendrages af Lyster, Begierlig-
heder. 2. tilbringe, henleve. At hendrage
Livet i Sorg og Armod. "I Skiul at hen-
drage en fængslende Kiæde af langsomme
Dage." Pram.

Hendreie, v. a. 1. s. dreie hen. At hen-
dreie Samtalen til en vis Materie. —
Deraf: Hendreining, en.

Hendrive, v. a. 3. om Tiden: anvende,
bortdrive (især p. en slet, unyttig Maade.)
At hendrive sin Tid i Lediggang. "Og med
uskyldigt Spøg hendrev jeg bedste Dage."
A. Bull. "Den Frygt, det bange Haab,
hvormed hun der hendriver den lange
Nat." Pram.

Hendrømme, v. a. 2. tilbringe drøm-
mende, ell. m. Drømmerier. "Hvad maa
da ikke skee dem, der bortsove, der hen-
drømme deres hele Liv?" Mynster.

Hendysse, v. a. 1. bringe til at slumre,
ell. sætte Siælen i en slumrende, halv tan-

keløs Tilstand. (jvf. dysse.) Hendysset i en let Slummer. "Den almindelige Slummer i Naturen havde kunnet hendysse enhver anden." Bagg. "Siælen hendysses i alle Sändsernes fuldkomne Tilfredsstillelse." Samme.

Hendøe, v. n. 1. (er.) 1. døe bort. "Og nu var — hendøde Slægters Tempel atter fundet." Øhlenschl. "Ved den taler han, alligevel han er hendød." Ebr. 11. 4. 2. tabe sig, blive til intet. "Er Hiemmet der — hvor Barnets Graad i Smiil hendøde?" Foersom. Denne Plan hendøde med Ophavsmanden. En svag, hendøende Tilværelse. "Held dig, himmelske Sæd, ei længe i Furen du hendøe." Hertz.

Hendøse, v. a. 1. tilbringe i Døs, Dorskhed. "At hendøse sin Tid i Lediggang." Bagg. "Pøbelen hendøser sit Liv i Uvirksomhed og yderlig Armod." Samme. "At hendøse Formiddagen, v. Gienkaldelse af forrige Aftens Fornøielser." Rahbek. "Den despotiske Fornedrelse og skammelige Fordærvelse, hvori det lod Mængden hendøse Livet." M.

Henfald, et. Død, Hedenfart. (Colding.)

Henfalde, v. n. 3. (er.) 1. sædvanl. kun i den Bemærkelse: blive hengiven, forfalde til. At henfalde til Spil, Lediggang, Tungsindighed. 2. I Bemærkelsen: svækkes, blive kraftesløs (falde hen, 6.) "Som de i dit Legemes Afmagt kiende, hvorledes Mennesket henfalder." Mynster. — henfalden, adj. v. mager, indspunden, udtæret.

Henfalme, v. n. 1. (er.) falme langsomt, tabe sig (om Skiønhed, udvortes Glands. Øhlenschl.)

Henfare, v. n. 3. s. fare hen. figurl. de henfarne (forbigangne) Dage, henfarne Tider. "Ingen tungsindig smilende Skygger af af henfarne Glæder." Rahb. "Er ei henfarne Aar liig de henfarne Dage, og Alt en Drøm?" Thaarup. (henfaren, ligesom hedenfaren for: afdød. "Vi skulle jo gierne fornye de henfarne fortræffelige Mænds Erindring." Mynster.)

Henfart, en. Bortreise. (V. S. O.) s. Hedenfart.

Henflagre, v. n. 1. (er.) 1. flagre hen ad, hen over Jorden. (Bagg.) 2. act. (sieldent.) "Den lette Sommerfugl paa Blomstervover henflagrer Livet." J. L. Heiberg. (Digte. 1819. S. 118.)

Henflugt, en. ud. pl. Gierningen at flyve hen, flyve omkring. (Colding.)

Henflyde, v. n. 3. (er.) henrinde, svinde uformærkt bort. Hans Liv henflød roligt og uden Sorger. "Kan vel din blotte Elskov byde i Glæder hendes Liv henflyde?" Rein. (I den egentl. Bemærk. br. oftest: flyde hen.) "Vandet de i Græsset gøde, og hvor Draaberne henfløde." J. Smidth.

Henflye, v. n. 1. (er.) tage sin Tilflugt til; flye hen t. (mest figurl.) At hen[...] til Kongens Naade. "Nogle i Bøn hen[...] til Zephon." Hertz.

Henflytning, en. pl. -er. Gierning[...] at flytte noget hen til eller paa et a[...] Sted.

Henflyve, v. a. 3. figurl. for: henri[...] m. Iil. "Han tænkte m. Kummer de h[...] fløine Dage." Pram.

Henfærd, en. ud. pl. 1. d. s. s. He[...]reise. 2. de. s. s. Hedenfart. Døt. ([...] S. Bedel.)

Henføre, v. a. 2. føre, bringe hen [...] et Sted. "Han skal ogsaa henføres til G[...]ven." Job. 31. 32. 2. anvise sit Ste[...] Dette Skrift kan henføres til forskiellige F[...] 2. hentyde, anvende. Denne Bemærkn[...] maa henføres t. en almindel. Sætnin[...] (Siednere m. præp. paa. "Den beskuer d[...] Optrin m. Ligegyldighed uden at henfø[...] dem p. sig selv." Pal. Müller.) — Dera[...] Henførelse, en. "I hvad Mening, i hv[...] Henførelse, i hvad Hensigt man og tag[...] det." Baggesen.

Hengang, en. Gierningen at gaae h[...] til et Sted.

Hengive, v. a. 3. give hen til, overgi[...] (s. give.) "Deri bestaaer den sande F[...]bedring, at vi hengive Gud vore Hierter[...] Mynster. — Oftest br. det som v. recip[...] At hengive sig til noget ɔ: overgive [...] ganske dertil. Han hengav sig alde[...] til denne Lidenskab, Lyst, Tilbøielighe[...] "Saaledes at Hiertet ret m. inderlig [...]lid hengiver sig t. Gud." Mynster. [...] hengive sig i eller til Guds Forsyn. [...] Hengivelse, en. Gierningen at hengi[...] sig. (sielden.) Hengivelse i Guds F[...]syn. (V. S. O.) — hengiven, adj. v. p[...] hengivne. 1. som har opoffret, hengiv[...] sig til noget. At være hengiven til Sp[...] til Vellyst. (sieldnere om gode Tilbøielig[...]heder.) 2. som har stor Tilbøielighe[...] Kiærlighed, Venskab f. en Person. Hun [...] ham meget hengiven. — Hengivenhed, [...] ud. pl. 1. den Beskaffenhed at være he[...]given t. noget. 2. at have Kiærlighe[...] Venskab for en Person. 3. d. s. s. Heng[...]velse. "Villig Hengivenhed under og [...]dighed imod Guds Villie." Mynster.

Henglide, v. n. 3. (s. glide.) figur[...] om Tiden: rinde let, ubemærket he[...] "Hvor skyldfri, glad hver Aften den he[...]gled." Rahb. "Tidt i fortrolige Kreds he[...]gled de kiølige Aftner." Hertz. "At, fo[...] Barndoms Dage snart henglide." Bagg.

Hengræde, v. a. 3. tilbringe m. Græ[...]den. "Jeg har hengrædt søvnløse Næ[...]ter." Thaarup. "Da maa du hengræ[...] dit Liv i uendelig Nat." Bagg. "En Tim[...] hengrædt i Barndommen." Mynster. [...] i en egen og usædvanl. Bemærkelse: udt[...] ell. fremstille v. Taarer. "Hvis jeg ku[...]

: hengræde mine Forestillinger, mine
lelser p. Papiret." Bagg. (Labyr. I. 279.)
Hengræmme, v. a. 1. tilbringe i Græm-
lse. "En Slaves Liv, som hengræm-
s i qvælende Sorg mellem truende Fa-
:." Hertz.
Hengst, en. s. Hingst.
Henhold, et. det, at henholde sig. I
nhold til min forhen anførte Mening.
Henholde, v. a. 3. opholde, forhale.
henholde Tiden f. een. Man søgte at
holde ham (holde ham hen) m. Snak.
kan henholdt ham Tid efter anden m.
fter." Rahbek.
Henholde sig, v. recipr. 3. (s. holde.)
aabe sig paa, holde sig til noget fore-
ende. At henholde sig til sin forrige
tring, Erklæring, til eens Løfte.
Henhvile, v. n. 1. (har.) 1. hvile sig,
e Hvile. (sielden.) "Freden gav Juul
ile; dog henhvilede han ikke i Urkes-
hed." Wandal. 2. blive uafgiort, ell.
fortsat, fuldendt; henligge, henstaae. At
en Sag, et Arbeide henhvile indtil videre.
Henhvirvle, v. a. 1. henrive med den
aft, som en Hvirvelvind eller Hvirvel-
om. (Bagg.)
Henhøre, v. n. 2. (har.) vedkomme,
r. til, udfordres til. Denne Sag hen-
rer til et andet Collegium. Hvad der
hører t. Livets første Fornødenheder.
Henimod, adv. nær ved; næsten, ikke
alde. Naar det er henimod (mod) En-
. Klokken er henimod ti. Henimod en
nde, henimod en Time, henimod et
inde Rigsdaler. jvf. omtrent. (Bør ad-
les fra: hen imod. Da vi kom hen imod
en, var Klokken henimod tolv — havde
gaaet henimod to Miil.) "Omtrent
ligesaa vel betyde noget over, som
et under; henimod tilkiendegiver altid,
noget endnu mangler" (i en angivet
rrelse.) Sporon.
Henjamre, v. a. 1. tilbringe m. Jam-
r og Klager. "See mig henjamre mine
ge." Rahb. (Digte. 1803. I. 170.)
Henjasket, adj. v. sludsket, asjasket. Et
jasket Arbeide. (dagl. T.)
Henkalde, v. a. 2. kalde hen t. et Sted.
n lod ham henkalde i Skoven, i Een-
n. figurl. dse. Han blev henkaldt i sin
este Ungdom. — Deraf: Henkaldelse,
(V. S. O.)
Henkaste, v. a. 1. kaste fra sig, især p.
afsides Sted. "Nogen — som var død
henkastet bag Muren." Tob. 1. 17.
figurl. En henkastet Yttring (tilfæl-
en anbragt, ikke forud betænkt.) "At
v. en og anden Leilighed har hørt
e Ord henkastede af Spøg." Rahbek.
Henklynke, v. a. 1. tilbringe m. Klyn-
, m. Klager. "Og ene m. sin Sorg den
ge Nat henklynke." P. H. Frimann.

Henkoge, v. n. 2. (er.) bortkoge, svinde
v. Kogning. Vandet var henkogt til det
halve. — Deraf: Henkogning, en.
Henkomst, en. ud. pl. Gierningen at
komme hen til et Sted.
Henlede, v. a. 1. lede noget hen til et
Sted. At henlede Vand til en Mølle.
figurl. At henlede Talen t. en Gienstand.
"Da den hele Yttring af Folkets Kraft har
været henledet p. det ene Punkt." M. At
henlede Opmærksomheden paa noget. —
Deraf: Henledning, en. Vandets Hen-
ledning til lavere Egne.
Henlege, v. a. 1. tilbringe, fordrive (Ti-
den) m. Leg. "Han saae Elskeren først at
henlege Livet i Letsind." Øhlenschl.
Henleve, v. a. og n. 1. tilbringe, hen-
drage Livet. At henleve sit Liv i Eensom-
hed, sin Ungdom i Sorgløshed. "Hos dig
henlever jeg — et stille Liv, i Fred f. Sta-
dens Vrimmel." Rahb. "Henleve Lands-
flygtigheds Dage." Pram. 2. absol. og
intrans. "Vi have seet hele Nationer at
henleve i Uvidenhed om denne Pligt."
Sneedorf.
Henligge, v. n. 3. (har.) s. ligge. b.
s. s. henhvile. Denne Sag har nu henlig-
get i flere Aar.
Henlyne, v. a. 1. kaste, slynge hen m.
Lynets Kraft og Snarhed. (Baggesen.)
Henlægge, v. a. 3. s. lægge. 1. lægge
p. et vist Sted, lægge tilside. "Den maa
henlægges p. et ophøiet Sted, og henligge
i 7 ell. 8 Maaneder." Olussen. 2. figurl.
a) giemme, lægge i Forvaring. At hen-
lægge noget t. Vinteren. Henlagte Penge.
b) bestemme, tage t. et vist Brug. At hen-
lægge et Gods til en Stiftelse, en Tiende
til et Præstekald. c) lade henligge, hen-
hvile. Denne Sag henlægges indtil videre.
Henne, adv. 1. værende, fraværende,
borteværende paa et fraliggende Sted, i
nogen Afstand. Han er ikke hiemme; men
hvor han er henne, veed jeg ikke. Hun er
henne hos sin Moder. Der henne, hist
henne paa Bordet, i Krogen, paa Gaden.
2. udtrykker det et fremrykket Tidspunkt,
ell. betegner et Sted, længere frem i Rum-
met, end et andet. Vi er alt langt henne
i Maaneden, i Aaret. Længere henne paa
Veien er bedre Plads. Det staaer længere
henne i Bogen. 3. sielden i ældre Skrif-
ter (efter det T. hin) for: borte, t. Ende
o. d. "At min unge Tid er henne." Bor-
ding. I. 276.
Henover, s. hen over, hen, 2. d.
Henraadne, v. n. 1. (er.) forgaae, for-
dærves ved at raadne. "Den Baad, som
nogen Tid i Vandet ei har gaaet, hen-
raadner." Falster. "Hvor mange Anlæg ere
ligesom henraadnede uden Nytte." Mynster.
Henregne, v. a. 1. regne med til, an-
sætte blandt. At henregne til, iblandt

noget. Dette Dyr henregnes til Insekterne.

Henreise, en. Reise hen til et Sted. Modsat Hiemreise.

1. Henrette, v. a. 1. s. rette, dirigere. ("At henrette sine Tanker paa noget." Moth.)

2. Henrette, v. a. 1. aflive den, som er dømt til Døde. (jvf. rette, 6.) At henrette en Forbryder. — Deraf: Henrettelse, en. pl. -r. Gierningen at henrette.

Henrinde, v. n. 3. (er.) s. rinde hen. "Du seer de Draaber uden Tal i Uro stølende henrinde." J. Smidth. — figurl. forløbe, bortløbe. Han lod ikke sin Ungdom unyttet henrinde. "Brat hans favre Tid mod Undergang henrinder." Foersom.

Henrisle, v. n. 1. bevæge sig rislende hen ad Jorden. (s. risle.) "Giennem Haven slynger sig i mangfoldige Bugter en stille henrislende Bæk." Bagg.

Henrive, v. a. 3. [s. rive.] 1. sielden egentlig: "Han skal henrive dem maalløse hovedkulds." Viisd. Bog. 4. 19. 2. d. s. 1. bortrive, 2. At lade sig henrive af Lidenskaber, Lyster, Begierligheder. "Ungdommen adspreder, Lidenskaberne henrive, Æren forblinder os." Bastholm. "Dersom du lader dig henrive af ugrundet Vrede — da er du selv den Skyldige." Mynster. 3. yttre en uimodstaaelig Virkning p. noget, og bevæge, tilskynde ved en saadan Virkning. Denne Taler forstaaer at henrive sine Tilhørere. "Det, som er beundringsværdigt og skiønt, maa beundres, elskes og henrives t. Efterlignelse." Engelst. "Den, som vil henrive andre, maa først være henrevet selv." Müller. 4. bortrive, bortrykke. "Om I nu ikke rolig hensove, om I pludselig henrives midt i eders Ulydighed?" Bastholm. — henrivende, adj. v. "Henrivende er alt det, som vækker et Velbehag, der synes os uimodstaaligt; saaledes en henrivende Skiønhed, et henrivende Foredrag, en henrivende Musik." Müller.

Henrulle, v. a. og n. 1. act. rulle noget hen t. et Sted. 2. neutr. bevæge sig rullende hen. De henrullende Bølger. "Naar Bølgen da mod Syd og Vest henruller." Grundtv. Man hørte den imellem Biergene henrullende Torden.

Henrykke, v. a. 1 og 2. br. mest figurl. om det, der ganske betager, bemægtiger sig, opfylder Sindet, og fradrager det fra andre Gienstande. Hendes Skiønhed henrykkede ham. En (v. sin Skiønhed) henrykkende Udsigt. "Naar det henrivende er saa stærkt, at det medfører en Siæls-Opløftelse, der bringer os til at glemme os selv, er det henrykkende." Müller. Begiestring henrykte ham. Henrykt i Betragtning, i Samtale. "Henrykt skal jeg læse i dit Øie, at du har følt min Sang." Evald. — Henrykkelse, en. pl. -r. den Tilstand i Siælen, at dens hele Virksomhed er udelukkende henvendt enten paa en udvortes Gienstand, ell. paa indvortes Beskuelse ell. Betragtning overhovedet. "Naar Mennesket glemmer sig selv over sin Fryd, bliver denne t. Henrykkelse; men denne frem[…] kaldes ikke blot v. Fryd, ogsaa v. Beun[…]dring, Ærefrygt" (og Kiærlighed.) Mü[…]

Henrække, v. a. 3. s. række hen. Han henrakte Hovedet, Haanden. — Deraf: Hen[…]rækning, en. pl. -er.

Hensee, v. n. 3. (har.) tage i Betragtning, have i Agt, tage Hensyn til. (Moth.) Oftere bruges: at see hen til.

Henseende, en. pl. -r. den Omstændighed, at hensee til ell. betragte, ansee, bedømme noget fra en vis Side, under en vis Betingelse. "Man skal have Henseende t. dens Hiertelag, som giør en Ting." […] Thot. (k. 119.) "At have Henseende t. […] Formue." Samme. l. 29. (br. mest i[…] adv. med præp. i. jvf. Hensyn.) Her […] i enhver Henseende, i alle Henseende[…] uskyldig. I den H. kan jeg ikke klage. — I Henseende til hans Alder; (ɔ: hvad en[…] gaaer, m. Hensyn til) da er han allere[…] gammel nok.

Hensegne, v. n. 1. i høiere Stil: seg[…] hen. "Han byde, at du ikke falder, før […] hensegner i hans Skiød." Evald. "Gak[…] før du hensegner træt af Aar." F. Gul[…]

Hensende, v. a. 1. sende hen t. et Sted. Der blev han hensendt af Øvrigheden. "Jeg vil hensende ham til et hykkelsk Folk." Es. 10. 5.

Hensidde, v. n. 3. (har.) figurl. bli[…] uden Forandring i en vis Tilstand. […] hensidde i uskiftet Bo. Enken kan hen[…]sidde, blive hensiddende ved Gaarden.

Hensigt, en. pl. -er. 1. det, man sigt[…] til (figurl.) ell. foresætter sig, har t. [Øie]maal; Øiemed. "Som lod Legemets mang[e] Dele — samle sig og tiene hver t. sin Hen[…]sigt." Mynster. "Deres forskiellige Hensig[…]ter giorde det t. en Last hos den ene, […] hos den anden var uskyldigt." Bastholm. At skiule sine Hensigter. — Det var ik[…] min H., jeg har aldrig havt til H. [at] giøre det. "Det er en af Viisdommen[s] Egenskaber, v. faa Midler at opnaae mang[e] Hensigter." Sneedorf. "En Yttring […] mangehaande Kræfter, m. saa liden H[en]sigt, som muligt." (Leeg.) Mynster. (ɔ: Øiemeed.) "Det, man seer hen til, […] give Virksomheden en Retning, kan […] ligge nær, ell. være fiernt. Det kan i […] Tilfælde kaldes Hensigt; men kan […] det ligger fiernt, kaldes det Øiemeed." Müller. 2. den mere indskrænkede Be[…] af Ordet, i St. for Hensyn, er nu […]nere. "Denne Dannelse har altsaa Hen[…]

igt baade t. Sjælens og Legemets Due-
ligheder og Kræfter," Schytte. (Indv. Reg.
V. 155.) = hensigtsfuld, adj. som har
mange Hensigter, ell. tager Hensyn t. mange
Ting. (Rahbek.) "Et Væsen af saa hen-
sigtsfuld en Viisdom." Sneed. (Patr. Tilsk.
I. 460.) hensigtsløs, adj 1. som er,
teer, foretages uden Hensigt. (Baggesen.)
Personernes ironiske Charakteer maa kom-
me hensigtsløs t. Syne." M. 2. som ikke
svarer til, strider imod, ikke fremmer Hen-
sigten. "Intet er anstødeligere i Konsten,
end det Hensigtsløse." Ohlenschl. — hen-
sigtsmæssig, adj. som svarer t. Hensigten;
hensigtssvarende. — hensigtsstridig, adj.
d. s. s. hensigtsløs, 2.

Hensigte, v. a. og n. 1. s. sigte hen til.
Et hensigtende Pronomen.

Henskikke, v. a. 1. d. s. s. hensende.

Henskride, v. n. 3. figurl. om Tiden:
henløbe uformærkt. "Men, naar Aarene
henskride." Grundtvig.

Henskrive, v. a. 3. skrive for, skrive saa-
ledes at det skrevne bliver synligt f. Andre.
Da læser jeg der den samme Lov henskre-
ven for mig." Mynster.

Henskyde, v. a. 3. figurl. tillægge, til-
skrive. "Den ene Skylden vil henskyde p.
den anden." Bording. 2. At henskyde sin
Sag t. en høiere Dommer, t. en Andens
Kiendelse (appellere.)

Henskyde sig, recipr. indskyde sig un-
der, hentye til. At henskyde sig under
Loven, under en anden Domstol. (jvf.
Indskyde, 5.)

Henskylle, v. a. 1. d. s. s. bortskylle.

Henslide, v. a. 3. henleve m. Besvær-
lighed. At henslide sin Tid i Armod.
Mængden, som opfødes i Blindhed, og
henslider sin Tid i Trældom." Sneedorf.
Heller vilde han vove Alt, end henslide
Tiden i denne Sindsurolighed." Wandal.

Henslumre, v. n. 1. (er.) slumre ind;
figurl. døe; tabe sig, forsvinde f. en Tid.
Man veed, at disse henslumrede Kræfter
i Tiden vækkes igien." Rahb.

Henslæbe, v. a. 2. s. slæbe hen. figurl.
d. s. s. henslide. At henslæbe sin Tid, sine
Dage i Sorg og Møie.

Hensmelte, v. n. 1. (er.) smelte bort,
tabe sig v. at smelte. "Bækken — hensmel-
ter draabeviis og sagte først nedglider." E.
Thorbiernsen. "Erindrings bløde Spor hen-
smelter og bortflyder." Popes Krit. ved
Schiermann. — figurl. At hensmelte i
Graad, i Taarer; ogsaa: formindskes ell.
forgaae. "At opløses og hensmelte i Na-
turens alt for tæt krystende Vellystfavn."
Baggesen.

Hensmuldre (Moth) ell. Hensmulre, v.
n. 1 (er.) falde hen i Smuler, blive til
Smuls. "Fyrste med Træl hensmulrer i
Støv; vor Daad kun er evig." Hertz. —
figurl. falde hen i Ruiner. "Hensmuldrede
Templer og Byer sætte Reisende i Skræk
og Under." J. Boye.

Hensnige sig, v. rec. 3. s. snige. figurl.
om Tiden. Aarene hensneg sig uformærket.
"Lad Tiden da hensnige sig, ubrudt vort
Venskab staaer." Thaarup.

Hensove, v. n. 1. (er.) figurl. at døe.
Den Hensovede (Afdøde.) "Men er hen-
des Mand hensovet, da er hun fri at gif-
tes." 1 Cor. 7. 39. [Forskielligt fra v. a.
med Partikelen bag efter; f. Ex. At sove
Dagen hen ɔ: bort.] Ogsaa v. n. bruges
med præpos. bag efter. Hun sov ganske
stille hen ɔ: døde roligt.

Hensprede, v. a. 2. adsprede, sprede hen
ad en Vei, ell. hen over et Rum; sprede
noget saaledes, at det taber sig. At hen-
spredes af Vinden. "Som Avner lade sig
v. mindste Veir henspréde letteligt." Bor-
ding. — figurl. for: tilintetgiøre, udslette,
e. d. "Det henspredes tankeløse Glæder."
Rahbek. (Digte. 1802. II. 174.)

Henstaae, v. n. 3. (har.) 1. forblive
rolig i en vis Tilstand. "Naar man lader
klart Vand roligt henstaae i en stærk Kul-
de." H. Ørsted. 2. beroe, henhvile, forha-
les. Den Sag, Bygning har nu henstaaet
i et heelt Aar. Sagen henstaaer endnu
uafgiort. Jeg kan ikke længere lade Pen-
gene henstaae.

Henstand, en. ud. pl. Ophold, Forha-
ling, Udsættelse. Uden al, uden videre Hen-
stand. At give een Henstand med noget.

Henstede, v. a. 1. give, indrømme et
Sted, henbringe, henlægge, hensætte p. et
Sted. "At henstedes i et Huus." T. Ro-
the. (Nat. Betr. III. 43.)

Henstille, v. a. 1. [tydsk. s. stille.] over-
lade til, lade beroe, komme an paa. At
henstille noget til eens Kiendelse, Afgiø-
relse, Godtbefindende.

Henstrøe, v. a. 1. strøe noget hen, om-
kring paa et Sted.

Henstævne, v. a. 1. s. stævne. v. n.
figurl. søge hen til, tye hen til. "Men faa
kun vil til dem henstævne" Grundtvig.

Hensukke, v. a. 1 figurl. hendrage (sit
Liv) i Suk og Bedrøvelse. (V. S. D.)

Hensvinde, v. n. 3. (er.) tabe sig efter-
haanden, svinde bort, svinde hen. Med
Ungdommen hensvinder Skiønheden. "Som
en Drøm hensvinde vore Aar, som en
Skygge Livets Glæder." Thaarup. "Lyd
fra den hensvundne Tid." Ohlenschlæger.
"Jordens Glands, som Fnug for Storm
hensvandt." Ingemann. — Deraf: Hen-
svinden, en. ud. pl.

Hensværme, v. a. 1. tilbringe i Sværm,
i en urolig, uordentlig Levemaade. "Hun
hensværmede der næsten sit hele Liv." Rahb.
(Fortæll. I. 219.)

Hensvæve, v. n. 1. svæve hen. (s. svæve, a.) "Stille, dalende hensvæver Sønnens Moder giennem Luften." Ingemann. "I en saadan Anelse ligesom hensvæve i det Tilkommende." Bagg.

Hensyn, et. det, at see hen til noget, at lade sine Handlinger, sin Fremgangsmaade i et enkelt Tilfælde bestemme af noget. Uden Hensyn (ikke: Henseende) til egen Fordeel. Med Hensyn til hans høie Alder. At tage Hensyn (ikke: Henseende) til noget. — hensynsløs, adj. uden Hensyn, som ei tager Hensyn til.

Hensynge, v. a. 3. tilbringe m. Sang. "Til Lyst for mig og Verden gid jeg kunde hensynge saa mit Liv." C. Frimann.

Hensynke, v. n. 3. s. synke hen. — figurl. aldeles fordybe sig, tabe sig i. At hensynke i dyb Betragtning. Hensiunken i Tungsindighed. "Enhver, hensiunken i sig selv, uden Lyst til Meddelelse." Baggesen.

Hensætte, v. a. 3. sætte hen p. et Sted; sætte i Forvaring. At hensættes i Fængsel.

Hensørge, v. a. 1. tilbringe, henleve i Sorg. "Før skal mit Liv jeg langt fra dig hensørge." Hammer. (Cleon.) "For i en Afkrog at hensørge Resten af et kummerfuldt Liv." Rahbek. (Fortæll. I. 201.)

Hentage, v. a. 3. borttage. "At dette Fængsels Aag fra dig hentages maatte sagtelig." Bording. 2. henrive, indtage ganske, betage. (V. S. O. sielden.) 3. hentagen, adj. v. som har en Rørelse, Lamhed i visse Legemsdele, apoplektisk. At være hentagen i den ene Side, i Benene. (Moth.)

Hente, v. a. 1. [Isl. heimta, kræve; drage til sig.] gaae til et andet Sted og bringe noget derfra. At hente Vand, Brænde. At hente noget i Urteboden. At hente Tøiet ind fra Gaarden; hente een hiem; hente noget tilbage, som var bragt bort. At hente en Læge ud p. Landet. — Man bringer altid det, man henter, naar man faaer det; men ikke omvendt. Hente tilkiendegiver et Forsæt, en udtrykkelig Bestemmelse, at ville bringe noget fra et Sted ved at gaae derhen; men den, som blot kommende bringer noget, har ikke hentet det. "Man henter ikkun, naar man blot for at hente begiver sig til et Sted; men man kan bringe noget med sig, endskiøndt man i et andet Ærende baade gik bort og kom tilbage." Sporon.

Hentrylle, v. a. 1. føre hen, bringe hen v. Trylleri. "At hentrylle een i Sværmerier." Baggesen.

Hentumle, v. a. 1. henbringe, fordrive i Tummel, Adspredelse, Omverling. "Saadan hentumler evigt jeg et kiedsomt Liv." Øhlenschl. (Balder.)

Hentvine, v. n. 1. s. tvine hen. "De sure Aar, hun havde maattet hentvine v. hans Side." Rahbek. (D. Tilsk. IV. 492.) [Ordet synes her at staae i transitiv Bemærkelse; men da ikke sprogrigtigt.]

Hentyde, v. a 1. henføre noget til en vis Betydning, tillægge det en Betydning ell. Grund. "Gudernes Historie søgte de at hentyde p. Naturens Virkninger." O. Guldberg. "Andre hentydede Bogens Skiemt paa deres Uvenner." Wandel. At hentyde noget til det værste; hentyde eens Opførsel t. Stolthed. "Men hvo er saa blufærdig, at han hentyder det p. sig." Falster. "En eneste Person, p. hvilken jeg kunde hentyde Deres Beskrivelser." Saced. 2. sigte til, have t. Hensigt, Mening. Dette Foretagende synes at hentyde p. en Forandring i hans Beslutning. Ved dette Udtryk vilde han hentyde paa det Løfte, man havde givet ham. = Hentydning, en. pl. -er. den Handling, at hentyde noget; ell. den Omstændighed, at sigte til, tyde hen til noget. "Billeder, som enten virkelig, eller v. en Hentydning kunde tilkiendegive det, man ønskede." Guldberg.

Hentye, v. n. 1. (s. tye.) tye hen til, henslye. Jeg hentyer i denne Sag t. Dommerens Retfærdighed.

Hentære, v. a. 1 fortære; borttære efterhaanden. At hentæres af Sygdom, Sorg. "Hun hentæredes af Anger og Kummer." Rahbek. — Deraf: Hentæring, en.

Hentørre, v. a. 1. borttørre, udtørre lidt efter lidt. At hentørres i Solen, ved Solens Varme. Vandet i Parken er hentørret. "Hvis skienne Vaar — er som en længst hentørret Elv udrunden." S. Bischer. — Deraf: Hentørring, en. pl. -er.

Henvandre, v. n. 1. (er.) vandre hen t. et Sted, vandre bort. (Grundtvig.)

Henved, adv. henimod, omtrent, noget nær. (bruges, ligesom omtrent, for: noget over ell. under den angivne Stentelse ell. Tid; dog snarest, naar man tænker det sidste. Det var henved Midnat. Der var vel henved et Tusinde Mennesker samlede. Han kan være henved 40 Aar gammel.)

Henvei, en. ud. pl. den Vei, man drager paa en Henreise, Hengang. Vi mødte dem baade p. Henveien og Hiemveien.

Henveire, v. a. 1. blæse bort. At henveires, bortføres af Vinden, ell. med en Magt, som Vindens. "I seer en Sky af Støv henveiret fra Hestene." J. L. Heiberg. "For at hans Aand engang skal henveires som en Lufsning i det umaalelige Rum." Mynster. "Ere de skrækkelige Følger henveirede v. letsindige Ord?" Mynster.

Henvende, v. a. 2. vende, dreie til en Side, t. et vist Sted; og især figurl. henlede. Alles Øine vare henvendte paa ham. "At Siælen, ene m. Gud og sig selv, henvender sig til det Himmelske." Mynster. At henvende sig (søge, tye hen) til een om Hielp, Veiledning. "At løse Menneskene

fra de timelige Tanker, v. det deres Sind kunde henvendes t. det Guddommelige og Evige." Mynster. At henvende Opmærksomheden paa noget. — Deraf: Henvendelse, Henvending, en.

Henvifte, v. a. 1. vifte hen til, føre hen til v. Vindpust. "Henviftet i dens Favn al Edens Vellugt boer." F. Guldb.

Henvinke, v. a. 1. vinke, kalde v. Vink hen til et Sted. "Her Evighedens Blomst henvinker dig." F. Guldb.

Henvise, v. a. 2. anvise een, hvor han har at henvende sig; paavise et Sted. At henvise een t. Øvrigheden; henvise en Sag (fra en Ret, hvorunder den ikke hører) t. en anden Ret. At henvise til et Lovsted, t. en Forordning, t. et Skrift, en Forfatter. — Deraf: Henviisning, en. pl. -er.

Henvisne, v. n. 1. (er.) 1. visne efterhaanden bort. Alle Blomster henvisne ved den langvarige Tørke. 2. svækkes, afkræftes, hentæres. "Hans Magt — som sender ny Kraft i henvisnede Lemmer." Mynster. — Deraf: Henvisnen, en. "Hvor kort er Legemets Blomstring, hvor langvarig ofte dets Henvisnen." Mynster.

Her, adv. [Isl. hér. T. hier.] betegner det nærværende Sted, Stedet, man er paa, ell. et Sted, som er i Nærheden, ikke ret langt fra den Talende; i Modsætning til: der og hist. F. Ex. Her ligger eet Stykke, og hist et andet. Her staaer Sæden godt; men der. der henne staaer den tyndt. "Den ene laae kastet her, den anden der." Bibl. B. 18. 18. Her i Byen, i Nabolavet. Man siger endog: her i Landet ɔ: i dette Land; her i Verden ɔ: i denne Verden; modsat det tilkommende Liv.) Her og der eller hist og her ɔ: paa eet og andet Sted. (jvf. hid.) — I Forbindelse med andre Adverbier beholder det sin Bemærkelse, f. Ex. her oppe, her nede, her inde, her ude, ꝛc. — I Talesproget bruges det ogsaa tidt som et Slags Udraabsord. See her! Her har du Bogen. Her kommer han. Kom her! (rigtigere: Kom hid!) 2. figurl. bruges det undertiden (efter det Tydske) om Tingen og om den nærværende Tid, og betegner: denne, den nærværende Ting, den Ting, det Tilfælde, som der for Øieblikket tales, det, der handles om. Her (i dette Tilfælde) maa handles. Her er det ikke Tid at spøge. Her er meget at overveie. Her see vi Virkningen. Her (da dette var sagt, skeet) kunde han ikke længere holde sig, dølge sig. = Ligeledes i Sammensætning m. Præpositioner, hvor her, i de saaledes dannede Adverbier, altid henviser til den nærværende ell. nylig omtalte Ting (ligesom i de fleste Tilfælde der, i lignende Sammensætninger, til noget fiernere.) Saaledes: heraf, af dette, af denne Ting. — herefter, i Fremtiden, efter denne Tid. — herfor, for dette, for den Ting. Herfor gives intet Raad. — herfra, fra dette Sted, fra denne Tid, Sag, Omstændighed. — herfrem, frem til dette Sted. — herhen, hen til dette Sted, hid. (Bemærkelsen er forskiellig, naar man siger: kom herhen! (ɔ: hid) og: kom her hen ɔ: netop her t. dette Sted.) — herhid, d. s. s. hid (men med mere Eftertryk, nøiere Paaviisning af Stedet.) — herhos, 1. tæt herved. 2. foruden dette. Herhos er tillige at bemærke. 3. hermed, herved. Herhos findes en Pakke. — heri, i denne, i dette. — heriblandt, iblandt dette, iblandt disse Ting — herigiennem, giennem dette Sted. — herimellem, imellem disse Ting. — herimod, imod dette. — herind, ind v. dette Sted (bedre adskilt: han gik her ind.) — herinde, inde i Stedet, hvor man er (i Stuen, i Huset.) — hermed, med dette (som er sagt, giort.) Hermed vil jeg sige; hermed er det forbi; hermed følger (Udskrift p. Adresse-Breve.) — herned, ned p. dette Sted. — herneden, her i Verden, paa denne Jord. "Taal Alt — det er den største Dyd herneden." Baggesen. — hernæst, næst derefter, næst efter dette. — herom, omkring til denne Side. Vend dig herom; herom' Hiørnet. — heromkring, omkring dette Sted, i Egnen, i Nabolavet. — herop, op til dette Sted. Kom selv herop. — herover, 1. over dette Sted, over t. denne Side. 2. formedelst dette, af den Aarsag. — herpaa, 1. paa denne Ting, Omstændighed. 2. strax derefter. Herpaa begyndte han sin Tale. — hertil, 1. t. dette Sted, t. denne Ting. 2. desuden, endvidere. — herud, ud til dette Sted. (Ogsaa Udraabsord: herud! herud med ham!) — herudover, af den Aarsag. — herunder, under denne eller dette. — herved, 1. ved dette Sted. Han boer nær herved. 2. ved, i Henseende t. det, som tales, handles om. = herværende, adj. v. som er nærværende, som er her p. Stedet. Mine herværende Venner.

Herberg ell. Herberge, et. pl. -r. [Isl. Herbergi.] 1. Huus, hvor Reisende kunne finde Opholdssted; Vertshuus, Giæstgiversted. 2. Sted i en By, hvor visse Haandværkslaug holde deres Sammenkomster. (s. Kro, 2.) 3. Bopæl, som en Person har for en Tid i et fremmedt Huus; Qvarteer. At komme i Herberge; ligge i H.; søge sig et andet H. "En Giest, der kun een Dag har været til Herberge hos nogen." Viisd. B. 5. 15. = herberge, v. a. 1. [Isl. herbergia.] give een Herberg, Qvarteer. (D. Bibel.) — herbergere, v. a. 1. bruges i lignende Betydning, men især om den, som holder Giæstgiversted og der tager Reisende i Herberge; (dog kun i dagl.

Tale og lavere Stiil.) Moth. — Herbergerer, en. En Giæstgiver. (Moth.)

Herfugl, s. Hærfugl.

Herge, s. hærge, hærje.

Herkomst, en. ud. pl [T. Herkunft.] 1. Æt, Byrd, Nedstammelse. (Moth.) "Børn, som — skiule deres Forældres ringe Herkomst." Sir. 22. 7. (jvf. 4 Mose B. 1 C. Bib. af 1550 har: Fødsel.) 2. Udspring, Oprindelse. "Fornam du ikke ofte i dit Sind en Paamindelse, hvis Herkomst du ikke kunde forklare?" Mynster.

Herlig, adj [Isl. herlegr] 1. som har en høi Grad af udvortes Anseelse og Pragt; prægtig, kostelig. Et herligt Maaltid, Optog, Giæstebud. En herlig (meget skiøn) Udsigt. 2. meget fuldkommen i sin Art, ypperlig. En herlig Seier. Hun er en herlig Kone. Det giorde en herlig Virkning. Herlige Gaver, Giælevner. = herliggiøre, v. a. 1. giøre herlig, prægtig, anseelig; forherlige. (D. Bibel og theolog. Skrifter; ellers sielden.) "Naar Menneskene komme t. deres herliggiorte Tilstand." Eilschow. "Maaskee Kongen vilde giøre et Krigstog, f. at herliggiøre sin Regierings Begyndelse." Guldb. — Deraf: Herliggiørelse, en. Forherligelse. "Guds Navns Herliggiørelse." Eilschow. Phil. Br. 57. — Herlighed, en. pl -er. 1. Beskaffenheden, at være herlig; Ypperlighed, Pragt, Anseelighed. "Hvad sikkrer mig, jeg kunde holde Jordlivets Herligheder ud?" Bagg. (Poet. Ep. 326.) — Ofte ironisk: Den hele Herlighed er ikke meget værd." "Et Pust, og al din Herlighed som Snee i Gangen drysser ned." Storm. 2. visse Rettigheder (som Jagt, Fiskeri, Kaldsret) ved Jordegods, som tilhøre Grund- ell. Godseieren. Ved at sælge Bøndergodset, forbeholdt han sig Herligheden. 3. deraf i Almindelighed: Fortrin, Fordele, som en Eiendom har. Det er en stor Herlighed v. den Gaard, at den har Skov og Fiskeri. "Denne Gaard har mange Herligheder. — Herligheds-eier, en. den, som eier Herligheden ved et Jordegods.

Hermelin, en. pl. -er. et Pattedyr af Væsel-Slægten, hvis fine hvide Skind er et kostbart Pelsværk. Mustela erminea. Deraf: Hermelinskaabe, Hermelinsskind. (Dyrets Navn br. ogsaa allene, om Skindet. En Kappe foret med Hermelin.)

Heroisk, adj [Lat. heroicus] som hører til, sømmer sig for, vedkommer en Helt. Den heroiske Tidsalder. Et heroisk Digt, Heltedigt. En heroisk Handling.

Herold, en. pl.-er. høitideligt Sendebud, eller Udraaber ved høitidelige Leiligheder. Saaledes: Krigsherold, Ordens-Herold. — Heroldstav, en. hvid Stav, som Herolder fordum bare.

Herom, herover, m. fl. s. her.

Herre, en. pl. -r. [Isl. Herra, Herrádr.] 1. i Alm. enhver, som har at raade og befale over en anden, i Forhold t. denne. Tieneren og hans Herre. At være en god, streng H. mod sine Folk, Undersaatter. "Som Herren er, saa følge hans Svende." "Hvo aarle vil være Herre, bliver længe Svend." Ordspr. At være sin egen H., ɔ: fri, ikke afhængig af nogen. 2. særd. den, som raader for Huus, Hiem og Tiende; en Huusbonde, Huusfader. Herren og Fruen. 3. den, der, som Eier ell. Regent, har Raadighed, hersker, regierer over noget, især Land ell. Jordegods. At være H. over et Land. Han vilde være H. over hele Verden. Riget blev deelt imellem flere Herrer. Han er Herre til dette Grevskab, til den Gaard. — figurl. At være H. over (beherske) sine Lidenskaber, Lyster, Tilbøieligheder. (jvf. Landsherre, Stamherre, o. fl.) 4. Herren, Vor Herre, bruges absol. for: Gud. Herrens Villie skee! 5. Herrer kaldes ogsaa absol. fornemme Folk ell. Rigmænd. En rig, gammel Herre. "Herrer blive vel Herrer om de end sove til Middag." Ordspr. — Som Æretitel bruges i Tiltale: Herre! Naadige Herre! Min Herre, mine Herrer! Foran Titler og Navne forkortes det til Herr, hvilket fordum kun sattes foran Ridderes Døbenavne (Hr. Peder Oxe, Ridder.) = herreagtig, adj. som ligner, vil ligne en fornem Herre; bydende stolt. (V. S. L.) Herrebarn, et. B. af fornem Fødsel, en Herremands ell. Adelsmands Barn. "De bortgave Sognene til Herrebørn, som ingen Tieneste giorde." Wandal. I. 30. Herreblad, et. pl. -e. i Kortspil: alle malede Blade. Herrebord, et. 1. Bordet, hvorved Herren m. sin Familie og sine Giæster spiser. 2. uegentl. Spiisning hos fornemme Herrer, kostelig Spiisning, Herremaaltid. Herreborg, en. adelig Borg, Ridderborg. Herrebud, et. Bud, Befaling af en fornem H. "Høit er Herrebud, høiere er Guds Bud." Ordspr. "Jeg har ei vægret mig at efterkomme dit Herrebud." Øhlenschl. Herrebøn, en. Bøn ell. Begiering, som en Herre ell. fornem Mand fremfører. "Herrebøn er Herrebud." Ordspr. Herredag, en. fordum: Forsamling af Rigets Stænder, ell. egentlig af Adelen og den høie Geistlighed, for med Kongerne deels at dømme, deels at holde Raad om Rigets Sager. Deraf: Herredagsdom, Herredagsstævning. Herredragt, en. kostelig Dragt, fornemme Herrers Klædedragt. herrefast, adj. med en Herres Kraft, Sikkerhed og Fasthed. "Du, hvis Fod staaer herrefast paa alle Jordens Skatte." Øhlenschl. (Poet. Skr. II. 353.) Herrefolk, n. s. pl fornemme Folk, Folk af høi Stand. (Norh. Brun.) Herre-

ugl, en. poet. om Ørnen. "Ørnen — er føler i Naturen sig dens Herrefugl." Øhlenschl. (Helge.) Herrefærd, en. 1. prægtigt Optog og Følge. "Hans anseelige Herrefærd." A. S. Vedel. 2. Færd eller Adfærd, som passer for store Herrer eller Fyrster. (Vedels Saro. 374.) "Tro mig, det er Herrefærd t. Orlogs." Evald. figurl. om en uvigtig Sag, der gjøres stort Væsen af. Herreføde, en. kostelig, lekker Føde. Herregaard, en. Gaard og Jordegods, m. adelige Rettigheder; privilegeret Sædegaard. Herregilde, et. prægtigt Gilde, som hos store Herrer. Herregunst, en. store Herrers Yndest, Bevaagenhed. "Paa Herregunst er ikke stort at bygge." E. Storm. Herregunst og Fuglesang klinger vel, men er ei lang." Ordspr. Herrehyldest, en. d. s. s. Herregunst; men nu forældet. Herrehyldest er ikke fattig Mands Arvedeel." Ordspr. Herrekloster, et. kaldtes i Middelalderen de store Klostere i Danmark (f. Ex. Sorøe, Skovkloster, Antvorskov, Esrom, o. fl.) der forestodes af Abbeder, hvoraf nogle jævnlig sadde i Rigsraadet. Herreklæder, n. s. pl. kostbare Klæder, som de Fornemme bruge dem. "Hvor Armod gik i Herreklæder." Nord. Brun. Herrelevnet, et. prægtigt, kosteligt, overflødigt Levnet. "Det var et andt Herrelevnet, kun Skade, at det varede saa kort." Rahb. Herreløfte, et. som en Herre giver. herreløs, adj. som ingen Herre har. Herreløse Tienere. Et herreløst Rige. 2. som ingen Eier ell. ingen Besidder har. Herreløse Hunde. "Rettighed at bemægtige sig herreløse Ting." Kongslev. Herremaaltid, et. kosteligt, overflødigt Maaltid. "Vellevnets Søn selv Herremaaltid vrager." N. Brun. Herremagt, en. En Herres, Fyrstes Magt og Myndighed. "Naar det gjelder, Herremagt at øve." F. Schmidt. Herremand, en. En Mand, som er Eier af en ell. flere Herregaarde m. tilhørende Bøndergods. Herremøde, d. s. Herredag. Herrepragt, en. fyrstelig Pragt. "Til han m. Herrepragt sit Indtog holde kan." Bording. Herreret, en. særdeles kostelig, lekker Ret. "Vand og Brød er Herreret, naar Venskabs Fryd forsøder det." Rahb. Herresal, en. Sal i et Slot, i en fornem Herres Bolig. "Herresal og kongeligt Pallads." Arreboe. Hex. 178.) Herreskienk, en. anseelig Gave af en Fyrste ell. anden stor Herre. "At den Herreskienk, du udgiver, er hele Byer." B. Thott. Herreskifte, et. Omskiftning af Herre ell. Herskab. "Som det pleier at gaae, at Herreskifte forbedrer sig selden." P. Tidemand. 1539. Herreskik, en. Skik, som blandt store Herrer er brugelig. (Moth.) Herreskiold, et. 1. adeligt Vaaben, Skioldmærke. (V. S. O.) 2. aabenbar, retmæssig Krig. "At overkomme m. Trædskhed det, han ikke kunde naae m. Herreskiold." Vedel. (forældet; og Ordet hedder vel egentlig Hærskiold.) Herreslot, et. Herreborg, Herresæde. Herrestads, en. Herrepragt. "Herrestads og Pragt." Bording. Herrestamme, en. fyrstelig ell. adelig Stamme, Slægt, Æt. (Grundtvig.) Herrestand, en. høi og fornem Stand, Adelstand. "Middelstandens umaadelige Stræben efter at klyve op t. Herrestandens Lighed." E. Pontoppidan. "Man dog let kunde kiende v. Mod og Skabning, at jeg er af Herrestand." E. Rose. At hæve een i Herrestand. (Øhl. Helge. 169.) Herresæde, et. Herregaard ell. Borg, hvor en fornem Herre har sin Bopæl. Herreviis, paa H., adv. paa store Herrers Viis og Maade.

Herred, et. pl -er. [Isl. Herad.] en vis Deel af et Stift ell. Amt, der har ell. havde sin Provst (Herredsprovst) og Herredsfoged ɔ: Underdommer i Herredet. = Herredsbønder, pl. Bønder som boe i eet Herred sammen. (Herredsmænd. D. Lov. I. 16. 2.) Herredsskiel, et. Grændseskiel imellem Herreder. Herredsskriver, en. Skriver v. et Herredsting, ell. Værnetinget for Beboerne i et Herred. I sildigere Tider ere flere Herreder lagte under eet Herredsting.

Herredømme, et. [Isl. Herradæmi.] 1. Magt, Myndighed t. at raade, befale over andre. At have H. over een. "Hans Herredømme varer fra Slægt t. Slægt." Dan. 4. 3. 2. høieste Magt, Regiering. At have Herredømmet i et Land. Han kunde ikke efterlade Herredømmet til sin Søn.

Herse, en. pl. -r. fordum i Lehnstiden i Norden: en Lehnsmand, ringere end Jarlen. [Isl Hersir.]

Herskab, et. [T. Herrschaft.] 1. ud. pl. Magt og Myndighed t. at raade og befale, Herredømme. At komme under eens Herskab. Konen har Herskabet. 2. en fyrstelig, adelig ell. anden fornem Familie, i Forhold t. dens Undergivne. Det kongelige Herskab. Han tiener hos et fornemt H. Børnene kunne ikke svare Herskabet hvad de skulle. jvf. D. Lov. I. 5. 6. I. 11. 5. og fl. St. (Deraf: Herskabsbord, et. modsat: Folkenes Bord, Tienerbord. Herskabskudsk, en. Kudsk, som tiener et H. Herskabsvogn, en. en Vogn, især Kareet, som tilhører et H til Forskiel fra: Hyrevogn.) 3. undertiden: en Landstrækning, betydelig Jordeiendom, som een er Herre over. f. Friherskab. — herskabelig, adj. som tilhører et Herskab. Herskabelige Godser.

Herske, v. n 1. (har.) [T. herrschen.] 1. have Herredømme, byde, regiere. At herske over et Land, et Folk, i en Stat, By.

ende Magt i en Stat. Den her-
ligion i et Land ɔ: den af Sta-
alig beskyttede. "Større Modsi-
neppe tænkes, end Religion og
rskende ved Tvangslove." Birk-
eherske, styre.) "At herske er at
:e over. Man hersker over det,
ter, man i Følge sin Villie kan be-
:t beherske er at virke som Herre"
over, have Herredømme.) Müller.
ie styre Andre ogsaa ved Raad;
over dem v. Magt; men ganske
rske, kan intet styres. 2. figurl.
haand, hyldes af de fleste. Den
(mest gieldende) Smag, Mening.
:, Overtro, Ydselhed herske i
feclasse. = Herskeaand, en. En
e oplagt Aand; Herskelyst. "Om
erskeaand al Jordens Kreds be-
. Bull. herskekiær, adj. som
herske eller befale; herskelysten.
mindre poet. Skr. 1746. 137.)
st, en. den Konst at herske, at
Enhver — forstod al Herskekonst,
n Konst at spare." N. Brun.
, en. ud. pl. Lyst til at herske,
ere. herskelysten, adj. pl. her-
herskekiær, herskesyg. herske-
meget begierlig efter at herske.
e, en. ud. pl. en overdreven,
ig Begierlighed efter at herske og
Herredømme. = Hersker, en.
en, som har Herredømme, som
Om et Fruentimmer: Hersker-
eraf: Herskeraand, en. den Aand,
Hersker besiæles, som styrer hans
r. Herskerkraft, en. Kraft i
. at kunne herske. "Forborgen i
dhed der var en Herskerkraft."
Herskerliv, et. det Liv, en
rer. "Jer Nornen har beskæret
Herskerliv." Øhlenschlæger.
, en. pl. -er. [Isl. Hertugi.]
rstelig Værdighed. = Hertug-
t. det Land, som regieres af en
— hertugelig, adj. som tilhører,
en Hertug. — Hertuginde, en.
i Hertugs Ægtefælle eller Enke.
. Hesse, s. Hæs.
. adj. s. hæslig.
n. pl. -e. [Isl. Hestr.] et be-
usdyr. Equus caballus. Ordet
vel om Hannen (Hingsten) som
ien (Hoppen.) At holde Heste,
et Par Heste. s. Arbeidshest,
Rytterhest, Vognhest, o. fl. At
est, staae af Hesten. At være t.
, være ridende. Jeg mødte ham
"Den Hest har altid Lyde, som
n faae." Ordspr. "Bedre er svang
d tom Grime." (P. Lolle.) =
k, n. s. pl. Krigsfolk, der tiene
Hestføl, et. Føl af Hankiøn-

net, Hingstføl. hestfør, adj. som ha
den Alder og Førlighed, at han kan rid
en Hest. (forældet.) b) Hestearbeide, et
figurl. et meget besværligt Arbeide. He
steavl, en. Hestes Opdræt, Tillæg. He
stebeslag, et. det, som hører til at be
slaae eller skoe en Hest; ligesom og Ef
ene selv. At læse, skrive over Hestebeslag
get. Hestebiørn, en. et Navn, som
gives de største, mest glubske Biørne. He
stebrems, en. et tovinget Insect, der n
nes at lægge sine Æg paa Hestens La
ber, hvorfra de afslikkes og nedsluges
(Stingflue. Oestrus hæmorrhoidalis.
Hestebyrde, en. saameget en Hest kan bær
Hestebønne, en. En Afart af Vikke-Bø
nen ell. den vælske Bønne, som bruges t
Foder. (Svinebønne.) Vicia faba minor
Hestedoctor, en. i ældre Tid hyppigen, o
endnu hos Almuen for: Dyrlæge. "Pe
Hestedoctor os f. nylig vilde lære en Be
t. Maanen." Holb. P. Paars. hestedum
adj. uegentl. og i d. Tale: meget dum
Hestedækken, et. uldent Dække, som læg
ges p. Ryggen af Heste. Hestefedt, et
afsmeltet Fedt af en Hest. Hestefoder
et. Foder, som gives Heste. Hestefol
Hesteføl, s. ovenfor: Hestfolk. Hestefol
Hestegilder, en. den, som forstaaer at gilde
Heste. (Moth.) Hestegiødning, en. G.
Heste. (modf. Kogiødning, Faaregiødning
ɔc.) Hestehaar, et. pl. d. s. H. af en Hest
især af dens Hale og Man. Hestehale
en. Hestens Hale m. dennes lange Haar
dusk. Hestehandel, en. Handel med Heste
Kiøb og Salg af Heste. Hestehandler
en. den, som driver Hestehandel som Nær
ingsvei. Hestehave, en. indgierdet
Mark hvor Heste græsse. (Moth.) Heste
hielp, en. Anvendelse af Heste t. at bære
ell. trække, ell. overhovedet t. et Arbeide,
som v. mechanisk Kraft fremmes. Denne
Maskine drives uden Hestehielp v. Band.
"Det Mandskab, som uden at oppebie Heste
hielpen bringer den første Sprøite." Brand
forordn. 1799. Hestehilde, en. Hilde af
Reb, hvormed løsgaaende Heste (f. Ex. i et
vildt Stutteri) fanges. Hestehold, et. 1.
det, at holde og opføde Heste. ("Maanedskr.
f. Hesteavl og Hestehold." 1831.) 2. d. s. s.
Stutteri. (Langebek.) Hestehov, en. s.
Hov. Hestekiender, en. den, som for-
staaer sig paa at bedømme en Hests Fuld-
kommenheder og Lyder. Hestekiøb, et.
Handlingen at kiøbe Heste. At slutte et
Hestekiøb. Giftermaal er intet Hestekiøb.
Hestekiød, et. Kiødet af en slagtet Hest.
Hestekobbel, et. (Moth.) s. Halskobbel.
Hestekraft, en. den Arbeidskraft, en Hest
har og virker med (pl. Hestekræfter, figurl.
usædvanlig stærke Kræfter.) hestekyn-
dig, adj. som er en Hestekiender. Heste-
leie, en. Betaling for en leiet H. Heste-

e, en. Dyrlæge. (forekommer ... i et Di-
n fra 1485.) Hesteman, en. s. Ulan.
temarked, et. Marked, hvor Heste (sæd-
lig ogsaa andre Kreature) sælges og
es. Hestemog, et. samlet Giødning
heste. Hestemølle, en. Mølleværk,
drives v. en Hest ell. flere. Heste-
ller, en. den, som eier en Hestemølle.
stenatur, en. i dagl. T. og figurl. en
jet stærk Natur. Hesteprang, en.
ingen m. Heste. Hesteprangfer, en.
, som reiser om i Landet og driver He-
andel. Hestepære, en. i d. Tale:
tens Giødning, naar den er fast og
l. Hesterenden, en. Beddeløb med
te. (V.S.O.) Hesterumpe, en. s.
stehale. Hesterøgt, en. Hestens Røgt
Pleie i og uden for Huset. Heste-
ter. en. Staldkarl ell. den, som røgter
tene i Marken. Hestesklfte. et. Sted,
r Reisende skifte Heste, og Gierningen
skifte H. Hestesko, en. Jern, som
ges under Hestens Hover, og er dannet
r disses Skikkelse. Hesteskrabe, en.
rigle. (Moth.) Hesteslagter, en. den,
r giør Næring af at slagte Heste og sælge
ktiød. Hesteslagteri, et. Sted, hvor
ste slagtes. Hestesygdom ell. Heste-
e, en. Sygdom, som Hesten kan være
derkastet. Hestesyn, et. offentligt
n ell. Besigtelse af Heste. Hestetorv,
T. hvor Hestemarked holdes. Heste-
ker, pl. et Navn paa de almindelige
kker eller Fodervikker. (Vicia sativa.)
stetyv, en. den, som stiæler Heste.
stetyveri, et. Gierningen, at stiæle Heste.
stetøi, et. Alt hvad der hører t. Seletøi
Hovedtøi for Kiøre- og Rideheste. He-
værk, et. Mølleværk ell. andet Ma-
værk, som drives ved Heste.

Hevn, en. ud. pl. [Isl. Hefnd.] Lyst
og Stræben efter at giengielde en For-
rmelse ell. Uret, man har lidt, ved at
de Fornærmeren ell. bringe Straf over
n. At raabe om H. over een, søge Hevn
r een. At tage H. for en Fornærmelse.
t han udfører andres Hevn; men glem-
r sin egen." Kampmann. (I St. for:
raf bruges det i D. Bibel.) = Hevn-
n, en. Dom, hvorved en Fornærmelse
nes; Straffedom. (Baggesen.) hevn-
, adj. glad over at kunne hevne sig,
glæder sig v. sin Hevn. "Oldingers
nfroe Flok." Hertz. "Med flammende,
nfro Blik." Samme. hevngierrig,
. som ikke let glemmer en Fornærmelse,
er begierlig efter at hevne den.
ongierrighed, en. ud. pl. den Egenskab,
være hevngierrig. hevnkiær, adj.
ngierrig, hevnfro. "Drikker da Ørkenen
nkiært Blod." Hertz. Hevnlyst, en.
til at hevne sig, Hevngierrighed.
vor billig er din Harme, hvor ivrig
maa din Hevnlyst være." Øhlenschl. =
Hevnsdag, en. Dag, p. hvilken Hevn ell.
Straf udføres over een. "Der forestaaer
en Hevnsdag, da enhver skal lønnes efter
sine Gierninger." Bastholm.

Hevne, v. a. og rec. 1. [Isl. hefna.]
giengielde en tilføiet Uret ell. Fornærmelse,
tage Hevn over. At hevne eens Død. At
hevne et Overfald, hevne en Forurettelse
paa den Uskyldige. At hevne sig paa een.
At hevne sig selv, selv udføre sin Hevn.
= Hevnelyst, en. d. s. s. Hevngierrighed.
— Hevner, en. den, som udøver Hevn.
"Hevnen kildrer Hiertet vel; men falder
blodigst dog tilsidst p. Hevneren." Øhlenschl.

Hex ell. Hexe, en. pl. Hexer. [A.S. Hægesse. T. Hex.] et Qvindfolk, som udøver,
ell. troer at udøve Trolddomskonster; en
Troldqvinde. = Af dette Subst. og v. at
hexe: Hexebog, en. Bog om Hexekonster.
(V.S.O.) Hexedands, en. Dands og
Lystighed, som Overtroen meente at Hexer
foretoge til visse Aarstider, især St. Hans-
Nat. Hexedrik, en. fortryllende Drik,
Trylledrik. Hexefærd, en. Reise, som
Hexerne troedes t. visse Aarstider at fore-
tage t. deres Samlingssted, p. en overna-
turlig Maade. Hexeknude, en. Knude,
som Overtroen tillagde Trolddomskraft.
Hexekonst, en. den Konst, at kunne hexe.
Hexekonster, pl. Trolddomskonster. Hexe-
kraft, en. Trolddomskraft. (Øhlenschl.)
Hexemeel, et. Navn som tillægges det fine
Støv, der udgiør Frøet af en Mos-Art
(Lycopodium clavatum) og som Overtro
fordum tillagde hemmelige Kræfter. Hexe-
mester, en. et Mandfolk, som meentes at
forstaae Hexekonster; en Troldmand. Hexe-
ord, pl. visse hemmelige Ord, som skulde
anvendes ved Hexekonster. Hexeprøve,
en. Prøve, som foretoges med Qvindfolk,
for at komme efter, om de vare Hexer, f.
Ex. ved at kaste dem i Vandet. Hexesang,
en. S. som brugtes v. Hexekonster; Tryl-
lesang. Hexestav, en. Stav, som til-
lagdes overnaturlige Virkninger; Trylle-
stav. m. fl. lignende Ord.

Hexe, v. n. 1. (har.) udøve Hexekonster.
Man troede, at hun kunde hexe. — Det
bruges ogsaa som v. a. At hexe Pengene af
eens Lomme. — Hexeri, et. pl. -er. det,
som skeer ell. troedes at skee v. Hexekonst;
Trolddom.

Hiadder, en. (to Stavelser.) taabelig
Snak, Sludder. (dagl. T.) Deraf: hiad-
dre, v. n. (snakke uden Forstand, sluddre.
Moth.) og hiaddervorn, adj.

Hialte, et. [Isl. Hialt, Sværdknap;
Hialti, Sværd.] et forældet, men af nogle
Nyere optaget Ord: Greb paa Sværdet,
Kaardegreb, Sværdfæste. "En rusten Gla-
vind, udi Hialtet brusten." Øhlenschl. (I

denne Bemærkelse forekommer det ogsaa i Kæmpeviserne.)

Hiappe, v. n. 1. (har.) stamme, støde i sin Tale. At hiappe som en Hund i hed Grød. Talem.

Hiask, en. pl.-er. (een Stav.) s. Jask. en Klud, Pialt.

Hiaske, v. n. og a. 1. (Moth.) s. jaske. 1. bruges deels om at arbeide i noget, som er forbundet m. Sølerie; deels om at røre i det, som er vaadt; fugtigt; handle uordentligt m. noget, tilsøle ell. tilsvie det. (dagl. T.) At hiaske m. noget t. langt ud p. Natten. At hiaske i Vandet, i Maden. At hiaske noget sammen, blande det sammen paa en uordentlig, stidenfærdig Maade. At hiaske sine Klæder til. (s. afhiaske.) = Hiaskeri, et. 1. Gierningen at hiaske. 2. noget, som er hiasket sammen ell. afhiasket.

Hid, adv. til dette Sted, her hen, til Stedet, hvor den Talende er. (modf. did.) Kom hid, nærmere hid, bring det hid. — Hid ad, hid efter, her hen imod; hid ned; hid over, her over; hid og did, snart herhen, snart derhen, fra een Side t. en anden. "Det skeete i det man gik hid og did." 1 Kong. 18. "Lad dem vanke ustadige hid og did." Ps. 59. 12. — hid sammenføies m. adskillige Verber, især i partic. pass. hvor det beholder sin Bemærkelse uforandret, f. Ex. hidbaaren, (hidbringe) hidbragt, (hidføre) hidført, hidsat, (hidsende) hidsendt, hidslæbt, hidvendt, o. fl. Desuden: Hidførsel, en. Gierningen at føre hid. Hidkomst, en. Ankomst til dette Sted. hidlede, v. a. 1. lede til dette Sted. Denne Skade paakom, da man vilde hidlede Vandet (bedre: lede Vandet hid.) 2. figurl. udlede, søge Grund, Aarsag til. (Kun hos enkelte Nyere; tvetydigt og overflødigt. T. herleiten.) "Hvorfor vanære Æren, ved at hidlede den fra saa uædel en Herkomst?" Schytte. "Retfærdigheden hidleder sin Oprindelse fra den Evige." Mynster. Hidløb, et. Løb til dette Sted. Vandets Hidløb. Hidreise, en. Reise t. dette Sted. hidrøre, v. n. 1. (har.) have sin Grund, Aarsag i. Denne Svaghed hidrører fra hans Sygdom.

Hidindtil, adv. før ell. lige indtil denne Tid, indtil denne Dag.

Hidse (heise i Veiret.) s. hisse.

Hidse, v. a. 1. [af hed.] 1. forvolde Hede, især indvortes. Denne Viin hidser for meget. 2. figurl. opegge, tilskynde een, v. at giøre ham vred, hidsig. At hidse een til noget. Moth. (oftere: ophidse.) 3. jage til Døde med Hunde. At hidse en Hiort, en Hare. 4. tilskynde, egge til at fare paa, at angribe. At hidse en Hund p. een. At hidse Drengene, Hundene sammen.

Hidsig, adj. [T. hitzig.] 1. forenet med stærk indvortes Hede ell. Betændelse. En hidsig Feber. 2. som vækker ind... tes Hede, hidsende. Hidsige Drikke. ... fyrig, heftig. En hidsig Natur. En hid... Ordstrid. "Den hidsige Hest anstrenge... for ikke at lade en anden trave sig for... Müller. 4. ivrig, opbragt, heftig... Vrede. At blive hidsig over noget, i... een. Han bliver let hidsig. "Hvis det ... nemmelig er Vreden, som frembri... Mandens Heftighed, kaldes han hid... Müller. 5. meget begierlig. At være ... sig efter, paa noget. (dagl. T.) = De... Hidsighed, en. ud. pl. (i alle Adjectiv... Bemærkelser.) Hidsighed i Blodet. H... H. gaaer hastig over. "Hidsighed be... ner at Mennesket er ophidset, eller at ... drives v. en fremmed Kraft." P. E. Mü...

Hidtil, adv. 1. indtil dette Sted. ... til og ikke videre. 2. indtil denne ... hidindtil. Hidtil er Alt gaaet godt. — ... saa: hidtildags.

Hie, et. (Tvivlsomt, om een ell... Stavelser.) [Isl. Hi, Fritimer, Ledigga... eller snarere: *Hydi*, Dyreleie.] Bier... Vinterleie, Vinterdvale; da den sige... ligge i Hie. (Usædvanl. er Fællesli... for dette Ord: "Naar Biørnen fra ... springer ud til Mord beredt." E. Bl... Bautast. S. 14.)

Hielm, en. pl.-e. I dette og de efterføl... gende lignende Ord udtales Hi som ... [Isl. Hiálmr.] 1. Jernhue, Jernhat, ... fordum brugtes til Hovedets Bedækkelse ... Værn i Kampen. — I Vaabenkonst... den Hielm, der anbringes over Vaab... skioldet. "Forhøiet Rang, Forandring ... Vaaben, et Skiold, en Hielm, till... eller aaben." Rein. 2. om det, som lig... en Hielm, f. Ex. Dæksel ell. Hat paa ... Brændeviinspande ell. Destillerkolbe. ... et fast Tag paa Stolper, til at løfte op ... ned, hvorunder Sæd giemmes. (D. L. ... 15. 18.) "Et Huus p. Marken, som man ... ver Qvæg ind i." Moth. = Hielm... en. Fiederbusk t. Prydelse paa Hielm... hielmdannet, adj. v. dannet som en Hielm... Hielmdække, et. i Vaabenkonsten: de P... delser, der hænge ned paa begge Sider ... Hielmen. hielmdækket, adj. v. bedæk... m. Hielm, ifført en Hielm. "Paa Egebænken sidde mange hielmdækte Svende..." Øhlenschl. Hielmgitter, et. den gie... nemskaarne, gitterdannede Deel af ... (aaben) Hielm, som slaaes ned for An... tet. Hielmkam, en. Bøile over ... Hielmen, hvori Hielmbusken sættes. (... ding.) Hielmklap, en. den Deel ... lukket Hielm, som slaaes ned for Ansigtet... Hielmsmykke, et. det, som til Smykke ... stes i Hielmkammen. Hielmtag, et. ... Hielm, 3. og Kuppel. Hielmtegn, ... et. Hielmsmykke, som een bar til Kiende... eller Mærke for at skielnes fra andre.

lmet, adj. egentl. forsynet m. Hielm; — a br. især om Qvæg, der har holdt Ho- og Kroppen af anden Farve. En rød- lmet Ko ɔ: en rød Ko, som er hiel- t; forthielmet.
Hielme, en. (Ogsaa: Hielm.) Sand- :, som hører til Rør-Slægten, og er :rinlig nyttig til Flyvesands Dæmpning; ttetag, Senegræs. Arundo arenaria. . Lev. VI. 17. 29.)
Hielp, en. ud. pl. [Isl. Hiálp.] 1. :ningen at hielpe, Bistand. At komme til H., give een Hielp. At søge H. een. "Beskyttelse er mere end Hielp; den strækker sig ogsaa t. Forsvar imod forestaaende Ulykke." L. Heiberg. 2. I ædelesheds: Raad, Redning i Sygdom. søge H. hos en Læge. Der er ingen H. i den Sygdom. = Hielpekilde, en. det, raf man faaer ell. kan skaffe sig Hielp. :set er den eneste H. han har tilbage. lpeløs, adj. 1. uden Hielp, som ingen lp har ell. kan faae. Alle forlod ham lpeløs. 2. som ei kan hielpes, helbre- . Han er i en hielpeløs Tilstand. :lperede, en. ud. pl. Udflugt, Foreven- g, det hvorved man hielper sig ud af Sag. (forældet.) hielperig, adj. som rig Evne til at hielpe. (Arreboe.)
Hielpe, v. a. hialp; hiulpen, hiulpet. hiulpne. [Isl. hialpa. N. S. helpen. :r etymolog. Grunde (imperf. hialp) · den rigtigere Skrivebrug: hiælpe.] 1. bedre eens Tilstand, giøre den fuldkom- e, enten ved at skaffe ham et attraaet de, ell. ved at borttage, bortfierne et de fra ham. At hielpe een som er i Nød, lpe een m. Penge, m. et Laan; hielpe ud af en Fare, Forlegenhed. (jvf. ud- re.) At hielpe een til et Embede, t. en ;k Kone. Endnu er han ikke hiulpen n den, som længe har søgt Embeder.) rmed ere vi begge hiulpne. Det staaer : til at hielpe (eller hielpes. Moth.) elp Gud! (et Ønske t. den som nyser.) Lange kan hielpe een." Ordspr. "Hielp j selv, saa hielper dig Gud." P. Lolle. særdeles: læge, helbrede. Lægemidler n her ikke hielpe. Naturen maa hielpe selv. Dermed har han hiulpet mangen :g. Det hielper imod Hovedpine. 3. tte, gavne. Det hielper ikke at tale til m herom. Her hielper ingen tomme Ord. kan saadan Straf ikke hielpe." D. Lov. l. 2. 2. Hvad hielper det mig at gaae t. m? 4. forene sine Kræfter m. en An- :s t. Opnaaelsen af et Diemeed; bistaae, derstøtte. Hielp mig Sækken paa Nak- :. Hielp ham at bære det. At hielpe een et Arbeide; hielpe een med Raad og aad. At hielpe een over et Vandsted, lpe een frem, oder, bort, ud, o. s. v. At hielpes ad, v. n. pass. hielpe hin- anden. Vi maa hielpes ad, at bære det. — At hielpe sig, rec. nære sig, nøies med. Man kan hielpe sig med lidet. 5. Med præpos. At hielpe een af m. noget, stille ved, befrie fra. (jvf. afhielpe.) At hielpe een af Dynen i Halmen (forværre hans Tilstand v. Hielp ell. Raad.) — At hielpe een frem i Verden, forfremme, befordre. At hielpe een op (som er falden.) jvf. op- hielpe. — At hielpe paa een, komme ham t. Hielp. At hielpe paa en Sag, fremme den, bringe den i bedre Stand. — At hielpe til, tage hielpsom Deel i. Han hialp til v. Arbeidet. = Hielpeflaade, en. Krigs- flaade, hvormed een Magt kommer en an- den t. Hielp. Hielpelærer, en. den, der antages t. Hielp for de faste Lærere v. en Skole ell. d. Hielpeløgn, en. (Moth.) s. Nødløgn. Hielpemiddel, en. pl. -mid- ler. det, hvoraf man betiener sig som en Hielp til at opnaae noget. H. imod en Sygdom. H. t. at lære et Sprog. Hielpe- ord, et. Ord, hvoraf man i Sproget be- tiener sig for at danne Verbernes Tider (verbum auxiliare.) Hielpepenge, n. s. pl. Subsidier. (V. S. O.) Hielpe- præst, en. Capellan. hielperede, adj. villig, redebon til at hielpe. (forældet. Hvitfeldt.) Hielpeskat, en. 1. ny Skat eller Tillæg til en Skat, i overordentlige Tilfælde. 2. Skat, som den mere Velha- vende ell. Rige maa betale f. den Fattige. (Moth.) Hielpetropper, n. s. pl. Krigs- folk, som een Stat sender den anden til Understøtning. hielpevillig, adj hielp- som, hielperede. (Moth. usædvanligt.) = Hielper, en. pl. -e. den, som bringer Hielp, giver Andre Hielp. "En ærlig Ven, en trofast Raadgiver, en midkiær Hiel- per." Basth. — hielpsom, adj. som gierne vil hielpe, være andre til Hielp. Deraf: Hielpsomhed, en. ud. pl. "Om end ikke Tabet, v. saa mange Medborgeres uforfær- dede Hielpsomhed, var blevet formindsket." Rahbek.

Hiem, et. ud. pl. [Isl. Heimi.] 1. Sted, Egn, Land, hvor een har hiemme, hvor han enten er født ell. fra sin tidligere Barndom opdragen. At forlade sit Hiem. Jeg har i mange Aar ikke seet mit Hiem. Enhver elsker sit H. "Digterens Hiem." — uegentl. om Dyr, Planter. Denne Vært har sit oprindelige Hiem i Amerika. 2. Huus, fast Bopæl, hvor en Person sæd- vanligen opholder sig, enten som Eier ell. Leier. Jeg gik i Aftes fra Hiemmet. At have Huus og Hiem ɔ: være bosiddende og føre Huusholdning. Han har intet fast Hiem, har ingensteds H. (om en Lands- strøger.) = Til Substantivet høre følgende Sammensætninger: Hiembygd ell. Hiem- beigd, en. d. s. s. Hiemstavn. Hiemegn, en. Egn, hvor man har hiemme, er født,

ell. en lang Tid har levet. Hiemeng, en. Eng, som ligger i Nærheden af Jordbrugerens Gaard. (Oeconomisk Magazin. II. 327.) Hiemføding eller Hiemfødning, en. 1. en Person, som ikke har været borte fra ell. ret langt uden for sin Hiemegn eller Hiemstavn. "Raa og ukyndige Hiemfødninger, som aldrig have sat Foden uden for deres Fødested." Bagg. N. Klim. 2. hos Ældre: en Indfødt, Indigena. (Taussen. 4. Moseb. 15.) hiemfødt, adj. (Oluff.) s. hiemmefødt. Hiemland, et. Land, hvor man har sit Hiem, hvor man er født, ell. længe har levet. (Baggesen.) Hiemlede, en, ud. pl. Lede, Ulyst t. Hiemmet. (Bording.) Hiemlevnet, et. det Levnet, som man fører hiemme i sit Huus. "Dette er nu Jesuiternes Hiemlevnet." N. M. Aalborg. 1607. Hiemliv, et. det Liv, som føres i Hiemmet; Ophold i sit Hiem. "Et uafbrudt H." Rahb. "At forlade den elskede Arne og det vante Hiemliv." Olufsen. Hiemlod, en. Jordlod, som ligger lige ved ell. nær ved Gaarden, Indmark. Hiemlængsel, en. Længsel efter Hiemmet. hiemløs, adj. som intet Hiem har. "Hans løse Siæl vil sværme hiemløs om i Skabningen." Baggesen. Hiemsagn, et. S. om Hiemmet, indenlandsk Sagn. (Bagg.) Hiemstavn, en. d. s. s. Hiemegn, Hiemland, Hiemsted. "Reent du dog gamle Hiemstavn ei forsage." Rahb. Hiemsted, et. Sted, hvor een har hiemme eller har sit Hiem. hiemsyg, adj. syg af Hiemlængsel, begierlig efter at komme hiem. (Hos Evald: hiemmesyg. Fiskerne. III. 1.) Hiemsyge, en. d. s. s. Hiemvee. Hiemting, et. Underret, hvortil en Sag først bør indstævnes; fordi Retten er v. det Sted, hvor Sagvolderen har sit Hiem; By-, Herreds- ell. Birketing. Hiemtingsdom, en. Dom, som affiges v. Hiemtinget. Hiemvee, en. høi Grad af Hiemlængsel, der gaaer over t. at blive en Sygdom. = hiemlig, adj. s. nedenfor.

Hiem, adv. [Isl. *heim.*] til sit Hiem, Hiemsted, Huus, ell. Fødeland (domum.) At gaae, reise, komme hiem. At skrive hiem t. sine Forældre. Han er udenlands; men ventes hiem næste Aar. jvf. hiemme. — Hiem ad, hiem efter, o: Veien til Hiemmet. (Hiemad forekommer ogsaa sammentrukket. "Jeg — den samme Bane, man Cæsar henad vandre saae, betraadte hiemad." Bagg. Riimb. 246.) — Hiem forbindes m. endeel Verber, som bemærke: at færdes, bringe, føre, m. m. og derfra stammende Ord, hvoraf adskillige forklare sig selv: hiemagt, v. a. 1. kiøre hiem til Huset. hiemavle, v. a. 1. føre Sæd hiem, bierge Sæd. (Moth.) hiembringe, v. a. 3. "Han lovede, selv at besørge Alt hiembragt." Wandal. hiembære, v. a. 3. egentl. bære hiem; figurl. a) erhverve, opnaae. "Den Binding, hiembar, er ubesmittet Ære." C. D. B "O Konge, nyd den Løn, din Seier hiembære." Merope v. Schiermann. b) bringe. "Alt hvad i Lusten er, dig T Priis hiembærer." Arreboe. Hiemf et. den Omstændighed, at noget hiem der, er hiemfaldet. hiemfalde, v. n tilfalde een, som den rette Eier; s t. een. En hiemfalden Arv. Hans G hiemfaldt til Kronen. hiemfaren, par br. i den Talemaade: at være gift og hi faren. Hiemfart, en. Hiemreise. H færd, en. 1. Hiemreise. (Bording.) Gilde, som unge Brudefolk giøre efte res Bryllup. (Moth.) 3. Medgift. (M hiemfærdige, v. a. 1. udrede t. en Hiem hiemsende m. fornøden Forberedelse ell. redning. "Det medfølgende Skib skulde hi færdiges." Wand. Mindesm. II. 192. (u vanl.) hiemføre, v. a. 2. bringe, s Hiemmet. "Han Bruden hiemfører t. lige Huus." S. Staffeldt. "Den Aand, tro har dig hiemført — han vil og hiemføre." Grundtvig. hiemgaaen adj. v. som gaaer, drager, reiser, ad Hiemmet til. "De hiemgaaende be." Wandal. Hiemgang, en. G ningen at gaae hiem. Hiemgave, Hi gift, en. d. s. s. Medgift. Hiemgi en. Gield i et Bo, som er giort Boets Nytte og Gavn (f. Ex. Huus Folkeløn, o. d.) At tage Skade for Hi gield, Talem. o: ingen Godtgiørelse Fyldestgiørelse kunne fordre, fordi selv er Skyld i Skaden, man har "Fanger han Skade derover, da have Skade f. Hiemgield." D. L. I. 24. 29. " mindre han vil tage Skade f. Hiemgi om han det forsømmer." D. L. I. 24. Hiemkald, et. det, at man kaldes hiem Hiemkaldelse. (Bagges.) hiemkalde, v. a. 2. kalde den tilbage t. Hiemmet, har forladt det eller er bortviist de figurl. om Døden. "Naar Livets Her selv hiemkalde vil hans Aand." Kn Brun. Hiemkiørsel, en. Gierningen kiøre hiem. hiemkommen, partic. hiemkomne. som er kommen til sit Hi Hiemkomst, en. Tilbagekomst t. sit Hi hiemlande, v. n. (er.) komme hiem t. det fra en Reise. (sieldent.) "Et Skib lykkelig hiemlandet fra den Grin Strand." Bording. II. 124. Hiemlo et. Forlov t. at drage hiem. At tage paa sin egen Haand, begiere Hieml (Vedel.) "Hvorfor han maatte give derne Hiemlov." Wandal. "Han Hiemlov gav, og Leiren lod opbryde." Bo ding. Hiemreise, en. Tilbagereise t. Hiem; modsat: Udreise, Henreise. hiem sende, v. a. 2. sende t. Hiemmet. Hiem sending, en. (Rahbek.) hiemstille, v. a.

klade til. (usædvanl.) "Jeg derfor nu min
l:s Gang — dig, Gud! hiemstille vil."
tb. hiemsøge, v. a. 2, føre Straf ell.
ei ondt over (egentl. over eens Huus og
m.) "Nu foer en Sværm ud p. Havet, for
hiemsøge fremmede Kyster," Vogelius.
me By er ofte hiemsøgt m. Ildsvaade.
so dermed sig forseer, hiemsøges skal
Straf." Bording. "Jeg et mit Hierte
rhiemsøgte m. en Kniv." Wessel. (Kiærl.
Str.) I dagl. T. bruges det for: be-
. Deraf: Hiemsøgelse, en. (der ogsaa
om uvelkomne ell. besværlige Besøg.)
n Lykke — at være fri for all kiedsom-
og uvelkomne Hiemsøgelser." Rahbek.
Tilsk. VI. 419.) Hiemtog, et. Til-
tog, Tilbagereise t. Hiemmet. "Dagen
aa fortsatte han sit Hiemtog videre."
ndal. Hiemvandring, en. Hiemfærd
fods. figurl. Død. Hiemvei, en.
n t. Hiemmet. Modsat: Henvei. "Til
forladte Land en taarevædet Hiemvei
." S. Staffeldt. Hiemvende, v. n. 2.
) vende om t. Hiemmet, vende Reisen
tad. (Baggesen.) "Og naar du hiem-
nde fra Fare og Strid." Grundtvig.
ar engang jeg saae ham frelst hiem-
de." Fibigers Soph. hiemvise, v.
. i Lovsproget: afvise en Dom fra
retten t. Underretten, hvor den er af-
, p. Grund af Feil i Formen. Deraf:
mviisning, en.
iemle, v. a. s. Hiemmel, nedenfor.
iemlig, adj. [af n. s. Hiem.] som
r t. Hiemmet, udgaaer fra, passer til
mmet. (nyt O. efter det T. heimisch.)
hiemlig Kreds." Bagg. (Poet. Sp.
"En almindelig Følelse af Borger-
og hiemligt Velbehag." M. "Det hiem-
stille Sovekammer." Bagg. (Labyr. II.
[Denne Forf. som først har brugt
skriver det ogsaa hiemmelig. "Gader,
Kanapper og Forstuer havde noget
ordentlig patriarchalsk og hiemmeligt."
r. I. 244.]
iemme, adv. [Isl. heima.] i Hiem-
paa sit Hiemsted. (domi.) jvf. hiem,
— At være hiemme. Han sagde mig,
an vilde gaae hiem; men jeg fandt
ikke hiemme. Jeg har Bogen hiemme.
At have hiemme i et Land, en By ɔ:
: født der, have sit Hiem der, sin Her-
k derfra. "I Mulm din Krop, i Lys
Siæl har hiemme." S. Blicher. — At
hiemme i noget, i en Videnskab ɔ:
nae den tilgavns. "Skiøndt han har
fart, er han dog hiemme i alle Kunds-
skag." Storm. — Hiemme i vor By,
et Land (siges af den, som er borte
a.) Hiemme fra, fra eens Hiem, Fø-
d, Hiemsted. (Isl heiman.) At kiende
hiemme fra. Det er sendt mig hiemme
Jeg kommer lige hiemme fra. =

hiemmeavlet, adj. v. som er avlet p. eens egen Jord, ell. i Landet selv (i sidste Tilfælde modsl. udenlandsk.) hiemmebrygget, adj. brygget i Huset selv. Hiemmebrygget Øl. hiemmebygget, adj. v. bygget i Landet, i Hiemmet. "Hiemmebygget Kiøl." (ɔ: Skib.) C. Storm. Hiemmedaab, en. Daab, som skeer i Forældrenes Huus. (Ussings Anm. t. Tingsr. I. 329.) hiemmedøbe, v. a. 2. døbe et Barn, ikke i Kirken, men i Forældrenes Huus. Hiemmefødning, en. s. Hiemfødning. hiemmefødt, adj. v. opfødt, tillagt i Huset eller Gaarden. Hiemmefødt Qvæg. (Forekommer oftere i Formen hiemfødt. "Naar den, som kiender sig ved Fæet, siges det at være sit hiemfødte." D. L. VI. 17. 8. "At disse Planter og Dyr ikke ere hiemfødte i de Egne, hvor vi nu see deres Levninger." Olufsen. Skand. Lit. S. Skr. 18 Bd. 49.) "Konstens Genius syntes hos dem ligesom oprindelig hiemfødt." M. * hiemmegiort, adj. v. giort hiemme i Huset, eller ved Huusmoderens Omsorg; ikke i Fabriker. Hiemmegiort Tøi, Klæde; hiemmegiort Lerred. (modsl. Kiøbelerred.) hiemmehørende, adj. v. som har hiemme p. et Sted. De der hiemmehørende Vækter, Dyr. "En i en vis Stat hiemmehørende Forbryder." A. Ørsted. Hiemmesidden, en. idelig Ophold hiemme i sit Huus. Hiemmesidder, en. den, som er idelig hiemme, som sielden gaaer ud. hiemmespundet, hiemmesyet, adj. v. spundet, syet hiemme i Huset, af egne Folk. hiemmevant, adj. saa vant t. et fremmed Sted, som om man der var hiemme. Han er hiemmevant der i Huset. hiemmevirket, adj. v. d. s. s. hiemmegiort. hiemmevævet, adj. v. vævet i Huset selv. At bruge hiemmevævet Lerred.

Hiemme, v. a. 1. huse, give Hiem, Opholdssted. At hiemme Fredløse. (Hvitfeld.) 2. At hiemme sig, blive hiemme, faae et Hiem, et varigt Blivested. (usædvanl.) "De ædlere Konster og Videnskaber ville aldrig hiemme sig i en Stat, hvor Alle, der ikke ere Kiøbmænd — ere Kræmmere." Baggesen.

Hiemmel, en. [Isl. Heimmilld.] 1. lovlig Adkomst ell. Retsgrund t. en Eiendom, ell. p. Besiddelsen af en personlig Rettighed, ved gyldige Bevilligheder. At have H. for noget. "Hvis de have lovlig Hiemmel p. den Myndighed, de herved udøve." Rahbek. (D. Tilsk. VI. 578.) 2. det, at kunne lovligen paavise den, som har overdraget, afhændet, tilstedet een noget. Han kunde ikke skaffe H. og blev sigtet som Tyv. "Brøster ham Hiemmel." (D. L.) "Da bliver han derfor ei Tyv, om han kan skaffe sin Hiemmel." VI. 17. 14. 3. i Lovsproget: a) Tilstaaelse, ell. Forpligtelse, som

een paatager sig, at træde i en andens Sted som Sagvolder, ell. svare for ham i Retten. (s. D. Lov. I. C. 11. i øvrigt forældet.) "Hvo, som Hiemmel vil være til Tinge, ell. i nogen Rettergang, paa sine egne, eller sit Herskabs Vegne." D. L. I, 11. 1. b) Tilladelse, Fuldmagt. (D. Lov. V. 10. 41.) = a) hiemmelfast, adj. som der er Hiemmel for, som H. ei brøster. b) Hiemmelsbrev, et. Brev hvorved noget hiemles; eller hvorved Hiemmelsmanden paatager sig at svare for en Andens Sag. (D. Lov. I. 11. 3.) Hiemmelsmand, en. den, som giver en anden Hiemmel, hos hvem Hiemmel kan søges. Jeg har min H. for mig. Denne Forfatter er min H. Hiemmelspligt, en. Forpligtelse til at skaffe Hiemmel t. en Ting ell. Besiddelse. (Ørsted.) = hiemmel, adj. [Isl. heimill.] erhvervet m. Rette. Hiemmelt Gods. (forældet.) = hiemle, v. a. give eller skaffe Hiemmel for noget. "At hiemle og værge Huus ell. Jord, som man sælger, m. nøiagtigt Skiøde." D. Lov. V. 3. 12. "Da bør han at føre sin Kiøbmand (Sælgeren) tilstede, som ham det (Qvæget) kan hiemle." VI. 17. 7. 2. uegentl. for: tilsikkre, betrygge. "Hvad Pligt ham ydes bør, der hiemler hver sin Ret." H. Bull. (Forsøg i de sk. Vid. IX. 149.) 3. i Lovsproget ligeledes: give Ret til, bevise Lovligheden af noget. "Da vilde alt det, som udkræves t. at hiemle Søgsmaalet, være tilstaaet." Ørsted. (Eunomia. III. 589.) At hiemle een noget. At hiemle sig noget til ɔ: tilegne sig det v. Hiemmel. — Hiemler, en. d. s. s. Hiemmelsmand. — Hiemling, en. Gierningen at hiemle.

Hierne, en. pl. -r. [Isl. Hiarni.] den bløde, i Hovedskallen indsluttede Materie, som staaer i Forbindelse med Rygmarven og ved den med Nerverne i hele Legemet. — figurl. Forstand, Tænkekraft. At bryde sin H. med noget. At lægge sin H. i Blød for noget ɔ: søge at udforske det. "At udgrandske de Unges Hierne og Hierte." Bagg. N. Klim. "En Pige stolt, med Hiernen tom og Hiertet koldt." Øhlenschl. = Hierneaare, en. Aare i og omkring Hiernen. Hiernebor, et. Bor til at aabne Hierneskallen, Trepan. Hiernebøring, en. Gierningen, at udbore en Deel af Hierneskallen, naar den er beskadiget; Trepanering. Hiernebrud, et. figurl. d. s. s. Hovedbrud. (J. S. Schested.) "Hvo vilde sig m. Hiernebrud og daglig Flid fast qvæle?" Bording. "Bekymrings Hiernebrud dem følger ud og ind." Samme. Hiernefoster, et. figurl. noget, man har udtænkt, et Foster af Tænkningen, Tankefoster (mest i Skiemt. Bagg. Labyr. I. 93.) hiernegal, adj. afsindig. (Moth.) Hiernehinde, en. Hinde, som omgiver Hiernen. Hiernehule, en. Huulning inden i Hierne[…] len. Hiernelære, en. den Deel af A[…] tomien, som handler om Hiernen; og i[…] Lære om Hiernens Organer (efter […] Galls Theorie.) Craniologia. hierne[…] adj. som mangler H. Hierneløse F[…] (acephali.) figurl. som er uden For[…] ufornuftig. Hiernemarv, en. br. v[…] hovedet om den hvidagtige Masse, der u[…] Hovedbestanddelen i den store og lille H[…] (substantia medullaris;) men især om […] forlængede Hiernemarv (medulla obl[…] gata.) Hiernepølse, en. Pølse, som […] af visse Dyrs Hierner. Hierneskal, en. […] Deel af Hovedets Been, som indslutter H[…] nen; Hovedskal. Cranium. Hiernespind[…] pl. d. s. noget som er opspundet af, ell. […] Foster af Indbildningskraften, uden Sa[…] hed ell. Virkelighed. "Meened blev […] tighed og Gudsfrygt Hiernespind." Sa[…] "Ofte ere Mængdens Meninger et H[…] nespind, avlet af Fordomme." Ca[…] hiernesyg, adj. som har en ell. anden […] gelig Beskaffenhed i Hiernen og dens […] ganer. (Hovitz.) Hiernesygdom, H[…] nesyge, en. Sygdom, Feil i Hian[…] Hiernesøm, en. Hierneskallens sa[…] Sammenføining. Sutura cranii. H[…] neværk, en. Smerte i Hovedet, som k[…] mer fra Hiernen. Cephalalgia. Moth.

Hierpe, en. pl. -r. En nordisk Fug[…] Hønseslægten, der spises. Tetrao Bona[…]

Hierte, et. pl. -r. [Isl. Hiarta. G[…] tivets ældre Form Hiertens forekom[…] nogle Sammensætninger.] 1. den ind[…] tes Legemsdeel hos Mennesket og en[…] Dyre-Classer, som har sit Sæde i Br[…] huulheden, og tiener til, ved sin Udvi[…] og Sammentrækning, at optage Blod[…] Blodaarerne, og igien udstøde det fra […] Lungerne og siden i Pulsaarerne. Hi[…] slaaer (ved den naturlige) banker (ved […] usædvanlig Bevægelse,) og siges at br[…] v. Døden. At have Ondt for Hiertet. […] 2. I mange uegentlige og figurlige Ta[…] maader bruges Hierte deels for den m[…] neskelige Føleevne og Følelse i Alm.; d[…] for: Sind, Sindelav, (Gemyt) S[…] Siælens inderste Attraa, Tanker, Ri[…] lighed, m. m. f. Ex. At være let, tung[…] Hiertet. At have noget p. sit H. "I […] Barm jeg pleiede at udøse Alt, hvad […] laae mig paa Hierte." Bagg. N. K[…] Det skærer mig i mit H. At have et […] blødt, varmt H. Med tungt H. gik […] denne Dag i Møde. "De følde det […] te, bérplige det ængstede, trøste det […] vede Hierte." Mynster. — At lægge […] p. Hierte (tage sig det t. Eftertanke.) […] gik ham til Hierte. At tage noget til H[…] ɔ: røres, lade sig bevæge derved. "[…] dets Tilskyndelser nytte intet; naar […] ville tage dem til Hierte." Mynster. "D[…]

have siden mange gudfrygtige Menn-
r taget sig til Hierte." Samme. At
Hierte og Evne t. noget. "Den ædle
id, som Hiertets Stemme lød." Rein.
ale af Hiertet, tale Hiertets Sprog
forstilt, oprigtigen. "Hvor Hiertets
te Sprog t. Skiul f. Rænker vælges."
ling. "At de ikke paa nogen Maade
e fristes t. at ville synge; som det kal-
fra Hiertet." Rahb. (D. T. VI. 742.)
lyke een af Hiertet, aabne sit H. for
vende sit H. fra een, skienke een sit
og mange flere. — Ogsaa for: Mod,
hed. Mod og Mands Hierte. At have
te til at gaae sin Fiende imøde. 3.
l. i nogle Tilfælde: det inderste af
et. At trænge ind i Hiertet af et Land.
te i Hiertet af Vinteren. (Moth.) —
teblادene, de sparde, endnu ikke ud-
de ell. inderste Blade p. visse Planter;
r. Kaal. 4. nogle Ting, som have
hed m. et Hierte. Hiertet i en Pompe.
tet i et Spændeden (Deel, hvorved Spæn-
mmen holdes fast.) — Hierter, kaldes en
ve i Kortspil. Deraf: Hierterdame,
terес, Hierterti, o. s. v. = Hierteans-
, en. høi Grad af Angest, der har sin
nd. i Trykning for Hiertet; Hierte-
imelse. (V. S. D.) Hiertebanken,
usædvanlig stærk Bevægelse i Hiertet.
rteblad, et. s. Hierte, 3. Hierte-
, et. det Blod, som strømmer ud af
rtet. "Døden fra dig tog dit sidste Hier-
od." Tullin. hiertebrækkende, adj.
gl. T. om Skrift ell. Tale, det p. en
, latterlig Maade vil røre, giøre et
kt Indtryk. (Holberg.) hiertedannet,
dannet som et H. Hiertefred, en.
d i Hiertet, i Sindet; Sindsro. "Fød
Siæl med Kundskab, Hiertefred,
inket Dyd." Foersom. hiertefrisk,
som ikke lider af nogen egentlig, ind-
es Sygdom. (modf. hiertesyg.) hier-
od, adj. meget glad. hiertegod, adj.
rlig god, god af Hiertet (oftere i dagl.
hiertensgod.) Hiertegrandsker, en.
, som seer i andres Hierte, som kan
de og bedømme andres Sind. (Rahb.)
tegreben, adj v. fig. meget angreben,
kt bevæget over noget. "Du er jo hier-
eben, stærke Helt!" Ohl. (Palnat.)
rtekammer, et. en af Hiertets to Afde-
er. Det høire, venstre H. Hierte-
der, en. d. s. s. Hiertegrandsker. "See
din Throne ned, kierlige Fader, du
rtekiender." Thaarup. hiertekiær,
meget kiær. (dagl. T. oftere: hiertens-
.) Hierteklappen, en. d. s. s. Hier-
nken. Hierteklemmelse, en. Hier-
ngest. hierteklemt, adj. bespændt af
est. Hierteklemmelse. Hiertekryst, et.
ntag, hiertelig Omfavnelse. "Et tro-
Hiertekryst al Møie ham forsøder."

C. D. Biehl. Hiertekule, en. den ud-
vendige Fordybning paa det menneskelige
Legeme, imellem Brystbenet og Maven.
Hiertelag, et. Sind, Sindelav. At have
et godt H. til een. "Han, som gav os
Hiertelag t. at elske." Mynster. "Vil hun
— stedse bære t. os det samme Hiertelag."
Jac. Graa. "Den, som m. et godt Hierte-
lag tager mod en Velgierning." B. Thott.
"Sku i dine Venners Glæde Fædrelandets
Hiertelag." Thaarup. hiertelet, adj.
let om Hiertet, glad i Sindet. "Ved saa-
dan Kongegunst — blev jeg saa hiertelet
og lystig overmaade." Bording. Hierte-
lettelse, en. Lettelse i det, der trykker Sin-
det. hierteløs, adj. figurl. 1. uden
Følelse, Medfølelse, Medlidenhed; uføl-
som. 2. umandig, ubehiertet, feig. "Slet
ingen saa forsagt og hierteløs kan findes."
Bording. hiertemeent, adj. virkelig
meent, oprigtig, hiertelig. "En hiertemeent
Priis." (Betømmelse.) Pram. Stærkodd.
18. "En hiertemeent Lovsang." Rahb. (D.
Tilsk. II. 763.) Hiertenag, et. kræn-
kende Nag ell. Sorg; Hiertesorg. (Jacobi.)
"Mig har mit Hiertenag, min Skam —
nu dybt i Skoven fulgt." Th. Stockfleth.
Hiertepung, en stærk, dobbelt Hud, hvori
Hiertet er indsluttet. Pericardium. Hier-
tero, en. Sindsro, Siælefred. Hierte-
rod, en. 1. den midterste Rod, Hovedro-
den p. en Plante. "Paa disse Træer maa
Hierteroden ved den første Omplantning
bortskæres." Olufsen. (Ved nogle Træer:
Pælerod.) 2. det inderste af Hiertet;
(Fibræ cordis. Moth.) og figurl. Siælens
Inderste. (H. Tausen.) hierterørende,
adj. s. rørende. (V. S. D.) Hiertesaar,
et. Saar i Hiertet; men ogsaa figurl. for:
dyb, vedvarende Sorg Hiertesands, en.
høiere, ikke blot legemlig Sands ell. Fø-
lelse. (N. Ord.) "Her, hvor man har Hier-
tesands f. Sang." Bagg. Hierteskiold,
et. i Vaabenkonsten: et mindre Skiold i
Midten af det større Vaabenskiold. Hier-
teskud, et. 1. Skud, som rammer Hiertet.
"Som vilde Tiger fiver m. Skyttens Hierte-
skud." N. Brun. 2. Skud, Spire af Hiertet
ell. Toppen p. en Plante. Hierteslag, et.
1. Hiertets pulserende Bevægelse; Hierte-
banken. (Moth.) 2. det Kiød p. et slag-
tet Kreatur, som ligger bag og v. Siderne
omkring Hiertet. (Moth.) Hiertesorg,
en. Sorg, som kommer fra Hiertet, gaaer
dybt t. Hiertet. Hiertesting, et. uegentl.
et Sting, en stikkende Smerte i Brystet.
hiertestyrkende, adj. uegentl. som styrker,
oplive Nervekraften. Saaledes ogsaa:
Hiertestyrkning, en. Hiertestød, et.
egentl. dødeligt Saar, ell. Stød i Hiertet;
figurl. Hiertesorg, Modgang, (især uven-
tet, som enten volder een Døden, ell. dog
er pinlig at bære.) Det gav ham et Hier-

testød. "Vor Jomfru deraf fik et saadant Hiertestød." Holberg. Hiertesuk, et. dybt Suk; Suk, som kommer fra Hiertet. "Han drager dybt et Hiertesuk." J. L. Heiberg. hiertesyg, adj. indvortes syg, alvorlig syg. Hiertesygdom, Hiertesyge, en. 1. egentl. en Sygdom, der har sit Sæde i Hiertet. 2. uegentl. indvortes Sygdom, hvorved hele Legemet lider. Hiertetrøst, en. det, som trøster, beroliger. Hiertetyv, en. figurl. i komisk Stiil: den, som vinder en Andens Hierte ell. Kiærlighed. "Ordet Hiertetyv er mig en Afsky blevet." Wessel. Hiertevand, et. Vædske inden i Hiertepungen. hiertevarm, adj. poet. som har et varmt Hierte, en varm, livfuld Følelse. "Skiønne hovedlyse, hiertevarme, vingefagre Fugl fra Paradiis." Bagg. = hiertelig, adj. og adv. som kommer fra Hiertet, inderlig, oprigtig; forenet m. en sand, levende Følelse. adv. inderligen, oprigtigen. Hiertelig gierne. Det er mig hiertelig kiært. — Hierteligheb, en. den Egenskab, at besidde en hiertelig, levende Følelse, et varmt, kiærligt, deeltagende Sind. = Den genit. Form Hiertens bruges (især i dagl. T.) som adv. for hiertelig: inderlig, meget. (hiertens gierne; en hiertens god Kone, o. d.) Ligeledes i adskillige Sammensætninger, som: Hiertensfryd, n. s. Navn paa en kryddret vellugtende Urt, som dyrkes i Haver. (Melissa officinalis.) "Der duftede vellugtende de friske Blade af Hiertensfryd." J. Smidth. Hiertensglæde, en. inderlig, ret stor Glæde. — hiertensgod, adj. meget god. — af Hiertensgrund, adv. (ell. adskilt: af Hiertens Grund.) 1. ret oprigtigen, uden Skrømt. 2. ret tilgavns. — Hiertenslyst, inderl g Lyst. — Hiertensmening, alvorlig, oprigtig Mening; Hiertensven, Hiertensønske, o. fl.

Hige, v. n. 1. (har.) [A. S. higian, *aspirare, attendere; higan, contendere, festinare*] attraae, tragte efter m. Begierlighed. "At det er Hovmods Vane — at krybe lavest, naar den høiest higer." Storm. — At hige efter noget. "Alle levende Skabninger hige efter deres Tilstands Fuldkommenhed." Eilschow. "Dyd ei efter Mængdens Priis v. Glimmer higer." F. Guldb. "Han troede vist, at Dyden taber sit Værd saasnart den higer efter Glands." Storm. "Et Ønske — som higer mod den uvisse Fremtid." Mynster. "Saaledes higer den Unge videre ud i Livet." Mynster. "Den higende Lyst til at giøre Opsigt." Malling. = Deraf: Higen, en. ud. pl. Higen efter Ære, Rigdom. "Umættelig Higen efter Mere." Mynster. "At samme Strand skal vise mig alt andengang min Higens Gienstand." Ohlenschl.

Hiin, pron. n. hiint. pl. hine. [Isl. hinn, hin, hitt.] et henvisende Pron[omen], der betegner en Person eller Ti[ng], som er eller tænkes fiernere, og saaled[es] modsættes: denne, dette. I hine gam[le] længst forsvundne Tider. Paa hiin S[ide] Aaen (eller af Aaen.) "Den misundeli[ge] Gave, at more hiin m. Fias, og den [anden m.] Ingenting." Bagg. Hiint er til min S[kade], og dette vil ikke give mig stor Fe[...] (jvf. denne, d.) Hiin og den (ell. den [og hiin,] ell. denne og hiin: br. undertiden (efter [det] T. "dieser und jener") naar man [...] sigter til, eller ikke vil nævne en bes[temt] Person; ell. for: Een og anden. "De[n] om har ikke hiin og den giort Ondt[...]" Bagg. (U. Arb. I. 116.) = hiinsides, ad[v.] paa hiin Side, paa den modsatte Side[...] Hiinsides Aaen ligger en Eng, som till[hø]rer ham. — hiinsidig, adj. som hører [til,] som udgiør eller tænkes at være paa d[en] modsatte Side. (N. Ord.) "Og stræber [...] naae hiinsidig Strand." Foersom. (Di[gte] II. 55.) s. modsidig.

Hikke, en. n. s. en Tilstand, som fre[m]bringes ved Luftrørets krampeagtige Sa[m]mentrækning, hvorved Veiret udstødes [med] en egen Lyd. At have, faae Hikke.

Hikke, v. n. 1. (har.) [Isl. hixa] [...] have Hikke.

Hil! et Udraabsord, hvormed man hi[l]ser ell. tilraaber, tilønsker een Held. H[il] dig! hil være eder! "Hil Danerkonge[n i] sin Hal!" Ohlenschl. (Palnat.)

Hilde, en. pl. -r. [Sv. Hælla, Hæld[...] Gl. T. Helde, Helte, *compes, pedica* [...] Ihre.] Reb ell. Baand, der bindes [om] For- og Bagbenene af Dyr, for at hindre dem fra at løbe; Baand ell. Snare, hvori noget indvikles (hildes.) At fange Dyr [i] en Hilde. — figurl. "Naar jeg sad [i] Sandsers Hilde." Thaarup. (jvf. Plo[v]hilde.)

Hilde, v. a. 1. sætte i Hilde; fange, indvikle. Hesten har hildet sig i Toiret. "Da blev min Fod i Daarskabs Snare hil[]det." Rein. figurl. besnære, fange, [...] bag Lyset, forføre. Han lod sig hilde [af] den Snediges Løfter og Smiger. "D[...] Synd — mig alt for let at lade hilde." Bagg. (Gieng. 173.) "Let hildes [...] uværdig Trældom, saa dens Herkomst [...] mere kiendes." Mynster. "Lad Ære, [...] heds Spøgelser ei hilde din Fod m. [...] skiulte Baand." Pram. = Deraf: Hilde[]garn, et. Garn, hvormed man hilder [og] fanger, f. Ex. vilde Dyr; og figurl. [...]kelse, Forførelse. (Kingo.)

Hille og Hillemænd! Udraabsord [blandt] Almuen, hvorved Forundring og [...] dring udtrykkes. (Saaledes: Hille Død! og fl. lignende Udraab. Hille er her [...] en forandret Udtale af hellig.)

Hilse, v. a. 1. [Isl. heilsa.] med[...]

...e een Hilsen, enten for sin egen Person, ell. for Andre. At hilse een p. Gaden ... at tage Hatten af. At hilse een m. Konsnavn. (Wedel. Thaarup.) Han bad mig ... hilse alle Venner. At hilse paa een ɔ: ...lægge en personlig Hilsen, besøge.

Hilsen, en. pl. -er. [Isl. Heilsan.] Ord, ...gn, Bevægelser, hvormed man udtrykker Agtelse, Hengivenhed, gode Ønsker for ...n, som man møder, kommer til, o. s. v. ...t faae en H. af een. At sende een sin ... ved en Anden. Han bad mig aflægge, ...melde hans Hilsen. Der er Hilsener i ...revet til alle hans Venner.

Himle, v. n. 1. (er.) [af n. s. Himmel.] ...e. (i dagl. Tale og i Skiemt.)

Himmel, en. best. Himmelen og Himmel... pl. Himle. [Isl. Himin.] 1. oprindelig: ethvert huult eller hvælvet Loft over ...get (s. nedenfor, 5.) men bruges nu i ...nne Bemærkelse egentlig om den fra ...rden synlige Deel af Verdensrummet, ...r for Øiet hæver sig, liig en Kuglehvælving, over Jorden; men tillige om Samlingen af alle de Kloder (Himmellegemer) ...m vise sig i Verdensrummet. Man seer ...e en Stierne paa Himmelen i Aften. ...immelen er klar, mørk, overtrukken idag. Himlen er dog blaa, om end den Blinde ...r det el." Ordspr. (P. Syv.) Solen er ...dlu p. Himmelen. Himmelens Løb ɔ: ...tierners og Planeters Gang. 2. det ...ed, vi især tænke os, efter menneskelig ...is, som Guds Bolig, og tillige som de ...aliges Opholdssted efter Døden. 3. mere ...url. for: Gud, det guddommelige Væsen ...v. Det var Himmelens Villie. Himmelen give det! "Suk gaaer vel t. Himlen, ...u end Taarene falde p. Jorden." Ordspr. ...d. s. s. Himmelegn ell. Luftens Temperatur. Under en sydlig Himmel. "Dets ...immel er vandkold, sludfuld, ustadig." ...uffen. 5. Loft, ophøiet Bedækkelse over ...n Ting; s. Ex. Himmelen paa en Seng, ...n Karret. At bære en H. over een. 6. ...dagl. og lavere T. føies det t. nogle Ord, ...or det faaer en forstærkende, men uforholdsmæssig Bemærkelse; s. Ex. himmelgal, ...n Himmelskielm, en Himmelstorm, o. fl.

— himmelblaa, adj. blaa, som Lufthimmelen synes for vort Øie. himmelblid, ...dj. blid, mild, som en Himlens Beboer. (Baggesen.) Himmelblus, et. Et hastigt ...emblussende lysende Meteor ell. Luftsyn. (Moth.) Himmelbrev, et. Brev, som ...vertro antog for at være nedfaldet fra ...immelen. (Bagg. U. Arb. I. 49.) Himmelbue, en. d. s. s. Himmel, 3. Himmelbyg, et. en fortrinlig god Afart af Byg. ...et. Hordeum coeleste. Himmelbygning, en. Forening af synlige Himmellegemer, Sole og Planeter (Verdenssystem.) "At hele denne nye Himmelbygning maatte være frembragt af Hovedsvimmel i min forvirrede Hierne." Baggesen. N. Klim. Himmelbælte, et. astronomisk og physisk Afdeling af Himlens Kreds, med den tilsvarende Deel af Jordens; Zone. (v. Aphelen.) s. Jordbælte. Himmeldyb, et. Himmelbue, Himmelhvælving. "Det umaadelige Himmeldyb." T. Rothe. Himmelegn, en. bruges om Jorden i samme Bemærkelse, som Himmelbælte, og med nærmest Hensyn til Luftens Varme eller Kulde og øvrige Beskaffenhed. At leve i (under) en varm, behagelig, kold Himmelegn. himmelfalden, adj. v. nedfalden fra Himmelen. figurl. en himmelfalden (ganske uventet) Leilighed. Baggesen. At være ell. blive som himmelfalden, siges om den, som bliver meget overrasket, forbauset. (Rahb. D. Tilsk. IX. 177.) himmelfaren, adj. v. opfaren til Himmelen. Himmelfart, en. Opfart til Himmelen. Himmelfred, en. poet. den Fred, som nydes i Himlen, i de Saliges Hiem. "Hvo den lyder, Himmelfred p. Jorden nyder." Thaarup. "I din høie Himmelfred du røres ei af Jordens Ufselhed." J. Smidth. himmelgiven, adj. v. poet. skienket af Himlen; som er en Gave af Gud. "Troens himmelgivne Fred." C. Frimann. himmelglad, adj. overmaade glad. (d. Tale. Ligesaa: himmelgal, meget opbragt.) "Din himmelglade Pige bæver, svimler ved sit Held." Thaarup. Himmelhiem, et. poet. et Hiem i Himmelen, overjordisk Hiem. "Han længes overalt — paa Jorden efter Digter-Himmelhiemmet." Bagg. (Gieng. 122.) Himmelhiørne, et. Kant, Leding af Himmelen. Saalænge Vinden blæser fra dette H. Himmelhvælving, en. d. s. s. Himmel, 1. "Himmelhvælvingens bundløse Dyb." T. Rothe. himmelhøi, adj. overmaade høi; som naaer, ell. synes at naae op mod Skyerne. Himmelhøie Bierge. himmelklar, adj. klar som en reen, skyfri Himmel. "Fra det himmelklare Øie en Taare trilled ned." Thaarup. Himmelklode, en. Planet. (Baggesen. N. Klim.) Himmelkorn, s. Himmelbyg. Himmelkugle, en. Kugle, hvorpaa de faste Stierner og Stiernebillederne findes aftegnede, m. m. Himmellegeme, et. Stierne eller Planet. Med Hensyn til det Lys, de have, deels af sig selv, deels af Solen, kaldes de ogsaa: Himmellys. "Hvor rar en Ære — det fordum holdtes for, et Himmellys at være." Storm. (Ogsaa i Særdelesh. poet. om Solen: "Du Himmellyset bød m. uforandret Løb sin maalte Bane følge." E. Colbiørnsen. "Hvo gaaer nu frem i Himmellysets Pragt, naar alle Nattens Spøgelser sig skiule?" Baggesen.) Himmellængsel, en. poet. Længsel efter Himmelen, efter et høiere Liv. "En Him-

l i os alle brænder." S. Blicher.
ol, en. den Pol ell. det Punkt p.
i, som tænkes at svare til en af
:ne. Himmelraab, et. figurl.
høit Raab. himmelraabende,
figurl. i høieste Grad uretfærdig,
værdig. En himmelraabende Synd,
himmelskrigende uretfærdig" Bag-
ovr. II. 132.) himmelreen, adj.
ien reen, skyldfri. "Den himmel-
, at skue Brødres Glæde." Bagg.
um, et. den f. os synlige Deel af
gen eller Universum. (T. Rothe.
r. I. 294.) himmelsendt, adj. v.
n noget meget lykkeligt, heldbrin-
Den himmelsendte Fred. "Hvo
ke kunne gienkiende denne himmel-
Giæst?" Synesius ved Bloch. 5.
eng, en. Seng med Himmel (3)
himmelsindet, adj. figurl.
andægtig. "Med et sagtmodigt
med himmelsindet Mine." P. M.
himmelskiøn, adj. overmaade
B. S. D.) Himmelspræt, en.
jen, at vippe ell. kaste noget høit
. At lege Himmelspræt med een.
er ogsaa har v. at himmelsprætte.
lsprætning. Don Qu. af C. Biehl.
ar bleven himmelsprættet af Folk
d og Been." sammesteds. II. 351.)
stige, en. Stige, som tænkes at
i Jorden op i Himmelen. Him-
i, en. meget stærk Storm. (Hol-
Himmelstrøg, et. d, s. s. Him-
Himmelsyn, et. Et Syn, Na-
omen paa Himmelen. (T. Rothe.)
kolte Himmelsyn (Regnbuen) som
i beskue." Grundtv. (s. Luftsyn.)
od, adj. poet. høist behagelig ell.
de. "Da er ei meer dens Smerter
øde." Foersom. Himmeltegn, et.
himmeltegn, ɔ: Stiernebilleder i Dy-
i. Himmelvei, en. B. til Him-
Himmelveir, et. stærkt Uveir
orm. "Hvad saadant Himmelveir,
dan Storm forvoldte." Holb. P. P.
elsk, adj. som hører til, tænkes
i Himlen. Vor himmelske Fader.
l. meget skiøn, yndig, fuldkommen.
nelsk Syn; en himmelsk Pige.
erige, et. [Isl. Himinriki.] d.
mmel, 2. At komme i H. fortiene
ige. figurl. det høieste Gode. Et
Jorden. "Mands Villie, Mands
ige." Ordspr. (I Bibeloversl. fore-
jævnlig: Himmeriges Rige.)
s. hiin.
nden, pron. indef. som udtrykker
digt Forhold imellem to, gienstdig
i af to. De elske, agte hinanden.
te hinanden. "Deres Blik hinan-
de, under glade Favnetag." Thaa-
e sik hinanden til Ægte. De ere

hinandens Lige. Om flere, end to, bru-
ges derimod ofte hverandre; men dog sa-
ledes, at hinanden tidt træder i Stede
der hvor Forholdet nærmest tænkes imel-
lem hver to af de flere. F. Ex. Alle ga-
hinanden (ell. hverandre) Haanden. (j-
pron. recipr. sig.)
Hind, en. pl. -er. [Isl. Hind.] Hio-
tens Hun. Deraf: Hindkalv; (Coll-
modsat: Hiortekalv.
Hindbær, et. pl. d. s. en Buskvæxt, o-
sammes Bær-Frugt. Rubus Idæus. De-
af: Hindbærbusk, Hindbæreddike, Hind-
bærsaft, o. fl.
Hinde, en. pl. -r. [Isl. Himna; -
hima, hema, *tegera*. Sv. Hinna.] en m-
get tynd Hud, hvormed noget overdrage-
Hinde paa Melk. En H. over Øiet. Hie-
nehinde, Tarmehinde. = Hindesvøb, -
Hinde, der omgiver noget som et Svø-
hindevinget, adj. hindevingede Insecter
en Classe af Insecter, hvis Vinger lig-
en Hinde eller et Flor. Hymenoptera. -
hindet, adj. som har flere, mange Hinder
Hinder, en. ub. pl. det, som standse-
en Tings, en Handlings Fremgang. A-
giøre Hinder i noget, være een t. Hinder.
"At rive det stærke Baand itu, som stræ-
mes kun v. Hinder." Frimann. = hin-
derlig, adj. som er til Hinder, som hin-
drer, opholder, standser. (Moth.)
Hindre, v. a. 1. giøre Hinder i, være
Hinder. At hindre een i, fra noget. "Han
kunde vel hindre dens Udbrud; men -
borttage dens Grund." D. Guldberg. =
Hindring, en. pl -er. det, som hindrer,
volder Hinder. At hæve en Vanskelighed,
borttage en Hindring, overvinde en Mod-
stand. (jvf. Vanskelighed.) "Uden Flid bli-
ver Vanskeligheden t. Hindring, og uden
Klogskab Hindringen t. Modstand." Sneed.
Hingst, en. pl. -er. [T. Hengst. Sv.
Hingst.] Hannen blandt Hestene, saa-
længe den er ugildet. = Hingstfol, et.
Føl af Hankiønnet.
Hinke, v. n. 1. lamme, halte. Moth.
(T. hinken.)
Hiord, en. pl. -e. [Isl. Hiörd.] en
samlet Flok Qvæg, ("i det mindste af 12
Høveder" Moth) som græsser p. et Mark,
ell. drives fra Sted til Sted. "Som en
Hyrde søger efter sin Hiord." Ezech. 34.
12. En Qvæghiord, Faarehiord. (Geds-
hiord. D. B. 1 Kong. 20. 27.) "Enlitia
er Hiord uden breget Mad." Ordspr. ɔ:
blandt en Mængde er altid nogle Slette.)
[Om Heste, Sviin og vilde Dyr bruges
ikke Hiord, men Flok.] = Hiorddreng,
en. s. Hyrdedreng. Hiordhund, en.
Hund, som følger med Hiorden; Hyrde-
hund. Hiordran, en. Tyveri af Qvæg
p. Marken. D. Lov. VI. 15. 4. s. Man-
feran. hiordrig, adj. hvor mange Hiord-

ides, ovægrig. hiordvant, adj. v. nt til at følge med Hiorden. (Moth.) ordviis, adv. i Hiorde; hver Hiord for sig. Hiort, en. pl. -e. [Isl. Hiörtr.] En lægt af vilde Pattedyr, hvis Kiød spi-s; fornemmelig den største Art af samme, . Kronhiorten. Cervus elaphus. (s. Daa-r, Dådhiort.) = Deraf: Hiortehorn, et. . af en Hiort. Hiortejagt, en. Jagt efter iorte. Hiortekalv, en. Hiortens Unge af ankiøn. Hiortelæder, et. Læder af. redet Hiorteskind. Hiortetakell. Hiortetakke, en. raspet Hiortehorn; ved pl. iortetakker forstaaes derimod Takkerne . Spidserne (Enderne) p. Hiortens Horn. iortetalg, en. o. fl.

Hirse, en. ud. pl. en hos os sielden rket Plante, hvis Frø anvendes t. Meel Gryn. Panicum miliaceum. Deraf: irsegryn, Hirsekorn (Hirsens Frøkorn), irsemeel, Hirsevelling, o. fl.

Hisse, v. a. 1. [Isl. hisa.] drage, hale Veiret ved Toug. (s. heise.) At hisse en æk op paa Loftet.

Hisset og hist, adv. p. hiint Sted, paa fiernt, ell. fiernere Sted (i Modsætn. her.) Hist i den anden Stue; hist ene i Gaden; hist ude paa Marken; hist a, hist henne. Hist og her, allevegne nfring, her og der. "Man bringer hisset d Jarl Hakons Liig." Øhlenschl. (Hisset ruges, især i Talesproget, sieldnere; og est for: i den anden Verden, i det til-mmende Liv. Baade her (p. Jorden) og isset.) "Vi vide dog, at vi hisset skulle ave den samme Gud, i hvem vi her leve, øres og ere." Mynster.

Historie, en pl. -r. [Lat. historia.] 1. ndfærdig Fortælling om noget, som har ldraget sig, om Begivenheder. At for-elle en H. At skrive et Lands, den danske istorie. "Historier lære vi ikke." (i en vise.) pl. Historier bruges i dagl. Tale gsaa for: opdigtede Fortællinger. 2. ing. Historie og især best. Historien br. r: a) et videnskabeligt Indbegeb af historisk Kundskab; Historie som Videnskab. t studere, lægge sig efter Historien. At læse holde Forelæsninger over) Historien. Pro-essor i H. og Geographie. b) historisk, ortællende Konst. At tage de Gamle til Mønster i Historien. = Historiebog, en. Bog, som indeholder historiske Fortællin-er. Historiegrandsker, en. den, som rgger sig m. Flid efter Historien, og især nderer den i dens Kilder. En lærd Historiegrandsker er ikke altid en god Historieskriver. Historiegrandskning, en. historisk Studium. historiekyndig, adj. om er vel hiemme i, ell. tilgavns har lært historien. Historiemaler, en. En Maler, hvis Fag er at male menneskelige Figurer, Dyrin og Handlinger. Historiemaleri, et. historisk Maleri. Historiemalning, en. den Deel af Malerkonsten, som gaaer ud paa historiske Malerier. Historieskriver, en. den, som forfatter historiske Skrifter. En god, slet Historieskriver. Historieskrivning, en. = Historiker, en. den, som er historiekyndig. — historisk, adj. grundet i, hørende til, vedkommende Historien. Historisk Sandhed; historisk Stil, Fortælling; et historisk Skrift. Den historiske Tidsalder (hvorom man har paalidelig, historisk Kundskab.) Et historisk Maleri ɔ: det, hvis Gienstand fornemmelig er menneskelige Handlinger.

Hitte, v. a. 1. [I. hitta.] komme uformodentligen, p. en uventet Maade over noget, uden at søge det. At hitte noget, som een hav tabt. "Hitter Mand noget, da skal han det t. første Kirkestævne oplyse, og sige hvad han hittede." D. Lov. "Man finder det, man søger; man hitter det, som man hændelsesviis kommer over." Sporon. — Dog bruges, især af Almuen, hitte i alle Tilfælde for: finde; f. Ex. at hitte Vei, hitte ud af noget, hitte Rede i, hitte hiem, o. s. v. At hitte noget op, hitte paa noget ɔ: opfinde, finde paa (et Raad, Anslag, en List, o. d.) "Et Raad hun hitted op tilsidst; det var en lille Qvindelist." C. Frimann. = Hittebarn, et. pl. Hittebørn. et udsat Barn, et spædt Barn, som hittes, og hvis Forældre ere og ville være ukiendte. Hittegods, et. Gods ell. Penge, som hittes af nogen, der ikke er Eieren. (D. Lov. V. 9.) Hittelon, en. d. s. s. Findelon. (D. L. V. 9. 4.)

Hiul, et. pl. d. s. [Isl. Hiól. A. S. Hweol.] en Kreds, et kredsdannet Redskab, som kan dreies om en Axel, og ved sin Bevægelse kan tiene til at sætte andre Ting i Gang. Møllehiul, Vognhiul (oftest slet hen: Hiul; at slinge et Hiul (Moth) ɔ: hugge det til; at beslaae et Hiul.) Rokkehiul, Plovhiul, tc. = Hiulaxel, en. A. hvorom Hiulet dreier sig; f. Ex. Vognaxel. (s. Axel.) hiulbenet, adj. som har krummede Been, med indadvendte Knæe. Hiulbeslag, et. Jernbeslag paa et Vognhiul. Hiulbænk, en. "Et bredt Stykke Træ, hvoraf Fælgerne t. et Hiul ophugges." Moth. Hiulbør, en. Bør eller Kasse, m. et Hiul under, v. Enden (ell. i Midten) hvorved en Byrde trilles frem. Hiuldoppe, en. pl. -r. de Nagler, ell. Pinde, hvorved Fælgene sammenføies. (Moth.) Hiuldrev, et. Et mindre Tandhiul, der bevæges af ell. selv bevæger et større. (Og-saa det saakaldte Stokkedrev kaldes Drev ell. Hiuldrev.) Hiulege, en. pl. -r. de tynde, runde Stokke, som befæste Vognhiulets Kreds eller Fælgerne til Navet. Hiulfælge, en. pl. -r. s. Fælge. Hiulklæde, en. Sparreklæde t. at hindre Hiulenes Rul-

len ned ad steile Bakker. (Ambergs Ordb.) — Hiulknag, en. En paa et Hiul anbragt Knag. Hiulmand, en. den, som giør Vognhiul og andet Træværk til Vogne. Hiulnav, et. pl. d. s. et rundt, udboret Træ, hvortil Fælgerne p. Vognhiulet befæstes v. Egerne, og hvorved Hiulet dreier sig om Axelen. Hiulnaver, et. Bor t. at udbore Hiulnav med. (Moth.) Hiulplov, en. En med Hiul forsynet Plov; modsat: Svingplov. Hiulrand, en. den yderste Rand p. begge Sider af Hiulfælgen. (Moth.) Hiulring, en. En Jernring, som lægges om Hiulnavet. Hiulrok, en. Spinderok, m. fremstaaende Hiul, forskiellig fra Opstander-Rok, hvor Hiulet er befæstet imellem det opstaaende Træværk. (V. S. O.) Hiulskinne, et. fladt Jern, som lægges uden om Hiulfælgerne. Hiulskive, en. rund Skive i visse Slags Kamhiul. Hiulskuffe, en. (Amberg.) s. Hiultvinge. Hiulspiger, Hiulsøm, et. Søm, med store Hoveder, hvormed Hiulskinnerne slaaes fast t. Fælgerne. Hiulspor, et. pl. d. s. Spor, som Vognhiul efterlade i Veien. Hiulspænde, et. Rummet imellem to Hiul, der sidde p. een Axel. Hiulstol, en. Et Stykke Træ ell. Tømmer, hvoraf Hiulfælger tilhugges. (Moth. s. Hiulbænk.) Hiulsøm, et. d. s. s. Hiulspiger. Hiultand, en. udstaaende Tand ell. Tap i Randen af et lille Kamhiul, f. Ex. i Uhrværker. Hiultap, en. Tap i et Møllehiul eller andet stort Maskinhiul. Hiultvinge, en. Indretning til at standse Hiulenes Løb ned ad Bakker. (Radsperre. Ambergs Ordbog.) Hiultømmer, et. Træ, tienligt t. Vognhiul og andet Vognredskab. Hiulværk, et. Samling af Hiul, hvorved noget drives. (T. Räderwerk.)

1. Hive, v. n. 1. (har.) 1. drage Aanden m. Besvær. (T. keichen.) 2. drages m. en ikke heftig, men langsomt svækkende Sygdom. Hun har længe hivet, inden hun blev alvorlig syg. — Deraf: Hiven, en. ud. pl.

2. Hive, v. a. 1. kaste ell. slynge noget tungt m. Magt fra sig, ell. ud af et Rum. (særd. i Skibssproget.) At hive noget over Bord, ud i Søen. 2. At hive p. Ankertouget ɔ: drage det ind, naar Ankeret lettes.

Hiørne, et. pl. -r. [A. S. Hyrn. Isl. Hyrning, Huushiørne.] 1. den yderste Spids af en Vinkel, som to sammenstødende lige Linier danne. Hiørnet af en Gade, af et Huus, i en Stue. At boe paa et H. At afstumpe, afrunde et Hiørne. 2. Kant ell. Streg af Himmelen (s. Himmelhiørne) ell. Jorden. Vinden har længe staaet i, blæst fra dette Hiørne. Hver løb i sit H. Fra alle Verdens Hiørner. "Til alle Hiørner kan han frit sig vende, og fare stoltelig i Mag fra Jordens ene til dens anden Ende." Øhl. — Hiørnebaa[nd], et. Baand ell. Beslag, f. Ex. af Je[rn], hvormed Hiørnet paa en Ting [styrkes]. Hiørnehage, en. Vinkelhage. Hiør[ne]huus, et. Huus, som ligger p. Hiørnet [af] to Gader. Hiørnejern, et. Jern, [som] slaaes p. Hiørnet af noget, f. Ex. en Vi[n]duesramme; Vinkeljern. (Moth.) Hi[ør]nekrog, en. et Stuehiørne. Hiør[ne]muur, en. Muur, som danner Hiørnet [af] en Bygning. Hiørnepille, en. P. [som] er sat i et Hiørne. hiørneret, adj. som er [i] et ret Hiørne, i en ret Vinkel; vinkelret. (Moth.) Hiørneskab, et. S. som er ind[]rettet t. at staae i Hiørnet af en St[ue]. Hiørnesteen, en. tilhuggen Grundsteen under Hiørnet af en Bygning. Hiør[ne]stolpe, en. Stolpe i Hiørnet af et Bin[]dingsværks-Huus. Hiørnestue, en. [illegible] i Hiørnet af et Hiørnehuus. (Uegentl. b[ruges] det i Kiøbenhavn om en Stue, der ha[r] meer end 4 Hiørner; eller en saakald[et] Skraastue.) Hiørnetand, en. En [af] de fire Tænder imellem Fortænderne o[g] Kindtænderne; Dientand. Hiørnevin[]due, et. V. paa det afstumpede Hiørne [af] et Huus.

Hob, en. pl. -e. [Isl. Hopr. A. S. Heap. T. Haufen.] en p. eet Sted samlet ell. [illegible] dynget Mængde, saaledes som Tilfældet [illegible] ført den sammen, og uden Bibegreb om [illegible] den. (jvf. Dynge og Flok.) En Hob M[en]nesker. "Da tog han Folket, og deelede dem i tre Hobe." Domm. 9. 43. En stor H. Ko[]ger laae p. Gulvet. At sanke noget i Hobe. [At] sætte Kornet i Hob. (s. Travehob.) E[n] Steenhob. "Hob er det almindelige Ud[]tryk p. en samlet Mængde, uden Bibegreb [] om, hvoraf den bestaaer, ell. hvorledes den er samlet." Müller. (jvf. Dynge, Stabel.) "Man siger ogsaa en Hob Mennesker, [d.] e. en Samling af Mennesker uden Orden og Hensigt." Sporon. — Hoben, den [illegible] Hob, bruges for: Almuen, Mængden. "Den vankundige Hob." "Fornuften [kan] begribe, at den sande Ære ikke bestaaer [i] Hobens Bifald." Sneedorf. "Deres [illegible] melige Lærdomme skiulte de for den [illegible] Hob." Bastholm. "Ogsaa Freden har [sine] Helte, skiøndt Hoben beundrer dem [illegible] dre." Engelst. — I Hobetal, adv. i [stor] Mængde. "Landet bar Frugt i Hobetal." 1 Moseb. 41. 47. — hobeviis, adv. i [for]skiellige Hobe, i endeel, i mange Hobe.

Hoboe, en. pl. -r. [Fr. hautbois.] [Et] Slags blæsende Toneredskab. — Hoboi[st], en pl. -er. den, som forstaaer at spille [paa] Hoboe, og udøver denne Konst.

Hof, et. pl. -fer. [Isl. T. og Sv. Hof.] 1. Samlingen af de til en regierende Fyr[]stes ell. en anden fyrstelig Persons Fam[i]lie, Raad, Huusvæsen og Betiening h[ø]rende Personer. Hoffet har forladt Sta[den].

den. At faae en Betiening ved Hoffet. Kongerne holdt tilforn Hof, snart paa et Slot, snart p. et andet. — Ofte br. det, i politisk Betydning, for: Regiering, Stat: Det franske, det engelske H. Disse Hoffer sluttede et Forbund. 2. I nogle sammensatte og afstammende Ord forandres f til v, f. Ex. Hovarbeide, Hovgaard, Hovmerk, Hoveri, o. fl., hvor Ordet Hof har den ellers ikke brugelige Bemærkelse: Herregaard. — Saaledes siges ogsaa: til Hove, ved Hove ɔ: ved Hoffet. "Alle have ei Lykke til Hove ride." — "At tiener t. Hove er een Mands Lykke." Ordspr. Men hos Almuen: paa Herregaarden, ell. ved Hovarbeide. At møde til Hove, pløie, saae, tærske til Hove. jvf. ogsaa Hovning. = Hofadel, en. Adel ell. adelige Personer, som søge Hoffet, have Adgang til Hoffet. Rahb. D. Tilsk. II. 620.) Hofbetiening, en. Betiening ved et fyrsteligt Hof. Hofbetient, en. den, som har en Hofbetiening. Hofbroder, en. i ældre Skrifter: den, som tiener t. Hove m. en anden. "En af Hertugens Frænder slog sin Hofbroder ihiel." Vedels Saxo. 277. Hofdigter, en. den, som er lønnet f. at skrive Vers t. Hoffester, t. fyrstelige Personers Fødselsdage og deslige Anledninger, eller som giør dette efter Bestilling. Hofdragt, en. En vis Dragt, som bruges af dem, der ere ved ell. have Adgang t. Hoffet; Hofklædning. Hofembede, et. Embede ved Hoffet, som en af Kongens eller Fyrstens Hoffolk. Hoffest, en. Fest, Høitidelighed v. et Hof. Hoffolk, n. s. pl. Folk, som ere ved Hoffet, høre til dets Betiening, til Fyrstens Opvartning. Hoffruentimmer, et. F. af høiere ell. ringere Stand, som er i Tieneste ell. til Opvartning v. et Hof. (Hoffruentimre af fornem Stand faae Navn af Hofdamer, Hoffrøkener, Kammerfrøkener.) Hofgaard, en. s. Hovgaard. Hofgulv, et. G. i et Slot, i Hofværelser. "Veien var saa jevn og glat, som et Hofgulv." Bagg. Hofgunst, en. Yndest, som een nyder v. Hoffet, hos Fyrsten. (Rahb.) Hofhold, et. ell. Hofholdning, en. alt det, som hører t. et Hofs ell. Hofstatens Underholdning. (Schytte.) Hofjunker, en. tilforn: en ung Adelsmand, som giorde Hoftieneste; nu en blot Titel (ligesom tildeels mange flere lignende Embeds- og Rangtitler: Hofchirurg, Hofjægermester, Hoflæge, Hofmarskalk, Hofpræst, m. fl.) Hofklædning, en. og Hofklæder, pl. d. s. s. Hofdragt. hofklædt, adj. klædt i Hofdragt, ell. i sine bedste Klæder. "Bonden har nærst af sin egen Søn, naar han bliver hofklædt." Ordspr. (Moth.) Hofkryber, en. den, som i Hoftieneste har vant sig t. Kryberi. "En gammel Hofkryber, der ved Frillegunst havde giort og befæstet sin Lykke." Rahb. (Fortæll. II. 21.) Hofkryberi, et. krybende Sind, lav Smiger, som læres v. Hoffer. "Hofkryberi f. de Mægtige, ell. Jacobinerkryberi f. Pøbelen." Rahbek. Hoflehn, et. Lehn, som overdrages een f. Hoftieneste, e. d. "Hoflehn ell. Æreslehn." Schytte. (Indv. Reg. II. 456.) Hoflevnet, Hofliv, et. det, at leve v. et Hof; Livet, Levemaaden, som føres v. Hoffet. (Moth.) "At bygge eller føre Skibe var hans Sag; ikke Hoflevnet." Wandal. Hofmand, en. den, som lever v. et Hof, som forstaaer vel at skikke sig i Omgang m. Fyrsterne og de Store. Han er en fuldkommen, en fiin H. Hofmaneer, en. s. Hofskik. Hofmarskalk, en. En fornem Hofbetient, som forestaaer hele Hofholdningen (ogsaa: Overhofmarskalk.) Hofmester, en. s. Hovmester. Hofnar, en. En lystig Person, som Fyrsterne fordum pleiede at holde ved deres Hof, for at more dem v. Skiemt og Vittigheder. Hofpoet, en. Hofdigter. "Digt, Sladder, meer end af den bedste Hofpoet." Evald. Hofpog, en. foragteligt Udtryk om unge Hoffolk. "Duunhagede Hofpoges udelukkende Eiendom." Rahb. Hofpragt, en. Pragt, som finder Sted i Levemaade, Forlystelser og Høitideligheder v. et Hof. "Tabt i Hofpragt, Adspredelse og Regieringsløvn." Baggesen. Hofpræst, en. Præst, som er ansat til at holde Gudstieneste v. Hoffet. (s. Slotspræst.) Hofraad, en. En Rangtitel, som her til Lands sielden uddeles. Hofret, en. En Ret, som tilforn var Hoffolkets Værneting. Hofrænker, pl. Rænker, som opspindes v. et Hof, blandt Hoffolk; Hofcabaler. Hofsinde, en. pl. -r. den, som gior Hoftieneste; en Hoftiener. (Hvitfeldt. Colding. forældet.) Hofskalk, en. En listig, uredelig Hofmand. "Hofskalken det vel snart f. Fyrsten skal forblomme." Bording. Hofskik, en. den ved et Hof indførte udvortes Skik; Hofceremoniel. Hofskriver, en. Regnskabsbetient v. Hofholdningen. Hofsmigrer, en. Hofmand, der smigrer for den Fyrste, han tiener. "Hvor meget Ondt have Hofsmigrere kommet afsted." Engelst. Hofsnog, en. foragteligt Ord om en rænkefuld, hyklende og smigrende Hofmand. Hofsorg, en. Sørgedragt, som anlægges v. Hoffet. Hofsprog, et. Udtryk og Talemaader, som især ere i Brug v. Hoffet. "Som Sømand fra Ungdommen, havde han ikke lært Hofsproget." Wandal. "Den Mistanke, at hans Yndest og Agt var at vinde v. Smiger og Hofsprog." Rahbek. Hofstat, en. alt det, som hører til en Fyrstes Hof, ell. til hans personlige Opvartning og t. Hofholdningen. Hoffæ-

der, n. s. pl. de v. et Hof, ell. v. Hofferne overhovedet herskende Sæder. De franske Hofsæder. "En Kiender stræbte at godtgiøre, at Hoftone og Hofsæder just ikke vare de bedste og reneste." Rahb. Hoftiener, en. den, som tiener t. Hove, som hører t. Hoffolkene. (Moth.) Hoftieneri, et. usædvanl. Ord for Hoftieneste, m. Bibegreb om Ringeagt. "Det forekom ham mere som Hoftieneri; end som Krigstieneste." Rahb. (Fort. I. 274.) Hoftieneste, en. Forretning, Embede, Bestilling v. et Hof. At være i H. tage Hoftieneste. (D. Lov. V. 3. 6.) Hoftone, en. den ved et Hof herskende Tone. (Rahb. D. Tilsk. I. 231. s. Tone.) hofvant, adj. vant t. Hoflivet ell. til Hoftieneste. (Moth.) Hofvei, en. Midler og Veie t. at opnaae noget v. Hofgunst o. d. "Urene have Hofveiene Ord for at være; men hvad siger det, naar de kun bære t. Maalet?" Rahb. Hofvæsen, et. 1. hvad der hører til et Hof, t. Hofholdning og Hofskik. Hofvæsenet er ikke nu, som i gamle Dage. 2. udvortes Hofmaneer, Hofmænds Væsen. Hun har faaet Hofvæsen siden hun kom t. Hovedstaden. = Af Hof maa desuden udledes følgende Sammensætninger: Hovarbeide, et. d. s. s. Hoveri. (s. nedenfor.) Hovbonde, en. hoveripligtig Bonde. Hovbud, et. Bud, hvorved Bønder tilsiges til Hovarbeide. Hovdag, en. 1. Dag, paa hvilken der giøres Hoveri. 2. en Dags Hovarbeide. At giøre visse Hovdage om Aaret. Hovdreng, en. Dreng, som giør Hovarbeide. Hovfolk, n. s. pl. Bønderfolk, som ere t. Hove ɔ: giøre Hovarbeide. Hovgaard, en. d. s. s. Hovedgaard, Herregaard. Hovkorn, et. n. s. coll. Sæd, som avles p. Hovgaardsmarker. (V. S. O.) Hovlade, en. Herregaardslade. (V. S. O.) Hovmaal, et. bestemt Maal ell. Deel i Hoveri. Hver Bonde har sit Hovmaal. (Moth.) Hovmark, en. Mark, som hører t. en Hovedgaard. Hovmester, en. (skrives ogsaa Hofmester.) 1. tilforn: en af Rigets høieste Embedsmænd; Rigets Hovmester. Titelen: Overhofmester og Overhofmesterinde bruges endnu undertiden for dem, som føre Overopsyn over en Prindses eller Prindsesses Opdragelse. 2. en Person, som er antaget t. at undervise og opdrage Børnene i et Huus; en Huuslærer. (Sieldnere bruges Ordet: Hovmesterinde.) Hovreise, en. Reise, som Bonden giør i Hoveri; Hoverireise. Hovstald, en. Stald v. en Herregaard. (V. S. O.) = Hoveri, et. og Hovning, en. s. nedenfor.

Hoffærdig, adj. som ved udvortes Bram vil ophøie sig over andre, stolt og pragtsyg. [T. hoffärtig. Af høi (hoch) og det A. S. Ferth, Sind, Aand, Hu. (hvoraf A. S. Heabferth, Høimodighed.) Gram (Vid. Selsk. Skr. V. 171) udleder paa samme Maade flere lignende Ord: f. Ex. bo... færdig, letfærdig, tungfærdig, retfærdig, spagfærdig.] = Deraf: Hoffærdighed, en. ud. pl. (Sv. Högfærd.) Stoltheds udvortes Yttring; hovmodig Adfærd. (Moth.) (jf. Hovmod, hovmodig.) "Hoffærdighed brugtes i det ældre Sprog som eensbetydende med Hovmod. (D. Bibel. Sir. 10. 14.) Siden tænkte man v. Hoffærdighed nærmest ... Menneskenes Adfærd; ved Hovmod ... mest p. deres Sind. Saaledes blev Hoffærdighed det samme som Storagtighed, naar Talen var om vigtigere Gienstande." Müller. — hoffærde sig, v. rec. hovmode sig, vise sig opblæst, stolt. (Colding.)

Hofte, en. pl. -r. [A. S. Hype. T. Hüfte. Sv. Höft.] den udvendige Deel af det menneskelige Legeme, som gier Overgangen fra Siden og Overkroppen t. Laaret, og dannes ved det store udstaaende Hofteheen eller Hofteblad. (Os coxæ.) = hoftebrudden ell. hoftelam, adj. lam ved en Skade eller Svækkelse i Hoften. (hos Dyr: krydslam, bovlam.) Hofteled, et. Ledet, som forbinder Hoftebenet m. Laarbenet. Hoftemuskel, en. den kiødfulde Deel, som bedækker Hoftebenet. Hoftepude, en. P. som Fruentimmerne tilforn brugte at lægge paa Hofterne under Skiørterne. hofterørt, adj. ... Lamhed ell. Slag i Hoften. Hoftesene, en. pl. -r. de Baand, som holde Laarbenet i Hofteskaalen. (Moth.) Hofteskaal, en. den Huulning i Hoftebenet, hvori ... vedet af Laarbenet gaaer ind. Hoftesmerte, Hofteværk, en. Gigtsmerte i Hofterne. hoftestrøgen, adj. v. kaldes den Hest, hvis Hofteheen er gaaet af Led. (Moth.)

Hofte, v. n. 1. (har.) [Isl. og Sv. hætta, desistere.] sagtnes, formindskes, lade af. (om Uveir, Regn, Snee; og ... upersonligen.) Nu begynder det at hofte. (Moth.)

1. Hold, et. pl. d. s. 1. Gierningen at holde; det, at have fat p. noget. At have, faae Hold paa noget. 2. det, som holder noget tilbage. "Det er et Hold i Baandet, som Voddet er heftet ved." Moth. 3. levelig Adkomst t. noget. At have Hold p. en Gaard. (Moth. forældet.) 3. Støtte, som sættes til ell. under noget. At sætte Hold under et Huus. (Moth.) 5. Ophold i ... (Cæsur;) Pause i Tale, o. d. Moth. "Den danske Smag i Vid og Sang et særskilt Hold, en egen Tone." J. Smidth. 6. en Smerte, som man antog at komme af Blodets Standsning; Sting. Et Hold i Siden, i Brystet, Skulderen. (Sv. Håll.) 7. en Samling, Afdeling, Flok af Personer, som have deelt sig i flere. De kom

e p. eengang, men i tre Hold, eet H. ter det andet. (s. Baghold.) 8. Leilig- d. At see sit Hold til noget, tage Lei- ligheden i Agt. "At jeg kan see mit Hold at hævne mig." P. Tidemand. 9. I ldre Dansk forekommer Hold ogsaa for: agthold, Vagt, Besætning. "At forsøm- e sit Hold." Vedels Saxo. "Han besatte orten p. Landstrædet m. et stærkt Hold." mmest. S. 228. (jvf. S. 439.) = hold- st, adj. udholdende, stadig; (tenax.) Moth. oldgængs, adj siges om en Nøgel, der d Besvær lader sig omdreie i Laasen. Moth.)

2. Hold, et. ud. pl. 1. Styrke, Va- ghed. Der er intet Hold i dette Tøi. . Pengeværd, Metalværd i en Mynt; ehalt. (V.S.O.)

Holde, v. a og n. imperf. holdt. (pl. ældre Skrifter hulde. s. Vedels Saxo. 93.) part. holdt; er holden, holdet. pl. oldne. [Isl. halda. A. S. healdan. Sv. alla.] A. v. a. 1. egentlig: have fat p. ed Hænderne, ell. p. en lignende Maade. t holde een i Kiolen, under Armen; olde noget i Haanden, i Munden, med ænderne, med en Tang. At holde om kaftet af en Øre. Fuglen holdt det i loerne, i Nebbet. 2. hindre fra at falde, ære, støtte. Støtter, som holde et Huus. vælvingen holder sig selv. At holde sig noget. At holde paa noget, p. een, som r nær ved at falde. (Maaskee hertil kan enføres Udtrykket: en holden Mand (og- a: velholden) ɔ: velhavende, formuende. - Snarere derimod til 1ste Bemærkelse)rdsproget: Hug ere holdne Vare ɔ: no- et, som man har i Hænde og maa be- olde.) 3. bringe noget (især en Legems- eel) i en vis, noget vedvarende Stilling; edblive at give noget en Stilling, Ret- ing, ell. at være i en vis Forfatning. At olde Hovedet lige, Kroppen i Ligevægt, olde Haanden frem, for Øinene. At holde oget op p. en Stang, holde noget i Vei- et, holde Hovedet over Vandet. At holde andeveien (ɔ: blive paa den.) At holde Riddelveien, holde Takt. Skibet kan ikke olde Søen. At holde Porten lukket, holde n Stue varm. (At holde Sengen ɔ: ligge . Sengs af Upasselighed.) Den Syge maa ndnu holde Sengen. At holde (bevare) oget skiult, hemmeligt. At holde sig ro- ig, tapper; holde sig færdig t. noget. At olde Fred m. sine Naboer (leve i Enig- ed.) Han vil ikke holde Fred. 4. hindre ra at komme løs ell. afsted; tvinge, tæmme. Der noget er, som holder mig, og træk- er i min Kiortelflig." Bagg. Han kunde ke holde Hestene. Jeg kunde ikke holde am længere (ɔ: faae ham t. at bie.) Han unde ikke holde sig (fra Udbrud af en Li- enskab.) At holde i Ave, i Tvang, i Tøm- me. At holde sin Mund (tie stille. dagl. T.) 5. have indsluttet, hindre fra at kom- me ud. At holde een i Fængsel, holde een i sine Snarer. Karret vil ikke holde Vand. "Sønderbrudte Brønde, som ikke kunde holde Vand," Jer. 2. 13. Stuen holder ikke godt Varme. Denne Sygdom har holdt ham i en heel Maaned. At holde een hiem- me, inde. At holde sig inde, holde sig p. sit Værelse. — At holde noget hos sig selv ɔ: ikke tale derom til Nogen. "De holdt det Ord hos sig selv." Marc. 9. 10. 6. hindre i sin ordentlige Gang, opholde. At holde sit Veir. Modvind holdt os der i otte Dage. 7. sysselsætte. Dette Arbeide vil holde mig et Aar. 8. forsvare; holde Stand, giøre Modstand. Fæstningen kan endnu holde sig længe. Han holdt sig t. det yderste. (Og- saa om den, som er i en ell. anden Forle- genhed.) 9. have, bruge p. en vedvarende Maade; vedligeholde, underholde. At holde Venskab, Omgang, Samqvem m. een. At holde en Samtale. At holde Maade, Or- den i noget. At holde (holde over) en gammel Skik. — At holde Huus for een ɔ: bestyre hans huuslige Indretning. s. Huusholder, Huusholdning. (At holde Huus, holde ilde, slemt Huus med noget, med een ɔ: behandle ilde; overstiænde; daglig Tale.) At holde aabent Bord; holde mange Tienestefolk. At holde Kudsk og Tiener; holde en Ridehest. At holde en Søn i Skole, v. Universitetet. At holde sig selv m. Kost. At holde Aviser, Ugc- blade (anskaffe og betale dem f. en vis Tid.) 10. udholde, vedblive i en Handling. At holde det m. een i Arbeide, i Spil, o. d. (være ham voxen. Moth.) 11. beholde, bevare. Dette Tøi holder ikke Farve, hol- der sig ikke i Vasken. Dette Træ brænder snart ud, og holder ikke Varmen. At holde Fred med Naboerne. At holde een i Live. (Det var det eneste, som holdt Livet i ham. dagl. T.) At holde noget i Ære (ɔ: vise Agtelse imod; ære.) "Dersom I Konger haver Lyst t. Throner og Scepter, da holder Viisdom i Ære." Viisd. 6. 22. 12. inde- holde, indbefatte. Dette Stykke holder 10 Alen. Mynten holder to Lod fiint Sølv. At holde Maal, holde Prøve (ɔ: have sit rette Maal, staae sin Prøve.) 13. foretage, udføre, især p. en offentlig Maade, som Nærings- vei, ell. m. Høitidelighed. At holde Kro, Vertshuus, Kaffeehuus; holde aaben Bod; holde Skole, (s. Kroholder, Skoleholder, o. fl.) At holde Marked, Auction, Ting, Ret, Mønstring, o. s. v. At holde Baller, Concerter (naar de ere offentlige, ikke i Privathuse.) At holde Vagt, holde et Slag; holde Bog (ɔ: Regnskab) over noget. At holde Juul, holde Paaske (helligholde.) At holde Bøn, Prædiken, Faste, Messe. At holde en Tale. At holde Bryllup; holde

sit Indtog. "De holdt Høitid i syv Dage." Nehem. 8. 18., 14. opfylde. At holde sit Løfte, sit Ord; holde hvad man har lovet. At holde Ord (efterkomme sit Tilsagn. s. vedholden.) 15. efterkomme, efterleve. At holde Guds Bud; holde Loven; holde Ord, holde sit Løfte. "Du skal holde og giøre disse Stikke." 5 Moseb. 16. 12. At holde en Pagt, en Eed. (Matth. 5. 33.) 16. behandle. At holde sine Børn, Tienestefolk godt; holde een som sit eget Barn. 17. ansee, agte, vurdere. (med præpos for.) Jeg holder den for lykkeligst, der ikke veed af noget Savn. At holde noget for rimeligt, for ganske umuligt. Han blev længe holdt for død. "Han holdt hende for at være drukken." 1 Sam. 1. 13. At holde sig for god t. noget. At holdes for en ærlig Mand. Han holder sine Vare f. høit. (I D. Bibel forekommer det uden præp. med pron. som. F. Ex. "At holde een som en Fiende." 2 Theff. 3. 15. jvf. No. 15, hvortil Talemaaden maaskee kunde henføres.) At holde for, absol. mene, antage. (s. nedenfor C.) 18. vedde om, sætte ud til Veddemaal. Jeg vil holde ti mod een. Jeg holder paa ham, paa hans Haand ɔ: jeg vedder, at han vinder. = Flere Bemærkelser i enkelte Tilfælde finde Sted, hvor dette Verbum har Præpositioner efter sig. (s. nedenfor.) B. v. n. 1. have fast Sammenhæng, enten i sine Dele, eller med andre Ting; have Styrke, Varighed. Denne Kalk, Liim holder (binder) godt. Tøiet seer godt ud; men Farven holder ikke. Dette Tøi, disse Stavler vil ikke holde længe. Isen holder ikke at gaae paa. Traaden holder ikke at sye med. — recipr. holde sig, bevares fra Fordærvelse, Forraadnelse. Kiødet holder sig ikke længe i denne Hede. 2. giøre Ophold, standse, ikke gaae, kiøre, reise videre. Her vil vi holde en Times Tid. Vi kan holde (m. Vognen) under Træerne. Vognen holder for Døren. Han lod Vognen, Hestene holde en heel Time. Rytterne holde p. Landeveien. 3. styre med Vogn og Heste i en vis Retning. Hold til Siden! hold længere frem ad! Vi holdt efter de andre Vogne. At holde af til Venstre, til Høire (Side.) At holde ad sig, (ɔ: til Venstre), holde fra sig (til høire Side.) At holde om i en anden Gade. 4. vedblive, holde ved. Det har nu holdt at regne i otte Dage. C. Med Præpositioner: At holde af, v. a. elske, ynde, finde Behag i (naar Talen er om ringere, mindre vigtige Gienstande.) "At holde af br. i Hverdagstalen om at udtrykke en Lyst t. noget, som denne i Hverdagslivet yttrer sig. Man holder ikke af Gud, Fædrelandet, Æren, o. s. v., men man holder af Læsning, Spil, af sine Forældre, Børn, o. s. v." Müller. — holde for, act. og absol. antage, være af en bestemt Mening. "At holde for udtrykker et paa Eftertænkning beroende Omdømme, uden noget tilføiet Bibegreb af Vished ell. Tvivl; men tro m. Antydning af større (subjectiv) Vished end at mene." P. E. Müller. (jvf. A. 17.) — holde for, v. n. tages i Brug; undgielde, straffes for. Han maa holde for i enhver Leilighed. (dagl. T.) — holde fra, v. a. hindre fra at komme til, afholde fra. Ogsaa recipr. At holde sig fra slet Selskab, stærk Drik. — At holde een frem, figurl. lade opdrage, oplære. At holde sig frem ɔ: vise sig, ikke trække sig tilbage og gaae i Skiul. (jvf. Vedels Saxo. 493.) — holde imod, a) v. a. sammenligne. Holde eet Arbeide imod et andet. b) neutr. hindre. Der er noget i Vaasen, som holder imod. — holde inde, act. 1. afholde fra at komme ud af Huset. 2. tilbageholde, ei ville udbetale. 3. tie med, ikke fremsige. Hold inde med saadan Tale. — holde med, v. n. bifalde, være paa eens Side. Deri maa jeg holde med ham. Jeg kan ikke holde med nogen af Parterne. — holde op, a) act. forsinke. At holde een op m. Snak. (s. opholde.) b) neutr. standse med noget, lade af, ophøre. Man maa holde op naar Legen er bedst. Ordspr. Han holdt op at spille, da det blev mørkt. (At holde op fra noget: forekommer i D. B. "De holdt ikke op fra deres Gierninger." Sir. 16. 31.) Ogsaa impers. "Da han saae, at det holdt op at regne og hagle." 2 Mosev. 9. 34. — "At holde op anvendes paa al Slags Virksomhed, som afbrydes; at lade af bruges kun om menneskelige Forsætter." Müller. c) holde sig op over noget, sætte ud paa, tale ilde om, kritisere. — At holde over, absol. haandhæve, holde i Kraft, i Anseelse. At holde over sin Ære, Myndighed, sine Rettigheder. At holde over Loven, over gamle Skikke. — holde paa, act. ikke lade fare, ikke give Slip paa; spare paa. At holde paa en Farve i Kortspil. At holde paa sine Giæster, holde paa en Mening; holde paa det, man har. (s. paaholden.) — holde sammen, v. a. 1. egentl. f. Ex. At holde Hænderne sammen. 2. At holde to Ting sammen ɔ: sammenligne. 3. spare. At holde sammen paa de Penge, man erhverver. b) neutr. blive sammenhængende. Karret vil ikke holde sammen. 2. holde m. hverandre, giøre eet. — holde til, act. 1. holde, bringe nær til. At holde Øret til. 2. holde tillukket. At holde Munene til; holde Porten, Døren til. 3. drive, skynde een t. noget. At holde een t. Arbeide; t. at giøre sin Pligt. 4. sætte, anbringe een t. noget. At holde sine Børn t. Bogen, t. et Haandværk. b) neutr.

omme tidt p. et Sted. (dagl. T. f. Til-
.) 2. At holde til i en Stue, et Væ-
ɔ: sædvanligen opholde sig deri. (Moth.)
It holde til med et Fruentimmer (leve
i et ukydsk Levnet.) — holde tilbage,
hindre fra at komme frem. Frygten
dt ham tilbage. Han har holdt Fades
s Breve tilbage. 2. beholde, ei ville
fra sig. — holde ud. a) act. taale, ud-
e. Dette Arbeide holder han ikke længe
b) neutr. og act. vedblive med, ikke
e op. At holde ud til Enden. Jeg vil
nu holde denne Maaned ud. — holde
, act. hindre fra at komme ind. —
de ved. a) act. holde over, hænge ved.
holde ved gamle Sædvaner, Fordomme.
d dit Hierte holde ved mit Ord." Ordspr.
4. At holde noget vedlige. b) neutr.
e ved, ikke aflade; vedvare. De holdt
at skyde hele Natten. Regnen holder
nu ved. "Krigen holdt ved imellem
ge disse Nabostater." Guldb. B. Hist.
803. (s. vedholdende.) D. v. recipr.
lde sig, bruges deels egentl. f. Ex. At
lde sig (støtte sig med Hænderne) ved
Rækværk, Toug. At holde sig fast ved
get. Deels uegentl. om at værge, for-
re sig (s. ovenfor No. 8,) eller om at
tte sig i en vis, vedvarende Tilstand (m.
skill. Præposit. og Adverbier.) F. Ex. At
lde sig lige, rank (om Legemsstillingen.)
holde sig vaagen. At holde sig klækt,
ert. — At holde sig fra noget (fine, und-
a: m. Forsæt, afholde sig fra.) "Den skal
lde sig fra Viin og stærk Drik." 4 Moseb.
3. "Hun havde holdet sig fra Mad hal-
den Dag." Holb. P. P. — Jeg kunde
re holde mig fra at lægge Haand paa
m. "Hold dig fra Uretfærdighed, saa
l Synd vige fra dig." Sir. 7. 2. "Hol-
r Eder ikke fra hverandre." 1 Cor. 7. 5.
olde sig hiemme (ei gaae ud.) holde sig
de (i Huset, Værelset.) holde sig op,
opholde sig. holde sig oppe, ei gaae
l Sengs. holde sig til, a) søge søge
l, tye hen til. At holde sig til Kakkelov-
n, holde sig t. den varme Stue. "Hver
Land agter at det er en ringe Sag;
lers skulde vi vel flittigere holde os der-
l." P. Tidemand. At holde sig til een ɔ:
ge Omgang med. (hyppig i D. Bib.) At
olde sig t. sine Lige. "En Ulv skal holde sig
et Lam." Ef. 11. 6. b) binde sig til; be-
abe sig paa. At holde sig til eens Ord,
efte; holde sig til Lovens Bogstav. c)
ge p. lovlig Maade. At holde sig til sit
ant, til sin Cautionist. — holde sig til-
age, figurl. ei ville yttre sin Mening. (s.
lbageholden.) = Af v. a. og n. holde
dledes: holdfast, adj. varig, stærk, som
n holde. (tenax.) Holdfast Tøi; hold-
st Mad (drøi, stærk Føde.) En hold-
st Hukommelse. (Moth.) Isen er hold-
fast. (V. S. O.) Holdhage, en. et
Redskab af Jern, med to spidse Hager i
Enden, som Tømmermænd bruge. (Moth.)
Holdskrue, en. En Skrue, der tiener til
at holde noget fast eller sammen, eller
hvorved Dele og Led heftes til hinanden.
Holdtag, et. Styrke i Haanden til at
holde fast p. det, man tager fat paa. At
have et godt Holdtag. (Moth.)

Holden, adj. v. ell. partic. af holde.
"Hug'ere holdne Vare." Ordspr. 2. uska-
det, i god Stand, som ei har lidt Tab;
(forenes ofte med heel. At være heel og
holden.) "Han kom over m. holden Skib
t. Jylland." Vedels Saxo. 341. 3. En
holden Mand ɔ: velhavende.

Holdning, en. ud. pl. et nyt Ord, som
deels bruges: om en god, rank Legems-
stilling (det T. Haltung;) deels: om
Fordelingen af Lys og Skygge i et Maleri.
I dette Stykke er ingen god Holdning.
(I øvrigt forekommer det i: Huushold-
ning.)

Holdt! Udraabsord, hvorved man by-
der een at standse.

Holk, en. pl. -e. 1. et Slags fladbun-
dede Fartøier, tienlige t. at føre Last. (for-
ældet. D. Riimkr. Hvitfeldt. A. S. Hulc.
jvf. V. S. O.) 2. en huul Træknub, der
lægges over et Kildevæld. (Moth.) 3. en
bred Jernring, der sættes om en Hølee ell.
Fork, f. at holde den t. Skaftet. (At holke
sig Lee ɔ: slaae den i en anden Mands
Holk, og derved giøre Skaar i den. Moth.)
4. den Deel af Kornets Straa ell. Stæn-
gel, der, liig en Skede ell. et Hylster, om-
giver Axet, indtil det skyder op af samme.
(Moth; ogsaa Hylk. V. S. O.) Kornet
holkes ɔ: faaer Holke. Moth.

Hollandsk, adj. som er fra Holland,
har hiemme i Holland.

Hollænder, en. pl. -e. 1. een, som er
født i Holland. 2. den, som mod en aar-
lig Afgift forpagter en Herregaards Køer
og Græsning; hvilken Forpagtning, med
dertil hørende Indretning kaldes: et Hol-
lænderi. (jvf. ogsaa Meieri.)

Holm, en. pl. -e. [Isl. Holmi.] 1.
en Ø (hvoraf: Bornholm o. fl.) særdeles en
liden Ø, som, naar den blot bruges til
Græsning, kaldes en Græsholm. 2. en
liden, enten af Vand, Sump eller Agre
omgiven Eng; en Engholm. (Efter Moth
ogsaa om enkelte Kornagre, der ligge sær-
skilte, ell. udmærke sig imellem flere v. ri-
gelig Sædvært; og ligeledes om andre Ste-
der, hvor noget vorer i Mængde. En Rug-
holm, en Bregneholm.) = Holmgang,
en. et forældet Udtryk for: Tvekamp; fordi
denne tidt holdtes p. smaa Øer og Holme.

Holt, n. s. et forældet Ord, som til-
forn (ogsaa i det Isl.) brugtes for: Skov
(hvoraf nogle Skove og Landsbyer endnu

have deres Navne, f. Ex. Nøddebo-Holt, Grønholt) og endnu bruges i nogle Sammensætninger for: Træ; f. Ex. Ibenholt, Klapholt, Krumholt, Pokkenholt, Strygholt, o. fl.

Honning, en. ud. pl. [Isl. Hunang. A. S. Hunig. Sv. Honing.] den søde Saft, som Bier samle (trække) af Blomster og giemme i Vorkagerne, som de bygge, hvilket kaldes: at sætte Honning. = Honningaar, et. Et godt, slet Honningaar, hvori Bistader give forholdsviis meget, ell. lidt Honning. (Fleischer. Biavl. 214.) honningagtig, adj. som i Smag, Sødhed ligner H. Honningbi, en. den egentlige ell. almindelige Bi, som lever i talrige Sværme, og fornemmelig samler Honning. Apis mellifera. (jvf. Humlebi.) Honningblære, en. Blære i Biernes Legeme, hvori de samle og hiemføre Honningen. Honningbrød, et. d. s. s. Honningkage, 2. (Moth.) Honningbyld, en. et Slags Bylder, hvori sætter sig en tyk, honningfarvet Materie. Honningbæger, ell. Honninggiemme, et. en vis Deel af Blomsterkronen. Nectarium. (Honningbæger, figurl. og poet. (ligesom det modsl. Malurtbæger) om en god, lykkelig Skiebne. "Rækker Æren dig sit Honningbæger." Rahb. "Imidlertid nød hun den almindelige Beundrings berusende Honningbæger." Samme.) Ligeledes: Honningdrik, en. "Som blande Malurt vil udi din Honningdrik." S. Monrad. Honningdug, en. et Slags klæbende Dug ell. Vædske, som findes om Efteraaret paa Planterne og Kornet. (Olufsen. Landoeconom. 188.) Honningfugl, en. et Navn, der gives de udenlandske Fugle, som høre t. Colibri-Slægten. (Trochilus.) honningguul, adj. lyseguul som Honning, honningfarvet. (Moth.) Honninghøst, en. Indsamling af Honning. (Moth.) Honningkage, en. 1. en Vorkage, m. Honning i, en Bikage. (Moth.) "Og Sødmen af hver Urt i Honningkagen sanker." C. D. Biehl. 2. en Kage, ell. et Slags Brød, lavet m. Honning, af hvilket de mindre kaldes: Peberkager. Honninglugt, en. En egen, noget vammel Lugt, som Honningen har. Honningmave, en. den forreste Afdeling i Bugen hos Bier, hvori Honningblæren ligger. (Fleischer.) Honningsaft, en. den søde Saft i Blomster, hvoraf Bierne trække H. (Moth.) Honningsirup, en. S. lavet af Honning. Honningskive, en. En af en Bikage udskaaren Skive. Honningsmag, en. Smag efter H. eller lig Honningens. Honningsyre, en. Syre, som indeholdes i, ell. er uddraget af Honning. honningsød, adj. sød som Honning; meget sød. "Dens honningsøde Gift forvænte Ganer smagte." Storm. Honningvand, et. en giærende Drik, som lav[…] af Vand med Honning m. m.

1. Hop! et Udraabsord, som enten a[…] vendes i det man lader een springe, el[…] til at opmuntre en Hest. (s. Hyp.)

2. Hop, et. pl. d. s. Gierningen at h[…] i Veiret. (Hophilde ell. Hoppehilde, e[…] "Et Slags Hilder, der lægges om H[…] nes Forbeen, og hvormed de ei kan ga[…] men maa hoppe." Moth.)

Hoppe, v. n. 1. (har og er.) [Isl. hop[…] pa. A. S. hoppan.] hæve sig ved […] af Benene hurtigen i Veiret, giøre et la[…] og kort Spring, hvortil man ikke tager […] (jvf. springe.) "Mennesker siges at hop[…] naar det enten skeer op og ned paa sam[…] Sted, ell. den springende Bevægelse er s[…] liden, at den synes at skee paa sam[…] Sted." Sporon. At hoppe over en B[…] Rendesteen. At hoppe som en Skade. […] len, Græshoppen er hoppet ud af K[…] Nu har han hoppet længe nok. — […] figurl. om livløse Ting. Ved Kier[…] hoppede endeel af Æblerne ud af Kur[…] = Hoppedands, en. Dands, hvori b[…] ges mange hoppende Spring; Spring[…] dands. (V. S. O.) Hoppehilde, en. […] Hophilde. — Hoppen, en. ud. pl. Gier[…] ningen at hoppe.

Hoppe, en. pl. -r. [Isl. Hros.] […] nen blandt Hestene. (s. Følhoppe, […] hoppe, Stodhoppe.) = Hoppeføl, e[…] Føl af Hunkiønnet. Hoppemelk, en. M. af en Hoppe; kaldes ogsaa Hestemelk, da Hest er et fælles Navn for Hingst o[…] Hoppe.

Hor, n. s. ud. pl. [langt o; skrives […] for ogsaa Hoer, og bruges altid uden Ar[…] tikel. Isl. Hór.] utugtig Omgang af en gift Mand ell. Kone m. et andet Fruen[…] timmer ell. Mandfolk. = horagtig, ad[…] hengiven t. Hor, t. ukydsk Levnet. […] Horagtighed, en. ud. pl. — Horkarl, en. pl. -e. 1. den, som bedriver Hor med en Ægtemands Kone. 2. en gift Mand, der har ukydsk Omgang m. andre Qvindfolk. Horkone, Horqvinde, en. 1. En gift Kone, som bedriver Hor. 2. et løst Fruentimmer, som en gift Mand holder til med. Horsag, en. Sag, der anlægges imod een for Hor. Horstraf, en. Straf, hvori en Horkarl eller Horqvinde dømmes.

Hore, en. pl. -r. [Isl. Hóra. N. S. Hore. A. S. Hur. E. Whore.] 1. en Ægtekone, der giør sig skyldig i Hor. 2. et Fruentimmer, som en gift Mand holder til med; en Horqvinde. 3. uegentlig og i lavere Talebrug d. s. s. Skiøge, hvilken Bemærkelse ogsaa finder Sted i Sammensætninger. = Horebarn, et. Barn, avlet uden for Ægteskab, af Forældre, hvoraf enten den ene, eller begge ere gifte (forskiellig fra: Frillebarn, Slegfredbarn.) Hore-

, en. et Mandsfolk, der er meget for-
en til Løsagtighed, driver Utugt i Flæng.
rrfagter, pl. letfærdige Lader og Ge
ter, som løsagtige Qvindfolk bruge.
th. Horehold, et. En Horeverts
andtering. Horehuus, et. Sted, hvor
e offentlige Skiøger have deres Tilhold
underholdes. Horejæger, en. d. s. s.
rebuk. (Moth.) Horekippe, en. for-
elig Benævnelse paa et gemeent Hore-
is. (s. Kippe.) Horeleie, et. Leie
Ægteseng, hvor Hor bedrives. "Den,
havde dræbt sin Kone p. Horeleiet."
ytte. (Indv. Reg. V. 254.) Hore-
net, et. ukydsk Levnet, horagtigt Levnet.
rrløn, en. Betaling, som en Skiøge
er for Utugt. Horeqvinde, s. Hor-
nde (under Hor.) Horesag, en. Sag,
anlægges mod Skieger, Horeverter og
fferfker. (jvf. Horsag.) Hoereseng, en.
s. Horeleie. Horeskiemt, en. ukydsk,
ærdig Skiemt. (Moth.) Horesøn, en.
n af en Skiøge; ell. den, som er avlet
Hor. Efter Loven: et meget grovt
ieldsord. Horevert, en. den, som
der Horehuus, ell. som i sin Bolig un-
holder offentlige Skiøger for sin For-
els Skyld. (s. Kuffer. Kufferske.) Ho-
vertskab, et. Horehold. Horevise, en.
meen, letfærdig Vise. (Moth.)
Hore, v. n. 1. (har.) [Isl. hóra] be-
ive Hor. At hore med en anden Mands
ne. (Uegentl. og i lav Talebrug: at
rive Utugt med Qvindfolk i Alm.) =
oreri, et. pl. -er. Udøvelse af Utugt;
r den, som ærlligen skeer.
Horizont, en. Synskreds (saavel i astro-
mist, som i optisk Henseende.) Solen er
dnu ikke over Horizonten. = horizon-
l, adj. i Jævnlinie m. Vandets Flade;
ndret, jævnet.
Horke, en. pl. -r. en liden Ferskvands-
k af Aborrens Slægt. Perca cernua.
Roth.)
Horn, et. pl. d. s. [Isl. Horn.] 1. en
eer eller mindre forlænget, sædvanligen
spidset Udvart af en særegen, haard
laterie i nogle Dyrs Pander. Oxens,
ukkens, Hiortens Horn. (Ordets almin-
lige Bemærkelse er: en fra Overfladen
emstaaende spids Vinkel, ell. Forhøining.
Hiørne, Isl. Horn; hvoraf ogsaa: Maa-
ns Horn; Alterets Horn (D. Bibel;)
ornet p. en Ambolt, m. fl.) At have et
orn i Siden paa een ɔ: have Nag til,
ere opbragt p. een. — Ved et i flere Sprog
eldende figurl. Udtryk tillægges den Æg-
mand, hvis Kone er ham utro, Horn,
oraf adskillige Talemaader. "Den føie-
e Mand bar fine Horn paa Hovedet,
en at de trykkede Hiertet." Schytte.
ndv. Reg. IV. 110.) 2. Et Horn, an-
ndt t. Drikkehorn, t. et blæsende Tone-
redskab, t. at giemme noget i, ell. t. an-
den Brug; deraf: Drikkehorn, Jæger-
horn, Posthorn, Blækhorn, Krudhorn,
m. fl. 3. Ved Horn absol. forstaaes og-
saa den haarde Materie, hvoraf Dyrenes
Horn, men især deles Oxens, ere dannede.
At dreie i H.; giøre noget af Horn. =
hornagtig, adj. som ligner Horn. Hestens
Hover, Køernes Klover ere af en hornag-
tig Materie. Hornarbeide, et. noget,
som er giort af H. hornbar, adj. kal-
des den Hest, som ei er skoet. (Moth.)
Hornblæser, en. den, som forstaaer at
blæse paa Horn (Valdhorn.) Horn-
dreier, en. Dreier, som især giør Horn-
arbeide. Hornerts, en. et Slags
Sølverts, forertset ved Vitriol og Salt-
syre. Hornfiil, en. F. hvormed Hovsmede
file ell. raspe Hestens Hover. Hornfisk,
en. En lang og ganske smal Fisk af Gieds-
deslægten, med et meget spidst Hoved og
grønne Been. Esox belone. hornfød-
det, adj. hornføddede Dyr, kaldes de hvis
Fod er af en hornagtig Materie. Horn-
guld, et. slet Guld, som kun holder 9 til 10
Karath. (Funkes N. Hist. III. 379.) Horn-
hinde, en. den yderste, giennemsigtige
Hinde i Diet. Tunica cornea. Horn-
liim, en. fast Liim, som gløres af Horn,
Klover, o. d. Snedkerliim. Hornlygte,
en. Lygte, som er forsynet m. tynde Horn-
skiver i St. f. Glas. Hornnikke, en.
"et Redskab, der sættes p. uvane Qvægs
Horn, at det maa lude og ei kan see over
Vangen." Moth. Hornqvæg, n. s. coll.
kaldes de hornede Huusdyr. hornskaf-
tet, adj. som har et Skaft af Horn. Horn-
skee, en. Skee af Horn. ("At give nogen
en Hornskee, at faae en Hornskee ɔ: give
een Kurven, faae Afslag i at belle. Moth.
Talemaaden høres endnu hos Almuen.)
Hornskifer, en. En Underart af Kiselski-
feren; alm. Kiselskifer. (Funkes Nat. Hist.
III. 100.) Hornskrab, et. Affald af Horn
hos Dreiere ell. Andre, som arbeide i Horn.
(Olufsen.) Hornsteen, en. En Steen,
bekiendt af dens Brug som Probeersteen.
Silex corneus. Hornsølv, et. salt-
suurt, ell. i Salpetersyre opløst Sølv, der
smeltes v. svag Ild, og da faaer et hornag-
tigt Udseende. (Møllers pharm. Haandb. 86.)
Horntomhed, en. et Navn, som Almuen
giver en Sygdom hos Hornqvæget, i hvilken
Hornene blive kolde, Kreaturet udmagres,
og Halen bliver blød ovenfor Dusken, som
om Benet var borte. (Begtrup Agerd. i
Jyll. III. 99.) Hornugle, en. En Art
af den hos os almindelige Ugle. Strix Otus.
Hornværk, et. 1. et Slags Udenværk v.
Fæstninger. 2. "det brogede Skilderværk,
hvormed Snedkere indlægge Borde eller
andet Bohave." Moth.
Hornet, adj. som har Horn; forsynet

med Horn. Hornede Dyr. Den hornede Ugle.

Hors, et. pl. d. s. [Isl. Hros. Hoppe. Jvf. Ros; og om Forskiellen i det ældre Sv. imellem Hors eller Örs og Hest, s. Ihres Gloss.] en Hest; bruges nu sielden, undtagen hos Almuen, og i Sammensætninger, (som dog ogsaa sielden høres ell. forekomme) undertiden i Særd. for: Hoppe; f. Ex. Horseføl, et. Hoppeføl; og Horseplag ell. Horsplag, en. Plag af Hunkiønnet. — Horsebod, en. Et Skuur p. Marken, hvorunder Udgangsheste kan have Skiul om Vinteren. (Moth.) Horsegiøg, en. Navn paa en Strandfugl, hvis Røst noget skal ligne Gedens, ell. den vrinskende Hests. (Isl. Hrossa-gaukr. v. Aph. Nat. Hist. III. 492. Strøms Søndmør. I. 251.) Horsekiød, et. Hestekiød. Horsemoder, en. En Følhoppe. (Moth.)

Hos, præpos. [Isl. hiá. Gl. T. az.] udtrykker Nærheden ved en Person: nær ved, i Nærheden af, i eens Bolig, Hiem; i eens Værge, Forvaring (altid om Personer; hvorimod ved bruges om Ting.) Sæt dig hos os. Bliv hos mig. At boe hos een ɔ: i hans Huus. At spise t. Middag hos een, sove hos een. Han har sin Søster hos sig ɔ: i sit Hiem. — Man fandt Tyvekosterne hos ham. (Hos br. om andre levende Væsener, end Mennesker, hvor man tænker sig hos disse et Slags Følelse eller Tilbøielighed; om livløse Ting kun, hvor man udtrykker en stærk Tilbøielighed t. disse. Føllet bliver længere hos Hoppen, end Hvalpen hos Hunden. Dette Dyr har sine Unger længe hos sig. Han er altid hos Hestene i Stalden. Hun er helst hos sine Blomster. — Uegentl. hvor noget siges om, tillægges flere eller mange. Vi have Syge hiemme hos os. Det gaaer ikke bedre hos dem. Hos de Franske er det anderledes. Det var en Skik hos de Gamle. — I andre Talemaader: At søge, faae, finde Hielp hos een. Der findes ikke Svig hos ham. Han er i Yndest hos Kongen. Det findes hos denne Forfatter. — Hos sig selv ɔ: i sine Tanker. At holde, beholde noget hos sig selv ɔ: skiult, hemmeligt. — Ogsaa adv. At staae hos, fidde hos. Jeg stod hos, og saae det. Der var ingen hos (nærværende) da det skete. — I Forbindelse bruges det med nogle Verber og Participier, og det uden personlig Gienstand; f. Ex. hosbunden; hosføie, v. a. føie til, vedføie. hosfølgende, som følger tilligemed. hosliggende, som er heslagt; vedliggende. hoslægge, v. a. især partic. hoslagt, vedlagt. Saaledes: hosstaaende, hostegnet, hosværende (D. Lov. VI. 6. 14.) o. fl.

Hosbond, s. Husbonde.

Hose, en. pl. -r. [A. S. og Gl. Hosa. Ital. huose. T. Hosen, som kun bruges om Benenes Beklædning Burer.] et, som oftest bundet ell. ... ket Klædemon, hvormed Benene og ... derne bedækkes; Strømpe. (Hose er egentlig danske Ord, som Almuen ... bruger for Strømpe.) At giøre ... Hoser grønne ɔ: søge v. Smiger og ... lighed at vinde eens Yndest. At skære en skak Hose ɔ: beføre, fortale een; ... give een Spottegloser. Saa let som ... i Hose: siges i dagl. T. om det, ... meget let at udføre, ell. at fatte. "... ligefremt og saa begribeligt, som ... Hose." Baggesen. = Hosebaand, et. ... B. hvormed Hoserne bindes op; Strømpebaand. 2. en berømt engelsk Orden ... des Hosebaands-Ordenen. Hosebind... en. Een som binder Hoser. Hoseb... en. Hoser og Burer, som gaae i eet. ... talons. (Moth.) Hosefod, en. pl. ... sefødder. den Deel af Hosen, som bed... ker Foden. Hosekone, en. En K... som bøder (eller binder) Hoser. (Mo... Hosekræmmer, en. den, som handler ... Hoser, Lerreder og andre uldne og lin... Varer. ("Jydekarle, som fare Landet ... kring og sælge Hoser." Moth.) Ho... pind, en. Pind, som bruges t. at ... Hoser og lignende Ting; Strikkepi... Hoseskaft, en. den Deel af Hosen, ... bedækker Benet. Hosesokker, n. ... den underste Deel af Hoserne. (s. Sokke... At gaae p. Hosesokker ɔ: uden Skotøi ... Fødderne. Hosevinde, et. "Garn, som man lader løbe op af Hoser til and... Brug." Moth. Hosevæver, en. Strømpevæver.

Hospital, et. pl. -er. 1. Sygehuus. 2. Pleiehuus for gamle, svage og trængende Personer. = Hospitalsforstander, en. den, som har Opsyn m. et H. Hospitalslem, en. Person, som er indtaget i et H. og der nyder Bolig og Pleie.

Hoste, en. ud. pl. [A. S. Hwost... Hweostan. Holl. Hoeste.] en sygelig Tilstand i Brystet, hvorved Luften udstødes af Lungerne m. en stærk Lyd og uvilkaarlig krampeagtig Bevægelse. At have Hoste, faae Hoste ɔ: en sygelig Tilstand, hvormed følger jævnlig og vedvarende Hoste.

Hoste, v. n. 1. (har.) udstøde Luften v. Hoste. Han gav ham et Tegn ved at hoste. Ogsaa: være syg af Hoste, have Hoste. Han har hostet i flere Uger. ... At hoste Sliim op. — Hosten, en. ud. pl. det, at hoste.

Hou! Udraabsord, hvorved man ... ker, opmuntrer, tilskynder; f. Ex. Hestene for Ploven.

Houg ell. Hov, en. pl. -e. a) ... ende Kar i Brænderier (Bærmehoug, hvor...

men flyder ned fra Panden) og Brygs
er (Tappehoug; s. dette Ord.) b) et
ell. en Bænk, hvorpaa Tønderne sæts
m. det giærende Øl, for at samle den
r, der løber ned ad Tønderne, og ops
s i Bøtter (Bøttegiær.) = Hougglær,
Hovgiær) en. tyndere Giær, som
s i Bryggerier ved Svalebakkernes og
lderhougenes Udvaskning m. hedt Vand,
r. af Brændeviinsbrændere. Hougs
mpe, en. hvorved det Flydende poms
op af den lavt staaende Tappehoug.
raf ogsaa det Siællandske: Vandhoug,
andtrug, en udhulet Træstamme, hvori
ature vandes.)
. Hov (ell. Houg.) en. den Deel af et
t, hvori Fiskene samles, og som ogsaa
es Kalven. Sagena. (Moth.) [Sv.
f. et lidet Garn p. en Stang, hvormed
le optages af et Hyttefad e. d. Ihre.]
. Hov, en. pl. -e og er. [Isl. Höf,
fr. A. S. Huf.] den hornagtige, udeelte
lædning, som omgiver Foden hos Dyr
destesslægten. = Deraf: hovbar, adj. d.
. hornbar. Hovbeslag, et. d. s. s.
rebeslag. Hovblad, et. den underste
de af Hestens Fod. (Moth.) Hovs
n, et. Jern, som Smeden bruger t. at
fe og tilstudse Hestens Hov, inden den
laaes; Wirkejern. (Hovklinge. Moth.)
ovkløft, en. Kløft ell. Sprække i Hes
ns Hov, og den sygelige Tilstand, hvors
saadanne frembringes. Hovkræft,
Sygdom i Hestens Hov, hvorved denne
tæres. Hovrand, en. den inderste
nd af Hestens Hov. (Moth.) Hovs
ed, en. Smed, som beslaaer Heste; Bes
gsmed, Grovsmed. (Sv. Hofslagare.)
ovstraale, en. (Moth.) s. Straale, 3.
ovsøm, et. pl. d. s. S. hvormed Hestes
en slaaes fast t. Hoven. Hovtang, en.
ng, hvormed Smeden uddrager de gamle
m af Hoven. Hovtrang, en. (Moth.)
Sygdom i Hoven, hvorved den trækker
for stærkt sammen om Foden; Ænghove.
Hovarbeide, Hovbonde, Hovdag, Hovs
ard, o. fl. s. under Hof ɔ: Herregaard.
Hove, v. n. (har) og a. 1. [af Hu,
nd; i Jylland: Hov. Sv. Hog.] d. s.
hue, behage; og act. lide, synes om.
talen er deelt imellem hue og hove;
Ordet ikke meget brugeligt, uden i d.
ale og hos Almuen; skiøndt det findes i
krifter.] "Og agt ei heller om du hover
enhver." Falster. (Ov. Kl. Breve. 4.)
angt bedre hove vi Vintrens Dage."
ahbek. "Jeg kan just heller ikke sige, jeg
vede det saa grumme godt." Samme.
. Tilsk. X. 605.) [jvf. hue, under Hu;
det Sv. og Isl. huga, hugga, mene,
lde for, have i Sinde.]
Hoved, et. pl. -er. [Isl. Höfud, A. S.
rafod. H. Hoofd.] 1. den øverste eller
yderste Deel af det menneskelige og de fuldkomnere Dyrs Legemer, hvor Hiernen og de vigtigste Sandseredskaber have deres Sæde. 2. uegentl. a) om adskillige Ting, som ligne et Hoved; f. Ex. Kaalhoved. At sætte Hoved (om Kaal, Salat.) b) den øverste, eller den vigtigste Deel af Noget. Hovedet paa Søm, p. Knappenaale, p. en Rok. c) den yderste, den mest fremragende Deel af noget. Hovedet p. en Rive, p. en Plov, p. en Tobakspibe. Et Brohoved, en Broskandse. At sætte Hoved, p. en Brændestabel ɔ: lægge Brændestykkerne krydsviis p. hinanden f. begge Ender af Stabelen, f. desbedre at holde p. denne. Hoved kaldes ogsaa tidt: en høi Odde ell. Landpynt. Deraf: Skovshoved, Knudshoved, og mange fl. d) Hovedet paa en Seng, den øverste Ende, hvor man ligger m. Hovedet, Hovedende; modsat: Fodderne af Sengen. 3. figurl. a) den fornemste Person i et Samfund; Hovedmand, Overhoved (ofte i D. Bibel.) Han var Hovedet f. Sammensværgelsen, f. de Sammensvorne. "Imedens de beklædte samme (Værdighed) vare de Hoveder for Raadet." D. Guldb. (Denne Bemærkelse finder ogsaa Sted i mangfoldige Sammensætninger, for at betegne: det eller den fornemste, vigtigste af flere; f. Hovedaarsag, Hovedsag 2c.) b) en Person i Almindelighed. Et lystigt, vildt, uroligt Hoved. "Urolige Hoveder kunde ved listige Forestillinger forlede Folket." D. Guldb. Saamange Hoveder, saamange Sind. Kronede Hoveder ɔ: Fyrster, Konger. c) Tænkeevne, Nemme, Forstand, Begreb; ell. en Person, der besidder disse Egenskaber i en vis Grad. Drengen har Hoved, har intet H., et maadeligt H. Han er et ypperligt, udmærket Hoved. At faae noget i sit Hoved ɔ: begribe det, eller blive overbeviist derom. At bruge Hovedet ɔ: Tænkeevnen. "Een Hoved bruger mest, en Anden mere Hænder." Holb. (Skiemted.) At bryde sit Hoved med noget ɔ: søge at fatte, at begribe det. (Deraf: Hovedbrud.) "For Lærdoms sultne Ære sit Hoved bryde og sin Nattesøvn undvære." P. M. Troiel. At lægge sit Hoved i Blød f. noget (dagl. Tale) ɔ: grunde paa, søge at udfinde, ell. at finde Midler, Udveie t. noget. — Han er ikke rigtig, ikke vel forvaret i Hovedet ɔ: sindssvag. d) Hu, Sind, Villie, Tanker. At følge, gaae efter sit eget H. At have meget, have mange Ting i sit Hoved. Det er ikke efter mit H. Det gik ikke efter hans Hoved. At have noget i Hovedet ɔ: i Hukommelsen. (Ogsaa: at være bestienket.) Han har alt f. mange Ting i sit Hoved. At være kort f. Hovedet ɔ: hastig t. Vrede, tilsindet. At støde een f. Hovedet ɔ: giøre ham vred. At giøre een

Hovedet kruset, volde ham Bryderi, Bekymring; foruden flere særegne Talemaader. = Ordet bruges, som ovenfor et bemærket (3. a:) i mange Sammensætn., m. adjectivisk Bemærkelse, for: den vigtigste, fornemste, betydeligste, hvilke derfor ikke trænge til alle at anføres, eller til videre Forklaring. F. Ex. Hovedaarsag, Hovedarving (egentlig Arving; den, som v. Arvefølge eller efter Testamente arver den største Deel af Arveladerens Formue), Hovedbanner (det fornemste Banner; figurl. Hovedafdeling af en Krigshær), Hovedbegreb, Hovedbog (almindelig Regnskabsbog hos Handlende), Hovedbygning (den fornemste Deel af en stor Gaard ell. Bygning), Hovedbeel, Hoveddyd, Hovedegenskab, Hovedfane (Hovedbanner), Hovedfeil, Hovedfiende, Hovedforretning, Hovedgaard, Hovedgade (d. s. s. Herregaard) Hovgaard; deraf: Hovedgaards-eier, -jord, -skat, m. fl.), Hovedhensigt, Hovedidræt, Hovedindgang, Hovedkirke (Kirken i et Hovedsogn), Hovedlod (d. s. s. Boeslod, 2), Hovedlærd (grundlærd), Hovedlærdom, Hovedlære (vigtig Lærdom, Lære), Hovedmand (Ophavsmand, Anfører, Formand; at være H. for et Opror, i et Selskab), Hovedmangel, Hovednøgel (som er saaledes indrettet, at den oplukker alle ell. de fleste Laase, hvor den kan gaae ind), Hovedord (i Sproglæren: Substantivum), Hovedperson, Hovedqvarteer (Sted, hvor den øverst befalende General opholder sig), Hovedregel, hovedrig, adj. (meget rig), Hovedsag (Sag, hvorpaa det især kommer an, som har den største Vigtighed), Hovedskyldner (den, som skylder mest til et Bo), Hovedslag (afgiørende Slag), Hovedsogn (det Sogn af to, til eet Præstekald forenede, som er det største, og hvor Præsten boer; s. Annex), Hovedsprog (hvorfra flere andre Sprog nedstamme), Hovedstad (den fornemste Stad i et Land, hvor Regieringens Sæde er), Hovedsted, et. (Et fortrinlig vigtigt Sted i et Skrift, et Sted, som det i en vis Henseende især kommer an paa), Hovedstol, en. (1. en Pengesum, der udlaanes p. Rente; Capital. "Skyldnere indfandt sig da, f. at betale Hovedstolen og Renterne." Sneed. (Patr. Tilsk. II. 695.) 2. d. s. s. Hovedlag.) Hovedstorm (p. en beleiret Fæstning), Hovedstykke (Hovedafdeling i et Skrift m. m.), Hovedsum (det sammenlagte Tal af flere Summer), Hovedsætning, Hovedtal (Tallene i deres Grundform (een, to) i Modsætn. t. Ordenstal (den første, den anden), Hovedtone, Hovedtrappe (som er foran i Huset; modsat Bagtrappe), Hovedvagt, Hovedvind (Arreboe), Hovedøiemed, m. fl. = Andre Sammens. henhøre t. Ordets egentl. Be-

mærkelse, f. Ex. Hovedaag, et. Aag, [illegible]
bæres p. Hovedet. Hovedager, en. [illegible]
Stykke Jord f. Enden af en Ager, h[illegible]
paa man vender m. Ploven, og der [illegible]
pløies p. tværs. (Moth. Ogsaa: For[illegible]
ning, m. m.) Hovedbaand, et. B. [illegible]
bindes om Hovedet ell. Haaret. Ho[illegible]
bor, et. s. Hiernebor. Hovedbrud, [illegible]
Anstrengelse af Tænkeevnen. Ho[illegible]
bund, en. Huden, som bedækker [illegible]
skallen. Hoveddug, en. (langt [illegible]
Dug, som bindes om Hovedet, Hov[illegible]
(Moth.) Hoveddyne, en. En f[illegible]
Hovedpude. Hovedgierde, et. den [illegible]
af Sengen, hvortil den Liggende [illegible]
Hovedet. hovedgruus, adv. m. He[illegible]
nedvendt. (Dette usædvanl. Ord br[illegible]
Arreboe ligesom næsegruus. Heraem. [illegible]
Hovedguld, et. poet. Guldsmykke, [illegible]
bæres paa eller om Hovedet; Dia[illegible]
(Grundtv.) Hovedhaar, et. H. [illegible]
vorer p. Hovedet. Hovedisse, en. [illegible]
Isse. Fra Hovedissen t. Fodsaalen. [illegible]
vedklæde, et. K. som bindes om He[illegible]
hovedkulds, adv. 1. p. Hovedet, m. [illegible]
vedet nedad. At falde hovedkulds [illegible]
en Trappe. 2. figurl. omvendt, m. [illegible]
sen ell. Toppen nedad. "Det fierne [illegible]
m. Skov og næste Lande, stod hoved[illegible]
udi de speilklare Vande." P. H. Frim[illegible]
3. meget pludseligt, over Hals og [illegible]
Pigen kom hovedkulds bort. Hen [illegible]
reise ganske hovedkulds. "Hvis Byg[illegible]
man saa ulykkelig havde begyndt, [illegible]
hovedkulds maatte forlade." O. [illegible]
Hovedlag, et. den Deel af Hestetøi[illegible]
lægges om Hestens Hoved og bag [illegible]
(Moth.) hovedløs, adj. 1. uden [illegible]
ved. "Hvo vilde løbe f. en Hær af h[illegible]
løse Kroppe." Falster. "Saaledes [illegible]
— to hovedløse Assessorer i Raadet." [illegible]
N. Klim. 2. som er uden Forstand. "[illegible]
vedløse Drengebørn." Bagg. 3. [illegible]
Anfører, Formand. En hovedløs [illegible]
de. "Ilde strider hovedløs Hær." [illegible]
"Lettelig at kunne overvinde en [illegible]
Hær." Wandal. — Hovedmaal, et. [illegible]
af Hovedets Omfang; ell. [illegible]
Hovedet. Hesten holder saamegetis. [illegible]
vedpande, en. d. s. s. Pande, [illegible]
det br. ogsaa om hele Hierneskallen. [illegible]
Hovedpine, en. Smerte i Hovedet. [illegible]
vedprydelse, en. noget, hvormed [illegible]
prydes. "De Hovedprydelser, som [illegible]
Parykker." Bagg. N. Klim. Hoved[illegible]
en. P. som lægges i Sengen under [illegible]
det. Hovedpynt, en. alt det, [illegible]
ges p. Hovedet t. Pynt. [illegible]
et. Saar i Hovedet. Hoved[illegible]
d. s. s. Hierneskal. Hoved[illegible]
Sted, hvor Forhoved og [illegible]
sammengroede. Hoved[illegible]
Bedækning p. Hovedet; Hat, [illegible]

o. s. v. Hovedstær, et. s. Stær.
dsmykke, et. Smykke, hvormed Ho-
og Haaret prydes. (Bagg.) Ho-
en, en. huggen Steen, der sættes i
erne af en Muur eller af Grund-
; Hiørnesteen. (Moth.) Hoved-
, et. 1. paa en Fisk: det afskaarne
e, hvorved Hovedet sidder. 2. Ho-
kket af en Seng; modsat Fodstyk-
Hovedsvimmel, en. n. s. en Til-
, hvori Hovedet synes at dreie sig
, ell. Gienstandene omkring. "Enten
ragt af Hovedsvimmel i min forvit-
iernes Indbildning." Bagg. N. Klim.
svimmel, adj. som er i en saadan
nd. "Ved slig Berømmelse fast ho-
immel, forglemte han sin Klogskab."
schl. (Hakon J.) Hovedsøm, et.
med Hoved (i Modsætning t. Dyk-
, som ere Søm uden Hoved.) Hoved-
med et stort og fladt Hoved kaldes
ovedet, Blysøm, Pumpesøm. Ho-
i. et. alt det, som Qvindfolk bru-
l Bedækning og Pynt for Hovedet.
dvand, et. destilleret vellugtende
eller Spiritus. Hovedvandsæg,
Buddike af Sølv ell. Guld, som til-
brugtes t. Giemme for en i Hoved-
dyppet Svamp. Hovedværk, en.
Hovedpine.
vedet, adj. (af n. s. Hoved.) som
r. i Sammensætninger, der betegne
ets Beskaffenhed, f. Ex. barhovedet,
ovedet, tykhovedet, o. s. v.
ven, adj. pl. hovne, [Formodentlig
ve.] opsvulmet v. Tilløb ell. hin-
Omløb af Vædsker (om Legemsdele.)
e Kinder. Et hovent Been. (s.
.) = Hovenhed, en. ud. pl. Til-
n at være hoven.
vere, v. n. 1. (hat.) [T. hofieren.
ofwera.] vise overmodig Glæde over
. At hovere over noget. (dagl. T.)
veri, et. ud. pl. [af Hof; at arbeide
ove.] Arbeide, som giøres af Fæste-
n t. Hove ell. v. Hovgaarden; Hov-
e. At giøre Hoveri. (jvf. nedenfor
ing.) = Deraf: Hoveriforening, en.
ellem Herremanden og Bonden, om
nt Hoveri, ell. Godtgiørelse derfor i
e. Hoverifrihed, en. Befrielse fra
ri. Hoveripenge, n. s. pl. aarlig
, som Bonden betaler i St. for at
H. hoveripligtig, adj. som er
g t. at giøre Hoveri. En hoveriplig-
Bonde. Hoverireise, en. Reise, som
en giør i Hoveri, Hovreise, o. fl.
vmester, s. under Hof.
ovmod, et. ud. pl. [Sv. Högmod.
ochmuth; kunde ogsaa udledes af:
jydsk Hov.] den Feil, at have for
Tanker om sig selv og vise dette i en
Adfærd og Opførsel. "Hovmod gaaer
for Fald." Ordspr. "Laster indsnige sig under Dydens Maske; Hovmod tages f. et høit og ædelt Hierte." Holberg. (Plutus.) "Den Hovmod, som er grundet v. Fødselen allene, uden Fortienester." Sneedorf. "Mange, hvilke Guds Velsignelse lærte Ydmyghed, og ikke Hovmod." Mynster. = hovmodig, adj. som beherskes af Hovmod ell. Hovmodighed. Lykke giorde ham hovmodig. "Da forsøger han det, om han kan giøre os storagtige, hovmodige og formeget dristige." P. Tidemand. 1564. "For at ydmyge dem, der vare hovmodige i deres Hiertes Tanke." Mynster. "Naar Lykken føier den Hovmodige, bliver han overmodig." Müller. — "Hovmodighed er en ubesteden Stolthed, en Last i Omgang og Opførsel mod Andre. Hoffærdighed er en opblæst Forfængelighed, der viser sig i Lader og Adfærd." Sporon.

Hovmode sig, v. rec. 1. blive hovmodig, yttre Hovmod. "Hver hovmoder sig, og ingen vil ydmyge sig." P. Tidemand. At hovmode sig af sin Lykke. "Det Gods, han m. Ære haver forhvervet, skal han hverken hovmode sig af, ell. skamme sig ved." B. Thott. "Lærde Folk, som hovmode sig af en Kundskab, der ikke er nyttig." Sneedorf. "At vi kunne ophøies uden at hovmode os, og nedtrykkes uden at forsage." Mynster.

Hovmodes, v. dep. d. s. s. hovmode sig. "Naar mere blev ham betroet, da hovmodedes han ikke i sin Lykke." Mynster. (Præd. 1823. II. 157.)

Hovne, v. n. 1. (er.) [jvf. hoven.] blive hoven, svulme op. "Deres Klæder bleve ikke gamle, og deres Fødder hovnede ikke." Bib. 1550. (Nehem. 9. 21.)

Hovning, en. [jvf. Hof, 2. og Hoveri.] bruges undertiden, især hos Almuen, for: Hoveri ell. Hovarbeide. — Deraf: Hovningsarbeider, pl. (Schytte. Indv. Reg. II. 83.) Hovningspligt, en. Forpligtelse t. Hoveri. (Olufsen. Danm. Brændselv. 59.)

Hovsmed, en. s. Hov (Hestehov.)

Hu, en. ud. pl. [i ældre Skrifter: Hug. Isl. Hug. Sv. Hog.] 1. Sind, Tanke. (mens, animus.) "Ædelhed i Hu og Hierte." A. Bedel. "Der vil let Hu til tung Skiebne." Ordspr. "Havde han været saa snild i Hu, som snar til Fods." Vedels Saxo. 300. At komme i Hu (ell. ihu.) mindes, erindre sig. (s. ihu.) Det gaaer aldrig af min Hu, var aldrig i min Hu. "Slaa ham ikke af Hu, naar du er rig." Sir. 37. 6. "Hædrer og elsker med trofast Hu hinanden." Hertz. "Saa pleier svigfuld Hu at røbe sig." Fibigers Sophokles. 2. Lyst, Attraa, Agt. Min Hu staaer ikke dertil. "Det blev dit Held; thi dertil stod din Hu." Thaarup. "Til Glands

og Glimmet fnynder deres Hu." F. Guldb. "Sæt og t. Dyden al din Hu." Bording. At vende sin Hu t. noget. "Hans Hu var ganske vendt fra det, han havde at bestille, hen t. den Lyst, at spille." Storm. = Deraf: hufæste, v. a. 1. gjemme i Sindet, bevare i Erindringen. hukomme, s. ihukomme. (Det første forekommer lang sieldnere. "O dig jeg komme skal ihu, saa længe jeg mig selv hukommer." Rahbek.) Hukommelse, s. nedenfor. Huro, en. 1. Ro, Tilfredshed i Sindet, glad Sindsstemning; (forældet; men bruges i Jylland.) "Ei større Trøst og Huro var paa denne Jordens Tue." Bording. 2. Tidsfordriv. Requies, oblectatio. (Moth.) Huskifte, et. Forandring i Sind, i Tilbøielighed; Attraa ell. Forsæt, forandret Sind. (Moth.) Huskud, et. Indfald, pludselig Tanke, Indskydelse. (Kingo.) "Et daarligt Huskud." Vedels Saxo. S. 400. "De lade mere gielde deres eget Huskud og Hastighed, end gode Raad." sammest. 46. (forældet.) hustolt, adj. stolt, opblæst i sit Sind. (Hos Ældre; f. Ex. H. Taussen.) husvale, v. a. 1. berolige Sindet, stille tilfreds v. Trøst, Opmuntring. "Om hun ei husvaler mit bange Hierte med det Haab." Evald. "Forladt af Ven og Trøst, ham intet Ord husvaler." F. Guldberg. (Uegentl. og urigtigt for: qvæge: "Hun skal husvale først mig m. en kølig Drik." Ohlenschl.). Husvalelse, en. 1. Gierningen at husvale. 2. det, som husvaler. = Heraf ogsaa: huer, v. n. og a. tækkes, behage; lide, synes om. (s. ovenfor hove, som er den sædvanligste Udtale.) Den Klædning huer mig ikke. Det huer (behager) mig ikke her. "Mig huer, indtil Freden sluttes, Krig." Baggesen. (Danfana. I. 196.) "Først og fremmest hvad du bør; siden, hvad dig huer." Bagg. (D. Værker III 374.)

Hud, en. (pl. Huder kun om afstrufne Skind.) [Isl. Hud. N. S. Huud. A. S. Hyd. E. Hide.] 1. I Almindelighed det, hvormed visse, især flydende Ting overdrages, (s. Skind, 1.) Der havde sat sig en tynd Hud (Hinde) ovenpaa Vædsken. 2. særd. og egentlig: den udvendige Beklædning, Naturen har givet Menneskets og endeel Dyrs Legemer. Hun har en fiin, blød Hud. "Hans Ansigts Hud skinnede." 2 Moseb. 34. 30. — At skielde een Huden fuld (overvælde m. Skieldsord.) "Han kommer her og skielder mig Huden fuld i mit eget Huus." Holb. (den Vægelf.) Med Hud og Haar (om Dyr ell. Mennesker) ɔ: ganske, uden at levne nogen Deel af Kroppen. At miste sin Hud ɔ: pidskes m. Riis, hudflettes. (D. Lov.) (Om de fleste Dyr bruges Skind, især om dem, hvis Hud er lodden ell. haarrig; men om Hesten, Oxen, Koen altid Hud. jvf. Skind.) 3. i Norge: et vist Jordmaal, hvorefter Landskat stemmes, ell. en vis Taxt for Skatning, som svarer t. Hartkorn i Danm. = hudflette, v. a. 1. pidske saaledes, Huden gaaer af. figurl. giennemh. bagtale. hudflænge, v. a. 1. d. s. s. hudflette. "De hudflænge sig selv, indtil det dem forløber." N. M. Aalborg. (... Historie. 1607.) "De bleve hudflængede ... Svøber og Riis." 2 Macc. 7. hudløs, ... som paa et eller andet Sted har mist ... ydre Hud. Hudløshed, en. ud. pl. ... standen, at være hudløs. Hudskifte, ... Forandring, Fornyelse af Huden. hudstryge, v. a. 3. d. s. s. hudflette. ... Hudstrygning, en. (ell. Hudstrygelse. ... B. Ap. Giern. 22. 23.) Hudsygdom, ... Sygdom, der har sit Sæde i Huden.

Hue, en. pl. -r. [Isl. Hufa. N. ... Huwe.] et Klædemon, hvormed den ... Deel af Hovedet og Baghovedet bedækk... og som slutter tæt til Hovedet. At ... Hue (Nathue) paa under Hatten. At ... m. Hue. = Huebaand, et. Baand, ... med Qvindehuer bindes under Hage... Hueblok, en. Blok, hvorpaa Huer ... og dannes. Hueklæde, et. Tørklæde ... som bindes uden om Huen. (Moth.) hueløs, adj. som er uden Hue, som ikke ... Hue paa. "Som en myndig Forr... naar Bonden hueløs staaer f. hans D... Storm. Huetøi, et. Tøi, som er ... t. en Hue. Et Stykke Huetøi.

Hue, v. n. og a. s. under Hu og ... hove.

Hug, n. s. ud. Art. (langt u.) At ... paa Hug ɔ: i en Stilling, hvori ... og Knæerne bøies, og Hovedet luder ... over, ell. hvori man ligesom sætter ... men uden at naae Jorden eller Sæd... (jvf. det følgende v. huge.)

Hug, et. pl. d. s. (fort u.) [Sv. Hug... s. hugge.] 1. Slag m. et skarpt Red... Træet falder ei for det første Hug. ... At skifte Hug. Et Sabelhug, ... "Et Slag kan stundom være en sagte B... rørelse; et Hug er stedse et heftigt Slag. Müller. 2. Saar, som skeer ved at hugge. Han fik et Hug i Hovedet, over Ansigtet. 3. Hug, pl. Slag af Pidsk, Kiep, ... Prygl. At dele Hug ud. At faae Hug. "Bank kaldes ogsaa tørre Hug, i Mod... sætning t. de Hug, der saare." ... = hugfri, adj. bestiermet mod Hug. Hug... fri og skudfri. Hugskifte, et. ... mæssigt Skifte af Hug i Tvekamp. (Moth.)

Huge, v. n. 1. [Isl. og Sv. huka ...] sidde p. Hug, ell. gaae m. krummet Kr... og forover ludende Hoved. (Moth.)

Hugge, v. a. 1. [i Talen ofte: imperf. hug. Isl. höggva. A. S. heawan. ... hauen.] 1. føre, bruge et skarpt Red... t. Hug. Han lærer at hugge. At hug...

r een. At hugge med en Øre, m. en Meis
m. et Huggejern. At hugge Armen af
, hugge en Arm af; hugge et Træ
t; hugge en Skov ned. At hugge
ær, hugge Kornet om. At hugge nos
igiennem ɔ: saaledes, at det skilles ad.
hugge een ihiel. At hugge sig i Benet,
kadige sig ved Hug. 2. frembringe,
ane, give en vis Skikkelse v. at hugge.
hugge Hul paa en Muur. At hugge
mmer glat, krumt. At hugge et Huus
tilhugge Tømmeret t. Huset. At hugge
urer, Bogstaver ud i Steen. At hugge
ænde ɔ: kløve det fældede og savede Ved
maa Stykker. Hugne (ɔ: tilhugne) Stes
Qvaderstene. 3. fælde m. Øre, oms
gge (om Træer.) Der er i mange Aar
hugget i denne Skov. At hugge Gierds
4. figurl. om Fugle. Hønen vil hugge
store Kyllinger (m. Nebbet.) Fuglen
hugget Drengen i Fingeren. "Een
on hugger ikke Øiet ud p. den anden."
dspr. 5. Ligeledes figurl. i dagl. Tale:
e voldsomt, især f. at skade ell. saare.
n huggede Bægeret i Gulvet, hen ad
lvet. "Somme af dem have i deres
righed vovet sig uden for, og hugge med
een efter dette Dukketøi." Rahbek. D.
sk. VII. 80. 6. neutr. figurl. om Skibe,
ved Søgang løftes op og stødes ned
od noget haardt. Skibet stod fast og bes
ndte at hugge i Grunden. Fartøiet hug
e mod Bulværket. 7. Med præpos.
hugge noget fra ɔ: skille det fra v. Hug.
At hugge sig igiennem: om Rytteri,
a, omringet, baner sig Vei m. Sabelen.
At hugge ind, act. bringe ind ved at
gge. At hugge Bogstaver ind i en Steen.
utr. om Rytteri, som giør Anfald, især
Fodfolk. Rytteriet kunde ikke komme til
hugge ind. — hugge ned, nedsable,
lde v. Sabelhug. Rytteriet huggede ned
Fode. — hugge op: a) At hugge en
rt op. b) skille ad v. at hugge, hugge
Stykker t. andet Brug. At hugge et
mmelt Skib op. — hugge til: 1. absol.
gge m. Fart, hugge saa man rammer.
n løftede Øren, men turde ikke hugge
. 2. act. At hugge noget til ɔ: give
t ved Hugning den rette Skikkelse; til
gge. — hugge ud i Steen. s. ovenfor. (2.)
a) hugbar, adj. skikket til at hugges
. fældes (om Skov og Træer.) V. S. O.
ugorm, en. s. nedenfor. b) Hugge
sse, en. 1. et Vildsviin, en Vildbasse.
en Slagsbroder. (Moth.) Hugge
ok, en. Træblok, som bruges t. at hugge
get paa. Huggebænk, en. Bænk,
orpaa Tømmer tilhugges. hugges
rdig, adj. d. s. s. hugbar. Hugges
ius, et. Huus, ell. Afstukke i et Huus p.
ndet, hvor man hugger Tømmer til.
uggejern, et. pl. d. s. et i Enden skarpt,
m. et Træskaft forsynet Jern, hvormed Tømmermænd og Snedkere hugge i Træ. Huggekaarde, en. bred Kaarde t. at hugge med, Pallask. (Moth.) Huggekniv, en. Et langt og smalt Jern-Redskab, dannet som Enden af et Huggejern, med Haandgreb i hver Ende, hvormed man p. Landet danner adskilligt Træ-Arbeide, medens Træet holdes fast i et Slags Huggebænk. (Baandkniv.) Huggeløn, en. Arbeidsløn for at hugge, især Brænde. Huggeredskab, et. Ethvert Redskab, som bruges t. at hugge med. Huggespaan, en. pl. -er. Spaaner, som falde af, naar Tømmer tilhugges. Huggestok, en. "Et stort tanget (kløftet) Træ m. tre Fødder, hvorpaa man tilhugger noget." Moth. Huggestol, en. (Moth.) Huggebænk. Huggetand, en. pl. -tænder. lange, af Munden fremragende, tilspidsede Tænder hos visse Dyr, Elefanter, Vildsviin, o. fl. Huggevaaben, et. pl. d. s. Vaaben, som ere tienlige t. at hugge med. Huggeøxe, en. En større Øxe m. længere Skaft, f. Ex. til at kløve Brænde (modsat Haandøxe.) Moth. = Huggen, Hugning. en. Gierningen at hugge. — Huggert, en. En Kaarde med skarp Side og bred Ryg. (Moth.) = Hugst, en. pl. -er. 1. Gierningen at hugge ell. fælde Træer. (f. Skovhugst.) 2. en vis Deel af en Skov, bestemt t. at fældes p. en vis Tid; eller en Skovstrækning, regelmæssig inddeelt til aarligen stykkeviis at fældes. Skoven er deelt i ti Hugster.

Hugorm, en. pl. -e. et Slags Snog eller Orm, hvis Bid ansees for giftigt. Coluber berus.

Hui! Udraabsord. Deraf: huje, v. n. 1. (har.) raabe høit af vild Glæde. — Hujen, en. ud. pl. Gierningen, at huje.

Huk, en. pl. -ke. Hiørne, Hiørnekant; udgaaende ell. indadgaaende Vinkel, Indsnit i Vinkelform. Klinten, Bierget danner her en Huk, gaaer ud i en H. Søen giør en Huk ind i Landet. Fra Gaden gaaer en Huk ind i Gaarden. — Hukmaaling, en. Vinkelmaaling.

Hukkert, en. pl. -er. et Slags smaa fladbundede Skibe. (Malling. V. S. O.)

Hukommelse, en. ud. pl. [af Hu, hukomme.] den Evne i Siælen, m. Bevidsthed at gienkalde forbigangne Forestillinger, ell. at kalde det Forbigangne tilbage i Erindringen. En stærk, svag, varig H. Hukommelsen begynder at slaae ham feil. (jvf. Ihukommelse.) = Hukommelsesværk, et. det, som beroer paa, er en Virkning af den blotte Hukommelse.

Hul, et. pl. -ler. (Tilforn ogsaa i pl. Hul. s. D. Lov. VI. 7. 3.) [Isl. og Sv. Hol, *cavitas*.] 1. Fordybning, Huulning. Et Hul i Jorden. Huller (Smilehuller)

i Kinderne. Hullet i en Vei. Dette Hul i Stenen er af Draabefald. 2. Aabning i noget, Gab, Rift. Hul i et Næt, Garn, v. et Gierde. At virke, sye Huller i Tøi. At rive H. paa sin Kiole, have Huller i Strømperne. Der er gaaet Hul paa (om det, som faaer Hul ell. Aabning v. Tilfælde ell. af en naturlig Aarsag, ikke ved forsætlig Handling.) 3. Aabning, som er giort heel igiennem noget, især det, der har en vis Tykkelse og Fasthed. At bore Huller i et Bræt, stikke Hul p. et Viinfad, hugge Hul igiennem en Muur, stikke Huller i Ørene. 4. særd. et dybt Saar. At slaae sig et Hul i Hovedet. At have Huller i Benene. 5. en liden Hule, Aabning i Jorden, f. Ex. hvor Rotter eller Muus have Tilhold. Figurl. ogsaa: et underjordisk, ell. meget snevert Fængsel, et Fangehul. 6. om at begynde at bruge af noget, som forhen var heelt; f. Ex. at skære Hul paa en Ost, tage Hul paa en Tønde, Flaske. = Hulnavn, et. Navnemærke, som syes i Tøi m. Hulsting. (V. S. O.) Hulsaar, et. (egentlig: Huulsaar.) Saar, som er saa dybt, at det gaaer ind i Legemets Huulhed, i Underlivet eller Brysthulen; eller overhovedet ethvert dybt Saar. jvf. D. Lov. VI. 7. 3. Hulsting, et. pl. d. s. Sting, der syes saaledes i fiint Linned, at deri dannes smaa Huller. Hulsøm, en. Linnedsøm, syet m. Hulsting. = hullet, adj. som har Huller. Hullede Klæder.

Huld, et. ud. pl. [Isl. Hold, Kiød.] den Beskaffenhed, at være fyldig paa Legemet, Kiødfuldhed. At være v. godt Huld. At tabe Huldet. (Jvf. hyldig, adj. Moth.)

Huld, adj. [Sv. huld. Isl. hollr, trofast, hengiven.] 1. gunstig, hengiven, tro. At være een huld og tro. "Den Haand, der er tilfals for Guld, er aldrig trofast eller huld." Rahb. Deraf: Huldskab, en. ud. pl. Hengivenhed, Troskab. At sværge een Huldskab og Troskab. "Thi nu er Huldskab, nu er Venskab brudt." Øhlenschlæger. (Palnat.) 2. (efter det T. hold) elskværdig, yndefuld. = Huldgudinde, en. et af Baggesen, og efter ham af flere brugt Ord, for: Gratie. "Alle Livets Huldgudinder." Bagg. (Poet. Epist. 1814. S. 67.) — huldrig, adj. som er meget huld, viser megen Hengivenhed; vennehuld. (Et efter det T. holdreich optaget Ord, der i sin danske Form ei kan anbefales.) huldsalig, adj. i høi Grad elskværdig og indtagende; livsalig. (T. holdselig; amabilis. Moth.) s. livsalig.

Hulder ell. Huldre, en. I Norge, efter Almuens Overtro: et Slags underjordiske ell. Skov-Nympher, om hvilke man troede, at de havde Qvæg (som Alt var kullet) og blæste i Luur. (I. Huldu-fólk.) "Naar Huldren i sin Luur med klare Toner lokte." T. Stockfleth. Deraf: Huldreslytter, visse Dandsemelodier, som tilskrives Huldrene. (Hornelen af C. Frimann. jvf. Forsøg i d. sk. Vidensk. XII. 32. 74.) Mindre rigtigt br. Ordet Huldre af Øhlenschl. (Helge. 34.) for Havmø, Havfrue.

Hule, en. pl. -r. [s. Hul, 5. Isl. Hola. T. Höhle.] en stor Aabning, som gaaer dybt ind i ell. under Jorden. En underjordisk Hule. En Klippehule.

Hule, v. a. 1. [af huul.] frembringe en Huulhed ell. Fordybning i; giøre huul, udhule. At hule en Ost, et Brød. — Huling, en. Gierningen at hule.

Hulke ell. Brøndhulke, en. Træværket af en Brønd over Jorden. (Moth.) jvf. Holk, 2 og 4.

Hulke, v. n. 1. (har.) frembringe en egen Lyd, v. at trække efter Veiret under en stærk Graad. (i dagl. T. ogsaa: hulkegræde.) — act. at hulke noget op af Kroen, om Fugle, der skyde noget op af Kroen, som de have svælget. — Hulken, en. ud. pl.

Humle, en. ud. pl. [A. S. Hamele. Isl. Humall.] en Plante, hvis Kogler ell. Blomster og Frugt, af beesk Smag, sættes til Øllet, naar det brygges. Humulus lupulus. = Deraf: Humleavl, en. Humlens Dyrkning og Frembringelse. Humlefører, en. den, som fører om med Humle i store Vogne t. Salg. Humlegaard eller Humlehave, en. indhegnet Jord, hvor Humle dyrkes. Humlehakke, en. Hakke, hvormed Jorden omkring Humleplanterne ophakkes og løsnes. Humleknop, en. Humlens Kogler ell. Frugt. Humlekule, en. Fordybning, som graves i Jorden, t. at nedlægge Humlerødderne i. Humlekølle, en. Kølle, hvorpaa Humlen tørres. Humlepresse, en. Maskine, hvorved Humlen presses stærkt sammen, f. at bevares uforbærvet. (Winstrups Agerd. Redsk. VI. 1.) Humleranke, en. Humlens lange, krybende Stængel. Humlesi, en. En Si, hvorved Humlen stilles fra Urten. (Moth.) Humlespire, en. Humlens første unge Rodskud. Humlestang, en. Stang, som sættes t. Humlen, for at slynge sig op ad. (Humleraft. Moth.) humlestærk, adj. siges om Øl, hvorpaa er sat rigelig H. Humlesæk, en. En meget stor Sæk, hvori H. pakkes og forsendes. Humleurt, en. Urten eller Øllet, som er kogt m. Humlen, men endnu ei har gieret. (V. S. O.)

Humle, en. pl. -r. ell. Humlebi. [A. S. Hamble. T. die Hummel.] et Navn, som gives flere Slags lodne Bier, forskiellige fra Honningbien. Apis hypnorum, terrestris, o. fl. — "Han veed, hvor Humle har Reg" en Talemaade om den, som veed meget ...ige Ting. (Moth.)

Humme, v. a. 1. trække ell. rykke langsomt tilbage. At humme en Vogn.

Hummer, en. pl. -e. [Isl. Humri, Humar.] En stor Krebse-Art. Astacus marinus. Fabr. Deraf: Hummerklo eller Hummersax, en. Hummerens Klo. Hummerskal, en. o. fl.

Hummer, et. pl. -e. et ganske lidet Værelse. (Siællandsk. dagl. T.)

Humpe, v. n. 1. (har.) gaae besværligen, med haltende Trin. (T. humpeln.)

Hun, hendes, hende: personligt substantivisk Pronomen i tredie Person, om een som er af Qvindekiønnet. (Sv. hon. A. S. heo, hio.) jvf. Han.

Hun, en. pl. Hunner. et Dyr af Hunkiønnet; et Hundyr. (En Hunkat; en Hun-Ræv, Hun-Tiger, og saaledes om flere Dyr. Bruges ogsaa om Planter, der ligeledes ogsaa kaldes Hunplanter.) = Hunblomst, en. En B. hvor Hunkiønnets Dele findes allene, og afsondrede fra Hankiønnets. Hunkiøn, et. det qvindelige Kiøn; om Dyr (og Planter.)

Hund, en. pl. -e. [Isl. Hundr.] et bekiendt, almindelig udbredt Huusdyr, hvoraf gives en Mængde Afarter, og til hvis Slægt Ulven, Ræven og fl. Dyr høre. Canis familiaris. f. Gaardhund, Hyrdehund, Jagthund, Lænkehund, Skiødehund, Stuehund, o. fl. At sætte en H. i Lænke. At slaae Hundene (Lænkehundene) løs. At komme f. tidlig, som Hund i hedt Sød. I — Sammensætn. i d. Tale om det, som er meget slet, f. Ex. Hundeføde, Hundeliv, &c. Som Ukvemsord, i lav Tale: en gierrig Hund; en liderlig Hund. = hundeagtig, adj. som ligner en Hund. "Han tog til i Menneskelighed — og man fandt intet hundeagtigt i hans hele Opførsel." Sneed. Hundeart, en, Art ell. Afart af Hundeslægten. Hundebiæf, et. Biæf, biæffe. Hundedage, n. s. pl. (altid m. best. Art.) Tiden imellem den 22 Jul. og 22 August. Deraf: Hundedagshede, Hundedagsveir. — Hundedreng, en. D. som passer Hunde. figurl. tienende Person, som een behandler med Foragt. Hundeføde, en. figurl. slet Føde, som kan passe f. Hunde. Hundegaard, en. et Afslukke i en Gaard t. Jagthunde. Hundeglam, et. Hundens Biæffen og Gisen. "Pludselig des høres Skyden, Raab og Hundeglam." S. Blicher. Hundegræs, et. en Plante, hvis Blade Hundene undertiden æde af. Dactylis glomerata. Hundehuus, et. lidet Brædehuus t. Lænkehunde. Hundehvalp, en. Hundens Unge. Hundejagt, en. Jagt, som drives m. Hunde. Hundekobbel, et. to eller flere sammenkoblede Hunde. "Da gisede Hundekoblet, da lød det Jægerhorn." Øhlenschl. hundekold, adj. figurl. i dagl. T. om et Sted, hvor der er meget koldt; ligesaa: Hundekulde. Hundekost, en. slet Kost, Hundeføde. Hundelænke, en. Lænke, hvormed en Hund bindes. Hundemad, en. M. hvormed Hunde fødes. (Moth. "Hundemang, kogt af Havremeel og Vand.") Hundepidsk, en. Jagtpidsk. Hunderøgter, en. den, som passer Hundene p. en Gaard. Hundeskind, et. raat ell. beredet Skind af en H. hundesky, adj. som har Frygt for Hunde. Hundeslæde, en. Slæde, som trækkes af Hunde; f. Ex. i Grønland. Hundestald, en. Opholdssted f. Jagthunde. Hundesteile, en. En ganske liden Fisk. Gasterosteus. (Hundetagge. Moth.) Hundestierne, en. En Stierne af første Rang i Øiet paa Stiernebilledet: den store Hund. Sirius. hundesulten, adj. i dagl. T. overmaade sulten. Hundesvøbe, en. Hundepidsk. Hundetunge, n. s. Navn p. en Plante, som tilforn brugtes i Lægekonsten: Cynoglossum officinale; men ogsaa p. flere indenlandske Planter; f. Ex. Myosotis lappula. Hundevagt, en. til Skibs: den Vagt næst efter Midnat. Hundeveir, et. i dagl. Tale: meget ondt Veir. = hundsk, adj. 1. meget gierrig, karrig, nidsk. (dagl. Tale.) 2. skamløs i Ord og Gierning. (cynicus. Moth.)

Hundrede, hundred, Hovedtal. 100. [Isl. hundrad. Goth. og A. S. hund. Om Oprindelsen t. Ordets sidste Stavelse (red, rede) jvf. Ihres Gloss.] Hundrede Aar. Eet hundred Rigsdaler, to hundrede. Hundrede Gange saa stort. — Ordenstallet, som sielden forekommer, er uforandret. Hver hundrede Mand (ɔ: een af hvert Hundrede.) (Det i V S. O. anførte Ordenstal: hundrende er ikke brugeligt; saalidt som det af Bloch anførte: hundredte; snarere Badens: hundredste; skiøndt neppe i Skrift.) — Hundrede (eller, som det ogsaa skrives, Hundred) er vel oprindeligen et Substantiv (ligesom og Tusinde) og har derfor Artikelen et, som i Almuens Sprog næsten aldrig udelades foran Talordet. Et stort Hundred ɔ: 120. = hundredaarig, adj 1. som har været til, varet, levet i hundrede Aar. En hundredaarig Olding. 2. som indtræffer hvert 100 Aar. hundredfold, adv. hundrede Gange. hundredfoldig, adj. som er taget 100 Gange, er 100 Gange saa mange. En hundredfoldig Afgrøde, Fordeel. (V. S. O.) hundredføddet, adj. som har hundrede Fødder. (V. S. O.) hundredpundig, adj. som veier hundrede Pund; ell. som skyder hundrede Pund. En hundredpundig Morteer (en Hundredpundiger.) Hundredtal, et. Et romersk Hundredtal. i Hundredtal, adv. i meget stor Mængde. hundredviis, adv. hvert Hundrede for sig.

(Derimod: i hundredviis, d. s. s. i hundredtal.)

Hunger, en. ud. pl. [Isl. og T. S. Hungr.] 1. den ubehagelige Fornemmelse af utilfredsstillet Madlyst. At lide Hunger; føle H.; mætte sin H. "Hunger er haardt Sværd i helbred Mave." P. Lolle. — Efter Sporon er: "Hunger en Følelse af Begierlighed efter Føde; Sult derimod en Følelse af utilfredsstillet Hunger; eller en Virkning af Hunger." Talebrugen er heri vaklende. Sult bruges undertiden for en langvarig ell. ofte gientaget Hunger. Man siger derfor: der kiendes ingen Sult paa ham. Man siger: At døe af Sult (ikke: af Hunger.) Derimod nævnes: Hunger og Dyrtid (ɔ: en i et Land almindelig udbredt Mangel p. tilstrækkelige Fødemidler.) Hunger bruges ogsaa (ligesom Tørst) figurl. for: Begierlighed; men aldrig Sult. Dette Ord høres derimod nu næsten altid hos Almuen; men Hunger ikke ofte. 2. almindelig Mangel paa Levnetsmidler; Hungersnød. Der var Hunger i Landet. "Hvis feige Sløvhed kun Hungerens Sværd kan vække af Dorskheds Afmagt." M. = Hungertvang, en. Tvang, Trængsel af Hunger ell. Sult. "Det — foruden Hungertvang et ganske Døgn kan leve." Arreboe. = Hungersdød, en. Død af Sult, af Mangel p. Næring. "Her er Hungersnød, i bogstavelig Forstand, det samme som Hungersdød." M. Hungersnød, en. ud. pl. d. s. s. Hunger, 2. = hungrig, adj. som føler Hunger, er meget trængende t. Mad. "Den Mætte vil ei vide, hvordan den Hungrige lider." P. Lolle. At mætte den Hungrige. "En hungrig Ulv sin Folkeret forglemte, og tog fra Ræven et m. Fare stiaalet Lam." Storm. (jvf. sulten, der medfører et mindre stærkt Begreb.)

Hungre, v. n. 1. (har.) [Isl. hungra.] føle Hunger, føle stærk Trang til Føde. Da han længe havde fastet, hungrede han. [jvf. sulte, som udtrykker især en længe fortsat Hungren. Man siger derfor baade neutr. at sulte ihiel ɔ: døe af Sult, og act. at sulte een, (ɔ: give ham meget knap Føde;) sulte een ihiel; men ikke: at hungre ihiel.] jvf. udhungre.

Hunkiøn, et. s. under Hun, en.

Hurrá! Udraabsord, hvorved en Mængde udtrykker en glad Hilsen, der bringes een.

Hurre, v. n. 1. give en surrende, svirrende Lyd, som Vind, susende Vand, eller som en Bisværm. (Moth.) Sv. hurra, dreie hurtigt og bestigt omkring.

Hurtig, adj. [Sv. og T. hurtig.] d. s. s. hastig, snar. At være hurtig (nem) til sin Gierning. En hurtig Arbeider. Et hurtigt (let fattende) Hoved. "Hurtigen skeer det, der forrettes m. Rasthed i Bevægelser; hastigen det, der foretages med Iilfærdighed i Beslutninger." P. E. Müller. — Hurtighed, en. ud. pl. Hastighed (hvor Talen er om Legemers Bevægelse.)

Husar, en. pl. -er. [et ungerst Ord.] en let bevæbnet Rytter. Deraf: Husardragt, Husarhest (mindre end Rytterhest), Husarhue, o. fl.

Husblas, en. [fordærvet, af det T. Hausenblase.] et Slags meget stærkt bindende Liim, som koges af Svømmeblæren i nogle Fiskearter, især Husblas-Støren (Accipenser Huso;) Fiskeliim.

Husbond, en. (efter Udtalen Hosbonde. Moth.) pl. Husbonder. [skrives ogsaa efter Etymologien: Huusbonde.] 1. Mand, Huusfader. Herre i Huset; i Modsætn. t. Tyende, Tienestefolk. En god, en streng H. Husbonden og Madmoderen. "Det er ikke Ulydighed mod Foresatte og Husbonder, som forstaaes ved denne Frihed." Thaarup. (D. Tilsk. I. 74.) 2. en Godseier, Jorddrot. 3. en Ægtemand (som i ældre Dansk kaldes blot Bonde.) — Husbondhold, en. i Lovsproget bl. a. den aarlige Kiendelse, en Borned maatte give Husbonden f. Tilladelsen, at opholde sig p. et andet Gods. D. L. III. 14. 6. (Jvf. om en anden Bemærk. Mandix Landvæs. Ret. §. 132.)

Huse, v. a. 1. [af Huus:] give een Ophold i sit Huus. At huse og hæle en Forbryder. "Tvedragt, Vrede, daarlig Harm aldrig huses i dens Barm." Thaarup. [Hos Tausen forekommer huse intrans. for: være til Huse, have Bopæl. "Da skulle de dog ikke længe huse p. een Sted." Winterd. af Postillen. 52.] (Usædvanl. er Subst. en Huser. "Det er ligesaa umuligt f. Forbryderen at undfly, som at finde en Huser ell. Hæler." Baggesen. N. Klim.)

Husere, v. n. 1. (har.) holde ilde Huus, tage voldsomt afsted. (d. Tale.)

Huske, v. a. 1. [af Hu ell. Hug. Isl. hugsa, tænke paa, overveie.] have i Hukommelsen, mindes, erindre sig. Han kan huske fra han var fire Aar. Jeg husker ikke hans Navn. "At bevare og gienkiende havte Forestillinger, er at huske. Den husker paa modtagne Velgierninger, hvem det v. en Leilighed falder ind, at have modtaget dem. Den erindrer sig dem, som, d. selv at henvende Tanken p. dem, hindrer at de glemmes." P. E. Müller. (Huske, som er det ældre og mere danske Ord, bruges, som det er det almindeligste Udtryk for Hukommelsens Virken, overhovedet hyppigst i d. Tale; noget sieldnere bruges erindre, og helst om vigtigere Gienstande; mindes i det nærværende Talesprog sielden; men hyppigt i Skriftsproget.) 2. At huske paa, (m. Accusativ el. Præpos.)

) at tænke med Flid paa for at mindes
rugsa.) Husk paa det, du har lovet mig.
eg huskede ikke paa, at han var i Stuen.
) bringe een forbigangne ell. forestaaende
ing i Erindring. Jeg huskede ham paa
ert Ungdomsbekiendtskab. Husk mig paa
et, om jeg skulde glemme det. 3. huske
g om, giøre sig Umage for at mindes
oget.

Hustru, en. pl.-er. [er det Isl. Huss-
eya, og hedder i ældre danske Skrifter:
uusfrue. "Sin ægte og rette Huusfrue."
edels Saxo. S. 8. Skrivemaaden: Huus-
o er aldeles falsk, og tillige mod al Ana-
gie, da dette Ord efter det danske Sprogs
atur maatte være et Adjectiv.] En Æg-
kone, Huusfrue, Kone. At tage sig en
ustru ɔ: gifte sig. Han reiste bort med
ustru og Børn. "Jeg ønskede mig en Ko-
e, og ikke en Hustru." Rahb. (D. Tilsk.
II. 478. hvor Forf. m. det sidste Ord især
gter til Konens Stilling som Huusfrue
ler Huusmoder.) "En huldere Hustru,
negtelig en bedre Huusmoder, og vist ikke
i slettere Moder." Samme. (D. T. XI.
30.) "Den qvindelige Ægtefælle kaldes
one som gift, og i Henseende t. (hendes
orhold til) Manden Hustru. ("Eders
ustruer skulle blive t. Enker." 2 Mose B.
2. 24.) "Kone er det vidtløftigere Be-
eb, og indbefatter baade Hustruer og
nker." Müller.

Husvale, s. under Hu.

Hutle, v. n. og a. 1. [T. hudeln. E.
huddle.] handle ilde m. et Arbeide, slet
rette en Gierning. At hutle m. noget.
agl. T. s. forhutle. At hutle sig hen, leve
arligt. Moth.) Deraf: Hutleri, et.
rakkeri, daarligt Arbeide. (Moth.)

Huul, adj. pl. hule. [Isl. holr.] 1.
m i det Indre har et tomt Rum; som
er udfyldt. Et huult Træ, Rør. Kug-
n er huul. En huul Tand. 2. fordybet
iod Midten, indsynkende. (det modsatte
trind.) At slibe et Glas huult. Hule
inder. Hule (indfaldne) Øine. Den hule
aand (den indvendige Flade af Haanden
iar man ved den danner en Huulhed.)
uegentl. om Lyden og Røsten: ikke klar;
ov og dyb, dump. En huul Røst, Lyd.
inderlig huul, skiøndt bønlig og sukkende
ared en Stemme." Bagg. (Thora.) 4.
url. trodsk, tilbageholden; listig. "Han
huul og hammel ɔ: beslagen paa alle
anter" (meget listig.) Moth. = Huul-
re, en. den største Blodaare, som gaaer
det høire Hiertekammer. Vena cava.
uulbor, et. Bor, som har en Huulning.
uulfiil, en. F. hvormed man filer Me-
huult. Huulhøvl, en. Høvl, hvor-
ed man frembringer runde Furer eller
uulninger i Træ. (Moth.) Huuljern,
Dreiejern, hvormed man dreier noget

huult. huulkindet, adj. som
indfaldne Kinder. (Moth.) H
en. Kaardeklinge, som er sle
Huulmark, en. Mark, som e
men har en Fordybning imod
Huulmeisel, en. M. hvormed
ger noget huult. Huulmynt,
Mynt, som kun er præget paa
Bracteat. huulrund, adj. ru
lige huul ell. indhulet; concav
huulrundet, adj. v. som er giort
fordybet i Kuglesnit. huulryg
hvis Ryg ei er jævn, men huul
get. Huulsaar, et. s. Hulsaar.
skovl, en. Skovl, hvis Blad er
at kaste Korn, øse Vand bort.)
skuffe, en. d. s. s. Huulskovl.
v. a. 3. giøre huul v. Slibning,
get saaledes; at det faaer en
At huulslibe en Kniv. Et huulsle
(modsat: rundslebet.) Huul
et huulslebet, huulrundt Speil.
støbt, adj. v. som er saaledes stø
indeni er huult. Huulstøbn
Gierningen at støbe paa denne
huultandet, adj. som har hule
Huultegl, en. huul Tagsteen.
Huulvei, en. dyb Vei imellem
huuløiet, adj. som har hule
Øine. Huuløxe, en. En Øxe,
som en Skarøxe, men med hu
der br. af Skibstømmermænd t.
Træ huult. = Huulhed, en. 1.
heden, at være huul. 2. et hu
— Huulning, en. pl.-er. En Fo
et huult Sted.

Huule, v. a. s. hule.

Huus, et. pl. Huse. [Isl. A.
Hus.] 1. egentlig: en til Beboe
Bygning. At grundlægge, bygg
et H. "Den, som bygger Huus
Mands Raad, han faaer det
staae." Ordspr. At reise et H.
merværket t. Huset. At boe i Tel
det for i Huse. Huus for Huu
ene H. i en By til det andet. (
huus, Forhuus, Sidehuus.) 2. i
Bemærkelse: enhver Bygning, hvor
vares, ethvert Sted, enhver Ting,
t. at indslutte ell. giemme noget i,
Giemmested. S. f. Ex. Beenhuu
dehuus, Vaabenhuus, Blækhuus
huus, Racklehuus, Sandhuus,
saa om Naturgienstande: En
Sneglens Skal. Frøhuus ɔ: det,
giver, indeslutter Plantens Frø.
lig, Bopæl, Hiem, enten heel
ell. Værelser i et Huus, som ma
At have Huus og Hiem. At kom
H.; forbyde een sit Huus. At
Huse hos een ɔ: boe hos een i ha
(og da enten blot have særskilt B
holdssted, som er den almindeligs

ning; ell. tillige være Lem af Familien, have Kosten.) 4. i Modsætn. til Gaard: a) i Kiøbstæderne: en Bygning, der ei har Indkiørsel, ell. Port, men kun Dør t. Indgang. b) paa Landet: en Bolig for en Huusmand, enten uden Jord (jordløst Huus) ell. med liden Jord til (jordfast H.) i Forhold t. en Gaards Jorder. Han flyttede fra Gaarden og fæstede sig et Huus. (jvf. Fæstehuus, Gadehuus.) 5. et Huus, indrettet t. en ell. anden særdeles Brug. S. f. Ex. Badehuus, Bedehuus (Capel), Bryggerhuus, Huggehuus, Hønsehuus, Vaskerhuus, o. fl. 6. Herberg. En Fremmed, som beder om Huus. At laane H. for en Nat. Vi kunde ikke faae Huus i hele Byen. 7. alle de Personer tilsammentagne, som boe i eet Huus. Hele Huset skal flytte. 8. de Personer, som høre t. et Huus-Selskab, Forældre, Børn, Tyende. Han har et stort H. at underholde. 9. Slægt, Familie. Det kongelige Huus. Kongehuset. Et af de ældste adelige Huse. Han har giftet sig ind i et fornemt Huus. 10. Handelsselskab, Handelshuus. Det er et af de største, ældste Huse i Byen. Dette H. har ophørt at betale. 11. hvad der henhører t. et Huus, Huusholdning. At bestikke sit H.; sørge for Huset. At holde H. for een. "De vilde ikke blot holde, men ogsaa passe deres Huus." Rahb. (D. Tilsk. XII. 428.) At holde godt, slet H. (med sine Midler) ɔ: være sparsommelig, ødsel. 12. Levemaade, Opførsel. De holdt et lystigt Huus i Aftes. Der er et galt Huus. Der vil ligge et Huus, naar han faaer det at høre (ɔ: han vil skiænde, blive meget opbragt.) At holde ilde, godt Huus m. noget ɔ: behandle det ilde, vel. — figurl. i dagl. T. At holde H. med een ɔ: overskiænde ham. = Huusand, en. pl.-ænder. tam Aand. (modf. Vildand.) Huusandagt, en. Andagt, som holdes hiemme i Huset. Huusarbeide, et. Huusgierning. Huusarme, pl. fattige Folk, som ei gaae om at tigge, men hiemme lide Nød. "Disse Huusarme, som ikke have lært at grave, og skamme sig ved at trygle." Sneedorf. Huusbagning, en. B. som skeer hiemme i Huset. huusbagt, adj. v. hiemmebagt. Huusbehov, et. hvad som behøves t. Huset (11), til Huusholdningen, til daglig Nødtørft. "Han blev sendt ind t. Staden, at kiøbe noget t. sin Faders Huusbehov." Storm. Han har til Huusbehov, men intet tilovers. "De, der saa at sige kun studere t. Huusbehov." Rahb. Huusbesøg, et. Besøg, som skeer i et Huus. (jvf. Huussøgning.) Huusbonde, en. s. Husbond. Huusbreve, pl. Brevskaber, som vedkomme et Huus og Eiendom af samme; Huusbrevskaber. (Moth.) Huusbrud, et. den Voldsgierning, at bry-

de Døre op paa et Huus, bryde ind imod
Eierens Villie; (Moth.) ell. at borttage v.
Flytning noget af det Nagelfaste i et Huus.
(N. Lov. 3. 14. 41.) Huusbrug, en.
1. d. s. s. Huusbehov. "Efterhaanden bl...
de henviste t. menig Mands Huusbrug."
O. Guldberg. "Brændsel til Huusbrug."
Oluffen. 2. Huusskik. Huusbygni...
en. 1. Gierningen at bygge Huus. ...
Maade, Skik, i at bygge Huse paa; Huus...
bygningsmaade. Huuscapellan, en. 1.
"En Medtiener, som Præsten for Ma...
heds Skyld tillades at holde i sit Huus"
(personel Capellan.) Moth. 2. en Præ...
som høie Herrer holde paa deres Slot...
allene for deres Familie og Huusfo...
Huusdag, en. Huusmands Arbeidsd...
At giøre Huusdage. Præsten har faae...
Huusdage af Sognet. Huusdiævel, en.
figurl. a) en meget ond Husbond ell. Huus...
b) den, som sætter Splid i et Huus. Hu...
dragt, en. Klædedragt, som man brug...
hiemme i Huset. (M.) Huusdue, e...
den tamme Due. huusduelig, adj. ...
lig t. Huusgierning (ell. d. s. s. duelig...
morgenduelig. Arreboe. Hexaem. 14...
Huusegel, en. Jistap. (Moth. foræld...
Huuseier, en. den, som er Eier af H...
ell. Gaard i en By. Huusfader, e...
Husbonde, Manden i Huset, i Forhold t...
hans Børn og Tyende; i samme Henseende
kaldes Konen Huusmoder. Huusflid, ...
Flid, Stræbsomhed, der anvendes p. at f...
arbeide ell. frembringe noget i Huset, v. H...
sets egne Folk. (huuslig Industrie.) hu...
flittig, adj. som lægger Vind p. Huus...
(Oluffen. Grundtr. af Statsoecon. 1...
Huusflue, en. den almindelige Flue, St...
fluen. Musca domestica. Huusfoge...
en. 1. d. s. s. Huushovmester. 2. et Sla...
Embedsmænd i nogle Egne af Sønderi...
land. Huusfolk, n. s. pl. 1. Folk, ...
boe t. Leie i det samme Huus. 2. F...
som udgiøre een Familie, saavel Foræld...
Børn og Frænder, som Tienestefolk, ...
saavidt de boe sammen i eet Huus. ...
samlede hver Aften alle sine Huusfolk ...
Bøn. (Ogsaa coll. "Forældre havde ...
skrænket Magt over deres Børn, Herr...
over sit Huusfolk." Schytte.) — Huus...
fred, en. 1. Fred, Sikkerhed i sit Huus
og særd. den Sikkerhed f. Vold og Ov...
fald, som Loven giver en Mand i h...
Huus ell. Vopæl, og straffer Overtræd...
deraf (hvilken ogsaa benævnes Huusfred)...
høiere Straf. (s. D. Lov. VI. 1. 4.) ...
Fred, Rolighed i Huset, i Familien. ...
fri, adj. fritagen for at betale Huusleie. (...
oftest adv. At boe huusfrit.) Huus...
en. vild Fugl, der søger t. Husene, for at ...
Næring eller Opholdssted. (V. S. D. ...
Stuefugl. i Till.) Huusfælle, en. pl.-...
den, som boer m. en anden i samme Huus

ahn. Nord. Krigsh.) **Huusfængsel**, F. som een maa underkaste sig i sit eget us, i sin Bopæl; Huus-Arrest. **Huus-** on, et. det, som giør Gavn i et Huus. n har lært at giøre Huusgavn. **Huus-** aad, s. Boskab, Bohave. **Huusgier-** g, en. alt det Arbeide, som er fornø- r i et Huus. "At giøre al sin Huus- rning." Snedorf. **Huusgrund**, en. und, som et Huus staaer paa, ell. har aet paa. (Moth.) **Huusgud**, en. d, som Afgudsdyrkere have i deres se, og tilbede, som disses Beskyttere. **usherre**, en. d. s. s. Huuseier, Huus- r ell. Huusfader (men mindre bruge- t.) "Huusherrens Magt over Tieneste- let." Schytte. **Huushiørne**, et. Det ed v. et Huus, "hvor Siden samles m. olen." Moth. **Huusholder**, en. egentl- : den, som forestaaer et Huus (11); n bruges mest i de Udtryk: at være en d, en slet Huusholder ɔ: være oecono- sk, sparsommelig; eller det modsatte. en, som blot forstaaer at spare, er endnu gen god Huusholder." Müller. ("Sta- nes almindelige Huusholdere." Schytte. idv. Reg. IV. 2.) **huusholdersk**, adj. : haushälterisch.) sparsommelig i Huusholdning, "som forstaaer rigtigen anvende Husets Forraad." (P. E. Mül- : Et nyt Ord, der sielden forekommer, i ældre Dansk hedder: huusraadig. jvf. huslig, 2.) **Huusholderske**, en. et ruentimmer, der forestaaer en ugift Mands usholdning; eller under Huusmoderens syn bestyrer Huset, Kokkenet, m. m. **usholding**, en. (Oeconomie.) s. det lg. Huusholdning, som nu er den mere ugelige Form. ("Huus-Regiering vil al- d blive et Exempel paa, hvormeget en g Huusholding formaaer." Kampmann.) **uusholdning**, en. det, som hører til et uus, med Hensyn t. Familiens Fornøden- der, Føde og Klæder, m. v. (Oeconomie.) un forestaaer selv sin H. At have en stor ; føre en ordentlig H. "Den Mangel, n lider i Begyndelsen, skal lære ham parsommelighed og en god Huushold- ing." Sneed.) Datteren gaaer i Huushold- ingen ɔ: har Tilsyn med Madlavning og **Huusholdningskonst**, en. Oeconomie. Schytte.) **Huusjomfru**, en. En Jomfru, r tiener i et Huus, enten som Hushol- rske, for at see ell. desl. **Huuskarl**, en. Moth. "Rygtende Hielp af en Alt paapas- nde Huuskarl." Bagg. D. Værk. VII 345.) Karl (4) og Gaardskarl (som er den bru- elige danske Benævnelse.) **Huuskiøb**, et. ierningen, at kiøbe et H. **Huusklokke**, t. liden Klokke, som anbringes i Stuerne l. udenfor en Port ell. Gadedør. **Huus-** one. en. En Huusmands Kone ell. Enke. **uuskors**, et. stort Onde, hvoraf man plages i et Huus. **Huuslede**, en. Lede t. Huus og Hiem, Ulyst t. at være hiemme. (Reinike Foss af H. Weigere.) **Huusleie**, en. det, som betales for at boe til Leie i et Huus. **Huuslejlighed**, en. Lejlighed, Beskaffenhed ved en Bopæl. En god, stor, indskrænket Huuslejlighed. **Huusliv**, et. Livet, som det føres i den huuslige Kreds, i Hiemmet; Familieliv, det huuslige Liv. "Huuslivets Skikke og Indretninger hos de Gamle." M. **Huuslove**, pl. Love, som vedkomme det huuslige Selskab. "Af Huuslovene faldt den største Deel bort under den faderlige Magt." Schytte. **Huusly**, et. Ophold, Tilflugt i et Huus, for at beskiermes mod Veiret. **Huuslag**, n. s. en fleeraarig, saftig Plante, der groer paa Bønderhusenes Straatag. Sempervivum tectorum. **Huusmaler**, en. den Maler, der især kun giver sig af m. at anstryge ell. male Huse og Værelser; der enten ikke har lært, ell. ikke udøver Maleriet som en Konst. **Huusmand**, en. den, der enten som Fæster ell. Selveier beboer et Bondehuus Landsbyhuus. (s. Huus, 4. b.) Gaardmænd og Huusmænd i en By. **Huusmandskost**, en. tarvelig Føde. **Huusmiddel**, et. Lægemiddel, man har i Huset; simpelt Lægemiddel. **Huusmoder**, en. s. Huusfader. "Madmoderen viser sig i Kiøkkenet og v. Spiseborbet; Huusmoderen virker giennem den hele huuslige Kreds." Müller. **Huusmønning**, s. Mønning. **Huusnisse**, en. s. Nisse. **Huuspant**, et. Pant og Panteret i et Huus; ell. et Huus, der sættes i Pant. At laane paa et Huuspant. "Naar I har sat eders Penge i et Huuspant." Sneed. **Huuspenge**, n. s. pl. Afgift, Leie af et Landsbyhuus. **Huusplads**, en. Huusgrund. (Moth.) **Huuspostil**, en. Samling af Prædikener til Huusandagt. (s. Postil.) **Huusqvæg**, et. Qvæg, som holdes v. Husene; større Huusdyr. (Fibigers Sophokl. II. 123.) **Huusraad**, et. Raad mod en Sygdom v. Huusmiddel. **huusraadig**, adj. huuslig, sparsom. (Taussen.) "En huusraadig Qvinde er hendes Husbonde en Glæde." Sir. 26. 2. (Bib. af 1550.) "Hvo ret huusraadig er, vel og i Tide sparer." Bording. II. 338. "Viis i eet og Alt som Kone dig huusraadig." C. Frimann. **Huusrad**, en. Endeel Huse byggede i een Række. (Moth.) **Huusredskab**, et. pl.-er. Redskab, som anvendes t. huuslig Brug, f. Ex. i Kiøkkenet. (O. Guldberg.) **Huusrum**, et. 1. Rum t. Beboelse i et Huus, Huuslejlighed. Stort, indskrænket Huusrum. 2. en vis Deel, et vist Rum i et Huus. I dette Huusrum har han sit Værksted, sin Stald, Lade. **Huusret**, **Huusrettighed**, en. 1. den Ret ell. Rettighed,

som en Huusfader har og udøver i sit Huus. 2. Udøvelse af dømmende Magt, som Huusfaderen besad i ældre Tider, hos uciviliserede Nationer. "Huusfaderen havde Rettighed t. at holde en Huusret over en trodsig, forsømmelig, utugtig Kone." Schytte. Huusro, en. Ro i sit Huus; Huusfred. (C. Frimann.) Huusrotte, en. den almindelige Rotte. Mus rattus. Huussager, n. s. pl. Ting, Sager, som vedkomme en Mands Huusholdning eller huuslige Tilstand. At bestyre sine Huussager. "Saa megen Tid, at han kunde drage hiem, og bringe sine Huussager i Rigtighed." Wandal. "Den Tid, han havde tilovers fra sine Huussager." Samme. Huusselskab, et. det Samfund, som en Familie, Ægtefolk, Børn, Slægt og Tyende, udgiøre. (Schytte.) Huussinde, pl. Huusfolk (2), Tyende og Familie. (forældet.) "At Præsterne m. deres Huussinde føre et skikkeligt Levnet." D. Lov. II. 17. 7. Huusskat, en. Skat, som lægges paa Huse og Bygninger. (Olufsen. Statsoecon. 1815. S. 252.) Huusskik, en. sædvanlig Skik, som følges i et Huus. Huusskiøde, et. Skiøde paa et Huus. Huusskole, en. Skole ell. Børns Underviisning hiemme i Huset. (Moth.) Huussnegl, en. Snegl med Skal eller Huus. (Moth.) Huussorg, en. Sorg over huuslige Anliggender, Familiesorg, huuslig Sorg. (Lurdorph. Baggesen.) Huusspøgelse, et. S. der troes at vise sig i et Huus. Huusstand, en. ud. pl. den Stand, der indbefatter det giensidige Forhold imellem Huusfaderen og hans Hustru, Børn og Tyende; huuslig Tilstand "Huusstandens stille og jævne Glæder." O. Malling. "Den Strenghed, hvormed Lovene behandle visse Forbrydelser i Huusstanden." A. Ørsted. "Den Myndighed, som Forældre og Mænd har i Huusstanden." Sneed. Huusstraf, en. Straf, som Huusfaderen anvender og er berettiget til at anvende i sit Huus. "De skulle have Magt til, i deres Huse at sætte Straf med Penge, ell. anden Huusstraf" (for Sværgen og Banden.) D. L. VI. 2. 4. Huussvale, en. den Svaleart, der sædvanlig bygger Rede under Huustage. Hirundo. Huussvend, en. Tienestekarl, Gaardskarl. (Sir. 37. 15. Luc. 16. 13.) Huussyssel, en. pl. Huussysler. Huusarbeide, Huusgierning. (Rahbek.) Huussøgning, en. Eftersøgning, Randsagning, som skeer i Huse, efter Øvrighedens Befaling. Huustavle, en. kaldes den Deel af Catechismus, hvori handledes om Pligterne i Huusstanden. "Som en Huustavle du det udenad maa lære." C. Frimann. Huustiener, en. En Tiener, Tienestekarl, som har sin Syssel inde i Huset. "Far ikke ilde

m. en Huustiener — ell. m. en Daglø[...]
Sir. 7. 21. Huustoft, en. et lidet S[...]
Jord v. et Huus. Huustomt, en. Gr[...]
hvorpaa et Huus har staaet, ell. skal by[...]
Huustropper, n. s. Livvagt. Den fo[...]
Konges Huustropper. Huustræl, [...]
Træl, som giør Tieneste i Huset. H[...]
tugt, en. Tugt og Orden, som en [...]
fader holder i sit H. "Manden har[...]
sin Myndighed, Huustugten er forsø[...]
Schytte. Huustyende, s. Ty[...]
Huustyv, en. Tyv, som stiæler i det [...]
hvor han er ell. tiener. Huustyveri[...]
T. begaaet af en Huustyv. Huus[...]
ning, en. Gierningen at lægge Tag [...]
Huus. Huustømmer, et. Tømmer, [...]
bruges t. Huusbygning. Huustøm[...]
mand, en. den, der forstaaer det Tøm[...]
arbeide, som hører t. Huusbygning (i [...]
t. Skibstømmermand.) huusvant, [...]
vant til et Huus, ved længere O[...]
Hun er endnu ikke bleven ret huusv[...]
"Den huusvante Svale." Trojel. "[...]
som en gammel huusvant Ven, be[...]
tilbage." Øhlenschlæger. "Hvor Rank[...]
huusvant om de klare Ruder vinder." [...]
Staffeldt. Huusvert, en. Huusejer [...]
Hensyn t. dem, som boe t. Leie hos [...]
huusvild, adj. som mangler Bopæl. "[...]
mødte Dyden, som just paa den i[...]
Tid var ogsaa huusvild bleven." T[...]
Huusvæsen, et. alt det, som hører [...]
Huus, til en Huusholdning.

Huuslig, adj. 1. som hører t. et H[...]
t. Huusvæsen. Huuslige Sysler, G[...]
2. som elsker huuslige Sysler; som [...]
m. Sparsomhed bestyrer sit Huus; hu[...]
dig. En meget huuslig Kone (ɔ: en [...]
"som gierne virker og sysler i sit H[...]
Müller. Ordet br. ikke let om en M[...]
men derimod vel huusholdersk.) = [...]
sidste Bemærkelse: Huuslighed, en. u[...]

Hvad, pron. interrog. & relat. [...]
hvad.] 1. det spørgende Pronomen h[...]
er neutr. til hvo, hvem, og bruge[s ...]
upersonlige Gienstande, saavel subst[antivisk ...]
(Hvad sagde han? Hvad vil, hvad [...]
du?) som adjectivisk (Paa hvad Maade, [...]
hvad Farve elsker du meest?) — U[...]
den staaer det i St. for: hvortil, hv[...]
Hvad nytter det? Hvad behøves [...]
2. det henslgtende Pronomen hvad b[...]
geledes deels a) substantivisk: Hvad [...]
som) han der fortæller, er ugrundet. [...]
han eier, er kun lidet. Hvad (for sa[...]
mig vedkommer; deels b) adjectivi[sk ...]
det ofte tager Partiklen for efter sig [...]
gemeget, paa hvad, ell. hvad for en [...]
ken) Maade det skeer. Jeg veed ikke, [...]
(hvilket) Land han er fra. "Hvad [...]
skulle vi have deraf?" Job. 21. 15. [...]
Vinding er derhos? Sig mig, hvad [...]
(hvilken) af disse Bøger jeg helst ber[...]

…ad for et Huus ville I bygge mig?" Ap.
. 49. — Det staaer undertiden i St.
hvor stor, hvor megen. Ingen veed,
d Lærdom han besidder. Betænk hvad
var dermed er forbundet. 3. et Udraab
Vrede og Misfornøielse, ell. af Forun-
g. Hvad!? tør du understaae dig at
me her? Hvad hun er smuk! Hvad?!
an død? 4. hvad andet, hvad ellers?
forstaaer sig. — hvad da? hvad vil
skee? hvad er da at giøre? — hvad
n. Hvad enten han lever, eller døer.
hvad for, hvilken, hvilke. (s. ovenfor.
.) — hvad heller, d. s. s. hvad enten.
vad heller han finder p. sit eget, eller
anden Mands Jord." D. Lov. V. 11. 1.
ad heller han vil samtykke deri, ell. ei.
uges mindre.) — hvad om, sæt det
fælde at. (efter: men.) Men hvad om
døde forinden? — absol. som et
ørgsmaal eller Forslag. Hvad om vi
te derhen idag? — hvadsomhelst, pro-
m. rel. alt det, som. 'Hvadsomhelst
ede Faderen om." Joh. 16. — Foræl-
er hvadhaande for: enhver, hvilken-
helst. "I hvadhaande Synd Nogen har
det." 5 Moseb. 19. 15. ("Være sig hvad-
ande Synd det er." 1550.)

Hval, en. pl.-er. [Isl. Hvalr, Hval-
kr.] et fiskeagtigt Pattedyr, som lever
et nordlige Polarhav; og kaldes ogsaa,
ndt uegentlig, Hvalfisk. (Balæna. Ka-
lotterne, (phyceter) som udgiøre en an-
n Slægt, kaldes sædvanl. ogsaa Hval.)
Der kommer ei hvert Aar Hval t. Lande."
rdspr. (Man nyder ei altid eens Lykke.)
oth. = Hvalbarde, en. pl.-r. (mest i pl.)
arde, traadagtige Trævler i Hvalens
ndløse Mund, hvoraf giøres det saakaldte
skebeen. Hvalfanger, en. pl.-e. 1. den,
n styrer en Hvalfangst, ell. arbeider der-
d. 2. et Skib, som gaaer ud paa Hval-
ngst. Endnu er ingen af Hvalfangerne
mmen hiem. Hvalfangst, en. Gier-
ngen at jage efter Hvalen med Baade,
orfra den dræbes med kastede Hvalspyd
. Harpuner. Hvalfisk, en. Hval.
valfiskeri, et. d. s. s. Hvalfangst; men
gentlig. Hvalgaard, en. snever Fiord,
or Hvaler fanges. (Moth. N. L. V. 12. 11.)
valkalv, en. Hvalens Unge. (Moth.)
valrav, et. en fed, hvid Materie, der
ndes i egne Huulninger i Kaskelottens
oved. Sperma Ceti. Hvalros, en.
Navn, som gives Flodhesten. Hval-
yd, et. en Harpun. (Moth.) Hval-
æk, et. det olieagtige Kiød, eller den
edtmasse, der findes under Hvalens Hud,
hvoraf brændes (ↄ: koges, smeltes)
valtran.

Hvalp, en. pl.-e. [Isl. Hvelpr. A. S.
velp.] Hundens Unge; en Hundeunge.
unden (Tæven) er med Hvalpe, har
Hvalpe. (Om andre Dyr br. det især kun
om Biørnens Unger. I lav Tale t. Spot
om en Dreng.) = hvalpeagtig, adj. som
har noget af en Hvalp. Hvalpehaar,
n. s. pl. Hunden har endnu ikke fældet
sine Hvalpehaar. Saaledes ogsaa: Hval-
petænder. — Hvalpenykker, n. s. pl. Uva-
ner hos Hvalpe og unge Hunde, f. Ex. at
rive itu. Hunden har endnu Hvalpenykker.

Hvalt ell. hvalvt, adj. som hæver sig
rundt som en Halvkode. Fornicatus, ar-
cuatus. Moth. [egentl. partic. af det nu
ikke mere brugelige v. hvale (Moth.) eller
hvalle ↄ: hvælve.] "Hvor Glimt af gyldne
Sol og hvalte Himmelbue v. evig afsagt
Dom forbudet er at skue." Holb. (Poet.
Skr. 1746. 104.) "Den store Sal af Fæ-
drelandets hvalte Bøgeskove." Øhlenschl.
(Helge.)

Hvas, adj. pl. hvasse. [Isl. og Sv.
hwass. A. S. hvæt. Gl. T. was.] 1. ind-
rettet t. at skiære ell. stikke; skarp. En hvas
Kniv, Øxe. Et hvast Sværd. Hvasse
Torne. "En Ting, som er hvæsset, foruden
at den kaldes hvas, kaldes ogsaa skarp."
Sporon. 2. skarp at føle paa; strid. "En
hvas Hud, et hvast Skæg. 3. figurl.
giennemtrængende, bidende; skarp i Ord,
bitter. En hvas Kulde, Vind. At have en
hvas Tunge, Pen. = hvashaaret, adj.
stridhaaret. (Moth.) hvashudet, adj.
som har en hvas, ujævn Hud. hvas-
talende, adj. v. streng, bidende i sin Tale.
(V. S. O.) = Hvashed, en. den Beskaf-
fenhed, at være hvas; Skarphed. (Heraf
ogsaa: hvæsse. s. nedenfor.)

Hvede, en. ud. pl. [A. S. Hvæt. Goth.
Hwaitei.] en Kornart. Triticum ari-
statum. Deraf: Hvedeager, Hvedeax,
Hvedebrød, Hvedehalm, Hvedehøst, Hve-
dejord (I. tienlig t. Hvedesæd), Hvede-
kage (Brød af Hvedemeel, især et større),
Hvedeknop (et Slags smaa runde Hve-
debrød, hvoraf gierne fire bages sammen.
Moth), Hvedeland, Hvedejord ("Hans
Plov gaaer i Hvedeland ↄ: han er meget
heldig" Moth), Hvedemalt, Hvedemeel,
Hvedesimle (et Slags smaa Hvedebrød),
Hvedestraa, Hvedestrud, tilforn: Hvede-
kage, lidet Hvedebrød ("Tidselen er Korns
Hvedestrud." P. Syvs Ordspr. II. 11.)
Hvedesæd (den p. Marken voxende, eller
den indhøstede Hvede), o. fl. = Af Hvede-
brød haves: Hvedebrødsdage, pl. hvor-
ved i Alm. og i dagl. Tale forstaaes den
første Tid, som nygifte Ægtefolk tilbringe
efter deres Bryllup. (T. Honigwochen.)
uegentl. "Disse Livets Hvedebrødsdage
(den sorgløse Ungdom) forsvandt." Rahb.
(D. Tilsk. X. 471.) "Forlovelsesdagene, sige
jo alle Mennesker, skal være Hvedebrøds-
dagene." sammest. VII. 118.

Hveden, adv. [Isl. hvadan.] 1. hvorfra?

fra hvilket Sted. "Jeg veed, hveden jeg kom, og hvor jeg gaaer hen." Joh. 8. 14. 2. hvoraf. "Han vidste ikke, hveden det kom." Joh. 2. 9. (forældet.)

Hveg, adj. s. veg.

Hvege, v. n. 1. [Isl. hvika. A. S. vægan, vakle, rave. Sv. weka.] 1. bevæges, vifte hid og did m. Lethed. (hvæge. Moth.) Lyset, Luen, Straaet, Røret hveger. At hvege med et Lys. (V. S. O.) "En hvegende Vind." Kingo. (Hos denne Forf. forekommer ogsaa det mindre forstaaelige Udtryk: "Tusinde Byrder i Kronerne hvege." Udg. af 1827. S. 265.) Om Vandet hos Arreboe. Hexaem. 101. 2. være ustadig, vakle. At hvege i sin Tale, i sit Udsagn. (Moth.) "Eders Sect hveger hor" (vakler, er ikke fast i sin Lære.) B. Thott. I. 95. Aanden hveger p. hans Læber ɔ: han er nær ved at døe. (Moth.) 3. act. At hvege et Lys ud, slukke det v. at hvege ell. vifte dermed. (Ordet er lidet brugeligt; men forekommer, m. flere beslægtede, i den jydske Dial. jvf. vægelsindet, som Moth skriver hvægelsindet.) — Deraf hos Moth: hvegsindet, adj. ustadig, vægelsindet. hvegtunget, adj. vaklende, ustadig i sin Tale.

Hvegne, v. a. 1. [formodentl. af det foregaaende hvege.] At hvegne et Søm, som er slaaet igiennem et Bræt og er længere, end Brættet er tykt ɔ: ombøie den fremstaaende Ende og drive den ind i Brættet. (Moth har hvegne som v. n. Træet hvegner af Frugt ɔ: bøier sig.)

Hveir, en. "et kløftet Træ, der sidder fast i det bageste Vognrede (Bagvognen) og forbinder det m. Forvognen." (Moth. Ikke brugeligt i Siælland.)

Hvel ell. Hvæl, en. kaldes den lille Jernaxel, som Rokkehiulet løber paa. (Moth.)

Hvelge, s. hvælge, efter Hvalg.

Hvelve, s. hvælve.

Hvem, substantivisk spørgende Pronomen. I Skriftsproget dat., acc. og abl. af hvo. (Hvem gav du det? Hvem saae du? "Hvem skal jeg prydes for? hvem stræbe at behage?" Jacobi. "Hvem i Utroskab har vel denne Mand til Mage." Holb. P. Paars. (her accus.) Af Hvem har du faaet det?) — I sildigere Tider har man især begyndt at bruge hvem, ikke blot som Dativ, men som Accusativ, for det relative som eller hvilken. "Thi enhver, hvem du lod bære menneskelig Skikkelse, dannede du ogsaa i dit Billede." Mynster. (Præd. 1815. II. 46.) "Salig ogsaa den, hvem du lutrer i Smerte." Samme. — I Talesproget bruges det altid ogsaa for nom. hvo, som Baden derfor endog i Skriftsproget anseer for halv forældet, og i hvis Sted man iævnligen finder hvem brugt, baade af ældre og nyere Forfattere. F. Ex. "[illegible] hvem belønner Dyden meer end Guld [illegible] Evald. "Hvem seer dig, og elsker ei, [illegible] Grumme?" Samme. (Balder.) "Hv[illegible] er det, du rækker saa herlig en Krand[illegible] Rein. "Hvem banker p. Dovres Stu[illegible] hvem rusker hans Hovedgierde?" C. [illegible] mann. (Alm. Sang. 121.)

Hvene, en. Hvenegræs, et. Navn, [illegible] tillægges adskillige Græsarter af een Sl[illegible] (Agrostis.) Ogsaa Hvinegræs, ma[illegible] af Lyden, det giver, naar Vinden bl[illegible] deri. "Hvinegræs, der ligesom hvi[illegible] naar man rykker det over i Ledene." M[illegible]

Hveps, en. pl. -er. deels et alm[illegible] ligt Navn p. flere Classer ell. Slægte[illegible] Insecter (især Vespae), deels d. s. s. [illegible] dehams, Vespa crabro. Deraf: H[illegible] sebo, Hvepserede, en. Sted, hvor [illegible] ser opholde sig og lægge Æg. (s. Des[illegible]

Hver, pron. indef. (gen. hvers e[illegible] ten.) n. hvert. ud. pl. [Isl. hver.] [illegible] ingen, intet (af det som nævnes) u[illegible] gen; enhver (quisque.) Hver Dag. H[illegible] Menneske. — Hver een, hver og een, [illegible] naar det ikke staaer absol. hver en: d. [illegible] enhver; ligesom hvert et for: hvert [illegible] ethvert. "Den uforkrænkte Ret gier [illegible] en Møie sød, og hver en Byrde le[illegible]" Bull. "Hvert et Træ, af Byrden bug[illegible] mig bød sin Frugt." Samme. "Som [illegible] Vandrer glad forny din Gang i hvert [illegible] venligt Ly." Rein. "I hvert et Ku[illegible] noget Kridt." Baggesen. (Poet. Sk. [illegible] "Hvis hver og een i Veddesang til[illegible] maa tilkiende." Bagg. (I dagl. Tal[illegible] saa: hver evige een; ligesom: hver [illegible] Dag, Nat, Time. "Og maatte vi [illegible] hver evige een." Ohlenschl. Farut.) — [illegible] pl. af hver bruges alle. genit. hv[illegible] forekommer, men sielden, i ypere Bi[illegible] overs. f. Ex. "Hans Haand skal være [illegible] hver, og hvers Haand imod ham." 1 [illegible] seb. 16. 12; hvor Bib. af 1550 har: h[illegible] Mands. "I Hvers Hierte." 2 Mosch. 31. [illegible] [I St. for hver ell. enhver, m. pr. rel. [illegible] efter, br. ogsaa hver den. F. Ex. "[illegible] den, som elsker, er født af Gud." 1 Joh. [illegible] "Indtil jeg kan kundgiøre din Kraft [illegible] hver den, som komme skal." Ps. 71. [illegible] Sieldnere forekommer genit. hver de[illegible] "Saa er hver dens Vei, som er heng[illegible] t. Gierrighed." Ordspr. 1. 18. — Ligel[illegible] forekommer det, men sielden, at hver og [illegible] hver forbindes umiddelbart m. et pron. [illegible] i St. for: enhver af. "Kræv et Be[illegible] hver din Tvivl skal svinde." Ohle[illegible] Stærkodd. — [Om Brugen af hver ([illegible] partitivum) foran sin, sit og sine. jvf. [illegible] "Førend Israels Børn indtage hve[illegible] Arv." 4 Mosebog. 32. 18. (Bibel 15[illegible] "De gik hver sin Vei." 1 Kong. 1. [illegible] "De toge hver sine Klæder." 2 Kong. 9. 1[illegible]

— sprang ud af Skoven lækkre Ha=
og lagde sig v. hver sit Fad" (ɔ: hver
get Fad.) Bagg. N. Klim.] 2. føiet
oedtal: hver to, hver tre ɔ: to og to,
tre, samlede for sig (bini, terni.)
et blev saaledes uddeelt blandt Mæng=
at hver ti fik en Sæk (at Ti vare om
Sæk.) 3. føiet til Ordenstal: hver
, hver tredie, hver tiende (i Raden,
let; tertius quisque, decimus quis-
Hver tredie Mand blev udtaget.
anden Dag (skifteviis) er han syg.
er for sig, hver især, ɔ: enhver sær=
ell. een efter den anden. (singuli,
que separatim.) 5. hvergang, adv.
et som. (Sieldnere findes det adskilt:
Gang.)
verandre, pron. indef. som udtrykker
ensidigt Forhold, gienſidig Handlen,
n, imellem flere Personer, end to.
Søskende ere hverandre meget ulige.
nerkene bør ikke hade eller forfølge
andre. [jvf. hinanden, som er et nyere
, da det hverken findes i Bib. 1550,
nyere Bibeloverſ. indtil 1750. I den
forekommer snart hverandre (f. Ex.
sb. 13. 6.) snart hver anden. "Lan=
kunde ikke taale at de boede hos hver
n." 1 Mosb. 13. 6. "Vi vandrede i
Fad og Avind og hadede hver anden."
3. 3.]
verdag, en. pl.-e. Søgn Dag; Dag
n, som ikke er Søndag. Baade Hver=
og Søndag. Han pleier at komme om
dagen; men sidst kom han en Hver=
(Det modsættes oftest: Søndag; lis
n Søgnedag modsættes: Helligdag.)
genit. hverdags bruges som adj. 1.
hører til, finder Sted, skeer enhver Dag.
e er nu blevet hans hverdags (daglige)
etning. Deraf i Sammensætning: En
rdagsfeber. 2. som hører, passer til
dagene i Ugen, men ikke til Søndage
Høitidsdage; og deraf figurl. alminde=
som hyppigst, dagligdags sees, ubety=
(triviel.) "Et slet og hverdags Hier=
Holb. P. Paars. = Ordet i gen. tilføies
anligen sit Substantivum; f. Ex. Hver=
sanſigt, et. ubetydeligt, ofte forekom=
de Anſigt. Hverdagsarbeide, et.
sat: Søndagsarbeide.) Hverdags=
d, et. Baand, Tvang, som Livets al=
delige Forhold paalægge. ("Som du,
jeg tillige løs mig revet fra alle Hver=
sbaand." J. L. Heiberg.) Hverdags=
er, m. s. pl. (modſ. Søndags= Hellig=
klæder.) Hverdagsliv, et. det al=
delige, daglige Liv, hvori intet bety=
e eller mærkeligt forefalder. Et ind=
nket, eensformigt H. Hverdags=
neſke, et. almindeligt, ubetydeligt Men=
. Hverdagssnak, en. ubetydelig,
el Snak. Hverdagssprog, et. og

Hverdagstale, en. det Sprog, den Tale=
brug, som kun anvendes i Hverdagslivet;
daglig Tale (og sædvanlig endog m. Bibe=
greb om en lavere Grad af denne.) Hver=
dagsſyſſel, en. 1. d. ſ. ſ. Hverdagsarbeide.
2. ubetydeligt, trivielt Arbeide. Hver=
dagstale, en. ſ. Hverdagssprog.

Hvergarn, et. ud. pl. et Slags hiem=
megiort, hos Almuen meget brugeligt Tøi,
som er vævet af halv uldent, halv linnet
Garn. [Efter denne Skrivemaade kan det
udledes af: hverve, hverre, hvirre, et
jydſk og ſiellandſk Ord: at snoe, vende;
fordi Traadene i Tøiet see snoede ud. (ſ.
hverve, nedenfor.) Hos Bønderne udta=
les det derimod Hverken; og ſkrives saa=
ledes hos Moth, der ogsaa anfører: Hver=
kenklæder, "baade af linnet og uldet."
Hos C. Frimann forekommer Hverkentøi.
"Brug du dit Hverkentøi, det giør dig
ingen Skam." Alm. Sanger. 16.]

Hverken, pron. indef. ingen af to.
Vi holde m. hverken af Parterne. "Hver=
ken af dem fik Seiervinding." Vedels Saxo.
78. jvf. S. 73. (forældet.)

Hverken, conjunct. hvorved flere Led
af en Sætning benegtes, (neque) og hvor=
paa følger: ei heller, naar Negtelsen har
to Led; og eller, som gientages ved de efter=
følgende Benegtelser, eller kun ved den
sidste. Hverken trænger jeg til hans Penge;
ei heller vilde jeg af ham tage Gaver. Han
er hverken reiſt bort, eller syg, eller uvillig;
men han har andre Forretninger. Jeg har
hverken seet Manden, Konen, eller nogen
af Børnene. — Hverkenkiøn, et. Et af
nogle Nyere i Sproglæren indført Konſt=
ord. Neutrum.

Hvermand, bruges som substant. for:
alle og enhver. "Hvermand i Byen om
Indtoget taler." Viſe af P. A. Heiberg. —
Ofte i genit. Det er ikke Hvermands Ar=
beide ɔ: noget, som ikke enhver kan giøre.
Til Hvermands Brug. At være Hver=
mands Ven, søge Venſkab, Fortrolighed m.
enhver. At gaae for Hvermands Dør ɔ:
gaae om og tigge.

Hverv, et. pl. d. s. Ærende, Forret=
ning, Sag, som er een overdraget at ud=
rette. "Rigets Hverv og Bedſte." A. Ve=
del. "Hvor han f. Kongen selv ſit Herſkabs
Hverv lod høre." Bording. (jvf. det Sv.
Hvarf, som har andre Bemærkelser.)

1. Hverve, v. a. 1. [T. werben.]
søge at faae v. sin Side. At hverve Til=
hængere, Stemmer i en Forsamling. 2.
At hverve t. Soldat, formaae, overtale t.
Krigstieneſte. At lade sig hverve. = Hver=
vebrev, et. Fuldmagt fra en Regiering t.
at hverve Krigsfolk f. den. (Ligesom Ca=
perbrev.) "At udgive Hvervebreve." Bor=
ding. II. 172. Hvervekonſt, en. Hver=
verens Konſt og Liſt i at lokke Folk t. Krigs=

tieneste. "Jeg Hvervekonsten og mit Haandværk ei fordærver." Holberg. P. P. = Hverver, en. pl.-e. den, som har paataget sig at hverve Krigsfolk. — Deraf: Hververhuus, et. H. hvor Hververe opholde sig, og Hverving skeer. (Hvervingshuus. Kampmann.) Hververkneb, et. List, hvoraf Hververe betiene sig, for at lokke t. Krigstieneste. (Hververstreger. Holb. P. P.) Hververplads, en. By, Sted, hvor Hververe stadigen opholde sig, og hvor der hverves meget. — Hverving, en. Gierningen at hverve. At være, at ligge paa Hverving.

2. Hverve, v. a. 1. vende, vende om; forvende. (forældet; men br. endnu hos Almuen, som udtaler det hverre. At hverve Synet; om Gieglere. "At hverre Hø;" svenskt. "At hverre Gaasen," en Juleleg. Moth. jvf. D. Dial. Lex.) "Og Solen op igien at hverve sig begynder." Bording. II. 90. — Heraf: Solhverv.

Hvi, adv. [J. og A. S. hvi. E. hwy.] hvorfor, af hvad Aarsag? "Hvi tænke I saa ondt i eders Hierte?" Matt. 9. 4. "Hvi fanger Katten Muus? hvi fanger Muus ei Katten?" Bagg.

Hvid, en. pl. -e. en fordum brugelig liden Mynt, hvoraf tre gik p. en Skilling.

Hvid, adj. n. hvidt. [Isl. hvitr.] kaldes den Farve, der modtager mest af Lyset, der holder ell. binder det meste Lysstof, og saaledes i Farverne er det modsatte af sort. Saa hvid som nyfalden Snee. Det Hvide (Hviden) i et Æg. — Hvidt, som subst. den hvide Farve. Hvidt klæder hende bedre, end Sort. At gaae i Hvidt. "Men Livets Hvidt m. Alderen bli'er sort." Bagg. At giøre Hvidt til Sort ɔ: giøre Ret t. Uret, Sandhed t. Usandhed. "Som af bosiddende Bogtrykkere var giort, af brave Mænd, der ei kan giøre Hvidt til Sort." Holb. = hvidagtig, adj. noget hvid, som nærmer sig til at være hvid. hvidarmet, adj. hvis Arme have en hvid Hud. hvidbarmet, adj. som har en hvid Barm. "Hvidbarmede Døttre." Hertz. (Besk. Isr. 3.) Hvidbiørn, en. En Art Biørn af hvid Farve, der findes i de nordligste Lande; Polarbiørn, Iisbiørn. Ursus maritimus. hvidblaa, adj. som har en blaa Farve, der er blandet med hvidt, der mere nærmer sig det Hvide, end det Blaae. hvidblank, adj. skinnende hvid, blank og hvid. Hvidblik, et. fortinnet Jernblik. Hvidgarver, en. den, som bereder Skind uden Bark; Felbereder. Hvidgarvning, en. (modf. Barkgarvning.) hvidgloende, adj. v. om Jern og andet Metal, som er glødet til en vis Grad, hvorved det faaer en hvidladen Farve. Hvidglødning, en. Gierningen, at giøre et Metal hvidgloende. (modf. Rødglød-

ning.) hvidgraa, adj. om en g
Farve, der er blandet m. hvidt, der fal
mest i det Hvide. hvidguul, adj.
m. hvidt Skiær, meget lysegul. h
haaret, adj. som har hvidt Haar. h
halset, adj. som har en hvid Hals. hvi
det, adj. som har en hvid, lys Hud. H
kaal, en. ud. pl. en Afart af Kaale
hvidladne Hoveder. (s. Kaal.) De
Hvidkaalshoved, et. Hvidkaalsfu
en. Kiødsuppe, hvori er kogt Hvidk
hvidklædt, adj. ifort hvide Klæder. h
laden, adj. d. s. s. hvidagtig. Hvid
ell. Hvideløg, et. pl. d. s. en Løg
som dyrkes i vore Haver. hvidpla
adj. som har hvide Pletter. Hvid
ell. Hvideroe, en. En Afart af Roe-K
len (Brassica Rapa.) der ogsaa ka
Mairoe. hvidskummende, adj. v.
fraader m. hvidt Skum. hvidspæt
adj. som har hvide Spætter i en m
Bund. Hvidsøm, en. et Slags Ud
ning med hvid Traad paa fiint Lin
(Moth.) Hvidtorn, en. En tornef
meget tætgrenet og t. levende Gierder
trinlig Buskvæxt. Cratægus Oxyacan
Hvidved, et. det hvide Træ, som er n
mest Barken; alburneum. (Moth. jvf.
chiv f. Svidenff. III. S. 227.) = Hvi
en. Æggehvide. Hviden af tre Æg.
Hvideløg, s. Hvidløg, ovenfor. H
dersis, n. s. en Pileart, som er m
tienlig t. Sandflugts Dæmpning; Ma
vidie, Sandpiil. Salix fusca. — Hvi
søndag, en. den første Søndag efter Pa
skedag. Hvidetirsdag, en. Tirsdagen
Fastelavnsugen. = Hvidhed, en. ud.
den Beskaffenhed, at være hvid af Far

Hvide, en. (Æggehvide.) s. oven
under adj. hvid.

Hvidling (Moth) eller Hvilling, e
pl.-er. en liden, hvidblank Saltvand
af Torskeslægten. Gadus merlangus.

Hvidne, v. n. 1. (er.) blive hvid; e
begynde at blive det. Arrebo. Hex. II
"Af hele Hiorde Qvæg hist hvidner Su
steens Spidse." Storm. (Som v. de
"Søen hvidnes, hærdes, fryser; B
sagtnes, standse, staae." Evald. "D
Angst, saasnart du seer at Bølgen hvi
nes." Samme.)

Hvidte (ell. hvitte), v. a. 1. giøre hv
v. at overstryge m. ganske tynd Kalk e
Kalkvand. At hvidte en Væg, et Gi
loft. — Hvidtekalk, en. fiin Meelkalk e
Gips, opløst i Vand. Hvidtekost, e
Kost, hvormed man hvidter. — Hvidtning
en. Gierningen at hvitte.

Hviil, adj. som har faaet Hvile; ud
hvilet. "En hviil Hest:" vegetior equus
Vedels Saxo. 350. (br. endnu i Jylland

Hviin, et. pl. d. s. en skarp, skarp o
giennemtrængende Lyd, som naar Binde

r igiennem trange Aabninger, eller
een skriger m. klingrende Røst. (s.
t.) "I Kuglers Hviin og Sværdes
g Dødsenglen foer forbi dit Bryst."
Blicher. "Ofte er Hviin (ɔ: Sorg og
ıd) under hvidt Skind." Ordspr. (P.
.)
viin ell. Hveen, n. s. Navn paa en
Sart med blaaladne Blomster og stive
ıa, som nyttes t. at rense Tobakspi-
Melica coerulea.
viinsuur, adj. overmaade suur, eddi-
ur. (Moth. Man hører ogsaa sige
dt Almuen: Det er saa suurt, at det
ıer i Tænderne.)
ıvile, en. ub. pl. [Isl. Hvilld.] Tid-
d, hvori man hviler efter Arbeide, efter
ens Sysler og Baagen; Ro. At tage
le; komme til Hvile; lægge sig til
Sindets Hvile. "Den Ro, som han
er, er ikke Hiertets Hvile, men For-
'ens Søvn." Sneed. At gaae til Hvile
ıe t. Sengs; figurl. ogsaa om Døden.)
ɩi hvo kan være tryg og sig til Hvile
e, naar han sit Nabolav i Lue seer at
e?" Bording. Jorden ligger i H. til
ile. (s. hvile, 4, og Hvilejord.) Hanen
ı en Bøsse) er i Hvile, naar den ei er
ændt. (hviil, adj. for: udhviilt, som
hvilet nok, br. i Jylland. s. ovenfor.)
Hvile, v. n. og a. 1. og hviilte, hviilt.
r.) [Isl. huila; beslægtet med det T.
ilen.] 1. give Legemet ell. Siælen Ro
r Arbeide; ophøre med Arbeide; tage
le; bringe Legemet i en rolig Stilling,
ıt sidde ell. ligge. Jeg sover ikke; jeg
ler kun p. Sengen. "Tryggelig Gaasen
a p. Tuen sover og hviler." Arreboe.
hvile efter en lang Gang, Kiørsel, efter
vært Arbeide. En hvilende Stilling.
lade Hestene hvile; kiøre med hviilte
te. 2. om materielle Ting, hvis Vægt
res ell. understøttes v. noget, ell. hvis
vægelse er ophørt. Taget hviler p. Pil-
, Biælkerne hvile paa Muren. Naar
ilet, Maskinen hviler (er i Hvile.)
figurl. om Arbeide: indstilles, ophøre.
tte Foretagende, denne Sag maa nu
le indtil videre. 3. figurl. være bestan-
en over. Der hviler en fuldkommen Ro-
hed over dette Aftenlandskab. Sorg hvi-
over hans Aasyn. "Velsignelse hvile
r dit Huus." (D. Bib.) "Herrens Aand
l hvile paa ham." Es. 11. 2. "Naar det
: Die tidt hviler ømt og huldt p. mit."
hb. (ɔ: fæster sig paa.) 4. om Jord:
ge udyrket, ikke bruges t. Sæd. Denne
er har hvilet i to Aar. 5. hvile over,
Reisende; ligge over, blive liggende.
r vil vi hvile over en Nat. 6. hvile ud,
e fuldkommen Hvile. s. udhvile. 7.
. give Hvile, styrke, forfriske ved Hvile.
hvile sit Hoved, sine trætte Lemmer.
"Hvor mangen tapper Helt nu hviler sine
Been." J. Friis. At hvile Sindet. — recipr.
At hvile sig efter en Gang. "Du hvile dig
v. min Side her; du kiender mit Helte-
rygte." Øhlenschl. "See glad op t. Himlen,
og hvil dig fra din Anstrengelse." Mynster.
At hvile sig ud. = Hvileaar, et. Aar,
hvori en Jord hviler, eller ikke dyrkes.
Hvileager, en. Ager, som hviler. (4.)
Hvileblund, et. en let og kort Søvn t. Hvile
f. Legemet. (Kingo.) Hvilebo, en. Bo
eller Opholdssted, hvor man finder Hvile
eller tager Hvile; Hvilested. "En Spurre
har sin Rede og sikkre Hvilebo." H. A.
Brorson. Hvilebænk, en. Bænk til at
hvile sig paa, især under aaben Himmel,
ved Veien, o. d. "En Hvilebænk paa en
Vei." Bagg. Hviledag, en. Dag p. hvil-
ken man hviler, ell. ikke arbeider. At holde
H. At hellige Hviledagen (Søndagen.)
Hvilefrist, en. Tid, som tilstedes t. Hvile.
En kort Hvilefrist. Hvilehøi, en. 1.
Høi, hvor man tager Hvile, eller som er
bestemt dertil. 2. Gravhøi. (C. A. Lund.
Jægerspr.) Hvilejord, en. Hvileager.
Hvilekammer, et. figurl. om Graven. hvi-
leløs, adj. som er, skeer uden Hvile, uaf-
ladelig; uafbrudt. "Mon dette vilde Hierte
vel røres ved min Graad og hvileløse
Smerte?" Jacobi. "Men, o Time! rask
du svinger dine hvileløse Vinger." Zetlitz.
Hvilemark, en. Hvileager. Hvileplads,
en. Plads, hvor man tager ell. kan tage
Hvile; f. Ex. Hvileplads paa en Trappe,
paa en Bro. (Bagg.) Hvilepunkt, et.
det Punkt, hvor et Legemes Tyngde finder
en saadan Modstandskraft, at det hviler;
ell. det Punkt, hvor et Legeme, f. Ex. en
Vægtstang, er i Ligevægt, og hvorom dets
Bevægelse kan skee. (s. Krafts Mech. II. S.
14.) Hvileseng, en. Seng, der ikke saa
meget er t. at sove i, som t. at hvile paa;
Løibænk. Hvilestavn, en. Opholdssted,
hvor man tager Hvile; Hvilested. (Kingo.)
Hvilested, et. Sted, hvor man hviler sig.
Under dette Træ er et godt Hvilested.
(figurl. om Graven.) Hviletid, en. Tid,
hvori man hviler efter Arbeide. "Nogen
Hviletid, nogen Adspredelse og Sindsfor-
friskelse maa endog den flittigste Arbeider
have." Rahb. Hviletime, en. Time, be-
stemt til Hvile, Fritime.

Hvilken, n. hvilket, pl. hvilke. [Isl.
hvilikr. A. S. hvilc. Goth. hvileiks. N. S.
welkeen. — Hvilken, egentlig: hvilk een
(hvilikr ein.) Man hører ogsaa i vort Al-
muesprog hvilken (hvikken) een.] (gen. hvil-
kes, for hvis er sielden, og egentl. ikke bruge-
lig; men forekommer dog. "At forsamle dem
t. Strid, hvilkes Tal er som Havets Sand."
Joh. Aab. 20. 8.) Et hensigtende (adjectivisk
og substantivisk) og spørgende (som oftest
adjectivisk) Pronomen. A. pron. rel. Det

bruges deels adjectivisk: hvilken Beslutning (neml. den nylig omtalte) vakte almindelig Forundring — deels substantivisk, i St. for som ell. der, naar det sigter til en heel foregaaende Sætning, ell. man vil undgaae Tvetydighed. Han reiste derpaa hemmelig ud af Landet; hvilket siden lagdes ham meget til Last. Fortællingen om vidunderlige Tildragelser, hvilke faa kun troede paa. (Brugen er næsten allene indskrænket til Skriftsproget.) — I henſigtende Betydning br. det ogsaa (objective) for: hvad, hvad for een, hvem. Jeg veed ikke, hvilket jeg skal vælge, hvilken det er. "Dersom Husbonden vidste, i hvilken Nattevagt Tyven vilde komme." Matth. 24. 43. — Ligeledes i Begyndelsen af Sætningen. Hvilken Beslutning jeg endog vil tage. Hvilket, der er det rette, hvilken af Døttrene det er, kan jeg ikke sige. B. pron. interrog. adjectivisk: hvilken Vei (hvad for en) er den korteste? Hvilken (hvad for en) af dem er den bedste? Hvilket (hvad for et) skal jeg nu vælge? C. som et Udraab af Beundring ell. Forundring (da det gaaer foran et Subst. som oftest uden Artikel.) Hvilken Skiønhed! Hvilken Veltalenhed! hvilket deiligt Syn! hvilken forunderlig Lyd! (egentl. elliptiske Udtryk for: See, hvilken Skiønhed! hør, hvilken Lyd!) = hvilkensomhelst, pl. hvilkesomhelst. br. for: enhver, som; alle uden Undtagelse; hvo det end er, som. "Hvilkesomhelst Herren skal kalde dertil." Ap. G. 3. 39. "Hvilkesomhelst Ting, der ere sande, hvilkesomhelst ærbare, hvilkesomhelst retfærdige — disse giver Agt paa." Phil. 4. 8.

Hvimmel (ell. hvingel). adj. i den jydske Dialect: hovedsvimmel, hvoraf: hvimle, v. n. Det hvimler i Hovedet; og hvingelhovedet, ustadig, vankelmodig; hvingelsyg, syg af Hovedsvimmel. Moth. (jvf. hvingle; og Isl. hvima, bevæge hastigt.) — Deraf uden Tvivl Ordet: Hvimmelbor, som skrives uden h. (s. Vimmelbór, Vimmelskaft.)

Hvine, v. n. 1. ell. hveen, hvinet. (har.) [Isl. hvina.] give Hviin, lade Hviin høre. "Storm, du sagtnes, hviin og hyl omkring mig." Evald. Vinden hviner i Tougværket, i Taarnets Huller. "Naar Storm og Torden styrte ned, og Toug og Takkel hvine." C. Frimann. At græde og hvine. Hestens hvinende Lyd. "De hvinende Skrig ved Kæmpernes Liig." Evald. — Hvinen, en. ud. pl. det, at hvine.

Hvinegræs, s. Hvene, Hvenegræs.

Hvingle, v. n. 1. gaae m. en vaklende Gang, svingle, være nær ved at falde omkuld. (Moth; jydsk.)

Hvippe, (Moth.) s. vippe.

Hvirre, v. a. og n. 1. snoe ell. dreie noget hastigen rundt, eller til begge Sider. At hvirre noget omkring. At hvirre (... noget sammen; hvirre en Traad om... get. Ogsaa neutr. at hvirre (ryste) Hovedet. (Moth, som dog ogsaa skriver virre. Sv. wira. N. S. wyren. jvf. hv...

Hvirvel, en. pl. -er ell. Hvirvler. [... Hvirfill. T. Wirbell.] I Alm. ... der løber rundt, ell. hastigen bevæge... Kreds. "For at omdreies i en evig H... vel til Verdens Ende." Bagg. N. ... "Snefogs Hvirvler den glædeløse ... formørke." Foersom. — I særdeles Be... kelser: a) et Sted i Havet, ell. i en St... hvor Vandet med stor Hastighed bevæ... en Kreds, og danner derved ligesom en ... løbende Tragt; en Vandhvirvel. b) H... vel p. Hovedet, et Sted, hvor Haare... stiller sig ad og falder til alle Sider; ... vedhvirvel. c) en Lukkelse f. en Dør, ... løber omkring paa et Søm eller en ... Pessulus. Moth. d) Hvirvel p. en Tr... me, et vist Slags meget hurtigt Trom... slag. At slaae en H. = hvirvelagtig, ... som ligner en Hvirvel. Hvirvelb... et. det øverste Led af Halsbenet, der ... Tap gaaer ind i Hovedbenet. (Ogsaa ... dene i Rygbenet kaldes: Hvirvler.) H... velbølge, en. pl. -r. poet. hurtigt fre... eller ligesom i Hvirvler fremrullende B... ger. "Og Aaen mere tung i Hvirvelb... ruller." E. Colbiørnsen. Hvirveldan... en. Dands, hvori man meget hur... dreier sig rundt. "Tiden eder snoer i H... veldands." F. Schmidt. Hvirvelløb, ... Løb, hvori noget hvirvles om. Hvi... slag. et. Gierningen at slaae H. paa Tr... men. Hvirvelstorm, en. stærk Hvi... vind. "Strax bryder — en uhørt H... velstorm fra alle Kanter løs." Bagg. ... Klim. Hvirvelstrøm, en. d. s. s. ... strøm. Hvirveltop, en. den øverste ... vedtop, Issetop, hvor sædvaal. finde... Haarhvirvel. Hvirvelvind, en. ... Vindstød, som bevæger sig i en Kreds.

Hvirvle, v. a. og n. 1. dreie noget ... stigen rundt ell. i en Hvirvel. Strøm... hvirvlede Baaden ned i Dybet. "Ka... Orkanen binde, som hvirvler Havet ... Sky?" Thaarup. "Da frembryder ... og hvirvler ned den hele Luft — i ... Skyer." Foersom. "Til Pindi Stierne... Top — skal Sangens Jubler hvirvles ... Bagg. 2. v. n. og recipr bevæges ell. ... sig i en Hvirvel. Strømmen hvirvle... hvirvler sig p. dette Sted. "En ... Tordensky om Baaden hvirvler sig ... let dybt nedtrykker." C. Frimann.

Hvis, gen. af det spørgende ... viste Pronomen: hvo? (Hvis Datter ... hun? Hvis er denne Hat?) og af ... sigtende Pron. som og hvo som. (... hvis Huus brændte. Den, hvis ... forsvarer.) — Brugen af dette ...

t. hvad, ell. hvilken, hvilke, hvad som,
foræ:det; f. Ex. Alt Hvis han eiede.
Hvis Ære og Belønning I vilde unde
g." A. Vedel. "Alt hvis han af Domme-
i bliver tilspurgt om." D. Lov. I. 13. 7.
.t hvis de Fattige givet er, de det nyde
bekomme. II. 7. 2. "Alt hvis som tvivl-
ædigt kunde være." II. 9. 3.

Hvis, conjunct. i Fald at, dersom.
his jeg er i Stand dertil. Hvis det skulde
:. "Hvis Nogen seer her i vort Nord —
Skiønhed uden Lige." Bagg. — "Nu skal
dog give, og hvis ikke, vil jeg tage m.
agt." 1 Sam. 2. 16.

Hviske, v. n. og a. 1. (har.) [Isl. hvi-
a.] tale meget sagte, tale til een i
et. De sad længe og hviskede. "Hvo me-
hvisker, han meget lyver." Ordspr. At
iske som det regner p. Skræppeblade (ɔ:
e hals høit naar man vil hviske.) —
. At hviske een noget i Øret. "Da no-
— i Øret hvisked mig: at giøre Vers
ingen Sag." Bagg. — Deraf: Hvisken,
ud. pl.

Hvisle, v. n. 1. (har.) [A. S. hvislan.
l. hvisla, at hviske.] give et Slags
som sagte pibende Lyd fra sig. At hvisle
d Munden, m. Læberne. "See hvisler
angen et omkring det sikkre Bryst." Evald.
lens p. blodige Ryg de hvislende Svø-
de svinged." Herz. "Hvisler kun vee-
digt, Bover! hvor de gamle Helte so-
." Øhlenschl. = Deraf: Hvislen, en.
. pl. "Den kaade Vandsnogs Hvislen i
vet." J. Smidth. — Hvislelyd, en. Lyd,
Ex. i Talen) som er forbunden med
islen.

Hvisme, v. n. 1. bevæge sig hurtig om-
ng (vimse.) F. Ex. Hunder om sin Herre.
reboe. (s. visme.)

Hvisse, v. n. 1. om en sagte Lyd, be-
gtet m. Hvislen. At hvisse for et Barn.
. At hvisse et Barn i Søvn. (Moth.)

Hviste, v. a. 1. svinge, kaste m. Lethed.
hviste noget op mod Loftet. (V. S. O.)
e — saa fast i Kieppen bide, at du
n hviste kan." Arreboe. 65. (At hviste
uften, mod Jorden. sammest. 234.)
e Byrder — dem hvister jeg fra mig."
ngo. (En Hvisteskovl. Kasteskovl. Moth.)

Hvivklæde, et. Klæde, som svøbes om
aret, i St. for Hue. (Sv. Hvif.) Col-
ig. "Hvivklæder og Sløier" (Slør.)
E. Pontoppidans Fastepræd. 1653. S.
5. Jvf. Es. 3. 23, i nyere Bibeloversf.
rældet; af det ligeledes forældede v. at
ive, svøbe, indsvøbe, omhylle. "De hvi-
de dem med deres Liin." Kæmpev. II. 197.]

Hvo, spørgende sudstantivisk Pronomen
ominativ. I Dat. og Accus. hvem, hvil-
dog i Talen ligeledes br. for hvo i No-
nativ.) Hvo har giort det? Jeg veed
e hvo (hvem) der engang skal træde i
hans Sted. "Hvem skal jeg min Angest
klage? Hvo vil sig min Nød antage?"
Bording. I. 225. "At I maa erkiende, hvo
han var, hvem alle Naturens Kræfter ere
lydige." Mynster. [Om Brugen af dette
pron. see ogsaa hvem. — Forskiellem imel-
lem begge findes iagttaget hos Ældre, f.
Ex. i Bib. af 1550, hvor hvo overalt staaer
som nom. f. Ex. "Hvo sagde dig, at du
est nøgen?" 1 Moseb. 1. 3. Men: "Hvem
skal han da lære Forstand?" Es. 28. 9.
"Send nu hvem du vil sende." 2 Moseb.
4. 13.] — Hvo br. ogsaa med som efter,
for: den, enhver. Hvo, som giør det, bli-
ver straffet. Ligeledes i samme Betydning:
hvosomhelst. "Hvosomhelst der vil be-
kiende mig f. Menneskene, den vil jeg be-
kiende f. min Fader." Matth. 10. 32.

Hvor, adv. [Isl. hvar.] 1. spørgende:
paa hvad Sted? (ubi.) Hvor boer han
nu? Hvor har du været? — I Sammens.
forandrer dette adv. Mening og Bemærkelse
efter Præpositionen, hvormed det forbindes;
f. Ex. hvorfra (fra hvad Sted), hvortil
(til hvad Sted). 2. paa det Sted, som.
Hvor han nu boer, har han ikke længe
boet. (Egentlig: Der, hvor o. s. v.) "Hvor
jeg gaaer hen, kan I ikke komme." Joh. 13.
33. 3. for: hvormeget; quam, quantum;
naar det staaer foran et adj. og adv. (foran
comparativa bruges derimod hvormeget.)
Hvor liden er denne Umage! Hvor smuk
er denne Udsigt! Tænk paa, hvor ulykkelig
han er! — Ogsaa spørgende: hvor mange
Penge eier han? Hvor gammel er han?
Hvor stort er Skibet? — Med præp. eller
Partiklen i foran, danner det en Con-
junction: i hvor stor en Bekostning, man
end anvender derpaa, vil Udbyttet dog
blive ringe. (Ogsaa uden Partik i. Hvor
klog han endog troer sig, bliver han dog
tidt narret.) 4. i dagl. T. for: hvorledes.
Hør, hvor han snakker! Hvor gaaer det?
(Hvor staaer det sig? Moth.) "Hvor skulde
jeg tilgive dig dette?" Jer. 5. 7. = Hvor
sammensøies med endeel Præpositioner og
Partikler, hvilke da bestemme Bemærkel-
sen; og staaer det her, deels bestemt, deels
spørgende, i St. for pron. rel. hvilken,
hvilket. Saaledes: hvoraf (af hvilken, af
hvilke, af hvad Grund, Aarsag), hvor-
efter (hvorefter skal jeg rette mig?), hvor-
for (af hvilken Aarsag?), hvorfra (fra
hvilket Sted: Jeg veed ikke hvorfra jeg skal
tage det; hvorfra kommer han?), hvorhen
(t. hvad Sted), hvori (i hvilken Ting, i
hvilket Rum), hvoriblandt (blandt hvilke),
hvorigiennem, hvorimellem, hvormed (m.
hvilken, hvilket), hvorom (om hvilket:
Det, hvorom han talte), hvorover (over
hvilken, hvilket: Broen, hvorover vi kiørte.
Det, hvorover han blev vred), hvorpaa
(paa hvilken. Thronen, hvorpaa han sad),

hvortil (til hvilken. Maalet, hvortil han sigtede), hvorudover (af hvilken Aarsag), hvorunder (under hvilken. Kaaben, hvorunder hun skiulte det), hvorved (ved hvilket, ell. v. hvilket Middel). Ligeledes har Skrivebrug i sildigere Tid indført, at det føies til nogle Adjectiver og Adverbier; men skrives dog ogsaa ofte adskilt fra disse, f. Ex. hvorlidt (hvor lidet), hvormange (hvor mange), hvormeget, hvorofte, hvortidt. (s. nedenfor.)

Hvordan, adv. paa hvad Maade; af hvad Skikkelse; hvorledes. "Jeg skal fortælle ham, hvordan I Guder drille." Wessel. "I tøve! hvad? hvordan? I trodse Kongebud?" N. Brun. Hvordan seer hun ud? Hvordan forholder det sig? Siig mig, hvordan det skal giøres. [Usædvanlig er Brugen som adj. og med plur. (lig saadanne.) "Hvordanne vare de Mænd, som I sloge ihiel?" Domm. 8. 18. "De Tilhørere, som strax glemme, hvordanne de selv ere, og hvordan Sandheden er." Mynster. Præd. 1823. I. 494. "Hvordanne endog Tiderne vare." sammesteds. I. 479.]

Hvorledes, adv. har samme Bemærkelse, som hvordan; men bruges oftere, end dette, i Skriftsproget. Næsten ganske forældet er: hvorlunde.

Hvormeget, adv. 1. I Udraab, eller spørgende: hvor stor en Mængde? quantum. (egentlig: hvor meget. s. hvor, 3.) Hvormeget tabte han ei ved hendes Død! Hvormeget skylder du ham? 2. til at forstærke Begrebet i det følgende adj. i comp. (quanto.) Hvormeget kiærere var hun mig den Tid! Hvormeget mere bør vi da stræbe herefter. Hvormeget hellere, mindre, o. s. v.

Hvorpaa, adv. foruden Bemærkelsen: paa hvilken, hvilket, ogsaa: umiddelbar efter, strax derefter (i en betinget, men adskilt Sætning.) Han bragte sine Ting i Orden, og tog Afsked med sine Venner; hvorpaa han reiste bort, og ingen veed nu, hvor han er.

Hvorsomhelst, adv. paa hvad Sted, det end er, ell. skal være.

Hvorudover, adv. formedelst hvilket, hvorved, af hvilken Aarsag. (lidet brugeligt.)

Hvorvel, i hvorvel, conjunct. uagtet, endskiøndt; esti. (forskielligt fra: hvor vel; quam bonum, quam bene.) Hun er smukkere end Søsteren; hvorvel (i hvorvel) denne er meget yngre.

Hvæde (Moth) ell. hvætte (brugeligt i Jylland.) s. hvæsse.

Hvædsteen, en. s. Hvæssesteen.

Hvælg, et. en Afgrund, et Svælg. (Moth; nu ikke mere brugeligt, saalidt som v. at hvælge, svælge, sluge, *ingurgitare se*. Hvælg br. dog i Jylland.)

Hvælge, v. a. og n. 1. helde, ske i [...] Mængde (at hvælle i, *ingurgitare*. [...] ell. blive øst ud ell. ned (f. Ex. om Reg[...] En hvælgende Regn. Moth. (Man [...] nu: en øsende Regn.) 2. hvælgende [...] hvællende: br. i ældre Dansk om et [...] Dyb. "Aaen var hvællende dyb." Sch[...] Saxo. S. 318. (Man siger nu: et [...]gende Dyb.)

Hvælve, v. a. 1. (i partic. ogsaa hvæl[...] [T. wölben.] 1. forsyne m. et muret [...] buedannet Loft, lægge Hvælving over. [...] hvælve en Bro, en Kielder. En hvælvet S[...] — figurl. Himlens hvælvede Bue. "Thi [...] han hvælvede høit over Jorden Himm[...] Bue." Hertz. 2. lægge et huult Kar saal[...] at Bunden vender opad. At hvælve en [...]del. (Moth.) 3. recipr. hvælve sig. da[...] en rund Bue, en Hvælving. "Naar [...]tens Himmel hvælver sig over mig." [...]ster. (Usædvanl. og urigtigen i denne [...]mærk. som v. intrans. "Hvor Klipper [...] mon hvælve." Øhlenschl.) — Hvælving [...] pl. -er. [Sv. Hwalf.] Muurværk, som [...] føres i Bueform. Kirkehvælving, [...] hvælving. Ogsaa: ethvert Sted, de[...] forsynet med hvælvet Loft. — figurl. [...]nehvælvingen. "I blinke ned fra Him[...] Hvælving, I Nattens lysende Stjern[...] Mynster.

Hvæse, v. n. 1. (har.) [Isl. hvæ[...] og *væsa*, at aande.] give en hæs hvisl[...] Lyd fra sig, som Gaasen, ell. som den, [...] aander hørligen af Trangbrystighed. "[...]gæs, som dog selv kun hvæse. Viben [...] mishager ham." Evald. "Hvæsende S[...]ger." Hertz. (bedre: hvislende.) = Dé[...] Hvæsen, en. ud. pl.

Hvæsse, v. a. 1. [Isl. hvæssa, hvæ[...] giøre hvas, skærpe, slibe Eggen paa. [...] hvæsse er egentl. at give Eg, og skærpe [...] give Od. — Det, som hvæsses, kan til[...] siges at skærpes; men ikke omvendt [...] Sporon. At hvæsse en Kniv, &c. [...] hvæsse Pile." Sporon. (jvf. skærpe, sli[...] = Hvæssestaal, et. Staal, som bruges [...] at hvæsse Knive paa, f. Ex. af Slagtere, o. d. Hvæssesteen, en. [...]besteen. (I Jylland ogsaa: Hvæd[...] Baggesen har Hvættesteen. Poetisk [...]rindelse. Ungd. Arb. I. 61.)

Hyacinth, en. pl. -er. en bekiendt [...] lugtende Pragtblomst. Hyacinthus [...]entalis.

Hyben, en. pl. d. s. Bær-Frugt[...] Hybentorn, eller den almindelige, [...] Rose. Rosa canina. Syltede Hyben. [...] Hybenfrø, et. haarde, lodne Frøkorn [...] i Hyben.

Hygge, en. [et norsk Ord.] [...] Fortrøstning, Glæde, Tillid. (findes [...] af C. Falsen. Festen i Valhal. 1796 [...] Hallagers norske Ordsaml.) "Bonden [...]

ding — skal samle sine Børn, sin hele ders Hygge." E. Storm.

Hygge, v. a. 1. pleie, passe, tage i ist. (Moth. Isl. hyggia at, give Agt a, lægge Mærke til.)

Hyggelig, adj. tækkelig, passelig, vel brettet. En hyggelig Bolig, Stue. (Det gelske comfortable.) [Egentlig et norsk, en i sildigere Tid, endog i dagl. Tale op- get Ord. Det isl. hyggilegr har en nske anden Bemærkelse: betænksom, for- tig. jvf. omhyggelig.]

Hykle, v. n. og a. 1. (har.) [T. heu- eln. Sv. hyckla.] 1. søge at bedrage ndre v. i Ord ell. Handling at vise sig ten bedre, frommere, gudfrygtigere, end an i Hiertet er, ell. i Særdeleshed v. at vise bedre, mere venskabelig sindet imod An- e, end man virkelig er. (jvf. smigre.) oth forklarer ogsaa hykle ved: at sige n det til Behag, som man ikke mener. dulari. jvf. Bemærk. 2.) At hykle for een, kle i sit Levnet. "Vore Hyklere hykle ist under Frimodigheds Maske." Rahbek. Man smigrer sædvanligst f. Ligemænd og ndermænd — men man hykler f. Over- ænd, for at tilvende sig ulovlige For- le." Sporon. — Ogsaa act. At hykle udfrygtighed. At hykle Venskab, Beun- ing for een. "Skulle vi hykle udvortes nighed m. dem, m. hvis Tænkemaade vi drig bør enes?" Mynster. — En hyklet omhed. "Snart — f. værdige Fader for- lte hun min hyklede Sorg med uhyklet læde." Herz. 2. berømme m. en falsk, rstilt, utilbørlig Roes; smigre. "Ingen des af Andre til at hykle for fremmede ster." Sneed. "Allerede da forstode Hof- lkene, at hykle for deres Herre og skaffe Føde f. hans Lyster." Guldb. — act. At kle Bifald. En hyklet Roes. = Hyk- fagter, pl. Hyklerens udvortes Adfærd Fagter. "Jeg væmmes ved den Feiges yklefagter." S. Blicher. Hyklekonst, . Konst, som anvendes f. at skuffe een Hykleri ell. Falsthed. "Jeg kunde Hyk- konst og Betlersprog ei lære." N. Brun. yklerоes, en. falsk, ufortient, hyklende erømmelse. "Men rører du t. Hykleroes ns Strænge, da gid hver een de springe i n Arm." C. Frimann. Hyklesang, en. ang ell. Digt, hvori man hykler f. een. En Erobrers Smiil, naar Hyklesangen r til hans blodstænkte Fod." Storm. ykleskrift, et. Skrift, som indeholder hyk- t Tale, falsk Roes. "Gior ham stor hos g, og et t. Hykleskrifter." Tullin. Hyk- smiil, et. falsk Smiil, som hykler et ven- gt, kiærligt Sind t. Nogen. "Jeg leer af yklesmiil, som har sin skiulte Piil." A. Stub. Hykler, en. pl. -e. den, som hykler; især Smiger ell. falsk Gudfrygtighed. "Mod n, som underskaaer sig at sige hvad han

tænker, findes tusinde krybende Hyklere." Sneed. "Smigreren søger at behage og nærer Forfængeligheden (hos Andre;) Hyk- leren bedrager under Ærligheds Maske, af egennyttige Hensigter." Sporon. — Om Fruentimre: Hyklerske. (Hyklertaare, en. Hyklegraad; falske, hyklede Taarer. "Man- gen Hyklertaare randt." Grundtvig.)

Hykleri, et. pl. -er. 1. Hyklen, hyklersk Adfærd. 2. falsk Roes. "At de, som selv af Egennytte forledes til dum og nedrig Smi- gren, beskylde Andre for Hykleri." Sneed.

Hyklersk eller hykkelsk, adj. som udrin- der af Hykleri, kommer fra en Hykler; falsk, forstilt. Et hykkelsk Sind. "Hyk- kelsk Ondskab." Mynster. "De iagttage Lovens ringere Bud med hykkelsk Nøi- agtighed." Samme. Hyklerske Ord. "Lad hykkelske Talere og leiede Digtere forene sig om at udslette deres Laster." Kampm. "Du bedrager dig, hvis du troer, at Gud — finder Behag i sminket Dyrkelse og hyk- kelsk Tieneste." Bagg. N. Klim.

Hyl, et. pl. d. s. Hylen, hylende Lyd. "Han hører graadige Hunde med Hyl at slikke de blodige Skuldre." Herz. "Hylet af en eensom Ugle fra nære, truende Ruin." Baggesen. "I Hyl af Nattens Storme." Samme. "Kun Vinden hører hans Raaben, døvende Lyden med Hyl." J. L. Heiberg.

1. Hyld, en. pl. -e. [Sv. Hyll. A. S. Ellarn; men Isl. Reiner. *Nucl. L. Isl*] et almindeligt indenlandsk Træ; Hyldetræ. Sambucus nigra. = Deraf: Hyldeblomst, Hyldebær, Hyldebøsse (Knaldbøsser, som Drenge giøre af Hyldegrene), Hyldesaft ell. Hyldebærsaft, Hyldesirup, hyldeskudt (forrykt, vanvittig, forvirret i Hovedet; Colding), Hyldesprøite (et Slags Sprøite, giort af en Hyldegreen; Bagg. N. Klim. 146. f. Hyldebøsse), Hyldethee (Thee, lavet paa Hyldeblomster), o. fl.

2. Hyld, en. ub. pl. [Isl. Hylli.] Gunst, Hyldest. (forældet.)

Hylde, en. pl. -r. [Isl. Hilla.] et op- slaaet, eller v. Knage, v. Lister hvilende Bræt, t. at sætte ell. lægge noget paa. (f. Boghylde.) At være paa sin rette Hylde: figurl. paa sit rette, passende Sted.

Hylde, v. a. 1. [Isl. hylla.] tilsige Ly- dighed og Huldskab ell. Troskab. At hylde en Konge. — figurl. vise udvortes Agtelse og Erkiendelse af Fortienester, Dyder, ell. Fortrin. "Saa blomstrer Ufkyld, hyldet af enhver." Fr. Guldb. Alle i denne Kreds kappedes om at hylde hendes Skiønhed. "Du veed jo, Giække Jorden fylder; den største Hob kun Daarskab hylder." Tode. "Dersom endog disse Bud gave en vis Yn- dest blandt Menneskene, er det dog langt fra — at de endog kun ere ret hyldede og erkiendte af alle." Mynster. = Hylding, en. pl. -er. den offentlige Handling, at hylde en

Fyrste. — Deraf: Hyldingsdag, en. D. hvorpaa en Hylding skeer. Hyldingsed, en. Ed, som aflægges t. en Fyrste, der hyldes.

Hyldest, en. ud. pl. [s. Hyld og huld.] Gunst, Yndest, Bevaagenhed. "For noget Menneskes Hyldest." Vedels Saxo. 232. ("Under vor Hyldest og Naade" var tilforn et i Kongebreve brugeligt Udtryk.)

Hyldig. adj. [s. Huld, n. s. Isl. hylldinn.] som er ved godt Huld, trivelig, kiødfuld. (Moth.) "Du blev fed, blev tyk og hyldig." 5 Moseb. 32. 15.

Hyle, v. n. 1. (har.) [Isl. yla.] græde med høi, tudende, ynkelig Lyd; ell. frembringe en lignende Lyd. "Som Vinterstorm, der hyler giennem Rifter af gamle Brag." Evald. "En rædsom Susen hyled giennem Bierget." Ohlenschl. Hunden tuder og hyler. "Møder Satyr slig en færdig Digter, selv naar han hyler v. en Fyrstes Grav." Evald. — Deraf: Hylen, en. ud. pl.

Hylke, en, pl. -r. Vandsvælg, Vandhvirvel. (Langebek.) Vandkam. (Colding.) Isl. Hylki, *capsa*.

Hylle, v. a. 1 [Isl. hylia.] lægge noget over t. Skiul, svøbe om ell. over, bedække. At hylle et Klæde over noget. At hylle sig ind i sin Kappe. (s. indhylle, omhylle, tilhylle.)

Hyllike ell. Hollike, en. pl. -r. [enten af Hue ell. af hylle.] et Slags Barnehue.

Hylster, et. pl. -e. [af hylle. Goth. Hulistr, *velum*.] det, hvori noget hylles ell. giemmes. F. Ex. Pistolhylster. "Vor nøgne Krop t. Hylster, Skiul og Dække." Arrebos. 130. = Hylsterkappe, en. Læderklap paa Pistolhylstere.

Hynde, et. pl. -r. [Isl. Hægindi. Sv. Hyende.] Vaar, udstoppet m. Uld, Kreishaar eller andet blødt, til at sidde paa. s. Bænkehynde, Pudehynde, Stolhynde. = Hyndebænk, en. B. som er forsynet med Hynde. "Paa Hyndebænk, om ei p. Stol, jeg byder ham sig sætte." C. Frimann. Hyndesæde, et. Sæde med Hynde paa; f. Ex. i en Vogn.

Hyp! Udraabsord, som Kiørende bruge til Hestene, f. at faae dem t. at gaae frem.

Hyp n. s. ud. Art. et Slags Kortspil. At spille Hyp.

Hyppe, v. a. 1. opdynge Jorden i Hob omkring en Plante. At hyppe Kaal, Kartofler. = Deraf: Hypning, en. pl. -er. — Hyppejern, et. Et Slags bred Hakke, hvormed man hypper. Hyppeplov, en. Plov, hvormed Planter hyppes radviis. (Olufsen. Landoec. 171. 182.)

Hyppig, adj. [T. häufig.] som skeer, kommer for, foretages meget ofte, i Hobetal; idelig. Ved hyppig Brug opslides Tingen. Hans hyppige Besøg vakte Mistanke om hans Hensigter. "At noget skeer hyppigen, indbefatter baade Begreb om
Gientagelse og om Mængde." Müller. [
egentlig kun om en Mængde af Gie
gelser. At "hyppigen ogsaa anvendes p
Rummet, men idelig blot paa Tiden,"
mindre rigtigt. Man siger ikke: "at
mindste Opløb paa Gaderne strømme
hyppigen til" (Müller) men bruger her
Hobetal ell. i Mængde.] — Hyppigh
en. ud. pl. den Omstændighed, at no
er hyppigt, skeer hyppigen.

Hyrde, en. pl. -r. [A. S. Hyrde. Isl. hi
da, bevogte.] den, som er sat t. at vogte Qv
i Marken. (jvf. Røgter.) En Kohyrde, F
rehyrde, Svinehyrde. = Hyrdebolig,
en Hyrdes Bolig; et Hyrdehuus. H
debrev, et. Omgangsbrev, som en
skop skriver t. sine Præster om geistlige S
ger; (af det figurl. Udtryk, at Præster
des Hyrder, og Menigheden deres Hio
Hyrdedigt, et. Idyl, idyllisk Digt. H
dedragt, en. D. som Hyrder bruge,
som ligner denne. Hyrdedreng, en.
som tiener en Hyrde; en ung Hyrde. H
defløite, en. Fløite ell. Pibe, som Hyr
blæse paa. Hyrdefolk, et. En Nati
et Folkefærd, som fører Hyrdeliv, som
har Agerbrug og faste Opholdssteder. (
Boye.) Hyrdehorn, et. H. hvori Hyr
blæser t. Tegn f. Qvæget ell. p. hans A
vaagenhed. Hyrdehund, en. H. som
afrettet til at holde Qvæget sammen
forsvare det; Fæhund. Hyrdehuus,
Huus, Skiul, Hytte p. Marken, hvori
Hyrde har sit Tilhold. Hyrdeklo
en. Klokke ell. Bielde, som hænges
Halsen p. et ell. flere Qvægshoveder i
Hiord, t. Veiledning f. Hyrden. "Fra Q
gets Hals her Hyrdeklokken klinger."
A. Lund. hyrdeklædt, adj. klædt i H
dedragt. "Jeg gaaer ei hyrdeklædt." R
Brun. Hyrdelevnet, Hyrdeliv, et.
Liv, som Hyrder, ell. nomadiske Folk
føre. (J. Boye.) Hyrdeløn, en. Be
ling ell. Løn, som gives en H. hyrdel
adj. som er uden Hyrde. "De mange hy
delose Faar." Troiel. Hyrdepibe,
Hyrdefløite. "Tidt den stærke Spillem
— kun slet p. Hyrdepiben fløiter."
Hyrdepige, en. (s. Hyrdedreng.)
destand, en. En Hyrdes Stand,
Hyrdestav, en. Stav, krummet i den
Ende, som Hyrder bruge; fig.
Hyrdestykke, et. Stuespil, hvis
er taget af Hyrdelivet; Hyrdespil.
devise, en. Hyrdesang.

Hyrdinde, en. pl. -r et
der udfører en Hyrdes Forretning.

Hyre, en. [A. S. Hyra. H. Huur.]
tinget Løn for Tieneste ell. Arbeide;
kun om Skibsfolks maanedlige
betale en Matros sin H. Han
i Hyre. "En Skipper —
som betales for Reisen;

L. IV. 1. 27. Maanedshyre. — figurl. i
(l. T. at have sin Hyre, sin fulde Hyre
noget ɔ: have nok at bestille, have ondt
at overkomme, at komme t. Rette med
jet. "En stakkels Tienestekarl kan have
fulde Hyre med dem." Heibertg. (Jule-
g. 141.) = Desuden i følg. Sammen-
ninger: Hyrekarreet, en. s. Hyrevogn.
rekudsk, en. den, hvis Næring er at ud-
Hyrevogne. Hyretiener, en. s. Leie-
ier. Hyrevogn, en. Vogn, især Ka-
t, som en Hyrekudsk udleier mod bestemt
taling, enten for en enkelt kort Kiørsel
our), ell. for en heel Dag ell. længere Tid.
Hyre, v. a. 1. [A. S. hyran.] betinge for
re. At hyre Matroser; at hyre (leie) en
gn. "Naar de for en Reise ere hyrede,
forlade Skibet." D. Lov. IV. 1. 3. "En
ipper, som har hyret sit Folk til nogen
Stad." sammest. IV. 1. 22. 2. At hyre
bort, tage Tieneste til Søes.
Hysse, v. n. 1. [af Udraabsordet: hys!]
nge til Taushed ved Lyden: hys! tysse
i. — Hyssen, en. Gierningen at hysse.
aar de uden Nytte have afbrudt Musi-
med idelig Hyssen." Rahb.
Hyssing, en. ud. pl. et Slags tynde Li-
ell. Toug, der snoes af tre Garn, og er
et tykkere end Merling.
Hytte, en. pl. -r. [A. S. Hutti. T.
itte. Sv. Hydda. jvf. v. at hytte; T.
then.] 1. Et Skuur; et lidet Huus, som
e er bygget, (af Tømmer og Steen) men
reist, dannet af Jord, Straa, Grene,
ærder, o. d. En Jordhytte, Straahytte.
boe i Hytter. — uegentl. om et lidet og
ige Huus. En Bondehytte. (jvf. Kønne,
Skuur.) 2. En Bygning, som bruges til
se Fabriker ell. Værksteder. F. Ex. Glas-
tte, Smeltehytte. 3. Skiul, hvormed
get hyttes ell. vogtes. Deraf: Finger-
tte, Pibehytte 4. Hytten kaldes paa
rre Skibe et Dæk, der er omtrent 6 Fod
er Skandsen og gaaer fra Mesansmasten
Agterspeilet. (Schneiders Veiledning. S.
.) = Hyttearbeider, en. den, som ar-
ider i en Smeltehytte e. d. Hyttefo-
d. Hyttemester, en. den, som fører Op-
n ved en Hytte (2.) Hytterøg, en.
ldes v. Koboltværkerne den Arsenik, der
Ertsens Ristning sætter sig i det lange
øgfang, som et graat Pulver. (Funkes
. hist. III. 429.) Hytteskriver, en.
egnskabsbetient v. en Smeltehytte. Hyt-
værk, et. det, som hører til en Hytte (2.)
Hytte, v. a. 1. [A. S. hyda T. hü-
ten.] vogte, tage i Agt, beskierme. At
ytte een, hytte sig for Fare. At hytte
arnet mod Kulden. At hytte sig for et
eiltrin, for at falde.
Hyttefad, et. en Kasse af Bræder, m.
uller i og Laag over, til at giemme
ange Fisk i Søen.

Hyttegarn, et. Garn, hvori man giem-
mer de Fiske, som i hver Dræt fanges om
Vinteren p. Iis, og som giennem en Vaage
hænger ned i Vandet. (Moth.)
Hæder, en. ud. pl. [Isl. Heidr.] ud-
vortes Ære, som vises eller tillægges een,
Æresbeviisning. "Blot v. Ord, ja v. Tan-
ker kan man ære een; men Hæder skeer
især ved Handlinger." Sporon. "Ederś
Manddoms Hæder følger, møder Eder i
hver Havn." Thaarup. "For din Hæder
vil vi stride, dig til Hæder villig lide."
Samme. "Ære følger store og ædle Gier-
ninger nødvendigen; men Hæder beroer p.
Folks Velvillighed." Sporon. = a) hæder-
baaren, adj. v. født af hæderlige ell. for-
nemme Forældre; velbaaren. (forældet.)
hæderfuld, adj. meget hæderlig, som er
stor Hæder værd. hæderkrandset, adj. v.
begavet m. stor Hæder. "Brammende og
hæderkrandset af Lykkens Gunst." Synesius
v. Bloch. hæderkronet, adj. som er til-
lagt stor Hæder. (Storm.) hæderløs. adj.
som er, skeer uden Hæder. hæderskiøn,
adj. hæderlig skiøn, hæderværdig. "Er
hver saadan Idræt hæderskiøn." Fibigers
Soph. hæderværdig. adj. som er Hæ-
der værd. (hædersværd. Thaarup. poet.
Skr. 395.) — b) Hæderbane, en. d. s. s.
Æresbane. Hædersdag, en. D. som
er udmærket ved Høitidelighed; Dag, som
bringer, medfører Hæder. Hædersdragt,
en. 1. Dragt, som bæres ved høitidelige
Leiligheder, Høitidsdragt. 2. Dragt, som
skienkes een t. Hæder. Hædersgang, en.
Gang, (Bane, Fremgang) hvorved Hæder
vindes; Hædersbane, Hædersvei. "Som
blev saa seent af Hædersgangen træt."
Grundtv. Hædersgierning, en. hæder-
lig G. Hædersglands, en. figurl. ud-
vortes Ytring af, ell. Tegn p. en udmær-
ket Hæder. (Moth.) Hæderskald, et.
Et hæderligt, ærefuldt Kald. Hæders-
kamp. en. hæderlig Kamp. Hædersklæ-
der, pl. og Hæderskladning, en. d. s. s.
Hædersdragt. Hæderslon, en. Løn, der
ikke bestaaer i Penge, men i Hæder, Ud-
mærkelse. Hædersmaaltid, et. Maaltid,
som gives v. en Høitid, ell. til Hæder for
een. Hædersmand, en. hæderlig, for-
tient Mand. Hædersminde, et. Minde
t. Hæder for nogen; Æreminde. "Stolte
Dages Hædersminde." F. Guldb. Hæ-
dersmærke, et. Hæderstegn. (Engelstoft.)
Hædersnavn, et. Navn, som giver Hæder,
som tillægges een t. Hæder. (Thaarup.)
Hædersplads, en. P. som indrømmes een
s. at hædre ham. Hæderspost, en. P.
hvormed ingen Løn er forenet, men som
giver den der beklæder den, Hæder; Æres-
post. Hæderspryd, en. hædrende Prys-
delse. "Hvorledes kunde større Hæderspryd
jeg, dog fortiene?" Fibigers Sophokles.

Hædersſagn, et. Sagn, Udſagn, der er t. Hæder f. nogen. "Sandheds Ord, der ſelv f. ſeneſt Slægt ſom Hædersſagn ſkal lyde." F. Guldb. Hædersſang, en. S. til Hæder for een. Hædersſmykke, et. S. der gives een til at bære ſom Hæderstegn. Hædersſtand, en. hæderlig Stand. "Stolt af ſin Hædersſtand at være." Thaarup. Hædersſteen, en. S. ſom er ſat t. Hædersminde over nogen. (C. A. Lund.) Hæderstegn, et. udvortes Tegn paa Hæder. Hædersvalg, et. Valg til en hæderfuld Poſt; hædrende Valg. (Hertz.) Hædersvei, en. Vei, Livsbane, ſom fører t. Hæder. (F. Guldb.) o. fl.

Hæderlig, adj. 1. ſom er Hæder værd. En hæderlig Olding. En hæderlig Gierning, Stand. 2. ſom fører Hæder m. ſig, ſom giver Hæder. At faae en hæderlig Begravelſe. At være af hæderlig Slægt. — Deraf: Hæderlighed, en. hæderlig Egenſkab, Beſkaffenhed. "Ægteſtandens Hæderlighed." Wandal. "Sand Hæderlighed er ikke en Prydelſe, hvormed man kun udvortes ſmykker ſig." Mynſter.

Hædre, v. a. 1. beviſe Hæder, tillægge udvortes Æresbeviisning, Udmærkelſe, Anſeelſe, ſom Tegn p. Fortieneſter. (Det er diſſe iſær, ell. rettere Perſonen, ſom beſidder dem, man vil og kan hædre. Hvad der har væſentlig indvortes Værdi, maa man ære og agte.) "Sandhed, Religion, Gud — ere Ord (Begreber), hvorpaa Hæder ikke paſſer ſig; ſkiøndt vi agte og ære dem." L. Heiberg. (Dog kan man vel ſige: at hædre ell. viſe Hæder imod Religionen; f. Ex. ved den offentlige Gudsdyrkelſe.) "Den eneſte nye og værdige Maade, hvorpaa man kunde hædre ham, var, ikke at ſige noget til hans Roes." Rahb.

Hæfte, v. a. ſ. hefte.

1. Hæg, en. pl. Hægge. 1. Navn p. et Træ, ſom er hyppigt i Norge (det vilde Kirſebær. Prunus padus) hvoraf Hæggebær, af hvis Saft laves Viin. "Jeg ſkar i frugtbar Hæg min førſte Kiærlighed." Stenerſen. 2. Navn paa en Buſkvært. Rhamnus frangula.

2. Hæg, en. Stok, m. en krum og i Enden ſpids Jernhage, hvormed Fiſkere drage ſtore Fiſk op i Baaden. (Moth.)

Hæge, v. a. 1. frede, holde Hævd over, holde i Stand. At hæge en Skov, en Have. At hæge ſit Barn. At hæge ſig, pynte ſig, holde ſine Klæder i Orden. (Nu meſt i dagl. T. og Almueſproget.) [Formodentl. af Isl. Hagr, Gavn, Nytte, og haga, ſtille, lave, ordne; hægia er derimod: at ſtille, lindre.]

Hægn, hægne, ſ. Hegn.

Hægen, adj. pl. hægne. 1. meget begierlig efter noget; avidus. 2. kræſen, lækker; delicatus. 3. uforſkammet; procax, petulans. (Moth; men i alle 3 B[…] mærkelſer forældet.)

Hægte, en. pl. -r. en liden Krog [...] Staal- ell. Meſſingtraad, ſom heftes i [...] Oie ell. et Slags Ring af ſamme Met[al] (Malle), hvorved Klædemon fæſtes ſa[m]men p. Kroppen. — Det er ikke en Hæg[te] værd; jeg agter det ikke for en Hæg[te] (Moth; om det, ſom er meget ringe. "Ha[...] (Tidsfordriv) er mod min ei værd [...] Hægte." Bagg. D. Værker. III. 385.) [...] Hægtering, en. Ring af Staaltraad t. [...] trække Hægter paa. (Frimann. Alm. Sa[...] 206.)

Hægte, v. a. 1. hefte ſammen m[...] Hægter. At hægte ſit Skiørt, ſin Trø[...] At hægte noget op, paa, ſammen. 2[...] ældre Skrifter: hindre, holde imod; fæ[...]ſle, hefte. Heraf: Hægtelſe, Fængſel. [...] Heftelſe.) = Hægtning, en. Gierning [...] at hægte.

1. Hæk ell. Hække, en. pl. -r. [A. [...] Hæg, Hegge. E. Hedge. T. Hecke.] [...] levende og jævnt klippede Gierder, ell. [...] plantede og ſammenvorne Træ-Rader i [...] Have. 2. et Slags aabne Krybber [...] Spoler ell. Lægter, ſom fæſtes i Stal[den] oven over den egentlige Krybbe, og h[vor] Hø lægges t. Heſten. "Sviger du Heſ[ten i] Hækken, ſaa ſviger han dig i Bakk[en."] Ordſpr. 3. Hylder, ſom anbringes h[...] et Fadebur ell. Spiſekammer, iſær t. [...] ell. Brød. Deraf: Oſtehæk. = Hækkeſ[ax,] en. ſ. Haveſax.

2. Hæk, en. kaldes i Skibsſproget [...] Rum i et Roefartøi, hvor Manden, [...] ſtyrer, ſidder. = Hertil kunne henf[...] adſkillige Skibsord, f. Ex. Hækbielke, [...] Bielke, der ligger tværs over Agterſt[...] Hækbom, en. pl. -me. to Bomme, [...] ligge agterud, over Hakkebrættet ell. [...] øverſte Deel af Agterſpeilet, og i [...] Hækjollen hænger. Hækſtøtter, pl. [...] Bielker, ſom ſtaae p. Hækbielken og [...] Formen af Gillingen.

Hækkebuur, et. [Snarere af det [...] hecken, om Fugle, der bygge Rede [...] ligge Unger ud, end af det foregaa[ende] Subſt.] et ſtørre Fuglebuur, hvori Fu[g]lene kunne yngle.

Hækkefugl, en. Fugl, ſom ſættes [i] Hækkebuur. (V. S. D.)

Hæl, en. pl. -e. [Isl. Hæll.] 1. [...] bagerſte, noget udſtaaende Deel af Fo[den] At gaae, være, træde i Hælene p. en [...] følge ham overalt hvor han gaaer. "[...] det, hvor jeg gaaer, hun mig i Hæ[lene] træder." Zetlitz. "At hænge i Hælene [paa] de Store." Rahb. (D. Tilſk. IX. 319.) [...] viſe Hælene, fegte m. Hælene, bruge [Be]nene vel; give ſig p. Flugt, løbe ſin Ve[i]. "De ere tamme Dyr, de fegte kun [...] Hæler" (Hæle.) Holb. P. Paars. 2. [...]

oget forhøiede Deel af Sko= ell. Støvle=
ıalen, som er under Hælen; Skohæl,
Støvlehæl. 3. den bageste Ende af Plov=
ovedet. "At sætte Ploven til Hæls, lade
en gaae til Hæls ɔ: lave Ploven saa, at
en agterste Ende af Plovhovedet kan gaae
et i Jorden." Moth. 4. en Hæl kaldes
et flatt skaaret Stykke Brød, som der er
egen Skorpe og lidt Krumme ved."
Moth. = Hælstik, en. d. s. s. Bagstik.
ælstikke, v. a. 1. d. s. s. bagstikke. Hæl=
ost, en. Frostknuder, som sætte sig i Hæ=
n. (Moth.) Hælkappe, en. et stivt
tykke Læder paa Skoe og Støvler, der
atter om Hælen. Hælstykke, et. "Den
ageste Deel af en Sko, som Yret er ved."
Moth. Hælstød, Hælslag, et. Stød,
lag m. Hælen. (Moth.) Hælsøm, et.
øm, der slaaes i Støvlehæle.

Hæld, (Skraaning) og hælde, v. n. og a.
Held, helde.

Hæle, v. a. og n. 1. [Isl. hæla.] 1.
emlig: skjule, dølge; isærd. om Forbry=
re, strafskyldige Personer. Ingen maa
ise ell. hæle en Morder, Tyv. (Taussen
uger det ogsaa i god Bemærk. for: laane
nus.) 2. v. n. At hæle med en Tyv ɔ:
ere ham behielpelig, ved at modtage og
lge hans Tyvekoster, ved at kiøbe dem
tterligen af ham, skaffe ham i Sikkerhed,
s. v. "En Brudgom, som kan stiæle, ei
elger sig en Brud, som ei forstaaer at
ele." Wessel. [Synes at være et andet
rd. Isl. *hylla* med þiófi.] = Hæler,
ı. pl. -e. Den, som dølger ell. hæler m.
ı Tyv. "Hæleren er saa god som Stiæ=
ren." Ordspr. (men uden Tvivl af sildigere
pkomst. Hos P. Syv findes: "Den er
a god, der hæler, som den, der stiæler.")
æler er den, som understøtter Tyven,
terat Forbrydelsen er begaaet; Medvider
en, som veed af Tyvens Forsæt, eller
elper ham før det udføres. (Ørsted om
overl. 76. 244.) — Om et Fruentimmer:
Hælerske, en. (Moth.) — Hæleri, et. pl. -er.
ierningen, at hæle. — Hælested, et.
ted, hvor Tyvekoster modtages og døl=
es. (V. S. O.)

Hælvte, en. d. s. s. Halvdeel (men min=
re brugeligt.) "Han kløvede ham Hælften
n Axel." Vedels Saxo. 168. "Fordi jeg
angled Skiønhed, født Hælvten bleg for
oen, Hælvten blaa mod Foden ned."
Ohlenschl. Balder.

Hæmme, v. a. s. hemme.

Hænde, i Hænde, til Hænde, s. Haand.

Hænde, v. a. 1. [af Haand.] br. i Lov=
roget i den Talemaade: at hænde Dom
er een ɔ: tage, faae Dom afsagt over
n. (D. Lov. I 1. 5.)

Hænde, v. n. og rec. 2. (m. er og har.)
Isl. henda.] 1. vederfares, overgaae,
skøde. Der er hændt ham en Ulykke,
Det har aldrig hændt mig før. 2. recipr.
impers. hænde sig, skee, indtræffe, til=
drage sig. Det kan hænde sig (det er mu=
ligt.) Det hændte sig engang. Jeg veed
aldrig, at dette har hændt sig før. Der er
hændt sig (ell. hændt) en Ulykke.

Hændelig, adj. [af v. hænde.] som kan
hænde ell. skee, som er tilfældig, men ikke
skeer af Nødvendighed. "En hændelig ell.
tilfældig Ting kaldes den, som kunde være
anderledes, end den er." Eilschow. (Phil.
Br. 216.)

Hændelse, en. pl. -r. 1. det, som hændes,
skeer; en Begivenhed, Tildragelse. (Isl.
Hending.) Mit Levnets Hændelser. Han
har havt mange besynderlige Hændelser.
2. Tilfælde, Træf, "noget tilfældigt, med
Hensyn til Menneskelivet." (Müller.) En
lykkelig, ulykkelig, usædvanlig H. "Hæn=
delse er det, som man ikke kan formode;
Tilfælde det, som man ikke formoder."
Sporon. (jvf. Tilfælde.) "Begivenheders
tilfældige Sammentræffen kaldes da især
en Hændelse, naar et Menneske er indvik=
let deri." Müller. (jvf. D. Syn. II. 258.
59.) — hændelseviis, adv. v. et Tilfælde,
uforvarendes.

Hændes, v. n. pass. hænde sig, ind=
træffe, skee. Det hændes tidt. Den Ulykke
hændtes i Fior. Det kan hændes enhver.
Det hændtes mig paa min Reise. Dersom
en Ulykke skulde hændes ham. (Den for=
bigangne Tidsform: det er hændt ell. hæn=
det, forekommer ogsaa. "Hvor ofte er ikke
det samme hændet i Christendommen?"
Mynster. Præd. 1815. II. 182.)

Hændig, adj [af Haand.] nem til
Haandgierning, dexter. (Moth.) "Han var
stor og stærk for sin Alder, derhos hændig
og smidig, haardfør og diærv." Rahbek.
(s. behændig.) = Deraf: Hændighed, en.
ub. pl. Nemhed, Færdighed til Arbeide.
"Hvor Konst og Hændighed har Dyrker i
hver Mand." Storm.

1. Hæng, et. det, som hænger; noget,
som hænger ned. ("Hæng om en Seng, i
Stuer. Drehæng." Moth.) Bruges nu kun
i Sammensætninger; f. Ex. Forhæng,
Omhæng, Tilhæng.

2. Hæng, et. [Et nyere Ord, optaget
efter det Tydske Hang.] Tilbøielighed,
Drift t. noget. "Jeg bør kalde det et na=
turligt, medfødt Hæng hos mig, mere end
en Tilbøielighed, grundet p. Valg." Evald.
"Jeg føler, at mit Hierte har intet Hæng
t. Falskhed ell. Hovmod." Samme. "Det
indvortes Hæng t. Velvillie, t. Ønsket, at
see enhver Mand retskaffen ell. retfærdig=
giort." D. Tilsk. X. 641.

1. Hænge, v. n. hang og hængte; hængt.
[Isl. hengia.] 1. siges om det, der saa=
ledes er forbundet m. en anden Ting, at
det hviler, ell. er fast, men kan bevæges

t. Siderne, ell. er i en svævende Tilstand. Hatten hænger paa Sømmet, Æblet paa Grenen. Haaret hang hende ned ad Ryggen. Klæden hænger i en Krog ned fra Loftet. Grenen hænger ud over Veien. Der hang en Mand i Gallien, som nylig var hængt. "Før man lærer at hænge er man halv død." Ordspr. (Moth.) 2. uegentl. a) om den Gienstand, hvorved ell. hvorpaa andre hænge. Loftet hænger fuldt af (ell. med) Klæder, Træet m. Frugter. b) helde, synke. Loftet hænger til den ene Side. c) opholde sig, dvæle, især ørkesløs. Han hænger der i Huset, i Klubben fra Morgen t. Aften. (d. T.) d) at hænge af noget ɔ: beroe paa, være afhængig af. Moth. (sielden.) "Ære og Værdighed, og Alt hvad som hænger af Andres Domme." B. Thott. II. 170. "Jo mere en Giernings Giøren og Laden hænger af et Menneske." Schytte. (Indv. Reg. V. 251.) e) at hænge efter een, idelig følge ham. f) at hænge fast, sidde fast ved eller i noget. g) at hænge i noget, i Bøger, i Studeringer, idelig være sysselsat med. h) at hænge med en Legemsdeel, lade den hænge ned, synke. Hunden hænger med Halen, Ørene, Fuglene m. Vingerne. At hænge med Hovedet. i) at hænge over een, idelig være hos ham. (s. overhænge.) k) at hænge paa, sidde fast paa. At hænge paa Hesten. l) at hænge sammen, være fast, tæt forenet med. Huden hænger sammen m. Kiødet. Deien er for løs og vil ikke hænge sammen. — figurl. Denne Tale hænger ikke ret sammen. Hvorledes hænger det sammen (forholder det sig) med denne Sag? (s. Sammenhæng, 3.) m) at hænge ved, hænge fast ved, klæbe ved. figurl. 1. blive ved, ei ville give Slip paa. At hænge ved en Mening, hænge ved Fordomme. "Fordi de blindt hængte ved det engang antagne." Mynster. "At hænge aldeles ved de ældre Tider, og ved enhver Leilighed lade haant om vore." Rahb. 2. være forbunden med, uadskillelig fra. "Der hænger ligesaa vel noget Comisk, som noget Ærværdigt ved Alt hvad der er og teer sig gammeldags." Stoud. = Hængebirk, en. et Slags Birk, med hængende Grene. "Lad Sørgepilen sig da bue, og Hængebirken hvælve sig." J. Smidth. Hængebro, en. Bro, som bestaaer af Toug ell. Kiæder, befæstede paa begge Sider af et Dyb ell. en Kløft imellem Bierge og Klipper. Hængedynd, et. Mosebund, hvis Overflade er begroet med sammenhængende Græstørv, der er løs, ell. gyngende at træde paa. "Paa den Vei, hvor de nu vare komne at sidde i dybt Hængedynd," B. Thott. (jvf. Vedels Saxo. S. 307.) Hængefield, et. F. som hænger ell. luder ud over en Dal, en Vei, ell. et andet Sted under Fieldet. "Du veed,

hvordan han lurer der blandt sine Hæn-
gefielde." C. Frimann. (Alm. Sang. 126.)
Hængehave, en. uegentl. en Have, a[illegible]
bragt p. en Bygning over Jorden. "[illegible]
troes at have opført de prægtige Hæn[illegible]
haver i Chaldæa." Schytte. Hængek[illegible]
en. Koie, Skibsseng, der ei er fast, m[illegible]
hænger i Reb. Hængelaas, en. La[illegible]
der hænger løs i en Krampe for Dør[illegible]
Hængeloft, et. Loft, som er befæst[illegible]
Hængeværk. Hængemund, en. M. m[illegible]
nedhængende Underlæbe. Hængerem, e[illegible]
Rem, hvori noget hænger. Hængese[illegible]
en. En ophængt, svævende Seng; Hæng[illegible]
koie. figurl. Rede. "Svalen hen over K[illegible]
ret svaier for at bygge sin Hængeseng,
Foersom. Hængeskab, et. Et lidet, [illegible]
Væggen hængende Skab. Hængeskur,
et. Skuur ell. Skraatag, som ikke hvi[illegible]
p. Bielker ell. Grund, men er giort fast [illegible]
en Væg. (V. S. O.) Hængestage, [illegible]
Lysestage, indrettet t. at hænge. (Moth[illegible]
Hængestol, en. Agestol, som hænger i F[illegible]
dre og Remme. Hængesæk, en. d. l. [illegible]
Hængedynd. Hængesøile, en. En l[illegible]
ret staaende Bielke, som fra Sparrev[illegible]
kets øverste Spids naaer ned t. et ell. fl[illegible]
Lofters horizontale Bielkeværk, og ti[illegible]
til at hæve og bære dette. (s. Hængeværk[illegible]
Hængetoug, et. T. som hænger ved [illegible]
et Skib t. at holde sig ved. (Moth.) Hæn[illegible]
getræ, et. Træ t. at hænge noget op [illegible]
(Reinike Foss. 1555.) Oftere figurl. om [illegible]
ørkesløs Person, der idelig hænger (2, [illegible]
i) p. et Sted, ell. over een. Hæng[illegible]
vogn, en. Vogn, hvis Fading hænge[illegible]
Remme. Hængeværk, et. Tag- og B[illegible]
keværk, der ikke har Muur eller Pille[illegible]
Midten at hvile paa, men bæres eller u[illegible]
derstøttes ved en vis Forbinding af B[illegible]
kerne og ved anbragte Hængesøiler. (s. [illegible]
O.) Hængeærmer, pl. vide, løst hæn-
gende Ærmer. "Det er kun een Dag [illegible]
Aaret, at Stoddere gaae med Hængeær-
mer." Ordspr. (Moth.) = hængøret. a[illegible]
som har lange, hængende Øren. (Moth.)
Hænge, v. a. 3. (som forrige.) 1. [illegible]
Alm. bringe noget i en saadan Stilling,
at det hænger. At hænge sin Hat paa [illegible]
Søm. At hænge noget for Dinene. [illegible]
hænge et Skildert op; hænge noget p. [illegible]
hænge et Skilt ud. 2. særd. stille een [illegible]
Livet, v. at ophænge ham m. en Snor [illegible]
Halsen. At hænge en Tyv. "Hænge [illegible]
vil have hele Verden hængt." Bagg. "[illegible]
drukner ikke, der hænges skal, uden [illegible]
det gaaer over Galgen." Ordspr. 3. [illegible]
At hænge sig ɔ: stille sig v. Siden [illegible]
Maade. At hænge sig ved, hænge [illegible]
v. noget, holde sig fast ved, i en [illegible]
Stilling. — Heraf: Hængefærdig, [illegible]
komisk Stil: nær ved at hænge sig, [illegible]
nær ved at sætte denne [illegible]

engefærdig er heel tidt af Pengesorg."
olb. P. Paars.

Hængel, en. pl. Hængler. Noget, som
enger ned, f. Ex. et Slags Hovedpynt
s Fruentimre. (Evalds Harl. Patriot.
Act. 3 Sc.) Moth. Kniplingshængler.
Lode.) "Blomsterhængler, som slynge sig
ed broget Farvepragt ad Væggen ned."
hlenschl. (Poet. Skr. II. 395.) "Det pry-
t er med friske Rosenhængler." Samme.

Hængsel, et. pl. Hængsler. 1. Beslag
Metal, hvori noget (en Dør, Lem, et
indue, ꝛc.) hænger, og hvorved det kan
væges frem og tilbage. 2. I Naturhist.
lles Hængselet hos de toskallede Bløds-
r den Deel af Skallerne, hvorved disse
itte i hinanden, ell. ved Tænder gribe
d i hinanden, og hvor de tillige ved et
erkt, brusket Baand holdes sammen.

Hær, en. pl.-e. [Isl. Her.] 1. en stor
længde af (eet Slags) Gienstande, sams
t p. eet Sted, ell. som bevæge sig i een
etning; Hærskare. En talløs Hær af
lennesker strømmede Togetimøde. En H.
Græshopper. "Den ganske Himlens H."
). Bibel.) 2. en til Krig rustet Mængde
Mennesker, en Krigshær. = Hærblæst,
. Blæsen i Trompeter ell. deslige for
forkynde Strid eller Krigsfare; Allar-
æsen. At blæse Hærblæst. (Rahbek.
tældet.) Hærdrot, en. den øverste
ærfører. Hærfader, n. s. et af
dins Tilnavne. (Øhlenschlæger. Nord.
. 140.) Hærfart eller Hærfærd, en.
dingsfærd, Krigstog. (Ligesom Herre-
iold, er dette Ord v. urigtig Etymologie
Skrivemaade blevet til Herrefærd.)
ærflok, en. Afdeling af en Hær. Moth.
3. Herflockr.) Hærfugl, en. Navnet
a en indenlandsk Fugl. Upupa Epops.
ordi man fordum troede, at dens Skrig
arslede Ufred.) Hærfølge, en. (det T.
eerfolge.) personlig Forpligtelse at gaae
ed i Hæren ell. drage i Krig, naar Ud-
ad skete; Ledingspligt. "En personlig
ærfølge af Adelen." Jahn. (om Cal-
arke. S. 21.) hærfør, adj. vaaben-
r, krigsdygtig, tienstdygtig. Moth. (I.
erfær.) hærførende, adj. v. som an-
rer en Hær. (Baggesen.) Hærfører,
. den, som anfører en Krigshær (Felt-
erre, General.) Hærførsel, en. Hæ-
ens Anførsel; Overbefaling over en Krigs-
ær. (Rahb. D. Tilsk. 1793.) Hærgods,
. Gods og Redskab, som hører t. og følger
ed ell. efter en Hær. (Rahb.) hærklædt,
vaabenklædt. Hærmagt, en. Krigs-
yrke, Krigsmagt. (Baggesen. Engelstoft.)
ærmærke, et. Mærke, hvorved Folket i
Hær udmærket sig fra Fienden; Hær-
gn. Hærpauke, en. d. s. s. Kiedel-
omme. Hærraab, et. Raab af en til
lag fremrykkende Hær, Krigsraab, Felt-
raab. Hærskare, en. d. s. s. Hær, 1.
Hærskiold, et. (urigtigt: Herreskiold.) At
føre Hærskiold, føre Krig, især mod Fæ-
drelandet; Avindskiold. (Isl. Herskiölldr.)
Hærstævne, et. udbudet Møde af en Krigs-
hær p. et vist Sted. Hærtegn, et. Hær-
mærke. Hærvei, en. almindelig Lan-
devei, som en Krigshær følger; militair
Vei. (Moth. T. Heerstrasse. "Vei, hvor-
paa Folkene drog t. den af Anføreren be-
stemte Samlingsplads til et Krigstog."
Schytte. Indv. Reg. II. 396.) Hærværk,
et. (I. Herverk.) Vold, voldeligt Over-
fald p. Andres Huus, Gods og Eiendom.
(I D. Lov nævnes Vold og Hærværk sam-
lede og uden tydelig Forskiel. Det første
synes dog nærmest anvendt paa personlig
Overlast.) = hæreviis, adv. i Hære, ska-
reviis. (V. S. O.)

Hærde, en. pl.-r. [Isl. pl. Herdar.] Skulder. (br. nu kun i Dialecter; f. Ex. i Fyen.) = hærdebred, adj. skulderbred. (Moth.)

Hærde, v. a. 1. [Isl. herda.] 1. giøre haard. At hærde Staal. "Pile, hvis hærdede Od var kølnet i giftige Urter." Herz. 2. giøre stærk, haardfør. At hærde Legemet. "Din Bølge hærder Bryst og Hænder." Evald. "Lange Hvile hærdede Kraften til Kamp." F. Guldb. "Skiebnen vil tidligen hærde dig, at du endnu sildig skal være stærk." Mynster. 3. giøre følesløs, ufølsom. "Da hærdes ofte Hiertet i vort Bryst, og den milde Deeltagelse forsvinder." Mynster. "Selv følesløse og hærdede mod Deeltagelse og Medlidenhed." Samme. "Aldrig hærde sig mit Hierte mod min Broders Graad." Thaarup. "Den Haarde hærder sig end meer, og ei sin Broders Taarer seer." C. Frimann. — Hærdning, en. pl.-er. Gierningen at hærde.

Hærde, en. Haardhed. (usædvanligt.) "Den Hærde, man vidste at give Sværdene, giorde dem søgte overalt." O. Guldb. (Verd. Hist. I. 2. 788.)

Hærje, v. a. og n. 1. [Isl. heria.] paaføre Krig. At hærje paa et Land. (Suhm.) it. ødelægge v. Krig, fordærve, plyndre. Venderne hærjede de danske Kyster. (herie, hærge. Moth.)

Hæs, en. (kort æ.) pl.-se. Stak af høstet Sæd, der sættes uden for Laden; Kornhob. (Derimod br. Stak sædvanlig om Høet; dog egentlig vel om Høstakke paa Marken; Hæs om de store Stakke ved Husene.)

Hæs, adj. (langt æ.) [Isl. hás.] som har en uklar, skurrende Stemme, af Forkølelse i Halsen eller for stærk Raaben; raucus. = Deraf: Hæshed, en. ud. pl. (hæsblæsende ell. hæseblæsende, adj. som puster eller higer efter Aanden af en stærk Bevægelse. Moth. Denne anfører ogsaa v. n.

at hæse, puste, være stakaandet, hvoraf adj kunde udledes.)

Hæslig, adj. (kort æ.) [T. häßlig. Gl. T. egislich, (Ottfrid) aislich. N. S. eisch, aisk; af aisen, at grue for. Adelung.] 1. styg, grim (om Udseendet.) "Hvo kan forlibe sig i saadant hæsligt Dyr?" Holb. P. P. 2. slem, ond (i moralsk Henseende.) "Hver Last dog altid hæslig er." Tode. Utaknemmelighed er en hæslig Feil. 3. modbydelig, ubehagelig (om Fornemmelser.) Et hæsligt Veir. [Jvf. styg, der synes undertiden at være noget mildere i Udtrykket, end hæslig, hvilket sidste overhovedet forekommer sieldnere i Skrifter og i det finere Talesprog; og da vel tiest om legemlig ufkionne Gienstande.] — Deraf: Hæslighed, en. ud. pl. (br. mest kun om Udseendet.)

Hæssel, en. f. Hassel.

Hætte, en. pl.-r. [af Hat. Isl. Hetta. A. S. Hæt, *galerus*, *mitra*.] et Klædemon (sædvanl. fastsyet til en Kappe eller Kaabe) hvormed Hovedet og Nakken bedækkes. En Kaabe med Hætte i. At slaae Hætten op over Hovedet.

Hævd, en. ud. pl. [af have. J. Hefd.] 1. Besiddelse (en forældet, og uden Tvivl den oprindelige Bemærk.) "Kommer Pantet siden af hans Hævd, og anden Mand bekommer det." D. Lov. V. 7. 13. "Kiender Mand sig v. andre Koster i anden Mands Hævd." VI. 17. 10. (jvf. V. 3. 13, V. 5. 1. VI 10. 3, 4.) Det br. ogsaa i Lovsproget (f. Ex. D. V. 10. 3) om enhver Eiendomsret. (jvf. Ussing. Anm. t. Tingsr. I. 72.) 2. Haandhævelse, Bevaring, Fredning. At holde noget i Hævd; holde H. over noget. 3. lovlig Adkomst, erhvervet v. rolig, upaatalt Besiddelse eller Brug i lang Tid (20 Aar.) At have, faae H. paa noget. I Lovsproget skielnes imellem Brugshævd og Eiendomshævd. = Hævdstid, en. Tid, som udfordres t. at faae Hævd p. noget. Hævdsvidne, et. den, som v. sit Vidnesbyrd bestyrker en Andens Hævd.

Hævde, v. a. 1. [Isl. hefda.] 1. haandhæve, beskytte, holde over. At hævde en Rettighed, en gammel Skik. "Ingen skadelig Skik, hævdet ved Sædvane, bliver sparet." Kampmann. 2. erhverve Eiendom formedelst Hævd. At hævde sig noget til. (Moth.)

Hæve, v. a. 1. [Isl. hefia. T. heben.] 1. føre op i Veiret, løfte. At hæve en Steen fra Jorden ved Maskiner. "Lad Dalene hæves mod fierneste Sky, og Biergene søge blandt Dalene Ly." F. Guldberg. At hæve sig, løfte sig op. "Og, vakt til Lyst, mit Hierte høit sig hæver." Bagg. Deien hæver sig (svulmer, løfter sig.) Moth. — figurl. At være hævet (ophøiet) over Fordomme, over lav Egennytte. "Hvor hæves (stiger) et mit Mod, naar jeg betænk[er] kun, at det min Elsker er." Wessel. 2. ophøie, bringe til Anseelse. At hæve s[ine] Yndlinger, Slægtninge. 3. giøre nog[et] mere tydeligt, sandseligt. At hæve Ka[nt]erne i et Maleri; hæve noget mere fre[m]. At hæve (opløfte) Røsten. 4. giøre End[e] paa, bringe t. Ophør. At hæve en Sy[g]dom, en Strid. "Maaskee jeg var saa ly[k]kelig, om ei at hæve, dog at lindre di[n] Sorg." Bagg. 5. oppebære. At hæve Ind[]komsten af et Kald; hæve Renter. — Hæ[ve]vebielke, en. svær Løftestang. Hæve[]hiul, et. H. hvorved noget hæves. = Hæ[]velse, en. pl.-r. 1. Gierningen at hæv[e] (sielden.) 2. Opsvulmen i en Legemsdeel. "Der er en hvid Hævelse paa Huden." 3. Moseb. 13. 10. At have H. i Benene. — Hæver ell. Hævert, en. et Rør, hvor[]ved man, efterat det er giort luftto[mt,] bringer flydende Ting til at løbe fra e[t] Kar over i et andet.

Hævn, en. f. Hevn.

Hø, et. n. s. coll. ud. pl. [Isl. Hey.] afhugget og tørret Græs, som nyttes t[il] Foder. At slaae, sprede, rive, stække Hø. At føre m. Hø. Ladebrændt Hø. = Hø[]... en; og Høbiering, en. Gierningen at bie[rge,] bierge Hø. Høbaar ell. Høbære, en. Indretning til at bære Hø paa i Marken. (Moth.) Høbund, en. Engbund. Hø[]fork, en. Høtyv (2.) Høfrø, et. Græs[]frø, som samles af Høet, for at bruges til Udsæd. Høgavl, en. Qvist eller Lu[ge] paa Loftet, hvorigiennem Høet tages ind. (Moth.) Høgulv, et. en Afdeling i La[]den, som br. til Hø. (Moth.) Høhøst, en. d. s. f. Høbiering. Høkrog, en. Jernkrog p. en lang Stang, t. at rive Hø ned af en Hæs. (Moth.) Hølade, en. Lade, hvor Hø giemmes; modf. Kornlade. Hølee, en. Lee til at slaae Græs med. Høloft, et. Loft over en Stald ell. andet Udhuus, hvori Hø giemmes. Hølæs, et. en Vogn, læsset m. Hø. (Et Læs Hø, der[]imod ɔ: saameget Hø, som læsses og føres p. en Vogn; enten det er p. Vognen, eller ikke.) Hømark, en. Græsmark, Eng[]land. (V. S. O.) Høslyde, en. Af[dee]ling i et Huus, hvor Hø henlægges. (Gebelding.) Høslæt, en. Gierningen, at slaae Hø; br. ogsaa om Høhøsten i det Hele. Høstak, en. pl. -ke. Dynge af Hø, som reises og pakkes sammen (stakkes) p. Marken, ell. ved Huset. Høstænge, et. ... af Stænger, i Stedet for Loft, over ... dernes Stald og Udhuus, hvorpaa Hø læg[]ges. Høtorv, et. T. hvor Hø sælges. Høtyv, en. 1. den, som stikker Hø. 2. tvegrenet Gaffel af Jern, p. en Træskaft, hvormed Høet stikkes op p. Læsset ell. Stænget; Høfork. (i Jylland: Høfyv; egentl. Tvege.) Høurt, en. pl. -er. ...

...er, som i Landbruget nyttes t. at tørre ...giøre Hø af. (Oluffen. Landoec. 205.) ...vand, et. Vand, som er kogt p. Hø, og ...n undertiden br. til Føde for unge Kalve. ...luffen. Landoec. 429.) Høvevel eller ...vevl. en. et langt Reb, der snoes om Si... ...rne af Hølæsset. Høvisk, en. s. Visk. ...vogn, en. Vogn, t. at kiøre Hø hiem; ...som er læsset med Hø. Høvægt, en. ...dretning, hvorpaa et heelt Hølæs kan ...ies.

Høde, v. n. 1. [Isl. hóta.] true, især ...opløftet Haand. At høde ad een. "Hvo ...m — høder ell. truer nogen Mand med ...ed Hu ell. væbnet Haand." D. Lov. VI. ...16. (Deraf det forældede: Hødsel, ...rudsel. "Ingen døer af Hødsel." P. Lolle.)

Høflig, adj. [T. höflich.] som i Tale ... udvortes Adfærd viser andre den tilbør...ge Opmærksomhed, Artighed, Agtelse; ell. ...m stemmer overeens med den vedtagne ...vemaade ("med Begreb om det Anstæn...ge og Sømmelige." Sporon.) En høflig ...and, at tale med, at komme til. "Den ...and — der høflig er, skiøndt lærd; ...iendt høflig dog oprigtig." Popes Krit. Schiermann. Et høfligt Brev. Det, ...m i eet Land er høfligt, kan være uhøf...gt i et andet. "En høflig Stolthed skiu...r ofte et svigfuldt Hierte." Bastholm. "En ...øflig Mand kaldes den, som yder Enhver ... Agtelsestegn, ham tilkommer (og sna...re noget f. meget, end f. lidet.) En ar...g Mand er den, som viser sig forekom...ende og tækkelig i Omgang." P. E. Müller. ... Høflighed, en. den Beskaffenhed, at ...ære høflig; "en Øvelse i at kunne i Tale ... Adfærd iagttage Yttringerne af det, som ...ldes Andre." Müller. (pl. Høfligheder ...uges (ligesom: Artigheder) for: Høflig...hds-Beviisninger.) [Jvf. artig. 2. Der ...rer mere til Artighed, som er en Følge ... høiere Forfinelse, og altid ledsages af ...evemaade, end til Høflighed, som man ...rlanger af enhver, og som ogsaa den ...ultiverede kan besidde. "Høflighed gaaer ...d paa, ikke at fornærme; Artighed stræ...r at vinde." Müller.] = Heraf: Høf...ighedsbesøg, -brev, o. fl.

Høg, en. pl.-e. [Isl. Hankr. Sv. Hök. ... Habicht.] en Slægt af Rovfugle, som ...re t. Falkenes Classe, og hvoraf adskillige ...rter ere indenlandske. (Duehøg, Spurve...øg, o. fl.) "Høgen er i Hylden" siges, ...aar den eller det, man taler om, er i ...ærheden (lupus in fabula.) Moth. "Der ... Høg over Hane," ell. Høg over Høg ...er er en Stærkere, Mægtigere over den ...ærke.) = Høgebuur, et. Buur, som ud...illes med et Net, til at fange Høge i. Moth.). Høgenæb, et. Høgens Næb, ... et Næb ligt Høgens. Høgerede, en. ...øgens Rede.

Høi, en. pl.-e. [Isl. Haugr.] en For...høining p. Jordens Overflade; en Jord...høi. "Da saae jeg Maanen ned bag Høien glide, og tænkte: gid jeg var paa Høien der." Bagg. At kaste, opkaste en Høi, ud...grave en Høi. En Gravhøi. En Jordhøi (men: en Sandbakke.) (Bakke ell. Banke bruges sædvanlig om større og naturlige Høie. Man siger aldrig: en opkastet Bakke.)

Høi, adj. n. og adv. høit. [Isl. hár. A. S. hea, heag.] 1. lang i den verticale Stilling og Udmaaling; opløftet over Jordens Overflade, over Horizonten; mere opløftet end andre Gienstande; ikke lav ell. dyb. Høie Huse, Taarne, Bierge. Et stort Huus kan være baade høit og lavt. Et høit Land. Høie Marker, som ligge høit. Det er høit Vand idag. (s. Høivand.) Vandet staaer en Alen høit over Marken. Høit p. Fieldet; dybt i Dalen. Solen er høit oppe. 2. særd. a) lang ell. høi af Vært. (modf. lav, kort,) Han er høiere end Broderen. Høit Græs, høie Træer. b) som rager mere i Veiret, end andre Ting af samme Slags. At bruge høie Hæle under Skoene. En høi Hat, Pande, Arel. 3. uegentl. om Egenskaber hos en Ting, hvorved den p. en ell. anden Maade overgaaer, er mere, betydeligere, fortrinligere, end andre af samme Art. f. Ex. a) om Magt, Værdighed, Myndighed, Anseelse, borgerlig Stilling. En høi (ↄ: fyrstelig, meget fornem) Person. En høi Embedsmand, Post; høie Statsembeder. Han er af høi Stand. Den høieste Magt i Staten (Regieringen.) Den høie Adel, Geistlighed. En høiere Ret (Overret.) Høieste Ret. b) om Grad, Tal, udvortes og indvortes Størrelse. At have høie Tanker om een, om sig selv. Det høieste Gode. Høie Priser. At spille høit Spil (modf. lavt.) Høie Tal, et høit Nummer (iblandt flere Tal, regnet fra Eenheden; og modsat lave Tal.) I høieste Maade. Det var den høie Tid, den høieste (yderste) Tid. — At sværge høit og dyrt paa noget. En høi Fest, Helligdag. En høist vigtig Sag. (s. høist, adv.) Den høieste Nød, Fare. Hans Bud var høiere, han bød høiere, end jeg. At elske, agte en høit. (Deraf i Sammens. høiberømt, høifortient, høilærd, høioplyst, høivigtig, o. fl.) — I det høieste (naar man vil sætte, antage det høieste Tal. Godset indbringer i det høieste 1000 Rdlr.) c) om Tid. Det er høi (den yderste, sidste) Tid. En høi Alder. d) om Stemme, Lyd. En høi (stærk) Røst. Et høit Maal. At tale høit (lydeligt.) — Høie (ↄ: fine) Toner (modf. dybe, ell. grovere.) Hun gaaer meget høit (i sin Sang.) e) om Farver: stærk, klar, i Øine faldende. (dog sielden uden i adj. høirød.) f) om Sicleevner, Videnskab, Konst, m. m. Den høiere Mathematik, Poesie. At have et

høit Sind, Mod. "Med et høit Sind foragtede han alle Lykkens Trudsler." Wandal. At have en høi Siæl (modsf. lav.) "Ved en høi Tænkemaade forestille vi os altid noget ædelt; ved en lav noget foragteligt." L. Heiberg. En høi Stil, den høiere Stiil (ɔ: den poetiske og oratoriske.) 4. paa en særegen Maade: om Soldaters ell. andre Folks Opstilling i Række, hvis Antal angives ved det uforandrede adj. høi. To, tre, fire Mand høi. De red fire Mand høi igiennem Gaden. (Det synes, som Begrebet bred ligger t. Grund f. denne Bemærkelse. jvf. hög, 4. Jhres Gloss. I. 907.) = høiadelig, adj, af fornem adelig Byrd. (jvf. høiædel.) høiagtbar, adj. meget agtværdig. høiagte, v. a. 1. agte høit, bære Høiagtelse for. Høiagtelse, en. stor, meer end almindelig Agtelse. "Høiagtelse kan ikkun bruges m. Hensyn til det, der kan vække Agtelse baade i høiere og ringere Grad; men ikke om det, der har Fordring p. ubetinget Agtelse." Müller. høialdrende, adj. meget aldrende, bedaget. (Moth.) Høialter, et. det fornemste Alter i en catholsk Kirke. høianseelig, adj. meget anseelig. høiaxlet, adj. 1. som har høie Axler, Skuldre. 2. som har den ene Axel høiere end den anden. Høibaadsmand, en. et Slags Under-Officeer t. Skibs. høibaaren, adj 1. som er af høi ell. fornem Fødsel. "En høibaaren Nar — hvis Fortrin just det er, urevset dum at være." Popes Krit. v. Schiermann. 2. ogsaa en Titel t. fyrstelige Personer ell. den høieste Adel. høibedaget, adj. høialdrende. høibegavet, adj. som har store Naturgaver. (s. begavet.) høibenet, adj. som har høie ell. lange Been; langbenet. høiberømmelig, høiberømt, adj. meget berømt. høibetroet, adj. som er meget betroet, har stor Tillid. Kongens høibetroede Mand. Høibord, n. s. Høisædet v. Bordenden. At sidde t. Høibords, sætte een t. Høibords. Høibryst, et. den tykkeste Deel af Brystet p. en Oxe. høibrystet, adj. som har et høit Bryst, ell. høie og fulde Bryster (hos Fruentimre: høibarmet; modsf. fladbrystet.) høibyrdig, adj. af høi, fornem Æt; høibaaren. "En Stamme af Mennesker — der aldrig vil lade sig forlede t. at drømme sig de Høibyrdiges Lige." Rahbek. høierfaren, adj. meget erfaren. (V. S. O.) høifornem, adj meget fornem. høifortient, adj. v. meget fortient. høifrugtsommelig, adj. nær v. at føde (om Fruentimre.) høifyrstelig, høigrevelig, adj. Tillægsord t. Fyrsters, Grevers Titel. høigunstig, adj. meget gunstig. høihalset, adj. 1. som har en høi Hals. 2. som gaaer høit op om Halsen. En høihalset Kiole. høihellig, adj. som holdes meget hellig. høihiertet, adj. 1. som har et høit Hierte ell.

stolt Sind. (V. S. O.) "Myndighed
snarere friste disse Høihiertede." Jac
"De høihiertede Siæle, som have saa
Begierlighed t. at herske over deres Li
Sneed. 2. behiertet, høimodig. "Let
værges en høihiertet Overmand." Fa
(Høihiertighed. Sneedorf. Patriotisk
stuer. I. 87. II. 787.) høihælet,
forsynet med en høi Hæl. (om Sko
Støvler.) Høikant, en. den sm
lere Kant eller Side af et Legeme,
Giennemsnit ei er en ligesidet Fir
saaledes: Kanten af en Bielke ell. St
der ikke hviler p. Fladen, men p. en af
smalle Sider. At sætte Steen p. Høik
lægge en Bielke, en Planke p. Høik
Høikirke, en. (m. best. Art.) kaldes un
tiden den over Jorden mere ophøiede
af en Kirke; i Modsætn. t. Lavkirken (
Skibet.) "Høikirkens 6 store Hvælvin
hvile p. tolv Piller af hugne Steen."
Atl. V. 625. høikongelig, adj. det
kongelige Herskab. Efter høikongelig
faling. Høiland, et. Land ell. Land
ning, som (især i Forhold. t et andet
gende ell. i Nærheden af samme belig
Land) ligger høit over Havet, ell. er bie
Høilandet eller Geestlandet (i Mods.
Marsken.) De skotske Høilender, hvis
byggere ogsaa kaldes Høilændere.
Lavland.) Høiloft, et. Salen,
Stokværk i et Huus. (forældet.)
lovlig, adj. br. sielden uden som He
ord til visse Samfund ell. Collegier;
naar en afdød Konge omtales, hvis
da undertiden tilføies: høilovlig Ihu
melse, eller: af h. J. Høilæ
en. pl. -e. den, som beboer et Hø
"De asiatiske Høilændere." T. Rothe.
Jorden. S. 170.) høilændet,
om Jord, som har en høi Belig
En høilændet Ager. høilærd, adj.
get lærd; (br. mest som Hædersord.
Høilærde" kaldtes tilforn Kiøbenh
Professorer.) høimastet, adj. med
Master. Høimesse, en. 1. Gudst
om Formiddagen i vore Kirker. D
Høimessepræst (som prædiker kun til
2. i catholske Lande: en høitidelig
der holdes Søndage og Helligdage.
mod, et. (Øhlenschl. Nord. D. S. 97.)
Høimodighed. høimodig, adj. som
et høit, ædelt, mod det Værdige, Ædle,
perlige henvendt Sind; stormodig,
modig. (jvf. disse Ord.) "At øve
hans høimodige Sind noget langt
end Døden." Vogelius. "Ofte virker
higende Lyst til at giøre Opsigt noget,
synes høimodigt; men er det dog
Malling. "Den Stormodige søger
mindelige; den Høimodige det
lige; den Ædelmodige det
Høimodighed, en. ub. pl.

være høimodig; et høimodigt Sind. —
imægtig, adj. meget mægtig (Deraf Ti-
tulen: "Hans Kongelige Høimægtig-
d," som brugtes under Frederik I. Ny
Mag. VI. 123 etc.) høimælet, adj.
røstet, 1. figurl. og poet. "Høimælet
rdenen om Himlens Hvælving lyder."
imann. "Høimælet Torden skralder."
aarup. Høioplyst, adj. meget oplyst.
ipandet, adj. som har en høi Pande.
.S.D.) høipriselig, adj. som for-
ner helligen at prises. Høipynt, en.
n høieste Pynt af et Bierg ell. Forbierg,
en anden ophøiet Gienstand. (Grundtv.)
eiraad, et. Fyrstens høieste raadgivende
amfund; Statsraad. (Foersoms Shaksp.)
eiribber, n. s. pl. hos Slagtere: de lange
ibbeen i Tyndbrystet af et slagtet Nød.
eiryg, en. den øverste Ryg ell. Rygning
en Biergklæde. "Appenninernes Høi-
g." M. høirygget, adj. 1. m. en høi
yg; høiryggede Stole. 2. som har en
i Rygning; "høiryggede Agre." (Oluf-
n.) høirød, adj. af en stærk skin-
nde, noget lyserød Farve; skarlagenrød.
iröstet, adj. 1. som har en stærk, høit
lende Røst; høimælet. 2. som raaber,
ler meget høit, oploefter Røsten. Høi-
l, en. Sal p. et Slot, som bruges ved
eget høitidelige Leiligheder. Kongernes
eisale. "Lys i en kongelig Høisal." Hertz.
Best. Jfr. 105.) Øhlenschl. (Nord. G. 224.)
isalig, adj. bruges som Hædersord til
døde Kongers og Fyrsters Navn. Høi-
ng. en. en høi, høitidelig Sang. (Bag-
sen.) Meest m. den best. Art. om en vis
og i Bibelen. høisindig (høisindet),
j. d. s. s. høimodig (men mindre brugel.)
Di Alt, hvad han giør, skal han tillige
ere beqvem og høisindig." B. Thott.
eraf: Høisindighed, en. Høimodighed.
Den Høisindighed, som veed vel at bære
n onde og gode Lykke, sømmer ethvert
Mennefke." B. Thott. Høiskole, en. et
niversitet, Academie. Høiskov, en.
ø Skov. (Christ. III. Reces. Jacobi.)
odf. Underskov, Kratskov. (s. ogsaa
tellemskov. Ved Høiskov forstaaes egent-
de fuldt udvorne Træer; i Modsætn. t.
ngskov. Olufsen. Landoec. 385.) høi-
uldret, adj. høiarlet. Høislette, en.
jævnt Land, som ligger i en betydelig
eide over Havfladen. "Landet hæver sig
en betydelig sammenhængende Masse,
m oventil danner en Høislette." Schouws
uropa. 69. høistammet, adj. (om
ræer.) som har en høi, rank opskudt
tamme; særd. høistammede Frugttræer
ll. Høistammer) ɔ: saadanne, som kun i
ngdommen beskæres, f. at give Kronen
iebelform; men siden overlades til deres
aturlige Vært. (Olufsen. Landoec. 361.)
odf. lavstammet og halvstammet.) Høi-
sæde, et. ophøiet Sæde; Kongesæde, Thro-
ne; Sæde v. Bordenden, som agtes for
det fornemste. "Ved eget Bord Høisædet
mit maa være." C. Frimann. høitalende,
adj. som taler høit; høimælet. "Sindig,
men derhos mandig og høitalende skal den
sige." Malling. høitonende, adj. v. som
toner, lyder høit. høitoppet, adj. som
har en høi Top (ell. Krone; om Træer.)
høitravende, adj. v. figurl. som bruger
mange billedlige, poetiske, eller indviklede
og ikke let fattelige Udtryk i sin Tale eller
Stiil; svulstig. "Nu skrive de deres Mo-
dersmaal saa høitravende, at ingen kan
forstaae det." Sneed. høitydsk, adj. br.
fornemmel. om den tydske Sprogart, som
af den oversaxiske Dialect er uddannet til
det nuværende tydske Skriftsprog; og mod-
sættes plattydsk. Høitydsker, en. T. n,
som har hjemme der, hvor der tales Høi-
tydsk. Høivand, et. pl. Høivande.
Havvandets Stigen p. et vist Sted v. Flod.
høivelbaaren, adj. en Titel, som tillæg-
ges den fornemme Adel og Personer af en
vis Rang. (i Tiltale: Deres Høivelbaa-
renhed.) høiviis, adj. meget viis. (til-
forn ogsaa en Titel for Øvrigheden i Kiøb-
stæderne.) Høivinter, en. Midvinter.
(Jacobi.) høivristet, adj. som har en
høi Vrist p. Foden. høiværdig, adj.
værdig til den høieste Agtelse. (sieldent.)
Det høiværdige Sacramente. høiædel,
adj. Titel t. Personer af en vis Rang. (Sub-
stantivet bruges ikke.) høiærværdig, adj.
Titel til den høiere Geistlighed. (i Tiltale:
Deres Høiærværdighed.)

Høide, en. 1. ud. pl. den Udstrækning
af et Legeme, der maales ved en lodret Linie
fra dets Grundflade op ad. (modsættes saa-
ledes saavel: Dybde, som: Længde, og
Brede.) 2. Afstanden fra et høit Legemes
øverste Top t. dets Grundflade. At maale
Høiden af et Bierg, Taarn. Træet har ikke
naaet sin fulde Høide. (pl. Høider. De
største Høider, man har maalt p. Jordklo-
den.) 3. ud. pl den Beskaffenhed, at være
ophøiet over Horizonten eller Jordfladen.
Den Høide, hvori Skyerne holde sig, er ikke
overalt eens. Nogle Skyer holde sig i Høiden;
andre lavere ved Jorden. At tage Høiden
(ɔ: maale Polens Høide over Middagslinien
p. et vist Sted; Polhøiden.) 4. pl. Høi-
der. en ophøiet Deel af Jordkloden; Bierg-
høide. 5. ud. pl. figurl. en høi, fortrinlig
Grad i noget. Han har drevet det til en
stor Høide i sin Konst. = Høidemaal, et.
Maal p. et Legemes Udstrækning i Høiden.
Høidemaaler, en. Et Redskab t. at maale
Høiden, ell. til at tage Polhøiden. Høi-
demaaling, en. Gierningen 1. at maale
en Høide, f. Ex. en Bierghøide; 2. at
tage Polhøide.

Høihed, en. 1. ud. pl. den Egenskab, at

5. overhøre. At høre een i det, han har lært. 6. erfare v. Rygte, Fortælling; spørge. Man hører, der høres saamange Rygter. Jeg hører, at han er bleven gift. "Hvorledes skal de troe paa den, om hvilken de ikke have hørt?" Rom. 10. 14. Af hvem har du hørt det? Jeg har hørt det sige (fama accepi. Moth.) Jeg har hørt sige, (spurgt, erfaret) at han vil skilles fra Konen. At høre Tidende fra een, om noget. 7. følge, lyde, adlyde. At høre, ell. høre efter eens Raad, Formaninger. "Dersom I alvorligen høre mine Bud." 5 Moseb. 11. 13. 8. bønhøre. Hør min Bøn! "At du vilde høre dine Tieneres og dit Folks ydmyge Begiering." 1 Kong. 8. 30. 9. lade sig bebreide eller tilregne; modtage Bebreidelse for. (daglig Tale.) Den Forseelse, Bekostning maa han høre hver Dag. At lade een høre noget ɔ: bebreide, tilregne som Feil. 10. Til Sprog-Egenheder maa regnes: At høre vel, ilde for noget ɔ: blive vel, ilde omtalt derfor. — At være vel ell. ilde hørt ɔ: anseet, lidt, taalt. Sandhed er ilde hørt. — At lade sig høre. a) opløfte Røsten. b) Sangerinden lader sig høre paa Theatret. At lade sig (offentligen) høre paa Fløite. — At høre til en Syg (spørge, ell. lade spørge til.) At høre til noget, høre til een, høre Tale om, have Tidende om. Jeg har intet hørt til ham i et heelt Aar. Man hører intet mere til Kongens Reise. [Den særegne Brug af dette v. med Objects-Infinitiv efter, er liig den tydske Sprogbrug. Man siger saaledes: Jeg hører ham komme (at han kommer.) Jeg hørte ham tale (at han talte), synge, læse, spille, kalde. Vi har hørt det tordne. — Det active Infinitiv faaer endog undertiden Passivets Bemærkelse. Jeg hørte dit Navn nævne (at det nævnedes.) Jeg hørte sige i Gaar, at Prindsen var død. Jeg har hørt tale om, at han skal reise. Man hører ham rose (roses) overalt.] = Afledede Ord: Høregang, en. Ørets Sneglegang; Øregangen. Høreredskab, et. Hørelsens Organer. Hørerør, et. tragtformet Rør, hvorigiennem man taler til tunghørende Folk; Ørehorn. Høresal, en. Sal, hvor Forelæsninger og offentl. Taler holdes. = hørbar, adj. hørlig. (Sander.) — Hørelse, en. ud. pl. 1. den Sands, hvorved man hører. "Dersom det ganske Legeme var Øie, hvor blev da Hørelsen?" 1 Cor. 12. At have en stærk, fiin, svag Hørelse. 2. Høren. "At have noget af Hørelsen." Tauffen. "Saa er Troen af Hørelsen." Rom. 10. 17. (hvor Bibelen af 1550 har "af Prædiken.") — Høren, en. det, at høre. = hørig, adj. (af høre, 7.) som lyder, som maa og vil lyde en anden. At være een hørig og lydig. Hørighed, en. Lydighed; Afhængighed. "Hørighed bestaa[r] deri, at Nogen er agtsom paa en Ande[ns] Villie; Lydighed deri, at han retter [sig] efter hans Befalinger." Sporon. — hør[lig] eller hørelig, adj. som kan høres. ([...] uhørlig.) — hørsom, adj. lydig; a[dly]dende. Hørsomme Undergivne. "Naar vi hørsomt lytte til hans Stemme." Te[...] Deraf: Hørsomhed, en. ud. pl.

. Høre, v. n. 2. Følgende Bemærk[el]-[ser] (som vi kun have tilfælles med høre[n i] den nedertydske Dialect og m. höra i [det] Svenske, og hvori Ordet især br. m[ed] præpos. eller adv. til, hvorpaa Tone[n i] nogle Tilfælde falder) ere ganske afvige[nde] fra den oprindelige, og ansees af no[gle] Sproglærde f. at udgiøre et eget Ord. [1.] vedkomme; være en Deel af. Disse [...] høre til denne Bogn. Han paastod at [...] sætningen skulde høre Gaarden til. D[et] hører ikke til Sagen. Bladet hører til [en] anden Bog. (s. henhøre.) 2. tilkomm[e], være Pligt for. Det hører ham til, [...] giøre Tieneste idag. Det hører til ha[ns] Embede. Det hører sig til ɔ: det er sæd[van]des Skik. Som det hør og bør (ell. [...] sig) som Pligt er, som tilbørligt er. — Denne Sag hører under Rentekammer[et]. 3. være beslægtet, paarørende. Han hør[er] slet ikke os, vor Familie til. 4. være [...] Eiendom. Bogen hører ikke mig til. "Ed[er] Qvæg og eders Gods hører os til, og vo[rt] hører eder til." 1 Macc. 12. 23. (s. [...] høre.) 5. udfordres, behøves til. De[t] hører meget til, at underholde en Famil[ie]. 6. At høre hiemme p. et Sted, have [...] sit Fødested, eller Hiem. (Moth.) 7. [...] høre op med noget, lade af, holde op [...] (s. ophøre.) "Frydeskriget haver jeg lad[et] høre op." Es. 16. 10. Det har nylig hør[t] (holdt op) at regne. Han hører ikke op (h[older]) ikke op) før han kommer i Ulykke. (Mo[th.]) "At holde op medfører Begrebet om [...] standse, og anvendes snarere paa den [...] afbrudte Virksomhed; hvorimod høre [op] siges helst om den, som er bragt t. End[e]." Müller. (Egentl. er høre op et mere [...] holde op et mere dansk Udtryk.) 8. [...] høre sammen, siges om flere Ting, der [...] bør være adskilte.

Hører, en. pl. -e. 1. den, som hø[rer], hører efter. "De, som kun ville være [...] dets Hørere, men ikke dets Giørere." [...]ster. 2. tilforn: en Underlærer v. de [...] Skoler, som nu kaldes Adjunkt. (s. hør[e] [...]

Høs, en. (langt ø.) 1. Hoved. ([...] det; i Følge Moth brugeligt i [...] "En Svinehøs, Lammehøs, paa Jydsk [...] halvt Hoved." Moth.) 2. Brusk, [...] groer ud fra Hovedskallen. Cartilago cranio adnata. Moth. 3. Tandkiødet. (Gingiva. Moth.)

Høsken eller Hysken, en, pl. -er. en
lnne ell. stiv og noget krummet Læder-
de, som af Skomageren sættes oven p.
ilen, til at forhøie Skoen ell. Støvlen
d i Bristen. (Moth.)
Høst, en. ud. pl. [Isl. Haust.] 1.
rningen at høste. Høsten er nylig be-
ldt. I Høstens Tid. 2. det, som hø-
, Jordens Grøde. En rig, overflødig,
, maadelig Høst. Kornhøst, Høhøst,
nhøst. 3. den Tid p. Aaret, da Høsten
r; og den Tid, som følger derpaa, og
t Overgang til Winteren: Efteraar.
i Høsten. En tør, vaad, smuk Høst.
Høstarbeide, et. A. som hører til at
le. Høstblomst, en. Efteraarsblomst.
stdag, en. Dag, hvorpaa en Mand giør
starbeide. At giøre Præsten en Høstdag.
oth.) Høstdands, en. Dands i Hø-
s Tid ell. ved et Høstgilde. "Til Ar-
et rask og til Høstdandsen let." Bag-
n. Høstfeber, en. Feber, som her-
om Høsten, Efteraarsfeber. Høst-
eri, et. Fiskeri om Efteraaret. (modf.
arfiskeri.) Høstfolk, n. s. pl. Folk,
ere sysselsatte med at høste og bierge
den. Høstgilde, et. Gilde for Høst-
ene, naar Høsten er t. Ende. Høst-
de, en. Græs, som voxer anden Gang
r Høsletten; Eftergrøde. (Moth. I Dan-
Bibel ogsaa for: Grøde i Almindelig-
ell. Høst, 2. s. Amos. 7. 1.) Høst-
er, pl. Sidestykker paa en Høstvogn,
n Bagsmække. (Moth har det ogsaa f.
k. en Høsthave.) Høstkarl, en. Høst-
nd. (Rahbek.) Høstluft, en. Efter-
sluft. Høstmaaned, en. August Maa-
. Høstmand, en. Den, som forretter
larbeide; en Høstkarl. Ligeledes: Høst-
ade, en. (Moth.) Høstsild, pl. S. som
ges om Efteraaret. (modf. Vaarsild.)
sttid, en. d. s. s. Høst, 3. Høstveir,
1. Veirliget i Høstens Tid. I Dag er
godt H. 2. Efteraarsveir. Høst-
n, en. Wogn, hvorpaa den høstede
d kiøres hiem.
Høste, v. a. 1. afskære og bierge den
ne Avl, Afgrøde ell. Sæd; giøre Høst-
ide. I Dag har vi begyndt at høste
. Folkene ere ude at høste. At høste
en Anden har saaet (nyde Frugten af
ndens Arbeide.) [jvf. indhøste.] Og-
om Træfrugt: at høste Æbler, Pæ-
Viindruer. Sieldnere om Jordfrugt,
om mest br. opgrave, optage. 2. faae
øde af den Sæd, man har saaet. Han
neppe høstet det (saameget som) han
saaede. — figurl. At høste Frugten af et Arbeide. = høstefærdig, adj. skikket t. at høstes, moden. Høstefærdigt Korn. (D. Lov. III. 13. 46.) "Som en høstefærdig Aget, hvor Stormen hid og did den gridske Lue jager." Jacobi.

Høstlig, adj. som hører t. Høsten, Efteraaret. Høstligt Veir.

Høvding, en. pl. -er. [Isl. Höfdingi.] en mægtig, fornem Mand, som har at byde over andre; Overhoved; Landshøvding.

Høved, et. pl. -er. et Stykke stort Qvæg (Oxe, Ko ell. Qvie;) et Qvægshøved, et Nød. Hiorden udgiør 30 Høveder. Et Slagtehøved. [Isl. Höfud, Hoved.]

Høvedsmand, en. pl. -mænd. Anfører, Befalingsmand (enten over Krigsfolk, eller over en Provinds, et Lehn.) forældet. Høvedsmand paa et Slot. Høvedsmand over Tusinde. (D. Bibel.)

Høvisk, adj [af Isl. Hof, Sømmelighed.] anstændig, sædelig, ærbar, tugtig. ("især m. Hensyn t. det, som i Talen berører Kiønnenes giensidige Forhold." P. E. Müller.) Det kan ikke siges f. høviske Øren. "Høviske Jomfruer." Vedels Saxo. 82. — Deraf: Høviskhed, en. ud. pl. [Nu næsten forældet. I ældre Tider brugtes det for: Anstændighed overhovedet. F. Ex. "Trofasthed i Kydskhed og Levnets Høviskhed." (probitas morum.) Vedels Saxo, S. 307.]

Høvl, en. pl. -e. [Isl. Hefill. N. S. Hövel, Hovel. T. Hobel.] et Værktøi, bestaaende af et skarpt Jern, indsat p. Skraa i Midten af et Haandfang, hvormed Snedkere danne og jævne Bræder og andet Træ. Banen paa en Høvl ɔ: den nederste Deel af samme. Skrubhøvl, Listehøvl, Slethøvl. = Høvlblok, en. Træet i Høvlen, ell. den Deel af Høvlen, hvori Jernet befæstes. (Moth. Det benævnes som oftest blot Høvlen; i Modf. til Jernet.) Høvljern, et. Jernet ell. Kniven i Høvlen. Høvlspaan, et. kruset Spaan, som med Høvlen stødes af Træet. Høvlstrøg, et. 1. Gierningen at stryge med en Høvl over noget. 2. Spor, som Høvlen efterlader. (Moth.) Høvltang, en. den Jernklemme, hvormed Jernene i den dobbelte Høvl (Dobbelthøvlen) holdes sammen.

Høvle, v. a. 1. jævne, slette, glatte, danne noget m. Høvlen. = Høvling, en. Gierningen at høvle. — Høvlebænk, en. B. hvorpaa Bræder og andet, som man vil høvle, befæstes.

I.

(Vocal.)

I, præpos. [Isl. í.] Denne Præpositions mangfoldige Brug lader sig især henføre til følgende to Hovedbemærkelser: A. udtrykker den 1. egentlig en Væren, en værende Tilstand, med Angivelse af Stedet, der ligesom indeholder ell. omgiver Gjenstanden (i de fleste Tilfælde det modsatte af udenfor); 2. i fiernere og mere uegentl. Bemærkelse: en Tilstand, Forfatning, hvori Gienstanden befinder sig ell. den angivne Handling skeer; 3. et Forhold, Hensyn til en Gienstand; 4. selve Objectet (Gienstanden) for en Handling, en Forandring ell. for en blot Beskaffenhed (et Prædicat); 5. et Middel, et Redskab; 6. en Grund; 7. Form, Maade, hvorpaa en Ting er eller skeer; Maal, Maade, hvorefter den deles. — Enhver især af disse Bemærkelser, med flere deraf udgaaende og dermed beslægtede, kunne oplyses v. følgende Exempler: 1. At ligge i Sengen; sidde i en Lænestol (men: paa en Stol.) Han er i Byen, opholder sig i Frankrige. At holde noget i Haanden, holde een i sine Arme. At være i sin Stue, i Selskab, i Eensomhed. At sidde i Fængsel, boe i en smuk Egn. Der er intet i Flasken. Det staaer i Loven, i Aviserne. At have Ondt i Maven, i Hovedet. — Hertil høre ogsaa de Tilfælde: a) hvor der tales om at være inde imellem, komme ind iblandt noget. Qvæget er i Kornet. Han forsvandt i den store Folkemængde. Ringen blev borte i Græsset, i Sandet. b) hvor der er Tale om den Egenskab, som tillægges en Ting, den Materie, som Tingen bestaaer af, ell. som udgiør enten hele Tingen, ell. en uadskillelig Bestanddeel af samme. F. Ex. Der er god Malm i den Klokke, godt Tømmer i Huset, godt Staal i Kniven. — Mere fig. siges ogsaa: Der er god Lyd i Fløiten, en god Gang i Skoene. Der er Styrke i Tømmeret, Kraft i Talen; Mening i det han siger. c) hvor Talen er om Klædning ell. Rustning, som man bruger, har paa, ell. er iført. At gaae i Tøfler, i Overkiole, i Sørgeklæder. Hun er alt i sin fulde Pynt. En Ridder i fuld Rustning. Soldaterne stode i Gevær (under Vaaben.) d) hvor der tales om Ting, som ere anbragte paa nogle Dele af Legemet, ell. paa Klæderne, ell. fastgiorte v. disse. At have Sølvknapper i sin Trøie, Ringe i Ørene. At gaae m. Pidsk, Pung i Haaret, m. Spænder i Skoene. At have Hægter i Kiolen. e) hvor en Handling udtrykkes, der foregaaer ligesom i det Indre af en Gienstand. At blade,

læse i en Bog. At gaae op og ned i Sta[...]
At reise omkring i Landet; arbeide i [...]
Have; gaae, søge, famle i Mørke. At [...]
sig i Vandet. Jeg kan ikke røre mig i t[...]
Klæder. — Ligeledes endeel figurlige [...]
tryk: At være een i Veien. At faae n[...]
i sit Hoved (fatte det.) At have ne[...]
Erindring; ligge i Haarene p. hinand[...]
— 2. Han er i maadelig Tilstand, i [...]
Omstændigheder. At være i et Embed[...]
være i Bevægelse, i Gang, i Drift, i [...]
At leve i Ægteskab, i Ro, i Overfl[...]
hed, i Armod, i Venskab, i Fiendskab [...]
een. Giøre noget i Søvne, see noge[...]
Drømme. I Vrede, i Spøg, i Skræk, [...]
Overilelse. — 3. fornemmelig i mange Ud[...]
og Talemaader, som danne Adverbier: [...]
Ex. I Almindelighed, i Særdeleshed, [...]
visse Maader, i det Hele, i Henhold, i [...]
seende til, i Mangel af, i Betragtning [...]
i Forventning, i Grunden, i sig selv, &c. [...]
4. At fordybe sig i Læsning. At gaae [...]
t. Haande i Forretninger. At vinde, [...]
i Spil. At tage noget i Betænkning, [...]
noget i Tvivl. At overgaae een i [...]
i Kundskaber. At være en Mester i Fe[...]
i Dandsen; langsom i sin Gang, dygtig i [...]
Gierning. Pigen staaer i Vask (er i [...]
med), i Brygning, i Strygning. Jeg [...]
i Kirke, i Aftensang, i Skole (ɔ: jeg [...]
tog i Gudstienesten, i Underviisning[...]
forskielligt fra: i Kirken, i Skolen, ɔ: [...]
i Bygningen.) 5. At tale i Vers, i [...]
nelser. At drikke sig fuld i Viin; holde [...]
sten i Tømme; banke een af i en S[...]
6. At giøre noget i en god Hensigt, i [...]
bedste Mening, i Haab om Vinding. [...]
reise i egne, i Andres Ærender. — 7. [...]
skeete i min Nærværelse, i Alles [...]
Det er giort i Hast. Brylluppet gik [...]
Stilhed. At tale i en bydende Tone. [...]
høi, i ringe Grad. I det høieste, i [...]
mindste. Hans Formue bestaaer i Jo[...]
gods. I en Fiirkant, i to Rader, i [...]
neskelig Skikkelse. At betale i Guld, i [...]
Sølv. At veie noget ud i Pund og [...]
At sælge i Alen (alenviis), i hele St[...]
i store Partier. — B. br. præpos. i [...]
om Tiden, naar noget skeer, er skeet, [...]
ell. kan skee; (paa Spørgsmaalet: naa[...]
dog ei i Almindelighed; men kun i [...]
Udtryk, der angive et bestemt Tids[...]
ell. Tidsrum. I Aar, i Fior, i Gaar, [...]
Dag, i Aften, i Morgen, i næste Uge, [...]
Vinter, i Juletiden. I Formiddag, i E[...]
termiddag (naar denne Tid paa Dag[...]
endnu ei er udløben. I Formiddag [...]

; ikke Tid dertil. Jeg skal komme i Ef-
rmiddag. Man siger dog ogsaa baade:
an var her i Formiddag og i Formid-
ags.) J min Ungdom. Det er skeet i
tte Aar. J denne Uge ventes han. —
æpos. i styrer derimod Genitiv, naar en
rbigangen Tid paa Dagen eller Dag i
gen betegnes; (i sidste Tilfælde bruges om
n tilkommende Dag: paa.) J Morges,
Formiddags, i Eftermiddags, i Aftes (i
aar Aftes), i Mandags, i Onsdags (ɔ:
ste Mandag, Onsdag.) b) om en ved-
rende (forbigangen ell. tilkommende) Tid
. Spørgsmaalet: hvorlænge?) Han har
ret borte i et Aar. Jeg har ikke seet
nde i tre Aar. Det var giort i et Dieblik,
n halv Time. J tre Timer kan vi være
Roeskilde. Om et Aar agter han, at
ise; men i et Aar kan meget hændes. —
. udtrykker denne præp. en Bevægelse
et Sted, en Retning eller Stræben i
ierning ell. Handling imod noget, eller
gesom til det Indre af Tingen. 1. om
tedet, ell. om en egentlig Bevægelse, en
andling, hvorved noget flyttes, bringes
n til, ind i noget, ind i et Rum. At
enke Viin af Flasken i Glasset. At komme
lelet i Posen. At gaae ind i Huset, putte
get i Lommen, i Barmen. At tage, holde
n i Haanden. Det vil ikke gaae i (nem-
i et Rum, som er for lidet.) At ind-
tte noget i Guld, svøbe i Papir, hylle
i en Kappe. At skære sig i Haanden,
de sig i Diet, rive sig i Haaret. At slaae
Søm i Væggen; drive en Pæl i Jor-
n; dyppe sin Finger i Vand. At gaae i
kole, i Kirke, i Selskab, i Concert (nem-
for at deeltage eller være nærværende
det, der foretages. Men: jeg gik ind i
irken, ind i Skolen, for at see mig om.)
see een i Ansigtet, sige een noget i Øret.
Ligeledes i mange uegentlige Talemaa-
r: f. Ex. At falde een i Talen. At for-
ke sig i en Pige. At blande sig i en Sag.
tage noget i Agt, i Besiddelse, i Tie-
n, i Beskyttelse. At skaffe sig Indsigt i
get. Han gaaer i sit tyvende Aar ɔ: han er
er det 19de. 2. om en Tilstand, som
n er i Begreb m. at sættes i ell. sætte noget
som forberedes, ell. som efterhaanden bli-
r til. At komme i Ulykke, i Mistanke, i
mod. Det satte mig i Forundring. At
ige een i Forglemmelse. At falde i Syg-
m, i Tanker; gaae i Opfyldelse. At
tte noget i Gang, sætte een i Arbeide. —
geledes om Deling af en Ting: At skære,
ppe, bryde noget i Stykker. At lade en
g indbinde i tre Bind. 3. om en Ma-
rie, som visse Arbeider gaae ud paa. At
le i Been, i Horn, i Træ; arbeide i
lv, i Guld; stikke i Kobber; udskære
gurer i Træ; afstøbe i Gips. — D. bru-
s præp. i om Udstrækning, Maal paa
Størrelse, Rummelighed (som ellers kunde henføres til A. 7.) Huset har 20 Alen i Længden. — Saaledes: i Breden, i Høiden, i Dybden, i Omfang, i Diameter. E. som adv. bruges præpos. i kun i nogle faa Udtryk og tildeels elliptisk. Luk Vinduet, Døren i. Døren vil ikke gaae i (lade sig lukke.) Jeg kan ikke faae Porten (lukket) i. "Og i slog han Døren bag efter saa brat." Bagg. — At være i med en Person ɔ: i Forbindelse med. Han var i med, da det skete (tog Deel i Handlingen. dagl. Tale.) Hun ligger i med Karlen (har hemmelig Omgang med.) = (De med præp. i sammensatte brugelige Ord findes nedenfor anførte; og deriblandt nogle Participier, som kun i denne Form bruges.)

J, en adskilt Partikel, ell. Forstavelse, der sættes foran nogle Pronom. og Adverbier. Den svarer t. den lat. Partikel cunque, og tildeels t. det tydske je, det A. S. æg. J hvilken Mand det træffer. (A. S. æghvilc, *unusquisque*.) J hvo det er (ell. hvo det end er.) J hvordan det gaaer (hvordan det end gaaer.) J hvad Udfald Tingen faaer. (A. S. æghvæt, *quodcunque*.) "J hvad jeg hørte, hvad jeg saae, i hvad min Tanke kun faldt paa." Rahbek. — "J hvor jeg seer en Nar, der leer jeg ufortrøden." P. M. Troiel. (A. S. æghvær, æghvar, *ubique*, *circumquoque*.) — Brugen af denne Partikel er nu næsten ganske forældet; og man anvender conj. end til en lignende Forstærkning af Udtrykket. Saaledes f. Ex. i de her anførte Tilfælde: "Hvor jeg end seer en Nar;" og: "Hvad jeg end hørte, hvad jeg saae."

J, personligt substantivisk Pronomen; den anden Person i Fleertallet, som bruges naar flere end een tiltales. (gen. eders. dat. og acc. eder; ogsaa jeres, jer.) — Fordum brugtes J ogsaa i Tiltale til enkelt Person, som man vilde vise Agtelse; nu finder denne Brug kun Sted hos Almuen, hvor den endnu er almindelig, selv blandt Slægtninge. [Almindelig Skrivebrug fordrer, at pron. J overalt betegnes m. stort Bogstav; om man endog skriver alle andre pron. (og selv eders, eder) med mindre Forbogstav.]

Jagttage, v. a. 3. (s. tage.) 1. give nøie, og m. udtrykkelig henvendt Opmærksomhed, Agt p. noget som er, skeer eller foregaaer. At iagttage en Solformørkelse, iagttage Dyrenes Levemaade, iagttage Fiendens Bevægelser, Foretagender. "Hvad der skeer, kan (ogsaa ved en Hændelse) blive bemærket; kun det, hvorpaa Opmærksomheden forud har været spændt, kan blive iagttaget." P. E. Müller. 2. have Agt paa, have i Agt, for at opfylde, efterleve. At iagttage Lovene, sine Pligter. (J Bemærkelsen: passe paa, lægge Mærke t. no-

I.

(Vocal.)

I, præpos. [Isl. í.] Denne Præpositions mangfoldige Brug lader sig især henføre til følgende to Hovedbemærkelser: A. udtrykker den 1. egentlig en Væren, en værende Tilstand, med Angivelse af Stedet, der ligesom indeholder ell. omgiver Gienstanden (i de fleste Tilfælde det modsatte af udenfor); 2. i fiernere og mere uegentl. Bemærkelse: en Tilstand, Forfatning, hvori Gienstanden befinder sig ell. den angivne Handling skeer; 3. et Forhold, Hensyn til en Gienstand; 4. selve Objectet (Gienstanden) for en Handling, en Forandring ell. for en blot Beskaffenhed (et Prædicat); 5. et Middel, et Redskab; 6. en Grund; 7. Form, Maade, hvorpaa en Ting er eller skeer; Maal, Maade, hvorefter den deles. — Enhver især af disse Bemærkelser, med flere deraf udgaaende og dermed beslægtede, kunne oplyses v. følgende Exempler: 1. At ligge i Sengen; sidde i en Lænestol (men: paa en Stol.) Han er i Byen, opholder sig i Frankrige. At holde noget i Haanden, holde een i sine Arme. At være i sin Stue, i Selskab, i Eensomhed. At sidde i Fængsel, boe i en smuk Egn. Der er intet i Flasken. Det staaer i Loven, i Aviserne. At have Ondt i Maven, i Hovedet. — Hertil høre ogsaa de Tilfælde: a) hvor der tales om at være inde imellem, komme ind iblandt noget. Qvæget er i Kornet. Han forsvandt i den store Folkemængde. Ringen blev borte i Græsset, i Sandet. b) hvor der er Tale om den Egenskab, som tillægges en Ting, den Materie, som Tingen bestaaer af, ell. som udgiør enten hele Tingen, ell. en uadskillelig Bestanddeel af samme. F. Ex. Der er god Malm i den Klokke, godt Tømmer i Huset, godt Staal i Kniven. — Mere fig. siges ogsaa: Der er god Lyd i Fløiten, en god Sang i Skoene. Der er Styrke i Tømmeret, Kraft i Talen, Mening i det han siger. c) hvor Talen er om Klædning ell. Rustning, som man bruger, har paa, ell. er iført. At gaae i Tøfler, i Overkiole, i Sørgeklæder. Hun er alt i sin fulde Pynt. En Ridder i fuld Rustning. Soldaterne stode i Gevær (under Vaaben.) d) hvor der tales om Ting, som ere anbragte paa nogle Dele af Legemet, ell. paa Klæderne, ell. fastgiorte v. disse. At have Sølvknapper i sin Trøie, Ringe i Ørene. At gaae m. Pidsk, Pung i Haaret, m. Spænder i Skoene. At have Hægter i Kiolen. e) hvor en Handling udtrykkes, der foregaaer ligesom i det Indre af en Gienstand. At blade, læse i en Bog. At gaae op og ned i Stu[e] At reise omkring i Landet; arbeide i [en] Have; gaae, søge, famle i Mørke. At [s]p[eile] sig i Vandet. Jeg kan ikke røre mig i d[e] Klæder. — Ligeledes endeel figurlige U[d]tryk: At være een i Veien. At faae n[o]g[et] i sit Hoved (fatte det.) At have nog[et i] Erindring; ligge i Haarene v. hinand[en] — 2. Han er i maadelig Tilstand, i [...] Omstændigheder. At være i et Embed[e] være i Bevægelse, i Gang, i Drift, i [...] At leve i Ægteskab, i Ro, i Overfl[ødig]hed, i Armod, i Venskab, i Fiendskab m[ed] een. Giøre noget i Søvne, see nog[et i] Drømme. I Vrede, i Spøg, i Skræ[k,] Overilelse. — 3. fornemmelig i mange Udtr[yk] og Talemaader, som danne Adverbier: Ex. I Almindelighed, i Særdeleshed, [...] visse Maader, i det Hele, i Henhold, i [...]seende til, i Mangel af, i Betragtning [...] i Forventning, i Grunden, i sig selv, &c. — 4. At fordybe sig i Læsning. At gaae [...] t. Haande i Forretninger. At vinde, [...] i Spil. At tage noget i Betænkning, [...] noget i Tvivl. At overgaae een i Lærd[om] i Kundskaber. At være en Mester i Fegt[ning] i Dandsen; langsom i sin Gang, døgtig i [sin] Gierning. Pigen staaer i Vask (er i F[...] med), i Brygning, i Strygning. Jeg v[ar] i Kirke, i Aftensang, i Skole (ɔ: jeg t[...] tog i Gudstienesten, i Underviisning[...] forskielligt fra: i Kirken, i Skolen, ɔ: [...] i Bygningen.) 5. At tale i Vers, i [...] nelser. At drikke sig fuld i Viin; holde [...] sten i Tømme; banke een af i en S[...] 6. At giøre noget i en god Hensigt, i de[n] bedste Mening, i Haab om Vinding. [...] reise i egne, i Andres Ærender. — 7. D[...] skeete i min Nærværelse, i Alles Pa[...] Det er giort i Hast. Bryllupet gik [...] Stilhed. At tale i en bydende Tone. [...] høi, i ringe Grad. I det høieste, i [det] mindste. Hans Formue bestaaer i Jord[e]gods. I en Fiirkant, i to Rader, i [...] neskelig Stiftelse. At betale i Guld, i [...] Sølv. At veie noget ud i Pund og [...] At sælge i Alen (alenviis), i hele St[...] i store Partier. — B. br. præpos. i [...] om Tiden, naar noget skeer, er skeet, [...] ell. kan skee; (paa Spørgsmaalet: na[ar] dog ei i Almindelighed; men kun i [...] Udtryk, der angive et bestemt Tid[s...] ell. Tidsrum. I Aar, i Fior, i Gaa[r,] Dag, i Aften, i Morgen, i næste Uge, [...] Vinter, i Juletiden. I Formiddag, i E[f]termiddag (naar denne Tid paa Dag[en] endnu ei er udløben. I Formiddags [...]

ȝ ikke Tid dertil. Jeg skal komme i Ef-
rmiddag. Man siger dog ogsaa baade:
an var her i Formiddag og i Formid-
ags.) I min Ungdom. Det er skeet i
tte Aar. I denne Uge ventes han. —
æpos. i styrer derimod Genitiv, naar en
rbigangen Tid paa Dagen eller Dag i
gen betegnes; (i sidste Tilfælde bruges om
n tilkommende Dag: paa.) I Morges,
Formiddags, i Eftermiddags, i Aftes (i
aar Aftes), i Mandags, i Onsdags (ɔ:
ste Mandag, Onsdag.) b) om en ved-
rende (forbigangen ell. tilkommende) Tid
. Spørgsmaalet: hvorlænge?) Han har
ret borte i et Aar. Jeg har ikke seet
nde i tre Aar. Det var giort i et Øieblik,
n halv Time. I tre Timer kan vi være
Roeskilde. Om et Aar agter han, at
ise; men i et Aar kan meget hændes. —
. udtrykker denne præp. en Bevægelse
: et Sted, en Retning eller Stræben i
jerning ell. Handling imod noget, eller
jesom til det Indre af Tingen. 1. om
tedet, ell. om en egentlig Bevægelse, en
andling, hvorved noget flyttes, bringes
n til, ind i noget, ind i et Rum. At
enke Viin af Flasken i Glasset. At komme
elet i Posen. At gaae ind i Huset, putte
get i Lommen, i Barmen. At tage, holde
n i Haanden. Det vil ikke gaae i (nem-
i et Rum, som er for lidet.) At ind-
tte noget i Guld, svøbe i Papir, hylle
i en Kappe. At skære sig i Haanden,
de sig i Diet, rive sig i Haaret. At slaae
Søm i Væggen; drive en Pæl i Jor-
n; dyppe sin Finger i Vand. At gaae i
kole, i Kirke, i Selskab, i Concert (nem-
for at deeltage eller være nærværende
det, der foretages. Men: jeg gik ind i
irken, ind i Skolen, for at see mig om.)
see een i Ansigtet, sige een noget i Øret.
Ligeledes i mange uegentlige Talemaa-
r: f. Ex. At falde een i Talen. At for-
ke sig i en Pige. At blande sig i en Sag.
tage noget i Agt, i Besiddelse, i Vie-
n, i Beskyttelse. At skaffe sig Indsigt i
get. Han gaaer i sit tyvende Aar ɔ: han er
er det 19de. 2. om en Tilstand, som
n er i Begreb m. at sættes i ell. sætte noget
som forberedes, ell. som efterhaanden bli-
t til. At komme i Ulykke, i Mistanke, i
mod. Det satte mig i Forundring. At
inge een i Forglemmelse. At falde i Syg-
m, i Tanker; gaae i Opfyldelse. At
tte noget i Gang, sætte een i Arbeide. —
geledes om Deling af en Ting: At skære,
ppe, bryde noget i Stykker. At lade en
g indbinde i tre Bind. 3. om en Ma-
rie, som visse Arbeider gaae ud paa. At
de i Been, i Horn, i Træ; arbeide i
lv, i Guld; stikke i Kobber; udskære
urer i Træ; afstøbe i Gips. — D. bru-
præp. i om Udstrækning, Maal paa
Størrelse, Rummelighed (som ellers kunde henføres til A. 7.) Huset har 20 Alen i Længden. — Saaledes: i Breden, i Høiden, i Dybden, i Omfang, i Diameter. E. som adv. bruges præpos. i kun i nogle faa Udtryk og tildeels elliptisk. Luk Vinduet, Døren i. Døren vil ikke gaae i (lade sig lukke.) Jeg kan ikke faae Porten (lukket) i. "Og i slog han Døren bag efter saa brat." Bagg. — At være i med en Person ɔ: i Forbindelse med. Han var i med, da det skete (tog Deel i Handlingen. dagl. Tale.) Hun ligger i med Karlen (har hemmelig Omgang med.) = (De med præp. i sammensatte brugelige Ord findes nedenfor anførte; og deriblandt nogle Participier, som kun i denne Form bruges.)

I, en adskilt Partikel, ell. Forstavelse, der sættes foran nogle Pronom. og Adverbier. Den svarer t. den lat. Partikel cunque, og tildeels t. det tydske je, det A. S. æg. I hvilken Mand det træffer. (A. S. æghvilc, *unusquisque*.) I hvo det er (ell. hvo det end er.) I hvordan det gaaer (hvordan det end gaaer.) I hvad Udfald Tingen faaer. (A. S. æghvæt, *quodcunque*.) "I hvad jeg hørte, hvad jeg saae, i hvad min Tanke kun faldt paa." Rahbek. — "I hvor jeg seer en Nar, der leer jeg ufortrøden." P. M. Troiel. (A. S. æghvær, æghvar, *ubique*, *circumquoque*.) — Brugen af denne Partikel er nu næsten ganske forældet; og man anvender conj. end til en lignende Forstærkning af Udtrykket. Saaledes f. Ex. i de her anførte Tilfælde: "Hvor jeg end seer en Nar;" og: "Hvad jeg end hørte, hvad jeg saae."

I, personligt substantivisk Pronomen; den anden Person i Fleertallet, som bruges naar flere end een tiltales. (gen. eders, dat. og acc. eder; ogsaa jeres, jer.) — Fordum brugtes I ogsaa i Tiltale til enkelt Person, som man vilde vise Agtelse; nu finder denne Brug kun Sted hos Almuen, hvor den endnu er almindelig, selv blandt Slægtninge. [Almindelig Skrivebrug fordrer, at pron. I overalt betegnes m. stort Bogstav; om man endog skriver alle andre pron. (og selv eders, eder) med mindre Forbogstav.]

Jagttage, v. a. 3. (s. tage.) 1. give nøie, og m. udtrykkelig henvendt Opmærksomhed, Agt p. noget som er, skeer eller foregaaer. At iagttage en Solformørkelse, iagttage Biernes Levemaade, iagttage Fiendens Bevægelser, Foretagender. "Hvad der skeer, kan (ogsaa ved en Hændelse) blive bemærket; kun det, hvorpaa Opmærksomheden forud har været spændt, kan blive iagttaget." P. E. Müller. 2. have Agt paa, have i Agt, for at opfylde, efterleve. At iagttage Lovene, sine Pligter. (I Bemærkelsen: passe paa, lægge Mærke t. no-

get for sin Fordeels Skyld, bruges hellere: tage i Agt. At tage Leiligheden, tage sin Fordeel i Agt.) = Jagttagelse, en. pl. -r. 1. Giorningen at iagttage. 2. den Erfaring, som v. Jagttagelse erhverves. Han har giort gode physiske, astronomiske Jagttagelser. (jvf. Bemærkning.) "Jagttagelse medfører, at en Bemærkning v. foregaaende Tænkning er bleven fremkaldt." Müller. = Deraf: Jagttagelsesaand, en. Evne, Duelighed til at iagttage. — Jagttager, en. den, som iagttager, som forstaaer at iagttage. En god Jagttager.

Ibanket, partic. bragt i v. Bankning. Sømmet er ikke ret ibanket.

Ibenholt, et. ud. pl. et Slags udenlandsk, meget haardt og tungt Træ af sort Farve. (Lat. Ebenus.)

Iberegne, v. a. 1. indbefatte tillige i en Beregning. Dette maa ogsaa iberegnes. Hans Indkomster, de uvisse iberegnede, udgiøre saameget. — Iberegning, en.

Iblandet, partic. blandet imellem.

Iblanding, en. Blanding imellem andre Ting, Indblanding.

Iblandt, præp. som bemærker: i Hob, i Samling m. flere Gienstande, uden Hensyn t. Orden ell. til et vist Sted (har derfor altid pl. eller et Collectiv efter sig.) Brevet laae iblandt andre Papirer. Man kunde ikke opdage ham iblandt Mængden. ("Man siger om en Mængde Mennesker: Den ell. den var iblandt dem; men: de havde ham imellem sig. I første Tilfælde sigtes t. Mængden overhovedet; i det sidste til Nogle af Mængden." Sporon.) Der fandtes eftergiorte Ædelstene iblandt de ægte. At kaste Penge ud iblandt Folket. At tælle, regne een iblandt sine Venner. — Ogsaa t. at betegne: een af flere. Den Klogeste iblandt (af) dem alle. Han var iblandt saa mange den eneste ærlige. (jvf. imellem.) I St. for iblandt bruges, og kan overalt bruges, det forkortede blandt. — 2. som adv. for: undertiden. Jeg kommer der iblandt (sielden og kun i dagl. Tale.)

Iboende, partic. 1. som boer i; som har sin Bopæl. Huset og de iboende Folk. (sielden.) 2. figurl. som findes i. "En os iboende Kraft." Treschow. "Hiertets Udvidelse v. den iboende Kraft." Mynster. — (Sielden, og kun i forældet Stiil, forekommer v. iboe i andre Tider: "At der ikke er Skov t. den Gaard, som Præsten iboer." D. Lov, II. 12. 2.)

Id, en. ud. pl. [Isl. *Idia, Idni*, Flittighed.] 1. Gierning, Syssel, Foretagende. "Fordi (derfor) er Verden vid, at hver Mand har sin Id." Ordspr. "Alt det du tager dig til Id" (foretager dig.) Vording. I. 246. 2. Hensigt, Hu. Det var ikke min Id at vinde Rigdom (en nyere, overført Brug.) = Idløs, adj. som inte... foretager sig, ørkesløs.

Ideal, et. pl. -er. Phantasiens Bille... ell. anskuelige Forestilling af Noget, s... tænkes i dets høieste væsentlige ell. mul... Fuldkommenhed; Tankebilledet, eller de... anskuelige Fremstilling af en Idee. Skiøn... heds, Godheds Ideal. Konstnerens Ide... ler. Et I. af qvindelig Skiønhed. — ide... alsk, adj. som svarer t. Forestillingen o... et Ideal, som man tænker sig som Ideal... En idealsk Skiønhed. Et idealsk Konstv... (hvori Konstneren har fulgt et Ideal, el... stræbt at udtrykke en Idee.)

Idee, en. pl. -r. Dette fremmede Or... bruges hyppigen, saavel (efter det Fransk...) for: Tanke, Forestilling, Begreb; som... den nyere Tid (efter det Græske) om P[hi]losophiens høieste Fornuftbegreber.

Idel, adj. som bt. uden Forandring. [A. S. idel. Holl. ydel.] som ikke inde... holder, ikke er blandet med noget andet... lutter, bar, blot. Hans Tale var id... Pral. Idel gode Mennesker. Af idel Trods... "See, der vare opkomne idel Tidsler pa... Ageren." Ordspr. 24. 31.

Idelig, adj. [Is. idull, idullegr.] ... som ofte skeer, ofte gientages, hyppig. ... styrke sin Helbred v. idelige Reiser. "... de kunne siden des ideligere komme ... dem." D. Lov. II. 7. 3. "Hvad der indtræf... fer saa hyppigen, at Mellemrummene ... bemærkes, siges at skee ideligen." Müller. 2. vedvarende, uafbrudt. Idelig Reg... "Et godt Mod er et ideligt Giæstebud." Ordspr. 15. 15. "Man bør idelig have ... Næstes Trang for Øine, og ofte kom... ham til Hielp." Sporon. — ideligen, adv. 1. med hyppig Gientagelse. 2. uden A[f]... brydelse, altid. "En Stridsmand af de... som vare ideligen hos ham." Ap. G. 10. 7. — Idelighed, en. det, at en Handling... gientages. (Langebek.)

Identisk, adj. som er fuldkommen ... med, ell. eet og det samme som en anden Ting. (philos. Konstord.) — Deraf: Iden... titet, en. (Eenshed; eller, i en anden Be... tydning, efter nyere philos. Systemers Ta... lebrug, maaskee snarere: Modsætnings... eenhed.)

Idræt, en. pl. -ter. [Isl. Iþrótt.] 1. egentl. Øvelse, Legemsøvelse, legemlig Fær... dighed (hvoraf ogsaa det gamle: Idræts... mand, Haandværksmand. "En strabs... Idrætsmand." Th. Stockfleth. (Forsøg i ... sk. Vid. XII. 46.) "Held vorde dem, ... Folket lære! Held vorde hver en Idræts... mand." Thaarup.) 2. derfra i det ... Sprog overført til: Handling, Foreta... gende, Adfærd, moralsk Opførsel. "Me[d] raske Skridt han iled hen mod sin Idræts... Maal." Øhlenschl. "Hvér han ænsom fuld... overveie sit Livs Idræt." Mynster. "Hvad ...

ıten vore Idrætter velsignes med Held,
:er vi maae lide uforskyldt." Samme.
Rens Folket i Ro fuldbyrder sin Idræt."
leislings Theokrit. 3. undertiden ogsaa
r: Virksomhed, Flid. "Fryd er Idræts
lomster, Ro dens Høst." Thaarup.

Idyl, en. pl.-ler. Hyrdedigt. — idyl-
k, adj. som hører til dette Slags Poesie.

Idømt, partic. som een er dømt til,
ıalagt ved Dom. At betale de idømte
ader.

Ifald, conj. i det Tilfælde at, dersom,
ıis. Ifald han kommer, naar jeg er borte.

Ifleng, adv. s. Fleng.

Iflette, v. a. 1. bringe ind i, ind imel-
n v. Fletning. Baandet maa først iflet-
s. Han udpillede den iflettede Silkesnor.

Ifyldning, en. pl.-er. Gierningen, at
lde noget i en Fordybning.

Ifyldt, partic. som er bragt i v. Fyld-
ng. Veien er bleven jævn ved det ifyldte
ruus.

Ifældet, partic. som er fældet ind i
ıget. Man seer let det ifældede Stykke.

Ifødt, partic. s. medfødt.

Iføre, v. a. 2. om Paaklædning. At
øre sig de Klæder, man nylig havde af-
rt sig. Han var iført sin Høitidsdragt.
Rindre sprogrigtigt med den gientagne
ræposition: "Da rev han sine Klæder, og
ørte sig i en Sæk." 2 Kong. B. 19. 1.
Du, o Herre! Marken klæder, du ifører
n i Grønt." C. Frimann.) figurl. i Bi-
l-Oversættelser: paatage sig, forsyne sig
ed, tilegne sig. = Deraf: Iførelse, en.

Igaaer, v. n. bruges kun i partic. i
n Talemaade: de ere, vare meget igaaede
ed hinanden ɔ: meget nøie forbundne,
rtrolige. (d. Tale.)

Igield, en. [Isl. Idgiölld.] Vederlag,
iengield; br. kun i Lovsproget, om enkelt
rstatning for det Stiaalnes Værdi; lige-
m Tvigield om dobbelt Erstatning.

Igien, adv. [A. S. agen. Sv. igen.] 1.
tter, paa ny. Nu er han der igien. Nu
iorde han det igien. "Thi du er Støv,
g skal blive t. Støv igien." 1 Moseb. 3.
t gaae igien, spøge, vise sig efter Døden.
. ligeledes, t. Giengield. Han elsker hende,
g hun ham igien. At slaae igien (naar
ıan bliver slaaet.) 3. tilbage (til eller
a.) Han gik, og vil komme igien om en
Time. Han har faaet sit mistede Tøi igien.
t give igien, hvad man har faaet; tage
jien hvad man har givet. — "Igien bruges
elst naar derved især tænkes paa, at noget
ommer tilbage t. samme Sted, ell. at no-
et kommer i St. for noget andet, ell. naar
n vis Modsætning skal antydes. Atter
etegner ikke blot en anden Gang; men
iientagelse i Almindelighed." Müller. 4.
lovers. Der er ikke meget igien. "Hans
roder er død, og han er allene bleven
igien." 1 Moseb. 42. 38. (I Sammensæt-
ninger bruges gien, i St. for igien, med
følgende Undtagelser.)

Igienfødelse, en. ud. pl. det, at fødes
paa ny, ell. Tilstanden at være igienfødt.
(Begge Ord forekomme i Bibel-Overs. og
theol. Skrifter. Sædvanligen br. gienføde,
gienfødt, Gienfødelse.)

Igiengive, v. a. 3. give tilbage. (s.
giengive.) "Da skal du igiengive ham det
førend Solen gaaer ned." 2 Moseb. 22. 26.

Igienkalde, v. a. findes brugt (skiøndt
sielden) for: gienkalde (f. Ex. i D. Bibel
Esther. 8. 5.) — Igienkaldelse, s. Gien-
kaldelse.

Igienkræve, v. a. 1. kræve tilbage hvad
man har givet, overdraget, flyet en anden.
"Da kan Skyldneren Pantet ei igienkræ-
ve." D. Lov. V. 7. 1.

Igienlevende, adj. v. [af igien, 4.] som
af Flere er endnu i Live, overlevende. Den
eneste Igienlevende af hele Familien.

Igienløse, v. a. 2. udløse ved Penge,
løskiøbe. 2. befrie fra evig Fordærvelse,
forløse. (Især om Christus.) — I begge Be-
mærkelser forekommer det mest i D. Bibel
og theolog. Skrifter; ligesom ogsaa subst.
Igienløsning, en. (Begge Ord forekomme
ligeledes i Formen: gienløse og Gienløs-
ning.)

Igiennem, præp. og adv. [Isl. gégnum.]
1. præp. om Stedsforhold, hvor igiennem
i Almindelighed udtrykker Forholdet af en
Virkning, en Bevægelse, der a) adskiller
et Legemes Dele fra een Ende t. en anden
(trans), ell. b) strækker sig langs med de
allerede adskilte Dele (per, trans.) a) At
hugge noget igiennem. At stikke een igien-
nem m. sin Kaarde. Kuglen gik igiennem
Muren. Regnen er trængt igiennem alle
mine Klæder. Solstraalerne kunne ikke
trænge igiennem Taagen. At trænge sig
igiennem en Folkehob. At vade igiennem
et Vand, en Sump (men: over en Bæk.)
At slaae, hugge sig igiennem Fienden. b)
At see igiennem Vinduet, igiennem et Glas
(v. Hielp af de indtrængende Lysstraaler.)
At reise igiennem et Land; kiøre igiennem
Byen, igiennem Gaderne; ride igiennem
en Skov; kige igiennem et Hul. At see
igiennem Fingre med een ɔ: ikke nøie nok
paasee hans Handlinger. c) figurlige Tale-
maader: At gaae en Sygdom igiennem ɔ:
udholde den. At slaae sig (tarveligt, kum-
merligen) igiennem. 2. adv. om Tiden
(da det altid staaer bag efter Substanti-
vet.) Hele Dagen, Ugen, Maaneden igien-
nem. Et heelt Aar igiennem (ɔ: fra Be-
gyndelsen t. Enden.) = I Sammensætnin-
ger bruges nu overalt giennem, efter hvil-
ket Ord de findes anførte.

Igientage, v. a. 3. findes brugt (i Bi-
beloversf.) for gientage. "Og disse Ord →

skal du igientage for dine Børn." 5 Mose B. 6. 7.

Igle, en. pl. -r. et Slags Orme, der i begge Ender have en kiødagtig Skive, forsynet m. betydelig Sugekraft. Blodiglen (Hirudo medicinalis) bruges i Lægekonsten. "Mindet — klæbede fast ved hans Siæl, som Iglen ved blodrige Aare." Hertz. (Det isl. *Igull* bemærker, ligesom det T. Igel, et Pindsviin; men denne Bemærkelse, som nogle Naturkyndige have optaget, findes ikke i det Danske.) = Iglesætning, en. Gierningen, at sætte Blodigler p. Kroppen for at udsuge overflødigt eller skadeligt Blod. (Todes Skr. III. 17.)

Igt, en. ud. pl. 1. d. s. s. Gigt. (hos Almuen.) Isl. Ikt. 2. Materien, som trækker til en Byld. (V. S. O.)

Ih! Udraabsord, af Forundring eller Skræk.

Iheste, v. a. 1. hefte fast i. De ved Enden iheftede Blade høre ikke til Skriftet selv.

Ihiel, adv. [Isl. i hel. af: Hel, Helia, Død.] til Døde, saaledes at Døden paafølger. At slaae, stikke, skyde een ihiel. At drikke, arbeide, lee sig ihiel. — Deraf: ihielskyde, ihielslaae, ihielstikke.

Ihu, adv. [ogsaa adskilt: i Hu.] i Erindring, i Minde. Bruges kun i den Talemaade: At komme ihu, erindre, mindes. "For vel jeg kommer kun ihu den Tid, da jeg var glad som du." Rahbek. "Midt i mine Glæder kommer jeg det sørgeligt ihu." Bagg. = ihukomme, v. a. 3. (s. komme.) 1. gienkalde det Forbigangne i Erindringen; mindes, fornye Mindet om noget. At ihukomme Velgierninger; ihukomme store Mænds Erindring. ("Ligesom at huske nu br. oftere i dagl. Tale, end erindre, saaledes br. erindre oftere end ihukomme; dette findes derimod hyppigst i ældre Skr. og i Bibeloversættelsen og har derved faaet mere Eftertryk i Bemærkelsen." Müller.) 2. have i Agt, have i Tankerne, erindre sig, komme ihu. At ihukomme sine Pligter. "Ihukom din Fader og Moder, naar du sidder iblandt store Herrer." Sir. 23. 19. — ihukommelig, adj. 1. som vil, kan erindres. 2. som kommer ihu, erindrer sig. (V. S. O.) — Ihukommelse, en. ud. pl. 1. Erindring, Minde, Amindelse (forskielligt fra Hukommelse.) Dette giører t. min Ihukommelse. Folket bevarer store Fyrsters I. "Mange Navne, mange Tildragelser, som fortiene at leve i hæderlig Ihukommelse f. alle slidigere Slægter." Mynster. 2. den Virksomhed i Siælen, at have i Erindringen, at erindre sig. Sine Pligters Ihukommelse. "Ved dem skeer Syndernes Ihukommelse aarligen." Ebr. 10. 3.

Ihægte, v. a. 1. sætte fast i en Hægte. Troien er ikke ret ihægtet.

Ihændehaver, en. pl. -e. den, som er Besidder af en skriftlig Adkomst, især et Gieldsbeviis; som har det i Hænde. Di[...] Obligationer lyde paa Ihændehaveren.

Ihængende, adj. v. 1. meget paastaae[...] stiv i at forfegte sin Mening. 2. overhæn[...]gende ved Trygleri. (V. S. O.)

Iid, s. Id.

Iil, en. ud. pl. [T. Eile; hos O[...] frid: Ila.] Hast, Skynding. (jvf. il[...]) = Iilbud, et. Et Bud, som i stor Skyn[...]ding bringer et Ærende ell. et Budsk[...] afsted; Skyndebud. (Courer.) — iilfærdig[...] adj. 1. som skynder sig meget, alt for m[...]get. 2. som skeer i stor Skynding, hastig[...] Iilfærdighed, en. Beskaffenheden, at vær[...] iilfærdig; den Ilendes Adfærd. Iilreise[...] en. Reise, som foretages, udføres i ha[...] Skynding. iilsindet, adj let t. Vrede[...] hastig i Sindet, hastmodig. "Den, hvis Heftighed yttrer sig i Øieblikket, enten i Ord ell. Gierning, kaldes opfarende; den, hvis Heftighed yttrer sig i Beslutninger, er iilsindet." Müller. Iilsindighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være iilsin[...]det. Iilskrift, en. Skrift, hvori man v. Tegn udtrykker enkelte ell. flere Ord, for at skrive meget hastigt. Iilskriver, en. den, som har Færdighed i saadan Skrift. iilsom, adj. som skeer, giøres m. Iil, hastig, skyndsom. Iilvogn, en. En let Vogn, som kan trækkes med ring[e] Kraft. (V. S. O.)

Iilregn, en. (V. S. O.) s. Iling.

Iis, en. ud. pl. [Isl. Is. A. S. Is, Isa.] 1. i Alm. frossent Vand. Der er Iis p. Van[...]det. Det har frosset Iis i Nat. 2. Overfla[...]den af en Sø, en Vandsamling, ell. af Havet, som v. Kulde er størknet t. Iis. At gaae, kiøre p. Isen. At reise over Isen. Isen kan endnu ikke bære. 3. en Blanding af spiselige Ting, som v. at sættes i Iis brin[...]ges i frossen Tilstand; Conditor-Iis, Flødeiis, Frugtiis, Jordbæriis, &c. = Iis[...]baad, en. En stærkt bygget Baad, der om Vinteren, naar Havet deels er aabent, deels iislagt, bruges til Overfart, især i det store Belt. Farten med Iisbaade er begyndt. At gaae over Beltet med en I. Iisbad, et. Bad, hvortil bruges Iis eller iiskoldt Vand. Iisbane, en. Glidebane p. Isen. Iisbierg, et. store Masser af Driviis, som i Polarhavene danne sig til flydende Bierge ell. Iisbanker. "Klippehøie Iisbierge fremskyde sig af Havet." Wandal. Iisbiørn, en. d. s. s. Hvidbiørn. Iis[...]blink, en. i Grønland: en Straaling af den faste Landiis, der bedækker en Deel af det indre, høiere Land, i betydelig Afstand fra dets vestlige Kyster. (jvf. Ugeskr. Samleren. I. 102. Dansk Ugeskr. I. 124.) Iis[...]bom, en. svære Tømmerstokke, der lægges uden for Broer og Bulværker, for at forste[...]

irkningen af Driviis. Iisbrage, en.
evne, Kløft i Isen. Iisbro, en. Bro, der
egges over Isen, hvor den ikke er stærk nok t.
ærdsel, ell. har Revner. (Moth.) Iisbrod
l. Iisbrodde, en. pl. -brodder. Jernpigge,
m befæstes under Fodtøiet p. Mennesker, og
ader Hestens Sko, for ei at glide p. Iis
l. glat Føre. Iisbrud, et. 1. Isens
pbrud v. Tøveir og Blæst. 2. den Be-
affenhed v. Havet, naar det efter Iisbrud
fuldt af løse Iisstykker ell. Iisflager;
p. Landjorden d. s. s. Brudføre. (Moth.)
isbræ, en. kaldes i Norge den Iis, som
lm. fra Sneen p. de høie Fielde, v. deels
is Smeltning, skrider ned i Dalene, og
r leirer sig i store Masser, m. forander-
Skikkelse og Udstrækning. (T. Glett-
her. Isl. Skrid-jökull.) [Maaskee af
sl. bræda, smelte; ell. Breid, en jævn
ade. Man siger ogsaa blot: en Bræ.]
isbrækker, en. Pæl, ell. Bygning i Van-
t af Træ ell. Steen, der anbringes ved
Bro, ell. uden for et Havnebulværk
d., for at modtage og bryde Stødet af
n m. Strømmen tildrivende Iis. (Kraft
lechan. 2 D.) iisbrændt, adj. v. kal-
s en Jordplet, hvor Græs ell. Sæd er
aet bort deraf, at Isen er bleven meget
nge liggende paa samme om Foraaret.
Olufsen. Land. Dec.) Iisbæger, et.
æger, hvoraf konstig Iis (3.) nydes.
isdrev ell. Iisdrift, en. Tilstanden, naar
n opbrudte og løse Iis driver om i Ha-
t. Iisdrik, en. iiskold Drik. Iis-
ække, et. sammenhængende Dække af Iis
er frosne Vande. iisdækket, adj. v.
dækket m. Iis. (Pram.) Iisfield, et.
m. Iis og Snee til alle Tider, ganske
l. tildeels, bedækket Field. Iisfiskeri,
. Fiskefangst om Vinteren paa Isen.
isflage, en. et stort, løsrevet Stykke
is. (Isl. Flaki, Flade, fladt Stykke.)
isform, en. Form, hvori Iis (3.) tillav-
s, og hvori den bringes til at fryse.
sfri, adj. fri f. Iis, ikke mere belagt m.
is. "Og iisfri klare Kilde rinder." Thaa-
up. iisfrossen, adj. frossen t. Iis, ell.
overtrukken med Iis. Iisfrosne Vinduer.
iisfugl, en. En Fugleslægt, hvoraf en
eget skiøn Art (Alcedo ispida) er inden-
andsk. iisfængslet, adj. v. poet. belagt
. Iis. Det iisfængslede Hav. (Herz. befr.
sr. 218.) Iisgang, en. 1. Isens Drift
Floder og Sunde v. Strømmen. Broen
r beskadiget ved I. Iisgangen i Beltet.
. Aabning i Isen, for at ise Skibe ind
l. ud. Iisgarn, et. Fiskergarn, som
ruges v. Iisfiskeri. iisglat, adj. glat,
ibrig som I. (V. S. O.) iisgraa, adj.
raaladen, som I. Iisgraat Haar. (V.
S. O.) "Den vise Gud, m. iisgraat Skiæg,
klædt i Vadmelskaaben." Øhlenschl. iis-
roet, adj. v. poet. tæt belagt m. Iis. "Iis-
groede Klipper, sneedækte Jord." J. L. Hei-
berg. (Psyche. 101.) Iisgrube, en. d. s. s.
Iiskielder. Iishav, et. Polarhavet, især
det nordlige. Iishud, en. Beklædning
af Planker p. de Skibe, som seile i Iisha-
vet. (V. S. O.) Iiskalv, en. et Slags
Iiskløft ell. Frostrevne i Træer, hvorved
Barken enten ikke er bleven sprængt, eller
senere er voxet sammen over Iiskløften.
(Archiv for Søvæsenet. III. 207.) Iis-
kamp, en. en tyk Klump Iis. Iis-
kielder, en. Grube ell. dyb Jordkielder,
hvor Iis bevares Aaret igiennem uden at
optøe. Iisklage, en. et stort Stykke
Driviis. (Langebek.) Iisklint, en. et
Iisfield. (Pram.) Iisklippe, en. En
m. Iis bedækket Klippe. "Iisklippens ga-
bende Kløft." Pram. iisklædt, adj v.
bedækket m. Iis. Iiskløft, en. 1. dyb
Revne i Isen; Kløft i den faste Landiis.
2. en af Frosten foraarsaget Revne i Ege-
træer; en Frostrevne. (Archiv f. Søvæsen.
III. 207. 209.) iiskold, adj. meget kold,
kold som Iis. Iiskrav, et. Vand, som
begynder at fryse, ell. Iis og Snee, som
er ved at tøe. (Langebek.) iislagt, adj.
belagt med Iis. Iislagte Vande. "Saa
mangen maa skiælve paa iislagte Steen."
C. Frimann. Iislæg ell. Iislægning,
en. den Virkning af Kulden, hvorved Ha-
vet ell. Søer belægges m. Iis. Iisplov,
en. Et Redskab t. at giennemskære Isen
med i Canaler, e. d. (v. Aph.) Iispol, en.
poet. for: Nordpol. "Iispolens Søn, hvo
gav dig Fred?" S. Blicher. Iispost, en.
Vagt, som i strenge Vintre udsættes paa
Isen f. at hindre Rømningsmænd. Iis-
pæl, en. Pæl, som nedrammes v. en Bro,
f. at bryde ell. svække Iisgangen. Iissav,
en. Sav, hvormed Isen giennemsaves naar
et Skib skal ises ell. man vil vække. Iissko,
en. pl. -skoe. S. som er indrettet t. at gaae
p. Iis med. Iisskred, et. s. Sneeskred,
Fieldskred. Iisslag, et. Regn ell. stærk
Taage, som fryser i det den er nær v. at
falde p. Jorden, og danner et tyndt Iislag.
iisslagen, adj. v. overtrukken m. Iis. (siel-
dent.) "En iisslagen Kaabe." Vedels Saxo.
197. Iisspore, en. Braad, som man
skruer eller sætter fast under Fodtøi, for
desbedre at kunne gaae p. Isen. Iisstykke,
et. en løsreven Deel af Isen; Iisklage.
At svømme omkring i Havet paa et I.
iisstædig, adj. om Heste, der ere frygt-
somme for at gaae p. Iis. (Moth.) Iis-
sukker, et. hos Sukkerbagere: et Slags
klar og glat Overflade af smeltet Sukker
paa Kager. (Ambergs Ordb.) Iistap,
en. pl. -pe. spidse Stykker Iis, som hænge
ned fra Tag eller Tagskæg, og dannes
af Tagdryp imellem Tø og Frost. "Fra
frosne Tagskiæg, og fra Strømmens
Vandfald — Iistappen hænger." Foersom.

Iisvaage, en. Et Hul, som man vækker i Isen, ell. som v. Stormens Magt frembringes. Iisvagt, en. d. s. s. Iispost. Iisvand, et. Vand af smeltet Iis. Iisvinter, en. Vinter m. vedholdende Frost, hvorved Indsøer og Havet ved Kyster og i Bugter lægger til med Iis.

Iisbeen, et. [af en anden Oprindelse. N. S. Isbeen.] den nederste Deel af det saakaldte Bækken hos Mennesker og Pattedyr; især den Deel deraf, som ogsaa kaldes Skambenet. Os pubis. (V. S. O.)

Iisne, v. n. og impers. 1. (er og har.) [skrives ogsaa isne.] 1. egentl. størkne til Iis; hvilken Bemærk. dog sielden forekommer 2. blive kold som Iis, blive iiskold. "Hans Blod strax iisnede, hans Hierte blev t. Steen." Holb. (P. Paars.) "Tidt er jeg varm, og iisner i min Varme." Ingemann. Blodet iisnede i mine Aarer. "Og Hiertet iisnet var i det beklemte Bryst." Jacobi. 3. have en Fornemmelse, liig den af en smertelig Kulde. Det iisnede i mig af Skræk. Det iisnede i mine Tænder. (Usædvanl. og ikke sprogrigtig er Brugen som v. act. "Til Overtroens Rædsler iisner Alle." Foersoms Digte. II. 90.)

Ikke, [Isl. ecki. jvf. ei.] et benegtende adv. som kun bruges i Forbindelse m. andre Ord ell. i en heel Sætning, hvorved man benegter, og hvis Mening undertiden forandres v. Stedet, hvor Adverbiet sættes, og Forbindelsen, som det faaer. (f. Ex. Jeg er ikke aldeles (ɔ: ikke ganske) fornøiet m. ham. Jeg er aldeles ikke (ɔ: slet ikke) fornøiet m. ham.) — Forskiellen imellem ikke og nei, er den, at det første altid er et virkeligt Biord ell. adv. (m. Undtagelse af det ene Tilfælde, hvor det staaer som Spørgsmaal); det sidste derimod en selvstændig negtende Partikel. (f. Ex. Har du flyttet Bordet? — Nei! eller: nei! jeg har ikke. Men: Jeg har ikke flyttet Bordet.) Kun som Spørgsmaalsord efter en benegtende Sætning kan ikke staae absol. (Han er endnu ikke kommen. — Ikke?) — Ikke bruges tillige i Forbindelse m. endeel andre Ord, især i adv. Udtryk; f. Ex. ikke allene, non solum (i disjunctive Sætninger. Han gav ikke allene Barnet Klæder; men holdt det ogsaa i Skole.) Ikke Andet! (et Udtryk, hvorved man i dagl. T. yttrer, at noget synes ubetydeligt ell. ligegyldigt.) Ikke desmindre, desuagtet, nihilo minus. — Ikke endda ell. endda ikke, desuagtet ikke. — Ikke det? br. spørgsmaalsviis, ligesom ikke? — Ikke engang, ne quidem. (Han har ikke engang betroet sin Kone det. — Eller, hvor: end sige, langt mindre følger efter. Han er ikke engang velhavende, langt mindre rig.) Ikke heller, conj. f. heller. — Ikke mindre, (m. end efter.) Han har ikke mindre end tre Rideheste. — Ikke nær, langt fra ikke. Ikke nær saa god, saa rig. — Ikke nok (eller tilt; foruden at, det var ikke nok, at Ikke nok, at han har ødet sine Penge; men ogsaa Helbreden har han tilsat. — Ikke om a) Ikke om han bød mig det dobbelte, vild jeg lade ham faae det. b) Det er ikke om der er ikke noget om, ɔ: det er usand ugrundet. (d. Tale.) I samme Bemærkelse siges: det er ikke saa. — Ikke saa? bruges ogsaa spørgsmaalsviis for: ikke sandt? eller: er det ikke saa? og absol. som Udtryk af Misbilligelse. "Ikke saa, mine Sønner! thi det er ikke et godt Rygte, som jeg hører." 1 Sam. 2. 24. — Ikke sandt? (spørgsmaalsviis; enten absol. naar man ligesom vil yttre, at en Anden v. det han siger, har truffet eens Menig; eller naar man vil udtrykke, at man anseer noget for afgiort. Ikke sandt? Du følger med os i Dag?)

Ikkun, adv. (sammendraget af ikke uden) bruges (i Skrift) i samme Bemærkelse som kun; dog ikke, hvor en negtende Partikel følger efter (og især i 1, 2, 3 og 4 Bemærkelse af kun.)

Iklæde, v. a. 2. iføre et Klædemon At iklæde og afklæde sig. "Om vi og findes iklædte, ikke nøgne." 2 Cor. 5. 3. Hun var iklædt (klædt i) sin Sørgedragt, sin Br destads. — Deraf: Iklædning, en.

Ild, adj. [Isl. illr.] ond, slet, vred, fortørnet. (forældet.) "Ild Hund har Ar i Næse." Ordspr. = Deraf: Ildgierning en. Misgierning, ond Gierning. (Moth. "Hans Manddomsgierning har udslettet afskyelige Vinters Ildgierning." Ohlensch. Ildgierningsmand, en. Misdæder, For bryder. (P. Claussen. Moth; og optaget af Nyere. "Ei længer dræbte Sanger, ei Ildgierningsmænd." Ohlenschl. Nord Gud. 229.) ildvillig, adj. som har en Villie, ondt Sind. (Taussen.) m. fl. Ord som Moth anfører. (jvf. ilde.)

Ild, en. pl. sielden, og da enten Ild eller Ilde, som P. Syv har. [Isl. Elldr. A. S. Æld.] 1. den Virkning, som frembringes ved det i Forbrændingen frigiorte Varmestof, og som ytrer sig ved Lys og Hede. (f. Brand, Glød, Lue.) Sædvanl. uden Art. ell. med ubest. Art. Ild og Lys. Han skyer hverken Ild ell. Vand. At slaae Ild (v. Hielp af Staal og Fyrsteen.) At tænde Ild op, giøre Ild paa. Læren om Ild og Lyset. — En Ild ɔ: Ild optændt i et brændbart Stof. (f. Baal, Blus, Brand, Fyr.) De leirede sig om en stor Ild. At varme sig v. Ilden. "Den, som fattes V. ledet i Asken." Ordspr. 2. Vaadeild. Der er Ild løs i Byen. Han reddede intet fra Ilden. At sætte I. paa et Huus. (f. Ildsvaade.) 3. Skydegeværs Affyring, Krigsild. At give I. paa Fienden. At føre Soldaterne i Ilden; bringe Fienden i en des

t J. Geværild, Kanonild. 4. figurl.
straalende Glands. Demantens Ild.
orsvunden er mit Vies Ild." Baggesen.
livsfuld Aandskraft, Aandsfyrighed. især
or den ytrer sig i udvortes Handlemaade.
n gamle Mand har endnu megen Ild.
vis den Ild, der besiælede ham, endnu
e var stærk nok til at byde Frygten og
jennytten Trods." Birkner. c) Styrke,
ftighed i Lidenskaber. Kiærligheds, Vre-
ns Ild. d) Aand og Liv i Tale, i Stiil.
Digt fuld af Ild og Liv. = a) ildagtig,
j. som ligner Ilden i Udseende. Ildag-
je Luftsyn. ildbagt, adj. bagt over
den. En ildbagt Kage. (Langeb.) ild-
standig, adj. som modstaaer Ildens Virk-
ng, som ei kan fortæres ell. opløses af
den. (Brünnich. Deraf: Ildbestandig-
d.) Ildbierg, et. ildsprudende Bierg.
Bagg.) ildblandet, adj. v. blandet m.
d. (Hertz.) Ildblik, et. figurl. fy-
gt, ildfuldt Blik. Øhlensch. (Nord. Gud.
57.) Ildbrug, et. Anvendelse af Ilden
l et vist Øiemed; eller Sted, hvor dette
ter. "Ildbruget i Kiøkkenet." "De vig-
gste og almindeligste Ildbrug ere Arne-
der og Stueovne." Olufsen. (Danm.
rændselv. 211. 234.) Ildbuk, en. En
uk, et Redskab til at sætte over Ilden,
at bære noget. Ildbækken, et. Bæk-
n t. at lægge Gløder i ell. paa, Kul-
ekken. At varme en Stue v. et J. Ild-
amp, en. D. som opstiger af Ild. Ild-
yrkelse, en. Ildens Tilbedelse. (Sneed.)
lddyrker, en. den, der tilbeder Ilden,
m en Guddom. "Disse Ilddyrkere holde
et for Synd, at dæmpe Ildebrand med
Vand." Schytte. Ildfad, et. s. Fyr-
d. Ildfarve, en. ildrød ell. orange-
uul Farve. ildfarvet, adj. som har
n luerød Farve. ildfast, adj. som
n modstaae Ilden, eller i det mindste en
etydelig Virkning af samme. Ildfast
ter. "De Legemer, som behøve en stor
Varme, f. at gaae over t. Damp, kaldes
dfaste." H. Ørsted. Deraf: Ildfasthed,
n. — Ildfork, en. F. hvormed man rager
Ilden. ildfuld, adj. figurl. meget fy-
ig; fuld af Liv og Fyrighed. Et ildfuldt
Blik, Øie. ildfængende, adj. som let
atter Ild ell. fænger. Ildgitter, et. G.
om stydes for et Sted, hvor Ild brænder.
Ildglands, en. ildfarvet Glands. Ild-
nist, en. 1. d. s. s. Gnist. 2. en liden
Deel Ild (ogsaa: Ildsgnist, en Gnist Ild.)
Ildgrube, en. Ildsted, Arnested. Ild-
ryde, en. et Slags støbte Jerngryder,
vori lægges Ild, for derpaa at koge Mad
. Brændsels Besparing. Ildhage, en.
Brandhage. Ildhav, et. figurl. en stor,
idt udbredt Ildmasse. Ildhede, en.
ede, som udgaaer fra en brændende Ild.
Ildhiul, et. i Fyrværkerier: et Hiul, som
v. Omdreiningen kaster Ild fra sig. Ild-
huus, et. i Norge: et eget Huus v. Bon-
degaarden, hvor man har Arnested t. Bryg-
ning, Bagerovn, m. m. Ildkar, et.
Kar, som bruges i Kiøkkenet over Ilden.
Ildkasse, en. et Redskab af Jernblik til at
bære Gløder i. Ildklemme, en. Redskab
m. to Arme, liig en Tang, t. at tage no-
get ud af Ilden, ell. lægge Brandene til
Rette. Ildklode, en. Klode, som bestaaer
af Ild; Ildkugle. Ildkraft, en. ildnæ-
rende Kraft. (H. Ørsted.) Ildkrands,
s. Begkrands. Ildkurv, en. Jernkurv
i en Ovn ell. et Fyr, hvorpaa Ilden læg-
ges. Ildluft, en. En reen Luftart, der
i høi Grad befordrer enhver Brand, og bl.
a. kan uddrives af Metalrust; ildnærende
Luft. Ildløs, en. i d. T. Ildsvaade.
En stor Ildløs. Ildmaling, en. Ma-
ling p. ildfaste Legemer (saasom Porcellain),
der siden brændes ind. Ildmørser, en.
s. Fyrmørser. ildnærende, adj v. som
fremmer Ilden, befordrer Varme-Udvikling
i brændende Legemer. Et ildnærende Stof.
(H. Ørsted.) Ildoffer, et. Offer, som
brændtes v. Ild. Ildpande, en. et stort
Ildbækken, en Varmepande. Ildplade,
en. d. s. s. Fyrplade. Ildpotte, en. et
Ildkar, hvori kommes Gløder, t. at varme
Fødderne paa. Ildprøve, en. Prøve,
som skeer i ell. ved Ild; i Særd. d. s. s.
Jernbyrd. Ildpulver, et. en chemisk
Sammensætning, som har den Egenskab
at antænde sig selv v. Berøring af Luften.
Ildpuster, en. En liden Blæsebælg til at
oppuste Ilden i en Ovn ell. paa en Skor-
steen. Ildrage, en. et Redskab, hvormed
Ilden rages ud af en Bagerovn. Ild-
regn, en. En nedfaldende Mængde af Ild.
ildrig, adj. fuld af Ild, ganske brændende.
poet. "Solen p. Himlens ildrige Hvælving
straaler." Troiel. Ildrist, en. Rist i en
Ovn, hvorpaa Ilden lægges. ildrød,
adj. som har en rødblussende Farve, liig
visse Legemers i Ilden. Ildrør, et. 1.
Rør, hvorigiennem Ildens Kraft virker.
2. Piben i en Blæsebælg. Ildskaar, et.
Potteskaar, hvori bæres Gløder. Ild-
skee, en. Jernskee t. samme Brug. Ild-
skierm, en. Skierm t. at sætte f. en bræn-
dende Ild ell. for en Kakkelovn. Ild-
skuffe, en. Jernskuffe, som bruges t. at
rage Ilden og tage Gløder paa. ildsky,
adj. som er bange f. Ilden. Ildslange,
en. et Slags Fyrværk. ildsprudende,
adj. som spruder ell. udkaster Ild. Et ild-
sprudende Bierg. Ildsprudning, en.
(V. S. O.) Ildsted, et. Sted, hvor
man giør Ild paa, Arne, Arnested. Ild-
straale, en. Straale, straalende Glands,
ell. Varmestraale, som udgaaer fra Ilden.
(O. Guldb. Verd. Hist. I. 106.) ildstri-
bet, adj. som har ildrøde ell. brandgule

Striber. (Pram.) **Ildstrøm**, en. En flydende ell. sig fremad bevægende Mængde af Ild. **Ildsvælg**, et. Kanoner og andre Stykker, som bruges i Krigen (i høiere Stiil.) **Ildsfang**, en. d. s. s. Ildsklemme. **Ildstræk**, et. Lufttræk f. Ilden p. et Ildsted. "Ildtræk i en Ovn." Olufsen. **Ildtønde**, en. T. som antændes t. Glædesild. **Ildtørst**, en. heftig, brændende Tørst. "Af Ildtørst har jeg længe været plaget." Øhlenschl. (Hakon Jarl.) **ildvarig**, adj. 1. som længe modstaaer Ildens Virkning. 2. som længe holder Ild. (V. S. O.) **Ildvifte**, en. Fiedervifte, hvormed Ilden oppustes p. Arnestedet. = b) **Ildsfare**, en. F. som Vaadeild medfører. At redde et Huus fra I. **Ildsgnist**, en. d. s. s. Gnist. "Af en liden Ildsgnist bliver en stor Hob Gløder." Sir. 11, 39. **Ildslue**, en. Lue, som opkommer af en klart brændende Ild. **Ildsnød**, en. den Nød, som Folk komme i v. Vaadeild. **Ildsvaade**, en. ud. pl. Vaadeild; Skade v. Ildens Magt; en skadelig, ødelæggende Ild. = c) **Ildebrand**, en. 1. d. s. s. Brændsel. Huusleie og I. (dagl. T.) 2. Vaadeild, Ildsvaade. Schytte. Indv. Reg. IV. 24. (Ordet er en Overs. af det t. Feuersbrunnst. Det isl. Elldibrandr er: en gloende Brand.) **Ildebrændsel**, et. s. Brændsel.

Ilde, v. a. og n. 1. a) hede, opvarme. At ilde en Badstue, en Ovn. b) neutr. lægge Ild i ell. under. At ilde under en Kiedel, Gryde. At ilde stærkt i Ovnen. — **Ilding** ell. **Ildning**, en. Gierningen at opvarme eller ilde.

Ilde, adv. (har comp. værre, og superl. værst tilfælles m. adj. ond; det Isl. illr.) udtrykker det Modsatte af: godt og vel, m. adskillige af disse Ords Bibegreber. At handle ilde mod een. At fare ilde med en Ting. At tænke, tale ilde om een. Det gik ham ilde (uheldigen.) At komme ilde af Dage. Det var ilde, at han ei var tilstede. At være ilde faren. Det lugter ilde (ubehageligt.) At sidde ilde (ubeqvemt.) Du giør ilde i, ikke at høre hans Raad. "Men jeg troer, han giorde ilde, om han vilde sig indbilde." Wessel. At bære sig ilde ad m. noget (urigtigen, ubehændigt.) Det klæder, lader ilde (upassende.) At stikke sig ilde. At tage noget ilde op (ugunstigen.) At være ilde (slet) tilfreds m. noget. Han har ilde anvendt sin Tid. (jvf. slet.) At fare ilde (føde i Utide.) At høre ilde for noget (blive dadlet.) — Dette adv. forbindes i Skrivebrugen m. nogle faa partic. til eet Ord: (ildeklingende, ildelugtende, ildelydende, ildesindet, ildesmagende; ligesom de Modsatte: velklingende, vellugtende, ɩc.) Dog kunne de uden Feil adskilles i Skrivning. — Subst. **Ildebefindende** (en Tilstand, hvori man befinder sig ilde) e… brugt af Nyere.

Ilder, en. pl. -e. Et lidet Pattedyr, s… hører til Rovdyrene af Væselens Slæg… Mustela putorius. — Deraf: **Ilderfæld…** en. (t. at fange Ildere i.) **Ilderskind**, e… Ilderens Skind, som bruges til Foervar…

Ile, v. n. 1. har. [af Iil.] anvend… Hastighed i Gang, Bevægelse eller and… Gierning; haste, skynde sig. Han ilede t… i Huset. At ile efter een. "Munter iler t… dit Maal imod." Bagg. (U. Arb. I. 210… At ile een t. Hielp. Der iles med Brollu… pet. Et ilende Sendebud. En ilende Fa… Flugt. "Man kan ile uden at haste. De… som iler sin Undergang i Møde, haster de… for ikke efter dette Maal." Müller. (F… skiellen er egentlig den, at haste kun b… om Mennesker, om en forsætlig, bevi… Skyndsomhed; ile derimod ogsaa om and… Gienstandes hastige Bevægelse.) "See ha… Skyer Solen ile sin bestemte Bane hen." Bagg. (U. Arb. I. 207.) — **Ilen**, en. I… Hastighed.

Ilig, adj. s. iilfærdig, iilsom.

Iligemaade, adv. paa samme Maad… ligeledes, saa og; (kan ogsaa skrives ad… skilt: i lige Maade.)

Iling, en. pl. -er. [Isl. El. I Jylland… Kel.] Drivsky, som medfører Regn e… Hagel; en Byge. "Som Ilinger, der i… sielden falde overflødigt p. den Plet, hv… de ikke behøves; men savnes, hvor de ere… mest nødvendige." Rahb. Vi fik en I. pa… os underveis. Der kom en stærk Hagelilin… = **Ilingsveir**, et. Bygeveir.

Iller, en. s. Ilder.

Imedens, adv. [ogsaa forkortet: meden… Isl. medan.] udtrykker en forbigang… ell. endnu vedvarende Tid, m. Hensyn ti… en Handling ell. Handlinger, som foregaa… i samme. (Imedens staaer sædvanlig i… umiddelbar Forbindelse med en efterfø… gende Sætning; imidlertid derimod an… absol.) Han kom t. mig imedens jeg s… og skrev. Vi vil gaae i Haven imedens de… andre spille. "Medens Festen varede, turde… Øvrigheden ikke lægge Haand paa noge… Misdæder." Schytte. (Men: Vi kan imid… lertid gaae i Haven.)

Imellem, præp. og adv. [Isl. á milli, millum, i millum.] A. præp. 1. ud… trykker egentl. en Væren p. et Sted, e… Beliggenhed i et Rum, der adskiller to el… flere Ting. Fyen ligger imellem Siælland og Jylland. Hun gik imellem begge sine Brødre. — Ogsaa om Rummet eller de… blotte Afstand. Der er 4 Miil imellem Roeskilde og Ringsted (fra Roeskilde til R.) Uegentl. om Mellemrum ell. Afstand i Ti… den, ell. for at betegne, at noget indtræffe… ell. er skeet i et Tidsrum. Imellem Juul og Fastelavn er 9 Uger. Kyndelmisse falder

imellem Juul og Fastelavn. Han er
llem 18 og 20 Aar. — Imellem Aar
Dag ɔ: hele Aaret igiennem. At svæve,
imellem Haab og Frygt. 2. en Be-
else til et Sted ell. Rum, som adskiller
Gienstande. Han satte sig imellem dem.
i faldt midt imellem dem. — figurl. Der
ommet dem noget imellem ɔ: de ere blevne
ige, uenes om noget. [Imellem har
n det T. zwischen) fornemmelig Hen-
to; iblandt (som det T. unter) til
e Gienstande; det første bruges hvor
i tænker sig Orden, en vis Stilling;
andet, hvor man ei tager Hensyn her-
Han satte Bogen imellem de to andre
ylden: Han kastede den iblandt de an-
paa Gulvet. Man kan sige: Han gik
llem de øvrige i Raden; men: han tabte
iblandt Mængden. Man siger: At stifte
ifab imellem, og: at sætte Splid iblandt
t.] 3. Saaledes bruges denne præp.
entl. i flere Tilfælde, om to Ting, der
en tredie forbindes ell. adskilles, eller
t udtrykke Forholdet, hvori de staae t.
anden. Der er Krig imellem disse Sta-
Der er Forskiel imellem at tale og at
dle. At giøre Sammenligning imellem
Ting. At stifte Splid imellem to Brø-
imellem Ægtefolk. Der har altid hersket
ghed imellem dem. "Er der ikke een
iblandt eder, som kunde dømme imellem
Brødre?" 1 Cor. 6. 5. — Det staaer
llem begge ɔ: Udfaldet er endnu uvist,
Forfatningen er maadelig. Det bliver
llem os, eller: imellem os sagt (ɔ: det
s i Fortrolighed.) = I Sammensætn.
ges ikke imellem, men det forkortede
lem. (s. nedenfor Mellemarbeide, o. fl.)
Imellem, adv. bruges for: undertiden,
enkelt Gang. Ligesaa: imellemstunder,
ang imellem. (mest i d. Tale.) Han
mer der engang imellem. "Jeg taler
llem uden at tænke." Sneedorff.
imidlertid, adv. imedens, i den Tid
noget skeer. (s. imedens.) Nu laves Ma-
til; imidlertid vil vi besee Slottet.
dertiden udtrykker det blot en Overgang
alen, og staaer i St. for: dog, des-
tet, alligevel, ikke desmindre, ell. lig-
de Udtryk.)
imod, præp. [Isl. mót, i móti, á
i.] 1. udtrykker egentl. en Gienstands
ning ell. Bevægelse hen til en anden
nstand (i en Linie, der fører t. denne.)
et vender imod Nord. De seilede imod
n. Fienden rykkede imod Staden. Han
e Haanden ud imod mig. At vende sig
d Lyset. (modsr. fra ell. bort fra.) 2.
tl. udtrykkes derved at en Person, v.
oralsk Tilstand, v. en Beskaffenhed i
det, Følelsen, Villien, er sat i et For-
t. en anden Gienstand, ell. at han v. sin
lemaade sætter sig i et vist Forhold t. en
Anden. At være aabenhiertig, redelig, op-
rigtig, kiærlig sindet imod sine Venner,
taknemmelig imod sin Velgiører, mistroisk
imod andre Mennesker. At opfylde sine Plig-
ter imod Staten, imod sin Familie. Han
er streng, haard, mild, eftergivende, vel-
giørende imod sine Undergivne. At giøre
vel imod een. Hun er, viser sig altid høf-
lig, venlig imod ham. Lydighed, Ulydighed
imod Forældre. Had imod Uvenner. Lige-
gyldighed imod Trudsler. (jvf. til og for,
som bruges i andre lignende Tilfælde; f.
Ex. Kiærlighed til een, Agtelse for een, &c.)
3. særd. med Bibegreb om en Modkraft,
Modstand hos den Gienstand, som Bevæ-
gelsen søger til; om en Modvirkning, Mod-
stræben, der hindrer den Handlende; eller
om en fiendtlig Hensigt og Stræben hos
denne. At seile imod Strømmen, imod
Vinden. At løbe Panden imod en Væg.
At kæmpe imod Overmagten, imod Ulyk-
ken. De giorde Oprør imod Kongen. Et
Middel imod (som virker imod) Feber. At
forsvare sig imod Fienden. At søge Ly imod
Uveir. 4. ligeledes m. Bibegreb om Strid,
Uovereensstemmelse, Modsætning, eller
Uheld. Dette er imod mine Grundsætnin-
ger. At handle imod eens Befaling. Det
skete imod min Villie. Imod Forventning,
Formodning. 5. med Bibegreb om Sam-
menligning: At holde en Ting imod en
anden. Imod een duelig, er der mange
uduelige. Døden er intet imod et smerte-
fuldt Liv. 6. med Bibegreb om Erstatning,
Ombytning. At have en Gaard til Brug
imod en aarlig Afgift. Jeg betalte ham
Pengene, imod hans Beviis. Han blev løs-
ladt imod at stille Sikkerhed. At sætte,
vædde ti imod een. 7. med Bibegreb om
noget, som gives, rækkes ell. tilbydes: At
tage imod en Gave, et Tilbud. At tage
imod Hø paa Loftet. (s. modtage.) 8. m.
Hensyn t. en Nærhed ell. Nærmelse, (s.
henimod, henved, nær ved) saavel om Tid,
som om Sted. Imod Enden af Bogen.
Imod Aften, imod Sommeren. [Saavel
i alle sammensatte Ord, som næsten uden
Undtagelse i ethvert af ovenanførte Til-
fælde, kan mod bruges for imod; kun ikke
hvor denne præp. sættes bag efter Objec-
tet. s. No. 9. Ogsaa br. efter Verber oftere
imod, end mod: At handle imod, opføre
sig imod, &c. Ligeledes, naar denne præp.
forbindes med andre præp. ell. med adv.
f. Ex. hen imod, lige imod, op imod, ud
imod, &c.] 9. a) som adv. bag efter et
Verb. og dets Object, (ell. for: i Møde,)
forekommer imod i ældre Skrifter, og hos
enkelte nyere Digtere. "Og vandrer den
flygtende Skare imod." Pram. (Stærkodd.
10.) "Munter dandser hun sit Maal imod."
Bagg. "Jeg iilte længselfuld hvert Træ
imod." Samme. (Kiøbn. Hall.) b) lige-

ledes i nogle, til Bemærkelsen 4 henhørende Udtryk, hvor et Subst. ell. Pronom. gaaer forud: At være een imod, giøre een imod. Han vilde nødig giøre Kongen imod (ↄ: handle imod hans Ønske, Villie.) Det er mig imod (imod mit Ønske.) Lykken, Meningen, Skiebnen er ham imod. Han er mig altid imod.

Imøde, adv. s. Møde.

Ind, adv. [Isl. inn.] udtrykker en Bevægelse, ei blot til et Sted, men til det Indre, Dybere af Stedet, som p. en eller anden Maade er adskilt fra det ydre Rum, hvorfra Bevægelsen skeer ind ad; (ind er saaledes ligefrem Modsætningen af ud.) At lægge, sætte, bringe, føre noget ind (mods. lægge det ud, ꝛc.) Han tog ham ind m. sig (i Huset, i Stuen.) — Hvor Stedet udtrykkelig nævnes, forbindes ind altid m. en Præposition (i, ad, af, paa, til, igiennem.) At gaae ind i Huset, seile ind i Østersøen. At see ind (i Huset) af Døren, af Vinduet. Hæren trak sig dybere ind i Landet. — Undertiden br. ind om en Bevægelse t. et Sted, som er ell. tænkes indsluttet ell. afsondret. F. Ex. At reise ind til Byen (mods. ud p. Landet.) Ligeledes om at bringe noget ganske nær, ell. tæt op t. en Gienstand. De lagde Skibet lige ind v. Bulværket. At trykke een ind t. Væggen. At løbe een ind p. Livet. — Man siger: "At slaae Ruder ind" (F. Guldb. Digte. 1803. I. 147) nemlig ude fra Gaden, eller saaledes, at de falde ind i Huset. — Om Tiden (m. Verb. gaae) udtrykker det en Tids Begyndelse. I Dag gaaer Aaret, Maaneden ind. Aar ud og Aar ind ↄ: eet Aar efter det andet, uden Afbrydelse. — Ind ad br. med Hensyn t. en Bevægelse fra et Sted, igiennem et andet, og til ell. ind i et tredie. (Han gik ind ad Hovedporten. Jeg saae ham gaae ind ad Døren.) Ind af br. eller skulde bruges især m. Hensyn t. det Sted, hvorfra man gaaer eller kommer ind. Han kom ind (i Huset) af (ell. fra) Haven, af Gaarden. (Høisgaards Syntax. S. 287.) I dagl. Tale siges dog: At gaae ind af Døren. At see ind af Vinduet. (jvf. nedenfor adv indad.) = ind er ogsaa en Partikel, der ligesom forstærker Begrebet af det adj eller v. hvortil den føies; f. Ex. indarrig, indond, indærgre sig (dog kun i faa Tilfælde, og kun i dagl. Tale.) — Om et Slags Bibegreb ved ind i Ordene indhøste, indrive, indsalte, see ved disse Ord.

Indaande, v. a. 1. trække ind v. Aandedraget. "Ligesom Legemet føler sig let, naar det p. høie, frie Steder indaander den renere Luft." Mynster. figurl. "Jeg der indaande kan din hele Kierlighed." Rahb. 2. figurl. indblæse, indskyde. "Den Tanke — virker vældigen p. deres Mod og indaander dem ædel Kappelyst." Synesius Bloch. 51.

Indad, adv. (T. einwärts.) udtr… ker en Retning, Bevægelse, Bøining t. d… indre, indvendige Deel ell. Side, i M… sætn. til: udad. — Den Side, som v… indad, er den smukkeste. At bøie, tr… noget indad. At gaae indad paa B… (ind til Beens, m. krummede Been, s… ledes at Fodspidserne vendes indad … imod hinanden.)

Indage, v. a. 1. føre ind p. Vogn. … indage Korn. — Deraf: Indagning, … Indkiørsel.

Indanke, v. a. 1. appellere. (usædv… "At indanke en Sag til en høiere Re… (Ørsteds Eunomia. III. 554.) "At inda… Brandrettens Dom til høieste Ret." Bra… forordn. 1799.

Indarbeide, v. a. 1. bringe ind v. … beide, v. megen Umage. At indarbeide … gurer i Staal. — figurl. At indarbeide … i en Sag ↄ: sætte sig ind i den, giøre … fortrolig med den ved Flid og Arbeide.

Indarrig, adj. meget arrig; indvort… arrig. (dagl. Tale.) "Hans Brud tog ha… indarrig v. Haanden, og førte ham bort… Rahbek. D. Tilsk. XI. S. 125.

Indartet, adj. medfødt, medgivet … Naturen. (Langebek.)

Indavle, v. a. 1. avle og høste Jorde… Grøde. (med Hensyn til at den føres ind … Laden.) Han har indavlet (avlet, høste… mindre Korn i Aar, end i Fior. "At bev… det indavlede Korn." Dec. Mag. IV. 3… (s. indhøste.) = Deraf: Indavling, … "de Arbeider, hvorved Markens Afgrø… høstes og bierges" (Høbiergning, Kornh… Hiemkiørsel, o. s. v.) Olufsen. "Sca… bruges endnu i de Lande, hvor Indavli… gen ikke er stor." Schytte.

Indbaade, v. a. 1. føre ind p. Baad… At indbaade Gods i Canalerne. (Moth.)

Indbage, v. a. 2. omgive noget … ligt m. en anden Ting (saasom Mel o… Dei) og derefter bage det. Frugter … bagte i Sukker. At indbage Kiød. … bagte Høns.

Indbanke, v. a. 1. bringe ind ved … slaae eller banke. At indbanke et Søm.

Indbark, en. ub. pl. den indre, fine Bark paa Træer; Bast.

Indbarke, v a. 1. garve, berede … (Læder) v. at lade det tilgavns gien… trækkes af Barklud. (V. S. O.) s. bark…

Indbede, s. indbyde. (At indbede … hos een ↄ: anbefale sig til eens G… Langeb.)

Indbefatte, v. a. 1. have, besidde … sit Indhold, indeholde; indbegribe. … Rige indbefatter følgende Landskaber. … er indbefattet under Regnskabet, i …

ımen. (At indbefatte meget i faa Ord.) Deraf: Indbefatning, en.

Indbegreb, et. 1. det, at indbegribe, befatte. Ved J. af disse Poster, kom mmen ud. 2. det, som indbegriber, inolder et vist fuldstændigt Heelt. Et J. det, som hører t. Statskonsten. Et J. den hele Lære om Electriciteten.

Indbegribe, v. a. 3. d. s. s. indbefatte; d. i Bemærkelsen: henføre en Deel til større Heelt, regne med iblandt; ibene.

Indberette, v. a. 1. indgive, indsende retning om noget. Han indberettede igen for Øvrigheden, til Cancelliet. = dberetning, en. 1. Gierningen at indrette. 2. Skrift, hvori noget meldes, berettes. Han skrev en vidtløftig J. em. "En Indberetning er en indgiven retning, hvilket forudsætter, at den er istlig forfattet. En Sag, hvorom der er et foreløbig Melding, kan siden blive enstand for Vedkommendes Indberetng." Müller.

Indbierge, v. a. 1. bringe i Huus. (jvf. rge.) At indbierge Sæden. — Deraf: dbiergning, en.

Indbilde, v. a og rec. faae een til at e det, som er opdigtet, ikke virkeligt. bilde.) De indbildte ham, fik ham dbildt, at Kongen vilde see ham. — At dbilde sig, bruges som: bilde sig ind, Bem. 1 og 2. Jeg søgte at indbilde mig orledes den hele Begivenhed var gaaet . Han indbilder sig at være syg. "Mans begynde m. at indbilde sig selv noget, m de dog ikke ret troe." Mynster. (Men rimod: Han bilder sig meget ind paa ll. af) sit Adelskab.) — indbildt br. ofte r: ugrundet, ikke virkelig. At være stolt indbildte Fortienester. Hun lider af en dbildt Sygdom.

Indbildning, en. 1. ud. pl. den Tilənd i Siælen, da Indbildningskraften rker. At gienkalde sig noget i, at see no: t ved Indbildningen. 2. pl. -er. en i iælen paa ny opvakt eller gienkaldt Forestilling. 3. en falsk, ugrundet Forestilng. Hans Sygdom er kun J. Han er sig mange sære Indbildninger. "Tro ig, Indbildningen om Fødselen og Blot vil leve op hos Folk." Merope v. Schierann. 4. særd. en ugrundet, overdreven orestilling om egen Fuldkommenhed eller ortieneste, der opstaaer af Hovmod. (s. ndbildskhed.) Han er fuld af Indbildng.

Indbildningskraft, en. ud. pl. Evne i iælen t. med Bevidsthed at fornye en Forestilling, ell. til at afdrage Forestillingsmen fra det Nærværende, det Sandselige, v. Assondring og Forbindelse at danne nye Forestillinger, Billeder og Ideer; Phantasie. "En spillende Indbildningskraft tæmmet af Skiønsomhed." Jacobi. "Indbildningskraften viser hans evig vaagne Tanke hendes Ynde." Foersom. Indbildningskraften deles i den fornyende (reproductive) og den skabende (productive.)

Indbildsk, adj. som har en overdreven Forestilling ell. Indbildning om sin egen Fuldkommenhed, Vigtighed, Betydenhed; som tillægger sine Egenskaber større Værdi, end de virkelig have (ell. som det i dagl. T. hedder: som bilder sig noget ind.) At være indbildsk af sin Skiønhed. "Et Menneske kan enten tillægge sig selv visse Fortrin, uden at besidde dem, ell. tillægge sig selv Værd p. Grund af Fortrin, som intet Værd kunne meddele. I begge Tilfælde er han indbildsk, ell. troer at besidde Goder, som kun ere hans egen Indbildningskrafts Fostre." Müller. = Deraf: Indbildskhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være indbildsk. Indbildskhed er ofte en Følge af Forfængelighed, Hovmod af Stolthed. Den Hovmodige udsætter sig f. Had, den Indbildske f. Latter. "Indbildskhed forudsætter Mangel p. Eftertanke; Opblæsthed røber Dumhed. — Det er kun den taabelige Stolthed, der kaldes Indbildskhed." Müller.

Indbinde, v. a. 3. forsyne (en Bog) m. Bind. Nogle af Bøgerne ere heftede, andre indbundne. 2. At indbinde Qvæg, tage det ind fra Marken f. at staldføre det. "Naar Staldstudene indbindes om Efteraaret." Aagaard om Thye. 114. — Deraf: Indbinding, en. Bøgernes Bevaring beroer meget paa Indbindingen.

Indblande, v. a. 1 blande imellem, lade komme iblandt. At indblande fremmede Ord i sin Tale. "Skal intet Hiernespind — indblande Angst og Anger i min Fryd." Øhlenschlæger. — Deraf: Indblanding, en. Hans Indblanding i en Sag, der ikke vedkommer ham.

Indblik, et. det, at see ind i en Gienstand, at lade Synet, Blikket falde ind i samme. "Indblikket i Schweitz og Udsigten rundt omkring — henrykkede os alle tre." Baggesen.

Indblæse, v. a. 2. bringe ind i v. at blæse (oftere blæse ind.) figurl. indskyde, indgive. Dette Forsæt har en anden indblæst ham.

Indbløde, v. a. 2. lægge i Blød, lade giennembløde. (V. S. O.)

Indbo, et. ud. pl. Gods, som findes og bruges inde i Huset, Bohave, Boskab.

Indboer, en. pl. -e. Bonde, som boer inde i Byen; mods. Udflytter. (V. S. O.)

Indborde, v. a. og rec. 1. d. s. s. indskibe (men sieldent.) "Jeg besluttede at indborde mig paa Torveskibet." Baggesen.

Indbore, v. a. og rec. 1. s. bore. Ormen havde indboret sig (boret sig ind) i Træet. Deraf: Indboring, en.

Indbringe, v. a. 3. a) egentl. s. bringe. Aabningen var saa trang, at Instrumentet ikke kunde indbringes. b) give Fordeel, Vinding, Indkomst; kaste af sig. Dette Embede indbringer ikke meget. En indbringende Post, Handel, Forretning.

Indbrud, et. pl. d. s. voldsom Indtrængen, især for at stiæle. At giøre Indbrud i et Huus.

Indbryde, s. bryde ind, brække ind. — figurl. trænge ind i, overfalde, "Snart vil en Hær af Ulykker indbryde i et saadant Rige." Kampmann. "Det er dem, som angives f. Aarsag t. den indbrydende Fordærvelse." O. Guldberg. — "Saaledes Sorgers Hær indbryde paa mit oprørte Bryst." Rein. "Naar Mangel og Trængsel indbryde i Selskabet." J. Boye.

Indbrænde, v. a. 2. brænde ind i ved Ild, v. gloende Jern ell. d. At indbrænde et Mærke i noget. 2. betegne v. et saaledes paasat Mærke, f. Ex. paa Hornene af Qvæg. "Kreature, som indbrændes til Græsning." Fr. 27 April 1768. — Deraf: Indbrænding, en. pl. -er.

Indbugt, en. Havbugt, som gaaer langt ind i Landet, Fiord. (Vid. Selsk. Skr. IX. 184.)

Indbukke, v. a. 1. bukke, bøie noget indad. — Deraf: Indbukning, en.

Indbyde, v. a. 3. (s. byde.) bede, anmode een om at komme, indfinde sig v. et Sted, for at være Giæst, deeltage i en Forretning, ell. i anden Henfigt. At indbyde een t. Middag (Middagsmaaltid), t. Aften. At indbyde til et Bal. "Hid indbødes hans Fader og Slægt." Hertz. (Besr. Isr. 71.) figurl. Et indbydende (tillokkende) Syn. — Deraf: Indbydelse, en. pl. -r. At modtage, afslaae en Indbydelse.

Indbygge, v. a. 1. indlukke m. Bygninger. At indbygge en Gaard. 2. bygge indvendigen. "Skal Kirken indbygges ell. prydes med Taarne." D. Lov. II. 22. 65. 3. bygge inden i en anden Bygning. "Visse hellige Steder, som mestendeels vare indbyggede i et Tempel, ell. fandtes v. Siden derpaa." Guldberg. — Indbygning, en.

Indbygger, en. pl. -e. den, som er bosiddende i et Land ell. i en By. Danmarks, Kiøbenhavns Indbyggere. Island fik sine første Indbyggere fra Norge. (Derimod Beboere om Folkene i et enkelt Huus.) "Man taler ikke om den hele Jords Indbyggere, men om dens Beboere, fordi Menneskene boe v. Jordens Overflade, ikke inde i Jorden; ligesom man taler om Fieldboer, ikke om Fieldets Indbyggere." P. E. Müller.

Indbyrdes, adv. og adj. [Isl. innbyrdis.] 1. adv. paa begge Sider, een den anden. (mutuo.) De hialp, understøttede hinanden indbyrdes. "De forpligte dem indbyrdes til at leve saaledes, enhver i sit Kald." Sneed. "Hvo maa ikke vente, at de indbyrdes have været uenige?" Guldb. (Hist. I. 23.) "Borgernes Kiærlighed til Regieringen, til sig selv indbyrdes og til den hele Stat." Schytte. — "De forene alle Borgerclasser m. hinanden indbyrdes, og m. deres Fyrste." Engelst. (Ordet synes her og i flere Tilfælde egentl. overflødigt. Saaledes: de afgiorde Sagen indbyrdes imellem dem selv.) 2. adj. gienstdig; fælles, skeer fra begge Sider. Indbyrdes Bistand. "Dersom I have indbyrdes Kiærlighed." Joh. 13. 35. Bib. af 1550. (Ordet kan her dog gierne staae som adv.) "Den indbyrdes Forbindelse imellem Keiserne og Pavestolen." Schytte. (Indv. Reg. I. 3; jvf. I. 364.) "Indbyrdes Underviisning ... tilmed stærkt i Gang; men en og anden Misbrug gaaer hermed og i Svang." Blicher. (Nordlyset. XII. 342.) (I St. f. indbyrdes Krig br. nu hellere: indvortes Krig.) — Ikke sielden, især i noget ældre Skrifter, staaer det overflødigt; f. Ex. "Den indbyrdes Uenighed, som herskede imellem Adel og Almuen." Kampmann. "Da vilde Folket ogsaa v. denne Dag fornye sin indbyrdes Pagt." Mynster. Præd. 1823. I. 479.

Indbytte, v. a. 1. faae ind ved Bytte ... indverle.

Indbære, v. a. 3. bære udenfra ind. "Han lod indbære den Trylleskål." Ohlenschlæger. — Deraf: Indbæring, en.

Indbøie, v. a. 1. bøie indad. Et indbøiet (mod Stængelen bøiet) Blad. — Deraf: Indbøining, en.

Indcassere, v. a. 1. indkræve Penge.

Inddele, v. a. inddeelte, inddeelt. ... et Heelt, skille ad i visse Parter ell. Afdelinger. Danmark er inddeelt i Stifter, Amter og Herreder. At inddele sin Tid rigtig. "Foretages Delingen regelmæssigt, saaledes at et Heelt adskilles i mindre Dele af bestemt Antal og Størrelse, kaldes det at inddele; og udtrykker man denne Inddeling v. sandselige Tegn, er det, at afdele." Müller. (Man kunde sige: at inddele har nærmest Hensyn t. det Hele, som deles; afdele nærmest t. Delene ell. Lodderne, ell. til en enkelt af disse. Man inddeler en Mark i Lodder; man afdeler et Stykke af Marken til Skovplantning o. d.) — Deraf: Inddeling, en. 1. Gierningen, at inddele. 2. Beskaffenheden, at være inddeelt eller Maaden, hvorpaa det er skeet. Han vil have Markens Inddeling forandret. Danmarks gamle I. i Sysler og Herreder. Talens rigtige I. — Inddelingsgrund, en. Grund, Regel, hvorefter en Inddeling skeer.

ıddige, v. a. 1. indlukke ell. aflukke
›avet v. Diger. At inddige et Stykke
. — Deraf: Inddigning, en.
ıddrage, v. a 3. trække ind ell. indad;
e til sig. At inddrage Seilene. 2.
e under, bringe, samle under. At ind-
e Lande under sit Herredømme. Hans
ser bleve inddragne under Kronen.
ıddreie, v. a. 1. dreie en Ting ind i
ınden; bringe ind i v. Dreining. At
reik Figurer i Elfenbeen.
ıddrikke, v. a. 3 faae i sig v. at drikke.
ddrik en tidlig Død af skinnende Chry-
r." H. Bull. "Han — som Bægeret
er med stadige Haand — og Døden
rikker m. gyseligt Maal." Rein. "Hvis
ikke langsomt, ordentlig og med fuld
idsthed inddrikkes." Bagg. — figurl.
ıddrikke Vildfarelser m. Modermelken.
rved inddrikker den unge Herre en be-
tig Afsky for de nymodens Frihеds-
udsætninger." Rahbek. At jeg i sidste
ıetag inddrikke maa dit sidste Aande-
j." Samme. (I en anden og usædvanl.
g, for: giennemtrænges af, forekom-
det hos O. Guldb. "Saa inddrukket
det af afgudiske Meninger." Verd.
. I. 105.)
ıddrive, v. a. 3. drive ind. "Imel-
Stene kan inddrives en Nagle." Sir.
2. (I intransf. Bemærk. br. partic.
inddrevne Vrag. — figurl. indkræve
Strenghed. At inddrive ubetalte Af-
r. "Man kan ikke befale Folk at tænke,
den Maade, som man inddriver Skat-
ell. anfører en Krigshær." Sneedorf.
Deraf: Inddrivning, en.
ıddryppe, v. a. 1. bringe noget draa-
is, dryppende ind. — Inddrypning, en.
ıddysse, v. a. 1. s. dysse. "Hver Vind
inddysset i fredeligt Blun." Pram.
ıar Natten inddysser hele Naturen."
. — fig. At inddysse Samvittigheden.
Inde, adv. [Isl. inni.] udtrykker i sin
rdning overhovedet det samme Forhold
ind, som ude t. ud, henne t. hen, hiem-
t. hiem, nede t. ned, oppe t. op; ell.
nings-Endelsen e betegner en Nærvæ-
e ell. en Væren paa ell. i (dat. ell. abl.);
imod disse Adverbier, uden denne En-
e, betegne en Bevægelse ell. Nærmelse
Stedet (acc.) — Saaledes er inde: a)
Modf. af ude: i Huus, ikke under aaben
ımel. Al Sæden er inde. Han maa
nu ligge inde (om en Syg.) I Dag
er jeg inde; i Morgen vil jeg gaae ud.
. inden.) Jeg saae ham nylig gaae ind
Huset) og jeg troer, han endnu er inde.
det Modf. af uden for. Jeg var inde i
ken; men han blev udenfor. Hun fik ikke
at sidde inde i Stuen; men maatte
e i Kiøkkenet. At lukke sig inde i sit
s, paa sit Værelse. Skibet frøs inde

(i Havnen) ɔ: blev omgivet af Iis, om-
frosset, indefrosset. c) fiernet fra det Yder-
ste, fra Grændserne. Langt inde i Landet.
Dybt inde i Afrika. — figurl. At sidde inde
m. Penge (ikke udbetale dem ell. giøre Rede
for dem.) Fienden havde Byen inde (i
sin Magt.) "Han havde Landet inde,
og Stæderne deri." 1 Maccab. 14. At
holde inde, holde op m. sin Tale. — inde-
brænde, v. a. 2. tage een af Dage, ved at
tænde Ild paa Huset, hvor han er inde.
Kongen blev indebrændt m. sine Mænd.
— indefryse, v. n. deraf partic. indefros-
sen, omringet, omfrosset m. Iis. I Hav-
nen ligge endeel indefrosne Fartøier. "Det
indefrosne Skib, som Klipper, Iis om-
ringe." Falster. — Indehaver, en. s. Ihæn-
dehaver. — indeholde, v. a. (s. holde.)
1. rumme; udgiøre (om Størrelser.) Et
Anker indeholder 42 Potter. En Alen in-
deholder 24 Tommer. 2. indbefatte, have
t. Indhold. Dette Skrift indeholder mange
nyttige Sandheder. 3. holde tilbage, ikke
betale. At indeholde noget af eens Løn.
— indeklemme, v. a. indslutte, indskrænke
i et snevert Rum. Jeg sidder alt for inde-
klemt. Han blev indeklemt imellem Skiol-
dene. — Indeliggen, en. Tilstanden at
ligge inde. — indelukke, v. a. 1. lukke og
laase f. en Person, saaledes at han ei kan
komme ud, ell. for en Ting, saaledes at
man ei kan komme til den. Fangerne bleve
indelukkede i Taarnet. Han slog Døren i
efter sig, og nu var jeg indelukt. Han har
indelukket sine Bøger da han reiste. En
indelukt Plads ɔ: aflukt, indhegnet. —
Indelukke, et. pl.-r. en indelukket, ind-
hegnet Plads eller Mark; helst af ikke
meget betydelig Størrelse. Køerne gaae
i Indelukket. Indelukning, en. Giær-
ningen at indelukke. — indesidde, v. n.
bruges kun figurl. i den Bemærkelse: at
have i sin Værge, imellem Hænder, holde
tilbage hos sig; med Bibegreb om Ulov-
lighed. At indesidde med offentlige Mid-
ler. Dog siges: Han sad inde (ikke: in-
desad) med mange Penge. — Indesidden,
en. Sidden, Ophold inde i Huset, i Værel-
set. Den bestandige I. skader hendes Hel-
bred. — indeslutte, v. a. 1. 1. afsondre
fra det, som er udenfor, indelukke. Han
indeslutter sig ofte paa sit Værelse. Han
holder sin Kone bestandig indesluttet. At
være indesluttet i sig selv ɔ: skiult, hem-
melighedsfuld. 2. omgive, omringe een
m. noget, saaledes at Udgang er ham for-
meent. Fodfolket blev indesluttet af Rytte-
riet. (jvf. indslutte, som i den sidste Be-
mærk. oftere bruges.) — indestaae, v. n. 3.
a) (om Formue, Penge) være indsat. Ca-
pitalen indestaaer i Godset, i Overformyn-
deriet. b) være ansvarlig, gaae i Borgen
for. Han har lovet at indestaae for Beta-

Ringen. Jeg indestaaer for Følgerne. At indestaae f. ens Tilstedeblivelse. — indestænge, v. a. 1. indelukke i et afstænget ell. snevert Rum (stænge inde.). — indevant, adj. som er vant til idelig at være inde, som kommer lidet ud. — indeværende, adj. nærværende (om et begyndt Tidsrum.) I indeværende Aar, Maaned.

Inden, adv. og præpos. [Isl. innan.] 1. adv. i det Indre, indvendigen; intus. (jvf. indvortes.) Huset blev malet baade inden og uden. "Dette Slot brugtes da til Fængsel, og blev baade inden og uden meget fordærvet." M. (s. nedenfor de sammensatte adv. indenad, indenfor, indenfra, indeni, indentil, o. fl.) 2. præp. a) om Stedet, med Hensyn til dets Adskillelse fra et Rum udenfor Stedet, ell. til et indelukket Rum. (intra.) Det skete inden (ell. inden for) disse Vægge. At holde sig inden sine egne Grændser. Inden Retten ɔ: for Retten, medens den holdes, f. Dommeren. "Den Tilstaaelse, som gives inden Retten." (confessio judicialis.) A. Ørsted. (Eunomia III. 474.) (En Levning af det ældre Sprogs Bøining og Brug ere de Udtryk: inden Tinge, inden Gaarde, inden Døre, inden Huse, &c. hvor Substantivets Endelse er den gamle Genitivus, som præp. inden styrede, hvilket ogsaa i Adverbierne: indenbords, indenbyes; &c. er kiendeligt.) — Inden for Byens Grændser. Kom inden for (ikke: inden) Døren. Han har en Trøie inden for Vesten. (Om Forskiel imellem: inden mine Døre og inden for mine Døre, inden Landets Grændser og inden for Grændsen, s. Høisgaards Synt. §. 1733.) — Inden i Huset findes intet Spor af den gamle Bygningsmaade, som man uden paa endnu opdager. Inden i Pyramiderne findes Gravkamre. Inden i Kirken ophængte man prægtige Tæpper, og uden paa (udvendigen) prydedes den med Blomsterkrandse. "Inden i vort eget Bryst — lyser mangen Gang en Straale af det glædeligste Haab." Mynster. — (Saaledes er Forskiel imellem inde i og inden i. Det første er egentl. modsat uden for, og har nærmest Hensyn t. en anden Gienstands Væren i Rummet og til Afstanden fra det, som er udenfor Rummet; det andet modsættes baade uden paa og uden for, og har Hensyn til det indre Rum selv og dets Beskaffenhed. F. Ex. Han var, han blev længe inde i Hulen. — Jeg fandt nogle Forsteninger inden i Hulen, andre uden for den. — Men derimod: Jeg fandt dem dybt, langt inde (ikke: inden) i Hulen. Jeg var længere inden i Hulen, end han. — Jeg glemte det inde i, længst inde i Skabet. Men derimod: Inden i Skabet ere mange Rum.) — Inden om ɔ: indenfor og tillige i en Strækning langs

m. ell. omkring noget. At gaae inden
Gierdet. At ride inden om Volden.
Inden paa, paa den indvendige Side.
kline noget inden paa Døren. Modſ.
paa. b) om Tiden: før, før end,
gere end; ante, intra. (p. Spørgsmaal
naar?) Det maa skee inden Aften.
Paaske kommer han neppe igien. Det
sig inden faa Dage (ere forløbne), inden
Tid. 3. Ved Sammensætn. med
den ere følgende adv. dannede:
At læse indenad ɔ: i Bog (modſ. udenad;
mindre brugeligt.) — indenbords,
Borde, i Skibet; inden- og udenbords
— indenbyes, i Byen; ikke uden for
(mest som adj. indenbyes Folk.) —
digs, adv. inden for Diget. —
dørs, inden Døre, inde, hiemme i
Han drikker vel indendørs, men
udenfor Huset. — indenfields, inden
et Field ell. en Fieldstrækning. (B.E.
— indenfor, til, i det Indre; det
af udenfor. Kom indenfor! (til den,
beder at træde ind i Huset, i Stuen.)
hørte ham indenfor. Nogle stode uden
Kredsen; Andre indenfor. —
fra det Indvendige, fra et Sted,
indenfor. Døren maa oplukkes
— indengaards, adv. inden for
dens ell. Gaardspladsens Grændser. —
dengierds, inden for Gierdet. — indeni,
ell. i det Indvendige; indvendigen.
forgyldt indeni. (Men: Inden i
— indenlands, adv. inden for
Grændser, hiemme i Landet. At reise
denlands. — indenlandsk, adj.
hiemme i, hører til, frembringes i et
Indenlandsk Handel; indenlandske
— indenom, s. ovenfor v. præp.
om. — indenrigs, inden Rigets
(br. som adj. og er da egentl. det for
lyds Skyld forkortede: indenrigsk.
des: indenrigs Handel, Told, Gield.)
indenskiærs, inden for Skiærene. At
indenskiærs. — indentil, paa den
dige Side, indvendigen. (modſ.
jvf. uden, 3. — indenvolds, adv.
for Volden. (Kings.)

Inden, conj. førend, forinden. (ante
quam.) Inden Sol gaaer ned.
ter at see ham, inden han reiser.
kan kaldes lykkelig, inden han er død.

Inder, Indere — en adjectivisk
form, der af nogle ansees for compar.
inde; men kun br. med best. Art., og
mentrukket t. indre, (ligesom ogsaa
inderst; s. nedenfor) i Bemærkelsen:
længere, dybere inde; ell. blot for:
vendig. Den indre og den ydre
Den indre Side seer endnu ud.
dre Dele. "Det Indre er, hvad
under Overfladen; det Ydre er, hvad
er paa den. Det Indre omfatter

ndvendige og det Indvortes." Müller. inderst.) = I Sammens. bruges derfølgende Ord: Inderdeel, en. den inndvendige Deel af noget; det mods. af deel. Inderfald, et. t. Skibs: et vist s Tougværk. Inderfladt, en. indvenlade. Inderkiortel, en. K. som man m. under en anden; modf. Overl. (N. Mich. Aalborg.) Indersaale, en inderste, Foden nærmeste Saale i og Støvler; Bindsaale. Inderen. den Side, som vender indad. sat: Yderside, Udside.) Indertøi, et. som er til Beklædning, som sidder i f. andet Tøi; Dræt. Inderærme, Ærme i et Klædebon, der bæres inden andet. = Ligeledes bruges Indre som st. dog ei med ubest. Art. Husets Inell. det Indre af Huset. Menneskets e. Siælens Indre. "Ømhed aanded af hans Indre!" S. Staffeldt. "Ei i ens mørke Indre, der hvor ingen rner tindre." J. L. Heiberg. "Hvor gen ind i Lundens Indre sig slynger i ffet Skiul." J. Smidth.

nderlig, adj. 1. egentlig: indvendig, ortes, som er inden for, inden i noget; er denne Bemærk. næsten ubrugelig. ilgiv, om jeg imellem lidt svag dig syjeg er det inderlig ei." Bagg. Thora. ing; hvor dog ligesaa godt, og hellere, e have staaet indvortes.) 2. (efter det innig.) som kommer fra Menneskets re; virkelig, levende, hiertelig, dybt En inderlig Kiærlighed, Høiagtelse, røvelse, Glæde. "Den inderlige, forige, i Raad og Daad samvirkende Forg." Mynster. Det er mit inderligste ke. "At vise, hvor inderlig vi ønskede sterligne, om ikke opnaae dette Mønster." bek. — adv. Han havde hende inderlig . — Inderlighed, en. ud. pl. Hierteed, Oprigtighed, sand og levende Følelse.

Inderst, adj. superl. af (indere eller) re. som er længst, dybest inde. De inste Værelser. Rigets Inderste. Det kom hans Hiertes Inderste. "Din Lov er it Inderste." Ps. 40. 9. (jvf. Indre, ler inder.) — adv. inderst i Stuen, i len. "Inderst er det, som er mest nt fra Overfladen, eller Udsiden. — n indre Dør er nærmere Udgangen, den inderste Dør; men alt det Indre fatter tillige det Inderste. Et MenneIndvortes eller Indre er tillige detderste; thi Alt er her usynligt." Müller.

Inderste, en. pl.-r. den, som p. Lansidder til Huse, boer til Leie, enten en Gaardmand eller Huusmand; en bsidder.

Indesidde, indeslutte, indestaae, m. fl. wenfor under inde.

Indfald, et. pl. d. s. 1. en Fiendes Indbrud, Indtrængen i et Land. De Svenskes J. i Norge. 2. en pludselig opstaaet Tanke, Mening, noget, som uden Eftertanke rinder een i Sinde. "Net som jeg kom ud i Luften, fik jeg et Indfald." Holb. (Barselst.) "En Tanke, hvis Rimelighed er enten ingen, eller ikke prøvet, kan kaldes et J." Sporon. 3. en uforberedet Vittigheds Yttring (dog altid med Tillægsord.) Et vittigt, artigt, bidende J. Han har undertiden gode Indfald. (En Indfaldskræmmer ɔ: den, som alt f. hyppigen kommer frem med Indfald. Rahbek. Fortæll. I. 5.)

Indfald, et. Substantivet t. falde ind br. ei i egentlig Bemærk. men deraf haves i det mathemat. Konstsprog de Udtryk: Indfaldslod, Cathetus; Indfaldspunkt, punctum incidentæ; Indfaldsvinkel, angulus incidentiæ.

Indfalde, v. n. (s. falde ind.) bruges aldrig i egentlig Bemærk. og sielden for: indtræffe, (Nytaarsdag indfalder i Aar p. en Søndag) ell. for: indbryde ɔ: tage sin Begyndelse. "Den indfaldende Nat nødte dem at blive hvor de vare." Wandal. (Mindesm. II. 194.) — Derimod part. indfalden. 1. som er falden ind, styrtet omkuld, især indad. En indfalden Væg. 2. indsvunden, mager, som har mistet sit Huld. Mager og indfalden i Ansigtet. Indfaldne Kinder.

Indfalse, v. a. 1. fælde ell. føie sammen ell. ind i, v. Hielp af en Fals. At indfalse et Ark i en Bog. At indfalse et Stykke Træ. — Deraf: Indfalsning, en.

Indfange, v. a. 1. fange, ell. sdae i sin Magt den, som er undløben ell. sluppet ud. At indfange en Bisværm; indfange bortløbne Slaver.

Indfare, v. n 3. s. fare ind. br. kun i Talemaaden: At komme indfarende. Han kom indfarende (ell. farende ind) i Stuen. Da Skibet kom indfarende i Havnen.

Indfart, en. 1. Gierningen at fare ind, løbe ind, drage ind. En stor Folkeskare ledsagede ham v. hans J. i Staden. Skibet stødte paa v. dets J. (Indseiling) i Havnen. 2. Vei, Adgang, Indløb for Skibe. (s. Indløb.) Denne Havn har en smal Indfart.

Indfatte, v. a. 1. omgive, indslutte m. en Rand ell. Ramme. At indfatte en Diamant. Ædelstene indfattes sædvanlig i Sølv. At indfatte et Billede i en Sølvramme. — Indfatning, en. pl. -er. 1. Gierningen at indfatte. 2. det, hvormed noget er indfattet ell. omgivet. Et Billede m. kostbar J. Indfatning om et Blomsterbed.

Indfed, adj. fed indeni; giennemfed. (V. S. Ordb. Dec. Mag. II. 326.)

Indfile, v. a. 1. bringe ind i v. Hielp af en Fiil. At indfile en Ridse, Rende i Jern. At indfile Figurer. — Indfiling, en.

Indfiltre, v. a. 1. d. s. s. filtre. (V. S. O.)

Indfinde, v. rec. 3. (s. finde,) komme, møde, vise sig nærværende til en vis Tid, i en vis Hensigt. Han vil nok indfinde sig t. rette Tid. At indfinde sig for Retten, i en Forsamling, ved et Møde. Han har endnu ikke indfundet sig med Pengene.

Indflaade, v. a. 1. bringe Tømmer ind, samlet i Flaader. At indflaade Trælast i Havnen. (Langebek.)

Indflette, v. a. 1. bringe ind i v. Fletning. At indflette Perler i Haaret. 2. blande imellem paa en passende Maade. Denne Fortælling har han smukt indflettet i sit Skrift. "De Meninger, som kaldes de herskende, fordi de ere indflettede i de Flestes Tanker." Mynster. — Indfletning, en.

Indflikke, v. a. 1. (mest fig. i dagl. T.) blande ind imellem, og især uden Hensyn t. det Passende. Han har indflikket mange uvedkommende Ting i Bogen. Dette er noget, han selv indflikker i Fortællingen. — Deraf: Indflikning, en.

Indflugt, en. den Gierning at flye ind. (V. S. O.) Fiendens Indflugt til Byen.

Indflyde, v. n. 3. (er.) s. flyde ind. Der er indflydt meget Vrag p. Stranden. 2. figurl. komme iblandt, blandes imellem. At lade Skiemt indflyde i sin Tale. Jeg kan vel ogsaa lade et Ord indflyde i Sagen.

Indflydelse, en. [af det foregaaende v. men br. aldrig egentlig, og kun i følgende Bemærk.] Evnen at virke p. andre Ting ell. Personer, og Yttringen af denne Evne. Luftens I. paa Menneskets Sundhed. At have Indflydelse ved Hoffet, hos Kongen.

Indflye, v. n. 1. tye hen til, søge sin Tilflugt til. At indflye t. Kongens Naade. (Heldent.)

Indflytte, v. a. 1. flytte noget ind i ell. paa et Sted. At indflytte sit Gods fra Landet (t. Byen.) jvf. v. n. flytte ind. — Indflytning, en. Gierningen at flytte ind (saavel i transitivisk, som intrans. Bemærkelse.) Ved Tøiets I. led det megen Skade. Han forkølede sig ved Indflytningen til Byen.

Indflyve, s. flyve ind. At komme indflyvende.

Indfolde, v. a. 1. folde noget indad, lægge en indadbøiet Fold paa noget. 2. sætte (Kreature) i Fold. (V. S. O.)

Indfordre, v. a. 1. indkræve. 2. indkalde, opfordre til at møde. — Deraf: Indfordring, en. pl. -er.

Indfore, v. a. og rec. iføre, svøbe i varme, tykke Klæder f. at modstaae Kulden. At indfore sig mod Kulden. Drengen blev godt indforet.

Indfragt, en. Fragt ind til et St[…] ell. Fragt af indgaaende Varer. Indfr[…] og Udfragt. (Langebek.)

Indfrede, v. a. 1. indhegne, frede […] Hegn. At indfrede en Mark, en Skov. "[…] tætte Hegn indfredet Høien hviler." C[…] Lund. — Deraf: Indfredning, en. pl.-[…]

Indfrie, v. a. 1. i Almindelighed: […] fylde en Forpligtelse, man selv har ta[…] sig. At indfrie et Løfte, Tilsagn. "Fer[…] lige (v. et Angreb) at indfrie den Ud[…] ning, han havde givet." Rahb. (D. T[…] VI. 552.) 2. give Penge ell. Pengets V[…] f. at faae noget tilbage, man har givet […] sig; indløse. At indfrie et Pant, en F[…] skrivning, Obligation. = indfrielig, a[…] som kan indfries. — Indfrielse, en. pl.[…]

Indfrossen, adj. v. br. i dagl. T[…] (men neppe sprogrigtigt) for: indefro[…] (s. indefryse under inde.) Derimod […] tigere: Stenen var indfrossen i Is[…] heel ell. trindt omgivet af Isen.

Indfulgt, partic. af det ikke brug[…] indfølge. Han blev indfulgt til Bye[…] en stor Skare.

Indfælde, v. a. 1. d. s. s. fælde, 5. […] maa indfældes et heelt Stykke i Kielen. […] Deraf: Indfælding ell. Indfældning, e[…]

Indfængsle, (V. S. O.) s. fængsle.

Indfærd, en. Indreise, Indfart (1.)[…]

Indfæste, v. a. 1. giøre noget fast i […] anden Ting. (s. fæste, 1.) At indfæste […] Søm. En indfæstet Naal. 2. faae i [...] siddelse ved Fæste. (s. v. a. fæste, 2.) […] Indfæstning, en. 1. Gierningen at in[…] fæste. 2. Kiendelse, som en ny Fæste[…] en Bondegaard ell. anden Jord giver […] Eieren. Han gav 500 Rigsdaler i I. […]

Indfødning, en. pl. -e. den som er […] i Landet, af indenlandske Forældre; […] Indfødt. (modf. Udlænding.) A. S. […] Colding.

Indfødsret, en. Lov, som bestemmer […] Indfødtes Rettigheder og Adkomster, […] for Fremmede; it. Rettigheder, som d[…] Lov giver. Han har faaet Indfødsret.

Indfødt, adj. v. (s. føde.) født i et […] Land, med Hensyn og i Forhold til d[…] En indfødt Dansk. At giøre Forskiel i[…] lem Indfødte og Udlændinge. De In[…] fødtes Ret.

Indføie, v. a. 1. bringe ind i og fo[…] v. Sammenføining. (V. S. O.) "I […] store Bygning, hvor alt Tilværende […] indføiet, i den vide, frie Natur." M[…] s. indsætte, som oftere forekommer.

Indføre, v. a. 2. bringe ind, [...] (s. føre ind.) At indføre Korn, [...] fremmede, forbudne Varer i Landet. 2[…] ledsage een ind med en vis Høitidelighed[…] At indføre fremmede Sendebud hos Ko[…] gen. 3. føre i Brug. At indføre nye […] ke, et nyt Sprog. 4. [...]

l bruger undertiden at indføre Vers n Prædiken. 5. skrive ind, føre til ig. At indføre en Post i sit Regn- . At indføre et Brev i Copiebogen. (om Skuespil) fremstille i, anbringe. miske Digtere have undertiden indført lige Personer i deres Lystspil. 7. i sproget: tilegne Skyldherren en Deel Skyldnerens Gods, i Mangel af rede ige; giøre Udlæg i Skyldnerens Eien- a. "Sagsøgeren kan og lade sig indføre et, som den Skyldige arvet haver." D. . I. 24. 30. "Haver Nogen sig i en Af- igens Jordegods — ladet indføre." V. 7. = Indførelse, en. Gierningen at føre, i Alm. ell. især i Bemærk. 2-6.

Indførsel, en. 1. Gierningen at føre ds og Varer ind. (s. indføre, 1.) Ind- sel af fremmede Varer. Deraf: Ind- selstold. 2. den Retshandling, at for- re sig en Skyldners Eiendom efter fore- ende Dom og Udlæg. At giøre J. i eens . "Da skal Indførsel og Udlæg skee, st i det næste Gods." D. L. I. 24. 25. ager Nogen Nam ell. Indførsel i anden ands Gods." V. 6. 9. Deraf: Ind- selsdom, en. (D. Lov. I. 24. 28. Nams- m.) Indførselsforretning, en. Udfø- sen af den Retshandling, hvorved Ind- sel skeer, og sammes skriftlige Optegnelse.

Indgaae, v. n. 3 indgik, (er) indgaaet dgangen.) 1. i den egentl. Bemærkelse t: gaae ind) forekommer det vel i æl- Skr. og i Bibeloverf. samt undertiden siere Stiil; men ellers neppe, ell. kun i rtie. "I, som indgaae ad disse Porte." r. 7. 2. "Da han var indgangen i Huset Folket." Marc. 7. 17. "At tigge Almisse dem, som indgik i Templen." Ap. G. 2. 2. figurl. komme ind med, indgive. At gaae med en Forestilling t. Kongen. — dgaaende, part. (s. gaae ind, 2.) I ind- aende Uge, med indgaaende Maaned (ɔ: stkommende, begyndende.) Indgaaende arer ɔ: Varer som indføres.

Indgaae, v. a. 3. indlade sig i, slutte n Forbindelse.) At indgaae en Pagt, For- ing, et Forbund, Forlig med een. "Et amfund, der kan indgaaes og ophæves er Behag." Mynster. (Præd. 1823. II. 2.) At indgaae Ægteskab m. een. Disse ilkaar vilde han ikke indgaae.

Indgang, en. pl. -e. 1. Gierningen at ae ind, Indgaaen. J. og Udgang gien- m en Port. — Uegentl. a) Adgang. At ve fri J. til een. b) Bifald, Fremgang. ans Forslag, Forestillinger fandt ingen . hos Ministeren, Collegiet. "Taler jeg vens Ord, og jeg finder Indgang hos g." Mynster. 2. Stedet, man gaaer ell. mmer ind igiennem; Aabning, Munding, or. Hovedindgangen t. Slottet. "Neden der disse Kamre var Indgangen fra Østen." Ez. 42. 9. "Den er en stor Stad ved Indgangen til Landet." 1 Macc. 5. 46. Gibraltar ligger v. Indgangen til Middelhavet. 3. Begyndelse. Ved Aarets J. Livets første J. 4. Indledning t. en Tale, Prædiken. "Den Indgang var for lang." (P. Paars.) = Indgangspenge, pl. det som betales for at blive indladt paa et Sted, m. m. Indgangsret, en. Rettighed til J. til et Sted. Indgangsseddel, en. S. som giver Ihændehaveren Indgangsret. (V.S.O.) Indgangstale, en. Tale, som een holder v. et Embedes Tiltrædelse ell. d. (Langeb.) Indgangstold, en. d. s. s. Indførselstold.

Indgield, en. ud. pl. Gield, som skyldes til et Bo. "Indgield og Udgield." D. Lov. V. 2. 27.

Indgiemme, v. a. 2. giemme inde i Huus. (Langeb.) Snarere: indegiemme.

Indgienne, v. a. 1. s. gienne. At indgienne Qvæget.

Indgierde, v. a. 1. indelukke, indhegne m. et Gierde. At indgierde en Mark, Skov. — Deraf: Indgierdelse, en.

Indgift, en. pl. -er. det, som gives ind, især: saameget af et Lægemiddel, som v. eengang indgives. (Dosis.) En Indgift af to Unser.

Indgive, v. a. 3 (s. give ind. At indgive sig i en Munkeorden. Hvitfeldt.) 1. skye ind, levere ind. At indgive en Ansøgning, et Forslag, en Klage. 2. bringe een paa noget, indskyde; bibringe. "Som tidligt mig den Følelse indgav, at det er stolt at være født i Norden." Grundtvig. "Denne Roes, din Elskov dig indgav." Rahb. At indgive een et Anslag. "Kun Overbeviisning formaaer at indgive os Agtelse f. en hidtil miskiendt Person." Birkner. — Deraf: Indgivelse, en. 1. Indskydelse, Tilskyndelse. At giøre noget efter en Andens J. En guddommelig Indgivelse. 2. noget som indgives, indleveres. Efter min J. til Øvrigheden. (I denne Bemærkelse bruges ogsaa, især i Embedsstiil, Indgivende.) — Indgivning, en. i Alm. Gierningen, at give ind. Indgivning af Lægemidler.

Indgnide, v. a. 3 (s. gnide.) bringe noget ind i v. Gnidning. At indgnide en Salve i Huden. — Deraf: Indgnidning, en.

Indgrave, v. a. 3. bringe ind i v. Gravning ell. Udgravning. (jvf. udgrave.) At indgrave Figurer i Staal. Indgravet Arbeide. Indgravet Skrift. (Sir. 45. 20.) Ræven har indgravet sig i Høien. — figurl. dybt indgravet (bevaret) i Erindringen, Hukommelse.

Indgreb, et. Indsnit, indskaaret Hul i en Ting, som tiener til at gribe og holde den i. (Langebek.)

Indgreb, et. pl. d. s. Skade, Krænkelse, Forurettelse. "Indgreb af en selvraadig Villie." O. Guldb. (V. Hist. II. 230.) At giøre J. i eens Rettighed, Embede. "Da giorde han bestandig Indgreb udi Bondens Ret." Øhlenschl. (Hakon J.) "En Stat — der maatte lide eet Indgreb i dens Næring og Grændser efter det andet." J. Bove. "Er det fordi — vi frygte f. ethvert Indgreb i Lovens Herredømme?" Mynster.

Indgribe, v. a. s. gribe ind. — Indgribning, en. Et Hiuls J. i et andet.

Indgroe, v. n. 1. (er.) egentlig: groe ind i, groe tæt i hinanden. Træerne ere indgroede i hinanden. figurl. indgroet ɔ: længe tilvant, rodfæstet. Et indgroet Had. Indgroede Fordomme. "Det var dem en indgroet Vane." Guldb. (V. Hist. I. 757.) "Ligegyldigheden derover er saa indgroet med Vanen." Basthol m.

Indgrændse, v. a. 1. indskrænke, sætte Grændser om eller for noget. (Kingo.) "Saa maa den ene endelige Mulighed sætte Skranker for den anden, den ene indgrændse den anden." Eilschov. "Hvorvidt deres Magt var indgrændset af Lovene, har man ikke sagt os." O. Guldb. (V. Hist. II. 229.) At indgrændse (afgrændse) en Mark. "Man indgrændsede disse Eiendomme v. visse Markeskiel." Guldberg. — Deraf: Indgrændsning, en.

Indgrøft, en. pl. -er. Grøft, som er inden for noget, inden for et Gierde.

Indgrøfte, v. a. 1. indhegne, adskille v. Grøfter. At indgrøfte en Mark. — Deraf: Indgrøftning, en.

Indgyde, v. a. 3. s. gyde. — 2. figurl. give, bibringe. At indgyde een Haab, Trøst, Tillid. "Skulde denne Kiærlighed ikke indgyde ham Lyst til at adlyde ogsaa denne Befaling?" Basth. "Først Evigheden dig skal Trøst indgyde." Pram.

Indhage, v. a. 1. fæste en Hage i noget; fæste een Ting i en anden v. Hielp af en Hage.

Indhale, v. a. 1. s. hale, 1. At indhale et Toug. "Hvor snart m. lette Baad var Skibet at indhale." Wessel. — Deraf: Indhaling, en. Seilets Indhaling.

Indhamre, v. a. 1. bringe ind i ved Hammerslag. At indhamre et Mærke i noget. — Deraf: Indhamring, en.

Indharve, v. a. s. nedharve.

Indhave, et. d. s. s. Indbo. (sieldent og næsten forældet.)

Indhavn, en. pl. -e. Havn, som ligger indenskiærs, ell. inden i en Fiord og saaledes, at Havet ikke staaer lige paa den; modsat: Udhavn.

Indhavne, s. havne, v. n.

Indhed, adj. indvortes hed; giennemhed. (Moth.)

Indhefte, v. a. 1. (jvf. hefte.) bringe ind i v. Heftning. At indhefte et løst Ark i en Bog. (Derimod: at hefte en Bog.) — Indheftning, en. Løse Kobberes J.

Indhegne, v. a. 1. omgive, indelukke med Hegn. At indhegne en Mark med levende Gierder. "Store Sletter, som Ingen indhegner, besaaer eller bebygger." Snerd. "Haver Nogen Mark, som ei med Gierde ell. Grøft p. nogle Steder indhegnet er, men med Aa." D. Lov. III. 13. 41. — figurl. "Hvor ubestegne Klipper indhegne Fred." Evald. = Indhegning, en. 1. Gierningen at indhegne. 2. Hegn om en Mark. Qvæget har brudt igiennem Indhegningen. — Indhegningsgrøft, en. G. som tiener til Hegn.

Indhente, v. a. 1. (s. hente.) 1. naae een, som er forud. Han var alt saa langt forud, at vi ikke kunde indhente ham. 2. bringe t. Veie v. Anmodning, Ansøgning. At indhente Øvrighedens Tilladelse, Ansmandens Erklæring. 3. modtage, indhente v. Sendebud. Han blev indhentet m. stor Høitidelighed. — Deraf: Indhentning, en.

Indhold, et. ud. pl. 1. det, som en Ting rummer, indbefatter, ell. kan rumme. Et Bryggerkar af 50 Tønders J. At udmaale et Legemes kubiske J. 2. det, som et Skrift, en Tale handler om, gaaer ud paa. Han fortalte os Talens Indhold i Korthed. En Bog af blandet, af historisk J. 3. Tavle, Fortegnelse over en Bogs Indhold: Indholdsliste, Indholdstavle. Indholdet findes v. Enden af Bogen. = Indholdsfylde, en. Rigdom paa Indhold; Beskaffenheden ved en Gienstand, at give meget Stof t. Eftertanke, Betragtning, Nydelse, m. m. (J. L. Heiberg.) indholdsrig, adj. som indeholder meget, er rig paa Indhold.

Indholt, et. pl. -er. [af A. S. og N. S. Holt, Træ.] Træer eller Ribbeen i et Skib, som udgiøre det indvendige Skrog, og hvortil Plankerne fæstes. (Vid. S. Skr. 1800. II. 268.) s. Indtømmer.

Indhug, et. den Handling, at Rytteriet hugger ind. Rytteriet giorde Indhug paa høire Fløi.

Indhugge, v. a. d. s. s. hugge ind i transitiv Bemærkelse. At indhugge Bogstaver i Steen. — Deraf: Indhugning, en.

Indhule, v. a. 1. hule noget indad ell. indentil. Strandbakken er indhulet af Havet. (V. S. O.) — Indhuulning, en. Gierningen, at indhule noget.

Indhuul, adj. huul indad, hvælvet; concav. — Indhuulhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være indhuul. (V. S. O.)

Indhuus, et. pl. -huse. Stuehuus, Huus p. Landet, som Familien beboer; i Modsætning til Udhuus. (Oecon. Mag. I. S. 61.)

ındhvælve, v. a. 1. bedække ell. indslutte Rum) indentil m. Hvælvinger. Et ind-elvet Rum: (V. S. O.)

ındhylle, v. a. 1. svøbe ind i, lade et bedækkes m. Klæder ell. andet Skiul. indhylle sig i sin Kappe. Hun var ind-let fra Hoved til Fod. "Et romantisk ır — der halv indhyller, halv fremhæ-de kraftige Ledemod." C. Hauch. — rl. Denne Sag er endnu indhyllet i et Mørke. "Overgangen i det tilkom-ıde Liv er indhyllet i Mørke for os." nster. "Skiebner, som indhylle Men-ets Vei i Mørke." Samme.

ındhænde, v. a. 1. overgive i eens Hæn-, lade noget komme een til Hænde. (V. S. O.)

ındhænge, v. a. 1. ophænge noget inde uus, som før hang ude. Alt Tøiet maa nu indhænges i Aften.

Indhøst, en. ub. pl. det, som indhø-, Høst, Afgrøde. (V. S. O.)

Indhøste, v. a. 1. bringe Sæden i Huus, re Sæden i Laden. (Moth.) Bygget ere i Færd med at høste, og Rugen fik vi høstet i Gaar. (Ligesom høste br. om ıtlige Markarbeider, som høre til at re, tørre og bierge Sæden: saaledes høste især om at føre Sæden hiem og i us; hvorfor man undertiden m. dette Ord aa forbinder et Bibegreb om, at Høsten tilendebragt, og bruger det absol. De ersleste Bønder her i Egnen have ind-stet.) = Deraf: Indhøstning, en. (s. ıst.)

Indianer, en. pl. -e. Een, som har mme i (Øst- ell. Vest-) Indien, som er ıt af indiske Forældre. — Indianerinde, et indisk Fruentimmer. (indiansk, s. disk.)

Indigo, en. Et blaat Farvestof, der ıdes af adskillige Planter (af Slægten digofera.) = indigoblaa, adj. som har ı blaae Farve, der frembringes ved J. digoplante, en. P. som giver Indigo.

Indise, v. a. 1. bringe (et Skib) ind i ıon giennem Isen, ved at hugge den op. indise et Skib fra Rheden. — Deraf: ıdisning, en.

Indisk, adj. som er fra Indien, til-rer ell. kommer fra Indien. (Ogsaa: diansk; dog er det første mere brugeligt.)

Individ, et. pl. -er. (af Lat. indivi-us.) en enkelt, i sit Væsen fuldstændig særskilt Gienstand af en vis Art eller lægt. (Fr. Individe. Særvæsen. v. Aph.)

Indjage, v. a. 3. s. jage. — figurl. At ind-ge een Frygt, Skræk ɔ: bibringe, sætte ı i Skræk.

Indkalde, v. a. 2. s. kalde. (At kalde n ind fra Gaden.) — Uegentl. a) fordre, een skal møde, enten f. Retten ell. ved det Møde. At indkalde (indstævne) een f. Politiretten. At indkalde Soldaterne f. deres Regimenter. Indkalde Arvinger efter en Afdød (i Aviserne.) b) siges det om de Studenter, der efterat have m. Udmær-kelse giennemgaaet en Examen, indkaldes (navnligen fremkaldes) og offentlig berøm-mes. — Deraf: Indkaldelse, en. J. i Aviserne. At møde efter Indkaldelse.

Indkaste, v. a. 1. s. kaste ind. De ind-kastede Bomber. (At indkaste ɔ: indgrøfte en Mark. sielden.) — Indkastning, en.

Indkig, et. ub. pl. Leilighed t. at kunne kige ell. see ind. At have Indkig i Naboens Gaard. (dagl. Tale.)

Indkigen, en. ub. pl. Gierningen at kige ind.

Indkile, v. a. 1. drive Kiler ind, eller noget, der er dannet som en Kile. At ind-kile et Stykke Træ. "Rubinen rød, ind-kilet i Klippestenen." Øhlenschl. (Nord. Gud. 155.) — Deraf: Indkiling, en.

Indkitte, v. a. 1. fæste ind m. Kit. At indkitte en Rude, et Stykke Glas.

Indkiæde, v. a. 1. figurl. bringe flere Ting i en nøie sammenhængende Forbin-delse. At indkiæde et Spørgsmaal i et andet. "Indkiæder ikke hver Art af levende Væsener sig i den anden?" T. Rothe. — Deraf: Indkiædning, en. "Alle Delenes Indkiædning i hinanden." T. Rothe. (Nat. Betragtn. III. 8.)

Indkiøb, et. pl. d. s. 1. Handlingen at kiøbe ell. indkiøbe. At giøre J. til Huus-holdningen. Det har kostet saameget af (i) første Indkiøb. 2. det, som kiøbes, som er indkiøbt. Dette er mit hele Indkiøb. = Indkiøbspriis, en. den Priis, hvorfor man har kiøbt noget. At sælge noget for Indkiøbsprisen.

Indkiøbe, v. a. 2. (s. kiøbe ind.) kiøbe enten til eget Forbrug i Huusholdningen, ell. til Udsalg i mindre Dele. Jeg har ind-kiøbt Brænde til Vinteren. At udsælge de Varer, man har indkiøbt.

Indkiøre, v. a. 2. føre ind paa Vogn. At indkiøre Korn. (intrans. At komme indkiørende.)

Indkiørsel, en. pl. -er. 1. Gierningen at kiøre ind. Kornets J. 2. Sted, hvor man kan kiøre ind. Der er ingen god Ind-kiørsel til denne Gaard.

Indklamre, v. a. 1. indslutte noget (i Skrift ell. Tryk) imellem Klamre ell. Ha-ger. Det Indklamrede er Tillæg af Udgi-veren. — Deraf: Indklamring, en.

Indklemme, v. a. 2. klemme, trykke noget indad. Indklemt Brok. (forskiell. fra indeklemme.) — Indklemning, en.

Indkline, v. a. 1. (s. kline.) bringe ind imellem, fæste i v. Klining. At indkline (kline) Leer i Sprækker, Ridser. Indkline et Blad i en Bog. — Indklining, en.

Indklippe, v. a. 1. (s. klippe.) At indklippe et Mærke i noget.

Indklæde, v. a. 2. a) At indklæde en Nonne ɔ: høitidelig iføre hende den bestemte Dragt, og indlemme hende blandt Klostersøstrene. b) figurl. foredrage, fortælle, fremsætte noget uden at bruge de egentlige Ord og Udtryk, eller paa en formildende Maade. At indklæde noget i en Lignelse, Fortælling. "Grækerne indklædte Alt i lærerige Fabler." Schytte. "De indklædte Alt i Billeder, og hyllede Sandheden ind i Fabler." O. Guldb. "De Billeder og Lignelser, hvori den indklæder sine Lærdomme." Mynster. Han søgte at indklæde det sørgelige Budskab saa godt han kunde. — Indklædning, en. pl.-er. 1. Gierningen at indklæde (a) 2. indklædende, billedlig Fremstilling ell. Foredrag. "I Stedet for at sige sine Tanker lige ud, begyndte han at tænke p. en Fortale, en Indledning, en Indklædning." Rahbek. "Disse Grunde indeholde det samme, under en sandselig Indklædning." Birkner.

Indknibe, v. a. 3. egentlig: knibe eller klemme sammen, i et mindre Rum; figurl. indskrænke. At indknibe sine Udgifter. "Efterat han havde indknebet Fienden næsten t. denne ene By." Kampmann. En meget indkneben (trang) Bolig. "Da disse første Mennesker — vist ikke have været fornøiede med at boe saa indknebne, som vi." O. Guldb. "Den jordiske Nødtørfts, Hiertet indknibende og kummerfulde Tieneste." Mynster. — Deraf: Indknibning, en.

Indknuge, v. a. 1. knuge, trykke noget indad, ell. saaledes at en Fordybning frembringes.

Indknytte, v. a. 1. s. knytte. At indknytte (knytte) noget i et Tørklæde. (At indknyttes i Forbindelser. V. S. O.)

Indkoble, v. a. 1. dele i Kobler. At indkoble en Mark. (V. S. O.)

Indkoge, v. a. 2. a) formindske v. Kogning, bortkoge. At indkoge noget til Halvdelen. b) neutr. indsvinde ved Kogning. Man maa lade Saften indkoge (koge ind) til det Halve. — Deraf: Indkogning, en.

Indkomme, v. n. 3. 1. egentl. (s. komme ind.) "De fangede ham og alle dem, som vare indkomne m. ham." 1 Mac. 12. 48. 2. indfinde sig m. noget, fremkomme. (forsk. fra komme ind.) Han indkom med en Begiering t. Øvrigheden. "Førend han noget f. Medhielperne lader offentlig indkomme." D. Lov. II. 9. 6. At indkomme med en Ansøgning, Klage. Hans Beretning er endnu ikke indkommen. 3. ydes, betales. Pengene, Skatterne ere endnu ikke indkomne. 3. tilstunde, forestaae. I Ugen, som indkommer. (dagl. Tale.) Ogsaa: i indkommende Uge, Maaned.

Indkomst, en. pl. -er (der oftest bru[ges].) 1. den egentl. Bemærkelse: Gier[ningen] at komme ind (f. Ex. Hans Ind[komst] i Stuen), er næsten ikke brugelig, skiøndt ganske sprogrigtig. 2. hvad man har i Indtægt, hvad der indkommer i en privat eller offentlig Kasse. (Indkomme som hyppigen findes i D. Bibel og æld[re] Skrifter er forældet.) Statsindkomst[er]. At have betydelige, sikkre, uvisse Indkom[ster]. "En Fyrste er ikke allene rig v. sine Indkomster." Schytte. (jvf. Indtægt.) (Indkomst er den rene ell. sikkre Indtægt, som een har; og Indkomst br. derfor al[tid] om en Embedsmands Lønning. "Man taler ikke om Embedets Indtægter, men om dets Indkomster (ell. uvisse Indtægter.) Den Indkomst, Eieren har af en Gaard er langt mindre end Indtægterne af Gaar[den]; først naar Indtægt og Udgift er sam[men]holdt, kan man skiønne Indkomstens Beløb." Müller.) — Indkomstskat, en Skat, som paalægges Statsborgerne af ... i Forhold til deres aarlige Indkomster.

Indkredse, v. a. 1. indslutte med en Kreds, indringe. Et indkredset Sted.

Indkrog, en. pl. -e. En skiult Krog, Afkrog. (Langebek.)

Indkrybning, en. 1. Gierningen at krybe ind; Indkrybelsen. 2. Indsvinden. (I. krybe ind.)

Indkrympe, v. a. 1. d. s. s. krympe. (V. S. O.) — Deraf: Indkrympning, en.

Indkrænge, v. a. 1. krænge noget indad. (V. S. O.) egentl. d. s. s. krænge.

Indkræve, v. a. 1. kræve noget, der skal indbetales. At indkræve Skatter, udestaaende Gield. — Deraf: Indkrævning, en.

Indlaan, et. pl. d. s. Laan af Andre, d. s. s. Laan; i Modsætning til Udlaan. (Langebek.)

Indlade, v. a. og recipr. 3. a) give Adgang t. et Sted, lade gaae ind. Forsvarere aabnede Porten og indlod Fienden. Der indlades flere Tilskuere, end Parket kan rumme. "Deels v. at indlade saadanne, som komme f. silbig, midt iblandt sig." Rahbek. b recipr. give sig i Færd med, begynde paa, give sig af med, forbinde sig. At indlade sig i en Handel, i et Foretagende, i Ægteskab, i Samtale med een. Han har indladt sig med et berygtet Fruentimmer. Han er ikke værd at indlade sig med. At indlade sig i Ordstrid m. een. (Baggesen.) Dette Tilbud, disse Vilkaar kan jeg ikke indlade mig paa. — Indladelse, en. det, at indlade ell. at indlades.

Indlade, v. a. 1. d. s. s. lade. ... At indlade og udlade (losse) et Skib. (Langebek.)

Indland, et. pl. -e. den Deel af Landet, som er dybest inde, længst fra Kysterne. Mange af Indlandets Beboere ...

aldrig til Kysterne. — Indlandshav, Et af Land ganske omgivet Hav, en get stor Indsø. (T. Rothe.)
Indlede, v. a. 1. føre ind. (s. lede.) in var saa svag, at han maatte indledes Salen. — At indlede en Barselkone, Kirkegangskone (kaldes den Skik p. Landet, at ræsten modtager og tiltaler Barselqvinden, første Gang, hun gaaer i Kirke.) 2. m Tale og Skrift:) forberede, skaffe idgang. Han forstaaer godt at indlede le Grunde. Han indledede Bekiendtskaat indbyde hele Familien t. sig. — Indedning, en. pl. -er. 1. En Barselkones Vandets Indledning (ell. Indleden til) laden. 2. Forberedelse til et Skrift; et Udvikling, Grundrids af en Lære ell. idenskab. En Indledning t. Philosophien. ndledning til et Skrift.
Indleie sig, v. rec. 1. leie sig en Bo: el hos nogen, i et Huus. At indleie sig ller leie sig ind) hos en Bonde, paa et ertshuus.
Indleire sig, v. rec. 1. s. leire sig. At dleire sig mellem Biergene. (Langebek.)
Indlem, et. s. Indvold.
Indlemme, v. a. 1. optage som Medlem et Samfund. At indlemme en Provinds Riget. "Almuens Meninger, som Poeterne havde udsmykket, og Philosopherne dlemmet i deres Lærebygninger." Guldb. forene m. et større Heelt. At indlemmes et Selskab, i en Familie (v. Svogerskab.) Vi forandre ikke vor Natur, fordi vi indemmes i de konstige Selskaber, som vi lde Stater." Schytte. figurl. "Fienden er i vort eget Hierte, og er indlemmet vort eget Kiød." Bastholm. — Indlemelse, en. Indlemmelse i et Samfund.
Indlevere, v. a. (indgive.) s. levere.
Indliggende, adj. (af det ei brugelige dligge.) som ligger inden i noget. Indggende Skrivelse.
Indlime, v. a. 1. fæste ind i ved Liim. t indlime et Blad i en Bog.
Indliste, v. a. 1. (s. liste ind.) At indle forbudne Varer. "Intet saa stummelt engsel, hvor ikke en enkelt Solstraale ilde indliste sig." Baggesen.
Indlodde, v. a. 1. fæste ind i v. Lodng, v. at lodde. At indlodde et Blikrør t andet.
Indlodse, v. a. s. lodse. — Indlodsng, en. pl. -er. Gierningen at indlodse Skib.
Indlokke, v. a. s. lokke (ind.)
Indlukke, et. (indlukt, indhegnet Mark maadelig Størrelse.) s. Indelukke, unr inde.
Indlukke, v. a. 1. indhegne; b. s. s. kke ind, b. At indlukke sin Gaard med ankeværk. (Derimod: At lukke een ind nnem Bagdøren. Dog i partic. Da han ikke kunde blive indlukket, ell. lukket ind, gik han sin Vei.)
Indlyse, v. a. 2. s. lyse ind. Han blev indlyst (lyst ind) af to Tienere.
Indlysende, adj. v. [det T. einleuchtend.] om noget, der mundtlig ell. skriftlig fremføres ell. fremsættes: fuldkommen klar, tydelig, overbevisende. En indlysende Grund. "Disse Sandheder ere indlysende, indtil den høieste Grad af Vished." Engelst. "Lad Sandheden vorde os indlysende, at den ikke skal fordunkles f. os, naar vi mest behøve at skue den." Mynster. "At Sætningens Rigtighed er os indlysende v. en umiddelbar Forestilling." Samme. (nyt Ord.)
Indlæg, et. pl. d. s. 1. det, som lægges inden i, som indsluttes i noget. Med Brevet fulgte et J. 2. Fold, som er indlagt p. Klæder. At giøre J. paa en Kiole. 3. Indlæg af Soldater (Indqvartering.) 4. skriftlig Klage, Forsvar eller Forestilling, som indgives til Retten af de tvistende Parter i en Sag. (tilforn: et Forsæt.)
Indlægge, v. a. og rec. 1. s. lægge ind. 1. egentl. At indlægge et Brev i et andet. At indlægge Gods t. Forvaring i et Pakhuus. 2. At indlægge Krigsfolk, Besætning i en By. s. lægge, 2, c. 3. komme frem med, bringe frem. At indlægge et godt Ord f. een. At indlægge (fremlægge) et Document i Retten. 4. hos Snedkere: belægge Træ-Arbeide med fiint udskaarne Stykker i dertil passende Fordybninger, m. m. At indlægge et Bord m. Elfenbeen, Ibenholt. Indlagt Arbeide. 5. recipr. a) Han har indlagt sig (rigtigere: lagt sig ind) paa et Vertshuus. (s. lægge, 3.) b) erhverve, opnaae. At indlægge sig et udødeligt Navn. Han har indlagt sig megen Ære v. denne Handling. — Indlæggelse, en. Soldaters J. i Husene. — Indlægning, en. bruges helst i Bemærkelsen: at lægge (en Kiole) ind; og om indlægge, No. 4. Ved Indlægningen er Kiolen bleven f. kort. Bordets Indlægning m. brogede Stene.
Indlænding, en. pl. -e. een, som er født og opvoren i et Land, m. Hensyn til dette Land, og modsat: Udlænding. (Man finder Indlænder brugt om en Person, der er født dybt inde i et Land: "En Indlænder, der aldrig før saae Oceanet." J. Bone. Statens Ven. III. 173; men denne Form er ikke sprogrigtig, eller hævdet ved Brugen; uagtet man siger: en Langelænder, en Østerlænder, m. m.)
Indlænke, v. a. 1. hæfte i en Lænke, hæfte Kiædeled sammen. At indlænke Kiæden i sin Hage. At indlænke et nyt Stykke i en Kiæde. — Deraf: Indlænkning, en.
Indløb, et. pl. d. s. 1. det, at løbe ind. At standse Vandets Indløb. At giøre

Indløb (ɔ: Angreb) v. Fienden. (V. S. O.) 2. Sted, Aabning, hvor Vand løber ind, Munding, Indfart. Denne Havn har et snevert J. Indløbet til det sorte Hav. (Indløbssted, et. von Aph.)

Indløbe, v. n. og a. 3. s. løbe ind. a) neutr. 1. At komme indløbende til Folk. Der var indløbet en stor Mængde Vand. 2. indseile. Just som Skibet indløb (rettere: løb ind.) 3. ankomme, komme til Stede, til Hænde. Brevet er endnu ikke indløbet. Denne Tidende indløb i Gaar m. Posten. 4. komme imellem, indflyde (om Tale.) Han lader meget indløbe (løbe ind) i sin Tale, som hellere maatte være usagt. 5. hænde sig, indtræffe, møde. Der er indløbet et Uheld for ham. Der kan indløbe mange Hindringer i saa lang en Tid. "Indtil saadanne Hændelser indløbe, der giøre Foreningen unaturlig." Schytte. b) act. 1. indhente v. at løbe. At indløbe en Hest. (V. S. O. oftere: At løbe op.) 2. løbe omkring. Saa stort et Stykke Jord, som een kan indløbe i en Time.

Indløfte, v. a. 1. bringe ind ell. ind i v. at løfte. At indløfte een igiennem Vinduet. At indløfte Porten, Hængselen i sin Stabel.

Indløse, v. a. 2. d. s. s. indfrie; dog sædvanl. kun om Gods og Panter. (Derimod: indfrie et Beviis, en Forskrivning. — Deraf: Indløsning, en. Gaardens Indløsning paa Grund af Odelsret. — Indløsningsret, en. Ret t. at kunne indløse noget.

Indmaal, et. Maal af Ting, Varer, som man tager imod. At vinde baade paa Indmaal og Udmaal. (Langebek.)

Indmaale, v. a. 2. maale det, som kommer ind, som man tager imod; modsat: udmaale. — Deraf: Indmaaling, en. Kornets Indmaaling og Udmaaling.

Indmad, en. ud. pl. de spiselige Indvolde i et slagtet Kreatur. Slagteren har beholdt Indmaden af Svinet. "Da Bovene brændt de havde og smagt Indmaden." Fibigers Homer.

Indmager, adj. i høi Grad mager. V. S. O. (dagl. T.)

Indmane, v. a. 1. indfordre paa en eftertrykkelig Maade. At indmane Gield. (Langebek.) At indmane en Skyldner (efter den tilforn gieldende Lov og Retsbrug: opfordre ham, naar Betalingen udeblev, t. at indfinde og opholde sig, efter sin givne Forpligtelse, paa et vist Sted, indtil han betalte.) s. D. Lov. I. 22. og flere St. — Deraf: Indmaning, en. (Obstagium.) "Haver Nogen sat Pant f. Penge, og desuden forpligtet sig t. at lide Indmaning." D. L. V. 7. 16. jvf. Maning.

Indmark, en. pl. -er. Mark, som ligger nærmest ved en By ell. Gaard; mod-sat: Udmark.

Indmelde, v. a. 2. melde eller anm... noget, man vil indføre, ell. en Person, ... vil indføres, optages i et Samfund o. ... Der var indmeldt langt flere, end ... kunde optages. (modf., udmelde.)

Indmuddre, v. a. 1. At indmuddre ... Frugttræ, som udplantes (T. einschlämmen) ɔ: helde det gravede Hul halvt fu... af Vand, hvori fiin Muldjord omrøres, ... Træet deri nedsættes, samt den øvrige ... tøde Jord lægges paa. (Olufsen. ... oecon. 2 Udg. 365. jvf. Fleischers Haveb... S. 626.)

Indmure, v. a. 1. befæste en Ting i ... anden v. Kalk o. d., ell. omgive den m... Muurværk. At indmure en Steen, en ... i Væggen. En indmuret Bryggerk... 2. at omgive med Muur. At indmure ... Kirkegaard. (V. S. O. usædvanligt.) ... indslutte inden i en Muur, eller inden ... Mure. Hun blev levende indmuret. At ... mures i et Taarn (hvor Døren eller ... gangen er tilmuret. jvf. Edvardsen om ... Skør. S. 498.) — Deraf: Indmuring, en.

Indnagle, v. a. 1 slaae et Søm, ... Nagle ind. At indnagle et Søm. (V. S. O.)

Indoculere, s. indpode.

Indond, adj. meget ond, ondskabsfuld. V. S. O. (d. Tale.)

Indpakke, v. a. 1. lægge noget tæt ... fast sammen i et Giemme eller Svøb. ... indpakke sit Tøi i en Kuffert, Vadsæk, ... et Klæde. At indpakke sig (i Reiseklæder) mod Kulden. — Deraf: Indpakning, en.

Indpante, v. a. 1. tilegne sig Gods ... Pant, i St. for Penge, man har tilgode. At indpante udestaaende Penge, ... V. S. O. At indpante sig (ɔ: tage Pant i) en andens Gods. Hvitfeldt. (jvf. pante, udpante.)

Indpas, et. (ogsaa: en) ub. pl. [N. S. Inpass.] 1. Adgang (især i uforde... tig Betydn.) At have Indpas et St... Han forstod at skaffe sig J. Slige Feil ... ikke gives J. i Sproget. "Faae ... først noget Indpas hos et Folk, ... snart frem med en uimodstaaelig Magt." Rahbek. 2. Indgreb, Afbræk, Skade. ... giøre een J. i hans Næring. "Om ... i din Rang dig Indpas giøre vilde." ...

Indpasse, v. a. 1. passe en Ting, ... skal slutte tæt i en anden. Stykket ... nøie indpasses, inden man limer det ... — Deraf: Indpasning, en.

Indpassere, v. n. 1. (ex.) et fremmedt Ord, som bruges for: reise ind, komme, drage ind. At anmelde indpasserende Reisende. s. passere.

Indpine, v. a. 2. s. pine. slaae noget ... stor Tvang ind i et Sted; eller giøre det mindre i Omfang ved at ... og presse

-. Med stor Umage fik jeg det indpiint. indpine sig ved Snørliv.

Indplanke, v. a. 1. indhegne, afslukke
m. Plankeværk. (V.S.O.)

Indplante, v. a. 1. flytte Værter fra arken, ell. fra fri Jord. At indplante omster i Haven, i Potter. — figurl. indve, medgive, indprente. Kiærlighed til et har Naturen indplantet ethvert Menske. "De Drifter, som Forsynet har indantet i vore Siæle f. at giøre alle Plig: behagelige." Sneedorf. "En indplantet lelse af Velbehag for Dyden." Howitz. Den oprindelige Stræben, som er indantet i Naturen." Mynster. — Deraf: ndplantning, en. pl. -er.

Indpløie, v. a. 1. At indpløie et Bræt et andet. s. pløie, 3. — Indpløining, . Gierningen at pløie ind. Indpløining a en andens Mark.

Indpode, v. a. 1. indbringe, bibringe Podning. Denne Green er indpodet. t indpode Børnekopper. — figurl. bibringe Lære og Lærdom. "Dersom Fornuft og verlæg tilligemed det latinske Sprog altid ev indpodet Menneskene." Birkner. — eraf: Indpodning, en. pl. -er.

Indpramme, v. a. 1. føre, bringe ind a Pramme. Godset maa indprammes i avnen.

Indprente, v. a. 1. s. prente. br. mest gurl. for: lære m. Flid, bibringe v. gienigen Lære, Paamindelse, Advarsel. At dprente Barnet Lydighed, Lyst t. Arbeide. Deres Taler angreb disse Laster, og indrentede de modsatte Dyder." O. Guldberg. At indprente Folket Ære." Schytte. "Selv ve de indprentet Religionen i Folkets ierter." Samme. = Deraf: Indprenting, en.

Indpresse, v. a. 1. bringe ind m. Magt, . at presse, trykke stærkt. 2. trykke samen, giøre mindre i Omfang f. at passe. et kan indpresses endnu mere. — Deraf: indpresning, en.

Indprikke, v. a. 1. bringe ind i ved at rikke. At indprikke et Navn i en Plade. . omgive m. Prikker. At indprikke et Ord, Linie (i Skrift.)

Indproppe, v. a. 1. s. proppe ind. gurl. bibringe m. Besvær. At indproppe Børn en Mængde unyttige Sager.

Indpræg, et. noget, som er indpræget; Præg.

Indpræge, v. a. 1. bringe ind i v. Prægning. At indpræge (præge) noget i Staal. Oftere figurl. d. s. s. indprente, bibringe en noget paa en Maade, at det ikke let glemmes. "At indpræge deres Tilhørere orvisning om det evige Liv." Mynster. Mennesker — som Følelsen af Underdanighed bliver dybt og uudslettelig indpræget." Rahb. At indpræge noget i Hukommelsen. Hans sidste Ord ere dybt indprægede i mit Sind. "At eengang det indprægede Ord — vil mange Gange rinde os i Sinde." Mynster. = Deraf: Indprægning, en.

Indpræke, v. a. 1. søge at bibringe een noget, faae een overbeviist om noget ved megen Snakken og mange Forestillinger. (dagl. Tale.)

Indpæle, v. a. 1. indslutte, indhegne m. Pæle. En indpælet Plads. — Deraf: Indpæling, en.

Indqvartere, v. a. 1. lægge i Qvarteer, anvise Opholdssted (kun om Krigsfolk.) At indqvartere Soldater i Husene, hos Borgerne. — Indqvartering, en. Handlingen at indqvartere, indlægge Krigsfolk i Husene. (I dagl. T. ogsaa: de indqvarterede Folk. Vi have faaet Indqvartering.)

Indraabe, v. a. 2. s. raabe. At indraabe Folk fra Gaden.

Indramme, v. a. 1. At indramme Pæle (indramle, V.S.O.) s. nedramme.

Indre, adj. (der kun br. med bestemt Art.) er anført under inder.

Indrebe, v. a. 1. d. s. s. rebe, (maake m. Reb.) At indrebe en Mark. — Deraf: Indrebning, en.

Indrede, v. a. 1 og 2. br. undertiden for: indrette, især om den Indretning, som skeer i det Indre af et Huus ell. en Bygning.

Indrede, et. (s. Rede.) indvortes Indretning. Indrede i et Huus.

Indreise, en. Reise hen til, ind til, ind i en By ell. et andet Sted. Paa Indreisen til Kiøbenhavn var Veiret bedre, end paa Udreisen.

Indreisende, **indreist**, partic. af det ellers ikke brugel. indreise. At komme indreisende (t. Byen) fra Landet. Indreisende og Udreisende. Han er alt igien indreist (til Staden.)

Indrende, v. a. 2. d. s. s. v. a. indløbe. At indrende en Hest.

Indrenden, en. ud. pl. Gierningen at rende ind. En uophørlig Indrenden og Udrenden.

Indrente, v. a. 1. indbringe, give Indkomst, Fordeel. (Den passiviske Form kan ei bruges.) Dette Gods indrenter 1000 Rdlr. aarlig. Biergværket indrenter ikke saameget, som det koster at drive. "Det ikkun indrenter Fortræd og Ulykker, at trodse mod dem." Pram. (Stærkodd.)

Indrette, v. a 1. bringe noget i Stand, i en vis Skik og Orden, og t. et vist Øiemed; lave, stifte, sætte i Lave. At indrette en ny Stat, en Skole, et Værksted. En vel indrettet Huusholdning. Jeg har indrettet min Reise saaledes, at jeg om otte Dage kan være hiemme igien. At indrette sit Foredrag efter Tilhørernes Fattevne.

= Indretning, en. pl. -er. 1. Gierningen, at indrette noget. Han bestyrer selv Husets J. 2. noget, som er indrettet t. et vist Diemed, en vis Brug, og Stedet, hvor dette findes. En vigtig, gavnlig Indretning. En J. til Vandets Afledning. "Indretning er Maaden, hvorpaa en Gienstands indvortes Forhold ere ordnede; og hvor man ei kan tænke sig en Fleerhed af disse Forhold, kan man ikke anvende Ordet Indretning. Man kan ligesaa lidt tale om en Kampesteens Indretning som om dens Tilstand (men vel om dens Beskaffenhed.) En Stat kan til en bestemt Tid kun have een Forfatning, men mange Indretninger." Müller.

Indride, v. n. og a. 3. s. ride ind. At komme indridende i Byen. 2. act. naae, indhente til Hest. (V. S. O. sielden.) 3. act. ride rundt omkring. At indride en Mark. — Indridelse, Indriden, en. Gierningen at ride ind. Jesu J. i Jerusalem.

Indridse, v. a. 1. ridse noget p. Overfladen af en Ting, saaledes at Stregerne gaae ind i samme. (s. ridse.) At indridse sit Navn i en Steen, i en Kobberplade. — Deraf: Indridsning, en.

Indrift, en. pl. -er. 1. d. s. s. Rift. 2. Rift inde i noget, ikke paa Udkanten. Indrifter i et Stykke Klæde. (V. S. O.)

Indrinde, v. n. 3. s. rinde ind. Det indrindende, det indrundne Vand.

1. Indringe, v. a. 1. sanke p. en Ring. At indringe sine Nøgler. (Langeb.) 2. indslutte i en Kreds, omringe. At indringe Fienden m. Rytteri. "Stene, som tilforn havde indringet disse Høie." Wandal. "J al den Herlighed, som Skabningen indringer." Tullin. 3. At indringe Sviin. s. ringe.

2. Indringe, v. a. 1. kalde Folk ind v. at ringe m. en Klokke; ell. ringe t. Tegn paa at noget begynder. At indringe Høstfolk fra Marken. (V. S. O.) Snapstinget i Viborg indringes. — Indringning, en.

Indrive, v. a. 3. s. rive ind. — At have indrevet, faae indrevet (neml. Høet) bruges, ligesom indhøste, 2, i den Bemærkelse: at blive færdig m. at rive alt Hø til at sættes i Stak.

Indrode, v. rec. 1. s. rode. Svinet har indrodet sig under Huset. — figurl. og i dagl. Tale: at indrode sig i Processer, i uvedkommende Ting.

Indrulle, v. a. 1. føre ind v. at rulle. At indrulle Tønder i et Pakhuus. 2. rulle sammen. At indrulle et Landkort, et Stykke Baand. (modsat. oprulle.) — Indrulling, en.

Indryk, et. Ankomst, Besøg, Færdsel t. et Sted. (d. Tale.) Her er et uophørligt Indryk i dette Huus. ("At give denne Verdens Mammon Indryk." H. Tauffen.)

Indrykke, v. a. 1. rykke ell. flytte l gere ind, tilbage eller inden for en Grændse. Efter Ildebranden bleve H indrykkede i mange Gader. 2. give P i, indføre ell. indsætte iblandt (noget, befiendtgiøres ved Trykken.) At indr noget i en Tidende, indrykke en Af ling i et Maanedsskrift. (jvf. v. n. r ind. Da Besætningen var indrykket i F ningen; hellere: var rykket ind.) — J rykning, en. [i Bemærkelsen 1 og 2, velsom i den intransitiv. at rykke i Ved Troppernes Indrykning (ell. Ind ken) i Staden.]

Indrynke, v. a. 1. rynke, rynke sa men. (Langeb.) — Indrynkning, en.

Indrække, v. a. 3. s. række ind. Det ble indrakt (i Stuen) giennem Vinduet.

Indrømme, v. a. 1. [T. einräumen] 1. overgive, overlade een et Rum, et O holdssted. At indrømme een nogle Væ ser, fri Bolig. Han indrømmede ham Gaa den for sin Livstid. "Hine udsøgte Mest stykker derimod indrømmede jeg ei Gara saa megen Plads." Bagg. 2. tilstaae, give Ret i, erklære for rigtig. Denne Paasta vil jeg indrømme ham. "De, der tillægg Dyrene Siæle, uden at indrømme de Fornuft." Gilschow. 3. tilstede, bevilge. At indrømme en Begiering. (Hvitfeld.) At indrømme een for megen Frihed. "Lyk Gienvordigheder have kun den Magt ove os, som vi indrømme dem." Mynster. "Ved Erfaring lærer han, at det ikke kan ind rømmes ham, at nyde og bruge den hele Verden." Samme. "Er man saa billig at indrømme dem, hvad man paa sin Side fordrer af dem?" Birkner. — "Naar det op rindelige Begreb af indrømme overføres p. Talen, bemærker det: i Følge en vis Ben sigt at antage en Paastand f. gyldig. Det synes at medføre en Erklæring om noget, der f. en Deel beroer p. Villien. — Men hvor der ei kan være Spørgsmaal om at handle godvilligt, bruges indrømme ikke. Tyven indrømmer ikke, at han har stia let, men han tilstaaer det." Müller. = Indrømmelse, en. Gierningen, at ind rømme noget. Indrømmelsen af denne Paastand.

Indrøre, v. a. 2. røre sammen med, blande i v. at røre. At indrøre noget i Ma den. (Langeb.).

Indsaale, en. s. Indersaale.

Indsalte, v. a. 1. lægge i Salt, forsene noget, der giemmes i Kar ell. Tønder, med Salt; nedsalte. At indsalte Kiød. Han har endnu ikke indsaltet til Husholdningen. — Deraf: Indsaltning, en.

Indsalve, v. a. 1. oversmøre, indsmøre med Salve. (V. S. O.)

Indsamle, v. a. 1. bringe til Steds ad Samlen, sanke sammen. At indsamle Bi

til Hielp for Brandslyte. Nogle Dyr
amle Forraad til Vinteren. — Deraf:
samling, en.
ndsanke, v. a. 1. d. s. s. indsamle, men
es Feldnere. (jvf. samle og sanke.)
ndsats, s. Indsæt.
ndsave, v. a. 1. skære ind i med en
. At indsave en Skure i en Planke.
geb.) — Indsavning, en.
ndsee, v. a. indsaae, indseet. fatte,
ibe v. Hielp af Forstanden. "Saadan
frivillig Forening kunde ikke skee, saa=
ge Folk endnu ikke indsaae Nytten
f." Sneedorf. Jeg indseer ikke denne
tnings Rigtighed. Han indsaae ikke
gerne af denne Handlemaade. "Vi ind=
det, hvis indvortes Beskaffenhed ligger
en for vort Blik. — Der hører et gien=
trængende Blik til at indsee, et over=
nde til at begribe." P. E. Müller. (At
see m. noget ɔ: have Tilsyn med; for=
t.) jvf. Indsigt.
Indseende, ud. pl. Tilsyn, Opsyn. At
e Indseende m. noget. "De skulle have
ig Agt og Indseende med, at Kongens
holdes og efterkommes." D. Lov. III.
2. "Af deres Forsømmelse, som burde
t Indseende dertil udi Tide." Coldings
kehist. (Nu ikke meget brugeligt.)
Indsegl, et. pl. d. s. [A. S. Insegl.]
rykt Segl for et Brev eller Document.
et brugel. og mest i figurlige Udtryk.)
et Troværdigheds Indsegl, som den
rtiske Fremtid kan trykke p. sine Dom=
." Rahb. (D. Tilsk. VI. 584.) "At trykke
usvigeligste Indsegl paa noget" ɔ: det
st ubedragelige Kiendemærke. sammest.
. 32.
Indseiling, en. pl. -er. 1. det, at seile
. Skibet stødte paa v. Indseilingen i
vnen. 2. Indløb, Indfart. Der er en
adelig Indseiling til denne By.
Indsende, v. a. 2. fremsende, skikke ind.
indsende en Beretning, en Ansøgning
t Collegium. Han var indsendt t. Byen
sin Herre. (Derimod: Herren sendte
m ind til Byen i et Ærende.)
Indsidder, en. pl. -e. d. s. s. Inderste.
Indsidderske, en. (Ambergs Ordb.)
Indside, en. d. s. s. Inderside. (V. S. O.)
Indsigelse, en. pl. -r. 1. Indvending.
giøre Indsigelse imod noget. 2. særd.
ovsproget om Alt hvad der fra den Sag=
tes ell. Indstævntes Side fremføres imod
gsmaalet, for at giøre det ugyldigt eller
hæve dets Virkning, enten ganske, eller
deels og for en Tid; Exception. At an=
e, forkaste en Indsigelse ved Retten.
f. om Brugen af Indsigelse i denne
mærk. Ørsteds Eunomia. III. 539—41.)
Indsigt, en. pl. -er. 1. egentl. d. s. s.
dsyn; men lidet brugeligt. 2. ligesaa
rdvanlig er Brugen for: Indseende,
Tilsyn. "De Pligter, m. hvilke ingen men=
neskelig Domstol har Indsigt." Eilschow.
(Philos. Br. 133.) 3. tydelig Kundskab,
Kyndighed. "Hvor Magten ikke er grun=
det p. Blindhed og Frygt, men p. Indsigt
og Kiærlighed." Sneedorf. "I Besiddelse
af en Kundskab, hvorimod al vor Indsigt
kun er som Tusmørket mod Dagen."
Mynster. "Ved Kundskab veed man en
Ting; ved Indsigt begriber ell. giennem=
skuer man den." Sporon. At have gode,
grundige Indsigter i en Videnskab. "Med
en dyb og øvet Indsigt forenede han et
godt og mildt Sindelag." O. Guldb. "Du
kan have Forestilling om mangeslags Ting,
uden at samle dem t. rigtig og fuldstændig
Indsigt." Mynster. Efter min I. ɔ: efter
mit Begreb, saavidt jeg kan fatte. — ind=
sigtsfuld, adj. som har megen Indsigt ell.
Kyndighed i et vist Fag eller i flere.
Indskaar, et. d. s. s. Indsnit.
Indskandse, v. a. 1. omgive m. Volde
og Skandser t. Værn, forskandse (som mere
bruges.)
Indskarre, v. a. (V. S. O.) s. skarre.
Indskibe, v. a. 1. bringe ombord p. et
Skib. At indskibe Tropper, Varer. Han
indskibede sig i England for at gaae til
Amerika. — Deraf: Indskibning, en.
pl. -er.
Indskikke, v. a. 1. s. indsende. 2. d. s. s.
beskikke, indstifte. (forældet.) "Ægteskab
er indskikket af Gud." H. Skonnings hed.
Philos. (1636.) S. 454.
Indskride, v. n. 3. s. skride ind. Foden
under Huset er indskreden. — Deraf: Ind=
skriden, Indskridning, en. Husets, Bak=
kens Indskridning.
Indskrift, en. pl. -er. Skrift, som er
sat paa ell. indgravet i en Gienstand, til
Erindring ell. Forklaring om noget; In=
skription. Indskrift paa et Mindesmærke,
paa en Mynt.
Indskrive, v. a. 3. optegne, skrive ind
i en Bog, et Register eller desl.; særd.
optegne eens Navn, som Medlem af et
Samfund, som Deeltager i noget. At ind=
skrives som Student. "Enhver Ungkarl,
tyve Aar gammel, skal indskrives til Sol=
dat." Guldb. (V. Hist. I. 1094.) At lade
sig indskrive (for at reise) med Posten. —
Deraf: Indskrivning, en. — Indskriv=
ningspenge, pl. det, som betales for Ind=
skrivning.
Indskrue, v. a. 1. bringe ind i ved at
skrue. En indskruet Bolt. — Deraf: Ind=
skruening, en.
Indskrænke, v. a. 1. sætte Skranker,
Grændser for, formindske Udstrækningen,
Omfanget af noget. At indskrænke noget
i et mindre Rum. "Enhver endelig Ting
er indskrænket, og den ene sætter den an=
den Skranker." Eilschow. "Ei Tid, ei noget

Tab indskrænker min Varighed." Thaarup. (br. oftest figurl. om det, som vedkommer Siælen.) At indskrænke sine Ønsker, Fornødenheder, Udgifter. "Fordomme indskrænke Siælens Kræfter." Sneed. "Hvorledes Raadet og Folket indskrænkede Kongen, og igien bleve bestyrede af ham." O. Guldb. En indskrænket monarkisk Regieringsform. — At indskrænke sig. absol. formindske sit Forbrug, sine Udgifter. — indskrænket, adj. v. ikke udstrakt, ikke vid; knap, sparsom. En indskrænket Udsigt, Levemaade. Han boer meget indskrænket. — figurl. Et indskrænket Begreb. Et indskrænket (borneret) Hoved. "Indskrænket er den, som ikke formaaer at fatte, hvad der ligger uden for den snevre Kreds, hvori han pleier at virke." P. E. Müller. — Indskrænkning, en. pl.-er. 1. Handlingen at indskrænke. At foretage Indskrænkninger i sine Udgifter, i sin Levemaade. 2. indskrænket Tilstand. "Siælen føler sig ophøiet over al det timelige Livs Indskrænkning." Mynster. "Det nærværende Dieblik's Indskrænkning og Nødtørft." Samme. — Indskrænkelse, en. sieldnere for: Indskrænkning. Eilschow. (Phil. Br. 327.)

Indskud, et. pl. d. s. 1. det, som indskydes; de Penge, der sammenskydes eller betales t. et vist Diemed, hvori flere tage Deel. At giøre Indskud i Enkekassen, i et Handelsselskab. 2. i Vævning: d. s. s. Islæt, (V. S. O.) = Indskudspenge, pl. Penge, som betales i Indskud, ell. f. Ex. ved Indtrædelsen i et Selskab. "Vælges han imidlertid igien — betaler han kun halve Indskudspenge." Rahbek. (D. Tilsk. 1791.) — Indskudsseng, en. Seng, som paa tværs er deelt, saaledes at den ene Deel kan skydes ind i den anden, og Sengen derved blive kortere.

Indskure, v. a. 1. giøre en Fordybning i v. at skure. Denne Rende er indskuret v. Tougets Gnidning. — Indskuring, en.

Indskyde, v. a. 3. 1. skyde ind. Skuffen er ikke rigtig indskudt. De (i Staden) indskudte Kugler. 2. betale Penge ind t. et vist Brug, t. Sammenskud; giøre Indskud. Enhver Deeltager indskød 100 Rdlr. 3. tilskynde til, indgive et Forsæt, tilraade. Det har en Anden indskudt ham. "Maaskee havde ulykkelig Kiærlighed bidraget t. at indskyde ham denne Beslutning." Rahb. 4. d. s. s. indgyde, 2; bibringe. "Hvorfor han og — indskyder mere Tillid og Fortrolighed, end noget andet Menneske." Bagg. (Labyr. I. 136.) 5. recipr. At indskyde sig (skyde sig ind) under en høiere Domstol. Biskoppen indskød sig (eller sin Sag) under Paven. "Jeg for Gud vil mig indskyde." Bording. I. 235. = Indskydelse, en. pl.-r. 1. Indgivelse, Overtalelse, Tilskyndelse. Efter onde Menneskers I. En overnaturlig, guddommelig I. (Inspiration.) "Tilbøieligheder, hvoraf de fleste saa meget ere grundede i Menneskets Natur og Væsen, som i de Indskydelser, de faae af Andre." Sneed. 2. Appel, Appellation. En Sags Indskydelse under en anden Domstol.

Indskylle, v. a. 1. bringe ind, kaste ind ved en skyllende Bevægelse (om Vandet.) At udøse det af Havet indskyllede Vand. At rense Jorden fra Tang, som Havet har indskyllet (opskyllet.) Derimod neutr. Vandet skyllede ind giennem Aabningen.

Indskære, v. a. 3. bringe ind i ved at skære; giøre Skaar, Indsnit i. At indskære sit Navn i et Træ. (Der er skaaret ind i Kiødet.) — Deraf: Indskæren, Indskæring, en. Gierningen at skære ind i noget.

Indskærpe, v. a. 1. paaminde, erindre om, advare, foreholde m. Alvor og Eftertryk. At indskærpe een hans Pligter. "At indskærpe Folket Lydighed." Jacobi. Jeg har p. ny indskærpet ham, at afholde sig derfra. — Deraf: Indskærpelse, en.

Indslaae, v. a. 3. s. slaae ind. Han[illegible] Vinduer bleve indslagne.

Indslag, et. det, at noget slaaer ind, trænger ind igiennem v. Fald. Indslag af Regn og Snee (giennem Taget.) V. S. O.

Indslagte, v. a. 1. slagte Kreature til Nedsaltning og Forraad i Huusholdningen. (i dagl. Tale og sædvanl. absol.) At indslagte til Vinteren. Vi har endnu ikke indslagtet. — Deraf: Indslagtning, en.

Indslibe, v. a. 3. bringe ind i v. Slibning. At indslibe Figurer i Glas. Navnet er indslebet. — Deraf: Indslibning, en.

Indsluge, v. a. s. sluge, nedsluge. — Indslugning, en. (V. S. O.)

Indslumre, v. n. 1. (er.) s. slumre ind. (Hun var netop indslumret.) "I Uvidighedens Skiød indslumrer Siælen rolig." C. Colbiørnsen. "Faderen, mattet af mødsom Tog, indslumrer paa Hyndet." Herz. figurl. "Efterdi Skiønsomhed — saa ofte fattes os, saa ofte indslumrer i os." Mynster. "I de Timer — i hvilke dit [illegible] begynder at indslumre." Samme.

Indslutte, v. a. 1. lægge inden i, giemme i en anden Ting. I Brevet var indsluttet en Vexel. Det kan [illegible] indsluttes i samme Omslag, i een Pakke. 2. indelukke, indeslutte. Fangerne bleve indsluttede i et Taarn. 3. omringe, omgive fra alle Kanter; undertiden for at hindre [illegible] og Bortgang. "Smaa Sletter, som ere indsluttede af Floder og Bierge." [illegible] Byen er indsluttet af Fienden. [illegible] blev indsluttet af Rytteriet. 4. [illegible] indbegribe. Disse vare ikke [illegible] i Fredsforbundet. At indslutte [illegible] i sine Bønner. — Deraf: Indslutning, en.

Indslynge, v. a. 1. kaste ind m. vold-
n Kraft. (s. slynge.) Den indslyngede
een. 2. slynge tæt sammen eller ind i
anden. "At slig en fast indslynget Knude
i ikkun langsomt løses." Øhlenschl. (Poet.
r. II. 317.) 3. flette ind imellem, knytte
i. Hun havde indslynget Perler i hen-
s Haarfletninger. Et Baand med ind-
ngede Guldtraade. — Indslyngning, en.

Indslæbe, v. a. 2. s. slæbe ind. De ind-
ebte Kasser.

Indslænge, v. a. 2. s. slænge ind. Det
dslængte Tøi.

Indsløre, v. a. 1. indhylle i Slør, til-
re. "Da blev hun til et Siv, af Skum
dsløret." Øhlenschl. — figurl. indslørede
andheder. Denne Sags rette Beskaffen-
d er indsløret i dyb Hemmelighed.

Indsmelte, v. a. og n. 1. bringe foran-
idet Metal paa ny i flydende Tilstand.
t indsmelte Mynter. At lade sit Sølvtøi
dsmelte. 2. neutr. formindskes v. Smelt-
ing. (s. smelte ind, smelte sammen.) figurl.
tage, formindskes. Hans Indkomster ere
eget indsmeltede. (V. S. O.) — Deraf:
ndsmeltning, en.

Indsmigre, v. rec. 1. vinde Yndest,
iøre sig antaget, yndet, ved Smiger, ved
edsk Tale. Han har p. ny indsmigret sig
Huset. "Dommere, som for deres egen
'ordeels Skyld gierne vilde indsmigre sig
os Regieringen." Birkner.

Indsmugle, v. a. 1. bringe hemmeligen
id, indføre Varer, som ere forbudne, ell.
voraf Tolden ei er betalt. At handle m.
idsmuglede Varer. — Indsmugling, en.

Indsmøre, v. a. 3. bestryge vel med
Smørelse, lade giennemtrænges af paa-
murt Olie, Salve ell. desl. At indsmøre
n Bøsselaas. Indsmøre Haaret m. vellug-
tende Olie. — Deraf: Indsmørelse, en.

Indsnevre, v. a. 1. bringe i et snevrere
Rum, indskrænke. — Indsnevring, en.

Indsnige, v. a. og recipr. 3. bringe ind
. en hemmelig ell. forbuden Maade. "Er
Tolden for stor — da undrer man sig ikke
aa, at Kiøbmanden søger at indsnige
Varene." Schytte. "Fremmedt og bedre
Arbeide vilde da indsniges." J. Bove.
'Her ved dette Sammensbord — gad jeg
t fornuftigt Ord mellem os indsnige."
Bagg. — Mere brugel. som recipr. saae
uformærkt. ell. lidt efter lidt Indpas. "Saa
lsi hun hen og sig i saadant Huus ind-
niger." Holb. (P. Paars.) "Da han al-
rig engang kunde indsnige sig i hendes
Omgang." Rahbek. "At indsnige sig i en
Stand v. nedrige Midler." Sneed. Mange
Tiordener have indsneget sig i Bestyrelsen.
'Endskiøndt Overdaadighed — efterhaan-
en indsneg sig blandt disse Krigere." Tre-
schow.

Indsnit, et. pl. d. s. Snit, Skaar,
som frembringes ved at skære ind i noget.
Han giorde et dybt Indsnit i Kiødet.

Indsnoe, v. a. 1. snoe tæt sammen, snoe
eet ind i et andet. Det er saaledes ind-
snoet, at man ikke kan faae det opløst.

Indsnære, v. a. 1. hilde, indvikle i Snare
ell. Garn. Ræven blev indsnæret. Fuglen
har indsnæret sig i Garnet.

Indsnærpe, v. a. 1. d. s. s. sammen-
snærpe. (s. snærpe.)

Indsnøre, v. a. 1. ombinde, binde tæt
sammen med Baand ell. Snore. At ind-
snøre sig om Livet m. et Bælte. Den Pakke
er godt indsnørt. Hun gaaer hele Dagen
indsnørt (ell. snørt ɔ: i Snørliv.) — Deraf:
Indsnørelse, Indsnøring, en.

Indspinde, v. a. 3. omgive, indslutte
m. Spind. Edderkoppen indspinder de store
Fluer. Silkeormen har indspundet sig.

Indsprænge, v. a. 2. s. sprænge. Døren
blev indsprængt m. Magt. (V. S. O. ret-
tere: sprængt.) — indsprængt, adj. v. som
har flere, tæt i hinanden blandede Farver;
farveblandet, spraglet. Graat indsprængt
Klæde. (jvf. spættet.) "Er noget bestrøet
med smaa og hyppige Pletter af en anden
Farve, kaldes det indsprængt. Tigerens
Skind er spættet; det graae Klæde er
indsprængt med Sort og Hvidt." Müller.
Granit indsprængt m. Qvarts (d. e. sam-
mengroet med ganske smaa Qvartsdele.)

Indsprøite, v. a. 1. bringe noget fly-
dende ind v. Hielp af en Sprøite. At ind-
sprøite noget i eens Øre; indsprøite et
Lægemiddel i Aaren p. en Hest. — Deraf:
Indsprøitning, en.

Indspænde, v. a. 2. fæste, hefte i ved
Hielp af et Spænde. At indspænde en
Rem i Seletøiet. 2. snøre tættere sam-
men v. Hielp af Spænde. At indspænde
fine Skoe, sit Bælte. (V. S. O.)

Indspærre, v. a. 1. indelukke saaledes
at Udgangen formenes. At indspærre Fan-
ger i et Taarn. Han sad indspærret p. sit
Kammer. — Deraf: Indspærring, en.

Indstage, v. a. 1. indgrændse, af-
grændse, ell. sætte Mærke, Skiel imellem
v. Stager; (et tilforn i Lovsproget bruge-
ligt Ord; ligesom indstene. "Saa vidt som
de haver der ind indstenet og indstaget."
Doc. af 1558. Ny D. Mag. VI. 138.)

Indstalde, v. a. 1. sætte paa Stald,
bringe ind i Stalden fra Marken. At ind-
stalde Qvæg, Stude. — Indstaldning, en.

Indstampe, v. a. 1. bringe ind i, ned
i ved at stampe. At indstampe en Pæl i
Jorden. (V. S. O.)

Indstemple, v. a. 1. bringe ind i v. et
Stempel. At indstemple et Mærke i Sølv-
tøi. (V. S. O.)

Indstifte, v. a. 1. indrette, stifte. 4 Mo-
seb. 28. 6. (br. sielden, undtagen om reli-

giøse Høitider og desl.) "Den første Fest, der indstiftedes i de christne Menigheder." Mynster. (Præd. 1823. I. 434.) — Deraf: Indstiftelse, en. Nadverens Indstiftelse. Festers J. (Guldb. Verd. Hist. I. 370.)

Indstikke, v. a. 3. s. stikke ind. — Deraf: Indstikning, en.

Indstille, v. a. og rec. 1. overlade til eens Velbehag, Afgiørelse. "Vi indstille det ganske t. hans Tykke, om han vil vederlægge Beigierninger eller ei." B. Thott. 2. forebringe en Sag til høiere Afgiørelse. (mest i Cancelliestiil.) Sagen er indstillet til Cancelliet. Collegiet har indstillet ham t. dette Embede. 3. recipr. At indstille sig, indfinde sig. "Endnu maatte de, mod Dagbrækningen, indstille sig p. det forordnede Sted." O. Guldberg. — Indstilling, en. Gierningen at indstille; særd. det Væsentlige af en Forestilling fra et Collegium, der indstilles til Kongens Afgiørelse.

Indstimle, v. n. 1. s. stimle ind. Den indstimlede Mængde.

Indstoppe, v. a. 1. s. stoppe ind. Den indstoppede Fylding.

Indstrande, v. n. (er.) d. s. s. strande. Skibet indstrandede imellem Fiskerleierne. (Malling.)

Indstrøe, v. a. 1. strøe iblandt, bestrøe. — Det br. mest figurl. for: anføre blandt andre Ting, anbringe hist og her. Han indstrøer mange Bibelsprog i sin Prædiken. — Deraf: Indstrøelse, en.

Indstrømme, v. n. 1. (er.) s. strømme ind. Vandet kom indstrømmende. Den indstrømmede Mængde. (Hos Baggesen som v. a. "Havet indstrømmer sin Nordbugt.") — Indstrømmen, Indstrømning, en. "De Tydskes Overmagt og uophørlige Indstrømmen." Engelst. "Ved hiin Indstrømning af Luften til Ildstedet." Olussen.

Indstuve, v. a. 1. pakke, stuve tæt sammen. At indstuve Lasten i et Skib. (V. S. O.)

Indstykke, v. a. 1. fælde ind i, sætte Stykker ind i. (V. S. O.)

Indstyrte, v. n. 1. (er.) s. styrte ind. Han kom hovedkulds indstyrtende. — Deraf: Indstyrtning, en.

Indstændig, adj. og adv. alvorlig, inderlig, m. Iver og Eftertryk. Uagtet min indstændige Begiering. Han bad saa indstændigen derom, at jeg ikke kunde negte det. "Inderlig antyder, hvad der kommer fra Menneskets Indre; indstændig hvad der stræber at trænge derind. — At bede indstændig, er at bede vedholdende. Ved at bede inderlig, er man selv rørt; ved at bede indstændigen tragter man efter at røre." Müller. — Deraf: Indstændighed, en. At bede med J. om noget.

Indstænge, v. a. 1. indslutte, indgierde m. Stænger. At indstænge en Plads. (indestænge.)

Indstævne, v. a. 1. indkalde for Ret[ten] v. Stævning (om Personer.) Han er i[nd]stævnet som Vidne. "Uagtet Beviis lig[e]lidt er blevet ført fra Sagsøgerens, [som] fra den Indstævntes Side." Ørsted. indskyde (en Sag) for Retten ell. Dom[stolen]. At indstævne en Sag for Høieste R[et]. (s. stævne.) — Heraf: Indstævning, [en].

Indstøde, v. a 2. s. støde ind. Den Bunden p. Karret blev indstødt. — [Her]af: Indstødning, en.

Indsuge, v. a. 1. trække til sig lige[som] v. at suge, suge i sig. Svampen indsug[er] Vandet. Legemet indsuger Fugtighed [af] Luften. figurl. At indsuge Vildfarel[ser og] Fordomme. — Heraf: Indsugning, en.

Indsukkre, v. a. 1. sylte, nedlægge [i] Sukker. (V. S. O.)

Indsvinde, v. n. 3. (er.) formindske[s], tabe i Størrelse, Omfang, Mængde. [s.] svinde ind. "En udstrakt O indsvinder t[il] et Skiær." Frimann. Kornet er indsvun[det] (svundet) p. Loftet. "Man har fund[et], at Leret v. at opvarmes indsvinder, fo[rdi] det taber en Mængde Fugtighed." H. St[ef]fed. Magre, indsvundne (indfaldne) Kin[der]. — Deraf: Indsvinding, en. Kornets Indsvinding ved Tørringen.

Indsvovle, v. a. 1. bestryge, gienn[em]røge noget indent m. Svovel. (V. S. O.)

Indsvøb, et. d. s. s. Svøb, Omsvøb. (V. S. O.)

Indsvøbe, v. a. 2. lægge en Ting inde[n] i noget, ell. omgive den m. noget, for at bevare den. At indsvøbe (svøbe) noget i Papir, i et Klæde. At indsvøbe sig i Fær[d]værk mod Kulden. "Indsvøb dig i dig selv et Øieblik, min Aand, og sving dig op til Aanders Rige." Bagg. — Indsvøbning, en.

Indsyde, v. a. s. indkoge.

Indsye, v. a. 1. bringe ind i v. at sye; indsvøbe i noget, som hæftes ved Syening. At indsye Navn i Linned, Blade i en Bog. At indsye noget i en Maatte, indsye en Pakke i Lerred. — Deraf: Indsyening, en.

Indsylte, v. a. 1. d. s. s. sylte. (V. S. O.) — Deraf: Indsyltning, en.

Indsyn, et. ud. pl. 1. det, at see ind, eller at kunne see ind. At have J. fra et Vindue i Naboens Gaard. 2. Tilsyn, Indseende, Opsyn. At have J. med noget.

Indsynke, v. n. 3. (er.) s. synke ind. Grunden er indsunken. — Deraf: Indsynkning, en. "Grubernes Indsynkning." Olussen.

Indsæbe, v. a. 1. indsmøre, besmøre m. Sæbe. At indsæbe een, der skal rages; indsæbe Tøi t. Vask. — Deraf: Indsæben, Indsæbning, en.

Indsæt, et. pl. d. s. 1. Gierningen at indsætte; Indsætten. (Seldom.) 2. det

indsættes, indskydes; Indskud. (Lan-
k.) Foruden det første Indsæt maatte
ıer endnu tilskyde 10 Rdlr. (I dagl.
e br. Indsats.)
ındsætte, v. a. 3. 1 egentl. Bemærk.
ette ind. At indsætte en Rude. Stenen
gien indsat i Muren. 2. hensætte, hen-
e i Forvaring. Han blev indsat i Sta-
s almindelige Fængsel. 3. giøre Ind-
ı. At indsætte Penge i en Handel. 4.
give t. Salg: At indsætte Tøi paa en
tion. it. falbyde t. en bestemt Priis.
t var indsat for høit, og blev derfor
solgt. 5. beskikke, udnævne til, sætte
eskikkelse af. Kongen indsatte ham igien
t Embede (mods. afsætte fra.) Sogne-
sten bliver idag indsat af Provsten (ↄ:
ıs Beskikkelse offentlig kundgiort f. Me-
heden.) At indsætte een til sin Arving.
Indsættelse, en, (i alle Bemærkelser.)
Indsø, en. pl.-er. en paa alle Sider
Land omgiven Sø, hvis Vand sædvan-
en er ferskt. Det Caspiske Hav er en I.
rdet Sø, der har samme Bemærkelse,
ıges dog undertiden ogsaa om Havet;
Ex. Søen gaaer høit idag. Indsø der-
od allene som ovenfor.)
Indsøle, v. a. 1. besudle noget ved at
gge ell. trække det igiennem Søle; til-
e. (V. S. O.)
Indsøm, en. pl.-me. Søm ell. Kant-
ng, som vender indad.
Indsømme, v. a. 1. sømme et Klæde-
on indentil ell. rundt omkring. At ind-
mme et Skiørt. (V. S. O.)
Indtage, v. a. 3. lade komme ell. brin-
s ind, optage, faae ind, modtage. (s.
ge ind.) Skibet har indtaget sin Lad-
ng. At indtage (optage) fremmedt Qvæg.
egieringen indtager betydelige Summer
ırligen af Tolden. (s. Indtægt.) 2. ind-
age, trække ind. Seilet maa indtages
rbes.) 3. fylde, optage. At indtage me-
n Plads. "Mange Legemer indtage, i
t de størkne, et større Rum, end før."
ı. Ørsted. 4. faae i sig, svælge. At ind-
ge Medicin, Gift. 5. sætte sig i Besid-
else af (enten f. en vis Tid, ell. for stedse.
det følgende.) "I hans Fraværelse kunde
nhver Borger indtage hans Plads." Guld-
erg. "Stille Sorg rundt om indtaget har
en fordum glade Kreds." Pram. 5. erobre,
aae i sin Magt. At indtage en Fæstning
ı. Storm. At indtage Lande og Stæder.
. have en overveiende Indflydelse p. Sie-
en, vække stærk Tilbøielighed (for eller
mod,) lokke, bedaare. "Med den kan jeg
ndtage hver en Pige." Troiel. Han ind-
ager enhver ved sin Høflighed, Mildhed,
Nedladenhed. At være indtagen for, imod
noget ↄ: være stemt t. et gunstigt ell. ugun-
stigt Omdømme. Han har vidst at indtage
Kongen for denne Plan. At lade sig ind-
tage af Skiønhed, af Fordomme, af Vel-
lystens Tillokkelser. — Heraf adj. v. ind-
tagende, som let behager, saavel v. udvortes
Ynde, som v. Aands-Evner. (s. tækkelig.)
En indtagende Pige. Et indtagende Væ-
sen. "Indtagende er den Person, som
pleier at indtage Andre for sig, eller som
vækker et udeelt Velbehag, der fylder vort
hele Sind. — At være indtagende beroer
ikke p. een selv; men paa sieldne Gaver."
Müller. — indtagelig, adj. som kan ind-
tages, erobres. De allerfleste Fæstninger
ere indtagelige. — Indtagelse, en. Gier-
ningen at indtage (sielden uden i Bemærk.
5.) Fæstningens Indtagelse.
Indtale, v. a. 2. kræve tilbage, fordre
ind v. Rettens Hielp. "Det (Qvæg) som
er forkommet, skal igien indtales." D. Lov.
II. 22. 27. At indtale sin Ret, indtale en
Rettighed. "De Betingelser, der skulle
hiemle ham den Ret, han indtaler." A.
Ørsted.
Indtale, en. (V. S. O.) s. Paatale.
Indtappe, v. a. 1. forbinde, sammen-
fælde v. Tappe og Huller, hvori disse passe.
At indtappe en Stolpe i et Fodstykke. (V.
S. O.) "Forneden indtappes dette Stykke
Træ i Plovhovedet." Thaers Landoec. v.
Drevsen. III. 39. — Deraf: Indtapning, en.
Indtegne, v. a. 1. indføre, optegne i
en Bog ell. desl. Hans Navn er indteg-
net i Bogen. — Deraf: Indtegnelse, Ind-
tegning, en.
Indtigge sig, v. rec. 1. (V. S. O.) At
indtigge sig i eens Gunst. s. tigge.
Indtil, præp. og conj. a) som præp.
udtrykker det en Bestemmelse af Grændsen
i Rummet for en Bevægelse, en hvilende
Stilling, ell. en Udstrækning; Grændsen i
Tiden for dennes Udstrækning, for en Hand-
lings, en Tilstands Varighed, Tidspunk-
tet, hvorfra en Handling begynder, ell. hvor
den ophører. (jvf. til, I. h, der saaledes
ofte bruges for: indtil.) Jeg fulgte ham
indtil (til) Porten. Vi reiste sammen ind-
til den franske Grændse. Vi stode i Vand
indtil (til) Halsen. (Forskielligt fra præp.
ind til; f. Ex. Vandet var gaaet op lige
indtil Muren. Han trykkede ham ind til
Muren. — Det Stykke af Veien herfra
indtil Bommen. Her gaaer Veien ind til
Byen.) — Om Tiden: "Jeg er med eder
alle Dage, indtil Verdens Ende." Matth.
28. 20. Vi vaagede indtil Midnat, indtil
den lyse Dag. Jeg har lovet at bie indtil
(til) i Morgen. Indtil denne Dag. Ind-
til videre (ad interim.) Det kan beroe ind-
til videre (om en ubestemt Tid.) b) som
conj. bruges det blot om Tiden, naar dens
Maal ell. Grændse udtrykkes ved et Ver-
bum ell. en Sætning. "I dit Ansigts Sved
skal du æde Brødet, indtil du bliver til
Jord igien." 1. Moseb. 3. Han maa vente,

indtil jeg faaer Leilighed. Jeg vil blive her, indtil jeg seer de andre komme. Lige fra han kom, indtil han reiste bort.

Indtilbeens, adv. br. kun i den Talemaade: At gaae indtilbeens ɔ: saaledes at Fodspidserne vende indad ell. mod hinanden.

Indtinge, v. a. og rec. 1. skaffe een Bolig og Kost i et Huus, imod fastsat Betaling. "Hos en god Ven, hvor jeg har indtinget hende i Kost." Holberg. At indtinge sig p. et Vertshuus. s. tinge. — Deraf: Indtingelse, Indtingen, en.

Indtog, et. pl. d. s. høitidelig Maade, hvorpaa Een drager ind i en Stad. Kongen, Seierherren holdt sit J. Utallige Mennesker havde samlet sig for at see p. Indtoget. — Deraf: Indtogshøitid, Indtogsvogn, o. fl.

Indtold, en. ud. pl. Told af indgaaende Varer, Indførselstold. (V. S. O.)

Indtolde, v. a. 1. give Told af Varer, som indføres, (V. S. O.) fortolde (som oftere bruges.)

Indtrine, v. n. 1. d. s. s. indtræde, 1. (Øhlenschlæger.)

Indtryk, et. pl. d. s. 1. Gierningen at indtrykke. (V. S. O.) s. Indtrykning, som rettere bruges. 2. Spor af Indtrykning, Fordybning frembragt v. Tryk. Man saae Indtrykket af hans Fod i Sandet. 3. fig. Virkningen af udvortes Ting og Begivenheder p. Sindet og Følelsen. "De J. som udvortes Ting giøre p. os." Sneed. Hans Tale giorde et stærkt, levende J. paa Tilhørerne. "Hver Sands mod glade Indtryk tager." Wessel. "Først maa Sindet være dannet før det gode Indtryk, før det kan modtage det." Mynster. "Da vorer — den store Forestillings levende Indtryk i mit Hierte." Samme.

Indtrykke. v. a. 1. bringe noget ind i v. at trykke. At indtrykke et Mærke i noget. "Ungdommen er som et blødt Vox, der man kan indtrykke hvad man vil." N. Hemmingsen. 1572. 2. trykke en Ting saaledes, at den giver sig ind, bøier sig indad. Hierneskallen var indtrykt p. den ene Side. = Indtrykning, en. pl.-er. Gierniggen, at trykke ind i noget, ell. trykke noget indad.

Indtrylle, v. a. 1. bringe ind i ved Tryllekraft, ved Tryllekonst. "Tilgiv, at atter jeg stræber at indtrylle mig deri." Bagg. "At indtrylle Forfædres Dyder i Ynglingens Hierte." Engelst. "Og Liv igien indtrylle i det Døde." Grundtvig.

Indtræde, v. n. 3. (er.) 1. egentl. s. træde ind. Saasnart han var indtraadt i Salen. "J, som indtræde, for Evighed Farvel til Haabet siger!" S. Staffeldt. 2. komme ind i, give sig ind i. At indtræde i Ægteskab, i en Munkeorden. Han er i Gaar indtraadt i sit 20de Aar. 3. begynde, tage sin Begyndelse. Vinteren er indtraadt m. en tidlig Kulde. 4. d. s. s. indtræffe, [...] Dersom det Tilfælde skulde indtræde. "U[...] der den Betingelse, at Forpligtelsen skul[...] ophøre, naar en eller anden Begivenh[...] indtraaadte." A. Ørsted. = Indtrædelse, en. 1. Gierningen at træde ind. Ved min I[...] i Stuen. 2. figurl. Begyndelse, Tiltræ[...]delse, Indgang. Ved hans J. i Embedet[...] i et nyt Ægteskab. — Han har holdt s[...] Indtrædelsestale, -prædiken.

Indtræde, v. a. 3. træde noget, saale[...]des at det gaaer ind ad, brydes ind a[...] Bunden i Karret blev indtraadt. 2. fa[...] ind i v. at træde. Hesten har indtraadt [...] Søm i Foden. 3. træde skiævt indad. [...] indtræde sine Skoe. (Langebek.)

Indtrædsk, adj. meget trædsk, snedig[...] (V. S. O.)

Indtræffe, v. n. 3. (er.) 1. ankomme, komme til et Sted. Posten indtraf sent [...] Nat. 2. møde, forefalde, hændes. Der e[...] indtruffet en Hindring. Det er et Tilfælde[...] som sielden indtræffer. 3. gaae i Opfyl[...]delse. Hans Spaadom indtraf virkelig.

Indtrække, v. a. 2. s. trække ind. Ha[...] blev indtrukken m. Magt. Han er blev[...] indtrukken i denne Sag imod sin Villie. 2. trække sammen. At indtrække Seilene. 3. indsamle, indfordre. At indtrække Penge[...] v. Verler. — Deraf: Indtrækning, en.

Indtrænge, v. a. 2. faae ind, skaffe ind m. Magt eller m. megen Møie. Her lan[...] ikke en Bog mere indtrænges. At indtrænge sig i et Embede. "De understod sig, uden Tilladelse at indtrænge sig i et borgerligt og sluttet Selskab." Rahb. "Naar vi samle alle disse Erindringer, da vil Mismod mangengang indtrænge sig." Mynster. (jvf. v. n. trænge ind.) — figurl. En indtrængende (kraftig, dybt virkende) Tale. Indtrængende Formaninger. (Mynster.) "Han ta[...]lede derom m. stærke, indtrængende Ord." Samme. (Præd. 1815. II. 51.) "Et tvivl indtrængende Blik i de menneskelige For[...]hold." A. Ørsted. "Saaledes er dette Udtryk — saa opvækkende f. Samvittigheden, saa indtrængende i ethvert menneskeligt Hierte." Mynster. — Deraf: Indtrængen, en.

Indtugte, v. a. 1. indprente ved Tugt, v. Straffemidler. (usædvanl.) "Og under Straffens Riis — indtugtes der, hvad ha[...] som Mand bør glemme." Fr. Guldberg. (Digte. 1803. I. 220.)

Indtvinge, v. a. 3. s. tvinge ind. At indtvinge noget m. Magt. Vi fik Brevet igien indtvunget.

Indtvære, v. a. 1. røre tørre Sager ind i noget flydende. At indtvære Meel i Suppen. (V. S. O.) Mere brugeligt er udtvære.

Indtægt, en, pl.-er. 1. hvad man lægger ind, faaer ind af Penge ell. Penges Værd

ie og Brug; Indkomst. At rette Ud-
efter J. Han har faa Indtægter i
ge, men de fleste i Naturalier. Heraf:
tægtsbog, Indtægtskilde (det, hvoraf
trækker Indtægter), o. fl. [Indtægt
overhovedet hvad man af Penge eller
ges Værd faaer i Besiddelse, ofte med
syn t. en vis Tid (aarlig, maanedlig,
ell. til en Sammenligning m. Udgif-
En Handelsmand, der sælger i Smaat,
daglige Indtægter; men hans aarlige
ift kan være større, end hans rene Ind-
st. (s. dette Ord.) "En Casserer kan
meget til Indtægt i sine Bøger, og
have en ringe Indkomst." Müller.]
fieldnere.) Land, Jord, som indtages,
rages inden for visse, f. Ex. en Byes
endser eller Enemærker. (forekommer i
re Skrifter og med Art. et.)

Indtælle, v. a. 3. tælle det, som kom-
ind. At indtælle og udtælle Penge. —
af: Indtælling, en.

Indtændt, adj. snedig, listig. En ind-
dt Skalk. (P. Syvs Ordspr.) I dagl.
e: indtændt (ɔ: meget) ond, arrig.

Indtære, v. a. og n. pass. 1. d. s. s. hen-
e, hentæres. (V. S. O.) Indtæret af
en. At indtæres af Sorg, Sygdom.

Indtømmer, et. ud. pl. Tømmer, som
ges inden i Skibe og Huse.

Indtør, adj. tør indeni, giennemtør.
ngebek.)

Indtørre, v. a. 1. tørre inde i Huset,
er Tag. At indtørre vasket Tøi om
nteren. (Langeb.)

Indtørres, v. n. pass. indtørredes, ind-
ret. formindskes, svinde ind v. Tørring.
ven indtørres v. at staae i Solen. Det
næsten ganske indtørret. — Deraf:
dtørring, en.

Indvaaner, en. pl. — e. (T. Einwoh-
r.) s. Indbygger. (Pram. Stærkodder.)
or dette overflødige Ord, af nyere Op-
delse, bruges, der anvendes det paa
æders, men ikke p. Landes Indbyg-
e. (jvf. Müllers d. Synon. II. 81.)

Indvalke, v. a. 1. bringe ind i, ind
llem ved Valkning. At indvalke fine
ar blandt de grove. (V. S. O.)

Indvarpe, v. a. 1. s. varpe. Skibet blev
varpet (varpet ind.)

Indvarsle, v. a. 1. d. s. s. indstævne. 2.
kalde v. offentlig Bekiendtgiørelse. "At
varsle Eiere af bierget Vrag." (Fr. 12
rts 1790.) s. Varsel. — Indvarsling, en.

Indveie, v. a. 1. veie noget, som kom-
r ind, som man tager imod. At indveie
udveie Varer.

Indvende, v. a. 2. (den egentl. Bemærk.
vende ind ad, er lidet brugelig. At ind-
de sin Kiortel, Kappe. Langeb.) anføre
dgrunde, fremsætte en modsat Mening.
; har intet at indvende derimod. Her-
imod kan indvendes, at han ikke havde givet sit udtrykkelige Løfte. — Indvending, en. pl. — er. Gierningen at indvende; ell. det, som indvendes, fremføres imod en Mening, Paastand. Det maa skee uden al J. At giøre ugrundede Indvendinger imod noget.

Indvendig, adj. som vender ind ad, (modsv. udvendig); som er inden til ell. inden i. Den indvendige Side af Muren, af Plankeværket, af Skindet. Legemets indvendige (indvortes) Dele. Det Indvendige i Huset er forfaldet. "Det Udvendige af et Plankeværk er det, som staaer t. Gaden, fordi det af Alle kan sees; det Indvendige er det, som vender t. det indelukte Rum; t. den Side, hvor faa have Adgang." Sporon. — indvendig, indvendigen, adv. indvortes, indeni. "Du er indvendig heed; viis dig og heed udvendig." Wessel. jvf. indvortes.

Indvexle, v. a. 1. faae v. Ombytning, bytte sig til. At indvexle Ducater f. Sølvpenge. — Deraf: Indvexling, en.

Indvie, v. a. 1. hellige t. gudelig, høitidelig Brug. At indvie en Kirke, et Alter; indvie noget til Guds Ære. 2. høitideligen indsætte i et geistligt Embede. (s. vie.) At indvie een til Biskop. — Indvielse, en.

Indvig, en. pl. — e. Vig ell. Fiord, som gaaer dybt ind i Landet, ell. ligger inden for Øer og Skiærgaarde.

Indvikle, v. a. 1. s. indsvøbe. 2. vinde eet ind i et andet, ell. flere Ting saaledes sammen, at de komme i Urede. Garnet er ganske indviklet (speget.) figurl. at blive indviklet i Processer, i Fortrædeligheder. "Menneskene, alt f. indviklede i Omhyggeligheden f. dette Livs Næring." Mynster. At indvikle sig i Forretninger. "Raadet, som ikke vilde indvikle Riget i nogen Krig." Kampmann. En indviklet (ɔ: vildsom, forvirret) Sag. "Naar flere Ting ere indviklede i hinanden, er det Hele forviklet." Sporon. (Begge Ord ere dog af nyere og tydsk Oprindelse, og indviklet mest brugeligt.) — Indvikling, en. 1. Gierningen at indvikle (1 og 2.) 2. indviklet Tilstand eller Beskaffenhed. Indvikling i Foredraget. (Sporon.)

Indvilge, v. a. 1. samtykke, bifalde, give sit Samtykke til. (tydsk.)

Indvinde, v. a. 3. indsvøbe noget v. at vinde. At indvinde noget i Bændler, i Linned. (V. S. O.) 2. bringe noget udenfra ind v. at vinde ell. tridse det. At indvinde et Ankertoug. (V. S. O.) 3. vinde tilbage, faae tilbage v. Magt, v. Vaaben. At indvinde de tabte Lande under Kronen. (A. Vedel.) — Deraf: Indvinding, en.

Indvirke, v. a. 1. sye ell. væve ind i noget. (s. virke, 2, b.) At indvirke Guldtraade i Silketøi. "Dig (Bæltet) indvir-

ker den smilende Mø sin Elskedes Seire." Herz. (Befr. Isr. 33.)

Indvirke, v. n. 1. have Indflydelse paa, giøre Virkning paa. (et nyt Ord.) At indvirke p. Folkets Sæder. — Indvirkning, en. Indflydelse, Virkning p. en Ting "Med et klarere Blik at overskue Tingenes giensidige Indvirkning." Engelstoft. "Ingen fremmed Indvirkning formaaer noget over ham." Mynster.

Indvise, v. a. s. vise ind. De bleve indviste i Byen.

Indvogne, v. a. 1. føre ind p. Vogne. At indvogne Gods. (Langeb.)

Indvold, et. pl. -e. [Sv. Inelfvor.] de indvortes Dele hos Dyr, som have deres Sæde i Bryst- og Bughuulheden; i mere indskrænket Bemærk. om Maven og Tarmene. (Forekommer som oftest i pl.) — Indvoldsorm, en. Orm, som lever inden i andre Dyr, især i Indvoldene.

Indvortes, adj. og adv. [Isl. innanverds, innvortis.] som er inden i, inden til. (modsat: udvortes.) Indvortes Krig (Borgerkrig.) Indvortes Uroligheder i Riget. Statens indvortes Forfatning og udvortes Forhold. Det Indvortes i et Huus (ↄ: Husets Styrelse, Huusholdningen.) Menneskets indvortes Dele. En indvortes Skade, Svaghed. Han har sin Skade indvortes. At være indvortes syg. "Denne er indvortes Leer, men udvortes Kobber." Tillæg til Dan. 14. 6. — Ogsaa om Menneskets aandelige Natur. At føle en indvortes Uro, Ængstelse. Menneskets Indvortes (Indre, Sind, Tanker) er vanskeligt at bedømme. (Indvendig har især Hensyn t. Tingens meer ell. mindre synlige Stilling; indvortes til noget, som enten slet ikke er, ell. ei engang kan blive synligt, f. et Begreb, et oversandseligt Forhold; det første bruges baade om Legemer og livløse Ting; det sidste om Aander og om levende Væsener.

Indvoxe, v. n. 1. s. voxe ind. Neglen er indvoxet i Kiødet.)

Indvride, v. a. 3. faae ind i ved at vride. Nøglen er bleven indvredet i Laasen. (V. S. O.)

Indvælte, v. a. 1. bringe noget ind v. at vælte det. At indvælte Stene i Gaarden. — figurl. at indvælte sig paa een ↄ: uden Anledning overfalde m. Uartigheder, Skieldsord, &c. (intrans. "Den dermed indvæltende Pragt, Vellyst og Overdaadighed." Schytte.)

Indværelse, et. pl. -r. Værelse i det Indre af et Huus, ell. Værelse som bruges t. Beboelse, som ikke er Udrum. "Naar Bonden under eet og samme Tag kunde gaae af sine Indværelser i sit Udhuus." Oec. Mag. IV. 354.

Indværk, et. indvendig Indretni[ng i] en Ting. Indværk i en Laas. (v. Ashe[...]

Indvæve, v. a. 1. bringe ind i v. V[æv]ning. At indvæve Blomster i [...] figurl. blande ind imellem. Han har i[nd]vævet det Overnaturlige i sit Digt. [...] Deraf: Indvævning, en.

Indympe, v. a. s. indpode.

Indynde, v. a. og rec. 1. giøre yn[...] skaffe Yndest, Bifald. At indynde sig h[os] een. (Et nyt og ikke vel dannet Ord.) [...]

Indæde, v. a. og rec. 3. figurl. træ[nge] ind i v. en ætsende, opløsende Kraft. [...] ren, Rusten har indædt sig i Met[al...] (At indæde sin Vrede ↄ: skiule den; i d[...] Tale. "Den Undergivne maa tie og l[...] eller indæde sin Harme." Birkner.)

Indædse, v. a. s. ædse.

Indælte, v. a. 1. bringe ind i, fe[...] med ved Æltning. Disse Forsteninger [...] ligesom indæltede i Kalkstenen. Det [...] indæltes i Deien. "At blande Tangen [...] Tørv, og indælte den tilgavns deri." [...] sen. — Deraf: Indæltning, en.

Indæske, v. a. 1. indkalde, ind[...] indstævne. (lidet brugeligt.) — De[raf:] Indæskning, en.

Indøse, v. a. 2. s. øse ind. Det ind[...] Vand. — Deraf: Indøsning, en.

Infanterie, et. coll. ud. pl. Krigs[folk] t. Fods, Fodfolk, Fodkrigere. — Infan[te]rist, en. pl. -er. Soldat til Fods.

Ingefer, en. ud. pl. den tørrede [...] af en Plante (Amomum Zingiber) [...] bruges som Krydderi.

Ingen, adj. n. intet. pl. ingen. ([...] Artikel og uden Sammenligningsgrader.) [Isl. eingi, eingin] udtrykker den [...]tende Modsætning til en og nogen (i[kke] en, ikke nogen) og ophæver i et be[...] Tilfælde Tilværelsen af det Subst. h[vor]med det forbindes. Hun har ingen [...] Han har ingen Venner. Der gives i[ngen] bedre Middel. Ingen anden end du. [...] Ingen Ting, egentlig: slet intet, [...] men ofte for: en meget ringe, ubety[delig] Deel ell. Mængde. Han faaer ingen T[ing] f. Huset, naar han vil sælge det. [...] f. ham som ingen Ting ↄ: det ansaae [...] for meget lidet ell. ubetydeligt, [...] giorde han med stor Lethed. "Der — [...] giøre Modens Potentater af ingen T[ing] som ingen Ting." Bagg. "Som [...] selv over Ingenting i Mangel af [...] Samme. (Aldeles og slet forhøie ell. [for]stærke det negtende Udtryk. Der er a[...] ingen Fare. Der var slet ingen [...] ham.) — Absol. staaer det som Subst. [...] intet Menneske, ingen Ting) ell. som [Pro]nomen. Ingen veed sin Skiebne. [...] her i Byen kiender ham. [...] "Jeg kan begribe, at et Fruentimmer [...] en Mand, som har Intet, [...]

er noget." Sneed. Noget (ɔ: Lidet) er
re end Intet. Han gider Intet bestille.
en sikkerste Vei til at blive roest, er at
ε Intet." Sneed. "Den, som vil Alt
Intet giøre, giør noget, der er intet i."
ggesen. At holdes f. Intet, agtes for
tet af een. (Ap. G. 4. 11.) At blive til
tet, giøres til Intet. "Den — som giør
Trædskes Anslag til Intet." Job. 5. 12.
endes Mand — hørte og giorde det ikke
Intet." 4 Mosèb. 30. 12. (jvf. tilintet-
re.) — For Intet ɔ: uden Betaling; ell.
n Aarsag, Anledning. At blive vred
Intet. Det skal han ikke have giort
Intet (ɔ: det skal nok blive ham giens
ldt.) — Laan mig en Bog, et Gevær! —
har ingen, intet. (I d. Tale br. det
intet forkortede inte som negtende adv.
: ikke.) = I Sammensætning bruges:
enlunde, adv. aldeles ikke, paa ingen
aade (i ældre Skrifter: ingenledes.)
ensinde, adv. ei nogensinde, aldrig. —
ensteds, adv. ikke nogensteds, p. intet
ed. Ingensteds i Verden. Han er in-
steds at finde. Jeg gaaer ingensteds
. Ingensteds fra vor Hielp at vente.
ingentid, adv. aldrig. (det Modf. af
id.) "Vil du din egen Digtning over-
ve, som ingentid er før p. Jorden seet?"
gg. — ingenting (ingen Ting) f. oven-
. — ingenvegne, adv. (modf. allevegne.)
. f. ingensteds. "Hvad var Himlen selv,
s ingenvegne vort Hierte der fandt Spor
svunden Lyst?" Baggesen.

Insect, et. pl. -er. et Dyr, hørende t.
Classe, der bl. a. udmærker sig v. at
e flere end fire Fødder, ved at mangle
t Blod, og som oftest at have Legemet
lt i tre Indsnit (hvoraf det lat. Navn
ectum;) et Kryb. — Insectlære, en.
en om Insecternes naturl. Beskaffen-
, Skielnetegn, m. m. (Entomologie.)

Instrument, et. pl. -er. [Lat. instru-
ntum.] Redskab, Værktøi. Et musi-
k I. (Tonerедskab.) At spille paa et I.
n behandler sit I. med stor Færdighed.
Instrumentmager, en. pl. -e. den, som
ærdiger Instrumenter, især musicalske,
c mathematiske, physiske og chirurgiske.

Interessant, adj. (fransk.) som har den
kaffenhed i en mærkelig Grad, at vække
Deeltagelse; som har en mærkelig aan-
g Indflydelse paa os; vigtig, tiltræk-
de, underholdende, morende, m. m. En
ressant Mand, Begivenhed, Fortælling.
være interessant i Samtale. At behandle
nteressanteste Gienstande i en Videnskab,

Interesse, en. ud. pl. (det fr. interêt.)
ltagelse; tiltrækkende Egenskab; Vig-
ed. At have, vise I. for noget, finde
i noget. En Sag af megen Interesse.

Interessent, en. f. Deeltager, Lodta-
, Lodseier.

Interessere, v. a. og rec. 1. virke paa
Siælens Følelser; vække Deeltagelse, røre,
indtage. Denne Efterretning maa interes-
sere enhver. Hans Skiebne, Fortælling,
Tildragelsen interesserer mig meget. At
interessere sig f. een, for noget (deeltage,
giøre sig Umage for, ꝛc.) f. interessant.

Intet, adj. n. f. ingen. (uegentl. bru-
ges det for: ganske lidet, en meget ringe
Deel. Dette er Intet imod det, han eiede
tilforn.) Føiet t. et Adjectiv, skrives begge
adskilte: intet betydende, intet gieldende;
dog finder man: intetsigende.

Intet, et. som Substantiv: noget, som ei
er til, noget utilværende; uegentlig: noget
ganske ringe, ubetydeligt. Begrebet om et
Intet fattes vanskeligere, end Begrebet
om et Noget. "Sammenligner da eders
virkelige Intet m. eders indbildte Noget."
Bastholm. At synke tilbage i sit forrige
Intet.

Irettesætte, v. a. 1. dadle, bebreide een
hans Ord ell. Gierninger, straffe ham der-
for m. Ord og Tiltale, mundtlig ell. skrift-
lig; (kun om Personer, og m. Bibegrebet,
at den, som irettesætter en anden, er hans
Overmand, ell. har Myndighed over ham.
Dadle og laste anvendes baade p. Perso-
ner og Ting.) "Man irettesætter nogen,
naar man overtyder ham om, at han har
handlet urigtigt, og bebreider ham det m.
Advarsel og Erindring." Sporon. Han
blev irettesat for sin Forsømmelse, Uagt-
somhed. Vil du sætte mig i Rette? (begge
Former bruges; men irettesætte som oftest
i de sammensatte Tider.) = Irettesættelse,
pl. -r. en. Handlingen at irettesætte, ell.
Udtrykkene, hvori det skeer. At faae, at
give een en I. En mundtlig, skriftlig I.

Irgang. f. Vildgang. Labyrinth.

Irisk, en. pl. -er. en Sangfugl af Fin-
keslægten. Fringilla canabina.

Irlys, f. Veirlys, Lygtemand.

Ironie, en. En Taleform, hvori man
mener det modsatte af hvad man siger;
forblommet Spot. — ironisk, adj. og adv.
som grunder sig paa Ironie; skrømtende.
En ironisk Roes. Man seer tydeligt, at
det er ironisk sagt.

Irre, v. a. 1. [Isl. erra.] giøre vred,
opirre, ophidse. "Vi irre let en Hund, til
Fred ham strax dog bøie." Holberg (Poet.
Skr. 1746. 137.) "Hun blev ved, dem meer
og meer at irre." P. Paars. I. 3.

Irre, v. n. f. feile, tage Feil, fare vild.

Irring, en. f. Vildfarelse, Feiltagelse,
Tvist, Misforstaaelse.

Ise, v. a. og n. 1. (af Iis.) hugge Isen
op, giøre Aabning i Isen. At ise langs
m. Landet. At ise for Qvæget. At ise et
Skib ind i Havnen (bane det en Vei, ved
at giennemsave den tykke Iis.) Skibet
maatte ises ud af Havnen.

Isen, [A. S. Isen, Jern.] bruges i følg. Sammensætninger for: Jern: Isenbod, en. pl.-er. Krambod, hvori Isenkram falholdes, en Isenkræmmers Bod. — Isenfarve, en. 1. Jernfarve, jerngraa Farve. 2. fiinstødt Blyant-Erts, som bruges til at give Jernovne Glands. — isengraa, adj. jerngraa, isenfarvet. (V. S. O.) Isenkram, en. Jernvarer og andre Sager, der sælges i Isenboder. Isenkræmmer, en. En Handelsmand, der i sin Bod sælger Isenkram og mangehaande andre Ting (i Kiøbenhavn forskiellig fra Jernkræmmer.)

Iskienke, v. a. 1. s. skienke i. Den iskienkede Viin.

Island, n. pr. Heraf: islandsk, adj. islandsk Uld. Det islandske Sprog. — Islandsfarer, en. et Skib, der seiler paa Island. — Islænder, en. pl.-e. den, som er født i Island.

Islæt, en. ud. pl. det Garn, som under Vævningen indskydes i Rendegarnet.

Isne, v. n. s. iisne.

Isoleret, adj. v. [Fr. isolé.] affondret, eenlig, særskilt, adskilt fra andre.

Isop, en. En udenlandsk, krydret Plante, som dyrkes i Haver. Hyssopus officinalis.

Ispænde, v. a. 2. s. spænde i. Er Remmen ispændt?

Isse, en. pl.-r. [Isl. Hiassi.] 1. den øverste Deel af Menneskets Hoved (ogsaa, skiøndt øverflødigen: Hovedisse.) En skaldet Isse. "Frygt ei f. Solens Brand, som falder paa din Isse." Tullin. 2. figurl. undertiden f. Top. Fieldets Isse. "Hiint Bierg, hvis Isse Skyen truer." P. H. Frimann. = Issebeen, et. kaldes de af Hovedets 8 Been, der danne dets øverste Hvælving. Issekant, en. den takkede Kant ell. Rand, som sammenføier Issebenene og danner Pilesømmen. Isseplade, en. den hele flade Deel af Issen og Issebenene. Issepunkt, et. det Punkt, som tænkes paa Himmelhvælvingen lige over vort Hoved; Toppunkt, Zenith.

Istandsætte, v. a. 3. giøre til Rette, bøde, lave, forbedre noget, der har lidt Skade. "Naturen bruger en vis Tid f. at istandsætte den Uorden, som den engang har lidt." Basth. (Ogsaa: sætte i Stand. Hvor det bemærkes: at ophielpe, bringe paa Fode, bruges den sidste Form. Han var kommen meget tilbage; men denne Arv satte ham i Stand igien.) — Deraf: Istandsættelse, en. pl.-r.

Istede, et. det forældede danske Ord for: Stigbøile. (Bruges endnu i nogle Egne af Siælland.)

Istemme, v. a. 1. begynde at synge (især om Flere's Sang.) At istemme et Chor, en Lovsang, en Drikkevise. (jvf. stemme i.) 2. samtykke, give sin Stemme til noget. Han vilde ikke istemme dette Forslag. (V. S. O.) "Den, som ubetinget antager o[illegible] istemmer en Andens fremsatte Mening." Rahbek.

Ister, et. ud. pl. [Isl. Istur.] Fedt; Særdelesh. det bløde Fedt, der samles [illegible] visse Dyr af Bugen, Tarmene, m. m. ([illegible] Flomme.) Svineister, Gaaseister. (D[illegible] imod: Oxetalg ell. -tælle, Faaretalg.) — Isterbaand, et. d. s. s. Tarmehæfte. (Meth.) Isterbug, en. En tyk, fed Bug. ister[illegible] fed, adj. som er fed af meget Ister, s[illegible] af J. Soen var isterfed. Isterflom[illegible] en. d. s. s. Flomme. Isterhoved, et. [illegible] Jylland: et Slagtedyr, som har Ister [illegible] modsat dem, som have Talg. Istermad[illegible] en. fed Spise, blandet m. Ister. (Golding.) Istervom, en. s. Isterbug.

Især, adv. 1. d. s. s. adv. fornemmelig[illegible] i Særdeleshed, fremfor andet. 2. i æld[illegible] Skr. og Bibeloversf. for: særskilt, i Ga[illegible] rum. "Og han tog ham især fra Folket" Marc. 7. 33. — Hver især ɔ: enhver [illegible] Særdeleshed, enhver særskilt, for sig sel[illegible]

Italiener, en. pl.-e. den, som er fød[illegible] i Italien. — italiensk, adj. som hører til[illegible] kommer fra, har hiemme i Italien. De[illegible] italienske Historie, Literatur. At tale, [illegible] lære Italiensk ɔ: det italienske Sprog.

Item, adv. et latinsk Ord, som især i [illegible] ældre Tid brugtes hyppigen for: ligeledes, saa og, fremdeles, end videre.

Iver, et. s. Yver.

Iver, en. ud. pl. [T. Eifer. Isl. ýf[illegible] ýfinn, vred, fortørnet; hvoraf Bemærkelse[illegible] Vrede, Harme, som dog nu er lidet brugelig.] 1. Midklærhed, Heftighed, Eftertryk, i T[illegible] ell. Handling, især for at forsvare ell. [illegible] sætte sig noget, og grundet p. Overbevis[illegible] ning ell. Tro. At forsvare en Sag m. Iver. At modsige een m. Iver. "Jeg troer, ha[illegible] laster ei af Iver, men af Galde." Holberg. "Det er den faste, levende Kiærlighed t[illegible] det Gode, der skal vække al Iver med [illegible] Onde." Mynster. Iver er deri forskiellig fra Hidsighed, at denne er altid en F[illegible] af lidenskabelig Overilelse; men ogsaa de[illegible] Rolige kan være ivrig. 2. i en meget for[illegible] skiellig Bemærk. br. det ogsaa om en [illegible] vorlig, med en vis Anstrengelse forbunde[illegible] Bestræbelse ell. Virksomhed. At virke, [illegible] beide m. Iver (det Modf. af [illegible] Efterladenhed, Dovenhed.) "Iver, [illegible] af Viisdom, i Selskab m. [illegible] Kampmann. "I medfødt Iver [illegible] tunge Kald." F. Guldb. = iverfuld, [illegible] som har, som viser megen Iver. (V. S. [illegible]) iversyg, adj. og Iversyge, [illegible] (da[illegible] af det T. eifersüchtig og Eifersucht) er brugt af faa Nyere, og først med [illegible] ningen af 18de Aarh. [illegible] 1786) for skindsyg (ɔ: [illegible] man elsker, for Utroskab); [illegible]

ides aldeles ikke i Talesproget, og har
en Indgang faaet i Skriftsproget. jvf.
rd. Tidsskr. IV. 161. (Moth har Iver-
og iversotig, som formodentlig kun ere
giorte Ord.)
Ivre, v. n. og rec. 1. (har.) vise sin
r i Ord og Gierning, tale ell. handle
Iver, m. Nidkierhed for ell. imod no-
. At ivre imod Ødselhed, Overdaadig-
. 2. recipr. blive ivrig, heftig i Sind
Tale. "Han ivred sig især, da han blev
r et Ø med Æ i Enden; streg: man
a af Harme døe!" Holberg.
Ivrig, adj. 1. som viser Iver i Tale og
ndling; nidkiær; ell. som skeer m. Iver.
ivrig Beskytter af de Fortrængte. Det
en af hans ivrigste Beskyttere, Venner.
være ivrig for noget, i en Sag. "Ivrig
at haandhæve Alles Sikkerhed og Ro-
hed." Suhm. (D. Hist. I. 513.) "En hid-
Mand føres t. sit Øiemed af Drift; en
ig Mand derimod føres dertil af Virk-
hed, antændt v. Overbeviisning." Spo-
ron. 2. som anvender vedholdende Flid og
Bestræbelse p. noget. En ivrig Arbeider,
Tilhører. 3. (sieldnere.) vred, opbragt,
hidsig. Et ivrigt Sind. — Ivrighed, en.
ub. pl. Beskaffenheden, at være ivrig;
Nidkierhed.
Iværksætte, v. a. 3. bringe i Udførelse,
udføre, fuldbyrde. At iværksætte en Plan, en
Beslutning, et Forsæt. Hastig t. at beslutte;
seen til at iværksætte. "Fordi de Midler,
hvorved du skulde iværksætte dine Hensig-
ter, synes dig under din Værdighed."
Mynster. (At iværksætte et Forsæt, en
Handling, er egentlig at give sig t. at ud-
føre den; og først naar dette er skeet, er
den fuldbyrdet.) = iværksættelig, adj.
som kan iværksættes, lader sig udføre.
"Om en saadan Indretning er iværksæt-
telig." Engelst. Deraf: Iværksættelig-
hed, en. (Engelst. om Nat. Opdr. 282.) —
Iværksættelse, en. Udførelse. "Beslutning
og Iværksættelse følge hastig paa hinan-
den." Kampmann.

J,

(hvor det begynder Ordet; eller Consonanten Jod.)

a! [Isl. Ja.] 1. et bekræftende; sam-
kende, bifaldende Ord, hvorved man
en bekræftende (bejaende) svarer p. et
ørgsmaal; eller samtykker i en andens
d, bifalder hans Mening og Udsagn,
iger hans yttrede Forsæt m. m. Ligele-
bruges det som et svarende Udraab,
ar man kalder een v. Navn, og i andre Til-
de som et Udraabsord (f. Ex. Ja! hvad
herved at giøre? Ja! hvo havde troet
!) 2. undertiden staaer det mere som
v. hvor det bruges for at lægge Vægt t.
, der siges, eller udtrykke en forstærket, en
ende Mening. (Hans Slægt, hans Ven-
:, ja enhver, som havde kiendt ham,
gede over hans Død. Han formanede,
i advarede dem, ja han lagde endog
ubeler til.) — Det forbindes ogsaa m.
dre Adverbier, for at forstærke Bekræf-
sen; f. Ex. ja sandelig! ja vist, ja visse-
, ja end mere, o. s. v. (jvf. ogsaa jo.)
som Subst. bruges det for: Minde,
amtykke, Bekræftelse, Tilstaaelse. At
e sit Ja og Minde til noget. Han fik
gens Ja, fik Ja af Pigen (om en Frier.)
it Ja er saa godt som Dit Nei. Han
o mig sit Ja derpaa. At sige Ja til
get ɔ: samtykke, bekræfte det. = Jabro-
r, en. pl. -brødre. den, som siger Ja
, som samtykker Alt hvad Andre sige, som
rne snakker Folk efter Munden. — Ja-
herre, en. d. s. s. Jabroder. (Hvitfeldt.)
Jaord, en. Forlovelse, der skeer ell. bekræf-
tes i Vidners Overværelse. At holde Jaord,
bryde Jaord. (I en mere egentlig Be-
mærkelse om Pigens Ja til Frieren. "Ja-
ordet slap fra den elskede Mund, siden jeg
kiendte ei Smerte." Zetlitz. Poesier. S. 136.)
Jag, et. Iil, Skynding, Færdsel, Tum-
mel. (d. Tale.)
Jage, v. a. 1. (Ogsaa: jog, jaget; men
kun i Bemærkelserne 2, b og 3.) [T. ja-
gen. Sv. jage.] forfølge Vildt eller
vilde Dyr, for at fælde dem. (s. bede.)
At jage Ræve. At jage en Hiort. "De
Store jage bestandig de Smaa, een Konge
jager den anden." S. Blicher. — At jage
Haren af Leiet. Ogsaa absol. og neutr.
I Dag er han ude at jage (er p. Jagt.)
At jage p. en Andens Vildbane. At jage
efter Ræve. (Ogsaa intrans. om at for-
følge, uden Hensigt at fælde, ell. for Spøg.
Kattekillingen jager efter Kyllingerne.
Drengen jagede efter Hønsene i Gaarden.
— Man siger ogsaa act. Den lille Hund
jagede, kan jage den store ɔ: forfølge, fordri-
ve, forjage ham.) 2. fig. a) act. forfølge.
f. Ex. om Skibe. Briggen blev jaget af en
Fregat. b) neutr. haste, skynde sig meget
m. en Gierning. Du behøver ikke at jage
saa stærkt med dit Arbeide. (dagl. Tale.)
— Ogsaa om stærk Riden ell. Kiørsel. Han

jog ind t. Byen p. en Time. At jage afsted i fuldt Flirspring. c) hige, tragte meget ivrigen efter. At jage efter Forlystelser. "Lad Hofmanden jage efter en Titel." Sneedorf. 3. (imp. jog, partic. jaget.) drive m. Magt t. eller fra et Sted. Han jog Hunden ud af Stuen. Fienden blev jaget ud af Byen, jaget paa Flugt. At jage Qvæget ind, jage det sammen. At jage een p. Døren (vise ud af Huset.) At jage Drengene ind fra Gaden. Jage Folk fra hverandre. Han blev jaget af sin Tieneste, jaget fra Gaard (om en Fæstebonde.) — uegentl. Han jager sine Folk uden Ophør frem og tilbage. = Jageline, en. En lang Line, hvori man holder en Hest, som man jager ell. lader løbe for at røre sig ell. for at afrettes. Jagelyst, en. d. s. s. Jagtlyst. (V. S. O.) Jageplads, en. et Sted, hvor der jages. Jagetrosse, en. til Skibs: et Slags kabelslaaet Toug, der br. til Varpning eller Vurering. — Jagen, en. Gierningen at jage, gaae paa Jagt. Riden og Jagen er hans kiæreste Syssel.

Jager, en. pl. -e. 1. et Krigsskib, som udsendes for at forfølge et andet Skib. 2. et lidet trekantet Seil, der sættes til uden for Klyveren p. Jagerbommen. 3. de to forreste Kanoner i Krigsskibe, hvis Luger kaldes Jagtportene.

1. Jagt, en. (pl. -er forekommer ikke, ell. er usædvanl.) [T. Jagd.] 1. Gierningen at jage, at forfølge Vildt, f. at dræbe ell. fange det. At gaae, ride paa J. Kongen er paa Jagt. Idag holdes her en stor J. At have en god Jagt ɔ: fange ell. skyde meget Vildt. (s. Andejagt, Harejagt, Rævejagt, ꝛc.) 2. den Idræt ell. Konst at kunne jage ell. fælde Dyr. At have lært Jagten, være øvet i Jagten. 3. hvad der hører til at jage, t. Jagten. Han er ansat v. Kongens J. Hele Jagten kom her forbi. 4. Jagtrettighed, Jagtfrihed. Der er ingen J. til denne Gaard. Han forbeholdt sig Jagten p. sin Livstid. Jagten paa dette Gods er bortforpagtet. = jagtbar, adj. kaldes hos Jægere det Vildt, der er i den Stand, at det efter Reglerne kan skydes. En jagtbar Hiort (hvis Takker i det mindste have 10 Ender.) Jagtbetiening, en. B. ved en fyrstelig Jagt. Jagtbetient, en. den, som har en saadan Betiening. Jagtbog, en. B. som handler om Jagten. Jagtbøsse, en. et Gevær, som bruges t. Jagten. Jagtdag, en. Dag, hvorpaa der holdes J. Jagteier, en. den, som har Jagtherlighed ell. Jagtrettighed t. en vis Grund. Jagtelsker, en. den, som holder af Jagt. Jagtembede, s. Jagtbetiening. Jagtfolk, n. s. pl. Jægere og andre Folk, som have m. Jagten at bestille. Jagtforordning, en. F. som vedkommer Jagten. Jagtfrihed, en. Rettighed ell. Tillad[...] t. at jage. (D. Lov. V. 10. 30, 39.) Kong[...] gav ham J. i Vildbanen. Han har [...] J. for sin Person. Jagtfugl, en. F. [...] bruges t. Jagten. "Falke ell. andre Ja[...] fugle." Bagg. N. Klim. 216. Jagtfø[...] et. 1. Følgeskab, som een har m. sig [...] han drager p. Jagt. Kongen havde et [...] Jagtfølge. 2. "Ret til at forfølge [...] anskudte Vildt paa en andens Grun[...] Schytte. (Indv. Reg. II. 314.) Ja[...] gaard, s. Jægergaard. Jagtgevær, [...] en Jagtbøsse. Jagtgrændse, en. G[...] eens Vildbane ell. den Egn, hvor een [...] Jagtret. Jagtherlighed, en. En Gru[...] eiers Jagtrettighed p. sin Eiendom. Ja[...] herre, en. d. s. s. Jagteier. (Schytte. In[...] Reg. II. 400.) Jagthest, en. En [...] Hest, som bruges p. Jagten. Jagtho[...] et. alt det, som hører t. Jagten af Jæg[...] Hunde, Heste, m. m. Jagthorn, et. [...] hvori blæses p. Jagten. Jagthund, [...] H. som er afrettet t. Jagten. Ja[...] huus, et. H. i Skoven, t. Beqvemmelig[...] f. dem, som holde Jagt. Jagtjunk[...] en. En Titel i Danmark. Jagtklæd[...] pl. Klæder, som bruges p. Jagten, [...] vanlig af grøn Farve. Jagtkniv, [...] En Kniv ell. Daggert, som bruges p. Ja[...] ten. Jagtkonst, en. s. Jagt, 2. "F[...] skiellen imellem de gamle og nyere Ti[...] Jagtkonst." Schytte. (Indv. Reg. II. 3[...] Jagtkrud, et. fiint og poleret Krud, [...] bruges t. Jagtbøsser. jagtkyndig, [...] som har lært og forstaaer hvad der hø[...] til Jagten. Jagtkyndighed, en. In[...] sigt i det, som hører til Jagten. (V. [...] O.) Jagtlyst, en. Lyst, Kiærlighed [...] Jagten. Jagtmaaned, en. En af [...] Maaneder, i hvilke man især bruger [...] jage. (V. S. O.) Jagtmaleri, et. [...] som forestiller en Jagt. Jagtmusik, [...] Musik, som bruges v. Jagten, især t. [...] Jagtord, et. Konstord, hørende t. Ja[...] væsenet, t. Jægersproget. Jagtorden, en. 1. en Ridderorden, som nogle Fy[...] pleiede at uddele paa Jagten. 2. en [...] Stilling af Krigsskibe i et Søslag, [...] der befales en almindelig Jagt p. Fiende[...] Skibe. (V. S. O.) Jagtpidsk, en. [...] Hundepidsk. Jagtport, en. 1. Port [...] Vildbane. 2. de to forreste Kanonlug[...] Krigsskibe. (s. Jager, 3.) Jagtpæl, en. [...] som tilkiendegiver en Jagtgrændse. Jagt[...] raab, et. Raab, som Jægere bruge [...] Jagten, f. at opmuntre Hundene ell. [...] hverandre Tegn. Jagtredskab, et. [...] skab, som bruges v. Jagten, f. Ex. Jagt[...] garn, o. m. Jagtret, Jagtrettighed, en. den Ret, at kunne jage o. en [...] domsgrund, Jagtherlighed. Jagtsadel, en. let S. til Jagtheste. Jagtsag, [...] Proces angaaende Jagt og Jagtret. Jagt[...]

lb, et. en Samling af flere Personer,
tage p. Jagt. Jagtskilt, et. Tegn
Skilt, som Jægere, Skytter og Jagt-
e bære. (D. Lov. V. 10. 32.) Jagt-
, et. Skrig og Raab p. Jagten, f. at
paa Hundene eller skræmme Vildtet.
a stolte kneisende Hiort m. Jagtskrig
i Garnet." Kampmann. Jagtslot,
Slot, hvor en Fyrste opholder sig i
tiden. Jagtsprøite, en. et eget
s mindre Sprøiter, som haves i Kis-
avn. (Brandforordn. 1799.) Jagt-
, et. Spyd som bruges v. Jagten, især
Vildsviin. Jagtstrækning, en. Egn
andstrækning, hvor der findes Vildt,
jages, og hvor Grundeieren ell. Her-
dens Besidder har Jagtret. "At bort-
agte langt bortliggende Jagtstræknin-
" Schytte. Jagtstykke, et. 1. Mu-
som spilles ell. blæses p. Jagten. 2.
agtmaleri. Jagtstøvler, pl. et eget
gs Ridestøvler, som bruges paa Jagt.
tsvend, en. i ældre Tider: en ringere
er af Kongens ell. fornemme Herrers
tfolk. Jagttaske, en. d. s. s. Jæger-
e. Jagttid, en. den Tid om Foraa-
og Efteraaret, da Jagten begynder;
den Tid af Aaret, hvortil Jagten ved
ne er indskrænket. (Schytte. Indv.
. V. 172.) Jagttøi, et. Jagtredskab.
vant, adj. v. vant til, oplært til Jag-
"En jagtvant Mynde." Hertz. Befr.
82. Jagtvei, en. Vei giennem
ven ell. over Marker, indrettet f. Jag-
Skyld. Jagtveir, et. V. som er
emt t. Jagt. Jagtvogn, en. let
n, som bruges v. Jagten. Jagtvæ-
et. Alt hvad der hører til Jagt og
tkyndighed.

Jagt, en. pl. Jagter. [Holl. og T.
ht.] et Slags let seilende, meget
gelige eenmastede Skibe, der i Almin-
hed føre et Storseil ell. Gaffelseil paa
sten, et Topseil, en Stagfok, og en
ver paa Bovspydet.

akke, en. pl. -r. en kort Trøie. (tydsk.
3. D.)

ammer, en. ud. pl. [T. Jammer.] 1.
lig Klage, Klageskrig m. Graad og Hy-
Man hørte J. af Qvinder og Børn.
l. Emji, Emjan, Emjur.) 2. Ynk,
lig, ynkværdig Tilstand, Elendighed.
entl. og oprindelig: Yttring af Nød og
digheb. "Jammer er en tydelig, vedhol-
e Yttring af den ubehagelige Følelse, som
onde, der møder os, medfører." L. Hei-
) "Men Rygtet om denne Jammer og
til Kiernen af Landet iilte." Storm.
Jammerdal, en. En Benævnelse, som
delige Skrifter gives Jorden, m. Hen-
til Livets Sorger og Møisommelighe-
"Og see det øvrige — igiennem Taa-
som en Jammerdal." Troiel. jam-merfuld, adj. fuld af Jammer og Elendighed; meget elendig, beklagelig. Jammerklage, en. d. s. s. Jammer, 1. Jammerleie, et. Leie, hvorpaa en Syg lider stor Smerte og Pine. Jammersang, en. Klagesang, Sørgesang. (dagl. T.) Jammerskade, en. stor, ynkværdig Skade (mest ironisk og i d. Tale.) Jammerskrig. et. ynkeligt Skrig, Nødskrig.

Jammerlig, adj. 1. ynkværdig, sørgelig. Et jammerligt Syn. 2. slet, ussel, som intet duer. At skrive jammerlige Vers. En jammerlig Person.

Jamre, v. n. og rec. 1. klage, vaande sig. (recipr.) Den Syge jamrer sig. 2. beklage sig; klynke, klage over sin Tilstand. Han jamrede over sit Tab. Oftest dog rec. At jamre sig f. een. — Jamren, en. ud. pl.

Jaord, et. s. under Ja.

Jarl, en. pl. -er. var tilforn i Norden det Navn, som tillagdes Mænd af den høieste Værdighed og Rang næst Kongerne. (Sildigere, da Værdigheden ophørte, optoges de udenlandske Titler: Hertug, Greve, o. fl.) Isl. Jarl. E. Earl. = Deraf: Jarldømme, et. 1. en Jarls Værdighed og Embede. 2. det Land, som en Jarl styrede under Kongen. Jarlesæde, et. en Jarls Bopæl ell. Gaard.

Jask, en. s. Hiask. jaske, v. n. s. hiaske.

Jasmin, en. et Navn, som gives flere Træer ell. Buskvæxter, hvoraf een indenlandsk. Philadelphus coronarius.

Jaspis, en. ud. pl. En ædel Steenart.

Jeg, [Isl. eg. Eng. I, udt. ei. i Jylland: æ og a.] pron. pers. sing. i Dat. og Acc. mig. pl. vi. Ordet, hvorved den Talende udtrykker sin egen Person; i Sproglæren: den første Person i Enkelttallet. "Man paastaaer, det skal være ubeskedent at sige: Jeg paastaaer, jeg mener, jeg saae, jeg finder, o. s. fr." Rahb. (Tilsk. III. 189.) — Som Subst. Mit Jeg (ɔ: min intellectuelle Person.) Hans eget Jeg er ham altid det vigtigste. Hun er mit andet Jeg. (Jeghed, et i Philosop. brugt Konstord. T. Ichheit.)

Jer, pron. Dat. og Acc. af J. for: Eder. s. pron. J.

Jern, et. ud. pl. undt. hvor det bemærker hele Stykker Jern ell. Jernredskaber, og da liig sing. [Isl. Jarn.] det almindeligste, haardeste, smidigste, og f. Mennesket nyttigste og vigtigste Metal. — At have mange Jern i Ilden ɔ: have mange Ting for p. engang. — Ofte bruges det for Ting, Redskaber, Værktøi, giorte af Jern. At klæde sig i Jern ɔ: i en Rustning af J. At lægge en Forbryder i J. ɔ: i Lænker. En Dreier bruger mange Jern. Et Kagejern, Vaffeljern, ɔc. = Jernaare, en. En Gang, et Strøg af Jernmalm i Bierge. jernagtig, adj. som ligner Jern. En jernag-

tig Smag. Jernalder, en. bruges hos Digtere om den mest fordærvede og mindst lyksalige af de fire Verdensaldere. (s. Guld-alder, Sølv-, Kobberalder.) Ligesaa om den sletteste Periode i et Lands Literatur. Jernanker, et. en svær Jernstang, som med Enderne fæstes i en Muur, for at stivne og styrke den. Jernarbeide, et. det, som giøres af Jern. figurl. et meget besværligt Arbeide. Jernbaand, et. Tøndebaand af J. Jernbeslag, et. s. Beslag, 1. jernbeslagen, adj. v. beslaaet m. Jern (ogsaa: jernbeslaaet.) jernblaa, adj. blaa, som anløbet Jern ell. Staal. (Kampmann.) s. staalblaa. Jernblik, et. tyndt udhamret ell. valset Jern. (s. Blik.) Jernbolt, en. s. Bolt, 1. Jernbrev, et. kaldtes tilforn: et Beskyttelsesbrev, som gaves en Skyldner, f. at befrie ham i en vis Tid fra at sættes fast af sin Gieldsherre. jernbunden, adj. v. d. s. s. jernbeslaaet. Et jernbundet Skriin. Jernbyrd, en. den i gamle Tider brugelige Uskyldigheds-Prøve, som bestod i at bære ell. træde p. gloende Jern. Jerndraaber, pl. d. s. s. Jernolie. Jernerts, en. En Erts ell. Biergsteen, som indeholder Jern; Jernmalm. Jernfang, et. Redskab, Boskab af Jern. Træ- og Jernfang. (af Isl. Fáng, Forraad.) Jernfarve, en. jerngraa Farve, Isenfarve. Jernfiilspaan, en. pl. -er. smaa Gran, som falde af ved Jernets Filing (det fineste heraf: Jernfiilstøv.) Jernflid, en. figurl. en ivrig og længe vedvarende Flid. Jerngang, en. d. s. s. Jernaare. Jerngitter, et. Gitter af J. Jernglands, en. et Slags Jernerts. Jernglimmer, en. En bladet magnetisk Jernmalm ell. Blodsteensmalm. (Mica ferrea W.) jerngraa, adj. graaladen som Jernet. Jerngreb, et. Kaardegreb af Jern. (s. ogsaa: Greb, en. Jerngrube, en. Grube, hvoraf Jernmalm vindes. jernhaard, adj. haard som Jern, meget haard. Jernhage, en. Krog, Hage af Jern; Baadshage. Jernhammer, en. 1. s. Hammer, 1. 2. Hammerværk, hvor Jernet udsmedes t. Stænger, Plader, m. m. (Brünnich.) Jernhandel, en. Handel m. Jern og Jernvarer. Sverriges Jernhandel. Jernhandler, en. En Kiøbmand, som handler m. Jern, især i det Store (forskielligt fra Jernkræmmer og Isenkræmmer.) Jernharv, en. En Harv m. Jerntænder. Jernhat, en. et Slags Hielm af Jern; en Stormhue. Jernhelbred, en. figurl. en overmaade stærk Helbred. jernholdende, adj. v. som indeholder Jern-Dele. Denne Malm er meget jernholdende. (ogsaa: jernholdig hvoraf Jernholdighed.) Jernhytte, en. Smeltehytte, hvor Jernmalm smeltes og støbes. (s. Hytte, 2.) Jernjord, en. (blaa Jernjord.) En jernholdende Jordart, som findes i visse Egne, især i Moser. Jernkalk, en. Jern i halvsyret (oxyderet) Tilstand jernklædt, adj. iført Harnisk, Rustning a[f] Jern. Jernkram, en. allehaande Sage[r] af Jern, især gamle ell. brugte. Jernkræmmer, en. den, som driver Handel m[ed] gammelt Jern ell. Jernkram. (jvf. Isenkræmmer.) Jernlæs, et. saameget Jern som føres p. en Vogn. Jernmalm, en d. s. s. Jernerts. Jernokker, en. et Mineral, som indeholder Jern i halvsyret Tilstand. (Ferrum ochraceum.) Jernolie, en. et Lægemiddel; flydende saltsyret Jern (Oleum Martis.) Jernopløsning, en En Vædske, hvori Jern er opløst. Jernovn, en. Ovn i en Stue af støbt Jern ell. Pladejern; (mindre rigtigt kaldet den: Kakelovn.) Jernplade, en. tyndt udhamret Jern. Jernplov, en. Plov, hvorde Dele, der omvælte Jorden, ere af Jern (modf. Træplov, hvori Alt er af Træ.) Jernprøve, en. 1. Prøve, som foretages m. Jern, for at undersøge dets Styrke, Seighed, &c. 2. d. s. s. Jernbyrd. Jernpulver, et. Jernfiilspaaner, stødte og revne i en Jernmorter t. Pulver. Jernredskab, et. R[edskab af] Jern. Jernrist, en. s. Rist. Jernrive, en. Rive m. Jerntænder. Jernrust, en Jernkalk, af bruunrød Farve, som v. Luftens Virkning sætter sig p. Overfladen af Jern. Jernsand, et. jernholdende Sand Jernseng, en. et Sengested, giort af Jernstænger. Jernsinner, pl. udbrændt Jernerts; ell. Hammerskæl af Jern. jernskaftet, adj. forsynet m. et Skaft af Jern Jernskinne, en. Skinne, særd. Hiulskinne af Jern. Jernskriin, et. Skriin, enten heelt af Jern ell. stærkt jernbundet. Jernskæl, pl. Hammerskæl af J. Jernslag, et. Et Stykke Jern m. Træskaft, der bruges som Mødde til at drive Kiler ind. Jernsmag, en. Smag af Jern, efter J[ern] Jernsmed, en. Smed, som arbeider i J[ern] Jernsmeltning, en. Jernets Smeltning af Malmen. jernsort, adj. bruges om en sort Farve m. metallisk Glands. Jernspaan, s. Jernfiilspaan. Jernstang, en. Stang af Jern. (s. Stangjern.) Jernsteen, en. 1. d. s. s. Jernerts, Jernmalm. 2. enhver Steenart, som indeholder Jerndele. (Funkes Naturhistorie. III. 267.) jernstærk, adj. figurl. meget stærk, meget haardfør. Jernstøberi, et. Fabrik, hvor Jernvarer støbes. Jernsverte, en. et Slags sort Farvestof, tilberedt af rustet Jern, som blandt andet bruges til at sværte Læder. Jerntraad, en. s. Staaltraad. Jerntøi, et. d. s. s. Jernfang. Jernurt, en. En Urteart. Verbena officinalis. Jernvand, et. Vand, hvori smaa Jerndele ere opløste. Jernvarer, pl. alleslags Jern ell. Jernfang,

n ere t. Salg. At handle m. Jernvarer.
rnvitriol, en. Jern, opløst af Vitriol-
re og chrystalliseret. Jernvægge, en.
Vægge. Jernværk, et. Biergværk,
or Jernmalm vindes og smeltes. Jern-
rrktøi, et. Redskab, Værktøi af Jern.
Jerpe, en. s. Hierpe.
Jertegn, et. pl. d. s. [Isl. Jarteikn.]
Tegn t. Beviis p. Rigtigheden af noget,
n siges, foregives; Beviistegn. "At give
rtegn og Mærke." Deraf Bemærkel-
e: overnaturlig Gierning, Underværk,
irakel. "Man troer ei Helgen, før han
r Jertegn." Ordspr. "Og Jertegn
rændserne f. Tænkekraften strev." Storm.
Varsel, Forbud f. noget. Det blev holdt
et J. "Sieldne Jertegn snart kundgiør
Helgens Død." P. H. Frimann. (Et
get gammelt nordisk Ord, som overalt
rde bruges for Mirakel; men er nær v.
nske at forældes.)
Jesuit, en. pl. -er. [Lat. Jesuita.] et
edlem af den ved Ignatius Loyola stif-
de Munkeorden. (Tausen bruger det i
emærkelsen: en Jesu Tilhænger. "Gode
hristne og Jesuiter.") Heraf: Jesuiter-
oster, Jesuiterorden, o. fl. — jesuitisk,
lj. som hører til, udgaaer fra Jesuiterne.
Jette, en. pl. -r. [Isl. Jotun.] et Men-
ske af meer end sædvanlig Legemsstørrelse;
Kæmpe (det gamle Nordens Giganter.)
Deraf: Jettegryde, en. et Navn, som
ves et Slags Bierghuler i Norge. Jet-
høi, en. s. Kæmpedysse, Kæmpehøi.
ettekamp, Jettekrig, en. Kamp m. Jet-
t (Jetters og Asers Strid, i den nord.
ythologie.) Jettequinde, en. En Qvin-
af Jetteslægt. Jettestue, en. kaldes
ensatte, med Jord bedækkede Gravstuer
a Hedenold, som findes hist og her i Dan-
ark.
Jevn, adj. s. jævn.
Jo, et bekræftende, samtykkende Ord,
r især bruges: 1. hvor man bekræfter
t modsatte af et Spørgsmaal, som frem-
ttes p. en negtende Maade. Har han
gen Børn? — Jo, han har mange. Vil
i ikke gaae med os? — Jo, meget gierne.
r han endnu ikke reist? — Jo, han er.
f. Ja, som i dette Slags Tilfælde aldrig
n bruges; men næsten altid br. hvor
pørgsmaalet ingen Negtelse indeholder.)
hvor man vil bestyrke en bekræftende
ætning, der indbefatter en Indvending
od det, en anden har fremsat ell. paa-
aaet, ell. en Grund for den Mening, som
odsættes en Andens, o. d. Man har jo
g aldrig kunnet beskylde ham f. Urede-
ghed. Du har jo selv tilladt Drengen,
ad du nu vil forbyde ham. Det holdes
dog for sundt, at bevæge sig. 3. hvor
an vil bekræfte noget v. en negtende Sæt-
ng (da det, i St. for ikke, følger efter ingen,
ell. ikke nogen, ikke noget, og intet.) Der er
intet saa vanskeligt, som jo Mennesket har
forsøgt. "Der findes ei den Glands saa
klar, som Skyggen jo man følge." Bor-
ding. I. 257. "Der er ingen, som jo er en
mild Dommer mod sig selv." B. Thott.
"Der er vel heller ikke noget Menneske,
som jo opfylder visse af sine Pligter." Basth.
"Ei nogen Mand er til, som Døden jo
borttager." Holberg. (P. Paars.) 4. i en
betingende og afdeelt (disjunctiv, distribu-
tiv) Sætning, hvor Betingelsen udtrykkes
ved jo (det T. je), og hvor det i Følge-
sætningen, ell. det andet Led, enten gien-
tages (f. Ex. jo før, jo hellere. Jo mere,
jo bedre. Det bliver jo længere, jo værre.
Jo høiere man stiger, jo meer er man
udsat f. at falde. "En Sneebold, der —
jo meer den væltes frem, jo meer den Kræf-
ter faaer." Holb. P. Paars.); eller hvor den
disjunctive Partikel des ell. desto bruges i
Følgesætningen (f. Ex. Jo mere man har,
desmere vil man have. Jo mindre man
forhaster sig, desto før naaer man Maa-
let.) — Gientages Partikelen jo i flere Led
af Forsætningen: saa adskiller altid des
ell. desto disse fra Slutningen. (f. Ex. Jo
mere man søgte at berolige ham, jo flere
Grunde man anførte, jo mere venligt man
tiltalte ham: desto hidsigere blev han.)
Undertiden kunne Sætningsledene vendes
om, og jo komme i det sidste. "En Ung-
dom, som man gaaer desbedre igiennem,
jo yngre man er, naar man faaer den."
Rahb. 5. et ironisk ell. spottende Udraab,
naar man mener det Modsatte af hvad der
bekræftes. Jo! han har Ære af sin Op-
førsel! — Jo! nu skulde jeg vel strax dandse
efter hans Pibe! — Jo, hun er af de Dy-
dige! 6. gientaget, som Udraab, i dagl.
Tale, og da oftest meer ell. mindre iro-
nisk. Jo, jo! han er ikke lidt stolt af denne
Ære. Jo, jo! du kan troe; jeg blev artig
narret! 7. i Forbindelse m. nogle andre
Partikler og Adverbier, i indvilgende, til-
ladende, bekræftende Udtryk, som v. Til-
sætningen forstærkes. F. Ex. Maa jeg laane
Hesten? — Jo gierne! (og er det p. Vil-
kaar, med Indskrænkning, ell. ikke ganske
villigen, da: jo nok! — Maa han blive
ude i Aften? — Jo nok, naar han ikke
kommer f. silde hiem.) Jo vist! forstær-
ker Bekræftelsen af noget, som en Anden
tilforn har benegtet. — Jo men! eller
Jo mænd! (Mænd menes nemlig af
Nogle at være et gammelt Udtryk for:
hellige Mænd, Helgene. jvf. Hillemænd.)
er i dagl. Tale snart en forstærket Bekræf-
telse (Jo men har jeg seet ham!) snart
et Udraab af Forundring, m. m. (Jo
mænd! er det muligt? Jo mænd! det kan
gierne vare et heelt Aar endnu.) Jo saa
men ell. mænd! ligeledes, et bekræftende,

forstikkrende, ell. med nogen Ulyst indviklende Udraab; m. fl. a.

Jod, et. Navn p. Bogstavet J, hvor det er medlydende, eller begynder en Stavelse.

Jolle, en. pl. -r. [Sv. Julle. I holl. Ordbøger forklares Jol ved: et lille indsk Fartøi.] 1. i Alm. en liden Baad. 2. et vist Slags Baad, hørende t. større Skibe; Seilsjolle, Skibsjolle. 3. til Skibs: et Toug, der farer giennem en eenskivet Blok (Jolleblok) og bruges til at heise Seil, Tougværk, Stænger, m. m., op og ned v. Af- og Tiltakling. = Jollebom, en. pl. -me. korte Stykker Træ, uden p. et større Skib, hvorpaa undertiden nogle af Skibets Baade hænges. Jolleroer, en. pl. -e. en af Mandskabet, der roer Skibsjollen. = jolle, v. n. 1. br. i dagl. Tale; egentl. vel om at roe i en Baad; men mest om at kiøre paa en lille, let Vogn. At jolle afsted.

Jomfru, en. pl. -er. [T. Jungfrau.] 1. en urørt Pige, en Mø (næsten ikke mere brugeligt i denne Bemærk.) 2. en Ærestitel t. ugifte og hæderlige Piger, der føies saavel t. Døbenavne, som t. Slægtnavne, og brugtes i ældre Tider kun om Adelens Døttre (A. Vedel skielner S. 281 imellem "velbyrdige Jomfruer" og "høviske Møer;") ell. endog om Kongedøttre (f. Ex. D. Riimkrøn. V. 3708. 4537.); men nu om ethvert ugift Fruentimmer, der ei er af Bondestand og ikke Tienestepige. 3. et ugift Fruentimmer, der tiener i et Huus f. at gaae Huusmoderen t. Haande, m. m. At tiene for J. Jomfruen i Huset. (jvf. Huusjomfru, Kammerjomfru, Selskabsjomfru, Syjomfru.) 4. ved Misbrug: i Stedet f. Skiøge. f. Jomfruhuus, Salsjomfru. 5. Jomfruen, et af de 12 Himmeltegn i Dyrkredsen. Virgo. 6. hos Brolæggere: et jernbeslaget Redskab, hvormed Brostene stampes fast. 7. til Skibs: en rundagtig Blok, med flere Huller i, hvori Talliersbene stikkes, og der bruges i Vant og Stag. = jomfruagtig, adj. som passer sig for, ell. ligner en Jomfru. Jomfruborg, en. En Borg, hvori fordum Kongedøttre og andre fornemme Jomfruer undertiden hensattes t. Bevogtning. (Engelst.) Jomfrubuur, et. hos de gamle Nordboer: det Værelse ell. særskilt liggende Huus, hvor Døttrene og de ugifte Qvindfolk i Familien opholdt sig. Jomfrudragt, en. D. som passer sig for ell. bruges af Jomfruer; Pigedragt (som er mere brugel.) Jomfrufarve, en. frisk, ungdommelig Ansigtsfarve. Hun har endnu sin J. "Hans Haar havde J." Kæmpev. Jomfruhonning, en. 1. den hvideste og reneste Honning, som rinder ud af Bistadets øverste Deel. 2. Honning, som en ung Bisværm giver, det første Aar, den er sat i Kube. (Saaledes ogsaa: Jomfruvox.) Jomfruhud, en fiin og glat Hud. Jomfruhuus, et. H[…] hvor der holdes Skiøger; Skiøgehuus. Jomfrukammer, et. Værelse, hvor Huus[…] jomfruen ell. Døttrene i Familien ophold[…] sig. Jomfrukarl, en. et blødagtig[t,] qvindagtigt Mandfolk. Jomfruklost[er,] et. en Stiftelse, hvor uforsørgede Piger [a]f Borgerstand have Bolig og Underholdning. Jomfruklæder, pl. Klæder, som en Pi[ge] gaaer med, imedens hun er ugift. Jomfrukrands, en. et Hovedsmykke, en Krands, som ugifte Piger gaae med; ell. d. s. s. Br[u]dekrands. Jomfrukrænker, en. de[n,] som berøver en Pige hendes Ære. Jomfruleg, en. Pigeleg; Leg med Jomfru[er.] (A. S. Vedel.) Jomfrulevnet, et. 1. Levnet i ugift Stand. (Jomfruliv. Hei[-] berg. Psyche. 52.) 2. et ærbart, for ung[e] Piger sømmeligt Levnet. Jomfruløve, en. et poetisk og nyt Ord for: Sphinx. "Som Jomfruløver i Egyptens Sand." Øhlenschl. (Nord. G. 189.) Jomfruolie, en. den fineste og hvideste Bomolie, som først flyder af Persen. Jomfrupergament, et. meget fiint Pergament, som be[-] redes af ganske unge Lammeskind. (V. S. D.) Jomfruran, et. Et ugift Fruentimmers Bortførelse med Vold. Jomfrurov, et. det samme. Jomfrurøver, en. den, som begaaer Jomfrurov. Jomfrusind, s. Pigesind. Jomfrustand, en. Tilstanden at leve som ugift Pige, Pigestand. Jomfrustævne, et. Pigers, Jomfruers Møde ell. Sammenkomst. Jomfrusvend, en. d. s. s. Jomfrukarl, Pigesvend. Jomfrusvovel, et. gedigent Svovel. Jomfrusværm, en. En Sværm, der udgaaer fra en Bistade i det første Aar, efterat en ung Sværm er sat i Kube. (Fleischer om Biavl.) Jomfrusyge, en. d. s. s. Blegsot. (V. S. D.) Jomfruvand, et. Et Slags Sminkevand. Jomfruvox, et. det hvide og meget klare Vox af en ung Bisværm.

Jomfrudom, en. ud. pl. d. s. s. Mødom.

Jomfruelig, adj. som egner, passer sig for, hører til en Jomfru eller ugift Pige. Jomfruelig Ynde. Et jomfrueligt Væsen. "Det er en øm, jomfruelig Betænkning, hvoraf min Nanna rødmer." Evald. "Den jomfruelige Frygt, som hun hidindtil mig viste." J. L. Heib. Den jomfruelige Und[-] seelse, Tugt, Kydskhed. "Jomfruelig blu[-] men og qvindelig øm, sank rødmende Bru[-] den i Brudgommens Arme." Baggesen.

Jord, en. ud. pl. undt. i Bemærk. 5. [Isl. Jörd.] 1. den Planet, Menneskene beboe; Jordkloden. Jorden dreier sig om Solen. En Luftkreds (Athmosphære) om[-] giver vor Jord. — Uegentl. for: Jordklo[-] den m. Hensyn især til dens Beboere, den menneskelige Verden. Det gaaer ikke an

ledes til v. Jorden. Den største Mand, rden har seet. Den syndefulde Jord. Jordklodens Overflade. At gaae, ligge, e, falde p. Jorden. At bøie sit Ansigt d Jorden. At boe under Jorden; (s. derjordisk) leve over Jorden, modsat: i ell. der J. — figurl. om Gravsted, Grav, gravelse. (s. Jordefærd.) At stede et Liig Jorden ɔ: begrave det. ("At flye Liig Jorde." Joh. 19. 40.) At følge een til rden. At blive begravet i christen Jord. i Naturlæren: et enkelt, ubrændbart undstof af forskiellig Art, f. Ex. Kalk- d, Leerjord, Talkjord, Kiseljord, o. fl. i Landhuusholdningen: en Blanding af dbarter m. forraadnede Dele af Plante- Dyreriget. En fed, mager, tør, fugtig, dig J. Et Læs J. At kiøre J. til en ve. Muldjord, Sandjord, Leerjord (i anden Bemærk. end ovenfor; nemlig Jordblanding, hvori Leret er herskende.) Jord, pl. -er. Agerjord, Agerland, Mark. dyrke, pløie, saae, harve, giøde Jor- . Gode, slette, ufrugtbare, tørre, fide rder. Et Huus m. nogen Jord, m. et ykke J. til. Byens Jorder ere udskiftede. sejord, Sandjord, Skovjord, Rugjord, edejord, ꝛc. Jordens Frugter, Grøde. eraf: Kirkejord, Odelsjord, Udjord, o. = Sammensætninger: a) Jordaand, en. -aander. underjordiske Væsener, Aander, troedes at leve under Jorden. jord- tig, adj. som ligner Jord, har Beskaf- heder tilfælles m. Jord. Jordalder, det hele Tidsrum af Jordklodens Til- relse (ell. en vis, v. en stor og almindel. Revolution bestemt Periode af samme.) aa undrer man sig, hvorledes den har net blive færdig i en Jordalder." Bagg. byr. II. 329.) Jordart, en. et enkelt undstof, f. Ex. Leerjord, Kalkjord, ꝛc. Jord, 3) ell. en vis Beskaffenhed, Blan- g af Jord (s. No. 4.) En frugtbar, en blandet Jordart. Jordarve, en. vn paa en i Haver og Marker meget indel. Plante; Arve; Fuglegræs. (Al- e media.) Jordaxe, s. Axe. jord- ren, adj. v. født p. vor Jord. Jord- ke, s. Bakke, Jordhøi. Jordbane, Jordklodens aarlige Bane om Solen. rdbeboer, en. een, som beboer Jorden, . Jorden levende Væsen. (Baggesen.) rdbed, et. Bed, som er afsat, inddeelt i have, ell. paa Marken; Havebed. "Der e fra Havens Jordbed op mod Lysets e." J. L. Heiberg. (Psyche. 48.) Jord- , et. Navn, p. flere brændbare Mine- er (Bitumen), Jordharpix, Asphalt. rdbesiddelse, en. B. af Jordegods, af deiendom. "Ret til Jordbesiddelse." ggesen. Jordbeskrivelse, en. B. over dklodens naturlige ell. physiske og poli- Beskaffenhed; Geographie. Jord-

beskriver, en. Geograph. jordblande, v. a. 1. blande forskiellige Jordarter p. en Ager. (Olufsen.) Jordblanding, en. 1. forskiellige, sammenblandede Jordarter. 2. Gierningen at frembringe en saadan Blanding; Grundblanding. Naturlig, kon- stig Jordblanding. (Olufsen.) Jordbo, en. d. s. s. Jordbeboer. Jordbor, et. Et Redskab, som bores ned i Jordskorpen, og drages op, fyldt m. Jord, hvoraf Jord- lagenes Beskaffenhed kiendes. Jordbor- ger, en. 1. d. s. s. Jordbeboer. 2. en Ver- densborger, Cosmopolit. "En f. Europas Skikke aldeles fremmed Jordborger." Bag- gesen. "Den Mængde og Forskiellighed af Jordborgere." Samme. (Labyr. I. 203.) Jordboring, en. Jordens Undersøgelse v. et Jordbor. Jordbrand, en. Brand, som opstaaer under Jorden; underjordisk Ild og dens Udbrud, f. Ex. i Island. Jordbristning, en. Revne i Jordens Over- flade v. Jordskiælv ell. Jordbrand. Jord- brug, et. Jordens Dyrkning, Agerbrug, Avlsbrug. At leve af J.; forbedre Jord- bruget. Det engelske J. jordbrugende, adj. v. agerdyrkende. "Et jordbrugende Folk." Suhm. (B. Hist. I. 509.) Jord- bruger, en. En Agerdyrker, Landmand. Jordbund, en. Jordens Overflade, med Hensyn t. dens Beskaffenhed og dens Frugt- barhed. En tung, haard, stiv, feit, fast, let, skiør, tør, fugtig, sandig, frugtbar, gold Jordbund. Jordbær, et. Bærret, ell. ret- tere Frugtbunden af en bekiendt Plante, som vorer vildt og dyrkes i Haverne (Mark- jordbær, Havejordbær); ogsaa Planten selv. Fragaria vesca. (Deraf: Jordbær- bed, Jordbærplante, Jordbærsaft, o. fl.) Jordbæver, en. kaldes de Bævere, som leve eensomt i Jordhuler. Jorddamp, en. Damp, Taage, som stiger op af Jor- den. Jorddeling, en. Gierningen at dele ell. udskifte Jord i visse Lodder og efter visse Jordmaal; Jordskiftning. (Deraf: Jorddelingslære.) "Naar en almindelig; offentlig Jorddeling skulde have fundet Sted." Olufsen. Jorddige, et. Dige opkastet af Jord; Jordvold. Jorddrift, en. Maade at drive, dyrke Jorden. (Oluf- sen om Danm. Brændselv. 40.) Jord- drot, en. pl. Jorddrotter. d. s. s. Gods- eier, Herremand. Jorddyrker, en. d. s. s. Jordbruger, Agerdyrker. Jorddyrkning, en. Agerdyrkning. (Jorddyrkningslære, Læren om det, som hører til et rigtigt og fordeelagtigt Jordbrug. Olufsen.) Jord- dæmning, en. En af Jord opført Dæm- ning. Jordøn, et. underjordisk Øn, Hulder, som frembringes v. Jordrystelsen. jordegen, adj. 1. som selv eier sin Jord. Jordegne Bønder. 2. jordeget Gods ɔ: Jordegods, som man eier, Eiendomsjord. (Hvitfeld.) Jordegn, en. Egn, Stræk-

ning paa Jorden. "Thi hver en Jordegn jeg har bereist." Baggesen. Jordeie, en. Jordbesiddelse. (V. S. O.) Jordeiendom, en. Eiendom, som bestaaer i Jordegods. Jordeier, en. den, som eier Jordegods. Jordfald, et. Jordens Indsynkning i underjordiske Huulninger; Jordsynkninger. Jordfarve, en. 1. en sortagtig, sortegraa Farve, liig Jordens; Muldfarve. 2. et Farvestof af jordagtige Dele. jordfarvet, adj. som har Jordfarve; muldfarvet. jordfast, adj. fast i Jorden, urørlig. Jordfaste Eiendomme. Jordfedme, en. pl. -r. brændbare Legemer, som findes i Jorden, ell. flydende p. Vand; Jordbeg, Jordolie. Jordflade, en. det Øverste ell. Yderste af Jorden, Jordklodens Overflade. Jordfoster, et. noget, som er frembragt af ell. p. Jorden. "Jordfostrets Næring." Evald. (S. Skr. I. 444.) jordfri, adj. om en Eiendom, hvoraf ingen Jordskyld svares. En jordfri Grund. (V. S. O.) Jordfrost, en. den Beskaffenhed ved Jordskorpen, at den er giennemtrængt af og bunden v. Frosten. Jordfrugt, en. pl. -er. 1. i Alm. Frugter, som Jorden frembringer. 2. i Særd. saadanne Frugter, som avles af Sæd; i Modsl. til Træfrugt. jordfugtig, adj. som trækker Fugtighed t. sig af Jorden. En jordfugtig Kielder. (V. S. O.) Deraf: Jordfugtighed, en. Jordfund, et. Noget, som findes under Jordens Overflade; jordfundet Gods. Jordfyld, et. Jord, som bruges t. at opfylde et Rum. Jordfællesskab, en. den Indretning, at Agerjord bruges i Fællesskab, ell. lodviis, i Skifteviis af flere Eiere eller Dyrkere. jordfæste, v. a. 1. begrave, jorde. Jordgang, en. 1. en underjordisk Gang. 2. en Gang eller Gangsti i en Have eller Mark. Jordgange og Grunsgange. 3. figurl. for: Jordvandring. "Du min Jordgangs dorske Byrde." F. Schmidt. (Digte. 1811. S. 169.) jordgiemme, v. a. 2. giemme, nedgrave i Jorden. Jordgiemt Gods. Jordgiødning, en. G. som enten heel, ell. for en Deel bestaaer af fed Jord. Jordgods, et. kaldes de mellemste Blade p. Tobaksplanten, der sidde oven over Sandgodset, ell. de underste og ringeste Blade. (Olufsen. L. Dec. 248.) Jordgrav, en. Grav ell. Kule, gravet i J. jordgravet, adj. v. nedgravet i Jorden, jordgiemt. (N. Lov.) Jordgrund, en. d. s. s. Jordbund; men br. sieldnere. Jordgrøft, en. s. Grøft. Jordgud, en. poet. om Mennesket. "Jordguden kiender kun de store Skygger af Skaberen." Evald. Jordgulv, et. G. i et Huus, som bestaaer af den blotte Jord. Jordharpe, en. et Redskab t. at harpe ell. sigte Jord. s. Harpe, 2. Jordhumle, en. et Navn, som gives to Arter af en indenlandsk Planteslægt. Hypericum perfora-

tum og quadrangulum. Jordhuus, e
og Jordhytte, en. Huus, Hytte, opført
Jord. (Jordehuus. usædvanl. Ohlensl.
Helge.) Jordhøi, en. En naturl.
ell. ved Menneskehænder opkastet Høi af J
Jordhør, s. Bierghør, Steenhør. Jord-
iis, en. Iis, som findes i Jordskorp
Jordild, en. Jordbrand, underjordisk I
Jordkielder, en. K. som er gravet i Jor-
den, uden at være under et Huus. I
giemmes Kartofler, Korn i en J. Jord-
kiærlighed, en. (usædvanligt.) en Kiær-
lighed, der omfatter hele Jorden, a
Skabninger. "Jordkiærlighed og Men-
neskekiærlighed allene ere uforgængelige." Bag-
gesen. Jordkiøb, et. Kiøb, som slutt
om en Jordeiendom. Jordklode, e
d. s. s. Jord, 1. it. Jordens Afbildning
en Kugle (Globus), Jordkugle. Jord-
klump, en. En sammenhængende Masse
Jord. Jordkløft, en. Aabning, Revn
Kløft i Jordskorpen. Jordkrebs, en.
Insect af Græshoppernes Slægt. Gryl-
lus gryllotalpa. Jordkreds, en. Jor-
dens Omkreds; ell. en Kreds, som tænkt
draget om Jordkloden. Uegentl. for Jord-
kloden, ell. Jordens Overflade. "At
fornemmer at Ingen, som jeg, Jordkred-
sen behersker." Hertz. Jordkul, et. Tørv-
kul, som findes under Jorden. (v. Ae.)
Jordlag, et. pl. d. s. et Lag af en
Jordart, som findes under Jordfladen.
Jordlegeme, et. 1. Et særskilt, organiseret
Legeme, der forekommer paa Jorden. 2.
det Legeme, som et Væsen, og i Særde-
leshed Mennesket, har i det jordiske Liv.
1. Jordleie, et. Leie p. den blotte Jord, el.
redet p. Jorden. 2. Jordleie, en. d. s. s.
Jordskyld. Jordliv, et. det menneske-
lige Liv p. Jorden, det jordiske Liv. "Jord-
livets Herligheder." Bagg. "Let Offer a
af stakket Jordlivs Glæder." Ingem. "D
Jordlivet skulde have tabt sine Smerter."
Mynster. Jordlod, en. et vist afstukket,
afmaalt Stykke Jord. Jordloppe, en.
et lidet Insect, som giør Skade p. unge Ha-
veplanter. Chrysomela oleracea. Jord-
lyd, en. Lyd, som kommer fra Jorden, el.
fra dens Overflade. (Baggesen.) Jord-
lyn, et. antændte brændbare Dunster ner
Jordfladen; Lygtemænd. (V. S. O.) jord-
løs, adj. som er uden Jord; som ingen
Jord eier. Jordløse Huse. "Den jordløse
Almue." O. Guldberg. Jordløsning,
en. En Jordeiendoms Indløsning. Jord-
maal, et. Et Flademaal, hvorefter Jor-
ders Størrelse (Areal) angives. Jord-
maaler, s. Landmaaler. Jordmaaling,
en. d. s. s. Landmaaling. Jordmandel,
en. En Rodurt, som undertiden dyrkes i
Kiøkkenhaver. Cyperus esculentus. (Oluf-
sens Landoecon. S. 298.) Jordmarv, en.
d. s. s. Mergel. (V. S. O.) Jordmon,

ordsmon. Jordmos, et. en Mosart,
vorer p. Jorden (t. Forskiel fra: Steen-
s og Træmos.) Jordmuus, en.
uus, som leve i fri Mark; Agermuus,
rkmuus, Skovmuus. jordnær, adj.
adv. nær v. Jordens Overflade. "Brede
ndom op til Ørnens Bane hæver den
ge selv, som ellers jordnær svæver."
ggesen. Jordnød, en. En Bært, som
bertiden dyrkes for dens spiselige og
lrige Rod. Lathyrus tuberosus. Jord-
e, en. En flydende Jordfedme. (særd.
rgolie. Bitumen petroleum.) Jord-
seiler, en. den, som har seilet rundt om
dkloden. Jordomseiling, en. Jor-
s Omseiling. Jordomvæltning, en.
vedsforandring i Jordens Skikkelse, ell.
dens Overflade; Jord-Revolution.
Boye.) Jordplet, en. 1. et ganske
t Stykke Jord. 2. Plet p. Tøi, som
har faaet v. at ligge p. Jorden. Jord-
nger, en. den, som, for at vinde, hyppi-
kiøber og sælger Jordegods. (Olufsen.)
rdran, et. 1. Gierningen at berøve en
den noget af hans Jord v. at pløie ind p.
s Ager ell. forrykke Markskiel. 2. Ran
ell. fra en andens Jord og Ager. Jord-
ning, en. Jordmaaling (fordi det fordum
te ved Reb.) Jordrotte, en. et Dyr
Rotteslægten, som lever i fri Mark.
rdrydning, en. Gierningen at rydde en
ark fra Træer, Stubbe, Stene, o. d.
rdrystelse, en. Jordskiælv. Jordrøg,
Røg, som staaer op af Jorden, eller
age, som driver langs hen ad Jorden.
rdsalt, et. s. Steensalt. Jordsand, en.
and, som graves af Jorden. Jord-
te, en. et Redskab til at sigte Havejord.
, S. D.) Jordskade, en. Skade, som
res p. en Andens Jord. Jordskiel,
d. s. s. Markskiel. Jordskifte, et. 1.
erningen at skifte, udskifte en Jord i
ndre Lodder. "Saaledes stiger Jordskifte
t. de ældste Tider." Guldb. (B. Hist. I.
9.) 2. Gierningen at bytte Jord m. en
den. (s. Mageskifte.) Jordskiftning,
d. s. s. Jorddeling, Jordskifte, 1. (Der-
Jordskiftningslære.) Jordskiælv, et.
rdskorpens Rystelse, som frembringes v.
derjordisk Ild ell. anden Naturvirkning.
rdskorpe, en. Jordklodens øverste Deel,
øverste Jordlag. Jordskred, et. den
aturvirkning, at en Deel af Jordskorpen
ider ell. synker fra et høiere Sted til et
ere. (ogsaa: Jordskud, Jordsynkning.)
rdskuf, et. i Lovsproget: den Gierning,
ved Hu at slaae en anden til Jorden.
. Lov. VI. 7. 8.) Jordskyld, en. Af-
t af Jord t. Grundeieren (s. Landgilde),
Skat, som betales af Jord; Grund-
t. Deraf: Jordskyldsbog. (s. Matri-
.) Jordslag, et. Pletter p. Tøi, som
r ligget p. fugtig Jord og derved er ble-
vet jordslaget. Jordslange, en. En
Slange ell. Snog, som lever paa Landet
(forsk. fra Vandslange.) Jordsmag, en.
jordagtig Smag. Jordsmuld (ell. Jord-
smul), et. ud. pl. fiin Jord, Støvjord,
der ligesom er hensmuldret. "To med Jord-
smuld bedækkede Steenhobe." Bagg. (Labyr.
I. 363.) Jordsnegl, s. Landsnegl.
Jordspilde, en. d. s. s. Jordskade. Jord-
spætter, pl. s. Jordplet, 2. (Langebek.)
Jordstrimmel, en. et smalt Stykke Ager-
land; et smalt Land imellem to Have.
Jordstrækning, en. en vis Deel Jord ell.
Land, af nogen Størrelse og Udstrækning.
Jordstrøg, et. en Egn, Landstrækning;
særd. et vist Strøg p. Jordkloden, m. Hen-
syn t. Klima. Et koldt, hedt J. Jord-
stød, et. 1. Jordrystelse. 2. Stød eller
Stub af et fældet Træ, som er bleven til-
bage i Jorden. Jordsvale, en. En
Fugl af Svaleslægten. Hirundo riparia.
Jordsvamp, en. enhver Svamp, som vorer
p. Jorden (t. Forskiel fra Træsvampe og
Søsvampe.) Jordsynkning, en. d. s. s.
Jordfald. jordsætte, v. a. 3. d. s. s. jorde,
begrave. (V. S. O.) Jordtaage, en.
Taage, der stiger op af Jorden. Jord-
tavle, en. En Tavle, et Landkort, hvor-
paa Jordklodens Lande og Have ere afteg-
nede. Jordtue, en. En liden Forhøi-
ning p. Marken. (s. Tue.) Jordtunge,
en. Spids ell. Odde af Landet, som stræk-
ker sig ud i Vandet; Isthmus. (V. S. O.)
Jordudstykning, en. Jordeiendoms Ud-
stykning i smaa Dele; Parcellering. (Oluf-
sen.) Jordvand, et. V. som samler sig
paa ell. under Jorden; især om Vandet,
der frembryder af Jorden i Væld; i Mod-
sætning t. det fra Atmosphæren nedfaldende.
(Fleischer.) Jordvandring, en. figurl.
Menneskets Levnet p. Jorden. Jordvei,
en. Vei, som ei er steenlagt ell. fyldt med
Gruus. Jordvinde, en. En horizon-
tal ell. staaende Vinde. (Krafts Mech. II.
S. 214. s. Gangspil.) Jordvold, en.
En af Jord opkastet Vold. Jordvædske,
en. Fugtighed i Jorden. Jordvæg, en.
Væg, som blot er opført af J. Jord-
vært, en. Et Plantelegeme, som vorer p.
J. (modf. Søvært.) = b) Jordeblee, en.
(usædvanl.) Jordelagen, Liiglagen. (Bagg.)
Jordebog, en. Fortegnelse over Hovjord
og Bøndergods, som hører til en Herre-
gaard, og over de Indtægter, som Godset
yder Eieren. Jordefærd, en. Handlin-
gen at føre et Liig til Jorden og begrave
det; Liigfærd, Begravelse. Jordegods,
et. en større Jordeiendom, særd. en Her-
regaard m. Bøndergods. (Deraf: Jor-
degodseier, en. Godseier. Jordegods-
handel, en. Olufsen.) Jordeklæde, et.
d. s. s. Jordelagen. Jordeklæder, pl.
d. s. s. Liigklæder. Jordelagen, et. d.

f. s. Liiglagen. Jordeliin, et. Liin, Hovedklæde, som gives en død Qvinde med i Graven. (Baggesen.) Jordemoder, en. pl. Jordemødre. [Sv. Jordgumma.] et Fruentimmer, som hielper fødende Qvinder i deres Fødsel. [Maaskee af den Oldtidsskik, at optage det nyfødte Barn fra Jorden og række Faderen det; hvoraf muligen ogsaa det T. Hebamme. Ihre tænker sig, at Ordets oprindelige Skikkelse kunde have været Jodgumma, Jodmoder, af Isl. Jód, Afkom, Barn; hvoraf jódsiuk, som er i Barnsnød; Jódsótt, Fødselssmerter.] Deraf: Jordemoderkonst (Fødselsvidenskab), Jordemoderskole, en. o. fl. — Jordepragt, en. Pragt v. Jordefærd, Liigpragt. (C. D. Biehl.) "At ødelægge sig v. utidig Jordepragt." Rahbek. Jorderige, et. (men bruges i Alm. ud. Art.) Jorden m. dens Indbyggere, det menneskelige Liv p. Jorden. (i høiere Still.) Jorderiges Sorger, Pragt, Herlighed. "Før Biergene bleve til, og du dannede Jorden og Jorderige." Ps. 90. 2. Jordested, et. s. Gravsted. Jordetøi, et. Liigklæde, Liigtøi. = c) Jordsmon, et. 1. i Alm. Jord, Jordstrækning, Jordeiendom. 2. Jord af en vis Beskaffenhed, Jordbund, eller det øverste, med Muld blandede og til Sæd tienlige Jordlag. Ikke ethvert J. er lige tienligt til enhver Sædart. "Underlaget, ell. det Jordlag, som findes umiddelbar under det dyrkede Lag, ell. Jordsmonnet." Olufsen. Jordspaakastelse, en. br. om den høitidelige Handling, at kaste Jord p. den Døde i Graven. Jordspart, en. d. s. s. Jordlod.

Jorde, v. a. 1. [Isl. iarda.] nedlægge i Jorden, begrave. At jorde et Lig. (At jorde br. nu i Særd. om de Dødes christelige Begravelse, ligesom Jordefærd, Jordeklæder, o. fl. "Man nedgraver Dyr, begraver Mennesker, jorder de Christne, bisætter de Fornemme." — "Forbryderen begraves under Galgen; han bliver ikke jordet. Paa en Valplads blive de Døde ikke jordede, men hobeviis begravne i Kuler." P. E. Müller.) — Jordelse, s. Jordefærd.

Jordet, adj. jordagtig. En jordet Smag. (V. S. O. usædvanl.)

Jordisk, adj. [T. irdisch.] 1. som hører til Jorden, findes paa Jorden. Et jordisk Paradis. (Ordet br. dog aldrig om Jorden, som Planet, om dens materielle Beskaffenhed, eller om hvad der findes paa dens Overflade. Dette finder kun Sted f. Ex. i de sammens. adj. overjordisk, underjordisk. I øvrigt br. Subst. i Sammensætninger til at udtrykke det adjective ell. Egenskabsbegrebet af Jord; terreus, terrestris. jvf. ogsaa Land, 1.) 2. figurl. som hører til denne Verden; ell. til Menneskets sandselige Natur; sandselig, forgængelig. (i Modsætn. til himmelsk, evig.) Jordisk Lyksalighed. Det jordiske Liv. En jordisk Lyst, Glæde. Det jordiske Gode. Det var intet jordisk Væsen, som her aabenbarede sig.

Jubel, en. ud. pl. stor, lydelig Glæde, Fryderaab, Høitid. (af det Lat. Jubilum.) = Jubelaar, et. 1. det første Aar, i et nyt Aarhundrede; eller Aaret, hvori med den anden Halvdeel i et Aarhundrede begynder. 2. et Aar, da man efter 100 ell. 50 Aars Forløb høitideligen erindrer en heldig eller glædelig Begivenhed. Heraf ogsaa: Jubeldag, en Dag, p. hvilken en saadan Jubelfest ell. Jubelhøitid holdes. Jubeldigt, et Digt, og: Jubelprædiken, Jubeltale, en Prædiken ell. Tale, i Anledning af en Jubelfest. — Jubelglæde, en. d. s. s. Jubel, ell. Glæde ved, over en Jubelhøitid. Jubellærer, en. Den, som har forestaaet et præsteligt ell. Lære-Embede i 50 Aar. Jubelmynt, en. Skuepenge, slaaet til Erindring om en Jubelfest. Jubelraab, Jubelskrig, et. høit Glædesraab. Jubelsang, en. høitidelig Glædessang, især hvori Mange deeltage. "Og deres vilde Jubelsang er ei som vor." Baggesen.

Juble ell. jubilere, v. n. 1. (har.) (det sidste Ord kun i d. Tale.) give sin Glæde lydeligt tilkiende; glæde sig høiligen, og yttre sin Glæde lydeligt.

Julius, n. s. den syvende Maaned i Aaret, hvis danske Navn er Ormemaaned.

Junge, en. pl. -r. en Spand, som hænges i Brøndstangen ell. Brøndlænken, f. at drage Vand op med; en Brøndjunge, Brøndspand. (V. S. O.)

Junius, n. s. den siette Maaned i Aaret; paa Dansk: Skærsommer.

Junker, en. pl. -e. [Tydsk.] 1. en ung Adelsmand, en Adelsmands Søn. "Li Hovmestere ere ikke nok, f. at have en selvraadig Junker under bestandig Opsigt." Schøtt. (Fordum brugtes det om Prindser og Kongesønner.) Han vil være Junker, i dagl. T. om den, som vil vise sig fornem i Dragt, Adfærd, m. m. uden at være det; vise sig junkeragtig, paatage sig et Junkervæsen. 2. en Rangtitel, som bruges i Sammensætninger. f. Kammerjunker, Hofjunker, Jagtjunker, Kidejunker. — Junkerlevnet, et. fornemt Levnet, Herrelevnet.

Junkerere, v. n. 1. i dagl. T. og af Spot: føre sig fornemt op, ville leve paa Herreviis. — Junkerering. en. (Rahbek.)

Juridisk, adj. som vedkommer Lov og Ret, hører til Lovkyndighed og Retsvidenskaben; som stemmer overeens m. Lov og Ret, retsgieldende, lovformelig. Juridisk Examen. Det juridiske Facultet, de juri-

'e Professorer. Et juridisk Skrift. Et idisk Beviis.

Jurist, en. pl.-er. den, som lægger sig er ell. som har studeret Lovkyndigheden. Lovkyndig, Retslærd.

Just, adv. netop, hverken meer eller ndre; om Tiden: i det samme. Just ımeget, som der behøves. Just, som han n; just, som Klokken slog. (d. Tale.)

Justere, v. a. 1. afpasse, afmaale nøiagtigen, give nøiagtigen det rette Maal, n rette Vægt. En justeret Alen, Skieppe, ınde, Vægt.

Justits, en. ud. pl. Retspleie; Rettens verholdelse ell. Udøvelse. = Justitsbetiening, en. Retsbetiening, Dommerembede. ıstitsbetient, en. den, som er bestikket at overholde Lovenes Efterlevelse; Retsbetient. — Justitsraad, en. En Rangtitel. Justitssag, en. En criminal Retssag, m p. Statens Vegne anlægges mod den, m har begaaet en Forbrydelse. (i Lovsproget.)

Juul, en. ud. pl. [Isl. Jöl.] 1. den sitid, som helligholdes t. Minde om Christi ødsel den 25de December. Tiden imellem uul og Fastelavn; fra J. til Paaske. At lligholde Julen. 2. Tiden nærmest efter uledag, saasom indtil Nytaarsdag, eller ıdtil Helligtrekongersdag den 6te Januar, ilken Tid, især tilforn, pleiede at tilbrin:s m. Glædskab og Lystighed. (som oftest ı. best. Art.) At glæde sig til Julen. At lbringe Julen p. Landet, reise p. Landet Julen. — Ogsaa figurl. om den Lystighed, m finder Sted i Julen. At holde Juul, ge Juul. (s. Juleleg, Julestue.) At bære ulen ud, ell. af Dør (komme i Julen i : fremmedt Huus, uden at ville nyde oget.) = Juleaften, en. Aftenen før Juledag. Juleblus, et. Blus ell. Lys, som lmuen især tilforn pleiede at brænde Julenat. Julebuk, en. En udklædt og anskabt Person, der tilforn pleiede at drive eg og skræmme Børn i Julestuer, og ndnu p. Landet ikke ganske er aflagt. (s. olbergs Julestue.) Juledag, en. 1. en 25de December, paa hvilken Julefesten ıdfalder. (første J.) 2. en af de Dage, m i Anledning af Julen helligholdes. ørste, anden (og tilforn tredie) Juledag. ulefest, en. d. s. s. Juul, 1, Julehøitid. ulegave, en. Gave til Slægtninge og enner, som gives i Julen. Julegilde, t. G. eller Giæstebud, som holdes i Julen. Juleglæde, en. Fornøielse, Lystighed i Julen. Julehelligt, et. kaldes tilforn Tiden imellem Juul og Helligtrekongers Dag, da Julefred maatte holdes, og ingen Rettergang finde Sted. ulehold, et. Julens Helligholdelse. Julehøitid, en. d. s. s. Juul, 1; Festen til Minde om Christi Fødsel. Julekage, en. et Slags Krydderbrød, som især bages i Julen. Julekalv, en. Kalv, som fødes v. Juletid. Juleleg, en. Leg, som foretages i Julestuer; ogsaa i Alm. Panteleg, Selskabsleg. Julelys, et. s. Juleblus. Julemaaned, en. Maaned, hvori Julen indfalder; December. Julemorgen, en. første Juledags Morgen. Julemærke, et. oftere pl. Julemærker. visse Tegn i Veirliget, i de første 12 Dage efter Juul, hvoraf Bønderne ville forudsige Veiret, hele Aaret igiennem; figurl. om andre Kiendemærker, Varselstegn. Hvis ikke alle Julemærker slaae feil. Julenat, en. Natten før Juledag. Juleoffer, et. O. som gives Præsten Juledag. Julequeld, en. Juleaften. Juleredsel, et. Smaaredsel, som gives Præsterne i Julen. Julesang, Julepsalme, en. Ps. som synges til Julehøitid. Julesnee, en. Snee, som falder v. Juletid. "Naar Julesnee bebuder varig Frost." F. Guldb. Julestue, en. et Selskab, samlet i Julen t. Lystighed og Juleleg; (egentlig Stuen, hvor dette foregaaer.) At holde Julestue; gaae i J. Juletid, en. den Tid, hvori Julen helligholdes. (s. Juul, 2.) Juletønde, en. En Tønde fortrinlig godt Øl, brygget til Julen. Juleuge, en. Ugen, hvori Juledag indfalder. Julevise, en. Sang, Vise, i Anledning af Julen, som ei er en Psalme.

Juveel, en. pl. Juveler. en Ædelsteen, især sleben og indfattet. Deraf: Juveleer, en. (ogsaa: Juvelerer.) den, som forstaaer at indfatte Ædelstene i Smykker, og som tillige handler med Juveler og Guldarbeide.

Jyde, en. pl. -r. den, som er født i Jylland. = Jydekar, et. pl. d. s. kaldes et vist Slags sorte Leerkar, som giøres i nogle Egne af Jylland (saaledes ogsaa: Jydepande, Jydepotte.) Jydekarl, en. jydsk Bondekarl. Jydestrømper, pl. Uldstrømper, som bindes i Jylland. (Evald. S. Skr. IV. 314.) — jydsk, adj. som er fra Jylland, hører til Jylland. At tale Jydsk ɔ: den jydske Dialect.

Jæger, en. pl. -e. [af jage.] den, som forfølger Vildt, f. at fælde ell. fange det, og som deri besidder Færdighed. Han er en god J. En Herregaardsjæger. (s. Skytte.) — Det bruges ogsaa om et vist Slags lette Fodfolk. Et Regiment Jægere. = Jægerbolig, en. Bolig p. Landet, indrettet f. en Jæger ell. Skytte. Jægerdragt, en. D. som Jægere ell. Skytter bruge. Jægerdreng, en. D. som er i Lære hos en Jæger. Jægergaard, en. En Gaard, et Huus, hvor fyrstelige Jægere boe, hvor Jagthunde holdes, og hvad der ellers hører t. Jagten bevares. Jægergarn, et. Garn, hvori Jægere fange Fugle ell. andet Vildt, ell. hvorved Vildtet i Skovene til store Jagter

indspærres og drives sammen. Jægerhorn, et. s. Jagthorn. Jægerhuus, et. en Jægerbolig. Jægerkonst, en. den Kyndighed og Erfaring, som hører til at forstaae Jagten. Jægerlevnet, et. det Levnet, som Jægere og Jagtelskere føre. Jægermester, en. den, som har Opsyn m. det, der hører til en Fyrstes Jagtvæsen, ell. som blot har Titelen deraf. Jægerret, en. 1. hvad der efter Jagtskik og Jægernes Vedtægt holdes for Ret. 2. et Slags Ret, som holdes i Anledning af Forseelser, begaaede v. Jagten. Jægerskilt, et. s. Jagtskilt. Jægersprog, et. Samlingen af Jægernes særegne Ord og Talemaader. Jægertaske, en. Taske ell. Læderpose, som Jægere pleie at bære i en Reim over Skuldrene; Skydepose.

Jætte, en. s. Jette.

Jætte, v. a. 1. love, tilsige. (er næsten forældet; ligesom Jæt, Løfte.) s. forjætte.

Jævn, adj. [Isl. iafn.] 1. egentl. som er uden fremstaaende Forhøininger, ligesom uden Huller ell. Fordybninger; glat, flet. En jævn Ager, Mark, Vei. Bræættet er ikke jævnt høvlet. 2. uegentl. og figurl. a) om flydende Ting: noget tyk, men uden Klumper. Jævn Suppe, Velling. (s. Jævning.) b) eens, lige stor. En jævn Deling, Vægt. (s. mange af de sammensatte Ord.) c) eens, uden Forandring, og tillige i en hverken for stor eller for liden Grad. At gaae en jævn Gang, ride i jævnt Trav. At tale i en jævn Tone. d) ligefrem, simpel, ikke hovmodig ell. stolt. Uagtet hans høie Stand, har han Ord f. at være en meget jævn Mand. Jævne Bønder; jævne Borgerfolk. e) ikke rigelig, overflødig ell. kostbar, tarvelig, maadelig. En jævn Levemaade. Jævn daglig Mad. "Jævn er jeg selv — min Kundskab jævn og ligesaa min Sang; jævn er min Dragt, min hele Levemaade; min Lykke jævn, og det foruden Maade." Rein. f) om Stilen: ikke høitravende ell. mørk, fattelig, simpel, tydelig. = jævnaarig, adj. som er lige mange Aar gammel (jævnaldrende, 1.) "I jævnaarig Kreds oprinde — Glimtet af hiin fordums Aand." Rahbek. jævnaldrende, adj. 1. af lige Alder, lige gammel m. en anden. 2. som leve ell. have levet v. en Tid, samtidig, jævntidig (som er mindre tvetydigt.) Goethe har overlevet de fleste jævnaldrende Digtere. jævnbaaren, adj. v. af lige god Byrd ell. Herkomst. (Langeb.) jævnblandet, adj. v. blandet i lige Forhold; ell. vel, jævnt sammenblandet. Jævnchristen, en. i ældre Skrifter, for: Medchristen. Jævndannelse, en. 1. lige, eensdannet Skikkelse. (V. S. O.) 2. lige Forhold imellem flere Ting, Proportion. (Moth.) jævndannet, adj. v. 1. eensdannet. (V. S. O.) 2. proportioneret. (Moth.) jævndeelt, adj. v. deelt i lige Dele, ligelig deelt. Jævndøgn, et. pl. d. s. de to Døgn i Aaret, i hvilke Dag og Nat ere lige lange; Aequinoctium. (Deraf: Jævndøgnslinie, Jævndøgnsstorm.) jævnføre, v. a. 1. sammenligne med, holde v. Siden af, slaae efter i en Bog. "At dit Navn kan jævnføres m. din Broders." Suhm. At jævnføre et Sted hos en Forfatter med et andet; br. hyppigen forkortet (jvf.) i Skrifter, hvor man henviser til andre. jævngammel, adj. d. s. s. jævnaldrende (Suhm.) jævngod, adj. 1. ligesaa god. 2. god over alt. (Ohlenschl.) †jævngyldig, adj. ligesaa gyldig. Jævnhold (eller Jævnhold), m. præp. til, som adv. til daglig Brug. Til Jævnhold spiser Bonden [illegible] ferst Kiød. (Mest i Almuesproget.) [illegible] jævnligen, som oftest. jævnholde, v. a. 3. sætte i Ligning med, jævnføre. (Birkner.) jævnhugge, v. a. 1. hugge jævnt, slet. Jævnlinie, en. d. s. s. Jævndøgnslinie. Æquator. (V. S. O. men [illegible] lidet brugel.) jævnløbende, adj. v. som løber i lige Afstand, parallel. Jævnmaal, et. lige Maal, vandret Maal, efter Vaterpas. Muren holder ikke J. Jævnmenneske, et. Medmenneske. (H. Lassen. Sneedorf.) jævnsides, adv. ved Siden af (i Jævne ved.) De boe jævnsides. "[illegible] Stedet for at Gaderne i andre Steder ligge jævnsides." Bagg. (Labyr. II. 65.) ([illegible] bruges i d. Tale, skiøndt, som det synes, overflødigen, i Forening med: ved og hos.) jævnsidig, adj. som er, ligger v. Siden af. Jævnsidige Vinkler. jævnsindet, adj. hvis Sindsbeskaffenhed er sig selv liig; som har et jævnt, roligt Sind, uden [illegible] jævnskiftet, adj. skiftet, deelt i lige Dele. (V. S. O.) jævnstrøgs, adv. i en jævnt løbende, parallel Linie. (V. S. O.) jævntidig, adj. som leve eller have levet [illegible] samme Tid, samtidig. jævntraadet, adj. som er jævn, eens i Traadene. Jævntraadet Lerred. jævntyk, adj. eens tyk overalt. jævntæt, adj. eens tæt over alt. (V. S. O.) Jævnvide, en. lige Bredde ell. parallel Afstand. (v. Aph.) Jævnvægt, en. d. s. s. Ligevægt. Jævnvægtens Grændser. (Lutken.) "Altings Liv og Død i Jævnvægt staaer hver Dag." Tullin.

Jævne, v. a. 1. [Isl. iafna.] 1. gjøre jævn, flet, glat. At jævne Veien, jævne et Gulv. 2. bringe Mede i, bilægge. At jævne en stridig Sag. "Gud, din [illegible] Haand kan alting jævne." Rein. 3. [illegible] noget i en flydende Ting, at den [illegible] jævn (2, a.) At jævne en Suppe m. [illegible] 4. At jævne med [illegible] lige med. (D. Lov.) = [illegible] en. Handlingen at jævne. [illegible] ning. — Ogsaa i [illegible]

ing p. Suppen, Maden. — Jæv=
mænd, pl. i det ældre Lovsprog:
ftsmænd, Commissarier i en Sag.
ne, en. [Isl. Jafna.] 1. Lighed.
ere i J. med een. Holde en Ting i
e m. en anden. (Langeb.) 2. i Jævne
Ml. jævne ved), adv. lige ved, ved
af. (mest i Almuesprog.) "Det for=
mig, at Wellysten i nogen Maade
jævne ved Dyden." B. Thott. I. 72.
onet, n. s. lige meget, lige Deel ell.
g; it. lige Ret, Billighed. (forældet;
D. Lov. 3. 13. 36. "Med Fred og Jæv=
Ar. Berntsen.)
evnhed, en. Beskaffenheden at være
(saavel i egentlig som figurl. Bemærk.)
kens J. Jævnhed i Sæder, Leve=
de, Opførsel. J. i Sindet. "En vis
nhed herskede i hans Huus, Klæde=
t og Levemaade." Jacobi.
ævning, en. pl. -er. [af adj. jævn.]
som er en andens Lige, Ligemand, i
nd, Alder, Kræfter, o. s. v. "Jævnin=
brydes bedst." Ordspr. "Keiser Carl
hans tolv Jævninger." (Jævninger
ogsaa i det ældre Lovsprog i samme
nærk. som Jævningsmænd.)
ævnlig, adj. som skeer ikke sielden,
vanlig, idelig (dog udtrykker det sidste
hyppigere Gientagelse.) Jævnlige Rei=
Forandringer. (Ordet forekommer som
neppe i sing.) Han kommer jævnlig
nig. Det skeer jævnligen.
ævnlige, en. pl. d. s. Jævning; eller
s. Lige, 2; Ligemand. (dog sielden i
g.) At spøge med fine Jævnlige. Man
gaaes helst fine Jævnlige.
øde, en. pl. -r. en Mand af det jødiske
k; saavel om de gamle Israeliter ell. He=
ere, som om deres Efterkommere, de nye=
adspredte Jøder. En døbt J. (som har
aget den christelige Religion.) Jøder=
Historie. = Jødeager, en. ubillig
te. (V. S. O.) Jødeaar, et. Et
efter Jødernes Tidsregning. (V. S.
jødeagtig, adj. som hører til, som
ligner en Jøde. Jødebarn, et. et Barn
af jødiske Forældre; en Jødedreng eller
Jødepige. Jødebeg, et. Et Slags Jord=
beg, som hyppigen findes i Palæstina.
Jødefolk, et. 1. det jødiske Folk. 2. pl.
Folk af jødisk Herkomst. Et Par gamle Jø=
defolk. Der boe J. i Huset. Jødegade,
en. En vis G. hvor kun Jøder boe. Jø=
degaden i Rom, i Frankfurt. Jøde=
kage, en. et Slags Bakkelse, som Jøderne
pleie at bage og sælge. Jødekirke, en.
Jødernes Tempel, Synagoge. Jøde=
kone, en. En gift Jødinde. Jødekonge,
en. K. over det jødiske Folk. (D. Bibel.)
Jødeland, et. Palæstina, Canaans Land.
Jødemynt, en. Mynt, som er præget i
Palæstina, ell. M. med hebraisk Indskrift.
Jødepræst, en. jødisk Geistlig, Rabbiner.
Jødeskat, en. Skat, som tilforn særdeles
paalagdes Jøderne. Jødeskole, en. S.
hvor Jødebørn oplæres. Jødesprog, et.
det nyere Jødesprog, en fordærvet hebraisk
Dialect. Jødesøndag, en. Jødernes
Sabbat. Jødetro, en. den jødiske Re=
ligion.

Jødedom, en. ub. pl. dette Ord findes
(men ikke ofte) brugt om Indbegrebet af
det, som hører til den jødiske Religion, til
Jødernes gamle Forfatning og nationale
Charakteer og Egenheder. "Jødedom og
Hedenskab sank, og Christendommen frem=
blomstrede frodig." Mynster. (Præd. 1823.
I. 92.)

Jødinde, en. pl. -r. et Fruentimmer
af den jødiske Nation.

Jødelig, adj. d. s. s. jødisk. (Baggesen;
ellers usædvanl.)

Jødisk, adj. som vedkommer, hører til
Jøderne, som er af Jøder. Den jødiske
Historie. Det jødiske Folk. Den jødiske
Religion.

Jøkel, en. pl. Jøkler. [Isl. Jökull.]
et med bestandig Iis og Snee bedækket
Bierg; Iisbierg, Sneefield. (Forekommer
kun i Skrifter, som handle om Island.)

K.

a, en. [Isl. Kioi.] et nu lidet brugt
Navn p. Allike n. Corvus monedula.
aabe, en. pl. -r. et Klædemon, uden
ner, som tages over andre Klæder, og
es nu kun af Fruentimre. (s. Kappe.)
Bispekaabe (om catholske Bispers
Dragt, som i vor Tid hos os igien er ind=
ført.) "Dyd er Dannequindes Kaabe."
Ordspr. At bære Kaaben paa begge Skul=
dre. = Kaabedreng, en. D. som bærer
Kaaben efter een. (Langeb.) kaabeløs,
adj. som er uden Kaabe.

Kaad, adj. [Isl. kátr, glad, lystig.] 1. lystig, overgiven, vild. (nu meest om Dyr.) En kaad Hest, Qvie. 2. letfærdig, uforskammet. At have en kaad Mund. "Den kaade Sladdertunge har saa mangt et Øie vædet." C. Frimann. Kaade Drenge. "Ret som man seer den kaade Dreng, der nys er sluppen ud fra Tvang og Skole." E. Storm. 3. løsagtig, vellystig. = Kaadhed, en. ud. pl. 1. Overgivenhed, Vildskab. "Ærbar, som en Mand, han uden Kaadhed slog, og ikkun Daarlighed, ei Dyden Skræk indjog." Storm. "Kaadhed er en til Andres Fornærmelse sig yttrende Vildskab; og Kyggesløshed er en, t. en høiere Grad dreven Kaadhed." Sporon. 2. Letfærdighed. "At Alvorligheden aldrig udartede t. Barskhed, ell. Munterheden t. Kaadhed." Bagg. N. Klim. — kaadmundet, adj. som bruger mange upassende, unyttige Ord. Den Aabenmundede siger Alt hvad han spørges om, fordi han ei kan tie; den Kaadmundede snakker allevegne og om Alt, ogsaa uspurgt. "En Aabenmundet fortæller det, han ikke burde sige; en Kaadmundet ogsaa det, han ikke burde tænke." Sporon. — Kaadmundighed, en. ud. pl. (Øhlenschl. Langebek har: Kaadmundhed. Begge, men færdeles det sidste, høres ikke.)

Kaage, v. n. 1. kige, see ud omkring. (Holberg; ellers forældet.)

Kaal, en. ud. pl. [Isl. Kál. A. S. Cawl. Lat. caulis.] Navn p. flere Slags Madurter af een Planteslægt (Brassica) og Suppen, som deraf kaages. s. Blomkaal, Grønkaal, Rødkaal, Langkaal, Søbekaal, o. fl. At giøre Kaal paa noget; figurl. ødelægge, giøre Ende paa. "Giør p. den sidste Flaske Kaal." Baggesen. = Kaalbed, et. Havebed, hvor Kaal er plantet. Kaaldag, en. Dag i Ugen, da man pleier at spise K. Kaales, et, Redskab, til at hakke eller stampe Kaal; Kaaljern. (V. S. O.) Kaalgaard, en. Kaalhave, Urtehave, Kiøkkenhave. Kaalgrøn, adj. i Farve lig Grønkaal. Kaalhoved, et. den lukkede Top af visse Slags Kaal. Kaaljern, et. s. s. Kaales. Kaaljord, en. J. som er tienlig til at saae og plante Kaal i. Kaalkniv, en. En bred, p. et Bræt befæstet Kniv t. at skære Kaal med. Kaallugt, en. Lugt af Kaal, især kogt. Kaalmarv, en. den midterste Deel af Kaalstokken. Kaalorm, en. Orme ell. Larver, som opholde sig p. Kaal. Kaalrabi, en. pl. d. s. en Afart af den almindelige Kaal. (Kaalrøer. Fleischer.) Kaalsmag, en. S. af eller efter Kaal. Kaalstok, en. fuldvorne Kaalplanters Stængel. Kaaltorv, et. T. hvor Kaal og andre Madurter sælges.

Kaalbøtte, s. Kolbytte.

Kaar, et. pl. d. s. [Isl. Kör.] 1. [illegible] Magt ell. Tilladelse at vælge. At have K[illegible] ret imellem at leve og døe. "Mit [illegible] staaer v. sit første Kaar." Rost. (Ovl[illegible] 41.) 2. pl. Tilstand, Vilkaar, Forf[illegible] men fornemmelig m. Hensyn til Fo[illegible] Gode, slette, trange Kaar. "Den [illegible] trange Kaar, som kun m. Møie ka[illegible] hverve det Nødvendige." Müller. At [illegible] bedre sine Kaar. "Dog deler gierne D[illegible] den trofast Mandens Kaar." Øhlen[illegible] (Balder.)

Kaarde, en. pl. -r. [Isl. Hiör, [illegible] Slags Spyd. Skaansk: Kaare. I [illegible] Isl. og Sv. br. Ordet ikke.] Et Vaa[illegible] til at stikke ell. hugge med (dog især [illegible] første), som bæres v. Siden; et Sv[illegible] Værge. At trække Kaarden mod een; [illegible] med K. At gaae m. Kaarde, bære [illegible] "Sværd er det ældre Ord, og br. s[illegible] i dagl. Tale, end Kaarde; hiint har [illegible] for mere Eftertryk, og anvendes me[illegible] den høiere Stiil." Müller. (Kaarde f[illegible] kommer ikke i vore Bibeloversl. men [illegible] allerede i et Diplom af 1485. Jahn om [illegible] dens Krigsv. S. 455.) = Kaardedusk, [illegible] Dusk, som bæres til Udmærkelse i Kaar[illegible] fæstet. Kaardeflade, en. den flade S[illegible] af Kaarden. At slaae een m. Kaard[illegible] den. Kaardefæste, et. den øverste De[illegible] af Kaarden, hvori Klingen er fæstet; Kaa[illegible] degreb. Kaardehug, et. Hug med [illegible] Kaarde. Kaardeklinge, en. Klinge[illegible] Bladet i en Kaarde. Kaardeknap, [illegible] Knappen, Kuglen p. Kaardefæstet. Kaa[illegible] deplade, en. Pladen for ved eller m[illegible] Kaardefæstet. Kaardestik, et. Stik m[illegible] en Kaarde; Kaardestød.

Kaare, v. a. 1. [Isl. köra. Sv. kora[illegible] vælge, udvælge. "Til Konge skal [illegible] kaaret være." Thaarup. "Her, hvor [illegible] den selv sin Bolig kaarer." Rein. = Kaa[illegible] relse, en. Gierningen at kaare; [illegible] (sieldent.) Kaarerige, et. [illegible] (A. S. Vedel.)

Kaas, en. ud. pl. [Fr. cours.] egentl[illegible] det Strøg i Søen, som et Skib seiler [illegible] at komme t. et vist Sted; Curs. figurl. enhver Vei, Gang ell. Fart. At gaae s[illegible] K. (dagl. T.) At lade een fare sin Kaa[illegible] (Hvitfeldt.) "Naar jeg har faaet mit [illegible] saa vandrer jeg min Kaas." Holb. P. [illegible]

Kabe, en. pl. -r. Tegn eller Sam[illegible] ker, som sættes i Indløb til Havne for [illegible] vise Skibene Vei. — Kabepenge, pl. de[illegible] Afgift, som Søfarende betale herfor.

Kabel, et. pl. -er. [Holl. og T. Ka[illegible] bel.] det sværeste Skibstoug, Ankertoug, Kabeltoug. = Kabelgarn, et. et Garn, [illegible] en enkelt Stræng af gammelt Toug [illegible] Kabellængde, en. Længden af et sædvan[illegible] ligt Kabel- eller Ankertoug (eller omtr[illegible] 100 Favne.) Kabel[illegible], v. a. [illegible]

ugværk saaledes (nemlig mod Solen),
n det bruges til Swærtoug og Ankertoug.
f. Tros ell. Trosse.) Kabeltoug, et.
l. s. Kabel.
Kabellaring, en. kaldes til Skibs et
ndere Toug, der befæstes til Ankertou-
;, for at kunne, i Stedet for dette, som
til er alt for tykt og ubøieligt, vindes
kring Gangspillet.
Kabliau, en. pl. d. s. Et Slags stor
rsk (Gadus morrhua), som bruges sal-
ell. tørret; Klipfisk, Stokfisk.
Kabuds, en. pl. -er. [Lat. caputium.
S. Kabuus-Hood.] En Hætte, især
Slag ned for Ørene; en lodden Hue.
raf: Kabudskaal, et Slags Kaal.
Kabys, en. pl. -ser. [Hollandsk.] Skibs-
kken. = Kabyskiedel, en. En stor Mad-
del, som bruges i Kabyssen. Kabysrør,
Jernrør, som fra Kabyssen gaaer op p.
ekket, og tiener som Skorsteen.
Kaffee, en. ud. pl. 1. Frugten af Kaf-
træet, Kaffeebønne. 2. Drikken, som
aves af brændt Kaffee. At lave, koge,
re, tragte Kaffee. = kaffeebruun, adj.
uun, som brændt K. Kaffeebrænder,
et Jernredskab, hvori Kaffee brændes
ristes til en vis Grad. Kaffeebrød,
Et Slags Hvedebrød, som dyppes i K.
ffeegrums ell. -gruus, et. Bundfaldet
kogt Kaffee. Kaffeehuus, et. Sted,
r Kaffee, undertiden ogsaa Thee og
re Drikkevarer, skienkes for Betaling.
ffeekande, en. Kande, hvori Kaffee trag-
og hvoraf den skienkes. Kaffeekiedel,
K. hvori malet Kaffee koges m. Vand
r Ilden. Kaffeemølle, en. et Red-
, til at male brændte Kaffeebønner.
ffeeselskab, et. S. der kommer sammen
at drikke Kaffee, der indbydes paa K.
ffeesøster, en. et Fruentimmer, som
ne drikker K. og figurl. en Sladdersø-
. Kaffeetragt, en. T. hvori brændt
malet Kaffee tragtes i kogende Vand.
Kag, en. pl. -e. [N. S. Kaak.] 1. en Pæl-
Støtte, hvorved Forbrydere hudstryges.
stryges til Kagen, pidskes af Bøddelen.
n Børneleg m. Stene. At spille Kag. =
ghore, en. En ret gemeen Skiøge.
gpidsk, et. P. som gives ved Kagen.
pidske. kagstryge, v. a. hudstryge ved
gen. figurl. i dagl. T. At kagstryge
s Navn og Rygte. "En anden Slægt
kagstryger dem i Flæng foruden Naa-
'Rein. — Deraf: Kagpidskning. Kag-
gning, en. pl. -er.
Kage, en. pl. -r. [E. Cake. N. S. Koke.]
Bagværk, tillavet af Meel, Smør, Æg,
kker, m. m. Flødekage, Pandekage, Æble-
e, m. fl. (Det br. ogsaa, især i Provind-
ne, om Brød. En Hvedekage, et Brød af
demeel.) 2. Noget, som v. at perses,
ved at stærkne i en Form, har faaet
Skikkelse af en Kage. F. Ex. Hørkager
(Hørfrøkager), Oliekager, Kævekager, m.
fl. 3. Biernes Værk af Vor i Kuben;
Bikage. 4. Noget, som er sammenfiltet i
en Klump. Hans Haar sidder i en Kage.
= Kagebager, en. den, som lever af at
bage og sælge Kager. Kagebrød, et.
Brød af fiint Meel, æltet uden Suurdei.
Kageform, en. Form af Kobber ell. Blik,
hvori Kagedeien bages. Kagemand, en.
En Mand, der gaaer omkring og sælger
Kager ud. (Rahb. Tilsk. I 199.) Kage-
mund, en. den, som gierne spiser Kage.
(dagl. Tale.) Kagesprøite, en. En
Haandsprøite, der br. i Kiøkkener til at
forme Deien til visse Slags Kager.
Kagle, v. n. 1. (har.) [N. S. kakeln.
E. cackle.] give Lyd, som Hønsene, naar
de ville til at lægge, ell. nylig have lagt
Æg. "Hvo som vil æde Æg, maa og lide
at Hønsene kagle." Ordsprog. — Deraf:
Kaglen, en. ud. pl. — Kagler, en. En
Sladdrer, Ordgyder. (Moth.)
Kahyt, en. pl. -ter. [Holl. og N. S.
Kajyte.] den til Værelse og Sovesteder
for Skibets Fører, Officerer, Styrmænd
m. fl. indrettede Deel af et Skib. — Ka-
hytdreng, en. Skibsdreng, som giør Op-
vartning i Kahytten. Kahytskriver, en.
Betient p. store Skibe, som fører Regnskab
og er Capitainens Haandskriver.
Kai, en. pl. -er. [Fr. Quai. H. *Kaai.*
N. S. Kaie.] steenlagt Bulværk, Dige
eller Gade langs med en Flod eller Havn.
(V. S. O. med dette kan maaskee være be-
slægtet det oprindelige danske Ord: Kai-
dige, i Ribe Amt: et Slags lavere straa
Jorddiger, som lægges for ved Hoveddi-
gerne, og gaae ud i Vandet.)
1. Kaie, v. n. 1. om Kaaens ell. Alli-
kens Røst. (Moth. s. Kaa.)
2. Kaie, v. a. 1. Skibsudtryk: at kaie
et Seil, forandre dets Stilling fra een Side
af Masten til en anden. At kaie en Raa.
Kakelak, en. pl. -ker. et meget skadeligt
indisk Insect. (Blatta.)
Kakke, v. n. 1. giøre sit Behov. Moth.
(lav Talebrug; af A. Sax., N. S. og Holl.)
Kakkel, en. pl. -er. (forældet.) et Leer-
kar, en Leerpotte, eller Leerflise, som for-
dum brugtes til Ovne. (N. S. Kachel.)
Deraf (foruden: Kakkelgryde, Kakkel-
stue, Kakkelvarme, med flere forældede)
Kakkelovn, en. pl. -e. 1. egentl. en Ovn
af Kakkeler, Grydeovn, Potteovn. 2. i
Almind. enhver Stueovn af Jern ell. an-
den Materie. At lægge i Kakkelovnen. —
Deraf: Kakkelovnskrog, en. Krog v. Si-
den af ell. bag v. en Kakkelovn. Kakkel-
ovnsplade, Kakkelovnsrør, Kakkelovns-
varme, m. fl. — Kakkelovnskølle, en.
Kølle ell. Indretning paa en Ovn til at
tørre Malt, hvilket kaldes Kakkelovnsmalt.

Kal, en. ud. pl. 1. Aarerne i Træer, rundt omkring Marven ell. Kiærnen; it. Marven selv. (Fleischer.) 2. raaddent ell. trøsket Ved i Stammen, omgivet af frisk Træ. (Moth.) — Deraf: kallet, adj. trøsket midt i Bullen (især om Egetræer.)

Kald, et. pl. d. s. [Isl. og Sv. Kall.] 1. Gierningen at kalde. 2. Indkaldelse f. Retten. Lovligt K. og Varsel. "Kald (i Stævnemaal) er egentl. Stævningens Forkyndelse; fordi den Skyldige derved kaldes f. Retten." Troiel. (til D. L. 1. 4.) Deraf: Kaldseddel, en. skreven Stævning. (især den, som skrives og udstedes af Sagsøgeren selv.) 3. indvortes Drift. At føle K. til noget. 4. Embede, Bestilling. At rygte, passe sit K. især: geistligt Embede. Bispekald, Præstekald, Degnekald. Hyppigen bruges det absol. for: Præstekald. Et stort, godt, ringe Kald. At søge, faae et K. (I Sammens. bemærker det ogsaa: Gierningen, at kalde, udnævne til Præst.) = Kaldsarbeide, et. det Arbeide, som hører t. et Kald ell. Embede. Kaldsbog, en. Kirkebog. (V. S. O.) Kaldsbrev, et. aabent Brev, hvorved een beskikkes til Præst. At løse sit K. Kaldsherre, en. den, som har Kaldsrettighed; Kirkepatron. (V. S. O.) Kaldsmænd, pl. de, som forkynde Stævninger; Stævningsmænd. (D. L. 1. 4. 3.) Kaldspligt, en. Embedspligt. Kaldsret, Kaldsrettighed, en. Rettighed, at kalde t. Præste-Embede ved en vis Kirke.

Kalde, v. a. 2 og 1. (kaldte og kaldt er den i Talen allene brugelige Form.) [Isl. kalla.] 1. bede eller byde een at komme. At kalde een til Bords. At kalde ad een, v. een. "Jeg kaldte ad Eder, og I svarede ikke." Jer. 7. 13. "Om jeg end skriger og raaber mig og kalder nok saa høit, er det, som han slet ikke hørte mig." Rahb. At kalde (indkalde, indstævne) een for Retten. At kalde een frem, kalde een for sig, kalde een ind fra Gaden. At kalde Folket sammen. "Kongen kaldte Jøderne t. Hielp." 1 Macc. 11. — Han lod kalde Præsten t. sig. Hvorfor lod du kalde mig? (Ved en Egenhed i Sprogets Ordføining siger man ogsaa, og sædvanligen: Han lod Præsten kalde. Hvorfor lod du mig kalde?) At kalde een tilside, kalde een ud. At kalde noget i Tvivl ɔ: tvivle derom. 2. nævne, give Navn. (jvf. hedde, nævne.) "En Ting hedder m. det Navn, som den ifølge sin Natur har, den kaldes m. den Benævnelse, som Villie, Vane, Omstændigheder have givet den." Sporon. At kalde en Ting v. sit rette Navn. Hvorfor vil du kalde ham hvad han ikke hedder? "Der ere Ting, som ikke allevegne kunne kaldes, som de hedde; derfor komme de omsider til at hedde, som man kalder dem." Sporon. Hvad kaldes (hvad Navn har) den Plant[illegible] — At kalde op, give Navn efter een. [illegible] gen blev kaldt op (opkaldt) efter Mo[illegible] Han lod sin Fader kalde op ɔ: gav Sø[illegible] nesønnen dennes Navn. 3. udvælge, [illegible] skikke, udnævne (især, og næsten allene, [illegible] geistlige Embeder.) At kaldes til Præ[illegible] Greven har kaldet ham og Kongen befæ[illegible] tet] Kaldet.

Kalender, en. pl. -e. Fortegnelse [illegible] Maaneder, Uger og Dage i et Aar, [illegible] Høitidsdage, Maaneskifter, og andre Fo[illegible] andringer i Naturen, som kunne forud be[illegible] stemmes; en Almanak.

Kalfatre, v. a. 1. [Hollandsk.] tilstop[illegible] Revner og Gab i et Skib og overstry[illegible] dem m. Beg og Tiære; tætte et Skib. [illegible] dagl. T. vende op og ned paa Noget. — Deraf: Kalfatring, en. pl. -er.

1. Kalk, en. pl. -e. [A. S. Calc. [illegible] Kelch.] Bæger, Kirkens Kalk. Kalk o[illegible] Disk. — figurl. br. det ligesom Bæger [illegible] det Ubehagelige, der lides. "Vi Trængsl[illegible] Kalk maae først udtømme." Borting. "D[illegible] bittre Kalk du blidt udtømmer." Øhlensl[illegible] "Hist Dyden tømte Skiændsels Kalk." [illegible] S. Buchholm. = Kalkdisk, en. En liden Tallerken til Kirkebrødet, som sættes pa[illegible] Kalken. (s. Disk.) Kalkdug, en. og Kalk[illegible] dækkel, et. Dug ell. Dækkel, som legges over Kalken paa Alteret.

2. Kalk, en. ud. pl. 1. en vis Jord[illegible] (Steenkalk) som ved Ilden berøves de[illegible] brændbare Stof, derefter lædskes m. Va[illegible] (Meelkalk) og endelig, blandet med Sa[illegible] ell. Gruus og Vand (Muurkalk), anvend[illegible] t. Bygninger. At brænde, lædske, slaae K[illegible] 2. i Chemien: ethvert Product af et leg[illegible] me, som ved Luft, Ild, eller paa an[illegible] Maade er berøvet dets brændbare Stof[illegible] som opløses af Syrer og m. dem dan[illegible] et Middelsalt; f. Ex. metallisk Kalk. = kalkagtig, kalkartet, adj. som ligner Kalk[illegible] har noget af Kalkens Egenskaber. Kalk[illegible] bierg, et. Fløtsbierg af Kalksteen. Kalk[illegible] blandet, adj. blandet m. Kalk el. Kalk[illegible] steen. Kalkblød, en. Gierningen, [illegible] bløde noget i Kalkvand. At lægge [illegible] Kalkblød. Kalkbrud, et. Sted, [illegible] Kalksteen brydes i Jorden. Kalkbræn[illegible] der, en. den, hvis Bestilling er at bræ[illegible] Kalk. Kalkbrænderi, et. Sted, [illegible] retning, hvor Kalk brændes i Mæng[illegible] Kalkbrænding, en. Gierningen, at bræ[illegible] Kalk. Kalkbræt, et. det Bræt, [illegible] paa Muurseenden holder Kalken [illegible] han murer. Kalkbyld, en. [illegible] Legemet, som indeholder smaa [illegible] Kalkbænk, en. et Trug ell. en Ka[illegible] man slaaer K. kalkfri, adj. [illegible] m. Kalk. Kalkgrube, en. [illegible] hvor Kalksteen brydes. 2. [illegible] Kalkgrund, en. Jordbund, som indeh[illegible]

lk. Kalkgruus, et. smuldrende Dele
Kalk ell. af Kalksteen. Kalkhammer, en.
dskab, hvormed Kalkslageren slaaer Kalk.
alkhuus, et. ell. Kalkhytte, en. Skiul
. Brædehytte, hvor man giemmer eller
aer Kalk. Kalkjord, en. 1. Jordart,
n v. Ild lader sig forvandle t. ulædsket
lk, ell. som fremkommer v. at forkalke
etaller. 2. en m. Kalkdele blandet Jord;
Er. Kalkmergel. (Olussens Landoecon.
.) Kalkkule, en. Grav eller Kule
Jorden, hvori man enten lædsker og giem-
r Meelkalken, ell. lægger noget (f. Ex.
ider) i Kalk; Kalkgrav. Kalkkølle, en.
lle til at slaae den m. Gruus blandede
eelkalk. Kalklever, en. Svovel, op-
t af brændt Kalkjord, og forenet med
nne. Kalklud, en. En af ell. med
lk tillavet Lud. Kalklæder, et. Læ-
, beredet m. Kalk; (modsat: Barklæ-
r.) Kalkmeel, et. fiinstødt Meelkalk.
lkmergel, en. Mergel, hvori Kalken
r mest Overhaand. (modsat: Leermer-
l.) Kalkopløsning, en. Kalk, som
bragt i en opløst Tilstand. Kalkovn,
. Ovn, hvori Kalksteen brændes. Kalk-
ds, en. tilberedet Kalk ell. Gips, hvor-
d en Muur jævnt overdrages. kalkrig,
j. overflødigen forsynet ell. blandet med
lk. Kalksand, en. Kalk, som er
uldret, liig Sand. (Brünnich.) Kalk-
e, en. s. Muurskee. Kalkskifer, en.
lkblandet Skifersteen. Kalkskovl,
alkskuffe, en. et Redskab, hvormed Kal-
n skuffes sammen ell. omrøres. Kalk-
ger, en. den, som arbeider v. at slaae
lk og blande den m. Vand og Gruus t.
uurarbeide. Kalkfold, et. S. hvori K.
ldes ell. figtes. Kalkspade, en. Spade,
n bruges t. at røre i Kalk. ell. til at fylde
n i ell. af Kalkbænken. Kalkspand,
. S. som bruges v. Muurarbeide og Kalk-
ng. Kalkspath, en. En vis Art Kalk-
en, hvilket er Navnet p. enhver Steen,
r indeholder Kalk, og hvoraf Kalk bræn-
s. Kalkstøbning, en. Gierningen at
be ell. lædske K. Kalkstøv, en. K.
m er smulret t. Støv. Kalktrug, et.
. hvori K. bæres frem v. Muurarbeide.
alktønde, en. Tønde, hvori ulædsket Kalk
. Kalksteen føres. Kalkuld, en. Uld,
m v. Hielp af ulædsket K. tages af Skindet.
alkvand, et. V. hvori Kalk er opløst.
alkvogn, en. Vogn, hvorpaa Kalk føres.
Kalke, v. a. 1. belægge, overstryge m.
alk. At kalke en Muur, en Væg. 2.
gge i Kalk, bløde i K. Kalkede Huder.
: Kalkning, en. Gierningen at kalke.
æggens, Huders Kalkning, en. (hos
loth ogsaa: Forkalkning. jvf. dette O.) —
alkekost, en. Kost t. at paastryge tynd Kalk
. til at hvidte med. (Hvidtekost.) Kalke-
dskab, et. Redskab t. at kalke Vægge med.

Kalkun, en. pl. -er. et Slags uden-landske Høns; hvoraf: kalkunsk, adj. En kalkunsk Hane, Høne.

Kalleqværn, en. Vandmølle m. lodret staaende Axel, paa hvis øverste Ende Løberen ligger. (V. S. O.)

Kallet, adj. (trøsket.) s. Kal.

Kallun, et. pl. -er. [N. S. Kallunen. M. T. Lat. Calduna.] egentlig: Indvoldene, og særdeles Maven og Tarmene, af slagtet Qvæg; men i Alm. regnes dertil ogsaa Hoved og Fødder af samme. (i lav Tale: om Menneskets Indvolde. Holberg.) = Kallunsmand, en. den, som sælger Kallun og desl. (Forordn. af 1788.) — Kallunpølse, en. P. af hakket Kallun. (Moth.) Kallunsuppe, en. Suppe, kogt paa Kiød og hakket Kallun.

Kalmuk, en. pl. -ker. 1. et asiatisk Folk. 2. Kalmuk, et. ud. pl. et Slags tykt uldent Tøi.

Kalmus, en. ud. pl. en Vandplante, hvis Rod har Lægekræfter. Acorus calamus.

Kaloske, en. pl. -r. [af det Fr. Galoche.] Overskoe, som drages uden paa andre Skoe eller Støvler. (Moth.)

1. Kalv, en. pl. -e. det Stykke af et Vod, hvori Fiskene samles. Deraf: kalve op, v. n. trække Voddet op, for at tage Fiskene af Kalven.

2. Kalv, en. i Træ ell. Tømmer, kalde Skibsbyggere en Feil, som opkommer derved, at Træet bøies voldsomt af Vinden, saa at Barken løsner sig fra Hvidvedet paa en Deel af Træets Omkreds, hvorved en Rundskiøre fremkommer. (jvf. Iiskalv.)

3. Kalv, en. pl. -e. [Isl. Kalf. A. S. Cealf, Cælf.] Ungen af en Ko, og af flere andre Dyr, som Hiorten, Raadyret, Rensdyret. Koen har faaet en K. har kastet sin K. (ɔ: kælvet i Utide.) En Tyrkalv, Qviekalv. En Hiortekalv, Rensdyrkalv. At pløie m. en andens K. ɔ: bramme med, benytte sig af Andres Kundskaber, Flid, Arbeide. = Kalvebaas, en. Baas, Afslukke t. at sætte Kalve i. Kalvebrissel, en. den saakaldte Brissel (s. d. O.) p. en K. (Thymus.) Kalvebryst, et. Brystskykket af en slagtet K. Kalvebør, en. Børen ell. Fosterleiet hos Køer. (V. S. O.) Kalvedands, en. 1. Raamelk, (som malkes af Koen første Gang efter at den har kælvet) ell. en Ret, som deraf laves. (Gram's Nucl.) 2. en Ret, ell. et Slags Gelee af snæbe Kalves Kiød, som spises med Krydderier. (J. Smidth.) Kalvedrik, en. blandet Drik, som gives Kalve. Kalvefeber, en. Sygdom, som Køer undertiden faae efter Kalvningen. Kalvefierding, en. Fierdedelen af en slagtet Kalv. Kalvegryn, n. s. coll. Grynsuppe, kogt p. Kalvekiød. (Moth.) Kalvehave, en. Vænge, Indelukke, hvor Kalve gaae p. Græs. Kal-

vehorn, et. Kalvens spæde Horn, som den siden skifter. Kalvekrøs, et. 1. Krøset ell. Tarmeheftet i en Kalv. 2. Brystskrimmel p. en Mandskrave ell. Skiorte. (udt. og skrives mindre rigtigen: Kalvekryds. "Med nyvendt Kiole, Kalvekryds, og m. Mansketter." Bagg. (U. Arb. I. 44.) Kalvekudsk, en. i Siælland: en Herregaardskudsk, som kiører Kalve og andre Fødevarer t. Torvs i Hovedstaden. Kalvekølle, en. Bagfierdingen af en Kalv. Kalveløbe, en. den fierde Mave hos nyfødte Kalve; it. Materien, hvormed den er fyldt. (s. Løbe.) Kalverede, et. Efterbyrd hos Koen. (Viborg.) Kalveskind, et. Huden af en Kalv. Kalvesti, en. Stald, hvor Kalve opføbes. Kalvesynkning, en. kaldes den udvortes synlige Huulning, som Koen imod Kalvetiden faaer bag til p. hver Side af Halen. Kalvetand, en. 1. en af de 20 Tænder, hvormed Kalven fødes. 2. i Bygningskonsten: en Prydelse, der anbringes i Hovedgesimset af de tre første Søilcordener, og har nogen Lighed m. en Tand. Kalvevogn, en. i Siælland: en af de Herregaardsvogne, som Kalvekudsken kiører til Staden.

Kalve, v. n. 1. (har.) føde en Kalv. (oftere bruges kælve, især af Almuen.) — Kalvetid (Kælvetid), en. den Tid, p. hvilken Koen kalver ell. kælver.

1. Kam, en. pl. -me. [Isl. Kambr.] 1. særdeles og hyppigst: et Redskab m. spidse Tænder, t. at rede og rense Hovedhaaret, Uld, o. a., eller t. at fæste Hovedhaaret op med. En Redekam, Kæmmekam, Uldkam. En Hornkam, Staalkam. At sætte en Kam i Haaret. At skære alle over een Kam ɔ: behandle alle p. lige Maade. 2. i flere Tilfælde har Kam Bemærkelsen af noget Udstaaende, Ophøiet, Fremstaaende, og bør maaskee ansees for et andet og forskielligt Ord. Saaledes: a) den Deel p. Enden af en Nøgle, hvormed Laasen oplukkes. b) Takkerne paa et Kamhiul i en Mølle. c) en kiødet, takket Udvært paa Hanernes og nogle andre Fugles Hoveder. (s. Hanekam.) d) den opstaaende Rand paa en Hielm; Hielmkam. e) den opstaaende Rand p. et pløiet Bræt. (Moth.) f) (sieldnere.) Tinden af en Muur; den øverste Deel af et Rækværk; Udpynten af et Field. 3. (beslægtet m. No. 1.) Kammen p. en Bæv er den Ramme, igiennem hvis tynde Stave Rendegarnets Traade gaae, og hvorved de holdes fra hverandre. = Kamberste, en. B. hvormed Kamme renses. Kambræt, et. pløiet Bræt m. en Kam, der passer i Furen i et Hulbræt. (V. S. O.) Kamfoder, et. Giemsel t. Kamme. Kamgarn, et. Garn, spundet over en Kam. (Moth.) Kamgierde, et. Gierde, bestaaende af Pæle, Stager ell. Stavre, ell. og af smaa Træer, der sættes til Høns i kort og lige Afstand. (V. S. O.) Kamhiul, et. Et Møllehiul m. Takker i Hiulringen, som sidde lodret, ell. parallele med Axelen. (V. S. O.) Kamhøvl, en. den Deel af en Plovhøvl, som danner Kammen (e); modsat: Nothøvl, der danner Noten, ell. Furen, i sammenpløiede Brædder. Kamlade, en. den Deel af en Bæv, hvori Kammen sidder. Kammager, en. den, som giør Kamme. Kammusling, en. En Afdeling af de Skaldyr, som hører t. Østers-Slægten. Kamæske, en. Æske, hvori Kamme giemmes.

2. Kam, en. [beslægtet m. Kumme.] et stort Kar, hvori Springvand ell. rindende Vand flyder af en Post; en Vandkum.

Kameel, en. pl. Kameler. 1. et firføddet Huusdyr i Østerlandene, som bruges især til at bære Byrder og til at ride paa (Dromedaren, og den egentlige Kameel.) 2. i D. Bibel Matth. XIX. 24 benævnes saaledes et tykt Toug. = Kameeldriver, en. den, som styrer ell. driver en ell. flere Kameler. Kameelgarn, et. Garn, som spindes af Haarene p. den angoriske Ged, (Capra hircus Angorensis) der ei nøie kaldes Kameelged. Kameelhaar, et. pl. d. s. Haar, som vore p. Kamelens Ged. Kameelparder, en. et stort afrikansk Pattedyr; Giraffen. Giraffa camelopardalis.

Kameelblomst, en. pl. -er. (egentlig og rettere Kamille.) En Urt af stærk, krydret Lugt, der bruges i Lægekonsten. (Anthemis nobilis og Matricaria chamomilla.)

Kamin, en. pl. -er. et muret Ildsted m. Skorsteensrør, t. at giøre Ild paa for at opvarme et Værelse. (Af Gr. κάμινος.)

Kammer, et. pl. Kamre. [T. Kammer. M. Ald. Lat. camera.] 1. i oprindelig Bemærkelse: et huult Rum, en Hule; deraf: Kammeret i en Morterer og Haubits, Hiertekammer, o. fl. 2. et lidet Værelse. En stor Stue m. et Kammer v. Siden. "Enhver Stue og ethvert Kammer er et Værelse; men en Stue er et større Værelse; et Kammer er et mindre. — Man siger baade paa og i et Kammer; men altid kun i en Stue." Sporon. Et Giæstekammer, Pigekammer, Sovekammer, Spisekammer. Et Lønkammer (Cabinet.) 3. et Værelse ell. Aflukke, hvor noget giemmes (i Sammensætninger.) Saaledes: Bogkammer, Geværkammer, Konstkammer, Krudkammer, Skatkammer, Sølvkammer o. fl. (Man siger vel ogsaa: en Bogstue; men aldrig: en Konststue, Krudstue, Sølvstue, o. s. v.) 4. Stedet, hvor de Betiente samles, som have m. Bestyrelsen af offentlige Statsindtægter at giøre; it. undertiden disse Personer selv. Rentekammer, Toldkammer, Skatkammer. At indgive en Ansøgning t. Kammeret. = Kammerader-

t. en. den, som fører Rentekammerets
ager. Kammerbetient, en. pl. -e.
re Herrers ell. rige Folks fornemste Op-
rtere (saasom Kammerjunkere, Kammer-
nere, Kammerfrøkener, Kammerjom-
uer, 2c.) Kammerbord, et. Anretning
det fornemste Tyende hos store Herska-
r. Kammerbud, et. Bud v. Rente-
mmeret ell. et andet Kammercollegium.
ammerdreng, en. kaldtes tilforn store
errers Bordsvende (Pager.) Kammer-
ofen, en. En Pige af fornem Stand,
m er t. Opvartning v. et Hof; særdeles
Danmark: Dronningens første ugifte
ofdame. Kammerfrue, en. gift Kone,
m er kongelige og fyrstelige Personer til
pvartning. Kammergods, et. pl.-er.
Benævnelse i nogle Lande v. Krongodser,
l. en vis Art af samme. (Schytte. Indv.
eg. II. 81.) Kammerherre, en. egentl.
Adelsmand, udmærket m. en Hæders-
egle, som gier Opvartning v. et Hof (op-
rtende K.); men som oftest kun en Titel.
ammerherrinde, en. En Kammerherres
ustru. Kammerhore, en. Frille, Bol-
ab. (Moth.) Kammerjomfru, en. Jom-
u, som er til Opvartning hos et gift ell.
gift Fruentimmer. Kammerjunker, en.
entl. en adelig Betient, som er til Op-
rtning v. et Hof; men for det meste kun
Rangtitel. Kammerjæger, en. 1. en
iener i Jægerdragt. (V. S. O.) 2. en
ottefænger, Rottejæger. Kammerla-
i, en. den fornemste Lakei hos en fyrste-
g Person. (s. Lakei.) Kammerleie, en.
ie, som gives af et Kammer. Kam-
ermester, en. fordum: d. s. s. Kammer-
rre. (s. D. Mag. I. 73.) Kammermusik,
t. M. som opføres i Værelser; ell. som Fyr-
er lade deres Capel opføre for dem og
offet allene. Kammerpige, en. P. som
til Opvartning hos en Frue ell. Frø-
n, og holdes ringere, end en Kammer-
mfru. Kammerpotte, en. Natpotte.
ammerraad, en. er hos os en blot Rang-
tel. Kammerret, en. hos os fordum:
Ret, som udgiordes af Kammer-Colle-
iets Medlemmer; og tilforn i Tydskland:
n høieste Rigsret, som holdtes i Wetzlar.
ammersegl, et. Rentekammerets eller
oldkammerets Segl. Kammersorg, en.
offorg, som anlægges blot ved Hoffet.
ammerspeil, et. i Artilleriet: et Red-
ab, hvormed Kammeret i en Morterer
l. Kanon maales. Kammersvend, en.
lforn: d. s. s. Kammertiener ell. Kammer-
nker. (Øhlenschl.) Kammerterne, en.
ammerpige. "Den sledske Kammerterne,
er vil indsmigre sig hos sit naadige Her-
ab." Birkner. Kammertiener, en.
rnemme ell. rige Folks ypperste Tiener.
ammertone, en. En vis Tone ell. Tone-
emning i Musiken, som er en heel eller

halvanden Tone dybere, end Chortonen. Kammervæsen, et. (s. Kammer, 4.) hvad der hører til Statsindtægterne og deres Bestyrelse; Cameralvæsen. (Schytte. Indv. Reg. II. 16.)

Kammerat, en. pl.-er. den, som deeltager m. en anden i noget, Fælle, Selskabsbroder. — Deraf: Kammeratskab, et.

Kammerdug, et. ud. pl. et Slags meget fiint Linned, der har Navn af Staden Cambray, hvor det først giordes.

Kammers, et. (Almuens Udtale.) s. Kammer.

1. Kamp, en. ud. pl. [Isl. Kamp.] et alm. Navn for Graniten og andre haarde Stene i store Stykker ell. Masser. Haard som Kamp. (jvf. Jiskamp.) = Kampefield, et. Kampeklippe, en. Granitfield. (Øhlenschl.) kampehaard, adj. meget haard, steenhaard. (Helt.) Kampesteen, en. bruges især om større Stene, der findes adspredte paa Marken eller i Jorden.

2. Kamp, et. ud. pl. Ved, Brænde af et Træ, der er fældet nogen Tid efterat det var udgaaet. Fra Kamp gaaer Brændet over t. Trøske. — Deraf: Kampbrænde, et. d. s. s. Kamp. Kampbrænde er ringere end Favneved og bedre end Trøskebrænde. — kampet, adj. som bestaaer af Kamp, ell. er nær v. at gaae over t. at blive Kamp. (V. S. O.) Kampet Brænde.

3. Kamp, en. [Isl. Kapp. A. S. Camp.] Strid, Fegtning; saavel egentl. som figurl. Kamp er det almindeligste Udtryk af de Ord, som betegne Strid imellem Fiender. En K. paa Liv og Død. En K. imellem Lyset og Mørket. At gaae i K. At give sig i K. med een. "Kamp er en alvorlig Strid; den kan finde Sted imellem Dyr og Mennesker, imellem To, og imellem Tusinder. En Kamp kan føres m. Hænderne, eller m. Vaaben; men ikke m. blotte Ord." Müller. = Kampdag, en. D. paa hvilken der kæmpes, ell. et Slag holdes. (F. Guldberg.) Kampdommer, en. En Dommer i Veddekamp. (Rahb.) Kampdyst, en. alvorligt Anfald i en Kamp; Fegtning, som holdes imellem Kæmpende. Kampfærd, en. Krigsfærd. Kampgang, en. d. s. s. Kamp. (Baggesen.) Kampleg, en. krigersk Leg, Veddekamp. kamplysten, adj. begierlig efter Kamp ell. Krig. (Engelstoft.) Kampplads, en. P. hvor der kæmpes, Valplads.

Kan, s. kunne.

Kande, en. pl -r. [Isl. Kanna.] 1. et Drikkekar, forsynet m. Laag, Hank og Tud ell. Pibe (hvorimod Kruus er uden Pibe ell. Tud.) 2. andre Kar, som i Skikkelse have nogen Lighed m. en Kande, saasom en Vandkande, Malkekande, Smørkande, Tiærekande, m. fl. 3. et vist Maal, især for flydende Varer, som hos os holder to

Potter eller 108 danske Cubiktommer. = Kandebord, et. en Skienk, et Skienkebord. (Chr. Pedersen.) Kandebænk, en. et Slags Skab t. at sætte Kar paa. Kandebørste, en. B. til at rense Kander med. Kandedrik, en. Drik af en Kande. Kandelykke, en. kaldes i dagl. T. den sidste Drik af en K. Kandemaal, et. Et M. der holder en Kande. Kandestob, et. Stob ell. stort Bæger p. to Potter. Kandestøber, en. den, som gior Tinkar, en Tinstøber. Kandetud, en. den, øverst p. en Kande fremstaaende Tud, indrettet t. at skienke af. kandeviis, adv. efter Maalet af en Kande; i Kandetal.

Kands, en. beqvem Leilighed, god Anledning t. noget. At see sin Kands t. noget. (dagl. T. og sieldent.) "Jeg seer her ingen Kands." Holb. (P. Paars.) "Nu vil han bide mig, saasnart han seer sin Kands." Bagg. (Poet. Ep. 283.) "Men, saasnart han seer sin Kands, er han Styrsprænger." Samme. (Dansana. II. 207.)

Kane, en. pl. -r. [Isl. Kani.] et Slags pyntelig Slæde, med jernbeslagne Meder. At kiøre i Kane. = Kanebiælde, en. pl. -r. Biælde p. Seletøiet t. en Kanehest. Kanefart, en. Reise i en Kane, Kanekiørsel. Kaneføre, et. Veiens Beqvemhed t. Kanefart. Kanegynge, en. G. i Skikkelse af en Kane, som dreies om i en Kreds. Kanehest, en. H. som bruges for Kane. Kanemede, en. pl. -r. de rundbøiede Stænger, hvorpaa Kanen glider. Kanenet, et. Net, som fæstes p. Kanehestens Ryg, og udspændes imellem Hesten og Kanen. Kanestænger, pl. Stængerne imellem hvilke Hesten gaaer, og hvori den trækker Kanen. Kaneteppe, et. T. af Skind ell. Pelsværk, som den, der sidder i Kanen, har over sig. Kanetop, en. En m. Fiedre ell. desl. prydet Top, som Kanehestene føre imellem Ørene. Kanetøi, et. Seletøi t. en Kanehest, med Alt hvad der hører t. Kanen, Kanepidsk, Kaneteppe, m. m.

Kaneel, en. ud. pl. den sammenrullede, forrede Bark af det indiske Kaneeltræ, som bruges til Krydderi; Kaneelbark. = kaneelbruun, adj. bruun, som Kaneelbark. Kaneelfarve, en. kaneelbruun Farve. Kaneelolie, en. O. som destilleres af Kaneelbark. Kaneelrose, en. En Rose, hvis Blomst har Kaneellugt. Kaneelsukker, et. Kaneel indbagt i Sukker. Kaneeltræ, et. Træet, som giver Kaneelbark. Kaneelvand, et. Vand ell. Brændeviin, destilleret over K. Kaneelviin, en. V. som er sat paa Kaneel.

Kanin, en. pl. -er. et fiirføddet Dyr af Hareslægten. Lepus canniculus. = Kaningaard, en. et Sted, hvor Kaniner opfødes. Kaningarn, et. G. til at fange Kaniner. Kaninskind, et. Skind af en Kanin.

Kannik, en. pl. -er. i catholske Lande: en geistlig Mand, som er Medlem af et Domcapitel, besidder et Præbende ved en Domkirke; en Canonicus, Domherre. (Ordet Kannik brugtes tilforn hos os, i den catholske Tid, og medens Domcapitlerne vedvarede; men er nu forældet.) = Kannikedom, et. Et Canonicat. Kannikegaard, en. G. hvor Kanniker have deres Bopæl. (Moth.) Kannikesæde, et. Sted, hvor et Domcapitel findes, hvor Kanniker have deres Ophold.

Kanón, en. pl. -er. [Ital. Cannone; af Lat. canna, Rør.] et Slags groft Skyt, bestaaende af et langt, svært Metalrør, som kiøres p. en Stykvogn. = Kanonbaad, en. et Roefartøi, besat med en ell. to svære Kanoner. Kanonbørste, en. B. paa en lang Stang, hvormed Kanoner renses. Kanonhals, en. det inderste Sted p. en Kanon, hvor den har et Baand. Kanonhoved, et. det forreste tykke Stykke p. en Kanon. Kanonild, en. Striden m. Kanoner. Kanonkrud, et. groft K. som bruges t. Kanoner. Kanonladning, en. 1. Gierningen at lade en Kanon. 2. oftere: Krud og Kugle ell. Skraa, hvormed en Kanon lades. Kanonløb, et. den rundborede Huulning i Kanonen. Kanonmetal, et. blandet Metal, hvoraf Kanoner støbes. Kanonmunding, en. Aabningen i Kanonens Løb. Kanonport, en. pl. -e. firkantede Aabninger p. Siderne af Krigsskibe f. Kanonerne. Kanonprop, en. P. som sættes i Kanonens Munding. Kanonprøve, en. P. som foretages m. nye Kanoner. Kanonstøberi ell. Kanonværk, et. Sted, hvor Kanoner støbes. Kanontap, en. den Tap, hvorved Kanonen hviler p. Raperten, og hvorved den stilles høiere ell. lavere. Kanonvogn, en. Stykvogn. (Lavet; Rapert.)

Kanonere, v. n. 1. skyde m. Kanoner. — Deraf: Kanonering, en.

Kanskee, adv. d. s. s. maaskee. (d. Tale.)

Kant, adj. et Ord, som forekommer i den Talemaade: at være kant og klar ɔ: fuldkommen færdig. "Da Flaaden kant og klar omsider lod sig finde." C. Rose.

Kant, en. pl. -er. [Isl. Kantr.] 1. egentl. den yderste Rand, Linien, som dannes af to under en Vinkel sammenstødende Flader. Kanterne af en Terning. Sidekant, Endekant p. Chrystaller. Bordkant, Kistekant. At afhøvle en K. 2. den yderste Bred ell. Rand af noget. K. paa et Glas. Et Glas m. forgyldt K. 3. et Sted, en Egn; m. Hensyn t. de fire Verdenshiørner. Østerkanten, Vesterkanten. Fra alle Kanter. Han er fra en anden K. i Siælland. = Kantfiil, en. Fiil med skarpe Kanter.

nthage, en. En svær Jernhage til at ...e og slæbe Tømmer med. kanthugge, ..3. hugge Kant p. noget. At kanthugge Tømmerstok. Deraf: Kanthugning, en. nthøvl, en. Et vist Slags Høvl; der vanl. kaldes Stafhøvl. — kantet, adj. har Kanter. Et rundt og et kantet ..rd. Trekantet, firkantet. (forskiell. fra ..tic. kantet.)

Kante, v. a. 1. sætte Kant, Borde ell. ..mme p. eller om noget. At kante et ..rt, et Par Skoe. 2. vælte, sætte ell. ..ge noget p. Kanten. — Kantning, en. Gierningen at kante. 2. d. s. s. Kant, 2.

Kantre, v. n. 1. vælte om paa Siden. ..aden, Jagten kantrede. (bruges især Fartøier, og udt. af Skibsfolk i Alm. ..tre.) Sieldnere som v. a. At kantre Skib. I Sømandssproget: Strømmen ..trer ɔ: vender sig t. den modsatte Side. Kantring, en. det, at kantre. Ved Baa..s Kantring.

Kap, et. (tangt 4.) Forbierg, Næs.

Kap, [det Isl. Kapp, Strid.] bruges ..ne som adv. med om, for at udtrykke ..eres Stræben t. eet Maal, ell. efter at ..ergaae hverandre. At løbe, ride, kiøre, ..se om Kap. (s. kappes, Kappelyst.)

Kaper, en. pl. -e. [Fr. Capre.] En Fri..tter, privilegeret Sørøver; it. Fribytte..s Skib, Kaperskib. At føre en K. = Ka..rbrev, et. B. som meddeles Kapere af ..res Lands Regiering, uden hvilket de ansees ..m Sørøvere. Kapercapitain, en. den, ..n fører et Kaperskib. Kaperfartøi, et. udrustet og bemandet t. Kaperi. (Saa..es: Kaperbaad, Kaperjolle, Kaper..b.) Kapertog, et. Søtog m. et Ka..rskib. — Kaperi, et. pl. -er. den Syssel, optage, bemægtige sig Handelsskibe i ..sen. At drive K. gaae paa K. — kapre, ..a. 1. opbringe, tage (et Handelsskib.) ..kibet blev kapret i aaben Sø. 2. figurl. i d. Tale: bortsnappe, bemægtige sig ..ed List.

Kapers, en. pl. d. s. Blomsterknopper af fremmed Buskvært (Capparis spinosa), ..r syltes m. Salt og Eddike, og bruges t. ..ppelser.

Kappe, en. pl. -er. [Isl. Kápa. s. Kaabe.] i Alm. det yderste Skiul, den yderste ..eklædning paa noget (hvoraf dette Ords ..rug i forskiell. særlige Bemærkelser, ls. Gr. ..ardinkappe, Hammelkappe, Kappen p. ..koe og Støvler, forklares.) 2. et Klæ..mon, der bæres oven over de andre Klæ..r, især imod Regn, Kulde ell. Støv. En ..eisekappe, Rytterkappe. En Sørgekappe. ..t tage noget paa sin K. ɔ: paatage sig ..kylden for noget. 3. et Hovedskiul, som ..ruentimre bruge. (s. Natkappe.) Hun gik ..r med Hue; nu gaaer hun med K. = ..appebaand, et. B. hvormed en Kappe bindes sammen om Halsen, ell. hvormed Fruentimre binde ell. smykke deres Kapper. Kappedrager, en. den, som bærer Kappen efter een. (Holberg.) Kappedue, en. et Slags Duer, der have ligesom en Kappe p. Nakken. Columba cucullata. – Kap..pehætte, en. En Regnhætte, Kabuds, et Reiseslag til Hovedet, enten løst, ell. paa en Kappe. Kappekrave, en. Krave om Halsen ell. Overdelen af en Kappe. Kap..pelæder, et. Bagstykket af Overlæderet p. Skoe ell. Støvler. kappeløs, adj. uden Kappe. Kappeslag, et. den nedhæn..gende Deel af en Kappekrave; ell. ombøiede Flige p. Siderne af en Kappe. Kappe..søm, en. et vist Slags Skræddersøm, hvor..ved en ombøiet Rand af Tøiet syes med Forsting over en Søm. (Moth.) Kap..petræ, et. Et Træ m. Knage t. at hænge Kapper og andre Klæder paa.

1. Kappe, v. a. 1. forsyne m. (en paa..syet) Kappe. At kappe Hoser, sætte Kap..per paa Hælen af Hoser. (Langebek.)

2. Kappe, v. a. 1. [T. og N. S. kap..pen.] hugge over, hugge af, hugge Top..pen af. At kappe et Træ; kappe en Green. "At lue og kappe de vilde Skud hos alt for frodige Genier." Rahb. (D. Tilsk. XII. 508.) At kappe Masten, kappe et Anker..toug (som ogsaa uegentl. kaldes: at kappe Anker.) = Kapning, en. Gierningen at kappe.

3. Kappes, v. n. pass. imperf. kappedes. stræbe m. en Anden ell. med Flere til eet Maal, ell. at giøre noget snarest, bedst. At kappes m. een om en udsat Priis. At kappes m. een i Læsning, i at løbe, svøm..me. De kappedes om, hvo der kunde holde længst ud. = Kappelyst, en. Lyst til at kappes om noget med andre. Det vækker Kappelysten. Kappestrid, en. Vedde..strid. (V. S. O.) Kappesyge, en. æng..stelig Higen efter at vinde i Kappestrid. (V. S. O.) kappeviis, adv. om Kap. "Leilighed til at bruge og kappeviis for..bedre deres Duelighed." Guldb. (V. Hist. I. 1013.)

Kapre, v. a. s. under Kaper.

Kapsel, en. pl. Kapsler. Giemsel, Fo..deral, som omslutter noget. Deraf: Frø..kapsel, Frøhuus.

Kapsun, en. pl. -er. [T. Kappzaum.] et Bidsel med Jern over Hestens Næse, i St. for Mundbid. figurl. At lægge Kap..sun paa een ɔ: tvinge ham, holde ham i Skranker, i Ave.

Kapsæd, en. ud. pl. i Norge: Bland..korn af Byg og Vinterrug, eller Byg og Havre.

Kapun, en. pl. -er. [Ital. Capone, Lat. Capo] en gildet Hane. Deraf i dagl. T. kapune ell. kapunere, v. a. at giøre t. Kapun. — Kapunstopper, en. den,

som stopper og sælger giødede eller fede Kapuner.

Kaput, adj. og adv. (et fremmedt Ord, brugeligt i Hverdagssproget.) fortabt, som det er reent ude med.

Kar, et. pl. d. s. [Isl. Ker.] 1. i Alm. ethvert huult Redskab t. at indeslutte, optage og bevare noget i. Ostekar, Oliekar, Saltkar. Guldkar, Kobberkar, Leerkar, Trækar. At slaae Vand i et bundløst Kar ɔ: giøre forgieves Arbeide. 2. særdeles: Trækar, sammensatte af Staver og Baand. Bryggerkar, Mæskekar, Røstekar. 3. i dyriske og Plantelegemer: Rør, hvori Vædsker bevæge sig. Blodkar; de indsugende Kar. = Karbaand, et. Baand, hvormed Staverne i et Kar (2.) holdes sammen. Karbad, et. Bad, tillavet i et Kar. Karbørste, en. B. eller Kost, hvormed Kar renses. Kargang, en. et Slags tilforn i Norden brugelig Tvekamp, hvorved to fægtede i et Kar m. Træksler. Kargiord, en. Jernbaand, Jernstinne om et Kar. Karklud, en. Klud, hvormed Kiøkkenkar optoes og reengiøres. Karmager, en. d. s. s. Bødker. Karmon, et. ud. pl. alleslags Kar, Gryder, Potter, m. m. Karmærke, et. 1. Mærke, som brændes i Kar. 2. d. s. s. Bomærke. (V. S. O. rettere: Karvmærke.) Karskyl, et. Vand, hvori Kar, især Melkekar, ere skyllede. At føde Grise m. Karskyl. Karspulle, en. Hul i Bunden af et Kar, t. at lade Vædsken løbe ud. (V. S. O.) Karstol, en. Indretning t. at sætte Kar paa, f. at tørre dem. Karvand, et. Vand, hvori Kiøkkenkar ere optoede. Karvisk, en. Halmvisk, til at skure Kar med.

Karakteer, en. s. Charakteer.

Karavane, en. pl.-r. et stort Selskab af Reisende i Østerlandene med Kameler og andre Lastdyr. figurl. om et Selskab, endeel Personer, der gaae ell. reise i Følge.

Karde (ell. Karte), en. pl.-r. [hyppigst i pl. E. Card. N. S. pl. Kaarten.] et Redskab, bestaaende af et Bræt, besat m. smaa, bøielige Jerntænder, til at rede og rense Uld. Et Par Karder. = Kardebolle, en. Frøhuset af en Urt (Dipsacus fullonum), som bruges i Uldvæverier t. at reise Luen p. Uldtøier; it. Planten selv. Kardemager, en. den, som giør Karder. Kardepige, Kardekone, en. Pige ell. Kone, hvis Syssel er at karde Uld. Kardetand, en. En af de Hager ell. Tænder af fiin Staaltraad, som sættes i Karder. Kardetidsel, en. den Urt, som giver Kardeboller.

Karde, v. a. 1. [udtales i Alm. karte, ligesom og Substantivet. N. S. kaarten.] rede Uld med Karder. — Kardning, en. Gierningen at karde.

Karduus, en. pl. Karduser. [af det Fr. cartouche.] 1. en rund Pose af tykt Papir eller Pap, hvori en Krudladning til Kanonen fyldes. 2. en Papirspose, hvori skaaren Røgtobak fyldes. En K. Tobak. 3. i dagl. og lav Tale br. det for: Hovedhaar, Haartop. At tage, gribe een i Karduusen. = Karduusform, en. F. hvorover Karduser (1.) dannes. Karduuskiste, en. Kiste, hvori fyldte Karduser giemmes. Karduuspapiir, et. tykt Pappapir, som bruges til Karduser ell. til at pakke ind i. Karduustobak, en. Røgtobak, pakket i Karduser. (s. Rulletobak.)

Karfunkel, en. Et Ord, der forekommer hos nyere danske (og tydske) Digtere, og er d. s. s. Carbunkel. "Ringen — glimter m. en Karfunkel saa rød." Øhlenschl. (Helge.)

Karl, en. pl. -e. [Isl. Karl. A. S. Ceorl, Carl, *masculus, rusticus.*] 1. en Mandsperson i Alm. (Deraf: Karlsfolk, Karlekiøn.) 2. den, som er udmærket v. Manddom, der viser sig som en Mand. Han stod sig som en Karl. Han er K. for at bære det ene. At være K. for sin Hat ɔ: vide at forsvare sig, at staae p. sin Ret. 3. et fuldvorent Menneske af Mandkiøn (modsat Dreng) og særd. et ungt Menneske ved en Haandtering, der ikke længer tiener som Dreng. At giøres t. Karl (om Kræmmerdrenge, Skriverdrenge. s. Skriverkarl.) 4. en Tienestekarl. s. Avlskarl, Gaardskarl, Staldkarl, o. fl. = a) Karlefolk, et. Mandfolk. (modsat: Qvindfolk.) Karlkiøn ell. Karlekiøn, et. Mandkiøn. b) Karleaar, n. s. pl. den Tid, da Mandfolk bære Navn af Ungkarle eller Ungersvende, Karlealderen. Karleagtig, adj. som hører til, ligner, passer sig f. en Karl ell. Mand. Karleansigt, et. mandigt Ansigt. (Saaledes: Karlehænder, Karlelader, Karlemod, Karlerøst, Karlestykke.) Karlebænk, en. Bænk i en Bonde- eller Borgestue, hvor Tienestekarlene sidde. (Saaledes: Karlekammer, Karlestole i Kirken, Karlestue.) Karlegierning, en. fuldt Arbeide, som en Karl bør giøre. Den Pige giør Karlegierning. Karlekiær, karlesyg, adj. lysten efter Mandfolk. (Moth.) Karlekiærling, en. et Mandfolk, som blander sig i Qvindesyssel. (Moth.) Karleklæder, pl. Mandsklæder. Karlelav, et. voxne Karles Lav ell. Sammenkomst. Drenge skal holde sig fra K. Karleløn, en. Løn, som gives den, der tiener for fuld Karl. (modsl. Drengeløn.) Karlestykke, et. en Gierning af en brav, rask Karl; Manddomsgierning. (Moth.)

Karlsvognen, n. s. (altid m. best. Art.) Hovedstiernerne i Stiernebilledet den store Biørn.

1. Karm, en. pl.-e. en Ramme ell. Indfatning omkring noget, især af firkantet Form; Træværk, der omgiver noget ell. hvis

det sammen. En Vindueskarm, Dør-
m. K. om en Brønd. K. i en Mølle ɔ:
xværket, som omgiver Møllestenen. =
:rmfod, en. den underste Deel af en K.
Kr. af en Vindueskarm.
2. Karm, en. pl. -e. En lukket Vogn
d Himmel over. (Dette Ord brugtes i
re Tider for Karreet og om alle Slags
kede Vogne.) "Da Phoebus Maanens
:rm skal høibedrøvet kiøre." Arreboe.
raf: Karmhest, Karmhingst, Karm-
de, en Slæde m. et Skiul over, Karm-
due, ꝛc. (Sv. Karm.)
Karnallie ell. Kanallie, en. Et efter
Fr. canaille dannet grovt og pøbelag-
t Skieldsord. (Holbergs Com.) jvf. Mül-
s Dansk Synon. II. 144.
Karnap, en. pl.-per. Udbygning p. et
uus, f. at have Udsigt til flere Sider. —
rnapstue, en. det Værelse, hvorved en
rnap er anbragt.
Karniffel. en. pl. Karnifler. 1. en Stok,
ygl. (Moth. d. Tale.) 2. Knegten i
vrvolt. Deraf i Almuesproget: karnifle,
a. 1. banke, prygle. (P. Syvs Ordspr.
aanings d. Bibel.)
Karnis, en. pl. -ser. i Bygningskon-
n: Overdelen af et Hovedgesims. =
arnishøvl, en. kruset Høvl, hvormed
edkere staffere Lister.
Karpe, en. pl. -r. en Ferskvandsfisk.
yprinus carpio. = Karpedam, en. D.
ori Karper holdes, enten til Spisning
. til Yngel. (jvf. Legedam, Sættedam,
nglidam, o. fl.) Karpegrund, en.
rund i Søer ell. Damme, passende for
rper. Karpeleg, en. Karpens Sæd.
arpeyngel, en. ud. pl. unge Karper.
Karre, en. pl. -r. [T. Karren. Sv.
rra. Lat. carrus.] en Vogn m. to Hiul,
n i Alm. trækkes af een Hest. Brødkarre,
:udkarre, Reisekarre. = Karrebom, en.
tængerne paa en Karre, imellem hvilke
sten gaaer. (V. S. O.) Karredriver,
. Kudsken, som gaaer ved Siden af en
læsset Karre; Karrekudsk. Karrehest,
. Hest, som bruges til at gaae for Karre.
Karreet, en. pl. Karreter. en til alle
der lukket Vogn p. fire Hiul, hvis Fa-
g hænger i Fiedre og har Vinduer.
ette fremmede Ord har i sildigere Tider
eles fortrængt det danske Karm.) =
arreetbom, en. pl.-me. opstaaende Jern-
mme, hvori Karreetfadingen hænger.
arreetbuk, en. Kudskesædet paa en K.
arreetfading, en. den lukkede Overdeel ell.
sse p. en K. Karreetglas, et. Glas,
n bruges t. Karreetvinduer. Karreet-
st, en. H. som bruges blot for Karreet.
arreethimmel, en. Dækket over Karreet-
:ingen. Karreetkielder, en. Giem-
sted under Bunden af en Karreet.
arreetmager, en. Vognmager, som især
giør Karreter. Karreetskriin, et. Giem-
mested under Sæderne i Karreten.

Karrig, adj. [Isl. kargr.] gnieragtig, meget paaholden, som nødigen vil give Penge ud. (Karrig medfører i en vis Henseende et stærkere Begreb (nemlig om smaalig Paaholdenhed), end gierrig. Den Gierrige tænker altid paa at vinde, at skrabe sammen; men kan stundom være ødsel. Den Karrige ømmer sig v. enhver Udgift, og seer meest paa at beholde hvad han har.) "Hvad jeg nu haver, vil jeg hverken alt for karrigt giemme paa; ikke heller alt for rundeligt udsøe det." B. Thott. "Med karrig Haand udmaales Glædens Tid." Rahbek. "Den Paaholdne vil ikke gierne give Penge ud; den Karrige skyer enhver Udgift saa længe muligt." P. E. Müller. = Karrighed, en. (sieldnere Karrigskab.) den Egenskab, at være karrig. "Karrighed af Glæde gavmild bliver." Storm. "Det var især Karrighed mod hans Sønner og Stifsønner, som styrtede ham i Ulykke." Wandal. "Ikkun den Paaholdenhed kaldes Karrighed, som beroer paa det høie Værd, man tillægger Pengene." Müller.

Karriol, en. pl.-er. en let Karre, især t. Lystkiørsel. — Karriolhest, en. H. som altid gaaer f. Karriol. Stiv som en Karriolhest ɔ: meget ubøielig, stivsindet.

Karse, en. ud. pl. [A. S. Cærse.] en Plante, som br. til Sallat og Kaal; Havekarse. Lepidium sativum. Desuden flere andre bittre Planter, som anvendes paa lignende Maade; saasom: vild Karse, Cardamine pratensis; bitter Karse, Vandkarse ell. Brøndkarse, Cardamine amara, o. fl.

Karsk, adj. som er v. god Helbred og ingen Brøst ell. Svaghed har; sund og af gode Kræfter. (br. blot om Mennesker.) "De Karske have ikke Lægen behov." Matth. 9. 12. "Karsk er et ældgammelt Ord, dannet af Karl (Isl. karsk, *virilis*, *strenuus*) og har oprindeligen betegnet den Tilstand, hvori Karlen ell. Manden virker m. fuld Legemskraft." Müller. ("Karske Heste" for: dygtige, raske, forekommer hos P. Clausen. Ligesaa: Karsk til Fods. jvf. Vedels Saxo. S. 333.) [N. S. karsk; og i Preussisk-Tydsk: karsch. s. Brem. W. B.] = Deraf: Karskhed, en. ud. pl. (ægte danske Ord, som i sildigere Tider næsten ere fortrængte af: frisk, sund og Sundhed.)

Karte, en. Karter. s. Karde, Karder.

Kartnegl, en. pl -e. [Isl. Kartnögl.] en syg, vanskabt ell. fordærvet Negl. (udtales ofte urigtigen Kattenegl.)

Kartoffel, en. pl. Kartofler. en almindelig udbredt, af Herkomst americansk Plante (Solanum tuberosum) og dens spiselige

Rodfrugt. At lægge, hyppe, optage eller høste Kartofler. = Kartoffelavl, en. Kartoflers Dyrkning. Kartoffelhakke, en. Redskab t. at hyppe Kartofler med; Hyppejern. Kartoffelmos, en. kogte Kartofler, revne ell. stødte t. en Mos. Kartoffelplov, en. et Slags Plov, hvormed en Kartoffelager hyppes. Saaledes: Kartoffelskærer, en. et Redskab til at sønderskære, og Kartoffelvasker, en. Indretning til at reenvaske raae Kartofler. Desuden: Kartoffelbrændeviin, Kartoffelbrød, Kartoffelmeel, Kartoffelsuppe, o. m. fl.

Kartove, en. pl. -r. et Slags svære Kanoner, udmærkede især v. Korthed og Tykkelse. Man havde hele og halve Kartover. (s. Carronade.)

Karuds ell. Karudse, en. pl. -r. En Ferskvandsfisk af Karpeslægten. Cyprinus carassius. = Karudsedam, en. Dam, hvori Karudser ere satte og opelskes.

Karve, en. ub. pl. det norske Navn p. Kummen. — Karvekage, en. et Slags Brød med Kummen i.

Karve, v. a. 1. [Sv. karfwa. E. carve. N. S. karven.] 1. skære Ridser ell. Skurer i. 2. skære i smaa Stykker. At karve Tobak. (norsk.) = Karvebræt, et. Bræt til at karve eller sønderskære noget paa. Karvekniv, en. Kniv, som dertil bruges. Karvemærke eller Karvmærke, et. Bomærke, Navnemærke i St. for Underskrift. (Moth.) Karvestok, en. Stok eller Kløvle, til at skære Mærker i om noget, man vil erindre. At skrive p. Karvestokken. "Har alt et x for u paa Karvestokken skrevet." Holb. (P. Paars.)

Kase, en. pl. -r. Dynge, Hob. (kun brugel. i Ordet Kokase; men bruges i andre lignende Bemærkelser i Norge; f. Ex. om en opdynget Samling af Ved og Grene til Braatebrænding, m. m.)

Kaskelot, en. pl. -ter. et Dyr af Hvalslægten. Physeter.

Kasse, en. pl. -r. [It. Cassa. Fr. Caisse. Goth. Kas, Kar.] 1. en Lade, sammensøiet af Brædder, t. at giemme ell. føre noget i. (jvf. Kiste.) En Bogkasse, Reisekasse. En Kasse Bøger, en K. Thee. 2. et Skriin, hvori Penge giemmes; og deraf figurl. 3. de Penge man har i Beholdning. Hans K. er i slet Tilstand. 4. Penge, som ere bestemte og anviste til et vist offentligt Brug. F. Ex. Brandkasse, Krigskasse, Skolekasse, Statskasse. = Kassebeholdning, en. den Pengesum, som er, ell. bør findes i en K. Kassebetient, en. den, som enten forestaaer, ell. er ansat v. en offentlig Kasses Bestyring. Kassebog, en. Regnskabsbog over en Kasses Indtægt og Udgift. Kassemangel, en. Mangel i Kassebeholdningen. Kassemester, en. den, som forestaaer en Kasse; en Kasserer.

Kasserolle, en. pl. -r. (Fransk.) en Kobberpande uden Fødder, m. Laag, som bruges ved Madlavning.

Kast, et. pl. d. s. 1. Gierningen at kaste. Et K. med en Steen, m. Terninger. At komme een i Kastet ɔ: faae Leilighed at komme i Færd m. een. 2. den Afstand, hvori noget kan kastes. F. Ex. et Steenkast. 3. en hurtig Vending ell. Bevægelse med Kroppen. At giøre et Kast i Dandsen. 4. saameget Græs eller Korn, som fældes m. Leen p. eengang. 5. det Antal [illegible] der p. eengang kastes ud m. Haanden, naar man tæller; især om 4 Stykker. Tolv K. i Toskillinger ɔ: 48 Stykker. 6. saamange Unger som fødes p. eengang. Et Kast Grise, Hvalpe. 7. som adv. med præp. i. At give sig i Kast med een ɔ: indlade sig med, give sig i Færd, i Strid med. Han kom i Kast (i Laug, i Selskab) med Bedragere. At komme i Kast med Fienden.

Kastanie, en. pl. -r. den spiselige Frugt af Kastanietræet. Fagus Castanea. Vilde Kastanier kaldes den f. Mennesker uspiselige Frugt af et andet Træ. Æsculus. = kastaniebruun, adj. bruun som Skallen af modne Kastanier. Kastaniekartoffel, en. et Slags udmærket gode og fine Kartofler. Kastanieolie, en. Olie som presses af Kastanier.

Kaste, v. a. 1. (i ældre Skrifter og Bibeloversættelser forekommer particip. kast for: kastet.) [Isl. kasta.] 1. give noget hurtig Fart giennem Luften, især m. fri Haand. At kaste en Steen. At kaste m. Stene. At kaste sit Gevær fra sig. At kaste (slænge) noget p. Gulvet. — figurl. a) om Klæder, som man i Skynding tager paa. At kaste en Morgenklædning p. sig, et Tørklæde om Halsen; kaste en Kaabe om sig. "De kastede et Purpurklæde om ham." Johan. 19. 2. b) At kaste, [illegible] een kaste (sætte) i Fængsel. 2. [illegible] af, afføre sig, aflade at bruge. (om Klæder.) At kaste sin Trøie, sin Kiole. At kaste Parykken. 3. lade synke. At kaste Lod, kaste Anker. 4. miste v. en naturlig Beskaffenhed, fælde. Hiorten kaster [illegible] kerne. At kaste Fiædrene, Haarene. 5. udskyde, give fra sig. At kaste Straaler, Skygge. 6. røre, bevæge m. et Redskab. (især om Korn.) At kaste Kornet p. [illegible] p. Loftet. 7. hugge om, fælde. At [illegible] Kornet p. Marken. — figurl. drive fra; [illegible] til at forlade. Fienden blev kastet af alle sine Stillinger. Fodfolket blev kastet af Rytteriet. 8. opføre, tilveiebringe ved Gravning. At kaste et Dige, en Grøft, en Vei. De kastede en Gang [illegible] i [illegible]. 9. sye sammen, sye i. At kaste to Stykker Tøi sammen; kaste Ærmerne i en Kiole. 10. føde, faae Unger. Hunden har kastet sex Hvalpe. (Ogsaa om Dyr, [illegible] føde

ide. Koen har kastet. Colding.) 11.
el. især om Synets Anvendelse: vende,
vende. At kaste et Blik til een; kaste
i en Bog; kaste et mildt Øie til een.
aa i andre figurl. Bemærkelser om nog-
, der udføres ved hurtige Bevægelser.
Ex. At kaste Tropper i et Land. Han
Rytteriet kaste sig v. Fiendens høire
l. 12. recipr. kaste sig. a) At kaste
paa Sengen. At kaste sig (ↄ: vælte
i Sengen. Kaste sig v. en Hest, i en
ad (stige hurtigen til Hest, i Baaden.)
ste sig ind i en Fæstning. (s. No. 11.)
kaste sig op (sætte sig op) imod Øvrig-
en. At kaste (give) sig under eens Her-
ømme. b) absol. Træet kaster sig ↄ:
er skiævt. Øllet har kastet sig ↄ: er
et surligt. 13. med Præpositioner:
e af. Hesten kastede ham af. At kaste
Bro af ↄ: afbryde den. Tærskeren har
tet af (eller rettere: afkastet) ↄ: er
dig med at kaste Kornet. At kaste af,
vis Bevægelse i Dands. Kaste af sig.
e Fordeel, indbringe. Denne Post kaster
meget af sig. — Kaste noget bort.
e det forkomme af Uagtsomhed; eller
e det hen som unyttigt. At kaste Penge
t ↄ: give dem ud til Unytte. "Han
r ikke mere fine Penge paa at være
der Tag med hende; men kaster dem
t for at komme senere til hende." Rahb.
. (D. Tilsk. X. S. 797.) — At kaste
er een m. en Steen. Graven blev kastet
er ↄ: opfyldt. — At kaste sig hen, fri-
igen give sig i ringere Kaar, i et ydmy-
gende Forhold. — At kaste Folk ind i
beleiret By. (s. No. 11.) At kaste en
l ind paa begge Sider ↄ: indgrøfte den.
kaste om. At kaste een om (ↄ: omkuldt)
Gulvet. At kaste et Blad om (i en Bog.)
kaste om, neutr. for: kaste Lod om.
kastede om, hvem der først skulde dse.
kaste om sig m. Trudsler, m. Skieldso-
), med store Ord. — kaste op: egentl.
t Kornet er kastet op p. Loftet. uegentl.
kaste et Ord op i en Ordbog. neutr.
kaste op i en Bog (blade efter, lede
er.) At kaste (grave) en Dæmning,
old, Skandse op. neutr. og absol. At
ste op ↄ: spye, brække sig. — Kaste over.
kaste en Steen over Taget. Kaste en
appe over sig. At kaste noget over Pa-
erne (f. at skiule dem.) Pøbelen kastede
m over m. Skarn. — kaste paa. At kaste
appen paa, Klæderne paa sig ↄ: iføre sig
m hastigen. At kaste Foragt, Had paa
n. De kastede Skylden paa ham (gave
m Skylden.) — kaste til. At kaste til
n m. en Steen. At kaste Graven til ↄ:
lde den m. Jord. — kaste ud. At kaste
rave) Vandet ud af en Dam. At kaste
n ud af Huset (ↄ: jage, drive ham ud.)
an maatte lade ham kaste ud v. Rettens

Middel (om en ulovlig Opsidder ell. Be-
boer.) = Kastebold, en. En Bold, som
kastes fra Haand til Haand. figurl. At
være Lykkens K. ↄ: friste mange Lykkeskif-
ter. "Den betrygger en Nation for at
blive — en foragtelig Kastebold," Engels-
toft. Kastebro, en. bevægelig Bro til
at kaste over en Flod eller et Vandsted.
Kastebul, en. et Slags Bul ell. Livstykke,
som fortil er aaben, (V. S. O.) Kaste-
foster, et. Foster, som fødes i Utide. (V.
S. O.) Kastegarn, et. Garn, som sæn-
kes i Søen, for at fange Fisk; Sænkevod,
Bundgarn. Kastegevær, s. Kastespyd,
Kastevaaben. Kastegods, et. G. som ud-
kastes af Skibet i Havsnød. (Moth.) Ka-
stekappe, en. Kappe, som er saa vid, at
dens ene Flig kan kastes over Skulderen;
Slængkappe. Kastekiep, en. 1. egentl.
en Kiep uden Værd, som man ikke ændser
at kaste bort; mest i den Talem. At være
en K. ↄ: en ubetydelig, ringeagtet Person.
Jeg vil ikke være hans K. 2. et Slags
Mønster i Vævning, særd. i Dreiel, kal-
des Kastekieps-Mønster. Kasteklæde, et.
Klædemon, som man hurtig kan kaste over
sig; f. Ex. et stort Tørklæde. Kastekrog,
en. Krog, som udkastes efter noget, eller
hvorpaa noget kastes; f. Ex. i et Slags
Ringspil. Kastekølle, en. Stridskølle,
som kastedes mod Fienden. (Moth.) Ka-
steline, en. et Reb, en Line, som udkastes
efter noget. Kastelo, en. Afdeling i Loen,
hvor Kornet kastes. (s. kaste, 6.) Kaste-
net, et. Net ell. Garn, som kastes over f.
at bedække ell. fange noget. Kastepiil,
en. Piil, som kastes af Haanden. Ka-
steplads, en. Sted, hvor noget henkastes.
Kastepøs, en. til Skibs: en Vandspand,
som hænger i Reb, til at drage Vand op
af Havet. (jvf. Stangpøs.) Kastered-
skab, et. d. s. s. Kastetøi. Kasteruse, en.
Ruse, som nedsænkes i Vandet; modsat:
Sætteruse. Kasteskive, en. Skive, som
kastes til Maals. Kasteskovl, Kaste-
skuffe, en. Skovl ell. Skuffe til at kaste
noget med; f. Ex. Korn. Kasteskygge, en.
i Malerie og Perspectiv: d. s. s. Slagskygge.
Kastespyd, et. S. som kastes af Haanden
mod Fienden. Kastesteen, s. Slynge-
steen. Kastestige, en. Stige, som kastes
op ad noget for at hænge fast; Rebstige.
Kastesøm, en. et vist Slags Skræddersøm.
Kastetræ, et. Et Stykke Træ, hvormed
Bevægelse v. Kastning fremmes. Kaste-
trøie, en. hos Bønder: en Trøie uden
Ærmer, som Karlfolk bruge, og under Ar-
beidet kaste af. Kastetøi, et. en Ind-
retning af Reb, hvoraf man betiener sig
f. at kaste Heste til Jorden. Kastetør-
klæde, et. s. Kasteklæde. Kastevaaben,
et. Ethvert Vaaben, der af Haanden, og
blot m. Legemets Kraft, kastes mod Fien-

den. Kastevind, en. pludselig opstaaende og heftig Vind; Vindstød. Kastevinde, en. Indretning til at spinde Skibsgarn paa. Kastevod, et. d. s. s. Kastegarn. Kasteværge, et. Kastevaaben; især Kastespyd. = Kasten, en. ud. pl og Kastning, en. pl.-er. Gierningen at kaste. En bestandig Venden og Kasten. Kornets Kastning.

1. Kat, en. pl.-te. [Isl. Köttr. E. Cat.] i Naturhist. Navnet p. en Slægt af Pattedyr, hvis Arter alle høre til Rovdyrene; men bruges i Alm. kun om den Art, som er et bekiendt Huusdyr. Felis Catus. Huuskatten. At kiøbe Katten i Sækken ɔ: kiøbe noget ubeseet, uden at kiende det. At være saa kied af noget, som Kat af Sennep. At forliges som Hunde og Katte. Han skal ikke faae den K. i min Sæk (han skal ikke narre mig.) Han skal holde mig en K. i Solen (ikke have giort det ustraffet.) = a) Katblok, en. til Skibe: et Slags svære, tresklivede Blokke m. Jernhage. Kathage, en. En stor Jernhage, t. at lægge Ankeret op med. Katost, n. s. en Plante. Malva rotundifolia. katrygget, adj. kaldes et Skib, hvis Dæk er buet. Katugle, en. et Slags stor Ugle. Strix passerina. "En fæl Katugle man p. Taget ogsaa saae." Holb. (P. Paars.) Katunge, en. s. Kattekilling. katøiet, adj. som har graa eller guulladne Øine, lig Kattens. — b) Katteart, en. 1. Art af Katte. En god K. 2. Kattens Natur, Kattenatur. Kattebyld, en. Edderbyld p. Fingerenderne. (V. S. O.) Katteføde, en. det, som Katte æde. Katteguld, et. Et Slags guul Glimmer. (V. S. O.) Kattejagt, en. Jagen efter Katte; Kattenes Jagen efter hverandre. figurl. i d. Tale: megen Støi og Urolighed. Kattekilling, en. Kattens Unge. Katteklo, en. Kattens Klo. Katteknur, en. Kattens knurrende Lyd. Kattenegl, en. s. Kartnegl. Kattepine, en. i d. Tale og i Spøg: om den, som er i Knibe, i Forlegenhed. At være i K. Katterift, en. Saar, revet af en K. (Moth.) katteskye, adj. ræd f. Katte, som ei kan taale Katte i Nærheden. Katteskiæg, et. de lange og stive Haar om Kattens Mund. Kattesølv, et. Glimmer af Sølvfarve. (Moth.) Kattetarm, en. T. af en Kat. Strænge af Kattetarme. Katteøie, et. Kattens Øie; Øine hos Mennesker af en graa ell. guulgrøn Farve. At have Katteøine, siges figurl. om den, der seer godt i Mørke.

2. Kat, en. pl.-te. et Læderbelte, indrettet til at giemme Penge i; en Pengekat.

3. Kat, en. Svøbe af Tougværk, m. ni ell. flere Ender, hvorpaa der er Knuder, som til Skibs bruges til Pidskning. At faae Kat. = Deraf: katte, v. a. 1. tampe m. en Kat. — Katning, en. Gierningen at katte.

Katalog, en. pl.-er. s. Catalog.

Katechet, en. katechisere, Katechismus s. Catechet, &c.

Katheder, et. s. Catheder.

Katholik, katholsk. s. Catholik, catholsk.

Kave, v. n. 1. biæffe ell. skrige som en Ræv. (Grams Nucl. lat.)

Kavet, adj. bagvendt, vrang, ... (Moth; formodentl. et Provindsord, ... Kavhaand, kavhaandet; s. Keithaand.)

Kavring, en. pl.-er. Brød, som er to Gange bagt; tvebagt Brød, som Tvebakker. (mest brugeligt i Norge.) Deraf: Kavringbrød, et.

Kedel, en. pl. Kedler. [Isl. Ketill. A. S. Cetil. Holl. og N. S. Ketel. Skrives ... Kiedel.] et rundt og dybt Kar af ... slaget Metal, til at koge i. En Messingkedel, Kobberkedel. En Bryggerkedel. Thekedel, Kaffeekedel. = Kedelarne, en. ... muret Hul i Skorstenen til Kedler og Gryder, en Comfur. Kedelbund, en. Bunden i en Kedel. Saa sort som en K. (... paa.) Kedelbøder, en. den, som gaaer omkring og bøder gamle Kedler; en Kedelflikker. Kedelfører, en. den, ... reiser om f. at sælge Kedler og andre Kobber- og Messingkar. Kedelgreb, en. Greb ell. Hank af Jern p. Kedelen, hvori man bærer og hænger den. Kedelgrim, en. Sod, der sætter sig p. Kedler. (V. S. O.) Kedelgrube, en. d. s. s. Kedelarne. Kedelhage, en. Hage, hvorpaa en K. hænges over Ilden. Kedelhvælving, en. d. s. s. Kuglehvælving. Kedelkobber, et. tynde Kobberplader, hvoraf Kedler giøres. Kedelkrog, en. et Slags Kroge m. Hager i, hvorved de kunne lænkes op og ned, for at hænge Kedelen høit ell. lavt i Skorstenen. Kedelskee, en. d. s. s. Kedelkrog. (Moth.) Kedelsmed, en. Kobbersmed, som især giør Kedler. Kedelsteen, en. Vandets jordagtige Dele, som v. Kogningen bundfældes og sætte sig fast i Kedlerne, især i dem, som have Laag. Kedeltromme, en. d. s. s. Pauke, Hærpauke.

Kegle, en. pl.-r. [E. Keul, Kayle. T. Kegel.] 1. i Mathematiken: et Legeme, der opkommer naar en retvinklet Triangel dreier sig om sin Axe. Conus. I det daglige Liv om Legemer, der nærme sig denne Form. 2. ni kegledannede Træstykker, hvorefter man i Keglespil kaster med Kuglen. At spille Kegler. Et Spil Kegler. 3. hos Skriftstøbere og Bogtrykkere: den Tykkelse, som udgiør de støbte Bogstavers Hals. = Keglebane, en. den Bane, hvor man spiller Kegler, m. den tilhørende Indretning. En lukket K. figurl. et Værtshuus m. Keglebane. At gaae p. Keglebanen. Keglebord, et. Bord, indrettet til at spille p. med smaa Kegler. Keglebessel, en. ...

le, hvormed man kaster efter Keglerne.
glebræt, et. B. hvorpaa Keglerne op=
es. kegledannet, adj. som har Skik=
e af en Kegle; conisk. Kegleform,
conisk, kegledannet Skikkelse. Keg=
ave, en. Have, hvor der er en offentlig
glebane. Keglereiser, en. den, som
eglespil sætter de faldne Kegler igien p.
es Plads. Keglesnit, et. i Mathe=
tiken: visse Afsnit af en Kegle (1.)
tio conica. Keglespil, et. 1. Spil
Leg m. Kegler. 2. Kegler og Kegle=
sel, som høre sammen til et Spil.
glespiller, en. den, som er i Færd med
spille Kegler, ell. den, som gierne og
nligen spiller dette Spil. En god, slet K.
Kegle, v. a. 1. stable op i Kegleform.
kegle Tørv. (Moth.)
Keigbyld eller Kiægbyld, en. pl. -er.
lsbyld, Halsfistel, Knude i Halsen. (s.
æg.)
Keile ell. Keilgaas, en. et Slags Vild=
as. (Moth; der ogsaa har v. n. at keile,
kke Halsen for at see sig om, som en
ldgaas.)
Keise, v. a. 1. [Isl. kiosa.] vælge,
are, udkaare. (forældet.) At keise een til
nge, til Arving. Vedels Saxo 170. 453.
Keiser, en. pl. -e. den høieste Værdig=
h og Ærestitel, som tillægges Regenter.
vælges, krones til Keiser. = Keiser=
mme, et. de Riger og Lande, som en K.
rsker over. Keisergylden, en. En Mynt
Tydskland. Keiserkrone, en. Kronen,
n Keisere bruge, ell. hvormed en K. krones;
url. Keiserværdighed. Keiserkroning,
. Handlingen, at en Keiser krones. kei=
Løs, adj. som er uden K. som mangler
K. (Hvitfeldt.) Keisermagt, en. M.
m følger Keiserværdigheden. Keiser=
øde, et. en Sammenkomst, som Keisere
lde. Keisernavn, et. N. og Titel af
eiser. Keiserpibe, en. Et Slags lange
er=Tobakspiber. (Baggesen.) Keiser=
t, en. kaldtes tilforn (f. Ex. hos Hvit=
ldt) den romerske Ret. Keiserrige, et.
s. s. Keiserdømme. Keisersnit, et. en
s Operation i haarde og umulige Fødsler,
i Barnet udskæres af Moders Liv; sæd=
nligen dog først efter Moderens Død.
eiserstad, en. den Stad, hvor en Keiser
r sit sædvanlige Ophold. Keiservalg,
. Handlingen, at vælge een til Keiser.
eiserværdighed, en. keiserlig V. At
tage, ophøies til Keiserværdigheden.
= Keiserinde, en. 1. en Keisers Ægtefælle.
et Slags store Pærer. — keiserlig, adj.
m tilkommer, tilhører en Keiser, hans
ærdighed, Stat og Hof.
Keite, en. den venstre Haand. — Deraf:
eithaand, en. det samme. keithaandet,
lj. som helst og bedst bruger den venstre
aand. — keitet, adj. egentl. d. s. men br.
(mest i Almuesproget) oftest for: ubehæn=dig, klodset, ikke haandnem. (Fr. gauche.) s. kavet.

Kekke, v. n. 1. skrige som en Gaas. "Den Gaas, Hovedet er af, kekker ikke mere." Ordsprog. — Kekken, en. ud. pl. Gaasens Røst eller Skrig.

Kelp, en. (et skotsk Ord.) Tangaske. (s. dette O. ligesom: Tangbrænder, Tang=brænding, o. fl.)

Keltring, en. s. Kieltring.

Kere sig, v. rec. 1. At kere sig om no=get, bryde sig om, ændse, agte efter. (Kun i dagl. Tale. A. S. carian. Kere sig i den jydske Dialect derimod: bedres efter Syg=dom, forbedre sine Kaar.)

Kersei ell. Kirsei, et. Et Slags tykt og tæt vævet uldent Tøi ell. Klæde.

Kerte, en. pl. -r. Lys, Fakkel. (foræl=det. Øhlenschl. i Jylland for: Lysestage.) [Isl. Kérti. (kértr, opreist.) T. Kerze.] = Deraf: Kertemisse, n. s. d. s. s. Kyndel=misse. Kertestok, en. En høi Lysestage. (Moth.) Kertesvend, en. Hofsvend, Hofbetient, Hofjunker. (forældet.)

Kerkel, en. s. Kiertel.

Ketser, en. pl. -e. 1. Redskab til at kaste Fiæderbold. 2. et Slags Fiskegarn eller Ruse. (E. catcher. T. Kesser.)

Kid, et. pl. d. s. Gedens Unge. "Lam af Faarene, og Kid af Gederne." 5 Moseb. 14. 4. (Gedekid. 1 Moseb. 27. 9.) = Kid=skind, et. Skindet af en ung Ged. Kid=skinds Handsker.

Kied, adj. som føler Ulyst, Lede v. eller over noget. Kied af den idelige Gienta=gelse. Kied af at leve, af Livet. = Kiede, en. ud. pl. Kiedsomhed, Lede. (sielden.) kiedelig, adj. som kieder, volder Kiedsom=hed. — kiedsom, adj. pl. kiedsomme, og kiedsommelig, adj. som vækker og under=holder Kiedsommelighed. Det er et kied=somt Liv, han fører. At være kiedsomme=lig i sin Tale. En kiedsommelig Sinds=stemning (som medfører Kiedsomhed.) — Kiedsomhed, Kiedsommelighed, en. ud. pl. 1. den Tilstand i Siælen, da man føler Ulyst og Utilfredshed m. sig selv eller m. sit Selskab, da Siælens Virksomheds=drift enten ikke, ell. paa en urigtig, util=strækkelig Maade er sysselsat. At føle K. fordrive K. 2. den Beskaffenhed, at være kiedende ell. kiedsommelig. Selskabets K.

Kiede, v. a. 1. foraarsage Kiedsomhed. Hans Selskab kieder mig. En kiedende Samtale. "Jeg vilde gierne vide, om der er nogen Lov, som forbinder Folk til at lade sig kiede af kiedsommelige Naboer." Rahbek. — kiedes, v. n. pass. og kiede sig, v. rec. føle Kiedsomhed og Ulyst. Jeg kiedes v. hans Vidtløftighed. "I Siælens Evighed er Tiden, som du kiedes ved, kun som et Stænk i Havet." Evald. At kiedes

ved Livet; tiede sig ved en Forretning; i eens Selskab.

Kiede, en. (Catena.) s. Kiæde.

Kielder, en. pl.-e. [A. S. Cellare. T. og N. S. Keller.] et indrettet Rum, Afstukke ell. Værelse i den underste Deel af et Huus, enten ganske eller tildeels under Jordens Overflade, som benyttes, enten til at giemme noget i, ell. til Beboelse. At lægge Brænde, Øl, Viin i Kielderen. En hvælvet K. At boe i en K. Urteboden er i Kielderen. Huset er foruden Kielderen (Kielder-Etagen) tre Stokværk høit. En Viinkielder, Ølkielder, Brændekielder, &c. En Jordkielder ɔ: en i Jorden, eller i en Bakke gravet K. En Fangekielder, et underjordisk Fængsel. = Kielderdreng, en. D. som staaer ell. tiener v. Udsalget i en Viin- ell. Ølkielder. Kielderfolk, n. s. pl. Folk, som boe til Leie i en K. Kielderfødning, en. den, som er født ell. opfødt i en Kielder. (Olufsen om Brændsl. 78.) Kielderhals, en. Trappe, Nedgang fra Gaden ell. Gaarden til en Kielder, hvorover er indrettet et Slags Tag ell. Skuur. Kielderhul, et. 1. Lufthul i en Kielder, i Stedet for Vindue. 2. et lidet Afstukke i en K. Kielderkone, en. En Kieldermands Kone, ell. en Enke, som boer i en K. Kielderlem, en. Lem ell. Falddør f. Nedgangen til en K. Kieldermand, en. En Mand, som beboer, boer til Leie i en Kielder. Kieldermester, en. den, som har en betydelig Viinkielder under Opsyn. Kielderpige, en. i Vertshuse: den Tienestepige, det skienker Drikkevarer for Giæsterne. Kielderpost, en. P. hvorved Vandet postes af en Kielder. Kielderrum, et. Rum under et Huus, indrettet til Kielder. Kielderskriver, en. den, som f. Ex. ved Hoffet fører Regnskab over Viinkielderen. Kielderstue, en. 1. Stue i Kielder-Etagen. 2. Skienkestue i et Vertshuus. Kieldersump, en. Fordybning i en fugtig Kielder, hvor Vandet trækker til, og hvorfra det postes op. Kieldersvend, en. 1. Svend ell. Tiener i en Viinkielder. 2. d. s. s. Kieldermester. (forældet.) Kieldertrappe, en. T. som gaaer ned til en Kielder. Kieldervinde, en. En Indretning, bestaaende af to Træer, sammenføiede med Tværstykker, hvorpaa man lader store Tønder og Fade glide ned i Kieldere. (Moth.)

Kielen, adj. s. kiælen.

Kielke, en. pl.-r. et Slags smaa Slæder ell. Kaner. (Norsk.)

Kieltring, en. pl.-er. [Sv. Kältring.] 1. en Prakker, Stodder, Landløber; een, der hører til Udskuddet af den ringeste og laveste Almue. 2. een, der i sin Tænkemaade og Opførsel viser sig fra en slet, gemeen, nedrig Side; en Bedrager, slet Karl. [Efter Müller er "Grundbegreb[illegible] af en Kieltring den, som selv ingen Eie[illegible] dom har og derfor er tilbøielig til at [illegible] gribe sig p. Andres." Det sidste Mær[illegible] forenes dog ikke nødvendigen med Ord[illegible] men i Almuens Sprog og dagl. Tale [illegible] Kieltring (at blive til en Kieltring) [illegible] den, som saaledes forarmes, at han [illegible] kan svare hvad han skal, ell. betale [illegible] han skylder. Kieltringer kaldes og[illegible] Jylland de saakaldte Natmændsfolk. [illegible] ville udlede Ordet af det gamle Kotk[illegible] en ringe Huusmand, Hytteboer. (Ka[illegible] karlir. Kongespeilet. S. 327.) T. Köth[illegible] ner. E. cottager. Man kunde tænke [illegible] det svenske kälta, overhænge, træ[illegible] 3. figurl. et Slags meget smaa Kr[illegible] tvebakker, som i Alm. sælges efter [illegible] (V. S. O.) [Det bruges i endeel Sa[illegible] mensætninger, f. Ex. kieltringagtig, [illegible] (efter Kieltringers Skik og Art), Kie[illegible] tringlevnet, -pak, -skik, -unge; paa Kie[illegible] tringviis; men aldrig i den ædlere Sti[illegible]

1. Kiende, en. En liden Deel, ganske [illegible] Det er en Kiende for stort. "En Kiend[illegible] Suul til Brødet, det faaer J, en [illegible] maae." Øhlenschl. (Helge.) 2. Ogsaa [illegible] Tiden: b/ en Kiende, en lille Kiende. ([illegible] Tale.) "Det skulde du betænkt en Kiend[illegible] før; nu er det alt f. silde." Øhl. (Hake[illegible] Jarl.) — Kiendemaal, et. anføres sæd[illegible] i samme Bemærkelse.

2. Kiende, et. Mærke, Tegn, sandsel[illegible] Middel, hvorved noget kiendes ell. [illegible] kiendes. At tage K. paa een. (Sie[illegible] br. at tage K. af noget. "Man kan [illegible] tage Kiende af det, hvorpaa der ikke [illegible] sat Mærke." Müller.) At lægge et K. i [illegible] Bog. "Kiende p. en bestemt Chrystalli[illegible] tion." V. S. O. = Kiendemærke, et. pl.-[illegible] d. s. s. Kiende. særd. et udvortes Kien[illegible] ell. Kiendetegn, som gives en Ting, [illegible] den ei har af Naturen. At sætte Kiende[illegible] mærke paa noget. "Han tog den Steen — [illegible] opreiste den til et Kiendemærke." 1 Mos. 28. (Mindesmærke.) "Kiendemærke [illegible] holder sig til Mærke, som Kiendetegn [illegible] Tegn. Man seer paa Mærket, hvad [illegible] betegner; og slutter af Kiendemærket, [illegible] Tingen er." P. E. Müller. = Kiendetegn, et. pl d. s. Kiende, hvorefter man [illegible] stiller sig ell. dømmer om noget; særd. [illegible] Kiende, som Tingen har af Naturen, [illegible] er grundet i dens Natur. At dømme ef[illegible] visse Kiendetegn. Det er et K. paa en god, stærk Hest. "Keiseren lod hem [illegible] tage m. alle Kiendetegn p. Maade og [illegible] agtelse." Wandal. "Kiendetegn er et Tegn, hvoraf noget kan sluttes. — Hvor et Tegn umiddelbar vækker Forestilling om det Be[illegible] tegnede, er det intet Kiendetegn. Det er ikke Tankernes Kiendetegn, men deres Tegn." Müller.

ende, v. a. 2. [Isl. kenna.] 1. have delig Forestilling om noget, saaledes, an veed dets Beskaffenhed og Egenska- ell. saaledes at man kan skielne det ndre Ting. At kiende mange Planter eres Egenskaber; at kiende de skade- fra de uskadelige. At kiende hvidt fra At kiende een nøie; kiende een af on (personligen), af Udseende, af Navn ave hørt een nævne, omtale. "Histo- lærer os at kiende mange Mænds ꝛrd, som vi hverken kunne forstaae, egribe." P. E. Müller. Jeg har kiendt fra min Barndom. Jeg kiendte engang efunderlig Mand. Jeg lærte at kiende p. min Reise. (Ved en hyppig og util- lig Sprogfeil sætter man i lignende ermaader Objectet foran Infinitivet: lærte ham at kiende.) Barnet har at kiende Bogstaver. Det er mange siden vi lærte at kiende hinander. Bi lærte snart at kiendes." Ohl. Hakon 189.) "At kiende har en mere ubestemt rdning, end at fatte, forstaae, begribe; det bemærker i Alm. at kunne danne sig (meer eller mindre tydeligt, fuldstæn- t, tilstrækkeligt) Begreb om en Gien- ıd. — Man kan kiende noget uden at staae det; men Ingen kan forstaae , han ikke kiender." Müller. — At kiende noget, kiende til een, er deels d. s. s. ıde; deels bruges det for: have Erfaring , vide af at sige. Her kiender man kun til Iis og Snee. 2. mærke, bemærke. est pass. lade sig tilsyne.) Der kiendes én Nød, Mangel p. ham. "Allerede her e kiendes det ikke sielden, at der ere gle," o. s. v. Mynster. (Præd. 1823. 280.) mindes det, man tilforn har kiendt; nkiende. At kiende een paa Røsten, p. ıngen. Jeg kiendte hende, saasnart jeg ıe hende. Han er let at kiende ved sin ynderlige Dragt. 4. vedgaae, tilstaae. kiende sig skyldig, kiende sig at være ı noget skyldig. At kiende sig ved noget, noscere. (jvf. vedkiende sig og kiendes d.) "Den, som kiender sig ved Fæet." D. VI. 17. 8. "Ingen vover at kiende sig ved saaledes bandlyst Mening." Rahb. (D. V. 36.) 5. dømme, afsige Dom. "Og refter kiende og dømme, som de agte at svare." D. Lov I. 5. 20. "Han, min ommer, har mig ei fra Livet kiendt." alster. Retten kiendte ham skyldig. At ende i en Sag. "Thi kiendes for Ret" Domsformular. s. paakiende, tilkiende, ıderkiende. (Bemærkelsen: lære, under- se, er forældet. "Gud os sin Villie endte." Kingo. "Nød kiender nogen Kone spinde." Ordspr.) = Kiendelig, adj. og dv. som kan kiendes, som lader sig kiende, skille fra andre Ting; mærkelig, for- mmelig. Kiendelighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være kiendelig. (V. S. O.) Kiendelse, en. pl. -r. 1. en Dom, der affiges i en Sag om en vis under Sa- gen opkommen stridig Post, førend den egentlige Dom fældes. 2. en Dom af Volds- giftsmænd ell. andre, som ei ere egentlige Dommere. 3. en Afgift (forældet.) 4. Penge, som enten betales i Straf for Over- trædelse af Vedtægter ell. anden ubetydelig Forseelse, ell. til Vederlag for en modtaget Tieneste. At betale en K. til de Fattige; give nogen en K. for hans Umage. — Kienden, en. ud. pl. det, at kiende noget. = Kiendeevne, en. Evne til at kiende, tydelig Forestillingsevne. "Den menneske- lige Kiendeevnes Natur." A. Ørsted. (Eu- nomia. II. 279.) — Kiendelyst, en. Lyst, Attraa til at kiende noget. "Da intet mere frister min Kiendelyst, end det Originale." Bagg. Kiendenem, adj. som let kiender udvortes Gienstande. (V. S. O.) = Kien- der, en. pl. -e. den, som har en tydelig Forestilling om noget, har Forstand paa noget. En K. af Oldsager, Malerier. (Deraf: Kiendermine, en. At give sig en K. Kienderøie, et. At see noget med Kienderøie.) — Kiending, en. 1. Kien- den, Kundskab. (Deraf: Landkiending. Moth. Bogstavkiending. Sorterup.) At have K. af Land, til Skibs: at kiende af Kysternes Udseende, hvilket Land man har for sig. "Af gamle Mærker tag nøie Kien- ding." S. Blicher. 2. en Bekiendt. (Hol- berg.) "Han tør ikke blues derved hos sine Kiendinge." Bib. af 1550. Sir. 30. — Kien- dingsflag, et. Flag, som et Skib fører, for at vise hvilken Nation det tilhører, eller hvor det har hiemme.

Kiendes, v. n. pass. vedstaae, vedgaae at man kiendes, vedkiende sig, erkiende. Han vil ikke kiendes ved sin fattige Slægt. At kiendes ved sin Eiendom, kiendes ved stiaalne Koster. Hun kiendtes ved det, da hun saae det. (Tilforn ogsaa ud. præp. ved. At kiendes Gierningen ɔ: tilstaae.)

Kiendesøn, en. Søn, som er avlet uden for lovligt Ægteskab; naturlig Søn. (for- ældet.) "Kongens Kiendesøn." Bording. II. 172. [Formodentl. af v. a. kiende, og m. Hensyn til Vedkiendelse eller Adoption af en saadan Søn. jvf. Isl. Kenningar- son.]

Kiendetegn, et. s. Kiende.

Kiendsgierning, en. pl. -er. En Gier- ning, hvorom man har vis og tydelig Kundskab, som ligger klart for Dagen; haandgribelig Sag; Factum.

Kiendssag, en. d. s. s. Kiendsgierning. "Vitterlige og Kiendssager." D. Lov. I. 6. 22. "Vi kunne holde os til den afgiorte Kiendssag, at disse Bygningsværker uden Tvivl ere de ældste Monumenter." M.

Kiendskab, et. ud. pl. 1. det, at kiende Ting eller Personer; især Kundskab om Personer v. Omgang. At have K. til en Sag. Jeg har ikke meget K. til ham. "Kort var mit Kiendskab kun til dine Brødre," Ohlenschl. (Hakon J.) At komme i K. med een. 2. Personer, som man kiender (Bekiendtskab.) Jeg har intet, et vidtløftigt K. der i Byen. Een af mit K.

Kiendt, adj. v. bruges baade som egentl. partic. af kiende (jeg har kiendt ham længe), og som adj. for bekiendt. At være vel kiendt i et Huus, i en Egn.

Kiep, en. pl. -pe. [Isl. Keppr.] en Stav, især til at støtte sig ved, en Stok. (jvf. Stok, 2. "Kiep var den almindelige Benævnelse p. det Stykke Træ, der, f. Ex. som en tynd Green, berøvet sine Sideskud, beqvemt kunde føres i Haanden. — Ogsaa til Vognhiul og Redskaber kunne Kieppe bruges." Müller. s. Vognkiep.) At gaae v. Kiep, støtte sig p. en Kiep. En Hasselkiep. Han er voxet fra Riset til Kieppen. "Der hører en fei Kiep til en trædsk Ryg." Ordspr. = a) **Kiephest**, en. Kiep, som Børn ride paa, i St. for en Hest. figurl. en vis Gienstand, som een har megen Kierlighed for, ell. idelig taler om. "Enhver menneskelig Rytter rider igiennem Verden p. sin særegne Kiephest." Bagg. (Labyr. I.) **kiephøi**, adj. overmodig, ubeskeden. (i V. S. D. kæphøi, af Isl. Kapp.) **Kiepstok**, en. de to Stykker Træ i Vognen over Axelen, hvori Vognkieppene sættes fast. b) **Kieppebaand**, et. pl. d. s. tynde Baand til Bøtter og Fierdinger, som dannes af flækkede Hasselkieppe. c) **Kiepshug**, et. pl. d. s. Hug, Slag som gives een m. en Kiep. (Stavshug. D. Lov. VI. 9. 18.)

Kierne, v. a. 1. [Isl. kirna. A. S. cernan.] giøre Smør af Fløden ved at støde og bevæge den i en Kierne. At kierne Smør. I Dag kierne vi. = **Kiernemelk**, en. den m. ostagtige Dele og nogle Smaadele af Smør blandede Melk, som bliver tilbage naar Smørret v. Kierning har adskilt sig. [N. S. Karnmelk.] **Kierneværk**, et. en stor Kierne p. Herregaarde, som drives v. Hiul, der omdreies v. Hestekraft. — **Kierning**, en. 1. Gierningen at kierne. 2. saameget Smør, som p. eengang kiernes.

Kierne, en. pl. -r. [A. S. Cerene. N. S. Karne.] et rundt Trækar, dannet som en høi Bøtte, hvori man adskiller Smørret fra Vallen og de ostagtige Dele i Fløden, ved Hielp af en Stang (Kiernestaven ell. Kiernestangen), som bevæges op og ned. = **Kiernehest**, en. H. som trækker et Kierneværk. **Kiernehorn**, et. en Hornring, der sættes over Kiernestangen, og lukker for Aabningen omkring denne i Kiernelaaget. **Kiernehuus**, et. Huus paa en stor Avlsgaard, hvor Kier[...] ell. Kierneværket er. **Kiernemæ[...]** Kierneværk (under v. kierne.) **Kier[...]**stang, en. En Stang, forsynet i En[...] m. et Bræt med Huller i, der stødes o[...] ned i Kiernen. **Kiernevinde**, en. [...] ell. Indretning, hvorved Kiernestangen [...]tere bevæges. (V. S. D.)

Kierne, en. (Frugtkierne.) s. Kier[...]

Kiertel, en. pl. **Kiertler**. [...] Dele i dyriske Legemer, der tiene til [...] Vædskers Affondring; f. Ex. Spytkie[...] Sædkiertler, o. fl. = **Kiertelbyld**, en. [...] i Halsen, Hævelse i Halskiertlerne. Str[...] (V. S. D.) **Kiertelhævelse**, en. [...]turlig Hævelse i Kiertlerne i en [...] gemsdeel. **Kiertelknude**, en. En [...] Kiertelhævelse. **Kiertellære**, en. Læ[...] om Kiertlerne i det menneskelige Legem[...] (Adenologia.) **Kiertelsyge**, en. syg[...] Tilstand i Kiertlerne i hele Legemet.

Kievle, en. pl. -r. [Isl. Kefli.] [...] rundagtigt Stykke Træ af maadelig St[...]relse. (s. Rodkievle.)

Kige, v. n. og a. 1. og keg, keget. [...] S. kieken.] see nøie til, ind i, efter [...] paa noget. At kige efter en Forbigaaen[...] Kige igiennem et Glas, kige ind at D[...]ren, ud ad Vinduet. At kige p. Fol[...] kige frem ↄ: vise sig, stikke frem. 2. [...] v. a. i den Talemaade: At kige Stier[...] (Af kige kommer frequent. kikke, v. n. [...] see hurtigen, ofte og løseligen i ell. p[...] noget; dog kun i dagl. Tale.) = **Ki[...]glas**, et. Glas, hvorved Synet forst[...] Seeglas. — **Kighul**, et. Hul, til at [...] igiennem. Kighul paa en Dør. — **Ki[...]gert**, en. s. Kikkert. — **Kigen**, en. Gie[...]ningen at kige.

Kighoste, en. ud. pl. [N. S. Kiek[...]hoost.] en krampagtig, af en [...] Lyd ledsaget Hoste, som Børn især p[...] faae.

Kiil, en. Brok (som nu ikke bruges); Tarmeløb. (Colding. Grams Nach[...]

Kiis, en. ud. pl. i Mineralogien: [...] metallisk Blanding af forskiellig Art: Jer[...] kiis, Kobberkiis, Svovlkiis, &c.

Kikkert, en. pl. -er. [N. S. Kieker.] et optisk Redskab til at see fierne Gien[...]stande, bedre end m. de blotte Øine, da[...]net som et Rør, og forsynet m. flere s[...] Glas; Seerør.

Kilde, en. pl. -r. [T. Quelle. Isl. K[...]da, et Kar. I Jylland er Kield en Brønd.] 1. Sted, hvor Vandet vælder op af Jor[...]den; it. Vandet, der vælder op og [...] fra Vældet. At følge Kildens Løb. "[...] seer i Kilden ned; og [...] mit [...] kiender." M. S. Buchholm. 2. figurl. [...]spring, Ophav, Anledning. "[...] kens Smill mit Uheld[...]." [...] D. Wiehl. Kilden til [...]

ere Kilden til den nyere Lovgivning. ovene begyndte at blive en Kilde til Rigdomme." Kampmann. "Betragt- en af den hele Skabning kan være os Kilde til den største og reneste Glæde." nster. Historiske Kilder, kaldes samtl- Forfattere, Aarbøger, Actstykker, m. v. Kildeaare, en. Vandaare i Jorden. debad, et. af Jorden opvældende varmt . (Moth.) Kildebred, en. Kildens, ebækkens Bred. Kildebæk, en. d. Bæk; i Særd. Bækken, i Nærheden Kilden ell. Vældet. Kildedrik, en. Drik Vand af en Kilde. (Øhlenschl.) defrø, en. den almindelige Frø. Rana ulenta. Kildegang, en. Vandets ende Løb i en Kilde; Kildeløb. (Øhlen- eger.) Kildegiest, en. den, som ger en Sundhedskilde ell. en Kildebøi- Kildeløb, et. Kildegang. Kil- arked, et. Marked, der tilforn holdtes adskillige Kilder i Danmark, som Al- n paa en vis Aarstid, især ved St. nsdag, besøget. Kilderejse, en. R. til en Kilde (som Kiøbenhavnernes R. Dyrehaven.) Kildesalt, et. S. som s af Saltkilder. (Brünnich.) Kilde- d, et. reent og hvidt Sand, som ved devæld fremskylles af Jorden. Kilde- ng, et. Kildevæld. (Arrebos Her. 106. a Skiold mod Stormens Magt, du despringets Moder." Tullin.) Kil- d, en. den Tid paa Aaret, hvori Folk e at besøge en Kilde (hos Kiøben- nere den saakaldte Dyrehave-Tid.) rdi Mode eller Vane drager dem til ehaven i Kildetiden." Rahbek. (D. VI. 698.) Kildevand, et. Vand af K. Kildevang, en. Vang ell. Eng, r en Kilde har sit Udspring, ell. som den r igiennem. (Grundtv.) Kildevogn, Vogn, hvorpaa man ager til Kilden Dyrehaven.) Kildevove, en. Kil- s eller Bækkens Bølge. "Den blanke devove saa høit i Straaler sprang." undtv. Kildevæld, et. Sted, hvor den vælder op; it. det af Jorden opvæl- de Vand.

Kildebeen, et. pl. d. s. [af en anden komst.] Laarbeen paa Høns og andre gle.

Kilden, adj. pl. kildne. [kildren. Evald. eldre Dansk: kiddel.] 1. som let kan kil- s, tilbøielig til at føle Nerverne pirrede Berøring ell. Kildren. 2. figurl. a) som kan stødes ell. blive vred, pirrelig, øm- ende. "Og Drengen — er lidt fremfu- d, lidt rask, lidt kildren." Evald. b) asrelig, betænkelig at røre ved. En kil- n Sag. (V. S. O.) = Kildenhed en. . pl. Beskaffenheden, at være kilden.

Kildre, v. a. 1. berøre een sagtelig p. gemets mest pirrelige, ømskindede Dele, og derved vække en pirrende, til Grad behagelig. i en høiere Grad t agtig Fornemmelse. "Hykleren, sc grer ham og kildrer ham t. Døde." 2. figurl. fornøie, tilfredsstille; i A som oftest i ufordeelagtig Mening. drede hans Stolthed, Egenkiærlighe forfængelighed. "Det Underfulde kildr mere, jo mere det er uden Samm og Betydning." Mynster. "Ved grnde Perioder at kildre Ørene." (N. Klim. 238.) En kildrende Hevn. "Naar de kildrede Øret m spil og Riim." Sneedorf. "Den hvis Hierte kildredes født af den Bagg. = Deraf: Kildren, en. "Lad Daarer sig m. flygtig Kildren Baggesen.

Kile, en. pl. -r. [Sv. Kil. T. N. S. Kiel. jvf. Kegle.] 1. i langagtigt, enten fladt, rundt ell tet Legeme, som er tilspidset, ell. i Ende smallere, fladere, tyndere og end i den anden. Saaledes: en Jern (Vægge) ell. Træ til at klø med; et Stykke Tøi af denne S som fældes ind i noget; et Stykke kiledannet Form; Kilen p. en P m. m. 2. i en herfra noget afvige mærkelse br. det for: et afskaar tykt Stykke. En Kile Brød, Flesl Tale.) = Kilebeen, et. Et vist Hiernestallen. kiledannet, adj. Skikkelse af en Kile. Kileskrift, vist Slags Skrift, der findes pa persiske Monumenter.

Kile, v. a. 1. drive Kiler i, fa Kiler. At kile en Plov. At kile no men. (Som v. n. i Hverdagssprog kile paa ɔ: skynde sig. N. S. kilen kilen, at rende, løbe bort.)

Killing, en. pl. -er. [Isl. Ké Kattens, Harens og Kaninens U Harekilling, Kattekilling.

Kilte, v. a. 1 [Isl. kiölta.] bl Klæder op over Hofterne ell. paa for at hindres af dem. At kilte K op; kilte op om sig. Ogsaa rec kilte sig op. = Kiltebaand, et. hvormed man kilter Klæderne op. tebrog, en. og Kiltebuxer, n. s. p og vide Buxer. (forældet.) K en. En stor Kniv, der hang v. Ki det. (forældet.) Kiltested, et. B — Kiltning, en. Opkiltning.

Kime ell. Kiim (V. S. O.) en. mer. [N. S. Kiem.] Spire (so brugeligt), Sædspire, Frøspire. telæren skielnes imellem Kimen lum) og Spiren. "Kimen er de ligste Deel af Frøet, og ligger gie lem to Frøklapper. Af Kimen Spiren sig, og deler sig i to Dele

gelspiren og Rodspiren." Müller. (D. Synon. II. 321.) "Maaskee der lagdes ned den første Kime til al vor Fremtids Held." J. Smidth. = Deraf: Kimeblad, et. pl. -e. de første Blade, som følge efter Frøbladene. (Olussen.) Kimekraft, en. Spirekraft. — kime, v. n. 1 skyde Spirer, spire (som er mere dansk og mere brugeligt.)

Kime, v. n. 1. [E. chime.] 1. slaae Slag i Slag m. Knevelen p. den ene Side af en Kirkeklokke. Det kimer. At kime paa Klokken. 2. lyde som Klokkerne naar der kimes. Klokkerne kime. (Øhlenschl.) — Deraf: Kimen, en. Kimen med Klokkerne. Kimer, en. pl. -e. den, som er i Arbeide med at kime.

Kiming ell. Kimming, en. i Søsproget: den yderste Grændse af Synsviden ell. af den synlige Horizont; Synskreds. "Det glimter i Kimingen." Thaarup. [Holl. og N. S. Kim, Kimme, den yderste, fremragende Rand af noget (f. Ex. af Staverne i en Tønde); men især om Horizonten.]

Kimse, v. n. 1. (har.) 1. Hesten kimser, naar den slaaer m. Nakken, f. at forjage Fluer og Bremse, der stikke den. 2. At kimse ad noget, kaste m. Nakken ad noget ɔ: forsmaae, foragte det. (dagl. T.) "Hun, der ad Mandfolk kimser, døer som Pige." S. Blicher. (Isl. kima, spotte, giøre Nar af.)

Kind, en. pl. -er. [Isl. Kinn.] Sidedelen af Ansigtet neden for Øinene og ind til Hagen. "Falmet er den Kind, som Ungdoms Rose bar." M. S. Buchholm. = Kindbeen, et. et af de parrede Ansigtsbeen, som danne den meest fremstaaende Deel af Kinden. (Ossa zygomatica.) Kindgrøft, en. Fordybning i Kinderne, Smilehul. (V. S. O.) Kindhest, en. [Isl. Kinnhestr.] et Ørefigen. "En Kindhest taale og den stikke i sin Lomme." Holb. P. Paars. Kindkiæde, en. Kiæden, som gaaer fra den ene Bidselstang til den anden. Kindklove, en. Sygdomstilfælde hos Heste, hvorved de ei kunne tygge Foderet. Kindskæg, et. Skæg, som voxer p. Kinderne. (Kongespeilet. Dansk Overs. S. 288.) Kindtand, en. pl. -tænder. de Tænder bag i Munden, som især tiene til at knuse og male Føden. (Axeltand.)

Kinding, en. det udskaarne Hul i det Stykke Træ i Forvognen, (Kindingstræer) hvori Vognstangen fæstes. (Moth.)

Kindsteen, en. pl. d. s. [uvis Oprindelse.] Sidestenene i en Steenkiste, der indfatte det aabne Rum, som kaldes Sluget. (Gierfings Anviisn. i Landoec. I. 42.)

Kiortel, en. pl -er og Kiortler. [Isl. Kyrtill. A. S. Cyrtel.] udtales stedse (undtagen i det høitidelige Sprog) og skrives i Alm. Kiole. Et Klædebon m. Ærmer, af forskielligt Snit og Form. Deraf: Kiørtelslig ell. Kioleslig (Bagg.), Kiole-knap, Kiolekrave, Kiolelomme, Kiole-skiød (den nederste Deel af Kiolen, [illegible] denfor Rygstykket ell. Bæltestedet), Kio-leærme, o. fl. lignende. — kiolklædt, adj. som gaaer med Kiole, har Kiole paa.

1. Kippe, en. pl. -r. et slet Huus, [illegible] ringe Bolig. [Især om Vertshuse; det [illegible] Kneipe. N. S. Klippkrog; og Kiff, en ussel Hytte. Brem. W. B.] "S[illegible] i Lade, som i Lo, saavel i Kippe, [illegible] Kro." Bagg (Dansana. II. 259.) Der[illegible] Horekippe. — Kipperender, en. den, [illegible] løber om i gemene Krohuse og Horek[illegible] (Moth.)

2. Kippe, en. En spæd Kalv. ([illegible] dagl. T. meest som et Ord, hvormed [illegible] kalder paa Kalve.)

1. Kippe, v. a. 1. [Isl. kippa.] 1. [illegible] drage hurtigen. At kippe til sig. ([illegible] 2. til Skibs: At kippe Ankeret ɔ: [illegible] Ankerfligene op p. Siden af Skibet m. [illegible] Kiphage. 3. Køer og Faar kippe [illegible] naar de ikke ville lade Melken ned i [illegible] de malkes. 4. at kippe en Mynt ɔ: [illegible] tage saameget af dens Metal, som den [illegible] overvægtig.

2. Kippe, v. n. 1. bevæges hastig[illegible] banke, slaae. Hiertet kipper. (dagl. T.)

Kipper, et. ud. pl. Bomuldstøi, [illegible] væves saaledes, at Islætten krydser [illegible] degarnet, ikke i lige, men i skiæve Vinkl[illegible] — kippre, v. a. 1. væve Tøi som Kipp[illegible] meest i part. pass. kippret Tøi.

Kirke, en. pl. -r. [Isl. Kyrkia.] 1. en Bygning indviet til Gudstieneste, [illegible] den christelige; et Gudshuus. (Om [illegible] Religioners Gudshuse bruges som [illegible] Tempel; om Jødernes: Synagoge; [illegible] Mahomedanernes: Moskee.) jvf. Temp[illegible] "Vore Kirker kunne undertiden i en [illegible] stemt Mening vel kaldes Templer; og [illegible] er Tilfælde, hvor det bliver baade an[illegible] digt og høitideligt, at bruge dette Nav[illegible] Synon. 2. en Menigheds Forsamling [illegible] Gudstieneste i en saadan Bygning. [illegible] gaae i Kirke, forsømme Kirken. "Lige[illegible] Kirken ikke blot gavner dem, der selv [illegible] gen holde sig til den." Mynster. Jeg [illegible] i Dag været i Kirke. [Derimod: Jeg [illegible] engang i Kirken (som der tales om); [illegible] kom ikke ind i Choret.] 3. Samfund [illegible] de Mennesker, der bekiende sig til een [illegible] have een Religion. Den christelige Kir[illegible] Den romersk-catholske, den lutherske [illegible] At sættes i Kirkens Band. "Kirken er [illegible] Samfund af slige Mennesker, der have [illegible] samme Forestillinger om Gud og deres [illegible] hold til ham." Birkner. 4. i en anden [illegible] tydn. forstaaes v. Kirken de Indretning[illegible] og den Magt, som tiene til at styre og [illegible] ligeholde det kirkelige Samfund. Kirke[illegible]

ve. (s. Kirkeret.) Strid imellem Kirkens
Statens Magt. = Kirkeaar, et. det
istlige Aar, der regnes fra første Advents-
ondag. Kirkeager, en. Ager, som til-
rer en K. Kirkeandagt, en. Andagt,
udsdyrkelse i en Kirke. Kirkeandagt og
uusandagt. Kirkebakke, en. B. hvor-
a en Kirke er bygget og Kirkegaarden an-
gt. Kirkebestilling, en. et Embede v.
Kirke; Kirkeembede. Kirkebetient,
. den, som har et Kirkeembede, især et
vere. "Præster og Kirkebetiente." D. L.
irkebillede, et. Helgenbillede i en Kirke.
irkeblok, en. Blok i ell. udenfor Kirken,
ori Gaver nedlægges. Kirkebod, en.
n Straf ell. Poenitentse, som Kirkelovene
reskrive. Kirkebog, en. 1. Bog, hvori
sdte, Ægteviede og Døde i en Menighed
dføres. 2. Regnskabsbog for en Kirke.
irkebro, en. brolagt Kirkevei. (Moth.)
irkebrud, et. Indbrud i en Kirke. (Moth.)
irkebryder, en. den, som gjør Indbrud
en Kirke; en Kirketyv. Kirkebryllup,
. B. som skeer ved Vielse i en Kirke;
odf. Stuebryllup. Kirkebrød, et. Kir-
oblat. Kirkeby, en. Landsby, hvori
ognekirken er. Kirkebygning, en. 1. en
ygning, som er bestemt til Kirke. 2. Ar-
idet v. en Kirkes Opførelse. Kirkebøn,
. Bøn, som er befalet at holdes v. Guds-
enesten. Kirkedaab, en. D. som for-
ttes i en K., modf. Hiemmedaab. Kir-
dag, en. D. hvorpaa der holdes Kirke-
eneste. (Moth.) Kirkedegn, en. s.
egn. kirkedøbt, adj. v. døbt i en K.
nodf. hiemmedøbt.) Kikkeeier, en. den,
m ejer en K. med dens Tiender og andre
ettigheder og Eiendomme. – Kirkeem-
de, et. d. s. s. Kirkebestilling. Kirke-
der, en. pl. -fædre. Lærefædre i Chri-
ndommens første Aarhundreder. Kir-
fest, en. 1. en Religions-Høitidelighed i
lm. 2. særd. i catholske Lande: den aar-
ge Høitid til Erindring om en Kirkes
ndvielse. Kirkeflekke, en. En Flekke
l. liden By, som har Sognekirke. (Bag-
sen. Labyr. II. 303.) Kirkeforbedring,
. bedre Indretning af Kirkevæsenet og
n udvortes Religion; Reformation. "Ved
irkeforbedringen beholdt den engelske Kir-
endeel af de catholske Skikke." Schytte.
irkeforretning, en. F. eller Handling,
m hører t. Gudstienesten og dens Skikke.
irkeforsamling, en. høitidelig Forsam-
ng af valgte Repræsentanter for en Kirke
3); Kirkemøde, Concilium. Kirkefor-
ander, en. s. Kirkeværge. Kirkefred,
. offentlig Sikkerhed for Kirken, Guds-
enesten og dem, som besøge den. Kir-
færd, en. Reise til en Kirke. Kirke-
aard, en. En til Begravelse bestemt og
dviet Plads ved ell. omkring en Kirke;
an ogsaa borte fra Kirkerne.) Deraf:

Kirkegaardsmuur, o. fl. Kirkegang, en.
1. Vei, man har at gaae til Kirke. (V. S.
O.) s. Kirkevei. 2. en af de Gange i en
Kirke, som dannes ved Pilleraderne. 3.
Gierningen at gaae i Kirke, bivaane Guds-
tienesten. At holde sin Kirkegang (om
en Kone, der første Gang efter Barsel-
seng gaaer i Kirke, og som paa Landet
kaldes en Kirkegangskone.) Kirke-
gods, et. Gods, som tilhører en Kirke.
Kirkeherre, en. Kirkeeier, Kirkepatron.
Kirkehielp, en. Hielp, Bidrag, v. Sam-
menskud af Kirkerne i et Land, især til en
enkelt Kirkes Bygning eller Forbedring.
(Hertels Beskr. over Aarhuus Domk. I. 1.
S. 83.) Kirkehimmel, en. et Kirkeloft.
Kirkehistorie, en. Beretning om den chri-
stelige Kirkes Skiebne. (s. Kirke, 3.)
Kirkejord, en. 1. J. som tilhører en Kirke.
2. uegentlig for: Kirkegaard. "Og Kon-
gehøi m. Kirkejord ombyttes." Grundtv.
(Qvædl. S. 211. 202.) Kirkekiøb, et.
1. K. som sluttes om en Kirke. 2. Priis,
hvortil Kirkens Korn ansættes; ell. gang-
bar Kornpriis i et Sogn. Kirkekiørsel,
en. K. som Bønderne maae giøre f. deres
Sognekirke. Kirkeklokke, en. Klokke
i eller ved en Kirkebygning. Kirke-
klæder, n. s. pl. 1. Klæder, som Kirkebe-
tiente bære under Gudstienesten, 2. Høi-
tidsklæder. Kirkeknap, en. den øverste
Spids p. en K. eller et Kirketaarn. Kirke-
laage, en. En liden Dør p. en Kirkegaards-
muur. Kirkelade, en. L. hvori Kirkens
Tiendekorn skulde giemmes. (D. Lov. II.
22. 72.) Kirkelehn, et. L. som tilhører
Kirken, geistligt Lehn. Kirkeleie, en.
L. som betales til en Kirke. Kirkeliig,
et. L. som skal begraves i en K. Kirkelov,
en. geistlig Lov. Kirkelys, et. Alterlys,
ell. andre, som bruges i Kirken. Kirke-
lærer, en. 1. Een v. en Kirke ansat Læ-
rer; ell. en geistlig Lærer. "Kirkens Un-
derbestyrelse blev betroet til en Forsamling
af Kirkelærere i hver Menighed." Schytte.
2. d. s. s. Kirkefader. (O. Guldb.) Kirke-
messe, en. d. s. s. Kirkefest 1, 2. Kirkemøde
ell. Kirkemøde, et., en Kirkeforsamling.
Kirkemusik, en. Musik, som er indrettet
til at bruges ved Kirkefester; Musik, som
opføres i en K. Kirkeoblat, en. pl. -er.
O. som br. ved Nadverens Sacramente.
Kirkeordinants, en. Anordning f. Kirke-
skikkene; nu: Ritual, Kirkeritual. Kir-
kepatron, en. Kirkeherre. Kirkepille,
en. opmuret Pille, som bærer en Kirke-
hvælving. Kirkeport, en. Hovedind-
gang p. en Kirke (ell. Kirkegaard.) Kir-
kepsalme, en. s. Psalme. Kirkeraad, et.
Samfund af flere Mænd, der have Opsyn
med ell. dømme i geistl. Sager. Kirke-
ran, et. den Forbrydelse, at frastiæle ell.
paa anden Maade berøve en Kirke dens

Eiendom. Kirkeregnskab, et. Regnskab over en eller flere Kirkers Indkomster og Udgifter. Kirkeret, en. Indbegreb af Kirkelove; canonisk ell. geistlig Ret. Kirkeritual, et. s. Kirkeordinants. Kirkerotte, en. i Talemaaden: "Saa fattig som en Kirkerotte" ɔ: yderlig fattig. Kirkerov, et. 1. Kirkeran. 2. det, som er ranet fra en Kirke. Kirkerøver, en. den, som bestiæler, røver fra en Kirke. Kirkesag, en. geistlig Sag. "Man hørte deres Betænkning og Raad i Kirkesager." Schytte. Kirkesamfund, et. Samfund af Mennesker, som have een Religion. Det christne K. Kirkesang, en. høitidelig Sang, der udgiør en Deel af Gudstienesten. Kirkesanger, en. den, som er bestikket til at forestaae Sangen i en Kirke. (en ny Benævnelse i Stedet for: Degn.) Kirkeskat, en. 1. Skat, som Kirkerne udrede til Staten. 2. Kostbarheder, som en Kirke eier. Kirkeskik, en. pl. -skikke. Skikke, som efter Anordning og Vedtægt følges v. Gudstienesten. Kirkeskole, en. Hovedskole i et Sogn. (Saaledes skielnes i Kiøbenhavn imellem Kirkeskoler og Fattigskoler.) Kirkeskov, en. Skov, som tilhører en K. Kirkeskriver, en. Regnskabsbetient v. en K. Kirkesmykke, et. Smykke, Klenodie, som tilhører en Kirke. Kirkesogn, et. d. s. s. Sogn. Kirkespiir, Spiir, spidset Taarn p. en K. Kirkesplid, en. Splid om Religionsmeninger i et nyt Kirkesamfund. "Den s. saa mange Giæle forargelige Kirkesplid." Wandal. (Mindesm. I. 107; hvor det br. for: Schisma.) Kirkestade, et. Stolestade. Kirkesti, en. Sti, Gienvei til en K. Kirkestol, en. Stolestade i en Kirke. Kirkestraf, en. Straf, som tilkiendes efter Kirkeloven. Kirkestævne, et. Møde, som Sognemændene holde uden for deres K. Kirkesvale, en. et Slags Svaler. Hirundo apus. Kirkesyn, et. Syn ell. Besigtigelse over en Kirkebygnings Tilstand. Kirkesølv, et. 1. Sølvtøi, som tilhører en K. 2. Sølv, skrabet af en Kalk ell. andet Sølvtøi i en Kirke, hvormed dreves Overtro. Kirketaarn, et. Et paa eller ved en K. opført Taarn. Kirketavle, en. T. hvorpaa Gaver indsamles under Gudstienesten. Kirketid, en. Tid at gaae i Gudstienesten. Kirketiende, en. den Trediedeel af Tienden (ell. hver tredivte Kiærv), som tilhører Kirken. (s. Tiende.) Kirketiener, en. d. s. s. Kirkebetient. Kirketieneste, en. offentlig Gudsdyrkelse i en K. Kirketoft, en. Toft ell. Mark, som tilhører en Kirke, og ligger ganske nær ved samme. (Grundtv.) Kirketugt, en. ud. pl. 1. Haandhævelse af den udvortes Gudsdyrkelse blandt et Kirkesamfund, og Straf f. Overtrædelser af Kirkens Love, ell. for et forargeligt Levnet, som tilkiendes efter K… Love. 2. Ordens Haandhævelse v. Gudstienesten. (V. S. O.) Kirketvang, e… Religionstvang, som udgaaer fra en he… skende Kirke. (Grundtv.) Kirkevo… den, som begaaer Kirkeran. Kirkeugl… en. et Slags Ugle, der bygger i Taa… og gamle Mure. Strix ulula. Kirke… en. Vei til en vis Kirke. Kirkevi… en. 1. Gierningen at indvie en K. 2. … tevielse, som skeer i en K. Kirkeviin, e… V. som bruges v. Altergang. Kirkevin… due, et. V. i en Kirke, ell. som ligner … Vinduer, der pleie at findes i en Kir… Kirkeværdighed, en. geistlig Værdighed, kirkeligt Embede. "Den dobbelte Kirkeværdighed faldt ham nu besværlig." Sa… dal. Kirkeværge ell. Kirkeværger, e… den, som fører Opsyn m. en Kirkes In… komster, og i andre Maader paaseer de… Tarv.

Kirkelig, adj. som hører til en Ki… (3), vedkommer Religionsskikke og Gi… hed. Kirkelige Indretninger, Anordni… "De kirkelige Samfund." Mynster. … 1823. I. 4. (brugt i nyere Tider; men … almindeligt.)

Kirsebær, et. pl. d. s. Frugten af Ki… bærtræet (Prunus Cerasus) med dets … arter, ligesom og af de forædlede Ar… af det vilde Kirsebærtræ (Prunus avi…) Deraf: Kirsebærbrændeviin, Kirsebær… kiærne, Kirsebærsteen, Kirsebær… Kirsebærviin, m. fl.

Kis, en Lyd, hvormed man lokker Kat… hvoraf Ordet bruges i dagl. T. for: … Kat. (Isl. Kisa.) Der skal Ingen … Kis til min Kat derfor ɔ: giøre mig … derfor. (Talem.)

Kisel, en. i Mineralogien: en vis Steen… art. Silex. Deraf: kiselartet, Kisel… Kiselvædske, o. fl. i Naturvidenskaben … gelige Sammensætninger. (s. ogsaa Flint…) — Kiselsteen, s. Flintesteen.

Kiselinke, en. pl. -r. i dagl. og … Tale: et ukydsk, letfærdigt Fruentimmer (Holbergs Comedier.)

Kiste, en. pl. -r. [Isl. Kista. … Cyst.] 1. i Alm. et lukket Giemme… saasom i nogle Sammensætn. en Daar… Skarnkiste, Steenkiste (under en Vei); … i andre Tilfælde: et Fangested, en … En Aplekiste, Ilderkiste. 2. en Kasse, … fast Laag og Lukke ell. anden Lukkelse … K. med Linned. En Pengekiste, … (Kiste br. ogsaa ofte i d. Tale for Kiste…) — Kistebeslag, et. Hængsler og andet Beslag p. en K. Kistebord, et. B. … Skab under. (Moth.) Kistebund, … Bunden, de underste … i en Kiste. … giemmt sine Penge p. Kistebunden. Kistebænk, en. B. i en … m. et … under, der oplukkes … som en Ki…

kefod, en. løs Fod til at sætte en K. . kistegiemt, adj. giemt, nedlagt i K. Kistegods, et. Gods, som giem= ell. føres i en Kiste. Kistekiole, en. Kistekæder, n. s. pl. hos Almuen: Høi= klæder, Stadskiole. kistelagt, adj. t i en Kiste, især Ligkiste. Liget er nu lagt. Kisteledike, en. et Rum, Af= e oven i den ene Ende af en Kiste til aasager. Kistevogn, en. V. med og lukket Fading som en Kiste.

Kit, et. ud. pl. [N. S. og T. Kitt.] fet, bindende Materie, som bruges til fæste ell. sammenføie haarde Legemer. dueskit, Marmorkit.

Kitte, v. a. 1. fæste, sammenføie med . At kitte en Rude.

Kittel, en. pl. -er og Kitler. (tydsk.) Lerredskiortel.

Kiv, en. ud. pl. [Isl. Kif. N. S. Kief.] rtte, Strid. At yppe Kiv. At ligge i o og Strid med een. "Thi af en liden g ei reises saadan Kiv." Holb. (P. P.) iv er egentlig en Trætte med Ord. — n Kiv er tillige en heftig Trætte; og ledes kan det figes m. Sandhed (i Ord= oget): "Ofte kommer stor Kiv af liden ætte." Müller. (Tilforn brugtes Kiv aa om Krig, Feltslag; nu begynder , især i Talesproget, at gaae af Brug. . Strid.) = kivagtig, adj. trættekiær. u udfriede mig fra kivagtige Folk." 2 m. 22. 44. Kivagtighed, en. ud. pl. bøielighed til at kives; Trættekiærhed.

Kives, v. n. pass. kivedes. [N. S. ki= n.] holde Kiv, trættes, skiendes, klam= . "Og han sagde til dem: kives ikke v. ien!" 1 Moseb. 45. 24. "Da kivedes Jø= ne iblandt hverandre." Joh. 6. 52. "Og ne — at de ikke kives om Ord, som er ingen Nytte." 2 Tim. 2. 14. (v. n. at e, som jævnlig forekommer i D. Bibel, forældet.) jvf. kævles. — kivesyg, adj. ttekiær. Kivesyge, en. ud. pl. Træt= iærhed. (V. S. D.)

Kiæbe, en. s. Kiæve.

Kiæde, en. pl. -r. [Isl. Kédia.] 1. en nke. "Nei, ingen ædel Daad kan tæn= udi Kiæder." Storm. "Der, hvor Ar= d græd i tunge Kiæder." Bagg. (U. Arb. 117.) "Fruentimrene have Kiæder uldkiæder) om Halsen; Slaverne Læn= om Benene." Müller. (Lænke er vel ældre Ord i Sproget; men at det, som üller vil, allene skulde bruges om virke= e, tunge Kiæder, er ikke rigtigt. Dog Lænke sieldnere uegentlig og i figurl. tryk. f. f. Ex. Kiæderegning, Kiædeslut= ng, Kiædesting. At danne en Kiæde, j. v.) 2. en sammenhængende Række af e Ting af eet Slags. Biergkiæde, Tan= iæde. En K. af Ulykker, af Slutnin= . "Et Led af Naturens Kiæde." Sneed. "Et Liv, som var en K. af lutter dydige Handlinger." Samme. At danne en Kiæde siges om Fodfolk, naar de fegte adspredt. At giøre Kiæden ɔ: en vis Vending i Dands. 3. Kiæden hos Vævere d. s. s. Rendegarn. = Kiædebom, en. den Bom i en Væv, hvorom Rendegarnet vindes op. Kiædedands, en. et vist Slags Dands. (V. S. D.) kiædedragen, adj v. kiæ= dedragen Jord, som er afmaalt v. Kiæde= maaling. Kiædegang, en. 1. Fleres Gang i sammenhængende Række. figurl. Begivenhedernes K. 2. et vist Slags Sye= ning paa Linned. (V. S. D.) Kiæde= hund, s. Lænkehund. Kiædeled, et. enkelt Led i en K. Kiædelinie, en. den krumme Linie, som en i begge Ender op= hængt Kiæde ell. Snor frembringer. Kiæ= demaaling, en. Jordmaaling v. Hielp af en Maalekiæde. Kiædemønster, et. Et Slags Syening. Kiædeplov, en. En Plov uden Hiul, m. en Jernkiæde fra det bageste af Aasen hen til Stillebøilen; en Svingplov. Kiædepompe, en. et Slags Pompeværk, som gaaer v. Kiæder. (Pater= noster=Værk.) Kiæderegning, en. Op= løsning af geometriske Proportioner, hvori forekomme flere end fire Sætninger. Kiæ= deriim, et. Riim, som forekomme flere end to Gange i et Vers. Kiædering, en. 1. d. s. s. Kiædeled. 2. en Fingerring, sammensat af Kiæder. Kiædeslutning, en. i Logiken: et vist Slags Slutninger. (Sorites.) Kiædesting, et. Et vist Slags Sting i Syening, som ligne en K. Kiædesøm, en. En Søm, syet m. Kiæde= sting. kiædeviis, adv. i Skikkelse af Kiæder.

Kiæde, v. a. 1. d. s. s. lænke. At kiæde noget sammen.

Kiæft, en. [Isl. Kiaftr. Sv. Käft.] 1. (pl. -er bruges neppe.) d. s. s. Kiæve ell. Mund. (kun i lav Talebrug, hvor det og= saa bruges for: Person. Ikke en Kiæft ɔ: slet ingen.) 2. Kiæfter paa en Hiulbør: de to udstaaende Ender, hvori Hiulakselen gaaer. (Moth.)

Kiæg, en. (forældet.) d. s. s. Kiæve. (Deraf: Kiægbyld. s. Keigbyld. Kiæg= kiæde. (Moth.) s. Kindkiæde.)

Kiægle, kiægles, s. kiævle.

Kiæk, adj. pl. kiække. [T. keck. Isl. kiækr. Gudm. Andr.] modig, uforsagt, dristig, som ei skyer Faren. "Den Feigeste kan blive kiæk, den Kiækkeste et Drog." C. Frimann. At gaae Faren kiækt i Møde. At svare kiækt. = Kiækhed, en. ud. pl. det modf. af Forsagthed. — Kiækhed vi= ses ofte ogsaa uden for Krig og Strid. Tapperhed br. altid om Kiækhed i Strid. "Det er v. Tapperhed, at man handler, v. Kiækhed at man vil handle. — Kiækhed er egentlig det Modsatte af Blødhed (For=

sagthed) og Tapperhed Frihed for Frygt; (ell. det Modsatte af Feighed.)" Sporon. — kiækmodig, adj. som har kiækt, dristigt Mod.

Kiække, v. n. 1. give en Lyd fra sig som Gæs, naar de gaae i Selskab, og ellers, naar de ikke ere vrede. (Moth.) "Den Gaas kiækker ikke mere, som Hovedet er af." Ordspr. Er formodentl. samme Ord, som qvække, hvilket dog ikke gierne siges om Gæs.

Kiæle, v. n. 1. [Isl. gæla, opmuntre.] yttre Kiærtegn mod een, behandle m. overdreven Ømhed; lokke, smigre for. At kiæle for et Barn, f. en Pige. = Kiæledægge, en. (s. v. a. dægge.) et Barn, som især yndes, som der kiæles meget for. figurl. Lykkens, Naturens K. (Sneedorf.) "Du, Elskov, er mit Liv! du, Dyd, min Kiæledægge!" Wessel. "Man kan ikke beskylde Hovedet f. at være den Kiæledægge, der fremelskes p. Hiertets Bekostning." Rahb. (Tilsk. XI. 333.) (Hos Baggesen forekommer v. a. at kiæledægge. "Jeg kan mig, inden fire Vægge, utrættet lade kiæledægge." Poet. Ep. 324.) — Kiæleord, et. pl. d. s. Ord, hvormed man kiæler for een; smigrende, lokkende Ord.

Kiælen, adj. pl. kiælne. (et for det d. Sprog særegent Ord.) 1. som let modtager udvortes, behagelige ell. ubehagelige Indtryk. "Den Kiælne lærte at trodse Besværligheder og Farer." Engelst. "Fortæl, hvordan det kiælne Hierte blev haardt, og turde ruste sig mod Dødens Frygt." Evald. "Den Møie, hvormed de hærde deres af Naturen spæde og kiælne Legemer." Rahb. (Ogsaa om Dyr og Værter.) "For at opelske haardføre Træer, som ikke ere for kiælne mod Vinden." Olussen. 2. særd. som let nemmer Kiærlighed; øm, nem til at elske. En kiælen Pige. "Han glemmer over den sin unge kiælne Kone." Baggesen. Barnet er saa kiælent, at det aldrig vil være fra Moderen. — Deraf uegentlig: Et kiælent Blik, Smiil. En kiælen Stemme. 3. som ei kan taale Ondt ell. Besværlighed; blødagtig. Han er f. kiælen til haardt Arbeide. 4. som fremmer Kiælenskab eller Blødagtighed; ikke haardfør. "En kiælen Opdragelse." Sneed. (Patr. Tilsk. II. 576.) — kiælent, adv. Han er for kiælent (blødagtigt) opdraget. = Kiælenskab, en. ud. pl. den Egenskab, at være kiælen; det, at vise sig kiælen. "Dorskhed og Kiælenskab i Sindet giorde dem nedslagne, gienstridige, folkeskye." Sneedorf.

Kiæmme, v. a. s. kæmme.

Kiæmpe, en. s. Kæmpe.

Kiær, et. s. Kær. (palus.)

Kiær, adj. [Isl. kær.] 1. som man holder af, ynder, elsker, finder Behag i. En kiær Ven, Pige. Et kiært Barn. En kiær Tidende. Det er en af mine kiæreste Bøger, Forfattere. At have een kiær. Det er mig kiært, at du kommer, at see Dig. "Min Kiære, Hiertens Kiære," som en elsket Pige. (forældet.) s. Kiæreste. 2. act. a) som elsker en vis Gienstand, har den kiær. (Denne Bemærk. forekommer i Sammensætninger f. Ex. fredkiær, bondekiær, roeskiær (Evald), dydkiær, stridkiær (J. Guldb.), o. fl.) b) begiærlig, higende efter. At være kiær efter Nyt, meget kiær af d. ad Fisk (holde meget af Fisk; bruges i Jydland.) "Derefter vil en Siæl længes, som er kiær af sin Gud." Worms. Ligpr. over Dr. Lovise. 1721. S. 48. I Sammensætn. mandkiær, pengekiær, ærekiær. = kiærholden, adj. v. afholdt, yndet, [illegible] (Moth.) kiærkommen, adj. v. hvis Komme, Ankomst er kiær, behagelig. En kiærkommen Tidende. Kiærkomne Brødre, Giæster. Et kiærkomment Brev. — Kiærtegn, et. pl. d. s. udvortes Tegn og Ytringer af Kiærlighed til en Person. Fr. caresse. (v. Aphelen.) "Kiærtegn, som [illegible] Siæl i Elskovs Trollesnare hilder." [illegible] som. [Nu et temmelig almindeligt Ord.]

Kiæreste, en. pl. -r. [superl. af kiær, der bruges som subst.] den, som er inderlig elsket (om begge Kiøn.) Hun har faaet sig en K. Hans Kiæreste er reist bort. Hun har slaaet op m. sin K. (Udansk er Brugen af Brud for Kiæreste, om en Pige. I St. for Kiæreste br. vel i ældre Dansk oftest Fæstemand og Fæstemø; dog ogsaa det første. En Ridder siger p. sin Dødsleie: "Min Kiæreste sad aldrig over mit Knæ." Visen No. 193 i Nyerups Udgave.)

Kiærlig, adj. som viser ell. røber Kiærlighed og Venlighed; venlig, elskende, øm, [illegible]skabelig. En kiærlig Hustru, Fader, Moder, Søn. Et kiærligt Ægteskab. En kiærlig Omgang, Afsked, Hilsen. "Hans [illegible] var kiær, thi den var kiærlig; og mægtig, thi dens Grund var ærlig." Evald. — kiærligen, kiærligt, adv. At tale kiærligt t. een.

Kiærlighed, en. ud. pl. 1. den Følelse, hvormed vi elske en Gienstand, ell. hvormed den bliver os fortrinligen og i høi Grad kiær og behagelig. En reen, uegennyttig K. ɔ: den, hvorved vi glemme og tilsidesætte os selv for den elskede Gienstand. K. til Gud, til Fædrelandet, til Næsten, til sig selv, t. hele Menneskekiønnet. K. til det Sande, t. det Skiønne, t. Konsten. At føle K. for een. "Venskab fører mere til Tænkemaaden; Kiærlighed mere p. Personen." L. Heiberg. "Kiærlighed er den Sindsstemning, hvorved man ikke blot har noget kiært; men tillige faaer det kiært for dets egen Skyld." Müller. 2. almindelig Velvillie, et mildt, kiærligt, [illegible] eller Medmennesker [illegible] Sind.

ides Liv, hendes hele Siæl var K. as K. for sine Pleiebørn var ligesaa , som for hans egne. At vise K. imod r. (I denne Bemærkelse br. ikke præp. men for ell. imod.) 3. en, oprinde- n p. Kiønsdriften grundet, v. Fornuf- ell. ved de høiere Siæleevner forædlet, :r ell. mindre lidenskabelig Tilbøielighed en Person af et andet Kiøn. (s. Els- o.) At indtages, beherskes, henrives af til en Pige. En reen, uskyldig, utilla- g K. Det var hans første Kiærlighed. uegentl. enhver overvættes stærk ell. li- skabelig Tilbøielighed til Nydelsen ell. iddelsen af en Ting. Kiærlighed t. Viin, ffee, til en Skiødehund. = Kiærlig- sbrev, et. Brev fra en Elsker til sin kerinde, ell. omvendt. Kiærligheds- t, et. D. hvis Gienstand er K. Kiær- hedserklæring, en. den Yttring, hvor- man tilstaaer en Person sin Kiærlig- (3.) Kiærlighedsforstaaelse, en. nsidig Kiærlighed imellem et Mandfolk Fruentimmer, og det derved opstaaende rhold imellem begge. At have en Kiær- hedsforstaaelse med nogen. Kiær- hedsgierning, en. velgiørende Hand- g, hvortil vi drives af almindelig Vel- lie (Kiærlighed 2.) Kiærlighedshan- l, en. Forhold til en Person af det an- t Kiøn, som man elsker; og de Handlin- r, som deraf udrinde. (br. oftest om util- delig ell. hemmelig K.) Kiærligheds- zaltid, et. M. som holdes af Personer, r have K. eller Velvillie for hverandre. ; theol. Skrifter om Nadverens Sacra- ente. jvf. Schytte. Indv. Reg. I. 297.) iærlighedsminde, et. Erindringstegn om . Kiærlighedspant, et. det, som er et ant, Vidne, en Forsikkring om Kiærlig- d. Kiærlighedspligt, en. Pligt, som iærlighed, almindelig Velvillie paalæg- r os. Kiærlighedsprøve, en. 1. det, orved K. prøves. 2. en Handling, der et Vidnesbyrd om K. Kiærligheds- se, en. s. Elskovsvise.

Kiærling, en. pl. -er. [Isl. Kérla, érling. Udt. i Danmark Kiælling; i orge Kiærring.] en gammel eller dog drende Kone. (Kun i dagl. Tale og lav tiil, da Ordet medfører nogen Ringeagt; erdeles naar det bruges om en Kone, den egentligt Hensyn til Alderen.) En rov, gemeen K. Bonden har en smuk K. Deraf: Fiskerkiærling, Rendekiærling, Slad- erkiærling. figurl. en feig, qvindagtig Mand. = kiærlingagtig, adj. som passer g for Kiærlinger; qvindagtig, kiælen, for- agt. Kiærlingfabel, en. dum, fabel- agtig Fortælling ell. Overtro. Kiærling- graad, en. hyppig, utidig Graad. (P. Paars.) Kiærlinghoste, en. tør Hoste. Kiærlingmand, en. 1. en kiærlingagtig M. 2. en Mand, der lader sig styre af sin Kone. (V. S. O.) Kiærlingraad (ell. Kiær- lingeraad), et. Raad, Lægemiddel, som gamle Kiærlinger pleie at give. (P. Paars.) Kiærlingsladder, -snak, en. taabelig, ufor- standig Snak, som af gamle Kiærlinger. Kiærlingtøi, et. ubetydelige Smaating, som det ikke sømmer sig f. Mænd at ændse. Kiærlingunge, en. et forkiælet Barn. Kiærlingværk, et. Kiærlingtøi. (Disse og flere andre Sammensætn. forekomme dog sielden, undtagen i dagl. Tale.)

Kiærlinge, v. n. 1. kiæle utidigen for een. At kiærlinge for et Barn. (dagl. T.)

Kiærminde, en. pl. -r. en bekiendt (af Viborg først saaledes benævnt) Plante. Myosotis palustris. Forglet mig ei.

Kiærne, en. pl. -r. [Isl. Kiarni.] 1. i Alm. et Legeme, indsluttet i og omgivet af noget huult; f. Ex. hos Malmstøbere den indre Form. Kiærnen i et Træ, det mid- terste af Vedet i Bullen. Kiærnen i Hør og Hamp ɔ: den egentlige Tave, naar den er skilt fra Skiæver og Blaar. 2. visse Væxters Frø; Frøkiærne, Frugtkiærne, Æblekiærne, ꝛc. (i dagl. Tale br. det i nogle Tilfælde for Korn. Svinet maa have mere K.) 3. Huulningen, Løbet i en Ka- non fra Mundingen til Bunden. (s. Kiær- neskud.) 4. Huulheden i Hestens Skære- tænder, hvorved dens Alder tildeels bedøm- mes. 5. figurl. bruges det ofte (i Mod- sætn. til Skallen) om det Fortrinligste, Bedste, Kraftigste af en Ting. "Kiærnen af en Nation." Sneedorf. "Rygtet om al den Jammer og Nød til Kiærnen af Lan- det iilte." Storm. = Kiærnefrugt, en. Træfrugt, forsynet m. Frugtkiærner, som Æbler, Pærer; modſ. Steenfrugt. kiær- nefuld, adj. 1. som har mange Kiærner. 2. kraftfuld, syndig. En kiærnefuld Tale. Kiærneføde, en. Huusdyrs Føde af Korn- arter. Kiærnehinde, en. tynd Skal ell. Hinde om Frøkiærner. Kiærnehuus, et. Giemmestedet for Kiærnerne i Kiærnefrugt. Kiærnekraft, en. Kraft, som er i ell. ud- gaaer fra Kiærnen, fra det Inderste af en Ting. ("Agerfrugtens Kiærnekraft." Ar- reboe. 130.) Kiærnelinie, en. hos Ar- tillerister: Kanonens Midtlinie i Kiærnen (3.) Kiærnelæder, et. det bedste, stær- keste Læder, som faaes af den mellemste Deel af en Hud, eller Rygstrimmelen. (Bergsøe om Garv. 146.) kiærneløs, adj. som fattes Kiærne; (ogsaa uegentl. eller modsat kiernefuld, 2.) Kiærnemuur, en. den indvendige Muur i en Smelteovn. Kiærneord, et. syndigt Ord. (V. S. O.) kiærnesat, adj. som har faaet Kiærner. Sæden er kiærnesat. Kiærneskal, en. Skal, der omgiver en K. f. Ex. visse Frugt- kiærner. Kiærneskiøre, en. En Sygdom i det indvendige Ved i Træet, ved Aabnin-

ger, der enten danne smaa Sprækker, ell. ere opfyldte med en svampagtig Materie. Den kaldes af Skibsbyggere ogsaa Marvskiøre. (Archiv for Søvæsen. III. 233.) Kiærneskole, en. den Afdeling af en Træskole ell. Frugthave, hvor unge Stammer opelskes af Frø. (Olufsen.) Kiærneskud, et. Skud af en horizontal stillet Kanon; modf. Bueskud. Kiærneskygge, en. i Skyggelæren: Heelskygge ell. den stærkeste Deel af Slagskyggen. (Ogsaa i Astronomien d. s. s. Heelskygge, ell. den Maaneskygge, der under en Solformørkelse viser sig paa de Steder, hvor Solen er total formørket; og modsættes Halvskygge.) Kiærnestamme, en. Et ungt Frugttræ, opvoxet af en Frøkiærne. Kiærnesteen, en. Steen ell. Nød i en Steenfrugt. Kiærnesvøb, et. Kiærnehinde. Kiærnetropper, n.s.pl. udvalgte Tropper. kiærnetung, adj. vægtig i Kiærnen, som har fulde og tunge Ax. Den kiærnetunge Sæd. (Storm.) Kiærneved, et. det inderste Ved i et Træ, som omgiver Marven. (Arch. f. Søvæsen. III. 226.)

Kiærre, en. s. Kærre.

Kiærv, en. pl.-e. [Isl. Kérfi.] 1. et Neg, Kornneg. At tage Tienden i Kiærven; modsat: i Skieppen ɔ: efter Overeenskomst. 2. tre sammenbundne Kornneg. (V.S.O.) 3. figurl. Høsten, Sædværten. At tage sex Kiærve af Jorden, ɔ: lade den bære sex Aar efter hverandre.

Kiætter, en. pl.-e. [N. S. Ketter. T. Ketzer. Afstammelsen er uvis.] den, som er vrangtroende, som i sine Religionsmeninger afviger fra de Rettroende ell. fra et vist Systems Lære. = Kiætteraand, en. kiættersk Aand, Tilbøielighed til Kiætteri. Kiætterbaal, et. Baal, hvorpaa Kiættere brændes. "Man tændte Kiætterbaal, at oplyse ham med." Rahbek. (D. Tilsk. VI. 494.) Kiætterbog, en. Bog, som indeholder vrange Religionslærdomme. (V.S.O.) Kiætterlære, en. vrang, ell. fra et vist System afvigende Religionslære. (Sneed.) Kiættermager, en. den, som er tilbøielig til at udgive Andre for Kiættere. (V. S. O.) Kiættermening, en. M. som strider imod den antagne Tro. Kiætterret, en. Ret, som dømmer Kiættere. Kiættersind, et. kiættersk Sind, Tilbøielighed. — Kiætteri, et. pl.-er. vrang Mening og Lære i Religionen; ogsaa: kiættersk Tænkemaade i Alm. At forfalde til Kiætteri. — kiættersk, adj. som er stridende imod den rette Tro.

Kiætting, en. pl.-er. til Skibs: Jernlænker p. adskillige Steder i Skibet og ved Takkelværket. Saaledes: Ankerkiætting, Raakiætting, o. fl.

Kiæve, en. pl.-r. [N. S. Kiffe, Keve. jvf. Kiæft; og A. S. ceovan, tygge.] 1. de tvende Been, hvori Tænderne sidde

hos Pattedyr, og hvoraf det under-
bevægeligt. maxilla. Over- og Underk
2. d. s. s. Kind, gena. (dog kun i lav T
Tykke, opblæste Kiæver. 3. Kiæverne
en Tang ɔ: de Stykker, hvormed Tan
holder eller kniber. = Kiævebaand,
En Hestesygdom; Mundklemme. Trism
Kiævebeen, et. d. s. s. Kiæve, 1.
vekiæde, en. d. s. s. Kindkiæde. Ki
kule, en. Fordybningen imellem Bag
vens Grene. (V. S. O.) Kiævere
den Rem p. Hestens Hovedtøi, som g
bag om Kiæven. kiævestærk, adj. fig
stærk i at skiendes, mundhugget. (Gr
Nucl.) Kiævetand, en. s. Kindt

Kiævle, v. n. 1 (har.) skiende,
Vrede, Misfornøielse i mange Ord.
kiævle over ingen Ting. (dagl. T.)
kiævle i det jævne Vennelag om O
Sprog, om Gloser og om Smag."
— kiævles, v.n.pass. skiendes. "Naar t
kives saaledes, at de synes ikke selv
vide, hvad de ville, men nok dette,
ei ville forliges, siges de at kiævles."
ler. = Kiævlen, en. ud. pl. det, at
les. — Kiævleri, et. Skienden; Skien
At komme i K. med een. "Naar Ki
varer længe, bliver det Kiævleri." M

Kiøb, et. [Isl. Kaup.] 1. Han
gen at kiøbe; Erhvervelse af en Ting
medelst Betaling. K. og Salg. A
noget til Kiøbs (tilkiøbs.) Varer,
v. Kiøb (modf. bestilt Arbeide.) 2.
Kiøb; men sielden.) den om en
Afhændelse og Erhvervelse sluttede
ning. At slutte et K. (flere Kiøb.)
fra sit Kiøb. Det er med i Kiøbet. At
i K. om noget, være i Handel om.
det er gaaet tilbage. 3. Prisen, h
noget kiøbes. Godt, let, billigt, dy
At giøre dyrt K. paa noget. At faae,
noget oven i Kiøbet ɔ: uden forhøiet
beprils. At give Kiøb ɔ: slaae af i den
drede Priis. = Kiøbfærd, en. [Isl. K
ferd.] 1. Handelsfyssel, Kiøbmand
2. Handelsreise. — Kiøbmand, en.
som driver Handel, som nærer sig af Ki
Salg. Kiøbmanden maa kiøbe, f. ig
kunne sælge. (I større Stæder hel
den, der handler i Stort; og modf. K
mer. s. dette Ord.) "Kiøbmand er
hvis hele Borgervirksomhed gaaer ud
Handel." Müller. (s. Handelsmand.
Deraf: Kiøbmandsaand (Handelsaa
Kiøbmandsbog (Handelsbog), K
mandsbrev, Kiøbmandsbrug (Sk
Brug blandt Handlende), Kiøbmandsg
(G. indrettet til Handel), kiøbmands
adj. (god, afsættelig i Handelen), K
mandsgods (Handelsvare), Kiøbma
karl (den, der i Smaakøderne har
for Dreng hos en Kiøbmand, og er
til Svend eller Karl), Kiøbmands

bmandsskib (Handelsskib), Kiøbs-
dsstand, Kiøbmandsstiil (som bruges
øbmandsbreve), Kiøbmandsstolthed,
bmandsvæsen, o. fl. — Kiøbmandskab,
ud. pl. 1. Handel, Varers Kiøb og
g, en Kiøbmands Næringsvei. At drive
bmandsskab. "Skal hver en Kiøbmand
sit Kiøbmandskab begive?" Helt. 2.
s. Kiøb. At giøre et godt, slet Kiøb-
ndskab.
Kiøbe, v. n. 2. [Isl. kaupa. N. S. kö-
n.] faae, erhverve v. Kiøb, handle sig
At kiøbe dyrt, for dyrt (til en høi,
høi Priis.) At kiøbe paa Borg, for
Penge. At kiøbe sig fri. "Vel veed jeg,
ingen ved Almisse kiøber sig fri fra de
ige Pligter, han har at opfylde." Myn-
. At kiøbe een løs (af Fangenskab,) At
be sig fra noget. At kiøbe Brænde ind;
be ind til Huusholdningen. Jeg har
bt alle mine Penge op (ɔ: brugt dem
at kiøbe for. s. opkiøbe.) At kiøbe een
noget. At kiøbe sig ind i et Embede.
kiøbe een ud, som har Part i noget
øbe hans Andeel af ham.) = Kiøben, en.
pl. Kiøben og Sælgen. — Kiøber, en.
-e. den, som kiøber af Sælgeren. —
øbebrev, et. Brev, Document, hvorved
øbet af en fast Eiendom stadfæstes.
øbebrød, et. B. som kiøbes hos Bage-
(i Modsætn. til: hiemmebagt Brød.)
ledes: Kiøbefløde, Kiøbelærred, Kiø-
l, o. fl. Kiøbeforening, en. For-
ng, som sluttes imellem to Personer om
Kiøb. Kiøbegaard, en. Gaard, hvoraf
v. Kiøb er bleven Eier (mods. Arve-
ard. s. Ex. paa Bornholm. Hurtigkarls
Privatret. II. 1. S. 315.) Kiøbegods,
1. Varer, som ere tilkiøbs. 2. Arbeide,
n er forfærdiget for at sælges, og derfor
mindre Omhyggelighed. 3. Jordegods,
n ei er arvet, men kiøbt. Kiøbejord,
. d. s. s. Kiøbegods, 3. Kiøbelyst, en.
st, Begierlighed t. at kiøbe. kiøbely-
n, adj. begierlig efter at kiøbe. Kiø-
priis, en. den Priis, hvorfor noget er
øbt ell. kan faaes tilkiøbs. Kiøbesed-
l, en. S. som fæstes p. noget f. at til-
ndegive, at det er tilkiøbs. Kiøbesum,
. den Pengesum, hvorfor noget er kiøbt.
øbesyg, adj. meget kiøbelysten.
Kiøbing, en. pl. -er. en Kiøbstad. (for-
t et; men tilovers i endeel af vore
ædernes Navne: Nykiøbing, Ringkiøbing,
rseskiøbing, m. fl.)
Kiøbmand, en. s. under Kiøb.
Kiøbskib, et. Handelsskib, Kiøbmands-
b. (P. Claussens Snorre. 227. forældet.)
Kiøbslaae, v. n. 3. (s. slaae.) [Isl.
upslaga,] handle, giøre Kiøbmandskab,
tte Kiøb. At kiøbslaae m. een om noget.
Det er bedre at kiøbslaae med Viisdom,
d at kiøbslaae m. Sølv." Ordspr. 3. 14.

Kiøbslutning, en. pl. -er. den Hand-
ling at slutte et Kiøb.
Kiøbstad ell. Kiøbsted, en. pl. Kiøb-
stæder, Kiøbsteder. [Det sidste efter Ety-
mologien rigtigst. Isl. Kaupstadr. Det
første er begyndt at komme i Brug, til-
deels vel for Artikelens Skyld; da man
nu siger et, tilforn en Sted.] en By, hvor
der drives Handel og Haandværksnæring,
og som dertil, og i anden Henseende,
er begavet med Rettigheder og Friheder.
= kiøbstedagtig, adj. som ligner Kiøbsteds-
brug. Kiøbstedbarn, et. den, som er
født i en K. Kiøbstedbygning, en. pl. -er,
Huse, saaledes som de i Kiøbsteder pleie at
bygges. Kiøbstedfolk, n. s. pl. Indbyg-
gere i en Kiøbstad; modsat: Landsbyfolk.
Kiøbstedfrihed, en. pl. -er. Rettighed,
Privilegier, meddeelte en By som Kiøb-
sted. Denne By har mistet sin Kiøbsted-
frihed. Kiøbstedgierning, en. Ar-
beide, som forefalder i et Kiøbstedhuus.
Den Pige er ikke vant til K. Kiøbsted-
gods, et. Jordegods, som tilhører en Kiøb-
stad. (D. Lov. I. 24. 25.) Kiøbstedgrund,
en. Jord, Bygningsgrund, som tilhører en
K. Kiøbstedhuus, et. Huus i en K.
eller bygget som Huse i Kiøbsteder pleie at
være. Kiøbstedjord, en. J. som tilhø-
rer en K. Kiøbstedkald, et. Præstekald
i en K. Kiøbstedkone, en. K. som lever
i en K., som har Kiøbstedskik; modsat:
Landsbykone. Kiøbstedlevnet, et. Lev-
net, Levestik i en K. Kiøbstedlæs, et.
Borgerlæs; modsat: Bondelæs. Kiøb-
stedmad, en. Føde, som bruges i Kiøbste-
der; modsat: Landsbykost. Kiøbsted-
mand, en. Indbygger i en K. Kiøb-
stednæring, en. den Næringsdrift, som
Kiøbstedfolk bruge. (Modsat: Landbonæ-
ring.) Olufsen. Kiøbstedpige, en. 1.
en P. som er født ell. lever i en K. mod-
sat: Landsbypige. 2. en P. som tiener i
en K. Kiøbstedret, en. 1. Samling af
Love og Anordninger for en K. Stadsret.
2. Domstol i en Kiøbsted. Kiøbstedrettig-
hed, en. Rettighed, som Lov ell. Privilegier
hiemle en K. og dens Borgere. Kiøb-
stedskik, en. pl. -ke. Skik, Sæder, som
herske i Kiøbsteder. Kiøbstedskole, en.
Borgerskole. kiøbstedvant, adj. vant
til Kiøbstedlevnet og Skik. Hun er endnu
ikke kiøbstedvant. Kiøbstedvæsen, et.
udvortes Væsen, Maneer, som bruges i
Kiøbsteder.
Kiøbstævne, et. [Isl. Kaupstefna.]
Marked. (forældet. P. Claussen.)
Kiød, et. ud. pl. [Isl. Kiöt.] 1. i Alm.
alle de bløde Dele p. dyriske Legemer, ell.
som ei ere Been, Hud ell. Brusk (og Fedt.)
Der er kun lidt K. paa den Fugl. Denne
Fisk er grov i Kiødet. 2. særd. de bløde
spiselige, trævlede Dele hos Dyrene. Fedt,

magert, salt, røget, fersk, kogt, stegt Kiød. Hønsekiød, Oxekiød. — I denne Bemærk. bruges det ogsaa i Modst. til Fisk. Skiøndt han er Catholik, spiser han baade Kiød og Fisk i Fasten. 3. uegentl. den bløde Deel p. endeel Frugter og Planter, som spises. 4. figurl. Slægt, Natur, Art. Det er ham i Kiødet baaret. — I Bibeloverf. alle levende Skabninger; det hele Menneskekiøn; den menneskelige Natur; Sandselighed, sandselige Lyster. = a) Kiødbalde, en. s. Balde, 1. Kiødbeen, et. B. hvorved endnu sidder noget Kiød. Kiødblok, en. B. til at hugge K. paa. Kiødbod, en. En Slagterbod. Kiødbolle, en. B. af hakket K. og Tælle. Kiødbrok, en. et Slags Kiødsudvært, eller uegentlig Brok. (Sarcocele.) Kiødbyld, en. rød Udvært i Næsen eller andre Legemsdele; Polyp. (V. S. O.) Kiøddag, en. Dag i Ugen, paa hvilken sædvanligen spises Kiød. (ogsaa modsat: Fastedag.) Kiøddei, en. Dei, hvoraf Kiødsboller og Kiødpølser laves. Kiødeed, en. En grov, ublu Ed. (d. Tale.) At bande Kiødeder. (Holb. d. Vægelf.) Kiødfarve, en. blegrød, rødlig Farve, som Hudens i Ansigtet ell. paa Kroppen. Deraf: kiødfarvet, adj. (forskiellig fra kiødrød.) Kiødflig, en. et Stykke af en Muskel. (V. S. O.) kiødfuld, adj. som har meget K. kiødsfylde, v. a. fylde, udfylde med K. "Du — de dybe Saar kiødfylder." Arreboe. 130. Kiødføde, en. Føde af Dyreriget; modst. Planteføde. Kiødgaffel, en. G. hvormed Kiød tages op af Kiødgryden. Kiødshammer, en. Træhammer, hvormed Kiød eller Kiøddei bankes. Kiødhinde, en. Hinde over Musklerne under Yderhuden. Kiødhoved, et. i d. Tale: en Døsmer. Kiødhævelse, en. Hævelse, Udvært i Kiødet, som bestaaer af vildt Kiød. Kiødskniv, en. Slagterkniv, Kiøkkenkniv. Kiødskrog, en. K. til at hænge K. paa. Kiødsmad, en. Mad, lavet af K. Kiødmad og Fiskemad. Kiødmaddik, en. Larve af Æg, som Insecter lægge i Kiød. Kiødsmund, en. den, som gierne spiser Kiød. Kiødpølse, en. Pølse, lavet af Kiøddei. Kiødret, en. En Ret Kiødmad. kiødrig, adj. kiødfuld. kiødrød, adj. som har en Farve, liig rødt, blodigt K. (V. S. O.) Kiødsaar, et. S. der trænger ind i Kiødet, i Musklerne. Kiødsaft, en. den naturlige Vædske ell. Saft, som findes i raat Kiød, og tildeels uddrives v. Kogningen. (Oluff.) Kiødside, en. den Side p. Læderet ell. paa Huden, der har vendt indad mod Kiødet; modsat: Narvsiden. Kiødsmule, en. En gandske liden Deel Kiød. Kiødspiisning, en. Gierningen at spise Kiød. Kiødspise, en. Kiødmad, Kiødret. Kiødstykke, et. Et større Stykke K. især et saadant, hvori der findes lidet ell. intet af Been. Slagteren vilde ikke hugge saa stort et K. [illegible]

Kiødsuppe, en. Suppe, kogt paa Ki[illegible] enten allene, eller med tilhørende B[illegible] Kiødtaxt, en. T. sat af Øvrigheden, [illegible] efter Slagtere i Stæderne skulde sælge [illegible]det. Kiødtorv, et. T. hvor Kiød [illegible]ges, Slagtertorv. Kiødtrevle, en. [illegible]le, hvoraf Kiødet bestaaer; Musk[illegible] Kiødtønde, en. T. hvori saltet Kiød [illegible]mes. Kiødvare, en. Kiød af [illegible] Dyr, betragtet som Handelsvare. [illegible]ædende, adj. v. som lever af dyrisk [illegible] Kiødædende Dyr (i Modst. til: pla[illegible]ædende, græsædende.) Kiødøxe, [illegible] bred Øxe, hvormed Slagtere sønder[illegible] Kiødet. — b) Kiødslyst, en. i Bibeloversættelser: sandselig Begierlighed; Kiø[illegible]drift. = kiødelig, adj. (bruges al[illegible] egentlig Bemærk.) 1. som er af [illegible] Art, af eet Kiød og Blod. (for det a[illegible] overflødigt.) Kiødelige Søskende (p[illegible]søskende), kiødelige Søskendebørn. [illegible] sandselig. Kiødelige Lyster, Begierl[illegible] — kiødet, adj. som er af Kiød, ell. [illegible] meget Kiød. De kiødede Dele p. et Kræ[illegible]

Kiøkken, et. pl. -er. [A. S. Cycene. [illegible] S. Köke. Sv. Kök. Den oprindel[illegible] danske Benævnelse er Stegers.] 1. [illegible] Sted i et Huus, hvor Maden tillaves [illegible] koges. 2. uegentl. Madens Tillavni[illegible]m. Alt hvad denne udfordrer. At forestaa[illegible] passe, besørge Kiøkkenet. 3. koldt Kiøk[illegible]ken (efter det Tydske) ɔ: Kiød, ell. andet [illegible] lavet Mad, som spises kold. = Kiøkken[illegible]arbeide, et. A. som skeer i Kiøkkenet, [illegible] hører til Madlavning. Kiøkkenbrug, [illegible] Brug i Kiøkkenet, Anvendelse til Mad[illegible]ning. Kiøkkenbænk, en. Bænk i Kiø[illegible]kenet, Retterbænk. (Saaledes: Kiøkken[illegible]bord, Kiøkkendør, Kiøkkenskab, Kiøkken[illegible]stol, o. fl. desl.) Kiøkkenhave, [illegible] H. hvor Kiøkkenurter dyrkes; [illegible] Kiøkkenkar, et. K. som bruges i Kiøkken[illegible] Kiøkkenkedel, en. En Kasserolle. (M[illegible] Kiøkkenkniv, en. K. som bruges i Kiø[illegible]kenet, v. Madlavning. Kiøkkenkogning, en. den Kogning, der skeer i Kiøkkenet, [illegible] Kiøkkenskorstene. (Oluff.) Kiøkkenlatin, et. slet, barbarisk Latin. Kiøkkenmester, en. Opsynsmand over et Kiøkken, Kog[illegible]mester. "At sætte en Fattig t. Statsmester, er det samme som at giøre en hungrig [illegible] til Kiøkkenmester." Baggesen. [illegible] Kiøkkensager, n. pl. alleslags [illegible] skaber, Madvarer, som bruges i [illegible] Kiøkkensalt, et. d. s. s. Kogsalt. Kiøkkenseddel, en. skreven Fortegnelse [illegible] Retter, som v. et Maaltid skulle [illegible] Bordet. "Om han har skrevet [illegible] Kiøkkensedler før." Evald. ([illegible]) Kiøkkenske, en. d. s. s. Madske, [illegible] Kiøkkenskorsteen, en. S. og [illegible] i Kiøkkenet. Kiøkkenskriver, en. [illegible]

t forstefligt Kiøkken, som fører Regn- over Udgifterne t. Kiøkkenet og Spiis- en. Kiøkkensludske, en. slubsket og entlig Kokkepige. "En Kiøkkensludske, forjager hver Tanke om personlig Net- Olussen. Danm. Brændselv. 219. kkenstykke, et. Maleri, som forestiller . og hvad deri findes. Kiøkkenterne, Kokkepige. (Olussen. Danm. Brænds 218.) Kiøkkentrappe, en. Trappe, gaaer op til Kiøkkenet; Bagtrappe. kkentøi, et. Redskaber, som bruges i kkenet. Kiøkkenurter, pl. Urter, bruges i Kiøkkenet, Madurter. Kiøk- væsen, et. Alt hvad der hører til Kiøk- t og til Madlavning. (Olussen.)

iøl, en. pl.-e. [Isl. Kiöll, Kiölr. A. Ceol.] det underste, langskibs løbende nmer i et Skib ell. Fartøi, som udgiør erlaget for Bundstokkene, og forbinder stavnen m. Agterstavnen, ell. er ligesom undvolden f. Skibets Bygning. At lægge ølen til et Skib. = kiølbrudt, adj. es det Skib, hvis Kiøl buer sig op r i Midten. kiølbrækkelig, adj. Et lbrækkeligt Skib, hvis Bygning giør, det let bliver kiølbrudt. Kiølbræk- g, en. det, at et Skib er eller bliver brudt. kiølbygget, adj. Et kiølbyg- Skib ell. Fartøi ɔ: som er bygget p. øl, som ei er fladbundet. (Aagaard om ve. S. 32.) kiøldannet, adj. som i Skik- ke ligner en K. Kiølgang, en. En de underste Plankerader i Skibet v. Kiø- . kiølhale, v. a. 1. At kiølhale et ib ɔ: vende det p. Siden, f. at efterſee fyre Kiølen, ell. Skibets Sider under ndgangen. 2. a: kiølhale Skibsfolk, ække dem v. et Toug i Vandet under Skibet i tilforn brugelig Straf.) Deraf n. s. ølhaling, en. Kiølplanke, en. den derste af Klædningsplankerne i et Skib. . S. O.) Kiølrende, en. den Rende Bradbænken, hvori Kiølen glider, naar kibet løber af Stabelen. Kiølsviin, et. svær og stor Planke nederst i Skibet, ngs m. Kiølen. Kiøltræ, et. Et om- gget Træ (sædvanl. en Bøg) hvoraf en Skibskiøl kan dannes. Kiølvand, et. det Vand i Havet, som et seilende Skib ennemskærer, og det Spor, som det ved i Fart efterlader. 2. det Vand, der sam- r sig i et Skib eller Fartøi ved Kiølen. B. S. O. Denne ellers mindre brugelige emærkelse forekommer i Bagg. Labyr. 116.) kiølvende, v. a. 2. kiølvende Skib ɔ: vende det saaledes, at Kiølen mmer i Veiret.

Kiøle, kiølig, adj. s. køle, kølig.

Kiøn, et. pl. d. s. [Isl. Kyn.] 1. lægt, Slægtskab, Familie. (sielden.) At se een i Kuld og Kiøn. Det hele menne- lige Kiøn eller Menneskekiøn. 2. Art, Slags (forældet.) Deraf alskens, alslags (al Kiøns, als Kiøns.) 3. Indbegreb af de enkelte Væsener af een Art, som have de til Artens Forplantelse bestemte Dele (Kiønsdelene) tilfælles. Mandkiøn, Qvin- dekiøn (om Mennesker.) Hankiøn, Hun- kiøn (om Dyr.) Det stærkere, det svagere, det smukke Kiøn. (Uegentlig siges: Orde- nes, Substantivernes Kiøn; og skielnes imellem Sagkiøn, det Kiøn, Gienstandene af Naturen have, og Ordkiøn, det som Sprogbrugen tillægger dem, og som i Dan- sken er to Slags: Fælledskiøn og Intetkiøn (Hverkenkiøn.) Blochs Sprogl.) = Kiøns- bøining, en. i Sproglæren: den Forandring i Enden, som Ord modtage v. at skifte Kiøn. (Dichman. Bloch.) Kiønsdele, n. s. pl. de Legemsdele, som især tilkiendegive Kiøn- net, og hvorved Forplantningen skeer. Kiønsdrift, en. Drift til Samleie, Avle- drift. (om Dyr: Parrelyst.) Kiønsegen- skab, en. den Beskaffenhed ved et Legeme, der udgiør Kiønnets Særkiende. Kiøns- ord, et. brugt af Nogle i Sproglæren for: Artikel. Kiønsære, en. den Ære, som tilkommer og følger ubesmittet Kydsk- hed; og det især hos Qvindekiønnet. "Et Fruentimmer, hvis Kiønsære er ubesmit- tet." Ørsted. (Eunomia. II. 140.)

Kiøn, adj. pl. kiønne. [s. skiøn.] 1. smuk, tækkelig. (af Udseende.) En kiøn Pige. "Saa lader en Kone dog kiønt i et Huus." Bagg. "Du fandt dog selv mig kiøn v. mine Vers at høre." Jacobi. (Overs. af Sappho. Be- dre havde her staaet smuk.) 2. artig, vel- artet, høvisk, tækkelig (i Adfærd, Maneer.) En kiøn jævn Mand. Et kiønt Væsen. (dagl. T.) 3. betydelig, anseelig. En kiøn Hob Folk, Penge. (d. T. "Kiøn kan, lige- som skiøn, anvendes i dagl. T. med Hen- syn til Nytte og Brug; men kun m. Hen- syn til, at noget er i anseelig Mængde. Man siger: Den Gaard har kostet kiønne Penge. Der var en kiøn Forsamling." Mül- ler.) [Bemærkelsen: tapper, modig, dri- stig (det tydske: kühn), er forældet.]

Kiøre, en. stor Hast. Det gik, han giorde det i een Kiøre. (dagl. T.)

Kiøre, v. a. og n. 2. [Isl. keira, egentl. drive frem.] A. v. a. 1. føre paa Vogn. At kiøre Tømmer, Brænde. At kiøre Hø, Brænde ind. Han kiørte hende hiem. At kiøre Giødning ud (p. Ageren.) Han lod sig kiøre fra det ene Sted til det andet. 2. styre og drive Heste ell. andre Dragere for Vogn, Plov, 2c. Han lærer at kiøre. At kiøre fire Heste under een Tømme. At kiøre Plov, Harv ɔ: styre Hestene, som trække Ploven. "Naar Bonden kiører sam- me Plov, der kiørtes alt af salig Olde- fædre." F. Guldb. — At kiøre et Par Heste ihiel; kiøre sin Vogn i Stykker. At kiøre et Par Heste til ɔ: vænne dem til at gaae

f. Vogn. Kiør til! ɔ: lad Hestene løbe. (jvf. age, som nu meest kun br. af Almuen.) "Age (I. áka) betydede oprindeligen at føre eller bringe fremad; kiøre (Isl. keyra) betydede at drive, nemlig Hesten. Ved det første Ord tænkte man altsaa meest p. Lasten; v. at kiøre p. Kraften, hvorved Vognen bragtes videre." Müller. 3. i dagl. Tale: drive, jage; kaste sammen uden Orden. At kiøre een ud af Stuen. At kiøre det ene iblandt det andet. B. v. n. age, færdes p. en Vogn. At kiøre med fire Heste. Jeg vil hellere kiøre end ride. At kiøre afveien for een. Kudsken er kiørt efter Lægen (f. at hente ham.) Vi vil snart kiøre hiem. At kiøre ind i Gaarden. At kiøre frem (m. den forspændte Vogn.) At kiøre omkring i Gaderne. At kiøre op med Kanoner, m. et Batterie (kiøre frem med Kanonerne t. Stedet, hvor man vil fyre.) At kiøre over en Bro, Aa. Barnet blev kiørt over p. Gaden (overkiørt.) At kiøre p. en Steen. At kiøre ud i Skoven. Han er nylig kiørt ud. At kiøre vild, kiøre feil, kiøre en urigtig Vei. = Kiørebane, en. Bane, hvor Veddekiørsel skeer, eller Heste tilkiøres. (V. S. O.) Kiørebro, en. B. som man kan kiøre over. Kiørebrug, en. En Hest til Kiørebrug, Vognhest. "Den danske Hests Fortrinlighed til Kiørebrug." Bibl. f. Physik ꝛc. 18. S. 254. Kiørehest, en. Vognhest, H. som allene ell. i Spænd bruges f. Vogn. Kiørekarl, en. Kiøresvend. (Fr. 17 Jun. 1806.) Kiørelyst, en. L. til at kiøre. Kiøreløn, en. det, som betales for at befordre Ting ell. Personer til Vogns; Vognfragt. Kiørepidsk, en. P. som Kudsken bruger. Kiøreredskab, et. hvad der hører til at kunne kiøre m. en Vogn; Vognredskab. Kiøresvend, en. den, som m. Tømme og Pidsk styrer Hestene for Vognen; Kudsk, Vognsvend. Kiøresæde, et. Kudskesæde. Kiøretøi, et. 1. det, som udfordres t. at kiøre: Vogn, Heste, Seletøi. Denne Kudsk holder sit K. i god Stand. 2. i Særd. det, hvori man kiører, Vogn. (det fr. voiture.) Han holder tre Slags Kiøretøi. Kiøretømme, en. T. som bruges for en Vogn. Kiørevei, en. Vei som er f. Vogne (modf. Ridevei, Gangsti.) Kiørevending, en. det, at vende en Vogn, og Plads dertil. Der er ingen K. i Gaarden. figurl. i en Kiørevending ɔ: med stor Hast, i en Fart. = Kiøren, en. ud. pl. det at kiøre. Riden og Kiøren. — Kiørsel, en. pl. Kiørsler. 1. Gierningen at kiøre. Bønderne maa giøre Kiørsler til Veiarbeidet. Kornkiørsel. 2. Færdsel m. Vogne. I denne Gade er megen K. (f. Giennemkiørsel, Indkiørsel, o. fl.)

Kiørvel, en. ud. pl. [A. S. Cerfille. N. S. Karvel.] en almindelig Madurt, som dyrkes i Kiøkkenhaver. Scandix cerefolium. (Spansk Kiørvel. S. odorata.) = Kiørvelkaal, Kiørvelsuppe, en. Kiø[...] suppe, hvori koges hakket Kiørvel m. m.

Klaae, v. a. s. kløe.

Kladde, en. det første Udkast t. [...] som skrives; Concept. (N. S. Kladd[...]) At skrive noget i Kladde. At reenskrive [...] Kladde. = Kladdebog, en. Bog, hvori man skriver Breve og desl. i Kladde.

Kladderi, et. pl. -er. [Isl. Klatr; kla-tra, at miste, tabe.] Ting af ringe ell. ingen Værdi. (d. Tale.) — Deraf: kladderagtig, adj. som ikke duer, unyttig, ubrugelig. (Grams Nucl. lat.)

Klade, en. pl. -r. En Dynge, [...] (Langebek.) En K. Iis, Tørv. (Moth.)

Kladsk, et. 1. Lyden, som høres, naar man smækker m. noget; et Smeld. 2. [...] Slag, der frembringer en saadan Lyd. Deraf: kladske, v. n. s. smælde.

Klaffe, v. a. 1. bagtale, bagvaske. (Kun [...] go; forældet. jvf. Müllers D. Synon. I 2[...])

Klaffer ell. Klafferi, et. Bagtalelse; Bagvaskelse. (Lidet brugeligt, ligesom Sammensætn. Klafferdigt, Klaffertand, Klaffertunge, o. fl.)

Klaffer eller Klaffrer, en. Bagtaler, Bagvasker. (forældet.) "Hvad kan Klafferens Bagtale — giøre dig?" Bording. I. 234. "Fri fra Klafferes Munde." sammesteds. (Ogsaa: Klaffermund.)

Klag, Klage ell. Klagge, en. ud. pl. 1. Dynd, Veidynd. (Moth.) 2. Frost i Jorden (norsk: Tæle.) Klagen er [...] i Jorden. (Langebek. Fleischer.) Isl. Klak[...]

Klage, v. n. og a. 1. [Isl. klaga.] A. v. n. 1. udtrykke ubehagelige Fornemmelser, en lidende Tilstand, enten v. Ord og Tale ell. ved uarticuleret Lyd. Han giør ikke andet end sukke og klage. At klage over dyre Tider, over sin Skiebne. At klage over eens Haardhed. — recipr. klage sig. a) vaande sig, jamre sig. b) beklage sig. Han klagede sig for mig. At klage sig for Penge. — At klage sig i sit Hoved, for sit Bryst (siges i dagl. T.) 2. indgive Klagemaal, besvære sig (for Øvrigheden, Dommeren.) Han vil klage for Kongen, for Øvrigheden. B. v. a. føre Klage over noget ell. over en Person. At klage sin Nød f. een. At klage over een, paa een. Der klages meget over hans Forsømmelse. = Klager, en. pl. -e. den, som klager, fører Klagemaal. Han mødte (i Retten) f. Klageren. (Sammens. Ord. s. under Subst.)

Klage, en. pl. -r. 1. Udtryk, hvorved man giver sin Nød, Sorg ell. sine Lidelser tilkiende. Den Fattiges K. Der er Jammer og K. i Huset. 2. Besværing, Ankе, Klagemaal over Andre, over Skade, Uret, Vold, man har, ell. mener at have lidt. At føre K. mod een, indgive en K. over

At skrive, opsætte en Klage. = Kla-
rev, et. B. som indeholder Klager ell.
væringer. Klagedigt, et. en Elegie,
gesang. klagefuld, adj. en klage-
Tale. Klagegraad, en. En med
ger blandet Graad. "Du har havt Med-
m. min Klagegraad." Rahb. Kla-
uus, et. H. hvor Sorg og Klage her-
; Sørgehuus. Klagelyd, en. Lyd fra
der klaget sig; klagende Lyd. klageløs,
som intet har at klage over. (Langeb.)
gemaal, et. d. s. s. Klage, 2. (Sields-
for: Klage, 1. "De Faderløses Skrig,
Enkers Klagemaal." Tullin.) Kla-
vinde, en. Qvinder, som fordum leiedes
græde og klage over en Afdød. (Jer. 9. 17.)
ageraab, et. høirøstet Klagelyd; Kla-
rig. (Thaarup.) Klageriim, et. s.
agedigt. Klagesang, en. Elegie, Kla-
igt. Klageskrift, et. 1. Skrift, der
eholder Klager, Beklagelser. 2. skrift-
Klagemaal. Klageskrig, et. Skrig
rved man giver Nød eller Smerte til-
nde; Jammerskrig. Klagestemme,
klagende Røst, Klagelyd. (Baggesen.)
agesuk, et. høit, klagende Suk. (Ohl.)
agetale, en. Tale, hvori man beklager
, som indeholder et Klagemaal. "Han
iner Øre til Folkets Klagetaler, som til
s Jubelsange." O. Malling. Klage-
ne, en. Klagelyd. Klagevers, et. Kla-
igt. = klagelig, adj. som passer sig til
ager, ynkelig, sørgelig. Med klagelig
st. (V. S. O.)
Klak, en. pl. -ke. 1. Plet, som frem-
inges ved en Draabe, der falder fra et
dende Legeme. En Blækklak. figurl.
mitte p. eens Navn og Rygte. 2. d. s. s.
ladde. Det var først skrevet i Klak. (Hol-
rg.) = Klakbog, en. s. Kladdebog.
lakpapir, et. blødt Papir, som trækker
lækklatte til sig.
Klakke, v. a. og n. 1. sætte Klakke paa.
klakke Papiret over m. Blæk. 2. neutr.
e Klakke fra sig. Pennen klakker.
Klam, adj. pl. klamme. [N. S. klam.
S. Clam, et Baand; og N. S.
lamm, en Klump.] 1. som er lidet
gtig. (jvf. klæg.) Linnedet er klamt. En
am Haand. Klamme Læber. (Ohlenschl.)
Sneen er klam (Isl. kramr) naar den
gynder at tøe, og v. sin Blødhed let lader
sammentrykke. "Klam og bleg, som
ergets Snee." J. Smidth. = Deraf:
lamhed, en. ud. pl. — klamme, v. n.
neen klammer ɔ: er klam. (Moth.)
Klamme ell. Klammer, en. pl. Klamre.
ager ell. Klemmer, hvormed noget hol-
s fast ell. tæt sammen. (Klamre i Bog-
ykkerier og i Prent. s. indklamre.)
Klammer, en. Støi af mange Talende;
iv, Klammeri. "Man kunde ei røre ved
ræsterne uden stor Klammer." Coldings
K. Hist. "Hvor ret tog Overhaand den
store Strid og Klammer." Holb. (P. P.)
"Bacchus m. Glasset driver nidske Klam-
mer." Stenersen. (forældet; ligesom de
heraf sammensatte: klammeragtig, Klam-
merbroder, klammervorn, o. fl.)

Klammeri, et. pl. -er. Kiv, Trætte,
som ytter sig i vrede, fornærmende Ord;
Skienderi. At yppe K. komme i Klam-
meri m. een. "Klammeri er høirøstet Kiv."
P. E. Müller. (jvf. Strid, Trætte.)

Klampe, en. pl. -r. Smaastykker Træ
af forskiellig Bestemmelse og Brug, f. Ex.
til Skibs, til at vinde Tougværk om;
Klampe (Træbøile, Klods) der sættes om
Foden p. Heste, Kreature og Gæs, for at
hindre dem i Gangen, m. m. (V. S. O.)

1. Klamre, v. a. 1. giøre noget fast v.
Klamre ell. desl. At klamre sig fast med
Hænderne. "Hvor ængstlig de — klamre
sig v. Masten m. den anden Haand." Evald.

2. Klamre, v. n. 1. giøre Støi, Bul-
der. At klamre m. Fødderne, m. Døren.
(Langebek.)

3. Klamres, v. n. pass. klamredes. trætt-
tes, skiendes, kives. (Hos Moth ogsaa
klandres.) "Vore Theologer, som klamres
hver anden Dag om Guddommens Egen-
skaber." Bagg. N. Klim.

Klang, en. (pl. Klange er brugt af nogle
Nyere.) [T. og N. S. Klang.] en klar, to-
nende Lyd af nogen Varighed, helst en beha-
gelig. Klokkens, Glassenes Klang. "Lyd er
alt det, som høres; Klang derimod en vedva-
rende Lyd (dog kun af en vis Beskaffenhed.)
En Tone er kun een og enkelt; men Klang
kan være baade enkelt, og sammensat af
flere Toner." Sporon. — uegentl. og fig.
ogsaa om Ordenes Lyd; helst naar man ei
tænker paa Meningen. "Fordi de helligste
Navne — vare blevne de fleste til en tom
Klang." Mynster. (I Sammensætn. staaer
det undertiden for: Lyd. s. Efterklang,
Gienklang, Misklang, Samklang, Vel-
klang. Saaledes br. det ogsaa om Tale-
stemmens harmoniske ell. rhythmiske Lyd.
Dette Sprog har ingen behagelig Klang.
Versets Klang. "Mængden dømmer helst
en Digters Vers af Klangen." Popes Krit.
v. Schiermann.) = Klangfigur, en. i
Naturlæren: en Figur, som frembringes
p. et fladt Legeme, hvorpaa en Bevægelse,
forenet m. Klang, virker. klangfuld,
adj. rig p. Klang, tonerig. Klanghul,
et. Aabning, hvorigiennem en Klang høres;
Lydhul f. Ex. paa et Klokketaarn. Klang-
huus, et. i Jylland: et Klokkestuur,
Klanglære, en. Lære om Klang og Lyd.
(Akustik.) klangløs, adj. som er uden
Klang. (Baggesen.) Klangmaaler, en.
Redskab til at maale Klangens ell. Lydens
Styrke. Klangspil, et. klingende Spil,
Spil paa et klingende Toneredskab. (Bagg.)

Klap, en. pl. Klapper. [T. Klappe.] 1. et m. Hængsel forsynet, ell. paa lignende Maade befæstet Laag, som kan falde til, ell. lukkes ned for en Aabning. F. Ex. Klap ell. Ventil i en Pompe, Klappen paa et Skatol ell. Skab. 2. et bevægeligt Bræt ell. Bænkesæde, som kan lades op og ned. (s. Bordklap.) 3. en Smække, som hænges f. noget; f. Ex. Buxeklap. 4. noget der sættes for Øinene p. Hesten (Skyklapper), ell. lægges om Halsen ell. Foden paa ustyrlige Dyr. (V. S. O. s. Klampe.) = Deraf: Klapgrime ell. Klappegrime, en. En Grime af to Stykker Træ, hvori Hovedstolen er befæstet. Klaphorn, et. Et fuldkomnere Slags Valdhorn, forsynet med Klapper, hvorved Lyden faaer mere Omfang. Klapmusling, en. En Slægt af Skaldyr. (Spondylus.) Klaptøir, et. Tøir m. Klapgrime. Klaperet, adj. om Heste, der have hængende Øren. o. fl.

Klap, et. pl. d. s. Lyden, som fremkommer v. to klangløse, ikke ganske haarde Legemers (især Hændernes) Sammenstød; it. Bevægelsen, Handlingen, som frembringer denne Lyd. Man hørte lydelige Klap, Haandklap. At give en et K. paa Kinden. (uegentl. Slag, Bank: Han fik dygtig Klap, blev klappet. dagl. Tale.) = Heraf: Klapfisk, en. d. s. s. Stokfisk. (Moth.) Klapjagt ell. Klappejagt, en. et Slags Jagt, hvorved en Skovstrækning omringes af Folk, som v. at klappe i Hænderne og slaae m. Kieppe p. Buskene drive Vildtet frem.

Klaphingst, en. pl. -er. en halvgildet Hingst.

Klapholt, et. det Træ, som Bødkere bruge til Bunden i Kar og Tønder.

Klappe, v. n. og a. 1. [Isl. klappa.] 1. frembringe Lyden, som kaldes Klap. Hele Forsamlingen klappede ad ham. At klappe i Hænderne. Der blev ikke klappet (paa Comedien.) Hiertet klapper (banker.) At klappe efter Ræve, Harer ɔ: foretage en Klapjagt. 2. slaae sagte, venligen med Haanden. At klappe een p. Kinden. At klappe p. Døren. At klappe Smør (for at faae Valden ud.) — Det er klappet og klart ɔ: alting er færdigt, i Stand. At klappe af, i Dands ɔ: give tilkiende v. Klappen, at Dandsen er forbi. 3. uegentl. banke, slaae. At klappe een dygtig af. At faae en klappet (banket) Trøie ɔ: faae Prygl. (Reenberg.) 4. Klappes, v. n. pass. klappe hinanden. At kysses og klappes. = Klappen, en. ud. pl. og Klapning, en. (V. S. O.) Gierningen at klappe. Klapper, en. pl. -e. den, som klapper. "De brutale Klappere" af Evald. — Klappetræ, et. Et Redskab, bestaaende af en Stang med en Fiæl paa Enden, til at klappe Jorden f. Ex. i Havebede.

Klapperslange, en. pl. -r. et [...]
meget giftige Slanger; Raugleslange. C[...]
talus.
Klappersteen, en. et Slags hul [...]
remalm. Ætites. (Brünnich.)
Klappre, v. n. 1. (har.) [T. klappe[...]
give en vedholdende, bankende Lyd fr[...]
At klappre m. Tænderne af Kulde. [...]
men klapprer ved Vinden. At klappr[...]
Vingerne. (Stockfleth.)
Klar, adj. [Lat. clarus. T. klar[...]
clear.] A. 1. om Lyset: stærkt, ubl[...]
ublandet. Et klart Skin. En klar Lys[...]
Klart Maaneskin. (Isl. glær. G. to g[...]
at lyse.) 2. om Legemer: giennem[...]
ikke mørk, lys, oplyst. Klar Luft, [...]
mel. Den klare Dag. En klar Kilde. [...]
det er ikke klart. Klare Perler. En [...]
(skær, giennemsigtig) Hud. Klart [...]
teldug (tyndt, aabent.) En klar [...]
3. At have et klart Syn ɔ: see tyd[...]
B. om Lyden: tydelig, reen, ikke [...]
dump eller tyk. Hun har en meget [...]
Stemme. C. heraf figurl. 1. forstaa[...]
tydelig, begribelig. Et klart Beviis. [...]
giøre en Ting klar og tydelig. Et [...]
Foredrag. Et lyst, klart Hoved. [...]
Stand, færdig, afgiort. At giøre en [...]
klar; giøre sig klar; giøre en Reg[...]
klar. (Holberg.) "De meente, at det [...]
en klar Sag, og Tryghed paa begge [...]
der." A. Vedel. Skipperen er klar t[...]
seile. At giøre Ankeret, Touget klart[...]
giøre klart (ryddeligt) Skib (til at med[...]
Angreb.) — klarlig, klarligen, adv. [...]
mest figurl. klart, adv. derimod b[...]
egentl. og figurl. Lyset, Ilden bræ[...]
klart. Jeg seer det klart, at han har [...]
"Vi see klarligen, at Herren er med [...]
1 Moseb. 26. 28.) Undertiden br. k[...]
Sammensætn. som adv. f. Ex. klarlys[...]
klarseende, klarskinnende. = klard[...]
adj. et Udtryk i Maleriet. f. lysdu[...]
(fr. clair-obscur.) klarsynet, adj. v. [...]
seer klart, har klart Syn. (Mal[...]
klarkraadet, adj. om visse Slags [...]
Tøier. (Ambergs Ordbog.) klarvi[...]
adj. som har klare (giennemsigtige) [...]
ger. Klarvingede Insecter. Hymenopt[...]
klarøiet, adj. som har klare Øine, [...]
Øine ikke ere blandede. "Et venligt [...]
kast fra en klarøiet Pige." J. Ev[...]
= Klarhed, en. Egenskaben at være [...]
(i Ordets forskiellige Bemærkelser.) [...]
mens, Lysets, Solens K. "Belinglende [...]
gelse forøgede Ildens Klarhed." [...]
Klarhed i Begreber. "Han arbeider [...]
meget p. at bringe disse dunkle [...]
ger til Klarhed, at ingen [...]
røre ham." Sneedorf. (Klarhed [...]
et fuldere Lys, end Skin; [...]
Grad i Lyset, end Glands. [...]
Skin lader en Ting [...]

hed sees den i sin fulde Form." Spo-

Klare, v. a. 1. giøre klar; befrie en
[?]e fra Dele, som giøre den uklar. At
noget igiennem graat Papir. At klare
, Kaffee. At klare Brændeviin (ɔ:
lere det andet Gang.) — klares, v. n.
. Øllet maa staae noget f. at klares.
t klare Lintøi, vaskede Klæder ɔ: skylle
. ny efter Vasken, f. at hænge det op
rring. 3. figurl. afgiøre, bringe til
r, giøre færdig. Det kan ikke klare
en. At klare et Regnskab. At klare
le) sin Gield, sin Landgilde. 4. til
s: At klare op p. Dækket ɔ: giøre ryd-
t. At klare (frigiøre) et Toug. — At
Kysten, Riffet, Broen ɔ: komme forbi
Skibet uden Skade. At klare sig for
fra Isen (komme ud af, giøre sig fri
"Og klar dig fra Grunde v. hurtig
ding." S. Blicher. = Klarekiedel, en.
vori noget klares (2.) Klarepung, en.
ulden, kegledannet P. hvorigiennem
t fies f. at klares. Klarevand, et.
Vand, hvori Lintøi klares. 2. den vands-
ge Vædske, som bliver tilbage i Kiede-
efterat Brændevinet er klaret. = Kla-
, en. Gierningen at klare.
. Klare, v. n. 1. (har.) blive klart (i
ret.) Nu begynder det at klare. Opad
gen begyndte Himmelen at klare op. —
ledes bruges n. pass. at klares. Luften
es. "Nu klaredes det over Havets Skiød,
Morgenstiernen nære Dag forkyndte."
Guldb. (Sieldnere forekommer recipr.
re sig, for: blive klar. "Øinene de maae
klare." Grundtvig. Qvædl. 408.)
Klarere, v. a. 1. afgiøre, betale (b. s. f.
re, 3.) At klarere sin Regning; klarere
Verten. (d. Tale.) 2. et Skib klarerer
den ell. ved Toldstedet, naar Ladningen
ives og den paabudne Told betales.
Klase, en. pl. -r. [Isl. Klasi.] en
nge, især af Frugter p. een Stilk. En
Druer, Nødder, Bær. (mest om Viin-
er.) — Klasestilk, en. Stilk, som bæ-
en Klase paa en Vext.
Klasse, en. s. Classe.
Klat, en. pl. -ter. [Isl. Klatr, en ringe,
ottig Ting.] 1. en liden Deel, en Smule.
K. Smør. En lille K. Jord. 2. b. s. f.
ak, 1. ell. en liden Deel Ureenlighed.
r er kommen en Klat paa. At sætte Klat-
p. noget. = Klatfinger, en. den, som
Skiødesløshed ikke holder p. hvad han
r i Hænderne. (d. T.) klatfodet, adj.
n tilfods. (Moth.) Klatgield, en.
maagield; Plukgield, som man hist og
r er skyldig. klathaaret, adj. som har
tet, uredt Haar. Klatuld, en. klat-
, ureen Uld. (Ambergs Ordb.) klat-
is eller klatteviis, adv. i Smaadele;
nske lidt ad Gangen. klatvorn, adj.
ubehændig, klatfingret. (d. T.) klatøiet, adj. som har størknet Vædske i Øinene ell. Øienhaarene. — klattet, adj. som har Klatter paa sig, er klathaaret. Et klattet Faar. "En klattet Føle kan blive en Hest." Ordspr. Ulden er klattet (sammenfiltet.)

Klatte, v. a. 1. slaae Klatter, anbringe Klatter. Muursvenden har klattet lidt Kalk hist og her p. Væggen. 2. I d. Tale: at klatte bort ɔ: spilde, udgive til Unytte, og klatviis. (Isl. klatra, miste, tabe.) Han klatter mange Penge bort om Aaret.

Klatteri, et. pl. -er. [af n. s. Klat og v. klatte.] noget, som er giort i Klatter, klatviis ell. ikke forsvarligt. (dagl. Tale.) Hans Arbeide er kun Klatteri; han kommer een Dag, og er borte to, tre Dage.

Klattre, v. n. 1. (har.) [T. klettern.] kravle opad, arbeide sig opad m. Hænder og Fødder. (s. klavre, kravle, krybe.) At klattre op i en Mast, i et Træ.

Klaveer, et. pl. Klaverer. et m. Strænge beklædt musicalsk Instrument, der spilles ved m. Fingrene at bevæge Tangenter, hvis Stifter i Enden slaae an mod Strængene. Deraf: Klaveermusik (som er indrettet f. Klaveret), Klaveernoder, Klaveerspil, Klaveerspiller, o. fl.

Klavre, v. n. 1. [N. S. klavern.] arbeide sig frem ved at bruge Hænder og Fødder (br. ogsaa ligesom klattre om at krybe opad.) At klavre ind igiennem et Vindue, op i et Træ, over en Muur, ned af en Rebstige. (jvf. krybe og flyve.) — Deraf: Klavren, en. ud. pl.

Kleg, en. og kleg, adj. s. Klæg.

Klein, adj. [Isl. klén.] liden, spæd, spædlemmet, spinkel. Klein af Lemmer. En klein (fiin, spæd) Stemme. (d. Tale.) = kleinmodig, adj. forsagt, mismodig. "De vare kleinmodige, for der var lidet Vand." Jud. 8. 9. "Den Kleinmodige bliver let modløs, fordi han kun besidder en ringe Deel af Mod; men han er det ikke altid. Mistillid t. sig selv og Kummer giør kleinmodig." Sporon. — kleinmælet, adj. som har svagt, kleint Mæle. Kleinsmed, en. En Laasesmed. kleintærende, adj. smaatærende. (Arrebo.) = Kleinhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være klein. (V. S. O.)

Kleine, en. pl. -r. et Slags Bakkelse, der koges i Smør eller Fedt. [I ældre Skr. forekommer Klenit i lignende Bemærk. Sv. Klenät.]

Klekke, klekkelig, s. klække, klækkelig.

Klem, en. (uforanderligt og ud. Artikelen foran Ordet.) 1. paa Klem. Vinduet, Døren staaer paa Klem ɔ: næsten lukket, men dog aaben; saa nær lukket, at den kunde klemme. 2. figurl. Fynd, Eftertryk i mundtlig ell. skriftlig Tale. Det har ingen Klem m. hans Tale. Den Tale

har Fynd og Klem. "Et Hoved talte Fredens Sag med Fynd og Klem." Storm. — Klemhage, en. Et Bødkerredskab, hvormed Endebaandene spændes p. Karrene. Klemskrue ell. Klemmeskrue, en. et Redskab t. at klemme Ting sammen ved Kraften af en Skrue.

Klemme, en. pl. -r. 1. Redskab til at klemme med; f. Ex. Ildklemme. Rigets Klemme kaldtes tilforn Rigets store Segl. (Deraf: Klemmebrev.) 2. ud. pl. Tilstanden, at klemmes; Sted, hvor man er i en Snevring, hvor man ikke let kan komme ud. At sætte en Bog i K. At komme, være i Klemme. 3. en krampeagtig Sygdom hos Mennesker og Dyr, hvorved Kiævebenene drages sammen, saaledes at Munden kun med Vold kan aabnes. Trismus. Mundklemme. 4. figurl. Betryk, Forlegenhed, Nød. "Den Edderfugl var haardt i Klemme." Evald.

Klemme, v. a. klemte (klemmede), klemt. [T. klemmen. jvf. klam.] 1. trykke haardt, paa en smertelig Maade. Skoene klemme. 2. trykke noget fast ell. tæt imellem to Legemer, ell. med en Klemme. Krebsen klemmer med sin Klo. At klemme sin Finger imellem Døren (og Karmen.) At klemme en Dør til (eller i.) Han klemte sig tæt op til Muren. At klemme med en Tang. Klem til m. Tangen! — figurl. nøde, tvinge een til noget. (dagl. Tale.) At klemme paa, drive, skynde paa noget. (d. T.) = Klemmejern, et. Jernredskab til at klemme med. Klemmeredskab, et. ethvert Redskab som bruges til at klemme. Klemmering, en. Ring, der sættes paa noget for at klemme det tæt sammen. (Ambergs Ordb.) — Klemmen, Klemning, en. Gierningen at klemme. — Klemmelse, Klemsel, en. Tryk, Trykning, det, at klemmes. (s. Beklemmelse, Hierteklemmelse.)

Klemt, et. pl. d. s. Lyd af Klemten. Vi hørte kun eet Klemt.

Klemte, v. n. 1. (har.) slaae langsomme, afmaalte Slag m. Knevelen p. Klokken; i Alm. for at tilkiendegive Ildsvaade. At klemte m. Klokken. — Klemten, en. ud. pl.

Klenodie, et. pl. -r. en kostbar, dyrebar Ting; en Skat, Belønning. Rigsklenodier, Smykker, som bruges v. Kongers Kroning. [T. Kleinod. M. A. Lat. clenodium.]

Klepper ell. Kleppert, en. [Isl. Klepphestr. T. Klepper. N. S. kleppen, løbe hurtigt.] en liden, men rask Hest.

Kleptræ, et. Træstykke paa et Løir. (Er et jydsk Ord. s. Begtrup om Agerd. i Jyll. I. 407.) jvf. Klapgrime, Klaptøir.

Klerk, en. pl. -e. [af Lat. Clericus.] en Præst, geistlig Mand.

Klev, en. pl. -er. en snever, skarpt afskaaren Fieldkløft. (Norsk.)

Klever, (en Urt.) s. Kløver.

Klid, et. n. s. collect. [Gl. T. Chli[illegible] T. Kleye. Sv. Kli.] Smaadele [illegible] Skallen p. visse Kornarter, som sælde[s] f[ra] Melet. "Hvis Dyd, naar Kongen [illegible] fra, befindes Klid at være." Falster. [illegible] blande K. i Brødet. Hvedeklid. (Ma[illegible] klid.) = Klidbrød, et. B. af Klid [illegible] blandet med Klid. Klidpose, en. [illegible] hvori Klidet falder ved Melets Sigtning. Klidvand, et. varmt Vand, sl[aaet] over [illegible] — klidet, adj. fuld af Klid. Klidet [illegible]

1. Klik, en. Smitte, Plet, Lyde. I [illegible] Talemaade: At sætte en K. paa eens [illegible] Det er en Klik paa hans ærlige Navn.

2. Klik, ud. Art. At slaae Klik, [illegible] om Bøssen, naar Fængkruddet ikke fang[er] Ild. — figurl. Det slog Klik for ham [illegible] det lykkedes ham ikke.

Klikke, v. n. 1. (har.) slaae Klik. B[øs]sen klikkede for ham.

Klima ell. Klimat, et. (i pl. altid Kli[illegible] mater.) 1. egentl. en Deel af Jordklode[n] beliggende imellem to Kredse, som [illegible] jævnløbende m. Æquator. De hede, [illegible] tempererede Klimater. Det br. dog ogsaa [illegible] enhver større ell. mindre Egn paa Klode[n] m. Hensyn til Veirliget og Luftens Be[illegible] skaffenhed. 2. Veirligets Beskaffenhed [illegible] en vis Egn. Mange Lande have nu et [illegible] dere Klima, end i gamle Dage. = Kli[illegible] matfeber, en. Feber, som i Alm. de [illegible] søges af, der flytte til et hedt Klima [illegible] et koldere. — klimatisk, adj. som hører til Klimatet.

Klimp, en. pl. -er. [Isl. Klimpa] [illegible] liden sammenhængende tør Masse; en [illegible] Klump (især af Jord. Job. 38.) En Jord[illegible] klimp. = Klimpegn, en. Egn, hvor J[or]den er klimpet ell. fuld af Klimper. ([illegible] gesen.) Klimpevaltse, en. Et Agerdyrk[illegible] ningsredskab t. at giennemskære og [illegible] Jordklimper. (Olufsen. Oec. Ann. VII. [illegible])

Klimpre, v. n. (har.) frembringe [illegible] sagte Klang, saasom v. at røre Metal[illegible] der ell. Strænge. At klimpre p. en Harpe, et Klaveer. — Deraf: Klimpren, en.

Kline, v. a. 1. [Isl. klina] giøre noget fast ell. tætte noget m. en klæbende Mate[illegible] rie. At kline Blade ind i en Bog. [illegible] Papir p. Væggen. At kline (tilkline) [illegible] Revne. At kline en Væg ɔ: lukke den med Leerklining. = Klineleer, et. L. som bru[illegible] ges til Klining. Klineloft, et. L. [illegible] er klinet som en Væg. [illegible] Redskab til at kline Vægge med. [illegible] vox, et. Vox, som bruges til at [illegible] i Sprækker. (M. C. Ravn.) [illegible] en. leerklinet Væg. = Kliner, en. pl. -e. den, som arbeider med at [illegible] ning, en. pl. -er. 1. [illegible] 2. det, som er klinet paa. [illegible] gen falden af.

:linge, en. pl. -r. [T. Klinge.] Bla-
t en Kaarde, Daggert ell. et lignende
ıben. Kaardeklinge, Sværdklinge.
ren aldrig sad paa Spidsen af en Klin-
' Helt. At gaae een p. Klingen, trænge
p. een m. Vaaben, ell. figurl. i Ords
: bringe een i Forlegenhed. "Den An-
derimod ham stærkt p. Klingen gik."
b. (P. P.)
klinge, v. n. (har.) klang (sielden:
gede), klinget. [Isl. klingia.] 1. give
ng fra sig, lyde m. Klang. En klingende
lm, Bielde. Med klingende Spil. Det
ig i Harpens Strænge. "Ved saadant
d det sang og klang i hendes Krykker."
b. (P. Paars.) 2. figurl. deels om
en, ikke egentlig klingende Lyd (Dette
) klinger ilde); eller blot om Talens
ryk (Det klinger unaturligt, at bruge
danne Talemaader); deels om Maaden,
rpaa noget optages af den Hørende.
' klang godt, ikke godt i hans Øren.
Klingedigt, Klingeriim, et. Sonnet.
Syn. Moth.) — Klingen, en. Biel-
nes uophørlige Klingen.
Klinger, adj. som lyder fiint, skarpt.
klinger Lyd. Hans klingre Stemme.
et klingre Hanegal." Kingo. (Udg. 1827.
430.) "Jo klingere Lyd, jo haardere
ılm." Bording. I. 312. "Med klingre
b at qvæde." Grundtv. (Biowulf. 265.)
Klingre, v. n. 1. (har.) et v. frequent.
klinge, der udtrykker en mere fiin eller
ıger Lyd, end dette, og tillige dens Gien-
else. Hvor længe vil du gaae og klingre
de Bielder? Pengene klingrede (ikke
ng) hen ad Gulvet; Ruderne faldt
ıgrende (ikke klingende) ned p. Gaden.
Man siger: en klingrende (sieldnere:
ıgende) Frost ɔ: en reen og stærk Frost,
ır den snee- og iisbedækkede Jord ligesom
grer under Fødderne.
Klink, v. s. en Børneleg, hvori Penge
es mod en Væg. At spille Klink.
. Klinke, en. pl. -r. [I. og S. Klinka.]
lukkelse paa en Dør, som bestaaer i et
n, der falder i en Hage i Dørkarmen
inkehage.) 2. flade Metalkrampet, hvor-
) noget holdes sammen, ell. sønderbrudte
ıg (Glas, Porcellain) igien forenes. =
inkebaand, et. Snor, hvormed Klinken p.
Dør bevæges. klinkebygget, adj. om
ıa Fartøier, der ere saaledes byggede, at
Planke ligger m. Kanten ovenpaa den
en. (s. kravelbygget.) Deraf: Klin-
ygning, en. om denne Bygningsmaa-
af Skibe. Klinkefald ell. Klinke-
g, et. Krampe ell. Tværjern over Klin-
, hvori den bevæges op og ned. Klinke-
je, en. (s. ovenf. Klinke, 1.) Klinke-
ı, et. bevægeligt Jern, som gaaer igien-
ı Døren, f. at kunne oplukke Klinken
nfor. Klinkelaas, en. konstig Klinke m.
en Laas. (V. S. O.) Klinkenagle, en. og Klinkesøm, et. et Søm, som klinkes ell. nettes; en Netnagle. Klinketrykker, en. det Redskab, hvormed Klinken oplukkes, naar det er fast (Klinkejern.)

2. Klinke, en. pl. -r. et Slags smaa, lette, haardt brændte Muursteen. Hollandske Klinker.

1. Klinke, v. a. 1. banke et Søm, en Bolt eller Nagle, som er drevet igiennem Træ, flad i den tynde Ende, for at det kan holde bedre fast. 2. sammenføie med Klinker (2.) At klinke et Fad, en Tallerken. — Deraf: Klinkning, en.

2. Klinke, v. n. 1. (har.) støde noget (især Glas) sammen, at det giver Klang. At klinke m. een (i det man drikker med ham.) At klinke m. Glassene. — Klinken, en. ud. pl. Klinken med Glassene.

Klint, en. pl. -er. [Isl. Klettr. jvf. Klit.] et Forbierg, en maadelig Bierghøide, Biergstrækning v. Havet. Møens, Stevns K. "Klint er en nogenlunde høi Deel af et Land, som m. en næsten lodret Side vender ud til Vandfladen." Müller. = Klintbred ell. Klintebred, en. den yderste Rand af en K. eller Strandbredden under en K. Klintbrud, et. Sted, hvor Klintsteen brydes. Klintespids ell. Klintspids, en. den øverste Top af en K. Klintsteen, pl. Steen, som brydes paa en Klint.

Klinte, en. ud. pl. et Ukrud i Korn. Agrostemma githago. = Klintebrød, et. B. hvori der er megen Klinte. klintefuld, adj. En klintefuld Ager. Klintekorn, et. Klintens Frøkorn. Klintesold, et. Sold med smaa runde Huller, hvori Klinten sældes fra Kornet. (Colding.)

Klip, et. pl. d. s. Snit m. en Sax. At giøre et Klip i noget.

Klipfisk, en. (egentl. Klippefisk.) visse Torskearter, som kaldes saa, fordi de, først saltede, ophænges p. Klipper f. at tørres. Saaledes ogsaa: Klipkuller, en. Kuller tørret paa samme Maade.

Klippe, en. pl. -r. [Isl. Klippi, en Klump, Masse.] en stor og isoleret Steenmasse; en enkelt Deel af et nøgent Field. (Bierg og Field bruges derimod sædvanl. om større Klippemasser.) "Ved Klippe forstaaes et Bierg af fast Steen. Ligesom man v. Ordet Klippe tager Hensyn til Biergmassens Fasthed, saaledes p. Field især til dens Høide." Müller. En K. i Havet (et Skiær.) Koralklipper. At bestige en Klippe. = Klippeblok, en. En stor, uformelig Fieldsteen. (Ohlenschl.) Klippebrud, et. 1. et fra en K. afrevet Stykke. (V. S. O.) 2. Brud, Revne ell. Steenbrud i en Klippe. Klippebygger, en. den, som bygger, boer p. en K. (Arrebo.) Klippebæk, en. B. som falder ned fra Siden af et Bierg. "Ned giennem Fieldet bandsed en sølvklar

Klippebæk." Øhlenschl. klippedannet, adj. dannet som en K. Klippeegn, en. en. Fieldegn. Klippeelv, en. Elv som rinder imellem Bierge. klippefast, adj. fast, urokkelig som en Klippe; grundfast. klippefuld, adj. som har mange Klipper; biergfuld. Et klippefuldt Land. Klippegang, en. Gang, som fører op ad en Klippe, ell. er indhugget i en K. (J. L. Heiberg. Psyche. 75. 86.) Klippegrund, en. En Grund, som bestaaer af Bierg ell. Klippe. At bygge et Huus paa K. En Klippegrund i Havet. klippehaard, adj. meget haard. Klippehal, en. Hal ell. Sal i et Bierg. (Øhlenschl.) Klippehule, en. Hule ind i et Field; Bierghule. Klippehvælving, en. En ved Natur eller Konst hvælvet Klippehule. Klippekløft, en. Biergkløft, Fieldkløft. Klippekyst, en. Kyst, som bestaaer af Klipper, biergig Kyst. Klippeland, et. biergigt Land, Bierglan d. (Grundtv.) Klippeleie, et. Leie p. en Klippe. (M.) Klippeluft, en. Bierglu ft. (Øhlenschl.) Klippemalm, en. Malm ell. Erts, som indeholdes i Klippen ell. Bierget. "I Steen og Klippemalm." Arreboe. (Heraem. 182.) Klippemos, et. Fieldmos. Klippemuur, en. En steil Klippe, der reiser sig, lige som en Muur. Klipperede, en. Fuglerede paa en Klippe. (Arreboe. Heraem. 203.) Klipperevne, en. Revne, Sprække i en K.; Klipperift. Klipperif, et. Et Rif, en Grund i Havet, som bestaaer af Klipper. Klipperift, en. Klipperevne. (Øhl.) Klippeskred, et. d. s. s. Biergskred. Klippeslot, et. Biergslot. Klippespids, en. den øverste Spids eller Top af en kegledannet K. Klippespring, et. 1. Kildevæld i en Klippe. (B. S. D.) 2. et Spring fra en K. Klippesteen, en. Fieldsteen. klippesteil, adj. steil, som en brat Klippe. "Saa klippesteil og rank i Volden findes kunde." Bording. (II. 421.) Klippestrand, en. Strand eller Kyst, som er biergig, som dannes af Klipper. "Hvilke hvide Klippestrande stige hist af mørke Sø?" Ingem. Klippestykke, et. en betydelig, fra et Field løsreven, ell. særskilt forekommende Steenmasse; eller en fremstaaende Deel af en Klippe. (Bagg. Labyr. II. 9.) klippestærk, adj. overmaade stærk. Klippetind, en. d. s. s. Klippespids. Klippevei, en. Vei, som er banet p. Klippegrund. (P. E. Müller.) Klippevæg, en. En stor og jævn Side af en Klippe; en Fieldvæg.

Klippe, v. a. 1. [Isl. klippa.] skiære m. Saxe. At klippe Haaret; klippe Lerred, Faar, Træer, Hækker. At klippe et Stykke af. At klippe ind i et Stykke Tøi. At klippe et Brev op; klippe et Baand over. At klippe sig i Fingrene. At klippe Lerredet, Klædet til. At klippe Figurer ud i Papir. — figurl. formindske. Hans Indkomster [illegible] meget klippede. = Klippetid, en. [illegible] da Faarene klippes. — Klipning, en. pl.-[illegible] Klippen, en. ud. pl. Gierningen at [illegible] Hold op m. den Klippen! — Klipuld, [illegible] Uld, som er klippet af Faaret ell. [illegible]

Klippe, v. n. 1. At klippe (blinke) [illegible] Øinene. s. glippe.

1. Klipping, en. pl.-er. Skindet [illegible] Ulden paa af et Lam, slagtet efter [illegible] Hansdag. (jvf. Knæling.)

2. Klipping, en. pl.-er. et Slags [illegible] Mynt i ældre Tider.

Klir, et. klirrende Lyd, Klirren. "[illegible] ret af Sværde." Evald. "Klir af [illegible] terne." Øhlenschl. (Helge. S. 194.)

Klirre, v. n. 1. (har.) bruges om [illegible] klingrende, skarpe Lyd, som høres f. [illegible] naar en Kaarde slaaes mod en anden, [illegible] Glas sønderslaaes, eller desl. [illegible] klirrede. Klirrende Sporer. "Naar [illegible] klirrer og Spydet hviner." Bagg. "[illegible] ter reise sig, og Lænker klirre." Rein. — Deraf: Klirren, en. ud. pl. [illegible] Rudernes Klirren.

Klisteer, et. s. Clysteer.

Klister, et. ud. pl. [Isl. Klistr.] [illegible] sei, bindende Materie, hvormed faste [illegible] mer forbindes. Stivelseklister, [illegible] = klisteragtig, adj. som ligner K. [illegible] sterhorn, et. H. hvori Skomagere [illegible] deres K. Klisterpotte, en. Potte, [illegible] Klister koges.

Klistre, v. a. 1. forbinde, [illegible] m. Klister. At klistre noget sammen; [illegible] stre et Blad i en Bog. (Klistre [illegible] i dagl. T. ogsaa som v. n. Øinene [illegible] sammen.) — Deraf: Klistring, en.

Klit, en. pl.-ter. [Isl. Klettr, en [illegible] Klint. Sv. Klint.] Sandbakke v. [illegible] den, især dannet af Flyvesand; ogsaa: [illegible] Strækning af slige Bakker (og da [illegible] At boe i Klitten, plante i Klitten.) [illegible] Klitter, løse Sandbakker, som [illegible] for Vinden. = Klitarbeide, et. [illegible] ved Klitternes Fredning og Beplantning. Klitbakke, en. d. s. s. Klit. [illegible] et. en stor Klitbakke. Klitbo, en. [illegible] bygger i Klitten. Klitegn, en. [illegible] hvor Klitter og Flyvesand findes. [illegible] faar, et. Faar, som gaae p. Græs i [illegible] egne. (Langebek.) Klitfoged, en. [illegible] synsmand over Plantning og [illegible] Dæmpning i en vis Deel af en [illegible] (Begtrup om N. Jylland. III. 217.) [illegible] fredning, en. Klitternes og de i [illegible] plantede Værkers Fredning. Klitgaard, en. Bondegaard i en Klitegn. [illegible] ogsaa: Klithuus. Klithalm, s. [illegible] tag. Klithugst, en. [illegible] afhugge de i Klitterne [illegible] Træer. Klitreise, en. [illegible] ell. befalet Vagt, som [illegible]

Klitsogn, et. Sogn, hvori Klitter es. (Dalgas Beskr. over Ribe Amt.) rstrækning, en. Kyststrækning, hvor tter findes. Klittørv, en. Tørv, som es i Klitegne. Klitvippe, en. Sæds pe af Klittag ell. Hielme, som afskæres samles til at besaae Klitterne med. tgtrup om Joll. III. 222.) Klitværn, Værn mod Sandflugt og t. Klitternes dning. Klitvært, en. V. som groer litter og Flyvesand; Sandvært.

Klittag eller Klittetag, n. s. [af det ske Tag ɔ: Tækkehalm.] en Rørplante, vorer hyppigen i Flyvesand ved Havet, tiener til at fæste og dæmpe den; Hiel-, Senegræs. Arundo arenaria.

Klo, en. pl. Kløer. [Jsl. Kló.] 1. de ose, krummede Negle v. Fugles og nogle ttedyrs Tæer. Kattens Kløer. Ørnen fin Klo i Lammet. 2. Tænger eller re, hvormed Krebs og lignende Dyr ere synede. Krebseklo, Hummerklo. 3. Klo Gaffelen, til Skibs: den nederste Ende Gaffelen til Mesanen. (jvf. Klov.) = ohammer, en. Hammer med kløftet n, hvis ene Flig er længere end den den. (V. S. O.)

1. Klod, en. (kort o.) pl. Klodder. [Jsl. ót.] en rund Knap ell. Kugle. (sielden.) ærdets Klod. (Klodde. P. Claussen.)

2. Klod, en. (kort o.) pl. -de, i Jyl- ld og Fyen: d. s. s. Plag.

Klode, en. pl. -r. [af 1. Klod. Lat. glo- s.] et rundt Legeme, en Kugle. (sielden en om Jorden og andre Himmellegemer.) rdkloden ell. blot Kloden. At seile rundt Kloden. En Jord- og Himmelklode, obus terrestris, coelestis. = kloderund, j. kuglerund. (Arreboe. Heraem. 55.)

Klods, en. pl. -er. [T. Klotz.] 1. et kt, udannet Stykke Træ. 2. en Tøffel tykke Træsoller. At gaae m. Klodser. Roth.) 3. figurl. et plumpt, ubehøvlet ubehændigt Menneske; en Dosmer, Tøl- r. (i d. Tale; Klodrian. N. S. Klu- rer; og formodentlig beslægtet m. klu- e. At bære sig ad som en Klodrian. En Klodrian er den, som af Ubehændig- d gior noget galt." P. E. Müller.) = lodsregning, en. Cubikregning. (Moth.) lodssko, en. et Slags Sko m. Træklod- r under, som Fruentimre bruge i slet re. Klodstørv, en. tykke Traadtørv . Æltetørv, som dannes uden Former. odf. Formetørv.) it. store Skæretørv Mosens øverste Skorpe.

Klog, adj. [Jsl. klókr. Sv. klok. N. S. ook. A. S. gleaw.] som har en, især v. gtsomhed og Erfaring erhvervet, v. Na- ranlæg fremmet Indsigt i Tingens Sam- enhæng og Livets Anliggender; som for- aaer at skikke sig i ethvert Tilfælde,, be- ytte enhver Omstændighed og til sit Die- med vælge de tienligste Midler; ligel. om det, som virkes, udrettes, tilveiebringes v. denne Egenskab. "En klog Mand vil altid det Gode, fordi det er det rigtige; naar en fiin Mand vil det, da er det, fordi det nu fører til hans Maal." Sporon. Et klogt Raad, Anslag, Foretagende. "Af Skade bliver man klog, men sielden rig." Ordspr. 2. i dagl. T. om den, som har Indsigt i, forstaaer sig p. noget vist (med præp. paa.) At være klog paa sin Fordeel, p. Himlens Løb. Jeg kan ikke blive klog derpaa (faae Indsigt deri; komme under Veir dermed.) Ogsaa om den, som har almind. Menne- skeforstand, ell. Anlæg til Klogskab. Han er ikke klog, ikke ret klog. Han bliver al- drig klog. Et klogt Barn. = klogelig, klogt, adv. m. Klogskab, p. en klog Maade. "Dersom vi klogelig skyede enhver Leilighed t. Strid." Basth. "Nu, I Konger! handler klogeligen." Ps. 2.10. — Klogskab, en. ud. pl. Egenskaben, at være klog; Indsigt i Livets Anliggender og Evne til at skikke sig i Ver- den, til at vælge tienlige Midler til sit Øiemed. (Viisdom er en høiere Klogskab, en dybere Indsigt i Tingenes sande Væsen; hiin seer paa Tingene, paa Øiemedet selv; denne p. Maaden at opnaae det.) "Viis- dom er altid Viisdom; men det, som paa een Tid er Klogskab, er det derfor ikke strax p. en anden." Sporon. — Klogskabs- lære, en. L. som gaaer ud paa Klogskab, hvori Begrebet om Klogskab er lagt til Grund. Klogskabsregel, en. Forskrift, Leveregel, som Klogskab tilsiger.

Klokke, en. pl. -r. [N. S. Klokke. T. Glocke. E. Clock.] 1. egentl. et huult og rundt Redskab, oventil lukket og smal- lere, nedentil aabent og videre, som man ved en indeni hængende Knevel, ell. stun- dom v. Hammerslag udenpaa bringer til at give Klang. At ringe en K.; kime, klemte med Klokkerne. En Bordklokke, Huusklokke, Portklokke, Madklokke. 2. et Uhrværk, som ved Slag tilkiendegiver Tiden og Timerne; et Seierværk. Klok- ken slaaer, viser tolv. At stille Klokken. Hvad er Klokken? (ɔ: hvad Tid p. Dagen er det?) Klokken to venter jeg ham. 3. uegentl. a) adskillige Ting, som i Skikkelse ligne en K. En Glasklokke, Dykkerklokke. b) en Blomst af klokkedannet Form. c) et Underskiørt, som Qvindfolk bruge. En Bomuldsklokke, ulden Klokke. En Barne- klokke. = Klokkearm, en. Træet, der gaaer ud fra Klokkeaxelen, og hvori Rebet er befæstet, hvormed Klokken ringes. Klok- keaxel, en. En i Tappe bevægelig Bielke, hvori Klokken hænger. Klokkeblomst, en. klokkedannet Blomst; i Særdeleshed af Planteslægten Campanula. Klokkedaab, en. den catholske Ceremonie, at døbe og navngive en K. klokkedannet, adj. i

Skikkelse lig en K. **Klokkefaar**, et. F. med en liden Klokke om Halsen, der leder en Flok. figurl. et enfoldigt Menneske. (Rahbek. Tilsk. I. 91.) **Klokkeform**, en. 1. Skikkelse, lig en Klokkes. 2. Form, hvori en Klokke støbes. **Klokkefrø**, en. et Slags Frøer, der give en huul Lyd; Peder Oxes Frøer. Rana bombinatuca. **Klokkehammer**, en. H. i et Seierværk, som v. at falde p. Klokken slaaer Timer og Qvarteer. **Klokkehul**, et. d. s. s. Klanghul, Lydhul. **Klokkehuus**, et. en Træbygning, hvori Kirkeklokker hænge i St. for i et Taarn. **Klokkeklang**, en. Klokkers klingende Lyd. **Klokkeknevel**, en. s. Knevel. **Klokkeko**, en. (s. Klokkefaar.) **Klokkelyd**, en. enhver Lyd, som frembringes v. en Klokke. **Klokkemalm**, en. blandet Malm, hvoraf Klokker støbes. **Klokkepenge**, n. s. pl. P. som betales til Kirken for Klokkers Ringning. **Klokkereb**, et. R. hvormed en K. ringes. **Klokkerem**, en. tyk Læderrem, hvormed Knevelen spændes i Klokkeringen. **Klokkesang**, en. Lyden af et Sangværk. **Klokkeskaft**, et. Haandfang p. en Bordklokke. (V. S. O.) **Klokkeskuur**, et. d. s. s. Klokkehuus. **Klokkeslag**, et. Et enkelt Slag, som en Klokke (2) giver. **Klokkeslæt**, et. Bestemmelsen af et vist Tidspunkt efter Klokken. At indfinde sig til, at sætte een et vist K. "Der maa være et indvortes Uhrværk hos enhver især, efter hvilket man regner sit Klokkeslæt." Eilschow. **Klokkesnor**, en. Snor, hvori man trækker f. at ringe p. en Huusklokke. **Klokkespiir**, et. s. Klokketaarn, Kirkespiir. **Klokkespil**, et. d. s. s. Klokkesang. **Klokkestabel**, et. Stilleværk af Bielker, hvori en Klokke hænger. **Klokkestang**, en. Stang hvori man trækker f. at ringe p. en Dør- ell. Portklokke. **Klokkestol**, en. d. s. s. Klokkestabel. (Moth.) **Klokkestræng**, en. Stræng af Staaltraad, hvorved en Huusklokke bringes til at give Lyd. **Klokketaarn**, et. T. hvori Klokker ere ophængte. **Klokketist**, en. d. s. s. Klokkerem. (Moth.) **Klokkeviser**, en. Tidviser p. et Uhrværk.

Klokker, en. pl. -e. tilforn (og undertiden endnu p. Landet) den, hvis Bestilling er at ringe Kirkeklokkerne, en Ringer; nu: den fornemste Underbetient v. Kiøbstedkirker; en Degn. = **Klokkerembede**, et. en Klokkers Bestilling. **Klokkerkone**, en. En Klokkers Hustru. **Klokkerpenge**, n. s. pl. P. som gives Klokkeren f. at tegne til Altergang; Tegnepenge.

Klore, v. a. (af Klo.) kradse, rive. (Norsk. Moth. Suhm.)

Klos, adv. [E. close.] tæt ved, tæt ind paa. Klos til; Klos paa. (br. hyppigen til Skibs.)

Kloster, et. pl. Klostre. [L. claustrum.] 1. en afsondret, indelukt Bygning, hvori [illegible] ke ell. Nonner, som have giort Klosterløfte, leve et eenligt og andægtigt Liv. [illegible] Samfundet af de p. et saadant Sted [illegible] de Personer. At gaae i K. give sig i K. [illegible] forestaae, forlade et K. 2. i lutherske Lande: en Stiftelse, hvor ugifte Piger og Enker nyde Bolig og Ophold til de [illegible] sig ell. dsc. Et Frøkenkloster, Jomfrukloster, Fruekloster. Klosteret v. Kiøbenhavns Universitet: en Stiftelse til Underholdning for 100 Studenter. = **Klosterbetient**, en. B. i ell. ved et Kloster, som ei har giort Klosterløfte. **Klosterbog**, en. B. som [illegible] hører, bruges i et K. **Klosterbonde**, en. B. hvis Gaard tilhører et K. **Klosterbroder**, en. Munk ell. Lægbroder i et K. **Klosterbrug**, en. Anvendelse til Nytte ved Eie for et Kloster. "Han havde formaaet Kongen til at give dette Gods igien til Klosterbrug." Suhm. **Klosterbygning**, en. B. hørende til et K. **Klosterdaler**, en. 1 Sletdaler (4 Mark) som efter Aar 17[illegible] i Stedet f. Spiisning gaves Studenterne v. Communitetet ell. Klosteret i Kiøbenhavn. **Klosterdont**, en. Gierning, som skeer i et Kloster, hører til Klosterlivet. (Baggesen.) **Klosterdragt**, en. den D. som er foreskrevet Munke og Nonner at bære. **Klosterfoged**, en. den Betient ell. Klosterforvalter, som har Opsyn med Klostergodset. **Klosterfolk**, pl. Munke, Nonner. **Klosterfrihed**, en. Frihed, som Reglerne tilstede Munke og Nonner under Klostertugt. "Man finder ikke, at den sædvanlige Klosterfrihed er bleven ham indskrænket." Wandal. (Mindesm. I. 290.) **Klosterfrue**, en. **Klosterfrøken**, en. En Enke ell. adelig Jomfru, som har Plads i et Kloster (2.) **Klostergaard**, et. G. ved et K. især en firkantet, af Klostrets Bygninger indelukt Gaard. **Klostergang**, en. G. i et Kloster, ell. omkring Klostergaarden. **Klostergive** sig. v. rec. gaae i Kloster. (Hvitfeld.) En klostergiven Jomfru ɔ: Nonne. (Colding.) **Klostergods**, et. Jordegods, tilhørende et K. **Klosterjomfru**, en. 1. tilforn: en Nonne. ([illegible] Tauffen.) 2. s. Klosterfrøken. **Klosterkirke**, en. en til Klosteret bygget Kirke, hvor Munkene ell. Nonnerne holde Gudstieneste. **Klosterlem**, et. [illegible] (da Hospitaler ell. Fattighuse [illegible] dertiden kaldes Klostre.) **Klosterlærred**, et. fiint Lerred. (Holbergs Er. [illegible]) **Klosterlevnet**, **Klosterliv**, et. det [illegible] som Munke ell. Nonner efter visse [illegible] foreskrevne Regler maa føre i deres Kloster. "Vel oplærte i Klosterlevnet." [illegible] **klosterlovet**, adj. siges om Børn, hvis [illegible] ældre have bestemt dem til at gaae i K. **Klosterlyst**, en. Lyst til at gaae i Kloster.

osterløfte, et. L. som et Mandfolk eller entimmer aflægger, at ville indtræde i geistlig Orden og leve efter dens Regel. ostermark, en. Mark ell. Ager, som tiler et Kloster. Klostermuur, en. M. omgiver et Klosters Bygninger, Gaard Have. Klostermø, en. Klostersøster, nne. (J. Friis.) Klosterport, en. P. i Klostermuren. Klosterprovst, en. des Provsten, som forestaaer Communit i Kiøbenhavn, og den Adelsmand, som staaer et Frøkenkloster i Holsten. Klopræst, en. P. ved et Nonne- ell. et Frøkloster. Klosterregel, en. Forskrift, de, der leve i et Kloster (1) maae rette efter. Klosterret, en. den Ret, som des over en Munk ell. Nonne, der har seet sig. Klosterskik, en. Skik, som r Reglerne følges i et K. Klosterle, en. Skole, som holdes i, ell. er forenet et Kloster. Klostersøster, en. Nonne. ostertugt, en. Orden og dens Overholse i et K. Klostertvang, en. den ang, som Klosterløftet og Klosterlivet dfører. Klosterøvelser. pl. religiøse elser som foretages i et Kloster.

1. Klov, en. pl. Klove (eller Kløve.) Isl. Klauf. Sv. Klöf. s. Klove og Kløft.] kløftede Horn p. nogle Pattedyrs Fødder. aa at Klov imod Klov, Horn imod rn regnes." D. Lov. III. 13. 29. "Kametygger Drøv, og den har ikke Kløve." Moseb. 11. 4. ("En Hare tygger og Drøv, n han skiller ikke Kløvene ad." 11. 6. b. 1550.) "Intet Dyrs Klover skal røre n." Ezech. 32. 13. = Klovdyr ell. Kløvr, et. Dyr som har kløftede Fødder ell. ove. (Isl. Klaufdyr.) Klovsav, en. Slags Plattesav. (V. S. O.) Klovge, Klovesyge ell. Kløvesyge, en. En gdom i Kløvene hos Huusdyr. (V.S.O.)

2. Klov, en. [T. Klöben.] en Tang at tage noget med. En Jernklov, Ildov, Fiilklov. (V.S.O.)

Klove, en. pl.-r. [T. Kloben. Den mindelige Bemærkelse er et kløftet Redib.] 1. et Træ, som lægges om Halsen Qvæg, f. at binde det fast i Baasen; en oklove. (N. S. Klave.) 2. Bolt og rn, som Forbryderes Hænder og Fødder gges i. (forældet.) "Indsæt dine Fødder dens Stok, og din Hals i dens Klove." ir. 6. 26. "At ligge i Klover og Jern." vitf. (Haandklover. Sir. 21. 21.) = Klobaand, et. B. ved Kloven, hvormed vaget bindes til Baasen. (Dec. Mag. . 371.) klovebinde, v. a. 3. at binde . Klove (1.) At klovebinde Qvæg. klobunden, adj. v. bunden v. Klove (om væg, der holdes paa Stald.) Ti klovemdne Hoveder. kloveløs, adj. klovest Qvæg, som ei er bundet.

1. Klub ell. Klubbe, en. pl. Klubber. [Eng. Club. Sv. Klubba.] 1. et kort, tykt Stykke Træ; en Kølle. (forekommer i ældre Skr. og br. i Norge.) 2. en Jordklump. (V. S. O.) 3. En Klub eller Skrueklub kaldes en stærk og tyk Jernramme, hvori indsættes forskiellige Skruesnit (de saakaldte Bakker), hvilke, naar Klubben v. dens to Haandsfang omdreies, skære Skruer af Jern ell. Staal.

2. Klub, en. pl. -ber. [E. Club.] et sluttet Selskab, der samles til indbyrdes Moro, og et saadant Selskabs Samlingssted. At være Medlem af en Klub, gaae ind i en Klub. At gaae (hen) i Klubben. (Dette engelske Ord er traadt i Stedet for vort danske Gilde.) = Klubbal, et. Bal, som gives i en K. Klubgang, en. jævnlige Besøg i en Klub. (Rahb. D. Tilsk. I. 234.) Klubgiæst, en. den, som er Medlem af, og jævnlig søger en Klub. Klubliv, et. den Maade at leve paa, som i Klubber finder Sted. (Rahbek.) Klubven, en. Person, m. hvem man i Klubben omgaaes som et Slags Ven. Klubvenskab, et. Venskab, indskrænket til Klubben. (Rahbek.) Klubvert, en. Spisevert i en K. Klubvæsen, et. Alt hvad der hører til Klubber og Klubliv. (Rahbek.)

Klud, en. pl. -e. [Isl. Klutr.] 1. et lidet Stykke Tøi, især gammelt ell. revet; en Lap. En linned, ulden K. "Ingen sætter en Klud af nyt Klæde p. gammelt Klæde." Matth. 9. 16. At lægge en Klud p. Saaret; binde en Klud om Fingeren (hvorved ogsaa kan forstaaes en længere Strimmel; heller ikke br. Lap i dette Tilfælde.) 2. et Klæde, som bindes om Halsen; Halsklud, Halsdug. (Holb.) = kludebøde, v. a. 1. lappe m. Klude. Kludebøder, en. den, som bøder gamle Klæder; en Lappeskrædder. (Moth.) Kludehandel, en. H. med Klude og gamle Klæder. Kludehynde, et. Hynde m. Vaar, sammensyet af brogede Klude. Kludekniv, en. Redskab, hvormed Kludene sønderskæres i Papirsfabriker. Kludekram, en. alle Slags gammelt, ubrugbart Tøi. Kludekræmmer, en. den, som handler m. Kludekram. Kludepapir, et. P. forfærdiget af linnede Klude. (forskielligt fra Bomuldspapir.) Kludesamler, en. den, som gaaer om og samler Klude t. Papirsfabriker, som befatter sig m. Kludesamling. Kludeskab, et. S. hvor Klude og brugt Linned giemmes. Kludeskrædder, en. d. s. s. Kludebøder. Kludetæppe, et. Gulvtæppe, sammensyet af Klude.

Klude, v. a. 1. lappe sammen af Klude, bøde m. Klude. En kludet Trøie. (V.S.O.)

Kluder ell. Kludrer, en. pl. - e. den, som giør sit Arbeide daarligt, uforsvarligt; en Fusker. = kluderagtig, adj. skiødesløst giort, fuskeragtig. Kluderarbeide, et. og

Kluderværk, et. kluderagtig Gierning.

Kludervare, pl. slet giorte Vare. kludervorn, adj. som arbeider skiødesløst, kluderagtigt. — Kluderi, et. pl.-er. Kluderværk; Lapperi. "Med den Flikken og Boden det er Kluderi." Ingemann.

Kludre, v. n. og a. 1. giøre Kluderarbeide. At kludre (fuske) i, ved noget. At kludre noget sammen.

Kluk, et. 1. Lyden, som en Høne giver, naar den ligger p. Æg ell. kalder p. Kyllingerne. (Deraf: Klukhøne. V. S. O.) Om Nattergalens og Turtelduens Lyd. Baggesen. 2. den Lyd, som høres i Halsen v. hastigen at synke noget flydende. — Uegentlig: "Med Hyl i Skovens Kroner, og m. Strandens Bølgers Kluk — blanded sig hans dybe Suk." Bagg. 3. en Taar, en Mundfuld Drikke. At faae sig en Kluk. (Holberg.)

Klukke, v. n. 1. (har.) siges om Høns, der give bemeldte Lyd; ogsaa om Ravnen (Grams Nucl.) og andre Fugle. "Kommer Luna, Nattergalen klukker ømt p. hendes Karm." S. Staffeldt. (Nye Digte. 151.) 2. At klukke af Flasken ɔ: drikke med en klukkende Lyd. (Langebek.)

Klump, en. pl.-er. [Isl. Klumbr. N. S. Klump.] 1. en sammenhængende eller uformelig Masse. En K. Bly. En Jordklump. (s. Klimp.) 2. særdeles: en af Meel eller Brød lavet Bolle. (N. S. Klûmp.) = a) Klumpdaler, en. et Slags meget tyk Sølvmynt. Klumpfod, en. pl.-fødder. en vanskabt og alt for tyk Fod. klumpfodet, adj. som har Klumpfødder. — b) Klumpebly, et. Bly, som støbes i tykke Stykker; modsat: Rullebly, Tavlebly. Klumpejern, et. 1. Jern, støbt i Klumper. 2. et Jern, dannet som en Sax med Klumper i Enderne, til at brænde Haarkroller. (V. S. O.) Klumpemelk, en. Bollemelk. Klumpeuld, en. Uld, hvori er mange Klumper. klumpeviis, adv. i Klumper, i Klumpetal.

Klumpe, v. a. og rec. 1. giøre til en Klump, bringe sammen i Klumper. (Moth.) — klumpet, adj. v. som er i Klumper; ell. som indeholder Klumper. Grøden er klumpet. — Klumpe sig, recipr. antage Skikkelse af en Klump.

Klunt, en. pl.-er. [N. S. Klunt.] en Klods, Klump. — kluntet, adj. klodset, ubehændig. (dagl. og lav Tale.)

Klyds, et. det Hul for paa et Skib, hvorigiennem Ankertougene lades ind. (Ogsaa: Klydsgat.)

Klygt, klygtig, s. Kløgt, kløgtig.

Klyne, en. pl.-r. [N. S. Klûn.] fed Mosetørv. (i Jylland.) Deraf: klyneartet, adj. Klynejord, Klynekul (Tørvekul), Klynespadel, og flere i Skrifter om Jylland forekommende Ord.

Klynge, en. pl.-r. en tæt samlet Mængde; især om levende Væsener. En Klynge Mennesker, Bier. Alle stode i een K. "Om ham stod det forsamlede Folks opmærksomme Klynger." Hertz. = klyngeviis, adv. i Klynge. "Og Narre klyngeviis i ... Grupper male." Troiel.

Klynge, v. a. og recipr. 1. [Eng. to cling, cling together.] a) recipr. samle sig hobeviis, slutte, hænge sig fast ved. Bierne klynge sig. Børnene klynge sig om ell. til Moderen. "At klynge sig til Masten." Evald. "Naar Børn sig om ... klynge ved snurrigt Eventyr." Baggesen. b) v. a. At klynge op. At klynge sig op et Træ, op ad en Stang ɔ: arbeide sig op med Arme og Been. "At klynge een op i Galgen" hænge ham. Baggesen. "At klynge noget sammen. (V. S. O.)

Klynges, v. n. pass. samle sig i Klynger. Qvæget, Bierne klynges. (Langebek.)

Klynke, v. n. 1. (har.) klage sig, jamre sig m. svagere Røst. En klynkende Stemme. Ogsaa uegentl. At klynke (klage) over ... besværlige Tider. "Han klynkede og ... ked, beklagende sin Stand." C. Frimann. = Deraf: Klynken, en. ud. pl. — Klynker, en. den, som idelig klager eller klager sig. Klynkeri, et. pl.-er. idelig, gientagen Klynken. — Klynkerøst, en. klagende Røst. "Bønhør den Spædes Klynkerøst, dæmp den Forladtes Raab." Thaarup. Klynkestemme, en. En Stemme, som den Klynkendes; en klagende Stemme. (Kingo.) Klynketone, en. Klagetone.

Klys, s. Klyds.

Klyve, v. n. 1. ogsaa kløv, klyvet. (har og er.) [Isl. klifa, klifra. Sv. Klifra.] stige op ved at klavre. At klyve op i Masten, over et Gierde. At klyve som en Kat. "... Gange man kløv op i Masten." Holb. ... P. "Hvo som klyver høiest op, m. ... Fald til Jorden kastes." S. Blicher. (... br. i St. for dette v. krybe, som dog ... lig har en forskiellig Bemærkelse.) = Deraf: Klyven, en. ud. pl. — Klyvekrog, en. En Stang m. udstaaende Spiler til begge Sider og en Krog i Enden, til at klyve op ad som paa en Stige; ell. Klyvestang. (Moth.)

Klyver, en. pl.-e. [maaskee af v. klyve.] de forreste, trekantede Seil. Storklyver, Middelklyver, Stormklyver. = Deraf: Klyverbarduner, pl. Tang, ... støtte Klyverbommen ɔ: den Stang, hvorpaa Klyverne heises; o. fl.

Klæbe, v. n. og a. 1. [A. S. cleofan. T. kleben. N. S. kleven. Gr. γλια, ...] a) neutr. blive hængende v. formedelst ... Fugtighed. Deget klæber ved Fingrene. b) act. d. s. s. kline, ell. bevirke at noget bliver hængende ved. "Hvi finger du ... det — og klæber dig fast ... fra

ampen?" Meislings Theokrit. "I Gan-
:ns Blod han sin Kiortel klæber." Oh-
chlæger. = Klæbersteen, en. et Slags
:en, hvoraf i Norge giøres Ovne, Gry-
og andre Ting. Steatites cretaceus.
rünnich.) = klæbrig, adj. (T. klebe-
.) som let klæber v. noget, som har en
Fugtighed v. fig. — Deraf: Klæbrig-
, en. ud. pl.
1. Klæde, en. (men aldrig med ubest.
tikel.) ud. pl. det, man klæder sig i;
æder, Klædning. At give een Føden og
ædeн.
2. Klæde, et. ud. pl. [Isl. Klædi.] et
ags Uldtøi, som Mandfolk sædvanl. gaae
edt i. At væve K. Et Stykke Engelsk,
:abantsk K. — Gen. Klædes br. som adj.
Klædestrøie, Klædesbuxer. = Klæ-
bod, en. Bod, hvor en Klædekræmmer
lger Klæde og andre Varer. Klæde-
brik, en. F. hvor Klæde forfærdiges.
lædefarver, en. Uldfarver. Klæde-
ndel, en. H. med Klæde. Klæde-
ndler, Klædekræmmer, en. den, som
ndler m. Klæde og flere til Paaklædning
rende Varer. Klædelist, en. Rand,
evet af grovere Uld, hvormed et Stykke
læde p. begge Sider i Længden indfattes.
lædemager, en. s. Dugmager. Klæ-
møl, et. Insect, hvis Larve fortærer
læde. Phalæna sarcitella. Klædeop-
g, et. Udsalgssted f. Klæde. Klæde-
m, en. Klædemøl. Klædeperse, en.
. hvori Klæde og andre Uldtøier presses.
lædepialt, en. et afrevet Stykke Klæde,
l. af en Klædning. (s. Pialt og Klud.)
De skal forvandles som en Klædepialt."
ingo. Klæderamme, en. R. hvori Klæ-
e udspændes f. at tørres. Klædesax,
n. S. hvormed Klæde overskæres. Klæ-
evalker, en. den, som tilbereder Klæde v.
alkning. Klædevarer, pl. forskiellige
lags Klæde som Handelsvare. Klæde-
æver, en. Dugmager. Klædevæveri,
t. Sted, Indretning, hvor Klæde væves.
lædevævning, en. Gierningen, at væve,
t forfærdige Klæde.
3. Klæde, et. pl.-r. [Isl. Klædi.] 1.
t Stykke Tøi, tienligt t. at bedække noget
ned. At binde et K. om Hovedet, om Hal-
en. Deraf: et Bordklæde, Forklæde,
haandklæde, Halsklæde, Ligklæde, Rulle-
læde, Strygeklæde, Tørklæde, m. fl. 2.
Klæder, allene i plur. Klædebon; det, som
iener til Skiul, og tildeels til Prydelse f.
et menneskelige Legeme. (s. Gangklæder,
Hverdagsklæder, Høitidsklæder, Overklæ-
der, Underklæder.) Linnede, uldne Klæ-
der. Hun syer selv sine Klæder. At hielpe
en i, af Klæderne. Der er ingen Klæder
: Sengeklæder i Sengen. (Sammensæt-
ninger, som hertil høre, have Ordet Klæde
sing.) = Klædebørste, en. B. hvormed
man børster Støv af Klæderne.
degiemmer, en. den, som har Klæde
varing og under Opsyn. Klædek
et. Klædekiste, en. Kammer, Kiste
Klæder giemmes. Klædekurv, e
Kurv til at bære Klæder, vasket
o. desl. i. Klædepragt, en. P. i
i Klædedragt. Klædeskab, et. S
Klæder giemmes. Klædeskifte, et
skiftning af Klæder. (A. S. Bedel.)
deskik, en. Skik i Klædedragt, Klæ
skik; Mode. "Fremmed Klædeskik."
ding. I. 64. Klædeskuffe, en.
Skab eller desl. hvori Klæder gi
Klædesnor, en. S. hvorpaa vaske
klæder ophænges til Tørring.
tvæt, en. Klæders Vaskning. (D.
14. 8.) Klædetorv, et. T. hvor
Klæder sælges.
1. Klæde, v. a. og rec. 2. iføre
give ell. tage Klæder paa. At kla
Regne. Hun klædte Datteren i Si
klæde et Lig. At være klædt efter
gaae klædt i Silke. At være fo
klædt. Han gaaer altid klædt i
(Participiet sammensættes undertid
Adjectiver: hvidklædt, sortklædt, vel
— recipr. At klæde sig ɔ: iføre si
der; ell. gaae klædt. Hun klæder si
andres Hielp. At klæde sig tarvel
At klæde sig paa, klæde sig af (ifø
føre sig Klæderne.) At klæde sig om
andre Klæder paa. Hun klædte all
nene op ɔ: gav dem nye Klæder. A
sig ud i Fruentimmerklæder (om et
folk.) 2. beklæde. At klæde en Bo
Bræder, m. Skilderier. Klæde et
Planker. Engene klædes med Gr
Heraf: Klædebon, et. [Isl. Bunad
behør:] ethvert Stykke, som bruges
klædning. Klædedragt, en. Art og
at klæde sig paa. Klædemon, et. (s.
b. f. s. Klædebon. = Klædning, en.
1. det, som hører t. en Persons Paakl
Hendes Klædning (Paaklædning) ko
meget om Aaret. 2. et Sæt Klæder, e
Dragt. (Ogsaa allene om Kiolen.)
sig giøre en ny K. En ny Klædni
være en gammel Dragt. "Dragt
sædvanlige Maade, hvorpaa man
sig; Klædning betegner det Tøi,
klæder Legemet, ell. som man bærer.
kan tale om en Stands Dragt; m
om dens Klædning." Müller.
hvormed noget er beklædt; Bekla
Klædningen p. et Skib. — Klæd
stykke, et. pl.-r. en enkelt Deel
Klædning (1 og 2.) Klædnings
Tøi, som bruges til Klædning.
2. Klæde, v. n. 2. (har.) synes to
lade, passe sig; (saavel om Dragt, s
Adfærd og Handlinger.) Sort kla
kleste godt. Denne Kiole, Dragt

hende ikke. Det klæder ikke den Unge (ell. hos den Unge), at ville dadle de Ældre. "For Alting vær beskeden; det klæder alle unge Bøger godt." Baggesen.

Klæg ell. Kleg, (V. S. D.) en ell. et. ud. pl. [A. S. Clæg. N. S. Klei. Isl. Kleggi, en sammenhængende Masse.] fed Leer; det fede Dynd, som udgiør det saakaldte Marskland. "Øverst i Marskengen ligger Klæget, et Leerlag meer ell. mindre blandet m. Muld; men her for det meste ogsaa blandet m. Sand." Dalgas om Ribe Amt. 17. ("Blaaleer ell. Kleg, som er Fiordens Bundfald." B. Seidelin om Hiørring A. 40.) = Klæglag, et. Jordlag, som bestaaer af Kløg. "Marskbundens Godhed beroer p. Klæglagets Tykkelse og Klægets Reenhed." Dalgas. Klægside, en. Klægsiden p. Tørv ɔ: den Side, som vender mod Jorden; modsat: Græssiden.

Klæg ell. kleg, adj. som indeholder en bindende Fugtighed, er fugtig og seig ell. sammenholdende (klæbende), saasom Leer eller Leerdynd. Klægt (ell. kleget) Brød. Kleg (leerkleg) Jord ell. Klegjord ɔ: fed, leret Jord. (Grams Nucl. lat.) "Det klegge Dynd." Arreboe. (Hexaem. 249.) — Deraf: klæge eller klegge, v. n. blive seig, kleg. Brødet klegger. (V. S. D.) klæget ell. klegget, adj. d. s. s. kleg. Den klegede Grund i Marsklande. — Klæghed, en. ud. pl.

1. Klække, v. a. 1. [Isl. klekia.] At klække Unger ud ɔ: udruge; om Fugle. At klække op ɔ: opføde, opfostre. At klække et Lam op, som Moderen er død fra. "Og siden sidde der og fede Sviin, og klække Høns og Gæs op til Folk i Kiøbenhavn." Rahb. (D. Tilsk. VII. 55.) (Om Børn. Holberg.) = Klæktetid, en. Fuglenes Rugetid. (V. S. D.)

2. Klække, v. n. 1. (har.) forslaae, strække til. Det klækker kun lidt. (sielden.) — Heraf: klækkelig, adj. som kan forslaae, tilstrækkelig. En klækkelig Hielp, Vinding. "Et vist, efter Omstændighederne klækkeligt Antal." Guldberg. "Klækkelige Kaar." Baggesen. (Riimbr. 1807. S. 181.)

Kløe, en. ud. pl. (to Stavelser.) En stærkt pirrende ell. kildrende Fornemmelse i Huden, som, naar den stiger til en meget høi Grad, bliver smertende.

Kløe, v. a. og n. 1. (een Stavelse.) [Isl. klæa.] 1. v. a. gnide ell. rive Huden, f. at standse ell. formindske Kløe ell. Krillen. At kløe sit Hoved; kløe sig i Hovedet. Deraf: Kløen, en. (to Stav.) Giernningen at kløe. 2. v. n. og impers. føle, fremsbringe, være forenet med Kløe. Ryggen, Saaret, Huden kløer. Det kløer over min hele Krop.

Kløft, en. pl. -er. [Isl. Klauf, Klofi. T. Kluft. jvf. v. at kløve.] 1. Revne, Sprække, aaben Fordybning. En Kl[øft] i Klippen, Biergkløft. At have en Kl[øft] i Hagen. Malmkløft, Ertskløft i Bi[ergene]. 2. undertiden: noget, hvori der [er] en Kløft, som er kløftet eller grenet. = kløftet, adj. som har en Kløft; eller [hvis] Kløfter er deelt. Deraf: tvekløftet, [tre]kløftet, &c. — kløftfodet, adj. Kløft[fo]dede Dyr, Klovdyr. (V. S. D.) Kløft[]hage, en. kløftet Hage. kløfthaget, a[dj.] som har en kløftet Hage. Kløftholt, [en.] et tvekløftet Stykke Træ; en Tvege. (V. S. D.) Kløftnæse, en. N. med e[n] Kløft i Midten. Nasus bisulcus. (Moth.) Deraf: kløftnæset, adj. — kløftskægget, a[dj.] med et tvedeelt Skiæg. (Langebek.) Kløft[]vei, en. trang Vei giennem en Biergkløft.

Kløftig, adj. som let lader sig kløve; kløvelig. (V. S. D.)

Kløge, v. a. og recipr. 1. [nvis Herkomst] siges om den indvortes modbydelige Fornemmelse, som bringer een t. at spye ell. brække sig; ligesom ogsaa om Virkningen ell. Giørningen selv. (næsten forældet.) At kløge Gallede af sig. (Moth.) At kløge sig. — Ligeledes kløges, v. n. pass. "Han kløgtes (kløgedes) Vandet fra sig." A. S. Vedel. — Kløgedrik, en. et Brækmiddel. (Colding.) Kløgelse, en. Brækning. (Qvalme, Fornemmelse. V. S. D.)

Kløgt, en. (pl. Kløgter. Reenberg.) [af kløg.] Snildhed, Fiinhed, Skarpsindighed, Sindrighed; især som ytrer sig i Ord og Tale. "Paa samme Maade, som vi lære Ord og alleslags Kløgt og Færdighed af hverandre." Mynster. "Menneskenes Kløgt udtænker nye Opfindelser." Samme. At vise Kløgt. "Ved fine Kløgt jeg satte roligt Mod." F. Guldb. Der er K. i hans Tale. "Det som os med ordrig Kløgt vil lære de Gamle." Hertz. "Kløgt br. helst om en praktisk Forstandsfærdighed, om en Lethed t. at finde det træffende, især m. Hensyn til Talen." — "Vid har især at giøre m. Tankernes Betegning, ligesom Aand m. deres dybere Rod, og Kløgt m. at udfinde deres gienfidige Forhold." P. E. Müller. (Undertiden i ufordeelagtig Bemærkelse om en falsk ell. ilde anvendt Klogskab. "Den letfindige Kløgt, som forvirrer Sandheden i tomme Ord." Mynster. s. Ordkløgt.) = kløgtig, adj. 1. som besidder Kløgt, snild, sindrig, opfindsom. En kløgtig Mand. "Meer rig p. Spøg, end Kløgt, meer kløgtig dog, end klog." H. Bull. At være kløgtig til noget. Den kløgtige Dreng lover til at blive en klog Mand. 2. som vidner om Kløgt. En kløgtig Tale; kløgtige Ord. "Har ei de mest oplyste Folkeslag udmærket sig v. kløgtige Bedrag?" Rein. "Et kløgtigt Svar er ikke altid et klogt Svar; thi Omstændighederne kunne giøre det kløgtigt,

at vise sin Kløgt." Müller. — Kløgt-
d, en. den, som især lægger sig efter
ætter høi Priis paa Kløgt og Fiinhed.
rdvanl. og nyt Ord.) "Agter et hvad
: falske Kløgtmænd til eder hviske."
ig. (D. Bærker. IV: 157.)
klør (i Kortspil.) s. Kløver. (forskiell.
Kløer. pl. af Klo.)
Kløv ell. Kløve, en. pl. -r. [Isl. Klif.
S. Clyfa. Sv. Klef, Klefsadel, Klöf-
el.] et Slags Sadel, indrettet for Heste
Biergland til at bære Byrder, ligelig
deelte p. begge Sider. Clitellæ. Ogsaa:
øvsadel. (Kløftsadel. J. Baden.) —
øvrede, et. det, som hører til en Kløv-
el. (Norsk.)
Kløvdyr, et. d. s. s. Klovdyr. (s. Klov.)
Kløve, v. a. 1. [Isl. kliufa. N. S. klö-
n. E. to cleave.] skille noget ad p. langs,
gs igiennem. At kløve Brænde; kløve
et m. Kiler. Kløvet Favneved. = Klø-
rænde, et. Ved, som lader sig kløve.
øvejern, et. Jernredskab til at kløve
d. Kløvekile, en. s. Kile. — Kløv-
ng, en. pl. -er. Gierningen, at kløve.
Kløver, et. [A. S. Clæfer. N. S. Klå-
r. Ihre henfører det til v. kløve.] 1.
. pl. en Planteslægt, hvoraf een Art er
r bekiendt som Foderurt. Trifolium
atense Det skrives ogsaa Klever. (Deraf:
løveravl, en. Kløverblad, et. Et
kelt Blad af Kløveren; figurl. om et
tal af tre. Kløvereng, en. (s. Eng.)
løvergræs, et. grøn, afslaaet Kløver.
løverhø, et. tørret Kløver. Kløver-
rs, et. i Vaabenkonsten: et Kors m. et
øverblad i hver Ende. (Fr. croix treflée.)
løvermark, en. Kløverslæt, en. s. Slæt.
løverstub, en. Stubben af en slaaet Kløver-
mark; o. fl.) 2. den Farve ell. Figur
et Spil Kort, hvis Dannelse ligner et
øverblad. (udtal. forkortet Klør.) I pl.
løvere. Jeg havde fem Kløvere p. Haan-
n. Kløver-Es, Kløver-Knegt, Kløver-
, o. s. v.
Kløvt, en. s. Kløft.
Knae (eller knaae), v. a. 1. at ælte.
Norsk. Heraf: Kna-Ost.)
1. Knag, et. pl. d. s. en knagende Lyd.
nag og Brag. 2. Brek, Revne i noget
m er knækket. "Leerpotte faaer lettelig
nag." P. Syvs Ordspr.
2. Knag, en. pl. -e. 1. en Træ-Nagle
er Pind, med en Knop eller opstaaende
ining i Enden, som er giort fast i en
æg, et Skab, ell. desl., til at hænge no-
t paa. Hæng Kiolen paa Knagen. 2.
akker i et Møllehiul, der tage i Grebet.
Knag p. et Leeskaft; Haandgreb, hvori
ldes med venstre Haand. [E. Knag, en
nast, Knort. Isl. Naggr, en skarp Spids.]
Knaghiul, et. d. s. s. Kamhiul. Knag-
ul p. en Kornharpe. Dalgas. Ribe A. 130.

Knagrække, en. En Række Knage til at
hænge Klæder paa.
Knage, v. n. 1. (har.) give Lyd som et
haardt Legeme naar det brækkes, ell. er nær
derved. Isen, Bielken knagede. Det kna-
gede og bragede i hele Skibet. "Men kraf-
tigt styred Helge det knagende Roer."
Øhlenschl. "Høit Bielken knager og Tiæ-
ren brager i tørre Mos." Samme. —
Deraf: Knagen, en. ub. pl.
Knald, et. pl. d. s. [Sv. og T. Knall.]
Lyd, som høres, naar sammentrykket Luft
pludselig udvides ell. giennemskæres; mest
om Lyden af Skud ell. antændt Krud. (om
Torden br. Skrald.) Jeg hørte Knaldet af
Bøssen. Knald (Smæld) af en Pidsk. =
Knaldblus, et. Blus af noget, der tændes,
ledsaget af Knald. Knaldbly, et. salpeter-
suurt Bly, der giver et stærkt Knald, naar det
lægges p. Gløder. Saaledes: Knaldguld,
Knaldolie, Knaldpulver, Knaldsølv, og
flere lignende chemiske Sammensætninger.
— Knaldglas, et. en liden tynd Glas-
kugle, fyldt m. Luft ell. Vand, som, naar
den bringes t. Ilden, springer itu m. stærkt
Knald. Knaldluft, en. En Luftblanding,
hvis Forbrænding ledsages af Knald.
Knaldpidsk, en. (ell. rettere: Knaldepidsk.)
En Svøbe, stikket til at give Smæld, til
at smælde med. "Postillioner — smeldende
med deres tykke Knaldpidske." Baggesen.
(Labyr. II. 372.)
Knalde, v. n. 1. (har.) 1. give et Knald
fra sig. Man hørte Geværerne knalde. "Saa
ligger i Dybet, naar Tordenen knalder,
den salige Østers i tryggeste Skaller." P.
M. Troiel. 2. frembringe, foraarsage
Knald. At knalde m. en Pidsk, m. et Ge-
vær. "De kaste store Potteskaar, der knal-
des over hele Landet." J. L. Heiberg.
Knaost, en. (s. knae.) et Slags norsk Ost.
Knap, en. pl. -per. [Isl. Knappr.] 1.
et lidet rundagtigt eller fladrundt Legeme,
der sættes p. Toppen ell. Enden af noget.
Knappen p. et Spiir, p. en Stok, p. en
Flagstang. Sadelknap. 2. særd. et saadant
rundagtigt Legeme, som, v. Hielp af Knap-
huller, tiener t. at sammenhefte Klæderne.
En Kioleknap, Bureknap. Sølvknapper. En
(m. Klæde) overtrukken K. En Silkeknap.
= Knapform, en. 1. et rundt Stykke
Træ, som syes ind i det Tøi, hvormed
Knappen skal overtrækkes. 2. Form, hvori
Knapper støbes. Knaphul, et. Indsnit
i Klæderne, hvori Knapperne fæstes.
Deraf: Knaphulsnaal, en. N. hvormed
Knaphuller syes. Knapmager, en. den,
som forfærdiger alle Slags Knapper.
Knapost, en. et Slags Ost, i Form af en
liden Brikke. — Knappenaal, en. s. nedens.
Knap, adj. pl. knappe. 1. snever,
trang. Kiolen er for knap. 2. utilstrække-
lig, indskrænket. Tiden er dertil for knap.

Her er knapt Rum. At tage for knapt Maal. (Heraf de i d. Tale brugel. Ord: Knapmaal og Knapnæring ɔ: ringe Erhverv, smal Tæring,) 3. paaholden, gierrig. At være knap af sig. — knapt, adv. ringe, tarveligen. Det gaaer knapt til i Huset. Han blev holdt knapt hos Forældrene. = Knaphed, en. ud. pl. den Egenskab, at være knap. Rummets Knaphed. (Oftest i Adject. 3die Bemærkelse; Paaholdenhed.) — knappe, v. a. 1. egentl. formindske; bruges i Talemaaden: At knappe af ɔ: formindske, indskrænke sine Udgifter. At knappe af i sin Huusholdning, i sin Levemaade, i Maal og Vægt.

Knap, adv. neppe. Det skeer knap i Dag. "Jeg seer i Kilden ned, og knap mit Ansigt kiender." M. G. Bucholm.

1. Knappe, v. a. 1. [af n. s. Knap.] giøre fast, hefte sammen v. Knapper. At knappe sin Kiole. Knappe Kiolen til, op. At knappe en Knap i. At knappe (Klædningen) sammen om Halsen.

2. Knappe, v. a. (indskrænke,) s. knap.

Knappenaal, en. pl. -e. En Naal ell. spids Stift af Metal, m. et Hoved ell. en Knap i den anden Ende (Knappenaalshoved), til at fæste Tøi ell. Klæder sammen med. (s. Naal, og Naalemager.) Et Brev Knappenaale. — Knappenaalspenge, s. Naalepenge. Knappenaalsrift, en. Rift i Huden af en Knappenaal.

Knark, en. pl. -e. En vanskelig, sær, vranten Person. En gammel K. (Wessel.) "Endnu er til saamangen Knark fra Verdens gamle Tider." Storm.

Knarke, v. n. 1. (har.) give en ujævn, grov og skurrende Lyd fra sig. Døren knarker. "Vognen gaaer, alligevel den knarker." Ordspr. (Om en lignende, men finere Lyd bruges knerke ell. knirke.) — Deraf: Knarken, en. "Man hørte Knarken nu i Bænke, nu i Senge." Holb. P. Paars.

Knarre, v. n. 1. [T. knarren.] bruges omtrent i samme Tilfælde, som knarke. Hængslerne knarre. Vognen knarrer, naar den ei er smuurt. "Nye Vogne knarre mest." P. Syvs Ordspr. — (Knarre, en. Skralde. Colding. Tydsk.)

Knarvorn, adj. [Müller udleder det af knarre, knarke.] som idelig knurrer eller skiender; fortrædelig, vranten. (Sneedorf. Bastholm. Aandel. Taler. 1779. I. 196.) Hyppigere br. nu knurvorn. — Deraf: Knarvornhed, en. ud. pl. (Langebek.) "Gnaven og knarvorn betegner een, der pleier at smaaskiende; men Knarvornhed br. til at betegne baade noget stærkere og mere rodfæstet, end Gnavenhed." Müller.

Knas, et. (langt a.) uden Art. i de Talemaader: At slaae i Knas, gaae i K. ɔ: i smaa Stykker. 2. Sukkertøi, Slikkeri. At gaae med Knas i Lommen.

Knase, v. n. 1. (har.) give en Lyd, so naar noget haardt brydes imellem Tænderne. Det er saa tørt, at det knaser (hv ket kaldes knaster.) Brødet knaser imellem Tænderne (naar det er meget haardt, el blandet med Sand.)

Knaske, v. a. og n. 1. a) knase m. Tænderne, tygge noget, der giver en knaskende Lyd. (V. S. O.) b) skære Tænder, gnave i noget med Tænderne. (V. S. O.)

Knast, en. pl. -er. Knort, Knak Træ. (N. S. Knast.)

Knaster, en. ud. pl. et Slags Røgtobak [T. Canaster, Knaster. Af det Sp. Canastro, en Rørkurv, hvori Tobak [illegible]

Kneb, et. pl. d. s. (langt e.) 1. Gierningen at knibe, Klemmen, Kniben m. Fingre ell. Tang. Et K. i Armen. Kneb paa Klæder ɔ: Stedet, hvor de ere [illegible] knebne i Livet. (V. S. O.) 2. Kneb i Maven, Bugvrid, Tarmevrid. 3. figurl. [illegible] Rænker. "Til mange Kneb kan Pengetrang forlede." Baggesen. "Forældre, som ei begreb de trende Søstres overlagte Kneb." Bagg. At bruge Kneb i Spil. At giøre Kneb. "Dertil anvendte han alle de Kneb, som den falske Statskonst lærte." O. Guldberg.

Knebbre, v. n. 1. give en skraldende Lyd, især om Storken, naar den slaaer Nebbet sammen. "Mosens knebbrende Tyran fandt hans Toner alt f. hæse." Evald. At knebbre med Tænderne af Kulde. (V. S. O.) figurl. lade Munden løbe, sladdre. (Moth.) = Knebber ell. Knebbert, en. En Skralde. (Moth.)

Knebel, en. s. Knevel.

Knede, v. a. 1. [Isl. hnoda, gnyda i Norge: knae, knæe, knoe. Sv. knåda.] ælte, ælte Dei. (forekommer ei i Skriftsproget.) — Heraf: Kneder eller Kneder, en. den Svend i et Bageri, hvis Arbeide er at lægge og giøre Deien, især t. fiint Brød.

Knegt, en. pl. -e. [T. Knecht. I. S. Cneoht, Cniht.] 1. et ungt, halvvorent Menneske af Mandkiøn (kun i daglig Tale eller i Spøg.) I Haan og Foragt bruges det om ethvert Mandfolk. En liderlig K. En Tyveknegt. 2. en Karl, som er i en underordnet Tieneste. I Sammensætn. Rideknegt, Bryggerknegt; ved Bergværker: Hytteknegt, Tøndeknegt. 3. tilforn: en Soldat. (Deraf: Krigsknegt, Landsknegt (ell. Landseknegt), Stridsknegt) 4. et af de malede Blade ell. Herrebladene i et Spil Kort. Ruderknegt, Kløverknegt. 5. figurl. og i Sammensætn. om adskillige Redskaber, der giøre en vis Tieneste; f. Ex. en Knegt (ɔ: Stiver) under en Bielke, Bielke. Knegt p. en Rok ɔ: Dykkenknegt, som bærer Rokkehovedet. Støvleknegt. Sporeknegt, o. fl.

Kneise, v. n. 1 og 2. (har.) [Sagt for

danske Sprog.] staae opreist; bære
edet høit eller i en noget bag over
t Stilling. "Dvergen, som kneiser,
gaaer derfor ikke, at man seer ham over
edet." Stoud. At kneise med Nakken.
igurl. a) om livløse Gienstande: rage
i Veiret. Kirken kneiser fra Bierget
r den hele By. "Og Taarnet dybest
t, som høiest kneiste." J. J. Lund. b)
Mennesker: bryste sig, vise sig stolt i
er og Adfærd. (Kneisenakke, i d. Tale
, der saaledes viser sig.) = Deraf:
eisen, en. ud. pl. K. med Nakken.
Knep, en. pl. d. s. [T. Knipp.] en kort,
ækkende Lyd, som naar noget haardt
des, eller man spænder en Finger mod
anden; it. en Handling, der frem-
nger en slig Lyd. Det gav et K. At
e een et Knep p. Næsen. At slaae K.
d Fingrene.
Kneppe, v. n. og a. 1. [T. knippen,
ipsen.] give Lyd, som et Knep. 2.
mbringe en saadan Lyd, slaae Knep. At
eppe m. Fingrene. act. At kneppe een
Panden, paa Næsen.
Knev ell. knov, adj. artig, net, pyn-
, behændig. (hos Almuen. Sorterup.)
Knevel, en. pl. Knebler. [T. Kne-
l.] 1. et kort tykt Stykke Træ; især
ar det sættes ell. lægges p. Tvært. At
tte en K. i Munden p. een. — Deraf
saa det tilforn brugelige: Knevelspyd,
Spyd med et Tværjern nedenfor Spid-
n, en Partisan, et Jagtspyd. (Vena-
lum. s. Vedels Saxo S. 484.) 2. en
llebannet Malmstang, der hænger in-
n i Klokken, og ved Ringningen slaaer
dens Sider. Knevelen hænger i Klok-
ringen. 3. Knevler, pl. Herrens Fra-
ise. (s. nedenfor v. knevle, 2.) = Kne-
elsbart, en. et tydsk Ord: det Skiæg, man
der vore over Randen af Overlæben.
Knevelskiæg. V. S. O.) Sv. Knäfvel-
ar. "Spyd, Bøsse, Knevelbart al Ild af
roppen drev." Holberg.
Knevle, v. a. 1. stoppe Munden p. een
ed en Knevel. (T. knebeln.) 2. At
neble Herren ɔ: aftage, afrive dens Fra-
ise. Deraf: Knevlejern, Knevleredskab,
vormed dette skeer.
1. Knibe, en. pl. -r. (V. S. O.) Tang,
lemme, som er mere brugeligt.
2. Knibe, en. ud. pl. Nød, Forlegen-
ed, Fare. At være, komme i Knibe. "Han
tod da ene udi Kniben." Coldings K. Hist.
'De kom her m. denne Bopæl i en reent
ortvivlet Knibe." Bagg. (N. Arb. I. 78.)
Knibe, v. a. og n. kneb, knebet. [Sv.
nipa. Isl. hnipa; og knipa, at snoe,
rie.] 1. klemme med en Tang, eller
haardt med Fingrene. At knibe een i
Øret. Uegentl. At knibe Dienlaagene sam-
men. 2. spare, tage det knapt m. fine Ud-
gifter. Konen kniber i Huusholdningen. (d.
T.) At knibe Vinden, til Skibs: lægge
Skibet saa nær Vinden, som det vel er
muligt. 3. impers. Det kniber for ham ɔ:
han er i Forlegenhed. Nu vil det knibe ɔ:
nu kommer det vanskeligste. = Knibe-
tand, en. T. som er skikket til at knibe ell.
klemme med. Knibetang ell. Knibtang
(som det udtales), en. En T. med skarpe
Klæver og krydsviis befæstede Been eller
Haandgreb, til at knibe med, ell. til at
tage fat p. det, man vil holde meget fast.
At trække Søm op m. en K. — Kniben,
Knibning, en. Gierningen at knibe.
Knibsk, adj. [af knibe? Det T. schnip-
pisch (N. S. snipsk) har en lignende
Bemærk. N. S. kneepsk derimod: vel
voxen, smal i Livet.] paa en yndig Maade
tilbageholden; let at støde, spodsk, spids
i Svar (siges blot om Fruentimre.) — Der-
af: Knibskhed, en. ud. pl.
Kniple, v. n. 1 (har.) [N. S. knüp-
peln.] slynge Traad med Kniplestokke
efter et vist Mynster, giøre Kniplinger.
Hun har lært at kniple. = Kniplebræt,
et. Et skakt, udstoppet Bræt til at kniple
paa; en Kniplepude. Kniplepige, en.
Pige, som fortiener sit Ophold ved at
kniple. Kniplepind eller Kniplestok.
en. En liden Stok, hvormed Traadene
slynges, naar man knipler. Knipleskriin,
et. en Indretning til at kniple paa. "At
sidde Dag ud og Dag ind ved Syrammen
ell. Kniplesk ri net." D. Tilskuer. Knip-
letraad, en. T. som bruges til Kniplinger.
= Kniplen, en. Gierningen at kniple.
= Kniplinger, pl. et Slags virkede, i et
vist Mynster forfærdigede Baand, som man
frembringer v. Kniplen. [sing. Knipling
bruges kun i sammens. Ord: Kniplings-
grund (aaben Grund, liig Kniplinger, i
udsyet Tøi), Kniplingskræmmer (som
gaaer om og sælger Kniplinger), Knip-
lingsmynster (hvorefter Kniplinger giøres),
Kniplingsslør (et Slør af Kniplinger),
med flere.]
Knippe, et. pl. -r. [Isl. Knippi.] flere
Stykker, endeel af eet Slags, som er
bundet i Hob; et Bundt. Et K. Nøgler
Et Knippe Hø, Halm. At binde noget i
Knippe. "Sanker Klinten tilsammen og
binder den i Knipper." Matth. 13. = Knip-
pebrænde, et. Riisbrænde, bundet i Knip-
per. knippedannet, adj. lignende et K.
Knippestaal, et. Staal i tynde, knippeviis
sammenbundne Stænger. knippeviis,
adv. hvert Knippe for sig.
Knippe, v. a. 1. binde i Knippe. At
knippe Nøgler p. en Ring. "At knippe er
uden Tvivl beslægtet med at knibe, spænde
haardt om noget; og betegner, at binde
noget paa Led. Derfor bruges Knippe især
om forholdsmæssigen lange og smalle Gien-

stande; thi Stige pleie kun at være bundne enken paa tværs, eller i den ene Ende." P. E. Müller.

Knippel, en. pl. Knipler. [T. Knüppel.] et langt Stykke Træ; en tyk Stok, en Prygl. = Knippelbrænde, et. ud. pl. d. s. s. Grenebrænde.

Knipse, v. a. (tydsk.) s. kneppe.

Knirke, v. n. 1. (har.) s. knarke. Skoene knirke. Sneen knirker under Fødderne. "Da knirkede Døren." Bagg. (U. Arb. II. 98.) — Deraf: Knirken, en. ud. pl.

Knistre, v. n. 1. (har.) [T. knistern.] siges deels om Ildens Lyd, naar Gnisterne sprutte (s. gnistre); deels bruges det hos Almuen for: snise, grine.

Knittre, v. n. 1. (har.) [T. knittern.] bruges omtrent i samme Bemærk. som det foregaaende Ord, om en lignende, men stærkere Lyd. Knittrende Gnister. (V. S. O.) "Madr Tordner knittre." Evald. "Ilden knittrer fra Qvist t. Qvist." Øhlenschl. (Helge.) "Luften knittred af takkede Lyn." Herz.

Kniv, en. pl. -e. [Isl. Hnifr. A. S. Cnif.] et Redskab til at skære med; sædvanl. bestaaende af et Blad, skarpt p. den ene Kant, tykkere og but p. den anden, og befæstet i et Skaft. (Saaledes: Bordkniv, Foldekniv, Kiøkkenkniv, Lommekniv, Pennekniv, Ragekniv, Tollekniv eller Tællekniv, o. fl.) Ogsaa om lignende Redskaber i Maskiner; f. Ex. Kniven i en Hakkelsekiste o. fl. = a) Knivbestik ell. Knivebestik, et. Et Sæt Bordknive med Gafler i et Foder. knivdannet, adj. i Skikkelse lignende en K. Knivfoder ell. Knivhuus, et. hvori Knive giemmes. Knivmad, en. Mad, som spises m. Kniv og Gaffel; Eftermad. (modf. Skeemad, Søbemad.) Langebek. Knivskaar, et. 1. d. s. s. Knivsnit. 2. Skaar i en Knivseg. Knivskaft, et. Haandfang paa en K. Knivskede, en. Skede, hvori Knivsbladet stikkes. Knivsmed, en. Haandværksmand, som giør Knive. Knivsnit, et. Snit, Skramme, giort med en Kniv. Knivstaal, et. 1. Staal, som lægges for Odden p. Knive. 2. Staal til at hvæsse Knive paa. Knivspids, en. d. s. s. Knivsod. Knivstik eller Knivsting, et Stik m. en K. Knivstol, en. Et lidet Redskab, dannet som en Bænk, der sættes f. enhver Person v. Spisebordet, til at lægge Knivsbladet paa, for at skaane Borddugen. knivstukken, adj. v. giennemstukken m. en Kniv. — b) Knivsbag, en. Bagen, Ryggen p. en K. Knivsblad ell. Knivsblok, et. Bladet p. en K. Knivseg, en. Eggen, den skarpe Side p. et Knivsblad. Knivsod, en. Odden, Spidsen paa en Kniv. it. saameget, som derpaa kan ligge. Tag en K. af Pulveret. Knivsryg, en. d. s. s. Knivsblad.

Knive, v. a. 1. At knive Smør o. s. ... Smør op med en Kniv, ell. skære det igiennem med en Kniv for at undersøge det.

Knives, v. n. pass. impers. knived ... at slaaes med Knive. (Moth.)

Kno, en. pl. -er. [Isl. Hnui. ... Knoge.] de fremstaaende Ender af ... paa Fingre og Tæer.

Knogle, en. pl. -r. [ogsaa: Knokkel ... pl. Knokler. A. S. Cnucl] d. s. s. Been ... Ogsaa særd. om Knuderne paa Been ... Ender, hvorved de sammenføies m. a... At have føre, fremstaaende Knogler. "E... bleve hans Been og Knogler stærke." ... G. 3. 8. (Knok for: Knogle. Baden. ... S. O.) = Knoglebeen eller Knokkelbeen, et. Been, som har en Knokkel. Os ... pitatum. (Moth.) Knoglebygning, ... den hele Samling af Been i et dyrisk Legeme. En stærk K. knogleført, adj. ... har føre, store Knogler. (Kingo.) — Knokkelled, et. Led, som to sammenføiede ... danne. (V. S. O.)

Knold, en. pl. -e. [A. S. Hnol, Cnoll ...] 1. en Knude, Knub, Knort, Udvæxt, ... som paa Træer, eller paa dyriske Legemer. 2. særskilt fremstaaende Deel ell. Side ... et Bierg; en Biergknold. (V. S. ...) 3. figurl. en ubehøvlet, plump Person. ... Bondeknold. = Knoldrod, en. Rod, ... er forsynet med en rund Knold, hvor ... Rodtrevler udgaae, f. Ex. Løg. Knoldvæxt, en. Plante med Knoldrod. (Mo...) — knoldet, adj. som har Knolde, bestaaende af Knolde. En knoldet Rod.

Knop, en. pl. -per. [Isl. Knoppr. ... Knop. E. Knob. s. Knub, Knap.] 1. i ... noget fremstaaende, kugledannet, af ... Størrelse. Knopper paa Loglinen og a... Skibstoug. 2. særd. de rundagtige Knuder, hvori Træernes unge Blade og Blomster ... ligge indviklede, inden de springe ud. Træ... har Knopper, skyder Knopper. En Blomsterknop, Frugtknop, Rosenknop. = knopdannet, adj. dannet som en K. Knophumle, en. H. hvis Knopper endnu ... have aabnet sig. (V. S. O.) Knoptang, en. Navn p. adskillige Tangarter. = knoppet, adj. som har Knopper.

Knoppes, v. n. pass. knoppedes. at faae Knopper, skyde Knopper. Træerne begyndte at knoppes. — Knopning, en. det, at knoppes. (T. Rothe.)

Knorpel, s. Brusk.

Knort, en. pl. -e. [T. Knorren.] en liden, ujævn Knold ell. Knude. Knorte i Træ, paa en Kiep. — knortefuld, adj. som har mange Knorte. — Knortekiep ell. Knortestok, en. Kiep, besat med Knorte, f. Ex. af Tiørn eller Skovabild. — knortet, adj. fuld af Knorte; ujævn, knudret. Beien er knortet af Frosten. "En knortet Balbirk." Suhm.

nub, en. pl.-be. [s. Knop, Knude.] 1.
Klods, et uhandeligt Stykke Træ; en
E, en Stub. (P. Claussen. Langebek.)
ndt nok, jeg sidder paa denne Knub."
ig. 2. figurl. d. s. s. Knold, 3. = Knub-
et. 'et Slags smaa fladbundede Skibe
Baad, udhulet af et heelt Træ;" en Egt.
ing. Moth.) Knubstol, en. Stol af et
t Stykke Træ. (Moth.) — knubbet, adj.
nortet, knudret. (V. S. O.) 2. figurl.
trodsig, stridig. At give knubbede Ord,
e trodsigt. "Tør du give mig knubbede
?" Holberg. (den Vægelf.) "Jeg kom
et Vertshuus, og gav Verten endeel
bbede Ord." Bagg. N. Klim. 182.
Knubbe, v. a. 1. banke, give Hug. (d.
e.) Ogsaa om Heste, der gnave sig ell.
hinanden med Tænderne. Hestene
bbes. (Langebek.)
Knude, en. pl. -r. [Isl. Hnudr. A. S.
otta.] i Alm. en rundagtig uregelmæssig
hævelse p. et Legeme; og uegentl. et rund-
igt, uregelmæssigt, haardt Legeme. Saa-
s: 1. Udvæxt p. et Træ; Knort, Knast;
vært ell. Hævelse paa ell. inden i dyriske
emer. Denne K. maa havles af. En
i Brystet. 2. Led, Knæ paa Værter.
Isl. Hnutr.) 3. en rundagtig Forhøi-
g, som opkommer naar et bøieligt Le-
me (Traad, Baand, Reb, o. d.), knyt-
ell. slynges sammen p. en vis Maade.
knytte en Knude, slaae K. paa noget,
de, trække i K. Baandet gik i Knude.
Haardknude, Dragknude, Rendeknude.
rl. en vanskelig ell. indviklet Sag; en
ndring, som ikke er let at bortrydde.
et Stykke Ved, som er giennemvoxet
d Knuder og Knorter, og derfor besvær-
t at kløve og hugge. I denne Favn
ænde er mange Knuder. At kløve en K.
Knudebrænde, et. B. som bestaaer af
re Knuder. knudefuld, adj. som har
nge Knuder. Knudefryndser, pl. F.
atte med Knuder. (Moth.) Knude-
ræs, et. en Græsart. Phleum nodosum.
dekodet, adj. som har store Ankelkoder.
udevorn, adj. knudefuld; indviklet, van-
lig. uregierlig. (V. S. O.) = knudret,
j. fuld af Knuder, knortet; ujævn.
udret Træ. En knudret Vei. "Egenes
dder, i hinanden slyngte i knudrede
g." Bagg. (Thora.) figurl. en knudret
iil.
Knude, v. a 1. at slaae Knuder; binde
nmen i Knude: (V. S. O.) s. knytte.
Knug, et. pl. d. s. 1. Trykning, Knu-
n, Klemmelse. 2. Storm, Uveir med
nee og Slud. figurl. Skade, Modgang.
et var ham et haardt Knug. (d. Tale.)
Knuge, v. a. 1. [Isl. hnudla.] trykke
rkt, kryste, klemme. At knuge noget
mmen. At knuge Saften ud af noget.
knuges i en Trængsel. "Hellere at knuge
Hiertet sammen i vort Bryst, end at ud-
vide det i store og glade Følelser." Mynster.
figurl. plage, tvinge. Kulden knuger Qvæ-
get. At knuges af Kolden, Feberen. —
Knuget og skudbet Maal ɔ: rigeligt. (Luc.
6. 38. Bib. af 1550 og nyere Overs.) —
Deraf: Knugen, Knugning, en.

Knur, et. En knurrende Lyd, Knurren;
uegentl. onde Ord, Skienden. "Kaal og
Knur er ond Aftenkost." Ordspr. "Lydig-
hed, foruden Knur og Klage, lover jeg,
din Skabning, Dig." Storm. "Skiøndt
deres Dyd forbød dem Knur." Baggesen.
(U. Arb. I. 159.)

Knurre, v. n. 1. (har.) [Isl. knurra.]
1. br. egentlig om en vis Lyd af nogle Dyr,
som Hunde og Katte. Hunden knurrer af
Vrede, Katten af Velbehag. 2. figurl.
skiende, give Ondt af sig, klage, være gna-
ven. At knurre over noget, knurre p. een.
At knurre imod Øvrigheden. "Skal jeg
uskionsomt knurre mod din Glæde?" Evald.
"Vel knurrede de ei mod Himlen for en
Torn blandt tusind Roser." Bagg. "Vi
skulde knurre, men imod os selv; og denne
Misfornøielse vilde jeg billige." Bastholm.
"Ere da Alle de virkelig ulykkelige, som
knurre over deres Lykke?" Samme. —
Knurren, en. ud. pl. — Knurrebasse,
Knurrepotte, en. den, som idelig knurrer,
er vranten. (d. Tale.) knurvorn, adj.
vranten, som idelig knurrer og skiender.
(Man finder ogsaa: knarvurn. Bastholm.
Aand. Taler. 1779. I. 196. knuragtig. D.
Lov. II. 19. 10.) — Deraf: Knurvornhed,
en. ud. pl.

Knuse, v. a. 1 og 2. [Isl. knuska; af
knuge.] knuge eller støde noget i smaa
Stykker. At knuse noget imellem Tæn-
derne, i en Morter. Han fik Benet knuust
i Møllehiulet. — figurl. om Siælslidelser
og Affecter, som giøre en voldsom og smer-
telig Virkning. "Min Aand er knuust, det
bange Hierte banker." Evald. "Og Fred er
Gravens Løn f. knuste Hierter." F. Guldb.
— Knusen, Knusning, en. Gierningen
at knuse.

Kny, et. en næsten umærkelig Lyd, den
mindste Lyd, een kan lade høre. Han gav
ikke et Kny.

Knyer, v. n. og a. 1. (har.) give et Kny
fra sig, tale, svare med ganske sagte Røst.
Han turde ikke knye. "Men lad dem knye
et Ord." Evald. "Naar i den hele Klynge
det mindste Barn ei knyer." Bagg. (Hos
Taussen findes Knyst og knyste.)

Knyg, et. d. s. s. Knug, 2. Deraf:
knyge, v. n. 1. (ell. knøg, knøget.) om
Uveir, naar det sneer m. Blæst og Storm.
Det knyger og fyger, at man ikke kan see
Veien.

Knytte, v. a. 1. [Isl. hnyta.] 1. giøre
Knuder, binde i Knude, ell. med Knude.

At knytte en Knude, knytte noget sammen, At knytte noget i Knude. — knytte, figurl. at forene. "Trængsel og Møie knytte Menneskenes Hierter fastere til hverandre." Mynster. 2. klemme, trykke sammen. At knytte sin Næve, slaae een med knyttet Næve. Melken knytter sig (ell. knyttes) i Brysterne ɔ: sætter sig i Knuder. 3. binde, strikke. At knytte et Par Strømper. "Min knyttede Traad mig minder om Livet." C. Frimann. — knyttes, v. n. pass. Blomsten knyttes, naar den gaaer over t. Frugt. Kaalen knyttes, naar den sætter Hoved. = Heraf: Knyttegarn (Bindegarn), Knyttekunde (en Haardknude), Knyttepind (Strikkepind), o. fl. — Knyttelse, en. det, at knyttes, at være knyttet. Melkens Knyttelse. — Knytten, Knytning, en. Gierningen at knytte.

Knæ, et. pl. Knæe (undertiden Knæer. f. Ex. Skibsknæer.) [Isl. Hnie, Kne. A. S. Cneon.] 1. i Alm. noget, som er bøiet i en Huk; deraf særd. den fremstaaende Deel af Benet hos Mennesker og endeel Dyr, som dannes v. Foreningen af Laar og Skinnebeen. At falde paa Knæ, bøie Knæ for een. At staae i Vand til Knæene. At støde sine Knæe. At ligge p. sine Knæe. — figurl. At komme paa Knæerne ɔ: forarmes. [I Alm. høres denne Talem. m. r i Fleertallet; og saaledes oftere med best. Art. i pl. Nyere Bib. Overs. have baade Knæe og Knæer (Dan. 5. 6), Knæene (Ez. 47. 4) og Knæerne. Bib. af 1550 altid Knæene. jvf. 5 Moseb. 28. 35. Nah. 2. 11.] 2. i Bygningskonsten br. det i flere Tilfælde om noget, som danner en Vinkel, f. Ex. Knæ under en Bielke. Ogsaa: Knæ paa et Ovnrør. Knæ p. Skorsteensrør. (Brandsforordn. 1799.) 3. Knæ i et Skib ɔ: et Stykke Tømmer, som er voxet saaledes, at det omtrent danner en ret Vinkel, og er skikket til at befæste Siderne i Skibet. (i pl. altid Knæer.) 4. Knæ ɔ: Led, Knuder, p. Græs og andre Værter. = Knæbaand, et. 1. Baand, som bindes om Benet under Knæet. 2. Strimmel om korte Buxer nedenfor Knæet. (Knækore. Moth.) Knæbyld, en. Byld i ell. ved Knæet, en Hestesygdom. (V. S. O.) knæbøiet, adj. v. som ligger paa Knæ. (V. S. O.) bedre: knælende. Knæbøining, en. Gierningen at knæle, bøie Knæ. knædyb, knædybt, adj. saa dybt, at det naaer til Knæene. Knæfald, et. Gierningen at falde paa Knæ. At giøre K. "Al Suk og Bøn, al Knæfald var omsonst." Holb. (P. Paars.) Knæforklæde, et. s. Halvforklæde. Knægigt, en. Gigtsmerte i Knæet. Knæhase, en. den Deel bag Knæet, hvor det bøies. (V. S. O. s. Hase.) knæhøi, adj. saa høi, at det naaer til Knæene paa en Mand. Knæhøit Græs.

Knæled, et. Ledet, som dannes v. Knæ (Langeb.) Knærem, en. 1. d. s. [Knæbaand. 2. Rem; hvormed Skomagere holde Læsten fast til Knæet. Knærør, et. Rør (f. Ex. Ovnrør), som har et Knæ en Huk. Knæskal, en. et rundt Been, der ligger over Laarets Forening m. Skinnebenet. Knæskinne, en. Plade i en Harnisk, som bedækker Knæet. Knæspænde, et. S. hvormed Knæbaandet paa Buxer spændes fast. Knæstykke, et. 1. den Deel af noget (f. Ex. af et Rør), som danner et Knæ ell. en Vinkel. 2. et Skilderi, der forestiller en Person indtil Knæerne. knæsætte, v. a. sætte een paa sit Knæ; figurl. løse i Kuld og Kiøn, antage i Barns Sted. Deraf: Knæsætning. Knætømmer, et. T. som er tienlig til Skibsknæer.

Knæk, et. pl. d. s. 1. den Lyd, som et haardt Legeme giver, naar det knækkes ell. brydes. Det gav et K. 2. den Skade, noget faaer naar det knækkes, men uden at gaae heelt i Stykker. Glasset, Flasken har faaet et K. — figurl. Skade, Brøst, Ulykke. Hans Helbred, Velstand har faaet et Knæk, som han aldrig forvinder. = Knæktæ[…] en. En Talhaspe. Knæktoug, et. Tov, der sagtne Farten af et Skib, som løber af Stabelen, imedens de, eet efter det andet, knække itu.

Knække, v. n. knækkede ell. knak; knækket. give Knæk; brydes med et Knæk. Brødet er saa haardt, at det knækker imellem Tænderne. Det knak i Benet. At knække med Fingrene. Masten knak midt over. (Skiøndt det oftest er haarde og skiøre Legemer, der siges at knække, bruges det dog stundom ogsaa om bløde og seie Ting, f. Ex. Toug, naar de pludselig gaae itu ved en stærk Paavirkning, eller briste.) — Deraf: Knækkebrød, et. et Slags meget haardt og skiørt Brød.

Knække, v. a. 1. (i den act. Form er imperf. knak ikke brugeligt.) [T. knacken. Sv. knäcka. Eng. to crack] bryde, brække noget haardt, som derved giver et Knæk. At knække Nødder, knække et Glas. Han knækkede Neder. figurl. At knække eens Mod, Stolthed. "Kun Fossen synger end sin gamle Sang, dens Mod ei bliver selv i Faldet knækket." Øhlenschl. "Det Faste, som ei kan holde sig opreist, bliver knækket. Saaledes kan og saa det knækkes hos Mennesket, der formaaer at give dets Handlinger Fasthed, f. Ex. Kraften, Modet, Haabet." Mi[…].

Knæle, v. n. 1. [E. kneel] bøie Knæ, falde paa Knæ, ligge paa Knæ. At knæle for een. En knælende Stilling. = Deraf: Knælen, en. uden pl. Gierningen at knæle. — Knæling, en. pl. -er. 1. en gandske liden Person; en Dværg, Pusling. (Homunc. Nucl. Lat. Arreboe. Hexaem. 182.) 2.

rdet af Lam, slagtede imellem Paaske
St. Hansdag.
rræppe, v. a. (af Knap.) s. knappe.
nøs, en. pl.-e. en halvvoren Dreng;
anske ung Karl. "Naar slig en Knøs
r til og bliver en voren Karl." Storm.
det Sv. er Knös Toppen af en Bakke
r et Bierg.)
nøsk, en. ud. pl. et (norsk) Navn p.
svampen. Boletus fomentarius.
Ko, en. pl. Køer. [Isl. Ku. N. S. Ko.]
uusdyr, som er Tyrens ell. Orens Hun
s taurus), og faaer dette Navn, naar den
te Gang har kælvet. (s. Kalv, Qvie.)
en er med Kalv, er drægtig. En gold
. Denne Ko staaer længe gold. En
lkeko. = Kobaas, en. s. Baas. Ko-
lde, en. B. som hænges om Halsen p.
Ko; Koklokke. Koblomme, en. En
nte. Caltha palustris. Kobrems,
Et Insect. Oestrus bovis. Ko-
ygge, en. En vis Deel af et Skibsdæk.
driver, en. den, som driver Køer (i
r af Marken, eller fra et Sted til et
det for at sælges.) Kofod, en. pl
fødder. 1. Foden af en Ko. 2. en
rnstang m. en Kløft i Enden; et svært
ækkejern. Koforpagter, en. d. s. s.
llænder, 2. (Langeb. I nogle Egne af
lland: Kofæder.) Kogang, en. Græs-
ng f. Køer; ogsaa Kohave. Kohiord,
. En Hiord, en samlet Flok af Køer.
agg.) Kohold, et. det, at holde og op-
de Køer t. Melkens Brug. Kohorn, et.
rnet af en Ko. At tude i et K. Kohud,
. Skindet af en Ko. Kohyrde, en. den,
n vogter Køer i Marken. Kokæse, en.
ernes Skarn, som de kaste i en flad og
nd Hob. Kokiød, et. Kiødet af en
o. (forsk. fra Oxekiød.) Koklokke, en.
Kobiælde. Koklov, en. s. Klov.
oklove, s. Klove. Kokopper, pl.
opper ell. Blegner, m. en smittende Væd-
, der sætte sig p. Køernes Yver, og ved
ndpodning kunne forplantes t. Mennesket.
ariolæ vaccinæ. Kolade, en. Kostald.
oleie, en. det, som betales f. Brugen af
Ko. kolændet, adj. et Udtryk om
Hest, hvis Lænd har en vis Fordybning;
saa korygget. (Sorterup.) Komelk, en.
. af Køer. Komelk blandet m. Faaremelk.
omøg, et. Koens Skarn. Kopande, en.
anden p. en Ko. En Hest m. Kopande,
aar Panden er meget bred og stor. (Sor-
rup.) Kopranger, en. den, som hand-
r m. Køer. korygget, adj. s. kolæn-
et. Koskarn, et. Komøg. Kostald,
n. Stald, hvor Køer særskilt indbin-
es. Kotæge, en. et Insect, som findes
. Huden af Køer. Kovang, en. d. s. s.
ogang, Kohave. Kovom, en. kovom-
net, adj. Udtryk, der bruges om en Hest,
om har en meget tyk og sid Bug. Ko-

yver, et. s. Yver. Koøie, et. (meget
store Øine hos Mennesker.)

Kobbe, en. pl. -r. d. s. s. Sælhund.
Deraf: Kobbefangst, Kobbeskind, o. fl.

1. Kobbel, et. pl.-er og Kobler. [T.
Koppel.] 1. det, der lægges om Hal-
sen p. Dyr (særd. Hunde og Heste ell. andre
Dragere f. en Vogn ell. Plov) for at koble
dem ell. holde dem sammen; et Halskob-
bel. At lægge K. paa Jagthundene. At
sætte i K. løse af Kobbelet. 2. flere v.
Kobbel med hinanden forbundne Dyr (om
Hunde sædvanl. kun to. Et K. Heste: om
et ubestemt Antal.) = Kobbelbaand, et.
Baand, hvorved Jagthunde føres i Kobbel.
Kobbelhunde, pl. Jagthunde, som føres i
K. Kobbelkiæde, Kobbelrem, en. Kiæde
eller Rem, hvormed Hestenes Halskobbel
spændes til Vognstangen. Kobbelring,
en. Jernring i Enden af Kobbelkiæden.

2. Kobbel, en. pl Kobler. en indhegnet
Mark eller Ager (T. og N. S. Koppel.
Moth.) særd. en saadan, der er inddeelt
til Kobbeldrift. = Kobbelager, en. et
Agerland, inddeelt i Kobler. Kobbel-
drift, en. den Landbrugsmaade, hvorefter
Jordeiendom deles i Kobler, eller lige store
Marker, som nyttes i en bestemt, vexlende
Omdrift. (Kobbelinddeling. Oluff.) Kob-
belvæsen, et. (V. S. O.) s. Kobbeldrift.

Kobber, et. ud. pl. [Isl. Kopar. N.
T. Lat. cuprum.] 1. et bekiendt Metal af
rødladen ell. rødguul Farve. Grydekobber,
Kiedelkobber, Garkobber ɔ: fuldkommen
reent K. — At stikke i Kobber ɔ: indgrave
Figurer og Tegninger i en Kobberplade,
som aftrykkes m. Bogtrykkersværte. (Kob-
ber som et coll. bruges a) for: Kobber-
kar, Kobbertøi. At have meget Kob-
ber i sit Kiøkken. At koge i Kobber.
b) for: Kobberpenge, Kobbermynt. At
bytte en Rigsdaler i Kobber.) 2. Kob-
ber, et. pl. Kobbere. d. s. s. Kobberstik
ell. Kobberstykke. En Bog med Kobbere.
At sætte et K. i Ramme. = kobberagtig,
adj. som har Lighed med K. Kobber-
alder, en. En af de fire, i Digterværker og
Myther skildrede Verdensaldere. (imellem
Sølvalderen og Jernalderen.) Kobber-
arbeide, et. noget, som er forfærdiget af K.
Kobberaske, en. K. i en halvsyret Tilstand.
Kobberbierg, et. B. som indeholder Kob-
ber. Kobberbiergværk, s. Kobberværk.
kobberblandet, adj. blandet med Kobber.
Kobberblandet Sølv. Kobberblik, et. en
meget tyndhamret Plade af K. Kobber-
daler, en. svensk Regningsmynt (en Daler
Kobbermynt.) Kobbererts, en. Erts
ell. Biergsteen, som især bestaaer af Kob-
ber; Kobbermalm. Kobberfarve, en.
ud. pl. rødguul Farve liig Kobbererts.
kobberfarvet, adj. v. som har Kobberfarve.
kobberfast, adj. At giøre et Skib kobber-

forsyne det under Bygningen med
og Bolte af Kobber. Kobber-
ing, en. 1. Gierningen, at for-
beklæde et Skib med Kobberplader.
rdningen selv, som dertil anvendes.
fører, en. d. s. s. Kiedelfører. (Adr.
1. 101.) Kobbergrube, en. G.
obbermalm vindes. Kobbergy-
den, som forstaaer at støbe Kar
e Ting af K. (Colding.) Kob-
mer, en. 1. en stor Hammer, hvor-
bberet hamres til Plader; en Bred-
2. et Hammerværk, hvor Kob-
rbeides. (V. S. O.) Kobber-
en. (af Kobber, 2) den, som
med Kobberstykker. kobberhol-
adj. v. som indeholder K. (Brün-
Kobberhud, en. (paa et Skib.)
obberforhudning, 2. Kobberhytte,
hvor Kobbermalm smeltes. (V. S.
Kobberkalk, en. halvsyret K. af jord-
seende. Kobberkar, et. pl. d. s.
iøkkenkar af Kobber. Kobberlue,
rød, kobberrød Lue. (Øhlenschl.)
malm. en. (s. Malm. 1.) Kob-
en. Gang, Strøg i Bierget, hvor
malm brydes. Kobbermynt, en.
myntet af Kobber. Kobberop-
en. Vædske, hvori K. er opløst.
penge, en. pl. d. s. Kobbermynt.
plade, en. Plade af K. særdeles en
som af Kobberstikkeren er udgravet.
presse, en. P. hvorved en stukken
plade aftrykkes. Kobberrust, en.
ust ell. Kalk, som sætter sig p. Kob-
. Er.) kobberrød, adj. kobber-
Kobberrøg, en. 1. en grønag-
, der sætter sig v. visse Kobberert-
neltning. 2. Zink opløst v. Vitri-
Brünnich.) Kobbersamler, en.
m samler p. Kobbere (2.) Kob-
ing, en. Samling af Kobberstykker.
sax, en. S. hvormed Kobberblik
. Kobberskat, en. Skat, som
Kobber. Kobberskilling, en.
nynt af en Skillings Værdi. Kob-
, et. S. som flyder ovenpaa det
Kobber. Kobberskæl, pl. Skæl,
aadele, som falde af v. Kobberets
g; Kobberslag. Kobbersmed, en.
som giør Kobberkar. Kobberstik,
ryk af de i en Kobberplade stukne
ravede Figurer. Kobberstikker,
, som forstaaer at stikke i Kobber.
rstikkerkonst, o. fl.) Kobberstik-
n. Gierningen at stikke i Kobber.
ukken, adj. v. som er stukken i K.
stykke, et. d. s. s. Kobberstik. Kob-
r, en. s. Kobbergyder. Kobber
Søm af K. eller m. Kobberhoved.
tag, et. Tag af Kobberplader.
tavle, en. d. s. s. Kobberstykke.
titel, en. Et kobberstukket Titelblad.

Kobbertraad, en. En dreven ell. [illegible]
Traad af K. Kobbertrykker, en. [illegible]
som aftrykker de stukne Plader i Kobber-
pressen. Kobbertrykkeri, et. [illegible]
ning, hvor Kobbere aftrykkes. Kobber-
trykning, en. En Kobberplades Aftrykning
kobbertækket, adj. v. forsynet m. Kobber-
tag. Kobbertøi, et. alleslags Tøi [illegible]
Kiøkkentøi), giort af Kobber. Kobber-
vand, et. V. som indeholder Kobber[illegible]
Kobbervitriol, en. En stærk blaa Vitriol
som bestaaer af Kobber-Dele, opløst i
Svovlsyre. Kobberværk, et. 1. [illegible]
værk, hvor Kobber vindes. 2. [illegible]
hvor Kobber smeltes og forarbeides. 3. [illegible]
Bog, som bestaaer af Kobberstykker, eller
har en Mængde Kobbere. — kobbret, adj.
kobberagtig. (V. S. O.)

Koble, v. a. 1. (af Kobbel.) 1. [illegible]
i Kobbel sammen, forbinde med Kobbel.
At koble Jagthunde. At koble Curser: [illegible]
Talemaade i Sømandssproget 2. [illegible]
a) stifte Giftermaal (i foragtelig Betyd.)
At koble Folk sammen. "Hvor hun [illegible]
derlig Myndighed og Familie-Overhaand
kobledes til en Mand." Rahb. b) [illegible]
og tilskynde til ukydsk Omgang imellem
Mand og Qvindfolk; drive Rufferi. (absol.
eller som v. n.) Hun lever af at koble.
= Kobler, en. den, som hielper til at
stifte Giftermaal (kun i lav og foragtelig
Betydn.), men særd. den, som hielper til
ukydsk Omgang. (s. Ruffer.) Om et Fruen-
timmer: Koblerske, en. — Koblerie, et.
Gierningen at koble (2.) At drive Koblerie.
Kobling, en. Gierningen at koble; med
Bemærkelsen 1. Hundenes Kobling.

Kobolt, en. ud. pl. et meget tungt mi-
neralsk Legeme, som regnes til de saakaldte
Halvmetaller, og hvis Kalk giver et blaat
Farvestof. — Deraf: koboltagtig, adj.
Koboltblaat, et. (den blaa Farve, man
faaer af K.), Kobolthytte, Koboltkalk,
Koboltværk, o. fl.

Kode, en. pl. -r. det runde, udstaa-
ende Been paa hver Side af Foden over
Hælen (hos Mennesket og visse Dyr), An-
kelkode, Kodebeen. — kodet, adj. som har
store Koder. (Moth.)

Koffardi, et af det Holl. Koopfardij
dannet Ord for: Søhandel. Deraf: Kof-
fardifart, Handelsfart, Handelsseilads.
Koffardiskib, et. Handelsskib (hos Søfolk
ogsaa: Koffardimand), o. fl.

Koffert, en. pl. -er. [A. S. og Fr. Coffre.
M. A. Lat. Cofferum, Cofrum.] en Kiste
m. Laas for, til at giemme Klædetøi eller
andre Sager i. Reisekoffert, Reisekiste. —
Deraf: Koffertlaas, en. Koffertnøgle,
en. og flere.

Kofte, en. pl. -r. en kort Kiole eller
Kaabe; en Bondekiole. (Formodentlig af
Kappe, Kaabe.)

1. Kog (kort o) eller Kogge, en. pl. ›gger. [Isl. Kuggi.] et lidet, fladbun: Fartøi, som især bruges p. Liimfiorden Jylland. "Der kom en liden Kog seilen: ; dem forbi." Claussens Snorre. 548. Deraf: Koggefart, Koggefolk, Kog: skipper; og v. a. kogge. At kogge Gods ad Fiorden (føre det i Kogger. Langeb.)
2. Kog, en. (langt o.) pl.-e. et plat: ›st Ord, som bruges i Sønderjylland i et nyt inddiget Stykke Marskland. At ›ddige en Kog af Fastlandet. "Saa man: n Sommer kom og svandt, du dæmmed og paa Kog." S. Blicher.
3. Kog, et. (langt o.) ud. pl. Kog: ng, kogende Tilstand. Vandet maa hol: s i jævnt Kog. At være i Kog, gaae af og (ophøre at koge.) "Meer og meer — ›ns Blod og Galde kom i Kog." Bagg. L. Klim. 159.) = Koghed, adj. som har n til Kogning fornødne Hede. Kog: ›de, en. den Varmegrad, hvorved et ›dende Legeme bringes i Kog.
Koge, v. n. og a. 1. [Isl. kocka.] A. n. (har.) 1. syde formedelst Virkning af lden. Gryden, Suppen koger. Vandet ›r kogt, men er gaaet af Kog. Melken, ›rnden koger over, koger i Ilden. — ›gsaa transitivisk, med et adv. Det halve Suppen er kogt bort, kogt hen. Det ›r kogt ind t. en Trediedeel. — 2. figurl.) om flydende Ting, som p. stærk Bevæ: ›lse skumme og syde. "Hør Stranden koge ›g sprudle Taage." Evald. "Om Stavnen ›ølger kogende sig hæve." F. Guldberg.) om stærke Sindsbevægelser og deres ›dvortes Virkning hos Mennesket. (d. T.) ›reden kogte i mig. Det kogte i ham v. t høre p. dette; men han holdt sig dog fra t svare. B. v. a. bringe i Kog, lade syde, ›llave v. Kogning. At koge Mad, Suppe. ›t koge til et Bryllup. At koge Garn, ›erred, Vask (ɔ: lade det udblødes i kogende ›and ell. Lud.) At koge noget om (p. ny.) ›t koge Mad op (som tilforn har været ›gt.) At koge Suppe p. Been, p. Oksekiød. = Kogebog, en. Bog, hvori Madens Til: ›vning læres. Kogegryde, en. G. til t koge i. (forskiellig fra Stegegryde.) Kogehuus, et. H. hvor der er Indretning ›l at koge i det Store. Kogeild, en. ›. til at koge ved. Kogekar, et. pl. d. s. ›ar til at koge i. Kogekone, en. K. ›m forstaaer Kogekonsten ɔ: den Konst, t tillave Mad, især mange og finere Ret: ›r. Kogeovn, en. En Stueovn, saa: ›des indrettet, at deri tillige kan koges ›ad. (Olussen. Danm. Brændselv. 261.) Kogepotte, en. P. til at koge i. Koge: ›unkt, et. Punktet paa en Varmemaaler, ›m viser det kogende Vands Varmegrad. Kogerum, et. det Rum i et Kar, som er ›rnødent f. at noget deri skal kunne koge, uden at koge over, og som derfor lades tomt, naar Karret fyldes til Kogning. Kogesild, en. Sild, som spises efterat være kogte. (Saaledes om flere Ting: Ko: geerter, Kogesvamp, som v. Kogning kan blive spiselig, o. fl.) Kogeskib, et. S. hvorpaa der koges Mad for Søfolk, f. Ex. paa en Flaade af Roerfartøier. Koge: sted, et. Sted, hvor der koges eller kan koges. = Kogen, Kogning, en. Gierninn: gen at koge; eller det, at noget koger. — Kogeri, et. 1. Kogeindretning, Kogested. 2. Madkogning.

Kogger, et. pl.-e, [A. S. Cocer. Isl. Kofur. *Nucl. Isl.*] fordannet Giemsel til at føre Pile i; Pilekogger.

Kogle, en. pl.-r. [Kongel. V. S. D. Norsk. s. Forsøg i de sk. Vid. XII. 31.] visse Naaletræers Frøgiemme, m. træagtige Skæl, der ligge p. hinanden, som Tagsteen p. et Tag. Grankogler, Fyrrekogler. — Deraf: koglebærende Træer. kogledan: net, adj. som har Skikkelse af Kogler. Frø: huset paa denne Plante er kogledannet.

Kogle, v. a. og n. 1. [T. gaukeln. Isl. Kukl, Kogleri.] frembringe Blends: værk ell. Giøgleri ved legemlig Hændighed og skiulte Konster; forblinde (fortrylle) v. slige Konster. "At han skulde giøre sig til en Kogler, og kogle for dem hvad som de havde Lyst til." P. Tidemand. 1564. "Kog: lende Trolde." Bagg. "Al den Kiedsomhed, der ligesom var bleven koglet p. mig i Aften." Rahb. (D. T. V. 22.) [Nu ikke meget bruge: ligt. s. det beslægtede giøgle; og jvf. trylle.] = Koglen, en. Gierningen at kogle. "Al den Koglen, hvorved Livet døer." Øhlenschlæ: ger. — Kogler, en. pl. - e. [Isl. Kuk: lari.] den, som giver sig af m. at kogle; en Troldmand. "De ægyptiske Koglere." Om et Fruentimmer: Koglerske, en. — kogleragtig, adj. (Langeb.) som ligner en Koglers Adfærd. — Kogleri, et. pl. - er. Koglerens Blendværk ell. foregivne Trylle: konster; Giøglerier. "Her er Kogleri un: der." Holberg. — Koglesmiil, et. tryl: lende Smiil, Tryllesmiil. (Rahb.) Kog: lespil, Kogleværk, et. d. s. s. Kogleri.

Kogsalt, et. ud. pl. det almindelige Kiøkkensalt, bestaaende af en særegen Syre, forenet med Soda. (s. Baisalt, Kildesalt, Steensalt.) — Kogsaltsyre, en. mineralsk Syre, som vindes af Kogsaltet; Saltsyre. Acidum muriaticum.

Koie, en. pl. - r. [N. S. Koie. Holl. Koy. jvf. Kove.] Skibsseng, bestaaende enten af et Stykke Seildug, ophængt i de fire Hiørner (Hængekoie, Hængeseng) eller af et ved Skibets Side indrettet og lukket Sengested (en fast Koie, Standkoie. Seil: koier kaldes Afdelinger i Skibet, hvor Va: reseilene ligge.) At gaae til Kois. = Koie: klæder, pl. Sengeklæder, hvorpaa man

ligger, eller hvormed man tildækker sig i Koien.

1. Kok, en. pl. -ke. [Isl. Kóckr, Klump.] en Dynge, Hob. (d. Tale.)

2. Kok, en. pl.-ke. [Isl. Kockr.] den, som forstaaer, og hvis Syssel det er, at koge og tillave Mad. En Overkok (Mester-Kok), Underkok, Mundkok, Skibskok. = Kokkedreng, en. D. som tiener under Kokken i et stort Kiøkken. Kokkekniv, en. En stor Kniv, som Kokke bruge i Kiøkkenet. Kokkepige, en. Tienestepige, hvis Syssel er at lave Mad og passe Kiøkkenet. Kokkeskee, en. Madskee, Madsløv. Kokketøs, en. Kokkepige. (P. Paars.) — Koksmat, en. (langt a.) Underkok til Skibs. [E. Mate, en Hielper, Medhielper. Isl. Máti, *socius*.]

3. Kok, en. pl. -ke. en Hane. (indsk.) — Deraf: kokkes, v. n. pass. slaaes som to Haner. (Moth.)

Kolbe, en. pl. -r. [T. Kolbe, Kolben. Isl. Kolfr, en Knevel.] 1. den nederste tykke Ende paa en Bøsse; Geværkolbe. 2. I Chemien: en Destilleerkolbe ɔ: Glaskar med en rund Bug og snever Hals. 3. hos Bogbindere: en Glaskolbe, Glasklump, hvormed Skindbind glattes.

Kolbytte, en. pl. -r. [af uvis Oprindelse. jvf. Ihres Glossar. Formodentl. af Kol, Kul eller Kuld, Isse, Top; hvoraf kuldkaste, kuldseile, omkuld, o. fl. Isl. Kollhnysa.] en hurtig Vending med Kroppen, hvorved denne kastes hovedkulds frem, ved Hielp af Hænder og Fødder. At støde (stybe?) Kolbytter. (Sv. stupa kullbytta.)

Kold, adj. [N. S. kold. E. cold. Isl. kaldr. A. S. ceald.] 1. egentl. som har ingen ell. en meget ringe, umærkelig Grad af naturlig Varme. Et koldt Legeme kalde vi i Alm. det, der har mindre følelig Varme, end vort Legeme. Kold Mad ɔ: som ei er opvarmet ved Ilden. Dyr med koldt Blod. Kold Luft, koldt Veirlig. "Kold Sommer giør varmt Ladegulv." P. Lolle. 2. uegentl. a) som mangler indvortes Liv ell. levende Følelse. Et koldt Hierte. "Forstanden kan overbevises, og Hiertet dog blive koldt." Engelst. b) som er uden Kraft og Iver. "Hvor dorske, hvor kolde ere ikke de fleste i denne ædle Pligt." Mynster. c) som skeer m. Rolighed, Sindighed, uden Iver ell. Heftighed. En kold Tale. At tage koldt (uvenligt) imod een. "Et koldt Venskab fortiener ikke mere sit Navn." Mynster. At være kold (rolig, uforsagt) i Faren. Med koldt Blod ɔ: roligen, m. Overlæg. "Sæt den koldeste Dommer til at dømme i sin egen Sag, og see hvorledes han forklarer Loven." Rahb. = koldblodet, koldblodig, adj. som har koldt Blod. Koldblodige Dyr. At være koldblodig (rolig) i Faren. koldbløde, v. a. udbløde i koldt Vand. (V. S. O.) Deraf: Koldblødning, en. I Chemien i Ent. Udblødning uden Ild: *maceratio* (fors[illegible] skiellig fra Digestion.) Koldbrand, en. Sygdom i en Deel af det dyriske Legeme, hvorved det organiske Liv i denne Del ganske uddøer. *Sphacelus.* Koldfeber, en. Feber m. afvexlende Hede og Kulde i Legemet; Kolden, Koldesyge. koldfrossen, adj. v. ganske forfrossen. (V. S. O.) Koldfyr, s. Koldbrand. koldgarvet, adj. koldgarvet Læder ɔ: garvet i kold Bark lud. koldhamre, v. a. hamre et Metal uden at hede det i Ilden. (Brünnich.) Koldmeisel, en. Et stærkt forstaalet Huggejern, hvormed koldt Jern overhugges. Koldpis, en. Sygdom, hvori Vandet lades m. Smerte og i ringe Mængde; Strangurie. (V. S. O.) koldsindig, adj. 1. som ikke let kommer i Lidenskab eller i heftig Sindsbevægelse; (modsættes hidsig.) [illegible] lunken. "Den Koldsindige har den Fordeel, at han ikke er hidsig; den Lunkne har den Mangel, at han ei engang er ivrig." Sporon. 2. sieldnere: som er uden levende Følelse, og som røber dette (koldhiertet.) Deraf: Koldsindighed, en. ud. pl. "En Koldsindighed, som ikke er en Virkning af Dorskhed og Lunkenhed, men af Fasthed og Nidkiærhed." Sneed. Koldskaal, en. ud. pl. en kold Steemad af Øl og Viin, hvori brydes Brød og som [illegible] m. Sukker m. m. koldskiør, adj. koldskiørt Jern, der gloende let lader sig smede, men let brækkes, naar det er koldt. (mods. rødskiørt.) Deraf: Jernets Koldskiørhed. koldstøbt, adj. v. koldstøbt Lud ɔ: Lud af Aske og koldt Vand. (Moth.) Koldvand, en. Agervand, som giør Jorden kold og suur. (et norsk Udtryk. Dec. Mag. VI. 14. C. Frimann. Almuens Sange. 128.)

Kolde, en. (næsten altid m. best. Art.) d. s. s. Koldfeber. At have Kolden. Et Anstød af Kolden. "Og vips! foer Kolden i hans Krop." Wessel. "En Kolde uden Kuld, en Feber uden Brand." [illegible] (Poet. Skr. S. 9.) "Jeg frygter, jeg den Kolde af Rædsel skulde faae." Hold. (P. Paars. IV. 3.) Andendags-Kolden. Ligesaa: Koldesyge.

Kolv, en. pl. -e. [Isl. Kolfr.] en Piil. Kæmpev. og P. Syvs Ordspr. (forældet.) "Kolvene klingred om Skuldrene lydt." Baggesen. (Ilias. I.)

Komeet, en. pl. Kometer. Et Slags bevægelige Himmellegemer, hvis Baner ere saa store, at de kun sielden blive synlige, og som udmærke sig ved en lysende Dunstkreds, der følger dem paa den ene Side. (Kometens Hale.)

Komedie, en. pl. -r. et Lystspil. (Lignes overhovedet for: Skuespil. At gaae paa Komedie.)

Komisk, adj. grundet i Siælens Sands og Følelse for det Latterlige; ell. som vækker, nærer denne Følelse. Et komisk Digt, Optrin, Skuespil.

Komme, v. n. (er.) kom, kommen. pl. komne. [Isl. koma.] 1. egentl. og i den mest udstrakte Bemærkelse: vorde nærværende p. et Sted (som enten nærmere betegnes v. Præpositionen, eller forstaaes af sig selv.) Han kommer (hid) om nogen Tid. Alle Giæster ere komne. At komme gaaende, ridende, kiørende, seilende. — At komme f. Anker, t. Ankers ɔ: ankre. Kom ikke mere for mine Øine! — Uegentl. med mange Præpos. og Adverb. til at udtrykke Forandringer, Omstændigheder, Forfatninger, hvori man sættes; ogsaa m. Begreb om Varighed i Tid, f. Ex. at komme i Fare; komme i Ulykke; komme i Besiddelse af noget; komme i Slægtskab med een; komme i Fare, i Fortræd, i Strid; komme i Langdrag, i Rolighed, i Stand, i Bilderede, o. s. v.; komme til Skade, t. Kræfter; komme i Slaveriet; komme t. Hoffet (ɔ: besøge Hoffet; ell. blive ansat i en Hofbestilling); komme af Vane m. noget. 2. om livløse Ting: a) egentl. blive nærværende, giøres nærværende. Posten er kommen. Den Dag vil komme. "Og kun barnagtig lege m. den Glæde, som kommer, og som var." Evald. "Naar vi beslutte hos os selv, at hvad der end er, og hvad der end kommer." Mynster. At lade Varer komme. b) uegentl. i mange Talemaader, om en Forandring, som foregaaer: Det kom til Slagsmaal. At komme for Dagen. At komme i Gang, komme af Brug, komme af Dage, k. af Øine, k. af Lave, af Veien, ꝛc. c) Ligeledes for: opstaae; udspringe, have sin Oprindelse; skee, hændes; koste, betales med. Det kom Dyrtid i Landet. Det kommer af hans Uforsigtighed. Han er kommen af skikkelige Forældre. Hvoraf kommer det, at han er allene? Een Ulykke kom over den anden. Det kan vel komme sig. Hvor høit kommer denne Kiole? Den kommer paa 20 Rdlr. Det vil komme ham dyrt at staae (han vil komme til at undgielde det.) 3. Af Talemaader, hvori dette V. forbindes med Præpos. og Adverbier, kan især mærkes: At komme ad noget ɔ: faae, bekomme det. — At komme af med noget ɔ: blive fri for; afsætte (komme af m. sine Varer), miste. — At komme afsted. s. afsted, 3. — At komme an paa ɔ: beroe paa. Det kommer an paa ham selv. — At komme bag paa een (uventet.) s. bag. — At komme bort. a) drage bort fra et Sted. Skipperen er endnu ikke kommen bort (afsted.) b) blive borte, tabes. c) komme af sin Tieneste. Hun kom bort for Utroskab. — At komme efter ɔ: følge efter. Han kom efter Broderen i Embedet. At komme efter noget, udforske, faae Kundskab om. At komme efter en Konst, et Bedrageri. At komme efter Sandheden. — Han kom efter Tyven med sin Pidsk, og bankede ham af. (Derimod: Han kom selv efter Bogen ɔ: for at hente den; m. Tonehold p. Verb.) — At komme for. a) forefalde, indtræffe. Dette Tilfælde kommer sielden for. b) blive foretaget. Sagen kommer for (i Retten) i Morgen. c) fortælles, bringes for. Det kom for Kongen. d) synes, forekomme. Det kom mig for (ell. fore) som jeg saae ham. e) At komme for Skade ɔ: have et Uheld, en uheldig Hændelse. "At hun omsider kom for Skade, og fik en Hals for lidt. (Bagg. Ungd. A. I. 77. At komme til Skade bemærker derimod egentlig eller nærmest: faae Skade p. en Legemsdeel.) At komme for Orde ɔ: blive omtalt. At komme for tidlig (om Fruentimre: misføde, fare ilde.) At komme en Pige for nær. — At komme fra noget. a) At komme fra sit Embede, fra Huus og Gaard ɔ: miste. b) At komme fra det, man vilde sige, fra det, man talte om ɔ: forvildes, bringes fra. c) At komme vel, ilde, galt fra noget ɔ: udføre, rede sig ud af. — At komme frem: a) forfremmes, have Fremgang. Han kommer nok frem. Han er kommen godt frem. b) At komme frem med noget, m. en Mening, Sætning ɔ: fremsætte, fremføre. — At komme i, overhovedet: gaae over fra een Tilstand i en anden, der angives v. det af Præpos. styrede Substantiv. (s. ovenfor No. 1.) At komme i et Huus ɔ: have Adgang der. At komme i med, komme i Færd med, i Forbindelse, i Vane med. At komme i med et Arbeide; komme i med een ɔ: i Forbindelse med; komme i med at drikke (faae Vane til.) At komme i Ord for noget (blive bekiendt for.) At komme i et ondt Ord (i Vanrygte.) — At komme iblandt Folk ɔ: komme ud i Verden, k. i Selskab. Det er kommet iblandt Folk, blevet udspredt. — At komme igiennem, hielpe sig frem, rede sig ud af. At komme vel igiennem Verden. Han troer, at han allevegne kan komme igiennem med Penge. — At komme imellem. Der er kommet dem noget imellem ɔ: de ere blevne uenige. — At komme imod. Han kommer ikke imod hans Forgænger i Duelighed, i Lærdom (kan ikke lignes med.) — Der er kommet mange Penge ind ɔ: indbetalt. (s. Indkomst.) At komme ind til en stor Formue, til mange Børn ɔ: gifte sig til. 'At komme ind etsteds" ɔ: komme i et eller andet Embede. Rahbek. (D. Tilsk. IX. 24.) At komme ind med en Klage, Ansøgning ɔ: indgive, — At komme med (Toneholdet paa Præpos.) komme i Følge med. Nu kan der ikke komme flere med. At komme med noget (Tone-

holdet paa Verb.) bringe frem, fremføre. — At komme op. Sæden kommer op (af Jorden.) At komme op af en Sygdom, blive helbredet. Den Skik er nylig kommen op, bleven indført. Hans Bedragerier vilde engang komme op ɔ: blive aabenbarede. At komme op at slaaes, at skiendes m. een. — At komme over. a) træffe paa, faae i sin Vold. At komme over en sielden Bog. Han kom over ham (greb ham) i Gierningen. b) ramme, vorde giengieldt. Det vil komme over ham, naar han mindst venter det. c) komme een i Sinde, falde ind. Det kommer undertiden over ham, at være ødsel. "Hendes Høflighed kommer kun over hende efter Omstændighederne." O. Tilskuer. d) formaae. s. overkomme. — At komme overeens, være enig. De komme godt overeens. At komme overeens (blive enig) m. een om noget. — At komme paa. a) blive til, frembringes. (s. ovenfor No. 2.) Der er kommet Iis paa Vandet, et Hul i Kiolen. b) hændes, opkomme. Der kom en Storm paa. Dersom noget uventet skulde komme paa. Festen kommer (indtræffer) paa en Mandag. Natten kom paa (faldt paa) inden vi vidste af det. c) At komme paa een, naar han mindst venter det. At komme snigende paa een. At komme een paa Livet. d) mindes, falde paa. Jeg kan ikke komme paa Navnet. Hvorledes kom du paa det Indfald? e) At komme paa Bane (bringes p. Bane); komme paa Fald, p. Fode, paa Gang, paa Spor efter, paa Valg. Han kommer ikke paa Valg denne Gang. Det kom paa Tale; rc. — At komme sammen, forsamles, samle sig. "Fire Dage vare bestemte, paa hvilke Folket selv, uden nogen Kundgiørelse, kom sammen." Guldb. I d. Tale: At komme sammen ɔ: blive gift. — At komme til noget: a) opnaae, erholde, komme i Besiddelse af. Hvorledes er du kommen til den Hest? At komme til noget med Rette, p. en lovlig Maade. (I ældre Skrifter: at komme ved noget.) At komme t. store Midler, til Ære og Værdighed; komme t. Kræfter; komme til sit igien. At komme til Skade, til Ulykke. (At komme til Ulykke — om et enkelt ulykkeligt Tilfælde. Han kom til Ulykke og brækkede Benet. Hun kom t. Ulykke og slog det kostbare Fad itu. — At komme i Ulykke ɔ: i Almindeligh. i en ulykkelig Forfatning.) — Barnet kunde let komme til at falde. b) absol. At komme til ɔ: finde Leilighed til at handle. Jeg kan ikke komme til for ham. c) blive til, falde ud til. Det vil komme ham til Skade, til Gode. At lade det komme til Proces. Det kom til Forlig. d) nødes til. Jeg kommer t. at giøre det. Han vil komme til at fortryde det. e) vederfares, tilstøde (noget uheldigt.) "At det var intet Spil, at vove sin Person, om ham kom noget til." Holb. P. Paars. f) At komme til Agters; komme til Ende m. noget; komme til Orde; komme til Rette m. een, om noget; komme til sig selv igien ɔ: faae sin Samling; komme t. Stede, t. Syne, m. fl. — At komme ud. Det er kommet ud, ud iblandt Folk ɔ: blevet bekiendt, udspredt. At komme ud af sin Gield, komme ud af en vanskelig Sag ɔ: rede sig ud af. At komme ud med lidt, med det man har ɔ: behielpe sig. Dermed kan jeg komme ud et Aar. (s. Udkomme.) Det kommer ud paa eet ɔ: er ligegyldigt. "Det kommer mig paa eet ud, om min Nabo beskiæler mig af Trang eller af Had." Eilschow. — At komme ved, angaae; være paarørende. Den Sag kommer ikke ham ved. Han kommer mig ikke ved. (s. vedkomme.) 4. At komme sig, recipr. a) faae sin Helbred; komme til Kræfter, komme i Stand igien. At komme sig af en Sygdom ɔ: blive frisk igien. Han er endnu ikke ret kommen sig efter sin Sygdom, efter sit Fald ɔ: kommen til Kræfter, til Førlighed igien. b) blive mindre fattig, mere velhavende. Han var en Tid fattig; men nu kommer han sig godt. c) hænde, træffe sig. Det kunde vel komme sig. Jeg veed ikke hvoraf, hvorledes det kommer sig.

2. Komme, v. a. kom, kommet. bringe, skaffe noget tilveie i ell. paa et Sted, hvor det ikke før var. At komme noget af eet Kar i et andet; komme Salt i Maden; komme Sukker p. Kagen. At komme flere Ting sammen. At komme i Hu, erindre sig. At komme een paa noget ɔ: huske ham paa det. At komme noget af Lave, i Lave. At komme een til at lee, til at græde.

Komme, et. (?) ud. pl. [Kiønnet uvis. s. Udkomme.] Gierningen at komme (Ankomst.) Alle ventede m. Længsel hans Komme. "Maaskee han s. dit Aasyn staaer, naar mindst du troer hans Komme." Oehlenschl. "Til Dagens Byrde ham v. Nattens Komme lettes." C. D. Biehl. "Den Stad, hvor hans Komme saa længe var beredet." Wessel. (Rahbek skriver: "Nu er din Komme kun v. Smerter rig." Digte. 1802. II. 34.) (Komst bruges derimod kun i Sammensætn. s. Adkomst, Ankomst, Bekomst, Gienkomst, Opkomst, Tilkomst.)

Kommen, en. s. Kummen.

Kommende, partic. act. af komme, br. for: tilkommende. Det kommende Aar. De kommende Tider.

Kone, en. pl. -r. [Isl. Kona. Goth. Qvena, Qvine Gr. γυνη. s. Qvinde.] 1. et Qvindfolk, som er eller har været gift. Koner og Piger. Konen i Huset (Huusmoderen.) "Kone er det videstgaaende Begreb, og indbefatter baade Hustruer og Enker." Müller. 2. en Hustru. Mod-

qvinde (i Forholdet til hendes Mand.)
Mand og Kone. At tage sig en Kone. At
tage en Pige til Kone. jvf. Hustru. "Den
qvindelige Ægtefælle kaldes Kone, som
gift, og m. Hensyn til Manden Hustru."
Müller. (Man hører dog ofte den Pleo=
nasme: en gift Kone; og Ordet Hustru
er i Talesproget næsten forsvundet.) =
Konebaad, en. i Grønland: en stor Skind=
baad, som roes af Qvindfolk. Kone=
broder, en. Hustruens Broder (Svoger.)
Konefader, en. Svigerfader. Koneha=
der, en. den, som hader Qvindekiønnet.
(V. S. O.) konekiær, s. qvindekiær.
Konelod, en. Arvepart, som tilfalder Ko=
nen ell. Enken i et Bo. Konemorder,
en. Mand, som myrder sin Hustru.

Konge, en. pl. -r. [Isl. Kóngr, Ko=
nungr.] en Regent over et Kongerige, en
Første, som i Rang følger næst efter Kei=
sere. Kongen af Danmark. En Valgkonge,
Arvekonge. (Foran et Navn taber Ordet
e i Enden. Kong Frederik den Siette.
Kong Georg af England.) — uegentl. den,
som er den fornemste i visse Laug ell. Sel=
skaber. f. Ex. Fuglekonge. figurl. den ell.
det fortrinligste i sit Slags; f. Ex. Kongen
i Keglespil, i Skakspil. Ørnen kaldes Fug=
lenes, Løven Dyrenes K. Dagens Konge,
poet. om Solen. "Den lyse Dagens Konge
gled igiennem gyldne Purpurskyer." Bagg.
— I Metallurgien kaldes Konge (Regu=
lus) det rene Metal, som findes i Bunden
af Digelen v. visse Mineraliers Smeltning,
f. Ex. Arsenikkonge, Koboltkonge, o. fl.
= Kongearv, en. Arv, som tilfalder Kon=
gen, hvor andre Arvinger fattes. Kon=
gebaad, en. Fartøi, som bruges i Kongens
Tieneste. Kongebarn, et. Søn ell. Dat=
ter af en K. (Kongesøn, Kongedatter.)
Kongeblod, et. 1. en Konges Blod; figurl.
en Konges Liv. At udgyde K. "Den tør=
ster efter Kongeblod." Ohlenschl. 2. kon=
gelig Slægt. At være af Kongeblod, være
født af K. Kongebo, en. (Ohlenschl.)
og Kongebolig, en. Huus ell. Slot, hvor
en K. boer. Kongebord, et. kongeligt
Spisebord, Taffel. (N. Brun. Jonathan.
S. 111.) Kongeborg, en. et kongeligt
Slot. Kongebrev, et. 1. Brev, For=
ordning, som udgaaer under Kongens Navn.
2. særd. en kongelig Bevilling til at ægte=
vies uden Tillysning og af en selvvalgt
Præst. Kongebrud, en. En Konges
Brud ell. Trolovede, den Dag Brylluppet
holdes. (Ingemann.) Kongebrøde, en.
Brøde, Forbrydelse mod Kongens Person
ell. Værdighed. (Myth.) Kongebud, et.
kongelig Befaling. "Hvorlan? I trodse
Kongebud?" N. Brun. Kongebyrd,
en. Fødsel af kongelig Slægt, som beret=
tiger til en Throne; Kongefødsel. "Saa
nidet stolt vanærer du din Kongebyrd."
Ohlenschl. Kongedaad, en. Daad, Gier=
ning af en K. eller som passer sig for en
Konge. (Troiel.) "Ved Kongedaad du lette
Trældoms Lænke." Thaarup. Konge=
dyd, en. Dyd, som især egner en Konge.
(O. Malling.) Kongedømme, et. 1.
kongelig Magt, Værdighed. (Isl. Ko=
nungsdomr.) "Kongedømmet vanslægtede
i en Hast til Tyrannie." Schytte. 2. de
Lande og Folk, som en Konge behersker.
Kongeflag, et. Flag, som føres paa et
Skib, hvor Kongen er ombord; eller kon=
geligt Flag, som Krigsskibe allene maae føre.
Kongefødsel, en. Kongebyrd. (Ohlenschl.)
1. Kongefølge, en. a) Kongers Følge paa
hinanden i Regieringen. I et Valgrige be=
stemmes Kongefølgen ikke ved Fødselen.
b) Række af Konger, som efter hinanden
have regieret; Kongerække. (Suhms Fort. t.
Danm. Hist. 1 D.) 2. Kongefølge, et.
en Konges, eller et kongeligt Følgeskab.
Kongegaard, s. Kongsgaard. Konge=
gods, et. Krongods. Kongegunst, en.
Yndest, som en K. viser een. "Misundere
og Fiender følge næsten altid m. Fortie=
nester og Kongegunst." Wandal. Kon=
gehad, et. Had til en Konge, ell. til Kon=
ger i Almindelighed. "Det Kongehad, der
hævner sig p. hans langt mindre skyldige
Eftermand." Rahbek. Kongehuus, et.
1. Kongeslægt; den kongelige Familie. 2.
Kongestamme, Kongeæt. Kongehær, en.
Krigshær, som en K. anfører, eller som
strider f. en Konge. (Grundtv.) Kon=
gejagt, en. En Jagt (et Skib) bestemt t.
at føre Kongen eller kongelige Personer.
Kongekroning, s. Kroning. Kongekrø=
nike, en. Krønike ell. Historie om Kongers
Bedrift, om en Kongerække. Kongeliv,
et. det Liv, en K. fører. Kongelov, en.
egentl. enhver Lov, givet af en Konge; særd.
det danske Riges Grundlov. Kongelys,
n. s. en Plante. Verbascum Thapsus.
"Kongelyset reiste hver Sommer høit sin
gule, lodne Blomst." J. Smidth. Kon=
geløfte, et. Løfte, som gives af en Kon=
ge. kongeløs, adj. som er uden Konge.
"En ubekiendt Aarsag har i nogen Tid
giort dette Rige kongeløst." O. Guldberg.
(V. Hist. I. 166.) Kongemagt, en. kon=
gelig Magt og Myndighed. "Vi bruge
Kongemagt, han bruget Kongenavn."
Helt. Kongemoder, en. den, som er
Moder til en Konge. "Og Kongemoders
skiønne Navn det vorde dit." Thaarup.
Kongemord, et. Mord, som skeer paa en
Konge. Kongemorder, en. den, som
myrder en Konge. Kongemø, en. poet.
Kongedatter; kongelig Prindsesse. "End
færdes overalt den skiønne Kongemø."
Ohlenschl. Kongemøde, et. M. som
flere Konger holde. Kongenavn, et.
Navn, Titel af Konge. "Naar selv du vil,

faa nævne Alle dig med Kongenavn." Ohlenschl. Kongeord, et. En Konges givne Ord ell. Tilsagn. "Jeg lider p. hans Kongeord." Rahbek. Kongepligt, en. Pligt, som paaligger en K. Kongepompe, en. et Slags store eller dobbelte Skibspomper, der sættes i Bevægelse ved en paa Stormasten anbragt Vægtstang. Kongepragt, en. kongelig Pragt. Kongereise, en. Friægt, som Bønderne maae giøre efter Øvrighedens Tilsigelse. Kongerige, et. Rige, som beherskes af en K. Kongerække, en. En Række af paa hinanden følgende Konger. Kongesal, en. Sal i en Kongeborg. Kongeskat, en. En Konges Skat ell. Skatkammer. "At hvad man fandt i Skoven til Kongeskatten faldt." Ohlenschl. Kongeskib, et. Et Skib, som fører en Konge, hvor en Konge er ombord. (Ohlenschl.) Kongeskifte, et. Forandring i Regieringen v. en Konges Død ell. Afgang. "Imidlertid skeete Kongeskifte i Danmark." Wandal. (Mindesm. I. 278.) Kongeslot, et. en Kongeborg. Kongeslægt, en. d. s. s. Kongehuus, 1 og 2. Kongesmykke, et. S. som bæres af en K. til Tegn p. hans Værdighed. "Kongesmykket fritager aldrig den, der bærer det, fra den retskafne Mands Forpligtelse." O. Malling. Kongesnekke, en. poet. d. s. s. Kongeskib. (Ohlenschl. Helge.) Kongespiir, et. Scepter. Kongestad, en. Landets Hovedstad, hvor Kongen opholder sig. Kongestamme, en. Slægt af Arvekonger, som efter hinanden have behersket et Land. Kongestat, en. S. som en Konge behersker. (O. Guldb.) Kongestav, en. d. s. s. Kongespiir. Kongestol, en. Et Kongesæde, en Throne. Kongesæde, et. 1. Kongestol. 2. Kongens sædvanlige Opholdssted. Leire har været et K. i Danmark. Kongesøn, en. Søn af en K. Kongetal, et. Navnetal, Register p. Konger. Kongetiende, en. den Trediedeel af Tienden, som tilfalder Kongen. Kongetiger, en. et Rovdyr af Katteslægten; Tiger. Felis tigris. Kongeting, et. Ting, Folkeforsamling, under Forsæde af en K. (Ohlenschlæger.) Kongetitel, en. kongelig Titel, Kongenavn. Kongevalg, et. den Handling, at vælge en Konge. Kongevand, et. en Blanding af Salpetersyre og Kogsaltsyre, som opløser Guldet. Kongevei, en. En Hoved-Landevei, Adelvei. Kongeven, en. Ven af en Konge eller af Kongemagten. "Og om hver Mørkheds Daad hver Kongeven opklare." N. Brun. Kongeviis, en. kongelig Skik, Viis. Paa K. Kongevælde, en. en Konges Magt, Kongemagt. (Thaarup.) Kongeværdighed, en. kongelig V. Kongeægt, en. d. s. s. Kongereise. Kongeæt, en. kongelig Slægt. At være af K. (Thaarup.) = Kongsgaard, en. kongelig Gaard, Kongeslot. (Hvitfeldt.) Kongsstol, en. s. Kongestol. = kongelig, adj. som tilhører, egner en Konge, udgaaer fra en K. Det kongelige Huus. De kongelige Børn; kongelige Forordninger, Skatter. Et kongeligt Slot. At leve kongeligt ɔ: meget prægtigt, overflødigt. Kongelig Majestæt, kongelig Høihed: Titler, som i Tiltale og Omtale gives Konger og Kongebørn. Deres, Hans, Hendes kongelige Høihed.

Kongel, en. s. Kogle, n. s.

Konst, en., pl. -er. [I ældre danske Skrifter: Kaanst. (Bib. 1550 har endnu Kaanst; men ogsaa Konst, konstelig, o. s. v.) Sv. Konst. T. Kunst. Isl. Kunnátta, Kundskab.] 1. ud. pl. i vidtløftig Betydning: menneskelig Virken, Virksomhed, Paafund; i Modsætn. til Naturen og Naturens Kræfter. Det er intet Værk af Naturen (Naturproduct), men et Værk af Konsten. Konst maa ofte staae tilbage f. Naturen. 2. en erhvervet Færdighed i at frembringe, danne noget, i at foretage vilkaarlige, til et vist Øiemed sigtende Handlinger; ogsaa Indbegrebet af de Regler, som følges i Udøvelsen af en saadan Færdighed. (Konst forudsætter ikke blot Kundskab, men ogsaa Færdighed; og adskiller sig derved især fra Videnskab. Ikke ethvert Haandværk kalder man en Konst; men i Særdel. saadanne, i hvis Udøvelse lægges Vind p. fortrinlig udvortes Fuldkommenhed, og som ikke blot gaae ud p. det Nødvendige og Nyttige, men tillige p. det Skiønne og Forlystende. Deraf: Konstdreier, Konstfarver, Konstmaler, Konstsnedker, &c.) Malerkonst, Kobberstikkerkonst, Bogtrykkerkonst, Ridekonst, Fegtekonst, Dandsekonst. Dog kaldes Haandværker ogsaa: mechaniske Konster, i Modsætning til de skiønne Konster. — Lægekonst (practisk Færdighed i Lægevidenskab.) "Lægens Konst ophøier ham." Sir. 38. 3. (Bib. af 1550.) At lære, udøve, lægge sig efter, forstaae en K. At reise p. sin Konst (for at lære den fuldkomnere.) At være Mester i sin Konst. "Viisdom, som er alle Konsters Mesterinde, lærte mig det." Viisd. 7. 21. (Bib. af 1550.) At dyrke de skiønne Konster. Den K. at skrive, at omgaaes med Folk. 3. i indskrænket Betydn. bruges Konst og Konsterne for: de skiønne Konster. (Deraf: Konst-Academie, Konstelsker, Konstform, Konstkiender, o. fl.) 4. Eftertanke, Flid, Møie hvorved en Færdighed er erhvervet, et Værk udført. Man maa beundre hans K. Konsten spores alt for meget deri. Man har giort sig al Umage f. at skiule Konsten. 5. i ond Betydning: List, Snedighed, Rænker. At bruge Konster. At opnaae

oget v. Konst og Forstillelse. "K. gaaer
fte for Magt." Ordspr. (Ogsaa om det,
er skeer ved Behændighed og lader som
Gogleri. At giøre, vise sine Konster.) 6.
Ordet Vandkonst, et konstigt Værk.
Konst, en vis Maskine i Biergværker.)
= Konstanlæg, et. 1. Anlæg, medfødt
Beqvemhed til en Konst. 2. Indretning,
iort m. Konst. Konstarbeide, et. kon-
igt Arbeide, noget, som er frembragt ved
Konst, udarbeidet med K. (s. Konstværk.)
Konstarbeider, en. Haandværksmand, som
rbeider m. særdeles K. Konstberider,
n. B. som har drevet Færdighed i Ride-
onsten til en stor Høide. Konstbog, en.
B. hvori Konster (s. No. 5) og Opfindelser
eskrives og læres. Konstbroder, en.
en, som dyrker den samme K. som en
nden. (Rahbek.) Konstdommer, en.
en, som videnskabeligt bedømmer, kritice-
er Konst- og Literaturværker; en Kriti-
er. (Sneedorf.) Konstdreier, en. En
Dreier, som giør fiint og konstigt Arbeide,
ær i Been, Elfenbeen, Rav, m. m. (jvf.
Blokkedreier, Rokkedreier.) Konstdrift,
n. medfødt Drift (Instinct) hos Dyr,
vorved de frembringe det, som ligner
nenneskelige Konstværker. Konstelsker,
n. den, som er Elsker af de skiønne Kon-
ter og af Konstværker. Konsteng, en.
En konstig dyrket, med ædlere Græsarter
esaaet Eng. (V. S. O.) konsterfaren,
dj. kyndig, vel bevandret i en K. (Lan-
gebek.) "Meer end een kyndig og konsterfa-
ren Mand." Malling. Deraf: Konsterfa-
renhed, en. (J. Baden.) Konstfag, et.
Indbegreb af de Færdigheder, som høre t.
n vis Konst. Konstflid, en. ud. pl.
Flid, som anvendes i Udøvelsen af en K.
ærd. paa Naturproducters Forædling. (s.
Dindskibelighed.) Indenlandsk Konstflid.
Konstforagter, en. den, som lader haant
m Konsterne. (Langebek.) Konstform,
n. En vis, v. Konst overhovedet, ell. ved
en skiønne Konst betinget, eller i Følge
ens Ideer og Virksomhed frembragt og
dført Form. "En vanskabt og vanskabende
Konstform, hvori Naturens skiønne For-
hold forstyrres." Bagg. Konstforvalter,
n. Opsynsmand v. en Konstsamling, et
Konstkammer. (Langeb.) konstfri, adj.
. s. s. konstløs. "Begge sang i muntre,
onstfrie Toner." Bagg. Konstfulden-
delse, en. Anvendelse, Udøvelse af fuldendt
K. (Bagg.) konstfærdig, adj. nem i at
døve en Konst. Konstfærdighed, en.
Behændighed; Nemhed i det, som hører t.
raktisk Udøvelse af en K. Konstgart-
ner, en. Lystgartner. (J. Baden.) Konst-
gave, en. det, som Konsten har skienket,
om er opnaaet v. Konst. "Blidhed er ikke
altid den Lærdes Naturgave, og kan van-
kelig hos ham blive Konstgave." Malling.

Konstgrandsker, en. den, som nøie grand-
sker over Konsten. Konstgrandskning,
en. (Rahbek.) Konstgreb, et. pl. d. s.
1. ethvert Haandgreb, som er fornødent t.
at udøve en Konst. 2. særd. en med List
forbunden Behændigheds-Gierning; Kneb,
Rænker. (s. Konst, 5.) "Hvormange Konst-
greb optænke vi ikke, s. at dræbe vor Tid."
Basth. Konsthandel, en. Handel med
Konstsager. Konsthandler, en. den,
som driver Konsthandel. Konsthave, en.
En m. Konst anlagt, efter visse Konstreg-
ler indrettet Have. (Rahb. Tilsk. I. 115.)
[Modsættes: Naturhave; hvorved dog og-
saa forstaaes en efter den nyere Havekonst
anlagt Konsthave.] Konstkammer, et.
Værelse, hvor en Samling af Konstsager,
af konstige Arbeider og Sieldenheder giem-
mes; figurl. om Samlingen om selv.
Konstkiender, en. den, som forstaaer sig
paa, er en Kiender af de skiønne Konster
og af Konstværker. konstkyndig, adj.
som forstaaer sig p. Konst i Almindelighed,
ell. paa en enkelt Konst og dens Udøvelse.
Konstlære, en. Lære om de skiønne Kon-
sters Theorie (Æsthetik.) konstløs, adj.
som er uden Konst, hvori ingen K. viser
sig. Et konstløst Arbeide. (s. ukonstlet.)
Konstmaler, en. En M. der driver Male-
riet som en skiøn K. Konstmester, en.
den, som besidder megen Dygtighed i en
Konst; Værkmester. (Arreboe. Gram's
Nucl.) Konstminde, et. Mindesmærke,
som tillige er et Konstværk. (Engelstoft.)
Konstnid, et. Misundelse hos dem, der
dyrke fælles Konst. (V. S. O. s. Brødnid.)
Konstnydelse, en. N. som Konsten og
Konstværker yde. Konstord, et. Ord,
som udtrykker et Begreb, der er egent for
en vis Konst ell. Videnskab. Hvert Haand-
værk har sine K. Philosophiske Konstord.
Konstregel, en. pl. -regler. R. for Udø-
velsen af en K. konstrig, adj. som be-
sidder stor Konstfærdighed; ell. som vidner
om megen K. konstrigtig, adj. over-
eensstemmende med Konstens Regler.
Konstsager, pl. konstigen dannede Ting,
konstigt Arbeide. Konstsamling, en. S.
af Konstsager, Konstværker. Konst-
sandhed, en. Overeensstemmelse imellem
Form og Udtryk i et Konstværk og Ideen
for det Skiønne. Konstsands, en. Evne
t. at fatte og føle det Konstskiønne. Konst-
skat, en. En rig, kostbar Samling af Konst-
værker. Konstsmag, en. En til en vis
Grad dannet, og i en vis Form udviklet
Konstsands. Grækernes K. En rigtig, en
falsk Konstsmag. (Rahb.) Konstsnedker,
en. En S. som giør fiint og konstigt Ar-
beide. Konstspil, et. S. hvortil Konst,
Snildhed, Behændighed udkræves. Konst-
sprog, et. Talebrug, egen f. en vis Konst,
Indbegrebet af dens Konstord. Konst-

stykke, et. 1. en konstig udarbeidet Ting. (jvf. Konstværk.) Dette Bord er et sandt K. 2. en v. Behændighed udført Forandring. (s. Konst, 5.) Konsttegn, et. vilkaarligt Tegn. (J. Kraft.) Konstudstilling, en. offentlig Udstilling af Konstværker, Konstsager. Konstvare, en. Handelsvare, som er en v. Konst frembragt Gienstand; et Konstproduct. "De simple Konstvare til Nationens egne Forsynelse." Oluff. (Statoecon. 1815. S. 56.) Konstven, en. 1. d. s. s. Konstelsker. 2. en Ven, som tillige er eens Konstbroder. (Rahbek.) konstvirket, adj. v. virket, frembragt ved Konst. (Baggesen.) Konstværd, et. det Værd, en Ting har fra Konstens Side. Konstværk, et. Et ved Konst frembragt Værk, et Konstprodukt. (Bruges især om det, som frembringes v. de skiønne Konster; ligesom Konstarbeide, Konstsager, Konststykke om det, som mere er et Værk af mechanisk K.) Konstynder, en. d. s. s. Konstelsker. (Rahbek.)

Konstig, adj. 1. frembragt v. Konst (i Mods. til naturlig.) Konstige og naturlige Blomster. Han har en konstig Arm. At udrette noget v. konstige Midler. 2. virket, udarbeidet m. Konst, m. konstig Opfindelse. En meget konstig Laas. At udskære konstigen i Træ. 3. konstkyndig. En konstig Snedker. 4. listig, snedig. Et konstigt Paafund. — Konstighed, en. ud. pl. konstig Beskaffenhed. Arbeidets Konstighed. (V. S. O.)

Konstle, v. n. og a. 1. anvende overdreven, upasselig Konst p. et Arbeide; ell. arbeide m. ængstende, tvungen Konst uden Frihed og Lethed. At konstle f. længe, for meget paa et Arbeide. "Endnu havde man ikke konstlet meget paa disse Bedragerier." Schytte. En konstlet Kløgt, Stiil. Det Konstlede modsættes det Naturlige i et Konstværk. — Deraf: Konstlen, en. ud. pl. — Konstleri, et. pl -er. Gierningen, Virkningen af at konstle. "Jo overdaadigere m. Konstlerier et Skrift er." Rahbek.

Konstner, en. pl. -e. 1. den, som udøver en Konst, har Færdighed i en Konst. 2. særd. og fortrinligen: den, som lægger Vind p. og udøver en ell. flere af de skiønne Konster, (sieldnere br. det dog om Digtere.) Heraf: Konstneranlæg, Konstnerbane, Konstnerevne, Konstnerhaand, Konstnerhæder, Konstnerliv, Konstnerskole (Samling af Lærlinge, som en enkelt Konstner har dannet; ell. Konstnere, som alle følge en vis Maneer), Konstnerstand, Konstnerværd (Værd, een besidder som Konstner. Bagg.), o. fl. — Konstnerinde, en. (om et Fruentimmer, der arbeider i en K.)

Kop, en. pl. -per. [Isl. Koppr.] 1. en liden Drikkeskaal, især af Porcellain. En Overkop (med ell. uden Hank.) En Underkop. En Theekop, Kaffeekop. En Kop Kaffe. 2. smaa bugede Krukker af Glas ell. Messing, som sættes p. den ridsede Hud, f. at trække Blod ud. At sætte Kopper, hvad ogsaa kaldes: at kopsætte. = Koppemelk, en. En Spise, lavet af Melk og Æg, fromet i Kopper. (Moth.) Koppesmør, et. Smør, som formes, bringes t. Salg i Kopper. (Langebek har v. a. at koppe Smør.)

Kopper, n. s. pl. en smitsom Feberagtig Sygdom, som frembringer røde Pletter i Huden, der siden blive til Bylder som undertiden, naar de falde af, efterlade Huller ell. Ar; Børnekopper, Smaakopper. At indpode Kopperne. Hun har Kopper, har havt Kopper. = a) Kopar, et. pl. d. s. Ar efter Kopper. koparret, adj. som har endeel Kopar. — b) Koppeblegn ell. Koppebyld, en. B. som fremkommer der, hvor Kopperne bryde ud. Koppefeber, en. F. som følger m. Kopperne. Koppegift, en. d. s. s. Koppesmitte. Koppeindpodning, en. Gierningen, at bibringe een Koppesmitten giennem Stik ell. Ridser i Huden. Koppesmitte, en. den særegne Smitte, som er ved Kopperne og udbredes v. dem. Koppesygdom, en. S. der følger med Kopperne.

Kopsætte, v. a. kopsatte, kopsat. s. under Kop, 2. — Deraf: Kopsætning, en.

Koral, en. pl. -ler. (kort a.) [Af det Gr. og Lat. corallium.] 1. en steen- og kalkagtig Bolig for visse Plantedyr ell. Polyper i Havet; ligesom og Polyperne selv, hvoraf gives flere Slægter: Cellekoraller, Hornkoraller, Ledkoraller, o. fl. 2. et Slags Kugler ell. Perler, som giøres af Koraller, især af den ædle Koral. (Corallium.) = Koralagat, en. En Agat m. røde Pletter, der ligne Koraller. Koralfisker, en. den, som opfisker Koraller. Koralfiskeri, et. Gierningen, at optage Koraller af Havet. Koralgreen, en. enkelt G. af et Koraltræ. Koralklippe, en. kalkagtig Klippe i Havet, der bestaaer af store, sammengroede Koralsamlinger. Koralperle, en. d. s. s. Koral, 2. Koraltræ, et. en Koralsamling, i Skikkelse lig et Træ.

Kordeel, en. pl. Kordeler. 1. i Skibssproget: et Slags Tougværk, som tilforn brugtes. "I Kordelernes Sted bruges nu Dreiereb." Schneiders Veiledning. S. 45. 2. hos Hvalfangere: et Slags store Tønder, hvori Spækket nedlægges.

Kore, en. pl. -r. en Bræmme, Kantning paa Klæder. (kore, v. a. 1. besætte, kante m. Bræmmer; brugeligt i Jylland.)

Kork, en. ud. pl. [E. Cork. Holl. og T. Kork. Sp. Corcho.] den lette, svampagtige, elastiske Bark af Kork-Egen. Quercus suber. = Korkarbeide, et. konstigt Arbeide af Kork. Korkbaadt, et.

nippe af Korkſtykker ſom Handelsvare. ...kmos, en. et Slags Steenmos, ſom ...er brunnt. Lichen saxatilis. Kork...e, en. Prop ell. Tol af Kork. Kork...e, en. Saale, ſkaaren af Kork. At ...e Korkſaaler i Støvlerne. Korkſko, ...lette Sko m. Korkſaaler. Korktol, ...d. ſ. ſ. Korkprop. Korktræ, et. d. ...Kork-Eeg. Korktrøie, en. Svøm...trøie, foret med Kork.

Korn, et. pl. d. ſ. [Isl. Korn.] 1. I ... ethvert ganſke lidet rundt ell. rund...agt Legeme. (Korn, Sigtekorn, Sigtet ...t Gevær.) Guldet findes undertiden i ...rn. Deraf: Sandkorn (eller Sands...n), Hagelkorn, Frøkorn, Sennepskorn, ...erkorn, Bygkorn, Hvedekorn. (figurl. ... Tale: et lille Korn ɔ: ganſke lidet. ... et lille Korn! ikke et Korn ɔ: aldeles ...et.) 2. n. coll. Frøet af de Planter, ... bruges til Brød, al Slags Sæd ...rødkorn, Sædekorn eller Saaekorn.) ...ommerkorn, Vinterkorn, Vaarkorn. ...ornet begynder at komme op; Kornet ...aer godt, er dyrt i Aar. At handle m. ...orn. At høſte, tærſke, male Kornet. ...orn bruges i Særd. baade i Sielland, ... flere Egne i Danmark, om Byg, ſom ...n almindeligſte Sædart.) — Sielden (ſom ...lſældet er v. flere Cenſtavelſesord) fore...mmer genit. i den ubeſt. Form. "I ...e Korns tunge Renter af ham." Amos ...11. = Kornaager, en. Kornpugeri. (V. ...S. O.) Kornaagrer, en. ſ. Kornpuger. ...ornaar, et. Aaret m. Henſyn til Frugt...rhed ell. Ufrugtbarhed. Et godt, maa...ligt K. Kornafgift, en. d. ſ. ſ. Korn...t. Kornafgrøde, en. hvad Jorden ...embringer af Korn. Kornager, en. ...n med Kornſæd beſaaet Ager. Kornagre ... Kartoffelagre. Kornart, en. et viſt ...lags K. Fremmede Kornarter. Korn...l, en. Kornets Dyrkning, Frembrin...lſe, Avl. Kornax, ſ. Ax. Korn...aand, et. Baand, ſnoede af Straae eller ...iv, hvormed Sæden bindes i Neg. ...ornbehov, et. den Mængde af Brød- og ...aaekorn, ſom et Land, en Provinds aar...gen behøver. (V. S. O.) Kornbier...ng, en. Kornavl, Kornhøſt. Korn...lomſt, en. En Urt, ſom voxer hyppigen ...Vinterkornet; Blaaurt, Blaabælle. Cen...urea Cyanus. Kornbrand, en. ſ. ...rand, 7. Kornbrændeviin, et. B. ſom ...ændes af Korn. (forſkielligt f. Ex. fra ...ruebrændeviin.) Kornbøigd, en. ...orſk.) d. ſ. ſ. Kornegn. korndyrkende, ...dj. v. ſom dyrker Korn, ell. hvor Korn ...rkes. "Et korndyrkende Land." Oluffen. ...ornegn, en. Egn, hvor Kornavlen lyk...s vel. En god K. kornfede, v. a. 1. ...de m. Korn, m. Kiærne. Et kornfedet ...viin. Kornfleſk, et. F. af kornfedede Sviin. Kornfrø, et. kaldes Frøet af Agerkaal (Brassica campestris) og Ager-ſennep (Sinapis arvensis) ſom bruges til Føde f. Sangfugle. (I Fyen: Kiddike; i nogle Egne Bygfrø. J. Smidth.) korn-føde, v. a. d. ſ. brødføde, 1. Kornfør-ſel, en. Tilførſel af Korn. (V. S. O.) Korngaard, en. Gaard, Sædegaard, hvis Marker iſær drives til Kornavl og dertil ere ſtikkede; modſ. Græsgaard. Korn-gulv, et. Afdeling i Laden, hvor den hiem-førte Sæd lægges. Kornhalm, ſ. Halm. Kornhandel, en. Handel med Kornvare, iſær i det Store. Kornhandler, en. den, ſom driver Kornhandel. Korn-harpe, en. ſ. Harpe, 2. Kornhielm, en. Bygning af fire Hiørneſtøtter m. et bevæ-geligt Tag, til at giemme Sæd under. (Moth. Nucl. lat.) Kornhule, en. H. i Jorden, hvor det aftørſkne Korn giemmes. Kornhuus, et. Kornmagaſin, hvor aftær-ſket Korn giemmes i Mængde. (Schytte.) Kornhøſt, en. Gierningen at høſte Kor-net. Kornkaſter, en. den, ſom arbeider v. at kaſte Korn f. at renſe det. Korn-kielder, en. Kielder, Jordkielder, hvor K. giemmes. (Moth.) Kornkiøb, et. 1. Handel om Korn. 2. d. ſ. ſ. Kornpriis. Kornkrud, et. kornet Krud; modſ. Meel-krud, hvori ingen Korn kiendes. Korn-lade, en. ſ. Lade. Kornland, et. L. ſom har ſtærk Kornavl. Kornlo, en. Lo, hvor Kornet tærſkes. Kornloft, et. L. hvor aftærſket Korn giemmes. Korn-lærke, en. En Fugl af Guulſpurvens Slægt; Bomlærke. Emberiza miliaria. Kornlæs, et. ſaameget Korn, ſom føres paa en Vogn. Kornmaal, et. det i et Land brugelige Maal f. Kornvarer. Korn-maaler, en. den, ſom er beſtikket til at maale ell. udmaale Korn. Kornmagaſin, et. Kornhuus. Kornmangel, en. M. paa det fornødne Korn i et Land. Korn-mark, en. En med Korn beſaaet Mark. Kornmarked, et. Sælgeplads for Korn, Sted, hvor Korn kan bringes til Torvs og ſaaes til Kiøbs. (Martfelt.) Kornmo ell. Kornmod, et. Et electriſk Luftſyn, liig Lynild. Kornneg, et. ſ. Neg. korn-nem, adj. villig til at frembringe Korn. Kornnem Jord. (V. S. O.) Kornoplag, et. Forraad af Kornvarer, ſamlede p. eet Sted. Kornorm, en. Inſecter, ſom fortære Kornet, iſær det aftørſkne. Korn-plantning, en. Gierningen, at udplante enkelte Kornplanter. (V. S. O.) Korn-prang, en. Prangen m. Korn. Korn-pranger, en. den, ſom opkiøber Korn og ſøger at holde det i høi Priis. Korn-puger, en. d. ſ. ſ. Kornpranger (iſær om den, der lader Kornet længe ligge hen, der driver Kornpugeri. Kornrenſer, en. 1. den, ſom renſer Korn; en Kornkaſter. 2.

Maskine til Kornrensning. kornrig, adj. som har Overflødighed af K. Et kornrigt Land. Kornrust, en. Sygdom v. det vorende Korn; Rust i Kornet. Kornskat, en. Landskat, som ydes i Korn. Kornskib, et. S. hvorpaa Korn føres til Søes. (D. Gudbb. B. Hist. II. 1. S. 238.) Kornskovl, Kornskuffe, en. S. hvormed Korn kastes. Kornskriver, en. den, som fører Regnskab over et Kornoplag. Kornskyld, en. Landgilde i Korn. (D. Lov.) Kornsold, et. Sold hvori Korn sældes. Kornsti, en. Sti gjennem en Kornmark. (V. S. O.) Kornstraa, et. s. Straa. Kornstænge, et. Stænge (Loft) hvor Sæd giemmes. (s. Stænge.) Kornstør, en. Stang, hvorpaa Kornneg sættes, for at veires. (norsk.) Kornsvinding, en. Kornets Indsvinding ved at ligge aftørket. Kornsæd, en. 1. Kornet, som saaes ell. er saaet. 2. Gierningen at saae K. Kornsæk, en. Sæk, fyldt m. Korn, ell. bestemt dertil. Korntiende, en. Tiende, som ydes af Kornet. Korntørring, en. Gierningen at tørre det torskne Korn. Kornvarer, pl. alleslags Korn som Handelsvare. Kornvogn, en. V. hvorpaa Korn føres. Kornvægt, en. En Vægt, hvorved Kornets Tyngde i Forhold til dets Størrelse ell. Rummaal kan veies og bestemmes.

Korne, v. a. 1. danne noget i Skikkelse af Korn. At korne Krud. — kornes, v. n. pass. blive til Korn, antage Skikkelse af Korn. — Deraf: Korning, en.

Kornet, adj. som har Skikkelse af Korn, dannet i Korn. Kornet Krud.

Kors, et. pl. d. s. [Sv. Kors. Isl. Kross, jvf. Kryds.] 1. i Alm. ethvert Legeme, enhver ret Linie, der overskæres af en anden under en ret eller skiæv Vinkel; sædvanl. dog i fire rette Vinkler. At skrive et K. paa Bordet. Korsets Figur. At giøre Korsets Tegn; slaae et K. for sig (med Haanden.) At sætte et K. ved noget (til Mærke.) At lægge Benene, Hænderne over Kors. Et K. af Sølv; et Guldkors, Demantkors, Gravkors. 2. et Redskab, i Skikkelse af et Kors, hvorpaa i gamle Dage Forbrydere udspiledes og nagledes fast (korsfæstedes.) Det hellige K. Christi K. Korsets Død ɔ: den Dødsmaade, at korsfæstes. Christi Nedtagelse af Korset. At krybe til Korset ɔ: ydmyge sig, tilstaae sin Uret. 3. figurl. Nød, Lidelse, Elendighed. At bære sit K. med Taalmodighed. "Enhver, som ei i Klager bryder ud, skiønt han et dagligt Kors maa bære." F. Gufdb. Hun har et stort K. med den syge Mand, (s. Huuskors.) 4. et Udraabsord, som tilkiendegiver Forskrækkelse. Kors! hvor jeg blev bange. = Korsbaand, et. B. som gaaer over Kors. s. Krydsbaand (i Bygninger.) Korsbanner, et. Banner ell. Fane, hvori Korsets Tegn er fremstillet. Korsbier, pl. Bier, som bygge deres Kager korsviis. (Fleischer.) Korsbladet, adj. kaldes den Plante, hvis Blade sætte sig saaledes, at de danne fire Ræ[illegible] Korsblomster, pl. de Blomster, der ha[ve] korsdannede Kroner. (Corollæ cruciatæ) Korsbroder, en. kaldtes de, som i Middelalderen drog i Korstog (havde taget Ko[r]set, bare et Kors p. Klæderne.) Kors[bue,] en. Bue i en Hvælving, der overskæres a[f en] anden. (Langeb.) Korsbygning, en. [B.] som er opført i Skikkelse af et K. Kor[s]byrd, en. tilforn: Høitidsdage, da Præsterne bare et Kors omkring i Processione[r] for at indvie Landet til Frugtbarhed. (Korsmisse.) korsdannet, adj. v. dann[et] som et K. Korsdrager, en. den, [som] bærer et K. (i Processioner.) Kors[fane,] en. et Korsbanner. korsfæste, v. a. 1. [hen]rette een v. at nagle ham t. et K. De[raf:] Korsfæstelse, en. Korsgade, en. Ga[der,] der, som overskære hinanden (i ret Vinkel.) Korsgang, en. Gang, som overskæres af en anden i en ret Vinkel, ell. som gaaer i Firkant rundt om en Bygning (f. E. i Klostre.) Korsgevær, et. Spyd m. [en] korsdannet Spids. (Knevelspyd, Partisan.) Korsherre, en. Ridder, som bærer et K. paa sine Klæder. Korshvælving, en. H. med Korsbuer. Korskirke, en. Kirke, bygget i Skikkelse af et K. Korsklæde, et. linnedt Klæde, Liin, som Fruentimmer blandt Almuen sætte omkring Panden under Huen. Korslend, en. den Deel af Ryggen, som er imellem Hofterne. (V. S. O.) korslægge, v. a. 3. lægge ved[…] over Kors, korsviis. Med korslagte Hænder. Korsmesse ell. Korsmisse, en. [t]o Helligdage, som feiredes i de catholske Lande[r.] K. om Vaaren (d. 3 Mai.) K. om Høsten (d. 14 Septbr.) Korsnæb, en. en Fugl. (Loxia curvirostra.) Korsridder, en. d. s. s. Korsherre. Korsræv, en. et Slags R. med en sort Stribe langs ad Ryggen, som overskæres af en anden, henimod Halsen. Vulpes cruciatus. Korssnit, et. s. Krydssnit. Korstegn, et. Korsets Tegn, et aftegnet K. korstegne, v. a. tegne med, indvie ved Korsets Tegn. Korstog, et. Krigstog, som i Middelalderen foretoges mod Vantroende og Kiættere. Korsvei, en. Sted, hvor to Veie overskære hinanden. korsviis, adv. i Skikkelse af et Kors, over Kors.

Korse, v. a. og rec. 1. betegne med et Kors, giøre Korstegn over. At korse sig. (figurl. Man maa korse sig derover, derved ɔ: forbauses, forfærdes.)

Kort, et. pl. d. s. [E. Card. T. Karte. Ital. og M. A. Lat. Carta.] 1. malede, el. m. Figurer betegnede Blade, hvormed man spiller; Spillekort. Et Spil K. At spille

At give Kort; at blande Kortene.
Kort (sieldnere Korter.) en geo-
l,jk Afridsning af Jordkloden, ell. en
af samme. Landkort, Søkort. At op-
tegne et K. over en Egn. Platte,
de K. (jvf. Himmelkort, Postkort.)
ortbillede, et. Afbildning p. Herre-
ne i et Spil Kort;. Kortfigur. Kort-
et. Et enkelt Blad i et Spil Kort.
fabrik, en. et Sted, hvor Spillekort
rdiges til Udsalg. Korthuus, et.
det Huus sammensat af Kortblade.
mager, en. den, som forfærdiger
ekort. Kortpakke, en. En P. der
older flere (sædvanl. 6) Spil Kort.
papir, et. tykt Papir, hvoraf Spille-
giøres, ell. hvorpaa Landkort aftryk-
Kortpenge, pl. P. som efter Kort-
ts Ende henlægges til Opvarterne.
rplade, en. En stukken Kobberplade,
med Landkort aftrykkes. Kortpresse,
P. hvormed Arkene t. Spillekort sam-
presses og Landkort aftrykkes. Kort-
re, en. P. som foretages over et Lands
s Nøiagtighed. Kortsamling, en.
S. af Landkorter. Kortspil, et. Et
l, som foretages med Kort. Kort-
er, en. den, som giver sig af med at
e Kort. En god, en lidenskabelig K.
rtstempel, et. S. som aftrykkes paa
llekort. Kortstikker, en. den, som
er Landkort i Kobber, som forstaaer og
ver Kortstikning. Korttegning, en.
rningen at tegne Landkort.
Kort, adj. og adv. [Sv. og N. E. kort.
. kortr. Lat. curtis.] 1. som har en
ge Udstrækning i Længden, som er mindre
g, end en anden Ting, der enten næv-
, eller forudsættes som bekiendt. (det
dsatte af lang.) En kort Kiole. Den
teste Vei. Et kort Syn ɔ: som ikke naaer
gt. ("Kort er egentlig det, der ei er
langt, som det kunde, stakket det, der
er saa langt, som det burde ell. skulde
e." Sporon. Stakket, som i det fore
de Talesprog næsten ikke høres mere,
dog hos Almuen ofte, hvor man nu
rs hører kort.) 2. om Tiden: som ikke
er længe, er af liden Varighed. Livet
kort. Den korteste Dag (Vintersol-
rvs-Dagen.) Den Glæde var kun kort
kket.) En kort Prædiken. En kort Hu-
kommelse, som ikke længe bevarer noget.
fatte sig kort over noget, i en Sag.
g hvad du giør i Verden, giør det
t." Bagg. 3. Kort! et Slags Udraab
Bindeord. Kort! (ɔ: uden videre Om-
e eller Modsigelse) det kan ikke skee.
aledes: kort sagt! kort at sige; kort
godt! (uden Omsvøb.) At komme til
t ɔ: tabe, lide Skade. = Kortaandet,
. stakaandet. Kortarmet, adj. som
: korte Arme. (Saaledes om flere Le-

gemsdele: kortbenet, korthaaret, korthalet, korthalset, kortkroppet (Sorterup); kortnæbbet, kortnæset, kortøret, o. fl.) Kortfattet. adj. affattet, afhandlet i Korthed. Kortledet, adj. som har korte Led. Kortlivet, adj. kaldes den, hvis Overkrop fra Halsen til Hofterne er kort, i Forhold til Benenes Længde. Ogsaa om Klæder: en kortlivet Kiole. Kortskrivning, en. Skrivning v. forkortende Tegn. Kortstraaet, adj. Rugen er i Aar kortstraaet. Kortsynet, adj. som ikke seer tydeligt i Afstand; nærsynet. br. ogsaa figurl. om den, som enten ei er i Stand t. at skiønne Tingenes sande Væsen, ell. til at beregne en Tings Følger og Virkninger. Kiærlighed giør kortsynet. (Kortsynethed, en. V. S. O.) Korttalende, adj. v. kort i sin Tale. (Moth.) Kortvarig, adj. som ei har lang Varighed; forgængelig. "Seer, hvorledes man anstrenger sig for en kortvarig Ære." Mynster. (jvf. varig og langvarig. Hos Pram forekommer kortvarende. "Kortvarende Glimt af landflygtige Glæder." Stærkodder 49.) Kortveis, adv. p. et kort Stykke Vei. (modf. langveis.) "Vil Fieldmand Nabo næst kortveis besøge." Arreboe. Hex. 239. (Kortvillig (forældet og forvendt af det T. kurzweilig.) s. skiemtsom, morsom. "Alt vort Værk herinde er et kortvilligt Spøg." Øhlenschl. Nord. G.) = Kortelig, korteligen, adv. i Korthed, p. en kort Maade. — Korthed, en. ud. pl. den Beskaffenhed, at være kort (saavel i Udstrækning, som i Varighed.)

Korte, v. a. 1. [Isl. korta.] giøre noget kortere (jvf. stække); afkorte. At korte Klæderne, Seilene. Dagene kortes, blive kortere. At korte noget i en Fordring. At korte ind paa et Seil, Toug, Skiøde. (s. afkorte, forkorte.) — Kortning, en. Gierningen at korte noget. (s. Afkortning.)

Kost, en. pl. -e. (med lukket o.) [Sv. Qvast; som vel egentlig er det samme Ord.] Noget, som er bundet i Knippe (hvoraf: Urtekost, Blomsterkost.) i Særd. et Riisknippe til at feie med; en Riiskost. At binde Koste. En Trave Koste. 2. en Haarbørste, p. en Stang ell. et Skaft, til at feie med ell. til at skrubbe Gulve o. d. En Feiekost, Skrubbekost, Støvekost, Essekost. (Kost uden Sammens. br. sædvanl. kun om Riiskoste.) = Kostebinder, en. den, som binder Riiskoste. Kostelyng, en, coll. høie Lyngbuske, som anvendes til Koste. Kosteriis, pl. Riis, som ere tienlige til Koste. Kosteskaft, et. En Stang eller et Skaft, hvorpaa en Kost fæstes.

Kost, en. [udt. med aabent o, ell. som et kort aa. Isl. Kostr.] A. 1. allene i pl. Koster. rørligt Gods; dog nu kun om det stiaalne, og sædvanlig med Tillægget:

stiaalne Koster, Tyvekoster. "Tages Koster bort af Andens Gaard." D. L. VI. 16. 3. 2. Omkostninger, Udgift. Kun i den jurid. Talemaade: At dømmes i (til) Kost og Tæring. = Heraf de Sammens. kostfri, adj. uden Omkostninger. En kostfri Reise. At holde een kostfri; hvoraf: Kostfrihed, en. (Moth.) kostfuld, adj. bekostelig. (Hvitfeld.) Kostgield, en. Vederlag, som skyldes for anvendt Bekostning. (Moth.) Kostegield. D. Lov. III. 17. 19. B. allene i sing. og coll. 1. Mad; Fødemidler, Spise; m. særdeles Hensyn t. dens sædvanlige, ell. under visse Omstændigheder, ved visse Leiligheder bestemte Beskaffenhed; ell. ogsaa t. en vis Tid, da den nydes. God, lækker, tarvelig, grov Kost. Huusmandskost ɔ: daglig Mad. Bryllups-, Barselkost. Søndagskost. Frokost; Aftenkost. 2. Underholdning, Føde overhovedet m. Alt tilhørende. Kost og Løn. At have fri Kost. "At tære Kongens Kost." Holb. (P. Paars. 4 Bog. 1. S.) At sætte een i Kost, tinge sig i K., have een i Kost. "Kost indbefatter baade Spise og Drikke. — Vand og Rødder udgiøre stundom Eremittens Kost; Barselgrød hører til Barselkost." Müller. = Kostdag, en. En vis Dag, p. hvilken een nyder sin Kost ell. Føde i et Huus. Kostforagter, en. den, som vrager daglig Kost. Han er ingen K. ɔ: han forsmaaer, vrager intet. Kostgænger, en. den, som (frit eller for Betaling) daglig faaer sin Føde i et Huus (og særd. der, hvor han tillige boer ell. opholder sig. En Giæstgivers ell. Spisevertts Kunder ere ikke hans Kostgængere, men Giæster ell. Bordgiæster.) At tage Kostgængere i Huset. (Fr. pensionnaires.) Han er ikke Spisevert; men holder sluttet Bord for Kostgængere (Bordgiæster.) "Jeg kan ikke troe, at du vil være din tilkommende Kones Kostgænger." S. Blicher. Kosthold, et. Penge, Betaling til Føde og Ophold. (D. Lov.) Kostholder, en. den, som giver Kost, holder Spiisning. (Langeb.) Kostjomfru, en. J. som er i Kost i et Huus. (Ambergs Ordb.) Kostpenge, pl. Penge, som gives een (især Tyende) i Stedet f. Kost. Kostskole, en. Indretning, hvor unge Mennesker for Betaling nyde Kost og Underviisning i et Huus. Kostvert, en. den, man er i Kost hos, Pleiefader. (V. S. O.)

Kostbar, adj. [T. kostbar.] 1. som kræver stor Bekostning, dyr. En kostbar Bygning, Reise. Det Tøi er mig for kostbart. "Kostbarhed og Dyrhed betegne Tingenes høie Værdi (ell. Priis, der maales v. Sammenligning); og denne beroer enten paa det, man giver for at erhverve Tingen; ell. paa det, man faaer v. Tingens Besiddelse. I første Tilfælde siges noget at være kostbart, i sidste, at [illegible] dyrt." Müller. 2. som koster ell. ber [illegible] meget. Kostbare Klæder. En kostbar [illegible] æring. (figurl. At giøre sig kostbar [illegible] give sig en falsk, overdreven Vigtighed [illegible] 3. dyrebar; af stor Værdi. (s. kostelig [illegible] = Kostbarhed, en. 1. ud. pl. den Eg[illegible] skab, at være kostbar. 2. pl. Kostbarhed[illegible] kostbare Sager. "Man kan erholde K[illegible] barheder for godt Kiøb, og betale Sm[illegible] ting dyrt." Müller.

Koste, v. a. 1. [af Kost, Føde.] [illegible] Kost, underholde, føde. At koste og T[illegible] een. (sielden.)

Koste, v. a. og n. 1. [af Kost, Bek[illegible] ning. T. kosten.] 1. v. a. giøre Bek[illegible] ning paa, anvende Penge paa. Han [illegible] kostet meget p. sine Børn. recipr. [illegible] sig for Penge. At koste sig en ny Kl[illegible] ning. 2. v. neutr. a) udfordre Omk[illegible] ninger, Udgifter. Denne Have koster [illegible] meget at underholde. Hun koster ham ma[illegible] ge Penge. b) være betalt med. D[illegible] Huus koster mig ell. har kostet mig [illegible] Rdlr. c) gielde, være i en vis Priis. [illegible] slig Hat koster saameget. Hvad ko[illegible] Alen? (ɔ: en Alen af Tøiet.) d) [illegible] udkræve (om andet, end Penge.) [illegible] Tabet af. Det vil koste Møie og Tid. [illegible] kostede hende bittre Taarer, at forlade [illegible] Hiem. Seieren kostede Blod. — Det kost[illegible] ham hans Helbred. Det vil koste hans [illegible] = Kostning, en. (forældet; ogsaa: Ko[illegible] net.) s. Bekostning, Omkostning.

Kostelig, adj. 1. d. s. s. kostbar, [illegible] Kostelig Spise. (Moth.) "Hun salvede [illegible] m. kostelig Olie." Jud. 10. 3. "Det ha[illegible] fandt en meget kostelig Perle." Matth. 13. 46. 2. dyrebar; ypperlig, som er a[illegible] stor Værdi. "Kosteligt kaldtes (i ældre Tid) det, som ikkun f. mange Penge kan anskaffes. Nu br. dyrt (ell. kostbart) [illegible] det, som koster meget; kosteligt om [illegible] der i sit Slags er ypperligt. F. Ex. [illegible] kostelig Musik; et kosteligt Maaltid." Müller.

Kostfri, adj. gavmild, velgiørende, liberal. (forældet; ligesom Substantivet.) "Derfor er den ikke kostfri, der giver [illegible] selv meget." B. Thott. I. 109. — Deraf Kostfrihed, en. Gavmildhed, Liberalitet. "Det, som er Kostfrihed, Mildhed [illegible] Barmhiertighed, naar man giør det imod en anden." B. Thott.

Kous ell. Kovs, en. 1. en Drikkeskaal. (Moth.) 2. til Skibs: et Øie ell. en Om[illegible] døining p. Enden af et Toug, hvori [illegible] en Jernring, hvis Kant er udvendig [illegible]

1. Kove, en. ud. pl. Harpix, som ud[illegible] sveder af Træer. (Norsk.)

2. Kove, en. [Isl. Kofi.] et særskilt Afslukke i et Huus eller i en Stue, f. Ex. hvor Sengen staaer. (Alkove.) Moth. Sag[illegible]

Thora. I. (En Tørvekove, et Tør-
r. fyensk.)
aas, en. pl. -e. (jvf. Kro.) 1. en
mave, Kro. (V.S.O. sielden.) 2.
l, Leveren, Hoved, Hals, Vinger og
r af en slagtet Fugl; særd. af en
. Gaasekraas. — Kraasesuppe, en.
e, kogt paa Gaasekraas.
abask, en. [T. Krabatsche.] Svø-
amp af Læderremmer, Reb, ell. desl.
g.) Deraf i d. Tale: krabaske, v. a.
med en K.
abat, en. et vildt, ustyrligt Men-
, en overgiven Dreng. (i d. Tale og
m. et Tillægsord. En vild, overgi-
listig Krabat.)
Krabbe, en. pl. -r. en Slægt af
dyr (Cancer), som leve i Havet.
Krabbe, en. pl. -r. et Slags An-
som Fiskere bruge til at holde deres
dgarn og Ruser i Dybet, og som be-
r af Stene, der hvile p. to krydsviis
Træer, og fastholdes v. sammensnoede
er ell. Hasselgrene. (Moth. Norsk.)
radse, v. a. 1. [Isl. krassa.] rive,
e ell. ridse m. et hvast ell. spidst Red-
. At kradse med Neglene, Kløerne.
sene kradse (skrabe) i Jorden. At kradse
i noget. At kradse Uld (trække den
nem Jernhager p. et Bræt.) At kradse
op p. Klæde. At kradse en Tobaks-
ud (kradse Asken ud af den.) = Krad-
rste, en. B. af Messingtraad, som
alarbeidere bruge. Kradsejern, et.
redskab, som bruges til visse Arbeider.
dsekniv, en. et Agerdyrkningsredskab.
arrificator. V. S. O.) — Kradsen,
dsning, en. — Kradser, en. 1. den,
kradser (f. Ex. Uld.) 2. et Redskab t.
radse med. — Kradsuld, en. ud. pl.
groveste Uld.
raft, en. pl. Kræfter. [Isl. Kraptr.
Kraft.] A. 1. Evne og Grund til
vægelse, til legemlig Virken (hvad enten
er til at frembringe eller til at hindre
.) a) hos levende Væsener: legemlig,
sisk Kraft, Styrke. Muskelkraft, Ung-
mskraft. Han har mange Kræfter (me-
Styrke), megen Kraft i Armene. Af
Kraft ell. af alle Kræfter. — "Jægeren
der ikke Dyret v. sin egen Kraft; han
: Evne til at fælde det ved Krudtets
yrke og den udskudte Kugles bevægende
aft." Müller. (jvf. Styrke.) Det er
r mine Kræfter. At arbeide over sine
æfter. At samle Kræfter; komme t. sine
æfter igien (efter en Sygdom.) b) hos
løse Ting: 1. physisk, naturlig Egen-
b, Grund til visse Virkninger ell. Phæ-
mener. Den electriske, magnetiske Kraft.
emers tiltrækkende, frastødende, udvi-
nde, sammentrækkende K. &c. 2. i me-
nisk Henseende: Grunden til et Legemes

Bevægelse og til dets Virken paa et andet Legeme (v. Tyngde ell. Elasticitet.) En død (hvilende), levende Kraft. Tyngdens K. Kraft og Last (ɔ: den bevægende og den Bevægelsen hindrende Kraft.) "Hertil behøves en udvortes Kraft; altsaa en Kraft, aldeles forskiellig fra de i Maskinen værende Kræfter." L. Smith. B. i uegentl. og vidtløftigere Betydning: Grund og Evne til al, ogsaa aandelig Virken; virkende Evne til at frembringe Forandringer. Det høieste Væsens uendelige K. (s. Magt, Almagt.) Naturens Kræfter. Vinens oplivende, berusende K. Plantens lægende Kræfter. Et Fødemiddels nærende K. Siælens høiere, lavere Kræfter. "Lediggang fortærer ikke blot Tiden; men ogsaa de ædelste Kræfter." Mynster. Livskraft, Tænkekraft, Lægekraft, Avlekraft, Indbildningskraft, &c. (s. Evne.) "Kraft er den i en Tings Væsen grundede Egenskab, v. hvilken den virker; Kraften kaldes Styrke, hvor den tænkes at overvinde, ell. dog at modstaae Hindringer; Evne, for saa vidt den betragtes blot som Mulighed t. at kunne virke." Müller. C. figurl. a) Magt, Myndighed; mest i den adv. (af det Tydske laante) Talemaade: i Kraft af ɔ: i Følge, i Medfør af, formedelst. b) Eftertryk i Giærning, Fynd i Ord. At handle, tale, virke, drive noget igiennem, sætte sig imod noget m. Kraft. Der er K. i hans Tale, Udtryk. c) Gyldighed, juridisk Virken. At sætte en Lov i K. Denne Lov, Anordning er ikke mere i Kraft. = Kraftanvendelse, en. Brug af en Kraft. Kraftbrød, et. B. af Kraftmeel. Kraftdeel, en. pl. Kraftdele. de kraftigste, stærkeste, ell. mest nærende Dele af et Legeme. At uddrage Kraftdelene af noget v. Kogning, Destillering. Kraftforandring, en. Forandring af den virkende Kraft. "Kraftforandring ell. Phænomenet af den dynamiske Vexelvirkning." Oluffsen. (Grundtr. af Statsoecon. 48.) kraftfro, adj. som glæder sig ved Følelsen af sin K. (Bagg.) kraftfuld, adj. fuld af Styrke, Kraft. En kraftfuld Natur, Tale. Et kraftfuldt Udtryk, Sprog. Kraftfylde, en. ud. pl. Overflødighed af K. Kraftfølelse, en. Følelse, Bevidsthed om sin Kraft. Kraftliv, et. Et Liv, hvori betydelige Kræfter med Lethed udvikle sig. (Øhlenschlæger.) Kraftlære, en. Lære om Legemernes Kræfter, ell. om de Egenskaber, hvorved de virke paa hinanden; den dynamiske Naturlære, Dynamik; i Modsætn. til Bevægelseslæren ell. Mechaniken. (H. Ørsted.) kraftløs, adj. som er uden Styrke eller Kraft, uden Eftertryk, afmægtig, svag. En kraftløs Regiering. En kraftløs Tale. (Dommen er kraftløs ɔ: ugyldig, magtesløs. V.S.O.) Deraf: Kraftløshed, en. ud. pl.

Kraftmaaler, en. Maskine, som viser, hvor megen Kraft der anvendes, f. Ex. til at drage en vis Last, eller overhovedet til at sætte en Maskine i Bevægelse. Kraftmeel, et. 1. de fineste Dele af Korn, Kartofler o. desl., hvoraf Stivelse laves. 2. et meget fiint Meel, som faaes af Stivelse. Kraftmiddel, et. stærkt virkende Middel. (V. S. O.) Kraftolie, en. destilleret, væsentlig Olie. Kraftsprog, et. kraftfuldt Sprog, stærke, dierve Udtryk; it. et syndigt, klævnefuldt Tankesprog. Kraftsuppe, en. meget stærk, nærende Kiødsuppe. krafttærende, adj.-v. som svækker, fortærer Kræfterne. (Tode.) Kraftvand, et. styrkende Vand ell. Decokt. (Moth.) Kraftvirkning, en. Virkningen, Ytringen af en Kraft. Kraftvædske, en. ved Destillation udtrukken Vædske ell. Spiritus. (V. S. O.) Kraftvæsen, et. de kraftigste Dele af noget, Quintessents. (v. Aphelen.) Kraftyttring, en. Yttring af en Kraft. = kraftig, adj. (T. kräftig.) som eier Kraft, virker med Kraft, kraftfuld, eftertrykkelig. (Holberg.) kraftigen, kraftigt, adv. kraftelig, krafteligen, adv. med Kraft, paa en kraftig Maade. (Sieldnere. T. Rothe. Grundtvig.)

2. Kraft, en. [et forældet Ord; af det Lat. crypta.] en underjordisk Kirke under en anden. Ogsaa Kraftkirke (f. Ex. Kraftkirken i Viborg.)

Krage, en. pl. -r. [Isl. Kraka.] en almindelig Fugl af Ravneslægten Corvus Cornix. 2. et grenefuldt Træ med halv afhugne Grene, ell. en Træstang, m. indsatte Pinde til at krybe op ad; en Krybestang, et Krybetræ. (A. S. Vedel. Moth.) = Kragebær, n. s. en Buskvært (Empetrum nigrum) og dens Frugt. Kragedands, en. i d. Tale: en vis Maade at hoppe paa, i det man holder om Benene m. Hænderne. Krageguld, et. Et Slags guul Glimmer. (Brünnich.) Kragejolle, en. En stor klinkebygget Baad, høi og spids i begge Ender. (V. S. O.) Kragemaal, et. forvendt, uforstaaeligt Sprog. Kragetæer, pl. figurl. slet skrevne Bogstaver, ulæselig Skrift. Kragetorn, en. En tornefuld Buskvært. Onosis spinosa. Kragetræ, et. kaldes de Træstykker, som lægges korsvis paa Mønningen af straatakte Huse. Krageunge, en. Kragens Unge.

Kragsteen, en. pl. -stene. (T. Kragstein.) i Bygningskonsten: en af Muren fremragende Steen, til at lade noget hvile paa; it. et stort Led i Hovedgesimsen af den romerske og korinthiske Søileorden, forestillende et Bielkehoved. (V. S. O.)

Krak, Krakke, en. (pl. Krak ell. Krakker. T. og N. S.) en liden, ussel, mager Hest. (V. S. O.)

Krake, en. opdigtet Søuhyre i Nordhavet. (Pontoppidan.)

Krakmandel, en. pl. -mandler. Mandler, som ere i deres Skal. (V. S. O.)

Kram, en. ud. pl. [Isl. Kram.] 1. Vare, som sælges ud i det Smaae, i aaben Bod. Urtekram, Isenkram, Klædekram. ... Det tiener, duer ikke i hans K. ɔ: ... ham ikke tienligt, behager ham ikke. ... Kram, et. a) Redskab, Værktøi. ... (forældet.) b) i d. Tale: allehaande ... tydelige Sager; Krammeri; it. om ... ringe, nedrige Folk. = Krambod, ... aaben B. hvor Varer falbydes. (...) Kramboddreng, Krambodleie, og ... Kramdukke, en. D. som sælges i Kramboderne til Legetøi f. Born; figurl. en ... Fruentimmer, der alt f. meget elsker ... Kramhandel, en. Smaahandel. Kramkiste, en. K. hvori Kramvare giemmes ... føres omkring. (figurl. om en Hob Sager.) Kramlerred, et. fiint Kiøbelerred. (modsf. hiemmegiort L.) Krammarked, et. M. hvor Kramvarer sælges. (...) Qvægmarked, Hestemarked.) Krampose, en. Pose, Sæk til Kramvarer. (figurl. ligesom Kramkiste.) Kramtøi, ... Tøi, som kiøbes i Kramboderne. (...) Kramvarer, pl. allehaande Varer, ... Kræmmere falbyde. = Krammeri, ... pl. -er. smaa, ubetydelige Varer, Smaating, Ragerier. = Kræmmer, en. pl. -e. En Kiøbmand, som sælger ud i det Smaae, som holder aaben Bod. Hosekræmmer, ... kræmmer, Isenkræmmer, Klædekræmmer, Urtekræmmer. "Kræmmere og Høkere ... den mindre Handel, og sælge langt ... end de kiøbe." Müller. (jvf. Kiøbmand og Bissekræmmer.) "Kræmmeren handler ofte med Kiøbmandens Varer. Kiøbmanden er ofte, og kan tillige være Kræmmer. En Kiøbmand kaldes saaledes fordi han kiøber; en Kræmmer fordi han sælger." Sporon. [Denne vil udlede Ordet af Isl. kremia; A. S. crammian, ... kramme, trykke, behandle imellem Hænderne.] = Heraf: Kræmmeraand, ... lavere Handelsaand ("som ved Nærighed adskiller sig fra Kiøbmandsaand, m. h. ... ken den har Vindesyge tilfælles." V. S. O.) Kræmmerdreng, en. d. s. s. Boddreng. Kræmmeregg, en. Eggen (ɔ: det Skarpe ell. den yderste Kant) p. visse nye Varer. Disse Tørklæder have endnu deres K. ... ere ikke vaskede. Kniven har endnu sin K. ɔ: er ikke sleben. Kræmmerfolk, pl. ... af Kræmmerstanden. Kræmmerhuus, ... Et sammensvøbt, i Enden ... dannet Stykke Papir, til at giemme ... i. "Saalænge Spetarie til Kræmmerhuse trænger." E. Storm. Kræmmerkone, ... 1. en Kræmmers Hustru. 2. en Kone som driver Kramhandel. Kræmmerlatin, ...

kaldes i Spøg og Spot: slet Latin.
…emmerlaug, et. Laugsforening imellem
…mmere. Kræmmerleie, en. Sted,
… Kræmmere eller Handelsmænd have
…s Opholds- og Udsalgssted; Handels-
…s. (Rescr. 5 Febr. 1732.) Kræmmer-
…kke, et. M. som Kræmmere sætte paa
…s Varer, f. at tilkiendegive Prisen ꝛc.
…emmerpige, en. P. som forestaaer Ud-
…et i en Krambod. (V.S.O.) Kræm-
…regning, en. R. over Varer, kiøbte hos
K. Kræmmersvend, en. Bodsvend
…en K. Kræmmervægt, en. Vægt,
Kræmmere bruge, som er almindelig
…ramboderne. A. og Apothekervægt.
Kramme, v.a.1. [Isl. kremia. A. S.
…mman, trykke, knuse, smulre.] trykke
Hænderne, knuge, røre meget ved, be-
… At kramme noget imellem Hænderne.
kramme en Fugl ihiel. At kramme v.
…et, nogen. — Deraf: Krammen, en.
… pl. Handlingen at kramme.
Kramme, en. pl.-r. en tynd Jernskinne
Ring, der lægges om noget, f. Ex. om
…æskoe. (Krampe.)
1. Krampe, en. pl.-r. [Isl. Krappi.]
Krog af Jern ell. andet Metal, til at
…fte noget sammen med, til at hænge en
…engelaas i, m. m. 2. Hægte, hvormed
…ndet om en Bog hages sammen. 3. et
…ot Baand med en Knap, til at fæste en
…ttesfygge op; Hattekrampe.
2. Krampe, en. ud. pl. [T. Krampf.
… S. Kramp. Sv. Krampa. jvf. krym-
…] En sygelig Tilstand, der bestaaer i
… hastig, ufrivillig, meer ell. mindre smer-
…ig Sammentrækning af Muskler og Se-
…r i Legemet. (Spasmus.) Brystkrampe,
…alskrampe, Mavekrampe, Moderkrampe,
… fl. = Krampeaal, en. den electriske
…l. Gymnotus electricus. Krampe-
…re, en. unaturlig opsvulmet Blodaare.
…S.O.) krampeagtig, adj. som lig-
…r K. Krampeagtig Bevægelse, Latter.
…rampedrag, et. den Tilstand, at drages
Krampen, Krampetrækning. (Bagg.)
…ampedraget, adj. v. betaget af Krampe.
…S. Baden.) Krampefisk, en. Et Slags
…ektrisk Rokke. Raia Torpedo Linn. (Ar-
…boe. Heraem. 185.) Krampeknude, en.
… paa Legemet, frembragt ved Krampen.
…rampelatter, en. uvilkaarlig krampeagtig
…atter. Krampeslag, et. en meget stærk
…rad af Krampe, hvorved Bevidstheden
…bes; en Art af Slag, Ligfald. Kram-
…esmiil, et. krampeagtigt, uvilkaarligt
…miil. (Ingemann.) krampestillende,
…dj. v. som ophæver ell. lindrer Krampen.
…t krampestillende Middel. Krampe-
…yrke, en. En usædvanlig, v. høi Anstren-
…else frembragt Styrke. "Fortvivlelsens
…rampestyrke." Rahb. krampesyg, adj.
…m lider af K. Krampetilfælde, et.
Sygdomstilfælde, som bestaaer i K. eller
er forbundet m. Krampe. Krampetræk,
et. og Krampetrækning, en. Virkning af
Krampen. At have, faae Krampetrækninger.
Kramsfugl, en. pl.-e. et Navn, som
tillægges flere Drossel-Arter; særdeles: den
egentlige Kramsfugl. Turdus pilaris.
Kran, en. pl.-er. (med langt a.) [T.
Krahn. E. Crane. N. A. Lat. Geranium.] 1. en sammensat Maskine, hvoraf
man betiener sig, f. Ex. i Havne og paa
Skibsværfter, til at hæve meget store og
tunge Legemer i Veiret. 2. en Vægt, hvor-
paa meget svære Ting veies i Veierhuset.
(Moth.) 3. til Skibs forkortet: d. s. s.
Kranbielke, 2. Ankeret hænger f. Kranen.
= Krananker, et. Et af de to svære An-
kere, som hænge under Kranbielkerne.
Kranbielke, en. 1. den vandret ell. paa
skraa liggende Hovedbielke i en Kran (1.)
2. to korte Bielker, som ligge frem i For-
delen af et Skib, og hvorpaa de største
Ankere hænge. Kranhiul, et. Hiulet i
en K. hvorved Lasten vindes op. Kran-
hoved, et. den øverste Deel af Kranbiel-
ken, 1. Kranhuus, et. Huus, hvori en
Kran er bygget. Kranmester, en. den,
forestaaer Brugen af en K. Kranpenge,
pl. det som betales f. Brugen af en Kran.
Krantakkel, et. Samlingen af de Gier og
andet Tougværk, som høre til en Kran.
m. fl. Ord.
Krands, en. pl.-e. [Isl. Krans. T.
Kranz.] 1. I vidtløftig Bemærk. noget,
der er dannet, som en Ring, en ringdan-
net Ting, enten særskilt, ell. omgivende
især Overdelen af en anden Ting. Saale-
des f. Ex. Vegkrands; Bordkrands, til
at sætte Fade paa Spisebordet; Malke-
krands; Tougkrands, Kuglekrands (hvori
Kugler lægges paa Skibsdækket.) Krand-
sen om en Sengehimmel. 2. særd. en
rund Fletning eller Sammensyning af
Blomster, Løvgrene ell. desl. til Prydelse.
At binde, flette, vinde en K. En Blom-
sterkrands, Rosenkrands, Laurbærkrands,
Egekrands. — figurl. og i symbolisk Betyd-
ning: At vinde Krandsen ɔ: Prisen, Be-
lønning. "Misund ei Krigeren sin Krands,
tag Fredens hen!" Baggesen. En Seiers-
krands, Hæderskrands, Borgerkrands, Jom-
frukrands, Brudekrands. = a) Krands-
aare, en. En Blodaare, som løber v. den
øverste Deel af Hiertet. Vena coronaria.
Krandsblomster, pl. Blomster, tienlige t.
Krandse. (Langebek.) krandsblomstret,
adj. En krandsblomstret Plante, hvis
Blomster sidde som i en K. omkring Stæn-
gelen. krandsdannet, adj. v. dannet
som en K. Krandsliste, en. En Liste,
der sættes til Prydelse trindt om noget,
f. Ex. et Bord. Krandsring, en. Ring

hvorom man vinder en K. (J. Baden.) Krandsurter, pl. d. s. s. Krandsblomster. Krandsværk, et. det, som er giort i Skikkelse af Krandse; en Samling af flere Krandse paa eet Sted. (Colding.) — b) Krandsebinder, en. den, som binder Krandse. krandsebunden, adj. v. omvunden med Krandse. Krandsekage, en. Bagværk, dannet som Krandse, hvoraf een lægges ovenpaa den anden. Krandsekone, en. K. som sælger Krandse. (V. S. O.)

Krandse, v. a. 1. sætte en Krands paa, smykke m. Krandse, bekrandse. 2. flette i Krands. At krandse Hør ɔ: binde Hørlokker i en Krands. (Langebek.) — Deraf: Krandsning, en. pl. -er.

Krank, adj. [Isl. kránkr, syg.] svag, skrøbelig, slet, uheldig. En krank Lykke. (forældet.)

Krap, en. ud. pl. 1. en Urt af hvis Rod og Bast laves rød Farve. Rubia tinctorum. At plante, dyrke Krap. 2. Farvestoffet, som denne Urt giver. At farve m. Krap. (Farverne kalde i Særdeleesh. den tørrede og malede Rod Krap, i Modsætn. til Farverrøde. Oluffsens Landoecon.) = Krapavl, en. 1. Krappens Dyrkning. 2. den vundne Høst af Krap. Krapfarve, en. den røde Farve, som faaes af Krap. Krapfarver, en. den, som farver med Krap, som har et Krapfarveri, som giver sig af med Krapfarvning. Krapland, et. og Krapmark, en. En Mark, besaaet m. Krap. Krapmølle, en. M. hvorpaa de tørrede Kraprødder males til Støv. Krapplante, en. En enkelt P. af denne Vært. Krapplantning, en. 1. Gierningen, at plante Krap. 2. en Ager, hvor K. dyrkes. Kraprod, en. Krapplantens Rod. kraprød, adj. som har den røde Farve, der faaes af Krap. At farve kraprødt.

Krap, adj. haard, knap, trang, vanskelig. (forældet. Isl. krappr.) Deraf: krapslaaet Tougværk ɔ: som er snoet for stærkt og derved blevet svagt. — Krapsø, en. siges om Havet i Skibssproget, der hvor det danner korte, tæt paa hinanden følgende Bølger (Topbølger.)

Kras, n. s. Smaastumper, Bidlinger. At slaae i Kras. "Lykke og Glas gaae snart i Kras." Ordspr.

Krase, v. n. 1. d. s. s. knase, hvilket er mere brugeligt. (Moth, der ogsaa har: krastør.)

Krasle, v. n. 1. (har.) give en sagte raslende Lyd. Det kraslede i Halmen. (Moth.) — Deraf: Kraslen, en.

Krat, et. ud. pl. [eget for det danske Sprog.] Skov af Buske og Smaatræer, Underskov, Riisskov. Ellekrat, Hæsselkrat, Tiørnekrat. (Talemaaden: Revel (eller Revle) og Krat (maaskee af jydsk Oprindelse), et. d. s. s. Rub og Stub ɔ: al hobe, saaledes at ei det mindste bl igien.) = Kratbakke, en. En m. Kr bevoxen Bakke. (Ligesom Skovbakke. Labyr. II. 62.) Kratbusk, en. Et Busk, en enkelt Busk i et Krat. Kratskov, en. d. s. s. Krat. Kratvært, Vært, som har en lav, varig Sta der nedentil deler sig i Grene. (V. S.

Kratte, v. a. 1. [Isl. krota, udgr s. kradse. rive, kradse noget løseligen, ved noget med et skarpt, stivt Redskab. kratte m. Neglene, kratte i Jorden m Rive, en Pind. — Krattebørste, en. Børste med meget stive Haar. (Col Moth.)

1. Krav, et. pl. d. s. [Isl. Krafa.] Gierningen at kræve, Kræven. At drage en Anden Udførelsen af et Krav lyde Naturens Krav. 2. Rettighed til kræve, Fordring. At have et K. paa = kravfri, adj. som ei kan kræves; er fri f. Krav, som Ingen har Krav kravløs, adj. d. s. s. kravfri. At holde kravløs. (kravsløs. D. Lov. V. 2. 65.)

2. Krav, et. ud. pl. Drivīis i Sm stykker; Iiskrav. (V. S. O.)

Krave, en. pl. -r. [T. Kragen. J S. bemærker Crag, Halsen; (Sv. Kra i det Skotske: Nakken.] 1. den opstaae fremragende, tildeels ombøiede Deel af stillige Klædebon, der gaae om Hal Kraven paa en Kiole, Kappe, Stie Trøie, ꝛc. 2. et særskilt linnedt Klædni stykke, som Mandfolk bære under Be Qvindfolk paa adskillige Maader om Halsen og over Barmen. (s. Halskra Ligeledes en egen Halskrave, som Pra bruge. (s. Pibekrave, Bladkrave, K krave.) 3. Krave p. Støvler. s. Stø krave. 4. Kraver i Skibs, en Ombin af tiæret Seildug, der anvendes p. forskie Steder. (jvf. Mastekrave, Pompekr o. fl.) = Kravebaand, et. B. hvorme Halskrave bindes. Kravebeen, et. Been p. Brystet imellem Skulderbladet Brystbenet. Kraveslip, en. Flip, af en Krave. (V. S. O.) Kravejern. Et Strygejern til Halskraver el. Pibe ver; Pibejern. Kravekaabe, en. O dekaabe med Krave eller Slag. (M Kravelinning, en. Halslinning paa Krave. kraveløs, adj. uden Kr Kraveskind, et. Skind, som bruges Støvlekraver.

Kravle, v. n. 1. (har.) [Isl. kra krybe m. Vanskelighed, p. Hænder og F der. At kravle omkring paa Gulvet (smaa Børn.) At kravle over et Ste uegentl. "Delphinen kravle saa hvor dum stod din Borg." Pram. — Der Kravlen, en. ud. pl.

Kreatur, et. pl. -e. Egentlig enhver
nde Skabning (af Lat. creatura); men
ges mest om Qvæg. (jvf. Kræ.) At
)e mange, for faa Kreature. — I For-
ell. i lav Talebrug om Mennesker. Et
rigt Kreatur.
Krebs, en. pl. d. s. [T. Krebs. N. S. og
I. Krevet, Kreef. jvf. Kræft.] Navn
en talrig Slægt af Insecter, som leve i
ndet (Cancer); særd. den hos os al-
adelige Art: Flodkredsen. C. Astacus.
a) Krebsdam ell. Krebsedam, en. D.
ri Krebs ere satte ell. findes. Krebs-
ng, en. Krebsens Maade at gaae bag-
gs paa. At gaae Krebsgang ɔ: gaae
længs; figurl. vanlykkes, forringes i sin
stand. "Een gaaer en Sneglegang, en
den Krebsgang." S. Blicher. Krebs-
e, en. den bageste Deel af Krebsens
op. Krebshoved, et. Krebsens Hoved
en Ordet br. ogsaa om dens Bryst og Bryst-
l tillige.) Krebsklo, en. pl. -kløer.
ebsens forreste Fødder, som ligne en Sax.
ebsruse, en. Ruse til at fange Krebs i.
ebsskal, en. Krebsens Skal, særdeles
ns store Brystskal. Fyldte Krebsskaller.
ebssteen, en. kaldes to smaa runde kalk-
tige Legemer, som til visse Tider findes
Siderne af Flodkrebsens Mave. Krebs-
, et. pl. d. s. Krebsens Æg, som den bærer
der Halen. Krebsøie, et. pl. -øine.
Krebsens Øie. 2. urigtig Benævnelse
Krebsstene. — b) Krebsefangst, en.
erningen, at krebse eller fange Krebs.
ldnere: Krebsefiskeri.) Krebsesuppe,
Kiødsuppe, hvori tillige koges Krebs
, et Slags Boller af Krebs.
Krebse, v. n. 1. (har.) at fange Krebs,
ae paa Krebsefangst.
Kreds, en. pl. Kredse. [T. Kreis.
). Kreis. Det ældre nordiske Ord er
ng.] 1. en cirkelrund Linie, Cirkel,
rkellinie. At slaae en Kreds, sidde i en
, (eller: i Kreds.) At gaae i Kreds om
get. At slutte en K. ɔ: stille, sætte nogle
rsoner saaledes at de danne en Kreds.
aabne Kredsen. 2. den Flade, som en
dan Cirkellie begrændser. Midt i Kred-
s. At træde ind i, ud af Kredsen. Ver-
ns K. (s. Omkreds, Synskreds.) figurl.
Grændserne f. eens Gierninger, Virke-
aft, Omgang. Det ligger udenfor min K.
Meget, der ligger indenfor den dem an-
ste Kreds." Mynster. Han virkede meget
in K. (Deraf: Virkekreds.) "Vor egen
rfarings snevre Kreds." Mynster. 3.
gentl. en Forsamling, et Selskab. En
ad, munter K. En K. af Tilhørere, Til-
uere. At leve i en talrig, indskrænket Sel-
abskreds. 4. en vis Inddeling i et Land;
e ti Kredse (fordum) i Tydskland. =
redsbane, en. B. som udgiør en Kreds.
laneternes B. om Solen. (T. Rothe.)

Kredsbrev, et. en Omgangsskrivelse (Circulaire.) V. S. O. Kredsdag, en. fordum: Forsamling af Standerne i en af Tydsklands Kredse. At holde, udskrive en K. Kredsdands, en. Dands af endeel Personer i en K. kredsdannet, adj. som har Skikkelse af en K. Kredsflugt, en. Omflyven i Kreds. "Søfuglen i Kredsflugt kløver Snee-Skyens Lag." Foersom. kredsformet, adj. kredsdannet. Kredsforfatning, en. den Forfatning, at et Land er inddeelt i Kredse. Kredsfyrste eller Kredsherre, en. kaldtes den Fyrste, som havde Forsædet i de tydske Kredsdage og udskrev dem. Kredsgang, en. 1. Gierningen, at gaae i Kreds. 2. en Gang, Omgang, som gaaer trindt om et Rum. Kredsgreve, en. d. s. s. Kredsfyrste. (Holberg. Geert Westphaler.) kredshvirvlet, adj. meget hastigen omsnoet, hvirvlet omkring i en Kreds. "Orknens Sand, kredshvirvlet af kæmpende Vinde." Hertz. Kredsløb, et. Omløb, Circulation. Blodets K. Tingenes, Begivenhedernes K. i Verden. "Aarenes Kredsløb." Hertz. kredsløbende, adj. v. som løber om i en K. Kredsøverste (Kredsoberst), en. den, som havde Befaling over Kredstropperne, som enhver af de tydske Kredse tilforn i Krigstider maatte ruste. kredsrund, adj. fuldkommen rund, cirkelrund. Kredssnit, et. Snit, der skeer trindt omkring et (rundt) Legeme. Kredsstene, pl. Stene, der staae i Kreds. Kredssvingning, en. Gierningen at svinge noget i Kreds. (V. S. O.)

Kredse, v. a. 1. giøre Kreds om noget. At kredse noget ind. (s. afkredse, indkredse.)

Kregle, v. n. 1. trætte imod, kiævle. (Usædvanligt; men forekommer uden Tvivl i Almuesproget.) "Og snart med Grunde, snart med Skieldsord mod dem kregle." P. M. Troiel. Saml. Digte. I. 39. (Kreglen. sammest. I. 32.) Holl. kregelig, krekelig. vanskelig, vranten.

Kreiert, en. pl. -er. Navn p. et Slags tilforn brugelige mindre Skibe. D. Atlas. IV. 97. Wandals Mindesm. I. 108. (Ogsaa: Krege. jvf. Ny D. Mag. I. 179.)

Krep, et. ud. pl. [Fr. crêpe.] et Slags Tøi, vævet af fine, stærkt snoede Traade, som lægges i kogende Vand, hvoraf det bliver kruset. — Krepflor, et. Et lignende Slags Flor; Kruusflor. = kreppe, v. a. 1. [Isl. kreppa.] sammenkrympe Krep eller Krepflor i kogende Vand. 2. kruse Haaret med Brændejern og Kam. (V. S. O.)

Krid, et. ud. pl. [ogsaa: Kridt. Isl. Krit. N. S. Krite.] en fast og fiin Kalkart, der indsuger Vand og Syrer, og farver af v. en let Berøring. (Calcareus *creta.*) 2. andre faste Jordarter, som kunne bruges t. at skrive med. Sort Krid (ell. Sortkrid)

et Slags Skifer. Rødkrid, en Leerart. (Bolus rubrica.) = kridagtig, adj. som ligner Krid. Kridbakke, en. en Bakke, som ganske ell. for en Deel bestaaer af Kridsteen. (Dec. Ann. VIII. 417.) Kridbierg, et. Fløtsbierg af Krid og Kridflint. kridblandet, adj. blandet m. Krid. Kridbrud, et. Sted, hvor Krid brydes. Kridflint, en. En Flintart, som findes lagvis i Kriddet. (Brünnichs Mineral. 50.) Kridgrund, en. 1. kridblandet Jordbund. 2. en hvid, glat Grund af K. og Limvand, som stryges paa Træ. At male, forgylde, lakere paa Kridgrund. Kridhuus, et. En liden Daase ell. Buddike af Blik, med dobbelt Laag, som Almuen bruger (nu mest til at føre Smaamynt i; tilforn formodentl. ogsaa til at føre et Stykke Krid i, til at skrive med.) P. Paars. 3 B. 1 Sang. kridhvid, adj. som har Kriddets rene Hvidhed. Kridjord, en. kridagtig Jord, smuldret Krid. Kridflint, en. Kridbierg v. Havet. Kridleer, en. En kridblandet Leerart, som i Jylland anvendes t. at forbedre Jorden. (D. Atl. IV. 22.) Kridlinie, en. L. som slaaes med Kridsnoren. Kridmergel, en. kridblandet Mergel. (Brünnich.) Kridsnor, en. En med Krid overstrøgen Rettesnor, som Haandværksfolk bruge t. at afsætte en lige Linie. Kridsteen, en. 1. Kriddet, saaledes som det forekommer i Bakker og Bierge. 2. store, udhugne Stykker Krid, især af den haardeste Art. Et Huus bygget af Kridsteen.

Kride, v. a. 1. farve, overstryge med Krid. At kride en Snor, Traad. At kride en Linie af ɔ: betegne, afsætte den med Krid eller med en Kridsnor.

1. Krig, en. pl.-e. Bugt, Hiørne ell. Krog, især som en Legemsdeel danner; f. Ex. Krig i Tindingerne, som Haaret danner; Mundkrig, Laarkrig, Viekrig. Krig p. en Hue, Paryk. (Langeb.) [Isl. Kryki, en Vraa, Krog.] = kriget, adj. som har en Krig ell. Bugt. En kriget Hue. (Langebek.) Et kriget Blad.

2. Krig, en. ud. pl. [Et nyere Ord. T. Krieg.] 1. i mere udstrakt Bemærk. men kun i enkelte Udtryk i dagl. Tale: Tvist, Uenighed. At ligge i K. med een; begynde K. over noget. Han vil have sin Krig (sin Villie) frem ɔ: han er meget paastaaende. At giøre noget paa Krig ɔ: af Ondskab, Skadelyst, Trættekiærhed ell. for at drille en Anden. (Evalds Skr. IV. 307.) 2. aabenbar Feide imellem Folk og Stater, Ufred, Orlog. At ruste sig til Krig; at føre K. (krige.) At paaføre et Land Krig; forkynde K. At gaae i Krig (tage Krigstieneste); tiene i Krigen. Landkrig. Søkrig. Borgerkrig, indvortes Krige. "Feide er det ældre Udtryk for Krig, men høres nu sielden i d. Tale; og br. kun i høiere Stiil som eensbetydende m. Krig." [illegible] ler. (jvf. Orlog og Leding.) = a) krig[illegible] elskende, adv. krigslysten, som elsker [illegible] (modsf. fredelig, fredelskende.) krigfø[illegible] rende, adj. v. som ere i Feide, som fø[illegible] En krigførende Stat. De krigførende Magter. krigfindet, adj. (af Krig, [illegible] trættekiær. (Moth.) krigvækkende, adj. v. som ypper, opvækker K. (St. [illegible] — b) Krigsaand, en. krigersk Aand, Tæ[illegible] kemaade. Krigsaar, et. Aar hvori [illegible] føres K. Det første, andet K. Krigs[illegible] adel, en. A. erhvervet ved Krigsbe[illegible] Krigsanstalter, pl. Anstalter, Tilbered[illegible] ser til at føre Krig. Krigsartikler, p[illegible] Love, gieldende for Krigsfolket, Krigslove. Krigsbedrift, en. pl.-er. Mandsmandsgjer[illegible] ning i Krig. Krigsbefalingsmand, e[illegible] En høi Anfører for Krigsfolk. Krigs[illegible] behov, et. hvad der hører til at føre Krig t. Krigsvæsenet; Krigsfornødenhed. ([illegible] feldt.) Krigsbeslutning, en. den B. a[illegible] begynde Krig. (T. Rothe.) Krigsbem[illegible] ning, en. B. ved Hæren, v. Krigsvæsenet. Krigsblæst, en. d. s. s. Hærblæst. ([illegible] Claussen.) Krigsbroder, en. den, [illegible] tiener i Krig med en anden. (Med.) Krigsbrug, en. Skik, Sedvægt i K. "[illegible] mod al Krigsbrug stridende Behandling" Wandal. I. 359. Krigsbud, et. Bu[illegible] som forkynder K.; ell. som sendes for [illegible] opbyde Folket til Krig. Krigsbudsk[illegible] et. B. om Krig. Krigsbulder, e[illegible] Bulder, Uro, som Krigen medfører; [illegible] bengny. Krigsbygmester, en. den, [illegible] forstaaer hvad der hører til Krigsby[illegible] ningskonsten (Ingenieur.) Krigsby[illegible] ningskonst, en. den Konst, at befæste [illegible] Sted; Befæstningskonst. Krigsbyr[illegible] en. Byrde, Tyngsel, som Krigen volder [illegible] Land og Folk. Krigsbytte, et. [illegible] Bytte, som giøres i Krig. Krigsbø[illegible] en. offentlig B. som er anordnet at hold[illegible] i Krigstid. Krigscasse, en. Penge[illegible] raad, som føres m. en Hær. Krigsdaad, en. Daad, som udføres i Krigen, Krigs[illegible] bedrift. (Bagg.) Krigsdommer, e[illegible] D. som paadømmer Tvistigheder i Krigen, blandt Krigsfolk. (Bagg.) Krigsdragt, en. D. som bruges i Krigstid. krigsdygtig, adj. vaabendygtig; øvet i at bruge [illegible] ben, i Krigssysler. "Det krigsdygtige Mandskab." Guldberg. (B. Hist. I. [illegible]) Krigsed, en. Ed, som Krigsfolk [illegible] naar de træde i Tienesten. krigserfaren, [illegible] som har prøvet, lært meget i Krigen. [illegible] af: Krigserfarenhed, en. ud. pl. — [illegible] erfaring, en. En enkelt [illegible] giør i Krigen. Krigserklæring, en. [illegible] gens Forkyndelse v. [illegible] til en anden, ell. [illegible] Krigsfange, en. pl.-r. [illegible] under Krigen af [illegible]

igsfare, en. F. hvorfor man er udsat,
ætter sig i K. Krigsfeil, en. Feil,
1 begaaes i Krigens Førelse. Krigs-
ade, en. Orlogsflaade. Krigsfolk,
Folk, som tiene i Krigen, Soldater.
)a drog han hen og antog andre frem-
de Krigsfolk." 1 Macc. 4. 35. (Krigs-
ket, sing. def. bruges derimod som col-
t.) "Thi han saae — at Krigsfolket
vde forladt ham." 1 Macc. 15. 12.
gsforfaren, adj. s. krigserfaren. Krigs-
:hør, et. F. som optages i en Krigsret.
cigsfornødenhed, en. d. s. s. Krigsbehov.
rigsforraad, et. Samling af Krigsfor-
denheder. Krigsfærd, en. 1. Fore-
gende, som gaaer ud paa Krig, krigersk
nssel. (E. Pontoppidan. 1653.) 2. en
s Handlemaade, Adfærd i Krig. (Rahb.)
igsfør, adj. som har den fornødne Før-
ghed, Styrke til at tjene i K. (Moth.)
rigsgud, en. Gud f. Krigen hos hedenske
lkefærd. Krigshaandværk, et. Krig
tragtet som en Syssel. At drive Krigs-
aandværket. Krigshandel, en. Krigs-
rd, Krigssyssel. (P. Claussen.) Krigs-
ld, et. Lykke i krigerske Foretagender,
kkelig Begivenhed i Krigen. Krigs-
lt, en. tapper Kriger; den, som udøver
re Krigsbedrifter. Krigsherold, en.
Herold. Krigsherre, en. den Fyrste
l. Magt, som fører en Krig, og dertil
ger Krigsfolk i Tieneste. "Lybekkerne til-
m, som Krigsherrer, den halve Deel af
randskatten." Jahns Unionshistor. 455.
rigshest, en. H. tienlig, bestemt t. Brug
Krigen. (E. Viborg.) Krigshielp, en.
Hielp af Krigsfolk og Krigsfornødenhe-
r, som en Stat giver en anden. 2. d. s. s.
rigsskat, Krigsstyr. (T. Rothe.) Krigs-
istorie, en. historisk Fortælling om Krig
Krigstildragelser. Krigshob, en.
n Hob Krigsfolk. Krigshær, en.
s. s. Hær, 2. (Armee.) Krigshøvding,
rigshøvedsmand, en. d. s. s. Krigsbefa-
ngsmand. Krigsindsigt, en. Krigs-
rfarenhed, Indsigt i Krigskonsten. (O.
uldberg.) Krigsklogskab, en. klog
dfærd i Krig, Snildhed i Krigsfærd.
Krigsklæder, pl. Klæder, som br. i Krig.
Krigsklogt, en. d. s. s. Krigsklogskab.
Bagg.) Krigskonst, en. Færdighed i
t udøve det, Krigsvidenskaben lærer; og
Indbegrebet af de Regler, hvorpaa denne
Færdighed beroer. At forstaae Krigskonsten.
rigskyndig, adj. kyndig i Krigskonsten.
Krigskæmpe, en. En vældig Krigshelt.
Sorterup.) Krigslehn, en. Lehn, som for-
um gaves f. Tieneste i Krig. (T. Rothe.)
"Krigslehn ell. Ridderlehn vare de, hvoraf
Besidderne giorde Krigstieneste." Schytte.
Krigsleir, en. Sted, hvor en Krigshær
ligger i Leir. Krigslist, en. snildt Paa-
fund; som benyttes i Krig. Krigsliv,
et. den Levemaade, som finder Sted i Kri-
gen. "Hans i tidligere Aar udviklede Lyst
til Krigslivet." M. Krigslov, en. L.
som gielder i Krigstid eller for Krigsfolk.
Krigslue, en. figurl. Krigens Ødelæggel-
ser. "Det varede ikke længe, førend Krigs-
luen udbrød." Kampmann. Krigslyd,
en. krigersk Lyd. Krigslykke, en. Krigs-
held. "Afverling i Krigslykken." (M.)
krigslysten, adj. begierlig efter Krig.
Krigsløfte, et. L. som giøres i Krigen.
Krigsløn, en. Belønning f. Krigstieneste.
(T. Rothe.) Krigsløsen, et. a) s. Lø-
sen, 1. b) Tegn, som forkynder en Krigs
Udbrud. Krigsmagt, en. Samlingen
af et Lands Krigsfolk, ell. en Mængde til
Krig udrustede Folk. Krigsmagt t. Lands
og til Vands. Krigsmand, en. pl.
Krigsmænd. En Kriger, Soldat. Krigs-
musik, en. Lyd af krigerske Instrumen-
ter. Krigsomkostninger, pl. de Udgif-
ter, som en Krig medfører. Krigsop-
bud, et. Opbud af vaabendygtigt Mand-
skab i Krigstid. (T. Rothe. Om Jorden.
S. 19.) Krigsorden, en. vedtagen
Orden, Skik i Krig. Krigspuds,
et. d. s. s. Krigslist. Krigsraab, et. R.
som høres i Krig, v. Anfald, efter en Seier
ell. desl. 1. Krigsraad, et. Forsamling
af Hærførere og Krigsoverster for at raad-
slaae om vigtige Krigssager. 2. Krigs-
raad, en. En Titel. Krigsredskab, et.
Redskab, som bruges i Krigen. Krigs-
rentemester, en. den, som forestaaer Pen-
gevæsenet og Udgifterne ved en Krigs-
hær. (Moth.) Krigsret, en. 1. den
Ret, som Krigen medfører eller menes
at medføre; Krigens Ret. 2. Indbegreb
af Krigslovene. At læse over Krigsretten.
3. de i en Ret forsamlede Personer, som
dømme i Krigssager. Krigsrustning,
en. 1. Udrustning til en forestaaende Krig.
2. en Krigsmands Rustning og Vaaben.
Krigsrygte, et. Rygte om en nær fore-
staaende K. Krigssag, en. 1. en Sag,
der vedkommer Krigsvæsenet. 2. en Rets-
sag, der hører under Krigsretten. Krigs-
sang, en. S. digtet m. Hensyn t. Krigen.
Krigsskade, en. Skade og Tab, som et Land
og Indbyggerne deri lide, ved og i Anled-
ning af Krig. Godtgiørelse f. Krigsskade.
Krigsskat, en. S. som paalægges i Anled-
ning af en Krig. Krigsskib, et. Skib,
som bruges i Krig; Orlogsskib. Krigs-
skiebne, en. Udfald af Krigen f. en af de
Krigførende. (Rahbek.) Krigsskik, en.
Krigsbrug. Krigsskole, en. Stiftelse,
hvor unge Mennesker oplæres i Krigsvi-
denskaben. (O. Malling.) Krigsskrig,
et. Krigsraab. (Møllers theol. Bibl. III.
152.) Krigsskueplads, en. de Lande
og Egne, hvor en Krig føres. Krigs-
skyt, et. Kanoner og andet Skyt, som bru-

ges i Krigen. Krigsspil, et. Et Slags Spil med Brikker, som forestiller Krig. Krigssprog, et. det Sprog, de Udtryk, som bruges om Krigssysler, Krigsfolks Vaabensøvelser, m. m. Krigsspyd, et. Spyd, der tiener til Krigsvaaben. (Bagg.) Krigsstand, en. 1. Krigerens Stand. 2. den Deel af et Folk, som udgiør Krigsmagten. Krigsstyr, en. d. s. s. Kf. Krigsskat. (P. T. Wandal.) Krigssyssel, en. Forretning, som hører t. Krigen. (M.) Krigstid, en. den Tid, da Krig hersker. (modf. Fredstid.) I Krigstider. Krigstidende, en. T. om det, som skeer i Krigen. Krigstieneste, en. En Krigers, Krigsmands Tieneste og Forretning. At tage (gaae i) K. At staae i K. giøre K. Krigstog, et. Et Tog for at angribe en Fiende. Krigstugt, en. den fornødne og foreskrevne Orden i Soldaternes Levnet i Krigstid; og de Midler og Straffe, der anvendes f. at overholde samme. At holde (ell. holde over) streng Krigstugt. Krigstummel, en. Krigsbulder; Tummel og Uro, som Krigen medfører. Krigstynge, en. d. s. s. Krigsbyrde. (Rahb.) Krigsurolighed, en. pl. -er. urolig Tilstand i et Land, som Krig medfører. Krigsvaaben, et. Vaaben, som bruges i Krig. Krigsvidenskab, en. V. som lærer at føre Krig. Krigsviis, en. Krigsbrug. Efter K. krigsvild, adj. behersket af krigersk Vildhed. (Øhlenschl.) "De haarde, krigsvilde Hierter." M. (Ditmarskerh. 81.) Krigsvogn, en. Vogne, som fordum brugtes i Krigen; Stridsvogn. "Siden opfandt man de berømte Krigsvogne, hvori en tapper Soldat sad, og som en anden Mand kiørte." Guldb. Krigsvæsen, et. Alt hvad der hører til Krig og krigerske Foretagender. Krigsæble, et. pl. -r. Benævnelse v. et Slags haarde Æbler, som høre til Giemmeæbler eller Vinterfrugt. (Langebek. Nyt phys. oecon. Bibl. V. S. 442.) Krigsære, en. Ære, som indlægges ved Krigsbedrifter. (T. Rothe. Nord. Statsforf. II. 362.) Krigsøvelse, en. 1. Udøvelse af Krigens Sysler. At være opdraget i K. 2. (mest i pl.) Øvelse i de Haandgreb og Bevægelser, som høre til Maaden at føre K. paa. At holde Krigsøvelser. Krigsøverste, en. pl. -r. Overanfører i Krigen ell. over Krigsfolk; Krigshovedsmand. (Wandal. Mindesm. I. 83.) "Han satte Krigsøverster over Folket." 1 Krøn. 32. 6.

Krige, v. n. 1. (har.) at føre Krig, feide. De krigende Magter. = Krigelyst, en. ud. pl. Lyst til at føre Krig. (O. Guldb.)

Kriger, en. pl. -e. den, hvis Syssel og Bestemmelse er at føre Vaaben, at tiene i Krig, og som dertil er oplært. = Krigeraand, en. En Krigers Aand og Drift til at opfylde sit Kald, krigersk Aand og Sindelag. (Engelst.) Krigerbane, en. den Levetid, en Person tilbringer som Kri… ger. Krigerdaad, en. En Krigers Daad, Krigsbedrift. Krigergud, en. Krigsgud. (J. L. Heiberg. Psyche. 23.) Krigerliv, et. Krigsliv. Krigermod, et. Mod og Kiækhed, som bør findes hos Krigeren. "Det høie Krigermod og den blide Fr… sommelighed." Engelst. Krigersmykke, et. en Krigers udvortes Prydelse. Krigerstand, en. d. s. s. Krigsstand. Krigerstat, en. En Stat, hvis Borgere alle ere Krigere, ell. hvor Krigerstanden er den mest gieldende. (J. Bove.) Krigerværd, et. Adkomst til Agtelse, som den sande, værdige Kriger eier. Krigerære, en. den Ære, en Kriger vinder; og den Ære… følelse, han bør besidde. = Krigerinde, en. Et Fruentimmer, som tiener i K. (Engelst.)

Krigersk, adj. 1. øvet i Krig, stridbar, mandig. Et krigersk Folk. (Deraf: Krigerskhed, en. T. Rothe.) 2. tilbøielig til Krig. 3. som hører til Krig, bebuder K. Krigerske Tilberedelser. Krigerske Tider. (Oftere udtrykkes dette Adjectivs Begreb ved Genitivet Krigs.)

Krigsk, adj. d. s. s. krigersk (men sieldent.) "Valhals krigske Mænd." Grundt. (Balder. III. 2.)

Krik ell. Krikke, en. pl. -r. en ringe, daarlig Hest. "En Karre, forspændt med (med) tvende Krikker, blinde, magre, … lamme, halte, smaa." Baggesen. s. Kr…

Krikand, en. pl. -ænder. det mindste Slags Vildand. Anas querquedula.

Krille, v. n. 1. (har.) klø, pirre, kilde i Huden. Det kriller under Foden, i Næsen. (Sieldnere som v. a. for: kilde.) = Deraf: Krillen, en. ud. pl. At føle en Krillen i Huden. — Krillehoste, en. Et Slags Hoste, der følger m. en krillende Fornemmelse i Halsen. Krillesyge, en. En krampagtig Sygdom, der ytrer sig… ved en Følelse, som om Myrer løb over Huden. Raphania. (V. S. O.)

Krimskrams, et. i d. Tale: allehaande unyttige Smaating, regelløse Figurer, og desl. (Baggesen.) "En Mængde unyttigt Krimskrams." Dec. Mag. VII. 210.

Kring, adv. [Isl. i kring, af Kringr, en Kreds.] br. kun i nogle Sammensætn. f. omkring. = kringbøie, v. a. bøie i Kreds, i en Ring. En kringbøiet Green. Deraf: Kringbøining, en. (V. S. O.) Kringgaard, en. En indelukket Gaard; en Gaard, som omgiver et Sted. (Moth.) Kringløb, et. Bevægelse omkring noget, Omløb. kringløbende, adj. v. som løber, udvidet omkring, omgiver noget. kringskoe, v. a. At kringskoe en Hest, lægge Skoe under alle fire Fødder. (Langeb.) [illegible], v. a. 1. omringe. (Moth.) [illegible], v. a. 3.

te i Kreds. En Plads kringsat med ene. De kringsatte Pæle. Kringvei, Vei, som gaaer i Bugter, Krogvei, vei. (Grams Nucl.) kringvreden, som er snoet ell. vredet krumt. (v. Aph.)

Kringel, adj. [af kring og Ring.] krum, tet. (Moth.) = Kringelbugt, en. En i nge Bugter snoet Krumning. (J. Baden. S. D.) Kringeldriver, en. Gadestry; Snyltegiæst. (forældet.) Kringelng ell. Krinkelgang, en. En Gang ell. i, der gaaer i Bugter ell. kroger sig meget. eres regelløse, i Vinkler og Bugter fremende Krinkelgange." Bagg. kringelrnet, adj. om Dyr, som have snoede ell. ngbøiede Horn. En kringelhornet Væ. (Langeb.) Kringelkrog, en. (udt. saa: Krinkelkrog.) et Sted med vildnme Kroge og Bugter. (dagl. Tale.) url. Omsvøb, Omveie.

Kringle, en. pl. -r. egentl. og oprinligen: en Kreds, Ring, Runding (Isl. ringla. jvf. Glossar. til Harpestrengs Læb.); men bruges nu i Alm. kun om et lags Brød og Bagværk, bøiet sammen i a ell. to Ringe. — Deraf: Kringlebrød, en større Kringle; ell. Brød i Kringlem. Kringledei, en. Dei, hvoraf Kringbages.

Kringle, v. n. 1. [E. crinkle.] gaae i ugter; løbe rundt. Det kringler for inene. (Arreboe.)

Kristal, s. Krystal.

Kristelig, Kristen, s. christelig, Christen.

Kritik, en. 1. egentlig: Læren om Bemmelsen af den rigtige Læsemaade, som r antages og følges i ældre Forfatteres krifter. Den høiere, lavere K. Bibelsk. Ordkritik, Sagkritik. 2. i vidtløftigere emærk. Færdighed i at bedømme et vinstabeligt Arbeide eller Konstværk efter gtige Grundsætninger. At anvende K. a de skiønne Konster. Efter Kritikens egler. Konstkritik, æsthetisk K. 3. Anndelse af en saadan videnskabelig Færdigd i enkelte Tilfælde; kritisk, videnskabelig edømmelse. En streng, grundig, skarp K. ans K. over dette Skrift bliver trykt. = Kritiker (Criticus), en. s. Konstdomer. — kritisk, adj. 1. som hører til, er Værk af Kritiken. 2. som fordrer omggeligt Overlæg, farlig, betænkelig. En itisk Periode. Et kritisk Tilfælde.

1. Kro, en. pl. -er. [A. S. Croppa. . Craw. T. Kropf. Isl. Kró, Krá, stukke, affides Krog.] den forreste Mave os de korn- ell. frøædende Fugle, hvori eres Føde først opblødes, inden den gaaer ver i den egentlige Mave; Fuglekro.

2. Kro, en. pl. -er. [Isl. Kró. Sv. rog. I Siælland udtales den Kru; i Jyll. t Kroer.] 1. Vertshuus, Giestgiveri, erberge, især p. Landet og af det ringere Slags. At holde Kro; tage ind i en K. 2. Sted, hvor Haandværkssvende i en Kiøbstad holde deres Forsamling og Gilde. Bagerkro, Smedekro, Tømmerkro, o. s. v. = Krodag, en. i Haandværkslaugene: visse Dage om Aaret, paa hvilke Svendene samles i deres Kro for at afgiøre almindelige Anliggender og betale Bidrag t. Laugskassen. St. Hans Krodag. Nytaars Krodag. Krofader, en. kaldes endnu Verten i en Kro for et Haandværkslaug. Krogang, en. jævnligt Besøg i Kroer. Krogiest, en. den, som jævnlig besøger en vis Kro. Krohold, et. Næringsbruget, at holde Kro. At leve af K. Kroholder, en. den, som holder Kro, en Vertshuusholder, Giestgiver. Krohuus, et. d. s. s. Kro. (D. Lov.) Krokone, en. Kromands Hustru (ell. en Enke, som holder Kro.) Kroliv, et. 1. det Liv, som føres i en Kro, Vertshuusliv. "Det vælske Kroliv mig ei fortryller." Ingem. 2. jævnligt Ophold i Kroer. Krolivet fordærver Bonden. Kromand, en. d. s. s. Kroholder. Krorettighed, en. R. til at holde Kro. Kroskilt, et. Skilt, som giver tilkiende, hvor der er Kro. Krosøgning, en. Krogang. (Colding.) Krovert, en. Kromand. = Kroerske, en. d. s. s. Krokone. (Sneed.)

Kroe sig, v. rec. [af Kro, Fuglekro.] puste Kroen op, som Fugle; figurl. bryste sig, vise sig opblæst; (d. Tale.) "Ordgyder, du, som kroer dig af Retfærdighed og Godhed." Øhlenschl. (Aladdin.)

1. Krog, en. pl -e. [Isl. Kró, Krá, Kryki.] et affides Sted, en Vraa. At skiule sig i en K. At søge i alle Kroge. (s. Afkrog.)

2. Krog, en. pl.-e. 1. [Isl. Krokr.] noget, som er bøiet krumt, ell. af Naturen er kroget; særd. et Redskab af Jern, Træ eller andet, som er bøiet krumt eller i en Vinkel. At slaae en K. i Væggen til at hænge noget paa. Der er en K. paa Grenen. En Brøndkrog, Kiedelkrog, Medekrog. At fiske med Krog. At sætte Krogen for Døren. At spænde Krog for een ɔ: kaste Foden om en Andens Been, med hvem man brydes, for at faae ham til at falde. 2. en Bugt, Vinkel, et Hiørne. Veien giør en K. "Bedre at gaae en liden Krog, end væde sin Brog." Ordspr. Diekrog. (s. Krig.) 3. en liden Plov m. eet Jern, og hvis Skielnetegn fra Ploven særd. er, at den fattes Muldskiæl. (s. Thaers Landoec. III. 39.) At pløie m. Krog. (jvf. Krøge.) = krogarmet, adj. som har krogede Arme. (Saaledes: krogbenet, krogfodet, kroghalset, krognæset, krogrygget.) Krogbaand, et. Jernbaand, Klammer, hvormed Bielker og Stolper i Bygninger bindes sammen. (H. Faber.) Krogbid, et. kroget og svært Mundbid til haardmundede Heste. Krogfiskeri, et. F. med

Snor og Medekrog. Krogfod, en. En kroget Fod. (At kaste Krogfod for een ɔ: spænde Krog. jvf. P. Paars. IV. 1 Sang.) Kroghals, en. kroget, stiv Hals. kroghaset, adj. om en Hest, hvis Haser ere f. spidse. Kroghaspe, en. Haspe m. Kroge. (Moth.) Krogkiep, en. K. med en Krog i Enden. Kroglax, en. kaldes Hanlaxen, fordi den har en Krog p. Underkiæven. (V. S. O.) krogliniet, adj. s. krumliniet. Kroglov, en. Lovens Fordreielse, svigfulde Udflugter og Rænker t. at forvende Retten. (A. S. Vedel.) "Ingen Kroglove, Kunstighed ell. Partiskhed kan besmykkes." Bagg. N. Klim. Krognøgle, en. Dirik. Krogpind, en. P. med en Krog ell. Hage i den ene Ende. Krografter, pl. d. s. s. Kragetræer. Krogreb, et. det lange Reb, hvormed Læsset p. en Høstvogn bindes fast. (V. S. O.) Krogskaal, en. S. med en kroget Hank t. at hænge den paa. (V. S. O.) Krogskaft, et. S. som har en Krog i Enden. Krogspyd, et. Et Slags S. med bølgedannet Spids, eller hvis Spids var forsynet m. een ell. to Kroge, som fordum brugtes. (Isl. Krokaspiót. jvf. Jahn om Nord. Krigsv. S. 220.) Krogstav, en. 1. Krykke, Krogkiep. 2. Bispestav. (Ny D. Mag. I. S. 4.) Krogtand, en. pl. -tænder. hos Hesten: de rundagtige Tænder imellem Skæretænderne og Kiævetænderne. Krogtang, en. En Tang med krogede eller ombøiede Spidser. Krogtømmer, et. krumvoxet eller krumbøiet Tømmer. Krogvei, en. Vei, som viger af fra den lige Linie, Omvei. figurl. At bruge, gaae ad Krogveie ɔ: bruge ulovlige, ikke ærlige Midler til at opnaae noget.

Kroge, v. a. 1. [Isl. kroka.] bøie noget kroget. At kroge en Green. "Alt som meer den løsted, den kroged op sin Ryg." Øhlenschlæger. (Nord. Gud. 83.) — At kroge sig, danne en Krog ell. Bugt; bugte sig. Veien kroger sig. 2. At kroge en Dør ɔ: lukke for den med Krog.

Kroget, adj. [af Krog.] som er afbøiet fra den rette Linie, krum. (Begge Ord bruges tilfælles. En kroget ell. krum Næse. Krogede, krumme Been. "Til et kroget Hul en kroget Nagle bør." Bording. "Det, falskt og kroget er, at giøre ret og lige." Holb. P. P. Kroget br. dog undertiden om det, som er mest ell. stærkt bøiet i een Ende; krum om det, som har en mindre, men længere Bøining.) At gaae kroget (ell. krogrygget.)

Krone, en. pl. -r. [Lat. corona.] 1. et rundt Hovedsmykke, som især v. høitidelige Leiligheder bæres af Keisere, Konger og andre Fyrster. Keiserkrone, Kongekrone. En hertugelig, fyrstelig, grevelig K. over et Vaabenskiold. 2. figurl. a) Regentens Værdighed (især den keiserlige og kongelige)
og det dermed følgende Herredømme. [...]
nedlægge, afstaae Kronen. b) et Rige,
Keiserdømme, Kongerige. Den danske [...]
Kronens (ɔ: Rigets, Statens) [...]
Skove, Indkomster. c) det fortrinlig[...]
sit Slags; ell. det, som er een til fortrin[...]
Hæder. 3. uegentl. den runde Top p. [...]
Træ. "Læg dig under Askens store Krone[...]
som hænger over Brinken." Fœrsom. [...]
Kronen p. en Urt (Corolla) ɔ: den af Blom[...]
sterbladene bestaaende Deel, Blomst[...]
5. Kronen p. en Tand ɔ: den over [...]
Kiødet fremragende Deel. Kronen p. [...]
Hestefod ɔ: den øverste Rand af [...]
6. et Slags Sølv- og Guldmynter, [...]
tilforn meget brugtes, og hvis ene Side
sædvanl. bar Præget af en Krone. [...]
Krone var i Danmark 4 Mark; en Guld-
krone 19 Mark.) = a) kronedannet, [...]
dannet som en Krone. Kronefistel. [...]
ondartet Saar i Kronen p. Hestens Fod.
Kroneguld, et. tilforn: Guld af en [...]
Finhed. kronemærket, adj. v. [...]
m. en Krone. Kronepodning, en. [...]
vis Maade at pode Frugttræer, v. at [...]
Podeqvisten ned imellem Barken og [...]
men; Barkpodning. (Fleischer.) krone-
prydet, adj. v. prydet, smykket m. Krone.
Kronering, en. 1. et ringdannet [...]
smykke, lig en Art af Krone; et Diadem.
2. Ringen eller den underste, [...]
mest omsluttende Deel af en Krone. [...]
undertiden: en egen Ring inden i [...]
Krone; f. Ex. Kroneringen i den longob[...]
diske Jernkrone. — b) Kronarving, en.
den, som er Arving til et Rige. (D. [...]
ling.) Kronbeen, et. Et lidet Been i
Hestens Fod, forbundet med Kodebenet.
Kronbetient, en. En af Rigets høie Em-
bedsmænd. (Sneedorf.) Kronblad, [...]
kaldes de Blade, hvoraf Kronen [...]
Blomst bestaaer. Petala. Kronblik, [...]
det fineste Slags Blik (fordi det mærkes
m. en Krone. Saaledes ogsaa: Kron[...]
Krondaler, en. et Slags udenlandsk [...]
mynt. Kronglas, et. fiint og klart Glas,
som blæses i store runde Skiver. Kron-
gods, et. pl. -er. Jordegods, som tilhører
Staten og hvis Indkomster tilfalde Regen-
ten. (s. Krone, 2. b.) Kronhammer, en.
Skovhammer, hvormed udvises i de kongelige
lige Skove. (Moth.) Kronhiort, en.
det største og anseeligste (i Jægersproget:
ædelste) Dyr af Hiorte-Slægten. Cervus
Elaphus. Kronhiul, et. d. s. s. Kon-
hiul. (Malling. Tale over Gerner. [...]
Kronjern, et. det bedste Slags Stangjern.
(s. Kronblik.) Kronlehn, et. Lehn, [...]
staaer under Rigets Lehnshøihed, [...]
Lehnsherre Kongen er. Kronmynt, en.
M. hvorpaa en Krone er præget. (Moth.)
Kronprinds, en. En Konges (ell. Keisers)
ældste Søn. Kronprindsesse, en. 1. [...]

ges ældste Datter. 2. Kronprindsens
tefælle. kronrage, v. a. rage Haaret
paa Issen i en skaldet Kredsflade, som
Munke (give Tonsuren.) Kronsav,
et Slags stor Tømmersav. (Moth.)
nskade, en., Skade, Saar i Hestens Kro-
ll. Kronbeen. kronskaldet, adj. skaldet
npaa Issen. (jvf. flenskaldet.) Kron-
k, en. Skat, som betales i Penge t. Kro-
ↄ: Regenten ell. Overherren. (D. Bib. 1
cc. 10 og 11. Bib. af 1550 har: Kroneskat.)
onstilk, en. den Deel af en Plante, som
rer Blomsten, Blomsterstilk. Kron-
ning, en. Træers Udtørring i Toppen
. Kronen. (V. S. O.) Krontin, et.
Kronblik.) Kronvildt, et. Vildt,
n bestaaer af Kronhiorte; modf. Daa-
ldt og Raavildt. Kronværk, et. Et
lags stort Udenværk ved Fæstninger.

Krone, v. a. 1. i den mest udstrakte Be-
ærkelse: pryde med et Hovedsmykke, som
æderstegn, bekrandse; og deraf figurl.
edre, pryde m. Hæder og Ære, give en
æderslon. Et kronet Digt, Priisskrift
om er tilkiendt en udsat Priis.) Han
ev kronet m. Seier og Ære. "Vi maae
ntage det f. vist, at vi skulle være blandt
m, der krones m. en høi Alder." Basth.
Hans Vaaben blevе kronede m. Seier."
). Guldb. Dette Giftermaal har kronet
ans Onsker. Enden kroner Værket. "For
ham selv, men for hans Lykke her at
rone, gav Himlen ham en deilig Kone."
agg. Kronede Dage (ↄ: lykkelige, gode,
rgløse.) 2. særd. og almindeligst: høiti-
eligen paasætte en Krone, som et Sinds-
illede p. keiserlig eller kongelig Magt og
ærdighed. At krones til Keiser, Konge.
an lod sig krone af Paven. Kronede Ho-
der (Keisere og Konger.) 3. Træerne
rones (v. n. pass.) ell. krone sig ↄ: udtør-
s i Toppen, fordi denne da bliver mere
edsrund. (Fleischer.) = Kroning, en.
l. -er. Handlingen, at en Keiser ell. Konge
ones. Deraf: Kroningsdag, Kronings-
ler ell. Kroningsmynt (som slaacs til
rindring om en K.), Kroningsdigt (D.
Anledn. af en Kroning), Kroningsdragt
om en Monark bruger ved sin Kroning),
roningshøitid, Kroningsskat (som paa-
gges i Anledn. af en Kroning), Kro-
ingstog, o. fl.

1. Krop, en. ud. pl. [T. Kropf. jvf.
t A. S. crop, *vertex* og Sv. Kropp,
lønning, Mønaas.] 1. en haard og tyk
iertel-Hævelse paa Halsen hos Menne-
r, der undertiden bliver til en stor
dhængende Udvært. Struma. 2. en
ygdom, egen for Hesteslægten, og af no-
n Lighed m. Snue hos Mennesket) og-
a kaldet Qværke. = Kropand, en. En
ugl af Andeslægten. Anas clypeata.
ropbyld, en. 1. hos Mennesker: en
Halsbyld, Kiertelbyld i Halsen. 2. Byld
i Kiævekulen hos en Hest, der har Krop.
Kropdue, en. En Afart af den alminde-
lige Due, med meget stor Kro. Columba
gutturosa. (Kaldes ogsaa: Kroppert.)
Kropflod, et. slimet Flod af Næseborene
hos Hesten, naar den har Krop. krop-
halset, adj. som har Krop (1.) i Halsen.
(om Heste: tykhalset.) Krophoste, en.
Hoste hos Hesten, der kommer af Krop.
Krophoved, et. en Fylding af Meel og
Gryn i Fiskehoveder. (Moth.) Krop-
knude, en. a) d. s. s. Krop, 1. b) Krop-
hævelse i Kiævekulen hos en Hest. Krop-
salat, en. Afarter af Salatslactuk (Lac-
tuca sativa) der lukke sig i faste Hoveder;
Hovedsalat. (V. S. O.) Kropmiddel,
et. Lægemiddel imod Krop. Kroppulver,
et. Pulver, som gives Hesten mod Krop.
Kropsmitte, en. den Smitte, hvorved K.
eller Qværke forplanter sig.

2. Krop, en. pl. -pe. [Isl. Kroppr.
Lat. corpus.] 1. d. s. s. Legeme (naar
Talen er om et levende Væsen, enten
Menneske eller Dyr.) "Der var en Bi-
sværm i Løvens Krop." Domm. 14. 8.
Siæl og Krop. Han eier neppe Klæder p.
Kroppen. Han tænker mere paa at pleie
Kroppen, end paa at danne Siælen. At
straffes p. Kroppen. En død K. ↄ: et Lig.
"Da skal hans døde Krop ikke blive Nat-
ten over i Træet." 5 Mosebog. 21. 23.
(I dagl. Tale ogsaa: et Menneske; men
ikke i god Mening. En doven, ugudelig,
gudsforgaaen Krop.) 2. med et ind-
skrænkende Begreb: Legemet uden Hoved,
ell. med Udelukkelse af dette. At skille Ho-
vedet fra Kroppen. En Oxekrop (ↄ: af en
slagtet Oxe), Faarekrop. (Denne indskræn-
kede Brug er dog langt fra ikke saa almin-
delig ell. udelukkende, som Sporon mener.)
= kropdrøi, adj. svær af Krop, førlem-
met. (Sorterup.) kropløs, adj. som
er uden Legeme. "Mon noget af alt dette
— har givet en eneste Siælløs Siæl, en
eneste Kropløs Legeme?" Bagg. (Lab. II.
166.) — kroppet, adj. anføres i V. S. O.
i samme Bemærk. som kropdrøi; men
bruges egentlig kun i enkelte Sammensæt-
ninger; saasom: bredkroppet, langkroppet.

Kroppe, v. a. 1. at fylde, stoppe i.
(Langebek.)

1. Krud, et. (langt u.) pl. Kryder.
[N. S. Krud. T. Kraut.] Urt, Vext.
(forældet; forekommer i nogle Ordsprog og
Talemaader, f. Ex. "Ondt Krud forgaaer
ikke"; og i Sammensætn. med pl. Kryder.
(s. nedenfor.) Heraf ogsaa: Rottekrud,
Ukrud, og de forældede Ord: Krudbod,
Urtebod, Krudkræmmer, Urtekræmmer, og
Krudpotte, Urtepotte.)

2. Krud, et. (kort u.) ud. pl. [Sv. Krut.
udt. ogsaa hos os sædvanl. i dagl. Tale:

Krudt.] en nøie forenet Blanding af Salpeter, Svovel og Trækul, som bringes i Form af Meel (Meelkrud) og siden dannes til Korn (kornes.) Bøssekrud, Kanonkrud (Stykkrud.) = Kruddamp, en. Damp af antændt Krud. Krudflamme, en. Luen, som frembringes i det Øieblik, K. antændes. Krudforraad, et. en samlet Mængde Krud. Krudhorn, et. Et udhulet Horn ell. et lignende Giemsel, hvori Jægere føre deres Krud. Krudkammer, et. 1. til Skibs: et Aflukke dybt nede agter i Skibet, hvor Kruddet giemmes; Arkelie. 2. det nederste Rum i en Kanon, Formorter, Bøsse, hvor Krudladningen kommer t. at ligge. Krudkarre, en. K. hvorpaa Krud føres i Patroner og Karduser til Brug i Krigen; Krudvogn. Krudkielder, en. K. hvor Krud giemmes. Krudkorn, et. Et enkelt Korn Krud. Krudkul, et. Kul, som er tienligt til Krud. Krudladning, en. Kruddet, som lades i et Skydegevær eller Stykke; it. saameget K. som hører til en Ladning. Krudlugt, en. Lugt af ell. efter K. Krudmaal, et. Maal til Krudladningen for en Bøsse. Krudmine, en. s. Mine. Krudmølle, en. Møllen v. et Krudværk, hvor Krudmassen ved Stampning ell. Valsning meget nøie formes. Krudplet, en. Plet i Huden, brændt v. Krud. Krudprøve, en. Gierningen, at prøve K. Krudprøver, en. Redskab, hvormed K. prøves. Krudrende, en. Rende eller Rør i Miner og Brandere, hvorigiennem disse antændes (Krudrør.) Krudrøg. en. d. s. s. Kruddamp. Krudskib, et. Skib, som er ladet med Krud, hvorpaa Krud føres. (O. Malling.) krudsky, adj. som ei kan taale Krud ell. Skud. (Langeb.) Krudsold, et. eller Krudsigte, en. Pergamentsold, hvorigiennem den stampede Krudmasse ell. Meelkruddet rystes, f. at kornes. krudsprænge, v. a. 2. sprænge ved Hielp af Krud. At krudsprænge Steen til Gierder. (Oluffsen.) Krudsvamp, en. Fyrsvamp, hvori finstødt K. er indgnedet. Krudtaarn, et. Et Taarn, ell. en anden særskilt stærk Bygning, hvor Krud bevares. Krudtønde, en. T. fyldt m. Krud, eller bestemt dertil. Krudvogn, en. Krudkarre.

Krukke, en. pl. -r. [N. S. Kruke.] et nogenlunde høit Leerkar, m. flad Bund, uden Fødder, m. en Udbugning i Midten, og en meer ell. mindre vid Aabning oventil. En Vandkrukke, Oliekrukke, Smørkrukke. = krukkedannet, adj. som har Skikkelse af en K. — Krukkehank, en. Hank ell. Øre p. Siden af en Krukke.

Krum, adj. pl. krumme. [A. S. crumm. T. krumm.] bøiet fra en ret Linie; kroget. (modf. lige, ret.) En k. Linie, Vei. Et krumt Næb. At ligge krum, slutte een krum (en [illegible] Straf.) — figurl. At giøre ret det, [illegible] krumt ɔ: galt, urigtigt. (jvf. kroget [illegible] skiev.) "Krumt er det, hvis ulige [illegible] danner en Runding (Bue); kroget [illegible] hvis Ender bukke sammen i en Vin[illegible] Krum og kroget kan en Ting være [illegible] at være bøiet; thi den kan være [illegible] Naturen." Sporon. "Krumt er det, [illegible] ikke er lige; men skievt er det, som har [illegible] anden Retning, end det skulde have." Smidth. (En krum Næse er noget [illegible] end en skiev ɔ: til Siden bøiet [illegible] = krumbenet, adj. krogbenet, hiulbe[illegible] Krumbiil, en. Øxe, som Tømmerm[illegible] bruge til at hugge huult med. kr[illegible] bugtet, adj. s. bugtet. krumbøi[illegible] adj. bøiet krum, kroget, nedbøiet. ([illegible]ling.) Krumcirkel eller Krumpas[illegible] en. En Passer med krumbøiede Been, [illegible] med runde Legemers Tværmaal maal[illegible] krumdannet, adj. dannet i en krum Sk[illegible]kelse. krumdreiet, adj. dreiet ell. [illegible] krumt. Krumfod, en. s. Krogf[illegible] Krumgang, en. krum Omgang, bug[illegible] Vei. (V. S. O.) Krumgavl, en. Ga[illegible] m. krummede ell. buedannede Sider. (He[illegible]tel om Aarhuus Domk. I. 1.) Krumhals, en. kroget, fordreiet Hals. krumhalset, adj. som har en krum eller kroget Hals. Krumholt, et. s. Krumtømmer. Krumhorn, et. krumt Blæsehorn, Skalmeie. (Moth.) "Disse Bagere blæse hver Midnat i et stort Krumhorn." Bagg. (Labyr. II. 340.) krumhornet, adj. som har krumme Horn. krumhulet, adj. indhulet i en Krumning. (V. S. O.) Krumkage, en. et Slags meget tynde Kager, som bages i et dobbelt og rundt Jern m. lange Haandfang (Krumkagejern) og krummes imedens de ere varme. Krumkam, en. krumbøiet Kam, hvormed Haarene holdes sammen. Krumkniv, en. En krummet Kniv af forskiellig Skikkelse, f. Ex. en krum Havekniv; en Hakkekniv, som bruges i Kiøkkenet; en Bødkerkniv. krumknæet, adj. som har krumme, indadbøiede Knæe. krumliniet, adj. som bestaaer af, indesluttes af krumme Linier. En krumliniet Figur, Triangel. krumløbende, adj. v. som snoer sig i Bugter. Krumløbende Veie. krumnæbbet, adj. som har krumt Næb. krumnæset, adj. som har en krum, ell. fra Roden t. Spidsen buet Næse. Krumpasser, en. s. Krumcirkel. krumriflet, adj. som har krumme Rifler. krumrygget, adj. s. krogrygget. krumskaftet, adj. som har krumt Skaft. krumslutte, v. a. 1. lægge i Bolt og Jern (slutte krum. Krumslutning, en. Fr. 31 Aug. 1813.) krumsnoet, adj. v. snoet i Bugter. Krumspring, et. lette og konstige Spring, som i Dands. "De abstadige Herrer, som

Forargelse af ethvert Krumspring."
G. Labyr. II. 200. (figurl. At giøre K.
nøttige Omsvøb.) Krumstav, en.
·estav. (T. Rothe.) Krumtang, en.
G til at bøie Messing og Staal med.
S. D.) · Krumtap, en. krumbøiet
i et Mølle- ell. Maskinhjul. Krum-
mer, et. Træ, som er voxet krumt, ell.
Konst bøiet f. at bruges t. Skibsknæ;
ntræ. Krumvei, s. Krogvei. krum-
et, adj. voxet i en Bue ell. Krumning.
nvunden, adj. v. krumsnoet. = Krum-
, en. ud. pl. Beskaffenheden at være
n. "Konstnerens Haand frygter endnu
Krumheder (Krumninger) og Udbøinin-
" Guldb. (B. Hist. I. S. 1003.)
Krumme, v. a. 1. bøie, giøre noget kro-
At krumme en Green; krumme noget
men. At krumme sig, blive kroget, saae
gter; bøie, bukke sig; figurl. ydmyge
At krumme sig f. een. "Han ikke nødig
, for nogen sig at krumme." Holberg.
Paars. = Krumning, en. pl. -er. 1.
rningen, at krumme. 2. en Bugt,
ining.
Krumme, en. pl. -r. [A. S. Cruma.]
en Smule, Brødsmule. "Krummer ere
aa Brød." Ordsp. 2. det Bløde inden
Brødet. (mods. Skorpe.)
Krumpe, v. a. s. krympe.
Krumpen, adj. kroget, krumbøiet, sam-
nkrympet. (Holberg. P. Paars. II. 2.)
un var krumpen, og kunde ikke aldeles
op." Luc. 13. 11.
Krus, et. s. Kruus.
Kruse, v. a. 1. [T. kräuseln.] 1. frem-
inge bølgende Folder ell. Ujævnheder i
er paa Overfladen af noget. At kruse
aaret (m. Kam ell. Brændejern.) Kru-
de Lokker, kruset Haar (siges ogsaa om
t, som af Naturen er krøllet.) En sagte
ind kruser Vandet. "Der gaaer den sagte
ind, det blanke Vand at kruse." Helt.
Som naar krusede Røg af Stormene
irvles." Hertz. Kruset Flor. Kruset
aal. (s. Kruuskaal.) 2. lægge Rynker,
eg i noget, som var glat. At kruse Kal-
krøs, 3. figurl. At kruse Hovedet paa
n, eller at giøre ham Hovedet kruset ɔ:
lde Bryderi, Fortræd, forstyrre, og der-
d giøre een vred. "Giør mig ei mit gamle
oved kruset." Bagg. = Krusen, en. ud.
. og Kruusning, en. pl.-er. Gjernin-
n at kruse. = Krusejern, et. Jern, hvor-
ed Haaret kruses. Saaledes: Krusenaal,
rusepind, en. Redskaber, som tilforn
ugtes til det samme.
Kruse ell. Kruus, et. pl. Kruser. [T.
rause.] en Krølle i Haaret (kruset Lok),
Lintsi, ell. desl. Kruser i Haaret. "Hvor
in en Smag hersker ikke i hver en Kruse."
need. (P. Tilsk. III. 26.) At lægge noget
Kruser, sætte Kruser i en Halskrave, for

Hænderne. (s. Haandruer.) At giøre Kruser (ɔ: Rynker) i Panden. — figurl. At giøre Kruus af een, ell. giøre Kruser for een ɔ: giøre meget Væsen af een.

Krusemynte, en. pl. -r. en stærk lugtende kryderagtig Plante m. krusede Blade. Mentha crispa.

Kruus, adj. [N. S. kruus.] krøllet, kruset. Br. kun i Sammensætninger. = kruusbladet, adj. som har krusede Blade. Kruusflor, et. d. s. s. Krepflor. Kruushaar, et. kruset, krøllet Haar (om Menneskets Hovedhaar. jvf. Krølhaar.) kruushaaret, adj. som har kruset Haar, især Hovedhaar; krølhaaret. En kruushaaret Dreng. Kruushoved, et. i dagl. T. den, som har Kruushaar; og figurl. en egensindig, sær, vredladen Person. Kruuskaal, en. ud. pl. en Afart af den almindelige Kaal med udbredte, meget krusede Blade; kruset Grønkaal. Kruuslok, en. kruset Haarlok. (Langeb.) kruusuldet, adj. som har kruset Uld. (Kingo.) Mods. glatuldet (langhaaret.)

Kruus, et. pl. Kruse. [N. S. Kroos. Overt. Kraus. T. Krug.] et Drikkekar (af Leer, Glas, Sølv, &c.) af valseformet (cylindrisk) Dannelse, forsynet med Hank, og undertiden m. fast Laag. Et Ølkruus, Tinkruus, Leerkruus. At drikke et Kruus Øl m. een. At drikke det sidste af Kruset, drikke Kruset ud. (Marc. 7. 4. forekommer i pl. Kruus; i ældre og nyere Overs.) — Et Kruuslaag af Sølv.

Kry, adj. [Sv. kryg.] modig, trodsig, selvtilfreds. At giøre sig kry. At blive kry ved (eller af) noget. Han blev ganske kry af al den Roes, han fik. (Bemærkelsen: munter, livelig, anført af Langebek, er ikke almindelig.)

Kryb, et. pl. d. s. kaldes alle smaa, p. Jorden krybende Dyr, saavel vingeløse (Slanger, Orme, Snegle, &c.) som vingede (Insecter.) "Paa Lykkens Træ et Kryb vil naae t. Toppen." Tode. = Heraf: Krybdyr, et. pl. d. s. 1. d. s. s. Kryb. 2. i en anden Bemærkelse: koldblodede Dyr, Amphibier, som enten bevæge sig blot ved at krybe (Slanger), eller som have fire meget korte Fødder, og en slæbende, langsom Gang (de æglæggende firføddede Dyr. Wads Dyrhist.)

Krybbe, en. pl.-r. [A. S. Crybbe. N. S. Krübbe. Sv. Krubba.] et Slags, over Gulvet ophøiet Trug eller Kasse (af Træ ell. Steen) i Hestestalden, hvori Hesten gives kort Foder. (I Jylland ogsaa: Faarekrybbe, Kokrybbe.) = Krybbebider, en. kaldes en Hest, der enten af en vis Sygdom, ell. af Vane, idelig bider i Krybben. Krybberum, et. d. s. s. Krybbe.

Krybe, v. n. krøb; krøben, krøbet. pl. krøbne. [A. S. crypian. Isl. kriupa,

afknæle.] 1. flytte sig frem v. en seen og vanskelig Gang (f. Ex. om Orme, Insecter ell. Kryb.) "Vrimmel, som kryber p. Jorden." D. Bibel. Om Mennesker; hielpe sig fremad baade med Hænder og Fødder. (s. klyve, som mere bruges om at krybe op ad i Høiden.) Barnet har begyndt at krybe. At krybe p. alle fire, p. Hænder og Fødder. En krybende Gang. — Ræven krøb ind i Hulen (ↄ: kom ind m. Vanskelighed, v. at giøre sig lavere.) Hunden kom krybende. Han krøb bag Sengen, i Krogen ↄ: skiulte sig. At krybe i Skiul. At krybe ind i et Hul, krybe ind igiennem et Vindue. (At krybe ind, om Tøi: krympe sig sammen, blive kortere. Klædet er krøbet en halv Alen ind.) At krybe ned ad, op i et Træ. At krybe omkring. Han begynder at krybe noget omkring, siges om en Syg, der kommer sig. Krybe over et Gierde. At krybe sammen af Kulde, af Alderdom ↄ: drage Kroppen sammen, falde sammen i Lemmerne. At krybe under Bordet. 2. uegentl. om Planter, hvis lange Stængel vorer henad Jorden, m. m. En krybende Stængel, Rod. (Deraf: Krybbønne, en Afart af Snittebønnen.) 3. uegentl. vrimle, være fuld af krybende Smaadyr. Osten kryber af Midder. Kiødet kryber af Maddiker. 4. figurl. a) ydmyge sig p. en vanærende Maade, fornedre sig v. Ydmyghed. "Forfulgte, krybe de, og veed alting at taale." P. M. Troiel. "Hans Fiender krybe og hans Venner hykle for ham." Sneed. At krybe for de Store. En krybende Tænkemaade; krybende Smiger. (Thaarup.) En krybende (alt for ydmyg og smigrende) Roes. "Disse, ligesaa krybende i deres Slaveri, som grumme i Magtens Udøvelse." Schytte. b) om Stilen: en krybende ↄ: enten en lav Stiil, i Modsætn. til den høie, den svulstige; eller med Hensyn til Tonen: en alt for ydmyg Stiil. "Stilen i deres Skrifter er paa en latterlig Maade enten opskruet, eller krybende." Sneedorf. = Kryber, en. pl. -e. 1. een, som er meget seendrægtig i Gang eller Arbeide. 2. Oftere figurl. en lav Smigrer, een som fornedrer sig ved vanærende Ydmyghed. "For stolt til nedrig Krybers Konst at prøve." F. Schmidt. (Digte. 1811. S. 18.) — Kryberi, et. nedrig Ydmyghed og Smigren f. den Mægtige, Fornemme ell. Rige. "Men viid — jeg elsker Frihed, hader Kryberi." Tode. (Bruges altid i denne figurl. Bemærk.) = Krybbønne, en. s. ovenfor No. 2. Krybdyr, et. s. under Kryb. Kryberter, pl. Erter m. lav, krybende Stængel. (Olufsen. Landoec. 309.) Krybekrage, en. Et Slags Stige, som bestaaer af en enkelt Stang, m. paaslaaede Trin. ("Krybekrager ell. Klyvestænger" nævnes i Brand-

forordn. 19 Julii 1799.) Krybeskytte, en. den, som hemmeligen skyder Vildt i en Andens Skov; en Vildtyv. Deraf: Krybeskytteri, et. ulovlig Jagt; Vildtyveri. krybevorn, adj. seendrægtig. (Moth.)

Kryder, pl. af Krud, Urt. Bruges i Sammensætninger i Bemærk. af det lat. aromata: kryderagtig. adj. som har en krydret, aromatisk ved sig. (s. Kryder, krydret.) Kryderbad, et. Bad i Vand, hvori Urter eller Kryderier ere udblødte. Kryderbrød, et. Brød, æltet m. Kryderier; fiint Hvedebrød af adskillige Slags. Kryderdrik, en. styrkende, helbredende Drik, lavet af Lægeurter ell. Kryderier. Krydereddike, en. E. sat paa krydrede Urter. Kryderkringle, en. et Slags Kringler, som regnes til Kryderbrød. Kryderlugt, en. stærk, krydret Lugt. (v. Aph.) Krydermad, en. Mad, som er stærkt krydret. Rahb. (T. T. 14. 2. S. 791.) Krydermyrthe, en. Et Slags Myrthetræ, hvis umodne, tørrede Bær kaldes Allehaande. (Jamaica-Peber.) Krydernelliker, pl. et skarpt og hidsende Kryderi. (s. Nellike.) Kryderost, en. Ost, hvori kommes krydrede Planter. Kryderpose, en. P. hvori kraftige Urter og Kryderier ere indsyede, og som bruges i Lægekonsten. Kryderskab, s. Kryderiskab. Krydersmag, en. krydret, aromatisk Smag. Kryderthee, en. tørret Bad, tørrede Blade og Blomster af Lægeurter, hvoraf Kraften uddrages v. kogende Vand, som derpaa drikkes som Thee. Krydertvebak, en. Kryderbrød i Form af Tvebak. Kryderurt, en. (egentlig det samme Ord i en dobbelt Form.) krydret, aromatisk Urt; Krydervært. (V. S. O.) Kryderyand, et. Vand, hvori krydrede Urter ere kogte ell. udblødte; ell. som af saadanne er destilleret. s. Urtevand. Skrives ogsaa: Kryderviin, en. (V. S. O.)

Kryderi, et. pl. -er. det, hvorved noget krydres; kraftige, aromatiske Urter og Frugter (Specerier.) At komme Kryderi paa Maden. = Kryderiskab, et. Skab, hvori Kryderier o. desl. giemmes.

Krydre, v. a. 1. komme Kryderi paa noget, give Maden en stærkere, mere pirrende Smag v. Kryderier. Krydrede Retter. At krydre Maden med Salt, Peber. 2. figurl. forhøie en behagelig (ogsaa indvortes) Fornemmelse v. noget. At krydre sin Tale m. Skiemt, Vittigheder. En livlig Samtale krydrede det tarvelige Maaltid. "Du, som Orknen krydrer med dit Aandedrag." S. Staffeldt. = krydret. adj. v. br. ogsaa om det, som af Naturen har kraftige, aromatiske Egenskaber, og en derved frembragt behagelig, pirrende Lugt og Smag. Krydrede Urter. En krydret Smag, Lugt. — Krydring, en. pl. -er.

Kryds, et. pl. d. s. [N. S. Kriis. T.

en z. E. Cross.] 1. d. s. s. Kors, 1.
g bruges det kun i enkelte Tilfælde, og
iten aldrig med best. Art.) At slaae K.,
te et Kryds v. noget. Paa Kryds, over
rs. 2. d. s. s. Korslend (mest om Dyr.)
Krydsbaand, et. d. s. s. Korsbaand.
ydsbeen, et. 1. hos Mennesker: det hel-
e Been. Os sacrum. 2. hos Dyr: et
rt Been, der sidder i Krydset, og hos
ennesket kaldes Bækkenet. (V. S. O.)
ydsbind, et. hos Saarlæger: et Bind,
: lægges over Kors om en Legemsdeel.
ydsbom, en. 1. en Vindebom. 2. en
sdannet Bom, der omdreies p. en Pæl.
ydsbord, et. B. der staaer p. en Kryds-
). Krydsbue, en. d. s. s. Korsbue.
ydsdannet, s. korsdannet. Krydsfod,
. Fod under noget, hvis nederste Deel er
nnet som et Kors. Et Bord, en Stol
a K. Krydsforbind, et. en Raade
lægge Muursteen i Rad i en Bygning,
aledes at Midten af een Steen ligger
er Sammenføiningen af to andre.
rydshammer, en. Et Slags Hammer
m Muurmestere bruge. Krydsholt, et.
t Bødkerredskab, m. m. Krydshug, et.
t Hug, der krydser et andet. kryds-
vælvet, adj. som er bygget m. Krydshvæl-
nger. En krydshvælvet Gang. Kryds-
vælving, en. d. s. s. Korshvælving.
rydshøvl, en. H. som i den forreste Ende
r to Haandgreb. (V. S. O.) Krydsild,
. Kugleskud, som gaae i krydsende Baner.
rydsjern, et. Et Redskab hos Bødkere,
rydsholt. (jvf. krydse, 7.) Krydsknokkel,
. s. Krydsbeen. krydslam, adj. lam over
rydset, som ei kan reise Bagdelen (om
)yr.) Deraf: Krydslamhed, en. ud. pl.
rydsløbende, adj. som gaaer over Kors,
m krydser hinanden. Krydsløbende Veie,
ougværk. Krydspind, en. pl. -e.
)inde, som ere satte over Kors. Kryds-
unkt, et. det Punkt, hvori to Linier over-
ære hinanden. Krydspæl, en. pl. -e.
)æle, satte over Kors. Krydsraa, en.
taa eller Tværtræ paa Krydsstangen.
rydsrem, en. Rem i Seletøiet, der spæn-
es over Hestens Kryds. Krydsseil, et.
Seilet p. Krydsstangen. Krydssnit, et.
Snit, som giøres p. Kryds over et andet.
rydsspil, et. Gangspillet til en Kryds-
inde. Krydsspor, et. hos Jægere:
aar Dyret gaaer tværs over de Spor,
et forhen har giort. Krydsspring, et.
5. hvorved Benene bringes over Kryds i
et de ere over Jorden. (Capriole.)
rydsstang, en. Stangen p. Mesanmas-
ten, der kan skydes op for at forhøie Sei-
ene. Krydssting, et. pl. d. s. et Slags
Syening m. Sting, der giøres krydsviis.
V. S. O.) Krydsstreg, en. Streg, der
iøres korsviis over en anden. Kryds-
øm, en. et eget Slags Søm i Skrædder-

syening (Krydsstikning.) Krydstræ, et. Et Stykke Træ, slaaet korsviis over et andet. Krydstøile ell. Krydstømme, en. Tømme (til at styre to Heste) hvis indvendige Liner krydse hinanden. Krydsvei, en. s. Korsvei. krydsviis, adv. paa Kryds, over Kors. Krydsvinde, en. Vinde, som omdreies ved Krydsbomme.

Krydse, v. a. og n. 1. 1. gaae over Kors, skære hinanden i rette ell. skiæve Vinkler. Veiene, Linierne krydse hinanden. figurl. Tanker, Forestillinger, som krydse hinanden ɔ: afbryde. 2. giøre Kors ved noget, mærke m. et Kryds. At krydse v. de Steder i en Bog, man vil udmærke. (sielden.) 3. seile ved Vinden, ell. med Sidevind i krydsende Linier, for at vinde op imod Vinden. Skiøndt Vinden var stik imod, krydsede vi over p. fem Timer. At krydse sig op imod Vinden. — figurl. gaae idelig frem og tilbage p. et Sted. "Det er efter den unge Jomfru, jeg gaaer og krydser." Holb. (Pern. korte Frøkenst.) 4. neutr. holde sig krydsende i Søen p. visse Høider, i et vist Stræg. At krydse efter, mod Søsrøvere. At krydse langs med en Kyst. — figurl. "Hvor forlegen hun krydser nu imellem Haab og Stolthed." Evald. 5. At krydse en Halskrave, en Brystkrimmel, o. desl. ɔ: lægge den i fine Læg til Pynt. 6. At krydse Arter eller Racer af Huusdyr i Parringen ɔ: lade Dyr af een Race parre sig med Dyr af en anden, og derved frembringe en ny Mellemart. 7. At krydse en Tønde, hos Bødkere: at indskære Furen i Enden af Tøndestaver med Krydsjernet. = Krydser, en. pl. -e. et Skib, som seiler p. Krydstog. figurl. een, der idelig gaaer frem og tilbage; en Spelder. — Krydsning, en. pl. -er. 1. Gierningen at krydse. 2. om Huusdyr, hvis Afarter blandes eller krydses. "Af Faaret — kunne v. Parring ell. Krydsning fremkomme endnu flere Afarter." Olufsen. = Krydsbaad, en. Baad, som bruges til at krydse m. ved en Kyst; f. Ex. mod Smuglere. Krydstog, et. Søtog m. et ell. flere Skibe for at krydse i Søen i en vis Hensigt. Flaaden, Fregatten er ude paa et Krydstog.

Krykke, en. pl. -r. [T. Krücke. E. Crutch. M. A. Lat. croca, crocea. jvf. krog, kroget.] En Stav eller Kiep, oventil forsynet m. et Tværtræ, hvormed halte, lamme og skrøbelige Folk hielpe sig frem, enten v. at sætte den under Armene, ell. støtte sig derpaa m. Haanden. At gaae ved Krykke, ved Krykker. = krykkedannet, adj. i Skikkelse liig en Krykke. Krykkegang, en. Gang ved Hielp af Krykke. Krykkekiærling, en. og Krykkemand, en. om Krøblinge, der gaae v. Krykke. (V. S. O.) Krykkekors, et. i Vaabenkonsten:

et Kors, der ligner en Krykke. (Fr. croix potencée.) Krykkestav, en. d. s. s. Krykke. Krykkestok, en. Stok, Vandringsstav, med et Tværgreb oventtil, og liig en Krykke.

Krympe, v. a. 1. [s. krum. N. S. krimpen. Sv. *krympa.*] bringe noget til at trække sig sammen. At krympe Klæde (v. at lægge det i Vand.) 2. som v. n. At krympe sammen, trække sig sammen, krybe ind. (V. S. D.) 3. v. rec. krympe sig, trække sig sammen. At krympe sig som en Orm. "Paa Dødens Spidse den sig krymper nu og vrider." Tullin. "Den mindste Maddike krymper sig f. Døden." Gilschow. At krympe sig af Kulde. "De uretfærdige maatte krympe sig af Frygt for ham." 1 Macc. 3. 6. figurl. At krympe sig v. noget ɔ: omme sig ved, ville nødigen til. (Sieldnere: at krympe sig for noget. "At afpresse dem den Underdanighed, de krympede sig for." Suldb. D. Hist. I. 2. S. 743.) "At holde Tro og Love, det krymper man sig ved." C. Frimann. = Deraf: Krympning, en. pl. - er. (s. Senekrympning.) — Krympekraft, en. Evne til at krympes, ell. trække sig sammen. "Uldens Krympekraft." Olufsen. Landoec. 441.

Krympling, en. et lidet, vantrevent, sammenkrympet Menneske ell. Dyr. (Moth. Rahb. D. Tilsk. II. 630. jvf. Krøbling. Sv. Krympling.) — Krympler, pl. om smaa vantrevne Træer forekommer hos Olufsen. "Dette Krat bestaaer blot af Purl og Krympler." Om Danm. Brændselv. 313.

Kryst, et. pl. d. s. [s. kryste.] Handlingen at kryste; Krysten. "Hvilket Favntag, hvilket Kryst!" Bagg. (Dansana. II. 363.)

Krystal, en. pl. - ler. 1. en klar, giennemsigtig, i Almindelighed sexkantet, farvet ell. ufarvet Quarts-Art; Biergkrystal. (Silex quarzum crystallus.) 2. i Naturvidenskaben og Chemien: ethvert uorganisk Legeme, som Naturen selv danner i regelmæssige Former, med jævne, af lige Linier begrændsede Flader; eller som ved Bundfældning og Afdampning fremkommer i en saadan Figur. = krystalagtig, adj. som har nogen Lighed med Krystaller. Krystalagtige Former. Krystalform, en. Stikkelse, Dannelse af Krystaller. Krystalglas, et. Et meget fiint, reent og klart Glas. Krystalgrube, en. G. hvor Biergkrystal findes. Krystalhinde, en. Hinde, som omgiver Krystallindsen i Diet. krystalklar, adj. aldeles klar, klar som Krystal. Krystallindse, en. en vis Deel af Diet. Lens crystallina. Krystalsalt, et. naturligt Salt, som findes i store Krystaller. (V. S. D.) Krystalspath, en. et Slags Gipsspath, der har Lighed m. Biergkrystal. = krystallisk, adj. som har Lighed m. Krystal, har en regelmæssig Form, liig Krystallerne. Krystalliseres, v. n. pass. og krystallisere sig, recipr. antage Krystalform (anskyde i Krystaller.) Krystallisering, en. pl. - er. (Klimpestørkning. v. Aph.)

Kryste, v. a. 1. [Isl. kreista.] trykke, klemme haardt (især m. Hænderne og Armene.) At kryste eens Haand, kryste en i sine Arme (omfavne.) "Aldrig krystede nogen Søen saa fast i sin Favn." Øhlenschl. "...— en Ven ei heller til sit Hierte krystede." S. Blicher. At kryste Saften af Druer. At kryste noget igiennem et Klæde. "Armen er trind, som af krystede Sne." Øhlenschl.

Kryster, en. pl. - e. [Isl. Kreistingr.] een, som intet kan taale, ell. intet udrette; en Stakkel, Usling. (Helt.) "Hans Helt er kun en Kryster, som ingen Ting har giort." Troiel. "Hvis jeg var en forkiælet Kryster, troer du jeg drog saa lang en Vei?" Øhlenschl.

Kræ, et. pl. d. s. et Dyr; især om Qvæg, Kreature (mest i Almuesproget og dagl. Tale.) Baade Mennesker og Kræ. "Hvert Menneske, hvert Kræ, hver Skabning vaagned op." Tullin. Et usselt Kræ (vantrevent Kreatur; i Foragt om et stakkels, enfoldigt Menneske.)

Kræft, en. ud. pl. [T. Krebs. A. S. Krevet. Sv. Kräfveta. jvf. Krebs.] 1. en Sygdom hos Mennesker, der begynder m. en haard og langsomt voxende Kiertelhævelse, som gaaer over t. en ædende Byld. Cancer, Carcinoma. [Egentlig samme Ord, som Krebs; men med en ældre, her beholdt Udtale og Skrivemaade.] 2. en Sygdom hos Træer, hvorved først Barken og siden Stammen deelviis fortæres. = kræftagtig, adj. som ligner Kræft. Kræftbyld, en. Byld som opstaaer ved Kræft. Kræftknude, en. den haarde Hævelse, hvormed Kræft begynder. Kræftmiddel, en. M. imod Kræft. Kræftsaar, et. Saar, som fremkommer v. en aaben Kræftbyld. Kræftsalve, en. S. som bruges mod Kræft hos Mennesker. Kræftskade, en. aabent Kræftsaar. Kræftvand, et. Vand, hvormed Kræftknuder og Kræftbylder vaskes.

Kræge, en. pl. - r. et vildtvoxende Træ af Kirsebærslægten. Prunus insititia.

Kræk, en. s. Kryb.

Kræmmer, en. s. under Kram.

Krænge, v. a. 1. [af kring.] vende noget om p. Vrangen. At krænge en Handske, en Strømpe. At krænge et Kiolærme af. 2. flaae. V. S. D. (egentl. afdrage ved at krænge Skindet af.) At krænge en Hare. 3. At krænge et Skib ɔ: lægge det p. Siden. — neutr. Skibet krænger, lægger sig p. Siden ved Vinden. "Undertiden kan Sk-

krænge glubsk v. Siden." Tode. (Poet.
L. 314.) — Krængning, en. pl.-er.
rænke, v. a. 1. [T. kränken.] 1. volde
de, giøre Brud paa; forurette, betage v.
lovlig Maade. "Frækhed gode Sæder
ker." Storm. At krænke eens Rettighe-
eens gode Navn og Rygte. En krænken-
bestyldning. At krænke (overtræde) Ret-
(Moth.) 2. bryde, plage, volde Sorg,
emmelse. Sorg krænker Sindet. Det
nkede ham, at see sig tilsidesat. 3. be-
e, besove. At krænke en Mø. — Kræn-
e, en. pl.-r. Rettens K. Sindets K.
ndskrænkelse.) At lide stor Krænkelse.
Kræs, et. ud. pl. [Isl. Krás.] Lækkeri,
ker Mad. (forældet.) Kræs efter Ma-
. (Colding.)
Kræse, v. n. 1. (har.) tilfredsstille Kræs-
hed, give lækker Føde. "Kræses her ei
; p. den fornemste Mode." Falster. At
se f. een, kræse op f. een. ("Han kræ-
fine Giæster vel" forekommer hos J. S.
hested.) = kræselig, adj. det, som be-
jer den Kræsne; lækker, velsmagende.
sl. kræsilegr.)
Kræsen, adj. pl. kræsne. [Isl. kræsinn.]
som kun finder Behag i visse Retter og
søgt Mad, vanskelig og forvænt v. læk-
Kost. — figurl. vanskelig at tilfredsstille.
være kræsen i sit Valg. "At man paa
gaard ikke just var kræsen paa Grunde."
agg. (U. Arb. I. 77.) ("Stæders kræsne
tagt." H. Bull. Forsøg i de sk. Vid. V.
0.) 2. d. s. s. kræselig. (sieldnere.)
ræsen Mad; kræsne Retter. (Colding.)
t sidde væmmelig v. mange kræsne Ret-
." Wessel.
Kræve, v. a. 1. [Isl. krefia. s. Krav.]
giere at faae, fordre (s. d. O.); især noget,
an kan giøre Paastand paa. At kræve
Løn, Betaling; at kræve det, man har
gode. "Hvo Gield vil kræve, synderlig
er død Mand, bør sit Krav at bevise."
. Lov. V. 14. 47. "Thi jeg kræver ikke Be-
rlag; men jeg begierer det kun." B. Thott.
122. At kræve Regnskab af een, kræve
n til Regnskab for noget. "Med Spøg
n nu blot muntre Latter kræver, og hvo
odstod den blide Sangers Krav?" Pram.
kræve een for noget (som man har ell.
ver at have tilgode.) "Han skal ikke kræve
Næste, ell. sin Broder." 5 Moseb. 15. 2.
kræve igien hvad man har laant. At
æve Skatter ind. — Kræven, en. ud. pl.
ierningen at kræve. (s. Krav, 1.)
Krøbbel, adj. [T. krüppelig. s.
røbling.] lam eller lemlæstet paa et
. flere Lemmer; vanfør; skrøbelig, ussel.
Moth.) = Krøbbelgang, en. daarlig
ang, som Krøblingens ell. den Vanføres.
angebek.) krøbbelslaae, v. a. 3. lem-
ste, slaae til Krøbling. Krøbbeltræ,
lidet, lavt, forvoxet Træ, Dværgtræ.
(Oec. Mag. V. 349.) Krøbbelvæxt, en.
lav Væxt, Dvergvæxt. (V. S. O.)

Krøbling, en. pl.-er. [Isl. Kryppling.
T. Krüppel. N. S. Kröpel; og krö-
peln, krybe frem, komme langsomt frem.]
et vanført, lemlæstet Menneske; een, som
ikke har sine Lemmers, især Benenes, fulde
Brug, ell. som er aldeles lam. At blive til
en Krøbling, slaae een til Krøbling. "De
havde med dem Halte, Blinde, Dumme
og Krøblinge." Matth. 15. 30. (Bib. af
1550. I nyere Overs. Krøblinger.)

Krøge, v. n. og a. 1. [jvf. Krog og kro-
get.] 1. v. n. At blive kroget; krumme sig.
"Det skal aarle krøge, som god Krog skal
blive." Ordspr. 2. giøre kroget, krumme.
At krøge en Green. 3. krøge Jorden ɔ:
pløie den med Krog. "At krøge Sæden
ned," pløie den ned m. en Krog. Olussen.
Landoec. 173. (s. Krog, 4.)

Krølle, en. pl.-r. [N. S. Krückel,
Krülle. Norsk Krøkle; af Krog.] 1. noget
som er kruset, foldet; Kruusning; Fold,
Rynke. At sætte Krøller i Haaret (ɔ: giøre
det krøllet; ell. vinde det om snoet Papir.)
Haaret slaaer Krøller i Nakken. "Krøller
slaae v. gamle, vrantne, stridige Parykker."
Bagg. At lægge en K. i en Bog. Der er
kommet Krøller i Tøiet. 2. At skrive i
Krøllen, sætte i Krøllen, Talemaader,
som bruges i Spil.

Krølle, v. a. og n. 1. [Isl. krölla.
N. S. krüllen, krükeln.] bringe et
Legeme til at bugte sig eller rynkes, sætte
Krøller eller Folder deri; (forskielligt fra
kruse, der kun gaaer til Overfladen.)
At krølle Haaret, krølle Haaret op, krølle
et Tørklæde, krølle sine Klæder. 2. neutr.
slaae Krøller, lægge sig i Krøller. Bar-
nets Haar krøller af sig selv. Et smukt
krøllet Haar. Krøllede Fiedre. 3. krølle
sig, recipr. d. s. s. v. n. at krølle. Hen-
des Haar krøller sig af Naturen. = Krøl-
erter, pl. kogte gule Erter, der spises me-
dens de end ere hele. (V. S. O.) Krøl-
haar, pl. ved Konst krusede og elastiske He-
stehaar, som bruges til Udstopning. Et
Krølhaars Stolesæde. krølhaaret, adj.
d. s. s. kruushaaret. krølnakket, adj. som
har krøllet Haar i Nakken. (Langebek.)
Krølskiæg, et. krøllet, kruset Skiæg. (V.
S. O.) Krølstraa, et. kort og urede
Straa ell. Halm. (modf. Langhalm. v. Aph.)
= Krøllejern, et. Jern til at krølle eller
kruse Haaret.

Krønike, en. pl. -r. [Lat. pl. chro-
nica. E. Chronicle. 1. Historie, der
fortælles efter Aarenes Følge, i Form af
Aarbøger. Middelalderens Krøniker. "Jeg
mine Plagers Krønike vil giemme til bedre
Tid og Sted." Bagg. N. Klim. 2. i dagl.
Tale: fabelagtig, opdigtet Fortælling. —

Krønikeskriver, en. den, som skriver Krøniker; en Aarbogskriver. (Annalist.)

Krøs, et. pl. d. s. [T. Gekröse; Kröß, Kröse. jvf. Megger, i Till.] en dobbelt Hinde i Underlivet, der er en Fortsættelse af Bughinden, og tiener t. at befæste Tarmene i deres naturlige Leie. (mesenterium.) 2. d. s. s. Kalvekrøs. "Hvert Krøs, hver Strimmel havde sit tilbørlige Fald." S. Blicher. (Nordlys. VIII. 20.) — Heraf: Krøsaare, Krøsbetændelse, Krøshinde, Krøskiertel, Krøsnerve, o. fl.

Krøsholt (Bødkerredskab.) s. Krydsholt, og krydse. 5.

Kube, en. pl. -r. [jvf. det Isl. Kufr, en Top, Forhøining, convexitas.] en rundagtig, halv ægdannet Kurv, som gives Bier t. at bygge i; Bikube. "Han skal krybe til Kuben for Kagen, han aad." Ordspr. (P. Syv. II. 255.) — Egentlig: enhver Kurv af saadan Dannelse; hvoraf: Aalekube, Fiskerkube. (Moth.) Uegentl. bruges det om Biernes Huse, selv naar de ere af Træ og firkantede. (jvf. Qværnkube.) = **Kubebinder**, en. den, som fletter Bikuber af Straa. **Kubehul**, et. d. s. s. Flyvehul. **Kubemager**, en. Kubebinder. **Kubetag**, et. 1. Dæksel af Langhalm ell. desl. over en Bikube. 2. den rundede Overdeel p. Kuben. (Virg. Georg. af Ravn. 83.)

Kudsk, en. pl. -e. [et fordærvet tydsk Ord (Kutscher), der undertiden (som i K. Chr. IV. Breve) har været brugt for: Karreet.] en Kiøresvend, Vognsvend. At holde K. og Tiener. At tiene s. Kudsk. = **Kudskebræt**, et. Fodbræt f. Kudsken p. en Karreet og lignende Vogn. **Kudskehynde**, et. Hynde p. Kudskesædet. **Kudskekappe**, en. stor og vid Kappe, som Kudske bruge i ondt Veir. **Kudskesæde**, et. Buk p. en Karreet ell. et lignende Kiøretøi; det forreste Vognsæde i andre Vogne.

Kue, v. a. 1. [Isl. kuga.] 1. tvinge. "Guld trodser Spyd og Skiold, Guld kuer Heltemod." Nord. Brun. "De Sorger, han taalte, kuede ikke hans Mod." Mynster. "De maae altsaa enten føies, eller kues til at tie." Rahbek. "At kue et Land til Lydighed." O. Guldberg. (V. Hist. II. S. 227.) 2. undertrykke, tæmme. "De Børn, som kues under Værten, trives m. Tiden bedst." Øhlenschl. "I Østen ere store Riger, og et evigt Slaveri; i Vesten smaa Stater og en kuet Frihed." O. Guldberg. (s. forkue, underkue.) Deraf: Kuen, en.

Kuf, en. et Slags fladbyggede Handelsskibe; et Kufskib. (Nedertydsk.)

Kugle, en. pl. -r. [Isl. og Sv. Kula. T. Kugel.] 1. et Legeme, som dannes, naar en Halvcirkel bevæger sig om sin Diameter. 2. ethvert (om end ikke fuldkommen) kuglerundt Legeme; en Klode. Jorden er en K. Kuglen i Keglespil. 3. Kugler kaldes ogsaa fleest hen de Kugler af Metal, som bru[illegible] til at skyde med. Kugler og Krud. [illegible] Bøssekugle, Kanonkugle. Kuglens [illegible] At støbe Kugler. Gloende Kugler. = **Ku[illegible]lebane**, en. 1. Banen, ad hvilken Ku[illegible] kastes i Keglespil. 2. en Bane, [illegible] spilles Kuglespil. 3. en udskudt Ku[illegible] Bane ell. Strøglinie. **Kugleblomst**, [illegible] et Blomster, sammensat af flere Sm[illegible] blomster, som danne et rundt Hoved. [illegible] S. D.) **Kuglebly**, et. Bly, tienligt [illegible] Bøssekugler. **Kuglebøsse**, en. 1. [illegible] Bøsse, hvoraf skydes med Kugler. ([illegible] f. Ex. Hagelbøsse.) 2. i Særd. en [illegible] m. riflet Løb; en Riffel. **kugledannet**, adj. dannet som en K. **kuglefast**, adj. som modstaaer Kuglers Magt. En ku[illegible] fast Muur. **Kugleflade**, en. Overflade af en K. **Kugleflugt**, en. den udskudte Kugles Flugt ell. Fart. At beregne Ku[illegible]leflugtens Hastighed. **Kuglefod**, en. kugledannet Fod, f. Ex. under et [illegible] **Kuglefoder**, et. det, som foedes om Bø[illegible]ssekugler, f. at de skulle slutte tæt i [illegible] **Kugleform**, en. 1. kugledannet Skikkelse. 2. Form til at støbe Kugler i. **kugleformet**, adj. kugledannet. **kuglefri**, adj. som Kugler ei kunne skade, trænge i[illegible]nem. **kuglehvælvet**, adj. hvælvet [illegible] en Halvkugle; rundhvælvet. **Kuglehvælving**, en. H. der er bygget i Form af en huul Halvkugle. (Kiedelhvælving, Kuppel.) **Kuglekammer**, et. Afslukke i et Skib, hvor Kugler giemmes. **Kuglekiste**, en. [illegible] samme Brug. **Kuglekrands**, en. Krands, Runddeel af Tougverk paa Skibsdækket, hvori Kugler lægges. **Kugleladning**, en. Ladning (i en Bøsse ell. Kanon) m. Kugle. **Kuglelygte**, en. kugledannet Glaslygte. **Kuglemaal**, et. Et M. af Træ ell. M[illegible], hvori (Kanon- ell. Riffel-) Kugler maales. **Kugleovn**, en. O. hvori Kanonkugler gi[illegible]res gloende. **Kugleplaster**, et. d. s. s. Kuglefoder. **Kuglepose**, en. P. til at giemme Kugler i. **Kugleprøver**, en. [illegible] Kuglemaal. **Kugleregn**, en. figurl. en stor Mængde p. eengang udskudte Kugler. **Kugleriffel**, en. d. s. s. Riffel. **Kugle[illegible]**, en. Jernrist, hvorpaa Kugler gløde[illegible] **kuglerund**, adj. rund som en Kugle, fuldkommen rund. **Kuglesaar**, et. S. fremb[illegible] ved en K. **Kugleske**, en. et Redskab, hvormed Kugler drages af Gaar, ell. hv[illegible] gloende Kugler bæres. **Kugleskud**, et. 1. Skud m. en K. 2. den Afstand, hvor en udskudt Kugle naaer. (Oftere [illegible]skud, Kanonskud, naar Talen er om [illegible] den i Rummet.) **Kuglesnit**, et. i Mathematiken: et afskaaret Stykke af en K. (jvf. Keglesnit.) **Kuglespil**, et. Et Slags Spil m. Kugler, som [illegible] p. en Bane. **Kugleskøber**, en. den, hvis Bestilling er at støbe K. **Kugle[illegible]**, et.

d, hvor Kugler støbes, hvor Kugle-
-støbning skeer. Kugletang, en. T. hvor-
Kugler uddrages af Saar; en Kug-
-trækker (som ogsaa bemærker et Redskab,
-hvormed Kuglen og den øvrige Ladning
-trækkes ud af Kanoner.) Kuglevalg, et.
-lg, der skeer v. Stemmegivning v. Kug-
(Ballotering.) Kuglevægt, en. den
-gt, en Kugle af en vis Størrelse har.
Kujon, en. pl. -er. [Ital. Coglione.]
feig Usling, ræd Stakkel, som let lader
-kue. (dagl. Tale. Ligeledes: kujonere,
-tvinge, kue. Kujoneri, et. Feig-
-, Frygtagtighed.)
Kuk, en. (Kukmand: i Jyll.) s. Giøg.
Kukke, v. n. 1. (har.) om Giøgens Røst.
-kukke som en Giøg.
Kul ell. Kuld, n. s. [Isl. Kollr.] et
ældet Ord: Isse, Top; hvoraf: hovd-
-lds, omkuld, kuldkaste, kuldseile. (jvf.
-aa Kolbytte.)
Kul, et. pl. d. s. [Isl. Kol.] en sort
-asse, som frembringes af visse (især vege-
-bilske) Legemer, naar de bringes i Gløde-
-de, uden fri ell. tilstrækkelig Adgang af
-n udvendige Luft. Trækul, Bøgekul,
-lekul. At brænde, svie Kul. En Gløde
et gloende, ell. endnu brændende Kul;
-øde (ɔ: udbrændte, udslukte) Kul. (Kul
-sol. bruges og for: Steenkul.) = Kul-
-ke, en. de jordagtige Dele, som blive
-bage naar Kul eller Steenkul ere alde-
-s udbrændte. Kular, et. s. Brandar.
-lblandet, adj. v. blandet med Kul.
-ulbrud, et. Steenkulsbrud. Kul-
-ænde, et. Brænde, som er tienligt t. at
-ie Kul af; Kulved. Kulbrænder, en.
Kulsvier. Kulbrænding, en. Kulsvieri.
-ulbækken, et. Bækken ell. Pande til at
-ægge ell. føre Gløder i; Kulpande, Fyr-
-kken. Kuldamp, en. D. af gloende,
-ke udbrændte Kul. Kuldrager, en.
-n, som bærer Kul v: Skibes Losning og
-ndensteds. Kuldrift, en. Driften af en
-ulgrube. (V. S. D.) Kulfad, et. Jern-
-d, hvori udbrændte Kul lægges for at
-ukke dem. (v: Aphelen.) Kulflotz, en.
. s. s. Kulgang. Kulfører, en. den,
-m fiører Kul. Kulgang, en. Gang
-nder Jorden; hvori Steenkul har sit Leie;
-kulmine. Kulgløder, pl. Gløder, op-
-ændte af udbrændte og slukkede Kul.
Kulgrube, en. Steenkulsgrube. Kul-
-handler, en. den, som driver Handel med
-Kul. Kulhuus, et. H. hvor Kulforraad
-giemmes. Kulild, en. Ild, som er op-
-tændt af Træ- ell. Steenkul. Kulkiel-
-der, en. K. hvor Kul giemmes. Kulkube,
-en. et Slags Kurvefading p. Kulvogne.
(Moth.) Kulkurv, en. Kurv hvori
Kul bæres. Kullag, et. Kulflötz,
Kulga-g. Kulmand, en. den, hvis
Syssel er at brænde Kul eller tiøre Kul.
(Moth.) Kulmile, en. En opstablet, m.
Jord ell. Græstørv dækket Dynge af Ved,
som antændes og langsomt forkulles. Kul-
mine, en. Kulgang. kulmørk, adj. alde-
les mørk. (Kulmørke, et. V. S. D.)
Kulmule, en. En Fisk af Torskeslægten.
Gadus carbonarius. Kulovn, en.
Ovn, hvor Tørv eller Steenkulbrændes til
Kul. Kulpande, en. Pande til at lægge
Gløder paa for at varme sig ved, Ildpan-
de. Kulpulver, et. Kul, stødt til fiint
Støv. Kulrager, en. ɔ: Redskab til
at rage i Kulild. Kulskib, et. Skib,
som fører Kul (Steenkul.) Olufsen. Kul-
skipper, en. den, som fører et Kulskib.
Kulskriver, en. Betient v. Biergværker og
Smeltehytter, som fører Regnskab over
Kullene t. Værkets Drift. Kulslukker, en.
et Redskab, hvormed udbrændte Kul sluk-
kes. kulsort, adj. saa sort som Kul,
ganske sort. Kulsted, et. Sted, hvor der
brændes K. Kulsteg, en. Steg, som
er stegt over Kulild. (V. S. D.) Kul-
stift, en. et Stykke tilspidset K. som Malere
bruge. Kulstof, et. den Materie i Kul,
som v. Forbrænding m. Suurstofgas giver
Kulsyregas. Kulstøv, et. 1. Kulpulver.
2. Steenkul i ganske smaa Dele. kul-
suur, adj. som indeholder Kulstof, i For-
ening m. Suurstof. Kulsvier, en. den,
som nærer sig ved at svie ell. brænde Kul.
(Deraf: Kulsvierhytte, m. fl. D.) Kul-
svieri, et. Gierningen at svie K. Kul-
sviertro, en. (optaget efter det T. Köh-
lerglaube.) en blind Tro. "Han selv
var saare skeptisk, skiøndt han fordrede en
blind Kulsviertro af alle Andre." Rahbek.
Kulsyre, en. En Syre, der bestaaer af
Kulstof og Suurstof. Kulsyregas, en.
En vis, uaandbar (qvælende) Luftart (fix
Luft; ogsaa Kulstofgas.) kulsyret, adj.
kaldes det Legeme, som indeholder Kulsyre.
Kulsæk, en. Sæk hvori Kul føres. Kul-
torv, et. T. hvor Kul sælges. Kultønde,
en. Tønde, hvori Kul føres eller maales.
Kulved, et. d. s. s. Kulbrænde. Kul-
vogn, en. V. hvorpaa Kul føres i Tønder
ell. Sække. Kulværk, et. V. hvor der
brydes Steenkul, Steenkulsværk.

Kuld, et. pl. d. s. [Sv. Kull.] 1. Af-
kom af samme Ægteskab. (s. Særkuld.)
To Kuld Børn. Børn af første K. At
lyse een i Kuld og Kiøn ɔ: erklære sit uægte
Barn f. ægte og lovlig Arving. (Deraf:
kuldlyse, v. a. 2. og Kuldlysning, en. Lan-
geb. A. Usings Anm. til Tingsretten. II.
164. "Det kuldlyste Slegfredbarn." sam-
mesteds. I. 186. 190.) 2. hos Dyr: Un-
gel, som fødes ell. udklækkes paa eengang.
Grise af eet Kuld. Et K. Grise. "En So
var Moder til et talrigt Kuld af Grise."
E. Storm.

Kuld eller Kulde, en. ud. pl. [Isl.

Kulldi. N. S. Kulde.] 1. den Egenskab v. et Legeme, at det er koldt, fordi dets Varmestof er bunden ell. i ringe Mængde. Vandets, Jernets K. (især absol. om Luftens K.) En stærk, streng, giennemtrængende K. At kunne godt taale Kulden. Kulden strenges, tager til. At ligge i Kulden ɔ: i et koldt Værelse. (Kuld læses overalt i vore Bibeloverf. og i ældre Skr.) 2. den Følelse i det menneskel. Legeme, som Formindskning af den naturl. Varme frembringer. At gyse, skiælve af K. At faae Kulden efter Heden (i Feber.) 3. Forkølelse. At være fuld af K. i Kroppen. Snue og Kuld. 4. figurl. Mangel paa levende Følelser og Sindsbevægelser; Rolighed i Sindet. At modtage een m. Kulde. Med K., gik han Dødsfaren i Møde. "Med fremmed Kulde giengielder Verden tidt det varme Bryst." Heiberg. "Misundelse og Kulde imellem de forskiellige Stænder taber sig i fælles Borgerfølelse." Engelst. = a) Kuldegrad, en. pl. -er. et vist Maal p. Kulden efter Graderne p. en Varmemaaler (et Thermometer.) Under denne K. fryser Qvægsølvet. Kuldegysen ell. Kuldegysning, en. Gysen, frembragt v. en Følelse af Kulde i Kroppen; Febergysen. b) Kuldfriskning, en. Forandringen i Veiret, naar det tøer imellem Frosten, og denne derved bliver stærkere. kuldfrossen, adj. v. forfrossen, stiv af Kulde. kuldskiær, adj. [Maaskee af Isl. skiarr, sky; hastig løbende.] som let fryser, som taaler liden Kulde. Kuldskiærhed, en. ud. pl. (Langebek.) kuldslaae, v. a. 3. borttage den meste Kulde, eller en Deel af samme, fra noget. (mest i pass. og partic.) At lade Øllet kuldslaaes inden man drikker det. Kuldslagen Melk. Kuldsot, en. Forkølelse. (Langeb.) kuldsvie, v. a. om en pludselig Kuldes Virkning p. Sæd og Urter. Kuldsveden Sæd. (V. S. O.)

Kuldet ell. Kullet, adj. [Sv. *kullig.* Maaskee af Kuld, vertex.] som er uden Horn. En kuldet Ko. — Sieldnere: skaldet. En kuldet Isse. "Det er vel, at Stakke fik ikke Hale og kuldet Ko Horn." Ordspr. ell. Talemaade om den, som truer og gior sig vred. "Den kullede Greve" var den holstenske Grev Geerts Øgenavn. — figurl. En kullet Kirke ɔ: som er uden Taarn. Et kullet Taarn, som intet Spiir har.

Kuldkaste, v. a. 1. [s. det foregaaende: Kuld, Isse, Top.] 1. egentl. kaste omkuld, omstyrte. ("Han kuldkastede sig m. Hesten i Havet." A. S. Vedel.) "Da først ryster den Jordens Grundvolde og kuldkaster Stæder og stolte Palladser." Birkner. 2. br. det især figurl. for: giøre til intet, ophæve, omstyrte. At kuldkaste et Testamente, Gavebrev; kuldkaste en Plan, en Regiering. "Det maa ei en Nabo eller to kuldkaste; men alle skulle holde Vedtægt." D. Lov. III. 13. 31. "Kunde der ... noget, som med eet kuldkastede alle ... antagne Regler." Sneed. "Hvad ... en Lykke, som din Fiende selv befaler!" Evald. — Deraf: Kuldkastning, en.

Kuldlyse, v. a. 2. (Langeb.) s. ... under Kuld, Afkom.

Kuldseile, v. n. 1. (har.) seile saaledes at Fartøiet kastes om ell. Baaden ... sætte til i rum Sø. Han havde nær kuldseilet. (Skibet kuldseilede. Langeb.) Sieldnere som v. a. At kuldseile et Skib ... det i Sænk, seile p. et Skib, saa det ... liser. (Moth.) — Deraf: Kuldseiling, en.

Kule, en. pl. -r. [Sv. Kula. ... Kuyl. N. S. Kuhle,] et stort Hul i ... under Jorden; en Jordhule (især som ... opkastet ved Konst.) At grave, kaste en K. En Skarnkule, Rakkerkule. En Løvekule. (Dan. C. 6.) "I have giort mit Huus ... en Røverkule." Matth. 21. 13. = Deraf: kuulgrave ell. kulegrave, v. a. grave ... Jord dybt, og saaledes at Græsset ... Græsrødder komme til at vende opad ... bedækkes med et Jordlag for at raadne. Heraf: Kuulgravning, en. — Kulegraver, en. den, som graver Kuler. (Moth.) Kulemøg, et. Møg, Giødning, som ... samlet i Kuler og derfra udføres.

Kule, v. a. 1. nedgrave i Jorden, i en Kule. At kule et Aadsel.

Kule, en. [Isl. Kula.] en frisk, ... gende Vind: en Veirkule, Kuling.

Kule, v. n. 1. (har.) tage paa at blæse stærkt. "Det begyndte tillige at kule ... stærkt, at de danske Skibe bleve adspredte." Wandal. "Før Stormen atter kulede ... Norden." Evald. Det begynder at kule ... En frisk, kulende Vind. = Kuling, en. d. s. s. Kule. I Særd. en hastig opkommende Vind, en Stormbyge. Vi fik en stærk K. Den K. gik snart over. "Naar friske Kuling gunstig faier, jeg munter Bølgerne ... pløier." C. Frimann. — Kuleveir, et. uroligt Veir med Stormbyger. (Langeb.)

Kulk, en. 1. Strube, Spiserør, Svælg. 2. saamegen Vædske, som p. eengang ... ges igiennem Svælget. At tage en god K. (dagl. Tale.) = Deraf: kulke, v. a. ... flydende Ting (især m. Hensyn til Lyden, hvormed det skeer.) At kulke af Flasken. At kulke i sig. (Langeb.) og: kulke, v. n. give Lyd, som flydende Ting, naar de m. Hastighed svælges. Det kulker i hendes Hals. (V. S. O.)

1. Kuller, en. pl. d. s. En Fisk af ...slægten. Gadus Aeglefinus.

2. Kuller, en. ud. pl. [T. Koller.] en Hestesygdom, der bestaaer enten i et ... Raseri, ell. i en stille Dosighed (...til vanvittig Tungsindighed.) ... den stille Kuller. ... = kullersk, adj. om Hesten, der har Kuller.

lerstald, en. Stald, hvor kullerske Hes xttes affondrede. = kulre, v. n. yttre n til Kuller.
.umme, en. pl.-r. [N. S. Kumme.] En dyb, rund Skaal. "Kummer af stal." Bagg. N. Klim. (s. Spølkum.) Et Kar af samme Skikkelse, hær til at le Vandet fra en Post ell. et Springvand ndfang, Vandkam.)
.ummen, en. ud. pl. [A. S. Cyman. cummin.] en bekiendt indenlandsk nte, af fed og krydret Smag; it. Plans Frø. Carum carvi. = Kummens ndeviin, et. B. sat p. Kummen, eller lleret anden Gang m. Kummen. Kums have, en. Plads i en Have ell. Mark, : Kummen er saaet. — Kummens gle, en. Et Slags bagte Kringler, som fter koges og bestrøes med Kummen.
Kummer, en. ud. pl. [et tydsk Ord.] en varende Sorg; Græmmelse, Bedrøvelse. ed Kummer skalt du dig deraf nære alle Livsdage." 1 Mosеb. 3. 17. (Bib. 1550. lledes B. 16, hvor de nyere Overs. have rigtigere; "Du skal føde Børn m. Smers) "Som v. Ilden Guld, v. Kummer nden prøves." F. Guldb. "Med Skiælven nu den Ulykkelige imellem Livets Fryd Dødens Kummer." Heiberg. "Og stiens mig fin Glædes og fin Kummers aad." Øhlenschl. "Kummer gjør kleins dig." Ordspr. "Kummer frembringes Forestillingen baade om nærværende og ommende Onder; det er en dyb Bedrøs se, forenet m. stor Bekymring." Müls = kummerblandet, adj. sorgblandet. ummerblandet Fryd." Bagg. kums fri, adj. som er fri f. Kummer; sorgs (Rahb.) kummerfuld, adj. som har gen Sorg, Modgang, Græmmelse; sorgs). kummerløs, adj. d. s. s. kummerfri. in Tid han vilde da — henleve kums løs og uden al Umage." Bording. nmersaaret, adj. v. poet. angrebet af g ell. dyb Kummer og Sorg. "Vi græde kummersaaret Bryst." Pram. = kums rlig, adj. og adv. (tydsk.) ussel, høist velig og trangt. Et kummerligt Udkoms . At nære sig kummerligt, leve kums rligt. "Blandt skarpe Torne — maa sen blomstre kummerlig." Bording.
Kun, adv. [jvf. ikkun.] udtrykker i Alm. Udelukkelse ell. Indskrænkning: 1. en abs at Udelukkelse af alle andre Ting, undtas i den, man nævner (blot, bare.) Han gjør kun af Frygt. Jeg eier kun (ikke meer) een Rigsdaler. Jeg var der kun (ikke ere end) een Gang. Gjør det kun denne Gang. Kun (ingen anden end) den er felig, der ikke higer efter at være det. Udelukkelse med Bibegreb (relativ Inds ænkning.) a) om en utilstrækkelig Størs se, et for ringe Antal, en for liden Mængde, Værdi, m. m. Der er kun to Stykker. Han er kun fersten Aar Han er endnu kun en Begynder. Jeg fik kun halv Betaling. b) Indskrænkning af noget fore gaaende; en Betingelse (især efter men ell. dog.) Han tillod ham at gaae ud; men (dog) kun midt om Dagen. 3. en Inds skrænkning, der forstærker Begrebet. Det bliver kun værre deraf (ɔ: kan ikke andet end blive.) Naar kun (blot) det mindste rører sig. 4. et Slags bekymret Ønske, en beskeden Tvivl. Bilde han kun denne Gang være feielig! Dersom han kun ei bliver vred! Jeg meente, syntes kun saa. Jeg veed kun ikke, om en saadan Rettighed er billig. (Ligeledes, med at efter: si modo. Jeg vil tillade det; kun at Ingen saa miss bruger denne Frihed! "Den, som forsætlig kan overtræde en eneste af Herrens Befas lingen, han maa kunne overtræde dem alle, ikkun at han føler Fristelse dertil." Basth.) 5. en Tilladelse, især m. Ligegyldighed, i Vrede, eller m. en Trudsel. Gaa kun din Vei. Lad ham kun komme, om han tør!
Kund, adj. n. kundt. aabenbar bekiendt, vitterlig. (forældet. Hvitf.) = Heraf: kunds bar, adj. d. s. s. kund. At giøre noget kundbart. En kundbar Sag. Kundbars hed, en. ud. pl. (J. Baden.) — kundgiøre, v. a. 3. giøre kundbart, vitterligt; bekiendts giøre, give Oplysning om. At kundgiøre en Befaling, kundgiøre noget for Folket. "Himmelen uden Sprog kundgiør hans Kræfter." Arreboe. "Sieldne Jertegn snart kundgiør en Helgens Død." P. H. Fris mann. "Hvor hans Gierninger blive kunds giorte." Mynster. — Kundgiørelse, en. 1. den Handling at kundgiøre noget. "Fire Dage, p. hvilke Folket, uden nogen Kunds giørelse, kom sammen." O. Guldb. 2. et Skrift, hvori noget kundgiøres. En K. af Øvrigheden. En skriftlig Kundgiørelse.
Kunde, en. [T. der Kunde.] en Pers son, der sædvanligen handler med en vis Kiøbmand, lader arbeide hos en Haands værksmand, ell. overhovedet jævnligen giver een Penge at fortiene; i Forholdet til den sidste. Han er een af mine Kunder. En ny Kunde. (I Talespr. og dagl. Tale.)
Kundskab, en. pl.-er. 1. Kiendskab til Personer, Bekiendtskab. (A. S. Vedel.) "Han havde megen Kundskab m. Greven." P. Claussen. "At komme i K. med een." Colding. (Ordets oprindelige, men nu fors ældede Bemærkelse.) 2. Efterretning. At bringe, give, indhente K. om en Sag. 3. Kiendskab til Ting, det, at kiende, vide, have erfaret, lært noget. At have K. i en Ting. (I ældre Skr. Kundskab paa noget. "Han haver givet mig en sand Kundskab paa alle Ting, som ere til." Viisd. Bog. 7. 17.) — "Kundskab har man, naar man veed noget, naar man har lært og erfaret

noget. Det, som een veed at fortælle om en viis Ting, det er hans Kundskab" (om denne Ting.) Sporon. Historisk Kundskab om noget. Sprogkundskab, Verdenskundskab, Naturkundskab. (jvf. Indsigt, Kyndighed, Videnskab.) En Mand af mange, af store, af grundige Kundskaber. (Man siger derimod ikke: en Mand af Kundskab; men: en Mand af Erfaring.) 4. Vidnesbyrd. "Præsternes Kundskaber." D. Lov. En Haandværkssvends K. ɔ: hans Vidnesbyrd fra Lauget. 5. Speiden. At gaae paa Kundskab. (Langeb.) At stikke een ud p. Kundskab. A. S. Vedel. (forældet; ligesom Substant. en Kundskaber, Speider.) = Kundskabsdrift, en. Drift til at erhverve sig Kundskaber. (Mynster.) Kundskabsfrugt, en. Frugt, Virkning af K. (Ohlenschl.) kundskabsgiddsk, adj. meget begierlig efter Kundskab. (Evald. Skr. IV. 348.) Kundskabsmand, en. den, som gaaer ud paa Kundskab (5); en Speider. "Han holdt Kundskabsmænd rundt omkring p. Landet." Malling. Kundskabsvæsen, et. hvad der hører til Kundskab i Alm. eller i et vist enkelt Fag. Det lærde Kundskabsvæsen.

Kunne, v. n. (intrans.) jeg kan (vi kan ell. kunne; det sidste ikkun i Skriftsproget.) imp. kunde; part. kunnet. (har.) [Isl. kunna.] A. 1. i Alm. have Evne, Mulighed til, formaae. (Ogsaa om livløse Gienstande.) Jeg vil gaae saa langt jeg kan. "Altid bare de meest, som bedst kunde." Kampmann. Den Steen, man ei kan løfte, maa man lade ligge. Hvad een ikke kan, det kunne flere. "Mod dem din Vælde intet kan." S. Staffeldt. Jeg har kunnet giøre det, da jeg var yngre. At ville er eet, at kunne et andet. Det kan vel skee. Det kunde vel træffe sig. Det, som kan skee, er muligt. Loftet kan nu ikke falde ned. (Ogsaa om den Evne, man forudsætter som mulig. Han kunde have været her for længe siden. Det kunde jeg have sagt dem.) 2. i Særd. a) være i Stand til, være dygtig til, have Færdighed i noget. Drengen begynder at kunne læse. Han kan godt ride, dandse, tale Fransk. b) have juridisk ell. moralsk Evne, ikke hindres, tilbageholdes ved Ret ell. Pligt. (sædvanl. i negtende Sætninger.) Det kan Ingen forbyde mig. Det er en Rettighed, som Ingen kan giøre mig stridig. Saaledes kan en retskaffen Mand ikke handle. Man kan ikke fordre meer af ham. Den, som kan taale en saadan Spot, har liden Æresfølelse. Han kunde ikke (giøre) andet. Jeg kunde ikke andet end gaae hen til ham ɔ: der var en Nødvendighed i. c) have Lov til; være beføiet til ved en Tilladelse. Man kan (tør) vel see paa hende, uden at fornærme hende. Han kan gaae naar han vil. For mig kan (maa) han komme der saa tidt han vil. (Ogsaa naar man ligesom paalægger een [illegible] Du kan gierne sige ham, at o. s. v. Du [illegible] troe mig, han er ikke din Ven.) B. [illegible] kiende, forstaae, have Kundskab om, [illegible] lært. (s. ovenfor 2. a.) At kunne [illegible] Latin, Tydsk (forstaae det; uden derfor [illegible] tid at kunne tale det.) Dette Barn [illegible] meget for sin Alder. Det har jeg kunnet siden jeg var et Barn. At kunne (fremsige) noget udenad. Drengen kunde ikke sin [illegible]

Kuppel, en. pl. Kupler. Tag, [illegible] som en huul Halvkugle, eller [illegible] denne Stikkelse; Hielmtag, Kuglehvælving.

Kurfyrste, en. s. Churfyrste.

Kure, v. n. 1. [Isl. kyrr, rolig; [illegible] Ro; kura, ligge i Ro.] holde sig i [illegible] hed. At sidde hiemme og kure. ([illegible] Hønen kurer over sine Kyllinger. "[illegible] som en Høne p. Æg ell. Kylling." [illegible] hare. Colding. (Heraf ogsaa det [illegible] n. s. Kure, en Vægter, udsat [illegible] D. Riimkrøn. Arreboe. Hexaem. 42.)

Kurre, en. pl. -r. Knude, [illegible] En K. paa Traaden. "Vor Tid [illegible] Kurrer af Haab og af Frygt." Baggesen. (At kurre, v. n. faae Kurrer. Traaden kurrer. Langebek.)

Kurre, v. n. 1. (har.) [T. girren] om Duernes egne Lyd. "See den [illegible] Turteldue kurrende p. Grenen staaer." J. L. Heiberg. (Digte. 1819. S. 24.) — Deraf: Kurren, en. Duernes Kurren.

Kurv. en. pl. -e. [Isl. Körf. N. S. [illegible] et Giemsel, flettet af Riis, Straa, [illegible] ell. desl., med ell. uden Laag. At binde, [illegible] Kurve. En Brændekurv, Brødkurv, [illegible] dekurv, Madkurv, Vaskekurv, m. fl. [illegible] faae Kurven ɔ: faae Afslag af et [illegible] timmer, man frier til. At give een [illegible] ven, give en Frier Nei. = Kurvearbeide, et. flettet Arbeide, saaledes, som et [illegible] geligt t. Kurve. Kurvearbeidet p. en [illegible] Kurvebinder, en. Kurvemager. Kurvebro, en. Bro, af Riisknipper ell. Faskiner, som kastes over Grave ell. Moradser. ([illegible] Kurvefading, en. Fading ell. Overdeel [illegible] en Vogn af Kurvearbeid. Kurveflaske, en. En F. med Overtræk, flettet af [illegible] ell. tynde Vidier, for at bevare den [illegible] slaaes i Stykker. Kurvefletning, en. Gierningen at flette Kurve. Kurveflet[illegible] ter, en. Kurvemager. (Ingem.) Kurvehank, en. Hank til at bære en Kurv [illegible] Kurvekram, en. alleslags Kurvemagerarbeide. Kurvemaatte, en. [illegible] af Kurvearbeide. Kurvemager, en. den, som giør Kurve til Salg. Kurvepil, en. Et Piletræ, hvis Grene ere tienlige til Kurvefletning. Kurvequist, en. pl. -e. Qviste, som bruges til Kurvearbeide. (Olufsen.) Kurveseng, en. Seng af Kurvearbeide. Kurvevogn, en. [illegible]

stig Syening, der ligner Fletning. At
rke Linned med Kurvesting. (V. S. O.)
rvevogn, en. V. med Kurvefading.
f. Fiællevogn.) Kurvevugge, en.
som heel er af Kurvearbeide. = Kurv-
d, en. Saameget der gaaer i en Kurv.
Kurvfuld Hs.
Kuske, v. a. 1. [af kue.] bringe til at
ze ell. holde sig rolig (f. Ex. en Hund);
aa figurl. for: kue, tvinge til Lydighed.
Tale.) "Koner, der ikke mere lade dem
ke efter urimelige Mænds Godtbefin-
nde." Rahb. (D. Tilsk. XI. 320.)
Kutter, en. pl. -e. [E. Cutter.] Et
ags smaae, tomastede, letseilende Krigs-
ie.
Kutting, en. pl. -er. en liden Tønde
. Vimpel (til Brændeviin) i det mindste
a 4 Potter. (V. S. O.)
Kuulgrave, v. a. f. Kule.
Kur, en. pl. -er. [T. der Kur.] en Part
i Biergværk, en Grubelod.
Kydsk, adj. [T. keusch. Holl. kuisch;
stus. Egentl. maaskee reen. jvf. H. kni-
hen, at tenfe.] afholden, maadeholden
at tilfredsstille Kiønsdriften. (s. bluffær-
g, tugtig, ærbar.) = Kydskhed, en.
. pl. den Egenskab, at være kydsk. "De
aatte gifte sig, naar Nogen ikke havde
ydskheds Gaver." Coldings K. Histor.
Kydskhed kaldes Sædeligheden i Kiøns-
rholdet, m. Hensyn t. den moralske Kraft
r viser sig i at beherske Kiønsdriften."
Müller. (jvf. Blufærdighed, Tugtighed.)
Kyle, v. a. 1. kaste, især m. en stærk,
oldsom Fart. At kyle noget ud af Vinduet.
Kylling, en. pl. -er. [Isl. Kyklingr]
ngen af en Høne. En Hanekylling, Høne-
ylling. At udruge Kyllinger. = Kyllin-
ebræt, et. B. med smaa Huller, hvori
yllinger gives Vand og Æde. Kyllin-
ebuur, et. B. hvorunder Kyllinger under-
den opfødes imedens de ere smaa. Kyl-
ngehøne ell. Kyllinghøne, en. H. som
ar en Flok Kyllinger. Kyllingemad,
. Gryn ell. Grød, som gives spæde Kyl-
nger at æde. (Moth.) Kyllingesorg,
. ringe, ubetydelig Sorg. Kyllingetid,
. den Tid paa Aaret, da Kyllinger især
lete at udlægges.
Kynde, en. ud. pl. 1. Kundskab, Indsigt,
Kyndighed. "Sandsigende Kynde." Bagg.
. Bekiendtskab. At komme i Kynde m. een.
forældet, ligesom flere andre Bemærkelser,
aasom: Art, Charakteer; Skik, Sædvane.
(L. S. Vedel.)
Kynde, v. a. 2. give tilkiende, forkynde
(som nu bruges.) "Dommeren skal kynde
ham fredløs." Hvitfeldt.
Kyndelmisse, en. [af Isl. *Kyndill*, Lys.]
en Festdag i den catholske Kirke (d. 2 Fe-
bruar), da Lys til Brug i Kirkerne og ved
Optog indviedes. — Kyndelmisseknude,
hos Almuen: streng Frost, som undertiden
indfalder ved Kyndelmissetid.

Kynder, n. s. pl. smertefulde Forvars-
ler hos den fødende Qvinde; Veer. (Moth.
Sartorph.)
Kyndig, adj. [Isl. kunnugr, bekiendt;
kyndugr, listig.] 1. som har Kundskab
om, Indsigt i en Ting, er vel bekiendt
med; forfaren. "Ved Kundskab er en Mand
kyndig; en kyndig Mand er den, som be-
sidder Kundskab." Sporon. At være kyndig
i en Videnskab, i Lov og Ret. Deraf:
krigskyndig, konstkyndig, lovkyndig, natur-
kyndig, sprogkyndig, søkyndig, m. fl. 2.
bekiendt, kundbar. En kyndig Sag. Det
er landkyndigt ɔ: bekiendt over alt Landet.
(Moth.) = Kyndighed, en. den Egenskab,
at være kyndig; Forfarenhed.
Kynding, en. pl. -e. den, som man har
Kiendskab til; en Bekiendt. "De ledte efter
ham iblandt Slægtinge og Kyndinge."
Luc. 2. 44. (Taussen. pl. Kyndinger. B.
Thott. I. 93.)
Kype, en. pl. -r. En stor Kiedel til
Uldsfarvning; en Blaafarvekiedel.
Kyper, en. pl. -e. [N. S. Küper.] en
Svend hos Viintappere, som forstaaer at
tappe og omgaaes m. Vine; en Viinkyper.
Kyrads eller Kyras, en. pl. -er, -ser.
[T. Kuraß. Fr. cuirace.] et Har-
nisk, Brystpandser (af Jern eller Læder.)
Deraf: Kyrasseer ell. Kyrasseter, en. Ryt-
ter med Harnisk, som hører til det svære
Rytteri. Kyrasseerhest, Kyrasseerregi-
ment, o. fl.
Kys, et. pl. d. s. [A. S. Coss. E. Kis.
T. Kuß.] et Tryk med Munden paa et
Legeme, især paa en Andens Mund. At
byde, give een et Kys. (s. kysse.)
Kyse, en. pl. -r. [af uvis Oprindelse.]
en stor fremstaaende (i Alm. sort) Qvin-
dehætte, liig en Fruentimmerhat, hvis Pul
og Skygge gaae i eet.
Kyse, v. a. kos. (sieldnere: kysede, V.
S. O. kyste. Baggesen.) kyset. [jvf. det
gl. Sv. Kuse, 2: hos Ihre.] skramme,
giøre ræd, sætte Skræk i. "Deres Hensigt
er ikke saa meget at kyse de Mægtige selv,
som at opægge Mængden imod dem." Rahb.
At kyse Tyve bort. "Den kyses ei fra Lo-
vens Bistand bort." Rein. At kyse een fra
noget. "I Stedet for at kyse dem fra Ar-
beidsomhed v. Haardhed og Tvang." Ramb-
mann. Han lod sig kyse (forskrække.)
Kysse, v. a. 1. give Kys, trykke Mun-
den p. noget, særdeles p. en andens Mund.
At kysse een paa Haanden, paa Mun-
den, paa Kinden. Han kyssede hendes
Haand. At kysse Pavens Fod. — Der-
af: Kyssen, en. ud. pl. = kyssekiær, kysse-
lysten, adj. som er meget for at kysse.
Kysseleg, en. Juleleg, hvori der kysses.
(Langebek.) Kysselyst, en. Attraa efter

at kysse. kyssesyg, adj. meget kysselysten. = Kysses, v. n. pass. kysse hinanden. De kyssedes da de sagde hinanden farvel.

Kyst, en. pl.-er. [T. Küste. E. Coast. M. A. Lat. costa.] den Deel af et Land, der strækker sig langs m. Havet; Søkant. (Ved Kyst forstaaes dog ofte ikke blot Strand eller Strandbred, men tillige en Deel af det tilgrændsende Land.) "Kysten gaaer høiere op i Landet, end Strandbredden, og tænkes mere i sin Udstrækning, end blot i sit Forhold til Havet." Müller. At gaae i Land p. en K. At seile langs m. Kysterne. "Paa Danmarks minderige Kyst spaae Farer selv kun Roes og Lyst." Evald. = Kystbaad, en. B. som bruges til at seile langs ad, ell. i Nærheden af Kyster. Kystbefalingsmand, en. Anfører f. Kystværnet. Kystfarer, en. et lidet Fartøi, som især bruges til Kystfart. (I Sørd. et Skib der farer p. Kysten Guinea.) Kystfart, en. Seilads langs m. et Lands Kyster. Kystfiskeri, et. F. som drives i Nærheden af Kysterne. Kysthandel, en. H. som drives p. et Lands Kyster, ell. v. Kystfart. Kystladning, en. Skibsladning, som indtages p. en Kyst. Kystland, et. Et smalt Land, der, i en betydelig Længde paa den ene Side grændser til Havet, og ligesom blot bestaaer af Kyster. "Hvor der tales om Kysten Guinea, ell. den malabariske Kyst, der menes Kystlande." Nord. Tidsskr. III. 70. Kystmilits, en. s. Kystværn, 2. Kystseilads, en. Kystfart. Kyststad, en. Stad, som ligger enten lige ved Strandbredden, eller i Nærheden af denne, ikke meget høit oppe i Landet. Kyststrækning, en. En vis Deel, Strækning af et Lands Kyster. Kysttog, et. Søtog langs m. en Kyst. Kystvagt, en. V. som sættes langs m. Kysterne; Strandvagt. Kystvogter, en. den, som er sat t. at vogte en Kyst mod fiendtligt Anfald. Kystværn, et. 1. i Alm. det, som hører t. Kysters Forsvar mod Angreb fra Søsiden. At anlægge Skandser til K.; sætte Kystværnet i god Stand. 2. i Sørd. væbnede Folk, som ere bestemte til at forsvare Kysterne. At anføre Kystværnet. (s. Landeværn.)

Kyvle, v. a. s. kyle.

Kægle, s. Kiævle.

Kælve, v. n. 1. (af Kalv.) føde en Kalv. Koen har kælvet idag. — Kælvetid, en. Tiden, naar en Ko kælver.

Kæmme, v. a. 1. [af Kam.] rede med en Kam. At kæmme sit Haar. At rede Haaret (m. en aaben Kam, Redekam) og siden kæmme det (m. en tæt Kam, Kæmmekam.) At kæmme Hestens Man. At kæmme Uld. At kæmme sin Pidsk ud. — Deraf: Kæmmen, Kæmning, en. = Kæmmekam, en. K. hvis Tænder sidde ganske tæt.

Kæmner, en. pl.-e. [Af det T. Kämmerer. M. A. Lat. camerarius.] en Embedsmand, der har Opsyn m. visse offentlige el. private Kasser, og fører Regnskab over samme; særdeles i større Stæder, ved vigtige Toldsteder, eller ved en fyrstelig Persons Hofstat. Kiøbenhavns Kæmner. (Jvf. D. Lov. III. 5. 1.) Kæmner (ogsaa Kæmmerer) ved Øresunds Toldbod. — Deraf: Kæmnerembede, Kæmnerkasse, Kæmnerregnskab. — Kæmneri, d. s. s. Kæmnerregnskab. (D. Lov.)

Kæmpe, en. pl.-r. [Isl. Kappi, Kempa.] 1. en Stridsmand, Helt. (heros.) Den af Evald brugte Form Kæmper [illegible] sing.) er usædvanlig. 2. et Menneske [illegible] meer end almindelig Størrelse; en Jætte. (gigas.) Denne Bemærkelse (som ogsaa) finder Sted i mange Sammensætninger, hvor Ordet har adjectivisk Betydning, (f. Ex. Kæmpefod, Kæmpehaand, Kæmpehøide, Kæmpeskridt, Kæmpestørrelse, o. fl.) er den mest brugelige. = Kæmpeart, en. Kæmpes Natur, Egenskab. "Stum, men fast af K." Øhlenschl. Kæmpebillede, et. B. i Kæmpestørrelse, colossalt Billede; Colos. (Langeb.) Kæmpedysse, en. steensat Jordhøi, hvori man i Oldtiden begrov Helte og udmærkede Mænd; Kæmpehøi, Kæmpegrav. Kæmpefolk, et. Et Folk af Kæmper; figurl. et tappert, mægtigt Folk. "Et herligt, trofast, tappert Kæmpefolk." Øhlenschl. Kæmpegang, en. Gang, som en Kæmpes; figurl. og poet. ualmindelig stor og mægtig Daad eller Fremgang. "Hør egen Skialdesang om dine Fædres Kæmpegang." S. Bircher. "Alverdens Herres Kæmpegang." Samme. Kæmpegrav, en. s. Kæmpehøi. Kæmpehøi, en. d. s. s. Kæmpedysse. kæmpehøi, adj. ualmindelig høi. Kæmpehøide, en. ualmindelig Legemshøide; colossal Høide. Kæmpekraft, en. ualmindelig Legemsstyrke. Kæmpekrop, en. (C. Frimann.) Kæmpeland, et. Land beboet af Kæmper ell. Jetter. (Øhlenschl.) Kæmpelav, et. Selskab, Samfund af Kæmper. (Grundtvig.) kæmpeliig, adj. i Størrelse, Skabning ell. Mod og [illegible] dom liig i K. (Langeb.) Kæmpemod, et. mandigt og ubøieligt Mod. Kæmpemuur, en. ualmindelig svær og stærk Muur. kæmpemæssig, adj. d. s. s. kæmpeliig, colossal. Kæmpeold, en. En Kæmpetid. (Grundtv.) Kæmpesal, en. Sal, hvor Kæmper, Helte opholde sig. (Øhlenschl.) Kæmpesang, en. Kæmpevise. (Grundtv.) Kæmpesind, et. mandigt Sind, heltemod. "At bøie saa det stærke Kæmpesind." Grundtv. Kæmpeskare, en. Skare, Flok af Kæmper. Kæmpeskridt, et. ualmindelig langt Skridt; figurl. i pl. for en umærket Fremgang i nogen [illegible]

ultur. Kæmpeslag, et. vældigt Slag. slaae K. Kæmpeslægt, en. Slægt Kæmper ell. Helte; Kæmpeæt. "Hvilken amme, hvilken herlig Kæmpeslægt!" lenschl. Kæmpestamme, en; Kæmpeæt. (Øhlenschl.) Kæmpestene, pl. ualndelig store Stene, som findes p. Marken. oth.) Kæmpestrid, en. Strid imeln Jetter, Kæmper. Kæmpestyrke, en. æmpekraft. kæmpestærk, adj. ualminlig stærk, stærk som en K. Kæmperrelse, en. ualmindelig, colossal Størlse. Kæmpestøtte, en. colossal Støtte, æmpebillede. (Langeb.) Kæmpesundd, en. ualmindelig stærk og varig Sundd. (Tode.) Kæmpesværd, et. ualminlig stort Sværd; en Kæmpes Sværd. æmpetid, en. pl.-er. den Tid, da Kæmr og Jetter, ell. vældige Krigshelte vare alindelige; Heltealder; Jettetid. Kæmviis, en. Kæmpers Skik, Maade, Sædne; Kæmpeskik. Kæmpevise, en. avn p. de gamle danske Folkeviser. "De mle Kæmpeviser, som ikkun Kiærlighed Mod og Troskab priser." Grundtvig. æmpevælde, en. mægtig, uimodstaaelig ælde. "Giv os Naturen i sin Kæmpeælde." Bagg. Kæmpeværk, et. Værk, m kræver ualmindelig Kraft, Møie og rbeide. Kæmpeæt, en. Kæmpeslægt, æmpestamme. "En Drot af Kæmpeæt." rundtvig.

Kæmpe, v.n.1. (har.) [s. Kamp.] stride, gte, prøve Styrke m. een. At kæmpe for sit ædreland; kæmpe imod Fordom. (Ogsaa t. i Udtrykket: at kæmpe en Kamp.) Subst. en Kæmper (Helt, Stridsmand), m findes hos Evald, og hvoraf Øhlenhlæger har dannet Kæmperhaand, Kæmrleg, er ellers ei brugeligt.]

Kæphøi, adj. (B.S.O.) s. kiephøi.

Kær, et. pl. d. s. [Isl. *Kiórr.*] en Sump, lose, et stillestaaende Vand. (s. Gadekær.) - Kær br. oftest om et dybere Jordsmon, or Vandsamlingen er større; Mose om vidtløftigere sid Jordstrækning. Sump baade enhver Vandsamling p. et Sted, or den ikke burde være (Grubesump, ieldersump), og d. s. s. Mose. Morads gierne om et muddret, sølet Uføre. = ærager, en. Moseager; eller Ager, som gger v. et Kær. (Moth.) Kærand, en. Slags Vildand; Sumpand. Anas palstris. Kærblomst, en. B. som voxer Moser. Kærdynd, et. Mosedynd, umpdynd. Kærgræs, et. Mosegræs. ærjord, en. Mosejord. Kærsiv, et. d. s. Siv, der voxe v. Bredden af Kær.

Kære, v.n.1. (har.) klage, beklage sig, age over; anklage. (forældet. A.S. ceaan. Sv. kära.) — Deraf: Kæremaal, Klage, Klagemaal.

Kærre, en. pl. -r. en liden Vogn; en Karre. (s. dette Ord.)

Kærling, en. s. Kiærling.

Kærv ell. Kærve, en. d. s. s. Skaar, Indsnit. (Moth.) jvf. v. karve.

Køgemester, en. pl.-e. [af køge.] kaldtes tilforn en Hofbetient, der havde Tilsyn m. Kiøkkenet og Madens Tillavning; ell. en Skaffer v. Bryllupper og høitidelige Maaltider.

Køl, adj. bruges undertiden (i dagl. Tale) for: kølig; og forekommer hos nyere Digtere. "Eders dunkle, milde, køle Boligs stille, dybe Skiød." Baggesen. (Dans. II. 358.)

Køle, en. ub. pl. [Isl. Kal.] Luftens kølige Beskaffenhed; en sval Vind, et Vindpust i Seilene tilsøes. (Moth.) "Vestenvindens Køle." Baggesen.

Køle, v. a. 1. [Isl. kæla.] giøre kold ell. kølig, svale. At køle Viin. Det køler Blodet. (s. afkøle.) En kølende Drik, et kølende Pulver. — figurl. om at formindske heftige Sindsbevægelser. At køle sin Harme, sin Vrede, sit Sind. Kiærligheden vil nok køles. = Køledrik, en. svalende Drik, Svaledrik. Kølefad, et. Fad ell. Kar, hvori noget afkøles; Kølekar. Kølemiddel, et. kølende Middel. Kølepande, en. Pande ell. flad Kiedel (f. Ex. i Sukkersyderier) hvori noget afkøles. Køleplaster, et. og Kølesalve, en. kølende Plaster, Salve. Kølestok, en. et stort, fladt Kølekar i Bryggerier. Kølesvaber, en. til Skibs: en Svaber (Kost) hvormed stænkes Vand p. Kanonerne f. at køle dem. Køletrug, et. T. hvori Smedene køle gloende Jern. Køletønde, en. (i Brænderier.) s. Svaletønde. Kølevand, et. V. hvori noget afkøles; f. Ex. glødet Metal. (Øhlenschl. Baldur.)

Kølig, adj. noget kold, sval; svalende. — Deraf: Kølighed, en. ub. pl. Luftens, Værelsets Kølighed.

Køling, en. 1. Handlingen at køle ell. afkøle noget. 2. Beskaffenheden at være køl eller kølig; Svale. (Aftenkøling.) 3. en sagte Vind. (Moth.)

1. Kølle, en. pl. -r. [efter den ældre Skrivemaade: Kølve; Isl. Kylna.] en Ovn med muret Flade, hvorpaa Korn, som har været lagt i Støb, udbredes for at tørre og giøre det til Malt v. Hielp af Varmen. = Køllebiørn, en. En liden Hvælving m. aabne Huller, hvor Røgen farer ind fra Kølleræret, for at dæmpe Gnisterne og Ildens Magt. (Moth. Forordn. 9 Mai 1749.) s. Biørn, 2. køllebrændt, adj. v. kaldes det Malt, som af for stærk Hede er svedet p. Køllen. (køllebranket.) Kølledør, en. Døren ind t. Køllens Ovn. Køllefiæl, en. pl.-e. Brædder m. Huller i, hvorpaa Kornet lægges p. Køllen. Kølleslager, pl. Pla-

der af Kobber ell. Jern, ell. flettede Vidier, der bruges som Kollesiæle. **Kolleild**, en. Ild af stort Brænde under Kollen. **Kollemalt**, et. M. som er tørret paa en Kolle (til Forskiel fra: vindtørret Malt og Kakkelovnsmalt.) **Kollerør**, et. muret Rør, som gaaer op fra Ildstedet til Kollebiørnen. **kolletørret**, adj. v. tørret paa en Kolle.

2. **Kølle**, en. pl. –r. [tilforn Kolve. Isl. Kylfa.] 1. et Slagvaaben, bestaaende af en svær Stok, som bliver tykkere mod Enden, ell. ender sig m. en rundagtig Knub; en Stridskølle. 2. det bageste tykke Been eller Laar af et slagtet Dyr. En Dyrekølle, Kalvekølle, Lammekølle. = **Køllebeen**, et. kaldes to Been for paa Brystet. Ossa claviculæ. (Moth.) **kølledannet**, adj. v. i Skikkelse liig en Kølle. **Køllebrager**, en. den, som fører en Stridskølle. **Køllehoved**, et. den tykke Ende ell. Knub p. en Kølle. **Køllehug**, et. Hug, Slag med en Kølle. "Køllehug og Kandebrik de svige ikke." Ordspr. (P. Syv.) **Kølleskaft**, et. den Deel af Køllen, hvorved den føres i Haanden. **Køllesl**[a]g, [...] Køllehug. **Køllesvamp**, en. En Sl[ægt] af langagtige Jordsvampe. (Clavaria)

Køllert, en. pl. –er. [T. Koller.] [...] Slags Læder-Harnisk eller Kyrads, [...] Ærmer, som bedækkede Bryst og Ryg, [...] brugtes meget tilforn af Rytteriet.

Kølne, v. n. 1. (er.) [jvf. Kol og Kol[d]] blive kold, afkøles; (sielden; ligesom [...] n. pass. at kølnes.) "En Midkiærhed, [...] ikke kølnede hos ham indtil hans Livs sid[ste] Øieblik." Wandal. Mindesm. II. 244.

Kønrøg, en. ud. pl. [N. S. Keen-rook. T. Kienruss.] et sort Farve[stof], som faaes af den Sod, der sætter sig i [...]nen ell. Skorstenen, hvor fedt Gran- el[ler] Fyrretræ antændes. (Kønrøgovn.)

Køter, en. pl. –e. (Tydsk.) Navn, [...] gives de almindelige Gaardhunde. "Dr[...] Køter, som tillige betegner en Bondeh[und], hører ogsaa til de Skieldsord, som ere [...]tede fra Dyrene." P. E. Müller.

L.

Laad (Skarptonet) eller **Lod**, et. ud. pl. [Isl. Lód.] 1. fiin Uld; egentl. Vinteruld; ell. den Uld, der om Vaaren af sig selv falder af Faarene. ["Sommeruld kaldes (af Almuen) To ell. Tou." Moth.] 2. "Laad kaldes den Uld, der faaes v. Foraarsklipningen af Faar, som klippes to Gange om Aaret; den er af mindre Værdi, end Ulden." Olufsen. Landoec. 2 Udg. 441. 3. fine, uldagtige Haar, f. Ex. paa visse Frugter og Planter; Duun p. Hagen. = **laadhaaret**, adj. duunhaaret. (Moth.)

Laadden, adj. ell. lodden, som det oftest skrives, pl. laadne ell. lodne. [af Laad. Isl. lodinn.] besat, bedækket m. Laad, m. fiin Uld ell. uldagtige Haar; hirsutus. En laadden Hue (som er besat med Foerværk eller Uldskind.) En laadden Hund; laadden p. Kroppen (modsættes glat ell. glathaaret.) "Man skal ei Alt svie, som loddent er." Ordspr. "Hans Hænder vare laadne, som Esaus." 1 Moseb. 27. 23. [I Bib. af 1550 skrives det laaen (og lyder i Almuens Udtale ofte løien;) i sildigere Bibeloverf. for det meste laaden og laadne.] = Heraf n. s. **Laaddenhed**, en.

Laag, et. pl. d. s. [Isl. Lok.] Dækkel, Lukke, p. en Daase, Æske, Kruus, Kiste ell. lignende Ting. Et Kruus m. Sølvlaag. Kistelaag, Æskelaag, Kandelaag. = **Laagbænk**, en. Kistebænk, Slagbænk. (Rostgaard.) **Laagkande**, en. Kande ell. Kruus m. Laag paa. **laagløs**, adj. som er uden Laag. (V. S. O.)

Laage, en. pl. –r. en liden Dør [...] p. en Indhegning.) En L. i Plankeværket, i Muren. En Havelaage. En L. i [en] Port (som kan oplukkes, uden at hele [Por]ten behøver det.) En L. ved Siden af [en] Port. (Laage kaldes ogsaa en Dør, [som] er deelt paa tværs, f. Ex. en Staldlaage.) jvf. Luge, Lem og Led.

Laan, et. pl. d. s. [Isl. Lán.] 1. Gi[er]ningen at laane. L. til Brug (commodatum.) L. til Eie (mutuum.) At bringe et Laan i Stand, slutte et L., aabne et Laan i Banken. 2. det som laanes, [den] laante Ting. At giøre Laan (laane hos Andre.) "Laan bør gaae lydeløst hiem." Ordspr. At tilbagebetale ell. betale et L. Til Laans ɔ: som et Laan. At have noget til Laans. "Den, som tager til Laans, er den Mands Tiener, som udlaaner." Ordspr. 22. 7. = **laanløs**, adj. som er uden Gield; gieldfri. (Gerner.) **Laantager**, en. den, som tager noget til Laans af en anden; en Laaner. (modsat. Udlaaneren.) "Forkommer den laante Ting v. Laantagerens Forseelse, da er han pligtig at svare dertil." Schytte.

Laane, v. a. 2. [Isl. lána.] 1. mod[...] tage en Andens Eiendom, enten til Brug for en Tid, imod at give den selv tilbage (Laan til Brug), ell. til Nydelse, imod at

ve igien (betale) en Ting af samme Slags er Værdi (Laan til Eie.) At laane en est af een. At laane Penge. Han laante Brød hos Naboen. "Laant Guld ven- s til Bly." — "Man laaner sin Ben kræver sin Uven." Ordspr. — figurl. ette Udtryk er laant af (hos) en gam- el Forfatter. At laane Huus ɔ: tage d paa en Reise i et fremmedt Huus, for søge Natteleie, Ly mod Uveir, eller esl. 2. give en anden noget til Brug, t. aans; laane ud. Jeg laante ham min verkiole. "Ingen giver sig selv noget, gesaa lidt som han laaner sig noget." B. hott. At laane (laane ud) p. Pant. Han ar laant mange Penge ud (bort.) (jvf. orge, forstrække.) "At laane betyder, at Tingen, enten den samme, ell. en ligedan, al gives (Udlaaneren) igien; at borge etyder, at den bør engang siden p. en ell. nden Maade betales." Sporon. (jvf. be- roe, 2. — Det hedder derfor: "Man kan orge en Mand et Kruus Øl, medens han rikker det." Ligeledes: "Gud kan vel borge en et Skielmsstykke." P. Syvs Ordspr. I. 254.) 3. i dagl. Tale: række een det, an ei kan naae. = Laanebank, en. B. vor Penge kunne faaes til Laans mod Hy- othek. Laanegods, et. Ting man har t. aans for at bruge. (Moth.) Laanehuus, t. Huus, Indretning, hvor Trængende, mod Pant og Renter, kunne faae Penge til Laans. Laanekorn, en. laant Korn til Sæd eller Spise. Laanesum, en. den Sum Penge, et Laan udgiør. Laane- sætning, en. Sætning, som tages fra een Videnskab til Oplysning af en anden. = Laaner, en. pl. -e. d. s. s. Laantager.

Laar, et. pl. d. s. [Isl. Lær, Læri.] den Deel af Legemet, som er imellem Hof- ten og Knæet. — At sidde Laaret af een: Talemaade om alt for flittige Besøgere, eller brydsomme Venner. "Saa at de nu, som Ordsproget siger, ere færdige til at sidde Laaret af os." Rahbek. (D. Til- skuer. VI. 420.) "Man maa vel sidde sin Ven nær; men dog ei sidde Laaret af ham." Moth. — Ogsaa om Dyr (f. Ex. Lammelaar); skiøndt til disse ogsaa haves andre Benævnelser. (s. Bov, Kølle, Skinke.) "Kan I ei Forskiel see p. Svine- laar og Laar af Faar?" Wessel. — uegentl. om det, som skiuler Laarene; f. Ex. Buxelaar. = Laarbeen, et. Benet, som forbinder Hoften m. Knæet. Laarbov, en. det Tykke af Laaret. (Hyitf. s. Bov.) Laar- brok, et. et Slags Lyskebrok. Hernia cru- ralis. Laarbrud, et. Brud af Laarbe- net. Laarkrig, en. den Bugt, Huul- ning, Krig, som Laaret danner m. Bugen; Lyske. Laarskinne, en. den Deel af et Harnisk, som bedækker Laaret. Laar- stykke, et. Kiødet af et slagtet Kreatur, som hører til Laaret. laarstærk, adj. stør, fær af Laar. laartyk, adj. som har Tykkelsen af et Laar hos Mennesket.

Laaring, en. pl. -er. kaldes den Run- ding, et Skib har nedentil, agter paa Si- derne; hvoraf de Fartøier, som hænge her under Jollebomme, kaldes Laaringsfar- tøier.

Laas, en. pl. -e. [Isl. Lás.] 1. en Indretning af Metal, med Spændefieder, som tiener til Lukkelse for Døre, Skabe, Kister, o. desl., enten ved at slaaes fast, ell. ved at hænges for i en Krampe (Hænge- laas.) Laasen lukkes op og i v. en Nøgle. At sætte L. for noget. At lukke i Laas. "Døren lukkes haardt i Laas for fandsør Mand." Ordspr. (P. Syv. 1. 375.) At holde noget under Laas. Det er under Laas og Lukke. "Findes de Koster, som man haver lyst efter, under Bondens Laas." D. Lov. VI. 17. 17. Han slog Døren i L. Døren er i Laas ɔ: lukket v. Laasen. (jvf. Bag- laas.) 2. Redskab paa et Skydevaaben, hvorved Fængkruddet antændes. Pistollaas. Geværlaas. 3. forældet er den figurl. Be- mærkelse, hvori Ordet tilforn brugtes i Lov- kyndigheden for: endelig Dom og Indfør- sel (Execution) i Gieldssager (hvoraf Laa- sebrev.) = a) Laasblik (eller Laaseblik), et. den tynde Plade, hvorpaa Laasens Dele ere anbragte. Laasbue ell. Laasebue, en. et Slags tilforn brugelige Buer med Laas, hvorved Pilen aftryktes. Laas- fieder, en. Fieder af sammenrullet Staal inden i en Laas. Laasgang ell. Laase- gang, en. de Stykker inden i en Laas, hvortil de indskaarne Aabninger i Nøgle- kammen passe; ogsaa: Laasgænge. Laas- knude ell. Laaseknude, en. En K. som ikke ell. meget vanskelig kan opløses, "en Val- knude." Moth. Laashane, en. H. paa en Geværlaas. Laastrykker, en. et Haand- fang, hvorved Skodden i en Laas omdreies, for at lukke en Dør op eller i. b) Laas- sepung, en. P. med Laas for. Laase- skrue, en. Skrue, hvormed en Laas eller Delene i samme sættes fast. Laasesmed, en. S. som især befatter sig med at giøre Laase og Nøgler. Laasesøm, et. pl. d. s. smaa Søm, hvormed Laase slaaes fast.

Laase, v. a. og n. 1. lukke med Laas; sætte Laas for. At laase f. sine Giemmer. At laase en Dør. At laase op, laase i. (V. S. O.)

Lab, en. (forttonet.) pl. Labber. en Dyrefod. (særd. om Biørnen.)

Labe, v. a. 1. [A. S. lapian, slikke.] bringe noget flydende ind i Munden ved Hielp af Tungen; sløbe som Katten og Hunden. Katten laber Melk. — Deraf: Laben, en. ud. pl.

Laber, adj. sagte, ikke stærk (Sømands-

udtryk om Vinden.) En laber Kuling. [Holl. labber, svag.]

Labsalve, v. a. 1. overstryge et Skibs Sider og andet Tømmer i Skibet m. tynd Tiære o. d. (Sømandsord.)

Labyrinth, en. pl. -er. vildsom Gang; Vildgang. — figurl. Vilderede. "Som ledte dig igiennem Fryd og Graad, og giennem Livets mange Labyrinther." Rein.

Lad, adj. (langtonet.) [Isl. latr. A. S. lat.] som ei gider arbeide, megen doven. "Om hun i gammel Tid saa lad og doven var." Holb. P. P. "Doven er den, som ei gider arbeide; lad den, som ei engang gider røre sig." Sporon. At lægge sig p. den lade Side, overgive sig til Dovenskab. = **Ladhed**, en. ud. pl. den Egenskab, at være lad. "Af Ladhed talte hun hvert Skridt hun skulde gaae." Holb. (P. P.) "Ladhed og Dovenskab viser sin Virkning v. Uvillie; men Dorskhed ved Ulyst ell. ved Ukraft." Sporon.

Lad, et. (korttonet.) pl. d. s. [Isl. Hlad, brolagt Plads, omgierdet Forhøining.] 1. en forhøiet Indretning ell. Stilling, hvorpaa enten et Arbeide foretages, ell. hvorpaa noget lægges. (s. Dreielad, Savelad, Sengelad, Tøndelad.) At lægge Tønder paa Lad. 2. Stabel (f. Ex. af Tømmer) der opføres i en vis Orden. [Isl. Hladi.) At lægge Tømmer, Brædder i Lad. (Moth; som hertil ogsaa henfører Udtrykket: at staae, ell. være Guld i Lad (filis immittere aurum), som forekommer i gamle Viser.]

Lade, en. pl. -r. [Isl. Hlada.] 1. Huus, hvori hiembragt Sæd og Hø giemmes; Hølade, Kornlade. Kornet fylder mere i Aar i Laden, end i Skieppen (giver mere Straa, end Korn.) Logulvet i Laden. (jvf. Lo.) 2. i nogle Ord (efter det Tydske): et Skriin, en Kasse. En Farvelade, Skrivelade. jvf. Boglade. = **ladebrændt**, adj. v. ladebrændt Korn, som er fordærvet v. at føres fugtigt i Laden; gulvbrændt. (ladesuurt. Kolding.) **Ladefoged**, en. Avlskarl p. en Herregaard, som har Tilsyn med Hovedgaardens Avlsdrift. **Ladegaard**, en. 1. den Deel af en Herregaards Bygninger, som udgiøre Laden og de øvrige Udhuse, med Gaarden, som de omgive. (jvf. Borgegaard.) 2. tilforn ogsaa: egne Avlsgaarde, som anlagdes nær ved og hørte t. Slotte, Klostre, &c. **Ladegulv**, et. 1. Gulv i Laden, hvor Kornet lægges. 2. G. i Laden, hvor der tærskes; Logulv. "Kold Sommer giør varmt Ladegulv." Ordspr. **Ladehuus**, et. H. som tiener til Lade. **Ladeskuffe**, en. Kornskovl, Hulskovl. (V. S. O.)

1. **Lade**, v. a. 1. [Isl. hlada.] 1. bringe Last i, forsyne med Ladning. At lade et Skib. "Hver vil lade sit Skib dybest." Ordspr. (P. Syv.) 2. forsyne (et Skydevaaben), med Krud og skarp Ladning. At lade en Bøsse, Kanon. At lade blindt (uden) skarpt (med Kugle.) Ogsaa: lade en Electriseermaskine, en Lufttrom... = **Ladebrev**, et. Document, som med... ves en Skipper p. det, som hans Skib er ... det med, ell. en Deel deraf. (Connossem... **Ladepenge**, pl. P. som betales for at la... Skib. **Ladeplads**, en. Sted, m. en Ha... hvor Skibe kan lægge t. og indtage Lad... undertiden m. Bibegreb om de ved et ... dant Sted opbyggede Huse. Man fi... imellem en By (Kiøbsted) og en Ladepl... **Ladeskee** ell. **Ladeskuffe**, en. Redsk... Kobber, hvormed løst Krud bringes i ... Kanon naar den lades. **Ladested**, ... Stedet v. en Havn ell. Ladeplads, hvor ... lades og losses. (Slæbested.) **Lade**... en. tynd Stok, hvormed Ladningen ... fast i Bøssepiben. **Ladetøi**, et. det, ... hører til at lade en Kanon. = **Lad**... en. pl. -er. 1. Gierningen at lade (et ... ell. Skydegevær.) Kanonen sprang ... Ladningen. 2. det Gods, som lades i ... Skib. At tage sin L. ind. Skipperen ha... sin L. inde. "Og m. hver Ladning Gul... kom tusind Laster hiem." Tullin. En L... Korn, Tømmer, Stykgods. Skibet ha... fuld, halv L. 3. saameget af Krud og ... Kugler, Skraa, Hagel, &c., som lægges i ... et Skydevaaben, man vil affyre. At trække Ladningen ud af en Bøsse.

2. **Lade**, v. a. lod, ladet (og i Tale... sproget sammentrukket: ladt.) [Isl. láta,] 1. det Modsatte af giøre: efterlade, und... lade, forholde sig lidende ell. ikke handlende. (intermittere.) Han vidste ikke i dette Til... fælde, hvad han skulde giøre ell. lade. De... er ikke nok at lade det Onde; man maa ogsaa giøre det Gode. 2. give Slip paa, overlade, forlade. Han lod mig (faae) det for mit fri... Bud. Han maatte lade sit Liv. At lade en i Stikken. 3. ikke hindre, tilstede noget at ske. (sinere, permittere.) Lad ham kom... ind. Lad dig dog overtale! At lade en have fri Raadighed. "Lad dem ei domme mig, som mig anklage." Rahb. "Lad dem i røget Kro kun see og høre slede Bønder banke Ryg og Øre." Stenersen. At lade noget skee, som man kunde hindre. At lade Døren staae aaben. — I nogle Udtryk ogsaa uden efterfølgende Verb. At lade een los. Koen vil ikke lade ned, lade Melken ned. Lade Tøiet ned ɔ: afbidsle en Hest. Man kan vel lade Øret til (høre paa hvad en siger.) At lade Hesten til Hoppen. Han lod intet (være) tilbage. At lade noget efter sig (v. et Sted, som man forlader, ell. ved sin Død.) "De lode deres Vanvittigheds Amindelse efter sig." Viisd. 10. 3. At lade ude, s. udelade. (I Særd. br. det med et efterfølgende Verb. i infinit. i mange Udtryk, f. Ex. At lade noget beroe. At lade blive (efter...

e), lade falde, lade fare (give Slip paa), e ligge, lade staae, lade være (holde op b ell. lade noget tilovers). — recipr. ell. lex. udtrykker det en subjectiv Tilstand, ori man er villig til noget, hengiver sig noget., At lade sig bruge. At lade sig le med. At lade sig lokke, besove. At e sig overtale, overtyde, besnakke, for e. Ogsaa om upersonlige Gjenstande, or det udtrykker en Mulighed. Grenen ikke lade sig bøie. Det lader sig ikke re ɔ: kan ikke skee. Denne Undskyldning der sig høre (kan tages for gyldig.) Her i lod sig meget sige. 4. indrømme, til ae. "Han taler som en Helt, det maa hver ham lade." Wessel. Man maa lade m, at han er en duelig Arbeider. Man aa lade ham den Ære, han fortiener. ad være, at ɔ: om endog, sæt at, om, end tilstaae, at.) 5. vorde Aarsag, An ning til, foranstalte at noget skeer (med fin. act. efter.) At lade bygge et Skib ll. lade et Skib bygge.) At lade et Skrift ykke, lade een hente, kalde, lade een lære oget. At lade een vide noget (melde), lade n mærke, at man er vred. At lade een tte i Fængsel. Han lod ham reise udens nds p. sin Bekostning. At lade see, vise. an lod see, at han ikke var bange. recipr. At lade sig høre (p. et Instrument) spille offentligen. At lade sig see ɔ: vise g. At lade sig mærke med noget ɔ: yt e, give tilkiende.) s. mærke, 3. 6. Her i hører ogsaa den Sprogbrug, at man om i det Tydske) udtrykker ved dette Verb. den befalende Maade en Paamindelse, pfordring, Tilskyndelse. Lad os nu gaae. ad os først see (ɔ: prøve, erfare), om vi unne naae ham, om han virkelig kom er. Lad hver beholde sit! Lader os alle om een modsætte os Fienden. Lad os hel ere bruge Overtalelse, end Magt. 7. Tale naaden: at lade en Aare, er forældet. s. arelade (og Ladejern.) 8. intrans. br. ade af for: ophøre med, ikke blive ved ned, ikke fortsætte. "De lode af at bygge Staden." 1 Moseb. 11. 8. (s. aflade.) "At ade af fra Synden." 1 Petr. 4. = Laden, n. ud. pl. det verbale Subst. i Bemær elsen No. 1. "Hvor vidt enhver, m. Ret ens Velbehag, tør vove sig i Giøren og i Laden." Baggesen.

3. Lade, v. n. lod, ladet. (men sielden de sammens. Tider.) dømme, tykkes, ttre en Mening om. (næsten forældet.) At lade vel, ilde om noget. "De skulle ei lade ilde p. Andre, som have anden Troes bekiendelse." D. Lov. II. 4. 10. At lade ringe om ɔ: ringeagte; lade haant om ɔ: spotte. "At de v. enhver Leilighed lade haant om vore Tider." Rahbek. "Det skeer vel sieer end mig, hvor spodsk man herom lader." B. Helt.

4. Lade. v. a. og impers. lod. 1. have Anseelse af, synes. "Den lader uforstaaelig og unyttig, uden at være det i Gierningen." Eilschow. Vinteren lader til at blive streng. 2. synes, give sig Anseelse af (personl.) Han lod som han sov. Han lader kun, som han var vred. Han lod, som intet var (foregaaet; eller som han intet vidste.) Han er ikke den, han lader. Han lader t. at være en duelig Arbeider. 3. have Anseelse, klæde, synes. Det lader smukt, ilde, underligt. "Ligesom det lader en Krøbling at dandse." Bib. 1550. Ordspr. 26. 7. "Faa Ord lader en Jomfru bedst." N. Hemmingsen. (1572.) "En Kone lader dog kient i et Huus." Bagg. 4. impers. Det lader (synes) som han har forandret sin Mening. Det lader til at blive Krig. Det lader til Regn.

Ladejern, et. [af lade, aarelade.] Et Jern til at aarelade med. (Lancet.)

Lader, n. s. pl. sing. er usædvanl. [Isl. Læti, pl. it. Látbragd, Látgædi, af Lát, Vøielighed.] udvortes Adfærd i Henseende til Legemets, særdeles Ansigtstrækkenes, Bevægelser og Forandringer; især for saa vidt som disse bedømmes efter det udvortes Passende eller Upassende. (T. Geberde. jvf. Miner, Fagter.) "Lader betegne enhver Legemsbevægelse, som er bleven et Menneske eiendommelig. Et Menneske kan ligne et andet i Gang og Lader. Men da det Eiendommelige mest bemærkes naar det stader, ville Lader oftest erholde Tillægsordet underlige, slemme, o. s. v." Müller. (Ikke ofte, men dog undertiden, især hos Ældre, i god Betydn.) "Thi hans Klæder, Lader og Gang give ham tilkiende." Bib. af 1550. Sir. 19. 26. "Hvor forrigfulde Lader den Stakkel paa sig har." Helt. "Det er ikke Ladernes Forbedring, som Religionen søger; det er Hiertets." Basth. "For hun lærte Suk og hellig Andagts Lader." P. M. Troiel. "Med bestedne Ord, sikkelige Lader og Fagter, baade imod Dommeren og Vedermarten." D. Lov. I. 12. 1. "De lastede alting med Strenghed, indtil Lader og Smiil." Bagg. N. Klim. At have underlige Lader. "At anstille sine Ord, Fagter ell. Lader anderledes, end man er sindet." B. Thott.

1. Lag, et. pl. d. s. [Isl. Lag.] 1. det, som ligger ell. er lagt i en vis Orden, i et ordentligt Leie. Et Lag Steen, Bræder. Sildene ligge i Lag i Tønden. "Sneens Lag bedækker dem, og dog spire muntert frem Foraarsroserne derunder." J. L. Heib. 2. et vist Leie ell. Strøg af Jordarter ell. Steenarter i Bierge og Bakker; Jordlag, Sandlag, Leerlag, Muldlag. Underlag (under det dyrkede Jordlag.) Lag i Biergene: en vis Steenart, som strækker sig i horizontal Retning. (Klippelag, Bierglag, Granitlag.) 3. en ell. flere Rader Kanoner

v. hver Side i et Skib; st. deres Affyring v. engang. At give Fienden det glatte Lag. "Men, som vor Hvitfeldt mandigst slog, og Lag paa Lag udsendtes." Rahbek. 4. figurl. a) Maade, Skik, Orden. (Isl. Lag.) At træffe det rette Lag. Ja paa det Lag! ironisk Udtryk, naar een er langt fra at naae Hensigten, ramme sit Maal. — Om Stedet: Hvor paa Lag (hvor omtrent) ligger Huset? Om Tiden: Det er snart v. det Lag, at han pleier at komme. Det var ved det L. at Klokken slog tolv. b) Vigtighed, Værd. Der ligger ikke, intet Lag paa. = lagviis, adv. i Lag. Det ligger lagviis.

2. Lag, et. [Isl. *Lag*.] Selskab, Samqvem, Broderskab. At være i et godt Lag, i Vennelag. "Lige Brødre gjør bedst Lag." Ordspr. (s. Laug, som er det samme Ord; men udtales i norv. Tilfælde: Lag eller Lav.)

Lage, en. ud. pl. [N. S. Lake. (jvf. det T. Lauge, Lud.) Sv. Laka.] Saften af Kiød, Fisk o. desl., som afsondrer sig, naar disse Ting lægges i Salt; ligel. Salt, opløst i Vand, hvori Kiød ell. andet nedlægges. At lægge Agurker i Lage. Kiødet ligger i sin egen Lage, i Saltlage. = Lageballie, en. B. hvori Kiød nedsaltes, eller indgnides med Salt. Lageflynder, en. saltet og siden tørret Flynder. Saaledes: Lagekuller, en. (V. S. O.)

Lage, v. a. 1. komme Lage paa, lægge i Saltlage. At lage Sild. (Aagaard om Thye. S. 41.) Lagede Flyndre.

Lagværge, Laugværge, en. s. Lavværge.

Lak, en og et. ud. pl. 1. (m. Art. en.) forskiellige harpixagtige Stoffer (især af Insectet Coccus lacca), som opløses og dannes til en Fernis. Gummilak, Florentiner Lak, Bladlak. 2. en haard, let smeltende Materie, tillavet af Gummilak, Terpentin, Zinnober eller andre Farvestoffer, som bruges til Forsegling; Seglak. = Lakfernis, en. En ved Opløsning af Lak (No. 1) tillavet Fernis.

Lakere, v. a. 1. overdrage Træværk ell. andre Ting m. en Lakfernis. = Lakerer, en. den, som forstaaer Konsten at lakere (en Forgylder.) Lakering, en. 1. Gierningen at lakere. 2. den paastrøgne Lakfernis. Lakeringen er p. dette Sted afstødt.

Lakke, v. a. 1. overdrage, forsyne m. Lak (2.) At lakke en Flaske. (dagl. T.)

Lakke, v. n. og impers. skride jævnt frem, skunde til; nærme sig. Det lakker mod Aften, mod Vinteren. Det lakker ad Enden. "Det snart ad Tiden lakker." Wessel. "Hel jager den, naar det ad Aften lakker, til Niffelheim." Øhlenschl. Tiden lakker hen. (d. Tale.) [I ældre Dansk br. lakke ogsaa om egentlig Gang ell. Løben. "Lakked saa til hendes Bure." Aages og Elses Vise. ("At lakke hiem o: gaae sagte hiem." Moth.) "Da kom han ind til Taarnet, og stormede dertil, og lakkede fast til Taarndøren." P. Tidemands Overs. af Corvin. B. C. 14. Sv. lacka. "Ræven lakker ad Bondens Dør: en Juleleg." Moth.]

Lakkeløs, adj. feilfri, uden Skade; ufordærvet. (af det forældede Lak (?) Lakke, Skade, Lyde.) "Laan skal gaae lakkeløst hiem." Ordspr.

Lakmos, en. ud. pl. en blaa Farvestof, der især tillaves af Planten Croton tinctorum. = Lakmosfarve, en. den blaa Farve, som faaes af Lakmos.

Lakrits, en. 1. en udenlandsk Plante (Glycyrrhiza glabra) hvis træagtige Rod bruges i Lægekonsten. 2. den udkogte og størknede Saft af denne Plantes Rod; Lakritssaft.

Laktuk, en. ud. pl. En Planteslægt, hvoraf især een Art (Lactuca sativa: den almindelige Salat) er en almindelig Havevært.

Lalle, v. n. 1. (har. Isl. lalla.) snakke uforstaaeligt; især om spæde Børn, der begynde at tale. "I en Alder, da Andre neppe have ophørt at lalle." Baastholm. — Lallen, en. ud. pl. Barnets Lallen.

Lam, et. pl. d. s. [Isl. og A. S. Lamb.] Faarets (Gedens og Raadyrets) Unge; (hyppigst dog, og uden videre Tillæg, om Faarets Yngel. Man siger derimod: et Gedelam (oftere Gedekid), et Raalam.) jvf. Gimmerlam, Væderlam. = Lammebov, en. Boven, Forboven af et Lam. (s. Bov.) Lammefierding, en. den sønderhuggede Fierdepart af et slagtet Lam. Lammegrime, en. to Pinde, som bindes for Munden af Lam, f. at hindre dem fra at patte. (Moth.) Lammehoved, et. Hovedet af et Lam. Stegte Lammehoveder. Lammekiød, et. Kiød af et slagtet Lam. Lammekiødssuppe. Lammelaar, et. Bagfierding af et slagtet Lam (Lammekølle.) Lammeskind, et. Huden af et Lam, med ell. uden Uld. Lammesnee, en. "den Snee, der falder imellem Paaske og Pindsedag." Moth. Lammesteg, en. Steg af et Lam. Lammeuld, en. o. fl.

Lam, adj. pl. lamme. [A. S. og N. S. laem, lam. Isl. lama og lamadr; af v. *lama*, at svække, knække, qvæste.] som har saadan Skade i et Lem, at han enten har ingen, ell. ikke den fulde Brug deraf. Lam p. Foden, Tungen, i Siden. Halvlam, bovlam, krydslam. — figurl. i Ordet: plovlam. — Lamhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være lam. = lamme, v. a. og n. 1. v. a. giøre lam. (Isl. lama, svække, beskadige.) "At lamme Kræfterne." Treschow. "Kold Gysen lammer mig hver Lem." Øhlenschl. 2. v. n. at halte.

Lama, en. Et americansk Pattedyr; Kameelged. Camelus lama.

Lamme, v. n. 1. (har.) af n. s. Lam. e Lam. Faaret har lammet. (Ogsaa nme.)

Lampe, en. pl. -r. [Isl. Lampi. T. Lam-] et Kar, hvori en Væge brænder v. Olie andet Fedt, f. at lyse ell. hede. = Lampe-ts, et. Blus, Lysning af en L. Lam-yr, et. Fyr, indrettet med Lamper, i for m. optændt Ild, ell. Blusfyr, Steen-sfyr. Lampefyrfad, et. F. hvor den frembringes v. en Lampe, i St. for Kulild. Lampeild, en. Ild af en ndt L. At varme noget ved Lampeild. ampelys, et. Lampeblus. Lampeolie, . O. som er tienlig til at brænde i Lam-r. Lampepudser, Lamperøgter, en. n, som passer endeel tændte Lamper eller gter. Lampesod, en. den Sod, der mler sig af tændte Lamper; Lampesværte. ampevæge, en. s. Væge.

Lampret, en. pl. -ter. en Havfisk, der rer til Brystfiskene. (Moth.) Lat. lam-eta.

Lancet, et. pl. -ter. s. Ladejern.

Land, et. pl. -e; men kun i Bemærk. o. 5. [Isl. Land.] 1. den tørre Deel af ordkloden, i Mods. til Hav, Vand, Sø. et faste Land. (Deraf: Landdyr, Lands-ndel, Landkrig, Landmagt, Landstad, fl. Ord.) At faae L. i Sigte (p. Havet.) t støre mod Landet. At reise til Lands nods. til Vands.) At vade til Lands ɔ: n til Landet. (s. adj. paalands, fralands.) Jordbund, Jordsmon, Jord, m. Hen-n til Dyrkningen. Agerland, Sædeland, ræsland. Et magert L. En Tønde Land : saamegen Jord, som en Tønde Korn an saaes i (i Alm. 14,000 Quadr. Alen.) i Tønder og fem Skipper Land. (Deraf: Landbrug, Landeiendom, o. fl.) 3. i ogle Tilfælde: et (stort) Havebed. Et L. ned Erter. Tre Land (ikke Lande) Aspar-es eller: tre Asparges-Land. 4. (altid m. est. Art.) Egnen udenfor Kiøbstæder. At lytte paa Landet. At elske Landet. Han igger (opholder sig) p. Landet f. sin Hel-reds Skyld. Han boer p. Landet (enten en Landsby, ell. paa en særskilt Gaard) nen eier en Gaard i Byen. (Deraf: Landsby, Landbo, Landsted, o. fl.) 5. l. Lande. en vis begrændset Deel af Jor-den; et Rige, et Landskab, en Egn, Lands-trækning (særdeles dog om en Landstræk-ning, beboet af et heelt Folk.) At rømme Landet. Fienden oversvømmede hele Lan-det. Disse Lande grændse til hinanden, staae under een Konge. (Deraf: Lands-hielp, Landeplage, Landslov, o. fl.) 6. særd. og især i ældre Dansk: et Lands-kab, en Provinds. Fyen er et frugtbart L. "Vort Land Jylland" i Kongebreve. = Sammensætninger: A. Landadel, en. Adelsmænd, som boe paa Landet (3.) Landalmue, en. Almuen p. Landet; Bønder. Landarmee, en. Krigshær t. Lands; Landtropper. (Et overflødigt Ord, da Armee kun bruges i samme Bemærkelse. s. Landhær, Landmagt.) Landbeskrivelse, en. geographisk Beskrivelse over et Land; Chorographie. Landbo, en. pl. Landboer. (ell. Landboer, pl. Landboere.) 1. den, som boer p. Landet, og især den, som driver Landbrug, som har Jord enten i Eie ell. til Leie; en Jordbruger, især af Bondestand. (Deraf: Landbolovgivning, Landbonæring (Olufsen), Landbosag, o. fl.) 2. i ældre Tider i Særdeleshed: den Jordbruger, som havde Jord i Fæste; en Fæstebonde. Landbred, en. Kyst, Strandkant, Strandbred. (usædvanligt.) "Som man er søsyg endnu p. Landbreden." Bagg. "Skibet — snart mod frelsende Landbred gaaer, snart vender sig atter ud mod vildsomt Dyb." Hertz. landsbrede, v. a. 2. At landbrede Hør ɔ: udbrede den paa Engen, i Stedet for at røde eller rødne den. Hørrens Landbredning. (Olufsen. Landoec. 240. "Landrødet Hør." Moth.) Landbrug, s. Jordbrug. landbrugelig, adj. som er efter et Lands Brug og Skik. (J. Baden.) Landbygning, en. B. paa Landet, landlig B. Deraf: Landbygningskonst, den Deel af Bygningskonsten, som lærer at opføre slige Bygninger. Landcadet, en. militair Lærling, der undervises i det, som hører til Landkrigen. (s. Søcadet.) Landdag, en. Forsamling af et Lands eller et Landskabs Stænder. Landdige, et. D. som vender imod Landet. Landdrost, en. s. Drost. Landdrot, en. (Moth.) s. Jorddrot. Landdyr, et. Dyr, som leve p. Landet (1.) mods. Södyr. landegen, adj. egen, eiendommelig f. et Land. landegne (endemiske) Sygdomme. Landeie, et. (Isl. Landeign.) Landstrækning, som een eier; saameget Land, som tilhører en Stat, en By, en enkelt Besidder (Territorium.) Landfarsot, Landfarsyge, en. 1. smitsom Syge, der hersker over et heelt Land, Epidemie. 2. en landegen (endemisk) Sygdom. "Visse Landfarsoter, ell. til bestemte Tider gængse Sygdomme." Guldb. (V. Hist. I. 474.) landfast, adj. sammenhængende m. et andet, større Land; ikke adskilt v. Vand. Denne Odde, Halvø har i ældre Tider ikke været landfast. Deraf: Landfasthed, en. (P. E. Müller om det isl. Spr. 20.) landflygtig, adj. som er flygtet ell. forviist fra sit Fædreland, ell. fra det Land, hvor han levede. Landflygtighed, en. ud. pl. den Tilstand at være landflygtig. Landfoged, en. i de tydske Provindser

(saasom i Ditmarsken) en Amtmand, Amtsforvalter. **Landfolk**, pl. Folk, som boe og leve paa Landet; modf. Kiøbstedfolk. **Landfragt**, en. 1. Varers Førsel tillands. 2. Fragten, som betales f. saadan Førsel. **Landfugl**, en. F. som allene opholder sig p. Landet; modf. Søfugl. **Landførsel**, en. Førsel af Gods og Varer, som skeer t. Lands. **Landgang**, en. Handlingen at gaae i Land fra et Skib ell. andet Fartøi. Fiendernes, Krigsfolkets L. At giøre L. **Landgangssted**, et. S. hvor der er beqvem Landgang, ell. Sted, hvor Landgang skeer. **Landgilde**, en. aarlig Afgift, som en Fæstebonde svarer af den Jord, han bruger; Landskyld. (Egentlig vel Landgield, eller Landgielde. s. D. Lov. III. 1. 6. III. 13. 14. V. 3. 24, 25.) **Landgods**, et. d. s. s. Jordegods. **Landgreve**, en. En forstelig Titel i Tydskland. (Landgrevinde, Landgrevskab.) **Landgrændse**, en. 1. et Lands Grændse i Almindelighed. 2. et Lands Grændse, hvor det støder til et andet Land; modsat dets Søgrændse. **landgængs**, adj. brugelig i Landet. "Den Skik, som landgængs er, man faaer at efterleve." Bording. **Landhals**, en. Isthmus. (V. S. O.) **Landhandel**, en. Handel, som drives ved Varers Førsel til Lands. (modf. Søhandel.) **landhellig**, adj. som helligholdes over hele Landet. ("Ikke alle Fester ere landhellige." Brunsmands stedsevarende Kalender.) **Landhuk**, en. Huk eller Udpynt af et Land mod Søen, Landpynt. **Landhuus**, et. 1. i Alm. et Huus bygget p. Landet. 2. d. s. s. Landsted. **Landhuusholder**, en. (V. S. O.) s. Landmand. **Landhuusholdning**, en. hvad der hører til Agerbrug og til Landmandens hele Næring; Landoeconomie. **Landhær**, en. Krigshær t. Lands. **Landhøide**, en. En Egn, der hæver sig over det omliggende Land. En jævnt stigende Landhøide. **Landinspecteur**, en. kaldes Landmaalere, der tillige have Kyndighed i at dele og udskifte Jorder og deri ere prøvede. **Landjord**, en. d. s. s. Land, 1. Dyr, som baade kunne leve i Vandet og paa Landjorden. **Landjunker**, en. Benævnelse p. en Adelsmand, der altid har levet p. Landet. **Landkiende**, et. Mærke p. Landet til Veiledning f. Seilende. At tage L. af et Bierg, af et Taarn. **Landkiending**, en. d. s. s. Landkiende; it. det, at man fra Havet øiner og kiender en Kyst. "Deres Styrmandskonst havde intet Hielpemiddel uden den simple Erfaring, den blotte Landkiending." Guldb. **Landkiøb**, et. s. Landekiøb. **Landkort**, et. Aftegning af et Land med dets Grændser, naturlige Charakteer, Stæder, Landsbyer, m. m. (modsættes ogsaa Søkort.) **Landkrig**, en. Krig, som føres t. Lands. **Landkriger**, en. den, som gjør Krigstieneste t. Lands. (modf. Søkriger.) **landkyndig**, adj. 1. som kiender, har Kundskab t. Landet. (O. Guldberg.) 2. som er bekiendt, kundbar over alt Landet. "Det er landkyndigt og vel bekiendt." Fort. til Arrebos Hexaem. **Landlevnet**, et. den Levemaade, som føres p. Landet (4.) modf. Bylevnet. **landlyse**, v. a. 2. landsforvise. (Moth. Rahb.) Deraf: **Landlysning**, en. Landsforviisning, Proscription. (Rahb. J. Baden.) **Landlyst**, en. (fort y.) Lyst, Fornøielse, som man nyder p. Landet ell. ved Landlevnet. (Bagg. Rahbek.) **landløbe**, v. a. (om Skibe.) d. s. s. landsætte. "Han maatte landløbe Skibet" et Brev af Christ. IV. (17 Apr. 1644.) Ogsaa neutr. At landløbe med et Skib. (D. Lov. IV. 3. 10.) **landløs**, adj. som ikke hænger sammen m. Landet, ligger langt fra Landet. En landløs Grund i Havet. (Moth.) **Landløber**, en. den, som flakker om i et Land uden fast Opholdssted. (Landløberske.) **Landmaal**, et, Maal, hvorefter Størrelse af Land eller Jord bestemmes; Jordmaal. **Landmaaler**, en. En prøvet og beskikket Embedsmand, hvis Forretning er at opmaale og udskifte Jord. **Landmaaling**, en. Gierningen at opmaale og optage Kort over Jord. (Landmaalingskonst.) **Landmagt**, en. 1. en Krigsmagt til Lands. 2. en Magt (Stat) hvis Krigsstyrke især bestaaer i Landhæren. **Landmand**, en. 1. den, som boer p. Landet, og hvis Syssel er Agerbrug og Landhuusholdning. "Landmænd ere de, som leve paa Landet (4), og ernære sig af Landet, i Modsætn. til Byerne. — Fiskere høre f. saavidt ogsaa til Landmænd; men oftest forstaaer man herved Agerdyrkere af alle Stænder." Müller. 2. i Ordets udmærkede Betydning: den, som forstaaer Landvæsenet. En god, en maadelig Landmand. "Een kan være en stor Landmand, uden dog at eie et Stykke Jord." Müller. **Landmarked**, et. M. som ikke holdes i en Kiøbstad, men p. Landet ell. i en Landsby. **Landmilits**, en. s. Landværn, Landsoldat. **Landmærke**, s. Landkiende. **Landnæring**, en. Næringsbrug, som Sysler t. Lands kunne give. "Et Fiskeri, der ikke skader Landnæringen." Lybekker. (Betr. over Fiskeri 1792. S. 194.) **Landpart**, en. En Deel af et Land. **Landprang**, en. den Skik, at kiøbe og sælge p. Landet de Varer, som egentlig kun skulde falholdes i Kiøbstæder. **Landpranger**, en. den, som driver Landprang. **Landpynt**, en. d. s. s. Landhuk. **Landregn**, en. almindelig Regn, som strækker sig over en stor Deel af Landet. **Landreise**, en. 1. Reise, som skeer til Lands. 2. Reise ud p. Landet fra en By. **Landret**, en. Ret ell. Domstol i et vist Land-

Landryg, en. En høi Strækning
Land, som dog ei er biergigt. **Land**=
, en. pl. **Landsaatter**. Indbygger i et
d. (forældet. E. E. Pontoppidan. Faste=
d. 1653. S. 121. T. Landsassen.)
ndside, en. 1. den Side ell. Kant, som
der mod Landet eller fra Søen; modf.
side. 2. den upløiede Side af en Ager,
pløies, ell. den Side, hvorfra Pløie=
mmelen afskæres. (modsat: Furesiden.)
ggen af Langjernet dreies noget t. Ven=
med **Landsiden**, og Ryggen mod Fu=
den." Thaers Landoec. v. Drewsen. III.
Ploven bryder i **Landsiden** ɔ: skærer
Furen reent af. 3. om Ploven selv:
en venstre Side af Ploven kaldes **Land**=
en, den høire Furesiden." Olufsens Lands=
. 2 Udg. 169. **Landskab**, et. s. nedenfor.
ndskat, en. 1. Skat, som betales af Land
Jord, Jordskyld. (i Modf. til Kiøbsteds=
t, Formuesk.t, o. a.) 2. **Landskat** ell.
ndeskat, almindelig Skat, der udskrives
r hele Landet; (mest hos Ældre. Ogsaa:
ndstyr.) **Landskilpadde**, en. kaldes de
ter af Skildpaddeslægten, som leve p.
ndjorden. **Landskyld**, en. d. s. s. Jord=
ld, **Landgilde**. **Landsnegl**, en. S.
n kun lever p. Landet. **Landsoldat**, en.
rnepligtig Karl, som er udskreven til
igstieneste, som hører til Landmilitsen.
modf. hvervede Soldater.) **Landsot**,
. En i et vist Land sædvanlig og her=
ende Sygdom; Landesyge, Endemie.
andspids, en. Odde, Næs, Pynten af en
ndtunge. **Landstad**, en. Stad, som
gger inde i Landet; modsat Søstad.
andsted, et. Lyststed til Sommerophold
Landet; Landhuus. **Landstigning**,
. Landgang (som oftere bruges.) Wan=
l. Mindesm. II. 75. **Landstrimmel**,
. et langt og smalt Stykke Land. **Land**=
ripper, en. En Landløber, Landstryger.
usædvanl.) "En **Landstripper**, der var
ben fra sin Herre." E. E. Pontopp. Fa=
evræd. 1653. S. 181. **Landstryger**, en.
. s. s. **Landløber**. **Landstrækning**, en. og
andstrøg, et. en vis Deel ell. Strækning
f et Land. **Landstutteri**, et. mindre
Stutteri, som anlægges omkring p. Landet
f Private eller for offentlig Regning (i
Modsætning til det kongel. Hovedstutteri.)
Landstyr, en. almindelig Landeskat. (V.
S. D. usædvanl.) **Landsæde**, et. Her=
resæde p. Landet. (V. S. D.) **landsætte**,
. a. 3. sætte (Folk) i Land fra et Skib.
. at landsætte et Skib ɔ: lade det i Storm
øbe paa Land. Deraf: **Landsætning**.
Landsø, en. (J. Boye.) s. Indsø. **Land**=
ieneste, en. Krigstieneste t. Lands. **Land**=
og, et. Tog, Krigstog t. Lands. **Land**=
old, en. T. som betales af Varer, der
øres til Lands eller igiennem et Land.
Schytte. Indv. Reg. II. 414.) **Land**=

toning, en. i Skibssproget: den Maade, hvorpaa et Land viser sig i en fiernere Afstand p. Søen. (Fortoning.) **Landtoug**, et. T. hvormed et Fartøi giøres fast ved Landet. **Landtunge**, en. et langt og smalt Stykke Land, der strækker sig ud i Havet (bruges ogsaa f. Isthmus, Jordhals.) **Landvei**, en. Vei over Land; modf. Søvei. Det er ført hid p. **Landveien**. "Mere sikker end Skovens **Landvei** er min strakte Sølverflades slebne Speil." Øhlenschl. **landveis**, adv. over Land, p. Landvei. (modf. søleds, søveis.) **Landviin**, en. V. som vorer i Landet selv, hvor den drikkes. **Landvind**, en. Vind, som blæser fra Landet. **Landværn**, et. 1. Landets Beskyttelse ved Fæstninger ell. Krigsmagt. (Grændseværn.) "At ligge til **Landværn**" (i en Fæstning.) Wandal. I. S. 386. 2. en Samling eller et Opbud af de i den regelmæssige Hær udtiente, Folk t. Landets Forsvar i Feidetid. (**Landværnsmand**, **Landværnsofficeer**.) **Landvæsen**, et. Alt hvad der hører til Jordbrug, Agerdyrkning, Kvægavl, m. v. B. **Landefabel**, en. almindelig udbredt falsk Rygte. (A. S. Vedel.) **Landefeide**, en. indvortes Feide. (Vedel.) **Landefred**, en. 1. almeen Fred og Sikkerhed i Landet. (Rahbek. Thaarup. saml. Digte. 40.) 2. Fred til at leve uforfulgt i et Land. (modf. Fredløshed.) "At han maatte beholde Liv og **Landefred**." P. Claussen. **Landehielp**, en. overordentlig Skat, som kræves over hele Landet. (Moth.) **Landekiøb** ell. **Landkiøb**, et. almindelig Priis hvori noget (især Korn) er over hele Landet. "Langt mindre betale Varene med Penge, høiere end som ret **Landkiøb** er." D. Lov. III. 13. 14. **Landemode**, et. Provste= og Præstemøde i hvert Stift, som holdes under Biskoppens Forsæde to Gange om Aaret. **Landemærke**, et. Skiel imellem Lande og Landskaber, Grændse, Grændseskiel. "Naar Herren giør dit **Landemærke** videre." 5 Moseb. 12. 20. **Landeplage**, en. et haardt, trykkende Onde, hvoraf et heelt Land hiemsøges. "Om Trældom ei kan kaldes **Landeplage**, saavel som Pest og Krig." Evald. "Der behøves ikke Krig, ikke **Landeplager** til at ødelægge et Folk." Kampmann. **Landeplager**, en. den, som plager, trykker, besværer et heelt Land eller Folk. (J. Boye. Statens Ven. III. 169.) **Landeret**, en. Lov og Ret, som gielder i et Land. "Villie er ikke **Landeret**." Ordspr. **Landery**, et. Rygte, som er almindeligt over et heelt Land. "Nu ængstes mit Gemyt af **Landery** og Rygte." T. Rose. **Landesorg**, en. almindelig Sorg i hele Landet. "En stor og almindelig **Landesorg**." Sneed. P. Tilsk. I. 157. **Landeskifte**, et. 1. Deling af et Land blandt flere; eller Ombytning af

Lande. 2. Landemærke, Landsgrændſe. "Det Landeskifte, ſom af gammel Tid haver været imellem Norge og Sverrige." P. Clauſſen. Landeſyge, en. d. ſ. ſ. Landſot. (Sneedorf.) Landeſæd, en. Lands Skik og Brug. (P. Clauſſen.) Landevei, en. Hovedvei giennem et Land; alfar Vei. — C. Landsbarn, et. den, ſom er født og opdragen i et L. (V. S. O.) Landsbrug, en. almindelig Skik i et L. Landsby, en. d. ſ. ſ. Bondeby [men kun Landsby bruges i Sammenſætninger, f. Ex. landsbyagtig, adj. Landsbyfolk (modſat Kiøbſtedfolk), Landsbykald (Præſtekald paa Landet), Landsbykirke, Landsbykoſt (landlig Mad, Bondekoſt), Landsbylevnet, Landsbypige, Landsbypræſt, Landsbytugt (Reenberg), o. fl.] Landsdommer, en. Overdommer, ſom ſad v. de afſkaffede Landsting i Danmark. landsegen, adj. ſom er egen f. et viſt Land, ſom der allene er brugelig; landegen; national. (Colding.) Landsegn, en. En vis Deel af et Land; en Landſtrækning. (regio. Colding; dog mindre end et Landſkab, en Provinds.) Landsfader, en. Regenten, betragtet ſom Landets, Folkets Fader. Deraf: landsfaderlig, adj. Landsforræder, en. den, ſom forraader, begaaer Forræderi imod ſit Fædreland. Landsforræderi, et. F. imod Fædrelandet. landsforviſe, v. a. 2. fratage een ſin Ret ſom Borger i et Land, og forbyde ham at opholde ſig i Landet. "Dem landsforviſer du med naadig Skaanſel." Øhlenſchl. Landsfyrſte, ſ. Landsherre. Landsherlighed, en. Indbegrebet af de Rettigheder og Herligheder, ſom tilhøre Fyrſten eller Regieringen i et Land. Landsherre, en. regierende Fyrſte i et Land. "Han vil ikke drage fra ſin Arv og Eie og rette Landsherre." P. Clauſſen. "At Geiſtligheden er deres Landsherre Lydighed ſkyldige." Schytte. (Indv. Reg. I. 338.) Landshøihed, en. den øverſte Magt i et Land. Landshøvding, en. En Embedsmand, ſom foreſtaaer en Provinds eller en betydelig Deel af ſamme. Landsknegt, en. kaldtes tilforn (efter det Tydſke,) en Soldat til Fods. (Colding. Oftere forekommer i ældre Skrifter blot: Knegt.) Landsleie, en. Jordfæſte. (forældet.) Landslov, en. Lov, ſom gielder enten f. et heelt Land, ell. for et Landſkab. Landsmand, en. den, der har fælles Fædreland m. en anden. (Om et Fruentimmer: Landsmandinde.) Landsmandſkab, et. 1. den Omſtændighed, at have Fædreland tilfælles med en anden. 2. en Samling eller Forening af Perſoner, ſom ere fra eet Land. Landsoverret, en. Overret, ſom (1805) oprettedes i Danmark, i St. for de afſkaffede Landsting. Landsſaat, en. pl. -ter. br. i Love og Anordninger for: Underſaat. (ſ. Ex. Fr. 6 Septbr. 1709.) Landsſkik, en. d. ſ. ſ. Landsbrug. Landsſprog, et. Sprog, ſom ... les over et heelt Land, i et viſt L. (P. Er...) Landsting, et. tilforn i Danmark: Domretten, hvortil Sager indſtævnedes fra Herredstinget (Herredsting og Birketing.) Deraf: Landstingshører, en Embedsmand, ſom ſkulde være tilſtede naar Rettens holdtes v. Landstinget, og udſtede Tingsvidner: ſenere Tid jævnlig (dog ei v. Jyllands Landsting den ſamme ſom) Landstingsſkriveren. Landsøvrighed, en. den i et Land af Regieringen indſatte Øvrighed.

Lande, v. n. 1. (har.) gaae i Land fra et Skib; lægge til Land m. et Fartøi. ... landede i Bugten, ved Broen. Deraf: Landeplads, en. og Landeſted, et. Plads ell. Sted, ſom er beqvemt til at lande. — Landing, en. pl. -er. d. ſ. ſ. Landgang. Landingsſted, et. d. ſ. ſ. Landeſted.

Landſe, en. pl. -r. [T. Lanze. ... lancia. Fr. lance. ꝛc.] et langt og ſpidſt Spyd, ſom var et iſær fordum hos Ryttere brugeligt Vaaben. (Et Spær. Med.) = Landſedrager, en. En m. Landſe væbnet Kriger. Landſekamp, en. K. ... ſkeer m. Landſer. (P. E. Müller.) Landſeſkaft, Landſeſpids, Landſeſtød, o. fl.

Landſkab, et. pl. -er. [T. Landſchaft] 1. en vis, ved naturlige, ell. fra gammel Tid vedtagne Grændſer ſærſkilt Deel af et Land; en Provinds. (ſ. Land, 5.) 2. en mindre Deel af Landet, en Egn, iſær beſeet ſaa vidt ſom den kan overſkues eller iagttages i Synet. Et ſmukt, maleriſk, biergigt L. At optage, aftegne et L. = Landſkabsmaler, en. den Maler, der iſær har lagt ſig efter at tegne og male Landſkaber. Landſkabsmaleri, et. M. ſom foreſtiller et L. (Landſkabsſtykke.) Landſkabstegning, en. Gierningen at male Landſkaber; den Green af Malerkonſten, ſom hermed befatter ſig. Landſkabsmøde, et. Møde, Forſamling, ſom holdes af Udvalgte fra et Landſkab. Landſkabsord, et. Ord, ſom allene br. af Almuen i en vis Provinds. (L.) Landſkabsordbog, en. Ordbog over ſaadanne Ord, over et Lands Mundarter ell. Dialecter. Landſkabstegning, en. 1. Gierningen at tegne et L. 2. en Tegning, ſom foreſtiller et Landſkab.

Lang, adj. længere, længſt. [Isl. langr.] 1. udtrykker i Alm. den ſtørſte Udſtrækning i Rummet, ſom et Legeme har, i Modſætning til bred, og undertiden til dyb og tyk. Huſet er tyve Alen langt. 2. ſom har en betydelig Udſtrækning i Længden. En lang Gade. Denne Vei er længere end den anden. Bordet er for langt. 3. anvendt p. Tiden: a) om dens Varighed i ſig ſelv. Saa lang ſom Dagen er. En Dag lang. Deraf: aarlang, dagelang, timelang, ugelang. b) ſom har en betydelig Varighed,

varer længe, eller længere, end man
es om. En lang Tale. At gjøre een
en lang. (jvf. adv. længe.) = lang-
ig, adj. noget lang, som har nogen Ud-
strækning i Længden. langarmet, adj.
har lange Arme. (Saaledes: langbe-
, langfodet, langhaget, langhalset,
ghændet, langlaaret, langnæset, lang-
r. o. fl.) Langbiil, en. En lang og for-
spids Tømmer-Øxe. Langbold, en.
Slags Leg af flere, som dele sig i to
ld, med en Bold, der slaaes i Vei-
med et Træ. At spille Langbold.
ngbom, en. d. s. s. Langvogn (som
, er mere almindeligt.) Lang-
ids, en. et Slags Dands af mange
r, der holde hinanden i Hænderne.
ngdrag, et. br. uden Art. og adv. At
ække noget i Langdrag ɔ: forhale det, ud-
te at bringe det til Ende. At gaae i
ngdrag; lade noget komme i L. Lang-
rægtighed, en. ud. pl. Seenhed, Seen-
rægtighed. (usædvanl.) "Den gjør dog
je nu f. sin Langdrægtighed." Bording.
310. (langdrægtig, seendrægtig. Moth.)
ngdæks, adv. s. langskibs. langfingret,
dj. som har lange Fingre. figurl. tyvagtig.
angfredag, en. Fredagen før Paaske.
ngfør, adj. som varer længe; langva-
g. (Moth. forældet.) langhaaret, adj.
m har langt Haar. langhalet, adj.
m har en lang Hale. Langhalede Aber.
anghalm, en. de længste, af Pleielen ikke
ækkede Straa af Hvede og Rug, som
ter Tærskningen kæmmes (paa en Lang-
almskam) og bindes i Knipper. langhal-
et, adj. som har langt Straa; langstraaet.
Langhalmet Korn." J. Boye. (Statens
sen. III. 73.) Langhilde. At gaae i Lang-
hilde ɔ: i Langdrag. (Nu mindre brugeligt.)
anghvælvet, adj. v. hvælvet i en lang
Strækning og huul; som en Skibsbund. (Col-
ding.) langhændet, adj. (s. langarmet.)
anghøvl, en. En stor Høvl med langt
ad, som især Tømmermænd bruge.
angjern, et. det lange, smalle, nedentil
nivdannede Plovjern, der sidder fast i Plov-
asen, og som skærer Furen i Dybden (lod-
et), hvorefter Tørven væltes om v. Plov-
kæret. Langkaal, en. En Ret af Grøn-
aal, som spises til Kiødmad. Lang-
iole, en. sid Kiole for smaa Børn, Slæb-
iole. (norsk.) langledes, v. n. pass.
ledes ved. At langledes ved noget (A. S.
Bedel. Moth.) langledet, adj. som har
ange Led. langleds, adv. paa langs. Col-
ding. (langlænds. V.S.O.) Langleg, en.
Et Slags Strængeleg, m. fire Metalstrænge,
endnu brugelig i Norge og Island. (Hak-
lebrat.) langlivet, adj. 1. som har en
lang Overkrop; ell. (om Klæder) en lang
Overdeel. En langlivet Kiole. 2. som
ever længe. (Moth.) langmodig, adj.
som længe bærer over m. det, som er uret, ell.
med Fornærmelser. Deraf: Langmodig-
hed, en. ud. pl. "Han hersker med Lang-
modighed, og knuser ei i Flæng." Storm.
Langmærker, pl. til Søes: visse Sømær-
ker i smalle Farvande. (s. Tværmærke.)
langnæbbet, adj. som har langt Næb.
Langreb, et. Reb, hvormed Læssetræet bin-
des fast bag p. Høstvognen. Langreise,
s. Langægt. langrund, adj. langagtig
rund, elliptisk, ægrund (oval, "langleds
rund." Colding.) Langsaling, en. jvf.
Saling. Langsav, en. et vist Slags
Skovsave. Langside, en. den længste
Side af noget. Langsiden af et Skib. (modf.
Bredsiden.) langskaftet, adj. som har
langt Skaft. Langskib, et. Navn p. et
Slags lange Krigsskibe, som i ældre Tider
brugtes. langskibs, adv. efter Længden
ell. Langsiden af et Skib. At skyde langskibs
ind ɔ: for eller agter ind paa et Skib.
Langskrue, en. Skrue bag i en Rok p. Op-
standeren. (Moth; ogsaa: Svandsskrue.)
langsluttet, adj. v. en langsluttet Hest siges
undertiden for langlivet eller langkroppet.
langspidset, adj. med en lang Spids.
Langspil, et. d. s. s. Langleg. (Storms
Digte. 1785. S. 76.) langstilket, adj.
med lang Stilk. Langsting, et. pl. d. s.
Syning m. lange, aabne Sting. (V. S.
O.) langstraaet, adj. som har langt
Straa. langstrakt, adj. v. meget ud-
strakt i Længden; uforholdsmæssig lang.
langstrækkende, adj. v. som strækker sig
langt (om Gangen) En langstrækkende
Hest. V. S. O.) langsynet, adj. som
seer tydeligt i en vis Afstand. Langsø,
en. i Søsproget: naar Havet i rum Sø
bevæges i store, lange Bølger; (modf. kort
Sø, Krapsø.) langtavet, adj. som har
lange Taver. Langtavet Hør. langto-
net, adj. som fordrer langt Toneholt. En
langtonet Vocal. Et langtonet Ord. lang-
travende, adj. En langtravende Hest, som
gjør lange Skridt i at trave. Langtrin,
et. det bevægelige Tværtræ, som gaaer hen
til Skaglen ell. Trædestokken paa en Rok.
(Moth.) langtrukken, adj. vidt udtruk-
ken. En langtrukken Stiil, Fortælling.
Langtømme, en. den Tømme eller Line,
som paa hver Side fra Kudskens Haand
gaaer over Hestens Ryg til den udvendige
Ring i Mundstykket. langvarig, adj.
som varer længe. (br. fornemmelig m. Hen-
syn til Tidsbegrebet og Tidens Længde;
og ikke, som varig, med Bibegreb om
Styrke, Hold.) Langvarige Sygdomme.
En langvarig Krig. Deraf: Langvarig-
hed, en. ud. pl. "Hvilken Langvarighed,
naar man skulde skrive meget, da at male
saa meget." Guldb. langveis, adv. 1.
fra et langt borte liggende Sted. Han er
kommen langveis fra. 2. ad en lang Vei.

At reise langveis bort. "Thi gik han langveis bort', sin Føde der at hente." Helt. "Ingen Præst maa reise langveis hen i Stiftet." D. Lov. II. 11, 8. "Langveis fra Skolen." II. 18. 9. "Liden Byrde er langveis tung." Ordspr. "Udlændingen, som kommer langveis af fremmede Land. Taussen. (Det forekommer ogsaa i ældre Skr. som adj, f. Ex. i Bib. 1550: "Af langveis Land." Viisd. 14. 17.) **Langvod**, et. Et Slags store Vod, som især i Norge bruges til Fiskefangst, og der ogsaa kaldes Not. (Lybecker om Fiske og Fiskerier. 1792. S. 261.) **Langvogn**, en. det Stykke, som, v. at fæstes m. Bolte i Forarelen og Bagarelen, holder Forvognen og Bagvognen sammen. langvoxen, adj. v. lang af Vært, opløben. (Colding.) **Langægt**, en. lang Kiørsel ell. Ægt. (Chr. II. Lovbog.) = **Langhed**, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være lang. (Moth.) "Med den kom ind i Verden Langheds Plage, og Kortheds Paradis blev tabt." Baggesen. = **Længde**, en. [Isl. Lengd.] 1. Udstrækning (i Rummet), Beskaffenheden, at være lang (1 og 2.) Det holder saa mange Alen i Længden. Veiens L. (jvf. Længe.) 2. Vedvaren, Varighed. At maale Tidens L. efter Aar og Dage. I Længden, i Tidens L. ɔ: i en noget lang (tilkommende) Tid. 3. i Astronomien: Solens, en Stiernes ell. Planets Sted p. Himmelen, angivet v. en Bue af Ekliptiken (Dyrekredsen.) 4. i den mathematiske Jordbeskrivelse: Stedets Beliggenhed Østen ell. Vesten f. en antagen Meridian (Middagslinie.) modsat: Stedets Brede. — **Længdecirkel** (Længdekreds), en. i Astron. enhver Cirkel, som tænkes parallel med Ekliptiken. **Længdeforskiel**, en. Afstanden imellem to Steders Middagslinie, angiven i Grader ell. Tid. **Længdegrad**, en. Grader i Æquators Parallelcirkler, hvorved et Steds Længde angives. (modf. Bredegrad.) **Længdemaal**, et. 1. Maal paa en Udstrækning i Længden. 2. et Redskab, hvormed Udstrækningen maales. (modf. Tyngdemaal eller Vægt.) **Længdemaaling**, en. Gierningen, at maale ell. beregne en Længde. **Længderegning**, en. den Regning, hvorved Længden (3, 4) udfindes i Astronomie og mathemat. Geographie. — (længe, længes, Længsel, s. nes denfor, efter alphab. Orden.)

Lange, v. a. og n. [T. langen.] 1. naae. Han kan ikke lange det, ikke lange til Fadet. (dagl. T.) "Og skulde Modgang til min kiære Hustru lange." Falster. (Ovids Klagebr.) 2. række, flye. (Moth.) At lange Hø op (paa Loftet.)

Langs, adv. efter Længden; i Strækning med. Paa langs (modf. paa Tværs ɔ: i Breden.) Langs ad Stranden; langs m. Muren. Han krøb langs ned ad Muren. (Sieldnere forekommer det uden pra pos. Han gik langs Stranden. (Moth. "Hans Vei faldt engang langs en Dal." Frimann. Almuens Sanger. 179. S. 20

Langsom, adj. [Isl. lángsamr.] 1. i kræver lang Tid, som varer længe; Et langsomt Arbeide. Det gaaer langsom "Seen var min Bedring, og heist lang somt kom jeg atter til Kræfter." Rahbe "Det er kun Kummeren, som langsom der." Rein. "Hvad den fornemmelig frem stiller til Exempel, er en langsom Ste ding." Bagg. (Labyr. II. 20.) 2. som er snar eller hastig. Langsom i Gierning langsom til Vrede. "Langsom er den som ei er hurtig; seendrægtig den, som kan være hurtig (af Mangel paa Drif Rasthed.) Langsom er man ofte af Klog skab; seendrægtig altid af Uvirksomhed." Sporon. 3. lang (om Tiden); langvarig langsommelig. (sieldn.) "Man her i lang som Tid vel haver Mumling hørt." Be ding. II. 405. 4. kiedsom, kiedende. = **Langsomhed**, en. ud. pl. Beskaffenhed at være langsom. Hans L. i sine Arbei der er alt for stor. — **langsommelig**, adj. som varer eller har varet længe. Han har ikke været her i langsommelig Tid. (b. T.)

Langt, adv. der har Adjectivets Begr. 1. om Rummet og Udstrækningen: Den Bøsse skyder langt. Jeg var endnu ikke kommen langt paa Veien. — langt fra (lang Afstand) saae det ud som et Hu (modf. nær ved.) [skrives som adv. rigtig i eet Ord. Det er langtfra ikke (ɔ: slet ikke) min Mening. Men derimod: Det er langt (adj.) fra at være min Mening.] Langt bort, langt borte; langt frem og fremme; langt hen og henne; langt ind og inde, og saaledes m. andre Steds-Adverbier. 2. om Tiden; især naar Tiden tænkes som en Eenhed, et Heelt, ell. naar et Tidspunkt angives; hvorimod længe bruges om den vedvarende Tid. Der var langt (ɔ: lang Tid) imellem Lynet og Skraldet. (Men: det varede længe inden Skraldet kom.) Der er langt imellem Juul og Paaske i Aar. — Langt tilbage, langt frem i Tiden. Langt op ad Dagen, langt ud p. Natten. Langt om længe, s. længe. 3. uegentl. (ligesom vidt) om en Beskaffenhed ell. Handling, der tænkes som fremskridende. Han er kommen langt i sit Arbeide. Han var langt henne i sin Tale. 4. br. det til Forhøielse, Forstærkning af Begrebet; ligesom meget. Han er langt klogere, rigere, end man troer. Han er ham langt overlegen. Dette er noget langt andet, langt smukkere. Det gik langt anderledes, end jeg venfede.

Lanter, en. et Slags [illegible] geligt Kortspil, der [illegible] af tre, fire t. fer Personer. [illegible])

en derimod enhver en konstig Lanter
er." Holb. (Poet. Skr. 1746. S. 200.)
Lanterne, s. Lygte.
Lap, en. pl.-per. [Isl. Leppr. A. S.
ppe. E. Lap. T. Lappen; og lapp,
] en Klud, især til at bøde med; en
, et afrevet Stykke; f. Ex. en Lap
e: en Klud) Papir. At sætte en Lap
noget.
Lappe, v. a. 1. bøde, sætte Lapper paa.
lappe en Kiole, Sko. = Lapning, en.
-er. Gierningen at lappe. — Lapperi,
noget, som er lappet; figurl. det, som
meget ringe, af ingen Værdi. (dagl. T.)
hb. D. Tilsk. I. 330. — Lappeskrædder,
d. s. s. Kludeskrædder. Lappeværk,
Kludeværk, Lapperi.
Laps, en. pl.-er. en ung indbildsk,
øviis, kaad Person af Mandkiøn. [Et i
ere Tid, især i Kiøbenhavn opkommet
d, som snarere stammer fra det Tydske
ffe og Lapp (hvoraf läppisch) end
det Isl. Lapi.] "Laps synes oprinde-
en at betyde et ungt Menneske, der op-
er sig som en Dreng. Men Betydningen
bleven nøiere bestemt. Det er (Hoved-
dens) Bovæsen, der udgiør Lapsens
ærkiende." P. E. Müller. = Heraf: Laps-
treg, Lapsevæsen, o. fl. i d. Tale og
vere Stiil brugel. Ord. — lapset, adj.
m passer til en Laps; næsviis, kaad.
Laring, en. pl.-er. i Søsproget: en
gte Vind, der snart gaaer over.
Larm, en. ud. pl. [T. Lärm.] 1. Støi,
ummel, Bulder. "Vilde Daarers tanke-
se Larm." F. Guldb. "Hvor Øret døves
en forvirret, stigende Larm." Rahbek.
D. Tilsk. VI. 460.) "Uhørt hver hendes
on i den raslende Larm sig tabte." Bagg.
Larm er en stærkere Lydfornemmelse end
støi; muntre Børn støie, vilde Børn
rme." Müller. 2. Raab og Skrigen. (P.
aars.) At giøre en stor L. for ingenting.
t slaae Larm ɔ: kalde Krigsfolk til Vaa-
n ved Trommen; hvoraf: Larmblæser
Larmplads. V. S. O. (I det militaire
prog bruges det endnu mere fremmede:
t slaae Allarm, Allarmtromme, o. fl.)
Larme, v. n. 1. [T. lärmen.] støie,
ære Bulder, buldre. "Taus man nyder
gte Fryd; men larmer f. at dæmpe Kla-
." F. Guldb. Uegentl. skiende, klamres.
Larve, en. pl.-r. [Lat. Larva.] 1. en
Maske. "Er et Gienfærd ei en jordisk Larve
or en evig Aand?" Øhlenschl. 2. Insec-
et i dets første Forvandling som Orm.
— figurl. og poetisk: "Derfor jeg glædes i
Dag, thi under en vinterlig Larve aner
eg Sommerens Tid." J. L. Heiberg.
Las (langt a) ell. Lase, en. pl. Laser.
Pialt, afrevet Stykke Tøi. Klæderne hang
Laser p. ham. = laset, adj. pialtet; m.
revne Klæder. En laset Tigger. Hans
Kiole er ganske laset. [Isl. lasinn, reven,
beskadiget.]
Laske, v. a. 1. [T. laschen; og La-
sche, et indfældet ell. paasyet Stykke Tøi.]
sye sammen af Stykker, fælde Stykker i
Tøi (Moth.) Hos Skomagere og Skræddere:
en Maade at sye paa, hvorved Stingene
ikke gaae heelt igiennem begge Stykker, der
syes sammen. 2. i Bygningskonsten: føie
ell. fælde Tømmer sammen v. indskaarne
Fuger, saaledes at det udgiør et heelt Styk-
ke. At laske en Mast, en Raa. En lasket
Planke, Bielke. 3. At laske sig, giøre sig
tilgode, spække sig. (Moth. forældet.)
Lasket, adj. meget fed, kiødfuld, som
har hængende fedt Kiød.
1. Last, en. ud. pl. 1. (T. Last.)
Tyngde, Byrde, Besvær. Kraft og Last
(modsættes i Mechaniken, og Last er da
den Modstand, Kraften har at overvinde.)
At være sig selv og andre t. Last (rettere:
til Byrde.) "Da — er Døden vores Pligt,
og Livet kun t. Last." Schiermanns Merope.
(jvf. Byrde.) 2. det, hvormed et Skib er ladet,
Ladning. At stuve, aabne Lasten. At bryde
Lasten (tage noget ud af den, især paa
ulovlig Maade.) jvf. Trælast, Tømmer-
last. 3. den Deel af Rummet i et Skib,
hvor Ladningen lægges. Han faldt ned i
Lasten. 4. Besværing, Klage, Daddel.
(Isl. Last.) "Man faaer ofte Lov for
lidt, og Last for halv mindre." Ordspr.
(forældet. Heraf Udtrykket: At lægge een
noget til Last "einem etwas zur Last le-
gen" ɔ: tilregne ham det som noget, der
fortiener Daddel. Dog kunde dette ogsaa
henregnes under 2 Last.) = lastbar, adj.
skikket til at føre Byrder. (Arreboe.)
Lastdrager, en. pl.-e, den, som giver
sig af m. at bære tunge Byrder. Last-
dyr, et. Dyr, som er skikket til at bære
Byrder; Trældyr. "Da gaaer han, Jor-
dens Herre, i en tungere Trældom, end
Lastdyret." Mynster. Lastpenge eller
Lastepenge, pl. en vis Toldafgift af ladede
Skibe efter deres Drægtighed. Lastport,
en. En stor Port i Agter-Enden af Skibe,
som lades m. stort Tømmer, giennem hvil-
ken dette føres ind i Lasten. Lastskib,
et. Førselsskib. (Transportskib.)
2. Last, en. pl.-er. [Isl. Löstr. T. das
Laster.] Tilbøielighed t. og Færdighed i det
Ondes Udøvelse; moralsk Lyde, Udyd. (La-
sten, alm. modsættes Dyden. En Last er
Tilbøielighed t. en vis Synd.) jvf. Synd,
Udyd, Feil, Lyde. "Enhver Last medfø-
rer Færdighed i den tilsvarende Synd og
forudsætter, at denne oftere er bleven øvet.
— Laster findes blot hos Mennesker; Ly-
der og Udyder ogsaa hos Dyr; og Feil
tillige hos Ting." Müller. = lastefuld,
adj. som har mange Laster, er besmittet
v. Laster. Han var lastefuld, men søgte at

skule det. Et lastefuldt Liv. Heraf: Lastefuldhed, en. som dog sielden forekommer. ("Den menneskelige Fordærvelse kaldes Lastefuldhed m. Hensyn til dens Virksomhed i Menneskets Indre." Müller.) — lastfri, adj. som er uden Laster. (s. brødefri, skyldfri.)

1. Laste, v. a. 1. [Isl. lasta.] tillægge Feil og Mangler (om Personer; da det undertiden medfører et stærkere Begreb end dadle) ell. nedsætte en Tings Værdi, ved at angive dens Mangler. Det er en slet Kiøbmand, der laster sine egne Varer. At laste een for hans Opførsel. Han fortiener snarere at roses, end at lastes. jvf. dadle. "At dadle er at opsøge smaa Feil efter eget Tykke, og koldsindigen at fremsætte dem; at laste er at angribe noget f. sande (betydeligere) Feil, og udsige det uden Sky. — Man dadler noget, naar man tillægger det Feil; man laster noget, naar man fraskiender det Værd." Sporon. = Lasteskrift, et. Skrift, Smædeskrift, hvori een angribes og lastes. (Moth.) lastesyg, adj. dadlesyg. (Moth.) Lastesyge, en. Dadlesyge. (Moth.) lastværdig, adj. som fortiener at lastes. Lastværdighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være lastværdig.

2. Laste, v. a. 1. [af Last, Skibslast.] bruges undertiden for: lade, nævnlig onerare. Skibet var lastet med Tømmer.

Latin, et (og en.) det latinske Sprog. At tale, at skrive, at lære Latin. At holde en Tale paa Latin. "At intet er saa sundt som Glæde, man os har sagt p. godt Latin." Rahbek. = Latiner, en. den, som forstaaer vel at tale eller skrive Latin. — latinsk, adj. En latinsk Bog.

Latter, en. ud. pl. [Isl. Hlátr.] 1. Gierningen at lee, og den derved frembragte Lyd. At briste ud i L. At slaae en høi L. op. At slaae noget hen i (med) Latter. 2. figurl. Spot: en latterlig Gienstand. At være, blive til Latter for alle Folk. At giøre sig til L. for Andre. = latterfuld, adj. rig paa Latter. (Bagg.) latterfærdig, adj. færdig til at lee, nær ved at bryde ud i Latter. "Saa sagde hun med latterfærdig Mine." Tode. (Poet. Skr. I. 275.) — latterlig, adj. som vækker Latter, opfordrer til at lee, fortiener at udlees. En latterlig Gienstand, Person. Det er latterligt at høre hans forfængelige Selvroes. "Det var muligt, at jeg af blot Vildfarelse ansaae en alvorlig Gienstand fra en latterlig Side." Birkner. — Latterlighed, en. 1. ud. pl. Beskaffenheden at være latterlig. 2. pl. -er. noget, som fortiener at belees; Daarskab. — lattermild, adj. 1. som er nem til at lee, som let falder i Latter. "Hvi var den store Mand saa lattermild og kaad?" Holb. (Poet. Skr. 1745. S. 142.) "Snart trykker til sin Barm de lattermilde Smaa." H. Bull. (Forsøg i de [illegible] V. 155.) 2. blandet m. megen Latter. "Med lattermilde Ord og gisgiefulde [illegible]der." Stenersen. — Deraf: Lattermildhed, en. ud. pl. (V. S. O.)

Laug, Lag ell. Lav, en. ældre Skrivemaade af Ordet Lov [Isl. *Lag*. pl. *Lög*] [illegible]: Laugdag (ell. Lavdag), en. den Dag, [illegible] Loven foreskriver den Indstævnte endelig at skulle møde (nu afskaffet.) Laugmand, en. tilforn: en Dommer ved Laugtinget i Norge og Island. Laugting, et. [Isl. Lögþing.] tilforn: en Overret i Norge og Island, svarende t. Landstinget i Danmark (afskaffet 1797 og 1800.)

Laug, et. pl. d. s. [Isl. Lag.] 1. egentl. enhver Forening, et Selskab, Fællesskab (i hvilket Tilfælde det dog sædvanl. udtales Lag ell. Lav. s. ovenfor Lag.) 2. insk. en Forening, et Gilde ell. Samfund af de Arbeidere (Mestere og Svende), der [illegible] eet Haandværk, og som v. Laugets Beviser træde i en vis Forbindelse. = Laugsartikler, pl. Forskrifter for et ell. flere L. Laugsbrev, et. Bevilis, som gives en [illegible] hans Optagelse i et L. Laugsbroder, en. den, der er af samme Laug, som en anden. Laugsbrug, en. Skik, Vedtægt i et Laug. Laugsbyrde, en. Byrde, som paaligger Medlemmerne i et Laug. Laugsforsamling, en. F. af Laugsmestere. Laugsfrihed, en. 1. den Rettighed og Frihed, [illegible] er tillagt et Laug. 2. Frihed for al [illegible]skrænkning i Haandværker v. Laugenes Ophævelse. Laugsgilde, et. G. som et Laug holder. Laugshuus, et. Huus hvor et L. holder sine Sammenkomster. Laugsindretning, en. den J. som finder Sted [illegible] Haandværker v. Laugene. Laugsmester, en. den Haandværksmand, som efterat have giort Mesterstykke, optages til Medlem i Lauget. Laugspenge, pl. Bidrag til Laugets Casse, som dets Medlemmer betale. (jvf. Tidrpenge.) Laugsrettighed, en. d. s. s. Laugsfrihed. Laugssamling, en. d. s. s. Laugsforsamling. Laugsskik, en. Laugsbrug. Laugssvend, en. den, [illegible] efterat have giort Svendestykke, optages i Svendelauget. Laugstvang, en. [illegible] Tvang ell. Indskrænkning i Haandværkets Udøvelse, som Laugsindretningen medfører.

Laurbær, et. pl. d. s. egentlig: Frugten af Laurbærtræet. Laurus nobilis. [illegible] St. for hvilket Ord man finder [illegible] tere, m. best. Art. Lauren. [illegible] Myrthens Hiem." Oehlenschl.) [illegible] mensk. staaer Laurbær for [illegible] Laurbærblad, Laurbærgreen, [illegible] krands, af Træets Grene [illegible] bærkrone, Laurbærkrands [illegible] Poet, faaer derfor [illegible] Skiemted.), [illegible] bærløv, [illegible]

r i pl. for: Seier, Krigshæder. At vinde ıførste Laurbær. "Han glæder sig et e Laurbær, han vandt." P. A. Heiberg.
Lav, et. Forsamling, Selskab. s. Lag Laug, 1.
Lav, forældet Udtryksmaade, for: Lov ovenfor Laug), hvoraf i Lovsproget fo omme nogle Sammensætn. f. Ex. Lav›er, en. den ved Loven fastsatte Myndig›s-Alder. "Er han ved sin fulde Laval›:." D. L. VI. 21. 6. lavbyde, v. a. 3. de en Eiendom op til Tinge, inden den ıa sælges. (D. Lov. V. 1. 9.) Ogsaa: ›byde. Lavdag, en. s. under Laug›g. Lavhævd, en. ved Rettens Dom ›erhvervet Stadfæstelse p. sin Eiendom. "At de Lavhævd p. en Eiendom." D. Lov. 5. 5. Lavmand, en. s. under Laug›nd. Lavværge, en. den Mand, som Enke vælger t. at gaae hende t. Haande Raad, og underskrive m. hende til Vit›lighed; (skrives ogsaa: Laugværge.)
Lav, en. Et svensk Ord, som Natur›ndige have optaget t. at betegne Classen, r indbefatter Steen- og Træ-Mos. (Li›en.) [Ordet synes at være brugeligt i ›lland. Begtrup om Agerd. III. S. 101.] ›raf: Lavart, en. pl.-er. (V. S. O.)
Lav, adj. [Isl. lágr. Holl. laag, leeg.] A. entl. 1. (m. Hensyn t. Størrelse) ikke høi, ringe Høide. Bordet er for lavt. Hun er eget lav af Vært. 2. (m. Hensyn t. Belig›nhed) som er, ligger dybere, end andre Ste›r. En lav (sid) Eng. Den lave Slette og det ıe Bierg. En lav Beliggenhed. — Lavt rundt, ikke høit) Vand. B. figurl. 1. Hensyn til Herkomst, Stand. At være lav Stand. At være yndet af Høie og ave. 2. med Hensyn til Tænkemaade, harakteer: uden Æresfølelse, nædel, ne›ig, gemeen. At fornedre sig t. lav Smi›r. "En lav Tænkemaade er den, som angler Sands for noget (aandeligt) høi›e." Müller. Smaa og lave Siæle. "Jeg aa et i mit Bryst saa lav Mistanke næ›." Wessel. (jvf. nedrig.) "Nedrig er no›t værre end lav; thi det Lave hos Men›sket betegner kun Fraværelsen af det Høi›e, det Nedrige Virksomheden af det ›nde." Müller. 3. m. Hensyn til Priis, ›ærdi: ringe, ikke høi ell. dyr, let. Lave ›riser. At spille lave Spil. 4. om Stilen Sproget: jævn, ikke rhetorisk, ligefrem ›gsaa: nædel: et lavt Udtryk.) "Lave ›dtryk ere saadanne, der kun høres i Almu›ns Sprog." Müller. — Det lave Komiske: ›modsættes det høiere eller finere (men er mindre passende Udtryk naar man over›lt vil bruge det i Stedet for: det stærke ›omiske.) 5. om Stemmen, Tonen: a) ›agte, ikke stærk. En lav (svag) Stemme. At ›ale i en lav Tone. At begynde sin Tale ›vt. (Moth.) b) i Musiken forstaaes v. lave Toner de grovere ell. dybere. At be›gynde en Sang, Melodie for lavt. = lav›benet, adj. som har lave, korte Been. lavbyde, v. a. 3. (forskiell. fra det ovenfor anførte lavbyde ell. lovbyde.) byde et Ar›beides Udførelse op for hvem, der vil paa›tage sig det for den laveste Betaling; lici›tere. (brugel. i Jylland.) Lavland, et. Et Land ell. en Landstrækning, som over›hovedet, ell. i Sammenligning m. et andet i Nærheden af samme, ligger lavt, ell. lidet ophøiet over Havfladen. lavmælet, adj. 1. som har et lavt Mæle, ingen stærk Røst. 2. figurl. om Stilen. "Sagaqvadet elsker den konstløse lavmælede Tone." Grundtv. (Qvædl. S. 290.) lavstammet, adj. som har en lav Stamme (om Træer.) Lavvande, pl. bruges af Søfolk for at betegne det Tidspunkt, naar Vandet ved Ebben staaer lavest. = Lavhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at være lav (i Adjecti›vets forskiellige Bemærkelser.) Lavhed i Tænkemaaden. Vandets L. Kornprisernes L. (Man siger dog gierne: Egnens lave Beliggenhed.)
Lava, en. ud. pl. de sammensmeltede Fossilier, som udkastes ell. udflyde af ild›sprudende Bierge. = Lavastrøm, en. En Strøm af flydende Lava.
Lave, uforanderligt Subst. der bruges som adv. i Lave ɔ: i ret Skik og Orden. Det modsatte: af Lave. At bringe, sætte noget i Lave. "Thi var det tilbørligt, at de førte det i Lave igien." Coldings K. Hist. At faae noget i Lave. (Arreboe. 66.) Nu er Alt i Lave. Det er reent kommet af Lave (eller i Ulave.) "Alle Lemmer paa hans Legeme gik af Lave." 2 Macc. 9. 7. — Han er reent af Lave: siges om den, der af overdreven Lystighed eller deslige bærer sig underligt og forstyrret ad. "Men Amor er saa tidt af Lave og Bac›chus drikker, som man veed." Rahbek. "Han pludselig sig staaer, som han var reent af Lave." Bagg. (Dansana. II 225.) (At lægge sig i Lave f. een: en egen Ta›lemaade, der forekommer i D. Lov. "Over›falder nogen Anden — ell. haver lagt sig i Veien og Lave f. ham." VI. 12. 2.)
Lave, v. a. 1. [Isl. laga.] 1. bringe noget i Stand, i Skik, danne, giøre til Rette. Det Arbeide har han lavet slet. Han har lavet det ilde for sig. At lave Mad. "Visse dertil forordnede Kokke maatte baade lave og koge Maden." Suhm. Den Ret forstaaer hun ei at lave. — At lave til, giøre færdig, rede til. At lave Vognen til (for at kiøre.) At lave en Seng til. — figurl. At lave (rede) til Barsel ɔ: være frugtsommelig. At lave sig til, giøre sig færdig. 2. istandsætte, flye det, som er blevet brøstfældigt, beskadiget. Hiulman›den er v. at lave Vognen. 3. recipr. og

impers. At lave sig til en Reise. "Hærene lavede sig til Krig." 1 Macc. 6. 33. Det lavede (skikkede, hændte) sig saa. ("Det kunde ikke saa lave sig" ɔ: skikke sig, gaae an. 1634.) Det laver sig til ondt Veir. = Lavepas, et. tilbørlig Orden, Skik eller Indretning; passende Maal ell. Størrelse. (Holberg. Nu sieldent.) "Det elegiske Maal og Lavepas." Rahb. (Tilsk. III. 528.) Han fik sit Lavepas ɔ: han var vel beskienket. (Moth.)

Lavendel, en. pl. Lavendler. en vellugtende Plante, som dyrkes i Haver. Lavandula spica. Deraf: Lavendelolie, Lavendelvand, o. fl.

Lavere, v. n. (Plattydsk.) s. krydse, 3.

Lavet, en. (Tonen p. sidste Stavelse.) pl.-ter. et fremmedt Ord, som bemærker den Indretning, hvorpaa Kanoner lægges, for at kunne deels føre, deels stille dem (Kanonblok, Kanonvogn, Stykvogn.)

Lavlig, adj. beqvem, passelig, som er t. Pas. (P. J. Colding. jydsk.) Sv. läglig.

Lavning, en. pl.-er. [af adj. lav.] en Fordybning; en liden Dal i Jordsmonnet.

Lax, en. pl. d. s. [A. S. Leax. E. Lax. T. Lachs.] en stor Fisk, som lever i Havet og i Floder. Salmo salar. = Laxefangst, en. 1. d. s. s. Laxefiskeri. 2. det, som fanges af Lax; Laxefiskeriets Udbytte. En god, rigelig, ringe L. Laxefiskeri, et. Gierningen at fange Lax, m. hvad dertil hører. Laxegaard, en. indhegnet Plads i en Flod ell. Sø, for at fange Lax, som gaae derind i Legetiden. (D. Lov. V. 10. 44.) Laxegarn, et. G. til Laxefangst. Laxekar ell. Laxekiste, en. En Indretning, lavet af Træstænger tværs over en Elv til at fange Lax i. Laxeværpe, en. et andet Slags Indretning til at fange Lax i, fornemmelig v. Mundingen af en Elv. (norsk.) Laxørred, en. En mindre Fisk af Laxeslægten. Salmo trutta. (ogsaa: Laxforelle.)

Laxere, v. n. 1. (har. Af det Lat. laxo.) lade Maven og Underlivet renses v. afførende Lægemidler. Deraf: Laxeerdrik ell. Laxeredrik, Laxeermiddel, Laxeerpulver, afførende Pulver, o. fl.

Lazaret, et. pl. – ter. (T. Lazareth.) et Sygehuus, Hospital (br. især om Felt-Hospitaler og Quarantaine-Indretninger.)

Lazur, en. ud. pl. 1. en skiøn, himmelblaa Farve; Ultramarin. (Moth.) 2. en zeolitartet Steen, som v. Polering antager en blaa Farve, Lazursteen, hvoraf Ultramarin tillaves. Silex lazulus. = lazurblaa, adj. blaa som Lazur eller Ultramarin. (Moth.) Lazurfarve, en. lazurblaa F.

Lectie, en. [af Lat. *lectio*.] 1. Stykker af Bibelen, som v. Gudstienesten forelæses f. Alteret. 2. et Læerestykke, som foresættes Lærlinge i en Skole. At lære, læse over p. sin Lectie. 3. Classe, Afdeling i en Skole (Classe er nu mere brugelig.) 4. figurl. i dagl. T. Irettesættelse, Advarsel. At give een en Lectie. (Holberg.)

Lector, en. pl.-er. (Lat.) en offentlig Lærer v. et Academie, Gymnasium eller anden lignende Lære-Anstalt.

1. Led, et. pl. d. s. [Isl. Lidr. T. Glied.] 1. Lemmernes Sammenføining i Legemet, el. Stedet, hvor et Lem forbindes m. et andet. At vride, støde Armen af Led, sætte den i L. igien. Hofteskaalen gik af Led. (1 Mos. 33. 25.) At føle Smerte i et Led. (s. Fodled, Haandled, Rygled.) 2. Lem, Ledemod. Led for Led. Deraf: ledfør, ledmyg, o. fl. 3. Knæ, Knude paa Græs, Rør og andre Vexter. 4. Lænke, Ring i en Kiæde. "Naar eet Led er af Lænken, er den ei længer heel." Ordspr. 5. Grad ell. Trin i Slægtskab. Affom i andet, tredie Led. De forbudne Led i Ægteskab. (V. S. O.) s. Arveled. 6. i Regnekonsten: Dele, Stykker i et Forhold. 7. Rad, Række, Linie af Krigsfolk. At stille Soldater i Led. At staae i første, i forreste Led. = a) Ledafskiætning, en. Afskiæring af et [illegible] ell. saaret Led. (Amputation.) Ledearv, en. (af Led, 5.) den Arvegangsmaade, hvorefter de Personer, som ere Arvelateren i nærmere Grad beslægtede, foretrækkes for dem, som ere det i en fiernere Grad. (Successio gradualis. Hurtigkarls D. Privatret. II. 1. S. 267. jvf. Liniearv.) Ledbyld, en. Byld, der har sat sig i et Led. Ledføining, en. Ledenes Forbindelse. ledfør, adj. som har føre Lemmer. (Moth.) Ledkrave, en. En Deel af Armbedækningen, der hørte til den fuldstændige Harnisk eller Pandser-Rustning. (Jahn om Krigsv. S. 242.) ledmyg, adj. smidig, færdig i at bøie og bevæge Lemmerne. Deraf: Ledmyghed, en. ud. pl. Ledregning, en. Udregning af Slægtskabs- ell. Arvelinier. ledsætte, v. a. 3. sætte et Lem i Led. Deraf: Ledsætning, en. (V. S. O.) Ledsmerte, en. Smerte, som føles i et L. (Ledeemne, en. et i V. S. O. selvgiort Ord f. Ligtorn.) ledviis, adv. Led for Led. ledvreden, adj. v. forvreden i et Led, vreden af Led. Ledvædske, en. s. Ledevand, 2. = b) Ledehule, en. den Huulhed, der omfatter Benet i et Ledemod, paa det Sted, hvor der er et Led. (V. S. O.) ledeløs, adj. 1. løs i Ledene; som ingen Fasthed ell. Stivning har. Han er ganske ledeløs. En ledeløs Stol. 2. som er uden Led. (Selbarn.) Ledeløshed, en. ud. pl. Ledemod, et. pl. d. s. (Isl. lidamót.) Egentl. d. s. s. Led, 1, ell. Lemmernes Sammenføining i et Led; men ogsaa bruges det for: et Lem, en Legemsdeel, der bevæger sig i et Led. (V. S. O.) Ledeskaal, en. d. s. s. Ledehule. Ledesmerte, en. d. s. s. Ledeværk. Ledesvamp, en. En [illegible]

:Welse i et Led, særd. i Knæet. Lede-
nd, en. 1. en Vædske, som findes i ell.
› Ledet; Ledvædske. 2. en Sygdom i et
›, der bestaaer i en vandagtig Hævelse.
Ledværk ell. Ledværk, en. Smerte, Værk
t ell. flere Led; Gigt.

2. Led, et. pl. d. s. [Isl. Hlid.] Luk-
se, Laage for en Giennemkiørsel i et
erde ell. Hegn, der bestaaer af Sparrer
Lægter, som slaaes horizontalt og med
bninger imellem p. lodrette Endetræer.
Byled, Markled, Vangeled. = Led-
us, et. og Ledhytte, en. Huus, Hytte,
or en Ledvogter boer. Ledklinke, en.
ell. Slaa, som lukker f. ex. Led. Led-
ærn, en. en lang Stang, der slaaes p.
traa over Ledet. (Moth.) Ledskee, en.
af de Tværtræer, som holde et Led sam-
n. (Moth.) Ledstolpe, en. En af de
Stolper, der fæstes i Jorden, og hvor-
a Ledet hænges og lukkes. Ledvogter,
. den, som er sat til at holde et L. lukket.

3. Led, en. [Isl. Hlid.] 1. Kant,
ide, Stilling. Vend det paa den anden
d. Verdensled, Verdenshiørne. "I
sterleden." A. S. Vedel. (jvf. Lid, Lide.)
en Dagsled for: Dagsreise, forekommer
t gammeld. Haandskr. (jvf. v. n. 3. lide.)
o. Led, Reise, Vei. 3. Hertil kan ogsaa
nføres den uadskillelige Endelse: ledes, i
rdene anderledes, hvorledes, nogenledes,
aledes, ligeledes. (eneledes ɔ: allene, ik-
n, forekommer i et gammeld. Haandskr.)

Led, adj. [Isl. leidr.] 1. styg, fæl,
sknelig, modbydelig. En led Trold. Et
dt Aasyn. Et ledt Menneske. "Led er
n Tale, du giftige Trold." Storm. "Hver
inding er ham led, om ikke haanlig, som
hans valgte Næringsvei tilbyder." Evald.
Eet og eet bliver snart ledt." Ordspr.
betagen af en stor Ulyst til, af Modby-
lighed, Afsky for noget. At være led og
d af noget. "Gud vorder den vred, som
Embed er led." Ordspr.

Lede, en. ud. pl. [af adj. led.] 1. Modby-
lighed, Afsky f. noget, stærk Ulyst. At have,
ae L. til noget. Hun fik Lede t. ham. (Der-
: Madlede, Hiemlede.) 2. Kiedsomhed.
t finde L. ved noget. Tiden er ham til
ede. (Deraf: Tidslede.) "Led bemær-
r ikke blot hvad der vækker Lede; men
llige den, som føler Lede." Müller.

1. Lede, v. a. 1. [Isl. leida. A. S. læ-
n. T. leiten.] 1. styre eens Gang,
re ved Haanden, ved en Ledesnor, eller
sl. At lede et Barn, en Blind. At lede
n ved Haanden. At lede en Ko til
ands. At lede een igiennem en mørk
kov. At lede een paa Veien til et Sted,
rigtig Vei. "Jeg leder Dig paa de rette
tier." Ordspr. 4. 11. (s. aflede, bortlede,
emlede, indlede.) "Mod og Kraft bør
de Foretagender i vanskelige Tilfælde;
men Forstand og Eftertanke ledsage dem."
Sporon. 2. uegentl. om Vandet. At lede
Vand ind p. sine Marker, ind i sin Have
(ɔ: bringe det til at flyde derhen.) 3.
figurl. styre eens Handlinger, raade over.
"Den kloge Mand lader sig ikke lede."
Sporon. Hun leder ham ligesom hun vil.
Denne Fyrste lod sig lede af Yndlinger.
"Til Retskaffenhed og Fromhed kunne Men-
neskene vel ledes, men ikke tvinges." Myn-
ster. = Leden, en. Gierningen at lede
(sieldnere Ledning, som derimod br. sam-
mensat. s. Afledning, Veiledning, o. fl.)
Leder, en. En Veileder. (Mest figurl.)
Han var min Ungdoms Lærer og Leder. I
Physiken: en electrisk L. (gode, slette Lede-
re.) En Varmeleder, Tordenleder. — Le-
debaand, et. Baand, hvori een ledes. (of-
test figurl.) At gaae i eens L. ɔ: lade sig
aldeles styre af ham. "Bedre fri sig at
forvilde, end at gaae trygt i evigt Lede-
baand." Ingemann. Ledebarn, et. Et
Barn, som endnu ei kan gaae ene, som
gaaer i Ledebaand. E. Frimann. (Poet.
Arb. 1788. S. 56.) Ledesnor, en. et
Ledebaand. O. Guldb. (Verd. Hist. I. 72.)
Ledestierne, en. En Stierne, som tiener
(f. Ex. Søfarende) til Veiledning. "I
denne Uvished er der endnu en Ledestierne
tilbage." Eilschow. "Dit Ord er Ledestier-
nen for min Daab." C. Hauch. Lede-
svend, en. Ledsager, Veileder. Lede-
traad, en. br. kun figurl. for: Veiledning,
Underviisning. En Ledetraad (ɔ: Lærebog)
i Religionsunderviisning.

2. Lede, v. n. og a. ledte, ledt. [Sv. leta
Isl. leida. jvf. Ihres Gloss.] søge, ran-
sage, for at finde noget. At lede om, efter
noget, som er blevet borte. "Den, som
leder, søger smaaligen fra det ene Sted til
det andet. At lede udtrykker saaledes p. en
stærkere Maade det samme Begreb, som
søge. Man kan ikke lede efter et Skib p.
Oceanet." Müller. "Man skal lede om
Mennesker der, hvor disse fordum søgte om
Plads." Guldberg. (V. Hist. I. 758.) "At
lede om det, som da først ganske tabes,
naar det er fundet, forekommer mig yderst
urimeligt." Baggesen. — At lede en Bog
igiennem. At lede noget op (skaffe det til-
veie v. at lede.) At lede (søge) Tøi sam-
men. At lede ud hvad man vil have. (s.
udsøge.) — Leden, en. Søgen, Eftersø-
gen. (Baggesen.)

Ledes, v. n. pass. [s. led, adj. og Lede.
Isl. leidaz.] 1. kiedes ved. At ledes ved
Tiden, v. eens Selskab. 2. faae Lede til,
Modbydelighed for. At ledes ved Mad.

Ledig, adj. 1. tom. (I. lidugr. T. ledig.)
Dog br. ledig oftest om en ubetagen Plads,
et ubesat Sted, tom om et (cubisk) Rum,
som ei er besat, optaget, opfyldt. En ledig
Bænk, Stol; en ledig Plads p. Vognen.

(Men: en tom Tønde, Flaske.) Værelset er nu ledigt ɔ: ingen beboer det. Værelset er ganske tomt ɔ: uden alt Bohave. Huset staaer ledigt (ubeboet. Moth.) "Ledigt er det, som der intet er paa; tomt det, som der intet er i." Sporon. (Dog siger man ogsaa: Der var tomt for Mennesker p. Torvet. Ligesom: Der var tomt i Skuespilhuset.) "Man kalder en Vogn tom, for saa vidt som den intet indeholder, ledig f. saa vidt som den intet fører. Man kan sige om een: han kiørte p. en tom Vogn; men da var den ikke ledig." Sporon. — figurl. ubesat. Et ledigt Embede. Denne Post er endnu ledig. 2. som er uden Arbeide, Forretninger, som intet tager sig for; som ei er udfyldt ved Arbeide. Han har aldrig en ledig Time, er aldrig ledig. "Og han gik ud — og saae andre staae ledige paa Torvet." Matth. 20. 3. "Ledig er den, som (for en Tid) intet bestiller; ørkesløs den som (i længere Tid, jævnligen) intet gider bestille." Sporon. "Tusinde Arme, som før havde været ledige, bleve derved satte i Bevægelse." Kampmann. "Det er bedre, at være ledig, end at giøre ingenting." Rahb. (efter Plin. D. T. IV. 506.) 3. som er ubunden, sin egen Herre; særd. om den Ugifte. At være løs og ledig. Ledige Tienestefolk (som ingen Tieneste have.) = Lediggang, en. ud. pl. det, at man (i en vis Tid) ikke tager sig noget for. (s. Ørkesløshed.) "Den travle Lediggang." Rahbek. Lediggænger, en. den, som intet tager sig for; Dagdriver, ørkesløs Person. "Dersom Lovgivningen undertiden synes at befatte sig m. Lediggængere, saa er det kun naar de ere fattige." Rahbek. Ledighed, en. ud. pl Beskaffenheden, at være ledig. (mest i Bemærk. No. 2. 3. s. Tienstledighed.)

Ledike, en. pl. -r. [egentl. Lædike, af Lad og lade.] I Alm. et lidet Giemme; fornemmelig: et lidet afdeelt Giemme med Laag over i større Kister og Skriner.

1. Leding, en. ud. pl. [Isl. Leidángr.] et forældet Ord, som egentl. bemærker: a) Søkrig, Søtog, og b) den til saadant Tog udskrevne ell. lovbestemte Skat; Krigsstyr. At fare i L. byde L. ud. (P. Claussen.) Af nyere Digtere er det optaget og brugt for: Orlog, Krigstog i Almindel. "Naar han i Leding drog med Nordens raske Helte." Stenersen. "Orlog og Leding forholde sig efter deres gamle Bemærkelse t. hinanden, som Krig og Krigstog. Naar der var Orlog paa Færde bød Kongen Leding ud." Müller. = Ledingsbud, et. Opbud til Krigstog. (V. S. O.) Ledingsfærd, en. Krigsfærd, Krigstog. Ledingsmand, en. Krigsmand, Soldat. (V. S. O.) Ledingspenge, pl. Krigsstyr; Krigsfolks Lønning. (K. Ancher.)

Ledingspligt, en. Forpligtelse t. at tr...
i Krig eller til at svare Krigsstyr. "...
ei tilvænnes kan, sin Ledingspligt at ...
Bording. Ledingsskat, en. d. s. s. ...
ding, b. (Ledingsgierd. forældet.) ...
dingsstyr, en. d. s. s. Ledingsskat. ...
dingstog, et. Leding, Krigstog. "Thi ...
des der atter t. Ledingstog." C. Frimann

2. Leding, en. d. s. s. Led, Verden...
led, Verdenskant. (A. S. Vedel.) "Dan...
ger Himmelen, fra Leding indtil and...
Arreboe. 154. Saaledes ogsaa hos ...
Norleding (Bording), Sønderleding (...
reboe. 170), Østerleding. o. s. v.

Ledsage, v. a. 1. [Isl. segia leid, ...
vise Vei.] 1. egentl. vise Vei, ...
"Han skal ledsage Eder til Sandhed." ...
Bibel. "Man leder den, som ei kan ...
vil gaae; man ledsager den, som ikke ...
kan finde Vei. Den Svage leder ...
den Ubekiendte ledsager man." Sp...
2. uegentl. følge, giøre Følge med; ...
binde, lade følge med (som er de ...
brugel. Bemærkelser.) At ledsage en ...
hans Reise. At ledsage Sangen med In...
strumenter. = Ledsager, en. [Isl. Leid...
sögumadr.] Veileder, Fører; Følgesvend...
Om et Fruentimmer: Ledsagerinde, ...
— Ledsagelse, Ledsagning, en. Giern...
gen at ledsage. [Isl. Leidsögn.]

Ledtog, n. s. br. altid uden Art. ...
adv. med præp. i. [af Led, Isl. Leid...
Vei, og, i Følge Gram, det gl. Th...
Fællesskab; hvoraf A. S. Gethofta. ...
Fælle, Gethoftscipe, Fællesskab, ...
V. S. Skr. V. S. 178.] Forening, ...
qvem m. andre til og i et Foretagende. ...
være i Ledtog m. een. De vare ...
Ledtog (sammen.) Tyven havde ...
L. med sig. (Paa en usædvanl. ...
br. det af Jacobi, som selvstændigt ...
"Tre danske Herrer ere med i Ledtog." ...
Saml. Skr. S. 64.)

Lee, en. pl. -r. [Isl. Liár. ...
N. S. Lehe.] et skarpt Redskab, ...
sættes paa et Skaft og bruges ...
til at slaae Græs og meie Korn. = Lee...
drag, et. 1. Skaftet p. en Lee. (s. ...
4.) 2. den Strækning, som en ...
kan naae med Leen; eller saameget ...
eller Korn, som paa eengang slaaes ...
m. Leen. Leehylke, en. den Ring, ...
med Leen fæstes t. Skaftet; Leering. Lee...
karl eller Leemand, en. En Slaa...
Leeskaft, et. den noget krummede, ...
Knage eller Haandfang forsynede Sta...
hvorpaa Leen fæstes ved Hylken.

Lee, v. n. loe, leet. (har.) [Isl. hlæ...
A. S. hliban, hleahan. ...
1. give den uvilkaarlige, med ...
Brysthuulheden og Bevægelser i ...
forbundne Lyd (Latter), som ...
stiellige, især behagelige, ...

ende Indtryk p. Siælen, ell. ved en blot ysisk Virkning (som Kildren, Krampe.) t stikke i at lee. "Den leer bedst, som er sidst." Ordspr. At lee i sit Hierte (glæde g hemmeligen; eller føle Driften til Latter; men undertrykke den.) At lee af een spotte een ved Latter. — At lee ad, det amme: ("Han bespottede dem, og loe ad em." 1 Macc. 7. 34.) Ogsaa: lee, smile t. n. Hun loe saa mildt ad ham. 2. figurl. igesom smile:) vise sig i en behagelig, idtagende, indbydende Skikkelse. "Alt hvad t Die langt fra seer, saa blidt, saa yndigt r dig leer." Tode. ("Og min Stemme ang, mit Die loe" F. Guldberg. I lignende Udtryk br. det ikke saameget om den ientlige Latter, som om Smilet.) At lee f ell. over noget. At lee een ud. (s. udlee.)

Leeg, en. s. Leg.

Leen, et. s. Lehn.

Leer, et. ud. pl. [Isl. Leir. Sv. Ler, era.] en fed ell. klæbende Jordart, bestaaende af den rene Leerjord, blandet m. forskiellige fremmede Tilsætninger, hvorved de mange leeragtige Jord- og Steenarter dannes. (s. Pibeleer, Pottemagerleer, Teglleer, Mergel, Kalkjord, m. fl.) At ælte, danne Leret il Muursteen. = Leerager, en. A. med eerblandet Jord. leeragtig, adj. lignende Leer, blandet m. Leer. Leerart, n. pl. -er. en vis særskilt Leerjord eller eerblanding. leerblandet, adj. blandet med Leerjord imellem andre Jordarter. Leerbund, en. leret, leerblandet Jordbund. Leerbygning, en. s. Leerhuus. Leerbænk, en. "En af Leer opsat Bænk i Bondestuer." (Moth. Nu næsten overalt gaaet af Brug.) Leerdunk, en. s. Dunk. Leerdynd, et. Leer ell. Leerjord, blandet m. Vand. Leergrav, en. Sted, hvor Leer graves. Leergrund, en. d. s. s. Leerbund. Leergulv, et. G. som er lagt af stampet Leer. Leerhuus, et. H. hvis Vægge enten ere klinede m. Leer, ell. opførte af stampet Leer blandet m. Straa. Leerjord, en. 1. Leer, som er chemisk adskilt fra alle fremmede Dele: reen Leerjord. Argilla pura. (Alunjord.) 2. leerblandet Jord. Leerkar, et. pl. d. s. et af Leer dannet Kar. (Leerfad, Leerpande, Leerpotte, Leerskaal, o. s. v.) leerklinet, adj. v. som er klinet med Leer, har klinede Vægge. "En leerklinet Hytte." (Pram.) Leerklining, en. Gierningen, at kline Vægge. leerklæg, adj. sei, sedhængende som Leer. (V. S. O.) Leerkølle, en. Redskab til at banke ell. stampe L. med. Leermergel, en. Blanding af Kalk og Leer, hvor Leret er i størst Mængde. (Olussen. Landoec. 38.) Leermuld, en. Muldjord blandet med L. Deraf: leermuldet, adj. leermuldet Jord. Leermølle, en. Indretning ell. Maskine, hvorved man ælter Teglleer; ell. hvorved Leer, som man vil have fiint og renset, giennemskæres ved Knive, anbragte i en Valse. Leerpibe, en. d. s. s. Kridpibe. Leerskifer, en. Et Slags Skifersteen, hvis Grund-Bestanddeel er hærdet Leerjord, og som undertiden danner hele Bierge. Argilla schistus. Leersteen, en. En halv haard, mager Leerjord. Argilla argitithus. Leervei, en. Vei, hvis Grund er leret. (modf. Jordvei.) Leervæg, en. klinet, ell. af stampet Leer opført Væg. Leervælte, en. et Sted, hvor der er dybt Leerdynd. = leret, adj. 1. som indeholder Leer, er blandet m. Leer. En leret Jordbund. 2. som er belagt, overstrøget, tilsmurt med Leer. Gulvet er ganske leret.

Levange, en. i Skibssproget: 1. en Træbom, der ligger tværskibs over Dækket p. Galeaser og Jagter, og hvorpaa Fokkeskiødet vandrer med en Stroppe. 2. en Gulvskrubbe med langt Skaft. (Schneider.)

Lefle, v. n. 1. (har.) [Maaskee af A. S. leof; Isl. liufr, kiær, elsket. E. love, at elske.] drive letfærdig Spøg, have letfærdig Omgang med en Person af et andet Kiøn. At lefle med en Pige. Han lefler med alle Mandfolk (er coquet.) — figurl. "Han harmes over det Rosenblad, som lefler i Vinden og leger." Ohlenschlæger. = Deraf: Leflen, en. ud. pl. letfærdig Adfærd; Tale, Miner, Spøg, som gaaer ud paa Letfærdighed eller sandselig Kiærlighed. — Lefleri, en. pl. -er. d. s. s. Leflen. "Ved Lefleri og Bolerskens Konstgreb." Rahb. "Hun havde Vid uden Ondskab, Munterhed uden Lefleri, og Levemaade uden Falskhed." Rahb. (D. T. X. 592. Her udtrykker det nærmest: Coquetterie.) "Leflerier, Kaadheder, ja vel Utæerligheder." sammest. XI. 331. — Leflebroder, en. Mandfolk, som er hengiven til Leflen; en Lefler. (Moth.) leflekiær, adj. leflesyg. (Moth.) Leflekonst, en. Færdighed i at lefle. "Lad Leflekonsten ei bedaare dig." Rahbek. Digte. II. 24. "Den skiønne Gud — som de ei kan fange meer m. Leflekonst." Ohlenschlæger. (Balder.) Leflelyst, en. Lyst til Leflen. leflesyg, adj. hengiven t. Lefleri. (coquet.) V. S. O. Leflesyge, en. Tilbøielighed til Leflen.

1. Leg, en. pl. -e. [Isl. Leikr.] 1. En Handling, som foretages blot til Moro ell. Forlystelse, som ikke har noget alvorligt Maal; Lystighed, lystigt Spil, Skiemt og Gammen. (Oftest m. Bibegreb om en dermed forbunden Bevægelse. jvf. lege, 5.) Drengene have en Leg for. At finde p. en Leg. At drive Tiden bort m. Leg. "Hvor Hensigt indtræder, er Legen forstyrret." Mynster. (s. Børneleg, Gietteleg, Juleleg, Panteleg, o. fl.; og jvf. Spil, der bruges om visse Slags mere konstige Lege,

ell. som tillige gaae ud p. Pengevinding.) "Baade Spil og Leeg have visse Regler; men disse ere færre v. Legen, der ofte bliver Munterhedens naturlige Udbrud." Müller. — I Jylland bruges Leg særd. om Dands og Dandsegilde. 2. musicalsk Instrument og Spil p. samme; Strængeleg. (s. ogsaa Langleg. Ellers forældet.)

2. Leg, en. ud. pl. [T. Laich.] Fiskenes og Froernes Sæd. (s. Froleg.)

Lege, v. n. og a. 1. [Isl. leika.] 1. v. n. drive Leg, forlyste sig m. Leg. Barnet leger med sig selv. Pigen leger med Drengens Legetoi. Han legede med sine Born. "Han legede m. Løver, som m. Kid." Sir. 47. 3. — figurl. At lege m. Faren ɔ: agte den ringe. "Holdes det m. Billighed for barnagtigt, at lege i vigtige Ting." Eilschow. — Ogsaa om Dyr: Kattekillingen leger m. Hunden. 2. act. foretage sig, sysle med en vis Leg; men kun om saadanne, hvis Diemed er blot Lyst og Moro; da spille br. om dem, der tillige, ell. fornemmelig gaae ud p. Konst, Held og Vinding. At lege (spille) Bold; lege Skiul, Blindebuk, Nødder i Hænde, sc. (Derimod: At spille Kort, Tærninger, Skak, Kegler.) 3. spille p. et Instrument. At lege p. Harpe. (forældet.) 4. v. n. om Fiskene: kaste Rogn og (2) Leg. — Om visse Fugle: (s. Ex. Urhøns) at søge Parring. 5. v. en figurl. (ell. maaskee særegen) Bemærkelse br. det undertiden om en hastig, bævrende Bevægelse. Hesten leger m. Ørene. (Colding.) Vandet leger p. Strandbredden. (Moth.) Urten leger (siges om det sydende Øl.) s. spille, 1. = Legeaar, pl. de Aar, hvori Barnet finder sin Lyst i Leg. Legebane, en. Plads indrettet til offentlige Lege. (Circus.) V. S. O. Legebold, en. Bold til at lege med, Spillebold. figurl. At være eens L. ɔ: behandles som Middel, vilkaarligen. Legebroder, en. den, som deeltager i en Andens Leg, især i den barnlige Alder. "Trods Søsters Bøn og Legebrødres Raad." Rein. Legedam, en. (s. lege, 4.) Dam, hvori Karper eller andre Damfiske sættes for at yngle; en Yngledam. (Oec. Mag. II. 169.) Legedukke, en. Dukke til at lege med. "De Legedukker hos mig laae." K. V. Legefagter, n. s. pl. udvortes spøgende Adfærd og Lader. "Ret som du kunde staae m. Skiemt og Legefagter." H. A. Brorson. Legekarpe, en. (s. lege, 4.) En Hun-Karpe, der sættes i den dertil bestemte Dam f. at yngle. Legeplads, en. Plads at lege paa, f. Ex. ved en Skole. Legested, et. Legeplads, Sted at lege paa. (Øhlenschl.) Legestue, en. hos Bønderne d. s. s. Julestue. Legesværm, en. En Sværm af legende Personer. "En Legesværm, som vild omtumler sig i dunkle Nat." Pram. legesyg, adj. begierlig efter Leg. (V. S. O.) Legesøster, en. om Piger, i samme Bemærkelse som Legebroder. Legetanker, pl. Tanker, henvendte til Leg og Spøg. "Og Legetanker nu f. Elskovstanker vege." P. L. Frimann. Legetid, en. 1. Tid, der anvendes paa Leg. "Eventyr — fra speden Barndoms Legetid." Bagg. 2. Fiskenes Parringstid. (s. lege, 4.) Legetime, en. Fritime, som Børn have til at lege i. Legetøi, et. Sager, som Børn lege med. Legeværk, et. Arbeide, der behandles som Leg, ell. giøres saa let, som det var en Leg. Drengens Læsning er endnu kun L. Det svære Arbeid var ham kun et Legeværk.

Legem ell. Legeme, et. pl. Legemer. [Isl. Lik, Likami.] 1. enhver, v. de udvortes Sandser fornemmelig ell. kiendelig (materiel) Ting. Physiske, organiske, uorganiske Legemer. Et haardt, blødt, giennemsigtigt, elastisk L. Fossile, metalliske, forbrændte Legemer. Synlige Legemer. Ethvert L. bestaaer af Dele. "Forblindede af vore Begierligheder gribe vi oftest Skyggen i Stedet f. Legemet." Basth. 2. et mere ell. mindre organisk (ɔ: levende, organiseret) Legeme; hvortil Dyr og Planter regnes (de sidste dog, efter alm. Talebrug, kun uegentlig.) I Særd. Organet for et dyrisk Liv: en Krop; i Modsætn. til Sielen. En sund Siæl i et sundt L. At pleie Legemet. (Man bruger Krop ligeledes i Modsætn. til Sielen; men ogsaa til Hovedet. Saaledes siges i Alm. At skille Hovedet fra Kroppen; ikke: fra Legemet; og i Alm. bruges Krop, ikke Legeme, om et slagtet ell. dødt Dyr. jvf. Lig.) = legemlig, adj. 1. som har et Legemes Egenskaber, kan fornemmes ved Sandserne, og er delelig; materiel; modsat: aandelig og ulegemlig. Legemlige Væsener. Den legemlige (materielle) Verden. 2. som hører til, vedkommer, findes v. Legemet. Legemlige Feil, Svagheder, Smerter. Legemlig Omgang med nogen. ("At have legemlig Omgængelse med uberygtet Qvinde." D. Lov. VI. 13. 7.) Legemlighed, en. ud. pl. legemligt Væsen, legemlig Beskaffenhed (Corporlighed.) V. S. O. = legemløs, adj. som er uden Legeme, er til uden Legeme. "Legemløse Aander." Rahbek. — Legemverden, en. den sandselige, materielle Verden; Sandseverdenen; modſ. Ideverdenen. (Treschow. J. Bone.) = Legemsbeskaffenhed, en. Legemets Art; Constitution. En stærk, svag L. Legemsbræk, Legemsbrøst, en. Skade, Lyde paa Legemet. Legemsbygning, en. Legemets Sammensætning i Henseende til dets Dele og disses Forhold og Størrelse. (Fr. Organisme. Eilschow.) Legemsdannelse, en. Legemets udvortes Skikkelse. En smuk, ædel, fiin L. [I Bemærkelsen: Dannelse,

vikling af Legemets Evner (modf. Aands-
ınelse) bruges hellere: legemlig Dan-
.fe.] **Legemsfeil**, en. d. f. f. Legems-
ə ft. **Legemsfylde**, **Legemsfyldighed**,
. Legemets fyldige, kiødfulde Beskaffen-
). **Legemsfærdighed**, en. Færdighed
at bruge Lemmerne, i Legemsøvelser.
ngelstoft.) **Legemshøide**, en. et
ıenneskeligt) Legemes Høide. **Le-**
mskraft, en. det Maal af Styrke i Le-
met, een har af Naturen (br. oftere i pl.)
:gemslyde, en. Legemsfeil. **Legems-**
eie, en. Omsorg for Legemet ved Mad,
rikke, Søvn, Bevægelse, Hvile, m. m.
egemsskikkelse, en. d. f. f. Legemsdan-
·lse. **Legemssmerte**, en. S. som føles
Legemet. (B. S. D.) **Legemsstilling**,
ı. Maade at føre, holde Legemet paa.
egemsstraf, en. Straf, som een lider p.
:gemet. **Legemsstyrke**, en. d. f. f. Le-
:mskraft, legemlig S. **Legemssvaghed**,
ı. legemlig Skrøbelighed eller Svaghed.
.egemsøvelse, en. pl.-r. Øvelse, hvorved
ɛgemet dannes og dets Kræfter udvikles.

Legende, en. pl.-r. (Lat.) Helgenes
ɛvnet, ell. enkelte Sagn og Fortællinger
f samme.

Lehn, et. pl.-e. [Isl. Len, Lien. T.
ehen. N. S. Lehn. Sv. Län; som
ihre udleder af läna, låna. A. S. Lean,
ıerces, stipendium.] fordum: ethvert
iordegods, eller et heelt Land, som af
Eieren eller Herligheds-Eieren (Lehnsher-
en) blev overdraget en Anden til Be-
ddelse og Brug, enten imod en vis For-
ligtelse ell. aarlig Afgift (som tilforn Kro-
ens Lehn ell. Godser), ell. imod en Kien-
else (Lehnspligt) og Forpligtelse til at er-
iende Lehnsherrens Overherredømme. Ved
Lehn forstaaes nu hos os Grevskaber og
Friherskaber. At tage et Land til Lehn.
f. forlehne.) = a) **Lehngods**, et. (Schyt-
e.) f. Lehnsgods. **Lehntager**, en. den,
om tager noget t. Lehn af en Lehnsherre.
B. S. D.) b) **Lehnsafgift**, en. Lehns-
nandens Afgift af Lehnet til Lehnsherren.
Lehnsarv, en. Arv, som finder Sted i
følge Forlehning. **Lehnsarving**, en.
en, som er lovlig Arving til et Lehn.
Lehnsbesidder, en. den, som har et Lehn
Besiddelse og Brug. **Lehnsbrev**, et.
Brev, Diplom, hvorved et Lehn oprettes
ller overdrages een. **lehnsdygtig**, adj.
om har de fornødne Egenskaber t. at mod-
age et Lehn. (T. Rothe.) **Lehnsed**, en.
Troskabsed, som aflægges til Lehnsher-
ren. **Lehnsforbindelse**, en. Lehnsfor-
hold. "Lehnsforbindelsen paalægger Lehns-
nanden en Mængde Pligter." Schytte.
Lehnsforfatning, en. den Skik og Indret-
ning, som finder Sted ved Lehn og Forle-
ninger. **Lehnsforhold**, et. Forholdet
mellem Lehnsherren og Lehnsmanden.

lehnsfri, adj. som ikke hører til noget Lehn. Lehnsfrit Gods. **Lehnsfølge**, en. den særegne Arvefølge, som er bestemt for Besidderen af et arveligt Lehn. **Lehnsgods** (eller **Lehngods**), et. Gods, hvilket een besidder som Lehn. **Lehnsgreve**, en. Greve, som besidder et Lehnsgrevskab m. de samme tillagte Rettigheder. **Lehnsherlighed**, en. den Herlighed ell. det Overherredømme over et Lehn, som tilkommer Lehnsherren. **Lehnsherre**, en. den, som har Lehnshøihed over et Lehn og dets Besidder. **Lehnshylding**, en. den Handling, at en Lehnsmand v. Forleningen hylder sin Lehnsherre. **Lehnshøihed**, en. d. f. f. Lehnsherlighed. **Lehnsindretning**, en. d. f. f. Lehnsforfatning. **Lehnsmagt**, en. Magt, som en Lehnsherre har over sine Lehnsmænd. "Overtro hialp Lehnsmagten t. at mishandle Borgerfriheden." T. Rothe. **Lehnsmand**, en. 1. den, som har et Gods til Lehn, eller paa anden Maade staaer i Lehnsforhold; en Vasal. 2. tilforn: en kongelig Befalingsmand over et af Kronens Lehn. 3. i Norge: en Betient, der staaer under Fogeden, og svarer omtrent til en Sognefoged i Danmark. **Lehnspligt**, en. den Forpligtelse, som paaligger Lehnsmanden. **lehnspligtig**, adj. bunden v. Lehnsforhold og Lehnspligt. **Lehnsregiering**, en. Regiering, hvor Fyrsten har mange og mægtige Lehnsmænd under sig (Feudal-Regiering.) **Lehnsret**, en. 1. Rettighed til at forlehne Gods ell. Land t. Andre; Lehnshøihed. 2. den Deel af Lovgivningen og Lovkyndigheden, som vedkommer Lehnsvæsenet. **Lehnsrettighed**, en. R. som erhverves v. Forlehning ell. Lehnsbrev. **Lehnssag**, en. 1. enhver Sag, Forhandling, vedkommende Lehnsvæsenet. 2. Sag for Retten, som angaaer en Lehnsstridighed ell. Arveret til et Lehn. **Lehnsstifter**, en. den, som erhverver Lehnsbrev p. at oprette et Lehn af sit (Allodial-) Gods. **Lehnsstrid**, **Lehnsstridighed**, en. Strid om Besiddelsen af et Lehn, ell. om Lehnsfølgen. **Lehnssæde**, et. Sted, hvor Eieren ell. Besidderen af et Lehn har sit Ophold. **Lehnstagelse**, en. Gierningen at tage Land ell. Eiendom til Lehn af en Overherre. (F. H. Jahn.) **Lehnstid**, en. det Tidsrum i Middelalderen, da Lehnsvæsenet var i sin største Kraft og Udvikling. **Lehnsvæsen**, et. Alt hvad der hører til Lehn og Lehnsforfatning, enten i Almindelighed (som i Middelalderen) ell. i et enkelt Land.

Lei, adj. ubehagelig, modbydelig, kiedsommelig. [Norsk. Høres undertiden i dagl. Tale; dog i mindre ond Betydn. end led. Jvf. Müllers d. Synon. II. 23. 24.]

1. **Leide**, en. ud. pl. [Sv. Leid. maaskee af det Isl. Leid, Vei.] Tilsagn, Løfte, især om personlig Fred og Sikkerhed. Han fik L.

f. at drage igiennem Landet. ("At tage Leide ɔ: Tilsagn paa noget." A. S. Vedel.) — Leidebrev, et. skriftlig Forsikkring om Leide.

2. Leide, en. pl. -r. 1. det Stykke Tømmer, som lægges langs omkring en Bygning oven p. Muren, og hvori Sparrerne fæstes; Muurlægte, Lydder. (Colding. Moth.) "Fra Grundvolden indtil Leiderne." 1 Kong. 7. 9. (jvf. Oecon. Mag. I. 62.) 2. "Karm til Vinduer, Dørre o. d. giort som et Tag." Moth.

3. Leide eller Leider, en. i Skibssproget: et Stykke Toug, langs ad hvilket et Seil heises op ad. (Schneider.)

Leie, et, pl.-r. [Isl. Leg.] 1. Sted, hvor man ligger. At giøre, rede sig et Leie. 2. Tilstanden, at ligge. At komme t. Leie. Der er intet godt L. i Sengen. Kornet gaaer i Leie. (s. Leiesæd.) 3. vilde Dyrs Opholdssted over ell. paa Jorden. At jage Haren af Leiet. 4. undertiden absol. for: Fiskerleie. "Gaae, spørg enhver, som kiender dem v. Leiet." Evald. (Fiskerne, 223. jvf. S. 156. 167. 203.) 5. i Mineralogien: Biergarternes Leie ɔ: Strøg, Strækning, som en vis Biergart indtager ell. ligger i. Særdeles forstaaes v. Leie et tykkere Lag af en Biergart, som er indsluttet i større Masser af en anden, og jævnløbende med dennes Lag. (s. Bredsdorfs Geognosie. 1827. S. 19.) = Leiermaal, et. s. nedenfor. — Leiested, et. [ogsaa Leirsted. (Leiersted. Moth.) Det tydske Lagerstätte.] 1. d. s. s. Leie, 1. Natteleie. (Kingo.) 2. Grav, Gravsted. (A. S. Vedel.) At følge een til sit Leiested. — Leiesæd, en. kaldes den Sæd, der ved Straaets Hølde og Tyngde, eller i Følge stærk Regn, er gaaet i Leie, ell. pletviis paa Ageren har bøiet sig mod Jorden og ikke igien reist sig før Høsten.

Leie, v. a. 1. [Isl. leigia. Sv. lega.] 1. erhverve Ret t. Brugen af en Ting for en bestemt Afgift; hyre. At leie et Huus, en Have; leie Værelser. 2. tinge en Person til Arbeide f. Betaling. At leie Arbeidsfolk; leie en Mand til at arbeide ugeviis. At leie Snigmordere til at dræbe een. Hun lod sig leie til Utugt. "Jeg stoer det Sted, hvor leiet Lovsang lyder" Thaarup. (Deraf: Leiehær, Leiesvend, Leietropper, o. fl.) 3. overlade Brugen af sin Eiendom (ell. Person) til en anden for en vis Betaling. Han har leiet mig sit Huus. Disse Værelser ere leiede bort. At leie Heste ud. (At leie Folk ud af deres Værelser ɔ: bringe Huusverten til at opsige dem ved at byde høiere Leie.) = Leiebolig, en. Bolig, som man har leiet (modsat: egen Bolig.) Leiebrev, et. skriftlig Forening om Leie (Leiecontract.) Leiebræt, et. B. som hænges ud p. et Huus f. at giøre bekiendt, at Værelser der ere t. Leie. Leiedreng, en. Tienestdreng. Leieforening, en. F. som sluttes om Leie. Leiegods, et. Ting, som leies af eller til nogen. Leiehest, en. Hest, som leies til Brug. Leiehuus, et. Huus, som man har leiet ell. som er til Leie. "Fornuften engang m. p. Jorden gik, og søgte hist og her et Leiehuus at finde." Tullin. Leiejord, en. s. Fæstejord. Leiemaal, et. en vis, ved Leien bestemt Tid. "Det (Huus) beboer og bruger han som sit eget, indtil Leiemaal er ude." D. Lov. V. 8. 13. Leiequæg, et. Qvæg, som udleies. Leiesvend, en. Svend, Karl, som lader sig leie til Arbeide eller Tieneste. "See han forsagt og kold hiin Leiesvend udgaae." Storm. leiesøgende, adj. v. den, der søger Huusleilighed, Bopæl t. Leie. Leietager, en. i Lovsproget d. s. s. Leier. (I. Usfings Anm. t. Tingsr. II. 105.) Leietid, en. d. s. s. Leiemaal. Leietiener, en. En Tiener, Opvarter, som lader sig leie dagviis, uden fast Tieneste. Leievaaning, en. Leiebolig. Leievidne, et. den, som lader sig kiøbe til at vidne om noget. Olussen. (Guldbaasen.) Leievogn, en. Vogn, som man leier; Hyrevogn.

Leie, en. ud. pl. [Isl. Leiga.] 1. giensidig Forening om at leie (af og til en anden). Huset, Kielderen er til L. At have til Leie, have et Huus, en Have til Leie. Leie gaaer f. Eie. Ved denne L. taber Eieren. 2. Afgift, Betaling for det, som er leiet. Han har endnu ikke betalt sin Leie. Hvormeget gaaer i L. af dette Huus? At sidde (boe) for en dyr, høi Leie.

Leier, en. pl.-e. den, som leier (Huus, Værelser, e. d.) af en anden. (modſ. Eier. Udleier.) At opsige sine Leiere.

Leiermaal, et. ud. pl. [af Leie, n. og Maal. Isl. Mál, Sag.] Gierningen at beligge et ugift Qvindfolk ell. en Enke, og m. hende avle Barn, for saavidt samme bliver Gienstand for Rettens Paatale eller Straf. At begaae Leiermaal. — Leiermaalsbøder, pl. Pengestraf efter Loven for Leiermaal. (Leiervide. Colding.)

Leiervold, en. [egentl. et Søværelses... og d. s. s. Lægervol (N. Sax. Leger-Wall) en Strandbred, Kyst, som Vinden bærer paa; dog bruges kun det sidste Ord i denne Bemærk.] Betryk, Forlegenhed, Fare. At være, komme i Leiervold f. noget. At slippe ud af en Leiervold. (d. T.)

Leilighed, en. pl.-er. [T. Gelegenheit. Sv. Lägenhet. jvf. beleilig.] 1. beqvem, skikket Plads til noget, især til Ophold el. Bolig. (s. Huusleilighed.) En ringe Leilighed. Husets L. er indskrænket. At søge en L. paa Landet. (I ældre Skrifter ogsaa Beliggenhed, Lands Beskaffenhed.) 2. den Forbindelse af Tilfælde og Omstændigheder, hvorved en Handling foraarsages, lettes el. fremmes. Occasio. (s. Anledning, der især

om det, der nærmest foraarsager noget.) nledning kan være det, som i en Række Aarsager nærmest frembragte Virkning; det kan ogsaa være den første Aarsag a vis Række. Leilighed betegner de ud:tes Omstændigheder, hvorved en Kraft ı yttre sig. — Den Dovne finder ofte lledning til at lade den bedste Leilighed ae unyttet bort." Müller. "Leilighed gjør)ve." Ordspr. At give een Leilighed t. at mærke sig. Han fandt god L. til at berige . "Saa vigtig bliver enhver Tanke, ener Begierlighed, enhver Hændelse, betrag)e som Midler, Anledninger og Leilighe r t. at haabe et bedre Liv." Sneed. At de en god, beqvem L. gaae unyttet forbi. t tage Leiligheden i Agt; at gribe Leizheden. "Den snarraadige Anfører — som ner Leiligheden, og griber den." Kampann. — Ogsaa om beleilig Tid, Stun:r. (otium.) Det maa bie til jeg faaer . I Eftermiddag har jeg bedre L. dertil. . Tilstand, Beskaffenhed, Evne. (condio, facultas.) "Sagens Leilighed." A. 5. Wedel. Min L. er ikke dertil. "Saa lange Borgemestere og Raadmænd, som Byens Leilighed udkræver." D. Lov. III. . 1. Jeg har ikke L. til at giøre stor Beostning. 4. tilfældig Befordring p. Reiser. lt træffe en L. til Hovedstaden. Han er eist m. en Leilighed fra Landet. = Leiighedsarbeide, et. A. fremkaldt mere ved Omstændigheder, end v. Drift og Forsæt. Leilighedsdigt, et. D. som skrives i en vis Anledning. Leilighedsdigter, en. den, som blot ell. fornemmelig skriver Leilighedsvers. Leilighedsskrift, et. S. som fremkaldes v. en Tidsomstændighed. Leilighedssmigrer, en. den, som i Haab om Fordeel griber enhver forekommende Leilighed til at smigre f. en Person. (Malling.) Leilighedstale, en. Tale, som holdes v. en vis, især mindre betydende Leilighed. (f. Ex. Liigprædiken.) leilighedsviis, adv. ved Leilighed, naar L. gives; ikke strax ell. til enhver Tid.

Leilænding, en. pl. -er. i Norge: d. s. s. Fæstebonde.

Leir, en. pl. -e. [Gl. T. Legar. Over T. og Sv. Læger. s. Leie, et.] Plads under aaben Himmel, som indrettes t. Opholdssted og Natteleie f. Krigsfolk i længere Tid. At slaae Leir ɔ: indrette Leiren v. at opslaae Telte o. d. At ligge i Leir. At afstikke, forstandse en L. (Uegentl. br. det undertiden om Hæren, som ligger i Leir. At bryde op m. Leiren.) = Leirkonst, en. den K. at indrette og befæste en Leir. (Jahn.)

Leire sig, v. rec. 1. slaae Leir. Hæren leirede sig nær ved Floden. "Han laae i Vognborgen, og Folket havde leiret sig omkring ham." 1 Sam. 26. 5. 2. uegentl. sætte eller lægge sig, især hvor Flere ere samlede. Selskabet leirede sig i Græsset. — figurl. "Han, hvis Vrede leirer sig omkring mit Hegn paa Jorden." Evald.

1. Lem, en. pl. -me. [Isl. Hlemmr.] Lukkelse (af Brædder) f. en Aabning p. et Huus e. d.; Dør, der tiener i St. for Vindue, ell. der lukkes ovenfra, som et Laag. Deraf: Kielderlem (der baade bruges om Lukkelse f. et Kieldervindue og f. Nedgangen til Kielderen), Loftslem. s. Luge.

2. Lem, et. pl. -mer. [Isl. Limr. A. S. Lim.] særskilt Legemsdeel, Ledemod. "Saa ere nu Lemmerne mange; men der er eet Legeme." 1 Cor. 12. 20. At føle Smerte i alle sine Lemmer. — figurl. d. s. s. Medlem. Et Lem af Menigheden. Saaledes: Almisselem, Hospitalslem. = lemlydt, adj. d. s. s. lemlæstet. (V. S. O.) lemlæste, v. a. 1. (af Isl. *lesta*, fordærve, forslaae.) skille v. et Lem, fordærve et ell. flere Lemmer p. een. At saare og lemlæste een. Deraf: Lemlæstelse, en. (Lemlæstning. Malling. Skand. Mus. 1803. II. 2. 13.) lemrørt, adj. v. rørt af Slag paa en Legemsdeel; paralytisk. (Colding.) lemslagen, adj. v. saaret ell. prygIet p. sine Lemmer. (V. S. O.) — Lemmebygning, en. Lemmernes Dannelse og Forhold i et Legeme. En fiin, svær, veldannet Lemmebygning.

Lemfældig, adj. [formodentlig af Lempe.] lempelig, skaansom, ikke haard eller streng; overbærende. (lenis, mitis.) En lemfældig Dom, Straf. "Paa det ikke Rogen v. lemfældig Omgang skulde give dem Mod til dristige Forsøg." Guldberg. — Deraf: Lemfældighed, en. ud. pl. "Mildhed er — den Mægtiges Lemfældighed imod sin Undermand, naar han skal straffe." B. Thott. "Man viser sig sagtmodig, fordi man venter sig mere Fordeel af sin Lemfældighed, end af Hævngierrighed." Basth.

Lemon, en. pl. -er. (ell. Limon.) en i Sydlandene almindelig Frugt, hvoraf gives flere Arter og Afarter (især: Citronen og Pomerantsen.) Citrus. = Lemonasia, en. Lemoner syltede i Eddike og skarpe Krydderier. — Lemonade eller Limonade, en. (Fransk.) En Drik af Lemonsaft, Vand og Sukker.

Lempe, en. ud. pl. [Isl. Lempi. A. S. Lempe. jvf. det Tydske Glimpf og glimpflich.] 1. forsigtig, behændig, besindig, sagtfærdig Adfærd og Fremgangsmaade. At giøre noget med Lempe. At fare m. Lempe. 2. Leilighed, beleilig Tid. (Wedel. "Man har i Sind, om dertil Raad og Lempe stander, at gaae p. Fransken løs." Bording. II. 409. forældet.) 3. godt Navn og Rygte. (forældet. "Ere Ordene ikke nogens Ære og Lempe for nær." D. Lov. VI. 21. 4.) = lempelig, adj. [Isl. *lempilegr.*] 1. som skeer m. Lempe, sagtelig, ikke haard, lemfældig. Paa en lempelig Maa-

de. En lempelig Straf. At tage lempelig p. noget. "Hun satte sig saa lempelig p. Sengen v. den Lykkeliges Fødder." Baggesen. (Det br. sielden om Beskaffenhed hos en Person, skiøndt efter Sporyn: "en lempelig Mand er den, som veed at passe Tid og Stund, Orden og Maade; føielig den, som forstaaer at give efter for mødende Hindringer.") 2. passelig, beleilig. (A. S. Vedel. forældet.)

Lempe, v. a. 1. [Sv. lempa.] lave, skikke, passe, indrette. At lempe det ene efter det andet. "Han skulde derefter lempe sin Mening og Forslag tvært imod." Coldings K. Hist. At lempe sin Tale efter Selskabet, man er i. At lempe sig (føie sig) efter Andre, efter Tiden, Omstændighederne. "Egen Fordeel maa tvinge, endog den Uvillige, til at lempe sig efter hans Hensigter." Kampmann.

Lend, en. pl. -er. [Isl. og A. S. Lend. T. Lende. Sv. Länd. E. Loin. Skrivemaaden vakler imellem Lend og Lænd; den første er at foretrække.] 1. den Deel af Ryggen, Siderne og Underlivet hos Mennesket, som er imellem Ribbenene og Hofterne. Lumbus. "Læg din Haand under min Lend." 1 Moseb. 24. 2. "Linnede Underklæder — fra Lenderne indtil Laarene." 2 Moseb. 28. 42. "Hver haver sit Sværd om om sin Lend." Høis. 3. 8. "Han havde et Læderbælte om sin Lend." Matth. 3. 4. At spænde et Bælte om sin Lend. At have Smerte i sin høire Lend. 2. i mere udvidet Bemærkelse forstaaer man v. Lenderne ogsaa den øverste Deel af Laaret, fra Hoften indtil Sædet. At slæbe Lenderne efter sig. (Moth.) 3. hos Hesten forstaaer man ved Lend den Deel af Overkroppen, som ligger imellem Ryggen og Krydset, eller udgiør den bageste Deel af Ryggen, med 6 Lendehvirvler. = **Lendebeen**, et. d. s. s. Hoftebeen. Os coxæ. (Moth.) **Lendeblod**, et. en Sygdom hos Hornqvæg, naar Blod løber ud af Aarerne i Endetarmen, og samler sig der i storknede Klumper; hvorved foraarsages Ømhed over Lenden og Afmagt i Kroppen. **Lendebrud**, et. 1. Lendens ell. Hoftens Brud v. Fald e. desl.; Hoftebrud. 2. Bryden ell. Værk i Lenden. (Lumbago. Moth.) lendebrudt, adj. v. hoftebrudden, hoftelam. (Moth. Ogsaa om Heste, som have Huul eller brudt Skade i Lenden ell. Krydset. V. S. O.) **Lendebyld**, en. B. der sætter sig paa Lenden. **Lendefang**, en. Sygdom hos Heste, der medfører en Lamhed i Bagkroppen, eller Uformuenhed til at føre denne Deel af Kroppen frem m. sædvanlig Kraft. (I St. for denne, hos Almuen forekommende Benævnelse bruges i Alm. Krydslamhed.) **Lendegigt**, en. s. Lendeværk. **Lendehvirvel**, en. pl -hvirvler. de fem nederste Hvirvelbeen i Rygraden. lendelam, adj. hoftelam; krydslam. **Lendepude**, en. P. som tilforn undertiden brugtes til at lægge over Hofterne ell. under og omkring Lenderne. **Lendesmerte**, en. Smerte i en Lend. **Lendestykke**, et. det Stykke Kiød af et slagtet Høved, som tages af Lenderne, og indbefatter Mørbraden; Mørbradsstykket. (E. Sir-loin.) **Lendeværk**, en. Værk ell. Gigtsmerte i Lenden; Hofteværk. (Lendesyge, Lendeveec. Moth.)

Lendse, v. n. 1. [Holl. lenzen.] i en Storm at seile plat hen for Vinden, med faa ell. ingen Seil, for ved Skibets stærke Fart, enten at seile fra Bølgestyrtningerne, ell. i det mindste formindske de indbrudendes Kraft. At lendse for en rebet Fok, for Takkel og Toug. (Jvf. prange.) "Med Mod i mandigt Bryst han seiler, pranger, lendser." P. A. Heiberg. (Chinafar.) = **Lendseport**, en. Faldport ell. Skodde, som sættes f. Kahytsvinduerne naar man lendser i en Storm.

Lens, adj. [Holl. lens.] tom. At holde Skibet lens (frit for Vand) ved Pumpen. At være lens for Penge.

Lense, v. a. 1. tømme, giøre ryddelig. At lense sine Lommer, sin Pung.

Lente, v. n. s. lænte.

Leopard, en. pl. -er. et Rovdyr af Katteslægten. Felis leopardus.

Leret, adj. s. Leer.

Lerred, et. pl. -er. [Isl. Léreft. Sv. Lerft.] Tøi, som er vævet af Hør eller Hamp. (s. Linned.) Hørlerred, Hampelerred, Blaarlerred. At giøre Lerred. = **Lerredsbod**, en. Krambod, hvor Lerred og Lintøi m. m. sælges. **Lerredshandel**, en. H. med Lerred. **Lerredshandler**, en. og **Lerredskræmmer**, en. den, som driver Handel m. Lerred. **Lerredsskiorte**, en. S. af Lerred. (Saaledes: Lerredsbuxer, o. fl.) **Lerredsvæver**, s. Linvæver (Linnedvæver.)

Lespe, s. læspe.

Let, adj. [Isl. léttr.] 1. egentlig: som ikke veier meget, som i Forhold t. sin Størrelse ei har megen Tyngde; ikke tung. En let Byrde. Lette Vaaben. Saa let som en Fieder. En let Mynt (som ei er fuldvægtig.) 2. figurl. a) som ikke tynger, besværer. Let Mad. En let Viin (som ei beruser.) En let Kiole (af tyndt Tøi.) b) som ei er besværet: Lette Tropper, Krigsfolk ɔ: let bevæbnede. Et let (muntert) Sind. "Let, som den unge Piges Sind." Bagg. (Poet. Ep. 172.) At være let om Hiertet (sorgløs.) "Den viser sin Kraft til at giøre Livet ogsaa udvortes gladere og lettere." Mynster. c) hurtig; ikke seendrægtig, tvungen ell. tung i Bevægelse. At være let til Fods. Hun dandser meget let. "Løbet er ikke i de Lettes Magt." Præd. 9. 11. En let (ɔ: nem, utvungen) Haand, f. Ex. til at skrive, tegne

(ogsaa overført paa Arbeidet. At skrive
let Haand. En let udkastet Tegning.)
som ikke koster Møie; det Modf. af
nskelig. Det er en let Sag. Det er ikke
at giøre efter. At have let ved noget.
komme let til noget. Døren gaaer let p.
engslerne. Han bliver let vred. Han er
at lokke, at overtale. "Naturen har giort
e vore Pligter lette; men vi giøre dem
o besværlige." Sneed. "Du skal mangen
ang giøre dig Livet møisomt, naar du
nde giøre dig det let." Mynster. Veien er
: ɔ: haard, ikke tung at kiøre paa. e)
n ei er dyr. Let Kiøb. Lette Priser.
: let Levested. (adv. let sammenføies
ter den nyere Skrivebrug med adskillige
articipier.) = letbevæbnet, adj. v. som
r faa og ikke tunge Vaaben. letfly-
ende, adj. v. som let smelter (om Metal-
r; modsat strengflydende.) letfodet,
dj. snar, hurtig til Fods. letfølende,
dj. v. som let røres ell. tager sig noget
ær. (V.S.O.) lethændet, adj. som har
n nem, let Haand. letnemmet, adj.
om har let v. at lære, har let Nemme.
odf. tungnemmet. Ogsaa: letnem. "Let-
emme Folk." Grundtv. (Deraf: Letnem-
ed, en. V. S. O.) letseilende, adj. v.
om seiler let, hurtigt. Et letseilende Far-
ei. — Letsind, et. (hos nogle Nyere) d.s.s.
Letsindighed. letsindet, adj. som har et
et, sorgløst, ubekymret Sind. (V. S. O.)
of. letsindig (nedenfor.) — letsmeltelig, adj.
etflydende. letspringende, adj. v. (Evald.)
etsvævende, adj. v. (Pram.) letsøvnet,
dj. som let vaagner, som ei sover haardt
ll. tungt. lettroende, adj. v. tilbøielig
il at troe Alt hvad der siges, t. at antage
nhver Ting uden tilstrækkelig Grund.
Deraf: Lettroenhed, en. ud. pl. letvæb-
net, adj. d. s. s. letbevæbnet.

Letfærdig, adj. [T. leichtfertig.] 1. i
eldre Skrifter: let at føre. "At de Danske
havde ikke saa letfærdige, men vældigere og
tærkere Vaaben, end de." Vedels Saro. 29.
— Ligeledes forældet er Bemærkelsen: letfin-
dig, skiødesløs. "Er Nogen i Gierningen let-
færdig ell. i Bestillingen seendrægtig." M.
Mich. Aalborg. (Jesuit. Hist. 1607.) 2.
usømmelig, uskikkelig, utugtig, ikke ærbar ell.
anstændig, fornemmelig i Lader og udvor-
tes Adfærd; men ogsaa om Handlemaade
og Levnet. En letfærdig Qvinde. Løs og
letfærdig Snak. "Et letfærdigt Levnet;
letfærdigt Selskab." D. Lov; hvor det baade
bruges for ukydsk, løsagtig, VI. 13. 3 og
29, og for usømmelig. "Letfærdig og for-
argelig Legen om Juul." D. L. VI. 3. 11.
See 2—2—1. "Letfærdige Folk" kaldes
de, som letfærdigen sværge og bande." VI.
2. 3.) I Talebrugen ere Graderne i Ud-
trykket: letfærdig, ukydsk, vellystig, løs-
agtig, liderlig. = **Letfærdighed**, en. ud.
pl. letfærdig, usømmelig, utugtig Adfærd.
"De skammede sig ved, om ikke at være
ukydske i Hiertet, saa dog at vise aaben-
bare Tegn til Letfærdighed." Schytte.
"Letsindig Ligegyldighed f. Anstændighedens
Regler, der har ukydske Ord og Gebærder
til Følge, kaldes Letfærdighed; ved slette
Vaner og Følesløshed for det Anstændige
bliver den til Gemeenhed." Müller. (pl.
Letfærdigheder forekommer sielden for:
letfærdige Handlinger. "Hvad, om det er
Letfærdigheder, Løierier, Kaadheder, ja
vel Uteerligheder, hvortil man lader Bar-
net være Vidne?" Rahb. Tilsk. XI. 331.)

Lethed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at
være let, i egentl. Bem. og figurl. færdeles
i Bemærk. 2, c. d. e. Byrdens L. Lethed
i Gang. Prisernes Lethed. At tale, skrive
med Lethed.

Letsindig, adj. som ikke betænker, over-
veier sine Handlinger, før de foretages, og
er ligegyldig v. deres Virkninger eller Føl-
ger; som tager alting let, det Vigtige med
det Ubetydelige. "I fortrød letsindige Tro
til besnærende Tale." Hertz. — Da den Let-
sindige sædvanlig er ustadig, ubestandig,
uden Fasthed, br. Ordet ogsaa i disse Be-
mærkelser. "Letsindig er den, som ikke
hefter Opmærksomheden p. noget, som hver-
ken overveier, hvad han er, ell. hvad han
vil." P. E. Müller. — Letsindighed, en.
ud. pl. Beskaffenheden, at være letsindig.
"Men hvorledes forenes Grundighed og
Letsindighed m. hinanden?" Basth. (Aand.
Taler. 1779. I. 333.) "Hverken den Ubestan-
dige ell. den Foranderlige ere derfor altid
letsindige. Det er kun den Ustadige, hvis
Adfærd røber Letsindighed." Müller.

Lette, v. a. 1. [Isl. letta.] 1. giøre
let, mindske Vægten af noget. egentl. At
lette en Byrde. — figurl. borttage det Van-
skelige, Tunge; lindre, formilde, husvale.
Denne Hielp har lettet mig Arbeidet. "Den
Trang, som Arbeidsomhed kan lette, op-
muntrer Vindskibeligheden." Sneedorff. En
god Vei letter Reisen. At lette eens Sor-
ger. Denne Trøst lettede mit Sind. "Den,
som villig letter sin kummerfulde Broders
Nød." Thaarup. 2. løfte fra sit Sted.
"Den Steen, man ei kan lette, maa man
lade ligge." Ordspr. — At lette Anker. Og-
saa absol. Skipperen har lettet i Morges.
"Naar Tingen forlader Grunden, er den
lettet. — Man siger: at lette Anker; thi
det giøres løst fra Grunden" (og løftes fra
Stedet, hvor det er kastet.) Sporon. At
lette een af Sadelen. At lette p. Skuldrene,
lette p. Hatten (løfte den lidet fra Hove-
det.) (At lette bemærker Gierningen, hvor-
ved noget bringes fra sit Leie f. at løftes,
der udtrykker Gierningen at bringe det i
Veiret. Dog siger man: at lette noget fra
Jorden, naar det kun skeer i en ringe Høide.

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løftes." Sporon.) jvf. løfte og reise. — **Lettelse**, en. 1. Gierningen at lette, giøre noget lettere (i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning. Ankerets Letning.) 2. figurl. Hielp, Understøttelse, Lindring, Trøst. Det var hende en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt. — **Lettekile**, en. pl. -r. kaldes to løse Kiler i Ploven, hvorved Aasen, der hvor den med en Tap gaaer ind i Asædet, kan hæves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogsaa: Lettere.) Gierfings Landoec. I. 416. (Lettenagler. Moth.)

Lettelig, letteligen, adv. let, p. en let Maade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Vogn.) s. Lætter.

Lev eller **Leve**, en. pl. Leve, Lever. [Isl. Leifr.] blødt Brød, Kage, et heelt Brød. (forældet; men i Almuesproget endnu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [Isl. lifa. N. S. leven.] 1. være til som organisk, selvvirksomt Væsen, have Liv. (I uegentl. Udtryk om hele Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen; saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl. og fornemmelig kun om Skabninger, som have dyrisk Liv.) At leve op igien, komme til Live, faae Liv p. ny. — act. At leve et lykkeligt, virksomt, møisomt Liv. At leve sin Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve een over. (s. overleve.) 2. uegentl. a) opholde, vedligeholde Livet. At leve af Plantesøde. "Mennesket lever ikke allene ved Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haandværk. Han har det, han kan leve af. Han kan ikke leve af sit Embede. "At leve i nogle Aar saaledes, at man siden har intet at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv. At leve p. Landet, i Byen, v. Hoffet. c) indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve roligt, stille, gudfrygtigt, tarveligt, overdaadigt. At leve som en Eremit. At leve som Folk pleie. At leve i Venskab, i Fortrolighed med een. En Mand, som veed, har lært at leve ɔ: har en god, fin Levemaade. d) i d. Tale og hos Almuen: faae noget at leve af ɔ: at spise. = **Leveaar**, et. pl. d. s. Aar af eens Levetid. **Levealder**, en. 1. den Tid, en Skabning, og især et Menneske lever; Livstid. Elefanten har en lang L. Menneskets længste L. "Disse ældgamle Stater have, v. at omdanne sig selv, givet sig et nyt Liv for at begynde en ny Levealder." O. Guldb. 2. den Levetid, som efter Udregning i Giennemsnit tillægges Mennesket; en Menneskealder, Generation. **Levebrød**, et. Næring, Livsophold; især den, som følger med et Embede, en Bestilling, Tieneste. (s. Bestilling, 2.) At hielpe een til et godt L. "Da Betieninger, i Stedet f. at være Levebrød, og bortgives for at hielpe Personer, nu blive Embeder." [illegible] **Levedag**, en. En Dag af Livet, en Dag at leve i. "En mægtig Rad af stolte Levedage." Grundtv. **Levedage**, pl. [illegible] tid. Jeg har aldrig i mine Levedage [illegible] sligt. **Leveevne**, en. Levekraft. "[illegible] trist Stød hver Leveevne faaer." Stern. **Levefrist**, en. Levetid, som er tillagt [illegible] tilfalden een. "At forunde de Ældres [illegible] nesker en længere Levefrist, end deres [illegible] kom." Eilschow. **levefied**, adj. [illegible] Livet. (Moth. Kruse.) **leveklog**, adj. som besidder Leveklogskab ɔ: Færdighed til at vælge den rette Fremgangsmaade i Livets forskiellige Forhold. **Levekraft**, en. Kraft, som vedligeholder Livet, hvorved Livet bestaaer; Livskraft. (Stern.) "Jeg foretrækker — vilde Levekraftens Anarchie for livløs Orden i Culturen." Bagg. **Levekreds**, en. det Selskab, hvori man sædvanligen tilbringer sit [illegible] "Man betragte hans Levetid og Levekreds saavel i Island, som i Norge." P. E. Sandal. **Levelyst**, en. Lyst til at leve længere, Lyst til at nyde Livet. (Bagg. [illegible] II. 90.) "Det er saa langt fra at Levelysten aftager, at den endog voxer og tiltager." Pal. Müller. **Levemaade**, en. ud. pl. 1. Maade at leve, at opføre sig paa. (s. leve, 2. c.) En nordentlig L. [illegible] færd. en god Maade at opføre sig paa, i det selskabelige Liv, m. Hensyn til [illegible] tes Adfærd og Høflighed. Han er uden L. Deri viste han ingen L. En Mand af L., af almindelig, af god, af fin Levemaade. "De Folks Grovhed er næsten [illegible] gesaa stødende, som de Andres Høflighed og Levemaade." Rahbek. "Levemaade er beslægtet med Høflighed og Artighed, uden dog at være det samme. Den har [illegible] vedet hiemme i det selskabelige Liv — [illegible] fiin Levemaade eller Finhed, der [illegible] sig som en i høi Grad skærpet Sands for det Velanstændige, (især) i de høiere Selskabskredse." P. E. Müller. (jvf. ogsaa belevet, Belevenhed, der staaer i samme Forhold til Levemaade, som Artighed til Høflighed. "Naar Artighed er forbunden m. Færdighed i at behandle Hverdagssamtalens Gienstande paa en tækkelig Maade, bliver den til Belevenhed." Müller.) 3. i Almuesproget: Føde, Mad og Drikke. God, daarlig L. **Leveorden**, en. Orden, som man iagttager i sit Liv, i Spise og Drikke m. m., Levesikt. **Leveplan**, en. Plan, Regler, hvorefter man indretter sit Liv. **Levequæg**, et. Q. som ei er bestemt til at slagtes. (modsl. Slagtequæg. Saaledes: en Levegriis, et Levefaar, o. fl.) **Leveregel**, en. Forskrift for Handlemaaden i Livet. **Levesikt**, en. En vis [illegible] fort Skik ell. Brug i en enkelt Persons ell. i en Mængdes Levemaade. (M.) **Levestand**,

Stand, hvori een lever, som han tilhører. Frimann.) Levested, et. 1. Opholds-
for levende Væsener i Alm. "Dette
..es Gang er af Naturen indrettet efter
; Levested." (M.) 2. Opholdssted for
..nnesker, især m. Hensyn t. Omkostnin-
. Et dyrt, billigt L. Levetid, en.
: Tid, Livet varer, Livstid. I denne
..nges L. Levetraad, en. figurl. Ud-
k for: Levealder, Levetid. "Og ei skal
..rtvivlelse skære for Tiden min Levetraad
" Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) leve-
..t, adj. træt af at leve, levekied, livs-
..t. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.)
..vevei, en. Maade, som een vælger til
.. nære sig. En usikker, farlig Levevei.
..vevæld, et. figurl. Kilde, Ophav til
.. og Næring; Livskilde, Næringskilde.
..et Levevæld, som flyder fra Staten i
..ns Skiød." Evald.

Levende, partic. af leve, br. hyppigen
..m adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som
..er, er i Live. (T. lebendig; modsat:
..løs, død.) Levende Væsener. At blive
..vende igien. Ingen levende Siæl (intet
..enneske.) "Alt det Levende havde med
..et tillige faaet Kraft til at sørge f. Li-
..t." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i,
..r sin Grund i et levende Væsen. Et
..vende Vidne, Vidnesbyrd, Exempel. Et
..vende Sprog (som tales.) 3. Ligeledes
andre figurl. Udtryk: En levende Følelse
..tærk, kraftig, som har Indflydelse paa
..illien.) "Din Kundskab er bleven virk-
..m, din Tro er bleven levende." Mynster.
..t levende (livfuldt) Indtryk. Levende
..oreskillinger. Et levende Billede (udtryks-
..uldt, livfuldt.) At være af et levende (live-
..gt) og muntert Temperament. "Det op-
..akte, det raske, det levende Hoved." Rahb.
..er er meget levende (livfuldt) i denne
..y, Gade (megen Færdsel, Rørelse.) En
..evende Kraft (i Mechaniken: som frem-
..irker Bevægelse.) Levende Kilder (som
..inde.) Levende Gierde, l. Hegn (som be-
..taae af plantede Træer eller Buske.) Le-
..vende Blomster (virkelige, naturlige; mod-
..at: konstige, eftergiorte.)

Lever, en. [Isl. Lifur.] et Indvold
..os Pattedyr, hvis Bestemmelse er at af-
..ondre Galden. = Leverbetændelse, en. In-
..lammation, B. i Leveren. Leverbrand,
..n. Leversygdom hos Hornqvæg og Faar.
..everbruun, adj. som har Leverens lyse-
..rune Farve. Leverbyld, en. Byld i
..everen. Levererts, en. Et Slags
Qvægsølv-Erts. Hydrargyrum hepa-
..icum. Leverfarve, en. leverbruun
Farve. leverfarvet, adj. leverbruun.
Levergang, en. Canal, hvori Galden
..øres fra Leveren (ductus hepaticus.) B.
..S. O. levergroet, adj. forstoppet i
Indvoldene. (B. S. O.) Leverikt, en.
En vis Sygdom hos Dyr, især Faar.

Levermalm, en. Et Slags Sølverts.
(Brünnich.) Leverorm, en. Orm, som
avles i Leveren hos Dyr. Leverplet, en.
leverbrune Pletter, som fremkomme i Hu-
den hos Mennesket, og som, naar de ere
mindre, kaldes Fregner. Leverpølse,
en. Pølse af hakket Lever (især Gaaselever)
m. m. Leverriim, et. Skiemteriim, som
man tilforn brugte at giøre v. Maaltider,
naar man spiste Fiskelever. leversyg,
adj. som har Skade i Leveren. Lever-
syge, en. Skade, Sygdom i Leveren. Le-
vertran, en. T. som koges af Søedyrs Le-
ver. = levret, adj. [Isl. lifradr.] siges
om Vædsker, især Blod, der løbe sammen
og størkne, liig en Lever. Levret Blod.

Levere, v. a. 1. [af det T. liefern]
i dagl. Tale: 1. flye, række, give. (Jeg
leverede ham Brevet i egen Haand. "At
man stiller sig v. det, man haver, og leve-
rer det til en Anden." B. Thott. I. 110.)
2. yde, svare, afgive til. Der skal leveres
100 Læs Hø til de kongelige Stalde. Bøn-
derne kunne levere Korn i Stedet for en
Deel af deres Skatter.

Levkoi, en. pl. -er. En vellugtende
Blomst, som dyrkes meget i Haverne.
Cheiranthus.

Levne, v. a. 1. [Isl. leifa. A. S. læfan,
relinquere.] lade tilovers, lade blive, ef-
terlade. At levne Mad paa Tallerkenen,
Fadet. Ilden levnede intet. "Nei, levn
dem ingen Tid, at føle det, som saarer."
N. Brun. = Levning, en. pl. -er. det,
som er levnet, som ei er brugt, fortæret,
forgaaet. At giemme Levninger (af Ma-
den.) Levninger fra Oldtiden. H[illegible]nlev-
ninger (Reliquier.)

Levnet, et. ub. pl. [Isl. Lifnadr.] et
Menneskes hele udvortes og indvortes Maa-
de at leve paa, Opførsel, Vandel; "Ind-
begreb af Alt, hvad Mennesket giør og la-
der." At føre et ordentligt, dydigt, ryg-
gesløst Levnet. (Men: At leve et langt,
lykkeligt Liv; da Levnet især gaaer ud
paa den moralske Opførsel og paa det vir-
kende, handlende Liv.) "Levnet er Maa-
den, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv
— og indbefatter altsaa meer end Vandel.
Der gives intet evigt Levnet, men vel et
evigt Liv; thi Levnet forudsætter en jor-
disk Tilværelse." Müller. At fortælle, be-
skrive eens Liv og Levnet. Det var en
Plet i hans Levnet. "Findes de at ligge
i et ondt Levnet tilsammen." D. L. VI.
13. 13. = Levnetsbane, en. figurl. d. s. s.
Levnetsløb; et enkelt Menneskes Liv med
dets særskilte Skiebne. (Pram. Olufsen.)
Levnetsbeskrivelse, en. Fortælling om et
Menneskes Levnet; Biographie. Lev-
netsbeskriver, en. Biograph. Levnets-
forhold, et. Forhold, Stilling i Livet

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løftes." Spo- ron.) jvf. løfte og reise. — **Lettelse**, en. 1. Gierningen at lette, giøre noget lettere (i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning. Ankerets Letning.) 2. figurl. Hielp, Understøttelse, Lindring, Trøst. Det var hende en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt. — **Lettekile**, en. pl. -r. kaldes to løse Kiler i Ploven, hvorved Aasen, der hvor den med en Tap gaaer ind i Asædet, kan hæves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogsaa: Lettere.) Gierfings Landoec. I. 416. (Lettenagler. Moth.)

Lettelig, letteligen, adv. let, p. en let Maade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Vogn.) s. **Lætter**.

Lev eller **Leve**, en. pl. **Leve**, **Lever**. [Isl. Leifr.] blødt Brød, Kage, et heelt Brød. (forældet; men i Almuesproget endnu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [Isl. lifa. N. S. leven.] 1. være til som organisk, selvvirksomt Væsen, have Liv. (I uegentl. Udtryk om hele Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen; saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl. og fornemmelig kun om Skabninger, som have dyrisk Liv.) At leve op igien, komme til Live, faae Liv p. ny. — act. At leve et lykkeligt, virksomt, møisomt Liv. At leve sin Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve een over. (s. overleve.) 2. uegentl. a) opholde, vedligeholde Livet. At leve af Plantesøde. "Mennesket lever ikke allene ved Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haandværk. Han har det, han kan leve af. Han kan ikke leve af sit Embede. "At leve i nogle Aar saaledes, at man siden har intet at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv. At leve p. Landet, i Byen, v. Hoffet. c) indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve roligt, stille, gudfrygtigt, tarveligt, overdaadigt. At leve som en Eremit. At leve som Folk pleie. At leve i Venskab, i Fortrolighed med een. En Mand, som veed, har lært at leve ɔ: har en god, fiin Levemaade. d) i d. Tale og hos Almuen: faae noget at leve af ɔ: at spise. = **Leveaar**, et. pl. d. s. Aar af eens Levetid. **Levealder**, en. 1. den Tid, en Skabning, og især et Menneske lever; Livstid. Elefanten har en lang L. Menneskets længste L. "Disse ældgamle Stater have, v. at omdanne sig selv, givet sig et nyt Liv for at begynde en ny Levealder." D. Guldb. 2. den Levetid, som efter Udregning i Giennemsnit tillægges Mennesket; en Menneskealder, Generation. **Levebrød**, et. Næring, Livsophold; især den, som følger med et Embede, en Bestilling, Tieneste. (s. Bestilling. 2.) At hielpe een til et godt L. "Da Betieninger, i Stedet f. at være Levebrød, og bortgives for at hielpe Personer, nu blive Embeder." [illegible] **Levedag**, en. En Dag af Livet, en Dag [illegible] at leve i. "En mægtig Rad af [illegible] Levedage." Grundtv. **Levedage**, pl. [illegible] tid. Jeg har aldrig i mine Levedage [illegible] sligt. **Leveevne**, en. Livskraft. "En [illegible] trist Stød hver Leveevne faaer." [illegible] **Levefrist**, en. Levetid, som er tilsagt [illegible] tilfalden een. "At forunde de Tiders [illegible] nesker en længere Levefrist, end deres [illegible] kom." Eilschow. **levekied**, adj. kied af Livet. (Moth. Kruse.) **leveklog**, adj. som besidder **Leveklogskab** ɔ: Færdighed til at vælge den rette Fremgangsmaade i Livets forskiellige Forhold. **Levekraft**, en. Kraft, som vedligeholder Livet, hvorved Livet bestaaer; Livskraft. (Stemm. [illegible]) "Jeg foretrækker — vilde Levekræfters Anarchie for livløs Orden i Culturen." Bagg. **Levekreds**, en. det Selskab, hvori man sædvanligen tilbringer sit Liv. "Man betragte hans Levetid og Levekreds, saavel i Island, som i Norge." P. T. Sandal. **Levelyst**, en. Lyst til at leve længere, Lyst til at nyde Livet. (Bagg. [illegible] II. 90.) "Det er saa langt fra at Levelysten aftager, at den endog voxer og tiltager." Pal. Müller. **Levemaade**, en. ud. pl. 1. Maade at leve, at opføre sig paa. (s. leve, 2. c.) En nordentlig L. [illegible] færd. en god Maade at opføre sig paa, i det selskabelige Liv, m. Hensyn til [illegible] tes Adfærd og Høflighed. Han er uden L. Deri viste han ingen L. En Mand af L., af almindelig, af god, af fiin Levemaade. "De Folks Grovhed er vistnok [illegible] saa støiende, som de Andres Høflighed [illegible] Levemaade." Rahbek. "Levemaade er beslægtet med Høflighed og Artighed, uden dog at være det samme. Den har erhvervedet hiemme i det selskabelige Liv — [illegible] fiin Levemaade eller Fiinhed, der [illegible] sig som en i høi Grad skærpet Sands for det Velanstændige, (især) i de høiere Selskabskredse." P. E. Müller. (jvf. ogsaa belevne, Belevenhed, der staaer i samme Forhold til Levemaade, som Artighed til Høflighed. "Naar Artighed er forbunden m. Færdighed i at behandle Hverdagslivets Gienstande paa en tækkelig Maade, bliver den til Belevenhed." Müller.) 3. i Almuesproget: Føde, Mad og Drikke. God, daarlig L. **LevEorden**, en. Orden, som man iagttager i sit Liv, i Spise og Drikke m. m., Leveskik. **Leveplan**, en. Plan, Regler, hvorefter man indretter sit Liv. **Leveqvæg**, et. Q. som ei er bestemt til at slagtes. (mods. Slagteqvæg. Saaledes: en Levegriis, et Levesviin, o. fl.) **Leveregel**, en. Forskrift for Handlemaaden i Livet. **Levestik**, en. En vis [illegible] fort Skik ell. Brug i en enkelt Persons ell. i en Mængdes Levemaade. (M.) Levestil.

Stand, hvori een lever, som han tilhører. Frimann.) Levested, et. 1. Opholds-for levende Væsener i Alm. "Dette rs Gang er af Naturen indrettet efter s Levested." (M.) 2. Opholdssted for :nnesker, især m. Hensyn t. Omkostnin- . Et dyrt, billigt L. Levetid, en. Tid, Livet varer, Livstid. I denne nges L. Levetraad, en. figurl. Ud- t for: Levealder, Levetid. "Og ei skal rtvivlelse skære for Tiden min Levetraad " Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) leve- rt, adj. træt af at leve, levekied, livs- :t. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.) vevei, en. Maade, som een vælger til nære sig. En usikker, farlig Levevei. vevæld, et. figurl. Kilde, Ophav til og Næring; Livskilde, Næringskilde. Det Levevæld, som flyder fra Staten i ns Skiød." Evald.

Levende, partic. af leve, br. hyppigen m adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som ver, er i Live. (T. lebendig; modsat: los, død.) Levende Væsener. At blive vende igien. Ingen levende Siæl (intet Menneske.) "Alt det Levende havde med vet tillige faaet Kraft til at sørge f. Li- t." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i, r sin Grund i et levende Væsen. Et vende Vidne, Vidnesbyrd, Exempel. Et vende Sprog (som tales.) 3. Ligeledes andre figurl. Udtryk: En levende Følelse stærk, kraftig, som har Indflydelse paa Villien.) "Din Kundskab er bleven virk- m, din Tro er bleven levende." Mynster. Et levende (livfuldt) Indtryk. Levende Forestillinger. Et levende Billede (udtryks- uldt, livfuldt.) At være af et levende (live- gt) og muntert Temperament. "Det op- akte, det raske, det levende Hoved." Rahb. Der er meget levende (livfuldt) i denne By, Gade (megen Færdsel, Rørelse.) En levende Kraft (i Mechaniken: som frem- irker Bevægelse.) Levende Kilder (som inde.) Levende Gierde, l. Hegn (som be- taae af plantede Træer eller Buske.) Le- vende Blomster (virkelige, naturlige; mod- at: konstige, eftergiorte.)

Lever, en. [Isl. Lifur.] et Indvold os Pattedyr, hvis Bestemmelse er at af- ondre Galden. = Leverbetændelse, en. In- lammation, B. i Leveren. Leverbrand, en. Leversygdom hos Hornqvæg og Faar. everbrunn, adj. som har Leverens lyse- brune Farve. Leverbyld, en. Byld i Leveren. Levererts, en. Et Slags Qvægsølv-Erts. Hydrargyrum hepaticum. Leverfarve, en. leverbrunn Farve. leverfarvet, adj. leverbrunn. Levergang, en. Canal, hvori Galden føres fra Leveren (ductus hepaticus.) V. S. O. levergroet, adj. forstoppet i Indvoldene. (V. S. O.) Leverikt, en. En vis Sygdom hos Dyr, især Faar. Levermalm, en. Et Slags Sølverts. (Brünnich.) Leverorm, en. Orm, som avles i Leveren hos Dyr. Leverplet, en. leverbrune Pletter, som fremkomme i Huden hos Mennesket, og som, naar de ere mindre, kaldes Fregner. Leverpølse, en. Pølse af hakket Lever (især Gaaselever) m. m. Leverriim, et. Skiemteriim, som man tilforn brugte at giøre v. Maaltider, naar man spiste Fiskelever. leversyg, adj. som har Skade i Leveren. Leversyge, en. Skade, Sygdom i Leveren. Levertran, en. T. som koges af Søedyrs Lever. = levret, adj. [Isl. lifradr.] siges om Vædsker, især Blod, der løbe sammen og størkne, liig en Lever. Levret Blod.

Levere, v. a. 1. [af det T. liefern] i dagl. Tale: 1. flye, række, give. (Jeg leverede ham Brevet i egen Haand. "At man stiller sig v. det, man haver, og leverer det til en Anden." B. Thott. I. 110.) 2. yde, svare, afgive til. Der skal leveres 100 Læs Hø til de kongelige Stalde. Bønderne kunne levere Korn i Stedet for en Deel af deres Skatter.

Levkoi, en. pl. -er. En vellugtende Blomst, som dyrkes meget i Haverne. Cheiranthus.

Levne, v. a. 1. [Isl. leifa. A. S. læfan, *relinquere.*] lade tilovers, lade blive, efterlade. At levne Mad paa Tallerkenen, Fadet. Ilden levnede intet. "Nei, levn dem ingen Tid, at føle det, som saarer." N. Brun. = Levning, en. pl. -er. det, som er levnet, som ei er brugt, fortæret, forgaaet. At giemme Levninger (af Maden.) Levninger fra Oldtiden. Helgenlevninger (Reliquier.)

Levnet, et. ud. pl. [Isl. Lifnadr.] et Menneskes hele udvortes og indvortes Maade at leve paa, Opførsel, Vandel; "Indbegreb af Alt, hvad Mennesket giør og lader." At føre et ordentligt, dydigt, ryggesløst Levnet. (Men: At leve et langt, lykkeligt Liv; da Levnet især gaaer ud paa den moralske Opførsel og paa det virkende, handlende Liv.) "Levnet er Maaden, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv — og indbefatter altsaa meer end Vandel. Der gives intet evigt Levnet, men vel et evigt Liv; thi Levnet forudsætter en jordisk Tilværelse." Müller. At fortælle, beskrive eens Liv og Levnet. Det var en Plet i hans Levnet. "Findes de at ligge i et ondt Levnet tilsammen." D. L. VI. 13. 13. = Levnetsbane, en. figurl. d. s. s. Levnetsløb; et enkelt Menneskes Liv med dets særskilte Skiebne. (Pram. Oluffen.) Levnetsbeskrivelse, en. Fortælling om et Menneskes Levnet; Biographie. Levnetsbeskriver, en. Biograph. Levnetsforhold, et. Forhold, Stilling i Livet,

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løftes." Spo-ron.) jvf. løfte og reise. — **Lettelse**, en. 1. Gierningen at lette, giøre noget lettere (i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning. Ankerets Letning.) 2. figurl. Hielp, Understøttelse, Lindring, Trøst. Det var hende en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt. — **Lettekile**, en. pl. -r. kaldes to løse Kiler i Ploven, hvorved Aasen, der hvor den med en Tap gaaer ind i Aſædet, kan hæves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogsaa: Lettere.) Gierſings Landoec. I. 416. (Lettenagler. Moth.)

Lettelig, letteligen, adv. let, p. en let Maade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Vogn.) s. Lætter.

Lev eller **Leve**, en. pl. **Leve**, **Lever**. [Isl. Leifr.] blødt Brød, Kage, et heelt Brød. (forældet; men i Almuesproget endnu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [Isl. lifa. N. S. leven.] 1. være til som organiſk, selvvirksomt Væsen, have Liv. (I uegentl. Udtryk om hele Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen; saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl. og fornemmelig kun om Skabninger, som have dyrisk Liv.) At leve op igien, komme til Live, faae Liv p. ny. — act. At leve et lykkeligt, virksomt, møisomt Liv. At leve sin Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve een over. (s. overleve.) 2. uegentl. a) opholde, vedligeholde Livet. At leve af Plantespde. "Mennesket lever ikke allene ved Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haandværk. Han har det, han kan leve af. Han kan ikke leve af sit Embede. "At leve i nogle Aar saaledes, at man siden har intet at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv. At leve p. Landet, i Byen, v. Hoffet. c) indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve roligt, stille, gudfrygtigt, tarveligt, overdaadigt. At leve som en Eremit. At leve som Folk pleie. At leve i Venskab, i Fortrolighed med een. En Mand, som veed, har lært at leve ɔ: har en god, fiin Levemaade. d) i d. Tale og hos Almuen: faae noget at leve af ɔ: at spise. = **Leveaar**, et. pl. d. s. Aar af eens Levetid. **Levealder**, en. 1. den Tid, en Skabning, og især et Menneske lever; Livstid. Elefanten har en lang L. Menneskets længste L. "Disse ældgamle Stater have, v. at omdanne sig selv, givet sig et nyt Liv for at begynde en ny Levealder." O. Guldb. 2. den Levetid, som efter Udregning i Giennemsnit tillægges Mennesket; en Menneskealder, Generation. **Levebrød**, et. Næring, Livsophold; især den, som følger med et Embede, en Bestilling, Tieneste. (s. Bestilling. 2.) At hielpe een til et godt L. "Da Betieninger, i Stedet f. at være Levebrød, og bortgives for at hielpe Personer, nu blive Embeder." Rah[bek].

Levedag, en. En Dag af Livet, en D[ag] at leve i. "En mægtig Rad af stolte Le-vedage." Grundtv. **Levedage**, pl. [Leve-]tid. Jeg har aldrig i mine Levedage hø[rt] sligt. **Leveevne**, en. Levekraft. "En trist Stød hver Leveevne faaer." Ew[ald]. **Levefrist**, en. Levetid, som er tillagt [ell.] tilfalden een. "At forunde de Tiders Men-nesker en længere Levefrist, end deres [Af]kom." Eilschow. **levekied**, adj. kied a[f] Livet. (Moth. Kruse.) **levekløg**, a[dj]. som besidder **Levekløgskab** ɔ: Færdighe[d] til at vælge den rette Fremgangsmaade i Livets forskiellige Forhold. **Levekraft**, en. Kraft, som vedligeholder Livet, hvor-ved Livet bestaaer; Livskraft. (Ewa[ld].) "Jeg foretrækker — vilde Levekrafte[ns] Anarchie for livløs Orden i Cultur[en]." Bagg. **Levekreds**, en. det Selsk[ab], hvori man sædvanligen tilbringer sit L[iv]. "Man betragte hans Levetid og Levekreds, saavel i Island, som i Norge." P. L. Ba[h]dal. **Levelyst**, en. Lyst til at leve læn[]gere, Lyst til at nyde Livet. (Bagg. Saml. II. 90.) "Det er saa langt fra at Levely[]sten aftager, at den endog vorer og tilta[]ger." Pal. Müller. **Levemaade**, en. ud. pl. 1. Maade at leve, at opføre sig paa. (s. leve, 2. c.) En nordentlig L. 2. især d. en god Maade at opføre sig paa, i det selskabelige Liv, m. Hensyn til ud-vortes Adfærd og Høflighed. Han er uden al L. Deri viste han ingen L. En Mand af L., af almindelig, af god, af fiin Levemaade. "De Folks Grovhed er næsten li[]gesaa skiende, som de Andres Høflighed og Levemaade." Rahbek. "Levemaade er be[]slægtet med Høflighed og Artighed, uden dog at være det samme. Den har ...vedet hiemme i det selskabelige Liv — []] fiin Levemaade eller Fiinhed, der viser sig som en i høi Grad skærpet Sands for det Velanstændige, (især) i de høiere Sel[]skabskredse." P. E. Müller. (jvf. ogsaa be[]leven, Belevenhed, der staaer i samme Forhold til Levemaade, som Artighed til Høflighed. "Naar Artighed er forbunden m. Færdighed i at behandle Hverdags-talens Gienstande paa en tækkelig Maade, bliver den til Belevenhed." Müller.) 3. i Almuesproget: Føde, Mad og Drikke. God, daarlig L. **Levorden**, en. Or[]den, som man iagttager i sit Liv, i Spise og Drikke m. m., Levestik. **Leveplan**, en. Plan, Regler, hvorefter man indretter sit Liv. **Levequæg**, et. Q. som ikke er bestemt til at slagtes. (modſ. Slagtequæg.) Saaledes: en Levegriis, et Levesviin, o. fl.) **Leveregel**, en. Forskrift for hand[]lemaaden i Livet. **Levestik**, en. En vis[] fast Skik ell. Brug i en enkelt Persons ell. i en Mængdes Levemaade. (M.). **Levestand**,

Stand, hvori een lever, som han tilhører,
.Frimann.) **Levested,** et. 1. Opholds-
for levende Væsener i Alm. "Dette
rs Gang er af Naturen indrettet efter
s **Levested.**" (M.) 2. Opholdssted for
ennesker, især m. Hensyn t. Omkostnin-
'. Et dyrt, billigt **L.** **Levetid,** en.
Tid, Livet varer, Livstid. I denne
nges **L.** **Levetraad,** en. figurl. Ud-
k for: Levealder, Levetid. "Og ei skal
rtvivlelse skære for Tiden min **Levetraad**
" Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) leve-
et, adj. træt af at leve, levekied, livs-
et. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.)
vevei, en. Maade, som een vælger til
nære sig. En usikker, farlig **Levevei.**
evevæld, et. figurl. Kilde, Ophav til
og Næring; Livskilde, Næringskilde.
Det **Levevæld,** som flyder fra Staten i
ns Skiød." Evald.

Levende, partic. af leve, br. hyppigen
m adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som
ver, er i Live. (T. lebendig; modsat:
ols, død.) **Levende** Væsener. At blive
vende igien. Ingen levende Siæl (intet
lenneske.) "Alt det **Levende** havde med
vet tillige faaet Kraft til at sørge f. Li-
t." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i,
ar sin Grund i et levende Væsen. Et
vende Vidne, Vidnesbyrd, Exempel. Et
vende Sprog (som tales.) 3. Ligeledes
andre figurl. Udtryk: En levende Følelse
tærk, kraftig, som har Indflydelse paa
Villien.) "Din Kundskab er bleven virk-
om, din Tro er bleven levende." Mynster.
t levende (livfuldt) Indtryk. **Levende**
orestillinger. Et levende Billede (udtryks-
uldt, livfuldt.) At være af et levende (live-
gt) og muntert Temperament. "Det op-
akte, det raske, det levende Hoved." Rahb.
Der er meget levende (livfuldt) i denne
By, Gade (megen Færdsel, Rørelse.) En
evende Kraft (i Mechaniken: som frem-
irker Bevægelse.) **Levende** Kilder (som
inde.) **Levende** Gierde, l. Hegn (som be-
taae af plantede Træer eller Buske.) **Le-
vende** Blomster (virkelige, naturlige; mod-
at: konstige, eftergiorte.)

Lever, en. [Isl. Lifur.] et Indvold
os Pattedyr, hvis Bestemmelse er at af-
ondre Galden. = **Leverbetændelse,** en. In-
flammation, B. i Leveren. **Leverbrand,**
n. Leversygdom hos Hornqvæg og Faar.
everbruun, adj. som har Leverens lyse-
rune Farve. **Leverbyld,** en. Byld i
Leveren. **Levererts,** en. Et Slags
Qvægsølv-Erts. Hydrargyrum hepa-
icum. **Leverfarve,** en. leverbruun
Farve. leverfarvet, adj. leverbruun.
Levergang, en. Canal, hvori Galden
øres fra Leveren (ductus hepaticus.) V.
S. O. levergroet, adj. forstoppet i
Indvoldene. (V. S. O.) **Leverikt,** en. En vis Sygdom hos Dyr, især Faar. **Levermalm,** en. Et Slags Sølverts. (Brünnich.) **Leverorm,** en. Orm, som avles i Leveren hos Dyr. **Leverplet,** en. leverbrune Pletter, som fremkomme i Huden hos Mennesket, og som, naar de ere mindre, kaldes Fregner. **Leverpølse,** en. Pølse af hakket Lever (især Gaaselever) m. m. **Leverriim,** et. Skiemteriim, som man tilforn brugte at giøre v. Maaltider, naar man spiste Fiskelever. leversyg, adj. som har Skade i Leveren. **Leversyge,** en. Skade, Sygdom i Leveren. **Levertran,** en. T. som koges af Søedyrs Lever. = levret, adj. [Isl. lifradr.] siges om Vædsker, især Blod, der løbe sammen og størkne, liig en Lever. **Levret** Blod.

Levere, v. a. 1. [af det T. liefern] i dagl. Tale: 1. flye, række, give. (Jeg leverede ham Brevet i egen Haand. "At man skiller sig v. det, man haver, og leverer det til en Anden." B. Thott. I. 110.) 2. yde, svare, afgive til. Der skal leveres 100 Læs Hø til de kongelige Stalde. Bønderne kunne levere Korn i Stedet for en Deel af deres Skatter.

Levkoi, en. pl. -er. En vellugtende Blomst, som dyrkes meget i Haverne. Cheiranthus.

Levne, v. a. 1. [Isl. leifa. A. S. læfan, *relinquere.*] lade tilovers, lade blive, efterlade. At levne Mad paa Tallerkenen, Fadet. Ilden levnede intet. "Nei, levn dem ingen Tid, at føle det, som saarer." N. Brun. = **Levning,** en. pl. -er. det, som er levnet, som ei er brugt, fortæret, forgaaet. At giemme **Levninger** (af Maden.) **Levninger** fra Oldtiden. H[illegible]nlevninger (Reliquier.)

Levnet, et. ud. pl. [Isl. Lifnadr.] et Menneskes hele udvortes og indvortes Maade at leve paa, Opførsel, Vandel; "Indbegreb af Alt, hvad Mennesket giør og lader." At føre et ordentligt, dydigt, ryggesløst **Levnet.** (Men: At leve et langt, lykkeligt **Liv;** da **Levnet** især gaaer ud paa den moralske Opførsel og paa det virkende, handlende Liv.) "**Levnet** er Maaden, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv — og indbefatter altsaa meer end Vandel. Der gives intet evigt **Levnet,** men vel et evigt **Liv;** thi **Levnet** forudsætter en jordisk Tilværelse." Müller. At fortælle, beskrive eens Liv og **Levnet.** Det var en Plet i hans **Levnet.** "Findes de at ligge i et ondt **Levnet** tilsammen." D. L. VI. 13. 13. = **Levnetsbane,** en. figurl. d. s. s. **Levnetsløb;** et enkelt Menneskes Liv med dets særskilte Skiebne. (Pram. Olufsen.) **Levnetsbeskrivelse,** en. Fortælling om et Menneskes Levnet; Biographie. **Levnetsbeskriver,** en. Biograph. **Levnetsforhold,** et. Forhold, Stilling i Livet,

hvori et Menneske staaer t. andre. Levnetsløb, et. Indbefatning af et Menneskes Levnet; Række af Tildragelser, Begivenheder, der udgiøre eens Levnet. Levnetsmidler, pl. de Ting, som tiene til Livets Ophold; Fødevarer.

Levning, en. s. under levne.

Levret, adj. s. Lever.

Levse, en. pl.-r. (s. Lev.) i Norge: blødt Brød. (forskiell. fra Fladbrød.)

Lexicon, et. s. Ordbog.

Li, en. Isl. Hlid, Side, Biergside. s. Lid ell. Lide. "Paa høire Haand, paa venstre Li." Baggesen. (i Norge bruges: Field li, Nordli, m. fl.)

Liberi, et. pl.-er. [det franske livrée.] Tienerdragt, udmærket v. Farve, Snorer, Besætning eller andet Aftegn, som Herrer give deres mandlige Tyende. (Moth.)

Lid, en. ud. pl. [Isl. Lid, Hielp.] Tillid, Fortrøstning. "O min Lid, som hielper mig i Nødens Tid." Bording. I. 232. At slaae, sætte sin Lid til noget. "Gud bedre den, som skal til fremmed Hielp slaae Lid." Bording. Man kan ikke fæste Lid til hvad han siger, lover (ɔ: troe, stole paa.)

Lid ell. Lide, en. [Isl. Hlid.] 1. Side, Kant, Verdensegn. (s. Led.) "I denne Lid." Riimkr. Østerlide, Vesterlide: forekommer hos nyere Digtere. 2. Bakke, Skraaning, Biergside. "Thi Sol gaaer under Lide" (gaaer ned.) Arreboe. Heraem. 64. "Tæt under Lide der løber en Sti." Storm. (Zinkl. Vise.) "Under Biergelid." Arreboe. 148. 3. Eng, Slette. Pratum. Moth; der ogsaa tillægger det Bemærkelsen: haj Agerjord. ager clivosus.) "Skov, Mark og grønne Lide." Arreboe. "Nu flunger Lerken lydt, høit over grønne Lide." Samme. Heraem. 202. (Ordet er i alle 3 Bemærkelser forældet; ell. forekommer kun hos Digtere.)

1. Lide, v. a. led, lidt. [Isl. lida.] 1. udstaae, taale, giennemgaae, udholde. At lide Nød, Mangel, Sult. "Man lider ofte Uret, fordi man er f. svag til at skaffe sig Ret; og taaler ofte Uret, fordi man seer, at man ikke er tient m. at skaffe sig Ret." Sporon. Han har lidt meget Ondt. En Lidende ɔ: Syg. (Lide, forholde sig lidende, bruges ogsaa om den, der kun modtager Virkninger udenfra; og modsættes da: at handle, virke.) 2. fordrage, finde sig i, taale. Her lides ingen Angivere. Jeg lider ingen Falskhed. Denne Sag lider (taaler) ingen Opsættelse. "Haver Nogen Ærinde, som ikke lider Ophold." D. Lov. VI. 3. 5. (jvf. taale.) 3. synes om, holde af, ynde. (br. i Alm. i god Mening; men bestemmes dog ofte nøiere v. Tillægsord.) De to har altid kunnet lide hinanden. Jeg lider hende meget vel. Han kan ikke lide dette Slags Mad. "Det, som man gi... kan lide, behøver man ingen Konst ... taale." Sporon. 4. som v. n. befinde sig, være i en (god ell. slet) Tilstand. Hvorle... lider den Syge? "Og at han uden ... kunde lide vel." Wessel. (Mæsten forældet.) = lidelig. adj. [Isl. lidanlegr.] taalelig, som kan udholdes. (s. ulidelig.) Lidelige Vilkaar. (A. S. Vedel.) — Lidelse, en. pl.-r. 1. Tilstand, hvori man lider ... Liden. I Lidelser var han taalmodig. ... det Onde, som lides; Smerte, ... Krænkelse. "Naar Smerten bliver varig... og derved undertrykker Kraften, ell. ... den vækker Bevidsthed om en aftagende Kraft, bliver den til Lidelse." ... Han udholdt mange Lidelser. "Vi lære ... egne Lidelser at have Medlidenhed m. Andres." Bagg. (N. Klim.) Sindslidelser, Siælslidelser.

2. Lide, v. n. (bøies som foregaaende; men bruges neppe i de sammensatte Tider.) stole paa, forlade sig paa, fæste Lid til. At lide p. eens Ord, Løfte. Du kan lide paa, at det er sandt. "Hvo Dyst vil ... vel, p. Svenden lider ei." Bording. "... du i en Iil den Daarskab har begaaet, ... lide paa en Hofmands Smiil." Storm.

3. Lide, v. n. imperf. led. [Isl. lida.] skride frem, gaae fremad, forløbe. Tiden lider. (s. forleden.) Det lider ad Tiden at vi skulle hiem. (Moth.) Da det led mod Aften. Det lider mod Enden m. ham. Arbeidet lider godt. Det vil ikke lide m. Arbeidet. (En modsat intransitiv Bemærkelse: tøve, vente paa ell. efter, er forældet; men brugelig i Jylland. "Min Fader ... efter mig lide." en gl. Vise.)

Liden, adj. n. lidet, pl. smaa. compar. mindre. superl. mindst. [Isl. litill. ... lille.] som ei har betydelig Størrelse, Udstrækning, Omfang, Vigtighed; det modsatte af stor (eller af megen, meget.) En liden Pige; et lidet Barn. Han har kun liden (ringe) Aarsag dertil. Af liden Værdi. Giv mig lidet (eller lidt) ... Lidet er bedre end Intet. "Tag kun ... signelsen ei bort, saa er mit Lidet ... stort." C. Frimann. (Uagtet smaa ... br. som pl. af liden og lidet, forekommer det dog med Adj. best. Artikel. (det Store, det Smaa) som sing. (I den Kiøbenhavnske Mundart siges endog: den Smaa, ... smaa Dreng.) Man siger altid: i det Smaa (ogsaa: i Smaat); og det er en ganske usædvanlig Talebrug, naar Bagg. skriver: "Hvis man var i lidt meer, end i det Lille stor." Danfana. I. ... ("Liden" br. sielden i saadan figurl. Bemærk. (som stor og høi); men oftere smaa, ... tere i Modsætn. af høi, end af stor." L. Helberg. Hos Sporon læses: "Et ... meri, som røber en lille ... mindre

daglig Tale og jævn Stiil bruges f
n. lille, (især hvor Talen er om legemlig
ørrelse) saavel for liden, som lidet. En
e Pige. Det lille Barn. Lille Hans.
lle Karen. Den Lille ɔ: det lille Barn.
t sammendragne neutr. lidt bruges vel
en, men aldrig med Art. Han bad om
t Brød. Lidt ell. meget. Men: et lidet
rn. Det lidet (eller lille) Skrift.] —
denhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at
re liden. Det Modſ. af Storhed.

Lidenskab, en. pl.-er. [af det T. Leinschaft.] en i Sindet herskende, stærk
varig Tilbøielighed eller Begierlighed,
n, v. sin Magt over Villien, svækker saal andre Tilbøieligheder, som Fornuftens
aadighed, der, hvor denne kommer i
trid m. Lidenskaben. "Lidenskab betegr en Tilstand, hvori Siælen ligesom dris af en fremmed Magt, der virker i dens
ndre. — Man føler Lidenskab for noget,
ffect (Sindslidelse) ved noget." Müller.
: lidenskabelig, adj. 1. som let kommer
Lidenskab, som har stærke Lidenskaber.
grundet i Lidenskab, meget heftig. En
denskabelig Kiærlighed, Begierlighed. —
idenskabelighed, en. ud. pl. en af Lidenab behersket Siælstilstand.

Liderlig, adj. [T. liederlich.] i høi
rad hengiven t. Vellyst og Løsagtighed; meet ukydsk, løsagtig. — Deraf: Liderlighed,
. ud. pl. (der br. baade om Tilbøieligeden, og om dens Yttring i Handling og
evnet.) jvf. Løsagtighed. "Løsagtigheds
eieste Grad kaldes Liderlighed." P. E.
Müller.

Lidet og lidt, adv. af liden. [Isl. litt.]
ke meget. — Men det br. ogsaa a) for: ikke,
et ikke. Det hialp ham lidet, at han viste
g uartig. b) i negtende Sætninger. Det
eer ligesaa lidt i Dag, som det skete i
aar. Han vil ligesaa lidt tvinges, som
inge Andre. c) for: noget. Han blev
dt vred. Det falder lidt kostbart. — Lidt
fter lidt, efterhaanden, paulatim.

Lidkiøb, et. Kiøb, stadfæstet v. Drik. At
rikke Lidkiøb; i dagl. Tale: Ligkiøb.
gl. T. Lyckoyp.) Hos Colding: Leikiøb,
ponsio. (Om Ordets Oprindelse, see Kood Anchers saml. Skr. II. S. 447. 733.)

Lidse, en. pl. -r. [T. Litze. Isl.
Lissur, *limbus vestium*] et snoet, smalt
Baand, en tynd Snor. At kante m. Lider. En Silkelidse, Snørelidse. — Lidsevæver, en. pl. -e. den, som væver Lidser,
Snore og desl.

Lieutenant, en. pl.-er. [Fransk. udtales her: Løitnant.] Officeer af den ringste Grad, i Sø- og Landmagten.

Liflig, adj. [Isl. liufleg r, af liufr, blid,
ær.] behagelig, yndig, sød (især om det,
m paa en mild Maade vækker behagelige
ornemmelser i Lugtens, Hørelsens, Smagens Sands.) En liflig Lugt. En liflig
Sang. Liflige Toner. En liflig Drik.
"Hans Torden være liflig i mit Øre."
Evald. — Liflighed, en. ud. pl. Behagelighed, Sødhed.

Lig, adj. s. liig. [Endestavelsen lig i
Adjectiver, oftest tilføiet et Substantiv, udtrykker en m. dettes Begreb beslægtet, ell.
dette tilkommende, tilhørende Beskaffenhed:
barnlig, borgerlig, fyrstelig, hiertelig,
huuslig; undertiden en Gientagelse i en
vis Tid: aarlig, daglig, maanedlig; tilføiet et Verb. en Duelighed ell. Mulighed:
tænkelig, rørlig; og føiet t. et Adj. d. s. s.
agtig: blaalig, rødlig, syrlig.]

Lig, et. s. Liig.

Lig (Liig), et. pl. d. s. det Toug, der
er indsyet i Kanterne af et Seil, f. at hindre det fra at trevles og sønderrives, og
hvoraf, efter Seilenes Skikkelse og Stilling, gives: staaende Lig ell. Standerlig,
Underlig, Agterlig, Raalig, o. fl.

Lige, adj. og adv. (uden Forandring i
Kiøn ell. Tal.) [Isl. liki.] 1. som ei er
kroget, skiæv ell. krum. (T. gerade.) En lige
Linie ɔ: den korteste imellem to Punkter.
Veien er ikke lige, men giør mange Bugter.
Den lige Vei er den bedste. Saa lige som en
Snor. 2. som er af samme Beskaffenhed
(i en vis Deel eller Henſigt, men især m.
Hensyn til Størrelse eller Tal) som en
anden; eens, ligedan. (T. gleich.) De
vare lige i Alder, Stand og Herkomst. At
være lige med en Anden, lige berettiget.
"Du haver giort dem lige m. os, som have
baaret Dagens Byrde." Matth. 20. 12.
"Det fornemste ved Venskab er, at giøre
sin Ven lige ved sig selv." B. Thott. Af
lige Størrelse, Vilkaar, Beskaffenhed. At
dele noget i to lige Dele. "Naar du hører
dem kaldes sagtmodige, som lade Alt være
sig lige." Mynster. 3. i Regnekonsten: et
lige Tal ɔ: et saadant, der uden Overskud
lader sig dele m. to (modsat: et ulige Tal.)
At lade sem være lige ɔ: være sorgløs, ligegyldig. 4. adv. a) (til adj. No. 1.) At
gaae, staae lige, skrive lige, holde Legemet
lige. b) (til adj. No. 2.) De ere begge
lige gode. Det er endnu lige nær. Lige
stor, lige lang, lige mange, lige faa. c)
Tallet gaaer lige op (i Division.) d) netop, nøie. At slaae lige til. Lige til Pas.
Jeg kan ikke saa lige sige det. "At lade
hendes Blikke sige hvad selv hun vilde ei
saa lige." — "Een, hvis Navn saa lige jeg
husker ikke meer." Baggesen. "Men, hvor
det findes, veed jeg ei saa lige." J. L. Heiberg. — Lige i Øieblikket ɔ: strax, uopholdelig. e) om Tid og Rum, hvor det
mere udtrykkeligen bestemmer det angivne
Punkt eller Sted, og staaer undertiden
overflødigt. Lige til den lyse Dag. Han
fulgte hende lige til (indtil) Huset. Haren

ell. som tillige gaae ud p. Pengevinding.) "Baade Spil og Leeg have visse Regler; men disse ere færre v. Legen, der ofte bliver Munterhedens naturlige Udbrud." Müller. — I Jylland bruges Leg særd. om Dands og Dandsegilde. 2. musicalsk Instrument og Spil p. samme; Strængeleg. (s. ogsaa Langleg. Ellers forældet.)

2. Leg, en. ud. pl. [T. Laich.] Fiskenes og Frøernes Sæd. (s. Frøleg.)

Lege, v. n. og a. 1. [Isl. leika.] 1. v. n. drive Leg, forlyste sig m. Leg. Barnet leger med sig selv. Pigen leger med Drengens Legetøi. Han legede med sine Børn. "Han legede m. Løver, som m. Kid." Sir. 47. 3. — figurl. At lege m. Faren ɔ: agte den ringe. "Holdes det m. Billighed for barnagtigt, at lege i vigtige Ting." Eilschow. — Ogsaa om Dyr: Kattekillingen leger m. Hunden. 2. act. foretage sig, fysle med en vis Leg; men kun om saadanne, hvis Øiemed er blot Lyst og Moro; da spille br. om dem, der tillige, ell. fornemmelig gaae ud p. Konst, Held og Vinding. At lege (spille) Bold; lege Skiul, Blindebuk, Nødder i Hænde, &c. (Derimod: At spille Kort, Tærninger, Skak, Kegler.) 3. spille p. et Instrument. At lege p. Harpe. (forældet.) 4. v. n. om Fiskene: kaste Rogn og (2) Leg. — Om visse Fugle: (f. Ex. Urhøns) at søge Parring. 5. v. en figurl. (ell. maaskee særegen) Bemærkelse br. det undertiden om en hastig, bævrende Bevægelse. Hesten leger m. Ørene. (Colding.) Vandet leger p. Strandbredden. (Moth.) Urten leger (siges om det sydende Øl.) s. spille, 1. = Legeaar, pl. de Aar, hvori Barnet finder sin Lyst i Leg. Legebane, en. Plads indrettet til offentlige Lege. (Circus.) V. S. O. Legebold, en. Bold til at lege med, Spillebold. figurl. At være eens L. ɔ: behandles som Middel, vilkaarligen. Legebroder, en. den, som deeltager i en Andens Leg, især i den barnlige Alder. "Trods Søsters Bøn og Legebrødres Raad." Rein. Legedam, en. (s. lege, 4.) Dam, hvori Karper eller andre Damfiske sættes for at yngle; en Yngledam. (Oec. Mag. II. 169.) Legedukke, en. Dukke til at lege med. "De Legedukker hos mig laae." K. B. Legefagter, n. s. pl. udvortes spøgende Adfærd og Lader. "Ret som du kunde skee m. Skiemt og Legefagter." H. A. Brorson. Legekarpe, en. (s. lege, 4.) En Hun-Karpe, der sættes i den dertil bestemte Dam f. at yngle. Legeplads, en. Plads at lege paa, f. Ex. ved en Skole. Legested, et. Legeplads, Sted at lege paa. (Øhlenschl.) Legestue, en. hos Bønderne d. s. s. Julestue. Legesværm, en. En Sværm af legende Personer. "En Legesværm, som vild omtumler sig i dunkle Nat." Pram. legesyg, adj. begierlig efter Leg. (V. S. O.) Legesøster, en. om Piger, i samme Bemærkelse som Legebroder. Legetanker, pl. Tanker, henvendte til Leg og Spøg. "Og Legetanker nu f. Elskovstanker vege." F. H. Frimann. Legetid, en. 1. Tid, som anvendes paa Leg. "Eventyr — fra hvers Barndoms Legetid." Bagg. 2. Fiskenes Parringstid. (s. lege, 4.) Legetime, en. Fritime, som Børn have til at lege i. Legetøi, et. Sager, som Børn lege med. Legeværk, et. Arbeide, der behandles som Leg, ell. giøres saa let, som det var en Leg. Drengens Læsning er endnu kun L. Det svære Arbeid var ham kun et Legeværk.

Legem ell. Legeme, et. pl. Legemer. [Isl. Lik, Likami.] 1. enhver, v. de udvortes Sandser fornemmelig ell. kiendelig (materiel) Ting. Physiske, organiske, uorganiske Legemer. Et haardt, blødt, giennemsigtigt, elastisk L. Fossile, metalliske, forbrændte Legemer. Synlige Legemer. Ethvert L. bestaaer af Dele. "Forblindede af vore Begierligheder gribe vi ofteste Skyggen i Stedet f. Legemet." Basth. 2. et mere ell. mindre organisk (ɔ: levende, organiseret) Legeme; hvortil Dyr og Planter regnes (de sidste dog, efter alm. Talebrug, kun uegentlig.) I Særd. Organet for et dyrisk Liv: en Krop; i Modsætn. til Sielen. En sund Siæl i et sundt L. At pleie Legemet. (Man bruger Krop ligeledes i Modsætn. til Sielen; men ogsaa til Hovedet. Saaledes siges i Alm. At skille Hovedet fra Kroppen; ikke: fra Legemet; og i Alm. bruges Krop, ikke Legeme, om et slagtet ell. dødt Dyr. jvf. Lig.) = legemlig, adj. 1. som har et Legemes Egenskaber, kan fornemmes ved Sandserne, og er delelig; materiel; modsat: aandelig og ulegemlig. Legemlige Væsener. Den legemlige (materielle) Verden. 2. som hører til, vedkommer, findes v. Legemet. Legemlige Feil, Svagheder, Smerter. Legemlig Omgang med nogen. ("At have legemlig Omgængelse med uberygtet Qvinde." D. Lov. VI. 13. 7.) Legemlighed, en. uden pl. legemligt Væsen, legemlig Beskaffenhed (Corporlighed.) V. S. O. = legemløs, adj. som er uden Legeme, er til uden Legeme. "Legemløse Aander." Rahbek. — Legemverden, en. den sandselige, materielle Verden; Sandseverdenen; modf. Aandeverdenen. (Treschow. J. Bove.) = Legemsbeskaffenhed, en. Legemets Art; Constitution. En stærk, svag L. Legemsbræk, Legemsbrøst, en. Skade, Lyde ved Legemet. Legemsbygning, en. Legemets Sammensætning i Henseende til dets Dele og disses Forhold og Størrelse. (Fra Organisme. Eilschow.) Legemsdannelse, en. Legemets udvortes Skikkelse. En smuk, ædel, fiin L. [I Bemærkelsen: Dannelse,

vikling af Legemets Evner (modſ. Aands-
nnelse) bruges hellere: legemlig Dan-
lse.] **Legemsfeil**, en. d. ſ. ſ. Legems-
oſt. **Legemsfylde**, **Legemsfyldighed**,
. Legemets fyldige, kiødfulde Beſkaffen-
d. **Legemsfærdighed**, en. Færdighed
at bruge Lemmerne, i Legemsøvelser.
ngelstoſt.) **Legemshøide**, en. et
ennesteligt) Legemes Høide. **Le-**
mskraft, en. det Maal af Styrke i Le-
met, een har af Naturen (br. oftere i pl.)
egemslyde, en. Legemsfeil. **Legems-**
eie, en. Omſorg for Legemet ved Mad,
rikke, Søvn, Bevægelse, Hvile, m. m.
egemsſkikkelse, en. d. ſ. ſ. Legemsdan-
else. **Legemsſmerte**, en. S. ſom føles
Legemet. (V. S. O.) **Legemsſtilling**,
. Maade at føre, holde Legemet paa.
egemsſtraf, en. Straf, ſom een lider p.
gemet. **Legemsſtyrke**, en. d. ſ. ſ. Le-
mskraft, legemlig S. **Legemsſvaghed**,
. legemlig Skrøbelighed eller Svaghed.
egemsøvelse, en. pl.-r. Øvelse, hvorved
gemet dannes og dets Kræfter udvikles.

Legende, en. pl.-r. (Lat.) Helgenes
vnet, ell. enkelte Sagn og Fortællinger
f ſamme.

Lehn, et. pl.-e. [Isl. Len, Lien. T.
ehen. N. S. Lehn. Sv. Län; ſom
hre udleder af läna, låna. A. S. Lean,
erces, stipendium.] fordum: ethvert
ordegods, eller et heelt Land, ſom af
ieren eller Herligheds-Eieren (Lehnsher-
en) blev overdraget en Anden til Be-
ddelse og Brug, enten imod en vis For-
ligtelse ell. aarlig Afgift (ſom tilforn Kro-
ens Lehn ell. Godſer), ell. imod en Kien-
else (Lehnspligt) og Forpligtelse til at er-
iende Lehnsherrens Overherredømme. Ved
Lehn forſtaaes nu hos os Grevſkaber og
Friherſkaber. At tage et Land til Lehn.
ſ. forlehne.) = a) **Lehngods**, et. (Schyt-
e.) ſ. **Lehnsgods**. **Lehntager**, en. den,
om tager noget t. Lehn af en Lehnsherre.
V. S. O.) b) **Lehnsafgift**, en. Lehns-
nandens Afgift af Lehnet til Lehnsherren.
Lehnsarv, en. Arv, ſom finder Sted i
Følge Forlehning. **Lehnsarving**, en.
den, ſom er lovlig Arving til et Lehn.
Lehnsbeſidder, en. den, ſom har et Lehn
i Beſiddelse og Brug. **Lehnsbrev**, et.
Brev, Diplom, hvorved et Lehn oprettes
eller overdrages een. **lehnsdygtig**, adj.
ſom har de fornødne Egenſkaber t. at mod-
tage et Lehn. (T. Rothe.) **Lehnsed**, en.
Troſkabsed, ſom aflægges til Lehnsher-
ren. **Lehnsforbindelse**, en. Lehnsfor-
hold. "Lehnsforbindelſen paalægger Lehns-
manden en Mængde Pligter." Schytte.
Lehnsforfatning, en. den Skik og Indret-
ning, ſom finder Sted ved Lehn og Forle-
ninger. **Lehnsforhold**, et. Forholdet
imellem Lehnsherren og Lehnsmanden.
lehnsfri, adj. ſom ikke hører til noget Lehn.
Lehnsfrit Gods. **Lehnsfølge**, en.
den ſæregne Arvefølge, ſom er beſtemt
for Beſidderen af et arveligt Lehn.
Lehnsgods (eller **Lehngods**), et. Gods,
hvilket een beſidder ſom Lehn. **Lehns-**
greve, en. Greve, ſom beſidder et Lehns-
grevſkab m. de ſamme tillagte Rettigheder.
Lehnsherlighed, en. den Herlighed ell. det
Overherredømme over et Lehn, ſom tilkom-
mer Lehnsherren. **Lehnsherre**, en. den,
ſom har Lehnshøihed over et Lehn og dets
Beſidder. **Lehnshylding**, en. den Hand-
ling, at en Lehnsmand v. Forleningen hyl-
der ſin Lehnsherre. **Lehnshøihed**, en.
d. ſ. ſ. Lehnsherlighed. **Lehnsindretning**,
en. d. ſ. ſ. Lehnsforfatning. **Lehnsmagt**,
en. Magt, ſom en Lehnsherre har over ſine
Lehnsmænd. "Overtro hialp Lehnsmagten
t. at mishandle Borgerfriheden." T. Rothe.
Lehnsmand, en. 1. den, ſom har et Gods
til Lehn, eller paa anden Maade ſtaaer i
Lehnsforhold; en Vaſal. 2. tilforn: en
kongelig Befalingsmand over et af Kro-
nens Lehn. 3. i Norge: en Betient, der
ſtaaer under Fogeden, og ſvarer omtrent
til en Sognefoged i Danmark. **Lehns-**
pligt, en. den Forpligtelse, ſom paaligger
Lehnsmanden. **lehnspligtig**, adj. bun-
den v. Lehnsforhold og Lehnspligt. **Lehns-**
regiering, en. Regiering, hvor Fyrſten har
mange og mægtige Lehnsmænd under ſig
(Feudal-Regiering.) **Lehnsret**, en. 1.
Rettighed til at forlehne Gods ell. Land t.
Andre; Lehnshøihed. 2. den Deel af Lov-
givningen og Lovkyndigheden, ſom vedkom-
mer Lehnsvæſenet. **Lehnsrettighed**, en.
R. ſom erhverves v. Forlehning ell. Lehns-
brev. **Lehnsſag**, en. 1. enhver Sag,
Forhandling, vedkommende Lehnsvæſenet.
2. Sag for Retten, ſom angaaer en Lehns-
ſtridighed ell. Arveret til et Lehn. **Lehns-**
ſtifter, en. den, ſom erhverver Lehnsbrev
p. at oprette et Lehn af ſit (Allodial-) Gods.
Lehnsſtrid, **Lehnsſtridighed**, en. Strid om
Beſiddelſen af et Lehn, ell. om Lehnsfølgen.
Lehnsſæde, et. Sted, hvor Eieren ell. Beſid-
deren af et Lehn har ſit Ophold. **Lehns-**
tagelse, en. Gierningen at tage Land ell.
Eiendom til Lehn af en Overherre. (F. H.
Jahn.) **Lehnstid**, en. det Tidsrum i
Middelalderen, da Lehnsvæſenet var i ſin
ſtørſte Kraft og Udvikling. **Lehnsvæſen**,
et. Alt hvad der hører til Lehn og Lehns-
forfatning, enten i Almindelighed (ſom i
Middelalderen) ell. i et enkelt Land.

Lei, adj. ubehagelig, modbydelig, kied-
ſommelig. [Norſk. Høres undertiden i dagl.
Tale; dog i mindre ond Betydn. end led.
Jvf. Müllers d. Synon. II. 23. 24.]

1. **Leide**, en. ud. pl. [Sv. Leid. maaſkee
af det Isl. Leid, Vei.] Tilſagn, Løfte, iſær
om perſonlig Fred og Sikkerhed. Han fik L.

t. at drage igjennem Landet. ("At tage Leide ɔ: Tilsagn paa noget." A. S. Vedel.) — Leidebrev, et. skriftlig Forsikkring om Leide.

2. Leide, en. pl. -r. 1. det Stykke Tømmer, som lægges langs omkring en Bygning oven p. Muren, og hvori Sparrerne fæstes; Muurlægte, Lejder. (Colding. Moth.) "Fra Grundvolden indtil Leiderne." 1 Kong. 7. 9. (jvf. Oecon. Mag. I. 62.) 2. "Karm til Vinduer, Døre o. d. giort som et Tag." Moth.

3. Leide eller Leider, en. i Skibssproget: et Stykke Toug, langs ad hvilket et Seil heises op ad. (Schneider.)

Leie, et, pl.-r. [Isl. Leg.] 1. Sted, hvor man ligger. At giøre, rede sig et Leie. 2. Tilstanden, at ligge. At komme t. Leie. Der er intet godt L. i Sengen. Kornet gaaer i Leie. (s. Leiesæd.) 3. vilde Dyrs Opholdssted over ell. paa Jorden. At jage Haren af Leiet. 4. undertiden absol. for: Fiskerleie. "Gaae, spørg enhver, som kiender dem v. Leiet." Evald. (Fiskerne, 223. jvf. S. 156. 167. 203.) 5. i Mineralogien: Biergarternes Leie ɔ: Strøg, Strækning, som en vis Biergart indtager ell. ligger i. Særdeles forstaaes v. Leie et tykkere Lag af en Biergart, som er indsluttet i større Masser af en anden, og jævnløbende med dennes Lag. (s. Bredsdorfs Geognosie. 1827. S. 19.) = Leiermaal, et. s. nedenfor. — Leiested, et. [ogsaa Leirsted. (Leiersted. Moth.) Det tydske Lagerstätte.] 1. d. s. s. Leie, 1. Natteleie. (Kingo.) 2. Grav, Gravsted. (A. S. Vedel.) At følge een til sit Leiested. — Leiesæd, en. kaldes den Sæd, der ved Straaets Højde og Tyngde, eller i Følge stærk Regn, er gaaet i Leie, ell. pletviis paa Ageren har bøiet sig mod Jorden og ikke igien reist sig før Høsten.

Leie, v. a. 1. [Isl. leigia. Sv. lega.] 1. erhverve Ret t. Brugen af en Ting for en bestemt Afgift; hyre. At leie et Huus, en Have; leie Værelser. 2. tinge en Person til Arbeide f. Betaling. At leie Arbeidsfolk; leie en Mand til at arbeide ugeviis. At leie Snigmordere til at dræbe een. Hun lod sig leie til Utugt. "Jeg skuer det Sted, hvor leiet Lovsang lyder." Thaarup. (Deraf: Leiehær, Leiesvend, Leietropper, o. fl.) 3. overlade Brugen af sin Eiendom (ell. Person) til en anden for en vis Betaling. Han har leiet mig sit Huus. Disse Værelser ere leiede bort. At leie Heste ud. (At leie Folk ud af deres Værelser ɔ: bringe Huusverten til at opsige dem ved at byde høiere Leie.) = Leiebolig, en. Bolig, som man har leiet (modsat: egen Bolig.) Leiebrev, et. skriftlig Forening om Leie (Leiecontract.) Leiebræt, et. B. som hænges ud p. et Huus f. at giøre bekiendt, at Værelser der ere t. Leie. Leiedreng, en. Tienestedreng. Leieforening, en. F. som sluttes om Leie. Leiegods, et. Ting, som leies af eller til nogen. Leiehest, en. Hest, som leies til Brug. Leiehuus, et. Huus, som man har leiet, ell. som er til Leie. "Fornuften engang nu p. Jorden gik, og søgte hist og her et Leiehuus at finde." Tullin. Leiejord, en. s. Fæstejord. Leiemaal, et. en vis ved Leien bestemt Tid. "Det (Huus) beholder og bruger han som sit eget, indtil Leiemaal er ude." D. Lov. V. 8. 13. Leiequæg, et. Qvæg, som udleies. Leiesvend, en. Svend, Karl, som lader sig leie til Arbeide eller Tieneste. "See hvor forsagt og kold hiin Leiesvend udgaaer." Storm. leiesøgende, adj. v. den, der søger Huusleilighed, Bopæl t. Leie. Leietager, en. i Lovsproget d. s. s. Leier. (J. Ussings Anm. t. Tingsr. II. 105.) Leietid, en. d. s. s. Leiemaal. Leietiener, en. En Tiener, Opvarter, som lader sig leie dagviis, uden fast Tieneste. Leievaaning, en. Leiebolig. Leievidne, et. den, som lader sig kiøbe til at vidne om noget. Olussen. (Guldbaasen.) Leievogn, en. Vogn, som man leier; Hyrevogn.

Leie, en. ud. pl. [Isl. Leiga.] 1. gjensidig Forening om at leie (af og til en anden). Huset, Kielderen er til L. At have til Leie, have et Huus, en Have til Leie. Leie gaaer f. Eie. Ved denne L. taber Eieren. 2. Afgift, Betaling for det, som er leiet. Han har endnu ikke betalt sin Leie. Hvormeget gaaer i L. af dette Huus? At sidde (boe) for en dyr, høi Leie.

Leier, en. pl. -e. den, som leier (Huus, Værelser, e. d.) af en anden. (modsat: Eier. Udleier.) At opsige sine Leiere.

Leiermaal, et. ud. pl. [af Leie, n., og Maal. Isl. Mál, Sag.] Gierningen at beligge et ugift Qvindfolk ell. en Enke, og m. hende avle Barn, for saavidt saadant bliver Gienstand for Rettens Paatale eller Straf. At begaae Leiermaal. — Leiermaalsbøder, pl. Pengestraf efter Loven for Leiermaal. (Leiervide. Colding.)

Leiervold, en. [egentl. et Søværsenets Ord og d. s. s. Lægerval (N. Sax. Leger-Wall) en Strandbred, Kyst, som Vinden bærer paa; dog bruges kun det sidste Ord i denne Bemærk.] Betryk, Forlegenhed, Fare. At være, komme i Leiervold f. noget. At slippe ud af en Leiervold. (D. T.)

Leilighed, en. pl. -er. [T. Gelegenheit. Sv. Lägenhet. jvf. beleilig.] 1. bequem, skikket Plads til noget, især til Ophold ell. Bolig. (s. Huusleilighed.) En ringe Leilighed. Husets L. er indskrænket. At søge en L. paa Landet. (I ældre Skrifter ogsaa Beliggenhed, Lands Beskaffenhed.) 2. den Forbindelse af Tilfælde og Omstændigheder, hvorved en Handling foranlediges, lettes ell. fremmes. Occasio. (s. Anledning. der især

ora det, der nærmest foraarsager noget.) -ledning kan være det, som i en Række Aarsager nærmest frembragte Virkning; det kan ogsaa være den første Aarsag i vis Række. Leilighed betegner de ud-res Omstændigheder, hvorved en Kraft ytter sig. — Den Dovne finder ofte ledning til at lade den bedste Leilighed ie unyttet bort." Müller. "Leilighed giør ve." Ordspr. At give een Leilighed t. at mærke sig. Han fandt god L. til at berige . "Saa vigtig bliver enhver Tanke, en-er Begierlighed, enhver Hændelse, betrag-te som Midler, Anledninger og Leilighe-r t. at haabe et bedre Liv." Sneed. At de en god, beqvem L. gaae unyttet forbi. tage Leiligheden i Agt; at gribe Lei-gheden. "Den snarraadige Anfører — som ner Leiligheden, og griber den." Kamp-ann. — Ogsaa om beleilig Tid, Stun-r. (otium.) Det maa bie til jeg faaer . I Eftermiddag har jeg bedre L. dertil. . Tilstand, Beskaffenhed, Evne. (condi-o, facultas.) "Sagens Leilighed." A. 5. Vedel. Min L. er ikke dertil. "Saa range Borgemestere og Raadmænd, som yens Leilighed udkræver." D. Lov. III. . 1. Jeg har ikke L. til at giøre stor Be-ostning. 4. tilfældig Beforordring p. Reiser. (t træffe en L. til Hovedstaden. Han er eist m. en Leilighed fra Landet. = Lei-ighedsarbeide, et. A. fremkaldt mere ved Omstændigheder, end v. Drift og Forsæt. Leilighedsdigt, et. D. som skrives i en vis Anledning. Leilighedsdigter, en. den, som blot ell. fornemmelig skriver Leilighedsvers. Leilighedsskrift, et. S. som fremkaldes v. en Tidsomstændighed. Leilighedssmi-grer, en. den, som i Haab om Fordeel gri-ber enhver forekommende Leilighed til at smigre f. en Person. (Malling.) Leilig-hedstale, en. Tale, som holdes v. en vis, især mindre betydende Leilighed. (f. Ex. Liigprædiken.) leilighedsviis, adv. ved Leilighed, naar L. gives; ikke strax ell. til enhver Tid.

Leilænding, en. pl.-er. i Norge: d. s. s. Fæstebonde.

Leir, en. pl.-e. [Gl. T. Legar. Over T. og Sv. Læger. s. Leie, et.] Plads under aa-ben Himmel, som indrettes t. Opholdssted og Natteleie f. Krigsfolk i længere Tid. At slaae Leir ɔ: indrette Leiren v. at opslaae Telte o. d. At ligge i Leir. At afstikke, forskandse en L. (Uegentl. br. det underti-den om Hæren, som ligger i Leir. At bryde op m. Leiren.) = Leirkonst, en. den K. at indrette og befæste en Leir. (Jahn.)

Leire sig, v. rec. 1. slaae Leir. Hæren leirede sig nær ved Floden. "Han laae i Bognborgen, og Folket havde leiret sig omkring ham." 1 Sam. 26. 5. 2. uegentl. sætte eller lægge sig, især hvor Flere ere samlede. Selskabet leirede sig i Græsset. — figurl. "Han, hvis Vrede leirer sig om-kring mit Hegn paa Jorden." Evald.

1. Lem, en. pl. - me. [Isl. Hlemmr.] Lukkelse (af Brædder) f. en Aabning p. et Huus e. d.; Dør, der tiener i St. for Vin-due, ell. der lukkes ovenfra, som et Laag. Deraf: Kielderlem (der baade bruges om Lukkelse f. et Kieldervindue og f. Nedgan-gen til Kielderen), Loftslem. s. Luge.

2. Lem, et. pl.-mer. [Isl. Limr. A. S. Lim.] særskilt Legemsdeel, Ledemod. "Saa ere nu Lemmerne mange; men der er eet Le-geme." 1 Cor. 12. 20. At føle Smerte i alle sine Lemmer. — figurl. d. s. s. Medlem. Et Lem af Menigheden. Saaledes: Almisse-lem, Hospitalslem. = lemlydt, adj. d. s. s. lemlæstet. (V. S. O.) lemlæste, v. a. 1. (af Isl. *lesta*, fordærve, forslaae.) stille v. et Lem, fordærve et ell. flere Lemmer p. een. At saare og lemlæste een. Deraf: Lemlæstelse, en. (Lemlæstning. Malling. Stand. Mus. 1803. II. 2. 13.) lemrørt, adj. v. rørt af Slag paa en Legemsdeel; paralytisk. (Colding.) lemslagen, adj. v. saaret ell. prygelt p. sine Lemmer. (V. S. O.) — Lemmebygning, en. Lemmernes Dannelse og Forhold i et Legeme. En fiin, svær, veldannet Lemmebygning.

Lemfældig, adj. [formodentlig af Lem-pe.] lempelig, skaansom, ikke haard eller streng; overbærende. (lenis, mitis.) En lemfældig Dom, Straf. "Paa det ikke No-gen v. lemfældig Omgang skulde give dem Mod til dristige Forsøg." Guldberg. — Deraf: Lemfældighed, en. ud. pl. "Mild-hed er — den Mægtiges Lemfældighed imod sin Undermand, naar han skal straffe." B. Thott. "Man viser sig sagtmodig, fordi man venter sig mere Fordeel af sin Lem-fældighed, end af Hævngierrighed." Basth.

Lemon, en. pl.-er. (ell. Limon.) en i Sydlandene almindelig Frugt, hvoraf gives flere Arter og Afarter (især: Citronen og Pomerantsen.) Citrus. = Lemonasia, en. Lemoner syltede i Eddike og skarpe Kryde-rier. — Lemonade eller Limonade, en. (Fransk.) En Drik af Lemonsaft, Vand og Sukker.

Lempe, en. ud. pl. [Isl. Lempi. A. S. Lempe. jvf. det Tydske, Glimpf og glimpflich.] 1. forsigtig, behændig, besindig, sagtfærdig Adfærd og Frem-gangsmaade. At giøre noget med Lempe. At fare m. Lempe. 2. Leilighed, beleilig Tid. (Vedel. "Man har i Sind, om dertil Raad og Lempe stander, at gaae p. Fran-sken løs." Bording. II. 409. forældet.) 3. godt Navn og Rygte. (forældet. "Ere Or-dene ikke nogens Ære og Lempe for nær." D. Lov. VI. 21. 4.) = lempelig, adj. [Isl. *lempilegr*.] 1. som skeer m. Lempe, sagtelig, ikke haard, lemfældig. Paa en lempelig Maa-

de. En lempelig Straf. At tage lempelig p. noget. "Hun satte sig saa lempelig p. Sengen v. den Lykkeliges Fødder." Baggesen. (Det br. sielden om Beskaffenhed hos en Person, skiøndt efter Sporon: "en lempelig Mand er den, som veed at passe Tid og Stund, Orden og Maade; føielig den, som forstaaer at give efter for mødende Hindringer.") 2. passelig, beleilig. (A. S. Vedel. forældet.)

Lempe, v. a. 1. [Sv. lempa.] lave, skikke, passe, indrette. At lempe det ene efter det andet. "Han skulde derefter lempe sin Mening og Forslag tvært imod." Colbings K. Hist. At lempe sin Tale efter Selskabet, man er i. At lempe sig (føie sig) efter Andre, efter Tiden, Omstændighederne. "Egen Fordeel maa tvinge, endog den Uvillige, til at lempe sig efter hans Hensigter." Kampmann.

Lend, en. pl. -er. [Isl. og A. S. Lend. T. Lende. Sv. Länd. E. Loin. Skrivemaaden vakler imellem Lend og Lænd; den første er at foretrække.] 1. den Deel af Ryggen, Siderne og Underlivet hos Mennesket, som er imellem Ribbenene og Hofterne. Lumbus. "Læg din Haand under min Lend." 1 Moseb. 24. 2. "Linnede Underklæder — fra Lenderne indtil Laarene." 2 Moseb. 28. 42. "Hver haver sit Sværd om om sin Lend." Højs. 3. 8. "Han havde et Læderbælte om sin Lend." Matth. 3. 4. At spænde et Bælte om sin Lend. At have Smerte i sin høire Lend. 2. i mere udvidet Bemærkelse forstaaer man v. Lenderne ogsaa den øverste Deel af Laaret, fra Hoften indtil Sædet. At slæbe Lenderne efter sig. (Moth.) 3. hos Hesten forstaaer man ved Lend den Deel af Overkroppen, som ligger imellem Ryggen og Krydset, eller udgiør den bageste Deel af Ryggen, med 6 Lendehvirvler. = **Lendebeen**, et. d. s. s. Hoftebeen. Os coxæ. (Moth.) **Lendeblod**, et. en Sygdom hos Hornqvæg, naar Blod løber ud af Aarerne i Endetarmen, og samler sig der i størknede Klumper; hvorved foraarsages Ømhed over Lenden og Afmagt i Kroppen. **Lendebrud**, et. 1. Lendens ell. Hoftens Brud v. Fald e. desl.; Hoftebrud. 2. Bryden ell. Værk i Lenden. (Lumbago. Moth.) lendebrudt, adj. v. hoftebrudden, hoftelam. (Moth. Ogsaa om Heste, som have Hul eller brudt Skade i Lenden ell. Krydset. V. S. O.) **Lendebyld**, en. B. der sætter sig paa Lenden. **Lendefang**, en. Sygdom hos Heste, der medfører en Lamhed i Bagkroppen, eller Uformuenhed til at føre denne Deel af Kroppen frem m. sædvanlig Kraft. (I St. for denne, hos Almuen forekommende Benævnelse bruges i Alm. Krydslamhed.) **Lendegigt**, en. s. Lendeværk. **Lendehvirvel**, en. pl -hvirvler. de fem nederste Hvirvelbeen i Rygraden. lendelam, adj. hoftelam; krydslam. **Lendepude**, en. P. som tilforn undertiden brugtes til at lægge over Hofterne ell. under og omkring Lenderne. **Lendesmerte**, en. Smerte i en Lend. **Lendestykke**, et. det Stykke Kiød af et slagtet Hoved, som tages af Lenderne, og indbefatter Mørbraden; Mørbradsstykket. (E. Sir-loin.) **Lendeværk**, en. Værk ell. Gigtsmerte i Lenden; Hofteværk. (Lendesyge, Lendevee. Moth.)

Lendse, v. n. 1. [Holl. lenzen.] i en Storm at seile plat hen for Vinden, med faa ell. ingen Seil, for ved Skibets hurtige Fart, enten at seile fra Bølgestyrtningerne, ell. i det mindste formindske de indbrækkendes Kraft. At lendse for en rebet Fok, for Takkel og Toug. (Jvf. prænge.) "Med Mod i mandigt Bryst han seiler, prænger, lendser." P. A. Heiberg. (Chinafar.) = **Lendseport**, en. Faldport ell. Skodde, som lukkes f. Kahytsvinduerne naar man lendser i en Storm.

Lens, adj. [Holl. lens.] tom. At holde Skibet lens (frit for Vand) ved Pumpen. At være lens for Penge.

Lense, v. a. 1. tømme, giøre tomdelig. At lense sine Lommer, sin Pung.

Lente, v. n. s. lænte.

Leopard, en. pl. -er. et Rovdyr af Katteslægten. Felis leopardus.

Leret, adj. s. Leer.

Lerred, et. pl. -er. [Isl. Léreft. Sv. Lerft.] Tøi, som er vævet af Hør eller Hamp. (s. Linned.) Hørlerred, Hamperlerred, Blaarlerred. At giøre Lerred. = **Lerredsbod**, en. Krambod, hvor Lerred og Lintøi m. m. sælges. **Lerredshandel**, en. H. med Lerred. **Lerredshændler**, en. og **Lerredskræmmer**, en. den, som driver Handel m. Lerred, **Lerredsskiorte**, en. S. af Lerred. (Saaledes: **Lerredsbuxer**, o. fl.) **Lerredsvæver**, s. **Linvæver** (Klædevæver.)

Lespe, s. læspe.

Let, adj. [Isl. léttr.] 1. egentlig: som ikke veier meget, som i Forhold t. sin Størrelse ei har megen Tyngde; ikke tung. En let Byrde. Lette Vaaben. Saa let som en Fieder. En let Mynt (som eier fuldvægtig.) 2. figurl. a) som ikke tynger, besværer. Let Mad. En let Viin (som ei beruser.) En let Kiole (af tyndt Tøi.) b) som ei er besværet: Lette Tropper, Krigsfolk ɔ: let bevæbnede. Et let (munter) Sind. "Let, som den unge Piges Sind." Bagg. (Poet. Ep. 172.) At være let om Hiertet (sorgløs.) "Den viser sin Kraft til at giøre Livet ogsaa udvortes gladere og lettere." Mynster. c) hurtig; ikke seendrægtig, tvungen ell. tung i Bevægelse. At være let til Fods. Hun dandser meget let. "Løbet er ikke i de Lettes Magt." Præd. 9. 11. En let (ɔ: ikke utvungen) Haand, f. Ex. til at skrive, tegne

(ogsaa overført paa Arbeidet. At skrive
let Haand. En let udkastet Tegning.)
som ikke koster Møie; det Modſ. af
ıſkelig. Det er en let Sag. Det er ikke
at gjøre efter. At have let ved noget.
komme let til noget. Døren gaaer let p.
ngslerne. Han bliver let vred. Han er
at lokke, at overtale. "Naturen har gjort
e vore Pligter lette; men vi gjøre dem
ɔ besværlige." Sneed. "Du skal mangen
ing gjøre dig Livet møisomt, naar du
ıde gjøre dig det let." Mynster. Veien er
ɔ: haard, ikke tung at kjøre paa. e)
n ei er dyr. Let Kjøb. Lette Priser.
let Levested. (adv. let sammensøies
er den nyere Skrivebrug med adskillige
ırticipier.) = letbevæbnet, adj. v. som
r faa og ikke tunge Vaaben. letfly-
nde, adj. v. som let smelter (om Metal-
r; modsat strengflydende.) letfodet,
lj. snar, hurtig til Fods. letfølende,
lj. v. som let røres ell. tager sig noget
er. (V.S.O.) lethændet, adj. som har
ı nem, let Haand. letnemmet, adj.
m har let v. at lære, har let Nemme.
odſ. tungnemmet. Ogsaa: letnem. "Let-
emme Folk." Grundtv. (Deraf: Letnem-
ed, en. V. S. O.) letseilende, adj. v.
m seiler let, hurtigt. Et letseilende Far-
ı. — Letsind, et. (hos nogle Nyere) d.s.s.
Letsindighed. letsindet, adj. som har et
t, sorgløst, ubekymret Sind. (V. S. O.)
ɔf. letsindig (nedenfor.) — letsmeltelig, adj.
tflydende. letspringende, adj. v. (Evald.)
etsvævende, adj. v. (Pram.) letsøvnet,
dj. som let vaagner, som ei sover haardt
l. tungt. lettroende, adj. v. tilbøielig
il at troe Alt hvad der siges, t. at antage
nhver Ting uden tilstrækkelig Grund.
Deraf: Lettroenhed, en. ud. pl. letvæb-
net, adj. d. s. s. letbevæbnet.

Letfærdig, adj. [T. leichtfertig.] 1. i
ældre Skrifter: let at føre. "At de Danske
havde ikke saa letfærdige, men vældigere og
stærkere Vaaben, end de." Vedels Saxo. 29.
— Ligeledes forældet er Bemærkelsen: letsin-
dig, skjødesløs. "Er Nogen i Gjerningen let-
færdig ell. i Bestillingen seendrægtig." N.
Mich. Aalborg. (Jesuit. Hist. 1607.) 2.
usømmelig, uskikkelig, utugtig, ikke ærbar ell.
anstændig, fornemmelig i Lader og udvor-
tes Adfærd; men ogsaa om Handlemaade
og Levnet. En letfærdig Qvinde. Løs og
letfærdig Snak. "Et letfærdigt Levnet;
letfærdigt Selskab." D. Lov; hvor det baade
bruges for ukydsk, løsagtig, VI. 13. 3 og
29, og for usømmelig. "Letfærdig og for-
argelig Legen om Juul." D. L. VI. 3. 11.
See 2—2—1. "Letfærdige Folk" kaldes
de, som letfærdigen sværge og bande." VI.
2. 3.) I Talebrugen ere Graderne i Ud-
trykket: letfærdig, ukydsk, vellystig, løs-
agtig, liderlig. = Letfærdighed, en. ud.
pl. letfærdig, usømmelig, utugtig Adfærd.
"De skammede sig ved, om ikke at være
ukydske i Hjertet, saa dog at vise aaben-
bare Tegn til Letfærdighed." Schytte.
"Letsindig Ligegyldighed f. Anstændighedens
Regler, der har ukydske Ord og Gebærder
til Følge, kaldes Letfærdighed; ved slette
Vaner og Følesløshed for det Anstændige
bliver den til Gemeenhed." Müller. (pl.
Letfærdigheder forekommer sielden for
letfærdige Handlinger. "Hvad, om det er
Letfærdigheder, Leflerier, Kaadheder, ja
vel Uteerligheder, hvortil man lader Bar-
net være Vidne?" Rahb. Tilsk. XI. 331.)

Lethed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at
være let, i egentl. Bem. og figurl. særdeles
i Bemærk. 2, c. d. e. Byrdens L. Lethed
i Gang. Prisernes Lethed. At tale, skrive
med Lethed.

Letsindig, adj. som ikke betænker, over-
veier sine Handlinger, før de foretages, og
er ligegyldig v. deres Virkninger eller Føl-
ger; som tager alting let, det Vigtige med
det Ubetydelige. "I fortrød letsindige Tro
til besnærende Tale." Hertz. — Da den Let-
sindige sædvanlig er ustadig, ubestandig,
uden Fasthed, br. Ordet ogsaa i disse Be-
mærkelser. "Letsindig er den, som ikke
hefter Opmærksomheden p. noget, som hver-
ken overveier, hvad han er, ell. hvad han
vil." P. E. Müller. — Letsindighed, en.
ud. pl. Beskaffenheden, at være letsindig.
"Men hvorledes forenes Grundighed og
Letsindighed m. hinanden?" Basth. (Aand.
Taler. 1779. I. 333.) "Hverken den Ubestan-
dige ell. den Foranderlige ere derfor altid
letsindige. Det er kun den Ustadige, hvis
Adfærd røber Letsindighed." Müller.

Lette, v. a. 1. [Isl. letta.] 1. gjøre
let, mindske Vægten af noget. egentl. At
lette en Byrde. — figurl. borttage det Van-
skelige, Tunge; lindre, formilde, husvale.
Denne Hjelp har lettet mig Arbeidet. "Den
Trang, som Arbeidsomhed kan lette, op-
muntrer Vindskibeligheden." Sneedorff. En
god Vei letter Reisen. At lette eens Sor-
ger. Denne Trøst lettede mit Sind. "Den,
som villig letter sin kummerfulde Broders
Nød." Thaarup. 2. løfte fra sit Sted.
"Den Steen, man ei kan lette, maa man
lade ligge." Ordspr. — At lette Anker. Og-
saa absol. Skipperen har lettet i Morges.
"Naar Tingen forlader Grunden, er den
lettet. — Man siger: at lette Anker; thi
det gjøres løst fra Grunden" (og løftes fra
Stedet, hvor det er kastet.) Sporon. At
lette een af Sadelen. At lette p. Skuldrene,
lette p. Hatten (løfte den lidet fra Hove-
det.) (At lette bemærker Gjerningen, hvor-
ved noget bringes fra sit Leie f. at løftes,
der udtrykker Gjerningen at bringe det i
Veiret. Dog siger man: at lette noget fra
Jorden, naar det kun skeer i en ringe Høide.

"For at løfte, maa man først lette; men en Ting kan lettes uden at løftes." Spo-ron.) jvf. løfte og reise. — **Lettelse**, en. 1. Gierningen at lette, giøre noget lettere (i Bemærk. No. 2. bruges hellere Letning. Ankerets Letning.) 2. figurl. Hielp, Understøttelse, Lindring, Trøst. Det var hende en stor Lettelse, at hun fik Gaarden solgt. — **Lettekile**, en. pl. -r. kaldes to løse Kiler i Ploven, hvorved Aasen, der hvor den med en Tap gaaer ind i Asædet, kan hæves ell. sænkes nogle Tommer. (Ogsaa: Lettere.) Gierfings Landoec. I. 416. (Lettenagler. Moth.)

Lettelig. letteligen, adv. let, p. en let Maade, hurtigt, nemt, uden Vanskelighed.

Letter, pl. (paa en Vogn.) s. Lætter.

Lev eller **Leve**, en. pl. **Leve**, **Lever**. [Isl. Leifr.] blødt Brød, Kage, et heelt Brød. (forældet; men i Almuesproget endnu brugeligt.)

Leve, v. n. 1. (har.) [Isl. lifa. N. S. leven.] 1. være til som organisk, selvvirksomt Væsen, have Liv. (I uegentl. Udtryk om hele Naturen, ell. om ethvert organiseret Væsen; saaledes ogsaa om Planter; men dog egentl. og fornemmelig kun om Skabninger, som have dyrisk Liv.) At leve op igien, komme til Live, faae Liv p. ny. — act. At leve et lykkeligt, virksomt, møisomt Liv. At leve sin Tid hen; leve sine Dage hen i Ro. At leve een over. (s. overleve.) 2. uegentl. a) opholde, vedligeholde Livet. At leve af Planteføde. "Mennesket lever ikke allene ved Brød." Matth. 4. 4. At leve af et Haandværk. Han har det, han kan leve af. Han kan ikke leve af sit Embede. "At leve i nogle Aar saaledes, at man siden har intet at leve af." Sneed. b) tilbringe sit Liv. At leve p. Landet, i Byen, v. Hoffet. c) indrette, føre sit Liv, opføre sig. At leve roligt, stille, gudfrygtigt, tarveligt, overdaadigt. At leve som en Eremit. At leve som Folk pleie. At leve i Venskab, i Fortrolighed med een. En Mand, som veed, har lært at leve ɔ: har en god, fiin Levemaade. d) i d. Tale og hos Almuen: faae noget at leve af ɔ: at spise. — **Leveaar**, et. pl. d. s. Aar af eens Levetid. **Levealder**, en. 1. den Tid, en Skabning, og især et Menneske lever; Livstid. Elefanten har en lang L. Menneskets længste L. "Disse ældgamle Stater have, v. at omdanne sig selv, givet sig et nyt Liv for at begynde en ny Levealder." D. Guldb. 2. den Levetid, som efter Udregning i Giennemsnit tillægges Mennesket; en Menneskealder, Generation. **Levebrød**, et. Næring, Livsophold; især den, som følger med et Embede, en Bestilling, Tieneste. (s. Bestilling, 2.) At hielpe een til et godt L. "Da Betieninger, i Stedet f. at være Levebrød, og bortgives for at hielpe Personer, nu blive Embeder." Rahb.

Levedag, en. En Dag af Livet, en Dag at leve i. "En mægtig Rad af stolte Levedage." Grundtv. **Levedage**, pl. Livstid. Jeg har aldrig i mine Levedage ... sligt. **Leveevne**, en. Livskraft. "Elv trist Stød hver Leveevne faaer." Strm. **Levefrist**, en. Levetid, som er tillagt ... tilfalden een. "At forunde de Ældres Mennesker en længere Levefrist, end ... kom." Eilschow. **levekied**, adj. kied af Livet. (Moth. Kruse.) **levekløg**, adj. som besidder Leveklogskab ɔ: Færdighed til at vælge den rette Fremgangsmaade i Livets forskiellige Forhold. **Levekraft**, en. Kraft, som vedligeholder Livet, hvorved Livet bestaaer; Livskraft. (Strm.) "Jeg foretrækker — vilde Levekraftens Anarchie for livløs Orden i Culturen." Bagg. **Levekreds**, en. det Selskab, hvori man sædvanligen tilbringer sit Liv. "Man betragte hans Levetid og Levekreds, saavel i Island, som i Norge." P. E. Bendal. **Levelyst**, en. Lyst til at leve længere, Lyst til at nyde Livet. (Bagg. Saml. II. 90.) "Det er saa langt fra at Levelysten aftager, at den endog vorer og tiltager." Pal. Müller. **Levemaade**, en. ud. pl. 1. Maade at leve, at opføre sig paa. (s. leve, 2. c.) En nordentlig L. ... særd. en god Maade at opføre sig paa, i det selskabelige Liv, m. Hensyn til ... tes Adfærd og Høflighed. Han er uden al L. Deri viste han ingen L. En Mand af L., af almindelig, af god, af fiin Levemaade. "De Folks Grovhed er næsten ... gesaa støiende, som de Andres Høflighed ... Levemaade." Rahbek. "Levemaade er beslægtet med Høflighed og Artighed, uden dog at være det samme. Den har ... vedet hiemme i det selskabelige Liv — ... fiin Levemaade eller Fiinhed, der ... sig som en i høi Grad skærpet Sands for det Belanstændige, (især) i de høiere Selskabskredse." P. E. Müller. (jvf. ogsaa belevet, Belevenhed, der staaer i samme Forhold til Levemaade, som Artighed til Høflighed. "Naar Artighed er forbunden m. Færdighed i at behandle Hverdagslivets Gienstande paa en tækkelig Maade, bliver den til Belevenhed." Müller.) 3. i Almuesproget: Føde, Mad og Drikke. God, daarlig L. **Leveorden**, en. Orden, som man iagttager i sit Liv, i Spise og Drikke m. m., Levestik. **Leveplan**, en. Plan, Regler, hvorefter man indretter sit Liv. **Levequæg**, et. Q. som ei er bestemt til at slagtes. (modf. Slagtequæg. Saaledes: en Levegriis; et Levesviin, t. ft.) **Leveregel**, en. Forskrift for Handlemaaden i Livet. **Levestik**, en. En vis fast Skik ell. Brug i en enkelt Persons ell. i en Mængdes Levemaade. (M.) **Levestand**,

Stand, hvori een lever, som han tilhører. (Frimann.) **Levested**, et. 1. Opholds- for levende Væsener i Alm. "Dette ...rs Gang er af Naturen indrettet efter ...s **Levested.**" (M.) 2. Opholdssted for ...ennesker, især m. Hensyn t. Omkostnin-...r. Et dyrt, billigt **L.** **Levetid**, en. ...a Tid, Livet varer, Livstid. I denne ...nges **L.** **Levetraad**, en. figurl. Ud-...t for: Levealder, Levetid. "Og ei skal ...rtvivlelse skære for Tiden min **Levetraad** ..." Rahb. (Digte. 1802. I. 143.) **leve-** ...ert, adj. træt af at leve, levekied, livs-...rt. (F. Guldberg. Digte. 1803. I. 273.) ...evevei, en. Maade, som een vælger til ...nære sig. En usikker, farlig **Levevei.** ...evevæld, et. figurl. Kilde, Ophav til ...v og Næring; Livskilde, Næringskilde. Det **Leveväld**, som flyder fra Staten i ...ns Skiød." Evald.

Levende, partic. af leve, br. hyppigen ...m adj. i Bemærkelsen: som har Liv, som ...ver, er i Live. (T. lebendig; modsat: ...vløs, død.) **Levende** Væsener. At blive ...vende igien. Ingen levende Siæl (intet Menneske.) "Alt det **Levende** havde med ...vet tillige faaet Kraft til at sørge f. Li-...et." Guldberg. 2. figurl. som bestaaer i, ...ar sin Grund i et levende Væsen. Et ...vende Vidne, Vidnesbyrd, Exempel. Et ...evende Sprog (som tales.) 3. Ligeledes ...andre figurl. Udtryk: En levende Følelse ...stærk, kraftig, som har Indflydelse paa ...Villien.) "Din Kundskab er bleven virk-...om, din Tro er bleven levende." Mynster. Et levende (livfuldt) Indtryk. **Levende** Forestillinger. Et levende Billede (udtryks-...uldt, livfuldt.) At være af et levende (live-...igt) og muntert Temperament. "Det op-...akte, det raske, det levende Hoved." Rahb. Der er meget levende (livfuldt) i denne By, Gade (megen Færdsel, Rørelse.) En ...evende Kraft (i Mechaniken: som frem-...virker Bevægelse.) **Levende** Kilder (som ...rinde.) **Levende** Gierde, l. Hegn (som be-...staae af plantede Træer eller Buske.) **Le-...vende** Blomster (virkelige, naturlige; mod-...sat: konstige, eftergiorte.)

Lever, en. [Isl. Lifur.] et Indvold hos Pattedyr, hvis Bestemmelse er at af-...sondre Galden. = **Leverbetændelse**, en. In-...flammation, B. i Leveren. **Leverbrand**, en. Leversygdom hos Hornqvæg og Faar. **leverbruun**, adj. som har Leverens lyse-...brune Farve. **Leverbyld**, en. Byld i Leveren. **Levererts**, en. Et Slags Qvægsølv-Erts. Hydrargyrum hepaticum. **Leverfarve**, en. leverbruun Farve. **leverfarvet**, adj. leverbruun. **Levergang**, en. Canal, hvori Galden føres fra Leveren (ductus hepaticus.) V. S. O. **levergroet**, adj. forstoppet i Indvoldene. (V. S. O.) **Leverikt**, en. En vis Sygdom hos Dyr, især Faar. **Levermalm**, en. Et Slags Sølverts. (Brünnich.) **Leverorm**, en. Orm, som avles i Leveren hos Dyr. **Leverplet**, en. leverbrune Pletter, som fremkomme i Huden hos Mennesket, og som, naar de ere mindre, kaldes Fregner. **Leverpølse**, en. Pølse af hakket Lever (især Gaaselever) m. m. **Leverriim**, et. Skiemteriim, som man tilforn brugte at giøre v. Maaltider, naar man spiste Fiskelever. **leversyg**, adj. som har Skade i Leveren. **Lever-syge**, en. Skade, Sygdom i Leveren. **Le-vertran**, en. T. som koges af Sødyrs Le-ver. = **levret**, adj. [Isl. lifradr.] siges om Vædsker, især Blod, der løbe sammen og størkne, liig en Lever. **Levret** Blod.

Levere, v. a. 1. [af det T. liefern] i dagl. Tale: 1. flye, række, give. (Jeg leverede ham Brevet i egen Haand. "At man stiller sig v. det, man haver, og leve-rer det til en Anden." B. Thott. I. 110.) 2. yde, svare, afgive til. Der skal leveres 100 Læs Hø til de kongelige Stalde. Bøn-derne kunne levere Korn i Stedet for en Deel af deres Skatter.

Levkoi, en. pl. -er. En vellugtende Blomst, som dyrkes meget i Haverne. Cheiranthus.

Levne, v. a. 1. [Isl. leifa. A. S. læfan, *relinquere.*] lade tilovers, lade blive, ef-terlade. At levne Mad paa Tallerkenen, Fadet. Ilden levnede intet. "Nei, levn dem ingen Tid, at føle det, som saarer." N. Brun. = **Levning**, en. pl. -er. det, som er levnet, som ei er brugt, fortæret, forgaaet. At giemme **Levninger** (af Ma-den.) **Levninger** fra Oldtiden. H...nlev-ninger (Reliquier.)

Levnet, et. ud. pl. [Isl. Lifnadr.] et Menneskes hele udvortes og indvortes Maa-de at leve paa, Opførsel, Vandel; "Ind-begreb af Alt, hvad Mennesket giør og la-der." At føre et ordentligt, dydigt, ryg-gesløst **Levnet.** (Men: At leve et langt, lykkeligt **Liv**; da **Levnet** især gaaer ud paa den moralske Opførsel og paa det vir-kende, handlende Liv.) "**Levnet** er Maa-den, hvorpaa et Menneske tilbringer sit Liv — og indbefatter altsaa meer end Vandel. Der gives intet evigt **Levnet**, men vel et evigt **Liv**; thi **Levnet** forudsætter en jor-disk Tilværelse." Müller. At fortælle, be-skrive eens Liv og **Levnet.** Det var en Plet i hans **Levnet.** "Findes de at ligge i et ondt **Levnet** tilsammen." D. L. VI. 13. 13. = **Levnetsbane**, en. figurl. d. s. s. **Levnetsløb**; et enkelt Menneskes Liv med dets særskilte Skiebne. (Pram. Olufsen.) **Levnetsbeskrivelse**, en. Fortælling om et Menneskes Levnet; Biographie. **Lev-netsbeskriver**, en. Biograph. **Levnets-forhold**, et. Forhold, Stilling i Livet,

hvori et Menneske staaer t. andre. **Levnetsløb**, et. Indbefatning af et Menneskes Levnet; Række af Tildragelser, Begivenheder, der udgiøre eens Levnet. **Levnetsmidler**, pl. de Ting, som tiene til Livets Ophold; Fødevarer.

Levning, en. s. under levne.

Levret, adj. s. Lever.

Levse, en. pl.-r. (s. Lev.) i Norge: blødt Brød. (forskiell. fra Fladbrød.)

Lexicon, et. s. Ordbog.

Li, en. Isl. Hlid, Side, Biergside. s. Lid ell. Lide. "Paa høire Haand, paa venstre Li." Baggesen. (i Norge bruges: Fieldli, Nordli, m. fl.)

Liberi, et. pl.-er. [det franske livrée.] Tienerdragt, udmærket v. Farve, Snorer, Besætning eller andet Aftegn, som Herrer give deres mandlige Tyende. (Moth.)

Lid, en. ud. pl. [Isl. Lid, Hielp.] Tillid, Fortrøstning. "O min Lid, som hielper mig i Nødens Tid." Bording. I. 232. At slaae, sætte sin Lid til noget. "Gud bedre den, som skal til fremmed Hielp slaae Lid." Bording. Man kan ikke fæste Lid til hvad han siger, lover (ɔ: troe, stole paa.)

Lid ell. **Lide**, en. [Isl. Hlid.] 1. Side, Kant, Verdensegn. (s. Led.) "I denne Lid." Rimkr. Østerlide, Vesterlide; forekommer hos nyere Digtere. 2. Bakke, Skraaning, Biergside. "Thi Sol gaaer under Lide" (gaaer ned.) Arreboe. Heraem. 64. "Tæt under Lide der løber en Sti." Storm. (Zinkl. Vise.) "Under Biergelid." Arreboe. 148. 3. Eng, Slette. Pratum. Moth; der ogsaa tillægger det Bemærkelsen: hai Agerjord. ager clivosus.) "Skov, Mark og grønne Lide." Arreboe. "Nu flunger Lerken lydt, høit over grønne Lide." Samme. Heraem. 202. (Ordet er i alle 3 Bemærkelser forældet; ell. forekommer kun hos Digtere.)

1. **Lide**, v.a. led, lidt. [Isl. lida.] 1. udstaae, taale, giennemgaae, udholde. At lide Nød, Mangel, Sult. "Man lider ofte Uret, fordi man er f. svag til at skaffe sig Ret; og taaler ofte Uret, fordi man seer, at man ikke er tient m. at skaffe sig Ret." Sporon. Han har lidt meget Ondt. En Lidende ɔ: Syg. (Lide, forholde sig lidende, bruges ogsaa om den, der kun modtager Virkninger udenfra; og modsættes da: at handle, virke.) 2. fordrage, finde sig i, taale. Her lides ingen Angivere. Jeg lider ingen Falskhed. Denne Sag lider (taaler) ingen Opsættelse. "Haver Nogen Vrinde, som ikke lider Ophold." D. Lov. VI. 3. 5. (jvf. taale.) 3. synes om, holde af, ynde. (br. i Alm. i god Mening; men bestemmes dog ofte nøiere v. Tillægsord.) De to har altid kunnet lide hinanden. Jeg lider hende meget vel. Han kan ikke lide dette Slags Mad. "Det, som man gi[...] kan lide, behøver man ingen Konst for [...] taale." Sporon. 4. som v. n. befinde [sig,] være i en (god ell. slet) Tilstand. Hvorledes lider den Syge? "Og at han uden mig [...] kunde lide vel." Wessel. (Næsten forældet.) = lidelig, adj. [Isl. lidanlegr.] taalel[ig,] som kan udholdes. (s. ulidelig.) Lidelig[e] Vilkaar. (A. S. Vedel.) — **Lidelse**, en. pl.-r. 1. Tilstand, hvori man lider Ondt; Liden. I Lidelser var han taalmodig. 2. det Onde, som lides; Smerte, Plage, Krænkelse. "Naar Smerten bliver varigere, og derved undertrykker Kraften, ell. naar den vækker Bevidsthed om en aftagende Kraft, bliver den til Lidelse." [...] Han udholdt mange Lidelser. "Vi lære v. egne Lidelser at have Medlidenhed m. Andres." Bagg. (N. Klim.) Sindslidelser. Siælslidelser.

2. **Lide**, v. n. (bøies som foregaaende; men bruges neppe i de sammens. Tider.) stole paa, forlade sig paa, fæste Lid til. At lide p. eens Ord, Løfte. Du kan lide paa, at det er sandt. "Hvo Dyst vil [...] vel, p. Svenden lider ei." Bording. "Du [...] du i en Iil den Daarskab har begaaet, [...] lide paa en Hofmands Smiil." Storm.

3. **Lide**, v. n. imperf. led. [Isl. lida.] skride frem, gaae fremad, forløbe. Tiden lider. (s. forleden.) Det lider ad Tiden at vi skulle hiem. (Moth.) Da det led mod Aften. Det lider mod Enden m. hans Arbeidet lider godt. Det vil ikke lide m. Arbeidet. (En modsat intransitiv Bemærkelse: tøve, vente paa ell. efter, er forældet; men brugelig i Jylland. "Min Fader maa[...] efter mig lide." en gl. Vise.)

Liden, adj. n. lidet, pl. smaa. compar. mindre. superl. mindst. [Isl. litill. pl. lille.] som ei har betydelig Størrelse, Udstrækning, Omfang, Vigtighed; [det] modsatte af stor (eller af megen, meget.) En liden Pige; et lidet Barn. Han har kun liden (ringe) Aarsag dertil. Af liden Værdi. Giv mig lidet (eller lidt) deraf. Lidet er bedre end Intet. "Tag kun Velsignelsen ei bort, saa er mit Lidet altid stort." C. Frimann. (Uagtet smaa altid br. som pl. af liden og lidet, forekommer det dog med Adj. best. Artikel. (det Store, det Smaa) som sing. (I den kiøbenhavnske Mundart siges endog: den Smaa, det smaa Dreng.) Man siger altid: i det Smaa (ogsaa: i Smaat); og det er en ganske usædvanlig Talebrug, naar Baggesen skriver: "Hvis man var i lidt meer, end [...] det Lille stor." Danfana. I. 285. ("Liden" br. sielden i saadan figurl. Bemærk. (som stor og høi); men oftere smaa, høiere, [...] rere i Modsætn. af høi, end af stor." L. Heiberg. Hos Sporon læses: "et Overmeri, som røber en lille Sjæl.") Jvf. mindre.

daglig Tale og jævn Stiil bruges ft
m. lille, (især hvor Talen er om legemlig
tørrelse) saavel for liden, som lidet. En
le Pige. Det lille Barn. Lille Hans.
ille Karen. Den Lille ɔ: det lille Barn.
et sammendragne neutr. lidt bruges vel
en, men aldrig med Art. Han bad om
et Brød. Lidt ell. meget. Men: et lidet
arn. Det lidet (eller lille) Skrift.] =
idenhed, en. ud. pl. Beskaffenheden at
ære liden. Det Modſ. af Storhed.

Lidenſkab, en. pl.-er. [af det T. Lei-
nschaft.] en i Sindet herſkende, ſtærk
varig Tilbøielighed eller Begierlighed,
m, v. ſin Magt over Villien, ſvækker ſaa-
l andre Tilbøieligheder, ſom Fornuftens
aadighed, der, hvor denne kommer i
trid m. Lidenſkaben. "Lidenſkab beteg-
r en Tilſtand, hvori Siælen ligeſom dri-
s af en fremmed Magt, der virker i dens
ndre. — Man føler Lidenſkab for noget,
ffect (Sindslidelſe) ved noget." Müller.
: lidenſkabelig, adj. 1. ſom let kommer
Lidenſkab, ſom har ſtærke Lidenſkaber.
grundet i Lidenſkab, meget heftig. En
denſkabelig Kiærlighed, Begierlighed. —
idenſkabelighed, en. ud. pl. en af Liden-
ab beherſket Siælstilſtand.

Liderlig, adj. [T. liederlich.] i høi
rad hengiven t. Wellyſt og Løsagtighed; me-
et ukydſk, løsagtig. — Deraf: Liderlighed,
ı. ud. pl. (der br. baade om Tilbøielig-
eden, og om dens Yttring i Handling og
ævnet.) jvf. Løsagtighed. "Løsagtigheds
øieſte Grad kaldes Liderlighed." P. E.
Müller.

Lidet og lidt, adv. af liden. [Isl. litt.]
ke meget. — Men det br. ogſaa a) for: ikke,
et ikke. Det hialp ham lidet, at han viſte
g uartig. b) i negtende Sætninger. Det
eer ligeſaa lidt i Dag, ſom det ſkete i
aar. Han vil ligeſaa lidt tvinges, ſom
inge Andre. c) for: noget. Han blev
idt vred. Det falder lidt koſtbart. — Lidt
fter lidt, efterhaanden, paulatim.

Lidkiøb, et. Kiøb, ſtadfæſtet v. Drik. At
rikke Lidkiøb; i dagl. Tale: Ligkiøb.
gl. T. Lyckoyp.) Hos Colding: Leikiøb,
ponsio. (Om Ordets Oprindelſe, ſee Ko-
od Anchers ſaml. Skr. II. S. 447. 733.)

Lidſe, en. pl.-r. [T. Litze. Isl.
lissur, *limbus vestium*] et ſnoet, ſmalt
Baand, en tynd Snor. At kante m. Lid-
er. En Silkelidſe, Snørelidſe. — Lidſe-
væver, en. pl.-e. den, ſom væver Lidſer,
Snore og desl.

Lieutenant, en. pl.-er. [Franſk. udta-
es her: Løitnant.] Officeer af den rin-
geſte Grad, i Sø- og Landmagten.

Liflig, adj. [Isl. liufligr, af liufr, blid,
kiær.] behagelig, yndig, ſød (især om det,
ſom paa en mild Maade vækker behagelige
Fornemmelſer i Lugtens, Hørelſens, Sma-
gens Sands.) En liflig Lugt. En liflig
Sang. Liflige Toner. En liflig Drik.
"Hans Torden være liflig i mit Øre."
Evald. — Liflighed, en. ud. pl. Beha-
gelighed, Sødhed.

Lig, adj. ſ. liig. [Endeſtavelſen lig i
Adjectiver, ofteſt tilføiet et Subſtantiv, ud-
trykker en m. dettes Begreb beſlægtet, ell.
dette tilkommende, tilhørende Beſkaffenhed:
barnlig, borgerlig, fyrſtelig, hiertelig,
huuslig; undertiden en Gientagelſe i en
vis Tid: aarlig, daglig, maanedlig; til-
føiet et Verb. en Duelighed ell. Mulighed:
tænkelig, rørlig; og føiet t. et Adj. d. ſ. ſ.
agtig: blaalig, rødlig, ſyrlig.]

Lig, et. ſ. Liig.

Lig (Liig), et. pl. d. ſ. det Toug, der
er indſyet i Kanterne af et Seil, f. at hin-
dre det fra at trevles og ſønderrives, og
hvoraf, efter Seilenes Skikkelſe og Stil-
ling, gives: ſtaaende Lig ell. Standerlig,
Underlig, Agterlig, Raalig, o. ſl.

Lige, adj. og adv. (uden Forandring i
Kiøn ell. Tal.) [Isl. liki] 1. ſom ei er
kroget, ſkæv ell. krum. (T. gerade.) En lige
Linie ɔ: den korteſte imellem to Punkter.
Veien er ikke lige, men giør mange Bugter.
Den lige Vei er den bedſte. Saa lige ſom en
Snor. 2. ſom er af ſamme Beſkaffenhed
(i en vis Deel eller Henſigt, men især m.
Henſyn til Størrelſe eller Tal) ſom en
anden; eens, ligedan. (T. gleich.) De
vare lige i Alder, Stand og Herkomſt. At
være lige med en Anden, lige berettiget.
"Du haver giort dem lige m. os, ſom have
baaret Dagens Byrde." Matth. 20. 12.
"Det fornemſte ved Venſkab er, at giøre
ſin Ven lige ved ſig ſelv." B. Thott. Af
lige Størrelſe, Vilkaar, Beſkaffenhed. At
dele noget i to lige Dele. "Naar du hører
dem kaldes ſagtmodige, ſom lade Alt være
ſig lige." Mynſter. 3. i Regnekonſten: et
lige Tal ɔ: et ſaadant, der uden Overſkud
lader ſig dele m. to (modſat: et ulige Tal.)
At lade ſem være lige ɔ: være ſorgløs, li-
gegyldig. 4. adv. a) (til adj. No. 1.) At
gaae, ſtaae lige, ſkrive lige, holde Legemet
lige. b) (til adj. No. 2.) De ere begge
lige gode. Det er endnu lige nær. Lige
ſtor, lige lang, lige mange, lige faa. c)
Tallet gaaer lige op (i Diviſion.) d) net-
op, nøie. At ſlaae lige til. Lige til Pas.
Jeg kan ikke ſaa lige ſige det. "At lade
hendes Blikke ſige hvad ſelv hun vilde ei
ſaa lige." — "Een, hvis Navn ſaa lige jeg
huſker ikke meer." Baggeſen. "Men, hvor
det findes, veed jeg ei ſaa lige." J. L. Hei-
berg. — Lige i Øieblikket ɔ: ſtrar, uop-
holdelig. e) om Tid og Rum, hvor det
mere udtrykkeligen beſtemmer det angivne
Punkt eller Sted, og ſtaaer undertiden
overflødigt. Lige til den lyſe Dag. Han
fulgte hende lige til (indtil) Huſet. Haren

lyb lige over Veien. Lige for Porten, lige for hans Øine. Denne Vei fører lige til Slottet (ɔ: ingen andensteds hen.) = De følgende Sammensætninger skrives sædvanl. i eet Ord: ligeaarig, adj. af eens Alder, ligealdrende. "Ligeaarig med ham, skiøndt modnere af Forstand og Hierte." Rahbek. "Tidlig trænger Barnets Hierte dog til ligeaarig Ven." Samme. ligearmet, adj. som har lige (ikke krumme) Arme. En ligearmet Vægtstang. ligeartet, adj. af een Art, Beskaffenhed; eensartet (homogen.) Treschow. ligedan, adj. eens, lige (2), af samme Dannelse, Beskaffenhed; lignende. Den anden er ligedan. Begges Udseende var ligedan. "Mennesket — stemmes m. det samme til en ligedan Tænkemaade og Adfærd imod sine Medmennesker." L. Smith. Vi havde ligedanne Tanker, Følelser (mest i d. Tale.) ligedan, adv. paa samme, paa eens Maade. Her gaaer det altid ligedan til. Ligedanhed, en. lige Beskaffenhed, Lighed. (Rostgaard.) Trianglers Ligedanhed (Similitas.) V. S. D. ligedannet, adj. dannet, skikket p. samme Maade. To ligedannede Ting. ligefrem, adv. der ogsaa bruges som adj. 1. lige ud, uden Bøininger, ikke vildsom. Veien er ganske ligefrem (som adv. i denne Bem. skrives det helst adskilt. Kiør lige frem! Vi kiørte lige frem en halv Miils Vei, og dreiede saa af til Høire.) 2. uden Omsvøb ell. Tvivl; klar. Den Sag er ligefrem. Det er ligefrem, at han har Forret. 3. jævn, oprigtig, ikke falsk, ikke stolt (neppe uden m. ubest. Art.) En meget ligefrem Mand. At sige sin Mening ligefrem. (I dagl. T. ogsaa i pl. ligefremme Folk.) Ligefremhed, en. Simpelhed, Jævnhed. (dagl. Tale. V. S. D.) ligefuldt, adv. ikke desmindre, desuagtet. Skiøndt han er fraværende, faaer han ligefuldt sin Deel. ligegyldig, adj. (forskiell. fra lige gyldig.) 1. som ei ligger Magt paa, uvigtig, ubetydende. Det er mig ligegyldigt, om han kommer, eller ei. Han er en ganske ligegyldig Person i denne Sag. Hans Dom er mig ligegyldig. (Men: Forskrivningen er lige gyldig, om den er p. stemplet Papir, ell. ikke.) "At fremstille disse ganske uvigtige og ligegyldige Ting som betydelige og alvorlige." Rahbek. 2. som hverken føler Lyst ell. Ulyst v. noget, som ikke let røres til Deeltagelse; koldsindig. At være ligegyldig ved Andres Uheld. At være ligegyldig i sine Embedspligter; vise sig ligegyldig i en Sag (modsat: ivrig, varm, deeltagende.) Ligegyldighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være ligegyldig. Tingens Ligegyldighed. Hendes L. ved Mandens Død var paafaldende. "Den Ligegyldighed, med hvilken han ansaae al Overflødighed." Sneed. ligehiørnet, adj.

rethiørnet, retvinklet. ligekantet, adj. som har lige (ikke afstumpede, afrundede) Kanter. (V. S. D.) ligelinieт, adj. som har, som bestaaer af lige Linier. Ligeliniet Skrift. En ligeliniet (retliniet) Triangel. ligelydende, adj. v. 1. som har eens Lyd. To ligelydende Klokker. 2. ordret overeensstemmende. En ligelydende Gienpart. ligeløbende, adj. v. som gaaer i en lige ell. ret Linie. "Ligeløbende Gange i Bierget. (s. jævnløbende.) Ligemaal, en. Overeensstemmelse imellem Delene og det Hele, rigtigt Forhold, Symmetrie. (V. S. D.) Ligemand, en. den, som i indvortes ell. udvortes Egenskaber kan maale sig m. en anden, ell. er hans Lige. (mods. Overmand og Undermand.) "Jeg er Eens Ligemand, men en Andens, og ikke min egen; thi hvo er sin egen Ligemand?" B. Thott. Ligemænd i Død er Ligemænd i [illegible] Vessel. ligemeget, adv. uden Forskiel, ligegyldigt. Det er mig ligemeget. Det kan være ligemeget, enten han samtykker, eller ikke. ligemodig, adj. uforandret i Sind og Stemning, eens i Sindet; (det Tydske gleichmüthig, og forskielligt fra ligesindet; men usædvanl.) "Da han [illegible] ligemodig under alle deres Forhaanelser." Mynster. (Præd. 1814. I. 148.) ligesaa, adv. 1. ligeledes. "Gak bort og giør ligesaa." (D. Bibel.) Ligesaa [illegible] samme Grad, Forhold, Mængde. Han giør ligesaa godt Arbeide, som Mesteren. Den ene fik ligesaa meget som den anden. Han er ligesaa trængende, som Broderen. ligesaavel, s. saavel. ligesidet, adj. 1. som har lige, ikke skieve Sider. En ligesidet Bygning. 2. som har ligestore Sider. En ligesidet Triangel. ligesindet, adj. 1. som er af eens Sind, af samme Tænkemaade; eenssindet. Han er ikke altid ligesindet. To ligesindede Venner. 2. som altid har eet Sind, jævnsindet. "En uforandrelig, ligesindet Rolighed." M. ligeskaftet, adj. (modſ. krumskaftet.) En ligeskaftet Øxe. ligesom, 1. adv. saaledes, saadan som, som om. Det er ligesom han ikke meer var den samme. Det er ligesom at ville forandre sig. Han blev ligesom noget forbauset. 2. conj. a) der forbinder to Sætninger, som ofte have det samme Subjekt. Jeg afslog strax denne Begiering; ligesom jeg ogsaa erklærede, o. s. v. b) i en Forsætning, hvorpaa saaledes følger. Ligesom han altid viste sig som en god Borger, saaledes ogsaa i dette Tilfælde. c) (om Tiden.) ret som, da, i det Øieblik da. Ligesom Klokken slog tolv. (Skrives i denne Bemærk. ogsaa adskilt.) ligetil, adv. (recta.) Han lod sig ikke holde tilbage; men gik ligetil. ligevinklet, adj. som har eens ell. lige store Vinkler. (forskiellig fra retvinklet.) To ligevinklede Triangler. En

jesidet og ligevinklet Figur. Ligevægt,
. lige Tyngde ved to forskiellige Ting,
. en lige Fordeling af Tyngden p. begge
ider af Tyngdepunktet; Jævnvægt. "Staae
reist p. din Kiøl, hvil p. din Ligevægt."
ullin. figurl. siges to lige stærke Kræf-
r at være i Ligevægt, at holde hinanden
L. "Modstanden har derfor været i Li-
evægt m. Angrebet." Guldb. "Kongedøm-
et, Raadet og Folkets Forsamling synes
t have holdt hinanden i Ligevægt." O.
uldb. "Indretninger, som holde Staterne
Ligevægt m. deres Naboer." Sneedorf.
iælekræfternes Ligevægt. Den politiske
. — ligevægtig, adj. 1. lige tung med
oget andet. 2. figurl. lige gieldende, lige
etydende. "At denne Ære agtes ligevæg-
g med Livet." Bastholm.

Lige, en. pl. d. s. (af adj. liig.) 1. Lig-
else, liig Skikkelse. (forældet.) 2. Een,
om er en Anden liig i visse Egenskaber ell.
dvortes Vilkaar; Ligemand; Mage. "Lige
søger Lige." "Dybe Suk skal sige, at knap
Naturen kiendte hendes Lige." Evald.
Man finder ikke let hans L. i Arbeidsom-
hed. Hun har ikke sin L. i Taalmodighed.
"De, som nylig havde været hans Lige
ell. Overmænd." Baggesen. N. Klim. Det
passer sig ikke for mig og mine Lige. (jvf.
Mage, 1.) "Hvad der er hinandens Lige,
kan sættes ved Siden af hinanden; hvad
der er Mage til noget, kan sættes i dets
Sted." Müller. "Aldrig har jeg kiendt hen-
des Mage; skiøndt jeg har kiendt meer
end Een, hendes Lige." Rahb. (Erindrin-
ger. IV. 84.) — At give een Lige for Lige
ɔ: giøre Giengield. Det er Lige for Lige
ɔ: Løn, som forskyldt. — At giøre Lige for
ɔ: oprette, erstatte. "Den giør dog Lige
nu f. sin Langdrægtighed." Bording. II. 310.
[Det kan bemærkes, at n. s. Lige i ældre
Dansk ofte br. for: Ret, Skiel; ligesom
n. s. Ulige forekommer hos Hvitfeldt for:
Uret. "For hver Ulige ham var skeet."
Man har ogsaa den Talemaade: At giøre
hver Mand Lige og Ret.]

Ligeledes, adv. (af lige og Led, Vei.)
paa samme Viis, Maade; ligedan, lige-
viis; ogsaa. Jeg gaaer ligeledes derhen.
Vi giorde ligeledes.

Ligelig, adj. jævn, efter lige Forhold.
En ligelig Deling. "Han vil sin Omhu
dele ligelig til alle Samfundsled." F.
Schmidt. = ligeligen, ligeligt, adv. paa
en ligelig Maade, i lige Forhold. "Arve-
godset deelte de ligeligen." Guldb. "Begge
ligeligt afveier han, som holder i sin Haand
den store Kiæde." S. Blicher. — Ligelig-
hed, en. ligeligt Forhold, ligelig Adfærd;
Billighed. (sielden.) "Den udsuede og op-
brægte Almue raabte om Frihed og Lige-
lighed." O. Guldberg. "Kunde han siden
herske med den Landsfaderens Ligelighed,
som var saa nødvendig." Kampmann.

Ligeviis, adv. (forekommer nu sielden.)
1. ligesaa, ligeledes, i lige Maade. Giør
du ligeviis. 2. (m. som efter.) ligesom,
saasom, p. samme Maade som. "Ligeviis
som den Bondestanden skienkede Frihed
aabner Vei til Oplysning." Rahb. (Tilsk.
I. 78.)

Liges, v. dep. enes, forliges. (foræl-
det.) "De kunde ei liges derom." Hvitfeldt.
("Høren og Tyven liges vel." Ordspr. hos
P. Syv.)

Ligge, v. n. laae, ligget. (har.) [Isl.
liggia. A.S. licgan. T. liegen. jvf. lægge,
lagde, lagt, der uophørlig i skiødesløs Tale,
særd. i Kiøbenhavn, men aldrig af Almuen,
forvexles m. ligge; ligesom sætte m. sidde.]
1. egentl. om Legemer ell. Ting: hvile m.
den største Udstrækning af sin Længde eller
Overflade. At ligge p. Siden; at staae p.
Enden (v. levende Væsener modsættes det:
staae og sidde.) At ligge i Græsset, i Sen-
gen, p. Jorden. (Man siger act. at ligge
Græsset ned. Hønen ligget Kyllinger ud.)
At ligge p. Knæ; ligge med Ansigtet paa
Jorden. At ligge paa Valpladsen ɔ: være
slagen. At ligge (død) p. sine Gierninger.
— figurl. Det ligger mig paa Hierte. At
ligge een p. Halsen ɔ: være ham til Byrde.
Alting, alt Arbeide ligger (hviler) p. ham.
At ligge under for noget ɔ: bukke under,
overvindes af. Moth. (det T. unterlie-
gen.) "Er det da Ret, naar du ligger un-
der i denne Fristelse!" Mynster. (Præd.
1823. II. 131.) Det ligger mig p. Tungen
(om noget man vil sige, men i Øieblikket
ikke husker.) Der ligger ikke Magt paa ɔ:
det er ei af Vigtighed. — Ved en Omvenden
af Begrebet siger man: Bordet ligger fuldt
af Bøger (ɔ: der ligger en Mængde Bø-
ger paa Bordet. jvf. hænge, No. 2, a.) 2.
uegentl. være p. et Sted, til en vis Tid,
ell. i en vis Tilstand; opholde sig. At ligge
paa en Reise. (At ligge for en Reise, er
derimod: være i Færd m. at foretage den.)
At ligge p. Laur, ligge i Skiul. At ligge
paa Landet. At ligge i Leir, i Vinterleie;
ligge i Marken mod Fienden. Han laae et
Aar i Gøttingen for at studere. At ligge i
Trætte, Strid med een. — Særd. br. det
ogsaa om Natteleie. Vi maatte ligge (ell.
ligge over) i Kroen. At ligge over paa et
Sted, i en By (naar man er p. en Reise.)
Her ville vi ligge over et Par Dage. At
ligge over p. et Sted om Vinteren (ligge
Vinteren over. hibernare. s. overvintre.)
At ligge ude (udenfor sit Hiem; ell. under
aaben Himmel.) 3. være beliggende; om
et Sted p. Jordkloden, en By, et Bierg, en
Bygning, m. m. Staden ligger v. en Flod.
Kiøbenhavn ligger i Siælland. Huset lig-
ger til Høire af Broen. Lad Skoven ligge

til Høire, naar du kommer ud af Byen (ɔ: gaae til den modsatte, venstre Side.) 4. opholdes, standses, tøve, dvæle p. et Sted; lide Afbræk; være udsat. Skibet maatte ligge to Uger for Modvind. At ligge for Anker. — At ligge bi kaldes t. Skibs, naar man, f. at standse Skibets Fart saa meget som muligt, giver forskiellige Seil en modsat Stilling for Vindfanget. — figurl. Handelen ligger ɔ: er i ingen Drift. Sagen ligger hen (hviler, er henlagt.) Denne Ager har ligget (hvilet) i to Aar. (Heraf det eiendommelig danske Udtryk: liggende Fæ, som vel rigtigere skrives samlet. s. nedenfor.) 5. henhøre. Denne By ligger t. hans Kald, til en anden Kirke. Det ligger til hans Embede. "Det er ikke Meninger, men Handlinger, der ligge under Statens Opsyn." Birkner. 6. indeholdes i, være, indbefattes i. Deri ligger en skiult Mening. "Jeg har ingen anden Plan lagt, end den, som laae i Begivenhederne selv." Bagg. (Lab. 1. 20.) 7. have sin Grund i, beroe paa. Feilen ligger i Sammensætningen. Skylden ligger hos ham. Det ligger mere i Mangel p. Kræfter, end i Uvillie. 8. absol. bruges det saapel for: at ligge i Sengen; som for: at være syg, og som en Følge deraf, sengeliggende. (Man siger ogsaa: at ligge syg.) Han ligger til Klokken ni. Han laae, da jeg kom t. ham. "Som man reder til, saa ligger man." Ordspr. At ligge paa den lade Side ɔ: være doven, uvirksom. (At ligge hos, beligge, have legemlig Omgang med. At ligge i med en Andens Kone.) I Gaar laae han; idag er han oppe. Han har længe ligget syg. At ligge af en hidsig Feber. (At ligge for Døden. (s. ovenfor No. 3.) At ligge p. sit Yderste; ligge i sidste Aandedrag.) 9. ligel. absol. ligge paa Æg. Denne Høne vil ikke ligge. = **Liggen**, en. ud. pl. Tilstanden at ligge. — **Ligger**, en. pl.-e. den eller det, som ligger. (Liggere kaldtes tilforn et Slags Betiente p. de kongelige Slotte, der brugtes som Sendebud, Expresser, Courerer; ell. som et Slags Slotsfoged. Moth.) Nu kun i Sammens. Overligger, Underligger. Liggeren i en Mølle, den underste, hvilende Møllesteen; modf. Løberen. = **Liggedag**, en. pl.-e. 1. et vist Antal Dage, som en fragtet Skipper skal tøve i Havnen efter Rederens Bestemmelse, m. m. 2. Hviledag p. en Reise. **Liggehøne**, en. Høne, som ligger p. Æg. **Liggekube**, en. Et Slags Fiskeruse. **Liggetid**, en. T. hvori Fugle ligge paa deres Æg, Rugetid.

Liggendefæ, et. pl. d. s. [af ligge (4) og Fæ (Isl. Fé) i den forældede Bemærkelse: Gods, Midler, Penge.] en Skat, Beholdning af sankede Penge, opsparet Rigdom. "Et Liggendefæ, der aarlig indbragte ham saa betydelige Indkomster." Bagg. (N. Klim. 38.) "Samler Eder et L. i Himlen." Matth. 6. 20. "Randsager efter den, som efter skiulte Liggendefæ." Ordspr. 2. 4. Ordet (som ei i Skrivning bør adskilles) er nu sieldent, og forekommer kun i høiere, ell. i komisk Stiil.

Ligkiøb, et. s. Lidkiøb.

Liglag, et. en af Maverne hos Drøvtyggere. (Bladekallun. Moth. Lagblad, Laglæp. V. S. O.)

Ligne, v. n. og a. 1. [af adj. liig.] 1. v. n. [Isl. likiaz.] være liig, have Liighed med. Sønnen ligner Faderen. Han ligner sig ikke selv (om den, som har skæmmet sig meget.) uegentl. svare til, passe til. Denne Adfærd kan ligne ham. Det ligner ingenting (i L. Tale, om noget, der slet ikke passer.) 2. v. a. [Isl. likia.] udsige om to Ting, at de ere hinanden liig, giøre Lignelse imellem, sammenligne. Han er ei at ligne med (sætte i Ligning med) sin Fader. At ligne en Ugle ved en Ørn. Han er at ligne ved Løven i Fabelen. "Hvo som holder sig ved den, hvem kan han lignes ved?" Sir. 25. 12. "Mit Hierte kan ei ligne Guld ved Dyd." Evald. 3. v. a. fordele ligeligen, jævne. At ligne Skatten paa Bønderne. "Egentlige Næringsskatter ere vanskelige at ligne." Olufsen. At ligne Indtægt og Udgift. (partic. lignende bruges ofte om det, der har Liighed m. noget andet, uden at være eens dermed ell. være det ganske liig.) = **Lignelse**, en. pl.-r. 1. det, at ligne, Sammenligning (her bruges oftere: Ligning.) "Det, man giør en Lignelse af, kan ikke være uden noget, som man ligner det ved." B. Thott. 2. Billede, Skikkelse, som ligner en Gienstand. "Mennesket er giort efter Guds Lignelse." (D. Bibel.) "Vi ere ingen Lignelse, vi mindre frygte os for, end vor egen Lignelse og Skikkelse." J. Tidemand. 1569. 3. et billedligt Udtryk; en billedlig Tale, Fortælling, hvorved en Læresætning p. en mere fattelig ell. besynderlig Maade forklares; Parabel. "Og han talede meget til dem v. Lignelser." Matth. 13. 3. lignelsesviis, adv. v. en Lignelse, i et figurligt ell. billedligt Udtryk. = **Lignedrag**, et. pl. d. s. Ansigtstræk, der ligne en Andens. "Han har Lignedrag efter sin Fader." Moth. (usædvanl.) **Ligneiver**, en. Iver efter at ligne Andre, efter at blive en anden liig. (Wandal. Mindesm. I. 18.) **Lignelyst**, en. ud. pl. Lyst t. at efterligne. (Treschow.) "At opflamme Ærens Følelse og vække Lignelysten." Engelst. (om Nat. Opdr. 264.) = **Ligning**, en. pl.-er. 1. det, at sammenligne. Der er ingen L. imellem de to Ting (de kunne ei lignes.) 2. det, at fordele ligeligen. Skatters L. At giøre Ligning og Deling imellem flere. (Moth.) 3. i Bogstavregning: en Æquation.

Liig, adj. pl. lige. [Isl. likr. A. S. lic. Hollandsk liik.] 1. I Almindelighed: om har samme Væsen, Skikkelse, Beskaffenhed, som en anden Ting; som (indvortes eller udvortes) er overeensstemmende med. Saaledes: a) om Størrelser (æqualis.) En Rigsdaler er liig 96 Skilling. jvf. lige, 2.) b) om Skikkelse, Delenes Forhold, Dannelse, udvortes Udseende (similis.) Han er Faderen meget liig. Saa liig, som to Draaber Vand, som et Æg et andet. Maleriet er ham ikke liigt. c) om Egenskaber, Beskaffenheder, Handlemaade, o. d. At være sig selv liig. De ere hinanden lige i Alder, i Kræfter, i Kundskaber, i Erfaring. En Opførsel, liig denne, har jeg aldrig seet. "Et dødeligt Menneske, liigt alle andre." Viisd. 7. 1. "Lige Børn lege bedst." Ordspr. Lige Hensigter, Sysler, Tilbøieligheder. 2. voxen, mægtig. (par.) forældet. "Den er ei liig Byrden at bære, som ikke kan løfte hende." Ordspr. 3. rimelig, sandsynlig. (forældet. Hvitfeldt. P. Claussen. S. 136.) = Liighed, en. Beskaffenheden at ligne, ell. være liig. (pl. Liigheder bruges (ligesom Uliigheder) om flere Dele, Omstændigheder, Beskaffenheder, hvori een Ting er en anden liig.) "De lærte Menneskene at agte p. Tingenes Liigheder og Forskiel." Sneedorff. (Patr. Tilsk. III. 171.) Liigheden imellem dem, i dette Maleri (Billede, Portrait) er ikke stor. — Liighed i Stand, i Rettigheder. "Der, hvor rene Sæder i Liigheds Hegn betrygge Friheds Glæder." Baggesen.

Liig, et. pl. d. s. [Isl. Lik. A. S. Lic, Lice, Lichama, Legeme.] 1. et Menneskes afsiælede Legeme. (jvf. Aadsel.) At ligge Liig, siges om den Afdøde, til han er begravet. "Hvor Naturens Skabning ligger Liig." Bagg. At have Liig i Huset. At følge Liig (følge en Død, som bæres t. Graven.) 2. i d. Tale: Begravelse, Liigfærd. At bede til Liig, kiøre til Liig. = Liigbaal, et. B. hvorpaa Døde fordum brændtes. Liigbaare, en. Bør, hvorpaa Liig i Kisten bæres til Graven. Liigbegængelse, en. høitidelig Maade, at begrave en Død; Jordefærd. Liigblee, en. d. s. s. Liiglagen. (Isl. Likblæa.) Liigblus, et. Fakkel, som bruges v. Liigfærd. Liigbærer, en. Een, som har den Forretning, at bære Liig til Graven. Liigbør, en. Liigbaare. Liigdragt, en. Jordeklæder, Liigklæder. "Den hvide Liigdragts Sørgeklæder." J. L. Heiberg. Liigfakkel, en. Liigblus. Liigfald, et. en Art Epilepsie ell. faldende Syge. Liigfarve, en. dødbleg, gusten Farve, som et Liigs. Deraf: liigfarvet, adj. Liigfest, en. Høitidelighed i Anledning af eens Jordefærd; Gravøl. (C. Hauch.) Liigfærd, en. d. s. s. Liigbegængelse. (Isl. Likför.) "Hist kommer — i Liigfærds sorte Dragt en Bennestkare." F. Guldb. Liigfølge, et. de Personer, som følge en Afdød til Graven. Liighest, en. H. som bruges f. Liigvognen. Liighuus, et. 1. et offentligt Huus, hvor Døde henlægges i nogen Tid, indtil Begravelsen. 2. d. s. s. Sørgehuus. Liigkaal, en. En hvidbladet Grønkaalsplante, som Overtro antager for et Liigvarsel. Liigkappe, en. Sørgekappe. Liigkasse, en. Kasse, hvortil Medlemmerne betale et aarligt Indskud, imod en Understøttelse til deres Jordefærd. Liigkiste, en. K. hvori Liiget lægges og jordes. Liigkiød, et. Kiød af Liig, ell. som har Liigfarve. (Baggesen.) Liigklage, en. Graad og Klage over en Afdød. Liigklokke, en. Klokke, som ringes f. Liig eller ved en Jordefærd. Liigklæde, et. 1. et sort Klæde, som bredes under eller over Liigkisten i Liigstuen. 2. Liigklæder, pl. Klæder, som Liget iføres, Jordeklæder. Liiglagen, et. Lagen, hvori den Døde svøbes i Kisten. Liiglaug, et. Laug, Forening af Liigbærere. Liiglugt, en. L. som et Liig giver fra sig. Liiglys, et. L. som brænder i en Liigstue, ell. om en Liigseng. Liigmaaltid, et. M. som gives, især paa Landet, efter en Jordefærd. (Moth.) Liigplade, en. P. med Indskrift, som slaaes paa Liigkisten. Liigplet, en. visse Pletter i Huden, som tillægges en overtroisk Aarsag. Liigpragt, en. Pragt, prægtigt Optog v. Jordefærd. Liigprædiken, en. Tale over en Afdød, som Præsten holder fra Prædikestolen. Liigpsalme, en. Psalme, der synges v. Begravelser; Liigsang, Gravsang. Liigriim, et. Vers over en Afdød; Liigvers. (Moth.) Liigringning, en. Klokkernes Ringen v. Jordefærd. Liigseng, en. Forhøining i et Værelse, hvor en Død i Liigkisten udstilles til Skue. (Castrum doloris.) Liigskammel, en. Skammel, hvorpaa Liigkisten staaer i Liigstuen, eller sættes til Hvile underveis, naar den bæres til Graven. Liigskare, en. Et talrigt Liigfølge. Liigskiorte, en. S. som den Døde iføres. Liigspætter, pl. d. s. s. Helspætter. Liigstads, en. Liigpragt. Liigsteen, en. Steen m. Indskrift over den Afdøde, som lægges paa ell. reises v. Graven. Liigstue, en. den Stue, hvor Liig henlægges indtil Begravelsen skeer. At holde Liigstue ell. Vaagestue: en tilforn brugelig Skik, hvorefter den Afdødes Slægt samledes om Natten i Sørgehuset og Lys brændtes i Liigstuen. Liigsved, en. Dødssved. (Ohlenschl. Hakon J. Nord. D. 398.) Liigsvøb, et. d. s. s. Liiglagen, Jordeblee. Liigsærk, en. Særk, som et dødt Qvindfolk iføres. Liigtale, en. Enhver Tale, der holdes v. Graven over en Afdød. Liigtegn, et. Mærke, som betegner et

Huus, hvor der findes Liig. Liigtorn, en. (T. Leichdorn. N.S. Liekdoorn; af det gl. Lic, Liek, Legeme.) en Vorte ell. Forhærdelse i Huden, der sætter sig p. Foden, især p. Tæerne, hos Mennesket, og v. Tryk er smertelig. Liigtræ, et. Et Træ med Gravskrift paa, som Bønderne have brugt og endnu bruge til at lægge over Grave, i St. for en Liigsteen, "Det er et Liigtræ, lagt af Vennehænder." Thaarup. (Digte, S. 170.) Liigtøi, et. Klæder, hvormed den Døde lægges i Graven; ell. Tøi, som paa anden Maade bruges v. Begravelsen. (V. S. O.) Liigvagt, en. Vagt, som holdes ved ell. over et Liig. Liigvarsel, et. det, som antages at bebude Liig i et Huus, en Familie. Liigvers, et. d. s. s. Liigriim. Liigvogn, en. V. hvorpaa Liig kiøres til Graven. "Den forsølvede Liigvogn, hvori det livløse Støv kiøres i Triumph." Rahbek.

Liim, en (og et.) ud. pl. [Isl. Lím. T. Leim.] en seí, bindende Materie, som for det meste uddrages af dyriske Legemer. (f. Fugleliim, Hornliim, Mundliim, Snedkerliim.) At koge Liim. = liimagtig, adj. som ligner Liim, er klæbende; glutinosus. (Moth.) Liimfarve, en. F. blandet med Liimvand; modſ. Oliefarve. Liimkoger, en. den, som tilbereder Liim, forestaaer et Liimkogeri. Liimkogning, en. Gierningen at tilberede Liim ved Kogning af Horn, Been eller andre Materier. Liimpensel, en. Pensel ell. Kost, som Malere bruge til Liimfarvning ell. til at paastryge en Liimgrund. Liimpind, en. En m. Liim besmurt Pind ell. Qvist, som Fuglefængere bruge. Liimpotte, en. En Potte (oftest af Bly) hvori Snedkere m. fl. varme Limen, de bruge. Liimstang, en. S. hvorpaa Fuglefængere befæste deres Liimpinde. At løbe m. Liimstangen ɔ: giøre forgieves Arbeide, gaae forgieves. "Folk af gammel Ærlighed, der ikke — gave andre Liimstangen at løbe med." Baggesen. (Fort. til N. Klim.) [Muligen kunde dette Ord have en anden Oprindelse, af det jydske Lime (der udt. Liim') ɔ: en Kost; og Liimstang blev da et Kosteskaft. Hos Falster forekommer ogsaa: "Lad ham omløbe med sin Liimstang udi Haanden, at feie hvert et ureent Sted."] Liimtvinge, en. hos Snedkere: en Indretning, hvori det Træ, der skal limes, sættes i Klemme. Liimvand, et. L. opløst i Vand til Malning. Liimvox, et. Et Slags Vox i Bikuberne, hvormed Bierne tætte Kuben, m. m. (Kampmanns Overs. af Virg. jvf. Forvox.)

Liimstang, en. (At løbe med Liimstangen.) s. ovenfor under Liim.

Liin, et. ud. pl. 1. Hør. (Isl. Lín. T. Lein.) mest brugel. i Norge (ogsaa i danske Provindser, f. E. Lolland.) jvf. Linned. 2. et linnet Pandeklæde, en Pandestrimmel, som Qvindfolk af Bondestand meget bruge (den forskielligt fra Korsklæde, at det ligger glat og tæt til Hovedet, og sædvanl. er uden Kniplinger.) "I landlig Dragt, m. hvide Liin om Panden, hvorunder Haaret saa sig bølgende i Lokker." Bagg. — I nogle Sammensæt. bruges Ordet (som da skrives Lin, og er korttonet) i adjectivisk Betydelse: som er af Hør, kommer af Hør. Linkage, en. K. af stampet Hørfrø t. Føde for Kreature; Oliekage. (norsk.) Linklæde, et. Klæde ell. Dug, vævet af Hør (ell. Hampe-) Garn; linnet Klæde (i Modsætn. til det uldne.) linklædt, adj. v. klædt i Linned. (Moth.) Linolie, en. Olie, presset af Hørfrø. Linskav, et. Trevler, udplukkede af fiint Linned, som bruges af Saarlæger. Linstrompe, en. Traadstrompe. Lintøi, et. Tøi, Klæder af Lerred; Linned. Linvæver, en. den, som væver Linned; Linnedvæver (i Modſ. til Uldvæver, Silkevæver.)

Lilie, en. pl. -r. en bekiendt Plante, og dens Blomst, som dyrkes i Haver; hvid Lilie. Lilium candidum. = Lilieblad, et. Liliens Blad; ell. oftere: dens Blomsterblad. Lilieconval, en. En vellugtende Markblomst. Convallaria majalis. Liliehvid, adj. som har Liliens Hvidhed. Liliekind, en. poetisk: en meget hvid Kind. "Og Morgenrøden blomstred paa hendes Liliekind." Øhlenschl. Lilieknop, en. En Lilies ei udsprungne Blomsterknop. Liliekors, et. i Vaabenkonsten: et Kors m. en Lilie p. hver Ende. Liliemaaned, en. October. (H. Thomesens Psalmebog.) liliereen, adj. figurl. og i Digtersproget: fuldkommen ubesmittet, uskyldig. Liliestængel, en. Liliens Blomsterstængel. Lilievaand, en. d. s. s. Liliestængel. I Dansk (Forekommer hyppigen i vore gamle Viser, hvor det mest skrives Lilievand og betegner: en ung, rank, smækker Mø; eller i Alm. en ung Pige.)

Lille, adj. pl. smaa. bruges i dagl. T. altid, og ofte i Skrift, for liden. (f. dette Ord.) Ligeledes altid, hvor bitte tilføies for at forhøie Udtrykket. En lille bitte Hest. En lille bitte Smule. En Lille. et Barn. Den Lille, Barnet (i dagl. Tale.) Som Diminutiv: Faerlille, Moerlille, Broderlille. (Tilforn føiedes det ogsaa t. Nom. propr. Grethelille, Karenlille.) — Lillefinger, en. den mindste Finger p. Haanden. Lillehuus, et. Vandhuus, Privet.

1. Lime, en. pl. -r. Qvist, Riis, Feiekost. (forældet; men bruges i Jylland.) Isl. Lim. Sv. Lima. (jvf. Liimstang under Liim.)

2. Lime, en. En vis Mængde Hør. "En Lime Hør ɔ: et Knippe af 20 Bønder ell. 24 Lokker." Moth.

Lime, v. a. [af **Liim.**] fæste, forene, ammensætte v. Hielp af Liim. (Isl. lima.) Bordpladen er revnet; den maa limes. At lime en Skilderiramme. At lime noget fast, lime en List paa Døren.

Lind, en. pl. -e. [A. S. Lind.] Et ekiendt, især i Haver dyrket Træ; Linde-træ. Tilia Europæa. Deraf: **Lindebark**, **Lindebast**, **Lindeblomst**, **Lindefrø**, **Lindekul**, **Lindeskov**, **Lindeved**, o. fl.

Lind, adj. [Isl. linr. Sv. len. T. lind, gelind.] 1. bøielig, ikke stiv eller haard; blød, smidig. Lindt Vox. "Lindere end Smør." E. E. Pontoppidan. 1653.) En lind Hud. Lindt at føle paa. "Sagtmodighedens linde Baand, som venlig bandt Krigsgudens Vildhed." Øhlenschl. 2. lemfældig, mild, ikke skarp. En lind Vind. "Du mig ofte vifte mildt i Møde Lethes linde Duft!" Bagg. Et lindt Læ-gemiddel. En lind Straf. Lind (let) Spise. = **Lindhed**, en. ud. pl. Blødhed, Myghed; Lemfældighed, Mildhed. **Lindplaster**, et. blødende, blødgiørende Plaster. (V. S. O.) **Lindsalve**, en. smertestillende Salve. (V. S. O.)

Linde, v. a. 1. løsne, giøre lindt det, som var stramt. (Linne. Moth.) At linde et Baand, et Halsklæde. At linde Spundset i Tønden. 2. stille, sagtne, formilde. (Isl. lina.) Dette Middel linder Smerten. Ogsaa impers. Det linder i Saaret. — **Lindelse**, en. det, at noget lindes; Lise, Lettelse. (Moth.)

Lindorm, en. pl. -e. Et i ældre Skrifter ofte forekommende Navn paa en stor Slange, en Drage. (Isl. Lingormr, beslægtet m. Isl. *Lingvi*, *Linni*, en Slange, og uden Tvivl m. *Lindi*, et Bændel, Bælte; ligesom m. det Sv. *linda*, at svøbe, vinde omkring.)

Lindre, v. a. 1. [af adj. lind.] stille, lette, skaffe Lise. Dette Middel lindrede Smerten. At lindre eens Nød, Trang, Sorger. "Man siger rigtigen: at formilde Straf, og at lindre Smerter. — "At formilde, er at giøre svagere; at lindre, at giøre taaleligere. Ved hiint giøres det Onde selv mindre; ved at lindre giøres dets Virkning mindre følelig." Sporon. — Uegentlig br. lindre undertiden for: formindske, formilde, giøre lemfældigere. "Af samme Aarsag blev den strenge Tugt lindret, saasnart et Felttog begyndte." Guldberg. "Hvor er Blidhed, som lindrede Stoltheds Ild?" Øhlenschl. (Balder.) = Heraf: **Lindring**, en. pl. -er. At faae L. i sin Smerte. "Du, en billig Smertes milde Lindring." Thaarup. "Omsonst jeg søger nu en Lindring f. mit Sind." Wessel.

Lindse, en. pl. -r. en spiselig Bælgfrugt. Ervum lens. = **lindsedannet**, adj. skikket som en Lindse. **Lindseglas**, et. det convexe, især forstørrende Glas i et Mikroskop (kaldes ogsaa blot: Lindser) **Lindsekage**, en. **Lindsesuppe**, en. Kage, Suppe, lavede af Lindser.

Line, en. pl. -r. [A. S. Line.] en Snor, et tyndt Toug ell. Reb. At fiske m. Liner. At dandse p. Line. Ogsaa for: Tømme. At kiøre fire Heste under een L. = **Linedands**, en. den Konst, at kunne holde sig i Ligevægt og dandse p. en udspændt Snor. (Skrives ogsaa Liniedands.) **Linedandser**, en. den, som er øvet i slig Dands. **Linefiskeri**, et. F. som skeer ved lange Liner, hvorpaa i mindre Snore hænges Kroge med Maading. (s. Snorfiskeri, Garnfiskeri.)

Lineal, en. pl. -er. [af Linie.] Redskab af tyndt, ligeskaaret Træ, hvorefter man trækker lige Linier p. Papir; et Retholt.

Lineament, s. Ansigtstræk.

Linguist, en. pl. -er. den, som dyrker flere, især nyere Sprog; en Sproggrandsker.

Linie, en. pl. -r. [Lat. Linea.] 1. i Mathematiken: Udstrækning i Længden, fra Punkt til Punkt; tænkt uden Brede og Tykkelse. En ret (lige), en krum Linie. 2. en Streg. At slaae en Linie (m. Passeren.) At trække en lige Linie m. Blyant. At skrive efter Linier. "Stregen er Liniens Billede, og kan ogsaa kaldes en Linie; men Linien kaldes kun en Streg, naar den v. Konst er frembragt." Müller. 3. Linien, den Cirkel, som deler Jorden (og Himmelen) i den nordlige og sydlige Halvkugle: Æquator. 4. i nogle Tilfælde: det, som danner en lige Linie eller Rad; f. Ex. en skreven, ell. trykt L. Træerne staae i lige L. (jvf. Rad, Række.) "En Linie er (i nogle Tilfælde) en sammenhængende Rad; en Rad bestaaer af enkelte Gienstande, anbragte v. Siden af hinanden (i lige Linie); en Række kaldes en Rad med Hensyn til dens Længde." Sporon. [Husene staae i Linie. En lang Række Huse. Husene ligge i Rad.] I Særd. en Række af Krigsfolk ell. Skibe. Hærføreren red imellem Linierne. Admiralen brød den fiendtlige L. 5. den Orden, hvori Ledene i Slægtregistere følge. Den op- og nedstigende L. At nedstamme fra een i lige Linie (fra Fader til Søn.) Den mandlige, qvindelige L. 6. et Længdemaal: den tolvte (ell. tiende) Deel af en Tomme. = **Liniearv**, en. Arvemaade, hvorefter de Slægtninge af Arveladeren, som ere i en nærmere Linie, foretrækkes f. dem, som ere i en fiernere. Successio linealis. (s. Ledarv.) **Liniebræt**, et. Et smalt og tyndt Bræt ell. fladt Træ, hvorefter man trækker Linier; en Lineal; et Retholt. "Det gaaer den, der skriver efter Regler, som den, der skriver efter Liniebræt; det er snorlige, men stivt." Stoud. **Liniedands**, s. Linedands. **Linieskib**, et. Or-

logskib af en vis Størrelse, der i Slaget lægges i Linien; Rangskib. **Linietropper**, pl. øvede Tropper, Kjærnetropper (i Modſ. til lette Tropper eller Landværn. Saaledes: Linie-Regiment.)

Liniere, v. a. 1. slaae Streger, forsyne m. Linier. At liniere en Bog Papir.

Linke, v. n. 1. halte. (forældet.) Sv. linka. T. lincken. Han er ei saa lam, som han linker til ɔ: ikke saa fattig, som han klynker til. (Moth.) "Fattig Fugl kommer hinkende, kommer linkende." (i en gl. Vise.)

Linne, v. a. s. linde.

Linned, et. ud. pl. [af **Liin**.] alslags Tøi, som gjøres af Hør. (**Lerred** kaldes det, saalænge det er i Stykker eller usyet; **Linned** ell. **Lintøi** er det, som er syet af Lerred.) = **Linnedspind**, et. Spind, spundet Garn af Hør. **Linnedsyening**, en. Gjerningen at sye Lerred. **Linnedsøm**, en. Søm, Kaptning p. Linned; it. d. s. s. Linnedsyening. At sye **Linnedsøm**. **Linnedvæver**, en. d. s. s. Linvæver.

Linnet, adj. (skrives ogsaa, men mindre analogisk rigtigt, linned.) som er gjort af Hør, af Traad, af Lerred. En linnet Kjortel. **Linnede** Strømper. Uldne og linnede Klæder.

Linning, en. pl. -er. [Sv. Linning.] en foldet ell. dobbelt Kant, der syes p. tværs til Skjorten om Halsen, ell. ved Enden af Ærmet (Halslinning, Haandlinning.) it. et lignende Stykke paa andre Klædemon; f. Ex. Buxelinning. (Egentl. maaskee **Linding** (af v. a. linde, fordi Klædemonnet derved lindes ell. løses; ell. af Isl. Lindi, Bælte.)

Lippe, en. s. **Læbe**.

Lire, en. pl. -r. [Lat. Lyra.] Egentlig: en Strængeleg, Harpe (hvorfor Digtere bruge Ordet **Lyre**); men bruges mest om et Slags smaa Orgeler m. Valse, der omdreies v. et Haandgreb. = **Liredreier**, en. den, der gaaer omkring m. en Lire og gjør Musik; (udtales Lirendreier) en **Liremand**, **Lirespiller**.

Lirke, v. n. 1. (har.) [Isl. og Sv. lerka.] tage eller røre lempelig v. noget, for ei at gjøre Skade, ell. for at Lyden ei skal høres. Han stod og lirkede v. Laasen. At lirke et Søm ud.

Lirre, v. n. 1. efter Moth d. s. s. lirke; men det forekommer hos Stub, som det synes, i en anden Bemærkelse. "Nu lirrer Frøen med sin Mund." (A. Stubs Viser 1771. S. 55.) Maaskee det her staaer for lirer (N. S. liren) af n. s. **Lire**.

Lise, en. ud. pl. [Sv. Lisa jvf. A. S. Lisse, *remissio*.] Lindring, Lettelse, Ro, efter byrdefuldt Arbeide ell. efter Smerte. "Eensommes **Lise**, venskabeligt lindrende Slummer." Evald. "De vil skabe sævnet **Lise** i deres egen, i hver ædel Barm." Pram. "Hvert Smørrebrød, som gav hans Hunger **Lise**." Bagg. (Ungd. A. I. 41.)

Lispund, et. pl. d. s. en Vægt af 16 Pund. At sælge i **Lispundsviis**. [T. Liespfund; ogsaa Holl. og N. S. Lyspond. Maaskee af Livesche Pond ɔ: Liflandsk Vægt.] = **Lispundsbismer**, en. B. hvorpaa et og flere Lispund kan veies. **Lispundslod**, et. Et Lod, der veier 16 Pund.

1. **List**, en. ud. pl. [Isl. List.] konstige Paafund, Snildhed; (Evne til at bruge konstige Paafund.) sædvanl. i ond Bemærkelse: Rænke, Snedighed, Svig. En bedragelig **L.** Mere ved **List** end ved Magt. (Bemærkelsen: Lempe, Lempelighed, er forældet.) jvf. Rænke. "**List** er et enkelt Paafund, hvorved man misleder Andre. Rænken findes ikke ene; det er stedse Rænker, man taler om." Müller. = **listelig**, adv. m. Snildhed, behændigen; skjult. — **listig**, adj. den, som er oplagt til, dreven i List, som forstaaer at bruge List; snild, snedig. (oftest i ond Bemærk.) En listig Streg. Et listigt Paafund. Man kalder Ræven et listigt Dyr. "En listig Mand gaaer til Maalet ved Konst og Hemmelighed." Sporon. (s. snedig, underfundig, trædsk.) **Listighed**, en. ud. pl. den Egenskab at være listig ell. oplagt til List.

2. **List** eller **Liste**, en. pl. **Lister**. [N. S. List. Isl. Listi.] 1. Kant, Sømme, Bræmme om noget, ved Enden ell. ved Siden af Tøi; f. Ex. paa et Stykke Klæde (Klædelist.) A. S. List. 2. et Bind, hvormed Barnesvøb omvindes, Svøbeliste. 3. et langt, tyndt Stykke Træ, der slaaes eller limes paa andet Træ; enten som en Kant t. Prydelse, f. at tætte en Sprække, ell. holde noget sammen. **Lister** paa Døre, Stole, i Vinduer, &c. Forgyldte **Lister** i en Stue. Uegentl. om en udstaaende Kant p. Pillar ell. Muurværk. = **Listehøvl**, en. et Slags Plovhøvl, hvormed Snedkere gjøre Lister ell. opstaaende Kanter p. Træværk. **Listetæppe**, et. Gulvtæppe, flettet af Klædelister. **Listeværk**, et. Træværk, bestaaende af ell. forsynet m. Lister. **Listeværket** paa et Paneel.

Liste, v. a. n. og rec. 1. [jvf. det foregaaende **List**, Lempe; med **Liste**, sagtelig, lempelig.] act. at tage hemmeligen, sagte, uformærkt. At liste noget bort, liste noget fra een, ud af eens Lomme. "Hvormed du kunde liste din lille Fugl fra Qviste." Øhlenschl. (Digte. 1803. S. 45.) it. faae noget uformærkt ind. Han fik listet det ind igjennem en Bagport. 2. v. n. og rec. gaae sagte, snige sig. Han kom listende ind. Da han blev opdaget, listede han af. figurl. om Tiden. Aaret lister af. Tiden lister hen uden at man mærker det. — At liste sig ind (som Tyve, Katte, &c.) At

|e sig bag paa een. Ræven lister sig til Bytte. Det har han listet sig til.

Liste, en. pl. -r. Fortegnelse, Opskrift a flere Ting eller Personer i en Række. aaledes: Dødeliste, Folkeliste, &c. E. List. :. Liste.

Litanie, et. pl. -r. en Kirkesang, der beholder Bønner til Gud om Frelse fra ød og Fare. (Lat. Litania.)

Litsenbrøder, en. pl. -brødre. Tieneste-:rl eller Drager ved Postvæsenet. [N. S. amb. Litzenbroder; af de Lidser eller ınore til at binde og bære Tøiet, hvor-ıed de maae være forsynede.]

Liturgie, en. pl. -r. Indbegreb af Kir-:stikke. Den catholske L. = liturgisk, adj. om vedkommer Liturgien. Liturgiske Skrifter. Den liturgiske Feide.

Liv, et. pl. d. s. men sielden. [Isl. Lif. A. S. Lif, Lyf.] 1. den Tilstand hos et organisk egeme, hvori det virker m. levende Kræfter, ller m. de Kræfter, som høre t. dets Orga-ıisme, og er i Stand t. at foretage vilkaarlige Bevægelser og Handlinger. Der var endnu ıoget L. i Dyret. — At komme, være i Live (levende.) At komme til Live igien. 'Kom du fra Galgen før i Live, du nu s. Klvor hængt skal blive." Bagg. ("Det taaer til Live" ɔ: der er Haab om Liv. Wessel. 1787. I. S. 269.) At tage Livet af een, af sig selv (dræbe.) At dømmes fra Livet. — I Live, adv. levende. I levende Live, medens man endnu lever, i sin Livstid. At skienke een noget i levende Live. "Da jeg dog virkelig endnu p. en Maade er i Live; om just ikke saa ganske i levende Live, som det hedder." Baggesen. 2. den Tid, hvori et Væsen lever; især om Mennesker; Levetid. Et langt, kort, lykkeligt, mærkværdigt Liv. Hans hele Liv var en Kiæde af Ulykker. Aldrig tilforn i mit L. Det er første Gang i mit L. jeg seer ham. Elsket i Livet og æret efter Døden. At forkorte sit L. sætte Livet til. At svæve imellem Liv og Død (være meget farlig syg.) En Kamp paa Liv og Død. Havde jeg end hundrede Liv. At opholde Livet; at savne det nødvendigste til Livets Ophold. ("At hun for Livets Føde maa nødes til at sælge Jorden." D. L. V. 3. 7. s. Livsophold.) [gen. Livsens var især i ældre Tider brugelig. Livsens Herre. Livsens Træ i Paradis.] 3. Livet, absol. ell. uden Hensyn t. et vist Individ, br. deels ubestemt om Tilværelsen i Almindelighed; deels om den menneskelige, ell. Menneskekiønnets Tilværelse. "Livet, som er ei forbi, Livet, kort i vore Dage, Livet, som man lever i." Bagg. 4. Levemaade, Levnet; "Menneskets indre Virksomhed." (Müller.) At føre et ryggesløst Liv. At leve et stille, roligt, virksomt, eensformigt Liv. (At fortælle eens Liv og Levnet. s. Levnet. "Det er ingen Gientagelse, naar Liv og Levnet føies sammen i Talen; thi det er Selvvirksomhed betragtet fra den indre og ydre Side." Müller. Deraf: Herreliv, Klosterliv, Krigsliv, Munkeliv, Studeliv, o. fl. 5. Yttring, Udtryk af et kraftigt Liv; Livelighed, Fyrighed, Munterhed. Der er intet Liv i Drengen. Han giør alting m. Liv og Lyst. Liv og Charakteer i et Ansigt. Hans Tale var fuld af Kraft og L. Et Digt, Maleri eller andet Konstværk siges at have Liv, naar det deels er udført m. Aand (Genie), deels virker kraftigt, liveligt p. den Modtagende (Læseren, Tilhøreren, Beskueren.) 6. Lyst, Glæde, hvad een især finder Behag i at giøre ell. nyde (mest i dagl. T.) Jagten er ret hans Liv. (Deraf Ordene: Livfarve, Livhund, Livhest, som man især har kiær, Livret, Livspise, som man særdeles gierne gider spise, o. fl. "Viser og Ballader ere hans Livdigte" (Yndlingsdigte.) Bagg. Labyr. II. 26.) 7. den Deel af det menneskelige Legem, som gaaer fra Halsen t. Hofterne ell. Bæltestedet; Kroppen. a) Overkrop, Overliv. At tage, gribe een om Livet, gaae een ind p. Livet. At ville een til Livs, søge Strid, Trætte m. een. Smækker om Livet. At rive Klæderne af Livet p. een. b) Underkrop, Underliv, Bug. At have ondt i Livet (bedre: i Maven.) Tarmene hang ud af Livet p. ham. (Det bruges undertiden uegentl. for Moderen, Frugtmoderen; uterus. Livs Frugt. Barnet i Moders Liv.) 8. den Deel af et Klædemon, som bedækker Overkroppen. Kiolen sidder ikke godt i Livet. At have kort, langt L. i sin Kiole. Deraf: Livstykke, Snørliv, o. fl. 9. Stolgang, Aabning. At have tyndt, haardt, aabent Liv. = Sammensætninger: a) livagtig, adj. 1. legemlig, virkelig, sand. "Han skal — livagtig være bleven seet og kiendt p. Gaden." Bagg. 2. saa liig ell. lignende, som det var levende, eller den samme Person. Datteren er Moderens livagtige Billede. En livagtig Efterligning. Det er livagtig som man saae ham. "Hvor Heltens Handlinger afbilde ham m. de livagtigste Træk." Kampmann. Livbaand, et. Baand, som Qvindfolk binde ell. spænde om Livet. Livbælte, et. s. Bælte, Livgiord. Livchirurg, en. En Chirurg, som Fyrster have t. deres særskilte Tieneste. (Saaledes: Livlæge, Livjæger, Livkudsk, Livtiener, og flere.) Livcompagnie, et. det første og fornemste C. i et Regiment. livegen, adj. vorned, ufri. Livegenskab, et. s. Vornedskab. Livfane, en. den fornemste Fane v. et Regiment. Livfarve, en. Yndlingsfarve. (s. Liv, 5.) livfuld, adj. som har meget Liv ved sig, meget livelig, fyrig. (jvf. levende, 3.) Livgarde, en.

f. Livvagt. Livgeding, en. (tydsk.) det, som en Mand bestemmer t. Underholdning f. sin Enke efter sin Død (sædvanl. kun om Dronninger ell. fyrstelige Enker; dog ogsaa om Grever og Baroner, ell. andre Stamhuus-Besiddere.) Livgiord, en. Giord, Bælte, som spændes om Livet, f. Ex. til at bære Kaarde i. Livjæger, en. 1. et Slags Tiener hos fornemme Herrer. 2. Benævnelse paa et Slags lette Tropper. Kongens Livjægere. Livkarl, en. En Betient, som p. Jagten og ved høitidelige Leiligheder, til Hest og bevæbnet m. Bøsse, følger Kongens Person. Livkiortel, en. K. som slutter tæt om Livet; Kiole. "Livkiortel, hvid som Snee, til hvide Haar han bar." N. Brun. (Jon. 121.) Livknegt, en. s. Rideknægt. Livlæge, en. s. ovenfor Livchirurg. livløs, adj. 1. som ei er levende, ei har Liv. Den livløse Materie. "Dødt er det, som ikke har Liv, fordi det har mistet Livet; livløst det, som ikke har Liv, fordi Liv tilkommer det ikke." Sporon. 2. død, som har mistet Livet. Han laae ligesom livløs. "At den bliver brødløs, som giorde mig armløs ell. beenløs, om ikke livløs." Abrahamson. (D. Tilsk. VII. 110.) 3. figurl. uden Liv (4), uden Livsytring, mat, kraftløs (det modsf. af livfuld.) Deraf: Livløshed, en. uden pl. Livrem, en. s. Livgiord. Livrente, en. høiere Rente, end den sædvanlige, som een nyder p. sin Livstid af en indskudt Capital, imod at miste denne. Livret, en. Yndlingsret. livræd, adj. bange for sit Liv. (V. S. O.) livsalig, adj. i høi Grad mild, venlig, elskværdig. "En Datter, saa beskeden og skiøn, livsalig, munter og kløgtig." Bagg. (Thora. 1 S.) (Snarere maaskee af det isl. liufr, mild, venlig.) Deraf: Livsalighed, en. — Livskytte, en. s. Livkarl. Livsnit, et. En vis Dannelse af Livet i Klæder. (s. Liv, 7.) Livspænd, et. fortrinligt Spænd Heste. Kongens L. Livspænde, et. S. paa et Livbaand. Livstykke, et. 1. Klædemon, som bruges til Overkroppen og slutter tæt om denne (især hos Qvindfolk.) 2. Snørliv. Livvagt, en. Krigsfolk, som bevogte en Fyrstes Person og Huus. (Deraf: Livvagtskarl, som tiener i Livvagten.) Livvare, en. levende Kreature. (siællandsk.) — b) Livsaand, en. levende Aand; Livskraft; Nervekraft (og da oftest i pl.) At oplive, styrke Livsaanderne. "Hvor behagelig var den Hvile, hvori alle mine Livsaander ligesom afspændtes." Bagg. Livsarving, en. Afkom, Efterkommere; Børn og deres Afkom i nedstigende Linie; modsf. Udarvinger. "Haver Hunsbonden ingen Livsarvinger, men Udarvinger, dog i eens Led og lige nær." D. L. V 4. 7. "En Mand kunde, naar han ingen Livsarvinger havde, giøre Testamente." O. Guldb. Livsbedrift, en. Bedrift, udmærket Handling i eens Liv. "Hvert Tegn da løser, som en Livsbedrift." Ohlenschl. (Nord. Gud.) Livsbrev, et. skriftlig Forsikkring om at nyde noget for sin Livstid. (Moth.) Livsbrød, et. Livsophold. (Moth.) Livsfange, en. den, som er dømt til Fængsel paa Livstid. Livsfare, en. Fare for at miste Livet. I Livsfare være, komme i L., udstaae en Livsfare. "Nu mødte ham Besværligheder og Livsfarer af samme Art som tilforn." [illegible] Livsforhold, et. Et i det menneskelige Liv forekommende, stedfindende Forhold. ([illegible] sted. Eunomia. II. 72.) Livsfrugt, en. Barn, Foster; Afkom. Livsfylde, en. Fylde, Rigdom p. indvortes Liv og Livskræfter. (M.) Livsgierning, en. G. som fortiener Livsstraf; halsløs G. (V. E. [illegible]) Livsgeist, s. Livsaand. livsglad, adj. som glæder sig v. Livet, yttrer Glæde ved sin Tilværelse. livskied, adj. kied af Livet; levekied. (usædvanl.) "Livskied [illegible] Siælen hen i Mandens Bryst." [illegible] (Digte. II. 65.) Livskilde, en. Det [illegible] Aarsag til Livet. Livskraft, en. 1. Kraft, som frembringer et organisk [illegible] "De sidste Yttringer af organisk Livskraft." Olussen. 2. den Kraft, som opholder [illegible]vet; Levekraft. "Naar ei Livskraft meer skal strømme giennem mine Nerver [illegible]" F. Guldb. Livslyst, en. Lyst, Glæde [illegible] Livet, som Livet medfører. ("[illegible] spredes din Kraft, antænder [illegible] Livslyst." Herz. Befr. Jsr. 33.) Livsløb, et. den hele Tid, som een lever. Livsnetsløb. Livsmaal, et. Maalet, den [illegible] Tid f. eens Liv. Ingen veed sit Livsmaal. Livsmiddel, et. det, hvorved man opholder Livet, og som hertil er fornødent. ([illegible]) Livsnydelse, en. Nydelse af Livet, N. [illegible] Livet giver. (Grundtvig.) Livsophold, et. det, som tiener til, er tilstrækkeligt til at opholde Livet. "Den, som ikke har andet for sit Arbeide, end det allernødvendigste Livsophold." Sneed. Livsredning, en. Redning af Livsfare; it. det, hvorved Livet reddes; Livsfrelse. Livssag, en. S. hvori man figtes p. Livet. Livsslave, en. den, som er dømt t. Slaveri (Fæstningsarbeide) i Livstid. Livsstof, et. Stoff, Livskraften. Livsstraf, en. Straf, som bestaaer i Livets Tab. (Modsat Legemsstraf, Pengestraf, Æresstraf.) "I Originalen staaer ikke, at de anførte Ting ere forbudne — under Livsstraf, men under Legemsstraf." Rahb. (D. Tilsk. IV. 516.) Livstegn, et. T. til Liv, Livsyttring. Han gav intet Livstegn mere. "Det var kun et kort Livstegn denne Epimenides gav." Rahbek. ([illegible] VII. 58.) Livstid, en. den Tid, hvori een lever; Levetid. Det er ikke indtruffet i min L. "Jeg har aldrig hørt min Livstid

lærde Folk ere enige." Holb. den Bægelſ. dømmes til Fængſel paa Livstid. ovstraad, en. ſ. Levetraad. Livsvaade, Livsfare. Livsvilkaar, et. en vis kaffenhed ell. Omſtændighed v. et enkelt enneſkes Liv; Kaar i Livet. Livs- rkſomhed, en. V. hvori Livet og Livs- iften yttrer ſig. "Liv, Livsnydelſe og kraf- Livsvirkſomhed er det Maal, han har Øie." Pal. Müller. Livsvædſke, en. af de Vædſker, ſom ere fornødne til at vligeholde Livet. livsvækkende, adj. v. n vækker, fremkalder Liv og Livsyttrin- r. En livsvækkende Yttring. (M.) ivsvæld, et. Levevæld, Livskilde. (S. taffeldt. Nye D. 21.) Livsyttring, en. vortes Tegn, Yttring af Liv.

Livagtig, adj. ſ. ovenfor under Liv.

Livelig, adj. ſom yttrer Liv (bruges n om det indre, aandelige Livs Yttring. Liv. 4.) En munter og livelig Pige. — gurl. om livløſe Gienſtande, der muntre, live Sindet. En lys og livelig Egn, Bo- g. En livelig Udſigt. — Livelighed, en. d. pl. Beſkaffenheden, at være livlig.

Livne, v. n. og a. 1. At livne op, komme Live leve op. (forekommet hos Holberg.) act. ſætte Liv i, oplive. "Du livner den olde Natur m. din Lue." Øhlenſchl.

Lo, en. pl. -er. [Sv. Loge, Lofwe; oo.] det Rum i en Lade ell. i et Udhuus, vor Kornet tærſkes. — Logulv, et. Gulv en Lo; ſædvanl. af ſtampet Leer. Lo- ive, en. Rive, ſom bruges i Loen efter Tærſkningen.

1. Lod, et. pl. Lodder. [Isl. Lód. T. loth.] i Alm. et tungt Legeme og dets Vægt; ſaaledes: 1. Loddet ɔ: Vægten p. n Bismer (Bismerlod.) 2. Lod i et Uhr ll. Seierværk ɔ: Vægten, ſom driver det. et Stykke Bly, bundet til en Line, ſom ruges til Skibs til at lodde med (at kaſte Loddet ud), af Bygmeſtere til Vaterpas. Deraf: lodret.) Muren ſtaaer i Lod ɔ: r lodret. 4. Tyngder af Metal, ſom have n vis Vægt, og bruges i ſtørre og mindre Vægtſkaale. Et Pundslod, Halvpundslod, Lispundslod. 5. pl. Lod. en Vægt, ſom udgiør $\frac{1}{32}$ af et Pund ell. Halvdelen af en Unze. To Lod Guld. = Lodline, en. Snor med Blylod, hvormed Dybet loddes til Søes, ell. hvormed en lodret Linie be- ſtemmes. Lodpiil, en. et Slags fordum brugelige Pile, hvortil man fæſtede brænd- bare Sager og ſkød dem ind i fiendtlige Stæder. (Jahn. Nord. Krigsvæſ. S. 363.) lodret, adj. hvis Retning følger Blylod- dets lige Linie; perpendiculair. Moth. (jvf. vinkelret.) Deraf: Lodrethed, en. ud. pl. — Lodſkud, et. (ſ. Lod, 3.) 1. Gier- ningen at lodde i Havet. (V. S. D.) 2. Havets Dybde, ſom kan maales ved Lodlinen. Vi loddede, men fik intet Lod- ſkud. 3. de med Tal efter Favnemaal affatte Dybder paa Søkort.

2. Lod, en (og et.) pl. Lodder. [A. S. Hlodd, Hlot. Isl. Hluti, Hlutr.] 1. tilſkif- tet Deel, Part, Andeel. At have, tage L. og Deel i noget. Byens Marker deeltes i 20 Lodder. Præſtens, Degnens Lod. (ſ. Jordlod, Udlod. En Gaardlod. J. Bove.) 2. (med Art. et.) et Nummer i Lotteriet, ſom man har beſat eller kiøbt. At tage et Lod i Claſſelotteriet, vinde det ſtore Lod. 3. ud. pl. Maaden, at lade Tilfældet af- giøre en Sag. At kaſte Lod, trække Lod om noget. it. den Deel, ſom derved til- falder een. Lodden faldt ikke heldigt for mig. Jeg traf netop den Lod, ſom jeg ønſkede mig. "Ynglingen dæmpe ſin vær- dige Lyſt til Lodden ham vinker." Herz. 4. heraf figurl. hvad der tilfalder een ved Hændelſe ell. Skiebnens Tilſkikkelſe: Skieb- ne; "det Gode eller Onde, ſom tildeles et Menneſke i Livet." (Müller.) "I lige Skaa- ler veier Viisdoms Gud til hver en Siæl dens Lod af Fryd og Kummer." S. Bli- cher. "Den varige Sindsro, hvorpaa ſand Lykke grunder ſig, bliver ikke vor Lod." Malling. Det blev min Lod i Livet. En lykkelig, en tung, ſørgelig Lod. "Saaledes vil du bruge — den fortrinlige Lod, ſom tildeeltes dig." Syneſius v. Bloch. — "Lod kan allene nævnes i Forbindelſe med det enkelte Menneſke; om Skiebnen kan man tale, ſom den Nødvendighed, Alle maae underkaſte ſig. Det er Skiebnen, ſom til- deler Enhver ſin Lod." Müller. Det faldt ikke i min L. at blive rig. "De, der altid misundelige begiere juſt den Lod, ſom er til- falden en Anden." Mynſter. (pl. er her ikke brugelig.) = lodddele, v. a. dele ved Lod- kaſtning. "Snart loddeelte de drog i for- ſkiellige Hobe fra Høien." Herz. Lod- deling, en. pl. -er. Handlingen at lod- dele. Lodfald, et. Udfald af en Lod- kaſtning. lodfalden, adj. v. tilfalden ved Lodkaſtning. (V. S. D.) Lodfælle, en. pl. -r. den, ſom m. Andre har Deel, tager Deel i noget; Lodtager, Intereſſent. (Bording.) Lodkaſt, et. et Kaſt (med Terninger) f. at afgiøre noget. lodkaſte, v. n. (V. S. D.) kaſte Lod om noget (ſom er brugeligere.) Lodkaſtning, en. Hand- lingen at kaſte Lod. At afgiøre noget, at væl- ges v. Lodkaſtning. lodlagt, adj. v. ſkiftet i lige Lodder. (Moth.) lodløs, adj. ſom ingen Lod faaer. (exsors. Moth.) Lodſeddel, en. 1. ſkriftligt Beviis for den Lod, ſom een har eller tager i noget. 2. Lotteriſeddel. Lodſkiel, et. Grændſeſkiel imellem Jordlodder. Lodſkifte, et. Hand- lingen at dele eller ſkifte noget v. Lodkaſt- ning ell. Lodder. lodſkifte, v. a. 1. d. ſ. ſ. loddele. (Moth.) lodtagen, adj. v. ſom har faaet Lod og Deel i, deelagtig. At være

lodtagen med Andre. "Naar flere end een ere lodtagne i en Jord." D. L. V. 10. 4. At være lodtagen i en Arv. "O lad mig stedse være lodtagen i den store Fred." Storm. **Lodtager**, en. d. s. s. Lodfælle. Lodtager i en Arv. = **Lodseier**, en. pl -e. den, som er lodtagen i noget, som eier en Lod ell. Part i noget, der har flere Eiere i Fællesskab. Han er den største Lodseier o: han eier de fleste Lodder (især Jordlodder.)

1. **Lodde**, v. n. og a. 1. [af Lod, *sors.*] a) neutr. kaste Lod om. At lodde om noget. (sielden.) "Lader os ikke sønderskære den, men lodde om hvis den skal være." Joh. 19. 24. b) act. maale Dybden m. Lodline, ell. prøve en Bygnings Lodrethed. At lodde Dybet. At lodde sig frem imellem Grunde. At lodde en Muur. — **Loddeline**, en. d. s. s. Lodline. — **Lodning**, en. Dybets Lodning.

2. **Lodde**, v. a. 1. [T. löthen. Isl. og Sv. loda, klæbe, hænge ved.] bringe Metaller t. at hænge sammen ell. udgiøre eet Stykke, v. Hielp af Messing ell. andet flydende Metal. At lodde m. Bly; lodde noget sammen. "Bedre er Heelt, end m. Guld loddet." Ordspr. = **Loddebolt**, en. Jernbolt, som glødes og bruges v. Blylodning. **Loddeliim**, en. et Slags Liim, som br. ved Staalets Lodning. (Funkes Nat. H. III. 415.) **Loddepande**, en. En P. hvori gloende Kul lægges naar man lodder. **Loddeiør**, et. Redskab som br. v. Lodning af fine Sager. — **Lodning**, en. pl. -er. Gierningen at lodde.

Lodden, adj. [Isl. lodinn.] s. laadden (af Laad.)

Lods, en. pl. -er. (langt o.) [N. S. Loods, Loodsmann.] en Sømand, der nøie kiender et Farvands Dyb og Grunde, og er bestikket til at veilede (lodse) Søfarende ved Kyster, i Fiorde og Havne. At faae L. ombord. At give Tegn, heise Flag, skyde efter Lods. = **Lodsbaad**, en. En stærk og letseilende Baad, som Lodser bruge, især i Storm og haardt Veir. De Sællingske Lodsbaade. **Lodsfartøi**, et. En Lodsbaaad. **Lodsfarvand**, et. F. hvor Lods maa bruges. (V. S. O.) **Lodsflag**, et. eget Flag, som føres p. Lodsbaade, ell. hvorved gives Tegn til Lodsen. **Lodshyre**, en. Betalingen, som Lodsen faaer for sin Umage. (Fr. 1799. 25 Oct.) **Lodsjolle**, en. mindre Lodsbaad. **Lodsmand**, en. d. s. s. Lods. "Hvor en Skipper kommer p. Lodsmands Farvand." D. Lov. IV. 3. 23. **Lodsmærke**, et. Mærke paa Grundene i Havet, hvorefter Lodser og Søfarende rette sig. **Lodsoldermand**, en. Formand f. et Selskab af Lodser. **Lodspenge**, pl. d. s. s. Lodshyre. **Lodsselskab**, et. Forening af flere Lodser p: eet Sted. **Lodstegn**, et. Tegn, som gives fra Skibet, for at faae Lods ombord; Lodssignal. **Lodstieneste**, en. den Bestilling, at være Lods ell. den Tieneste, det Arbeide, en L. gi... **Lodsvæsen**, et. det som hører til Lodstienesten, f. Lodsernes Pligter og Rettigheder paa et vist Sted, eller i et heelt Land.

Lodse, v. a. 1. bringe et Skib sikker ind eller ud af Havn, eller igiennem et farligt Farvand (siges kun om Lodsen, ikke om Skibsføreren eller Styrmanden.) At lodse et Skib ind i, ud af en Havn, Fiord, fra en Pynt.

Loft, et. pl. -er. [Isl. Lopt.] 1. det øverste Rum i et Huus, ell. det Huusrum, som er imellem Taget og det øverste Stokværk. (T. Boden.) "Hvo der ligger p. Jorden, falder ei af Loftet." Ordspr. At indrette Kamre p. Loftet. At ligge p. Loft, hænge Tøi p. Loftet. (s. Brædeloft, Høloft, Kornloft, o. fl.) 2. det, som dækker Bielkerne ovenfra i Husets Værelser, eller tiener Værelset til Dække; hvorved altid forstaaes et tæt Dække af Bræder, Planker, Gips, o. d. (T. Zimmerdecke.) At hænge noget under Loftet. At male et L. Brædeloft, Gipsloft. 3. Stokværk (Etage.) "De vare tre Loft høie, og havde ikke Piller." Ez. 42. 6. "Husene vare to Loft høie." L. S. Vedel. Deraf i vore gamle Bøger høie Loft o: hvad vi nu kalde Sale. (Ordet er i denne Bemærkelse forældet, men dog det eneste egentlig danske Udtryk for Tingen. Det findes brugt i Dansk oec. Ann. X. 186.) = a) **Loftkammer**, et. Kammer, indrettet p. Loftet, oven over det øverste Stokværk; Tagkammer. **Loftlægge**, v. a. 3. belægge, forsyne med Loft. Laden, Stalden er ikke loftlagt. (Begtrup om Agerd. i Sjæll. I. 407.) **Loftmaleri**, et. Maleri, anbragt, efter egne perspectiviske Regler, p. Loftet. **Loftsvend**, en. Betient p. Sukkerhuse, der har Opsyn m. Sukkerets Tørring p. Lofterne. (V. S. O.) — b) **Loftsdør**, en. Dør op til Loftet. **Loftslem**, **Loftsluge**, en. Lem, som tiener i St. for Loftsdør; Luge i St. f. Vindue p. et Loft. **Loftsnøgle**, en. N. til en Loftsdør. **Loftsrum**, et. Rum, Plads paa Loftet. I dette Huus er meget Loftsrum. (Lofterum. D. L. V. 8. 15.) **Loftstrappe**, en. T. som gaaer fra øverste Stokværk op til Loftet. **Loftsvinde**, en. Indretning til at vinde Gods og Varer fra Jorden op p. Loftet. **Loftsvindue**, et. V. paa Loftet; Tagvindue.

Lofte, v. a. 1. [af Loft.] 1. giøre Loft, lægge Loft. 2. føre op paa Loftet. At lofte Korn. (Moth. I begge Bemærk. usædvanl.)

Lofugl, en. en Strandfugl med rødt Næb og lyserøde Fødder, der tildeels lever af Skaldyr (og efter Moth bl. a. skal findes p. Søierøe;) Strandskade. *Hæmatopus ostralegus.* "Knap ved Lofuglen

er den fra Stranden skal t. Heden tye." ...ersoms Digte. II Deel.

Log, en. til Skibs: en Indretning, ...erved Hastigheden af Skibets Fart maa- (hvilket undertiden kaldes: at logge.) Deraf: Logbog, en. B. hvori det, som ...efalder og bemærkes angaaende Skibets ...tlads og Cours dagligen optegnes. ...gglas, et. Timeglas, som bruges naar ...n logger. Logline, en. Snor, som ...uges til en Log. Loguhr, et. Uhr, ...n bruges i St. for Logglasset. = Log- ...ng, en. Gierningen at logge.

Log, et. s. Laag.

Loge, en. s. Laage.

Loge, en. pl. -r. (et fransk Ord; udt. ...osje.) særskilt Afslukke i et Skuespilhuus ...r Tilskuere.

Logik, en. [Lat. Logica.] 1. en Deel ... Philosophien: Videnskab om Tænknin-...n, Tænkelære, Fornuftlære. 2. et Skrift, ...m afhandler denne Videnskab.

Logre, v. n. 1. (har.) egentl. om Hun-...n: bevæge Halen frem og tilbage, som ... Tegn p. Venlighed ell. Kiærtegn. Hun-...en logrer ad sin Herre. Hanhunden log-...r ad Tæven. "Som Lænkehunden, han ...ommer logrende til den, som byder det ...dste Suul." Øhlenschl. (Hakon J.) — ...gurl. At logre for een ɔ: smigre, hykle, ...ve sledste Ord, f. at vinde een. [Maaskee ...eslægtet m. det T. locker, løs, ell. med ...odern, og flere didhørende Ord.] — ...ogren, en. ud. pl. det, at logre.

Lok, en. pl. -ker. [A. S. Loc, Locca. J. ...árlockr. Lókr, det som hænger ned.] en ...usk, Tot; en særskilt, nedhængende ell. krøl-...t Deel Haar. En Lok Hør (Hørlok.) En ... Silke. At have naturlige Lokker, sætte ...unstige Lokker i Haaret. At klippe en L. ...aar af eens Hoved. s. Haarlok. = lok-...et, adj. som falder i Lokker eller Krøller. ...okket Haar, = lokke, v. a. 1. stille ad i ...okker; lægge i Lokker; krølle. At lokke ...ør, Silke. At lokke Haaret.

Lokke, v. a. og n. 1. [Isl. locka] 1. ... a. drage til sig ved indbydende Midler ...f. Ex. Dyr ved henlagt Føde.) At lokke ...ugle i Garnet, Dyr i Snaren. "Han ...kal lokke dig hen i Skoven mellem Træ-...rne." Øhlenschl. — figurl. formaae een ...il noget ved milde Midler, venlige Ord, ...Smiger, Overtalelse. "Hans List og Snild-...ed forstod at lokke lettelig vor Ungdom." Øhlenschl. "Den er let at lokke, som efter vil ...oppe." Ordspr. At lokke een t. noget. "For ...am at lokke til Snak om Husets skiulede (skiulte) Forraad." Bagg. (Thora.) "Dit Fadersind os lokker t. sig ind." H. A. Brorson. At lokke noget fra een (faae det ved Smiger, Overtalelse.) Han fik ham lokket paa sin Side. Det milde Veir har lokket mange Folk ud. At lokke een ud paa glat Iis. Jeg fik lokket ud af ham, hvor han vilde hen. At lokke en Hund ind i Huset. At lokke en Pige ɔ: besove hende. 2. v. n. bruge lokkende Midler, stille, formilde ved lokkende Midler. Han lokkede hvad han kunde f. Hunden; men den vilde ikke tie. Han lokkede saa længe for hende, til hun føiede sig efter ham. = Lokkelse, en. pl. -r. Gierningen, at lokke; Tillokkelse. "Ja, at saavel Trudsler, som Lokkelser have været lige forgieves." Bastholm. "Naar Himmelens og Jordens Lokkelser ikke kunne bestaae med hinanden." Samme. (Aand. Taler. 1779. I. 204.) — Lokkebarn, et. Et lidet Barn, som m. ringe Ting lader sig lokke. Han er intet L. mere. (Moth.) Lokkefugl, en. F. der er afrettet til at lokke andre til sig, som derved fanges. Saaledes ogsaa: Lokkedue, en. (figurl. et løsagtigt Fruentimmer.) Lokkekonst, en. Konsten, at lokke, overtale andre t. noget. (Bording.) Lokkemad, en. egentl. Føde, hvorved Vildt, Fugle lokkes og fanges. "Hvor mistænkelig er ikke Ræven imod den Lokkemad, som skal drage ham i den henlagte Sax?" L. Smith. figurl. om Tillokkelser, hvorved Mennesker overtales, forledes til noget. "Du behøved kun et Vink, for strax at flagre efter Lokkemaden." Øhlenschl. Lokkemiddel, et. pl. -midler. et. M. hvorved man lokker, eller søger at lokke een. Lokkepibe, en. P. hvormed Fuglefængere lokke Fuglene. Lokkeplads, en. Plads, hvor Jægeren i Skiul lokker Vildt eller Fugle. Lokkerøst, Lokkestemme, en. efterlignet Lyd, hvormed Dyr lokkes. Lokkesang, en. Sang, hvormed man lokker een, hvoraf man lader sig lokke. "Naar ei, fortryllet af dens Lokkesang — forblindet han dens Banner griber." Grundtvig. Lokkesmiil, et. tillokkende Smiil. "Trods søde Lokkesmiil." Bagg.

Lollik, en. pl. -er. en Person, som er født i Lolland.

Lomber, en. et fremmedt Navn p. et Slags Kortspil. At spille en L. — Deraf: Lomberbord, Lomberselskab, Lomberspiller, o. fl.

Lomme, en. pl. -r. [J Skaane: *Lomma*. (Sv. Ficka.) Isl. luma, at giemme hemmeligen.] en til Klæderne fæstet og syet, ell. om Livet bunden Pose eller Taske, til at giemme i hvad man vil bære hos sig. At have Lommen fuld af noget. = Lommebog, en. En liden Bog, som beqvemt kan føres i Lommen; Tegnebog. (Saaledes ogsaa: Lommeflaske, Lommekniv, Lommespeil, Lommeuhr, o. fl.) Lommefoder, et. Foderet, hvoraf en Lomme syes i Klæder. Lommepenge, pl. Penge, som man bærer hos sig til Smaaudgifter. Lommeprocurator, en. En slet Sagfører, som i Smug ophidser Folk

til Proces (haandlig.) Lommepuffert, en. En liden Pistol, Lommepistol. Lommetyv, en. Tyv, som m. List og Behændighed stjæler af Folks Lommer, som begaaer Lommetyveri. Lommetørklæde, et. Tørklæde, som bæres i Lommen, især til at snyde Næsen; Næsedug.

. Loppe, en. pl.-r. [A. S. Loppe. Isl. Fló.]. et bekiendt Insect, der findes hos Mennesker og nogle Dyr. Pulex irritans. Deraf: Loppebid ell. Loppestik, et. Loppefangst, en. o. fl.

. Loppe, v.a. og rec. 1. pille Lopper af. Hunden lopper sig.

Lort, en. pl.-e. Skarn af Mennesker og Dyr. (i lav Tale.) Ital. Lordezza, Lordura, Smuds, Skarn. [jvf. det gl. T. Adj. ord, smudsig; og det Fr. ordure.]

Los, en. pl.-ser. et Rovdyr af Katteslægten (i Norge: Gaupe.) Felis lynx. = Losøie, et. figurl. skarpt Syn. At have Losøine. V. S. O. (oftere: Falkeøine.) losøiet, adj. skarpsynet. V. S. O.

Los, adj. (kort og aabent o.). høres hyppigen i Skibssproget og hos Søfolk for: løs. Giør Touget los!

Losse, v.a. og n. 1. [Sv. lossa; af los, løs. T. löschen.] tage Ladningen ud af et Skib. At lade og losse et Skib. Skipperen har endnu ikke losset. (Man siger ogsaa: Skibe kunne her beqvemt losse. "Skibet skulde der losse Varene." Ap. G. 21. 3.) = Losseplads, en. Sted ved en Havn hvor Skibe kunne losse. Lossepram, en. Pram, hvori Ladningen bringes af et Skib, naar det ei kan lægge lige til Lossepladsen. Lossested, et. Losseplads.

Lostilk, en. En Plante, der egentlig har hjemme i Syd-Europa, men jævnlig findes i vore Bønders Haver. Ligusticum levisticum. "Den stærke Lostilk — vorte til Lægedom for Qvæget." J. Smidth.

Lots, en. s. Lods.

Lotterie, et. pl.-r. et Slags stort Lykkespil, hvori Regieringer deeltage med Undersaatterne. Tallotterie, Classelotterie. At sætte, at spille i Lotteriet. = Lotteriseddel, en. Seddel, med det valgte Nummer (i Classelotteriet) ell. de besatte 5 Tal (i Tallotteriet) som udstedes af Lotteri-Collecteuren.

1. Lov, en. pl.-e. [Isl. Lag. (egentl. Stik, Vedtægt.) pl. Lög.] 1. i Alm. Forskrift, nødvendig Rettesnor for Handlinger ell. Forandringer ved Tingene. Naturens Love. Tyngdens L. Moralloven. Statslove. Kirkelove. Lov og Ret. (s. Ret.) Din Villie er min Lov. "At overtræde en Lov er noget andet, end at handle imod en Regel; thi "Lov er lagt, at den skal holdes" hedder Ordsproget; og derimod siger man: ingen Regel er uden Undtagelse. Regler kunne være mangeslags; men en Lov er en nødvendig Regel." Mül... 2. Øvrighedens, den regierende Mag... skriftlig forfattede og offentlig bekiendtgj... Bud eller Forskrift for Undersaatters ell. Borgeres Handlemaade, enten i enke... Tilfælde (s. Anordning, Forordning) ... i Særd. i en Samling (Lovbog.) At ... Love. At ophæve en L. "Der er ... mange Ting, som der er ingen Lov ... B. Thott. Denne L. er sat ud af Kr... er endnu i Kraft. "Intet er Ret, ... staaer i Loven; men Loven befaler, ... det skal ansees for Ret; det, som ... Loven, kaldes rigtigere lovligt." ... Den jydske L. gielder i Sønder-Jylland. Loven om Indfødsretten, om ... dets Løsning. Den danske L. ... udelades ofte. Norske Lov. Danske L... sjette Bog.) Efter Lov og Dom, ... ker i Lovsproget: efter lovlig ... maade (Adfærd efter Loven.) Uden L... og Dom ɔ: uden Lovmaal eller ... Søgsmaal. Han blev uden Lov og Dom henrettet. 3. uegentlig: Vedtægter, ... private Selskaber i en Stat have ... sig om at erkiende. Klublove. 4. i ... Skrifter og i vore Bibeloversættelser ... Loven absol. i adskillige ... ser; f. Ex. om den mosaiske Lovgivning; ... Særd., om det gamle Testamentes ... (modſ. Evangelium) ꝛc. = lovbefalet, ... foreskrevet, befalet v. en Lov. Lovbegreb, et. Retsbegreb, Begreb om en ... Gienstand i Lovkyndigheden. "Sierrings... sagernes Henførelse til det Lovbegreb hvorunder de høre." A. Ørsted. Lovbestemmelse, en. Forskrift, som Loven giver i et vist Tilfælde. lovbestemt, adj. v. udtrykkelig bestemt v. Loven. Lovbestemte Tilfælde, Betingelser, Kiendemærker. (A. Ørsted.) Lovbog, en. Samling ell. ordnet Indbegreb af de i en Stat gieldende Love. Lovbryder, en. den som overtræder Loven. (Moth.) Lovbud, et. Forskrift, som indeholdes i en Lov. "Svag er et Lovbuds Kraft, naar ... det adlydes af Trælle." F. Guldb. lovbunden, adj. v. bestemt, forpligtet v. Loven. "En lovbunden Tilstand." J. Bav... "En lovbunden Frihed i alle Stænder." Guldb. (B. Hist. II. 231.) "Lovbunden Frihed gav Kongen; men ingen ... Frækhed." Malling. lovbyde, v.a. 1. offentlig at tilkiendegive Salget af en fast Eiendom (f. Ex. Odelsgods og Selveierbønders Gaarde) hvortil de nærmeste Frænder ell. Andre have Forkiøbsret. "De han lovbød Jorden (paa) tre Ting ... næste Frænder." D. Lov. V. 3. 1. — Deraf: Lovbydelse, en. "Kirkejordgods er ... og maa sælges uden Lovbydelse." D. L. V. 3. 4. lovdele, v.a. 1. anlægge Sag imod, actionere. lovfast, adj. ...

s som Loven fordrer, lovlig. Lov=
Vidnesbyrd. (Vidensk. Selsk. Skr.
227.) 2. edsdygtig, som kan aflæg=
ovlig Ed, ærlig, uberygtet (af Lov,
i det ældre Lovsprog ogsaa bemærkede
viisførelse v. Ed.) "Lovfaste og bosatte
nnemænd." D. Lov. "Lovfaste Her=
s= ell. Birkemænd." I. 18. 1. "I tvende
faste Mænds Paahør." I. 13. 4. "Det
viis, der grunder sig p. to lovfaste Vid=
s eenstemmige Udsagn." A. Ørsted. 3.
ret v. Loven og grundet i denne. "Hvor
var lovfast og kraftig Trykkefrihed."
rkner. Heraf: Lovfasthed, en. Lov=
bedring, en. Lovens bedre Indret=
ng. Lovforklaring, en. Lovfortolkning.
oformelig, adj. overeenstemmende med
vens Forskrift, især med Hensyn til den
vortes Form; lovskikket. Lovformeligt
viis, Document. "Stemmer en Hand=
ng overeens m. det, Loven fastsætter om
aaden, hvorpaa noget skulde vise sig,
ldes den lovformelig." Müller. Lov=
rslag, et. Forslag til et nyt Lovbud.
ovfortolker, en. den, som udlægger, for=
arer Loven. Lovfortolkning, en. En
ovs Fortolkning; ell. Forklaring af et en=
lt Lovbuds Mening. lovforvunden, adj.
dømt efter Loven, især p. sin Ære; ugild.
orældet. modsat lovgild.) lovfuld, adj.
m'gisr Loven fyldest, tilbørlig, lovlig. (usæd=
anl.) "Lovfulde Vaaben." Cold. lov=
elde, v. a. 1. dømme een skyldig efter Lan=
ets Lov. "Jeg kiender saa Grovheder, større
nd den, naar Folk, uden at være lovfældte,
uden at være anklagede, radbrækkes."
Rahb. (I Lovsproget br. Ordet i mere
erskilt bestemte Meninger; deels om en=
ver, over hvem en Dom er afsagt, saa=
enge den ikke er opfyldt; deels i Særd.
m en saadan Dom i Æressager. Jvf.
Brorsons Forkl. til D. L. I. 9. 1. og K.
ünchers jur. Skr. II. 836.) Deraf: Lov=
ældelse, en. — lovfærdig, adj. d. s. s.
ovfast, 2 (men usædvanl.) "Uvillige og
ovfærdige Dannemænds Vidnesbyrd." Ve=
els Saxo. 245. lovfæste, v. a. giøre
Forbud, lægge Beslag paa (i visse Tilfælde;
og egentlig kun i det norske Lovsprog. s.
N. Lov. I. 4. 7, og flere Steder. Isl.
lögfesta.) lovgild, adj. som ei er
dømt eller lovfældet, ulastelig, lovfast.
(modsat ugild.) "Hvor en vis Handling —
foretages paa en aldeles aabenlys Maade,
under en lovgild Mands Ansvarlighed." A.
Ørsted. lovgivende, adj. som hører til,
udfordres til at give Love. Man skielner i
Staten imellem den lovgivende, den døm=
mende og den udøvende (fuldbyrdende)
Magt. Lovgiver, en. den, som har og
udøver den lovgivende Magt; den, som
har givet en Lov. Denne Konge er navn=
kundig som L. Dette kan ikke antages som

Lovgiverens Mening. Lovgivning, en.
1. Gierningen at give en Lov. 2. Indbe=
grebet af de i et Land gieldende Love. Lov=
givningen i Danmark. 3. en enkelt Forord=
ning. Lovgrund, en. Grund, som tages
af et Lovbud, ell. som ligge i Lovens Ord
"Saavel efter Bogstaven, som efter Lov=
grunden." A. Uesing. Anm. til Tingsr. I.
103. lovgrundet, adj. grundet i Lov
og Ret; retmæssig. lovgyldig, adj.
gyldig p. en lovlig Maade, overeensstem=
mende m. Loven, lovlig. Lovgyldigt Vidne,
Beviis. Heraf: Lovgyldighed, en. ud.
pl. — Lovhevner, en. den, som hevner
Lovens Overtrædelse. (Herz. Befr. Isr.
181.) lovhiemlet, adj. v. hiemlet, stadfæ=
stet v. Lovbud; lovgyldig, som har Lovs=
kraft. "Da disse Love forbigaae — hvad
der var lovhiemlet som gammel Vedtægt."
Rosenvinges Lovhist. Lovhiemmel, en.
H. efter Lovens Forskrift; lovlig Hiemmel.
Lovhistorie, en. H. om Lovgivningen i et
Land og de Forandringer, den har under=
gaaet. Lovhævd, s. Lavhævd. lovklog,
adj. lovkyndig, lovlærd. (E. Bove.) Lov=
kundskab, en. Bekiendtskab m. Lovene, Lov=
givningen i et Land (udtrykker mindre end
Lovkyndighed.) lovkyndig, adj. som hav=
grandsket og kiender et Lands Love; forfaren i
Lov og Ret. En Lovkyndig, Jurist. Lov=
kyndighed, en. 1. Forfarenhed i Lov og
Ret. 2. Videnskab om det, som hører til
Lov og Ret; Retsvidenskab. Den danske,
romerske L. lovlyse, v. a 2. kundgiøre
offentlig efter Lovens Forskrift. lovlærd,
adj. som besidder en lærd, grundig og om=
fattende Lovkundskab. Lovlærer, en. En
som lærer andre Lovkyndighed; en Lovlærd.
(Luc. 5. 17. 1 Tim. 1. 7.) lovløs, adj. 1.
ulovlig. 2. som ingen Lov agter, som er
uden for Loven og dens Beskiermelse (ex=
lex.) 3. som er uden Lov, hvor ingen Lov
haandhæves. Et lovløst Land. "Større
Onde er ei til, end lovløs Færd." Fibigers
Soph. — Deraf: Lovløshed, en. 1. lov=
løs Tilstand. 2. Ulovlighed. "Som i sin
Lovløshed nu vorder den øverste Lov."
S. Stdffeldt. Lovmaal, et. 1. d. s. s. Lov,
2. (P. Syv. forældet.) 2. Rettergang, en
Sags Forfølgelse v. Domstolene, Proces.
Han lod ham uden L. og Dom henrette.
lovmæssig, adj. (Guldb. V. Hist. I. 552.)
"Lovmæssigt bemærker ikke blot, at noget
ei er lovstridigt; men at det stemmer over=
eens med noget, som i Loven er fastsat."
Müller. (s. lovskikket; lovmæssig har, som
de øvrige m. mæssig sammensatte Ord, for
stærkt Præg af det tydske, og er ikke at
anbefale.) s. lovgyldig, lovlig. Deraf:
Lovmæssighed, en. Lovgyldighed, Lovlig=
hed. "Om end mine Gierninger vare giorte
i Lovmæssighed." Mynster. (Præd. 1823.
I. 400.) Lovsamling, en. S. af flere

nkelte Love eller Lovstykker. lovskik-
et, adj. v. indrettet efter Lovens For-
:rift. Lovsprog, et. Indbegrebet
f de i Lovene, og i Rettergang bruge-
:ge særegne Ord og Udtryk. Lovsted,
t. Et enkelt Sted, en Sætning, Artikel i
oven. At anføre, forklare et L. Lov-
trid, en. Strid, Uovereensstemmelse imel-
:m enkelte Lovbud i gieldende Love. "At
ovikle sig i en uopløselig Lovstrid." A.
Ørsted. (Eunomia. III. 540.) lovstridig,
dj. stridende imod Lovens Forskrift, ulov-
g, uretfærdig. Deraf: Lovstridighed,
n. ud. pl. — Lovstykke, et. en vis, enkelt
Deel af en Lov. lovsøge, v. a. 2. an-
ægge Sag imod. Han blev lovsøgt for
denne Forbrydelse. lovtagen, adj. v. ved-
agen som Lov. (forældet. s. Vid. S. Skr.
'. 257.) Lovtrækker, en. den, som for-
dreier Loven, bruger Kroglove i Rettergang
g Sagførelse, hvilket kaldes: Lovtræk-
eri, et. lovværge sig, v. rec. forsvare
g mod Klage ell. Beskyldning p. den lov-
efalede Maade. (Moth. Egentlig i det
amle Lovsprog: værge sig m. Lov ɔ: Ed;
g forældet.) = Lovskraft, en. Gyldighed,
ieldende Kraft som Lov.

2. Lov, en og et. ud. pl. 1. Roes, Be-
ømmelse, Priis; laus. (Isl. Lof.) "Det
orefalder vel, at en Ting er Lov værdig, og
og maa straffes." B. Thott. Lov og Priis
være Gud! "Du, blide Morgen! skal op-
ve den Røst, som synger Søvnens Lov."
Bessel. "Han stammed frem din Lov med
n nyskabte Tunge." Storm. Gud skee
Lov! Han agter hverken Lov eller Last.
P. Syv.) 2. Rygte, Skudsmaal; fama.
sædvanl. med Art. et.) Et godt, ondt Lov.
Han gav ham ikke det bedste Lov. = Af
Bemærkelsen 1: lovprise, v. a. 2. d. s. s.
prise, berømme høiligen; deraf: Lovpriis-
ing. Lovsang, en. Sang til eens
Priis og Ære; især til Guds Priis. At
synge Lovsange. En L. for Freden. "Ef-
:rtiden troer ikke de Lovsange, som Frygt
stvang, ell. Fordeel." Kampmann. lov-
ynge, v. a. prise i en Lovsang. At lovsynge
et høieste Væsen. "Siælen skal — lov-
ynge høit den store Guddoms Navn."
ingem. "Hvo bød mig at høre — lovsyn-
ende Toner?" Rein. "Lovsiungne Tid,
om lys og blid, liig Vaaren, hver Skiøn-
ed — tiente." S. Staffeldt. Lovtale,
n. Tale til Berømmelse for en Person og
ans Handlinger. At holde en L. over een.
Det er en egen Sag, naar en Undersaat
aaer frem, at holde sin Fyrstes Lovtale."
Rahb. (D. Tilsk. VI. 584.) Lovtaler,
n. den, som taler til eens Berømmelse;
om skriver ell. holder en Lovtale. "Carls
Lovtalere selv vove ikke at undskylde denne
Gierning." Wandal. = lovlig, adj. 1.
rißelig, berømmelig. (laudabilis; pro-
bus, probandus.) En god og lov
Skik. "Det Lovlige følge vi ikke for
andet, end sin egen Skyld." B. T
"Dyd og Udyd, lovlige Gierninger
straffelige." N. Hemmingsen. (Om V
stab. 1572.) "Lovlig Ihukommelse."
del. (s. høilovlig.) 2. temmelig, nog
lunde. (i d. Tale, og mest adv.) De
dog lovligt m. hans Helbred. Det var
lovlig længe. "Lovlig er ikke at la
Ordspr.

3. Lov, n. s. altid ud. Art. [Isl. L
Tilladelse, Forlov, Frihed. Det har du L
til. At give een Lov til at giøre no
Du faaer vel Lov at giøre det (ɔ: du m
giøre det, enten du vil, eller ikke.) At
Lov fra Skolen. Rectoren gav hele S
len Lov. (s. Hiemlov.)

Love, ud. Art. i Forbindelse med Tr
paa Tro og Love ɔ: p. eens Løfte og
sagn. En Mand af Tro og Love. At h
bryde Love. (Colding.) "At holde Tro
Love, det krymper man sig ved." C.
mann. "Din Tro og Love." Bagge
(Maaskee ikke af v. love, men af det ga
Lov ell. Love. Isl. Lofi, den indvent
Haandflade. "Ondt er at plukke Haar
Haandlove." Ordspr.) I ældre Dansk t
dog Love ogsaa absol. ligefrem for: T
lid; f. Ex. "Vi sætte den Love til Ete
Hvitfeldt.

1. Love, v. a. 1. [af Lov, Berømmelse
prise, berømme. (Isl. lofa. A. S. lofan
At love og prise Gud. Det maa man l
ham for. Enhver lover sit eget. "Han
sig selv- love, som har onde Naboer.
Ordspr. "Ingen siges at love sig selv;
gen kan berømme det, han blot tør eml
til en Enkelt. — Vi rose det, der vel
vort Bifald; vi (love og) berømme de
hvis Hæder vi ville udbrede." Müller.
sætte Priis paa, vurdere. Hvor høit lov
du det? (Moth. Nu usædvanligt.)

2. Love, v. a. 1. [Isl. lofa, promit-
tere, permittere.] 1. tilsige, give Forsik-
kring om at ville giøre ell. lade noget, gi
een noget ɔc.; jætte, give Løfte om.
holde hvad man har lovet. At love ee
sin Datter til Ægte. At love med Haand
og Mund. Hvad du beder om, er alt lovet
bort (t. en anden.) At love sig bort, love
sig ud ɔ: give Løfte om at ville komme t
hvor man bydes hen. "Dette Slags Ba
held kan ingen Forfatter, der søger Sand
hed, love sig fri for." Rahbek. — Han fik
hvad der var ham lovet. At love een Gul
og grønne Skove ɔ: giøre store, prægtige Lø
ter. 2. neutr. At love for een ɔ: gaae
Borgen for, give Forsikkring om. (s. For-
lover.) Jeg lover for, at han vil giøre sit
Bedste. Ham tør jeg nok love for! (I dagl.
Tale bruges det oftest ironisk eller i halv
Spøg. Det skal jeg love for, at han ikke

nte sig selv ɔ: det tvivler jeg ikke om.)
Loven, en. ud. pl. [Isl. Lofan.] Gier-
gen, at love. "Loven er ærlig, Holden
ærlig." Ordspr. = Løfte, et. pl. - r.
sikkring, hvorved man lover noget, Til-
n. (s. Forjættelse.) At giøre et Løfte. At
de, at bryde sit L. At give een L. paa
jet. Han har L. om (paa) det første le-
e Kald. Han har længe havt L. paa
te Embede. Klosterløfte. "At være i
rgen og Løfte for noget." D. Lov. VI.
. 14. At gaae i L. (i Borgen) for een.
en, som gaaer i Løfte, gaaer i Krav."
dspr. — Løftebrev, et. skriftligen givet
fte; skriftlig Forsikkring. Løftebrud,
en Handling, hvorved man bryder et
et Løfte. "Kiærlighed til Sandhed for-
rsagede dette Løftebrud." Wandal. I.
9. løftebunden, adj. v. bunden, for-
igtet ved et Løfte. løfterig, adj. som
ver meget, giør mange Løfter. (P. H.
imann. Bagg.) Deraf: Løfterigdom,
. Baggesen. "Trods al min Løfterig-
oms Overflod." (Poet. Ep. 311.)
3. Love, v. a. 1. have Kiærlighed til,
mme i Elskovsforbindelse med. (forældet,
forekommer i Kæmpeviserne; f. Ex. "Hans
m lysted en Jomfru at love." B. om
ermand Gladensvend. Ogsaa som recipr.
l. med Dativ af det personl. Pron. f. Ex.
Love du dig en Jomfru væn.") "Kong
elge, hendes Fader, loved en Havets
iv." Øhlenschl. (Hrolf Krake.) [Er enten
love, 1; ell. A. S. lufian, elske, ynde.
. to love.]
Lovlig, adj. 1. overeensstemmende m.
oven, ret, rigtig (justus, rectus.) (Mest
ældre Skr.) "De, der kun elske det Lov-
ge for Løns Skyld." B. Thott. (I. 72.)
De lovlige Gierningers Løn bestaaer i
em selv." Samme. 2. grundet i Loven,
etmæssig (legitimus, probus, licitus.)
t have lovlig Ret til noget. En lovlig
andling. Et lovligt Vidne. "Det er fast-
at, naar Krige lovligen kan begyndes."
Bogelius. "Lovligt er hvad der ikke er
ovstridigt; og da enhver Handling i det
orgerlige Liv, der ikke strider imod Rets-
oven, af denne nyder en vis Beskyttelse,
aa ligger især dette i Begrebet lovlig, der
etyder, hvad der i Loven finder Medhold."
Müller. En lovlig Næringsvei. At gaae
sit lovlige Kald, Ærende. — Deraf:
Lovlighed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at
ære lovlig. (Legalitas.) En Handlings
Lovlighed. "At Forbrydere træde tilbage
nden Lovligheds Grændser." A. Ørsted.
(Eunomia. II. 59.)
Lu, en. ud. pl. [Sv. Lugg. beslægtet m.
et Isl. Ló.] det Lodne p. Klæde ell. lignen-
de Tøi. At kradse Luen op p. Klæde. Luen
er afslidt. = luslidt, adj. v. som Luen er
slidt af, som har mistet sin Lu. En gam-

mel luslidt Kiole. "Vils ikke Lasten frem p. dens luslidte Side." Wessel. — Lukradser, en. den, som opkradser Luen p. Klæde.

Lubbet, adj. lasket, fed, kiødfuld. (Colding.)

1. Lud, en. [Isl. Lut. T. Lohe.] Opløsning af Planteaske, hvormed Vand mættes, ell. af Garvestoffet i Plantedele. Askelud, Garvelud. Det br. ogsaa om Opløsninger af Kalk (Kalklud) og andre mineralske Stoffer. At sætte Lud ɔ: komme Vand p. Aske f. at blive til Lud. = ludagtig, adj. som ligner Lud. Ludaske, en. A. som bruges til Lud. Ludballe, en. B. hvori noget blødes i Lud. Ludfisk ell. Ludefisk, en. Tørfisk, udblødt i Lud. Ludkar, et. Kar, hvori man sætter Lud. Ludkurv, en. Indretning til at komme Asken i ell. hænge Askeposen i, naar man sætter Lud. Ludpose, en. Pose, hvori man kommer Asken til Lud, eller hvorigiennem Lud sies. Ludsalt, en. det rene Salt, som kan uddrages af Plantelud; Plante-Ludsalt, Plantesalt, Potaske (Soda.) Flygtigt Ludsalt kaldes et chemisk Præparat. Ammonium carbonicum. Ludvask, Ludvaskning, en. Vask, hvorved Klæderne først koges i Lud, siden skylles og udvaskes i Vand. = lude, v. a. 1. udbløde i Lud, udlude. At lude Fisk. — Deraf n. s. Ludning.

2. Lud, en. [Isl. Lúdr.] Krigshorn, Trompet; Norsk: Luur. "Døden blæser ikke ikke i Lud for sig." Ordspr. (Dette forældede Ord forekommer tidt i vore gamle Viser. s. Luur.)

Lude, en. pl. - r. et Skuur, et lavt Huus; et udbygget Tag p. et Huus, t. at sidde eller lægge noget under, men uden Sidevægge. (Moth.) s. v. at lude.

Lude, v. n. 1. har. [Isl. luta.] bøie Hovedet og Overkroppen for over. At lude m. Hovedet. "Den skal lude, som har lave Døre." Ordspr. Han luder meget naar han gaaer. Ogsaa: helde, hænge ned; (men sieldnere.) Grenen luder mod Vandet. "Saa langt, som Grenene lude og Roden rinder." D. Lov. V. 10. 20. Muren luder til denne Side. "Det er ondt, at støtte sig ved ludende Væg." Ordspr. "Hvor Fieldet steilest over Dybet luder." J. L. Heiberg. (Psyche. 76.) = Luden, en. ud. pl.

Luder, en. pl. - e. i den laveste Talebrug: en Skiøge. (Wessels Digte. 1787. II. 130. Baggesen. Riimbr. 1807. S. 282.)

Luder, et. hos Artilleristier: Bomuld, dyppet i fransk Brændeviin og Meelkrud, som lægges øverst i de Brandrør, der sættes i Bomber og Granater. [Formodentlig det T. Luder, (Ital. ludro) Lokkemad.]

Lue, en. pl. - r. [Isl. Log, Logi.] Blus af en stærkt brændende Ild, Flamme; Ildslue. Huset staaer i Lue. Ilden brænder i Lue. "De optændte Ild, at den gav Lue."

Jud. 13. 15. Luen slaaer ud af Ovnen. — figurl. Elskovs, Kjærligheds Luer. "Da brændte hellige Luer, Hævnens Luer i hans Hjerte." Basth. (Aand. T. 1779. I. 389.) — Jvf. Flamme. "Naar Ilden truer m. at fortære et Huus, siger man: Huset staaer i lys Lue; derimod taler man ikke om Luen, men om Flammen af et Lys." Müller. = Lueblik, et. fyrigt, ildfuldt Blik. "Hvo gav dig disse Lemmer, og dette Lueblik?" Øhlenschl. (Nord. Gud. 106.) luebrænde, v. n. 2. at brænde i Lue. luedrukken, adj. poet. begeistret, opildnet. "Det luedrukne Mod." Øhlenschl. lueforgyldt, adj. stærkt forgyldt, ægte forgyldt. Luegab, et. Aabning, hvoraf Ild og Lue stiger op; f. Ex. Crater p. en Vulkan. (Moth.) luegylden, adj. d. s. s. lueforgyldt. "I Stavnen af den luegyldne Snekke." Øhlenschl. Lueild, en. Ild, som brænder i Lue. (mods. Kulild.) luerød, adj. ildrød, rød som Luen. luesveden, adj. v. sveden, brændt paa Overfladen af Ildens Luer. Luesvedne Klæder.

Lue, v. n. 1. har. [Isl. loga.] give Lue, brænde i Lue, blusse. Ilden luede stærkt. — figurl. være meget hed; yttre en stærk, fyrig Sindsbevægelse. Hendes Kinder luede (blussede.) Han luede (blussede, brændte) af Stridslyst. Et luende Mod. (jvf. v. flamme.) "Øinene siges baade at lue og flamme; thi deres Ild kan synes bevægelig; men Kinderne kunne ikke flamme; de kunne derimod lue og gløde." P. E. Müller.

Luft, en. ud. pl. [Isl. Lopt; beslægtet m. Loft.] 1. den usynlige, men fornemmelige, flydende, og meget elastiske Materie, som deels optager ethvert saakaldet tomt Rum, ell. hvori intet andet synligt Legeme findes, deels v. Indaanding optages i dyriske, v. Indsugning i vegetabilske Legemer, ꝛc. At sammenpresse Luften, udpumpe Luften af et Kar. Luftens Tyngde, Tryk. Brændbar, kulsuur, atmosphærisk L. De forskjellige Bestanddele, som findes i Luften, og de konstige Luftarter, som p. chemiske Veie frembringes, benævnes nu ofte m. det franske Ord Gas, og i pl. Gasarter. — At trække Luft ɔ: drage Aanden, trække Veiret. Den Syge kan ikke faae L. ɔ: har vanskeligt v. at aande. 2. den Luft, som i en vis Afstand omgiver Jorden; Atmosphære, Dunstkreds. En reen, klar, fugtig, tyk, let, tung L. Bjergluft. Søluft. Aftenluft; Morgenluft. — Ofte med et Bibegreb af Høide. Fri som Fuglen i Luften. At sprænge noget i Luften. Skibet fløi i Luften. Hans Plan gik i Luften, blev til intet. At bygge Kasteller i Luften. (jvf. Veir, 5.) 3. den ydre, frie Luft, Luften under aaben Himmel; i Mods. til den i Husene indsluttede Luft, ell. Stueluft. At lade noget tørres i Luften. Den Syge kan end[illegible] ikke taale Luften. Bevægelse i fri L. [illegible] tage frisk L. ɔ: opholde ell. bevæge sig [illegible]der aaben Himmel. — figurl. At skaffe [illegible] L. ɔ: befrie ham fra Byrde, Tvang. [illegible] give Hjertet Luft v. Meddelelse. 4. [illegible] dertiden ogsaa om den i Bevægelse [illegible] Luft, eller Luftning. Der strøger en [illegible] Luft gjennem Dalen. (Skjøndt pl. og[illegible] i denne Bemærk. er imod Sprogbrug[illegible] finder man den i Sammensætninger [illegible] nyere Digtere, optaget efter det T.; f. [illegible] hos Øhlenschl. "Milde, lune Aftenlu[illegible] hvorhen vinker I min Hu?") = lufttæt[illegible] adj. som giver Luften fri Tilgang. L[illegible] aabne Huse. Luftart, en. særegen [illegible] af Luft, Gasart. Luftbad, et. det, [illegible] udsætte Legemet, især blottet, for Luftens Indvirkning. (jvf. Bad.) Luftbegivenhed, en. noget, som foregaaer i Luften, et Meteor. (Bugge.) Luftbillede, et. Et i Luften ell. Luftkredsen dannet Billede, uden fast legemlig Form. (Malling.) luftblaa, adj. himmelblaa. (Øhlenschl.) Luftblanding, en. B. af forskjellige Luftarter. Luftblære eller Luftboble, en. Boble, fyldt med Luft, der danner sig [illegible] Overfladen af Vand ell. andre draabeflydende Legemer. Luftcastel, et. figurl. Hjernespind, noget, man indbilder sig, [illegible] ikke er eller kan vorde virkeligt. At bygge Luftcasteller. Luftdække, et. nedhængende Tæpper ell. Lærredsstykker, som [illegible] stille Luften eller Loftet over Skueplads[illegible] Luftdøn, et. Døn, Knald i Luften, Tor[illegible]døn. Luftegn, en. 1. d. s. s. Himmelegn. 2. Luftkreds, Atmosphære. "Af Vestens [illegible] Vind Luftegnen neppe røres." T. Stockfleth. Luftfang, et. 1. d. s. s. Vindfang. 2. [illegible]rør. (V. S. O.) Luftfarve, en. luft[illegible] himmelblaa F. luftfri, adj. som til [illegible] vis Grad er uden Luft, lufttom. (J. Kraft.) Luftglas, s. Veirglas. Lufthimmel, en. d. s. s. Luft, 2, Atmosphære. (Baggesen.) Lufthul, et. en liden Aabning, hvorigjennem Luften har friere Strøm. (Lufthals[illegible] Ventil. V. S. O.) Luftild, en. 1. [illegible] Luftsyn ell. Meteor. 2. [illegible] ([illegible]gesen.) Luftklap, en. Ventil, Luft[illegible]klap. (V. S. O.) Luftkreds, en. Atmosphære. (s. Luft, 2.) Luftlag, et. d. s. Lag, Afdelinger i Luftkredsen. høiere, lavere Luftlag. (Oluffen.) [illegible]let, adj. saa let, som Luften. "En [illegible] Skygge af luftlette Drømmerier." [illegible] Luftmaaler, en. Redskab til at maale[illegible] tens Beskaffenhed. (Eudiometer, Ga[illegible]ter.) Luftmalning, en. Efterlign[illegible] male Luften i et Landskabsmaleri. [illegible] megen Styrke i L. Luftmalt, et. [illegible] tørret Malt. [illegible], en. En [illegible]retning til Luftseilads. [illegible] et Redskab til at udpumpe ell. sammen[illegible]

:uften. **Luftprøver**, en. Redskab til at prøve og bestemme Luftens Reenhed. (Eu-diometer.) **luftreen**, adj. som har, ell. er omgivet af en reen Luft eller Luftkreds. "Luftrene Bierge." J. Boye. (Statens Ven. III. 15.) **Luftreise**, en. R. som skeer i Luften. (Bagg. N. Klim. S. 15.) "At de p. visse Dyr giorde Luftreiser giennem Skyerne." Bastholm. **Luftrenser**, en. Indretning til at rense Luften; f. Ex. paa Skibe. (Ventilator.) **Luftrensning**, en. Luftens Rensning ved anvendte Midler. **Luftrum**, et. Et med Luft opfyldt Rum. **Luftrør**, et. 1. Rør, hvorigiennem Luften ledes til og fra et Sted. 2. Aanderøret, Aandepiben i Halsen. **Luftsalt**, et. Saltdele, hvormed Luften p. visse Steder er blandet. (V. S. O.) **Luftseilads**, en. Gierningen at seile eller hæve sig i Luften, ved Hielp af en Luftkugle (Ballon), fyldt med lettere Luft, end den atmosphæriske. **Luftseiler**, en. den, som foretager en Luftseilads. **Luftskib**, et. en Luftmaskine. **Luftskin**, et. lysende Meteor, Luftsyn. **Luftskygge**, en. Skygge i Luftmalning. **Luftslot**, et. s. Luftcastel. "En Lære, der saa ubarmhiertig nedbrød mine Luftslotte." Rahb. (Fortæll. I. 479.) **Luftspring**, et. konstigt, høit Spring, som man seer Giøglere og Luftspringere at giøre. **Luftstille**, et. Mangel p. strømmende Bevægelse i Luften; stille Veir, Luftstilhed. (Olussen. Landoec. 28.) **Luftstrøg**, et. den bevægede Lufts Strøg eller Gang. **Luftstrøm**, en. En Mængde af stærkt bevæget, ligesom strømmende Luft. "En stærk Luftstrøm befordrer Fordampningen." Ørsted. **Luftstøtte**, en. den Deel af Luften, som trykker p. et vist Legeme, p. en vis given Flade. (Kraft. Mech. II. 559.) **Luftstøv**, et. de fineste, neppe synlige Støvgran, der føres omkring i Luften. **luftsyg**, adj. syg af Luftens Indvirkning. "Som man er søsyg endnu p. Landbredden, saa var jeg luftsyg p. Gaden." Bagg. **Luftsyn**, et. Forandring, Begivenhed, som viser sig i Luften, Meteor. (Moth.) "Sligt usædvanligt Luftsyn maatte betyde en overhængende Ulykke." Bagg. N. Klim. **Luftsyre**, en. s. Kulsyre. **Lufttegn**, (Moth.) s. Luftsyn. **lufttom**, adj. som er uden Luft, ell. ansees for at være det. Et lufttomt Rum. Deraf: **Lufttomhed**, en. ud. pl. **Lufttragt**, en. et Slags Luftrenser, dannet som en Tragt. **Lufttryk**, et. det Tryk, hvormed Luftmassen i Atmosphæren virker p. Legemerne. "Det formindskede Lufttryk maa forøge Uddunstningen." Schouw. (Pl. Geogr. 101.) **Lufttræk**, en. Luftens frie Træk eller Giennemfart. **lufttæt**, adj. saa tæt, at Luften ei kan trænge igiennem. **Lufttæthed**, en. Mængde af Luft i Forhold til Rummet, hvori den indeholdes. **lufttørret**, adj. v. tørret i fri Luft. Lufttørret Malt; lufttørrede Muursteen. (Olussen.) **Luftvand**, et. Vand, der samler sig ved Nedslag af Luften. "Ethvert løst Jordlag, hvoraf nogen Deel kan modtage Regn, Snee og andet Luftvand." H. C. Ørsted. **Luftvægt**, s. Luftprøver, Veirglas.

Lufte, v. n. og a. 1. [af Luft.] 1. neutr. om Vinden ell. Luftstrømme: komme eller være i en jævn, ikke stærk blæsende Bevægelse; blæse sagtelig. Det begynder at lufte i Seilene. Skiøndt det er ganske stille, lufter det dog lidt p. Vandet. 2. act. udsætte f. Lufttræk, veire. Klæderne ere udhængte for at luftes. At lufte noget ud. (s. udlufte.) = **Luftning**, en. pl. -er. 1. en sagte Vind. Der strøg en mild L. giennem Dalen. "En venlig Luftning fra vort rette Hiem bortvifter Savnets sidste Smerte." F. Guldb. "Naar de forhen saa milde Luftninger henaande giftige Syger over Landene." Mynster. "Naar hver en Luftning aander Fred, hver Lund er Harmonie." Foersom. 2. Gierningen at lufte, at udlufte noget.

Luftig, adj. [af Luft, 3.] som giver Adgang til den frie Luft; som indeslutter en tilstrækkelig Mængde god og reen Luft. Paa Biergene er det luftigt. Høie og luftige Værelser. "Jeg vil bygge mig et meget høit Huus og luftige Sale." Jer. 22. 14. — Deraf: **Luftighed**, en. ud. pl. "En Sovestue, hvor Reenhed og Luftighed herskede." Riber. (D. Tilsk. VI. 668.)

Luge, en. pl. -r. [N. S. Luke.] 1. en Aabning i Loft og Vægge i Huse, i Dæk og paa Siden af Skibe, til at føre noget igiennem, og som lukkes m. en Lem. Agterlugen, Storlugen p. et Skib. At rage Hø ned igiennem Loftslugen. 2. Dør ell. Lem, hvormed en Luge lukkes. At lukke Lugerne. En Kielderluge. (s. Lem og Laage.) = **Lugebræt**, et. Faldbræt f. en Dam; Stigbord. (V. S. O.) **Lugekarm**, en. Karm eller Ramme om en Luge, eller hvori Lugen passer. **Lugestang**, en. Stang, der sættes f. en Luge til Lukkelse.

Luge, v. a. 1. [N. S. luken, egentl. trække.] trække Ukrud af Jorden, rydde for Ukrud. At luge en Have, et Bed. "Hvo Ukrud luger — maa luge det op m. Trevl og Rod." Øhlenschl. (Helge.) = **Lugehakke**, en. H. som bruges ved Lugning. **Lugejern**, et. Et Jern, en liden Spade, hvormed Ukrud graves op. **Lugekone**, en. K. som forretter Lugning i Haver. **Lugeplov**, en. et Slags Haveplov, hvormed Ukrud pløies op. **Lugespade**, en. s. Lugejern.

Lugge ell. **Lug**, en. [Isl. Lögg.] Skure, som Bødkeren skærer i Enderne af Tøndestaver, og hvori Bunden indfældes.

(Moth.) = Deraf: lugge, v. a. at skære Luggen i Staverne, og sanke disse om Bunden. (Moth.) Lughammer og Lugøxe, en. Hammer og Øxe, som bruges til dette Arbeide. (Moth.)

Lugger, en. pl. -e. et Slags skarpt bygget, letseilende tomastet Krigsskib. (E. Lugger.)

Lugn, s. luun.

Lugt, en. ub. pl. [Isl. Lykt.] 1. den Sands, hvorved Tingenes behagelige eller ubehagelige Uddunstning fornemmes. At have en fiin, skarp Lugt. 2. den Uddunstning, som v. Lugtens Sands kan fornemmes. En god, krydret, söden, slem Lugt. At sætte L. (Vellugt) p. noget. Blomsterlugt, Madlugt. = Lugteflaske, en. Lugteglas, et. Lugtekrukke, en. Flaske, Glas, Krukke, fyldt med vellugtende Sager. Lugtenerve, en. Nerven, hvori Lugtens Sands har sit Sæde. — lugtløs, adj. 1. som mangler Lugtens Sands. 2. som ikke lugter, er uden Lugt (2.) (Moth.) "Vi forfølge dem medens de leve, og kaste efter deres Død, nogle lugtløse Blomster paa deres Grav." Rahbek.

Lugte, v. a. og n. 1. [Isl. lykta.] 1. v. a. fornemme v. Lugtens Sands, giennem Næsen. "Man lugter noget skarpt, og fornemmer at det er Krud." Sporon. At lugte Rosens Vellugt. Man kan lugte Vildtet over hele Huset. 2. intrans. trække Lugt t. sig. At lugte t. en Blomst. At lugte paa Kiødet om det er friskt. 3. v. n. give Lugt fra sig. Her lugter godt, ilde. Han lugter af Hovedvand, af Tobak. Det lugter efter Tiære. Ogsaa absol. for: lugte ilde, stinke. Kiødet er saa gammelt, at det lugter. = Lugteredskab, et. det Organ, som er Sædet for Lugtens Sands.

Lukke, et. (pl. -r. sielden.) 1. det, hvorved noget holdes lukket; Lukkelse, Laas. At giemme noget under Laas og Lukke. "De Eiendomme, der ikke kunde bevares under Lukke, vare ligesom under Beskyttelse af en forborgen Magt." Mynster. "Han kan ei bryde giennem sorte Lukke." Øhlenschl. (Digte. 1803. S. 40.) 2. et aflukket, indelukket Sted. (s. Aflukke, Indelukke, og Lykke.) Han søgte i alle sine Lukker og Giemmer.

Lukke, v. a. 1. (man hører ogsaa lukte, lukt.) [Isl. loka. A.S. lucan.] bringe det f. en Aabning, som passer til, er bestemt t. at fylde ell. tilslutte den. At lukke en Dør, en Port, et Vindue (det modf. af aabne, oplukke.) En lukket Vogn (som har Dæk over; modsat en aaben V.) En lukket Stol i Kirken. — Ordet bruges egentl. mest om Aabninger, m. Flid indrettede til at lukkes. Man siger derimod: At stoppe, tilstoppe et Hul (dog ogsaa: lukke Gierder, eller Gab paa et Gierde.) At lukke en Bog (lukke Bogen i eller sammen.) — Med præpos. har lukke ofte Bemærkelsen: laase. At lukke en Dør af ɔ: lukke den i Laas. — At lukke efter een ɔ: lukke en Dør, som han har ladet staae aaben; eller lukke den i Laas efter ham. — At lukke for noget ɔ: giemme det under Laas. "Man lukker ei for Guld i den gyldne Alder." Wessel. — At lukke et Vindue i (modf. lukke det op.) Luk Laaven i. — At lukke i Laas ɔ: laase for noget. Luk Skabet, Porten i Laas. — At lukke een ind ad Gadedøren ɔ: aabne den for ham. b) At lukke en Mark ind ɔ: indhegne. At lukke et Stykke ind fra Marken til Have. — At lukke een inde ɔ: laase for ham saaledes, at han ei kan komme ud. — At lukke op ɔ: aabne det, som var lukket. Lukke Øinene op; lukke en Dør op. "Gid mon Skabet lukkes op og i?" J. L. Heiberg. — lukke sig, ophøre at være aaben, slutte sig sammen. Blomsterne lukke sig. Døren lukker sig af sig selv. Kaalen begynder at lukke sig. — At lukke sig inde ɔ: laase Døren til Værelset hvori man er. — At lukke til, modsat: at lukke op. — At lukke een ud, aabne Døren f. ham. — At lukke een ude ɔ: lukke, laase for ham, saaledes at han ei kan komme ind. it. holde ude, hindre fra at komme ind. Der blev sat Vagt, f. at lukke (holde) Folket ude. (jvf. udelukke.) = Lukkelse, en. pl. -r. det, hvorved noget kan lukkes; Laas, Kram, Slodde, m. m. Der er en slet Lukkelse for denne Dør. — Lukken, Lukning, en. 1. Gierningen at lukke. Portens Lukning. 2. det, hvormed noget tillukkes, tilstoppes. "Hvis Lukningen for Røret ikke er tæt, maa man med Vox tætte den." Ørsted.

Lulle, v. n. og a. 1. siges om den Sang ell. Nynnen, hvormed Børn dysses i Søvn. At lulle for et Barn. At lulle et Barn i Søvn. [Sv. lulla. E. lull.]

Lum, adj. hed, meget varm, uden at brænde. (Moth. Sv. ljum, lunken.) Deraf: Lumhede, en. (Moth.) = lumbrænde, v. n. være hed, uden dog at være i Brand. (Colding.) — Heraf ogsaa:

Lummer, adj. om en tung, trykkende Hede, især i Luften. En lummer Luft. Lummert Veir. "Imidlertid blev Dagen alt mere lummer, Luften mere uklar og tung." Rahbek. "En brændende Middags Aande, som lægger sig lummer og trykkende p. Menneskets Bryst." Mynster. (Usædvanl. er Brugen hos Bagg. "En Steenhvis magelige Sædes lumre Varme." Bagg. A. I. 175.) Det er meget lummert ell. lummervarmt i Luften. "Den lange Sommer brændte lummervarm." S. Blicher. — Deraf: Lummerhede, Lummervarme, en. Hede med tung og trykkende Luft.

Lumpe, v. a. 1. [T. lumpen.] forhaane, foragte; br. kun i det daglige Tale: Ikke at lade sig lumpe ɔ: ei

ade sig nedsætte, forringe, foragte. (af
det Tydske.)

Lumpen, adj. pl. lumpne: slet, ringe,
tarvs, nedrig, som ikke duer. (d. Tale.)
Isl. lumpinn, *stupidus*, *ignavus*. (jvf.
det T. Lump og flere derhen hørende.)
— Lumpenhed, en. ud. pl. Slethed, Ne-
drighed, Skarnagtighed. "Man tænker for
ædelt, til at kunne nedlade sig til slige
Lumpenheder." Rahb. (D. Tilsk. IV. 738.)

Lumre, v. n. 1. [s. lum og lummer.] bru-
ges a) for at udtrykke en meget stærk Hede,
hvis Virkning er meget følelig. En lumrende
Hede. (Colding.) "Nu Østenvind vifter m.
lumrende Varme fra Biergene høie, ustadige
Kast." N. Brun. Her er saa hedt, at det
lumrer om Ørene. b) brænde uden at blusse,
uden Lue, som en tilhyllet Brand. (jvf.
lumbrænde under lum.) "Nu blusser op
den Ild, som lumred under Asken." C.
Frimann. (Hagen Adelst.)

Lumsk, adj. [Isl. lymskr.] 1. som har
ondt Sind, onde Hensigter og er trædsk i at
skiule dem. En lumsk Morder. "Den Lum-
ske skiuler Hensigter og Handlinger, allene
desvissere at overrumple og undertrykke."
Sporon. Hunden er lumsk. "De lumske
Sviin æde Masken, de galne løbe udenom."
Ordspr. 2. som gaaer ud paa, iværksæt-
tes med nedrig Svig. Et lumsk Overfald.
At begaae en lumsk Handling. "Fordi han
frygted den lumske Død." Ohlenschl. (Helge.)
= Lumskhed, en. ud. pl. Beskaffenhed at
være lumsk.

Lund, en. pl. -e. [Isl. Lundr.] en lil-
len Skov; en Lystskov. "En Skov ei byt-
ter Kaar m. Lunden, der sin Skik af lærde
Hænder faaer." H. Bull.

Lund, Isl. *Lund*, Maade; et forældet
Ord, som i vort Sprog endnu haves i de
sammensatte Adverbier: hvorlunde, in-
genlunde, mangelunde, nogenlunde.

Lundstikke (Moth.) eller Lunstikke, en.
pl. -r. [Sv. Lunta, Luntsticka. H. Luns.
Isl. Hlunnr, Vognarel. V. S. D.] en
Jernpind, der sættes i Enden af Axelarmen
for Hiulet, for at holde det paa Axelen.

Lune, en. pl. -r. (Nogle Nyere bruge Art.
et. Sit Lune. Rahb. D. T. II. 732.) [N. S.
Lune. T. Laune. Isl. Lund, Sindsbevæ-
gelse.] 1. Sindets Stemning, Sindsforfat-
ning t. en vis Tid, især m. Hensyn t. dens
udvortes Yttring og dens Foranderlighed v.
physiske Aarsager. At være i god, i slet Lune
være vel, ilde til Mode, t. Sinds.) "Jeg
fandt ham i en god Lune." Moth. "Min L.
frister mig vel ofte t. at laste." P. M. Troiel.
7 Sat.) Hun har mange Luner ɔ: Sær-
heder, er meget foranderlig. At handle efter
Luner og Indfald. "At jeg, din blinde
Lune t. Behag, skal ændre Viisdoms Veie."
Evald. 2. undertiden br. det absol. for:
god, opræmt Lyne, Munterhed, Vittighed
(Humor.) I Dag er han i Lune. At skrive
m. Lune. Han fortalte det m. megen L.
= lunefuld, adj. 1. som har mange for-
anderlige Luner; vægelsindet. "Lunefuld
er den, hvis forkiælede Sind kan forstemmes
v. den mindste Paavirken." P. E. Müller.
2. munter, vittig. En lunefuld (humoristisk)
Forfatter. (V. S. D.) Lunefænger, en.
den, som idelig og let falder i ond, mørk
Lune. (V. S. D.) lunelet, adj. som v.
Lune og Vittighed har faaet en let Form
ell. Indklædning. Lunelet Spøg. "Lune-
lette Poesier." Baggesen. luneviis, adv.
efter Lune, eftersom eens Lune er. Hun er
luneviis behagelig. (Moth.)

Lune, v. a. s. under luun.

Lunge, en. pl. -r. [Isl. Lunga.] det
Indvold hos Mennesket og et stort Antal
Dyr, som er Aandedragets Redskab. At
have stærke Lunger. At ryste eens Lunger
ɔ: bringe een t. at lee. = lungeaandende,
adj. v. om Dyr, som aande giennem Lun-
ger, have Lunger t. Aanderedskab; (i Modf.
f. Ex. til: gielleaandende.) Lungeaare,
en. A. som fører Blodet fra Hiertet til
Lungerne, og tilbage. Lungebetændelse,
en. Inflammation, Betændelse i Lunger-
ne. Lungekiertel, en. Kiertel i Lun-
gen. Lungemos (eller moes), en. ud.
pl. en vis Ret Mad; d. s. s. Finker. Lun-
geprøve, en. Prøve, som foretages med
et dødt Barn, for at erfare, om det har
levet efter Fødselen. Lungepølse, en.
et Slags Pølser, stoppede med hakket Lun-
ge, Lever, o. desl. Lungeslag, et. en
medfødt rødblaa ell. rødbruun Plet i Ansig-
tet ell. paa Kroppen. (Moth.) Lungesot,
en. tærende Sygdom i Lungerne; Lunge-
svindsot, Lungetæring. lungesyg, adj.
som har angrebne Lunger, har Lungesot.
Lungesyge, en. Lungesot.

Lunken, adj. pl. lunkne. [Sv. ljum. (s.
lum.) Isl. hlyr. A. S. hleovan, at varme.]
som har en ringe Grad af Varme, som hverken
er hed ell. kold. (s. kuldslaaet.) Lunken Melk;
lunkent Vand. figurl. koldsindig, ligegyl-
dig, uden Iver og Varme. At være lun-
ken i Venskab, i Kiærlighed, i sine Plig-
ters Opfyldelse. "Man er i at undersøge
Tingene koldsindig og lunken, i at dømme
overilende og hidsig." Kraft. "Denne Fri-
hed er ikke givet dem, f. at være lunkne og
forsømmelige i deres Gudstieneste." Sneed.
"Meget lunken maatte han være for
Alt hvad der er ædelt og godt." Stoud.
"Saa giør han kun det Nødvendigste, og
dette lunkent og slet." Mynster. = Lun-
kenhed, en. ud. pl. Beskaffenheden, at være
lunken, saavel egentlig, som figurl. Van-
dets L. "Det er ikke en Virkning af Dorsk-
hed og Lunkenhed; men af Forsigtighed og
Nidkiærhed." Sneed. "At see ham straffet
for sin Lunkenhed i at opfylde det af ham

givne Løfte." Wandal. "Koldsindighed har ofte sin Grund i Indsigt og Redelighed, Lunkenhed gemeenlig i Bankundighed og Ubekymring." Sporon. — lunkne, v. a. og n. 1. blive lunken. (V. S. O. Snarere: lunknes.) 2. giøre noget lunkent. (I sidste Bemærkelse anfører Moth ogsaa: at lunke, ligesom dep. at lunkes.)

1. **Lunte**, en. pl. -r. [Sv. Lunta.] et Stykke Reb, snoet af løs Hampeblaar, som bruges især t. at antænde Kanoner, Fyrværk, o. desl. At staae tilrede m. brændende Lunter. "At lugte Lunten" ɔ: mærke hvad Andre have i Sinde. = **Luntebøsse**, en. forhen brugelige Bøsser, som affyredes m. Lunte. **Luntestok**, en. Stok, m. en Jerngaffel i den ene Ende, hvorom Lunten vindes, for saaledes at holde den ved Affyringen.

2. **Lunte**, en. [Isl. Lon, Ophold, Ophør.] et lidet Stykke Vei (som er tilbage, inden man naaer et Sted.) I Almuesproget. Der er endnu en lille Lunte til. En Miil og en Lunte.

Lunte, v. n. 1. (har.) [Sv. lunka.] gaae langsomt, nøle, være seen i sin Gang ell. i sit Arbeide, i Kiørsel, &c. Han kommer luntende efter. "Thi hvorfor skal Armeen ligge og lunte?" Holb. (Pol. Kand.) = **Luntegang**, en. langsom Gang. **Luntetrav**, en. sagte, jævn Trav.

Luntstikke, en. s. **Lundstikke**.

Lure, v. n. og a. 1. (har.) [N. S. luren. E. lurk. T. lauern.] 1. lytte efter. (Isl. hlera.) At lure ved Døren. At lure p. hvad Andre tale. Hvad lurer du efter? "Paa dette tause Sted — hvor Ingen lytter, lurer ell. leder." J. L. Heib. (At lytte udtrykker blot en opmærksom Henvenden af Ørets Sands til en vis Gienstand; men den, som lurer, lytter i en meer ell. mindre lastværdig Hensigt, og altid hemmeligt; ligesom lure ogsaa overhovedet har den mere udstrakte Bemærkelse af hemmelig Opmærksomhed, Oppassen.) 2. vente hemmeligen paa noget, som man efterstræber, tragter efter at opnaae. At lure p. Leiligheden. At lure paa eens Død, Embede. "Han længe luret har paa denne kostbar' Skat." Holb. (Melampe.) "Vogt dig for Folk, som lure mindre p. din Snak, end p. dit Gods." Wessel. 3. ligge i Baghold f. at efterstræbe, passe op. "Som en Løve lurer efter Rov." Sir. 27. 10. Røverne lurede i Skoven p. de Reisende. Han lurede paa ham udenfor Døren for at overfalde ham. At lure sig paa een, liste sig paa, komme bag p. een. 4. act. besnære, narre, føre bag Lyset. Han lader sig ikke let lure. Du lurer ham ikke. (lav Tale.) = **Luren**, en. ud. pl. Gierningen at lure. — **Luur**, en. d. s. s. Luren; men kun med præp. paa i Talemaaderne: At staae, ligge, være paa Luur. "De havde sat nogle paa Luur efter ham." 1 Maccab. 11. 68. "Han sidder paa Luur ved Forgaardene." Ps. 10. 8. "Jeg efter skiulte Glæder gik paa Luur." Pram. "Dens Glands ei længer skal forhindre, bag blomsterprydet Hæk at staae paa Luur." Samme. — **Lurekrog**, **Lurevraa**, en. hemmeligt Sted, hvor man lurer p. noget. — **Lurer**, en. pl. -e. Een som staaer p. Luur, som lurer efter Andres Tale ell. Gierninger. = **Lurendreier**, en. en snedig, listig Bedrager. [Bemærkelsen: Snighandler, een, som indsmugler og handler m. forbudne Varer, ell. Varer, hvoraf Tolden er svegen, anfører Moth; men den er mere svensk, end nu brugelig i Dansk. jvf. N. S. Lurrendreier i Brem. Wörterb. hvor det (efter Frisch) gives en anden Oprindelse.] — **Lureri**, et. pl. -er. Luren; Speiden; hemmelig Efterstræbelse.

Lure, v. n. slumre. s. **Luur**, nedenfor.

Lurvet, adj. slet i Klæder, pialtet, reven; figurl. ringe, slet, ussel. (Sv. Larfr, pialtet Klædebon. I Norge: Lurv, en pialtet, slet klædt Person.)

Luske, v. n. og a. 1. (har.) [jvf. lure og det Tydske lauschen.] 1. liste, snige omkring f. at lure, gaae paa Luur, søge p. en listig Maade at speide ell. udfritte. At luske omkring som en Tyv. At luske om i Mørke. At luske (snige) sig til noget. At luske af, snige sig skamfuld bort. (Isl. ludra.) 2. act. At luske noget ud af een, udfritte, faae at vide paa en listig Maade. (lav Tale.)

Luslidt, adj. s. under **Lu**.

Lut, en. [Sv. Luta. T. Laute.] et Strengeleg, Cithar. (forskielligt fra Lud, Luur.) At spille, slaae p. Lut. = **Lutteniſt**, en. (gammelt Ord.) en Lutspiller.

Lutheraner, en. pl. -e. Een, som bekiender sig til den evangelisk-lutherske Tro.

Luthersk, adj. som hører til, vedkommer den af Luther reformerede christelige Religion. Den lutherske Lære, Menighed, Troesbekiendelse. Den evangelisk-lutherske Kirke. Hun er luthersk, men hendes Mand catholsk.

Lutter, adj. [A. S. hluter.] reen, puur, ublandet (bare.) br. som adv. eller uforandret i neutr. og uden Sammenligningsgrader; sielden ell. aldrig m. bestemt Art. Han fik sin Betaling i lutter (bare) Guld. Vi bevertedes med lutter udsøgte Retter. Man saae kun lutter Sølv og Guld. — Det er lutter Løgn (intet uden Løgn.) Af lutter Omhu f. Andre glemte han sig selv.

Luttre, v. a. 1. rense, skille n. Ureenlighed eller v. fremmede Dele. At luttre Guld i Ilden. "Du har luttret os ligesom Sølv bliver luttret." Ps. 66. 10. Luttret Salpeter. — fig. forædle. Mennesket luttres v. Modgang. "Dig er det tungt, at luttres her."

…rt forsvundne Lidelser." Evald. En reen Luttret Smag. "Luttret Nydelse i Haa…s Skaaler dine rene Læber ei forsmaae." … Staffeldt. = Luttredigel, Luttreovn, … Digel, Ovn, hvori Metaller og Mine…ier luttres. — Luttren, Luttring, en. …etallers Luttring.

Luud, en. s. Lud.

Luun, adj. pl. lune. [Isl. Logn, Lygna, …avblik. Sv. lugn.] 1. egentl. uden Blæst, …lle, beskyttet mod Vind, Veir og Kulde. Et …unt Sted. I Skoven er det luunt. Lune …varme) Værelser. 2. om Veiret: …ildt, noget varmt. Hvor Solen skinner, er …et luunt. Den lune Vestenvind. "Naar …aaren, regnfuld, luun og blid, m. Sydens …arme vandrer over Jorden." F. Guldb. Subst. Luun, Stilhed, Rolighed, et ro…igt Sted, er forældet.) = Luunhed, en. …d. pl. Beskaffenheden, at være luun. Der …r ingen L. i disse Værelser. "Saa falder …agl midt under Somrens Luunhed ned … Lilien." Øhlenschl. (Balder.) — lune, v. a. og n. 1. giøre luun, skaffe Ly. Skoven luner fra denne Kant. "I Hyttens Braa, som svagt f. Stormen luner." Øhlenschl. Det luner et Værelse, at hænge Tæpper for Dørene. (Sieldnere neutr. Veiret luner, sagtnes. Isl. lygna.)

Luur, n. s. Luren. (At staae p. Luur.) s. ovenfor under lure.

Luur, en. ud. pl. [Isl. Lur, Dorsthed. H. luyeren, være dorsk.] et Blund; en Slummer, let og kort Søvn. At tage, faae sig en Luur; som ogsaa i dagl. T. udtrykkes ved v. n. at lure. (Isl. lura, blunde.)

Luur, en. (norsk.) et langt Blæsehorn, som især Hyrderne bruge. At blæse i Luren. (s. Lud.) "Høit Lurene skralde fra nærmeste Fielde." Øhlenschl. (Den sædvanl. pl. er ellers Lurer.)

Luus, en. pl. d. s. [Isl. og A. S. Lus.] en talrig Slægt af uvingede Insecter, der findes paa de fleste Dyr. (Pediculus.) At krybe som en L. paa en Tiærespaan, gaae yderlig langsomt. = Lusesalve, en. S. som bruges mod Luus. Luseskurv, et. Skurv i Hovedet, hvori Luus sætte sig. Lusesyge, en. Sygdom hos Mennesker, hvorved Luus avles i stor Mængde. Lusetorv, et. s. Pialtetorv. — luse, v. a. pille Luus af. — luset, adj. fuld af Luus.

Luv, en. (Sømandsord.) Den Side, Vinden kommer fra (ogsaa Luvside.) I Sammensætninger om Tougværk og Dele af Skibet, som ere paa denne Side, f. Ex. Luvbraser, Luvvant, &c. Skibet vinder i Luven, naar det v. Krydsning nærmer sig mere og mere det, som er til Luvart. — Heraf Talemaaden: At tage Luven fra een ɔ: overgaae ham, eller blive mægtigere, mere formaaende, end han. [jvf. det Holl. luuw og ly.] = Luvart, bruges om Skibet i samme Bemærkelse som Luv, og modsat Læ ell. Læsiden. Til Læ, til Luvart. "Til Luvart vendte sig den Mand." Wessel. (Skrifter. 1787. II. 86.) — luve, v. n. 1. at stikke i Vinden med et Skib, holde v. Krydsning Skibet mere ind i eller imod Vinden. (Ogsaa: luffe.) At luve op til Vinden, arbeide sig ved Krydsning op til Vinden. (Et Skib, der seiler godt ved Vinden, ikke har megen Afdrift, kaldes: en god Luvholder; og denne Skibets Egenskab: Luvholdning.) "Skibets Luvholdning, naar det trodser sig op imod Vinden." Malling over Gerner. S. 17. 19.

Lux, en. s. Los. [A. S. Lox. N. S. Loss. T. Luchs.] Derimod bruges Lux i dagl. T. om en listig, snedig, falsk Person, som man maa tage sig i Vare for.

Luxus, en. ud. pl. [Lat. Luxus.] Yppighed, Overdaadighed, Bekostning, anvendt p. det Undværlige, det Overflødige, det Prægtige og Glimrende. (jvf. Overdaadighed, Yppighed, Ødselhed.) Luxus er hvad der overstiger Nødtørft. "Overdaadighed er det Modsatte af Tarvelighed, Luxus af Nødtørft. Hiin medfører unyttige Bekostninger, denne uundgaaelige." P. E. Müller.

Ly, et. ud. pl. (jvf. Læ.) Skiul, Skiærm imod Luftens og Veirets Umildhed ell. ubehagelige Virkning. [A. S. hleovan, opvarme. Hleow-stede, et luunt, varmt Sted.] At søge Ly mod Regnen, mod de brændende Solstraaler. Her ere vi i Ly for Uveiret. "I Livets Ly de tusind Steder, som var din Fryd i Eensomhed." J. Smidth. "Og under Nattens Vinger Ly mod Kummer." F. Guldb. (Digte. 1803. I. 270.)

1. Lyd, en. Farve. [Isl. Litr.] s. Lød. At fælde Lyd ɔ: blegne. (P. Syv.)

2. Lyd, en. (pl. Lyd forekommer i Skrifter, neppe i Talesproget. Lyde have nogle Nyere brugt.) [Isl. Hliod. T. Laut.] 1. den Rystning af Luften, som virker paa Høreredskaberne og saaledes fornemmes v. Hørelsen. En sagte, stærk, grov, fiin Lyd. Lyden af en Klokke, af en Bielde. Man kan ikke høre Lyd f. ham (om den Støiende.) "O hørte I de underfulde Stemmer, de Lyd fra Sud?" Bagg. Forskiellige Navne p. Lyden efter dens Beskaffenhed ere: Brag, Skrald, Knald, Bulder, Dump, Pladsk, Knæk, Brøl, Skrig, Stemme, Røst, Klang, Tone, o. fl. (jvf. bl. a. Klang, Tone.) "Lyd er alt det, som høres; Klang er en varende Lyd. — Naar man slaaer p. et Bræt, ell. et Stykke Træ, faaer man en Lyd; men slaaer man paa en Klokke, da følger baade Lyd og Klang." Sporon. 2. Taushed, Stilhed hos Andre, for at een som vil tale, kan blive hørt; Tilladelse til at lade sin Røst høres. "Kongen begierede Lyd af Almuen." A. S. Vedel. Giv Lyd! (vær stille.) Folket

gav Lyd. At slaae Lyd, slaae t. Lyd ɔ: give Tegn til Stilhed. At skiste L. imellem to (som støie, klamres) ɔ: bringe dem til at være stille. (Næsten forældet.) "Da vinked med sin hvide Haand til Lyd hun flux." Øhlenschl. (Balder. 192.) Heraf det forældede Ulyd ɔ: Støi, Bulder. = Lydbølge, en. i Naturlæren: den bølgende (zittrende) Bevægelse som en Lyd frembringer i Luften, og giennem hvilken den forplantes. (Millington's Naturl. S. 119.) Lyddeel, en. enkelt Bestanddeel, hvori en sammensat Lyd kan opløses. De Lyddele, hvoraf et Ord bestaaer. Lydhul, et. Hul ell. Aabning, hvorigiennem en Lyd høres; f. Ex. p. Klokketaarne, ell. paa Sangbunden i et Instrument. lydhør (ell. lydhørende), adj. som hører let og nøie. (modſ. tunghør.) Lydhørighed, en. den Egenskab, at være lydhør. Lydlængde, en. den Tidslængde, hvori en Lyd varer; og i Sproglæren den forskiellige Varighed i Toneholdet v. Stavelser. "Vocalernes Lydlængde." Dahl. Lydlære, en. den Deel af Naturlæren, der handler om Lyden og dens Frembringelse. (Akustik.) lydløs, adj. (Isl. hlióðlaus.) som ingen Lyd har ell. kan frembringe; maalløs, klangløs. Lydskrift, en. Skrift, som udtrykker de enkelte Lyddele, hvoraf ethvert Ord bestaaer. (Dahl. Phonetisk Skrift. I Modſ. til Tankeskrift, Billedskrift, ideologisk Skrift. (Hieroglypher.) Lydsprog, et. Sprog, som anvender en Samling af articulerede Lyd til at betegne Forestillinger; Talesprog. (Mynster. Modsat: Tegnsprog, Gebærdesprog.) Lydsvingning, en. i Naturlæren: den svingende Bevægelse i et tonende Legeme, hvorved Lyd frembringes. Lydtegn, et. 1. Skrifttegn, som bemærker en vis enkelt Lyd i Talen, f. Ex. Bogstaver; Tonetegn i Musiken; Node. 2. særd. Tegn over Ord, som tilkiendegive deres Udtale og Tonehold; Accent. = lydelig, adj. som godt kan høres. Med lydelig Røst. adv. lydeligen og lydeligt. Han talte lydeligt f. alt Folket. — lydt, adv. med høi Lyd ell. Røst, lydeligen. (ſ. overlydt.) "Selv mindste Bølge hørtes lydt at trille." F. Guldb. "Lydt giennemskingre Storm og Torden." Baggesen.

1. Lyde, v. n. lød, lydt (sieldnere lydet.) [A. S. hlydan. Isl. hlióða.] 1. give Lyd, lade en Lyd, Røst, Stemme, Klang, o. ſ. v., høres. "Lig en Hvælving, uden Sands og tom, den tænker ikke, men den lyder." Tode. "Da jeg er bleven en lydende Malm ell. en klingende Bielde." 1 Cor. 13. 1. Hornet lyder smukt i Skoven. Tordenen lyder stærkest blandt Biergene. Hvorledes lyder denne Melodie? 2. uegentl. indeholde (visse Ord, Udtryk), have t. Indhold og Mening (om Tale og Skrift.) Saaledes lyde Ordene, lød hans Tale. Passet lyder p. hans Navn. Skibets Papirer l[yde] paa England. Obligationen lyder paa [...] stilet til) Ihændehaveren. — Deraf: L[y]delse, en. Efter Brevets, Documen[tets] Lydelse (Ord, Indhold.) "Efter Lo[vens] Lydelse, som de skulle lære dig." 5 Mo[seb.] 17. 11.

2. Lyde, v. n. 1. [Isl. hlyda.] høre [...] høre efter, lytte. At lyde paa Fuglesang (er næsten forældet, undtagen i Almuesprog[et.]) ſ. lytte.

3. Lyde, v. a. (intrans.) lød, har lydt [Isl. hlyda.] indrette sine Gierninger e[fter] eens Villie, adlyde. [Imperf. i ældre Sk[rifter] lydde. "Efterdi du lydde din Hustrus Røst." 1 Moseb. 3. 17. baade i Bib. 155[0] og i de nyeste Bibeloverſ. Det kan bemærkes, at den passive Form ikke er brugelig, og partic. lydt sieldent.] At lyde sine Forældre. "Saasnart man selv vil byde, maa man til Vederlag en Anden lyde." Bagg. De negtede at lyde (adlyde) Kongens Befaling. Han vilde ikke lyde mit Raad. "Da lyde ogsaa betyder at høre efter, br. dette Ord helst, hvor tillige tages Hensyn til, at noget bliver hørt. Adlyde br. snarere, naar den styrende Villie tilkiendegives v. andre, end hørlige Tegn." Müller. (jvf. lystre, efterkomme.) = lydig, adj. som villigen adlyder hvad der befales, hørsom. At være sine Forældre lydig. Lydige Undersaatter. (I ældre Skrifter. lydagtig. "Det elskte Land, som før lydagtig var hans Vink." H. Bull.) Lydighed, en. ud. pl. den Egenskab, villigen at lyde, at være lydig. At fordre L. af een. "En tvungen Lydighed er ingen Lydighed." Basth. At vise L. mod Lovene, mod sine Forældre. "Den Stat, hvor Lydighed tilvelebringes v. slavisk Frygt." Kampmann. "Ikke med Gienstridighed, men med villig Lydighed og Lyst." Mynster. (jvf. Hørighed.) "Lydighed bestaaer egentlig deri, at Nogen udretter en Andens Befaling; Hørighed deri, at han vil udrette den." Sporon. — Lydbiskop, en. pl. -per. [Isl. Lydbiskup.] en Biskop, der staaer under en Erkebisp ell. en anden Biskop. Episcopus suffraganeus. (Suhm.)

Lyde, en. pl. -r. [Isl. Lyti.] 1. egentl. Skade, Meen, physisk Feil. En naturlig Lyde. Hesten er uden Lyde. "Der var ingen Lyde paa ham, fra hans Fodsaale indtil hans Hovedisse." 2 Sam. 14. 25. (Danske. Bib. af 1550.) "En Lyde er en (feilagtig) Beskaffenhed hos et Menneske eller Dyr, som vækker Mishag. — Af de Udtryk, som betegne Feil hos Mennesket, medfører Last det største Mishag, Lyde det mindste." Müller. 2. moralsk Feil, Udyd. At opregne eens Dyder og Lyder. "Løgn er en ond Lyde p. et Menneske." Sir. 20. 24. "Da haver jeg befundet nogle Lyder hos

nig, som vare aabenbare f. Alles Aasyn." B. Thott. "Tusind nye Lyder fortrængte e medskabte gamle Dyder." Storm. "Jeg onger ikke — min Næstes Feil og min Naboes Lyder." Bagg. = lydefri, adj. om er uden Lyde, feilfri. "Hver Dyd er ydefri til Prøvens Dieblik." Rahb. lydefuld, adj. som har mange Lyder, feilfuld. lydeløs ell. lydesløs, adj. uden Lyde, uden Feil ell. Skade; heel og holden. 'Laan skal lydesløst hiemkomme." D. Lov. Ogsaa: lydeløs: "Dog lydeløse før de vare for hans Die." Arreboe. Her. 226.) 'Et heelt og lydeløst Legeme." D. Guldb. W. Hist. I. 258.)

4. Lyde, v. a. 1. (partic. lydet og lydt.) Isl. lyta.] vanskabe, skæmme; tilføie Lyde, aare. "Worder Mands Lemmer lydet." D. Lov. — Deraf: lemlydt, lemlæstet, og neenlydt, som har samme Bemærkelse.

Lyer, v. n. 1. give Ly, skierme f. Wind og Veir. Skoven lyer f. Huset. (W. S. D. ieldent.)

Lygte, en. pl. -r. [Isl. Lykt.] et Redskab, forsynet m. Glas, tyndt Horn eller anden giennemsigtig Materie, hvorved Lyset eller den brændende Væge vogtes mod Lufttræk, uden at Lysningen hindres. At lyse een hiem m. en L. En Gadelygte, Haandlygte, Staldlygte, Hornlygte. = Lygtearm, en. krum Stang, hvorpaa en L. er fæstet. Lygteglas, et. Glas til at sætte i en Lygte. Lygtelys, et. kort Lys, som bruges i Lygter. Lygtelysning, en. Oplysning ved tændte Lygter. Lygtemager, en. den, som giør L. Lygtemand, en. et Ildmeteor, liig en blaalig, bevægelig Lue, der undertiden sees i Moser og side Enge. (s. Veirlys.) "Et blot Veirlys, en simpel Lygtemand er det dog neppe." Bagg. (Labyr. II. 291.) "Dens rene Lys er ingen Lygtemand, som leder vild." Ohlenschl. Lygtepæl, en. Pæl ell. Stang, hvorpaa Gadelygter fæstes ell. ophænges. Lygteskat, en. Skat, som betales til Vedligeholdelsen af offentlige Gadelygter. Lygteskin, et. Skinnet af en L. Lygtesvend, en. den, som bærer Lygten for en anden. (Colding.)

1. Lykke eller Lokke, en. pl. -r. [af v. lukke.] en indhegnet Mark, Vang, Toft; et Indelukke. (I Norge: Lystgaard uden for en Stad.) "Gaardens Skovspart, ell. Have og Lykke." D. Lov. 3. 13. 21.

2. Lykke, en. pl. -r. en Knude, som let løses, Dragknude. (modf. Haardknude.)

3. Lykke, en. ud. pl. [Isl. Lucka.] 1. Held, heldig Tilskikkelse ell. Skiebne; heldig Forening af saadanne Tilfælde og Omstændigheder, der ei staae i vor Magt, og hvorved det attraaede Gode, det, vi holde for ønskeligt, opnaaes, eller det Onde afværges. "Der hører Lykke til at blive rig uden Arbeide og Stræbsomhed." Sporon. "Mange har faaet for meget af Lykken; men Ingen har faaet nok." (Eller: "Lykken har meget til Mange, og nok til Ingen.") Ordspr. At have Lykken med sig, have L. i noget. (jvf. Held.) "Et Foretagendes heldige Udfald betragtes med Føie som en Lykke, fordi Menneskene sielden blot v. egen Kraft kan bevirke, at deres Ønsker opfyldes." Müller. Lykkens Gaver. At friste Lykken, forsøge sin L. At ønske een til L. Lykke p. Reisen! Til Lykke med dit nye Huus! 2. heldigt Tilfælde, Held i et enkelt Tilfælde. (s. Lykketræf.) Det var hans L. at Planken holdt. Det var en stor L. at han ikke slog sig ihiel ved dette Fald. Lykken var bedre, end Forstanden. Til Lykke, lykkeligviis. Til Lykke (ell. til al L.) var han endnu ikke reist. Paa L. og Fromme ɔ: p. Slump, uden Plan ell. Beregning af det, der kan skee. 3. Indbegreb af de Omstændigheder, som udgiøre og fremme eens Vel ell. Velfærd, saavel indvortes, som udvortes; Medgang. (jvf. Lyksalighed.) "Siden man har begyndt at sætte Lyksalighed allene i det Udvortes, og derfor at kalde al timelig Velfærd Lykke." Sneed. At være eens i Lykke og Ulykke. Lykke ell. Lykken har giort ham overmodig. Det, vi holde for Ulykke, bliver tidt vor L. At giøre Lykke ɔ: faae Held, blive udvortes lykkelig, sættes i heldige Omstændigheder. "Hvad Lykke har en Dyd vel giort, som m. beskedne Miner fremstilled sig?" Storm. At giøre sin Lykke v. Giftermaal, v. Handel. At sætte sin høieste L. i noget (ɔ: ansee det for.) At have en tynd (liden) L. 4. Lykken (især med best. Art.), bruges ofte for Skiebnen (den heldige Skiebne, Fortuna.) Alle søge Lykken; faa finde den. "Det er sædvanligt at betragte Lykken, der jo saa ofte besøger den Sovende, som en Person." Müller. Lykken er ham gunstig. Lykken er ustadig. Den ustadige L. "Den blinde Lykke føier tidt en Fusker." S. Blicher. At sidde i Lykkens Skiød. (s. ovenfor No. 1.) = Lykkeboble, en. figurl. om forgængelig Lykke ell. hastigt Lykkeskifte. "Hvor er I, Livets falske Lykkebobler?" Foersom. lykkedrukken, adj. v. overvældet, ell. ligesom beruset af en alt f. stor ell. pludselig Lykke. (Bording. II. 450.) "Det lykkedrukne Folk dem strax opoffre vil." N. Brun. Lykkefrist, et. Bovestykke, dristigt Foretagende. Lykkefrister, en. den, som frister, som dristig prøver Lykken; en Bovehals. Lykkehiul, et. det Hiul, hvoraf Lotterienummere udtrækkes. "Nogle af de mange Familier, som dette Lykkehiul har giort ulyksalige." Rahb. (D. Tilsk. VI. 455.) Lykkejæger, en. Lykkefrister. lykkerig, adj. som har meget Held, er meget lykkelig. (Kingo.) "Er

han saa lykkerig, som han sig vel tør vove." Bording. **Lykkestifte**, et. Omstiftning af Lykken, af Held til Uheld, ell. omvendt. **Lykkeskud**, et. d. s. s. Slumpeskud. figurl. Slumpelykke. (V. S. O.) **Lykkespil**, et. Spil, hvori Udfaldet allene, ell. næsten allene beroer p. Tilfældet; Vovespil. **Lykkespiller**, en. den, som er hengiven til Lykkespil. **Lykkespring**, et. figurl. en meget pludselig ell. hastig Lykke. "Hvo vil misunde ham Lakeiers Lykkespring?" P. M. Troiel. **Lykkestierne**, en. Stierne, som varsler om Lykke. "See Julens store Lykkestierne." J. L. Heiberg. (Julespøg. 34.) "Hvad i Lyset Lykkestiernen, Diamanten er i Guldet." Samme. (Dristig vovet &c. S. 115.) **Lykketræf**, et. heldigt Tilfælde, Slumpelykke. At lade det komme an paa et L. "Om Tingenes tusindslags forunderlige Skikkelser — ere blevne v. et Lykketræf, v. døde og blinde Kræfter." Mynster. "Vil man betegne, at noget vigtigere er truffet ind efter Ønske, da taler man om Lykketraf." Müller. (jvf. Slumpelykke.) **Lykkevarsel**, et. V. om en forestaaende Lykke. (Fibigers Sophocl.)

Lykkelig, adj. 1. som har Lykke, har Lykken m. sig, er i Besiddelse af det, som regnes til Lykke, til indvortes ell. udvortes Velfærd; it. som hører til, er grundet i en saadan Tilstand. Et lykkeligt Menneske. Han har altid været lykkelig i sin Stand. At være lykkelig i sit Huus, i sin Familie, være huuslig lykkelig. At giøre een lykkelig. En lykkelig Skiebne, Ungdom, Opdragelse. (jvf. lyksalig.) 2. som er heldig i sine Bestræbelser; som opnaaer et godt, ønskeligt Udfald paa det, der gandske, eller for den største Deel beroer p. Tilfælde og Skiebne; it. (object.) som medfører, bringer Held. At være lykkelig i Spil. En lykkelig Spiller, Elsker. Et lykkeligt Udfald. At ønske een en lykkelig Reise. Denne Maler er lykkelig (heldig) i at træffe. — (Som oftest bruges heldig om det, som hører t. udvortes Lykke, og lykkelig mere om Menneskets indre, aandelige Vel.) jvf. lyksalig. — **lykkeligviis**, adv. paa en lykkelig Maade, til Lykke.

Lykkes, v. dep. lykkedes. [Isl. luckaz. T. glücken.] have god Fremgang og heldig Udgang; falde heldigt ud; have Held til. Skiøndt det er lykkedes mig tilforn, vilde det ikke lykkes denne Gang. Det lykkedes ham, at faae hende overtalt. Fiskeriet vil ikke lykkes i Aar. "Om Herren havde ladet hans Reise lykkes, eller ei." 1 Mosb. 24. 21. "Saa byggede de, og det lykkedes for dem." 2 Kron. 14. 7.

Lyksalig, adj. som nyder, eller giver, er forbunden m. en høi Grad af indvortes Lykke (i Bemærkelsen 3.) Priis ingen lyksalig før hans Endeligt. "Lyksalig er den Mand, som har en god Hustru." Sir. 26. 1. Et lyksaligt Liv. ("Lykkeligt kaldes (især) det, som er godt formedelst de dermed forbundne Omstændigheder; lyksalig det, som er godt formedelst sin Natur." Sporon.) "Lykkeligt kaldes Mennesket i Henseende til udvortes Goder; men lyksalig prises man allene i Henseende til de indvortes Fuldkommenheder." Spechts v. Bloch. "Priis ingen lyksalig, før hans Endeligt kommer." Sir. 11. 34. "Lyksalig er den, som føler fuldkommen Tilfredshed, fordi (alle) hans udvortes Forhold ere overeensstemmende med hans Ønsker." P. E. Müller. = **lyksaliggiøre**, v. a. 3. giøre lyksalig, meget lykkelig, skienke Lyksalighed. (Bastholm. Treschow.) "Til hvad der af udvortes Ting skal lyksaliggiøre Mennesket, maa ligge foran ham i en vis Afstand." Bagg. "Hvor ofte Kierlighed har lyksaliggiort vor Tilværelse." Mynster. Deraf: **Lyksaliggiørelse**, en. "Menneskets Lyksaliggiørelse udkrævede Underværk og overnaturlige Virkninger." Sacc. — **Lyksalighed**, en. ud. pl. Tilstanden, Beskaffenheden at være lyksalig; en fuldendt Lykke. (I dagl. Tale ofte for: Lykke, Nydelse, Glæde. Deri sætter han sin høieste L.) — **Lyksalighedsdrift**, en. naturlig Drift hos Mennesket til at søge en Tilværelse, hvori det føler sig lykkeligt. "Lyksalighedsdriften, parret m. Fornuft." Hertz. **Lyksalighedslære**, en. Lære, hvis Formaal er Lyksalighed; særd. en philosophisk Lære ell. et System, hvorfor Ideen om Lykke, Lyksalighed, jordisk Nydelse, og Stræben efter samme, er lagt t. Grund. (Eudæmonisme.)

Lykønske, v. a. 1. et i nyere Tid af det Tydske overført Ord, for: ønske een til Lykke; bevidne Deeltagelse i eens Lykke. Hvoraf: **Lykønskning**, en. pl. -er. "De løbe omkring, ligesom Europæerne p. Nytaarsdagen, og plage hverandre med Lykønskninger." Schytte. (Indv. Reg. IV. 23.)

Lyn, et. pl. d. s. [Sv. Ljungeld. Isl. *Liómi*, Glands, Skin. A. S. leoma.] Glimtet af den elektriske Udladning, som gaaer forud for Tordenen. Det ene Lyn fulgte hastig paa det andet. Med Lynets Hastighed. "Derfra styrtede jeg m. Lynets Fart igiennem tykt Mørke." Baggesen. N. Klim. "For den, der elsker lykkelig, flyve Dag og Aar med Lynets Vinge." Rahbek. = **Lynafleder**, en. Indretning, hvorved Lynilden, naar den slaaer ned, ledes til et vist Punkt, og saaledes bortledes fra Gienstanden, som den rammer. (Tordenleder.) **Lynblik**, et. figurl. et hurtigt og ildfuldt Blik. "Helten nu over lyttende Hob udsender et Lynblik." Hertz. **Lynblus**, et. Et stærkt, ligesom blussende Lynglimt i Mørke. (Fibigers Sophocl.) **Lynflugt**, en. Lynsnarhed. [illegible]

ns Strøm m. Lynflugt iler." Thaarup. Lynglimt, et. d. s. s. Lyn. Lynild, en. pl. d. s. s. Lyn, men bruges om Phænomenet, Luftens elektriske Udladning, i t Hele; ligesom Lyn mest om den enkelte irkning af samme. Vi hørte Tordenen, en saae ikke Lynilden. (Et stærkt Lyn . Lynglimt.) Lynslag, et. Virkning af at Lynilden slaaer ned. At dræbes et L. lynslagen, adj. v. truffet af nild. figurl. Han stod som lynslagen af kræk. "Han blev som lynslagen v. dette ventede Brev." Rahb. lynsnar, adj. stig som Lynet, overordentlig hastig. Vor lynsnare Giennemfart." Bagg. (Labyr. II. 375.) "Men Frygten dræbes af ins Sandser, og lynsnar iler han derin." Samme. "Og flyder Kiølen lynsnar ennem Havets Skum." Øhlenschl. — Lynsnarhed, en. overordentlig Hastighed. Den Lydighed og Lynsnarhed, hvormed an v. første Vink blev opvartet." Bagg. Labyr. II. 26.) Lynstraale, en. Lynets ynlige Skikkelse, hvori det, liig en Straale, arer ud af den elektriske Sky.

Lyne, v. n. impers. 1. har. [Isl. lióma, inne, straale.] om Lynildens Udladning Tordenveir. Det lyner stærkt i Østen. gurl. Et Par lynende (straalende, funkende) Øine. I dagl. T. At lyne og tordne : bande og stænde med opbragt Sind. Poet. forekommer det som v. act. "Mit Sværd skal lyne Skræk, min Røst skal ordne Fare." Evald.) = Lynen, en. ud. pl.

Lyng, en. ud. pl. [Isl. Ling.] En Planteslægt; især: almindelig Lyng (Erica vulgaris), der er en meget udbredt Plante Hede-Egnene, eller i udyrket, ringe og andig Jord. (Bruges som collect. ligesom: Græs.) At stære Lyng, brænde Lyng, tække med Lyng. Lyngen vorer Sandbund. = Lyngart, en. En enkelt Art af Lyngens Planteslægt. Lyngbakke, Lyngbanke, en. En med Lyng bevoxen Banke. Lyngfoder, et. afskaaren Lyng, som i Fodertrang gives Kreature. Lynggræsning, en. Græsning v. Lyngheder. Lynghede, en. Hedejord, udyrket Egn, som er overgroet m. Lyng. Lyngjord, en. I. hvori Lyng vorer ell. trives. Thaers Landoecon. af Drewsen. III. S. 111.) "Fugtig Lyngjord." Hornemann. Lyngknippe, et. afskaaren Lyng bunden i Knippe. Lyngkost, en. Feiekost, bunden af Lyng. Lynglee, en. Lee eller Segl, til at stære Lyng med. Lyngorm, en. Hugorm, Staalorm. "Helten faldt — som en Lilie for Lyngormens Tænder." Evald. Lyngslæt, en. Gierningen at slaae Lyng m. en Lee. Lyngspade, en. Spade af en vis Dannelse, til at stikke Hedetørv ell. Lyngtørv. Lyngvibe, en. en Heile, Brokfugl. (Moth.)

Lyre, en. (Lat. Lyra.) s. Lire.

Lyre, en. pl.-r. (Isl. Liori.) Lyshul eller Røghul i Taget. (Moth; forældet, men brugeligt i Jylland.)

Lys, adj. [Isl. liós.] 1. som har Lys, oplyst, klar; ell. som giver Lys, lysende; det modsat. af mørk. Et lyst Legeme, Værelse. En lys Aften (om Sommeren, eller v. Maaneskin.) Det begynder at blive lyst (det dages.) Ved høi lys Dag. — At giøre lyst, figurl. giøre ryddeligt, bortrydde hvad der er een til Hinder. "Du giør lyst hvor du farer frem." Wedel. 2. om Farver: som modtager og tiltrækker ell. binder en betydelig Deel Lysstof. Lyse Farver. Tøiet er lyst i Bunden med mørke Blomster, Striber. At tegne p. lys Grund. Heraf: lyseblaa, lysebruun, lysegrøn, lyserød, o. s. v., i Modsætn. til mørkeblaa, mørkebruun, &c. 3. figurl. om Siælen og Siæleevnerne: dyrket, dannet, nem t. at fatte, som har klare Begreber. Et lyst Hoved. En lys Forstand. Lyse (klare) Forestillinger. (s. klar, C. 1.) = lysdunkel, adj. et i Konstsproget indført Ord (Fr. clair-obscur.) til at betegne den umærkelige Overgang fra Lys til Skygge i et Maleri (det Lysdunkle.) lysfarvet, adj. som har en lys Farve. (s. lys, 2.) lyshaaret, adj. som har guult, guulbruunt eller lysebruunt Haar. lysvaagen, adj. ganske vaagen, fuldkommen aarvaagen. "Snart troede jeg, at jeg drømte, uagtet jeg var lysvaagen." Baggesen. N. Klim. lysøiet, adj. som har lyse, lysfarvede Øine.

Lys, et. [Isl. Liós.] 1. ud. pl. den Virkning p. Øiet og Synet, som frembringes ved Lysstoffet, og hvorved vi sættes i Stand til m. meer ell. mindre Klarhed at see de udvortes Gienstande. Dagens Lys. Sollyset, Maanelyset. "Gud sagde: vorde Lys, og der blev Lys." 1 Mosebog 1. 3. Lyset (Skinnet) af en Lampe. — figurl. Klarhed, Oplysning, Sandhed, rigtig Indsigt. Underretning. "Lys er Gift f. mørke Siæle." S. Blicher. (Bautastene. S. 23.) At faae Lys i en Sag. Der gik et L. op for mig. At bringe noget for Lyset (giøre det bekiendt.) = Heraf: Lysglimt, et. enkelt lysende Glimt. "De tænke sig samme som enkelte Lysglimt i en langvarig Nat." Howitz. Lyshul, et. Hul, Aabning, hvorigiennem Lyset falder ind. Lyskugle, en. En lysende Materie, i Skikkelse af en Kugle, som viser sig i Luften, ell. tilberedes v. Fyrværk og kastes i Veiret. Lysmyg, en. et Navn p. den almindel. Myg. (Culex pipiens.) Lysrand, en. oplyst Rand om et mørkt Legeme. Maanens Lysrand (i Central-Formørkelser.) lysræd, adj. som frygter, som ei kan taale Lyset; ell. figurl. som frygter Oplysning. "Fornuftens, Sandhedens og Aandsfrihedens lysrædde

Fiende." M. lyssky, adj. som skyer, er ræd f. Lyset. Lysstof, et. den Materie, som v. sin Indvirkning p. Øiet frembringer Lyset; Lysmaterie. Lysstraale, en. de Smaadele af Lysstoffet, som virke eller bevæge sig i en lige Linie. Lysstrøm, en. figurl. et stærkt, fra en Gienstand ligesom udstrømmende Lys. (Ørsted.) 2. (ud. pl.) den oplyste Deel, Overflade af et Legeme, ell. den lysfarvede, lyst malede Deel af et Maleri, kaldes Lys i Modsætn. til Skyggen. Den rette Blanding af Lys og Skygge. (s. Skygge.) 3. (pl. Lys.) Noget, som ved Konst er indrettet til at see ved; især Talg ell. Vox, som smeltes og støbes i runde Stykker ell. Stænger. (Tællelys, Voxlys, Formelys, Spiddelys.) At støbe, tænde, brænde L. Lyset gik ud, er snart udbrændt. At arbeide, at spise v. Lys. = Heraf: Lysearm, en. En Bølle af Metal, Glas eller andet, hvori Lys sættes. Lysearme p. Væggen, i en Lysekrone. Lysebord, et. 1. et lidet Bord til at sætte en Lysestage paa, med Lys i. 2. hos Lysestøbere: en Indretning, hvorpaa Lysebrikkerne hænges. Lysebrikke, en. hos Lysestøbere: en rund Træbrikke, hvorpaa Vægerne hænges, naar Spiddelys støbes. Lysebuk, en. En Stok ell. Stage med Fod under og en Lysepibe, som Bønder sætte paa Gulvet og bruge i St. f. Lysestage. Lyseform, en. Rør ell. Form, hvori Lys støbes. Lysegaas, en. Gaasesteg, som Haandværksmestere give deres Folk Mikkels-Aften, naar de begynde at arbeide v. Lys. (V. S. O.) Lysegarn, et. Garn, hvoraf Lysevæger snoes. Lysekasse, Lysekiste, en. K. til at føre ell. giemme Lys i. Lysekrone, en. Indretning af Metal ell. Glas m. Lysearme, som hænges under Loftet, til at sætte Lys i. Lyselad, et. en Indretning til at hænge Spedelys paa for at svales. Lysepenge, pl. Penge, som gives ell. tilstaaes t. Anskaffelse af Lys, f. Ex. v. Kirker. Lysepibe, en. et kort Rør i en Lyseplade ell. oven i en Lysestage. Lysepind, en. Pind i en Stage t. at sætte Lyset fast i, i St. for Lysepibe. Lyseplade, en. Et Fad m. en Lysepibe i, der bruges som Lysestage. Lysepudser, en. Opvarter, som pudser Lysene. Lysesax, en. et Redskab m. Arme og Dine som en Sax, t. at pudse Lys med. Lyseskierm, en. En Indretning eller Skierm til at vogte Øinene mod Lysets Skin. Lyseslukker, en. en Stang m. et Slags Horn paa Enden til at slukke Lys med, som ere høie ell. sidde høit. Lysespød ell. Lysespid, et. Stang, hvorpaa Vægerne hænges t. Spiddelys, i St. for en Lysebrikke. Lysestage, en. Redskab m. en høi Lysepibe til at sætte Lys i p. Bordet. Lysestøber, en. den, som giør Haandværk af at støbe Lys. Lysestøbning, en. Gierningen at støbe Lys. Lysetande ell. Lysetanne, en. den udbrændte Deel af Vægen i et Lys. Lysevæge, en. det snoede Garn i et Lys, hvorom Tællen eller Voxet støbes.

Lyse, v. n. og a. 2. [Isl. lysa.] 1. v. n. give Lys, Skin fra sig. (jvf. skinne.) "Det lyser, der giver Lys; det skinner, der viser sig selv at have Lys. Lyset skinner for os, hvor vi kunne see det; men det lyser f. os, hvor vi kunne see ved det." Müller. Solen lyser om Dagen, Maanen om Natten. Et lysende Legeme. "De Blus skal lyse her høit i Landet." Øhlenschl. "Den Sammes, før nogen Dag lyste over Jorden, som her bliver efterat den sidste Dag er slukt." Mynster. — figurl. At lyse ɔ: oplyse, tiene til Oplysning, til Veiledning for andre. "Mange — hvis Idræt lyser end f. senere Fremtids Dage." Fr. Guldb. "Naar I lode eders Vandel lyse for eders svagere Brødre." Mynster. — Lysende (glimrende) Bedrifter. At lyse frem, udmærke sig. (s. fremlyse.) "De, der lyse frem v. høi Forstand." Mynster. "Jeg har seet Retskaffenhed lyse frem i svære Pligters Opfyldelse." Samme. 2. v. a. bære Lys f. een, veilede een m. Lys. At lyse een ud, ned ad Trapperne; lyse een omkring i Værelserne; lyse een over Gaden med en Lygte. "At lyse efter Folk (søge efter med Lys) og tomme Tønder trille." Holberg. (Poet. Skr. 1746. S. 142.) 3. figurl. kundgiøre, giøre bekiendt p. et offentligt Sted, p. en offentlig Maade. At lyse til Ægteskab (fra Prædikestolen.) At lyse Fred over noget. (s. fredlyse.) At lyse et Barn i Kuld og Kiøn. At lyse Velsignelsen (ved Gudstienesten.) At lyse noget op (som er fundet) ɔ: giøre offentlig bekiendt, at det er fundet. "Lyser Mand ikke op det, han hittede, da bliver han Tyv derfor." D. Lov. V. 9. 2. — At lyse i Aviserne efter een som er bortrømt. (s. efterlyse.) "Findes de Koster, som man haver lyst efter." D. Lov. VI 17. 17. At lyse om noget, som man har mistet. = Deraf: Lysning, en. i den Bemærkelse: Gierningen at bekiendtgiøre noget fra et offentligt Sted. Lysning fra Prædikestolen. "Hvis han ikke efter tredie Lysning strax indfinder sig." D. Lov. I. 24. 48. (s. Aflysning, Efterlysning, Tillysning.)

Lyske, en. pl. -r. [Isl. Lióski.] den Fordybning ell. Hulning, som er imellem Hoften og Kiønsdelene hos Mennesket; Laarkrig. = Lyskebrok, et. Brok, hvorved Tarmene skyde ned i Lysken. Hernia inguinalis. Lyskebyld, en. B. i Lysken.

Lyske, v. a. 1. [Sv. luska (af Luus.) Isl. luskra.] pille Lus af, rense f. Lus. Hun lyskede Drengens Hoved. Hønen lysker sig med Næbbet.

Lysne, v. n. 1. har. [af Lys.] 1. give Lys, lyse. Faklerne lysnede over hele Gaar-

-en. 2. blive lyst, dages. Isl. lysa. "Det -ysner, og Vindenes vilde Stød bebude -død." F. Guldb. Det begynder at lysne i -sten. "Den opgaaende Sol, den rødmende -ei, den lysnende Skov." Bagg. (Labyr. .270.) — Lysning, en. 1. den Egenskab t lyse; Skin, Lys. Solens Lysning. 2. Beskaffenheden at være oplyst, at have Lys. -er er ikke god L. i dette Værelse. Lys-ingen (Belysningen) er for svag. 3. Dag-ing, Dagbrækning. (V. S. O.) "Naar Solens Straaler første Lysning give." J. L. Heiberg.

Lyst, en. (korttonet y.) [Isl. Lyst.] . ud. pl. behagelig Fornemmelse, Fornøi-lse, Glæde, Behag. "Liden Lyst gjør idt langsør Skade." Ordspr. (P. Syv. . S. 295.) "Der er et Sted, hvor Lyst med Synen sig forener." Tullin. "Lyst medfører nærmest Forestillingen om noget hos os selv; Behag om noget hos Andre." Müller. At have L. af noget, finde sin L. noget. "En Mand — som rose kan med Lyst hvad Godt hans Fiende gjør." Popes Krit. Det var hans høieste Lyst. Øiens Lyst. Kiødets L. ɔ: sandselig Lyst. "Lige-som man undertiden f. Lyst og Leeg bin-der noget tilhobe." B. Thott. 2. ud. pl. Attraa, Tilbøielighed, Tragten efter. At have Lyst til noget. At følge sin egen L. Lysten driver Værket. (Deraf: Kiøbe-lyst, Læselyst, Madlyst, Reiselyst, Samle-lyst, o. fl.) 3. i Særd. (og ofte pl. Lyster) sandselig Begierlighed og Attraa at til-fredsstille den. At styre (tilfredsstille) sin Lyst p. noget. At lade sig henrive af sine Lyster. Onde Lyster. "Ved Lyster (pl.) forstaaes de Begierligheder, som opstaae umiddelbar af den sandselige Lystfølelse." Müller. Den Frugtsommeliges Lyster. At tæmme sine Lyster. "Ved Afholdenhed be-herske vi vore Lyster, ved Maadehold vore Begierligheder." Müller. = a) Sammen-sætn. hørende til No. 1: Lystanlæg, et. Anlæg, Haveanlæg, o. d., som blot ere til Fornøielse. (Olufsen Statsoec. 250.) Lyst-arbeide, et. A. man gjør af Fornøielse, af Lyst. (Rahbek.) Modsat: Pligtarbeide. Lystbaad, en. B. som kun bruges t. smaa Lystfarter, ikke til alvorlig Seilads eller Fiskeri; et Lystfartøi. Lysteng, en. Eng, som v. Konst er tilveiebragt ell. anbragt i en Lysthave o. d. "Konsten giorde disse Mo-radser til beboelige Lystenge." Schytte. Lystfart, en. Lystreise (til Vands og til Lands. En L. til Dyrehaven.) Lystfyr-værkeri, et. Fyrværk, som tilberedes og afbrændes blot til Fornøielse (i Modsætn. til det alvorlige, som indrettes til Krigs-brug og anvendes i Krigen.) Lystfølelse, en. behagelig Fornemmelse; Følelse, som vækker Lyst. "Det Behagelige, det, som opvækker Lystfølelse, er ikke altid godt." P. E. Müller. "Den Lystfølelse, som maa være Virkningen af ethvert sandt Konst-værk." M. Lystgaard, en. Gaard paa Landet, hvor man opholder sig til sin For-nøielse om Sommeren (forskiell. fra Avls-gaard, Herregaard, zc.) Lystgang, en. 1. Gang i en Have, besat m. Træer eller Hækker ved Siderne; Trægang, Allee. (V.S.O.) 2. d. s. s. Lystvandring. Lyst-have, en. En Have, som er anlagt blot eller fornemmelig til Forlystelse. (i Mod-sætn. til Kiøkkenhave, Urtehave, Frugt-have, zc.) Lysthuus, et. Et Huus, byg-get i en Have, til Ly mod Sol og mod Veiret, ell. for der af og til at opholde sig. Lystild, en. Glædesild, Fyrværkeri. (Ja-cobi.) Lystjagt, en. 1. en Jagt, som foretages til Forlystelse. 2. et Lystfartøi. Lystkamp, en. Strid, Fegtning, der fore-tages allene til Forlystelse for de Fegtende ell. for Tilskuerne. Lystleir, en. Leir af Krigsfolk, der ere samlede til Vaaben-øvelse (Øvelsesleir) ell. til Fyrstens Forly-stelse. Lystlund, en. Lund, anlagt i eller ved en Have til Forlystelse. (Rahbek. J. Smidth. Danske Haver 33.) Lystmad, en. Mad, som bestaaer blot i Lækkerier (P. Claussen) eller som et mere til Skue, end til Mættelse; Skueretter. (Moth.) Lystplads, en. P. bestemt ell. indrettet t. Forlystelser. (V. S. O.) Lystqvarteer, et. Blomsterqvarteer, Blomsterplads i en Have. Lystreise, en. R. som man fore-tager blot for at forlyste sig. Lystskov, en. En større Lystlund. "Jeg nødig vil i Lystskov møde en Grav." J. Smidth. Lystslot, et. Slot, hvor Fyrsten kun op-holder sig en kort Tid til Forlystelse, især om Sommeren. Lystspil, et. 1. egentlig: et forlystende Spil. 2. et Skuespil af for-lystende Indhold; en Komedie; i Mod-sætning til Sørgespil (og Syngespil.) Lyststed, et. et Landsted, Huus uden for Staden, hvor man opholder sig om Som-meren til sin Fornøielse. Lystsyn, et. Et Syn, som fornøier, bringer Lyst; et forlystende Syn. T. Stockfleth. Forsøg i de skiønne Videnskaber. XII. 34. Lystvan-dring, en. Gang, Vandring i fri Luft, som man gjør til sin Fornøielse; Spadsering. (v. n. at lystvandre er brugt af Rahbek.) Lystvare, en. pl. Lystvarer. Ting, der blot tiene til Lyst ell. Fornøielse, betrag-tede som Handelsvarer; (modsat Nødven-dighedsvarer. Rahbek. D. Tilsk. III. 92.) Lystvei, en. Vei, som man gaaer ell. fær-des p. til sin Fornøielse. Lystværk, et. en Gierning, som man driver m. Lyst, ell. foretager til sin Fornøielse. (Falster.) Lystøvelse, en. Ø. som kun skeer for Lyst, hvor det ikke gaaer ud paa Alvor. (J. S. Sehested.) = b) til Bemærkelsen No. 2 hører: lysthavende, adj. v. som har Lyst

et; især til at kiøbe det. Huset, som
lges, forevises de Lysthavende. Der
dt sig saa Lysthavende ved denne
n. Lysthaver, en. den, som har
, Lyst t. noget. "En nymodens Vise,
an faaer at lade Lysthavere qvæde."
n. Lysthaveri, et. Tilbøielighed
Syssel, Konst eller Virksomhed, der
forenet m. videnskabelig Indsigt ell.
ærdighed. (N. Ord. Jf. Liebhaberi.
"Naturvidenskaben var f. ham mere
lthaveri, end et Studium." Rahbek.
ll. I. 263.)

:e, v. a. og n. 1. [A. S. lystan, *cupere.*]
. have Lyst til, attraae, ønske at faae.
er at bede det Hvermand lyster, og
at faae det." Ordspr. "De Lande, de
ia, besatte de, saavidt de kunde og ly-
D. Guldb. — "Den, som lystede at
fraliggende Folks Sæder." Wandal.
id Hiertet lyster. "Han sadler dristig
op, saa tidt hans Hierte lyster."
Lyster De mere af denne Ret?
De Thee ell. Kaffe? (kun i denne
aade br. det i d. T.) b) neutr. og
. behage, finde Behag i. "Andre
efter den samme Lykke og Ære."
. B. Hist. I. 60. "Dog var der saa
vi kunde lyste efter at vide." sam-
I. 1. S. 233. (Usædvanl. med denne
og overhovedet er den upersonl. Form
st.) Lyster (det) Dem at gaae i Ha-
Det lyster mig ikke. "Ei lyster mig
ig at see, naar Fortvivlelsen kalker
nd." Øhlenschl. Det er ligesom (ef-
) det lyster ham. At lyste efter, ad
(Moth.) c) lystes, v. n. pass. 1.
I. faae Lyst, Attraa til. "At han ei
skal, igien at komme der." Wording.
e Lyst, Behag i noget. (med præp.
At lystes v. Livet, v. at reise. Han
ikke v. hendes Selskab. Sieldnere:
es efter noget. "Han lystes efter
m." Thaarup. (D. Tilsk. I. S. 75.)
elig, adj. glædelig, fornøielig. "En-
rbunden Ting er lystelig at see til."
Labyr. I. 269.)

n, adj. pl. lystne. som har stærk
gierlighed efter noget. Lysten efter
Ære. Hun blev lysten (ell. i Lyste)
igt (om frugtsommelige Qvindfolk.)
naa være lysten efter Kiød, som
Skoven og bider Snegle." (P.
rdspr.) — Lystenhed, en. ud. pl.
nheden at være lysten; Begierlighed.
mmeliges Lystenheder." Hoiwitz.
:, en. pl. -e. [Isl. Lióstr.] en
m. en Fork ell. et grenet og med
rsynet Jern i Enden, som bruges
nge Aal; Aalegierd.
, adj. 1. indtaget af behagelige
elser, og derved udvortes glad,
it. object. som giør munter,

medfører Lystighed. Han har et lystigt [illegible]
Han er altid lystig i Selskab, og [illegible]
naar han er ene. Et lystigt Selskab, [illegible]
lystig Dag, Reise. "Munter og lystig [illegible]
er bleven den sorgfulde Klang." J. L. [illegible]
berg. Lystig Skiemt. At giøre sig lystig
over een o: drive Spot med. 2. [illegible]
indtagende, behagelig f. Diet. Et lystigt
Landskab, en lystig Egn. (foræld.) =
Lystighed, en. 1. Beskaffenheden at være
lystig; Munterhed. "Lystighed er [illegible]
dreven Munterhed." Sporon. 2. Lystigt
Lag, Fornøielse i Samqvem. At være i
Lystighed. (dagl. Tale.) Jvf. Fornøielse.
"Den fornemme Verden er sielden munter.
endnu sieldnere lystig. Ved Hoffet giver
aldrig Lystigheder; men kun Fornøielser."
Müller.

Lystre, v. n. 1. har. [af lyde.] følge
en andens Villie, adlyde. (bruges mest om
Dyr, om livløse Ting, ell. hos Mennesker
om en ubetinget, fuldkommen og hurtig
Lydighed.) "At lystre er at lyde strax, og
ligesom umiddelbart; det siges derfor helst
om fornuftløse Gienstande." Müller. Hes-
sten vil ikke lystre Tømmen. Hunden ly-
strer sin Herre. Skibet lystrer ikke Roret.
Drengen vil ikke mere lystre sin Fader.
"Den ene har ikke nødig at lystre den an-
dens Befaling." Etlschow. "Een — der
altsaa er forpligtet t. at lystre hver af hans
Luner." Rahbek. = Deraf: Lystren, en.
ud. pl.

Lytte, v. n. 1. har. [Isl. *hlyda á, hlu-
sta* till, høre paa. A. S. hlystan. Jvf.
v. n. lyde.] høre nøie efter, giøre sig Flid
for at høre. At lytte til eens Tale; lytte
til, ell. efter en Lyd. "De raabe t. Bierden
og lytte paa Svar." F. Guldb. At lytte
efter hvad der tales. At staae og lytte ved
Døren. (jvf. lure.) = Lytten, en. ud. pl.
Gierningen, at lytte.

Lyve, v. n. løi, har løiet. [Isl. liuga.
N. S. lögen.] sige, foregive, bevidst
med Forsæt det som er Løgn, som ei er
sandt. "Den lyver tidt, som meget vil
tale." Ordspr. (Da lyve ved Talebrugen
er blevet et haardere Udtryk, end: at
sige Usandhed, bruges det første oftest
om den, der siger grove Usandheder, eller
ved sin Løgn skader andre.) At lyve for
een o: sige ham Usandhed. At lyve paa
een o: paasige ham, beskylde ham for det,
som er usandt. "Aviserne have gammel
Hævd p. at lyve baade for og paa Publi-
cum." Rahb. At lyve i sin egen Pung, ud-
give sig for rigere, end man er, mest til
sin egen Skade. 2. act. At lyve een død,
foregive falskeligen, at han er død. At lyve
een sin Ære fra. At lyve sig fri (sige sig
fri v. Løgn.) "Aldrig har jeg forført ell.
løiet mig fra et Løfte." Rahbek. (D. T. I.
290.) At lyve een noget paa, opdigte og

n ham til hans Skade. = Lyven, en. d. pl. det, at lyve. — Lyvekraft, en. vne til at kunne lyve. "At i en Hast den ele Lyvekraft dem pludseligt forlod." agg. (U. Arb. I. 78.) Lyvestævne, et. ulft Stævne. At sætte een L. ɔ: sætte een tævne til at møde, og selv blive borte. Lyvesyge, en. Drift t. at lyve eller: "Lyst l at fortælle usandfærdige og ofte utrolige ventyr, for det meste om sig selv." Rahb. Lyvetale, en. usandfærdig Tale, Løgn. Forstum; du Frister, med din Lyvelæbe." Grundtv. (Qvædl. S. 343. "Fører an en Lyvetunge." sammest. S. 407.) = Løgn, en. pl.-e. [Isl. Lygi, Lygd.] . i vidtløftig Betydn. det, som er modsat Sandhed. (Falskhed, Vildfarelse, Hykleri, Forstillelse: i hvilke Bemærkelser det forekommer i vore Bibelovers.) 2. i sædvanl. Bemærk. en forsætlig fremført Usandhed i Ord og Tale. (Ordet har ved Talebrug faaet et haardt og krænkende Bibegreb, og bruges derfor kun i lav Tale, om grov, fornærmelig Usandhed, og som et ærekrænkende Udtryk. Hos Almuen har Ordet derimod en langt mildere Betydning, og br. næsten om enhver Usandhed.) "Det oprindelige Begreb af Løgn er uden Tvivl det af en Tale, hvori Sandheden fordølges; det tilkiendegiver en Modsigelse mellem den Talendes Ord og hans Mening. — Siden blev Løgn en vis Art af Usandhed, nemlig den pligtstridige." Müller. At gribe een i en Løgn, overbevise ham paa Stedet om Usandheden. — løgnagtig, adj. 1. opdigtet, usand, falsk. Løgnagtige Beskyldninger. Et løgnagtigt Rygte. 2. hengiven til at lyve. Et løgnagtigt Menneske. (I lav Tale: en Løgnehals.) Løgnagtighed, en. 1. Usandhed. 2. Hengivenhed til Løgn. — Løgner, en. pl.-e. (Isl. Lygari.) den som lyver; især den, som jævnligen siger Usandhed, som er hengiven til at lyve. Man troer en L. kun eengang. Om et Fruentimmer: Løgnerske.

Læ, et. [Isl. Hlie. N. S. Lee. H. Ly.] har samme Bemærk. som Ly; men br. helst uden Art. og m. præp. i. At ligge i Læ, krybe i Læ for Regnen. (Derimod siges oftere: At søge Ly, finde Ly.) "Og finder yndigt Læ p. grønne Bænk v. skyggefulde Træ." Pram. 2. til Søes bemærker Læ og i Læ den Side, som er modsat Luvart, ell. den Side, hvorfra Vinden ikke blæser. Skibet er i Læ ɔ: under Vinden. Roer i Læ! — I Sammensætninger om Skibets Dele paa Læsiden. f. Ex. Læbord, Læbov, Læseil, m. fl. (Et Skib siges at være i Læ af Landet, naar det m. Fralandsvind er saa nær under Landet, at Stormens Virkning taber sig.)

Læbe, en. pl. -r. [A. S. Lippe. Sv. Läpp. Lat. Labrum, Labia; men Isl. Vör.] de fremstaaende, bevægelige Dele af Ansigtet, som danne en Rand om Mundens Aabning. Overlæbe, Underlæbe. — figurl. Munden, som Talens Redskab. "Bedre end veiet Guld er Raad fra Oldingens Læber." Herz. Saasnart jeg aabnede Læberne (begyndte at tale.) Der er ikke Svig p. hendes Læber (hun er fuldkommen oprigtig.) At have søde Ord p. Læberne og Falskhed i Hiertet. Det ligger mig p. Læberne (om noget man vil til at sige.) = læbedannet, adj. som har Skikkelse af Læber. læbeløs, adj. uden Læber. Læbekraft, en. Kræftskade i Læberne. Læbesødhed, en. figurl. om overdreven Høflighed i Talen. (Sødtalenhed.) "En vis Læbesødhed, hvori den ene Compliment efter den anden dryppede fra hans Tunge." Bagg. (Labyr. I. 182.)

Læder, et. ud. pl. [Isl. Ledr. A. S. Lehr.] garvet ell. beredet Skind (især om det tykkere Slags, som Saalelæder, ell. det, som er garvet m. Bark; da det hvidgarvede sædvanl. kaldes Skind.) At berede L. Vel garvet Læder. Hestelæder (men Kalveskind. For Orelæder bruges sædvanl. Hud eller Saalelæder.) = Deraf: læderagtig, adj. som ligner Læder. Læderarbeide, et. noget, som er giort af L. Lædergarvning, Læderhandske, Lædermynt (Nødmynt af Læder), Læderrem, Læderslange (hvorigiennem Vand ledes), Læderstol (Stol, betrukken med Læder, eller Agestol af Læder), Ludersæk (Pose eller Sæk, syet af Læder. "Laas for Lædersæk, det leer Tælleknив af." P. Lolle), Læderstaske, Lædertouger (een som tilbereder garvet Læder), Lædertøi, og fl. Sammens.

Lædike, en. s. Ledikke.

Lædske eller læske, (leske. Moth.) v. a. 1. [T. löschen. Sv. läska.] slukke, stille Tørsten. Vand lædsker (eller lædsker Tørsten) bedre end Viin. Giv mig en Drik Vand, at lædske mig paa. Deraf uegentl. forfriske, vederqvæge (ogsaa om styrkende Drikke.) En lædskende Drik for en Syg. 2. At lædske Kalk ɔ: mætte den brændte Meelkalk m. Vand. Lædsket, ulædsket Kalk. 3. At lædske Kul, hos Smede: stænke Vand p. dem f. at dæmpe deres Brand. = Lædskedrik, en. lædskende Drik; Qvægedrik. "For ham skal altid kølig Lædskedrikken staae." Øhlenschl. Lædskekar, et. K. til at lædske Kalk i. Lædskekost, en. Lædsketrug, et. Redskaber, som Smede bruge til at lædske Steenkul. — Lædskelse, en. 1. Tørstens Slukning; Vederqvægelse. 2. noget, som lædsker og vederqvæger. (I ældre Skrifter forekommer n. s. Lædske. "Lædske var altid dem tilrede." D. Lyndsay v. J. Madsen. 1591. F. 18.) — Lædskning, en. (br. mest om Gierningen, at lædske Kalk.)

Læggetid, en. Hønsenes: den Tid p. Aaret, hvori de lægge Æg. = **Læggen**, en. og **Lægning**, en. (kort æ.) Gierningen at lægge. (Begge høres ikke meget, undtagen i Sammensætn. Brolægning, Henlægning, ꝛc.) Kartoflers Lægning. "Til Lægning bør de sundeste og kraftigste Kartofler vælges." Thaers Landoec. Jordens Lægning ɔ: dens første Pløining.

Lægne, en. pl. -r. En Indretning af Jern, der sættes i Midten af et Tøir ell. lignende Reb, f. at hindre det fra at snoe sig og komme i Urede ved Dyrets Bevægelser. (I Jylland: Lægild.)

Lægte, en. pl. -r. [A. S. Lætta. T. Latte. Ital. Latta. Sv. Läckte.] en lang og tynd Stage ell. Raft af unge Fyrretræer, som især bruges t. at slaae p. Sparreværket f. at bære Tagstenene. = **Lægtehammer**, en. et eget Slags Hammer til at slaae Lægter fast med. (V. S. O.) **Lægteskov**, en. En Stageskov af Naaletræer. **Lægtesøm**, et. lange og tynde Søm, som bruges til at fæste Lægterne til Sparreværket. **Lægtetræ**, et. Et ungt Træ, hvoraf en L. dannes. **Lægteværk**, et. det, som er slaaet sammen af Lægter, omhegnet med Lægter. L. paa en Muur til Viinranker. L. omkring en Have. = **lægte**, v. a. At lægte et Huus, et Tag, slaae Lægter paa Sparreværket. (V. S. O.)

Læk, adj. [Isl. lekr. A. S. hlæc.] som ei kan holde Vædske inde, ell. hindre den fra at trænge ind; utæt. Karret er lækt. At seile m. lækt Skib. (i V. S. O. læk Skib.) = **Læk**, en. [Isl. Leki.] Revne, Sprække, Aabning p. Skibe og Kar. Skibet fik en Læk v. at støde paa. (Deraf ogsaa: **Lækkads**, en. Holl. Lekkagie, som i Søsproget bemærker deels d. s. s. Læk; deels Tab p. Ladning eller Skibsforraad ved Karrenes Utæthed, m. m.) = **lække**, v. n. 1. (har.) [T. lecken; og Leck, en Sprække, Ridse. Isl. leka.] 1. have Læk, saaledes at Vædsken rinder ud. Karret, Tønden lækker. Ligeledes om Skibe. "Naar alting brister, alting brækker, naar Masten raver, Skroget lækker." Bagg. (Poet. Ep. 198.) 2. dryppe ud ved Utæthed. Det meste af Vinen er lækket af Fadet. (Efter det Tydske men sieldent. Moth anfører det ogsaa i act. Bemærk. at klare, sie en Vædske, giennem Trækpapir ell. en Lækkepose, Filtreerpose.) = **Lækning**, en. Utæthed; Formindskning, som skeer ved at lække. — **Lækkeviin**, en. V. som lækker af et Fad. **Lækkeværk**, et. s. Drypværk.

Lækat, en. pl. -te. Et Navn, som ogsaa gives Hermelinen. Mustela erminea.

Lækker, adj. pl. lækkre. [T. lecker; efter Adelungs Mening af lecken, lambere.] 1. velsmagende, af en fiin, Ganen kildrende Smag. "Med hver lækker Ret besat, som lærde Kok kan udtænke." Tode. 2. som sætter megen Priis paa lækker Mad, og drager den [illegible] gere; kræsen. = **Lækkerbidsken**, en. (tydsk.) et lækkert Stykke Mad. **Lækkermund**, en. den, som er meget for lækker Mad; en Kræsentand. **lækkersulten**, adj. [illegible] ikke har egentlig Sult, men kun Lækkersult, ell. Lyst t. Lækkerier. **Lækkersyge**, en. En høi Grad af Lækkerhed ell. Lyst [illegible] Lækkerier. "Den usunde og væmmelige S[illegible]kenhed og Lækkersyge." Rahb. (D. Til[sk.] XI. 320.) **Lækkertand**, en. d. s. s. Lækkermund. (Moth.) = **Lækkerhed**, en. [illegible] Beskaffenheden ved Mad, at være lække[r], velsmagende. 2. Lyst til lækker Mad, Kræsenhed. 3. **Lækkerhed**, en. pl. -er. br. ogsaa, skiøndt sielden f. **Lækkeri**. "Bær ikke lystig v. megen Lækkerhed." Sir. 18, 36. — **Lækkeri**, et. pl. -er. lækker Spise, Kræs, Slikkeri. — **lækkre**, v. n. 1. fra[t]e, pleie med lækker Spise. (sieldent.) "Den Scorpion, som lækkrer f. sin Tunge." Arreboe. 248.

Læmme, v. n. 1. (har.) [af **Lam**.] føde Lam. — **Læmmetid**, en. den Tid, hvor et Faar føder, ell. skal føde; it. Tid paa Aaret, hvori Faarene sædvanligen læmme.

Læmpe, læmpelig, s. **Lempe**.

Læn, et. s. **Lehn**.

Lænd, en. s. **Lend**.

Lændse, en. pl. **Lændser**. kaldes i Norge en Bom ell. Sammenkiædning af Stokke, der lægges tværs over Elvene, f. at standse og samle det flydende Tømmer; ogsaa: Tømmerhængsel.

Læne, v. a. og rec. 1. [T. lehnen. Sv. läna.] lade Legemet ell. en Deel af samme hvile imod noget: helde, støtte sig til f. at hvile. (Moth.) At læne Ryggen, at læne sig mod et Plankeværk. At læne (støtte, hvile) sin Arm p. noget. "Dybt han stirred ned i Støvet, lænende sig p. sin Stav." Bagg. — **Læne**, et. det man læner sig til ell. paa. (V. S. O.) s. Armstød, Rygstød. = **Lænebænk**, en. Bænk med Ryglæne, ell. indrettet til at lægge sig paa; Hvilebænk. (usædvanl.) "Paa Lænebænk i Ro bag Ovnen sig at bage." Bording. II. 354. **Lænestol**, en. En magelig Stol m. Læne eller Armstød.

Længde, en. s. under **lang**.

Længe, en. pl. -r. [af **lang**.] den Strækning af en Gaards Bygninger, der ligge i een Linie; en Fløi; it. en Rad Huse (f. Ex. Hoppens Længe: en Gades Navn.) Denne Gaard bestaaer af tre, fire Længer. (Udtalen fordrer tydeligen denne, fra Ordet Længde forskiellige Skrivemaade.)

Længe, adv. længere, længst. [Isl. lengi.] 1. om den varende Tid: i lang Tid, i et langt Tidsrum, langvarigen. (jvf. adj. lang, 3, og adv. langt, 2.) Saa

ænge jeg lever. Det har varet længe nok. Det vil vare længe endnu. Vi ikke f. længe. Langt om længe, endelig engang., omsider, efter lang Tøven. For længe siden, for lang Tid siden; olim, jam dudum. Ved en Germanisme bruge Nogle i nyere Tid længst i St. for: for længe siden. "Kan det be længst hendøde Aander vække?" S. Blicher.) — Saa længe som han ikke kommer (tam diu). Saa længe til vi høre Udfaldet. 2. om Rummet bruges det ei i posit. men derimod i compar. og superl. som adv. langt mangler. Længere borte, længst borte. Dette Rygte kom længere (videre, fjernere), end man havde tænkt.

Længe, v. a. 1. giøre længere. s. forlænge. — længes, n. pass. blive længere. Dagen begynder at længes. "Dit Liv det længes paa Jorden her." Hr. Michael.

Længes, v. n. pass. imperf. længtes. (partic. har længtes.) [Isl. lengiaz.] føle en med Savn blandet Attraa efter noget fraværende, eller noget som skal skee. At længes efter sit Fædreland. (Nu ikke gierne m. præp. til. "Du længtes saare til din Faders Huus." 1 Moseb. 31. 30.) "Jeg har længtes meget efter ham." Moth. ("Jeg haver hierteligen længtest efter." Luc. 22. 15. Men i Bib. 1550. "Mig haver hiertelig forlænget," jvf. Rom. 15. 23. "Hvor jeg har længtes efter dig!" Thaarup. (Saml. Digte. 18.) "Har ingen Dre længtes efter at spalte Ledet i hans Nakkebeen?" Øhlenschlæger. (Poet. Skr. II. 294.) At længes hiem. "Naar vi saa kunne længes derfra, hen i den tause Ro." Mynster. At længes efter sin Kiæreste. Jeg længes efter at høre Sagens Udfald. — "Han vil maaskee længes tilbage til de Aar, da Andre bevogtede hans Fied." Mynster. (Bemærkelsen: at kiedes ved, f. Ex. at længes ved Tiden, er forældet; men fortiente at bevares.)

Længsel, en. pl. Længsler. [af lang og længes.] Savnets Attraa; et v. Savn opvaaet Ønske og dermed forenet varende Attraa; den Tilstand, at længes. At have, føle L. efter noget. "Ellers vilde Gud ikke have agt i Mennesket den dybe og uudslettelige L. efter det Tilkommende." Mynster. "Hvorledes den baade vedligeholder og stiller den Længsel i vort Bryst, som sikkert ikke skal udryddes." Samme. Synet af denne Egn akte min L. At vente m. Længsel paa noget. "Aldrig er din Længsel stillet, den er evig, som dit Savn." J. L. Heiberg. = længselfuld, adj. som har stor L., er forenet m. en høi Grad af L. Et længselfuldt Ønske. "Begge Parter syntes længselfulde efter denne vigtige Dag." Wandal. — Længselsfrig, Længselssuk, Længselsaare, o. fl. hos Digtere forekommende Sammensætninger.

Læning, en. s. Lonning.

Lænke, en. pl. -r. [Isl. Hleckr. Sv. Länk, en Ring, et enkelt Led i en Kiæde. E. Link.] en Række af sammenhængende, i hinanden hængte ell. føiede Ring: ell. Led, særdeles af Metal. "Naar eet Led er af Lænken, er den ei længer heel." Ordspr. Ofte i pl. i samme Betydn. (Jvf. Kiæde, der som oftest bruges i de uegentlige Betydninger. Heller ikke bruges Lænke om andre, end Metal-Kiæder. 2. ofte figurl. for Fangenskab, Fængsel; eller Trældom, Undertrykkelse, Afhængighed. "Ligesom den hist har dømt sig til haanlige Lænker, og her forsvarer sin Frihed." Guldberg. (V. Hist. I. 1053.) "Uafhængig, meer v. at flye Lænker, end ved at bryde dem." Rahb. (Fort. I. 263.) "Mangen Yngling knyttede her et Baand, som for det hele øvrige Liv blev ham en Lænke." Rahbek. = lænkebinde, v. a. 3. binde, fængsle i Lænker. En lænkebunden Træl. "Lænkebunden til Ufriheds Fornedrelse." Engelst. "Ved fremmed Kunst han ligger lænkebundet." Ingem. (Digte. 1817. 333.) "Og villig lod enhver sig lænkebinde." Rahb. "Og lænkebindes i mange Favnes Dyb til faste Bund." Foersom. (Digte. II. 104.) "En sygelig Medlidenhed min Aand ei lænkebinder." Øhlenschl. — lænkefri, adj. uden Lænke, som ei bærer L. Lænkegarn, et. Garn, som har været renset af Væveren. Lænkehund, en. Gaardshund, som staaer i Lænke; Bindehund. Lænkeknap, en. to v. en liden Lænke forenede Knapper, f. Ex. til at sammenhæfte en Hals- eller Haandlinning. Lænkekugle, en. to v. en Lænke forenede Kugler, som man tilforn skød af Kanoner. Lænkeled, et. Led, Ring i en Lænke. Lænkelod, et. et tilforn brugeligt Værge, bestaaende af en Kugle, hængende ved et Haandfang. (Colding. Moth.) lænkeløs, adj. d. s. s. lænkefri. (Baggesen.) lænkeløst, adj. v. løst af Lænken, befriet f. Lænken. (Bagg. U. Arb. I. 113.) lænketrykket, adj. v. besværet af Lænker; og figurl. trykket af Trældom. "Lænketrykkede Slaver." Baggesen. (Labyr. II. 62.) lænketung, adj. tung, som en Lænke. "Man bød et afsynet Baand, at binde lænketungt en svag, uvillig Haand." M. S. Buchholm.

Lænke, v. a. 1. [E. to link. Sv. länka.] lægge i Lænke, hefte, forbinde med Lænker. At lænke en Forbryder. At lænke to Slaver sammen. At lænke Tømmerstokke. — figurl. At være lænket til et Sted, til sine Forretninger (ei kunne vige derfra.) 2. At lænke af, giøre Lænken løs. At lænke op, lænke ned, hefte en Lænke op, og slippe den ned igien (Moth.) 3. i Lolland br. dette Ord alm. for: at strikke, binde. En lænket Trøie. (Deraf: Lænkepind, en. Strikkepind. Lænke-

trøie, en. En strikket Trøie.) — **Lænkning**, en. Gierningen at lænke.

Lænse, v. a. s. lense.

Lænte, v. n. 1. (har.) [formodentlig af lang. Moth har lente og længte; det skrives hyppigen lente; men høres nu kun sielden.] tøve, bie, blive ude. Han lænter vel længe i Dag. "Og lænter savnet Sol i sin Tilbagegang." H. Bull. "Blev Bytter mere rigt, ei harmfuld Grande lænter." E. Colbiørnsen. "Han hævner sig, hvor længe han end lænter." Storm. Det lænter (gaaer seent) med Arbeidet. (Deraf; **Læntepsalme**, som tilforn kaldtes en Ps. man sang, imedens man i Kirken ventede p. Brudefolk o. a.)

Læp, en. (egentl. Lap, en liden Lap.) et Stykke hængende Kiød. s. Doglæp, Ørelæp.

Lærd, adj. n. lærdt bruges ikke gierne. [Isl. lærdr.] 1. som har grundig og omfattende Indsigt i en ell. flere Videnskaber, forfaren i boglige Konster. (s. boglærd.) **Lærd** kaldes den, som ikke blot har læst meget (belæst), men ogsaa har grandsket og giennemtænkt (studeret) de erhvervede Kundskaber, og bragt dem i videnskabeligt Sammenhæng. En lærd Sproggrandsker, Historiker, Mathematiker. Han er lærd i sin Videnskab. "Eet er at være lærd, et andet viis og klog." Holberg. (P. Paars.) "Den er lærd, som har omfattende videnskabelige Kundskaber. Først naar Videnskabsmanden har havt Lellighed til at tilfredsstille sin Videlyst, vorder han lærd." Müller. 2. som hører t. Lærdom. **Lærde** Arbeider. En lærd Skole. Et lærd Selskab (Selskab af Lærde.) 3. En **Lærd** ɔ: en lærd Mand, studeret Mand. **Lærd** og Læg.

Lærdom, en. [Isl. Lærdómr.] 1. ud. pl. grundig og omfattende Indsigt i en ell. flere Videnskaber. Theologisk, juridisk **L.** Ringeagt for **Lærdom** røber Mangel paa Oplysning. "Et Forraad af Kundskaber kaldes **Lærdom** med Hensyn til dets Omfang, Videnskab m. Hensyn t. dets Grundighed." Müller. "Folket forundrede sig saare over hans **Lærdom**." Matth. 7. 28. 2. ud. pl. Underviisning (d. Tale.) s. Børnelærdom. "De Ældste — skal man holde dobbelt Ære værd; meest dem, som arbeide i Tale og **Lærdom**." 1 Tim. 5. 17. 3. pl. **Lærdomme**. Lære, Læresætning, antagen Mening. "Hvad er denne for en ny **Lærdom**?" Marc. 1. 27. Religions-**Lærdomme**. Falske **Lærdomme**. 4. Advarsel, Erindring, Forskrift at efterfølge. "Naar de Ting bruges efter Menneskenes Bud og **Lærdom**." Col. 2. 22. Han slog de **Lærdomme**, jeg havde givet ham, hen i Veir og Vind. = **Lærdomsfag**, et. Et vist Fag, hvori lærd Indsigt erhverves, Videnskabsfag (Disciplin.) **Lærdomshistorie**, en. H. om Videnskabernes Dyrkning, Skiebne og Fremgang; Literaturhistorie. (V. S. O.) **Lærdomsmand**, en. den, som besidder Lærdom, som er lærd; en Videnskabsmand. "Mange **Lærdomsmænd** i Landet tænke som du." Malling. (Tale over Gram.) **Lærdomsven**, en. den, som ynder Lærdom og Videnskab. **Lærdomsværk**, et. En Skrift, skriftligt Værk, som røber Lærdom hos Forfatteren.

Lære, v. a. 2. [Isl. læra.] 1. bibringe Andre det man selv veed og forstaaer, undervise, lære fra sig. (A. S. læran.) At lære een at skrive; lære een Tydsk, Mathematik. Det har jeg selv lært mig. (I d. Tale br. det med Bibegreb af en Trudsel. Jeg skal lære dig at være høflig.) 2. modtage Underviisning, komme til Indsigt v. egen Grandskning og Erfaring ell. ved Andres Veiledning. (A. S. leornan.) Lær selv, før du vil lære Andre. At lære noget af een (blive underviist af ham.) At lære een noget af ɔ: komme efter en Konst, Færdighed, som en Anden besidder, ved at see ham udøve den. Den Konst har jeg lært ham af. Man kan lære, saalænge man lever. "Man maa lære at krybe før man lærer at gaae." Ordspr. Hun lærer at dandse. At glemme det, man har lært. At lære om hvad man eengang har lært. "Han ei gad spilde Tiden med ny at lære om igien." Bagg. At lære udenad (fæste i Hukommelsen.) Ogsaa blot: At lære sin Præken. (De afledede Ord findes under n. s. Lære.)

Lære, en. bruges i samme Betydn. som **Lærdom**, 2, 3 og 4; nemlig: a) Underviisning. At danne den Unge ved **Lære** og Exempel. i Særd. Underviisning, Veiledning i en Konst, et Haandværk. At sætte en Dreng i **L.** hos en Snedker. At løbe af **Læren**. Han har været tre Aar i **Lære**. b) Læresætning, Lærebegreb. **Læren** om Guds Forsyn. En skadelig **L.** Religionslære, Sproglære, Naturlære, Retslære. c) Advarsel, Erindring. Han gav mig den **Lære**. = Sammensætninger af Verb. og Substantivet Lære: **Læreaar**, et. pl. d. s. Aar, hvori een er i Lære, modtager Underviisning og Dannelse. Han har staaet sine **L.** (ɔ: han har udtient som Læredreng.) **Læreanstalt**, en. Stiftelse, Indretning, hvor der meddeles Underviisning i et ell. flere bestemte Lærefag. **Lærebegreb**, et. Indbegreb af en Læres, en Videnskabs Sætninger; Lærebygning; videnskabeligt System. (Sneed.) **Lærebog**, en. Bog, som indeholder en kort systematisk Anviisning til en Videnskab. En **L.** i Mathematiken. At læse (holde Forelæsninger) over en Lærebog. **Lærebrev**, et. Skriftligt Vidnesbyrd, som gives een, der har staaet sine

lærcaar. "Hvo der for Dreng har tient og aaet sit Lærebrev." Holberg. (P. Paars.) Lærebygning, en. d. s. s. Lærebegreb. 'Nogle eftersøge enkelte Sandheder; andre amle dem til Lærebygninger." Malling. Læredigt, et. Digt, hvis Formaal især jaaer ud p. at lære og undervise. Læredigter, en. den, som skriver Læredigte. Rahb.) Læredreng, en. D. som staaer Lære hos en Haandværksmester. "En Læredreng og Svend de ere to ulige." Holb. P. Paars.) Læreembede, et. E. hvis Bestemmelse er at lære og give Underviisning; særd. geistligt eller præsteligt E. Lærefader, en. geistlig Lærer; Kirkefader. Lærefag, et. Et vist Slags Kundskaber, hvori der underviises. Lærefrihed, en. Tilladelse, Frihed til offentlig at lære efter Overbeviisning og Grundsætninger. Lægegaver, pl. Duelighed, Gaver til at undervise. Læregienstand, en. En vis Ting, hvori der underviises. Læreklud, en. K. hvorpaa man lærer at sye. figurl. noget, som man øver sig paa, inden man har opnaaet Færdighed. "En Læreklud, hvorpaa eg mig har villet øve." Holt. Lærelyst, en. Lyst til at lære. lærelysten, adj. begierlig efter at lære. Læremaade, en. En vis Maade (Methode), hvorpaa en Lære foredrages. Læremester, en. den, som lærer, underviser andre. (Om et Fruentimmer: Læremesterinde; ogsaa: Læremoder.) vf. Lærer. lærenem, adj. nem, hastig t. at lære. (modsat: tungnem.) Deraf: Lærenemhed, en. (Rahb.) Lærepenge, pl. egentl. det, som betales f. Underviisning; men br. mest figurl. om den Skade, en lider naar han prøver p. det, han ei forstaaer. At give Lærepenge. Læreprøve, en. P. som en Lærling aflægger p. in Fremgang; Skoleprøve. (Sorterup.) Læreregel, en. Forskrift, der indeholder en vis Lærdom. lærerig, adj. som er rig p. gavnlig Lærdom, som kan tiene ell. virke til Kundskabs, Erfarings Udvidelse. (Lærerighed, en. V. S. O.) lærerigtig, adj. overeensstemmende med den rette Lære. V. S. O.) Lære sal, en. Sal, hvor offentlige Forelæsninger holdes. Lærestand, en. de Geistliges og Lærdes Stand. Moth.) "Christendommen, naar den skal være Folkereligion, medfører Lærestand." T. Rothe. Lærestol, en. 1. Talestol, hvorfra Forelæsninger holdes, Catheder. 2. uegentl. Læreembede v. en Skole, især Høiskole. Lærestykke, et. noget, som foresættes Lærlinger, at lære; en Lectie. Læresætning, en. S. der indeholder en vis Lære; theoretisk Sætning. Læretid, en. den Tid, hvori een er i Lære, eller som udfordres til at lære noget. Læretime, en. T. hvori en Lærer underviser. = Lærer, en. pl. -e. d. s. s. Læremester. Dog br. Lærer nu langt hyppigere, og altid hvor Talen er om den, som underviser flere, ell. offentligt. At ansættes som Lærer v. en Skole. Lærerne v. denne Stiftelse ere godt lønnede. Han glemte aldrig sin Ungdomslærer. (Derimod siges: Naturen havde været hans eneste Læremester.) Jvf. Folkelærer, Huuslærer, Skolelærer, og flere. — Om et Fruentimmer: Lærerinde, en. = Lærling, en. pl. -er. den, som modtager Underviisning, som er i Lære. = lærvillig, adj. (ikke: lærevillig.) som er villig, har Lyst til at modtage Underviisning. Lærvillige Børn. "Lærvilligt lyder Dyret istur hans Røst." Foersom. Deraf: Lærvillighed, en. ud. pl.

Lærke, en. pl. -r. [A. S. Laferce. N. S. og Holl. Lewerk. E. Lark.] en almindelig Sangfugl (Alauda), hvoraf adskillige Arter ere indenlandske, og den mest udbredte af disse Sanglærken. (A. arvensis.) Deraf: Lærkebuur, Lærkefangst, Lærkegarn (hvori Lærker fanges), Lærkehøg (et Slags smaa Høge. Falco subbuteo), Lærkespid (hvorpaa Lærker steges), Lærketræk, et. (at Lærker i Mængde drage fra een Egn til en anden), Lærketørv (en liden Græstørv, som lægges i Lærkebure), o. fl.

Lærketræ, et. pl. -er. et Naaletræ af Fyrreslægten (i Norge: Lærkegran.) Pinus Larix.

Lærling, lærvillig, s. under v. lære.

Lærred, et. s. Lerred.

Læs, et. pl. d. s. [Isl. Hlass.] saameget, som føres paa en Vogn p. eengang. "Tidt vælter Tuen et Læs; tidt strander Skibet paa mindste Næs." Øhlenschl. — Deraf: Læsmed, en. d. s. s. Læssetræ. (Siællandsk. falcarius. Colding. s. Mede.) = læsse, v. a. lægge Byrde paa en Vogn ell. et Trældyr. At læsse en Vogn f. stærkt. "For at læsse hans Ryg m. en tung Byrde." Sneed. (Patr. Tilsk. III. 133.) At læsse p. en Vogn, p. en Hest, p. et Esel. At læsse af, tage Læsset af Vognen. At læsse om, tage Læsset af og læsse p. ny; ell. læsse af een Vogn paa en anden. — Læsser, en. pl. -e. den, som arbeider ved at læsse paa Vogne. = Læsning, en. (kort æ.) Gierningen at læsse. — Læssepenge, pl. det, som betales f. at læsse. — Læssereb, et. Reb, der snoes om et Læs Hø ell. Sæd. — Læssetræ, et. Et tykt, rundt Træ, som lægges ovenpaa et Korn- ell. Hølæs, og surres fast m. Reb (Krogreb, Læssereb) f. at holde Læsset. (I Siælland: en Læsmed.) — læsseviis, adv. i hele Læs; eller Læs for Læs. Man førte den fordærvede Sæd i læsseviis ud af Gaarden. Høet sælger han ikke efter Vægt, men læsseviis.

Læse, v. a. og n. læste, læst. (langt æ.) [Isl. lesa. T. lesen.] 1. samle strøede Bog-

Skrivere ell. andre Tegn f. Ord, og enten fremsige disse høit, ell. forestille sig dem tydeligt uden at udtale dem. (Bemærkelsen: samle, sanke op, hvoraf man vil forklare hiin, og som det Isl. og Tydske have tilfælles, forekommer ogsaa i ældre Dansk. "De læste Pilene tilsammen." Vedel. "At læse Erter." "Han har læst det bedste ud." Moth.) At læse Skrift. At læse i en trykt Bog (ɔ: læse noget i den.) At læse en Bog (siges naar man agter at læse den ud, ell. til Ende.) At læse i Bog ɔ: læse uden Hielp, inden i. Drengen kan godt læse i Bog (modsat: læse udenad ɔ: fremsige det man har lært udenad.) At læse noget efter, læse nøiere efter. At læse noget for een. (s. forelæse.) At læse et Brev, en Bog igiennem. At læse sin Lectie op, læse noget op af en Bog. At læse over p. sin Rolle, p. sin Prædiken (f. at lære den udenad.) At lade noget læse (ɔ: offentlig oplæse) til Tinge. 2. holde Forelæsninger. Professorerne have endnu ikke begyndt at læse. 3. bede, holde Bøn. At læse til, fra Bords. (Rosenkrandsen eller Paternosteret kaldtes fordum Læsebaand. At læse p. sit Baand, bede Paternosteret.) At læse Messe (holde en catholsk Messe.) — Læsebog, en. Lærebog eller Haandbog, som bruges ved Underviisning. En L. i Historien. En fransk, engelsk L. (som indeholder valgte Læsestykker.) Læsebord, et. B. hvorved der læses. Læsebræt, et. B. hvoraf Børn lære Bogstaver (Fibel.) Læsedag, en. Dag, p. hvilken der læses, holdes Forelæsning, ell. desl. (Moth.) Læseglas, et. forstørrende Glas, hvoraf svagsynede Personer betiene sig under Læsningen. Læsekammer, et. Værelse til Læsning og Studering. Læsekonst, en. den K. at kunne læse, ell. at lære Børn at læse. (V.S.O.) læselig, adj. som godt, let kan læses; tydelig. (Deraf: Læselighed.) Læselyst, en. Lyst, Attraa efter Læsning. "Virkningen af en almindelig Læselyst hos Folk af alle Stænder." Sneed. læselysten, adj. begierlig efter at læse. Læsemaade, en. en vis Maade at læse p. enten i Alm., ell. et Sted, enkelte Ord i et Skrift. Forskiellige Læsemaader. (Varianter.) Læsemester, en. tilforn brugeligt for: Lector. Læsepult, en. Indretning til at lægge Bogen paa, medens man læser; Bogstol. Læsesal, en. En Sal, indrettet til der at læse, ell. til at holde Forelæsninger. Saaledes ogsaa: Læsestue. Læsestol, en. 1. en Stol m. egen Indretn. til beqvemt at kunne læse siddende. 2. d. s. s. Lærestol, Catheder. (Moth.) Læsesyge, en. En overdreven, utidig, skadelig Læselyst. Læsetime, en. T. som tilbringes m. Læsning. læsetræt, adj. træt af at læse. (Sorterup.) Læseverden, en. den læsende Deel af Folket, det læsende Publicum. Den hans Læseverden. (Grundtvig.) "Paa min Læseverdens Mark og Hede den Smule Lys jeg har, at sprede." Bagg. "Den Deel af vor L. der blot læser for sin Fornøielse." Rahbek. læseværdig, adj. som fortiener at læses. Læseøvelse, en. Ø. i at læse; især høit. — Læsen, en. Gierningen at læse. — Læser, en. pl. -e. En Person, som læser. Denne Bog har fundet mange Læsere. Enhver Forfatter ønsker at behage sine Læsere. — Læsning, en. 1. Gierningen at læse; Oplæsning, Giennemlæsning. At sysselsætte sig med L. 2. det, man læser. (Fr. Lecture.) Det er ingen L. for Børn. Paa Landet er det ofte vanskeligt at faae god L. "At de ere Mestere i slig Læsning, som blev aldrig læst." Rahbek. 3. Kundskab, erhvervet v. at læse. En Mand af megen Læsning. 4. At gaae t. Læsning ɔ: forberedes af Præsten til Confirmation.

Læspe, v. n. [A. S. wlisp. Sv. läspa. jvf. det T. lispeln.] tale utydeligt, og med en noget hvislende Lyd, ved at støde Tungen mod Tænderne. Hun læsper noget naar hun taler. En læspende Udtale. "De Læspendes Tunge skal haste til at tale." Es. 32. 4. (Bib. af 1550 har: de stamme Tunger.) — Deraf: Læspen, en. ub. pl. Gierningen at læspe. [adj. læsp, (Isl. blestr, Gr. βλαισος.) som taler utydeligt eller læspende, høres sielden. "Din læspe Tunge." Arrebo. Hexaem. 180. "Den Læspe rettig taler." Samme.]

Læsse, v. a. s. under Læs.

1. Læst, en. pl. -er. [T. Last.] 1. et vist Maal p. Varer, der udmaales tøndeviis, af forskiellig Størrelse. En L. Korn er 12 Pund ell. 48 Tønder. En Læst Salt, Steenkul, Bark er 18 Tønder. En Læst Kalk, Kul, Smør, Sild, Kiød, m. m., er 12 Tønder. 2. et Maal p. Skibes Størrelse ell. Drægtighed. (Den danske Commerce-Læst regnes til 4000 Pund; en Trælast-Læst til 5200 Pd. V. S. O.) — Læstemaal, et. Maal, Udmaaling efter Læster. læsteviis, adv. i Læster, efter Læstemaal. Disse Kornladninger sælges læsteviis.

2. Læst, en. pl. -er. [T. Leisten.] en Træform, efter Fodens Skikkelse, hvorover Skomagere sye Skoe og Støvler; Skomagerlæst, Skolæst, Støvlelæst. At slaae alle over een Læst ɔ: behandle alle eens. — Læstrem, en. s. Spandrem.

Læste, v. a. skade, beskadige. (forældet.) s. lemlæste.

Lætter, n. s. pl. Sidestykker ell. Haver p. en Vogn, bestaaende af Stænger med mellemsatte Pinde; Høstlætter. (I Jylland: Leirer.) [jvf. Lægte og det Tydske Latte.] Deraf: Lættevogn, en. Vogn med Lætter; forskiellig fra Kielevogn.

Løb, et. pl. d. s. [Isl. Hlaup.] 1. egentl.

...tig og stærkere Bevægelse med Benene, at komme fremad. Løb er forskiellig fra ...rtig Gang. At standse een i Løbet. "Lø... er ikke i de Lettes Magt." Præd. 9.11. 2. ...url. a) om enhver anden hastig og frem... ...ridende Bevægelse. Stiernernes, Flodens ... (om Skibe bruges Fart.) Klog p. Him... ...lens Løb. Tidens Løb. "Ni Gange ...avde jeg lagt Aarets Løb tilbage." C. D. ...Biehl. b) om Begivenheder, deres Følge ...g Stifter. Verdens Løb ɔ: Tingenes ...Omskiftning, de p. hinanden følgende For... ...ndringer. "Den, som i Verdens Løb kun ...ldet dreven er." Holb. Livets L. "En For... ...ndring i Tingenes sædvanlige Løb." ...Sneed. "Har du i dit Livs Løb aldrig ...et Guds Under!" Mynster. Et Mennes... ...kes Levnetsløb. "Penge og Varer have ...eres frie Løb" (ɔ: Omløb.) Schytte. ...Indv. Reg. II. 246.) — Pengene gik i Løbet, tilsattes, forbrugtes. 3. Løb i Mu... ...iken ɔ: Tonernes hastige Falden og Stigen. ... Huulningen i en Bøsse og Kanon, hvori ...adningen bringes. En Bøsse m. glat, m. ...iflet Løb. 5. det dybeste Strøg i et Far... ...and imellem Lande eller Havbanker; ...Rende, Skibsløb, Seilløb. (s. Indløb.) Kongedybet kaldes et Løb uden for Kiø... ...benhavn. 6. Løb p. Ploven. s. Plovløb.

Løbe, v. n. løb; løben (som dog ...elden høres) og løbet. (er. og har.) ...Isl. hlaupa.] 1. egentl. bevæge sig hurtig ...remad v. Hielp af Benene. Du har løbet ...or stærkt. Hunden er løbet bort. "Ethvert Dyr kan siges at løbe, naar det flytter sig ...astigere afsted, end dets sædvanlige Gang ...r." Sporon. (s. rende, som bruges om Dyr, og tillige om Mennesker; om livløse Ting derimod blot: løbe.) "Man løber ...or at komme frem; render for at komme ...ort." Sporon. (I dagl. Tale iagttages ...og ikke altid denne Forskiel.) At løbe for ...en ɔ: flye for ham, løbe af Frygt. At ...øbe (rende) sin Vei, rømme, undvige. ...t løbe Storm p. en Fæstning. At løbe ...ild, forfeile sin Vei. At løbe med Liims... ...tangen, blive narret. 2. uegentl. a) hyp... ...igen i dagl. T. om at skynde sig hen til ...t Sted, uden just egentl. at løbe. Karlen ...r løbet p. Posthuset. b) ligeledes: om ...t komme hyppigen p. et Sted. Han løber ...er tidlig og silde. Han løber paa alle ...kroer. Hun løber om i Byen for at høre ...Nyt. Pigen maatte løbe i Byen hele For... ...middagen. c) At løbe af sin Tieneste ɔ: ...orlade den hemmelig og i Utide. 3. om ...vløse Tings hastige Bevægelse (egentl. og ...gurl.) og om Tiden. Strømmen løber ...tærkt. Skibet er løbet af Stabelen. Tiden ...løber hastigt hen. "Løber nu Tiden ikke ...ter Ønske, og falder den os enten lang ...ler fortrædelig." Eilschow. Lagen løber ...a Klædet. Der løber et Rygte i Byen. At lade Munden løbe ɔ: tale meget hur... ...tigt og uoverlagt. "At giøre det umuligt f. hende, at lade Munden løbe uden Op... ...hør, uden at sige noget." Rahb. 4. blive flydende (især om Metaller.) 5. blive utæt, rinde. Tønden, Karret, Theemaski... ...nen løber. 6. tage en vis Retning, føre hen til. Denne Vei løber (gaaer) lige til Byen. Veien til Gaarden løber af p. ven... ...stre Haand. 7. om Dyr: yttre Parredrift. 8. med Præpositioner: Løbe af. At løbe een Rangen af (vinde Fortrinnet f. ham.) At løbe af med noget ɔ: opnaae, erholde (helst uden sin Fortieneste.) Uhret er løbet af ɔ: gaaer ikke mere. Prøven, Forsøget løb vel, ilde af ɔ: fik et godt, slet Udfald. "Men det løb forbandet galt af for mig." Holb. (Pol. Kand.) — Løbe an, siges om blanke Metaller, der tabe deres Glands og modtage en Begyndelse til Rust. Staal løber an ved Fugtighed. (T. anlaufen.) jvf. anløben (og v. a. anløbe, som herfra er ganske forskielligt. Ligeledes partic. an... ...løbende, i den Talemaade: at komme an... ...løbende.) — Løbe hen. Tiden løb hen (forløb) m. Samtaler. — Løbe i. Hesten løber i Spring, galopperer. At løbe i Skiul (skiule sig); løbe i Hob (samle sig). At løbe i Ring (løbe om i en Kreds.) At løbe i Taaget, handle uden Overlæg. Di... ...nene løb i Vand. Urter løbe i Frø. At løbe i Traad ɔ: lykkes, have Fremgang. At løbe i Penge, blive dyrt betalt, koste meget. — Løbe ind. Dette Tøi vil løbe meget ind i Vasken (blive kortere, smallere.) Det løber ind i mit Fag (staaer i For... ...bindelse med.) Det kan undertiden løbe ind (indløbe, hænde sig.) act. At løbe en Dør ind ɔ: løbe saaledes til den, at den viger, falder ind. At løbe een ind ɔ: ind... ...hente ham i Løb. At løbe een ind p. Livet. — At løbe med. Det kan t. Nød løbe med, gaae an. At løbe med (udbrede) Sladder, m. et Rygte. — At løbe om noget ɔ: søge det ivrigen, m. Hast og paa flere Steder. At løbe Landet om; løbe om i Landet. At løbe een om (omkuld.) — Løbe op. a) være hastig op. Børn kan snart løbe op. En lang, opløben Dreng. Ukrud løber op naar Haven ikke luges. b) formeres, tage til. Renten er løben op til en betydelig Sum. c) skilles ad, løses fra hinanden. Kiolen er løbet op i Sømmen. Der er løbet endeel Masker op i Strømpen. d) act. At løbe een op, indhente ham v. at løbe. At løbe en Dør op ɔ: støde den op ved at løbe til den. — Løbe over. Karret (Vandet i Kar... ...ret) løber over, flyder over Bredderne. "De skal vorde til en Bæk, som løber over." Jer. 47.2. Det løber over min Evne (strækker sig høiere, udgiør mere end.) Han løber mig over hver Dag (overhænger. s. overløbe.) At løbe over (rømme) til Fienden.

(s. Overløber.) Munden løber over p. ham (ɔ: han taler meer end han burde.) — — **Løbe paa.** Jeg løb paa ham i Mørke. Skibet løb (stødte) paa Grund. At løbe blindt paa. At løbe een paa Døren (overløbe ham.) Det er godt, at der er noget at løbe paa (noget tilovers, noget at tage til.) — **Løbe sammen.** Folk løb sammen (stimlede) paa Torvet. Her løbe to Veie sammen (støde sammen.) Melken løber sammen, ostes, størkner (det samme kaldes ogsaa: skilles ad.) — At løbe til en Gierning, foretage den m. ubesindig Iil. Det er ikke at løbe til, ikke saa let at løbe til (ɔ: det er noget, som ikke kan giøres saa let, eller i en Hast.) — **Løbe ud.** Floden løber ud (har sit Udløb) i Havet. Der løber et Forbierg ud i Vandet (strækker sig frem.) Vexelen løber ud (er forfalden til Udbetaling) i Morgen. Terminen (Betalingstiden) er udløben. Uhret, Timeglasset er løbet ud (udløbet.) Det løber ud i eet (forvirres, blandes sammen.) Det løber (kommer) ud p. eet. Det løber ud v. Bedrageri (har t. Hensigt.) = **Løbebaand,** et. Baand ell. Snor, som trækkes igiennem et Løb ell. en Løbegang paa Klæder. L. i en Kiole, i Gardiner. **Løbebane,** en. egentl. en Rendebane. (s. Bane.) fig. Levetid, ell. en vis Deel af Livet, som anvendes p. en vis Maade. At nærme sig til Enden af sin L. Hans L. som Statsmand, var kort, men glimrende. **Løbebro,** en. bevægelig Bro, som kastes over en Grav, ell. fra et Skib t. Landet (Kastebro, Stormbro.) Moth. **Løbedag,** en. lovbestemt Frist f. Udbetalingen af en Vexel ell. Obligation efter den angivne Forfaldstid. **Løbedegn,** en. tilforn: en Degn, som ikke havde fast Kald (Sædedegn) men gik omkring til flere Kirker f. at synge v. Gudstienesten. **Løbegrav,** en. 1. Gang ell. Grav, hvilken Beleirerne kaste og forsyne m. Brystværn, for m. mindre Fare at kunne nærme sig Fæstningen. 2. en Gang paa Krigsskibe, hvor man kan komme til at stoppe Skudhuller tæt over eller under Vandgangen. **Løbehammel,** en. d. s. s. Forskær. (Moth.) **Løbeild,** en. 1. en Maade at fyre paa, hvorved Soldater i flere Rækker vedligeholde en bestandig Geværild. 2. Ild, hvorved Miner ell. Ladningen i en Steen, der skal sprænges, antændes (enten v. Svovelstraad ell. Løbekrud ɔ: Krud, som spredes tyndt i en lang Strækning.) **Løbeknude,** en. K. som kan trækkes op, Trækkeknude. **Løbekraft,** en. Evne, Kraft til at løbe. "Det giver Trætte Løbekraft." C. Frimann. **Løbekugle,** en. s. Rendekugle. **Løbelinie,** en. Linie, hvori et Legeme (f. Ex. en Kugle) løber. **Løbenummer,** et. Tal, Nummer af en fremløbende Række, som viser hvad Plads een har, ell. desl. **Løbepas,** et. slet Skudsmaal, Bortvisning af Tieneste. At give een sit L. **Løberygte,** et. omløbende, usikkert Rygte. **Løbeseddel,** en. Seddel, bestemt t. at bringe et Budskab hurtig omkring fra een til en anden. **Løbeskytte,** en. En omløbende Skytte, uden fast Opholdssted. "Hver fremmed Løbeskytte, som har Lyst t. Bytte." Grundtv. **Løbetid,** en. den Tid paa Aaret, da Dyr ere parrelystne; Parringstid. (s. løbe, 7.) **Løbevogn,** en. 1. d. s. s. Gangvogn. 2. Vogn, som bærer een der løber (Draisine.) V. S. O. = **Løben,** en. ud. pl. Gierningen at løbe. — **Løber,** en. pl. -e. (N. S. Löper.) 1. een, som har Færdighed i at løbe. Han er en god Løber (ogsaa om Heste.) 2. den, som bruges til at bringe hurtige Ærender til Fods; især. en Tiener, som store Herrer bruge at lade løbe foran deres Vogn, til at gaae Ærender, m. m. 3. **Løberen** i en Mølle, den øverste Mølleesteen. (modsat Liggeren.) 4. en Brikke i Skakspil. 5. en Steen til at rive Farve med. 6. til Skibs: et Taug, som forener to Blokke. (Af Bemærk. Nr. 1: Løberhue, Løberskilt, Løberstok, som bruges af Løbere.) = **løbsk,** adj. (N. S. löpsk.) 1. om Heste, som faae et pludseligt Anfald af Frygt ell. Vildskab, og løbe afsted i Firspring uden at lystre Tømmen. Hesten løb løbsk. Hesten er løbsk (har Tilbøielighed til at løbe løbsk.) 2. om visse Hundyr, især Hunde: parrelystne. — **Løbskhed,** en. ud. pl. Beskaffenheden at være løbsk, eller Tilbøielighed dertil.

Løbe, en. [Isl. Hlaup. T. Lab. Holl. Lebbe.] den sammenløbne, ostagtige Melkevædske, som findes i unge drøvtyggende Dyrs Mave (Løbeblære, Løbemave), tilligemed Maven selv, som tørres og bruges t. at løbe Melken ɔ: bringe den til at skilles ad v. Ostelavning. Ogsaa: Osteløbe. "Til den største Ost kan næsten behøves en heel Løbe." Aagaard om Thye. 124. = **Løbelage,** en. Saltlage, hvori man opløser den tørrede Løbe, og som undertiden bruges i St. for Løben selv. (Aagaard, S. 124.)

Løbe, v. a. 1. At løbe Melk ɔ: bringe den til at ostes ved Hielp af Løbe.

Lød, en. (Isl. Litr.) Farve (brugel. især i Jylland; og deraf: Lødgryde, Farvegryde, Lødkedel, Lødkone.) "Derfor taler Verden saa derom, ligesom den Blinde dømmer p. Lød og Farve." P. Tidemand. 1543. "Den, som hitter Driftefæ, skal oplyse det v. Alder, Lød og Mærke." D. Lov. = Heraf det jydske: at lødde eller løde, farve (især om at farve blaat.)

Lødeguld, et. (af lødig.) det fineste, aldeles ublandede Guld. (Lødesølv, reent Sølv. Moth.)

Lødemark, en. et Slags Mynt i ældre Tider: 1½ Rigsdaler. (Østersen.) Ogsaa en vis Vægt af Guld eller Sølv.

Lødig, adj. (T. löthig.) bruges til at betegne Sølvets Reenhed. 16lødigt (ell. blot lødigt) kaldes det ganske rene; 12 lødigt, det som har 12 Dele reent Sølv og 4 Dele Tilsætning; o. s. v. — **Lødighed**, en. Sølvets Beskaffenhed i Hens. til dets Finhed. At prøve Sølvets Lødighed.

Løe, v. n. 1. (har.) siges om Køer, naar Yveret og Fødselsdelene svulme, imod den Tid, Koen skal kælve. Hos Moth: løde ell. løe. "En løende Ko." (Om Faaret br. qvæge. Sydsjæll. og Falster.)

Løfte, et. s. under love.

Løfte, v. a. 1. [Isl. lypta.] bringe noget i Veiret (enten m. Hænderne og Armene, eller ved Hielp af Maskiner.) jvf. lette. "Man letter det, som man blot bringer fra sit Sted; man løfter det, som man bringer i Veiret, og reiser det, som man bringer overende." Sporon. At løfte en Steen fra Jorden; løfte en Sæk p. Ryggen. At løfte een p. Hesten; løfte (lette) een af Sadelen. — At løfte et Vindue af, løfte en Dør af Hængslerne (bringe den af ved først at løfte den i Veiret.) At løfte paa noget. a) forsøge om man kan bære det. Løft p. Sækken, om du kan bære den. b) undersøge Tyngden af en Ting ved at løfte den. Løft p. Drengen, hvor tung han er. — At løfte sig, ophovne, hæve sig. Kagen, Deien vil ikke løfte sig (raskes.) — **Løften**, en. ud. pl. Gierningen at løfte. = **Løftestang**, en. Vægtstang, hvormed noget løftes ell. lettes fra Jorden. **Løftetag**, et. løst Tag, som kan løftes op og ned. **Løfteværk**, et. mekanisk Indretning t. at løfte noget i Veiret. (Donkraft.)

Løg, et. pl. d. s. [Isl. Lankr. A. S. Leac.] En Planteslægt (Allium), hvoraf adskillige Arter bruges som Madurter. (Rødløg, Vinterløg, Sommerløg, spanske Løg, m. fl. Afarter.) Allium cepa. Hvidløg. (Allium sativum.) Purreløg. (A. purrum.) Purløg. (A. schoenoprasum.) m. fl. At skære et Løg i Stykker. At sætte (plante) Løg. (Ordet br. ogsaa som collect. med Art. en. Løgen staaer godt i Aar.) = **løgagtig**, adj. som ligner Løg, har noget af Løg. En løgagtig Smag, Lugt. (Ofterere: Løgsmag, Løglugt.) **Løgbed**, et. Havebed m. Løg i. **løggrøn**, adj. grøn, som Løgens Blade. **Løgknippe**, et. og **Løgreve**, en. Løg, bundne sammen i et langt Knippe. **Løgsuppe**, en. Suppe m. mange Løg, ell. kogt paa Løg. **Løgurt**, en. pl. -er. almindelig Benævnelse p. de Haveurter, hvis Løg br. til Mad. (Olufsens Landoec. 298.) **Løgvært**, en. kaldes alle de Blomster og Planter, der have en løgdannet Rod. (Svibelvært.) **Løgæble**, et. Et Slags Æbler, i Skikkelse lignende Løg.

Løgn, en. pl. -e. s. under lyve.

Løgte, en. s. Lygte.

Løi, adj. 1. doven, lad. Deraf: **Løibænk**, en. udstoppet Bænk, til at ligge ell. strække sig paa. [Maaskee dog af Isl. Lui, Træthed, og luinn, træt, mødig.] 2. til Skibs, om Vinden: sagte, svag. En løi Kuling. (s. laber.) — **Løie**, br. i Norge for: Ophold i Stormen, Uveiret.

Løie, v. n. 1. (har.) være ørkesløs, giøre sig magelig, dovne. At ligge og løie. Vinden løier af ɔ: bliver svagere.

Løier, n. s. pl. (ud. sing.) det, som er lystigt, som morer og vækker Latter; det som siges ell. giøres af Skiemt, uden alvorlig Hensigt. [Sv. Löie, Latter. Isl. hlæia, hlæge; Goth. hlaian; at lee.] At giøre Løier; fortælle Løier: finde paa L. Jeg giorde, sagde det kun f. Løier. At giøre, at have Løier m. een (drive Giæk m. ham.) = **løierlig**, adj. 1. som medfører Løier, vækker Skiemt, skiemtefuld, pudseerlig. Et løierligt Indfald. En løierlig Historie. [Sv. löilig, löielig, latterlig.] I Dansk derimod er en bestemt Forskiel imellem latterlig (lächerlich) og løierlig (drollig.) 2. underlig, sær, besynderlig. En løierlig Person, Handling.

Løiert, en. pl. -er. Et Slags Svøb f. spæde Børn.

Løkke (Indelukke), s. Lykke.

Lømmel, en. pl. Lømler. [af det T. Lümmel.] et grovt Skieldsord, som "let kan blive et utilbørligt Ord." "Ved Lømmel forstaaes en opløben Karl, der ikke gier noget Gavn; og Udtrykket br. aldrig om gamle Folk." Müller.

1. **Løn**, n. s. [Isl. Leynd, Leyni.] br. som adv. ud. Artikel. i Løn, hemmeligen, i Skiul, ikke aabenbart. "Af Sorg henvisned den i Løn." Rahb. = Heraf, ell. af løn, i adject. Bemærkelse (hemmelig) haves følgende sammensatte og afledede Ord: **Lønbo**, en. et skiult Opholdssted (dansk Navn p. Planter med skiult eller utydelig Blomstring. Cryptogamia.) **Lønbrev**, et. Brev om hemmelige Sager, som sendes i Løndom. **Lønbud**, et. hemmeligt Budskab. (Moth.) **Løndør**, en. skiult Dør. **Løngang**, en. hemmelig Gang over eller under Jorden. (br. ogsaa for: bedækket Gang, Buegang. Deraf: Løngangsport, o. fl.) **Løngrav**, en. hemmelig, skiult Grav eller Grøft, som man tilforn brugte at opkaste omkring Fæstninger, f. at skade Beleirerne. (Jahn. Nord. Krigsv. 365.) **Løngrube**, en. hemmelig Grav ell. Grube under Jorden. **Lønhore**, en. Qvindfolk, som dølger sin Løsagtighed. (Moth.) **Lønkammer**, et. hemmeligt Værelse, Kammer, som man har

for sig selv allene. **Lønkone**, en. Frille, Bolskab. (Colding.) **Lønkrog**, en. skjult Afkrog. **Lønleie**, et. hemmelig Ukydskhed, hemmeligt Samleie. (Moth. jvf. Leiermaal.) **Lønlem**, et. Avlelem, Kiønsdele. (Moth.) **Lønmord**, et. hemmeligt Mord, Snigmord. **Lønport**, en. hemmelig Port ell. Udgang. (Bording.) **Lønraad**, et. 1. Raad, som gives een hemmeligen. 2. skjult Bestikkelse eller Styrelse. (jvf. 2. Raad.) "Guds vise Lønraad." Thaarup. "Og du skal Himlens Lønraad fremme." F. Guldberg. **Lønskrift**, en. Skrift m. hemmelige, uforstaaelige Tegn. (Cryptographie.) **Lønsti**, en. s. Lønvei. **Løntrappe**, en. skjult Trappe i et Huus. **Lønvei**, en. hemmelig, skjult Vei; figurl. at gaae ad Lønveie (om skjulte og utilladelige, urosværdige Handlinger.) **Lønvraa**, en. hemmelig Vraa, skjult Afkrog. (Foersoms Digte. II. 70.)

2. **Løn**, en. et indenlandsk Træ, med meget hvidt Ved, som dyrkes i Haver og Lunde; Valbirk, Naver. Acer pseudoplatanus.

3. **Løn**, en. ub. pl. [Isl. Laun.] 1. i vidtløftig Bemærk. det Gode ell. Onde, som tildeles een for hans Gierning; Vederlag, Giengield. Dyden er sin egen L. "Løn kan være noget ondt; thi man kan faae Løn som forskyldt." Müller. Denne Nedrige faaer vel engang sin Løn. "Hver Overtrædelse og Ulydighed fik sin rette Løn." Ebr. 2. 2. Han fik sin fortiente Løn (baade om den, det gaaer ilde og vel.) s. Belønning. "Løn kan man kalde det, enten Gode, eller Onde, man ved en Handling fortiener sig; Belønning det Gode, som efter en Andens Villie følger derpaa." Müller. 2. Vederlag, Betaling for Arbeide ell. Tieneste hos en privat Mand. At give een Kost og Løn. At tiene for en ringe L. En Arbeider er sin Løn værd. "Hvo som berøver en Dagløner sin Løn, udgyder Blod." Sir. 34. 23. 3. aarlig Besolding, Lønning. At forbedre en Embedsmands Løn.

Løndom, en. pl. Løndomme. Hemmelighed. I Løndom, hemmeligen, i Stiul. "Guds Løndomme ere os aabenbarede." Tauffen. "At drage Sløret fra Ordenes Løndomme." Rahb. (D. Tilsk. 1795.) — **Løndomsværk**, et. pl. -er. noget, som gives hemmeligt; hemmeligt Værk ell. Arbeide. (Rahb. D. Tilsk. II. 731.)

Lønlig, adj. som er eller skeer i Løn, skjult, hemmelig. "Lønlig Ting skal man lønlig bære." Ordspr. Lønlige Giemmer. "Et besynderligt Sted, hvor hun troede, den lønlige Skat laae." Bagg. "Jeg lærte at forsmaae min Følelse og lønlige Attraa." Rein. — **Lønlighed**, en. Hemmelighed, Løndom. "En Giernig sælge dig i Lønlighed sin Stemme." Merope v. Schiermann.

Lønne, v. a. 1. [I. launa.] give Vederlag f. Arbeide ell. Tieneste; giengielde. (jvf. betale, 3.) At lønne een vel, ilde. At lønne (giengielde) Velgierninger m. *Utaknemmelighed*. En vel lønnet Embedsmand. Dette Foretagende lønner sig godt. Da lønner ikke Umagen. "Naar Arbeidet er betalt, saa er Arbeideren lønnet. — Det er en slet Arbeider, som man heller maa betale f. sit Arbeide, end lønne, fordi han arbeider." L. Heiberg. (jvf. belønne.) "At lønne er at tildele een det, han ved en Handling enten virkelig ell. formeentligen har fortient. At belønne er at skienke en Person noget t. Giengield f. en Handling." Müller. — **Lønning**, en. Betaling, Vederlag, som gives for Arbeide ell. Fortieneste; Besoldning. Embedsmænds Lønning. At dele L. ud til Soldaterne. Deraf: **Lønningsdag**, en. den Dag i Ugen, da Arbeidere, Soldater, faae deres Lønning. [At bruge Læning f. Lønning om Soldaternes Sold (Müllers Synon. II. 125) er kun en falsk, efter det T. dannet Udtale og Skrivemaade.]

Løs, adj. og adv. [Isl. laus.] 1. ikke fast, hvis Dele ikke ere tæt forenede; aaben. Løst (aabent) Lærred; løs Jord. Dette Tøi er meget løst. Der er kun et løst Sammenhæng imellem disse Sager. 2. ikke strammet, ikke tæt sammensvøbt ell. sammentrukket; slap. Klæderne hang løse om Kroppen. At ride med løs Tømme. Seilet flagrede løst for Vinden. Med løst Hovedhaar (modsat: bundet, flettet.) 3. ikke fast ell. fæstet; uden Befæstning, uden Sammenhold ell. Sammenhæng. Ved den stærke Rystning ere alle Stykkerne blevne løse. Rebet, Baandet gik løs. At skiære, rive, bryde noget løs. Han tog alting med, baade løst og fast. At have en Skrue løs ↄ: ikke være ret klog. 4. ikke bundet, ikke indskrænket. At give een løs af Fangenskab. "Han lod ham løs og forlod (eftergav) ham Gielden. Matth. 18. 27. Dæget gaaer løst (utøiret.) Der er Ild løs. 5. figurl. ikke bunden v. Løfte, Forening, Tieneste, Ægteskab. Han er løs og ledig (ugift.) Løse Folk (som ei ere i Tieneste. jvf. Løsgænger.) Løse Qvinder (Skiøger.) At være løs p. Traaden (letfærdig, vellystig.) 6. figurl. ugrundet, som ei fortiener Tillid. Løs Snak; løse Rygter, Løfter. Et løst Ord. 7. (om Stilen) løs, ubunden Stil ↄ: Prosa; (modsat: bunden Stil.) 8. som adv. udtrykker det undertiden en hastig opkommen Bevægelse, en hastig Voldsomhed i Gierning. At bryde løs (ikke løst), storme løs. Gaae løs paa een; gaae løs paa Fienden. Det gik løs v. Vinen, paa hans Penge (det blev ikke

paret paa.) jvf. nedenfor adv. løst. 9. om Endelsesord bemærker det en Mangel paa, ell. en Frihed for noget; f. Ex. arveløs, barnløs, faderløs, hielpeløs, troløs, — angerløs, brødeløs, skadeløs. = **løsagtig**, adj. i høi Grad hengiven til Ukydskhed og Wellyst, liderlig. Deraf: **Løsagtighed**, en. ud. pl. "Viser Ukydskhed sig som en Tilbøielighed til at bedrive Utugt, kaldes den **Løsagtighed**. Utugt er Synd, **Løsagtighed** er Last." Müller. (jvf. Liderlighed, Letfærdighed, og flere.) — Uegentl. og usædvanl. er Brugen om upersonlige Gienstande: "Urevset bliver ei et Skrifts **Løsagtighed**." Popes Krit. v. Schiermann.) **løsbryde**, v. a. 3. bryde p. noget, saaledes at det gaaer løs. (Ligeledes: løsbinde, løsgiøre, løskoble, løsrykke, løsskære.) **Løsgang**, en. den Omstændighed, at gaae løs, ikke at være tøngslet, tøiret, bunden, o. d. Qvægets **Løsgang**. (Dalgas Beskr. over Ribe Amt. S. 151.) **løsgive**, v. a. 3. give een fri, løslade. At løsgive een, som var fangen. "Han udstaaet har sin Ret; han skal løsgives." Holb. P. P. Deraf: **Løsgivelse**, en. **Løsgænger**, en. den, som ikke har fast Opholdssted, Tieneste eller Næringsvei. (Løsgængerske.) **Løsgængeri**, et. den Tilstand, at leve som Løsgænger. **Løshammel**, en. Hammel, som bevæger sig om en Bolt (modf. Stivhammel.) **Løsholt**, et. Tværtræ imellem Stolperne i en Bygning af Bindingsværk, hvorved Stolperne stives og holdes sammen. **løshuldet**, adj. som ei har fast Kiød. (Moth.) **løskiende**, v. a. 2. dømme fri, frikiende. **løskiøbe**, v. a. 2. skaffe een løs ell. fri for Penge. At løskiøbe Slaver. **løskynde**, v. a. 2. opsige, forkynde Ophævelse af en Contract eller indgaaet Forpligtelse. "Da maa de Tienesten løskynde i nogle af Byens ell. Sognefolkets Nærværelse." D. L. III. 19. 9. **løslade**, v. a. slippe løs den, som var bunden ell. fangen, løsgive, give fri. Deraf: **Løsladelse**, en. — **løslivet**, adj. som har løst Liv, tynd Stolgang. (Colding.) **løsrive**, v. a. 3. rive løs, rive fra, hvad der var fast ell. fæstet; figurl. at løsrive sig ɔ: befrie, unddrage sig fra. "At vove det mindste Skridt for at løsrive sig af disse skammelige Lænker." Baggesen. **løssige**, v. a. 3. sige fri, kiende fri. At løssige sig fra et Løfte. **løsskudt, løsslagen, løsspændt**, adj. v. (s. ovenfor løsbryde.). **Løsøre**, et. collect. Gods, som Eieren kan føre fra Stedet, som ikke er jordfast eller nagelfast; Bohave. (Kreature regnes dog sædvanl. ikke blandt Løsøre.) "Kiøbstedgods er **Løsøre**." D. Lov. V. 3. 4. "Er Slotte ei længer faste Eiendomme, men kun **Løsøre**, rørligt Gods?" Øhlenschl. Aladdin.)

Løse, v. a. 2. [Isl. leysa.] 1. giøre løs, giøre fri, løsne. At løse en Hund af Lænken. At løse Qvæget. At løse en Knude (det modf. af binde.) "Da løses og da kastes hver en Lænke." Fr. Guldb. — At løse (ell. løsne) en Bue (modf. at spænde, stramme den.) — Ogsaa neutr. at løse f. noget. At løse for en Sæk. "Om han og vilde slet for Vindens Bølger løse." Arreboe. 2. figurl. a) for: ophæve. "Uden Lydighed mod de Love, hvilke intet Menneske tør løse." Mynster. (Præd. 1815. II. 151.) b) frigiøre, fritage. Undersaatterne løstes fra deres Ed. "Han løste Saxerne fra deres Troskabsed." Schytte. c) udløse, befrie, løskiøbe. At løse Fanger, Slaver af Trældom. At løse een af Gield. (s. udløse, Løsepenge og Løsning, 2.) 3. indløse, giøre Fyldest for. At løse et Pant. 4. affyre. At løse en Bøsse; løse Kanonerne. (s. Løsen, 1.) 5. forklare, udlægge. At løse en Gaade; løse en svær Opgave. — At løse af, ombytte Vagtposter. (s. afløse.) At løse Panter ind. (s. indløse.) At løse en Knude op; løse op f. Sækken. (s. opløse.) At løse ud. (s. udløse. = **løselig**, adj. [N. S. löslik.] 1. som kan løses, opløselig. 2. ikke fast, ikke grundigt, skiødesløst, ikke vel overveiet. Et løseligt Arbeide, Forslag. — **løseligt, løseligen**, adv. At omtale noget løseligt; giennemløbe en Bog løseligen. = **Løsen**, en. 1. Affyring. (s. løse, 3.) Kanonernes Løsen. Dansk Løsen ɔ: 3, 9 ell. 27 Skud. 2. Tegn, eller Ord, hvorved egne Folk i Krigstid kunne kiendes fra Fienden. (Parole, Feltraab.) 3. Pant, som sættes for det, man er skyldig, naar man ei strax kan betale. (Moth.) **Løsenøgel**, en. Pavens L. ɔ: Magt t. at forlade Synder. **Løsepenge**, pl. P. som betales f. at løskiøbe een (af Fangenskab), eller for at indfrie, løse noget (som er under Beslag, sat i Pant, ell. desl.)

Løsne, v. a. og n. 1. act. giøre løs (kun i Bemærk. No. 1 og 3.) 2. neutr. blive løs, gaae løs. (V. S. O. rettere efter Talebrugen recipr. løsne sig.) = **Løsning**, en. pl. -er. 1. Gierningen at løse. Kreatures L. Kanonernes L. At fyre hele Løsninger i Rad. 2. Indfrielse, Indløsning. Pantets Løsning. Deraf: **Løsningsgave**, en. Gave, hvorved noget indløses, ell. en Person udløses. (Løsepenge.) "Til Løsningsgave f. Sønnen." Fibigers Homers Il. **Løsningspenge**, pl. Løsepenge. **Løsningsret**, en. Ret t. at kunne indløse Gods ell. Pant.

Løst, adv. bruges, saavel som løs; men dette oftere om noget som løses, som bliver ell. giøres løst; adv. løst om det, der siges at være eller skulle være løst (adj.) Baandet sidder løst. (Derimod: Sær

Baandet løs. Bind Trøien løs.). Trøien var løst bunden om Livet.

Løv, et. pl. **Løv**. [A. S. Leaf. Isl. Lauf.] Træernes Blade. Grønt, vissent **Løv**. Det affaldne **Løv**. (Oftest br. det saaledes collect.) **Løvet** springer ud, grønnes, visner. — Sieldnere med ubest. Art. eller i sing. om et enkelt Blad. Dog siger man: Han er bange naar et **Løv** rører sig. Det var et vissent **Løv**, der faldt. "Eet **Løv** p. Kiolen hvilte, et funklende sig hæved." Ohlenschl. — "Han lægger ikke **Løv** imellem naar han slaaer." Talem. (Moth.) = **Løvbue**, en. Løvkrands, ophængt i en Bue. **løvbærende**, adj. som bærer Løv. Et løvbærende Træ. (Løvtræ.) **Løvdække**, et. Skiul af Løv. **løvdækket**, adj. v. bedækket med Løv, skiult af Løv. "**Løvdækkede** Grene." Hertz. **Løvfald**, et. Løvets Affald om Efteraaret. "**Løvfaldet** begynder i mørknende Skove." S. Blicher. **løvflettet**, adj. sammenbundet af Løv, indflettet m. Løv. "En løvflettet Krands." Pram. **Løvfoder**, et. Qvægfoder, som bestaaer af Løv. **Løvfrø**, en. et Slags lysegrøn Frø. Rana arborea. **løvfuld**, adj. som har meget Løv. "En løvfuld Bag dens Leie overskygged." Storm. **Løvgang**, en. En løvdækket Lystgang i en Have. (Moth.) **Løvgreen**, en. G. med grønt Løv paa. **løvgrøn**, adj. 1. som har det grønne Løvs Farve. 2. forsynet med grønt Løv. Et løvgrønt Træ. "Hiort og Hind i løvgrøn Skov spadserer." Arreboe. 43. **Løvhegn**, et. Hegn, Omgivning, Ly af løvfulde Træer eller Buske. "Mellem Buskenes **Løvhegn** strakte hun sneeklar Arm." Hertz. "Det tætte **Løvhegn** lydt at giennemtrænge." Bagg. **løvhvælvet**, adj. poet. om Skoven, hvis løvfulde Grene danne ligesom Hvælvinger. "Taagen hyller i Morgenslør løvhvælvede Skove." Hertz. **Løvhytte**, en. Lysthuus i en Have, bestaaende af nærplantede, overskyggende Træer. **Løvhæng**, et. hængende Krandse ell. Hængler af Løv. "Her svæver Ranken ikke i **Løvhæng** fra Træ til Træ." Athene. II, 441. **Løvknop**, en. K. som skyder ud i Blade (modf. Frugtknop.) **Løvkrands**, en. K. af Løv, af Løvgrene. **løvkronet**, adj. poet. om Træer, der have løvrig Top. "**Løvkronede** Eeg." Hertz. ***løvrig**, adj. løvfuld. "Nu staaer en sval og løvrig Lund til trætte Vandrers Hvile." Thaarup. **Løvsal**, en. stor Løvhytte. "I alle dets grønnende, blomstrende, frugtbugnende **Løvsale**." Baggesen. (Jødernes **Løvsalofest**.) **Løvsamling**, en. En Opsamling af tørt Løv. **Løvskov**, en. Skov af Løvtræer; modsat: Barskov, Naaleskov. **Løvskygge**, en. S. som ydes af løvrige Træer. (Athene. II. 443.) **Løvspring**, et. Løvets Udspring om Foraaret; it. den Tid, da dette skeer. **Løvstrøelse**, en. Strøelse under Qvæg af tørt Løv. **Løvtræ**, et. Træ, som bærer Løv ell. Blade (modf. Naaletræ.) **løvtæt**, adj. som har tæt ell. tykt Løv. "Naar du aldrig havde hvilet under det løvtætte Træes Skygge." Mynster. "Fuglens Qvidren fra løvtætte Bolig." Ingemann. **Løvværk**, et. 1. Samling af Løvet p. et enkelt, ell. paa mange Træer. (feuillage.) "Det modne Foraars hele **Løvværk** blegner." Foersoms Digte. II. 14. 2. konstigt udarbeidede Prydelser, dannede som Løv ell. Løvkrandse. **Løvvæxt**, en. 1. Løvets Væxt p. Træerne. En stærk, frodig Løvvæxt. 2. en Væxt, som har Løv ell. Blade. "En Egn — uden vilde ell. tamme Løvvæxter." Bagg. (Labyr. I. 246.) **Løvøie**, et. p. Frugttræer d. s. s. Bladøie. (Olafsen. Landoec. 367.) = **løve**, v. a. besætte, pynte m. Løv; male. — **løves**, v. n. pass. faae Løv, springe ud. Skoven løves silde i Aar. "Der blomstrer Skov, der løves Riis." (en gl. Vise.)

Løve, en. pl. -r. [Isl. Lion.] et Pattedyr, som hører til Rovdyrene, af Katteslægten. Felis Leo. figurl. i Sammensætn. **Løvehierte**, **Løvemod**, stor Kiekhed, usædvanligt Mod. "Dristig som en islandsk **Løve** ɔ: et Faar." P. Syvs Ordsprog. II. 95. = **Løvehvalp**, en. Løveunge. (Kingo; usædvanl.) **Løvekule**, en. (Kule, hvor levende Løver bevares.) **Løvetand**, en. Løvens Tand. (Ogsaa Navn p. en hos os almindelig Urt. Leontodon Taraxacum.) **Løveunge**, en. Løvens Unge. (ikke: Løvehvalp.) **løvevild**, adj. ubændig vild, vild som en Løve. (Holb. P. Paars.) — **Løvinde**, en. pl. -r. Løvens Hun.

Løve, v. a. 1. [Isl. lauga.] toe, vaske. (forældet; ligesom n. s. **Løve**, Bad, Badvand, Karvand. [Isl. Laug.] "Kast ikke Barnet ud m. **Løven**." Ordspr.) Deraf: **Løverdag**, en. (Isl. Laugardagr.) ugens syvende Dag.

Løvte, s. **Løfte**, under love.

Molbech

30

MOLBECH

—

DANSK

ORDBOG

I

